

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

SİLAHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA
ZEYL-İ FEZLEKE
(1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)

DOKTORA TEZİ

NAZİRE KARAÇAY TÜRKAL

İSTANBUL 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

SİLAHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA
ZEYL-İ FEZLEKE
(1065-22 Ca.1106 / 1654-7 Şubat 1695)

DOKTORA TEZİ

NAZİRE KARAÇAY TÜRKAL

TEZ DANIŞMANI: PROF. DR. NECDET ÖZTÜRK

İSTANBUL 2012

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Doktora öğrencisi Nazire Karaçay Türkal'ın "Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa Zeyli Fezleke (1065-22 Ca. 1106/1654 - 7 Şubat 1695)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı doktora tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Necdet Öztürk
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Nihat Öztoprak
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Muzaffer Doğan
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Abdulkadir Özcan
Üniversitesi Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi

Üye : Doç. Dr. Erhan Afyoncu
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

.....

.....

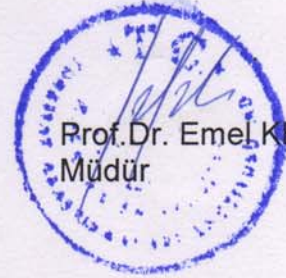
.....

.....

.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun/...../2012 tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....I

ÖNSÖZ.....III

ÖZET.....V

ABSTRACT.....VI

KISALTMALAR.....VII

BİBLİYOGRAFYA.....IX

GİRİŞ.....XIII

I. SİLAHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA'NIN HAYATI VE ESERLERİ...XIII

1. Hayatı.....XIII

2. Eserleri.....XXI

2.1. Zeyl-i Fezleke.....XXI

2.1.1. Nüshaları ve özellikleri.....XXIII

2.1.1.1. Veliyyüddin Efendi Nüshası (Bayezid Devlet Ktp.) nr. 369
(Kısaltma:V).....XXIII

2.1.1.2. Yıldız (İstanbul Üniversitesi Ktp. T.) nr. 5982 (Kısaltma:Y)
.....XXIV

2.1.1.3. Çanşnır (Manisa Genel Ktp.) nr. 5040/1-2 (Kısaltma:M)
.....XXV

2.1.1.4. Hazine (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp.) nr. 1336-37
(Kısaltma:M)..... XXVI

2.1.1.5. Viyana National Bibliothek, nr. 1095.....XXVI

2.1.1.6. Türk Tarih Encümeni (Türk Tarih Kurumu Ktp.) nr: 521
(Kısaltma:T).....XXVII

2.1.1.7. Hâlis Efendi Nüshası.....XXVII

2.1.2. Nüshaların Karşılaştırması ve Değeri.....XXVII

2.1.3. Kaynakları.....	XXX
2.1.4. Kaynak Değeri.....	LXVI
2.1.5. Tesirleri.....	LXVII
2.1.6. Üzerinde Yapılan Çalışmalar.....	LXXIII
2.2. Nusretnâme.....	LXXIII
II. SİLAHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA'NIN TARİHÇİLİĞİ VE ÜSLUBU.....	LXXV
1. Tarihçiliği.....	LXXVI
2. Üslubu.....	LXXIX
III. METİN TESİSİNDE İZLENEN YOL.....	LXXX
SONUÇ.....	LXXXII
METNİN İÇİNDEKİLER.....	LXXXIV
ZEYL-İ FEZLEKE (METİN).....	1-1593
ÖZGEÇMİŞ.....	1594

ÖNSÖZ

Osmanlı tarihi açısından büyük bir değere sahip olan ve özel şekilde kaleme alınan 17. yüzyıl Osmanlı tarihinin önemli kaynaklarımızdan biri de şüphesiz ki, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın yazmış olduğu kroniktir. 17. asrın sonu ile 18. asrın başlarında yaşamış olan Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Osmanlı tarihini yazmaya Kâtib Çelebi'nin *Fezleke*'sinin kaldığı yerden başlamış ve bu sebeple de eserini *Zeyl-i Fezleke* olarak adlandırmıştır. Ancak literatürde daha ziyade *Silahdar Tarihi* adıyla tanınmaktadır.

Silahdar Mehmed Ağa, eserinin, 1065 (1654) yılından başlayarak 22 Cemaziyevvel 1106 (7 Şubat 1695) tarihine kadar olan kısmına *Zeyl-i Fezleke* adını verirken, 1133 (1721) yılına kadar yazmaya devam etmiş ve eserinin bu kısmını da II. Mustafa'nın isteği üzerine *Nusretnâme* olarak adlandırmıştır.

Zeyl-i Fezleke vakayiname tarzında olup, olayları yıl yıl anlatır ve ilgili yılın sonunda o dönemde ölen önemli şahsiyetlerin biyografilerini verir. Eserde yer alan en önemli konular; Çınar Olayı, Köprülü Mehmet Paşa'nın icraatları, Fazıl Ahmet Paşa'nın Girit seferi, Sabatay Sevi olayı, IV. Mehmed'in Kamanice seferi, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın Viyana seferi, Fazıl Mustafa Paşa'nın faaliyetleri ve Zülfikar Efendi'nin Viyana elçiliğidir. Bunların yanı sıra, Saray hayatı, deprem, sel felaketleri, yangınlar ve tabiat olayları (Ay tutulması, güneş tutulması, kuyruklu yıldız görünmesi, İstanbul Boğazı'nın donması vs.) gibi pek çok sosyal olay da eserin başlıca konularını teşkil etmektedir.

Zeyl-i Fezleke Ahmed Refik Bey (Altınay) tarafından *Silahdar Tarihi* adıyla “Türk Tarih Encümeni Külliyyatı” arasında, 1928 yılında, iki cilt halinde neşredilmiştir. Ahmed Refik Bey, ilave ettiği mukaddimede, müellifin hayatıyla ve nüshaların özellikleriyle ilgili değerli bilgiler vermiştir.

Çalışmamız giriş ve metin olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde yazarın hayatı ve eserleri üzerine bilgiler verilmiş ve asıl tez konumuz olan *Zeyl-i Fezleke*'nin nüshaları, kaynakları, kaynak değeri ve diğer kaynaklara tesirleri ile üzerinde yapılan çalışmalar, ayrı bölümler halinde incelenmeye çalışılmıştır. Müellifin üslubu ve tarihçiliği konusu ele alınmış ve metnin tesisinde izlenecek yol belirtilmiş, ardından transkripsiyonlu metin verilmiştir.

Bu alışmamızda, müellif müsveddesi olabileceğini düşündüğümüz, üzerinde çalışanların da ittifakla kabul ettikleri en kıymetli nüsha olan Veliyyüddin Efendi nüshası, metnin tesisinde esas aldığımız nüsha olmuştur. Yazmalar arasında yapılan karşılaştırmalar sonunda, şekil ve muhteva açısından diğerlerinden daha tam ve mukaddem olduğu anlaşılan Yıldız nüshası ile karşılaştırma yapılmıştır.

Çalışmamın her aşamasında engin bilgi ve tecrübesini benden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Necdet ztrk'e en içten saygılarımı ve teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Yoğun mesailerine rağmen bana vakit ayıran ve her konuda destek olan Prof. Dr. Prof. Dr. Kemal ek ve Prof. Dr. Abdülkadir zcan'a ve ulaşamadığım kaynakları temin eden ve her zaman yakın desteğini gördüğüm hocam Doç. Dr. Erhan Afyoncu'ya çok teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmalarım esnasında belirli dönemler için burslarıyla maddi destek veren Türk Tarih Kurumu, Türk Petrol Vakfı, İlim Yayma Vakfı ve Bereket Vakfı'na şükranlarımı sunarım.

ÖZET

Çalışmamızın konusunu, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın, *Zeyl-i Fezleke* isimli eserinin tahlil ve transkripsiyonu oluşturmaktadır.

Müellifimiz, özel şekilde kaleme almış olduğu bu eserinde, 1065 (1654) yılından 22 Cemaziyelevvel 1106 (7 Şubat 1695) tarihine kadar olan hadiseleri, sebep ve sonuçları üzerinde durarak, teferruatlı bir şekilde tasvir etmiştir.

Eserin kaynak olarak önemi, kısa ve uzun vadede Osmanlı iç ve dış politikasında etkili olan Köprülü ailesinin faaliyetleri ve döneme damgasını vuran ve Osmanlı tarihi açısından âdetâ bir dönüm noktası niteliği taşıyan II. Viyana kuşatması hakkında birinci elden bilgi vermesidir.

Çalışmamızın giriş bölümünde, hem yazarımızın kendi eserinden, hem de çeşitli biyografik kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle Silahdar Mehmed Ağa'nın hayatı ve eserleri ele alınmıştır. Devamında, *Zeyl-i Fezleke*'nin nüshalarının tanıtımı yapılarak, eserin özellikleri, kaynakları ve tesirleri incelenmiş, müellifin üslubu ve tarihçiliği de değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızın metin bölümünde ise *Zeyl-i Fezleke*'nin, diğer bir adıyla *Silahdar Tarihi*'nin çeviri metni yer almaktadır.

ABSTRACT

Our research topic is analysis and transcription of the manuscript, named *Zeyl-i Fezleke* written by Findiklili Silahdar Mehmed Aga.

The author, whom privately wrote the manuscript described the series of events comprehensively by laying emphasis on causal relationships between the years 1654 (Hijri 1065) and February 7, 1695 (Hijri 22 Cemaziyelevvel 1106).

The historical value of the work lays in its detailed accounts, depicted by the Author whom was eyewithness to the events such as the Second Siege of Vienna which were crucial turning points in Ottoman history as well as the activities of the Grand Viziers, descended successively from Koprulu Family which had a strong influence on Ottoman Empire's foreign and interior policies in the short and long term.

It was dealt with Silahdar Mehmed Aga's personal life, career, and works based on the knowledge which stated by the Author himself in his work and also its contemporary biographies, in the introduction chapter. It was subsequently endeavoured to evaluate features, bibliography, and effect of the manuscript along with the Author's historical value and style by mentioning the other original copies of *Zeyl-i Fezleke*.

Zeyl-i Fezleke named also as *Silahdar Tarihi* was transcribed in the main chapter.

KISALTMALAR

age.	: adı geen eser
agm.	: adı geen makale
agt.	: adı geen tez
bk.	: bakımınız.
c.	: cilt
er.	: eviren
<i>DİA</i>	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DTCFD	: Dil Tarih Coğrafiya Faköltesi Dergisi
H	: <i>Zeyl-i Fezleke</i> 'nin Hazine (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp) nüshası
haz.	: hazırlayan
<i>İA</i>	: İslam Ansiklopedisi, MEB.
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Faköltesi
ktp.	: kütüphane
M	: <i>Zeyl-i Fezleke</i> 'nin aşıgnır (Manisa Umumi Ktp.) nüshası
nr.	: numara
nşr.	: neşreden
OM	: Osmanlı Müellifleri
s.	: sayfa
sad.	: sadeleştiren
sy.	: sayı
SO	: <i>Sicill-i Osmânî</i>
T	: <i>Zeyl-i Fezleke</i> 'nin Encümen (Türk Tarih Kurumu Ktp) nüshası
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TOEM	: <i>Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası</i>
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi

- V : *Zeyl-i Fezleke*'nin Veliyyüddin Efendi (Beyazıd Devlet Ktp) nüshası
- vs. : ve saire
- Y : *Zeyl-i Fezleke*'nin Yıldız (İstanbul Üniversitesi Ktp) nüshası

BİBLİYOGRAFYA

A) KAYNAK ESERLER (Yazma ve Basma)

ABDURRAHMAN ABDİ PAŞA, *Vekâyi '-nâme*, haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 2008.

AHMED CAVİD BEY, *Müntehabât*, haz. Adnan Baycar, İstanbul 2004.

DEFTERDAR SARI MEHMED PAŞA, *Zübde-i Vekâyiât*, haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995.

FINDIKLILI İSMET EFENDİ, *Tekmiletü 'ş-şakâik Fî Hakk-ı ehli 'l-hakâik, Şakâik-ı Nu 'maniye ve Zeylleri*, nşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.

ÎSÂ-ZÂDE EFENDİ, *Îsâ-zâde Târîhi*, haz. Ziya Yılmazer, İstanbul 1996.

KARA ÇELEBİ-ZÂDE ABDÜLAZİZ EFENDİ, *Ravzatü'l-ebrâr zeyli*, haz. Nevzat Kaya, Ankara 2003.

NAÎMA MUSTAFA EFENDİ, *Târih-i Na 'îma*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007.

RAŞİD MEHMED, *Tarih*, II-III, İstanbul 1282.

SİLAHDAR FINDIKLILI MEHMED AĞA, *Silahdar Tarihi*, I-II, nşr. Ahmed Refik, İstanbul 1928.

_____, *Nusretnâme*, sad. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul 1962.

ŞEYHÎ MEHMED EFENDİ, *Vekâyi 'u'l-fudalâ II-III, Şakâik-ı Nu 'maniye ve Zeylleri*, nşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989.

UŞŞÂKÎ-ZÂDE SEYYİD İBRAHİM HASİB, *Târih-i Uşşâkî-zâde*, haz. Raşit Gündoğdu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.

B) ARAŞTIRMA VE İNCELEME

AHMET REFİK, *Âlimler ve Sanatkârlar*, haz. Vahit Çabuk, Ankara 1980.

_____, *Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa*, İstanbul 1933.

AKKAYA, ZİYA, "Vecihi Ve Eseri", *DTCFD.*, XVII/3-4, Ankara 1961.

ARİF, MEHMED, "İkinci Viyana Seferi Hakkında", *TOEM*, c.III-IV, cüz:16 (Teşrin-i evvel 1328), 994-1016; c.III-IV, cüz:17 (Kânûn-ı evvel 1328), 1071-1075.

ARTUK, İBRAHİM, "Silahdâr Fındıklılı Mehmed Ağa", *İÜEF Tarih Dergisi*, sy. 27,

- İstanbul 1973, 123-132.
- ATAY, FALİH RIFKI, “II. Viyana Kuşatması, Kara Mustafa Paşa'nın İdamı ve Bozgunu”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl 1, II, sy. 8, İstanbul, Eylül 1965.
- ATSIZ, BUĞRA, *Nach den Chroniken des Vecihi (1637-1660) Und des Mehmed Halifa (1633-1660)*, München 1977.
- BURSALI MEHMED TAHİR, *Osmanlı Müellifleri*, III, İstanbul, 1342.
- CAN, AYŞE HANDE, *Hacı Ali Efendi Ve Tarihi-i Kamaniçesi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.
- ÇABUK, VAHİD, *Köprülüler*, İstanbul 1988.
- DANIŞMEND, İSMAİL HÂMÎ, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, III, İstanbul 1972.
- DEMİR, UĞUR, *Târîh-i Mehmed Giray (Değerlendirme-Çeviri Metin)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.
- DERİN, FAHRİ Ç., “Abdi Paşa, Nişancı”, *DİA*, I, 74-75.
- GÜRCAN, FATİH, *Avrupada'ki Askeri Gelişmeler Ve İkinci Viyana Kuşatması*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.
- KAÇAN ERDOĞAN, MERYEM, *II. Viyana Muhasarası*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2001.
- KARATEKE, HATİCE AYNUR-HAKAN T., *III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1995.
- KÖPRÜLÜ, ORHAN F., “Râşid Tarihi'nin Kaynaklarından Biri: Silâhdar'ın Nusretnâme'si”, *Belleten*, XI/43, Ankara 1947, 473-487.
- KURAT, AKDES NİMET, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Aid Metinler ve Vesikalar, Ekler*, I, Ankara 1943.
- KREUTEL, RICHARD F., *Ahmed Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü*, çer. Esat Nermi, İstanbul 1970.
- MEHMED SÜREYYA, *Sicill-i Osmânî*, IV, İstanbul 1315.

- ÖZCAN, ABDÜLKADİR, “Silahdar Mehmed Ağa”, *DİA*, XXXVII, 196.
- ÖZÖN, MUSTAFA NİHAT, *Silahdâr Tarihi; Onyedinci Asır Saray Hayatı*, Ankara 1947.
- TACAN, NECATİ SALİM, *İkinci Viyana Seferi, 1683 (The second Vienna Expedition, 1683)*, İstanbul 1945.
- TAÇKIN, MUSA, *Ali Efendi Ve Tarih-i Kamanîçe Adlı Eseri (Tahlil ve Metin)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004.
- TANIŞIK, İBRAHİM HİLMİ, *İstanbul Çeşmeleri*, II, İstanbul 1945.
- TEKİNDAG, M. C. ŞEHABEDDİN, “Osmanlı Tarih Yazıcılığı”, *Belleten*, XXXV/140, Ankara 1971, 655-663.
- TOPAL, MEHMET, *Silahdar Fındıklı Mehmet Ağa, Nusretname, Tahlil ve Metin (1106-1133/1695-1721)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001.
- TURAN, ŞERAFETTİN, “Silahdâr”, *İA*, X, 640-643.
- UZUNÇARŞILI, İSMAİL HAKKI, *Osmanlı Tarihi*, III/2 - IV/1-2, Ankara 1982-1983.
- ÜSTÜN, CEVAT, *1683 Viyana Seferi*, Ankara 1941.
- YILMAZ, MEHTAP, *Vekayi ‘name (Vekâyi ‘-i Beç)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006.

B) MÜRACAAT KİTAPLARI

- AFYONCU ERHAN, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul 2007.
- AKBAYAR, NURİ, *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, İstanbul 2001.
- ATEŞ, AHMED, “Metin Tenkidi Hakkında (Dâsitân-ı Tevârîh-i Mülûk-i âl-i Osman münâsebeti ile)”, *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII, İstanbul 1942, 253-267.
- BABİNGER, FRANZ, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çer. Coşkun Üçok, Ankara 1982.

DEVELİOĞLU, FERİT, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Eski ve Yeni Harflerle*, Ankara 1978.

<http://www.kuranmeali.com/>

İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları, İstanbul 1944.

KARATAY, FEHMİ EDHEM, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961.

PAKALIN, MEHMED ZEKİ, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I-III, İstanbul 1971.

PARMAKSIZOĞLU, İSMET, *Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*, İstanbul 1952.

PITCHER, DONALD EDGAR, *Osmanlı İmparatorluğunun Tarihsel Coğrafyası*, çer. Bahar Tırnakçı, İstanbul 1999.

REDHOUSE, JAMES, *A Turkish and English Lexicon*, İstanbul 1992.

SEZEN, TAHİR, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara 2006.

STEİNGASS, F., *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Beyrut 1970.

ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kāmûs-ı Türkî*, İstanbul 1317.

Tarih Çevirme Klavuzu, <http://www.ttk.gov.tr/>

TULUM, MERTOL, *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul (Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme)*, İstanbul 2000.

Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara 1983.

GİRİŞ

I. SİLAHDAR FİNDIKLILI MEHMED AĞA'NIN

HAYATI VE ESERLERİ

1. Hayatı

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Hicri 12 Rebiülevvel 1069 (7 Aralık 1658)'da Galata'ya bağlı Fındıklı semtinde dünyaya gelmiştir¹. Müellif doğum tarihini 1069 senesi olaylarını anlatırken bizzat şu şekilde kaydetmiştir:

“Mâh-ı mezbûrun (Rebiülevvel) on ikinci Dü-şenbih gicesi işbu muharrir-i Zeyl-i Fezleke-i hakîr âlem-i gaybdan dünyâ-yı fânîye vaz'-ı kadem eyledi”².

Yine, 1096 senesi olayları arasında yaşı ile ilgili vermiş olduğu bir bilgi, doğum tarihini de destekler niteliktedir, o da şöyledir:

“Mâh-ı mezbûrun (Rebiülevvel) on ikinci gün mü'ellif-i hakîr yigirmi yedi yaşına bâliğ oldı”³.

Genç yaşında saraya girmiş olan Mehmed Ağa, o zamanki Baş Musahib Şahin Ağa'nın himmetiyle yetişmiştir⁴. 3 Zilka'de 1084 (9 Şubat 1674)'de Has Bahçe bostancılarına dâhil edilmiş, bunu da 1084 yılı olaylarından bahsederken şöyle ifâde etmiştir:

“Mâh-ı Zilka'de'nin üçüncü Şenbih gün mü'ellif-i hakîr İstanbul Hâsbâğçe bostancılar zümresine ilhâk olunduk”⁵.

Muharrem 1088 (Mart 1677)'de Tersane Bahçesi haremide bulunan odalardan birinde çıkan yangının söndürülmesinde gösterdiği gayretten dolayı padişahın lûtfuna nail olmuş, bu olayı da yine kendisi şu şekilde anlatmıştır:

“Evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda sabâha karîb Tersâne Bâğçesi haremide horanda odalarının birinin ocağından âteş isâbet idüp, içinde olan kirişe ve ba'dehu tavana yapışup Kara Ağalar söndürememekle, ân-ı vâhidde bütün odayı ihâta ve etrâfında olanlara dahı sirâyet idecek, içindeki câriyeler ancak birer başlarıyla pâdişâh

¹“Bu hakîr-i pür taksîr Mehmed Hocaîde e'ş-şehr be-Fındıklı ya'ni ki, Galata muzâfâtından Fındıklı kasabasında tevellüd idüp”, *Zeyl-i Fezleke, Mukaddime*.

²*Zeyl-i Fezleke*, 22b.

³*Zeyl-i Fezleke*, 29a.

⁴İbrahim Artuk, “Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa”, *Tarih Dergisi*, sy. 27, İstanbul 1973, s. 123.

⁵*Zeyl-i Fezleke*, 89a; Ahmed Refik *Silâhdar Tarihi*'nin baş tarafına yazdığı mukaddimede s. IV, Has Bahçe bostancılar zümresine dahil olduğu tarihi 1088 olarak zikretmekte, oysa müellif bunu, 1084 senesi olayları arasına kaydetmiştir.

hazretlerinin olduğı camlı büyük köşke firâr ve anda dahı karâr idemeyüp, âkıbet deryâya nâzır kafesli köşke kaçdılar. *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* ol gice bir azım tûfân olmağla şu'le-i âteş-bürîden müşâhede olunmayup ancak anda hâzır bulunan iki yüz miqdâr halvetci bostancılar ile Bostancıbaşı Rum Sâlih Ağa ve ocaklarının baş çavuşu Kanozlu Uzun Ali yetişüp ve zülüflü baltacılar, gerdeller ve aşcılar iri kazanlar ile deryâdan su taşıyup semender-vâr dört taraftan kuşadup balta üşürdiler. Eski binâ olmağla fâ'ide itmeyüp gitdikce âteş işti'âl bulup, camlı büyük köşke yapışmağa on zirâ' miqdâr kalduğı mahalden baş çavuş kesdirüp *bi-avnilâhi ta'âlâ* altı kalın dîvâr çıkmağla âteş teskîn oldu ve illâ hâl müşkil olurdu. Mü'ellif-i hakîr zümre-i bostâniyândan olduğumuz hasebiyle hizmetde hâzır ve ol varta-i hevl-nâk-i ibret-nümâyâ nâzır idim. Taraf-ı pâdişâhîden azım lûtfâ mazhâr olduk”⁶.

Sultan IV. Mehmed'in Lehistan Seferi'ne çıktığı esnada Turhan Sultan ve saray halkıyla beraber bu sefere iştirak eden Fındıklılı Mehmed Ağa, Baş Musahib Şahin Ağa'nın padişaha arzetmesiyle⁷ 25 Şevval 1089 (10 Aralık 1678)'da yirmi yaşında iken zülüflü baltacılar zümresine dâhil olmuştur⁸ ve kendi ifadesinde şöyle yer almıştır:

“Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Şenbih gün, mü'ellif-i hakîr hizmetinde olduğum Hazînedâr-ı birûn-ı sâbık Baş Musâhib Şahin Ahmed Ağa yed-i himmetiyle Zülüflü Baltacılar zümresine ilhâk ve ol hâne-i garîbeye çerâğ olduk”⁹.

Kısa bir süre içerisinde de 13 Rebiülevvel 1090 (24 Nisan 1679)'da Seferli Odası neferatı zümresine katılmıştır¹⁰. Bununla ilgili 1090 senesi vekâyi'indeki kayıt şöyledir:

“Ve on üçüncü Dü-şenbih gün Vâlîde Câmi'i'nde Mevlid-i şerîf okudup, ahşâm Salı gicesi mü'ellif-i hakîr bende-i dîrînelerin hizmetinde olduğum hânedan, gılmân-ı enderûndan Seferli Odası neferatı zümresine ref' ve mahsûdü'l-akrân ve nâ'il-i merâm eyledi”¹¹.

1683 yılındaki Viyana Seferi'ne bizzat katılan Mehmed Ağa, orduyla beraber yola çıktıktan sonra çekilen sıkıntıları şöyle tasvir etmiş:

“Sekizinci Salı gün menzil-i Kayalı, nısfu'l-leylden beri te'âkup iden yağmurdan çadır kuracak kuru yer bulunmayup, bütün ova deryâya dönmüşidi. Ekser-i

⁶ Zeyl-i Fezleke, 92b.

⁷ Mehmet Topal, *Silahdar Fındıklı Mehmet Ağa, Nusretname, Tahlil ve Metin (1106-1133/1695-1721)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2001, s. XVI;

⁸ Ahmet Refik, *Fındıklılı Silâhdar Mehmed Ağa*, İstanbul 1933, s. 6; Artuk, “agm”, s. 124; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, IV, İstanbul 1315, s. 220.

⁹ Zeyl-i Fezleke, 101b.

¹⁰ Artuk, “agm”, s. 124.

¹¹ Zeyl-i Fezleke, 101b.

halk gırârları üzerinde beytûte idüp, hayvanât göğsüne değin balçık içinde kaldı. Fakîr dahi sanduğum üzerinde sabâhladım”¹².

Seferin tüm safhalarını takip eden Mehmed Ağa¹³, Orta Macar Kralı Tökeli İmre Türk karargahına geldiği zaman orada idi. Tökeli'nin simasını, kıyafetini, maiyyetinde bulunanları en küçük detayına varıncaya kadar tasvir etmiştir:

“Yakası ve çaprazı ve etekleri üzeri inci ile işlenme bir al çuka sıkma kontoş şeklinde bir libâs giyüp ve başında kırmızı kadife, semmûr kalpak üstünde bir beyaz çelengi var idi ve kendüsiyle gelen beş yüz kadar dahi âdemin cümlesi çelenkli idi ve mübâşiri olan Ali Ağa'ya kralın yanında olup düşen umûrunu görmek için çadırlarıyla varup, ordusunda meksi fermân buyuruldu”¹⁴.

Hezimet sonrasında Kara Mustafa Paşa aleyhinde sarayda dönen tüm entrikalara şahit olan Mehmed Ağa¹⁵, şöyle bir örnek vermiştir:

“Vezîr-i a‘zam Kara Mustafâ Paşa'nın, Dârû's-sa‘âde ağası Yûsuf Ağa ile Büyük Mîrâhûr Boşnak Sarı Süleyman Ağa adû-yı ekberleri olmağla, rikâb-ı hümâyûnda mezemmetinden hâlî olmazlardı. Ol dahi bi't-tabi‘ bunları sevmezdi ve def‘leri tedârükünde olup, rikâb-ı hümâyûndan tard u ib‘âd murâd eyledikçe mümkün olmadı. El-uhdetü ale'r-râvî sikadan haberim var, Beç inhizâmı haberi Belgrad'a geldükde, Sarı Süleyman Ağa, Yûsuf Ağa'nın odasına varmış, ‘adûmuzun işi bitti, intikâm alacak günler geldi’ deyüp, ayağa kalkmışlar ellerine makrameler alup, döne döne oynamışlar”¹⁶.

Belgrad'da katledilen Kara Mustafa Paşa ile ilgili bilgileri 1094 yılı olaylarında bu ifadelerle aktarmıştır:

“Hikmet-i İlâhî mâh-ı Zilhicce'nin yigirmi üçüncü Dü-şenbih gicesi ki, kânûn-ı evvelin dahi üçüncü gicesi, bir azîm ra‘d u berķ ile rahmet-i bârân nâzil oldu. Fakîr Melhame'ye bakdım, ‘Kânûn-ı evvelde ra‘d u berķ vâkı‘ olsa, ol vilâyet pâdişâhı gizlice bir büyük adamını katl ve mal u emlâkını almağla delâlet ider’ demiş. Vâkı‘a aceb ne zuhûr ider fikrinde iken, irtesi gün ale's-sabâh Belgrad'dan vezîr-i a‘zamin telhîsiyle telhîsci İsmâ‘îl Ağa çıkageldi”¹⁷.

Sefer dönüşünde, Yeniçeri Hasan Ağa'nın yerine Has Oda hademeleri arasına katılan Mehmed Ağa bunu şöyle beyan etmiştir:

¹² *Zeyl-i Fezleke*, 107a.

¹³ Ahmed Refik, *Fındıklılı*, s. 6; Artuk, “agm”, s. 124.

¹⁴ *Zeyl-i Fezleke*, 109a.

¹⁵ Abdülkadir Özcan, “Silahdar Mehmed Ağa”, *DİA*, XXXVII, 194.

¹⁶ *Zeyl-i Fezleke*, 121a

¹⁷ *Zeyl-i Fezleke*, 121b.

“Çehâr-şenbih gicesi ki, gurre-i mâh-ı Cemâziyelevvel'dir, işbu muharrir-i hakîr Fındıklılı Mehmed, Yeniçeri Ağası Hasan Ağa mahlûlüne, Hasoda huddâmına ilhâk ve kırklar makâmıyla şeref-yâb buyuruldu”¹⁸.

1688 yılında Sultan IV. Mehmed'in tahttan indirilmesine ve yeniçerilerin isyanına şahit olan Mehmed Ağa, yeni padişah olan Sultan II. Süleyman zamanında da onun hizmetinde bulunmuştur¹⁹. İşi nedeniyle padişahın yakınlarında bulunmuş ve olayları büyük bir dikkatle ve teferruatıyla kaydetmiştir²⁰. Dönemin sadrazamı İsmail Paşa'nın 27 Nisan 1688'de sadareten uzaklaştırılması amacıyla, rakipleri olan ulema efendilerin, Has Bahçe'de Bağdad Köşkü'nde padişahın huzuruna kabul olunarak İsmail Paşa ile ilgili rahatsızlıklarını dile getirmeleri üzerine, padişah, “ya kim vezirazam olsun?” diye sorunca, Bekri Mustafa Paşa'yı tavsiye etmelerine şahitlik etmiştir. Müellif bu olaya nasıl tanık olduğunu eserinde şu şekilde kaydetmiştir:

“Ve kasrın berü tarafında eşribe-i tebhîr esnâsında, “acaba aslı ne ola” deyü, yanlarında hâzır ve bu emre nâzır idim, cümle Hasodalı'ya izin virüp yanlarında oturduk, müftî efendi bizden bu sırrı saklayup, ‘oğullar müşâveremiz Yeğen Osman Paşa husûsudur, katline virilen fetvâyı pâye-i serîr-i a'lâya arz itdük ve sizin dahi mesmû‘unuz olsun’ deyüp okudu”²¹.

Yine sevmediği ve eserinde de sık sık koca mekkar diye bahsettiği Vezirazam Kadı Ali Paşa'nın azli sırasında huzûr-ı hümayûnda bulunmuş ve ilgili tüm konuşmalara, akabinde de paşanın sürgün edilmesiyle ilgili cereyan eden hadiselerle tanık olmuştur²². Mehmed Ağa'nın padişaha olan yakınlığı II. Süleyman'dan sonra padişah olan II. Ahmed zamanında da devam etmiştir²³.

Sultan Mustafa şehzadelüğinden beri Mehmed Ağa'yı tanıyor ve onun bir tarih kitabı yazdığını biliyordu²⁴ (söz konusu kitap, 1654-1695 yılları arası Osmanlı tarihini kaydettiği ve *Zeyl-i Fezleke* olarak isimlendirdiği eseridir). Bu nedenle tahta çıktığında ondan, kendi padişahlığı döneminde cereyan edecek olayları, fetihleri ve zaferleri günü gününe yazmasını istemiştir. Mehmed Ağa da bu tarihten itibaren II. Mustafa'nın arzusu üzerine *Nusretnâme* adı verilen eserini yazmaya başlamıştır²⁵.

¹⁸ *Zeyl-i Fezleke*, 150b.

¹⁹ Özcan, “agm”, s. 194.

²⁰ Ahmed Refik, *Âlimler ve Sanatkârlar*, haz. Vahit Çabuk, Ankara 1980, s. 185; Ahmed Refik, sehven “III. Süleyman” olarak kaydetmiştir.

²¹ *Zeyl-i Fezleke*, 151a.

²² *Zeyl-i Fezleke*, 189b-190a.

²³ Mustafa Nihat Özön, *Silahdar Tarihi, XII. Asır Saray Hayatı*, Ankara, 1947, s. 229-231; Topal, *agt*, s. XVI.

²⁴ Özcan, “agm”, s. 194.

²⁵ Artuk, “agm”, s. 127; Topal, *agt*, s. XVI.

Sultan II. Mustafa'nın da devamlı yakınında bulunan Mehmed Ağa, onunla beraber seferlere katılmış, 1695 Eylül ayında yeniden fethedilen Lipova kalesini II. Mustafa ile birlikte dolaşmış ve gözlemlerini ayrıntılı bir şekilde yazmıştır²⁶

Mehmed Ağa 5 Ramazan 1110 (7 Mart 1699) tarihinde hırkayı şerif ve sancakı şerifin muhafazasından sorumlu dülbent gulamı olmuştur ve bilgi ve maharetleri dolayısıyla zaman zaman başka görevlere de çağırılmıştır²⁷.

“Hakîr dülbend gulâmı olup, hırka-i mübâreke ve sancak-ı şerîf muhâfazasına me'mûr ve Yeni Saray'dan taşra binişlere gitmek mu'tâd değil iken deryâ ilminde mahâretimiz hasebiyle şevketlü efendimiz bu abd-i âcizleri bile bulunmamız için bir gün mukaddem silâhdâr ağaya musâhib gönderüp tenbîh buyurmuşlar idi”²⁸.

Hasoda düzenine göre önce dülbent gulamı, sonra rikabdar, çukadar ve ondan sonra silahdar olmak gerekiyordu. O sırada rikabdar olan Çerkes Süleyman Ağa çok genç ve tecrübesiz olduğundan Mehmed Ağa rikabdar olmadan çukadar olmuştur²⁹. Mehmed Ağa'nın çukadarlığa tayini konusunda, Defterdâr Sarı Mehmed Paşa'nın, ifadesiyle alışılmış usullerin dışında olduğu vurgulanmıştır³⁰:

“Rikâbdâr olan Çerkes Süleyman Ağa sinnen hadâseti olmağla, silâhdar ve çukadârlığa adem-i liyâkatinden, kânûn-ı Enderûn bi-hasebi'l-iktizâ mürâ'ât olunmayup, Rikâbdâr Süleyman Ağa yine rikâbdârlıkda kalup kendüden bir rütbe aşağı olan Dülbend Ağası Fındıklılı Mehmed Ağa çukadâr olmuş idi”³¹.

Edirne Vakası ile II. Mustafa tahttan indirildikten sonra, 10 Rebiülahir 1115'te (23 Ağustos 1703) yerine kardeşi III. Ahmed tahta geçmiştir. Fındıklılı Mehmed Ağa Has Oda tarafındaki Harem kapısında yeni padişahı karşılayıp koluna girmiş, onu Hırka-i Saadet Dairesi'ne getirip tahta oturtanlar ve ona ilk biat edenlerden olmuştur³². Tahtan indirilmesinin ardından üzüntüsünden dolayı hastalanarak 21 Şaban 1115 (18 Aralık 1703)'de vefat eden Sultan Mustafa'nın techiz ve tekfin işleri Mehmed Ağa tarafından yerine getirilmiştir³³.

²⁶ Özcan, “agm”, s. 195.

²⁷ Topal, *agt*, s. XVI-VII.

²⁸ Topal, *agt*, s. 428, 431, 450.

²⁹ Ahmed Refik, *Fındıklılı*, s. 11.

³⁰ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiat*, haz. Abdülkadir Özcan, Ankara 1995, s. 821; Mehmed Raşid, *Tarih*, III. İstanbul 1282, s. 80; Topal, *agt*, s. 597.

³¹ Defterdar, *age*, s. 821.

³² Özcan, “agm”, s. 195.

³³ Defterdar, *age*, s. 835-836; Ahmed Refik, *Âlimler*, s. 187; Topal, *agt* s. 657-658.

III. Ahmed'in tahta çıkmasının hemen ardından Mehmed Ağa, İbşir Hüseyin Ağa'nın yerine silahdarlığa getirilmiştir (5 Cemaziyelevvel 1115/17 Eylül 1703)³⁴. Bu dönemde de oldukça faal olan Silâhdar Mehmed Ağa, bostancıların mevaciciblerinin verilmemesini bahane ederek çıkardıkları ayaklanmanın bastırılmasında padişah tarafından aracı tayin edilmiştir. İsyan edenleri ikna için dört defa gitmesine rağmen sonuç alamıyarak padişaha şöyle demiştir:

“Artık bunlar size hayır etmez tedârüklerin görüp yerlerine gayrısın istihdâm buyurun, bir vechile nasihat kabul etmezler”³⁵.

İsyan bastırıldıktan sonra Mehmed Ağa kendisi de Bostancı Ocağı'ndan yetişmesi dolayısıyla merhamete gelerek, ocağın tamamının tasfiye edilmemesi için padişahı ikna etmiş, isyana karışmayanların ve emektarların affına vesile olmuştur³⁶.

Müellifin faal olması ve sultana olan yakınlığı vezirlerin dikkatinden kaçmamıştır. Nitekim çok hırslı bir insan olan Yeniçeri Ağası Vezir Çalık Ahmed Paşa sadaret sevdasına düşünce, Silahdar Mehmed Ağa'ya defalarca müracaatta bulunarak bu konuda kendisine yardımcı olmasını istemiştir. Bu durumdan rahatsız olan Mehmed Ağa, sıkıntısını III. Ahmed'e aksettirince padişah, Çalık Ahmed Paşa'nın mevcut görevinden azlini emretmiştir. Azil işlemleri Mehmed Ağa eliyle yürütülerek Çalık Ahmed Paşa bostancıbaşıya teslim edilmiştir. Veziriazam Söhraplı Ahmed Paşa'nın azli olayında da mührü hümayunu almakla görevlendirilen Mehmed Ağa,³⁷ aynı gün Sultan III. Ahmed'in bütün fermanlarını tebliğ eden kişi olmuştur³⁸.

Silahdar Mehmed Ağa'nın zikredilen faaliyetleri devam ederken sarayda yeni yeni nüfuzlu kimseler türemeye başlamıştır. Bunlardan biri III. Ahmed'in oda lalası olan Uzun Süleyman Ağa'dır. Onun nüfuzu sayesinde, sabık Silahdar Hüseyin Paşazade İbrahim Bey silahdar olmuş ve Mehmed Ağa'ya da vezirlikle eyaletlerden birini kabul etmesi teklif edilmiştir. Fakat Mehmed Ağa bu teklife sıcak bakmayarak emekliliğini istemiştir. Bu talebi uygun görülerek 8 Şevval 1115 (14 Şubat 1704)'de, günde 300 akçe ve bir miktar tayinat ile emekliye ayrılmıştır³⁹. Konuyla ilgili saraydan ihrac

³⁴ Artuk, “agm”, s. 128. Topal, *agt*, s. 628.

³⁵ Topal, *agt*, s. 643-644.

³⁶ Defterdar, *age*, s. 826-827; Raşid, *a.g.e.*, III., s. 89; Topal, *agt*, s. 645.

³⁷ Raşid, *a.g.e.*, III., s. 124; Topal, *agt*, s. 647-653.

³⁸ Ahmed Refik, *Âlimler*, s. 187.

³⁹ SO, IV, 220-221; Topal, *agt*, s. 661.

olduğuna⁴⁰ ve tekaüd akçesi olarak belirlenen miktarın kendi beyanından farklı olarak 200 akçe olduğuna dair farklı görüşler de mevcuttur⁴¹.

Bu olanlar karşısında III. Ahmed'in huzuruna çıkan müellif, “Hak celle ve alâ hazretleri şevketlü efendimin mübârek vücûd-ı humâyûnlarını hatâsız eyleye. Bu kulları menkûb kalmış bir ednâ çâkerin idim. Bu rütbe ile mesrûr ve bu nân pâre ile memnûn eyledin. Cenâb-ı Bârî ta‘âlâ efendimi iki cihânda mesrûr eyleye” demiştir. Sultan da kendisine hitaben: “Ben de senden ve hizmetinden hoşnûd idim. Allah senden hoşnûd ola, etmeğin hayrın göresin”⁴² dedikten sonra, hediyelerini alarak huzurdan ayrılmıştır⁴³.

Daha sonra Demirkapı yakınlarında Elvanzade mahallesinde denize nazır bir ev satın alarak oraya yerleşmiş ve Valide Sultan'ın evlatlık olarak yetiştirdiği “Eğlence” lakablı Emine Hanım ile evlenmiştir (20 Şaban 1116/22 Aralık 1704). Fakat Mehmed Ağa eşini çok çabuk kaybetmiş ve bu hadiseyi eserine şu şekilde kaydetmiştir:

“Ve yigirmi birinci Penç-şenbih günü ki, Ağustos'un otuzudur. Sabâh namazı vaktinde zevcem Emine Hanım çiçekden rihlet-i dâr-ı bekâ eyleyüp bi-emr-i humâyûn Vâlîde Câmî‘i Türbesi bağçesinde defn olundu. Rahmetu'llâhi aleyh”⁴⁴.

Müellif saray hizmetinden sonra da tarihini yazmaya devam etmiş, fakat olayların dışında kaldığı için, bu kısımları bilgi alabildiği ölçüde ve özet olarak kaleme almıştır. Zamanının olaylarını kaydetmeyi Niş hadisesinin ardından 1133 (1721) sona erdirmiştir⁴⁵.

Vefatından bir yıl önce Fındıklı'da Kazancı ve Hacı Receb camileri arasında bir çeşme yaptırmıştır⁴⁶. Çeşme aslen güzel mermer işçiliği olan bir eser olmasına rağmen, geçirdiği tamirler sonucunda orijinalliğini yitirmiştir. Yarısı yolun altında kalan ayna taşında iki tane selvi, madalyon şeklinde bir süs ve başka bitki motifleri işlenmiştir. Bunun üstünde "mâşâallah" ibâresinin yazılı olduğu kitabecik bulunmaktadır. Kemeridenanlarla süslüdür, sağ ve sol tarafından çeşmeyi çevreleyen taşlarda da taş işçiliği göze çarpmaktadır. Kemerinin iki yanında ise iki adet madalyon bulunmaktadır⁴⁷.

⁴⁰ Şeyhî Mehmed, *Vekayi 'ü'l-fudalâ*, III, nşr. Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, s. 686.

⁴¹ Uşşâkî-zâde Seyyid İbrahim Hasib, *Târih-i Uşşâkî-zâde*, haz. Raşit Gündoğdu, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000, s. 354-355.

⁴² Topal, *agt*, s. XVIII.

⁴³ Özön, *age*, s. 227-28.

⁴⁴ *agt*, s. 680.

⁴⁵ Artuk, “agm”, s. aynı yer; Topal, *agt*, s. 940.

⁴⁶ Artuk, “agm”, s. 130

⁴⁷ Hatice Aynur-Hakan T. Karateke, *III. Ahmed Devri İstanbul Çeşmeleri*, İstanbul 1995, s. 167.

Musluğu sökülmiş ve suyu akmayan çeşmenin kemerinin üst tarafında büyük bir çatlak vardır. Teknesi çukurda kalmış kitabesinin sağ tarafındaki mermer blok ile üstünde yükselmesi gereken kısım yoktur. Çeşmenin saçak çıkıntısı taşlarının da bir kısmı dökülmüş ve tamire muhtaç bir vaziyettedir⁴⁸. Kitâbesi 76x60 cm ölçülerinde olup, yer yer harekeli celi sülüs beş satırdan ibarettir. Alttaki "mâşâallah" kısmı ise 31x28 cm ölçülerinde bir mermere hakk edilmiş ve istifli, harekeli, celî sülüsdür⁴⁹. Kitabede ise şunlar yazılmıştır:

Bismi'llâhi'r-rahmani'r-rahîm lâ-ilâhe illa'llâh Muhammed Rasûlu'llâh sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Silahdâr-ı şehriyârî Fındıklılı Mehmed Ağa rûhu için el-Fâtiha. Sene 1138 (1725-26)⁵⁰.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın ölüm tarihi ve mezarının bulunduğu yer hakkında kaynakların verdiği bilgiler birbirinden farklıdır. Ahmed Refik, asker emeklilerinden olan eski Harbiye Mektebi Müdürü Reşid Bey'in tesadüf eseri 15 Ağustos 1926'da Silahdar Mehmed Ağa'nın mezar taşını bulduğunu ve o zamanki Türk Tarih Encümeni azâlarından iki kişiyi görevlendirerek bu mezar taşını kaybolmayacak bir yere koydurduğunu, bununla ilgili kendisinin haberdar edildiğini söylemekte ve daha sonra Müzeler Umum Müdürü Halil Edhem Bey tarafından bu taşın İstanbul Asâr-ı Atîka Müzesi'ne nakl olunduğunu belirtmektedir⁵¹. Ahmed Refik, muhtemelen mezar taşını görmeden kendisine verilen bilgiler doğrultusunda Mehmed Ağa'nın ölüm tarihini 1136 (1723-24) olarak göstermiştir. Mehmed Süreyya'nın eserinde⁵² de aynı tarih zikredilmekle beraber İbrahim Artuk, Türk İslam Eserleri Müzesi'nde söz konusu taşı görerek estampajını çıkardığını söylemektedir. Buna göre ölüm tarihi açıkça 1139 (1726-27) olarak görülmektedir⁵³.

Mezar taşında şu satırlar yazılmıştır:

Allâhu sübhânehu ve ta'âlâ sâbikan Silahdâr-ı şehriyârî Fındıklılı Mehmed Ağa kuluna bi'l-cümle mü'minîn, mü'minâta rahmet eyleye. Bi-hürmeti'l-Fâtiha. 1139⁵⁴.

Yetmiş yaşında iken vefat etmiş olan Mehmed Ağa, Taksim'deki Ayazpaşa Mezarlığı'na defnedilmiştir. Kabri zamanla kaybolmuştur⁵⁵.

⁴⁸ İbrahim Hilmi Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, II, İstanbul 1945, s. 55; O'ndan naklen, Artuk, "agm", s. aynı yer.

⁴⁹ Hatice Aynur- Hakan T. Karateke, *age*, s. 166.

⁵⁰ Artuk, "agm", s. aynı yer.

⁵¹ Silahdar, *age*, s. IX.

⁵² SO, IV, 221.

⁵³ Artuk, "agm", s. aynı yer; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, III, İstanbul, 1342, s. 69.

⁵⁴ Artuk, "agm", s. aynı yer.

Sultan IV. Mehmed, Sultan II. Süleyman, Sultan II. Ahmed, Sultan II. Mustafa ve Sultan III. Ahmed devirlerini gören Silahdar Mehmed Ağa devlete sadakatle hizmet etmiştir.

2. Eserleri

Genel olarak bakıldığında, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın eseri, tespit edilen nüshalardan *Nusretnâme*'ye ait olan muahhar bir nüsha hariç, bir kitap halinde tertip edilmesi, olayların kesintisiz devam etmesi, sayfa numaralarının iki eser arasında kesilmeden devam etmesi gibi sebeplerden dolayı *Silahdar Tarihi* adıyla tek bir eser gibi görünse de, *Zeyl-i Fezleke* ve *Nusretnâme* adıyla farklı iki eser olarak kabul edilmektedir. Çünkü daha önce belirtildiği gibi, Silahdar Mehmed Ağa, tarihinin 1065-1106 yılları arasını ihtiva eden bölümünü *Zeyl-i Fezleke* olarak adlandırırken, aynı tarzda yazılmış ve bunun devamı niteliğinde olan, 1106-1133 yılları arasını kapsayan kısmına ise II. Mustafa'nın emriyle *Nusretnâme* adını vermiştir. Dolayısıyla bunlar iki ayrı eser olarak kabul görmüştür. Bilinen başka bir eseri yoktur.

2.1. Zeyl-i Fezleke

Silahdar Mehmed Ağa, yukarıda kısaca belirtildiği gibi, eserini Kâtib Çelebi'ye olan hayranlığı sebebiyle⁵⁶, onun *Fezleke*'sinin kaldığı yerden yazmaya devam etmiş ve bu sebeple *Zeyl-i Fezleke* olarak adlandırmıştır.

Mehmed Ağa, daha önceleri yazılan tarih kitaplarını ve mecmu'aları okuyarak tarih bilgisini geliştirdiğini, Kâtib Çelebi'nin *Fezleke*'sini bitirdiği yerden yani 1065 (1654) tarihinden itibaren kendi eserini yazmaya başladığını ve *Zeyl-i Fezleke* adını verdiğini, mukaddimesinde belirtmektedir.⁵⁷

Müellif, klasik vakayiname tarzında olan eserinde, olayları yıl yıl tasvir etmiştir ve sonunda o yıl içinde ölen devlet ricalinin biyografisini vermiştir.

1065 (1654)'den başlayarak 1106 Cemaziyelahirî (7 Şubat 1695)'nin ikinci Pazar gününe kadar yazılmış olan eserin içeriği, 17. yüzyılın ikinci yarısını kapsayan ve Osmanlı tarihi açısından büyük önem taşıyan başlıca şu olaylardan oluşmaktadır; uzun yıllardır süre gelen Celali isyanları ve aynı şekilde devam eden Kadızadeli problem, diğer yandan sipahilerin isyan ederek saraya yürümeleri sonucunda, kendilerine teslim

⁵⁵ Ahmed Refik, *Silahdar*, s. 15; OM, III, 69; Fındıklılı İsmet Efendi, *Tekmiletü's-ş-şakaik Fî Hakk-ı ehli'l-hakaik*, nşr., Abdülkadir Özcan, İstanbul 1989, s. 500.

⁵⁶ Topal, *agt*, s. XXI.

⁵⁷ *Zeyl-i Fezleke*, mukaddime.

edilmesini istedikleri otuz devlet adamını alarak Sultanahmet'te bir çınar ağacına asmaları dolayısıyla Vaka-i Vakvakiye olarak adlandırılan diğer bir isyan hadisesi ve Köprülüler Dönemi'nin başlamasıyla Sadrazam Köprülü Mehmed Paşa'nın bu olaylar karşısında almış olduğu önlemler ve siyasi icraatlarından olan Bozcaada'nın geri alınması ve Erdel isyanının bastırılması, Fazıl Ahmed Paşa'nın sadareti, bu dönemde meydana gelen önemli seferlerden olan Uyvar seferi, Novigrad ve Yenikale'nin fethi, Saint-Gotthard Muharebesi ve ardından Vasvar Antlaşması, Kandiye muhasarası ve Girit'in fethi, Kamanıçe muhasarası ve Kamanıçe'nin teslimi, Bucaş Antlaşması, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadareti ve Osmanlı'nın dönüm noktalarından biri olan II. Viyana seferi ve yenilgi sonrasında Kara Mustafa Paşa'nın idamı, ard arda gelen bozgunlar, IV. Mehmed'in hal'i, II. Süleyman'ın padişah olması, Fazıl Mustafa Paşa'nın sadareti ve Salankamen muharebesinde şehit olması, Zülfikar Efendi'nin Viyana elçiliği gibi çok önemli siyasi olayların yanı sıra, Valide Turhan Sultan tarafından inşası tekrar başlatılan Yeni Cami'nin tamamlanarak ibadete açılması, Şehzade Mustafa'nın doğumu, ayrıca aziller ve tayinler, yangınlar, depremler, ay ve güneş tutulması, kuyruklu yıldızın görünmesi, elçi geliş ve gidişleri gibi pek çok sosyal olayları ve Selanikli dönmelerin meşhur hahamı Sabatay Sevi'nin Müslümanlığı nasıl kabul ettiği gibi ilginç konuları içermektedir.

Silahdar Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezleke*'sinin Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa'nın son zamanlarına kadar olan kısmını (1065-1087/1654-1676) yazarken, Naima ile Raşid'in de kaynaklarından olan, başta Abdurrahman Abdi Paşa'nın *Vekāyi'nâme*'si olmak üzere, Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi, Vecîhi gibi müverrihlerin kaynaklarına başvurmuştur. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadaretinden sonraki kısmını ise tamamen kendi müşahedelerine dayanarak yazmıştır. Ancak, II. Viyana seferini kaleme alırken, Teşrifatçıbaşı tarafından yazıldığı kabul edilen *Vakāyi-i Beç* adlı anonim günlüğü kullanmış, yine Zülfikar Efendi'nin Viyana sefaretine dair mükaleme takririni eserine kaydettiğini de şu ifadelerle beyan etmiştir:

“İş bu muharrir-i vakāyi' hakîr dahı Zülfikâr Efendi'den mükâleme cerîdesin getürüb bir sûretin yazup aldım. Sene be-sene bütün târîhe geçürmek murâd eyledim Lâkin on cüz' miqdâr tatvîl-i kelâm bir kitâb olmağın ancak netîce-i mükâlemesin ve çekdüği âlâm ü şedâyidinin bir miqdârın intihâb ve bu mahalle tesvîd eyledim.”⁵⁸

⁵⁸ *Zeyl-i Fezleke*, 194b.

Müellif, tarihini III. Ahmed zamanında tamamlayıp, padişaha takdim etmiştir. Bunu da şu şekilde ifade etmiştir:

“Pâdişâh-ı cihân es-sultân ibnü's-sultân es-Sultân el-Gâzî Ahmed Han ibnü's-Sultân Mehmed Han ibnü's-Sultân İbrâhîm Han hazretlerinin 1115 senesi Rebî‘ülâhîr'in onuncu Çehar-şenbih günü cülûs-ı hümayûn-ı meymenet-makrûnlarında çukadâr-ı hâssa bulunup, der-akab silâhdârlık hizmetiyle şeref-yâb ba‘de nâil-i pâre-i çirâğ-ı tekâ‘üd ihsânlarıyla behre-yâb buyurdılar. *Fe-li'llâhi'l-hamd* tahrîrine sa‘y u gûşîş eylediğim tevârihin dahı zamân-ı sa‘âdet-iktirânlarında itmâm-ı müyesser olmağın pâygâh-ı Süleymân bargâhlarına ihdâya icrâ kılındı”⁵⁹.

Ahmed Refik Bey, *Zeyl-i Fezleke*'yi, 1928 yılında, Türk Tarih Encümeni Külliyyatı vasıtasıyla, iki cilt halinde *Silahdar Tarihi* adıyla neşretmiştir. Müellifin hayatına ve nüshaların özelliklerine dair ilave ettiği mukaddimeyle de değerli bilgiler vermiştir. Bu neşirde Veliyyüddin Efendi nüshasını esas almıştır ve mukaddimesinde en önemli nüshanın Veliyyüddin Efendi, ikincisinin de Yıldız nüshası olduğunu özellikle belirtmiştir. Kısmen de olsa Yıldız, Encümen ve Halis Efendi nüshalarıyla karşılaştırma yapılarak farklar sayfa altlarında gösterilmiştir. Müellif tarafından yanlış yazılan yabancı isimlerin ve coğrafi adların doğruları tespit edilerek bazılarının da Almanca ve Fransızcası sayfa altlarında dipnot olarak gösterilmiştir.

2.1.1. Nüshaları ve Özellikleri

Zeyl-i Fezleke'nin tespit edilen yedi nüshası vardır. Bunlardan üçü İstanbul'un çeşitli kütüphanelerinde, biri Manisa Genel Kütüphanesi'nde biri Viyana National Bibliothek'tedir. Ayrıca müstakil bir nüshanın Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde, Ahmet Refik Bey'in, eserin neşrinde kullandığı Halis Efendi nüshasının ise nerede olduğu bilinmemektedir.

2.1.1.1. Veliyyüddin Efendi Nüshası (Bayezid Devlet Ktp.) nr. 2369 (Kısaltma: V)

Nusretnâme ile beraber tanzim edilmiştir. Tek ciltten oluşan nüsha 329 yapraktır. *Zeyl-i Fezleke* 213a'ya kadardır, *Nusretnâme* 213b'den itibaren başlamaktadır.

Nüsha, 1065 yılı olayları ile başlayıp, 1106 yılı olaylarından, “Hurûc-ı Bebe Süleyman” başlığına ait, “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. *Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi‘a*” ifâdesiyle sona ermektedir.

⁵⁹ *Zeyl-i Fezleke*, mukaddime.

Çerçevesiz olan eserin muhtelif yerlerinde boşluklar bırakılmış, zaman zaman da kenarlara çıkma yapılarak ilaveler yapılmıştır. Silinmek istenen ifadeler kırmızı kalemle çizilmiş, bazen de yazılan konuyla ilgili bir mektup veya hattı hümayun suretinin yer aldığı sayfa, bahsi geçen yere yapıştırılarak eklemeler yapılmıştır. İlk sayfada yer alan, “Enderun-ı humâyûnda evvelen sır kâtibi, sonra silâhdar olan Fındıklılı Mehmed Efendi'nin kendi hattı ile olan târihtir” kaydı ve Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi'nin vakıf mührü vardır. Yazıldığı tarihe dair eserde bir kayıt bulunmamakla beraber hatime kaydı da yoktur.

Ebadı 440x170 mm, sayfalarda genel olarak 60-65 satır bulunmakla beraber bazen 70 satıra çıkan sayfalar da vardır, hattı divanî kırması, başlıkları kırmızı mürekkeple yazılmış, kağıt türü Ali Kurna, cilt türü mukavvadır. Başında fihristi bulunmamaktadır.⁶⁰ Sayfa numaralandırılması yeni rakamlarla yapılmıştır.

Ayrıca, en başta Silahdar Mehmed Ağa'nın kendi mukaddimesi yer almakla beraber, bu mukaddimenin altında, Türk Tarih Encümeni Kütüphanesi nüshasından alınarak buraya sonradan eklendiğine dair şöyle bir not düşülmüştür:

“Bu mukaddime kitabın İstanbul'da bulunan dört beş nüshasından ancak Türk Tarih Encümeni Kütüphanesi mevcut mukaddimeye görülüp, teberrüken bu nüshaya ilave edilmiştir. 19 Şevval 1346. Mâ-hâzâ kitabın 213 rakamlı sâhifesinin zahrında bu mukaddimenin manzum kısmı aynen mevcut yalnız ‘bu fakîr-i hakîr’ diye başlayan menşur kısmı başka şekilde mukarrer olduğu esnâ-yı istinsahda görülmüştür”.

2.1.1.2. Yıldız (İstanbul Üniversitesi Ktp. T.) nr. 5982 (Kısaltma: Y)

Nüşamız olan *Zeyl-i Fezleke*, *Nusretnâme* ile beraber iki ciltten oluşmaktadır.

Birinci cilt, 1065 yılı olayları ile başlayıp, “Kara İbrahim Paşa” başlığı altında “...hasûd u mütekebbir ve mâldâr bir âdem idi” ifâdesiyle son bulmaktadır. Bu cilt 502 yapaktır.

İkinci cilt ise, “IV. Mehmed'in hal'i ve II. Süleyman'ın cülûsu” ile başlayıp, *Zeyl-i Fezleke* kısmı “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. *Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi'a* ifâdesiyle bu cildin 249'uncu sayfasında sona ermekte ve buradan itibaren *Nusretnâme* devam etmektedir. Bu cilt toplam 663 yapaktır.

⁶⁰ *İstanbul Kütüphaneleri Tarih-Coğrafya Yazmaları Katalogları*, İstanbul 1944, s. 260.

Ölçüler 300x180mm, ser-levha müzehheb, cedveller yaldızlı, başlıklar kırmızı. Sayfalar Arapça rakamlarla numaralandırılmıştır. Eserin sayfa kenarlarına eski harflerle “Veliyyüddin Efendi nüshasından istinsaktır” kaydı düşülmüştür.⁶¹

İstinsah tarihi belli değildir fakat müstensihin ismi eserin sonunda şu ifadelerle yer almıştır, “Ketebüh'l-hakîrû'l-fakîr Muhammed el-Kādî”.

2.1.1.3. Çanşigir (Manisa Genel Ktp.) nr. 5040/1-2 (Kısaltma: M)

Zeyl-i Fezleke, *Nusretnâme* ile beraber üç ciltten oluşmaktadır.

Birinci cilt diğer nüshalarımızda olduğu gibi 1065 yılı olayları ile başlayıp, 1094 yılı olaylarından, “Vusûl-i serdâr-ı a‘zam be-sahrâ-yı kal‘a-i Üstolni-Belgrad” başlığına ait, “...ve Ali Paşa'ya hil‘at giydirildi” ifâdesiyle son bulmaktadır. En sonunda kırmızı kalemle “Ömeri'l-ma‘rûf be-Hisârî, 1205” ibâresi mevcuttur. Bu cilt ilk on sayfası fihrist olmak üzere 477 yapraktan oluşmaktadır.

İkinci cilt ise “Feth-i Kal‘a-i Tata” olayı ile başlayıp, *Zeyl-i Fezleke* kısmı, “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. *Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi‘a* diyerek, bu cildin 370b sayfasında son bulmaktadır ve buradan itibaren *Nusretnâme* ile devam etmektedir.

Bu cildin sonunda “Ketebüh'l-fakîrû'l-hakîr ilâ-rahmeti Rabbihi'l-kadîr, Ömerü'l-ma‘rûf be-Hisârî,” mühürde ise, “Hâzâ kitâbü şerîf-i izz vakfu'l el-hâc Eyyüb” şeklinde müstensihin ismi, mahlası ve vakıf kaydı zikredilmektedir. Dokuz sayfalık fihristle beraber toplam 394 yapraktır.

Her iki ciltte de fihristten sonra şu ifadelerin yer aldığı birer mukaddime mevcuttur:

“İşbu, kitâb-ı letâfet-me‘âb ki, tevârîh-i Âl-i Osman ebeda'llâhü mülkühüm ilâ inkırâzi'z-zamân miyânında kemâl-i sıhhat-ı takrîr ile memdûh u mu‘teber ve vücûdî nâdir bir nüsha-yı bedel olduğu müsellemler olmağla, bu abd-i hakîrini ser-çukadârân-ı rikâb-ı kâmyâb-ı Sultan Selîm Han ibn-i Mustafâ Han müceddeden ketb ü imlâsına sarf-ı himmet ve tashîh-i ibârâtına bezl-i mukadderat eyleyüp, *el-hamdüli'l-İlâhi ta‘âlâ* işbu bin iki yüz beş senesi hilâlinde resîn-i dercine hüsnü hitâm olunduğunu îmâ ve vesîle-i hayr du‘â olunmak için bu vechile işbu mahalle işâret olunmuştur. *İlâ mâşa'l-İlâhi ta‘âlâ* mütâla‘asıyla karînü'l-ayn olan ihvân-ı bâ-safâdan bu eseri celîlin ibkkâsını îfâ-i refâtârında zikr-i bil'l-hayr ile yâd buyurmaları mes‘ûl ü mütevakkı‘dır.”

⁶¹ Topal, *agt*, s. XXVIII.

1205 (1791) senesinin sonu olarak kitabın istinsah tarihi net bir şekilde burada da zikredilmiştir.

Ebadları 360x215mm, olup, sayfalar düzgün bir nesihle yazılmış, 31 satır mevcuttur. Fihrist ve metin başlıkları müzehheb, kağıd türü Venedik'tir. Cetveller yaldız, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Cildi muhtemelen saray işi, şemseli ve mikleblidir.⁶² Sayfa numaralandırılması yalnızca Arapça rakamlarla yapılmıştır.

2.1.1.4. Hazine (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp.) nr. 1336-37 (Kısaltma: H)

Manisa nüshasında olduğu gibi *Nusretnâme* ile beraber üç cilt olarak tanzim edilmiştir.

Birinci cilt diğer nüshalarla aynı şekilde 1065 yılı olayları ile başlayıp, 1094 yılı olaylarından, “Âmeden-i kılıç kaftan, be-Rikâb-ı hümâyûn” başlığına ait, *Bezm-i dünyâdan göçdi*, *Bezm-i derdmend* mısrası ile son bulmaktadır.

Kitabın sonunda “nemek et fakîr Mehmed Şâkir fî sâkin Galata hâne-i seferli” ifadesiyle müstensihin adı ve nereli olduğu bilgisini mevcuttur. Dokuz sayfalık fihristle beraber 437 sayfadan oluşmaktadır.

İkinci cilt, “Asâkir-i İslâm Raba suyun ubûr ideliden berü feth ü ihrâk olan kal‘alar ve palankalar” başlığıyla başlayıp, bu cildin sonunda “...Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi. *Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi‘a* diye bitmektedir. *Nusretnâme* ise üçüncü ciltle başlamaktadır. İkinci cilt, beş sayfa fihristiyle beraber 369 yapraktır.

Ebadları, 310x170mm, 31 satırdır. Kâğıdı âharlı, ser-levha müzehheb, cetveller kırmızı, cildi miklepli ve yaldızlı şemseli koyu kahverengi deridir.⁶³ Bu cildin müstensihi ve istinsah tarihi kayıtlı değildir. Nüshanın üzerinde biri Arapça rakamları ve diğeri yeni rakamlarla olmak üzere iki defa numaralandırma yapılmıştır.

2.1.1.5. Viyana National Bibliothek, nr. 1095

Viyana'daki nüsha dört cilt ve 1365 yapraktır. *Zeyl-i Fezleke* ile *Nusretnâme* ayrı eserler olarak düşünülmeden istinsah edilmiştir. *Zeyl-i Fezleke* üçüncü cildin son bölümünde bitmektedir.

⁶² İsmet Parmaksızoglu, *Manisa Genel Kütüphanesi Tarih-Coğrafya Yazmaları Kataloğu*, İstanbul 1952, s. 3.

⁶³ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul 1961, s. 282-283.

Divanî hattı ile 31 satırdan oluşan sayfalarda bend başları ve kenar yazıları kırmızıdır⁶⁴.

Hem Avusturya elçiliği vasıtasıyla hem de Türk Tarih Kurumu aracılığıyla bu nüshaya ulaşmaya çalıştık fakat bu numarada böyle bir nüshanın kayıtlı olmadığı bilgisi verildi.

2.1.1.6. Türk Tarih Encümeni (Türk Tarih Kurumu Ktp.) nr: 521 (Kısaltma: T)

Sadece *Zeyl-i Fezleke*'nin iki cilt halinde istinsah edildiği bir nüshadır. Şu an Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nde bulunan bu nüshanın birinci cildi, diğer nüshalardaki gibi 1065 yılı olaylarıyla başlamakla beraber diğer nüshalarda bulunmayan, “Hudâ'ya hamd ü minnet ola her an, O'dur lutfi iden insâna her an...” mазmunuyla giriş yapılmıştır. Bu cilt, “kapu kethudâsı olan Çavuşbaşı Kadıköylü Mehmed Ağa ve ba‘zı” ifadesiyle son bulmaktadır ve yaprak sayısı 320'dir.

İkinci cilt, “ahbâbı kendüye yazmışlar, pâdişâh hazretleri...” diye başlayıp, diğer nüshalarımızdaki gibi “ Rahmetullâhi aleyhi rahmeten” ifadesiyle son bulmaktadır. 280 yapraktır.

Mustafa Meylî isimli birisinin temellük kaydı ve mührü vardır.

Ebadları ise; kağıt boyutu, 293x195, yazı alan boyutu, 230x120'dir. Yazı türü nesih, sayfalarda 33 satır mevcuttur. Ser-levha müzehheb, cetveller yaldız, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Sırtı meşin üzeri bez kaplı mukavva cilt, zencirekli ve şirazlıdır⁶⁵. Başında fihristi bulunmamaktadır ve sayfa numaralandırılması yalnızca yeni rakamlarla yapılmıştır.

2.1.1.7. Halis Efendi Nüshası

Ahmet Refik Bey, *Silahdar Tarihi* neşrinde karşılaştırma için kullanmıştır. Mukaddimesinde de, Halis Efendi nüshasının yeni yazılmış bir istinsah olduğunu ve 1094 senesinden sonrasının olmadığını belirtmiştir. Bu durumda, bu nüshada *Zeyl-i Fezleke* kısmı bile on iki yıl eksiktir. Dolayısıyla kullanılması çok elzem bir nüsha olmadığı anlaşılmaktadır. Hangi kütüphanede olduğu bilinmemektedir.

2.1.2. Nüshaların Karşılaştırması Ve Değeri

Veliyyüddin Efendi nüshasını hariç tutarsak, edinmiş olduğumuz dört nüshadan üçü (YMH) arasında önemli bir farklılık veya eksikliğin olmadığını gördük. Hatta Y ve

⁶⁴ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, çer. Coşkun Üçok, Ankara 1982, s. 278.

⁶⁵ *Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Yazma Eser Bibliyografik Künye Fişi*.

M nüshası birbirine o kadar benzemektedir ki, sayfaları genellikle aynı kelimeyle başlayıp aynı kelimeyle bitmektedir.

V nüshası ise özellikleri itibariyle bunlardan çok farklı bir nüshadır. Öncelikle yazı karakterinin divanî olması, defterin ebadı, detaylara bakıldığında ise, bazı yapraklarda sonradan doldurulmak üzere bırakılan küçük boşluklar ki, bunlar genellikle bir isim yazmak için bırakılan boşluklardır⁶⁶, bazen de bir yaprağı bile içeren büyüklüktedir⁶⁷. Bu boşluklar, bir olayın veya bir emr-i şerîf veya bir hattı hümayun sureti gibi bir evrağın bahsinin geçtiği yerlerde muhtemelen geri dönüp doldurulacağı düşünülmüş ve bırakılmıştır. Nitekim bazen de bahsi geçen evrak çeşitlerini, bahsinin geçtiği kısımlarda yer bulunamadığından yaprakların üzerine yapıştırmak suretiyle eklendiği de olmuştur⁶⁸. Nüshada kenarlara çıkmalar yapılarak yazılar yazılmıştır. Bu çıkmalar belirli sembollerle yapıldığından nereye ait olduğu kolayca bulunabilmektedir. Gereksiz tekrarlar veya yanlışlıklar kırmızı kalemle çizilmiştir.

Bu özellikler, **V** nüshasının müellif nüshası olması ihtimalini de artırmaktadır fakat Ahmet Refik Bey, “İlk sâhifesinde ‘Enderûn-ı hümayûnda evvelâ sır kâtibi, sâniyen silâhdâr olan Fındıklılı Mehmed Efendi'nin kendi hattı ile olan târîhidir’ diye, hatt-ı ta’lîkle bir kayd varsa da doğru değildir. Hatta bu kayıddaki sır kâtibinin yanına ‘sır kâtibi olmuştur’ diye de yazılmıştır. Kezâ Silahdar Mehmed Ağa'nın (efendi) olmadığı da, malumdur. Bundan başka Türk Tarih Encümeni nüshasındaki mukaddime, Veliyyüddin Efendi nüshasında mevcut değildir. Binâen-aleyh bütün bu deliller Veliyyüddin Efendi nüshasının nüsha-i asliye olmadığını vâzıhan gösterir” diyerek, bunun müellif nüshası olamayacağını belirtmektedir. Ancak müellif müsveddelerinde genellikle mukaddimenin yer almadığı bilinmektedir. Ayrıca istinsah olan bir nüshada müellif bu denli tasarrufta bulunmazdı kanaatindeyiz.

Böylece, *Zeyl-i Fezleke*'nin müellif nüshası olabileceğini düşündüğümüz ve eser üzerinde çalışanların da ittifakla en kıymetli nüsha olarak kabulettikleri Veliyyüddin Efendi nüshası metnin tesisinde esas aldığımız nüsha olmuştur.

V nüshasında olup ta, **M** ve **H** nüshasında olmayan fakat **Y** nüshasında bulunan “pâre”, “hizmet”, “şer‘an”, “mâh-ı”, “dahı”⁶⁹ gibi kelimelerden yola çıkarak, aynı

⁶⁶ *Zeyl-i Fezleke*, 2b, 3a, 3b.

⁶⁷ *Zeyl-i Fezleke*, 6a, 14b, 29b, 30a, 133a, 143a, 158a, 185b, 197a, 210a.

⁶⁸ *Zeyl-i Fezleke*, 22b, 147a.

⁶⁹ *Zeyl-i Fezleke*, 2a, 9a, 9b, 10a.

zamanda eserin kenarlarında eski harflerle “Veliyyüddin Efendi nüshasından istinsahdır” kaydının düşülmesi, bu nüshaya en yakın olan nüshanın da **Y** nüshası olduğunu göstermektedir. Bu durumda diğer iki nüshadan biri **Y** nüshasından istinsah olmalı, daha önce de dediğimiz gibi sayfaların büyüklüğü, yazı karakteri ve en önemlisi sayfaların başlangıç ve bitişindeki kelime benzerlikleri göz önüne alındığında, bunun da **M** olması gerekiyor ve diğer **H** nüshası da **M** nüshasından istinsah olmuştur kanaatindeyiz.

Dikkatsizlik sebebiyle **YMH** nüshalarında pek çok yerde satır atlamaları mevcuttur⁷⁰, bu satır atlamaları hepsinde aynı yerlerdedir. Bu nüshalarda isimlere sıfatlar getirilerek ya da birbirini takip eden kelimeler kullanılarak süsleme gayreti görülmektedir. Mesela: **V**'de “vezîr” ifâdeleri diğerlerinde, “vezîr-i mükerrrem”; “Âsitâne”, “Âsitâne-i sa‘âdet”; “İstanbul”, “Âsitâne-i sa‘âdet”; “kat‘-ı menâzil”, “kat‘-ı menâzil ve tayy-i merâhil”; “kâfir”, kâfir-i bî-dîn” veya “küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-mekîn”; “küffâr”, “küffâr-ı hâksâr” veya “küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-mekîn”; “melâ‘în”, “melâ‘în-i hâsirîn”; “asâkir”, “asâkir-i İslâm”; “asker”, “asker-i İslâm”; “asâkir-i İslâm”, “asâkir-i ehl-i İslâm”; “serdâr-ı a‘zam”, “serdâr-ı a‘zam hazretleri”; “vezîr-i a‘zam”, “vezîr-i a‘zam hazretleri”; “paşa”, “paşa hazretleri”; “rikâb-ı hümayûn”, “rikâb-ı hümayûn-ı hürevâne”; “Tatar”, “Tatar-ı sabâ-reftâr”; “pâdişah”, “pâdişâh-ı âlem-penâh” veya “pâdişâh-ı âlî-nijâd”; “evvel-bahâr”, “evvel-bahâr-ı hüceste-âsâr” gibi.

Yine, **V** nüshasında olup ta, diğer nüshalarda bulunmayan çok kelime vardır⁷¹, **V**'deki bir kelimeyi bazen diğer nüshaların hepsi aynı şekilde yanlış yazmışlardır, “dâyinin”, “dâyende-i”; “Sevâkin iskelesi”, “sürgün iskelesi”; “ma‘kûle”, “makûle”; “at”, “olan”⁷² gibi. Yine **V** nüshasında aylar yalın halde iken, diğer nüshalarda sıfatları ile beraber kullanılmıştır. “Şevvâl”, “Şevvâlül-mu‘azzam”; “Şa‘bân”, “Şa‘bânül-mu‘azzam” gibi.

YMH nüshalarının kendi aralarında olan benzerlik Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi'nden edinmiş olduğumuz **T** nüshasında bulunmamaktadır. Bu üç nüshadan ayrı olarak ele alındığı kanaatinde olduğumuz bu nüsha **V** nüshasıyla kıyaslandığında ise, bahsi geçen nüshalara göre yanlış okumaların ve eksikliklerin daha fazla yer aldığı bir nüshadır.

⁷⁰ Zeyl-i Fezleke, 2a, 3b, 6b.

⁷¹ Zeyl-i Fezleke, 2a, 2b.

⁷² Zeyl-i Fezleke, 2a.

Sonuç olarak esas aldığımız V nüshasının ilk 50 yaprağının diğer nüshalarla karşılaştırmasından sonra hem bahsettiğimiz benzerlikler, hem de çeviri metnin oluşturulmasında sonucu etkileyecek özelliklere sahip olmadıkları sebebiyle Y haricindeki nüshaları kullanma gereği duymadık.

2.1.3. Kaynakları

Bir tarih yazarının kendisinden önceki dönemleri yazarken yazılı veya sözlü bazı kaynaklardan yararlanmaması imkansızdır. Lakin Osmanlı tarih yazarlarının pek çoğu tarih eserlerini kaleme alırken faydalanmış oldukları kaynakları zikretmemişlerdir. Bu da günümüzde kroniklerle uğraşan tarihçilerin tahlil çalışması yaparken işini zorlaştırmaktadır. *Zeyl-i Fezleke*'nin kaynaklarının tespiti çalışmasında, işimizi kolaylaştıran en önemli unsur ve en büyük şansımız, müellifin kullanmış olduğu kaynaklardan eserinde bahsediyor olması. Eserinin çok büyük bir bölümünü kendi gözlemleriyle anlatan Silahdar Mehmed Ağa, söz konusu olan eserini 1654 yılından itibaren yazmaya başlamıştır ve kendi müşahedelerine dayanan, 1676 yılına kadar olan kısmı için, Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi, Abdurrahman Abdi Paşa ve Vecîhi'nin eserlerine müracaat etmiştir. Kamanîçe'nin fethinin yer aldığı bölümde ise, Abdurrahman Abdi Paşa'nın yanısıra Hacı Ali Efendi'nin *Tarih-i Kamanîçe*'si kaynaklık etmiştir.

Kaynaklarından Abdi Paşa ve Vecîhi'nin isimlerini eserinde bizzat zikretmiştir.

Sonrası içinse kendi müşahedelerinin yanısıra, II. Viyana seferi için Teşrifatçıbaşı'nın günlüğünden büyük ölçüde faydalanmış ve 1688'de Viyana'ya elçi olarak gönderilen Zülfikar Efendi'nin, dört yıl orada göz hapsinde tutulduğu yılları anlatan sefaretnamesinden uzun alıntılar yapmıştır. Zülfikar Efendi'nin sefaretnamesinden kaynak olarak bahsederken Teşrifatçıbaşı'nın günlüğünü kullandığından bahsetmemiştir.

Yazılı kaynakların dışında, “el-uhdetü ale'r-râvî”⁷³, “mesmû‘dur”⁷⁴, “bir rivâyetde”⁷⁵, “haber aldım”⁷⁶ gibi kullanmış olduğu ifadelerden duyduklarını da değerlendirdiği anlaşılmaktadır.

⁷³ 10a, 25b, 121a, 131b, 136b, 138b.

⁷⁴ 206a.

⁷⁵ 20b, 126b, 163b.

⁷⁶ 66a, 186b.

Silahdar Mehmed Ağa'nın *Zeyl-i Fezleke*'sinin kaynaklarını müellifin faydalanma derecesine göre şu şekilde sıralayabiliriz.

2.1.3.1. Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekāyi'nâme*

17. yüzyılda yaşamış Osmanlı devlet adamı ve tarihçisidir. Sırkâtibi, nişancılık, İstanbul Kaymakamlığı Basra Valiliği ve Kandiye ve Sakız muhafızlığında bulunmuş ve 1103 (1692) tarihinde Sakız'da vefat etmiştir.

Abdi Paşa her ne kadar *Vekāyi'nâmesi* ile bir müverrih olarak şöhret yapmış ise de şiirle uğraşması ona edebi bir kişilik kazandırmıştır. Abdi mahlasıyla yazdığı şiirlerini bir divanda toplamıştır. Ayrıca Osmanlı devlet teşkilatına dair kanunname tedvin etmiştir⁷⁷.

Abdi Paşa *Vekāyi'nâmesi*'ni IV. Mehmed'in emriyle, 1074/1663-64 tarihinden Basra valiliğine tayini olan 1093/1682 yılına kadar geçen zamanda kaleme almıştır. IV. Mehmed'in tahta çıkışından (1648), kendi müşahedelerini kaydettiği 1074/1663-64 yılına kadar olan kısmını ise önceki eserlerden faydalanarak yazmıştır⁷⁸.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Zeyl-i Fezlekesi*'ni yazarken meselekaşı Abdi Paşa'nın sözü edilen *Vekāyi'nâmesi*'ni çok geniş ölçüde kullanmıştır. Müellifimizin kullandığı kaynaklar arasında ilk sırada Abdi Paşa'nın eseri olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz. Şunu da belirtmek gerekir ki, Mehmed Ağa olayları Abdi Paşa'ya göre daha tafsilatlı yazmıştır. Abdi Paşa'nın kısaca bahsettiği konuların tafsilatı için veya hiç bahsetmediği olaylar için müellifimizin, Vecihi ve Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi'nin eserlerini kaynak olarak kullandığını görmekteyiz.

a) Aynen Aktarma:

İbşir Mustafa Paşa'nın İstanbul'a çağırılması

“Bu İbşir Mustafâ Paşa hazretleri
nefsinde sâkin ve sâde-dil, lâkin levend
tâ'ifesine mâ'il olmağla, birkaç seneden
berü Anadolu diyârında kesret-i tevâbi'
ve levâhıkla takvîyet ve mücerred nâm
[ü] şânla şöhret bulup, beğlerbeği iken

“Bu İbşir Mustafâ Paşa hazretleri
nefsinde sâkin ve sâde-dil, lâkin levend
tâ'ifesine mâ'il olmağla, birkaç seneden
berü Anadolu diyârında kesret-i tevâbi'
ve levâhıkla takvîyet ve mücerred nâm
[ü] şânla şöhret bulup, beğlerbeği iken

⁷⁷ Fahri Ç. Derin, “Abdi Paşa, Nişancı”, *DİA*, I, 74-75.

⁷⁸ Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekāyi'nâme*, haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 2008, s. XIII-XIX.

Âstâne-i sa'âdetde olan ve vükelâ-yı devletle gâlibâne mu'âmele idüp, ancak sûret-i itâ'atde görünmeğin iktizâ-yı asr hasebiyle ta'arruz olunmayup, kendü hâline konulmuşidi.

Bu esnâda vezîr-i a'zam olup ve der-i devlete isti'câl üzre da'vet buyurulduğun, kendünün sühûletle ele getirülmesi bâbında tedbîr zann idüp, ol cihetden ziyâde havfa düşmüş idi ve vahşetini izâle için inâyetlü pâdişâhımız hazretleri istimâlet ve da'vet-i mutazammın bir hatt-ı hümayûn yazup, bir mushaf-ı şerîfle tekrâr Hâce Reyhân Ağa'yı irsâl buyurdılar.

Hâce vakt-i işâda varup, me'mûr olduğu üzre mushaf-ı şerîfi ve hatt-ı hümayûnı paşa-yı mûmâ-ileyhe teblîğ eyledükde paşa dahı ba'de'l-kıyâm mushaf-ı şerîfi kemâl-i ta'zîm ve ihtirâm ile alıp, öpüp başının üstüne koyup yine hâcenün eline virdi ve hatt-ı hümayûnı dahı ba'de't-takbîl okutdukda, 'Şimdi geç vaktür, İnşâ'allâhü ta'âlâ yarın varayım, Rikâb-ı hümayûnlarına rûymâl ideyim' deyü telhîs eyledi." (*Vekâyi 'nâme*, 22b/23a).

Âstâne-i sa'âdetde olan ve vükelâ-yı devlet ile gâlibâne mu'âmele idüp, ancak sûret-i itâ'atde görünmeğin iktizâ-yı asr hasebiyle ta'arruz olunmayup, kendü hâline konulmuşidi.

Bu esnâda vezîr-i a'zam olup, der-i devlete isti'câl üzre da'vet buyurulduğunda, kendünün sühûlet ile ele getirülmesi bâbında tedbîr zann idüp, ol cihetden ziyâde havfa düşmüş idi.

Vahşetin izâle için pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri istimâlet ve da'vet-i mutazammın bir hatt-ı hümayûn dahı yazup, bir zarar kasd olunmamak şartıyla yemîn idüp, bir mushaf-ı şerîfle tekrâr Hâce Reyhân Ağa'yı irsâl buyurdılar.

Hâce dahı vakt-i işâda varup, me'mûr olduğu üzre mushaf-ı şerîfle hatt-ı hümayûnı paşa-yı mûmâ-ileyhe teblîğ eylediler. Paşa dahı ba'de'l-kıyâm mushaf-ı şerîfi kemâl-i ta'zîm ve ihtirâm ile aldı ve öpüp başının üstüne kodukdan sonra yine hâcenin eline virdi ve hatt-ı hümayûnı dahı ba'de't-takbîl okutdukda, 'Şimdi geç vaktür, İnşâ'allâh yarın varup, Rikâb-ı hümayûnlarına rûymâl ideyim' deyü telhîs eyledi." (*Zeyl-i Fezleke*, 2b).

Güneş tutulması (29 Receb 1071 Çarşamba/30 Mart 1661)

“Şehr-i mezbûrun yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gününde kable'z-zuhr bi-emri'llâhi ta'âlâ güneş tutulup, kavl-i müneccimîn üzre ber-vech-i tahmîn on iki usbu'dan ancak bir usbu' kalup, küsûf-ı küllî vâkı' olup, öyle ezânları okunurken, halk-ı cihân zulmet içinde buçuk sâ'at kadar hayrân u ser-gerdân oldılar. Zâlike takdîrü'l-azîzü'l-alîm.” (Vekâyi 'nâme, 47b)

“Şehr-i mezbûrun yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gününde kable'z-zuhr bi-emri'llâhi ta'âlâ güneş tutulup, kavl-i müneccimîn üzre ber-vech-i tahmîn, on iki usbu'dan ancak bir usbu' kalup, küsûf-ı küllî vâkı' olup, öyle ezânları okunurken, halk-ı cihân zulmet içinde buçuk sâ'at kadar hayrân u ser-gerdân oldılar. Zâlike takdîrü'l-azîzü'l-alîm.” (Zeyl-i Fezleke, 32b)

a) Mealen Aktarma

İsyancı sipahilerin katledilmesi (1066/ 1656)

“Kâ'im-makâm paşa ile şeyhül-İslâm efendi ve ocak ve bölük ağaları Rûm Hasan refikleriyle cümle sarây-ı Âmire'ye da'vet olunup, Hasoda'da huzûr-ı hümayûna hâzır olduklarında, fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâhî mücebince Rum Hasan ve Şamlı Mehmed ve Yamak Ali ve Kara Osman nâm dört nefer şakîler girîbânlarından giriftâr ve bostancılara teslim olunup, ol sâ'at mazhâr-ı tîğ-i siyâset ve sâ'ire muceb-i ibret kılındılar. Ba'dehu tuğ-ı hümayûn cebehâne önünden ref' ü mesâvî-i sefer dahı, külliyyet ile def' olundu.

Mısra'

Katl-i eşkıyâ oldı gazâ-yı bî-bede''l

“Kâ'im-makâm paşa ile şeyhül-İslâm efendi ve ocak ağaları ve bölük ağaları vesâ'ir erkân-ı devlet ve ba'zı ulemâ ve teksîr-i sevâd için, vücûh-ı kudâtı ve nice askeri zâbitleri ve meydân ağaları olan Rûm Hasan Ağa ve Şamlı Mehmed Ağa ve Yamak Ali Ağa ve Arnavud Osman Ağa cümle sarây-ı sultâniyyeye da'vet ve gelüp, Hasoda'ya munsabb olan Sofa Köşkü'nde huzûr-ı hümayûnda cem' ü hâzır olduklarında, nîk-hâhân-ı saltanat ile sırran temhîd-i mukaddime-i güft u şinîd olundukdan sonra, bâ'is-i ihtilâl-i devlet olan sipâh zorbalarının katl olunmaları ma'rûz-ı südde-i sa'âdetleri oldukda, izâ'atlarıçün fermân-ı kazâ-cereyân-ı

(*Vekāyi 'nâme*, 28b-29a).

pâdişâhî mûcebince savâb-dîd-i
ukalâ-yı şer'-i kânûn üzre, Rûm
Hasan Ağa ve Şâmlı Mehmed Ağa ve
Yamak Ali Ağa ve Arnavud Osman
Ağa ve dört nefer şakîlerün, huzûr-ı
hümâyûnda Hasoda ağaları
girîbânlarından giriftâr ve
bostancılara teslîm idüp, ol sâ'at
mazhâr-ı tîğ-i siyâset ile kelle-i bî-
devletleri galtân vesâ'ire mûceb-i
ibret kıldılar. Ba'dehu tuğ-ı
hümâyûn cebehâne önünden ref' ü
mesâvî-i sefer dahı, külliyyet ile def
olundı.

Mısra'

Katl-i eşkıyâ oldı gazâ-yı bî bedel

Mısra'ı, şâ'ir-i mâhir Vezîr Abdi Paşa
didüğü târîhdir.” (*Zeyl-i Fezleke*, 7b).

b) Kaynağını zikretmesi

Bursevî Mehmed Efendi'nin sürülmesi olayı (1072/1661-62)

“Bir gün Vezîr-i a'zam Ahmed
Paşa'ya, mezbûr Müftî Mehmed
Efendi'nin sebep-i azl ü nef'iyinden
su'âl eyledim. Buyurdular ki, ‘Şevketlü
pâdişâhımız hazretleri mansıb-ı
sadâreti bu bendelerine ihsân
buyurdıkları zamân huzûr-ı
hümâyûnlarında Müftî Mehmed Efendi
benimle bile idi. Ol meclis-i-hâssü'l-
hâsda Koca Paşa'nın müzâkere-i ahvâli
siyâkında öldüğü eyü oldu. Zîrâ nâ-hak

“Ba'dehu zamân-ı tevkî'i Vezîr-i
Şâ'ir Abdi Paşa'dan menkûldür ki, bir
gün Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa'ya,
mezbûr Müftî Mehmed Efendi'nin
sebeb-i azl ü nef'iyinden su'âl eyledim.
Buyurdular ki, ‘Pâdişâh hazretleri
mansıb-ı sadâreti bu bendelerine ihsân
buyurdıkları zamân huzûr-ı
hümâyûnlarında Müftî Mehmed Efendi
benimle bile idi. Ol meclis-i-hâssü'l-
hâsda babam Koca Paşa'nın müzâkere-i

yere çok kan itmiş idi' didi. Biz dahi, 'Ol her kimi katl itdi ise cümle senin fetvânla katl itmişdir' didüğümde, 'Şerrinden korkardım. Anın içün fetvâ virirdüm' deyü, cevâb idicek, 'Ya *Allâhü ta'âlâ* 'dan korkmayup, mahlûkdan korkmak ilm ü diyânete lâayık mıdır?' deyü, kendüyi iskât ü ilzâm eyledüğümde, keyfiyyet-i ahvâli bi'l-müşâfehe ma'lûm-ı âlî olmağın taşra çıkduğumuzda tekrâr, 'Bu bendelerin huzûr-ı hümayûna yalnız da'vet buyurup, mansıb-ı fetvâya ulemâdan bir mütedeyyin âdem tedârük ve telhîs olunmak içün fermân-ı hümayûnları sâdır olmuşidi' deyü, hatm-i kelâm eyledi." (*Vekâyi'nâme*, 79b).

ahvâli siyâkında öldüğü eyü oldu. Zîrâ nâhak yere çok kan itmiş idi' didi. Biz dahi, 'Ol her kimi katl itdi ise cümle senin fetvânla katl itmişdir' didüğümde, 'Şerrinden korkardım. Anın içün fetvâ vir[ir]düm' deyü, cevâb idicek, 'Ya Allâh'dan korkmayup, mahlûkdan korkmak ilm ü diyânete lâayık mıdır?' deyü, kendüyi iskât ü ilzâm eyledüğümde, keyfiyyet-i ahvâli bi'l-müşâfehe ma'lûm-ı âlî olmağın taşra çıkduğumuzda tekrâr, 'Bu bendelerin huzûr-ı hümayûna yalnız da'vet buyurup, mansıb-ı fetvâya ulemâdan bir mütedeyyin âdem tedârük ve telhîs olunmak içün fermân-ı hümayûnları sâdır olmuşidi' deyü, hatm-i kelâm eyledi" (*Zeyl-i Fezleke*, 33b).

Rumeli'de yeni kaleler inşası 1071 (1661)

"Mâh-ı mezbûrun on birinci Bâzâr gününde mahall-i merkûmdan hareket-i hümayûn buyuruldu. Yeni kal'alar karîn-i itmâm olup, görülmesi murâd-ı hümayûn olmağın, bu def'a dahi ol tarafa tevcih-i inân-ı devlet ve mukaddemâ gidildiği minvâl üzre azîmet buyurulup, ordu-yı hümayûn Gelibolı sahrâsında ârâm u ikâmet itdirilmişidi.

Devletlü Vâlide Sultân hazretleri dahi teşrîf buyurup, sermâye-i ömr ü

"On birinci Bâzâr gününde mahall-i merkûmdan dahi hareket ve yeni kal'alar karîn-i itmâm olup, görülmesi murâd-ı hümayûn olmağın, bu def'a dahi ol tarafa tevcih-i inân-ı devlet ve mukaddemâ görüldüğü minvâl üzre azîmet buyurulup, ordu-yı hümayûn Gelibolı sahrâsında ârâm u ikâmet itdirilmişidi.

Vâlide Sultân hazretleri dahi teşrîf idüp, sermâye-i ömr ü sa'âdetleri olan şevketlü pâdişâh hazretlerinin eyyâm-ı

sa'âdetleri olan şevketlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin eyyâm-ı saltanat-ı aliyyelerinde itdükleri hayrât ü hasenâtdan işbu müceddeden binâ olunan kal'aları müşâhede buyurdular. Toplar atılup azîm şenlikler olup, kal'aların seyr ü temâşası tamâm ve dizdâr u müstahfızları sadakât-ı hüsrevânî ve atâyâ-yı sultânîle mesrûr-ı şâd-kâm kılındıktan sonra, kadirgalar ile Gelibolı'ya avdet ve ordu-yı hümayûna ric'at buyurulup, andan menzil be-menzil sahrâ-yı Edirne'ye vusûl ve Adaçayırı nâm kazâ-yı dil-güşâyâ ordu-yı cihân-ârâ ile nüzûl buyuruldu. Mezbûr kal'alar için bu fakîrün nazm itdüğü târîhdür ki, tahrîr olundu.

Budur bu kal'anın her birine târîh

ey Abdi

Kilid-i bahr-i İstanbul sedd-i pâk-i

Sultânî

Sene 1071" (*Vekâyi'nâme*, 48b-49a).

Şehzade Mustafa'nın doğumu

"Mâh-ı Zilka'de sekizinci Salı gününde şevketlü pâdişâhımız hazretleri saray içinde vâkı' meydancıkda huddâm-ı hâss ve ağayân-ı bâhirü'l- ihtisâs kullarına cirid itdürüp bizzât kendüler dahı sagâdet ü salâbetle süvâr

saltanat-ı aliyyelerinde itdükleri hayrât ü hasenâtdan işbu müceddeden binâ olunan kal'aları müşâhede buyurdular. Toplar atılup azîm şenlikler olup, kal'aların seyr ü temâşası tamâm ve dizdâr u müstahfızları sadakât-ı hüsrevânî ve atâyâ-yı sultânîle mesrûr-ı şâd-kâm kılındıktan sonra, çekdirirler ile Gelibolı'ya avdet ve ordu-yı hümayûna ric'at buyurulup, andan menzil be-menzil sahrâ-yı Edirne'ye vusûl ve Adaçayırı nâm kazâ-yı dil-güşâyâ vaz' olunan ordu-yı cihân-ârâyâ nüzûl buyuruldu.

Târîh-i Kal'a

Hasodalı şâ'ir Abdi Ağâ;

Budur bu kal'anın her birine târîh

ey Abdi

Kilid-i bahr-i İstanbul sedd-i pâk-i

Sultânî

Sene 1071 ve sene bunda encâma irdi." (*Zeyl-i Fezleke*, 33a).

"Mâh-ı Zilka'de sekizinci Salı gün ikindi vaktinde pâdişâh hazretlerinin Sultân Mustafâ nâm şehzâde-i civân-baht ve şeb-çirâğ tâc ü taht ve'l-ensebleri dünyâyâ vaz'-ı kadem buyurup, bi'l-cümle memâlik-i

olmuşlar idi. İkinci vaktinde bir şehzâde-i civân-bahtları dünyâya teşrîf buyurup, müjde-i velâdet-i aliyyeleri Rikâb-ı hümayûnlarına arz olundukda, fermân-ı hümayûnları üzre Sultân Mustafâ tesmiye buyurulup, cemî'i memâlik-i mahrûseye yedi gün yedi gice donanma emr olundu. Ol sâ'at Kâ'im-makâm Mustafâ Paşa ile Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahya Efendi huzûr-ı hümayûna da'vet ve ve birer a'la semmûr kürkleri ilbâsıyla ikrâm ve ri'âyet olundılar ve cemî'an iç-halkı bendelerine sadâkât-i mülûkâneleri mebzûl ve nice erbâb-ı niyâzın arz-ı hâlleri ve metâlib ü âmâlleri karîn-i hulsûl olup, Hasodalı kullarınun cümlesine ve kapu oğlanlarınun ba'zılarına birer çerâ' ihsân ve taşra sarâylara fermân olundu. Velâdet-i şeîfe beyânında bu abd-i hakîr kemâl-i ömr ü taksîr ile bir târîh-i dil-pezîr nazm u tahrîr idüp, ol hîn-i meserret-karînde nazar-ı hümayûna arz olundukda ba'de'l-istihzân atıyye-i aliyye ihsân buyuruldu.

Târîh

Hamdû li'llâh geldi bir şehzâde-i

vâlâ-neseb

Sulb-i pâk hazret-i Sultân Mehmed

Han'dan

İslâmiyye'ye yedi gün yedi gice şehir donanması emr olundu. Ol sâ'at Kâ'im-makâm Vezîr Kara Mustafâ Paşa ile Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahya Efendi'ye tehniyye-i vilâdet-i aliyyeleriyle şeref-yâb olmalarıçün huzûr-ı hümayûnlarına da'vet ve birer sevb a'la semmûr kürkleri ilbâsıyla ikrâm ve ri'âyet buyurdular.

İzz ile bir nûr geldi, sâye-i Rahmân'dan

Sene 1074

Vilâdetlerine şâir-i mâhir Nişâncı Vezîr Abdi Paşa'nın didüğü târîhdir.” (Zeyl-i Fezleke, 51b).

Şarkdan garba varınca kâinâta

müjdeler

Nâgehân bir feyz irişdi âleme

Sübhândan

Çünkü doğdu bir meh-i garra gibi ol

âfitâb

Âsmân-ı devlet ü ikbâl ü izz ü şândan

Vâlid-i mâcidlerin mevlâ mu ‘ammer

eyleyüp

Hıfz ide ol kurretü'l-ayneyn dahi

ahzândan

Abdî-i dâ ‘î didi şehzâdenün târîhini

İzz ile bir nûr geldi, sâye-i Rahmân'dan

Sene 1074” (*Vekâyi ‘nâme*, 52a)

2.1.3.2. Hasan Vecihi, *Vecîhî Tarihi*

Doğum tarihi bilinmeyen Hasan Vecihi, Kırım'ın Bahçesaray şehrinde doğmuş ve İstanbul'a yerleşmiştir. IV. Murad döneminde yapılan Bağdat seferinde kaymakam olan Mustafa Paşa'nın mühürdarlığında bulunan Vecihi, onunla beraber Bağdat seferine katılmıştır. Paşa'nın 1644'de ölmesi üzerine başsız kalmış ve sonrasında divanı hümayunda katiplik yapmıştır. 1661 yılında İstanbul'da vefat etmiş olan Vecihi hem şair hem de tarihçidir. Mezarı Edirnekapı'dadır⁷⁹.

Hasan Vecihi'nin eseri, baş kısmında yer alan Bağdat'ın fethi dolayısıyla bazen *Târîh-i Feth-i Bağdad* bazen de doğduğu yer olan Kırım'a nispetle *Târîh-i Kırımî* olarak anılmaktadır. Fakat eser daha ziyade *Vecîhî Tarihi* olarak bilinmektedir. Bu eser, 1047-1071(1637 -1660-61) yılları arasını ihtiva eder, müellifin yaşadığı döneme ait olması ve müşahedelerine dayanan hadiseleri içermesi dolayısıyla önemli bir kaynaktır.

⁷⁹ Ziya Akkaya, “Vecihi ve Eseri”, *DTCFD*, XVII/3-4, Ankara 1961, s.537.

Vecihî Tarihi'nin tahlil ve transkripsiyon çalışmasını yapan Ziya Akkaya, *Vecihî*'nin 1071 yılı olayları arasında bulunan Kırım ve Lehistan ile Kazaklar arasında geçen, önemli bir savaşı kaydettiğini ve birinci elden tek eser olduğunu, böyle önemli bir savaşın, Evliya Çelebi, Mehmed Halîfe, Abdi Paşa, Defterdar Mehmed Paşa, Silahdar Mehmed Ağa gibi müelliflerin eserlerinde yer almadığını. Bu savaş, Münecimbaşı'da mevcutsa da, müellif *Vecihî*'den aldığı bu bilgiyi, 1071 yılı yerine yanlış olarak 1070 yılında gerçekleşmiş gibi gösterdiğini, Naima'dan sonra, vakanüvis olan Mehmed Raşid'in 1071 ile başlayan eserinde de bu konunun mevcut olmadığını iddia etmiştir⁸⁰. Ancak bu iddianın, Silahdar Mehmed Ağa açısından değerlendirildiğinde doğru olmadığını görmekteyiz, çünkü bu konu *Vecihî*'den naklen *Zeyl-i Fezleke*'de yer almaktadır.

a) Aynen Aktarma

Yukarıda bahsi geçen olay aynen aktarma şekline de bir örnektir.

Kırım Hanı ile müttefiki olan Lehistan Krallığı'nın, Kazak ülkesinde yaşanan hatmanlık mücadelesine müdâhil olmaları ve aralarında geçen savaş

“Maksûde-nişîn-i cinân olan mağfûr-un-leh İslâm Giray Han mukaddemâ leşker-i Kazak ittifâkıyla memâlik-i Leh'i bi'd-defa'ât nehb ü hasâret ve seylâb-ı gâret-girân Tatar ile kühsârın misâl-i deşt idüp, bir def'a kral-ı merkûm ile mukâbele olundukda, askeri münhezim ve kendüsi mün'adim olduğu esnâda mezkûrun defterdârı makâmında Biksar nâm bir bed-baht-ı hâksâr bir mikdâr asker ile ol mehlekeden çıkup serhadlerde bîm-i cân ile geşt ü güzâr iderek âkıbet Kazak cânibine ilticâ ve ol gürûh-ı mekrûha dâhil olmağla haşyet tarafından bi'l-

“Maksûde-nişîn-i cinân olan merhûm İslâm Giray Han mukaddemâ leşker-i Kazak ittifâkıyla memâlik-i Leh'i bi'd-defa'ât nehb ü hasâret ve seylâb-ı gâret-girân Tatar ile kühsârın misâl-i deşt idüp, bir def'a kral-ı merkûm ile mukâbele olundukda, askeri münhezim ve kendüsi mün'adim olduğu esnâda mezkûrun defterdârı makâmında Biksar nâm bir bed-baht-ı hâksâr bir mikdâr asker ile ol mehlekeden çıkup serhadlerde bîm-i cân ile geşt ü güzâr iderek âkıbet Kazak cânibine ilticâ ve ol gürûh-ı mekrûha dâhil olmağla haşyet tarafından bi'l-küllîyye rehâ bulmuşıdi.

⁸⁰ Akkaya, “agm”, s. 551.

külliyye rehâ bulmuşıdi.

Ol tarîk ile Kazak ülkesinde ta'ayyüş idüp, kendüye mahsûs hadem ü haşem ile binüp inmekde idi. İslâm Giray-ı cevâd Rahmet ü Rahmân'a intikâl eyleyüp, birâder-i kîh-teri olup hâlâ han olan Mehmed Giray-ı revnak-efzâ-yı mesned-i Cengizî oldukda, leşker-i Kazak bi'l-cümle hizmetinde olmada ittifâk idüp, bâ-husûs Moskov ile olan muhârebelerde ahvâlleri ve han-ı âlî-şâna rütbe-i inkıyâdları mahallinde tahrîr olunmuşıdi.

Sene-i mezbûrede Kazak askerinin sâlârı olan ki, hatman ta'bîr olunur, vâsıl-ı derekât-ı dûzah oldukda Kazak askeri iki fırka olup, birisi hatmanın oğlu tarafına mâ'il ve bir gürûhı Biksar'ın olması husûsunı kâbil olup, keşâkeş iderek netîce mücâdeleye muncerr olmak mülâhazasıyla buna karâr verdiler ki, han-ı a'zam tarafına arz-ı i'lâm eyleyeler. Her kangısın kabûl idüp, hatman nasb iderse bi'l-külliyye ana râzî olup, itâ'at eyleyeler. Bu minvâl üzere hana ilçi gönderüp, ahvâllerin i'lâm itdiklerinde han dahı hatmanın oğlu tâze olup, sulh ü inkıyâd husûsunda sâbit-kadem olacağı nâ-ma'lûm ve Biksar ise rûzgâr-dîde olup, dostluğı nâ-yâb ve ma'dûm olmayacağı mukarrer olmağla, mezkûrı hatman ta'yîn idüp, gelen

Ol tarîk ile Kazak ülkesinde ta'ayyüş idüp, kendüye mahsûs hadem ü haşem ile binüp inmekde idi. İslâm Giray-ı cevâd Rahmet ü Rahmân'a intikâl eyleyüp, birâder-i kîh-teri olup hâlâ han olan Mehmed Giray-ı revnak-efzâ-yı mesned-i Cengizî oldukda, leşker-i Kazak bi'l-cümle hizmetinde olmağla ittifâk idüp, ale'l-husûs Moskov ile olan muhârebelerde ahvâlleri ve han-ı âlî-şâna rütbe-i inkıyâdları mahallinde tahrîr olunmuşıdi.

İşbu sene-i mezbûrede Kazak askerinin sâlârı olan ki, hatman ta'bîr olunur, vâsıl-ı derekât-ı dûzah oldukda askeri iki fırka olup, bir gürûhı hatmanın oğluna mâ'il ve bir gürûhı dahı Biksar'ın olması husûsunı kâbil olup, keşâkeş iderek netîceleri mücâdeleye muncerr olmak mülâhazasıyla buna karâr verdiler ki, han-ı a'zam tarafına arz eyleyeler. Her kangısın kabûl idüp, hatman nasb iderse bi'l-külliyye ana râzî olup, itâ'at eyleyeler. Bu minvâl üzere hana ilçi gönderüp, ahvâllerin i'lâm eylediklerinde, han dahı hatmanın oğlu tâze olup, sulh ü inkıyâd husûsunda sâbit-kadem olacağı nâ-ma'lûm ve Biksar ise rûzgâr-dîde olup, dostluğı nâ-yâb ve ma'dûm olmayacağı mukarrer olmağla, mezkûrı hatman ta'yîn idüp, gelen ilçileri cevâb-nâmeler ile irsâl

ilçileri cevâb-nâmeler ile irsâl eyledi.

Bu kola dâhil olanların ekserî tevcîh-i mezbûrî kabûl itmeyüp, hatman oğlu yanına vardılar. Lâkin cedîdin yanında olanlar ziyâde olmağla cenge cür'et idemeyüp, Moskov kralından istimdâd için ol cânibe revâne oldu.

Ol dahı bir miqdâr asker ile imdâd idüp, serhadlerine dâhil oldukda, Kazak askerinin ba'zısı dahı yanına gelüp, itâ'at eylemekle hanın nasb itdüğü mukâbeleden âciz olup, tevâbi'yle Leh memleketine doğru revâne oldu.

Hatman oğlu ise Moskov imdâdıyla mülk-i mevrûsına mâlik olmağla han-ı âlî-şân tarafına izhâr-ı adâvet itmeğe başlayup, Tatar askerine ızrâra mübâşeret eylemeleriyle gûşmâller için hareket üzreler iken Âstâne-i sa'âdet tarafından, Azak kal'asına karîb kâfirin şaykaları çıkduğı mahalle bir kal'a binâ olunup, kâfirin âmed-şüdin men' için kadirgalar ile binâ ve sâ'ir mühimmât-ı lâzimesi irsâl olunmuş idi.

Küffâr-ı bed-girdâr kal'anın yapılmasına mâni' olmak mülâhazasıyla kal'a-i mezbûre tamâm olunca, ol mevzi'de karâr eylemeleriçün hatt-ı hümayûn irsâl olundu han-ı âlî-şân dahı ber-mûceb-i fermân yigirmi bin miqdârı Tatar askeriyle Azak üzerine hareket

eyledi.

Bu kola dâhil olanların ekserî tevcîh-i mezbûrî kabûl itmeyüp, hatman oğlu yanına vardılar. Lâkin cedîdin yanında olanlar ziyâde olmağla cenge cür'et idemeyüp, Moskov kralından istimdâd için ol cânibe revâne oldu.

Ol dahı bir miqdâr asker ile imdâd idüp, serhadlerine dâhil oldukda, Kazak askerinin ba'zısı dahı yanına gelüp, itâ'at eylemekle hanın nasb itdüğü mukâbeleden âciz olup, tevâbi'yle Leh memleketine doğru revâne oldu.

Hatman oğlu ise Moskov imdâdıyla mülk-i mevrûsına mâlik olmağla han-ı âlî-şân tarafına izhâr-ı adâvet itmeğe başlayup, Tatar askerine ızrâra mübâşeret eylemeleriyle gûşmâller için hareket üzreler iken Âstâne-i sa'âdet tarafından, Azak kal'asına karîb kâfirin şaykaları çıkduğı mahalle bir kal'a binâ olunup, kâfirin âmed-şüdin def' için çekdirirler ile binâ ve sâ'ir mühimmât-ı lâzimesi irsâl olunmuş idi.

Küffâr-ı bed-girdâr kal'anın yapılmasına mâni' olmak mülâhazasıyla kal'a-i mezbûre tamâm olunca değin, ol mevzi'de karâr eylemeleriçün hatt-ı hümayûn irsâl olunduğundan, ber-mûceb-i fermân-ı han-ı âlî-şân dahı yigirmi bin miqdârı Tatar askeriyle

idüp ve kağalgay olan Gâzî Giray kırk bin mîkdârı âdem emîr-i serhadleri olan Or nâm kal'a muhâfazasında alıkodı ve bâkî asker-i Tatar'a Nûreddîn Sultânı sâlâr idüp, Kazak üzerine havâle eyledi ve Kazak askerinin düşmen-i dîrînesi olan Leh Kralına haber gönderüp sultân'a imdâd eyleyüp, 'La'în-i bî-dînden ahz u intikâm idesin' deyü, tenbîh eylediğinde Leh askerinin cânına minnet olmağla ale'l-fevr elli bin güzîde ceng-azmâ tedârük idüp, sultân tarafına irsâl eyledi.

Anlar dahı tayy-i merâhil iderek Kazağ'ın serhaddine karîb olduklarında, on bin mîkdârı Kazak askerine râst gelüp bi'l-cümle kılıçdan geçürdiler ve ba'dehu sultâna mülâkî olup, cümlesi bir yerden Kazak memleketine hücûm eylediler.

Anlar dahı mukâtele niyyetiyle karşı gelüp, mukâbil oldılar. Bi-avni'llâhi ta'âlâ asâkir-i İslâm mansûr ve leşker-i a'dâ makhûr oldu. Otuz sekiz bin dûzahî-i bî-dîn tu'me-i şemşîr-gîn olup, iki pâre kal'ası dahı feth olunup, Leh kralı tarafından zabt olundu.” (Vecihi, Buğra Atsız'ın Faksimile neşri, Münih 1977, Leiden Nüshası, 122b, 123a-b, 124a).

Azak üzerine hareket ve kağalgay olan Gâzî Giray kırk bin mîkdârı Tatar ile serhadleri olan Or nâm kal'a muhâfazasında alıkoyup, bâkî asker-i Tatar'a Nûreddîn Sultânı sâlâr idüp, Kazak üzerine havâle eyledi ve Kazak askerinin düşmen-i dîrînesi olan Leh Kralına haber gönderüp Nûreddîn Sultân'a imdâd eyleyüp, 'La'în-i bî-dînden ahz u intikâm idesin' deyü, tenbîh buyurmağla Leh askerinin cânına minnet olmağla ale'l-fevr elli bin güzîde ceng-azmâ tedârük idüp, sultân tarafına irsâl eyledi.

Anlar dahı tayy-i merâhil iderek Kazağ'ın serhaddine karîb olduklarında, on bin mîkdârı Kazak askerine râst gelüp bi'l-cümle kılıçdan geçürdiler ve ba'dehu sultâna mülâkî olup, cümlesi bir yerden Kazak memleketine hücûm eylediler.

Anlar dahı mukâtele niyyetiyle karşı gelüp, mukâbil oldukları gibi bi-avni'llâhi ta'âlâ asâkir-i İslâm mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı dîn makhûr u müdemmer otuz sekiz bin dûzahî-i bî-dîn tu'me-i şemşîr-gîn olup, iki pâre kal'ası dahı feth ve Leh kralı tarafından zabt olundu.” (Zeyl-i Fezleke, 31b).

b) Mealen Aktarma

Vezirazam İbşir Paşa'nın katledilmesi

“Sene-i mezbûre Receb'in üçüncü günü yeniçeri ile ittifâk idüp, nizâm-ı âleme müte'allik mevâdı müzâkeresi bahânesiyle Orta Câmi'e cem' oldılar ve At Meydanı'nda akd-i cem'iyyet vesâ'ir tavâif dahı anlara teba'iyyet eylediler.

Paşa-yı müşârün-ileyh dahı ulemâ vü vüzerâyı sarâyına cem' idüp, def'-i fitne vü fesâd içün müşâvere üzreler iken, Vezîr-i a'zam sarıca ve sekbânı Üsküdârdan sarâyına götürüp, “Sipâh ve yeniçeriye katl itdirmek tedbîrindedir” deyü haber virdiği şâyi' oldukda, erâzil-i eşkıyâ, âlât-ı harb ile sarâyına hücum itdüklerinden âgâh eylediklerinde, müctemi' olan vüzerâ ve ulemâ ve erkân-ı devlet ile sarây-ı âmire-i pâdişâhîye azîmet idüp, tevâbi' ü levâhıkı her biri bir cânibe gürîzân oldılar.” (Vecihi, 61a).

“Mâh-ı Receb'in üçüncü Dü-şenbih gün sipâh ve yeniçeri ittifâk idüp, sekbân ve sarıcadan şikâyet-i mutazammın nizâm-ı âleme müte'allik mevâdı müzâkeresi bahânesiyle Orta Câmi'de ve At Meydanı'nda akd-i cem'iyyet vesâ'ir tavâif dahı anlara teba'iyyet eylediler. Vezîr-i a'zam İbşir Paşa ile Şeyhül-İslâm Ebû Sa'id Efendi'nin katl olunmalarıçün gulgule vü ittifâkları sem'-i hümayûna vâsıl oldukda, ol sâ'at külliyyet ile İstanbul Sarâyı'na göç idüp, vüzerâ vü ulemâ Sarây-ı Âmire'ye da'veti mutazammın-ı fermân-ı âlî-şân sâdır oldu.

Vezîr-i a'zam İbşir Paşa dahı bundan akdemce vüzerâ vü ulemâyı kendü sarâyına cem' idüp, bu husûsda ba'zı müdebbirân-ı devlet bu âteş-i fitne vü fesâdın sühûlet ile def'i ve teskînine sûretâ mülâhaza-i tedbîr içün meşveret üzreler iken, Vezîr-i a'zam İbşir Paşa Üsküdar'dan sekbân-ı sarıca'yı sarâyına götürdü. “Sipâh ve yeniçeri tâ'ifesini kırdırmak tedbîrindedir” deyü haber virdüğü şâyi'a oldukda, erâzil-i eşkıyâ, sipâh ve yeniçeri vesâ'ir tavâif-i mezbûrundan âlât-ı harb ile sarâyına hücum itdüklerinden âgâh oldukları

gibi, müctemi‘ olan vüzerâ vü ulemâ
ve erkân-ı devlet ve a‘yân-ı saltanat
ile sarây-ı pâdişâhiye azîmet idüp,
tevâbi‘ ü levâhıkı her biri bir cânibe
gürîzân oldılar.” (Zeyl-i Fezleke, 3a.).

**Köprülü Mehmed Paşa'nın, Bozcaada'nın Venedikliler tarafından işgali
üzerine 1067 (1657) yılında başlattığı sefer**

“Mâh-ı mezbûrun on sekizinci
günü, minvâl-i meşrûh üzre mahâzîl-i
bed-fercâm üç taraftan asker-i İslâm
üzerine yürüdüklerinde şîrâne harb ü
kıtâle âgâz idüp, der-kemîn olanlar
dahı ardların alup, neyistâna düşmüş
âteş-i sûzân gibi şemşîr-i bürrân ve tîr-i
cân-sitân ile yetişdiklerine amân
virmeyüp bî-cân eylediler.” (Vecihi,
79a).

“İrtesi mâh-ı mezbûrun on
sekizinci Salı günidir, minvâl-i meşrûh
üzre mahâzîl-i bed-fercâm karaya çıkup
ve alay alay olup, metrisler verâsından
saff-ârâ olan ehl-i îmânlar üzerine
hücûm ile deryâdan ayrılup bî-bâk, bî-
pervâ yürüyüş sadedinde iken hemân-
dem gâziyân-ı huceste ilm-i gayret-
kemerin tîğ-i bî-dirîğ gibi iki yerden
kuşatup, şîr-i nahçîr-gîr gibi zencîr-i
te’hîrden boşanup, iki binden ziyâde
merd-i neberd-âyîn fecere-i müşrikîni
istikbâle isti‘câl idüp, şemşîr-i ser-tîzi
râh-ı gürîze sedd-i âhenîn itdiler.

Kal‘ada olan eşirrâ-i bî-dîn tîğ-i
kemîn ile taşra çıkup, çend-
Müslimân'ın ardların almak
mülâhazasıyla metris üzerine geldiler.

Asâkir-i İslâm dahı kef-âverd bir
ser-muhît-i belâ kal‘a ve gemilerden
demâ-dem atılan nice bin top tûfenge
iltifât itmeyüp yürüdüklerinde şîrâne ve
dilîrâne harb ü kıtâle âgâz idüp, cümle-i
pey-der-pey ile sufûf-ı küffârı bölük

bölük eyleyüp ve der-kemîn olanlar dahı ardların alup, neyistâna düşmüş âteş-i sûzân gibi zahm-i şemşîr-i bürrân ve tîr-i cân-sitân ile yetişdiklerin amân virmeyüp bî-cân eylediler.” (Zeyl-i Fezleke, 15a).

c) Kaynağını zikretmesi

Vecihi'yi kaynak olarak ismen bir kere zikretmiştir ve bu örnek aynen aktarılmıştır.

Köprülü Mehmed Paşa'nın Kırım Tatarları ile beraber Rus ordusunu dağıtması (1069-1070/ 1659)

“Moskov kralı olan la‘în-i bî-dîn-i dalâlet-karîn Devlet-i Aliyye'de on seneden mütecâviz Venedik kâfiri gâ'ilesi ber-taraf olmaduğundan mâ'adâ gâh Anadolu'da Celâlîler zuhûrî ve gâh Macar-ı füccârı seferi iktizâsıyla asker-i İslâm'ın kimi cezîrelerde ve kimi dahı yalılar muhâfazasında olup, ekserî kılâ' u serhadlerde muhâsara vü mukâtelelerde olmak ile müteferriğ ve perîşân olup, bir yere cem' olmaları hayyiz-i imkânda olmak mutasavver olmamak mülâhazasıyla, “Mahall-i fursatdır” deyü, bir cânibden zuhûr-ı asker-i bî-şümâr ve tahrîb-i dâr u diyâr ile devlet-i ebed-peyvend-i Osmânî ile bâ'is-i dagdaga vü perîşânî olmak sevdâsına düşüp, iki seneden mütecâviz asker ve tecemmü'-i mühimmât-ı sefer ile takayyüd üzre iken, el-küfrû

“Vecîhi Çelebi Kırım Han'ından olmağla anlar dahı târîhlerinde bu gazâ-yı uzmâyı bu vech üzre yazmışlar ki, Moskov kralı olan la‘în-i bî-dîn-i dalâlet-karîn Devlet-i Aliyye'de on seneden mütecâviz Venedik kâfiri gâ'ilesi ber-taraf olmaduğundan mâ'adâ gâh Anadolu'da Celâlîler zuhûrî ve gâh Macar-ı füccâr seferi iktizâsıyla asker-i İslâm'ın kimi cezîrelerde ve kimi dahı yalılar muhâfazasında olup, ekserî kılâ' u serhadlerde muhâsara vü mukâtelelerde müteferriğ ve perîşân olmağla, bir yere cem' olmaları hayyiz-i imkânda olmak mutasavver olmamak mülâhazasıyla, “Mahall-i fursatdır” deyü, bir cânibden asker-i bî-şümâr ve tahrîb-i dâr u diyâr ile devlet-i ebed-peyvend-i Osmânî'ye bâ'is-i dagdaga vü perîşânî olmak sevdâsına düşüp, iki

milletün-vâhidetün misdâkınca Macar ve Eflâk ve Boğdan voyvodalarının ser-gerdânlıklarından bi'l-külliyye sabra mecâli kalmayup, iktizâ-yı galebe-i hamîyyet ü sıyânet merâsim-i dîn ü milletleriçün hareket lâzım gelmeğın, evvelâ Ton Kazağı nâmında olan küffâr-ı hâksâr ki, mâ-tekaddümden ol câniblerde olan kefere hükkâmına aslâ ser-fürû ve inkıyâd üzre olmayup, ol mevzi'in sa'b bataklık mahallerinde mekân tutup ve fırsat el virdikçe şaykalar ile Karadeniz'e çıkup, leb-i deryâda vâkı' olan kurâ vü kasabâtı yağma vü tâlân idüp, serhadd-i İslâmiyye'de olan mevâzi'i gâh [ü] bîgâh tâht u suht ve gâretten hâlî değiller idi.” (Vecihi, 102a-b).

seneden mütecâviz asker ve tecemmü'-i mühimmât-ı sefer ile takayyüd üzre iken, el-küfrû milletün-vâhidetün misdâkınca Macar ve Eflâk ve Boğdan voyvodalarının ser-gerdânlıklarından bi'l-külliyye sabra mecâli kalmayup, iktizâ-yı galebe-i hamîyyet ü sıyânet ve merâsim-i dîn ü milletleriçün hareket lâzım gelmeğın, evvelâ Ton Kazağı nâmında olan küffâr-ı hâksâr ki, mâ-tekaddümden ol câniblerde olan kefere hükkâmına aslâ ser-fürû ve inkıyâd üzre olmayup, ol menzilin sa'b ü bataklık mahallerinde mekân tutup ve fırsat el virdikçe şaykalar ile Karadeniz'e çıkup, leb-i deryâda vâkı' kurâ vü kasabâtı tâlân u yağma idüp, serhadd-i İslâmiyye'de olan mevâzi'i gâh [ü] bîgâh tâht u suht ve gâretten hâlî değiller idi.” (Zeyl-i Fezleke, 26b).

2.1.3.3. Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ibrâr Zeyli*

Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi, 1000 (1591-92) yılında Bursa'da dünyaya gelmiştir. Sultan III. Mehmed devri alimi ve Rumeli Kazaskeri Hüsameddin Efendi'nin oğludur⁸¹.

1021 (1612)'de İstanbul Hayreddin Paşa Medresesi'ne müderris olarak atanmış, İstanbul'da başka medreselerde de görev yaptıktan sonra Yenişehir, Mekke-i Mükerreme ve Edirne Kadılığı görevlerinde bulunmuştur. 36 yaşında ise İstanbul kadısı olmuştur (1043/1633-34).

Bir buçuk yıl Kıbrıs'ta sürgünde kaldıktan sonra 1045 (1636)'te tekrar İstanbul'a dönerek ilmi çalışmalarla meşgul olmuştur. 1058 (1648)'de Sultan İbrahim yerine IV. Mehmed'in tahta çıkarılmasını sağlayan isyanda rol almıştır ve 1059 (1649)'da Rumeli

⁸¹ Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ibrâr Zeyli*, haz. Nevzat Kaya, Ankara 2003.

kazaskerliği görevine gelmiş, 1061 (1651)'de de şeyhülislam olmuştur. Bu görevde beş ay kalabilmiştir⁸².

Henüz çocuk olan padişahın babaannesi Kösem Sultan ve annesi Turhan Hatice Sultan arasında yaşanan rekabetin Kösem Sultan'ın ölümü ile sonuçlanması üzerine sarayda yaşanan tahliye sırasında Sakız Adası'na sürgüne gönderilmiş, yerine Ebû Said Efendi getirilmiştir.

1062 (1652)'de kendi isteğiyle Bursa'ya nakledilmiş ve yeni eserler yazmakla meşgul olmuştur. Fıkıh konusunda özel uzmanlığı, tarihe karşı büyük ilgisi olan Abdülaziz Efendi, *Azizi* mahlasını kullanarak şiirler yazmıştır.

1068 (1658)'de Bursa'da vefat etmiş ve Deveciler Mezarlığı'na defnedilmiştir⁸³.

Ravzatü'l-ibrâr adlı eseri, Peygamberler Tarihi, Hz. Muhammed'in Yaşamı, İslam Hükümdarları Tarihi, Osmanlı Sultanları Tarihi başlıklı dört bölümde Adem'den 1058 (1648)'e kadar olan tarihi olayları içermektedir. Bursa'da iken *Ravzatü'l-ibrâr*'a IV. Mehmed'in padişahlığından kendi ölüm tarihi olan 1068 (1658) yılına kadar geçen, on yıllık olayları içine alan bir zeyl yazmıştır⁸⁴.

Ravzatü'l-ibrâr Zeyli, Silahdar'ın kısa bir dönem için de olsa (1065-68/1654-58) kullanmış olduğu kaynaklardandır. Hatta bu üç yıl için Karaçelebi Abdülaziz Efendi'nin eseri oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

a) Aynen Aktarma

Aşağıdaki örnekte aynen aktarma mevcuttur.

Zuhûr-ı fitne-i a'yân-ı Basra ve Serdâr-ı Murtazâ Paşa (1066/ 1656)

“Basra hâkimi Ali Paşazâde, Hüseyin Paşa ile meşâyih ve ahâlî-yi vilâyet beynlerinde şecere-yi hilâf-ı nâbit ve mevâdd-ı bugz u şikâk sâbit olmağın, birâderi Ahmed Beğ'e senâ-hân ve anın hükûmetini cân ü dilden hâhân itdükleri, Bağdâd hâkimi

“Basra hâkimi Ali Paşazâde, Hüseyin Paşa ile meşâyih ve ahâlî-yi vilâyet beynlerinde şecere-yi hilâf-ı nâbit ve mevâdd-ı bugz u şikâk sâbit olup, birâderi Ahmed Beğ'e senâ-hân ve anın hükûmetini cân ü dilden hâhân itdükleri, Bağdâd hâkimi Vezîr

⁸² SO, IV, 339.

⁸³ Kara Çelebizade, *age*, s. XXV

⁸⁴ Ahmet Refik, *Âlimler*, s. 143.

Murtazâ Paşa'ya mün'akis olmakla ba'de'l-istîzân ve sudûr-ı fermân cem'î sipâh ve azm-i-râh olup, Hüseyin Paşa da, yârâ-yı mukâvemet olmadığı cihetden künc-i ihtifâda mestûr ve Ahmed Beğ bî-müzâhim hil'at-ı hükûmet-i Basra ile mesrûr oldu. Ahmed Beğ ve a'yân-ı vilâyet, Murtazâ Paşa'ya makâm-ı tevkîr u ikrâma kıyâm ve nakd ü cinsden hakku'l-kudûm pîşkeş ü nisâr takdîm-i emrinde ihtimâm idüp, sarf-ı makdûrda kusûr itmemişler iken, paşa-yı eş'ab-meniş merhûm Ali Paşa ve evlâdı ve ahfâdından mâ'adâ mütemevvilân-ı Basra mahzen-i nefâ'is-i emvâl ittihâz itdükleri, Kabban nâm sa'bül-menâl kal'ada müddahar olan, üsrübiyyül-hatem-i hüsrevânî hamlara kûp döşemek hayâl-i hâmı ile bî-hâb u ârâm olup, Ahmed Beğ ve birâderi Fethi Beğ'i tahvîf ü taltîf ile merâmına râm eyledi". (Ravzatü'l-ebrâr Zeyli, 99a-b).

Vak'a-i Vakvakiye (1066/1656)

"Yevm-i mezbûrda defterde mestûru'l-esâmî olanlardan Hasodabaşı Hasan Ağa ve hazînedâr-ı Harem-i Hümayûn Yûsuf Ağa ve Vâlide Sultân Ağası Hacı İbrâhîm Ağa'nın murgân-ı ervâh-ı enfâs-ı bedenlerinden remîde ve kâlbüd-i bedenleri mânend-i murg-ı ishâk-

Murtazâ Paşa'ya mün'akis olmağın ba'de'l-istîzân ve sudûr-ı fermân cem'î sipâh ve azm-i-râh olup, Hüseyin Paşa da, yârâ-yı mukâvemet olmadığı cihetden künc-i ihtifâda mestûr ve Ahmed Beğ bî-müzâhim hil'at-ı hükûmet-i Basra ile mesrûr oldu. Çün Ahmed Beğ ve a'yân-ı vilâyet, Murtazâ Paşa'ya makâm-ı tevkîr u ikrâmda kıyâm ve nakd-i cinsden hakku'l-kudûm pîşkeş-nisâr takdîm-i emrinde ihtimâm idüp, sarf-ı makdûrda kusûr itmemişler iken, paşa-yı eş'ab-meniş merhûm Ali Paşa ve evlâdı ve ahfâdından mâ'adâ mütemevvilân-ı Basra mahzen-i nefâ'is-i emvâl ittihâz itdükleri, Kapan nâm sa'bül-menâl kal'ada müddahar olan, üsrübiyyül-hatem-i hüsrevânî hamlara kûp döşemek hayâl-i hâmı ile bî-hâb u ârâm olup, Ahmed Beğ ve birâderi Fethi Beğ'i tahvîf ü taltîf ile merâmına râm eyledi". (Zeyl-i Fezleke,4a).

"Yevm-i mezbûrda defterde mestûru'l-esâmî olanlardan Hasodabaşı Hasan Ağa ve İç Hazînedâr Yûsuf Ağa ve Vâlide Sultân Ağası Câcu İbrâhîm Ağa giriftâr u katl ve tâ'ir-i rûhları kafes-i bedenden remîde ve kâlbüd-i bedenleri eşkıyâ mübâşeretile At Meydânı'nda murg-ı ishâk-nigûn ve

nigûn-sâr-ı diraht-ı cınârda âremîde
olup, yevm-i sânde merci'-i me'âb-ı
a'mâl-i seyyi'e olan Meleki Usta,
üçüncü gün şevher-i bed-ahter Şa'bân
Halîfe ve Hâce Bilâl Ağa dahı cınâr
ağacında berdâr ve ol diraht-ı nâ-
mübârek şecere-i vak-vaka nümûdâr
oldı. İnne fî-zâlike le-ibreten li-uli'l-
ebâr⁸⁵ şehr-i İstanbul'un bir şâ'ir-i
mâhir-i pesendîde-tarzı bu kıt'a-ı
ma'nîdâr lugâzi keşîde-i rişte-i nazm-ı
dürerbâr ve tuhfe-i meclis-i zurafâ-yı
her diyâr eyledi:

Nazm

Gûş-i Merîh'e irüp tantana-i tîg-i Celâl
Lerzenâk itdi bu gavga kürre-i âfâkı
Oldı mahmûr nice mest-i müdâm-ı devlet
Câm-ı ikbâle ne tarh itdi bilinmez sâkî
Bâğbân-ı felek-i kîne-güzârı gör-kim
At Meydanı'na dikdi şecer-i kavakı”
(Ravzatü'l-ebrâr Zeyli, 132b-133a).

diraht-ı cınârda âremîde olup, yevm-i
sânde merci'-i erbâb-ı a'mâl-i seyyi'e
olan Meleki Usta ve üçüncü gün şevher-i
bed-ahteri Şa'bân Halîfe ve Hâce Bilâl
Ağa dahı cınâr ağacında berdâr ve ol
diraht-ı nâ-mübârek şecere-i kavaka
nümûdâr oldı. Ukalâ-yı cihân bu
musîbet-i azîmenin keyfiyyet-i
esrârından hayrân ve ser-gerdân
kalmışlar idi. İstanbul'un bir şâ'ir-i
mâhir-i pesendîde-tarzı bu kıt'a-ı
ma'nîdâr nagzı keşîde-i rişte-i nazm-ı
dürerbâr ve tehallûf-i meclis-i zurafâ-yı
her diyâr eyledi:

Nazm

Gûş-i Merîh'e irüp tantana-i tîg-i Celâl
Lerzenâk itdi bu gavga kürre-i âfâkı
Oldı mahmûr nice mest-i müdâm-ı devlet
Câm-ı ikbâle ne tarh itdi bilinmez sâkî
Bâğbân-ı felek-i kîne-güzârı gör-kim
At Meydanı'na dikdi şecer-i kavakı”
(Zeyl-i Fezleke, 6a).

Aşağıdaki örnekte, Silahdar'ın kendi tasarruflarıyla beraber aynen aktarma mevcuttur.

Defterdâr küşte-i şemşîr-i siyâset
olan yigirmi kadar âdemin husûsâ
Melekî Usta'nın reşk-i hazîne Kârûnı
olan emvâl ü erzâkına vaz'-ı yed-i istîlâ

“Defterdârzâde Vezîr Mehmed
Paşa küşte-i şemşîr-i siyâset olan
yigirmi kadar maktûl âdemlerin, husûsâ
Melekî Usta'nın reşk-i Kârûnı olan

⁸⁵ “Anlayış sahibi olanlar için bunda kesin bir ibret vardır.” (Kur'an, 3/13).

idüp, taraf-ı mîrîye “öşrü kadarın göstermedi” deyü, vezîrin şeref-intisâb-ı sultânîye, bi'd-defe'ât def'-i mezâhim kasdiyle arz u i'lâmı ve müftî-i fitnenin vezîr-i a'zam hâtırını ri'âyetden mâ'adâ, ta'ayyün-i zâtîsi hasebiyle sadr-ı sadârete su'ûd sûretinde, kendüye dahi vücûd virmemek ihtimâl-i gâlibi ile i'dâmı emrinde bezl-i nakdîne-i ihtimâmı bâ'is-i temevvüc-i deryâ-yı kahr-ı sultân-ı dehr olmağın, bir gice ser-bostâniyân habsine ibtilâdan sonra, nakd-i cân fedâ itmek ile kayd-ı dagdaga-fermây-ı dünyâdan rehâ bulup, mevcûdı taraf-ı Saltanat-ı aliyyeden mazbût ve Sarı Ali Efendi'nin yed-i istîlâsı emvâl-i sultânîyyeye sâniyen mebsût oldu”. (*Ravzatü'l-ebrâr Zeyli*, 138a).

muhallefât-ı emvâl ü erzâkına vaz'-ı yed-i hıyânet istîlâ idüp, “Taraf-ı mîrîye öşrî mertebesin göstermedüğünden gayrı, eşkıyâ ile nihânî ihtilât ve ülfet ider” deyü, vezîr-i a'zam rikâb-ı şeref-intisâb-ı sultânîye, bi'd-defe'ât def'-i mezâhim maksadıyla arz u i'lâmı ve müftî-i fitnenin vezîr-i a'zam hâtırını ri'âyetden mâ'adâ, ünsi hasebiyle sadr-ı sadârete su'ûd sûretinde, kendüye dahi vücûd virmemek ihtimâl-i gâlibi ile i'dâmı emrinde bezl-i nakdîne-i ihtimâmı bâ'is-i temevvüc-i deryâ-yı kahr-ı sultân-ı dehr olmağın, bir gice bostâniyân habsine ibtilâdan sonra, nakd-i cân fedâ itmek ile ba'de'l-asr Sarây-ı âmireye getirilüp, fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâh ile katl olunup, kayd-ı dünyâdan rehâ buldı. Mevcûdı taraf-ı saltanat-ı aliyye'den mazbût ve defterdârlık Sarı Ali Efendi'ye tevcih ve yed-i istîlâsı emvâl-i sultânîyyeye sâniyen mebsût oldu”. (*Zeyl-i Fezleke*, 7a).

b) Mealen Aktarma

Vefât-ı Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Boynuyaralı Mehmed Paşa

“Mühr-i vezâret muhâfız-ı Şâm olan Boynuyaralı Mehmed Paşa'ya irsâl ve Vezîr Yûsuf Paşa hil'at-ı kâ'im-makâmî ile iclâ olunup, gâlibâ Vezîr-i a'zam[a] Anadolu'ya müstevlî olan eşkiyâdan, memâlik-i mahrûseyi tathîr etmek dahı fermân olundu”. (*Ravzatü'l-ebrâr Zeyli*, 138b).

“Mühr-i şerîf-i sadâret, Şâm⁸⁶ vâlîsi olan Vezîr Boynuyaralı Mehmed Paşa'ya irsâl ve kubbe vüzerâsından yine Koca Yûsuf Paşa hil'at-ı kâ'im-makâmlıkla iclâ olunup, gâlibâ vezîr-i a'zam[a] Anadolu'ya müstevlî olan eşkiyâdan, memâlik-i mahrûsayı tathîr buyuruldu” (*Zeyl-i Fezleke*, 7a).

Silahdar'ın daha tafsilatlı anlattığı bu bölümdeki *Ravzatü'l-ebrâr Zeyli*'nde olmayan bilgiler, Abdi Paşa *Vekâyi 'nâmesi*'nden alınmıştır.⁸⁷

Boynueğri Mehmed Paşa'nın azli ve Köprülü Mehmed Paşa'nın sadareti (1066/1656)

“Hazret-i pâdişâh-ı cem-câh üzere hizmetinde muvaffak ve fî-nefsi'l-emr ol rütbe-i vâlâya istilâya cihet-i istikâkı muhakkak olmayup, yedinden mansıb-ı vezâret şâyeste hizmet-i pâ-beste zuhûr ve anın yüzünden bir hasene sudûr itmemeğin makâmından tenzîl ve ser-bostâniyânda habs ile tezlîl olunup, üç-dört gün mukaddem Trablusşâm hükûmeti ile be-kâm olan Köprülü Mehmed Paşa sadr-ı sadârete i'tilâ eyledi.” (*Ravzatü'l-ebrâr Zeyli*, 154b-155a).

“Hazret-i pâdişâh-ı cem-câh üzere muvaffak ve fî-nefsi'l-emr ol rütbe-i vâlâya istikâkı muhakkak olmayup, yedinden mansıb-ı vezârete şâyeste zuhûr ve anın yüzünden bir hasene sudûr itmeyüp ve bunca yıllardan berü, mesâcid ü cevâmi'le ma'mûr ve âbâdân olan Bozcaadası'n ve Limni adasın müsâmaha ve ihmâli sebebiyle küffâr-ı hâksâr zabt ü giriftâr eyledüğünden gayrı, boğaz yolında dahı her-bâr meks ü karâr ve sefâyin-i İslâmiyye'ye îsâl-i hasâret ü ızrârdan hâlî olmadıkları, ma'rûz-ı dergâh-ı âlî-nijâd oldukda, mezkûr adaların tahlîsine kemâ-yenbagî sa'y ü dikkat ve küffârun üzerine

⁸⁶ Şâm V : Şâm-ı dârü's-selâm Y

⁸⁷ *Vekâyi 'nâme*, 31a.

tedârük-i sefer ve azîmet-i ehemmi-
mühimmât dîn ü devletden iken
takayyüd ü ihtimâm olunmaduğundan
pâdişâh hazretleri gazaba gelmeğın,
mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum'a
gün azl ve mühr-i hümâyûn alınıp
makâmından tenzîl ve ser-bostâniyânda
habs ile tezlîl olunup, ol esnâda henüz
üç gün mukaddem Trablusşâm mansıb-ı
hükûmetiyle be-kâm olan Köprülü
Mehmed Paşa'yı, ba'zı mukarreb
bendelerinin ta'rîf ve terbiyesiyle huzûr-
ı şerîflerine götürüp ve mühr-i
hümâyûnı bizzât kendü yediyle teslîm
ve sadr-ı sadârete i'tilâ ve nâ'il-i rütbe-i
vezâret-i kübrâ ve vekîl-i mutlak cenâb-
ı şehinşâh-ı kişver-güşâ olup, kânûn-i
kadîm üzre bir sevb kürkli serâsere ve
üstüne hil'at-ı fâhire ile tekrîm
buyurdular.” (Zeyl-i Fezleke, 9b).

2.1.3.4. Hacı Ali Efendi, *Tarih-i Kamanîçe*

Hacı Ali Efendi Amasyalı'dır, Çorbacızade ailesinden olup babasının adı Halil Ağa'dır. Doğum tarihi bilinmemektedir. 1640'lı yıllarda Amasya'da tahsilini bitirip İstanbul'a gelmiştir⁸⁸.

Divan kaleminden başlayarak 1053-1060/1643-1650 yılları arasında tahvil kalemi ve tezkirecilik görevinde bulunmuştur. 1061(1650-51) yıllarında divan Kâtibi iken Hacı Ahmed Paşa'nın katipliği göreviyle Mısır'a gitmiş ve iki seneden fazla burada kalmıştır. Burada bulunduğu esnada Yemen tarihiyle ilgili bir çalışma yaparak *Telhîsu Berkî'l-Yemânî* adlı eserini yazmıştır.

⁸⁸ İstanbul Kütüphaneleri Tarih Coğrafya Yazmaları Kataloğu, s. 127.

Ali Efendi 1074 (1663) yılında Uyvar Kalesi'nin fethinde hazır bulunmuş ve sefer dönüşünde *Tuhfetü'l-Mücâhidîn* ve *Behcetü'z-zâkirîn* adlı eserini yazmaya başlamıştır⁸⁹.

1080 (1672) yılında Kamanîçe'nin fethine Üçüncü Vezir Kaymakam Mustafa Paşa'nın tezkirecisi olarak katılmış olan Ali Efendi, Kamanîçe Seferi menzillerini seferde meydana gelen tüm olayları, menziller arası uzaklık ve yakınlıkları ve tarihleri yazmakla görevlendirilmiştir⁹⁰.

Silahdar Mehmed Ağa, Kamanîçe Seferi ile ilgili bilgileri genel anlamda Abdi Paşa *Vekâyi'nâmesi*'nden almakla beraber bunda olmayan bazı bilgiler için de Ali Efendi'nin *Tarih-i Kamanîçe*'sine başvurmuştur.

a) Aynen Aktarma

21 Rebiülevvel 1083 Salı gün (5 Ağustos 1672) Pınarbaşı menzilinde oturak esnasında verilen yemekte Tatarlar'ın tutumu

“Sadr-ı a‘zam hazretlerinin sağ tarafında semâhatlü han hazretleri dahı altı yanında Nûreddîn Sultân altı yanında hanzâdeler ve şîrîn beğleri oturup, ba‘dehu taşra baş çadır ardında döşenen sofrada han vezîri ve kâdı-askeri ve defterdârı ve ağavâtı oturup ve önünde olan sofrada mirzayân ve sâye bân altında olan sofrada hanın kapu kulları oturup ve taşrada döşenen simât Tatar-ı yağma-şi‘âr için müheyya olduğu ma‘an gelen bin mikdârı Tatar-ı yağma-kâra işâret olundukda simâtta olan ol mikdâr sahanlardaki ta‘âmın kimin şurb ve

“Vezîr-i a‘zâmın sağ cânibinde han hazretleri dahı altı yanında Nûreddîn Sultân dahı altında hanzâde ve şîrîn beğleri oturup, ta‘âm çekdi ve şîrîn beğler için yanlarına başka bir koltuk sofrası kurulup hîn-i ta‘âmda ayrı oturdılar ve baş çadır ardında döşenen sofrada hanın vezîri ve kâdı-askeri ve defterdârı ve ağavâtı ve ön tarafında döşenen sofrada Mirzayân ve sâye bân altında döşenen sofrada kapu kulları oturup ve kendüleriyle bile gelen bin mikdâr Tatar için Aylak çadırından sâye bân altına gelinceye değin döşenüp âmâde olan simâtta envâ‘ından beş yüz

⁸⁹ Musa Taçkın, *Ali Efendi Ve Târîh-i Kamanîçe Adlı Eseri (Metin ve Tahlil)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2004, s. VIII-IX.

⁹⁰ Ayşe Hande Can, *Hacı Ali Efendi Ve Tarihi-i Kamanîçesi*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003, s. 1-2.

kimin yudup bir anda sahanları boşatdılar. Çevirmeler ise Tatarîce tabh olunmağın ale'l-fevr pâreleyüp herkes hissesin almak mümkün olmayan beşer onarı bir koyuna yirmişer otuzarı bir sofrâ düşüp her biri bir tarafa çekilmek niçeleri ayaklarıyla basup eliyle koparup ağzına sokmak şekille seyrlerin temâşâ iden halk mebhûd oldu. Hattâ ekserî çekişdirerek orduya yayılup ba'zıları vezîr-i a'zam yanına dolaşmağla men' olunmaları için zâbit ve Mirzaları üzerlerine varup tâziyâneler ile darb-ı şedîd idüp güç ile def' itdiler.” (Ayşe Hande Can, *Hacı Ali Efendi Ve Tarihi-i Kamaniçesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Ortaçağ Tarihi Programı, İstanbul 2003, 39b-40a)

sahan ta'âmdan gayrı iki tarafında yüz ellişer koyun ve ellişer sığır çevirmeleri şişler ile dikiledurduğu yerde Tatar-ı yağma-kâra işâret olundukda simâtda olan ta'âmın kimin içüp kimin yuttular. Bir ânda sahanları boşaldup yere çaldılar. Çevirmeler ise Tatarîce tabh olunmağın ale'l-fevr pâreleyüp hissesin almak mümkün olmayan beşer onarı bir koyuna yirmişer otuzarı bir sofrâ düşüp her biri bir tarafa çekilmek niçeleri ayaklarıyla basup eliyle koparup ağzına sokmak şekille seyrlerin temâşâ iden halk mebhûd oldu. Hattâ ekserî çekişdirerek orduya yayılup ba'zıları vezîr-i a'zam yanına dolaşmağla men' olunmaları için zâbit ve Mirzaları üzerlerine varup tâziyâneler ile darb-ı şedîd idüp güç ile def' itdiler. (Zeyl-i Fezleke, 83a-b)

2 Muharrem 1083 Cumartesi (30 Nisan 1672) Otağı Hümayun'un Çukurçayır'da kurulması ve Osmanlı ordusuna gelip katılan birlikler

“Memâlik-i mahrûsadan sefer-i hümayûna me'mûr olan asker-i İslâm dahı fevc fevc ordu-yı hümayûna gelmek üzere olup, mesâfe-i ba'idede olanlara intizâr ve ârâm itmekden bir kadem ilerüde bulunmak bi-lutfi'llâhi ta'âlâ istısvâb olunmağın me'mûr olup, henüz ordu-yı hümayûna vâsıl olmayan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ

“Sefere me'mûr asâkir-i mansûre fevc fevc Ordu-yı hümayûna irişüp mesâfe-i ba'idede olanlara intizâr ve ârâm itmekden bir kadem ilerü bulunmak istısvâb görölmeğın girü kalan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve askeri tâ'ifesine âcilen bir gün evvel ordu-yı hümayûna vusûlleri için evâmir-i şerîfeler irsâl olundu.” (Zeyl-i

ve bi'l-cümle askeri tâ'ifesi serîan ve âcilen bir gün evvel ordu-yı hümâyûna vusûlleri için evâmîr-i şerîfeler irsâl ve fermân olunup..." 7b-8a).

Fezleke, 81a).

16 Safer 1083 Pazar (2 Haziran 1672) günü Aydos menzilinde oturak

"İlica menzilinden Balkan'ın öte tarafına varınca yolların zîkî olmağın vüzerâ-yı izâm ağavâtı ve levendâtları üzerlerine birer ağa baş ve buğ ta'yîn olunup, Devne menzilinde karâr itmeleri fermân olunmağın ol minvâl üzere hareket idüp revâne olundılar." (*Tarih-i Kamanîçe*, 10b).

"İlica menzilinden Çenke Balkanı'nın öte tarafına varıncaya değin yollar zîk olmağın vüzerâ-yı izâm ağavâtlarıyla levendâtları üzerine birer ağasın baş ta'yîn idüp ilerü gitmeleri ve Devne menzilinde ikâmet itmeleri fermân buyuruldu." (*Zeyl-i Fezleke*, 81a).

b) Mealen Aktarma

28 Rebiülahir 1083 Pazartesi (12 Ağustos 1672) günü Kamanîçe sahrasında çatışma

"Yevm-i mezburda ehl-i İslâm merdâne ve dilîrâne ceng ü cidâle âgâz idüp, a'dâ-yı dînin tabya üzerlerinde olan top ve şâhîlerin battâl itmek için balyemez toplara aslâaralık virmeyp a'dâ-yı dînin başlarına zindân itdiler. Ve sa'âdetlü kâ'im-makâm paşa hazretlerinin kolunda olan topların ikisi bir miqdâr ilerüce vaz' olunmak muktezâ olmağın leyle-i mezbûrede aşağı çekilüp a'dâ-yı dînin sultat odaları olduğu mahalle havâle olunmuşlar idi. A'dânın ol mahalle toplar vaz' olduğundan haberleri

"Yirmi sekizinci Dü-şenbih gün vezîr-i a'zam orta koldan bilâ-ârâm balyemez topları ve şâhî darbuzenleri pür-tâb idüp, merdâne ve dilîrâne ceng ü cidâl ve harb-i kîtâl izhâr itmekle melâ'în-i hâsirînin tabya üzerinde olan topların iptâl ve tabyayı başlarına teng ü dâr u zindân eylemekle ne idiceklerin bilmeyüp, attıkları top ve şâhî ve misket ve kurşunları hevâdan gelmeğe başladı. Ve sol kolda Vezîr Kara Mustafâ Paşa iki kît'a balyemez topların gice içinde ilerüce çeküp ale's- sabâh pey-ender-pey attırdıkda, ol mahalde bekleyen Nemçe

yoğiken ceng ü cidâl idüp ol semtde karâr iden Nemçe keferesine ale's-sabâh ol toplar atıldıkda önlerinde olan hurde semtleri gülleler târumâr idüp Nemçe keferesinin ortasına uğradıkda nicesin mürd ü helâk idüp, şaykaları zâg-ı siyâh gibi hevâya pürân oldı.” (*Tarih-i Kamaniçe*, 57b-58a).

5 Cemaziyelevvel 1083 Pazartesi (19 Ağustos 1672) Kamaniçe Kalesi'nin anahtarlarının getirilip teslim edilmesi

“Yevm- mezbûrda kal‘ada olan başkâfir ve papasları ve birkaç bellü başlu yirmi miqdârı kâfir ve kal‘a ve cebehânenin miftâhların vakt-i duhâda devletlü sadr-ı âlî-kadr hazretlerine getirüp teslîm idüp, şehirde olan alâkaların ve köylerin recâ eylediklerinde bunda kalanların emlâkına dahl ü ta‘arruz olunmaz, harâc kabûl idüp, karâr eylesün ve zâd u zahîresi olmayup, yirmi otuz güne değin varup gelmeğe izin taleb idenlere izin virilür, geldükde mülküne dahl olunmaz. Yohsa gidüp ba‘de zemânin gelene mülkü verilmez ve kurâ vü re‘âyâ mehâbetlü ve şevketlü pâdişâhımız hazretlerindir.” (*Tarih-i Kamaniçe*, 5a-85ba).

keferesinin ekserin mürd [ü] helâk ve şabkaları zâg-ı siyâh gibi hevâda perrân olup ol mevâzi‘in önlerinde olan hurda sepetlerin ve saltat odaların târumâr eyledi.” (*Zeyl-i Fezleke*, 84a).

“Beşinci Dü-şenbih gün kal‘a mâliki Mişlevişki Hatman yirmi miqdâr papas ve a‘yân-ı küffâr ile vakt-i duhâda kal‘a ve cebehânenin anahtarların vezîr-i a‘zam hazretlerine getirüp teslîm idüp, herkesin şehirde ve köylerde olan emlâkların recâ idicek, cizye kabûl idüp bunda kalanların emlâkına dahl ü ta‘arruz olunmaz zâd u zahîresi olmayup, yirmi güne değin varup tedârük idüp gelmeğe izin taleb idenler me‘zûndur, geldüklerinde mülklerin yedlerine virilür. Bu şartdan sonra gelenleri kabûl itmeziz kurâ ve re‘âyâ kudretlü pâdişâh-ı İslâm Efendim hazretlerindir.” (*Zeyl-i Fezleke*, 85b).

23 Cemaziyelevvel 1083 Cuma (6 Eylül 1672) İzbarava ve Makbulence palankalarının fethi

“Yevm-i mezburda oturak olup, Kaplan Paşa revâne olduğu yol üzerinde İzbarava palankasının keferesi inkıyâd itmemekle üzerlerine hücûm olundukda ekseri tu‘me-i şemşîr olup, ba‘dehu itâ‘at idüp ve andan sonra Makbulünce nâmında kal‘aya uğrayup anlar dahı istîmân itmekle topların ve kumbara havanların ve tûfeng ü misketlerin ve kurşun u bârûtların kabz idüp kapudanların sadr-ı âlî hazretlerine irsâl ve vakı‘ hâli i‘lâm eylemiştir.” (*Tarih-i Kamanîçe*, 96b).

“Serdâr Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa gittüğü yol üzerinde İzbarava nâm palankaya uğrayup itâ‘at itmemekle üzerine hücûm idüp, ekserin tu‘me-i şemşîr palankayı feth ü teshîr eyledi. Andan Makbulence nâm palankaya uğrayup, istîmân itmeleriyle bi‘l-cümle top ve mühimmât ve cebehânelerin kabz idüp, hâkimlerin ordu-yı hümâyûna göndermiş.” (*Zeyl-i Fezleke*, 86a).

2.1.3.5. Teşrifatçıbaşı, *Vekâyi‘-i Beç*

Vekâyi‘-i Beç’in müellifinin kim olduğu konusunda henüz kesin bir malumat yoktur. Eserin Viyana kuşatmasıyla ilgili kısmını Almanca’ya çevirmiş olan Richard F. Kreutel, İkinci Viyana Seferi esnasında görevli teşrifatçıbaşının isminin henüz tespit edilemediğini ancak Sultan II. Mustafa döneminde devlet teşrifatıyla ilgili önemli bir eser kaleme almış olan Mehmed Ağa’nın babası olan Ahmed Ağa’nın *Vekâyi‘-i Beç*’in müellifi olabileceğini söylemektedir. Ancak yirmi yıldan fazla bir süre görev yaptığı söylenen Ahmed Ağa’nın tam olarak hangi tarihlerde görev yaptığı belli olmadığı için eserin müellifinin o olması da kesin değildir⁹¹. Eserin, ismi ilk bölümünde, *Vekâyi‘-i Hutût* olarak belirtilmekle beraber eserin, bundan sonraki hiçbir yerinde isminin ne olduğuna dair bir malumat bulunmamaktadır.

Bu tarihi, *Zeyl-i Fezleke* için kaynak olarak kullanan Silahdar Mehmed Efendi de eserin ismini belirtmemiştir. Eser üzerinde önemli bir araştırma yapan Kreutel, bu esere muhtevassından dolayı *Vekâyi‘-i Beç* adını vermiştir⁹².

Müellif, bu eseri görevi gereği, seferdeki teşrifatı anlatmak üzere kaleme almış ve esere bazı günlük gelişmeleri de ilave etmiştir. 22 Muharrem 1094 (21 Ocak 1683)

⁹¹ Erhan Afyoncu, *Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi*, İstanbul 2007, s. 80.

⁹² Mehtap Yılmaz, *Vekâyi‘name (Vekâyi‘-i Beç)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2006, s. VII-VIII.

tarihinden itibaren yazılmaya başlanmış olan eserde, İkinci Viyana Seferi'nin başlangıcından itibaren yaklaşık 340 günlük hadiseler gün gün kaleme alınmıştır.⁹³

Silahdar Mehmed Paşa, *Vekāyi‘-i Beç‘i Zeyl-i Fezleke* için kaynak olarak kullanırken bazı bölümlerini aynen, bazı bölümlerini ise kısaltarak almıştır bunlarla ilgili aşağıda örnekler verilecektir. Bazı bölümleri ise almaya gerek duymamış tamamen atlamıştır. Bunlar genelde uzun dua kısımları ve teşrifatla ilgili kısımlardır. Bunun yanısıra kendi şahit olduğu olayları ekleyerek, Teşrifatçıbaşı'nın notlarını tamamlayıcı birçok bilgilerle genişletmektedir.

a) Aynen Aktarma

2 Receb 1094 Pazar (27 Haziran 1683) günü Kırım Han'ı Murad Giray Han'ın kalabalık Tatar askeriyle Osmanlı ordusuna katılması ve ziyafet

“Bertü tarafda legleg çadırı kurbunda üçer sıra iki simât dizildi. Bütün koyun, dana ve sığır başlarıyla ve boynuzlarıyla yire konulup ve aralarına dahı sahanlarla et‘ime-i mütenevvi‘adan dizildi. Ve nân ve kaşık dahı vaz‘ olundu ve otak içinde dahı kapu dibinden sâye bân altına gelince iki sıra latîf et‘ime simâtı dizildi ve iki sıra ta‘âm baş çadırın sofasında ve bir çoğu dahı yerde olmak üzere âmâde kılındı. Ve hânın iki oğlu ve sultânlar için içerüde bir mahsus oba kuruldı ve muhzır ağa yoldaşları ve agavât ve müteferrika ve çavuşân bi'l-cümle hâzır oldılar.” (Mehtap Yılmaz, *Vekāyi‘name (Vekāyi‘-i Beç)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi

Aylak Çadırı kurbunda üçer sıra iki simât dizildi, bütün koyun ve dana ve sığır başlarıyla ve boynuzlarıyla yere konulup ve üzerlerine dahı sahanlar ile et‘ime-i mütenevvi‘adan dizildi. Ve nân ve kaşık dahı vaz‘ olundu ve otağ içinde dahı, kapu dibinden sâye bân altına gelince, iki sıra latîf et‘ime simâtı dizildi ve iki sofra ta‘âm baş çadırın sofasında ve bir sofra dahı perde ardında olmak üzere, âmâde kılındı ve han hazretlerinin iki oğlu ve sultânlar için içerüde bir mahsûs oba kuruldı ve muhzır ağa yoldaşları ve ağavât ve müteferrika ve çavuşân bi'l-cümle hâzır oldılar.” (*Zeyl-i Fezleke*, 109b).

⁹³ Yılmaz, *agt*, s. VIII.

Anabilim Dalı, Yeniçağ Bilim Dalı,
İstanbul 2006, 39b-40a).

6 Receb 1094 Perşembe (1 Temmuz 1683) Yanık Kalesi'ne ulaşıldığı gün

“Bir dilîr-i şîr-savlet bu esnada
meydânda bir kâfirin kellesin
bedeninden cüdâ ve zerre kadar mecrûh
ve zahmdâr olmadın huzûr-ı âsafîye
gelüp, “Hemîşe düşmen-i dîn böyle
olsun” deyü pîş-gâh-ı sa’âdet-penâha
ilkâ idüp, ihsân-ı sadr-ı âlîye mazhâr ve
zümre-i gâziyâna ser-defter oldu.”
(Vekâyi’-i Beç, 42a-b).

“Ve bir dilîr-i şîr-savlet dahi
meydânda, bir kâfirin kellesin
bedeninden cüdâ ve zerre denlü mecrûh
u zahmdâr olmadın, huzûr-ı serdâra
gelüp, “Hemîşe düşmen-i dîn böyle
olsun” diyerek, pîşgâh-ı sa’âdet-
penâhına ilkâ eyleyicek, azîm lûtfâ
mazhâr ve zümre-i gâziyâna ser-defter
oldı.” (Zeyl-i Fezleke, 110a).

b) Mealen Aktarma

26 Receb Çarşamba (21 Temmuz 1683) günü yaşanan çatışmada sadrazamın çaşnigirbaşısının vurularak ölmesi

“Ağa’nın otağında iken kal’adan
bir şâhi gelüp ayağın urup topuğundan
kat’ olundu. İki gün sağ olup üçüncü
gün terk-i bezm-i fenâ ve azm-i meclis-
i bekâ eyledi.

Mısra

*Bezm-i dünyâdan ayağın çekdi
Bezm-i derd-mend”*

(Vekâyi’-i Beç, 54b).

“Serdâr-ı a’zam tabyada ta’âm
yerken çaşnigîrbaşı ayağından kurşun
ile urulup, mecrûh oldu ve erbâb-ı
keyfin rezmi derdmend-Bezmi yeniçeri
ağası otağında iken, kal’adan bir şâhi
gelüp topuğundan ayağın götürdü ve
üçüncü gün bezm-i fenâ ve azm-i
meclis-i bekâ eyledi.

Mısra‘

Bezm-i dünyâdan göçdi

Bezm-i derdmend”

(Zeyl-i Fezleke, 113a).

Tatar Han'ın sadrazama gönderdiği ondokuz kelle ve bir tutsak

“Ve bu gice hân hazretleri yigirmi kadar Nemçe kâfiri tutup, on dokuzunu tu‘me-i şemşîre, birini dil olmak üzre irsâl-i huzûr-ı âliye gönderildi. Söyledildikde, “Kâfirîn iki yoldan gelmek üzeredir. Leh Kralı biledir; kırk bin mikdârı askeri var ve Nemçe Çâsârı biledir; otuz bin piyâde ve kırk süvârı askeri var. Yarın orduyu basacaklardır” diyü buna müte‘allik ba‘zı sıhhati mutazammın cevâblar söylemekle mehâbetlü vezîr-i şîr-savlet, cümle askerin hâzır u müheyyâ olmaların rây-ı isâbet bilmeleriyle fermân buyurup, gice sabaha dek erbâb-ı harb u cenk ve ashâb-ı nîz ü tüfenk mânend-i encüm-i şafak zâhir ü âşikâr olunca, cevâb-ı gafletden bizâr oldılar. (*Vekâyi‘-i Beç*, 76a-77b).

“Ve yine bu gice han tarafından yigirmi Nemçe tutulmuş, on tokuzunu katl idüp, birini serdâr-ı a‘zama göndermiş. Söyledildikde, bizzât Nemçe ve Leh kralları biledir, seksen bin piyâde ve kırk bin atlu asker ve hurd ü büzürg iki yüz pâre topları taburlarında mevcûd olup, yarın ordu-yı İslâm'ı basacakların haber virmekle, cümle Asker-i İslâm'ın hâzır u müheyyâ olmaların fermân idüp, gice sabâha değin erbâb-ı harb u ceng ve ashâb-ı tîr ü tüfenk mânend-i encüm-âsâr şafak-ı subh-ı sâdık zâhir ü âşikâr oluncaya değin, hâb-ı gafletden müteyakkız u bîdâr oldılar.” (*Zeyl-i Fezleke*, 117a).

18 Şaban 1094 Perşembe (12 Ağustos 1683) günü yaşanan bir olay

“Ve bu gice içerüye kaçmak üzre iken bir oğlan tutup huzûr-ı sadr-ı âliye götürölüp keyfiyet-i hâl su‘âl eylediklerinde, “Ben Cebecibaşı Fazlı Ağa'nın kölesiyim” didi. “Müslümân mısın?” didiklerinde, “Ağam kâfir ise ben dahi kâfirim” diyü cevâb virdi. Ba‘dehû sabah teftîş olunup habse gönderildi. (*Vekâyi‘-i Beç*, 62b).

“Bu gice ma‘zûl Cebecibaşı Fazlı Ağa'nın bir oğlanı içerü kal‘aya firâr iderken dutulup, huzûr-ı serdârîde “Müslimân mısın kâfir misin?” su‘âl buyuruldukda, “Ağama bağhyım, kâfir ise ben de kâfirim” cevâb itmekle, sabâh teftîş olunmak üzre habse virildi.” (*Zeyl-i Fezleke*, 114b).

**c) Silahdar'ın Daha Fazla Bilgi Verdiği ve Kendi Başından Geçenleri
Eklediği Yerler**

**8 Rebiülahir 1094 Salı (6 Nisan 1683) günü Kayalı menziline yağmurda
çekilen eziyet**

“Ve bu gün bu gice yağmur aralık virmedi ve menzil-i mezbûr kurbunda olan cisrden ubûr idünce çekilen kesret-i zihâm bir târîhte meşhûr-ı enâm olmamışdır. Cirden mürûr mahallinde nice devvâb mânend-i habâb-ı gûte-hor seylâb oldu. Bu cümle mukaddemâ görenler üzerine ta'yîn olunan silahdâr ocağı kethüdâsı Halîl Ağa'nın âdem ta'yîninden idüğü zâhirdi.” (*Vekâyi'-i Beç*, 21a).

“Sekizinci Salı gün menzil-i Kayalı nısfu'l-leylden beri te'âkup iden yağmurdan çadır kuracak kuru yer bulunmayup, bütün ova deryâya dönmüşidi. Ekser-i halk gırârları üzerinde beytûte idüp, hayvanât göğsüne değin balçık içinde kaldı, fakîr dahı sanduğım üzerinde sabâhladım. Ale'l-husûs menzil-i mezbûr kurbunda olan dere taşup, ubûr olununca değin çekilen kesret-i zihâm bir târîhte meşhûd-ı enâm olmayup, nice devâbb mânend-i habâb-ı gute-hor seylâb oldu ve Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi'yi dahı arabasıyla su götürmekle, halk etrâfindan uşup gücile çeküp çıkarıldı ve has-itmekçibaşı itmek yetiştirememekle yoluyla tebdîl olundu.” (*Zeyl-i Fezleke*, 7a).

**28 Şaban 1094 Pazar (22 Ağustos 1683) günü Erdel Kralı Apafi'nin,
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın otağına teşrifi**

“Ve tercümâna kuşaklık altı nefer etbâ'ına a'lâ hil'at giydirildi ve Erdel Kralı'ndan sâhib-i devlet hazretlerine altı a'lâ bârgîrli bir hinto ve altı yalduzlu sim kupa ve bir eğerli at yelegen-dest bârgîr pîşkeş gelüp, getüren âdeminin yedine bir kuşaklık

“Kahve ve şerbet, buhurdan sonra kendüye serâsere nîm-tene kaplu hil'at semmûr mûrisü's-sürûr ve kırk nefer kapudan ve mukarreblerine ve iki dîvân çavuşu ve tercümâna birer kaftan giydirdi. “*El-hamdü li'llâh* işte gelüp,

hil'at ve bir mikdâr akçe in'âm olundu. Ve adada taburda olan düşmen-i dîn fermân-ı Rabbü'l-alemîn ile karar idüp umûm üzre gittiler kanda gittiklerin ma'lûm olmadı.” (Vekāyi‘-i Beç, 66b-67a).

Beç'i muhâsara idüp döğeyoruz. Taraf taraf şaranpoları ve donuz damları ve tabyaları atılup, kal'a dîvârına el uruldu, *inşâ'a'llâhu ta'âlâ* birkaç güne değin fethi ümîdindeyiz” nidâsın buyurdular. “Pek güzel olmuş, Allâh kolay getüre isâbet buyurmuşsuz” diyicek, “Yok hele, izin sana zamîrinde olanı korkma doğru söyle” buyurdukda, “Sofraya bir sahan pilav konsa, evvelâ ortasından mı başlanur yohsa kenârından mı?” didi. “Zâhir kenârından” buyurdukda, söylemedik söz komadı. “Hülâsa-i kelâm askerinize mühimmât-ı cebehânenize söz yok. Cümle mülûk-i Nasârâ bir yere gelse, bu cem'iyete mâlik olamaz ve mukâbelenize kimse gelemez. Lâkin Beç sa'b kal'adır, gelindüğü gibi eğlendirilmeyüp yürüyüş yâhud vire ile teshîri müyesser olmuş olaydı, güzel iş idi ve illâ bu te'annîye göre gitdikçe fethi düşvâr olur ve bu insan ve devâbba göre dağlar dayanmaz yiyüp içerler ve ganîmetce muvaffak olanları durmayup kaçarlar. Hem kaht u galâya mübtelâ olursuz ve hem bu diyârın kışı mukaddemdir, âkıbetinde zahmet çekersiz ve haberim var ki, çasar mülûk-i Nasârâ'ya kanlu kâğıdılar gönderdi, her biri kudretleri mertebe askerleriyle ale't-ta'cîl gelmelerine ta'ahhüd eyledi. Fıkr-i savâbım bu idi ki, Yanık kal'asının fethine cell-i

himmet buyurup, atlu askere izin virüp, memleketi yakup yıkdırup, kışı serhad başında kışlamış olsanız tahkîk, çasar boynuna makrame takup emân diyerek gelürdi. Çünkü Yanık'a rağbet buyurmadınız askerinizin ilerüsi Akdeniz kenârlarına Venedik körfezi ve *Kızıl Elma* sınırlarına değin varup çalkadı. Tuna suyunun berü cânibinde şenlikden eser komadı. Gerek idi ki, bizzât sizler dahı bu dib asâkir-i mansûre ile yürüyüp Beç'e rağbet itmeyüp, yanından geçüp Beç'den iki menzil yukaruda vâkı' Tuna üzerinde taşdan yapılmış, İskender Köprüsi'nden ubûr ve sağa dönüp gülünç Nemçe diyârından ve dutluk içinde yürüyüp Uyvar kal'ası altına ve andan Budun mukâbili olan Peşte kal'ası kurbuna gelinüp, ferih ü fahûr Budun sahrâsına geçilüp konulmuş olsa, Nemçe memleketinin ya'nî ki, nehr-i Tuna'nın iki cânibi başdan başa urulmuş ve sene-i âtiyede gerek Yanık ve gerek Beç kal'ası feth ü teshîr kılınmış olurdi" didi. Isgâ itmeyüp askere korku virür deyü gazaba geldi. "Çünkü sen Nemçe'den korkarsın, var imdi, Yanık altında zevk eyle" buyurup, girü gitmesini emr eyledi ve ol dahı dâmen-bûs idüp, taşra çıkdı ve geldüğü minvâl üzre âyan-ı asker önüne düşüp, ordudan hâric kendü içün mahsûs kurulan

çadırına îsâl ve huzûr-ı serdâra altı bârgîrli bir hinto ve altı aded yaldızlı sîm kupa ve bir eğerli at ve dört yelegen-dest bârgîr irsâl idüp, irtesi ale's-sabâh tranpetesin çalarak kalkup gitti”. (*Zeyl-i Fezleke*, 114b-115a).

Aşağıda verilen örnek *Vekâyi‘-i Beç*'te yoktur

Tuna üzerinde bulunan İskender Köprüsü'nü korumakla görevli olan Tatar Han'ın Alman ve Polonya askerinin geçmesine göz yumması

“Ve mukaddemâ han hazretleri ibtidâ-yı muhâsaradan berü Tatar askeriyle Beç'den altı sâ‘at yukarı ve nehr-i Tuna üzre taş İskender köprüsi muhâfazasına me‘mûr idi. Nemçe ve Leh askeri köprü başına geldükde geçirtmemeğe kâdir iken mâni‘ olmayup fevc fevc cümlesi geçüp, asâkir-i İslâm üzerine yürüdiler ve ol gün kendüsi köprüye nâzır bir mürtefi‘ mahalde kamçı elinde tâziyânesiyle kabzasın avucuna sıkmış ve elini böğrüne koymuş at üzre durup küffârın geçdüğün seyr iderdi. İmâmı yanına varup “Hanım şu bölük bölük geçen kâfiri kırdırsanız artık girüsi münkatı‘ olmaz mıydı?” didikde, “Behey efendi sen bu Osmanlı'nun bize itdüğü cevri bilmezsin. Ancak bizi bir hâle kodular ki, yanlarında Eflak ve Boğdan keferesi kadar rağbetimiz kalmadı. Bu düşmenin cem‘iyyet ve hareketin kaç

girü gidelim didim, inâdından dönmeyüp söz geçüremedim. Hezâr gûne yazduğı itâb-âmiz cevâblar ile gönderdüğü mektûblarında kokmuş bârgîr eti yediğimize varınca yazmış *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* bu düşmenin def‘i yanımda lâ-şey idi ve bilürdüm ki, dînimize de düşmez ihânetdir. Lâkin gayret beni komadı anlar da görsünler. Kendülerin kaç akçalık âdem imiş. Tatar kadrin bilsünler” deyüp, atın depti ve Tatar askerinin alup kâfirin önüne düşüp ve kolların salup gülüp oynayarak bu gün asra karîb Beç altında ordu-yı hümayûna gelüp, doğru serdâr-ı a‘zam otağına indi ve düşmenin vâkı‘ hâlini söyledi. “Köpek gibi ardıma uymuş geliyor ve yürüyüşlerinin iktizâsı Bâzâr gün gelüp mukâbil olmak gerekdir” didi. Serdâr-ı a‘zam dahı, “devlete lâıyk itdüğün hizmet ise ancak olur, berhurdâr ol yüzün ak olsun” şekilli tertîb-i ziyâfetden sonra çukıyye

def'adır yazup bildirdim. Düşmen çok,
mukâvemet mümkün değil askeri ve
topları metrisden çıkar ıktizâ ider ise,
saf cengi idelim ve illâ selâmet birle

kaplu bir erkân semmûr kürk giydürüp,
ordusuna gitti.” (*Zeyl-i Fezleke*, 116b).

Viyana muhasarası esnasında Osmanlı ordusunun bozguna uğraması karşısında Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın kendisini tehlikeye atarak çarpışması

Gördiler ki, iş işden geçdi ve
sâhib-i devlet hazretlerinin etrafında
olan asker-i encüm-şümâr cenk ü
peygâr iderek firâr sûretin gösterüp
ekser halkı doğru çadırına kaçup malı
cânı kaydına düşüp sadr-ı âlî hazretleri
mahsûs etbâ'ıyla ceng iderek sancak-ı
şerîf ile ma'an otağına gelüp düşmen-i
dîn dahi bir yerden orduda olan
çadırlara girüp bu mahalde metrisde
olan askere dahi, “Taşra çıksunlar”
diyü fermân gidüp düşmen-i dîn legleg
çadırına gelüp ve hazîne üstüne
bayrağın diküp sâhib-i devlet hazretleri
dahi yine ba'zı tevâbi' ve paşalarla ol
mahalde dahi vâfir kâfir ile cenk idüp
hattâ kendüsi mızrakın alıp birkaç def'a
küffâra hucûm idüp ve etbâ'ından
mektûbcı efendi ve niçe agavât ve iç
oğlanı şehîd ve mecrûh olup gayret-i
merdane-i âsafî ol mahalden
ayrılmayup rütbe-i şehâdeti ahrar
sadrında oldu.” (*Vekâyi'-i Beç*, 79b-
80a).

“Gördiler ki, iş işden geçdi, belâ
deryası boydan aşdı. Serdâr tarafında
olan asâkir-i İslâm-ı encüm-şümâr ceng
ü peygâr iderek, firâr sûretin gösterüp
ekserî mâl u cânı kaydına düşüp,
çadırlarına doğru cân atdılar. Serdâr-ı
a'zam dahi mahsûs etbâ'ıyla ceng
iderek, sancak-ı şerîfle ma'an otağına
geldi ve der-akab düşmen-i dîn dahi bir
yerden ordu-yı hümâyûn çadırlarına
gelüp girdi ve bu hinde metrisde olan
asâkir-i İslâm'ın taşra çıkmalarına
fermân gönderdi. Andan kul kethudâsı
ve zağarcıbaşı ve saksoncıbaşı ve
Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşa-oğlu
Ahmed Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi
Şişman Mehmed Paşa ve Yanova
Beğlerbeğisi Celeb Hasan Paşa ve sipâh
u silihdâr sidengeçdileri ve erbâb-ı
cengin ekserî çıkup geldi. Rûm-ili
kolunda dört yerden ve Zağarcı ve
Saksoncı kolunda birer yerden on ikişer
zira' kal'a dîvârına işlenmiş ve atılacak
lağımları hâzır u âmâde iken, tabur
müzâhamesinden atılmayup kaldı.
Düşmen-i dîn Aylak Çadırına gelüp,

hazîne üstüne bayrak dikmiş iken, serdâr-ı a‘zam yine gayrete gelüp, ba‘zı tevâbi‘ ve paşalar ile ol mahalde vâfir ceng idüp, mızrak elinde birkaç def‘a küffâra hücûm eyledi.” (*Zeyl-i Fezleke*, 117a).

2.1.4. Kaynak Değeri

Silahdar, yukarıda kaynakları bölümünde de belirttiğimiz gibi, eserini yazarken kendinden önceki devri, daha önce yazılan kaynaklara başvurarak kaleme almıştır. Fakat bu eserlerde bulunan bilgileri olduğu gibi nakletmemiş, kaynaklarını birbiriyle kıyaslayarak eksiklikleri diğer kaynaklardan tamamlamıştır. Böylece *Zeyl-i Fezleke*'nin söz konusu kaynaklara nazaran hepsinden daha tafsilatlı bilgiler içerdiği rahatlıkla söylenilebilir.

Kendi dönemi içinse, olayların içinde olmasına rağmen, zaman zaman başka kaynakları kullanmaktan çekinmemiş ve kendi müşahedeleriyle beraber yaşadığı dönemi de oldukça ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır.

II. Viyana kuşatması ve sonrası için Silahdar'ın eseri ayrı bir önem taşımaktadır, çünkü bu sefere bizzat katılmış olması dolayısıyla, yazdıkları kendi gözlem ve tecrübelerine dayanmaktadır.

Türklerin 1526 ve 1683 Viyana Kuşatmaları Bibliyografyası ve İkonografyası incelendiğinde 2446 basılı eserden Türkler'in batılı araştırmacıların istifadesine sunulmuş konuyla ilgili tek bir belge bulunmakta, bu da Raşid'den faydalanarak konuyu ele almış olan Joseph Hammer-Prugstall'ın *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* ve Joseph Hormayr'ın *Türk Tarihi El Kitabı*'nda yer alan ve yine Raşid'den alınarak aktarılmış olan bir bölümdür, diyen ve “II. Viyana Kuşatması Üzerine Osmanlı Kaynakları” başlıklı bir yazı kaleme alan Kreutel⁹⁴, Raşid'in ise Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın yazdıklarından istifade ettiği ve her ikisinde de bu olayın çok kısa ve yüzeysel olarak ele alındığını söylemektedir. Dolayısıyla Osmanlı tarihi araştırmacılarının da genel olarak bu kaynaklara bağlı kaldığından, bu önemli olayın üstünkörü anlatıla geldiği iddiasında bulunmaktadır.

⁹⁴ Richard F. Kreutel, *Ahmed Ağa'nın Viyana Kuşatması Günlüğü*, çer. Esat Nermi, İstanbul 1970, s. 11-12.

Dönemin orijinal (Türkçe) üç ana kaynağı vardır. Biri, Silahdar'ın yazdığı *Zeyl-i Fezleke*, biri Teşrifatçıbaşı'nın tuttuğu günlük, diğeri de Hasan Esîri'nin tarih-coğrafya üzerine yazılmış olan eserinde yer alan bir bölümdür. İlgili bölüm Mehmed Arif tarafından yayınlanmıştır⁹⁵. Fakat Hasan Esîri, bahsi geçen konuyla ilgili, Teşrifatçıbaşı ve Silahdar gibi ayrıntı ve temel bilgiler vermemektedir. Silahdar'ın tarihinde konuyla ilgili bilgiler Teşrifatçıbaşı'nın günlüğünü de içerecek şekilde kendi gözlemlerinden oluşan tamamlayıcı ve aydınlatıcı eklemelerle daha da geniş olarak yer almıştır.

II. Viyana bozgunu sonrasında, Kutsal İttifak oluşturan Avrupalı devletlerin, Osmanlı'ya karşı dört ayrı cepheden saldırması Osmanlı Devletini oldukça zor duruma sokmuştur. Osmanlı Devleti bu savaşlarda zaman zaman başarı kazansa da Salankamen'de ağır bir yenilgi almıştır. 1699 yılında Karlofça Antlaşması'na kadar devam eden on altı yıllık sürecin yaklaşık on iki yılı için de Silahdar'ın *Zeyl-i Fezleke*'si ana kaynak olması dolayısıyla değerlidir.

2.1.5. Tesirleri

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 1065-1106/1654-1695 yılları arası tarihi olayları ihtiva eden değerli bir eser meydana getirmiştir fakat sonrasında bu eser tarihçilerin pek fazla ilgisini çekmemiştir. Bunun nedeni, Silahdar Mehmed Ağa'nın iyi bir eğitim alarak ilmiye sınıfından gelmemiş olması, sarayda pek çok görevde bulunan müellifin tarih yazmak gibi asli görevinin olmaması, belki de en önemli sebebi 1106/1695 yılında bitmiş olan eserini (*Zeyl-i Fezleke*), 1133/1721 yılında bitirdiği *Nusretnâme*'si ile beraber, takip eden yıllarda III. Ahmed'e takdim etmesi olabilir. Çünkü yazımı bittikten sonra eserin takdim edilmesi için yirmi beş yıl beklenmiştir. Bahsettiğimiz bu ihtimaller, Silahdar Mehmed Ağa'nın kendisinden sonraki yazarlar tarafından fazla bilinmediğini ya da kullanılmadığını düşündürmektedir. Sonrasında ise eserin basılmaması da, bu görüşü destekler niteliktedir.

Dönemin tarihçilerinden Defterdar Sarı Mehmed Paşa'nın *Zübde-i Vekayiât*'ı ile Silahdar Mehmed Paşa'nın *Zeyl-i Fezleke*'si aynı dönemin olaylarını ihtiva etmeleri nedeniyle aralarında bir paralellik söz konusudur. Defterdar Mehmed Paşa'nın kendi eserini yazmaya başlamasından (1116/1704)⁹⁶ neredeyse on yıl önce tamamlanmış olan

⁹⁵ Mehmed Arif, "İkinci Viyana Seferi Hakkında", *TOEM*, III-IV, cüz:16 (Teşrin-i evvel 1328), s. 994-1016; III-IV, cüz:17 (Kânûn-ı evvel 1328), s. 1071-1075.

⁹⁶ Defterdar, *age*, s. XXXVI.

Zeyl-i Fezleke'yi kaynak olarak kullanmamış olmasını da, bu nedene bağlarsak doğru olur kanaatindeyiz.

13 Safer 1127 (18 Şubat 1715)'de vakanüvislik vazifesine tayin olunmuş olan Raşid'e III. Ahmed'in padişahlığından itibaren olayları yazma görevi verilmiştir. Fakat daha sonra 1130 (1718) yılında Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın emriyle, Naima'nın bıraktığı yerden, yani 1071 (1660)'den 1115 (1703) yılına kadar olan hadiseleri tamamlayıp, 1071-1134 (1660-1721) seneleri arasını kapsayan bir eser⁹⁷ yazmıştır⁹⁸. Dolayısıyla *Raşid Tarihi* ile *Zeyl-i Fezleke* arasında da ihtiva ettikleri yıllar ve konular bakımından paralellik vardır ve yine Raşid'in eserini yazmaya başladığı tarih itibariyle baktığımızda *Zeyl-i Fezleke* yaklaşık yirmi yıl önce tamamlanmıştır fakat araştırmalarımız sonucu *Raşid Tarihi* ile aralarında eserimizin kaynak oluşturduğuna dair bir bağlantı kurulamamıştır. Ancak, Raşid, eserinde Silahdar'ın *Nusretnâmesi*'ni kaynak olarak kullanmıştır⁹⁹.

Bir başka husus, Osmanlı tarih yazarlarının, Silahdar Mehmed Ağa yerine, vakanüvislik vazifesine tayin olarak, Silahdar'la paralel dönemleri kaleme almış olan Raşid'in daha ziyade tanınmış olması ve bu sebeple onun eserinden faydalanmayı tercih etmiş olmaları ihtimalidir.

Bu eseri, tespit edebildiğimiz kadarıyla kaynak olarak ilk kullanan tarihçi Ahmed Cavid Bey'dir.

Yine tarih araştırmalarında günümüzde de sıkça başvuru alan, İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*¹⁰⁰'nin III. cildinde *Zeyl-i Fezleke*'yi kaynak olarak kullanmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise tarihinin III. cildinin I. ve II. kısımlarında *Zeyl-i Fezleke*'den önemli ölçüde faydalanmıştır.

Necati Salim Tacan¹⁰¹ ve Cevat Üstün¹⁰² II. Viyana seferleriyle ilgili kaleme almış oldukları eserlerinde Silahdar'dan kısmen faydalanmışlardır. Vahid Çabuk tarafından yazılan *Köprülüler*¹⁰³'de ise Silahdar yine birinci elden kaynak olarak

⁹⁷ Raşid Mehmed, *Tarih*, II-III, İstanbul 1282.

⁹⁸ Defterdar, *age*, s. LXII.

⁹⁹ Orhan Fuat Köprülü, "Râşid Tarihi'nin Kaynaklarından Biri: Silahdâr'ın *Nusretnâme*'si", *Belleten*, XI/43 (1947), s. 476.

¹⁰⁰ İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I-IV, İstanbul 1972.

¹⁰¹ Necati Salim Tacan, *İkinci Viyana Seferi, 1683 (The second Vienna Expedition, 1683)*, İstanbul 1945.

¹⁰² Cevat Üstün, *1683 Viyana Seferi*, TTK, Ankara 1941.

¹⁰³ Vahid Çabuk, *Köprülüler*, İstanbul 1988.

kullanılmıştır. Meryem Kaçan Erdoğan'ın doktora¹⁰⁴ ve Fatih Gürcan'ın yüksek lisans¹⁰⁵ tezleri Silahdar'dan kaynak olarak faydalanılan çalışmalar için örnek gösterilebilir.

2.1.5.1. Ahmed Cavid Bey, *Müntehabât*

Ahmed Cavid, Tımarlı Sipahi alaybeylerinden Mustafa Bey'in oğludur¹⁰⁶. İstanbul'da doğmuştur¹⁰⁷, doğum tarihi ise belli değildir. 1202 (1787) yılında hazine muhafızı olarak saray hizmetine girmiş ve kısa süre içerisinde Hane-i Hassa'ya nakl olunmuştur. 9 Receb 1205 (15 Mart 1791) tarihinde Kütüphane-i Cedid-i Sultani'nin tanzim işleri verilmiş üç yıl sonra ise Şehremâneti tevcih edilmiştir¹⁰⁸. 7 Cemaziyelahir 1216 (15 Ekim 1801)'da Anadolu Muhasebeciliği görevine getirilen Ahmed Cavid 1218 (1803) yılında vefat etmiştir, mezarı Beşiktaş Yahya Efendi Tekkesi'ndedir¹⁰⁹.

Yazmaya 1213 (1797) yılında başlanılan ve 1032-1187 (1623-1774), 1187-1206 (1774- 1791) yılları arasındaki özellikle Osmanlı-Rus ilişkilerini anlatan iki ciltlik Müntehabât'ını III. Selim döneminde tamamlayarak bu padişaha sunmuştur. Ayrıca 1204 Ramazan'ın guresinden (15 Mayıs 1790) başlayarak 23 Cemaziyelahir 1205 (27 Şubat 1791) tarihine kadar olan on aylık dönemi ihtiva eden olayları yazdığı Hadîka-i Vekâyi' ve yine, Osmanzâde Tâ'ib Ahmed Efendi'nin *Hadikatü'l-Vüzerâ* adlı eserine Dilaver Ağazâde Ömer Efendi tarafından yapılmış olan zeylin devamı olarak hazırlanmış olan ve Ragıb Mehmed Paşa'dan başlayarak Gazi el-Hac Yusuf Ziya Paşa'ya kadar görev yapmış yirmidört sadrazamın hayat hikâyesinin yer aldığı *Verd-i Mutarra* adlı eserleri de mevcuttur¹¹⁰.

Ahmed Cavid, Silahdar'ın kaynaklık ettiği dönemi, Osmanlı, Moskov, Kazak ve Leh ilişkilerini beraber değerlendirmiştir. Cavid, Silahdar'dan yararlanırken kaynağının ismini de zikretmiştir¹¹¹.

¹⁰⁴ Meryem Kaçan Erdoğan, *II. Viyana Muhasarası*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2001.

¹⁰⁵ Fatih Gürcan, *Avrupada'ki Askeri Gelişmeler Ve İkinci Viyana Kuşatması*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

¹⁰⁶ Adnan Baycar, *Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Ahmed Cavid Bey'in Müntehabâtı)*, İstanbul 2004, s. 39.

¹⁰⁷ Babinger, *age*, s. 341-42.

¹⁰⁸ Baycar, *age*, s. 40.

¹⁰⁹ *OM*, III, 42.

¹¹⁰ Baycar, *age*, s. 41.

¹¹¹ *Müntehabât*, 18b.

a) Aynen Aktarma

Moskov askerine karşı Mehmed Giray Han'ın yardımı

“bast-ı kelâm eylediler ki, ‘Moskov kralı üç seneden mütecâvizdir ki, tedârük-i sefer üzrelerdir, evvelâ kasdı def-i asker-i Tatar-ı adû-şikârdır. Ba‘dehu tahrîb-i dâr u diyâr-ı memâlik-i İslâmiyye'dir. Hâlâ Kazak askeri kendüye itâ‘at ü inkıyâd itmedüğünden, serhadlerinde olan kal‘aların teshîrine birer nâmdâr boyarlar ile asker-i bî-şümâr irsâl eylemişidi. Biz dahı me‘mûr olduğumuz üzre, bu kal‘a üzerine gelüp, ahvâlimiz buna müncerr oldu’ deyü”. (Ahmed Cavid Bey, *Müntehabât*, Haz. Adnan Baycar, İstanbul 2004).

“bast-ı kelâm eylediler ki, ‘Moskov kralı üç seneden mütecâvizdir ki, tedârük-i sefer üzre olup, evvelâ kasdı def-i asker-i Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikârdır. Ba‘dehu tahrîb-i dâr u diyâr ve memâlik-i İslâmiyye'dir. Hâlâ Kazak askeri kendüye itâ‘at ü inkıyâd itmedüğünden, serhadlerinde olan kılâ‘ın teshîrine birer nâmdâr boyarlar ile asker-i bî-şümâr irsâl eylemişidi. Biz dahı me‘mûr olduğumuz üzre, bu kal‘a üzerine gelüp, ahvâlimiz buna müncerr oldu’ deyü” (*Zeyl-i Fezleke*, 26b).

b) Mealen Aktarma

Ahmed Cavid *Zeyl-i Fezleke*'yi kaynak olarak eserine aktarırken aynen aktarma şeklini fazla tercih etmemiştir. Çoğunlukla ayrıntıdan kaçınan müellif, hadiselerin özünü anlatmayı tercih etmiştir. Daha tafsilatlı bilgi içinse sık sık esere gönderme yapmıştır.

Muharebe-i Tatar ve İnhizâm-ı Küffâr

“Bundan akdem vefât iden Kırım Han'ı İslâm Giray tavassutı ile arz-ı ubûdiyyet iden Özi Kazağı dâ'ire-i itâ‘atden hurûc idüp, Karadeniz sevâhilini gâret itmek niyetiyle şaykalar tedârük eylediği haberi han-ı

“Râh-ı Revân-ı şehristân-ı adem olan, han-ı sâbık İslâm Giray tavassutı ile dergâh-ı merâhim-i destgâha arz-ı ubûdiyyet ve inkıyâd iden Özi Kazağı han-ı mezbûr, mihmân-ı ziyâfethâne-i Rabb-i gafûr oldukdan sonra, dâ'ire-i

cedîd Mehmed Giray'a vâsıl oldukda, Mengli Giray Sultân'ı, asâkir-i Tatar ile ta'yîn ve te'dîpleriçün irsâl ve han-ı merhûmun himmetiyle itâ'at iden Leh kralı dahı mezkûr Sultân'a imdâd içün yarlığ-ı hanî vârid olmağın, Aksu boyunda olan palankalar ahâlisi itâ'at ve iki kal'a kesretlerine mağrûren istimân etmediklerinden kuvvet-i kâhire ile teshîr..." (Müntehabât,13b).

itâ'atden hurûc ve evc-i isyâna urûc idüp, Karadeniz sevâhilini dest-zede-i gâret itmek niyyetiyle bî-nihâye şayka tedârük itmiş imiş. Bu haber-i mekrûh Mehmed Giray han-ı cedîde vâsıl olıcak, gürûh-ı enbûh Tatar ile hanzâdelerden Mengli Giray Sultân'ı, o hâyin-i bî-dînin dâr u diyârın tahrîb ve darb-ı şemşîr-i celâdet ile la'în-i mezbûrı te'dîp itmek içün irsâl idüp, han-ı merhûm himmetiyle Girid'den nihâde-yi tavk-ı itâ'at olan Leh kralına dahı mezbûr Sultân'a imdâd itmek içün yarlığ-ı hanî vârid olmağın, Aksu nâm mahall-i mecma'ül-bahreyn olup, ol taraflarda olan hisâr-peçe ahâlisi izhâr-ı sûret-i fermân-berî itmeğın âsûde-hâl zıll-ı sâye-bân ve cân oldılar." (Zeyl-i Fezleke, 4a).

Ahmed Cavid, aşağıdaki örneğin içeriğinin Silahdar'la beraber Naima ve Raşid'de de yer aldığını vurgulamıştır.

Âmeden-i ilç-i Kazak

"Bin altmış dört târîhinde han ile ittifâk üzre olmağla kardaş Kazağı nâmıyla hatmanları elçi gönderüp, Eflâk ve Boğdan misillü tabl u alem ve zer-dûz ve kırmızı börk ricâ idüp sûret-i inkıyâdı i'timâda sâlih olmayup ve hanın dahı mahzûn olacağı ma'lûm olduğundan 'Han tarafıyla güzel hüsn-i mu'âmele üzre olsun ki, anlar ile

"Han-ı Deşt-i Kıbcak ile bir müddetden berü tevâfuk ve ittihâd üzre olmağla karındaş Kazağı unvânıyla meşhûr âfâk olan tâ'ife-i tâğıye hatmanı mahatt-ı ehl-i amânı olan dergâh-ı merâhim-i destgâh-ı sultânîye arz-ı ubûdiyyeti mutazammın zarâ'et-nâme ile ilç gönderüp, taraf-ı âlîden Eflâk ve Boğdan voyvodalarına olduğu gibi zer-

dostluk bizim tarafımıza râci'dir' cevab verildiği kerrâren mirâren tahrîr olunmuştur.” (*Müntehabât*, 13b).

dûz kırmızı börk ve tûğ ve alem ihsân buyurulmak recâ idüp, sene-i mezbûre mâh-ı Recebi'nde gelüp Âstâne-i sa'âdete vâsıl olmuş idi. Lâkin ol bed-nihâd izhâr itdüğü sûret-i inkıyâda çendân i'timâd ve me'mûlüne müsâ'ade dahı olunmayup, bâ-husûs ana ihsân-ı hâne-girân geldüğü nümâyân olmağın, “Mes'ûl-i nigârende-i şâhid-i müşğîn-i mergûl kabûl-i me'mûl-i cilve-ger olmayup, hemân han tarafıyla hüsn-i mu'âmele üzre olsun ki, anlar ile olan dostluk yine bu tarafa râci'dir” deyü cevâb-ı müstetâb buyuruldı.” (*Zeyl-i Fezleke*, 16b).

Zuhûr-ı nakz-ı ahd-ı an-cânib-i kral-ı Leh ve azîmet-i tekrâr-ı pâdişâh-ı gâzî be-sefer-i hümâyûn

“Leh kralı Mihail nakz-ı ahd idüp beher sene ta'ahhüd eylediği yirmi bin altunu göndermeyüp ızhâr-ı acz ile ihâneti zâhir olduğundan deryâ-yı gayret-i şâhâne hurûşa gelüp, bizzât Leh üzerine umûm seferi mukarrer olup, mâh-ı Safer'in on beşinci günü tuğ-ı hümâyûn Bâbü's-sa'âde'ye nasb olundu” (*Müntehabât*, 18a).

“Leh kralı Mihail tarafından mûcib-i nakz-ı ahd ü peymân ba'z-ı evzâ'-ı sefîhânesi zâhir nümâyân olup cümleden biri henüz ahidnâmelerinde beher sene der-uhde eyledikleri yigirmi iki bin altun irsâliyyelerin Rikâb-ı hümâyûna göndermeyüp, tedârükünde nev'an adem-i iktidârların ta'allûl ü bahâne eylediklerinden gayrı adâvet üzre vaz' u hareketleri istimâ'-ı şehriyârî olmağın gayret-i şâhâneleri cûş u hurûşa gelüp, tekrâr bizzât üzerine umûm üzre sefer-i hümâyûnları mukarrer olmağın, sene-i mezbûre mâh-ı Saferü'l-hayr'ın on beşinci Penc-

şenbih gün tuğ-ı hümâyûn çıkup Bâbü's-sa'âde önünde nasb olundu" (*Zeyl-i Fezleke*, 88a).

2.1.6. Üzerinde Yapılan Çalışmalar

Tespit edebildiğimiz kadarıyla, tez çalışmamızın konusu olan *Zeyl-i Fezleke*, ile ilgili çalışmalardan en önemlisi, daha önce de bahsedilen, Ahmed Refik Bey'in *Silahdar Tarihi* adlı çalışmasıdır. İlave ettiği mukaddimede, müellifin hayatıyla ve nüshaların özellikleriyle ilgili de çok önemli bilgiler vermiştir.

Yine Ahmed Refik Bey'in yazmış olduğu, *Fındıklılı Silahdar Mehmed Ağa* adlı bir kitabı vardır, bunda Silahdar'ın hayatı ve eserinden seçilmiş bazı parçalar yer almaktadır.

Ahmet Refik Bey'in *Âlimler ve Sanatkârlar* adlı çalışmasında ise Silahdar Mehmed Ağa'nın biyografisi yer almaktadır.

Mustafa Nihat Özön'ün *Silahdar Tarihi*'nden oluşturduğu *XVII. Asır Saray Hayatı* isimli eseri bulunmakta.

Falih Rıfki Atay'ın Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın idamına ilişkin bir makalesi, Silahdar Mehmed Ağa'dan sadeleştirilerek kaleme alınmıştır¹¹².

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa ile ilgili, İbrahim Artuk ve Abdülkadir Özcan'ın da birer makaleleri bulunmaktadır. Burada bahsedip te dipnotta gösterilmeyen bilgiler daha önceki bölümlerde dipnot olarak gösterilmiş olması sebebiyledir.

2.2. Nusretnâme

Yukarıda da izah ettiğimiz gibi, *Zeyl-i Fezleke*'nin devamı niteliğinde olan ve II. Mustafa'nın emriyle *Nusretnâme* diye isimlendirilen eser, ihtiva ettiği konular açısından iki bölümde ele alınabilir¹¹³. Müellifin saray hizmetinde olduğu yılları (1106-1115/1695-1703) kapsayan ilk kısımda ve kendi gözlemlerine dayanarak, II. Mustafa dönemini ayrıntılı olarak anlatmaktadır¹¹⁴. Dönemin en önemli olaylarından olan II. Mustafa'nın Avusturya seferleri, Zenta Faciası, Karlofça Antlaşması, Edirne Vak'ası ve donanmanın icraatları, bu bölümde yer almaktadır.

¹¹² Falih Rıfki Atay, "II. Viyana Kuşatması, Kara Mustafa Paşa'nın İdamı ve Bozgunu", *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl 1, c. 2, sy. 8, İstanbul, Eylül 1965.

¹¹³ Özcan, "agm", s. 196.

¹¹⁴ Topal, *agt*, s. XXV.

İkinci kısımda ise, 1116-1133 (1704-1721) yılları arasındaki olayları ele almıştır. Bunlardan en önemlileri: Baltacı Mehmed Paşa'nın Rusya seferi, Purut Antlaşması ve Kırımdaki hanlık mücadeleleridir. Bu kısmı saraydan ayrıldıktan sonra yazdığı için daha kısadır. Müellif burada daha çok duyduklarını değerlendirmiştir¹¹⁵.

Silahdar Mehmed Ağa, bu eserini yazarken asıl önemli kısmını kendi gözlemlerine dayanarak yazmıştır. Kullandığı başlıca kaynakları Nazmizade Murtaza'nın *Târih-i Seferü'l-Basra* adlı eseriyle şifâhî kaynaklardır¹¹⁶.

Vakanüvis Raşid Mehmed, Örfî Mahmud Ağa, Ahmed Cavid ve Ahmed Resmi Efendi, *Nusretnâme*'yi kaynak olarak kullanmışlardır. Raşid özellikle 1695-1703 yılları arası olayları için *Nusretnâme*'den yararlanmış fakat bunu belirtmemiştir.¹¹⁷

Nusretnâme İsmet Parmaksızoğlu tarafından sadeleştirilerek neşredilmiştir.¹¹⁸ Mehmet Topal tarafından, eserin tahlil ve metin çalışması yapılmıştır.

¹¹⁵ Özcan, “agm”, s. 196.

¹¹⁶ Topal, *agt*, s. XXXII.

¹¹⁷ Köprülü, “agm”, s. 476.

¹¹⁸ Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretnâme*, Sad. İsmet Parmaksızoğlu, İstanbul 1962-63.

II. SİLAHDAR FİNDİKLİLİ MEHMED AĞA'NIN

TARİHÇİLİĞİ VE ÜSLUBU

1. Tarihçiliği

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, yukarıda yazarın hayatı bölümünde de belirtildiği gibi, *Zeyl-i Fezleke*'nin mukaddimesinde, “Cilvegâh-ı tevârîh-i mütekaddimîn ve ârâm-câ-yi mecmû'a-i müte'âhirîni tettebbu' ve ahvâl-i âsâr-ı sâlifeyi fehmi ile behredâr olarak selîkamız buna zâhib olmağın, zamânı saltanat-ı mülûk-i selefi tahrîr iden, ehl-i kalemden fâzıl, Kâtib Çelebi nâm kâmil-i vücûdun *Fezleke Tarihi*'nin hâtime-pezîr olduğu mahalden zeyl itmek arzusuyla, bin altmış beş târîhinden beri vakâyi'î tecessüs-i kâsırâne reh-yafete-i sem'-i husûl ve ekserî manzûrımız olmağın kader-i kemterâne tahrîr ve licâme-gîn-i siyeh-fâm-ı nâmeye tâziyâne-zen azîmet ve *Zeyl-i Fezleke* nâmın tesmiye itmişdim”¹¹⁹ sözleriyle, daha önceleri yazılan tarih kitaplarını ve mecmu'aları okuyarak tarih bilgisini nasıl geliştirdiğini belirterek, Kâtib Çelebi'nin *Fezleke*'sini bitirdiği 1065 (1654) tarihinden itibaren kendi eserini yazmaya başladığını ve eserine *Zeyl-i Fezleke* adını verdiğini söylemektedir.

“Muharrir-i vekâyi'-i hakîr müverrih Mehmed kemterleri”¹²⁰ sözleriyle tarihçi yönünü vurgulayan Mehmed Ağa, hayatı bölümünde de bahsettiğimiz gibi sarayda önemli hizmetlerde bulunduğundan devlet ve saltanat haberlerini çok yakından takip etmiş, memuriyet hayatı boyunca pek çok olayın içinde bizzat bulunmuştur. *Zeyl-i Fezleke*' sinin, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın sadaretinden, II. Mustafa'nın cûlûsuna kadar olan kısmı, *Nusretnâme*'sinin ise 1106-1115 (1695-1703) yılları arasını anlatan bölümleri kendi müşahedelerine dayanması sebebiyle ayrı bir önem taşımaktadır. Eserinin başlangıcında yaklaşık yirmi yıllık bir zaman periyodunu daha önce yazılmış olan kaynaklardan yararlanarak meydana getirmiştir. 1115 (1703) sonrası ise, saray hizmetinden uzakta olduğu yıllara ait olduğundan, bu kısmını da çoğunlukla duyduklarını yazmakla oluşturmuştur.

Biyografi yazarlarından Bursalı Mehmed Tahir, Mehmed Ağa'dan, “Bu zat iyi görür, doğru yazar bir müverrih olup, takdir ettiği Kâtib Çelebi'nin *Fezleke* ismindeki Osmanlı tarihine yazdığı zeyli, vücuh-ı adide ile kıymetdardır”¹²¹ diye bahsederken, Mehmed Süreyya ise, “Ahvâl-i âlemden habir, hayr-hah idi, mükemmel bir tarih kaleme

¹¹⁹ Silâhdar, *age*, I, s. 2.

¹²⁰ Topal, *agt*, s. XLV.

¹²¹ OM, III, 69.

aldı”¹²² demektedir. Viyana Kuşatması Günlüğü üzerinde çalışmış olan, Richart F. Kreutel ise, “Silahdar eserini yazarken günlüğün metnini ustaca düzene sokmuş ve kendine önemsiz gelen bazı yerleri atmıştır. Bunların başında, düşmana karşı zafer nasip etmesi için Allah'a hitaben yapılan yakarışlar gösterilebilir. Ayrıca bilmediğimiz kaynaklardan yararlanarak Teşrifatçıbaşı'nı aydınlatıcı ve birçok eklemelerle iyice genişletmiştir” diyerek, Teşrifatçıbaşı'nın günlüğündeki havaya hiç benzemeyen bir ruh olduğunu ifade etmiş ve “Fındıklılı Mehmed Ağa, daha geniş çapta ilişkiler üzerinde derinliği olan bir görüş sahibidir. Bulunduğu anın içine hapsolmuş bulunan Teşrifatçıbaşı ise, bu ilişkilerden ve bunların üzerinde görüş sahibi olmaktan yoksun kalmıştır.” demiştir¹²³. Yine, *Raşid Tarihi* ile *Nusretnâme* arasındaki ilişkiyi ilk defa tespit eden, Akdes Nimet Kurat, *Raşid Tarih*'ne nazaran *Nusretnâme*'nin daha tarafsız ve itimada layık olduğunu söylemiştir¹²⁴.

Silahdar Mehmed Ağa her iki eserinde de olayları kronolojik bir sırayla yıl yıl yazarken, günleri de belirtmiştir. Hatta gerek gördüğü bazı durumlarda Miladi tarihleri vermesi, tarih tespitine verdiği önemin de göstergesidir.

2. Üslubu

Müellifin üslubu, eserinin diğer kaynaklara dayanılarak yazıldığı ilk kısımlarında, kullanmış olduğu kaynaklara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Burada Farsça kelimeler ağırlıklı olarak kullanılmış, terkiplerin çok, cümlelerin uzun olduğu ağır bir üslub hâkimdir. Kendi müşahedelerine dayanan kısmında ise, Arapça-Farsça ibareler, şiirler, beyit ve mısralar çok fazla yer tutmamaktadır ve dönemin dil özelliklerine uygun bir şekilde, daha sade ifadeler kullanılmıştır.

Silahdar Mehmed Ağa'nın kullandığı yazılı ve sözlü kaynakları eserinde zikretmesi, eserinin değerini artıran bir özelliktir. “Şâ‘ir-i mâhir Vezîr Abdi Paşa didüğü târîhdir”¹²⁵, “Hasodalı şâ‘ir Abdi Ağa”¹²⁶, “Vezîr Şâ‘ir Abdi Paşa'dan menküldür ki,”¹²⁷, “şâir-i mâhir Nişancı Vezîr Abdi Paşa'nın didüğü târîhdir”¹²⁸, “Vecîhi Çelebi Kırım

¹²² SO, IV, 221.

¹²³ Kreutel, *age*, s. 114.

¹²⁴ Akdes Nimet Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kaldığı Zamana Ait Metinler ve Vesikalar*, İstanbul 1943, s. 35-114.

¹²⁵ *Zeyl-i Fezleke*, 7b.

¹²⁶ *Zeyl-i Fezleke*, 33a.

¹²⁷ *Zeyl-i Fezleke*, 33b.

¹²⁸ *Zeyl-i Fezleke*, 51b.

Han'ından olmağla anlar dahı târîhlerinde bu gazâ-yı uzmâyı bu vech üzre yazmışlar ki”¹²⁹, “haber aldım”¹³⁰ gibi.

Silahdar Mehmed Ağa'yı diğer müverrihlerden ayıran en önemli özelliği ise, olayları dikkatle gözlemlemesi ve teferruata olan düşkünlüğüdür. Hadiseler arasında sebep-sonuç ilişkisi kurması da diğer dikkat çeken hususlardandır. “Emr-i Hak birle sûret-i zâhirde, bu hezîmete sebep vücûh ile olmağın, bu mahalde birkaç vechi îrâd olunmak rızâ-dâde-i tahrîr ve sevâd görüldi”¹³¹ diyerek, devamında II. Viyana hezimetiyile ilgili sebepleri dört madde halinde sıralarken hemen arkasından o hususda alınacak tedbirleri de belirtmesi sadece buna küçük bir örnektir.

Zaman zaman kendi görüş ve yorumlarına da yer verdiğiine, yine II. Viyana hezimetiyile ilgili, “bunda dahı kâmilâne tedbîr bu imiş ki, mir’at-ı tarîk-i seferde ne kadar şevâhid-i feth ü zafer cilve-ger olur ise, cümlesini eltâf-ı Rabb-i Ekber’e havâle ve inân-ı semend-zebânı her dem semt-i şükr ü niyâza imâle idüp, her ân insan olduğumuz haysiyetden kemâl-i acz u kusûrumuzu fehm ü iz’ân itmek imiş. Husûsâ za’f-ı vücûd-ı insân edille-i kâtı’a ile bâhir ü ayân idüğü, mâlûm-ı ûl’l-ârâ ve menkûş-ı zamâ’ir-i ashâb-ı fikret ve erbâb-ı nehydir”¹³² ifâdesi, buna bir örnektir.

Yeğen Osman Paşa, topladığı dört bin levend eşkiyasını sefere götürmek üzere Üsküdarı yakın bir yerde Rumeliye geçmek için beklerken, bunların peşin altışar aylık ulufe ve yüzer kuruş bahşiş istemeleri, aksi takdirde “ne denizi geçeriz ne de sefere gideriz” demeleri üzerine, “gidi anasını fûlan itdüğüm kaffâlları size Anadolu’da bu denlû mâl aldıldım yetişmez mi? Mücâdeleyi kon, yohsa mızrağım hakkı için cümledenizi kılıçdan geçiririm”¹³³ dediği kısım, bazen de argoya varacak derecede ifadeler kullanmasına bir örnektir.

Kimi zaman okuyucuyu gülümsetecek nitelikte ayrıntılar da vermiştir. Bunlardan bir tanesine örnek Kandiye kalesinin muhasarası esnasında yaşanan bir olaydır “yine serdâr-ı a’zam ağalarından Boşnak Behlûl Ağa, gice nöbetçi olmağla ahşâmdan sonra hizmetkârı kahve güğümün ocağa komuş, kendü henüz dahı yatmadan güğüm de ocakda telve ile kaynayup, fıkırdamaya başladıkda hizmetkârına ‘Nedir o patlayan?’ diye su’âl itmiş, ‘Ne olsa gerek humbaradır’ diyince, derd-mend Behlûl Ağa

¹²⁹ Zeyl-i Fezleke, 26b.

¹³⁰ Zeyl-i Fezleke, 66a; 186b.

¹³¹ Zeyl-i Fezleke, 117b.

¹³² Zeyl-i Fezleke, 117b.

¹³³ Zeyl-i Fezleke, 139a.

minâre kovuğu gibi yer yüzine serilüp, birez yatdıktan sonra hizmetkârına ‘Hüseyin bre Hüseyin pûçlı pûçlı yağni çatladı mı?’ deyü, su’âl eylemiş. Oğlan dahı ‘Ne pûçlı yağni humbara değil kahve güğümidir’ diyince, ‘Hay gidi çifût gidinin güğümü hay’ didüğü halk içinde bir zamân darb-ı mesel olup, latîfeye bâ‘is olmuş”¹³⁴.

Her yıl yapılan mansıb değışikliklerini azilleri ve sürgünleri sebepleriyle beraber yazarak çok önemli biyografi bilgileri vermiştir. “Ol gün Bolu sancağına mutasarrıf Ferhâd Paşa-oğlu Ahmed Paşa'nın zulm-i azîm töhmetiyle Buçuk-tepe'de nazargâh-ı pâdişâhîde boynu urulup, eşyâsı mîrîye kabz ve mansıbı sipâhîler ağası Kabakulak Ahmed Ağa'ya tevcîh ve Özi muhâfızı yanına ta'yîn ve Cebecibaşılıktan ma'zûl Abaza Siyâvuş Ağa'ya, sipâhîler ağalığı ve Leh'lü yedine esîr olan Midillülü Mustafâ Paşa kethudâsı Sefer Ağa'ya silihdâr ağalığı ve anın selefi Küçük Hasan Ağa'ya Silifke sancağı virildi”¹³⁵.

Müellif aynı zamanda doğruları aktarmaktan çekinmeyen bir yazar imajı da çizmektedir. II. Viyana seferi başlangıçta Yanık kalesini geri almak ve sonrasında barış antlaşması yapılmak üzere kararlaştırılmış bir sefer iken, yolda Vezir Kara Mustafa Paşa Viyana'yı kuşatma fikrini ileri sürerek karşı fikirde olanları da susturup bunu kabulettirmiştir. Silahdar Mehmed Ağa bu konuda, “Ta'accüblerin serdâr-ı a'zamı ki, bu denlü şevket-i tumturaka ve asâkir-i pür-yaraka ve sarf u itlâf kılduğu cebehâne vü hazâyine göre, iri toplar ve humbara havanları getürmedi ve ale'l-husûs Nemçe'ye sefer aç ve Beç kal'ası gibi kal'ayı muhâsara kılmaklık gönlünden geçe.” diyerek bunun için nasıl bir hazırlık yapılması gerektiğini belirtmiş, “Hiç bu denlü ufak top ile böyle metîn kal'a mı dövülür ve bu tedarüksüzlük ile Alaman düşmenine cevâb mı virilür. Hayf bu gurûra, hayf bu fikirsizliğe”¹³⁶ diyerek eleştirisini bitirmiştir.

Silahdar Mehmed Ağa, olayların daha iyi anlaşılmasını sağlamak için âyet, hadis, kelam-ı kibar ve deyimlere de başvurmuş, böylece metni düz bir anlatımdan kurtarmıştır. Hadiseleri aktarış biçimi ve yaptığı tasvirlerle, okuyucuya canlı bir manzara çizmeye çalışmıştır. Mesela, Yanık ile Viyana arasındaki yirmiyedi saat süren altı menzillik yolculukta gördüklerini tasvir ederken, “Bağları hod bir mertebe ma'mûr ve üzümü mevfûr idi ki, İstanbul etrâfında olan bağlar buna göre leyse bi-şey'in ve bâğçeleri envâ'-i meyve ile dop dolu, kurâ vü şehirlerinin bir cümlesi alâ-gavtin vâhidin

¹³⁴ Zeyl-i Fezleke,160b.

¹³⁵ Zeyl-i Fezleke,122b.

¹³⁶ Zeyl-i Fezleke,112a.

ve ekser-i büyüti üçer tabaka idi. İki tabakası Vâlide Hanı gibi kârgir binâ olup, âteşden zarar gelmedi ve üçüncü tabakasının üstü perâvere olmağla yanmış ve her köyü bir kasaba denli bin evlü dahı ziyâde idi ve ba‘zı köyleri içinde Edirne Ali Paşa çârsûsı gibi çârsûları nümâyân idi ve cümle kurâ vü bâğ, bâğçeleri ve büyüti u çiftlikleri emlâk olup, zulm u ta‘addî olmamakla bir kör kaz bulsalar yapışmazlar idi. Ve anın içün bu imârât-ı tetâvül kadar imâr ile olmuş, yohsa bir ömürde bu imârât mümkün değil idi. Ve saraylarının binâsı metânet ü istihkâm ve hûbluğu ve nakş-ı zîb ü zîneti bir mertebede idi ki, nigârâne-i hayret hemân kendü idi ve en fakîrünün evi İstanbul saraylarından âlâ ve ekserînün, döşemesi somaki mermer ve tuğla ve kiremiti muhkem, bir türlü musanna‘ u müzeyyen idi” diyerek, bu yönüyle de Osmanlı tarihçilerinin klasik üslubundan ayrılmıştır.

Tüm bunlarla birlikte müellifin *Zeyl-i Fezlekesi*’nde imla ve terkip hataları bulunmaktadır, örneğin: “ihrâk-ı bi’n-nâr” olması gerekirken, bu, “ihrâk ve bi’n-âr” olarak yazılmıştır. Bazan da tam tersi “ve” bağlacı unutulmuş, “hâzır-ı müheyyâ”, “harb-i kıtâl”, “harâb-ı vîrân” şeklini almıştır. Bazen kelimelerde “lâzım” gibi, bazen harflerde “if[d]âle” bazen de eklerde “sultâniyye[ye]” gibi eksiklikler göze çarpmaktadır. Sehven yanlış yazılmış olan kelimelere de birkaç örnek verecek olursak, “bârgâh”, “bâr-nigâh” şeklinde, “akab-girlik”, “akab-lirlik”; “sekiz yüz akça” “sekiz yük akça”; “zebân”, “zemân”; “yedek”, “bedel” olarak yazılmıştır. Bunların bazıları metinde köşeli parantez ile bazıları da dipnotta gösterilerek eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

III. METİN TESİSİNDE İZLENEN YOL

Metne V nüshası esas alınmıştır, metnimizde köşeli parantez ile verilen yaprak numaraları bu nüshaya aittir. Y nüshasındaki ifade veya fazlalıklar daha doğru ve tamamlayıcı mahiyette ise metnimize alınmış, metne alınmayan fazlalıklar ise sıra numarası verilerek dipnotta belirtilirken, gereksiz ve sık tekrarlardan kaçınmak amacıyla bir kez gösterilmiştir. Mesela: “vezîr”, “vezîr-i mükerrerem”; “Âsitâne”, “Âsitâne-i sa‘âdet”; “küffâr”, “küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-mekîn”; “melâ‘în”, “melâ‘în-i hâsirîn”; “asker-i İslâm”, “asker-i ehl-i İslam”; “evvel-bahâr”, “evvel-bahâr-ı hûceste âsâr”; “serdâr-ı a‘zam”, “serdâr-ı a‘zam hazretleri”; “vezîr-i a‘zam”, “vezîr-i a‘zam hazretleri”; “paşa”, “paşa hazretleri”; “rikâb-ı hümâyûn”, “rikâb-ı hümâyûn-ı hüsrevâne”; “Tatar”, “Tatar-ı sabâ-reftâr”; “pâdişah”, “pâdişah-ı âlem-penâh” gibi.

Metinde geçen ayetlerin Kur’an-ı Kerim'deki yerleri tespit edilerek mealleri verilmiş, hadis ve özlü sözlerinin kaynaklarına mümkün mertebe işaret edilmiştir. Yine, metinde yer alan ayet, hadis, dua cümlecikleri için Latin harfleri kullanılmıştır. Ayrıca, Arapça ve Farsça beyitler, özlü sözler ve deyimler, metinde (başlıkları varsa koyu) italik olarak yazılmıştır ve bu ibarelerin tercümesi tırnak içerisinde dipnotta verilmiştir.

Uzun cümleler halindeki nüsha farkları dipnotta aynı şekilde tekrarlanmamış cümlelerin başı ve sonundan birkaç kelime alınarak, arası (.....) ile doldurulmuştur.

Metne, ifadeyi düzeltmek için tarafımızdan yapılan harf ve kelime ilaveleri [] şeklinde köşeli parantez içerisinde gösterilmiştir, “Ceng [ü] cidâl” gibi.

Nüshalar arası farklar (:)’dan sonra verilmiştir, kelime ve ibare, eksiklikleri için (-) işaretleri kullanılmıştır.

Müellifin, eserde (....) işareti ile bıraktığı boşluklar metinde de aynı şekilde yer almış, okunmasının doğruluğunda şüphe olan kelimelerin sonuna (?) konulmuştur.

İmlâdan ileri gelen küçük farklılıklar dipnotta gösterilmemiştir “ile” nin birleşik yazılması veya ayrı yazılması gibi.

Metinde geçen konuşmalar tırnak içinde verilmiştir.

Metnin daha anlaşılır hale gelebilmesi için uygun görülen yerlere noktalama işaretleri tarafımızdan ilave edilmiştir.

Arapça ve Farsça kelimelerdeki ا, و, ي vokaller â, û, î şeklinde yazılmıştır. ق ve غ harflerindeki uzatmalar ise, bu iki harf kalın olduğu için kâ, kû, kî, gâ, gû, gî şeklinde gösterilmiştir. Ayrıca, ق ile ك harfinin karıştırılmasının söz konusu olduğu durumlarda ق, ک harfiyle belirtilmiştir. Yine, harfi ‘ ile ortadaki hemze de ’ ile gösterilmiştir. Hemze ile kesme işaretinin karıştırılmaması için kesme işareti ' ile gösterilmiştir.

Transkripsiyon çalışmamızda orta bir yol izlememiz dolayısıyla Türkçe karakterli bazı kelimelerde “ğ” harfi tercih edildi, “gelmeğe”, “olmağın”, “ağa” “yağmur”, “soğuk” gibi.

Çalıştığımız dönemin 17. yüzyılın sonlarına doğru olması göz önünde bulundurularak imlâ ve ifadelerimizde günümüzdeki kullanımı da göz önüne alınarak, Türkçe kelime sonlarındaki düz vokalleri yuvarlak, “Anatolî/Anadolu”, “Alay Köşki/Alay Köşkü”, “köpri/köprü”, olarak ifade ederken, bazı Türkçe karakterlerde “tı” harfi “d” olarak yazılmıştır, “tağ/dağ”, “ota/oda”, “Anatolu/Anadolu” gibi.

Farsça kelime sonlarında “dâr” ve “gâh” eklerini “silihdâr”, “harbgâh” gibi birleşik yazarken, “cû/cûy” eklerini “fursat-cû” gibi ayrı olarak ifade etmeyi tercih ettik.

Yine bu bağlamda, “be” harfi ile biten Türkçe fiillerde bu son harf “p”ye çevrilmiştir. Türkçe fiillerde ise, “oldı”, “gördi”, “oturdu” gibi örneklerde ise metnin orijinal imlâsı korunmuştur.

SONUÇ

18. yüzyılın başlarında “vak‘anüvislik” müessesesinin kurulmasıyla, devletin resmi tarihçileri olan vak‘anüvislerin yanı sıra, öncesinde ve sonrasında varlığı hiçbir zaman eksik olmayan özel tarihçilerin de kaleme aldıkları, Osmanlı Devleti'nin tarihiyle ilgili genel ve özel mahiyette yazılan pek çok vekayinâme oluşmuştur.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın, özel tarih kategorisine giren eseri, *Zeyl-i Fezleke*, Osmanlı tarihinin seyrini etkileyecek nitelikteki olayların cereyan ettiği 17. yüzyılın ikinci yarısını ihtiva etmektedir.

Köprülü Mehmed Paşa'nın sadarete getirilmesiyle başlayan bu devirde, gerek siyasi istikrarın sağlanması, gerekse elde edilen toprak kazançları, bu dönemin Osmanlı tarihi açısından özel bir yer işgal etmesine sebep olmuştur.

Köprülüler Devri olarak adlandırılan dönemin ilk başarısı Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alan Venediklilere karşı elde edilmiştir. Akabinde Fazıl Ahmet Paşa'nın, Avusturya ile girilen mücadeleler sonucu Uyvar Kalesi'ni fethetmesiyle, Osmanlı, gücünü Orta Avrupa'da tekrar hissettirmiştir ve yine yirmi beş yıllık bir kuşatmanın ardından Kandiye Kalesi'nin fethiyle Girit seferi de tamamlanmıştır.

Avrupa'da ve Akdeniz'de elde edilen bu başarıların ardından, Fazıl Ahmed Paşa'nın sevk ve idare ettiği ve IV. Mehmed'in de bizzat katıldığı Lehistan seferinde, Kamanice Kalesi, Osmanlı ordusu tarafından on gün kadar kısa bir süre içerisinde feth olunmuş ve Osmanlı'nın etkinlik alanı Kuzey Avrupa'ya kadar genişlemiştir.

Silahdar Mehmed Ağa, bu dönemin hadiselerini düz bir anlatımla nakletmemiş sebep ve sonuçları üzerinde durarak tafsilatlı bir şekilde ele almıştır. Çağdaş müelliflerin eserlerinde daha muhtasar olarak ele alınan Girit seferi için, Silahdar, çalışmamızın yüz elli sayfaya yakın bir bölümünü ayırmıştır. Ayrıca, Girit'in ve Kandiye kalesinin tarihiyle ilgili, başta Arap müverrihler olmak üzere pek çok kaynaktan bilgiler aktarmış ve yine bu bölümde hem Girit'in hem de Kandiye kalesinin uzun tasvirlerine yer vermiştir.

Kamanice seferiyle ilgili olarak ise, müellifimiz tek kaynağa bağlı kalmamış, bu seferle ilgili Osmanlı kaynakları arasında en önemli olan iki eserden faydalanmıştır. Giriş bölümünde de zikrettiğimiz gibi, bi'zzât sefere katılan ve olayları müşahade eden Abdi Paşa'nın ve Hacı Ali Efendi'nin eserlerini kullanmıştır. Olaylar günlük olarak

verilmiş, Kamanîçe kalesi çok edebî bir üslupla tasvir edilmiştir. IV. Mehmed'in rüyasının dahi ilgili bölümde yer alması Silahdar'ın olayları tüm yönleriyle nakletmek istediğine bir örnektir.

Diğer yandan, sonuçları bakımından Osmanlı tarihindeki önemi çok büyük olan ve aynı zamanda gerilemenin de başlangıcı kabul edilen II. Viyana seferine müverrihimiz eserinde çok geniş ölçüde yer vermiştir. Bizzat seferde bulunmasına rağmen sadece kendi müşahedeleriyle yetinmemiş ve giriş kısmında da karşılaştırması yapıldığı üzere, bu sefer için tutulmuş olan Teşrifatçıbaşı'nın özel günlüğünden de geniş ölçüde yararlanmıştır ve böylece bu eseri de aşan ölçüde bir bölüm oluşmuştur.

Bu dönemin çalışmamızda yüz otuz sayfa kadar bir yer tuttuğu göz önüne alınırsa, olayın ne derece detaylı ele alındığı daha iyi anlaşılacaktır. Seferle ilgili yer alan bilgilerin yanısıra, yaptığı yorumlar, tasvirler ve verdiği öğütlerle olayları aksettirmesi, eserini daha da özel kılmıştır.

Aynı dönemi ihtiva eden tarihlerle mukayese edildiğinde, *Zeyl-i Fezleke*'de hadiselerin diğerlerinden daha teferruatlı olarak yer aldığı ve diğer tarihlerde bulunmayan birçok hususun da yine Silahdar'ın tarihinde bulunduğu görülmektedir. II. Süleyman'ın tahta geçmesinin ardından 1688 yılının ortalarında barış görüşmeleri için Avusturya'ya gönderilen Zülfikâr Paşa dört sene Viyana'da tutulmuş, hatta hapsedilmiştir. Zülfikâr Paşa bu zaman zarfında yaşadıklarını ve sulh görüşmelerinin seyrini kaleme alarak dönüşte devlet erkânına sunmuştur. İşte bu olayların ve Zülfikâr Paşa'nın takriratının yer aldığı kısmın buna bir örnek teşkil ettiği söylenebilir.

Bunun yanında, Silahdar Mehmed Ağa'nın saray bürokrasisinden gelen birisi olması ve padişahın yanında ve bizzat olayların içinde yer alması sebebiyle, eserinde, hem saraydaki gelişmeler kapsamlı bir şekilde ele alınmış, hem de padişahın özel dünyası ile ilgili birçok ayrıntıya yer verilmiştir.

Bütün bunlara dayalı olarak, *Silahtar Tarihi* irdelenmeden, söz konusu dönemin tam olarak anlaşılmasının pek mümkün olmayacağını rahatlıkla ifade edilebiliriz.

Böyle büyük bir eserin transkripsiyonu ve tahlilini yaparak tarih bilimine katkıda bulunmuş olmanın onur ve mutluluğunu yaşadığımı belirtmek isterim.

METNİN İÇİNDEKİLER¹³⁷

Sene-i hams ve sittîn ve elf.....	5
Sene-i sitte ve sittîn ve elf.....	26
Sene-i-i seb‘a ve sittîn ve elf	75
Sene-i-i semân ve sittîn ve elf.....	126
Sene-i tis‘a ve sittîn ve elf.....	163
Sene-i seb‘în ve elf.....	206
Sene-i ihdâ ve seb‘în ve elf.....	241
Sene-i isnâ ve seb‘în ve elf.....	251
Sene-i selâse ve seb‘în ve elf.....	258
Sene-i erba‘a seb‘în ve elf.....	289
Sene-i-i hams ve seb‘în ve elf.....	379
Sene-i sitte ve seb‘în ve elf.....	408
Sene-i seb‘a ve seb‘în ve elf.....	435
Sene-i semân ve seb‘în ve elf.....	458
Sene-i tis‘a ve seb‘în ve elf.....	502
Sene-i semânîn ve elf.....	533
Sene-i ihdâ ve semânîn ve elf.....	580
Sene-i isnâ ve semânîn ve elf.....	585
Sene-i selâse ve semânîn ve elf.....	691
Sene-i erba‘a ve semânîn ve elf.....	648
Sene-i hamse ve semânîn ve elf.....	658
Sene-i sitte ve semânîn ve elf.....	668
Sene-i seb‘a ve semânîn ve elf.....	675
Sene-i semân ve semânîn ve elf.....	685

¹³⁷ Metnin fihristinde sadece ana başlıkları belirleyen yıllar verilmiştir.

Sene-i tis‘a ve semânîn ve elf.....	796
Sene-i tis‘în ve elf.....	754
Sene-i ihdâ ve tis‘în ve elf.....	757
Bin toksan iki senesi vakāyi‘indendir.....	765
Sene-i selâse ve tis‘în ve elf.....	778
Sene-i erba‘a ve tis‘în ve elf.....	891
Sene-i hams ve tis‘în ve elf.....	917
Sene-i sitte ve tis‘în ve elf.....	986
Bin toksan yedi senesi vakāyi‘indendir.....	1022
Bin toksan sekiz vakāyi‘indendir.....	1057
Bin toksan tokuz vakāyi‘indendir.....	1092
Sene-i mi’e ve elf	1195
Sene-i bin yüz bir.....	1273
Bin yüz iki senesi vekāyi‘indendir.....	1325
Bin yüz üç senesi vekāyi‘indendir.....	1389
Bin yüz dört senesi vekāyi‘indendir.....	1465
Sene hams ve mi’e ve elf.....	1503
Sene-i bin yüz altı.....	1542

ZEYL-İ FEZLEKE
(METİN)

Zikr-i tevhîd-i hazret-i Bârî ta‘âlâ

*Hudâ'ya hamd ü minnet ola her an
O'dur lutfi iden insâna her an*

*Hem odur hâlık bî-misl ü hemtâ
Zemîn ü âsmân ve pest ü bâlâ*

*Yed-i san‘atdadır ma‘dûm u mevcûd
Anun mahlûkıdır manzûr u meşhûd*

*Îlâhâ lütfuna yokdur nihâyet
İbâda ni‘metin bî-hadd ü gâyet*

*Dil ü cânlar cihâd emrine münkâd
İderler câhidul mazmûnunu yâd*

*Sanadır hep niyâz ve ilticâmız
Senin emrinledir hac ve gazâmız*

*Cinânı va‘d idersin sen ibâda
Ayandır şer‘-i pâk Mustafâ'da*

*Hudâvendigârımsın lemyezelsin
Şehenşâh-ı kadîm ve bî-bedelsin*

*Senin destindedir zira‘ât-ı âlem
Hükmdür mebde-i hevâ ve âdem*

*Hüdâ'ya bende-geh ile inâyet
Sırât-ı müstakîme kıl hidâyet*

*Beni zulmetler içre koma yâ Râb
Rızâ-yı zâ-tı pâkın bake matlab*

*Bana tevfiğini sen eyle ihsân
Ki sensin kullara gaffâr ve rahmân*

Der-na‘t-ı hazret-i Fahr-i Cihân

*Cenâb-ı mazhar esrâr-ı levlâk
Habîb ve bâ‘is-i kevneyn ve eflâk*

*Muhammed sâhibü'l-Mi‘râc ve el-tâc
Şefâ‘at kânî âlem ana muhtâc*

*Yüzi suyına halk olundı âlem
Şefâ‘at hâhıdır hevâ ve âdem*

*Penâh-ı âsiyân memdûh-ı Mevlâ
Makâm-ı berter ez-arş-ı mu‘allâ*

*Rasûl-i hazret-i feyyâz-ı mutlak
Şeft‘-i herd ü âlemdir muhakkak*

*Selâtîn-i cihân fermân-ı ber-âna
Nebiyü'l-seyfidü ki, zâhir ü imâ*

*Ana ümmet olan buldı hidâyet
Tarîkin tutmayan görür melâmet*

*Nitekim rûz u şeb itmekde duran
Selâm olsun ana tâ yevm-i nîzâm*

*Dahı ashâb-ı âlîne tahiyyet
Ki, bunlardır kafadârân-ı ümmet*

Der-evsâf-ı hazret-i pâdişâh-ı gâzî

*Pes ez-hamd-i Hudâ-yı ins ü hem-cân
Senâ vâcib imiş bir ehl-i î mân*

*Hilâfet-i mesnedinde pâdişâha
Berâberdir felekde mihr ü mâha*

*Husûsâ hânedân-ı el-Osmân
Ola tâ haşra dek mahfûz-ı yezdân*

*Hilâfet tahtının mu‘acciz beyânı
Gazâ meydânının sahib-kırânı*

*Selâtîn-i cihânın ser-fîrâzı
Cenâb-ı han-ı Ahmed nâm gâzi*

*Ebu'l-feth olsa lâyık nâm-ı pâkî
İder bir nazarla sîm hâki*

*Adâletle gazâ eskârı kârı
Hemîşe yâd idüp perverd-gârı*

*Vücûdın hıfz ide Mevlâ huzurdan
Emîn ola cihânda bir nazardan*

*Du‘âmız rûz u şeb budur el-Hâyy
Hatâlardan emîn it pâdişâhı*

*Nitekim devr ider bu çarh dâ'im
Serîr-i saltanatda ola kâim*

*Fütûhat ile olsun tab'-ı memnûn
Tevârih ile dolsun çarh-ı gerdûn*

*Budur dâ'im du'âmız bend-i kânî
Eğlesün haşra dek nâm u nişânı*

Bu hakîr-i pür taksîr Mehmed Hocaîzâde e's-şehr be-Fındıklı ya'ni ki, Galata muzâfâtından Fındıklı kasabasında tevellüd idüp, zamân-ı tufûliyyetde güzîde-i husrevân-i cihân ve zübde-i mülûk-i devrân cennet-mekân-ı Firdevs-âşiyân Sultan Mehmed Han-ı Gâzî hazretlerinin ahd-i hümayûnlarında bin seksan dört Zilka'desi'nde Hacıoğlubazarı kasabasında kışladıkları hengâmda baş musâhibleri Şâhin Ahmed Ağa himmetiyle harem-i sarây-ı şehriyârîlerinde gilmân-ı Enderûn'dan seferli odasına çerâğ ve on beş sene tamâmında hâne-i hâss-ı pâdişâhanelerine dâhil olup, cilvegâh-ı tevârih-i mütekaddimîn ve âram-câ-yi mecmû'a-i müte'âhirîni tetebbu' ve ahvâl-i âsâr-ı sâlifeyi fehm ile behredâr olarak selîkamız buna zâhib olmağın, zamânı saltanat-ı mülûk-i selefi tahrîr iden, ehl-i kalemden fâzıl, Kâtib Çelebi nâm kâmil-i vücûdun *Fezleke Tarîhî*'nin hâtime-pezîr olduğu mahalden zeyl itmek arzusuyla, bin altmış beş târîhinden beri vakâyi'î tecessüs-i kâsırâne reh-yâfte-i sem'-i husûl ve ekserî manzûrımız olmağın kader-i kemterâne tahrîr ve licâme-gîn-i siyeh-fâm-ı nâmeye tâziyâne-zen azîmet ve *Zeyl-i Fezleke* nâmın tesmiye itmişdim.

El-hâlet-i hâzihi refte refte hakîr ve bî-estân-ı refî'u'l-mekânı ile nâ'il-i merâm olduğum efendim pâdişâh-ı cihân es-sultân ibnü's-sultân es-Sultân el-Gâzî Ahmed Han ibnü's-Sultân Mehmed Han ibnü's-Sultân İbrâhîm Han hazretlerinin 1115 senesi Rebî'ülâhîr'in onuncu Çehar-şenbih günü cûlûs-ı hümayûn-ı meymenet-makrûnlarında çukadâr-ı hâssa bulunup, der-akab silâhdârlık hizmetiyle şerefyâb ba'dehu nâil-i pâre-i çerâğ-ı tekâ'üd ihsânlarıyla behreyâb buyurdılar. *Fe-li'llâhi'l-hamd* tahrîrine sa'y u gûşiş eylediğim tevârihin dahi zamân-ı sa'âdet-iktirânlarında itmâm müyesser olmağın pâygâh-ı Süleymân bargâhlarına ihdâya icrâ kılındı. Niyâz-mendim ki, hayyiz-i zuhûrda cilve-ger olan kusûrunı dâmen afv-ı mestûr buyuralar. Va'llâhi'l-tevfîk.

SENE-İ HAMS VE SİTTİN VE ELF

Gulüvv ve katli‘âmm-ı eşkıyâ-yı Habeş

[2a] Sene-i mezbûre muharreminde sâbıkâ Bosna defterdârlığından Habeş beğlerbeğisi olan Mustafâ Paşa, Mustafâ Ağa nâm bir kavî dâyin¹ mütesellim idüp ve sırran mu‘ahhar târîhle bir mütesellimlik² temessükin dahi kendü mukarreb hizmetkârlarından bir tâze oğlana virüp, ikisin ma‘an göndermişti.

Bu esnâda Sevâkin³ iskelesine yüklü üç pâre kalyon gelüp, kadîmen anlardan gümrük nâmına metâ‘ alınagelmiş iken, Mütesellim Mustafâ Ağa nakd almak sevdâsına düşüp, resm-i kadîm üzre metâ‘ almakdan azîm imtinâ‘ idüp ta‘addî itmekle, a‘yân-ı vilâyet dahi recâ idüp, “Ola gelmişe muhâlif iş itmeniz ki, bu ma‘kûle⁴ bid‘at-ı seyyi‘e ihdâsı tüccârın nefretine bâ‘is olup, vilâyet halkına za‘f gelmekle, âkıbet Habeş ülkesine a‘dâ zafer bulur” deyü, pend ü nasîhat yüzünden men‘ine sa‘y ü iqdâm ve bu husûsda Habeş kulları dahi a‘yân-ı vilâyete mu‘âvenet ve ihtimâm eylediklerinde, mütesellim-i mezbûr gazaba gelüp, kendüye i‘tirâz idenlerden ahz-ı intikâm sadedinde olıcak, gavga büyüyüp ol mahalde mütesellim-i sâni dahi temessükin ibrâz ve kendüyi mütesellimliğe kabûl itmelerin niyâz itmekle, ahâlî-i vilâyet bu mâddeden, paşanın sözünde devâm ve sebât olmaduğuna istidlâl ve kudûmın istiskâl itmeleriyle, ol sâ‘at ittifâk-ı cem‘iyyet ile hurûc ve Deli Dervîş nâm bir müte‘ayyin şerîri kendülerden hâkim nasb ve mütesellimleri katl idüp, hıttâ-i Habeş’in Sevâkin nâm baş kal‘asın zabt eylediklerin, paşa-yı mûmâ-ileyh Cidde İskelesi’nde iken haber alup, gemilere süvâr ve Sevâkin kal‘asına karîb At⁵ limanına varup ikâmet eyledi. Islâh-ı zâtü’l-beyn için kendü karındaşıyla şerîfün⁶ ve Cidde Hâkimi’nin âdemlerin hem-râh idüp, ahâlî-i vilâyete istimâlet-nâme gönderdi. Varduklarında cümlesin Deli Dervîş tutup katl eyledi, ancak bir âdemisi halâs ve gelüp vâkı‘ hâli söyledi. Paşa dahi iki yüz miqdâr tevâbi‘ ve iki kıt‘a şakaloz top ile varup, Sevâkin kal‘asın muhâsara itmeğe müsâra‘at üzre iken, esnâ-yı tarîkde Habeş kulları karşı gelüp, ceng ü harb ile paşayı kal‘aya yaklaştırmayup, bozup girüye döndürdiler.

¹ dâyin V : dânen-de-i Y

² sırran mu‘ahhar târîhli V : akûz tâdîli Y

³ Sevâkin V : Sürkün Y

⁴ ma‘kûle V : makûle Y

⁵ At V : olan Y

⁶ şerîfün V : -Y

Paşa dahi nâçâr gemiler ile tekrâr Cidde'ye avdet idüp, bu ahvâli vâlî-i Mısır⁷ Vezîr Haseki Mehmed Paşa'ya arz u inhâ eyledi. Vezîr-i müşârün-ileyh dahi bin nefer Mısır kulları ve mükemmel cebehâne ve toplar ile ümerâ-yı Mısır'dan Boşnak Ahmed Beğ'i serdâr idüp, Süveyş kapudanı ile yolladı. Ahmed Beğ dahi me'mûr olduğu üzre, Mustafâ Paşa'yı Cidde'den alup, ma'îyyetle Sevâkin iskelesine vâsıl olduklarında, ba'de'l-muhârebe Deli Dervîş tevâbi'yle firâr ve Mustafâ Paşa dârü'l-hükûmetinde karâr itdükden sonra, Mısır beği istîlâ-yı eşkiyâdan tahlîs lâzım gelen kal'aları dahi tahliye vü tathîr ve serkeşlerini teshîr idüp, ba'dehu Mısır'a mürâca'at eyledi.

Firâr iden şakîleri dağlarda Urbân katl eyleyüp, vâlîlerin hükûmetine bir mâni' ve mezâhim olur gâ'ile kalmadı. Lâkin ihtiyâten Mısır kuvvetlerinden iki yüz nefer âdem Habeş muhafazasına me'mûr oldu ve Mısır'da ağır vazîfe sâhibi Arablar ve iç-ağaları çoğalup, hazîne umûruna müzâyaka görünmekle, Mısır kulları ittifâk ile bunları İbrim'e sürüp, musâhiblikden çıkma Taşyatar Ali Ağa Âstâne'ye firâr ve şekvâ itdükde, iç ağaları elem-zede oldılar. Lâkin asr, müdâra asrı olmağla mezâ mâ-mezâ deyü, sükût iktizâ eyledi⁸ ve Girid'de olan serdengeçdi sipâhın seneleri tamâm olup, Âstâne'ye avdet itmeleriyle askere killet gelmeğın, mâh-ı Safer'de fasl-ı erba'ın idi. Zağarcıbaşıyla bin beş yüz nefer yeniçeri ve dört kıt'a çekdirir⁹ ve altı kıt'a şaykaya tahmîl ve kapudan-ı sâbık Ali Paşa üzerlerine serdâr ta'yîn olup, Girid'e gönderildi ve hastelik sebebiyle sadâret-i uzmadan ma'zûl yevmen fe-yevmen za'îf ve ma'lûl olan Dervîş Mehmed Paşa mâh-ı Rebi'ülevvel'in altıncı Penc-şenbih gün fevt olup, irtesi Cum'a gün cümle vüzerâ vü ulemâ ve sudûr-ı a'yân¹⁰ Ayasofya'da namâzın kılup, Dikilitaş kurbunda Ali Paşa'yı Atîk Câmî'i havalisinde götürüp defn eylediler.

Ahvâl-i hareket-i Vezîr-i a'zam İbşir Mustafâ Paşa ve ictinâb-ı âmeden-i Âstâne ve irsâl-i mükerrer-i da'vetnâme-i hümayûn ve mushaf-ı şerîf ve itmînân-ı kalb ve ric'at-ı¹¹ Dârü's-saltana

Haleb Beğlerbeğisi Vezîr¹² İbşir Mustafâ Paşa levend-perest olmağla, niçe zamândan berü âdem cem' idüp, itâ'at sûretinde zûr-bâzûyla geçinüp, eyâletlere ve umûm Anadolu'ya musallat şeklinde olup, berü tarafın resmine uymazdı ve zâhirde

⁷ bu ahvâli vâlî-i Mısır V : bu ahvâli-i vâlî-i Mısır Y

⁸ Lâkin asr-ı medâr... iktizâ eyledi V : -Y

⁹ çekdirir V : çekdiri Y

¹⁰ ve sudûr-ı a'yân Y : -V

¹¹ ve ric'at-ı V : -Y

¹² Vezîr V : -Y

üzerine asker ta'yîn olunacak bir vâlî dahi olmayup, ancak vükelâ-yı devlet ve ağayân-ı harem-i sarây-ı sa'âdet ol vahşet-i tâgîyi dâm-ı tezvîr ve tedbîr ile sadra¹³ götürmekliği evlâ görüp sayd itmek, ba'dehu kaydın görmek fikriyle bi'l-ittifâk, sene-i mâzîye Zilhiccesi'nin on altıncı gün Dervîş Mehmed Paşa azl ve¹⁴ sadâret-i uzmâ paşa-yı müşârün-ileyhe tevcîh ü inâyet buyurilup, Büyük Mîrâhûr Mehmed Ağa ile mühr-i hümayûn gönderilmiş ve adem-i kabûli husûsunda niçe erâcif sözler şâyi' olmuş ve işbu mâh-ı Safer'de mîrâhûr ağa gelüp, İbşir Mustafâ Paşa mühr-i sadâreti kabûl ve Haleb'den çıkup, Âstâne-i sa'âdete müteveccih olduğın i'lâm idicek, birez mesâviye fütûr gelmişdi.

Lâkin paşa-yı mezbûr, hengâm-ı şitâ bahânesiyle batî hareket idüp, Abaza Hasan Ağa dahi yanına vardı. Vesâl'ir diyâr kethudâ yerlerine¹⁵ mektûblar ve âdemler gönderüp, yanınca böyle gelmek fermân eyledi ve sâbıkâ Eskişehir cem'iyetinde da'vâ olunan velediş mâddesi bu def'a icrâ olunur deyü, va'de ile ümîdi olan âdemi yanına üşürdi çün sadâret-i uzmâ dest-i kerem-peyvestine nihâde ve ol şâhid-i harem-sarây-ı devlet sîne-i bi-kînesinde karâr itmek ile kemâl¹⁶-i behcet ü sürûrundan bâb-ı lütuf u ihsân güşâde ve mülâzım-ı der-i devlet-medârı olan paşalardan Seydî Ahmed Paşa'ya, Anadolu eyâletinin ve Şehsuvaroğlu Şâh Gâzî Paşa'ya, Şâm eyâletinin ve Tayyârroğlu Ahmed Paşa'ya Haleb eyâletinin ve Köprülü Mehmed Paşa'ya Trablûşşâm eyâletinin telhîs eyledi.

Geldükde Musâhib Taşyatar Ali Ağa gelince te'hîr itdirmeğe sa'y idüp, Musâhib Hazînedâr Ali Ağa ma'kûl görmeyüp, "Bir âdemin hareket-i kıl üzerinde gelmemeğe ednâ bahâne yeter, telhîs döner ise kendü dönmeğe ba'is olur" deyü, her ne telhîs itdi ise tutuldu ve Katırcıoğlu Mehmed ile olan muhâlefet-i sâbıkası cihetinden bürûdet var idi. İstikbâl ve çayda ziyâfet idüp bile geldi.

Mukaddemâ Abaza Hasan Ağa'ya hîle iden Karaman defterdârı Helvacı Mehmed'i Konya'da ahz ve Ilgın'da katl idüp, mansıbın selefi Niğdeli Murâd Efendi'ye tevcîh eyledi ve kendüye lâzım olan ale't-ta'cîl bir gün mukaddem Âstâne-i sa'âdete gelüp, rikâb-ı hümayûna rûymâl eylemeğe ve hizmet-i ibâdu'llâhı görmeğe müsâra'at iken, batî hareketinden nâşî kendünün elli bayrak sekbân [u] saruca vesâ'ir tevâbi-i firâvânından gayrı, yanına cem' olan mansıb ve ma'zûl vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ

¹³ sadra V : -Y

¹⁴ azl ve Y : azlinden V

¹⁵ kethudâ yerlerine V : kethudâlarına Y

¹⁶ kemâl V : karâr Y

ve her diyârın kethudâ erleri ve sipâh tâ'ifesiyle kırk elli bin kadar asker olup, Burusa'ya sapup anda kışlayup, Âstâne'de¹⁷ umûr-ı devlete müdâhale idenleri izâle itmek için rikâb-ı hümâyûna¹⁸ arz idicekdir. “Mâdâmki murâdı üzre arz icrâ olunmadıkça İstanbul'a¹⁹ gelmeyecekdir” deyü, kendü lisânından niçe muvahhiş kelâm nakl olunup, meclis-i kibâr u sigâr envâ'-i mesâvî ile güft ü gû olup,²⁰ hakkında hayli kıl ü kâl olmuşidi.

Pâdişâh²¹ hazretleri mu'accelen²² gelmesiçün bir hatt-ı şerîf yazup, mezîdû'n-inâyât-i aliyye-i hüsrevânelerinden kürkli²³ ve sâde iki sevb hilâ'-ı fâhire ve bir murassa' hançer ile Musâhib Hazînedâr Ali Ağa gönderildi. Varup paşa-yı mezbûre Ereğli'de buluşup, birkaç konak kendü ile murâfakatdan sonra telhîs ile rikâb-ı hümâyûn-ı hüsrevâneye avdet idüp²⁴ geldi ve şiddet-i şitâ eyyâmı olmağla “yab yab geliyor” didi. Lâkin pâdişâh²⁵ hazretlerine itmînân-ı kalb için elbette ta'cîl üzre gelmesin murâd idinüp, bir hatt-ı şerîf Kozbekci²⁶ ile, bir hatt-ı şerîf dahi sarây-ı atîk teberdârlarından Yazıcı Mustafâ Halîfe ile gönderildi.

Ba'dehu paşa-yı [2b] müşârûn-ileyh tefahhus-ı ahvâl-i fukarâ ve def'-i mezâlim-i eşirrâ için Anadolu'da zamân-ı meksi mümtedd olmağla, hâce-i pâdişâh Reyhân Ağa dahi bir mü'ekked hatt-ı hümâyûn ile irsâl ve der-i devlete²⁷ isti'câl için revâne kılınmışidi.²⁸ Varup İznikmid'de mülâkî olup, Mâldepe'ye değin murâfakat ba'dehu müfârekat idüp, rikâb-ı hümâyûna paşa tarafından telhîs ile bir kıt'a murassa' sorguç pîşkeş getürdi.

Bu İbşir Mustafâ Paşa²⁹ hazretleri³⁰, nefsinde sâkin ve sâde-dil lâkin levend tâ'ifesine mâ'il olmağla, birkaç seneden berü Anadolu diyârında kesret-i tevâbi' ve levâhıkla takvîyet ve mücerred nâm [ü] şânla şöret bulup, beğlerbeği iken Âstâne-i sa'âdetde olan ve vükelâ-yı devlet ile gâlibâne mu'âmele idüp, ancak sûret-i itâ'atde

¹⁷ Âsitâne'de V : Âsitâne-i sa'âdet-âşiyânda Y

¹⁸ rikâb-ı hümâyûna V : rikâb-ı hümâyûn-ı hüsrevâneye Y

¹⁹ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa'âdete Y

²⁰ güft ü gû olup Y : dolup V

²¹ Pâdişâh V : rû-yi zemîn halle'd-Allâh ü ebed-saltanat Y

²² mu'accilen V : ta'cilen Y

²³ kürkli V : kürk-i semmûr Y

²⁴ idüp V : idüp yine Y

²⁵ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlem-penâh Y

²⁶ Koz-bekci V : Koz-bekcibaşı Y

²⁷ devlete V : devlet-me'âb hüsrevâneye Y

²⁸ revâne kılınmışidi V : gönderilmişidi Y

²⁹ Paşa V : -Y

³⁰ hazretleri Y : -V

görünmeğin, iktizâ-yı asr hasebiyle ta‘arruz olunmayup, kendü hâline konulmuş idi. Bu esnâda vezîr-i a‘zam olup, der-i devlete³¹ isti‘câl üzre da‘vet buyurulduğunda, kendünün sühûlet ile ele getirülmesi bâbında tedbîr zann idüp, ol cihetden ziyâde³² havfa düşmüş idi. Vahşetini izâle için pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri istimâlet ve da‘veti mutazammın bir hatt-ı hümayûn dahi yazup, bir zarar kasd olunmamak şartıyla yemîn idüp, bir mushaf-ı şerîfle tekrâr Hâce Reyhân Ağa'yı irsâl buyurdılar. Hâce dahi vakt-i ıshâda varup, me'mûr olduğu üzre mushaf-ı şerîfle hatt-ı hümayûnı paşa-yı mûmâ-ileyhe teblîğ eylediler. Paşa dahi ba‘de'l-kıyâm mushaf-ı şerîfi kemâl-i ta‘zîm ve ihtirâm ile aldı ve öpüp başının üstüne kodukdan sonra yine hâcenin eline virdi ve hatt-ı hümayûnı³³ dahi ba‘de't-takbîl okutdukda, “Şimdi geç vakitdir, *İnşâ'allâh* yarın varup, rikâb-ı hümayûnlarına³⁴ rûymâl ideyim” deyü telhîs eyledi.

İrtesi mâh-ı Rebî‘ülâhîr'in on sekizinci Penc-şenbih gün, alay ile Üsküdar sahrâsına gelüp vâsıl ve mukaddemâ kendüye tezvîc olunan Âyşe Sultân bâğçesine nâzil oldu. Ol gün fermân-ı pâdişâhî³⁵ üzre paşa-yı mûmâ-ileyhe Dârü's-saltanatü'l-³⁶ulyâya karîb olduklarında, vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân, cümleten nîm-râhda³⁷ istikbâl ve i'zâz ü ikrâm ile Üsküdar'a götürmüşler idi. Ancak Kapudan Vezîr Kara Murâd Paşa³⁸ ile yeniçeri ocağı ba‘zı³⁹ mülâhaza sebebiyle Üsküdar'da ubûrdan men' olunmağın, paşa-yı müşârün-ileyh⁴⁰ bu mâddeden dahi ziyâde münfa‘il ve bî-huzûr olup, “Ta‘accub kânûn-ı kadîm⁴¹ üzre ocak⁴² halkı istikbâl itmedi ve kapudan paşa gelmedi”⁴³ deyü, vehm-i kadîmi tecdîd eyledi. Lâkin Hâce Reyhân Ağa tekrâr taraf-ı hümayûn-ı hüsrevânenen varup, “Buyurun hazreti pâdişâh hazretleri⁴⁴ size muntazırlardır” deyü, ikdâm⁴⁵ itmekle, paşa dahi “Henüz erkân ü esvâbımız ve Selîmimiz hâzır u âmâde⁴⁶ değildir” deyü, ta‘allül ü bahâne sadedinde olıcak, hâce tekrâr ibrâm eyleyüp, “Elbette

³¹ der-i devlete V : der-i devlet-me'âba Y

³² ziyâde V : -Y

³³ hatt-ı hümayûn V : hatt-ı hümayûn-ı inâyet makrûnı Y

³⁴ hümayûnlarına V : hümayûn-ı pâdişâhânelerine Y

³⁵ fermân-ı pâdişâhî V : fermân-ı pâdişâh-ı âlem-penâh Y

³⁶ saltanatü'l V : saltanatü'l-aliyyetü'l-Y

³⁷ vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân, cümleten nîm-râhda V : vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı a'yân-ı dîvân cümleten Y

³⁸ Kara Murâd Paşa V : Kara Mustafâ Paşa Y

³⁹ ba‘zı V : bu hüsn-i Y

⁴⁰ müşârün-ileyh V : müşârün-ileyh dahi Y

⁴¹ kadîm V : kadîm-i pâdişâhî Y

⁴² ocak V : düdmân-ı Bektâşiyye Y

⁴³ kapudan paşa gelmedi V : kapudan paşa hazretleri dahi azîmet buyurmadı Y

⁴⁴ pâdişâh hazretleri V : hazreti pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri Y

⁴⁵ ikdâm V : ikdâm-ı pâdişâhî Y

⁴⁶ u âmâde Y : -V

buyurun, siyâb-ı sefer ile varmanız münâsibdir, hemân gidelim” deyü, koltuğuna girdi. Ammâ yanında⁴⁷ müctemi‘ olan seriyye başların tarafından hayli mu‘âraza olunmağla, Hâce Reyhân Ağa, Kâ'im-makâm Melek Ahmed Paşa'ya, “Vezîr-i a‘zam huzûr-ı hümayûn-ı hürevâneye varup gelinceye değin siz bunda tevakkuf idiniz” didi. Ba‘dehu vezîr-i a‘zam dahi Şeyhü'l-İslâm Ebû Sa‘îd Efendi ve Hâce Reyhân⁴⁸ Ağa⁴⁹ ile üçü bir kayığa bindiler ve Yalı Köşkü'nden⁵⁰ çıkup suffede, mermerlik nâm mahalde⁵¹ huzûr-ı hümayûn-ı hürevâneye dâhil ve şeyhü'l-İslâm hazretleriyle⁵² takbîl-i pâye-i serîr-i a‘lâ şerefine nâ'il⁵³ oldukda, taraf-ı pâdişâhî ve avâtıf-ı aliyye-i şehinşâhîden mukerreren kendüye hil'at-ı fâhire-i semmûr⁵⁴ kürk ilbâs ve envâ'-i iltifât ü ikrâm ile şeref-yâb-ı⁵⁵ istînâs olunmağın nev'ân dehşet zâ'il oldı. Hattâ irtesi gün yine huzûr-ı hümayûn-ı hürevâneye rûymâl itmek iktizâ itdükde, ba‘de'l-istîzân bî-tekellûf yalnız gelüp, bu vech üzre umûr-ı külliyyesin⁵⁶ arz eyledi. Üsküdar'da iki gün ârâm, üçüncü Şenbih gün ki, mâh-ı mezbûrun yigirmisidir. İstanbul'a dâhil olmak için âlâ-yı fermân eyledi.

Sipâh ve yeniçeri ve bi'l-cümle askerî tâ'ifesi müsellâh ve müzeyyen kemâl-i kesretle esvâk-ı şehre zîb ü zînet virdiler. Vüzerâ-yı izâm⁵⁷ ve şeyhü'l-İslâm efendi hazretleri⁵⁸ ve kudât-ı asâkir⁵⁹ vesâ'ir erkân-ı devlet ve a‘yân-ı saltanat cem'an hâzır u muntazır ve müheyyâ⁶⁰ oldukdan sonra, Kapudan Vezîr Kara Murâd Paşa⁶¹ dahi Üsküdar'a geçüp, vezîr-i a‘zamı⁶² baştardaya aldı ve şenlik iderek, Alemdâr-ı Resûlullâh hazreti Ebî Eyyûb Ensârî⁶³ iskelesine îsâl eyledi. Andan azîm tantana ve alaylar ile Edirne Kapısı'ndan şehir-i Âstâne-i sa‘âdet-âşiyâneye duhûl ve hânesine nüzûl eyledi⁶⁴.

Ol gün Başdefterdâr Moralı Vezîr Mustafâ Paşa mevâcibe züyûf akça katmak töhmetiyle azl ve Yedikulle'de habs olunduğundan mâ‘adâ, bundan akdem vezîr-i a‘zam

⁴⁷ yanında V : yanında hâzır Y

⁴⁸ vezîr-i a‘zam dahi Şeyhü'l-İslâm Ebû Sa‘îd Efendi ve Hâce Reyhân V : vezîr-i a‘zam hazretleri ve Şeyhü'l-İslâm allâmetü'l-enâm Ebû Sa‘îd Efendi hazretleri ve Hâce Reyhân Y

⁴⁹ Ağa V : -Y

⁵⁰ Yalı Köşkü'nden V : Yalı Köşkü ta‘bîr olunan mahall-i ferâh dil-güşâdan Y

⁵¹ mahalde V : mahall-i dil-fezâda Y

⁵² şeyhü'l-İslâm efendiyle V : şeyhü'l-İslâm allâmetü'l-enâm efendi hazretleri ile Y

⁵³ nâ'il V : nâ'il-i merâm Y

⁵⁴ semmûr V : semmûr ve nâzikü's-sürûr Y

⁵⁵ şeref-yâb-ı Y : -V

⁵⁶ bu vech üzre umûr-ı külliyyesin Y : ba‘zı umûr V

⁵⁷ Vüzerâ-yı izâm V : Vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı a‘lâm Y

⁵⁸ efendi hazretleri Y : -V

⁵⁹ kuzât-ı asâkir V : sadreyn-i muhteremîn efendiler ve nakîbü'l-eşrâf efendi ve İstanbul kâdısı efendi hazretleri Y

⁶⁰ müheyyâ Y : -V

⁶¹ Kapudan Vezîr Kara Murâd Paşa V : Kapudan-ı deryâ Vezîr-i mükerrerem Kara Mustafâ Paşa hazretleri Y

⁶² vezîr-i a‘zamı V : vezîr-i a‘zam hazretlerini Y

⁶³ Ebî Eyyûb Ensârî V : Alemdâr-ı Resûlullâh Hazreti Ebî Eyyûb Ensârî aleyhi rahmetü'l-Bârî hazretlerinin Y

⁶⁴ hânesine nüzûl eyledi V : hâne-i ber-düşına nüzûl buyurdılar Y

olan⁶⁵ İbşir Mustafâ Paşa'ya mühr-i vezâret⁶⁶ irsâl ve Melek Ahmed Paşa kâ'im-makâm oldukda, mezkûrun kethudâsı Gudde Ağa ve sâbıkâ zamân-ı sadâretinde ve⁶⁷ hizmet-i ri-yâsetinde olan mevkûfâtı Mehmed Efendi, defterdâr-ı mahbûs tahrîkiyle taraf-ı şehinşâhîyi tahvîf⁶⁸ idüp, kâ'im-makâm mûmâ-ileyhi vezîr-i a'zam eylemek için mücidd ü sâ'î olmuşlar iken, tedbîrleri muvâfık-ı takdîr olmayup, netîce-pezîr olmayacak. İşbu töhmet-i mezkûre için ikisi dahi habs olunup, mâlları mîrîye kabz olundu ve Melek Ahmed Paşa hazretleri dahi vezîr-i a'zamın taraf-ı hilâfında ba'zı⁶⁹ söz söylemek isnâdıyla Van eyâleti virilüp, hemân ol gün⁷⁰ Üsküdar'a geçmesi fermân⁷¹ olundu ve yine ol gün, Rûm-ili pâyesiyile sâbıkâ reîsü'l-küttâb iken ma'zûl olan Sıdkı Paşa, yine ol mansıb-ı celîle-i şeref-bahşâyâ selefi Şâmîzâde⁷² Mehmed Efendi'nin tefîişün fermân-ı âlî-şân⁷³ vârid olup, ol dahi habs olundu. Baş defterdârlık hizmeti merhûm Vezîr-i a'zam Dervîş Mehmed Paşa kethudâsı Ali Ağa'ya tevcih olundu ve defterdâr-ı mahbûs Vezîr Moralı Mustafâ Paşa'nın mâlî mîrîye kabz olundukdan sonra Kıbrıs'a nefy olup, Hersek nâm karyeye vardukda katl olundu.

Bu vaktde pâdişâh⁷⁴ hazretlerinin amme-i muhteremeleri Âyşe Sultân, Vezîr-i a'zam⁷⁵ İbşir Mustafâ Paşa'ya kablû's-sadâre tezvîc olunup, henüz gerdek⁷⁶ olmamağın mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Bâzâr gün, ikindiden sonra vezîr-i a'zam⁷⁷ ile şeyhül-İslâm efendi sultân-ı müşârün-ileyhânın sarâyına⁷⁸ vardılar. İ'zâz ü ikrâm ve ihtirâm⁷⁹ ile vezîr-i a'zamı⁸⁰ gice gerdege⁸¹ kodılar. İzn-i hümayûnla sağdıcları Kapudan Vezîr Murâd Paşa⁸² oldu ve⁸³ mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Salı⁸⁴ gün Dîvân-ı hümayûnda⁸⁵

⁶⁵ vezîr-i a'zam olan V : vezîr-i a'zam hazretleri olan Y

⁶⁶ vezâret V : vezâret-i uzmâ Y

⁶⁷ ve Y : -V

⁶⁸ tahvîf Y : tahrîf V

⁶⁹ ba'zı V : bu kadar Y

⁷⁰ ol gün V : bilâ-te'hîr Y

⁷¹ fermân V : fermân-ı âlî-şân Y

⁷² Şâmîzâde V : Şâhînzâde Y

⁷³ âlî-şân Y : âlî V

⁷⁴ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlem-penâh Y

⁷⁵ Vezîr-i a'zam V : hazretleri, sâhib-i devlet hazretleri olan Y

⁷⁶ gerdek V : zîfâf Y

⁷⁷ vezîr-i a'zam V : vezîr-i a'zam ve ulemâ-yı a'lâm Y

⁷⁸ sarâyına V : sarâ-yı âlîlerine Y

⁷⁹ ve ihtirâm Y : -V

⁸⁰ vezîr-i a'zamı V : Vezîr-i a'zam İbşir Mustafâ Paşa hazretlerini Y

⁸¹ gice gerdege V : gerdekhâneye Y

⁸² Vezîr Murâd Paşa V : Kapudan-ı deryâ Vezîr-i mükerrerem Mustafâ Paşa hazretleri Y

⁸³ ve V : -Y

⁸⁴ Salı V : -Y

⁸⁵ dîvân-ı hümayûnda V : dîvân-ı hümayûn-ı hürevânede Y

Vezîr-i a‘zam İbşir Mustafâ Paşa hazretleri kânûn-ı kadîm⁸⁶ üzre kapanitse ve kabadı cizme⁸⁷ giyüp, ol üslûb ile vüzerâ-yı izâm hazretleri ile arza girüp el öpdî⁸⁸ ve şeyhü'l-İslâm Ebû Sa‘îd Efendi’nin⁸⁹ mahdûmı Feyzullâh Çelebi, medreseden⁹⁰ İstanbul kazâsıyla bekâm ve Kürd Molla Çelebi dahi hâkim-i dârü's-selâm-ı Şâm⁹¹ oldu ve habs olunan Melek Ahmed Paşa kethudâsı Gudde Ağa ve mevkûfâtı Mehmed Efendi ve reîsü'l-küttâb sâbık Şâmîzâde Mehmed Efendi kendülere lâzım⁹² olmayan umûr-ı mu‘azzamaya karışıp, haddlerinden tecâvüz işler⁹³ itmeleriyle habs ve mâlları⁹⁴ mîrî tarafından kabz olunmuşıdi.

İbret-i âlem içün Gudde Kethudâ⁹⁵ ile mevkûfât-ı Mehmed Efendi'nin hayât-ı memâta mübeddel kılınmağın, Kıbrıs adasına nefy nâmıyla gönderilüp, İznik'e varduklarında anda katl olundılar. Ammâ Şâmîzâde Mehmed Efendi tavassut-ı şüfe‘â ile tîğ-i siyâsetden⁹⁶ kurtılup ve ancak İstanbul'da karârına müsâ‘ade⁹⁷ olunmamağın, Mekke-i mükerrreme tarîkine sâlik olup, mübâşirler ile yollandı ve mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin yedinci Salı gün dîvân-ı hümayûnda masar mevâcibi virilüp, her ulûfe çıkdıkda⁹⁸ mu‘tâd olan kânûn-ı kadîm-i pâdişâhî üzre vezîr-i a‘zam hazretleri, taraf-ı pâdişâhîden bir a‘lâ semmûr⁹⁹ kaplu hil‘at-ı hâssa ve üzerine zamîme bir serâser-i mahsûsa ile ikrâm ve şıkk-ı evvel¹⁰⁰ defterdâr efendi hazretleri dahi hil‘at ile hisse-mend kılındı.

Mâh-ı Cemâziyelâhir'in ikinci Cum‘a gün, pâdişâh hazretleri¹⁰¹ Cum‘a namâzına alay ile çıkup, vüzerâ-yı izâm bendeleri ile Süleymâniye Câmi‘-i şerîfinde edâ-ı salât ve¹⁰² fukarâya bezl-i sadakât iderek, sarây-ı hümayûnlarına teşrîf buyurdılar.

⁸⁶ kânûn-ı kadîm V : kânûn-ı kadîm-i devlet-i Osmânî Y

⁸⁷ kapanitse ve kabadı cizme V : kapanitse Y

⁸⁸ el öpdî V : hazreti pâdişâh-ı zıllu'llâhi fi'l-âlem hazretlerinin mübârek dest [ü] kademlerini bûs itdi Y

⁸⁹ Efendi'nün V : Efendi hazretlerinin Y

⁹⁰ medreseden V : -Y

⁹¹ Şâm V : Şâm-ı şerîf Y

⁹² lâzım V : elzem Y

⁹³ işler Y : -V

⁹⁴ mâlları V : mâl ü menâl ve eşyâları Y

⁹⁵ Gudde Kethudâ V : Ahmed Paşa kethudâsı Y

⁹⁶ siyâsetden V : siyâsetinden Y

⁹⁷ müsâ‘ade V : müsâ‘ade-i aliyye Y

⁹⁸ çıkdıkda V : -Y

⁹⁹ semmûr V : semmûre Y

¹⁰⁰ şıkk-ı evvel Y : -V

¹⁰¹ pâdişâh hazretleri V : hazreti pâdişâh-ı zıllu'llâhi fi'l-âlem Y

¹⁰² edâ-ı salât ve V : edâ-ı salât-ı Cum‘a namâzı ba‘dehu Y

**Vâkı‘a-i azîme ve gulüvv-i asker, azl ve katl-i İbşir Mustafâ Paşa ve tevcîh-i
mühr-i vezâret-i uzmâ¹⁰³ sâniyen Murâd Paşa**

Vezîr-i a‘zam İbşir Mustafâ Paşa, mukaddemâ Abaza Hasan Ağa ile itdükleri cem‘iyyetde, yeniçeri tâ‘ifesine olan ihânetden haşyet üzre olmağla, Âstâne-i devlet tarafına mühr-i vezâret ile teveccüh eyledüğü esnâda, Anadolu‘da olan sipâh tâ‘ifesinin dahi ekserin va‘de-i hidemât¹⁰⁴ ve menâsıb ile hem-râh idüp, ocak tarafından izâ‘at için bir tarîk ile hareket olunsâ, mezkûrların imdâd ü i‘âneti ile def‘i zarar itmek emniyyesiyle İstanbul‘a getürmüşüdi. Mezkûrlar dahi ümîd-i hizmet ile bir iki ay miqdârı intizâr üzre olup, İbkâ-yı va‘de müte‘allik husûsun adem-i husûlünden dil-gîr olmuşlar idi. Vezîr-i a‘zamın hûd-¹⁰⁵ taraf-ı saltanata¹⁰⁶ kemâl-i itâ‘at ü inkıyâd ile hareket ve cem‘-i hazâ‘in üzre¹⁰⁷ olduğundan, el-hâ‘in-i hâyif [3a] mazmûnı üzre bi‘l-külliyeye havfa düşdiler ve izâlesiçün tedbîr-i fâsideye miyân-beste olup, mübâşeret eylediler. Bu hinde pâdişâh hazretleri tebdîl-i mekân için mâh-ı mezbûrun yedinci Çehâr-şenbih gün tersâne bâğçesine güc ile teşrîf buyurup, ol ravza-i dil-güşâ ve hadîka-i ferah u fezâda zevk ü sefâda iken, Vezîr-i a‘zam İbşir Mustafâ Paşa‘dan¹⁰⁸ vehm üzre olanların tahrîkiyle mâh-ı Receb‘in üçüncü Dü-şenbih gün, sipâh ve yeniçeri ittifâk idüp, sekbân u sarucadan şikâyet-i mutazammın nizâm-ı âleme müte‘allik mevâdî müzâkeresi bahânesiyle Orta Câmi‘de ve At Meydânı‘nda akd-i cem‘iyyet vesâ‘ir tavâif dahi anlara teba‘iyyet eylediler.

Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa¹⁰⁹ ile Şeyhül-İslâm Ebû Sa‘îd Efendi‘nin katl olunmaları çün gulgule vü ittifâkları sem‘-i hümâyûna vâsıl oldukda, ol sâ‘at külliyyet ile İstanbul Sarâyı‘na göç idüp, vüzerâ ve ulemâ Sarây-ı âmireye da‘veti mutazammın fermân-ı âlî-şân¹¹⁰ sâdır oldu. Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa dahi bundan akdemce¹¹¹ vüzerâ ve ulemâyı¹¹² kendü sarâyına cem‘ idüp, bu husûsda ba‘zı¹¹³ müdebbirân-ı devlet bu âteş-i fitne vü fesâdın sühûlet ile def‘i ve teskînine sûretâ mülâhaza-i tedbîr için

¹⁰³ uzmâ Y : -V

¹⁰⁴ hidemât V : hizmet Y

¹⁰⁵ hûd-V : -Y

¹⁰⁶ saltanata V : saltanatü'l-ulyâya Y

¹⁰⁷ üzre V : ola Y

¹⁰⁸ Paşa‘dan V : Paşa hazretlerinden Y

¹⁰⁹ İbşir Paşa V : İbşir Mustafâ H : İbşir Mustafâ Paşa Y

¹¹⁰ âlî-şân Y : âlî V

¹¹¹ akdemce V : akdem Y

¹¹² vüzerâ ve ulemâyı V vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı a‘lâmı Y

¹¹³ ba‘zı V : bu hüsn-i Y

meşveret üzereler iken, Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa Üsküdar'dan sekbân [u] sarucayı sarâyına götürdi. “Sipâh ve yeniçeri tâ‘ifesini kırdırmak tedbîrindedir” deyü, haber verdigi şâyî‘a oldukda, erâzil-i eşkiyâ sipâh ve yeniçeri vesâ‘ir tavâif-i mezbûrundan âlât-ı harb ile sarâyına hücum itdüklerinden âgâh oldukları gibi, müctemi‘ olan vüzerâ ve ulemâ ve erkân-ı devlet ve a‘yân-ı saltanat ile sarây-ı pâdişâhîye azîmet idüp, tevâbi‘ ü levâhıkı her biri bir cânibe gürîzân oldılar. Sarâyı tenhâ ve hâlî görmekle, ol nemek-i bahr-i emân arz-ı pâdişâhîye sıyânet ve hâlet-i muhteremlerine hürmet itmeyüp, harem-i hâssına varınca duhûl idüp,¹¹⁴ hafî ve zâhir bisât-ı harîr ve libâs-ı semmûr ve envâ‘-i tefârîk ve esnâf-ı fakfûr âlât-ı pürziver ve esbâb-ı mücevher ve nukûd nâ-mahdûd ve table table od u anber yağma vü gârat olunup, avdet eylediler.

Ol gice dahi cem‘iyyetlerin perîşân itmeyüp, Orta Câmi‘de karâr eyledikten sonra, tâ‘ife-i mezbûre Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa ile Şeyhü'l-İslâm Ebû Sa‘îd Efendi'nin tu‘me-i şemşîr-i hûnhâr olmaları bâbında ısrâr ve taraf-ı pâdişâhîden recâ idüp, rikâb-ı hümâyûn şehriyârîlerine ya‘nî ki, birkaç def‘a Sarây-ı âmireye irsâl-i haber¹¹⁵ ve âdemler gönderdiler. “Bu esnâ-yi ihtilâlde ba‘zı mukarribân dahi Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa'ya¹¹⁶ itâle-i lisân yüzünden hep bu fesâda bâ‘is ü bâde Anadolu diyârından yanınıza cem‘ olup gelen erâzil ve habâisdir.¹¹⁷ Bir alay eşkiyâyı İstanbul'a getürmek ne lâzım idi” deyü, ta‘n-âmîz söz söylediler ve fermân-ı pâdişâhîle¹¹⁸ cümle bostancılar silâhlanup, hâzır [u] müheyyâ¹¹⁹ olmuşlar idi.

Erâzil-i asker dahi, vezîr-i a‘zam ile şeyhü'l-İslâm efendinin katllerin ol gice te‘hîr idüp, sabâha hâzır ve cevâba muntazırlar iken, sûret-i murâdları merâm-ı zuhûrda cılve-nümâ olmak ile tâ‘ife-i mezkûreden bir gürûh, şeyhü'l-İslâm efendinin hânımının hasârete namzed olup, yüz elli seneden mütecâviz müddahar-ı devlet-i hânedân-ı hüsn-i cân olan emti‘a-i nefâis ve evânî-i zerrîn ü sîmîn ve kütüb-i nefîse ve bisât-ı libâs-ı dil-nişîn ve nâdîde envâ‘-i tuhaf-ı bî-nazîr ve bî-bahâ ân-ı vâhidd tâlân u yağma olundı ve irtesi mâh-ı mezbûrun dördüncü Salı gün, yine cem‘iyyet tarafından dünki haberler te‘akub idicek, pâdişâh hazretleri, Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa'ya hitâb idüp, bi-eyyi-vechin-kân, bu cem‘iyyetin def‘ine tedârük görülmek lâzım gelürse, üzerine sancağ-ı

¹¹⁴ idüp V : -Y

¹¹⁵ haber V : -Y

¹¹⁶ dahi Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa'ya V : Vezîr-i a‘zam İbşir Paşa'ya dahi Y

¹¹⁷ habâisdir V : erâcif Y

¹¹⁸ fermân-ı pâdişâhîle V : fermân-ı pâdişâh-ı rû-yi zemîn ile Y

¹¹⁹ müheyyâ V : âmâde Y

şerîf çıkarılup haklarından gelinmek bâbında müs'ade-i mülûkâneleri beyân olunduğundan mâ'adâ hilâf-ı rızâ-yı pâdişâhî harekât-ı nâ-şâyesteleri gitdükçe izdiyâd bulmak ile vezîr-i mezbûr-ı nâ-murâd dahi nâçâr def'-i fitne emniyesiyle¹²⁰ pâdişâh-ı vâlâ-câh tazarru'-kûnân, kendü azlını tercîh ve ihtiyâr itmekle niyâz iderek,

Beyit

Adû nevâziş-i dest-i keremle şâd olsun

Hemân yanında şikeste dilim murâd olsun

deyü, mühr-i hümayûnı koynundan çıkarup, huzûr-ı pâdişâhîye arz u teslim eyledikten sonra, sadr-ı sâbık Kapudan Kara Murâd Paşa'ya¹²¹ teklifile tahmîl ü i'tizâr ve imtinâ'ına bakılmayup, hâh u nâ-hâh hilâ'-ı fâhire-i sadâret-i uzmâ ile tebcîl ve mükerreren vekîl-i pâdişâh-ı heft-iqlîm oldu ve derd-mend İbşir Paşa dahı, bostâncıbaşı çardağında tevakkuf itdirildi ve müşârün-ileyhin hülâsa içün Vezîr-i a'zam Murâd Paşa bi't-tarîk'ir-recâ tavâif-i askere irsâl eylediği haberleri sem'-i kabûlle asfiyâ olunmayup, inadlarında ısrâr ve müdde'âların tekrâr eylediler. Bil-âhire bi-hükm-i kazâ vü kader gulüvv-i âmmıdan tahlîsi mukarrer olmamağın bi'z-zarure sudûr iden fermân-ı pâdişâhî üzre kaydı görölüp, meyyiti¹²² sarây içinde vâkı' cebehâne önüne vaz' olundukda, erbâb-ı fesâddan Kastomonı kethudâ eri İbrâhîm nâm şakî başın kesüp, At Meydânı'nda cem'iyete götürdi. Cümlelerin manzûr olup, murâd-ı fâsidleri hâsıl olduğın müşâhede eylediklerinden sonra, sipâh tâ'ifesinin kânûn-ı kadîm üzre velediş ve tashîh-i esâmîye müte'allik olan recâ-i mahsûslarına dahi müsâ'ade-i aliyye ve Revân ve Bağdâd seferlerinde dahi çalınan niyâmında esâmîleri tashîh olunmak üzre, hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet¹²³-makrûn sâdır olmak, külliyyet ile def'-i cem'iyet kılınup, gice Sarây-ı âmirede beytûte iden erkân-ı devlet ve¹²⁴ a'yân hânelerine revân oldılar. İbşir Paşa merhûmun başı cesedine îsâl ve Parmak Kapu'da merhûm Kara Mustafâ Paşa türbesi hâricinde defn olundu.

¹²⁰ emniyesiyle V : emniyyetine Y

¹²¹ Kapudan Kara Murâd Paşa'ya V : Kapudan Kara Mustafâ Paşa'ya Y

¹²² meyyiti V : müteyyîn Y

¹²³ sa'âdet V : inâyet Y

¹²⁴ devlet ve Y : -V

Azl ve nefy-i Şeyhü'l-İslâm Ebu Sa'îd Efendi, tevcîh-i meşîhat-i İslâmiyye Abdurrahmân Efendi

Şeyhü'l-İslâm Ebu Sa'îd Efendi dahi, oğlu İstanbul Kādısı Feyzullâh Efendi ile ma'an azl ve nefy olunup, mansıb-ı fetvâ¹²⁵ sâbıkâ Rûm-ili kâdı-askerliğinden ma'zûl Tulumcuzâde Abdurrahmân Efendi'ye tevcîh ve İstanbul kazâsı dahi Şeyhzâde Abdurrahmân Efendi'ye virildi¹²⁶ ve kapudanlık dahi Vezîr-i a'zam Kara Murâd¹²⁷ Paşa mahlûlünden Dellak Mustafâ Paşa'ya virilmişken birkaç günden sonra izhâr-ı âdem-i kudret eylemekle azl olunup, Bozcaada muhâfazasında olan Vezîr Surnâ-zen Mustafâ Paşa'ya inâyet¹²⁸ olundu. Donanma-yı hümâyûn dahi hâzır u müheyyâ olmuşken, ihrâc kapudan-ı cedîd gelince te'hîr itdirildi ve rûz-ı vak'ada cebeciler, cebecibaşayı taşılayup huddâm-ı sarây-ı sultânîden kendülere bir ağa nasb olunmak iltimâs itmeleriyle, Zülüfli Baltacılar Kethudâsı Hüseyin Halife cebecibaşılıkla ber-murâd¹²⁹ oldu.

Reftî donanma-yı hümâyûn ve muhârebe-i küffâr¹³⁰

Kapudan Vezîr¹³¹ Surnâ-zen Mustafâ Paşa dahi, ale'l-acele İstanbul'a vâsıl olup,¹³² hâzır u âmâde olan¹³³ elli bir kıt'a çekdirir ve sekiz kıt'a mavna ve otuz iki kıt'a kalyon¹³⁴ ve birkaç kıt'a firkate ile cem'an, yüz miqdar donanma-yı hümâyûn sefineleriyle mâh-ı Şa'bân'un¹³⁵ yedinci gün Akdeniz'e revân ve azîmet eyledi.

Muvâfık-ı eyyâm¹³⁶ ile Boğazhisârı'na varup dâhil oldukda, Boğazhisârlarının taşrasında lenger-endâz¹³⁷ karâr ve sefâyin-i İslâmiyye'ye mâni'-i geşt ü güzâr olan küffâr-ı hâksâr donanmasının¹³⁸ üzerine *mütevekkilen ale'llâhü'l-Mülkü'l-Kayyûm* hamle vü hücûm idüp, tarafeynden darb-ı top u tüfeng ile mümkün olduğu mertebe mukâbele vü muhârebede hayli ceng ü cidâl ve harb [ü] kıtâlde bezl-i kudret eyledi.

¹²⁵ mansıb-ı fetvâ V : -Y

¹²⁶ virildi V : inâyet ü ihsân olundu Y

¹²⁷ Murâd V : Mustafâ Y

¹²⁸ inâyet V : inâyet ü ihsân Y

¹²⁹ ber-murâd V : ber-murâd ve nâ'il-i merâm Y

¹³⁰ küffâr V : küffâr-ı hâksâr Y

¹³¹ Kapudan Vezîr V : Kapudan-ı deryâ Vezîr-i mükerrerem Y

¹³² ale'l-acele İstanbul'a vâsıl olup V : ale't-ta'cîl Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâneye vürûd u duhûl ve Y

¹³³ olan V : kılınan Y

¹³⁴ kalyon V : vardakosta kalyon Y

¹³⁵ Şa'bân'un V : Şa'bân'ü'l-mu'azzamun Y

¹³⁶ eyyâm V : eyyâm-ı rûzgâr Y

¹³⁷ varup dâhil oldukda, Bogaz Hisârları'nun taşrasında lenger-endâz V : Bogaz Hisârı'na lenger-endâz dâhil oldukda

¹³⁸ donanmasının V : donanma-yı menhûselerinün Y

Lâkin nesîm-i feth ü nusret-i vezân olmayup kâfirin ancak iki aded kalyonı ihrâk bi'n-nâr olup, donanma-yı hümâyûn gemilerinden tokuz kıt'a sefine telef ü helâk olup,¹³⁹ ba'dehu ceng ü cidâlden kat'ıyyed olundı ve *bi-avni'llâhi'l-Mülkü'l-Kahhâr* küffâr-ı nâ-bekâr¹⁴⁰ dahi ehl-i İslâm'la mukâvemete izhâr-ı iktidâr ve mahall-i mezbûrede karâr idemeyüp, Adalar cânibine yıkılup¹⁴¹ gitdi.

Esnâ-yı muhârebede Anadolu Beğlerbeğisi Kör Hasan Paşa ve Katırcızâde Mehmed Paşa, tâ¹⁴² kalyonları amel-mânde oluncaya değin döğüşüp, cengden hâlî oldılar ve ba'zı kalyonlar ceng vakıtde¹⁴³ yer yer yaylım top-ı kal'a-kûb¹⁴⁴ atduktan sonra eğlenmeyüp, semt-i selâmete müsâra'at ve Midillü'de vaz'-ı lenger ikâmet eylediler. Kapudan paşa dahi ba'de'l-muhârebe Bozcaada'ya uğrayup, mahall-i ma'rekede şikeste vü rahnedâr olan çekdirmeler ile cezîre-i mezbûreye gönderilen Halil Kapudan mavnasını vesâ'ir kalyonları yükleyüp, Midillü'ye azîmet eyledi.

Kalyonları âteş-i ceng ü kıtâl [3b] içinde helâk ve kendüleri mecrûh u zahm-nâk olan beğlerbeğilerden Katırcızâde Mehmed Paşa ve Can Mirza Paşa ve Ömer Paşa taraf-ı saltanat-ı aliyeye da'vet olunup, uğur-ı¹⁴⁵ hümâyûn-ı şehinşâhîde a'dâ-yı dîn ile itdükları mukâtele vü mukâbelesinde her biri avâtıf-ı pâdişâhîden¹⁴⁶ mazhar-ı iltifât ü ihsân ve nâ'il-i firâvân buyuruldılar. Ammâ Kapudan Vezîr Surnâ-zen Mustafâ Paşa Midillü adasına vâsıl oldukda, muhârebeden firâr iden kalyonların kapudanların muâheze idüp¹⁴⁷ hâllerine göre ta'zîr eyledikten sonra¹⁴⁸ cümle donanma-yı hümâyûnla Sakız'a vardı.

Ba'de'l-istişâre, “Mavna ve kalyonların çendân fâ'idesi yokdur” deyü, donanma-yı hümâyûnı ayırup, kalyonları İstanbul'a ve mavnaları Karafoça limanına irsâl eyledi.

¹³⁹ telef ü helâk olup V : telef oldu Y

¹⁴⁰ nâ-bekâr V : hâksâr-ı düzah-mekîn Y

¹⁴¹ yıkılup V : yıkılup, cehennem olup Y

¹⁴² tâ V : -Y

¹⁴³ ceng vaktde V : ceng ü cidâl ba'dehu Y

¹⁴⁴ kal'a-kûb Y : -V

¹⁴⁵ uğur-ı V : huzûr-ı Y

¹⁴⁶ pâdişâhîden V : aliyye-i pâdişâhîden Y

¹⁴⁷ idüp V : -Y

¹⁴⁸ sonra V : -Y

Muhâsara-i donanma-yı küffâr, be-kal'a-i Benefşe ve imdâdî-i kapudan paşa def'-i melâ'in-i füccâr¹⁴⁹

Küffâr-ı hîlekârla mukaddemâ Boğazhisâr'da sebkât iden muhârebede¹⁵⁰ ehl-i İslâm ile murâdî üzre mukâvemet idemedüğinden, ahz-ı intikâm için Mora sâhilinin ve Girid adasının kilidi olan Benefşe kal'asının üzerine umûmen donanma-yı menhûsile vardı ve hîlekârlık yüzünden ibtidâ gemileri ak bayrak ile izhâr¹⁵¹ itmekle kimse mukayyed olmadı. Fi'l-hâl felukalar ile kal'anın karaya muttasıl olan köprüsin birkaç yerden kat' eyledi. Bu esnâda girüde kalan cümle donanma-yı makhûrî dahi yetişüp Benefşe kal'asın deryâdan ihâta ve muhâsara eylediler ve köprübaşında olan kal'ayı dahi hâlî bulup, içine tûfengci koyup kal'aya havâle kıldılar.

Kapudan paşa Sakız'da ikâmet üzre iken, kaziyye-i mezbûreden haberdâr olıcak, ba'de'l-müşâvere kal'a-i mezbûre muhâsarasında olan küffârın def'ine kasd ve tasmiîn idüp, “İşe yarar gemileri mükemmel donadasın” deyü, tersâne¹⁵² kethudâsına tenbîh¹⁵³ eyledi ve kendüsi iki günden sonra Sakız limanından kalkup, yine Sakız adasında Tirfil limanına vardı ve sipâriş itdüğü gemilerin ba'zısın ısmarladığı gibi mükemmel bulmağla, ba'de'l-ışâ tersâne kethudâsını baştardaya ihzâr ve dîn-i mübîn hizmetinde, “Niçün böyle ihmâl ve tekâsül idersün?” deyü, âhire ibret-i âlem için katl idüp, yerine Ammârzâde Ali Paşa'yı tersâne kethudâsı itdi ve hil'at giydirdi ve irtesi gün mahall-i mezbûreden hareket idüp, Andıra engininde Termit'e vâsıl oldukda¹⁵⁴ cümle ümerâyı baştardaya cem' ve yine akd-i meclis-i meşveret eyledi. “Hâlâ küffârın donanması Benefşe kal'asın dâ'iren-mâdâr ihâta itmiştir. İmdi, ol melâ'inün¹⁵⁵ muhâsaradan def' olunması bâbında tedbîr nedir?” deyü söylediklerinde, deryâ ümerâsından Anapolili Koca Abdi Paşa cevâbında, “Kal'a gâyet metîn ü muhkem ve sengîn ü müstahkem olmağla ne kadar döğülse ana zafer bulunmak ihtimâli yokdur ancak, içinde mahsûr olan halk açlıktan tazyîk ve ta'cîz olunup, şâyed kal'ayı ihtiyârlarıyla vireler, şimdi hemân ehemm ü elzem olan beher-hâl kal'aya zahîre îsâl eylemekdir ve gayrıya çâre yokdur” didi. Netîce-i istişâreleri¹⁵⁶ üzre Ada kayıklarından büyük kayığa zahîre

¹⁴⁹ füccâr V : hâsirîn Y

¹⁵⁰ muhârebede V : muhârebe vü mukâtelede Y

¹⁵¹ izhâr V : izhâr ve beyân Y

¹⁵² tersâne V : tersâne-i âmire Y

¹⁵³ tenbîh V : tenbîh ve te'kîd Y

¹⁵⁴ oldukda V : olup Y

¹⁵⁵ melâ'inün V : melâ'in-i hâsirînün Y

¹⁵⁶ istişâreleri V : kelâm Y

doldurup ve çekdirmeler ile¹⁵⁷ yedeğe alınup ve kapudan paşa dahi donanma-yı hümâyûnla akabince varup, usret virmek için küffârın üzerine top, tûfeng ile hücum eyledi. Ol esnâda küffâr-ı hâksâr donanma-yı hümâyûn cengi ile meşgûl iken, “Ola kim, mezbûr çekdirmeler¹⁵⁸ fırsat bulup, zahîreyi kal‘aya bir hâl ile¹⁵⁹ îsâl eyleyeler” deyü¹⁶⁰ minvâl-i meşrûh üzre azîmet ve hareket eylediler. Ammâ kâfir gemileri yalnız Venedik donanması olmayup, Malta ve Papa gemileri bile olmağın, ziyâde kesretlerinden kal‘aya yaklaşılmadığından gayrı melâ‘în-i mezbûreyi havâle-i top u tûfengle muhâsaradan def‘ ve izâle mümkün olmamağla, kapudan paşa girü Termit'e ric‘at eyledi. Bu mahalde, taraf-ı¹⁶¹ pâdişâhîden kendüye kılıç, kaftân ile hatt-ı şerîf vârid olmağla dîvân idüp, alâ-melâi'n-nâs okundu.

Mazmûn-ı muhâbbet makrûnında, “Sen ki, vezîrim Kapudan Mustafâ Paşa'sın¹⁶² eğer şöyle ki, ihmâl ve tekâsül idüp, Benefşe kal‘asın küffârın muhâsarasından halâs itmezsen, sana ve seninle bile olan ümerâ ve kapudanlara bir-vechile şemşîr-i gazabımdan emân ve zamân virilmeyüp, cümlelerinizi eşedd-i ukûbetle katl iderüm” deyü, tehdîd-i şedîd ve tenbîh ü te'kîd buyurulmuşidi. İstimâ' idenlerin ab-dân-ı kulûbına azîm lerze vü dehşet ve havf u haşyet târî olup, tedbîr için Anapoli'ye vardılar.

Kapudan paşa gice mahfîce Koca Abdi Paşa ile müşâvere eyledi, bu bâbda küffârın def‘ine deryâ tarafından mâ‘adâ karadan dahi tedârük görölmek mâ‘kûl ve münâsîb olmağın, kapudan paşa, Memi Paşaoğlu'n otuz kıt'a gemilerin üzerine serdâr idüp, Benefşe kal‘asına doğru yolladı.

Sâ'ir gemileri Anapoli limanında alıkoyup, ba'zı tersâne çekdirmelerinden üç kıt'a koğuş topların mühimmâtıyla çıkarup ve birkaç çorbacıyı yoldaşlarıyla ve tersâne kethudâsını neferleriyle ta'yîn ve me'mûr idüp, liman-ı mezbûrede alıkodduğu gemilerin azablarına ve birez Mora re'ayâsına mezkûr toparları çekdirerek Benefşe'ye azîmet eyledi.

Yolları gâyet seng-istan ve sa'bû'l-mürûr cibâl¹⁶³ olmağla üç günlük menzili iki haftadan ziyâde eyyâmda gücle kat' idüp, hezâr meşakkatle mahall-i maksûda vâsıl olduklarında, toparları bir boğazda vaz' idüp, Benefşe kal‘asın deryâdan muhâsara iden

¹⁵⁷ çekdirmeler ile V : -Y

¹⁵⁸ çekdirmeler V : kayıklar Y

¹⁵⁹ bir hâl ile V : -Y

¹⁶⁰ deyü V : -Y

¹⁶¹ taraf-ı V : saltanat-ı Y

¹⁶² vezîrim Kapudan Mustafâ Paşa'sın V : vezîrim mükerrerem Kapudan Paşa'sın Y

¹⁶³ sa'bû'l-mürûr cibâl V : sa'b Y

küffârın üzerine havâle eylediler. Bir miqdâr asker dahi karaya çıkan melâ'îne hücum itmekle azîm¹⁶⁴ muhârebe olunup, avn-i Hakk'la kâfir-i menhûs, teshîr-i kal'adan me'yûs olıcak, top irişmeyecek kadar mesâfe-i ba'îde kal'adan alarga olup, gice vaktinde gâ'ib oldılar ve ne cânibe yıkılıp gitdikleri ma'lûm olmadı. *Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* yetmiş gün kadar mahsûr olan ehl-i İslâm şâd-mân u mesrûr oldılar.¹⁶⁵

İrtesi gün sefîne-i zehâyir dahi kal'aya vusûl bulup, Memi Paşazâde dahi me'mûr olduğu gemiler ile mahall-i merkûme vâsıl oldu. Bundan sonra kapudan paşa dahi envâ'-i sūrûr ve nusret-i Subhânî ile¹⁶⁶ Anapoli'ye gelüp, rikâb-ı hümayûna arz u i'lâm eyledi ve me'zûn olduğu hâlde ba'dehu andan dahi donanma-yı hümayûnla kalkup Sakız'a, andan İstanbul'a avdet idüp, Kasım'dan sonra tersâneye gelüp vâsıl oldu.

Ve mâh-ı Şevvâl'ün¹⁶⁷ altıncı gün başdefterdâr olan Köse Ali Efendi kendü¹⁶⁸ hüsn-i rızâsı ve recâ-yı temennâsıyla azl olunup, defterdârlık hil'atı Sofi Mehmed Paşa'ya ilbâs olundu ve mâh-ı mezbûrun tokuzuncı gün yeniçeri ağalığı Vezîr Ken'ân Paşa azlinden büyük mîrâhûr Mehmed Ağa'ya ve anın mansıbı küçük mîrâhûr ağaya ve¹⁶⁹ küçük mîrâhûrluk Hasodalı acemî ağalarından Baltacı Mustafâ Ağa'ya müteferrikalıkla tevcîh buyuruldu.

Azl-i Vezîr-i a'zam Murâd Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret-i Süleyman Paşa

Merhûm İbşir Mustafâ Paşa vak'asında def'-i fitne içün berâ-yı maslahat ashâb-ı cem'iyetin ba'zı¹⁷⁰ murâdlarına müsâ'ade olunmağla erâzil-i eşkiyâ yüz bulup, dâ'ire-i haddlerinden tecâvüz ve ta'addî üzre hareket ve tashîh-i esâmî ve velediş talebinde dahi izhâr-ı cesâret idüp, nâ'il-i merâm olduklarından sonra nev'an birez sükûn u ârâm bulmuşlar idi.

Bundan akdem dahi Türkmân ağası olup, zikr-i sebkât iden Abaza Hasan Ağa, İbşir Mustafâ Paşa ile ma'an Âstâne-i sa'âdete gelüp, zamân-ı devletinde müsteşâr ve mu'temin¹⁷¹ olduğu cihetden, katli husûsunda yoldaşlarına i'ânet itmeyüp, Üsküdar'a azîmet idicek, cebren cem'iyetlerine dâhil eylemek murâd itdüklerinde, yanında

¹⁶⁴ azîm Y : -V

¹⁶⁵ ve ne cânibe... mesrûr oldılar V : -Y

¹⁶⁶ ile V : ile mesrûr Y

¹⁶⁷ Şevvâl'ün V : Şevvâlü'l-mu'azzamun Y

¹⁶⁸ kendü V : -Y

¹⁶⁹ küçük mîr-âhûr ağaya ve V : -Y

¹⁷⁰ ba'zı V : bu dahi Y

¹⁷¹ ve mu'temin V : -Y

mevcûd olan binden ziyâde tûfeng-endâz ve kîne-güdâz havfından cür'et idemeyüp, İbşir Mustafâ Paşa'nın ilhâh-ı sipâh ile kârı tamâm ve akd-i cem'îyyeti şikeste nizâm oldukdan sonra, katline bâ'is ü bâdî olanlardan ahz-ı intikâm niyyetine kemer-i himmet-miyânına¹⁷² bend ve paşa-yı maktûlün hayr-hâhı olanlar ile akd ü peyvend idüp, Anadolu'da cem'îyyete mübâşeret eylediler.

Henüz İstanbul'da fitne sükûn bulmadın, Anadolu'da dahi bu yüzden fetret ü ihtilâl, bürûz ve zuhûr eylemek ile Vezîr-i a'zam Kara Murâd Paşa'nın zamân-ı hükûmeti evzâ'-ı garîbe ve hâlât-i acîbe ile hayret-fezâ cumhûr olmağın;

Beyit

Hep sa'y ü taleb gider yabâne

Âhir didüğün ider zamâne

fehvâsı üzre, mâh-ı Şevvâl'in on altıncı Penc-şenbih gün azl ve mühr-i hümayûn alınup, yerine vüzerâdan Kubbe-nişîn Süleyman Paşa'ya tevcîh ve Âsaf-ı¹⁷³ dîvân-ı Süleymanî oldu ve Murâd Paşa'ya kendünün matlûbı olan¹⁷⁴ eyâlet-i hükûmet-i [4a] Şâm-ı şerîf-i encâm tevcîh ü inâyet¹⁷⁵ olunup, müteveccih üzre¹⁷⁶ iken vusûli müyesser olmayup, Hama'ya vardukda, gammından *bi-emri'llâhi ta'âlâ* mâh-ı Zilhicce'de¹⁷⁷ mahmûmen devlet-i hayâtıdan mahrûm ve zebâne-keş şu'le-yi âlem-sûz iken, hâk-i siyâh-ı fenâyıla ma'dûm oldu.

Zuhûr-ı fitne-i a'yân-ı Basra ve Serdâr-ı Murtazâ Paşa

Basra hâkimi Ali Paşazâde, Hüseyin Paşa ile¹⁷⁸ meşâyih ve ahâlî-yi vilâyet beynlerinde şecere-yi hilâf-ı nâbit¹⁷⁹ ve mevâdd-ı buğz u şikâk sâbit olup, birâderi Ahmed Beğ'e senâ-hân ve anın hükûmetini cân ü dilden hâhân itdükleri, Bağdâd Hâkimi Vezîr Murtazâ Paşa'ya mün'akis olmağın, ba'de'l-istîzân ve sudûr-ı fermân cem'-i sipâh ve azm-i-râh olup, Hüseyin Paşa da, yârâ-yı mukâvemet olmaduğı cihetden künc-i ihtifâda mestûr ve Ahmed Beğ bî-müzâhim hil'at-ı hükûmet-i Basra ile mesrûr oldu. Çün Ahmed Beğ ve a'yân-ı vilâyet, Murtazâ Paşa'ya makâm-ı tevkîr u ikrâmı kıyâm

¹⁷² miyânına V : miyânında Y

¹⁷³ Âsaff-ı V : inâyet-i Y

¹⁷⁴ olan V : üzre Y

¹⁷⁵ tevcîh ü inâyet V : -Y

¹⁷⁶ üzre V : -Y

¹⁷⁷ Zilhicce'de V : Zilhiccetü's-şerîfede Y

¹⁷⁸ ile V : -Y

¹⁷⁹ nâbit V : -Y

ve nakd-i cinsden hakku'l-kudûm pîşkeş-nisâr takdîm-i emrinde ihtimâm idüp, sarf-ı¹⁸⁰ makdûrda kusûr itmemişler iken, paşa-yı eş'ab-meniş merhûm Ali Paşa ve evlâdı ve ahfâdından mâ'adâ mütemevvilân-ı Basra mahzen-i nefâ'is-i emvâl ittihâz itdükleri, Kapan nâm sa'bû'l-menâl kal'ada müddahar olan, üsrübiyyü'l-hatem-i hüsrevânî hamlara¹⁸¹ kûp döşemek hayâl-i hâmı ile bî-hâb u ârâm olup, Ahmed Beğ ve birâderi Fethi Beğ'i tahvîf ü taltîf ile merâmına râm eyledi.

Ol hûn-girifteler hâh u nâ hâh mâl-ı müddeharı getürmek için azm-i râh idicek, Murtazâ Paşa, Basra hükûmeti sevdâsına düşüp, Ahmed Beğ'e hem-râh itdüğü sekbânına nihânî buyuruldu gönderüp, bî-çârelerin başların Basra'dan ihzâr ve def'-i mezâhim ile zu'mınca dest-i istiklâlde karâr eyledi.

Ol bî-günâhları seyf-i gaddâr ile tebâh itdüğünden ahâlî-yi vilâyet âgâh olıcak, sell-i şemşîr-i intikâm ve makâm-ı hısâmda kıyâm idüp, Hüseyin Paşa dahi künc-i tesettürden zuhûr itmeğin, halk başına müctemi' ve fermânını müstemi' olup, yek-dest ü hem-vâr paşa-yı gaddâr üzerine hücum iderler. Kendüde ve etbâ'ında ism-i mâl ıtlâk olunur bir nesne kalmayınca gâret idüp, ancak kurı başları dîde-i mihnet-dîdelerinden akan yaşları ile râh-ı firâra azîmetlerine ruhsat virildi.

Ol tama'kâr-ı gaddâr sebûkbâr Bağdâd'a varup, asker tarafından hisâra duhûle murahas olmamağın nâçâr mukâbelesinde Kuşlar kal'asında karâr itdüğü ahhâr-ı muvahhişesi vâsıl-ı rikâb-ı hümayûn oldu.

Muhârebe-i Tatar ve inhizâm-ı küffâr

Râh-ı Revân-ı şehristân-ı adem olan han-ı sâbık İslâm Giray tavassutı ile dergâh-ı merâhim-i destgâha arz-ı ubûdiyyet ve inkıyâd iden Özi Kazağı han-ı mezbûr, mihmân-ı ziyâfethâne-i Rabb-i gafûr oldukdan sonra, dâ'ire-i itâ'atden hurûc ve evc-i isyâna urûc idüp, Karadeniz sevâhilini dest-zede-i gâret itmek niyyetiyle bî-nihâye şayka tedârük itmiş imiş.

Bu haber-i mekrûh Mehmed Giray han-ı cedîde vâsıl olıcak, gürûh-ı enbûh Tatar ile hanzâdelerden Mengli Giray Sultân'ı, o hâ'in-i bî-dînin dâr u diyârın tahrîb ve darb-ı şemşîr-i celâdet ile la'în-i mezbûrı te'dîp itmek için irsâl idüp, han-ı merhûm

¹⁸⁰ sarf-ı V : sîdk-ı Y

¹⁸¹ hamlara V : hamra Y

himmetiyle Girid'den nihâde-yi tavk-ı itâ'at olan Leh kralına dahi¹⁸² mezbûr Sultân'a imdâd itmek için yarlıg-ı hanî vârid olmağın, Aksu nâm mahall-i mecma'ül-bahreyn olup, ol taraflarda olan Hisâr-peçe ahâlisi izhâr-ı sûret-i fermân-berî itmeğın, âsûde-hâl-i zıll-ı sâyebân u cân oldılar.

Ancak iki kal'a sükkân-ı kesret-i müstahfazına mağrûr ve menhec-i müstakîm-i teslîmiyyetden devr olup, zûr-bâzu-yı celâdet ile teshîr ve yigirmi binden ziyâde melâ'in şemşîr-i kîn ile tedmîr olundu. Bu ahhâr-ı hütemânın mesmû'ı olıcak, sedd-i¹⁸³ Ye'cûc-i fitne mülâhazasıyla mesfûr, Özi Kazağı'ndan otuz bin kadar leşker-i cengcû gönderüp, sipâh-ı tarafeyn Uman nâm hisâr kurbunda rû-be-rû oldılar. Nısfü'l-leyle değin bâzâr-ı kâr-zâr ber-karâr olup, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* on binden ziyâde Kazak tu'me-i şemşîr ve ol miqdârı dahi esîr oldu.

Bakıyyetü's-süyûf olan cem'isinden¹⁸⁴ şümâr-ı sebûkbâr ser-dâde-yi vâde-yi firâr olup, yigirmi kadar top ve cebehâneleri nasîb-i yağma-gerân-ı Tatar oldukdan sonra, iştidâd-ı bürûdet-şitâ mâni'-i ârâm u karâr olduğundan mâ'adâ, Tatar askeri emvâl-i ganîmet ile pür-bâr¹⁸⁵ olmağın, bu nevbet bârdan Ummân'a değin olan fütûhât ile ki, Kazak memleketinin nısfı kadar yerdir, iktifâ olunup, sâlim ü gânim avdeti müyesser oldu.

Tatar Han'ı meğer Mengli Giray Sultân'ı da giray-ı memleket-i Kazak itdükdën sonra, Kağalgay Sultân'ı dahi leşker-i mûr-şümâr Tatar ile irsâl itmiş imiş. Esnâ-yı tarîkde dû-çâr olup, ba'de'l-istihbâr Kağalgay Sultân kal'a-i meftûha etrâfında kışlamak üzere azîmet itdüğü ahhâr-ı sâ'iresi, vâsıl-ı dergâh-ı mu'allâ oldu.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm İbşîr Mustafâ Paşa

Abazıyyü'l-asldır, sâbıkâ Celâlî iken cerâim-i afv ve mukarreb-i pâdişâh-ı Murâd Hanî ve bâ'de katl olunan Vezîr Abaza Mehmed Paşa'nın ammisizâdesidir. Ammisi katlinden sonra vezîr-i a'zam maktûl Kara Mustafâ Paşa'ya mukârîn olup, öğüt-i hizmetinde iken¹⁸⁶ istikâmeti hasebiyle rikâb-ı hümayûn-ı şehriyârîye küçük mîrâhûr eyledi.

¹⁸² dahi V : arz Y

¹⁸³ sedd-i V : medd-i Y

¹⁸⁴ olan cem'isinden V : olanları Y

¹⁸⁵ pür-bâr V : ganâim Y

¹⁸⁶ iken V : -Y

Bin kırk sekiz târîhinde Bağdâd fethinden sonra imâm-ı a'zam kurbuna nüzûlünde büyük mîrâhûr oldu. Sene-i mezbûre evâhirinde Diyâr-ı Bekr kışlasına nüzûlünde vezâret ile Budun eyâleti virildi. Andan niçe eyâletlere mutasarrıf olup, bin elli yedide Anadolu eyâleti virildi. Birez tuğyân-ı zâhir olan Haydar Ağazâde Vezîr Mehmed Paşa üzerine ser-asker oldu. Elli sekizde Sivas eyâleti tevcîh ve Vârdâr Vezîr Ali Paşa'nın üzerine dahi serdâr ta'yîn ve ba'de'l-muhârebe ahz u katl eyledi. Elli tokuzda yine Gürcü Nebî'nün¹⁸⁷ üzerine dahi serdâr olmuşiken, netîce-pezîr olmadı.

Bin altmışda Şâm eyâleti virilüp, müberri mâl tahsîliçün mîr-i mülhemmin üzerine varup, burnunun yelin indirdi ve altmış birde yine Sivas eyâleti virilüp, Abaza Hasan Ağa'nın üzerine serdâr ta'yîn olundu. Lâkin hemşehrîsi olmağla el-cins ma'a'l-cins mazmûnı üzre, berü tarafın sözine uymadı ve Abaza Hasan Ağa ile ittifâk idüp, yanına varduğu ma'rûz-ı dergâh-ı âlî oldukda, def'-i cem'iyet içün, sene-i mezbûre evâhirinde Bağdâd eyâleti virildi, kabûl itmemele Haleb eyâleti tevcîh olundu. Bin altmış dört Zilhicce'sinde bi-hasebi'l-iktizâ Dervîş Mehmed Paşa yerine sadr-ı a'zam olup geldükde, iltifâten Ayşe Sultân tezvîc olundu. Bin altmış beş Recebi'nin dördüncü Salı gün gulüvv-i âmm ameliyle¹⁸⁸ mahnûkan katl olunup, ba'dehu sükûne'l-erâzil Kara Mustafâ Paşa türbesi hâricinde defn olundu.

Paşa-yı mezbûr halîm ü selîm, Fârisü'l-hayl¹⁸⁹ ve sâhibü'r-rızk¹⁹⁰ vakf-ı cem'¹⁹¹-i hazâ'in ve hıfz u hırâset-i beytü'l-mâl-ı Müslimîn ve dindâr ü sâlih ve müdâvîm-i salât Hakk'a kâ'il, adle mâ'il¹⁹² zamâne vezîrlerinin ser-efrâzı idi. Abaza asıllı olduğundan sâde-dil ve sâde-akl olup, meğır düşmenden gâfil idi. Âlemi tashîh iderim, kıyâs ile hak üzre ömür görmeğe miyân-beste olup, hasûd ve ehl-i nifâk tahrîkiyle eşkiyâ-yı nâdân elinde şehîd oldu. *Rahmetu'llâhi aleyh*¹⁹³.

Kara Murâd Paşa: Arnavudü'l-asldır, evâ'il-i Ahmed Hanya'da yeniçeri ocağına dâhil, odabaşı ve çorbacı ve yayabaşı ve sekbancı olup, Bağdâd fethinden sonra zağarcıbaşılıkla Bağdâd muhâfazasında kalmış idi. Ba'dehu İstanbul'a geldükde, bin elli beş târîhinde kul-kethudâsı olup, Ser-asker Kapudan Vezîr Yûsuf Paşa ile Hanya

¹⁸⁷ Gürcü Nebî'nün V : Gürci'nün Y

¹⁸⁸ ameliyle V : ile Y

¹⁸⁹ hayl Y : hayr V

¹⁹⁰ rızk V : safâ Y

¹⁹¹ cem' V : -Y

¹⁹² Hakk'a kâ'il adle mâ'il V : Hakk'a mâ'il Y

¹⁹³ Rahmetu'llâhi aleyh V : Rahmetu'llâhi aleyh rahmeten vâsi'atenY

seferine me'mûr oldu. Cân u başla çalışup, Hanya fethinden sonra sekbânbaşılık virilüp, yine Hanya'da kaldı.

Bin elli sekizde¹⁹⁴ sekbânbaşılıktan azl olunup, Âstâne'ye geldi ve sene-i mezbûre evâhirinde, yeniçeri ağası oldu ve elli tokuzda Sofî Mehmed Paşa yerine vezîr-i a'zam olup, ağa iken mühr-i hümâyûn virildi ve sene-i mezbûrede Gürcü Nebî ve Katırcızâde Mehmed Paşaoğlu¹⁹⁵ ile Üsküdar'da ceng¹⁹⁶ idüp, netîce-pezîr olmamağla girü döndi. Bin altmışda ocak ağalarının cevrenden mühr-i vezâretten ferâgat idüp, matlûbı üzre Budun eyâleti virildi.¹⁹⁷ Bin altmış dört Muharremi'nde kapudan oldu. Deryâda azîm yüz aklığı idüp geldükde, müteharrik-i koca olmağla, sadâret-i emniyyesiyle eşkiyâ tâ'ifesin tahrîk idüp, sene-i mezbûre Recebi'nde İbşir Paşa katlinden sonra mühr-i vezâret ile ikinci def'a ezhâr-ı kâm-rânî eylemişidi. Kevkeb-i ikbâli **[4b]** kendüye müsâ'ade itmeyüp, gâh Arab mukarriblerinin cevri ve gâh Anadolu tarafının eşkiyâ-yı Celâlî ahvâli ber-taraf olunmaduğundan sene-i mezbûre Şevvâli'nin on altıncı gününde azl olunup, matlûbı üzre Şâm-ı şerîf eyâleti tevcîh olunup, Hama'ya vardukda rihlet idüp¹⁹⁸ anda medfûndur. Paşa-yı¹⁹⁹ mezbûr vecîh, vakûr, pîr ü rûşen, sâhib-i tedbîr, ilm²⁰⁰ ü sevâ, seyyide kâmil-i ıyâr idi.²⁰¹

¹⁹⁴ sekizde V : sekiz târîhinde Y

¹⁹⁵ Katırcızâde Mehmed Paşaoğlu V : Katırcıoğlu Y

¹⁹⁶ ceng V : ceng ü cidâl Y

¹⁹⁷ virildi V : -Y

¹⁹⁸ rihlet idüp V : rec'-i nidâsın gûş ve dâr-ı fenâdan dâr-ı bekâya âzim idüp Y

¹⁹⁹ Paşa-yı V : -Y

²⁰⁰ ilm V : -Y

²⁰¹ idi V : eyledi Y

SENE-İ SİTTE VE SİTTİN VE ELF

Muhâsara-i kal'a-i Haleb bâ-Seydî Ahmed Paşa

Bundan akdem ki, merhûm İbşir Mustafâ Paşa, Seydî Ahmed Paşa'yı Anadolu eyâletiyle tebcîl ve kendünün İstanbul'a götürmek mümkün olmayan ekser-i levendât ve erâzilini ana tahmîl itmişidi. Eşhâs-ı mezbûre, vezîr-i a'zam ihtisâs-ı gurûrile bî-tehâşî emvâl-i re'âyâya dest-i ta'addîlerin dırâz ve her cânibden bir bahâne ile yağma vü gâreta âgâz idüp, cevri tahammül dâ'iresinden bed-ter olunmağın, esvâk-ı İstanbul dâd-hâhlarıyla mâlâmâl ve feryâdları vâsıl-ı sem'-i eşref-i sultân-ı muhalledü'l-ikbâl olup, zulm [ü] ta'addîye tasaddî idenler gayr *keze'l-izzü yekvâ gayruhu ve hüve yertâ'u*²⁰² müşârün-ileyh Seydî Ahmed Paşa, cürm-i nâ-gerde sebebiyle az müddetde ma'zûl olduğundan mâ'adâ, seyf-i gadr ile maktûl olmak mukarrer olmuşiken, vezîr-i a'zam hakkında kendüye tahlîs için hezâr zûr zâr ile def'i mahzûr ve ma'zûlen Boğazhisâr muhafazasıyla me'mûr eyledi.

Sikâtdan mesmû' olunduğı üzre hakkâ ki, dîn-i devlete hadd-i imkânda olan mertebe hizmet idüp, *el-fazl-ı mâ-şâhâdet-i bihi'l-a'dâ*²⁰³ fehvası üzre hidemât-ı a'dâsı yanında dahi müsellemler vesâ'ire tâziyâne-i gayret olmak için, ana ri'âyet-i ehemmiyet olmağın Şehrîzor eyâleti virilmişidi. Ziyâde zulm ile şöhreti olduğundan ahâlî-i vilâyet ittifâk-ı cem'iyetile mütesellimin red ve kal'a kapuların sedd idüp, kabûl-i itmâmlarıyla eyâlet-i Karaman ile iclâl ve ol cânibe irsâl olundu.

Anda dahı, mukaddemâ merhûm Vezîr-i a'zam İbşir Mustafâ Paşa'nın vak'asında sâhib-i kelâm olup, katline bâ'is ü bâdî olanlardan Kürd Mehmed Ağa ki, itdüğı fesâd mukâbelesinde, Âstâne-i sa'âdet'de kuvvet-i kâhire ile merhûm Vezîr-i a'zam Murâd Paşa²⁰⁴ tarafından re's-i sene, işbu sitte ve sittinde zabt itmek üzre Abaza Hasan Ağa mutasarrıf olduğü Yeni-il voyvodalığı ile kâm-bîn ve kendüye tevcîh itdirüp, lâkin Abaza Hasan Ağa havfıyla zabtına cür'et idemeyüp, mahmiyye-i Konya'da bu bahâne ile târîh-i mezbûr hulûlüne²⁰⁵ muntazır ve tarh-ı ikâmet eylemişidi.

Seydî Ahmed Paşa'nın Abaza Hasan Ağa ile karâbet ve müttefik olduğundan havfa düşüp, kendüye mu'în olan ba'zı sipâh ile ittifâk idüp, paşa-yı mûmâ-ileyhi şehre

²⁰² “Malı mülkü kendisine değil başkalarına yarar”

²⁰³ “Düşmanın senin için iyi bir şey söylüyor”

²⁰⁴ Murâd Paşa V : Mustafâ Paşa Y

²⁰⁵ hulûlüne V : hulûl idince Y

duhûlden men' için iki üç bin miqdârı tûfeng-endâz ile şehre kapanup, harb ü kîtâle hâzır u âmâde oldılar. Bu hinde Seydî Ahmed Paşa'nın dahi mütesellimi Konya'ya vardukda, Kürd Mehmed Ağa şakînin tahrîki ile komayup, merdûd ve kal'a kapuları mesdûd olduğundan haberdâr olıcak, sekbân u levendât cem'ine mübâşeret idüp bu mu'âmele Abaza Hasan Ağa'ya mün'akis olunca, Kürd Mehmed Ağa'dan birkaç mertebe dil-gîr olduğu cihetden Seydî Ahmed Paşa'ya imdâda taksîr itmeyüp, iki bin âdem irsâl eyledi ve Seydî Ahmed Paşa dahi vâfir levend ile üzerine varup, kurb-ı vusûli ma'lûmları olıcak, "Fuzûlî, Konya Seydî Ahmed Paşa askerine tahammül itmez" deyü, muhkem kal'a kapuların sedd²⁰⁶ ve hükm-i hümâyûnla zabtına varduğu hükûmetgâhından sırr idüp, makâm-ı lecc ü mesâfda kıyâm eylediler ve Seydî Ahmed Paşa tarafında kuvvet olmağın havâlî-i şehre vusûlleri esnâsında mütehassın olan üç bin miqdârı âdem üzerine hücum idüp, bir iki def'a dahi Kürd Mehmed Ağa ile mutâraha-i gavga-i ceng için, kal'adan taşra vaz'-ı kadem iden eşhâsın ekserî râh-ı halâsa mühtedî olmayup, iki-üç sâ'at kadar ceng ü cidâl ve harb ü kîtâlden sonra hezîmet idüp, kal'aya doğru karâr eylediler. Der-akab, Seydî Ahmed Paşa askerinden revâne olanlar, ebvâb-ı şehre dâhil oluncaya değin, yetişdiklerine emân vermeyüp, etrâf-ı şehri küştelerden bozulmuş büstâna döndürdiler.

Bu ma'rekede tarafeynden beş yüzden mütecâviz âdem helâk ve âgûşte-i hûn-hâk olup, tekrâr kal'a kapuları içerüden ve taşradan şeb ü rûz âmed ü şüd iden, peykân-ı ciğer-dûz ile tûfeng-i cân-sûz idi. Bu haber, vâsıl-ı dergâh-ı haşmet ü câh oldukda, bu gâ'ilenin def' için Seydî Ahmed Paşa ile Abaza Hasan Ağa'nın tevâfuk u ittihâdı müntic-i fitne vü fesâd olmaya deyü, ikisin dahi tesliyet ve tatyîb-i hâtır mülâhazasıyla menşûr-ı hükûmet-i Haleb[üş-]şehbâ ile Seydî Ahmed Paşa teşrîf ve Yeni-il voyvodalığı zabtını ibkâ hükmî ile Abaza Hasan Ağa dahi taltîf olundu ve Kır Hasan Paşa'ya dahi Karaman eyâleti virilüp irsâl olundu ve Konya üzerinden kalkup, mansıbı olan Haleb'e gitmesiçün hatt-ı hümâyûn gönderilüp, Seydî Ahmed Paşa dahi ber-mevâcib-i fermân azîmete karâr virmişiken;

Beyit

Gönlüne beyhûde fikr-i gûy-i dilber gelmesün

Anda yer yok sana âşık hâtıra yer gelmesün

²⁰⁶ sedd V : -Y

mazmûnı üzre mütesellimi vardukda, vâlî-i ma'zûl Vezîr Kara Mustafâ Paşa kânûn üzre hil'at-ı ilbâs ve kendü tûğın ı çıkarup üçünci gün çadırların görmeğe gıtdükde, ahâlî-i vilâyet cümle ayağa kalkup, Seydî Ahmed Paşa'nın mütesellimine şehri zabt itdürtmeyüp, ittifâk-ı cem'ıyyetle şehirden sürüp taşra çıkardılar. Vâlî-i sâbık Kara Mustafâ Paşa'ya arzuhâl idüp, “Biz Seydî Ahmed Paşa'yı vâlîliğe kabûl itmeziz, sen dahi pâdişâhın bir vezîrisin, bizi zaleme²⁰⁷ eline virme, elbette yerinde karâr idüp ahvâlimizi dergâh-ı devlete arz eyle” deyü, azîm niyâz itdüklerinde, ol dahi fukarâya merhamet idüp, çadırlar ile gün meydâna çıkmışiken yine şehre girüp, sarâyında istiqrâr ve kazıyye-i merkûmeyi Âstâne-i sa'âdete vilâyetlinin mahzarıyla²⁰⁸ arz u iş'âr eyledi.

Çün Seydî Ahmed Paşa ile Abaza Ağa, yine müceddeden mansıblarıyla nâ'il-i merâm oldukların, Konya'ya kapanan Kürd Mehmed Ağa'nın sem'ine vâsıl olıcak, intisâb itdüğü vezîr-i şerîrin bâb-ı devleti dahi münsedd olmuş bulunmağın, taraf-ı saltanat-ı aliyyeden me'yûs olup, mezkûrların havfindan Konya'da ârâm u karâr idemeyüp, semt ü selâmete çıkmak mülâhazasıyla, Konya kethudâ yeri olan Abdurrahmân ve Arab Selîm ve şehrin birkaç müte'ârif nemek-be-harâmân ile, bir fitne îkâzıçün Kürdistan'a gitmek nâmıyla hareket eyledi ve Haleb kurbundan güzâr iderek, umde-i ahâlî-i Haleb olan Serdâr Kara Süleyman'un²⁰⁹ dâm-ı teshîrine fütâde ve bir kavilde, alâ-rivâyet kendü ihtiyârıyla şehristan-ı Haleb'e pâ-nihâde olup, anın ifsâdıyla vâlî-i Haleb sâbık Vezîr Kara Mustafâ Paşa'yı, Haleb'de tevakkuf itdirmeğe sebeb olmuşıdi.

Pes, Vezîr Kara Mustafâ Paşa mahzar ile arzı der-i devlete gönderdikden sonra, kendü tarafından ve umûm ağzından, Seydî Ahmed Paşa'ya mektûb yazup, “Mukaddemâ İbşir Mustafâ Paşa, Haleb'i dört sene gâret itmişdir, ziyâde askere tahammül yokdur. Egerçi pâdişâhımız size bu eyâleti²¹⁰ ihsân buyurmuşlar, lâkin ahâlî-i vilâyet sizden gâyet havf u haşyet üzre olmağın, ahvâllerin rikâb-ı hümâyûna²¹¹ i'lâm itmek lâzım gelmekle arz eyledik. Lutf idüp cevâbı gelinceye değin bir mahalde te'hîr ve tevakkuf idün” deyü âdem gönderdükde, Seydî Ahmed Paşa dahi, Haleb'e iki menzil karîb gelmişıdi. Mektûbun cevâbında, “Ne güzel, ma'kûl olmuş, cevâb gelince tevakkûf idelim ammâ siz dahi askerinize tenbîh buyurun, bizim zahîrecilerimize ta'arruz

²⁰⁷ zaleme V : zalem-i halku'llâh Y

²⁰⁸ mahzarıyla V : arz-ı mahzarlarıyla Y

²⁰⁹ Süleymân'un V : Süleymân Ağa'nun Y

²¹⁰ size bu eyâleti V : bu eyâleti size Y

²¹¹ rikâb-ı hümâyûna V : rikâb-ı hümâyûn-ı serîr-i a'lâya Y

itmesünler” deyü, ta‘vîk ve iğfâl yüzünden birez kelâm-ı dil-firîb ve hemân cevâbının ardınca ta‘kîb idüp, sene-i mezbûre Muharremi'nin gurreinde gelüp, Haleb kal‘asın muhâsara eyledi ve Hama'dan dahi topar getürüp ve toprak sürüp, tarafeynden hayli ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl vâkı‘ oldu ve Seydî Ahmed Paşa'ya iblâğ-ı peyâm zecr ve tazyîk idüp, ahâlî-i şehir, vâlî-i sâbık ile ittifâk u ittihâd ve kal‘a muhâfazasıçün ebvâb-ı hisârı sedd ile dervâze-i âşûb ve fitne-bâz ve edevât-ı²¹² müdâfa‘a ve mukâtele tedârükine âgâz ve harb ü darb a‘dâd eylediler ve tarafeyne vükelâ-yı saltanat cânibinden varan mükâtib-i nush u pend sûd-mend olmayup, emr-i muhâfaza vardukça müştedd ve ebvâb-ı musâlaha münsedd oldu.

Bu bâbda Seydî Ahmed Paşa, darb-ı şemşîr ile Haleb'i teshîr itmek sevdâsıyla hâb u ârâm olup, Türkmân ağası Abaza Hasan Ağa dahi asker-i cedîd ile imdâd ve paşay-ı mezbûra murâfakat u muvâfakat ve mu‘âvenet²¹³ idüp, hayli takviyyet viridi ve hâric-i şehir bi'l-küllîyye zabt olunup²¹⁴ mütehassınânla cenge mübâşeret üzre idi.

Vezîr Kara Mustafâ Paşa dahi, kendüye vârid olan hatt-ı şerîf mücebince, Seydî Ahmed Paşa'ya Haleb'i teslim itmemek husûsunda izhâr-ı metânet ve me'mûr olduğu vilâyet-i mezbûreye [5a] hıfz u hırâset itmekde bezl-i makdûr eyledi. Bu minvâl üzre elli gün miqdârı muhâsara olunup, ahâlî-i vilâyetin Âstâne-i devlet tarafına irsâl eyledikleri arz-ı mahzarları mücebince gurre-i mâh-ı Safer'de savâb-dîde vükelâ-yı devlet üzre Seydî Ahmed Paşa'dan mansıb-ı mezkûre ref' olunup, Sivas vilâyeti tevcîh ve menşûrıyla²¹⁵ ıslâh-ı zâtü'l-beyn içün fermân-ı pâdişâhîle sâbıkâ Kıbrıs Beğlerbeğisi Kehleli Ahmed Paşa irsâl olundu ve hilâf-ı rızâ-yı pâdişâhî harekât-ı nâ-şâyesteden ihtirâzî mutazammın başka hatt-ı hümayûn²¹⁶ dahi ma‘ân vârid ve bir gün mukaddem mahall-i mezbûrede ikâmet itmeyüp mansıbına gitmesi muhkem tenbîh buyuruldu ve eyâlet-i Halebü's-şehbâ Bağdâd'dan ma‘zûl Vezîr Murtazâ Paşa'ya in‘âm²¹⁷ ve Mora'dan ma‘zûl Abdî Paşa dahi vâlî-i Trablusşâm oldılar. Lâkin bu husûsda, Seydî Ahmed Paşa, “Mebâdâ terfî‘-râyet²¹⁸ isyân eyleye” deyü, Diyâr-ı Bekr beğlerbeğisi olan Vezîr²¹⁹ Tayyârroğlı Ahmed Paşa'ya, menşûr-ı ser-askerî îsâl olunup, tahammûlden birkaç

²¹² edevât-ı V : edvârın Y

²¹³ ve muvâfakat ve mu‘âvenet V : -Y

²¹⁴ olunup V : olup Y

²¹⁵ menşûrıyla V : -Y

²¹⁶ dahi ma‘ân V : inâyet makrûn dahi Y

²¹⁷ in‘âm V : in‘âm ü ihsân Y

²¹⁸ mebdâd terfî‘-i râyet V : miyân-ı terfî-i vilâyet Y

²¹⁹ vezîr V : -Y

mertebe ziyâde garâmet-i mâliye ile menâsıb tevcîh olunan Anadolu ve Karaman ve sâ'ir eyâletler ashâbına, “Kapucibaşılar ile ser-asker tarafından, işârete çeşm ü gûş olasız” deyü, nefîr-i âmmı mutazammın evâmir-i şerîfeler²²⁰ ısdâr olundu.

Zîr-i bâr-girân ve düyûndan zebûn olan hükkâm-ı etrâf-ı mansıblarına, “Şâyed birkaç gün sebeb-i imtidâd ola” deyü, böyle günü bin cân ile hâhân eylediler. Sefer bahânesiyle, her biri zîr-i fermânında olan aceze ve mesâkîn-i bî-tehâşî tekâlîf-i anîf çârmîhına giriftâr idüp, şiddet-i dîn hengâmında mutâlibân pey-der-pey sademâtına uğratdılar. “Niçün re'âyâya zulm idersin?” su'âl-i makdûrına, mansıbı, “ben akça ile aldım meccânen hizmet-i iltizâm-ı mâlâ yelzemdir” deyü, cevâb vormeleri mukarrer idi.

Pes, Seydî Ahmed Paşa, ol sâ'at fermân-ı sultânîye itâ'at ve imtisâlen Haleb'i muhâsaradan ferâgat ve ol sevdâdan tahliye-i dimâğ idüp, ancak zâhirde iki bin kadar âdem ile kendünün mansıbı olan, Sivas cânibine doğru azîmet itdüğü, ma'rûz-ı rikâb-ı hümayûn oldukda, Haleb'den ma'zûl Vezîr Kara Mustafâ Paşa, Âstâne-i sa'âdete avdet üzre iken, esnâ-yı tarîkde kendüye Anadolu eyâleti emr-i şerîfî vârid olmuşidi. Lâkin, azle tâlib olmağın, birkaç günden sonra eyâlet-i Anadolu edâ-yı hizmeti mukâbelesinde, mezbûr Kehleli Ahmed Paşa'ya virilüp, kendü İstanbul'a ric'at eyledi.

Mukaddemâ Seydî Ahmed Paşa, Abaza Hasan Ağa ile bir yere geldükde, mansıbı olan Konya şehrine duhûlden men' idüp, mübâşir-i ceng olan sâlifü'z-zikr Kürd Mehmed Ağa ve sâ'irinden, ahz-ı intikâm için taraf be-taraf asker ta'yîn idüp, ol şirzimedden Cündî Mehmed nâm zorba ahz olunup, huzûrına vardukda, cevâb-ı mes'ûlün havâle-i hançer-i ser-tîz idüp, a'zâ vü cevârihin²²¹ rîze rîze eyledi. Kürd Mehmed Ağa-i şakî dahı, istîlâ-yı efkâr ile Haleb'de karâra iktidârı olmayup, baş kurtarmak sevdâsıyla ekrâd-ı urbândan asker tedârükini rû-keş idüp²²² Haleb'den çıkup, etrâfda²²³ serseri hareket üzre olduğun işidüp, anın dahı²²⁴ üzerine bölük gönderdi. Kürd Mehmed Ağa dahi vâkıf-ı ahvâl²²⁵ olmağın, alâ-cenâhi'l-isti'câl kendü ve Konya kethudâ yeri Abdurrahmân ve Arab Selîm ve birkaç anlara hem-pâ eşkıyâ ile sebûkbâr azm-i râh-ı firâr ve nakd-i cinsden²²⁶ mevcûdları, dest-i yağma-gerânda karâr ider, üftân ü hîzân

²²⁰ şerîfeler Y : şerîf V

²²¹ cevârihin V : cevârihasın Y

²²² tedârükini rû-keş idüp V : tedârüki ile Y

²²³ etrâfda V : etrâf-ı cevânibde Y

²²⁴ anın dahı V : -Y

²²⁵ vâkıf-ı ahvâl V : ahvâle vâkıf Y

²²⁶ nakd-i cinsden Y : nakd ü cinsden V

Şâm-ı Trablus'a varup, yine isâre-i gubâr fitne vü fesâd itmek mülâhazasıyla, sönbeği kayığıyla Âstâne-i devlet tarafına azîmet idüp, seyl-i hûzî-i emvâc-ı bahr-i mevvâc ile Adana'ya karîb bir sâhilde kayıkları karaya çıkartarak, esbâb-ı seferber²²⁷ için, ol taraflarda karâr üzre idükleri haberi ve bir kavilde dahı, ol mahalde sa'bû'l-mürûr cengelistan olan mevzi'den, Âstâne-i sa'âdet tarafına müteveccih olmuşlar iken, Adana havâlisine vusûllerinden Adana'da vâlî olan Gürcü Mehmed Paşa birâderi Ca'fer Paşa'nın mesmû'ı olmağın, üzerlerine bölük ta'yîn idüp, mezbûrların başların şemşîr-i kahrû'l-Îlâhîle cüdâ ve hizmet-i veliyyü'n-ni'am edâ ider. Mâ'adâyı kal'ada habs idüp, re'islerinin re's-i maktû'ları hâk-i dergâh-ı izz ü câhda galtân ve vücûd-ı habâset-i²²⁸ âlûdlarından âlem tathîr müşâhede-i cezâ-yı amel nâ-sezâları için karârgâhları dârü's-sa'îr oldu.

Ahvâl-i Âstâne ve Serdârî-i Siyâvuş Paşa bâ-cezîre-i Girid

Tekmîl-i mevâcib taksîriyle, Başdefterdâr Sofî Mehmed Paşa azl olup, mâh-ı Safer'ün²²⁹ altıncı Bâzâr gün, dîvân-ı hümâyûnda²³⁰ üçüncü def'a başdefterdârlık hil'atı Halıcızâde Vezîr Mehmed Paşa'ya ilbâs ve tahsîl-i²³¹ hazîne-i sultânî oldılar ve mâh-ı Rebî'ülevvel'de ber-taraf-ı sezâ-yı cem'îyyet için vâlî-i Sivas Seydî Ahmed Paşa, Boğazhisârları muhâfazâsına me'mûr oldu.

Mâh-ı Rebî'ülâhir'de, Girid cezîresinden feryâd-nâmeler gelüp, "bu cânibin ahvâli perîşândır, asker kılletinden ve mevcûdun dahi vazîfeleri vakt ü zamânıyla vâsıl olmaduğundan za'f-ı kemâlde olup, düşmenden kal'a almak değil, şimdiye değin alınan kılâ'ı dahi muhâfazaya iktidârımız yokdur. Bu sene vezîr-i a'zam ve umûmen yeniçeri ağası ve altı bölük ile zahmet-i hareketi ihtiyâr iderler ise muhtemeldir ki, cezîre umûmen dâhil-i kabza-i teshîr ola ve illâ bi-hükm-i ilcâ-i zarûret ve dâmen-i muhâfazadan kasr-ı yed idüp, cânımıza emân ile²³² makarr-ı İslâmiyân olan kılâ'ı, küffâra teslîm ideriz" deyü istimdâd itmeleriyle, üç gün ale't-tevâlî sabâhdan revâha²³³ değin, huzûr-ı âlîde idâre-i akdah kıl ü kâlî uzadup, ba'dehu küll-i kelâm Silistre muhâfızı sadr-ı sâbık Siyâvuş Paşa, birkaç aşağı bölükler ile Benefşe'den unvân-ı ser-askerî ile Girid'e geçmek ve Siyâvuş Paşa'yı geçiren beğ gemileri ile Girid'de serdâr

²²⁷ seferber V : sefer Y

²²⁸ habâset-i V : habâis-i Y

²²⁹ Safer'ün V : Saferü'l-hayrûn Y

²³⁰ hümâyûnda V : hümâyûn-ı hüsrevânede Y

²³¹ tahsîl-i V : muhassıl-ı Y

²³² cânımıza emân ile V : -Y

²³³ revâha V : ahşama Y

olan²³⁴ Vezîr Deli Hüseyin Paşa, Âstâne-i sa‘âdete getirilüp, rûymâl-ı hâk-i dergâh recâ vü ümîd ve tekmîl-i mühimmât-ı donanmadan sonra, kapudanlık şevket ü şânı ile azm-i deryâ-yı sefid itmek tarîkı üzre, karâr-dâde ve sencîde-i mi‘yâr-ı efkâr-ı vükelâ-yı ukalâ olup, Siyâvuş Paşa'ya menşûr-ı ser-askerî irsâl ve Silistre eyâleti Vezîr Sarı Ken‘ân Paşa'ya tevcîh buyuruldu.

Azl-i Vezîr-i a‘zam Süleyman Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret-i Deli Hüseyin Paşa

Vezîr-i a‘zam Süleyman Paşa, ism-i hurûfunun²³⁵ hisâbınca yüz toksan bir günden henüz tecâvüz idüp, müsâderât u müdâyenât ile kul mevâcibini teslîm ü edâ ve teneffüs-i sudûr itmişdi. Lâkin mukarreb-i nâdân ilkâsıyla, mâh-ı Cemâziyelevvel'in ikinci Dü-şenbih gün, paşa-yı müşârün-ileyh sadâretten azl²³⁶ olunup, taraf-ı pâdişâhîden²³⁷ mühr-i Süleymanî alındı ve karîha-i şehinşâhî üzre, mühr-i hümayûn kapucılar kethudâsıyla, Girid cezîresinde serdâr olan Vezîr Deli²³⁸ Hüseyin Paşa'ya ihsân ve “Karadan eğer senin anda vücûdın lâzım değil ise gelesin. Eğer hod hareketde dîn ü devlete zarar terettübü ihtimâli var ise, hizmet-i muhafazada olasın” mazmûnı üzre, hatt-ı hümayûn-ı şeref-makrûn dahi virilüp irsâl olundu. Kâ'im-makâm hil'atı,²³⁹ Vezîr Kapudan Surnâ-zen²⁴⁰ Mustafâ Paşa'ya ilbâs²⁴¹ buyuruldu ve mâh-ı mezbûrun üçüncü Salı gün, Başdefterdâr Halıcızâde Vezîr Mehmed Paşa dahi, bâr-ı girân-ı tâkat-şiken derd ü mihnetden âzâde olup, yerine merhûm Murâd Paşa Kethudâsı Karagöz Mehmed Efendi, nasb ve zu‘mınca ol muhaddire-i nâzenîn-i devlet vuslatıyla kâm-bîn oldu.

Nazm

Sûf-teri ezâ incili el-gubâr

Efras tahtın ümm-i himâr²⁴²

²³⁴ geçiren beg gemileri ile Girid'de serdâr olan V : Girid'e Serdâr Y

²³⁵ hurûfunun V : hurûfun Y

²³⁶ azl V : ma'zûl Y

²³⁷ pâdişâhîden V : pâdişâh âlem-penâh hazretlerinden Y

²³⁸ Deli V : mükerrem sa'âdetlü Y

²³⁹ Kâ'im-makâm hil'atı V : Kâ'im-makâmlık hil'at Y

²⁴⁰ Surnâ-zen V : Zurnâzen Y

²⁴¹ ilbâs V : inâyet ü ihsân Y

²⁴² bu beyit diğer nüshalarda yoktur.

Gulüvv-i asker, vak'a-i Meydân-ı Esb, berâ-yı ayak dîvânı ve katl-i ağayân-ı Enderûn u Bîrûn

Hezâr zûr u zâr ile tedârük olunan²⁴³ mevâcib-i gayr-i merreten mersûm-ı râyice bî-haber olan sebeb ile nısfından ziyâdesi²⁴⁴ züyûf ve kîselerde noksân bâliğ-i serhadd-i ulûf olduğu cihetden, tâ'ife-i Bektâşiyân sû-be-sû²⁴⁵ akd-i encümen-i güft ü gû itdükleri esnâda, Girid'den gelen yüz kadar ser ü pâ, bürehne yeniçeri Ağa kapusına varup, ol cezîre-i bî-feryâda, tokuz kıst ulûfeleri vâsıl olmaduğundan, dehân-ı gile vü şikâyet-bâz ve dâd-hâhlığa âgâz itdüklerinde, lâzım olan ol dîl-rîş-i mecrûhlar, merhem-i Süleymanî ihsânıyla tatyîb olunup, destârçe-i tesliyet birle hûnâbe-i sirişk-i dîde-i mihnet-dîdelerin silmek [lâzım] iken, Kethudâ-yı Yeniçeriyân Osman Ağa, zahm-ı hançer-i ser-tîz-i zebân ü düşnâm ile bî-çâreleri sîne-figâr ve va'îd darb u katl ile cânlarından bî-zâr idüp, “Bu bî-edebleri te'dîb itsünler” deyü, odalarına gönderir.²⁴⁶

Girye-künân u nâle-zenân²⁴⁷ ki, mâh-ı mezbûrun altıncı [5b] Cum'a günü nâgâh İstanbul içinde yeniçeri cem'iyet idüp, Yeniçeri Meydânı'na vardılar. Ve mezbûrlar kethudâdan gördükleri eziyyet ü cefâdan yoldaşlarına çâk-ı girîbân-ı şekvâ iderken, gûşlarına ilkâ olunan zümre-i sipâh dahi cem'iyetgâh-ı yeniçeriyânda hâzır olup, vazîfe almakda çekdikleri²⁴⁸ meşâkkat-i nekîr ile dâd ü feryâd ve bu bâbda anlardan istimdâd itdiler. Sûret-i Hakk'dan sudûr iden kelimât-ı mevhine-i sipâh yeniçerilere te'sîr itmeğın, ol gice odalarında alıkoyup, sipâha ri'âyet-i merâsim-i mihmân-nevâzî emrinde ihtimâm eylediler. Pes-perde-i zulâmede idâre-i akdâm redd ü kabûl ile, ol leyl-i tavîlü'z-zeyli itmâm idüp, irtesi gün ale's-sabâh rikâb-ı hümâyûna dîn ü devlete nâfi-i bi'l-müşâfehe arz idicek, “Umûr-ı mühimmemiz vardır, ayak dîvânı olmağa müsâ'ade-i sultânî ihsân²⁴⁹ buyurulmak recâ olunur” deyü, iblâğ-ı peyâm-ı teklîf-i anîf²⁵⁰ itdükleri harekât-ı nâ-ma'kûl sem'-i hümâyûna vusûl bulıcak,²⁵¹ ol sâ'at Mûsâ Paşa damâdı olan Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa²⁵² zabt u rabtında ihmâl ü taksîr isnâdıyla azl olunup, ağalık Sekbânbaşı Mehmed Ağa'ya inâyet²⁵³ buyurilup ve Deli Kâsım Ağaoğlu sâniyen

²⁴³ olunan V : -Y

²⁴⁴ ziyâdesi V : ziyâde Y

²⁴⁵ sûbesû V : -Y

²⁴⁶ gönderir V : gönderirler Y

²⁴⁷ nâle-zenân V : nâle-zebân Y

²⁴⁸ çekdikleri V : çekdikleri sadâdan Y

²⁴⁹ sultânî ihsân V : şehinşâh-ı âlî Y

²⁵⁰ anîf V : atîk Y

²⁵¹ bulıcak V : olıcak Y

²⁵² Mehmed Ağa V : -Y

²⁵³ inâyet V : inâyet-i ihsân Y

mahlûl-i mezbûr ile tebcîl ve Kethudâ-yı²⁵⁴ Yeniçeriyân Osman Ağa dahı, cünha-i²⁵⁵ sû-i tebdîr ile tebdîl olundı ve kulûb-ı askeri kelâm-ı leyyin ile sulha meyl itdirüp, gubâr-ı fitneyi mülâyemet ve sühûletle teskîn için, Nakîb²⁵⁶ Efendi ile Koca Nişâncı Paşa mecmu'larına gönderildi ve taraf-ı şehriyârîden iblâğ-ı selâm ve peyâm-ı sûdmend ol tâ'ife-i gayr-i hâ'ife²⁵⁷ nush u pend ile kâr-bend olmayup, inâd üzre ısrârları izdiyâd bulmağın, bâ'dehu Vezîr²⁵⁸ Tavukcı Mustafâ Paşa²⁵⁹ ve ulemâdan²⁶⁰ Bolevî Mustafâ Efendi tekrâr nevâziş-nâme-i hümâyûn ile mülteka'l-bahreyn olan, At Meydânı'nda cem'iyete gönderilmişidi. Ammâ bir vechile bunların dahi pend ü nasîhati müfîd olmayup, anlar ile dahi ayak dîvânı için, hem-zebân-ı ittifâk itdükleri haberin, ma'rûz-ı pîşgâh-ı câh u celâl ve tekrâr cümle tavâ'if-i askeriyyenin taraflarından iki sipâhı dahi hem-râh idüp, gelüp rikâb-ı hümâyûna²⁶¹ arz u niyâz-ı bî-şümâr itdiler. Recâlarına müsâ'adeden sûret-i mübâ'ade gösterildiğinden mâ'adâ keyfiyyet-i cedvâr kıvâmıyla Tulumcuzâde Mustafâ Efendi'yi mülâhaza-i hamd ve²⁶² âkıbet-i şu'le-i sâ mân-sûz-ı tehevvüri tîr ü şemşîr hitâb-ı itâb-âmizi hûn-rîz idüp, muhâlif-i rızâ-yı sultânî ayak dîvânı itdirmek re'yinde anları tahziye vü techîl ve mukarrebân-ı hazrete sû-i kasdları cihetinden, tefsîk u²⁶³ tatlîl itmek ile gubâr-ı fitneyi hadden ziyâde esâre ve kânûn-ı derûnlarında mestûr-ı hâkister-i tereddüd olan ahger-i fesâdı, bâd-ı sarsar-ı nihâd-ı arbeye vü inâd ile inâre idüp, gavgayı büyütüdi.

Ol rûz-ı rûstehîz ve ol şeb-i pür-²⁶⁴fitne vü âşûb revîş-i âkıldan dûr, lafzen-i meydân-ı ucb [u] gurûr oldu. Bu revîş-i nâ-mergûb üzre, güzâr ve vüzerâ vü ulemâ, ol gice dahi Sarây-ı âmirede ve askerî olan dahı, Orta Câmî'i'nde karâr idüp, irtesi ki, mâh-ı mezbûrun sekizinci Bazâr günidir, sipâh ve yeniçeri Et Meydânı'ndan At Meydânı'na intikâl ve pâdişâh²⁶⁵ hazretlerinin serîr²⁶⁶-efrûz arzgâh eylemeğe ikdâm, eğer harem-i hümâyûnda musâhib u²⁶⁷ nedîm-i pâdişâhî olup, umûr-ı saltanata müdâhale idenler ve eğer taşrada Hazîne-i âmire itlâf ü isrâfına bâ'is ü bâdî olanların

²⁵⁴ kethudâ-yı V : -Y

²⁵⁵ cünha V : -Y

²⁵⁶ Nakîb V : Nakîbü'l-eşrâf Y

²⁵⁷ hâ'ife V : tâ'ife Y

²⁵⁸ Vezîr V : Vezîr-i Mükerrrem Y

²⁵⁹ Paşa V : Paşa hazretleri Y

²⁶⁰ ulemâdan V : ulemâ-yı a'lâmdan Y

²⁶¹ hümâyûna V : hümâyûn-ı pâdişâh hazretlerine Y

²⁶² hâmda ve V : hâmet-i Y

²⁶³ tefsîk u V : -Y

²⁶⁴ pür-V : -Y

²⁶⁵ pâdişâh V : pâdişâh âlem-penâh Y

²⁶⁶ serîr V : sarây Y

²⁶⁷ musâhib u V : musâhib-i Y

katl olunmalarıçün mücidd ü sâ'î olmalarıyla müdde'âlarına müsâ'ade buyurulmak recâsıyla sipâhî Hasan Ağa'yı irsâl itdiler.

Ahâlî-i dîvândan mevkûfâtî Kara Abdullâh Efendi cemî'-i zamânda cem'iyetler oldukça, taraf-ı devlet-i²⁶⁸ aliyyede bulunmak şübhesi ve bu tarîk ile hidemât-ı menâsıba nâ'il olmasıyla, îkâz-ı fitne vü²⁶⁹ fesâd endîşesi olduğundan, bugün dahi²⁷⁰ gâh zîr-i kubbede müşâvere-i erkân-ı devlete dâhil ve gâh askerî tarafından irsâl olunan eşhâs ile huzûr-ı hümayûn-ı şehriyârî vâsıl olup, erkân-ı saltanatın bî-netîce tedâbîr-i nâ-şâyestelerine tahsîl-i ittîlâ'dan sonra, askerî cânibine azîmet itmişdi.

Ashâb-ı cem'iyet dahi külliyyet ile, henüz At Meydânı'na geldükleri mahalde musâdefe idüp, ibn-i zulûma²⁷¹ müntemî ve müntesîb olduğu muhtî-i zulûma hizmet yanaştırmak mülâhazası ve ebnâ-i sipâhiyândan olmak takrîbiyle, mezbûrlara bî-teklîfâne ba'zı kelimâta²⁷² şurû' ve âb ü tâb pend ü nasîhat yüzünden, bast-ı kelâm ve âteş-i bâlâ-yı fitneyi itfâ kaskına illet-i cinsiyyete²⁷³ gurûren telh ü türüşet kelimâta âgâz sadedinde iken, ahvâlinden haberdâr olanlar garazına haml idüp, tezvîrât ile azîmetimize mâni' olmak ister deyü, hücum ile berâber sell-i seyf idüp, zebân-ı tîğ-i hançer-i ser-tîz ile cevâbın virdiler ve rîze rîze olan câme-i vücûd u hezâr-pâresin mehterhâne barmaklıklarına âvize eylediler ve tarafeynden hezâr güft ü şinîdden²⁷⁴ sonra ayak dîvânı emrinde askerin lecc ü inâdı iştîdâd bulup, bir tarîk ile râh-ı tevfiğ-i ihtidâya mecâl-i mahâll olmağın, bu minvâl üzre birkaç def'a dahi rikâb-ı hümayûna erbâb-ı fîtneden ba'zı eşhâs-ı bed-encâmla kemâl mertebe recâların arz itmişler idi.

Bî'z-zarûrî, sultân-ı muhalledü'l-iqbâl²⁷⁵ el-ıqbâl hazretleri dil-hâh-ı sipâha berâ-yı maslahat-ı me'mûllerine müsâ'ade-i aliyye buyurup, ayak dîvânı için cümle vüzerâ vü a'yân-ı ulemâ ile şâh-râha müşerref Alay Köşkü nâm ma'lûm-ı hâss u âmm olan kasr-ı bî-kusûra teşrîf ve şeref-nüzûl ve huzûr-ı erzânî-i müşâhede-i hurşîd dîdâr-ı behcet-şi'âr-ı sultâniyye mühr-i giyâ-âsâ dîde-güşâ-yı intizâr olan bendelerine, feyz-i envâr-ı behcet ü şâd-mânî buyurdılar.

²⁶⁸ devlet-i Y : -V

²⁶⁹ fitne vü V : fitne-i Y

²⁷⁰ bu gün dahi V : gayrı Y

²⁷¹ zulûma V : mazlûma Y

²⁷² ba'zı kelimâta V : ve bu hüsn-i kelimâta Y

²⁷³ cinsiyyete V : cinsine Y

²⁷⁴ şinîdden V : şinîd itdükden Y

²⁷⁵ muhalledü'l-iqbâl V : bâ-ıqbâl Y

Köşk altında olan tarîk-i âmm ve etrâf u eknâfi mahşer-misâl ecnâs-ı muhtelifle ile mâlâmâl olup, cüyûş-ı deryâ-hurûşla dolmuş idi. Ol mahâlde hazret-i pâdişâh-ı mülk-i hisâl hazretleri köşkün penceresinden âftâb-misâl kemâl-i şevketle arz-ı cemâl ve sebep-i cem'iyetlerinden su'âl buyuracak, köşk altında olan sipâh ve yeniçeriyân gülbang çeküp, du'â vü senâyı tâk-ı nüh varâk âsmâna resîde eylediklerinden sonra, rikâb-ı hilâl-misâle def'-i ruk'a-i dırâ'at-i ibtihâl itdiler ve sâhib-i kelâmlarından Rûm Hasan Ağa nâm sipâhî, bast-ı mukaddemât idüp, netîce-i kelâmlarında bu mazmûn üzre ki, musâhib nâmına olan zahl-i mahall-i tasallutı ile umûr-ı devlet ve saltanat-ı aliyye, müntahillü'n-nizâm ve dîvân-ı rasînü'l-erkân-ı devlet müşerref-i inhizâm olup, şer'lerinden tehâşîden nâşî, vüzerâ-yı izâm vâkî' hâli hâk-i der-iqbâle arz u²⁷⁶ i'lâma ikdâm idemezler.

Bunlardan mâ'adâ birkaç şakî-i bed-tebâr-ı hemîşe-kârları defterdârın müzâyakası zamânından magşûş kîseleri teslim itmek ile defterdârı mahcûr ve yanınca virdiklerinden, iki üç mertebe ziyâde müzahref²⁷⁷ tezâkir-i mahsûb itdirüp, bir iki ayda râh-ı râstdan taraf-ı mîrîye gelicek hazîne meyve-i nâr-yeste gibi hâmla telef ve sinîn-i âtiye âvâ'idi dahi bir iki sene mukaddem îrâd ve masârîf olmak ile vakt ü zamânıyla Hazîne-i âmireye akça gelmek ber-taraf olmağa²⁷⁸ sebep olmuşlardır. Ser-mest-i câm gurûr-ı devlet-i dünyâ²⁷⁹ olan bu iki tâ'ife-i gayr-i hâ'ife hükm-i hâkim ve²⁸⁰ hasm-ı şemşîr-i ser-tîz ile medhûş-ı ratl-ı girân helâk olup, gülzâr-ı saltanat-ı şehriyârî hâr-ı ta'arruz-ı agyârdan pâk olmağa kalemver fermân-ı Osmânî olan, memâlik-i mahrûsa, tekrâr ma'mûr u âbâdân ve Hazîne-i âmire îrâd u masrafı dâhil-i tahtü'l-zabt emânet-kârân olmak recâsına tarîk-i ihrâb ile itmâm-ı merâma imkân olmadığı cihetden bende-gân-ı sadâret²⁸¹ nişân bî-tarîkü'l-ihtisât-ı ikdâm itdükleri vaz'-ı küstâhî-i dâmen afv-ı şehinşâhî ile mestûr u kubh-ı zahîresi hüsn-i âkıbetine nazaran ma'zûr olmak mutazarrı'dır.

Ol şîrzime-i şer ü fesâd ve isimleri ile²⁸² defterde ta'dâd olunan, bed-nihâdlardır ki, umûr-ı devlete ber-vech-i tasarruf ve müstevlî olmuş birkaç kimesnedir, “hemân

²⁷⁶ arz u V : arz-ı Y

²⁷⁷ müzahref V : müzahref Y

²⁷⁸ olmağa V : olmağa Y

²⁷⁹ dünyâ V : dîn Y

²⁸⁰ hâkim ve Y : hâkim V

²⁸¹ sadâret V : sadâkat Y

²⁸² ve isimleri ile V : ikdâm itmeleriyle Y

şimdi katl olunmaları bâbında, cümle kulların arz-ı niyâz iderler pâdişâhım” deyü, bir mufassal defter ibrâz idüp, içerüden altı nefer ağanın ve taşradan dahi hizmetlere karışan ba‘zı ağanın²⁸³ mecmû‘an otuz kadar âdemin ism ü resmleriyle ni-gâşte-i kalem tarafa rakam olmuşıdi. İsimlerini âvaz-ı bülend ile kırâ‘at ü beyân ve hayli feryâd u figân eylediler ve aşağıdan yek-zebân müsâ‘ade olunmasıçün ilhâh u ibrâm itdüklerinde ol hinde, kurb-ı hümayûnda hâzır olan Kâ‘im-makâm Vezîr Surnâ-zen Mustafâ Paşa, mezbûr Rûm Hasan Ağa‘ya hitâb idüp, “Bu defterinizde mestûr’l-esâmî olan âdemlerin kıtallerinden ferâgat ve mâlları ahz ve kendüleri nefy ü beled olmalarıyla kanâ‘at idiniz” deyü, bir söz söyledi. Aslâ fâ‘ide ve te’sîr itmedüğünden gayrı, kâ‘im-makâm paşaya, “Seni dahi isteriz” deyü, cevâb eylediler. Bu mukâleme esnâsında ruk‘a-i niyâz-ı manzûr-ı şehriyâr-ı bende-nevâz olıcak, bir sehl-i tevakkuf ve te’hîrden sonra maslahat-ı vakt-ı iktizâsı üzre Bostancıbaşı Malta Hasan Ağa‘ya hatt-ı şerîf virüp, mûcebince **[6a]** tâ‘ife-i mezbûrenin taleb itdükleri ağalardan mestûr’l-esâmî olanlardan Bâbü’s-sa‘âde Ağası Çalık Ahmed Ağa ve Dârüssa‘âde Ağası Behrâm Ağa ruk‘a-i fermân-ı kazâyâ teslîm-i gerden-rızâ idüp, fi’l-hâl kaydları görölüp, mahnûkan katl olundu.

Cesedleri dîvâr-ı sarâyın burc-ı bedeninden ol bî-amânların ellerine pür-tâb ve ilkâ²⁸⁴ kılındı. Matlûb-ı sâ‘irleri olan Hasodabaşı Hasan Ağa ve Hâce Bilâl Ağa ve Hazînedâr Yûsuf Ağa ve Câcu²⁸⁵ İbrâhîm Ağa, ol hîn-i musîbet-karînde havflarından firâr ve ihtifâ idüp, mevcûd olmamalarıyla ahz olunmalarıçün fermân-ı âlî vârid olup, tefahhus ve tecessüsleriçün etrâf ü cevânibe âdemler irsâl ve bostancı hasekileri ve dîvân çavuşları perâkende kılınup, “Anlar dahi bulundukda katl olunurlar” deyü, tâ‘ife-i mezbûreye cevâb virildikden sonra ol iki maktûllerin kâlb-i bî-cânları²⁸⁶ leb-i teşne-i hûn-i nâ-hakları olan gürûh-ı enbûh pençe-i kahrına giriftâr ve At Meydânı’ndaki diraht-ı çınâra ser-nigûn-ı berdâr oldu.

Firâr eyleyenler dahi ahz u²⁸⁷ katl olunmadıkca, cem‘iyyetlerin dağıtmamağa karâr virdiler ve ittifâk idüp, birazı Orta Câmi‘e gitdiler ve Dârüssa‘âde ağalığı, Eski Sarây Ağası Dilâver Ağa‘ya ve kapu ağalığı Hazînedârbaşı Ali Ağa‘ya ve Hasodabaşılık

²⁸³ ba‘zı aganın V : -Y

²⁸⁴ pür-tâb ve ilkâ V : pür-tâb-ı ilkâ Y

²⁸⁵ Câcu V : Câcı Y

²⁸⁶ bî-cânları V : bî-cânlarına Y

²⁸⁷ ahz u V : ahz olunup Y

yine Hasoda ağalarından Hâdim Halil Ağa'ya ve iç hazînedârlık Musâhib Solak Mehmed Ağa'ya ihsân buyuruldu.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Tulumcuzâde Abdurrahmân Efendi ve nasb-ı Memekzâde Mustafâ Efendi ve ba'dehu nasb-ı Hâcezâde Mes'ûd Efendi

İsmi defterde mevcûd şeyhü'l-İslâm Tulumcî Hüsâmezâde²⁸⁸ Abdurrahmân Efendi ağayân-ı haremî kadîmî enîs ü celîs bilge kâselîsî²⁸⁹ olup, dil-hâh-ı sipâha adem-i müsâ'adeye pâdişâh-ı cem-câh hazretlerini iğrâ ile müttehem ve²⁹⁰ derûnlarında ana gayz-ı müd-gâm²⁹¹ olduğundan mâ'adâ Kara Abdullâh Efendi'nin²⁹² helâkına bâdî kendü ile tevâfuk u ittihâdî olduğu müte'ayyin olmağla, tâ'ife-i mezbûre tarafından kâmetine münâsib ne gûne hil'at-i muhammen idüğü ma'lûmı olmağın, bir ân²⁹³ mukaddem tahlîs-i ser ü cân kaskına mansıbdan ferâğ-ı zarûrî ile ezhâr-ı zekâ ve Kudüs-i Şerîf kazâsını recâ idüp, sûret ü sûretinden bî-zâr oldukları cihetden mes'ûlî karîn-i husûl ve anın sevkiyle yerine re'îsü'l-ulemâ olmak için²⁹⁴ Memekzâde Mustafâ Efendi yâdigâr-ı mahlûl oldu²⁹⁵ ve ibn-i Tulum'ı pes-mândesi Üsküdar arpalığı husûsunda vârid olan su'âl-i makdûra cevâb: "Allâhü a'lem cenâb-ı cehâlet intisâbınıza ola" deyü, kalem-zen-i iftâ olup, iki nâmdâr²⁹⁶ hâce def'aten nâ'il-i murâd²⁹⁷ olmuşlar idüğü²⁹⁸ hamîr-i mâye-i şerr ü fesâd ve fenn-i vehhâbî ve nehhâbîde cellâd-ı müflis-i mâder-zâd e's-seyyi-i bed-nihâd²⁹⁹ ana medâni vâdî-i ikâd ve zinâd-ı fitnede üstâd birkaç şeyâtîn-i ins tebdîl-i câme vü destâr ile mecma'-i yeniçeriyân ve sipâhîye duhûl ve ervâh-ı habîse gibi vesâvis-i şeytâniyye ile ol sâde dillerin urûkına hulûl idüp, anların ilkâsıyla Memekzâde Mustafâ Efendi meftûn-ı beng ü bâde râşî³⁰⁰ vü mürteşî mantûk-ı har-ı³⁰¹ lâ-yefhem-i nâdânî ve rezâletde ilm-i sanâdîd-i cehle'l-hara ser-firâz denâ'et ü tama' ile emsâlinden mâ-sadak-ı [cehl-i] mürekkeb bir sefh-i sefele-şirrettdir. Ol handa³⁰² rütbe-i

²⁸⁸ Tulumcî Hüsâmezâde V : Tulumcuzâde Y

²⁸⁹ kâselîsî V : mu'îni Y

²⁹⁰ müttehem ve V : müddehim-i Y

²⁹¹ ana gayz-ı müd-gâm V : fücûr Y

²⁹² Kara Abdullâh Efendi'nün V : Kara Abdurrahman Efendi Y

²⁹³ tâ'ife-i ... bir ân V : -Y

²⁹⁴ sûret ... için V : -Y

²⁹⁵ oldu V : olduğu Y

²⁹⁶ nâmdâr V : nâ-murâd Y

²⁹⁷ murâd V : merâm Y

²⁹⁸ idüğü V : idi ki Y

²⁹⁹ bed-nihâd V : bed-nihâd ve Y

³⁰⁰ râşî V : nişîn Y

³⁰¹ har-ı V : -Y

³⁰² handa V : hânedânda Y

riyâset-i ulemâ kanda” deyü, askerin gulgulesi vâsıl-ı ruk‘a-ı³⁰³ sem‘-i eşref-i sultânî³⁰⁴ olmağın, zamân-ı nuhûset-i kıtırân nasbından on üçüncü sâ‘atde teşrîf-i latîf-i iftâ kâmet-i nâ-sâzî endâmından iftirâs ve erbâb-ı cem‘iyyetin rikâb-ı hümâyûna arz u recâları üzre meşîhat-ı islâmiyye sâbıkâ Anadolu kâdı-askerliginden ma‘zûl ulemâ-yı sâdeden³⁰⁵ Hâcezâde Mes‘ûd Efendi'ye tevcih ve ilbâs-ı hil‘at olundu.

Tevcih-i mühr-i vezâret-i sâniyen Siyâvuş Paşa

Mukaddemâ beyân olduğu üzre mühr-i hümâyûn ki,³⁰⁶ kapucılar kethudâsıyla Girid Serdârı Vezîr Deli Hüseyin Paşa'ya gönderilmişidi. Anı döndürmek için Sipâhî Mehmed irsâl ve sadâret-i uzmâ ile Kâ'im-makâm Surnâ-zen Mustafâ Paşa iclâl olundu. Ammâ sâ‘at-i râbi‘de asker hilâfgîrliği ile bu bir ehl-i garazdır. Sadâret-i uzmâ, “Bir gayrı bendelerine ihsân buyurulmak recâ olunur” deyü, cumhûr-ı asker tarafından Rûm Hasan Ağa rikâb-ı hümâyûna³⁰⁷ arz u niyâz itmekle, matlûblarına müsâ‘ade ve ol sâ‘at azl olunup mühr-i hümâyûn sâniyen sadr-ı sâbık Abaza³⁰⁸ Siyâvuş Paşa'ya lâyük görülmekle Silistre cânibinden Âstâne-i sa‘âdete³⁰⁹ da‘vet ve kâ'im-makâmlık vüzerâ-yı kubbe-nişînden Koca Yûsuf Paşa³¹⁰ya inâyet buyuruldu. Defterdâr Karagöz Mehmed Efendi dahi azl ü habs olunup, defterdârlık hizmeti³¹¹ Şâm'dan ma‘zûl Defterdârzâde Vezîr Mehmed Paşa'ya virildi. Li-emr-i münhem Çavuşbaşı Mahmûd Ağa bir gün kapucılar odasında habs ve tevkîf olunup, rûz-ı diğer müjde-i afv ile taltîf olunmuş iken şükren li-ni‘meti'l-halâs kapısı önünde irâka olunan dem-i³¹² kurbân yeniçeriyânın manzûrî olıcak, “bunu itlâk bize rağmendir” deyü, ittifâkları bî-çârenin seyf-i hayf ile maktûl ve diraht-ı çınârda eslâf-ı eclâfına mevsûl olmağa sebep oldu.

Pîrân-ı post-nişîn-i Bektâşiyye ağa-yı cedîd için ocakdan ağa olduğına rızâ virmemeğın, yevm-i sâlisde azl ile iz‘âc ve harem-i hümâyûndan Çukadâr Boşnak Mahmûd³¹³ Ağa ihrâc, ağa-yı ma‘zûl dahi selefi Mehmed Ağa gibi muhtefî ve nâ-bûd oldı.

³⁰³ rik‘a-ı V : -Y

³⁰⁴ eşref-i sultânî V : hazreti şehriyârî Y

³⁰⁵ sâdeden V : a‘lâmdan Y

³⁰⁶ hümâyûn ki V : -Y

³⁰⁷ hümâyûna V : hümâyûn-ı mülûkâneye Y

³⁰⁸ Abaza V : -Y

³⁰⁹ sa‘âdete V : sa‘âdet-âşiyâne Y

³¹⁰ Paşa'ya V : Paşa hazretlerine ihsân ve Y

³¹¹ hizmeti Y : -V

³¹² dem-i V : -Y

³¹³ Mahmûd V : Mehmed Y

Bundan akdem üç def'a defterdârlıktan ma'zûl olan Halıcızâde Vezîr Mehmed Paşa'yı ulûfeye züyûf akça virilmek töhmet ve hıyânetiyle katl olunmak için Surnâ-zen Vezîr Mustafâ Paşa kâ'im-makâmılığına rikâb-ı hümayûna lisânen arz idüp, fermân-ı pâdişâhîle³¹⁴ Yedikulle'de habs itdirmişidi. Dâm-ı mezbûrda dört gün mahbûs olduktan sonra âkıbet halâs olmayup, mâh-ı mezbûrun on birinci Salı gününde³¹⁵ katl olundu ve cesedi üç gün Yedikulle önünde alûde-i hâk ü gubâr ba'dehu savn-ı İlâhî penâhı olmağın mesle-i rûzgâr olmadın³¹⁶ mütevârî-i künc-i mezâr oldu.

Yevm-i mezbûrda defterde mestûru'l-esâmî olanlardan Hasodabaşı Hasan Ağa ve İç³¹⁷ Hazînedâr Yûsuf Ağa ve Vâlide Sultân Ağası Câcu İbrâhîm Ağa giriftâr u katl ve tâ'ir-i rûhları kafes-i bedenden remîde ve kâlbüd-i bedenleri eşkıyâ mübâşeretile³¹⁸ At Meydânı'nda murg-ı ishâk-nigûn ve³¹⁹ diraht-ı çınârda âremîde olup, yevm-i sânde merci'-i erbâb-ı a'mâl-i seyyi'e olan Meleki Usta ve üçüncü gün şevher-i bed-ahterî³²⁰ Şa'bân Halîfe ve Hâce Bilâl Ağa dahi çınâr ağacında berdâr ve ol diraht-ı nâ-mübârek şecere-i kavaka nümûdâr oldu. Ukalâ-yı cihân bu musîbet-i azîmenin keyfiyyet-i³²¹ esrârından hayrân ve ser-gerdân kalmışlar idi. İstanbul'un bir şâ'ir-i mâhir-i pesendîde-tarzı³²² bu kıt'a-ı ma'nîdâr nagzı³²³ keşîde-i rişte-i nazm-ı dürrerbâr ve tehallûf-i meclis-i zurafâ-yı her diyâr eyledi:

Nazm

Gûş-i Merîh'e irüp tantana-i tîg-i Celâl

Lerzenâk itdi bu gavga kürre-i âfâkı

Oldı mahmûr niçe mest-i³²⁴ müdâm-ı devlet

Câm-ı ikbâle ne tarh itdi bilinmez sâkî

Bâğbân-ı felek-i kîne-güzârı gör-kim

At Meydân'na dikdi şecer-i kavakı

³¹⁴ pâdişâhîle V : pâdişâh-ı kişver-güşâ ile Y

³¹⁵ gününde V : gün Y

³¹⁶ olmadın V : olmadı Y

³¹⁷ İç V : -Y

³¹⁸ mübâşeretile V : mübâşeretlerle Y

³¹⁹ murg-ı ishâk-nigûn ve V : -Y

³²⁰ ahterî V : ahter Y

³²¹ keyfiyyet-i V : keyfiyyet ve Y

³²² tarzı V : tavrı Y

³²³ ma'nîdâr nagzı V : ma'nîde M

³²⁴ mest-i V : mest ve Y

Maslûblardan mâ‘adâ matlûb olan Gümrük Emîni Hasan Ağa ve Tersâne Emîni Sâlih Ağa ve Deli Birâder Ahmed Ağa ve Topkapulı Mustafâ Ağa ve Mi‘mâr Mustafâsı mütevârî-i gıyâbetü'l-cübb-i ihtifâ olup, hâneleri mahtûm ve nâmlarına vesîka-i vücûb-ı katl merkûm oldu.

Ağa-yı sâbık u esbak kethudâ-yı mezbûr Osman Ağa³²⁵ dahi kemâlile tesettür ü ihtifâ belâsına mübtelâ olup, lâkin ağa-yı esbakdan mâ‘adânın hânelerine dest-i istîlâ vaz‘ olunmadı. Beş gün kadar kemâ-kân³²⁶ cem‘iyyet perîşân olmayup ve³²⁷ bu hengâme sebebinden dükkânlar açılmayup çârsû bâzâr umûrî mu‘attal olmuşıdi.³²⁸ **[6b]** Bir takrîble ganî vü fakîrde emn-i hâtırî mefkûd olup, herkes kendüye “ne gûne sitem isâbet ide³²⁹,” deyü, bâdiye-i endûh³³⁰ u gam ser-geştesi³³¹ oldukdan sonra, muhtefiler ele girüp ber-vech-i sezâ cezâları virilmek üzre silk-i cem‘iyyet-i gûsiste³³²-nizâm ve rişte-i gîr ü dâr³³³-ı karîn-i infisâm altıncı gün ki,³³⁴ mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih günidir,³³⁵ ikindiden sonra ashâb-ı cem‘iyyet meydândan³³⁶ dağılmağa ve câ-be-câ dükkânlar açılmağa başladı. Ammâ defterlerinde mestûru'l-esâmî olup,³³⁷ ihtifâ idenler dahi bulunmalarıçün ihtimâm olunup kûşe-be-kûşe aranmakda idi.

Egerçi bu mâdde tahakküm-i ale's-sultân yüzünden asker ikdâm itdüğü vaz‘-ı küstâhî tavr-ı edebden hâric olup, kaziyyede fatîr u hamîri olmayan bir iki bî-günâh tebâh olduğu cihetden münker olduğu emr-i mukarrerdir. Lâkin dîde-i insâf ile nazar olunsa bu tecemmü‘ün Devlet-i Aliyye'ye nef‘i³³⁸ vâsıl derece-i ayne'l-yakîndir. Filhakîka, ağayân-ı harem-i hümâyûndan nevbet-i saltanat-ı ebed-peyvend Mehmed Hanî'de cümlete'l-mülk-i devlet rûz-ı efzûn olup, zu‘mlarınca sultân-ı heft-ıqlîm hazretlerine şerîk ü sehîm dahl ü hurûc ve nuhûset müdâhaleleriyle menâsıb-ı seyfiyye ve ilmiyye-i Osmâniyye ber-hemezede-i herc ü merc olmuşıdi³³⁹.

³²⁵ Aga V : -Y

³²⁶ kemâ-kân V : -Y

³²⁷ cem‘iyyet perîşân olmayup ve V : cem‘iyyet ve perîşân olmayup Y

³²⁸ olmuşıdi V : kalmışıdi Y

³²⁹ ide V : ider Y

³³⁰ endûh V : tefekkür Y

³³¹ ser-geştesi V : ser-geşte Y

³³² şikeste Y : keste V

³³³ gîrûdâr V : gîrdâr Y

³³⁴ ki V : -Y

³³⁵ günidir V : günü Y

³³⁶ meydândan V : -Y

³³⁷ olup V : olan Y

³³⁸ nef‘î V : nefî Y

³³⁹ olmuşıdi V : idi Y

Her biri bildikleri gibi safâ³⁴⁰ bağçeler³⁴¹ ve çiftlikler ve mükellef sarâylar ve gayret-i havârî cevârî zabt ve tavîle-i temellüklerine ikişer ve üçer yüz semend-i dil-pesend³⁴² rabt idüp, sâ'ir erbâb-ı ihtîşâm bi't-tamâm müheyyâ vü âmâde ve nakd-i cins-i tuhaf u tefârîk hadden ziyâde olduğundan mâ'adâ, “mebâdâ zelk-ı kadem vâkî' olup, Harem'den ihrâc oluna” deyü, dür-endîşâne Mısır'da âlî-sarây ve mahsûldâr köyler ve alîk u cerâyê ulûfeler³⁴³ idinmişler idi.

Farazâ mâlları dürüst çıkup, nâm-ı âzâdî ile dergâhdan tard u ib'âd olunsa beş yıllık bir ağa ednâ mertebe Mısır hazînesiyle gidüp, kemâl-i haşmet-i bâhire ve dârât-ı zâhire ile Kâhire'de nakd ü vakt-i ömürlerin istîfâ-yı müstelezzât-ı dünyeviyyeye sarf iderler. Merhûm³⁴⁴ İbşir Mustafâ Paşa bu³⁴⁵ gürûh-ı mekrûhı istîsâl ve pâdişâh-ı İslâm hazretlerin³⁴⁶ selleme'l-mülkü's-selâm mesned-nişîn istiklâl itmek sevdâsının ser-dâdesi ve eslâf u ahlâfı dahi bu temennânın üftâdesi olup, mizâc-ı meleke ahlât-ı reddiyye-i sevdâvîyyeden tahlîse envâ'-ı tedâbîr sarfında taksîr itmediler. Lâkin bi-hükm-i takdîr te'sîri olmayup, ol derd-i hasretile bî-tab ü tüvân terk-i ser ü cân itmişleridi. Çün tavâşî-i bî-tehâşînin sıklet-i vücûd-ı kesâfet-âlûdlarından keştî-i girânbâr-ı devlete nev'an hiffet gelecek zamân-ı mev'ûd hulûl eyledi. Me'mûl olmayan tâ'ife elinden vüzerâ-yı akvîyâ³⁴⁷ kâdir olmadıkları hüner zâhir ve sarây-ı hümayûn levs-i rû-siyâhân-ı bî-emândan bir miqdâr tâhir³⁴⁸ olup, zulmet-i kesâfetleri³⁴⁹ muzmahil oldu. Ümîd-i sâdik oldur ki, Kâhire-i mağribiyye³⁵⁰ sâye-endâz-ı nuhûset olan rû-siyâhân-ı bed³⁵¹-âyîn zıll-i sakîl-i vücûd-ı nuhûset-âlûdları düvel-i diyâr-ı celîlül-l-i'tibârdan dahi zâ'il olmağla halk-ı âlem şâd [u] hurrem olup, hânedân-ı Âl-i Osman ve yümn-i indifâ'-ı nuhûsetleri safahât-ı mülûk ü milletde nümâyân ola.

Vesâvis-i şeytâniyye ile kethudâ-yı yeniçeriyân ma'zûl Osman Ağa künc-i³⁵² ihtifâda alâ-rivâyetin kendü fi'liyle maktûl bulunup, gerdeninde harîrden şalvar-ı bend-i maktûl ve mâh-ı mezbûrun on yedinci gün sâye-i diraht-ı ma'hudda birkaç sâ'at ma'rûz-

³⁴⁰ bildikleri gibi safâ Y : -V

³⁴¹ bağçeler V : bağçe Y

³⁴² metinde sehven “semend ü dil-pesend” olarak yazılmıştır.

³⁴³ alîk u cerâyê ulûfeler V : dürlü dürlü akârlar Y

³⁴⁴ Merhûm V : Merhûm ve ma'fûr Y

³⁴⁵ bu V : bir Y

³⁴⁶ hazretlerin V : hazretleri Y

³⁴⁷ akvîyâ V : arâya Y

³⁴⁸ tâhir V : zâhir Y

³⁴⁹ metinde sehven “zulmet ü kesâfetleri” şeklinde yazılmıştır.

³⁵⁰ Kâhire-i Mısıriyye'ye olmalı.

³⁵¹ bed V : bin Y

³⁵² künc-i V : künc ve Y

ı nazar-ı³⁵³ yeniçeriyân ve sipâh ba‘dehu amel-i bedi³⁵⁴ ve kesb-i yedi ile ârâmgâhı hâk-i siyâh anın dahi terekesi mazbût-ı beytü'l-mâl olup, bî-çâre âhirete vebâli ile gitdi.

Âmeden-i Vezîr-i a‘zam Siyâvuş Paşa be-Âstâne³⁵⁵

Ve mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Penc-şenbih gününde³⁵⁶ Siyâvuş Paşa vezîr-i a‘zamlıkla Silistre'den ber-mûceb-i fermân-ı hümayûn-ı kişver-güşâ ile³⁵⁷ kat‘-ı menâzil tayy-i merâhil³⁵⁸ iderek ancak kırk elli âdem ile İstanbul'a³⁵⁹ dâhil ve dâmen-bûs-ı³⁶⁰ padişâhî şerefine nâ‘il olup, mu‘tâd-ı kadîm üzre semmûrlı ve sâde iki kat hil‘at-ı fâhire ile tekrîm ü iltifât-ı azîmle ta‘zîm-i makâm-ı evvelde sâniyen mukîm olundu.

Kurbâb-ı³⁶¹ cem‘iyyetin taleb itdükleri âdemlerden Gümrük Emîni Hasan Ağa Galata'da bir fakîrhânesinde³⁶² destgîr olup, birkaç gün habs ve teftîş³⁶³ ile sîne-fikâr u dil-rîş olduktan sonra ten-i bî-cânı sâha-ı çınârda bir miqdâr³⁶⁴ karâr ba‘dehu azm-i künc-i mezâr eyledi.

Ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in ikinci Çehâr-şenbih gününde Kapudan Vezîr Surnâzen Mustafâ Paşa zafere³⁶⁵-i hareket-i şe‘âmetine mübtelâ ve mukaddemâ üç sâ‘atlık vezâretten hamîr-i maye-i ömri belâ olup, eyâlet-i Arz-ı Rûm ile mihmân ve isti‘câl üzre gitmesi tenbîh ve fermân³⁶⁶ olundu ve mâh-ı mezbûrun üçüncü Penc-şenbih gün kapudanlık sâbıkâ Haleb'den mahsûr ve ma‘zûl ve ba‘dehu Anadolu eyâleti virülüp kabûl itmeyüp de, Âstâne'de³⁶⁷ kûşe-i humûl olan Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya³⁶⁸ ihsân buyuruldu.

Ve rûz-ı mezbûrda künc-i gürîz-i muhtefilerden Cingâne Beğ'i Deli Birâder dimekle ma‘rûf Ahmed Ağa Yenisarây semtinde dest-gir olup, Vezîr-i a‘zam sarâyında pençe-i³⁶⁹ şikence-i cellâda giriftâr ve cesedi birkaç sâ‘at gunûde-i çınâr olduktan sonra

³⁵³ nazar-ı V : -Y

³⁵⁴ bedi V : -Y

³⁵⁵ Âsitâne V : Âsitâne-i sa‘âdet Y

³⁵⁶ Penc-şenbih gününde V : Salı günü Y

³⁵⁷ kişver-güşâ ile Y : -V

³⁵⁸ tayy-i merâhil Y : -V

³⁵⁹ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa‘âdet-aşiyâneye Y

³⁶⁰ bus-ı V : bus-ı hazreti Y

³⁶¹ Kurbâb-ı V : Kurbât-ı Y

³⁶² fakîrhânesinde V : fakîr âdemün hânesinde Y

³⁶³ habs ve teftîş Y : haps-i teftîş V

³⁶⁴ bir miqdâr-ı V : -Y

³⁶⁵ zafere V : sefere Y; olarak yazılan bu kelime anlamsız durmakta “tafra” kelimesi daha uygun düşmektedir.

³⁶⁶ fermân V : fermân-ı Âlî-şân Y

³⁶⁷ itmeyüp de, Âsitane'de V : itmeyüp Âsitâne-i sa‘âdetde Y

³⁶⁸ Paşa'ya V : Paşa hazretlerine in‘âm ü Y

³⁶⁹ Vezîr-i a‘zam Sarâyı'nda pençe-i V : vezîr-i a‘zam hazretlerinün sarây-ı âlilerinde Y

künc-i teng ü târ-ı mezâra intikâl ve ervâh-ı güzeşteğân-ı sanâdîd-i Beşânika'ya ittisâl³⁷⁰ eyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun dördüncü³⁷¹ Cum'a gün rakam-zede-i harîta-i tahrîr olunduğı üzre mühr-i hümayûn ile giden kethudâ-yı bevvâbân Benefşe'den üç def'a Girid'e saldırıp, adem-i müsâ'ade-i rûzgâr ile kenâra yanaşmak müyesser ve emâneti sâhibine teslim mukadder³⁷² olmadı. Merre-i sâlisede yine Benefşe sâhiline vâsıl olmuş idi ki, Sipâhî Mehmed Ağa³⁷³ fermân-ı mütehattimü'l-iz'ânı³⁷⁴ kethudâya teblîğ itmeğın alâ-rivâyetin ba'de'l-imtinâ' Sipâhî Mehmed Ağa³⁷⁵ ile hem-rikâb-ı iyâb ve hâk-i Âsitâne-i râstâna³⁷⁶ rûymâle şitâb idüp, hâtem-i Süleymanî, Siyâvuş Paşa'ya müselleme³⁷⁷ ve hakîkî vezîr-i a'zam³⁷⁸ oldu.

Ol gün sâbıkâ firâr-ı ihtifâ idüp, ismi mestûru'l-esâmî-i defter olanlardan Tersâne Emîni Sâlih Ağa ve Topkapulı Mustafâ Ağa, Mahmûd Paşa semtinde Sarı Solak hânesinde giriftâr-ı dest-i talebkârân ve hemân ol gice Vezîr-i a'zam sarâyında³⁷⁹ mühr geldüğü şükrâneye kurbân olup, diraht-ı ma'hûd pür-veyl sâyesinde ihyâ-i leyl ve irtesi³⁸⁰ mâh-ı mezbûrun beşinci Şenbih gün taraf-ı mahalle-i hâmuşâne cerr-i zeyl itdiler.

Ve altıncı Bâzâr gün, sadr-ı sâbık Süleyman Paşa,³⁸¹ hükûmet-i eyâlet-i Bosna ile tağrîb olunup, ehli olmaduğı³⁸² sadr-ı sadârete kadem-nihâde olduğı için bi-hükm-i hâkim-i mahkeme-i takdîr tezlîl ve tahkîr ile te'dîb olundu.

Ve yevm-i mezbûrda mukaddemâ Gürcü Mehmed Paşa hil'at-pûş-ı vezâret-i uzmâ oldukda, devlet-i pâ-derhevâ-yı iğbal-i dünyâya istinâd ve hande-i hezl-âmîz dehr-i pür-kahra i'timâd idüp, kevkeb-i bahtı derece-i irtifâ'dan mütenezzil olan Siyâvuş Paşa'nın³⁸³ vâkı' gayr-i vâkı' bünyân-ı vücûdını mütezelzil itmek murâd-ı fu'âdı olmak

³⁷⁰ ve...ittisâl V : -Y

³⁷¹ dördüncü V : on dördüncü Y

³⁷² mukadder V : mukarrer Y

³⁷³ Ağa Y : -V

³⁷⁴ mütehattimü'l-iz'ânı V : vâcibü'l-iz'ânı Y

³⁷⁵ Ağa Y : -V

³⁷⁶ Âsitâne-i râstâna V : Âsitân ü Âsitâne Y

³⁷⁷ Paşa'ya müselleme V : Paşa hazretleri sellemü'l-İslâm Y

³⁷⁸ vezîr-i a'zam V : vezîr-i a'zam hazretleri Y

³⁷⁹ sarâyında V : hazretlerinün sarây-ı âlîlerinde Y

³⁸⁰ irtesi V : irtesi gün Y

³⁸¹ Süleyman Paşa V : hazretlerine Y

³⁸² olmaduğı V : olmadığı Y

³⁸³ Paşa'nın V : Paşa hazretlerinün Y

i'timâdı sebeb-i ezmâr-ı gayz olmuşıdi. Lâ-sipîhr-i bed-³⁸⁴mihr-i vaz'-ı evvele izhâr-ı peşîmânî ve Siyâvuş Paşa'ya yine âgâz-ı mihrîbânî idüp, sâniyen mütesaddî-i hizmet-i dergâh-ı mecd ü ikbâl olıcak a'mâl-i meleke afv u if[d]âle³⁸⁵ mecâl olmayup, taraf-ı bahrdan nâm-ı eyâlet ile Kıbrıs'a nefy ü irsâl olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun yedinci Dü-şenbih gün muhtefilerden Mi'mâr Mustafâsı dahi Üsküdar'da ahz olunup, Vezîr-i a'zam sarâyında³⁸⁶ maktûl ve cesedi sâye-i şecere-i mel'ûne-i ma'hûdeye mevsûl olup, birkaç sâ'atden sonra peygûle-i vahşet-medâr-ı mezâra hatt-ı rahl-ı karâr eyledi.

Ve sekizinci Salı gün Hasoda eskilerinden Sührab Mehmed Ağa büyük mîrâhûr olup, taşra çıkdı ve rûz-ı vak'ada bir günlük fetvâdan ma'zûl Memekzâde Mustafâ Efendi muktezâ-yı cibilliyeti üzre tahsîl-i rûtbe vü câh sevdâ-yı vesvese-fersâsından tahliye-i dimâg ve ol dagdaga-i bî-me'âlden ferâg itmedüğü cihetden künc-i inzivâda bir fitne zuhûrına çeşm-i dûhte-i râh-ı intizâr ve ol yolda bezl-i [mâl-ı] bî-hisâbdan adem-i ictinâbda bî-ihtiyâr olup, beş on sâ'at dâm-ı teshîre râm itmiş iken, kaçırduğı vahşî şikâra dîger-bâr vesbe-i³⁸⁷ gazanferiyye eylemeğe fırsat-bîn idüğü rukabâ-yı devletin yakînen ma'lûmı³⁸⁸ olmağın tedârükine isti'câl ve mâh-ı mezbûrun onuncı Penc-şenbih gün iki çavuş ile menfiyyen Burusa'ya irsâl olundu.

Ve Nakîbü'l-eşrâf Seyrekzâde Efendi mukaddemâ ocak ağaları vak'asında hevlengîz rûz-ı rûstehîzinde dâhil-i halka-i cem'iyet-i Bektâşîyân ve temşiyet-i murâdları emrinde dâmen-der-miyân olup, tarafgîrlikleri mizmârından hâiz-i kasabu's-sebk olmak recâsına bezl-i makdûrda kusûr itmemişiken, me'mûl-i zuhûr idüp ve hemîşe asker tarafında bulunmağı hüner sanup, bu def'a dahi sipâh cânibinden temşiyet-i âgrâzları bâbında şehriyâr-ı vâlâ-cenâb hazretlerine ilhâhî dâ'ire-i³⁸⁹ edebden bed-rev ve ser-³⁹⁰çeşme-i hâtır-ı âtırların mükedder itmeğın rûz-ı mezbûrda çavuşân-ı bî-emân ile arpalığı olan Mudanya'ya ol dahi nefy ü iclâ ve sû-i sanî' cezâsının bir miqdârı ibkâ olundu.

³⁸⁴ Lâ-sipîhr-i bed-V : -Y

³⁸⁵ ifsâle VY : dogrusu "ifdâle" olıcak

³⁸⁶ Sarâyı'nda V : hazretlerinün sarây-ı âlîlerinde Y

³⁸⁷ vesbe-i V : desbe-i Y

³⁸⁸ ma'lûmı V : ma'lûmları Y

³⁸⁹ dâ'ire-i V : dâ'ire ve Y

³⁹⁰ be-der ve ser-V : -Y

Mansıb-ı mahlûl-i nikâbete Ankaravî nakîb-i mahrûm ibn-i nakîbü'l-merhûm³⁹¹ mu'ayyen olup, ol sadr-ı celîl mahdûm-ı nebîl ile müzeyyen [7a] oldu.

Vak'a zuhûrunda sekbânbaşı iken zâbit-i yeniçeriyân olan ağayı Siroz'a imhâli ihmâle haml idüp, emn-i hâtır ile hânesinde karâr itmişken, nâmına İlbasan sancağı menşûrî tahrîr olunup, rûz-ı mezbûrda bilâ-te'hîr, me'mûr olduğu mahalle îsâl için çavuşân-ı bî-emân ile gönderildi ve kethudâ-yı bevvâbân-ı mezkûr, istirdâd-ı mühr-i şerîf için giden Sipâhî Mehmed ifsâdıyla mazhar-ı kahr u kîn³⁹² ve mîr-livâ-yı Dukakin olup, hizmeti mukâbelesinde Sipâhî Mehmed deryâ-yı eltâf-ı bîhadd-i sadr-ı a'zama fazla ser-bevvâbân-ı dergâh-ı âlî gürûh-ı enbûhuna mülhak oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Şenbih gün, mukaddemâ yeniçeri ağalından ma'zûl ve muhtefî olan Mehmed Ağa, Ayasofya etrâfında nihân olduğu bir hânedede giriftâr-ı dest-i taleb-kârân olup, kantara-i ademden güzâr ve menzil-i hevl-nâk-i zîr-i hâkde hatt-ı rahl-ı karâr eyledi ve vükelâ-yı devlete itmînân-ı kalb gelmemekle müftî-i sâbık Ebû Sa'îd Efendi³⁹³ şeref-yâb-ı hükûmet-i Beytu'llâhi'l-harâm ve Seyrekzâde Efendi hâkim-i³⁹⁴ Medînetü'r-Resûl aleyhi's-selâm³⁹⁵ olup, Memekzâde Mustafâ Efendi dahi mücâveret-i ümmü'l-kurâ *şerrefe'llâhü te'âlâ* ile me'mûr oldılar.

Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa hazretleri³⁹⁶ hummâdan munharifü'l-mizâc olmağın, mezbûr İstanbul'a dâhil ve avârız-ı kâsîmetü'z-zuhr-ı ekdârdan za'fı kuvvete ve kuvveti za'fa terakkî hâsıl itmekle, inâyetlü pâdişâh³⁹⁷ hazretleri birkaç def'a semmûr-ı hâssa ile vezîr-i mezbûrun kalb-i alîl-i mahzûnuna ilkâ-yı sürûr ve hubûr buyurdıklarından gayrı iyâdesiçün bizzât cenâb-ı saltanat-me'âbları azîmet buyurup, tebdîl tarîkiyle sarâyına teşrîf ve hâl ü hâtırın kemâl-i iltifât-ı mülûkâneleriyle taltîf buyurdılar ve mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Salı gününde, Silihdâr Çil Ahmed³⁹⁸ Ağa'ya vezâret ile Diyâr-ı Bekr eyâleti virilüp, Harem-i muhteremden çıkdılar ve kendü ile bile iki yüzden mütecâviz gılmân behremend ü şâd-mân olup, bölüklere kayd olundılar.

Rûz-ı mezbûrda hâliyâ bi'l-fi'l baş defterdâr olan Defterdârzâde Vezîr Mehmed Paşa küşte-i şemşîr-i siyâset olan yigirmi kadar maktûl âdemlerin, husûsâ Melekî

³⁹¹ ibn-i nakîbü'l-merhûm V : ibni'l-merhûm Y

³⁹² mazhar-ı kahr u kîn V : mazhar ve kîn Y

³⁹³ Efendi V : Efendi hazretleri Y

³⁹⁴ hâkim-i V : -Y

³⁹⁵ aleyhi's-selâm V : aleyhi's-salavatü's-selâm Y

³⁹⁶ hazretleri Y : -V

³⁹⁷ rûy-ı zemîn Y : -V

³⁹⁸ Silihdâr Çil Ahmed V : Silihdâr-ı şehriyârî kişver-güşâ Ahmed Y

Usta'nın reşk-i Kârûnı olan muhalledfât-ı emvâl ü erzâkına vaz'-ı yed-i hıyânet istîlâ idüp, "Taraf-ı mîrîye öşrî mertebesin göstermedüğünden gayrı, eşkıyâ ile nihânî ihtilât ve ülfet ider" deyü, vezîr-i a'zam rikâb-ı şeref³⁹⁹-intisâb-ı sultânîye, bi'd-defe'ât def'-i mezâhim maksadıyla arz u i'lâmı ve müftî-i fitnenin vezîr-i a'zam hâtırın ri'âyetden mâ'adâ, ünsi hasebiyle sadr-ı sadârete su'ûd sûretinde, kendüye dahi vücûd virmemek ihtimâl-i gâlibi ile i'dâmı emrinde⁴⁰⁰ bezl-i nakdîne-i ihtimâmı bâ'is-i temevvüc-i deryâ-yı kahr-ı sultân-ı dehr olmağın, bir gice bostâniyân habsine ibtilâdan sonra, nakd-i cân fedâ⁴⁰¹ itmek ile ba'de'l-asr Sarây-ı âmireye⁴⁰² getirilüp, fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâh⁴⁰³ ile katl olunup, kayd-ı dünyâdan rehâ buldı. Mevcûdî taraf-ı saltanat-ı aliyye'den mazbût ve defterdârlık Sarı Ali Efendi'ye tevcîh ve yed-i istîlâsı emvâl-i sultânîyyeye sâniyen mebsût oldu.

Vefât-ı Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Boynuyaralı Mehmed Paşa

Mâh-ı Receb'in guresi Çehâr-şenbih gicesi, Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa *bi-emri'llâhi te'âlâ*, mübtelâ olduğu hummâ-yi muhrikadan fevt olup, irtesi gün maktûl Defterdâr Vezîr Mehmed Paşa ile ikisinin bile cenâze namâzları bir günde kılındı ve Ali Paşa bin Atîk Câmi'î hareminde ancak vezîr-i a'zam defn olundu.

Huzûr-ı hümayûn-ı şehriyârîde ba'dehu akdû'l-müşâvere ve ittifâk-ı umûm ile mühr-i şerîf-i sadâret, Şâm⁴⁰⁴ vâlîsi olan Vezîr Boynuyaralı Mehmed Paşa'ya irsâl ve kubbe vüzerâsından yine Koca Yûsuf Paşa hil'at-ı kâ'im-makâmı ile iclâl olunup, gâlibâ vezîr-i a'zam[a] Anadolu'ya müstevlî olan eşkıyâdan, memâlik-i mahrûsayı tathîr buyuruldu.

Ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Çil Ahmed Paşa, haslar ile kubbe-nişîn oldu ve altıncı Dü-şenbih gün, Harem-i muhteremden hazîne kethudâsı olan Ma'anzâde Hüseyin Ağa, kapucıbaşılıkla ber-murâd, anın yerine Hasoda'da peşkîr gulâmı Pehlevân Hüseyin Ağa, hazîne kethudâlığı hil'atıyla⁴⁰⁵ dil-şâd olundu ve tokuzuncı Penc-şenbih gününde, Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya dört yüz kîse akça teslimiyle Kâhire-i

³⁹⁹ şeref-i V : -Y

⁴⁰⁰ i'dâmı emrinde V : i'dâmını Y

⁴⁰¹ fedâ V : firâr Y

⁴⁰² âmireye V : Sultânî'ye Y

⁴⁰³ pâdişâh V : kişver-güşâ Y

⁴⁰⁴ Şâm V : Şâm-ı dârû's-selâm Y

⁴⁰⁵ hil'atıyla V : hizmetiyle Y

Mısır hükûmeti tevcîh ve yerine kapudanlık Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Ken'ân Paşa'ya ihsân buyuruldu.

Vâlî-i Mısır olan mezbûr Kara Mustafâ Paşa, Mısır'a⁴⁰⁶ müte'allik ba'zı umûr sipâriş olunmak için, bir gün da'vet-i hümayûnla Yalı Köşkü'nde dâhil-i huzûr-ı pâdişâhî oldukda, ba'dehu küllî kelâm kendü Mısır'a vâsıl olmazdan mukaddem, selefi Vezîr Haseki Mehmed Paşa'nın, Mısırlı muhasebesin görüp lâkin muktezâ-yı cibilletleri üzre arzına bâ'is-i nakîsa olıcak, evzâ'-ı na-ma'kul itmeyeler ki, vüzerânın arzı, pâdişâh hazretlerinin arzıdır. "Eğer zimmetinde mâl çıkup cümlesin anda edâ iderse fe-bihâ ola, Âstâne-i sa'âdet'de bî-kusûr edâ itmek üzre, hüccet itdirdiklerinden sonra kendüsi Mısır'da eğlendirmeyüp, resm-i kadîm üzre azîm alay ile çıkarup tevkîr ve ta'zîmle yollayalar" deyü, recâ eylediği hatt-ı şerîf, ol sâ'at tahrîr ve ihsân ve kendünün bu makûle müceb-i siyânet-i arz-ı devlet olan re'y-i isâbet-karînine hayli istihsân buyuruldu.

Gulüvvî-i asker ve katl-i bakâyâ-yı eşkıyâ-yı sipâh

Mukaddemâ nakş-ı harîta-i beyân olduğu vech⁴⁰⁷ üzre, esâfil-i askeriyye yüzünden umûr-ı külliyye zuhûr ve şehir-i İstanbul'ı niçe eyyâm, münbit-i hâr-ı ekdâr şerr ü şûr idüp, zemmâm-ı⁴⁰⁸ hall ve akd-i umûr-ı saltanat-ı vükelâ-yı devlet elinden rübûde-i dest-i istilâları olup, Ağalar Vak'ası zuhûr ideliden berü, zümre-i sipâhiden Rûm Hasan Ağa ve Şamlı Mehmed Ağa ve Yamak Ali Ağa ve Arnavud Kara Osman Ağa ve bunlar emsâli birkaç küştenî-i bî-edeb, vak'da-i ma'hûdda mâ-meleki dûşunda ve başının traşı göğsünde birer meflûk u su'lûk iken, müsâ'ade-i istidrâc ile muktezâ-yı eşkıyâ vü erâzil ve pişvâ-yı [e]şkâ pîşegân-ı esâfil olup, anlar kuvvetiyle az zamânda mâl-ı Kârûn'ı tahsîl ve her nev'idenden esbâb-ı ihtîşâmı tekmîl idüp, "Meydân Ağaları" unvânıyla, zebân-zed-i cumhûr ve müsâ'ade-i iqbâl-i çend-rûze-i rûzgârda mağrûr olmuşlar idi.

Vak'a gün mezkûr Rûm Hasan Ağa, mechûl-i erbâb-ı cem'iyetden îsâl-i haber bahânesiyle, birkaç def'a huzûr-ı hümayûn-ı şehriyârîye duhûl itmek takarrübüyle, birkaç gün içinde hayli şöhrat ü şân bulup, müşârûn-ileyh bi'l-benân olmuş idi. Kendü emsâli mezbûr birkaç nefer erâzil ü nekbet dahi kendüye mu'în ü zahîr ve muvâfakat ü

⁴⁰⁶ Mısır'a V : Mısır-ı Kâhire'ye Y

⁴⁰⁷ vech Y : -V

⁴⁰⁸ şerr ü şûr idüp, zemmâm-ı V : şerr ü şûr-ı amân Y

mu'âvenet ve tantana-i şöhetleri evc-gîr olmak ile vükelâ-yı devletden bî-tekellûf ba'zı hidemât ve menâsıb tevcîhâtına müte'allik recâlarına, bi-hasebi'l-iktizâ vükelâ-yı devlet tarafından dahi müsâ'ade olunmağla ziyâde yüz bulmuş, cüz'î ve küllî umûra müdâhale itmeleriyle sâhib-i redd ü kabûl olmuşlar idi.

Bu esnâda Anadolu'da alem-efrâz-ı isyân üzre⁴⁰⁹ olan Sivas Beğlerbeğisi Seydî Ahmed Paşa gâ'ilesi ber- taraf olmayup, eşkiyâsı istîlâsından nâşî hâne-harâb olan yeniçeri ve sipâh-ı dergâh-ı merâhim-destgâha gelüp, İbşir Mustafâ Paşa⁴¹⁰ katlinde bulunan sipâh tâ'ifesine ihânet üzre olmağla mezkûr ber-muktezâ-yı cem' iyyet-i tâ'ife-i merkûmeyi himâyet tarîkiyle, İstanbul'da olan sipâh ittifâkıyla mâh-ı mezbûrun on üçüncü Dü-şenbih gününde tavâ'if-i askeriyeye At Meydânı'nda cem' olup g[î]le vü feryâdı sâmi'-i sükkân-ı seb'u'n-şidâda irgürdiler.

Ol dâd-hâhların nâle vü âhları pâdişâh-ı cem-câh hazretlerine te'sîr idüp, ale'l-husûs Rûm Hasan Ağa tâ'ife-i mezbûreye bir hizmet kasdıyla tarafgîr olmağın, cümlelerin lisânlarından, "Paşa-yı mezbûrun Anadolu diyârında azîm tuğyân u isyânı vardır, elbette bizzât pâdişâh hazretleri tahrîk-i rikâb-ı zafer-intisâb idüp, müşârün-ileyhin üzerine gidilmesi lâzımdır" deyü, huzûr-ı hümayûna arz-ı merâm⁴¹¹ ve kendü zuhm-ı fâsidlerince seferin lüzûmunu i'lâm idüp, kâ'im-makâm paşa ile şeyhul-İslâm'ı dahi, rikâb-ı pâdişâhiye irsâl eylediler.

Lisânen dahi müdde'âları arz olundukda, maslahat-ı vakt ile mücerred-i def'-i cem' iyyet için müsâ'ade gösterilüp, irtesi ale's-sabâh mâh-ı mezbûrun on dördüncü Salı gün fermân-ı pâdişâhîle bizzât azm-i sefer-i zafer-eser mukarrer olduğunu izhâr için, tûğ-ı hümayûn-ı pür-fürûg-ı şehriyârî, cebehâne önünde nasb-ı serv-i bâğa arz-ı kâmet-i mevzûn-ı işvekârî olundukdan sonra, vak'a-i İbşir Paşa'da kethudâ-yı Bektâşiyân ba'dehu bî-icâb-ı mûcib azl ü nefy ile muhân olan Keçecizâde Mehmed Ağa ki, mukaddemâ⁴¹² kethudâlığı hengâmında sı'âb-ı umûr[da] pür-dilâne iktidâmı ve zabt-ı **[7b]** nefer emrinde ihtimâmı karîn-i kabûl-i tahsîn-i hazret-i fermân-fermâ-yı rûy-ı zemîn olduğundan, da'vetnâme-i hümayûn ısdâr ve birkaç gün mukaddem, der-i devlet-medâra ihzâr buyurulmuş idi ve bu sefer mukarrer olıcak kethudâlık hil'atı ile sâniyen

⁴⁰⁹ üzre Y : -V

⁴¹⁰ Paşa V : Paşa merhûmun Y

⁴¹¹ arz-ı merâm V : arz u inhâ Y

⁴¹² mukaddemâ V : -Y

teşrîf ve anın ile ağayân-ı zahl-i mahall vak'asından berü halî'ü'l-izâr olan bed-kârlar kasd-ı tahvîf olundu.

Lâkin bî-mahall pâdişâh hazretlerinin hareket ü sefer nâmıyla paşa-yı mezkûrun üzerine azîmeti münâsib olmamağla, ocak halkı cümlesi ittifâk ile taraf-ı pâdişâhîye arz idüp, müşâvere için Sarây-ı âmireye da'vet olunmaların ifhâm itdiler.

Matlûblarına müsâ'ade olunup, bâ-fermân-ı hümayûn rûz-ı mezbûrda müşâvere-i umûr-ı sefer bahânesiyle, kâ'im-makâm paşa ile şeyhü'l-İslâm efendi ve ocak ağaları ve bölük ağaları vesâ'ir erkân-ı devlet ve ba'zı ulemâ ve teksîr-i sevâd için, vücûh-ı kudâtı ve niçe askeri zâbitleri ve meydân ağaları olan Rûm Hasan Ağa ve Şâmlı Mehmed Ağa ve Yamak Ali Ağa ve Arnavud Osman Ağa cümle sarây-ı sultâniyyeye⁴¹³ da'vet ve gelüp, Hasoda'ya munsabb olan Suffe Köşkü'nde huzûr-ı hümayûnda⁴¹⁴ cem' ve hâzır⁴¹⁵ olduklarında, nîk-hâhân-ı saltanat⁴¹⁶ ile sırran temhîd-i mukaddime-i güft u şinîd olunduktan sonra, bâ'is-i ihtilâl-i devlet olan sipâh zorbalarının katl olunmaları ma'rûz-ı südde-i sa'âdetleri oldukda, izâ'atlarıçün fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâhî mücebine savâb-dîd-i ukalâ-yı şer'-i kânûn üzre, Rûm Hasan Ağa ve Şâmlı Mehmed Ağa ve Yamak Ali Ağa ve Arnavud Osman Ağa ve dört nefer şakîlerün, huzûr-ı hümayûnda Hasoda ağaları girîbânlarından giriftâr ve bostancılara teslîm idüp, ol sâ'at mazhar-ı tîğ-i siyâset ile kelle-i bî-devletleri galtân vesâ'ire müceb-i ibret kılındılar.

Ba'dehu tuğ-ı hümayûn cebehâne önünden ref' ü mesâvî-i sefer dahı, külliyyet ile def' olundu.

Mısrâ'

Katl-i eşkıyâ oldı gazâ-yı bî-bedel

Mısrâ'ı, şâ'ir-i mâhir Vezîr Abdi Paşa didüğü târîhdir ve şu'arânın biri dahı, bugüne edâ eyledi:

Beyit

Bir gazâ itdin ki, hoşnûd eyledin peygamberi

Belki Cibrîl'i dahı, vallâhi a'lem bi'r-reşâd

⁴¹³ sarây-ı sultâniyyeye V : sarây-ı hümayûn-ı mülûkâneye Y

⁴¹⁴ hümayûnda V : hümayûn-ı mülûkâneye Y

⁴¹⁵ hâzır V : hâzır u âmâde Y

⁴¹⁶ nîk-hâhân-ı saltanat V : hazret-i sultân-ı saltanat Y

Beyitinin mazmûnına mâ-sadak oldılar.

Eşkîyâ ile kadem-nihâde-i vâdî-i şekâ olan sâ'ir sürbeler⁴¹⁷ dahi bulunup, cezâları virilmek ve lâhiq-i rehrevân-ı adem olmak⁴¹⁸ içün, sultân-ı encüm çeşm-i der-ikbâline îsâl olunmak, fermân-ı bî-dermân sudûr idüp, bu hizmeti itmâm ile kethudâ-yı yeniçeriyân Keçecizâde Mehmed Ağa me'mûr ve şehir kapuları kapanup, iki gün iki gice tehabbûs olundu.

Bâ'is-i fitne vü fesâd olanlardan Galata Voyvodası Karakaş Mehmed Ağa ve Kürd Osman ve yeniçerilerden dahi eyyâm-ı herc ü mercede muhâlif-i tarîk-i Bektâşîyye'de bî-edebâne hareket idenlerden yigirmi miqdârı ahz⁴¹⁹ olunup, harca sürülmek üzre katl olundukdan sonra ceste ceste⁴²⁰ yevmen fe-yevmen ele girenler ber-vech sezâ ve cezâların istîfâ itmekle *bi-lutfi'llâhi te'âlâ*⁴²¹ az-zamânda şekâ-pîşegân-ı sipâh ve yeniçeriyândan dârü'l-mülk-i⁴²² İstanbul pâk ü tâhir ve levs-i habâset-âlûdlarından âlem tahliye ve umûr-ı saltanata müdâhale-i seyf-i bî-hayf-ı âsâr-ı hasenesi safha-i âlemde nümâyân ve zâhir-i meserret-bahş-ı kulûb⁴²³ bernâ vü pîr olundu.

Âmeden-i ilç-i Hind

Mukaddemâ bin altmış üç senesinde beyân olunduğı üzre taraf-ı pâdişâhîden, Hind pâdişâhı olan Şâh Cihân'a ilçilikle irsâl buyurılan, Mütferrika Zülfikâr Ağa'nın îsâl itdüğü nâme-i hümayûnun cevâbıyla Kâim Beğ nâm Hind ilçisi gelüp, mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum'a gün Üsküdar'a vâsıl oldukda, Doğancılar Meydânı'nda vâkı' a'yândan bir kimsenin hânesine kondurılıp, ber-vech-i ikrâm Matbah-ı Âmire emîni ile yemişcibaşı gönderilüp, it'âm olundu ve irtesi şenbih gün, kadırga ile İstanbul'a geçirilüp, Çavuşbaşı Ağa, ancak birkaç nefer çavuşlar ile iskelede istikbâl ve kendüye menzil ta'yîn olunan merhûm Koca Siyâvuş Paşa Sarâyı'na îsâl eylediler ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün, Dîvân-ı hümayûna da'vet ve kânûn-ı kadîm⁴²⁴ üzre ziyâfet kılındı.

⁴¹⁷ sürbeler V : zürbiler Y

⁴¹⁸ virilmek ve lâhiq-i rehrevân-ı adem olmak V : tertîb ve (?) virilmek Y

⁴¹⁹ ahz V : ahz ve i'tâ Y

⁴²⁰ ceste ceste Y : -V

⁴²¹ bi-lutfi'llâhi te'âlâ Y : bi-lutfî te'âlâ V

⁴²² mülk-i V : mülk olan Y

⁴²³ kulûb V : kılınup Y

⁴²⁴ kadîm V : kadîm-i pâdişâhî Y

Ba‘dehu vüzerâ-yı izâm arza girdiklerinde, ol dahi ilbâs olunan hil‘at-ı fâhire ile şeref-i takbîl-i hâşiye-i bisât-ı devlet-menâta nâ‘il-i ser-efrâz ile i‘zâz olundukdan sonra nâmesin virüp, ihzâr itdüğü hedâyâ-yı pîşkeşini atebe-i aliyyeye iki yüz elli nefer kapucu ile arz-ı teslîm eyledi. Envâ‘-i tuhaf ve tefârîk-i kesîreden mâ‘adâ bir kabza-i girân-bahâ şemşîr-i cevherdâr ile bir fâhir-i zî-kıymet hançer-i musanna‘ ki, ikisi bile sâfi⁴²⁵ elmaslar ile müzeyyen ve murassa‘ idi ve mâh-ı mezbûrun⁴²⁶ yigirmi üçüncü Penc-şenbih gün, Kâ‘im-makâm Vezîr Yûsuf Paşa, tereke-i mevtâda hıyânet ve tama‘ isnâdı ve ba‘zı a‘dâsı mekr ü ifsâdile makâmından tenzîl ve Silistre eyâletine nakl ü tebdîl ve azîmet üzre iken, pîrliğine merhameten isti‘fâsı kabûl-i hümâyûn olmağla, ta‘yîn-i havâssla mütekâ‘id buyuruldu ve esîr-i pister-i maraz-ı müzmin olan Haydar Ağazâde Vezîr Mehmed Paşa mesned-i niyâbet-i sadâret-i azîmeğe murabba‘-nişîn ve ol devlet-i penc-rûzeyeye neyl ile kâm-bîn ve Çerkes Osman Paşa'ya dahı, eyâlet-i Rûm-ili tevcîh olundu.

Bu hinde Anadolu'dan ma‘zûl Vezîr⁴²⁷ Rıdvân Paşa'nın şâkîleri olmak ile Hasbâğçe'ye ihzâr ve Suffe Köşkü'nün cirid meydânında ve huzûr-ı hümâyûnda, tîg-ı ser-tîz-i hûn-rîz ile ser-i bî-devlet-i galtîde⁴²⁸ ve tesellî-bahş-ı mazlûmân-ı sitem-dîde oldu ve Boğazhisârı muhâfazasına ta‘yîn olunan Sivas Beğlerbeğisi Seydî Ahmed Paşa, dört beş ay Sivas ve Tokad'ı âteş-i zulm ve bî-dâd ile harâb-âbâd idüp, ol diyârda tecdîd-i ahd-i istîlâ-yı Timûrî itdükden sonra, me‘mûr olduğı Boğaz⁴²⁹ muhâfazası nâmıyla tahrîb-i bilâd ve ta‘zîb-i ibâd iderek, âheste refât ile kat‘-ı menâzil idüp, birkaç sitâre sûhte, ma‘zûl beğlerbeğiler ve beş altı bin kadar saruca, sekbân eşkıyâsıyla Kûtâhiye etrâfına sâye-endâz-ı nuhûset olduğı haber-i bâridi der-i ikbâle vârid⁴³⁰ olmağın, erkân-ı devlet savâb-dîdi üzre ol vahşî şikârı üftâde-i dâm-ı intikâm itmek ümîdiyle nâmına menşûr-ı eyâlet-i Silistre terkîm ve Âstâne'de olan kapu kethudâsına teslîm ve taraf-ı hümâyûn-ı şehriyârîden hatt-ı şerîf vârid olup ve ocak zâbitlerinden dahi kendüye, etbâ‘ına zarâr isâbet itmeyeceğine mütekeffil olduklarını müş‘ir mekâtib-i nasîhat-âmîz ile irsâl olunmuşıdi.

⁴²⁵ bile sâfi V : dahı sâfi murassa‘ Y

⁴²⁶ mâh-ı mezbûrun Y : -V

⁴²⁷ Vezîr Y : -V

⁴²⁸ galtîde V : galtân Y

⁴²⁹ Bogaz v : Bogaz Hisârı Y

⁴³⁰ ikbâle vârid V : devlet-me‘aba vârid ü vâsıl Y

Lâkin Seydî Ahmed Paşa ba‘zı mertebe-i adem-i itâ‘at-i fermân ile sûret-i muhâlefet ü isyânda görüldüğü cihetden mazhar-ı kahr-ı sultân-ı dehr olmak meczûm iken, ol emr-i mevhûm ber-taraf olması yüzünden vüzerâya mahsûs Silistre eyâleti şerefile karîn-i teşrîf-i i‘zâz⁴³¹ olduğu kendüye dâm-ı dâne-i karîb olmak ihtimâli dagdaga-i perîşânî virüp, fermân-ı sultâniyyeye imtisâle mübâderet ve isti‘câl itmek hayâl-i muhâliye bed-hâl olmuşıdi. Lâkin kuvvet-i baht-ı şehriyârî, inân-ı ihtiyârî dest-i iktidârından selb ve ol serkeşi, keşân be-keşân dergâh-ı merâhim destgâha celb idüp, ber-muktezâ-yı va‘d-i kerîm satr-ı nâ-dürüst cürm-i azîmine râdde-i⁴³² afv ü safh⁴³³ çekildüğinden mâ‘adâ teşrîf-i vezâret ile tekrîm-i vusûl-i mazmûn-ı fermân-ı âlî-şân ile âmil olup ve Âstâne-i sa‘âdete geldükde, mansıbına irsâl ve gâ‘ilesi ber-taraf olundu.

Vak‘a-ı kavvâkiyede⁴³⁴ alef-i tîğ-i telef-i dehr-i pür-kahr olan kethudâ-yı yeniçeriyân terekisinde hıyânet ve tama‘-ı mâl belâsı ve nihânî sürbeler ile ittihâdı iftirâsıyla Ağa-yı Yeniçeriyân Vezîr Boşnak Mahmûd Paşa bâ-fermân-ı hümayûn Bostancıbaşı Derviş Ağa habsine virilüp ve hemân mâh-ı Şa‘bânun⁴³⁵ on ikinci gününde mahnûkan katl olunup, yeniçeri ağalığı yine Harem-i muhteremden Çukadâr Hüseyin Ağa'ya inâyet ve ba‘dehu, mazhar-ı pâye-i vezâret dahi ihsân buyuruldu ve şeyhü'l-İslâm olan Hâcezâde Mes‘ûd Efendi devlet ü dîne itdüğü hidemât-ı şâyeste-i makbûl-i tab‘-ı hümayûn-ı şehriyârî olup, hâcelik i‘tibârıyla havâss-ı hümayûndan merhûm⁴³⁶ Sultân Osman hâcesi terk-i ömr-i efendi şeref-i ihtisâs bulduğı Sivas'da on bin guruşluk⁴³⁷ ta‘yînle mazhar-ı ikrâm ve mahsûd-ı ervâh-ı⁴³⁸ güzeşte-gân-ı meşâyih-ı İslâm oldu.

Ahvâl-i muhârebe-i donanma-yı hümayûn der-Boğazhisâr

Mahâzîl-i Venedik rü‘esâsı, millet-i Mesîhiyye'ye iblâg-ı peyâm-ı istinsâr ve imdâdları recâsına makdûrı mertebesi bezl-i dirhem ü dînâr idüp, mavna ve çekdirme ve burton cem‘an yetmiş karîb gemi ile boğazı sedd itdükleri haber-i muvahhişi tahdîş-i mesâmi‘-i İslâmiyân olmuşıdi ve küffâr donanmasından bir be-nâm kapudan, otuz kadar etbâ‘ıyla firâr ve Boğazhisârı muhâfazasında olan Çatalbaş Mustafâ Paşa arzıyla takbîl-i pâk-i dergâh-ı şehriyâr-ı kâm-kâr idüp tâc-ı vehhâc-i İslâm ile ser-bülend ve ziyâde

⁴³¹ i‘zâz V : i‘zâz ü ikrâm Y

⁴³² râdde-i V : alâ Y

⁴³³ safh V : sulh Y

⁴³⁴ Dogrusu Vakvakiye'dir.

⁴³⁵ Şa‘bânun V : Şa‘bân-ı şerîfun Y

⁴³⁶ merhûm V : merhûm u ma‘fûr Y

⁴³⁷ guruşluk V : guruşluk arpalık Y

⁴³⁸ mahsûd-ı ervâh-ı V : -Y

vazîfe ile Tersâne-i [8a] âmirede kapudanlık rütbesiyle behre-mend oldu ve kapudanlık inâyet olunan Vezîr Sarı Ken'ân Paşa, İstanbul'a dâhil olduktan sonra, Tersâne-i âmirenin levâzımât ve bi't-tamâm mühimmât-ı donanma ber-vech-i sezâ görölüp, tokuz kıt'a mavna ve yigirmi yedi kıt'a kalyon ve elli kıt'a çekdirme cem'an seksan altı kıt'a donanma-yı hümâyûn gemileriyle, mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Şenbih gün, cânib-i deryâyâ imâle-i sükkân azîmet eyledi. Lâkin donanma-yı hümâyûnun içlerinde gereği gibi asker-i cengâver konulmamış idi. Ne hâl ise Boğazhisârlarına varılıp dâhil olundukda, Anadolu Hisârı kenârında lenger-endâz karâr eylediler ve sefere me'mûr olan asker-in ancak sülûsi mevcûd, anların dahi nakdîne-i kuvvet-i kalîlleri mefkûd olup, leşker-i menhûs alâ-şerr-i küffâr ile ırakdan merhabâ itmek, selâmete akreb idüğü mukarrer idi ve karşılarında olan küffâr-ı hâksâr gemilerini kemâl mertebe, kesret üzre mükemmel ve müretteb müşâhede eylediklerinde, kapudan paşa kayıkla Rûm-ili cânibine geçüp, akd-i meclis-i meşveret idüp, muhâfız-ı boğaz olan rü'esâ-yı asker ile ol mahalde lisâna getürdükleri kelimât-ı mazmûnı, "Hâlâ küffâr gemilerinin cengcileri firâvân olduğundan gayrı, deryânın akındısı dahi murâdlarına muvâfık cereyân itmekdedir. Bizim gemilerimize mükemmel cengci konulmadı. Bir miqdâr asker-i kalîl ile cenge azm olunur ise, ne olıcağı bes bellü. İmdi, hemân vâkı' hâli arz-ı dergâh-ı âlî idelim. Taraf-ı hümâyûndan mükemmel asker tedârük olunsun. Ba'dehu küffârın üzerine gidilsün" deyüp, ashâb-ı istişâreye hitâb eyledikde, ocak halkının ser-neferleri, "Biz mücerred fermânınıza teba'iyyetle me'mûr ve arz u mahzara müte'allîk umûrdan mahcûruz" deyü, kat'-ı cevâb idüp, bu minvâl üzre def'-i meclis olundukda, nâ-çâr kapudan paşa, akça ile müceddeden levend yazmak murâd eyledi. Lâkin bi-hasbi'l-hamâkat, "Evvel ceng itsünler ba'dehu akçaların alsunlar" dimekle, levend tâ'ifesi râzî olmayup, yazılanlar dahi ol sâ'at perîşân oldılar.

Gayret-i galebe muktezâsınca, mâh-ı Ramazân-ı şerîfin dördüncü gününde, kapudan paşa dahi donanma-yı hümâyûnla boğazda sedd-i râh-ı İslâm olan küffâr ile cenge azîmet eyledikde, "Gemilerde cengci az olduğundan mâ'adâ, mevcûd olanların dahi ekserî, bu miqdâr asker-i kalîlle cenge mübâşeret münâsib midir" deyü, kapudan paşa emrine itâ'at itmeyüp, cümle kalyonlardan çıkup karaya döküldiler. Bu kez kapudan paşa nâ-çâr kalup, ne hâl ise mezbûrları nevâziş ü iltifât ile kendüye râm ve hutût-ı şerîfe te'âkubu üzre teba'iyyet iden donanma-yı hümâyûn ile bi'z-zarûrî muvâfık-ı rûzgâr ile küffâr-ı hâksâr donanması üzerine hücum eyledi. Ammâ kurb-ı mesâfe îrâs-ı ru'b u muhâka itmek emâreti rû-nümâ olduğu esnâda, düşmen

gemilerinden mukaddemâ Ali Paşa vak'asından giriftâr-ı dest-i istîlâ-yı küffâr olan, Vâlîde Gemisi, tekaddüm eyledi ve deryâ akındısı dahı, düşmenin murâdı üzre cârî olmağın, müsâ'ade-i baht kâfır gemileri dahi umûmen muvâfık-ı rûzgâr ile yelken üzerine gelüp, ceng ü cidâle hâzır ve donanma-yı hümâyûnun çıkmasına muntazırlar iken, kapudan paşa didikleri ol mağrûr-ı hod-re'y-i tedbîr-i nâ-pesend ile âmil ve şâverhüm fi'l-emr mazmûn-ı şerîfinden bi'l-küllîyye gâfil olup,

Mısrâ'

Muhâlif rûzgâr olursa olsun herçi-bâd-âbâd

deyü, azîmet idüp çıkmış idi.

Bir-vechile hareket mümkün olmayup ve tarafeynden hod top dâneleri katrân-bârân gibi rîzân olıcak, sefâyin-i İslâmiyye âdet-i müstemirreleri üzre semt-i kenâra gürîzân olup, ol esnâda *bi-emr-i te'âlâ* muhâlif rûzgâr dahi esmeğın, anın sâdmesiyle donanma-yı hümâyûn gemileri birbirine çatup ve katılup kürek küreğe, seren serene izdihâmdan nâşî, î'mâl-i edevât-ı ceng ü peygâra iktidâr olmayup, cümle kalyonlar ve yedi mavna ve otuzdan ziyâde çekdirme, kenâra karîb yerde lenger-i istikrâr saldı. Ba'de'l-yevm içinde olanlar ceng ü cidâlden kat'-ı nazar ümîd-i halâs cân u ser ile sâhil yakın görünmeğın, keştî-nişînler hevl-i cân ile felek vücûdların deryâya salup, san'at-ı şînâverî mâhirleri, bî-câme-destâr kenâra vaz'-ı kadem ve ol fenn ile âşinâ olmayan niçe bin âdem, azm-i mülk-i adem idüp, ehl-i İslâm mütehayyir oldılar.

Küffâr-ı hâksâr, bu mahalde ferce bulup hayli muhârebe-i şedîde eyledi ve askeri karaya çıkup, kenâr-ı deryâda hâlî kalan kalyonları tahlîs içün, kapudan paşa çekdirmeler ta'yîn itmişidi. Lâkin ber-vechile mümkün olmayup, ber-muktezâ-yı kazâ-yı Bârî, esbâb-ı inhizâm-ı te'âkub tarîkiyle târî olmağın, bî-derd-i ser-nîze ve bî-zahmet-i şemşîr-i mezkûrları muhâfaza ider kimesne olmamak ile bî-pâk ve bî-pervâ donanma-yı a'dâ üzerine gelüp, bu kadar zâd ü zevâde ile cümle gemiler dest-i istîlâ-yı a'dâya teslîm ve cebîn hâlleri firâr-ı ani'z-zahf dâ'î ile tersîm itdiler.

Kapudan Paşa baştardası şikâr-dâm-ı teshîr-i küffâr olmak mukarrer iken, Kapudan-ı sâbık Ali Paşazâde Abdulkâdir Paşa ve Memi Paşazâdeler'in büyüğü ikdâmıyla halâs olup, bunlardan mâ'adâ Memi Paşazâdelerin küçüğü ve Egribozlu Mustafâ Beyzâdeler ve Mühürdâr Paşa kâ'im-makâmı Yûsuf Paşa ve Çağalazâde, Ali Paşa birâderi Mehmed Paşa ve Maryoloğlı Mustafâ Paşa ve Manca Çarikoğlı Boynueğri

ve Murâd Beğ ve Hüsrev Beğzâde ve bir mavna ve mahall-i cengde huzûra iktidârı olmayan amel-mânde, yedi tersâne gemisi sâhil-i selâmete vâsıl olup, Veli Beğzâde ve Keskin Paşazâde ve Ayamavra Beğioğlu ve Egribozlu Zagayoğlu taşrada bulunmağın, varta-i hevl-nâk-ı helâka düşmediler.

Donanma-yı hümâyûn gemileri, Anadolu Hisârı önünü sedd idüp, küffâr-ı hâksâr keştileri anlar üzerine hareket-i sâlibetü'l-bürke itdükde, hisârda olan rûyîn-ten bârû şiken topları i'mâl mümkün olmamağın, Abdurrahmân Paşa ve Tersâne Kethudâsı ve Çeçen Beğ ve Bayram Beğ ve Himmet Beğ gemileri ve on kadar tersâne gemisi ve beş mavna ve pür-bâr yedi kalyon giriftâr-ı zencîr-i teshîr-i küffâr ve Abdi Paşa ve Manca Çarkoğlu İbrâhîm Beğ ve on beş kadar tersâne gemisi ve iki mavna ve yigirmi kadar burton tu'me-i ejder-i zebâne-keş nâr olup, adedi nâ-ma'lûm ahrâr-ı Müslimîn beste-i iglâl ve selâsil ve bin kadar top kabza-i temellük küffâra dâhil oldu. Muhassıl-ı kelâm baştarda ile yedi sekiz tersâne gemileri ve mahall-i ma'rekede hâzır olanlardan on iki beğ gemileri necât bulmuşidi. *Zâlike takdîrî'l-azîzi'l-alîm*⁴³⁹ *bi-emri'llâhi te'âlâ*, şevket-i İslâm'a çeşm-zahm isâbet idüp, yetmişden ziyâde gemi, kimi nasîb-i a'dâ ve kimi dahi isâbet-i âteş ile nâ-bûd ve nâ-peydâ olmuşiken, ne hikmetdir ki, düşmen tarafından ancak üç kalyon ve iki Malta gemisi sûhte-i nâr-ı bevâr olup, tûfeng ü top ve edevât-ı ceng ü âşûbla meşhûn otuz çekdirme ve burton girift ü igtinâm ve ehl-i İslâm'ı harîk-i âteş-endûh u âlâm itdüklerinden mâ'adâ, çekdirmelerde olan yedi sekiz bin kadar kürekci Rus esîrini ihrâz idüp, bezl-i mâl ile gemilerine Hırvat ve âsî Arnavud'dan cengci tedârükünden bî-niyâz oldılar.

Merhûm Sultân Selîm-i sâni asrından bu zamâna gelince, donanma-yı hümâyûna şikest ü perîşânî isâbet itmeyüp, bu mertebe mağlûb-ı hasm-ı anîd olmak hayli ba'îd idi. *İnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'ûn*⁴⁴⁰ *yef'alu'llâhi mâ-yeşâ*⁴⁴¹ ve *yahkumu mâ-yürîd*".⁴⁴²

Singun donanması unvânıyla ma'lûm-ı âlemiyân olan şikest ve hezîmetden berü, ehl-i İslâm bu gûne, mazhar-ı inhizâm ve melâ'in-i hâsirîn tâ bu mertebe şâd-kâm-ı zafer igtinâm olduğu, sebt-i cerîde-i tahrîr-i müverrihîn olmamışdır. Lâkin bu takrîb ile Girid seferi bahânesiyle Anadolu ve Rûm-ili re'âyâsı üzerine tekâlîf taz'îf olunup, vükelâ-yı devlet nâmına olan bed-hâhân-ı hazret ne kadar bid'at peydâ ve ne denlü nâ-

⁴³⁹ "İşte bütün bunlar, aziz ve alim Allah'ın takdiridir". (Kur'an, 6/96 ; 36/38)

⁴⁴⁰ "Biz Allah'a âidiz ve (vakti geldiginde) ona döneceğiz". (Kur'an, 2/156)

⁴⁴¹ "Allah diledigini yapar". (Kur'an, 14/27)

⁴⁴² "Diledigini hükmeder". (Kur'an, 5/1)

mâ'hûd mezâlim îcâd ve küffâr donanmasına mukâbil olmak mülâhazası takrîbi ile kalyonlar yapılmak için fukarâyı gûnâ-gûn musâdere ve remy ile ber-bâd itmişlerdir. Hûn-i ciğer-i re'âyâ ve aşk-ı çeşm ü âh-ı derûn-i fukarâ ile yapılan gemilerden ne hüner gelür mukarrer ki, yâ nasîb-i a'dâ veya gûte-hor lücce-i deryâ olup, *Ve't-tekû fitneten lâ tusîbenne'l-lezîne zalemû minkum hâssa*.⁴⁴³

Vezîr Seydî Ahmed Paşa mansıbı olan Silistre'ye giderken donanma-yı hümayûn ahvâlinden haberdâr u peyâm ve inhizâm-ı cünd-i İslâm Vize'de vâsıl olıcak, bî-sudûr-i fermân sipâh-ı ârâste ve yanında mevcûd olan askerile, Boğazhisârı tarafına atf-ı inân u ilgâr ve mürâca'at [8b] varup keştî-i küffârdan sultanmağa çıkan melâ'în ile bi'd-def'ât dilîrâne cengler idüp, hayli mahâzîli katl ü esîr ve kal'a-i Kilidü'l-bahr muhâfazası hizmetini edâya müsâra'at itdüği ma'rûz-ı şehriyâr-ı âlî-tebâr ve şehinşâh-ı Süleyman-ı serîr hazretleri oldukda, mazhar-ı du'â-yı icâbet eserleri olup, taraf-ı karînü's-sereflerinden manzûr-ı ayn-ı tahsîn ve serâsere duhte-i semmûr hil'at irsâl olundu.

Âmeden-i Vezîr-i a'zam Boynuyaralı Mehmed Paşa be-Âstâne

Vâlî-i Şâm Boynuyaralı Vezîr Mehmed Paşa, mühr-i hümayûnla müşerref ve şâd-kâm oldukda, menâzil-i peymâ olarak Halebü'sşehbâ'ya vâsıl oldukda, eyâlet-i Şâm-ı şerîfi, Mısır'dan ma'zûl Vezîr Haseki Mehmed Paşa'ya ve Diyâr-ı Bekr eyâletini dahı, yedi sekiz seneden ziyâde müddet Yeni-il voyvodalığı hizmetinde istiklâl üzere olan Abaza Hasan Ağa'ya virüp, yed-i istîlâsında olan hizmeti tahlîse imkân olmamağın bi'z-zarûre kethudâsına tahsîs eyleyüp, ba'dehu pîrâne hareket ile kadem kadem tayy-i merâhil iderek, mâh-ı Ramazân'ın üçüncü gün, Âstâne-i sa'âdete vâsıl ve atebe-i devlet-menâle mevsûl ve kânûn-ı kadîm üzere envâ'-i nevâziş ve tevkîr ü ta'zîmle iltifât-ı hazret-i pâdişâh-ı muhalledü'l-iqbâle nâ'il oldu. Mukaddemâ mîr-alemlik ile Harem-i muhteremden ihrâc buyurılan Dûlbend Gulâmı Berberbaşı Ahur Kapulı Mustafâ Ağa, eyyâm-ı vak'ada ihtilât-ı eşkıyâ töhmetiyle magzûb-i sultânî olmağın, Hasbâğçe'de vâkı' Biber Köşkü'nde, huzûr-ı hümayûna ihzâr olunup katl olundu. Mîr-alemlik, iç-kilâr kethudâsı Ca'fer Ağa'ya ve kethudâlık, Hasodalı Berberbaşı Sâlih Ağa'ya virildi.

İstîlâ-yı küffâr-ı Bozcaada

Cezîre-i mezbûre ki, halled-i âşiyân merhûm Ebu'l-feth Sultân Mehmed Han hazretlerinin dest-yârî-i himmet-i bî-hemtâları birle ma'mûr ü âbâdân ve ol zamândan

⁴⁴³ "Sadece içinizden zulmedenlere erişmekle kalmayacak olan bir azaptan sakının". (Kur'an, 8/25)

berü me'vâ-yı cünd-i î mân olup, top u tûfeng ile meşhûn ve kullel-i burûc-ı ser-be-felek keşîde ve gulgule-i nevbet-i penc-gâne-i Muhammedî subh u şâm sipihr-i mînâ-fâm-ı resîde olur, harbî gemilerden fîrâr iden, sefâyin-i İslâmiyye limanına ilticâ idüp, necât bulurdu.

Donanma-yı hümâyûn şikest olup, ortalık hâlî olmak ile mâh-ı Ramazân'ın yigirmi ikinci gününde, küffâr-ı hâksâr cezîre-i mezbûreyi muhâsara idüp ve her taraftan zahîre ve asker ile imdâd yolu bi'l-küllîyye insidâd bulduğundan mâ'adâ, muhâfazasıyla me'mûr olan Vezîr Abaza Ahmed Paşa, umûr-ı muhâfazada taksîrâtından nâşî, yanında olan zu'amâ vü erbâb-ı tîmâra mukaddemâ izin virmekle, a'dâ-yı dîn fırsat bulmağın, bâkî kalan ile bî-hamiyyetlerin adem-i takayyüdleri ile nâ-çâr, eyyâm-ı muhâsaranın tokuzuncu gününde böyle bir hisâr-ı müstahkem-i metîn-i nâmdâr, dest-i istîlâ-yı küffâra giriftâr oldu. Bu haber-i hareket-eser, ehl-i İslâm'ı sûhte-i âteş-ahzân idüp, dîde-i mihnet dîdelerinden seyl-i sirişk-i hasret revân olmuşidi. Cezâyir-i merkûme la'în eline düşdüğü gibi, râh-ı Mısır'ı münsedd idüp, keştîlerin âmed ü şüdi mümkün olmaduğundan, taraf-ı Bahr-i Sefîd'den gelen zehâyir-i kalîle bir buçuk seneye karîb, dâhil-i kabza-i teshîr olunca değin, fukarâ ve agniyânın çekdüğü zahmet kâbil-i ta'bîr değil idi.

Azl ü nefy ve katl-i Şeyhü'l-İslâm Hâce Mes'ûd Efendi ve nasb-ı meşîhat-i İslâmiyye Hanefî Efendi

Müftî-i fitne târîhine mazhar olan bed-gevher Hâcezâde Mes'ûd Efendi ve eyyâm-ı fitnede eşkiyâ recâsıyla şeyhü'l-İslâm olup, vûkelâ-yı devletle tahakküm yüzünden mu'âmele ve umûr-ı saltanata müdâhale üzre olmağla, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci gününde azl olunup, müftîliği hâlinde sâ'irlere hafr itdüğü câh-ı belâ-yı iclâyâ, kendüsi dahi galtân, ancak beş nefer bostancıyla bilâ-mübâlağa bî-câme ve imâme Mudanya'ya vâsıl ve anda kasaba-i mezbûre nâ'ibinin vesâh-âlûd kaftân ve dülbend ile magzûben Burusa'ya dâhil olup, mansıb-ı mahlûl fetvâ-yı vezîr-i a'zamın arzıyla, Rûm-ili Kādî-askerliğinden munfasıl Hanefî Efendi'ye tevcîh olundu.

Bî-çâre Mes'ûd Efendi şeyhü'l-İslâm iken iltifât-ı pârîn-i sultânîden gurûrdan nâşî, Ebu Sa'îd gibi, *nâz-perverd visâlim men-gücâ hicrân-gücâ*,⁴⁴⁴ fehvâsı üzre, “Bizim ile bu mu'âmele neden iktizâ eyledi” deyü, irâ'et-i sûret adem-i imtisâl ve gâh-ı

⁴⁴⁴ “Ben vuslata ermişim, ayrılık nerede ben neredeyim”.

galebe-i vâhime birle kâr-sâz-ı esbâb-ı sefere iştigâl ve nâmına menşûr kazâ-i âmed tahrîr olunmuş ve bekâ-yı enfâs-ı ma'dûde hulûl-i ecl-i mev'ûda mâni' olmağın, bir hafta kadar zamân-ı dest-i cellâdândan hepsi amân bulmuşıdı. Meğer gelen çavuşlar elinde Burusa'da bir menzil ba'îd oldukdan sonra, kat'-ı hablû'l-verîd hayât-ı bî-şâna hatt-ı kat'î olmağın ber-fehvâyı *vemâ tedrî nefsün bi-eyyi arzın temût*⁴⁴⁵ kâlbüd-i cismi Burusa hâkinde defn olmak mukarrer idi.

Emr-i seferde tereddüdi ma'rûz-ı Âstâne-i bülend-eyvân ve bilâ-te'hîr tedbîri görülmek üzre, tekrâr fermân-ı bî-dermân sudûr itmeğın, rütbe-i ulyâ-yı şahâdeti ihrâz ve ol iftirâya ictirâ iden Hudâ-nâ-terslerden ref'-i ruk'a-i tazallüm itmek için azm-i dergâh-ı pâdişâh-ı bî-enbâz eyledi.

Mısrâ'

Eğer hâhî ki, mânend-i kelle

Meneh berter zi-hadd-i hîş ten-i pây

Eğerçi, mezbûr akl-ı şu'ûrdan dûr olduğı cihetden, hizmet-i lâzimesi olmaduğı umûra müdâhale idüp, kendüyi kayda müptelâ itdüğinden mâ'adâ ser-i kârda olan vükelâ-yı devlete tahakküm ile huzûr u râhat virmedüğüçün makâm-ı intikâmîde kıyâm ve mesnedinden izâle emrinde sa'y u ihtimâm idüp, alef-i tîğ-i telef idince çalışdılar. Lâkin isnâd olan mâdde berîü's-sâha olup, mahz-ı iftirâ idüğüne reyb ü mirâ yokdur. Zümre-i ulemâdan bir âdem ki, bir sultân-ı bülend-mekân hazretlerinin dest-gîr-i himmet ile rütbe-i vâlâ-yı riyâset ulemâyâ i'tilâ idüp sunûf-i ihsânına hemîşe mazhar ve ol devlete min-küllî'l-vücûh muvakkar iken, verâsında anın için ne mübteğâ vardır ki, hâşâ sümme-hâşâ kâfirü'n-ni'am olmak tavk-ı la'neti kabûlden tehâşî itmeyüp, nâsiye-i hâli dâgdâr-ı hasire'd-dünyâ ve'l-âhire olmağa rızâ vire.

Nihâyet bî-cürm ü günâh Defterdârzâde Vezîr Mehmed Paşa ve yeniçeri ağası katllerinde ve anlar emsâli niçe hûn-i nâ-hâk idâmesinde müstaķil olup, *beşşirü'l-kâtile bi'l-katl*⁴⁴⁶ mazmûn-ı şerîfi üzre, şemşîr-i intikâm-ı zamâne ile mücâzât olunmak muvâfık-ı irâdet-i bî-illet hazret-i hakîm-i ale'l-ıtlâk olmağın, tertîb-i cezâ-yı a'mâl-i negûhîdesi vâkı' ve gayr-i vâkı' ba'zı esbâb-ı zâhireye mübtenî oldı. *În katelte kutilte ve*

⁴⁴⁵ “Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez” (Kur'an, 31/34).

⁴⁴⁶ “Kâtili katl ile müjdeleyin”.

*se-yuktelü kâtiluke*⁴⁴⁷ be-tarîķ-i iltizâm-ı mâlâ-yelzem, her nesnede vekîl-i halk-ı âlem, hâssa fukarâ vü ulemâ kendüden zahmdâr cevır ü sitem olup, elini öpe geldüķi kibârı nefy ü iclâ ile tahkîr ve âzârı zu‘mınca ibâdet-i adû sagîr ü kebîre bâb-ı lutf u merhameti sedd itdüğinden mâ‘adâ, vükelâ-yı saltanat ile tahakküm yolından mu‘âmele ve mukarrebân-ı hazret ile terk-i mücâmele idüp, mütezallimler için vakt-i mahsûs arz-ı hâllerin kırâ‘ate vüzerâya taklîden tezkireci ta‘yîn ve niçe müddetden berü muhtelü'n-nizâm olan tarîķ-i ilm nâmındaki harâb-âbâdı zu‘mınca ıslâh kasdıyla erbâbını matlablarından tenzîl ve matmah-ı nazarı Süleymaniyye olan müdemmag müderris efendicikleri, ru‘yâsında görse hayra yormadıkları dûn-i mevleviyetle tevcihile tahkîr u tezlîl ve bir âdem kalbinde muzmer olan ser-kasdın kable'l-vukû‘ izhâr gibi, evzâ‘-ı sefîhânesi bâ‘is-i tenfir-i kulûb sagâr u kibâr olup, böyle bir sûret-i zişt-i nârevâ zuhûr-ı ârâmgâhını künc-i tenûk târ u gûr eyledi. Muktezâ-yı tabî‘ati olan esbâb-ı ihtîşâm tedârükine ihtimâm üzre birkaç gün Burusa'da tevakkuf u ârâmın sebep-i iştidâd-ı gayz u gazab-ı şehriyârî olup, “Bilâ-imhâl imtisâl-i fermâna isti‘câl eylesün, yâhud dehlîz-i ademe vaz‘-ı kadem itdirile” deyü, tekrâr fermân-ı bî-dermân sâdır olmuşıdi. Egerçi, alâ-kile't-takdîreyn pençe-i siyâsetden tahlîs-i girîbân-ı câna imkân yoğımış. Beher-hâl Burusa'dan kaldırıp, tenhâ yerde hükm-i ileyhin yerin bulmak mümkün iken, ba‘de'l-ışâ subaşı asesleri üzerine havâle olup, eziyyet-i gûnâ-gûn ile merg-i rûhı kafes-i bedenden remîde ve şâhsâr-ı hayâtın remîde itdükden sonra, cesedini kuttâ‘-i tarîķ eşirrâ ü eşkıyâ gibi, hâric-i şehirde mezbele-i zillet üzre, pâ-berehne yektâ pîrehen ile ilkâ idüp, sabâha dek hâk-i siyâhı bâlîn ve pîster itmek rızâ-yı İlâhî ve fermân-ı pâdişâhîye muhâlîf, vaz‘-ı kabîh itdüğî mukarrerdır. Hattâ rûz-ı dîğır na‘şı üzerine vaz‘ idicek dülbend bulunmayup, fukarâ-yı eşrefiyyeden bir Müslimân, başında olan destârını i‘âre itdüğî erbâb-ı servet ve yesâra sebep-i i‘tibâr olmağla sâlihdir. Hilye-i ittisâfî olanlara rütbe-i **[9a]** meşîhat-i İslâmiyye'de olanlara değil, ahâd-i nâsdan birine tâ bu mertebe eziyyet ü cefâ nâ-revâ idüğün bilüp, lâyıık ve sezâdır ki, bu musîbet-i uzmâ için dûd-i âh-ı demâdem ile⁴⁴⁸ safha-i âsmânî nîl-gûn ve dîde-i gam-dîdelerin nasb-ı seyl-i sirişg-i pür-hûn ideler. Matmah-ı enzâr-ı ulemâ ve müntehâ-i tarîķ-i ilm olan mansıb-ı fetvânın verâsında, on seneden berü mutarridü'n-nefy ü iclâ-mertebesi peydâ olmuşiken, hâlâ katl ü ifnâ rütbesi dahi ilâve olduğî dâğ ber-bâlâ-yı dâğ ve bu tarîķ-i hevl-engîze

⁴⁴⁷ “Öldürürsen öldürölürsün, senin de kâtilin katl edilecektir”.

⁴⁴⁸ için dûd-i âh-ı demâdem ile V : -Y

sülûkden bâ'is-i ferâg olup, sâlikü'l-hâze't-tarîk fe-innâ min-takrîr gayr-i mu'teber ü gayretkeş ulemâdan Azîz Efendi târihinde, “Ba'de'l-yevm böyle vaz'-ı kadem iden âdem, erbâb-ı ukûldandır demek mahâll ve fih-i nazardır” demiş.⁴⁴⁹

Bir musîbet dahi oldur ki, nevbet-i devlet-i İbrâhîm-i Hanî'de, isneyn ve hamsîn ve elf sâl-i garâbet-i iştîmâl-i halâlinde, merhûm⁴⁵⁰ Mes'ûd Efendi, Burusa kâdısı olup, birkaç kenîse-i muhdeseyi şer'an hedm itdüğü içün vezîr-i vüzerâyîn-i ilm ve⁴⁵¹ ulemâyı muhîn Kara Mustafâ Paşa⁴⁵² tarafından azl ve envâ'-i siteme mazhar olup, bu amel-i hayrda ana mu'în olan Burusa ulemâ ve sülehâsı teftîş ile iz'âc ve vatanlarından tertîb-i cezâ için İstanbul'a⁴⁵³ ihrâc olundukları bâlâda, mufassalan mazbût harîta-i tahrîr-i kılıc-ı⁴⁵⁴ bedâyi'-i rakam hakîr olmuşıdi. Bi-hükm-i takdîr bu gûne nakş-bend⁴⁵⁵ yine Burusa'da zuhûr idüp, bî-çâre Mes'ûd Efendi niçe yüzden mazhar-ı ihânet ve tahkîr olunduğı a'dâ-yı dîn-i mübîn mahâzîl-i müşrikînin manzûrî olıcak kemâl beşâset ve sürûr-ı ezhâr ve etrâfda olan kefereye iblâg-ı peyâm istişâre idüp, kavî ve fî'lî sitemler ile İslâm ehlini zahmîdâr-ı hançer-endûh u gam ve ol melâ'în itdükleri sûr-ı sürûrdan, Müslimîn bir mertebe dahi mâtem itdiler. Gasl ve techîzine hâzır⁴⁵⁶ olan bu dahi sikâtdan mesmû' olduğu üzre, ol fakîrin hâk-i mezellet üzre yatduğın, temâşâyâ gelen kefere ihrâz-ı mesûbe-i salât-ı şehîd için varan Müslimânların za'fı olup, bu musîbet-i dîniyye müşâhedesinden gayret-keş-i İslâm olan fukarâ-yı Müslimîn, dil-rîş u gam-gîn olmuşlardır. Çünkü fermân-ı bî-dermân ile kadem-nihâde-i dehlîz-i adem olup, sâkin-i mahalle-i hâmûşân oldu. Meskeninde gasl olunup, bekûrî-i kefere-i li'âm emr-i techîz ve tekfînin i'zâz ü ikrâm ile itmâm ve Câmî'-i Kebîr'de salâtına salâ-yı âmm olunmakda hod muhâlefet-i hükm-i sultânî ve iclâl-i resm-i Müslimânî yoğıdi. Bu emr-i hâtırde taksîr idenler, kâ'inen min kâne dünyâda mehân ve âhiretde mazhar-ı sükût-ı nîrân olur ve âcilen me'mûlünden hırmân ile galtîde-i hâk-i hezelân olıcağı mukarrerdir.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı gününde, Boğazhisâr muhâfazasında olan, Silistre vâlîsi Vezîr Seydî Ahmed Paşa'ya kapudanlık ihsân ve serâsere duhte-i semmûr kürk⁴⁵⁷ ve mücevher-i şemşîr ile taltîf-i irsâl olunup, selefi Vezîr Sarı Ken'ân Paşa lâyıık

⁴⁴⁹ demiş V : -Y

⁴⁵⁰ merhûm V : merhûm u ma'fûr Y

⁴⁵¹ ve Y : -V

⁴⁵² Paşa V : -Y

⁴⁵³ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa'âdete Y

⁴⁵⁴ harîta-i tahrîr-i kılıc-ı V : cerîde-i kalem Y

⁴⁵⁵ nakş-bend V : nakş Y

⁴⁵⁶ hâzır V : hâzır u âmâde Y

⁴⁵⁷ kürk V : fâ'izü's-sürûr Y

olduğı üzre siyâset ile icrâ-yı hükm-i riyâset olunmaduğından mâ'adâ, Egriboz muhâfazası nâmıyla ahâlîsi üzerine taslît olup, müstahak olduğı cezâ ibkâ olunmaduğunda halk-ı âlem perîşân ve derhem⁴⁵⁸ olup ve Bozcaada'yı dahi kâfire teslîm iden, Vezîr Abaza Ahmed Paşa hizmet-i muhâfazaya me'mûr olan erbâb-ı tîmârı tam'-ı dirhem ü dînâr ile yerlerinde takrîr ve hizmet-i emr-i muhâfazada kemâl mertebe taksîr idüp, min-vech İstanbul Boğazı'nın kilidi olan, Bozcaada'nın bî-ta'ab dest-i tasarruf-ı küffâra giriftâr olmasına sebep olmuşıken, mazhar-ı ukâb olmak değıl, cübün-i ebrû-yı itâb dahi görmedi.

Kapudan Paşa havme-i himâyetine dâhil ve şimdilik arzû-yı dili olan emn-i hâtıra nâ'il olduğı, akl ü hired⁴⁵⁹ erbâbın üftâde-i hayret ve ızdırâb ider kâr-ı nâ-savâbdır. Cihet-i hüsnün idrâkde akl-ı akîle-dân hayrân olduğı tedâbîr-i gâmızadandır ve ebvâb-ı⁴⁶⁰ Kostantiniyye'den Ahurkapısı'yla, Yedikulle mâbeyninde bârû-yı hisâr üzre mebnî olan hâneler, hisâr dîvârın rahnedâr itdi deyü hedm olunup, sûr üzeri⁴⁶¹ eser-i binâdan ihlâ olundu.

Lâkin bu ihtilâl hilâlinde, îrâs-ı ihtimâl hücum-ı erbâb-ı küfr ve dalâl ider vaz'-ı nâ-münâsib kalup, nâsa ru'b u hirâs ilkâ idüp, herkes *fehel ilâ-hurûc-ı min-sebîlin*⁴⁶² vâdîsinde serger-dân ve semt-i selâmete ihtirâ tarîkin tedârük emrinde vâle vü hayrân oldu. *Ma'a-zâlikü'l-iyâzen bi'llâhi ta'âlâ* ol sûret-i zişt nâ-mülâyim görölse tahliye-i dîvârın hükmi nedir? Belki, ba'zı mertebe setre olduğı cihetden nev'â hüsn olur. Bu tedbîr-i savâb-zâhir vekîl-i celîl cenâblarının efkâr-ı fâsideleri netîcesidir. Vükelâ-yı sahîfü'r-re'y tedbîrlere kalursa hâl müşkil olur.

Bu lîk hemân savn-ı samedânî vikâyetü'l-hıfz-ı saltanat-ı âl-i Osmanî olup, ümmet-i Hanefiyye-i Muhammediyye ile meşhûn olan kılâ'-ı husûn, istîlâ-yı a'dâdan masûn⁴⁶³ ve Devlet-i ebed-makrûn-ı İslâmiyye tatarruk za'f u fütûrdan me'mûn eyleye" deyü du'â itdiler.

Yigirmi yedinci gününde, Rûm-ili Kādı-askeri Kemâl Efendizâde ile Anadolu Kādı-askeri Ankaravî Es'ad Efendi azl olup, Rûm-ili Sadrı Şa'bân Efendi'ye ve

⁴⁵⁸ ve derhem V : -Y

⁴⁵⁹ hired V : iz'ân Y

⁴⁶⁰ ebvâb-ı V : varup Y

⁴⁶¹ sûr üzeri V : -Y

⁴⁶² "...Fakat, var mı bir çıkış yolu?" (Kur'an, 40/11)

⁴⁶³ masûn V : masmûn Y

Anadolu Sadrı Bolevî Mustafâ Efendi'ye⁴⁶⁴ tevcîh⁴⁶⁵ olundu. Bu hinde⁴⁶⁶ Tulumcuzâde Abdurrahmân Efendi deryâ-yı fesîhü'l-ercâ⁴⁶⁷-yı avâtıf-ı aliyye-i sultâniyye mevc-endâz ve nazar-ı ayn-ı inâyet-i bî-gâyetleri ile emsâlinde mûmtâz olup, izn-i avdı mutazammın hatt-ı şerîfle tevkîr ve menşûr-ı kazâ-i beytü'l-mukaddes Ebû Sa'îd Efendi nâmına tahrîr olunmuşiken birkaç günden sonra, ba'zı esbâb ile Tulumcuzâde Abdurrahmân Efendi'ye yine Kudüs-i Şerîf ibkâsı menşûr⁴⁶⁸ irsâl olunup, Ebû Sa'îd Efendi hâkim-i kazâ-i Şâm⁴⁶⁹ ve İbn-i Memik Mustafâ Efendi kâdı-i Beytu'llâhü'l-harâm oldu. Lâkin Memekzâde Mustafâ Efendi nâle-künân sîne-zenân kat'-ı merâhil⁴⁷⁰ idüp, Haleb'e vâsıl oldukda, garîm-i⁴⁷¹ mütekâzî-i ecl-i mevcûd-ı istirdâd ü nakdîne-i vücûd ve kâlbûd bedeni zîr-i hâk-i siyâhda nâ-bûd oldu.

Evâ'il-i mâh-ı Şevvâl'de Başdefterdârlık Sarı⁴⁷² Ali Efendi'den ref' olunup, mansıb-ı mezbûre⁴⁷³ Saçbağı ile⁴⁷⁴ mülakkab Mehmed Paşa'ya virildi⁴⁷⁵ ve kâ'im-makâmıktan ma'zûl Haydar Ağazâde, Vezîr Mehmed Paşa, nefy ve katl olunan Hâcezâde Mes'ûd Efendi ve dahi ba'zı mühimm âdemler ile germiyyet⁴⁷⁶ ve ülfet ü ihtilât ve kasd-ı hıyânet üzre olduğu hakkında, töhmet-i azîm olduğundan gayrı kâ'im-makâm iken sadâret sevdâsına düşüp, ocak halkını tahrîk ile nâ'il-i merâm olmak tedbîrinde olduğu, vükelâ-yı devletin mesmû'ı olmağın, Silistre eyâletiyle İstanbul'dan ihrâc olunup, esnâ-yı tarîkde ya'nî ki,⁴⁷⁷ Silivri'de vâkı' kendü çiftliğinde bir miqdâristirâhat ve karâr üzre iken, mâh-ı mezbûrun tokuzuncı gününde fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâhî⁴⁷⁸ ile Bostancıbaşı İdris Ağa der-akab birez bostancıyla irişüp, kellesin kesüp, dergâh-ı sultâniyye[ye]⁴⁷⁹ îsâl eyledi ve meyyitin Silivri'de Taşköprübaşı'nda defn olundu.⁴⁸⁰

⁴⁶⁴ Efendi'ye V : Efendi hazretlerine Y

⁴⁶⁵ tevcîh V : tevcîh ve ihsân Y

⁴⁶⁶ hinde V : bu esnâda Y

⁴⁶⁷ ercâ V : erhâ Y

⁴⁶⁸ menşûr V : -Y

⁴⁶⁹ Şâm V : Şâm-ı dârü's-selâm Y

⁴⁷⁰ kat'-ı merâhil V : kat'-ı merâhil ve tayy-i menâzil Y

⁴⁷¹ garîm-i V : -Y

⁴⁷² Sarı V : -Y

⁴⁷³ mezbûre V : merkûm Y

⁴⁷⁴ ile Y : -V

⁴⁷⁵ virildi V : tevcîh olundu Y

⁴⁷⁶ germiyyet V : germîde Y

⁴⁷⁷ ki V : -Y

⁴⁷⁸ pâdişâhî V : hazret-i pâdişâh-ı âl-i penâh Y

⁴⁷⁹ sultâniyye V : dergâh-ı hazret-i hudâvendigâra Y

⁴⁸⁰ olundu V : itdiler Y

Ol evânda, azl ile hânesinden karâr üzre olan sadr-ı sâbık Melek Ahmed Paşa, Silistre eyâletine nâmzed olup, rûz-ı dîger azm-i sefer eyledi ve tühmet-i sâbıkada müşterek olan kethudâ-yı yeniçeriyân Keçecizâde Mehmed Ağa, çâh-ı azle fütâde ve yerine Zağarcıbaşı⁴⁸¹ Ali Ağa pâ-nihâde olup, ma'zûl kethudâ âcilen Mihalic'de olan çiftliğine nefy ile makhûr ve anda hâ'ifen ikâmetle me'mûr oldu.

Ba'zı vakāyi'-i Âstâne-i sa'âdet

Şehzâde-i evvel Sultân Süleyman vâlidesi Âşûb Sultân kethudâsı, Kara Ali Ağa ile ebnâ-i⁴⁸² sipâhiyândan Kara Çelebizâde Mahmûd Efendi kethudâsı dîger Ali Ağa rû'esâ-yı asker ile ittifâk idüp⁴⁸³ ve şehzâde-i mezkûrî iclâs tedbîrinde olmak tühmetiyle katl olundılar ve mâh-ı mezbûrun onuncı gününde, pâdişâh⁴⁸⁴ hazretleri Üsküdar bağçesine göç idüp, ol ravza-i dil-güşâda zevk ü safâ esnâlarında, Tersâne⁴⁸⁵ Emîni Hısım Mehmed Ağa münhezim olan donanma-yı hümayûn mühimmâtı tedârük ve tekmilde taksîr itdüğü sebebiyle, teftîşi fermân olunup, ba'de'l-habs tefahhus olundukda hıyâneti zâhir olmağla,⁴⁸⁶ emvâc-ı gazab-ı şehinşâh-ı Sikender⁴⁸⁷-hışm olduğundan gayrı Hasbâğçe bostancılarından tazıcıbaşı⁴⁸⁸ olan, mukaddemâ eyyâm-ı vak'ada eşkiyâ şerrinden muhtefî olan harem ağaların gamz u ifşâ tühmetiyle ve kabâ'il-i Türkmân serkeşlerinden Hacı Ahmedoğlu, üçi bile huzûr-ı hümayûna ihzâr olunup, fermân-ı pâdişâhile katl olundılar.

Mâh-ı mezbûrun⁴⁸⁹ yigirmi yedinci gününde Harem-i muhteremde, Çukadâr-ı hâssa Hâfızî⁴⁹⁰ Mustafâ Ağa müsinn ü ihtiyâr olmağın, iki yüz elli akça vazîfe ve ta'yînâtla kapu ortası mütekâ'idleri zümresine ilhâk olunup,

Çü bed-gardi maşav îman ze-âfât

kapudan paşa, muhterik olan küffâr-ı hâksâr burtonlarının ve donanma-yı hümayûn⁴⁹¹ gemilerinin ka'r-ı deryâda altı yüz kadar ejder-beden topların⁴⁹² ihrâca, bezl-i emvâl ve

⁴⁸¹ Zagarcıbaşı Y : Zagarcı V

⁴⁸² ebnâ-i V : -Y

⁴⁸³ idüp Y : -V

⁴⁸⁴ pâdişâh V : pâdişâh-ı rûy-ı zemîn Y

⁴⁸⁵ Tersâne V : Tersâne-i âmire Y

⁴⁸⁶ olmagla V : oldukda Y

⁴⁸⁷ Sikender V : İskender Y

⁴⁸⁸ tazıcıbaşı V : tazıcıbaşı ya'ni köpekci başı Y

⁴⁸⁹ mâh-ı mezbûrun Y : -V

⁴⁹⁰ Hâfızî V : Hâfız Y

⁴⁹¹ hümayûn V : -Y

⁴⁹² topların V : topları Y

amel-mânde olanları rîhte-i kâlib-ı tecdîd için İstanbul'a irsâl, mevcûd gemiler ile hizmet-i muhâfaza-i itmâma [9b] sarf-ı nakdîne-i ihtimâm eyledi.

Reften-i ilç-i Hind

Evâ'il-i mâh-ı Zilka'de'de Hind ilçisi Kâ'im Beğ Hindistan'a gitmeğe istîzân için, Üsküdar bağçesinde vâkı' Mehmed Paşa Köşkü'nde pâye-i serîr-i a'lâya rûymâl idüp, hil'at giyüp⁴⁹³ me'zûn oldu ve getürdüğü nâmenin cevâbıyla, Hind pâdişâhın a gidicek hediye-i hümâyûn, dergâh-ı âlî Kapucubaşlarından ilçî ta'yîn olunan⁴⁹⁴ Ma'anzâde Hüseyin Ağa'ya teslîm olunup, ana dahi ol mahalde ilbâs-ı hil'at buyuruldu ve hediye-i hümâyûn işte⁴⁹⁵ bunlardır; evvelâ yek-pâre büyük⁴⁹⁶ zümrüdlü bir kıt'a sorguç ve dört re's küheylân at, üç serâsere çul ile biri cevâhir raht ve murassa' enselik ve murassa' eğer ve murassa' üzengi ve altun zencîr ve incüli abâ'î ile müzeyyen ü mükemmel idi. Kâ'im Beğ Haleb yolundan gitmek üzere mukaddem yollanup, Ma'anzâde Hüseyin Ağa Diyâr-ı Bekr yolundan gidüp, Basra'da mülâkât itmek ve Hindistan'a ma'ân gitmek üzere kavı⁴⁹⁷ itdiler.

İstîlâ-yı küffâr be-hisâr-ı⁴⁹⁸ cezîre-i Limni

Memâlik-i muhrûse mülhakâtından olup, kütüb-i mütekaddiminden cezîre-i Melnos ismiyle mevsûm ve hâk-i pâk-i ma'den-i tîn mahtûm olup, dâ'iresi yüz yigirmi mîl ve uyûn-ı câriyyesi gayret-i Ceyhûn ve Nil olan Limni adası ki, bağ ve bağçesi firâvân mezârî⁴⁹⁹ ve merâtî'i hadden efzûn ve kurâ vü zıyâ'-ı pür-intifâ'ı hayta-i ta'dâd ve şümârdan bîrûn ve ma'mûr u âbâdân ve beher sene beytü'l-mâl-i Müslimîne otuz bin guruşdan mütecâviz mahsûl âyid olur; ber-câ-yı fevâid olup, mukaddemâ niçe yüz sene ol cezîre, ârâmgâh-ı müşrikîn ve mahall-i vâridîn ü sâdırîn olmuşiken, takrîben altı yüz senesi hudûdunda ba'zı esbâb ile mahâzîl-i Frenk,⁵⁰⁰ ol cezîreden raht-ı ikâmeti kaldırmağın, iki yüz seneden ziyâde müddet, bûm-ı⁵⁰¹ gurâbe-âşiyân ve me'vâ-yı zehr-nân olmuşiken, mazhar-ı teşrîf-i ni'me'l-emîr şehriyâr-ı firdevs-masîr ebu'l-feth Sultân Mehmed Han-ı Gâzî hazretlerinin, fermân-ı mütehattimü'l-iz'ânıyla zînet-yâfte-i âsâr-ı

⁴⁹³ hil'at giyüp V : hil'at-ı fâhire ile Y

⁴⁹⁴ olunan V : -Y

⁴⁹⁵ işte Y : -V

⁴⁹⁶ büyük V : kebîr Y

⁴⁹⁷ kavı V : kavı ü karâr Y

⁴⁹⁸ be-hisâr-ı V : be-muhâsara-i Y

⁴⁹⁹ mezârî' V : merzât Y

⁵⁰⁰ Frenk V : müşrikîn-i bed-girdâr-ı dûzah-mekîn Y

⁵⁰¹ bûm-ı V : yevm-i Y

âbâdânî olup, top tûfeng ve merdân-âşûb ceng ile ma'mûr bir hısn-i hasîn îcâd tekvîn olmuşıdi.

Melâ'în-i hâsirîn Bozcaada'yı dâhil-i mülk-i yemîn itdükden sonra berü Âstâne'de⁵⁰² umûr-ı devletle me'mûr olanların tekâsül ü ihmâli sebebiyle küffâr-ı dûzah deryâyı, sefâyin-i⁵⁰³ İslâmiyye'den hâlî bulmağın, kemend-i himmeti Limni adasına bend ve müstahfızların nâ'ire-i kâr-zâr sipend idüp, donanma inhizâmından nâşî niçe eyyâm bî-tehâşî top dânelerin zîr ü bâlâdan sükkân-ı hisâr üzre müteselsilü'l⁵⁰⁴-vürûd ve ol bî-çâreleri müptelâ-yı bâlâ-yı âteş ü dûd eyledi. Egerçi, Kapudan Vezîr Seydî⁵⁰⁵ Ahmed Paşa birkaç def'a Gelibolı kayıklarıyla asker irsâl⁵⁰⁶ ve bu husûsda bezl-i mâl idüp, karadan hisâra hücum iden melâ'în ile îrâd-ı zinâd ve üç kerre şemşîr-i kahr u kîn ile dâmen-i hisârdan tard u ib'âd ve niçe yüz bin bî-dînün⁵⁰⁷ harmen-i hayâtın berbâd itdiler. Lâkin varoş-ı hisâr mahâzîl-i Freng⁵⁰⁸ cengine giriftâr olup, iç-hisâr sahrıncında teskîn-i âteş-i atş idicek âb nâ-yâb ve kal'anın bir dîvârı tevâtür-i sademât-ı dâne-i top ile harâb olmağın, eyyâm-ı muhâsaranın on tokuzuncı günü, muhâfazasında olan hukûk-ı ni'met-i nâ-şinâsân uğur-ı hümâyûn-ı⁵⁰⁹ pâdişâhîde terk-i baş ü cân itmeyüp, nüvîd-i emânla çıkup, iç kal'a dahi dest-i istîlâ-yı a'dâya teslîm ü dâhil ve nefâ'is-i emvâl-i bî-hesâbdan mâ'adâ yüz elli bin kadar koyun kabza-i temellüklerine dâhil olup, yalnız anda serdâr-ı yeniçeriyân nâmına olan şahsun, altmış bin kadar riyâl gurus yağma vü târâc ve istîmân iden müsellemleri⁵¹⁰ setr-i avret idicek mertebe libâs ile ba'zı sevâhile ihrâc itdiler.

Mısra'

Yek dâg nîk-nâşide

Dâg-ı dîger nihâd

hayf⁵¹¹ u efsûs ki, iki yüz sene kadar müddet, ol hısn-i mahrûs-ı envâr-ı İslâm ile mânend-i beytül'-arûs ârâste ve cevâmî'-i feyz-i mecâmî'-i zîver zıkr ü tevhîd hazret-i rabbül'-enâm ile pîrâste iken, makarr-ı kefare-i bî-nâmûs ve mevzi'-i salîb ü nâkus olup,

⁵⁰² Âsitâne'de V : Âsitâne-i sa'âdetde Y

⁵⁰³ sefâyin-i V : sefâyin-i ehl-i Y

⁵⁰⁴ müteselsilü'l V : -Y

⁵⁰⁵ Seydî V : -Y

⁵⁰⁶ irsâl V : -Y

⁵⁰⁷ yüz bin bî-dînün V : yüz binden ziyâde Y

⁵⁰⁸ Frenk V : müşrikîn-i dûzah-mekîn Y

⁵⁰⁹ hümâyûn-ı V : -Y

⁵¹⁰ müsellemleri V : müslimânları Y

⁵¹¹ hayf V : hayât Y

halk-ı âlem mübtelâ-yı dû-şâhe-i şü'ûn u ma'tem ve ba'zı emrâza ilâc-ı bürü's-sâ' olan ma'den-i tîn-i mahtûm mütevârî-i gıyâbetü'l-cübb oldu.

Çün küffâr-ı hîlekar⁵¹² Limni adasın dahil, Bozcaada gibi giriftâr itdüği haber-i bârid atabe-i aliyyeye⁵¹³ vâsıl olduğundan gayrı, âteş-i fesâd-ı küffâr ânen fe-ânen izdiyâdda memâlik-i mahrûsaya ta'addîleri iştîdâdda, vûkelâ-yı devlet i'mâl-i hüsn-i tedbîrde taksîr töhmetiyle, zebân-zed-i cumhûr ve mu'tın nezdîk ve dûr oldukları cihetden rikâb-ı hümâyûna bi'd-defa'ât ihtilâl-i manzûme-i ahvâl-i mülke müte'allîk arz-ı hâl ref' olunmağın, pâdişâh hazretleri Üsküdar bağçesinden İstanbul'a⁵¹⁴ avdet ya'nî ki, göç buyurup, melâ'în-i bî-dînin üzerine karadan sefer tedârûki görölmek için, mâh-ı mezbûrun on beşinci Salı gün fermân-ı âlî üzre, Çayır Köşkü'nde vüzerâ-yı izâm⁵¹⁵ ve şeyhü'l-İslâm⁵¹⁶ sadreyn-i kudât⁵¹⁷ efendiler ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları,⁵¹⁸ vesâ'ir ashâb-ı istişâre bendeleriyle, akd-i meclis-i hâss ve ser-kârın her tâ'ifesinden şahs-ı ma'dûd mülhak-ı bi'l-havâss olup, huzûr-ı hümâyûn-ı şehriyârîde müşâvere buyurdılar, “Egerçi temhîd olunan mukaddemât-ı güft ü şinîd netîcesi olduğu re'y-i sedîd üzre, mukaddemâ hâss-ı hümâyûna ilhâk olunan Aydın ve Saruhan sancakları ve Anadolu ve Karaman eyâletleri ile birer bendeleri tatyîb ve her biri İzmir ve Sakız ve İstanköy vesâ'ir mevâzi'-i mühimme muhâfazasına tergîb buyurılıp ve ol taraflara asker ve zahîre sürmek için Burusa ve Mihalic vesâ'ir yerlere kapucıbaşılar irsâl ve re'y-i isâbet-ârâ-yı ukalâ üzre behbûd kalyonlar binâsı metrûk u iclâ⁵¹⁹-behişt mu'tâdları muhtârî üzre ancak çekdirmeler tedârûk olunmak vâdîsine sülûk olmak bâbında ısdâr, misâl-i lâzımü'l-imtisâl ve küffâr-ı hâksârdan dahi ahz-ı intikâm için, pâdişâh hazretleri bizzât hareket ve Rûm-ili'ne azîmet buyurmaları bi'l-iktizâ ma'küldür” didiler.

Ol mahalde vezîr-i a'zam Boynuyaralı Mehmed Paşa bast-ı kelâm idüp, mühimmât-ı sefer husûlün Hazîne-i âmireden ber-vech-i nakd bi't-tamâm yigirmi bin kîse akça virilmesine ta'lîk ve bu takrîble sefer tedârûkin ta'vîk itmekle erbâb-ı müşâverenin mukaddemât-ı kelimâtları netîce-pezîr olmayup, ba'de's-sübû⁵²⁰ huzûr-ı

⁵¹² hîlekar V : hâksâr Y

⁵¹³ aliyyeye V : aliyye-i hüsrevâneye Y

⁵¹⁴ İstanbul'a V : Âsitâne'ye Y

⁵¹⁵ vüzerâ-yı izâm V : vüzerâ-yı izâm-ı hazerât Y

⁵¹⁶ şeyhü'l-İslâm V : şeyhü'l-İslâm hazretleri Y

⁵¹⁷ sadreyn-i kudât V : sadreyn-i muhteremîn Y

⁵¹⁸ bölük ağaları V : büyük ve küçük Y

⁵¹⁹ iclâ V : icrâd Y

⁵²⁰ ba'de's-sübû V : ba'de Y

şehriyârîde tekrâr in'ikâd-ı meclis-i müşâvere muhtâr-ı tab'-ı sultân-ı bülend-iqtidâr olup, lâkin anda tertîb-i hükm idicek bir nesne zuhûr itmedi ve on altıncı Çehâr-şenbih gününde Harem-i muhteremde Silihdâr Siyâvuş Mustafâ Ağa'ya vezâretle Şâm eyâleti ihsân ve selefi vezîr-i hâss ki, Mehmed Paşa, Âstâne-i sa'âdete gelmek fermân olundu ve yigirmi dördüncü Penc-şenbih gününde, yeniçeri ağalığı Vezîr Gürcü Hüseyin Paşa'dan ref' olunup, mîrâhûr-ı evvel Sührab Mehmed Ağa'ya ihsân ü inâyet ve birkaç günden sonra mazhar-ı pâye-i vezâret kılındı.

Bundan esbak hil'at-ı sadâret Boynuyaralı Memed Paşa'ya ilbâs olunduktan sonra, Defterdâr Sarı Ali Efendi, ma'zûl vezîr-i a'zamın kayını Saçbağı lakab⁵²¹ Mehmed Paşa mansıb-ı mahlûle mevsûl bulunmuş idi. Paşa-yı mezbûr Saçbağı, devrân senindir türküsün⁵²² ancak kırk elli gün dillerde destân ve altmış yediden mâ'adâ, altmış sekiz mukâta'âtın bahş-i kalenderî itmek ile hazînesin ma'mûr ve hızâne-i sultâniyyeyi vîrân idüp, dâd ü heşş-bâbı münsedd olduktan sonra, vezîr-i a'zam⁵²³ tarafından müsâ'ade ile ol haml-i sakîl düşünden tenzîl ve mansıb-ı mezbûre merhûm⁵²⁴ Sâlih Paşa kethudâsı el-Hâc Mehmed Ağa'ya tahmîl olundu.

Azl-i Vezîr-i a'zam Boynuyaralı Mehmed Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret-i

Köprülü Mehmed Paşa

Murabba'-nişîn-i sadâret-kebîri olan Boynuyaralı Memed Paşa, zuhûr-ı gâ'ile-i sefer ile hizmet-i vezâretten imtinâ' idüp, Hazîne-i âmirede hod zarûret-i kemâlden olmak ile tahsîl-i mevâcibe bir mertebe usret çekildüğünden, kat'-ı nazar-ı tavâ'if-i asker ittihâd ve ittifâkları olmayup, Devlet-i Aliyye ihtilâl üzre iken, sefer nâmıyla hareket olunmak emr-i muhal ve tekmîl-i mühimmât zâd u zevâda münselibü'l-i ihtimâldir deyü ihmâl üzre olduğundan mâ'adâ, hazret-i pâdişâh-ı cem-câh üzre muvaffak ve fî-nefsi'l-emr ol rütbe-i vâlâya istikâkı muhakkak olmayup, yedinden mansıb-ı vezârete şâyeste zuhûr ve anın yüzünden bir hasene sudûr itmeyüp ve bunca yıllardan berü, mesâcid ü cevâmi'le ma'mûr ve âbâdân olan Bozcaadası'n ve Limni adasın müsâmaha ve ihmâli sebebiyle küffâr-ı hâksâr zabt ü giriftâr eyledüğünden gayrı, boğaz yolında dahi her-bâr meks ü karâr ve sefâyin-i İslâmiyye'ye îsâl-i hasâret ü

⁵²¹ lakab V : -Y

⁵²² türküsün V : tür Y

⁵²³ vezîr-i a'zam V : vezîr-i a'zam hazretleri Y

⁵²⁴ merhûm V : -Y

ızzârdan hâlî olmadıkları, ma'rûz-ı dergâh-ı âlî-nijâd⁵²⁵ oldukda, mezkûr adaların tahlîsine kemâ-yenbagî sa'y ü dikkat ve küffârın⁵²⁶ üzerine tedârük-i sefer ve azîmet-i ehemmi-i mühimmât dîn ü devletden iken takayyüd ü ihtimâm [10a] olunmaduğundan pâdişâh hazretleri gazaba gelmeğın mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum'a gün azl ve mühr-i hümayûn alınıp makâmından tenzîl ve ser-bostâniyânda habs ile tezlîl olup, ol esnâda henüz üç gün mukaddem Trablusşâm mansıb-ı hükûmetiyle bekâm olan Köprülü Mehmed Paşa'yı, ba'zı mukarreb bendelerinin ta'rîf ve terbiyesiyle huzûr-ı şerîflerine götürüp ve mühr-i hümayûnı bizzât kendü yediyle⁵²⁷ teslim ve sadr-ı sadârete i'tilâ ve nâ'il-i rütbe-i vezâret-i kübrâ ve vekîl-i mutlak cenâb-ı şehinşâh-ı kişver-güşâ olup, kânûn-ı kadîm üzre bir sevb kürkli serâsere ve üstüne hil'at-ı fâhire ile tekrîm buyurdılar.

Egerçi sadâret-i uzmâ için Vezîr⁵²⁸ Haseki Mehmed Paşa tasmiîn olunmuşidi. Lâkin ana mukadder olmamağın, Şâm'dan gelmesine tevakkuf olunmayup, iktizâ-yı maslahat hasebiyle mukadder⁵²⁹ böyle vâkı' oldı.

Vak'a-ı Kādızâdelülür

Bu esnâda Kādızâdelülük ile mevsûf olan, ehl-i sünnet ve'l-cemâ'at ki, re'îs-i muktedâları kürsî vâ'izlerinden Kādızâde dimekle ma'rûf idi. Cennet-mekân-ı merhûm Sultân Murâd Han-ı râbi' zamân-ı şerîflerinde muhdes olan duhânın isti'mâlin men' idüp, bi'l-külliyeye ref⁵³⁰ olunmasıçün dikkat-i tâm ve zecr ü katl ile def'ine ihtimâm üzre iken mezkûr, ol asrda va'iz ü nâsıh bulunup, şehriyâr-ı mu'allâ cenâbına murâd-ı intisâb olmak için, hürmeti husûsunı ictihâd ve delâ'il-i akliyye vü nakliyye îrâd idüp, mugallata-i bî-endâze ile kubâb-ı felege âvâze salmış idi.

Beyit

Halkı men' eylemeden, sana ne girer ne çıkar?

Vâ'iz! Yohsa duhân ile kıyâmet mi kopar?

deyü i'tirâz idenlere, "Kat'iyyü's-sübût olmaduğı sûretde ulû'l-emrin men' itmesiyle terki lâzım olup, sultân-ı zamâna muhâlefet ile memnû' olmayanlar vâcibü'l-katillerdir"

⁵²⁵ -nijâd Y : -V

⁵²⁶ küffârın V : küffâr-ı hâk-sârın Y

⁵²⁷ kendü yediyle V : kendüye Y

⁵²⁸ Vezîr Y : -V

⁵²⁹ mukadder V : -Y

⁵³⁰ ref⁵³⁰ V: def⁵³⁰ Y

deyü, redd-i cevâb idüp, bu takrîble meclis-i şehinşâhîye vusûl bulmak ile kesb-i şöhret ü şân ve men‘-i şürb-i duhân için, Cenâb-ı⁵³¹ şehinşâh-ı nerîmân-ı savletin zecr ü katlin tecvîz iderek, az zamânda müşârün-ileyhi bi'l-benân ve bu tarîkle niçe yüz bin derd-mend-i bî-günâh, gazab-ı pâdişâh-ı şehriyâr-ı⁵³² kadr-i iktidâr ile tebâh oldu.

Mezkûrun fevtinden sonra etbâ‘ından kürsî-nişîn olanlar dahı, *hâlif-i*⁵³³ *tu‘raf*⁵³⁴ mazmûnına mübtelâ olup, “Eyâ! Bâ‘is-i şöhret olmak için kubbe-i âsmânîye ne yüzden pür-sadâ ve nâ‘il-i merâtib-i âliye olmak kânûnı ne gûne icrâ idebilsek” diyerek, hürmeti edille-i kâtı‘a ile sâbite olmayan evzâ‘ ü ef‘âlin müstehilli kâfir olduğu kütüb-i mu‘teberede musarrah iken, “Elbette mürtekibi kâfir olur” deyü, gâh salât-ı regâiyib ve kadir ü berâtı kılanlar ve gâh ezân u kırâ‘atde lahn ü tağannî ile tezyîn-i savt idenleri râfî‘ olup, cum‘alarda tasliye vü tarziyeye bi'l-külliyeye râzî olmayup, “Hâsıl-ı⁵³⁵ kelâm hazret-i Resûl-i melik-i allâm alıyyü's-salâtü's-selâm zamân-ı şerîflerinden sonra hâdis olan bid‘at ma‘kûlesinün, mürtekibi kâfir olup ve tâ‘ife-i sûfiyyenin hod raks ve devrânları bi'l-icmâ‘ harâm olmağla men‘ ü def‘ olunmaları, ehl-i İslâm oluna, bi‘z-zarûre iktizâ ider” deyü, istedikleri gibi güft-gûya icrâ itmeleriyle, avâm-ı nâsdan ekseri⁵³⁶ mezkûrlara i‘timâd u i‘tikâd ile fukarâ-yı halvetiyyeye adâvet ve mezkûrları tekfîrden mâ‘adâ, “Tekyelerine dâhil olanlar bile kâfir olur” dimeğe cür‘et idüp, gürûh-ı mü‘minîn ve muvahhidîn fırka fırka olup, mecâlis ü mahâfilde kûşebe-kûşe mübâhase vü gavga ve beyhûde mu‘ârazalar ile birbirlerin rüsvây itmeden hâlî değiller idi.

Mâh-ı mezbûrun selhinde vâkı‘ rûz-ı ezânîde⁵³⁷ Câmi‘-i Sultân Muhammediyye‘de⁵³⁸ edâ-yı salât-ı cum‘a olunurken, mü‘ezzinler mahfil-i şerîfde na‘t-ı hazret-i risâlet ile nağme-sâzlığa ser-âgâz⁵³⁹ eylediklerinde, tâ‘ife-i mezkûreden bir gürûh iskâtı için, şütûm-ı galîza⁵⁴⁰ ile zebân-dırâzlığa âgâz itdüklerinde, taraf-ı hilâflarında olanlar mâni‘ olup, mu‘âraza vü keşâkeş ile âteş-i hiddet ve tehevvr ü zebâne-keş olarak az kalup, mukâtele vü muhârebeye mü‘eddî ola yazmış idi.

⁵³¹ Cenâb-ı V : Cenâb-ı hazret Y

⁵³² şehriyâr-ı V : hazreti şehinşâh-ı Y

⁵³³ hâlif V : muhâlif Y

⁵³⁴ Muhalefet et tanınırsın.

⁵³⁵ hâsıl-ı Y : muhassıl-ı V

⁵³⁶ ekseri V : her biri Y

⁵³⁷ rûz-ı ezânîde V : -Y

⁵³⁸ Doğrusu “Sultân Mehmed” olıcak.

⁵³⁹ nağme-sâzlığa ser-âgâz V : nağme-i ser-âgâz Y

⁵⁴⁰ galîza V : gayz Y

Bu mertebeden sonra, bi'l-küllîyye meşâyih-ı halvetiyyeye derûnlarında olan kîne-i dîrînelerin izhâr ve mahmiyye-i Kostantiniyye'de⁵⁴¹ ve hâric-i şehirde olan tekye ve hangâhları cem'-i kesîr ile hedm itmeğe karâr virüp, mâni' olanları def' içün âlet-i harb ü kıtâl ile Câmi'-i Sultân Mehmed'e cem' olmaklığa ittifâk üzreler iken, ulemâ-yı izâm ve meşâyih-ı kirâm *kesserehumu'llâhu ilâ-yevmi'l-kıyâm*⁵⁴² iddi'â itdükleri akvâlin butlânına zâhib olup, "Bu ma'küle kelimât-ı nâ-ma'küle icrâ ile îkâz-ı fitneye bâ'is olanların muktezâ-yı şer'le katl olunmaları lâzımdır" deyü, huzûr-ı hümâyûn-ı şehriyârîye⁵⁴³ arz u inhâ eylemişler idi.

Taraf-ı şerîflerinden⁵⁴⁴ sûret-i rızâ nümâyân olmuşiken vezîr-i a'zam recâsıyla nefy olunmaların fermân eyledikleri cevâmi'-i İstanbul vâ'izlerinin meşhûrlarından olan Üstüvânî Efendi ve Seyyid Dîvâne Mustafâ Efendi ve Türk Ahmed Efendi nâm üç nefer vâ'iz, esnâ-yı va'zlarında, "Sadedden hâric bâ'is-i kıl ü kâl ve sebep-i ihtilâl olıcak kelimâta cesâret idenlerin re'îsleri⁵⁴⁵ bunlardır" deyü, üçi bile emr-i pâdişâhile mâh-ı Zilhicce'nin on dördüncü gününde Kıbrıs'a nefy-i beled olunup, kürsîleri gayrilere virildi ve sâbıkâ defterdârlıktan ma'zûl olup, henüz Şâm-ı Trablus Beğlerbeğisi olan Karagöz Mehmed Paşa, mansıbına azîmet üzre iken cerâyim-i sâbıkası sebebiyle, mâh-ı mezbûrun on sekizinci gününde katl olundu. Bu hinde⁵⁴⁶ Mısır hazînesiyle Âstâne-i sa'âdete gelen, ümerâ-yı Mısırıyye'den Mîr-livâ Mehmed Beğ fevt olup, beğliği Hasodalı Merzifonî Hüseyin Ağa'ya ihsân⁵⁴⁷ buyuruldu.

Muhârebe-i Tatar be-mahâzîl-i Kazak

Han-ı iqlîm-i Kırım, asker-i encüm-şümâr-ı Tatar ile nakz-ı ahd ü peymân ve bu sene-i mübârekede Karadeniz'de ba'zı sevâhili seby ü gâret ile harâb [u] vîrân iden Kazak-ı Ak⁵⁴⁸ vilâyetine tevcîh-i râ'iyet-i azîmet idüp, ol hizb-i hâsirîn Moskov kralı ile hem-zebân-ı ittifâk oldukları cihetden, Moskov'dan yüz bin kadar asker ile Leh kişverinin bir mu'teber hisârı muhâsara üzre bulunmağın, Han-ı Kazak kal'aların bî-mezâhim zabt u teshîr ve buldukları kâfiri tu'me-i şemşîr ve beste-i zencîr idüp, muhâsara üzre oldukları kal'a cânibine sevk-i sipâh-ı nusret destgâh eyledi.

⁵⁴¹ Kostantiniyye'de V : İstanbul'da olan Y

⁵⁴² Kıyamet gününe kadar Allah onların sayılarını artırsın.

⁵⁴³ hümâyûn-ı şehriyârîye V : hümâyûna Y

⁵⁴⁴ şerîflerinden V : şereflerinden Y

⁵⁴⁵ re'îsleri V : re'îsleri olan Y

⁵⁴⁶ Bu hinde V : Bu esnâda Y

⁵⁴⁷ ihsân V : tevcîh ve ihsân Y

⁵⁴⁸ Âk V : -Y

Haber-i mezbûr vâsıl-ı mecmu‘-ı erbâb-ı şer u şûr olıcak, istihlâs-ı hisârdan bî-zâr ve kendü vilâyetlerin dest-i gâret-girân⁵⁴⁹-ı Tatar’dan tahlîse talebkâr olup, Moskov leşkerin dahi istihsâb ve diyârlarına irişmeğe şitâb itdiler. Esnâ-yı tarîkde bir vahalnâk muzîkde tîr ü şemşîr-i Tatar,⁵⁵⁰ mahâzîl-i küffâra sedd-i sedîd-i râh-ı necât ve yağma-ger-i kişver hayât olup, el-uhdetü ale'r-râvî⁵⁵¹ seksan bin kadar Kazak’dan nısfından ziyâdesi ve yüz bin Moskovlu’dan sülüsânı miqdârı rû-nihâde-i hâk-i helâk oldukdan sonra, min-ba‘d dâ’ire-i itâ‘at ü teslîmden tecâvüz itmemek üzre, Kazak bakâyâsı dâhil-i dârü'l-emân-ı istîmân ve anlar recâsıyla otuz bin miqdârı bakıyyetü's-seyf Moskov eş[kı]yâsı dahi müjde-i afv ile mazhar-ı âtîfet ü ihsân olup, Moskov askeri üç merhale mu‘asker-i hanîden ba‘îd oldukdan sonra, akab-gîrler pençe-i şemşîrinden metâ‘-ı cânı tahlîsden nâ-ümîd ve beş yüzden mâ‘adâsı üftâde-i sâha-i pehnâ-yı sa‘îd oldı.

Leşker-i Tatar sâlimen avd idüp⁵⁵² han ordusına gelürken, Çeh kralı tarafından, Leh memleketine bast-ı yed-i istîlâ itdüğü müjdesiyle, Moskov kralına giden beş bin nefer-i nekbetî-i bed-gevher ile dûçâr olup, üzerlerine sell-i şemşîr-i hûn-âşâm ve ancak yedi âdemden mâ‘adâsı galtîde-i heze-i i‘dâm itdüklerin ve han, Leh kralını tekrâr mülkünde takrîr itmek tedbîri üzre, anı ihzâra âdem gönderdüğü ahbâr-ı sârresi vâsıl-ı der-i devlet-medâr olmuşıdı.

Çün tahrîr olunduğı üzre akabince han, Leh kralını mülkünde temkîn itmek azîmeti hem-hâbe-i sırrı zamîrî idüp, Nemçe kralına, “Ber-vech-i isti‘câl Leh kralını irsâl idesin” deyü, yarlığ-ı belîğ-i hanı göndermişıdı.

Bu cânibde, Çeh kralı ol kişvere ser-tâ-ser bast-ı yed-i istîlâ idüp, yed-i re‘âyâsından intizâ‘-ı küllî tedârûke muhtâc olduğundan mâ‘adâ, şiddet-i şitâ bâz ve tâb [ü] tüvan ârâm ü karâr olmağın, ol emr-i hâtır-ı kudûm rebî‘-i bedî‘ü'l-âsâra te’hîr olunup, han-ı bi-tarîki‘r-rehn beş bin tûfeng-endâz Kazak ile tahtgâh-ı hânân-ı iqlîm-i Kırım olan⁵⁵³ Bağçesaray’a vâsıl olduğü haberi, sene-i mezbûre Rebî‘ülâhiri’nde ma‘rûz-ı dergâh-ı pâdişâh-ı setâre-i sipâh oldı.

Muhâsara-i kal‘a-i Azak be-leşker-i Kazak ve ahvâl-i serhadd-i Budun⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ gâret-girân V : gâret-girâr Y

⁵⁵⁰ Tatar V : -Y

⁵⁵¹ “Dogru olup olmama mes’uliyeti, rivayet edene aittir”.

⁵⁵² sâlimen avd idüp V : sâlimen ve gânimen avdet idüp Y

⁵⁵³ olan V : üzre Y

⁵⁵⁴ ve ahvâl-i serhadd-i Budun V : -Y

Sene-i mezbûre Şevvâl'inde, Azak kal'ası mahsûr-ı leşker-i makhûr-ı Kazak olduğu, dûdmân-ı el-Cengîz Mehmed Giray Han-ı mezbûrun mesmû'ı olmağın, on bin kadar Tatar ile bir sultân irsâl idüp, eşkiyâ Kazak'ı katl ü esîr ile mazhar-ı vülât-ı hîn-i menâs ve kal'a-i [10b] Azak'ı dest-i istîlâ-yı küffârdan halâs itdiler ve Budun tarafına dahi âdet-i müstemirreleri üzre Nemçe cânibinden gelüp, re'âyâyâ dest-i seby ü gâreti dırâz iden çete ta'bîr olunur, beş yüz kadar kâfire asker-i İslâm tîğ-i intikâm ile yol virmeyüp şemşîr-i adû-tedmîrden reste olanlar, zencîr-beste oldukları haber-i behcet-eser dahi⁵⁵⁵ vâsıl oldu.

Vefeyât-ı Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa

Abaziyü'l-asldır, evâ'il-i Murâd Han-ı râbî'e mukarreb ve ba'dehu katl olunan Vezîr Celâlî Abaza Mehmed Paşa'nın hazînedârı idi. Efendisi neketinden sonra pâdişâh-ı gâzî hazretleri, mezbûrî Harem-i muhteremlerine alup, hâne-i seferli zümresi neferâtına ilhâk eyledi ve âftâb-misâl güzelliğinde bî-nazîr⁵⁵⁶ idi.

Bir gün huzûr-ı hümayûnda yaya-ciridi oynarken pâdişâh-ı gâzînin çeşm-i şâhâneleri mezbûra dûş olup, muhâbbet ü iltifâtlarına mazhar olmağla bî-râh Hasoda'ya aldı.

Bağdâd feth olup İmâm-ı a'zam civârına nüzûlünde, Melek Ahmed Paşa yerine yoluyla silihdâr oldu. İstanbul'a⁵⁵⁷ gelindikde pâdişâh-ı gâzî vefât itmekle, Sultân İbrâhîm Han cülûsunda vezâret-i haslarıyla Kubbealtı'na çıktı ve bin elli târîhinde, Deli⁵⁵⁸ Hüseyin Paşa yerine kapudan olup, Azak kal'ası fethine me'mûr ve teshîri mümkün olmamağla, İstanbul'a⁵⁵⁹ vusûlünde elli ikide azl olunup, yine haslar ile zîr-i tâkda firâr ve elli üçde⁵⁶⁰ Arz-ı Rûm ve elli yedide⁵⁶¹ Diyâr-ı Bekr eyâleti virildi. Ba'de'l-azl Âsitâne'ye⁵⁶² gelüp, yine haslar ile Kubbealtı'nda sâkin ü karâr üzre iken, bin altmış bir Ramazânı'nda vak'a günü, Melek Ahmed Paşa yerine vezîr-i a'zam olup, iktizâ-yı vakt hasebiyle hüsn-i tedbîr idüp, sancağ-ı şerîfi ihrâc ve sühûletle ocak ağalarını katl ile teskîn-i fitne eyledi.

⁵⁵⁵ dahi V : ba'zân Y

⁵⁵⁶ bî-nazîr V : bî-misâl Y

⁵⁵⁷ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâneye Y

⁵⁵⁸ Deli V : -Y

⁵⁵⁹ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa'âdete Y

⁵⁶⁰ elli üçde V : elli üç târîhinde Y

⁵⁶¹ elli yedide V : elli yedi târîhinde Y

⁵⁶² Âsitâne'ye V : Âsitâne-i sa'âdete Y

Yetmiş beş gün kadar sadâret⁵⁶³ eyledikten sonra, bî-cürm harem ağaları ilkâsıyla azl ve bostancıbaşı habsine kayd ü bend ve belâ ve mâl ü emlâkı⁵⁶⁴ mîrîye alınup⁵⁶⁵ ba‘dehu Magalkara'ya nefy olup, az zamânda Bosna ve ba‘dehu Silistre eyâleti virildi⁵⁶⁶.

İşbu bin altmış altı senesi Cemâziyelevvelisi'nde,⁵⁶⁷ Deli Hüseyin Paşa azlinde ikinci def‘a vezîr-i a‘zam olup, Silistre'den İstanbul'a geldükde⁵⁶⁸ hummâ-yı muhrıkadan münharifü'l-mizâc olmağla, ancak elli gün miğdârı sadâret idüp, sene-i mezbûre Recebi'nin gurresinde vefât ve Ali Paşa-yı Atîk haremde medfûndur.

Paşa-yı mezbûr halîm ü selîm ve âkıl u âlim, çelebi meşreb⁵⁶⁹ melek haslet ve ahlâk-ı hamîde vü hüsn-i mu‘âmele sâhibi, sahâsı gâlib, sinni henüz kırk beşe bülûğ eylemiş, bir âlî-cenâb vezîr idi.

Sadâret-i evvelînin azline bâ‘is olanların vücûdların dünyâdan zâ‘il eylemeğe miyân-beste-i tîg olmuşiken müyesser olmayup, ol hasret ile gitdi. *Rahmetu'llâhi aleyh*⁵⁷⁰.

⁵⁶³ sadâret V : sadâret-i uzmâ Y

⁵⁶⁴ mâl ü emlâkı V : mâl-ı emvâl ü emlâkı Y

⁵⁶⁵ alınup V : zabt olunup Y

⁵⁶⁶ virildi V : tevcîh ve ihsân Y

⁵⁶⁷ Cemâziyelevvelisi'nde Y : Cemâziyelevvel'de V

⁵⁶⁸ İstanbul'a geldükde V : Âsitâne-i sa‘âdete geldüklerinde Y

⁵⁶⁹ âkıl u âlim, çelebi meşreb V : âkıl-dânâ vü âlim ü fâzıl ve meşreb-i âlî Y

⁵⁷⁰ Rahmetu'llahi aleyh V : Rahmetu'llahi Te‘âlâ Y

SENE-İ SEB‘A VE SİTTİN VE ELF

Katl-i Abaza Ahmed Paşa ve nefy-i sadr-ı sâbık Boynuyaralı Mehmed Paşa

Mukaddemâ sene-i mâziyyede Bozcaada muhâfızıyken, kendü ile bile kal‘a muhâfazasına me‘mûr olan zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı bir kaç akçalarına tam‘an avde me‘zûn idüp, bu takrîble hizmet-i lâzıme-i muhâfazayı ta‘tîl ve terk-i nâmûs [u] âr eyleyüp, cezâire-i mezbûreyi emânla mahâzîl-i Fireng'e teslîm ile gayret-keşân-ı İslâm'ı tahcîl iden Vezîr Abaza Ahmed Paşa, sâye-i recâ-yı şüfe‘âda birkaç gün bi-tarîkı'l-müsâmaha, pençe-i şikence-i mu‘âhezeden tahlîs-i girîbân-ı cân ve ümîdvâr-ı müjde-i emân olmuşıdı. Mu‘îni olan Kapudan Vezîr Seydî Ahmed Paşa, tedârük-i mühimmât ve donanma, içün Âsitân-ı rastâna⁵⁷¹ da‘vet buyurılıp, ol hâ'in-i devlet ü dîn, Boğaz'da sübhâ-şümâr-ı enfâs-ı hayât-ı bî-sebât ve dîde-düz hecme-i hâdimü'l-lezzât iken, taraf-ı saltanat-ı aliyyeden izn-i mürâca‘at sudûr idüp, İstanbul'a vusûl bulıcak, mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî⁵⁷² olmağın, hasbe'l-emrû'l-celîl müstahak olduğu cezâsı tertîb, işbu sene-i mezbûre Muharremi'nin yigirmi üçüncü gününde, Hasbâğçe'de vâkı‘ bir köşk önünde pâdişâhîde⁵⁷³ katl olunup, bu takrîble⁵⁷⁴ sâ'ir ser-i kârda olan terhîb olundı ve sadâretten ma‘zûl Boynuyaralı Mehmed Paşa, bostancıbaşı odasında mihmân ve birkaç gün dahi Yedikulle'de mübtelâ-yı habs-i zindân oldukdan sonra, Magalkara'ya nefy olunup, andan Kaniye eyâleti ile hâtır-ı meksûrı mecbûr ve nüvîd-i bekâ-yı hayât çend-rûz ile mürûr oldu ve Şâm-ı şerîfden ma‘zûl Vezîr Haseki Mehmed Paşa, da‘vet-i hümayûnla Âstâne-i sa‘âdete avdet⁵⁷⁵ üzre iken, eyâlet-i Bağdâd emri karşı gönderildi⁵⁷⁶.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Hanefî Efendi, nasb-ı meşîhat-i İslâmiyye Balizâde Mustafâ Efendi, ameden-i ilç-i Acem

Mâh-ı Safer'ün⁵⁷⁷ üçüncü gününde mansıb-ı fetvâ Hanefî Efendi'den illet-i samemiyye⁵⁷⁸ sebebiyle ref‘ olunup, ol makâm-ı lâzımü'l-ihtirâm sâbıkâ Rûm-ili kâdı-askeriliğinden munfasıl Balizâde Mustafâ Efendi'ye tevcîh olundı.

⁵⁷¹ Âsitân-ı rastâna V : Âsitâne-i sa‘âdete Y

⁵⁷² pâdişâhî V : hazret-i pâdişâhî Y

⁵⁷³ Hasbâğçe'de.....pâdişâhîde V : -Y

⁵⁷⁴ bu takrîble V : -Y

⁵⁷⁵ avdet V : da‘vet Y

⁵⁷⁶ karşı gönderildi V : karşı gönderilüp azîmet eyledi Y

⁵⁷⁷ Safer'ün V : Saferü'l-hayr'un Y

⁵⁷⁸ samemiyye V : -Y

Şâh-ı Acem tarafından istihkâm-ı sulh⁵⁷⁹ recâsı ve ba‘zı nâ-ma‘kûl teklîf ile gelüp, Ali nâm ilçi çıkması âvâzesi birkaç aydan berü tanîn-endâz-ı felek şu‘bede-bâz idi. Hezâr izz ü nâz ile tayy-i merâhil idüp,⁵⁸⁰ mâh-ı mezbûrun dördüncü gününde gelüp, birez el armağanı olan envâ‘ından tuhfe ve tefârik-i bî-adîl ve birkaç katâr üstür ve bir gûne azîmü'l-cüsse-i menhûs fil ile Dârü's-saltanatü'l-aliyye'ye vâsıl ve şehir-i mezbûrun onuncu gününde Dîvân-ı hümayûn'a getirilüp, kânûn üzre ba‘de'z-ziyâfe hil‘at-ı fâhire ile pâye-i serîr-i a‘lâya rûymâl ve şeref-i dâmen-bûs-i sultânîle nâ‘il-i merâm oldukdan sonra, nâmesin virüp pîşkeşin arz eyledi.

Defterdâr Hacı Mehmed Paşa tahsîl-i mâl ve tedârük-i mevâcib-i umûrunda izhâr-ı acz ve kusûr⁵⁸¹ itmeğin, mâh-ı mezbûrun on dördüncü gününde azl olunup, defterdârlık⁵⁸² Başbâkîkulı İbrâhîm Ağa'ya inâyet⁵⁸³ buyuruldu ve Bosna eyâletinde alem-efrâz-ı hükûmet olan sadr-ı sâbık Süleyman Paşa, çâh-ı azle fütâde ve Budun'dan Vezîr Fazlı Paşa, mansıb-ı mahlûle pâ-nihâde olup, Boğaz muhâfazasında olan Vezîr Ken‘ân Paşa bezl-i keyhân⁵⁸⁴ ser-be-mühr ile Budun'da hil‘atı ta‘kîb ve dest-i rûzgâr Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'yı Boğazhisârı muhâfazası nâmıyla endûhte-i filâhat eyledi.

Kapudan Vezîr Seydî Ahmed Paşa'nın sadârete⁵⁸⁵ takarrûbi ve mukarrebân-ı⁵⁸⁶ saltanattan ba‘zı hemşehrî ve ehîbbâsıyla mükâtibe ve mu‘âmele itmek takarrûbiyle rukabâ-i devlet-i bî-ârâm idüp, teb‘îdi ile takayyüd ü ihtimâm olunmaz ise mühr-i vezâreti der-kenâr ideceği zâhir ü âşikâr ve kendünün tevâbi‘ ü levâhıkı lisânlarından, “Efendimiz vezîr-i a‘zam olsa gerek imiş” deyü, halk içinde birez kîl ü kâl ve bu ma‘kûle müsâvî, sadâret-i uzmâ umûruna nev‘an bâ‘is-i ta‘tîl ü ihtilâl olmağın, müşârün-ileyh dahi bezl-i makdûrda kusûr itmeyüp, beher-hâl muvakkıf-ı cân ü celâlden izn-i âlî-tahsîl, Vezîr Fazlı Paşa'yı Bosna'dan Rûm-ili eyâletine tebdîl ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü gününde Vezîr Seydî Ahmed Paşa'yı nâm-ı ser-askerî inzimâmıyla Bosna'ya nakl ve tahvîl idüp, bu bahâne ile Âstâne-i sa‘âdetden dûr ve Temeşvar eyâletinden ma‘zûlen kufûl iden Vezîr Topal Mehmed Paşa, mansıb-ı

⁵⁷⁹ sulh V : sulh ü salâh Y

⁵⁸⁰ tayy-i merâhil idüp V : kat‘-ı menâzil ü tayy-i merâhil iderek Y

⁵⁸¹ kusûr V : taksîr Y

⁵⁸² defterdârlık V : defterdârlık hizmeti Y

⁵⁸³ inâyet V : tevcîh ü inâyet Y

⁵⁸⁴ bezl-i keyhân V : -Y

⁵⁸⁵ sadârete V : vezârete Y

⁵⁸⁶ takarrûbi ve mukarrebân-ı V : takarrübân-ı Y

kapudanî ile tevkîr ü iclâl ve leng ü lök reftâriyü'l-gâra tebdîl itmek için, hükm-i cihân-mutâ'-ı lâzimü'l-etibbâ' irsâl olundu ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in on dördüncü Bâzâr gün, Vezîr-i a'zam⁵⁸⁷ Ebî Eyyüb⁵⁸⁸ Ensârî'de vâkı' Yûsuf Paşa Bâğçesi'nde, Acem ilçisine ziyâfet eyledi ve on altıncı Salı gününde istîzân için pâye-i serîr-i a'lâ-yı pâdişâhiye⁵⁸⁹ rûymâl idüp, hil'at giydirildi. Lâkin şâhdan⁵⁹⁰ getürdüğü nâmenin cevâbı, bir miqdâr hediye-i hümâyûnla, taraf-ı pâdişâhîden ilçi ta'yîn olunan merhûm Murâd Paşa'nın Kapu Kethudâsı İsmâ'îl Ağa'ya teslîm olunup, ol gün ana dahi ilbâs-ı hil'at⁵⁹¹ ve icâzet buyuruldu.

Hediye-i hümâyûn bunlardır: İki küheylân at, biri murassa' raht ve mücevher eğer ve müzeyyen abâ'i ve rikâb-ı mülûkâne ile mükemmel idi. Ve birkaç boğça Firengî dîbâ ve çuka ve fâhir Cezâyir ihrâmları ve velençeleri.⁵⁹² Pes mezbûr İsmâ'îl Ağa mu'tâddan ziyâde bin kadar âdemle azîmet idüp, şâh-ı Acem [ile] İsfahan'da buluşup, nâme-i hümâyûnla hediye-i pâdişâhiyi teslîm eyledikde, üç ay miqdârı anda meks ü karârdan sonra, İstanbul'a⁵⁹³ avdet iderken Bağdâd'da merhûm oldu.⁵⁹⁴ Bu hinde⁵⁹⁵ Dervîş Mehmed Paşa etibba'ından Kadri Ağa rikâb-ı hümâyûna kapucılar kethudâsı olup, selefi Haseki Mustafâ Ağa⁵⁹⁶ katl olundu.

Gulüvv-i asker ve mu'ârıza-i umûr-ı devlet

Nâ-be-hengâm, kapudanlık tebdîli vaz'-ı nâ-pesendîdesi zuhûr idicek, intihâz-ı fırsat üzere peygüle-nişîn-i inzivâ vü uzlet olan, erbâb-ı şer ü şûr-ı rûzgâr-ı nâ-sâz-kâr⁵⁹⁷ birkaç gün hilâf-ı karârları⁵⁹⁸ üzere itdüğü gerdişden, izhâr-ı peşimânî ve sipihr-i bed-mihr tekrâr âgâz-ı mihr-bânî itmek, hayâl-i muhâli ile her tâ'ifeden eşkiyâ vü erâzil, mâh-ı mezbûrun on sekizinci Penc-şenbih gününde⁵⁹⁹ **[11a]** şu'le-i âteş gibi At Meydânı'nda zebâne-keş-i ictimâ' olup, “Şevket-i a'dâ-yı⁶⁰⁰ dîn ü devlet yevmen fe-yevmen terakkî vü izdiyâdda ve bu tarafa ebvâb-ı fütûhât-ı gaybiyye insidâdda

⁵⁸⁷ Vezîr-i a'zam V : Vezîr-i a'zam hazretleri Y

⁵⁸⁸ Ebî Eyyüb V : Hazreti Ebî Eyyüb Y

⁵⁸⁹ a'lâ-yı pâdişâhiye V : mu'allâya Y

⁵⁹⁰ şâhdan V : şâh-ı Acem'den Y

⁵⁹¹ ilbâs-ı hil'at Y : hil'at V

⁵⁹² velençeleri V : velenseleri Y

⁵⁹³ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa'âdet-âşiyâneye Y

⁵⁹⁴ Bağdâd'da merhûm oldu V : Bağdâd-ı dâr-ı fenâdan, sarây-ı bekâya rihlet eyledi Y

⁵⁹⁵ Bu hinde V : Bu esnâda Y

⁵⁹⁶ Mustafâ Ağa V : Kara Mustafâ Ağa Y

⁵⁹⁷ nâ-sâz-kâr V : nâ-sâz Y

⁵⁹⁸ karârları V : merâmları Y

⁵⁹⁹ gününde V : günü Y

⁶⁰⁰ a'dâ-yı V : da'vâ-yı Y

göürnürken vükelâ-yı saltanat-ı aliyyenin basar-ı basîretleri gışâve-i gaflet ile mesdûd ve tedârük-i mehâmm-ı umûr-ı dîn ü devletde taksîrleri nâ-mahdûd olup, muhill-i nâmûs-ı şehriyârî etvârı hemîşe-kâr ve kesr-i ırz-ı saltanata mü'eddî olur evzâ'-ı nuhbe-i efkâr itmişlerdir. Düşmen-i bed-fercâmdan dil-hâh üzre ahz-ı intikâm için, karadan sefere münhasır olup, bizzât pâdişâh⁶⁰¹ hazretleri hareket ve zahmetin irtikâbdan ictinâb buyurmazlar iken, erkân-ı devlet nâmına olan bî-nâmûs u gayretler men'-i sa'yda⁶⁰² hem-zebân ve ittifâk olup, izhâr-ı envâ'-i gavâ'il ile cenâb-ı şehriyâr-ı bülend-iktidârı, fesh-i azîmet tarafına mâ'il itdüklerinden mâ'adâ, umûr-ı mühimme-i sefer-i deryâyı itmâma⁶⁰³ kemâl mertebe ihtimâm üzre olan Vezîr Seydî Ahmed Paşa gibi⁶⁰⁴ merd-i miqdâm, ceng umûrında mâhir ve donanma-yı hümâyûn çıkarmağa hâzır iken, mücerred-i halk ana sadr-ı vezâret tahmîn iderler deyü, mansıbını tebdîl ile kapudanlıktan azl⁶⁰⁵ itdirmek münâsib midir ve mübâşir olduğı hizmet-i lâzıme-yi ta'til etmek şart-ı İslâm'dan mıdır? İmdi Vezîr Seydî Ahmed Paşa'ya mansıb-ı kapudanî ibkâ olunmaz ise bizden sefere gider bir ferd⁶⁰⁶ yokdur” deyü, kendülere lâzım olmayan umûrdan bahs idüp, vezîr-i a'zam dahl ve ta'arruz vechi üzre, tahrîk-i fitneye mübâşeret ve kelâm-ı müzahrefin⁶⁰⁷ rû-keş-i temşiyet-i merâm ve bu mukaddeme-i firîb ile avâmü'n-nâsı kendüleriyle pâ-dâş-ı râh-ı şekâ olmağa râm itdiler⁶⁰⁸ ve tâ'ife-i sipâhdan dahi ba'zı eşkıyâ intihâb ve gelüp mevâcibler te'hîri bahânesiyle⁶⁰⁹ ağalarının hânelerin taşlayup yine bir fitne-i azîme îkâzı için yeniçeriyân gürûhın dahi taraflarına imâle kasdına yolda râst geldükleri âdemleri hâh u nâ-hâh cebren ve kahren kendülere ilhâkla teksîr-i cem'iyet iderek Yeni⁶¹⁰ odalara varup, vâdî'-i fesâdda anlar ile tevâfuk ve ittihâda da'vet ve izhâr-ı envâ'-i fûrûin⁶¹¹ ve darâ'at itdiler. Çün gulüvv-i âmm yeniçeri tâ'ifesi dahi vâdî-i fesâdlarına da'vet için, Yeni odalar semtine vardukları ve şehir içinde velvele-i azîme idüp dükkânları kapatdukları, rikâb-ı hümâyûna vezîr-i a'zam tarafından telhîs olundukda, pâdişâh hazretleri fi'l-hâl yeniçeri ağasıyla kethudâyı huzûr-ı şerîflerine getürüp, “Elbette bu cem'iyet hemân bu sâ'at def olunmak

⁶⁰¹ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlem-penâh Y

⁶⁰² men'-i sa'yda V : men'e Y

⁶⁰³ itmâma V : ihtimâma Y

⁶⁰⁴ gibi V : hazretleri gibi Y

⁶⁰⁵ azl V : ma'zûl Y

⁶⁰⁶ bir ferd Y : -V

⁶⁰⁷ müzahrefin V : müzahrefât Y

⁶⁰⁸ olmağa râm itdiler V : olmagla Y

⁶⁰⁹ bahânesiyle V : bahâneleriyle Y

⁶¹⁰ yeni V : -Y

⁶¹¹ fûrûin V : -Y

gerekdir” deyü, tenbîh-i mülûkâneleri sâdır olıcak hemân ol ân fermân-ı hümâyûna imtisâllerinden nâşî⁶¹² tâ’ife-i Bektâşiyân zâbitlerinin nush u pendiyile kâr-bend olmağın, ashâb-ı cem’iyyetden tehâşî idüp, mütâba‘at itmemekle cümlesi müfsidân heveslerin rûy-ı recâlarına is‘âf ü mültemis ebvâbını sedd ve odalardan haybet ü hüsrânla sad idüp, bu kâr-ı nâ-savâbda anlar ile tevâfukdan⁶¹³ sûret-i ictinâb ve erâzil dahi me’yûs u nâ-ümîd avdet ve meydândan perişân ve her biri bir kûşe-i ihtifâda pinhân oldılar.

Bu haber, dâver-i dâd-ger⁶¹⁴ hazretlerine ma‘rûz⁶¹⁵ olıcak hasbe'l-emîrû'l-âlî, irtesi Cum‘a gün vezîr-i a‘zam kendü hânesinde, vücûd-ı eşkıyâdan rûy-ı arz-ı tathîr niyyetine dâmen-der-miyân idüp, ale's-sabâh akd-i müşâvere için vüzerâ ve ulemâ ve ehl-i dîvân⁶¹⁶ ve cemî‘ kul tâ’ifesinin ağaları ve zâbitleri hâzır u müctemi‘ olduklarında, taraf-ı pâdişâhîden⁶¹⁷ hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn, cümlesinin muvâcehesinde kırâ‘at olunup, mazmûn-ı şerîfinde mahall-i cülûsdan bu âna gelince, sipâh eşkıyâsının ta‘addîsi hadden tecâvüz itmeğın,⁶¹⁸ ihtirâm-ı nâmûs-ı saltanatı bi'l-küllîyye ferâmûş itmişlerdir ve bu makûle eşkıyânın izâleleri ehemmi-dîn ü devletden olmağla, bu ahvâl vezîr-i a‘zama havâle olunmuşdur. “İmdi eben an-ceddin hayr-hâh-ı devletimiz olup, ubûdiyyetden dem uranlar ehl-i fesâda mu‘ayyen olmayup, cezâları virilmek husûsunda, vezîr-i a‘zam lâlâma mu‘âvenet itmekle hakk-ı ni‘meti kemâ-yenbagî icrâ itmiş olursuz” deyü, tahrîr buyurılan fermân-ı vâcibü'l-ittibâ‘-ı bi’t-tamâm istimâ olıcak, cumhûr-ı mezbûr cevâblarında, “Böyle fesâd ü fitneden biz dahi bî-zâr olduk ve taraf-ı hümâyûndan cezâları virilmeğe intizâr üzre idik. Fermân-ı âlîlerine bir vechile muhâlefet olunmayup, edâ-yı hizmet cân-ı azîzimize minnetdir, eşkıyâyâ ruhsat virilmeğe aslâ rızâmız yokdur, emr ü fermân pâdişâhımızdır” deyü, müttefikü'l-keîlâm oldukları rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye arz u i‘lâm olundukda, bu âna gelince zuhûr iden cem’iyyetlere dâhil olup, bâ‘is-i fesâd ü fitne⁶¹⁹ olanlar teftîş ü tefahhus olunup, bi'l-küllîyye katl olunmaları için kat‘î fermân-ı hümâyûn sâdır olmağın, hemân ol gün İbşir Mustafâ Paşa vak‘asında sâhib-i redd ü kabûl olan silihdâr ağalığından ma‘zûl

⁶¹² imtisâllerinden nâşî V : imtisâlen Y

⁶¹³ tevâfukdan V : mürâfakatdan Y

⁶¹⁴ dâd-ger V : dâd Y

⁶¹⁵ ma‘rûz V : arz u i‘lâm Y

⁶¹⁶ vüzerâ ve ulemâ ve ehl-i dîvân V : vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı a‘lâm dâhil-i dîvân-ı hümâyûn Y

⁶¹⁷ taraf-ı pâdişâhîden V : taraf-ı huzûr-ı Âsafiden vârid olan Y

⁶¹⁸ itmeğın V : olmağın Y

⁶¹⁹ fitne Y : -V

Çalık Hüseyin Ağa ihzâr olunup, Alay Köşkü önünde nazargâh-ı pâdişâhîde tu'me-i şemşîr-i hûn-bâr kılındı ve anın akabinde Cebeciler Kethudâsı Halil Ağa dahi katl olundu.

Netîce-i efkâr-ı ukalâ üzre ol gice vezîr-i a'zam bi-nefsihî kol dolaşmağla, kadîmden kol dolaşmak hizmet-i lâzımleri olan yeniçeri ağası ve çorbacılarından mâ'adâ, bu esnâda bölük ağaları ve cebecibaşı dahı, fermânla⁶²⁰ kola bindiler. Sabâha değin esvâk-ı şehri fersûde-i kadem-i ihtimâm ve iki âdem bir yerde görünmemeğe sa'y ü ikdâm idüp, içlerinde sâbıkâ olan fitnelerde olduğu gibi sâhib-i kelime birkaç re'is eşkiyâ olmaduğundan mâ'adâ, yeniçeri kendüler ile bu tedbîr-i fesâdda, ittihâddan tehâşî itmelerinden nâşî evrâk-ı cem'iyet ve ittifâklarına teferruk ve telâş düşüp, her biri künc-i ihtifâda inzivâ⁶²¹ ihtiyâr eylemiş idi.

Mezkûr maktûller, emsâl-i mi'etden mütecâviz ulûfe mütenâhiz hamîr-i mâye-i fesâd-ı eşîrrâ-i bed-nihâd hükm-i kat'-ı seyf-i bî-hayf ile galtîde-i hâk ü⁶²² helâkile, ol şeb-i târda elli miqdârı lâzımü'l-izâle-i şîr-i şemşîr-i tîge nevâle kılındı ve irtesi dahi bu minvâl üzre kavle süvâr İstanbul'da olup, ârâmgâh-ı sipâh olan Sultân Ahmed Han'ı ve ilç-i Han'ı tahliye vü takfil ve tedbîr-i dil-pezi ile nâmûs-ı şehriyârî tekmîl olundu ve Üsküdar hanları dahi basılıp, eşkiyâ nâmiyla otuz neferden ziyâde âdemler ahz olunmağla, ba'de'l-katl deryâya ilkâ olundılar ve askerî tâ'ifesinden olmayup, cem'iyetlere dâhil olan eşhâsdan dahı⁶²³ on nefer kimesnenün, At Meydânı'nda kelle-i bî-devletleri galtân ve i'tidâl-i mizâc-ı devlet içün, nîşter-i tîğ-i ser-tîz ile hûnları rîzân oldı.

Bundan sonra netîce-i kelâm sipâh ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve mehter vesâ'ir tavâ'ifden şekâvetle şöhet bulup, cem'iyetlerde bulunanlardan gayrı, erâzille me'lûf ve muhtelit olanlar dahı, vâhiden ba'de vâhid ele getirilüp, katlleri âmme-i âleme ibret-nümâ ve lâşeleri nafaka-i hayvânât-ı deryâ olundu ve defteremîni olan Alahoz dimekle ma'rûf Mehmed Efendi'ye Bosna defterdârlığı virilüp, Edirne'ye dâhil oldukda, katli içün vârid olan fermân-ı âlî-şân dahi der-akab Edirne Bostancıbaşı Koca Sinan Ağa'ya vâsıl olmuş idi. Ol dahi bedrûd-ı cihân bî-nizâm idüp kârı tamâm oldı.

⁶²⁰ fermânla V : fermân-ı hümayûn ile Y

⁶²¹ ihtifâda inzivâ V : inzivâda ihtifâ Y

⁶²² hâk ü V : -Y

⁶²³ dahı V : -Y

Zuhûr u def'-i fitne-i⁶²⁴ Şâm-ı şerîf

Bu vaktde, sâbıkâ vak'a gününde dört sâ'at miqdârı mühr-i hümayûnla mesned-i sadâret-i uzmâda karâr idüp, ba'dehu Arz-ı Rûm vâlisî olan Surnâ-zen Mustafâ Paşa'nın kuvveti haberi gelüp, ma'rûz-ı rikâb-ı hümayûn-ı şehriyârî olmağın, anda ve bunda olan mevcûdî taraf-ı mîrîden mazbût olup,⁶²⁵ beş mertebe silsile-i ahkâmı tahrîr, kimi tahkîr kimi tevkîr olunmuş idi ve mâh-ı Rebî'ülâhîr'in on beşinde, eyâlet-i mahlûle-i Mar'aş'da olan Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa'ya ve eyâlet-i Haleb Diyâr-ı Bekr Vâlisî Vezîr Abaza Hasan Paşa'ya ve eyâlet-i hükûmet-i Şâm-ı Şerîf-i encâm selefî Vezîr Murtazâ Paşa'ya in'âm ve ihsân olunmuş idi.

Mütesellimi vardukda, ahâlî-i Şâm Vezîr Murtazâ Paşa'yı kabûl itmemekle, vâlî-i ma'zûl Vezîr Siyâvuş Mustafâ Paşa'yı ibrâm ile kendülere râm idüp, lâzım gelürse Murtazâ Paşa ile mukâteleye kıyâm itmeleri ve paşâ-yı müşârü'n-ileyhin zabtına mâni' olup, def' olunmasıçün, taraf-ı saltanata arz u mahzar ile i'lâm eylediler. Matlûblarına müsâ'ade olunmayup, tevcîh-i sâbık üzre Murtazâ Paşa'nın zabtıçün tekrâr hükm-i âlî-şân vârid oldukda, cânib-i Devlet-i Aliyye'den me'yûs olmalarıyla kuvvet-i kâhire ile duhûlden men' için ceng ü cidâle hâzır u âmâde olduklarından, paşâ-yı mûmâ-ileyh âgâh olup, ol dahi cem'-i leşker ve sipâh itmek üzre idi.

Bu ahbâr-ı nâ-ma'kûl tekrâr rikâb-ı hümayûna ma'rûz olundukda, ba'dehu küllî kelâm maslahat-ı vakt ile ruhsat virilmeyüp ve iktizâ hasebiyle berâ-yı maslahat ahvâlleri sühûletle görölüp, Vezîr Murtazâ Paşa Diyâr-ı Bekr'e ve Tayyâröğlî Vezîr Ahmed Paşa Şâm-ı şerîfe ve Şâm'dan ma'zûl Vezîr Siyâvuş Mustafâ Paşa [11b] Mar'aş'a gitmeleri fermân olundu.

İnhizâm-ı küffâr der-cezîre-i Girid

Şehr-i mezkûrda⁶²⁶ Girid'de olan asâkir-i İslâm üzerine kal'adan ve deryâdan yigirmi bin kadar kâfir⁶²⁷ çıkup, bâzâr-ı kâr-zâr dört beş sâ'at mümted ve tîğ-i pûlâd-nijâd erbâb-ı guzât u cihâd ile küffâr-ı hâksâra, râh-ı necât münsedd olup, taraf-ı İslâmiyân'dan ancak bin kadar merd-i celâdet ü hüner rû-nihâde-i hâk-i itr-nâk şahâdet olmuşiken, on beş binden ziyâde hanâzîr âzim-i bi'se'l-masîr olup, meydân-ı dâr ü gîrde

⁶²⁴ Zuhûr u def'-i fitne-i V : Zuhûr-ı fitne, def'-i Y

⁶²⁵ mazbût olup V : zabt olunup Y

⁶²⁶ mezkûrda V : mezbûrda Y

⁶²⁷ kâfir V : kâfir-i hâksâr Y

Katırcıoğlu Mehmed Paşa cibilletinde muzmer olan merdânegî ve hüneri izhâr itdüğü ahhâr-ı sâ'iresi vâsıl ve ehl-i İslâm dest-mâye-i şâd-kâmî eyledi ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci gününde, takayyüdü'l-eşrâf Koca Nakîbzâde adem-i isti'dâd sebebiyle azl olunup, hil'at-ı mansıb-ı nikâbet, seyyid-i muhterem, mahdûm-ı ma'âlî-rüsûm-ı mükerrerem, arîkû't-tarafeyn, Rûm-ili sadâretinden munfasıl, Kudsîzâde Şeyh Mehmed Efendi kâmet-i isti'dâd-ı mâder-zâdlarına şeref-efzâ-yı zîb ü zeyn oldı.

Müftî-i maktûl Hâcezâde Mes'ûd Efendi'nin makbûl ve müsteşârı, da'vet-i ervâhla meşhûr Şeyh Sâlim nâm Mağribî'den ba'zı kelâm-ı nâ-meşrû' sâdır olduğu sem'-i hümayûna vâsıl olmağın, hakkında sudûr iden fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâhî mûcebince katl olunup, deryâya ilkâ itdirildi ve İstanbul'da Rûm Patriği Eflâk Voyvodası olan, Kostantin nâm pelîde ilkâ-yı fesâdı mutazammın ekâzîble memlû gönderdüğü varaka-i bâtıla tutulup, hıyâneti zâhir olıcak, kendüye gösterilüp su'âl olundukda cevâbında, “Beher sene sadaka tahsîliçün bu makûle kâğıd göndere gelmişizdir” deyü, ikrâr itmeğın Parmakkapu'da salb olundı.

İbtidâ-yı zuhûr-ı sefer-i der-Bozcaada ve Limni ve sevâhil-i Boğaz ve irsâl-i mukaddem donanma-yı hümayûn be-deryâ-yı sefid

Mukaddemâ beyân olunduğı üzre, dest-i istîlâ-yı küffâra giriftâr olan Bocaada ve Limni cezîresinin feth ü tahlîsi, ehemmi mühimmâtı dîn ü devletden olmağın, deryâ-yı gayret-i pâdişâhî cûş u hurûş idüp, karadan sefer emr-i mukarrer olıcak, Vezîr-i a'zam Rüstem-şiyem fasl-ı bahâr-ı hüccet-⁶²⁸âsârda, Boğazhisârı'na azîmet itmesi muhakkak olup, ictimâ'-ı sefer-i asâkir ve tahsîl-i mühimmât ve tedârük-i levâzımât-ı zehâyir içün, memâlik-i mahrûsaya mü'ekked emr ü fermânlar irsâl olundı ve bâ-fermân-ı hümayûn, mâh-ı Cemâziyelevveli'nin on tokuzuncı Dü-şenbih gününde, tûğ-ı hümayûn-ı pür-fürûg-ı sultânî çıkup, Bâbü's-sa'âde'de nasb-ı vezîr-i a'zam ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları dahi kapuları⁶²⁹ önünde terfî' ve etrâfa hasbe'l-âde sürsat⁶³⁰ emirleri dahi tevzî' olundı ve sene-i sâbıkada, donanma-yı hümayûn sefineleri bi'l-cümle ihrâk u helâk oldukları mahallinde beyân kılınmış ve Şişman İbrâhîm Efendi tersâne emîni nasb olup, vezîr-i a'zamin himmeti ve mezkûrun dikkatiyle, donanma-yı hümayûn tedârûki içün

⁶²⁸ Rüstem-şiyem fasl-ı bahâr-ı hüccet-V : hazretleri evvel-bahâr-ı hüccete-Y

⁶²⁹ kapuları V : kapuları halkı Y

⁶³⁰ sürsat V : -Y

bezl-i makdûrda kusûr olunmayup, takayyüd-i ihtimâm ve zamân-ı kalîlde, fermân-ı pâdişâhîle müceddeden altmış pâre gemi binâsına mübâşeret olunmuş idi.

Kâfir gemileri Boğaz'a gelmezden evvel, donanma-yı hümâyûn ihrâcî ma'kûl görölmeğin, Tersâne-i âmirede ihdâs olunan sefâyinde müretteb ve mükemmel kırk pâre çekdirme, karîn-i itmâm⁶³¹ ve irişenler dahi evvel be-evvel taşrada bulunmak münâsib fehm⁶³² ve ecnâs-ı asker ile pür-bâr ve henüz tamâm olan kırk pâre çekdirme ile mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih günü, eyyâm-ı şitâda Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa irsâl ü isti'câl üzre Akdeniz'e doğru perr ü bâl azîmet eyledi.

Başarda girü tekmîl olıcak⁶³³ gemiler ile alıkonmağla kendü yedeğe binüp, üç nefer nasb eyleyüp, bedraka-i emn ü râhatla Boğaz'dan güzâr ve mashûb-ı selâmet birle Sakız limanına vâsıl ve tarh-ı lenger-⁶³⁴karâr ve dört beş gün sonra andan dahi nehzat ve Rodos cânibine bâl-güşâ-yı azîmet olup, İstanköy kurbuna nüzûlünde, Mısır gemilerin şikâr itmek için mekîn-i kemîn ve fursat-bîn olan Malta korsanlarından nâmdâr iki pâre büyük kâfir kalyonı, üç kıt'a zahîre ile memlû bâzergân gemilerine müsâdife idüp, ba'de'l-ahz İncir limanına dâhil ve karâr üzre olduklarından kapudan paşa haberdâr olıcak mütevekkilen ala'llâh anları tecessüs iderek, Lerpoz nâm muhtasar bir ada limanında, lenger-endâz karâr ve bir azîm-i mükemmel kâfir kalyonuna dûçâr olup, üç sâ'at nücûmîden ziyâde, tarafeynden top dâneleri müselselü'l-vürûd ve ecl-i mev'ûdî hulûl idenler, arsa-i vücûddan mefkûd oldu. Yalnız kapudan paşa başardasından yigirmi kadar gâzî şehîd ve her biri gül-güne-i hûn-i şahâdet ile rû-sefid olup, dâhil-i ravza-i hald-berîn ve vâsıl-ı devlet-i hûr-ı în oldılar. Hâsıl-ı kelâm amân ve zamân virme-yüp, ba'de'l-muhârebe kalyon-ı mezbûrî feth ü teshîr idüp, içinde üç yüz kadar mellâh u askerînin ekserî, nikû-nisâr hufre-i nâr olduktan sonra, bir top dânesi bârûthânesine râst gelüp, dü-nîm ve pes-mânde-i top u tûfeng olan mahâzîl Frenk sadme-i mevc-i⁶³⁵ deryâ ile endûhte-i hufre-i cehîm ve bakıyyetü'l-katl ü helâk olan nüfûs-ı habîseden gemi kapudanı ve birkaç ashâb-ı nâm u şân üsârâyı⁶³⁶ mîrî silsilesine bend idüp, mahall-i ma'rekede forsaları düşen beğlere esîr virmedi ve iki günden sonra ol zahîre gemilerin alan kalyonların olduğu mezkûr ada limanına vusûl bulup, ahşâm vakti olmağla liman

⁶³¹ itmâm V : ihtimâm Y

⁶³² fehm V : -Y

⁶³³ olıcak V : olınacak Y

⁶³⁴ lenger-V: lenger-endâz Y

⁶³⁵ mevc-i V : -Y

⁶³⁶ üsârâyı V : üsârâları Y

ağzında lenger-endâz karâr olup, cengi irteye havâle eyledi. Meğer limanın öte cânibinde bir boğazı dahi olmağla, kâfir kalyonları gice andan çıkup firâr oldukları zahîre gemilerin anda bırakmışlar.

Kapudan Paşa, sabâh⁶³⁷ kaziyyeden âgâh oldukda, mezbûr zahîre gemilerin tahlîs ve kabz eyledikten sonra, ol iki kalyonların akablerince müsâr‘at idüp yetişdi. Üzerlerine varup, bir miqdâr idâre-i akdâr-gîr ve dâr itdükden sonra, biri perr ü bâl şikeste-meydân ve gâden-reste ve biri zencîr-i teshîre beste olup, dâne-i top-ı İslâmiyân ile her tarafı zahmdâr olmağın, gûte-hor-ı bahr-i zahhâr ve yüz seksan kadar ve bir kolda iki yüz on aded kâfir kayd-ı esre giriftâr olup, yetmiş⁶³⁸ karîb top nasîb-i Paşa-yı zafer mashûb oldu.

Mızmâr-ı harb ü sitîzden azm-i râh-ı gürîz iden kalyonı dahi şikâr itmek recâsına, Paşa-yı Gâzî tahrîk-râyet-i ser-ferâzî eyledi. Lâkın mukaddemâ vâkı‘ olan kalyonlar muhârebesinde forsası helâk olan beğlere esîr virmedüğünden nâşî, beğler⁶³⁹ kendüden derûnî tehâşî olmağın, envâ‘-i ta‘allül ve bahâneler ile üzerine varmayup, cengi ta‘vîk itmeleriyle mezbûr kalyon engine doğru açılıp firâr eyledi.

Cezâyir gemilerinden dahi me‘mûr oldukları üzre, donanma-yı hümâyûnla mülhak olmak kasdıyla deryâya çıkmışlar idi. İçlerinden sekiz pâre kalyon sâ‘irlerinden pîş-bâzlık idüp, Sakız‘da Yeni Kal‘a ardında bî-bâk lenger-endâz karâr olan küffâr donanması, vakt-i ışâda manzûrları olıcak, ehl-i İslâm donanması olmak tahmîni ile bî-tehâşî yakın varduklarında, hemân aks-i kaziyye ma‘lûmları oldu. Ammâ ne çâre rûzgâr dahi sâkin olup, küffâr ol sâ‘at harb ü kîtâle mübâşeret idicek.

Guzât-ı Müslimîn dahi bezl-i makdûrda kusûr itmeyüp, tahsîl-i nâm u neng için sükkân-ı Frenk ile,⁶⁴⁰ Rüstemâne hayli merdâne ceng ve pehn-dest-i deryâ-yı zümrüd-gûn hûn-i küşte-gân ile la‘l-renk ve birkaç yüz nüfûs-ı habîseyi tu‘me-i top u tüfeng eylediler ve kendülerden dahi beş yüzden mütecâviz mücâhidîn-i dîn-i külli-kerem sülâf-ı sâf-ı şahâdet oldukdan sonra⁶⁴¹ üç pâre kalyonları dest-i istîlâ-yı küffâra giriftâr ve üçü dahi sâhibleri ameliyle sûhte-i nâr ve biri gark-ı deryâ-yı hûnhâr olup, biri *bi-avni‘llâhi ta‘âlâ* müsâ‘ade-i rûzgâr ile Sıgacık tarafına firâr idüp ve sefâyin-i

⁶³⁷ sabâh V : sabâh oldukda Y

⁶³⁸ yetmiş V : hemîşe Y

⁶³⁹ beğler V : -Y

⁶⁴⁰ Frenk ile V : Frenk hâksârıyla Y

⁶⁴¹ sonra V : -Y

Mısıriyye'den dahi pür-bâr on beşe karîb şaykalar sedd-i mümâna'at-ı küffâr ile ol mahalde gelüp, Sığacık limanında tarh-ı lenger karâr olduklarından, bu haber düşmen-i dîn ve mahâzîl-i müşrikînin mesmû'ı olıcak, ol cânibe tahrîk-i bâl-ı isti'câl ve üzerlerine varup, Cezâyir kalyonı ile iki gün iş'âl-i âteş harb ü kıtâl idüp, mâbeynlerinde azîm muhârebe-i şedîde ve mukâtele-i medîde vâkı' olup, âkıbet ol kalyonı dahi hezâr zor-zâr ile ahz ve zencîr-i teshîre giriftâr ve mezkûr şaykaları zehâyir ve emti'alarıyla bi'l-cümle bilâ-mübâlağa içlerinde olan üç yüz bin gurusluk Mısır metâ'ın dâhil-i kabza-i iktidâr eylediler.

Sığacık kal'asının ahâlîsi, ol melâ'înin bu mertebe hücûmın işitdiklerinde ve kal'aya kasdları ma'lûmları olmağla, bir gün mukaddem evlâd u ıyâl ve hafikü'l-mahmil olan mâllarıyla etrâfa perîşân olmağın, bî-mezâhim kal'ada pes-mânde olan ahmâl ü eskâllerin yağma vü tâlân ve hâşâ, zu'm-ı fâsidlerince ihtisâben câmi'i vîrân idüp, bu esnâda İzmir'den asker irişmekle, üç gün kadar karadan nâ'ire-i kâr-zâr-ı şerâre-bâr ve iki yüzden ziyâde kâfir galtîde-i hufre-i bevâr⁶⁴² ve altmış kadarı giriftâr-ı kayd-ı üsârâya mevsûl oldukda, melâ'în-i mezbûrın kal'aya câ-be-câ âteş ilkâ ve ehl-i İslâm'a rağmen şaykaları ihrâkla ifnâ idüp **[12a]** yine sefâyin-i menhûseleriyle Sakız tarafına imâle-i sükkân mürâca'at itdükleri haber-i hareket eseri dahi vâsıl ve ser-kârân-ı umûr-ı saltanata kemâl telâş hâsıl kılup, ehl-i îmânı mugayyer eyledi. Muhayyer-i⁶⁴³ akl u şu'ûr olan garâyib umûrdandır ki, Sakız ma'rekesinde ve Sığacık muhârebesinde alınan esîrler istintâk olundukda, bi'l-ittifâk haber virdikleri üzre, donanmalarında altı mavna ve on sekiz çekdirme ve on altı burton olup, mellâh ve topçıdan mâ'adâ ancak dört beş bin kadar asker var idüğü mukarrerdir.

Hâlâ Rodos'da kapudan paşa ile kırkdan mütecâviz çekdirme ve isâbet-i aynü'l-kemâl ile telef olandan mâ'adâ Cezâyir'in sekiz pâre burtonı ve Tunus'un on kadar burtonı ve Trablus'un dahi sekiz pâre burtonı meşhûd ve ma'dûd-ı bî-şâ'ibe-i şübhe, yigirmi binden ziyâde cenge âmâde-i pür-sâz ve selb-i müntahab-ı asker mevcûd olup, dem-i ittihâmda sabr ve sebât-ı kadem gösteren cünd-i İslâm, za'fları mertebesinde olan kefere-i li'âma galebe va'd-i mukarrerü'l-ittihâzı ile i'zâz olunmuşlar iken, terk-i nâmûs u âr ve dehlîz-i gürîzden ihtifâ-ı rüsâyılgı ihtiyâr idüp, gayret-keşân İslâm ü dîn-i pâder-gil ve e'azz-i Müslimîn izâle-i müşrikîn yanında şermsârve hacîl itdiler.

⁶⁴² galtîde-i hufre-i bevâr V : tu'me-i şemşîr Y

⁶⁴³ Muhayyer-i V : ve Y

Bundan agreb Bozcaada ve Limni dest-i istîlâ-yı küffâra düşdüğinden mâ'adâ, umûmen adalarda melâ'in-i hâsirînin fermânları cârî yevmen fe-yevmen Anadolu sevâhiline sârî olup, rû-yi deryâda nakdîne-i emn ü emân bi'l-külliyye mefkûd ve İstanbul tarafına her cânibden râh-ı âmed-şüd mesdûd olduğundan fazla kesret-i mezâlimden muztarr olan, ser-tâ-ser memâlik-i mahrûsa re'âyâsı perişân-hâl ve evlâd u ıyâlî penâh-bürde-i rû'ûs-cibâl olup, ezhâr-ı gül-zâr-ı saltanat-ı zâhire müşerref züyûl ve mühr-i tâbdâr devlet-i kâhire mâ'il-i üfûl oldu. Bâ-in-hemme mühr-i vezâreti der-âgûş iden erbâb-ı akl u hûş hemândem ihtilâl-i ahvâl-i âlemi ferâmûş idüp, mizâc-ı melek-ârız olan za'f ü bîmâriye ilâc tadbîrin hâtırdan dûr ve pâdişâh-ı gîtî-penâh⁶⁴⁴ hazretlerin iğfâl için letâ'ifü'l-hiyel a'mâlinde sarf-ı makdûr idüp, *ilâ la'ni'llâhi men keferü'n-ni'am* hayf ü efsûs ki, vükelâ-yı bî-gayret ü nâmûs ihmâl ve taksîri ile gудde-i gıbbe-i salîb ve nâkûs-ı adû-yı menhûs dilîr ve dâmen-arûs-ı memleket-i mahrûsaya el uzatmağa şîr-gîr olup, ânen fe-ânen âteş-i ciğer-sûz fesâdları berr ü bahre şerâre-feşân ve kasr-ı müşîrû'l-esâs-ı saltanat mütehalhîlül'-mebânî⁶⁴⁵ ve mutaza'zî'ül'-erkân olmak üzredir.

Pâdişâh-ı cem-câh *selleme'llâhu ta'âlâ* ve ibkâ hazretleri ber-muktezâ-yı uluvv-i cenâb pes-perde-i ihticâbdan ve mukarrebân-ı hazret-i serîr-i şeref-masîre vâkı' hâlî takrîrde vükelâ-yı devlet-i kahr u savletinden taharruz ve ictinâbda olup, müftî ve sadreyn ise şahâdet-i derûn-i nüfûr itmemek şartıyla, riyâset-i ulemâ sadâretine revâ görülmüş hâl ü şânları ma'lûm olmağın, tecârib-i nîk ü bed-i ahvâl-i âlimden dûr-ı nev-zuhûr birkaç Türkcâde-i mutasaddî'-ı hall u akd-i umûr ve sâhibü's-sa'âde ise pâdişâh-ı gîtî-penâh⁶⁴⁶ hazretleri killet-i dahl ve kesret-i harcdan ve memâlik-i mahrûsada müştâ'îl olan âteş-i sâ mân-sûz-ı herc ü merceden âgâh olmayalar deyü, şeb ü rûz-ı niyâzda,

Nazm

Der-dest-i derîn-i sîne ki güftin, nativânım

Güftin nativânım ve nehkten nativânım

⁶⁴⁴ pâdişâh-ı gîtî-penâh V : pâdişâh-ı gîn-penâh Y

⁶⁴⁵ mebânî V : meyâtı Y

⁶⁴⁶ pâdişâh-ı gîtî-penâh V : pâdişâh-ı dîn-penâh Y

İnhizâm-ı mahâzîl-i Frenk der-zîr-i Kal'a-i Kandiye-i be-Dernik

Bâlâda mestûr bi-hükm-i kadîr-i Hudâ⁶⁴⁷ donanma-yı ehl-i İslâm'ı bâ'is-i ihtilâl⁶⁴⁸-i semt-i intikâm⁶⁴⁹ olan la'în-i bî-dîn otuz kadar çekdirme ile Kandiye'ye varup, birkaç gün tevakkuf u ârâm ve mehâmm-ı dâr u gîri itmâmdan sonra, asâkir-i ehl-i⁶⁵⁰ İslâm'ı istîsâl niyyetine on binden mütecâviz harb-i mahâzîl-i Freng⁶⁵¹ çıkarup ve melâ'în-i şeyâtîn-i rehber, leşker-i ehl-i İslâm üzerine hücum idiceklerinden, serdâr-ı zafer-şi'âr Vezîr⁶⁵² Deli Hüseyin Paşa bâ-haber oldukda, ceng olunan mevâzi'in mühimmâtı görülüp, kemîngâhda asker ta'yîn olunup muntazır olmuşlar idi.

Bir gün vakt-i hacire-i nehârda, on beş binden ziyâde piyâde ve süvar ile kal'adan çıkup, karavul hizmetinde olan ser-bâzân-ı sipâh-ı İslâm üzerine sell-i şemşîr-i intikâm ve ol fırka-i berde-i seylâb inhizâm itmek sevdâsıyla, bezl-i makdûr emrinde ihtimâm itdüklerinde, hemân tekrâr bu haber-i bârid, ser-asger Vezîr Deli Hüseyin Paşa'ya vârid olıcak, sarân-ı sipâha iblâg-ı peyâm-i istinfâr ve kendüsi dahi bî-tevakkuf ol cânibe ilgâr idüp, kendüyi neheng-vâr saff-ı küffâra urup,⁶⁵³ kemîngâhda olan guzât-ı dilâverân⁶⁵⁴ azl-i endîşe ve dilârân-ı heycâ-pîş dahi yek-dest ve birden hücum u kîtâl-i dem ser-bâzân-ı tarafeyn ile üç sâ'at miqdârı ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl iştigâl buldukdan sonra *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'al* mahâzîl-i Freng⁶⁵⁵ meydân-ı cengden münhezim ve mağlûben âzim ve ba'zısı keştîleri cânibine ve kimi dahi kal'aya firâr itmişler idi. Hisâr kurbunda müte'ayyin Kapudan ve efrâd-ı askerden bir ikiyüz kadar zîr-i dest kâfir giriftâr⁶⁵⁶ olup, dört yüzden mütecâvizi dahi ez-ser kadem-gerde rû-be-râh-ı dergâh-ı siccîne ve taraf-ı İslâmiyân'dan⁶⁵⁷ dahı, Avlonya Sancağı'ndan ma'zûl Ömer Beğ ve Rûm-ili Ocakzâdelerinden birkaçı, sadr-ı refî'ül-kader şahâdetde mâ-mübeyyin oldukları haberi vâsıl olmağla, bu nusretten⁶⁵⁸ mânend-i keyf-i dü-bâlâ kılınup, âleme müşerref-bahşâ oldu.

⁶⁴⁷ kadîr-i Hudâ V : kadîr Y

⁶⁴⁸ ihtilâl V : inhilâl Y

⁶⁴⁹ intikâm Y : intizâm V

⁶⁵⁰ ehl-i Y : -V

⁶⁵¹ Frenk V : Freng-i bed-girdâr Y

⁶⁵² Vezîr V : vezîr-i mükerrrem sa'âdetlü Y

⁶⁵³ kendüyi neheng-vâr saff-ı küffâra urup V : kendüyi neheng küffâr-ı hâksâr dûzah-mekîne urup Y

⁶⁵⁴ dilâverân V : dilâverân-ı İslâm Y

⁶⁵⁵ Frenk V : Freng-i dûzah-mekîn Y

⁶⁵⁶ giriftâr V : bed-tînet kayd ü bend Y

⁶⁵⁷ taraf-ı İslâmiyân'dan V : ehl-i İslâm'dan Y

⁶⁵⁸ nusretten V : nusret-eserden Y

Bundan sonra kâfir çekdirileri mağlûben Girid'den âyib olıcak, Sakız etrâfına birkaç gün sâye-endâz-ı nuhûset olup, Mısır'dan gelür pür-bâr şaykaları sedd-i râh ve altısın giriftâr ve ikisin tebâh itdükden sonra kapudan paşanın İstanköy'de idüğinden haberdâr olmağın, bî-bâk ve bî-pervâ ol cânibe savle-i sükkân ve kapudan paşa bi'z-zarûre def'-i sâ'il mülâhazasıyla Rodos'da gemileri yaglamak münâsebetin ol miskal-i azîm-i tahsîliyyetine bahâne idüp, melâ'in⁶⁵⁹ tekrâr Sakız cânibine imâle-i sükkân ve Cezâyir'den tahmînen otuz bin keyl bugday ile Sakız'a gelen burtonı teshîre bend itmek ile Sakız ahâlisi perîşân-hâtır oldılar.

Mukaddemâ hizmet-i muhâfaza-i Şâm ile ikrâm olunan, Vezîr Murtazâ Paşa'ya selefi adem-i ruhsat-ı duhûl töhmetiyle dâgdâr ve mazhar-ı kahr-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâr olup, vezîr-i a'zam ilkâsıyla i'dâmına hatt-ı kat'ı vârid olmuş iken, makhûr-ı mezbûr silihdârlıktan çıkdığı cihetden, ber-muktezâ-yı gayret hâliyâ silihdâr ve rikâbdâr ve doğancıbaşı, dülbend-gulâmı hem-dest-i ittifâk-ı makâm-ı şefâ'at ve hâhişkeride kıyâm ve hilâf-ı tedbîr-i vezîr afv u itlâkın mutazammın hatt-ı hümayûn ısdârına sa'y ü iktâm itdükleri, vezîr-i a'zamin mesmû'ı olıcak, "Zimâm-ı hall ve akd-i umûr-ı dest dîgerinde olıcak itmâm-ı hizmet müyesser ve bu bendelerinin yapduğın, gayriler bozıcak iş görülmek mutasavver olmaz. Bir gün töhmet-i taksîr ile tu'ame-i şîr-i şemşîr olmağdan ise, meşgale-i vezâretten ferâğ ile tefrîğ-i dimâğ olunmak evlâdır" deyü, rikâb-ı hümayûna gelüp, mühr-i vezâreti yed-i mü'eyyid-i hazret-i sultân-ı kerîme teslim itmeğın, pâdişâh dahi vezîri tatyîben tavrından tecâvüz iden bî-edeblere cezâ tertîbin tedbîr-i vezîre müfevvez ve bunları sarâydan tadrîcle ihrâc eylemek münâsib görölmeğın, mâh-ı Cemâziyelâhir'in evâhirinde, evvelâ Doğancıbaşı Ömer Ağa bî-nân-ı Sarây-ı âmireden ihrâc olunup, ba'dehu Mar'aş pâyesiyle tekâ'üd hasları ihsân buyuruldu ve yerine ikinci doğancı Tiryâkî İbrâhîm Ağa doğancıbaşı oldu ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci gününde Rikâbdâr Anber Mustafâ Ağa ile Dülbend-gulâmı Gürcü İbrâhîm Ağa dahi kapucıbaşılık ile ihrâc olunup, Silihdâr Abaza Mustafâ Ağa eslâflarından ziyâde mazhar-ı iltifât-ı pâdişâhî⁶⁶⁰ olmuş iken kendünün hizmet-i lâzimesi olmayan umûra karışmağla, nazar-ı pâdişâhîden dûr ve gurre-i mâh-ı Receb'de ber-vech-i arpalık Mora sancağıyla, ol dahi ihrâc-ı mahcûr ve cümlesi bi-gûne tezlîl ve tahkîr ile kahr u iz'âc olundılar ve tavâ'if-i askeriyyenin şer'an lâzım gelen te'dîb ve ta'zîrleri kânûn-ı kadîm üzre taraf-ı pâdişâhîden kendü zâbitlerine tefvîz oluna gelmiş

⁶⁵⁹ melâ'in V : melâ'in-i düzah-mekîn Y

⁶⁶⁰ pâdişâhî V : pâdişâh-ı cem-câh Y

iken, yigirmi gün mukaddem Anadolu Kādı-askerliği pâyesiyle İstanbul kâdısı olan Abdurrahimzâde Çelebi ehl-i sûkı terhîb mülâhazasıyla, Hâcî Bektâş köçeklerinden bâzârbaşı olan şahsı bî-tecâhül tarîkiyle fuzûlen te'dîb ve ta'zîre cesâret itmeğin pîrân-ı tarîkat-i Bektâşiyye ikdâm-ı hisâm üzre kıyâm idüp, tavassut-ı şüfe'â ile nefy ü iclâdan bedel-i azl ile iktifâ olunmuşıdi. Lâkın yine bir zuhûr-ı fitne ihtimâlinde kat'-ı nazar emr-i⁶⁶¹ ulû'l-emre muhâlefeti mukarrer olmağın, gurre-i mâh-ı Şa'bân'da nefy olundu ve mâh-ı mezbûrun üçüncü Penc-şenbih gününde, Rûm-ili Kādı-askeri Şa'bân Efendi azlinden mansıbı, Anadolu Kādı-askeri Bolevî Mustafâ Efendi'ye ve anın mansıbı, İstanbul'dan ma'zûl İsmetî Efendi'ye virildi ve sekizinci Salı gün, Dîvân-ı hümayûnda recec mevâcibi çıkup, yeniçeri tâ'ifesine tevzî' olunurken pâdişâh hazretleri, vezîr-i a'zam kullarına ber-vech-i iltifât ü iclâl bir a'lâ semmûr kürk ve bir murassa' hançer musâhib ağalarından bir bendeleriyle irsâl buyurdılar. Vezîr-i a'zam ol mahalde makâm-ı [12b] sadrdan kıyâm ve dîvânâne kapısına dek istikbâlde ihtimâm idüp, kemâl-i tevkîr ü tâ'zîm ile kürki giyüp ve hançeri takınup eslâflarından ziyâde nâ'il-i izz ü ikrâm ve mazhar-ı istiklâl-i tâm oldu.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Balizâde Mustafâ Efendi ve nasb-ı meşîhat-i İslâmiyye

Bolevî Mustafâ Efendi

Şeyhü'l-İslâm Balı Mustafâ Efendi ri'âyet-i merâsim-i tarîk kaydından âzâde lâubâlî meşreb olduğundan mâ'adâ, makâm-ı meşîhat-i İslâmiyyede yek-lahza karârı mesâ'ib-i dîniyyeden idüğü mir'at-i tâ-bennâk kalb-i pâk-i sultânîden rû-nümâ olmağın, makâm-ı fetvâda karârı münâsib görülmemekle, mâh-ı mezbûrun tokuzuncu Çehâr-şenbih gününde azl olunup, arpalık ta'yîn olunan Filibe'ye iclâ vü nefy ve tahkîr olunup, on günlük Galata kazâsıyla behre-mend olan ferzend-i nâ-pesendi dahi refâkatle me'mûr ve henüz külli-kerem ve nişve-i câm-ı merâm olmadın mahmûr oldu.

Bi-hükm-i kazâ makâm-ı lâzımü'l-ihtirâm olan mansıb-ı meşîhât-i İslâmiyye, vezîr-i a'zâmın ta'rîf ve terbiyesiyle mezîd-i avâtıf-ı aliyye-i hürevânîden Rûm-ili Kādı-askeri Bolevî Mustafâ Efendi'ye inâyet buyurılıp, anın mansıb-ı mahlûlüne Seyyid Sun'îzâde Efendi nâ'il-i merâm oldu ve eyâlet-i Mısır-ı Kâhire⁶⁶² hükûmeti Sivas'dan ma'zûl Şehsuvaroğlu Vezîr Şâh Gâzî Paşa'ya tevcîh ü inâyet olunup, selefi

⁶⁶¹ emr-i V : -Y

⁶⁶² Mısır-ı Kâhire Y : Mısır V

Vezîr Kara Mustafâ Paşa'nın katli fermân buyurılıp, Haleb Vâlisi Vezîr Abaza Hasan Paşa'ya hatt-ı hümayûn gönderildi. Ba'dehu künhüyle mahallinde vâkı' hâlî işâret olunur.

Serdârî-i Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa ve azîmet-i be-cânib-i Boğazhisârı

Mukaddemâ karadan dahi sefer-i zafer mukarrer olup, esâs-ı ıstbâ[r] küffâr gerçekden tezelzül-i ru'b u hirâs virmiş iken, erkân-ı devlet hizmet-i saltanatdan devrî-i sûrî mebdâ mahcûrî zarûrî intâc eyleye deyü, ol mühimm-i hâtırî te'hîre a'mâl-i sunûf-i hayl emrinde ihtimâm ve hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâhı bast-ı mukaddemât-ı mumavvah birle tedbîr-i sahîflerine râm idüp, etrâfdan sefer içün dergâh-ı merâhim-i destgâhdan müctemi' olan esnâf-ı askere izn-i insıraf virüp, böyle bir haml-i sakîle kapudan paşa zimmet-i himmetine tahmîl ile iktifâyı revâ görmüşler iken, bu hinde taraf-ı küffârdan ahabâr-ı muvahhiş müte'âkib ve mütevâlî olıcak, dergâh-ı âlî kâr-fermâlarının şemşîr-i bîm-i satvet-i sultâniyye birle zehreleri dü-nîm olup, tertîb-i hayme vü hargâh ve cem'-i sipâha teşmîr-i sâ'id-i⁶⁶³ ihtimâm ve berren ü bahren sefer-i zafer nusret-eser tedârükine sarf-ı nakdîne-i sa'y u ihtirâm itdiler. Lâkın taraf-ı deryâdan tekrâr ahabâr-ı muvahhiş te'âkubı vezîr-i a'zamı bî-ârâm u karâr idüp, evâsıt-ı şehir-i mezbûrda otağ-ı bülend-revâk Dâvudpaşa'da vâkı' Çırpıcı Çayırı'na nasb olunup, yigirmi dördüncü Penc-şenbih gününde vezîr-i a'zam âlî-makâm ve sipehsâlâr-ı asâkir-i İslâm, küffâr-ı hâksârdan murâd üzre, ahz-ı intikâm içün râh-ı gazâya niyyet ve azîmet ile cebîn-sây-ı hilâfet ü dergâh ve serdârlık hil'atıyla iclâl olunmak içün, rikâb-ı pâdişâhîye isti'câle müsâra'at ve gelüp Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya rûymâl eyledi ve eslâflarından ziyâde i'zâz ü ikrâm olunmağla, mezîdü'n-inâyet-i hüsrevânîden kânûn-ı kadîm-i dîrîn üzre, başına iki kıt'a murassa' sorguçlar nasb olunup, iki hil'at-ı fâhire, biri kürkli ve biri sâde giydirölüp, Sancak-ı Şerîf dahi kendü elinde teslîm ve husûl-i feth ü zafer iltimâsıyla bizzât lisân-ı hümayûn-ı pâdişâhîden du'â-yı hayr icâbet-eser takdîm olunduktan sonra, serdâr-ı âlî-şân-ı giryân u nâlân huzûr-ı hümayûndan çıkup, resm-i kadîm-i Osmânî üzre azîm alay ve asâkir-i mansûre ile Çırpıcı Çayırı'nda nasb olan çadırlarına revân ve nüzûl eyleyüp, rikâb-ı hümayûnda kâ'im-makâmlık hizmeti Budun'dan ma'zûl Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'ya fermân ve kürkli hil'at-ı fâhire ihsân

⁶⁶³ sâ'id-i V : müsâ'id-i Y

buyuruldı ve rûz-ı dîger, kâfir donanması gelüp Boğazhisârı'nda lenger-endâz olduğu haber-i vusûli, cenâb-ı ser-askerî endûh-gîn ü melûl eyledi.

Nazm

Ber-nîk-ahter ten-dürüst-şuden

Bi-pîrûzî ve şâdî bâz-âmeden

Yevm-i mezbûrede mukaddemâ kapudan paşa Akdeniz'e irsâl olundukdan sonra, Tersâne-i âmirede müceddeden ihdâs olunan, donanma-yı hümâyûn gemilerinin bakıyyesinden tamâm olan, on tokuz kıt'a kalyon ve on kıt'a mavna ve otuz kıt'a çekdirme ile baştarda ve serdengeçdi yazılan asker ile yüz elli kadar firkate ve kayık, kemâl-i zîb ü tertîb ve dil-firîb ile müheyyâ vü tekmîl olunmağla ve asâkir-i İslâm'a dahi lâzım olıcak mühimmât-ı lâzime ve zâd u zevâdeleri bi'l-külliyeye tahmîl olunup, Beşiktaş'a çıktılar ve dört gün sonra mütevekkilen alâ-müyesser-i külli-asîr bâl-güşâ-yı azîmet ve Şemsi Paşazâde ile Boğazhisârlarına doğru serdâr-ı ekrem hareketinden akdem irsâl olundu ve mâh-ı Ramazân-ı şerîfin gurre-i Penc-şenbih gününde, serdâr-ı zafer-şi'âr sadâret-i menzilet⁶⁶⁴ dahi ordu-yı hümâyûnla Çırpıcı Çayırı'ndan nehzat yeniçeri ve altı bölük halkı zâbitleriyle ve umûmen zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr ile mütevekkilen *ale'l-Meliki'l-Allâm* savb-ı merâm-ı tahrîk-i râyât-ı izz ü ihtîşâm idüp, me'mûr olduğu üzre Boğaz'a doğru teveccüh ve azîmet eylediler. Tayy-i menâzil-i dûr u dîrâz ve kat'-ı merâhil-i şîb ü firâz iderek, Gelibolu'ya vâsıl ve beş günden sonra, Anadolu tarafına ahsen-i hâl ile müntakıl-i ubûr ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci Bâzâr günü, Kal'a-i Sultâniyye dimekle ma'rûf Anadolu Hisârı etrâfında vâkı' sahrâsına nüzûl ve mağrib-i hıyâm-ı elvânla ârâm-karâr olundu.

Hurûc ve hezîmet-i mahâzîl-i Frenk der-Ak Liman⁶⁶⁵

Ol esnâda Rûm-ili tarafında Ak Liman nâm mahalle donanma-yı küffârdan on sekiz bin miqdârı melâ'în çıkup, ba'zı kurâ vü mezâri'i urup, îsâl-i hasârat ve ızrâr u gezend kaskında oldukların, Rûm-ili cânibi muhafazası hizmetine ta'yîn ve me'mûr olan Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa istimâ' itmeğîn, muhafazada olan asker-i İslâm'dan haberdâr olanlar ile etrâf ü cevânibden hücum idüp, ceng ü cidâl ve harb [ü] kıtâl eylediklerinde şemsîr-gîn ile mahâzîl-i müşrikîne sedd-i râh ve bin sekiz yüz kadar

⁶⁶⁴ menzilet V : menzilen Y

⁶⁶⁵ Hurûc ve hezîmet-i mahâzîl-i Frenk der-Ak Liman V : -Y

güm-râh hufre-i bâ'isü'l-karâr-ı nârî ârâmgâh idüp, üç yüzden ziyâdesin zencîr-i esîre gerden-nihâde itmekle, âmâc-ı peykân-ger düz-ı sihâmdan melâ'in-i bed-fercâm ârâm idemeyüp, mâ'adâsı heybet ü hüsrânla keştîleri cânîbine firâr⁶⁶⁶ eylediler.

Vezîr-i a'zam henüz dahi mahall-i ma'rekeye vâsıl olmadın, bu mertebe feth ü nusret rû-nümâ olması, gâlib-i mutlak-ı a'dâ olmalarına kaviyyü'l-kalb olmağla, ahhâr-ı behcet-eseri serdâr-ı ekrem tarafından dâver-i dâd-ger dergâhına arz u i'lâm ve sebep-i server-i ehl-i İslâm oldukdan sonra, Ayasofya'da du'â olunmak fermân⁶⁶⁷ olunup, sa'âdetlü pâdişâh-ı civân-baht hazretleri hilâf-ı kâ'ide-i ecdâd-ı a'zam ve âbâ-i kirâmları cây-ı mu'inlerinde karâr itmeyüp, mânend-i şem'-i nûrânî mihrâb-ı câmi'e şa'sa'a-bahş olup, taraf-ı yemîninde Kâ'im-makâm Paşa ve taraf-ı yesârında Şeyhü'l-İslâm Efendi oturup, ba'de'd-du'â fukarâ ve müstahiğine bezl-i atâ ile kendüler dahi mazhar-ı hayr-ı du'â oldılar.

Zikr-i ahvâl-i hezîmet-i donanma-yı hümâyûn der-Boğazhisârı

Küffâr-ı hâksârın çekdirme ve mavna ve kalyon vesâ'ir keştîleri ile umûm donanması, Kepez Burnu ta'bîr olunan mahalde vaz'-ı lenger-endâz⁶⁶⁸ idüp, sedd-i ye'cûc-misâl ber-karâr ve râh-ı İslâmiyânı mesdûd itmek tasavvuruyla müterakkıb-ı peygâr ve müterassıd-ı kâr-zâr olmağın ya'nî ki, donanma-yı hümâyûn gemileriyle harb ü kıtâle müheyyâ vü âmâde olmuşlar iken, bâd-ı hâverî mevsimi olup, ale'd-devâm-ı şiddet ile vezân-ı ferîkayna mâni'-i kuvvî olduğu nümâyân olmağla, tevakkuf ve sükûn-ı iktizâ itdüğü eyyâmda, fermân-ı serdâr-ı a'zam ile evvelâ Rûm-ili tarafında Soğanlı deresinde ve Anadolu cânibinde Küçük Kepez nâm mahalde ya'nî ki, sefâyin-i âb-ı⁶⁶⁹ mahâzî-i küffârda münâsib olan yerlerde metrisler kazılup ve içinden sepetler urılup ve ba'zı mevâzî'lere dahi kal'a şekli tabyalar yapılup, derûnına tûfeng-endâz dergâh-ı âlî yeniçerileri konıldukdan sonra, tophâne-i âmireden gelen ve dîger⁶⁷⁰ kilidü'l-bahr olan Sultâniyye Kal'alarından ihrâc olunan müstevfâ burc-efgen balyemez ve kolonborna⁶⁷¹ ve şâhî toplar intihâb olunup, bir miqdârı Rûm-ili cânibindeki metrislere îsâl ve ekserîyyâ, giri serdâr-ı a'zam ile Anadolu cânibinde müheyyâ olan metrislere idhâl için

⁶⁶⁶ firâr V : firâr-ı nuhûset Y

⁶⁶⁷ fermân V : fermân-ı vâcibü'l-iz'ân Y

⁶⁶⁸ endâz Y : -V

⁶⁶⁹ sefâ'in-i âb-ı V : -Y

⁶⁷⁰ dîger V : -Y

⁶⁷¹ kolonborna V : -Y

ba‘zıların serdâr-ı zafer râyâtın ağavât u dilâverleri⁶⁷² ve ba‘zıların dahi defterdâr Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa tevâbı‘ı ve ehl-i dîvân ve ba‘zıların müteferrika ve çavuşân ve ba‘zıların dahi altı bölük halkı vesâ‘ır asker-i zafer mü‘esser mübâşeretiyile çekdirilüp, mahall-i ma‘hûda nakl ü vaz‘ olundu.

Bu mukaddemâtın netîcesinden sonra, bir gün âftâbdan mukaddem yevm-i îd-i sa‘îd idi. Kepez mukâbelesinde karâr üzre olan donanma-yı küffâr⁶⁷³ burtonların sengsâr için, Topcı Ali Ağa toplara âteş virüp, pey-der-pey darabâta mübâşeret ve bârika-i âlem-sûz ile hemân göz açdırmayup niheng-i âteş-i âheng topların dâneleri merâkib-i küffâra [13a] vülûc eyledikçe mütezelzil ve pâ-yı akâmetleri nâ-pâyedâr ve mezîd-i havf u hirâs müceb-i inkisâr olup, merâkib-i küffârda mevcûd olan dûzahiyân-ı sakar-makarrın niçesi makhûr ve müdemmer olduklarından mâ‘adâ, iki mavna ve birkaç burtonlara kemâliyle dâne-i top isâbet idüp, ziyâdesiyle rahnedâr-ı şikest ve meksûr kılınmağın, hemân ol gice ve ol gün deryâ-yı vâsi‘ başlarına dar olup, kimisi resenlerin kat‘ ve kimisi dahi lengerlerin bahr-i amîke ilkâ idüp, leked-kûb-zebân karâr-ı firâra tebdîl makhûr üftân ü hîzân birkaç mîl girüye çekilüp, kâfir bucağı ve Büyük Kepez mâbeyninde vâkı‘ İt limanı ta‘bîr olunan top yetişmez mahalle cümlesi bir yere varup, lenger-endâz karâr ve meksûr olan rahnelerin ta‘mîr ü termîm eyleyüp, ya‘nî ki, be-gâyet mütemerride ve âdet-i müstemirreleri üzre mahall-i merkûmda dahi müterassıd-ı pey-kâr oldılar. Çün küffâr-ı hâksârın donanması, Boğaz önünde sedd-i râh olmak zu‘mıyla lenger-endâz karâr eyledi. Beher-hâl üzerlerine varılup, kîtâl olunmak vâcibât-ı dîniyyeden idi.

Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa, taşrada bulunmağla Sivas Beğlerbeğisi Çerkes Osman Paşa, kapudan yerine baştardaya konılup, hîn-i muhârebede kalyon kalyona, mavna mavnaya mukâbele itmek ve ol esnâda Osman Paşa çekdirmeleri ile Bozcaada'ya gîtmek üzre fermân buyuruldu. Vezîr-i a‘zam dahi mühimmât-ı donanma ve asâkir-i İslâm‘ı bi‘t-tamâm görüp, mâh-ı Şevvâl’in beşinci Salı gün fermân-ı destûr sudûr itmeğın, hemân sefâyin-i zafer-karîn-i⁶⁷⁴ dest-i tevekkül ile râyet-i hareket ve tahrîk-i inân-ı azîmet idüp, bu esnâda dahi rûzgâr-ı muhâlefet inâyet-i Bârî ile teskîn bulunmağın, bu‘dûs-salât-ı fecr müheyyâ ve mevcûd olan donanma-yı hümayûn gemilerinden on tokuz kît‘a kalyon ve on kît‘a mavna ve otuz kît‘a çekdirir gemileri ve

⁶⁷² dilâverleri V : dâverleri Y

⁶⁷³ küffâr V : -Y

⁶⁷⁴ karîn Y : karâ‘in V

müstevfâ serdengeçdi sipâhiyân kayıkları, bu cem'îyyetin her biri hilâl-misâl keştîlerin amûdları sakf-ı felege ve lengerleri karn-ı sevr ve re's-i semeke vâsıl ve her zevrakı sâ'at ve azîmetde felek-sipîhr-i ezraka müşâbih ü mûmâsıl idi.

Bâ-husûs dergâh-ı âlî yeniçerinin tûfeng-endâzları ve cebeci ve topcıların ceng-âver ser-bâzları, vesâ'ir asâkir-i ceng-cûy-ı tûgzenleri ve sipâhiyânın dilâver-i ser-efrâzları ile ümerâ ve beğlerbeğiler râkib-i merâkib-i kevâkib-şümâr vaz' u tertîb olunup, kapudan nâmına buyurılan Serdâr Çerkes Osman Paşa dahi baştardaya binüp, gûnâ-gûn sancaklar ve bûkalemûn bayraklar ile yemîn ü yesârları tezyîn idüp, yola girdiler ve merâkib-i bâd-pây ve âb-peymâların inânların dest-i hevâya virdiler ve ol büyü-tü bünyâd bir âbide-i mütemekkin olup, âb gibi revân ve bâd gibi vezân olup gitdiler. Ya'nî ki, küffâr-ı hâksâr donanması üzerine imâle-i sükkân azîmet itdiler. Kable'l-vukû' vezîr-i⁶⁷⁵ âlî-şân bu vechile fermân-ı vesâyâ buyurmuşlar idi ki, düşmen-i dîn gemilerine mukâbil olmazdan mukaddem, Devlet-i Aliyye burtonları küffâr burtonlarına berâber ve kezâlik Devlet-i Aliyye mavnaları küffâr mavnalarına berâber alay gösterüp, baştarda ile otuz bir kît'a çekdirme gemileri dahı, zahr-ı donanmada müheyyâ ve hem-ser olup, mahall-i kâr-zârda imdâdı müceb olanlara imdâd idüp, kafâdârlık ve bu minvâl üzre hâzır u nâzır olup, zahr-ı donanmadan müttefik olmayalar. Çünkü, küffâr-ı hâksâr gemilerine varup vâsıl u mukâbil ve cenge mübâşeret eylediklerinde ibtidâ kalyon kalyona ve mavna mavnaya çatup, ceng ü cidâl ve harb ü kîtâle âgâz olundu. Neheng-ejder dühn-i âheng toplara dahi âteş virülüp, her biri heft-i ser gibi dem çeküp, zehirlerin döküp, ehl-i İslâm dilâverleri ve şîr-i bâhâdırları dahi rücûm-ı tîr ü tûfeng ile a'dâ-yı bed-re'yi mercûm ve esyâf-ı elmas-ı eşbâhı niyâm-ı intikâmdan çıkarup, hüçûm u dilîrân ve kovugundan niçe bin müşrikîn-i bî-dîn tu'me-i şemşîr-i tâbdâr omaçı tîr-i tedmîr-i sîne-güzâr ve sefâyin-i hezîmet idenleri dahı⁶⁷⁶ târumâr olup, ol alâmet-i rûstehîzde inâyet-i Bârî ile vehle-i evvelîde küffârın kara mavna ta'bîr itdükleri, keştî-i kebîrleri olan bir nâmdâr mavnasına, yeniçeri serdengeçdileri ile memlû Ömer Kapudan mavnası ve cebeciler ile memlû Süleyman Kapudan mavnası ve Halil Kapudan mavnası çatup sarılınca, bu üç dâne mavna, küffârın mavnasın top u tûfeng ve merdâne ceng ile göz açdırmayup, birkaç sâ'at ceng ve pehn-deşt-i deryâyı dîde-i a'dâyâ teng itdükden sonra, darb-ı dest-i istîlâ ile feth ü giriftâr u teshîre ve kabza-i tasarrufa götürülüp ve içinde olan melâ'în-i dûzah-mekîn

⁶⁷⁵ gibi revân...vezîr-i V : -Y

⁶⁷⁶ idenleri dahı V : -Y

küllîyyen tîğ-i bî-dirîğ ile kahr-ı tedmîr ya'nî ki, feth ü teshîr olunup cânib-i İslâm'a alup gelürken, dûd-ı siyâh miyân-ı zevrakdan ref⁶⁷⁷ olup, küffâr mavnaları bu hâli göricek, der-akab taraflarından imdâdına iki mavna gelüp, guzât-ı İslâm üzerine hücum eylediler.

Zahm-ihurda şikârı pençe-i teshîr-i İslâmiyân'dan tahlîs itdüklerinden gayrı,⁶⁷⁷ küffâr tarafından olan kuvvet ü kesret ile Süleyman Kapudan mavnası zebûn ve derûnî hâlî olmağla, ser-pençe-i istîlâ-yı küffâra dâhil, ve za'ifü'r-rekîb pereme gibi çep ü râsta galtân olup ve içine hayli melâ'in dolup, sefâyin-i menhûseleri tarafına îsâl itmek üzre gitdükleri mahalde verâ-yı zuhr donanmaya ta'yîn olunan yeniçeri, bindüğü otuz kıt'a çekdirir ve başarda yerlerinden hareket itmeyüp ol vehlede Rûm-ili tarafından, Kâfir Bucağı nâm mahalle varup, ırakdan temâşâcı olmağın, mezbûrlardan sudûr iden cübn-i bed-dili sâ'ir gemilerdeki sunûf-ı askere îrâs-ı za'f u fûtûr idüp, üç mavna Boğaz ağzında Rûm-ili saglarına ve üç dahi Kepez sâhiline ilkâsı, lenger-karâr ve erbâbı hevl-i cân ile eyne'l-mefer gûyân ani'z-zahf ihtiyâr itdiler.

Küffâr-ı hâksâr pend-kemend teshîr itdükleri Süleyman Kapudan mavnasını bakıyyetü's-süyûf olan eşhâs-ı ma'dûde ile Kağan-arşan gibi keşân keşân götürdüğü, miyân-mesâfede vâcibü'l-imdâd olan gemilere, kadirgalarından aslâ imdâd ve feryâd-res olmadıklarından küffâr gemileri meydân-ı hâlî müşâhede idüp, mavna-i mezbûra iki yüz miqdârı soltât koyup ve yedekleyüp ve alup kendü taraflarına giderken, Katırcıoğlu'nın sâbıkan kethudâsı olup, Alâ'îye Sancağı Beği olan Küçük Mehmed Beğ nâm-ı mîr-i muhterem, beş oturak bir kayığa kırk kadar mahsûs âdemleriyle süvâr u azîmet ve Gelibolı kayıklarından dahi beş pâre serdengeçdi sipâhiyân kayıklarıyla akablerinde imdâda irişüp ve önlerine sedd-i üstüvâr olmağla, bî-muhâbâ üzerine dilîrâne hamle vü hücum ve yürüyüş eylediklerinde, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* döğüşe döğüşe darb-ı şemşîr-i celâdet ile dest-i esr-i kaffâra giriftâr ve mukayyed olan mezbûr Süleyman Kapudan, mavnasın dört pâre kâfir mavnasının ellerinden halâs idüp, içine konılan yüzden ziyâde kâfiri tu'me-i şemşîr-i adû-tedmîr ve yüz miqdârını dahi esîr ü kayd ve bend-i zencîr itdiler. Bu takrîble kâfir ile yed-i âdiyelerinden intizâ ve kendüleri şâyeste-i sunûf ihsân-ı sultân-ı fermân-ı cihân-mutâ ve iki yüz miqdârı Müslimân'ı dahi ma'an halâs eylemek ile mazhar-ı du'â ve tahsîn-i cumhûr ve beyne'l-Müslimîn nîk-nâm ile meşhûr oldu.

⁶⁷⁷ gayrı V : -Y

Zihî, bende-i nemek helâl ki veliyy-i ni‘meti rızâsın tahsîl, *Ve câhid u fî sebîli'llâhi hakka cihâdihî*⁶⁷⁸ fermânına imtisâl-i esbâbın tekâmül için otuz kırk âdem ile dört pâre kâfir mavnasına şîrâne hücum idüp, beste-i zencîr itdükleri mavna içindeki bu kadar kâfir ile istirdâd ve bu gûne hüner-izhâr ile nâm-ı nâmîsin ser-defter-i erbâb-ı isti‘dâd der-murâd eyledi. Ber-fehvâ-yı *Kem min fî'etin kalîletin galebet fî'eten kesîraten bi-izini'llâh*⁶⁷⁹ eser-i mu‘cize-yâfte-i Muhammediyye bu yüzden zuhûr itdüğü manzûr, yek-dest ü hemvâr hezb-i hâsîrîn ü müşrikîn üzerine sell-i şemşîr iktidâr olunduğı takdîrce *bi-avni'llâhi*⁶⁸⁰ ta‘âlâ künc-i gürîzde ihtifâ idüp, ol bî-ârlar lâfazan-ı meydân-ı merdâneğî olduklarında, zâhir girih-güşâ-yı hânde-i istihzâ olmamak revâ değildir.

Halaka'llâhu li'l-hurûbi ricâlen

*Ve ricâlen li-kas‘atin ve serîd*⁶⁸¹

Ammâ, Ömer Kapudan'ın mavnası ol çataldan, kâfir mavnasından ale'l-fevr müfârekat idüp, küffârın gemileri arasında kalmağla, ol dahi ceng iderek cânib-i selâmete çıkdı. Ammâ, içinde olan üç yüz nefer yeniçeri serdengeçdilerinden, ancak kırk elli âdem kalup, mâ‘adâsı şehîd oldu ve Halil Kapuda'nın mavnası esnâ-yı muhârebede deryâya batup, kendü ve içinde olanların ekserî zümre-i şühedâyâ mülhak oldılar.

Ba‘dehu serdâr-ı ekrem, ol batan mavnayı çıkarup yine kamâ-kân donatdırdı ve Küçük Mehmed Beğ dahi hizmeti mukâbelesinde mutasarrıf-ı eyâlet tebdîl-i hükûmet ile bekâm oldu ve kapudan nâmına ta‘yîn olunan Çerkes Osman Paşa, vezîr-i Âsaf-tedbîrin fermân ve vesâyâsın semm‘-i kabûl ile ısgâ itmedüğünden mâ‘adâ [13b] umûr-ı peygâr ve ahvâl-i kâr-zârdan haberdâr olmayup, ma‘reke mahallinde âciz ve kâsır bulunduğundan gayrı zâbit-i asker ve râbit-ı leşkerden ba‘zıları ve kalyon ve mavna kapudanlarından niçeleri Hudâ-yı zevâl-intikâm ve resûl-i hayrül-inâmdan hicâb itmeyüp, fazîlet-i gazâ ve sa‘âdet-i dünyâ vu ukbâdan bî-behre vü bî-nasîb oldukları cihetden âdet-i müstemirreleri üzre seniyye-i pür-kînelerinde muzmer olan kîne-i

⁶⁷⁸ “Allah yolında gereği gibi cihad edin”. (Kur’an, 22/78)

⁶⁷⁹ “Nice küçük topluluklar, Allah'ın izniyle büyük kalabalıklara üstün gelmiştir”. (Kur’an, 2/249)

⁶⁸⁰ bi-avni'llâhi Y : bi-avn V

⁶⁸¹ “Allah kimi harbler için âdemler yarattı.
Kimi âdemleri de, sofra ve aş için yarattı”.

dîrînelerin nev-âyîn-i izhâr u âşikâr ve selb-i ırz ve nâmûs-ı şehriyâr idüp ücâc-ı tarîke intihâc virdi.

Âşiyân-ı dimâglarında zâg-ı nifâk ilkâ-yı beyze-i şikâk idüp, gurâbü'l-beyn gibi tertîb-i ifrâg-ı fîten itdükleri zâhir olduğundan, kat'-ı nazar evvel-i rûz-ı şâmilü'l-gavâ'ilin seherinde şu'bede-bâz felek-i fûnûn fesâne ve fûsûn ile necm-i mührelerin kâse-i çarhına tâk içre mestûr u muhtefî ve beyze-i kamer-i münevveri zîr-i hokka-i sipihr-i duvârda hîn ve muhtefî kılup, halk-ı âlemi acâyib sanâyi' ve garâyib bedâyi' ile âşüfte hâl ve dem-beste ve lâl kalmağla kemâl mertebe perîşân ve ru'b u hirâs ol gürûh vesvâs-ı istînâsa târî olduğu sebebden inân-ı iktidârları dest-i tasarruflarından gidüp ve küffâr-ı bed-kârın tekrâr galebe ve hücûmları iştidâd bulıcak, tahrîrleri müştedd ve tefekkürleri mümted olup, necât bulan Süleyman Kapudan mavnası, İt limanına vâsıl ve ikinci Ömer Kapudan mavnası'na râkib olan guzât-ı İslâm ceng ü cidâlden ekserî şerbet-i şahâdeti nûş itmişler idi. Bâkîleri dahi ne hâl ise, bî-tâb u tüvân liman-ı mezbûreye irişdiler. Bâkî kalan mavnalara râkib olan askerin gayûrları küffâr ile ceng-i azîm eyleyüp, bî-gayret ü âr olanlar râkib oldukları kalyon ve mavnaların, küffâr gemilerine çatmayup ve harb ü kîtâl itmeyüp, bî-sebeb ba'zıları Anadolu yakasına varup karaya oturdılar ve içinde olan eşhâs ve kürekçiler boşanup târumâr oldılar. Bu kâr-ı dehşet-engîz nümûne-i rûstehîz oldu. Hâsıl-ı kelâm on kît'a mavnalarun, beş kît'ası birer hâl ile liman-ı mezbûreye gelüp ve hemân sâ'at karaya oturdup, içinde olan askeri ve kürekçi karaya çıkup, her biri bir tarafa perâkende vü perîşân oldılar.

Beş kît'anın bir kît'ası, Rûm-ili yakasında muhâfaza hizmetinde olan Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Fazlı Paşa tarafında karaya urup, içinde olanlar firâr ve bir kît'ası dahi kezâlik Vezîr Fazlı Paşa cânibine cân atup, küffâr ihrâk itdi zû'muyla içinde olanlar, kendü elleriyle ihrâk bi'n-nâr idüp ve bıragup⁶⁸² gıtdiler ve bir kît'anın içinde cengci ve kürekçi kalmadığından rûzgârın önüne düşüp, küffâr gemilerine mülhak oldu.

Bir kît'ası dahi yine, Vezîr Fazlı Paşa kolunda olan toplar kurbuna varup, top altına girdi ve bir kît'ası cidâlden halâs olan kalyonlar ile Boğaz'dan çıkup, üç kît'a kalyon ile rûzgâr önüne düşüp, kapudan paşa ile olan donanmaya varup necât buldılar. Çün mahall-i muhârebede ceng ü cidâl içinde olan on tokuz kît'a kalyonlar, küffâr gemilerine birer yaylım top atdıktan sonra, üç kît'a kalyon ve mezkûr mavna bu hâl ile

⁶⁸² bıragup V : bıragup, yakılup Y

halâs olup ve deryâya açılup, Sakız ve Midillü semtlerinde kapudan paşa ile donanma-yı hümayûn gemilerine vâsıl olmuşlar idi.

Bâkî kalanların beş kıt'asının iki kıt'ası dahı, Kum Burnu ta'bîr olunan mahalle varup, içinde olan ecnâs-ı askerın bî-insâf ve bî-idrâkleri karaya urup ve bir kıt'asın kendü elleriyle ihrâk ve bir kıt'asın hâlî üzre bıragup gitdiler ve üç kıt'ası dahı, eski İstanbul ki, Bozcaada karşusıdır, içlerinde olan bed-hâhlar boşanup firâr itmeleriyle, akındıyla rûzgâr bir kıt'asın alup, doğru küffâr gemilerine ilhâk eyledi ve iki kıt'asın dahi küffâr feluka gönderüp ihrâk eyledi deyü, dâm-ı tezvîr idüp, kendü elleriyle ihrâk bi'n-nâr eylediler. Çünkü âteş-i ceng dahi teskîn bulup, bu umûr-ı manzûr destûr-ı gayûr olıcak kem küşte-râh-ı şu'ûr olup, bir kayık ile Rûm-ili tarafına güzâr ve kâfir bucağına tahassun iden bî-ârları kaldırmağa, sarf-ı nakdîne-i iktidâr eyledi. Çünkü, tâli'-i bed-nihâdlarında⁶⁸³ mâder-zâddan eser yoğidi. Vezîr-i a'zam iqdâmıyla mezkûr otuz kıt'a çekdirir gemileri dahi yerlerinden hareketü'l-mezbûh⁶⁸⁴ gösterüp ve yelken idüp, deryâya açıldıklarında râkib olan sâhib-i nezâket dahi doğru kâfir gemileri önünden isti'âze-künân acele vü şitâb ve kalak u ızdırâb ile Büyük Kepez'e cân atup, sâhile vâsıl olduklarında, Malta ve Duka çekdirmeleri Boğaz'dan arz-ı dîdâr-ı murdâr itmeğin, tekrâr nağme-i âheng-gürîze âgâz ve tahassun içün kal'a altına irişmeğe bâl-ı isti'câl bâz idüp, esnâ-yı firârda Kethudâ Beğ'in yedeği, kabza-i teshîr-i küffâra dâhil ve başarda ile on yedi pâre çekdirme hezâr zûr u zâr ile Küçük Kepez Burnu semtlerine vâsıl oldu. Mâ'adâ on üç pâre çekdirmenin karâra⁶⁸⁵ iktidârı olmamağın içlerinde olan ser-bâzân,

Nazm

Bedriyâ-i der-menâfi' bî-şemâ-rest

Eğer hah-ı selâmet der-kenâ-rest

mazmûnın destûrû'l-amel idüp, öbürlerine tab'ıyyeten bir miqdâr yer⁶⁸⁶ gitmişler iken şiddet-i rûzgâr ve hücum-ı küffâr ile yine Büyük Kepez'e dönüp, üzerlerine burton-ı küffâr-ı hâksârın on beş kıt'a çekdirirleriyle âteş-i ma'reke henüz zebâne-keş olmadın, sâhil-i necâta çıkmak ümîdiyle, sefîne kapudanlarıyla keşâ-keş iderek, vezîr-i a'zam, asâkir-i İslâm ile ceng ü cidâle nâzır oldukları mahalle geldiler. Hasm-ı cânları elinden

⁶⁸³ nihâdlarında V : nihâdında Y

⁶⁸⁴ hareketü'l-mezbûh V : hareket Y

⁶⁸⁵ karâra V : kararı Y

⁶⁸⁶ miqdâr yer V : miqdârı Y

tahlîs-i girîbân-ı cân itmek recâsına, kenâra karîb sığlara ve ba'zısı dahi İt limanına gelüp, cümlesi başdan kara idüp, içinde olan eğer ol gayretsiz cengci ve eğer kürekcilerin küllîsi gemilerden boşanup deryâyâ döküldi.

Seyl-i hûrî-i emvâc ile felek-vücûdları girdâb-ı helâkda nâ-bûd olmuşlardan gayrısınun, tavâ'if-i asker niyyet-i katl ile sell-i seyf idüp, üzerlerine hamle vü hücûm itdüklerinde, havflarından girü sefînelerine girince, anların da ekserî gark olup, beş altı yüzi ber-hasb-ı fermân-ı serdâr-ı zafer-şî'âr kadem-nihâde-i vâdî-i adem olup, şemşîr-i ser-tîzden girîve-i gürîze muhtedî olanlar,⁶⁸⁷ sâha-i fesîh-i arzu'llâha perîşân ve halk-ı âlem içinde tezellül ü mehân oldılar. Ya'nî ki, bu rûz-ı musîbetde bunlar gemilerden çıkarken vâkı' olan gırîv vü feryâd âsmâne peyvest ve şîşe-i âr ve gayret-i şikeste olup, kimi deryâyâ gark ve kimi mecrûh u mensûhü'l-halk ve kimi dem-beste-i cândan bir ramak kalmış haste karaya cân atup, cevânib-i erba'aya ahyâr-ı girdârları gibi perâkende olup, dağlara düşdiler.

Nazm

Hayf-ı berîn tâ'ife-i nâ-tamâm

Lutf-i hırâset ve siyâset-i harâm

İşbu âşûb-i nâmûs-şiken ve pür-feten-i tenûk düşmenin ahvâl-i pür-melâl ve evzâ'-ı bî-me'âlin ayn-ı ayân ve dîde-i îkân ile mu'âyene vü müşâhede eylemeyin evvelü'l-ibret ve'l-ebsâr kalem-i perîşân-rakam ile ale'l-icmâl tahrîr ve beyân-ı emr-i asîr, belki muhâl olduğu erbâb-ı istihbâra nihân değil âşikârdır.

Şinîde ki, bûd-ı mânend-dîde, bu ma'reke-i kıyâmet-nümûne esnâsında, Rûm-ili yakasında kemâ-kân burnı verâsında yatan küffâr-ı hâksâr donanmasının Kapudanı Kör Cenaral nâm-ı la'în guzât-ı İslâm'ın bu mertebe cür'etsizlikleri müşâhedesinden dilîr ya'nî ki, bu hâl-i ihtilâl iştîmâlından habîr olıcak, hemân-dem der-kemîn olduğu mahalden tente-i fevre îsâ seren deyüp, kat'â rûzgârın şiddetine bakmayup, baştardasıyla on bir kıt'a Malta ve Papa çekdirmeleriyle sefâyin-i menhûsesinden müfârekat ve kenâr-ı deryâda olan keştîyân-ı İslâm üzerine azîmet idüp, zamân-ı kalîlde yelken kürek ile bî-muhâbâ İt Liman'ı mukâbelesine irişüp, top menzili mahallinden toplarına âteş virüp, biri birlerine çatılmış gemileri rahnedâr itmek sadedinde iken, vezîr-i a'zam-ı Âsaf-tedbîr ve serdâr-ı nâmver-i kemer-i gayret-miyânında savlet ü

⁶⁸⁷ olanlar V : -Y

salâbet ü teşmîr-i sâk hamîyyet ü şecâ'at idüp, kudemâ-yı leşkerden iş görmüşler ile müşâvere vü ba'de'l-müşâvere derhâl liman-ı mezbûrede mevcûd ve Büyük Kepez'e dahi düşen üç kıt'a mavna ve on üç kıt'a çekdirmenin başların deryâya döndürüp ve kıçların karaya tertîb ve resenler ile muhkem bend ve terkîb itdirüp ve anları tasallut-ı a'dâdan hıfz için, Küçük Kepez Burnu'nda metrisler nihâyetinde olup, Sultâniyye kal'asından çıkma Sultân Süleyman topı dimekle ma'rûf, bir kıt'a kebîr balyemez topı, asâkir-i İslâm fi'l-hâl nakl ve liman-ı mezbûrun mürtefi' mahallinde vaz' itdirdüklerinden gayrı, münâsib yerlere dahi câ-be-câ minâre-beden toplar konulup ve metrisler kazdırılıp, içine yeniçeri tâ'ifesin idhâl ve müdâfa'a için müheyyâ olduklarında, küffâr gemileri topdan dâne gelüp bu tarafda gemiler içinde olan toplara ve metrislere vaz' olunan ejder-dem-i sâ'ika-girdâr balyemezlere âteş virilüp, dâneleri küffâr gemilerine isâbet itmekle yerlerinden kalkup, top irişmez yere varup vaz'-ı lenger eylediler. Ahşâma değin sipâh-ı dîn ü mücâhidîn ile muhâfaza olunup, asâkir-i İslâm dahi ol havâlîde vaz'-ı hıyâm eylediler. Lâkin, taraf-ı İslâmiyân'dan evvel **[14a]** müşâhede olunan za'f u fütûrdan melâ'în-i hâsirîn bâ'is-i neşât sürûr olup, şâmdan bâma dek top u tûfeng şenliği idüp, kûs-i şâd-mânî âvâzı ile kubbe-i âsmânî pür-tanîn ve na're-i hayy-i mestâne ile tahdîş-i sâmi'a-i sükkân sepihrîn itdiler.

Başarda ve yanınca olan on yedi pâre çekdirme adem-i müsâ'ade-i rûzgâr ile ber-fehvâ-yı *tecir'r-riyâhu bimâ lâ-teştehi's-süfûn*⁶⁸⁸ Küçük Kepez Burnu'nı kapamağa kâdir olmayup, Kum Burnu nâm mahalle lenger bırakmağın anları dahi muhâfaza için, kenâra balyemez toplar çekdirilüp metris vaz' olunmuşidi.

Sâdis-i şehir olan yevm-i erba'âda asra karîb küffâr donanması anlar üzerine hücum idüp, ol şeyâtîn-i inse top dâneleri rücûm-ı müteselsilü'l-vürûd olmağın bî-dest-mâye-i zafer-makarlarına çekildiler.⁶⁸⁹ Çün şeb-i tîr[e]-gûn libâs-ı siyâhın büründi ve bâd-ı hâverî teskîn olmayup, meşâ'il-i ahterî bir pür göründi. a'dâ-yı dîn gemileri fırsatı ganîmet bilüp şeb-i se, şeb-tâ-be-rûz hücumdan hâlî olmadılar. Bu hinde donanma-yı hümâyûn çekdirirlerinden bir kıt'a müsellaḥca⁶⁹⁰ gemi müdâfa'a için gemilerden cüdâ ve deryâ tarafına müteveccih olup⁶⁹¹ sû-i tedbîr-i nâ-hudâ-[dâ]d-ı şiddet-i rûzgâr bî-pervâ ile kendüyi zabt idemeyüp avdına dahi ruhsat bulmaduğundan, küffâr gemileri

⁶⁸⁸ “Gemilerin arzu ettiği şekilde rüzgarlar eserdi”.

⁶⁸⁹ çekildiler V : -Y

⁶⁹⁰ müsellaḥca V : -Y

⁶⁹¹ olup V : -Y

fursat bulup cevânib-i erba‘asın aldılar. Top ve humbara, dûzah-ı şerâre ile zebûn idüp, hâh u nâ-hâh girdâb-ı bî-amân küffâra giriftâr olup, her ne hâl ise ol gice sâ’irleri ve sevâhil-i muhâfaza mâ-bend-i bezl-i makdûr olundu ve rûz-ı nümâda⁶⁹² ba‘de’l-makarr ki⁶⁹³ kapudan nâmına olan Çerkes Osman Paşa, baştarda ile yedi sekiz kıt‘a çekdirir ile Kepez Burnu'nda olan toplar altına varup, “Fursat el viririse Boğazhisârlarına irişeler” deyü, tenbîh ve fermân irsâl olunmuş idi. Ammâ rûzgârın şiddetinden ancak leb-i deryâ ile çekerek Kepez Burnu altına varmak müyesser oldu.

İhrâk-şuden-i baştarda-i Venedik

Rûz-ı dîger sâbi‘ ve şehir-i hamîs idi. Ale's-sabâh çün hüsrev-i dâverinin nişîn-i felek felek-i zerrîn-top-ı hurşîdi pence-i zer ifsâdına alup, subh-ı zafer ez-müşerref-iqbâl bir âmed-i zemzemesin tekrâr iderek, donanma-yı encüm-sipâh-ı Freng-zengî perîşân u sûzân itmek arzû ve ümîdi ile muhît-i hazrâ-yi felek bî-direngde⁶⁹⁴ gün gibi tâbân ve nümâyân olduğu ân, sefâyin-i İslâmiyye'den hemân toplar atılmağa mübâşeret olundu. Ammâ küffâr-ı dûzah-karâr kapudanı olup, ya‘nî ki, sene-i sâbıkada donanma inhizâmına ve adalar teshîrine sebep olan mağrûr Kôr Kapudan, bir iki günden berü bi-hûkm-i kazâ vü kader asker-i zafer-eser mazhar oldukları za‘f ve telâşîyi i‘tirâzdan nâşî, meğer baştardasına ârâyîş-bend envâ‘-i zînet ü zîb ve rezm-i usrete üslûb-ı garîb ve dil-firîb üzre revnakda tertîb olup, kendüye hem-ser idi.⁶⁹⁵ Nâmdâr kapudanlar ile bi-rağm-ı rûzgâr-ı sâkiyân-ı simîn bir kebk-reftâr Frenk elinden nûş-i bâde-i la‘l-renk itmeğe âheng idüp, keyfiyyet-i sülâf-ı sâf ile külli-kerem olup, felek-i zer-endûd-i felek-i çârümîn, deryâ-yı nilgûn-i magreb-i zemînde nâ-bûd olmağa ancak bir sâ‘at kalmış idi. Ya‘nî ki⁶⁹⁶ “Kepez Burnu'nda toplar altına vâsıl olan baştarda ile sâ‘ir birkaç kıt‘a çekdirir gemiler, bizim kemter-şikârımızdır” deyü, mahall-i mezbûrede olan toplara îsâl-i zevâl itdükden sonra, kabza-i tasarrufa götürmek ve mersâ-yi teshîre çekmek zu‘myla sevdâ-yı vesvese-fersâyı ile tedbîr-i hezîmet-nişânların der-kemân idüp, vakt-i asra değin tevakkuf⁶⁹⁷ eylediler. Ba‘de-mâ, şû‘le-i âteş gibi yerlerinden kopup, tablhânesin döğerek ve cümle gemilerin donadup tranpetsin çalarak, yelken ve kürek ile Kepez Burnu suyına azîmet itdiler. Lâkin Kepez Burnu'nda metrise vaz‘ olunan rûyîn-

⁶⁹² nümâda V : âde Y

⁶⁹³ makarr ki V : ma‘reke Y

⁶⁹⁴ bî-direngde V : bî-direngden Y

⁶⁹⁵ idi V : oldu Y

⁶⁹⁶ ki V : -Y

⁶⁹⁷ tevakkuf V : tevakkuf u ârâm Y

ten, ejder-dehen, kıyâmet-âb-ten toplar ve metrisler üzerine serdâr-ı âlî-mikdar fermânıyla ta'yîn buyurılan Başdefterdâr Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa yeniçeri ve sipâh vesâ'ir ecnâd-ı pür-silâh hâzır u âmâde olup ve toplar altında olan baştardaya, vesâ'ir çekdirirlere dahi müstevfâ ceng-âver asker konulup, müterassıd-ı peygâr ve müterakkıb-ı kâr-zâr oldılar.

Ol taraftan dahi Kôr Kapudan-ı la'în-i bî-dîn baştardasın pîşrev⁶⁹⁸ idüp, ardınca yedeği ve akabince bâkî çekdirir⁶⁹⁹ tâ bu tertîb ile baştarda üzerine tahrîk-i perr ü bâl isti'câl eyleyüp geldüklerinde ol ahvâl-i pür-ehvâlî⁷⁰⁰ müşâhede ile karada olan ehl-i İslâm'ın nâle vü feryâdı kubâb-ı seb'un şidâdı pür-tanîn idüp, sadâ-yı Allah Allah gûş-ı sükkân-ı heft-i âsmâne irişdi ve toplara berâber geldükde âteş virilüp ve çekdirirlerde olan asker⁷⁰¹ dahi tîr ü tûfenglerin küffâr-ı bed-kâr üzerine katrân⁷⁰²-bârân gibi pey-der-pey yağdırup, kâr-zâr-ı rûstehîz âsâr-ı bedîdâr olmağla:

Beyit

Dirân-ı rezmgâh kıyâmet-alem

Dosd-fitne-i zâhid erîk-şikem

Rağad iden şîr-i merdân-ı ceng

Çû reng-i hazân-ı rîhat dimâg-ı peleng

Zafer-yâd-ı gerdân-ı dâr u gîr-fer

Ve rîhat-pîşe çengâl-i şîr-ser

melâ'în-i dûzah-karîn olan kapudan, yine rûzgârın şiddetinden toplar ve gemiler üzerine gelmeğe iktidârı⁷⁰³ olmamağla orsâ yüz ile ya'nî pür-kîn ü [pür-]sitîz hareket-i kahkar-ı tâm ile rücû' idüp, ba'dehu olta ile baştardası muhâzî-i metrîse berâber gelüp ve san'at-ı acîbe ile sâhte vü perdahte olan hâvân topı ile toplar dâ'iresine humbaralar îsâl itmeğe⁷⁰⁴ mevcûd olan ehl-i îmânı ihrâk ve perîşân eyledi ve der-akab topları çivileyüp ve ba'dehu top altında olan gemileri zabt etmek zu'mıyla tek voyvoda iken gemilerin hâli tamâm ve asker fermâna râm değil ki, bezl-i makdûr nakdîne-i sa'y-i ikdâm ile

⁶⁹⁸ baştardasın pîşrev V : dahi baştardasın hâzır Y

⁶⁹⁹ çekdirir V : çekdiriler Y

⁷⁰⁰ pür-ehvâlî V : pür-melâli Y

⁷⁰¹ asker V : asker-i İslâm Y

⁷⁰² katrân V : katrât Y

⁷⁰³ iktidârı V : iktidârları Y

⁷⁰⁴ itmeğe V : itmekle Y

baştardayı hasm-ı bî-amân elinden tahlîse imkân ola hemân az kalmış idi ki, baştardaya irüşüp ol zahm-hurde şikârı beste-i fitrâk iktidâr eyleye, nâgâh ber-fehvâ-yı sıdk ihtivâ-yı *Emmen yücîbü'l-mudtarra izâ de'âhu*⁷⁰⁵ Kum Burnu'nda ya'nî ki Küçük Kepez'de olan⁷⁰⁶ metrislerden topçılar bâhâdırlarından ve kâr-şinâs merd-i meydânlarından dilâver-i pür-vegâ Kara Mehmed Ağa nâm bir nâmdâr topcı, pîş-âheng-i katâr-ı melâ'in-i Freng⁷⁰⁷ olan Kör Kapudan-ı la'în bindüğü baştardanın bârûthâne mahzenini mezkûr Sultân Süleyman topıyla nişâne alup, âteş virdiği gibi *bi-lutfi'llâhi ta'âlâ* dânesi mahall-i mezbûra isâbet itdüğü sâ'at sâ'ika-girdâr dûd-i siyâh bedîd olup, fi⁷⁰⁸ tarfetü'l-ayn kıcı ve ser be-felek keşîde olan amûdları ve üst tabakası âlât-ı bezm edevât-ı rezm ile ol kelb-i â'ver-i hem-çeşmîleri olan sükkân-ı sakar ve bin kadar kürekci ve asker ile nâr-ı cehîm gibi âteş-i sûzân fûrûzân olup, kuvvet-i bârût küffâr-ı hâksârın her birin endûhte-i kımme-i kubbe-i lâceverd-gûn-i gerdûn hem-ser ve girih-i esîr itdükden hevâdan rû-yi deryâya düşünce hâkister oldılar.

Taraf-ı İslâmiyân'dan kemâl-i za'f u fütûr nümâyân olmuş iken *bi-azyakı'l-vakt ye'ti'llâhu bi'l-ferec*⁷⁰⁹ mîsdâkınca⁷¹⁰ avn [ü] inâyet-i nâ-mütenâhî-i İlâhî rû-nümûn ve râyet-i şevket-i mahâzîl-i müşrikîn ser-nigûn olup, şu'bede-bâz-ı çarh-i sitîze-kârân-ı gayr-i münkasimde ibret-eser böyle bir hüner izhâr eyledi. Ta'na-zen-i cibâl-i râsiyât olan ol küşte-i kûh-ı şükûh hayâ-i mensûr gibi târumâr olıcak, şiddet-i bârût baştardanın kıcın kaldırup, yanında olan yedeği üzerine atmağla ol dahi te'sîr-i nuhûset-cidâr ile tu'me-i ejder-i şerâre-bâr târ-ı âteş-bâra ve içinde olan dûzahiyân-ı zevrak-ı la'în ile nâr-ı kahr-perverd-gâra ihrâk olup ve cân eseri ile hurşîd-i deryâ-yı hûnîn şafakda henüz nâ-bedîd olmuş idi ki, bî-perr ü düm tekneleri dahi ber-fehvâ-yı *Fe-gaşıyehüm mine'l-yemmi mâ-gaşıyehüm*⁷¹¹ bahr-i tebâr-ı hûnhârda kem oldu.

*Fe-li'llâhi'l-hamdü ve'l-mennihi*⁷¹² ve cân eseri ile deryâya hûbût iden ehl-i nârı halâs için küffâr felûkaları geldükçe top dâneleri üzerlerine havâle olunup, ruhsat ve

⁷⁰⁵ “Peki kimdir, kendisine başvurduğunda darda kalmış olanın darına yetişen?” (Kur'an, 27/62)

⁷⁰⁶ olan V : -Y

⁷⁰⁷ Frenk V : Freng-i murdâr Y

⁷⁰⁸ fi V : -Y

⁷⁰⁹ “En sıkıntılı vakitte Allah ferahlık verir”.

⁷¹⁰ “bi-azyakı'l-vakt ye'ti'llâhu bi'l-ferec” mîsdâkınca V : -Y

⁷¹¹ “Deniz onları öyle bir sardı ki, birden yutuverdi”. (Kur'an, 20/78).

⁷¹² “Hamd ve bağışlama Allah içindir”.

fursat virilmemekle⁷¹³ cümlesi deryâya gark olup, ferd-i vâhide sâhil-i necât müyesser olmadı.

Kapudanları olan kör la‘în⁷¹⁴ ve başarda ve yedeği içinde mevcûd olan keferenin mecmû‘ı kahru'llâhîye mazhar oldukların, bakıyye olan küffâr gemileri müşâhede idicek ser-rişte-i ihtiyârları ellerinden gidüp, nitekim âdet-i müstemirreleridir küreklerin salıvirüp ve top irişmez yerde demür bıragup, ol gice nâr-ı hasretle kebâb olup durdılar.

Hakkâ ki, bu mevhîbe-i İlâhiyye'nin edâ-yı hizmet-i şükr ü sipâsı huddâm-gândan güzêrân olup, bî-tavassut-ı sa‘y ü kûşîş ve bî-müdâhale-i muhârebe vü kûşîş bu gûne bir inâyet-i bedîhi'z-zuhûr ile ümmet-i merhûme-i Ahmediyye⁷¹⁵ dil-şâd ü mesrûr **[14b]** eyledi. Mahzâ⁷¹⁶ mu‘cize-i bâhire-i yâfte-i Muhammediyye idüğü şâ‘ibe-i şübheden dûrdır.

Serdâr-ı nusret-şi‘âra gâyetü'l-iftihâr-ı rûzgâr olıcak bir hizmet idüğü vâzıh u âşikâredir. Zîrâ lâ‘în-i mezbûr, fenn-i [te]dlîs ü telbîsin bu ulâsı sûret-i beşerde bir İblîs olup, hem-milletleri içre vüfûr-ı akl-ı kâmil ile meşhûr pür-dîl, gâyet şecî‘ ü bâhâdır bir kâfir idi.

Umûmen donanmaları dest-i İslâmiyân'a dâhil olup, *bi-emrihi ta‘âlâ* gavga-yı degâdan şakî-i mezbûra tek⁷¹⁷ ü tenhâ rehâ bulmuş olsa, az zamânda mükemmel donanma tedârük idüp, ehl-İslâm'ı bî-huzûr u ârâm itmek mukarrer idi. Hezâr hamd ü senâ hazret-i Rabbü'l-âlemîne ki, mağrûr-ı la‘în ol şakî-i bî-dînin sefîne-i vücûd-ı bedbûdı girdâb-ı helâka gark olup, endûhte-i cân siccîn olmağla zarar u gezendinden abd-i lâ-âbâd ibâd ü bilâd-ı emîn ve berde-i seylâb helâk olması sebeb-i râhat ve huzûr-ı mücâhidîn-i mebâdîn-i dîn oldu.

Mısra‘

Çünîn bâd hemîşe düşmen-i dîn

Mezbûr Topcı Kara Mehmed Ağa'yı Vezîr-i a‘zam müstağırık-ı lutf-i kerem idüp, envâ‘-i atâyâdan mâ‘adâ yetmiş beş akça sipâhîlik ihsânıyla mahsûd-ı akrân⁷¹⁸ eyledi.

⁷¹³ virilmemekle V : memekle H : virmemekle Y

⁷¹⁴ kör la‘în V : kör la‘în-i dûzah-mekîn Y

⁷¹⁵ Ahmediyye V : Muhammediyye Y

⁷¹⁶ mahzâ V : mahzan Y

⁷¹⁷ mezbûra tek V : mezbûrenün Y

⁷¹⁸ mahsûd-ı akrân V : ser-efrâz Y

Ehille ve mahalle bu gûne lutf-i hafiyyü'l-hayy zuhûrıyla kuvvetü'z-zahr-ı şevket-edâ-yı dîn şikest bulup, Boğaz ağzına vardılar.

Ferhâd Paşa nâm bî-âr, bezm-i rezmde idâre-i akdâh-ı küffâr itmezden mukaddem bindüğü kalyonı Rûm-ili tarafında başdan kara idüp, kâm-zen-i vâdî-i firâr olmuş idi. Ol gice bir feluka gelüp, mezbûr kalyonı ihrâk eyledi. Ale's-seher çünkim Türkân, subh-gehin sadme-i kahr-ı âteş-bârândan Freng-zengî çehre-gân-ı şâm-ı sûzân u gürîzân ve rû-miyân-ı sepîde-demin zahm-ı tûğ-i tâbdârından ciğergâh-ı sipâh-ı bâm-derîde hûn-rîzân oldu.

Mısra‘

Meseldir sâkıya baş gitse, ayak pâ-y-dâr olmaz

fehvası üzre mâ‘adâsı dahi bir lahza karâr idemeyüp bi'l-cümle hâ‘ib ü hâsir ve menkûs u mütekâsir yerlerinden hareket ve makarr-sitânları olan Bozcaadası tarafına hezîmet birle avdet itdiler ve şikest ü laht laht olan gemilerin alup, âb-ı rû-yı neng rîhte ve câme-i nâmûs-ı nîl-gûn sâhte ve ilm-i ibret ve eser-i gûne ve⁷¹⁹ sîret-i hamîyyet-endâhte azîmet itdiler.

Giderek ehl-i İslâm fedâyîleri ile meşhûn olan zevrakların muhâzîsine geldüklerinde, üzerine top dâneleri sa‘ika-vâr havâle olunup, ba‘zı keştîleri tekrâr rahnedâr olmağla pîş ü peslerine bir daha bakmayup ser-semâne revâne Bozcaadası'na varup, limanında lenger-endâz oldılar ve başların masrû‘âne taşdan taş u urdılar.

Bu tarafda İt limanında olan gemiler rûzgârdan fırsat oldukça Boğazhisârlarına nakl olunmayup, cümlesi liman-ı emn ü emânda lenger-endâz oldılar. Üç giceden sonra Boğaz ağzında Rûm-ili saglarına sâbıkâ başdan kara olan iki mavnayı dahi küffâr felukası gelüp, ihrâk bi'n-nâr ve zu‘m-ı fâsidlerince ehl-i İslâm'dan ahz-disâr itdiler ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Fazlı Paşa tarafında olan gemiler dahi nakl olundukdan sonra mütemerridîn küffâr muvâfık-ı rûzgâr ile tekrâr îsâl-i mazarrat ihtimâliyle tarafında olan toplar, keştîler ile Şarköyü ve Damlacık Burnu ta‘bîr olunan mahaller ki, intihâ-yı Boğaz'dır nakl olunup, tarafeyne vaz‘-ı tertîb kılındı ve müstevfâ asker ile zabt olundukdan sonra vezîr-i a‘zam-ı Âsaf-tedbîr rücû‘ u avdet ve Boğazhisârlarına gelüp merâsim-i âsâyiş takdîm ve ikâmet eylediler. Çün Boğaz cengi ber-taraf olup, rûz-ı muhârebede me‘mûr oldukları üzre hareket ve fermâna itâ‘at itmeyenler muvâhaze

⁷¹⁹ eser-i gûne V : -Y

olunup, cümleden biri bindüğü kalyonı ceng gününde Rûm-ili tarafında başdan kara itmek töhmetiyle âşir şehirde mezbûr Ferhâd Paşa sû-i sanî'i ⁷²⁰cezâsın istîfâ idüp, irtesi hengâm-ı insîrâm âteş-i iltihâmda neferâtın sebât-ı kademe irşâd itmedüğünden mâ'adâ ilerü berü cû ⁷²¹bende-gân tarîk-i firâr-ı ani'r-rehn ⁷²²olduğu mukarrer olan Kethudâ-yı Yeniçeriyân Yûsuf Ağa ile Sekbânbaşı Küçük Kasım Ağa sezâ-yı mâ-fi'z-zamîrleri virilüp tu'me-i neheng-seyf bî-hayf olup, birkaç çorbacı dahi alef-i tîğ-i telef oldu.

Sâbıkâ kapudan paşa li-maslahatin bedel ⁷²³gemisiyle azm-i sefer idüp, baştardaya mârrü'z-zikr Sivas Beğlerbeğisi Çerkes Osman Paşa niyâbeten süvâr olmuşidi. Me'mûr olduğu Bozcaada'ya gitmeyüp, kenâra mürâca'at ve fermâna muhâlefet itdüğü için, taksîrât-ı sâlifesi mukâbelesinde müstevcibi cezâ olmağın sefine-i vücûdî bahr-i fenâda iglak ve seylâb-ı hûn-i şengerf-gûn hâk-i siyâh üzre ihrâk olundu ve Sivas eyâleti Yeniçeri Ağası Vezîr Sührab Mehmed Paşa'ya ve yeniçeri ağalığı dergâh-ı âlî kapucubaşlarından bir takrîble ordu-yı hümâyûnda bulunan Hâce Ali Ağa'ya tevcih buyuruldu ve küffâr ihrâk itdükleri mavna kapudanlarından Tophâneli Sipâhîzâde Mehmed Kapudan sâbit-kadem arsa-i heycâ olmayup, bilâ-mûceb sâhil-i selâmet özledigi için vücûdından pençe-i şemşîr-i siyâset ile libâs-ı hayât selb ve yine mavna kapudanı Pusulacızâde ve Mehmed nâm Kapudan dahi ve bir çekdirme kapudanlarından Arab Kasım nâm Kapudan selâmet-i der-kenâr vâdisine azmi ihtiyâr idüp, gemilerinin sipend-i âteş-i gadr-i küffâr olmasına sebep oldukları için ibreten li'n-nâzirîn salb olunup, illetde iştirâki olan niçeler dahi kezâ vü kezâ cezâ vü sezâları virilüp katl ü helâk ve bâkîlerine mûceb-i ibret ve bâ'is-i nasîhat kılındı. Ba'de'l-yevm *bi-avni ta'âlâ* mahâzîl-i müşrikîn, saff-ı sipâh-ı mü'minîn karşısına gelmeğe iktidârları olmaduğuna karâr virmeğin, Bozcaada'ya tahassun bahane-i efkârı olup, bi-hükm-i cinsiyyet imdâdlarına gelen on üç kıt'a duka ve Malta gemileri dahi diyâr-ı nuhûset-medârlarına gitdiler. ⁷²⁴

Îlâ-haysi'l-kat rihleha Ümmi Kaş'am ⁷²⁵

İş tamâm olduktan sonra, mevcûd olan sefâyinden baştarda ve çekdirmelerde olan kürekci ve asker ser-dâde-i vâdî-i firâr ve kürek vesâ'ir mühimmât târumâr olup,

⁷²⁰ sanî'i V : sanî'-i mâ-yılıkı Y

⁷²¹ cû V : cûd Y

⁷²² ani'r-rehn V : ani'r-recf Y

⁷²³ Doğrusu "yedek"olıcak.

⁷²⁴ gitdiler V : yıkılup cehennem oldılar Y

⁷²⁵ "Ümmü Kaş'am'ın binegini bağladığı yere kadar".

müceddeden tedârük-i levâzım emr-i mühimm olmağın, serdâr-ı nâmdâr ol maslahat ihzârı için hazîneler sarf ve etrâf u eknâfa akçalar ile ahkâm-ı şerîfe ve mukaddem mübâşirler ta'yîn ü irsâl olunup, anlar dahi zamân-ı yesîrde kürekciler ile gelüp ve tekrâr gemiler techîz ve tekmîl olundu. Fe-emmâ küffâr-ı hâksâr kalyonlarından altı kıt'a kalyon Boğaz hâricinde akındı miyânında vaz'-ı lenger idüp boğaz cânibine nâzır ve ittifâkan hâric ve dâhilden gelen gemiler ile cenge hâzır olmuşlar idi. Bu hinde fitne-fenn yeniçeri ağalığından mütekâ'id Hüseyin Ağa bin Kara Hasan harîk-zebân âlem-i âlemiyân olduğu haberi geldi.

Azîmet-i vezîr-i a'zam be-cânib-i Bozcaada ve teshîr-şuden-i kal'a-i

mezbûre

Mâh-ı Zi'lka'de'nin dördüncü Salı gün vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem umûm ordu-yı hümayûnla Anadolu Hısârı sahrâsından kalkup, Bozcaada karşısına karîb olan Çaybaşı nâm mahalle vusûl ve nüzûl eyledi. Bir ismi dahi Eski İstanbul'dır. Cezîre-i mezbûrenin feth ü teshîrine müte'allik tedârûke mübâşeret olunub, Sakız cânibinde olan Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa'ya yanında olan donanma-yı hümayûn gemileri ve ümerâ-yı bahriyye çekdirirleri Cezâyir ve Tunus ve Trablus-ı mağrib kalyonların kaldırıp, bâd-ı muvâfık ile⁷²⁶ Baba Burnu ta'bîr olunan Ak Liman'a ve Midillü cezîresine gelüp, "Bu tarafa müterakkı olasın" deyü, emr-i hümayûn ısdâr olunmuş idi. Lâkin kapudan paşa ba'zı mertebe-i hizmetde taksîri ve birkaç mâddede sû-i tedbîri sebebiyle gâlibâ vezîr-i a'zam mu'âhezesinden endîş-nâk olmağın bî-bâk imtisâl-i fermâna isti'câlden tehâşî üzre olup, bir müddet [15a] idi ki⁷²⁷ Midillü'de ârâm u karâr idüp, peyâm-ı da'vet vardukça ba'zı a'zâr-ı za'îfe ezyâline teşebbüs ile sübha-şümâr eyyâm ü leyâl idi. Gördi ki olmaz, mukadderi takdîre havâle eyleyüp bi'z-zarûrî ol dahi imtisâlen li'l-emri'l-âlâ ol cânibden hareket-i bilâ-tevakkuf ile mahall-i mezbûre cem'iyet-i tamâm⁷²⁸ ve haşmet-i mâlâ-keâm birle vusûl bulup, fermân-ı cihân-mutâ'a müterassıd oldılar.

Yegâne gevher-gencîne-i ser-efrâzı tırâz-mend-i iqbâl Âsaf-gâzî lâ-cürm-i vezîr-i a'zam dahi li-maslahatin Behrâm nâm mevzi'e varup, anda kapudan paşaya hil'at-ı fâhire ve beş kîse harclık ihsân ve bu mu'âmele ile kapudan paşayı âsûde-hâl-i zîr-i

⁷²⁶ bâd-ı muvâfık ileV : muvâfık rûzgâr ile Y

⁷²⁷ idi ki V : -Y

⁷²⁸ tamâm V : tâm Y

sâye-bân-ı itmînân idüp, cümle beğlere ve Cezâyir ve Tunus ve Trablus dâyîlerine hil'atlar ilbâs ve kîseler bezl ü infâk ve bu gûne nevâziş ü iltifât ile cümlesin istirkâk eyledi ve tedbîr-i saff-ı masâff olunduğı yevm-i nahs-ı müstemirrde donanma-yı hümâyûn kalyonlarından üç pâresi küffâr kalyonları ile idâre-i akdâh⁷²⁹ kâr-zâr iderek ma'rekegâhdan ayrılup rûzgâr hükmi ile Sakıza varmış idi.

Kapudan paşa anları donanmaya götürdüp, kalyon ve çekdirme cem'an seksan altı pâre gemi müctemi' oldı ve mukaddemâ mersûm yerâ'a-i anber-feşân olduğı üzre melâ'in-i hâsirîn müşâhede-i sûret-i ye's ve hırmân ile tahassun ve tahsîn için Bozcaada'ya uğrak⁷³⁰ bâd-bân-ı azîmet idüp, Boğaz ağzında ancak altı pâre kalyon komışlar idi. Çün cezîre-i mezbûrenin fethi için kifâyet miqdârı⁷³¹ asker gönderilmek iktizâ eylemekle mukaddemât-ı fethin tertîbine mübâşeret olunup, tâ'ife-i sipâhiyândan üç bin miqdârı neferât serverlerine ba'dehu edâ-yı hizmet beşer akça terakkî virilmek va'd olunduğından gayrı dergâh-ı âlî yeniçerilerinden cebeci ve topçılardan yeri çalınan iki bin neferâtın dahi esâmîleri tashîh olunmak şartıyla ve ol eyyâmda der-i devlet tarafından *hasbetu'llâh* gazâ kaskına gelen gazavât-ı muvahhidîn vesâ'ir teşne-i delâl-i zülâl olan⁷³² gümân-ı mücâhidînden dahi serdengeçdi yazılup, beş binden ziyâdesine sâf-ı guzât defter olundukdan sonra lâzım olan mühimmât-ı bârût ve beksimâtları, zâd u zevâdları vesâ'ir lâzımleri virilüp⁷³³ eşref-i sâ'atde ve emîn-i evkâtda Baba Burnu sâhiline deryâ-emvâc-misâl cûş u hurûş ile alay alay fevc fevc⁷³⁴ pey-der-pey revâne olup gitdiler.

Mahall-i mezbûra vâsıl olduklarında sunûf-ı askerden cem' olup, Bozcaada'ya geçeceklerin üzerlerine, Kurt Paşa nâm bahâdır baş u bug⁷³⁵ ta'yîn olunup ve adâ-yı mezbûre mukâbelesinde vâkı'⁷³⁶ Çakmak nâm mahalden cezîre-i mesfûreye nakl için tayîn ve âmâde olan kapudan paşa, mâh-ı Zilka'de'nin on beşinci Şenbih gicesinde donanma-yı hümâyûn ve ümerâ-yı bahriyyeden otuz üç pâre çekdirmelere râkib ve irsâl olundu.

⁷²⁹ akdâh V : aqdâm Y

⁷³⁰ uğrak V : -Y

⁷³¹ miqdârı V : miqdârı neferât Y

⁷³² delâl-i zülâl olan V : delâl olan Y

⁷³³ defter olundukdan sonra..... lâzımleri virilüp V : -Y

⁷³⁴ fevc fevc V : mevc mevc Y

⁷³⁵ baş u bug V : başbug Y

⁷³⁶ vâkı' V : -Y

Re'îs-i seyyâre-gân sefine-i felek-reftâre süvâr oldukları üzre ufuk-ı şarkîden sâhil-i garbî semtine revân oldu ve humâr-ı çarh-efrûzun nikâb-ı şeb-i târ ile nihân eyledi. Ol şeb-i meymenetzâde ve perdedârî setr-i settârı adanın garbîsi cânibinde vâkı' Değirmen Depesi ardında Kemer Deresi nâm mevzi'de karaya ayak basup taşraya cümle çıktıklarında, gemiler girü mahall-i cem'îyyete avdet eylediler.

Mühr-i âlem-ârâ pes-perde⁷³⁷-i hafâdan rû-nümâ olmazdan mukaddem, mezîd-i şecâ'at ve kemâl-i sadâkat ile kâr-şinâsân-ı fenn-i peygâr-miyânında meşhûr ve müte'ârif olan ser-askerleri Kurt Paşa delâletiyle mübârizân arsa-i heybet-i kal'aya karîb Gözci nâm mahall ki, adanın kal'ası muhâzâsinde olan tell-i azîmin miyânıdır. Metrisler kazup berz-i setre peydâ itdiler ve her biri düşmen-i dîn ve fırka-i müşrikîn *kâtelehüm'ullâh-i ecma'in*⁷³⁸ ile mukâbele vü mukâtele arzûsu esnâsında derûn-i kal'ada mevcûd olan reme-i remende-i küffâr-ı melâ'în-i şeyâtîn-karîn bu ahvâl-i pür-ahvâlden bî-haber iken bâhîr olıcak, çeşm-i cihân beynleri tîre ve akl-ı bî-idrâkları hîre ve dembest ve dil-haste ve hayrân u deng oldukları hâlde kal'a-i vesî'a başlarına⁷³⁹ teng olup, âhir-kâr top u tûfeng ile peygâra mübâşeret eylediklerinde mücâhidîn-i dîn dilâverleri dahi⁷⁴⁰ firâz-ı zeyl-i azîmden tîr ü tûfeng ile ceng ü cidâl ve harb ü kîtâle âheng eylediklerinden gayrı, melâ'în-i dûzah-karîn gemileri kenâra gelüp, asâkir-i İslâm üzerine top dânelerin dökerek belâ gibi yağdırdılar. Vikâyetü'l-hıfz-ı İlâhî mûmâna'atıyla ser-bâzân-ı havme-i dîn isâbet-gezend ve zarârdan emîn olup, küffâr-ı hâksâr heybet ü hüsrânla semt-i idbâra çekildiler.

İrtesi gice dahi bu minvâl üzre fırsat u ruhsat el virdikçe ada-i mahsûreye müstevfâ asker ve mühimmât irsâl olundukdan sonra serdâr-ı zafer-medâr adanun⁷⁴¹ karşusunda karâr idüp, asker-i mezbûre ale't-tevâlî imdâd u i'ânetden hâlî olmaduğundan gayrı mücâhidîn-i nusret-şi'ârı tecessüs için şeb-i târ içinde kayıklar gönderüp guzât-ı İslâmiyye'nin hâllerin tefahhus ve hâtırların nevâziş idüp, îsâl-i hâvân ve in'âm-ı firâvânda mübâlağa buyurmalarıyla kuvvet-i nefis ve kuvvet-i kalb hâsıl olup, teshîr-i hisâr için fettah-ı lem-yezel cânibine⁷⁴² dest-i tazarru'-ibtihâlî⁷⁴³ berdâşte idüp, kerem-i Bârîye muntazır oldılar ve yine bu minvâl üzre birkaç gün dahi harb-i kîtâlde kıyâm

⁷³⁷ pes-perde Y : pîş-perde V

⁷³⁸ "Allah onların cümlesini öldürdü".

⁷³⁹ kal'a-i vesî'a başlarına V : kal'a başlarına vesî'a ve Y

⁷⁴⁰ dahi V : -Y

⁷⁴¹ adanun V : ada Y

⁷⁴² cânibine V : cinâyete Y

⁷⁴³ ibtihâlî V : intibâlî Y

gösterüp, melâ'in-i hezîmet-karîn dahi mücâhidîn-i dînin cür'et ve salâbetlerin mu'âyene eylediklerinde, tehevür ü tenemmürleri ziyâde olup, muhît-i dâ'ire-misâl adayı ihâta idüp, derece-i kahr-ı sefâyin-i insidâdından dakîka fevt eylemeyüp, merkez-i muhâfazada sebât-ı kadem şeklen izhâr ile müterassıd-ı kazâ-i âsmânî olmuşlar idi.

Mâh-ı mezbûrun on yedinci günü ki, yevmi'l-isneyndir kal'a-i mezbûre muhâsarasında olan guzât-ı İslâm'dan serdâra mektûb gelüp, mefhûmında kal'adan bir nefer zımmî ra'yyet çıkup haber virdi ki, yarınki gün ki rûz-ı şenbihdir, Poyraz limanından cümle küffâr mavnaları ve çekdirirleri başdan kara idüp, üç bin miqdârı küffârı karaya döküp ve tertîb-i sufûf idüp, mücâhidîn üzerine hamle vü hücum itmek üzre zümre-i hazele-i rû'esâsı ittifâk idüp, re'y-i fâsidleri üzre buna karâr vermişler ki, adanın cânibine keştiler ile asker ihrâc eyledikten sonra kal'ada olanlar dahi hâzır u âmâde olup, üç tarafından def'aten hücum olunmağla dilâverân-ı İslâm'dan bir ferd halâs olmayup, bu tarîk ile nâ'il-i merâm olalar. Guzât-ı Müslimîn dahi böyle tedbîrlerinden âgâh olup, gelecekleri mevâzı'nın kemîngâhlarına beşer altışar yüz miqdârı tûfeng-endâz ta'yîn idüp, mâ'adâsı miyân-ı meydânda a'dâ-yı bed-fi'âlin çıkmasına muntazır olup, karâr eylemişlerdir. "Du'â-yı hayrdan ferâmûş itmiyesiz" deyü, işâret olunmuş.

İrtesi mâh-ı mezbûrun on sekizinci Salı günidir, minvâl-i meşrûh üzre mahâzîl-i bed-fercâm karaya çıkup ve alay alay olup, metrisler verâsından saff-ârâ olan ehl-i îmânlar üzerine hücum ile deryâdan ayrılup bî-bâk, bî-pervâ yürüyüş sadedinde iken hemân-dem gâziyân-ı huçeste ilm-i gayret-kemerin tîğ-i bî-dirîg gibi iki yerden kuşatup, şîr-i nahçîr-gîr gibi zencîr-i te'hîrden boşanup, iki binden ziyâde merd-i neberd-âyîn fecere-i müşrikîni istikbâle isti'câl idüp, şemşîr-i ser-tîzi râh-ı gürîze sedd-i âhenîn itdiler.

Kal'ada olan eşîrrâ-i bî-dîn tîğ-i kemîn ile taşra çıkup, çend-Müslimân'ın ardların almak mülâhazasıyla metris üzerine geldiler.

Asâkir-i İslâm dahi kef-âverd bir ser-muhît-i belâ kal'a ve gemilerden demâ-dem atılan niçe bin top tûfenge iltifât itmeyüp yürüdüklerinde şîrâne ve dilîrâne harb ü kîtâle âgâz idüp, cümle-i pey-der-pey ile sufûf-ı küffârı bölük bölük eyleyüp ve der-kemîn olanlar dahi ardların alup, neyistâna düşmüş âteş-i sûzân gibi zahm-ı şemşîr-i bürrân ve tîr-i cân-sitân ile yetişdiklerin amân vermeyüp bî-cân eylediler.

Dahve-i kübrâdan vakt-i asra dek iki yerden âteş-i ceng firûzân olmağla meyâdîn-i dîn ayn-i inâyet-i hazret-i Veliyyü'l-mü'mînîn ile melhûz ve idâmet-i emn-i selâmet ile mestûr ve mahfûz olmağın âkıbet hücum-ı dilâverân-ı asker-i İslâm'a⁷⁴⁴ tâb u tâkat getüremeyüp muhibb-i inâyet-i Bârî'den nesîm-i gâliye bir-firûzî çemen-zâr-ı zafer-i izhâr-ı ehl-i İslâm'a vezân-ı rûzî⁷⁴⁵ olmağla küffâr-ı hâksâr gubâr-ı gerd-i bâd gibi perişân olup, üftân ü hîzân vâdî-i idbâra firâr ve geldükleri cânibe gürîzân olduklarında mânend-i şîr-i garrân der-akab devân olanlar sahrâ vü vâdîleri hûn-i a'dâdan gûh-ı sürh-âba döndürüp ve ân-ı çend nâ-lehümü'l-gâlibden te'yîd-i asker-i zafer-makrûn şeh-bâzân üç kâr-zâr-ı bi-bâl ve pür-lutf ve perverd-gâr ukâb-vâr akablerinden irüşüp leb-i deryâya ve der-vâze-i kal'aya varınca melâ'înin güzîdesin ve nâmdârlarının ekserîni tu'me-i neheng-şemşîr ve beste-i kemend adû-gîr eylediler ve andan sâlimen ve gânimen mansûr u muzaffer karârgâhlarına avdet idüp, hamd ve perverd-gâra şükr-i gürd-gâra muvâzabet ve müdâvemet ile ârâm u kıyâm eylediler.

Taraf-ı İslâmiyân'dan ancak otuz aded merd-i sa'îd şehîd olmuşiken bir nâmdâr kapudan ile dört yüzden ziyâde kâfir alef-i şîr-i şemşîr-i hûn-rîzlerinden çünân cûş-ı zed-hûn-i gerden-keşân ve iki yüz **[15b]** kadarı bir kapudan ile der-zencîr ve asker-i İslâm neyl-i nisâb-ı zafer ile şâd-kâm ve kefare-i li'âm bî-siper râh-ı inhizâm oldılar.

Bundan sonra guzât-ı İslâm bî-havf u haşyet kal'a muhârebesine⁷⁴⁶ mübâşeret eylediler. Ammâ haber-i inhizâm-ı a'dâ-yı siyeh-rûzgâr vâsıl-ı sem'-i serdâr-ı zafer-şi'âr oldukda, takviyyet-i serkeşân-ı a'dâ-yı bed-fi'âl içün ol gice kapudan paşa Bozcaada'ya on sekiz pâre kadirga ile iki aded top-ı kal'a-kûb ve iki bin miqdârı asker-i cedîd imdâd dahi geçirüp, avdetde sabâha kalmağın sedd-i mûmâna'at çekmek sevdâsında olan küffâr kalyonlarının dâne-i top ile perr ü bâlın şikest ve livâ-yı ucb u gurûrların pest idüp, mahsûb-ı selâmet karârgâhına vâsıl ve bu mu'âmeleden mücâhidîn-i dîne sürûr-ı nâ-mahsûr ve melâ'îne gam ve elem hâsıl oldu.

El-hâletü hâzihi fırka-i müşrikîn ve gürûh-ı mekrûh-ı melâ'în gurûr-ı fir'avnî ve pindâr-ı nemrûdîlerin elden komayup nîm-bismil gibi hareket-i pür-ızdırâbdan hâlî olmamağla serdâr-ı Sikender-şi'âr ve Âsaf-ı Aristo-etvâr Bozcaada mukâbelesinde vaz'-ı hıyâm itdirüp ârâm u kıyâm eylediler ve sabâh u ahşâm kal'a-i mahsûre-i mezbûrenin feth ü teshîre götürülmesiçün du'â-i icâbet-esere meşgûl iken, mâh-ı mezbûrun on

⁷⁴⁴ dilâverân-ı asker-i İslâm'a Y : dilâverâna V

⁷⁴⁵ rûzî V : -Y

⁷⁴⁶ kal'a muhârebesine V : muhâsara-i kal'aya Y

tokuzuncı Çehâr-şenbih gün hikmet-i Bârî yârî olup, bâd-ı hâverî teskîn bulup lodos havâsı yüz göstermekle ancılayın havâda ise kalyon kısmı Kûh-ı Elbruz gibi hareketden mu‘attal olmağın mukaddemâ müheyyâ olan altı kıt‘a mavna ile çekdirir gemiler dâhil-i Boğaz'da lenger-endâz olup, mutarassıd-ı kâr-zâr olalar deyü fermân-ı âlî tekaddüm itmişidi ve Boğaz ağzının hâricinde lenger-endâz karâr iden altı pâre küffâr-ı bed-girdâr kalyonları hareketden nâ-ümîd olduklarında, Anadolu Beğlerbeğisi Kôr Hasan Paşa baştardaya râkib olup vesâ'ir gemilere ve serdengeçdi kayıklarına me'mûr olanlar süvâr ve boğazdan taşra çıkup küffârın altı kıt‘a kalyonlarıyla muhârebe vü kıtâl ü cidâl eyleyeler deyü fermân-ı âlî sudûr olmağın, hemân ol gün ber-mûceb-i fermân-ı âlî-şân vakt-i duhâda râkib-i merâkib olup, *Bismi'llâhi mecrâhâ ve mersâhâ*⁷⁴⁷ âyet-i kerîmesin kırâ'at ve tilâvet iderek deryâyâ açıldılar ve alaylar bağlayup saçıldılar ve⁷⁴⁸ mahall-i muhârebeye vâsıl olduklarında kıyâmet-zâd⁷⁴⁹-ı düşmen-fersâ toplara bir elden⁷⁵⁰ âteşler virüp pîş ü pes çep ü râstdan endâhte olan top dânelerinden merâkib-i küffâr ve râkib olan bed-girdârlar topa tutulmuş maymûna dönüp gemileri gırbâl-misâl sûrâh sûrâh olup, kayalık ve dümenleri ve sûtûn ve⁷⁵¹ resen ve serenleri şikest ve ser-nigûn kılınup içinde olan tebehkâr ve siyeh-rûzgârların ekserî cân⁷⁵² top dânelerinden necât bulmayup, habîslerin mâlik-i dûzaha teslîm ve ka'r-ı lecce-i âteşin sakarda mukîm oldılar. Hülâsa-i kelâm ol gün beyne's-salâteynden gurûba karîb zamâna değin âteş-i harb ü kıtâl işti'âl-yâfte ve bâzû-yı iktidâr-ı küffâr-ı zûr⁷⁵³ ser-pençe-i zümre-i ibrâr ile bir tâfte olunmuş idi. Ol cengde dahi ancak yigirmi kadar gâzî şîrîn-kâm-ı şehd-i şahâdet olup, iki yüzden ziyâde mahâzîl-i Freng⁷⁵⁴ mürde ve bir ol kadar dahi zahm-ı hûrde oldılar.

Bakıyye-i kefere-i fecere tersân u hirâsân hâh u nâ-hâh el-amân meslegine sâlik olmak esnâsında iken rûzgâr-ı muhâlif çıkup, harekete âgâz itmeğın bi'z-zarûre ceng ü cidâlden ferâgat idüp, hemân ol mahalde lenger-endâz olup, bir zamân âsâyîş-i ârâm itdükden sonra girü Boğaz cânibine avdet ve ric'at eyleyüp yerlerinde karâr eylediler. Ale's-sabâh rûzgâr-ı muhâlif teskîn bulursa tekrâr üzerlerine varup cezâ vü sezâları virülüp, kahr u tedmîr olunmak arzûsıyla müterakkıb-ı fırsat-ı rûzgâr olmuşlar idi. Çün

⁷⁴⁷ “Onun yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır”. (Kur'an, 11/41)

⁷⁴⁸ alaylar bağlayup saçıldılar ve V : -Y

⁷⁴⁹ zâd V : dâd Y

⁷⁵⁰ bir elden V : bir fitilden Y

⁷⁵¹ olan bed-girdârlar sûtûn ve V : -Y

⁷⁵² cân V : -Y

⁷⁵³ zûr V : dûz Y

⁷⁵⁴ Freng V : müşrikîn Y

ol dûzahiyân-ı sakar-makarrın tâb u tuvânları nâ-tamâm olup, bir def'a rezm ve peygâre adem-i iktidârların müşâhede idicek rû-miyân-ı hurşîd-i ilm-i rûz-ı zengyân⁷⁵⁵ şeb-dîde-i dûzdân münhezim ve sefîne-i firâr ile cezîre-i bâhter cânibine âzim olduğu dem hemân demürlerin koparup hezâr bîm ü hirâs ile akındının önüne düşüp Bozcaadası'nda olan küffâr gemilerine mülhak oldılar. Çün muhârebe-i mübâreze itmeden kaldılar ve rezm-i keştilerinin metâ'-ı iktidârların girdâb-ı fenâyâ lecce-i ummân-ı anâyâ saldılar ve egerçi kuvvetü'l-kalb-i melâ'în-i hâsirîn olan Kör Kapudan müşâhede-i şâhid hayâtıdan göz yumalıdan berü sâ'ir ber-geşte bahtların dîde-i recâ ve emelleri seyl-i ye's-i hırâmân ile mesdûd ve çeşm-i ümîdlerinden nûr-ı huzûr me'mûl-i mefkûd olup, kuvvet-i bâhire-i re'y-i tedbîrleri perde-i hatâ ile mestûr ve tertîb itdükleri mukaddemât efkâr-ı şekl-i intâcdan dûr idi.

Bi'z-zarûrî irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Şenbih gün dest-i nâ-ümîd ile ebvâb-ı mukâtele vü hısâmı sedd ve Bozcaada'dan kasr-ı yed idüp nakb-endâzı birle ol hisâr-ı keyvân-medâr-ı ser-efrâzı yedi aded zâhl-i mahal kullesin efgende-i safha-i türâb ve dâhil ü hâricinde olan büyütlük ü dekâkîn âteş-i kahr u kîn ile harâb itdükden sonra, hem-râh itmeğe imkân olmıyan otuz altı aded alâ-rivâyetin kırk yedi pâre kal'a-kûb-ı ejder-beden topları pûlâd çivi ile bir kaç gün isti'mâle salâhiyetden ta'tîl içün çivileyüp ve kal'ada olup, nakb ile mahdûmü'l-esâs olan kullenin ebniye-i mahlû'ası altında kalandan mâ'adâ cümle cebehâneyi ve umûmen ada sükkânını gemilere tahmîl idüp, rûz-ı mezbûr gicesi ber-fehvâ-yı *El-Leylû cennetü'l-hârib*⁷⁵⁶ karârı firâra tebdîl itdiler. Çün sabâh oldu, metrisde olan guzât-ı İslâm'a derûn-i kal'adan âsâr-ı nâr bedîd ü âşikâre olup, şerâre-i ulüvvleri kerh-i zemherîri kerh-i esîre mûmâsil ü müşâkil ebniye-i mersûs-ı bünyânın seng ü hâkini hakister-i pür-âzer idüp, remâdîni dîde-i remed dîde-i gerdûne sermed içün üç felege vâsıl eyledi. Bu takdîrce kuvvet-i bârût tâgût-ı perdahte ile âliyahâ sâfilehâ aslâ imâret ve cevâmî' ve bikâ' ve büyütlük ü kusûr zâhirü'l-irtifâ'dan eser-i binâ bâkî kalmayup hâk ile yeksân itdiler ve sîne-i sûhte-gân âteş-i buhrân gibi derûn u bîrûn kal'a-i ma'mûre harâb u yebâb ve sûzân u vîrân oldukda, ahâlî-i kal'ayı dahi esîr-i bend ü bilâd-ı emvâl ü erzâkın gâret ü yağma ve ale't-ta'cîl merâkibe tahmîl eyleyüp ve vakt-i duhâda lenger koparup ve yelken açup birer ikişer birbiri ardınca perîşân-hâl Poyrâz limanı savbından karâr idüp gitdiler. Dest-i tagallüblerinde olan

⁷⁵⁵ zengyân V : reng-bân Y

⁷⁵⁶ “Gece, kaçacaklar için cennettir (firsattır)”.

Limni cezîresi limanına varup karâr itdiler. *El-hamdü li'llâhi müyessiri külli asîrin*⁷⁵⁷ imtidâd-ı ıyyâm-ı muhâsara ve iştidâd-ı hengâme-i mukâtele vü müşâcere ile sunûf-ı meşâk gîr ü dâr ve envâ'-ı metâ'ib ü ekdâr çekilüp şemşîr-bârân-ı havme-i dîn niçe bin merd-i neberd-âyîn ser-girân-ı eslâfetü's-sahbâ-yı şahâdet olmadın bî-irtikâb külf-i dâr u gîr ve bî-tavassut tîr ü şemşîr şâhid-i ra'nâ-yı dilârâ-yı feth ü teshîr serâ-perde-i takdîrden cîlve-ger sâha-i zuhûr ve şâhidân-ı İslâm' dan böyle bir ezâ-yı cân-gezâ-yı ârâm-rûbâ dûr olup, dâlletü'l-mü'mînîn olan ol Hasan Hüseyin Mededkârî avn-i inâyet-i hazret-i Rabbü'l-âlemîn ile yine kabza-i tasarruf-ı Sultânü'l-İslâm ve'l-Müslimîne dâhil ve nîk-hâhân-ı devlet ü dîne huzûr [u] sekîne hâsıl oldu.

Çün bu haber-i behcet-eser müjde-res sâmi'a-i âlemiyân olıcak, izhâr-ı şâd-mânî içün sükkân-ı müstakarr-ı serîr-i sultânî hazret-i şehriyârî ile ol gice rû-yi deryâdan çerâgân idüp, şeb-i gayret nehâr-ı bahârî itdiler. Mağrûrân meydân gibi harb-i hâsirîn meğer ki, kal'anın kara cânibinde vâsi' ve amîk bir handak hafrına bezl-i makdûr idüp, deryâyı icrâya tahmînen on zirâ' yer kalmış ve dâ'iren-mâdâr etrâfın muhîti sedd-i İskender-âsâ rasîfü'l-bünyân bir arîz sûr çekmeğe sa'y-i nâ-mahsûr idüp, nısfına karîb yapılmış imiş. Ve Değirmen Depesi nâm etrâf-ı cezîreye müşrif mürtefi' mahalle hod bir metîn kulle ve muhâfazaya münâsib yerlerde tabyalar binâ itmekle Bozcaada'yı min-ba'd dest-i istîlâlarından çıkarmamak sevdâsıyla kemâl mertebe istihkâm virüp, emr-i tahsîlinde bir vechile ihtimâm itmişler idi ki, şurû' itdükleri merâm karîn-i itmâm olmuş olsa bin pâre gemiyle alınmak emr-i muhâl olup, Anadolu ve Rûm-ili câniblerinden Boğaz'a min-ba'd zahîre gemisi girmek ne ihtimâl idi. Deryâ hod sertâpa ve adalar umûmen dest-i istîlâ-yı küffâra dâhil ve dîn ü devlete vehn-i azîm hâsıl olup, müstakarr-ı serîr-i⁷⁵⁸ sa'âdet masîre mahsûr ve râh-ı âmed ü şüd Karadeniz'e ve taraf-ı berre maksûr olmağla Dârü's-saltânâtü'l-aliyye'ye ma'yûn ve ahâlîsinden emn ü rahât meslûb olup, *el-ıyâzü bi'llâhi ta'âlâ* hâll-i müşkil ve halk-ı âlem sadme-i endûh-ı gam ile pâder-gil olur idi.

Hakkâ ki, bu bâbda sadr-ı refî'ü'l-cenâb hakîmâne üslûb-ı **[16a]** mergûb üzre i'mâl itdüğü sunûf-ı tedâbîr-i müstahsenede akl-ı akîle-dân deng ü hayrân olur zîrâ bi-hükm-i iktizâ-i kazâ Bozcaada ebâlise-i Frenk ceng-i istîlâsına giriftâr olalıdan berü ol hîlekârlar leyl ü nehâr hemân istihkâmına sarf-ı nakdîne-i ihtimâm idüp, nakş-ı yerâ'a

⁷⁵⁷ “Her zorluğu kolaylaştıran Allah'a hamd olsun”.

⁷⁵⁸ serîr-i Y : -V

tahrîr olunduğı üzre metâneti sad çendân ve istirdâdı bi-hasebi'z-zâhir hâric-i dâ'ire-i imkân olmuşıdi. Her taşına niçe baş fedâ olmağla devlet-i vasl-ı şâhid fethi müyesser olsa ganîmet add olunurken bî-irtikâb edevât-ı harb ü kıtâl ve bî-it'âb ricâl-i mücerred hüsn-i tedbîr bel⁷⁵⁹ bî-müsâ'ade-i takdîr kabza-i tasarrufa idhâl itmek vezîr-i müşterî-tedbîre unvân-ı cerîde-i hasenât-ı a'mâl olmağa şâyeste bir hizmet-i bâ-bestedir. Ameli mebrûr ve sa'yı meşkûr olup, niçe şuhûr ve a'vâm makâmında müstedâm olmağla devlet ü dîne ve ibâdu'llâh-i Müslimîne bunun emsâli hidemât-ı celîle edâsından hâlî olmaya.

Takrîben yüz yetmiş seneden ziyâde müddet, her kûşesi zîver-i envâr-ı zıkr ü tevhîd-i Hudâ ile müşerref ve minârelerinden okunan pencgâh ezân ile âzân-ı sükkân-ı heft-âsmân-ı müşennef olan İslâm'ı kal'anın erbâb-ı küfr ve eşirrâ ki, makarr ve mihrâb u minberi salîb u nâkûsa müstakarr olup, âmed-i medîd-medâr min-sâdırîn ve vâridîn olan hısn-i hasîn önünden sefâyin-i İslâmiyye güzâr itmeğe iktidâr olmamağla taraf-ı deryâ-yı sefidîden İstanbul'a râh-ı âmed-şüd mesdûd ve envâ'-i zehâyir fıkdanı ile kâ'idetü'l-mülk-i âl-i Osmanî sükkânından râhat u hoş-dil-i⁷⁶⁰ mefkûd olunduğı yâd olundukça Hudâ güvâhdir ki,⁷⁶¹ seyl-i eşk-i hûnin fevvâre-âsâ dîde-i nemgînden hûş ve istîlâ-yı endûh-i kûh-şiken-i gayret-keş-i dîn ü devlet bu ser-girân-ı beyâbân-ı perîşânî ve hayreti bî-akl u hûş idüp girye-i çeşm-i nemgîn ve hafakân-ı dil-i hüznî bir tarîkle teskîn mümkün olmazdı. Fe-hamden sümme hamden sâkin-i beytül-hüzn-i cân-ı kesel ya'nî Ya'kûb-dil-i şâm-ı ademe müntakıl olmayup, henüz azîz Mısır vücûd iken Yûsuf-ı güm-geştesi olan murâd-ı fuâda vâsıl ve kalb-i nâ-şâda tarab-ı sürûr-ı nâ-mahsûr hâsıl olup, çemenistan-ı ümîd goncaları şebnem-i eltâf-ı Subhânî birle şükûfte vü handân ve ezhâr-ı gül-zâr recâ-ı katrat-ı ebr-i nev-bahâr-ı inâyet-i Yezdânî ile şâdân ve reyyân oldu.

Me'mûldür ki ba'de'l-yevm mezbûr adanın dest-i tasarruf-ı İslâmiyânda olmasının lüzûmı kemâ-yen-bagî ma'lûm olup, tevkîr-i esbâb-ı hıfz u hırâsetde taksîr ve her vechile tedârük ve levâzım-ı mehâmmda sû-i tedbîr olunmaya, va'llâhi'l-muvaffak cezîre-i mezbûre ve kılâ'-i mezkûre *bî-lutfi'llâhi ta'âlâ* müceddeden feth olunup, asker-i İslâm-ı güşâde-i rûy-ı hândân bâ-husûs serdâr-ı muzaffer ve cihângîr ba'de'z-hamd ü senâ-yı firâvân ve şükr-i du'â-yı bî-pâyân idüp, peyâm-ı feth-i mübîn sultân-ı rû-yi zemîn hazretlerine vâsıl olup ve ol hâtıra dagdagasından emn ü ferâğ hâsıl olıcak, vezîr-

⁷⁵⁹ bel V : -Y

⁷⁶⁰ hoş dil-i V : -Y

⁷⁶¹ Hudâ güvâhdir ki V : -Y

i Âsaf-nazîrî nevâziş ü iltifâtı mutazammın hatt-ı hümâyûn hümâ-misâl ile iclâl ve serâsere duhte semmûr iki kat hila‘-ı fâhire ve nükûd-ı mütekâsire ve murassa‘ hançer ve şemşîr-i⁷⁶² zer-nigâr ve otâga-i cevherdâr ve esb-i güzîn-i zerrîn-i zîn ile İç-hazînedâr Solak Mehmed Ağa ile irsâl ve merâsim-i tevkîri ikmâl buyurup, küleh-kûşeftihârını fark-ı fark-dâne hemser ve kadrini sadr-nişîn-i felek-i çârümîne berâber itdiler ve Limni adasının teshîrine dahi serdâr-ı müşârûn-ileyh bezl-i makdûr ve sa‘y-ı mevfûr eylemeleriçün tenbîh olunmuşidi ve kal‘a-i meftûhanın ta‘mîr ü termîmi içün mi‘mâr-ı hâssa ile bennâr u neccârlar irsâl ve ba‘de'l-vusûl mübâşerete me‘mûr ve eşirrâ-i müşrikîn tîşe-i kahr u kîn ile hâne-i baht-ı vârid[â]tları gibi tahrîb itdükleri ba‘zı yerleri teşyîd ve ahkâm ü mübâşeret itdükleri handak ve sûrî itmâm içün vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem bizzât Bozcaada'ya vaz‘-ı kadem idüp ve fermân-ı şehriyâr-ı bülend-iktidâr üzre İstanbul ve etrâf-ı erba‘a-i bilâddan mühimmât-ı binâya kireç ve kereste ihzâr itdirüp ve niçe bin fa‘le ve binâ irsâl ve ol emr-i hatîri münâsib görüldüğü üzre itmâma teşmîr-i sâ‘id isti‘câl ve ta‘mîr-i hisârda ihtimâm-ı küllî buyurup, rahnelerin termîm ve mûnderis olan cidârların tecdîd ü tetmîm itdirdiler ve derûn-i hisârda, *hâviyetün alâ-urûşihâ*⁷⁶³ olan büyüti evvelki hâminden a‘lâ ve zîbâ imâret buyurdılar. Avn u inâyet-i Hallâk-ı cihân-âferîn ile ol ma‘kûl-i metîn dâhil-i mülkü'l-yemîn-i hazret-i sultânü's-selâtîn olıcak, bir müddetden berü levs-i vücûd-ı erbâb-ı küfr ve işrâk ile nâ-pâk olan dâhil ü hâric-i kal‘ada vâkı‘ cevâmî‘ ü mesâcid tathîr-i ke'l-evvel belki dahi mükemmel binâ ve çâr-dîvâr-ı arş ü ferşi küllâb ile gasl olundukdan sonra ûd u anber ile ta‘tîr olunup, evkât-ı salât-ı penc-gâne ve cum‘a bâbında sa‘y-i belîg gösterilmiş idi.

Yevm-i Cum‘ada hutebâ sübhâniyyü'l-edâ-i rü‘ûs-i menâbiri zîver-i hamd ü senâ-yı hazret-i Rabbü'l-enâm ve zikr-i nu‘ût-ı şerîfe-i sultânü'l-enbiyâ aliyyü's-salât ü selâm ile müşerref ve medh-i çâr-yâr-ı güzîn ve du‘â-yı devlet-i sultânü'l-İslâm ve'l-Müslimîn ile ezân-ı âlemiyânı müşennef itdiler. Bundan gayrı sadr-ı âlî hâric-i hisârda kendü mâlıyla niçe imâret⁷⁶⁴ ve dekâkîn ve hayrât ü hasenât bâ-temkîn peydâ idüp, ikâmetgâh-ı cem‘-i kesîr ve cemm-i gafîr buyurdılar ve kal‘a-i mezbûrenin kemer-bendi olan handakı mürûr-ı eyyâm ve ihmâl sebebiyle memlû vü mâlâmâl olmağın hâr ü

⁷⁶² ve şemşîr-i V : -Y

⁷⁶³ “Çatıları üzerine çökmüş”. (Kur’an, 2/259)

⁷⁶⁴ Metnimizde bu kelime “imâret-ber” veya “imâret bir” olarak yazılmıştır fakat “ber” veya “bir” olan bu kelime burada anlamsızdır, diğer nüshalarımızda ise bu kelime yazılmamıştır.

hâşâkdan pâk ve muhît-i dâ'iresin tevsî' ü ferah-nâk eyledükde devr ü medârın halîc-misâl hafr itdirüp ve deryâyı akıdup, bahr-i amîk şeklinde keştiler girüp çıkar ve bi'l-cümle ol adayı ve kal'ayı ma'mûr u âbâdân idüp, ilâ-inkırâzü'd-devrân-ı hikâyet-i feth-i gazâsı efvâh-ı âlemyânda vird-i zemân⁷⁶⁵ ve zikr ü lisân olmadan hâlî ve zâ'il olmaya bu kavî-i sahîhü'l-hayra munsif olan kâ'ildir ve muhâfazasıçün ta'yîn buyurdıkları guzât-ı müstahfazîn istirzâsında evvelkiden on kat ziyâde bast-ı mâ'ide-i ihsân ve neşr-i han-ı firâvânda mübâlağa buyurmuşlardır.

Ba'de zamân mahall-i mezbûrdan makarr-ı ma'hûda mu'âvedet⁷⁶⁶ idüp, mukaddere müterakkıb oldılar ve vâkı' olan muhârebe vü mukâtelelerde sekbânbaşı olan Çoban Kâsım Ağa taraf-ı hilâf-ı serdâr-ı ekremde bulunmağla nâmına sebep-i gayr-i ma'lûm ile Hudâvendigâr sancağı menşûrî merkûm olup, gerek nâgâh-gîr-i şemşîr hücumıyla hemân ol gün mer'a-yı hayâtıdan zerîbe-i ademe vaz'-ı kadem ve yek-âvîz-i merg-i gûsfend-i kurbân-âsâ gülûsın âlûde-i dem eyledi ve yine ordu-yı hümâyûnda kibâr-ı zu'amâdan sâbıkâ vezîr-i a'zam maktûl Ahmed Paşa kethudâsı Mü'mîn Ağa ile Receb Ağa mukaddemâ Ağalar Vak'ası'nda taraf-ı eşkiyâda bulunmak töhmetiyle haklarından sâdır olan fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâhî mücebince katlolundılar ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Fazlı Paşa hükm-i mütehattimü'l-kabûl üzre mu'asker-i huceste-esere vusûl bulup, Rûm-ili cânibinde Boğaz sevâhilin muhâfaza üzre idi. memâlik-i mahrûsaya küffâr tarafından kasd-ı ızrâr ihtimâli *bi-fazlihi ta'âlâ* mündefî' olıcak eyâletgâhına avdet ile me'mûr ve Anadolu Vâlisi Kôr Hasan Paşa dahi Kûtâhiye'ye izn-i rücû' ile mesrûr oldılar

Ta'yîn ü irsâl-i asâkir-i İslâm muhâsara-i cezîre-i Limni

Eşîrrâ-i bergeşte-iqbâl asker-i sultân tarafından tâ o mertebe gûşmâl görmeyüp, zâhir hâlde Bozcaada kal'asına zafer müyesser olmak imtidâd-ı eyyâm-ı muhâsarâya mevkûf iken, bi-ilcâ-i zarûret mahzâ ber-fehvâ-yı sıdk-ı ihtivâ-yı senul ki *fî-kulûbi'l-lezîne keferu'r-ru'b* kulûb-i kâsiyelerine *min-indi'llâh* istîlâ iden ru'b u hirâs esâs-ı sabr u karârların müşrif-i indirâs itmeğin baht-ı nâ-hemvârlarına düşnâm-künân Bozcaada'dan raht-ı karârı mahmûl-i zâmile-i firâr idüp, Limni'ye varmışlar idi.

Vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ser-efrâz-ı cihân-ı dâver-i gâzî *bi-hamdihi ta'âlâ* Bozcaada kal'asın feth ü teshîr eyledikden sonra bâ-fermân-ı hümâyûn imhâl ü ihmâl

⁷⁶⁵ Bütün nüshalarda bu kelime "zamân" olarak yazılmıştır, doğrusu "zebân" olacaktır.

⁷⁶⁶ mu'âvedet V : mu'âdet Y

revâ görmeyüp, Limni kal'ası teshîriçün dergâh-ı âlî yeniçerilerinden müstevfâ asker ve serdengeçdi yazup, Burusa sancağı vesâ'ir elviyenin erbâb-ı tîmârı nâmdârî ve ecnâd-ı ibâddan leşker-i cerrâr-ı fîrâvân tedârük olunup ve ümerâ-yı İslâmiyye'den hayli cân-sipârî dilâverler ta'yîn buyurılıp, siyemmâ hem-semîyy-i şîr-i Hudâ Serdâr Ali Paşa ve yeniçeri ocağı tarafından ceng-cû ve şîr-i hû peygâr-dîde ve kâr-zâr-ı âmûde-i güzîde yoldaşlar ile elli yedinci deveci cemâ'atinin çorbacısı Hasan Ağa ma'zûl ve mansıb beğlerbeğilerden cezîre-i mezbûreye me'mûr olan Şemsî Paşazâde ve Can Mirza Mehmed Paşa ve Hâcî Paşazâde ve Küçük Mehmed Beğ ta'yîn buyurılıp ve ümerâ-yı bahriyye merâkibine lâzım ve mühimm olan mühimmât-ı zehâyir vesâ'ire ve edevât ve âlât-ı muhâsara⁷⁶⁷ bi't-tamâm tahmîl olunup, Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa berhasbe'l-fermân ser-asger [16b] ta'yîn ve cezîre-i mezkûre tahlîsi dahi kemâliyle tenbîh ve tebyîn ve müntehiben me'mûr olan beş bin kadar mübâriz zûr-âverin önlerine düşüp, inâyet-i Perverd-gâr ve muvâfık-ı rûzgâr ile cezîre-i mezkûreye vâsıl ve lenger-endâz oldılar, sene bunda encâma irdi.

İbtidâ-yı zuhûr-ı sefer-i Edirne be-zamân-ı pâdişâh-ı gâzî

Bundan akdem beyân olunduğı üzre, mezbûr hazînedâr-ı şehriyârî Musâhib Solak Mehmed Ağa taraf-ı pâdişâhîden Boğaz'da vezîr-i a'zama hatt-ı şerîfle kılıç, kaftânı îsâl eyledükden sonra Limni ahvâli ber-taraf olunca sadr-ı âlî asâkir-i İslâm ile ol mevzi'de ikâmetle me'mûr ve ba'de'l-gâ'ile rikâb-ı hümâyûna azîmete karâr virilüp ve bizzât Edirne'ye hareket-i hümâyûn buyurulmasın arz eyleyüp, ağa-yı müşârün-ileyh Âstâne-i sa'âdete avdet ve telhîs-i vezîri arz-ı huzûr-ı saltanat eyledikde, mücebince nâgâh sa'âdetlü pâdişâh-ı encüm-sipâh-ı hilâfet-penâh hazretleri, haddinden tecâvüz iden Venedik keferesinden di'l-hâh üzre bizzât ahz-ı intikâma *min-indi'llâh* mülhem olup, evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda ol diyârı zîr-i süm-i sûtûr-ı leşker-i mansûrda tahrîb ve darb-ı şemşîr sâ'ika-i te'hîr birle sükkânın te'dîb ve terhîb itmek içün tahtgâh-ı kadîm-i dârü'l-izz ve'n-nasr-ı mahmiyye-i Edirne'de kışlamak içün azîmet-i sâdıkası ravzatü's-safâ-yı hâtır-ı ilhâm mazharlarından ser-zede olup, ârâyış-i dîvân olan yâl ü bâlı yerinde vüzerâ-yı âlî-şândan bir bende, hazret-i pâdişâh-ı encüm-sipâh dâme fî-hıfzi'llâhi li-müstakarr-i serîr-i haşmet-câh İstanbul muhâfazası hizmet-i mühimmesi uhde-i ihtimâmına tahmîl olunmağa isti'dâd-ı müşâhede buyurdıkları cihetden Anadolu Beğlerbeğisi Kör Hasan Paşa nısf-ı tarîkden hükm-i kat'ıyyü'l-medlûl ile idâd itdirüp,

⁷⁶⁷ muhâsara V : -Y

lede'l-vusûl hizmet-i kâhire-i bâhirü'l-behce ilbâs ve mesned-i vekâlet-i sadâret-i uzmâya iclâs olundu ve sefer-i hümâyûn vâkı' oldukça sekbânbaşı olanlar odalarıyla Dârü's-saltanatü'l-ulyâ muhâfazasında olmak resm-i kadîm-i Osmânî olduğu ecilden ordu-yı hümâyûndan Âstâne-i sa'âdete gelmeleriçün fermân-ı pâdişâhî sâdir olup ve tertîb-i mühimmât-ı sefere mübâşeret olundu.

Mâh-ı Zilhicce îdinden sonra Boğaz'da ordu-yı hümâyûn tarafından Anadolu Beğlerbeğisi Kör Hasan Paşa kâ'im-makâmlik ile İstanbul'a vâsıl ve rûymâl-i serîr-i âlâ şerefine nâ'il olmuşidi. Selefî Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa vezîr-i a'zam dest-gîrliği ile hazîz-i mezelletden evc-i izzete i'tilâ itmiş iken, nev'an takarrüb-i sultânîye i'zâz ve rütbe-i vâlâyı sadâret-i uzmâya kadem-nihâde olmak sevdâ-yı hâmî dâmene fütâde olmağın Karaman eyâleti kurb-ı hümâyûndan dûr ve ba'zı kimselerin bu hilâf-ı vâkı' gamz u iftirâsından nâşî magdûr ve ol cânibe azîmetle me'mûr oldu ve Edirne'ye varılıp vezîr-i a'zam gelinceye dek rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmı Vezîr Koca Nişancı Paşa'ya sipâriş ve ihsân buyuruldu. Bundan sonra âlâ-yı livâ-yı İslâm için hazret-i sultân-ı kisrâ gulâm-i metâ'ib ve ekdâr-ı seferi ihtiyâr buyurup bizzât hareket-i munticü'l-berke buyurulmağa karâr verdikleri cihetden mâh-ı mezbûrun on sekizinci gününde fermân-ı âlî-i sultânî üzre kelâl-i tuğ-ı pür-fürûg-ı hüsrevânî resm-i kadîm-i âl-i Osmanî üzre bâbü's-sa'âde önünde ıtr-efşân-ı dimâg-ı âlemiyân ve iki günden sonra otak-ı keyvân nitâk-ı sâhib-kırânî Dâvudpaşa'da vâkı' Benefşe Çayırı nâm makâmdan gayret-i çetr-i zümürüdîn-i âsmânî oldu.

Esbâb-ı sefer müstemirrü'l-zafer⁷⁶⁸ ber-vefk-i merâm-ı karîn-i itmâm⁷⁶⁹ olduktan sonra pâdişâh-ı encüm-sipâh hazretleri *eyyede hu'llâhu ve kuvvâhu refâkat-i avni'llâh* birle mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Penc-şenbih gününde azîm alay tertîb olunup ale's-sabâh Sarây-ı âmirelerinden âftâb-ı cihân-tâb gibi tulû' idüp, halk-ı âleme arz-ı dîdâr ve uyûn-ı nâs pür-envâr iderek rikâb-ı azîmete vaz'-ı kadem ve veche-i gazâ vü cihâda tahrîk-i tûğ ve alem buyurup, bir rahş-ı zerrîn-i ni'âl-i hilâl birle bâb-ı devlet-me'âbdan mânend-i âftâb-ı âlem-tâb dîde-i muntazırâne feyz-i nûr zuhûr buyuracak senâ-yı çavuşân-gûş-ı sükkân heft-i âsmânî pür-tanîn ve herkes aleyke avni'llâh sadâret-karîn-i te'mîn rûhü'l-emîn eyledi. Ayîn-i dîrîn-i eslâf-ı eşrâfları üzre etrâfa işâret-i selâm ve nîm-nigâh iltifâtların murg-ı dil-i enâmı sayda dâne vü dâm iderek kemâl-i azîmet ve

⁷⁶⁸ müstemirrü'l-zafer V : -Y

⁷⁶⁹ itmâm V : ihtimâm Y

tantana-i hüsvânî ve şükûh u debdebe-i sâhib-kırânî ve gürûhâ gürûh birle miyân-ı şehirden güzâr ve mühr-i tâbdâr-ı tal‘at-ı nûr âyetleri hurşîd-i âsmânî hacîl ve ser-mesârr idüp, Dâvudpaşa sahrâsında mansıb-ı otak-ı hümâyûn-nitâk-ı ibrişim-tınâb-ı zerrîn-sütûnlarına şeref-nüzûl buyurup bir miqdâr meks ü karârdan sonra cümle huddâm-ı harem ve ağayân-ı muhterem bendeleri ile umûm üzre Dâvudpaşa Sarâyı'na avd ve göç gününe değin anda istirahat buyurdılar.

Âmeden-i ilç-i Kazak

Han-ı Deşt-i Kıbcak ile bir müddetden berü tevâfuk ve ittihâd üzre olmağla karındaş Kazağı unvânıyla meşhûr âfâk olan tâ'ife-i tâğıye hatmanı mahatt-ı ehl-i amânı olan dergâh-ı merâhim-i destgâh-ı sultânîye arz-ı ubûdiyyeti mutazammın zarâ'et-nâme ile ilç gönderüp, taraf-ı âliden Eflâk ve Boğdan voyvodalarına olduğu gibi zer-dûz kırmızı börk ve tûğ ve alem ihsân buyurulmak recâ idüp, sene-i mezbûre mâh-ı Recebi'nde gelüp Âstâne-i sa'âdete vâsıl olmuş idi. Lâkin ol bed-nihâd izhâr itdüğü sûret-i inkıyâda çendân i'timâd ve me'mûlüne müsâ'ade dahi olunmayup, bâ-husûs ana ihsân-ı hâne-girân geldüğü nümâyân olmağın, "Mes'ûl-i nigârende-i şâhid-i müşğîn-i mergûl kabûl-i me'mûl-i cilve-ger olmayup, hemân han tarafıyla hüsn-i mu'âmele üzre olsun ki, anlar ile olan dostluk yine bu tarafa râcî'dir" deyü cevâb-ı müstetâb buyuruldu.

Zikr-i ahvâl-i serhadd-i mansûre-i Bosna

Bosna Beğlerbeğisi olan Vezîr Seydî Ahmed Paşa, Venedik küffârı serhaddinden Zadra üzerine varup etrâf-ı kal'ada olan bâğ ve bâğçe ve kurâ vü mevrâ'ın vîrân u tâlân itdüklerinden sonra teshîri mümkün olmayup yine Venedik'e tâbi' Marna nâm bir kal'asının dahi⁷⁷⁰ üzerine giderken, bir mahall-i tengde dört bin miqdârı kâfir azîmetlerine mâni' olmak ümîdiyle cenge mübâşeret itdüklerinde lemhatü'l-basarda baht-bergeşterleri gibi gürîzân ve etrâf u cevânibe perîşân oldılar.

Hizebrân-kîne-cû ve mücâhidân-ı gazâ-cû yetişdiklerine emân ü zamân vormeyüp, darb-ı şemşîr ile kat'-ı hayât itdirdiler. İki binden mütecâvizi katl olunup sekiz yüz esîr dahi alındıktan sonra, kal'a-i mezkûreyi dahi feth-i yed-i istîlâ idüp, emvâl ü erzâkı gâret ü yağma kılındı ve düşmen içi olup, muhafazası mümkün olmamak ile der ü dîvârı ve ser-be-felek olan ebniye-i âliyyeyi zîr ü zeber⁷⁷¹ idüp, anın dahi

⁷⁷⁰ dahi V : arzı Y

⁷⁷¹ zber V : zîr Y

etrâfında niçe günlük yerde olan kişt-zârı ve müsmire vü gayr-i müsmire eşcârı âteş-i kahr ile hâkister ve mansûr u muzaffer avdet idüp, gâlib-i düşmen⁷⁷² olduğu haberi vâsıl-ı sem‘-i hümâyûn-ı şehriyârî oldukda, envâ‘-i avâtıf-ı aliyye-i pâdişâhiye mazhar olduğundan gayrı nevâziş-i nâm ile kılıç, kaftân gönderildi.

Muhârebe-i Tatar Han, bâ-inhizâm-ı Erdel Kralı

Leh kralı, Tatar Han-ı sâbık ile husûmet üzre hareket itdüğinden on sene miqdârı üzerlerine sefer olmağla memâlik harâb u vîrân ve re‘âyâsı esîr ve askeri perîşân olup, hâlleri dîger-gûn hûn olmuşıdi.

Hâlâ memâlik-i Tatar'da han nasb olan Mehmed Giray ile musâlaha idüp, şerh olunduğı üzre birkaç zamân âsûde-hâl olmuşlar idi. Çün mefhar-ı Cengîziyân Mehmed Giray Han mukaddemâ mersûm-ı kalem-i âcizâne rakam olduğu üzre Leh kralına cânibdâr olup, taht u tâcı yedinden ihrâc iden a‘dâsı pençe-i istîlâsından intizâ‘ idüp mezbûrî mekânında temkîn ve iktizâ itdükde yine imdâd va‘âdi ile hâtırında olan kalak ve ızdırâbı teskîn itmişıdi.

Erdel Kralı olan Rakofcı⁷⁷³ nâm⁷⁷⁴ ki, Leh krallığı sevdâsı süveydâ-yı kalbinde cay-gîr olup, hemîşe ol kişveri teshîr tedbîrinde idi ve la‘în-i merkûm memâlik-i mezkûre muhtell ü müşevveşdir, hemân teshîri ednâ teveccüh ile mümkindir mülâhazasıyla müstakillen hükm-fermâ olmak için İsveç kralından vesâ‘ir hem-milletlerinden istimdâd ve cem‘-i ecnâd şer ü fesâd ve Eflâk ve Boğdan voyvodalarıyla dahi ittifâk idüp, makarr-ı hükûmetinden altmış bin miqdârı nâmdâr asker-i küffâr ile hareket ve memâlik-i Leh üzerine sevk-ı sipâh-ı kîne-hâh azîmet eylediğı haberi ma‘rûz-ı südde-i saltanat oldukda Tatar Han-ı âlî-şân mezkûrun üzerine sefer idüp, mümkün olduğu mertebe gûşmâl virmek için mukaddemâ hatt-ı hümâyûn⁷⁷⁵ vârid olunmuşıdi.

Han-ı mekârim-nişân dahi bu hâlden⁷⁷⁶ âgâh olıncak [17a] ber-mûceb-i fermân-ı kazâ-cereyân-ı tertîb-sâzî leşkere sarf-ı himmet idüp, esnâf-ı Tatar askerinden dört kerre yüz bin kadar asker-i Tatar adû-şikâr⁷⁷⁷ ile terfî‘-râyet hareket ve azîmet eyledi ve

⁷⁷² düşmen V : düşmen-i hâksâr Y

⁷⁷³ Doğrusu “Rakoçi” dir.

⁷⁷⁴ nâm V : -Y

⁷⁷⁵ hatt-ı hümâyûn V : hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn Y

⁷⁷⁶ bu hâlden V : bu hâl-i pür ahvâlden Y

⁷⁷⁷ adüvv-şikâr V : -Y

serhadd-i memâlik-i mezkûreye vâsıl olduklarında tecessüsleriçün ta'yîn olunan nâmdârlar oldukları mevzi'den haberdâr itdüklerinde⁷⁷⁸ bir lahza tevakkuf⁷⁷⁹ itmeyüp, seyl-i⁷⁸⁰ pür-hevâ-âsâ ol tarafa akdılar ammâ Rakofcî la'în⁷⁸¹ dahi hemân seyl-i kûh gibi Leh kişveri üzerine akup giderken hanun, leşker-i bî-girân ile azîmetinden haberdâr olıcak, irişdüğü mahalde tabur kurup zu'mınca bahr-i zehhâr Tatar önüne sedd-i üstüvâr çekdi. Gelüp tabura karîb olduklarında evvel-emirde melâ'în-i dûzah-karîn dahi ceng ü cidâle âmâde olup lâkin ol nâdânî-i âvâre-i sahrâyı perîşân itmek içün han⁷⁸² yüz binden ziyâde asker ile Kağalgay Sultânı, nâmdâr Rakofcî⁷⁸³ vilâyetini yağma vü gâret⁷⁸⁴ ve ahâlîsini îsâl-i hasârete nâmzed idüp, ol leşker-i tâlân-gîri⁷⁸⁵ Erdel kişverine havâle ve dâr u diyârlarına seyl-i belâ-âsâ irsâl eyledi.

Bu tedbîr-i isâbet-pezîrden Rakofcî⁷⁸⁶ haberdâr olıcak, vilâyetini muhâfaza kaydına düşmeğin Leh krallığı arzûsından ferâğ ve ol sevdâdan tahliye-i dimâğ idüp, kendülere hısn-i hasîn olmak içün i'dâd itdüğü taburı terk ve miyân-ı câna hıfz-ı memleket levâzımını tedârük, kemerini berk itdi. Pîş ü pesi sultân ve han ile mesdûd ve tedârük ana mefkûd olmağın, bi'z-zarûre mukâbil oldukları gibi, guzât-ı İslâm dahi mütevekkilen *ale'llâhi ta'âlâ* çeşm-i cihân beynerine arsa-i âlemi târ u teng itmek içün irhâ-i inân âheng ü ceng itdiler. Beyne'l-askereyn deryâ-yı heycâ heyecân idüp, emvâc-misâl şemşîr-i zehre-şikâfları zâhir ü nümâyân oldı. Tîr-i ser-tîz önüne gelen bî-cân ve hadeng⁷⁸⁷-i dil-dûz-i hûn-feşân yetişdiklerin bî-nâm u nişân idüp,

Nazm

Dem-i a'dâ ile deşt-i cihânı lâlezâr itdi

Sipâh-ı berķ-reftâr-ı Tatar'ın tîr-bârânı

Âkıbet nesîm-i feth ü zafer vezân olup, pâ-yı semend-i tîr ü refâtârları ile ol arsa-i hevl-nâkda ceyş-i a'dâyı pâymâl ve Dest-bürd-i kahramânî ile nâsih-i dâsitân-ı destân oldılar.

⁷⁷⁸ itdüklerinde V : itdükleri hinde Y

⁷⁷⁹ tevakkuf V : tevakkuf u ârâm Y

⁷⁸⁰ seyl-i V : sell-i Y

⁷⁸¹ la'în V : la'în-i bî-dîn Y

⁷⁸² han V : han-ı asker-i bî-girân Y

⁷⁸³ nâmdâr Rakofcî Y : Rakofcî V

⁷⁸⁴ yağma vü gâret V : yağma vü tâlân ve vîrân ü gâret Y

⁷⁸⁵ tâlân-gîri V : Tatar-engizi Y

⁷⁸⁶ Rakofcî V : la'în-i bî-dîn Y

⁷⁸⁷ hadeng V : hazîk veya huzîk Y

Nazm

Vegādan Erdel'in üstüne nokta konmaziken

Miyân-ı ma'rekede erzel itdi zahm-ı hadeng

Germiyyet-i hengâme-i iltihâm hengâmında taraf-ı cünd-i İslâm'dan ancak toksan nefer Tatar, âzim-i dârü'l-karâr olmuş iken, fitne-i gāviyy-i müşrikînden ekall-i mütte'în üzre seksan bin kadar eşirrâ-i bî-dîn kılıçdan geçüp, kelleleri tükme-i küleh-kûşe-i sinân-ı cân-sitân ve ana karîb eşirrâ-i müşrikînden gayrı dahi yedi yüzden mütecâviz nâmdârları ile giriftâr-ı nasîb-i İslâmiyân olup, kîse-bahây-ı⁷⁸⁸ dirhem ü dînâr ve sunûf-ı emti'a ve tuhaf-ı kıymetdâr ile pür-bâr niçe bin araba ve kal'a-kûb yüz elli aded top mazbût Kemaştekan hanı ve Rakofcı la'în erbâb-ı yakîn ta'yîni üzre ancak on beş nefer ve bir kolda üç yüz miqdârı bî-dîn ile⁷⁸⁹ halâs ve ser-dâde-i vâdî-i hayret ve perîşân oldukdan sonra mâ'adâsı helâk ve esîr oldılar. Leh askeri tîşe-sâ yağma vü gâret ile⁷⁹⁰ vîran ve niçe yüz mâ'mûr zıyâ'-ı pür-intifâ'ı hâkle yeksân itdüğü haber-i feth ü zaferi ve Rakofcı akreb-i akrabâsı olup, hana üç yüz bin gurus fidye-i halâs virdiği bir esîr-i mu'teber vâsıl ve vârid-i semî'-i hümâyûn-ı şehinşâh⁷⁹¹ oldukda, meserret-bahş-ı kulûb-i âlemiyân olmak için azîm şenlikler olundu. Han-ı mekârim-nişân hazretlerine dîn ü devlete eyledüğü hizmeti mukâbelesinde kapucılar kethüdâsıyla nevâziş nâme-i sultânî ve hila'-ı fâhire-i hüsrevânî ve hançer ü şemşîr-i mücevher ve murassa' zerrîn-kemer irsâl olunup, kıymetine mahsûl bahr u kân şaban olan bir otağ-ı pâdişâhâne ile tevkîr-i merâsim, tevkîr ü iclâl buyuruldu ve han tarafından sadme-i kahr ile Rakofcıoğlu münhezimen firâr idüp, bedreka-i nâle vü âh ile⁷⁹² azm-i hükûmetgâh itmişidi. Üftân ü hîzân diyâr-ı nekbet-medârına vardukda ve hâmet-i âkıbet mülâhazasıyla ahâlî-i vilâyet ol bergeşte-baht ü sitâre sûhte önüne sedd ve mümâna'at çeküp, mezbûr şakî-i bed-nihâd tard u ib'âd ve mutâraha-i kur'a-i müşâvereden sonra Rodkan nâm beğzâdeyi serîr-i fermân-fermâyîye is'âd itdükleri haberi tekrâr Tatar Han tarafından der-i devlete vâsıl oldu.

⁷⁸⁸ kîse-bahây-ı V : -Y

⁷⁸⁹ bî-dîn ile V kâfir-i bî-dîn Y

⁷⁹⁰ yagma vü gâret ile V : gâret ü yagma ile Y

⁷⁹¹ semî'-i hümâyûn-ı şehinşâh V : hazret-i pâdişâh-ı kişver-güşâ Y

⁷⁹² âh ile V : âh ve anın ile Y

Sebeb-i firârî-i Vezîr Kara Mustafâ Paşa

Takrîben bir sene mukaddem muhafız-ı Mısır Vezîr Haseki Mehmed Paşa ma'zûl ve makâmına Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa mevsûl olup, Mehmed Paşa zâtında liyâkat-mesned-i sadâret-i vüzerâ olmağın def'-i mezâhim kasdıyla Seydî Gâzî menziletinden hükûmet-i Bağdâd menşûrî istikbâl ve ol vezîr-i sûtûde-tedbîr hâh u nâ-hâh cânib-i zevrâya tahrîk-i kâdime-i isti'câl itmiş idi ve mukaddemâ güzârîş-pezîr olduğu üzre, Vezîr Seydî Ahmed Paşa Haleb'i muhâsara itdükde, mezbûr Vezîr Kara Mustafâ Paşa ma'zûlen Haleb'de mahsûr ve dest-i tahakküm-i Halebiyân'da me'mûr olup, ol târîhde hâlâ Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa, Vezîr Seydî Ahmed Paşa mu'askerinde dâhil ve Vezîr Kara Mustafâ Paşa tarafından ba'zı mertebe kavli ve fi'ilî âzürde-dil olmağın, dört beş ay mukaddem şerh olunduğu üzre, Sivas'dan ma'zûl Şehsuvaroğlu Vezîr Şâh Gâzî Paşa'yı hükûmet-i Mısır ile iclâl ve mezkûr Vezîr Kara Mustafâ Paşa'yı Şâm'a uğradıkda sîr-âb-ı zehr-âb-ı merg itmek için, Hâkim-i Şâm Tayyâroğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya hükm-i hümayûn-ı kat'ıyyû'l-mazmûn⁷⁹³ irsâl ve Âstâne'de hânesinde olan mevcûdî mazbût emânet-kârân-ı dergâh-ı merâm-ı destgâh olmuş idi.

Vezîr-i a'zamin sell-i seyf-i intikâm itdüğü peyâm-ı bâridi Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya Cisir-i Ya'kûb nâm menzilde vârid olmağın ancak otuz kadar âdem ile Trablus üstünden Şâm'ı güzâr idüp, Humus'da etbâ'ına mülâkî oldukdan sonra nâ-mâ'hûd yoldan Haleb'i dahi geçüp dest-i taleb-kârândan tahlîs-i girîbân-ı cân itmek recâsına âsitân-ı râstâne irişmek için sebük-sâz-ı inân müsâra'ât olur.

Meğer mîrâhûr ile me'mûr olduğu hizmetde iktizâ iderse, imdâd u i'âneti mutazammın muhafız-ı Haleb Vezîr Abaza Hasan Paşa'ya dahi emr-i celîlü's-şân var imiş.⁷⁹⁴ Esnâ-yı tarîkde Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya râst gelüp, arz-ı müdde'âya iktidârı olmamağın âher hizmetle me'mûr idüğünü izhâr idüp, Haleb'e cân atar ve Abaza Hasan Paşa'ya hükm-i şerîf vâsıl olıcak, sipâh ârâste-bâl-i isti'câl bâz idüp vak'a-i Haleb'den derûnında olan gayz-ı muzmer sebebiyle belki murg-âsâ pervâz idüp, ahbâr-ı muvahhişe Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya te'âkub itmeğın Konya'ya vâsıl oldukda, bâr-ı bengâh ve hayme vü⁷⁹⁵ hârgâhın biragup bir gice tebdîl-i câme vü destâr ile sebûkbâr kadem-

⁷⁹³ kat'ıyyû'l-mazmûn V : şevket-makrûn Y

⁷⁹⁴ var imiş V : -Y

⁷⁹⁵ hayme vü Y : hayme-i V

nihâde-i vâdî-i firâr ve İstanbul'a gelüp kûşe-i humûlde ihtifâ eylemiş idi. Vezîr Abaza Hasan Paşa dahi ahmâl ü eskâlin havza-i tasarrufa idhâl ve taraf-ı saltanat-ı aliyyeye irsâl eyledi.

Vefeyât-ı Vüzerâ-yı izâm Surnâ-zen Mustafâ Paşa

Bosneviyyü'l-asldır, evâ'il-i İbrâhîm-i Hanî'de Hasoda'dan kapucıbaşılık ile çıkup bin elli sekiz târîhinde Rûm-ili eyâleti virülüp, altmışda baş defterdâr oldu ve az⁷⁹⁶ zamânda Karaman eyâleti virilüp, altmış ikide sâniyen baş defterdâr ve bir aydan sonra pâye-i vezâret dahi zamîme kılınup, altmış üçde Temeşvar eyâleti virildi. Altmış beşde kapudan olup, azîm yüz aklığı idüp, hizmetde bulundu. Altmış altıda Kâ'im-makâm ve Ağalar Vak'ası'nda vezîr-i a'zam olmuş iken, üç sâ'atden sonra azl olunup, Arz-ı Rûm eyâleti virilüp, altmış yedi Rebî'ülevveli'nde vefât eyledi. Paşa-yı mezbûr, vecih, vakûr ve cerî, sünnî, henüz altmışı mürûr itmiş bir âdem idi⁷⁹⁷.

⁷⁹⁶ az V : ol Y

⁷⁹⁷ âdem idi V : âdem idi Rahmetu'llâhi aleyh Y

SENE-İ SEMÂN VE SİTTÎN VE ELF

İbtidâ-yı azîmet-i sefer-i pâdişâh be-meştâ-yı Edirne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin onuncı Penc-şenbih gününde sa'âdetlü şehriyâr-ı civân-baht ve ârâyîş-i tâc u taht Süleyman-serîr ve Sikender-nazîr-i encüm-hışm hazretleri şeyhü'l-İslâm⁷⁹⁸ ve kâdî-askerân ve kâ'im-makâm olan Vezîr Nişâncı Mustafâ Paşa ve zümre-i müteferrika ve çavuşân ile vesâ'ir ecnâd-ı zafer mu'tâd ile memâlik-i Rûmı emn ü âbâdân eylemek içün madreb-i hıyâm olan Davud Paşa makâmından cümle erkân-ı devlet ile savb-ı merâma hirâm buyurup Edirne meştâsına pîşvâ-yı hafr-ı tevfiğ ile râh-ı peymâ oldılar.

Nazm

Âftâb-ı âlem-efrûz şehri-i câhdır

Yâre şûrgâhı eğer eylerse tebdîl-i mekân

Küçükçekmece menziline Âstâne-i sa'âdet kâ'im-makâmı Vezîr Kôr Hasan Paşa, pâdişâh hazretlerini göndere gitdüğü ecilden **[17b]** kasaba-i mezbûreye karîb bir mahalde piyâde olduğu hâlde selâmlayup, taraf-ı hümâyûndan semmûrlı hil'at-ı fâhire ile ikrâm olundukdan sonra, girüye ric'at eyledi. Ba'dehu pâdişâh hazretleri konak be-konak kat'-ı menâzil⁷⁹⁹ iderek, mâh-ı mezbûrun yigirminci Bâzâr günü ki,⁸⁰⁰ onuncı merhalede azîm alay ile fukarâya bezl-i ihsân iderek dârü'l-izz ve'n-nasr Edirne'ye vâsıl devlet ü ikbâl ve sa'âdet ü iclâl ile ol ârâmgâh-ı taht-ı kadîm-i selâtîn-i behîşt-i mukîm olan sarây-ı sürûr-efzâlarına nâzil-i reşk-i firdevs-na'im oldılar. rûz-ı mezbûrda ahâlî-i şehir cümle Solak Çeşmesi'nden bir sâ'at kadar mesâfe-i ba'idede vâkî Karabayır nâm mahalle dek istikbâl ve ferş-i pây akmişe-endâz ile arz-ı ta'zîm ve iclâl idüp, müşâhede-i dîdâr-ı pür-envâr-ı pâdişâhile mesrûrül-bâl ve ferhunde-fâl olmuşlar idi. Ba'dehu Vâlîde Sultân dahi huddâm-ı zevîl-ihtirâmları ile teşrîf buyurdılar.

Mâh-ı saferin on yedisinde, Hasodabaşı Sefer Ağa behak marazına mübtelâ olduğundan nâşî huzûr-ı hümâyûnda istihdâm olunması ma'kûl görülmemekle mutasarrıf olduğu hasla Sarây-ı âmireden ihrâc olunup yerine Sarây-ı Cedîd Ağası Frenk Mehmed Ağa nasb olundu.

⁷⁹⁸ şeyhü'l-İslâm V : şeyhü'l-İslâm allâmetü'l-enâm Y

⁷⁹⁹ kat'-ı menâzil V : kat'-ı menâzil ve tayy-i merâhil Y

⁸⁰⁰ ki V : -Y

Ric‘at-i vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem be-Rikâb-ı hümâyûn ve feth-i kal‘a- i cezîre-i Limni

Mahz-ı te‘yîd-i Subhânile şâhid-i ra‘nâ-yı feth serâ-perde-i takdîrde cilve-ger-i sâha-i zuhûr olup, Bozcaada tekrâr envâr-ı şe‘â‘ir-i İslâmiyye ile tâbdâr oldukdan sonra, bir seneden ziyâde müddet, levs-i vücûd-ı bed-bûd-ı kefare-i merdûd ile âlûde olan Limni adası dahı, çirk ü şirk-i erbâb-ı şirkden tathîr itmek tedbîriyle yukarıda işâret olunduğı üzre, vezîr-i a‘zam birkaç bin güzîde asker-i zafer-eser ile Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa'yı irsâl idüp, leb-i cezîre-i mezbûreye vusûl ve lenger-endâz olmuşlar idi.

Guzât-ı İslâm'ı bir münâsib cânibden adaya çıkarup ve tekrâr avdet eyleyüp, kal‘a-kûb topları ve bârût⁸⁰¹ ve mühimmâtı dahi nakl u îsâlden sonra mücâhidîn-i dîn dahı⁸⁰² bir ân⁸⁰³ ârâm itmeyüp, Frenk dîr-i bezeng⁸⁰⁴ göz açtırmayup, ol hisâr-ı üstüvârî merkez-vâr ihâta ve muhâsara emrinde ihtimâm-ı tâm ve mevcûd olan yeniçeriler metrise girüp, kal‘anın etrâfın pîç-â-pîç kuşadup ve darb-ı top u tûfeng ile muhârebe vü mudârebeye ikdâm-ı mâ-keîlâm olunmağla birkaç gün içinde berren ve bahren vaz‘-ı tertîb olan sâ‘ika-girdâr ve ejderhâ-peyker toplar ile burc-ı bârûların rîzân ve etrâf-ı cevânibin vîrân eylediler.

Vezîr-i a‘zam⁸⁰⁵ dahi berü taraftan pey-der-pey leşker-i ferhundeyi ve rûyîn-ten bârû-şiken toplar îsâlinde terk-i tüvânî ve ihmâl olunup, lede'l-vusûl mâhirân-ı fenn-i cerr-i⁸⁰⁶ eskâl ol ecrâm-ı eskâli pîrâmen-i kal‘aya nakle isti‘câl ve mâ-sadak-ı *termî bi-şerarin ke'l-kasr*⁸⁰⁷ olan hâvânî toplar dânesi ile hisâriyâna *eynemâ tekûnû yudrikkümü'l-mevt*⁸⁰⁸ peyâmını îsâl eylediler.

Lâkin ol kal‘a-i mezkûre-i hısn-i hasîn-i Limni bir mürtefi‘ sengistân üzerinde vâkı‘ olduğundan mâ‘adâ mustahkemü'l-erkân-ı refî‘ü'l-bünyân hem-pâ-yı binâ-yı heremân-ı hemser-i eyvân-ı keyvân;

⁸⁰¹ ve bârût V : -Y

⁸⁰² dahı Y : -V

⁸⁰³ bir ân V : bir ân akdem Y

⁸⁰⁴ V : dûzah-mekîne Y

⁸⁰⁵ Vezîr-i a‘zam V : Vezîr-i a‘zam-ı Âsaf-makâm Y

⁸⁰⁶ cerr-i V : -Y

⁸⁰⁷ “...birer saray gibi kıvılcımlar atar” (Kur’an, 77/32)

⁸⁰⁸ “Nerede olursanız olun, ölüm sizi bulur”. (Kur’an, 4/78)

Nazm

Pâ-esâs-ı bî-sütûn der-üstivârî nevmân

Bâ-inân-ı âsmân ender-bülendî hem-inân

Şerefât-ı bârûsından sünbüle-i hadrâ-i feleki hasâd itmek müyesser ve gurufât-⁸⁰⁹ burûcundan zem-zeme-i pür-nevâ-yı mülke istimâ‘ eylemek mukarrerdir. Kulle-i kâr-gîri beyt-i sahret ve sammâ alâ-kulle-i şemmâ-i ale'l-hakîka felekü'l-eflâke mümâsil bir kal‘ayı metîn olmağla, muhâsara mümtedd ve feth-i bâb-ı teshîri münsedd ve müştedd olup, bi'z-zarûre serdâr-ı nusret-istizhâr cânibine arz u istimdâd eylediklerinde, vezîr-i müşterî-i müşîr li-ecli'l-müşâvere ve't-tedbîr ocak ağavâtından⁸¹⁰ yeniçeri ağası olan Hâce Ali Ağa ve yeniçeri kethudâsı Kara Hasanoğlu Mustafâ Ağa ve kezâ ve kezâ serdâr-ı a‘zam huzûrına da‘vet olunup, ba‘de'l-müşâvere, “İmdâd-ı guzât-ı Müslimîn-i lâzime-i dîn ü devlet ve müstelzim-i cem‘iyyet ve gayretidir” didiklerinde, “İmdi mâ‘kûl ve münâsib olan, sizden biriniz cezîre-i Limni'ye gitmek gerekdir” deyü, inde'l-hitâb mezkûr ağavâtından birisi cevâb vormeyüp sükût eylediler.

Pes serdâr-ı a‘zâmın mukaddemâ muhızrlığı hizmetinde olan Samsoncıbaşı Bodur Süleyman Ağa'ya hitâb buyurdılar ki, Süleyman Ağa, “Fî-sebîli'llâh gazâyâ ve imdâd-ı Müslimîn için sen gidersün” buyurdıklarında⁸¹¹ kalkup sem‘an ve tâ‘a[ten] diyerek şeref-dâmen-bûsları ile müşerref ve ilbâs-ı hil‘at-ı fâhire ile mu‘azzez ve niçe vâde-i kerîmeleriyle mükerrem olduğu rûz-ı firûzun irtesi gice, ümerâ-yı bahriyyenin kemm[iyy]et-i bahrîsine süvâr olup, cezîre-i mezbûreye vâsıl ve limana dâhil oldukda, bir ân âsâyış ü ârâm itmeyüp hemân ihtimâm-ı tâm ile metrise girilüp şîr-i şerze-i pür-vegâ â‘nî⁸¹² budur.

Süleyman Ağa kırk sekiz gün ale't-tevâlî muhâsarada cân u mâlın *fî-sebîli'llâh* bezl ü fedâ ve gice vü gündüz bî-pervâ dilîrâne vü merdâne ceng-i âheng ve bu eyyâmda iki def‘a dahi yürüyüş-i kıyâmet-âşûb ile dâ‘ire-i kal‘ayı merdûmek-i çeşm-i küffâra târ u teng eylediler. Egerçi Limni Cezîresi teshîrine nâmzed olan asâkir-i İslâm bu takdîrce niçe eyyâm hâb u ârâmı terk ve kemer-i ihtimâmı miyân-ı câna berk idüp, müsâdeme-i dâne-i top, ekser-i dîvâr-ı hisârı efgende-i safha-i hâk ve mütehassın olan

⁸⁰⁹ gurufât-ı V : arafât-ı Y

⁸¹⁰ ağavâtından V : ağalarından Y

⁸¹¹ buyurdıklarında V : buyurduklarında ol ân Y

⁸¹² â‘nî V : -Y

bin beş yüz kadar melâ'îni hurûş-ı cuyûş ve deryâ-cûş zehre-terâk eylemiş idi. Lâkin serdârları olan la'în-i murdâr,⁸¹³ mukaddemâ sûhte-i âteş-i kahr-ı İlâhî olan Kôr Kapudan'ın birâder-i gümrâhı olup, tahsîl-i nâm ve ahz-ı intikâm sevdâ-yı hâmî olup⁸¹⁴ gerden-nihâde-i tavk-ı teslîm olmamak üzere musirr olduğundan mâ'adâ, kal'a bir yüksek dağ depesinde olduğu cihetden, mezbûrlara gurûriyyet gelüp, taraf-ı ehl-i İslâm ise nukbe-i kabiliyyet-i dâ'ire-i imkândan hâric ve yürüyüş için lağım ile dîvârların hedm etmek derece-i imtinâ'a âric olduğundan, altmış gün miqdârı eyyâm-ı muhâsara mütemâdî olmuş idi ve kal'a-i mezbûreyi muhâfaza için pes-mânde-i donanma-yı küffâr olan on yedi pâre kalyon, kal'ada olan dûzahîlere takviyet ve imdâd için adanın bir cânibinde karâr idüp, taraf-ı deryâda hemîşe asker-i tâze-rûz ile hisârîlere imdâd ve zâd u zevâdelerin i'dâd itmeğin, tünd-bâd-ı hamle-i nerre-şîrân-ı îmân ile evrâk-ı ittifâk-ı küffâr çendân perîşân olmayup, iki ay kadar zamân sâbit-kadem-i merkez inâd u istikbâr ve kuvvetü'l-kalb-i reme-i remende eşkıyâ vu esrâr olmuşlar idi. Lâkin kâfir⁸¹⁵ keştîleri kemâl-i za'flarından donanma-yı hümayûn üzerine gelmeğe iktidârı olmamak ile adanın her tarafı asker-i İslâm ile mahfuz ve mazbût idi. Bi'l-âhire vücûdların kânûn-ı kâr-zâra ilkâ iden dilîrân-ı vegâ kal'anın içerüsine nâzır olan yüksek yerlere toplar çıkarup, mütehasın olan melâ'îne havâle itmeleriyle zebûn eylediler. Bu helâl-i kerem-sâzî-i hengâme-i harb ü kîtâlde niçe mübâriz zûr-âver-i bî-rûh ve niçe dilîr ve dilâver mecruh olup, hattâ kapudan paşa zahmdâr ve Samsoncı-⁸¹⁶ başı Süleyman Ağa dahi dâne-i tüfeng ile bî-mâr oldu. Âkıbet-kâr ceyş-i ru'b ve hirâs istîlâsıyla melâ'în-i hâsirîn-i zebûn⁸¹⁷ ve hâlleri dîger-gûn olup ve bir vechile baş göstermeğe iktidârları dahi olmayup, imdâddan hod-ı kat'-ı ümîd eylemeleriyle;

Nazm

Vasf-ı rezmeş çün ketm-i inşâ dü-peyker hâme-i amm?

Zülfikârı girded bir sahfa zîver-i tarh-ı kîn?

Pes mahsûr olan ma'ân-i dîn-i bî-dînin tâkat ü tahammülleri, i'tikâd ü tevekkülleri gibi münderesü'l-bünyân oldukda, işbu sene-i mezbûre mâh-ı Saferi'nin

⁸¹³ la'în-i murdâr V : la'în-i dûzah-mekîn Y

⁸¹⁴ olup V : ile Y

⁸¹⁵ kâfir V : küffâr-ı hâksar Y

⁸¹⁶ Bütün nüshalarımızda daha önce "Samsoncı" olarak geçen bu kelime, burada ve bundan sonraki birkaç yerde "Saksoncı" şeklinde telaffuz edilmiştir. Dönemin diğer kaynaklarında da "Samsoncı" şeklinde yer almaktadır.

⁸¹⁷ zebûn V : -Y

sekizinci günü vire bayrağın diküp, kal'a içerüsünden deyü hey'et-i va'firîn-i⁸¹⁸ heykel-i emân⁸¹⁹ ilçisi taşra çıkup, doğru Samsoncibaşı kuluna geldükde ser-asker-i vezîr Kapudan Mehmed Paşa huzûrına ihzâr ve murâdları istifsâr olundukda, ahâlî-i kal'ada mevcûd olan edevât-ı harb ü kîtâl vesâ'ir erzâk u emvâl ile kâfir gemilerine îsâl olunmak şartıyla kal'ayı teslîm eylemek istediklerin i'lâm eyledikde, müşâvere-i umûmdan sonra bargâhın çıkmasına rızâ gösterilmeyüp, "Sebûkbâr gitmek murâdları ise emân virilsin ve illâ devlet-i pâdişâhîde bir vechile asâkir-i İslâm'ın aczi olmayup, kuvvet-i kâhire ile alınması mukarrer iken murâdlarına müsâ'ade olunmak mümkün değildir" deyü, redd-i cevâb idüp girü dönderdiklerinde, nâçâr sebûkbâr gitmelerine rızâ virüp, ale's-seher ki, serdâr-ı cihângîr-i hâveristan-ı kurb zerrîn-top-ı hurşîd ile kal'a-i zulmet-âbâd-ı kırvânı feth ü güşâde eylediği zamân⁸²⁰ şehsuvâr-ı meydân-ı gazâ â'nî Samsoncibaşı budur Süleyman Ağa yeniçeri gâzileri ile pîşgâh-ı dervâze-i kal'ada yemîn ü yesâren saf bağlayup, küffâr-ı hâksâr kal'adan çıkmağa başladıklarında ikişer üçer kılıç altından geçirüp mecrûh-ı [18a] menkûb limanda olan gemilerine süvâr olup, dört yüzden mütecâvizi re'âyâ olmak şartıyla cezîrede kalmağla, kâfirün⁸²¹ mâ'adâsı memleketleri cânibine dil-efgâr ve sûgvâr vîrâne oldılar.⁸²² Bir kolda melâ'în-i bî-dîn teslîm-i hisâr ile cûy-i halâs ve müteşebbis-i ezyâl-i âtîfet-i hâs olduklarında mültemisleri karîn-i kabûl olup lâkin asker-i İslâm⁸²³ kal'aya duhûl idicek evvel-emirde birkaç yüzi tu'me-i şîr-i şemşîr-i intikâm⁸²⁴ olduktan sonra, "Akd-i ahd ü emân hemân tâ'ife-i Freng⁸²⁵ iledir" deyü, anları kalyonlarına irsâl ve mukaddemâ donanma-yı hümâyûn inhizâmında halâs olup, hisâr-ı mezbûr muhâfazasında bezl-i makdûr iden dört beş yüz kadar forsayı giriftâr ve selâsil ü aglâl itdiler, *bi-lutfihi ta'âlâ*.⁸²⁶ Ba'de'l-feth cezîre-i mezbûre ve kılâ'-ı mezkûre tevâbi' ü levâhıkıyla müceddeden dâhil-i kabza-i teshîr olunup, küffâr-ı nâ-pâk çirk-âbından derûn-i kal'ayı tathîr ve pâk idüp, mûnderis ve mûnhedim olan burc-ı bârûyî ke'l-evvel müstahkem ü üstüvâr ve ehl-i î'mâna bir hısn-i hasîn ve emn ü amân eylediler. Hakkâ ki bu feth, bir feth-i garrâ ve bu gazâ bir gazâ-yı uzmâdır ki, vezîr-i kâr-dân⁸²⁷ ü kâr-fermâ hazretlerinin münâcât-ı

⁸¹⁸ va'firîn-i V : va'firyet Y

⁸¹⁹ heykel-i emân V : heykelü'l-emân Y

⁸²⁰ zemân V : -Y

⁸²¹ kâfirün V : küffâr-ı dûzah-mekînün Y

⁸²² ve sûgvâr vîrâne oldılar V : süvâr-ı revân-ı murdâr oldılar Y

⁸²³ asker-i İslâm V : asker-i ehl-i İslâm Y

⁸²⁴ intikâm V : tîg-i bî-dirîg Y

⁸²⁵ Frenk V : Freng-i hâksâr Y

⁸²⁶ *Bi-lutfihi Te'âlâ* V : *Bi-lutfi'llâhi Te'âlâ* Y

⁸²⁷ kâr-dân V : kâd rezân Y

Hudâ-yı bî-niyâzda seyelân ü feyezân eyleyen sirişk-dîde niyâzı ile netîce-i re'y-i isâbet-i rehîndir ki, husûle karîn olmuştur. Zihî te'yîd-i Rabbânî zihî eltâf-ı Subhânî ale'l-hakîka ibtidâ-yı musâfıdan bu kâr-zâr-ı hârâ-şikâfa gelince, muhâsebât-ı fenn-i peygâr ve dakîka şînâsân-ı kâr-zâr-ı muhamminlerinün⁸²⁸ takdîr ve takrîrleri üzre berrede ve bahrda on iki bin kâfîrin kimisi gark-âb u girdâb-ı bevâr ve kimisi sûzân-ı nîrân-ı demâr ve pençesi tu'me-i şemşîr-i ejderhâ-garrâ ve ba'zısı esîr-i zencîr-i belâ oldukları tevâtür ile tahkîke⁸²⁹ irdi. Çün cezîre-i Limni kal'ası kabza-i teshîr ehl-i İslâm'a teslîm olundu. Şîr-i şerze-i hemîşe-i⁸³⁰ gazâ Samsoncıbaşı Süleyman Ağa-yı pür-vegâ kal'anın miftâhların ve cebehâne defterlerin alup, serdâr-ı a'zam⁸³¹ tarafına ric'at ve azîmet eyledi. Egerçi bundan akdem ağa-yı mûmâ-ileyh Boğazhisârı'nda ordu-yı hümâyûndan Limni cezîresine ta'yîn ü irsâl olundukdan sonra serdâr-ı a'zam dahi Bozcaada'nın müşerref-i indirâs olan kulel ü burûcını esâsından teşyîd ve müte'addid cevâmî ve hammâm ve münhedim olan büyût ve dekâkîni tecdîd idüp, cânib-i berriyyesinde küffâr mübâşeret itdükleri handakı tekmiîle bezl-i makdûr ve deryâyı ana icrâ ile ol hısn-i hasîni *bi-avnihi ta'âlâ* ihtimâl-i kasd-ı ızrâr-ı küffârdan dûr eyledi. *Şükru'llâh* sa'y ve her tarafını ejder-beden toplar ile tezyîn ve mühimmâtların dahi bi't-tamâm tekmiîle ve muhâfazasında olanların dahi zâd u zevâdelerin tahsîl ve müceddeden dizdâr u müstahfazîn dahi ta'yîn idüp, kadr-i kifâyeden ziyâde zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı hizmet-i muhâfaza ile me'mûr ve Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Sührâb Mehmed Paşa'yı nâm-ı ser-askeriyle adada mahsûr itdükden sonra taraf-ı şehriyârîden peyâm-ı da'vet tevâtür itmeğin, şeref-yâfte-i dâmen-bûs-ı izzet-me'nûs recâsına semt-i rücû'a tahrîk-i rikâb-ı şitâb-ı Edirne eylemiş idi.

Gelibolı civârında vâkı' Kavak nâm menzile nüzûlünde ağa-yı müşârûn-ileyh müjde-i feth ile akablerinden irişüp, ordu-yı serdâr-ı âlî-şâna vâsıl olup, miftâhları ve defterleri serdâr-ı a'zama⁸³² teslîm eyledikde, hizmeti mukâbelesinde hil'at-ı fâhire ilbâs ve du'â-yı hayr ile zağarcıbaşılık ihsân olunup, pâdişâh hazretlerinin hâk-pâyılarına müjde-i feth telhîsiyle irsâl eylediler. İnde'l-vusûl melhûz-ı ayn inâyet-i şehriyârî kılınmağla serâsere dûhte-i semmûr kürk ile nevâziş buyurdılar. Alâ-rağm-i a'dâ ancak

⁸²⁸ muhamminlerinün V : Muhammetlerinün Y

⁸²⁹ bevâr ve kimisi.....tahkîk V : -Y

⁸³⁰ şerze-i hemîşe-i V : şerzme-i mîşe-i Y

⁸³¹ serdâr-ı a'zam V : serdâr-ı a'zam ve celîlü'l-himem Y

⁸³² serdâr-ı a'zam V : serdâr-ı a'zam ve celîlü's-şiyem hazretlerine Y

Edirne'de üç gün üç gice donanma ve şenlikler oldu. Serdâr-ı a'zam⁸³³ dahi menzil-i mezkûrdan mükerreren kal'a ta'mîriçün binâ ve mühimmât lâzîmeleri dahi ta'yîn ve ada⁸³⁴ muhâfazasıçün miqdâr-ı kifâye asker irsâl idüp feth ü nusret der-yemîn⁸³⁵ ve nâz u ni'met der-yesâr rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye yüz sürmeğe isti'câl idüp, mâh-ı Safer'ün⁸³⁶ on sekizinci gününde, kendü dahi bu ahbâr-ı âsâr ile Edirne'ye dâhil ve rûymâl-i dergâh-ı şâh-ı Sikender-nazîr ve takbîl-i rikâb-ı Süleyman-serîr ve şeref-i intisâb-ı sultân-ı bülend-cenâb ile kâm-yâb olıcak, sebeb-i hamd ve sipâs-ı Rabbânî ve bâ'is-i temhîd-i şükr-i bî-kıyâs Samedânî olup, nazar-ı iltifât bî-gâyât mevfûreleriyle manzûr ve vücûda gelen hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde hila'-ı fâhire-i hüsrevânî ve semmûr-ı fâ'izü's-sürûr-ı sultânî ile mesrûr ve mazhar-ı iltifât ve hakkında nevâzîş ve inâyetleri nâ-mahsûr oldu ve a'dâ-yı dînden ahz-ı intikâm niyyetine sefer-i zafer mukaddemâtını tertîbe sa'y-ı belîğ ve ümerâ vü hükkâm-ı memâlike zâd u zevâda müheyyâ ve âmâde eylemeleriçün ahkâm-ı mü'ekkekte teblîğ olunduktan sonra, tavâ'if-i askere dahi kışla ta'yîn olunup, yeniçeriler zâbitleriyle Karaferye'ye gönderildi.

Bu yıl Edirne'de bir mertebe şîtâ-i şedîde olup, o denlû mübâlağa ile kar yağdı ki, vâdî-i ta'bîr ve beyânda âdem hayrân olurdu. Müddet-i medîd araba yolları külliyyet ile sedd-i sedîd olmağın killet-i zehâyirden hayli müzâyaka müşâhede olunup kaht ü galâ istilâ itdüğinden mâ'adâ ısınmak içün odun yerine bi'z-zarûre⁸³⁷ niçe eşcâr-ı müsmirenin kat'ı irtikâb ve havf-ı mazarrat-ı Bürûdetden terk-i râhat u hâb olunmuş idi.

Âhir-i şîtâda nehr-i Tunca dahi cûş u hurûş idüp, ol kadar tuğyân eyledi ki, sarây-ı hümâyûn bağçesi mânend-i ummân olmağla demür kapu açılmak mümkün değil iken, su hücûmla zîr-i eşiginden içerü seylâb idüp, hammâm külhânına karîb yerler deryâ-misâl olmuş idi. Ba'zı sâdıkul-makâl ashâb, “Sinn ü sâlden hiç bunun emsâli, bu şehirde sebkât itmiş midir?” su'âl olundukda, “Bu âna gelinceye değin mesmû' ve müşâhede olunmadı” didiler.

Tebdîl-i voyvoda-hâ-yı Eflâk ve Boğdan

Çün bu Edirne seferine bâ'is ü bâdî hadlerinden tecâvüz iden Eflâk ve Boğdan voyvodalarının tedârükün görmek ve memleketlerinde olan ihtilâl ve fesâdı ref' itmek

⁸³³ Serdâr-ı a'zam V : Serdâr-ı a'zam ve Âsaf-makâm Y

⁸³⁴ ada V : ada-i mezbûr Y

⁸³⁵ der-yemîn V : -Y

⁸³⁶ Safer'ün V : Saferü'l-hayr'un Y

⁸³⁷ bi'z-zarûre V : -Y

içün idi. Bundan böyle mukaddemâ Erdel ve Erzel Kralı Rakofcıoğlu makarr-ı hükûmetinden altmış bin asker⁸³⁸ ve milel-i nasâradan dahi cem‘ itdüği mecmû‘an yüz binden ziyâde leşker⁸³⁹ ile Leh üzerine azîmet itdükde, fermân-ı kazâ-cereyân-ı pâdişâhîle Tatar Han'dan hezîmet bulduğı bâlâda sebt ü tahrîr olunmuş idi.

Bakıyyetü's-süyûf menkûb u mahzûl ve makarr-ı nâr-ı sakarlarına gelüp şûr-bahtları gibi kûşe-nişîn itdüğü vaz‘-ı sakîme nâdim ve ihtiyâr-ı râh-ı müstakîm ribka-i zimmetine lâzım u mühimm iken cibillet-i şekâvet-nihâdında merkûz⁸⁴⁰ olan küfr ü isyân ve bagy ü tuğyânı der-miyân idüp, Eflâk voyvodası, İstefan ve Boğdan voyvodası Kostantin ve ibn-i cinsinden olan boyarlara vesâ‘ir küffâra kâğıdlar gönderüp isyânı mutazammın nâ‘ire-i fitne iş‘âl ve vücûh ile igvâ vü ihlâl itmegle, ol gürûh-i vesvâs Eflâk ve Boğdan voyvodaları dahi mezkûr ile hafıyyeten ittifâk ve ittihâd üzre olup, taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye zâhiren inkıyâd üzre idiler.

Cenâb-ı pâdişâh-ı rûy-ı zemîn hazretlerinin Venedik küffârından ahz-ı intikâm içün teveccüh-i hümayûn buyurmalarıyla mezkûrlara dahi “Mümkün olduğu mertebe memâlikinizde olan askeriniz ile muhkem tedârük görüp, sefer-i zafer-rehberde bulunasız” deyü, birkaç def‘a evâmir-i şerîfe irsâl olunmuş idi. Lâkin ol pelîd ü anîdin igvâsıyla isyâna âzim ve akd-i zimmet ve ahd-i itâ‘at feshine câzim ve kuvvet ü kudretlerine mağrûr olup, avk u te‘hîr-i müş‘ir haberler irsâl idüp, ittifâk-ı kadîmeleri üzre birbirinden istimdâd ve i‘ânet ile izhâr-ı isyâna cür‘et ve mübâşeret eylediklerin ve zîrînin tedbîr-i rikâb-ı hümayûna arz ve tasvîr idilecek nîrân-ı hamıyyetleri firûzân ve bârân-ı gayretleri rîzân ve âteş-i gazabları mültehib ve şemşîr-i âlem-güzârlara⁸⁴¹ leme‘ân-ı âftâb gibi muzdarib olup, dalâl-i bed-fi‘âl istîsâline tasmîme azîmet ve⁸⁴² tasrîf-i inân-ı himmet idüp izz ü iğbâl ve sa‘âdet ü iclâl birle makarr-ı hilâfetlerinden hareket-i pür-bereket ve Edirne tahtgâhın teşrîf buyurmuşlar idi.⁸⁴³

Bu mel‘ûnlar ise Macar-ı füccâr cinsinden olmağla artık ref‘-i tebdîl ve yerleri dergâh-ı cihân-penâh tarafından âhere tevcîh olunmaları iktizâ eylemekle evvelâ han-ı âlî-şân otuz kırk bin asker-i Tatar⁸⁴⁴ ile bir serdâr-ı nâmdâr gönderüp, Kili ve Akkirman

⁸³⁸ asker V : asker-i bî-dîn Y

⁸³⁹ leşker V : leşker-i küffâr Y

⁸⁴⁰ merkûz V : mezkûr Y

⁸⁴¹ firûzân ve.....âlem-güzârlara V : -Y

⁸⁴² dalâl-i bed-fi‘âl istîsâline tasmîme azîmet ve V : -Y

⁸⁴³ idi V : -Y

⁸⁴⁴ Tatar V : Tatar-ı adû-yı şikâr Y

semtlerinde karâr idüp, muntazır-ı fermân-ı âlî-şân olmalarıçün hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûn gönderildi ve sâniyen Özi muhafızı olan Vezîr Fazlı Paşa'ya dahi serhadd-i mezkûr askeriyle hâzır u âmâde olmak fermân olunup ve Rûm-ili ümerâsından dahi birkaç sancağ beğleri⁸⁴⁵ paşa-yı mûmâ-ileyh cânibine irsâl olundu ve ba'dehu ta'yîn olunan asker, Silistre etrâfında müctemi' olup, fermâna⁸⁴⁶ muntazır oldukları esnâda Eflâk ve Boğdan voyvodalıkları Âstâne-i sa'âdetde olan Rûm keferelerinin icrâ-yı hükûmete kâdir olanlarından sâbıkâ Eflâk voyvodası olup, Devlet-i Aliyye tarafına mezîd-i ihtisâs olan Radul nâm voyvodanın veled-i sulbiyyesi olmak i'tikâdiyla dü-âlem tufûliyyetden berü ni'am-ı sultâniyye ile perveriş bulan Mihne nâm zimmîye Eflâk voyvodalığı ve edeb ü hayâ ile perveriş bulup, müddet-i ömrini atabe-i aliyyede rîş-i sefid yetiştirmiş müstahak u mustakîm ve akrânı beyninde umûr-dîde ve sadâkat ile⁸⁴⁷ istişhâr ve imtiyâz bulan Lika nâm zimmîye Boğdan voyvodalığı tevcîh ü inâyet ve ihsân olup, resm-i kadîm üzre **[18b]** dîvân-ı hümayûnda üskûf ve hil'at giydirildikten sonra çavuşbaşı olan İsmâ'îl Ağa ile makarr-ı hükûmetlerine iclâs içün irsâl olundılar.

Silistre'ye dâhil olduklarında ol selefleri olan mel'ûnlar ma'zûllüklerinden haberdâr olmağla, kendü hâllerinde karâr itmeyüp, matrûh olan şakî-i bed-fercâmlar Rakofcioğlu didikleri deyü, pelîd ve semen-i dün-zâr-ı yek-dest kendülere dest-gîr olmak zu'mıyla ol bî-dîn-i habîse istinâden istizhâr-ı tâm ile azle kanâ'at itmeyüp, erâzil-i Erdel ve Eflâk'dan müstevfâ mahâzîl ve tedârük-i küllî ile asker cem' idüp, mukâbele vü mukâtele içün kıyâm itmek üzre müttefikul-keîl olup ve taburlara girüp ceng ü cidâle hâzır u müheyyâ olmuşlar iken, asâkir-i Tatar ve ümerâ-yı nâmdâr-ı zafer-şi'ârlarıyla gelüp ve etrâf u cevânibin gâret ü hasârete nâmzed olup, muhâlefet idenleri tu'me-i şemşîr⁸⁴⁸ ve emân-hâh olanları esîr ve der-zencîr idüp, etrâf ü cevânibin gâret ü tâlân ve kurâ vü mevrâ'ların mahrûk-ı vîrân idüp kûşe-be-kûşe kıyâmetler kopardılar.

Melâ'in-i mezkûr bir alay dûzahî-i makhûr ve hazîne-i mevfûr ile taburlara mahsûr olmalarıyla asâkir-i perîşân bî-tedârük üzerlerine varmağa ıkdâm idemeyüp, etrâf ü cevânibin gâret üzreler idi.

⁸⁴⁵ Paşa'ya dahi.....sancag begleri V : -Y

⁸⁴⁶ fermâna V : fermân-ı Hudâvendigâr-ı âlî-makâm Y

⁸⁴⁷ perveriş bulup..... sadâkat ile V : -Y

⁸⁴⁸ şemşîr V : şemşîr-i âbdâr Y

Serdâr olan Vezîr Fazlı Paşa ise bir miqdâr asker⁸⁴⁹ ile tabur üzerine varup, ceng eylemek şikest ü perîşâniden gayrı ma'nâyı muntec değildir deyü, ayak sürmekte iken, zikr olunduğı üzre yağma-gerânın tâht u sûht ve gâret ü hasâretlerinden re'âyâsı muztarr kalup bi'l-küllîyye recâ-yı emân ile mutî' ü münkâd oldılar.

Taburda olanlar dahi tedric ile perîşân olmağın la'în-i bî-dîn dahi karâr idemeyüp, birkaç müte'allikâtıyla Erdel cânibine firâr eyledi. Ammâ siyâk-ı âherin akvâl-i hakîkati üzre melâ'înin cem'îyyeti olduğı, dergâh-ı cihân-penâha ma'rûz olıcak, tarh-ı izâle ve istisâlleri⁸⁵⁰ içün Özi muhafızı Vezîr Fazlı Paşa'yı ve han-ı âlî-şân savbına evâmîr-i aliyye ısdâr ve ılgar birle irsâl olunmuşıdı.

Anlar dahi derhâl⁸⁵¹ imtisâlen li-emri'l-âli⁸⁵² dâmen-der-miyân-ı teşmîr-i sâ'id teshîr idüp, berü taraftan Özi askeriyle Vezîr Fazlı Paşa ve öte cânibden Tatar-ı hûnhâr ile Kağalgay Gâzî Giray Sultân miyân-ı zemistanda mahall-i me'mûr olan tabura irişüp, tertîb-i süfûf ve teslîl-i süyûf olundukda, *bi-inâyeti'llâhi'l-Müte'âl* mütemerridîn-i hâsirîn mukâvemete adem-i iktidârların müşâhede itdüklerinde, hemân dilîrân-ı Rûm ve Tatar meymenet-i lüzûm mecmû'-ı küffâra hücûm itdükleri gibi münhezim ü makhûr olup, zümre-i mücâhidîn galebe itmekle, niçe bin küffâr tu'me-i tîğ-i adedsüz ve niçeleri dahi pûte-i belin dîde-dûz olup ve mâ'adâsı vâdî-i idbâra firâr ve bi'l-küllîyye târumâr olduklarından yağma-gerân-ı Tatar sigâr u kibâr ricâl ü nisvânın esîr ü şikâr idüp, ganâyim-i bî-şumâr ile diyârlarına avdet eyledikten sonra, voyvoda-i cedîdi makarr-ı hükûmetine iclâs itdirüp, gâ'ile ber-taraf olup andan Eflâk üzerine azîmet eyledi.

Voyvoda-i merkûmun dahi itdüğü tedbîr netîce-pezîr olmayup ve re'âyâ nâmdârları gelüp itâ'at ü inkıyâd itdüklerinden mâl u menâl ve ehl ü iyâlin kaldırıp, ol dahi Rakofcioğlı tarafına firâr eyledi.

Voyvoda-i serhadd-i mezkûr⁸⁵³ dahi makarr-ı hükûmetine iclâs olunup, ikisinin dahi gâ'ileleri ber-taraf ve bir sühûletle husûle geldüğü ve Eflâk ve Boğdan vilâyetleri darb-ı seyf-i sultânî ve müceddeden nasb-ı ahkâm ile evvelkinden ziyâde nizâm u intizâm bulduğı ma'rûz-ı bârgâh-ı hilâfet-penâh oldukda, serdâr-ı asâkir-i Tatar olan Kağalgay Gâzî Giray Sultân mazhar-ı iltifât-ı şehinşâh-ı cihân olup, Kapucılar

⁸⁴⁹ asker V : asker-i ehl-i İslâm Y

⁸⁵⁰ istisâlleri V : istikbâlleri Y

⁸⁵¹ derhâl V : -Y

⁸⁵² li-emri'l-âli V : emri'l-âli Y

⁸⁵³ serhadd-i mezkûr V : mezkûre Y

Kethudâsı Kadri Ağa ile altun zencîr ve murassa‘ hançer gönderildi ve bu hinde kal‘a-i Bağdâd'ın tuğyân-ı inhâr ile üç yüz arşun miqdâr dîvârı münhedim olduğu arz u i‘lâm olunmağla ta‘mîr ve termîmi⁸⁵⁴ için hâkim-i vilâyete fermân-ı âlî⁸⁵⁵ irsâl olundu.

Ahvâl-i havâdis-i Âstâne ve tevcîhât-ı menâsib ve serdârî-i Girid Kôr Hasan

Paşa ve katl-i Fazlı Paşa

Fâtih-i Limni Kapudan Vezîr Topal Mehmed Paşa dahi ba‘dehu edâ-yı hizmet Limni cezâiresinden Edirne'ye ric‘at idüp, bir miqdâr üserâ ile rikâb-ı hümayûna rûymâl eyledikde egerçi hil‘at-ı fâhire giydirildi. Ammâ ziyâdesiyle mürtekib-i mezâlim olduğundan nâşî, tab‘-ı hümayûn-ı pâdişâhî kendüden mütehâşî olmağın, mâh-ı Rebî‘ülevvel'in on dördüncü günü azl olunup, Sakız muhâfazasına ta‘yîn ü irsâl ve hizmet-i kapudanlık Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa'ya tevcîh ü ihsân olundu. “Vezîr-i a‘zam, Dârüssa‘âde ağası olan Dilâver Ağa'dan emin değilim” deyü, Dârüssa‘âde ağalığı Musâhib Hazînedâr Solak Mehmed Ağa'ya inâyet buyurulmak için birkaç gün idi ki, pâdişâh hazretlerinden recâ vü şefâ‘at itmiş idi.

Recâsı makbûl-i hümayûn olmağın mâh-ı Rebî‘ülâhîr'in gurre si Penc-şenbih gün mezîdü'n-inâyet-i aliyye-i pâdişâhîden Dârüssa‘âde ağalığı ağa-yı müşârün-ileyhe ihsân ve selefi Dilâver Ağa'ya vazîfe-i tekâ‘üd ile Mısır'a gitmek fermân buyurulup, hazînedârlık rütbesine işbu muharrir-i hakîrin veliyy-i ni‘meti olan Musâhib Şahin Ahmed Ağa nâ‘il-i merâm oldu ve mâh-ı mezbûrun dördüncü Bâzâr gün ahşâma karîb Doğancıbaşı Tiryâkî İbrâhîm⁸⁵⁶ Ağa huzûr-ı hümayûnda kendüye lâzım olmayan kelimâta cesâret ve hizmetinde nev‘an huşûnet üzre olduğundan nâşî, Eğre eyâleti ile ihrâc olunup, yerine ikinci Doğancı Süleyman Ağa Doğancıbaşı oldu ve selefinden ziyâde iltifât ü i‘tibâr olunup, beyne'l-akrân birez şöhret ü şân bulmak üzre iken rızây-ı hümayûna muhâlif ba‘zı akvâli zuhûr itmeğın, ancak on bir gün Doğancıbaşılık rütbesinde karâr itdükden sonra hakkında sudûr iden fermân-ı gazab-âlûd-ı şehriyârî mûcebince bî-nân-ı hâ‘ib ü hâsir Harem-i muhteremden ihrâc olundu ve Hasodabaşı Frenk Mehmed Ağa mazbûtü'l-lisân olmamağla kurb-ı hümayûn hizmetine münâsib görülmeyüp, mâh-ı mezbûrun onuncu Şenbih gün hazînedârbaşılık virilüp, selefi Zülfikâr Ağa Hasodabaşı nasb olundu ve bundan akdem, vezîr-i a‘zam Boğazhisâr

⁸⁵⁴ ve termîmi V : -Y

⁸⁵⁵ fermân-ı âlî V : fermân-ı âlî-şân Y

⁸⁵⁶ İbrâhîm V : Ahmed Y

seferinden⁸⁵⁷ ordu-yı hümâyûn ile avdet idüp, yeniçeri tâ'ifesi Tekfurdağı'na vâsıl olduklarında, kendülere taraf-ı pâdişâhîden kışla ta'yîn olunan Gümülcine'ye gitmekte inâd ü muhâlefet ve Edirne'de kışlamak için ittifâk ve cem'iyet sadedinde oldukları, Yeniçeri Ağası Hâce Ali Ağa'ya isnâd olunmuş idi.

Egerçi bu gâ'ilenin def'inde vezîr-i a'zam seyf-i sultânî ile mezbûrları tahvîf ü tenzîr iderek hüsn-i tedbîr idüp, kışlaya vâsıl olduklarından sonra pâdişâh hazretleri yeniçeri ağalığın Âstâne-i sa'âdetde sekbânbaşı olan Kundakcızâde Mustafâ Ağa'ya ihsân ve askerî cânibine gitmesin fermân eyledi. Vusûlünden mukaddem selefi Hâce Ali Ağa istimâ'-ı haber ve azlinden dil-gîr-i rû'esâ-yı asker recâsıyla ibkâsı husûsunda tedbîr üzre olduğu ma'rûz-ı dergâh-ı şehinşâh-ı Süleyman ve Sikender-nazîr serîr oldukda mîr-âhur-ı kebîr olan Şa'bân Ağa, ağa-yı ma'zûli Edirne'ye ihzâr için fermân ve irsâl olunup, hemân geldükde mukaddemâ fitneye bâ'is olmak töhmetiyle bilâ-tevakkuf katli fermân olunmağın mâh-ı Cemâziyelâhîr'in tokuzuncı gününde Edirne Sarâyı'nda vâkı' Demür Kapu hâricinde nazargâh-ı pâdişâhîde mıkraz-ı şemşîr ile câme-i hayâtı bürîde ve şâhsârvücûdından tünd-bâd-ı gasb-ı şehriyârî ile murg-ı revânı remîde kılındı ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı gününde Zağarcıbaşı Bodur Süleyman Ağa'ya kul kethudâlığı tefvîz olundu ve mâh-ı Receb'in on dördüncü gününde Rûm-ili kâdı-askerliği Seyyid Sun'îzâde azlinden, Bostanzâde Efendi'ye ve Anadolu kâdı-askerliği İsmetî Efendi azlinden, Bursevî Mehmed Efendi'ye tevcîh ü inâyet olunup, ber-mûceb-i fermân Dârü's-saltana'dan mahmiyye-i Edirne'ye azîmet eylediler ve mâh-ı mezbûrun on altıncı gününde, Kapucılar Kethudâsı Kadri Ağa'ya Silistre hükûmeti virilüp, selefi Vezîr Fazlı Paşa, ber-vech-i isti'câl Edirne'ye gelmesiçün hatt-ı hümâyûn gönderildi ve mâh-ı Şa'bân'un üçüncü gününde, Kapu Ağası Üskübli Ali Ağa vazîfe-i tekâ'üd ile taşra çıkarılıp, yerine Hazînedârbaşı Frenk Mehmed Ağa [19a] Kupu Ağası oldu ve mâh-ı mezbûrun yigirminci gününde Girid serdârı olan Vezîr Deli Hüseyin Paşa azl olunup, mezkûr Edirne'de rikâb-ı hümâyûna getürmek için hâssa-i Haseki Uzun İbrâhîm Ağa irsâl olunmağın paşa-yı mezbûrun yerine serdâr olmak için İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Kör Hasan Paşa Edirne'ye da'vet ve Âstâne-i sa'âdet kâ'im-makâmılığı Edirne Bostancıbaşı Koca Sinân Ağa'ya umûr-dîde ve ibâdu'llâhi nâfi' olmak mülâhazasıyla vezâretle inâyet buyuruldu. Ammâ mülâhazaya muvâfık çıkmayup nitekim karîben azlinde beyân-ı ahvâl olunur.

⁸⁵⁷ Bogaz Hisâr seferinden V : Bogaz Hisâr'ndan Y

Pâdişâh-ı âlî-hazretleri ecdâd-ı izâmları gibi cemî'-i umûr-ı şer'îyye ve örfîyyeyi vükelâ-yı devlet kullarına tefvîz buyurdıklarından gayrı ihkāk-ı hukûk-ı ibâdda kemâl-i ihtimâm-ı şâhânelerinden nâşî, halkın da'vâ ve nizâ'ların verâ-yı kafesden bizzât sem'-i şerîfleriyle istimâ⁸⁵⁸ ve keyfiyyet-i ahvâllerine vukûf u ittîlâ' içün fermân-ı hümayûnlarıyla Sarây-ı Edirne'de vâkı' dîvânîhâneye nâzır kalın dîvârı yarıdıp bir köşk ihdâs ve penceresine dahi kafes vaz' olundu ve Silistre'den ma'zûl Vezîr Fazlı Paşa mukaddemâ vârid olan fermân mücebince Edirne'ye vusûl buldukda, Yergögi nâm mahalde kışlamağa me'mûr iken Tuna'nın berü yakasında Ruscuk'da kışlayup, bilâ-özr şer'î fermâna muhâlefet-i hareketi ve Eflâk ve Boğdan üzerlerine azîmetde ihmâl üzre olduğu bâ'is-i izâ'at olduğundan gayrı, sâbıkâ Ağalar Vak'ası'nda vâkı' olan cürmüni hâtır-ı hümayûna getürmeğe dahi bâ'is olup, ziyâdesiyle mazhar-ı gazab-ı sultânî⁸⁵⁹ olmağın ba'de'l-habs mâh-ı Ramazân-ı şerîfin on birinci gününde kapu ortasında mahnûkan katl olunup, bu takrîble anın dahi vücûd-ı hâkîsi bir bâd-dâde-i sahrâ-yı fenâ oldu, *rahmetu'llâhi aleyhi vâsi'a*.⁸⁶⁰

Müverrih Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi ki, mukaddemâ şeyhü'l-İslâmlık pâyesiyile mahall-i cûlûsda Rûm-ili sadrı olup, ba'dehu ol makâm-ı refî'e terfî' olunmuşıdi. Ocak Ağalar Vak'ası'nda mezkûrların kolunda bulunmağla Sakız'a nefy olunup, ba'dehu Burusa'ya gelmiş idi. Müddet-i medîd ol mevzi'de ikâmet idüp, peygûle-güzîn-i ferâgat iken sene-i mezbûre Rebî'ülâhiri'nde emr-i irca'îye imtisâl ile civâr-ı rahmet-i Hakk'a intikâl eylediler ve yine sâbıkâ tâ'ife-i sipâhdan nev-zuhûr hısn fitnesinde kâ'im-makâm bulunup, mezbûrlara müsâ'adesi töhmetiyle Mağalkara'ya nefy olunan Dâmâd Vezîr Yûsuf Paşa dahi tekâzâ-yı ecel ile bedrûd-ı cihân-ı fânî ve terk-i ta'ayyüş-i zindegânî eylediler.

Zuhûr-ı sefer-i Erdel ve isâbet-i fitne ve katl-i Muhtesib Hasan ve Silihdâr

Ağa

Mukaddemâ Eflâk ve Boğdan voyvodaları sefer-i zafer-rehbere da'vet olundukda, Erdel hâkimi olan Rakofcioğlına dahi emr-i hümayûn gönderilmişıdi. Hükûmet-i mezkûre müstaķil krallık olup, cennet-mekân merhûm⁸⁶¹ Sultân Süleyman Han, Budun'ı feth idüp Nemçe ve Alaman memleketlerin tâlân u vîrân itdüklerinde, ol

⁸⁵⁸ istimâ' V : -Y

⁸⁵⁹ sultânî V : pâdişâhî Y

⁸⁶⁰ aleyhi vâsi'a V : aleyhi ve rahmetihi vâsi'a Y

⁸⁶¹ merhûm V : -Y

memâlik dahi musahhar ve meftûh⁸⁶² olup, hükkâm-ı taraf-ı Devlet-i Aliyye'den nasb olunmak üzere iltizâm-ı harâc eylemişleridi. İlâ haze'l-ân senede on beş bin altun harâc ve vüzerâ vü erkân-ı devlete vaz'-ı kadîm üzere hedâyâ ve pîş-keşlerin sâl-be-sâl irsâl idüp, Eflâk ve Boğdan voyvodaları gibi, biri fevt oldukça kânûn üzere yerine hâkim olıcak kimesne Âstâne-i sa'âdet tarafına mürâca'at idüp, üskûf ve sorguç virülüp ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'den bir kapucıbaşı ta'yîn olunup, makarr-ı hükûmetine iclâs itdirilürdi.

Hâlâ hâkim olan Rakofcıoğlu merhûm Sultân İbrâhîm Han'ın evâ'il-i saltanatda mansıb olup, bu zamâna değin hükûmetde idi. Vârid olan fermân-ı hümâyûna çendân iltifât itmeyüp, ömr-âmiz cevâblar irsâl ve firâr iden Eflâk ve Boğdan voyvodaları merkûme ilticâ eylemeleriyle, mezkûrları atabe-i ulyâyâ gönderüp ve “Kendin dahi, tecdîd-i hükûmet için, rûymâl-i südde-i saltanat idesin” deyü, def'a-i sâlisede irsâl olunan fermân-ı âlî-şâna dahi imtisâl itmemişidi. Bundan kat'-ı nazar *bi-hamdihi ta'âlâ* Eflâk ve Boğdan vilâyetleri kabza-i tasarruf-ı pâdişâhîye dâhil oldu ve gonca-i gül-zâr emn ü emân-ı nesîm-i zafer birle açıldı. Ammâ ol la'în-i melâ'în⁸⁶³ Rakofcıoğlu didikleri semen-i dîn-ı bî-dîn ve⁸⁶⁴ bed-nihâd mütenebbih ve⁸⁶⁵ mütenassih olmaduğundan cânib-i isyâna zâhib oldu⁸⁶⁶ ve mezkûr memleketlerden yine dest-i ta'addîsin kûtâh itmeyüp, ta'aruzdan hâlî olmamağla, “Edebinle⁸⁶⁷ hareket ve bu vaz'-ı nâ-hemvârdan kasr-ı yed eyleyüp eslâfın meslegine sâlik olasin. Şöyle ki, pendâr-ı nâ-sâzından ferâgat itmeyesin. Asker-i bî-şümâr ile vilâyetine varup, karârgâhın tîr-i idbâra emvâc-ı vilâyetin yağma vü târâc olunur” deyü, tekrâr kendüye tehdîd-nâmeler gönderilüp, te'kid-i bisyâr ve nesâyih-i bî-şümâr olunmuş idi. Ammâ gurûr-ı Fir'avnî ve tenemmür-i Nemrûdî⁸⁶⁸ ile da'vâ-yı istiqlâl ve istibdâda⁸⁶⁹ râğb ve mezheb-i ehl-i fesâda zâhib olup, nefy-i hukûk ve ya'nî avk-ı tarîkine sâlik ve cem'-i eşkıyâyâ mütehâlik olduğın muhbîr-i kelimât-ı fitne-engîz yazup, penbe-i gurûr kulağından ihrâc itmemekle Venedik seferi ol sene te'hîr olunup, Eflâk ve Boğdan ahvâline nizâm u istihkâm ve mezkûre gûşmâl ile ahz u intikâm için bi'l-âhire üzerine sefer olunmak iktizâ itmeğın, sene-i mezbûre mâh-ı

⁸⁶² ve meftûh V : -Y

⁸⁶³ la'în-i melâ'în V : la'în-i bî-dîn Y

⁸⁶⁴ semen-i dîn-ı bî-dîn ve V : kelb-i akûr Y

⁸⁶⁵ ve Y : -V

⁸⁶⁶ oldu V : olup Y

⁸⁶⁷ edebînle V : öyle Y

⁸⁶⁸ tenemmür-i Nemrûdî V : temerrüdî Y

⁸⁶⁹ istibdâda V : istibrâra Y

Recebi'nin üçüncü günü dârü'l-izz ve'n-nasr olan mahmiyye-i Edirne sahrâsında vaz'-ı hıyâm olunup, cem'-i asâkir-i nusret-me'âsir idüp, evvel-bahâr⁸⁷⁰ olmağla sahrâ-yı Edirne ordu-yı hümayûnla lâle-zâra dönmüşidi. Hattâ ol gün Moralı Abdi Paşa sâbıkâ Trablusşâm vâlîsi olup, ba'de'l-azl Mora'ya hâkim oldukda, zulm ü ta'addîsinden ciğer-hûn olan beş yüzden mütecâviz fukarâ dîvân-ı âlîde izhâr-ı tazallüm idüp, ihkâk-ı hak olunmadıkda, pâdişâh hazretlerine dahi birkaç def'a ref'-i ruk'a eylemişler idi. Vezîr-i a'zam olan Derviş Mehmed Paşa himâyesiyle vücûd bulmayup, mutazallimîn me'yûs u perîşân ve müşârûn-ileyh kemâ-kân ibkâ-yı hükûmet ile dâg-ber-belâ-yı dâg sitem-dîdegân olunmuş idi.

Bir kademe dahi musîbet olmak için, ol esnâda taleb-i mansıb ile Edirne'ye azîmet idüp, cerâ-yı i'mâl-i nâ-sezâsıçün sihâm-ı ciğer-dûz-ı kazâyâ nişân ve şemşîr-i ser-tîz ile bî-nişân oldu ve Gümülcine kışlasında olan yeniçeri vesâ'ir askerî tâ'ifesi gelüp Edirne'de ordu-yı hümayûna dâhil oldılar ve mâh-ı Ramazân-ı şerîfin on altıncı gününde zuhûrda cilve-ger olan havâdis-i ibret-misâl ve vekâyi'-i hayret iştimâldendir ki, bundan akdem envâ'-ı eltâf sadr-ı a'zam ile perverde ve esnâf-ı a'tâf düstûr-ı ekrem ile nevâziş-gerde olup ve Bozcaada fethinde ebnâ-i sipâhiyândan iken serdengeçdi ağası olan Nakkâş Hasan Ağa Bağdâdî, hizmet-i⁸⁷¹ İstanbul'da muhtesib ağalığı ihsân-ı bî-ser ü sâ mân iken tahsîl-i tecemmülât ile nâm u nişân bulup, azlinden sonra Edirne'ye gelmiş idi. Lâkin ol bî-sütûde encâm-ı tıynet-i dalâle ki, nihâd ve cibillet-i habâsed i'tikâdında mer-mûz u merkûz olan âsâr-ı şekâveti nihân-hâne-i mekrinden cilvegâh-ı nümûne getürmekle, henüz engûr havâdis-i gavra iken lâ-ya'kıl-arbede-i mestâne iden medhûşân-ı gulüvv ve gavgâ haberdâr olıcak, Mamak Köşkü karşusunda vâkı' vasat-ı ordu-yı hümayûnda Yigma-depe nâm mevzi'de igvâ-yı şeytânîle hevâsına tâbî' bir niçe nâkes-i mâder-zâd-ı şirret-nihâd eşkıyâyı tahrîk ve cem' idüp, âlet-i harb ile vezîr-i a'zam otağı önüne geldiler.

Kelimât-ı mâlâ-ya'nîye ictirâ idüp, mağlataya başladıklarında her cânibden istimâ' iden cem' olarak gavgâyı büyüdüp ve o makûle bî-hûş-reg cem'iyetine firîfte ve mağrûr olup, kelimât-ı türrehât-âmîz ve makâlât-ı fitne-engîz ile güft ü gû ve tergîb-i hücum ve gulüvde iken, Kul Kethudâsı Bodur Süleyman Ağa bilâ-kasd velâ-haber serdâr-ı sâhib-i devleti ziyâret tarîkiyle evveli geldüğü gibi, elli altmış nefer

⁸⁷⁰ evvel-bahâr V : evvel-bahâr-ı hüceste âsâr Y

⁸⁷¹ hizmet-i V : edâ-yı hizmet Y

yoldaşlarıyla gürûh-ı siyeh makarr-ı cem‘iyyetine râst gelüp, müşfikâne pend ü nasîhât bâbında birez söz söyleyüp, dimâg-ı sevdâ-zedeleri sevdâ-yı âşûb ve gavgadan muhtell olup, süveydâ-yı dîlde olan fesâd-ı garîziyye şerbet-i nasîhat ile ıslâh-pezîr olmaduğın mülâhaza eyledükde, “Velâ-yüslihu'l-attâr mâ-efsede'd-dehr”⁸⁷² deyü, sür‘atle vezîr-i a‘zamın otağ-ı gerdûn-medârına girüp, gürûh-ı enbûh cem‘iyyetin i‘lâm idüp, perîşân olmasının tedbîr ü tedârüki emrinde müşâvereden sonra, yine yoldaşlarıyla dâ‘ire-i cem‘iyyete gelüp, ser-halka-i encümen olan Nakkâş Hasan Ağa-yı zişt⁸⁷³-hûya hitâb buyurdılar ki, bed-hâh-ı dîn ü devlet olup, ibtâl-i hakk-ı veliyy-i ni‘met itmek vehâmet-i âkîbetden endîş-nâk olmıyan merd-i gâfil kârîdir **[19b]** ve sekre-i isyân ve neşve-i tuğyân ile bed-mest olanlar mu‘ammer olmaz ve emniyye-i a‘vân ve ensârî dîl-hâhları üzre müyesser olmayup, “Pîşânî-i hasâret-nişân hâline rakam-ı hasire'd-dünyâ ve'l-âhire nigâşte olmak mukarrerdir” didükde, hemân Muhtesib Hasan Ağa âvâz-ı⁸⁷⁴ bülend ile “Defter olunan istediğimizin biri dahi budur” deyü, gülbâng-ı Allah Allah ile hücum idüp, teber-pulâd-ı peykâne âyîne-i sîne-i kethudâ beği nişâne eyledükde⁸⁷⁵ pey-der-pey üç dâne okı beyâbâna⁸⁷⁶ atup, bi-hıfz-ı Hak-ta‘âlâ ve takaddesü hedef-i murâda birisi isâbet itmeyüp, hemân-dem celâdet ve şecâ‘at ile topus der-dest at sürüp, kelle-i bî-devletini darb-ı topus ile şikest idüp, serâsime vü perîşân-hâl iken girîbânına el urup, miyâne-i encümenden kenâra çıkarup, yoldaşları dahi iki be-nâm âdemi cem‘iyyet içinden meydâna çıkardılar. El-hâkk bu celâdet ü cür‘eti müşâhede eyleyenler en-güşt-ber-dehân-ı dem-beste ve hayrân oldılar.

Pes mezbûrları mukayyed-i vezîr-i a‘zam otağ-ı gerdûn-ı şükûhına müteveccih olup giderken, Silihdâr Ağası Mustafâ Ağa karşı gelüp, Muhtesib Hasan Ağa'yı ol hâlde göricek, “Bizim yoldaşımızdır virün, biz zabt ideriz” didükde, kethudâ beğ dahi “Bundan evvel zabt itmek gerek idün” deyü cevâb virdükde, Mustafâ Ağa tehevvr ile hizmetkârlarına mezbûr Muhtesib Hasan⁸⁷⁷ Ağa'yı halâs itmek için işâret eyledükde, cümleten hücum idüp ve kethudâ beğ yoldaşları dahi karşı varup şâtırın mecrûh itdüklerinde, sâ‘irleri dahi gavgadan el çeküp, Muhtesib Hasan Ağa ile hevâdârları vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı kadr-i iktidâr cânibine arz olundukda, cezâ vü sezâları her ne ise icrâ olunmak bâbında fermân-ı kazâ-imzâ vârid olup, vezîr-i a‘zamın otağı önünde

⁸⁷² “Zamanın bozduğunu (çürüttüğünü) attar düzeltebilir mi?”

⁸⁷³ zişt V : reşb Y

⁸⁷⁴ âvâz-ı V : -Y

⁸⁷⁵ eyledükde V : eyledüğü Y

⁸⁷⁶ Nüshalarımızın hepsinde “bâbâyâne” şeklinde yazılmıştır fakat anlamca “beyâbân” daha uygun düşmektedir.

⁸⁷⁷ Hasan V : -Y

refîkleriyle⁸⁷⁸ tû‘me-i şemşîr-i hûn-bâr⁸⁷⁹ ile cezâ vü sezâları virildikden sonra, yektâ-süvâr-ı meydân-ı fütüvvet a‘nî⁸⁸⁰ kethudâ beğ gürûh-ı pür-demdeme cem‘iyyetine varup, mezkûr Hasan Ağa ile yek-dil olanlara cezâ-i mâ-fi'z-zamîrleri virilüp, hil‘at-ı âferîne bedel, kefen-i nefrîn ilbâs eyledikleri ebnây-ı sipâhiyân istimâ‘ itdüklerinde, her biri bir tarafa firâr ve cem‘iyyetleri ferâğ-ı hâtırları gibi perîşân ve târumâr oldu.

Mezbûr Silihdâr Ağası Mustafâ Ağa’nın dahi mezkûrlar ile ittifâkı zâhir olmağla, erâzile sâhib çıkdığıçün evzâ‘-ı nâ-sütûde mukâbelesinde anın dahi cezâsı virilmek içün huzûr-ı pâdişâhiye⁸⁸¹ götürilüp, otağ-ı hümâyûn önünde boynı uruldu ve Girid Serdârı olan Vezîr Kôr Hasan Paşa dahi min-ba‘d Edirne’de meks itdirilmeyüp mahall-i me‘mûra yollandı.⁸⁸²

Serdârî-i Vezîr-i a‘zam Köprülü Mehmed Paşa be-cânib-i memâlik-i Erdel ve feth ü teshîr-şuden-i kal‘a-i Yanova ve Şebeş ve Lugoş

Tatar Han-ı zî-şân Mehmed Giray Tatar ve Kazak askeriyle mu‘accelen hareket ve Erdel üzerine azîmet eylemesiçün, hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûn irsâl olundukdan sonra, mâh-ı Ramazân-ı mübârekün⁸⁸³ yigirmi ikinci gününde pâdişâh-ı gerdûn-vakâr ve şehinşâh-ı âlî-tebâr hazretleri otağ-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl buyurup, vüzerâ-yı Âsaf-re‘y ve ümerâ-yı saff-ârây alayların ve piyâde vü süvâr ictimâ‘ın i‘lâm ve elviye mâh-çelerin iltimâ‘ın temâşâ buyurup, şükr-i Bârî tarîkine cârî olup, mecmû‘ asker-i zafer-rehbere istimâletler ve nasîhatler ve câhid ve umûmın âyât-ı cihâdda olan mevâ‘id-i ilâhiyye mefhûmın i‘lâm ü ifhâm buyurduklarından sonra, Vezîr-i a‘zam Köprülü Mehmed Paşa’yı otağ-ı hümâyûna da‘vet ve gelüp, pâye-i serîr-i a‘lâyâ bâ‘de’r-rûymâl, asâkir-i İslâm-ı nusret-encâma serdâr ve⁸⁸⁴ sipehsâlâr nasb itmeğın, hil‘at-ı fâhire ile semmûr kürk ilbâs ve esyâf-ı fâtihâtü'l-eknâfdan bir kabza murassa‘ şemşîr-i adû-tedmîr kuşadup ve iki mücevher otâga-i hurşîd-i leme‘ânî ser-müfâharetine erzânî buyurup ve yine mezîdin inâyet-i aliyye-i hüsrevânîlerinden miyânlarına incü ile tezyîn olunmuş, tırkeş-bend itdiler ve cümle sefere me‘mûr olan kullarına dahi kânûn-ı kadîm üzre umûm hil‘atları ilbâs ve rikâb-ı hümâyûnlarında kâ‘im-makâmlık mansıbı

⁸⁷⁸ refîkleriyle V : -Y

⁸⁷⁹ hûn-bâr V : -Y

⁸⁸⁰ fütüvvet a‘nî V : -Y

⁸⁸¹ huzûr-ı pâdişâhiye V : huzûr-ı pâdişâh-ı âlî-nijâd hazretlerine Y

⁸⁸² yollandı V : irsâl olundu Y

⁸⁸³ Ramazân-ı mübârekün V : Ramazânü'l-mübârekün Y

⁸⁸⁴ ve V : -Y

Budun'dan ma'zûl Vezîr Urus Sarı Ken'ân Paşa'ya ihsân ve serâsere-duhte semmûr kürk ile dil-şâd buyurdılar. Ba'dehu vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem bu feth ü firûzî mukadder ve rûzî olmak du'âsın alup, enâmîl-i yed-i feyyâz-ı sultân-ı adlî şifâh-ı ikrâm ile takbîl ve iltisâmdan sonra vedâ' idüp, otağına vardı ve eğlenmeyüp umûm asâkir⁸⁸⁵ ile recâ-yı müsâ'ade-i sâ'id-i tevfiķ ile azm-i tarîķ idüp, Erdel üzerine revâne vü azîmet eyledi. Kat'ı-merâhil ve tayy-i mesâlik iderek ve alemler lisân-ı hâl ile *nasrûn-mine'llâh*⁸⁸⁶ âyetin tâlî⁸⁸⁷ ve bayraklar nesîm-i zafer birle mütevâlî olup, bu üslûb-ı mergûb üzre mâh-ı Şevvâl'in yigirmi üçüncü günü, cümle asker-i İslâm ile Belgrad sahrâsına vusûl ve vaz'-ı hıyâm nüzûl olundu. Menzil-i mezbûrda han-ı âlî-şân haberine mutarassıd olmağla on beş gün ikâmet olundu.

Edirne sahrâsından hareket olunmazdan mukaddem han-ı âlî-şân kıbeline ve Özi Beğlerbeğisi Abdülkâdir Paşa tarafına ve Eflâk ve Boğdan voyvodaları câniblerine hatt-ı hümayûn ve evâmîr-i aliyyeler gönderilüp, “Evvel-bahârda her biriniz cem'-i kesîr ve cemm-i gafîr ile hareket ve Erdel memleketine bir gün evvel azîmet ve uğur-ı hümayûnda sarf-ı kudret eylesüz” deyü, muhkem tenbîh ve işâret-i bâ-beşâret⁸⁸⁸ olunmağın, evvelâ han-ı âlî-şân hazretleri bî-hadd u bî-pâyân niçe bin Tatar-ı adû-şikâr ve Kazak-ı bâ-ittifâk ile makarr-ı hükûmetinden nehzat ü hareket eyleyüp, me'mûr olan mîr-i mîrân u ümerâ dahi zamân-ı yesîrde bir araya gelüp, cem'iyet-i tâmmе ile yürüyüp, Eflâk sınırında olan boğazdan duhûl eyledikleri haberin, Belgrad'dan ılgâr ile irsâl olunan Tatar Süleyman Ağa'nın peyâm-âveri geldiği gibi, mâh-ı Zi'lka'de'nin yedinci gününde Belgrad sahrâsından hareket ve Tuna üzerine sekiz günde bünyâd olunan cîsr-i azîmin üzerinden mürûr ü ubûr olunup, Karşu Porçu nâm sahrâda madreb-i hıyâm nüzûl ve⁸⁸⁹ ârâm olundu. Hakkâ ki, bu cîsr bir cisrdir ki, zîr-i pûline tâk-ı sipîhr-i nîl-günde nehr-i mecerre cereyân u feyezân eylediği zamândan berü, sebbâh-ı muhît-i gerdûn-ı hezâr-çeşm Süheyl-i envâr ile görmüş değildir ve seyyâh-ı sahrâ vü hâmûn bunun gibi cisrin mislin veya vasfın mu'âyene itmiş ve işitmiş değildir. Bir başından bir başına tokuz yüz adım tûlî ve iki araba yan yana geçer arzı çekdirir gibi ve mavna cürminde transe ve⁸⁹⁰ tonbaz üzerinde cedîd kerâsteler⁸⁹¹ ile ta'biye ve terkîb olunup

⁸⁸⁵ asâkir V : asâkir-i İslâm'la Y

⁸⁸⁶ “Yardım Allah'tandır”. (Kur'an, 61/13)

⁸⁸⁷ tâlî V : nâlî Y

⁸⁸⁸ işâret-i bâ-beşâret V : işâret Y

⁸⁸⁹ ve V : -Y

⁸⁹⁰ transe ve V : -Y

⁸⁹¹ kârâsteler V : kâresteler Y

müstahkemü'l-etrâf ve mümeħhedü'l-eknâf olduğundan gayrı cânib-i şarkîsinde iki sâ'atlik yol miķdârı eşcârı birbirine pîçide çengelistan olup, reh-güzârı olmamağla niçe bin re'âyâ ihsâr ve kat'-ı eşcâr iderek bir şâh-râh îcâd olundu ki, safâ-yı derûn ile bî-müzâhame asker-i İslâm cümle mürûr idüp, hiçbir ferde zarar vâkı' olmadı. Hattâ bundan akdem Prakin ile Yagodine menzilleri beyninde nehr-i Morova, bir nehr-i azîm olup, bî-kantara âyende vü revende sefâyin ile mürûra muhtâc idi.

Serdâr-ı a'zam cidârına nüzûlünde kayıklar ile asker-i bî-şümâr ubûr-ı gayr-i müyesser olmağın, emr idüp nehr-i mezbûr üzerine dahi tokuz sanduk ve her sanduk kırkar arşûn ve her iki sanduk beyni dahi kırkar arşûn ve her sanduka biner araba taş vaz' olunup ve bu sanduklar üzerine bir cîsr-i vasî' bünyâd ve zamân-ı kalîlde husûle karîn ve reh-güzâr-ı ehl-i dîn oldı ve cîsr-i mezbûr kurbunda muhâfaza hizmetiçün müstevfâ ve mu'âf re'âyâ ta'yîn buyurup, eser-i azîm eyledi ve bundan mâ'adâ Arat kal'ası kurbunda vâkı' nehr-i Muriş ki, Erdel dağlarından gelür geçer. Ol nehr-i azîmin üzerinde dahi zamân-ı yesîrde bî-mesel ü mânend cîsr-i tavîl bünyâd olunup, kurbunda kasaba îcâd ve cevâmî' ve mekteb imâret buyurup, ol memerr-i muhavvifi câyü'l-emn ve'l-emân eylediler ve bunun emsâli sular ve bataklık yerlerde cisirler peydâ ve âbâdân buyurup, ebnâ-i sebîlün hayr du'âsına bâ'is olup, ilâ-yevmi'l-kıyâm hayrât ü hasenâtı elsine-i hâss u âmda mezkûr olıcaktır.

Andan dahi umûm ordu-yı hümâyûnla kalkup Pançova sahrâsına vusûl ve nüzûl olunup, umûm zahîresi Belgrad'da asâkir-i İslâm'a⁸⁹² tevzî' ve taksîm oluncaya değin, mahall-i mezbûrda beş gün ikâmet olunup, ol maslahat dahi husûle karîn oldukdan sonra, mâh-ı mezbûrun on ikinci gününde Pançova menzîlinden dahi rihlet idüp, kat'-ı merâhil iderek, Temeşvar sahrâsına vusûl ve darb-ı hıyâm nüzûl olundu. Mahall-i mezbûrda dahi iktizâ-yı hâl ile altı gün tavakkuf esnâsında Budun Beğlerbeğisi Vezîr Ken'ân Paşa mükemmel kapısı halkı ve eyâleti ve eyâletinde olan ümerâ-yı serhadd-i asâkir-i bî-şümâr ile dâhil-i ordu-yı gerdûn-şükûh itmeleriçün vârid olan fermân-ı âlî-şân mûcebinece leşker-i memâlikistan ve kişver-küşâ ve dilâverân-ı düşmen-şiken meğerkî, [20a] ârâ ile dâhil-i serhadd-i a'dâ⁸⁹³ oldukdan sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci gün andan dahi göçilüp, nâgâh bir merhaleye râst gelindigi su cüst-cû olundu, bir katre bulunmadı. Havâdis-i eyyâm gibi sahârî vü berârîsi bî-encâm ve rûz-ı hicrân gibi

⁸⁹² asâkir-i İslâm'a V : asâkir-i ehl-i İslâm'a

⁸⁹³ a'dâ V : a'dâ-i bî-dîn Y

ol deşt ü hâmûnun pâyânı bî-girân idi. *Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* ahsen-i hâl ile mürûr [u] ubûr olunup, ol mahalde vâkı' kilid-i memâlik-i küffâr olan Yanova nâm kal'a-i metîn ü üstüvâr ki, merhûm Sultân Süleyman Han Nemçe ve Alaman seferlerine irhâ-i inân buyurdıklarında mülhak-ı memâlik-i Osmânî ve dâhil-i zabt-ı memâlik-i sultânî olmuş idi. Devr-i sultân Mehmedî'de de zuhûr iden Macar seferleri gâ'ilesinde bir tarîkle küffâr iline düşüp, ihmâl-i hükkâm-ı serhad ile bu zamâna değin ellerinde kalmış idi.

Mukaddem kal'a-i mezkûrenin feth ü istihlâsı ehemmiyetli olmağın, sene-i mezbûre mâh-ı Zilhiccesi'nin guresi günü Yanova kal'ası sahrâsına vusûl ve ol taraf-ı şehre madreb-i hıyâm nüzûl olunup, esnâf-ı sipâh ve leşkerden rûy-ı zemîn nümûne-i mahşer-nişân oldu. Ammâ kal'a-i mezbûre miyân-ı şehirde kamer-i vasat-ı hâlede ve merkez-i muhît-i dâ'irede olduğu gibi vâkı' olup, ya'nî ki, sâha-i şehir-i mezbûr-ı eşcâr gûnâ-gûn ile müzeyyen olmağla muhâsara-i hisâr düşvâr deyü, bir gün evvel ümerâdan ba'zısı firâvân asker ile mukaddemetü'l-ceyş gönderilüp, sa'bül-mürûr olan eşcâr ve büyüti ihrâk olundu ve etrâf u civârını nehb ü gâret ve yağma⁸⁹⁴ olundukdan sonra, ta'yîn olunan beğlerbeğiler ale'l-fevr varoşı dahi ihrâk bi'n-nâr idüp, kal'adan mâ'adâ şenlikden eser komadılar.

A'dâ-yı bed-fi'l taşraya çıkmağa iktidârları olmamağla kal'aya tahassun idüp, âmâde-i harb ü kıtâl olmuşlar idi ve han-ı âlî-şân hazretleriyle olan leşker-i Tatar-ı bî-şümâr ma'hûd-ı boğazdan duhûl eylediklerinde Rakofcioğlu didikleri bed-necib⁸⁹⁵ ü bed-nihâd boğaz ağzına vâfir kâfir gönderüp, reh-güzâr-ı mücâhidîn olan derbendleri sedd-i âhenîn-i tîğ-i kîn ile bend idüp, kendüsi ve yanında müctemi' olan dûzahiyân ile baş göstermeyüp, deşt-i dehişt-efzâda⁸⁹⁶ ser-gerdân ve hâmûn-ı tâkat-fersâda nâlân olup, ihtifâ eylemiş idi.

Pes cünûd-i Tatar, hûnhâr-ı küffâr-ı füccârın takayyüd itdükleri tâburların⁸⁹⁷ bozup mevcûd olan eşrâr-ı⁸⁹⁸ neheng-şemşîre garrâ ve bâyeste-i belâ idüp, ve'l-hâsıl boğaz-ı ma'hûddan Varat kal'asına gelince ma'mûr u âbâdân olan kılâ' u kasabâtı ve

⁸⁹⁴ yağma V : yağma vü talan Y

⁸⁹⁵ bed-necib V : bed-necat Y

⁸⁹⁶ deşt-i dehişt-efzâda V : deşt-i efzâda

⁸⁹⁷ Tatar, hûn-hâr-ı küffâr-ı füccârın takayyüd itdükleri tâburların V : Tatar-ı bîşümâr, hûn-hâr-küffârın tâbur-ı menhûsların Y

⁸⁹⁸ eşrâr-ı V : eşrâr-ı küffâr-ı hâksâr Y

kurâ vü bilâdı hâkile⁸⁹⁹ yeksân ve âteş-i kahr ile sûzân olup, ahâlîsi cümleten lokma-i ejder-kazâ ve esîr-i zencîr-i anâ oldılar.

Muhâsara ve feth-i kal‘a-i Yanova ve nasb-ı kral-ı cedîd-i Erdel ve teslîm-i mefâtih-i kılâ‘-ı Şebeş ve Lugoş

Çün Yanova kal‘ası altına gelindüğü günün irtesi gice kal‘a-kân⁹⁰⁰ ve burc-efgen bâr[û-]şiken ejderhâ-peyker toplar hisâr-ı mahsûr kurbuna gerdûneler ile nakl olunup ve mevâzi‘-i lâzîmede kurulup ve dergâh-ı âlî yeniçerileri dahi etrâf-ı hisâra fermân-ı Âsaf üzre üçer kat metrisler idüp, nısfü'l-leyle değin hâzır u âmâde ve herkes gediginde karâr-dâde kılındıktan sonra, muhârebe vü mukâteleye müheyyâ oldılar ve yürimeğe kâbil olan yerlere ümerâ-yı zevîl-ıktidâr ile tûfengciler vaz‘ olunup, havâlîsi her vechile muhâsara ve burc-ı bârûy-ı kal‘ayı zîr ü zeber ve adû-yı bed-ahlâkı tu‘me-i şemşîr ve hançer itmek için sabâha muntazır oldılar. Ale's-sabâh küffâr-ı hâksâr burc u bârûdan taşraya ilkâ-yı nazar eyledikde, etrâf ü cevânib-i hisârı asker-i firâvân deryâ-misâl ile ihâta ve mahsûr olduğın göricek, hisârîlerin akdâm-ı içdâmları dolaşdı ve dizdârlarının efhâm ü evhâmları şaşdı ve istîlây-ı ru‘b u hirâs ile bî-hûş ve hücûm-ı havf u haşyet ile deng ü medhûş olup, vâsıl-ı sâhil-i necât olmağla, kal‘ayı teslîm eylemekden gayrı çâre bulmadıkların bildiler, egerçi kal‘ayı istihkâmda ihtimâm-ı tâm itmişleridi.

Lâkin serdâr-ı a‘zam ser-pençe ormanın netîcesi rence ve cism-i nâ-tüvânların esîr-i şikence itmeden gayrı fâ‘ide fehm itmeyüp, baht-ı mâder-zâdıyla mukâbele ve sipâh-ı encüm-a‘dâ ile mücâdele, kûhla kâhın müsâdemesi gibi muhâl ve Şahin ile güncişk mu‘ârazası gibi mahz-ı hayâl idüğün bilüp, tesâkut-ı burûc ve infirâc-ı fûrûc olmadan, hemân ol gün ki, mâh-ı mezbûrun üçüncü günidir, burc-ı bedene beyâz bayrak diküp, recâ-yı amân ile birkaç nâmdâr âdemlerin serdâr-ı âlî-cenâb savbına pey-gâm-ı darâ‘at birle gönderüp, istîmân ve kal‘ayı teslîm ve kabûl-i fermân idüp, kal‘a kapudanı vesâ‘ir rû‘esâ-yı küffâr tazarru‘ u zârî ve arz-ı i‘tizâr-ı hâksârî itdüklerinde, *el-avf vu zekâtü’z-zafer*⁹⁰¹ mazmûnı üzre karîn-i rızâ-yı vezîr-i sûtûde seyr olup, ol gün ahşâma değin çıkmak şartıyla emân virildi.

⁸⁹⁹ hâkile Y: hâke V

⁹⁰⁰ Tüm nüshalarda “kan” olarak yazılmıştır.

⁹⁰¹ “Af zaferin zekatıdır”.

Ammâ akvâl-i sahîh üzre⁹⁰² üç güne değin hisârı tahliye ve ehl ü iyâllerin ve mâl ü menâllerin alup, âher diyâra nakl etmek üzre cerîde-i mes'ûl ve harîta-i emânîlerine kalem-i emân ve rakam hemân çekilüp ve ellerine amân-nâmeleri virilüp, üç günden sonra kal'adan çıkup, diyâr-ı küffâr tarafına revâne oldılar ve kal'a-i mezkûre musahhar u mazbût olup, memâlik-i a'dâyı nehb ü gâret için esnâf-ı leşkere ruhsat virilüp, gürûh gürûh o fırka-i mekrûha havâle kılındı. *Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* bî-ceng ü cidâl kal'a-i mezbûre feth olunduğı müjdesiyle serdâr-ı a'zam telhîsci Merzifonî Kara Mustafâ Ağa'yı Edirne'de rikâb-ı hümayûna⁹⁰³ irsâl eyledi. *Bi-inâyeti bî-illet-i Perverd-gâr* ol hisâr-ı üstüvâr dârü'l-harb iken dârü'n-nasr oldu ve âşiyân-ı yevm-i dalâl iken lâne-i şehbâz-ı İslâm ankâ-bâl oldu ve sadâ-yı bed-âvâ-yı nâkûs-ı menhûs yerine gülbâng-ı nâmûs-ı Muhammedî bedel kılınup, nevây-ı hoş-edâ-yı ezân ile âzân-ı⁹⁰⁴ ehl-i îmân pür olup, derûn-i hisâr ve şehirde olan kenâyis-i asnâm bed-endâmdan tahliye ve encâs-ercâsın ve seniyyeden tenkîh olunup tarh-ı müşrikîn-i bî-dîn cümleten tagyîr olup, vaz'ı mahârîb ü menâbir-i İslâmiyye ile deyr ü künişt nümûne-i heşt-behişt olup, habbezâ gülgeşt-i kûh ve deştî ferâh-bahş-ı ins ü cân ve mesîre-i bâğ u râgı, ârâmgâh-ı dil ü cândır. Fezâ-yı sahrâsı ve letâfet-i âb u hevâsı reşk-i riyâz-ı firdevs ve hıyâz-ı mâ-i ma'în ve nesîm-i tesnîm der-tenessüm-i hevâsı tıynet-i cemâda nefh-i rûh eyler ve terennüm-i murgân hoş-elhân-ı sagîr-i dil-kûşâsın devâ-yı dil-i mecrûh eyler ve etrâf u eknâf cûy-bâr-ı menâhil ve mevârid-i çemen-sârdan⁹⁰⁵ *Cennâtin tecrî min tahtihe'l-enhâr*⁹⁰⁶ evsâfını âşikâr eylemiştir, *el-hamdüli'llâhi ta'âlâ* himmet-i hüma-hemtây-ı hâkân-ı cem-iiktidâr ve bezl-i kudret-i Âsaf-ı gerdûn-vakâr ile böyle bir mülk-i pür-emânî ve emân-ı ehl-i îmâna nasîb oldu ve müceddeden kal'aya dizdâr ve müstahfazîn ta'yîn olunup, süvâr ü piyâde asker yazulup, muhafazasıçün dergâh-ı mu'allâ yeniçerileriyle Temeşvar beğlerbeğisi olan Çengizâde Ali Paşa ve eyâlet askeri ve Budun Beğlerbeğisi Vezîr Ken'ân Paşa ve ümerâ-yı etrâf ta'yîn buyurılıp ve etrâf u eknâf-ı kal'ada olan re'âyâyâ envâ'-i nevâziş ve istimâletler virilüp, her biri yerlü yerinde karâr eyleyüp, sâye-i zıllu'llâhdaistirâhat u ârâm eylediler.

Ve kal'a fethinden sonra ol kişverde mütemekkin olan ban ve nemeş ü kılamar ve re'âyâ mâ-ale'l-cümle kibâr u sigârdân gelüp, turuk-ı ubûdiyyet-i Devlet-i Aliyye'yi

⁹⁰² üzre V : ile Y

⁹⁰³ rikâb-ı hümayûna V : rikâb-ı hümayûn-ı mülûkâneye Y

⁹⁰⁴ âzân-ı V : -Y

⁹⁰⁵ çemen-sârdan V : çemen-zârdan Y

⁹⁰⁶ "İçinden ırmaklar akan cennetler vardır". (Kur'an, 2/25 ; 5/12 ; 48/17 ; 22/23)

ribka-i rakabe-i itâ'at itmek zimmetlerine lâzım iken, ol mel'ûn-i cehûd-ı semen-i dîn-i ma'hûd igvâ ve igrâsıyla deşt ü hâmûn ve tilâl ü cibâle perâkende vü perîşân olduklarından gayrı, dest-i cür'et ü cesâreti dırâz ve dâmen-i isyânı hırs u âz, serdâr-ı zafer-gulâm emriyle piyâde vü süvâr yigirmi bin miqdârı asker-i cerrâr gayr[dan] firâr-ı sitâre enbûh-ı süreyyâ-gürûh seyl-i nehîb-i deryâ-şükûh ol tuğât-ı bed-nihâd-ı mütemerridîni dâ'ire-i itâ'at ve ubûdiyyete getürmek içün aktâr u emsâra irsâl olundılar.

Anlar dahi nesîm-i feth ü zafer gibi etrâf u eknâf-ı memâlike pûyân olup, ele giren ricâl ü nisvân u sıbyânı esîr ü hasâret ve mâl ü menâlleri yağma vü gâret olundı ve deşt ü sahrâda bî-hesâb sûtûr u devâbb ellerine girüp, tamâm mertebe ol nevâhî leked-kûb-ı sitem-i semend levend olıcak envâ'-i ganâyim ile muğtenem oldukları hâlde girü avdet idüp, mecmû' askere gelüp, mülhak oldılar ve Macar tâ'ifesinin bedî'ül-cemâl letâfet ü sabâhatde bî-misâl bir gonca-dâl hilâl-i ebrû ve bâdem-çeşm, teng-dehân, nesrîn-rû, yâsemîn-ber, lâgar-miyân, ferbiş-sürîn-i kenîzek-gân matbû'-endâm-ı perî-çihre-i gılamân-ı dil-ârâmları mücâhidîn-i dîn eline girdi.

Felekden her gâzî kâm olup, dâd vakti virdiler ve ol merdûd-güzâr zahm-hürde gibi gürîz yolın tutup, yanında olan Macar fişârisiyle terk-i diyâr itmeğin, tekrâr fiten-i mütenevvi'a ve feterât-ı mütetâbi'anın adem-i vukû'ı içün tasarrufunda olan kal'asın kabza-i tasarrufa getürmek niyyetiyle asker-i mûr-şümâr ile ol tarafa azîmet olunmak üzere han-ı âlî-şân tarafına mektûb irsâl olundı. Anlar dahi sem'an ve tâ'a[ten] deyü, teşmîr-i sâ'it himmet-i dâmen-gayreti der-miyân idüp, tekrâr habere müterakkıb idiler.

Bir rivâyet de, han-ı âlî-şân⁹⁰⁷ iki yüz binden mütecâviz Tatar ve Kazak [20b] askeriyle boğazdan geçüp, dâhil-i serhadd-i adû-yı bed-ahlâk oldukda, uğradıkları yeri yağma vü tâlân ve ahâlîsinin kimin esîr ve kimin dahi bî-cân iderek, la'în-i merkûmın makarr-ı hükûmeti olan Belgrad-ı Erdel nâm şehre vusûl buldukları gibi, ale'l-fevr Kazak askeri top u tüfenge bakmayup kal'anın altına girdiler. Üç sâ'at miqdârı harb ü kîtâl ve ceng ü cidâl mümtedd olmadın, nerd-bânlar ile bâlâ-yı hisâra su'ûd idüp, ebvâb-ı şehri güşâde eylediklerinde nehb ü hasârete âmâde olan asker-i Tatar fevc fevc duhûl idüp, zîr ü bâlâ-yı şehri kûşe-be-kûşe yağma ve ahz-ı tefârik-i bî-nazîr ü girân-bahâdan tahsîl-i gnâ eylediler.

⁹⁰⁷ han-ı âlî-şân V : han-ı âlî-şân hazretleri Y

La‘în-i bî-dîn ol câniblerde karâr idemeyüp, Nemçe serhaddine karîb bir kal‘ay-ı metîneye deġin firâr eylemişidi. Kalan askerî nâmında olanları dahi serdârları olmaduġından pâydâr olmayup, sa‘bü'l-mürûr kûhistanlara ilticâ eylediler. Memâlik-i mezkûre bî-sipâh-ı serdâr olmak ile dilâverân-ı kâr-güzâr ve Tatar-ı adû-şikârlar bî-havf u haşyet târâc u hasâret idüp, ekserin tû‘me-i tîr-i şemşîr ve ehl ü ıyâllerin esîr eylemekle ta‘addî-i leşkerden re‘âyâ nâmında olanlar muztarr olup, itâ‘at-i inkıyâd ile arz-ı tezellül ve inkisâr ü recâ-yı amân ile ordu-yı nusret-medâra vâsıl olduklarında recâları karîn-i kabûl olup, kelimâtları mesmû‘ ve yaġma-gerân memnû‘ oldukdan sonra, Rakofcioġlı'nın defterdârlıġı hizmetinde olup, Yanova hükûmetinin banı olan Barçay Akoř⁹⁰⁸ nâm zımmî tarafından mektûb ile âdemi gelüp, mefhûmında kar‘-ı bâb-ı istîmân ve huzûr-ı Âsaf-devrâna gelüp, kabûl-i ubûdiyyet içün izn-i ruhsat recâ itmiş, istid‘âsı hîz-i kabûlde vâkı‘a olmaġla amân-nâme virilüp gönderildi ve ol dahi meşyen ale'l-vech huzûr-ı Âsaf-gerdûn iktidâra gelüp arz-ı ubûdiyyet ve izhâr-ı rıkkıyyet eylemekle hil‘at-ı fâhire ilbâs olunup, akrânı beyninde imtiyâz buldı.

İstihkâm-ı sulh be-memâlik-i Erdel ve ta‘yîn-i mübâşir-i mükâleme Ken‘ân

Paşa[-yı] vâlî-i Budun

İklîm-i Erdel, hâkime muhtâc olmaġla bundan akdem, Erdel vilâyetinin üç millet a‘yânı tarafından vekîlleri ile gelen memleketin vekîli ve banı olan mezkûr Barçay Akoş nâm kâfir memâlik-i Erdel'e hâkim nasb olunup ve müzâkere-i umûr vâlî-i Budun Vezîr Ken‘ân Paşa'ya havâle olundu.

İbtidâ meclisinde iki taraftan sâdır olan su‘âl ve cevâb mukarrer idi. Andan sonra birkaç def‘a dahi akd-i meclis olunup, Erdel hükûmeti Rokofcioġlı nâm hâ'inün⁹⁰⁹ üzerinden ref‘ olunmaġla, yine mukarrer olmak şübhesiyle re‘âyâ vü berâyâyâ ihtilâl düşüp, âkıbet cümle sefer-i hümayûnda olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân-ı fehâm ve ümerâ-yı zevi'l-ihtirâm ve yeniçeri ocaġının ihtiyârları ve altı bölük halkı vesâ'ir pîrân-ı kühen-sâl ve mücerribü'l-umûr ve'l-ahvâl ve serhaddin a‘lâ vü ednâsı bilür ihtiyâr âdemleriyle dîvân-ı âlî tertîb olunup, müşâvere olundukda mezbûr Barçay Akoş'dan sulh ve vâlî vü hükûmete âheri âdem olmamaġla ve iklîm-i Erdel'e kral ta‘yîn olunmak üzere karâr virilmeġin üçüncü günden sonra dîvân-ı âlî kurulup, sagîr ü kebîr ve vâzî‘ ü refî‘ hâzır olup, mezbûr ban ve yanında olan banlar ve nemeşler ile dîvâna gelüp ve

⁹⁰⁸ metinde “Barça Yakoş” şeklinde yazılmıştır. Orjinali “Barcsay Akos” dur.

⁹⁰⁹ hâ'inün V : kâfirün Y

kânûn-ı kadîm üzre şerâ'it-i ri'âyet takdîm olunup ve banın akl ü fikri pesendide olunduğundan gayrı, Erdel vilâyetinin virgüsü olan senevî on beş bin altun harâcının üzerine yigirmi beş bin altun dahi zamm olunup, beher sene kırk bin altun harâc virmeğe ta'ahhüd idüp ve bu sefere kendüler bâ'is olmağla imdâd-ı masraf için Hazîne-i âmiyeye ancak bu sene bin kîse akça virmeğe⁹¹⁰ müte'ahhid olup ve mukaddemâ Temeşvar vâlîleri tarafından zabt olunup, her sene haremeyn fukarâsına üç bin beş yüz altun tahsîl olunurken, tagallüben zabt eyledikleri Şebeş ve Lugoş nâm iki kal'ayı içinde olan topları ve cebehânesiyle ve cümle etrâfında olan köyleri ile virüp, serhad köylerinde her ne kadar devlete tâbi' olmuş ise ve her ne kadar az re'âyâ gitmiş ise cümlesin girüye virmek üzre ahd ü şart idüp ve tarafeynden rızâ vü karâr-dâde oldukdan sonra düvel-i cem'iyete cümlelerin ittifâkıyla mezkûre Erdel hükûmetine kaftân giydirölüp, mu'tâd olan sorguç dahi başına takılup faysal virildi.

Budun Vâlîsi Vezîr Ken'ân Paşa ile banın akd-i meclis idüp eyledikleri su'âl ve cevâblardır

Evvelâ: Varat kal'ası tahliye ve taraf-ı pâdişâhîye teslîm olunmak ve Şebeş ve Lugoş ve Frenc yerleri dahi memâlik-i mahrûsa-i pâdişâhîye ilhâk olunup, "Ol semtden hudûd vaz' olunmak aksâ-yı murâd-ı hümâyûndur ve bu maslahat böyle olmak gerekdir" deyü, hitâb olundukda cevâblarında, emr sâhib-i fermânındır. Memleket-i Erdel cümlesi şevketlü azametlü pâdişâhımız hazretlerinin mülk-i mevrûsı ve re'âyâsı harâc-güzâr ra'iyyeti ve bir eli bağılu kullarıyuz. Lâkin merhûm Sultân Süleyman Han hazretlerinin⁹¹¹ zamân-ı şerîflerinde Erdel fukarâsına inâyet u ihsân buyurılan ahidnâme-i hümâyûnda, "Min-ba'd Erdel vilâyetinden kal'a ve toprak taleb olunmaya" deyü, kavî ü karâr olunduğın mestûr olunmağla bu âna gelince, bu makûle nesne teklîf olunmaduğundan mâ'adâ Şebeş ve Lugoş re'âyâsından Medîne-i münevvere için her sene üçer bin beş yüz altun tahsîl olunup, hazîne-i pâdişâhîle irsâl oluna geldiği vükelâ-yı devletin mâ'lûmlarıdır. Bu kal'alar ve toprak için yerden göge dek recâ vü minnet ideriz ki, bu kullarına merhamet buyurılıp, kâdir olmaduğumuz ecilden teklîf olunmaya. Zîrâ virürüz disek dahi sonra cevâbın uhdesinden gelmeğe kâdir olmayacak hatâ itmiş oluruz ve zikr olunan kal'a ve toprak virildiği sûretde, Rakofcioğlu hâ'in ve etrâfımızda olan cümle millet-i Nasâra üzerimize hücûm idüp güldürmek iktizâ ider. Umarız ki

⁹¹⁰ ta'ahhüd idüp ... akça virmeğe V : -Y

⁹¹¹ merhûm Sultân Süleyman Han hazretlerinin V : cennet-mekân Sultân Süleyman Han aleyhi'r-rahmet ve'l-gufrân hazretlerinin Y

devletlü ve sa'âdetlü sadr-ı a'zam ve serdâr-ı ekrem hazretleri bu husûslarda merhamet buyurup, bu taleb olunan husûslar mukâbelesinde kudretimiz mertebesi izdiyâd-ı harâc ile maslahat görelim. Fermân-ı şerîfleri üzre gömleğimize varınca, hazîne-i imdâd ile maktûrumuzu sarf ideriz ve bu bâbda fermân-ı aliyyelerine muntazırız” deyü, cevâb eylediler.

İkinci mâtde: Yanova kal'asına kadîmden tâbi' olup, Defterhâne-i âmirede mestûr olan karyelerin zabtı fîmâ-ba'd taraf-ı saltanat-ı aliyyeden lâzımdır. “Bu husûsda cevâbınız nedir?” denildikde, “Bu bâbda zerre kadar muhâlefetimiz yokdur. Yanova kal'ası kadîmden şevketlü azametlü pâdişâhımız hazretlerinün⁹¹² mülk-i mevrûslarıdır. Re'âyâsında dahi alâka ve medhalimiz yokdur. Ancak recâmız budur ki, Defterhâne-i âmirede muharrir-i vilâyet kayd eylediği hudûd-ı kadîme düstûrül-amel olup, ziyâde tecâvüz olunmaya ve ruhsat ve rızâ gösterilmeye” deyü, cevâb eylediler.

Üçüncü mâtde: Yanova kal'asına Solin sancağında kadîmü'l-eyyâmdan muharrir-i vilâyet ze'âmet ve tîmâr ve evkâfa kayd eylediği karyelerin ekserî itâ'at itmemekle kemâ-fi'l-evvel bu tarafa itâ'at itdirilmek murâd-ı hümâyûn-ı pâdişâhîdir. “Bu bâbda cevâbınız nedir?” deyü, hitâb olundukda, “Bu bâbda dahi zerre kadar rızâ-yı hümâyûna muhâlif sözümüz yokdur. Nihâyet bu köylerin cümlesi Hayduşak tâ'ifesindedir. Vilâyet-i Erdel'e dâ'imâ ihtilâl gösteren ve fesâd iden bunlardır. Bundan sonra bu fukarâ gibi sa'âdetlü ve azametlü pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretlerinin Âstâne-i devletlerine derûn-i dilden itâ'at idüp ve zikr olunan karyeleri ashâbına zabt itdîrsünler deyü, tenbîh ü te'kîd ile nasîhat-nâmeler göndeririz. Sözümüzle amel idüp, rızâ-yı hümâyûndan ayrılmazlar ise devlet kendülerin ve illâ bundan sonra fermân-ı hümâyûna muhâlif hareket idüp, nasîhat kabûl itmezler ise vebâlleri kendü boyunlarına biz dahi anlardan yüz çevirüp muhâlefet üzre oldukların der-i devlete arz ideriz. Ba'dehu gayret-i pâdişâhî her ne ise icrâ buyurıla”.

Dördüncü mâtde: “Rakofcioğlu bî-dînin vücûdın⁹¹³ dünyâdan kaldırmak murâd-ı hümâyûn-ı pâdişâhîdir, bu maslahatı aranızda görmeğe kim kâdirdir” su'âl olundukda ban, “Eyyâm-ı devlet-i pâdişâhîde bu maslahatı görmeğe benden gayrı kimse kâdir değildir. Hükûmet-i Erdel bu kullarına lâıyk görölüp, üç millet a'yânı ittifâk ile ihsân

⁹¹² hazretlerinün V : kişver-güşâ hazretlerinün Y

⁹¹³ bî-dînin vücûdın V : la'in-i bî-dînin vücûd-ı murdârın Y

buyurulursa *inşâ'allâhü te'âlâ*⁹¹⁴ Rakofcioğlu'nun vücûdın⁹¹⁵ izâle itmeği uhdeme alurum"⁹¹⁶ deyü, yanında olan üç millet a'yânı dahi vech-i meşrûh üzre "kâdirdir" deyü sözün tasdîk itdiler.

Beşinci mâdde: "Bu sefer husûsunda şevketlü⁹¹⁷ ve azametlü pâdişâhımız hazretlerinin hazînelerinden küllî masraf olduğın bilürsüz. Hep cümle sizin sebebiniz ile masraf olmuştur ve yine sizlerden tazmîn lâzım gelmiştir. Bu husûsa cevâbınız nedir" deyü hitâb olundukda, "Emr-i fermân⁹¹⁸ devletlü sadr-ı a'zam hazretlerindir. Fermân-ı âlîleri her ne olur ise kâdir olduğumuz mertebe hizmet ideriz ve kudretimiz ihâta eyledüğü mertebeden kaçmazız. Her hâlde merhâmetleri recâ olunur" deyü cevâb [21a] eylediklerinden sonra, özr ü recâları makbûl-i vükelâ-yı devlet olup, taraf-ı pâdişâhîden nişân-ı hükûmet için eline altun topuz virilüp ve krallık unvânıyla ihtisâs bulup, sancağ-ı şerîfle mükerrer ü mu'azzez menziline gönderildi.

Ol dahi şükrâne-i ni'met için Şebeş ve Lugoş kal'alarının miftâhların gönderüp ve⁹¹⁹ halîfe-i rû-yi zemîn hazretlerine teslîm eylemekle, etrâf-ı memâlikde olan mülûk-i küffâr miyânında müftehâr ü ser-efrâz ve nâ'il-i merâm olup, sâ'irlerinden imtiyâz buldı. Kal'a miftâhlarıyla bu zikr olunan ahvâl rikâb-ı hümayûna minvâl-i meşrûh üzre arz olunup, cümle ma'lûm-ı pâdişâhî oldukda, mu'tâd olan iskemle ile dergâh-ı âlî kapucibaşlarından Yûsuf Ağa ve bir miqdâr serhad askeri ta'yîn olunup, makarr-ı hükûmeti olan Erdel-Belgradı'na gönderildi.

Zuhûr ve isyânî-i Celâlî Abaza Hasan Paşa der-Anadolu

Ahd-i sâbık üzre, serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm ile Yanova sahrâsından kalkup, ol merdûd u matrûd la'în Rakofcioğlu didikleri bî-dînin tahassun itdüğü kal'ası üzerine varılmak tasmîm olunup, tedârük görülmek esnâsında iken, sâbıkâ zorbalık nâmıyla iştihâr bulan vâlî-i Halebü's-şehbâ Vezîr Abaza Hasan Paşa-yı pür-fiten dil-hâhî üzre Der-sa'âdet'de müsâ'ade olduğu sebebden, ni'am-ı sultâniyye ile perveriş bulmuş iken, râh-ı dalâlet ü tuğyâna zâhib ü mâ'il-i zulm ü fesâd olup, ahz-ı emvâl için re'âyâ-yı memâlike itdüğü ta'addîsi icmâl üzre tahrîr olunmak iktizâ ider ise mufasssal bir kitâb olur.

⁹¹⁴ inşâ'allâhü te'âlâ V : inşâ'allâhî'r-rahmânî'r-rahîm Y

⁹¹⁵ Rakofcioğlu'nun vücûdın V : Rakofcioğlu didikleri kâfir-i bî-dîn ve hıznîr-ı ebedînün vücûd-ı murdârını Y

⁹¹⁶ uhdeme alurum V : uhdeme alup, uhdesinden gelürüm Y

⁹¹⁷ şevketlü V : şevketlü mehâbetlü Y

⁹¹⁸ fermân V : fermân-ı âlî-şân Y

⁹¹⁹ ve V : pâdişâh Y

Hazret-i şehinşâh-ı Ferîdûn-vakâr ve bâ-te'yîd-i avn-i İlâhî vâsıl-ı sinn-i bülûğ olmadın zînet-bahş-ı evreng-i şâhî olmağla, umûr-ı mülk ü milel ve tedâbîr-i nizâm-ı düvel-i askerî elinde olup, üçer dörder ayda bir vezîr-i a'zam tebdîl olunmağla nizâm-ı devlete hâlel gelmişidi ve mutasarrıfân-ı hidemât-ı memâlik birer gûne zulm ü fesâda sâlik olup, meselâ on bin gurus mîrîsi olan hizmetden yigirmi bin gurus tahsîl ve elli bin olan zı'fı tekmîl için dest-i zulm ü ta'addîleri dîrâz ve cevri-i sitemde bilâ-nişîn-i felek kîne-sâz olup, her birisinin yanına müctemi' olan saruca sekbân kurâ vü kasabâtı vîrân ü tâlân idüp, kudât-ı memleket ve hükkâm-ı vilâyet dahi mansıbları rüşvetle almağa bir yüzden kendüler dahi hisse-mend olmak için müsâ'ade ve ruhsat gösterüp, o cânibden nâ-ümîd olanlar Âstâne-i sa'âdete gelüp izhâr-ı tazallüm itdüklerinde, ihkāk-ı hâk olunmak ihzârları husûsunda fermân-ı âlî vârid oldukça şakî-i mezkûrun zîr-i himâyesine ilticâ idüp, giriftâr-ı ser-pençe-i ikâb-ı fakr olan mazlûmân-ı sitem-dîde-gândan cebren ve kahren tahsîl itdükleri mâl-ı firâvândan hisse-mend idenlere, “Yüzünüz ag olsun ve kılıcınız keskin ve berrâk olsun” deyü⁹²⁰ sadâ-yı tahsîn ü bülend idüp, yine fukarâ-yı bî-mecâle havâle eylemek için tâlib oldukları menâsıb ve hizmeti Âstâne-i sa'âdete arz itdükçe müsâ'ade-i hükkâm-ı devlet ile emr ü berâtları irsâl olunup, bi'l-külliyeye terk-i havf u haşyet ve evvelkiden iz'âf-ı muzâ'af zulm ü ta'addî bezl-i kudret idüp, cevri ü tuğyânları ile âlem herc ü merc olmuşidi.

Fukarâ ise mevcûd olanları bi'l-cümle edâ itdükden sonra ehl ü ıyâlleriyle celâ-yı evtân ve her biri bir cânibe perîşân olup, kurâ-i ma'mûre belki kasabât-ı meşhûre harâb ü yebâb ve câygâh-ı bûm u gurâb oldu.

Taht-ı hükûmetlerinde olan vilâyetlerinde ele alınacak bulunmamağla, âher diyârlarda sâkin olan mütemevvil mâldâr olanlardan haberdâr oldukça, dört beş yüz miqdârı saruca sekbân ile bir zâlim ve bed-ahlâk gönderüp, dert-mendin bir olmaz töhmet ve isnâd ile hân mânın nehb ü gâret itdirüp, bir zamân dahi cem' ü tahsîle bu yüzden mübâşeret ider olmuşlaridi.

Çün Erdel seferi vâkı' oldu, paşa-yı eş'âb-menişe mükemmel kapu[nu]n ve eyâletin askeriyle Şâm-ı şerîf ve öte yaka ümerâsıyla kalkup, sefer-i hümayûna gelüp kemâl mertebe nusret ve uğur-ı hümayûnda baş ü cânâ bakmayup, “kemâ-hüve-hakkuhu⁹²¹ edâ-yı hizmet eylesin” deyü evâmir-i aliyye gönderilüp da'vet olundu.

⁹²⁰ deyü V : ve bu Y

⁹²¹ kemâ-hüve-hakkuhu V : kemâ-hüve Y

Lâkin şakî-i mezkûrun katli için rikâb-ı hümâyûna vezîr-i a'zam tarafından arz olduğu mukarrer olmak mülâhazasıyla, Haleb'den birkaç menzil hareket ve sefer-i hümâyûna azîmet üzre iken, ferâgat itdiği muhakkak oldukda pey-der-pey sefer-i zafer-rehberde mevcûd bulunmasıçün vârid olan evâmir-i pâdişâhîden havf-ı⁹²² câna düşüp ve ulû'l-emre itâ'at itmeyüp, isyân u tuğyânda ısrâr ve etrâf ü cevânibinde olan erâzil ü eşkıyâyı cem' idüp, askerî olanları dahi sefere gelmeleri için haberler gönderüp ve hükkâm-ı Anadolu'dan hâ'in-i devlet olup, hevâsına tâbi' ümerâ vü vüzerâ ile haberleşüp, Konya sahrâsında müctemi' olmağa karâr verdiler.

Evvelâ Şâm Vâlîsi Tayyârzâde Vezîr Ahmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Can Mirza Paşa ve bunlardan mâ'adâ on beşden mütecâviz mansûb ve ma'zûl ümerâ vü beğlerbeğiler hizmetlerinde olan saruca sekbândan gayrı memâlik-i Anadolu'da olan hûnhâr-gân ve sitem-pîşe-gân cem' idüp, yevmen fe-yevmen izdiyâd bularak ve katre iken⁹²³ seyl olup, otuz binden mütecâviz eşkıyâ ile gelüp Konya sahrâsında cem' oldılar vesâ'irleri dahi gelince birkaç eyyâm şehir-i mezkûrda ârâm idüp, ba'dehu sefer-i zafer-rehberde azîmet husûsın müşâvere için akd-i cem' iyyet idüp, nâfi' olanı ile âmil olmağa tarafeynden güft ü şinîdden sonra bu minvâl üzre bast-ı kelâm eylediler ki, "Devlet-i ebed-peyvend-i Osmânî'de menâsıb-ı âliye ve merâtib-i sâmiyeye ne tarîkle nâ'il ü vâsıl olduğumuz muhtâc-ı beyân değildir. Devlet-i Aliyye tarafından her birimizin izâ'atı ni'met-i uzmâ belki hâtırlarında merkûz⁹²⁴ iken, Girid seferi gâ'ilesiyle ihmâl olunup, başka başka def' ü ref' olunmamız için techîz-i asker ve îsâr-ı hazâ'in iktizâ eylemekle hâb-ı⁹²⁵ hargûş virilüp, fırsat-cûylardır hâlâ makâm-ı sadâret-i uzmâda bulunan devletlû hod hevâdâr-ı saltanat-ı aliyyede bulunup, ehl-i zulm ü fesâdın def'iyle takayyüd üzre iken matlûbları olan bu kadar kimesneleri bî-zahmet ellerine girdükde ayağıyla gelmiş şikâr mesâbesinde yegân yegân giriftâr-ı kemend-i nedem ve endâhte-i çâh-ı adem itmek mukarrerdir. Böyle deryâ-yı bî-girâna düşenlere sâhil-i necâtı görmek niçe müyesserdir. Tayyârroğlı Vezîr Ahmed Paşa vüzerâ-yı mülk-ârâda re'y-i sâ'ib ile müşârün-ileyh bi'l-benân ve eben an-ceddin vezîr ibnü'l-vezîr sâhib-i hanmândır.

Mühr-i vezâret-i uzmâ, müşârün-ileyhe tefvîz olunmak husûsın müctemi' olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve zâbitân-ı asker ittifâkıyla rikâb-ı hümâyûn-ı

⁹²² havf-ı V : havf ü haşyet-i Y

⁹²³ iken V : -Y

⁹²⁴ merkûz V : mezkûr Y

⁹²⁵ hâb-ı hargûş V : harâb-ı hargûş Y

şehriyârîye arz u mahzar olunsın müsâ'ade buyurılıp, mûmâ-ileyhi hizmet-i vekâlete ta'yîn iderlerse, her ne cânibe tahrîk-i inân itmek fermânları olursa der-pey revâne olup, hidemât-ı dîn ü devletde dâmen-der-miyân ve uğur-ı hümâyûnlarında terk-i baş u cân itmekden kaçılmaz. Ve illâ mâdâm ki, zimâm-ı hall ve akd-i umûr hâlâ sadr-nişîn olan vekâlet-i kebîri Köprülü Mehmed Paşa'nın yedinde oldukça sefer-i hümâyûn⁹²⁶ nâmıyla ol tarafa azîmet ve bir hatve hareket emr-i muhâldir" deyü, kat'-ı kâl ü kâl itdüklerinde, tedâbîr-i bî-netîceleri müvecceh görülmekle husûs-ı mezbûrun istihkâmıçün rûsûm-ı ahd ü peymân tecdîd ve îmân-ı mugâlaza ile temhîd ve te'yîd olunup Âstâne-i sa'âdet unvâna arz u i'lâna karâr verdikleri esnâda pâdişâh-ı Süleyman-ıktidâr taraf-ı bâhirü's-şereflerinden hatt-ı hümâyûn ile bostancı hasekisi gelüp, mazmûn-ı şerîfinde, "Hizmet-i hümâyûnumuzdan bu mertebe tekâsüle bâ'is ü bâdî nedir? Sefer-i zafer-rehbere me'mûr olan vüzerâ vü mîr-i mîrân ü ümerâ vesâ'ir asâkir-i ma'reke-ârâ ile iki konağı bir idüp, vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim yanında mevcûd bulunasın" deyü, sudûr iden fermân-ı iz'ânî oldukda;

Nazm

Bâtıl hemîşe bâtil ve beyhûdedir velî

Müşkil budur ki, sûret-i hakdan zuhûr iden

mazmûnı üzre fermân-ı şehinşâhîye imtisâli müş'ir kelimât ile gûyâ bâ'is-i te'hîr tecemmu'-ı asker içün olmasın iddi'â idüp, izhâr-ı itâ'at ü inkıyâd itdükde, mukaddemâ ahd ü peymân iden gürûh-ı ehl-i fesâd-ı yek-zebân bast-ı kelâm ve icrâ-yı merâm idüp, "Hâlâ vezîr-i a'zam olan devletlü ile hizmet-i pâdişâhî edâsına hareket olunmak emr-i muhâl ve müşârûn-ileyh ile azîmetimiz teklîfi beyhûde hayâldir. Makâm-ı sadâret-i kübrâ makarr ve me'vâsı olalıdan ilâ-yevminâ hazâ bu kadar sipâh ve yeniçeri ve ümerâ ve bî-günâh-ma'dûm ve tebâh olduğu sebebiyle her birimiz havf-ı câna düşmüşüzdür. Mühr-i vezâret âhere inâyet olunmadıkça ne paşalardan bir kimesnenin gitmesine ruhsat ve ne askerî tâ'ifesinden bir ferdin ol cânibe azîmet itmesi mutasavverdir" deyü, müdde'âların edâ ve müsâ'ade olunmaz ise itâ'at ü inkıyâddan rû-gerdân olmak kelimâtına ictirâ idüp, bu mazmûnı rikâb-ı hümâyûn-ı [21b] şehriyârîye⁹²⁷ cümle ümerâ ve rû'esâ-yı asker tarafından arz-ı mahzar ve erkân-ı devlete mektûblar yazılıp, bostancı hasekilerin irsâl eylediler. Gelüp ma'rûz-ı hilâfet-penâhî oldukda sühûletle def

⁹²⁶ sefer-i hümâyûn V : sefer Y

⁹²⁷ şehriyârîye V : mülûkâneye Y

olunmasıçün sefer-i hümâyûna gelmesinden ferâgat olunup, Bağdâd-ı behişt-âbâd muhâfazasına azîmet eylemesi bâbında ısdâr-ı fermân idüp, dergâh-ı mu‘allâ kapucibaşlarından Zenceflioglı Hasan Ağa ile irsâl olundu. Vusûlünde bi'l-külliyye izhâr-ı isyânı müş‘ir kelimâta cür‘et idüp, “Vezîr-i a‘zam katl olunmadıkça ne sefere ve ne fermânları olan cânibe avdet mümkündür. On beş güne değin kat‘î cevâba muntazırız, müsâ‘ade olunur ise febihâ ve illâ gayri yüzden hareket olunur” deyü, ağa-yı mezkûrı gönderüp Burusa üzerine doğru azîmet eylediler.

Müctemi‘ olan Celâlî eşkıyâsı resm-i kadîmleri üzre yemîn ü yesârlarında sâye-i ma‘delet-i âl-i Osman'da âbâdân olan müdün ü kurâyı târâc ve halkın fülûs-ı ahmere muhtâc ve zıll-i âtîfetlerinde âsûde olan ahâlî-i bilâd-ı adâlet-âbâdı eziyyet ile imâret-i vilâyeti tahrîbe bâdî olup, zîr-i süm-i sûtûrlarında fersûde olan şehir-i Burusa'yı kadem-fersâ-yı fersân cevır ü sitem idüp ve pençe-i ta‘addî ile niçe ihtimâl-i mâl olan bî-çârelere şikence itmek ve zecr-i anîf ile envâ‘-i teklîf belki ihrâk ve tahrîb eylemek zu‘mıyla gelüp, Burusa sahrâsında yigirmi yedi gün tevakkuf ve îsâl-i hasâreta tarassud itdiler. Meselâ tahrîb-i memâlik âdetleri ve harâbe-i âlem muktezâ-yı cibilletleri olmağla etrâf ü cevânibi yağma ve hasâret için taleb ü ruhsat itdüklerinde, bi'l-külliyye Âstâne-i sa‘âdet tarafından kat‘-ı ümîd itmeyüp, müdde‘âları mir‘ât-ı husûlde zâhir ü bedîd olmak melhûz idi. Ahz-ı emvâl-i fukarâ için bir yüzden dahi tedbîr idüp, “Taraf-ı saltanatı muktezâ-yı şer‘ ile gûşmâl için tecemmu‘ iden cünûd-ı Müslimîn’in ber-⁹²⁸ müceb-i defter zâd u zevâdelerin varan mübâşirler ile bi't-tamâm irsâl eyleyesiz” deyü buyurdılar. Tahrîr idüp, memâlik-i mahrûsada olan kasabât-ı meşhûreden bu tarîkle onar yigirmişer bin gurus tahsîl olunup, eşkıyâ vü levendâta tevzî‘ ü taksîm olunurdu ve cem‘iyyetlerinde bulunmayup edâ-yı hizmet-i pâdişâhîçün sefere giden tâ‘ife-i yeniçeri ve sipâhın ehl ü ıyâlından birer mikdâr akça alınup ba‘dehu tefîş için gelenler mu‘âheze itmemek için ellerine memhûr kâğıdlar virilürdi ve hükkâm-ı seferde bulunan eyâlet ve sancakları yanında olan ümerâyâ tevcîh idüp, Âstâne-i devlet tarafından habere intizâr üzre iken hatt-ı hümâyûn ile irsâl olunup, ba‘dehu rikâb-ı hümâyûna haber-i muvahhiş⁹²⁹ ile gelen Kapucibaşı Hasan Ağa'dan ahvâlleri hakikat üzre ma‘lûm ve tahrîr itdükleri mekâtibden muhâlefet üzre hareketleri zâhir olduktan sonra, cevâbları ziyân-ı şemşîre havâle olunmak evlâ vü a‘lâ ve ednâsı giriftâr-ı dâm-ı belâ olmak tedbîrine şurû‘ olunup, tahakküm-i ale's-sultân eylemekle demleri heder ve

⁹²⁸ ber-V : -Y

⁹²⁹ hümâyûna haber-i mûhiş V : hümâyûn-ı mülûkâneye mûhiş haber Y

cünûd-ı Müslimîn küffâr ile gazâyâ me'mûr iken fesh-i azîmete bâ'is olanlar kâfirûn-eşedir.

Ba'de'l-yevm ol pîş-vây-ı eşkiyâ ve yanında müctemi' olan hâricî ve şeyâtîn-i insin katlleri mübâh ve tevbe vü istiğfârları gayrı câ'iz olduğına fetevâ-yı şerîf virilüp, İstanbul'da olan ulemâ-i a'lâm ve fuzalâ-i zevi'l-ihtirâm imzâ eylemeleriçün kâ'im-makâm paşaya irsâl olundu ve ba'de'l-imzâ sûretleri nakl ü tahrîr olunup ve her kanda bulunurlar ise katl ü istisâllerichün nefir-i âmm emirleri ısdâr ve etrâf-ı memâlike irsâl olundu ve mahmiyye-i Edirne'de rikâb-ı hümayûn kâ'im-makâmı olan Vezîr Urus Sarı Ken'ân Paşa rızâ-yı pâdişâhiye muvâfık-ı hizmete muvaffak olmamağla, ol makâmdan def'i lâzım gelmeğın mâh-ı Şevvâl'in on beşinci gününde azl ve Burusa muhâfazasına ta'yîn ü irsâl olunup, şakî-i mezkûr Burusa'ya gelmezden mukaddem varup şehre dâhil oldu. Yerine Vâlide Sultân kethudâsı olan Defterdâr-ı sâbık Köse Ali Ağa vezâretle rikâb-ı hümayûnda kâ'im-makâm nasb olup, kürkli hil'at-ı fâhire ile ikrâm kılındı.

Bu esnâda tekrâr Celâlî Abaza Hasan Paşa tarafından vezîr-i a'zamın azline müte'allik recâların müş'ir mektûbı gelüp, Kâ'im-makâm Vezîr Ali Paşa rikâb-ı hümayûna bi'l-müşâfehe arz eyledikde, ol sâ'at pâdişâh hazretleri ol mektûb getüren âdemleri huzûr-ı hümayûnlarına ihzâr ve “Sizi kim gönderdi?” deyü, keyfiyyet-i ahvâllerinden istifsâr buyurdu. Anlar dahı, “Abaza Hasan Paşa kulunuz ile yanında olan kullarınız gönderdiler” cevâbın virdiklerinde hazret-i pâdişâh-ı âlî-cenâb mezbûrlara itâbla hitâb idüp, “Hâşâ sümme hâşâ anlar benim kullarım değildir, belki anlar şeytân kullarıdır. Ben anlara bundan akdem hatt-ı şerîf gönderdim ki, bu beyhûde fikr-i fâsidden ferâgat eyleyüp, bu cânibe gelsünler ve çünki gelmeden havf iderler, bârî Bağdâd muhâfazasına gitsünler veyâhud cem'iyetlerin dağıdup, herkes mansıblarında karâr itsünler. Bundan böyle ulû'l-emre itâ'at itmemek nasıl Müslimânlıktır *inşâ'llâhü te'âlâ* vech-i arzda birisinin vücûdını komayup cümlesin katl ideyim ve sizi dahi şimdi katl iderdim lâkin çünki, ilçıye zevâl yokdur. Varın yıkılın gidün⁹³⁰” deyü, mezbûrları huzûr-ı hümayûn-ı mehâbet-makrûnlarından gazabla ihrâc buyurdılar.

Kezâlik şakî-i mezbûr havâlî-i Burusa'ya nüzûlünde tekrâr kâdî-i şehir olan Hâşimzâde ile a'yân-ı vilâyetden ba'zı kimesneyi vezîr-i a'zamın azlıçün arz-ı mahzarları ile Edirne'de rikâb-ı hümayûna irsâl eylemişidi. Şakî-i mezbûra mütâba'at ile

⁹³⁰ yıkılın gidün V : cehennem olun Y

kabûl-i risâlet itdüğinden mazhar-ı gazab olup, câme-i hayâtı sad-çak-ı dest-i fenâ olmak mukarrer iken, nesebine ri'âyeten katlden halâs olup, azl ile iktifâ olundu ve kezâ-şerh olunduğı üzre dergâh-ı âlî kapucibaşlarından mezbûr Hasan Ağa emr-i pâdişâhîle ıslâh-ı zâtü'l-beyn için tâ'ife-i bâgîya teblîğ-i fermân eyledikde, rikâb-ı hümâyûna muvahhiş haberler getirüp, teskîn-i fitne vezîr-i a'zamın azline mevkûf olmak üzre cem'iyet-i eşkıyânın vefret ü kesretlerini nakl itmeğîn, pâdişâh hazretleri hatt-ı şerîfle derd-mendi ordu-yı hümâyûna gönderüp, vardukda mezbûrî vezîr-i a'zam işâret-i aliyye mûcebince katl eyledi.

Ve'l-hâsıl pâdişâh hazretleri vezîr-i a'zam kullarını himâyet ü sıyânet husûsunda şol mertebe izhâr-ı salâbet ü metânet buyurdılar ki, huzûr-ı hümâyûnlarında anın hilâfında bir söz söylemeğe kimsenin zehresi kalmamışidi. Çün Burusa şehrinin ahâlîsi mekr ü keydinden halâs olmadıkları sebebden emr-i hümâyûnla mukaddem Burusa muhâfazasına me'mûr olan Vezîr Urus Sarı Ken'ân Paşa didikleri menhûs üzerine cem'-i kesîr müctemi' olmağla, ref'-i livâ ve Celâlî eşkıyâsına hücum etmek esnâsında, anın dahi derûn-i habâset-i⁹³¹ meşhûnunda âsâr-ı şekâvet mûnderic olmağla, perde-i hafâdan ol kavm-i bed-rüsûma haber gönderüp, "Sizinle ittifâkda bileyüz" deyü izhâr-ı küfrân ve mürtekib-i bagy ü tuğyân oldu.

Bir kavilde Ken'ân Paşa'yı, Celâlî Abaza Hasan Paşa da'vet idüp, "Eğer gelmezsen varup, Burusa şehrin tahrib ü ihrâk, vücûdın dahi harâb olmak mukarrerdir" deyü, tahvîf itmeleriyle hâh u nâ-hâh bir gün hemân varup ol deyü, sîretlerin ordılarına mülhak ve mutâba'at eylemekle, hukûk-ı sultâniyyeyi ferâmûş eyledi ve şehir halkı dahi bundan evvel cümle nukûd-ı mâl ü menâl ve ehl ü ıyâllerin Burusa'nın iç kal'asına nakl idüp ve kal'a-i mezbûreyi tûfeng-endâz muhafızlar ile memlû eylemekle şakî-i mezkûr dahi âmâde-i harb ü peygârdan üzerlerine gelmeğe cür'et idemeyüp, intizâr-ı fırsat ile havâle-i şehrde karâr eyledi ve Gemlik muhâfazasına me'mûr olan Kapudan Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa üzerine cânib-i Celâlî'den birkaç bölük eşkıyâ gelüp muhârebe olundukda, Çavuşzâde Mehmed Paşa münhezim olup asâkiri perâkende oldu. Bundan evvel ol cebbâr-ı bed-girdâr ve sitem-kâr-ı merdüm-âzâr Abaza Hasan Paşa-yı nâ-sütûde-encâm Burusa a'yânına cebren ve kahren itdirdüğü⁹³² arz-ı⁹³³ mahzarın cevâbı çünki gelüp zâhir olmadı. Bîm-i câna düşüp, muztaribü'l-hâl ve müşevveşü'l-bâl iken

⁹³¹ derûn-i habâset-i V : derûn-i Y

⁹³² itdirdüğü V : itdüğü Y

⁹³³ arz-ı mahzar V : arz u mahzar Y

mukaddemâ ol havâlîde nefîr-i âmme ta'yîn olan dilâverân-ı ser-bâz ve tûfeng-endâzlar Kestel Boğazı derbendini zabt itdüklerinden haberdâr olıcak, çâha⁹³⁴ düşmüş gurâz-ı şûm gibi teng-dil, dâma düşmüş gurâb-ı bûm gibi mütezelzil olup, bend-i derbendi güşâde ve bu kayddan âzâde olmak için, hayli hîle ve urve-i dagala el urup, bu yüzden feth eylediler ki, Tayyârroğlu Ahmed Paşa vezîr-i a'zam ve Abaza Hasan Paşa kapudan oldu. Mefhûmı üzre emr-i inşâ idüp, dîvânlarına irsâl ve kırâ'at eylediklerinde, ol derbendde olan mübârizân-ı bî-iz'ân sâde-diller dahi emr didikleri kâğıd paranın sâhte vü per-dâhte tezvîr ve imlâ olduğın idrâk itmeyüp, fîrîfte-i rûzgâr olup, ruhsat vermeleriyle ol mekkâr-ı bed-girdâr tevâbî'-i eşrâr ile fırsat bulup, memerr-i boğazdan güzâr ve İnegöl tarafına fîrâr itdiler. Bu ahvâl rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye arz olundukda, Vezîr Koca Yûsuf Paşa Üskûdar muhâfazasına serdâr ta'yîn olunup, İstanbul'da olan oturak ve korucı dahi Üskûdar'a geçirildi.

Eyâlet-i Haleb sâbıkâ Sevindik Paşa [22a] kethudâsı olan Edirneli Sûhte Mahmûd Paşa'ya virilüp, İç-ili askeriyle hâzır u âmâde olmasıçün emr-i hümâyûn gönderildi ve Bağdâd muhâfazasına ta'yîn olunan Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Murtazâ Paşa'ya ser-askerlik emri irsâl ve umûm Kürdistan beğleri ve Arz-ı Rûm askeri ve ba'zı eyâlet beğleri dahi me'mûr olup, serdâr-ı mûmâ-ileyh ile ber-vech-i isti'câl muhâlefân-ı bed-ef'âl üzerine gelmeleri tenbîh ve ol tâ'ife-i mezbûrenin izâlesine me'mûr oldılar ve sefer-i zafer-rehberde, silihdâr ağalığı hizmetinde olan Konakçı Ali Ağa'ya Anadolu eyâleti ve Yantur Hasan Paşa'ya Ankara sancağı tevcîh olunup, memâlik-i mahrûsada olan kılâ' ü kasabâtın hıfz u hırâsete takayyüd-i itmâm ve ihtimâm-ı mâlâ-keîâm eylemeleriçün tenbîh ve emr-i mü'ekkede teblîğ olundu ve sene bunda encâma irmekle âkıbet-kârları yine müncerr olacağı sene-i âtîde mahallinde beyân olunur.

Bakâyâ-yı sâl-i ahvâl be-Rikâb-ı hümâyûn ve ric'at-i vezîr-i a'zam be-dârü's-saltana

Mukaddemâ Şâm kulu Girid seferine me'mûr olup lâkin içlerinden ba'zı süfehâsı, “Biz âdetâ deryâ seferine gide gelmiş değiliz, ahvâllerimizi der-i devlete arz u i'lâm eyle” deyü, hâkimleri olan Vezîr Siyâvuş Mustafâ Paşa'ya niyâz eylediklerinde, ana lâzım olan emr-i pâdişâhînin icrâsında bezl-i dikkat ve itâ'at itmeyenleri, bilâ-tevakkuf müceb-i ibret etmek iken, mezbûrların hîle vü hud'alarına aldanup, hevâlarına

⁹³⁴ çâha V : câme Y

tab'iyet ve kelâm-ı nedâmet-encâmıların rikâb-ı hümâyûna⁹³⁵ arz u şefâ'at eylediği, kendünün Şâm-ı şerîfden azline sebep olup, eyâlet-i Mar'aş emri gönderilmiş idi.

Yerine hâkim olan Vezîr Murtazâ Paşa'dan ahâlî-i Şâm ziyâde havf üzere olmağa kabûl itmeyüp ve “Zulmüne mütehammil değiliz” deyü, mütesellimine zabt itdirmeyüp, “Biz evvelki hâkimimizden hoşnuduz” deyü itdükleri lâf u güzâfa paşa-yı mezbûr mağrûr olmağın, igvâ-yı şeytânile kendüye virilen eyâlet-i Mar'aş'a gitmeyüp ve Mar'aş hükûmetinin emrini Şâm'a muktedir olmak üzere iddi'â idüp ve “Murtazâ Paşa tagallüben gelürse, duhûlünden men' için ma'reke vü cidâl-i iktizâ ider” deyü, derûnlarından bir miqdâr asker cem' idüp, şehre idhâl eylemiş ve tâ'ife-i mezkûrenin ictimâ'ıyla ol memâlikde bir fitne-i azîmenin îkâzına bâ'is-i düvele yazmış ve yine anların igvâsıyla, ba'de'l-azl Şâm'da alâ-hilâfî'l-âde meks ü karârı töhmet-i sâbıkası gibi, bâ'is-i izdiyâd-ı gazab-ı şehriyârî olunmuş idi. Netîce-i kelâm Şâm-ı şerîf, Tayyâröğlü Vezîr Ahmed Paşa'ya virilüp, hâh u nâ-hâh Şâm kullarından beş yüz nefer Girid muhâfazasına irsâl ve mezbûr Vezîr Siyâvuş Mustafâ Paşa dahi eyâlet-i Mar'aş'a îsâl olunduktan sonra zamân-ı kalilde azl olunup, Edirne'ye vâsıl oldukda pâdişâh hazretleri, mezbûr huzûr-ı hümâyûnlarına getirüp cerâyim-i merkûmesini bizzât mübârek lisân-ı muhâbbet-resânlarıyla bi'l-muvâcehe takrîr-i beyân-ı tevbih-i firâvân ve kapu arasına habs için fermân⁹³⁶ buyurup, itdiği tezvîrât ü kabâyihî cezâsı⁹³⁷ virilmek için ber-mûceb-i fermân-ı âlî-şân, mâh-ı⁹³⁸ Şevvâl'in yedinci gün tîğ-i bî-dirîğ kahr-ı kahramânile kat'-ı peyvend-i cihân-ı fânî eyledi ve Girid cezâresinde serdâr olan Vezîr Deli Hüseyin Paşa mukaddemâ ki, serdârlıktan azl ve rikâb-ı hümâyûna da'vet olunmuş idi.

Kat'-ı menâzil iderek Edirne'ye vâsıl ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Cum'a gün rikâb-ı hümâyûna rûymâl eyledikde, katl olunmasına karâr virilmiş iken, ber-muktezâ-yı takdîr-i Bârî mazhar-ı iltifât-ı şehriyârî olup, on dördüncü Bâzâr gününde kapudanlık mansıbı Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa'nın azlinden, paşa-yı müşârûn-ileyhe tevcih ü ihsân buyuruldu ve mukaddemâ ordu-yı hümâyûndan⁹³⁹ Yanova kal'asının fethi müjdesiyle irsâl olunan telhîsci Merzifonî Kara Mustafâ Ağa, rikâb-ı hümâyûna nüzûlünde, mezîdü'n-inâyet-i pâdişâhîden küçük mîr-âhurluk ihsân ve cem'-i memâlik-i

⁹³⁵ rikâb-ı hümâyûna V : rikâb-ı hümâyûn-ı mülûkâneye Y

⁹³⁶ fermân V : fermân-ı vâcibü'l-iz'ân Y

⁹³⁷ cezâsı V : cezâ-yı mâ-yelîki Y

⁹³⁸ mâh-ı V : -Y

⁹³⁹ hümâyûndan V : hümâyûn-ı zafer-makrûndan Y

mahrûsaya alâ-rağm-i â'da yedi gün yedi gice donanma-yı hümâyûn buyurılıp, serdâr-ı a'zam hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde, ber-vech-i iclâl bir kabza murassa' şemşîr-i cevherdâr ile kürkli hil'at-ı fâhire irsâl olundu ve İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Koca Sinan Paşa, niçe yıllar Edirne bostancıbaşılığında şöhrat-ı şî'âr ve umûr-dîde vü ihtiyâr olmağın, mesned-i hükûmete sezâvâr olmak kıyâs olunurdu. Lâkin hilâfı zuhûr idüp, rütbe-i vezârete lâzım olan ahvâl-i hükûmetden külliyyet ile gâfil idüğü zâhir olıcak, feth müjdesi vürûdından mukaddem azl olunup, yerine mîr-âhur-ı evvel Boşnak İsmâ'îl Ağa vezâretle İstanbul'a kâ'im-makâm nasb olundu ve mâh-ı Zilhicce'nin yigirmi üçüncü Şenbih gününde, serdâr-ı a'zam tarafından rikâb-ı hümâyûna ba'zı ihbâr-ı sâdeyi müş'ir telhîsle Erdel Kralı müceddeden nasb olunup, ban vesâ'ir vilâyeti vükelâsıyla beş mâtde üzerine sulh u salâh olunduğı arz u i'lâm olundu.

Lâkin Anadolu'da zuhûr iden Celâlî ve eşkıyâ tâ'ifesinin şekâvet ü fesâdları ve zulm ü adâveti gitdükçe mütezâyid ü mütezâ'if olduğı defa'ât ü kerrât ile biri birin ta'kîben dergâh-ı cihân-penâha ma'rûz olıcak, bi-eyyi-vechin-kân icâleten def olunmaları ehemmi-i mühimmâtı dîn ü devletden olmağın, sefer-i zaferde olan asâkir-i İslâm avdet idüp, bizzât pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretleri şakî-i mezbûrların üzerlerine sefer ve azîmet eylemek iktizâsıyla, ba'de'l-feth vezîr-i a'zamın ol taraflarda meks ü karârına cevâz gösterilmeyüp, ber-vech-i isti'câl rikâb-ı hümâyûn cânibine avdet itmesiçün, bilâ-tevakkuf hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn yazılıp, bostancı hasekisi ile ber-vech-i ılgâr serdâr-ı âlî-mikdâr cânibine irsâl olunmağın, Yanova altında hatt-ı hümâyûn gelüp, mazmûn-ı âlî-şânında, "İsyân ü küfrânü'n-ni'me ve tuğyân iden Abaza Hasan Paşa, tûğ-ı nuhûset-intimâsına müctemi' olan bâgîler ile Anadolu cânibinde istîlâ ve memâliki gâret ü yağma üzredir. İsti'câl üzre avdet ve şitâb ü sür'at birle gelüp, mücâhidîn ile irişesin" deyü, te'kîd ü fermân olunmağın, ol esnâda istişâre murâd olundukda der-akab hümâyûn-ı üslûb-ı evvel üzre, bir haseki dahi hatt-ı hümâyûn ile gelüp, ikdâm⁹⁴⁰ üzre kıyâm idilecek bi'l-âhire ahd-i sâbık vakt-ı âhere ta'lîk olunup, han-ı âlî-şân hazretleri dahi makarr-ı hükûmetlerine avdet için izn-nâmeler ile elbise-i fâhire ve tuhaf u hedâyâ ithâf ü ihdâ buyurup gönderdiler ve kal'a-i Yanova'nın dahi ahâlî-i muhafızlarına istimâlet ve va'de-i lutf-i mürüvvet idüp, lâkin Celâlî gâ'ilesinden ahvâl-i serhad kemâl-i istihkâm ve la'in-i merkûmdan vefk-ı murâd üzre ahz-ı intikâm mümkün

⁹⁴⁰ ikdâm V : ikdâm-ı tâm Y

olmayup, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Ken‘ân Paşa'yı serhad askeriyle Yanova muhâfazasına alıkoyup, guzât-ı İslâm'a vedâ‘ eyledi.

Mâh-ı Zilhicce'nin on sekizinci günü kal‘a altından kalkup, kat‘-ı merâhil iderek Temeşvar sahrâsına gelüp, ol mahalde hazîne vâ‘izliğin girüde koyup, kendü cümle vüzerâ vü beğlerbeğiler ile ber-vech-i tahmîn, yigirmi bin miqdârı cirid atlu mücâhidîn ile üç konağı bir itmek üzre mahall-i merkûmdan nehzat ve ılgâr birle Edirne cânibine revâne vü azîmet eyledi.

SENE-İ TİS'A VE SİTTİN VE ELF

Azîmet-i pâdişâh-ı İslâm be-dârü's-saltana ve âmeden-i vezîr-i a'zam rikâb-ı hümayûn

Sene-i mezbûre Muharremi'nin üçüncü Salı gününde ahz u intikâm-ı eşkıyâ niyyetiyle hazret-i pâdişâh, İstanbul'a azîmet için tûğ-ı hümayûn ve beşinci Penc-şenbih gününde dahi otağ-ı hümayûn çıkup Solak Çeşmesi kurbunda nasb olundu.

Vezîr-i a'zam-ı serdâr-ı mu'azzam Köprülü Mehmed Paşa dahi fermân-ı pâdişâhî mücebince, asâkir-i mansûre ile ber-vech-i müsâra'at rikâb-ı kâm-yâba⁹⁴¹ ric'at itmiş idi. Tevfîk-i Subhânîle⁹⁴² eyyâm-ı kalîlede ki, mâh-ı mezbûrun dördüncü Şenbih gün der-mahrûsa-i Edirne'ye gelüp, rikâb-ı hümayûna dâhil ve bisât-ı bûse-i cenâb-ı şehinşâhîle müftehar ü mübâhî ve gazâ vü cihâdı vücûh ile meşkûr u meşhûr olup, envâ'-i ta'zîm ve esnâf-ı tekrîm birle teşrîfât-ı pâdişâhîye nâ'il-i merâm oldukdan sonra serâsere ve duhte semmûr⁹⁴³ hila'-ı fâhire ve esvâb-ı bâhire inâyet ü erzânî ile mazhar-ı ikrâm ve iltifât buyuruldu ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Bâzâr gününde acîb ü garîb alaylar tertîb olunup, pâdişâh hazretleri kemâl-i izz ü devlet ve debdebe-i celâlet birle otağ-ı hümayûna vâsıl ve bârgâh-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

On yedinci Salı gününde vezîr-i a'zam ve şeyhül-İslâm ve kâdı-asker efendiler ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları otağ-ı hümayûnda huzûr-ı pâdişâhîye da'vet ve hâzır u müctemi' olup, cümlelerin mahzarında sipâh ve yeniçeri, “Anadolu yakasında Celâlî yanında olan askerî tâ'ifesi bizden değillerdir. *İnşâ'llâhü te'âlâ*⁹⁴⁴ üzerlerine varılup, cem'iyetin haklarından gelinmedikçe kılıçlarımızı **[22b]** belimizden indirmiyelim” deyü, ittifâk eyledikleri ahd ü mîsâk tahrîr ve hüccet olundu ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Şenbih gününde Vâlîde Sultân mukaddemce Edirne'den arabalar ile hareket buyurup, yollarda umûr-ı muhâfazaları sâbıkâ kethudâlıkları hizmetinde olan rikâb-ı hümayûn kâ'im-makâmlığından munfasıl Vezîr Köse Ali Paşa'ya fermân olundu. Girü kalan ordu-yı hümayûn ağırlığı dahi gelüp vâsıl olduğu gibi, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Bâzâr gününde hazret-i pâdişâh-ı Ferîdûn-gulâm avk u te'hîr itmeyüp, ordu-yı

⁹⁴¹ kâm-yâba V : kâm-yâya Y

⁹⁴² tevîk-i Subhânîyle V : tevîk-i Hudâ-yı müte'âl ile Y

⁹⁴³ semmûr V : -Y

⁹⁴⁴ *İnşâ'llâhü te'âlâ* V : *İnşâ'llâhü'r-râhmâni'r-rahîm* Y

hümâyûnla Solak Çeşmesi'nden hareket ve Âstâne-i sa'âdet tarafına müteveccih ü azîmet eylediler.⁹⁴⁵

Bâbâ-yı Atîk'a nüzûlünde, bundan akdem hükûmet-i Haleb fermân-ı pâdişâhîle Adanalı⁹⁴⁶ Sûhte Mahmûd Paşa'ya tevcih olunup, Abaza Hasan Paşa'nın mütesellimi Hamâmcioglu çıkup gitmişidi ve tevcih fermânını mezkûr Mahmûd Paşa'ya getüren Kozbekci bostancılardan üçüncüsü Eyyüb nâm bostancı, menzil-i mezbûrda ordu-yı hümâyûna gelüp, Mahmûd Paşa tarafından rikâb-ı hümâyûna getirdüğü mektûbı Dârüssa'âde Ağası Solak Mehmed Ağa'ya teslim idüp, ba'dehu vezîr-i a'zama olan mektûbı kendü götürüp virdikde, vezîr-i a'zam mezbûr bostancıyı bir miqdâr söyletdikten sonra, "Niçün Mahmûd Paşa'nın pâdişâha olan mektûbunu doğru bana getürmedin" deyü, ol sâ'at katl idüp, "İhtilâl-i fesâda sebep olur ahvâl ü akvâli zuhûr itmekle cezâsı virildi" deyü, rikâb-ı pâdişâhîye arz eyledi. Andan kat'-ı menâzil iderek, mâh-ı Safer'in üçüncü Çehâr-şenbih gününde umûm ordu-yı hümâyûnla Dâvudpaşa menziline vâsıl-ı sa'âdetle doğru mahall-i mezbûrede vâkı' sarây-ı behişt-âsâyâ nâzil oldılar. Maslahat-ı İstanbul'a girilmeyüp, iki günden sonra otağ-ı hümâyûn Kâğıdhâne sahrâsına nakl-i vusûl ve vaz'-ı hıyâm-ı gül-gûn asâkir-i nusret mü'esser-i nüzûl olundu.

Silistre Beğlerbeğisi Kadri Paşa'ya Şâm eyâleti ve Kibleli Mustafâ Paşa'ya Sivas eyâleti ve Çatalbaş Mustafâ Paşa'ya Karaman eyâleti tevcih olunup, mükemmel kapuları ile Üsküdar'a geçirildi ve kul mevâcibi virilince Kâğıdhâne'de eğlenmek iktizâ idüp, tamâm mertebe eyyâm-ı bârân u sermâ ve hengâm-ı berk-şitâ olmağla meşâkk-ı bisyâr çekilüp, mahall-i mezbûrda kâsım mevâcibi ba'de'l-ihrac hemân ol gice misâlleriyle tevzi' ü devr olunup, hâzır bulunmayanlardan birkaç bin âdemin esâmîleri çalındı ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü Bâzâr⁹⁴⁷ gün hazret-i şehinşâh-ı⁹⁴⁸ enâm cümle ordu-yı hümâyûn vüzerâ vü ümerâ vesâ'ir asâkir-i İslâm ile Üsküdar sahrâsına göçüp, anda dahi vaz'-ı hıyâm nüzûl olunup, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa cânibinden peyâm-ı zafer-encâma müterakkıb u müterassıd oldılar.

Mâh-ı Rebî'ü'llevvel'in yedinci Çehâr-şenbih gününde vüzerâdan Kâ'im-makâm Vezîr Köse Ali Paşa'ya kapudanlık ve selefi Vezîr Deli Hüseyin Paşa'ya Rûm-ili eyâleti

⁹⁴⁵ eylediler V : itdiler Y

⁹⁴⁶ Adanalı V : Edirneli Y

⁹⁴⁷ Bâzar V : -Y

⁹⁴⁸ şehinşâh-ı V : pâdişâh-ı Y

ihsân buyurılıp, serâserli kürk giydiler ve mâh-ı mezbûrun on⁹⁴⁹ ikinci Düşenbih gicesi işbu muharrir-i zeyl-i fezleke-i hakîr âlem-i gaybdan dünyâ-yı fânîye vaz'-ı kadem eyledi.

Katl-i Vezîr Deli Hüseyin Paşa ve tevcîh-i menâsıb-ı ümerâ

Paşa-yı müşârün-ileyh mukaddemâ Girid'den geldükden sonra, vezîr-i a'zam Yanova kal'ası üzerinde iken Edirne'den pâdişâh⁹⁵⁰ hazretlerine mülâkât idüp, işâret-i sadr-ı âlî üzre katl olunmağa karâr virilmişiken taraf-ı hümâyûndan kapudanlık inâyetiyle mazhar-ı iltifât olunmuşidi. Ba'dehu Rûm-ili eyâleti tevcîh olunup gâ'ile-i eşkiyâ ber-taraf oldukdan sonra, vezîr-i a'zam ameliyle mezbûrun Rûm-ili'nden vâfir şikâyetçileri zuhûr idüp, rikâb-ı hümâyûna izhâr-ı tazallüm itmeleriyle vezîr-i a'zam tarafından dahi defa'ât ile sû'-i hâli arz olunmağın, der-akab paşa-yı mezbûr azl ve Âstâne-i sa'âdete da'vet olunup geldükde, vezîr-i a'zam sarâyında varup buluşdı. Evvel-emirde semmûr kürk giydirüp, envâ'-i iltifâtla hânesine gönderdi.

İkinci gün ki, gurre-i mâh-ı Rebî'ü'lâhîr idi, fermân-ı âlî-şân ile huzûr-ı şehinşâh-ı cihâna ihzâr olunup vardukda, bi'l-müşâfehe hitâb-âmiz ve itâb-âlûde mübâşeret idüp, “On beş sene miqdârı zamândan berü, Girid'de olan askerime serdâr olup, beher sene Hızâne-i âmireden⁹⁵¹ mevâcib ü mühimmât nâmıyla alduğın meblağ-ı firâvânın öşr-i âşirin mahalline sarf itmeyüp, iddihâr eylemek ile ta'tîl-i hizmete bâ'is olduğundan kat'-ı nazar muhâsara olunan kal'anın teshîri mir'ât-ı zuhûrda cilve-ger olmuş iken, teba'iyet-i huzûz-ı nefsanî ile ihmâl ü müsâhele itdüğün⁹⁵² huzûr-ı hümâyûnumda bi'l-küllîyye zâhir ü nümâyân ve beytül-mâl-i Müslimînden bu tarîk ile ahz itdüğün emvâlin teftîş ve tahsîl-i mevkûf ve fermân iken ihtiyâr ve emekdârlığına binâ'en takayyüd olunmayup, yine nevâle-i hûn-i ihsânımdan hisse-mend ve mansıb-ı Rûm-ili ile behremend itmişidim. Ahz-ı emvâl için fukarâya itdüğün eziyyet husûsunda hükkâm-ı vilâyetden vârid olup, arz-ı mahzar-ı cerâyim sâbık ki, ser-defter olup, binâ-i vücûdın tîşe-i kahr ile zîr ü zeber eylemek mücebdır” buyurdukda, teskîn-i âteş-kîneleri olıcak cevâba kâdir olmamağla, bâ-fermân-ı hümâyûn ol sâ'at bostancıbaşı, Kâdrullâh mülakkab Boşnak Uzun İbrâhîm Ağa mübâşeretiyle Yedikulle'ye habse gönderilüp, iki günden sonra yine ağa-yı müşârün-ileyh yediyle ol mahalde emr-i pâdişâhî mücebince

⁹⁴⁹ on ikinci V : ikinci Y

⁹⁵⁰ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlî Y

⁹⁵¹ Hızâne-i âmireden V : Hızâne-i âmireden Y

⁹⁵² itdüğün V : itdün Y

mahnûkan katl ve yine andan bâğçelikdeki Mücevher Kapu mukâbelesinde defn olundu. Mahlûlünden, Rûm-ili eyâleti Hısım Mehmed Paşa'ya ve Bosna eyâleti sadr-ı sâbık Melek Ahmed Paşa'ya ve Budun eyâleti selefi Vezîr Seydî Ahmed Paşa'ya tevcih olunup, Yanova muhâfazasına me'mûr oldılar ve sâbıkâ Budun vâlîsiyken tekâ'üd-i ihtiyâr iden Hamza Paşazâde Vezîr Mehmed Paşa fevt olup, İsmetî Mehmed Efendi'ye Rûm-ili sadrı inâyet buyuruldu.

Muhâsara-i kal'a-i Kûtâhiye ve makhûrî-i eşkıyâ

Mukaddemâ Konakçı Ali Paşa'ya Anadolu eyâleti ve Pantur Hasan Paşa'ya Ankara sancağı tevcih olunup irsâl olunmuş idi. Lâkin yollar mazbût olup, hareket mümkün olmaduğundan Üsküdar'da serdâr olan Vezîr Yûsuf Paşa yanında karâr idüp, mütesellim göndermişler idi. Mütesellimi bir tarîk ile şehre duhûl idüp, şakî-i mezbûr tarafından, vâlî olan Can Mirza Paşa'nın mütesellimin ahâlî-i vilâyet ittifâkıyla üç yüzden mütecâviz saruca ve sekbân ile katl idüp, şehri zabt itdüklerinden şakî-i mezbûr haberdâr olıcak, Can Mirza Paşa'yı dört bin miqdârı eşkıyâ ile Kûtâhiye üzerine göndermekle ahâlî-i şehir dahi muhkem tedârükleri görüp havâlisine handaklar hafr idüp, altmış gün miqdârı tarafeynden ceng ü cidâl ve harb-i kîtâl münkatı' olmayup, her çend imdâd için âdem gönderdiklerince mağlûb u makhûr olup, şehre duhûle kâdir olamamışlar idi. Hazelesinin nısfı miqdârı maktûl olmuşiken, yine kat'-ı ümîd itmeyüp ve ümîd-i teshîr ile hâric-i şehirde ârâm itmişidi. Çün mukaddemâ şakî-i hîlekar ve rûg-ı maslahat-güzâr ile Kestel Boğazı'ndan çıkup, İnegöl semtine revâne olduğın ve ol nevâhîde tahzîb-i dâr ü diyâr eyledüğü dergâh-ı cihân-penâha ma'rûz olıcak, serdâr-ı nâmdâr ve sipehsâlâr-ı bülend-iqtidâr ile sefer-i hümâyûndan avdet iden mîr-i mîrân-ı fehhâm ve ümerâ-yı zevi'l-ihtirâm vesâ'ir mücâhidîn-i zafer-encâm, ol gürûh-ı mekrûh akablerinden münfekk olmamak üzere ser-asker nasb olan Diyâr-ı Bekr Vâlîsi Vezîr Murtazâ Paşa ile me'mûr olan leşker-i zafer-rehber ile “Ne mahalde mukâbele vü mukâtele itmek vâkı' olursa dîn-i devlet ve ırz-ı nâmûs-ı saltanat⁹⁵³ muktezâsı üzere siz dahi dilîrâne hareket ve merdâne nusret eyleyesiz” deyü, te'kidât-ı bis-yârdan sonra bi'l-ittifâk azm-i râh idüp gitdiler.

Meğer ol pîşvâ-yı gadr-endîş sekiz bin miqdârı bed-kîş Celâlî eşkıyâsın ifrâz ve Tatar Ahmed ile Kör Hasan nâm dagal-bâzı, serdâr-ı ekrem leşker-i şeyâtîn-enbâz idüp,

⁹⁵³ ırz-ı nâmûs-ı saltanat V : ırz-ı saltanat Y

ol kul ile ki, hengâm-ı fursatda birer tarîk ile Üsküdar'a gelüp, ihtifâ ve ale'l-gafle bir ma'reke peydâ ve şenâ'at ü şeytanetleri icrâ itmek üzre müsâra'at ve İznikmid havâlîsinde müsâferet tarîkiyle cây-ı ma'hûdlarına vusûl bulduklarında azm-i heycâ iden mübârizlerden âgâh ve haberdâr olıcak, evhâm-ı pür-temvîhâtlarına bîm-i cân ve haşyet-i bî-emân târî olup, karârı firâra tebdîl idüp, ale't-ta'cîl ol hâksârilere mülhak olduklarında keyfiyyet-i hâlî nakl ü beyân eyledikleri esnâda dahi Ser-asger Vezîr Murtazâ Paşa, asâkir-i firâvân ile⁹⁵⁴ Sivas semtlerine dâhil oldukları haberi şâyi' oldukda, şakî-i bed-halkda Burusa havâlîsinde ârâmgâh itdüğü mekânda tevakkuf idemeyüp, hemân cümleten hareket ve sür'at ile rihlet eyleyüp, Eskişehir üzerine azîmet ve Bolvadin Suyu'na bâ-havf u haşyet nehzat idüp, etrâf ü cevânibe perîşân olan eşkıyânın ictimâ'ıçün haberler gönderdi. Bu sebeb ile Can Mirza Paşa dahi Kûtâhiye üzerinden kalkup, mezkûrun yanına gitmekle ahâlî-i vilâyet ve fukarâ-yı memleket şerrinden emîn oldılar ve Ankara sancağı tevcîh olunan Pantur Hasan Paşa dahi bir tarîkle şehre duhûl idüp, mütesellimi seksan miqdârı saruca ve sekbân ile katl idüp, hırâset-i şehre meşgûl oldu.

Ol rehnümâ-yı eşkıyâ olan hamîr-i mâye-i şûr u fiten Celâlî Abaza Hasan vaktâ ki, Haleb kal'asından çıkup Anadolu cânibine revâne oldu. Safha-i zamîr-i şekâvet-semîrine resm-i isyânı, Mânî tasavvurı böyle tasvîr itmiş ki, "Eğer nireng-i felekden nakş-ı âher bedîd olup, avdet iktizâ iderse Haleb kal'ası penâhımız olsun" deyü, müstevfâ zehâyir iddihâr ve âlât-ı harb ihzâr idüp, dâmâdı olan Hamâmcıoğlu didikleri nuhûset-me'âb⁹⁵⁵ yerine kâ'im-makâm ve niçe bin eşkıyâ-yı bed-nâmı hisâr-ı mezbûreye müstahfiz koyup gitmişidi.

Sâbıkâ şerh⁹⁵⁶ olunduğı üzre müdebbirân-ı devlet ve müşîrân-ı saltanat ba'de'l-istişâre şâyed ki, "Ol bed-girdâr, vezîr-i mekkâr-ı nâ-bekâr Haleb suyuna kadar ruhsat-ı refî' ve kal'a-i münî'e tahassun iderse, ol hısn-i metînden ihrâcı emr-i asîrdir" deyü, sâbıkâ Edirne beğlerbeğisi olan Sevindik Paşa kethudâsı Adanalı Sûhte Mahmûd Paşa'ya Haleb eyâleti inâyet ve "Eshel-i tarîk ile varup, ol kal'ayı halâsa bezl-i himmet ve sıdk-ı kudret eyleye" deyü, hatt-ı hümâyûn ile emr-i âlî ısdâr ve bir sebîlül-ılgâr mezbûr maktûl Eyyüb bostancıyla irsâl olunmuşidi. Ol dahi bi'l-etrah, kâr-şinâs iki

⁹⁵⁴ asâkir-i firâvân ile V : asâkir-i firâvân-ı ehl-i İslâm ile Y

⁹⁵⁵ nuhûset-me'âb V : murdâr-ı nuhûset-me'âb Y

⁹⁵⁶ şerh V : tafsîl ü beyân Y

âdemisin tebdîl-i sûret tagyîr-i kisvet itdirüp, Haleb kal'asına gönderdi. Anlar dahi câsûsâne ve şîrvâne hafîyyeten sûra duhûl ve iç kal'aya vusûl bulup, Haleb kâdisını sırran da'vet itmeklerin ibrâz eyledi.

Bundan akdem nefîr-i âmm emriyle sûret-i fetvâ dahi vâsıl olmuşıdi. Emr-i cihân-mutâ'a imtisâlen iç kal'asın zabt idüp, kâ'im-makâmı nâmında olan ehremen-gûl hey'et da'vet olundukda, el-hâ'in-i hâ'if da'vete icâbet itmeyüp, hemân raht-ı ikâmeti matiyye ve⁹⁵⁷ fîrâra tahmîl itmek üzre üç gün mehl taleb eyledi ve hemân ol gicenin seherinde hây u hûy iderek dervâze-i hisârdan çıkup, râh u beyâbânı tutup gitdiler. Ve bakâyâ-yı eşkıyâyı dahi ahâlî-i şehir kal'adan ihrâc idüp, Mahmûd Paşa cânibinden varan mütesellime zabt itdirdiler ve memâlik-i Anadolu'da olan kılâ' u bikâ' bi'l-küllîyye kapanup ve mezkûrlar ile cem'iyetde olan ümerâ vü hükkâmın mütesellimleri, bu tarîkle kimi maktûl ve kimi ihrâc olunup, taht-ı hükûmetlerinde ilticâ idicek bir kal'a-i metîn ü üstüvâr olmaduğundan ol mevâzi'de ârâma karâr virüp, vezîr-i a'zamın seferden avdet ve Üskûdar'a nüzûli istimâ'ıyla hod bi'l-küllîyye taraf-ı saltanatdan kat'-ı ümîd ve ser-i bî-devletleri galtân-ı meydân olmadıkça birbirlerinden cüdâ olmamalarıçün uhûd-ı sâbıkayı tecdîd idüp, Eskişehir sahrâsında ceng ü cidâle ve kudûm-ı serdâr-ı âlî-şân Vezîr Murtazâ Paşa'ya muntazır oldılar. Bu hînde Anadolu beğlerbeğisi Konakçı Ali Paşa ba'zı ümerâ ile Celâlî tâ'ifesinden İznik muhâfazasına me'mûr olup, Üskûdar'dan gönderildi. Vardukda taraf-ı düşmene aslâ vücûd vormeyüp şehrin etrâfında olan mesîrelerde seyr ü şîkârdan hâlî değil idi. Her çend "Mekr-i a'dâdan gaflet olunmayup, ihmâl ü müsâheleden ihtirâz lâzımdır" deyü, nush u pend olundukça [23a] "Ol makûle cem' ü perîşân ve tebâhîye vücûd vormek bâ'is-i kesr-i nâmûs-ı dilâverîdir" deyü, kemâl-i gaflet ve gurûrundan izhâr-ı mehâbet-i gazanferân üzre iken, meğer ol gürg-i pîşe-zâr-ı hiyel mezkûrları giriftâr-ı dâm-ı ecel eylemek içün, tûfeng-endâz ve hançer-güzârdan dört bin miqdârı leşker-i cerrâr u hûnhâr ırsâl ve bir yevm-i cum'ada halk edâ-yı salâta meşgûl iken, gâfil yatan askerin üzerine nâgâh bâlâ-yı kühsârdan seyl-i belâ gibi nüzûl idince, bir ferdin harekete iktidârı olmayup⁹⁵⁸ ancak fîrâra imkân bulanlar halâs-ı cân ve mâ'adâsı tu'me-i şemşîr-i bürrân oldu.

⁹⁵⁷ matiyye ve V : -Y

⁹⁵⁸ iktidârı olmayup V : iktidârı mümkün olmayup Y

Cümle emvâl ü eskâli ile ordıların zümre-i eşkıyâ gâret ve yağma vü tâlân idüp, tevâbi‘ ü levâhıkı târumâr olmağla, paşa-yı rüstem-nişân dahi zahmdâr u mecrûh ve pür-haşyet tevâbi‘ ü levâhıkın tesliyet için;

Nazm

Gitdi ise eğer esb ü şüttür bâzî ile

Bârî'ye şükürler ki, sebûkbâr olduk

diyerek, üftân ü hîzân Burusa cânibine gürîzân olup karâr eyledi. Der-akab Şâm Beğlerbeğisi Kadri Paşa'ya Anadolu eyâleti ve cümle ordu-yı hümayûnda mevcûd mîr-i mîrân u ümerâya baş nasb olup, Serdâr Vezîr Murtazâ Paşa yanına imdâda ta'yîn ü irsâl olundu.

Bu esnâda Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa'nın mahmiyye-i Konya'ya karîb olduğu muhakkak olup ve bu cânibden dahı, râyât-ı feth-i iqbâl sâha-i Üsküdar'a sâye-i iclâl salduğundan, hâ'inân-ı pür-mekr ü âl garîk-i deryâ-yı gayret olup, bu yüzden tedbîre mübâşeret eylemişler idi ki, ordu-yı dalâlet-penâhda müctemi‘ olan sipâh ki, beş binden mütecâviz idi. Ulûfelerin almak bahânesiyle tedricle ordu-yı hümayûna dâhil oldukdan sonra, sâ'ir yoldaşlarıyla dahi hafıyyeten peyvend-i vifâkı muhkem ve matlab-ı a'lâları husûsıçün binâ-yı mîsâkı müstahkem idüp, mahall-i fursatda ale'l-gafle cem‘-i kesîr ile vezîr-i a‘zamın kârın tamâm eylemek ile mukzî'l-merâm olmak için⁹⁵⁹ ahd ü peymân idüp, yegân yegân Âstâne-i devlet-âşiyân tarafına revâne kıldılar.

Tahrîk-i fitne vü fesâd için bu tarîkle dâhil-i ordu-yı nusret-medâr olıcaklarından vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ma‘delet-kârı haberdâr itdüklerinde, bölük kâtiblerin defterleriyle ihzâr itdirüp, hidemât-ı aliyye-i gazâyâ me'mûr iken edâsında müsâhele vü ihmâl idüp, şakî-i mezkûr cem‘iyyetinde bulunmağı sermâye-i husûl-i âmâl add iden sipâhîlerden, yedi bin neferin esâmîleri defter-i ubûdiyyetden hak u ihrâc olundukdan sonra, mukaddemâ tevcîh-i menâsıb olunup, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa cânibine irsâl olunan paşalardan, “Bu tarîkle ordu-yı hümayûna dâhil olıcak sipâhın azîmetine mâni‘ olup, cezâların viresiz” deyü, ısdâr-ı fermân olundukda, yollar muhkem zabt olunup⁹⁶⁰ ale'l-gafle güzâr itdüklerince, tu‘me-i şemşîr-i hûnhâr ve mâ‘adâsı haberdâr olmağla girüsine firâr idince, birkaç günde binden mütecâvizi giriftâr-ı dâm-ı belâ ve

⁹⁵⁹ mukzî'l-merâm olmak için V : -Y

⁹⁶⁰ olunup V : olup Y

âlûde-i hâk-i fenâ oldu ve bir miqdârı dahi İstanbul ve Üsküdar'a dâhil olmuş imiş. Ahzıçûn âdemler ta'yîn olunup, ele getürdüklerinin otağ-ı hümâyûn önünde demlerin rîzân ve kellelerin gâltân iderek, üç yüz miqdârı dahi mahzar-ı kahr-ı cenâb-ı şâhî ve tu'me-i mûr u mâhî oldu ve beş bin nefer yeniçeri çekdirirlere vaz' olunup, kul kethudâsıyla İznikmid muhâfazasına gönderildi.

Ahvâl-i muhârebe-i Celâlî Abaza Hasan Paşa ve inhizâm-ı Serdâr Murtazâ Paşa der-⁹⁶¹sahrâ-yı Ilgın

Müşârûn-ileyh Serdâr Vezîr Murtazâ Paşa, Ankara'ya vâsıl olduğu esnâda himmet-i hümâ-hemtâ-yı şehriyârî ve tedbîr-i kadr-i te'sîr vezîr-i a'zam ve serdâr-ı âlî-miqdârî ile ol hısn-i hasîn olan kal'a-i Haleb dahı, kabza-i tasarruf-ı huddâm-ı pâdişâh-ı gerdûn-gulâma dâhil olmuş idi. Beğlerbeğisi mûmâ-ileyh Sûhte Mahmûd Paşa dahı, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa tarafına imdâda me'mûr olmağla Edirne'den nehzat ü rihlet idüp, sûhtevât⁹⁶² vesâ'ir piyâde vü süvâr-ı mübârizleriyle ordu-yı ser-askere gelüp, mülhak oldu.

Pes bu vechile kal'aya zafer bulduğundan, Celâlî Abaza Hasan Paşa haberdâr olıcak, te'essüf-i firâvân ve telehhüff-i bî-girân ile enbân-ı hileyi der-miyân idüp, ol merd-i neberdin izâlesi emrinde meş'âle-i gadrî müşte'îl ve nâ'ire-i mekrî mültehib idüp, evvelâ levend tarzı üzre ordusu tarafına mekkâr ü füsûn-kâr âdemler gönderüp, "Ol sâde-dilin meclisinde niçe kelimât-ı fitne-engîz tefevvüh iderler ve bundan mâ'adâ Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa tevâbi'i mahâfilinde dürûg-ı bühtân-âmiz mükâleme eylerler idi. Ya'nî ki, Celâlî Abaza Hasan Paşa ile muhtefî alâkası vardır. Eğer olmasaydı otağında bu kadar âmed ü şüd ve güft-gû lâzım gelmezdi" deyü, Murtazâ Paşa sem'ine bu nev'-i güftâr-ı nâ-hemvârı ilkâ ile gitdikçe ısgâ ve âhir kâr-ı mûte'essir olup, "Hakikat-i hâlin tefahhus itmedin ihtilâle bâ'isdir" deyü, şerbet-i mürgi tecerru' itdirdi ve bunun katlinden sonra, emr-i pâdişâhîle Celâlî üzerine ma'an me'mûr ve hizmet-i mezkûreye⁹⁶³ ta'yîn olunan paşalardan, Kars'dan ma'zûl Koca Dilâver Paşa dahı evâmir-i aliyyeye imtisâl ile maktûl Mahmûd Paşa ile dâhil-i mu'asker-i serdâr bâ-istiklâl olmuşlar idi.

⁹⁶¹ der V : ve Y

⁹⁶² sûhtevât V : sûhtedât Y

⁹⁶³ mezkûreye V : mezbûreye Y

Kavl-i âher rivâyeti üzre cibilletlerinde merkûz olan illet-i fesâd sebebiyle şakî-i mezkûr ile ittifâk ve ittihâd üzre olup, mahall-i ma‘reke vü sitîzde⁹⁶⁴ etbâ‘ u a‘vânıyla ol cânibe inân-rîz idiceklerin tahrîr ü imlâ idüp, taraf-ı hasm-ı bed-ef‘âle irsâl itmişler imiş. Mektûbları girift ve ser-asker-i müşârün-ileyh bir tarîkle vâsıl oldukda, hemân bilâ-te‘hîr Koca Dilâver Paşa dahi katl olunup, cezâları virildi ve andan mâ‘adâ şakî-i mezbûr tarafından Haleb'de mütesellim olan Hamâmcıoğlu'nı ahâlî-i Haleb ihrâc itdüklerinde, binden mütecâviz âdemisiyle ser-asker-i müşârün-ileyh yanına gelmişidi. Anın dahi inkıyâdı li-maslahatin olup, aksâ-yı murâdı mahall-i fursatda veliyy-i ni‘metine hizmetde bulunmak ser-i bî-devletin, galtân-ı meydân-ı fenâ eylemeğe bâ‘is ü bâdî olup, anın dahi kârı tamâm oldukdan sonra, “Mezbûrların Celâlî tâ‘ifesiyle gizlü mu‘âmele ve ittifâkları var imiş, ol sebeble haklarından geldim” deyü, kellelerin dergâh-ı cihân-penâha irsâl ve ordu-yı mu‘allâya îsâl idüp, murâdı üzre arz-ı ahvâl eyledi. Lâkin akvâl-i hakikat müzâkere-i ûlâ üzre, Mahmûd Paşa bî-cürm katl olunduğuna şübhe olmayup, tezvîrât ile ol re‘îs-i mahâzîl-i pür-tadlîl bu yüzden Mahmûd Paşa'dan ahz-ı intikâm idince, sarf-ı ihtimâm eyledi.

Mahmûd Paşa mahlûlünden Haleb eyâleti Tutsak Ali Paşa'ya virildi. Çün şakî-i mezbûrun Haleb kal‘asından rişte-i⁹⁶⁵ ümîdi kat‘ olundu, başın alup râh-ı beyâbâna gitmek tedârükünde iken, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa dahi ol dîv-sîretlerin Bolvadin sahrâsında olduklarından haber ü âgâh olıcak, bu cânibden me‘mûr olan ümerâ vü mücâhidînin vusûllerine te‘hîr itmeyüp, sür‘at ü şitâb ile bir iki konak karîb oldukları gibi, şakî-i mezbûr ol mevzi‘den hareket ve Konya üzerine azîmet eylemekle, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa dahi der-pey revân olup, ilgâr ile tazyîk-i asker vâkı‘ olmağla anlar kalkduğı yere bunlar nüzûl iderek, Ilgın nâm mahalle vusûl bulduklarında, şakî-i mezbûrun mukâbeleden izhâr-ı adem-i kudret ve sûret-i karârda hareket itmeden, garaz-ı cânib-i hasmı iğfâl ve mahall-i fursatda âteş-i kîtâli iş‘âl içün olmağla, menzil-i mezbûra nüzûl itdükde, sabâha karîb hayme vü hârgâh ve bârgâhların⁹⁶⁶ hâlî bıragup, piyâde vü süvâr bi'l-cümle sebûkbâr ordılarına karîb⁹⁶⁷ mevâzi‘in kemîngâhlarına dörder beşer bin tûfeng-endâz vaz‘ idüp, kendüsi bâkî asker ile bir mahfî yerde kudûm-ı leşkere muntazır oldu.

⁹⁶⁴ ma‘reke vü sitîzde V : ma‘reke-i destîzde Y

⁹⁶⁵ rişte-i V : işte Y

⁹⁶⁶ Doğrusu “bârgâh”dır fakat V nüshasında “bâr-nîgâh” olarak yazılmıştır diğer nüshalarda ise bu kelime yoktur.

⁹⁶⁷ hayme vü hârgâh ... karîb V : -Y

Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa dahi minvâl-i meşrûh üzre, der-pey hareket ile edâ-yı hizmet-i emr-i muhâl ve husûl-i maslahat-ı münselibü'l-ihimâl olduğundan, menzil-i mezkûrda sür'at ile azîmet ve hasm-ı bed-endîş semt-i âhere nakl olunmak içün, ol gice hâb u âsâyîşi⁹⁶⁸ harâm idüp, evvel-i şebden üç sâ'at mürûrunda mütevekkilen ala'llâh azm-i râh iderek, âsâr-ı subh-ı sâdık zâhir ü hüveydâ olduğu esnâda, mevzi'-i mezkûrun etrâfında vâkı' piştelerden sahrâya nüzûl eylemek mahallinde, mukaddemâ harb ü peygâr içün der-kemîn olan hasm-ı bed-âyîn ve pür-kîn etrâf ü cevânibden hücum idüp, bî-hâb u perîşân gelen asker-i firâvândan birer gürûh, üzerine havâle olunup, taraf be-taraf bâzâr-ı ma'reke germ oldukda, tertîb-i sufûf olmamağla her fırka ancak kendü üzerine gelen kîne-cûyân ile mukâbele ve kûşîş-i tâm ile muhârebe vü mukâtele idüp, ya'nî ki cidâl ü kîtâle mübâşeret esnâsında iken, ol gürûh-ı mekrûhdan üslûb-ı hiyel ile gelüp, munzamm olan Bigdili Türkmân'ı ve saruca vü sekbân eşkıyâsı ittifâk-ı rû-gerdân olup ve at koparup, ol fırka-i şeyâtîn-rehbere mülhak u mütezâ'if olup, fart-ı müzâheret ve kemâl-i mutâferetleri ile ma'reke rezm-i germ olup, tîg-[23b]zenân ve ceng-künân ol varta-i belâdan ve hâviye-i anâdan halâs olmağa bezl-i zûr ve sarf-ı makdûr eylediler.

Lâkin sû-i tedbîr sebebiyle bâl-i kuvveti şikeste ve ser-rîşte-i kudretleri rîhte vü güsiste olup, üftân ü hîzân ve cübb-i ârâste-i nigerân vâdî-i hezîmete revân oldılar. Çün taraf-ı İslâm'ın gayret-keş ve sâhib-i nâmûs olanlar terk-i baş u cân idince, dilâverlik resmin edâ ve bir iki sâ'at miqdârı dest ü bâl virdiler. Lâkin perîşânlık hasebiyle birbirine imdâd ü mu'âvenet mümkün olmaduğundan gayrı, birer taraftan eşkıyâ cumhûrına firâr iden Bigdili Türkmân'yle levend tâ'ifesi varup, mülhak olmağla takvîyet bulup, taraf-ı İslâm gitdükçe za'îf ü bî-tâkat oldılar. Der-akab gelenler dahi bîm-i cânla mukâvemete cür'et idemeyüp, râh-ı gürîzi nakş-ı zamîr ve mahall-i ma'rekeden kenâra gîr olmalarıyla, ceng idenler dahi bi'l-küllîyye perîşân ü ümîd-i halâs ile etrâf ü cevânibe gürîzân oldılar. Cümle ağırlıkları ol gaddâr u mekkârların ellerine girüp ve ganâyimi gâret ü yağma idüp gitdiler.

Ol ma'reke-i cân⁹⁶⁹-fersâdan tarafeynden sekiz binden mütecâviz kimesne bir bâd ü fenâ ve âğuşte-i hûn-hâk ü helâk oldu.

⁹⁶⁸ âsâyîşi V : râhatı Y

⁹⁶⁹ cân V : -Y

Ba‘de'l-ma‘reke Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa müteferriķ ü perîşân, Karahisâr'a varup, perâkende olan ümerâ vü asker-i müşârün-ileyhin yanına cem‘ ve taraf-ı hasma çeşm ü gûş olup ve andan her ne hâl ise Konya kal‘asına vâsıl oldılar. Tekrâr ırk-ı cem‘iyyetleri ve şiryân-ı gayretleri harekete gelüp, cânib-i şehriyârîden me‘mûr olan ümerâ vü mücâhidîn tarafına ve kendü ile me‘mûr olup, perîşân-hâl olan tavâ'if-i asâkir⁹⁷⁰ savbına mekâtib ile ber-vech-i müsâra‘at âdemler gönderüp, da‘vet itmekle anlar dahi bilâ-tevakkuf sür‘at ü şitâb birle bi-esrihüm⁹⁷¹ Konya sahrâsına gelüp, vusûlden sonra bir araya gelüp “Ne tarafa teveccüh itmek enseb ve ol kavm-i şûma ne yüzden îsâl-i mazarrat husûle akrebdır” deyü, mutârehe vü müşâvere olundukda, Konya'dan Adana'ya ve Adana'dan derbend-i Bakras ve andan Haleb kal‘asına varup, “Ol tâ'ife-i dalâlet-mu‘tâdına⁹⁷² kâra mübâşeret iderler ise ana göre tedârük görile” deyü karâr-dâde vü ittifâk-ârâ oldılar ve ol eşkıyâ tarafına irsâl olunan câsûslar dahi gelüp, mahall-i ma‘rekeden kalkup bâr-bengâhları Cebel-i Mar‘aş ve andan Ayıntab ve Arabistan ve Kilis câniblerine revâne olmaklığı tasâmim ve niyyet⁹⁷³ itdüklerin haber vermeleriyle, ümerâ vü mücâhidîn dahi Konya menzilinde tekrâr yat u yarakların tecdîd eyleyüp, miyân-ı şitâda gürûh-ı enbûh şükûh birle azm-i râh idüp gitdiler. Birkaç eyyâm içinde Haleb kal‘asına varup, vâsıl ve âsâyış ü ârâm itdiler.

Çün ber-muktezâ-yı takdîr-i Bârî, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa tarafına inhizâm-ı küllî târî olduğın haberi vâsıl-ı sem‘-i pâdişâhî⁹⁷⁴ olmağla, hengâm-ı şitâ dahi karîb olup, müceddeden irsâl-i asker gayrı müyesser olduğu ecilden hengâm-ı bahâra te'hîr olundu ve Üsküdar'da olan kapu kuluna izin virilüp, vezîr-i a‘zâmın dahi İstanbul'a geçmesi fermân ve bizzât kendüler Üsküdar'da olan bâğçe-i âmirelerinde tarh-ı ikâmet⁹⁷⁵ ü karâr buyurdılar ve ser-askerlik Vezîr Murtazâ Paşa üzerinden def‘⁹⁷⁶ ve kuyûddan Vezîr Köse Ali Paşa'ya lâyıq görilüp yollanmak üzre iken, ihtimâldir ser-asker-i ma‘zûl havf u cân ile ol dahi isyân idüp, “Çıban bir iken iki olmağla ilâcî müşkil olur” deyü, münâsib görülmekle yine⁹⁷⁷ fermân-ı hümâyûnla ser-askerlik Vezîr Murtazâ Paşa'ya mukarrer buyuruldu ve ammâ ol şakî-i mezbûr Celâlî Abaza Hasan Paşa didikleri la‘în ü pür-tadlîl yanında olan Celâlî eşkıyâsıyla, cebel-i Mar‘aş'a vusûl

⁹⁷⁰ tavâ'if-i asâkir V : avâyif-i asker Y / avâtîf-ı asker M

⁹⁷¹ bi-esrihüm V : -Y

⁹⁷² mu‘tâdına V : -Y

⁹⁷³ ve niyyet V : -Y

⁹⁷⁴ vâsıl-ı sem‘-i pâdişâhî V : vâsı‘-ı sem‘-i pâdişâh-ı âlî-nijâd Y

⁹⁷⁵ tarh-ı ikâmet V : tarh Y

⁹⁷⁶ def‘ V : def‘ olup Y

⁹⁷⁷ yine V : -Y

bulduklarında berf ü bârân şiddetinden huyûl ü hayvanâtın ekserî füsürde vü mürde mâl ü metâ'ların biragup, hezâr zûr u zâr ile selâmete irişüp, raht-ı ikâmetlerin Ayıntab ve Kilis'de endûhte-i magāk-ı ıztırâr ve beyt-i râhatların gâr-ı igtirâr ve etrâfında olan kasabâtı askerine kışla ta'yîn idüp, kendüsi Ayıntab şehrinde karâr eyledi ve ol diyâr-ı celîlül'-i'tibârda ârâm-ı bî-karârı karâr-ı mukarrer itdükleri haber-i meserret-eseri mesâmi'-i⁹⁷⁸ asker-i İslâm'a vusûl buldukda, kahr ü felâket ve zecr-i nekbetlerin nîk-fâl bilüp, mesrûrül'-bâl takdîm-i şükrüllâhı ve du'â-yı devâm-ı devlet-i pâdişâhî itdiler ve Ser-asger Vezîr Murtazâ Paşa dahi hizmet-i mezkûreye me'mûr olan asâkir-i İslâm ile Haleb'de sâkin olup, Kürdistan ve Arabistan ve Türkmân askerlerine emr ü fermânlar ve istimâlet-nâmeler irsâl ve şakî-i mezbûrun üzerine havâle eyledi ve etrâf ü cevânibi mahsûr olup, bir ferd harekete kâdir olmamağla muztarr ve zahîreden kemâl mertebe tazyîk olduğundan ahvâlleri mükerrer olup, Arabistan semtlerine gitmeğe karâr virdiler.

Birecik ma'berin yoklamak için Tayyârroğlı Vezîr Ahmet Paşa'nın birâder-i kih-teri olan Rakka Beğlerbeğisi Mustafâ Paşa'yı bin miqdârı eşkıyâ ile irsâl eylediklerin, Birecik Sancağı Beği habîr ü âgâh oldukda, askeri ile kemîn idüp, ale'l-gafle mürûr iderken üzerlerine uğradıkda, şîrâne hücum idüp, bin nefer eşkıyâdan katı az kimse halâs olup, ekserî tu'me-i şemşîr-i envâc-ı peykân-ı tîr oldılar ve eyâlet-i Mar'aş'a kışla için iki bin nefer saruca sekbân ile Vezîr Koca Muslı Paşa'yı irsâl itmişidi. Paşa-yı mûmâ-ileyh dahi ahâlî-i memleket ile hafîyyeten ittifâk idüp, bir gice ale'l-gafle cümlesi helâk ve âlûde-i hûn-hâk idüp, Ser-asger Vezîr Murtazâ Paşa yanına gelüp sığındı ve paşa-yı müşârûn-ileyhler ise fermân-ı şehriyârîle⁹⁷⁹ ol sefer-i zafer-rehberine me'mûr ve azîmet üzre iken, cebren eşkıyâ ordılarına dâhil olmağla, işbu hizmet-i mezbûre edâsıyla ibrâ-i zimmet idüp, cerîde-i cerâyimine kalem-i afv çekildi.

Der-beyân-ı âmeden-i peyâm-ı zarâ'et-i intimâ ez-taraf-ı Celâlî Abaza Hasan Paşa ve hevâdârân-ı pür-fiten ve arza dâştan acz ve bî-istitâ'at-ı hîşbe-pîşegân-ı Murtazâ Paşa

Ol matrûh-ı la'în ve merdûd-i bî-dîn-i nuhûset-rehîn olan fırka-i dalâlet-karîn ile eyyâm-ı berf ü şitâda ve hengâm-ı bârân-ı ser-mâde, ol cibâl-i şâmihadan nâ-tüvân-ı bî-tâb-ı ubûr idüp, nevâhî-i Kilis ve Ayıntab'a vusûl ve nüzûl eylediler. Lâkin bi-

⁹⁷⁸ mesâmi'-i V : -Y

⁹⁷⁹ fermân-ı şehriyârîle V : fermân-ı hudâvendigâr-ı âlî-makâmla Y

hamdi'llâhi Te'âla pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin hüsn-i teveccüh-i hümâyûnları berekâtıyla min-ba'd cenge ihtiyâc olmayup, nefir-i âmm ahkâmı vürûdından berü tilâl ü cibâlde müctemi' olan re'âyâ vü berâyâ yerlerinde kâ'im ve her tarafa nâzır ve mülâzım idiler.

Ol gürûh-ı mekrûh muhâlifinin cevânib-i erba'ası münsedd olup, şeyâtîn gibi etrâf u eknâf ve afâka perîşân olanları, şehâb-ı kahr ile tard olmağla davar ü mevâşî ve hizmetkâr u havâşîleriyle kendülere zahîre için aktâr u etrâf-ı memâlike âdemler irsâl eyledikçe amân ve zamân virilmeyüp, re'âyâ zafer buldukları yerlerde depeleyüp ve gidenler dahi⁹⁸⁰ gelmeyüp ve eyyâm-ı şiddet-i şitâda içlerine bu vechile kaht ü galâ târî olduğundan mâ'adâ, saruca ve sekbân eşkiyâsı ve kara levend ta'bîr itdükleri hâsirîn ulûfe ve zahîre için cevır ü şetme ve ezziyet ü eleme âgâz idüp, yed-i tagallüblerinden mağlûb olduklarından gayrı ba'zı tevâbi' ü levâhıkları dahi câ-be-câ firâr ve kendüler⁹⁸¹ Ayıntab'da ve Kilis'de kemâl-i ızdırâb ile karâr üzre bed-du'â-yı pâdişâhî sebebiyle, gitdükçe ahvâlleri muhtell ü müşevveş, ne bir tarafa azîmete kudret ve ne karâra tâkâtleri olup ve zamân-ı evvelde Celâlî olanların netîce-i vakâyi'-i ahvâlleri ma'lûmları olmağla, dâmân-ı afv-ı pâdişâhîye teşebbüsden gayrı ile derd ü bî-pâyânlarına dermân bulamayup, bi'l-âhire Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa'ya âdem ve mektûb gönderüp, istid'â-yı inâyet ve mürâca'at-ı dâmenine teşebbüs idüp ve cerîde-i fesâdlarına kalem-i afv çekilmek üzre⁹⁸² taraf-ı şehriyârîden der-hevâset ve rikâb-ı hümâyûn savbına firistâde kılınmaları ve Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa cânibinden zarâr u gezend irişmemek şartıyla yemîn-i metîn ve ahd-i râst iltimâs eylediklerin işrâb itmîşler ve Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa⁹⁸³ dahi bu bâbda "İstihlâs câ'iz ve müceb-i haset midir?" deyü, istignâ vü istintâk eyledikde, "Bu vechile câ'iz ve gayr-i hânîs olurlar" deyü, cevâb virilmekle Murtazâ Paşa dahi taraf-ı şehinşâh-ı mu'allâ cânibine arz u inhâ ve mazhar-ı afv olunmaların recâ itmeğe der-uhde idüp, irtesi gün peyâm-âverlere dil-hâhları üzre merâsim-i mihmân-ı nevâzî merâsimi takdîminden sonra, Ahıska Vâlîsi Arslan Paşa'ya bir kelâm-ı şerîfle ahd ü emân mektûbunu re'îs-i Celâlîyân Abaza Hasan Paşa'ya teblîğ için teslîm ve gelen âdemleri dahi ma'ân koşup irsâl eyledi. Anlar dahi ol bed-re'y-i nâ-pâklara varup, mâ-cerâ-yı alâ-cery⁹⁸⁴ icrâ vü îsâl ve cümlesi sağ u sâlim

⁹⁸⁰ gidenler dahi V : dahi gidenler Y

⁹⁸¹ kendüler V : kendülerden Y

⁹⁸² çekilmek üzre V : çekilmegin Y

⁹⁸³ cânibinden ... Vezîr Murtaza Paşa V : -Y

⁹⁸⁴ alâ-cery V : olduğu gibi Y

rikâb-ı hümâyûna şefâ'at olunmak şartıyla, Ser-asker Murtazâ Paşa yanına da'vet olunduğı ifâde eylediklerinde [24a] ol sâ'at inkıyâd ü itâ'atle cevâb-ı mektûbın irsâl ve der-akab ol kâfîlesâlâr-ı erbâb-ı fiten ü şeyâtın olan Celâlî Hasan Paşa ve anın emsâli hod-pesendler bi'l-ittifâk süvâr olup, bî-muhâbâ ber-vech-i müsâra'ad Haleb yolına doğru azîmet eylediler.

Bir zamândan sonra⁹⁸⁵ Haleb'e karîb olduklarında bi'l-cümle mevcûd-ı Haleb olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü⁹⁸⁶ rü'esâ-yı asâkir-i sâ'ire süvâr ve eşkıyâyı mesâfe-i karîbeden kemâ-yenbagî istikbâl eylediler. Ya'nî ki, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa'dan gayrı Haleb'de olan cümle beğlerbeğiler karşı çıkdılar. Mu'tâd üzre mu'ânaka vü musâfaha olunup, bu tarîkle gelüp Haleb kal'asına dâhil olduklarında evvelâ Abaza Hasan Paşa, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa menziline vesâ'irleri ale't-tertîb ser-askere tâbî' ümerâya tevzî' ü taksîm olundılar ve ahd ü kadîm üzre bunlar sağ ü sâlim rikâb-ı hümâyûna îsâl olunmak üzre tasmîm olundılar.

Katl-i Celâlî Abaza Hasan Paşa ve eşkıyâ-yı sâ'ire

Bu minvâl üzre bir iki gün mürûr eyledikde, akablerinden tedricle Haleb kal'asına dâhil olan saruca ve sekbân bölükbaşları vesâ'ir bed-baht u tîre-bahtlar ale'l-husûs hâdim karındaşı Hasan Ağa nâm bî-dîn ü bed-ayîn gice hâlinde hep bir araya gelüp, şöyle mutâraha ve müşâvere iderler ki, "Bu bir fursatdır ele girmez ve bir niyyetdir ki, dile gelmez. Garâzımız, bu tarîkle şehre duhûlden sonra, taraf-ı saltanat-ı aliyyeden haber gelince bi't-tamâm eşkıyâ yoldaşlarımız dahi tedric ile der-kal'a⁹⁸⁷ müctemi' olup, fülân vaktda alâ-hîn-i gafletin bir gice hurûc idüp, kal'ayı zabt eyledikten sonra el birliği⁹⁸⁸ idüp, sell-i seyf idelim. Ya'nî ki, cümle⁹⁸⁹ beğlerbeğileri ve mevcûd muhâliflerimizi tu'me-i neheng-i tîg ü şemşîr helâk eyleyüp, kal'ayı kabza-i tasarrufa getürelim ve bir nîk-nâm koyup gidelim ve takrîb ile nâ'il-i merâm olalım" deyü, ittifâk üzre ahd ü mîsâk eylediklerin kaleme getürüp ve ol tezkireyi hâdim karındaşı Hasan Ağa'ya teslîm eylediler. Ol dahi mâh-ı Cemâziyelevvel'in yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih günü, Abaza Haşan Paşa, Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa meclisinde iken mahfî eline virüp, ol harâb-ter ise câhil-i sırf olmağla kâtibe okutmak niyyetiyle

⁹⁸⁵ zamândan sonra Y : zamândan V

⁹⁸⁶ ümerâ vü V : ümerâ vü sâ'ir Y

⁹⁸⁷ der-kal'a ve V : der-kal'aya Y

⁹⁸⁸ el birliği Y : el bir V

⁹⁸⁹ cümle V : -Y

oturduğu yerde ferâmûş eyleyüp, inâyet-i Bârî ile ol tezkire Ser-asker Vezîr Murtazâ Paşa eline girmekle, hilelerinden âgâh ve der-akab ekl-i ta‘âm içün ol bed-gümân deyü, sîreti⁹⁹⁰ da‘vet eyleyüp, ba‘dehu eklü't-ta‘âm ser-asker bâ-intibâh âb-ı dest niyyetiyle yerinden hareket itdüğü gibi, sipâriş eyledüğü üzre iç oğlan kılıç ve hançer üşürüp ten-i murdârın pâre-pâre ve her pâresin ser-bâzâra itdirdi. Pes bâkîlerin dahi münîrbânları işâret-i ser-asker ile⁹⁹¹ derhâl amân ve zamân virmeyüp, ol gice herkes sâkin olduğu menzilde misâfirlerin katl eyleyüp ve umûmen ümerâ vü mücâhidîn sell-i seyf idüp, dâhil-i sûrda olan saruca ve sekbân vesâ'ir Celâlî'den cem'-i kesîr-i hedef tîr ü tu'me-i ejder-i şîr-i şemşîr ve ya'nî ki, ser-tîz ve âbdâr ile demlerin rîzân itdiler ve her kûşeye ilticâ eylediler. Hedef-i tîr-i demmâr oldılar çün nâme-i bahtları *fekad hasira hüsrânen mübînân*⁹⁹² ile mu'anven oldu ve şol fesâd ü inâd üzre ısrârları⁹⁹³ kendü vücûdlarının ızrârına bâ'is olup, kemâ-hüve hakkuhu haklarından gelindi ve hâric-i sûrda olan eşkiyâ perâkende vü perîşân olup, râh-ı gürîzi tutdılar ve işbu firâr iden tâ'ife-i tuğyân u inâd ve ol şîrzime-i hazelân u fesâdın çehre-i bî-nûrları hitâm-ı la'netle mahtûm ve cebhe-i pür-fütûrları dâg-ı şekâvetle mevsûm olmağla gürîze mecâl ve hülâsa ihtimâl bulmayacak, dâhil-i sûrda olan mücâhidîn-i dîn kal'adan çıkup, irişdikleri melâ'îni endâhte-i megâk-ı helâk ve tu'me-i şemşîr eylediklerinden mâ'adâ nefîr-i âmm hizmetinde olan halâyık geçüp gitdikleri derbendlerde katl ve mâlların gâret idüp, pehnâ-yı Haleb rü'ûs-ı nüfûs-ı menkûs⁹⁹⁴ Celâlî'den bozulmuş bostana döndi. *Fe-hamden sümme hamden*⁹⁹⁵ bu gazâ-yı garrâ ve bu cihâd-ı kübrâ eshel-i tarîk ve ahsen-i vücûh üzre müyesser olup, takdîm-i şükr-i Yezdânî kılındı.

Âmeden-i rü'ûs-ı eşkiyâ bâ-Âstâne-i sa'âdet

Çün ol fırka-i dalâlet bedrekâ-i emr-i Yezdânî ve himem-i âliye-i cihân-bânî ve tedbîr-i isâbet-pezîr Âsaf-ı sâni ile cezâ vü sezâların buldılar ve müsta'idd-i nâr-ı cehîm oldılar. Hısn-i Haleb'de küşte-i ser-bürîde olanlardan otuz bir aded kelle ki, evvelâ pîşvâ-yı eşkiyâ ve reh-nümâ-yı eşîrrâ olan Celâlî Vezîr Abaza Haşan Paşa ve biri dahi Bağdâd fethinde şehîd olan Vezîr-i a'zam Tayyâr Mehmed Paşa'nın ekber-i evlâdı tu'me-i tuyûr ve lokma-i mâr ü mûr Vâlî-i Şâm Vezîr Ahmed Paşa ve biri dahi birâder-i

⁹⁹⁰ bed-gümân deyü sîreti V : bed-gümân-ı bed-necatı Y

⁹⁹¹ ser-asker ile V : Ser-asker Murtazâ Paşa ile Y

⁹⁹² “Apaçık bir zarara düşmüş, ziyana uğramıştır” (Kur'an, 4/119)

⁹⁹³ ısrârları V : ızrârları Y

⁹⁹⁴ menkûs V : melkûs Y

⁹⁹⁵ fe-hamden sümme hamden V : el-hamdü'lillâhi hamden kesîran Y

kîh-teri Rakka Beğlerbeğisi Mustafâ Paşa ve biri dahi mehîn-i devlet ve mürtekb-i şekâvet ü la'ûnet Vezîr Sarı Ken'ân Paşa ki, Rusû'l-asl olup, mukaddemâ vâlî-i Mısır-ı Kâhire olan Bakırcı Ahmed Paşa hizmetinde iken, merhûm Sultân Murâd Han devletinde cündîliği takrîbiyle dâhil-i harem-i sarây-ı sultânî olup, evâhir-i devlet-i İbrâhîm Hanî'de rikâbdâr iken vezâret inâyet buyurduklarından sonra, kerîme-i muhteremelerin dahi tezvîc idüp, mazhar-ı iltifât-ı bî-gâyetleri olmuşidi.

Ba'dehu Budun'a vâlî olup, sonra kapudan iken sû'-i tedbîriyle donanma-yı hümayûnı kâfire aldırup, bu kadar cürmi afv olundu ve tekrâr hakkında lutf-i inâyetleri mebzûl ve hizmet-i kâ'im-makâmı ile ke'l-evvel mültefit ü makbûl olmuşidi.

Bursa muhâfazasına ta'yîn olundukdan sonra mezkûrlara mütâba'atla veliyy-i ni'metine isyân idüp, mebgûz-ı pâdişâh-ı âlemiyân⁹⁹⁶ olup, cezâsın buldı ve bî-nâm u nişân oldı ve biri dahi kasîrû'l-kâmet İblîs-kıyâfet Ali Mirza Paşa ki, ber-vech-i arpalık Ankara sancağına mutasarrıf idi. Sefere me'mûr ve ber-mûceb-i fermân Üsküdar'a gelmişiken, şakî-i mezkûr Konya'ya geldüğinden haberdâr oldukda, bir gice ale'l-gafle tevâbi' ü levâhıkıyla firâr idüp, izhâr-ı ubûdiyyet ve hulûs ile makbûl ü mergûb ve tâ'ife-i mezkûre miyânında cümleden ziyâde sâhib-i redd ü kabûl idi ve biri dahi Deli Ferhâd Paşa ve biri dahi oğlu Yahya ve biri dahi Konyalı hadîm karındaşı ve İblîs yoldaşı demekle ma'rûf Hasan Ağa didikleri la'în-i bî-dîn⁹⁹⁷ ve dîv-sîret ki, gâh Türkmân ve Haleb ağası ve gâh Sayda ve Beyrut voyvodası olup, Konya vilâyetinin fukarâsı zulm ü ta'addisinden terk-i hân mân ve celâ-yı evtân itmişler idi ve mezbûrun dört nefer oğulları ki, her biri efâ'î-sîret ve akârib-i serîret idiler ve Abaza Hasan Paşa kethudâsı Köse Ali ve kapucılar kethudâsı Mahmûd ve Türkmân Ağası Beğzâde ve Ankara kethudâsı Ali Ağa ve Mardin voyvodası Ma'an'ın Siyâvuş ve Teke zorbalarından Satılmış ve kayınatası olan Teke vilâyetinde zümre-i kudâtdan Râfîzî Papası Vahhab kâdı ki, mukaddemâ Atalya sancağına mutasarrıf olan Kör Beğ demekle müte'ârif Mustafâ Paşa isyân idüp, Atalya kal'asına kapandıkda kâdı-i mezkûr ahâlî-i vilâyet ittifâkıyla etrâf u eknâfda olan re'âyâyı cem' idüp, cebren ve kahren taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye itâ'at ü inkıyâd itdirüp, def'-i fitne vü fesâd itmekle erkân-ı saltanat katında dîl-hâhı üzre mültefet⁹⁹⁸ olup, mutasarrıf olduğu mansıbına birkaç kazâ dahi

⁹⁹⁶ pâdişâh-ı âlemiyân V : pâdişâhî Y

⁹⁹⁷ la'în-i bî-dîn V : la'în ve bî-dîn Y

⁹⁹⁸ mültefet V : mültefî Y

zamm ü ilhâk ve hilâf-ı âdet ebnâ-i cinsi olan şecâ'at ü merdânelik izhârından şöhre-i âfâk olmuşıdi.

Şakî-i mezkûr zuhûrundan tesvîlât-ı şeytânile sâ'î-i⁹⁹⁹ tarîk-i bâtil ve taht-ı hükûmetinde olan erâzil ü eşkiyâ ile cem'îyyetlerine dâhil oldukda ordu kâdıllığı tevcîh olunup, hevâlarına tebâ'îyyet ile ihânet-i taraf-ı saltanat ve bî-günâh katl itdükleri fukarâyı meşrû'dur deyü, tecvîz iderek, mazhar-ı iltifât ve bî-gâyetleri ve ba'dehu¹⁰⁰⁰ edâ'i'l-maslahata kâdı-asker olması husûsunda hakkında inâyetleri olmağla, izhâr-ı tecemmül ü unvân ve zimâm-ı umûr-ı sadâret-i uzmâyı yedinde bilmekle ihzâr-ı müzevvece ve esvâb-ı dîvân eylemişıdi.

Mısra'

Zihî helvâ-yı nevmîdî hoşâ pâlude-i hirmân

ve Arz-ı Rûmî Bâkîzâde Nebî Ağa ve Bektaşlı Ömer ve Tayyârzâde Mustafâ Paşa kethudâsı Osman ve Şâm eşkiyâsından Reşîd Çorbacı ve Abaza Hasan Paşa'nın Kôr Beği ve atîk zorbabaşılardan Köseoğlu Hasan ve Mar'aşlı Osman Beğzâde ve Ken'ân Paşa imâmı ve Konakcıbaşı Abaza Mustafâ ve Kilis Kethudâ yeri Ali Ağa ve Hicâzioğlu Ahmed ve Münecim Bekir ki, Sis sancağından ma'zûl idi¹⁰⁰¹ ve mâ'adâsı dahi mezkûrların tevâbi'inden zu'm-ı fâsidlerince şecî' ü nâmdâr ve her birisi mahsûs beşer yüz ve biner sekbân u saruca ve levend sâhibi olup, tahrîb-i diyârîden füccârdan idi ki, kimi bölük ağalıklarına âmâde ve kimine dahi yeniçeri ağalığı virilmek karâr-dâde olmuş iken, mazhar-ı azîz zevi'l-intikâm olup, kelle-i bî-devletleri mâh-ı Cemâziyelâhîr'in on beşinci Bâzâr gününde sıriklar üzre Dîvân-ı hümayûna gelüp galtân ve her birinin başına gelecek kazâ vü kader cibâh-ı rü'ûsda terkîm olunmağla okunup, halîfe-i rûy-ı zemîn rikâbına arz olunup, hamd-i firâvân ve şükr-i bî-pâyân olundukdan sonra endâhte-i bâb-ı hümayûn-ı bülend-eyvân kılındı.

⁹⁹⁹ sâ'î-i V : müsâ'î-i Y

¹⁰⁰⁰ ve ba'dehu V : ve ba'd Y

¹⁰⁰¹ atîk zorbabaşılardan Köseoğlu Hasan ve Mar'aşlı Osman Beğzâde ve Ken'ân Paşa imâmı ve Konakcıbaşı Abaza Mustafâ ve Kilis Kethudâ yeri Ali Ağa ve Hicâzioğlu Ahmed ve Münecim Bekir ki, Sis sancağından ma'zûl idi V : ve Kilis Kethudâ yeri Ali Ağa ve Hicâzioğlu Ahmed ve Münecim Bekir ki, Sis sancağından ma'zûl idi ve atîk zorbabaşılardan Köseoğlu Hasan ve Mar'aşlı Osman Beğzâde ve Ken'ân Paşa imâmı ve Konakcıbaşı Abaza Mustafâ Y

Nazm

Memlekete sığmayan ejder-dehân

Eyledi sûrâh-ı ademde karâr

Ba‘dehu hazâ bakıyyetü's-süyûf olanlardan Boşnak Mehmed, Defterdâr Bekir Paşaoğlu Ali Paşa ve K r Hasan ve Tatar Ahmed ve M r h r Muslı ve bunun ems li e skıy n n dahi h kk m-ı mem lik m b  eretiyle cez ları virilüp, r   s-ı menh seleri derg h-ı cih n-pen ha arz olundu ve h kk m-ı mem like saruca v  sekbn  ve  ak -i mezk r ile cem iyyetde olan erb b-ı bagy   isy nı katl-i  mm itmek içün hatt-ı h m y nlar ile emr-i  l -  nlar irs l olundukda ber-m ceb-i ferm n e skıy -yı mezk reden [24b] on binden m tec viz hazele katl olunup, n md r olanların kelleleri  st ne-i sa  dete irs l ve derg h-ı  l  önünde galt n ve diri¹⁰⁰² ihz r olanlar huz r-ı h m y nda t  -i ser-t z-i  em  r-i b rr n olunmağla, bir seneye değin ale't-tev l  meyd n-ı siy set-i d v n-ı p di  h  l  eden onar, on beşer, yigirmi er ser-b r deden h l  değildi.

Du  -yı mazl m n sitem-d deg n-ı kar n-ı ic bet-i derg h-ı subh n olup, c y-b r-ı h n-ı   d  ile h   k zulm [ ] ta add  ber-taraf ve vird-i zeb n-ı h nh rg n-ı cevri piç-gün ve esef  lis n 'l-h l-ı r zg r bu eby t-ı saf -bah a na me-g z r olmuş idi.

Beyit

Hak budur, eyledi isl h-ı miz c-ı  lem

Cevher-i t  -i cih n-g r vez r-ı a zam

   hak budur ki, niçe serke leri p -m l itdi

Devlet-i k hire-i  saf-ı ferhunde- iyem

Bu hizmet-i v cib 'r-r tbetleri muk belesinde Ser-asker Vez r Murtaz  Paşa'ya taraf-ı p di  h den¹⁰⁰³ ikr m ve iltif t  mutazammın hatt-ı h m y n-ı  evket-makr n ile murassa  kılıç, kaft n ves 'ir  mer ya dahi nev zi -n meler ile hila -ı f hire¹⁰⁰⁴ ve esv b-ı b hireler erz n   irs l olundu ve pa aların mansıblarının ibk sıyla nev zi  buyurilüp ve “Her biri ey let ve sancaklarına varup  s yi     r m eyleyeler” deyü, ev mir-i aliyyeler gönderildi.

¹⁰⁰² diri V : -Y

¹⁰⁰³ p di  h den V : p di  h -ı alem-pen h hazretlerinden Y

¹⁰⁰⁴ hila -ı f hire V : hançer-i f hire Y

Muhâlefet ve katl-i hâkim-i Antalya Kör Beğ Mustafâ Paşa

İşbu sene-i mezbûre mâh-ı Cemâziyelâhir'in on altıncı Dü-şenbih gününde Kapudan Vezîr Köse Ali Paşa yigirmi beş kıt'a çekdirir ile Beşiktaş'a çıkup, iki günden sonra mu'tâd-ı kadîm üzre donanma-yı hümayûnla Akdeniz'e revâne vü azîmet eyledi.

Sakız cezâresine vâsıl oldukda, cezâre-i mezbûre muhâfazasında olan Kapudan-ı sâbık Vezîr Topal Mehmed Paşa'nın ziyâde zulm ü ta'addîsi töhmetiyle katline taraf-ı pâdişâhîden me'mûr olduğu üzre, paşa-yı mezkûr¹⁰⁰⁵ katl idüp, kellesin dergâh-ı devlet-penâha irsâl eyledi.

Hengâm-ı şitâ olmağla bir yere hareket olunmayup, birkaç eyyâm ol mahalde ârâm eylemişidi. Bu vaktda eşkıyâ-yı bed-fercâmdan ber-vech-i arpalık Antalya sancağına mutasarrıf, Kör Beğ dimekle müte'ârif Mustafâ Paşa didikleri la'în-i bî-dîn vâcibü'l-katl ki, mukaddemâ on seneden mütecâviz Süveyş kapudanlığından azîm mâl tahsîl idüp, ba'dehu Cidde beği ve sonra birkaç def'a Atalya'ya hâkim olmuş idi ve Antalya kal'asının metânnet ü istihkâmına i'timâden Âstâne-i sa'âdete itâ'atden rûgerdân olup, azl kabûl itmemele varan hükkâmı uğradmayup tagallüben zabt ider olmuşidi.

Bundan esbâk bir def'a kal'aya kapanup izhâr-ı isyân eyledikde, ol cânibde kuzât tâ'ifesinden mezkûr Vehhâb Kâdı dimekle ma'rûf şeytân ki, Abaza Haşan Paşa cem'iyetinde ordu kâdısı olup, ol ma'rekede telef olduğu bâlâda zikr olunmuşdur. Ahâlî-i vilâyetden dört bin miqdârı âdem ile üzerine varılup, birkaç eyyâm muhâsara vü mukâtele üzre oldukları ma'rûz-ı bârgâh-ı hilâfet oldukda, sühûlet ile def' olunmasıçün dergâh-ı mu'allâ kapucıbaşlarından İsmâ'îl Ağa ki, vezîr ve dâmâd olmuşdur. İrsâl olunup paşa-yı müşârûn-ileyh ile Vehhâb Kâdı mâbeynini ıslâh idüp, kal'adan ihrâc eylemişidi.

Bu def'a dahi¹⁰⁰⁶ cibilletinde merkûz olan habâset muktezâsınca Abaza Haşan Paşa zuhûrundan dilîr olup, yine tagallüben zabt eylemişidi ve Atalya kal'ası gibi bir hisn-i metîne müstevfâ eşkıyâ lâzimü'l-intikâm ile tahassun eylediğinden gayrı ol etrâfı tahrîb ve re'âyâsın berbâd idüp, ızrârdan hâlî olmamağla Âstâne-i sa'âdet tarafından mansıb-ı mezkûre tevcih olunan Ahmed Paşa vardukda ana dahi zabt itdirtmeyüp, işâ'at

¹⁰⁰⁵ mezkûrî V : mezbûrî Y

¹⁰⁰⁶ bu def'a dahi V : bu dahi Y

ve mel'anet eylemekle bi'z-zarûrî Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa, Mağnisa Hâkimi Küçük Mehmed Paşa kapuları ve eyâletleri askeriyle karadan mezkûrun üzerine havâle vü ta'yîn olup, Kapudan Vezîr Köse Ali Paşa dahi deryâ tarafından donanma-yı hümayûnla varmak fermân buyurulmuşıdi.

Ber-mûceb-i fermân, Sakız'dan nehzat ve cânib-i maksûda revâne vü azîmet üzre iken, rûzgâr-ı muhâlif vezân olmağla keştîleri perâkende vü perîşân idüp, ancak on beş kıt'a beğ çekdirirleri kapudan paşa yanında bulunup ve perîşân olanlardan iki kıt'a çekdirir bir muhavvif adaya vardukda, küffârın yigirmi dört kıt'a çekdirirleri üzerlerine gelüp, nâ-çâr cenge mübâşeret eylediklerinde, top sadâsından kapudan paşa dahi âgâh olup, sefâyin-i mevcûd ile âmâde gelüp, üç dört sâ'at miqdârı ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl olundı.

Esnâ-yı ma'rekede bî-nihâye guzât şehîd ve mecrûh olmağla nâ-çâr cengden kat'-ı yed olup, Rodos'a giderken küffâr-ı hâksârın otuz sekiz pâre top çeker bir keştî-i kûh-peykerine râst geldükde, mütevekkilen ala'llâh üzerine hücum eylediler. İçinde olan iki yüzden mütecâviz dûzahîlerin yüz miqdârı¹⁰⁰⁷ vâsıl-ı sakar¹⁰⁰⁸ ve yüz on esîr ile keştîleri kabza-i tasarrufa gelüp, telâfî-i mâfât oldu. Andan mansûr u muzaffer Atalya limanına dâhil olup, vaz'-ı lenger eyledikde kal'a muhâsarasıçün sefâyin-i İslâm askeriyle toplarını karaya ihrâc eyleyüp, cenge hâzır u âmâde ve Kör Mustafâ Paşa dahi kal'aya tahassun idüp çıkmayacak, kapudan paşa ibtidâ âdem gönderüp da'vet eyledi. Paşa itâ'at itmemele menâsıb-ı mahallere vaz' olunan¹⁰⁰⁹ darbuzenlere âteş virülüp, dâneleri kal'ayı rahnedâr ve sarsar-ı top u tüfengden serâsîme vü bî-dermân gitdükçe esbâb-ı¹⁰¹⁰ âteş ceng ü cidâle işti'âl ve tezâyüde takayyüd üzreler iken sadâ-yı recâ-yı el-amân ile ahâlî-i vilâyet taşra çıkup, kal'ayı teslîm eylediler ve isyân iden şakî-i mezkûrî etbâ'ıyla giriftâr ve kal'adan çıkup iskeleye getürdiler. Andan bir kayık ile baştardede kapudan paşa huzûrına ihzâr olunup, hâhende-i gadr olmak mahallinde iken, hemân ol sâ'at amân virilmeyüp boğıldı ve iki nefer karındaşları ve kethudâsı ve baş bölükbaşısı cümleten katl olunup, kelleleri vâsıl-ı dergâh-ı âlî ve ibret-nümâ-yı esâfil-i âlî eyleyüp, kal'a içinde mahsûr olan eşkıyâyı dahi kahr u tedmîr ve müceddeden kabza-i tasarruf-ı pâdişâhîye dâhil-i teshîr eyledi.

¹⁰⁰⁷ miqdârı V : kadar Y

¹⁰⁰⁸ sakar V : nâr-ı cehîm Y

¹⁰⁰⁹ vaz'olunan V : -Y

¹⁰¹⁰ esbâb V : -Y

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Bolevî Mustafâ Efendi ve nasb-ı meşîhât-ı İslâmiyye Burusevî Mehmed Efendi

Sa'âdetlü pâdişâh hazretleri evvel-bâhârda Burusa'ya hareket idüp, vücûd-ı eşkiyâdan bi'l-külliyeye nâm u nişân komamak üzre mühimmât-ı sefer görölmek fermân ve asâkir-i zafer-rehber Üsküdar sahrâsına müctemi' olmalarıçün Anadolu ve Rûm-ili'nde olan hükkâma evâmîr-i aliyyeler gönderildi. Bu esnâda şeyhü'l-İslâm olan Bolevî Mustafâ Efendi, vezîr-i a'zamın ta'rîf ü terbiyesiyle her-bâr iltifât-ı pâdişâhî olmakda ve beyne'l-ulemâ eslâflarından efzûn şeref ü şân bulmakda iken Burusa'ya gitmeği müstahsen görmeyüp, vezîr-i a'zamın hakkında kelimât-ı gamz-âmîzi mutazammın umûr-ı devlete müte'allik bir tezkire yazup, hafiyetten bir tarîk ile rikâb-ı hümayûna îsâl ve mefhûmunda, "Mühimmât-ı dîniyyeden olan Venedik kâfirine istimâlât virilmekle sene-i sâbıkda yokdur. Mâl ü hazîne itlâf u isrâf idüp, şakî-i mezkûr sebebiyle avdet olunup te'hîr olunmuşidi. Bu sene dahi sefer ve ahvâl-i Girid bi'l-külliyeye ihmâl ü ferâmûş olunup, Burusa'ya azîmet nâ-ma'kûl fehm olunur. Sadr-nişîn-i vekâlet-i kübrâ olan devletlünün hod-murâdı Devlet-i Aliyye'ye hizmet olmayup, ancak mansıb havfından hazz-ı nefsi tarafına zâhib olup, bildüğün eylemek gibi ve Deli Hüseyin Paşa'nın katli dahi bir emr-i nâ-ma'kûl iken vücûda gelüp, bu mertebe ruhsat virilmek münâsib değildir. Hayr-hâh-ı devlet olduğumuz hasebiyle vâkı' hâli i'lâma cür'et olundu" demiş. Çünkü, pâdişâh-ı âlem-penâh şehinşâh-ı gerdûn-vakâr hazretleri vüzerâ-yı izâm ve vükelâ-yı kirâm kullarından gayrı bir kimesnenin umûr-ı devlete ve ahvâl-i memlekete müte'allik kelâmına aslâ müsâ'ade-i hümayûnları olmayup, tasarruf-ı saltanat-ı aliyyelerinde kemâl mertebe müstaķill eylediler.

Monlâ-yı mezbûrun o makûle bâ'is-i kîl ü kâl ve sebep-i ihtilâl olıcak, vaz'ından muğberr oldukları hâlde irsâl itdüğü tezkire-i merkûmeyi vezîr-i a'zama gösterüp, "Bu ana değin taht-ı himâyetinde olup, terbiyesiyle takayyüd itdüğün şahsın, senin hakkında yazduğı cevâbları gör, katl ü nefy husûsunda muhayyersin, dil-hâhın üzre hareket olunur" deyüp, bast-ı makâl itdüklerinde nefy ile iktifâ olunmasın recâ eyledi ve mâh-ı Cemâziyelâhîr'in yigirmi altıncı Penc-şenbih gün ma'zûl ve Mihaliç'e nefy tarîkiyle Âstâne-i sa'âdetden dûr olup, yerine Anadolu kâdı-askeri olan Burusevî Mehmed Efendi pirâye-bahş-ı mesned-i refi'ü'l-kadri fetvâ ile mürûr Anadolu kâdı-askerliğine

İstanbul kazâsından munfasıl Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendi nâ'il¹⁰¹¹ oldu ve Tokad defterdârıoğlu dimekle ma'rûf Ali Paşa ki, Abaza Haşan Paşa tevcîhi üzre Eskişehir'e hâkim olup, mezkûrlar ol cânibden hareket idince zabt itmişidi. Anadolu'da birkaç eşkiyâ ile ahz u katl olunup, ser-bürîdeleri İstanbul'a irsâl olunmağla bâb-ı hümayûna vaz' olundu ve hâcelük¹⁰¹² zamîmesiyle imâm-ı sultânî olan âlim-i Rabbânî ve pîr ü nûrânî Şâmî Hüseyin Efendi, mâh-ı Cemâziyelevvel guresinde azm-i dârü'l-bekâ idüp, yerine müderrisînden Hâfız Mehmed Efendi şeref-i hizmet-i imâmetle müşerref ve mâh-ı mezbûrun on ikinci gününde Mekke-i Mükerreme pâyesiyle ber-vech-i arpalık Dimetoka kazâsı ve Dağ-ardı ihsân buyuruldu.

[25a] Zuhûr-ı ahvâl-i fitne-i Şâm

Âdetâ sâ'ir serhadd-i mansûreye, kânûn-ı kadîm-i Osmânî üzre on senede bir nevbetci nâmıyla birkaç oda yeniçeri irsâl oluna geldiği gibi, Şâm-ı şerîfe dahi gönderilmek kânûn iken, erkân-ı devlet ihmâliyle birkaç zamân ferâmûş olunmağla, ol tarafda yerlû kul nâmıyla deftere kayd olunup, mevâcibleri Şâm hazînesinden ta'yîn olunmuşidi. Ancak ağaları Âstâne-i sa'âdet tarafından nasb ve¹⁰¹³ tasallut u istîlâları bir mertebeye varmış idi ki, hükkâm-ı umûrlarına müdâhale itdirtmeyüp, Âstâne tarafından tevcîh olunacak hizmetleri kendüler zabt eylemek ile mâl-ı pâdişâhî edâsından parmak hisâbı gösterüp, hazîneye kemâl-i noksân göstermişleridi.

Vâlî-i vilâyet olanlar â'ide-i levende ta'yînât-ı pâdişâhîden öşr-i âşiriyle kanâ'at idüp, ser-fürû itmedikçe hükûmet emr-i muhâl idi. Def [ü] ref'lerine vükelâ-yı devlet cür'et idemediklerinden istedikleri gibi atup tutmakda idiler. Anadolu'da olan ehl-i fesâdın cezâları virildikden sonra mezkûrların ahvâliyle dahi takayyüd lâzım gelmeğin Âstâne-i devletden beş oda nevbetci yeniçeri ta'yîn ü irsâl olunup, yerlû kulı nâmında olanlar Tayyârıoğlu Vezîr Ahmed Paşa ile Yanova seferine me'mûr iken şakî-i mezkûr ile cem'iyetde bulunanlar kulluk defterinden hak u ihrâc olundukdan sonra, Şâm'da sâkin olmayup celâ-yı evtân ve muhâlefet iderler ise katl olunmaları fermân buyuruldu.

Mezkûrlar varup vâsıl oldukda, satvet-i kâhire-i hüsvânîyyeden muhâlefete kâdir olamayup, etrâf ü cevânibe perîşân oldılar. Nebbetci ta'yîn olunanlar dahi muhâfaza hizmetinde olup, ehl-i zulm ü fesâd ve ta'addî vü tecâvüz ile müte'ârif¹⁰¹⁴

¹⁰¹¹ nâ'il V : nâ'il-i merâm Y

¹⁰¹² hâcelük V : hâcenün Y

¹⁰¹³ nasb V : nasb olunup Y

¹⁰¹⁴ müte'ârif V : ma'ârif Y

olan bed-nihâdlardan yüzden mütecâvizi katl olunup, ol hıttâ-i cennet-nazîr dahi vücûd-ı eşkiyâdan tathîr kılındı.

Vefât-ı Kör Hasan Paşa ve Serdârî-i Mustafâ Paşa be-cezîre-i Girid

Mâh-ı Receb'in¹⁰¹⁵ on birinci gününde Girid cezîresinde serdâr olan Vezîr Kör Hasan Paşa'nın fevti haberi gelüp, ma'rûz-ı dergâh-ı âlî oldukda serdârlık, cezîre-i mezkûrede hizmet-i muhâfazada olan Vezîr Tavukcı Mustafâ Paşa'ya tevcih ü inâyet buyuruldu.

Zuhûr-ı isyânî-i katl-i Mehmed Beğ der-mîr-livâ Circe an-cânib-i Mısır

Mukaddemâ Abaza Hasan Paşa Anadolu'da alem-efrâz-ı isyân ve nevbet-zen-i muhâlefet-i tuğyân iken, Mısır-ı Kâhire'de ümerâ-yı Mısırıyye'den¹⁰¹⁶ Circe beği olan Mehmed Beğ nâm-ı Çerkes-i nâ-kes asâkir-i İslâm-ı Rûm-ili'nde olup ve memâlik-i Anadolu dahi şakî-i mezkûrun sebebiyle ihtilâl üzre olduğundan vükelâ-yı Devlet-i ebed-peyvend-i Osmânî etrâf ü cevânibden zuhûr iden husemâya, cevâbda âciz olmak mülâhazasıyla def' ü ref'iyle takayyüd idemiyeceklerine câzim olup, itâ'at-i cenâb-ı şehriyâr-ı İslâm'dan hurûc ve bâlâ-yı kühsâr-ı muhâlefet ü isyâna urûc eyleyüp, Mısır'ı zabt itmek sevdâ-yı hâminâ mübtelâ oldu ve ol nâdân-ı küfrânü'n-ni'me, on bin kadar âdem ile hâric-i şehre gelüp karâr eyledi ve askerî olanları itâ'atine va'de-i izdiyâd-ı mevâcib ile tergîb ve ümerâ vü amele-i dîvânı menâsıb-ı âliye ve terakkî-i sâliyâne tevcihiyle karîb virmekle temyîz-i hak u bâtıldan âciz olan ba'zı kûteh-endişlerden kendüye itâ'at itmeleri bâbında tahrîs ü tergîb itmekle, kendü gibi ba'zı ahmaklardan itâ'at ü inkıyâda müte'allik kelimât-ı nâ-muvâfık istimâ'ıyla mağrûr olup, zimâm-ı hükûmeti yed-i tasarrufunda bildüğü ecilden, vâlî-i Mısır olan Şehsuvaroğlu Vezîr Şâh Gâzî Paşa'ya, "Kal'adan inüp her ne cânibe gitmek murâd ider ise, bir sâ'at tevakkuf itmeyüp, kal'ayı teslim eylesin ve illâ muhâlefet üzre hareket ider ise mutazarrır olmak emr-i mukarrerdir" deyü, irsâl-i haber eyledikde, paşa-yı müşârün-ileyh dahi taraf-ı salatanat-ı aliyyede bulunan hayr-hâhları ve meşâhir-i ümerâ-yı hayr-endiş ve nâmdârân-ı sadâkat-geyş ve ahâlî-i dîvân ile akd-i meclis-i müşâvere ve ol sâ'at-i bi'l-fesâd olan bî-akl ve nâ-temîzin def'i husûsı müzâkere olundukda, müctemi' olanlar bast-ı kelâm idüp, mukaddemât-ı meşveretlerine bu vechile netîce-i hitâm virüp didiler ki, "Hâşâ ki bizden bir ferd, pâdişâh-ı haremeyn-i muhteremeyn-i cenâb-ı hazretlerine

¹⁰¹⁵ Receb'in V : Recebül'l-mürecceb'in Y

¹⁰¹⁶ Mısır-ı Kâhirede ümerâ-yı Mısırıyye'den V : Mısır-ı Kâhirede Y

izhâr-ı isyân idüp, bir bende-i direm-hırîdeye itâ'at ü inkıyâd itmiş ihtimâli ola. İmdi eğer askerî ve eğer ümenâ vü ümerâdan her kimler ise, ol bed-nihâda hakîkaten ahd ü peyvend ve muvâfakat itmiş bulunup, taraf-ı Devlet-i Aliyye'nin hilâfında oldukları zâhir olur ise, ol bâbda re'y-i hüsn ve tedbîr-i müstahsen budur ki, kal'ada olan sâ'ika-endâz ve ejderhâ-peyker toplar hâzır u müheyyâ olup, etrâf ü cevânibe havâle olunsun. Şâyed ki, harâbe-i hanmânlarından havfa düşüp, ol şakîden rû-gerdân olalar ve illâ terk-i inâd itmeyüp ittifâk u ittihâdı ber-taraf itmeyüp, müdde'âlarında ısrâr iderler ise ma'mûre-i şehri top ra'd-âsâr ile harâb ü yebâb ve mesken ü hânelerin âşiyân-ı bûm u gurâb itdükden sonra hevâdârân-ı saltanat olan dilâverân ile meydân-ı ma'rekede cezâları virilinceye değin bezl-i makdûrda kusûr olunmayup, cân-sitân ve hûn-feşânlık itmemiz mukarrerdir, görelim âkıbet Hudâ neyler" deyü, kat'-ı kıl ü kâl idüp, kal'ada olan süvâr ü piyâde ittifâkla ihzâr-ı esbâb-ı harb ü darb idüp, ceng ü cidâle âmâde oldılar.

Ümerâ vü meşâhirîn ekserî kal'ada bulunup, mezkûrlar ile hafıyyeten ittifâk üzere olanlar dahi ahvâl neye müncerr olacağın fehm eylemekle rücû' ve huzûr-ı paşaya gelüp, ibrâ-i zimmet ve izhâr-ı itâ'at eylediler.

Şakî-i mezkûrun tasavvur-ı bâtıla ve sûret-i tedbîr-i nâ-pesendî netîce-pezîr olmadığından, mevcûd olan tevâbi' ve asker ile mansıbı olan Circe tarafına doğru azîmet idüp, izdiyâd-ı asker ile nâ'il-i merâm olmak fikriyle ol câniblerde olan Arab ve Urbân[n]dan cem'-i eşkıyâ itmek üzere olduğın vâlî-i Mısır-ı Kâhire rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhiye arz ve inhâ idüp, ahvâl-i ma'lûm olduktan sonra def'ine mücidd ü sâ'î olmalarıçün müşârün-ileyh ile ümerâ-yı Mısır'a hatt-ı hümayûn gönderildi. Bu esnâda bâgî-i mezkûr dahi Mısır'dan avdet ve ser-fürû-bürde-i itâ'at fermânî olan otuz bin mişkârı eşkıyâ ile mükerreren cânib-i Mısır'a irhâ-i inân eylediği mukarrer oldukda, vâlî-i Kahîre-i Mısır Vezîr Şâh-ı Gâzî Paşa dahi nefîr-i âmm ile istikbâl idüp, ümerâ-yı Mısıriyye'den Ahmed Beğ'e Circe sancağın tevcih idüp, müretteb ü müsellâh beş bin mişkârı asker-i hûnhâr-ı nîze-güzâr ile mukaddem irsâl eyledi.

Tayy-i merâhil iderek leşker-i muhâlifâne mukâbil oldukları gibi, göz açdırmayup hücum eylediler. Bâzâr-ı harb ü kıtâli germ idüp, mıkrâs-ı tığ-i hûn-feşân metâ'-ı nâ-tüvânların kesüp biçmede iken¹⁰¹⁷ emîrül-hâc olan Kaytas Beğ dahi bir

¹⁰¹⁷ kesüp biçmede iken V : kesüp Y

gürûh-ı enbûh ile der-akab yetişüp, kendülerin hâ'inân-ı devlet alaylarına urdılar. Hücûm-ı dilâverâne tâb u tüvânları olmaduğundan ve askeri bi'l-küllîyye yetişmeden müteferriķ ü perîşân olup, netîce-i makâl azîm ceng ü cidâlden sonra şakî-i mîr-i mezkûr münhezim ü makhûr ve etbâ'ıyla bir cânibe firâr ve revân olmuşiken der-akab ta'kîb ve yetişüp bi'l-cümle ahz u giriftâr ve kat'-ı nizâ' için kelle-i bî-devletleri kesilüp, Âstâne-i devlet-âşiyân tarafına irsâl eylediler.

Pâdişâh hazretleri Üsküdar göçünde iken gelüp, dergâh-ı âlem-penâha¹⁰¹⁸ vâsıl ve arz olundukda, edâ-yı hizmet ve eyledikleri sa'y-ı ihtimâmları makbûl-i tab'-ı şehinşâh-ı Sikender-serîr olıcak¹⁰¹⁹ vâlî-i [25b] Mısır-ı Kâhire'ye serâsere dûhte semmûr hil'at-ı fâhire-i hüsrevânîle bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve ma'an hizmetde bulunan ümerâyâ dahi ferdin-ferdâ hatt-ı şerîfler yazılıp, nevâziş ü iltifâten kaftânlar gönderildi ve şakî-i mezbûrun Circe'de isyânı mahâllinde nâmına hutbe okutduğı dahi mesmû'dır. El-uhdetü ale'r-râvî.

Mezkûrun mahlûl beğliğini, pâdişâh¹⁰²⁰ hazretleri Hasoda kullarından Turna Mustafâ Ağa'ya tevcîh¹⁰²¹ ve ihsân buyurdılar. pâdişâh hazretleri Edirne'de iken, Küçük Mîrâhûr Hüseyin Ağa evzâ'-ı nâ-pesendîdesi sebebiyle İbrim'e nefy olunmuşidi. Şakî-i mezbûrun müdebbir-i devleti olup, ba'dehu ol ma'rekeden [at] sıçratmışidi. Vâlî-i Mısır tarafından ahzına me'mûr olanlar ele götürüp katl olunmağla ser-i bî-sa'âdeti anın dahi Âstâne'ye geldi.

Âmeden-i Ma'anzâde Hüseyin Ağa vilâyet-i Hind

Mukaddemâ ilçilikle Hind'e giden Kapucıbaşı Ma'anzâde Hüseyin Ağa, Üsküdar'a gelüp, vezîr-i a'zam vesâdetiyle Mehmed Paşa köşkünde rikâb-ı hümâyûna rûymâl idüp, Şâh Cihânoğlı Sultân-ı murâd-bahşından getürdüğü nâme ve hedâyâ arz olundukda, mezîdün inâyet-i hüsrevânîden mezbûr Hüseyin Ağa'ya ve yigirmi nefer âdemlerine birer¹⁰²² hil'at-ı fâhire erzânî buyuruldu.

Nâmenin cevâbı ancak izhâr-ı hulûs u muhâbbet olup, gelen hedâyâdan bir kıt'a murassa' sorguç ki, ortasında kırk altı kırat tûlânî bir tahta elmas ve etrâfî küpe şeklinde

¹⁰¹⁸ dergâh-ı âlem-penâha V : dergâh-ı âlî-nijâd hazretlerine Y

¹⁰¹⁹ şehinşâh-ı Skender-serîr V : şehinşâh-ı serîr

¹⁰²⁰ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlî-nijâd Y

¹⁰²¹ tevcîh V : tevcîh ü inâyet Y

¹⁰²² arz olundukda ... birer V : -Y

ditrek elmaslar ile müzeyyen ve bir kabza altun kılıç cümle gılâfı ve bendleri elmasla murassa‘ on sanduk tefârîk-i mütenevvi‘a idi .

Azîmet-i pâdişâh-ı gâzî be-şehr-i Burusa

Anadolu yakasında bakıyyetü's-süyûf olan eşkıyânın bi'l-külliyeye nâm u nişânın komamak niyetiyle evvel-bahârda¹⁰²³ Burusa'ya hareket-i hümayûn mukarrer olmağın, mühimmât-ı sefer tedârûki görülmüşidi.

Mâh-ı Ramazân-ı şerîfin dördüncü Dü-şenbih gün, kânûn-ı kadîm üzre erkân-ı devlet mübâşeretiyle tûğ-ı hümayûn çıkup, Bâbü's-sa‘âde önüne dikildi ve yedinci Penc-şenbih gün otağ-ı hümayûn Üsküdar sahrâsına kuruldu. Ol gün Abaza Haşan Paşa'nın dîvân efendisiyle, Şâm emîri el-Hâc kethudâsının ahz ve der-i devlete irsâl olunması fermân buyurulmuşidi. İhzâr olup, pîşgâh-ı otağ-ı¹⁰²⁴ hümayûnda katl olundılar ve şakî-i mağrûr ile cem‘iyyetde olan Anadolu vâlîsi Can Mirza Paşa, Haleb'e dâhil oldukları esnâda “Mezkûrların duhûlden maksûdları hîle ile şehri zabt eylemekdir” deyü, tedbîrlerinden Murtazâ Paşa'yı âgâh eylemekle katlden halâs olup, paşa-yı mûmâ-ileyhe recâsıyla Diyâr-ı Bekr'e ma‘an gitmeğe izin virilmişidi.

Ba‘dehu katline hatt-ı hümayûn vârid olup, ber-mûceb-i fermân izâle ve andan mâ‘âdâ Diyâr-ı Bekr kethudâ yeri ve İbşir Mustafâ Paşa'nın zamân-ı vezâretinde silihdâr ağası olan Parmaksız Ali Ağa ve iki ma‘rûf eşkıyânın dahi kelle-i bî-devletleriyle ma‘an der-i devlete gelüp, endâhte-i meydân-ı dîvân kılındı ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci Dü-şenbih gün, vezîr-i a‘zam dahi asâkir-i İslâm ile Üsküdar'a geçüp otağına dâhil oldu. Ol gün Budun vâlîsi Vezîr Seydî Ahmed Paşa'dan toksan aded kelle ile yetmiş nefer Macar esîri gelüp, tersâneye teslîm olundu ve maktûl Mahmûd Paşa'nın hemşîrezâdesi Murtazâ Paşa yanından firâr idüp, Abaza Haşan Paşa yanına varmış ve anların dahi kârı tamâm oldukdan sonra bir yerde karâr idemeyüp, bir miqdâr eşkıyâ ile gâh Sis semtlerinde ve gâh İç-il dağlarında gezüp, tecessüs-i hükkâmdan cây-ı karâr bulamaduğundan bir tarîk ile İstanbul'a gelüp, ihtifâ eylemişidi. Ahz olunup altı nefer kimesne ile otağ-ı hümayûn önünde boyunları uruldu.

Mâh-ı Şevvâl'in gurrei, Şenbih gün îd-i tehniyesiçün vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm vesâ‘ir huddâm-ı zevi'l-ihtirâm otağ-ı hümayûnda dâmen-bûs-ı pâdişâhîle şeref-

¹⁰²³ evvel-bahârda V : evvel-bahâr-ı huceste-âsârda Y

¹⁰²⁴ otağ-ı V : otak-ı Y

yâb u şâd-kâm oldılar ve Âstâne-i sa'âdet kâ'im-makâmıgı yine kâ'im-makâm-ı sâbık Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'ya inâyet ve kürkli hila'-ı fâhire ile ikrâm-ı ri'âyet olundı ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Şenbih gün, Vâlîde Sultân hazretleri ihtirâm ü izzet alaylar ile Üsküdar Sarâyı'ndan hareket ve azîmet idüp, vezîr-i a'zam ve şeyhü'l-İslâm ve kâdî-askerân vesâ'ir erbâb-ı dîvân önüne düşüp, kemâl-i tevkîr ile teşyî' eylediler.

Tokuzuncı Bâzâr gün, yeniçeri ağasıyla tûğlar gidüp, onuncu Dü-şenbih gün tertîb olunan alaylar ile pâdişâh hazretleri Üsküdar sahrâsından kalkup, debdebe-i devlet ü sâ'adet ve kevkebe-i mehâbet ü salâbet birle Burusa'ya doğru azîmet buyurup, menzil-i evvel mâldepe, on birinci Salı gün menzil-i Tuzla ve on ikinci Çehâr-şenbih gün menzil-i İnehacı ve on üçüncü Penc-şenbih gün menzil-i Çınarlı-çayırı ve on dördüncü Cum'a gün menzil-i İznikmid ve menzil-i mezbûrda beş gün meks olundı ve yigirminci Penc-şenbih gün menzil-i Taraklı-beli¹⁰²⁵ ve yigirmi birinci Cum'a gün menzil-i Dikilitaş ve yigirmi ikinci Şenbih gün menzil-i İznik ve yigirmi üçüncü Bâzâr gün menzil-i Yenişehir, bu menzilde iki gün meks olundı ve yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün menzil-i Kestel ve bu menzilde dahi bir gün meks olundı ve yigirmi sekizinci Cum'a gün azîm alaylar ile şehir-i Burusa-i bihişt-âsâya duhûl, birkaç eyyâm ârâm olunmak üzere şehir-i dil-güşâde müceddeden binâ olunan sarây-ı behçet-fezâlarına şeref-nüzûl buyurdılar. Ol gün ahâlî-i şehir kemâl-i ta'zîm [ü] iclâl ile istikbâle müsâra'at ve envâ'-i akmişe-i zîbâ ve emti'a-i girân-bahâların ferş-i pâ-y-endâz-ı rahş-ı hümâyûn-ı pâdişâhî itmekde bezl-i makdûret idüp, müşâhede-i envâr-ı dîdâr-ı hüsrevânîle mazhar-ı sürûr-ı şâd-mânî olduklarından mâ'adâ zümre-i fukarâ vü zu'afâ müstağrak-ı ummân-ı atâyâ olup, her taraftan âvâze-i du'â vü senâ peyveste-i kubbe-i semâ olmuşıdi ve alay ile mürûr iderken¹⁰²⁶ sâ'y-i bil-fesâd makûlesinden bir niçe eşkıyâ tarîk-i âmda salb-ı siyâset ve müceb-i ibret kılındı ve ârâmgâh-ı sultânî olan sarây-ı hüsrevânî Dârü's-sa'âdetü'l-aliyye olmağla Enderûn-ı hümâyûn ağaları cümle evlere gönderilüp ve her sınıfa başka hâneler ta'yîn olunup ve hânedan hâneye köprüler ve kapular ihdâs olundı ve Hırka-i Şerîf, silihdâr ağa sâkin olduğu oda penceresine muttasıl bir suffe-i mürtefi'anın köşesinde, kürsi üzerine vaz' ve her gice mu'tâd üzere nevbetçi olan Hasoda ağaları üd u anber ile tebhîr idüp, kurban-ı şerîfinde mukîm olurlardı ve mâh-ı Zi'lka'de'nin ikinci Salı gün dahi erkân-ı devlet çadırlardan şehre girüp konaklara yerleşdiler ve dördüncü Penc-şenbih gün, İstanbul hükûmeti sadr-ı sâbık Süleyman

¹⁰²⁵ Taraklı-beli V : Taraklı Y

¹⁰²⁶ ve alay ile mürûr iderken V : ammâ Y

Paşa'ya tefvîz ve selefi Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa Burusa'ya da'vet olundu ve altıncı gün pâdişâh¹⁰²⁷ hazretleri Burusa'da medfûn ecdâd-ı izâm ve ba'zı süleha-yı kirâm türbelerin ziyâret ve ervâh-ı tayyibelerine Fâtîha-i Şerîfe kırâ'at buyurup, fukarâyı dahi bezl-i sadakât-ı aliyyeleriyle mesrûr buyurdılar ve on beşinci Dü-şenbih gün, Silihdâr Boşnak Osman Ağa'ya vezâretle Diyâr-ı Bekr eyâleti ihsân ve vezîr-i a'zama mihmân kılınup, selefi Vezîr Murtazâ Paşa'ya Bağdâd eyâleti tevcîh olundu ve yigirminci Şenbih gün pâdişâh hazretleri Keşiş Dağı nâm cebel-i bülend seyrine teşrîf ve su'ûd buyurdi.

Âmeden-i ilçi-i Nemçe

Ve yigirmi üçüncü Salı gün, otağ-ı hümayûnda dîvân olup, Nemçe kralından gelen mu'teber ilçi şerâ'it-i mihmân-nevâzî yerine getirüldükden sonra, pîşkeş ve nâmesiyle pâye-i serîr-i â'lâya rûymâl eyledi ve nâmesi terceme ve telhîs olundukda sâbıkâ Erdel hâkimi iken isyân iden Rakofcioğlu didikleri mel'ûn u matrûd ve hâ'ini şefâ'at tarafına zâhib olduğın bildirmiş. Bu şefâ'at lâıyk-ı dîn ü devlet olmayup, bu ahvâl-i fitne-engîzden pâdişâh rub'î meskûn hazretlerinin tab'-ı letâfet-âmizleri müte'essir olup, nâ'ire-i gayret-mülûkâneleri zebâne-keş oldukda, evvel-bahârda Erdel vilâyetine tekrâr sefer-i hümayûn içün, Edirne kışlasına hatt-ı hümayûnlar ısdâr olunup, me'kûlât ü meşrûbât iddihârına âdemler ta'yîn ü irsâl ve ilçi dahi yollanup gitmeğe ruhsat ve icâzet virildi.

Ba'de-mâ Âsaf-ı cemm-i şiyem müşâveresiyle etrâf ü memâlike ahkâm-ı şerîfeler perâkende ve ol usât-ı güzîdelerin ele girenleri şemşîr-i bevâr ile dâm-ı helâke giriftâr ve rû'ûs-ı menhûseleri yevmen fe-yevmen Dîvân-ı hümayûn-ı şehriyârîye gelüp arz olunur ve mahbûs u mukayyed gelenlerin tîğ-i siyâsetle cezâları virilürdi.

Bundan kat'-ı nazar İstanbul kâ'im-makâmlığından Burusa'ya da'vet olunan Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa Anadolu ve Karaman ve Adana ve Mar'aş eyâletlerini ve Arabistan ve bi'l-cümle aktâr-ı memâlikde gürîz ü muhtefî olan bakıyyetü's-süyûf eşkıyanın teftîşiyle me'mûr olup, “Mukaddemâ Celâlî tâ'ifesinin zamân-ı isyânlarında¹⁰²⁸ kendüler ile cem'iyet ve şekâvetde mevcûd bulunanlardan gerek yeniçeri ve sipâh ve çavuş ve za'îm ve müteferrikadır ve gerek müderris ve kâdı ve monlâdır ve gerek ümerâ vü mîr-i mîrândır. Her kim olur ise olsun te'hîr itmeyüp, bilâ-tevakkuf her kanda bulursan ve her ne mahalde haber alursan, bölük gönderüp huzûrına

¹⁰²⁷ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlî Y

¹⁰²⁸ isyânlarında V : isyânlarından Y

getürdip, mukaddemâ haklarında virilen fetvâ-i şerîf mücebince şer'le bir ferd kalmayınca değin haklarından gelesin ve bir vechile amân ve zamân virmiyessin ve re'âyâ vü berâyâ ellerinde¹⁰²⁹ bulunan tûfengleri dahi ahz ve cebehâne-i âmireye ırsâl ü îsâl eylesin” deyü kendüye minvâl-i meşrûh üzre kat'î ve mü'ekked fermân-ı hümâyûn virilüp, Burusa sahrâlarından ta'yîn ü ırsâl olundu ve iki ay tamâmına değin başdan başa Anadolu diyârı teftîş ve niçe bin nüfûs eşkıyâ izâlesiyle pâk ü tathîr idüp, cem' eyledüğü yüz binden mütecâviz tûfeng vesâ'ir âlât-ı harb ile Âstâne'ye gelüp, cebehâneye teslîm eyledi.

Ve mâh-ı Zilhicce'nin ikinci Penc-şenbih gün vezîr-i a'zamın büyük oğlu Fâzıl Ahmed Beğ huzûr-ı hümâyûna da'vet ve mezîdün inâyet-i hüsrevânîden vezâret ile Arz-ı Rûm eyâleti tevcîh ü inâyet ve ilbâs-ı hil'at buyuruldu ve Burusa kâdısı Arab Nu'mân Efendi mukaddemâ Edirne monlâsıyken ba'zı kabâyyihi sebebiyle Burusa'ya nefy olunmuşidi. Abaza Hasan Paşa Burusa'ya geldükde mahmiyye-i mezkûre ahâlîsinden muhâlefân-ı bed-fercâma adem-i itâ'atle takayyüd eyleyüp, iç kal'aya tahassun idenlere mukaddem ü pîşvâ olup, hizmetde bulunmağla Burusa kazâsı virilmişidi.

Gâ'ile ber-taraf olduktan sonra cibilletinden merkûz olan tam'-ı hâmî sebebiyle mâldâr ve sâhib-i miknet olanların ba'zısın katl idüp, ekserî dahi ednâ bahâne ile “Şakî-i mezkûr ile ittifâk üzre idiniz” deyü, mâlların alup zulm [ü] ta'addîsinden ciğer-hûn olanlar ordu-yı mu'allâya gelüp, izhâr-ı tazallüm itdüklerinde¹⁰³⁰ sathına vâsıl olmak için şikâyeti ref' olunup, Burusa'da hakikat-i ahvâle vâkıf olduğundan gayrı kadîmden tam' ve zulmle müttehem iken, bu def'a dahi kendü hâlinde olmayup, vûkelâ-yı devlete ve vilâyet-i memlekete müfevvez ve mahsûs olan umûra fuzûlen müdâhaleye cesâret itdüğü dahi mesmû'-ı hümâyûn oldukda hakkında istiftâ buyurilüp, cevâb-ı mes'elede emr-i ulû'l-emr¹⁰³¹ ile katline virilen fetvâ-yı şerîf mücebince fermân-ı pâdişâhîle¹⁰³² bilâ-te'hîr katl olundu ve İstanbul bostancıbaşılığından mütekâ'id Malta Hasan Ağa huzûr-ı pâdişâhîye ihzâr ve “Mukaddemâ İstanbul'da gürûh-ı erâzil ü eşkıyâ [26a] Alay Köşkü altına gelüp ağaların katlin istediklerinde, niçün ol sâ'at bostancı tâ'ifesini silâh ve tûfengle üzerlerine havâle idüp, fesâdların def' ü izâle eylemedün” deyü, sebeb-i tekâsülünden istifsâr buyurilüp, bir şâfi'i cevâba kadir olmayacak, otağ-ı

¹⁰²⁹ berâyâ ellerinde V : berâyâlarında Y

¹⁰³⁰ itdüklerinde V : eylediklerinde Y

¹⁰³¹ emr-i ulû'l-emr V : ulû'l-emr Y

¹⁰³² pâdişâhîle V : pâdişâh-ı âlî ile Y

hümâyûn önünde boynu uruldu ve mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Penc-şenbih gün teftişci Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'dan otuz nefer şakî gelüp, pîşgâh-ı bârgâhda tu'me-i şemşîr kılındı.

Binâ-yı kılâ'-ı cedîd der-Boğazhisâr

Bahr-i Sefîd'den Halic-i Kostantiniye'ye dâhil olıcak boğaz ki, tûli iki mildir. Merhûm Fâtih Sultân Mehmed Han, İstanbul fethinden sonra mürûr u ubûr iden sefâyin-i a'dâdan¹⁰³³ memâlik-i İslâmiyye'yi hırâset için Rûm-ili cânibdeki, ki¹⁰³⁴ İstanbul tarafıdır, karşı karşıya iki aded müstahkem ü metîn kal'a binâ idüp, her birine vaz' olunan topların miyânından rûz[-ı] rûşenden¹⁰³⁵ kat'-ı nazar-ı şeb-i târda dahi zevrak u sefâyin değil, belki tuyûr-ı cevî-i semâ bî-pervâ güzâr itmek murâd eylese, kelle-i cân-güzâr ra'd-âsâ ile garîk-i deryâ-yı fenâ olmak mukarreridi.

Ol şehinşâh-ı Sikender-salâbetin âsâr-ı himmetiyle cânib-i Bahr-i Sefîd'den haşyet-i a'dâ bi'l-küllîyye ber-taraf olmuşiken, Venedik seferi zuhûrundan küffâr-ı bed-âyîn ve şeyâtîn-i karîn beher sene otuzar ve kırkar sefâyin ile gelüp, kılâ'-ı mezkûrenin taşrasında iki cânibde karâr eylemekle, içerüden taşraya bir keştî çıkmak mümkün olmayup ve taşradan dahi gelenler bî-haber önlerine uğradıkça bî-zahmet şikâr olup ve ehl-i İslâm'a tecâvüz ve ta'addîlerinden mâ'adâ, donanma-yı hümâyûn gemileri her mahall-i hurûcda ne mertebe mutazarrır oldukları esnâ-yı havâdisde imlâ olunmuşdur.

Melâ'înin keştîler ile ol mahalle gelmeleri men' ve zararların def' için, Kara Murâd Paşa'nın zamân-ı sadâretinden kılâ'-ı mezkûreden ba'îd yigirmi mîl aşağı boğazın deryâya açılacak mahallinde, iki cânibe karşı karşıya iki kal'a-i metîn bünyâd olunmak tahmîn olunmuşiken, iktizâ-yı havâdis ile te'hîr ü ferâgat kılınmışıdı. Bî'z-zarûrî binâ olunması lâzım gelmekle, mahmiyye-i Kostantiniyye'de olan neccâr ve binâlardan mâ'adâ, memâlik-i mahrûsada olanlar dahi cem' olunup, mi'mâr-ı hâssa ile irsâl ve bir vakt-i mübâreke binâsına şurû' olunup, tûlen ve arzan üçer yüz arşun olmak üzre, dikkat-i tâm ve ihtimâm-ı mâlâ-keîlâm ile zamân-ı kalîlde sûrete gelüp esâsı yeryüzüne çıkdıkda, Kapudan Vezîr Köse Ali Paşa, kal'alar üzerine havâle vü nâzır olmak için da'vet ve hizmet-i mezbûreye ta'yîn olundı ve donanma-yı hümâyûn gemileri dahı, ol sene Boğazhisârı'nda kışlamak fermân buyuruldu.

¹⁰³³ sefâyin-i a'dâdan V : sefâyin-i a'dâ-yı bed-girdârdan Y

¹⁰³⁴ ki V : -Y

¹⁰³⁵ V nüshasında "rûz ü rûşenden" diğer nüshalarımızda "rûz ü şenden" olarak yazılmıştır, doğrusu "rûz[-ı] rûşenden" olıcağıdır.

Muhârebe-i azîme Tatar Han Mehmed Giray ve hezîmet-i leşker-i Moskov

Bu hînde Tatar Han Mehmed Giray tarafından, rikâb-ı hümâyûna fetih-nâmesi gelüp, meşhûnunda Moskov kralı olan la'în-i bed-fi'âl-i dalâlet-i iştimâl birkaç seneden berü ehl-i İslâm'a îsâl-i mazarrat kasdıyla cem'-i leşker hezîmet-eser idüp, Özi Kazağı'nın zabt u teshîriçün tevakkuf ve hezâr mekr ü hiyel ve fikr-i dagal ile nısfı miqdârın kendüye meyl itdirüp ve Serge Kazağı nâmında olan ehl-i bagy¹⁰³⁶ ü tuğyânı üzerlerine zâbit nasb idüp ve mâ'adâsı dahi fesâne vü füsûnuna firîfte olup, hıyânet ü rû-gerdân üzre olan hareket-i nâ-hencâr¹⁰³⁷ zâhir olduğu haber alındıkda Nûreddîn Sultân, bir miqdâr asker-i Tatar-ı adû-şikâr ile ol fırka-i müşrikîn ve zümre-i münkerîn üzerine gönderilmişidi.

Ol hengâmda han-ı âlî-şân himâyesine ilticâ iden Kazak hatmanı tarafından dahi âdemler gelüp, Moskov taburı irişdi ve Kazak kılâ'ından olan Konotop nâm kal'asın muhâsara itdiler. Eğer bir tarîk ile kal'a-i mesfûre Moskovîlerin yed-i tasarruflarına düşer ise Kazak eşkıyâsının küllîsi Moskov kralına mutâba'at iderler deyü haber vermeleriyle, han-ı âlî-şân dahi ol savba azîmet itmek tedârükünde iken, kral-ı bed-fi'âl dagdaga virmek zu'mıyla Azak kal'ası üzerine dahi bir miqdâr Kazak ta'yîn eylediği haber alındıkda, Ahmed Giray Sultân ile bir miqdâr kapu kulları ve umûmen Şeydak-oğulları ve Nevruz Mirza askeri ve cümle asâkir-i çerâkese ta'yîn ve Azak kal'ası tarafına revâne oldukların, ol tarafa giden Kazak-ı bed-ahlâk eşkıyâsı haber alıcak, girü firâr ve taburları olan mahalle varup mülhâk olduklarından, han-ı âlî-şân habîr ü âgâh olduğu gibi bir lemha tevakkuf u ârâm itmeyüp, mütevekkilen ala'llâh deyüp, sene-i mezbûre mâh-ı Ramazân'ın gurrei gününde kalkup, bî-şümâr-ı asker-i Tatar ile tayy-i menâzil ve kat'-ı merâhil iderek, han-ı âlî-şân ilticâsında olan Kazak vilâyetine çıkan enhâr-ı azîm miyânında vâkı' kasabât ü kurâ ve kılâ'ı, mâdâm ki berü cânibe itâ'at ü imtisâl itmiyeler, leşker-i Tatar'ın mürûr u ubûrî bir vechile mümkün¹⁰³⁸ olmamağla Ergale ta'bîr olunan nehr-i azîme karîb vusûl buldukda, muhâsara olunan Kazak'a kuvvet-i kalb için mukaddem çatal atlu ile bir miqdâr sâ'ika-i refât-i asker-i Tatar gönderilmişidi. Meğer Moskov tarafından hatman nasb olunan Serge didikleri bî-dîn ü bî-iz'ân otuz bin miqdârı Kazak ve Moskov askeriyle nehr-i Ergale vesâ'ir enhâr

¹⁰³⁶ ehl-i bagy Y : ehli'l-bagy V

¹⁰³⁷ nâ-hencâr V : nâ-hemvâr Y

¹⁰³⁸ mümkün V : -Y

üzerinde olan kılâ'ı ve ubûr idicek mahalleri zabt ve Heralnove didikleri kal'ayı dahi muhâsara idüp, azîm ceng ü cidâl üzreler iken pâdişâh-ı İslâm-ı nusretihümu'llâhü ilâ yevmi'l-kıyâmın du'â-yı hayr ve hüsn-i teveccühleri berekâtıyla, mukaddem giden asker-i Tatar irişüp el kılıca urunca melâ'în-i hâsirîn münhezim olup ve bi'l-külliyeye tu'me-i şemşîr-i adû-tedmîr ve kimisi esîr ü kayd ve bend-i zencîr olup, ol ma'rekede hatman olan Serge mel'ûn ve niçe küffâr beğleri zî-rûh-i yed-i te'yîdlerine düşmekle, bu ahvâle dahi vâkıf olıcak, muhâsara itdükleri Konotop kal'asından sonra fikr-i fâsidleri ve re'y-i kâsidlerinden istihbâr olundukda, defter ile Moskov'un bu askeri üç yüz elli bin piyâde vü süvârîdir ve kral-ı bed-fi'âl hîn-i irsâlde "Alâ-melâi'n-nâs serdârlarına varup, Özi Kazağı'n zabt eyleyüp bu tarafa haber gönderesiz ve bu taraftan haber varmayınca yerlerinizden hareket itmiyesiz ve bu tarafa dahi gelmeyesiz ve iktizâ iden asker vesâ'ir levâzımı karadan ve enhârdan şaykalar ile irişdiririm, göreyin sizi iki taraftan Müslimânlar üzerine yürüyesiz ve güne top kal'asın dahi bi-eyyi-vechin-kân kabza-i tasarrufa getüresiz" deyü, bu minvâl üzre tenbîh ve sipâriş eylemiş, çün bu melâ'în ü hâsirînden bu vechile haber alındı.

Mahsûr olan kal'a-i mezbûre istihlâsıçün kemâl mertebe ikdâm ve ba'zı yerlerden gelecek askerlerine bakmayup, avn-i inâyet-i Hakk-ı perverd-gâr ile Nûreddîn Sultân ve Kazak hatmanı müstevfâ asker-i zafer-peyker ile göçüp, Moskov taburunun üzerine yürüyüp ve esnâ-yı râhda her gün diller alınıp, fevka'l-murâd ahbâr-ı sahîhaya vâsıl olup ve han-ı âlî-şân-ı kahramân-ı devrân tamâm kırk bir günde Moskov taburuna karîb varduklarında, bâr-i bengâhı bıragup salt u sebûkbâr ve sebîl-i ılgâr tabur-ı şerr ü şûr küffâra vâsıl olup, lâkin ol fırka-i dalâlet-karîn taburuna karîb bir iki mahalde azîm ü acîb bataklık olup, cisirden gayrı yerden ubûr u güzer emr-i muhâl olduğundan gayrı, melâ'în-i hâsirînin dört bölük taburı ve her birinde başka serdârı olup, cümleten büyük serdârına Dorbinski ve ikinci serdârına Pejarski ve üçüncü serdârına Aklıca İlyadski ve dördüncü serdârına Remdanski nâm gelüp¹⁰³⁹ ve ne kadar piyâde vü süvârî askeri var ise, toplar ile cisirleri zabt ve geçirmemek için icrâ-i memerrî biri birine rabt idüp ve bu taraftan asker-i Tatar ve gayrı toplar ile ve leşker-i hatman dahi Kazak ile cisir üzerine gelüp ve cânibinden toplar ile ceng-i germâ-germ esnâsında cisir-i mezbûra karîb üç sâ'atlik mahalde, deryâ-misâl ka'r-ı nâ-peydâ çamur içinden mürûr u ubûra münâsib

¹⁰³⁹ tüm nüshalarda "kelâb" olarak yazılmıştır fakat "gelüp" daha uygun düşmektedir.

memerr ü ma‘ber tedârük ve asker-i firâvânın piyâde vü süvârîsi hezâr-zûr¹⁰⁴⁰ zahmet ü meşakkat ile güzer idüp, küffâr-ı Moskovîlerin haberleri yoğiken inâyet-i fettâh-ı mutlak Bârî ile ta‘biye-i leşker ve tehiyye-i asker idüp, düşmen-i dîn üzerine gül-bang-ı Allah Allah ile hücum eylediklerinde, zikr-i süvârân-ı fezâ-yı cihân u cinân ile¹⁰⁴¹ *bi-fazli‘llâhi ve tevfi‘ke* küffâr-ı pür-şûr¹⁰⁴² münhezim ü makhûr olup, mücâhidîn-i mü‘minîn muzaffâr ü mansûr ve önlerince karâr idenleri ta‘kîb idüp giderlerken, gürûh-ı mekrûh-ı küffâr pîşlerinde olan ma‘hûd batac-ı azîm çamûr deryâsına râst geldüklerinde, mânend-i gürâz zahm-hûrde bi‘z-zarûre ve bi‘l-küllîyye ol çamura saplanup, pâ-der-gil kahrû‘l-Hayy‘a giriftâr oldukların akablerinden gelen Tatar-ı hûnhâr müşâhede idicek, ez-takdîr-i Perverd-gâr cümlesi darb-ı şemşîr ile kahr u tedmîr ve ekserî dahi esîr ü kayd ve bend ü zencîr oldukların, tabur içinde kalan baş serdârları Dorbinski ile kral-ı bed-fi‘âl tarafından koşılan hazînedârı, iç oğlanları ve beğzâdeleri hâssû‘l-hâss âdemleri bu ma‘rekeyi mu‘âyene ve müşâhede idicek, “Bu görünen bizim askerimiz değil ancak” deyüp, kırk bin miqdârı kâfir dahi imdâdlarıçün karşı gönderüp, anlar dahi kat‘â bir ferd halâs olmayup, mübârizân-ı Tatar-ı hadeng-i çâr-pervez bîn-i sîne-i târi‘-i¹⁰⁴³ şikâf ile rîzân ü cereyân iden hûn ile sahrâ-yı masâffî hem-reng-i teber-hûn eylediler. Bu minvâl üzre katl-i azîm vukû‘a gelüp, kazâ-yı hâmûnda haste¹⁰⁴⁴ ve küştelerden kûh-püşteler¹⁰⁴⁵ peydâ olup, pes peygâr-âzmâyân-ı asker-i Tatar pîş ü peslerine bakmayup ve dizgine harâm katmayup¹⁰⁴⁶ ol hücum-ı şeyâtîn-i rücûm ile tabur handakına değîn varup ve anda dahi aslâ tevakkuf itmeyüp, tabur içine yürüyüp ol bed-kîşlerin hazîne ve çadırların yağma vü gâret ve envâ‘-i hasâret idüp, adû-yı tünd-hûy ve ceng-cûydan kemâ-yenbagî ahz u intikâm ile şâd-kâm ve ahşâm karîb olduğu gibi, asker-i İslâm âsâyiş ü ârâm itmek içün girü avdet eylediler.

Ammâ bakıyye-i tîğ-i bî-dirîg olan piyâdeleri bir yere cem‘ olup, “Eğer sabâhgâh bu aralıkda bulunuruz mukarrerdir ki, bizden ferd-i vâhid halâs olmaz” deyüp, baht-ı tîre-nâkları gibi siyâh-dil olan şeb-i târda tabur içinde güzîde topların ve cebehânelerin cemî‘an mâ-melek ü bâr-ı bengâhların bıragup karâr-ı firâra vücûd-ı peygârı adem-i kâr-zâra tebdîl itmeğîn, ni‘me‘l-bedel mülâhazasıyla taburdan ba‘îd mesâfe bir nehr-i

¹⁰⁴⁰ zûr V : zâr u zûr Y

¹⁰⁴¹ ile V : -Y

¹⁰⁴² küffâr-ı pür-şûr V : küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-mekîn Y

¹⁰⁴³ çâr-pervez bîn-i sîne-i târi‘-i V : çâr-pervez bîn-i sînelerine çâk-şikâf Y

¹⁰⁴⁴ haste V : ceste Y

¹⁰⁴⁵ kûh-püşteler V kûh-küşteler Y

¹⁰⁴⁶ ve dizgine harâm katmayup V : -Y

sa‘bû'l-mürûr mahalle varup penâh idindiler. Çünki sabâh olup, taburı hâlî gördiler, bu tarafda olan ümerâ ve kudemâ-yı leşker vesâ'ir pîr ü civân bir araya gelüp şöyle mutâraha vü müşâvere eylediler ki, “*El-hamdülillâh*¹⁰⁴⁷ küffâr-ı Moskov kahr u tedmîr olduğundan gayrı bu kadar serdâr u beğleri ve cümle güzîdeleri elimize girdi. Eğer mâla tama‘ olunur ise kral-ı bed-fi‘âl mün‘imdir, mâl virüp bu esîrleri halâs ider ve bir miğdârı dahi birer tarîk ile firâr ider. Ba‘de zemân cem‘-i kesîr ile gelüp¹⁰⁴⁸ ahz-ı intikâm [26b] ider. Evveli budur ki, mahbûs u mukayyed olanlar, tu‘me-i şemşîr olunur ise bi'l-külliyeye Moskovîlerden ahz-ı intikâm olunup, ilâ-yevmi'l-kıyâm nîk-nâm tahsîl ideriz” deyüp, kendü nefsleri için hazîneler va‘ad iden Dorbin ve Pejar¹⁰⁴⁹ iki nefer-i mu‘azzam serdârlarının mâlına tama‘ itmeyüp ve amân ve zamân dahi virilmeyüp, tu‘me-i şemşîr kılındı ve esîr olan yüz binden ziyâde askeri dahi kahr u tedmîr olundu. Bunlar güzîde askerler iken bağıteten¹⁰⁵⁰ haklarından gelindi. Ve serdâr-ı sâlis batağa batmış imiş, gürâz-misâl ol batac içinde katl olunup, serdâr-ı râbî‘ firâr itmiş bulunmağla¹⁰⁵¹ ele girmedi ve taburdan firâr idüp, sa‘bû'l-mürûr olan mahalle varup, karar iden küffârın piyâdeleri, bir tarafın nehre virüp ve bir tarafın müstevfâ arabalar ile sedd idüp, tahassun ve iki gün teneffüs itmişler idi.

Kazak hatmanının kendü topları ve taburlarından alınan küffâr topları ile üzerlerine varılıp, cevânib-i erba‘asın top ile târumâr ve içinde mahsûr olan küffârın nısfından ziyâdesi darb-ı topdan helâk u mazhar-ı kahr u¹⁰⁵² demâr olup ve firâr idenlerin akablarınca darb-ı şemşîr iderek, Moskov hudûdunda vâkı‘ nehr-i Samarcık üzerinde Betuli didikleri kal‘aya varınca, helâk olanlardan gayrı katı az kâfir¹⁰⁵³ halâs olmuşdur ve ibtidâ-yı feth şehr-i Şevvâlü'l-mükerrem’in on birinci günü vukû‘ bulmağla, yigirmi birinci gününe değin âteş-i cidâl itfâ olundu.

Hâsıl-ı kelâm asker-i İslâm melâ‘în-i¹⁰⁵⁴ hâsirînin farkı içinde nokta-misâl iken, himmet-i merdân-ı ferhunde-dem ve teveccüh ü hümâyûn-ı hâkân-ı mu‘azzam ile asker-i küffâr-ı bî-adû-yı bî-şümâr iken, ancak öşr-i âşiri halâs olmuşlardır. “Fe-hamden sümme hamden bu gazâ-yı garrâ ve fütûhât-i kübrâ hilkat-i âlemden berü vukû‘ bulmuş

¹⁰⁴⁷ *El-hamdülillâh V : El-hamdülillâhi hamden kesîran Y*

¹⁰⁴⁸ gelüp V : -Y

¹⁰⁴⁹ Pejar V : Bazar Y

¹⁰⁵⁰ bağıteten V : -Y

¹⁰⁵¹ Nüshaların hepsinde “bulunmamağla” yazılmıştır fakat “bulunmağla” olıcaktır.

¹⁰⁵² kahr u Y : kahr V

¹⁰⁵³ kâfir V : kâfir-i bî-dîn Y

¹⁰⁵⁴ melâ‘în-i V : melâ‘în-i bî-dîn-i Y

değildir” deyü, perrân-ı kühen-sâl ve ehl-i hâl ittifâk itmişlerdir ve bu ni‘am-ı uzmâdan gayrı Moskov tarafına tâbi‘ olan altmış kıt‘a kal‘alar ashâb-ı kral-ı nuhûset-fî‘âle takvîyet virenlerden iken, bu vak‘a-ı azîmeden sonra anlar dahi ribka-i itâ‘atden inhirâf ve Moskov cânibinden mansûb zâbitlerin katl idüp ve niçe palangaların ihrâk ve nehr-i Orengi'yi berü tarafa geçüp, itâ‘at ü fermân-ber oldılar ve bu ahvâli han-ı âlî-şân bu vechile tafsîl ü beyân itmekle huzûr-ı hümayûnda hizmet-i vâcibü'r-rütbeleri meşkûr olmağın, mukâbelesinde salât-ı şerîfât ve nevâziş-nâmeler yazılup gönderildi ve Nemçe ilçisi bu hâlden haberdâr olıcak, fer-hamîde ve¹⁰⁵⁵ şermsâru şermende olup, evvelki vaz‘ını tagyîr ve hânende-i özr ü taksîr olmuşıdi. Eğlendirilmeyüp ikrâm-ı tâm ile ruhsat virilüp ve mu‘tâd-ı kadîm üzre Süleyman Ağa taraf-ı şehinşâhîden¹⁰⁵⁶ ilçî ta‘yîn ü irsâl olundu.

Siyâk-ı ahar

Vecîhi Çelebi Kırım Han'ından olmağla anlar dahi târîhlerinde bu gazâ-yı uzmâyı bu vech üzre yazmışlar ki, Moskov kralı olan la‘în-i bî-dîn-i dalâlet-karîn Devlet-i Aliyye'de on seneden mütecâviz Venedik kâfiri gâ'ilesi ber-taraf olmaduğundan mâ‘adâ gâh Anadolu'da Celâlîler zuhûrî ve gâh Macar-ı füccâr seferi iktizâsıyla asker-i İslâm'ın kimi cezîrelerde ve kimi dahi yalılar muhâfazasında olup, ekserî kılâ‘ u serhadlerde muhâsara vü mukâtelelerde müteferriğ ve perîşân olmağla, bir yere cem‘ olmaları hayyiz-i imkânda olmak mutasavver olmamak mülâhazasıyla, “Mahall-i¹⁰⁵⁷ fursatdır” deyü, bir cânibden asker-i bî-şümâr ve tahrîb-i dâr u diyâr ile devlet-i ebed-peyvend-i Osmânî'ye bâ‘is-i dagdaga vü perîşânî olmak sevdâsına düşüp, iki seneden mütecâviz asker ve tecemmü‘-i mühimmât-ı sefer ile takayyüd üzre iken, *el-küfrû milletün-vâhidetün*¹⁰⁵⁸ misdâkınca Macar ve Eflâk ve Boğdan voyvodalarının sergerdânlıklarından bi'l-küllîyye sabra mecâli kalmayup, iktizâ-yı galebe-i hamîyyet ü sıyânet ve merâsim-i dîn ü milletleriçün hareket lâzım gelmeğın, evvelâ Ton Kazağı nâmında olan küffâr-ı hâksâr ki, mâ-tekaddümden ol câniblerde olan kefere hükkâmına aslâ ser-fürû ve inkıyâd üzre olmayup, ol menzilin sa‘b ü bataklık mahallerinde mekân tutup ve fursat el virdikçe şaykalar ile Karadeniz'e çıkup, leb-i deryâda vâkı‘ kurâ vü kasabâtı tâlân u yağma idüp, serhadd-i İslâmiyye'de olan mevâzi‘i gâh [ü] bîgâh tâht u

¹⁰⁵⁵ fer-hamîde ve V : -Y

¹⁰⁵⁶ taraf-ı şehinşâhîden V : taraf-ı saltanat-ı şehriyârîden Y

¹⁰⁵⁷ mahall-i V : mahall-i bir Y

¹⁰⁵⁸ “Bütün kafirler bir millettir”.

suht ve gâretten hâlî degiller idi. Mezbûrlara meblağ-ı bî-şümâr irsâl idüp, mümkün olduğu mertebe şaykalar ile Bahr-i Siyâh'a çıkup, etrâf ü cevânibe gezend ü zarâr isâbet itdirmesiçün te'kîd idüp ve Özi Kazağı ki, mukaddemâ Leh kralına isyân eyleyüp, mezkûrdan ahz-ı intikâm için İslâm Giray Han ile ittifâk ve ittihâd eylemekle, on sene miğdârı memâlik-i Leh'i pey-ender-pey seferler ile harâb u yebâb itdükleri mahallerde Moskov kralı olan bî-dîn-i mezkûre dahi mahsûs ilçi gönderüp, mazmûn-nâmesinde “Aksâ-yı murâd ve netîce-i âmâlimiz memâlik-i İslâmiyye'ye azîmet idüp, hem-dîn ve hem-milletimiz olan tavâ'ifin ahz-ı intikâmlarıyla makzi'l-merâm olmaktadır. Evvelâ mühimmât-ı dîniyyemizden olan asâkir-i bî-girân ile Tatar üzerine varup, ol sedd-i sedîd-i âhenîni harâb u yebâb itmekdir. Anların cezâları virildikten sonra, sâ'ir müsâlaha¹⁰⁵⁹ şurû' olunmak tasmîm olunmuşdur. İmdi gayret ve himâyet-i sulh u âyîn muktezâsınca bizimle ma'an bulunup, hizmetimizde bir vechile tekâsül ü ihmâl itmeyesiz” deyü, va'd-i va'îdi müş'ir kelimât ile kat'-ı kelâm ve irsâl-i peyâm eylemiş. Mefhûm-nâmesinden mezkûrlar dahi teşvîşe düşüp, han-ı mekârim-nişân ile sulh u salâha istihkâm virdiklerinden kat'-ı nazar bu kadar kılâ' ü bıkâ' ve arâzî-i pür-intifâ'a imdâd-ı Hanân-ı Cengîziyye ile nâ'il olduklarından, nakz-ı ahde rızâ vormeleriyle mutazarrır olıcaklarına câzim olup, ba'de'l-müşâvere bunu ma'kûl gördiler ki, han-ı âlî-şânı âgâh idüp anlar yerlerinden hareket itmeden, asker-i deryâ-misâl ile mukaddem üzerlerine varılup ve göz açdırmayup, berķ-i tîğ-i âteş-bâr ile harmen-i vücûdların sûzân ve cem'iyetlerin perîşân ve memâlikin yağma vü tâlân eylediler.

Bu minvâl üzre vâkı' hâlî beyân eyledikde, han-ı zî-şân dahi ale'l-fevr cem'-i asker-i bî-şümâr idüp, mütevekkilen ala'llâh sene-i mezbûre ramazânında hareket ve küffâr-ı li'âm üzerine azîmet eylediler.

La'în-i bî-dîn dahi Kazak askerinin Tatar Han tarafından inhirâf itmeyüp, kendü câniblerine meyl ve i'tibâr itmedüğünden Kazağ'ın kendü serhaddine karîb ba'zı kılâ' teshîrine gûşmâl için ta'yîn-i asker eyledi. Cümleden evvel Mancalar nâm kal'a üzerine on bin asker ile iki boyarı gelüp, etrâf ü cevânibi yağma vü gâret eylemeleriyle beş bin miğdârı Kazak askeri mezkûrlara tâbi' olup, kal'a-i mezkûrenin muhâsarasına meşgûl olmuşlar idi. Mâh-ı Şevvâl-i bâ-ıkbâlin ibtidâ günü ba'de'-salâtü'l-îd asker-i Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikâr Etel nâm nehr-i azîmden ubûr idüp, Moskov cânibine azîmet üzreler iken, muhâsara olunan kal'adan haberdâr olduklarından inân-ı azîmeti ol cânibe tahrîk-i

¹⁰⁵⁹ olan asâkir-i ... sâ'ir müsâlaha V : -Y

münâsib görölüp, mukaddem on beş bin miqdârı asâkir-i cerrâr-ı sabâ-reftâr ile Ferâş Beğ nâm bir mîr-i nâmdârı serdâr idüp, ilgâr ile irsâl eylediler.

Mezkûrlar dahi ol gün ve ol gice ârâm itmeyüp, sür‘at üzre hareket ü azîmet idüp, irtesi ale's-seher bârân-ı belâ gibi bâlâ-yı kûhdan ser-i küffâra nüzûl eylediler. Karîb oldukları gibi âheng-i ceng idüp, iki üç sâ‘at miqdârı bâzâr-ı harb u darb bâ-revâc oldu. Mededkârî-i cenâb-ı Rabbü'l-erbâb ile leşker-i şeyâtîn-rehber mukâvemet idemeyüp, mânend-i seyl-i pür-hevl¹⁰⁶⁰ ân-ı vâhidde nâ-yâb oldu. Der-akab der-ân olan dilâverânın darb-ı şemşîr-i hûn-feşânlarına makarr-ı dûzahı mekân idüp, on bin kâfirden bin miqdârı ancak halâs oldu ve Özi Kazağı'ndan mezkûrlara tâbî‘ olup, muhâsara-i kal‘ada bulunan beş bin neferden bir ferd vâsıl-ı serhadd-i necât olmayup, derekât-ı dûzahda mekân buldılar.

Taburları yağma olunup diri ahz olunan birkaç nâmdârların müjde-i feth ile han-ı âlî-şân tarafına irsâl idüp, ol mevzi‘de karâr eylediler ve gelen esîrler huzûr-ı han-ı memâlikistanda bu minvâl üzre bast-ı kelâm eylediler ki, “Moskov kralı üç seneden mütecâvizdir ki, tedârük-i sefer üzre olup, evvelâ kasdı def‘-i asker-i Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikârdır. Ba‘dehu tahrîb-i dâr u diyâr ve memâlik-i İslâmiyye'dir. Hâlâ Kazak askeri kendüye itâ‘at ü inkıyâd itmedüğünden, serhadlerinde olan kılâ‘ın teshîrine birer nâmdâr boyarlar ile asker-i bî-şümâr irsâl eylemişidi. Biz dahi me‘mûr olduğumuz üzre, bu kal‘a üzerine gelüp, ahvâlimiz buna müncerr oldu” deyü, tahkîk-i makâl itdüklerinden sonra darb-ı şemşîr-i hûn-feşân ile kat‘-ı kîl ü kâl eyledi. Ba‘dehu etrâf ü cevânibin teccüs için irsâl olunan âdemler, ol mahalle karîb Kazak'ın taht-ı hükûmetinde vâkı‘ bir kal‘a-i müstahkeme üzerinde elli binden mütecâviz Moskov askeri olup, hatman dahi bî-pervâ üzerlerine varmadan ihtirâz eylemekle, altmış bin miqdârı Kazak ile kudûm-i han-ı âlî-şâna intizâr üzre olduklarından haberdâr eylediklerinde, ol cânibe azîmet için tahrîk-i rikâb-ı zafer-intisâb buyurdılar.

Birkaç menzil kat‘ olunup karîb olduklarından¹⁰⁶¹ hatman haberdâr olup, mevcûd olan askeriyle asker-i Tatar'a mülhak olup, dest-bûs-ı han-ı mekârim-nişânla ser-efrâz oldu ve kal‘a üzerinde olan asker-i Tatar'dan dil almak için yüz miqdârı âdem ta‘yîn ve netîce-i ahvâle ittilâ‘ için birkaç eyyâm ol mevzi‘de ârâm eylediler ve ta‘yîn olunan ser-

¹⁰⁶⁰ hevl V : hevl ile Y

¹⁰⁶¹ haberdâr eylediklerinde ... karîb olduklarından V : -Y

bâzân dahi cevânib-i kal‘ayı pûyân iken altı nefer küffâr-ı dûzah-makarra râst gelüp, şikâr eylediler ve huzûr-ı hana getirüp su‘âl olundukda cevâb virüp didiler ki, “Hâlâ kal‘aya karîb olan taburda, ki teshîrine me‘mûrlardır, elli binden mütecâviz asker olup ve elli bin miqdârı piyâde vü süvâr tûfeng-endâz nâmdârları taburda olanların üzerlerine, Tatar ve Kazak askerinden gelecekleri def‘içün bir nehr-i azîmin geçidlerin hıfz idüp, karâr eylemişlerdir.

Bunlardan mâ‘adâ bir yerde dahi cem‘iyyetleri olmayup, ceng ü cidâle nâmzed olan güzîde askeri bi‘l-cümle bunlardır” deyü, takrîr ü beyân eylediklerinden sonra müşâvere olunup, taburdan mukaddem etrâf-ı şehirde olan küffârın üzerine varılmak müstahsen görüldi ve Kazak askeri ilerü yürüyüp, ardınca leşker-i Tatar fevc fevc gürûh-ı geşt deşt-i kûh idüp, bataklık ve sa‘bûl-mürûr menâzili kat‘ iderek düşmen-i dîn tarafına revâne oldılar. Karîb olduklarında anlar dahi üzerlerine düşmen geldüğünden âgâh olup, deryâ-yı siyâh gibi cûş u [27a] hurûşa geldiler telâkî-i saffeyn olup, iki taraftan tûfeng-endâzlığa ser-âgâz eylediler. Evvelâ Kazak askeri mânend-i Zebânî rûh-ı habîslerin dâhil-i derekât-ı dûzah itmekçün hücum idüp üzerlerine havâle-i şemşîr ü hançer ve der-akab dilâverân-ı Tatar dahi vücûd-ı bî-vücûdların tu‘me-i mûr u mâr olıcakların i‘lâm içün tîr-i hûn-feşân ile irsâl-i haber eylediler.

Han-ı kişver-sitân-ı ma‘delet-i unvân bir miqdâr dilâverân ile bir mürtefi‘ mekânda harbgâha nâzır olup, Cenâb-ı kâdi‘l-hacâtdan feth ü zafer recâsına rûy-ı ubûdiyyet[i] hâk-i mezellele nihâde idüp, recâ vü niyâzda iken feth ü firûzı istikbâle isti‘câl ve bir sâ‘at miqdârı ceng ü cidâl olmadın, asker-i küffâr râh-ı gürîze yüz tutdular. Ser-bâzân-ı dilîrân ol sahrâ-yı bî-pâyânda akablarınca devân olup, kimi esîr ü der-zencîr ve kimi dahi tu‘me-i şemşîr oldu. Elli bin miqdârı askerden kral-ı bed-fi‘âl tarafına irsâl-i haber içün bir ferdi halâs olmadı.

Asker-i zafer-unvân mansûr u muzaffer ve şâdân han-ı âlî-şân olduğu mevzi‘e gelüp, tehniye-i feth ü zafer eylediler. Birkaç gün ol mevzi‘de meks olunup, taburda olan adû-yı bed-nihâdân üzerine gidilmek mümkün olmamağla tahfîf-i bârgîrân ve sebûkbâr revân olmalarıçün ahz itdükleri esîrleri bahâyâ kesmek husûsı müzâkere olunup, karâr virdiler ve taraf-ı hanîde mazbût olan nâmdârların en ednâsı yüz bin altun vermek der-uhde idüp, ber-vefk-i¹⁰⁶² dil-hâh-ı üsârâ ahz-ı emvâle müheyyâ iken, ba‘zı

¹⁰⁶² ber-vefk-i V : -Y

umûr-dîde ve kâr-azmûdeleri bu re'y-i nâ-pesendi müstahsen görmeyüp didiler ki, “Gerçi Kazak askeri bu âna değin sulh u salâh üzre hareket idüp, nakz-ı ahd ü mîsâka müte‘allik evzâ‘ları sâdır olmamışdır. Böyle erbâb-ı küfr ü dalâle i‘timâd câ‘iz olmaduğı savâb-dîde-i ukalâ idüğü mukarrerdir.

İhtimâldir ki, Moskov tarafıyla musâlaha ideler. Ol takdîrce bize düşmenlik eylemeseler imdâd dahi eylemezler. Mülkümüzden bir aylık ba‘îd düşmen-i bî-amân memleketi içinde menzil-i râhat-mefkûd ve râh-ı selâmet-nâ-bûd iken, böyle mahalde etrâf ü cevânibimiz asker ihâta eylemek iktizâ ider ise, elimizde olan otuz bin miqdârı düşmeni dahi üzerimize havâle itmiş oluruz. İmdi Moskov kralı cânibinden Kazak askerine adâvete istihkâm ve râh-ı sulh u salâhı bi'l-küllîyye mesdûd olmak için ihtimâm ve tama‘-ı mâldan kat‘-ı yed idüp, bi'l-cümle esîr olanları tu‘me-i şemşîr-i hûn-âşâm eylemekle olur” deyü, ibrâm-ı tâm itmeleriyle, minvâl-i meşrûh üzre katl olunmalarıçün askere tenbîh olundu.

Evvelâ han-ı âlî-şân otağı önünde nâmdârlarının boyunları uruldu ve herkes esîrlerin getürüp kılıçdan geçürdiler. Harmengâh-ı refâhiyetden dâne-rübâ olmamalarıçün murg-ı rûhların sahrâ-yı dûzaha uçurdılar. Bunların kârları dahi tamâm olduktan sonra, şehir-i Şevvâl’in on sekizinci gününde kal‘a üzerinde olan tabur askeriyle mukâteleye azîmet olunup vardıkları gibi, Kazak askeri mukâbelelerinde metrise girdiler ve asker-i Tatar dahi kafalarında durup, tarafeynden top u tûfengle üç gün üç gice ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olup, fâsıla virilmedi. asâkir-i Tatar gâh bî-gâh hücum ile tîr-bârân itdüklerince niçe bin melâ‘îni bî-cân idüp, gitdükçe zebûn olmalarıyla karâr idemeyüp, hengâm-ı istîlâyı zulmetden ümîd-i necât ile geldükleri cânibe firâr eylediklerinden dilîrân-ı cihâd ve ser-bâzân-ı gazâ mu‘tâd-ı haberdâr u âgâh olduklarında der-akab revâne oldılar.

Ol gice ardlarından ayrılmayup, sabâh vakt-i zuhûrda bir nehr-i azîmin kenârına değin geldükleri mahalde küffâr-ı hâksâr bîm-i cân ile kendülerin suya urmak ile ekserî gark olup, az kimesne halâs oldu. asâkir-i İslâm dahi ol mevzi‘den cem‘-i ganâyim iderek avdet eyleyüp, yaralularına tîmâr itmek için, birkaç eyyâm karâr itdüklerinden sonra, serhadlerinde vâkı‘ Domne nâm kal‘a-i metîn ü müstahkem üzerine varılıp, ahâlî-i kal‘a cenge iktidârları olmaduğın bilüp, bî-nizâ’ ü cidâl kal‘ayı hatmana teslîm eylediler.

Moskov kralı tarafından kal'a hâkimi olan la'în¹⁰⁶³ beş yüz nefer âdemisiyle huzûr-ı hana ihzâr ve bi'l-cümle katl olundılar ve ba'dehu ol havâlîde olan kılâ' teshîrine azîmet ve *bî-avni'llâhi ta'âlâ* her biri sühûletle feth ü¹⁰⁶⁴ musahhar olup, içinde olan zâbitleri ve kal'a müstahfizları kılıçdan geçüp, hatman tarafından zabtıçün âdemler nasb ve ta'yîn eylediler. Ba'dehu Pojon nâm mahalde meks olunup, Moskov içine bölük bölük asker-i Tatar sabâ-reftâr irsâl olundu. Bir yerde cem'îyyet ve tabur olmayup, leşker-i küffârdân havf u haşyet ber-taraf olmağla dilâverân-ı gazâ etrâf-ı memâlike bî-pervâ salınup, ol havâlîde ne denlû âbâdân u ma'mûr memleketi ve ne miqdâr ma'rûf u meşhûr dâr u diyârı var ise cümlesi nehb [ü] gâret ve tâlân olunup, on beş gün miqdârı taht u suhtdan sonra ganâyim-i bî-şümâr ile elli bine karîb küffâr-ı hâksârı¹⁰⁶⁵ esîr eylediler.

Ol mevzi'den meserret-nâmeler tahrîr olunup, Âstâne-i sa'âdet-âşiyâna ve Kırım cânibine ulaklar ile irsâl itdüklerinden sonra, han-ı cem-câh ü sitâre-i sipâh sâlimen ve gânimen vatan-ı me'lûflarına avdet ve ric'at eyledi.

Nazm

İdüp şikeste vü gam-nâk kalb-i a'dâyı

Neşât-ı fetihle mesrûr u şâd-mân geldi

Haber-i şikestî-i a'dâ, işbu mâh-ı¹⁰⁶⁶ Zilhicce'nin beşinci Bâzâr gün mesmû'-ı hâzret-i şehinşâh-ı kişver-güşâ olduğu esnâda Bosna vâlîsi sadr-ı sâbık Melek Ahmed Paşa ta'yîn ü irsâl eylediği dilâverân-ı serhad Kilis üzerinde üç bin a'dâ-yı dîn ile muhârebe idüp, şikest eylemeleriyle üç yüz aded kelle dahi gelüp, envâ'-i meserret ü sürûrlarından şehir donanması olmak fermân¹⁰⁶⁷ buyurup, envâ'-i meserret ve şâd-mân-ı rû-nümâ oldu. Bu esnâda Karadeniz'e Kazak şaykaları çıkup, Ergale ve ol etrâfda olan nâhiyeleri nehb ü gâret ve îsâl-i hasâret itdükleri haberi gelmeğın, İstanbul'un yeniçeri mütekâ'idi Karadeniz Boğazı hâricinde vâkı' Rûm-ili tarafında Uskumru Çayırı muhâfazasına ta'yîn olundu.

Lâkin melâ'în-i bî-dîn *bî-lutfi'llâhi ta'âlâ* azîm furtınaya uğrayup, şaykaları Sinop havâlîlerine karaya urup, ekserî boğulup helâk ve bakıyyeleri taşra çıkdıklarında,

¹⁰⁶³ la'în V : la'în-i bî-dîn Y

¹⁰⁶⁴ feth ü V : feth ü müyesser ve Y

¹⁰⁶⁵ küffâr-ı hâksârı V : kâfir-i bî-dîni Y

¹⁰⁶⁶ mâh-ı Y : -V

¹⁰⁶⁷ fermân V : fermân-ı âlî-şân Y

ol yahılarda mütemekkin¹⁰⁶⁸ kurâ vü kasabât-ı Müslimânları¹⁰⁶⁹ üzerlerine hücum ve üç yüzden mütecâvizin esîr eylediler. Sâ'irleri donuz dâmları ihdâs ve derûnlarına tahassun itdüklerin, Âstâne-i sa'âdete i'lâm eylediklerinde, bir miqdârı yeniçeri ile altı kıt'a çekdirir gönderilüp, varduklarında meskenleri târumâr, kendülerinin kimi tu'me-i şemşîr ve kimi giriftâr-ı beste-i zencîr olup¹⁰⁷⁰ İstanbul'a getürdiler ve tersâneye teslim eylediler.

Bu esnâda sâbıkâ Erdel kralı olan Rakofcioğlu didikleri la'în, cem'-i asker idüp¹⁰⁷¹ ekser-i memâliki musahhar itmekle voyvoda-i cedîdi hükûmetine ihtilâl gelüp, mukâvemete âdem-i kudretin izhâr u i'lâm eyledüğünden mâ'adâ, mukaddemâ Eflâk voyvodası iken firâr iden Kostantin nâm cehennem-i bî-dîn, Rakofcioğlu imdâdı ile gelüp, tagallüben Boğdan'ı zabt idüp ve Eflâk Voyvodası Cuvan Beğ dahi isyân idüp, ol esnâda memâlikinde mevcûd bulunan eğer tüccâr ve eğer gayrıdır bi'l-cümle katl itdirüp, izhâr-ı fesâd itmekle ol serhadlerin nizâmı muhtell ve perîşân olduğu gûş-zed-i cenâb-ı şehinşâh ma'delet-kâr oldukda hemân, mahmiye-i Edirne'ye teveccüh ve azîmete karâr ve Gelibolı ma'berinden ubur olunmak için tedârük-i mühimmât-ı râh-ı seferiyye fermân buyuruldu ve sene bunda encâma irdi.

Vefeyât-ı Vüzerâ-yı a'zâm

Deli Hüseyin Paşa Anadolu'da vâkı' Yenişehir nâm kasabadan zuhûr idüp, İstanbul'a geldükde sarây-ı atîk türbedârları zümresine ilhâk ve kemânkeşliğe heves itmekle az zamânda tahsîl ve vücûda getürüp, her-bâr atıcılar ile merhûm Sultân Murâd Han-ı râbi' hazretlerinin huzûr-ı hümayûnlarında ok atup musahhirelikle manzûr-ı nazar-ı ayn-ı inâyet-i hüsvânîle kâm-yâb olup, gâyet-i muhibb ü hazz ve iltifâtlarına mukârin olduğu ecilden “Şu oğlan dâ'im rikâb-ı şâhânemden münfekk olmasın” deyü, fermân-ı âlîleri sâdır olmuşıdi.

Şûh tabî'at ve mudhikât, açık-meşreb ve hâzır-cevâb ve mahalline münâsib îrâd-ı lisân olmağla bir ân rikâb-ı şehinşâhîden dûr ve kalb-i şerîflerinden mahcûr olmayup, gitdükçe kadr-i âlî mütezâyid-i iltifât-ı pâdişâhî olup, Deli Hüseyin nâmıyla iştihâr u şöhret-i şân-ı âlemiyân olarak akl-ı evvel olmağla sakal koyuvirdirüp rikâb-ı

¹⁰⁶⁸ mütemekkin V : -Y

¹⁰⁶⁹ Müslimânları V : ehl-i İslâmları Y

¹⁰⁷⁰ kimi tu'me-i şemşîr ve kimi giriftâr-ı beste-i zencîr olup V : kimini tu'me-i şemşîr ve kimini giriftâr-ı beste-i zencîr idüp Y

¹⁰⁷¹ asker idüp V : asker-i dûzah-mekîn idüp Y

hümâyûnlarında küçük mîrâhûr ve ba‘dehu büyük mîrâhûr¹⁰⁷² eyledi ve pâdişâh ile Edirne seferine gidüp ve avdet ve İstanbul'a gelindikde bin kırk dört târîhinde vezâretle kapudanlık virilüp, pâdişâh¹⁰⁷³ ile ma‘an Revan seferine gitti ve suyun öte cânibinde vâkı‘¹⁰⁷⁴ Gürcü kal‘ası semtinden metrise girüp, ba‘de'l-feth mukâbele-i hizmet Diyâr-ı Bekr'de Bakırcı Ahmed Paşa yerine, eyâlet-i Mısır-ı Kâhire tevcîh olundu ve bir buçuk seneden sonra ma‘zûlen İstanbul'a geldükde, vüzerâ gamzıyla pâdişâh-ı gâzî hazretleri ba‘zı ahvâl ü akvâlinden muğberr-i hâtır olmağla magzûben Has-bağçede vâkı‘ Sırça Sarây'a habs idüp, bi'l-cümle mâl ü emlâkı taraf-ı mîrîye ahz u kabz ve az zamânda yine itlâk ve ke'l-evvel nedîm-i hâss-ı pâdişâhî olmuşıdi.

Bağdâd seferi zuhûrıyla pâdişâh¹⁰⁷⁵ ile hem-rikâb Konya'ya nüzûlünde, Anadolu eyâleti virildi ve kal‘a-i mezkûre muhâsarasında azîm hizmetde bulunup, ba‘de'l-feth mansıb-ı mezbûre üzerinden ref‘ ve ma‘zûlen yine pâdişâh ile İstanbul'a gelüp, az zamânda yine Anadolu eyâleti tevcîh olunup, mansıb üzerinde iken, bin kırk tokuzda¹⁰⁷⁶ sadr-ı sâbık kâ‘im-makâm Tabanı-yassı Mehmed Paşa katlinden, Vezîr-i a‘zam Kara Mustafâ Paşa Bağdâd seferinden gelinceye değin, Âstâne'de kâ‘im-makâm oldu ve pâdişâh-ı gâzî vefâtından sonra, sene-i mezbûre evâhirinde Makbûl Silihdâr Murtazâ Paşa¹⁰⁷⁷ yerine kapudan olup, bin ellide azl ve Özi muhâfazasına me‘mûr oldu ve elli birde Azak kal‘ası teshîrine serdâr ta‘yîn ve fethi müyesser olmayup, bî-feth geldi ve elli ikide Bosna eyâleti ve elli üçde ma‘zûlen Âstâne'ye geldükde, Bağdâd eyâleti tevcîh olundu ve elli dörtde azl olunup, rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâh-ı İbrâhîm [27b] Hanî'ye dahi nedîm-i has olmuşiken ol vaktde vezîr-i a‘zam bulunan Sultânzâde nâmıyla meşhûr Cuvan Kapucıbaşı Mehmed Paşa'nın ifsâd-ı mübâşeretıyla kurb-ı şehinşâhîden dûr ve Budun eyâleti virilüp, ale't-ta‘cîl ol tarafa azîmetle mahcûr oldu ve bin elli beşde Girid cezîresine ubûr ve Hanya muhâfazasına me‘mûr oldu.

Ol hinde vezîr-i a‘zam Sultânzâde Mehmed Paşa dahi ma‘zûlen Girid'e serdâr ta‘yîn olup gelmişıdi. Elli altıda vefât itmekle, anın yerine Girid'e ser-asker nasb olundu ve sene-i mezbûrede darb-ı destile Retmo kal‘asın feth eyledi ve elli yedide Kandiye kal‘asın muhâsara idüp, metrise vakti olmamağla girü Retmo'ya avdet eyledi ve elli

¹⁰⁷² ve ba‘dehu büyük mîr-âhûr V : -Y

¹⁰⁷³ pâdişâh V : pâdişâh hazretleri Y

¹⁰⁷⁴ vâkı‘ V : -Y

¹⁰⁷⁵ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlî-hazretleri Y

¹⁰⁷⁶ bin kırk tokuzda V : bin kırk tokuz senesinde Y / bin kırk tokuz sene M

¹⁰⁷⁷ Bağdâd seferinden ... Makbûl Silihdâr Murtazâ Paşa V : -Y

sekizde Kandiye'yi muhkem muhâsara eyledi fethi müyesser olmayup, yine girüye çekildi ve elli tokuzda üçüncü def'a muhâsara eyledi, teshîri mümkün olmadığı ecilden nâ-çâr el çekdi ve altmışda bi-hasebi'l-iktizâ Kandiye mukâbelesinde İnâdiye nâm bir kal'a binâ idüp, içine girdi. Ba'de'l-yevm killet-i asker ve müzâyaka-i cebehâne vü mühimmât u levâzımât murâd üzre gelmeyüp, gelen dahi ekall-i kalîl olup, evvelki seneler gibi Kandiye muhâsarasına muhkem tedârûkle yapışamamağla sayf¹⁰⁷⁸ ü şitâ ve rûz [u] şeb bu minvâl üzre kâmil on dört sene civâr kal'ada metris hizmetinde ceng ü cidâl ve harb ü kıtâlden hâlî olmayup, şedâyid-i dûr u dırâz âlâm¹⁰⁷⁹ çekdi.

Köprülü Mehmed Paşa hasm-ı cânı idi. Vezîr-i a'zam oldukda, mezbûrun vücûdın dünyâdan zâ'il itmek fikriyle Girid serdârlığından azl idüp, bin altmış sekiz Şevvâli'nde Edirne'de rikâb-ı hümayûna gelüp, katline karâr-dâde olunmuşiken pîr ve emekdârlığına binâen merhamet-i pâdişâhî olup, kapudanlık virildi ve bin altmış tokuzda Rûm-ili eyâleti tevcîh ve az zamânda vezîr-i a'zam ilkâsıyla zuhûr iden sâhte şekvâcılar sebebiyle azl olunup, sene-i mezbûre mâh-ı Rebî'ü'lâhiri'nde İstanbul'a geldükde, huzûr-ı hümayûna ihzâr ve bi'l-müşâfehe mezâlim [ü] cerâyiminden istifsâr olundukdan sonra Yedikulle'de habs ve katl olunup, cenâzesi Yedikulle dâhilinde olan bâğçede medfûndur.

Paşa-yı mezbûr vech-i vakûr, gâzî ve bahâdır, tedbîr ü tedârûke kâdir, fûnûn-ı ceng ü cidâle mâhir, akl ü fikr ve tecârübesi her husûsda muvâfık-ı zamâne vezîrlerinin ser-efrâzı ve senihâ vü atâya ve sırat-ı müstakîme sâlik bir âlî-cenâb vezîr idi.¹⁰⁸⁰ Hayrâtından Hanya'da ve Retmo'da ve İnâdiye'de cevâmi' ü mekteb ve hamâm ba'zı ebniyeler binâ eyledi. Gamz ile bî-cürm katl olunmağla zümre-i şühedâya mülhak oldu. Rahmetu'llâh-i aleyh.

¹⁰⁷⁸ sayf V : -Y

¹⁰⁷⁹ âlâm V : ârâm Y

¹⁰⁸⁰ vezîr idi V : vezîr-i tedbîr idi Y

SENE-İ SEB'ÎN VE ELF

Azîmet-i pâdişâh-ı be-dârü'n-nasr-ı Edirne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin onuncı gün pâdişâh-ı gâzî hazretleri debdebe-i hâkânî ve kevkebe-i hüsvânî birle ordu-yı hümâyûn ile Burusa sahrâsından hareket ve cânib-i Edirne'ye tevcîh ve azîmet buyurup, menzil be-menzil kat'-ı mesâfe iderek, Çardak'a varıldı ve çekdirir ile karşı Rûm-ili cânibinde vâkı' Gelibolı'ya çıkup, bârgâh-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl buyurdu ve ordu-yı hümâyûnı Gelibolı sahrâsında alıkoyup, bizzât Boğazhisârların seyr itmekiçün vüzerâ-yı izâm ve şeyhü'l-İslâm ve kâdı-asker efendiler ve ba'zı havâss-ı huddâm-ı zevi'l-ihirâm kullarıyla yine tekrâr çekdirirler ile Çardak'a güzâr idüp, Anadolu yakasından Sultâniye kal'asın varup, kudûm-i hümâyûnlarıyla teşrîf buyurduklarından sonra, yine çekdirirler ile Rûm-ili cânibine dahi ubûr ve anda olan kal'a ahâlîsin dahi mesrûr buyurup ve tarafeynden sektirme toplar atdırup, dizdâr ve müstahfızlarına atıyyeler ihsân eyledi ve yine Anadolu cânibine geçüp, andan Vâlide Sultân hazretlerinin âsâr-ı hasenâtlarından müceddeden binâ olunan kal'aları Anadolu semtinden varup, ikisin bile murâd-ı hümâyûn üzre seyr idüp, toplar atdırdı ve muhâfaza-i hizmet-i binâ ile me'mûr olan Kapudan Vezîr Köse Ali Paşa'ya envâ'-i iltifât ve semmûrlı hila'-ı fâhireler ilbâsıyla küllî ri'âyet ü ikrâm atâ[yâ]-yı vâfire in'âm buyurduğundan gayrı sâ'ir huddâmı sadakât-i aliyye-i pâdişâhâneleriyle şâd-kâm eyledi ve henüz kal'aları nâ-tamâm olup, deryâ tarafları dahi doldurulmak üzre idi. İtmâmına sa'y u ihtimâm eylemeleriçün tenbîh ü te'kîd buyurduktan sonra, yine ordu-yı hümâyûn-ı gerdûn-şükûh cânibine avdet ve Anadolu tarafından Çardak'a ve andan yine çekdirirler ile Gelibolı'ya ubûr ve otağ-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl-i sa'âdet-şümûl buyurdu ve andan dahi izz ü iqbâl ile tahtgâh-ı Edirne'ye doğru tevcîh-i inân-ı azîmet idüp, tayy-i merâhil iderek mâh-ı saferin yigirminci gününde şehir-i Edirne'ye sâye-i iclâl salup, mu'tâd-ı kadîm üzre azîm alaylar ile dâhil ve sarây-ı sürûrlarına nâzil ve¹⁰⁸¹ sît ü sadâ-yı şevket ve mehâbetlerinden taraf be-taraf ebniye kılup, a'dâ-yı dîn mütezil olup, tedbîr ve def'-i e'âdiçün vezîr-i a'zama ısdâr-ı fermân ve def' ü ref'leri husûsunda dâmen-der-miyân itmelerin, ber-vech-i tehdîd ve iş'âr eylediler.

Ve mâh-ı Rebî'ülevvel'de Hasodalı Cündî Deli Mehmed Ağa'ya Mısır beğliği ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in onuncı Cum'a gün, Küçük Mîrâhûr Merzifonlu Kara Mustafâ

¹⁰⁸¹ ve V : olup Y

Ağa Silistre eyâleti ve mâh-ı Şevvâl'in üçüncü gün Çukadâr-ı hâssa Seyyid Yûsuf Ağa'ya Kars eyâleti ve anın yerine çukadâr olan Cerrah Kâsım Ağa'ya dahi bir haftadan sonra Eğre eyâleti ve Hasoda acemîlerinden Mahmûd Ağa'ya Çirmen sancağı¹⁰⁸² tevcih buyuruldu.

Bu hinde Şâm beğlerbeğisi, Vezîr Kadri Paşa mahsûlât-ı Şâm'dan taraf-ı mîrîye zabt olunacak eşyânın ba'zısına dahl eylemekle, Şâm defterdârıyla mu'âriz düşüp, "Defterdâr-ı merkûm mâl-ı mîrîye ve hüccâc-ı Müslimîn mesârıfına harc ü sarf olunacak emvâle gadr itmek üzredir" deyü, şikâyet-i mutazammın mektûblar ile ahvâlin arz u inhâ eyledüğinden mâ'adâ eyâlet-i mezkûrenin eşkiyâsından, hatt-ı hümâyûnla katli fermân olunanlardan ba'zısın afv idüp, hilâf-ı ahkâm-ı şerîf-i şehriyârî hareket itmekle, müşâhede-i cezâ-yı amel-i nâ-savâbı için Edirne'ye da'vet olunup geldükde, birkaç eyyâm kapu arasında habs ve katl olundukdan sonra, eyâlet-i Şâm, Arz-ı Rûm'dan ma'zûl Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa'ya inâyet olundu.

Zuhûr-ı zelzele ve tahrîb-i Kal'a-i Arz-ı Rûm

Sene-i mezbûrede *bi-emri'llâhi ta'âlâ* nefsi-i Arz-ı Rûm'da bir zelzele-i azîme vâkı' olup, Arz-ı Rûm kal'asının Erzincan kapısı tarafından bir kulle ile seksan zirâ' divârı yıkılıp, vâlî-i vilâyet Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa Âstâne'ye arz eyledükde iktizâ iden musâfatı ahâlî-i vilâyet görmek üzere yapılmasıçün fermân vârid oldukda, vâlî-i mezbûr fukarâya cevri olmasun için ne kadar akça ile vücûd buldı ise cümlesin kendü mâlından virüp, bir ferdi teklîf ile ta'cîz eylemedi.

Ve evâ'il-i mâh-ı Şâ'bân'da Galata'da Karaköy kapusunda ihrâk vâkı' olup, dört bölükden bir bölüğü ancak halâs vesâ'ir mevâzi'-i bi'l-küllîyye muhterik oldu ve kadîmü'l-eyyâmdan berü ahâlî-i Mısır'ın ahvâli vâlîleriyle mücâdeleden hâlî olmayup, zamân-ı karîbde ancak Vezîr Firârî Kara Mustafâ Paşa ba'de'l-azl yüz aklıyla çıkup, ol dahi esnâ-yı tarîkde taraf-ı Devlet-i Aliyye'den magzûb olmağın katli-i havfindan ihtiyâr-ı firâr-ihtifâ idüp, güm-nâm olmuşidi¹⁰⁸³ ve anın yerine hâkim olan Şehsuvaroğlu Vezîr Şâh Gâzî Paşa "Mukaddemâ vak'ası beyân olunan Circe beğinin birkaç yüz kîse mâlî vardır" deyü, ta'yîn-i mâdde idüp, küçük mîrâhûr kasaba-i mezbûr¹⁰⁸⁴ teftîş ve maktûlün mâl u eşyâsın taraf-ı mîrîye kabz için hatt-ı şerîfle gönderilüp, hilâfı zuhûr

¹⁰⁸² sancağı V : eyâleti sancağı Y

¹⁰⁸³ güm-nâm olmuşidi V : durmuşidi Y

¹⁰⁸⁴ mezbûr V : mezbûreyi Y

edicek vezîr-i a‘zam huzûr-ı hümayûnda hicâba düşüp, “Şu ak sakalımla beni kâzib çıkardı” deyü kendüden rikâb-ı hümayûna azîm-i iştikâ ve hakkında mûcib-i gazab olıcak ba‘zı cerâyim-i inhâ itmekle paşa-yı mezbûr ba‘de’l-azl fermân-ı pâdişâhîle¹⁰⁸⁵ Mısır’da katl olunup, sene-i mezbûre Ramazân’ında yerine Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa ve anın yerine Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa ve anın yerine Vezîr Kara Muslı Paşa nasb olundu ve Bağdâd’dan ma‘zûl, Vezîr Haseki Mehmed Paşa fermân-ı âlî-şân ile¹⁰⁸⁶ Edirne’ye gelüp, Mısır ve Bağdâd mâlından hükkâm-ı memâlik-i mezkûre irsâl itdükleri defâtir mûcebince zimmetinde olan yedi yüz kîse akçanın muhasebesi görölüp tahsîl olundukdan sonra, eyâlet-i Halebü’ş-şehbâ tevcîh ü in‘âm¹⁰⁸⁷ olundu ve ber-vech-i arpalık Kıbrıs eyâletine, mutasarrıf-ı sadr-ı sâbık Koca Gürcü Mehmed Paşa’nın fevti haberi gelmeğin eyâlet-i mahlûle Haleb’den ma‘zûl Tutsak Ali Paşa’ya virildi.¹⁰⁸⁸

İhrâk-ı kebîr der-şehr-i İstanbul¹⁰⁸⁹

Sene-i mezbûre mâh-ı Zilka‘desi’nün on altıncı Şenbih gün ikindiye karîb bermuktezâ-yı takdîr-i İlâhî Ayazma kapısı hâricinde vâkı‘ bir dükkândan âteş zuhûr idüp, etrâf ü cevânibinde olanlar def‘ ile takayyüd ü ihtimâm üzreler iken def‘i mümkün olmayup, hükkâm-ı şehr [ve] zâbitân-ı asker gelüp yetişince ale’l-fevr ol havâlîde olan kerâsteci dükkânları vesâ’ir dekâkînleri Unkapanı’na varınca ihrâk bi’n-nâr idüp¹⁰⁹⁰ bâlâ-yı sûrdan şehre dâhil oldu. Kâ’im-makâm paşa ve sekbânbaşı ve bostancıbaşı vesâ’irleri balta ve kanca ve sikalar ile teskînine sa‘y olunur iken, Ağa-kapısı’na isâbet idüp, muhâfaza-i şehir için ol mahâlden kol dağıtmak resm-i kadîm iken, bu def‘a hilâf-âde harâb u vîrân ve âsûde-i pister-i râhat olanları perîşân itmek¹⁰⁹¹ için kol kol etrâf ü cevânibe dağıldıkda men‘içün müctemi‘ olanlar dahı, ne cânibe gidiceklerin bilmeyüp, hayrân kaldılar.

Gitdükçe zebâne-keş ve âlem-sûzlığı izdiyâd bulup, alevleri bölük bölük olup ve her bölükleri emr-i Hakk’la başka bir semte sülûk idüp, ahşâma değin Süleymâniye ve Sultân Bâyezîd ve Şehzâde semtlerin hâke berâber eyledi.

¹⁰⁸⁵ pâdişâhîle V : pâdişâh-ı âlî-nijâd ile Y

¹⁰⁸⁶ âlî-şân ile V : âlî-şân-ı vâcibü’l-iz‘ân ile mahmiyye-i Y

¹⁰⁸⁷ in‘âm V : in‘âm ve ihsân Y

¹⁰⁸⁸ virildi V : tevcîh ve ihsân olundu Y

¹⁰⁸⁹ İstanbul V : Âsitâne-i sa‘âdet Y

¹⁰⁹⁰ idüp V : olup Y

¹⁰⁹¹ itmek V : olmak Y

Nazm

Hâneler tûde-i turâb¹⁰⁹² oldu

Kûhlar mesken-i gurâb oldu

Ol gice dahı, sabâha değin bir cânibden Uzun-çârsu ve etrâf-ı Bazâristan ve Mahmûd Paşa ve Hoca Paşa ve Tahte'l-kal'a ve mahallât-ı Yahûd Alay Köşkü'ne [28a] karîb mevâzi'den At Meydânı başına vardı ve cânib-i âhârdan Kapan-ı Dağık muhâzîsinden geçüp, Sultân Mehmed cânibleri ve yeniçeri odaları ve Molla Gürânî'ye varup ma'mûreden eser komadı. Ol gün ve ol gice dahi şehrin taraf-ı garbîsinde olan ebniye-i fâhire ve imârât-ı âliyeyi At Meydânı'ndan alup Kadirga limanı ve Kumkapu ve Nişâncı semtleri ve Dâvudpaşa Mahkemesi'ne ve Samatya iskelesine varınca değin nümûne-i kâ'imen saff-saffen eyleyüp, üçüncü günü ikindi zamânı teskîn buldı.

Ol zîbâ kasırlar ki, kubâb-ı Eflâk ile hem-ser ve kâşâne-i musanna'lar ki, kasr-ı Havernak'a berâber idi. Bir lahzâda hâkister olup, esâs u binâsı zîr ü zeber oldu. Giceler şu'le-i âteş-i şerâre-feşân ile mânend-i rûz-ı nûrânî ve gündüzler zuhûr iden duhân-ı siyâhdan mesâbe-i şeb-i zulmânî olmağla miyâne-i halk-ı âlemde eser-i dehşet-efzâ-yı kıyâmet¹⁰⁹³ bedîd-i hân mânarlarından, kat'-ı nazar-ı cânlarından nâ-ümîd oldılar ve esvâb ü esfâllerin hıfz için cevâmi' ve medâris vesâ'ir cây-ı emn mülâhaza itdükleri mekânlara nakl idenlerin ba'zıları mâlları ile¹⁰⁹⁴ bile yandılar. Ol cümleden Cerrah Mehmed Paşa Câmi'inde merd ü zinde yigirmi sekiz nefer ve Langa Bostanı'nda on yedi nefer ve Kebeciler Han'ında niçe kimseler ihrâk bi'n-nâr olup, netîce-i kelâm bunca cevâmi' ü mesâcid ve minâr ü medâris pür-tezyîn ve dekâkîn-i bî-şümârdan mâ'adâ iki yüz seksan bin hâne-i merdüm-nişîn miqdâr ihrâk bi'n-nâr olmak üzre, şehir-i İstanbul giceli ve gündüzlü tamâm kırk tokuz sâ'at yanup, ol şehir-i nâzenîn ki, nümûne-i hald-berîn idi. Şiddet-i âteşle zîr ü zeber ve hâke berâber olup, ma'mûreden eser kalmadı.

Harîkden bir gün mukaddem, kazâ-yı dârü's-saltana Edirne'den munfasıl Dahkî Mustafâ Efendi'ye tevcîh olunmuş idi. Yevm-i mezbûrda bu vak'a-i uzmâ zuhûr itmekle, kurûm-ı kâdı bin yetmiş¹⁰⁹⁵ târîh düşdi.

¹⁰⁹² turâb V : harâb Y

¹⁰⁹³ eser-i dehşet-efzâ-yı kıyâmet V : eser-i kıyâmet Y

¹⁰⁹⁴ ile V : -Y

¹⁰⁹⁵ kurûm-ı kâdı bin yetmiş V : kudûm-ı kâdı Y

Bu eyyâmda İstanbul'da bulunan ma'zûl vüzerâdan Debbâğ Mehmed Paşa ba'zı agrâz-ı fâsideye binâ'en bu tarîkle hizmetde bulunup, kâ'im-makâmîlik mülâhazasıyla hilâf-ı kânûn yangın ahvâlin mufassal ve meşrûh üzre kâ'im-makâm paşadan mukaddem yazup, rikâb-ı hümâyûn tarafına irsâl eylemiş imiş ve¹⁰⁹⁶ hükkâm-ı Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nün ma'zûlleri aslâ bir mâddenin arzıyla me'mûr olmayup, memnû' oldukları resm-i kadîm iken, hilâf-âde haddinden tecâvüz eylemesi bâ'is-i ihtilâl ve hakkında âteş-i gazab-ı pâdişâhî iştigâl itmekle, kapucılar kethudâsı Şa'bân Ağa'yı hatt-ı şerîfle Edirne'den gönderüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Cum'a gün katl ile hâlin tebâh ve menzilin hâk-i siyâh itdirdi ve kâ'im-makâm-ı sadr-ı sâbık Süleyman Paşa dahi ma'zûlen Edirne'ye da'vet olup, yerine Vezîr-i Sâlis Yûsuf Paşa kâ'im-makâm nasb ve Dârü's-saltanatü'l-ulyâ'ya irsâl olundu.

Nasb-ı voyvodahâ-yı¹⁰⁹⁷ Eflâk ve Boğdan

Bundan esbak yigirmi sene miqdârı Bağdâd'da hâkim olup, ba'dehu hâlâ Yedikulle'de mahbûs Lö Pol voyvodanın oğluna Boğdan Voyvodalığı ve sene-i sâbıkâda taraf-ı Devlet-i Aliyye'den Boğdan'a hâkim nasb ve mezkûrların istîlâsından firâr ve Edirne'ye gelen Mihne nâm zımmîye Eflâk Voyvodalığı tevcih ü inâyet ve irsâl olunup, bunları makarrgâhlarına istikrâr ve ol vilâyetleri tagallûben zabt iden eşkıyâ ve âsîlerin yed-i istîlâlarından nez' ü intizâ' ve hâklarından gelinmek üzre asâkir-i Tatar sabâ-reftâr ile han-ı âlî-şân-ı mekârim-nişân cenâbına hükm-i fermân-ı kazâ mazmûn ve şemsîr ü hil'at ile hatt-ı hümâyûn irsâl ve berü cânibden dahi sâbıkâ Eflâk ve Boğdan ma'rekelerinde vücûda getürdüğü niçe yararlıkları mukâbelesinde İlbasan sancağı inâyet olunan Arnavud Ahmed Beğ ser-asker ta'yîn olup, mükemmel kapısı ve bin nefer Rûm-ili askeri ve Silistre eyâleti yanına koşılup ve kudûm-i leşker-i Tatar'a muntazır olup, ittifâkla adû-yı dîni târumâr ve dil-hâh-ı şehriyâr-ı kâm-kâr üzre bezl-i iktidâr eylemek tenbîh buyuruldu.

Bunlar dahi voyvodaları alup, mukaddem Boğdan serhaddine vâsıl oldukları eyyâmda ber-mûceb-i fermân-ı kazâ-yı cereyân-ı pâdişâhî üzre han-ı âlî-şân tarafından ta'yîn olunan Kagalgay Gâzî Giray Sultân elli bin miqdârı leşker-i Tatar-ı adû-şikâr ve kişver-güşâ ile bir yere gelüp mülhâk oldılar ve der-akab Leh kralı ve Kazak hatmanı

¹⁰⁹⁶ ve V : -Y

¹⁰⁹⁷ nasb-ı voyvodahâ-yı V : nasb-ı voyvoda-yı nasb-ı Y

câ niblerinden imdâda ta'yîn olunan birer miqdâr asker dahi gelüp, asâkir-i Tatar'a¹⁰⁹⁸ kavuşdılar ve Boğdan'ı zabt iden küffâr-ı bî-dîn Yaş nâm şehrin önünde yedi aded tabur tertîb vesâ'ir cengciden mâ'adâ on üç bin tûfeng-endâzların tabura vaz' ve on iki kıt'a topların dahi önlerine dizüp, harb ü kıtâle hâzır u âmâde oldu.

Voyvoda-i cedîd Lö Pol-oğlı'na ahâlî-i vilâyetden bî-nihâye re'âyâ askeri gelüp, itâ'at eylediler ve taburların def'i tedbîr olunup, asâkir-i İslâm ittifâkıyla Leh ve Kazak askerin ilerüye yürüdüp, kendüler dahi ardlarınca tabur¹⁰⁹⁹ üzerine revâne oldılar. Varup mukâbil oldukları gibi harb ü kıtâle mübâşeret idüp, ceng-i evvelde ilerüde olan Leh ve Kazak askerinin ekserin helâk ve târumâr idüp, asâkir-i sâ'irenin dahi üzerine hücum itdüklerinde, tabur üzerinde bâgy-i mezkûrlar ile mukâbele vü mukâtele müşkil olmağla melâ'îni taburdan ayurup, meydâna çıkarmak fikriyle arz-ı sûret-i inhizâm gösterüp, meydân-ı ma'rekeden câ nib-i sahrâyâ atf-ı licâm eylediler. Küffâr-ı nâ-bekâr dahi üzerlerine sürmeyüp, taburlarına avdet itmekle, ol gün cengden el çekülüp irtesi ale's-sabâh yine her taraftan üzerlerine varıldıkda, melâ'în-i bî-dîn¹¹⁰⁰ top, tûfengle ma'rekeğâhı çeşm-i Tatar'a teng idüp, yanlarına yaklaştırmadılar.

Ol gün dahi bu hâl üzre geçüp, üçüncü gün yine ale's-sabâh her câ nibden harb ü kıtâle¹¹⁰¹ mübâşeret olundu. Küffâr-ı hâksâr arz-ı germiyyet itdükçe, asâkir-i İslâm dahi mağlûbiyyet sûretin göstererek girü gitmeleriyle âkıbet küffâr-ı dûzah-karâr¹¹⁰² taburlarından çıkup üzerlerine yürimekle, bu takrîble taburlarından cüdâ oldılar. asâkir-i nusret-encâm dahi mezkûrları hîle ile perîşân idüp, ba'dehu sühûletle kârların itmâm için *el-harb-i hud'a*¹¹⁰³ mazmûnını nakş-ı zamîr ve sûret-i firârdan akab-gîrlîk¹¹⁰⁴ için tedbîr eylediler. Hemân ol mahalde Yalı Ağası Mehmed Beğ kendüye tâbi¹¹⁰⁵ üç bin miqdârı dilâverân ile ma'rekeğâha karîb cibâlin bir tarafına revâne, dilâverân-ı Rûm dahi Ahmed Beğ ile bir câ nibe azîmet eylediler ve sâlâr-ı ceyş-i Tatar Gâzî Giray Sultân nâmdâr dahi bakıyye-i asker-i Tatar sabâ-reftâr ile taraf-ı sahrâyâ rû-be-râh oldukda a'dâ-yı bed-re'y kemâl mertebe mağlûbiyyetlerin mülâhaza idüp, perîşân olan askerin der-pençe fırka fırka revâne oldılar. Bu tarîkle cem'iyyetleri perîşân olup sahrâ vü

¹⁰⁹⁸ asâkir-i Tatar'a V : asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâra Y

¹⁰⁹⁹ tabur V : tabur-ı menhûs Y

¹¹⁰⁰ melâ'în-i bî-dîn V : melâ'în-i bî-dîn-i dûzah-mekîn Y

¹¹⁰¹ harb ü kıtâle V : harb ü kıtâl ve ceng ü cidâle Y

¹¹⁰² küffâr-ı dûzah-karâr V : küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-karâr Y

¹¹⁰³ "Harb bir hiledir".

¹¹⁰⁴ Tüm nüshalarda "akab-lirlik" olarak yazılmış olup, doğrusu "akab-gîrlîk" olmalıdır.

¹¹⁰⁵ tâbi' V : tâbi' ve kafadâr Y

cibâle dağıldıklarında, dilâverân-ı şecâ'at-pîşe ve ser-bâzân-ı gazâ-endîşe üzerlerine dönüp, havâle-i tîğ-i hûn-rîz idüp, emvâc-ı pey-gân-ı ser-tîz itdiler. Her taraftan şîr-i garrân gibi yürüdüklerince a'dâ-yı bed-endîşi bî-cân idüp, sahrâ ve kûhî küştelerden mâl-â-mâl ve hûn-i a'dâdan cûy-bâr-ı deryâ-misâl itdiler. Mededkârî-i avn-i İlâhî'yle hükm-i *nasrun mina'llâh*¹¹⁰⁶ zâhir olmağla a'dâ-yı dîn mağlûb u makhûr ve guzât-ı İslâm muzaffer ü mansûr oldılar.

Voyvoda-i merkûm şirzime-i kalîl ile Eflâk cânibine firâr idüp, der-bî-devân olanlar yetişdiklerine amân vermeyüp, kılıçdan geçürdiler ve ol atşân-ı bâdiye-i dalâlete şerbet-i şemşîr-i ab-dârı içirdiler. Pes sipâh-ı İslâm ganâyim-i bî-şümâr ile şâd-kâm olup, voyvoda-i cedîdi makarr-ı hükûmetine iclâs itdirdiler.

Bir iki gün ârâm olunduktan sonra kalkup, Eflâk voyvodasın dahi yerine geçürmek için, ol cânibe azîmet eylediler ve Cuvan Beğ didikleri kâfir-i bî-dîn bu kadar fitne vü fesâda bâ'is ü bâdî¹¹⁰⁷ olup, izhâr-ı tuğyân idüp, on binden mütecâviz memâlikinde bulunan tüccârı katl itdirüp, Macar ve Hırvat eşkıyâsından yanına cem' olan bir miqdâr dalâlet-şi'âra itkâ ile taraf-ı hilâfda bulunmağa ictirâ itmişidi.

Boğdan Voyvodası gelüp, bu kadar asker ile mukâbele idemeyüp, münhezim olduğın haber virüp, der-akab geleceklerinden âgâh itdükde, kûşte-i bî-hamiyyet bir lahzâ ârâma cür'et idemeyüp, hazâ'in ü emvâlin kaldırıp, mezkûr ile mâ'an Rakofcioğlu¹¹⁰⁸ yanına firâr itdiler. Çok geçmeden asâkir-i İslâm¹¹⁰⁹ dahi varup, lâkin mezkûrlardan nâm u nişân bulamadılar.

İntihâ-yı serhadde varınca gürûh gürûh sahrâ vü kûhî geşt idüp, mezkûrların etbâ'ından olanlara râst geldüklerince kılıçdan geçirüp, ol mülkî¹¹¹⁰ muhâliflerden pâk ve bi'l-cümle on iki bin yedi yüz dûzahı kahr u helâk eylediler. Voyvoda-i mezkûr dahi makarr-ı hükûmetinden karâr-dâde kılındığı, ma'rûz-ı cenâb-ı şehinşâh-ı mu'allâ-cenâb oldukda, sâlâr-ı Tatar¹¹¹¹ vesâ'ir ümerâ-yı nâmdâra taraf-ı bahirü's-şeriflerinden hila'-ı fâhire ve in'âm-ı vâfire ile mazhar-ı nevâziş ü iltifât olduklarından sonra ruhsat-yâfte-i insırâf olup, makarr-ı hükûmetlerine ric'at eylediler.

¹¹⁰⁶ “...yardım Allah'dandır.”.. (Kur'an, 61/13)

¹¹⁰⁷ bâis V : bâis ü bâdî Y

¹¹⁰⁸ Rakofcioğlu V : Rakofcioğlu didikleri kâfir-i bî-dîn-i dûzah-mekîn Y

¹¹⁰⁹ asâkir-i İslâm V : asâkir-i ehl-i İslâm Y

¹¹¹⁰ mülkî V : memâlik-i Y

¹¹¹¹ sâlâr-ı Tatar V : asâkir-i Tatar Y

Bu hinde Tatar-ı Han-ı âlî-şân tarafından rikâb-ı hümâyûna mektûb gelüp, “Kazak hatmanı mürd olmağla mâbeynlerine ihtilâl düşüp, ekserî tarafımıza inkıyâddan rû-gerdân oldılar ve Karadeniz'e bî-nihâye¹¹¹² şayka çıkarmak ihtimâlleri var. Mukaddem tedârükleri görülmek levâzımât-ı¹¹¹³ dîniyyedendir” deyü, arz u inhâ itmekle, Boğazhisârı'nda müceddeden binâ olunan kal'alar dahi itmâma karîb olup, vaz'-ı tertîb olunan top-ı ejderhâ-peykerden keştî-i küffârın duhûlî gayr-i müyesser olduğu mukarrer olmağla, donanma-yı hümâyûn gemilerinin ol mahalde çendân lüzûmı olmayup, def'-i şayka için Karadeniz'e irsâl olunması iktizâ itmekle mevcûd otuz iki kıt'a çekdirirler ile Kapudan Vezîr Köse Ali Paşa, Boğazhisârı'ndan Halic-i Kostantiniyye'ye dâhil ve Tersâne-i âmireye vâsıl oldukdan sonra, ma'zûlen Edirne'ye da'vet buyurılıp, kapudanlık kapudan-ı sâbık ber-vech-i arpalık Rodos sancağına mutasarrıf Hüsâm Beğzâde Vezîr Ali Paşa'ya inâyet ve ol dahi Edirne'ye getirilüp serâserli kürk ilbâs ve bir miqdâr çekdirir ile Akdeniz'e me'mûr oldı.

Ve Azak kal'asının cânib-i bâlâsından cereyân iden Ten suyundan gayrı mahalden **[28b]** Kazak şaykalarının ihrâcî gayr-i mümkün olmağla, ol mevzi'in muhâfazasıçün bir kal'a binâsı elzem ve ta'yîn-i müstahfazân-ı asker ile ol memerrlerin zabtı mültezim olduğın han-ı mekârim-nişân ma'rûz-ı bârgâh-ı hilâfet-penâh itmeğın, mühimmât-ı kal'a ve kifâyet miqdârı binâ ta'yîn ve otuz kıt'a sefâyin çekdirirlere tahmîl ve cebecibaşılıktan ma'zûl Zülüflî Hüseyin Paşa üzerlerine ser-asger nasb ve irsâl olundı.

Bu hinde Kapudan Vezîr Ali Paşa Edirne'de iken Karadeniz donanmasına me'mûr Tersâne Kethudâsı Frenk Ahmed Ağa, kapudan paşaya Edirne'ye vedâ'a gelmek üzre bir beğ gemisiyle Tekfurdağı'na gelürken yolda bir gice beğ ile işret ve her biri mestâne hâba varup, ber-mûceb-i kazâ vü kader gemide olan esîrler fırsat bulup, tersâne kethudâsıyla gemi sâhibi beğ üzerine hücum iderler. Ba'zı bîdâr olanlar âgâh olup, feryâd-künân sell ü seyf idüp mukayyed olmayacak kethudâyı esîr, vesâ'ir gemi levendin tu'me-i şemşîr eylediler. Gemi sâhibi beğ bîm-i cân ile kendüyi deryâya atup, kenâr yakın olmağla karaya çıkup, eyyâm-ı şitâ olmağla, ol dahi şiddet-i berdden donup fevt eyledi. Andan melâ'in-i bî-dîn gemiyi zabt ve Akdeniz'e firâr itdükleri haber irtesi

¹¹¹² bî-nihâye V : -Y

¹¹¹³ levâzımât-ı V : lâzım ü levâzım-ı Y

gün şâyi' olmağla, akablarınca tecessüslerine birkaç kıt'a gemi gönderildi. Lâkin ne cânibe gittükleri ma'lûm olmayup, nâm u nişânları zâhir olmadı.

**Zâhir-şuden-i tuğyân Voyvoda-i Eflâk Mihne-i bed-ahlâk-ı firisîtâden
ümerâ ve asâkir tumturâk basup ân-ıbed-tertîb ve pür-nifâk**

Bu haber-i dehşet-engîz vâsıl-ı rikâb-ı hümâyûn olıcak, bir miqdâr yeniçeri ve dört aşağı-bölük¹¹¹⁴ halkı ve Boğazhisâr muhâfazasında olan Rûm-ili Beğlerbeğisi Hısım Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa mükemmel kapuları¹¹¹⁵ ile ta'yîn ve sür'ât ü şitâbla Yergöğü suyuna revân oldılar ve ol tarafda asâkir-i nusret-esere ser-asker olan Can Arslan Paşa'ya varup, mülâkât olduklarında, ol küfrân'ü-ni'me Mihne didikleri la'în-i bî-dîn Eflâk küffârından birkaç bin bed-ahlâk gönderüp, Yergöğü etrâfın urdırup ve mevâşîsîn sürdürüp ve gâret ü hasâretler itdirüp, küfr ü tuğyânı zâhir ü mütezâ'if ve Eflâk eşkiyâsın başına cem' idüp, re'âyâsın sa'bü'l-mürûr mahallere ve Erdel dağlarına iskân itdirdikten sonra targuştenin cevânib-i erba'asına handaklar ve taburlar itdirüp ve toplar tedârük idüp, müstevfâ cebehâneler ihzâr eyledi ve bu müctemi' olan küffâr-ı hâksâr ile tahassun eyledüğüne sebep Rakofcioğlu didikleri¹¹¹⁶ mekarr-ı şekâvet-girdâr etrâf ü cevânibde olan kefer vü fecere ile ahd ü ittifâk olunmuşdur.

Sene dahi rıbka-i itâ'atden hurûc ve tecemmü' iden küffâr ile tahrîb-i dâr u diyâra mübâşeret eyleyüp ve "Asker lâzım ise imdâd ideyim" deyü, bu vechile agvâ vü idlâl itmekle bu mel'ûn u matrûd dahi ni'am-ı sultâniyyeyi ferâmûş idüp, isyân cânibine zâhib olmağın niçe mazlûm ve bî-günâhları ol dahi nâ-hak yere katl ü mâlların gâret ve envâ'-i hasârata mübâderet itmekle hizmet-i muhâfazada olan ümerâ vü asâkir ol bed-sirişt ve bed-nihâdın def'atle leşker-i şeyâtîn-rehberin münhezim ve niçesin tu'me-i şemşîr-i adû-tedmîr ve niçesin esîr ü kayd bend-i zencîr olmuşlar idi.

Bu ahvâl-i pür-ahvâl ahsen-i vücûh üzre bir âverd olur kıyâsıyla tevakkuf olunmuş idi. Çünkü küfr ü tuğyânı iştîdâd ve mütezâyid oldu. Boğdan voyvodalığından ma'zûl Lika nâm zimmîye Eflâk voyvodalığı tevcîh ü taklîd olup, hükûmetine iclâsiçün emr-i âlî sâdır oldukda Eflâk'a azîmet eyledi ve sâbıkâ Boğdan voyvodası olan Kostantin-i bî-dîn dahı, ortalık hâlîdir, bana inâyet olunur zu'mıyla, Rakofcioğlu

¹¹¹⁴ Dört Aşağı-bölük V : Dört bölük Y

¹¹¹⁵ kapuları V : kapuları halkı Y

¹¹¹⁶ didikleri V : kâfir-i bî-dîn ve bed-ahlâk-ı dûzah-mekîn Y

didikleri müfsid agvâsıyla ve müstevfâ eşkıyâsıyla Boğdan vilâyetine varup ve Boğdanîlerin dahi ekserî ol fırka-i dalâlet-i bed-rukye ittibâ' eyledikleri dergâh-ı cihân-penâha¹¹¹⁷ ma'rûz olıcak¹¹¹⁸ han-ı âlî-şân tarafına hükm-i cihân-bânî irsâl ve vâsıl olduğu gibi müstevfâ asâkir-i Tatar ile kağalgay-ı¹¹¹⁹ sultânî ta'yîn ü isti'câl ile Boğdan havâlîsine geldüklerinde ol müşrikîn âgâh olup, alaylar ile karşı çıkup kîtâle mübâşeret esnâsında, mahall-i küffâr-ı nîk¹¹²⁰ olmağla tahrîs için asâkir-i Tatar kaçamak göstermeleriyle ol fırka-i müşrikîn dahi şikârdır zu'mıyla, meydân-ı kâr-zâra geldükleri sâ'at, küffâr üzerlerine avdet ve cevânib-i erba'aların ihâta idüp, merdâne ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl ve inâyet-i Mevlâ ile cümle küffâr tu'me-i şemşîr-i tâbdâr ve rû'ûs-ı menhûs ve nüfûs-ı¹¹²¹ menkûs küffâr küştelerinden püşteler oldu ve Kostantin didikleri anîd ü pelîd bu hâli göricek, birkaç atlı ile başın alup firâr ve cibâl-i Erdel'de nâbûd u nâ-peydâ olmağla akabından asker-i Tatar¹¹²² ta'yîn ve ol cibâl-i şâmihanın altını üstüne getürdiler. Bir vechile ele girmede ve bu def'adan sonra Boğdan vilâyeti, ol keştîlerden halâs u menâs buldı ve andan dahi kağalgay-ı sultân, azm-i râh-ı Eflâk idüp gitdi ve ol tarafta Mihne didikleri bî-dîn ve bed-nihâd u bed-sirişt dalâlet-i mu'tâd üzerine ta'yîn olunan asâkir-i İslâm'a îsâl-i mazarrat kasdıyla niçe bin küffâr-ı hâksâr ile Targuşte'den kalkup, şitâb birle yürüyüp asâkir-i İslâm olduğu mahalle karîb geldükde, guzât-ı İslâm dahi âgâh olmağla tertîb-i sufûf idüp, küffâr-ı hâksâra karşı varup ceng ü cidâle mübâşeret olundu ve âteş-i ceng iştigâl bulmuşiken hengâm-ı şeb karîb olmağla cidâlden fâriğ olundu ve ale's-sabâh girü ma'reke-i rezm-i germ oldukda, cezâ vü sezâları ma'rûz-ı zuhûrda cilve-ger olmak niyyetiyle âsâyîş ü ârâma güşâd virilüp ol dûzahiyân dahi bu'd-i mesâfede nüzûl-i tefekkür esnâsında iken miyân-ı şeb-i tîr[e]de Targuşte cânibinden peyâm-âverleri gelüp "Kağalgay-ı sultân-ı Boğdanîler kahr u tedmîr eyleyüp, isti'câl üzre bu tarafa gelmekdedir, başınız tedârükin göresiz. Şöyle ki, ihmâli pîş-nihâd idesiz sizden bir cân halâs olmaz" deyü cevâb yazmışlar.

Hemân sâ'at, gözleri hîre ve dilleri tîre olup, şeb-i kîr günde raht-ı ikâmeti firâra tebdîl ve üftân ü hîzân ve vâle vü hayrân Targuşte taburına varup, anda dahi karâr idemeyüp ve bu sît ü sadâdan Eflâk sükkânından olan boyarlar "Evvelde mağlûb idik, şimdi rehâ bulduk. Seni bizden isterler firâra yol virmeziz" deyüp, cem'-i kesîr ile

¹¹¹⁷ cihân-penâha V : cihân-penâh hazretlerine Y

¹¹¹⁸ olıcak V : olıcak yine Y

¹¹¹⁹ kağalgay-ı V : kalgay-ı Y

¹¹²⁰ nîk V : -Y

¹¹²¹ nüfûs-ı V : -Y

¹¹²² Tatar V : Tatar-ı sabâ-refîâr Y

sarâyının cevânib-i erba‘asın ihâta ve asâkir-i mansûrenin kudümüne müterakkıb oldılar ve ale's-sabâh asâkir-i İslâm dilâverleri dahi gelüp, küffârdan istihbâr eyledüklerinde, ol gice firâr eylediklerinden haber-i şâfi¹¹²³ olıcak, umûm üzre süvâr ve akablerinden ılgâr idüp, kendüler hükûmet-i bârî kağalgay-ı sultân râh-ı muhâlîfe müteveccih olmağla gelüp, irişemedüğünden gayrı bu tarafda olan asâkir-i İslâm dahi nerm-rû hareket itdüklerinden mahsûr olan bî-dîn-i bed-âyîn cân-ı habîsin halâs içün “Fursat ganîmetdir” deyüp, yanında olan bî-gâne tûfeng-endâza mâl-ı firâvân bezl idüp, anlar dahi tîr ü tûfeng ile Eflâk boyarlarıyla cem‘iyyetlerin dûr idüp ve hemân sâ‘at, der-vâzenin birinden çıkup hevl-i cân ve birkaç dûzahiyân ile şeb-i tîr[e]de yola düşüp ve yoldan dahi cibâl-i Erdel'e irişüp çeb ü râstdan giceyi gündüze katup, firâr u nâ-bûd oldılar. Ba‘de'z-zamân asâkir-i Tatar ve asâkir-i İslâm gelüp, ol adû-yı bed-fercâmı firâr itmiş bulmalarıyla pîş ü pesden âdemler ve askerler ta‘yîn idüp gönderdiler. Ele girmeyüp yer delinüp yere geçti.

Eyyâm-ı sermâ ve hengâm-ı berf ü bârân olmağla ehl-i İslâm hayli mutazaccır oldukların ve ol bî-dîn firâr itdüğü haberin ve Targuşte şehrinde müstevfâ kinâyesi husûn-misâl ve akreb-i cibâldır. “Mâdâmki, ebniyesi tahrîb ve münhedim olmaya fesâd ve cem‘iyyetden hâlî olmazlar” deyü arz eylediklerinde, inhidâm u harâb ve mesken-i bûm u gurâb olmasıçün ve ba‘de'l-yevm Eflâk voyvodaları Bükreş kasabasında mütemekkin olmak üzre emr-i âlî ısdâr olunmağın, vech-i meşrûh üzre tahrîb ü munderis olup ve ol bî-dînin tedârük itdüğü toplar ve cebehâneler vesâ‘ir ism-i mâl itlâk olunur. Her ne ki, bulundu ise zabt ve hâlâ voyvoda olan mezbûr Lika dahi hükûmetgâhına iclâs ve âyîn-i bâtılları üzre boyar vesâ‘ir küffâr ü füccâr dest-bûs eylediklerinden sonra kağalgay-ı sultân ve asâkir-i Tatar ve asâkir-i İslâm'a icâzet ve ruhsat virilüp, elbise-i fâhire vukû‘undan sonra her biri vatan-ı me’lûflarına avdet idüp gitdiler.

Gazâ-yı ekber Seydî Ahmed Paşa ve inhizâm ve katl-i eşkıyâ-yı Erdel ve helâk-şuden-i Rakofcıoğlu Yorgi la‘în

Ehl-i basâ‘ir ve erbâb-ı zamâ‘ire hafî ve setîr buyurulmaya ki, sâbıkâ Erdel hâkimi olan Rakofcıoğlu Yorgi nâm la‘în-i bî-dîn dalâlet-i bed-âyîn mukaddemâ bin altmış yedi senesi evâ‘ilinde Leh memleketi sevdâsıyla makarr-ı hükûmetinden altmış bin miqdârı cem‘ itdüğü leşker-i şeyâtîn-rehber ile azîmet itmişiken tünd-bâd hamle-i

¹¹²³ şâfi V : şâfi‘î Y

dilâverân-ı Tatar ile harmen-i cem'iyetleri berbâd-dâde-i fenâ olduğu bâlâda tahrîr olunmuşidi ve müdebbirân-ı devleti olan Gulyanoş nâm la'in ü bed-fercâm leşker-i Tatar'a giriftâr olup, müddet-i medîd mahbûs idi. Ba'dehu yüz bin altun bahâ virmek üzere halâsın recâ idüp, ahvâlin han-ı zî-şâna inhâ ve kabûl eyleyüp, tahsîliçün tarafından vilâyetine âdem göndermeğe ruhsat virildi.

Akrabâ vü ta'allukâtı meblağ-ı mezbûrun cem'ine sa'y ü ihtimâm üzreler iken, Eflâk voyvodası matrûd u mezkûr Cuvan Beğ haberdâr olup, alâka-i sâbıkası olmağla han-ı âlî-şâna âdem gönderüp, takdîr olunan yüz bin altunı göndermeğe ta'ahhüd idüp, mezkûrî taleb ve han¹¹²⁴ dahi i'timâd idüp, birkaç nefer Tatar ile irsâl eyledi. Gulyanoş la'in-i bî-dîn mezkûr Cuvan Beğ yanına geldükde ta'lîm-i envâ'-i hiyel ile taraf-ı şehriyârîden tahrîf itdirüp, mukaddemâ dahi nakş-ı zamîr itdüğü tuğyân u isyânı bi'l-küllîyye i'lân eyledi ve mâl talebine gelen Tatarları ve anlardan mâ'adâ ol memâlikde bulunan binden mütecâviz tüccârî şehîd itdükden sonra Gulyanoş'ı Rakofcıoğlu yanına gönderüp ve kendü on binden ziyâde küffâr-ı kîncû ile müheyyâ olup, ittîfâk ve ittihâdını ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'ye adem-i inkıyâdını inhâ idüp, belâsını bulmuşidi ve merkûm Gulyanoş dahi veliyyü'n-ni'am-ı kadîmî yanına varup, mülk-i mevrûsı olan hıttâ-i memleket-i Erdel talebine ittîfâk u ittihâda tergîb idüp, cem'-i askere mübâşeret eylediler.

Zamân-ı kalîlde yigirmi bin miqdârı müretteb ü müsellâh küffâr-ı bed-girdâr ile voyvoda-i cedîd-i Erdel olan Barçay Akoş'un üzerine yürüdi. Merkûmun müdâfa'aya iktidârı olmamağla serhadd-i mansûre askeriyle Yanova muhâfazasına me'mûr Budun beğlerbeğisi kişver-güşâ Vezîr Seydî Ahmed Paşa'ya ahvâli i'lâm¹¹²⁵ ve istimdâd eyledi ve Reîsülküttâb Deli Hüseyin Efendi rivâyeti üzere çünki, Rakofcıoğlu didikleri kelb-i akûr ve gürâz-ı makhûr Eflâk ve Boğdan vakâyi'inden nâ-ümîd olup, efkâr-ı fâsidesi kâsîd olmağla ve Mesîh'in¹¹²⁶ yüzü suyun âb-ı hirmâne virmekle makhûr u mahzûl olup, bir köşede mahfî vücûd-ı habâset-i âlûdın halâs itmek kendü [29a] hakkına muktezî iken kanâ'at itmeyüp, tekrâr hazele-i küffârdan bir miqdâr füccâr cem' idüp seg-i gerkîn gibi ki¹¹²⁷ Erdel-Belgrad'ı tarafından ve gâh Sibin ve Deveboynu ve Praşo ve Varat kal'aları cânibinde görünüp ve gâh gizlenüp ve kûh u deştden baş gösterüp ve gâh nâ-

¹¹²⁴ han V : han-ı âlî-şân Y

¹¹²⁵ i'lâm V : i'lâm ü inhâ Y

¹¹²⁶ ve Mesîh'in V : -Y

¹¹²⁷ füccâr cem' idüp seg-i gerkîn gibi ki V : küffâr-ı füccâr cem' idüp Y

bûd olup, bu vechile Erdel reâyasın bî-zâr u dil-figâr¹¹²⁸ itmekle keyfiyyet hâli pâye-i serîr-i hilâfet-i Mısır'a arz olundukda, Yanova ve Temeşvar vilâyetlerinin hizmet-i muhâfazasında olan Vezîr Seydî Ahmed Paşa'nın yanında olan kendü tevâbi'i ve umûmen Budun ve Eğre ve Temeşvar ve Kanije ve bi'l-cümle serhadd-i mansûre askeriyle cem'iyet eyleyüp, dîn ü devlet ve ırz-ı nâmûs-ı saltanata lââyık ve muvâfık olduğu vech üzre cem'iyet-i tâmmе ile kalkup ve Erdel iqlîmine varup, "Ol bî-dîn ü bed-âyîn ve seg-i gerkîn¹¹²⁹ her kanda bulunur ve râst gelinür ise cem'iyetin perîşân ve kendüsin bi-eyyi-vechin-kân ele getürmeğe sarf-ı kudret eyleye" deyü, hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûn ile evâmir-i aliyye ve ahkâm-ı şerîfe ısdâr ve müşârün-ileyh irsâl olunmuşdı.

Vusûlleri müyesser olduğu sâ'at emr-i cihân-mutâ'a derûn-i sâf ve tab'-ı safâ ittisâf ile imtisâl gösterüp, sem'an ve tâ'a[ten] deyüp ve irtesi cümleten askeri âgâh eyledikten sonra ârâm ve tevakkufı kendüye harâm idüp, işbu bin yetmiş senesi mâh-ı Saferü'l-hayr'ın yigirmi yedinci günü Erdel iqlîmine hareket ve Demür-kapu niyyetiyle azîmet eyledi ve yanında mevcûd dilîrân-ı serhadden dört bin miqdârı şecî' ü nâmdâr ifrâz idüp, Eğre beğlerbeğisi olan sadr-ı sâbık Abaza Siyâvuş Paşa karındaşı Sarı Hüseyin Paşa ile mukaddemce mezkûr Barçay Akoş'un imdâdına irsâl ve kendü dahi mühimmât-ı lâzimesin görüp, der-akab revân olmuşıdı.

Tuğyân-ı bî-amân olan paşa-yı mûmâ-ileyhin dört bin miqdârı dilîr ü¹¹³⁰ dilâverân ile cem'iyetgâhlarına karîb olup, serdâr-ı nâmdâr dahi asakîr-i bî-şumâr ile der-akab geleceklerinden haberdâr oldukda, yolları üzerinde vâkı' bir derbend-i sa'bû'l-mürûr muhâfazasına asker-i İslâm'ı ubûrdan men' içün bir miqdâr leşker-i küffâr ta'yîn ü irsâl eylemişdi. Hüseyin Paşa dahi husûs-ı mezkûrdan âgâh oldukda ber-vech-i isti'câl serdâr-ı nâmdâra irsâl-i haber eyledi. "Eğer leşker-i küffâr varmazdan mukaddem mürûr olunmaz ise kendü yanında olan guzât-ı İslâm dan bir ferd halâs olmayup, küşte-i tîğ-i a'dâ-yı bed-li'âm olıcakların bildirüp, serdâr-ı muhterem dahi âgâh olduğu sâ'at süvâr olup, *bi-avni'lâhi'l-Meliki'l-Gaffâr* asker-i küffâr yetişmeden derbend-i mezkûrdan güzâr itdiler. Voyvoda-i cedîd-i Erdel olan Barçay Akoş dahi kendüye inkıyâd iden dört beş bin miqdârı âdem ile gelüp, mülhâk-ı asâkir-i İslâm oldu ve mukaddemâ Vezîr-i

¹¹²⁸ bî-zâr u dil-figâr V : bî-zâr Y

¹¹²⁹ seg-i gerkîn V : -Y

¹¹³⁰ mühimmât-ı lâzimesin miqdârı dilîr ü V : -Y

a'zam Köprülü Mehmed Paşa, Yanova kal'asın feth idüp, isyânı firâvân iden Erdel Kralı Rakofcioğlu yerine, yine Erdellüden vilâyet-i Erdel e mezkûr Barçay Akoş nâm kâfiri taraf-ı hümâyûndan kral nasb itmişidi. Lâkin Rakofcioğlu'nın şerrinden kral-ı mezkûr memleket-i Erdel in zabt u rabt hükûmetine kâdir olmamağla Vezîr Seydî Ahmed Paşa yı Bosna eyâletinden Budun eyâletine nakl ve Yanova muhâfazasına ta'yîn ve Barçay Akoş kralı Erdel e götürüp zabt itdirmeğe me'mûr eyledi.

Ol dahi tayy-i menâzil ve kat'-ı merâhil iderek, sene-i mezbûre mâh-ı Cemâziyelevvel'in yedinci Cum'a günü Erdel e girilecek demür-kapu nâm sa'bü l-mürûr mahalle karîb ve vâsıl oldılar. Meğer ol la'în-i bed-fî'âl kable l-vukû' sedd-i derbend içün bin beş yüz tüfeng-endâz vaz' idüp ve kendüsi dahi derbend-i mezkûrın¹¹³¹ mâverâsında vâkı' Ataf? nâhiyesi dimekle ma'rûf olan hâmûnda leşker-i şeyâtîn-rehberi ve top u tüfeng ile nüzûl idüp, meğer ki, esbâbına meşgûl olduğu haberi ser-asker-i İslâm a vusûl bulıcak, Demürkapu ya zafer bulmağıçün bâr u bengâhı serasker ile alıkoyup, kendüsi ancak dört bin miqdârı dilâverân-ı rezm-ârâ ile ılgâr idüp, nefsi-i Demürkapu ya vâsıl olduklarında;

Beyit

Ne¹¹³² leşker-i âteş-i âyîn-i gark-ı pûlad

Hücûmundan zemîn-ehline feryâd

vaktâ ki¹¹³³ derbend-i mezbûrı zabt iden bin beş yüz miqdârı küffâr¹¹³⁴ kahr u tedmîr içün dilâverân-ı rezm-pîşeden bin miqdârı tîr ü tüfeng-endâzı fî'l-hâl atlarından indirüp, piyâde oldukları hâlde tîr ü tüfengle ol dûzahiyân-ı mercûm oldukları sâ'at, münhezim ü kahr u tedmîr olunup¹¹³⁵ ol derbend-i azîm tathîr ve güşâde kılındı ve ol kûh-sâr-ı âsmân-medâr miyânında seyl-i revân gibi sipâh-ı encüm-eşbâh¹¹³⁶ selâmet birle yürüyüp, vakt-i kalîlede derbend-i mezbûrun mâverâsı ki, Ataf nâhiyesi ta'bîr olunur. Hüsn-i hâlde güzer ve ol derbendin intihâsıyla hâmûnın ibtidâsı¹¹³⁷ olan mahalle nüzûl

¹¹³¹ mezbûrın V : mezkûrın Y

¹¹³² ne V : -Y

¹¹³³ vaktâ ki Y : -V

¹¹³⁴ küffâr V : küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-mekîn Y

¹¹³⁵ dûzahiyân-ı mercûm oldukları sâ'at, münhezim ü kahr u tedmîr olunup V : dûzahiyân-ı kahr u tedmîr oldukları sâ'at, münhezim hâksâr olup Y

¹¹³⁶ encüm-eşbâh V : encüm-iştibâh Y

¹¹³⁷ ibtidâsı V : intibâhı Y

olundu. Ol gün ve ol gice mahall-i mezbûrda ikâmet¹¹³⁸ olunup, ale's-sabâh bâng-ı hayye-ale's-salâh birle hâb-ı râhatdan gözlerin açup ve ba'd edâ-yı salâtü'l-fecr¹¹³⁹ birer ikişer kahveler içüp ve atlarının kolanların çeküp, âlât-ı harb ve esbâb-ı darbların dermiyân idüp, düşmen-i dînden haber almağışün etrâf ü cevânibe câsûslar gönderdiler. Meğer melâ'în uğurlarında¹¹⁴⁰ bir sâ'atlik yerde, ol fırka-i müşrikîn¹¹⁴¹ alayların düzüp ve piyâdesiyle topların önüne dizüp hâzır u müterakkıb-ı kâr-zâr ve yigirmi sekiz alay yasayup, piyâde vü süvârîsiyle yigirmi binden mütecâviz idüğü sahîh tahmîn olunup, der-akab câsûslar gelüp haber virdikleri sâ'at, ser-asker-i nâmdâr dahi asker-i zafer-peykeri âgâh eyleyüp, zerrîn-i ser ve lâ'lîn pür-rengârenk âteş-i âheng alemler ve sancaklar kaldırup, evvelâ ser-asker-i zafer-rehber agavâtı ve kendü askeri ve tûfeng-endâzı ile Sirem ve Semendire sancaklarının dilâverleri ve Budun gönüllüleri ve Usturgon ve Kaniye ve Vac¹¹⁴² bâhâdırları¹¹⁴³ ve Eğre Beğlerbeğisi Abaza Sarı Hüseyin Paşa-yı rezm-ârâ¹¹⁴⁴ dahi eyâleti askeri ve Segedin ve Temeşvar sancakları bâhâdırları ile sol kolda ve Budun yeniçerileri ve Temeşvar'ın azab tâ'ifesin ve ser-askerin piyâde tûfeng-endâzı sağ kolda olmak üzere tertîb-i sufûf olunup sebt ü karâr ve sükûn-ı ıstıbâr gösterüp durdılar. Pes andan sonra evliyâ-yı kibâr esrârından safâ-yı nazar ve himmet der-hâst eyleyüp, leşker-i rezm-girdâr ile azm-i mesâff idüp gitdiler ve rezm ü husûmet yarağın tamâmen görüp, meydân-ı mukâbeleye geldüklerinde ol dûzahiyân-ı sakarmakarr tarafından bir kıt'a toplarına âteş virdiler ve dânesi asker-i İslâm üzerinden geçüp kimseye zarâr itmedi.

Meğer ol dûzahiyânın kasdı bu imiş ki, top dânesinden cem'iyetleri mütezalil olur ise üzerlerine hamle vü hücûm ideler vaktâ ki, hây-hûy-ı cism-i haşmet-me'âb ve güft ü gûy-ı asker-i himmet-nisâb ve sît ü sadâ-yı huyûl u süyûl-girdâr ve demdeme-i sadme-i surnâ ve kös-i kıyâmet-âsâr ol tuğât-ı şeytânet-pîşe vü¹¹⁴⁵ bugât-ı mefsedet-endîşenin nâ-gâh sem'-i cem'ine ve gûş-i hûşına dokundu. Sûr-ı İsrâfil urulup kıyâmet kopdı ve dağlar birbirine müsâdeme vü mülâtama itdi sandılar ve hemân sâ'at ve bin-bârân¹¹⁴⁶ koparup ve tîr-i tûfenge bakmayup sell-i seyf-i âteş-bâr ile ra'd-vâr ve berķ

¹¹³⁸ ikâmet V : ikâmet ü ârâm Y

¹¹³⁹ salâtü'l-fecr V : salâtü's-subh Y

¹¹⁴⁰ melâ'în uğurlarında V : melâ'în-i hâsirîn Y

¹¹⁴¹ müşrikîn V : müşrikîn-i düzah-mekîn Y

¹¹⁴² Vac V : -Y

¹¹⁴³ kalbde V : -Y

¹¹⁴⁴ rezm-ârâ V : rezm-âlâ Y

¹¹⁴⁵ tuğât-ı şeytânet-pîşe vü V : şeytânet-pîşe-i Y

¹¹⁴⁶ bin-bârân V : bin-bârât Y

misâl alaylarına çatup ve bir vechile göz açdırmayup, darb-ı şemşîr ve tîr ü tûfeng ve nîze vü külüng ile koyulup ve vehle-i ûlâda mağlûb eylediler¹¹⁴⁷.

Gürg-i gürisne reme-i gûsfende şitâb itdüğü gibi Allah Allah sadâsıyla öyle tîgler çaldılar ki, fi'l-hâl ol pehnâ-yı vesî'a hûn-i a'dâdan şekl-i mercâna döndi ve küffâr küştelerinden püşteler oldu ve melâ'în gayretlenüp, gürûh-ı enbûh ile Sarı Hüseyin Paşa koluna hücûm idüp, bâzâr-ı harb ü kîtâli germ itdüklerinde Vezîr Seydî Ahmed Paşa *mütevekkilen ala'llâh ve müsta'niyen bi'llâhi ta'âlâ* ol cânibe rû-be-râh oldu ve Hüseyin Paşa-yı nusret-karîn¹¹⁴⁸ dahi yanındaki dört bin miqdârı guzât ile¹¹⁴⁹ küffâr-ı bî-dîn alaylarına hücûm idüp, mukâbele vü mukâteleye âheng ve her hamlede düşmen safların birbirine katup, Rüstemâne ceng iderken Vezîr Seydî Ahmed Paşa dahi asâkir-i¹¹⁵⁰ ceng-azmâ ile yetişüp, bilâ-tevakkuf cenge girdi.

Her cânibden tîr-veş ser-bâzlık ve şemşîr-âsâ ser-endâzlık idüp, darb u harb ile kalb-i küffâr-ı bed-girdârı şikest ve ol ser-mestân-ı bâde-i gurûr ve nahveti bî-cân idüp, hak-i siyâha peyveste eylediler. Hasm-ı serkeş-i âteş fitnesin âb-ı tîg ile söyündürmek içün şemşîr-i ser-tîz ile işâret itdüklerince hâk-i ma'reke-gâhı cûyân-ı hûn ile sır-âb ve sebze-zârın ol bârân ile şâd-âb eyleyüp, gird-pây-ı sûturlarından çeşm-i mühr ve çeşme-i sipihri hîre vü tîre eylediler.

Beyit

Cism-i adû ki, olmuş idi menzil-i belâ

Kat' eyledi o menzili şemşîr-i tîz-kâm

Âkıbet *avn-i inâyet-i Perverd-gâr* ile çehre-i zîbâ-yı feth ü nusret-verâ-yı perde-i gubâr-ı kâr-zârdan bedîdâr oldukda, ceş-i meyşûm-ı dalâlet-kîş teng-nây-ı gîrdârdan başların halâs itmeği ganîmet sayup, rûy-ı sahrâyı hezîmete döndürdiler. Ya'nî ki, ol şakî-i bed-fercâm bu hâli göricek, *ve men necâ bi-re'sihi fe-kad rabiha*¹¹⁵¹ mazmununca cân-ı habîsin tahlîs içün bakıyyetü's-süyûf ile fîrâr ve râh-ı beyâbânı tutup gitdiler. Akablerinden asâkir-i İslâm bâhâdırları ve meydân-ı kâr-zârın dilâverânı zafer-nişânları ayrılmayup, esb-i cihân-peymâların der-pey devân ve seylâb-ı gâret ü hasâratı ol etrâfa revân eylediler ve dört sâ'atlık yere değin darb-ı şemşîr-i adû-tedmîr ile kahr u helâk

¹¹⁴⁷ eylediler V : eylediler, bi-hamdi'llâhi Te'âlâ hamden kesîran Y

¹¹⁴⁸ nusret-karîn V : nusret-i zafer-karîn Y

¹¹⁴⁹ guzât ile V : guzât-ı asker-i zafer ile Y

¹¹⁵⁰ asâkir-i V : -Y

¹¹⁵¹ "Kim başını kurtarırsa mutlaka kazanacaktır"

iderek, etrâf-ı bîşe-zâra dağılıp a‘dâ-yı nekbet-misâlden iki kâfir bir yerde kalmayıp *bi-avni'llâhi ta‘âlâ* on binden mütecâvizi küşte-i şemşîr ve üç binden ziyâdesi dest-i gâziyâna esîr ü giriftâr ve mahall-i kâr-zârda kalan piyâdesi dahi külliyyen tîğ-i âteş-bâr ile hâke berâber oldılar.

Ve'l-hâsıl tenevvür-i kâr-zârın tef ü tâbindan âftâb-ı âlemtâb-ı âteşin tasa döndi ve dimâ-ı mihrâkın seyelânından çehre-i âsmân kâna boyandı ve *nasrun mina'llâhi ve fethün karîb ve beşşiri'l-mü'minîn*¹¹⁵² ve *kezâlike neczi'l-muhsinîn*¹¹⁵³ perdesinden *inne cundenâ lehümü'l-gâlibûn*¹¹⁵⁴ ve *inneke ente'l-a'lâ*¹¹⁵⁵ beşâreti zâhir oldu ve ol tebehkâr-ı siyeh-rûzgârların sicill-i baht-ı nigûn-sârlarına *veveylün li'l-kâfirîne min azâbin şedîd*¹¹⁵⁶ âyeti çekildi ve asâkir-i mansûre feth ü firûziyla şâd-kâm ve girü mahall-i kâr-zâra gelüp, küffâr-ı hâksâr¹¹⁵⁷ bıragup gitdüğü top u tüfeng ve mühimmât-ı cebehâne¹¹⁵⁸ vü nakkâre ve eşyâsı zabt olunup, mesrûr-ı ganâyim bî-şümâr muhassılû'l-merâm oldılar ve girüden gelen askere lâzım olanı teslim eyleyüp, ser-asker¹¹⁵⁹ ile cümleten leşker, girü ol bakıyyetü's-süyûf akablarına düşüp, sekiz konak yere değin ılgâr eylediler. Hattâ Leh iklimi sınırına altı sâ‘atlık yol kalınca tecessüs iderek mesâfe-i ba‘îde kat‘ itdiler. Bir tarîk ile ele girmeyüp yer yarılıp yere mi, yohsa öküz boynuzuna mı girdi nişânları¹¹⁶⁰ belürmedi. *Fe-li'llâhi'l-hamd* bu gazâ-yı garrâ vü cihâd-ı kübrâ bu vechile vukû‘ bulduğun ale't-tafsîl yazup kâfir-i bî-dînin zîb-i alayları olan bayrak-ı ma‘kûslarıyla dört binden mütecâviz ser-i bî-sâmân-ı menhûsları rikâb-ı hümayûn-ı sa‘âdet-makrûna arz¹¹⁶¹ idüp, Edirne Sarây meydânında galtân kılındı.

Hidemât-ı pesendîde ve mücâhedât-ı nâ-şinîdeleri dergâh-ı cihân cenâb-ı [29b] sa‘âdet-penâhda¹¹⁶² makbûl ve meşkûr olup, du‘â-yı hayr-ı icâbet-eser şehinşâhîye¹¹⁶³ mazhar olduklarından sonra salât-ı teşrîfât ile nevâziş buyurılıp irsâl olundu ve bu hadîs-i vâcibü'r-rütbe mukâbelesinde Abaza Sarı Hüseyin Paşa'ya Temeşvar eyâleti ihsân olundu ve arz itdükleri dirlikleri ve ze‘âmetlerin cümlesine müsâ‘ade-i aliyye

¹¹⁵² “Allah’tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer! Mü’minleri bunları müjdele” (Kur’an, 61/13)

¹¹⁵³ “Biz iyileri işte böyle ödüllendiririz”. (Kur’an, 37/110)

¹¹⁵⁴ “Bizim ordumuz mutlaka galip gelecektir”. (Kur’an, 37/173)

¹¹⁵⁵ “Sonunda üstün gelecek olan sensin”. (Kur’an, 20/68)

¹¹⁵⁶ “Şiddetli bir azaptan dolayı kafirlerin vay haline” (Kur’an, 14/2)

¹¹⁵⁷ küffâr-ı hâksâr V : küffâr-ı hâksâr-ı bî-dîn Y

¹¹⁵⁸ mühimmât-ı cebehâne V : cebehâne ve mühimmât Y

¹¹⁵⁹ ser-asker V : ser-asker-i müşârün-ileyh Y

¹¹⁶⁰ nişânları Y : nişânı Y

¹¹⁶¹ arz V : arz u i‘lâm Y

¹¹⁶² cenâb-ı sa‘âdet-penâhda Y : cenâb-ı penâhda V

¹¹⁶³ şehinşâhîye V : pâdişâhîye Y

buyuruldu. Çünkü ol bî-dîn ü bed-âyîn¹¹⁶⁴ ve bakıyye olan küffâr-ı bed-girdâr ele girmeyüp, nâ-bûd u nâ-peydâ oldu ve ol iklimin re‘âyâsı âşûb-i dehrden cibâl ü tilâle firâr idüp becenelere girüp birer kûşe-i ihtiyâr itmişler idi.

Me’kûlât-ı hayvanât ve âdemi zâd nâdir olup, kaht u galâ târî olduğundan gayrı eyyâm-ı şitâ ve hengâm-ı berf ü bârân olmağla şiddet-i berd ol iklimi öyle serd itmişidi ki, mâ-i-cârî kasr-ı mînâ-kârî içre mütevârî olup, râh-ı nefes-beste vü müjgân-müjgâna peyveste olmuşidi. Bi'l-âhire ol cibâl-i refî‘den cümle asker-i İslâm ile avdet ve Erdel içinde kat‘-ı merâhil iderek, Demürkapu derbendinden ubûr ve berü cânibde nüzûl olundu. Meğer ol pelîd ü anîdin imdâdına iki bin beş yüz miqdârı piyâde vü süvârî küffâr azm-i râh idüp giderken dört sâ‘atlık yolda bir mahalle gelüp, nüzûl itdüklerin haber vormeleriyle aslâ ârâm ve tevakkuf itmeyüp, asâkir-i mansûre ile tekrâr ılgâr idüp, şebân-gâh ol tebehkârların menziline vusûl bulduğu sâ‘at harb ü kıtâle¹¹⁶⁵ mübâşeret ve hemândem-i küffâra kesr ü hezîmet vâkı‘ olup, süvârîlerinden sekiz yüz miqdârı küffâr kahr u tedmîr ve tu‘me-i şemşîr olduklarından gayrı piyâdesi dahi bir batağa istizhâr idüp durmağla anların dahi cevânib-i erba‘ası ihâta olunup¹¹⁶⁶ müstevfâ küffâr kahr u helâk oldu.

Hikmet-i Hudâ ahşâm olup, mahall-i kâr-zâr şeb-i târ içinde kalmağla ol hâsirîn¹¹⁶⁷ mûr u mâr gibi târumâr olmağın girü avdet ve menzil-i ma‘hûda gelüp âsâyış itdiler. Meğer la‘în-i merkûm Rakofcıoğlu didikleri Yorgi nâm mel’ûn¹¹⁶⁸ ba‘de’l-inhizâm bir yerde ârâm u karâr itmeyüp bakıyyetü’s-süyûf zümre-i küffâr ile kemâl-i havf u haşyet birle Nemçe sınırına varup sığındığı haberi geldükden sonra menzil-i mezbû[r]da a‘yân-ı Erdel voyvoda-i cedîd olan Erdel Kralı Barçay Akoş’a bi’l-küllîyye itâ‘at ü inkıyâd ve matrûd-ı mezkûre min-ba‘d itâ‘at itmemek üzre ahd ü peymân ve âyîn ü erkân-ı bâtılaları üzre yemîn eylediler ve hâkim-i mesfûrî götürüp, makarr-ı hükûmeti olan Sibin kal‘asına iclâs itdirdiler ve bir miqdâr muhafazacı asker-i İslâm’dan taleb itmeğin merkûma i‘ânet için müvecceh görüldüğü vech üzre guzât-ı mansûreden piyâde vü süvâr bin beş yüz nefer-i güzîde asâkir-i cerrâr¹¹⁶⁹ intihâb ve Haydar Ağazâde

¹¹⁶⁴ bed-âyîn-i V : bed-âyîn ve dûzah-mekîn Y

¹¹⁶⁵ harb ü kıtâle Y : kıtâle V

¹¹⁶⁶ cevânib-i erba‘ası ihâta olunup V : cevânib-i erba‘asın dahı ihâta idüp Y

¹¹⁶⁷ hâsirîn V : küffâr-ı hâsirîn Y

¹¹⁶⁸ mel’ûn V : kâfir-i bî-dîn Y

¹¹⁶⁹ asâkir-cerrâr V : asâkir-i İslâm Y

kethudâsı Küçük Mehmed Paşa'ya koşup, kral-ı mezkûr ile kal'a-i mezbûreye¹¹⁷⁰ irsâl eylediler. Anlar dahi selâmet-i hâl ile hisâra¹¹⁷¹ varup vâsıl oldukları haberi¹¹⁷² geldükden sonra, serdâr-ı bâ-vakâr dahi asâkir-i İslâm zafer-şî'âr birle kalkup, kat'-ı merâhil iderek mansûren Temeşvar sahrâsına gelüp nüzûl ve serhadd-i mansûre askerine evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda her biri yine mahall-i mezbûre gelüp, sefere âmâde olmak üzerine tenbîh ü te'kîd ile hüsn-i icâzet buyurdılar ve ahâlî-i vilâyeti tazyîkden ihtirâzen ol kış evlere konulmadan askerini men' idüp, çadırlar ile olduğu mevzi'de şiddet-i berdden kendülerin ve davarların hıfz idicek mertebe menâzil ihdâs eylemelerin tenbîh eyledi.

Kimisi taşdan ve kimisi ağaçdan meskenler peydâ idüp ve ekserî zîr-i zemînler hafr eyleyüp ol teng ü târ yerlerde şitâyı geçirüp eyyâm-ı bahâra muntazır olup, bu minvâl üzre ta'ayyüş eylediler ve şiddet-i sermâ mütezâ'if olup, berf ü bârân ezyâl bulup hiçbir tarafa imdâd-ı muhâl iken, bu def'adan sonra Rakofcıoğlu didikleri hâ'in¹¹⁷³ ü bî-dîn ve bed-fercâm ü la'în ve bî-şerm yine kendü hâlinde durmayup ve mütenebbih olmak ne idüğün teşhîs itmeyüp, asâkir-i İslâm kışlaya gitdükden sonra ahd ü peymân iden melâ'îni hezâr hîle-i şeytâniyye ile kendü tarafına itâ'at itdürdükden mâ'adâ Hayduşak¹¹⁷⁴ ve Orta Macar vesâ'ir hazele-i küffâr ü füccâr ve murdârdan tekrâr kırk bin miqdârı asker¹¹⁷⁵ cem' idüp ve mâderi olan mel'ûnenin kal'asından dört kıt'a top kaldırıp, şiddet-i sermâda voyvoda-i cedîd olduğu Sibin kal'asının üzerine vardı ve kal'a-i mezbûre Eflâk ve Boğdan serhaddine karîb olmağla ve hisâr-ı mezkûreyi bir tarîk ile kabza-i tasarrufa getürdükden sonra hafîyyeten tahrîk-i¹¹⁷⁶ fesâd ve îsâl-i mazarrat itmek fikr-i fâsidiyle kal'a-i mezbûreye dört sâ'atlık yere karîb gelüp, toplar ile nüzûl eyliyecek mezbûr Küçük Mehmed Paşa'ya ve krala yazup gönderdiği mektûbunda, "Rızânızla kal'ayı teslîm eyleyüp, muhâlefet itmeyesiz ve size ruhsat virüp rencîde itmeyelim. Ancak kralı diri tutup gönderesiz" deyü, sûret-i nuhûsetine muvâfık-ı kelimât yazup göndermiş. Mezbûr Mehmed Paşa bu cevâbı istimâ' idicek dîk-i hamîyyeti¹¹⁷⁷ galeyân idüp ve hemân sâ'at yanında mevcûd bulunan¹¹⁷⁸ serhad

¹¹⁷⁰ mezbûreye V : -Y

¹¹⁷¹ hisâra V : hisâr-ı mezbûra Y

¹¹⁷² vâsıl oldukları haberi V : dâhil oldukları sâ'at haberi Y

¹¹⁷³ hâ'in V : kâfir-i Y

¹¹⁷⁴ Burada tüm nüshalarımızda "Haydukşa" olarak yazılmıştır fakat daha önce "Hayduşak" olarak geçen bu kelime, devrin diğer kaynaklarında da "Haydoşak" ve "Hayduşak" olarak belirtilmiştir.

¹¹⁷⁵ asker V : asker-i nuhûset-küffâr-ı hâsirîn Y

¹¹⁷⁶ tahrîk-i V : tahrîb-i Y

¹¹⁷⁷ dîk-i hamîyyeti V : azab-ı âteş-nâkı Y

dilâverleri ile kendüsi süvâr ve miyân-ı şebde ılgâr ve ol bed-bahtları şeb-i tîr[e]de şeb-hûn idüp, başlarına kıyâmetler kopardı. Sekiz yüz kadar kelle ve bî-hesâb küffârı mecrûh ve târumâr eyleyüp ol matrûd-ı bî-dîn bu hâli göricek, dört kıt'a kal'a-kûb topları ehl-i İslâm'a nasîb olmasun deyüp ve içlerine bârût ve dâne ile pür-âteş virüp sad-pâre idüp, hâ'ib ü hâsir ve menkûb¹¹⁷⁹ ü mütekâsir râh-ı beyâbânî tutup firâr ve nâ-bûd u nâ-peydâ oldu.

Bu vak'a¹¹⁸⁰ dahi vakâyi'-ı garîbeden olmağla devlet-i pâdişâhîde azîm yüz aklıkları vücûda geldi ve meksûr olan topları Sibin kal'asına gönderdiklerinden gayrı ganâyim-i bî-şumâr ile girü avdet ve kal'aya gelüp kâm-ı dil-hâsıl ve selâmet-i hâl ile vâsıl olup, takdîm-i şükr-i Yezdânî itdiler. Birkaç zamândan sonra yine kâfir-i bî-dîn tecdîd-i asker ile gelüp kal'ayı muhâsara eyledi. Bunlar dahi mühimmât-ı kal'ayı¹¹⁸¹ bi't-tamâm görüp, cânibeynden ceng ü cidâle mübâşeret eylediler. Muhâfazada olan asker-i İslâm gâh u bî-gâh tabur-ı makhûrları¹¹⁸² üzerine yürüyüp, bî-bâk ve bî-pervâ hücûmlar eyleyüp *bi-avni'llâhi ta'âlâ* mağlûb-ı a'dâ olmadılar.

Bu minvâl üzre beş ay miqdârı zamân eyyâm-ı muhâsara mütemâdî olup, ibtidâyı kâr-zârdan intihâ-yı kâra gelince ber-vech-i tahmîn on beş bin küffâr-ı nâ-bekâr¹¹⁸³ darb-ı şemşîr-i tâbdâr ile kahr [u] helâk ve tu'me-i mûr u mâr olduğu, esahh-ı akvâl üzre esîr olan küffârın takrîrleri muktezâsınca sâbit ü zâhir ve vâzıh u âşikâr oldu. Vezîr Seydî Ahmed Paşa-yı celîlü'l-kadre imdâd için irsâl itdükleri âdemler bi'd-defa'ât gelüp, ahvâllerin i'lâm eylediler. Ol zamân ki, zarâr-ı savlet-i berd-i âhir ve eser-i eyyâm-ı devlet küllî zâhir olup,

Beyit

Künc-i berf-i Kârûn-ı şitâ geçti yere

Virdi Musâ-yı bahârın pençe-i mühr-i ziyâ

Kısmet itdi leşker ezhâra künc-i töhmeti

Tîğ-i hâr ile gül oldu kâsım-ı la'leyn kabâ

¹¹⁷⁸ mevcûd bulunan Y : mevcûd V

¹¹⁷⁹ menkûb V : menkûs Y

¹¹⁸⁰ vak'a V : def'a Y

¹¹⁸¹ mühimmât-ı kal'ayı V : kal'ayı Y

¹¹⁸² makhûrları V : makhûr olan nühûsetlerinin Y

¹¹⁸³ küffâr-ı nâ-bekâr V : küffâr-ı hâksâr-ı bed-girdâr Y

Pes Vezîr Seydî Ahmed Paşa-yı ma'reke-ârâ dahi çadırları sahrâya çıkarup, memâlik-i küffâra azîmete müheyyâ ve ahâlî-i serhad ile azm ü rezm ahvâli müşâvere olundukda "Kavm-i Erdel üç cins olup, bir fırkası ki, ceng-cû ve kine-cû olup, tîg-zenlik ve ser-şikenlik¹¹⁸⁴ ile mevsûf ve ol gürûh-ı meyşûm miyânında ve Hayduşak dimekle ma'rûfdur. Ol mezkûrların memâliki yağma vü hasâret ve kılâ' u bikâ'ın harâb ve emvâlin nehb ü gâret itdükden sonra, *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Allâm* sâ'irlerine cevâb vermek âsândır" deyü, kat'-ı kelâm itdiklerinde re'y-i¹¹⁸⁵ dil-pesend makbûl ve ol cânibe azîmet ma'kûl görölüp, serhadd-i mansûrede olan gâziyân ve kendü hizmetindeki dilâverân ile Temeşvar sahrâsından kalkup, tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil iderek Hayduşak içine dâhil oldılar.

Mezkûrlar dahi asâkir-i İslâm'ın geleceklerinden haberdâr olduklarında ol memâlikde metânet ü istihkâm ile ma'rûf Varat nâm kal'a kapudanı Rakofcioğlu akrabâsından Barkofcı didikleri la'în-i bî-dîn ehl-i İslâm'ı memleketlerine duhûlden men' için yigirmi binden mütecâviz kâfir askeri ile serhadlerinde olan bir teng vâdînin geçidin almak zu'mıyla ber-vech-i müsâra'at azîmet itmişler idi. Bunlar mevzi'-i mezkûrdan mürûr itdükleri mahalde melâ'în-i hâsirîn dahi gelüp, derbend-i mezkûrdan güzârların müşâhede itdükde derûnlarına havf u haşyet düşüp, mukâbele vü mukâteleye adem-i kudretlerin müşâhede eylemekle karârı fırâra tebdîl ve cidd ü ikdâmı inhizâma tahvîl idüp, bî-zahmet-i gîrûdâr etrâf ü cevânibe gürîzân ve târumâr oldılar. asâkir-i şecâ'at-şi'âr dahi akablerince ılgâr idüp, yetişdiklerin tu'me-i şîr-i şemşîr¹¹⁸⁶ ve niçelerin giriftâr u esîr idüp, alay topların ve cebehânelerin ahz u kabz eylediler.

Andan dahi uğradıkları kurâ [30a] (boş) [30b] vü kasâbatı gâret ve kılâ' ve palankaların ihrâk u hasâret iderek metânetle meşhûr Bucay nâm kal'ası üzerine varılıp *bi-avni'llâhi ta'âlâ* sühûletle musahhar u meftûh ve emvâl ü erzâkları nasîb-i guzât-ı Müslimîn oldu.

Ol havâlîde vâkı' iki aded¹¹⁸⁷ kal'aları dahi recâ-yı amânla feth olup, binâ-yı metîn ü üstüvârları ihrâk bi'n-nâr oldukdan sonra Sadloş? nâm kal'ası üzerine varıldı. Ol dahi zamân-ı kalîlde kuvvet-i kâhire ile meftûh olup, dest-i gâziyâna giren tuhaf ve yâdigâr-ı hâric-i hayta-i şümâr idi ve kal'a-i mezkûreden yigirmi aded top kal'a-kûp ve

¹¹⁸⁴ ser-şikenlik V : ser-keşlik Y

¹¹⁸⁵ re'y-i V : re'y ile çehre-i Y

¹¹⁸⁶ şîr-i şemşîr V : tu'me-i şemşîr Y

¹¹⁸⁷ aded V : -Y

yüz yetmiş kıt'a pür-nakîden mâ'adâ bî-hadd ü bî-nihâye cebehâne ve bârût-ı siyâh vesâ'ir edevât-ı harb ü darb taksîm-i sipâh kılındı. Hayduşak içinde olan kal'alarda bu gûne fütûhât-i azîm müyesser olup, ba'dehu sıhhat ü selâmet ile Erdel'e teveccüh ve azîmet¹¹⁸⁸ eylediler.

İşbu sene-i mezbûre Ramazânü'l-mübârek'in evâ'ilinde Kolojvar nâm kal'a havâlîsine karîb olduklarında Rakofcıoğlu¹¹⁸⁹ bî-dîn-i müddet-i medîd muhâsara itdüğü Sibin kal'ası üzerinden kalkup, asâkir-i İslâm ile mukâtele için kırk bin küffâr-ı bed-kâr ile karşı gelüp, mukâbelelerinde tabur kurup karâr eylediler ve muhârebeyi sabâha te'hîr idüp, cânibeynden ceng ü cidâle¹¹⁹⁰ âmâde oldılar.

Bu esnâda serdâr-ı rüstem-şecâ'at ve haydar-ı salâbet ve neberd-i gazâ vezîr-i muhterem Seydî Ahmed Paşa guzât-ı İslâm'ın kesret-i â'dâdan havf u haşyetlerin müşâhede itdükde didi ki,

Nazm

Çah-ı endîşe dârı[z] şemşîr ü tîr

Dü-se-pâre nâh-ı dîger hûrde-gîr

Ze-neng ü ze-nâmûs eğer ser-best

Ser-endâz destâr-ı mu'cer be-est

“Merdân-ı kâr-zârda nâm u neng için terk-i cân¹¹⁹¹ itmek bâr-ı âdî çekmekden âsândır ve zindegânî-i dîrûzeyi hayât-ı câvidâniye tercîh itmek kâr-ı câhilân ve dîn-i himmetândır. Bâ-husûs serhadd-i İslâmiyyede eben an-cedd gazâ vü cihâda mu'tâd olup, nihâd-pûlâd-ı a'dâyı âteş-i şemşîr-i ser-tîziniz ile nerm ide gelmişiken harb u darb-ı a'dâ ile zahm-nâk olmadın, mânend-i siper-i rûyîn-i perçîn ve bî-eser-i zahm-ı şemşîr ve tîğ-i âh-ı enîn itmek küfre yakındır. Mücerred-i taleb-i rızâ-yı¹¹⁹² Rabbü'l-âlemîn için cân u baş ile çalışmak ehemmi-i mühimmât-ı dîniyyedendir” deyü, nush-ı sûd-mend ve a'dâ ile muhârebe vü mukâteleye tergîb ve teşvîki müş'ir-i kelimât ile pend eyledi.

¹¹⁸⁸ sipâh kılındı ... ve azîmet V : -Y

¹¹⁸⁹ Rakofcıoğlu V : Rakofcıoğlu didikleri kâfir-i Y

¹¹⁹⁰ ceng ü cidâle V : ceng ü cidâl ve harb ü kîtâle Y

¹¹⁹¹ terk-i cân V : cân u baş terk Y

¹¹⁹² rızâ-yı V : recâ-yı Y

Mezkûrlar dahi etrâf u cevânibi¹¹⁹³ memâlik-i İslâmiyye'den ba'îd ve bir tarîk ile imdâd yetişmekden nâ-ümîd oldukların müşâhede itdüklerinde cidd ü içdâm ve say' u ihtimâm ile ceng ü cidâl ve terk-i baş u cândan gayrıya mecâl olmaduğın bilüp, sigâr u kibâr birbirleriyle helâlleşüp, dergâh-ı bî-niyâzdan recâ-yı feth ü zafer ile muntazır-ı sabâh oldılar.

Nazm

Der-âmed be-kef-i tîg çün gerd-i mühr

Çû-türkân ser-mest efrûht-ı çehr

Çün subh-ı sâdık-ı arz-ı dîdâr ve âsâr-ı rûz-ı rûşen ve bedîdâr oldu. Edâ-yı salât-ı subh olunup zîr-i livâ-yı serdâr-ı rüstem-iktidârda tilâvet-i feth-i şerîf olundukdan sonra, niyyetül-gazâ diyerek esb-i cihân-peymâlarına süvâr oldılar. Sağ ve sol kollar kavlince ale'l-merâtibihim tertîb-i sufûf idüp, alaybeğleri ve serhadd-i mansûre gâzileri ve yeniçeri bâhâdırları dört kat alay bağlayup düşmene karşı vardılar.

Nazm

Dü-bahr-i seppe der-hurûş-ı âmedend

Dilîrân-ı leşker-i bî-hoş-âmedend

Ol gün ki, mâh-ı Ramazân-ı mübârekin on ikinci günü idi. Tekâbül-i saffeyn vâkı' olup, tarafeynden çarhacılar âmed-şüd iderek âteş-i ma'reke iştigâl buldukda, guzât-ı Müslimîn ve gürûh-ı muvahhidîn âvâze-i tekbîri dervâze-i felek-esîre yetiştirüp her yerden a'dâ-yı dîn üzerine hamle vü hücumlar eylediler. Gâh tîr-i cânistan ve gâh şemşîr-i hûn-feşân ile başlarına kıyâmetler koparup, tamâm-ı dilîrlik resmin icrâ ve dilâverlik kânûnun kemâ-hû Hakk'a edâ itdiler. Cism-i adûdan¹¹⁹⁴ cereyân iden dem ile vâdîler deryâ olup, nîze-i ser-bâzân-ı şitâ ile ol garka kâhdan cân-ı a'dâyı rehâ iderler idi. A'dâ-yı bed-nihâd za'f-ı erbâb-ı cihâd olmağla bâdî-i emrde gâlib olup, çok kimesne-i zahmdâr ve şehîd eylediler. Def'a-i sâniyede hücum olundukda küffâr-ı bed-girdârı taburlarına değin sürüp, lâkin top arabalarından ve câ-be-câ-hafr olunan handakları üzerine varılmak mümkün olmayup, askerin ekserî cengden rû-gerdân olup,

¹¹⁹³ cevânibi V : cevânibleri Y

¹¹⁹⁴ cism-i adûdan V : cism-i adû-yı bed-fi'âlden Y

kenâra girilmek esnâsında şîr-i bîşe-i şecâ'at ve saff-derî kahramân arsa-i rezmgâh-ı
dilâverî sermest-i bâde-i heycâ serdâr-ı muhterem Vezîr Seydî Ahmed Paşa;

Nazm

Havf ile yemm-i gâmda şînâverlik olur mı?

Bî-pak gerek lücce-i ummâna girenler

diyerek, miyân-ı gürûh-ı a'dâda mânend-i şîr-i garrân ve rüstem-i dâsitân bünyâd-ı
vücûd-ı a'dâyı bâd-ı hamle ve âteş-i tîg ile harâb u vîrân eyleyüp, ma'rekegâhı kıyâmet-
nişân itdüğün guzât-ı İslâm müşâhede itdükde, her birine gayret ve hamîyyet galebe
idüp, hasm-ı meşûm üzerine bir mertebe hücum itdiler ki, cism-i düşmen kûh-ı âhen ve
seng-i hârâ olsa mum olurdu. Kâr-zâra bu mertebe bezl-i makdûr itdüklerinden *bi-
inayeti'llâhi'l-Meliki'l-Mu'in* cânib-i mücâhidîn kemâ-kân mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı
dîn makhûr-ı müdemmer ve mağrûr-ı küffâr-ı müdebbir-i kâr u bâr karârları¹¹⁹⁵ târumâr
*men necâ bi-re'sihi fe-kad rabiha*¹¹⁹⁶ mazmûnı âşikâr olup, sâlâr-ı müşrikîn olan
Rakofcioğlu¹¹⁹⁷ bî-dîn dahi esnâ-yı harbde üç yerden zahmdâr olduğu hâlde firâr idüp,
Varat nâm kal'aya varınca bir yerde ârâm¹¹⁹⁸ itmeyüp, bîm-i cân ile bu kadar asker
aşr-ı aşîri ancak zahm-hürde halâs ve mâ'adâsı tu'me-i mûr u mâr ve niçeleri esîr ü
giriştâr oldılar. Zahm-nâk firâr idüp, yollarda ve cengelistanda helâk ü mürd olanlardan
mâ'adâ dört bin yedi yüz kelle orduda¹¹⁹⁹ cem' oldu. İki yüz bayrak-ı ma'kûs ve tabl ve
nakkâre ve kendünün mahsûs sancak-ı zerrîni dest-i gâziyâna girdi.

On iki kıt'a balyemez ve on sekiz kıt'a şâhî top ve bu kadar bârût ve mühimmât-ı
cebeâne ahz u kabz olundu ve elli bir aded kal'â kapudanları dahi ol ma'rekede esîr
olup, paşa-yı şîr-akdâm vesâ'ir asâkir-i İslâm feth ü nusret ve emvâl-i ganîmet ile şâd-
kâm olup, şükr-i *Meliki'l-Allâm* eylediler. Bu nusret-i beşâret-encâm ve bu meserret-i
zafer-fercâm vuku'ı üzre yazılıp, dergâh-ı gerdûn-nazîre irsâli lâzım gelen eşyâyı ve
hayli esîr ve dört bin miqdârı gülleleri arabalara tahmîl idüp, ağalarıyla Temeşvar'a ve
andan Edirne'ye¹²⁰⁰ gönderdi. Bir vakt-i mübâreke de gelüp esîrler ve tabl-ı menhûsların
çalarak sancak-ı menkuslarıyla Dîvân-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye¹²⁰¹ arz u i'lâm

¹¹⁹⁵ ve mağrûr-ı ... karârları V : âkıbet Y

¹¹⁹⁶ "Kim başını kurtarırsa mutlaka kazançtır"

¹¹⁹⁷ Rakofcioğlu V : Rakofcioğlu didikleri mel'ûn-ı hıznîr kâfir-i bî-dîn dûzah-mekîn Y

¹¹⁹⁸ ârâm V : karâr Y

¹¹⁹⁹ orduda V : ordu-yı hümâyûnda Y

¹²⁰⁰ Edirne'ye V : mahmiyye-i Edirne'ye Y

¹²⁰¹ pâdişâhîye V : pâdişâh-ı cihân-penâha Y

olundukda, gelen âdemlerine taraf-ı hümâyûndan¹²⁰² hila‘-ı fâhireler ilbâs ve in‘âm-ı vâfireler ihsân buyurulduktan sonra kendüye kılıç kaftân ve hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn vesâ‘ir hizmetinde bulunan mîr-i mîrân u ümerâya müte‘addid hil‘atlar ile en‘âmlar ihsân olundu.

Ol menzilde paşa-yı muzaffer-i ilm etrâf-ı kal‘a kapudanlarına ve memâlik-i mezkûreye “Rakofcıoğlu didikleri la‘în¹²⁰³ kangınıza ilticâ iderse bî-tereddüd ahz u irsâl idesiz ve illâ pençe-i tîğ-i ser-tüzimden halâs-ı cân itmeniz muhâldir” deyü, tehdîdi müş‘ir haberler gönderdi. Takayyüd-i ihtimâm üzre iken cevâsîs-i ihbâr, la‘în-i merkûm Varat kal‘asına vardukda mâh-ı Ramazân’ın¹²⁰⁴ yigirmi altıncı günü ol cerâhatden mürd olup, lâşesin medfenleri olan mahalle defn için dört bin miqdârı küffâr ile irsâl eylediklerin haber vormeleriyle, yine Sarı Hüseyin Paşa’yı¹²⁰⁵ beş bin miqdârı dilâver ile¹²⁰⁶ ber-vech-i isti‘câl revâne kılındı.

Mâh-ı Şevvâl’in yedinci günü Şarbatak nâm mahalde yetişüp, mukâbil olduklarında mukâteleye iktidârları olmaduğundan mel‘ûnun lâşesin¹²⁰⁷ bıragup firâr itdiler. asâkir-i İslâm¹²⁰⁸ dahi bir miqdâr ardlarınca revân olup, yetişdiklerin bî-nâm ü nişân idüp, ganâ‘im-i bî-şümâr ile avdet ve la‘în-i merkûmun lâşesin¹²⁰⁹ getürdiler ve ser-i bî-devletin kat‘ itdirüp, der-i devlete¹²¹⁰ irsâl eyledi.

Nazm

Şâha isyân ile ol bed-girdâr

Bir zamân gerçi kim alup virdi

Âkıbet çarh idüp mükâfâtın

Başına Seydî hâlleri geldi

El-Hakk paşa-yı mezkûrın Macar askeriyle itdükleri gazâ nâsıh-ı dâsitân-kühen olup, her ma‘reke de perîşân sipâhî-i a‘dâ için şemşîr-i berkü'l-ma‘ânî izhâr-ı yed-i beyzâ itmiştir.

¹²⁰² hümâyûndan V : hümâyûn-ı cihân-penâhdan Y

¹²⁰³ la‘în V : laîn-i kâfir-i bî-dîn Y

¹²⁰⁴ Ramazân’ın V : Ramazânü'l-mübârek’in Y

¹²⁰⁵ Paşa’yı V : Paşa-yı gâziyi Y

¹²⁰⁶ dilâver ile V : dilâverân-ı zafer-encâm Y

¹²⁰⁷ mel‘ûnun lâşesin V : murdâr-ı mel‘ûnun lâşe-i murdarın Y

¹²⁰⁸ asâkir-i İslâm V : asâkir-i İslâm zafer-encâm Y

¹²⁰⁹ lâşesin V : lâşe-i murdârın Y

¹²¹⁰ der-i devlete V : der-i devlet-i penâha Y

Nazm

Kat' itdi tîgi düşmen-i dînin lisânını

Sâhib-i karanlığında anın kalmadı kelâm

Paşa-yı şîr-savlet Rakofcioğlu ile muhârebeden mukaddem Hayduşak memâlikin hasâret ü yağma esnâsında tâ'ife-i mezkûrdan altı bin miqdârı la'în¹²¹¹ Nemçe vilâyetine firâr idüp, ol serhadlerde tahassun itmişler idi. Nemçe çasarına vilâyetinden ihrâciçün haber göndermişken cevâbı gelince te'hîr itmeyüp, Nemçe memleketine asker geçüp¹²¹² mezkûrları bi'l-cümle tu'me-i şemşîr-i katl-i âmm eyledi. çasar-ı bed-ahter mugâyir-i sulh-i memâlikî pâymâl-i asker olduğundan dîl-gîr olup, taraf-ı saltanat-ı aliyyeye şikâyeti müş'ir haber göndermeğin, berü cânibden dahi Devlet-i Aliyye mâbeyninde vâkı' sulh u salâha mugâyir vaz' u hareketinden mümtenî' olmayup, "Alâ-küllî hâl, bâ'is-i fesâd ü ihtilâl olmakdan hâlî değildir" deyü, maslahat-ı vakt muktezâsıyla def'-i fitne vü fesâd ve istihkâm-ı sulh içün ma'zûl olup, eyâlet-i Budun Vezîr Boşnak İsmâ'il Paşa'ya tevcîh ve ikisi bile henüz Engürüs'e [31a] ser-asger ta'yîn olan Vezîr Köse Ali Paşa yanına mülhak olmaları fermân buyuruldu.

Serdârî-i Vezîr Ali Paşa be-cânib-i Engürüs ve feth-i kal'a-i Varat

Kahr u helâk olan¹²¹³ Rakofcioğlu hareketinden Engürüs serhadleri ve Erdel ve Orta Macar vilâyetleri muhtell ü müşevveş olup, intizâm-ı ahvâllerine takayyüd lâzım gelmeğin evvel-bahâr-ı huçeste-âsârda ol câniblere hareket-i hümâyûn mukarrer olıcak mukaddemât-ı sefere iştigâl olunup, Rûm-ili ve Anadolu'da vâkı'¹²¹⁴ vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle¹²¹⁵ evvel-bahâr-ı hûçeste-âsârda Edirne sahrâsına gelüp, ordu-yı hümâyûnda cem' olmalarıçün evâmir-i şerîfe ve ahkâm-ı münîfeler ısdâr ve irsâl olundu.

Cenâb-ı şehinşâh-ı kişver-güşâ ol hengâm-ı şitâbı şehir-i behiş-âsârda ya'nî ki, dârü'n-nasr Edirne'de geçirüp, fasl-ı bahâr oldukda hükkâm-ı vilâyet tarafından sefere me'mûr olanlar, yerlerinden hareket ve ordu-yı hümâyûn cânibine azîmet itdükleri haberi geldükde, ba de'l-istişâre cumhûr-ı vükelâ-yı devlet ittifâkıyla kapudanlıktan ma'zûl Vezîr Köse Ali Paşa Engürüs câniblerine ser-asger nasb olup, işbu sene-i

¹²¹¹ la'în V : küffâr-ı bed-girdâr Y

¹²¹² geçüp V : çeküp Y

¹²¹³ kahr u helâk olan V : bi-hamdî'llâhi kahr u helâk olan Y

¹²¹⁴ vâkı' V : -Y

¹²¹⁵ askeriyle V : askeriyle âmâde Y

mezbûre mâh-ı Şa‘bân'ın¹²¹⁶ beşinci gün vezîr-i a‘zam vesâteti ile huzûr-ı hümâyûnda serâsere kaplu semmûr hil‘at-ı fâhire ilbâs ve Belgrad'a irsâl ve sefere me‘mûr asâkir-i İslâm zafer-encâm ile bi'l-cümle ol mahalde müctemi‘ ve meks-i ârâm idüp bi-hasebü'l-iktizâ, ne yüzden emr-i âlî sudûr iderse, ana göre hareket ve ol cânibe tevcîh ü azîmet eylemeleri tenbîh buyurılıp, yanına ağalar ile dört aşağı-bölük sipâhîleri ve zağarcıbaşıyla on beş oda yeniçeri ve bir miqdâr cebeci ve topcı ta‘yîn, gerek top gerek mühimmât-ı cebehâne arz-ı kifâyeden ziyâde Belgrad ve Temeşvar'dan almak fermân olundu.

Tayy-i merâhil ve kat‘-ı menâzil iderek şehr-i Belgrad'a vâsıl ve tarh-ı ikâmet esnâsında Rûm-ili ve Anadolu'dan ta‘yîn olunan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ kal‘a-güşâ ve saff-ârâ mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle gelüp, mülhakk-ı ma‘a-ordu-yı hümâyûn olanlardan evvelâ Anadolu Beğlerbeğisi Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hısım Mehmed Paşa ve Silistre Beğlerbeğisi Can Arslan Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Çatalbaş Mustafâ Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Sinân Paşa ve Sivas ve Mar‘aş beğlerbeğileri cem‘ olundukdan sonra bi-emr-i hümâyûn memâlik-i Erdel'de ahkâm-ı şehriyâr-ı cihân-bânîyi icrâ itmek için Belgrad'dan nehzat ve nehr-i Tuna'dan karşı Pançova'ya geçüp mânend-i seyl-i bahârî kühsâr ve sahârî iderek Temeşvar'a ve andan dahi mâh-ı Şevvâl'in yigirmi beşinci gün feth-i cedîd olan kal‘a-i Yanova hudûdına vusûl ü nüzûl olundu. Ol gün Vezîr Seydî Ahmed Paşa alay ile ordu-yı hümâyûna dâhil olup, ser-asker huzûrında semmûr kürk giydirildi.

Bir hafta dahi Yanova eyâletinde meks olunup, kılâ‘-ı Erdel'den Varat nâm kala ki, Yanova dan on beş sâ‘atlik menzilde vâkı‘ letâfet-i âb u havâsıyla müselleme ve mânend-i Kûh-ı Elbruz-i¹²¹⁷ metîn ü müstahkem,

Nazm

Kullesi pür-tâb idüp, zâtü'l-burûcesinin ta‘n

Eylemekde çarhla bârûsı gibi hemseri

Akkiriş nâm bir nehr-i azîm kenârında vâkı‘ olup, dîvâr-ı hisârı üç kat ve bi'l-cümle tuğla ve horasan ile binâ olunmuş ve ol tarafından olan handakın arzı, yüz zira‘ ve derinliği yigirmi zira‘ olup, derûnı âb ile mâlâmâl ve küncine-i kal‘ayı ejderhâ misâl

¹²¹⁶ Şa‘bân'ın V : Şa‘bânü'l-mu‘azzam'ın Y

¹²¹⁷ Elbürz-i V : -Y

ihâta eylemiş idi. Murg-ı perende burc u bârûsuna konmadan vehm idüp ve vehm-i âlem-i nûr ve ol âbdan güzër idemezdi. Fermân-ı şehriyâr-ı¹²¹⁸ kazâ-i miknet üzre feth ü teshîrine asker-i İslâm ile serdâr-ı¹²¹⁹ bâ-vakârın azîmeti mukarrer olup, evvelâ Sarı Hüseyin Paşa'yı yol üzerinde olan cisirlerin sühûletle ubûr için ta'mîr ü termîmine ta'yîn ü irsâl ve der-akab Vezîr Seydî Ahmed Paşa'yı dahi cebehâne ve toplar ile gönderüp, bir vakt-i fîrûzda kendü dahi kalkup, yola revâne oldu.

Hilâl-i râhda Kaniye serhaddinden feryâdcılar gelüp Zirinoğlu ve Bakanoğlu didikleri la'înler¹²²⁰ Kaniye kal'ası üzerine gelüp, varoşunı ihrâk ve kurâsını gâret ü hasâret itmekle, "Ehl-i İslâma küllî zarâr isâbet itmiştir" deyü istimdâd eylemeleriyle Budun Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'yı Eğre ve Kaniye ve Semendire askeriyle def'i a'dâ için ber-vech-i isti'câl irsâl ve hemân ol gün revân oldılar. Lâkin küffâr-ı bed-âyîn bu gûşmâlden haberdâr olıcak mukâbeleye iktidârları olmadıkların bilüp, firâr eylemeleriyle yine asker-i mezkûrun ordu-yı nusret-medâra avdet ü ric'atları için haber gönderildi ve mâh-ı Zilka'de'nin beşinci günü pür-emn kal'a-i Varad'a nüzûl ve muhâsarâyâ mübâşeret olundu.

Evvelâ ol gice kal'anın şarkîsinden serdâr-ı bâ-vakâr ile Anadolu Beğlerbeğisi Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hısım Mehmed Paşa ve beş oda yeniçeri ile Zagarcıbaşı ve taraf-ı garbîsinden dahi kapısı eyâlet askeri ve beş oda yeniçeri ile Karaman Beğlerbeğisi Çatal-baş Murtazâ Paşa ve bir koldan dahi Silistre Beğlerbeğisi Han Arslan Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Sinân Paşa ve beş oda yeniçeri ile metrise girüp, bezl-i makdûr ile tebdîl-i mekân iderek handak başına varıldı.

Lâkin suyun def'i lâzım gelüp, bir mahalden yüz miqdârı lağımcıyla kat'ına mübâşeret olunup, hezâr cidd ü cehd ve ikdâm ile bir miqdâr gedik açup, üç değirmen yürüdür kadar suyu akıtdılar ve üç gün üç gice cereyân idüp, tahmîn olundukda ancak nısf zira' miqdârı boşatup, bu minvâl üzre akmasıyla tamâm olmağa müddet-i medîde lâzım gelüp, zamân-ı teshîrine te'hîr iktizâ eylemekle bir gayrı yüzden çâre-cû oldılar. *İzâ erâda'llâhu şey'en hayyen esbâbehu*¹²²¹ vefkî üzre, meğer ol esnâda bir kâfir dest-i gâziyâna giriftâr olmuş imiş. Handakın suyu def'inde takayyüd ü ihtimâmları ma'lûm oldukda esîr olan evlâd ü ensâbıyla azâd olmak şartıyla handakın bendini göstermeğe

¹²¹⁸ fermân-ı şehriyâr-ı V : fermân-ı cihân-ı Y

¹²¹⁹ serdâr-ı V : serdâr-ı nâmdâr Y

¹²²⁰ la'înler : kâfir-i bî-dînler Y

¹²²¹ "Allah bir şeyi dilediğinde onun sebeblerini hazırlar". (Hadis)

der-uhde eyledikde huzûr-ı serdâr bâ-vakârda murâdına müsâ'ade olunup mahall-i ma'hûdî göstermek için bir iki âdem ile handak kenârına gönderdiler. Çatalbaş Mustafâ Paşa kolunda vâkî' olmuş mezkûrın ta'yîni üzre ma'lûm olduktan sonra, Paşa-yı mûmâ-ileyhe buyuruldu. Gönderilüp takayyüd ü ihtimâmı ber-vech-i te'kîd tenbîh olundu. Ol dahi eyâlet askeriyle yürüdi, hafra mübâşeret itdüklerinde meğer melâ'înin ol mevzi'e ziyâde takayyüdları var imiş. Top u tüfeng ve humbarayı üzerlerine bârân-ı belâ gibi yağdırdılar. Gayret ve hamîyyet ile hücûm itdüklerince ekserî helâk u zahmdâr olup, bir vechile yanına varılmak mümkün olmayup, nâ-çâr el çekilüp giceye te'hîr olundu. Ahşâm oldukda yine mümkün olduğu mertebe sa'y ü ihtimâm olunup, subh-ı sâdık zuhûrına değin ârâm itmediler.

Üçüncü gice yatsu zamânı bendin açüp, suyu sahrâya revân itdiler. Bi't-tamâm akup, handak hâlî kaldıktan sonra içerüye girilmek tedbîri olundu. Ba'de'l-müşâvere enseb görüldüğü üzre¹²²² dîvâr-ı handakdan câ-be-câ sûrahlar açup dâhil olalar. Andan dahi tadrîc ile kal'aya karîb olup, darb-ı ra'd-âşûb topar ile münhedim itdükleri mahalden kal'aya girmek emniyyesiyle hücûm olundukda, yeniçeri zâbiti olan Zağarcıbaşı Hasan Ağa ve ser-askerin tezkireciliği hizmetinde olan Ahmed Efendi ve çavuşbaşı vekîli ve gönüllüler ağası ve bunlardan mâ'adâ sipâh ve yeniçeriden hayli guzât şehîd olmağla ol gün teshîr-i kal'adan nâ-ümîd olup, mübâşeret olunan lağımlar ile kal'anın dîvârı münhedim olmasına muntazır olup, te'hîr itdiler ve mâh-ı Zilhicce'nin on yedinci gün lağım atılup, dîvârı yıkıldıkda asâkir-i İslâm her koldon hücûm ve yürüyüş¹²²³ idüp, üç sâ'at miqdârı zamân ceng ü azîm olup, dört yüz miqdâr guzât mecrûh ve bin iki yüzden mütecâvizi şehîd olup, yine duhûl-i müyesser olmamağla nâ-çâr cengden el çekdiler.

Bu ikdâmdan sonra feth ü zafer rû-nümâ olmaduğundan herkes melûl ve mahzûn avdet olundu ve muntazır-ı eltâf-ı hafîyye-i cenâb-ı Hâlik-i bî-çün iken *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* mâh-ı mezbûrun yigirminci gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın dahi kırk beşinci günidir, kal'adan bir kâfir çıkup içerüde olanların ehl ü ıyâl ve mâl ü menâlleri ile murâd itdükleri mevzi'e nakl itdirmek şartıyla öyle bir sa'bû'l-menâl hisâr-ı üstüvâr âhen misâl kal'ayı teslîm idiceklerin i'lâm itdükde ol minvâl üzre amân virilüp, mezkûrları mahalline isâl için Rûm-ili Beğlerbeğisi Hısım Mehmed Paşa ta'yîn olundu

¹²²² üzre V : vech üzre Y

¹²²³ hücûm ve yürüyüş V : yürüyüş ve hücûm Y

ve ol gün kal'a tahliye olunup, dâhil-i kabza-i teshir kılındı. Ol esnâda kal'ada olanlara imdâd için gelen beş yüz süvârî kâfirden Vezîr Seydî Ahmed Paşa haberdâr olup, yanında olan dilâverân ile üzerlerine gitmiş idi. Dû-çâr olduğu mahalde hücum-ı evvelâ tâkât götüremeyüp, yüzden metecâvizi alef-i şemşîr-i hûnhâr ve yüz elli miqdârı giriftâr olup, mâ'adâsı firâr eyledi ve etrâf ü cevânibde olan kılâ' u bikâ' zâbitlerinden hedâyâ vü pişkeş ile [31b] âdemleri gelüp, itâ'at ü inkıyâd eylediler.

Bu haber-i feth ü nusret vukû'ı üzre yazılıp, şân-ı feridûn şevket-rikâbına irsâl ve mâh-ı mezbûrun evâhirinde Edirne'de ma'rûz-ı dergâh-ı devlet oldukda alâ-zû'm düşmenân-ı memâlik-i mahrûsada kemâl-i behcet-sürûrlarından üç gün üç gice şehir donanması fermân olunup, serdâr-ı zafer-şi'âr müşârü'n-ileyh bu hizmet-i celîle mukâbelesinde mezîdü'n-inâyet-i Hüsrevânîlerinden Bosna eyâletiyle Hersek ve İzvornik sancakları ma'ân ihsân ve hatt-ı şerîfle serâserli kürk ve murassa' kılıç ve yanında bile olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü bölükler ve ocaklar ağalarına ve sâ'ir rû'esâ-yı asâkir ve nâmdâr cümle nevâziş-nâmeler ile hil'at-ı fâhireler irsâl¹²²⁴ ve kal'a-i mezbûre başka bir eyâlet olup, Adana Beğlerbeğisi Sinân Paşa'ya tevcîh olundu ve asâkir-i mansûre ile serdâr-ı zafer-encâm bu kışı Belgrad'da kışlamak fermân buyuruldu. Bosna'dan ma'zûl sadr-ı sâbık Melek Ahmed Paşa'ya İstanbul'da olmak üzre haslar ile tekâ'üd virildi.

Ahvâl-i Kazak-ı bed-girdâr ve şikest-i rû-be-dest leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr

Maksûde-nişîn-i cinân olan merhûm İslâm Giray Han mukaddemâ leşker-i Kazak ittifâkıyla memâlik-i Leh'i bi'd-defa'ât nehb ü hasâret ve seylâb-ı gâret-girân Tatar ile kühsârın misâl-i deşt idüp, bir def'a kral-ı merkûm ile mukâbele oldukda askeri münhezim ve kendüsi mün'adim olduğu esnâda mezkûrun defterdârı makâmında Biksar nâm bir bed-baht-ı hâksâr bir miqdâr asker ile ol mehlekeden çıkup serhadlerde bîm-i cân ile geşt ü güzâr iderek âkıbet Kazak¹²²⁵ cânibine ilticâ ve ol gürûh-ı mekrûha dâhil olmağla haşyet tarafından bi'l-küllîyye rehâ bulmuşıdi.

Ol tarîk ile Kazak ülkesinde ta'ayyüş idüp, kendüye mahsûs hadem ü haşem ile binüp inmekde idi. İslâm Giray-ı cevâd Rahmet ü Rahmân'a intikâl eyleyüp birâder-i kîh-teri olup, hâlâ Han olan Mehmed Giray revnak-efzâ-yı mesned-i Cengizî oldukda leşker-i Kazak bi'l-cümle hizmetinde olmağla ittifâk idüp, ale'l-husûs Moskov ile olan

¹²²⁴ irsâl V : ihsân ve irsâl Y

¹²²⁵ Kazak V : -Y

muhârebelerde ahvâlleri ve han-ı âlî-şâna rütbe-i inkıyâdları mahallinde tahrîr olunmuş idi.

İşbu sene-i mezbûrede Kazak askerinin sâlârı olan ki, hatman ta'bir olunur, vâsıl-ı derekât-ı dûzah oldukda askeri ile fırka olup, bir gürûhı hatmanın oğluna mâ'il ve bir gürûhı dahi Biksar'ın olması husûsunı kâyil olup, keşâkeş iderek netîceleri mücâdeleye muncerr olmak mülâhazasıyla buna karâr verdiler ki, han-ı a'zam tarafına arz eyleyeler. Her kangısı kabûl idüp, hatman nasb iderse bi'l-külliyeye ana râzî olup, itâ'at eyleyeler. Bu minvâl üzre hana ilçî gönderüp, ahvâllerin i'lâm eylediklerinde han dahi hatmanın oğlu tâze olup, sulh ü inkıyâd husûsunda sâbit-kadem olacağı nâ-ma'lûm ve Biksar ise rûzgâr-dîde olup, dostluğu nâ-yâb ve ma'dûm olmayacağı mukarrer olmağla, mezkûr hatman ta'yîn idüp, gelen ilçileri cevâb-nâmeler ile irsâl eyledi. Bu kola dâhil olanların ekserî tevcîh-i mezbûrî kabûl itmeyüp, Hatmanoğlu yanına vardılar. Lâkin cedîdin yanında olanlar ziyâde olmağla cenge cür'et idemeyüp, Moskov kralından istimdâd için ol cânibe revâne oldu. Ol dahi bir miqdâr asker ile imdâd idüp, serhadlerine dâhil oldukda Kazak askerinin ba'zısı dahi yanına gelüp, itâ'at eylemekle hanın nasb itdüğü mukâbeledede âciz olup, tevâbi'yle Leh memleketine doğru revâne oldu.

Hatmanoğlu ise Moskov imdâdıyla mülk-i mevrûsına mâlik olmağla han-ı âlî-şân tarafına izhâr-ı adâvet itmeğe başlayup, Tatar askerine ızrâra mübâşeret eylemeleriyle gûşmâller için hareket üzreler iken Âstâne-i sa'âdet tarafından, Azak kal'asına karîb kâfirin şaykaları çıkduğu mahalle bir kal'a binâ olunup, kâfirin âmed-şüdin def için çekdirirler ile binâ ve sâ'ir mühimmât-ı lâzimesi irsâl olunmuş idi. Küffâr-ı bed-girdâr kal'anın yapılmasına mâni' olmak mülâhazasıyla kal'a-i mezbûre tamâm olunca değin, ol mevzi'de karâr eylemeleri için hatt-ı hümayûn irsâl olunduğundan, ber-mûceb-i fermân-ı han-ı âlî-şân dahi yigirmi bin miqdârı Tatar askeriyle Azak üzerine hareket ve kağalgay olan Gâzî Giray kırk bin miqdârı Tatar ile serhadleri olan Or nâm kal'a muhafazasında alıkoyup, bâkî asker-i Tatar'a Nûreddîn Sultânı sâlâr idüp, Kazak üzerine havâle eyledi ve Kazak askerinin düşmen-i dîrînesi olan Leh Kralına haber gönderüp Nûreddîn Sultân'a imdâd eyleyüp, "La'în-i bî-dînden ahz u intikâm idesin" deyü, tenbîh buyurmağla Leh askerinin cânına minnet olmağla ale'l-fevr elli bin güzîde ceng-azmâ tedârük idüp, sultân tarafına irsâl eyledi.

Anlar dahi tayy-i merâhil iderek Kazağ'ın serhaddine karîb olduklarında, on bin miqdârı Kazak askerine râst gelüp bi'l-cümle kılıçdan geçürdiler ve ba'dehu sultâna

mülâkî olup, cümlesi bir yerden Kazak memleketine hücum eylediler. Anlar dahi mukâtele¹²²⁶ niyetiyle karşı gelüp, mukâbil oldukları gibi *bi-avni'llâhi ta'âlâ* asâkir-i İslâm mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı dîn makhûr u müdemmer otuz sekiz bin dûzahî-i bî-dîn tu'me-i şemşîr-gîn olup, iki pâre kal'ası dahi feth ve Leh kralı tarafından zabt olundu.

Bakıyyetü's-süyûf Kazak leşkeri mütezelzil-i perîşân ve her biri bir tarafa gürîzân olmağla Tatar ve Leh askeri memleketi hâlî bulup taht u suht idüp ve kılıca geleni kırup, bir mertebe nisvân u sıbyânı esîr [id]üp ganîmete muvaffak oldılar ki, bir târîhde Kazak memleketinde bunun misli sebkat itmemiştir.

Bu gûşmâlden Kazak eşkıyâsının derûnlarına havf u haşyet müstevlî itdüklerine nâdim olmağla Hatmanoğlu, Kazak hatmanı olup ba'de'l-yevm nakz-ı ahd itmemek üzre, hâk-i pâ-yı han-ı âlî-şâna rûymâlîde ve istid'â-yı amân murâd itmeleriyle müstevlî kabûle karîn ve memâlik-i İslâmiyye'ye zarâr u gezend iriştirmeyüp ve bir mahalden Karadeniz'e şayka çıkartmayup, bi'l-küllîyye kemâ-kân Kazak tâ'ifesi zabt etmek şartıyla amân virilüp, akd-i musâlaha olunup rehînleri alındı ve fermân olunan kal'a dahi akreb-i ezmânda yapılup kifâyet miqdârı top ve mühimmât-ı cebehânesi vaz' ve müstahfızân askeri ta'yîn ü me'ûnetleri görüldükden sonra donanma-yı hümâyûnun İstanbul'a gitmesine izin virildi.

İnhizâm-ı küffâr-ı Venedik der-cezîre-i Girid

Asker-i İslâm-ı zafer-encâm, üç seneden berü Rûm-ili'nde olan mahâzîlin¹²²⁷ def' ü ref'inde ihtimâm üzre olmağla Venedik cumhûrî olan pelîd ü anîdler etrâfında olan mülûk-i küffârdan istimdâd ile cem'-i asker idüp, sagîr ü kebîr yüz yigirmi kıt'a sefâyin ile cezîre-i mezkûreye irsâl, bir gün ale'l-gafle Hanya önüne gelüp, bî-muhâbâ karaya çıktılar ve karşularına durur kimesne olmamağla havâlîsinde olan kura vü emkineyi yakup yıkdılar.¹²²⁸ Mukaddemâ küffârı cezîreye çıkmadan men' için kenâr-ı deryâda birbirinden ba'îd kulleler bünyâd ve toplar ve müstahfızlar vaz' olunmuş idi.

Hanya kal'ası ki, metânet ü hasânetde bî-adîl ü bî-nazîr olup, teshîri emr-i asîr olduğun bilmeleriyle kulel-i mezkûrun üzerine varup, her birisin birer kûhdan atup,

¹²²⁶ mukâtele V : mukâtele vü muhâreme Y

¹²²⁷ mahâzîlin V : mahâzîl-i müşrikînin Y

¹²²⁸ yakup yıkdılar V : yakup ve yıkup harâb u berbâd itdiler Y

içinde olanlar ümîd-i halâs ile kendülerin kâfir alaylarına urup, âz kimesne halâs ve ekserî döğüşe döğüşe şehîd oldu.

Ba'dehu ordu-yı nusret-medâr tarafından kal'aya imdâd için gelecek asâkir-i İslâm'ın yolların muhkem zabt idüp, bî-pervâ etrâf ü cevânibini hasâret ü yağma itmeğe başladılar.

Serdâr-ı zafer-şi'âr Vezîr Tavukcı Mustafâ Paşa haberdâr oldukda, Hamîd sancağına Mutasarrıf Katırcıoğlu Mehmed Paşa'yı, mevcûd-ı asâkir-i İslâm ile def'ine ta'yîn idüp, ber-vech-i isti'câl irsâl eyledi. Anlar dahi ılgâr ile varup, küffâr-ı hâksâr ile mübâşir ceng ve harb [ü] kıtâl idüp, tarafeynden hayli âdem mecrûh u helâk olup, leşker-i a'dâ bî-nihâye olmağla feth ü zafer rû-nümâ olmadı.

Melâ'in-i bî-dîn-i asâkir-i nusret-karîn bi'l-cümle bu cânibe gelüp, ordu-yı İslâm hâlî kalduğun tahkîk bilmekle cengden el çeküp, umûmen keştîlerine süvâr ve ol havâlîden nâ-bedîd oldılar ve bu cânibde olan leşker-i zafer-şi'ârın kimi esîrler ile mukayyed ve kimisi dahi yaralularına tîmâr üzreler iken, a'dâ-yı bed-fercâm sefînelerinden çıkup, ordu-yı hümâyûnda olan asâkir-i İslâm üzerine hücum eylediler. Serdâr-ı nâmdâr Vezîr Tavukcı Mustafâ Paşa'nın yanında yeniçeri ve sâ'ir askerîden ancak iki bin miqdârı âdem bulunup, anlar dahi leşker-i a'dânın zuhûrundan cân u başları kaydına düşüp ekserî etrâf ü cevânibe perîşân, serdâr ve yeniçeri zâbitleri bi'l-cümle sekiz yüz miqdârı âdem ile İnâdiye kal'asına girüp, mütefekkir ü hayrât ve cenâb-ı fethi'l-ebvâbdan eltâf-ı hafîyye zuhûrına tekrâr üzre olup, a'dâ-yı bed-endîş ordu-yı hâlî bulup, yağma vü hasârete meşgûller iken, meğer serdâr-ı nâmdârın kethudâsı melâ'in-i bî-dîn keştîlerine girüp, Hanya önünde mahall-i ma'rekeden nâ-bedîd oldukda, ordu-yı hümâyûn-ı nusret-medâr taraflarına varmak ihtimâliyle, tevâbi' ü levâhıkından bir miqdâr asker ile cânib-i veliyyü'n-ni'amına ılgâr itmiş imiş.

Melâ'in ise âkıbet-i kârdan gâfil ve bî-pervâ orduda olan tecemmülât zabtına müştâgil iken kethudâ-yı mezbûr cânib-i sahrâdan zâhir oldukda [32a] kal'ada olanlar dahi, Hanya'da olan¹²²⁹ asâkir-i İslâm imdâda gelmişlerdir mülâhazasıyla taşra çıkup ve mukaddemâ perîşân olanlar dahi her bir taraftan zuhûr itmekle, a'dâ-yı dûzah-mekân yemîn ü yesârdan zâhir olan na're-i Allâhü Ekber'den deng ü hayrân ve bîm-i cân ile âlet-i harb ü kîtâle el urmadan kimi kal'a cânibine firâr ve kimi sefîneleri tarafına

¹²²⁹ Hanya'da olan V : -Y

gürîzân oldılar. Dilâverân-ı zafer-encâm el tîg ü tebere urup, taraf taraf hüçûm ile yetişdiklerin bî-cân u nâm eylediler.

El-Hâkk¹²³⁰ cem'-i kalîlin ol gün itdükleri harb ü kıtâl nümûne-i cihâd-ı mübârizîn-i ensâr olup, adîl-i dest-bürd-i Hâlid-i seyfu'llâh denilse hakkâ ki, sezâvârdır. El-kıssa yigirmi binden mütecâviz a'dâ-yı sakar-makarr iki bin miqdârı mücâhidînin cümle-i dest-mânesine tâb-âver olamayup, ekserî zahmdâr ve firâr ve beş bin adedi tu'me-i şemşîr îrâd olup, ancak otuz yedi nefer guzât şehîd ve zahmdâr oldı.

Mübârizân-ı İslâm mâl-ı ganâyim ile¹²³¹ muğtenem olduklarından gayrı, iki bin miqdârı esîre dahi muvaffak ve feth ü firûzıyla şâd ve hürrem oldukların serdâr-ı bâvakar yazup, şâh-ı ferîdûn-gulâm tarafına arz u inhâ eyledikde, edâ-yı şükr-i *Meliki'l-Allâm* idüp, Rûm-ili serdârlarında olan ihtilâl, ber-taraf olmağla Girid seferi mühimmâtı görölmesiçün Dârü's-saltanatü'l-aliyye tarafına atf-ı licâm eylemelerin tenbîh buyurup, taşrada ihrâs olunandan mâ'adâ Tersâne-i âmirede altmış kıt'a sefâyin binâsına mübâşeret olunmasına hatt-ı hümayûn sâdr ve şimdilik Girid cezîresinde olan asâkir-i İslâm'a¹²³² imdâd için Silifke Sancağı Beği Ali Paşa ve Mora Sancağı Beği irsâl olup, fasl-ı bahârda¹²³³ asâkir-i İslâm tecemmü' için¹²³⁴ Rûm-ili ve Anadolu câniblerine mü'ekked fermânlar ile âdemler gönderildi¹²³⁵ ve sene bunda encâma irdi.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm Gürcü Mehmed Paşa

Mukaddemâ beş def'a vezîr-i a'zam olan Arnavud Koca Sinân Paşa'nun kulu ve hizmetinde iken harem-i hümayûn-ı gılmân-ı Enderûn zümresine ilhâk ve ba'dehu ihrâc cebecibaşı ve çavuşbaşı andan mutasarrıf eyâlet-i hükûmet ve bin otuz beş senesinde nâ'il-i rütbe-i vezâret olup, Diyâr-ı Bekr ve Haleb eyâletlerine vâlî oldı.

Kırk dört târîhinde Anadolu eyâletiyle Revân seferine gitdi. Kırk altıda Ahıska hisârını ta'mîr eyledi. Kırk yedide Arz-ı Rûm ve kırk sekizde Mar'aş eyâletiyle Bağdâd seferinde bulundu. Avdetde ikinci def'a Anadolu eyâleti virilüp, bin elli üçde haslar ile kubbe-nişîn olup, Nasûh Paşaoğlu üzerine serdâr olup, Üsküdar'a geçdi. Andan Şâm eyâleti virilüp, ma'zûlen Âstâne'de¹²³⁶ haslar ile kubbe-nişîn oldı. Bin altmış birde

¹²³⁰ El-Hak V : ol Y

¹²³¹ ganâyim ile V : ganâyim-i bî-şumâr ile Y

¹²³² İslâm'a V : İslâm üzerine Y

¹²³³ bahârda V : bahâr-ı eyyâmda Y

¹²³⁴ tecemmü' için V : cem' için Y

¹²³⁵ gönderildi V : irsâl olundu Y

¹²³⁶ Âsitâne'de V : Âsitâne-i sa'âdetde Y

Siyâvuş Paşa yerine vezîr-i a‘zam olup, altmış ikide ma‘zûl ve Yedikulle’de mahbûs olup, andan Özi sancağı, altmış altıda Kıbrıs eyâleti virildi. Yetmişde anda fevt oldu. Paşa-yı mezbûr câhil ve ahmak sinni yüz üçe bülûğ itmiş bir koca mekkâr idi.

SENE-İ İHDÂ VE SEB'İN VE ELF

Azîmet-i pâdişâh-ı islâm ve be-dârü's-saltanatü'l-Kostantiniyye¹²³⁷

Sene-i mezbûre Muharremi'nde pâdişâh hazretleri külliyyet ile Edirne'den nakl ü avdet ve kemâ-kân kâ'ide-i seferiyye üzre debdebe-i devlet ü sa'âdet ve kevkebe-i haşmet ü mehâbet birle azîmet buyurup, Vize ve Fenar yollarından sayd u şikâr ve ba'zı menâzillerde dahi murâd-ı hümâyûnları kadr-i ikâmet ve karâr iderek mâh-ı Safer'in¹²³⁸ dördüncü Şenbih gününde Dâvudpaşa Bağçesi'ne şeref-nüzûl buyurup, ba'de'l-istirâhat mâh-ı mezbûrun altıncı Dü-şenbih gününde acîb ü garîb alaylar ile şehir-i İstanbul'a duhûl ve sarây-ı hümâyûnlarına teşrîf-i kudûm-i meymenet-şümûl buyurdılar. Ertesi Salı gün Dîvân-ı hümâyûnda lezez ulûfesi çıkup, vüzerâ arza girdi.

Evâ'il-i mâh-ı mezbûrda Kapudan Vezîr Ali Paşa donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'den selâmet birle İstanbul'a gelüp, Tersâne-i âmireye vâsıl olmuşıdi. Lâkin Karadeniz'e ta'yîn ve kal'a binâsına me'mûr olan otuz kıt'a donanma-yı hümâyûn çekdirirleri *bi-emri'llâhi ta'âlâ* furtınaya uğrayup yigirmi yedi¹²³⁹ kıt'ası Sinob ve Ereğli?¹²⁴⁰ ve İnebolı semtlerine karaya urup, bi'l-cümle içindeki âdemler ile helâk ve telef olup, ancak üç kıt'a çekdirir ile üzerlerine baş olan Zülüfli Hüseyin Paşa kurtulup İstanbul'a¹²⁴¹ geldükde muvâfık-ı eyyâm yine te'hîr itmeyüp, “Böyle şiddet-i hevâda engine saldık” deyü, vezîr-i a'zam gamızıyla derd-mend, Has Bağçe'de vâkı' Çayır Köşkü'ne ihzâr ve huzûr-ı hümâyûnda katl olundu. Mâh-ı Rebî'ülevvel'in on yedinci gününde Kadri Efendi'ye İstanbul kazâsı virildi¹²⁴².

Reften-i Serdâr Ali Paşa be-memâlik-i teshîr-i Erdel ve nasb-ı kral-ı cedîd

Apafi Mihâl ve katl-i Seydî Ahmed Paşa ve avdet-i meştâ-yı Belgrad¹²⁴³

Bundan akdem Engürüs¹²⁴⁴ Serdârı Vezîr Köse Ali Paşa *bi-avni'llâhi ta'âlâ* Varat kal'asın feth itdükden sonra mukaddemâ vezîr-i a'zamın Yanova fethinde Erdel'e kral nasb itdüğü Barçgay Akoş nâm kâfiri dârü'l-hükûmetine yollayup, “Â'yân-ı Erdel kendüye mutî' ve münkâd olalar” deyü, mü'ekked emr-i şerîf virmiş idi. Lâkin bundan

¹²³⁷ Kostantiniyye V : Kostantiniyyetü'l-aliyyetü'l-ulyâ Y

¹²³⁸ Safer'in V : Saferü'l-hayr'ın Y

¹²³⁹ kıt'a donanma-yı ... yigirmi yedi V : -Y

¹²⁴⁰ V : -Y

¹²⁴¹ İstanbul'a V : Asitâne-i sa'âdete Y

¹²⁴² virildi V : inâyet ü ihsân olundu Y

¹²⁴³ Belgrad V : dârü'l-cihâd-ı Belgrad Y

¹²⁴⁴ Engürüs V : Belgrad Y

esbak Vezîr Seydî Ahmed Paşa cenginde zahm-ı guzâtdan mecrûhen mürd olan Rakofcioğlu'nın hâl-i hayât ve habâset-âlûdunda müdebbir-i umûr-ı bâtilası olup, Nemçe tarafına firâr iden Kimyanoş nâm la'în-i fitne-âyîn Barçgay Akoş'un Erdel'e ve Serdâr Ali Paşa'nın dahi kışla cânibine azîmet itdüğün haber aldıkda, Nemçe tarafından Erdel'e kral olmak üze cümle Erdel kılâ'ın Nemçeliye zabt itdirmek şartıyla otuz bin miqdârı Nemçeli ile Erdel'e girüp Kırım'dan dahi Erdellünün mu'teberi olmağla, cümlesi kendüye inkıyâd idüp ve ekser-i kılâ'ına Nemçe doldurup, Barçgay Akoş'un üzerine vardukda mezbûrun mukâbeleye iktidârı olmaduğundan bir kal'aya tahassun itmiş idi.

Kimyanoş mel'ûn ol kal'ayı birkaç gün muhâsaradan sonra Barçgay Akoş sûret-i amânda taşra çıkarup ve der-akab katl idüp, Erdel'i zabt eyledikde krallık Devlet-i Aliyye tarafından kendüye virilmek recâsıyla, Vezîr Serdâr Ali Paşa'ya mektûb gönderüp doğruluk ve kulluk arz itmiş serdâr-ı zî-şân dahi “Oğlunu rehn tarîkiyle irsâl eylesün, husûl-i merâmına vesîledir” deyü, cevâb virdikden gayrı haber gelmeyüp, isyânını mukarrer bilmeğün der-i devlete¹²⁴⁵ i'lâm eyledi.

Bâ-emr-i hümayûn Paşa-yı mûmâ-ileyhe teshîr-i bilâd-ı Erdel içün mel'ûnın hakkından gelinmeğe üzerine tekrâr serdâr nasb olunup, işbu sene-i mezbûre bahârında Bosna ve Özi ve Rûm-ili ve Anadolu ve Karaman ve Adana ve Sivas ve Mar'aş beğlerbeğileri kapuları ve eyâletleri askeri ve dört aşağı-bölük sipâhîleri ve ta'yîn olunan birez yeniçeri ve cebeci ve topcı ve toplar ve mühimmât-ı cebehâne ile Belgrad sahrâsında dernek ü cem'iyetden sonra, ber-vech-i ihmâl netîce-i mukaddemât-ı ahvâl-i sıhhat-iştîmâl, evvel-bahâr hulûlüyle bi'l-cümle asâkir-i İslâm ile göçilüp, nehr-i Tuna'dan Pançova'ya geçilüp, Temeşvar altına nüzûlünde kışlakda olan guzât dahi, mülhakk-ı ordu-yı serdâr olup, fermân-ı hümayûnla bir seneden berü katline teşne vü fırsat-kemîn olduğu Vezîr Seydî Ahmed Paşa-yı dilîrî müşâhede bahânesiyle âl ile otağına da'vet ve geldüğü sâ'at îd-i mü'mînîn bir mübârek Cum'a gün idi. Tevâbi'ine evşendi ile¹²⁴⁶ başını kesdirüp, Âstâne'ye gönderdikden sonra umûmen kalkup, Erdel içine girildi.

Kimyanoş'a tab'iyet itdükleriçün varoş ve karyelerin gâret ü hasâret ve ihrâk ve ahâlîsin esîr ü¹²⁴⁷ istirkâk iderek, bir miqdâr şiddet-i gûşmâl izhârından sonra Erdel'in

¹²⁴⁵ der-i devlete V : Devlet-i Aliyye-i hürevânîye arz u i'lâm Y

¹²⁴⁶ ile V : itdirüp Y

¹²⁴⁷ ihrâk ve ahâlîsin esîr ü V : ihrâk-ı bi'n-nâr ve ahâlîsin Y

ba‘zı bellü başluların hüsn-i tedbîr ile eline getirüp ba‘dehu külli kelâm anların murâd-ı muhtârları üzre Apafi Mihal nâm kâfiri Erdel memleketine taraf-ı hümayûndan kral nasb idüp, mevcûd olan â‘yân-ı Erdel mezbûra inkıyâd edicek, gitdükçe Apafi Mihal'in cem‘iyyeti ziyâde olmağın Kimyanoş dahi kendüye tâbi‘ olanların ekserî dağılup, kral-ı cedîdin yanına gitdüklerin müşâhede idilecek Nemçe'ye firâr idüp, kem-nâm olmağın, Apafi Mihal dahi i‘ânet-i serdâr-ı pâdişâhîle Erdel krallığında sebât ve istiqlâl buldı.

Serdâr-ı müşârü'n-ileyh dahi yanında olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaların ve ordu kâdısın cümle huzûruna da‘vet ve dîvân idüp, mukaddemâ Erdellü sebeb oldukları sefer-i hümayûn mesâ[ri]fiçün “Kral-ı sâbık Barçgay Akoş'un ta‘ahhüd itdüğü bin kîse akça, hâlâ kral olan Apafi Mihal'den matlûbdur, virmek gerekdir” didikde, kral-ı mezkûr tarafından i‘tizâr olunup, “Ol miqdâr akça tedârüküne iktidârımız yokdur, memleket-i Erdel dört def‘a gâret¹²⁴⁸ olunmuşdur” deyü, kemâl mertebe izhâr-ı acz ü iftikâr itmeleriyle beş yüz kîsesi afv olunmak için arz olunmağa karâr virildikten sonra, beş yüz kîse Erdel kal‘alarına tevzî‘ ü taksîm ve tahsîl ü tetmîm olunup, dergâh-ı devlet-penâha irsâl olundu.

Serdâr-ı âlî-menzilet dahi asâkir-i mansûre ile meştâ-yı Temeşvar'a azîmet eyledikde, kral-ı cedîd Erdel'de yalnız [32b] kalmağa havf itmeğın, Temeşvar askerinden beş yüz kadar âdem ile Yanova Beğlerbeğisi Küçük Mehmed Paşa muhâfaza için yanında alıkonmuşıdi. Kimyanoş-ı la‘în kendü hâlinde durmayup, cem‘ eyledüğü cünûd-ı şeyâtîn ile Apafi Mihal'in sâkin olduğu kal‘aya kasd eyleyüp karîb gelmiş iken, Küçük Mehmed Paşa haberdâr olup¹²⁴⁹ ve Kimyanoş üzerine ılgâr idüp, mahall-i mülâkâtda tarafeynden vukû‘a gelen ceng ü cidâl esnâsında Kimyanoş katl olunup, cezâsın bulduğu haberi rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhîye arz u i‘lâm olundu.

İstîlâ-yı kaht ve ihzâr-ı zehâyir ve def‘-i cû‘ü'l-fukarâyü'l-Şâm ve te‘dîb-suden-i eşkıyâ-yı dürziyân ve nasb-gerden-i beğlerbeği Sayda ve Beyrut ve Safed¹²⁵⁰ vâlî-i Şâm Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa

Mükerrem Fâzıl Ahmed Paşa¹²⁵¹ *bi-emri'llâhi te‘âlâ* havâlî-i Şâm'da birkaç seneden berü müstevlî olan nâr-ı kaht ü galâ fukarâsının bâğların kebâb itmekle, eyâlet-i

¹²⁴⁸ gâret V : gâret ü hasâret Y

¹²⁴⁹ olup Y : -V

¹²⁵⁰ Safed V : Bedset Y

¹²⁵¹ Mükerrem Fâzıl Ahmed Paşa Y : -V

mezbûre ihsân olunan Vezîr¹²⁵² Fâzıl Ahmed Paşa, ol diyâr-ı cennet-âsâyı şeref-i kudûm-i meserret-rüsûmlarıyla pür-behcet ü bahâ idüp, alay ile şehre girerken, “Zu‘afâ-yı millet-i mu[‘]tenâ-i mine'l-cû” deyü, zemzeme-i istigâselerin sipihr-berîne yetiştirmeleriyle sarâya nüzûl buyurdıkları sâ‘at, “Şehrin â‘yânıyla etmekci ve değirmencilerin getürdüp, yigirmi beş güne değin ahâlî-i vilâyeti kifâyet idicek kadar zahîre bulup sizler yetiştirin. Ba‘dehu lutf-i Hakk ile biz tedârük ideriz” deyü, mezbûrlara tenbîh buyurdu ve ol sâ‘at Mısır Vâlîsi Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa'ya ulagla mektûb ile on bin gurus polisa eyleyüp vilâyet-i Şâm'da vâkı‘ olan kaht ü galâ ahvâlini beyândan sonra gönderilen akça ile Mısır'dan bugday alıvirüp ve sefâyine tahmîl ve bir gün evvel irsâline himmet ile fukarâ-yı mü‘minîni derd-cû‘dan halâsa sebep-i evvelin ve bu husûs içün müstaķil Âstâne'den fermân dahi getürdürüz deyü, tahrîr eylemeleriyle vâlî-i Mısır dahi hâzır bulunan sefâyine vâfir zahîre tahmîl itdirüp, lutf-i Hakk ile az müddetde sefâyin-i mesfûre Şâm iskelesine geldükleri gibi â‘yân-ı Şâm ve kendünün devâblarıyla Şâm'a nakl ve çarsû ve bâzârlarda yığdırup, mu‘temed âdemlerinden Küçük Yûsuf Ağa'sın üzerlerine ta‘yîn buyurup, rahîs bahâ ile fûrûht itdirmeleriyle ahâlî-i vilâyet, kendüler hakkında bu güne şefkat-pederânelerin müşâhede itdükleri ecilden künyetin? “ebu'l-fukarâ” itlâk eylemişler idi.

Bâ-husûs mukaddemâ vâlî-i Şâm olanlar dü-şîşe? ta‘bîr olunur bir mâdde ile Şâm halkından yigirmi beş otuz yük akça alagelmişler iken, paşa-yı kerîmüt-tab‘ habbelerin¹²⁵³ almayup, husûs-ı merkûmı Âstâne-i devlete arz u i‘lâm eylediklerinde ba‘de'l-yevm alınmamak üzre men‘içün hatt-ı hümâyûn¹²⁵⁴ vârid olmağın, bi-aynihi sicile kayd itdirüp, bu muzlime-i azîmenin bi'l-külliyeye ol diyârdan ref‘ine bâ‘is oldılar ve tâ‘ife-i vüzerâ hazelesinin re‘isleri olan Ma‘an-oğulları ve Şahâb oğullarına Ahmed ve Murâd ve Kurmâs nâm habîsler niçe seneden berü isyân ü temerrüd üzre oldukları sebebdan zîr-i tasallutları olan kurâdan lâzım gelen mâl-ı pâdişâhî virdirtmeyüp, her birinin dörder beşer bin piyâde ve tûfeng-endâzları olmağla, Şâm¹²⁵⁵ vâlîleri tarafından karâr üzerine gönderilen bölükleri kat‘â uğratmayup, başlardan havfları olmaduğı cihetden, zimmetlerine lâzım gelen mâlî tahsîl ve def‘-i fesâd-ı fitneleriçün üzerlerine varasın deyü, taraf-ı devletden¹²⁵⁶ kendülere emr-i şerîf vârid olup, Trablusşâm ve

¹²⁵² Vezîr V : -Y

¹²⁵³ habbelerin V : bir habbelerin Y

¹²⁵⁴ hatt-ı hümâyûn V : hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûn Y

¹²⁵⁵ Şâm V : -Y

¹²⁵⁶ devletden V : devlet-i aliyyeden Y

Kudüs-i Şerîf ve Gazze paşaları ve Şâm kulu ve kapukulu ve Sayda ve Beyrût ve Safed¹²⁵⁷ voyvodaları ma‘ân ta‘yîn olunmağla, ber-vech-i tahmîn on bin kadar âdem ile me‘mûr oldukları hizmete teveccüh eyledi.

Eşkîyâ-yı merkûmun makarları olan cibâl-i Karneyn boğazından üç menzil yer iken mürûr ve ubûr sa‘b u asîr ve mukaddemâ İbşir Mustafâ Paşa dahi mezbûr boğazda bozulmağla bunlar ol tarîke sülûk itmeyüp, cîsr-i Ya‘kub'a karîb Mercü'l-uyûn ve Hasebe ve Reşîd nâm karyeler üzerinden dolaşup, azîmet eylediler.

Bu dürzî tâ'îfesi iki bölük olup, beynlerinde bir sınıfa aklî ve bir nev'ine kızılı ta'bîr olunup, Tanrı bilmez ve peygambere inânmaz kimi kelb ve hınzîra ve kimi gice ve yıldız tapup, aslâ sabâha değin uyumazlar, gündüz uyurlar. Vilâyetleri münbit ve ma'mûr u âbâdân ve azîm-i ser-bülend dağlar olup, paşa-yı kârdân ba'zı letâ'ifü'l-hiyel ile aklî sınıfından üç bin kadar ceng-âverin götürdüp ahd ü emân, ihsân ile askere ilhâk eylediler. Ma'an-oğulları ise çend mevfûre adem ü mukâvemetini hiss itdükleri ecilden dâr u diyârların bıragup sa'bû'l-menâl şevâhiğ ü cibâle firâr itmeleriyle, asker-i İslâm ile¹²⁵⁸ menzil-i me'vâlarına varılup, hâlî bulunmağla hemân sâ'at sarâylarına âteş virilüp, ihrâk bi'n-nâr olundu.

Ekser-i re'âyâsı istîmân itmekle amân virilüp, Ma'an-oğulları dahi şekâvet-i kadîmelerinden vaz gelüp, pâdişâh hazretleri dahi cürmlerin afv idüp¹²⁵⁹ mukâbelesinde beş yüz kîse hizmet eylemek şartıyla itâ'atlerin arz eylemeleriyle müsâ'ade buyurılup, rehnleri alınup Şâm kal'asına vaz' olundu ve kendülerden mâl-ı merkûmı tahsîl için dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Hüseyin Ağa ta'yîn olunup, lâkin mezbûrlar ta'ahhüd eyledikleri meblağı edâ itmeyüp, ukde-i te'hîre saldıkları ecilden tekrâr üzerlerine varıldıkda, Ma'an-oğulları firâr itmeleriyle mezbûrların tasarruflarında olan kurâdan beş yüz kîse akçayı tahsîle Şâm Defterdârı Ali Efendi ta'yîn olunup, mezkûr Hüseyin Ağa Âstâne'ye irsâl ve ba'de'l-istişâre “Mâdâmkî, Sayda ve Beyrût ve Safed¹²⁶⁰ eyâlet olmadıkça Ma'an-oğulları zabtında olan dağların gereği gibi tasarrufuna imkân yoktur” deyü, rikâb-ı hümâyûna i'lâm itmeleriyle tahsîl-i emvâle ta'yîn olunan Defterdâr Ali Efendi'ye paşalık emri gelüp, memâlik-i mezbûreye vâlî nasb olundukda, mukaddem tahsîline me'mûr olduğın beş yüz kîse akça cem' ve irsâl eylemekle vâlî-i Şâm Vezîr

¹²⁵⁷ Safed V : -Y

¹²⁵⁸ asker-i İslâm ile V : -Y

¹²⁵⁹ idüp V : -Y

¹²⁶⁰ Safed V : -Y

Fâzıl Ahmed Paşa'nın bu hizmeti dahi cemî'-i¹²⁶¹ ukâlâ-i devlet beyninde memdûh ve mustahsen görüldü.

Serdârî-i Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa be-cezîre-i Girid ve katl-i Vezîr Tavukcı Mustafâ Paşa ve kûsûf-ı küllî

Mâh-ı Receb'in on üçüncü Cum'a gününde, vezîr-i güzîde-tedbîr Ankebûd Ahmed Paşa, Girid cezâresine serdârlıgla yollanup vardukda, selefi serdâr-ı ma'zûl Vezîr Tavukcı Mustafâ Paşa mukaddemâ basîret üzre olmayup, Hanya etrâfına düşmen ayağın basdırdıp, hasâret itdirtmek töhmetiyle hakkında müceb-i gazab-ı sultânî olıcak ba'zı cerâyim-i sâbıkası arz olunmağın, fermân-ı hümayûnla cezîre-i mezbûrede katl eyleyüp, başını Âstâne-i sa'âdete irsâl eyledi.

Şehr-i mezbûrun yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gününde kable'z-zuhr *bi-emri'llâhi ta'âlâ* güneş tutulup, kavî-i müneccimîn üzre ber-vech-i tahmîn on iki usbu'dan ancak bir usbu' kalup, kûsûf-ı küllî vâkı' olup, öyle ezânları okunurken, halk-ı cihân zulmet içinde buçuk sâ'at kadar hayrân u ser-gerdân oldılar. *Zâlike takdîrül-azîzü'l-alîm*.

Seyyid Sun'îzâde Efendi'ye, Rûm-ili sadrı¹²⁶² ve Dâmâd Efendi'ye İstanbul kazâsı tevcîh olundu. Vâlî-i Mısır Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa'nın dahi eyyâm-ı hükûmeti âlûde-i fesâd olup, ümerâ-yı fâhire ile beynerine ihtilâl düşüp, birbirleriyle mücâdele ve mukâtele vâkı' olup, taraf-ı muhâlifinden altı neferi katl olunmağla, sâ'irleri firâr ve tevâbi'leri perâkende vü perîşân olduğu ma'rûz-ı dergâh-ı mü'ebbedü'l-ıkbâl olundukda, kazıyye-i mezbûrun teftîşi ve maktûl ü firârîlerin mâl ü eşyası taraf-ı mîrîye kabzıçûn¹²⁶³ hatt-ı hümayûn ile küçük mîrâhûr Mısır'a gönderildi ve paşâ-yı mûmâ-ileyh dahi müddet-i mu'tâdesinden mukaddem azl olunup, mâh-ı Şa'bân'ın¹²⁶⁴ yigirmi altıncı gününde eyâlet-i Mısır bi'l-fi'il, baş defterdâr olan Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya tevcîh buyurılıp, birine Başbâkîkulı Hacı Hüseyin Ağa Rûm-ili pâyesiyle defterdâr nasb olundu ve kubbe-nişîn sadr-ı sâbık Süleyman Paşa'ya Silistre eyâleti ve selefi Kara Merzifonî¹²⁶⁵ Mustafâ Paşa, Vâlîde Sultân hazretlerinin Edirne'den İstanbul'a gelürken konakcılık hizmet-i muhâfazalarıyla me'mûr olmuşıdi. Kendüye mezîd-i avâtıf-ı

¹²⁶¹ cemî'-i V : cem'iyet-i Y

¹²⁶² sadrı V : sadâreti Y

¹²⁶³ kabzıçûn V : alınmasıçûn Y

¹²⁶⁴ Şa'bân'ın V : Şa'bânü'l-mu'azzam'ın Y

¹²⁶⁵ Merzifonî V : -Y

hüsrevânîden vezâretle Diyâr-ı Bekr eyâleti ihsân olunup, selefi Vezîr Boşnak Osman Paşa, İstanköy cezîresi muhâfazasına ta'yîn olunup, vardukda fevt oldu.

Ve mâh-ı Ramazânü'l-mübârek'in dördüncü Salı gününde sâbıkâ İstanbul Kādısı Sadreddinzâde Rûhullah Efendi Dîvân-ı hümayûn kâtiblerinden Beğlikci Vecdî Bâkî Beğ ve dergâh-ı âlî kapucibaşlarından Konya Abazası Mehmed Ağa ba'zı mugayyebâtıdan haber virmek töhmetiyle Alay Köşkü dâhilinde huzûr-ı hümayûna ihzâr ve ahvâllerinden istifâr buyurılıp, katillerine virilen fetvâ-yı şerîf muktezâsı üzre üçünün bile boyunları urulup, lâşeleri taşra bıragıldı ve evâhir-i mâh-ı mezbûrda altmış sekiz kıt'a çekdirir ile Kapudan Vezîr Ali Paşa Akdeniz'e revân oldu.

Ve Mısır'dan ma'zûl Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa'ya Şâm¹²⁶⁶ eyâleti, selefi Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa'ya Haleb eyâleti inâyet olunup, anın selefi, “Vezîr Haseki Mehmed Paşa Haleb'de sikke-i magşûşe işledüp, azîm-i ihtilâl ve fesâda bâ'is olmuştur” deyü vezîr-i a'zâmın gamz u iftirâsı rikâb-ı hümayûna arz olunmağla ba'de'l-azl Âstâne'ye gelüp, Yedikulle'de habs olunmuşıdı. [33a] Mâh-ı Şevvâl'in yigirmi yedinci gününde Yalı Köşkü'nde huzûr-ı pâdişâhîye ihzâr olunup, fermân-ı hümayûnla bostancıbaşı çardağında mahnûk kılınup, kethudâsıyla dîvân efendisi ve sarrafı katl olundılar. İrtesi gün ordudan Vezîr Seydî Ahmed Paşa'nın başı gelüp, Bâb-ı Hümayûn'a bıragıldı.

Gâret-şuden-i cezîre-i Estendil be-dest-i Kapudan Abdülkadir Paşa

Mâh-ı Zilka'de'de Kapudan Vezîr Ali Paşa'nın fevti haberi gelüp¹²⁶⁷ kapudanlık Cezâyir pâyesiyle oğlu Abdülkadir Beğ'e inâyet buyuruldu. Ber-mûceb-i fermân¹²⁶⁸ mütevekkilen ale'llâh engine salup, Estendil adasına yanaşup, donanma-yı hümayûn askerinden birez er döğüp, etrâfin nehb ü gâret¹²⁶⁹ eyledi.

Küffâr-ı dûzah-karâr haberdâr olıcak, karşı gelüp mukâbele vü mukâteleye meşgûl iken, rûzgâr çıkup gemileri kat önüne idüp, Sakız'a doğru gelürken, kâfir donanmasına râst gelindi. Bir miqdâr toplaşılup esnâ-yı cengde tekrâr rûzgâr kızışup, azîm şiddetle furtına zâhir oldu. Vakt-i muhârebede iki kıt'a gemi küffâra giriftâr olup ve küffârdan dahi on beş kıt'a gemi gark u helâk ve birbirlerinden ayrılup Sakız'a geldi.

¹²⁶⁶ Şâm V : Şâm-ı dârü's-selâm Y

¹²⁶⁷ gelüp V : -Y

¹²⁶⁸ fermân V : fermân-ı âlî Y

¹²⁶⁹ gâret V : gâret ü hasâret Y

Ta‘mîr-i binâ-yı mübâşeret der-câmi‘-i şerîf Vâlide Sultân an-dâhil-i Bâğçekapısı

İhrâk-ı kebîrden sonra Avret Bazârı'nda vâkı‘ Cerrah Mehmed Paşa Cami‘i meremmâtıçün vezîr-i a‘zam Vâlide Sultân hazretlerine sevk ve ilkâ idüp keşf olunmuş iken, Mi‘mâr-ı hâssa Mustafâ Efendi dahi bundan müvecceh ve ahsen-i hayrât olmağa lâayık bin altı târîhinde fâtih-i Eğre Sultân Mehmed Han'ın vâlidesi Bâğçekapısı dâhilinde gümrüğe nâzır müceddeden ta‘mîr-i binâsına mübâşeret eyledüğü câmi‘-i şerîf, oğlu vefâtıyla kendü Sarây-ı Atîk'e nefy olunmağın el çekilüp, nâ-tamâm-ı mu‘attal kalmış idi. “Öyle bir vâlide-i büzürg-vârlarının hayrât-ı celîleleri bir alay mahallât-ı Yahûd içinde mezbelelikde harâb yatmak lâayık-ı dîn ve devlet-i pâdişâhî değildir. Nısfı yapılup, binâsı aşağı pencerelere yetmiştir. İtmâmına sâ‘y olursa devr-i kıyâmete değin du‘â-yı hayra mazhar ve sebeb-i mağfîret olur” deyü, vezîr-i a‘zama, andan Vâlide Sultân hazretlerine arz u i‘lâm olunup, ma‘kûl görüldüğü üzre keşf olundu. Rûz-merre yıkılup, me‘ûneti yığılup, ehl-i bennâ ve ihzârından sonra işbu sene-i mezbûre mâh-ı Zilka‘desi'nün yigirmi beşinci gün binâya mübâşeret ve ancak eski binânın üzerinden bir sıra taş sökülüp, bed‘an ve ihtimâm ü itmâmına sa‘y-i belîğ ve dikkat-i tâmm olunup, icârıyla musakkafât olmak üzre, etrâfına çifte çârsû ve bir türbe ve bir dârü'l-kurrâ ve bir mekteb ve iki kapularında birer sebilhâne ve deryâya nâzır bir âlî kasr dahi yapılmak emr olundu.

Tahtakal‘a'dan Hâcepaşa'ya varınca değin ol mevâzi‘-i nâzenîn bi'l-cümle Yahûdî hâne idi. Bâde'l-yevm yapılmayup, yerlerin fûrûht idüp âher mahallere nakl olunmalarıçün hatt-ı hümayûn sâdır olmağın, tâ'ife-i Yahûd gayrete gelüp, herkes yine sâkin olduğu hânelerin yapup, oturmak üzre kazâ-belâ sanduğundan bin kîse akça çıkarup, vezîr-i a‘zama virdiler. Kabûl itmeyüp cümlesin redd ve “Her kim yerin fûrûht itmez ise katl olunur” deyü, Yahûd arasında dellâl nidâ itdirilmeğın, bi'z-zarûrî satup kimin Vâlide Sultân hazretleri alup câmi‘ ve musakkafâta ilhâk ve kimin dahi âhâli-i şehir alup, âlî sarâylar binâsıyla ma‘mûr u âfâk-ı âlem eylediler, ancak¹²⁷⁰ vezîr-i a‘zamin bu husûsda olan metânet ve âsâr-ı celîlesi devr-i kıyâmete değin du‘â-yı hayr ile mezkûr ve seyyiâtî defterini mestûr ider.

¹²⁷⁰ ma‘mûr u âfâk-ı âlem eylediler, ancak V : ma‘mûr u âbâdan eylediler Y

Azîmet-i pâdişâh¹²⁷¹ be-mahrûsa-i Edirne

Kanûn¹²⁷² üzre merâsim-i sefer mer'î ve mukarrer kılunup, mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci gün otağ-ı hümayûn ve yigirmi dördüncü gün ordu çıkup, ol gün Girid'den serdâr-ı sâbık Vezîr Tavukcı Mustafâ Paşa'nın başı geldi ve sefere me'mûr olan asâkir-i İslâm'ın müheyyâ olmalarıçün dellâllar nidâ itdirildi.

Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa'ya za'f-ı berîn nâşî ve ba'zı illet ârız olmağla pâdişâh hazretlerine vasiyyet idüp, “Râhat olmak istersen fevt olduğumda sadâret-i uzmayı Haleb beğlerbeğisi oğlum Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa'ya viresiz” deyü recâ eyleyüp, pâdişâh hazretleri dahi va'de buyurmuşlar idi. Ol sâ'at hatt-ı hümayûn vârid olup, “İki konağı bir iderek, acele ile İstanbul'a gelesin” deyü fermân buyurulmağın, henüz dahi Şâm'dan Haleb'e hareket itmeden emr-i sultânî vâsıl olıcak, ağırlığın kethudâsı Bosnevî Sâlih Ağa ile girüye alıkoyup kendüsi salt u sebûkbâr iki yüz kadar âdem ile çıkup, on yedinci günde Âstâne-i sa'âdete dâhil ve rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, İstanbul kâ'im-makâmı nasb ve serâserli kürk giydirildi.

Mezbûrun mahlûlünden Haleb eyâleti vezâret ile Büyük Mîrâhûr Çerkes Kadınım¹²⁷³ Yûsuf Ağa'ya ve büyük mîrâhûrluk Kapucılar Kethudâsı Şa'bân Ağa'ya ve kapucılar kethudâlığı vezîr-i a'zamin telhîşçisi Miftâhcı Ali Ağa'ya tevcîh ü inâyet buyurulduktan sonra, mâh-ı Zilhicce'nün guresi mübârek Penc-şenbih gününde acîb ü garîb alaylar tertîb olunup, pâdişâh-ı civân-baht ve şehinşâh-ı tâc ü taht gâzî hazretleri envâ'-i kevkebe-i hâkânî ve şevket-i sâhib-kırânî birle Sarây-ı Âmire ve şehir-i İstanbul'dan çıkup, Dâvudpaşa kurbunda vâkî Çırpıcı Çayırı nâm sahrâ-yı bâ-safâda madrûb olan otak-ı hümayûn-ı mehabet-makrûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

On birinci Bâzâr gününde mahall-i merkûmdan dahi hareket ve yeni kal'alar karîn-i itmâm olup, görülmesi murâd-ı hümayûn olmağın, bu def'a dahi ol tarafa tevcîh-i inân-ı devlet ve mukaddemâ görüldüğü minvâl üzre azîmet buyurılıp, ordu-yı hümayûn Gelibolı sahrâsında ârâm u ikâmet itdirilmişidi.

Vâlîde Sultân hazretleri dahi teşrîf idüp, sermâye-i ömr ü sa'âdetleri olan şevketlü pâdişâh hazretlerinin eyyâm-ı saltanat-ı aliyyelerinde itdükleri hayrât ü hasenâtdan işbu müceddeden binâ olunan kal'aları müşâhede buyurdılar. Toplar atılıp

¹²⁷¹ pâdişâh V : pâdişâh-ı İslâm Y

¹²⁷² kânûn : kânûn-ı kadîm Y

¹²⁷³ Kadınım V : -Y

azîm şenlikler olup, kal‘aların seyr ü temâşâsı tamâm ve dizdâr u müstahfızları sadakât-ı hüsrevânî ve atâyâ-yı sultânîle mesrûr-ı şâd-kâm kılındıktan sonra, çekdirirler ile Gelibolı'ya avdet ve ordu-yı hümâyûna ric‘at buyurılıp, andan menzil be-menzil sahrâ-yı Edirne'ye vusûl ve Adaçayırı nâm kazâ-yı dil-güşâyâ vaz‘ olunan ordu-yı cihân-ârâyâ nüzûl buyuruldu. Hasodalı şâ‘ir Abdi Ağâ;

Târîh-i Kal‘a

Budur bu kal‘anın her birine târîh ey Abdi

Kilid-i bahr-i İstanbul sedd-i pâk-i sultânî

sene 1071 ve sene bunda encâma irdi.

SENE-İ İSNÂ VE SEB'ÎN VE ELF

Dâhil-i pâdişâh be-şehr-i Edirne

Sene-i mezbûre Muharremi'nün on sekizinci gününde Koca Nişancı Vezîr Mustafâ Paşa fevt olup, nişâncılık Mîr-i alem Ca'fer Ağa'ya ve mîr-i alemlik İç-kilâr Kethudâsı Sâlih Ağa'ya virilüp, taşra çıkdı.

Vezîr-i a'zam ziyâdesiyle haste vü alîl¹²⁷⁴ olmağın umûr-ı âmmе ta'tîl olmamak içün Âstâne-i sa'âdet kâ'im-makâmı olan oğlı Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa hatt-ı şerîf ile rikâb-ı hümâyûna da'vet buyurılup, mahmûm iken üçüncü günde Edirne'ye vâsıl olup, pederleri fevtine değin kırk sekiz gün miqdârı kâ'im-makâmlık vechi üzre dîvân eylediler ve yerine İstanbul bostancıbaşı olan Uzun İbrâhîm Ağa vezâretle İstanbul kâ'im-makâmı ve Ocak Kethudâsı Şa'bân Ağa bostancıbaşı nasb olundu ve imâm-ı sultânî Hâfız Mehmed Efendi'ye Rûm-ili kazaskerliği pâyesi erzânî kılındı ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü gününde ordu-yı hümâyûn Adaçayırı'ndan geliş ile şehr-i Edirne'ye nakl olunup, hazret-i pâdişâh-ı süreyyâ-menzilet envâ'-i velâdet-i devlet ve kemâl-i ihtîşâmât-ı şevket birle Sarây-ı âmirelerin teşrîf-i sa'âdet buyurdılar.

Hâssa-i silâhor Çerkes Muslı Ağa'ya büyük mîr-âhorluk, selefi Şa'bân Ağa'ya Tire ve Ma'nisa sancakları tevcîh olundu. Az zamânda şâkîleri gelmeğın, ma'zûlen Edirne'ye ihzâr ve Bostancılar'da habs ve mahnûk kılınup, cüssesi Bâb-ı Hümâyûn'a bıragıldı ve mâh-ı Safer'in¹²⁷⁵ altıncı gününde rikâbdâr Abdullâh Ağa, Silifke sancağıyla taşra çıkdı.

Vefât-ı Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret-i veledes Fâzıl Ahmed Paşa

Mâh-ı Rebi'ülevvel'in yedinci Bâzâr gicesi Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa, mübtelâ olduğu maraz u illet sebebiyle dâr-ı âhirete rihlet idüp¹²⁷⁶ meyyitini İstanbul'da vâkı' Tavuk-bâzârı kurbunda binâ itdüğü türbede defniçün irsâl ve irtesi gün merhûm u mezbûrun oğlı Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa huzûr-ı hümâyûna da'vet ve mezîd-i aliyye-i hüsvânîden kendüye mansıb-ı sadâret-i uzmâ inâyet olunup, ber-vech-i tekrîm mühr-i hümâyûn bizzât mübârek dest-i şerîfleriyle teslîm buyuruldu ve kanûn-ı kadîm üzre kürkli ve sâde iki top hil'at-ı fâhire ilbâs olundu ve gurre-i mâh-ı

¹²⁷⁴ alîl V : alîlül-mizâc Y

¹²⁷⁵ Safer'in V : Saferü'l-hayr'ın Y

¹²⁷⁶ dâr-ı âhirete rihlet idüp V : dâr-ı fenâdan sarây-ı bekâya intikâl idüp Y

Cemâziyelevvel'de Silihdâr Çerkes Ken'ân Ağa'ya vezâretle Diyâr-ı Bekr eyâleti ve selefi Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya Kapudanlık ve anın selefi¹²⁷⁷ Abdülkadir Paşa'ya babası ve dedesinin arpalığı olan Rodos sancağı ve Vezîr-i a'zam Kethudâsı Bosnevî Sâlih Ağa'ya çavuşbaşılık tevcîh buyuruldu ve ba'de'l-yevm mîrî kalyon ve mavna yapılmayup, kırk aded ocaklık tersâne gemileri ve kırk aded deryâ beğleri olmak ve Akdeniz'i muhâfaza itmek üzre hatt-ı hümayûn sâdır oldu.¹²⁷⁸ Yeniçeri kethudâsı Bodur Süleyman Ağa [33b] merhûm Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa'nın zamân-ı sadâretinde, maslahat-ı vakt¹²⁷⁹ hasebiyle rütbesinden ziyâde nevâziş ve müsâ'ade olunmağla dâ'ire-i haddinden tecâvüz idüp, tebdîli iktizâ itmeğin gurre-i mâh-ı Cemâziyelâhir'de vezîr-i a'zam huzûr-ı hümayûnda iken, kethudâ-yı mezbûr yeniçeri ağasıyla mâ'an çağırılıp, ol sâ'at kendüye hatt-ı şerîfle Şâm eyâleti tevcîh ve ilbâs-ı hil'at buyurılıp ve hemân Edirne'de eğlendirilmeyüp, isti'câl üzre gönderildi.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Bursevî Mehmed Efendi ve tevcîh-i Meşîhat-i İslâmiyye Sun'îzâde Efendi

Mâh-ı mezbûrun on ikinci Cum'a gününde Rûm-ili Kādı-askeri Seyyid Sun'îzâde Efendi huzûr-ı pâdişâhiye da'vet ve mansıb-ı fetvâ hatt-ı hümayûnla inâyet buyurılıp, beyâz sûf kaplu semmûr kürk giydirildi ve selefi Bursevî Mehmed Efendi ta'yîn olunan arpalığına sürüldü.

Ba'dehu zamân-ı tevkî'i Vezîr Şâ'ir Abdi Paşa'dan menkûldür ki, bir gün Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa'ya, mezbûr Müftî Mehmed Efendi'nin sebep-i azl ü nef'iyinden su'âl eyledim. Buyurdılar ki, "Pâdişâh hazretleri mansıb-ı sadâreti bu bendelerine ihsân buyurdukları zamân huzûr-ı hümayûnlarında Müftî Mehmed Efendi benimle bile idi. Ol meclis-i-hâssü'l-hâsda babam Koca Paşa'nın müzâkere-i ahvâli siyâkında öldüğü eyü oldu. Zîrâ nâ-hak yere çok kan itmiş idi" didi. Biz dahı, "Ol her kimi katl itdi ise cümle senin fetvânla katl itmişdir" didüğümde, "Şerrinden korkardım. Anın için fetvâ vir[ir]düm" deyü, cevâb idicek, "Ya Allâh'dan korkmayup, mahlûkdan korkmak ilm ü diyânete lâyük mıdır?" deyü, kendüyi iskât ü ilzâm eyledüğümde, keyfiyyet-i ahvâli bi'l-müşâfêhe ma'lûm-ı âlî olmağın taşra çıkuğumuzda tekrâr, "Bu bendelerin huzûr-ı hümayûna yalnız da'vet buyurup, mansıb-ı fetvâya ulemâdan bir mütedeyyin âdem

¹²⁷⁷ selefi V : selefi dahı ba'zı ta'alluk ve recâ vü şefâ'at sebebiyle Y

¹²⁷⁸ ve ba'de'l-yevm ... sâdır oldu V : -Y

¹²⁷⁹ vakt V : -Y

tedârük ve telhîs olunmak için fermân-ı hümâyûnları sâdır olmuşıdi” deyü, hatm-i kelâm eyledi ve Rûm-ili sadrı Minkârîzâde Yahya Efendi'ye revâ görüldi ve şehir-i mezbûrun yigirmi ikinci Dü-şenbih gün Hasodalı Yazıcı Ali Ağa'ya hazîne kethudâlığı selefi Pamuk Mustafâ Ağa'ya vezâret ile Arz-ı Rûm eyâleti ve Çavuşbaşı Bosnevî Sâlih Ağa'ya yeniçeri ağalığı ve selefi Kanbur Mustafâ Ağa'ya vezâret ile Bağdâd eyâleti ve anın selefi Vezîr Murtazâ Paşa'ya Anadolu eyâleti inâyet olundu.¹²⁸⁰

Gazab-şuden-i ahâlî-i Cezâyir

Geçen sene Cezâyir Beğlerbeğisi Paşa hükûmet ve ganîmet sevdâsına düşüp, kul ile imtizâc idememekle tevâbi'yle kendüyi bir kalyona koyup, Rûm diyârına sürdiler ve götürüp İzmir'e bıraktılar. Vâkı'-ı hâli mahzar idüp, İzmir kâdısından dahi arz alup, der-i devlete i'lâm edicek, Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa Cezâyirlinin bu fezâhatlerine rencide olup, bu dargınlık arasında derd-mend paşayı Âstâne'ye ihzâr ve katl itdirüp, “Artık devlet tarafından size vâlî gönderilmez, beyninizde kimi ihtiyâr iderseniz bi'at idün, pâdişâh hazretlerinin itâ'at ü inkıyâdına rû-gerdân bir alay âsî tâ'ifesiz kulluğunuza ihtiyâcı yok. Cezâyir gibi hezâr memleketini var olmuş olmamış yanında berâberdir. Min-ba'd devlet-i Osmâniyye kabzında olan yalıların birine yanaşduğunuza rızâ-yı hümâyûnları yokdur” deyü, fermân gönderdikden sonra, bi'l-cümle memâlik-i İslâmiyye yalılarına mü'ekked evâmir-i aliyyeler irsâl “Cezâyirlüden gerek levend yazmağa ve gerek zahîrelenmeğe, her kim gelür ise basup topı yanaşdırmayasız ve Mısır devletine ve Mekke-i Mükerreme şerîfine dahi Cezâyirlünün hacca gelenlerin zinhâr uğratmayasız” deyü, hatt-ı hümâyûn gönderilmeğin bi'z-zarûrî burunları kırılıp, itdükleri işe pîşmân olup hem bir beğlerbeğinin katline sebep oldılar ve hem pâdişâhı kendülerden nefret itdirüp, âsî olup kulluk defterinden çıkıldılar.

Bir sene miqdârı zamân İzmir körfezinde yatup, defa'ât ile â'yân-ı devlete şefâ'at-nâmeler gönderdiler. “Cürmümüze i'tirâf idüp bir dahi itmeyelim. Paşa nâmıyla bir köpek dahi gönderirseniz kabûl idelim” diye gördiler. Isgâ olunmayup, vezîr-i a'zamin fevtine değin kaldılar. Oğlu Fâzıl Ahmed Paşa vezîr-i a'zam olıcak, hâlâ kapudan olan Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya azîm pîşkeş ile gelüp döşendiler.¹²⁸¹ Ol dahi bir daha itmeyeceklerine kefil olmağla taraf-ı pâdişâhîden cerâyimleri afv olunup,

¹²⁸⁰ inâyet olundu V : inâyet ü ihsân buyuruldu Y

¹²⁸¹ döşendiler V : ilticâ eylediler Y

Kapucıbaşı Boşnak İsmâ'îl Ağa'ya iki tûğ ile Cezâyir beğlerbeğliği virilüp¹²⁸² gönderildi.

Avdet-i pâdişâh-ı İslâm be-memâlik-i Kostantiniye

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri Edirne'den İstanbul'a¹²⁸³ külliyyet ile avdet-i hümayûnları muhakkak olmağın, kânûn-ı Devlet-i Aliyye üzre merâsim-i seferiyye mer'î vü takdîm olunduktan sonra, mâh-ı Şa'bân'ın üçüncü Penc-şenbih gününde yine âyîn-i saltanat-ı hüsrevânî birle azîmet buyurılıp, menâzil-i tarîkden Çatalca Sarâyı'na nüzûlünde iki gün oturak esnâsında Terkoz semtlerinde sürgün-i âdî olup, Dâvudpaşa'ya gelinmiş idi.

Lâkin murâd-ı pâdişâhî üzre şikâr bulunmaduğundan Bostancıbaşı Şa'bân Ağa'nın hemcliği ve ahvâli bilmedüğüne haml olunmağın, azl olunup tekâ'üd oldı. Yerine henüz haseki ağalıkdan Edirne bostancıbaşı olan Arnavud Bodur Sinân Ağa getirilüp, hilâfû'l-âde İstanbul bostancıbaşı nasb olunmağın, Has Bâğçe'nün tâ'ife-i bostancı eskileri, "Âhar ocakdan bize ağa olmak mu'tâd u kânûn değildir" deyü, mâ'anda ve mu'ârıza idüp, taraf-ı hilâfda olmalarıyla sühûlet ile tebs olunup, ba'de'z-zamân muhâlifleri ihrâc u def' olundu.

Ve şehr-i mezbûrun yigirminci Bâzâr gün azîm alaylar ile İstanbul'a duhûl buyurılıp, ahâlî-i şehir âftâb-dîdâr-ı pâdişâhî müşâhedeşiyle mesrûr u şâd-kâm oldılar ve iki günden sonra, Üsküdar Bâğçesi'ne göç oldı ve mâh-ı Ramazân-ı şerîfde Cebecibaşı Ahmed Ağa'ya baş defterdârlık ve selefi Hacı Hüseyin Paşa'ya Van eyâleti ve vezîr-i a'zam kethudâsı Gürcü Mehmed Ağa'ya vezâret ile Diyâr-ı Bekr eyâleti selefi Vezîr Çerkes Ken'ân Paşa'ya Şehrîzor eyâleti tevcîh olundu. Bu hinde Kudüs-i Şerîf sancağına mutasarrıf Veli Paşa ile Hamid sancağına, Mutasarrıf Ali Paşa vücûda getürdüğü zulmden ötüri ihzâr olup, katl olundılar.

Ve şehr-i İstanbul'da ba'de'l-ihrâk, küffâr kilîsaları ve Yahudi hâneleri binâsı nehy ü men' olunmuş iken, ba'zı kilîsâlar binâ olunup, kefare tâ'ifesi envâ'-i dürlü küfürlerin izhâr ve fi'le getürdükleri şâyi' olmağın mezbûr kilîsalar hedm ü bî-gâne¹²⁸⁴ kimden izn olunmuşdur deyü, istiksâr olundukda mi'mâr başı mezkûr Mustafâ Ağa'nın

¹²⁸² virilüp V : ihsân buyurulup Y

¹²⁸³ İstanbul'a V : Âsitâne-i sa'âdete Y

¹²⁸⁴ hedm ü bî-gâne V : hedm ü benâya Y

üzerine sübût bulup, mütehakkık olmağın, ol sâ'at ahz u katl olundu ve müftî-i sâbık Ebu Sa'îd Efendiyle, Karaman beğlerbeğisi Çatalbaş Mustafâ Paşa fevt oldılar.

Serdârî-i Kaplan Mustafâ Paşa ve istîsâl-i Eşkiyâ

Bu hînde Anadolu'da vâkı' Aydın ve Saruhan semtlerinde, Kürd Niyakü ve Sivri¹²⁸⁵ Bölükbaşı nâm yüz yedi eşkiyâları zuhûr idüp, bir alay kat'-ı tarîk müfsidleri başlarına cem' ve âyende vü revende kurâ vü medâyin-i fukarâ ve ehl-i tüccârın rencide itmekden hâlî olmadıkları vezîr-i a'zam deyü, önüne gelen şikâyetçilerden istimâ' itdükde, ba'de'l-istîzân Kaplan Mustafâ Paşa üzerlerine ser-asker nasb ve Anadolu teftîşine me'mûr olup, eşkiyâ-yı mezbûrları ele getürmeğe takayyüd üzre olması muhkem tenbîh buyuruldu ve paşa-yı müşârün-ileyh dahi cem'iyetleri üzerine varup, mukâbele vü mukâtele esnâsında bâğîlere inhizâm u perâkende ve bir miqdârı tu'me-i şemşîr olup, diri ahz olunanları Âstâne'ye irsâl, elli miqdâr erâzilin kimin salıb kimin dahi katl-i siyâset idüp ve seksan miqdâr eşkiyâyı dahi Tersâne-i âmireye irsâl-i teslîm eyleyüp küreğe kodılar. Taksîrâtları sebebiyle Aydın ve Saruhan paşaları azl ve Âstâne'ye ihzâr olunup, eşkiyâ zuhûrundan agmâz itdükleriçün ikisinin dahi Üsküdar'da boyunları uruldu ve Urfa paşası paşanın maktû' başı geldi.

Ve Darphâne Emîni Emîr Paşa nefy olunup gurûş ve akça gâyet hurda olmağın, gurûş tokuz dirhem iken etrâfı kırkılup, altı dirheme değin tenzîl olmuş idi. Vech-i meşrûh üzre kırkık hurda akça ve altı dirhem gurûş geçmesün deyü tenbîh ve yasag u nehy olunmuş iken, vezîr-i a'zâmın masraf kâtibi Hamâmcızâde Ali Efendi'ye matbah vesâ'ir havâyic içün virilen sahih akçayı tebdîl ve ehl-i hirefe¹²⁸⁶ cebren hurda akça virüp cefâ itmeğın, şakîleri arzuhâl sunmağla katl olundu ve mâh-ı Zilka'de'nün ikinci Salı gününde ahşâm namâzından sonra Kapu Ağası Frenk Mehmed Ağa çendân mazbutü'l-lisân olmamağla ma'zûlen ulûfesiz Sarây-ı âmireden ihrâc olunmak içün, fermân-ı hümâyûn sâdır olmağın kapu ağalığı Hasodabaşı Zü'l-fikâr Ağa'ya ve Hasodabaşılık sarây-ı cedîd ağası Mağribî Mustafâ Ağa'ya ihsân¹²⁸⁷ olundu ve mâh-ı Zilhicce'de Hasodalı Ali Ağa'ya müteferrikalık ile küçük rûznâmecilik inâyet buyuruldu.

Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa'ya Şâm eyâleti ve selefi Bodur Süleyman Paşa'ya Gazze sancağıyla emîr-i hâclık virilüp ve anın selefi paşa Âstâne'ye da'vet

¹²⁸⁵ Kürd Niya ve Sivri V : Niya ve Sivri Y

¹²⁸⁶ hirefe V : esnâfa Y

¹²⁸⁷ ihsân V : in'âm ü ihsân Y

buyurulmuş idi. Çöl Urbânı'nın sâliyânelerin noksan üzre virdiğinden, haccâc-ı Müslimîne cefâ idüp, belki esnâ-yı râhda mukâtele ve muhârebe olunup, tam'-ı hâmindan niçe nüfûs zâyî' eyledüğü töhmet ile katl olundu ve sene bunda encâma irdi.

Vefeyât-ı Vüzerâ-yı izam Köprülü Mehmed Paşa

Arnavudü'l-asldır, ibtidâ Murâd Han-ı râbî'de matbah-ı âmirede tabbâhîn-i hâssa neferâtından iken Hasodalı Hüsrev Ağa himmetiyle gılmân-ı Enderûn-i pâdişâhîden Büyük-odalı zümresine, ba'dehu Hazîne-i âmire huddâmına ilhâk ve hizmet [34a] iderek, eskiler katârına dizilmiş iken hod-bîn ve hod-re'y olup, serkeşliği sebebiyle evzâ' u etvârından zâbitleri bî-huzûrları olmağla, sipâhîlik ile taşra nefy olup, mezbûr Hüsrev Ağa yeniçeri ağası oldukda, ke'l-evvel efendimdir deyü hizmetinde oldu.

Ba'dehu ağa-yı mezbûr vezîr-i a'zam olıcak hazînedârı olup, efendisi katlinden sonra ba'zı voyvodalıklar ve ağalıklar zabt iderek, mâl kuvvetiyle İstanbul'da ihtisâb ağası ve tophâne nâzırı ve silihdâr ve sipâhîler ağası ve cebecibaşı oldu.

Sultân İbrâhîm Han zamânında vezîr-i a'zam bulunan Kara Mustafâ Paşa'ya hem-cinsiyyet takarrübüyle rikâb-ı hümayûna kapucılar kethudâsı eyledi. Paşa-yı mezbûrun katlinden sonra vezîr-i a'zam olan Sultânzâde Mehmed Paşa, mezkûra iki tûğ ile Trabzon eyâletini virüp, ol cânibe nefy eyledi.

Ba'de'l-azl Anadolu'da vâkî' Köprü nâm kasabada tavattun itmekle, Köprülü nâmıyla şöhet viridi. Sultân İbrâhîm Han nisvân tâ'ifesine mübtelâ olup, başmaklık nâmıyla yedinci hasekiye eyâlet-i Şâm'ı virdikde, paşa-yı müşârün-ileyh mezbûre tarafından müselleme ta'yîn ve bin elli yedide Vardar Ali Paşa üzerine me'mûr ve esnâ-yı cengde yed-i Vardar'a giriftâr ve katl olunmak içün meydân-ı siyâsete geldüğü vakt eceli yoğimiş. İbşir Mustafâ Paşa yetişüp, itlâk ve elli tokuzda Boynueğri Mehmed Paşa üzerine dahi ta'yîn olunup, bin altmış birde ba'zı mukarreb ilgâsıyla kubbe vezâreti virilmiş iken, Vezîr-i a'zam Gürcü Mehmed Paşa ameliyle vezâreti ref' ve Köstendil sancağına kâdî idüp, ba'zı çürük mansıblarda cân çekişerek ve gâh mîrî-dîvândan kapu arasında ve gâh defterdâr ve başbâkîkulî hânelerinde habs olunarak bin altmış beşde Şâm-ı Trablus¹²⁸⁸ eyâleti virilüp, gitmek üzre kapusın düzmeğe akça ararken, bin altmış altı senesinde Yeni Sarây'da Küçük-oda Hâcesi Mehmed Efendi ve Silihdâr Abaza Mustafâ Ağa sevkiyle Boynueğri Mehmed Paşa yerine vezîr-i a'zam oldu.

¹²⁸⁸ Şâm-ı Trablus V : Şâm-ı dârü's-selâm-ı Trablus Y

Pâdişâh hazretleri dahi Devlet-i Aliyye'nin bi'l-cümle hall ü akd ve umûr-ı cumhûrını kendü keff ü kifâyetine merbût itmeğın, mukaddem Âstâne'de kendüye sû-i zânn idüp, umûr-ı devlet mu'ârazasında olanları sühûlet ile ele getürüp katl itmekle, bakıyyetü's-süyûf olanları etrâfa dağılup, İstanbul'ı pâk eyledi.

Altmış yedide Boğazhisârların mekr-i a'dâdan tahliye ve Boz[ca]da ve Limni cezâiresin dahi feth idüp¹²⁸⁹ altmış sekizde Edirne'de varup rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhîyi bûs eyledi ve oturduğu yerde Eflâk ve Boğdan memleketlerinin ihtilâlin dahi def' idüp, ol sene varup Yanova kal'asın dahi feth ve Erdel Kralı Rakofcıoğlu'n ref' ve kral-ı cedîd Barçgay Akoş'ı nasb ile Erdel vilâyetinin ahvâline nizâm virdi.

Andan bâ-emr-i hümayûn Âstâne'ye gelüp, Anadolu diyârında zuhûr iden eşkıyâ tâ'ifesini dahi birbirine kırdırup, en sonra pâdişâh hazretleriyle Burusa'ya varup, bakıyyelerin dahi ta'yîn eyledüğü teftîşcilere zâyî' itdirdi. Ba'dehu kendüye serkeşlik iden vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü kul tâ'ifesin dahi kırup, tamâm altı sene istiqlâl üzre sadâretde karâr ve tenkiye-i dimâğ-ı eşrebe-i şemşîr ile Devlet-i Aliyye mizâcın tashîh idüp, Enderûn u Bîrûn'un sagîr ü kebîrinde baş kaldırır kimseyi komadı.

İşbu bin altmış iki Rebî'ülevveli'nde Edirne'de fevt olup, İstanbul'da vâkı' Tavuk-bâzârı kurbunda binâ eyledüğü dârü'l-hadîs civârında olan türbesinde defn olundu.

Paşa-yı mezbûr mâldâr, zâlim, cebbâr, hod-bîn ü hod-re'y, bî-rahm vü nâ-hakk-kıtâl ve hûn-rîz sinni seksan altıya bâlig olmuş, bir dişlenk koca idi.

Pâdişâhı sagîr avlayup Rûm-ili ve Anadolu'da hak u nâ-hak katl itdüğü vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü ahâlî-i vilâyet ve mütemevvil âdemlerin mâl ü emlâkların bi'l-küllîyye kabz eyleyüp, akârlar ve zu'mınca hayrâtlar ile memâlik-i İslâm'ı ma'mûr ve âbâdân eyledi ve hükkâm-ı memleket ve tâ'ife-i askerîde sâhib-i hâne ve nâm u nişân komayup kolın kanadın kırdı ve kalanlarının dahi kuvvet ü kudreti kalmayup ilâ-el'ân Devlet-i Aliyye'nin yıkılup, bir bâd-ı zebûn olmasına ve düşmene cevâb virir müdebbir komayup inkırâzına ve her-bâr kâfire mağlûb olunmasına sebeb oldu.

¹²⁸⁹ feth idüp V : feth ü teshîr idüp Y

SENE-İ SEL[Â]SE VE SEB'İN VE ELF

Gadr ü katl-i Vezîr Murtazâ Paşa

Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Murtazâ Paşa mukaddemâ Vezîr Celâlî Abaza Hasan Paşa vesâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü zorbaların mâl ve eşyâların cümleten kabz idüp, “Ba‘zı bahâda kem olan eşyâdan mîrî için ancak ısrîn bile göstermemiştir” deyü, pâdişâh-ı gâzî hazretlerine hussâd-ı gamz ve hasedlerinden envâ‘-i dürlü bühtânlar idüp, paşa-yı müşârün-ileyhi kemâl mertebe pâdişâha magzûb itdirtüp, katl itdirtmek dâ‘iyesine düşürdiler. Bu ecilden hatt-ı hümayûn irsâl¹²⁹⁰ olunup, Âstâne-i sa‘âdete da‘vet olundu. Lâkin ba‘zı hayr-hâhları ahvâle muttali‘ olmağın nihânî haber gönderdiler, “Zinhâr sakınup gelmeyesin, neylersen ile hemân tepiş ide gör” deyü, bildirdiler.

Çün bu haber Vezîr Murtazâ Paşa'ya vardı. İntibâh üzre olup, hatt-ı hümayûn¹²⁹¹ ile varan âdemi zâyî‘ idüp, sükûn-ı ihtiyâr eyledi. Âstânede ise bu habere intizâr üzre¹²⁹² giden âdem gelmedüğinden tekrâr bir âdem dahi irsâl olundu. Yol üzerinde ba‘zı levend bayrakların nigh-bân komuşidi. Ol âdemi dahi telef idüp¹²⁹³ haberi kem eylediler. Ammâ her zamân pâdişâh ve vezîr-i a‘zam mektûbıyla pîşkeşi vâsıl olup, ol değilden gelürdi. Netîce-i kelâm gördiler ki,¹²⁹⁴ varan âdem gelmez oldu. Ale'l-ahzü'l-emr,¹²⁹⁵ “Anadolu'dan ma‘zûl olup, cezîre-i Girid muhâfazasına isti‘câl birle gidesin” deyü, mü‘ekked evâmîr-i şerîfler irsâl olundu. Vâsıl olduğu gibi fermân-ı hümayûna imtisâl ve gitmek üzre iken, ba‘zı¹²⁹⁶ müfsid-i mukârinlerinin agvâlarından nâşî galebe-i evhâm sebebiyle taraf-ı âhere ric‘at ve revâne oldu.

Cevâbında, “Hizmet-i pâdişâhî mukâbelesinde bana zarar-ı kasdîn iderler. Der-i devlete varup, nâ-hak telef olacağıma, başım kanda hoş olur ise, anda karâr iderim” deyüp, firâra tedârük üzre olduğın Devlet-i Aliyye tarafına mün‘akis gelicek isyânı mukarrer oldu” deyü, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa bâğî-i mezbûrun üzerine ser-asfer ta‘yîn olup, yanına Şâm ve Haleb ve Rakka ve Musul ve Şehrîzor ve Van beğlerbeğileri mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle me‘mûr olup,

¹²⁹⁰ irsâl V : sâdır Y

¹²⁹¹ hatt-ı hümayûn ile V : hatt ile Y

¹²⁹² üzre V : üzre olup Y

¹²⁹³ Ol âdemi dahi telef idüp V : Ol gulâmı dahi telef-i nefis idüp Y

¹²⁹⁴ Ammâ her zamân gördiler ki V : -Y

¹²⁹⁵ Ale'l-ahzü'l-emr V : Ale'l-âhirü'l-emr Y

¹²⁹⁶ ba‘ zı V : -Y

“Her nerede giriftâr idebilürsen katl idüp, başını südde-i sa‘âdete gönderesiz” mazmûnında mü’ekked evâmir-i aliyye irsâl olundu.

Lâkin Vezîr Murtazâ Paşa’nın başında levend-i çok etrâfda olan paşalar dernek ü cem‘iyyet idince, çöl içine girüp Murâd Suyu'n geçdi ve bir vechile üzerine varılmayup firâr, ve ekrâd beğlerinden Seyyid Hanoğlu ülkesine dâhil olmağın mektûb irsâl idüp, “Ba‘zı hasûd¹²⁹⁷ ve hakkımda bühtân itmekle, pâdişâha bizi hilâf ve inhâ yaramaz eğledüp, katlime kasd itdiler ve sâye-i himâyetinize geldim. Bana bir cây-ı me‘men-i âsâyış ta‘yîn idesiz ki, bir zamân anda karâr idelim ve görelim âyîne-i devrân ne sûret gösterir” mazmûnıyla, bu gûne niyâz-nâmesi îsâl ve ilticâ edicek Seyyid Hanoğlu dahi terhîm eyleyüp, eyâletinde bir toprak-ı vîrân kal‘asın mesken ta‘yîn eyledi.

Paşa-yı magdûd dahi duhûl idüp ve kal‘aı mümkün mertebe ta‘mîr ve karâr kılduğın rikâb-ı hümayûna arz olundukda, Ser-asker Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'ya bi-eyyi-vechin-kân ele getirülmesiçün tekrâr hatt-ı hümayûn sâdır olup, “Bâgî-i mezbûr Birecik'den Murâd suyun geçdiğin niçün sedd ü mâni‘ olmadın” deyü, Rakka beğlerbeğisi paşanın başını kesüp, Âstâne'ye gönderdikden sonra yanına me‘mûr, vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vesâ’ir asâkir-i cerrâr ile Seyyid Hanoğlu dahi¹²⁹⁸ ülkesine varup, pâdişâha isyân¹²⁹⁹ ile size dahl düşen kaçgunı bize îsâl idesin haberin gönderdikde, Seyyid Hanoğlu dahi a‘yânıyla müşâhede idüp, “Cümle ekâbir ü ümerâsı âl-i Osman pâdişâhın'a karşı koyan iflâh olmamışdır. Neylersen eyle hemân Murtazâ Paşa'ya havza-i hükûmetden taşra idüp, katl ü ıtlâkda muhayyerdir” demekle, mîr-i mezbûr dahi vech-i meşrûh üzre âdem gönderüp, “Gelen askere karşı durmak dâ’ire-i akldan bîrûndur, lutf ile âher semte teveccüh buyurup, bizi gâ’ileye uğratmayasız” didi. Murtazâ Paşa dahi, gördüğüm kimseden meded yok, birkaç âdemîsiyle kal‘adan indi. Başın alup bir tarafa firâr eyledi.

Esnâ-yı râhda ardınca ta‘kîb iden asâkir-i hûnhâr yetişüp, ba‘de'l-muhârebe mezbûrı ahz ve huzûr-ı serdâra getirüp, mahnûkan katl idüp hem-râhları olup, kendüyi ıdlâl iden Bekir Paşaoğlu ile Abdullâh Paşa'yı ve şâtırbaşısını dahi katl eyleyüp, dördününde başlarını Âstâne-i sa‘âdete irsâl ve işbu sene-i mezbûre mâh-ı Rebî‘ülevvel'in yigirmi birinci Cum‘a gününde vâsıl-ı dergâh-ı âlî ve ibret-nümâ-yı esâfil-i âlî olup, askere izin virildi.

¹²⁹⁷ hasûd V : hased Y

¹²⁹⁸ dahi V : -Y

¹²⁹⁹ isyân V : -Y

Diyâr-ı Bekr eyâleti ve selefi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'ya Haleb eyâleti, anın selefi Vezîr Kadınım Yûsuf Paşa'ya Anadolu eyâleti ve Reîsülküttâb Şâmizâde Mehmed Efendi Kethudâsı, Kādızâde İbrâhîm Ağa'ya Nigbolı sancağı inâyet olundu ve sâbıkâ Mısır hükûmetinden mazrûlen Âstâne'ye gelürken Koca Köprülü Mehmed Paşa şerrinden firâr ve ihtifâ idüp, yedi seneden berü nâ-bedîd [34b] olan firârî Vezîr Koca Mustafâ Paşa âşikâre zuhûr itmeğin, vezîr-i a'zamin hâk-pâyına rûymâlîde idüp, ri'âyet olundu ve rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye cerâ'imîn afv-ı vezâreti ibkâsıçûn arz ve istîzân eyledikde merhûm-ı sadr-ı sâbık Melek Ahmed Paş haslarıyla vezâreti ihsân buyurılıp, birkaç günden sonra Van eyâleti virildi.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Sun'îzâde Efendi ve tevcîh-i meşîhât-i İslâmiyye Yahya Efendi

Şeyhü'l-İslâm Seyyid Sun'îzâde Efendi hiffet ü irtişâ ile medhûl olmağın, makâm-ı fetvâda istikrârı ma'kûl görülmeyüp, mâh-ı Rebî'ülâhir'in tokuzuncı Salı gününde vâkı' Dîvân-ı hümâyûnda kâdı-asker efendiler arza girdüklerinde pâdişâh hazretleri mansıb-ı fetvâyı Rûm-ili Kâdı'askeri Minkârîzâde Yahya Efendi'ye virüp, beyâz sûfe dûhte semmûr kürk ilbâs idüp ve Rûm-ili sadreyn dahi Kadr Efendi'ye inâyet buyurdu ve bundan akdem fetvâdan mütekâ'id Balizâde Mustafâ Efendi bu hinde fevt oldu ve işbu mâh-ı mezbûrda ulûfe çıkup, vezîr-i a'zam sarâyında tevzî' esnâsında veznedâr akça-i noksan üzre ta'dâd itmekle ulûfesi kesilüp redd olundu ve sipâhîler kâtibi Edirneli Hazînedâr Mehmed Efendi, mahall-i mevâcib-i sergide ba'zı esâmade hud'a itmeğin, Dâvudpaşa'ya ihzâr olunup, sarây kapısı önünde nazargâh-ı pâdişâhîde boynu urılıp Kâtip Ali Efendi'ye virildi.

Emîr-i Hacc olan Bodur Süleyman Paşa hüccâc-ı Müslimîn ile Medîne-i Münevvere'den Şâm-ı şerîfe ric'at idüp, bâdiye Urbân'ı karşudan zâhir ü nümâyân ve hüccâc-ı Müslimîn'in katâr u mehârların¹³⁰⁰ ahz ve çevirmek sevdâsına düşdüklerinde hüccâc-ı Müslimînden dilîr ü tüvânâ olan yiğitler ile emîr-i Hacc Süleyman Paşa tevâbi'-i Urbân'a karşı durup, mukâbele ve azîm muhârebe vü mukâtele idüp, bin miğdâr Arab katl ve üç yüz miğdâr haccâc-ı Müslimîn şehîd oldu. Mâbeyne muslihûn girüp, Urbân'a “Müslimân geçinürsüz niye hüccâc-ı Müslimîn'in yolın alup kat'-ı tarîklikle ıtlâk-ı nüfûs idersiz, bu nasıl Müslimânlıktır. Haber gönderdiklerinde merhûm

¹³⁰⁰ mehârların V : behârların Y

Sultân Süleyman Han hazretlerinin ta'yîn eylediği âdet-i kadîme üzere avâyid-i sâliyânemiz bi-tamâm gelüp, vâsıl olmaz oldu. Taraf-ı saltanatdan avâyid-i mu'ayyenemiz bi't-tamâm îsâl olundukdan sonra, hüccâc-ı Müslümîn üzerine kuş bile uçurtmazız” deyü, kısm itmeleriyle, Emîr-i Hacc Süleyman Paşa kendü mâlından bir miqdâr akça gönderdi. Kıtâlden ferâgat olunup ayrıldılar ve Şâm-ı şerîfe gelüp vâkı'-ı hâl rikâb-ı hümayûna arz olundukda, Süleyman Paşa'ya Şâm-ı Trablus eyâleti ve Gazze Paşası'na Gazze sancağıyla emîr-i Haclık virildi.

Mâh-ı Cemâziyelâhir'de surre çıkup, mukaddemâ hüccâc-ı Müslimîne her konakda bâdiyelerden su-i tevzî' olunmak için bir Saka Paşası giderdi. Bu sene-i mubârekede Vâlîde Sultân hazretleri bir Saka Paşası dahi ta'yîn idüp, evkâf vaz' eyledi ve Budun Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa azl olunup, Âstâne'ye da'vet ve mansıbı vüzerâdan Gürcü Ken'ân Paşa'ya virilüp vardukda, fevti haberi gelmeğin, eyâlet-i Budûn vezâret ile Sarı Hüseyin Paşa'ya ve eyâlet-i Tunus İbrâhîm Çavuş'a tevcîh buyuruldu ve Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa Akdeniz'de rûz-ı kâsıma değin gezüp, mâh-ı mezbûrda donanma-yı hümayûn ile sâlimîn Tersâne-i âmireye vâsıl olup, ancak kâfirden bir kalyon, bir petek ve bir bodaç alup götürmüşler idi.

Bu seferde iki kıt'a çekdirir telef oldu. Bu vaktde İstanbul'dan on tokuz kıt'a Mısır'ın alay kalyonlarıyla otuz beş kıt'a şayka Akdeniz'e azîmet idüp, Sevde Boğazı'na değin varduklarında, esnâ-yı râhda kâfir donanmasına râst gelüp, muhârebe eylediler. Üç-anbarlı ve Yeşil-kuşak ve Cezâyirli nâm üç kalyon azîm ceng idüp, birkaç kıt'a şaykalar dahi toplaşup ahz-kâr-ı zebûn oldılar.

Melâ'in-i hasirîn ahz itmek dâ'iyesinde iken, içinde olan guzât¹³⁰¹ âteş urup, ihrâk bi'n-nâr ve kâfirden dahi iki pâre kalyon hark olup, birbirlerinden ayrıldılar ve rûzgâr kuvvetiyle sürüp, Mısır iskelesine vâsıl oldukları haberi geldi.

Serdârî-i Mustafâ Paşa ve te'dîb-i Gürcistan

Âlî Efendi Künhü'l-ahbâr nâm tevârîhinde Gürcistan ahvâlini beyân itmiştir. Biz de bir şemmesini takrîr idelim. Şöyleki, evvelâ an-asl-ı Gürcistan memleketlerin merhûm Gâzî Sultân Süleyman Han-ı âlî-şân hazretleri henüz şehzâde-i nîk-nihâd iken urûk-ı pâk-i şecâ'at-i bî-bâkları taraf-ı ilhâm-ı ileyhîden tahrik ü teşevvuk Karadeniz'den üzerlerine sefer-i zafer-rehber-eser ve niçe bin saff-şiken ve pûlâd-âhen

¹³⁰¹ guzât V : guzât-ı Müslimîn Y

dilâver-i ejder-dehen erler ile nehzat ve azîmet birle atf-ı inân gösterüp, şevket-i İslâm'a tâkat ve asker-i encüm-nizâma kudret yetiremeyüp, tokuz tümen Gürcistan ve Kûhistan'da vâkı' kılâ' ve emsâr ahâlîleri ile teshîr ve kabza-i tasarruf-ı hüsrevânî teysîr bulup, cân-ı habîsleri şemşîr-i ebed-erlerinden amân buldukda altmış bin hâne Açıkbaş ve seksan bin hâne Dadyan, otuz bin hâne Güril vilâyetleri tahrîr buyurılıp, her birine birer miqdâr cizye vaz' olunmuşdur. Lâkin mâverâsında vâkı' olan Kûh-ı Elbruz nâm dağ ki, cebel-i Kaf'dan nişân virir. Garb tarafı Çerkes ve Abaza ve taraf-ı şarkî Lezgi ve Demürkapu'ya müntehî olur ve cânib-i cenûbî ve şimâli Moskov tarafı ve cânib-i kıblesi Açıkbaş'a havâle ve manzargâh olup ve ol kûh-ı bülendin etrâf u eknâfında ve serâpâ zeylinde milel-i muhtelifeden Çik ve Alan ve Boran ve Svan ve Osed ve Çerkes ve Abaza nâm melâ'în ü şeyâtîn-âyîn ki, “Bî-namâzda irsâl-i Resul ve inzâl-i kütüp olmamıştır” deyü, bir dîn kabûl itmeyüp hall-i hürmet mâbeynlerinde müsâvî ve birbiriyle hayvân-ı gayr-i nâtık gibi mütevattın olurlar ve ekserî câmeleri post ve haşîf ü câme-i hâbları haşîş müttekâsının bâlîn olurlar ve rûz-ı leyâl ve mâh-ı sâl birbirleriyle ceng ü cidâl ve adû-yı ekber olup, ittifâk u ittihâd kalmazlar. Müddet-i kalilde taraf-ı sulha meyilleri olursa sulh u salâhları pâ-ber-câ olmayup, fursatyâb oldukça dâne-i habbe ve el ayası denlü kırmızı ve mâ'î bez için oğul babasın katl ider ve ekser-i Gürcistan'ın harâb ü yebâb olmasına bu milel-i muhtelifedir ki, ziyân-kârlıkda ye'cûc ü me'cûc nâm akvâm-ı şerâreden ibâretdir ve Açıkbaş ve Dadyan hanlarının kîn-i küdûretleri kadîmdir. Birbirleriyle ceng itdükçe tavâ'if-i merkûme her ne tarafa müzâheret ve mu'âvenet iderler ise taraf-ı âheri mağlûb olup, nevbet be-nevbet tarz-ı berîn üzre mağlûb olanların memleketlerin nehb ü gâret ve hasâret idüp, varup yine ol kûh-ı mürtefî'in dâmân-ı şâmihü'l-erkânında olan metîn ü mütehassîn gâr-ı amândârlarına tahassun iderler ve üzerlerinde mevzû olan cizyeler teklîf olundukça, “Edâsına kudret ü mecâlimiz ve adûlarımızdan bir ân imhâl ü âmânımız yokdur” deyü, gadr iderler ve taraf-ı şehriyâr-ı tâcdârîden *lâ yedurru velâ yenfe* 'u¹³⁰² makûlesinden add olunup, igmâz-ı ayn buyurmalarıyla, Acem hanlarından Kart-il Hanı Şâh Navaz Han-ı âlî-şân-ı¹³⁰³ refî'ü'l-mekânın üç dört nefer şehbâz ve çare-sâz oğulları olup, her birisi bir vilâyetin zabt u rabtına ve hall [ü] akdine kâdir olmağla, han-ı mezkûr yalnız Kart-il ve Zegem hanlıklarıyla kanâ'at itmeyüp, kendü zu'm-ı fâsidlerince Açıkbaş gibi behîşt-i ma'âş-ı münbit vilâyetler öyle kadr-nâ-şinâs melâ'în-i bed-âyînin yedinde olup, beher

¹³⁰² Ne bir zarar ne bir fayda.

¹³⁰³ âlî-şân-ı V : - Y

rûz-ı âteş-efrûz-i harâba müşerref olmadın ise, biz dahi Açıkbaş hanlarının aslı Bukrat nesliyüz ve hem memleket-i mezbûrî hıfz u hırâset ve re‘âyâ vü berâyâsın himâyeye vü sıyânet ideriz ve şehinşâh-ı İslâm-ı zafer-encâm hazretlerinin sem‘-i hümayûnlarına ilkâ olunur ise, ol mahalline arz u niyâz ve ubûdiyyetler ideriz ve âlâ agmâz-ı ayn buyurulursa bi'l-cümle Kart-il ve Zegem ve Açıkbaş ve Odiş ve Güril memleketleri müstevfâ iktifâ ider ve her bir vilâyete birer oğlunu han nasb iderim ve mâlik fevt olup, bir pâdişâha şeref-rû eylemem mülâhazasıyla cibilletinde mermûz olan şekâvet ü tıyninde merkûz olan şe‘âmetlerin izhâr ve mesfûr Şâh Navaz Han-ı âlî-şân nâm bî-niyâz on beş binden mütecâviz asker-i şeyâtîn-i dûzah-karîn ile bin altmış tokuz senesi vaktlerinde Gürcistan üzerine müstevlî olduğu haberin ber-vech-i ocaklık mutasarrıf Ahıska Beğlerbeğisi Vezîr'in, Vezîr Rüstem Paşa-yı bî-nazîr istimâ‘ itdükte, der-sâ‘at eyâlet askerin cem‘ ve ber-vech-i müsâra‘ imdâdlarına azîmet ve Açıkbaş manzarı cebel-i Pursat nâm mahalle isâbet buyurduklarında, peykler va[rı]nca karavul ve câsûsları gelüp, mütegâlib asker ile Açıkbaş'a girüp, kibâr u sigâr ve sanâdîd-i küffârdan Çahize ve Sahine ve Abaşıze ve Zaratil ve Raçel hücûm askerleri ve Odiş ve Güril Tuvad ve aznaverleri ve re‘îs-i ruhbânlarından Kenalikoş ve Kütatil nâm ruhbânlar tavâ‘if-i nasrâniyândan birkaç bin kâfir ile istiğbâllerine varup, itâ‘at eylediler ve inkıyâd itmeyenlerin emvâl ü erzâkların nehb-i gâret ü hasâret ve bâğ u bâğçelerin ve emlâk-ı akarların ihrâk bi'n-nâr ve kal‘aların alup, han-ı âlî-şân-ı merkûm tarafından bir niçe yüz kadar sekbân-ı mâ-zenderânı doldurdılar deyü, işbu peyâm-ı felâket-me‘âb Vezîr Rüstem Paşa'ya vârid oldukda fırsat fevt oldu ve “Her umûr mahalline merhûndur” deyüp, mahzûnen girü avdet eylediler.

Han-ı bed-âyîn fûrûhtı kendüye ganîmet bilüp, niçe yüz yük akmişe ve ipek ve niçe bin altun ve sim tas ve tabak ve âlât-ı meclis bezm-ârâ mücevher ve murassa‘ câm-ı cân-fercâmları altun gümüş [35a] sürâhi kılıklı hengâmlarıyla kırk bin kadar gulâm-ı bihter ve duhter-i pâkize-ahter-i âsârîlerin bend ü zencîr idüp getürdiler ve oğullarından Arçil Han'ı Kütatis kal‘asında Han nasb idüp, birkaç bin asker ile muhâfazasına me‘mûr eyleyüp, kendüsi Kart-il vilâyetine varup, ol tarafda oğluna kafâdâr oldu.

Vezîr Rüstem Paşa dahi vâkı‘ olan ahvâli yazup, minvâl-i meşrûh üzre arz eyledi. Keyfiyyet ü mel‘anetleri Âstâne-i devlet-âşiyâna mün‘akis oldukda, işbu bin yetmiş üç senesinde teshîr-i memleket ve te’dîb-i Gürciyân için Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Vezîr Pamuk Mustafâ Paşa ser-asger ta‘yîn olup, yanına Kars Beğlerbeğisi Seyyid Yûsuf Paşa ve Ahıska Beğlerbeğisi Vezîr Rüstem Paşa mükemmel kapuları ve

umûmen eyâletlerinde olan mîr-i mîrân u ümerâ ve Kürdistan ve Gürcistan beğleri ve zu‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve giden tîmâr kılâ‘-ı müstahfızân ve azabân ve gönüllüyân ve levendân, sekbânân ve makâsid-i guzât-ı cihâd olan Türkmân, netîce-i kelâm üç eyâletin kırk bin miqdâr müsellâh u müretteb dilâverleri ile me‘mûr ve Adra? Çayırı nâm mahalle nüzûl olunup, ordu-yı İslâm birkaç gün levâzımât-ı mühimmâtların itmâmdan sonra hareket Vezîr Rüstem Paşa mukaddimetü'l-ceyş ta‘yîn ve pîş ü pes ve yemîn ü yesârın Çarha alayları tezyîn ve şâhî toplar tertîb olunup, kat‘-ı menâzil-i sahârî ve tayy-i merâhil-i berârî iderek, Kûh-ı Elbruz'dan cereyân iden Riyon nâm nehr-i azîmin kenârına varılup, bilâ-tevaffuk tûfeng-endâz üzre yaya askerin umûmen süvârân-ı merdüm-şîrân-ı esb-tâz yânlarına alup, tarfetü'l-aynda cânib-i sâhil-necâta mürûr u ubûr itdirüp, berîn-i tarz-ı âyîn müzeyyen ve müretteb alaylar ile kal‘a-i Kütatis hizâsında vâkı‘ Köküt nâm sahrâya nüzûl olundu ve kal‘a-i mezbûre muhâsara olunmazdan mukaddem *bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Müte‘âl* içinde olan küffâr-ı hâksâr feryâd u figân ve sadâ-yı emânları melâ‘ik-i âsmâne i‘lân olup, der-sâ‘at kal‘a miftahların Vezîr Rüstem Paşa'ya getürüp ve amânların kabûl ü isgâ ve mütâ‘emetlerine ruhsat ve rızâ virilüp, kal‘a-i pâdişâhî kemâ-kân asâkir-i İslâm zabt u rabt ve mühimmât u lev[â]zımât-ı kal‘a itmâm ve ordu-yı İslâm kal‘a kurbunda bir gün ârâm olundu.

Mukaddemâ guzât-ı İslâm gelmezden evvel gıybet ve firâr iden Arçil Han-ı âlî-şân bir iki bin cünûd-ı şeyâtîn ile pusuya girüp, leşker-i İslâm'a şeb-hûn kasdında iken, taraf-ı ileyhîden kalb-i güşâdesine bir ru‘b u hirâs ârız olup, nısfü'l-leylde pusu, nigâh-ı menhûslarından firâr ve emvâl ü eskâllerin dökerek sedd-i sügûr ve hudûd-ı İslâmiyye'den olan Surban dağında ve kal‘asında mütehassın olup, babası Şâh Navaz Han'dan firâvân-ı asker ve cebehâne imdâd getürtmek ve mukâbil ceng itmek aksâ'l-gâye murâdı iken, asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ihmâl ü imhâl itmeyüp pey-ender-pey serî‘an ve âcilen üzerlerine varup, ta‘kîb itdükde, şevket-i İslâm anda dahi tâkat getüremeyüp¹³⁰⁴, hâ‘ib ü hâsir Kart-il tarafına firâr eyledi. Ordu kâdısını götürüp, ahvâl-i mâ-vaka‘ tescîl ü hücec-i bürhân tahrîr ve tastîr olunup, herkese girü avdet ve izn-i ruhsat virildikten sonra, ahvâl-i sefer vukû‘ üzre yazılup, Âstâne-i sa‘âdete arz olundu. Lâkin ser-kârda olan ba‘zı münâfık-ı mezbûr, “Vezîr Rüstem Paşa-yı dilîrin, Acem şâhıyla nihânî ilmleri bir olup, Şâh Navaz Han'a cânibdâr olduğuçün memleket-i Gürcistan'a bu hasâret vâkı‘ olmuşdur” deyü, derûn-i sâf-kalb-i şerîf-i pâdişâhî bî-ifsâd

¹³⁰⁴ getüremeyüp Y : getürdemeyüp V

ü ıdlâl ve mebgûs itdirmeğin, katline hatt-ı hümayûn gönderildi. Egerçi, paşa-yı müşârün-ileyh haberdâr olup, firâr sadedinde iken bir bî-dîn-i sekbân tûfeng ile urup şehîd eyledi.

Merhûm Gâzî Sultân Süleyman Han-ı asr-ı adâlet-me'serlerinden ale'l-ân ahidnâme-i hümayûn ile neslen ba'de neslin ve karnen ba'de karnin ihsân buyurılan ber-vech-i yurtluk ve ocaklık ve mülkiyyet üzere mutasarrıf oldukları Ahıska ve Ardanuç ve Livane sancak ve eyâletlerin mazbût ider oğlı kalmamağla, yine kendü ammîzâdelerinden Mehmed Arslan Paşa'ya vezâret ile taraf-ı pâdişâhîden inâyet ü erzânî buyuruldu ve firâr iden mezkûr Arçıl Han dahi gerdîş-i gerdûn ile aralık tebdîl ü tagyîr olup, fursat-yâb oldum kıyâsıyla Zegem hanlığın bıragup, birkaç bin asker-i menkûb ile irhâ-i inân itmeden ve sebkât iden ser-encâmın yâdına getürmeden Açıkbaş hanlığı sevdâsıyla kalkup, yine tekrâr Açıkbaş'a girüp, bir iki palankaların alup ve birkaç sükkârâ kâfirlerden mütâba'at itdürdüğün Vezîr Mehmed Arslan Paşa habîr ü âgâh olup, derhâl Açıkbaş'ın kibâr u sigâr küffârlarına ve han-ı hâksârlarına nâmelerin yazup, lüzûmı üzere tenbîh ü ta'zîr ve anlar dahi nasîhat-pezîr olup, müşâhede itdükleri cezâların der-hâtır idüp, “Âkıbet-endîş olmamız evlâdır ve illâ Arçıl Han'ın lâf u güzâflarına meyl olunur ise asâkir-i İslâm ayağı altında pâymâl ve bir vechile halâs olmak emr-i muhâl ve mahz-ı hayâldir ve Arçıl Han sene-i sâbık gibi firâr idüp, bizleri ele virmeleri mukarrerdir” deyü, başlarına gelecek cezâların peşinden Arçıl Hanlarına ifâde eylediklerinde ol dahi, “Taraf-ı şehriyârîden inâyet olmadıkça beyhûde de'âvî vücûd-pezîr değildir” deyü, kılıcın boğazına asup, doğru Ahıska Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Arslan Paşa'ya ber-vech-i istîmân dahl ü mürâca'at göstermekle, paşa-yı mûmâ-ileyh dahi vukû'ı üzere pâye-i serîr-i âlâ-yı devlet¹³⁰⁵ Mısır'a arz u i'lâm ve ba'de'l-istişâre recâları makbûl-i hümayûn-ı hüma-makrûnları olmayup, “Emrinin her kangısın ihtiyâr ider ise, mâni' olmayasız” deyü, han-ı mezbûra vezîr-i a'zam tarafından gelen yekûn-i cevâb-ı mektûbın kırâ'at eylediklerinde, Âstâne-i devlet-âşiyâne tarafına revâne olmağa cür'et idemeyüp, yine Kart-ıl tarafına zâhib oldılar ve han-ı mezbûr, şâh-ı güm-râh memleketine pâ-der-câ itdükde, hem-civârında olan hanları Arçıl'in bu mertebe nâ-pesendîde ahvâllerin, minvâl-i meşrûh üzere şâh-ı bed-penâhlarına arz idüp, husûs-ı mezbûr içün, der-sâ'at itâb ve hitâb-ı rakam pür-ni'metlerin terkîm olunup, Arçıl'e çâpârlar irsâl iderler ki, “Kadîmden veliyyü'n-ni'am-ı ni'metiyle perver olup ve

¹³⁰⁵ devlet-i âlâ-yı V : devlet-i âlâ-yı Y

Zegem han lığı hükûmetiyle ser-efrâz ve mümtâz iken, cümlesin nesyen mensiyyen matrûh ve şâh-ı bende-gâna ke'l-ma'dûm mesâbesinde mecrûh kalup, Açıkbaş Hanlığı sevdâsıyla varup, mürted ve pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin ülkesine ve kolluğuna varup me'yûs olduğunuz mesmû'muzdur. İmdî bi-hakk-ı murtazâ ale't-tekrâren kâm-yâb olup, ahd u îmânı şâmil ve ümîd-i istimâleti müştemil rakam-nevâz ve çâre-sâz me'mûlünüz ise, o ân-ı sâlifede hüsn-i memdûh olan Peri nâm hanımın kız evlâdından Batarkal? nâm gence Nihâl avretinizi Âstânem'e irsâl ü îsâl itmedikçe, bir hâl ile isâbet iden cürmün afv olunmayup, cezâ tertîb olunur" deyü, mefhûm-ı rakam ma'lûm idindikde, gûş u hûşuna hoş gelmeyüp hırâşide-i cân telâşeye düşüp, memleketlerinden kalkup, ehl ü ıyâlleriyle varup, Moskov kralının semtine karîb Osat nâm vilâyetde karâr eyledi. Ba'dehu zamân-ı zuhûra gelen niçe ahvâlleri dahi mahalliyle aşağıda zikr olunur.

**İbtidâ-yı sebep-i zuhûr be-sefer-i Uyvar ve Serdâr-i Vezîr-i a'zam Fâzıl
Ahmed Paşa be-Engürüs ve reften-i pâdişâh-ı İslâm be-dârü'n-nasr Edirne**

Çün Venedik keferesi niçe seneden berü Akdeniz'de gezen sefâyine zarar idüp, bir tarîk donanma-yı hümayûn ile çendân bir yüzden kahr u hasâret olunmayup, ahz-ı intikâm-ı himmet-i şehinşâh-ı kişver-güşâ lâzım gelmeğin, bir rûz u firûz-ı safâ-endûzda pâdişâh-ı gâzî hazretleri Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa'yı Sarây-ı Âmirelerine da'vet ve bu gûne tevcîh-i hitâb-ı münticü's-savâb-ı izzet buyurdılar ki, bu sâl-i ferhûnde-fâlde küffâr-ı Frenk Priznik-i Venedik'den alâ-mahvü'l-merâm ahz-ı intikâm idüp, karadan dahi asâkir-i İslâm deryâ mesâlih ile hâlâ Venedik zabtında olan Kotur ve Şebnik ve İspelet kal'aları üzrine sefer-i zafer-makrûnum mukarrer ve kahr-ı tedmîrleri husûsunda, "Bundan akdem murâd-ı hümayûn-ı cenâb-ı celâlet-me'âb kazâ-i te'sîrim olduğu aks-endâz-ı mir'ât-i zamîrîn olmağla levâzımât ve mühimmât-ı sefer ve esbâb-ı feth ü zafer-fart ve himmetin ve sa'y-ı dikkatin sebebiyle savâb-pezîr-i husûl olduğu ma'lûm-ı ilm-i âlem-şümûlümdür¹³⁰⁶. İmdi, nümûne-i riyâz-ı cennet olan tahtgâh-ı kadîm Edirne'ye azîmet ve ol cânibde bizzât nasb-ı bârgâh-ı ikâmet buyurup, *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* feth ü teshîr-i diyâr-ı küffâr-ı dalâlet-mâla ve ol cevânib ü etrâfı zamîme-i emlâk-ı fethiyyetü'l-eknâfım eylemeğe, seni serdâr-ı zafer-şi'ârım ve sipehsâlâr-ı bâhirü'l-iktidârım idüp, asâkir-i İslâm-encüm-şümârım ile irsâl-i murâd-ı hümayûn ferah-fâlımdır" buyurduklarında, ber-mûceb-i fermân-ı kadr-ı tüvân sene-i mezbûre mâh-ı Saferi'nün onuncı gün, kubbe-nişîn, vüzerâ vü ulemâ ve rü'esâ-yı asker ve ocak

¹³⁰⁶ şümûlümdür V : şümûldür Y

ihtiyârları vezîr-i a‘zam sarâyına da‘vet ve bu bâbda meşveret olunup, “Cümle deryâda mukâtele emrinde niçe def‘a tecrübemiz sebkât itdi. Azametlü pâdişâhımız hazretlerinin emri üzre ma‘kûl-i münâsib görinen budur ki, bu sene serhadlerinde olan Kotur ve Şebnik ve İspelet kal‘aları üzerine varılup, *bi-lutfi’llâhi ta‘âlâ* kahr u cebr ile yedlerinden alına” deyü, zamîr ü tenbîh ve pâdişâhiyi ifşâ ve sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı vasat-ı cumhûrda feth ü kırâ‘at olunup **[35b]** kendünün serdârlik hatt-ı şerîfin gösterdi. Sem‘an ve tâ‘a[ten] deyüp, bunun üzerine du‘â olundu ve her vechile ittifâken rızâ gösterdiklerin, rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhiye arz eyledi ve tedârûki görülmek üzre fermân-ı âlî sâdır olmağla, herkes sefer tedârûkine mübâşeret ve mühimmât u levâzımât ihtimâmına mübâderet buyurup, cevânib-i erba‘aya tekrâr sürsat ve iştirâlar salınup, etrâf-ı memlekete ahkâm-ı şerîfeler perâkende kılındı.

Bi'l-cümle Rûm-ili ve Anadolu'da olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâya tekmîl kapuları ve eyâletleri askeriyle kâ‘ide-i Osmânî üzre hâzır u âmâde olup, rûz u nev-rûzda Edirne ve Kosova ve Bosna sahrâlarında ordu-yı hümayûn-ı cihân-pû-yı sultânide mevcûd bulunmalarıçün tenbîh ü te‘kîdi müş‘ir evâmir-i aliyye irsâl olundu. Sâ‘ir sefere me‘mûr tavâ‘if-i askere dahi ocaklarından sürücü çavuşlar gönderildi.

Lâkin ol serhad yolları sa‘bü'l-mürûr ve yalnız ancak birer atlu âdem ubûrına vüs‘ati olup, azîm dağlar ziyâde zıyyık ve sarb-ı sengistân muhavvif yerler olmağla guzât-ı İslâm'a kemâl mertebe usret virüp, top ve mühimmât-ı cebehâne ve ağırlık, zahîre arabaları vesâ‘ir devâbb ü mevâşî ubûrının müzâhamesi def‘içün şâh-râhı tahliye vü tathîr ve tevsî‘ eylemek şartıyla ol tarafın iş-güzârlarından olup, hâlâ ber-vech-i arpalık Tire sancağına mutasarrıf Arnavud Beyko Ali Paşa'ya Rûm-ili eyâleti virilüp, bu hizmeti edâ eyledikten sonra mîrî zahîre ve top ve mühimmât-ı cebehâne ve levâzımât-ı sâ‘ire naklinde dahi var miqdârın sarf itmek tenbîh buyuruldu.

Paşa-yı mûmâ-ileyh dahi mukâbele ve iltifât- şehriyârî dâmen sadâkatin der-miyân idüp, az zamânda vücûda getürüp, Bosna ve Arnavudluk içinde dârü'l-harb olan mahallere gereği gibi mühimmât-ı seferiyyeyi bi't-tamâm görüp, ihzâr itdüğü haberler Âstâne'ye geldüğü gibi, sene-i mezbûre mâh-ı Şa‘bânü'l-mu‘azzam'ın gurrei Bâzâr gün, sahrâ-yı behîşt-âsâ-yı Dâvudpaşa madreb-i bârgâh gerdûn-iştibâh ve irtesi Dü-şenbih gün ordu çıkdı. Bu esnâda Engürüs serhadlerinden arz u mahzarlar gelüp, Nemçe eşkiyâsı serhadlere ta‘arruz idüp, ehl-i İslâm'ı esîr ve birkaç palankaların ihrâk ve Kaniye karşusunda müceddeden bir kal‘a dahi yapmağla sulhü bozdı. “İhtimâldir,

bundan sonra bir büyük hasârete cesâret ideler” deyü i‘lâm itdüklerinde, sadr-ı âlî dahi “Her ne cânibe gidilür ise gidilsün, beher-hâl Belgrad'a varılmalıdır ve oradan iktizâ-yı hâle göre hareket olunur” cevâbıyla, gelen âdemleri girü yolladılar ve irtesi Salı gün Budun'dan ma‘zûl Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa, İstanbul'a dâhil¹³⁰⁷ oldu ve tokuzuncı Dü-şenbih gün pâdişâh-ı âlem-penâh-ı ebed-Allâhi ta‘âlâ ibkâhu hazretleri kemâl-i celâlet ü mehâbet ve azîm alaylar ile şehir-i İstanbul'dan çıkup, Dâvudpaşa sahrâsında otağ-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

Ol gün mezkûr Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa huzûr-ı hümâyûna da‘vet ve İstanbul'a kâ'im-makâm nasb olup, semmûr kürkle zer-beft hil'at-ı fâhire giydirildi ve ol fazâ-yı dil-güşâde altı gün ikâmet buyurilup, Vâlide Sultân hazretleri Sultân Süleyman ve Sultân Ahmed ve Sultân Selîm nâm üç nefer şehzâdeler ile mukaddemce hareket buyurdıklarından sonra, şehir-i mezbûrun on altıncı Dü-şenbih gün şehriyâr-ı mu‘azzam hazretleri dahi mahall-i merkûmdan nehzat ve ordu-yı hümâyûnlarıyla cânib-i Edirne'ye tahrîk-i inân-ı azîmet buyurup, esnâ-yı merâhil ve menâzilde sayd u şikâr iderek, mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Şenbih gün dârü'n-nasr Edirne'ye vâsıl ve teşrîf-i hümâyûnlarıyla ahâlî-i şehir mürûr ve hezâr-şükûh u iclâl ve sa‘âdet ü ikbâl ile şehinşâh-ı gerdûn-cenâb mülâzımân-ı rikâb ile ol fezâ-yı âsmân-ı simâda olan Sarây-ı Âmirelerine duhûl-i şeref-nüzûl-i iclâl buyurdılar.

Ol günde vâkı‘ olan alay çok zamân olmayup, evvelâ yemîn ü yesâr yeniçeri sipâh ve silihdâr ve topcı ve top arabacı müteferrika ve çavuşân, azabân, ulûfeciyân yemîn ü yesâr ve tûfengci, bostâniyân ve serdâr-ı a‘zam Fâzıl Ahmed Paşa ve Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Kadınim Çerkes Yûsuf Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa bi'l-cümle mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle selâma durup, alayların arz eylediklerinden sonra, sipehsâlâr-ı zafer-yâver cümle erkân-ı devlet pür-kerr ü ferr sâ'ir sipâh askeriyle pîşgâh-ı sarây-ı behişt-fazâ-yı hâkânîde mevzû‘ olan otak-ı felek-mümâsslarına nâzil oldılar.

Bundan akdem adem-i itlâf-ı vükelâ ve nâ-muvâfık-ı akvâl-i sâhib-i ârâdan neş'et¹³⁰⁸ iden ihtilâli fırsat addidenlerden memâlik-i mevrûse-i Hudâvendigâr-ı a‘delden olan mülk-i Erdel'e yed-i tûlâ-yı kuvvet-i kâhire-i hüsrevânî ile kral nasb

¹³⁰⁷ dâhil V : dâhil ü vâsıl Y

¹³⁰⁸ neş'et V : nişân Y

olmuş ve bu atebe-i aliyyenin şeref-i ubûdiyyeti ile sâ'ir küffâr kralları beyinde imtiyâz bulmuş iken, haddinden tecâvüz idüp, fesâd-ı cibilletini izhâr ve merkûz-ı tıynet-i habâsetin âşikâr iden Rakofcıoğlu hîle-kâr hâlâ bi'l-fi'l mesned-ârâ-yı sadâret-i uzmâ ve sâhib-i temkîn-i müttekâ-yı vekâlet-kibrî olan Âsaf-ı kesîretü'l-mücâhidînin vâlid-i mâcidleri düstûr-ı ekrem bâ-akl-ı şu'ûr merhûm-ı mebrûr Köprülü Mehmed Paşa-yı sâhib-i zuhûrın zamân-ı hükûmet-i adâlet-iştîmâl bâhirü'l-istiklâlilerindeki, sâ'ir ikâmet-i da'vâ-yı ser-firâzî iden gerden-dırâzlar ne vechile nâ'il-i pâdâş-kâr-ı nâ-sâzları oldılar ise bu dahi bağıteten cezâsın ve ameline göre sezâsın bulduğu mahallerde, Erdel kılâ'ından olup, Nemçe sınırına karîb olan Sikelhit ve Kolojvar nâm iki aded kal'aya Nemçe çasarı tarafından bilâ-takrîb hafıyyeten Nemçe kâfirleri girüp, zabt itdirmekle hâliyâ nasb-gerde-i yed-i mü'ebbed sâhib-i kralı olan Erdel Kralı Apafi Mihâl'in merkûm kal'alardan alâkası ve mâni'î hükûmeti olduğın, Varat serdârı olup, hâlâ Temeşvar muhâfazasında olan Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa'dan dahi gelen mektûb ilkâ-yı sem'-i hümayûn oldukda, kabl-i izn paşa-yı müşârün-ileyh bu minvâl üzere bir mektûb irsâl eylesiçün ki, “Dest ve hırs u tama'ın Nemçe kralı olan la'in-i habâset-karîn ol memleketinden kat'-ı kûsiste eylesün. Yohsa devr-i baş-kahramânî ve kû-pâl-i sâhib-kırânî ile ser ü gerden şikeste olmasın mukarrer bilesün” deyü, fermân-ı kazâ-cereyân vârid olmuşıdi.

Mefhûm-ı merkûm üzere vezîr-i müşârün-ileyhin bu mahalde kral-ı dâlle irsâl eylediği mektûbın cevâbıyla ilçisi gelüp, getürdüğü nâme-i şeytanet-mazmûn ile ilçisinin güftâr-ı habâset-nümûnı müttehîd olmağın, ilçiyi ol mahalde Temeşvar kal'asında tevakkuf itdirüp, getürdüğü nâmeyi taraf-ı aliyyeye irsâl eyledi.

Rikâb-ı hümayûna arz u telhîs olundukda memnû' ve mütenebbih olmaduğundan nâ'ire-i cihân-sûz gazab-ı şehinşâh-ı âlem-efrûz-ı eflâk-mümâss olup, Frenk ve bed-reneg-i Venedik'den mukaddem kral-ı Nemçe-i mel'anet-istinâsın cezâsı virilmek savâb-dîd-i re'y-i hümayûn kadar iktibâsları olmağın, serdâr-ı adîmü'l-akrân ve sipehsâlâr-ı sâhib-i¹³⁰⁹ izz ü şânların da'vet buyurup, Nemçe çasarından ahz-ı intikâm içün Engürüs'e serdâr nasb idüp, hemân gitmek üzere yedine hatt-ı hümayûn virüp otağına vardukda, Nemçe ahvâli müzâkeresiçün bi'l-cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ, ulemâ ve ocak ağaları ve ihtiyârların otağına da'vet ve bu emrde meşveret idüp, huzzâr-ı meclisde hatt-ı şerîf okundı. Mazmûn-ı mehâbet-meşhûnında, “Sen ki, vezîr-i

¹³⁰⁹ sâhib-i Y : - V

a‘zamım ve serdâr-ı ek[re]mim Ahmed Paşasın, mukaddemâ Bosna ve Arnavudluk içinden, Venedik üzerine sefer-i hümâyûnum mukarrer olup, cümle mühimmât u levâzımât-ı kal‘a-gîri ol taraflarda hâzır u âmâde olunmuşiken, hâlâ Nemçe keferesi sulhü bozup, bunca palankaları ihrâk ve niçe ümmet-i Muhammedî esîr ü istirkâk idüp, Kanije sınırunda dahi bir kal‘a-i azîm yapduğundan mâ‘adâ, bizden dahi kal‘alar istiyor. Ecdâd-ı izâmım kefereden kal‘a alagelmüşiken, biz düşmen-i dîne mülk ve kılâ‘ virmek dînimize düşer mi. Fil-vâkı‘ göresiz Devlet-i Aliyyem'e lâyük ve ibâdu'llâha nâfi‘ olanı vükelâ-yı devlet ve â‘yân-ı saltanatım, kullarım ile meşveret idüp, ümmet-i Muhammede her kangı iş nâfi‘ ve hayırlı ise ana göre hareket idesiz” buyurulmuş, hatt-ı hümâyûndır okundu. Herkes gözleri yaşın seyl-i revân gibi akıtdı. Serdâr-ı zî-şân cümleye hitâb idüp, “Bakın paşalar ve ağalar! Bu Nemçe keferesi Devlet-i Osmâniyye'nün bir kavî düşmenidir. Defa‘ât ü kerrât ile niçe semeresi zuhûr itmiş ve cümle millet-i Nasârâ imdâd ile ve askeri çokluğuyla meşhûr bir mel‘ûndır. Venedik keferesi dahi deryâ cenge hîlekarlığında akrânî nâdir pehlevândır. Lâkin karada musâff cenglerine zehresi olmayup, kal‘alarından taşra çıkması gûyâ balık sudan çıkduğı misillîdir. Tutki birkaç sene kal‘alarında kapanup kalmış olalar ve taşra çıkdıkları hinde memâlik-i İslâmiyye'yi urmağa kâdir olamayup, bu âna değın bir iş vüçüd buldukları yokdur. Bu sene-i mübârekede fermân-ı pâdişâhî üzre Venedik seferin te'hîr idüp, Nemçe ahvâlin görsün ve böyle bir kavî düşmeni girü alıkomasak ale'l-husûs cebehâne ve zahîremiz iki tarafda dahi mükemmeldir. Hemân Nemçe üzerine niyyet etsin ne dersiz?” buyurdukda, cumhûr-ı meclis bu re'y-i tedbîr-i ahsen-nazîri ma‘kûl ü münâsib gördiler. Ya‘nî ki, sâhib-i devletin bu re'yini beğenüp, pesend itdiler. “Emr-i fermân pâdişâhımızdır, Hakk ta‘âlâ ebr ü melâl göstermeye. Kendü kulları emrine râm-ı hâk-efgende bendeleriyüz. Her ne tarafa sefer-i hümâyûn buyurulur ise ancak kulluk bizden hizmet buyursun. Dîn-i mübîn uğur-ı hümâyûnlarında cân u başımız fedâdır. Bu kal‘alar selef-i pâdişâhîlerinin kuvvet ü kudret ve satvet-i kâhire-i hüsvânîleriyle feth olunup, her bir taşına niçe bin baş virmekle teshîr olunmuşdur. Buna bizim dahi bir vechile rızamız yokdur. Kılıcımız belimizde tîr [ü] kemân elimizde cümlemiz kırılınca değın doğuşüp, bir avuç toprağı¹³¹⁰ bile virmeziz” söziyle ahd ü mîsâk olunup **[36a]** ihtitâm-ı meclis kılındı ve niçe kelâmdan sonra ârâ-i cumhûr-ı Nemçe tarafına bi-eyyi-vechin-kân sefer olunmağın, lüzûmunda karâr ve ittifâkların vukû‘ı üzre ve azîmet mukarrer olup, kalkıldı ve herkes yerlü yerine rücû‘ eyledi ve Belgrad'da ihzâr olunan zahîre ve

¹³¹⁰ toprağı V : toprağın Y

mühimmât-ı cebehâne ve kal'a-kûb balyemez toplardan gayrı, İstanbul tophânesinden tekrâr müceddeden balyemez toplar dökölüp, kadr-i kifâyeden ziyâde zahîre ve mühimmât-ı cebehâne ve levâzime ile Belgrad'a îsâl eylemek üzre, Karadeniz şaykalarına tahmîl ve nehr-i Tuna'ya irsâl buyuruldu ve Tatar Han Mehmed Giray Han hazretlerine dahi sefer-i zafer-rehber-eser-i hümâyûna da'veti mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn cirefe-bahâ on bin meskûk altun bir kabza murassa' şemşîr, sevb-i zer-bâye¹³¹¹ duhte semmûr nîm-ten kürk ve serdâr-ı a'zamdan dahi bir kabza mücevher hançer ve bir kıt'a kemer ihdâ olup, Büyük Mîrâhûr Çerkes Muslı Ağa ile irsâl olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Siz ki, Kırım hanı Mehmed Giray'sız. Selâm-ı selâmet-encâm behşâyîş-i mülûkânem ile sizi teşrîf eyledüğimden sonra, hâlâ Nemçe çasarı bizim ile mün'akid olan sulhi hayli zamândan berü bozup ve sulhden mugâyir niçe dürlü işler idüp, bizden dahi kal'a ve memleket istemekle, üzerine sefer-i hümâyûnum mukarrer olup, vezîr-i a'zamım Ahmed Paşa'yı asâkir-i İslâm'ım üzerine serdâr eyleyüp gönderdim. Siz ki, han-ı âlî-şânsız Tatar-ı adû-şikâr ile sefer-i zafer-esere da'vet buyurtulup, bir gün evvel ordu-yı hümâyûnuma gelüp mülâkî olasız. Du'âm sizinle bilebilir. Bu lîk Hakk-sübhâne ve ta'âlâ hazretleri ol düşmen-i dîn ve kefare-i bed-âyînden ahz u intikâm alıvirmek müyesser ide. Âmîn.

Mânde-i pâdişâh-ı İslâm be-şehr-i Edirne ve reften serdâr-ı a'zam Ahmed Paşa be-cânib-i Engürüs

Mâh-ı Ramazân-ı şerîfin üçüncü Penc-şenbih gün serdâr-ı zî-şân dahi sarây-ı pâdişâhiye da'vet ve azîm alay ile gelüp, Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâ-yı şevket-masîre yüz sürdükde hila'-ı fâhire-i şehinşâhîden kürkli ve sâde iki sevb serâsere hil'at-ı mevrîsü'l-behcet ile bir kadife şalvar pûşîde ve miyânına bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve tîrkeş-bend ve şevher şeb-cirâgla pür-zînet iki mücevher sorguç garîb-i hüsrevânî ser-sa'âdet-mendlerinde olan Selimî destârlarına yed-i mü'eyyedleriyle bend idüp, ser-dûş ve pâyların ni'am-ı hudâvendigâr birle müstağrık ve sâye-i arş-âsası melâzü't-tücâh-ı erbâb-ı fevz ü felâh dü-cihânı ve şehinşâhân-ı dūd-mân-ı Osmânî'ye atıyye-i mahsûsa-i samedânî olan levâû'l-hamd-i Ahmed-i sermedîyi ya'nî ilm-i nûr-ı

¹³¹¹ "zer-bâfte" veya "zer-beft" olmalı.

şukka-i Muhammedî-i salla'llâh u aleyhi vesellem hezâr ta'zîm ile bizzât mübârek yed-i mü'eyyide-i¹³¹² hümâyûnlarıyla serdâr-ı müşârûn-ileyhin kendü eline teslîm ve ol mahalde du'â-yı hayr icâbet-karînlerini takdîm buyurup ve cümle sefer-i hümâyûna ta'yîn olunan erbâb-ı münâsib ve rû'esâ-yı asâkir-i mansûre hila'-ı fâhireleriyle mesrûr kılındı,

Beyit

İlm-i berdûş-ı sıdk ol da yürü, azm-i cihâd ile

Levâ'ü'l-hamd-ı nusret şukka-i ferhunde-ferdir bu

deyü, du'â vü senâ ile sipehsâlâr ve alâ-câhların otağ-ı felek-iştibâhlarına rû-be-râh eylediler ve hazret-i serdâr-ı Âsaf-câh-ı Felâtûn-i dâniş-i fen ve sipehsâlâr-ı pür-intibâh-ı nusret-cûş dahi sahrâ-yı dârü'n-nasr Edirne-i ferah-fezâdan ve ol fezâ-yı behişt-i behiştâdan meş'al-i firûzî-i gevher-i şeb-çerâğ-ı bahr-i takdîs ya'nî *hayr-ı sıdk-eser bâreka'llâhü's-sebt ve'l-hamîs* muktezâsınca şehir-i mübârekin sabâh-ı rûz-ı hâmis müstevcibü'l-felâh ki, yevmü's-sebt idi.

Bi-hasbe'l-iktizâ ağır mühimmât ve on kıt'a kal'a-kûb balyemez top ve iki yüz kıt'a şâhî darbuzen ve umûm-i asâkir-i İslâm me'ser-encâm ve hezârân u ferrü şevket ile nehzat ve ref'-i livâ-yı hurşîd-i mencûk u nusret ve râh-ı cihâda sülûk ve *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Allâm* düşmen-i dîn-i hezîmet-karînden ya'nî ki, Nemçe kralı olan la'inden ahz-ı intikâm vaz'-ı kadem ve rikâb-ı azîmet kıldılar ve rikâb-ı hümâyûnda kâ'im-makâmlık hizmeti Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya revâ görölüp, semmûr kürkli hil'at-ı sultânî ilbâs ve kapudanlık dahi vekâleten ümerâ-yı bahriyyeden Memi Paşaoğlu Mehmed Paşa'ya sipâriş olundu.

Yedinci menzilde, ki şehir-i mezbûrun on birinci rûz-ı Cum'a'da Filibe'ye varılup, dört gün meksden sonra kalkıldı.

Sekizinci menzilde, ki mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün Sofya'ya teşrîf-i nüzûl, tekâmîl-i mühimmât, tedârük-i zehâyir-i levâzımât ve cem'iyet-i mücâhidân için on altı gün oturak olup, şehir-i merkûme gurre-i rûz-ı Hızır vâkı' olmuş idi.

¹³¹² mü'eyyide-i V : mü'eyyid-i Y

Bunda atlar çayıra konuldu ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Şenbih gün kethudâ-yı yeniçeriyân Hacı Hüseyin Ağa fevt olup, kul tâ'ifesinin mürûr itmiş bir kıst-ı reşen ulûfesi virilüp, bayrâm-ı gâzî kılındı ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa girü kalmışidi. Beş yüz nefer Şâm kulu ve mükemmel kapusıyla gelüp, alay ile ordu-yı hümâyûna dâhil ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa nâ-hoş mizâc olup, Edirne'de ikâmet itmişidi. Fevt olur ise kapusu dağılur ihtimâliyle serdâr-ı a'zam istîzân eylemeğin, oğlu ve kethudâsıyla bâ-emr ü hümâyûn müsellâh kapusu gelüp, mülhak-ı mu'asker-i İslâm olup, az zamânda kendü dahi irişdi ve mâh-ı Şevvâl'in on birinci Şenbih gün, mahall-i mezbûrdan dahi rihlet ve Halkalı peygâr menziline nüzûlünde, taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama mazhar-ı iltifât İç Hazînedâr Musâhib Ali Ağa hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn, kürkli ve sâde iki sevb-i hila'-ı fâhire, bir kabza murassa' şemşîr ve bir kabza-i mücevher rişte¹³¹³ ile gelüp, azîm alay ile istikbâl-i îsâl-i huzûr-ı sipehsâlâr-ı yâr olup, irtesi Bâzâr gün meks ve dîvân olunup, â'yân-ı asker, bârgâh-ı Âsafîye da'vet ve mahzarlarında hatt-ı hümâyûn-ı sa'âdet-makrûn feth ü kırâ'at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki, vezîr-i a'zamım ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşasın. Sana bir murassa' kılıç ve bir mücevher hançer ve bir sevb-i serâsere kaplu semmûr kürk ve bir sevb-i sâde hil'at göndermişimdir. İstikbâl ü i'zâz idüp, kılıcı miyânına kuşanup ve hançeri takınup ve kürki giyüp, devâm-ı ömr-i devletime lâıyk du'â edesin ve ümmet-i Muhammed'e nâfi' olan müsâlihînin görüp, âkılâne hareket edesin buyurulmuş, ağa-yı müşârûn-ileyh me'mûlünden ziyâde in'âm ü ihsân olunup, Gürcü Mehmed Paşa ve Kibleli Mustafâ Paşa ve Kapudan Mustafâ Paşa ve Defterdâr Ahmed Paşa dahi her biri vüs'at-i hâllerine göre üçer dörder kîse akça virüp, telhîs ile yine girü rikâb-ı hümâyûna avdet itdirdi.

Ve dahi irtesi Dü-şenbih gün andan dahi hareket, üçüncü merhalede Şehirköyü'ne vusûl, bir gün ikâmet ve andan dahi rihlet, üçüncü menzilde dahi mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu Bâzâr gün Niş'e varılup, üç gün meks olundu. Andan dahi kalkup, tayy-i merâhil ve kat'ı-menâzil iderek, sekizinci menzilde, ki mâh-ı Zilka'de'nün gurre si Penc-

¹³¹³ rişte V : dişne Y

şenbih gün bi'l-cümle asâkir-i İslâm ve azîm alay ile sahrâ-yı Belgrad sengîn-i bünyâda duhûl ü nüzûl müyesser oldu.

Âmeden-i ilç-i Nemçe ve mükâleme-i evvel

Mukaddemâ Nemçe çasarından gelüp, Temeşvar kal'asında habs olunan küçük ilçiden gayrı, tekrâr henüz Belgrad'a gelen Goyes hâkimi Cuvan Hersek nâm büyük ilçiyile iki bin ma'ân bir münâsib yüksek mahalle koyup, guzât-ı İslâm'ın kesret ü vefret ile olan alayların seyr itdirdiler.

Ol gün mükâleme-i sulh için, dâhil-i otağ-ı huzûr-ı serdâra taleb ve istîzân eylediklerinde, “Ne oldu? Mel'ûnların cânı mı çıktı? Henüz yoldan geldük, birkaç gün dahi sabr etsünler” buyurdu ve üçüncü Şenbih gün izin virilüp, büyük ve küçük ilç-i ve Âstâne'den ordu-yı hümayûnla bile gelen, çasarın kapu kethudâsı Zenengin¹³¹⁴ nâm keferi, dîvân-ı serdâra üç-i bile girüp, baş çadırda vaz' olunan iskemlelere celse me'zûn-ı alâ-merâtibihim baş ilç-i çasar-ı makbûlî bir mu'teber beğzâde olmağın, elinde olan nâmesin yed-i serdâra teslîm ve cümleye takdîm idüp oturdılar. “Hoş geldiniz” denildikde, “Siz hoş geldiniz, ki vilâyetimize kadem basup, müsâferetliğe geliyorsunuz” “Dahî işte henüz varıyoruz. Ne oldunuz ki, teziyye acz ideyorsunuz” buyurilup, dahi buna göre mu'âmele olundukdan sonra, evvelâ “Niye geldiniz, murâdınız nedir?” deyü, su'âl buyurdukda, “Çasarımızın murâdı sulhdür. İstihkâm-ı sulh için bu kullarını der-i devlete gönderdi” didiler. Sadr-ı âlî dahi “Çünkü çasarınız murâdı sulh idi¹³¹⁵, iki seneden berü niçün fesh idüp, azîmetlü efendim pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin sınır toprağında müceddeden kal'a yapıdurup ve Erdel içinde olan kılâ'ıdan Sikelhid ve Kolojvar kal'alarına, Nemçe askeri doldurup ve çetecilerinizi yüridüp ve palankalarımızı ihrâk bi'n-nâr ve serhadd-i İslâm'da olan ümmet-i Muhammedî esîr ve zindânlarda habs itmekle, âh-ı enînleri çarh-ı berîne irmişdir. Bu nasıl sulhdür. Bundan akdem iki def'a Frenk Venedik keferesi üzerine sefer kasd olunmuş iken, bizi yolumuzdan alıkodunuz. Akîbet kendü üzerinize kaldırıncâ değin çalışdınız bi'l-cümle, bu vechile vücûd bulan kabâhatlerinize dahi bakılmayup, yine sulha rağbet eylerdik. Ammâ sözünüzde dürüst olmayup, dostluğunuzda sâbit-kadem değil, bir alay nâ-ma'kûl hîle vü hud'alara sâlik mel'unlarsız. Ne sözünüze i'tibâr olunur ve ne dostluğunuza inânulur” buyurup, def-i meclis eylediler. çasarın gelen kâğıdları terceme olunup, bir

¹³¹⁴ Doğrusu “Reninger” olacaktır.

¹³¹⁵ sulh idi V : sulhdur Y

netîce-i me'âl olmayup, ancak bir alay tezvîrât avk u te'hîre dâ'ir sözler, “Niçe seneden berü tecdîd-i sulh olunmuş değildir. Şimdi zamân-ı devletinizde esâs-ı sulh bağlanup, re'âyâ-yı cânibin âsûde-i hâl üzre olup, ke'l-evvel baba dostluğuna râğbet gösterile. Sulh umûrını kapu kethudâmıza tefvîz ve [36b] yedine murahhas kâğıdın irsâl eyledik” deyü yazmağla, kapu kethudâsı yalnız çağırılup, “Kralınız sulh umûrını sana tefvîz eylemiş. Müzâkere-i sulha izin kâğıdın var mı?” buyurdılar bile, “Var” didi. “Âmeden Devlet-i Aliyye ile sulh bu vech üzre olabilür ki, Kanije karşusunda yeni yapılan kal'a yıkılup ve Erdel'den Nemçe askeri çıkarılup ve tarafeynden potreler men' ü def' olup, esîr olan ümmet-i Muhammed müft ü meccânen ıtlâk ve ihrâc oluna. Bu zıkr olunan şartdan biri nâkıs olursa âmed-i sulh müte'azzirdir” buyurdılar. Kapu kethudâsı dahi “Çasarım bana böyle tenbîh ü sipârîş itmiştir ki, Erdel'de meşhûr olup, hâlâ zabtımızda olan Sikelhid ve Kolojvar kal'alarını ve yine Erdel'de bize münâsib ve mâldâr olan birkaç varoşları taleb ile râzî olup virirler ise, sulh için temessük vir. Ba'dehu biz dahi Yeni-kal'a'yı yakalım sözüdür, gayrı işe kâdir değilim” didikde, serdâr-ı a'zam dahi ilçilerin ve kapu kethudâsının cevâbını rikâb-ı hümayûna arz eyledikde, “Bu ma'küle muzahref sözlere vücûd virmeyüp, fermân-ı hümayûnum üzre üzerlerine varmada dikkat ve ihtimâm eyleyesiz” deyü, hatt-ı hümayûn vârid olmağın, çasarın gelen büyük ilçisi dakîka-i ahvâle vâkıf olduğu ecilden girü gitmeğe izin isteyüp virilmedi. Ancak Nemçe çasarının başvekîline matlûbları üzre serdâr-ı zî-şân tarafından mektûb yazılup, yine kendülerin Purs nâm mezkûr küçük¹³¹⁶ ilçiyile Beç'e gönderildi.

Sûret-i mektûb

Hâlâ Nemçe çasarının başvekîli dostumuz Leşte Dük de Sagan mukaddemâ akd-i sulhı murâd edinmişsiz. Âstânede iken bir iki def'a kapu kethudânız yediyle ve şimdi gelen ilçileriniz ile mektûbın gelüp, sulh olmaklığı anların üzerine havâle eyleyüp, her-bâr ki, biz sulha yakın cevâb ideriz. Bunlar râzî olmayup, evvelki da'valarından aşağı inmezler. Bu sözlerin ise zerre denlü aslı olmayup, ancak murâdınız bizi yoldan girü komaktır. Sizin hîle vü hud'anız hayli zamândan berüdir ki, hadd ü nihâyeti yoktur. Eğer Kanije karşusunda müceddeden ihdâs eyledüğünüz kal'ayı yıkup ve Erdel'den Nemçe askerini ihrâc iderseniz, sehl-i sulha yakın olmuş olursız. Mâdâm ki, bunlar yerindedir sulh yer ile gök mâbeyni kadar ıraktır. İşte yer götürmez asâkir-i İslâm ile şehir-i Belgrad'a geldük ve yıldız sağışınca Tatar askeri dahi geliyor, varırız. Hakk ta'âlâ

¹³¹⁶ küçük V : - Y

hazretleri ezel-i ezelde ne takdîr eylemiş ise ol olur ve İslâm ilçisinin me'kûlât ü meşrûbâtı taraf-ı mîrîden virilüp, muhâfazasına bir oda yeniçeri ta'yîn ve ordu-yı hümâyûnla ma'ân gîtmek emr olundu.

İstanbul'dan gelen ve Belgrad'da mevcûd bulunan balyemez ve kolonborna toplar ve humbara hâvânlarıyla mühimmât u levâzımât ve cebehâne vü zehâyir ma'kûlesi bi'l-cümle Belgrad iskelesinde iki yüz pâre Tuna gemilerine tahmîl olunup, mukaddem nehr-i Tuna ile Budun'a doğru irsâl ve muhâfazası için Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Çerkes Kadınım Yûsuf Paşa ve birez yeniçeri ta'yîn olunup, kimi taşradan Tuna kenârıyla kollayup çekerek ve kimi dahi gemiler içinde yigirmişer otuzar tûfengci me'mûr olup, kullanarak revân oldılar.

Serdâr-ı âlî-tebâr dahi ictimâ'-ı guzât-ı muvahhidîn için on gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun on ikinci Dü-şenbih gün cümle asâkir-i İslâm ile Belgrad'dan göçüp, nehr-i Sava üzre kurulan cîsr-i memdûd-ı azîmden geçüp, karşı yakasında vâkî' Zemon sahrâsında nasb olunan otağlarına nüzûl, iki gün meks eyledi. Menzil-i mezbûrda Bosna beğlerbeğisi olup, hâlâ Temeşvar muhâfazasında olan Engürüs serdârı Vezîr Köse Ali Paşa piyâde vü süvâr üç bin kadar âdemi ve Bosna askeriyle alay gösterüp, ordu-yı hümâyûna dâhil ve huzûr-ı serdârda serâserli kürk ile ikrâm olundu. Vezîr, on beşinci Penc-şenbih gün andan dahi rihlet olunup, sekizinci menzilde ki, şehir-i mezbûrun ikinci Penc-şenbih gün alay ile Ösek'e vusûl ve yedi gün oturak buyuruldu.

Ber-vech-i arpalık Nigbolı sancağına mutasarrıf Kādızâde İbrâhîm Paşa iki bin kadar âdem ile alay gösterüp, ordu-yı hümâyûn-ı cihân-pû-yı sultânîye vâsıl ve serdâr-ı zî-şândan ilbâs-ı hila'-ı fâhire ile i'zâz¹³¹⁷ kılındı. Sefâyin ile gelen zehâyirden, askere umûm zahîresi virilüp, şaykalardan üç kıt'a balyemez top ihrâc ve karadan ma'ân gîtmek üzre kundağa bindirilüp, bakıyye top ve mühimmât-ı cebehâne ve zehâyir-i sâ'ire yine sefâyin ile Budun'a gönderildi. Menzil-i mezbûrda mukaddem Nemçe ilçisiyle gönderilen mektûbın cevâbı çasarın başvekîli Leşte Dük de Sagan'dan gelüp, terceme olundu.

Sûret-i mektûb

Devletlü ve sa'âdetlü muhibb-i dostumuz dostluga lââyık senâ vü hizmetler iblâ'ından sonra ma'lûm-ı sa'âdetleri ola ki, Purs nâm âdemimiz yediyle irsâl buyurılan

¹³¹⁷ i'zâz V : i'zâz u ikrâm Y

mektûb-ı şerîfleri gelüp, mefhûmı ma'lûmumuz olmuşdur. Tarafeynden Âstâne-i sa'âdete söyleşilen ahvâl temessük olmadan Erdel içinde elimizde olan kal'aları boşaldup teslîm eyleyevüz ve Kanije yanında yapılan kal'ayı yıkdıravuz deyü, buyurmuşsuz. Benim sa'âdetlü dostum biz hayrân olmuşsuzdur ki, tarafeynden söz gelüp, karâr-dâde olmadın ol musâlahaları vücûda getürmek niçe mümkün ve dahi taraf-ı şerîfinizden olan avk u te'hîri üzerimize bıragup, gûyâ ki bende i'tikâdınız olmaya ve ol tarafda söyleşüp, karâr bulan müsâlihi vücûda getürmeğe mahzâ murâdımız olmamak mülâhazasında olmuşsuz. Benim sâ'âdetlü dostum, ma'lûm-ı devletleri ola ki, bizim Nemçe tâ'ifesinde hakikat olduğu meşhûrdır ve ol hakikat ve istikâmetden rücû' idüp, hîle vü hud'a itmek ihtimâlimiz yokdur. Hemân tarafınızdan dahi buna göre hakikat zuhûr eyleye. Avk u te'hîre tarafımızdan zerre kadar bâ'is yokdur. Ol sebebden şimdi yine taraf-ı âlîlerinizden gelen mektûb-ı şerîflerinin mefhûmı, ol sâ'at çasar efendimize bildirilüp ve sulh u salâha dostluk ve konşuluk olmak husûsunda olan mu'tâd-ı kadîmimiz üzre, ol denlü cidd ü ihtimâm eylemişizdir ki, müşârün-ileyh çasar efendimizin ol cânibde olan kendü müşâverecisi Goyes hâkimi Cuvan ve kapu kethudâsı Zenengin nâm âdemleriyle istiklâl üzre söyleşüp ve bu âna değin tarafından zikr olunan mevâddı vesâ'ir ahvâlî dahi söyleşüp, bir karâr eyleyeler deyü izin ve icâzet-i küllî ve netîce-i kelâmı ma'mûl be-temessük olmağla ruhsat virdiklerinden mâ'adâ, biz dahi arzımız ile bu husûsa mütekeffiliz ki, müşârün-ileyh çasar efendimiz tarafından söyleşüp, karâr bulan mevâddı cân u gönülden kabûl ve ale'l-acele bilâ-tereddüd vücûda getürüp, icrâyâ ve cânibeynden niçe seneden berü hıfz olunan sulh u salâhı ve hoş konşuluğı imtidâda murâdları mukarrerdir. Öyle olsa şübhemiz yokdur ki, cenâb-ı şerîfleri dahi zikr olunan Cuvan ve Zenengin? nâm âdemlerin akvâllerine küllî i'timâd buyurup, sulh u salâhı yed-i tûlânızda olan ruhsat-ı kâmile üzre ri'âyet ve adl ü insâfa lâyıık ve *ibâdu'llâhi nâfi'* olduğu vechile sulh u salâh esâsını istihkâm u imtidâda himmet buyurular. Fe-ammâ eğer hakikat üzre iki devlet beyninde taleb eylediğümüz sulh ve dostluk taraf-ı şerîfinizden kabûl olunmaz ise, cümle dünyâ ve âlem şâhid olsun ki¹³¹⁸, bu günden sonra olıcak ve zuhûr bulacak nâ-sezâ maslahatların sebebi biz değiliz. Düşmen ilç-i mezkûr ile kapu kethudâsını mükâleme-i sulh içün serdâr-ı âlî otağına götürdüp, sulh ahvâlini söyletdikde yine sulha dâ'ir ma'nâ yok. Ancak hemân murâdları avk u te'hîrden gayrı bir şey ağnanmaz. Bu kezdır serdâr-ı a'zam, bizim murâdımız

¹³¹⁸ olsun ki Y : olsun kim V

Kaniye karşusunda yapılan muhdis kal'ayı yıkup ve Erdel'den Nemçe askerin çıkarup ve Sultân Süleyman Han zamânında sulh olduğumuz vakt, beher sene otuz bin altun Devlet-i Aliyye'ye virgü bağlanup, anı dahi virin buyurdukda, vilâyetimize yaklaştıkça söz ziyâdelenür. Hele kal'a yıkılmasın ve Erdel'den Nemçe askerin çıkarmağa vekîl oluruz. Lâkin otuz bin altun virgü virmeğe çasarımız kabûl itmez ve olmayacak ve bitmeyecek işdir. Çasar efendim şimdi böyle midir ki, âl-i Osman pâdişâhına harâc vire. Biz bu nâmı kabûl itmeziz. Mâdâm ki, cân tendedir askerimizden bir âdem kalmayınca ceng ideriz didiler, varın ahvâl-i sulhi bir hoşca söyleşin” deyü, serdâr-ı a'zam mezbûrları kul kethudâsı çadırına gönderdi.

Anda dahi müzâkere olundukda inâdlarından dönmeyüp, müdde'âlarında bu minvâl üzre mukarrer olup, ma'küle ya'nî sözleri olmaduğundan, bir dahi mel'ûnları yanıma getürmen zararım dokunur kal'abend olmak üzre hemân Budun'a irsâl ve yanına âdem koşun deyü, tenbîh ve fermân idüp gönderildi, vezîr kapu kethudâsı orduda kaldı.

İrsâl-i tefhîm-i ba'zı ahbâr-ı sâ'ire-i ahvâl-i serhad ve gâret-şuden kal'a-i Pesprim Hüseyin Paşa-yı vâlî-yi Budun

Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa, Budun varoşunun anka? â'yânından câsûsluk idüp, düşmen-i dînden tecessüs-i ahbâr için bir zımmîyi tebdîl-i câme çoban üslûbına koyup, varduğu yerlerde fûrûht itmek üzre bir sürü hayvân virüp, Yanık ve Komaran ve Beç taraflarına gönderir.

Mezkûr dahi hayvanâtların sürüp, fûrûht iderek her mahalle varup, cümlesin satup gelüp, takrîrinde Beç'de müşâverede mâ'an hâzır idim. çasarın başvekîli [37a] Leşte Dük de Sagan rü'esâ-yı askerî ve ümerâ-yı küffârı torına da'vet idüp, “İşte hisâbsız âl-i Osman askeri geliyor, buna çâreniz nedir? didi. Anlar dahi bi'l-ittifâk “Buna çâre İsvec kralından imdâd taleb ideriz. Başvekîl dahi ne güzel hemân mektûblar yazılup, recâ olunsun” ve yazup, imdâd için âdem gönderdiler.

İsvec kralı dahi, “Eğer benim askerimin alduğu toyumluğu girü almayup, kendülere verirseniz baş üstüne göndereyim. Ancak bu husûsda bana itmînân-ı kalb için bir temessük virin ki, aslâ benim askerime tarafınızdan kimesne mânî olmayup, hükûmet itmeyeler” deyü, gönderdiği haber-i mektûbı¹³¹⁹ çasar okuyup, mefhûmın bildi ve didi ki, bu mektûbda hîle vardır. Tekrâr torın idüp, “Ne dersiz? İsvec kralı bu minvâl

¹³¹⁹ mektûbı V : mektûbun Y

üzre yazup, sizden temessük taleb itmiş. Ma'lûm oldır ki, bunun bize hîlesi olmak gerek. Ancak bu kelâmdan fehm olunan budur ki, murâdı bu takrîb ile ferce bulmak ve bir mahalden tahtgâhımıza el uzatmak ihtimâli görünür. Biz anın imdâdından geçdik” deyüp, çasar bu havf üzre kaldı ve Beç kal'ası etrâfında olan varoşdan dört bin kadar hâne yıkup, hâke berâber eyledi ve İsvec ve Leh kralı imdâd u i'ânet itmediklerinden, kat'â bir yerde cem'iiyeti olmaduğın, sıhhati üzre haber virdüğün ve fursatı gânimet bilüp, bizzât kendü dahi bi'l-cümle Budun eyâleti ve Sirem ve Semendire sancakları askeriyle kalkup, tahrîb-i bilâ-teshîr-i memleket kasdıyla, Pesprim kal'ası üzerine ale'l-gafle varup basdı. Varoşın ihrâk bi'n-nâr içinde olan Nemçe ve Macar keferesin tu'me-i şemşîr eyledi. Derûn-i hisârdan çıkan asker-i küffâr ile dahi muhârebe-i azîm ve mukâtele-i kesîre esnâsında, melâ'îne hezîmet-i küllî vâkı' olmağın henüz imdâdları gelüp, üzerlerine baş olan re'îs-i dûzahiyân Nemçe kapudaniyla ekserî esîr-i bâkâyası küşte-i şemşîr olup, ganîmetleri alındı. Etrâf-ı kurâ vü nevâhîleri nehb ü gâret ve hasâret olunup, envâ'-i ganâyim-i bî-şümâr ile Budun'a dâhil, azîm şenlikler olup, kapudan habs olunduğı haberiyle menzil-i mezbûre gelen müjde-resân âdemlerine in'âmlar virilüp, ilbâs-ı hil'at olundı ve mâh-ı mezbûrun otuzuncı Cum'a gün Ösek köprüsi geçilüp, Darde¹³²⁰ palankası civârına nüzûl, bir gün meks olunup kalkıldı ve Födvar menziline konuldu.

İrtesi gün andan dahi hareket, Cankurtaran'da dahi bir gün ârâm olundukdan sonra geçilüp, her konakda erbâb-ı süyûf-ı zafer-me'lûf ümerâ ve emîrül-ümerâ-yı nusret-hışm ordu-yı hümâyûna munzamm olarak ve asâkir-i nusret-me'âsir, rûz be-rûz izdiyâd bularak, mâh-ı Zilhicce'nün on birinci Salı gün mevcûd yüz binden mütecâviz cüyûş-ı zafer-penâh ile hazret-i serdâr-ı Âsaf-câh Beğçâyırı nâm mahalde alay-ı azîm ile sahrâ-yı Budun'ı muhayyem-gâh eylediler.

Ol gün Nemçe ilçisini kal'adan taşra çıkarup guzât-ı İslâm'ın ekseret-i vefret ile alayların seyr itdirüp, gözi yaşın akıtdılar ve asker yoklanup girüde ancak Hısım Mehmed Paşa ve SilistreVâlîsi Can Arslan Paşa ve Akıncı Beği Ahmed Paşa kalmış idi. Mu'accelen gelüp irişmeleri bâbında evâmir-i şerîfeler gönderildi. Beş günden sonra anlar dahi gelüp, ordu-yı hümâyûna¹³²¹ dâhil oldu. Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa dahi kendü kapısı halkı ve cümle serhad askeriyle alay gösterüp, serâsere

¹³²⁰ Doğrusu “Drave”dir.

¹³²¹ ordu-yı hümâyûna V : ordu-yı hümâyûn-ı zafer-makrûna Y

kaplu semmûr kürk-i ilbâsıyla ikrâm ve bir mertebe iltifât olundu ki, âlem mesrûr oldu ve taraf-ı berrden gelen mühimmât-ı cebehâne ve on üç kıt'a ejderhâ-peyker balyemez kal'a-kûb ve iki yüz kıt'a şâhî darbuzen toplardan mâ'adâ nehr-i Tuna'dan gemiler ile gelecek toplar ve mühimmât-ı cebehâne ve zehâyir-i sâ'ire dahi üç günden sonra Budun altına gelüp, vâsıl ve arabalara tahmîl olundu ve bu vakte değin sefere me'mûr cümle asâkir-i mansûre gelüp, ancak Tatar askeriyle hanın gelmesine intizâr üzre iken, handan mektûb ile serdâr-ı a'zamın Habîb nâm ağası gelüp, nehr-i rûzîden mürûr ve Doğan geçidi kurbuna varup, tâ'ife-i nev-nümâyı alup, hidemât-ı pâdişâhîye azîmet üzre iken, Kalmuk Tatarı ile Kazak keferesi yek-dil olup, hatman yanında olan askerimize şeb-hûn eylediklerin, bundan akdem nehr-i Turla'dan berü cânibe ubûr iden nev-nümâ-yı Tatar'ı istedikleri sâ'at havflarından tekrâr Turla'yı öte geçüp, bu cânibe bir mîrza göndermişler.

Hâlâ yine getürmeğe Mehmed Giray Sultân ta'yîn ve irsâl olundu. "Bu düşmenler vilâyetimize karîb mahalde ayakda oldukları ecilden, girüye alıkomak havfı olunmağla kendümüz varmağa imkân olmayup, oğlumuz Ahmed Giray Sultânı niçe bin Tatar askeri ve Kazak tâ'ifesiyle gönderdik" deyü, kendü memleketleri husûsına müte'allik niçe özürler tahrîr itmiş. Böyle olduğuna hayli elem çekilüp, bârî bir gün evvel geleydi deyü, müterakkıb iken, oğlundan Tatar ile bir kâğıd gelüp, ordu-yı hümayûna bir gün evvel yetişmek için, rikâb-ı hümayûndan özrümüzüze çavuşbaşı ve babamın Âstâne'den kapu kethudâsı mübâşir ta'yîn buyurulmuşdur. Ne mertebe sür'at ile yürüdüğümüz nâkıl-i varaka kullarının takrîrinden ma'lûm-ı devletleri olur deyü, i'lâm-ı hâl eyledi.

Berây-ı meclis-i müşâvere ve reften kal'a-i Uyvar

Çün asâkir-i İslâm, Budun serhaddine geldiler, "Vilâyet-i küffâra ne mahalden varılup ve ne taraftan girilmek ehhem ü elzem ola" deyü, şehir-i mezbûrun on yedinci Dü-şenbih gün, vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ve dört aşağı bölük ağaları ve cebeci ve topcubaşılar ve ocak ihtiyârları vesâ'ir niçe umûr görmüş, mücerreb serhad pîrleri otağ-ı serdâr-ı Âsafîye da'vet olunup geldiler.

Egerçi sipâhsâlâr-ı zî-şân, Âstâne-i sa'âdetden müfârekat ideliden berü şâh-râh-ı merhalelerde ne denlû serhad ahvâline vâkıf âdemleri ve niçe niçe tutsakları tecessüs idüp, mahtezin yanına ihzâr ve memleket-i küffârın kılâ' u büldânların ve tarz u etvâr, şekl ü şemâ'il ve fethe âsân yerlerin istifsâr ve ehl-i vukûfdan ziyâde ittilâ' hâsıl

idüp¹³²², bezl-i mâl ile tatyîb-i hâtır ider gönderir ve gûyâ kendü cümle vilâyet-i düşmeni müşâhede ve keşt ü güzâr itmiş gibi haber virirdi. Huzzâr-ı meclise, “Benim babalarım, karındaşlarım, paşalar, beğler, ağalar, *bi-hamdi'llâh* serhade gelüp, küffâr memleketine yaklaştık. Mâbeynimizde ancak dört beş konak mesâfe yer kaldı. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* Budun'dan ne mahalle gidelim? Yanık kal'ası tarafına mı, Komaran üzerine mi? Yohsa Uyvar'a mı niyyet olunsun? *Allâhü'l-azîmü's-şân*'ın ihsânına nihâyet yok lutfuna muvâfık ve kangı taraf müveccih ve nâfi' görülür ise ana göre teveccüh ve ol kal'aya azîmet ve muhâsara idelim buyurun” deyü, istihbâr-ı zamâyir eyledikte, cümlesi yek-lisânen “Pâdişâhımın kullarıyuz, her ne tarafa hizmet fermân buyurılır ise işleriz. Re'y tedbîr-i serdâr hazretlerininidir” didiler. Sadr-ı âlî dahi bile “Söziniz yerinde, hele sizin de niçe işidüp gördüğünüz ve ukalâ yanında âsân yerlere ilminiz lâ-hak olup, cenglerde bulunduğunuz vardır. Bunda hâtır gönül olmaz. Salâ! der-meydâna kangısı âsândır söylen” didi. Biz tâbi'inden izn virdikleri yekûn-ı inkıyâd cevâbın alup, buyurdılar ki, “Eğer Yanık muhâsarasına gidersek, yolları sa'b ü dağistan ve etrâfında aslâ bir yerde şenlik yok ve asker-i İslâm'ın doyumluk alacak varoş ve kurâdan bir şey bulunmaz. Ancak karada bir metîn kal'adır. Dîvârı dolma ve handakı vâsî ve suyu hod-akıcı ve önüne bir nesne hâ'il olmaz bir büyük sudur ve kal'a içi top u tûfeng ile memlûdur ve Allâhu ta'âlânın avn u inâyetiyle alınur. Ancak kal'a almış oluruz vilâyet almış olmazız ve eğer Komaran kal'ası üzerine gidilse, adada vâkı' bir müstahkem kal'adır. Cîsr binâ olunup geçilmek iktizâ ider. Bunca asker-i İslâm, ol adada kapanmak bir müşkil-hâl-i münâsib değil. Bunların her birinde usret çekilir. Ammâ Orta Macar tarafında Uyvar kal'ası mütevekkilen ale'llâh muhâsara olunsu bir azîm kal'adır. niçe dürlü menâfi' mülâhaza olunur ve Macar'ın ziyâde i'tibâr olunur bir metîn kal'ası olup ve içinde hâlâ çasarın ikinci vekîli oturur ve Orta Macar'ın baş kal'asıdır ve ana tâbi' niçe kal'a vü palankaları otuzdan mütecâvizdir. Bundan mâ'adâ, bî-had kurâ vü varoşları ve sîm ü zer ma'denleri olup, gülenc ve mâldâr, vâsi' vilâyetdir. *Înşâ'allâhü te'âlâ* hem metîn ü müstahkem kal'a almış oluruz ve hem asker-i İslâm dil-hâhları üzre firâvân ganîmete hâyiz olurlar ve bir alay kurâ ve palanka kal'a dahi Allâh'ın lutfuyla ele girüp, bir eyâlet ve memleket feth olmuş olur” deyü, kâtibe-i Uyvar muhâsarasını tercîh buyurdukda, kal'a-i mezbûrun feth-i teshîrin enfa' ve ma'kûl ü münâsib görmeğin, bu tedbîr ve azîmete karâr virüp, rızâ gösterdiler.

¹³²² idüp V : olup Y

İrtesi¹³²³ salı gün kal'a-i Usturgon pîşgâhında nehr-i Tuna üzerine cîsr binâsıçün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ta'yîn olunup, yanına Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Gazanfer-tüvân Kaplan Mustafâ Paşa ve Nigbolı sancağına mutasarrıf Kādızâde İbrâhîm Paşa kapuları ve eyâletleriyle me'mûr olup, guzât-ı İslâm varmazdan mukaddem, itmâmına sarf-ı makdûr ve sa'-yı mevfûr eyleyüp, hâzır [37b] bulunmasıçün taraf-ı serdârîden tenbîh ü ekîd olundu. Bi'l-cümle cebehâne ve zahîre ve cîsr yapılacak tonbaz ve tıranse gemilerin bile alup götürdi. Bu hizmet-i pâdişâhî akreb-i az zamânda husûle gelmesin fermân buyurdu.

Mükâleme-i meclis-i sâlis bâ-ilçi-i Nemçe der-sahrâ-yı Budun ve ta'annüdâd ve bend-i kal'a ve reften-i serdâr-ı a'zam be-kal'a-i Uyvar

Bundan akdem Nemçe ilçisi Budun kal'asında habs olunmuşıdi. Usturgon tarafına hareketinden mukaddem şehir-i mesfûrun yigirmi ikinci Şenbih gün, bâ-fermân-ı sadr-ı âlî Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ve yeniçeri ve sipâh, silihdâr ağaları ve ocak ihtiyârları ve re'îs efendi otak-ı Âsafîde hâzır olup, tarafeynden söz açıldı. “Mukaddemâ sulh bâbında ilçiyile mükâleme ahvâli Âstâne'de ve Belgrad'da ve Ösek'de müşâvere mahallinde ta'annüd idüp, matlûbumuza râzî olmadılar. Şimdi vilâyetlerine geldük, azîmetimizi idrâk itdükleri cihetden belki havfa düşüp, sulha yakın bir sözleri olup, teklîf olunan şeyler husûle gelüp rızâ gösterilüp, cümlelerin yanında âşikâre ola deyü, serdâr-ı bi-intibâh Vezîr Köse Ali Paşa'ya bir daha sulh husûsunu müzâkere için ilçi-i söz söyledik. Mukaddemâ teklîf olunan mevâd ma'lûmunuzdur, yine ol siyâk üzre mükâleme ilk azametlü pâdişâhımızın murâd-ı hümayûnları Erdel'den Nemçe askeri çıkup ve Yeni kal'a dahi hedm olunup, senevî otuz bin altun veya iki yüz bin guruş ahidnâme mücebince sâl-be-sâl hazîne-i âmireye îsâl idüp, bu mâddelere kâ'il olurlar ise ne güzel ve illâ yolumuzdan dönmeziz. İlçi geldükde bu yüzden cevâb vir ve ben içeri uyumağa giderim. Siz vekîlim olup, bunda ilçiyile her ahvâli mâdde mâdde söyleşin. Böyleki bir maslahat karâr-dâde bula” deyüp o taraftan kalkup gitdi.

Akabinca ilçi ile kapu kethudâsı gelüp, baş çadırda huzzâr-ı meclis karşısında mu'ayyen kurulan iskemlelere izin virilüp oturdılar. Bunlara Vezîr Ali Paşa hoş âmedî götürüp, hoş bulduk edâsı itmâmından sonra mükâlemeğe başladıkda, “Bundan esbak

¹³²³ irtesi V : - Y

Âstâne'de ve Belgrad'da ve Üsküb'de söyleşilen ahvâli biliyorsunuz. Çünkü ol meclislerde sulha yakın sözünüz yoğidi. Ya şimdi ne dersiz? İşte Uyvar kal'ası fethine niyyet olundu ve üstüvârında köprü dahi yapıldı. Aramızda ancak dört konak yer kaldı. dahi şimdi sulha dâ'ir ve işe yakın olmaz mısınız?" buyurdu. İlçi dahi, "Ne güzel, olalım buyurun" didiler. Vezîr Ali Paşa dahi "Merhûm Sultân Süleyman Han ile olan sulh üzere mi sulh olalım? Yohsa merhûm serdâr Koca Murâd Paşa zamânında ki sulha mı râzî olalım?" didi. Anlar dahi "Sultân Süleyman Han zamânındaki olan sulh başka idi. Ol zamânı neylersiz. Şimdi bu vakti görelim¹³²⁴," didi. Vezîr Ali Paşa dahi "Hemân durma söylen zîrâ gâyet yakın olduk ve vaktimize dahi, zamân karîbdir". buyurdukda ilçî dahi, "On beş gün mühlet virin. Erdel'den Nemçe askerini çıkarup ve Kaniye yanında ihdâs olunan kal'ayı yıkalım. İslâm askeriyle Budun sahrâsında oturun" didi. Vezîr Ali Paşa dahi, "Ba'de'l-yevm asker-i İslâm ile valla bir gün, bir sâ'at bunda oturmazız. Serdâr-ı a'zam efendimizin dahi cevâbı böyledir. Hemân Uyvar'a doğru revâne olmak üzreyiz. Usturgon köprüsin geçince ve Uyvar'a varınca, ancak on beş gün olur" buyurdu. İlçi dahi, "Ya siz ol tarafa gidüp, asker-i İslâm ile vilâyet ü memleketimizi yakup yıkasız ve biz dahi bu tarafda Nemçe askerini Erdel'den çıkarup ve Yeni kal'ayı yıkmak bu niçe olur. Hâlâ çasar efendimiz bize niçe i'timâd idüp, hizmetine kullanur. Bâ-husûs, üzerine İslâm askeri vara. Sulh niçe mümkün olur veya hod-gayrete gelüp, anın dahi askeri karşular ise bir azîm fitne olup, muhârebe vü mukateleye bâ'is olur" didi. Vezîr Ali Paşa "Eğer askeri gelür ise, biz dahi mukâbele ve ceng ü cidâl ideriz. Döğüş arasında olan sulh dahi a'lâ vü kavî olur. İstanbul'da ve yolca gelinürken niçün sulh itmek murâd itmeyüp, avk u te'hîr eyleyüp dürlü dürlü tezvîrâta sâlik oldunuz. Şimdi dahi bizi bunda on beş yigirmi gün böyle mühmel sözler ile avk itdirmek mi istersiz. Çün fikriniz bilindi. Ancak murâdınız sulh değil, yohsa murâd edeydiniz beş on gün içinde sulh u salâha faysal virüp, asker-i İslâm'ı üzerinize getürmezдіңiz" deyü, kuşluk vaktinden öyle vaktine değin tarafeynden mükâleme ve azîm mücâdele olup, bir alay sözler îrâd olundu. Kat'a mel'ûn aşâğı komayup, husûl-i murâda karîb bir cevâb sudûr itmemele, serdâr-ı a'zam hafıyyeten cümle sözlerin perde ardından dinlerdi. Gayret-i İslâmiyyesi'nden tahammül idemeyüp, bizzât kendüler dahi otağa çıkup, meclise vardı. Ehl-i dîvân ve ilçî ayak üzere kalkdılar. Ol dahi iskemleye iclâs ve ilçîye hoş geldiniz deyü, iltifât yüzün gösterdi. "Evvelâ sen ne maslahata geldin" buyurdukda, ilçî dahi, "Sulha geldim, ki çasarın murâdı sulhdur ve iki devlet beyninde ıslâha me'mûrum"

¹³²⁴ görelim V : güdelim Y

deyince, “Bi'l-cümle bizim isteyeceklerimizi boynuna alabilürmisin?” buyurdılar. “Belî alurum” deyücek, “İmdi sulh birkaç güne olur. Biri budur ki, âl-i Osman-ı pâdişâhın, cümle kulları herkes evlerinde râhat ve zevk ü sefâsında iken vükelâ-yı devlet âsâyış-i re‘âyâ-yı tarafeyn içün sulh eylemişlerdir. Biri dahi budur ki, vükelâ-yı devlet sefer üzerinde iken sulh olmuştur. Biri dahi budur ki, yer götürmez asker-i İslâm ile dârü'l-harbe girildikde sulh olmuştur. İşte biz dahi hâlâ bugün azametlü ve kudretlü pâdişâhların ulusu efendim pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin yer götürmez Osmanlu ve yıldız sağışunca Tatar askeriyle vilâyetinize geldük. Hâzır-ı baş olup duruyoruz. Bundan evvel¹³²⁵ Âstâne'de iken, biz in'ikâd-ı sulh murâd itmişdik. Bir hâl ile ma'küle yaklaşmayup, ta'annüdünüzde musirr olup sözü müze bakmayup, işe yaramaz nâ-ma'kül sözler söyleyüp, şimdi bunca agarr İslâm askerin bu mahalle getürmeğe sebep oldınız. Bu vaktin sulhü gayrı evkâta kıyâs olunmaz. Çünkü murahhas ilçisin evâ'ilde senevî âl-i Osman'a ahidnâme mücebince, otuz bin altun virmek şartıyla merhûm Sultân Süleyman Han, bir def'a sulh idüp, bir def'a dahi senevî Devlet-i Aliyye'ye iki yüz bin guruş nakd virmek üzre, tevcîh-i Murâd Paşa ile sulh olmuşsunuzdur. Hâlâ bu iki sulhdan kangısına râzî olursız?” buyurdukda, ilçi dahi, Sultân Süleyman Han ile olan sulhı bilmem ammâ, Koca Murâd Paşa ile olan sulhı biliyorum. Senevî iki yüz bin guruşluk pîş-keş virmek üzre, defterimizde mestûrdur. Serdâr-ı a'zam dahi bizim defterimizde senevî iki yüz bin guruş nukûd olmak üzre, mukayyed ü musarrahdır ve şevketlü pâdişâhımızın ana ihtiyâcı yok ve askeri kullarına iki yüz bin guruş, bir gicelik arpasına yetişmez. Lâkin murâdımız sizle ahidnâme icrâ itmekdir” buyurdukda, “Hâlâ matlûbınız üzre çasar efendimizin, seneli akça virmeğe rızâsı olmayup ve bu nâmı kabûl idenlerden değildir” didüğü gibi, serdâr-ı a'zam dahi bunca günlerden berü vukû' bulan meclislerde sözünüzü dolaşdırup, sulha yatmadınız. Avn-i Hakk ile biz işimizi bilürüz. Sen var Budun kal'asında otur. Zevk ü safâda ol, hâtırını hoş tut. İlçiye zevâl yok. Biz efendin memleketine varup, ol hâliki bî-zevâl bakalım ne gösterir” buyurup, mezbûrı Budun kal'asına habse fermân eyledi.

Budun sahrâsında on bir gün ikâmetden sonra, şehr-i mezbûrun yigirmi dördüncü Dü-şenbih gün umûm asâkir-i İslâm-ı encüm-şumâr ile serdâr-ı âlî-tebâr hareket-i Vişgrad kal'ası kurbuna nüzûl ve yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün alay ile hâmûn-ı Usturgon, madreb-i hıyâm-ı gûnâ-gûn cünûd-ı İslâm-ı zafer-makrûn oldu.

¹³²⁵ evvel V : akdem Y

Bundan akdem düstûr-ı avn kurbunda, vâlî-i Budun Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'ya müceddeden binâsı fermân olunan cîsr-i azîmin, henüz dahi nısf mertebesine değin vücûd bulmağla, serdâr-ı a'zam-ı sâhib-i neng ü nâm cîsr kurbunda mahsûs sâye-bân vaz' itdirüp, itmâmına şeb ü rûz-ı bi-nefsihi kendüler sarf u dikkat ve ihtimâm buyurup, gahice gelüp altında bir miqdâr iskân uistirâhat ve akabınca yine köprü üzerine gidüp, kıyâm u takayyüd ve mübâşirlerine ve işleyen tüccârlara bezl-i mâl döküp, firâvân ihsânlar iderdi¹³²⁶.

Cisrin karşı Ciğerdelen yakasına îsâle karîn-i tatmîm olup, ol tarafda dahi muhâfazasının lüzûmı olmağın, Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ile Nigbolu vâlîsi Kâdızâde İbrâhîm Paşa, kapuları askeriyle karşı geçirildi. Bu hinde keferenin değirman tonbazları mahallinden bir takrîb ile boşanup, köprü tonbazları üzerine gelüp düşmekle, *bi-hamdi'llâh* zarar isâbet itmedi. Cebehâne ve zahîre gemileri dahi yetişmemekle âdemler ta'yîn olunup, akreb-i ezmânda anlar dahi selâmet birle gelüp, dâhil oldu ve sene bunda encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl-ı ahvâl be-Âstâne

İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa narh-ı cârî husûsunda ziyâdesiyle takayyüd idüp, şehrin cümle cevâmî' ü mesâcid imâmlarına tenbîh itdüğü üzre mahallelerinde sâkin [38a] Askerî tâ'ifesinin vesâ'irlerin esâmîlerin yazup, İstanbul kâdisına getürdiler. Üzerlerine imzâ ve mühr urup, kâğıdları kâdı hânesinde alıkoyup, bu minvâl üzre cümlesinin kefilin aldı ve Kazak eşkiyâsı birez şaykalar ile Ton Boğazı'ndan Karadeniz'e çıkup leb-i deryâda olan ba'zı karyeleri urup, nehb ü gâret ve hasâret itdüğü ahbâr-ı muvahhiş der-i devlet-medâra vâsıl oldukda, sâbıkâ cebecibaşılıktan Alâ'îye Sancağı virilen Mehmed Paşa, on iki kıt'a çekdiriye ser-asker nasb olup, mâh-ı Şevvâl'in ikinci Penc-şenbih gün def'-i a'dâ için Karadeniz'e gönderildi.

Paşa-yı müşârün-ileyh dahi etrâfî câsûsLAYUP, Anadolu kenârında bir mahalde haberlerin alup, ale'l-gafle melâ'în-i hâsirînin üzerlerine varup, hücûm eyledikde birazı firâr idüp, on beş kıt'a şaykaları içinde bulunan dûzahiyân ile ahz olunup, İstanbul'a îsâl eyledi. Kendü dahi Karadeniz'e bütün devr eyleyüp, bir dahi düşmenden eser belürmemekle boğaza gelmişidi “Rûz-ı kâsım'dan mukaddem İstanbul'a gelesin”

¹³²⁶ iderdi V : idüp Y

mazmûnunda vârid olan hatt-ı hümayûn mücebince, donanma-yı hümayûnı selâmet birle getürüp, Tersâne-i âmireye îsâl eyledi. Çün donanma-yı hümayûn kışlaya gidüp, Karadeniz hâlî kalduğun tâ'ife-i Kazak-ı Âk haber alup, fursat demidir deyü, tekrâr otuz kıt'a şayka cem' eyleyüp, Ton Boğazı'ndan hurûc eyledi.

Yine Karadeniz'in etrâf ü cevânibin gâret ü hasâret itmeğin sükkân, kurâ ve nevâhî fukarâları feryâd u figân vâ-veylâ ile Dîvân-ı hümayûnı doldurdılar.

Tekrâr mu'accelen on iki kıt'a çekdirir ile yine Mehmed Paşa ser-asker olup, def'-i a'dâ için Karadeniz'e ta'yîn ve boğaza varmışdı. Egerçi Ton Boğazı'nda muhâfazaya me'mûr olan sadr-ı sâbık Süleyman Paşa ile asâkir-i İslâm, Kazak şaykaların sedd-i mümâna'at için nigerân üzre eylediler. Hikmet, bir gün gâyet ziyâdesiyle puslu hevâda göz gözü görmez iken, ol mahalde mezkûr otuz kıt'a Kazak şaykası ferce bulup çıkmışlar, kuşluk vakti pus biraz açıldıkta cevânib-i deryâ nümâyân olup gördiler ki, Kazak şaykaları boğazı geçmiş. Guzât-ı İslâm dahi mevcûd bulunan küçük şayka ve kayıklara süvâr ve ardlarından sürüp gitdiler. Lâkin la'în Kazak-ı köpek cânlu mel'ûn olmağın, cânların dişlerine alup, kürek kuvvetiyle guzâtı kendülere yaklaştırmayup, bu takrîb ile Karadeniz donanması boğaza gitmeğin ortalığı hâlî bulup, bir zamân etrâfı cüst ü cû idüp, fursat düşdükce ba'zı yalılara yanaşup, memâlik-i sükkân-ı İslâm'ı esîr ve tahrîb-i bilâd ve hasâret eyleyüp, yine şaykalarına binüp, ta'kîb iden guzât-ı Müslimîn'in oklarından gürîzân olurlar idi.

Süleyman Paşa ise kendüye muhâfaza ve emrinde taksîrât itdük deyü, bir zarar isâbet ider ihtimâlin virmeğin, def'-i mezâhim için derd-mend Kerş kal'asının azablar ağası ki, Pîr Gâzî niçe yerlerinde bî-hesâb yâresi olup, gövdesi zahm-ı darb-ı küffârdan sûrah sûrah defâ'ât ü kerrât ile merhûm Sultân Murâd Han-ı râbi' huzûruna kelle ve diller getürüp, in'âm ü ihsânına müstağırık olup, gicelerde sabâha değin, hâb u râhatı harâm ve gâzîlere istimâletler ve cenge tergîb idüp, hizmet ü muhâfazaya iştigâl üzre karâr ve dâmen-der-miyân olan Mehmed Ağa ile neferât kethudâsını mezbûrlar tegâfûl üzre hareketlerinden boğazı hâlî komak ile Kazak eşkiyası hurûc itmişdir.

Ve Karadeniz ser-askeri Mehmed Paşa dahi düşmen-i dîn deryâda gezerken bî-vakt İstanbul'a gitmeğin, bu gûne hâdise zuhûr eyledi deyü, hilâf u inhâ gelen arzı huzûr-ı pâdişâhîye virildikde, cezâları virilmek üzre vârid olan hatt-ı hümayûn mücebince, mezkûr Mehmed Paşa'nın Boğazhisârı'nda ve Mehmed Ağa ile kul serdârının başı dahil, Ton Boğazı'nda kesilüp Bîmârzâde Karadeniz donanmasına ser-

asker nasb olunup, tekrâr donanma-yı hümâyûn ile Bahr-i Siyâh'a irsâl olundu. Ve Uskumrı çayırına ve ba'zı lüzûmı olan Karadeniz yalılarına muhâfaza içün, yeniçeri mütekâ'idi ta'yîn buyuruldu. Ve Kazak keferesi dahi donanma çıkduğun istimâ' idüp, firâr-ı sûsmâr-vâr sûrâhtan sûrâha girüp, nâ-bedîd oldılar. Ve yine bir gice fırsat bulup, Ton Boğazı'ndan içerü ubûr mekanlarına perâkende vü perîşân oldılar. Yine bir maslahat görülmeyüp, heman bî-çâreler müfte satılup izâle kılındılar.

Ve şehir-i Şevvâl'in tokuzuncı penc-şenbih gün yigirmi kıt'a çekdiriye Memi Paşaoğlu serdâr olup, Akdeniz'e gönderildi. Vâ'iz Vânî Mehmed Efendi İstanbul'a gelüp, Edirne'ye irsâl oldukda makbûl-i pâdişâh-ı hâss u âmm oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum'a gün pâdişâh-ı gâzî hazretleri Edirne'de Ata? meydânında lu'b-ı cirîd-i fermân buyurup, zîr-i sâyebanda seyr iderken hizmet-i celîle-i imâmetlerinde olan Hâfız Mehmed Efendi dâ'îlerin huzûr-ı hümâyûnlarına da'vet-i ber-vech-i iltifât ü ikrâm Anadolu kâdî-askerliğin hatt-ı şerîfle inâyet buyurup, bir sevb semmûr kürk ilbâs ile vâfir altun in'âm ve anın yerine Edirne Sultân Selîm Câmi'î imâmı İbrâhîm Efendi, İstanbul pâyesiyile imâm-ı sultânî kılınup, ana dahi bir sevb semmûr erkân-ı kürk ilbâs ve hüsn-i savt ve tecdîd-i kırâ'atine tahsîn-i bî-kıyâs buyuruldu. Bu eyyâmda hazîne odasından hâs-odaya alınup, musâhiblik unvânıyla mümtâzû'l-akrân nedim-i hâss-ı pâdişâh ve mahzar-ı iltifât olan Leh Hasan Ağa'ya Dârüssa'âde Ağası Solak Mehmed Ağa hased idüp, taşra ihrâc ve rikâb-ı hümâyûndan dûr itmek sevdâsında olduğın pâdişâh hazretlerinin ma'lûmı olmağın mâh-ı Zilka'de'nün on birinci Bâzâr gün azl ve Mısır'a nefy eyleyüp, yeri Başkapu Gulâmı Muslı Ağa'ya virildi.

Mâh-ı Zilhicce'de Nişâncı Ca'fer Efendi'ye Rûm-ili pâyesi inâyet ve paşalık unvânıyla refî'ü's-şân oldu. Ve Fatma Sultân bint-i Sultân Ahmed Hanî Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Kanbur Mustafâ Paşa'ya tezvîc olundu ve mezkûr Musâhib Leh Hasan Ağa iltifât-ı hümâyûnla hayli şeref ve rif'at bulup, pâyesi mûsile-i rütbe-i vüzerât iken ba'zı evzâ' u ittîrâdı bâ'is-i tagyîr-i hâtır-ı şehriyârî olmağın şehir-i mezkûrun yigirmi sekizinci Cum'a gün kapucubaşılık ile Harem-i muhteremden çıkardılup, yerine yine Hazîne-i âmirede Kuloğlu nâmıyla şöhrat-ı şân bulan Mustafâ Ağa hâs-odaya alınup, iltifât-ı pâdişâhiyle kadr-i âlî kılındı.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm Melek Ahmed Paşa

Abazayü'l-asldır. Ümerâ-yı bahriyyeden Pervane Kapudan oğludur. Tophâne'de bir Abaza câriyesinden vücûda gelüp, hadd-i bülûğa irdükde rüknü'd-devle Dârüssa'âde Ağası Murtazâ Ağa yediyle Galata Sarayı'na ve andan Yeni Saray'da büyük odaya ve andan hazîne odasına ve andan Hasodaya çırak ve yoluyla silihdâr olup, bin kırk tokuz târîhinde Bağdâd fethinde vezâret ile Diyâr-ı Bekr eyâleti virildi.

Bir miqdâr askere baş olup, Musul muhâfazasına ta'yîn ve ellide ma'zûlen Âstâne'ye gelüp, haslar ile kubbe-nişîn oldu. Ve elli altıda Rûm-ili askerin girüde sürüp ve altmışda Bağdâd eyâleti virilüp, Üsküdar'a geçmişiken Kara Murâd Paşa yerine vezîr-i a'zam oldu. Ve altmış birde Şehirli Vak'ası'nda azl olup, Silistre eyâleti virilüp, ba'de'l-azl yine haslar ile kubbe-nişîn oldu ve altmış dörtde İbşir Mustafâ Paşa İstanbul'a gelince kâ'im-makâm olup, altmış beşde Van eyâleti ve altmış tokuzda Bosna eyâleti tevcîh ve yetmişde tekâ'üd-i hâssları virilüp, Ayasofya kurbunda zevci Kaya Sultân ile işretde iken, işbu bin yetmiş üç Muharremi'nün on yedinci Cum'a gününde mat'ûnen fevt olup, Eyüp'de Yalı Hamâmı kurbunda medfûndur.

Paşa-yı mezbûr, halîm ü selîm ve diyânet ü salâh-ı hâl ve zühd-i takvâ ile meşhûr sinni henüz altmışı bülûğ itmiş bir müstakîm âdem idi. Hattâ arz günlerinde vüzerâ-yı izâm huzûr-ı hümayûna dâhil olduklarında müvâcehe-i pâdişâhîde vâkı' kırmızı kadife muk'ad ile pûşîde suffe kenârına bir miqdâr oturmaları mâ-tekaddümden berü kânûn u kadîm iken, bu kendü zamân-ı sadâretinde edeb idüp, oturmamağla terk olundu vesâ'ir gelen vüzerâ dahi ana teb'îyyed itmekle ile'l-ân öylece kaldı. Rahmetu'llâhi aleyh.

SENE-İ ERBA‘A SEB‘ÎN VE ELF

İtmâm-ı cîsr ve ubûr-ı asâkir-i İslâm ve şeb-hûn-i inhizâmî-i Kapudan Forgaçı be-hâkim-i kal‘a-i Uyvar

Sene-i mezbûre Muharremi'nün gurresi Dü-şenbih gün, cîsr-i mezbûr beyne's-salâteynde tamâm olup, zihî belîğ ve himmet ü kerâmet âmîg ki¹³²⁷, bu âna değîn böyle bir cîsr-i müstahkem, iki aydan mukaddem sûret-i pezîr husûl ü tatmîm olduğı hiç gûş-zed-i tevârih-i şînâsân ve zamân-ı kadîm olmamışken, iki haftada itmâm buldı. Ve'l-hâsıl-ı kelâm erbâbü'd-düvel-i mülhemûn ma'nâ-yı i'câz-füzûnı üzre, ol sâ'at Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa-yı dilîr ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa-yı müşterî-tedbîr ve Anadolu Beğlerbeğisi Yusûf Paşa-yı sâf-zamîr ve on oda yeniçeri ile tamâm on bin miqdâr guzât-ı İslâm muhâfaza içün, cîsr-i mesfûrun [38b] karşı Ciğerdelen tarafına ale't-ta'cîl ubûr eylemeleri bâbında fermân-ı âlî sudûr itmeğîn, vakt-i asr-ı meymenet-intimâdan tâ-vakt-i ışâyâ değîn, müşârûn-ileyhim vüzerâ bi'l-cümle tevâbi'-i zafer-simâtı ile gücile geçüp nüzûl ve hayme vü hargâhların kurup, ol gice ol ârâda karâr ve hazret-i serdâr girüden temkîn vesâ'ir asâkir-i nusret-karîn ile cîsr-i mezbûrdan mürûr idince, ol tarafda olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerânın vâkı' olan umûrun edâ vü temşîtinde Vezîr Köse Ali Paşa-yı dilîrin savab-dîde ile me'mûr olmuşıdi.

Allâhu azîmü's-şânın, guzât-ı mü'minîne bî-nihâye ihsânı olmağın, köprü dahi nâ-tamâm iken, ordu-yı hümâyûndan iki nefer bed-baht-ı mel'ûn Macar kölesi Uyvar kal'asına firâr eyleyüp, kal'a hâkimi olan Nemçe çasarının ikinci vezîri ve cümle serhadlerinin bekçisi Kapudan Forgaçı nâm bî-dîn mezbûr mürtedleri önüne getirüp, İslâm askeri ne hâlde olduğın su'âl ider. Anlar dahi, "İslâm askeri hadden bîrûn ziyâdedir. Ancak Usturgon'dan berü Ciğerdelen tarafına cîsr kuruyorlar. Henüz dahi nâ-tamâmdır. Berü yakasında köprübaşını muhâfaza içün üç bin kadar asker geçirmişlerdir. Gün bugünkü gündür. Fursat ise ancak olur, cîsr tamâm olmazdan ve cümle Türk askeri berü yakaya geçmezden mukaddem varup şeb-hûn idüp, ol üç bin Türk'i kırın. Bolay ki, takrîb ile bir iş görüp rahne viriniz" deyü, tahrik itmeleriyle, merkûm Forgaçı la'în dahi cîsr-i mu'allânın itmâmından bî-haber ve bir tarîk ile güzerân iden cünûd-ı İslâm cüz'îdir. Anları dest-i kabza getürmek ve umûm asâkir-i İslâm'a geçid virmemek ve

¹³²⁷ âmîg ki V : - Y

köprüyi zabt idüp, geçenleri dahi şeb-hûn ve tîg ü şemşîrden geçirmek mukarrerdir sevdâsıyla, sükkân-ı cehîmden güzîde piyâde vü süvâr on bir bin cengci Nemçe ve Macar melâ'în-i küffâr-ı dûzah-karâr ile Uyvar kal'asından çıkup, ol sahrâ-yı azîmin nihâyetinde olan kûh-ı bâlânın mâverâsı nişîmende karâr ve asâkir-i İslâm-ı nusret-encâmı seher vaktinde gâfil basmak i'tikâd-ı zu'm-ı fâsidiyle, cümlesi pür-silâh cebe vü cevşen ile birkaç araba toplar çeküp, sabâh namâzı vaktinden bir sâ'at mukaddem idi askerin yürüdüp, cünûd-ı İslâm-ı zafer-karîn üzerine topların ve tüfenglerin serpüp hücum itdükde, hikmet ol-şâm-ı zafer-encâmın sabâh-ı müstevcibü'l-felâhında karavul hizmetinde Nigbolı Vâlîsi Kâdızâde İbrâhîm Paşa'yı ta'yîn idüp, şâfi'î vaktinde surnâ vü nakkâresin çaldırıp giderken, nâ-gâh ebr-i siyâh Nemçe ve Macar bayrakları bedîdâr olup, mûmâ-ileyh siyeh-mest-i sahbâ-yı gurûr, saff-ı askeri müretteb eylemedin, düşmene hücum-ı bed-nâmlığa sebep olduğundan şu'ûr olmağın, bî-bâkâne mübâşir-i girûdâr oldukda, küffârı dûzah-karâr cem'-i vâfir olup, bir uğurdan üzerlerine hücum eylemekle sebâta kâdir olamayup, merkûmların rûy-ı hücumlarında gül-gûne-i nedâmet-i hezîmet-lüzûmdan eser zâhir olmağın, küffâr-ı menhûsü'l-âkıbet, ol fursatı ganîmet add idüp, bir hamleden yürüyüp vezîr-i âlî-rütbet vâlî-i Haleb Gürcü Mehmed Paşa'nın ordıları cümleden ilerü olmağla, mezbûrân-ı firâr-künân ol tarafa sokulup, henüz şâfi'î vakti olup, âyîne-i subh-i sadık-ı pâk-eser kürûret? dem-i vâ-pesîn dem-i şâmdan tâb-nâk olmağla, ol pîşenin şîrân-ı ceng-azmâları ve hizebrân-ı ma'reke-ârâları her biri künâm-ı istirahat ve gafletde âsûde vü ser-bâlîn-i dest ve bâzû-yı râhatda gunûde bulunmağla, bundan akdem sadâ-yı hûk-i demdemelerinden zahm-hurde olan remeğe¹³²⁸ kıyâs eylemeleriyle, küffâr-ı nâ-pâk-i bî-vehm ve pâk-i vezîr-i müşârün-ileyhin ordıları kenârında vâkı' tüfengci haymelerine dâhil ve bî-nâm u neng gâfilâne bî-takrîb ceng-dâne-i firîb tüfeng ile ol şâhbâzlardan bir kaçının murg-ı rûhların remîde idüp, tâyerân-ı mele'-i a'lâ ile hem-pervâne ve şâhsâr-ı tubâ-lehüm ve hüsn-i me'âb-ı lâne-sâz oldılar.

Subhâna'llâh ol dem-i dest-âvîz-i tev'emde ordu-yı hazret-i müşârün-ileyh-i mükerrerimde olan merdân-ı gazanfer-rüsûm bu kâr-ı hevl-nâkdan bâ-haber olduklarında bir uğurdan na're-i Allâhu ekber ile hücum idüp, kimi mânend-i şîr mest-i kabza-i şemşîre dest sunup, sir-a'dâ-yı çâk itmeğe ve kimi dehre-i hançer-i süreyyâ-cevheri ile nahl-i hayât-ı küffâra meyve-i memât aşıluyup, kimi dahi zîn-i semendîn zîr ü zeber

¹³²⁸ remeğe V : remeye Y

tengin bend idüp, âmâde-i harb ve ceng ü peygâr ve ser-râh-ı küffâra rehîn-i gîr ü dâr olduklarında sâ'ir asâkir dahi bî-dâr ve ayaklanup ol vezîr-i töhmetin Gürcü Mehmed Paşa-yı sâhib-i tedbîr-i peygâr-ı âblak süvâr olup, tabl u nefîr-i gîr ü dâra turrallar urup, ahşâmdan beş yüz kadar âdemîsine otlak götürmek üzre tenbîh ve ale's-seher hâzır u âmâde ve müheyyâ bulunmağın tîğlerin urbân-ı tekbîr-gûyân-ı rahş-ı cihân-ı peymâllerine kimi süvâr ve kimi piyâde yek-kademe küffâra hücûm eylediklerinde, nusretü'llâh ile düşmen-i rû-siyâhı kıra kıra muhayyemgâhlarından ayırdılar. Çend kâfir-i vâfir olmağla nâ'ire-i ceng ü cidâl gitdükce iştigâl bulup, bu hengâmda vezîr-i nâmdâr ya'nî Vâlî-i Bosna Köse Ali Paşa-yı nerîmân gîr ü dâr dahi tabl-ı nakkâre-i cenge âheng idüp, asâkir-i nusret-me'serleriyle geldüklerinde cünûd-ı küffâra inhizâm müstevlî olup, kâfirin bir bölüğü dahi gice karanlığında yine Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'nın sârvân çadırlarına uğramağla sadâ-yı gûk ve tûfengden birer ayakları bağılu yatan develer ürküp, üçer ayaklarıyla düşmen üzerlerine yürüdüklerinde, ol vakte gelince değin, gerek kâfir ve gerek bindikleri bârgîr böyle acîb ü garîb heykel görmemekle bunların bârgîrleri ürküp ve yüz dönderüp bunlar dahi bir tarafda külliyyet ile hezîmete sebep oldılar. Artık iş işden geçdi. Belâ deryâsı boydan aştı. Bir miqdârı ancak kıyâm u mukâvemete kâdir olup, bozuldılar ve râh-ı hezîmeti tutmadan gayrı çâre bulamamağın süvâri olan dûzahiyân terslerine dönüp, karâr-ı firâra tebdîl ve geldükleri yola doğru gürîzân oldılar. Gâziyân-ı merdân bir mertebe kılıç urdılar ki, ol sahrâ-yı bî-pâyân hûn-i a'dâdan nakş-ı bûkalemûn ve ol hâmûnun ayne'l-fi'linde olan memerr-i azîm kûşteğân-ı küffârdan teşhîs olunmayup, bu mahalde iki binden mütecâviz tûfengci piyâde küffâr meydânda kaldı.

Ol esnâda Vezîr-i arslan-heybet Kaplan¹³²⁹ Mustafâ Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Çerkez Yûsuf Paşa dahi gelüp, müşârün-ileyhim bu ahvâl-i nusret-simâtı müşâhede eylediklerinde tıynetlerinde mermûz ve cibilletlerinde merkûz olan âsâr-ı celâdet ve şecâ'âtlerin âşikâre idüp, böyle mu'âhede eylediler ki, küffâr-ı süvâr remhûz? dururken meydân-ı hezîmetde kalan piyâde-i tûfeng-endâz melâ'în-i hâsirîn-i dil-mürdenin kırılması âsândır deyü, tenezzül eylemeyüp ma'reke yerinde bıragup ve avn-i nusret-i Mevlâya tevekkül eyleyüp bî-sinân u hadeng ancak şemşîr-i adû-tedmîr ile Rüstemâne ceng eylemek üzre dilâverân-ı teberrüd-azmâların atlu düşmen ta'kîb-i semtine tergîb eylediler.

¹³²⁹ Kaplan V : Kapla Y

Bu gîr ü dârin ibtidâ-i hengâmında Vâlî-i Budun Vezîr Sarı Hüseyin Paşa-yı Rüstem-i akdâm cîsr-i mezbûrun ba‘zı mahalline istihkâm virmeğe me‘mûr bulunup, âvâze-i kûs-i ceng mesmû‘ları oldukda bî-sabr u dernek olup, “Ben dahi imdâdlarına varayın” deyü, hazret-i berdâr-ı zî-şândan istîzân u me‘zûn olup gitmişti. Anlar dahi ol revânda ta‘kîb itdiler. Bu beş server-i penc-engîşt-i bâzu-yı feth ü zafer olup, bir koldan asâkir-i perhâş hûnerleriyle semend-i ankâ pür-berķ-i harâmların âteş-i licâm idüp gittiler.

Sabâh-ı rûz-ı Salı ki, şehir-i merkûmın ikinci günüdür, fi'l-hâl ol şîrzime-i hûk-i demlere yetdiler. Ol melâ‘în-i hezîmet-karînden hiç biri ardlarından gelen asâkir-i İslâm-ı bâhirü'l-imtiyâza nîgeh-endâz-ı mazarrat olmağa cesâret idemeyüp, ta‘kîb iden leşker-i zafer ve rehberlerin sadâ-yı na‘re-i Allâhu Ekberi gûş-zeddi olan dûzah-makarlar bir adım ilerü gidemeyüp, hâsıl-ı kelâm altı sâ‘atlık bir büyük nehr-i cârî kenârına varınca düşmen-i dîni aç kurd koyun sürüsüne girer misâl guzât-ı İslâm küffâra koyulup, sokak sokak demed demed idüp kırdılar ve dünyâyı mel‘ûnların gözlerine tar gösterüp, geldüklerine köpekler gibi pişmân itdiler. Çâre bu mertebe ceng ü harb oldu ki, ta‘bîr ü ta‘rîf ve tahrîri mümkün değil. Mel‘ûnların cezâları virilüp, ekserî kılınçdan geçüp ve kimin esîr itdiler. Ancak melâ‘în-i hâsirîne serdâr olan hâkim-i Uyvar Forgaçı nâm la‘în-i hîlekar sudan geçmeğe imkân bulamamağla hinto ta‘bîr olunan arabasından inüp ve neye uğrayacağın bilmemekle atına binüp, bakıyyetü's-süyûf bir miqdâr kâfir ile remîde vü bî-sâzlığın içine mânend-i gûk-ı mezîde olmağla halâs oldılar. Andan dahi üftân u hizân encâs-ı ecnâs-ı küfr ü dalâl ile memlû olan kal‘a-i Uyvar'a cân atup, tahlîs-i girîbân-ı yed-i guzât-ı İslâm itdiler.

Çün ordu-yı hümayûnda olan asâkir-i mansûre gice ile bu âvâze-i top u tûfeng ve na‘re-i Allah Allah sadâsın işitdükleri gibi karşı yakada köprü muhâfazasında bulunan [39a] ümmet-i Muhammed üzerine düşmen geldüğün haber alup, Usturgon kal‘asından dahi toplar atılup, cümle at arkasına gelüp, piyâde tâ‘ifesiyle hazırlanup imdâdlarıçün cîsr-i mezbûrdan karşı Ciğerdelen tarafına ubûra cehd ü azîmet itdüklerinde¹³³⁰, belki bu taraftan bizim dahi üzerimize düşmen gelür ihtimâliyle serdâr-ı a‘zam bir ferdin geçmesine rızâ vermeyüp, herkes mahallî mahallinde kullu kulunda hâzır u âmâde olmak fermân idüp, Yeniçeri Ağası Bosnevî Sâlih Ağa'yı düstûr-ı avn köprüsi muhâfazasına fermân ile ta‘yîn ve herkesi mürûrdan men‘ eyledi.

¹³³⁰ itdüklerinde V : eylediklerinde Y

Bu tarafda meydân-ı kâr-zârda kalan iki binden ziyâde piyâde küffârı, ol mahalde bulunan kapukulı ve har-bende ve sâysis ve hizmetkâr makûlesi dal kılıç balta ve kürde ve sâtır ve neberd ile etrâfindan kuşadup, beyne's-salâteyne değin kimin küşte-i şemşîr ve kimin esîr ü bend-i zencîr idüp, âteş-teberdden bir ferdi kalmadı.

Bir sâ'atden sonra bir dilâver, elinde bir kelle otağ-ı Âsafîye gelüp seğirdüp serdâr-ı a'zamın önüne atdı. Hemîşe düşmenlerin böyle olsun. A'dâ inhizâm bulduğın müjde itmekle elli altun ihsân virüp, guzât-ı Müslimîn'in hâlinden istifsâr buyurdukda inâyet-i Bârî yârî kılup, *inşâ'allâhü te'âlâ* bir kâfir kurtulmaz. Atlusun girü tûskürüp, yayası üzerine geldiler. Ben kulun bir kelle alup geldim. niçe oldı artık bilmem derken akabınca bir gâzî dahi bir nefer dil getürüp seksan altun virdi. Andan dahi tefahhus olundukda gelen kâfir bi'l-küllîyye münhezim olup, kılıçdan geçdi. "*Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* niçe zamândan berü dahi böyle bir ulu gazâ ve yüz aklığ olmuştur değildir" didikde, mesrûr olup guzât-ı mücâhidîne du'â eyledi ve der-akab Vezîr Köse Ali Paşa'nın kapucılar kethudâsı gelüp, "Müjde olsun *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* niçe bin a'dâ-yı dîn tu'me-i şemşîr olup, ekserî pençe-i İslâmiyân'a esîr, niçe sancak ve bayrakları ve iki kıt'a alay topların zabt eyledik. Azîm yüz aklıkları oldı ki, ta'bîr olunmaz kelle ve dillerden köprü aşurı geçilmez" didi. Mezburun takrîri mukaddem gelenlerden ziyâde oldı. Vakt-i asra karîb karâr iden küffâr ta'kîbine giden vüzerâ-yı ceng-azmâ-yı düşmen-şikenlerin dahi zamân-ı avdet-i bâ-nusretleri yakîn olmağın, bu tarafda olan â'yân-ı dîvân vesâ'ir erbâb-ı silâh pîşgâh-ı bârgâh hazret-i serdâr-ı âlî-şânda müterakkıb ve nîgerân iken, vezîr-i adû-tedmir ya'nî ki, Köse Ali Paşa-yı dilîr küffârdan alduğı iki top saff-kûb ve yigirmi beş bayrak ve birer sancak-ı ma'kûs ve tabl ve nefir ve üç adet koçular ile altı yüz kelle ve esîr ile huzûr-ı serdâr-ı ma'âlî-mevfûra gelüp, kendülere ilbâs-ı libâs semmûr kürk ile nevâziş ve envâ'-i iltifât nâ-mahsûr olup, kelle ve dil getüren tevâbi'leri kîse kîse ihsâna nâ'il oldılar.

Ba'dehu Behrâm-ı nazîr Vâlî-i Haleb Gürcü Mehmed Paşa-yı düşmen-gîrin kethudâsı gelüp, vezîr-i müşârün-ileyh sâhib-i musâfın pîrlik hasebiyle bir miqdâr mizâc-ı celâdet-izdivâclarında inhirâf olduğundan gayrı, altı sâ'atlik yere değin¹³³¹ ta'kîb-i düşmene seğırtmekle ziyâde bî-tâb olup, yorulmağın şâyed ki, huzûr-ı Âsaf-gerdûn menzilinde murâd üzre ve tekellüm ü harekete mecâl olmaya deyü, gelmeyüp alduğı tabl-ı nakkâre ve bayrakları ve beş yüzden mütecâviz kelle ve diri müşrikîn

¹³³¹ değin V : - Y

seyeh-kâreleri mûmâ-ileyh kethudâsıyla îsâl idüp, kendülere kürk ve kethudâsına kaftân ve baş, dil getüren âdemlerine bî-nihâye ihsân olundu.

Kezâlik vezîr-i âlî-himmet Kaplan Mustafâ Paşa-yı şîr-i salâbet, Vâlî-i Budun Vezîr Sarı Hüseyin Paşa-yı celâdet-nümûn ve Anadolu Vâlîsi Vezîr Yûsuf Paşa-yı adû-gîr dahi dörder beşer yüz kelle ve dil ile gelüp, her biri serâsere kaplu semmûr kürkleri ilbâsıyla mazhar-ı taltîf olunup ve tevâbi'leri dahi in'âm u ihsânlar ile mesrûr kılındılar ve ahvâl-i hezîmet-me'âl-i küffârdan haberdâr olan birkaç nefer kapudanları ifrâz ve bend-i zencîr olup, Budun kal'asına habse irsâl-i fermân ve mâ'adâsı dört yüz elli nefer bellü başlılarıyla bi'l-cümle esîr olan a'dâ-yı dîn pîşgâh-ı otağ-ı Âsaf-i âlî-tebârda şemşîr-i adû-tedmîr ile küşte ve ser-nuhûset-medârları cesed-i müstahakkû'l-bevârlarından cüdâ olunup, püşte püşte kılındı.

Niçe civân u merdân-ı pîl-efken ve gâziyân-ı saff-şiken dahi şol kılıçdan geçürdükleri kâfir kellelerin nîzelere sancup ve esîr itdükleri mel'ûnları dahi ikişer üçer keşân be-keşân huzûr-ı vezîr-i Âsaf-nazîr-i serdâr-ı adîmü'l-mümâsile getüren gâziyâna kırkar ve ellişer ve kelle getürenlere dahi yigirmişer gurus bahşişler virilüp, “Var imdî kendün başın kes” buyurulmağın, herkes tutsaklarının pîşgâh-ı otağında cezâlarına göre sezâların virmekle, otağ önünde ikisi leş ve birisi sâfi kelle yığıldı. Teberdgâhda kalan kellelerinden mâ'adâ pîşgâh-ı bârgâh-ı serdâr-ı nijâda getirilen kelleler ber-mûceb-i fermân a'dâd olundukda, mahzar-ı Burunsuz Ahmed Ağa Sirem arabacılarına saydırup, dört bin sekiz yüz kelle idüğün haber virdi.

Yevm-i mezbûrda kelle ve dil getüren gâzilere serdâr-ı a'zam tamâm yüz yigirmi kîse akça ihsân itmekle, kethudâları Boşnak Şişman İbrâhîm Ağa “Efendim bu bezle göre seyl gibi akça gelse vefâ eylemez. Bir miqdâr tasarruf buyurun” demekle, “Be hey ahmak hazîne ne gün içündür. Hemân bizim akçamız böyle günlerde harac u infâk olunmak içündür. dahi iktizâ ider ise deyn alup bezl ideriz” buyurdukda, sükût eyledi.

Vâkı'â bu bir büyük gazâ olduğundan mâ'adâ varılacak kal'adan kâfir çıkduğı fazlına mâ-melekin bezl eylese yeridir. İbtidâ-yı fâl kılınup guzât-ı İslâm mesrûr u şâd-kâm olup, ol Hâlik-i cin ve'n-nâsa¹³³² secde-i ber-şükr ü sipâs olundu ve çadırları getirilen esîr ber-vech-i tahmîn bin kadar olup, kal'adan çıkan kefereden altı binden mütecâvizi zâyî' olduğu tahkîke irdi. Bu mevhibe-i aliyye-i subhâniyye atıyye-i celiyye-i

¹³³² Hâlik-i cin ve'n-nâsa V : Hâlikü'l-hallâk'a Y

hamdâniyye Ciğerdelen gazâsı denildi. Ol gün sahrâ-i kübrâda yeniçeri ağası cümle ocak halkıyla Usturgon sahrâsından kalkup, cîsr-i mu‘azzamdan karşı Ciğerdelen tarafına ubûr idüp, ahşâm umûm ordu-yı hümâyûnda mûm donanması oldu ve irtesi çehâr-şenbih gün ağırlık ve toplar ve mühimmât ve cebehâne mürûr ve dahi irtesi ki, mâh-ı mezbûrun dördüncü Penc-şenbih gün serdâr-ı bâhirü'l-imtiyâz-ı asâkir-i İslâm perhâş ve sâzlık ile hâmûn-ı Usturgon'dan rihlet ve cây-ı ma‘reke olan Ciğerdelen kurbunda Nemçe taburı nâm mahalle nüzûl buyurup, bi'l-cümle leşker-i sipâh geçince ol cânibde iki gün nasb-ı hıyâm ve ikâmet ve ârâm idüp, bakıyye-i ehl-i sefer dahi leylen ve nehhâren, şemsen ve cihâren hezâr zahmet ile tamâmen geçdiler.

Cîsr-i merkûmdan ubûr iden guzât, izdihâmdan bir gavgâ eylememek üzre bir tarafında yeniçeri ağası ve bir tarafında kethudâ-yı sadr-ı âlî varup, muhâfaza itdiler ve inhizâm bulan Nemçe taburı mahalline varılup, ceng olan mevâzi‘ seyr olundu. Meselâ lâşe-i küffâr birbirini üzerinde Tuna yalusından dağ etegine varınca iki sâ‘atlık yer leş leş üzerine birbirlerinden ayrılmamış yatur. Mukaddem bu cengde guzât-ı mücâhidînin ekserî, esnâ-yı ma‘reke kelle almağa heves itmemekle, mukâtelede bulunmayanlar bile bugün varup meydânda yatan kelleleri alup, ba‘zıları dahi mecrûh kalan kâfirleri kesüp, ihsân için huzûr-ı Âsafîye getürenler dahi atıyye-i behiyyeye mazhar oldılar ve Uyvar'a gidicek yolda Jidva nâm bir nehr-i azîm olup, cisrsiz ubûrî mümkün olmamağla, üzerine köprü binâsıçün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Nigbolı sancağına mutasarrıf Kâdızâde İbrâhîm Paşa kapuları ve eyâletleri askeriyle ta‘yîn olunup gönderildi. “Varın anda hem muhâfaza üzre olun ve hem lâzım olan mahallere köprüler yapup ihzâr idin” deyü, tenbîh buyurulmağın Defterdâr Ahmed Paşa'dan cümle mühimmâtı ve dülger âlâtı teslim olundu. “Göreyin sizi, bir hoş istihkâm üzre binâ idegörün. *İnşâ‘allâhü te‘âlâ* bizler dahi iki üç güne değin varup, size mülhak oluruz” buyuruldu. Anlar dahi Jidva suyu kenârına irüp, köprü binâsına şurû‘ eyledükleri haberi gelmekle, mâh-ı mezbûrun yedinci Bâzâr gün ale's-sabâh sadr-ı âlî dahi umûm asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm ile nehzat ve feth ü teshîr-i kal‘a-i Uyvar'a mütevekkilen ale'l-hâyyü'l-fettâh azîmet idüp, ikinci menzilde Gölbaşı dimekle ma‘rûf Jidva nâm nehr-i azîmin kenârına nâzil olup, nehr-i mezbûrun sa‘bü'l-mürûr ancak bir cisri bulunup, böyle asker güzâr eylemeğe vech-i imkân-ı nâ-yâb olmağın, serdâr-ı a‘zam atından indüğü sâ‘at varup, nehr-i mezbûr üzerine binâ olunan cisri müşâhede eyledi. Meğer henüz ol dahi nâ-tamâm olmağla, yanına bir köprü ta‘mîrine dahi fermân ve bi-

nefsihi kendüler himmet ü nakîd buyurup irtesi gün ahşâma değin tamâm oldukda emr idüp, asâkir-i İslâm karşı yakasına geçüp Jidva suyu ile Nitra suyu arasında muhâzâ-i kal'a-i Uyvar'a bir sâ'atlik mahalde vâkı' Ugvar nâm karyede nasb-ı hıyâm idüp kondılar. Kal'a-i Uyvar-ı cedîdü'l-cevâdd¹³³³ ile ordu-yı hümayûn-ı nusret-medâr arasında Nitra nâm bir nehr-i şedîdü'l-cereyân dahi olup, geçid virmedüğünden mübâşeret-i teshîre imkân olmamağın yine serdâr-ı a'zam ol sâ'at varup Nitra **[39b]** suyu iki yerde bulunmuş olan mevzi' kavî ve müstahkem olmak üzere iki aded köprü dahi tahmîn ve ta'mîrine mübâşeret ve yine vâlî-i Budun Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'ya fermân-ı âlî-i hazret-i cenâb-ı serdâr-ı ekrem sâdır oldu. Kerâste çok hakîkât-i hâl nefsü'l-emrde serdâr-ı zî-şânın ahlâk-ı hamîde ve âsâr-ı celîlesinden biri dahi budur ki, âkıbet-endişlik idüp, ta'mîr-i cîsr ve fermân-ı kal'aya müzâyaka mahallinde usret çekilmesün deyü, her uğraduğı vîrân karye kerâstesin askeri tâ'ifesi tahrîb ve ihrâk itmek üzere yasagcılar vaz' u muhâfaza itdirirler idi ve bizzât kendüler dahi huzûr-ı râhatı terk idüp, nısfü'l-leyl olunca değin köprü üzerinde durup, takayyüd itdirmeğın, iki günde mezkûr dü cîsr dahi binâ ve itmâm olunup, ol süyûh-ı rûz-ı endûzda Vezîr Köse Ali Paşa-yı adû-tedmîr ve Vâlî-i Haleb Vezîr Gürcü Mehmed Paşa-yı müşterî-tedbîr ve ba'zı mîr-i mîrân-ı düşmen-gîr ve yigirmi oda yeniçeri ve beş yüz nefer Budun gönüllü askeri muhâfaza içün karşı cânibe mürûr ile me'mûr oldılar ve irtesi mâh-ı mezbûrun on ikinci Cum'a gün hazret-i sipehsâlâr-ı zafer-cûş cümleten asâkir-i İslâm adû-şiken ile ale's-sabâh ol ma'berden ubûra iftitâh idüp, azîm alay ile hisâr-ı merkûm-ı metânet-i mevsûfun cânib-i garbîsinde vâkı' Peçuy kapısı nâmıyla ma'rûf olan mahallin mukâbelesinde Tepsi Ovası'nda vaz' olunan otağ-ı süreyyâ feleke-i felek-mümâsillerine nâzil oldılar. Sâ'ir vüzerâ-yı a'zam ve ümerâ vü emîrül-ümerâ-yı âlî-makâm ve asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm her biri yollu yolu ve kullu kuluyla nüzûl ve ârâm eylediler ve ol hâmûn-ı bî-pâyân-ı hıyâm gûnâ-gûn ile felek-dîvâra mümâsil ve erbâb-ı silâh¹³³⁴ ve cengin sürh ü sepîd ve Sezârî'nın bayraklarıyla lâle-zâra müşakîl oldu ve hisârda mahsûr olan melâ'în-i şeytânet-mevfûrun nergis-i bî-nûrları sevm-i hayret ve kesret-i asâkir-i encüm-ta'dâd-ı müstahîlül'-â'dâ ile soldı. Egerçi asâkir-i İslâm-ı zafer-şi'âra sedd-i râh içün küffâr-ı bed-kâr¹³³⁵ Ugvar karyesine gelince değin dört sâ'atlik sahrâya câ-be-câ erkahâ-yı amîk ve ez-makhâ-yı garîk ırmaklar ve bataklıklar medâr ve Alaman dağlarından cereyân

¹³³³ cevâdd V : cidâr Y

¹³³⁴ silâh V : selâm Y

¹³³⁵ bed-kâr V : bed-girdâr Y

iden suları ol câniblere icrâ ve ol nehr-i azîmin pâyından kal'a-i merkûmın çevresinde vâkı' olan handak-i amîke ilkâ iden ol mâlar-ı mülteka'l-enhâr olan deryâ-yı Tuna'ya mülhak olmak ve ol derbendlerin geçilmesi bir vechile kâbil ü imkân olmaduğundan serdâr-ı âlî-şân suların kat'ına ve Jidva ve Nitra nehirlerinin üstüne köprüler binâsına fermân ve ihdâs u tamâm olunca değin birer ikişer gün avk u te'hîr bu yurdu. Ale'l-husûs göç günlerinde izdihâm-ı avâmdan bâr-ı bengâhdan bir mertebe sıklet ü zahmet çekildi ki, vasf olunmaz Allâh hıfz eyleye. Kimi atıyla düşüp gark oldu, kimi esvâbın zâyî' kaldı. Herkes nefese nefesi keşâkeşde olup, büyük küçük bilinmez zabıt sözi dinlenmez buyuruldıya amel olunmaz bir vâ-veylâdır gider, gücile geçildi. Kıyâmetden bir nişân ancak cîsr-i sırât-misâl düşen nâ-bedîd olup geçen hamd iderek ne hâl ise selâmet birle civâr kal'aya gelinmiş idi.

Muhâsara-i kal'a-i Uyvar

Ol gün cebehâne açılup, kazma kürek ihrâc, yeniçeri tâ'ifesine tevzî' olundu. rûz-ı mezbûrun ahşâmısı şeb-i Şenbih mâh-ı mesfûrın on üçüncü gicesi idi. Orta koldan serdâr-ı a'zam Fâzıl Ahmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Beyko Ali Paşa ve Yeniçeri Ağası Sâlih Ağa ve kul kethudâsı sekiz kıt'a balyemez top ile ve sağ koldan dahi Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa ve Zağarcıbaşı yedi kıt'a balyemez top ile ve sol koldan dahi Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Çerkes Yûsuf Paşa-yı nâm-ver-i kemân-ı metânet-tûz-ı fırsat ve Saksoncıbaşı altı kıt'a balyemez top ile ve bir koldan dahi mâverâ-yı kal'a-i merkûmede Komaran kapısı demekle mersûm cânib içinde ma'reke-ârâ Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa üç kıt'a balyemez top kal'a-kûb ve tevâbi'-i neberd-kârı ve iki bölük gurebâ-i yemîn ü yesâr ile mânend-i şîr-mest-i hafr-cây-nişest itdirmek üzre hengâm-ı perhâş ve neberdin meded-cûyları ya'nî dergâh-ı âlî yeniçerileri ile âdet-i me'lûfe ve celâdet-mevsûfeleri üzre nazîr ve nehâr henüz mâh-tâb hemân ilk ahşâmdan metrise girüp, cevânib-i erba'adan dâ'iren-mâdâr kal'a muhâsara olunup, dört kola yigirmi dörder vakıyye yigirmi dört pâre top¹³³⁶ tevzî' vaz' olundu. Mühendis-vâr hafr-ı metrisde nukûş-ı eşkâl-i uklîdis âşikâr ve kendülerin derûn-i zevâyâ-yı hâkde mütevârî eyleyüp, sadme-i top tûfeng pür-âşûbdan metrise giren vûzerâ-yı âlî-rütbet ale'l-husûs hazret-i hurşîd-menzeletin gevher-ger-nümâye-i vücûd-ı mevdûdların muhâfaza içün çâr-dîvâr ile üstüvar-gencîne misâl tabyalar bünyâd ve

¹³³⁶ top V : top-ı kal'a-kûb Y

âmed ü şüd için mâr-ı tılsım timsâl piç-â-piç sıçanyolları îcâd ve çille-nişîn ve ikâmet itdiler.

Hayrû'l-umûr-ı evsathâ-i mü'eddâ-yı meymenet-intimâsı üzre kendüler derûn-i metrisde mânend-i cân-ı peygûle-nişîn ve vasatü's-sudûr oldılar. Lâkin dahi toplar atılmazdan mukaddem hâkim-i kal'a-i Uyvar olan Forgaçı nâm baş kapudan ile sâ'ir kapudanalara ve â'yân-ı hisâra mu'tâd-ı kadîm şerî'at-i Muhammedî üzre bu mazmûnda kâğıd yazılıp, gündüzin İbşirli Mehmed Ağa ve serhadliden Ciğerdelenli İbrâhîm Odabaşısı içerü gönderildi.

Sûret-i mektûb

“Sen ki, Orta Macar'ın â'yânından Forgaçı vesâ'ir kal'a kapudanlarısız. Ma'lûmunuz ola ki, hâlâ şevketlü ve azametlü ve mehâbetlü ve kudretlü yeryüzünün halîfesi ve cemî'-i pâdişâhların ulûsı İslâm pâdişâhı efendimin başvezîri ve serdâr-ı sipehsâlârı ve *Allâhu subhâne ve ta'âlâ* hazretlerinin emr-i şerîfi ve peygamberimiz iki cihân güneşi Muhammedü'l-Mustafâ aleyhi's-salât-ı ve's-selâmın mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtıyla ser-asker-i nusret-şi'ârı olup, yer götürmez hadd ü hasârı yok İslâm askeri ve kuvvetlü efendimin fermânıyla *înşâ'allâhü te'âlâ* Uyvar kal'asının feth ü teshîri niyyetiyle asâkir-i nusret-i mansûre ile geldük. Eğer kal'aı teslim idersen içinde olan büyük ve küçük her kim var ise olsun cümlesine amânu'llâh ve amânü'r-resûl virilüp, cân u mâlınıza ta'arruz olunmayup murâd eyledüğünüz mahalle irsâl ve îsâl olunursuz. Kalmak murâd idenlerinizin mâl u mülkleri ellerinde ibkâ olunur şöyle ma'lûm oluna ve *Înşâ'allâhü'l-melikü'r-Rahîm* ceng ile feth olundukda kebîr ü sagîr ü fakîr ü ganî her kim olur ise olsun amân virilmeyüp, yerleri ve gökleri yokdan vâir iden şerîki ve nazîri yok. *Allâhu subhâne ve ta'âlâ* hazretlerinin avn u inâyetiyle *Înşâ'allâhü te'âlâ* cümlesi kılıçdan geçirilir. Şerî'at ü şerefimizin hükmi budur ki, yazılmışdır. Azametlü efendim pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin bu kal'adan murâd-ı şerîfleri Macar halkına ne mertebe lutf-i ihsân için olduğu ma'lûmları olaydı evlâdların kurbân iderler idi ve's-selâm”. Alamin-etba'ü'l-Hudâ mezkûr Mehmed Ağa ile İbrâhîm Odabaşı kal'a civârına varduklarında melâ'in-i hîle kurşun atup, ellerinde beyâz vire bayrağıyla mektûbı müşâhede itmekle ferâgat idüp, bunlarda kal'a altına vardılar. Yalnız Mehmed Ağa'yı kal'a kapusına da'vet ve murâdınız nedir deyü, su'âl eylediler. Serdâr-ı a'zam efendimiz tarafından içerüde baş olan Forgaçı'ya mektûbımız vâir didiklerinde, kefare mektûbı alup, lâkin Mehmed Ağa'yı içerü komayup ve mektûbı doğru Forgacı'ya götürüp teslim eyledi. Alup gördüklerinde içerüde Türkçe okur âdem bulunmamağın yine girü

Mehmed Ağa'ya getirüp virdiler. “Kal’ada Türkçe okurumuz yokdur, varın bu mektûbı Macar dili üzre yazup yine sen getir” deyü Mehmed Ağa'yı yolladılar.

Gelüp huzûr-ı sadr-ı âliye virüp, kal’a içinde olanların cümlesi sultânıma selâm ve du’â idüp, içerüde Türkî mektûb okurumuz yokdur deyü, Macarca mektûb taleb itdüklerin bildirmekle, bâhir-i sadr-ı âlî ol mefhûmda aynıyla Macarca yazılup ve yine Mehmed Ağa ve İbrâhîm odabaşıyla irsâl olunup, kal’a kapusına vardılar. Mektûbı içerü alup okuduklarında, me’âl-i maksûd-ı ma’lûmları olıcak cevâb eylediler ki, “Efendinize selâm eyleyin. Bu kal’a yalnız bizim değildir. Hele bu gice müşâvere idelim. Yarın erken size cevâbı gönderelim” didiklerin, gelüp haber virdi. Serdâr-ı âlî-himmet dahi fermân idüp, keferenin cevâbı gelmesine kalmayup, ol gice sabâha değin erbâb-ı metris bi'l-cümle kullu kulunca metrislere girüp, kal’a-kûb balyemez toplar dahi mahallerine vaz’ u tertîb ve hâzır u müheyyâ olup, emr-i serdâra nîgerân üzreler iken, irtesi şehr-i mezbûrun on üçüncü Şenbih gün ki, Agustos'un beşidir. Mahsûr-ı müşrikîn-i bî-dîn, “Biz verebilmeziz, kal’adan çıkmazız, dînimiz uğrına cengi ihtiyâr itdük. Ölümünden kaçmazız” söziyle alarga topların atdıklarında, guzât-ı İslâm Hudâ-yı lâ-yezâlden imdâd ü isti’ânet idüp, ba’dehu salâtü'l-fecr kurbânlar kesilüp, du’â oldukdan sonra cevânib-i erba’anın cümle toplarına bir fitilden âteş virilüp, ehl-i metris dahi kurşunların serüp, mübâşir-i ceng-âşûb oldılar. Var kuvvetlerin bâzuya getirüp cân u gönülden kıtâle âgâz itdiler. Ol günün ahşâmısı bâzâr gicesinde husûf vâkı’ olup[40a] kâmil dört sâ’at âlemi zulûmât kaplayup, bu dahi Hakk Celle ve Alâ hazretlerinin bir lutf-ı ihsânı olmağın, ol şeb-i târda safâ-yı hâtır ile metrisler dahi ilerü sürilüp girildi. “Ehl-i nücûm-ı küffârın nekbetine ve ümmet-i Muhammed'in nusretine delâlet ider” deyü, ihrâc eyledikleri ahkâmdan kulûb-i Müslimîn mesrûr-ı handân oldu ve Nemçe çasarının baş vezîri Monta Kukulli¹³³⁷ nâm serdârı Alaman askeriyle vezîrin oğlunun karındaşı dahi Hırvat leşkeriyle Beç tarafından Uyvar kal’asına imdâda gelür haberi şâyi’ olmağla, cünûd-ı İslâm'a hayli havf müstevlî olup, Tatar askerinden eser yok, henüz gelüp irişmediklerinden ziyâde elem çekilmişdi.

Şehr-i mezbûrun on altıncı Salı gün, serdâr-ı leşker-i Tatar olan Hanzâde Ahmed Giray Sultân'ın serdâr-ı a’zama mektûbı gelüp, “Benim pederim hazretleri, irsâl buyurılan Osman Ağa bendeleri Dobraşte'ye vusûlümüzde mektûb-ı şerifleriyle vürûd bulup, tahrîr ve fermân buyurılan emr-i âlîleri ma’lûm-ı ferzendi olmuşdur. Lutf-i Hakk

¹³³⁷ Montecuccoli

ile Nogay havâlîlerinden ubûr olmuşıdi. Doğrı orta Macar içine girüp, Uyvar sahrâsında ordu-yı hümayûna gelüp, mülâkâtı olasız” buyurulmuş, hikmet beş konak ilerüde bulunup, Sonlok'a üç dört konak kalduğın yerde mektûb-ı şerîfleri vusûl bulmağın, *inşâ'allâhu'r-rahmân* Sonlok'a nüzûlümüzde yarar kulağuzlar alup, mütevekkilen ale'llâh dîn-i düşmen olan orta Macar içinden gidilmesine karâr virildi. *Hakk tebâreke* ve *ta'âlâ* hazretleri asâkir-i İslâm'ı tevfiğ ü refik ile cenâbları dahi Uyvar kal'asın muhâsaraya niyyet buyurdıkları iş'âr buyurulmuş an-karîb feth ü teshîrin müyesser ide.

Kolojvar kal'ası altına nüzûlümüzde içinden iki yüz miqdârı Nemçe ve Macar atlusı çıkup, guzât-ı İslâm'ın uğuruna râst gelmeğın, *bi-lutfi ta'âlâ* tu'me-i şemşîr olunup, katı ez-kâfir halâs buldı ve Sakmar kal'asından dahi ikişer yüz Nemçe ve Macar atlusı guzât-ı mücâhidînin uğurına gelmekle anların dahi birisi kurtulmayup, bi'lcümle kılıçdan geçdi ve Cizvar? kal'asından dahi yüz miqdâr Nemçe ve Macar atlusı çıkmışıdi. Yigirmi kadarı kurtulup, bâkîleri küşte-i tîğ oldı ve Kalu kal'asından dahi iki yüz miqdâr atlu Nemçe ve Macar çıkup, Dobraş üzerinde cünûd-ı İslâm'a müsâdif düşüp, anların dahi ancak yigirmi kadarı halâs vesâ'iri tu'me-i şemşîr oldı. *Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* râst gelinen düşmen-i dîne cezâları virildi demiş. Ordu-yı hümayûnda olan guzât-ı İslâm işidüp, şâd u hürrem oldılar ve şebân-rûz ârâm olunmayup, her koldan kal'a dögölmeğe takayyüd olunmağın günde sekiz yüz top urılup, tuğla ve toprak olduğundan murâd üzre kâr itmeyüp, metrisde olan yeniçeri vesâ'ir tava'if-i asker bilâ-zahmet tebdîl-i mekân iderek, mâh-ı mezbûrun on yedinci Çehâr-şenbih gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın beşinci günidir, metrisler ile handak başında vâkı' şaranpo kenârına varıldı. Melâ'în-i dûzah-mekîn dahi misket ve şakaloz topların ziyâdesiyle atup, bu beş gün içinde yüz kadar guzât-ı mücâhidîn câm-ı şahâdeti nûş idüp, elli miqdârı mecrûh oldı.

Ve feth-i tabya

Ve hisâr-ı merkûmun Beç kapısı nâmiyla mersûm olan mahallin pîşgâhında şaranpo hâricinde leb-i handaka muttasıl bir tabya-i metînesi olup, her demde metrisde olan erbâb-ı neberd ü perhâşa derûnında mutahassın olan beş yüz miqdârı küffâr-ı efâ'î girdâr-ı zehr-pâş olup, tûfeng kurşununyağmur misâl yağdırup, dil-hırâşlıktan hâlî değiller idi.

İrtesi Penc-şenbih gün kuşluk vaktinde, mezbûr tabyada birez kâfir metris basmak zu'mıyla baş gösterdikde berü tarafda dahi tâ'ife-i yeniçeriyân bî-amân-ı taraf-ı

Âsafiden bi-izn ü fermân kendü irâdetleriyle yürüyüp, üzerlerine hücum ve tabya kapusına varınca değin, girüye sürdiler. Bu hengâm-ı restâhîzde kal'adan ve tabyadan hadden bîrûn kurşun gelüp, tâkat getirilmemekle bir miqdâr yeniçerinin girüye döndükleri hazret-i serdâr-ı zafer-nişân-ı âlî rütbetin ma'lûmları olıcak, der-akab dilâverân-ı neberd-azmâyâna nevâziş ihsân ile gayret virmeğın, dilîrân-ı İslâm-ı gazanfer-rüsûm dahi gayrete gelüp, Vezîr Köse Ali Paşa'nın altı bayrak piyâde Hırvat sekbanlarıyla birez yeniçeri dahi girü metrislerden imdâd olunup, gülbâng-ı Muhammedîle merdâne hücum eylediler. Ve küffâr-ı dûzah-karâr dahi yine derûn-i tabyaya ric'at ve firâr idüp, kapuların kapadılar. Vezîr-i gâziyân-ı İslâm dahi, ardlarından ayrılmayup ve amân u zamân vormeyüp, tabyanın iki aded kapusun kırıp içerü girdiler.

Şemşîr-i bi-dest ve bî-pâk fi'l-hâl-i firâz-ı tabya-i merkûmeğe cüst ü çâlâk urûc ve irtifâ eylediklerinde derûnında mütehassın olan melâ'în-i gürâz-likâ tâb-âver-i dâr u gîr olamayup, *bi-lutfi'llâhi ta'âlâ* cünd-i İslâm gâlib gelüp, tabyada olan kâfirin vâfiri tu'me-i şemşîr ve bakıyyetü's-süyûf olan hanâzîr-i tabyanın bâb-ı âherinden hurûc u firâr ve Beç kapusından kal'aya cân atup, tahlîs-i girîbân eylediler. *Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Kadîr* tabya-i mesfûre bu vechile dâhil-i kabza-i feth-i teshîre getirülüp, zabt olundu. *Bi-fazli'llâhi ta'âlâ* taraf-ı İslâm'a azîm imdâd oldu. Gûyâ kefare-i müşrikîn tabya-i mezkûreyi guzât-ı İslâm için binâ ve ihdâs itmiş, bu muhârebede ehl-i İslâm'dan iki yüz kadar guzât-ı mücâhidîn şehd-i şahâdet ile pür-na'îm ve birazı mecrûh oldu ve mahsûr-ı hisâr-ı âhenîn-cidâr olan küffâr-ı mel'anet-girdâr ile firâz dîvârından mübâşir top tûfeng ile ceng ü peygâre-âheng idüp, ser-i hûk-peyker ve dîde-i bî-nûr-ı ferlerine cihânı teng ü târ eylediler. Lâkin etrâf-ı kal'a üstüvâr-ı dâ'iren-mâdâr handak-ı amîk ve derûni mânend-i bahr-i muhît-misâli su ile mâlâmâl ve umkî bir buçuk mızrak miqdârı olduğu tahkîk olup bi-eyy-i vechin-gân suya bir ilâc görülmek lâzım olmağla semt-i hafr-ı mesîlül'-isâleye inân-ı semend akdâmı icâle idüp, sû-be-sû gitdiler. Egerçi bundan akdem Usturgon cenginde bir bağı kefare izâle için huzûr-ı serdâra getürdüklerinde “Beni öldürmek mahallinde size lâzım olup, kal'anın kolay yerlerin ve handakının su yolların bilirim” deyû feryâda başlayup, Mahzar Ağa'ya habse virilüp, hıfz olunmuşidi. Mezkûr Macar'ın delâlet ve ta'lîmiyle hezâr zahmet ü meşakkat-ı bî-nihâye ile nişîbgâh-ı sahrâda yolın bulup, bir mahall-i mümkinül'-icrâ olan yerlere ba'zı mertebe akıtmak için üstâd-ı su yolcu ve lağımcılar ile Silistre Beğlerbeğisi Can Arslan Paşa ta'yîn olundu. Meselâ Nitra suyu kal'a-i mesfûrun bir yanından cereyân ider, nihâyet handaka

uğramaz vâfirü alarga akup gider. Kefere-i bî-dîni nehr-i mezbûrdan bir derin ırmak ayırmış, durmayup kal‘a handakının içerüsüne gelüp dökülür.

Paşa-yı müşârün-ileyh mukaddem evvel mürûr iden nehri başından doldurup kesdi, hayli uzak yerden aşağı ayağın dahi kazup, iki kulaç yere girüp lağım-misâl yürüyüp, su yolın hark idüp açtılar. On günde itmâmı ancak müyesser olur tahmîn olunurken, üç gün üç gicede handak başına gelinüp, mâh-ı mezbûrun on altıncı Salı gün handakı delüp, şeban-rûz üç değirmen yürüdür kadar üç gün akup, imkân mertebesine vardı ve mezkûr tutsak Macar sözünde sâdık olmağla serdâr-ı a‘zam âzâd idüp, “Hizmetde ol, *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* ba‘de'l-feth kal‘ada olan mâl u ıyâlin her nen var ise bit-tamâm virilüp, aslâ bir şeyine zarar ve ziyân olmaz” deyü, vade vü tatyîb-i hâtır buyurilüp, ba‘dehu icrâ kılındı. Hattâ melâ‘în kal‘ada top u tüfeng ile suyolcu ve lağımcılara küllî zahmet virüp, “Gidi Türk handakından ne istersiz? Zîr-i zemîni sıçan gibi kazup, suyu akıtmak için bî-ma‘na kendünüze ne zahmet virirsiniz? Bu kal‘a alınmaz” deyü çağırır oldılar.

Âmeden-i Hanzâde Ahmed Giray Sultân bâ-leşker-i Tatar ve Kazak ve Eflak ve Boğdan

Mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Bâzâr gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın tokuzıdır. Serdâr-ı Tatar-ı âlî-tebâr Hanzâde Ahmed Giray Sultân asâkir-i Tatar-ı berķ-reftâr ve bir miķdâr Kazak ve Eflak ve Boğdan beğleriyle gelüp, ordu-yı hümayûna karîb olduğı haber alınmağla istikbâline metristen taşrada olan paşalardan Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Sührâb Mehmed Paşa ve Silistre Beğlerbeğisi Can Arslan Paşa ve altı bölük ağaları bir miķdâr neferât ve umûm tevâbi‘âtlarıyla mükemmel alay olup, karşuladılar ve at üzerinde selâmlayup, cümle vüzerâ Hanzâde ile at başı berâber ordu-yı hümayûn-ı sultânîye vâsıl-ı muhayyemgâh ve bârgâh-ı Âsafîye dâhil ü nâzil oldılar.

Fermân olunup, cümle toplara âteş virilüp, ehl-i metris tüfenglerin alup bir mertebe şenlikler ve şâd-mânlıklar oldu ki, ta‘bîr olunmaz. Serdâr-ı a‘zam dahi envâ‘ından ni‘metler ihsân idüp, baş çadırdan aylâk çadırına varınca değin, ta‘âm düşünüp, ni‘metin hod-kesreti vasfa gelmez. Tatar askeri ya‘ma idüp, ordu-yı hümayûn halkına bile bezl olundu. Bizzât kendüleri dahi otağ kapısı önüne değin karşı varup [40b] istikbâl ve el ele alup baş çadır yanında mahsûs Hanzâde için başka mîrî tarafından kurulan gûnâ-gûn sokaklı ve müzeyyen ve münakkaş perdeli dîbâ çergeye

getürüp, iclâs ve hezâr ta‘zîm ü tekrîm ile edâ-yı gerzîş ü teslîm idüp, envâ‘-i nevâziş ve iltifât-ı hazret-i serdâr-ı mekârim-simâta nâ‘il oldılar.

Ol mahalde serdâr-ı a‘zam ve Hanzâde ve vüzerâ-yı âlî-şân bir sofrada oturup, yanlarında iki koltuk sofrası kurulup, Mirzalar ve a‘yân-ı Tatar anda oturdılar. Eşribe-i tencîz-i merâsim-i ziyâfet tamâm olduktan sonra iki yüz kadar bellü başlu Tatara defter ile hil‘at giydirilüp, bizzât kendü hazînelerinden Hanzâde'ye dahi bir kabza murssa‘ kılıç ve bir kabza mücevher hançer ve bir murassa‘ tırkeş kuşadup ve dîbâ gergi kaplu bir semmûr kürk giydirüp baş çadıra da‘vet ve tekrâr istikbâl ve musâfaha idüp, ordusuna gitmeğe istîzân itmekle yine “Erbâb-ı dîvâna varın, Hanzâde ile çadırlarına değin bile gidin” deyü, tenbîh eyledi ve altına altun raht ve sengîn abâ-yı bisâd ile eğerlenmiş at çeküp ri‘âyetle gönderdi. Taraf-ı serdârîden şol mertebe ikrâm ve iltifât olundu ki vasfolunmaz. Hanzâde ise yigirmi beş yaşında, melâlet tâcı başında pençe-i âftâb genc ü şâhbâz ve edîb ü vakûr ve âkıl u kâmil sultân olup, a‘lâ vü ednâ tarz u etvâr ve cünbüş ve hareketine pesend ü tahsîn itdiler. Ol gün getürdüğü yüz elli bin miqdâr Tatar akeri alay gösterüp ve düşmen yolu üzerine kondılar.

İrtesi dü-şenbih gün Hanzâde Ahmed Giray'ın karındaşı dahi on binden mütecâviz karındaş Kazağı askeriyle gelüp alay gösterdikde, Hanzâde'ye dîbâ kaftan ve bir sevb kırmızı çaprazlı kontoş ile dîbâ semmûr kalpak gönderilüp, Kazak hatmanlarından bellü başlularına kırk nefere varınca değin birer kontoş ve birer kalpak giydirdiler ve dahi irtesi salı gün Eflâk beği ve ardınca Boğdan beği gelüp, alay gösterdikde kendüler neyl-i şeref-i bisât-ı bûsî-i hazret-i Âsaf-zafer-me'nûs-ı celîletü'l-mekâdir mübâhî ve mütefahhir olup, bellü başlularına dahi ilbâs-ı hil‘atlar ile ri‘âyet olundu. Bunların gelüp alay ile ordu-yı hümayûna nâzil oldukların Uyvar kal‘asında mütehassın olan kilâb hisâr bedeninden temâşâ idüp, metrislerde olan yeniçerilere bir kefere “Bu ordunuza gelen ne menend askerdir” deyü, su‘âl ider. Anlar dahi “Tatar ve Kazak ve Eflâk ve Boğdan askeridir, iki yüz bin kadar âdem olur” deyücek, “Anlar gelmeseler dahi askeriniz vâfirdir kifâyet iderdir”.

Üç günden sonra Hanzâde Sultân serdâr-ı zîşândan istîzân idüp, birkaç mirzalara ve Yalı Ağası Ahmed Ağa'ya hil‘atlar giydirilüp, on binden mütecâviz asker-i Tatar adû-şikâr memâlik-i küffâra akunlar salmağa ruhsat ve inhirâf buldılar. Lâkin leşker-i Tatar ancak bilâd-ı hisâr küffârı hark u gâret ve ahâlîsin esîr ü dest-gîr itmede sâhib-i mahâret olup, der-pes-i dîvâr tüfeng ve top pür-âşûb ile ceng ü peygâr iden hilekâr ile

göğüs gerüp, girdâr eylemek dilîrân-ı Rûm'a ve Osmâniyân-ı gazanfer-hücûma mahsûs olmağın şeh-râh-ı terk ü tâzlarında¹³³⁸ vâkı' olan kılâ'-ı küffâr derûnındaki melâ'în-i gürâz-hilkat seng ve râh-ı cür'etleri ve hasek-i zîr [ü] zeber-pây-i cesâretleri olmamak için Âstâne-i felek-nazîrî ka'be-i erbâb-ı dâr u gîr olan Vezîr-i zafer-karîn vâlî-i Şâm Kibleli Mustafâ Paşa ma'an ta'yîn olundu.

Âmeden-i tabur-ı Nemçe an-mukâbele-i kal'a ve ta'yîn-i asker ve inhizâm ü firâr

Bundan akdem tutılan mektub ve dillerin takrîrinde Nemçe çasarının Minta Kukolli nâm bir mu'teber büyük ser-asferî piyâde vü süvâr otuz bin kadar melâ'în-i dûzah-karîn ve kırk beş kît'a top ile Beç tarafından Uyvar kal'ası imdâdına geliyor deyü, haber almışdı.

Bir gün tranpetesin çalarak gelüp, Uyvar kal'asına karîb suyun öte cânibinde azîm tabur kurup oturdu. asker-i İslâm'ın otlukçı ve zahîreci makûlesin dâim rencîde idüp ve Uyvar kal'asına imdâd tarîkiyle girmek ve guzât-ı mücâhidîni hisâr altından kaldırmak kasdında olduğı serdâr-ı a'zâmın ma'lûmı olmağla def'îçün emr eyleyüp, Tatar ve Kazak ve Eflak ve Boğdan askerinden seksan bin miqdâr âdem-efrâz ve tabur-ı makhûr üzerine ta'yîn-i mukaddem varup, düşmen-i dîn tabur içinde bî-haber iken basmak üzre tenbîh ve irsâl buyuruldu. Mezbûrlar dahi Uyvar'a karîb adaya yanaşdılar ve irtesi gün geçitten karşı geçmek üzre nehir kenârına varduklarında, meğr kefer dahi suyun geçidin zabt eylemek sevdâsıyla beş yüz kadar kâfir gelüp, muhâfaza üzre pusuda oldukları nümâyân olmağın Tatar asferî bir mûnharif yerden suyu yeldirüp ardın aldılar ve üzerlerine varup, cümlesin kılıçdan geçürdükden sonra sâ'ir asker dahi nehr-i mezbûrun geçit virmez yerlerinden bi'l-küllîyye yeldirüp karşıya geçdiler. Bilâ-tevakkuf dal-kılıç bir uğurda tabur-ı makhûra yürüyüp hamle vü hücum eylediklerinde tahassun iden kâfir evvel-emirde karşı çıkup mukâtele idem sandı. niçe mümkün etrâfindan asker yer yer hamle vü cenge mübâşeret idicek bir vechile tâb u tâkât getüremeyüp, tabur-ı makhûrunda olan ağırlığın bi'l-cümle yerinde bıragup, mûnhezimen firâr ve geldükleri yola gürîzân oldılar. İki bin kadar kâfir küşte-i şemşîr olup, birazın giriftâr-ı esîr ve bend-i zencîr eyleyüp, eşyâların gâret ü yağma ve ganîmetleriyle muğtenem olup, mansûr u muzaffer azîm yüz aklıklarıyla avdet idüp

¹³³⁸ Doğrusu "tek ü tâzlarında" olmalıdır.

geldiler. Cünûd-ı İslâm şerlerinden emîn oldılar. Eyyâm-ı muhâsaranın on dördüncü Penc-şenbih günü ki şehir-i merkûmun yigirmi beşidir. Muhâzî-i kal'ada kenâr-ı handakda toprak sürölüp, yıgılmak münâsib ve ehem-i mühimmât-ı dîniyye ve kal'a kirîden olmağın serdâr-ı adîmü'n-nazîr ve sipeh-ber-i sâyib-tedbîr üzre dört nöbet tertîb emrolundu. Bir Sadr-ı âlî kethudâsı tevâbi'leriyle ve biri dahi irtesi gün Defterdâr Ahmed Paşa tevâbi'leri ve küttâb u ehl-i dîvân ile biri dahi irtesi gün müteferrika ve çavuş ve sipâh ve silihdâr zümresiyle ve biri dahi irtesi gün ordu-yı hümayûn halkı ve birkaç beğlerle kezâ ve kezâ her bir zümreye bir gün ta'yîn ve bu cümlelerin üzerine Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa nâzır olup, tablhâne çalarak istimâletler virüp, kalb ü kuvvet olmağın herkes dâmen-der-miyân-ı gayret ve teşmîr-i sâ'id-i himmet idüp, leb-i deryâce-i handakda bir gün azîmü'l-cüsse bir heybet peydâ itdiler egerçi bu denlû top u tüfeng ve neheng-i çûş u perhâş-ı sâzân-ı cevşen-pûş-ı deryâ-hurûş cevânib-i erba'adan muhît olmağın kal'a-i mezbûre çar-mevce-i adîmetü'l-istihlâsa râst gelmiş keştî-i şikeste-endâma döndi. Lâkin bundan akdem handakın suyu gerçi bir miqdâr akıtdırılmışıdi lâkin bi'l-küllîyye icrâ-yı âbdan râh-ı imkân henüz nâ-yâb olmağın derûn-i su'ûbed meşhûnunda yedi karış miqdârı âb bâkî kalmağla bîşe-i ceng ü cidâlin şirzeleri ya'nî serdengeçdi dilâverleri murâd üzre pençezen-dâmen-i hisâr olamayup, derûnında olan melâ'în-i müstehikkî't-tedmîri beste-i bend ü zencîr idüp, kal'a-i mezbûreyi feth ü teshîre yol bulamayup, ancak ol gavvâsân-ı kulzûm-i şecâ'at sibâhad ile geçüp, mâverâ-i handakda girdâ-gird-i dâmen-i hisârı mânend-i hıyâbân-ı gülzâr-ı ihâtâ eyleyen misâl-i sûtûn zevrak-ı küffâr ile memlû şaranpo ta'bîr itdükleri ağaç parmaklıklardan ser-pençe-i dilîrân-ı hücûm ile koparup ve içinde olan küffâr-ı menhûsü'l-heyâkilden baş ve dil alup, nâ'il-i ihsân-ı serdâr-ı âlî-şân olurlardı.

Bâb-ı hisâr-ı sa'bü'l-mürûra bî-pervâ ubûr içün handak içine toprak sürüp ve kubûr ile dîvâra yapışmağı münâsib gördiler ve sipehsâlâr-ı hurşîd-i ilm Vâlî-i Bosna Vezîr Köse Ali Paşa'yı fehunde-kadem ve Vâlî-i Anadolu Vezîr Yûsuf Paşa'yı muhteremin kullarından olan top-ı kal'a-kûb-ı ejder-dehenler ile döğüp zîr ü zeber eyledikleri yerlerden her biri birer aded vaz'-ı esâs kubûr-ı muhayyerü'l-ukûl-ı erbâb-ı şu'ûra mübâşeret ve birkaç günde itmâmına sâ'î ve himmet eylediler ve top-ı metris-kûb-ı pür-âşûblar râh-ı hücûmlarında çep ü râst sokaklar açar iken küffâr-ı hâksâr âhen pâreleriyle memlû humbaralar ile âteşler saçar iken aslâ nigeş-sûz hirâsları olmayup ve pây-ı cesâretleri lerziş bulmayup, ol dilîr-i pelenk-rüsûm serdengeçdi gâzîleri topdan yıkılan pâygâh-ı hisâr-ı merkûme bir uğurdan hücûm idüp, dest-yârî-i avn-i Bârî ile

pençe-zed-i dâmen-i hisâr olup ve ba'zıları dahi firâz-ı burûc-ı mütea'ssirü'l-urûcuna yol olup, seyf-i meslûl-i zafer-intimâ ile birbiri ardınca bî-pervâ kadeh-peymâ-yı irtikâ ve sâgar-nûş arzû-yı hûn-i a'dâ olmağla nişve-yâb-ı keyf-i dü-bâlâ olup, küffâr-ı hîle-güzâr ile firâz-ı hisârda dilîrâne ceng ü peygâr idüp, hûn-i düşmenân ve ser-bî-sâmânları ile derûn-i handak-ı su'ûbed-iştîmâli mâlâmâl kılup, dest-ber-dest kahr ile gözlerin söndürdiler ve niçe müşrikîn-i dalâlet-karîni keşân-be-keşân pâ-yı hisâra indirdiler. Kıyâmetden nümûne bir ceng-i azîm eylediler ki, ta'bîr olunmaz. Hayli melâ'în kırılıp perhâş [41a]-sâzân-ı kahramân evsâfından dahi ol neberd-destâhîz-i ittisâfda otuz kadarı câm-ı şahâdet-nûş idüp, bir ol kadarı dahi mecrûh olup *lâ-tahsebenne'llezîne kutilû fî-sebîli'llâhi emvâten bel ahyâun inde rabbihim yerzükûne*¹³³⁹ fehvâ-yı beşâret-nümûn üzre dârü'z-ziyâfe-i şahâdete gitdiler.

Cümleden âzim guzât-ı zafer-simâtdan Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Kadınım Yûsuf Paşa ol gün esnâ-yı cengde dâne-i tûfengle urulup, dördüncü gün hıramân-ı semt-i cinân oldu. Mansıbı paşaya virildi.

Eyyâm-ı muhâsaranın on sekizinci Salı gicesi ki, şeb-i gurre-i mâh-ı Safer'dir, rûz-ı müsâfın rüstem-i kahramân müdde'âsı Rûm-ili Beğlerbeğisi Beyko Ali Paşa vaz'-ı kubûra âheng olduğu mahalde ol dahi dâne-i tûfengle urulup, dü-vümîn rûz-ı ziyâfethâne-i şahâdete da'vet ve mansıbı iki tuğ ile Rûm-ili'nün sağ kol alaybeğisi Kara Mustafâ Ağa'ya tevcîh olundu.

İrtesi Salı gün dahi neberdin şîr-i bî-perdâsı ya'nî sipâhîler ağası Sun'ullah Ağa dahi tûte-i türâbda sa'y-ı bî-irtiyâbda iken açık yerde bulunmağın dâne-i tûfengle urulup, gicesi şâhbâz ruhı vechin-kân-ı şahâdete pervâz idüp, yeri aşağı bölük ağalarından Zülfikâr Ağa'ya ihsân olundu.

Ve kuburların yürimesiçün serdâr-ı a'zam bi-nefsihi kuburlar ağzından ayrılmayup, gicelerin altıncı sâ'atine varınca değin durup ve gündüzlerde dahi dâmen-der-miyân-ı ihtimâm idüp, toprak sürenlerin ve kubur yapanların yanlarından münfekk olmayup, kîse kîse sim ve zeri bezl iderdi. Hattâ bir gün bir gice azîm yağmur yağup, metrislerde balçık dizden yukarı çıkup, gezilmek mümkün değil iken yine ol gün dizlerine değin balçık içinde metrislerde gezüp dolaşup, her sınıfa firâvân ihsân idüp cenge tergîb iderdi ve zahrında olan cümle esvâb ve semmûr kürki başdan ayağa varınca

¹³³⁹ “Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Hayır, onlar diridir! Rızıkları, Rableri katındadır”. Kur'an, 3/169

çamur olup, tayyü'l-cihâd-ı fî-sebîli'llâhi miski'l-lüccne buyurdu. Ol mahalde gören erbâb-ı metris yüzine karşı du'â idüp, “Senin gibi serdârın uğurunda cân u başımız fedâ olsun. Siz böyle itdükden sonra biz yüzümüz üzerine yürümek gerekiz” derlerdi. niçe def'a ehibbâ ve gayrılar “Sultânım niçün böyle tehlikeli muhavvif metrislere girersiz” didiklerinde, nâ-çâr olup bir gün bunlara “Merhûm Tayyâr Mehmed Paşa Bağdâd muhâsarasında her gün metrisleri gezerimiş. Ekser-i tevâbi' ve dostları böyle muhâtaralı yerlere niçün varırsız?” didiklerince, nisbet etüp, dahi açık yerlere gider imiş. Yine bir gün açık yerde dururken dostunun biri etegine sarılıp, “Meded efendim anda durma demiş, ol dahi sakınmayup ber-karâr üzre olmuş. Bu kez ol âdem, ben senin öldüğüne gam yemem ancak borcum var ödeyemedim ana gam çekerim” dedüğün temsîl getüricek, herkesin nutkı tutulup bir daha söylemediler.

Bundan esbak handak suyunu kapadıkları yeri, bir gice elli kadar kefare kal'adan çıkup akıtmak murâd itmişler iken, anda hâzır bulunan beş nefer yeniçeri kâfirlerin üzerine hücum idüp, girüye tükürürler ve yetişüp üçün kelle iderler. Yoldaşlarının biri şehîd ve biri mecrûh olup, sabâh namâzında kelleleri getürüp, serdâr-ı zî-şân önüne bıragup azîm ihsâna mazhar oldılar ve ordu-yı hümayûnda reîsülküttâb olan Şâmîzâde Mehmed Efendi ve kethudâlığından çıkma Nigbolu Vâlîsi Kâdızâde İbrâhîm Paşa kendü hadlerini bilmeyüp, ziyâde tecâvüz ve üzerlerine lâzım olmayan niçe umûra müdâhale ve nâ-şer'î işlere mübâşeret itdüklerinden gayrı Şâmîzâde, “El altından bir oğlanı vezîr-i a'zam ve serdâr-ı asâkir-i İslâm idüp, göndermişsiz hevâsına tâbi' olup, bütün gün işi gücü hây hûy ile evkât geçirüp, elinden bir iş gelmez. İbâdullâh hizmeti mu'attal kalup, ba'de'l-yevm husûli emr-i muhâldir. Dâmâdımız İbrâhîm Paşa kulları âkıl u kâmil ve müdebbir her vechile tedbîr ü tedârûke kâdir-i hizmet buyurın. Sadra lâıyk bendeleridir” deyü rikâb-ı hümayûna yazup gönderdüğü kâğıdı vâsıl olduktan sonra, “Seni serdâr idüp göndermeğe hizmet-i ibâdullâhî göresin ve senin hakkına re'îs efendi şu kâğıdı yazup göndermiş. Haberin alurum vâkı' ise hakkından gelirüm. Gör bak, hilâf ise gönderenin hakkından gel” buyurılıp ve gelen kâğıdı hatt-ı şerîf içine koyup, Bostancı Çevik hasekiyle ordu-yı hümayûnlarına irsâl ve mâh-ı Safer'in tokuzuncu Çehâr-şenbih gün Uyvar altına gelüp, metrisde muhtefî serdâr-ı a'zama buluşup, hatt-ı şerîfi teslîm eyledi. Me'âli ma'lûm oldukda, re'îs efendiyi çağırup kâğıdı eline virdikde bile, “Sultânım mühr benimdir, lâkin bu şeyden haberim yokdur. Mührümi çalup basmışlar” didi. Serdâr-ı a'zam dahi “Âkıbet kendü başını yiyince değin çalışdın” buyurup, yed-i cellâda teslîm ve metrisde mahnûk kılınup taşra bırağıldı. Ve dâmâdı Kâdızâde İbrâhîm

Paşa'ya mehter gönderilüp da'vet olundu. Atına bereket üzenğüsünün dîvâli kırılıp, mîr-i âhûrî gayrî at çekmek üzre iken, "Lâzım değil. Bir dahi buraya gelmeziz ancak" deyüp, rikâbsız binüp metrisde huzûr-ı serdâra vardukda, ol dahi kemend-i siyâset ile mahnûk kılınıp, ümmet-i Muhammed şerlerinden emîn ve mâ-melekleri taraf-ı mîrîye zabt olunup, Nigbolı sancağı Kotancı Hasan Paşa'ya ve hizmet-i riyâset Baş-rûznâmecî Deli Hüseyin Efendi'ye tevcih olundu.

Ol günden akdem akına giden Tatar askeriyle bâlî ağası envâ'-i mâl-ı ganâyim ve zehâyir-i bî-şümâr ve azîm doyum ve üserâ-yı küffâr ile ordu-yı hümâyûna dâhil ve mâlâmâl kıldılar. Esîr mâkûlesi onar on beşer guruşa ve en a'lâsı kırkar guruşa ve öküz yüzre ve koyun on beşer akçaya fûrûht olundu. Hâsıl-ı kelâm kral-ı bed-nâm-ı sâhibü'l-leccün tahtgâhı olan Beç kal'asına değin Tatar-ı şûr-engîz taht u sûht idüp, inân-rîz oldılar. Hakka ki, küffâr-ı füccârdan bir eyyâmda böyle bu mertebe ahz-ı intikâm olmamıştır. *Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* yine bugün toprak handakın nısfına değin sürülüp, suyun yarusın doldurdılar ve kuburlar dahi su aşurı kal'a dîvârına yaklaşıp, küffâr makas toplarıyla yürimeğe mecâl vermeyüp darb-ı top ile birkaç def'a kuburları bozdı yıkdı. Ahşâma komayup yine ke'l-evvel ta'mîr idüp ihzâr olundu. Ve makaslar olduğu semtlere niçe yüz araba kütük ve torba ile toprak yağdırılıp siper eylediler. Ve kuburların üstüne ayrı direkler ve dahi üstüne türbeler koydurılıp, bu tedbîr ile melâ'în-i dûzah-karînin i'mâlî ibtâl ve ehl-i kubur berz-i emîn olup meğer düşmeni mündefî' itdiler. Ammâ kubûr işleyen neccârı yine top u tüfeng ile urup, zarârdan hâlî değiller idi. Bir nöbetde otuz kadar âdem şehîd ve niçeler zahmdâr oldu. Ve serdâr-ı zî-şân kendü ağalarından birini toplar üzerine ta'yîn buyurup, "Kâfire göz açdırmayup her-bâr ki, bir top atdıkdâ siz anların karşulugına üç top atın" deyü, topcılara tenbîh olmağın, üstâdân-ı topcıyân yüzleri ag olsun kâfirin topların nişâne alup pâre pâre eyleyüp, kırıkları metrislere dökülüp huzûr-ı serdâra getürdüklerinde mübâliğa ihsân virdi. Bu ikdâm ile altı kıt'a büyük topları hurda olmağın bir dahi göndüzlerde top atmadan ferâgat idüp, havfindan aslâ baş göstermez oldu. Ancak gice ile topı mübâlağa atmağa başlayup bir gice sadr-ı âlî kubûrına yigirmi beş top atup yıkıldı. Kıyâs olundu, sabâh nazar olundukda kat'â isâbet itmeyüp, yer bile eylememiş. Bunun ile dahi dermân bulamayup, kuburlara zarardan me'yûs olmağla gice ile dahi top atmadan fâriğ oldu. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* düşmenin gerekli olan topları kırılıp, cümle kuburlar dahi karşı kal'a dîvârına yapışup, gereği gibi serdengeçdi mübârizlerinin mürûrlarına râh-âsân olmağla, karşı yakadan kal'aya mukâbil olan kebîr şaranpo önünde handak ve ardında olan metrise

hamle vü hücûm idüp, ceng iderek handak ve şaranpo ve hisâr dibinde olan metrisi zabt eyleyüp, derûnında bulunan dûzahiyânın kimin dil ve kimin dahi kesüp kelle eylediler. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* külliyyet ile kal'a dîvârına el urulup, şaranpo dibinde yerleşdiler. Ammâ a'dâ-yı dîn-i hazele-i müşrikîn-i guzât-ı mesfûrın üzerlerine taş ve ol humbarasın ve arı kovanlarına ve niçe fuçılar içine bârût koyup ve ba'zı yağlı şeyler ta'biye idüp gürâz, kal'adan zencîrler ile metrisler üstüne sarkıdup aydınlık idüp, serdengeçdiler üzerine humbara ve taş vesâ'ir âlât-ı cengi yağmur gibi yağdırdılar. Lâkin aslâ nazar olunmayup yerlerinde sâbit-kadem oldukların serdâr-ı a'zam işidüp kurbanlar kesdi. Ve emr idüp dîvâra lağım ameline mübâşeret olundu. Nihâyet ne mahalden nukbe şurû' etseler verâsından küffâr takırdı ile karşulayup, "Siz dîvâr dibine geldünüz ise biz dahi iç-tarafında hâzır u müheyyâyız. Bî-ma'nî-i zahmet geçmek lağım edemezsiz" deyü **[41b]** çağırdılar. Üç def'a bu minvâl üzre mübâşeret olunmuş iken duyulup, bir vechile hâlî yer olmamağla serdâr-ı a'zam ahvâl bilür kimseler ile müşâvere idüp, Rûm-ili Beglerbeğisi Kara Mustafâ Paşa "Dîvârın dibi kazılsun ve dîvâr desteğe alınsun. Ba'dehu desteklere âteş virilsün. Dîvâr mu'da kalur, ol vakt top üşürüp yaksunlar. Ardı toprak olmağla lağım amel-i âsân olur didi. Sadr-ı âlî bu tedbîri akl-ı mîzânına alup fikr eyledi. Ma'kûl görüp fi'l-vâkı' böyle itdirdi. Lağımcılara varın mübâşeret eğlen deyü, tenbîh buyurup lağımcıbaşıya hayli ihsân, vesâ'irlerine dahi hadlerine göre bahşişler viridi.

Ol gice cân hakkıyla çalışup, sabâha değin dîvâr-ı hisârın yigirmi arşun kadar yerin kazup arzı bir buçuk zirâ' âdem egilse yürür oyduklar. Ve kalın direkler üzerine alup, sabâh namâzı âteş virüp tamâm yandı. Mukâbelesine vaz' olunan dört kıt'a balyemez top dahi nişâne alup, bir fitilden od virdikleri sâ'at, dîvâr yıkılup handak suyuna doğru açup hâke berâber oldu. Ardında dolma toprak bir azîm bayır olup, dağlar gibi göründi. Egerçi murâd üzre gedik açıldı. Lâkin yukarı su'ûda imkân yok firâz toprak dahi beş kulac yer olduğundan mâ'adâ dîvârın iç yüzünde sıçanyolu gibi kemerler itmişler. Ne mahalde lağıma mübâşeret olundu ise karşusından tak tak idüp lağımcılar dahi ol yolları kapadılar ve birkaç yerden toprağa lağım konulup ve birez serdengeçdi dilâverleri bî-sabr u ârâm kendülerin yenemeyüp ol yakılan dîvâr gedüğinden yukarı toprağa yürüyüş eylediler. El ayak tutmaz iken ne hâl ise tırmanı tırmanı su'ûda murâd idenlerin küffâr yukarudan üzerlerine dâne-i tûfeng ol humbara ve sengi yağdırdılar.

Berü taraftan dahi asâkir-i İslâm metrislerden balyemez top ve tûfeng ile mel'ûnları darb idüp nâr-ı cehîmi buldurdılar. Hezâr derd-i mihnet ile çıkup firâz-ı bedende dört sâ'at miqdâr zamân azîm ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl olup, ilerü yürümeğe ve kal'a dîvârının zabtı mümkün olmamağla yine ric'at idüp aşağı indiler. Guzât-ı İslâm'dan iki yüz kadar âdem şehîd ve bir ol kadar dahi mecrûh olup vâfir düşmen mürd oldu. Bu hengâm-ı dest-hîzde lağımlar dahi âsân vechile on beş kulac derûn-i hâke girdi.

Feth-i kal'a-i Uyvar

Neberd-azmâyân-ı guzât-ı muvahhidîn perhâş-girân-ı behrâm-ı intikâmın dahi *ve-inne cündenâ lehümü'l-gâlibûn*¹³⁴⁰ mısdâk-ı sadâkat-karîni *vekâne hakkan aleynâ nasrû'l-mü'minîn*¹³⁴¹ va'd-i mübîni metânet-bahş-ı bünyân-ı itmînân ve yakınları olmağla şevk ü tâze ve sürûr-ı bi-endâze tahsîl-i husûsen meded-kârî-i nasr-ı Bârî iledir ve dîvâr-ı hisâr-ı mevsûkû'l-istihkâm taraf-ı bâhirü's-şeref-i İslâmiyân'dan atılan balyemez top-ı ejderhâ-endâm dânelerinden tamâm olup, derûnında mahsûr olan kefer-i müşrikîn-i pür-kîn-i dalâlet-me'âl-i safrâvî engebîn-i hürde misâl telhîskâm oldukları dahi müte'ayyîn olmağın ser-bâzân-ı İslâm-ı gazanfer-i hücum-ı şâhbâzân-ı muvahhidîn-i nusret-kudûm üçüncü mertebede sahbâ-yı şevk-i asâle-i dem-i küffâr-ı dijamdan nûş-ı selâse-yi gassâle idüp ser-germinden neberd ü gavgâ-firâz kal'aya su'ûda intihâz-ı fırsat ve hücum-ı düşmene ric'at ve azîmet esnâsında cünûd-ı müşrikîn-i haşyet-karîn etrâf u eknâflarından iltihâb iden âteş-i harb ü ceng ve sâ'ika-i top u tûfeng ile bî-tâb olup, mukaddem guzât-ı mücâhidînin yürüyüşlerin müşâhede itmekle bunların önüne Kaf bile olsa hâ'il olamayacağın ayne'l-yakîn fehm eyleyüp, “Eger yol olaydı niçe yürüyüş iderler imiş” deyü hayli ibret ve bahr-i hayrete daldılar.

Birkaç günden sonra, “Üç yerden lağımlar dahi hâzır olup atılsun ve yürüyüş olsun” deyü, tenbîh olduğın a'dâ-yı dîn işidüp, başlarına geleceğın bilüp, gözleriyle mu'âyene vü müşâhede ve ba'de'l-yevm kal'adan bi'l-küllîyye kat'-ı ümîd-i teslîm ve cânların halâsdan gayrı çâre bulamayup, nâ-çâr kalmağın mâh-ı Safer'in yigirmi birinci Dü-şenbih gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın otuz sekizinci ve Eylül'ün dahi on üçüncü günidir. Altıncı sâ'atde melâ'in-i dûzah-karîn el-amân el-amân deyü çağırup, nâle-i gazab-sûzü'l-atş-ı istîmân ile bayrak-ı amânı kapusının üzerine nişânda dest ü dâmenlerinden esbâb-ı harb ve neberdi feşânde eylediler. El-afv-ı zekâtü'z-zafer medlûli

¹³⁴⁰ “Ve [sonunda] galip gelecek olan mutlaka bizim ordumuz olacaktır”. Kur'an, 37/173.

¹³⁴¹ “Müminlere yardım ise, bizim nezdimizde bir hak oldu”. Kur'an, 30/47.

ile âmil olmak şîme-i kerîme-i mahmûdetü's-seyr olmağın hazret-i serdâr-ı ma'delet böyle fermân ve haber vârid oldu ki, tîğ-i ihtikân asâkir-i İslâm şemşîr-i hûn-âşâmların der-miyân idüp, intibâh-ı tamâm ile ârâm ideler. Ol dem-i derûn kal'adan iki nefer bellü başlu kâfir-i bed-rûz ve zer-endûz taşra çıkup, huzûr-ı serdâr-ı a'zama geldi. "Kal'anızı Allâh mübârek eyleye, mâl u cânımıza zarar olmamak üzre amân dilerüz" didiler. Âsaf-ı bî-hemâl dahi baş ü cân-ı hüsrân-me'allerin ve esbâb u mâlların bî-kem ü kast âcizânedir. Hırâset eylemek ve birkaç mâtde recâ vü taleb itmeğın müsâ'ade buyurdu.

Evvelki mâtde: Mâl ve cânımıza zarar olmaya.

İkinci mâtde: Tatar yüzün görmemek içün ordudan geçmeyelim.

Üçüncü mâtde: Bin araba virin.

Dördüncü mâtde: Bize bir mektûb virin ki, kal'ada ne vechile ceng eyledüğimizi tafsîl üzre musarrah olup, çasarımıza gösterevüz.

Beşinci mâtde: Biz kal'adan çıkmayınca İslâm askeri girmeye.

Altıncı mâtde: Bize vâfir zahîre virin.

Yedinci mâtde: Yaralı olan âdemlerimiz kal'ada kalup sağaldıkda, selâmet birle vilâyetlerine yollana.

Sekizinci mâtde: Kal'adan çıkduğumuzda bayraklarımızı açup ve tablhânemizi döğ döğ gidevüz, diyicek, serdâr-ı a'zam dahi, "Utanmazsız böyle itmeğe idin, tablhânenizi döğün ve borularınızı çalun ve bayraklarınızı açun. Mâl u cânınıza zarar ziyân olmaz ve sizi ordu içinden geçirmeyelim ve ancak bir günlük zahîre ve dört yüz araba virelim ve selâmet ile Komaran adasına îsâl idelim. Ancak, gedikleri ve kal'a bedenleri bugün zabt olunsun. Askeriniz burc u bârûlardan inüp ve metrislerden çıkup, yeniçeri metrîse girüp zabt eylesün" buyurdıkları gibi, kefer "Bu husûsı içeri Forgaçı'ya bildirelim" deyü, kal'aya varup der-akab yine geldi. Anların dahi bu minvâl-i rızâları haberin getürdi. İki âdem rehn itdiler ki, varup Komaran'dan iki mu'temed kefer getürüp, kal'a ne hâlde olduğın görüp ve "Cân hakkıyla niçe cengler eylemişiz inanalar" didi. Serdâr-ı bâ-intibâh dahi "Siz eyü ceng itdiniz. Aslâ kusûr ve kabâhatiniz yoktur. Çasarınız utansın ki, imdâd itmek üzerine lâzım iken göndermedi" buyurdılar ve kendü ağalarından iki âdem virüp, anlardan dahi iki kâfir rehn aldılar.

Ahşâm namâzına karîb ahidnâme yazılıp, serdâr-ı zî-şân mühürleyüp, kapucılar kethudâsı Karakaşzâde ile içeri kal'aya gönderdi ve gelüp kal'ayı zabt eylesünler,

haberini getürdükde, ol sâ'at sadr-ı âlî kolundan kırk sekizinci cemâ'at cümle neferiyle ve Vezîr Köse Ali Paşa kolundan beşinci ağa bölüğü odasıyla yürüyüp, kubûrlardan ve metrislerden çıkup, burc u bârûlarına su'ûd ve bayraklar dikilüp kal'a ve beden ve tâbyaları derûnında olan üçer ve dörder beşer altışar vakıyyeden on bir vakıyyeye varınca kırk aded kolonborna ve şâhî topar müstevfâ cebehâne ve zahîre makûlesinden on dört bin keyl dakîk ve bir ol kadar buğday bulunup, taraf-ı mîrîye kabz ve zabt olundu ve yer yer bâlâ-yı hisârda ahşâm ezânı okunup namâzlar kılındı. Ol hâlik-ı bî-çûna hamd ü senâlar olundu ve irtesi Salı gün hüsrev-i seyyâr-gân-ı zerrîn-i tâc-ı evrenin zümürd-i reng-i âsmândan arz ve cemâl-i bâhirü'l-ibtihâc eyledikde anka-şikârân-ı zafer-cenâh zümre-i hayy-ı ale'l-felâh ile taraf taraf firâz-ı burûc-ı hisâr sa'bû'l-urûc bî-bahâne nasb-ı livâ-yı nusret ihtivâ idüp, müterakkıb-ı hurûc-ı ehl-i küffâr şekâ oldılar.

Siyûmîn-rûz-ı düşmen-sûzda *ilâ cehennem ve bi'se'l-masîr*¹³⁴² âyet-i kerîmesi tefsîri üzre ol duzâhiyân-ı sakar-musîrin bakıyyetü'l-esyâf-ı hezîmet-i ittisâflarına dört yüz araba virilüp, ricâl ve nisvân ü sübyânıyla götürebildikleri kadar esvâb u eskâlin tahmîl ve dahi irtesi çehâr-şenbih gün kal'adan çıkup, muhafazalarıçün Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa bir miqdâr asker ile ta'yîn olunup, mahzûl-i heybet ve hüsrân ile yıkılıp gitdiler ve kal'a-i Komaran'a îsâl itdiler ve Nemçe kapudanı bile götürmek içün kal'adan iki şâhî top recâ eylemiş idi. Me'mûlüne müsâ'ade olunmadı ve kal'ada kalup [42a] ra'ıyyet taleb iden kefereye yurtları virilüp, amân kâğıdları ihsân olundu ve zûr-azmâyân-ı âhenîn-i pençe bî-şikence derûn-i kal'a-i su'ûbet-şumûle duhûl idüp, kûşe-be-kûşe ferâğ-ı bâl ile büsut-ı bisât ve sürûr eyleyüp, encümen-nişîn-i huzûr oldılar ve guzât-ı İslâm ile üç âsmân feth ü zafer ser-efrâz kılınmağla, arûs-ı kal'a-i İslâm me'nûs-ı dîr-i âgûş ve dâmâd-ı pâdişâh-ı kişver-güşâ ve yemîn-i mülk olmağla râst bir kal'a-i gevher-nigîn olup, *el-hamdü'lillâhi ellezî bi-ni'metihi tütümmü's-sâlihât ve's-şükr ellezî ekreminâ bi-kerâmetü'n-nusret ve'l-fütûhât*¹³⁴³ du'âsı karîn-i icâbet-i nâsirü'l-muvahhidîn oldu. Derûnı hâr-ı hâşâk-ı şirk-i küfr ile memlû iken çârûb-ı refte-yi bî't-tevhîd olup, be'is-i mesve'l-kâfirîn iken ni'am-ı mesve'l-mücâhidîn ve künişt-i müşrikîn-i deşt-i küfr-âbâd-ı merede-i İblîs iken makâm-ı tevhîd ü takdîs kılınup, *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Mu'in* musahhir-sâz-ı ehl-i yakîn oldu.

¹³⁴² “Ne kötü bir yerdir o cehennem” Kur'an, 3/162; 8/16; 9/73; 66/9; 67/6

¹³⁴³ Hamd O Allah'adır ki, yararlı şeyler ancak O'nun nîmetiyle tamamlanır.

Bu ni‘am-ı celîle mukâbelesinde asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm dergâh-ı felek-mennâne secde-i güzâr-ı şükr-i firâvânde oldılar. Dest-bürd-i himmet-i hazret-i sipehsâlâr-ı sâhib-i ferhenk ve zûr-ı âhenîn-pençe-i erbâb-ı silâh ve ceng ile şikest bulup, yakılan yerlerin ve sadme-i top u tüfeng ile pest olan burc-ı bârû ve kemerlerin ta‘mîr ü termîmine ve sürülen toprağı girü sürmeğe ve kubûrları tahliye ve handak üzerine köprüler binâsına ve gayrı kal‘aya lâzım olan mühimmât-ı tekâmiline takayyüd-i tâm ve sa‘y u ihtimâmına fermân-ı Âsaf-gerdûn-ı menzelet-sâdır olmağın, herkes dâmen-der-miyân gayret ve teşmîr-i sâ‘at-i himmet idüp, ol kâra kemâ-yenbagî mübâşeret eylediler ve içinde olan iki büyük kenîse hünkâr için câmi‘ kılınup, derûnında bulunan tırâz-ı küfr ve asnâmdan tathîr olup, cum‘a namâzı kılındı ve kal‘a-i mezbûreye yerlü kulu ve fârsân ve cebeci ve topcı ve azabân ve martlûs ve çavuş ve kâtip bi‘l-cümle dört bin nefer müstahfazân kul yazılıp, yevmiyeleri otuz sekiz bin yedi yüz iki akçaya bâlig oldu ve arz-ı kifâyeden ziyâde mü‘ennetleri görüldüğünden gayrı küffârdan kalan bi‘l-cümle cebehâne ve zahîre dahi teslîm ve tevzî‘ olup, ordu-yı hümâyûnda olan toplardan dahi altı kıt‘a balyemez top efrâz ve kal‘anın münâsib görülen burc-ı bârûlarına vaz‘-ı tertîb olundu ve eyâlet-i hükûmeti gerek bârân-dîde-yi deşt-nümâ Kürd Mehmed Paşa'ya tevcih ü erzânî kılındı ve mâh-ı Safer'in yigirmi beşinci Cum‘a gün, serdâr-ı zî-şân, bu müjde-yi feth-i celîle ve meserret-i cemîle-yi güheniyle yazup, Haseki Mehmed nâm ağasıyla rikâb-ı hümâyûna irsâl eyledi.

Vak‘a-ı garîbe

Garâbet bunda ki, Bosna diyârında meşâyih-i ulemâdan bir şahs-ı bünüvvet da‘vâsı idüp, “Gökden Cebre’îl nâzil oldu. Beş vakt namâzın üç vaktı bağışlanup ancak sabâh namâzıyla yatsu namâzı bâkî kalmışdır” deyü, buna benzer niçe türrehât-ı mâlâya‘nî cevâblar söyleyüp, serdâr-ı a‘zama arz olundukda, kayd ü bend ile ordu-yı hümâyûna ihzâr itdirüp su‘âl buyurdukda “Hâşâ ben bir ehl-i sünnet ve cemâ‘atden bir fakîrim. Nihâyet cünûnum vardır, hareket itdükçe dürlü nâ-ma‘kûl türrehât söylemiş. Lâkin haberim yokdur. Estagfiru'llâh” deyüp, inkâr eyledi.

Bâ-emr ü fermân-i sadr-ı âlî ziyâfethâne çadırına gönderüp, bu husûsı müşâvere eyledi. Ordu kâdısı Enis Efendi “Çünkü herîf mukaddem bu kadar kelâm eylemiş. Şimdi halâs olur ise Bosna şehrine varup dînim hak olduğu bilinmekle vezîr-i a‘zamı bana vâfir ihsân eyledi deyü bir alay sâde dil Boşnakları ıdlâl idüp bir fitne-i azîme sebep olur. İzâlesi musâlih-i küllîdir” demekle katl olunup kayd-ı hayâtıdan ârî kılındı.

Serdârî-i Kaplan Mustafâ Paşa be-kal‘a-i Novigrad

Uyvar kal‘asına sekiz sâ‘at mahalde vâkı‘ kal‘a-i Novigrad sengîn-i bünyâd ki, miyâne-i kılâ‘ küffâr-ı habâset-nihâd ve metânet ve hasânet ile mümtâz ve tâk-ı şöhet-pezîr-i âfâk olmağla ta‘rîf ü tavsîfden bî-niyâz idi. Bu sâl-i hâl meymenet-i te’sîrde bâlâ-yı burc-ı sa‘bûl-urûc teshîrine kemend-endâz-ı tedmîr olmak mümkün iken, avk-ı te’hîrine cevâz olmayup ale'l-husûs şid-bâr-ı gerden âhen-i cüft-i himmet-i ser-zemîn-i âher oldukda ya’nî ki, sene-i âtiyede reh-nümâ-yı sâbık-ı tevfiķ ile tohum-efşânî-i feth ü zafer semt-i dîkrânda olması murâd olundukda, derûnında gediverân-ı küfr-i inâd ol havâlîde pezer-pâş-ı şûr-fesâd olmadan hâlî olmayalar deyü, mukaddem itâ‘atçün amân kâğıdı gönderildi. Lâkin içinde mütehassıs olan Nemçe ve Macar keferesi biz bu kal‘ayı taş ve kireçden yaptık gözüümüz bakarken müft ve meccânen niçe viririz. İki el bir baş içündür cevâbın getürmeleriyle serdâr-ı âlî-i tebârın gayret-i İslâmiyyesi cûş-ı hurûşa gelüp benc-endâz hâr u hâşâk vücûd-ı bed-bûdları olmak için a‘dâ-yı şikâra peleng-i şâhika-i himmet Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa-yı şîr-i salâbet ser-asker nasb ve ta‘yîn olup, yanına Eğre Beğlerbeğisi Cerrâh Kâsım Paşa ve Rûm-ili ve Anadolu sancaklarından birkaç mîr-i mîrân u ümerâ ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top-arabacı ve gurebâ ve yemîn ü yesârdan iki bin miķdâr kapukulu koşılup, birkaç kît‘a balyemez ve kolonborna top-ı kal‘a-kûb ve müstevfâ cebehâne ile mâh-ı Rebî‘ülevvel’in guresi Salı günü ki, henüz dahi rûz-ı kâsıma otuz gün kalmış idi, ordu-yı hümâyûndan müfârekat idüp mütevekkilen ale’llâh kal‘a-i mezbûrenin feth ü teshîri niyyetiyle rû-be-râh oldılar.

Feth-i kal‘a-i Nitra be-dest-i Vezîr Sarı Hüseyin Paşa

Kal‘a-i Uyvar-ı rasînetü'l-heykele on iki sâ‘atlık miķdâr ba‘îd mahalde vâkı‘ Nitra nâm bir hısn-i hasîn-i metînü'l-endâm olup, derûnında olan küffâr-ı li‘âm zahîre ve a‘lâf için ol taraflara varan ba‘zı huddâm-ı asâkir-i İslâm'a der-zîde-kemend-endâr telef oldukları haber-i hafîyyü'l-kây mesâmi‘-i aliyye-i Âsaf oldukda evvel-emirde itâ‘at-i mutazammın amân-nâme irsâl ve anlar dahi Novigrad kal‘alarının gönderdüğü cevâb üzre ta‘annüd itmeleriyle arz-ı hamîyyetleri bir ceste ve çîn-i cebîn gazabları birbirine peyveste olup, ol dem Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa-yı ferhûnde dahi kapısı ve eyâleti askeri ve birez yeniçeri ve cebeci ve topcı ve toparabacı ve birkaç kît‘a top-ı kal‘a-kûb ve kifâyet miķdâr cebehâne ile kal‘a-i mezbûrun feth-i teshîrine ser-asker ta‘yîn? ve muhâlefet iderler ise ahâlîsi kahr-ı tedmîr ve etrâfında olan palankaları

kal'a-kam idüp ol tarafları dahi cûy-bâr-ı şemşîr ile eşkıyâ-yı küffârdan tathîr itmek üzere anı dahi gurre-i Rebî'ülevvel'de irsâl buyurdılar.

Ber-mûceb-i fermân ol dahi irtesi çehâr-şenbih gün varup kal'a-i mezbûre karşusunda nasb-ı hıyâm-ı nüzûl idüp, içerü kal'a kapudanına âdem gönderüp vire ile hisârı istedi. Ol bebr-i beyâbân-ı ferhunde kudûm ile garrende-şîrân-ı asâkir-i İslâm'ın dilîrân hücumının derûn-i hisâr-ı metânet-rüsûmda olan rûbeh-sıfatân-ı müşrikîn-i şûm mu'âyene itdüklerinde tâb-âver olamayacakların ve makâm-ı mukâvemete adem-i iktidârların ke's-şems fî-râbi'atü'n-nehâr zâhir ü bedîdâr olmağın siper-endâz-ı muhârebe olup, kal'anın miftahlarıyla kupudânı taşra çıkup paşa-yı ciğer-dâ(r) huzûruna gelüp ta'ahhüd-i cizye güzârıyla teslîm-i hisârı kendülere bâ'is-i necât ve sebeb-i hayât bilüp, hâric-i hisâr-ı üstüvârda olan varoşda pâ-yı dâmen-keş amân olmak recâsıyla istîmân idüp, teslîm-i hisâr eyledi ve Ser-asker Vezîr Hüseyin Paşa dahi hemân ahşâma kalmak ve kal'ayı boşaldup taşra çıkmak şartıyla amân kâğıdın virdi. Ve der-akab anlar dahi kal'adan çıkup varoşa taşındılar.

Ve irtesi Penc-şenbih gün kifâyet miqdârı araba virilüp, nisvân u sübyân ve eşyâların tahmîl ve Pojon kal'asına selâmet birle îsâl itmek üzere serhadlû ve kapukulundan vâfir âdem koşilup irsâl olundu. Ve kal'a-i meftûha varoşunun re'âyâsına küllî istimâletler virilüp, cân u baş evlâd ve emvâl ü erzâk ve davarları gâret ü hasâretten hıfz u hîrâset olup, her biri mülk ve emlâkinde âsûde-i hâl ve tasarruf ve sâkin olup, birbirlerinden deprenmeyüp ber-karâr ve devâm-ı devlet-i pâdişâhîde âsûde-i hâl ve muvaffikü'l-bâl oldılar.

Ve kal'a-i mezbûre ümmet-i Muhammed eğlenecek bir mekân binâsı hûb ve çevresi mergûbü'l-munzar bir lâ-nazîr yer olup, ta'rîf-i metânetinde ve tavsîf-i ref'etinde endîşe-i i'câz-pîşe-i ser-fürû ve berde-i hayretidir. Elhak etrâf u eknâfî bâğ ve bostan ve hıyâbân-ı der-hıyâbân olup ve kal'a-i mezbûre ise bir gün Elbruz-i şükûhın firâz kulesinde binâ ve etrâf ü cevânibin küncine-misâl bir nehr-i azîm ejder-timsâl ihâta eyleyüp, varoşunun hod düşmesi aynıyla Usturgon mûmâsili idi. *Bi-hamdi'llâhi Meliki'l-Mütte'âl* sühûlet ile bî-ceng ü cidâl zabt olup, nehîb ve heybet-i sipehsâlâr kahramân-ı neberd ile dâhil-i kabza-i tasarruf-ı asâkir-i İslâm oldu. Muhâfazasına neferâtıyla iki yeniçeri çorbacısı vaz' olup derûnında bulunan yigirmi kıt'a top-ı kal'a-kûb yine mahallerine tertîb olundu. **[42b]** Hüsn-i binâsı ta'bîr ü ta'rîfdan kâsır bir kenîsesi bulunup câmî'-i şerîf olmağın irtesi gün cum'a namâzı kılındı. Ve kal'a-i

mezbûra bir mîl ba'îd olan iki? re'âyâsı gelüp istîmân ve yasakçı iltimâs itmeleriyle her birine birer bayrak levend ta'yîn ve üzerlerine kendü agavâtından birer ağa koşup varup görmek üzre irsâl eyledüğünden gayrı etrâfında vâkı' Biregil Kirmas ve Felek ve Şeneşente? nâm dört aded palankalardan olan küffâr-ı dalâlet-nihâd dahi vetîre-i ma'hûde üzre ta'ahhüd-i cizye-güzârı ile mefâtiḥ palankaları pîş-i nihâd itdükleri müjdesiyle ahvâl-i fütûḥâtı vukû'ı üzre yazup Uyvar altında huzûr-ı Âsafîye arz ve irsâl ve mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Çehâr-şenbih gün gelüp, îsâl olundukda gelen âdemlerine hila'-ı fâhire ilbâs ve in'âm-ı vâfire ile iltifâta mazhar oldılar. Bu hinde Uyvar etrâfında olan Orta Macar varoşlarından re'âyâ beyinde müte'ayyin ve nâ-murâd bir zimmî amân ile huzûr-ı sadr-ı âliye gelüp serbest emri recâ itmekle te'lîf kılup, re'âyâyâ iftihâr-ı bâ'is olur mülâhazasıyla me'mûlüne müsâ'ade olundu. Bunı işiden Uyvar'a tâbî' kurâ ve nevâhî? varoş re'âyâları bölük bölük gelüp itâ'at itmekle cümlesine amân kâğıdları virilüp itmînân-ı kalb içün yanlarına yasagcılar koşuldu. Ve bu esnâda taraf be-taraf onar on beşer bin Tatar askeri düşmen diyârına akına gönderilüp, envâ'-i ganâyim ile ordu-yı İslâm'ı mâlâmâl eylediler. Ve ordu-yı hümâyûndan otluğa giden guzât-ı İslâm Komaran tarafında küffâr içinde idiğünden gayrı gemilerden ve ba'zı pusulardan dahi çıkup niçe ümmet-i Muhammedî giriftâr ve esîr eyledikleri serdâr-ı a'zama i'lâm olunmağın emr idüp “Ser-leşker-i Cengîzyân olan Ahmed Giray Sultân bi'l-cümle Tatar askeriyle varup, ordu-yı hümâyûn etrâfın ve otlakçı tâ'ifesin muḥâfaza itmek üzre Komaran karşusunda istikrâr eyleyüp, asâkir-i İslâm safâ-yı hâtır ile oturur ve bî-havf u haşyet varup gelür ve murâdlarına vâsıl olur oldılar. Bir gün birez Tatar karşı Komaran kal'asından dil almak içün nehr-i Tuna'yı yeldirdiler. Egerçi küffâr görüp hâl niçe olur deyüp vehme düşerler ve kal'adan çıkmayup kırk elli kadar top atarlar. Hisâr altına yanaşmak mümkün olmayup birkaç dil ve vâfir bârgir sürüp selâmet birle berü tarafa geçüp götürdiler. Bundan sonra defa'ât ve kerrât ile asker-i Tatar serdâr-ı a'zamdan Komaran adasın varup taht u suht itmeğe istîzân itdükçe belki düşmen bir mahalden metris idüp size küllî zarar isâbet ide” deyü, rızâ virmedi. “Karşı geçmek bize âsândır. Varup geçid yerlerin yokladık. Uçurum yerleri yok. Elbette bir kerrecik umûm üzre mısmulca gidelim. Gör kâfirlere neler idelim. Sâz dahi tedârük ideriz izin sizden virmek Allâh'dan” diyegördiler. Kat'â müsâ'ade buyurmadı.

Âmeden tâbûr-ı küffâr bâ-murâd-ı kal'a-i Komaran

Bu hinde Nemçe ser-askeri Minta Kokulli on bin Nemçe ve Zirinoğlı dahi on bin Hırvat askeriyle gelüp Komaran kal'asının altına konup, berü Uyvar yakasına köprü

binâ eyleyüp birkaç bin kefere geçirüp kal‘a-i mezbûrenin topı altında tâbûra girdiler ve Tatar'dan dil almak zu‘mıyla iki bin kadar müntehib kefere tâbûrdan hurûc idüp hafr? ve dahl-i fi‘e *bi-hamdi'llâhi ta‘âlâ* guzât-ı Tatar gâfil bulunmayup karşı varup üzerlerine hücûm eylediler. Niçesin tu‘me-i şemşîr ve bir niçesin dil idüp, huzûr-ı serdâra getürdiler. İstintâk olundukda “Minta Kokulli ile Zirin-oğulları iki karındaş bile olup Nemçe ve Macar ve Hırvat cümle yigirmi bin kâfirdir” didi. “Ya bunların böyle gelmesinden murâdları nedir” buyurdukda, “Osmanlı'dan Komaran kal‘asın muhâfaza idüp korumaktır”, “Ya berü Uyvar sahrâsına geçmek murâdları yok mıdır” buyurdukda, “Anların aklı var. Hiç yigirmi bin asker dört kerre yüz bin İslâm askerine niçe varabilür”, “Ya başınız kimdir” buyurdukda, “Zirinoğlu'nın büyüğidir. Çasar palatinoşı azl idüp Zirinoğlu'nı ser-asger eyledi. Bir vechile asker cem‘ine kâdir olamıyor” didi. Ahar dilden dahi istifsâr olundukda çasar Zirinoğlu'nı ser-asger nasb idüp, kendüye Uyvar kal‘asın ve bi'l-cümle Orta Macar'ı hîbe eyleyüp ve işte bu gördüğünüz Nemçe ve Macar ve Hırvat asgerin virüp gönderdi. “Var Osmanlu'dan Uyvar kal‘asın al ve Türk asgerin boz. Cümle ol memleketler senin olsun” deyü, tenbîh eyledikde Zirinoğlu dahi “Bana yüz elli bin asker virmek gerek. Sen ki İslâm asgeri üzerine varmak âsân ola” didikde, çasar dahi “Ol miqdâr askere şimdi ben mâlik olaydım Uyvar'ı Osmanlu'ya virmezdim. Hemân niçe bilürsen öyle idüp sana ol memleket gerek ise varup kurtar” dedüğün takrîr eyledi.

Tatarlara azîm ihsân virdikden sonra “Kal‘a ta‘mîrinden ol sâ‘at otağa gelüp vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve yeniçeri ve silihdâr ağalarına vesâ’ir sunûf-ı askere Komaran kal‘ası tarafından küffâr cısr binâ idüp, bir miqdâr düşmen berü yakada tâbûra girmişler. Gâfil olmayup cümleliz hâzır u âmâde olup ne yüzden emr olunur ise ana göre amel idesiz” mazmûnıyla bizzât kendü kalemiyle buyuruldılar yazup gönderdi. “Bu kadar bin asker Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ile Novigrad fethine gidüp, bir niçe bini dahi Nitra kal‘asına vaz‘ olunmuş iken, Uyvar altında gûyâ ordu-yı hümâyûn asgerinden bir âdem eksilmeyüp, vefret ü kesret ve şevklerine aslâ fûtûr gelmeyüp bî-havf u haşyet ve gam her biri be-dest-i kabza-i tîğ-i müheyyâ durup, dergâh-ı lâ-yezâlden böyleki düşmen-i dîn gelüp mukâbele ve mukâtele idüp bir ulu gazâ edeydik” deyü, guzât-ı mücâhidîn cenge talib ve râgıb olup du‘âları cevî-i hevâya peyveste ve hurûc-ı küffâra muntazır durdılar. Lâkin melâ‘în-i dûzah-karîn bir hatve ilerü gelmeğe cür‘et ve kudreti olmayup, mânend-gûl tâbûr-ı makhûrlarında kaldılar. Bundan akdem Âstâne-i sa‘âdet tarafına Uyvar müjdesiyle giden Haseki Mehmed Ağa tokuzuncı

gününde Edirne'ye varup telhîsi rikâb-ı hümâyûna îsâl ve taraf-ı pâdişâhîden dahi serdâr-ı a'zam kullarına mazhar-ı iltifât serâsere kaplu bir sevb semmûr kürk ve üzerine hil'at ve bir kabza murassa' şemşîr ve bir kabza-i mücevher deşne ve bir kıt'a pençe sorguç ile hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn vesâ'ir vüzerâyâ serâsere kürkler ve mîr-i mîrân u ümerâ ve â'yân-ı askere olan sâde hil'atlar kethudâ-yı bevvâbân-ı hâssa Makbûl Yûsuf Ağa'ya teslîm ve gelen Haseki Mehmed Ağa'ya koşılup, Uyvar sahrâsına vusûlleri haberi alınup azîm alay ile istiğbâl ve baş çadıra nüzûlünde dîvân olup, vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı asker da'vet ve mahzarlarında hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn feth-i kırâ'at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

“Sen ki, vezîr-i a'zamım ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa'sın, selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhânem ve peyâm-ı meserret-resân-ı mülûkânem ile seni teşrîf buyurduğumdan sonra *bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Fettâh* avn ü inâyet-i Kirdgâr ile kal'a-i Uyvar bend-kemend-i teshîre giriftâr olup, küffâr-ı dûzah-karâra envâ'-i hezelân ile dil-hâh-ı hümâyûnum üzre ukûbet olunduğı müjde-i haberi gelüp rikâb-ı hümâyûnuma meserret bahş olundukda, dergâh-ı vâcibü'l-atâyâyâ envâ'-i hamd ü senâ kılınmışdır. Fi-hamden sümme hamden bu fütûhât-i celîle-i tab'-ı şerîfime ferah-bahş ve zihn-i şerîfime meserret-nakş olmuşdur. hazret-i Hâliq-i lâ-yezâlden tazarru' ve niyâz iderim ki, daha niçe niçe fütûhât-i celîle vücûda gelüp, dâ'imâ küffâr-ı dûzah-karâr nigûn-sâr? nâr olmağdan hâlî olmayalar. Bana ve ol sefer-i zafer-eserde uğur-ı dîn-i mübîn devletimde taş yasdanup toprak düşenin gâzî ve mücâhid kullarımın vaz'-ı şerîf ve sagîr ü kebîrine nân-ı ni'metim helâl olsun ve cümleniz berhurdâr olasız. Tamâm dil-hâh-ı hümâyûnum üzre hizmet ve rızâ-yı mülûkânem üzre sa'y u dikkat eylediniz. Cümleniz du'â-yı hayr-ı icâbet-eser-i hüsvâneme mazhar ve düşdüğünüz cân ile uğur-ı hümâyûnumda çalışan kullarım hakkında inâyet u ihsânım mebzûldür ve hâliyâ avâtıf-ı aliyye-i mülûkânemden seni bir murassa' sorguç ve bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr sâhib-i karânî ile hâssa kürklerimden serâsere kaplu bir kürk ve bir kaftan ile teşrîf buyurup hâliyâ kapucılarım kethudâsı Yûsuf Ağa ile irsâl ve ihsân eyledim. Vezâ'if-i şükrü yerine götürüp edâdan sonra dîn-i devletime ve ırz-ı nâmûs-ı saltanatıma lâyıık olduğu [43a] üzre hareket ve gayret ve hamîyyet idüp feth olunan kal'anın ta'mîr ve termîhi bâbında bezl-i makdûr eylesin” ve İslâm-ı a'yân-ı askere kürk ve hila'-ı fâhireler ilbâs olundu. Serdâr-ı Tatar olan Ahmed Giray Sultân dahi başka hatt-ı hümâyûn vârid olmağla sadr-ı âlî kendüye virüp “Var Hanzâdem sizde kendü

çadırınızda okudun” buyurdılar. Varup Komaran karşusunda olan ordılarına azîmet eyledi anın dahi mefhûmu “Berhurdâr olasız, hizmet ise ancak olur. Yine vezîr-i a‘zâmın emriyle âmil ola” buyurulmuş. Lâkin mezbûra kürk gelmemekle tekmîl-i arz içün sadr-ı âlî kendü hazînelerinden bir sevb semmûr kürk giydirdi. Ol gün kal‘a ve ordu-yı hümayûnda olan cümle toplara âteş virilüp tâ’ife-i piyâdegân dahi tüfenglerin serpûp şenlikler ve şâd-mânlıklar eylediler.

Mübâhese-i Forgaçı kapudan-ı meclis-i ümerâ-yı Komaran

Mâh-ı Rebi‘ülevvel’in on beşinci Salı gün Komaran tarafından Tatar yediyle giriftâr olan bir nefer-dil huzûr-ı serdâra ihzâr ve ahvâl-i düşmen istintâk oldukça Uyvar’dan çıkan Forgaçı pelîd Komaran kal‘asına varup hisâr-ı merkûm Kapudanlarıyla Forgaçı anîd bir gün hem-meclis olup şarâb içerken şapkasın egmiş Komaran kapudanları Forgaçı’ya ta‘an ve teşnî‘ yüzünden “Bre gayretsiz Macar çasarın bir bâkire kal‘asın Türk’e teslîm ve ne yüz ile gelüp hünerler itmiş gibi şapkanı eğersin” dirler. Forgaçı dahi “Belî hünerler eyledim yüzüm ak anlım dahi açıkdır âl-i Osman askeriyle rûz-ı şeb otuz sekiz gün peyâ-pey ceng eyledim meğer la‘în-i merkûm merhûm Sultân Süleyman topunun ve kara deve ve delü topların kellelerin makall-i ma‘mûrede göstermek içün düşürdüp, ma‘an Komaran’a getürmeğin kapudanların önlerine yuvarlayup işte bunun gibi kellelerin gice ve gündüz arkama bin dânesin yardım ve sizin dahi hüneriniz var ise göreyin ki, Komaran kal‘asından bir karış taşra çıkan gör bak ne alup satarsız ne aceb çasarınız altı aydan berü bize imdâd göndermedi husûsan kendü tahtı yanında bu kadar gündür İslâm askeriyle ceng eyledim eğer gayreti olup memleketi kaydında olaydı beher-hâl bir taraftan baş gösterirdi ben hiç utanmam yüzüm dahi aktır, şimdiden sonra çasarınız Beç’te değil, bilki kırk konak dahi içerû firâr ider. Zîrâ ben İslâm askerinin görüp eğledim” deyü cümlesin ilzâm eyledi ve Uyvar’dan çıkup vîrân Nemçe kapudanların çasar cümlesin tutup Beç’te katl idüp, Forgaçı’yı dahi istedikde varmayup, Yanık kal‘asına gitdüğün takrîr eyledi.

Âmeden Apafi Mihal be-kral-ı Erdel an ordu-yı hümayûn

İbtidâ-yı seferden berü serdâr-ı a‘zam Erdel kralı Apafi Mihal’e “Sefer-i hümayûna gelüp, ma‘an benimle hizmet-i pâdişâhîde bulunasın” deyü, ordu-yı hümayûna getürmek kasdıyla niçe def‘a mektûb göndermişler iken ve hem itdüğü aceleden gâh müstakilen âdem gönderüp, mahzâ sefer-i hümayûna gelmemek fikriyle mektûb ile envâ‘-i azre-i bahâne idüp, “Düşmen vilâyetimizdedir ve gâh askerim akl-i

kalîl olup, sefere ne yüz ile varayım ale'l-husûs devlete lâîk pîş-keş düzmeğe kudretim yok ve olduğu hinde hazîne-i pâdişâhî tahsîl olunmaz, bundan kat-ı zafer memleketi hâlî birağırsak düşmen urup hasârat ider” deyü, dürlü dürlü hîle vü tezvîrler ile te‘allel iderdi. Meğer ümerâ-yı Erdel ve a‘yân-ı memleket olan Nemeşler ve Macar keferesi “Kralım sefere gitme Türk büyük âdemleri öldüre gelmiştir niçe seleflerini böyle âl ile götürüp izâle itdükleri çokdur” deyü, idlâl itmeğin kral-ı mûmâ-ileyh dahi “Beni vardığım gibi katl iderler” i‘tikâdında olup havfa düşmüş ve takrîb ile kendüye vesvese-i şeytânî virmişler idi.

Bârâdet-i Hayy-ı kadîr Kal‘a-i Uyvar fethinin üçüncü gün serdâr-ı a‘zam kapu kethudâsın çağırıp “Ahvâl-i memlekete müte‘allik kendü ile söyleyecek niçe mesâlihimiz var bir sû-i kasdımız yok hiç havf ve teşevvüşe düşmeyüp hemân gelsün azîmetlü pâdişâhımızın lutf-ı ihsânına mahzar olur ve andan asker ve pîşkeş istemeziz ve asker ve hediye ihtiyâcımız yokdur. Sâlet bir miqdâr atlu ile iki konağı bir iderek bir gün mukaddem gelüp ordu-yı hümayûna irişsin” deyü, tekrâr yemîn ile da‘veti mutazammın bir mektûb yazup, Muharrem nâm bir ağa ile kapu kethudâsın ma‘ân irsâl buyurdılar. Varup agz-ı cevâbın dahi söylediklerinde kral-ı mûmâ-ileyh itmînân kılıp kulûb-ı? zâ‘il olmağla üç yüz kadar atlu ile mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Dü-şenbih gün orduya karîb geldiği mesmû‘ları olıcak istiğbâline emr idüp, kendünün delü? ve gönüllü askeri ve bir miqdâr çavuş degâh-ı âlî ve Eflak ve Boğdan beğleri gönderilüp? ve dîvân-ı rahatıyla eğerlenmiş bir at dahi irsâl buyurdılar. Binüp alay ile otağ-ı Âsafîye gelüp iskemle üzre iclâs eyledi. Serdâr-ı a‘zam obada bulunmağın huzzâr-ı meclise geldi. Kral mûmâ-ileyh ayak üzre kalkup başından kalpağın indirdi ve gelüp ayağın öpdü. Andan ezen-i sadr-ı âlî üzre yine iskemleye celse-i hafife esnâsıda “Hoş geldin safâ geldin” deyü, hitâb ve iltifât-ı âlîleri sudûr bulucak, yine ayak üzre kalkup, ikinci def‘a gelüp ayağın öpdü. Ahvâl-i serhadde müte‘allik bir miqdâr mükâlemeden sonra serâsere kaplu bir sevb semmûr niymetin kürk ilbâs ile azîm ri‘âyet-i hâtır kılıp mahsûs kendü için kurulan gûnâ-gûn çerkeye gönderildi. Ma‘kûlât u meşrûbatı vesâ‘ir levâzım-ı mühimmâtı taraf-ı mîrîden görüldü. Ve merhûm Sultân Süleyman Han Budun kralına, Devlet-Aliyye‘ye lâîk ri‘âyet eylediğin Orta Macar kavmi işidüb itâ‘at itmişidi, serdâr-ı zî-şânın dahi bu kadar iltifattan maksûd-ı lutf ile mu‘âmelesin Macar tâ‘ifesi görüp ve devlet yanında kadar menziletini bilüp niçeleri itâ‘at ü inkıyâd itmekle miknet sâhibi olup iktizâ itdükçe mezbûrun yüzünden düşmen-i dîn ve devlete niçe hasâratlar vukû‘u

ve Nemçe keferesi sühûlet ile Erdel içinden çıkup mezbûrî bi'l-cümle Macar tâ'ifesinin üzerine nasb-ı kral itmek mülâhazasında idi.

Muhâsara-i kal'a-i Novigrad

Mukaddemâ sûtûr-ı sâlifede mürûr iden beyr-i gühsâr ve kâsir-asker Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ile ta'yîn olunan asâkir-i cihâd-endîş ile nazed-i feth ü teshîri oldukları hisâr-ı Novigrâd senkîn-i bünyâd-ı hasâned-şumûl-i pîşgâhında hatt-ı rahl-ı nüzûl idüp, ol dem meymenet-i istînâsdan bâ-hadd-i kıyâs top tûfeng ve âlât-ı harb u darb ve ceng ile hısn-i mezbûr metînü'l-esâsî üç taraftan muhâsara ve nîrûy-ı kudretlerin bâzû-yı gayrete getürüp, mübâşir-i ceng ü peygâr ve sanâyî' envâ'ı ile meşgûl-i girûdâr olup, mahsûr olan dûzahiyân-ı tebbe-i rûzgâr ise metânet ü hisânet kal'aya i'timâd u istizhâr eylemeleriyle bir vechile izhâr-ı âriza-i inkisâr itmeyüp hemvâre âteş-i harb ü ceng ile rûy-ı pür-şiken olmağla arz-ı kuvvet ve kudret idüp ve kal'a-i mezbûrenin iki cânibinden dahi havâlesi olmağın melâ'înin halleri dîger-gûn oldu. Lâkin dahi imdâd-ı asker ve cebehânenin muktezîsi olduğu ecilden Ser-asker-i Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa tekrâr serdâr-ı a'zamdan istimdâd-ı asker ve levâzımât-ı kal'a? taleb idüp ve mehâbet-i İslâm'dan Sıçan nâm kal'a itâ'at itmiş iken içinden mütehasın olan küffâr hisârı ihrâk itdüklerinden gayrı etrâflarında iki aded palankaları dahi boşaldup, firâr itmeğın zabt olunup ve birkaç aded varoş re'âyâları dahi itâ'at ve amân kâğıdları taleb itmeleriyle virilüp emân oldukların arz eyleyüp, mâh-ı mezbûrun on altıncı Çehâr-şenbih gün gelen kâğıdı hazret-i serdâr-ı a'zama îsâl olundukda bi-sabr-ı ârâm Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'yı kapısı eyâlet-i askerî ve Rûm-ili ve Anadolu'da birkaç sancak yeniçeri ve zağarcıbaşıyla bir miqdâr yeniçeri ta'yîn ve iki kıt'a balyemez top ve Usturgon kal'asında ve ordu-yı hümayûnda olan cebehânedan vâfir mühimmât-ı cebehâne ifrâz ve irsâl eyledi. "Ma'lûmdur ki vakt tengdir havalarda berûdet zâhir olmazdan mukaddem var kuvvetin bâzûya getürüp, hâb u râhatı terk ve merdâne vü dilîrân hareket ile küffâra göz açdurmayup bizim dahi bu câniblerde çokluk işimiz kalmadı. An karîb ol tarafa varmak üzre mukaddem kal'anın feth ü teshîrine sâ'î dikkat ü himmet ve bezl-i kudret idesin" tenbîhi müş'ir mektûb gönderdi. *Bi-lutfi'llâhi ta'âlâ* iki ay mürûr idüp, rûz-ı kâsıma yigirmi gün kalmış idi, henüz dahi aslâ yağmur isâbet itmeyüp havalar gâyet râz-ı râşen idi.

İtmâm-ı ta'mîr-i kal'a-i Uyvar ve reften ü azîmet-i serdâr-ı a'zam bi-feth-i

kal'a-i Liva ve etrâf-ı palanka

Mâh-ı Rebî'ülevvel'in yigirmi ikinci Salı gün Kal'a-i Uyvar âhenîn-i civâr himmet-i serdâr taraf-ı zafer-yâverle sayı'-i dikkat asâkir-i İslâm hazele-i ta'mîr ve termîmin itmâmı müyesser olup evvelkiden ziyâde metânet ve zînet ü fer bulup bir mertebe ta'mîr ve termîm olundu ki mânend-i dest-i tevehhüm-i tereşşuh âb-ı [43b] adîm oldu. Bir vechile der-dîvârî âyine-misâl-i musaykal ve mücellâ kılındı. Seyr ü temâşâsın idenler kesb ü safâ idüp, hemçû-ı tab-ı kerîm güşâde ki, ol inşirâh sudûr buldı ale'l-husûs Eflâk ve Boğdan askeri yüz seneden berü böyle bir hizmet-i pâdişâhî görmemişler iken dâmen-der-miyân çalışup ta'mîr-i kal'a ve tahliye ve tathîr handakda bezl-i mevfûr idüp, üç kat ziyâde kazup derin eylediler. Ve iki bin araba otluk getirüp dört kal'a mustahfızlarına tevzî' ve taksîm buyuruldu. Ve dâ'ire-i hisâbdan bîrûn cebehâne ve cümle levâzımât ve mühimmâtı ve zehâyirleri vesâ'ireleri virilüp, yerlû kulundan gayrı hıttâ-i ta'dâddan efzûn-ı piyâde vü süvârî asâkir-i mensûre vaz' ve üzerlerine şîr-gâbe-i peygâr Vâlî-i Budun Vezîr Sarı Hüseyin Paşa-yı Rüstem gîr ü dâr kapısı ve eyâlet askeriyle muhafazasına ser-asker ta'yîn olundu. Ve ordu-yı hümayûnda ancak yedi kıt'a balyemez top elli pâre şâhî darbuzen alıkonup bâkîsi Uyvar kal'asına teslim olundu. Ve kal'adan çıkan yigirmi kıt'a amel-mânde ve metrisde mecrûh olup Sultân Süleyman topu dimekle ma'rûf iki kıt'a lanzîr balyemez topları mecrûh olan iki yüz nefer yeniçeri ile Usturgon'dan Budun'a gönderildi ve ol gün serdâr-ı a'zam cümle vüzerâ vü mîr-i mîrândan ve ümerâ vü yeniçeri ve sipah ve silihdâr ağaları ve ocak ihtiyâr ve umûr-dîde-i serhadd-i mansûre gâzîleri ve kethudâyı bu abbân-ı hâssa Makbûl Yûsuf Ağa'yı otağ-ı âlîlerine müşâvere için da'vet buyurup huzzâr-ı meclise *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* gereği gibi kal'anın ta'mîr ve termîmine istihkâ virilüp cemî'-i mühimmât u levâzım-ı bî-kusûr tekmîl olundu. Şimden sonra artık mevsim-i şitâ karîb oldu. Havalarda bârût zâhir olmazdan mukaddem asâkir-i İslâm ile kalkup, selâmet birle serhad başına rücu' ve Âstâne'ye varmamız husûsunda nedersiz hâlâ düşmen ayakda olup, Nemçe çasarı elçi çıkarup göndermedi heman herkes doğru mekânlarına mı gitsün yohsa kışlamı olsun şevketlû pâdişâhımız hazretleri bu emirde a'yân-ı asker ile müşâvere idüp ümmet-i Muhammed'e her kangısı ise ana göre hareket ile deyü fermân buyurmuşlar deyü istintâk eyledikde, emr-i pâdişâhımızın düşmen ayakda iken bu serhadleri niçe biragup gidelim ilkbahârda bî-muhâbâ gelüp bu serhadd-i mansûrede olan kılâ' u palankalarımız muhâsara iderler ise vilâyetlerine perâkende olmuş guzât-ı

İslâm eyâlet ve mesken ve hânelerinde lâubâlî zevk u safâ üzreler iken akrab-ı ezmânda niçe tecemmü' idüp imdâd idebilirler. Heman askere izin virilmeyüp bu serhadd-i masûrede kışlaklara yerleşdirilmek müvecceh ve münâsiptir. Hizmet buyurun cân u başımız dîn uğruna fedâdır deyü ittifâk eylemeleriyle pek güzel çün kışlayı ihtiyâr itiniz inşa'a'llâh bu iş hayırlıdır. [44a] mahzûl ve menkûb cümlesi kal'adan çıkup diyâr-ı cehîmlerine yıkılup gitdiler.

Vasf-ı kal'a-i Leve

Kal'a-i mezbûrenin dahi tavsîf-i metânet binâsı ve ta'rîf-i hasânet-i felek-müdde'âsı zemîn-i tahrîrden ve mâverâ-i ta'bîrden cîlve-gerdir. Gerdâ-gerdi mecrâ-yı âb ile mâlâmâl bir handak-ı vesî'a ve amîk-i deryâ-misâl olmağın her vechile teshîri mahal bir hısn-i hasîn-i metânet-iştimâldir. Ve handakını geçmek azîm amele muhtâc olup, egerçi balyemez topa dayanmaduğundan gayrı bir azîm muhâlif havâlisi olup, el kıyâsı atılsa içine düşer. Lâkin kal'a-i havâliden alınmayup bir miqdâr zebûn olur ve iç kal'ası bir kesme kaya üzre vâkı' hayli müstahkem idi. Ve taşra kal'asının hod bir miqdârı tâş ve ba'zı mahalleri çitden dîvâr olup anın dahi etrâfın handak ve derûnı akıcı su ve çevresi bataklık ve varoşu dahi çitden kal'a, anın dahi etrâfı handak ve içi su ile memlû idi. *Bi-hamdi'llâhi'l-Meliki'l-ezel* bî-muhâsara ve cidâl-i yemîn tevcîh-i serdâr-ı pâkize-zamîr ile dâhil kabza-i teshîr oldu, *Hakk ta'âlâ*, keferi şaşırdı, yohsa birkaç gün tahassun idüp mukâtelede kıyâm göstermiş olalar idi. Guzât-ı İslâm kışa tutulması emr-i mukarred idi. Hisâr-ı merkûmun cümle topları ve cebehâne ve zehâyiri yerinde kalup kal'a tâbî' altun gümüş ma'âdenleri zabt olundu ve varoşunda olan yigirmi bin kadar re'âyâ keferesi itâ'at ve ra'ıyyeti kabûl itmeleriyle her biri mülk ve emlâkına mutasarrıf olmak üzre istimâletler virilüp yerlerine iskân için yedlerine amân kâğıdları virildi. Ve üzerlerine mu'temed yasakcılar vaz' olup müft vü meccânen beyza ve decâcesine dest-i dîrâzlık olunmamak üzre muhkem tenbîh buyuruldu. Ve kal'a-i mezbûre muhâfazasına dört yüz nefer yerlü kulu yazılup bir oda yeniçeri dahi vaz' ve ta'yîn olundu ve ordu-yı hümâyûndan altı kıt'a şâhî darbuzen dahi konup üç güne değin ber-vech-i kemâl-i asker ve mühimmât u levâzımâtı görilüp ikmâl olundu. Ve sancağı Çatrapatrizâde dimekle ma'rûf Ali Paşa-yı celâlet-mevzûfa virildi. Ve berâ-yı muhâfaza Adana vâlisî Mustafâ Paşa ve Tarsus Sancağı Beği Mahmûd Paşazâde ta'yîn kılındı ve mâh-ı mezbûrun beşinci Dü-şenbih gün ki, rûz-ı kâsımın ikisidir serdâr-ı zî-şân umûm asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile Leve altından ilm-efrâz-ı nehzat ve kal'a-i Novigrad şedîdü'l-bünyâda

azîmet buyurup Bağdâd nâm bir ihrâk palanka civârına ve irtesi Salı gün Novigrad kal'asına altı sâ'atlık mesâfe olan Burotın nâm yine bir ihrâk palanka pîşgâhında vâkı' bir nehr-i azîm çaygâhında nasb-ı bârgâh-ı Âsaf-câh oldu.

Feth-i Kal'a-i Novigrad be-dest-i Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa

Bundan esbak Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya müceddeden imdâd-ı asker ve mühimmât cebehâne irsâl ve îsâl ve hisâr-ı merkûm fethine mecd ve sa'î olup kal'a-i mezbûre ise üç minâre boyı bir yüksek taş firâzında vâkı' olmağın metris ve sıçanyolu hafrına bir vechile kâbiliyet ve imkân yoğiken tâlî-i baht ve kuvvet-i pâdişâhîle hezâr zahmet ü meşakkat birle guzât-ı mücâhidîn bayırı kesüp metrîse girüp civâr kal'aya yol buldılar. Lâkin melâ'in-i dûzah-karîn firâz-ı hisârdan kebîr kaya ve mertekleri guzât üzerine yuvarlayup niçelerin mecrûh ve şehîd itmeğın a'mâl-i hîlelerin iptâl için hafr olunan metris ve sıçanyolları üstüne bâlvân direk ve kalın tahtalar döşeyüp emîn oldılar. Ve üstâd nakkâblar bî-muhâbâ kayayı kesüp bir lağım kal'a-i bîrûn altına ve bir lağım dahi Taşra tabyasına yürüdüp, düşmen-i dîn lağımın birin duyar gibi olduğın Ser-asger Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'nın ma'lûmı olmağla kal'a altına yürüdülen lağımı peşîn atdırup bir miqdâr gedik açıldı. Akabınca yürüyüş itdirüp ardı bir azîm bayır olmağla çıkılmak mümkün olmayup girü döndiler. Ve tabya altına olan lağımı dahi hazırlayup atmak üzre iken mahsûr kefer-e-i müşrikîn ol lağımı dahi iç kal'a altına yürüdüldi. Kıyâsıyla derûnlarına ru'b u hirâs müstevlî olduğundan mâ'adâ serdâr-ı a'zam ferhunde-kudumun feth-i hisâr-ı Uyvar-ı metânet-i rûsûmda mevcûd olan cûnûd-ı zafer-nümûd ile ol taraflara imâle-i lüccâm-ı himmet ve kendü üzerlerine doğru azîmet eyledükleri kal'a-i mezbûrede mahsûr olan küffâr-ı şûmın bir tarîk ile ma'lûmları olmağın ol fütûhât-ı tevfiğ-rehberin tâb u âveri-i heybet-şikenleri tasavvur-gerde olmak müstehîl'l-ihimâl idüğü âftâbdan sarsar-ı âvâze-i azîmetleri ile bünyân-ı kuvvet'l-zahr cesâretleri mütezelsil ve süst-pezîr olmağın ceng ü cidâlden dahi bî-tâb olup, kal'ayı vire virmeden gayrıye çâre bulamamağla eyyâm-ı muhâsaranın yigirmi yedinci ve mâh-ı mezbûrun dördüncü Bâzâr gicesi mezkûr girü kalan lağıma bârût konup yedinci sâ'atde âteş virmek üzre iken derûn-ı kal'ada olan düşmen-i dîn teslîm-i hisâr-ı halâs-ı cân üzre müşâvere idüp kal'a kapudanı olan mel'ûn virmem ölünce ceng iderim deyü ta'annüd itmekle cümle kefer-e-i gulüvv eyleyüp kapudanın üzerine vardılar lağım tâ altımıza geldi. Kal'ayı virmezseniz şimdi seni tutup bende çeküp bedenden aşağı atarız. Bu lağım dahi atılır ise birimiz tahlîs-i yed-girîbân-ı İslâmiyân olmayup bi'l-cümle küşte-i şemşîr

kılınuruz. Elbette kal'a ver deyü hücum itmeleriyle ol müstahak'ut-tedmir baş ü cânlarına amân vermek recâsıyla ser-bî-sâmânlarına mehâr-bend-i istîmân eyleyüp el-amân-ı ümmet-i Muhammed bu gice lağımı atman sabâha değin kal'adan çıkalım bize amân virin deyü feryâd u figânları evc-i âsmâna çıkdı. Ol serdâr-ı pelenk-şâhika-i temkîn ya'nî Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'yı cevdet-âyîn dahi vech-i meşrûh üzre cümle muhâsarada olan guzât-ı Müslimîn ile virelerin kabûl ve amâna ahd ü peymân idüp her kanda gitmek murâd iderler ise kifâyet miqdârı araba vermek üzre amân virilüp kal'ayı teslim eylediler.

Der-akab yeniçeri tâ'ifesi hisârın yıkıklarından içeri girüp top ve der-dîvâr bendleri zabt eyleyüp ve irtesi Bâzâr gün ale's-seher derûn-i kal'ada olan kîne-verân hezîmet-eserden mecmû'a yüz Nemçe ve iki yüz Macar çıkup bu kadar gün dayanup ta'annüd itdükleriçün esbâb ü eskâl ve silâh ve zehâyire kısmından bir şey virilmeyüp, ancak çıkan Macar keferesi ra'iyeti kabûl idüp varoşda iskân ve üzerlerine baş olan Macar kapudanıyla Nemçe müşrikleri hor-ı haķır çerâgâh-ı hazelânlarına revâne oldukları haber-i meserret-endûzı mâh-ı mezbûrun altıncı Salı gün Burotın nâm menzil-i mesfûrda sipehsâlâr me'âl-i mevfûra gelüp mevkib-i efrûz oldu. Ve emr eyledi. Azîm şenlikler olup irtesi çehâr-şenbih gün ale's-sabâh umûm asâkir-i İslâm zafer-cenâh ile hareket ve alem-efrâz-ı inşirâh olup pîşgâh-ı kal'a-i Novigrad deştgâhında nasb-ı bârgâh-ı felek-irtisâm kılınup nüzûl ve ârâm olundu. Kal'adan guzât-ı mücâhidîn kudûm-ı serdâr ve şükrâne feth-i zafer bir mertebe top ve tüfenler atup şenlikler ve eylediler ki, vâsf olunmaz.

Vasf-ı kal'a-i Novigrad

Kal'a-i mezbûrenin metânet ve hasânet-i binâsı seyr ü temâşâ kılındı. El-hâkk, bir hisâr-ı metînü'r-refî' ki, kemend-yâd-ı hıyâl zamîme-i reşte-i tûl-ı emel ile âyîne-i firâz ber-vech-i müstehîlül-l-urûcına kutâh ve nâr-sâdır ve bir hısn-i hasînü'l-menî'dir ki, semend-endîşe-i berķ timsâl pehn-i deşt-i tavsîf metânetinde leng ve şikeste-pâdır. Meselâ nümûne-i seb'ün şedâd bir gün felek-şükûhın firâzında bünyâd olunup ser-kalil-i bârûları Eflâk'a peyvest ve mânend-i engüşt birbirine mülâsık olan bedenleri ile dest ve be-destdir. *Bi-hamdi'llâhi'l-Meliki'l-Kadîr* yemin-i tevcîh sipehsâlâr kişver-gîr ile dâhil-i emlâk-ı şehinşâh gerdûn-ı serîr oldu. Hattâ kal'a-i mezbûre kapudanı olan bî-dîn vire mahallinde hisâra vire bayrağı dikmem deyü ahd ü yemîn itmeğîn istîmân itdükleri vakt bir yeniçeri çorbacı abdest makremesin bir sırığa bağlayup, firâz-ı kal'aya nasb itmiş

idi. Egerçi asâkir-i İslâm hisâr altına vusûlünde azîm furtına olup kar yağmur yağdı. Ekser-i haymeleri hâki berâber yıkup ahşâmısı dahi bir şedîd ayaz olmağla cümle çadırları döndürdi. Ve halkı bir miqdâr dahi kaht vâkı' olmuşidi. *Bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* Novigrad'da vâfir zahîre bulunmağın Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa dakîk ve şa'îrden fûrûht itdirmekle guzât-ı İslâm'a gınâ gelüp murâd üzre zahîrelendiler ve ancak şitâ hulûlüyle bir miqdâr havfa düşdiler. Hisâr-ı su'ûbet-inhisâr Uyvar'dan kal'a-i Novigrad sengîn-i bünyâda gelince oturak günlerinden mâ'adâ yedi menzilde gelinüp bu menâzil-i seb'ada nişîb ve firâzından geşt ü güzâr olan edi-i pür-halâş-ı dil-hırâş derr-hây deyi âh ve cibâl-i şevâhiğ-i felek-fersâların râh-ı su'ûbetgâh tavsîfi terk ü tâzda bâre-i fikr-i i'câz-ı pîşe pâ-der-halâb-ı endîşedir ve içinden mürûr eyleyüp seyr ü temâşa kılınan cengistan pîç-der-pîç ve dirâht-ı zâr-şâh topı âsâların bâlâ-yı şâhsâr ta'rîfine pervâzda ta'îr vehm ve şâhbâz-ı hiyâl bir bürîde ve şikeste-bâldır. Hakka ki, ol sâhib-kırân-ı nusret-me'nûs ve ol kahramân pür-neng-i nâmûsun bu mertebe debdebe ve kerr ü fer ve bunun gibi meslûbü'l-ihsâ asâkir ve cebehâne ve mühimmât ve ejder-peyker toplar ile bu kadar derbend ü tilâl ve cibâl şevâhiğ ve derr-hây-ı neng ve [44b] muzîk-ı kesîretü'l-avâyıktan nigeş-bânî-i samedânî ile bî-elem mansûr ve zafer geşt ü güz[â]r eylemeleri heft-hevân-ı rûstemden aks-endâz-ı havâtır ehl-i intibâh değildir. Hemân kal'a-i Novigrad'ın dahi yıkılan gedikleri dahi tagmîr ve termîm olunup top vesâ'ir mühimmât-ı cebehâne ve zahîresi mükemmel olup ordu-yı hümâyûn ile gelen toplardan tokuz vakıyye iki kıt'a kolonborna top dahi vaz' ve arz u kifâyeden ziyâde mehârizîni bi't-tamâm derûnına nihâde olundu.

Ve muhâfazasına dört yüz nefer yerli kulu yazılup Eğre kal'ası içil olmağın beğlerbeğisi olan Cerrâh Kâsım Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle muhâfiz ta'yîn buyuruldu. Ve etrâfında olan serde vü serede ve küşte vü lüccân ve nâk? ve levdân? ve Ohri ve Upon ve Serdehil ve Kalos ve Kuban ve palankalar dahi amân ile feth ü zabt olundu. Ve Nemçe çasarının kurunesi durduğun Pojon nâm kal'a-i azîmenin etrâflarına varınca değin ol memâlik-i vâsi'a gâret ü hasâret olundu. Ve'l-hâsıl Usturgon'dan geçüp nehr-i Tuna'nın öte yakası Orta Macar'a ta'yîn olunan memleketin cânib-i garbîsi Uyvar'dan Pojon'a varınca değin elli sâ'at ve cânib-i şarkîsi Felik'e varınca değin kırk beş sâ'at ve cânib-i şimâlîsi ma'âdenlere varınca değin otuz beş sâ'atlık yoldır. Memâlik-i mezbûre bi'l-cümle mülhakâtıyla darb-ı şemşîr ile meftûh olup elli binden mütecâviz melâ'in-i dûzah-mekîn tu'me-i tîğ-i bürrân ve seksan bin kadar nisvân u sıbyânı giriftâr-ı esîr-i bend ü zencîr kılındı.

Avdet-i serdâr-ı a'zam be-meştâ-yı Belgrad

Egerçi ki, Devlet-i Aliyye-i hazret-i şehinşâh-ı hurşîd-i örnekde fart-ı himmet-i sipehsâlâr sâ'ib-i tedbîr ve sâhib-i ferheng ile cebehâne ve mühimmât u levâzımât firâvân-ı asker nusret-me'serdâr-ı zî-şân-ı zafer-simât-ı bî-pâyân olup, Lâkin tâli'a-i cünd-şitâr ve nümûn olmak zamânı ve hücûm leşker-i sermâ ile ferâh-ı meydân-ı heycâ-tengi-i çâpûl âvânı karîb olmağın mu'asker-i nuhûset-pîşgâh dürüst-i tıynet-i bürûdet târâc-kerde-i siyâh-ı germiyyet olup pâdâş-ı dest-endâz şiddet-i huşûnetlerin bulunca ve şâhid-i nevrûz-ı libâs-ı bûkalemûn anın bahâr-ı behcet-efrûz ile cilve-güster olunca bir miqdâr âsâyiş-i guzât-ı İslâm ve ârâmiş-i huyûl burak-endâm muktazî ve lâzım ve merdân-ı ceng-azmâ-yı ma'reke-ârâların darb u harb ve demmâr-ı küffâr ile dest-fersûd ve muhtâc-ı fesân ve nâ-hemvâr olan eslihâ ve âlât-ı gîr ü dârları celâ-dâde ve ber-dâhte-i üstüvâr olması lâbüdd ü mühimm olmağın bunun ile iktifâ olunmayup ve irtesi mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Cum'a gün ki, rûz-ı kâsımın altısıdır. Hezâr şevket-i iclâl ve sa'âdet-i iķbâl ile sipehsâlâr-ı helâl-i rikâb-ı âmme-i asâkir-i İslâm kâm-yâb ve müretteb haşemât-ı encüm-hesâb ile Novigrad civârından hareket-i râh-ı avdet-meştâ-yı Belgrad rasînü'l-bünyâdı pîş-nihâd idüp, Vaç nâm palanka menziline nüzûl ve ahâlîsi guzât-ı İslâm nân ve şa'îr ve hatab fûrûhatiyle imdâd-ı vâfire ve zahîrelendiler. Ve irtesi şenbih gün andan dahi rihlet idüp, Budun mukâbili olan sahrâ-yı püşteye nâzil olup Budun kal'asından azîm top tûfeng şenlikler oldı. Ve menzil-i mezbûrda Zirinoğlu'nı Nemçe çasarı Beç'e da'vet idüp, vilâyeti hâlî kalduğı haber-i mesmû'-ı sadr-ı âlî oldukda mümkün olan memleketin urup nehb ü gâret itmek üzre Kanije beğlerbeğisi Pantur Hasan Paşa'ya fermân gönderildi ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa-yı sâdık derûnı ol tarafları görüp gözedüp ve muhâfaza idüp, lâzımü'l-ebnâ olan vukû'atı nihâ eylemeleriçün kapısı eyâleti askeriyle bâbü'l-ebvâb devlet-i kâhire-i Osmânî ve'l-hısnü'l-husûn vâcibü'l-ihtimâ-yı adîmü'l-medânî olan kal'a-i Budun muhâfazasına alıkodılar. Menzil-i mezbûrda bir gün meksden sonra mâh-ı mezbûrun on ikinci Dü-şenbih gün ol mahalden dahi göçilüp nehr-i Tuna-yı cisrden geçilüp alay ile Budun sahrâsına vusûl ve nüzûl buyuruldu.

İcâzet-i reften-i Eflâk ve Boğdan ve Kazak ve kral-ı Erdel Apafi Mihai

İrtesi Salı gün leşker-i Kazak voyvoda-gân-ı Boğdan ve Eflâk rûz-ı pîrûz-ı nevrûzda mevcûd olan cünûd-ı nâ-ma'dûd ile dâhil-i mu'asker-i hümâyûn olmaları şartıyla makargâhlarına rû-be-râh olmalarına izn-i insırâf sa'âdet-i mevfûr-ı serdârîleri

şeref-sudûr bulup hil'atlar giydirildi.c Ve hadlerine göre ri'âyetler olunup güzel hizmet itduğınız mukâbelesinde *inşa'allâhu ta'âlâ* pâdişâhımızdan çok iltifât görürsüz buyuruldu. Ve Erdel Kralı Apafi Mihal'e dahi icâzet virilüp, serâsere kaplu semmûr nimten kürk ilbâs ve bellü başlu âdemlerinden bir miqdârına sâde hil'atlar giydirildi. Var imdi göreyin seni pâdişâha niçe istikâmet üzre hidmed idersin. Gerçi buraya gelince vâfir zahmet çekdik. Lâkin bunu kendüne ni'met bilüp bu zahmetine gûh-ı pâdişâhdan çok lutf ihsâna müstağrık olursın. Pes perdeden Orta Macar'ın her sınıfına başka mektûblar gönderüp, pâdişâhımıza itâ'at ü inkıyâd itdirmeğe sa'y ile bu yıl salâbet ü a'zamet ve heybet ü kudretin aynü'l-yakîn müşâhede ve bilüp anladılar. Ve bahârda sene dahi vâfir asker cem' ile ya bizim ile ma'an sefere gidersin veyâhud memleketinde olan düşmen askerini çıkarırsın. Münâsibi Nemçe ise sana fermân olunur. Göreyin seni deyü nevâziş buyurdılar. Haseki Mehmed nâm ağasına koşup makargâhı olan Erdel Belgıradı'na îsâl itmek üzre irsâl olundu.

Reften ilç-i Nemçe

Bundan akdem sefere teveccüh esnâsında Budun kal'asında mahbûs Nemçe elçisiyle kapu kethudâsın sadr-ı âlî irtesi çehâr-şenbih gün otağına getürdüp seni bundan alıkoduk. Biz ise birkaç gün memleketinizde gezdik. Vâkı' olan ahvâl zâhir-i mesmû'ındır. Bundan sonra âl-i Osman ve Tatar askeriyle kışlaklara gideriz. Sen de efendine var bu kâğıdı götür. Bir dürlü anlayamadım ki, ahmak sen misin. Yohsa başvekîliniz midir. Yohsa diyârınızda âl-i Osman pâdişâhının kuvvet ü kudretini bilür ihtiyâr âdemler mi kalmadı ki, kralınıza ifâde edemiyor elçi dahi şimden sonra bir işdir oldu. Olmamak gerek idi. Çün bize icâzet ihsân buyurdınız. çasarıma beni bir netîce-i haber ile yollan diyince sadr-ı âlî dahi be hey ahmak iki seneden berü daha bir netîce-i haber alamadın mı. Her-bâr size meclislerde söylenen cevâbları ne tiz ferâmûş itdiniz. Devlet-i Aliyye'de lâf u güzâf olmaz. Biz rütbede olan âdemlerde söz bir olur. Muhdis yeni kal'ayı yıkup ve Erdel'den Nemçe askerini çıkarın. Fazl-ı Hâk ile biz yolumuz uğradıkda yeni kal'ayı da yıkarız. Ve Erdel'de olan Nemçe askerini de ihrâc ideriz. Bu emr cüz'îdir. Hemân bir yol uğrayış ile olur kendünüz sulha mugâyir kal'ayı yapup Nemçe hazelesin Erdel kal'alarına doldurdunuz size bu şeyleri dostluğa binâen teklîf ideriz. Yohsa âl-i Osman pâdişâhına bu kadar iş âsândır ki, nümûnesin görüp anladınız. Bize ancak sulha tâlib oluyorsız. Bu emrde kendü tarafınızdan olsun fikridir. Yohsa pâdişâhımızın kapısı açıktır. Sulha râzî olduğu gibi cengi dahi ni'met bilür. Eğer sulh murâdınız ise bu mektûbumuzun cevâbını eglendirmeyesiz. Ve sen dahi bu hayırlı sulh

arasında bulunmuş olursın. Hep cümle ahvâle vâkıf olup ilmin lâhık olduğın mertebe anladın buyurup Nemçe çasarının başvekîle olan sağa ne. Bizzât kendü ve kalemiyle müsvedde itdüğü mektûbı yedine teslîm ve Nemçe'ye irsâl eylediler ve kapu kethudâsı zenengîn ordu-yı hümâyûnla kışlaya gitmek emr olundu.

Sûret-i mektûb

“Ümerâ-yı millet-i mesîhiyyenin zübdesi ve küberâ-i tâ'ife-i İseviyye'nün umdesi muslih-i musâlih-i tâ'ife-i Nasrâniyye muhâleset-nişân ve musâdakât-unvân mehâbetlü ve meveddetlü dostumuz Nemçe imparatoru hatema'llâhu avâkıbü'l-hayrın başvekîli olan hizmet-i avâkıbü'l-hayr konşuluğa lââyık ve mukaddemâ beynimizde bu kadar zamân ri'âyet olunan dostluga muvâfık-ı selâm-ı selâmet-encâm ve peyâm-ı meveddet-fercâm iblâğından sonra inhâ olunan budur ki, bundan akdem bu dostunuz şevketlü ve azametlü ve kuvvetlü ve kudretlü yeryüzünde olan pâdişâhların ulusu efendim pâdişâh-ı İslâm ve şehinşâh-ı kâffe-i inâm hazretlerinin rikâb-ı hümâyûnlarında iken ve eğer sonra yerleri ve gökleri yokdan var iden hazret-i Allâhu azîmü's-şân celle celâliyenin avn-i inâyeti ve peygamberimiz iki cihân güneşi seyyidü'l-mürselîn ve hâtemü'l-nebîîn Muhammed el-Mustafâ aleyhi fazlül-salavat ve ekmelüt-tehiyâtın mucizât-ı kesîretü'l-berekâtıyla yer götürmez yıldız İslâm askeriyle Engürüs serhaddine teveccüh itdüğümüzde kapu kethudânız ve eğer sâ'ir gelen âdemleriniz yediyle vâsıl olan mektûbunuzda sulh ve salâha melâ'im ve tarafeyne muvâfık ve nâfi' cevâblar olmaduğundan mâ'adâ Belgrad'da belki Budun'a gelince birkaç def'a getürdülüp söyledildikde bir vechile sulh u salâhı te'yîd ider sözleri olmayup cümle ef'âlî ve akvâllerinde vakt geçirüp maslahat te'hîrine çalışmakdan gayrı bir şey anlamamak ile her çend ki, mâbeynde bu kadar yıldan berü ri'âyet olunan sulh u salâha yine ri'âyet olunmağa meyl ve rağbet gösterildi. Bir vechile ma'küle uyulmadı. Bilmem ki elçiniz devletinize ve il [45a] memleketinize sulh ve salâhın hayrlu olduğın anlamadı mı? Yohsa hakikat a'yân-ı memleketinizde Hak sübhâne ve ta'âlâ bu Devlet-i Aliyye-i ebed-peyvende inâyet u ihsân itdüğü kuvvet ü kudreti anlayup bilmiş ve görmüş ihtiyârlarınız kalmadı mı? Yohsa ilçilerinizin elinde ruhsat ve istiqlâl mi yoğidi? Hele her-bâr ki getürdilüp sulh u salâhın tecdîdi müzâkere olundu. Ta'vîk ü te'hîr ve özr ü bahânedan gayrı bir sözleri olmadı. Bi'l-âhire bu sâl-i zafer-iştimâlde şecâ'atlü efendimin ednâ işâret-i aliyyesiyle ve asker-i bî-şümâr ve Tatar-ı adû-şikâr ile memleketinize varılıp, feth ü teshîr olunan kılâ' u bıkâ' ve ahâlî-i memleketiniz İslâm atları ayağı altında ne mertebe pâymâl u rüsvây olduğu vücûh ile ma'lûmunuz olup tafsîle hâceti kalmamıştır

ve bu kış dahi kendümüz Belgrad'da ve cümle asâkir-i İslâm ve Tatar-ı adû-şikâr umûmen Engürüs serhadlerinde kışlamak için şevketlü azametlü efendimin fermân-ı hümayûnları vârid olup ber-mûceb-i fermân kışla[ma]ya karâr virilmiştir ve bu kadar seneden berü mâbeynde hıfz olunan dostluğa binâen kapu kethudanız alıkonulup ve gelen ilçiniz bu mektûb ile tarafınıza yollanmıştır. İnşâ'allâhü te'âlâ vâsıl oldukça tecdîd-i mebânî-i sulh u salâha ri'âyet ve teşyîd-i esâs-ı fevz ü felâha rağbet gösterilir ise ıslâh-ı zâtü'l-beyn ve tesviye-i umûr-ı cânibeyn için şevketlü efendim halîfe-i rub'-ı meskûn azametlü ve kudretlü ve şecâ'atlü ve inâyetlü pâdişâh-ı heft-kışver-güşâ ve şehinşâh-ı muzaffer hazretlerinin rikâb-ı hümayûn-ı sa'adet makrûnlarına arz u recâ idüp, sulh u salâha belki rızâ-yı şerîflerin almak mümkündür. Fe-emmâ mektûbumuzın mefhûmuna ri'âyet olunmayup bilinmedik bir ahvâl kalmamış iken yine evvelki gibi fikirsizlik idüp, hayırlı olan husûsdan tehâşî vü ictinâb olunur ise hazret-i Allâhü azîmü's-şânın inâyet u ihsânıyla evvel-bahâr-ı huceste-âsârda il ve memleketiniz ahâlîlerinin görecekları ahvâle yine söz bâ'is olursuz. Ana göre sizler dahi ahâlî-i memleket ve a'yân-ı mülk ile müşâvere vü müzâkere idüp hayırlı olan ahvâli amele getüresiz ve mektubumuzın cevâbın dahi eğlendirmeyüp tiz gönderesiz ve's-selâm alâ mine't-teba'il Hudâ. Egerçi bu sûret-i tahrîrin lüzûmı yoğidi ammâ serdâr-ı a'zamın kendü tesvîdleri ve ibâret-i fasîheleri olmağın kendülere envâ'-i kemâlâtın bir şemmesi beyân kılınmağcün testîri ihtiyâr olundu ve irtesi mâh-ı mezbûrun on beşinci Penc-şenbih günü ki rûz-ı kâsımın dahi on ikisidir, serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm safâ-yı hâtır ve huzûr-ı bâl ile Budun altından alem-efrâz-ı irtihal idüp Erçin nâm menzile nüzûl buyurdılar. Ol gün câ-be-câ kar yağup, bir miqdâr soğuk oldu. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* şâh-râhda balçık olmayup ancak şiddet-i soğuk halkın cânına kâr itmekle avdde izzetde olmağın askerî tâ'ifesi uğradıkları palanka ve kurâ ahâlîlerinin bağ u bağçe çitlerin ve çalı damların söküp ihrâk ile berdden emîn oldılar. Lâkin zahîreye müzâyaka çekilmeyüp keyl şa'îr kırk akçaya vesâ'ir me'kûlât dahi buna göre fûrûht olundu.

On altıncı Cum'a gün menzil-i Födvar ol gün Kanije'den üç nefer yarar kulağuz geldi. On yedinci Şenbih gün menzil-i Yeni Palanka ol gün hevâları gâyet güzel ve mülâyemet üzre olmağla serdâr-ı bâ-intibâh Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Yalı Ağası Ahmed Ağa ve Kırım mirzaların otağına da'vet idüp, ba'de'l-istişâre Zirinoğlı memleketin gâret itdirmek için güzîde ve müntehib elli bin Tatar askeri efrâz ve yalı ağasıyla ta'yîn ve Kanije beğlerbeğisi Pantur Hasan Paşa ve Üstolni-Belgrad Sancağı

Beği Mustafâ Paşa me'mûr olup, bu cümle'nün üzerine on bin kadar serhad askeriyle vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ser-asker nasb olup her birinin mertebelerine göre hil'atlar ilbâs olundukdan sonra, "Göreyin sizi Zirinoğlu memleketin niçe urup hasâret idersiz belki, nehr-i Morova'yı bir minâsib mahalden mürûr idebilürsünüz murâd üzre çapul âsân olur" tenbih buyurdılar. Anlar dahi dâmen-bûs idüp, hemân ol gün me'mûr olan guzât-ı İslâm'ı yanlarına cem' ve ordu-yı hümâyûndan müfârekat ve iki palankanın sağ cânibinden râh-ı maksûde azîmet eylediler ve Hanzâde âlî-nijâd Ahmed Giray Sultân dahi bâkî kalan elli bin kadar Tatar-ı gazâ-mu'tâd mâverâ-i nehr-i Tuna'da vâkı' Baçka nâm mahalde kendülere ve nevâhîsinde Tatar askerine kışla ta'yîn olup, Tuna'dan mürûrlarına şaykalar ihzârı emr olundu.

Ve on sekizinci Bâzâr menzil-i Batusek¹³⁴⁴ ve on tokuzuncu Dü-şenbih gün menzil-i Mihaç ve yigirminci Salı gün menzil-i Pörtvar ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih günü ki rûz-ı kâsımın dahi yigirmisidir, Ösek köprüsi geçilüp konuldu. Menzil-i mezburda bir karış kar yağup ve irtesi penc-şenbih gün meks olup, kul tâ'ifesinin mürûr itmiş iki kıst lezez ve meser ulûfesi virildi ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa Kapusı ve eyâleti askeriyle kışla için Ösek muhâfazasına ta'yîn olundu ve Leh kralı kendüye olan hasâreti ve Nemçe diyârına olan hasâreti kendüye numûne bilmek hasbıyla başvekil (?) ağzından Devlet-i Aliyye ile beyenlerinde olan sulhun istihkâmı için yevm-i ikâmetde serdâr-ı a'zam mektûbı geldi yine ol gün Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa vâlî ağasından kâğıd gelüp Morova suyu mübâlağa taşgun olmağla geçid virmeyüp her ne denlü cidd ü ikdâm olundu ise bir vechile mürûr ve ubûrî mümkün olmaduğundan gat'-ı nazâr geçid başına düşmen-i dîn-i kefare-i bed-âyîn tabur kurup bi'l-cümle geçidlerin serâpâ metrisler ve top u tûfengciler ile zabt u muhâfaza itmeğın selâmet-birle ric'atlerin i'lâm itmişler.

Serdâr-ı a'zam dahi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'yı Kaniye'ye vâlî ağası olan nâmdârı dahi olan bin kadar Tatar ile Peçuy kal'asının varoş ve krallarına ve seg-sâra kışlaya ta'yîn bakâyâ-yı Tatar Baçka'da Hanzâde yanına gitmek fermân buyurdu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Cum'a gün sipeh-salâr-ı kesîretü'l-me'ser menzil-i mesfûrdan dahi hezâr şevket-i nâ-mahsûr ile kalkup mâh-ı Cumâde'lulâ'nın üçüncü Dü-şenbih günü ki, rûz-ı kâsımın otuzudur, mahrûsa-i Belgrad Engürüs'e duhûl

¹³⁴⁴ Bataszek

ve bundan akdem esnâ-yı teveccüh-i zafer-i nusret-eserde hîn-i ric'atde kışla iktizâ ider ise deyü kendüler için ta'yîn-i makarr buyurdıkları sarây-ı behişt-âsâya şeref-nüzûl buyurdılar. A'yân-ı asker dahi mu'în konaklara yerleşdi. Egerçi Ösek'den Belgrad'a gelince değin katı kış çekildi. *Bi-lutfi'llâhi ta'âlâ* kaht u galâ olmayup ve hevâlar dahi don olduğundan balçık zahmeti müşâhede olunmadı ve her menzilde hıyâm donmakla derûnine âteş yakılup buzı çözilüp, tahmîl olunır ve zebûn olan hayvanâtın yevm-i yigirmişer ve otuzarı telef olmakdan hâlî degildi ve ol nâkızü'l-emr-i adîmü'l-adîl bî-pervâ beş yüz müteferrikân ve çavuşân-ı dergâh-ı felek-unvân ve kâtibân-ı dîvân ve şâkirdân-ı küttâb ve erbâb-ı menâsıb dîvâniyye-i mu'allâ cenâb-ı dergâh-ı âlî yeniçeri ağasıyla âmme-i zâbitân ve neferât ve altı bölük ağalarıyla hâsseten çavuşân ve müte'allikâtlarından mâ'adâ ümerâ ve emîrül-ümerâ ve mansûru'l-livâ ve erbâb-ı tîmâr ve zu'amâ ve sâ'ir asâkir-i müstehîlül-ihsâya *inşâ'allâhu ta'âlâ* rûz-ı nevrûz-ı meymenet-endûzda ki, bârgâh-ı felek-iştibâh ve hıyâm gûnâ-gûn cünûd-ı İslâm-ı zaferdestgâh-ı deştgâh azîmetinde sâbit ve ber-pâ ve râyât-ı şa'sa'a-pâş hurşîd-i mencûk-ı müzerkeş kumâş mânend-i servistân-ı behişt-zîb-i sahrâ oldukda, cümle hâzır u âmâde ve mevcûd bulunup, esbât-ı vücûd eylemek üzre kışlaka gitmelerine izn-i insirâf-ı âmm-ı sa'âdet-encâm sâdir oldı. Lâkin şöyle ki, bunlardan biri tergîb ile firîb-i tahlîf ve ta'kîb ile girîve-rû çerâgâh müsâmaha ve tevânî olup, irhâ-i inân-ı bâre-i ikdâm ve isti'câl idüp, ruhsat-dâde-i çeriden kiyân tekâsül ü ihmâl olmağla vakt-i ma'hûdda mevcûd bulunmaya bilâ-ihmâl dâs-ı kahrile mânend-i alef ser-bürîde ve telef olmasın mukarrer bilsin deyü, tehdîd-i akîd ile tenbîh ve te'kîd olundu. Egerçi ne bu sene-i sâbitü'l-meymenede zurbâzû-yı kazâ? baht-ı tâlî' hümayûn-ı şehinşâh-ı rub'-ı meskûn-ı felek serîr ve kemend-i himmet-i sipehsâlâr-ı kişver-gîr ile kral-ı dâllın bu kadar palanka-i kala'-ı felek-irtifâ'ı ve ve emlâk-ı kesîretü'l-intifâ'ı alınmağla ve bu denlü cünûd-ı hüsrân-nümûdına tîğ-i bî-dirîğ çalınmağla gördüğü dest-bürd-i sâhib-kırânîden ve yedüğü tabanca-i kahr-ı kahramânîden hâlî dîger gün ve tebâh ve çehre-i âmâli nîl-gûn ve siyâh oldı. Lâkin hayye-i düm-bürîde ber muktezâ-yı hilkat yine güzîde olduğu gibi ol kelb-i akûrun çûb-i mîh-kûb hançeri ve ta'cîz ile dest ü pâyı şikest ve meksûr u hazîz-i mezelletde pâymâl ü pest ve makhûr oldı. Ber-hasb-i cibillet hamle-i kelbiyye-i mel'anet iştîmâlınden igtifâl-i dâ'ire-i erbâb-ı tecârib ü şu'ûrdan sad merhale dûr olmağın ol mes'ûd-ı ezel-sâl-i müstakbel için sene-i mâzîden ziyâde mühimmât u levâzımât-ı sefer ejderhâ-peyker toplar ihzâr ve âmâde [45b] kılınmasına bezl-i himmet-i nusret-şümûl eylemeğe meşgûl oldılar. Meselâ ol bahâr-ı huceste-âsârda düşmen-i dîn

olan yerlere mektûblar yazıldı, cevânib-i erba'aya sürsatlar rûz-ı Hızır'a değin irişmek üzere müceddeden otuz kıt'a balyemez ve kolonborna ve ikiyüz kıt'a şâhî darbuzen toplar Belgrad'da dökülmesi müvecceh görölmeğin Âstâne tophânesinden üstâd top döğücileri ve top nikâbcıları ve top kâlıbları ve binâ-yı furun içün kâğıdhâne çamurı ve seyl toprağı ve kifâyet miqdârı külçe bakır ve toplara mahsûs mühimmât u levâzımât-ı sâ'ire Tersâne-i âmireden efrâz ve arabalara tahmîl ve bir gün mukaddem Belgrad'a irsâl itmek üzere İstanbul kâ'im-makâmı Vezîr Kâdir İbrâhim Paşa'ya emr-i şerîf-i âlî-şân gönderilüp az zamânda gelüp îsâl ve toplar döğölmeğe mübâşeret olundu.

Serdâr-ı âsaf-câh-ı tevfiķ-i hudâ-yı izz ü cell ve te'yîdât-ı bahşende-i murâd u amel ile bu sâl-i firûz-ı meserret-endûzda bürûz ve sünûh iden feth ü fütûh nevberdevha-i iķbâli vukû'ı üzere yazup pâye-i serîr-i bârgâh-ı şehinşâh-ı Süleymân-nazîre arz eyledi. Bundan esbak serdâr-ı a'zam-ı muzaffer-alemden emr olunduğı üzere Erdel krali Apafi Mihai orta Macar re'âyâsına âl-i Osmân pâdişâhına itâ'at ve kulluk itmek üzere gönderdüğü amân kâğıdlarına küllî i'timâd idüp ekserî kendüye tâbi' oldukların i'lâm eyledi. Lâkin Nemçe çasarı tarafından orta Macar üzerine hâkim olan palatinoş bî-hoş nâm kâfir haber alup, Devlet-i Aliyye'ye itâ'at ü inkıyâd itmemek üzere tezvîrâtâ sâlik olup orta Macar re'âyâsına ve kırânesine yazup, perâkende eylediğı idlâl kâğıdlarının biri kral müşârûn-ileyhe Uyvar altına vardukda bir takrîb yedine girüp Belgrad'da huzûr-ı serdâra irsâl ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Bâzâr gün gelüp îsâl ve ihtiyâten aynıyla bu mahalle terkîm olundu.

Sûret-i mektûb-ı idlâl an-palatinoş ser-asker-i orta Macar

“Erdel hâkimi Apafi Mihai'in kurâ vü nâhiyelere tahrîr ve irsâl olunan kâğıdları elimize düşüp hayrân olduk. Zâhir orta Macar'ın her cânibe ol kâğıdları irsâl eylediğı müş'irdir, şübhemiz yokdur. Ol ecilden anlara cevâb viresiz. İş bu kâğıdımız ile âgâh itmeğe murâd idinmişizdir. Apafi Mihai'in kâğıdına takayyüd ile bakup mefhûmunda ma'lûm idinesiz ki, incilde yazıldığı üzere yırtıcı kurd koyun sûretine girüp size gelmiştir. Allah'a ma'lûmdur ki, Apafi'nin bu hâline elem çekdim zîrâ ol hilekâr tâ'ifenin vâsitâsıyla bizi aldayup kendü taht-ı hükûmetine ve zulm ü ta'addîsine meshûr itmek ister ammâ çıblâk ve müflis olup, âher kimesnelere esvâb ve defîneler va'desinde olmak ne kadar edepsizliktir ve kendü dîni üzere yemîn idüp vezîr-i a'zam yanında kendülere tavassut eyleyüp esvâb u erzâkınız ve emvâl ü emlâkınıza zarar olmayacağını der-uhde iden Apafi ol iyilikleri Erdel vilâyetine itse kendüye enfa' olmazmıydı. Yohsa

anın devleti olmalıdır ki, Osmanlu'nun fermânı ile kalkup bu kadar yoldan ordılarına vara. Fıkr idin ehl-i İslâm Erdel'i ne hâle kodı. Az zamân içinde yedi Erdel hâkimi tebdîl eylediler evvelâ koca Rakokcı eğer akça kuvvetiyle hîlelerini def' itmemiş olaydı anı dahi yaparlardı ve oğlu bahâdır Yorgi kendülere bu kadar hizmet itdükden sonra yüz bin bahâne ile katl eylediler. Vezervanı Firenc'i getirüp Erdel hâkimi nasb eylediler. Andan Barçgay Akoş ve Kimyanoş ölüp fevtlerinden sonra vilâyetin âdetine muhâlif Apafi'i getirüp nasb itdiler. Birkaç günden sonra re'âyâlarının biri dahi ziyâde şey ikrâr idicek, anı dahi yıkup anı iderler ve bundan mâ'adâ Rûm ve Sırf ve Sırb ve Bulgar tâ'ifeleri Osmanlu'nun sözine i'timâd itmekle bize gelmemişlerdir. Hiç Osmanlu bir zamân sözine durmuş mı? Ve ahidnâme didikleri kâğıdlarına vefâ itmiş mi? İli alan kendü re'âyâsı evlâdların koyun sürer gibi sürüp almaz mı? Bu husûsda söz söylemek lâzım değildir. Erdel memleketinin şehâdeti yeter. Falan zamândan berü Erdel harâcın ne kadar artırdılar görün bakın Erdel hâkimi ne hâle vardı. Apafi Mihâl'in söylemeğe cür'eti olaydı hâlini âleme beyân iderdi. Ne menhûsdur ol tâ'ife ki, çobanı kurd ola ve fermân itdiklerinden gayrı bir hareket itmeğe kâdir olmaya. Hiç Macar tâ'ifesi buna tahammül idebilir mi? Nitra ve Yakıs ve Honod ve Novigrad nâhiyeleri ki, bundan akdem birkaç sene Osmanlu'ya harâc virdi. Hâlâ kendülerden vilâyetlerin yıkup yakup berbâd ve harâb itmeden gayrı ne fâ'ide gördi Novigrad ? ve ? ve ? ve ? ve Turna-aba palankaları Uyvar kal'asına itâ'at itmekle Osmanlu kendü sözlerine ve ikrâr eylediği va'delerine durur mı? Ve kendülere ikrâr olunan harâca kanâ'at ider mi? Her yıl, belki her ay dürlü yeni bid'atlar peydâ eyleyüp zulm itmez mi? Ve re'âyâ fukarâsına itmek yemeğe kor mı? Ve re'âyâsı ser-gerdân olup ne ideceğini bilür mi? Bir köy kendülere itâ'at idüp harâc virdikden sonra köyünde oturabilir mi? Ammâ ki Osmanlu Macar'a gâlib oldu Macarlar katl ve esîr olunup, mâl ü emlâkları gâret ü yağmâ olunur oldu. Dagalguc? içine koyup, kal'aların ve dîvârların ve binâların kendü hâline komayup, bârut ile atup yere berâber itmediler mi? Şimdiye değin ne fâ'ide gördiler. Osmanlu sözine i'timâd iden Macar'ın hâli böyle olur. Eyvâh sana Apafi, vâh sana Apafi Tevrîti'ine Kudüs hakkında yazılan söz ile sana olan kelâmımı hatm iderim. Bundan ziyâde söz röylemek lâzım değil. El-Hakk halka merhamet idüp, kendün için ağla ve kendü evlâdların için ağla. Ey benin muhibb tâ'ifem, ma'lûmunuz ola ki, kendü günâhlarınız için Erdel vilâyeti Osmanlu sözine uyup anlara harâc-güzâr oldılar ise âsûde-hâl değillerdir. Yakında Eflâk ve Boğdan gibi olması mukarrerdir. İmdî cümleliz basîret üzre olup, Apafi'nin kâğıdına yazılan ahvâli tefekkür eylegiz. Apafi size gelün

İslâm pâdişâhına itâ‘at idiniz dir, bu itâ‘at ise iki dürlü olur. Biri budur ki; Osmanlu'ya itâ‘at idüp ve harâc ve cümle her neniz var ise virüp ve kendü emlâklarınızdan mahrûm kalup yine kral efendimize itâ‘at üzre dahi olursuz ve biri dahi budur ki; kral efendimizin itâ‘atinden rücû‘ idüp İslâm pâdişâhı kulluğunda olasız. Evvelki hâlde itâ‘at cümle mâlinızdan çıkdüğünüzden gayrı evvelki beğlere demiş idiniz, anlara itâ‘at itdükden sonra Allahım affına elkâbınız yerinde, “Bre donuz, bre kocaoglı re‘âyam değil misin tiz şöyle eyle, mektûbum vusûlünde falan güne değin falan şey’i viresin virmezsen ananuzdan emdüğünüz südi burnunuzdan getürürüm” dirler ve diseler gerekdir.

İkinci vech üzre itâ‘at iderseniz dahi güc olur, zîrâ hazreti Hak huzûrunda ve cümle tâ‘ife-i Nasârî katında ve çasar efendimiz yanında ne yüzümüz kalur, hâ’inler olmaz mıyız ve gazabına müstahak olup cümle tâ‘ifelerimizi kılıcdan geçürmezler mi? Bu tâ‘ifelerin hîlelerin tafsîl üzre hikâyet eylesek kâğıdımız ziyâde tadvîl olur. Ancak murâdımız ihtisâr olmağla size i‘lâm ideriz ki, *Hakk ta‘âlâ*, bahâdır ecdâdlarınız rûhiçün kral efendimizin itâ‘atinde olun. Bir miqdâr zahmet çekilür ise tahammül ideriz ve palatinoş olduğum hasebiyle yemîn billâh iderim ki, her kim ki isyân ider ise bundan sonra bir vechile afvı kabûl olunmaz. İnşâallah görürsüz Osmanlu'nun eylediği toğrı habâb gibi olacaktır. Öte yakadan isyân itmişleri var ve Nasârî tâ‘ifesinin bî-hadd ü kıyâs yer götürmez askerleri gelecekdri. Gerçi günâhlarıçün bize bu kadar zahmet tertîb itdi ama *Hakk ta‘âlâ* hazretleri bizi bırakmaz. İmdî lâzım olan budur ki, kılıçlarımızı kuşanup, kendümüzi ve ehl ü ıyâlimizi hıfz içün sa‘y ideriz. Ölmek yeğdir ki, ehl ü ıyâlimiz Osmanlu'ya esîr ola ve cengci tâ‘ifesi olan Macar kavmi dahi ölmek yeğdir ki, sâ‘ir fenâ tâ‘ife gibi giriftâr kılına veya itâ‘at idüp, harâc vire.

Ey Apafi! Adın Erdel hâkimi ammâ hakîkatde değilsin. Sana nasîhat iderim ki, eğer vezîr-i a‘zam yanında yazduğun gibi sözlerin geçer ise Erdel vilâyetinin çekdüğü zulm ü ta‘addîyi def‘ idegör. Her ne derdimiz var ise Allâh ta‘âlâ hazretlerinden ve kral efendimizden imdâd ümîdindeyiz. *İnşâa’llahü ta‘âlâ* Osmanlu'ya bizim evlâdlarımızı esîr itmek müyesser olmaz.

Ey Apafi! Osmanlu'nun kâtibi olma, bizi anların itâ‘atlerine da‘vet itme ve İslâm ordusundan kral efendimize böyle muhâlif kâğıdlar yazma. Bâkî Allâh ta‘âlânın olasin ve Apafi'nin kâğıdların getürenleri ahz idüp bize gönderesiz veya mahallinde haklarından gelüp, kâğıdlarını kimseye göstermeyesiz” demiş.

Bu hinde Budun muhâfazasına me'mûr olan Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Köse Ali Paşa'nın kuvveti haberi gelüp, mansıb-ı mahlûlî Özi muhâfızı Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'ya tevcih olundu.

Âmeden-i tabûr-ı küffâr ve muhâsarâ-i Sigetvar ve Peçuy ve ihrâk-şuden-i cîsr-i Ösek ve reften-i imdâd-ı serdâr-ı a'zam ve hezîmet-i firâr-ı düşmen-i li'âm

Kış içinde asâkir-i İslâm kışlaklarda herkes râhat üzereler iken guzât, parâkende ve ortalık hâlî kaldı ümîdiyle [46a] bu vakt-i şitâda serhadd-i İslâm kal'alarına bir rahne ve hasâret vü ferce bulup el viririse, ba'zı kılâ' u memâlik-i İslâmı zabt u gâret itmek kasdıyla Zirinoğlu didikleri pelîd ü anîd ve la'în ü bed-âyîn serdâr-ı küffâr olup, Bakanoğlu ve Hırvat askeriyle Hırvat cenarali Nemçe ve Macar'dan derilti piyâde ve süvâr başına cem' eylediği otuz bin mikdâr melâ'în-i ehl-i nâr ve kırk adet top u mühimmât-ı cebehâne ile gelüp, serhadd-i İslâm'da olan guzât-ı muhâfızîn bu cem'iyet-i küffârdan bî-haber iken mâh-ı Cemâziyelâhir'in yigirmi ikinci gün Sigetvar kal'ası kurbunda Bobofça ve Berzence nâm palankaları ihrâk-ı bi'n-nâr ve içinde olan ümmet-i Muhammed'in erkesin esîr ve ba'zıların soyup emân ile itlâk itdikden sonra palankaları zabt ve meremmât idüp içlerine kendü taraflarından üçer yüz keferi koyup etrâf kurâları gâret ve hasâret ederek mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı günkü ki evâhir-i erba'ındır gelüp Sigetvar kal'asının muhâsara eylediler. Eğerçi kal'a-i mezbûre metîn ü müstahkem ve biri biri içinde dört katı mülâsık hisâr ve handakları vasî' ve amîk ve derûnu âb ile memlû ve etrâf ve erba'ası deryâ misali göl olup, lâkin mencemid olmağla sanki karada kalmağın mütehassın olan mücâhidîn ziyâde havfa düşmüşler idi. Hikmet serdâr-ı a'zam ağalarından Mehmed Ağa bir mesâlih ile Kaniye'ye giderken yolu münsedd olmağla, geçemeyüp Sigetvar kal'asında kapanup küffâr muhâsara itdikde içinde kalup, etrâf kışlaklarda olan Tatar askerine ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ale'l-husûs Belgrad'da serdâr-ı a'zama "Sen el-emân bir gün akdem irişüp bize imdâd edin, eğer birkaç gün avk u te'hîr olunur ise etrâfında olan göl donmuşdur kal'a elden gider" deyü, yazup gönderdikleri feryâd-nâmeleri iki günde çatal bârgîr ile bir âdemleri huzûr-ı serdâr-ı a'zama geldi ve akabince mîr-livâ-yı Mihac olup Peçuy kal'ası muhâfazasına kapanan Murtazâ Beğ'den bu siyâk-ı sibak üzre haber geldiği sâ'at böyle vakitsiz gâ'ile zuhûrunda gâyet münfa'il aklı başından gitdi.

Bu ne hâldir ki, Kaniye ve Üstolni-Belgrad veyâ ol mahallere karîb olan serhad kal'alarından haber gelmedüğinden ta'accüb idüp, ümerâ-yı serhadde mağzûb oldu ve

ocak ağaların sarayına da‘vet ve bu emrde meşveret idüp, “Tabur-ı makhûre karşı varılmadan gayriye çâre yokdur, muhtemeldir ki Sigetvar kal‘asına bir zarar irmeye” deyü, bi‘z-zât kendüleri azîmet itmeğe karâr buyurdılar ve Ösek kal‘ası muhâfazasında kışlakda olan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürci Mehmed Paşa'yı ser-asger nasb idüp, sâ‘ir bi‘l-cümle kışlaklarda olan asâkire ve Üstolni-Belgrad Vâlîsi Mustafâ Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Küçük Mehmed Paşa ve Temeşvar Beğlerbeğisi Çengîzâde Ali Paşa ve Kaniye kal‘ası muhâfazasında olan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve sâ‘ir ol etrâflarda olan mîr-i mîrân u ümerâ ve İzvornik erbâb-ı tîmârın ve Bihke kışlasında bulunan askerî tâ‘ifesin ve Baçka kışlasında olan Hânzâde Ahmed Giray Sultân'ı cümle Tatar askeriyle Sigetvar imdâdına ta‘yîn ve ale‘t-ta‘cîl Ser-asger Mehmed Paşa yanına varup, cem‘iyet ve irişmek bâbında tenbîh ü te‘kîd ve şedîdi müş‘ir evâmir-i aliyyeler gönderdi. Bâhusûs Hânzâde'ye "Benim oğlum gün bugünkü gündür, dîn-i mübîn gayretin ve ırz [u] nâmûs-ı saltanat-ı pâdişâhî yerine getürmen gerekir ve bir gün evvel varup, Ser-asger Mehmed Paşa'ya mülâkî olasız. Bi‘z-zât kendümüz dahi meşâkk-ı seferi ihtiyâr idüp varmak üzreyiz, hemân göreyin sizi Hazret-i Hakk işinizi âsân ede. Yoluna bizim hareketimizden mukaddem Sigetvar kal‘asın mekr-i a‘dâdan istihlâs için var kuvvetinizi bâzûya getürüp, bezl-i kudret ve sa‘y-i himmet idesiz" buyurmuşıdi.

Mâh-ı Receb'in ikinci günü Çehâr-şenbih gün Belgrad kışlasından tuğunu çıkarup mümkün mertebe mühimmât-ı seferiyeyi tekmîl eyledi ve “Aslâ çadır ve deve ve gayri ağırlık makûlesi lâzım değil, hemân sebük-bâr cerd atlu olsun *İnşâ‘allâh* dört beş günde Ösek'e varalım” deyü, tenbîh ü te‘kîdden sonra irtesi Penç-şenbih gün ki, hamseynin dördüdür Belgrad'dan nehzat ve Zemun sahrâsına otak ile çıkup nüzûl, birgün meks eyledi.

Soğukdan el ayak tutmaz, hiç taşra çıkılmaz, herkes cânından bezüp ve dirliğinden geçüp, “bu kış kıyâmet içinde ne belâdır sefere gitmek, nasıl konup göçeriz” dediklerin serdâr-ı a‘zam işidüp, aşağı bölük ağalarından Hasan Ağa'yı Belgrad'dan asker ihrâcına ta‘yîn buyurdu. “Gelen gelsün, gelmeyen dirlik sâhibi olup, Belgrad'da kim kalur ise dirlikleri âhara tevcîh ve kendüleri katl olunur” deyü, azîm tenbîh ü te‘kîd olunup, mâh-ı mezbûrun beşinci Şenbih günü ki, hamseynin altısıdır, serdâr-ı a‘zam mütevekkilen ale‘llâh mevcûd asâkir-i İslâm ile Zemun sahrâsından kalkup, Kuyular nâm menzile kondı. Eğerçi girüden gelür asker yok, ancak serdâr-ı a‘zamın seksan kadar iç oğlanı ve bin beş yüz kadar sâ‘ir tevâbi‘ ve iki bin mikdâr yeniçeri ocağı halkı ve bir mikdâr altı bölük cemâ‘ati bulundı ve serdâr-ı a‘zam için bir oba ve bir sağır

çerge ve iç oğlan için iki çadır kurulup, sâ'ir guzât-ı İslâm ve hayvânât açık yerde yatup bin dürlü derd [ve] mihnet ile hareket olunmuşıdi. Menzil-i mezbûrda tekrâr Sigetvar kal'asından serdâr-ı a'zama âdem gelüp takrîrinde a'dâ-yı dîn keferi-i bed-âyîn, kılâ'-ı mezkûrı muhâsara ve beş gün döğüp iki def'a buz üzerinden yürüyüş eylediler.

Mahsûr-ı guzât-ı mücâhidîn kal'adan üzerlerine âhen pâreleriyle memlû rubîn-ten ve ejder-dehen top ve saçma ve humbara havanların ve tüfenk dânelerin pey-ender-pey atup, dâne-i nâr dolu misâl yağdırılıp niçe melâ'în-i dûzah-karîni sûhte-i kahr u helâk idüp, rûy-ı hezîmetleri tersine dönüp hayli müşrikîn kırıldı. Yetmiş kadar yaralı mel'ûnların alup, bâkîleri handak yüzi üzerinde kalup götürememekle, derûn-ı hisârdan gözi kanlu eli tıgılı bir alay dilâverân-ı guzât-ı mansûre yürüyüp, cümlesin küşte-i şemşîr ve ser-i maktû'ların getürüp firâz-ı hisâra âvîze eylediler. Bundan sonra kâfirin gözi korkup, kal'aya zarardan me'yûs olup ve girüden dahi niçe bin asâkir-i İslâm ve Tatar adüvv-i şikâr gelecekleri haberin almalarıyla Ösek köprüsin kesüp, bî-havf u haşyet Peçuy kal'asın muhâsara itmek üzre ittifâk idüp, Sigetvar muhâsarasından ferâgat ve metrisden çıkup, bi'l-cümle leşker-i hezîmet-eseriyle tabur-ı makhûr-ı menhûsın kaldırıup, Peçuy kal'ası altına nüzûl ve muhâsara eylediklerin haber viridi. “Ya kışlaklardan imdâda asker geldi mi? ve Mehmed Paşa yanına asker cem' olduğun buyurdu mı?” buyurdukda, “Mehmed Paşa yalnız Şakloş'a kapandı. Bu vakte değin yanına ta'yîn olunan askerden ancak iki bin mikdâr Tatar ile yalı ağasından gayrı bir ferd gelmeyüp, anlar da Ösek'de olup iki Tatarı bir yere getürmeğe kâbil ve imkân olmadı. Osmanlu askerine uzak kışla virildüğinden böyle şitâ vaktinde beş on gün içinde cem' ve imdâda irişmeleri muhâldir” didi. Serdâr-ı a'zam ziyâde gam ve elem ve te'essüf çeküp, serhadd-i İslâm'ı Hazret-i Hakk'a sipâriş eyledi ve küffâr gördü ki, bir cânibden İslâm askeri baş göstermedi, evvel bahârda üzerimize hareket itdiklerinde niçe eyyâm tazyî'-i evkât olunmak zu'muyla mu'ber-i guzât-ı mansûre olan Ösek köprüsin tahrîb için hemân tabur-ı makhûrundan on bin kadar atlu kâfir ayrılıp, Ösek köprüsüne geldiler.

Mukaddem Darve Palankası'n ve cistr-i mezbûrun biraz yerin ihrâk ve iki günde köprünün yıkılmasına takayyüd idüp, andan ric'at ve Peçuy'da taburlarına dâhil oldular. Bî-pervâ korkusuz kal'a-i mesfûrı muhâsara ve birkaç mahalden döğmeğe mübâşeret eylediler. Etrâf-ı bîrûn-ı hisâr vîrân olup, buzağular dîvârlarından girüp çıkup ancak iç kal'ası biraz metânet üzre idi, anın dahi fakat içinde bir topı bulunup cebehânesi yok.

Mahsûr-ı guzât-ı mansûreye azîm havf u haşyet müstevlî olup, muhâfız-ı kal‘a mîr-livâ-yı Mihaç Murtazâ Beğ mahsûr-ı Müslimîn'e istimâlet ve tesliyet idüp, ahd ü yemîn eyledi ki, “Mâdâm cân tendedir bir âdem kalmayınca değîn muhârebe eyleyüp gözüm bakarken kal‘a-i pâdişâhî ilk düşmene virmem, dîn Muhammed dînidir” deyü, her birine gayret virüp harb ü kîtâle tergîb ve azîm bahâdîrlıklar ve yararlıklar ve tedbîr ü tedârükler idüp, ol bir kît‘a topı gicelü ve gündüzli beş on yerden çekdirüp, küffâr üzerine atardı ve kal‘anın top ve cebehânesiz olduğın düşmene bildürmeyüp, ne katı çok topı var imiş kıyâsında oldılar ve melâ‘în kal‘aya üç yerden lağîma mübâşeret ve birkaç yürüyüşler ve hücûmlar eyledi.

Mahsûr-ı Müslimîn ve bahâdîrân-ı guzât-ı mücâhidîn dahi sel-i seyf karşılayup, taşra metrislerine varınca değîn yürüyüp, hayli kâfiri kılıçdan geçirdiler. Kâfir bir gün hâric-i kal‘adan bir âdemi tutup ve gözlerin kapadup, bir zîr-i zemîn içine getirüp gözlerin açmışlar, “Bura neredir bilürmisin?” deyü sormuşlar, ol dahı, “İç kal‘anın altıdır” deyü, “Buna lağım dirler” diyücek, salıvırmışlar. Gelüp içerü girüp Murtazâ Beğ'e buluşup başına gelen vâkı‘ hâli gizlüce bir bir beyân eyledikde, mîr-i mezbûr, “Bu âdem dîvâne olmuş ancak” deyü, ol sâ‘at tutturup zindâna habs ile gizledi. Bu sırrı halka fâş ider ise gözleri büyüyüp her birin kendü başı kaydına düşüp, me‘yûsen kal‘a-i a‘dâya teslim itmek ihtimâlin virüp, böyle bir hüsn-i tedbîr ile ahvâli setr eyledi ve her kim yanına varır ise katl olunur haberin gönderüp, muhkem tenbîh eyledi. dahi buna göre niçe akl ü fikre gelmez sa‘y ü kûşîşler **[46b]** ve hayli merdâne vü dilîrâne hareketler ile hıdemât-ı pâdişâhîde oldu ki, vasf olunmaz ve kâdî-i kal‘a dahi buna benzer işler gördü ki, dile gelmez.

Mâh-ı mezbûrun yedinci Dü-şenbih gün, serdâr-ı bâ-intibâh kapulardan dahi hareket ve Metrofça menziline nüzul eyleyüp, “Yolı ki yemîn ü yesârdan bir mikdâr asker-i İslâm gelüp, cem‘ ola” deyü, oturak fermân buyurdılar. Eğerçi kış kıyâmet niçe mümkün ancak baş ve dirlik havfından dört beş gün içinde tedrîc ile yigirmi bin kadar âdem gelüp cem‘ oldu. Ser-asger Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'dan serdâr-ı a‘zama kâğıd gelüp, “Mâh-ı mezbûrun tokuzuncı ve onuncı gün Şakloş'da hâlâ yanımıza Budun mütesellimiyle Budun askeri ve Üstolni-Belgrad Vâlisi Mustafâ Paşa ve Seksar Sancağı Beği Cündî Beğ ve Şamatorna beği ve Ostorgon'dan Ösek'e gelince değîn şâh-ı râhda vâkı‘ ol havâlîlerde olan harb ü darbe kâdir kılâ‘ ve palanka ahâlîleri gelüp, cem‘iyet itmekle on bin kadar guzât-ı İslâm olup, yine gün-be-gün kesret üzreyiz. Lâkin Tatar askerinden nâm u nişân yok ve küffâr-ı hâk-sâr asâkir-i mansûrenin kudûmi haberin

almağla, havfa düşüp firâr üzredir. Bize gayri imdâd-ı asker gelmez ise de, fazl-ı Hakk ile yanımızda mevcûd asker ile varup tabur-ı makhûra dokunurum” deyü arz ve azîmetin istizân etmiş. Bu hinde Kanije'den Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Bosna Alaybeği İsmâ'îl Ağa ve Bihke ve İzvornik askeri gelüp irişmeğin, anlar dahi Ser-asger Mehmed Paşa yanına varup mülhak oldukdan sonra bilâ-ârâm Peçuy imdâdîçün tabur-ı küffâr üzerine azîmet eyledi. Meğer düşmen-i dîn mukaddem haber almış, “Taraf taraf niçe bin İslâm askeriyle Mehmed Paşa ve ardında vezîr-i a‘zam geliyor ve önümüzde Sigetvar ve Kanije kal‘aları olup, üç düşmen arasında kalursak bi'l-küllîye kılıçdan geçmemiz mukarrer” deyüp, derûnlarına ru‘b ve hirâs müstevlî olmağla, eyyâm-ı muhâsaranın on ikinci Çehâr-şenbih gicesi ki, mâh-ı Receb'in tokuzudur metrisden top ve asker-i hezîmet-eserin çeküp, hâ'ib ü hâsir yüzleri karasıyla karârı firâra tebdîl idüp, diyâr-ı fücûrlarına yıkılıp gitdiler. Ol acıyla Sigetvar kurbunda olan iki palankayı yakup içinde sâkin Müslimîn ehl ü ıyâl ve emvâl ve erzâklarıyla alup esîr eylediler. Ser-asger Vezîr Gürcü Mehmed Paşa dahi ol gün üzerlerine varup, tabur-ı makhûrların basmak ve şeb-hûn ile cümlesin tu‘me-i şemşîr itmek üzre tasmîm ve ahd ü mîsâk ve azîmet itmişken, on iki sâ‘at mukaddem firârîleri ve bu kadar bin yaya kâfir ağırlıkların ve top u mühimmât-ı cebehâneleriyle böyle kış kıyâmetde batî üzre hareketleri haberi gelüp, kâmil üç karış kar yağmışıdı.

Cümle asâkir-i İslâm salt, sebük-bâr mesrûren tabur-ı küffârı ta‘kîb eylediler lâkin duhûl ve zafer müyesser olmayup, ancak girü kalan düm-dârlarıyla biraz elleşüp üç yüz mikdâr kelle ve bir ol kadar dahi dil alup döndiler. Küffâr dahi âheste âheste yıkılıp gitdiler. Memleketleri altı konak mesâfe olmağla şiddet-i şitâ kemâlde olup, kar ve soğukdan piyâdesi ve davarları zebûn olanları yollarda dökölüp kaldı ve bir nice bin kâfirin elleri ve ayakları donup düşdi ve uğurları Sigetvar ve Kanije kal‘aları olmağla bahâdırân-ı guzât-ı serhad ile Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa irişüp, ekserin küşte-i şemşîr idüp¹³⁴⁵, hayli esîr ve ganîmetlerin aldılar. Bir niçe bini dahi bataklara batup helâk olmağla, ancak aşri halâs olduğun müjdesiyle Muhâfız-ı Peçuy Mir-livâ-yı Mihaç Murtazâ Beğ'den ve kâdıdan serdâr-ı a‘zam Metrofça menzilinde bir şâfi cevâba muntazır iken, mahzarlarıyla kesilen başlar Ordu-yı Hümâyûn'a gelüp, “Mîr-i mezbûr Peçuy'a kapanmamış olaydı, ihtimâldir düşmen kal‘aya zarar iderdi” deyü, gelen

¹³⁴⁵ küşte-i şemşîr idüp V : kılıçdan geçirüp Y

âdemleri dahi bi'l-cümle vâkı' olan ahvâli lisânen takrîr idüp, azîm in'âm u ihsân virüp, hil'atler giydirdi.

Mîr-i mezbûra du'â idüp, “Âdem bundan böyle yerin bellüdür” buyurup¹³⁴⁶, Peçuy sancağın arpalık virüp ve kâdıya dahi, “On seneden mütecâviz mutasarrıf ola” deyü emr-i şerîf gönderdi. Bu vakitte Tatar askeriyle Hânzâde Ahmed Giray Sultân ve eyâleti askeriyle Temeşvar Beğlerbeğisi Çengizâde Ali Paşa Nehr-i Tuna'yı buz üzerinden geçüp, Ordu-yı Hümâyûn'a gelüp mülhak oldu. Hâcet olmayup *bi-hamdi'llâh* bu gâ'ile âsân vechile mündefi' oldu. Lâkin kâfir ayakda olmak ve serhadlerin birine ta'arruz eylemek mülâhazasıyla müctemi' guzât-ı İslâm'ı serhadd-i mansûre palankaları muhâfazasına yerleştirmek müvecceh görilmeğın, Ser-asker Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'yı Sigetvar'a Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'yı Pojoği'ye ve Bihke kapudanın ve Bosna alaybeğisin ve Budun mütesellimin birkaç oda yeniçeri ile Kopan ve Koloşvar'a Temeşvar Beğlerbeğisi Çengîzâde Ali Paşa'yı bir mikdâr yeniçeri ile Peçuy'a ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ile saksoncubaşığı sekiz oda yeniçeri ile Ösek muhâfazasına ta'yîn buyurdılar ve mühimmât-ı cebehâne ve zehâ'irleri gereği gibi mükemmel görölüp, Ösek köprüsünün dahi müceddeden binâsı Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'ya fermân olunup, levâzımâtı tedârük olundukdan sonra serdâr-ı a'zam Metrofça menzilinden geçüp, girü meştâlarına avdet ve ikinci menzilde ki mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Penç-şenbih günidir, selâmet birle Belgrad'a duhûl ve nüzûl buyurdılar.

Şiddet-i şitâ bir mertebede idi ki, lisân-ı hâme ile takrîri mümkün olmayup, cümle sular buz üzerinden ubûr olundu ve bu hareketden kat'â Tatar askerinden cüz'î ve küllî bir hizmet vücûda gelmedi. Bu vakitte Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîden bir bostancı hasekiyle hatt-ı şerîf geldi.

Sûreti budur

“Benim lalam, göreyin seni, hazîne mi lâzım, asker mi lâzım? Her neyin lüzûmu var ise bildiresin. Bu sene-i mübârekede defterin ve kaydın ref' idesin. Sefer fermân olup, sana dahi iki üç beğlerbeği mükemmel kapularıyla gönderilür. *İnşâ'allâhu ta'âlâ* sene-i sâbıkada olduğu fütûhât-ı celîle üzre bu sene-i mübârekede dahi umarım Hazret-i Allâh'dan¹³⁴⁷ ki, cümle işini âsân eyleye” buyurulmuş, vezîrin oğlunun bu kış içinde

¹³⁴⁶ buyurup V : buyurdı Y

¹³⁴⁷ Allâh'dan V : Allâh Te'âlâ'dan Y

hareketinden İstanbul halkı ve Edirne tiryâkîleri çarsû ve bâzâr ve kahvehânelerde “Budun'dan Ösek'e gelince değin Kaniye ve Sigetvar ve Peçuy ve Koloşvar ve sâ'ir ne denlû kal'a ve palanka var ise, cümlesin kâfir almış” deyü, bir güft ü gû ve kîl ü kâl ve bir vâveylâ koparmışlar, sıhhatine vâkıf olıcak sükût idüp, def'-i mesâvî itmişler.

Mukaddemâ Budun'dan Nemçe ilçisiyle çasarın başvekîli Dük de Sagan'a gönderilen mektûbun cevâbıyla mâh-ı Şa'bân'ın altıncı Çehâr-şenbih gün Beç'den üç Nemçe geldi.

Sûret-i mektûb budur¹³⁴⁸

“Sa'âdetlü ve devletlü muhib dostumuza senâ vü selâmlardan sonra inhâ olunur ki, cenâbınız çasar efendimin Cuvan Gavis nâm ilçisiyle irsâl olunan mektûb-ı şerîfleri yedimize gelüp vâsıl oldu. Mazmûnında sulhun bozulmuş ve sizin tarafınızdan mübâşeret olunan cengin sebebin ve zuhûra gelen fesâdâtın illetin bizim üzerimize havâle ve haml itdüğünüzden ma'lûmumuz oldukda hayrân olup, bu iftirâdan biz kendümüzü pâk bildüğümüzden âleme dahi ıyândır. Erdel'den gavgalara mübâşeret olaldan berü gâhî âdemler ve gâhî kâğıdlar cenâbınıza gönderüp ve her vechile takayyüd eyledüğümüze sebep bu oldu ki, tarafeynin serhaddinde vâkı' olan kîl ü kâl ref' u def' olunup ve vilâyetimiz âsûde-hâl olup, sulh u salâh vakt ü zamânına dek tarafeynden hıfz olunup, hilâfına yeniden bir şer vâkı' oldu ise def' olunup, bu maslahatın itmâmı içün re'âyâ fukarâsının âsûde-hâl olmasıçün niçe ağır tekîfinizi dahi kabûl etmişidik.

Bâlâda zikr olunan takayyüdlerimizin cümlesin siz ref' idüp tarafeynden söyleşilüp, husûle karîb olan ahvâlî dağıdup askeriniz ile düşmenlik tarîkin açup üzerimize geldiğiniz. Böyle olduğu cemî'-i nâsın ma'lûmıdır. İmdî her kim bu fesâda sebep oldu ise, Allâh'ın gazabına uğraması mukarrerdir. Bâkî ahvâl, ol tarafda olan çesâr efendimin kapu kethudâsının tafsîlinden ma'lûmunuz olur. Mezbûrun kâğıdında dahi bir işe yarar sözleri olmayup, ancak hemân ber-iğfâl kapu kethudâsına havâle idüp, mezkûrı dahi getürüp söylendikde, ol dahi gerçi ke'l-evvel sulh u salâh iddi'âsında idi, lâkin elinde ruhsat-ı küllisi yok, eski sözünden ziyâde cevâb itmeğe kudreti olmaduğundan bir iş görilmeyeceği ma'lûm olup, bu vechile mektûbuna cevâb yazılup gelen Nemçeler ile gönderildi”.

¹³⁴⁸ budur V : - Y

Sûreti budur

“Benim dostum, mektûbun gelüp mefhûmı ma‘lûm oldu. *İnşâ‘allâhu ta‘âlâ* an karîb vilâyetinize varup, müsâfır oldukda, yakîn olduğımız hasebiyle evvelâ ulaklarımız varup gelmeden gücenmezler, ol vakt söyleşürüz. *İnşâ‘allâh* varmak üzereyiz, ve's-selâm alâ men ittebe‘a'l-Hudâ.

Ba‘zı ahvâl-i haber-i serhadd-i memâlik-i Erdel

Mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Şenbih gün, serdâr-ı a‘zama Erdel Kralı Apafi Mihâl'in kâğıdıyla kethudâsı gelüp, “Eflâk ve Boğdan beğleri sefer-i hümayûna gelmek üzerelerdir. Memleketimiz içinden geçmeyüp, kendü sınırlarından mürûr ideler. Eğer geçerler ise ziyâdesiyle vilâyeti çağneyüp harâb iderler. Bundan akdem lâzım olan ahvâl Hüseyin Paşa ile hâk-i pâya i‘lâm olunmuşıdi. Tekrâr emr olunduğı üzere Nemçe diyârına gönderdiğimiz mu‘temedün-aleyh câsuslarımız gelüp, bu kullarına sıhhati üzere haber verdiler ki, Rin Papa Françe kralıyla sulh idüp, mâ-beynlerinde azîm şenlikler olmuş. Mukaddemâ Rin Papa Françe kralı üzerine sefer için yazup ihzâr eyledüğü ulûfeli askerın ve Françe kralı dahi cenge düşmüş birkaç bin [47a] kadîmî leşkerin ifrâz ve Nemçe imdâdına irsâl ve der-akab dahi asker intihâb ve göndermek üzere imiş ve Nemçe ve Alaman askerleri dahi ziyâde tedârük ile an karîb gelecekler imiş ve Orta Macar'a ta'yîn olunan Nemçe askerine mu‘accelen tedârüklerin görüp hâzır u âmâde olmalarına tenbîh kâğıdları gelmiş ve Macar palatinoşu ta'yîn olunan kâfir, bilâ-tevakkuf imdâda gelen asker ile bir yere mülhak olup, hareket itmeleri tenbih olunmuş. Nihâyet kangı tarafa gidecekleri ma‘lûm olmamış ve Nemçe'nin Erdel içinde zabt eyledüğü Kolojvar kal'ası halkın bir takrîb ile itâ'at itdirüp ve yine Erdel içinde birkaç pâre kal'anın dahi kimini zûr-ı bâzûyla ve ba'zılarını dahi hüsn-i tedbîr ile tebe'iyet ve yed-i pâdişâhiye idhâl ve ancak iki pâre kal'a kaldı, onların dahi kapudanları gelüp buluşdular. Birbirimize dostluk ve ziyâfet idüp pîşkeşler virdik”. Akreb ü ezmânda anlar dahi itâ'at itmeleri me'mûlünde olduğun arz u i'lâm itmekle, bu haberlerden ziyâdesiyle mesrûr olup, aynıyle Rikâb-ı hümayûna telhîs eyledi. Kral-ı müşârun-ileyhe mazhar-ı iltifât kapucıbaşıyla nâme ve hil'at gönderildi. Ol dahi mezbûr ağaya vâfir ri'âyet eyleyüp kâğıdında, hil'at giyüp devâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhî ed'iiyesinde olduğun yazmış.

Serdârî-i Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa be-sefer-i Alaman

Çün Nemçe çasarının başvekîlinde gelen kâğıdda sulha dâ'ir ma'nâ yok, ancak murâdları bir alay tezvîrât sözler ile lisânların dolaşdırup, tazyî'-i evkât ve avk u

te'hîrden gayri bir şey ağnanmayup, bu husûsa faysal virilmek üzre vükelâ-yı devlet ve a'yân-ı saltanat saray-ı sadr-ı âlîye da'vet ü meşveret olunup, bi'l-ittifâk “Bizim beynimizi ancak kılıç fasl ider. *Li'llâhi'l-hamd* asker ve mühimmât-ı cebehânemiz arz ve kifâyeden ziyâde vü âmâde ve azîmet-i seferi câna minnet bilürüz” didiklerin ve “Nemçe çasarının sulha rağbeti olmayup, bu bâbda emr-i hümâyûnunuz nedir?” deyü, taraf-ı pâdişâhîden arz-ı istîzân eyledikde, “Vezîr-i a'zamım Ahmed Paşa, yine seni Alaman seferine serdâr-ı asâkir-i İslâm itdim. Vükelâ-yı devlet ve a'yân-ı saltanatım kullarıyla meşveret idüp, her ne cânibe hareketin ma'kûl görürler ise, benim de makbûlümdür, mükemmel tedârüğün görüp gidesin” hitâbıyla sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn gelüp, dîvân-ı serdârîde feth ü kırâ'et olundukda, sem'an ve tâ'a[te]n didiler. Ve Yanık¹³⁴⁹ ve U[y]var nâm kal'aların feth ü teshîrin müvecceh görilmeğın bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre du'â olup, meclis dağıldı.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Penç-şenbih günü ki, nevrûz-ı sultânîdir, tûğ-ı pür-fürûr-ı zafer-karîn çıkup, kapısı önüne dikildi. Rûm-ili ve Anadolu'da olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle sahrâ-yı Belgrad'da mu'accelen ordu-yı hümâyûna gelüp, irişmeleri bâbında her birine mü'ekked evâmîr-i aliyyeler gönderildi ve defterlü ve kayıdlular dahi cümle ref' olup, deryâ kaleminde olan zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr dahi kara seferine me'mûr oldı ve Mayna dağlarından levend yazmağa mübâşir âdemler irsâl buyuruldu ve müceddeden üç bin nefer yeniçeri kapuya çıkarılıp ve Bağdad'dan ma'zûl Mar'aş Eyâleti virilen Vezîr Kanbûr Mustafâ Paşa ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Çerkes Ken'ân Paşa ve Hudâvendigâr sancağı beği ve ma'zûl çeribaşılar sefere ta'yîn olundılar ve geçen seneden bu sene-i mübârekeke elli bin âdem dahi ziyâde tahmîn ve azîm tedârükler görüldi ve dökilen toplar dahi irişüp, bi't-tamâm mühimmât-ı cebehâne ve levâzımât-ı kal'a-gîri müstevfâ görölüp, âmâde kılındı ve alınan düşmen dillerinden ahvâl-i küffâr istintâk olundukda, bi'l-ittifâk “Bu yaz Nemçe askeri cünûd-ı İslâm ile mukâbele vü mukâtele fikrindedirler” deyü, cümle sözleri mutâbık geldi.

Bu esnâda Bosna tarafından mahzarlar ile feryâdcılar gelüp, “Birkaç bin Frenk keferesi gemiler ile gelüp karaya çıkup kal'alarında oturuyorlar. Murâdları ortalık hâlîdir deyü, serhadlere ta'arruz kasdında olup, Bosna serhadlerinde ise, öyle bir metîn kal'a olmayup havfa düşdüklerin” i'lâm itmişler. Mukaddem ise Venedik üzerine sefer

¹³⁴⁹ Ve Yanık V : Nanık Y

tahmîn olundukda, vâfir mîrî zahîre ve cebehâne ve toplar İhlivne¹³⁵⁰ kal'asına nakl olunmuşidi. Bu def'a Nemçe seferi zuhûrıyla bi'l-küllîye ol mühimmât İhlivne¹³⁵¹de açık meydânda olup, kal'a-i mezbûrede ise ancak iki yüz kadar müstahfız âdem olmağla, mebâdâ bir zarar irişmeye deyü, İhlivne'ye biraz asker gönderilüp ve “Bosna'da olan avârız ve nüzllerine bedel bir mikdâr âdem tutup gereği gibi kal'ayı muhâfaza eyleyeler” deyü fermân gönderildi ve Yûsuf Beğoglı kendü ve eyâleti muhâfazasına ta'yîn buyurilüp, evâmir irsâl olundu şöyle ki; “Ol sevâhillere küffâr ayağın karaya basup veyâ Arnavud eşkiyâsı bir karye urup veyâ gayri gûne fesâd zuhûr ider ise, cümle senden bilinüp, bilâ-emân katl olunur” deyü, tenbîh ü te'kîd ve tehdîd buyurdılar ve mâh-ı Ramazân'da ziyâde zulm ü te'addîsiçün bi-emr-i hümâyûn Temeşvar Beğlerbeğisi Çengîzâde Ali Paşa'nın başı kesilüp Âsitâne'ye gönderildi.

Vakt-i şitâ mürûr, fasl-ı bahâr evân-ı sefer hülûlüyle mâh-ı Ramazân-ı Şerîfin sekizinci Şenbih gün serdâr-ı a'zâmın otağı çıkup Zemun sahrâsında nasb oldu ve on yedinci gün Dü-şenbih gün eymen evkâtta ve eşref sâ'atde *mütevekkilen ale'l-Fettâh* bi'z-zât kendüler dahi asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ve azîm alay ile Belgrad kışlasından çıkup, Nehr-i Sava'yı cîsr-i memdûddan geçüp, Zemun sahrâsında vaz' olunan otak-ı âlî-nitâk-ı süreyyâ-mümâsil-i feleke nüzûl buyurdılar.

Ol gün a'yân-ı askere umûm hil'ati ilbâs olunup, “Şehrde askerîden her kim bulunur ise hemân taşra çıksun ve illâ sonra bulunanların hakkından gelinür” deyü, muhkem tenbîh olundu ve kışlalar dahi ref' olunup, bir sâ'at evvel mu'accelen ordu-yı hümâyûna gelüp mülhak olmalarıçün cevânib-i erba'ada olan askerî tâ'ifesine şedîd ahkâm-ı şerîfeler gönderildi. Rûz-ı Bürûz gelüp ictimâ' ve izdiyâd bulmakdan, düşmen-i dînin dahi cem'iyetleri mütehakkık olup, alay ile otağa çıkıldığı gün serdâra Budun ve Kaniye ve Koban ve ol etrâf serhad ümerâsından gelen feryâd mektûblarında, “Zirinoğlı ve Bakanoğlı cümle re'âyâsına nefîr-i âmm idüp, Yenikal'a altında cem'iyet üzerelerdir ve Hersek kralı dahi Alaman askeriyle ve Nemçe çasarının başvekîli dahi Nemçe askeriyle gelmek üzre olup, aksâ-yı murâdları Ösek köprüsünün ötebaşın almakdır ve tutılan dillerin dahi takrîrleri böyledir” deyü, bildirmeleriyle hayli elem ârız oldu ve derakab Pojega Muhâfız Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'dan arz-ı mektûb ile bir dil gelüp, muhtefî huzûr-ı serdârda istintâk olundukda, “Tercemâna hâcet değil, azıcık Türkçe

¹³⁵⁰ İhlivne V : Hilivne Y

¹³⁵¹ İhlivne V : Hilivne Y

bilürüm, bir zamân Osmanlu'da esîr idim. Sonra Zirinoğlu halâs eyledi ve şimdi Zirinoğlu durmayup asker cem‘ ideyor ve Nemçe çasarı bi'z-zât bu sefere kendü gelecekdir. Ve Kaniye ve Sigetvar¹³⁵² kal‘alarına ve Ösek köprüsüne tasaddî mukarrer olup sözleri, işte yaz geldi İslâm askeri üzerimize gelür ise ceng idüp memleketimize uğratmazız ve geçen sene bizi aldatdılar, bu yıl da aldanmazız, karşulayup muhkem mukâtele ideriz” didikleri sözler takrîriyle vâfık lâf ü güzâf idüp, muhzır ağa hapsine virildi ve takrîri feryâdcı mektûblarına muvâfık ve gelen câsûsların virdüğü haberlere mutâbık gelmekle Ösek köprüsünün havfı ziyâdelendi. “Kış içinde yed-i küffâr ile ihrâk olup, şimdi tûl-ı emel ile yapılırken bir dahi düşmen gelüp ihrâk ve zabt ider ise hâl müşkil olur. Mukaddem tedârüki görilmek ehemmm olmağın, derhâl Ösek muhâfazasında olan Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa ve saksoncibaşıya âgâh olun ki, küffârın cem‘iyetleri muhakkak olup *iyâzen bi'llâh* köprünün bir tahtasına zarar olur ise aslâ biriniz gazab-ı pâdişâhîden halâs olmazsınız, basîret üzre olup lâzım gelür ise metrislenüp ve Darda palankasın bir hoşça metânet üzre ta‘mîr idüp, içine vâfir tüfenk-endâz koyasız ve bir mikdâr piyâde imdâd-ı asker gönderilür” deyü, tenbîh ü tehdîdi müş‘ir mektûblar irsâl buyurdu.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on sekizinci Salı gün yanlarına beş oda yeniçeri ile Sivas ve Karaman eyâletlerinin zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârın ta‘yîn eyledi ve on tokuzuncı Çehâr-şenbih gün Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa'nın serdâr-ı a‘zama kâğıdı gelüp, cîsr-i mezbûrun nısf mertebesi yapılduğın i‘lâm idüp, Sigetvar Muhâfızı Vezîr Gürci Mehmed Paşa'dan kendüye gelen mektûbı göndermiş. “Benim karındaşım, küffârın cem‘iyeti mukarrer olup, geliyorlar deyü, günde üç dört def‘a re‘âyâ gelüp haber virdiler. Kâfir çok imiş, iki kol olup biri Kapoşvar'a ve biri Sigetvar üzerine gelecekdir. Cümle câsûslarımız dahi böyle haber virdiler. Murâdları asker-i İslâm yürümeden Ösek köprüsün alalım deyü, ikdâm iderler ve Drava palankasına ziyâde asker koyup muhkem muhâfaza itmik gerek. Artık bu husûsda mübâlağa ve kizb olmak ihtimâli yokdur ve Sigetvar'da zahîremiz kalmadı deyü, on beş gündür feryâd ideriz, bir cevâb gelmedi. Düşmenin ise üzerimize gelmesi muhakkak, bize **[47b]** vâfir arpa lâzım ve orta kal‘anın topları yokdur, en ziyâde sığınacak yer ise odur, Allah hıfz eyleye, bir zarar isâbet ider ise def‘i güç olur, lutf idüp bize birkaç pâre top ve vâfir gülle ve bârût ve kurşun ve fitil her ne ki cebehâne ma‘lûmunuzdur, bir sâ‘at evvel yetişdiresiz ve vâfir asker cem‘ idüp

¹³⁵² Sigetvar V : Üstüvar Y

tedârük ile hâzır-ı baş durasız. İhtimâldir artık kâğıd ile âdem irsâl idemeyüz¹³⁵³, Drava palankasına vâfir asker geçirilüp oturılır ise, düşmen-i dîn Sigetvar'ı muhâsara itdüğü hâlde imdâd olunabilür. Sadr-ı âlî tarafından imdâd-ı asker taleb itsek ne mahalden gelür, beher hâl guzât-ı İslâm çâdırlar ile mükemmel Darda civârında muhâfazada oldukça, *İnşâ'allâh* Sigetvar'a ziyâde kalb-i kuvvet olur" demiş.

Bu mektûbdan serdâr-ı a'zam ziyâde eleme düşüp, rûz-ı Hızır'a dahi on altı gün kalup, erken hareket olunmak hasebiyle asker cem' idemeyüp ve ordu-yı hümayûnda dahi âdem az bulunmağın, kalkmadı. Bu def'a dahi Ösek muhâfazasına beş oda yeniçeriyle kendü sekbânlarından beş yüz nefer tüfenk-endâz ifrâz ve irsâl buyurup, Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa'ya Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'ya, "Şimdi köprü ta'mîrinden köprünün öte başında metris yapılmak dahi evlâdır, sepetler ve kazıklar ne lâzım ise bir sâ'at evvel tedârük idüp hâzırlayasız, köprüye bir zarar irişmesün ve yerden su çıkduğu vakt olmağla bir vechile metris hafırına kâbiliyyet olmaduğun bilürüm. Hele niçe mümkün ise öyle idesiz. Bir miqdâr imdâd-ı asker dahi gönderüldi. Ba'de'l-yevm yanımıza gelen askeri eğlendirmeyüp size göndeririz" mefûmuyla kâğıdlar yazdı.

Bu esnâda Sigetvar Muhâfızı Vezîr Gürci Mehmed Paşa'nın serdâr-ı a'zam âdemisiyle kâğıdı gelüp, bundan akdem küffârın Ösek'e geleceği tahrîr ve i'lâm olunmuşidi. Hâlâ yeni kal'alarına ric'at ve revâne olup, Kanije yanından üç bin mikdâr kâfir geçerken Kanije gâzîleri kal'adan çıkup üzerlerine hamle vü hücum idüp, hayli kâfiri kılıçdan geçirdiklerin bildirmekle, gelen âdemine firâvân ihsân virüp sürür u hubûr hâsıl eyledi ve paşa-yı mûmâ-ileyh, "Ber-hûrdâr ol, dâ'imâ câsûsların eksük itmeyesiz. *İnşâ'allâh* biz dahi asâkir-i İslâm ile rûz-ı Hızır'da Zemun sahrâsından hareket ve bir gün akdem ol câniblere varmak üzereyiz" mefûmuyla yazılan kâğıdı yine kendü âdemisiyle gönderdi.

Kaht-ı bârân ve du'â-yı istiskâ

İbtidâ-yı hamseynden rûz-ı Hızır'a on üç gün kalup, *bi-emri'llâhi ta'âlâ* yağmur yağmayup, kat'â yerlerden ot bitmeyüp, âlem gaşy u hayrân ve sergerdân olmuşidi. İstiskâ du'âsına emr-i serdâr¹³⁵⁴ sudûr eyledi. Şöyle ki; Sava suyu kenârında muhrâb yapılp, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Dü-şenbih gününden üç gün ale's-sabâh ordu-yı hümayûn halkı cem' olup, salât-ı fecrden sonra ol Hâliq-i bî-çûndan icâbet-i

¹³⁵³ idemeyüz V : idemeyüz Y

¹³⁵⁴ emr-i serdâr V : emr-i serdâr-ı âlî Y

du‘â-yı istiskâ için hâcât u münâcât tazarru‘unda oldılar, *bi-inâyeti’llâhi ta‘âlâ* du‘âları hedef-i icâbet-kabûle karîn olup, ikinci gün bir mikdâr ve üçüncü, dördüncü gün vâfir yağup ba‘dehû ale't-tevâli kesilmedi.

İstîlâ-yı küffâr be-kal‘a-i Nitra

Bu esnâda Uyvar muhâfazasında olan Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'dan mektûb gelüp, Orta Macar palatinoşı ya‘ni ki, paşası kendü on bin kadar Orta Macar eşkiyâsı ve çasar tarafından dahi ta‘yîn olunan bir Nemçe kapudaniyle on beş bin mikdâr Nemçe keferesiyle bir yere gelüp, sene-i ûlâda fethi müyesser olan Nitra kal‘ası üzerine gelüp muhâsara eylediklerin bildirüp, hikmet-i Bârî muhâsaradan iki gün evvel kal‘a-i mezbûrenin zahîre ve kul mevâciblerin Sirem ve Semendire sancaklarıyla Uyvar defterdârı getürüp teslim ve içerüde mahsûl kalup, “Lutf-i Hakk ile küffâra gûşmâl virmek murâdımdır. Seçan ve Novigrad ve Usturgon ve Budun taraflarına imdâda irişmeleri bâbında buyuruldılar ile âdemler gönderdim. Bir mikdâr asker cem‘ oldukdan sonra Uyvar kulların dahi yanıma alup, tahlîs-i kal‘a için küffâr üzerine gitdim. Ol taraftan dahi mümkün olduğu mertebe imdâd-ı asker iltimâs olunur. Eğerçi kal‘a-i mezbûre metîn ü müstahkem olduğundan gayri hîn-i fetihde bu bendeleri dahi çok himmet idüp, bir ol kadar dahi istihkâm virilmiştir. *İnşâ‘allâh*¹³⁵⁵ birkaç gün dayanup, a‘dâ-yı dîn zafer bulamaz fikrindeyiz” demiş. Serdâr-ı a‘zam dahi ol sâ‘at Varat Beğlerbeğisi Küçük Mehmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Cerrâh Kâsım Paşa ve Eğre Beğlerbeğisi Arnavud Halîl Paşa ve Seydizâde Mehmed Paşa'yı mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve kal‘a kulları ve birer mikdâr Budun ve Estorgon askeri ve kışlada olan yalı ağası Ahmed Ağa ile Tatar askerin imdâda ta‘yîn ve bu cümleyi Hüseyin paşa yanına viresiz deyü, emrler irsâl eyledi ve Hüseyin Paşa'ya dahi mektûb yazup, “Sen dahi Uyvar kullarıyla hâzır u âmâde olup, me‘mûr olan asâkir-i mansûre yanına varduğu gibi bilâ-tevakkuf ve ârâm cümleyi önüne katup, düşmen-i dîn üzerine varup perîşân ve mahsûr-ı hisâr olan guzât-ı mücâhidîni belâ-yı küffârdan halâs idesiz. Biz dahi an karîb ol taraflara varmak üzereyiz” deyü i‘lâm eylediler ve Erdel Kralı Apafi Mihal'e dahi Erdellü askeriyle bir sâ‘at mukaddem kalkup, Nitra kal‘ası imdâdıçün hizmet-i¹³⁵⁶ pâdişâhîde bulunmak üzre ahkâm-ı şerîfe irsâl buyuruldu.

¹³⁵⁵ *İnşâ‘allâh* V : *İnşâ‘allâhu Te‘âlâ* Y

¹³⁵⁶ hizmet-i V : hîdemât-i Y

Lâkin asker-i İslâm cem' olup, irişmezden evvel kal'a-i mezbûrede olan ehl-i İslâm yigirmi gün mahsûr olup ve aslâ zahîreleri kalmayup ve küffâr dahi dikkat idüp, iki yerden lağm yüridüp ve bir cânibinden dahi toplar ile gedik açup guzât-ı Müslimîn ziyâde nâ-çâr kalmağla, hücûm-ı küffâra bir vechile tâkat getüremedikleri ecilden vire ile çıkup, teslîm-i hisâr itmişler. Henüz ol gün Hüseyin Paşa yanına Arnavud Halîl Paşa gelüp irişmiş idi, ba'de harâbü'l-Basra mâh-ı Şevvâl'in üçüncü Çehâr-şenbih gün, serdâr-ı a'zama Nemçe çasarının başvekîli Dük de Sagan'dan mektûb geldi.

Sûret-i mektûb

“Sa'âdetlü ve devletlü muhib dostumuza selâmlar ve hıdmetler takdîminden sonra muhibbâne i'lâm olunur ki; cenâb-ı şerîfleri tarafından mahrûse-i Belgrad'dan ulağumuz ile irsâl olunan mektûb-ı şerîfiniz ve devletlü çasar efendimin ol cânibde olan Simon nâm müşâvereci ve kapu kethudâsı sulh u salâhın istihkâmıçün taraf-ı şerîfinizden sipâriş olunan ahvâl gelüp vâsıl oldu. Re'âyâ fukarâsının âsûde olmalarıçün sulh u salâh-ı dünyâ-yı fenâyâ virici cengden yek isteriz. Eğer İslâm askeri sulh u salâhı bozup üzerimize düşmen gibi gelmeyeydiler bizim tarafımızdan sul bozulmazdı ve yine sulha râzîyuz ve dostlukdan yüz çevirmeziz. Eğer Cenâb-ı şerîfinizin dahi kadîmî dostluğu tecdîd ve konşuluğı yerine getirir ahvâle sa'y-i cemîliniz olur ise, bu husûsda müşârun-ileyh kapukethudâsına tafsîl üzre sipâriş olunmuşdur, takrîrinden ma'lûm-ı şerîfiniz olur. Öyle olsa ma'lûm-ı sa'âdetiniz ola ki, Rabbü'l-âlemîn'in lutf-i keremiyle bu sene biz dahi askerlerimizi hâzır u müheyyâ eylemişizdir. *İnşâ'allâh* geçen sene gibi değiliz, sâlimede ve cengde hâzır ve müheyyâyız ve bize müsâfirliğe gelecek askere gelürler ise kendülerine lâzım olan iltifâtı gereğı gibi itmekde sa'y ü dikkat ideriz” demiş.

Aslâ kâfîrin kâğıdına rağbet olunmayup, yine bu esnâda çasar a'yânından Sakmar kal'ası kapudanı serhad ahvâline müte'allik yazup, Erdel kralına ol dahi ayniyle serdâr-ı a'zama gönderdiği müzahrefât kâğıdının netîcesinde, “İslâm pâdişâhı ve sadr-ı a'zamı tarafından Erdel hâkimi olan Mihâl Apafi'ye Kolojvar kal'asında iken kapucıbaşı gelüp cemî' Erdel askeriyle hâzır u müheyyâ olup, sana fermân olunduğı zamân Boğdan ve Eflâk leşkerleri ve sâ'ir ta'yîn olunan asker-i İslâm ile ma'an varup, Orta Macar vilâyetini gâret edesin deyü, tenbîhleri ma'lûmumuz olmağla i'lâm olunur ki, çasar efendim bundan akdem Erdel memleketine ve re'âyâsına acıyup, her vechile himâyet eyledüğü muhakkak olup ve sulh esnâsında Erdel memleketini İslâm askeriyle Vezîr-i

a‘zam Ahmed Paşa zabt eylediği niçe kal‘aları girü alıvirmeğe ziyâde sa‘y ü himmetleri ayân olmağla, cemî‘ Nasârâ kulları çasar efendime imdâd gönderdikden sonra, İslâm tâ‘ifesi eylediği hilelere artık tahammül idemeyüp, var kuvvetin bâzûya götürüp niçe bin asker tedârük idüp ve askerini dahi üç bölük eyleyüp biri Kanije'ye ve biri Budun'a ve biri vilâyet üzerine ta‘yîn olacaktır. İle'l-ân askerimiz gelmek üzerelerdir ve dahi Françe ve İsveç ve Danimarka¹³⁵⁷ kralları ve Rîn Papa, karadan niçe bin asker imdâd eylediklerinden gayri, İngilis ve Danyal ve İspanya krallarının dahi derya tarafından niçe donanmaları İslâm vilâyetleri üzerine hücum ve bu sene ahvâlin şekli gayr-i gûne olup, geçen sene gibi olmayacaktır. Zîrâ Orta Macar dahi hâzırlanup Rakoçioğlu niçe bin asker cem‘ idüp, Sezar nâm Nemçe ser-asgeriyle bir yere geldi. Orta Macar muhâfazasına lâzım olduğu yerlerde hareket itmeleri tenbîh olundu. İmdî Erdel vilâyetinin ahâlîsi bu ahvâlden sonra çasar efendime müte‘allık olan asker ve vilâyetlerine bir düşmenlik eder ise, bundan akdem olan himâyetleri gazaba tebdîl olup Macar'da olan asker Erdel içine girüp cemî‘ Nasârâ'nın intikâmına muhâlif idenlerin hakkından gelinür, bilmedik ve âgah olmadık denilmemek için işbu mektûbumuz tahrîr ve irsâl olundu.

Ve esnâ-yı ikâmetde taraf-ı pâdişâhîden Mîr-i âhûr Şâtır [48a] Ahmed Ağa ile serdâr-ı a‘zama hatt-ı hümayûn ve turna telleriyle iki donanmış ve sekiz yelegen-dest at ve Rikâb-ı hümayûn Kâ'immakâmı Vezîr Kara Mustafâ Paşa ve Kapuağası Dâvud Ağa ve Dâru's-sa‘âde Ağası Muslı Ağa ve Silihdâr-ı Şehriyârî Kız Hüseyin Ağa ve sâ'ir arz ağalarından yigirmi at Zemun sahrâsında ordu-yı hümayûna gelüp alay ile otak-ı serdâr-ı zîşâna nüzûl eyledi. Mezbûra semmûr kürk ve âhûh halîfelerine hil‘atlar ilbâs eyledikden sonra dîvân idüp rü'esâ-yı askeri da‘vet ve muvâcehelerinde hatt-ı şerîf feth ü kırâ‘et olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Sen ki, vezîr-i a‘zamum ve serdâr-ı ekremüm Ahmed Paşa'sın. Selâm-ı selâmet-encâm-ı şâhânem ve du‘â-yı hayr-icâbet-eser-i mülûkânem ile seni teşrîf buyurduğumdan sonra, ma‘lûmun ola ki, hâlâ Rikâb-ı hümayûn-ı devlet-makrûnuma gönderdiğin mektûbda, Erdel hâkimi Nemçe keferesinin zîr-i destinde olan kal‘alardan birini tahlîs ve ikisini dahi kabza-i teshîre getürmek üzre idüğün bildirüp ve mektûbı tercümesiyle ve nâmesin Rikâb-ı hümayûna göndermişsin, manzûr-ı mülûkânem

¹³⁵⁷ ve Danimarka V : - Y

oldukda, ma'lûm-ı pâdişâhemiz olmuşdur, ber-hûrdâr¹³⁵⁸ olasın. Dil-hâh-ı şerîfim üzre hareket eyledüğün ecilden du'â-yı hayr-icâbet-eser-i mülûkâneme mahzar olmuşsundur. Ba'de'l-yevm dahi hüsn-i sülûk üzre hareket ve a'dâ-yı dîn-i devletimizin taraflarından ahz-ı intikâma sa'y ü dikkat eyleyesin. Hüsn-i teveccüh-i mülûkânem ve du'â-yı hayr-eser-i zafer-makrûnum seninle ve dîn-i devletimiz uğurunda baş ve câna kalmayan gâzî ve mücâhid kullarım iledir. Hazret-i Hallâk dest-gîr ve yâveriniz ve avn ü inâyet-i Bârî mu'în u rehberiniz olsun. Cümlelerinizi Hazret-i Allâh'a emânet eyledim. Her hâlinizde ve cemî' umûr-ı ahvâlinizde hâfız ve nâsırınız ola ve bi'l-cümle hareket ve tedbîrinizi takdîre muvâfık ve rızâ-yı şerîfine mutâbık eyleyüp, dîn-i mübîn uğurunda niçe hıdmetler vücûda getürmek müyesser ve mukadder eyleye, âmîn ve hâliyâ gayret ve hamıyyet ile dîn-i mübîne hidmet eyleyecek vakit geldi, her vechile âkilâne hareket ve lâyıf-ı dîn-i devlet olan vech üzre tedbîr ve tedârûke sa'y ü dikkad eyleyesin. *İnşâ'allâhu ta'âlâ* düşmen-i dîn ve hezele-i müşrikîn makhûr u müdemmer ve cünûd-ı muvahhidîn mansûr u muzaffar olalar. Gice gündüz dergâh-ı kâr-sâzda arz u niyâz ederim ki, dîn-i devlete ve ümmet-i Muhammed'e hayırlu niçe maslahatlar ve yüz aklıkları vücûda getürmek müyesser ve mukadder eyleye. Bi-mennihî ve keremihi ve hâliyâ hakkında mezîd inâyet-i mülûkânem pertev-endâz olup, hâssa atlarımdan sana on re's esb sabâ-refîâr ifrâz ve seni avâtîf-ı aliyye-i mülûkânem ile ser-ferâz eyleyüp, küçük mîr-i âhûrum ile irsâl ve ihsân eyledim. İkisi mükemmel olup Cum'a'da ve cemî' alaylarda süvâr olmak mu'tâd-ı şerîfim olan atlardandır, *İnşâ'allâh* gazâ vü cihâda azîmet eyledüğünde teberrûken ve teyemmünen süvâr olup, a'dâ-yı dîn-i devletimden ahz-ı intikâma çalışasın, göreyin seni Devlet-i Aliyye'miz ve nâmûs-ı saltanatımız gayretinde niçe sarf-ı makdûr eylemek gereksin, ümîddir ki ol kâdir-i lâ-yezâl envâ'-ı fütûhât-ı cemîle ile ümmet-i Muhammed'i mesrûr ve dil-şâd eyleye, âmîn. Bi-hurmeti seyyidi'l-mürselîn".

Hengâme savulduktan sonra Mîr-i âhûr Ahmed Ağa'ya mahzar-i iltifât silâhdâr ağalığı için kaftân giydirdiler.

Muhâsara-i küffâr kal'a-i Kaniye ve reften-i imdâd-ı serdâr-ı a'zam

Mâh-ı Şevvâl'in sekizinci Dü-şenbih gün Kaniye Beğlerbeğisi Pantur Hasan Paşa'nın mektûbı gelüp, bayrâmın ikinci günü hayli kâfir vâfir mühimmat u cebehâne ve toplar ile gelüp, memâlik-i İslâmiyye'nin sedd-i sedîdi olan Kaniye kal'asın muhâsara

¹³⁵⁸ ber-hûrdâr V : ber-hûdâr Y

eyledüğün bildirüp, “Zahîreye muzâyakamız olmağla şimdiden darı ekmeğün yemeğe başladık, bize biraz zahîre imdâd eyleyesiz” deyü feryâd eylemiş.

Serdâr-ı a‘zam sipeh-sâlâr-ı muhterem dahi sahrâ-yı Zemun'da yigirmi gün ikâmetden sonra şehr-i mezbûrun onuncı Çehâr-şenbih gün kırk oda yeniçeri ile Ağa-yı Bektâşiyân Sâlih Ağa'yı mukaddem yollayup ve irtesi Penç-şenbih günü ki, rûz-ı Hızır'ın altısıdır, bi'z-zât kendüler dahi ordu-yı hümâyûn ve mevcûd asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm ile hâmûn-ı Zemunu'ndan nehzat ve hareket ve küffâr-ı dûzah-karâr¹³⁵⁹ Nemçe la‘îninden ahz u intikâma azîmet buyurup, Lika nâm menzile ki, bir ismi dahi Kuyular'dır nüzûl idüp, hayli yağmur yağdı ve on üçüncü Şenbih gün Metrofça menziline nüzûlünde, Nemçe çasarının kapu kethudâsı serdâr-ı a‘zamdandır başvekîle mektûb recâ itmeğün, müsâ‘ade olunup bi'z-zât kendü kalemiyle tesvîd eyledi.

Sûret-i mektûb

“Ümerâ-i millet-i Mesîhiyye'nin zübdesi ve küberâ-i tâ'ife-i İseviyye'nin umdesi muslih-i mesâlih tâ'ifetü'n-Nasrâniyyeti muhâlasat-nişân-ı musâdakat-unvân muhabbetlü ve meveddetlü dostumuz Nemçe imparatorı hatema'llâhu avâkıbuhû bi'l-hayrın başvekîli olan Dük de Sagan hutimet avâkıbuhû bi'l-hayr konşuluğa lâıyk ve mukaddema beynimizde bu kadar ri'âyet olan dostluğa muvâfık selâm-ı selâmet-encâm ve peyâm-ı meveddet-fercâm iblâğından sonra, muhibbâne inhâ olunan oldur ki; benim dostum mektûblarınız gelüp, mefhûmı ma'lûm oldu.

Bunda olan kapu kethudânız sulh u salâhın tecdîdi ve bundan akdem mâ-beynde mer'î tutılan dostluğun yine ke'l-evvel mün'akid olması husûsunda kendüye tarafınızdan yazılduğın i'lâm eyledi ve bu maslahatın tâ ibtidâsından tarafımızdan dâ'imâ gelen âdemlerinize lisânen ve eğer mektûblarımız ile virilen cevâb ceng ü harbe âmâde ve sulh u salâhdan ictinâb olmaduğın ifâde üzre olup, el-hâletü hâzihi bu def'a dahi yine kapu kethudânız ile sulh ahvâlin müzâkere idüp, mâ-beynde ri'âyet olunması lâzım olan mevâddı söyleşüp, ber-taraf itmeğe vekâletin var mıdır? Didigimizde, bir dahi tarafınıza âdem gönderüp, kat'î cevâb almağa muhtâc olduğın arz u i'lâm itmekle, bu def'a dahi âdem göndermeğe müsâ‘ade olunup mektûb yazıldı. Bu taraftan sulh u salâh ahvâlinde her vechile tarafınıza hüsn-i müsâ‘adede kusûr olunmadı ve hâlâ dahi yer getirmez deryâ misâl asâkir-i İslâm ile yerimizden kopup ve *İnşâ'allâhu ta'âlâ* bir

¹³⁵⁹ küffâr-ı dûzah-karâr V : küffâr-ı hâksâr-ı dûzah-karâr Y

yerde meks ü ârâm olunmayup, ol tarafa teveccüh olunmuşdur. Dostluk üzre hareket olunur ise, tarafımızdan dahi lâzimesi ri'âyet olunur. Düşmenlik üzre hareket olunur ise, yerleri gökleri yokdan var iden *Allâh Celle-şânühû*'nun inâyet ü ihsânıyla, bizleri kendünüzden on derece ilerüde bulursuz. Her ahvâli tafsîl üzre kapu kethudânıza sipâriş olunmuşdur, size yazup bildirir. Bir gün evvel siz dahi cevâbın gönderesiz. Bâkî *ve's-selâm alâ men ittebe'a'l-Hudâ*. Gelen Nemçelere virilüp, Beç'e gönderildi.

Menzil-i mezbûrda Sigetvar Muhâfızı Vezîr Gürci Mehmed Paşa'dan âdem gelüp, küffâr Kanije kal'ası muhâsarasında ziyâde içdâm üzre olup, içinde olanların ise on güne değin vefâ idecek¹³⁶⁰ zahîre ve cebehâneleri kalmayup, “Birkaç güne değin imdâd yetişmez ise hâlimiz müşkil olur” deyü, kendülere gönderdikleri haberi ifâde eylemekle, serdâr-ı zî-şâna azîm hüzn [ü] elem ârız olup, Hakk'a tevfiz eyledi ve mahsûr-ı guzât-ı Müslimîn'e imdâd edilmesi farz-ı ayn mesâbesinde olmağın, ol tarafa azîmet olunmak gayret-i İslâmiyye-i mühimm-i saltanat-ı pâdişâhî olup, eğerçi bundan akdem ma'âl-i maksûd teshîr-i kal'a-i Yanık ve Uvar olmağla asâkir-i İslâm-ı zaferencâmın bi-tamâmihî gelüp irişmelerine bakılmayup, Belgrad'dan mukaddemce hareket ve azîmet olunmuşidi. Çün Kanije ahvâli zuhûruyla meks ü ârâm itmeyüp, hemân sür'at ü isti'câl ile gidilmeğe murad buyurdu ve ilerüde Yeniçeri Ağası Sâlih Ağa'ya, “Bir gün evvel Ösek köprüsüne varup yetişesin” deyü emr eyledi ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci Penç-şenbih gün, kendüler dahi ordu-yı hümayûn ile Ösek'e varup bir gün meks olundu ve cîsr-i mezbûr henüz birkaç zira' nâ-temâm bulunup, yemîn ü yesârından mürûrî âsân, lâkin köprü dahi temâm olmamış denilmesün deyü, üzerine me'mûr olan Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ'il Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ol gün ve ol gice sabâha değin meş'aleler ile üşündi itdirüp ve irseti Cum'a günü ki, ibtidâ-yı mübâşeretin yetmiş beşinci günidir, hezâr sa'y ü ikdâm ile gücile temâm eyleyüp ve dahi irtesi şehr-i mezbûrun yigirminci Şenbih gün, serdâr-ı a'zam umûm ordu-yı hümayûn ve asâkir-i İslâm ile selâmet üzre ubûr ve öte tarafında vâkı' Darda palankası civârına nüzûl buyurdu.

Palanka-i mezkûrei küffâr cîsr-i mesfûre ile ma'an yakmışiken, târîh-i mezkûrda himmet-bülend-i sipehsâlâr birle müceddeden ta'mîr ve evvelkiden on kat ziyâde metîn ü müstahkem yapılup, derûnuna vâfik müstahfizân kul nasb olundu. Mukaddemâ on nefer kulı olup, anların dahi düşmen geldikte yedisi mevcûd bulunup, her biri beşer

¹³⁶⁰ idecek V : ide Y

onar kâfire kılıç iriştirüp cümlesi câm-ı şehâdeti nûş eylemişler. Hâlâ palanka kurbunda medfûnlardır.

İsmâ'îl Paşa ve Kibleli Mustafâ Paşa cîsr-i mezbûre-i tavîlenin ve palanka-i mezkûre-i refî'anın ta'mîr ve termîmi husûsunda çekdikleri hayli meşakkat ve vücûda getürdükleri hıdemât-ı pâdişâhî mukâbelesinde serdâr-ı âsaf-câh ikisini dahi serâserli kürklerle i'zâz eyledi ve kânûn üzre askerî tâ'ifesine umûm zahîresi virildi ve yigirmi ikinci Dü-şenbih gün bundan akdem emr olunduğı üzre Âsitâne-i sa'âdetden müceddeden kapuya çıkan üç bin nefer yeniçeri Zağarcıbaşı Arnavud Uzun İbrâhîm Ağa ile gelüp ordu-yı hümâyûna dâhil ve ümmet-i Muhammed'e sürûr **[48b]** hâsıl olup, alaylarıyla geçerken serdâr-ı zî-şân Drava palankası mescidinden seyr idüp, zağarcıbaşıya ve bile gelen çorbacılar hil'atler giydirdi¹³⁶¹ ve Kaniye Beğlerbeğisi Pantur Hasan Paşa'nın tekrâr âdemiyle mektûbı gelüp, küffârın muhâsara emrinde kemâl mertebe ikdâmını ve kendülerin za'af hâlini bildirüp, imdâd taleb eylemişler.

Serdâr-ı a'zam Cenâb-ı Bârî'ye tevekkül ve sultân-ı enbiyâya tevessül ile mahsûr-ı Müslimîn'in imdâd u i'ânetlerine ve kal'anın mekr-i a'dâdan istihlâsına bezl-i kudret eyleyüp, düşmen-i dîn üzerine varılmak husûsunda meşveret için vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü rû'esâ-yı askeri otağına da'vet eyledi. Ba'dehû küll-i kelâm ittifâk-ı cumhûr-ârâ Kaniye imdâdı Yanık ve Uvar kal'aları teshîrine takdîm ve müstahsen görölmeğın, bu niyyet hayr-ı âkıbet üzre karâr virilüp Fâtihâ okundu ve gelen câsûslar mahfice söyledildikde, küffârın altmış binden mütecâviz idüğın tahkîk ve çasarın kudreti mertebe Alaman ve Hırvat ve Macar ve Mençe ve İsloven ve İsveç tâ'ifesinden cem' eyledüğü mecmû' askeri olduğın tasdîk itmeleriyle, etrâfdan asker-i İslâm dahi gelüp yetişemedüğinden, ordu-yı hümâyûnda kılıca gelür ancak otuz bin kadar asker tahmîn ve kâfırde kesret İslâm'da killet mülâhazasıyla birden bire üzerine varılmak câ'iz görölmeğüp, guzât-ı mansûre karîb oldukça belki düşmen-i dîn karâr idemeyüp kal'a muhâsarasından ferâgat ü firâr ve girüden gelecek asâkir-i cerâr dahi gün-be-gün ordu-yı hümâyûna mülhak olur tasmîmiyle âheste âheste ayak sürüyerek gitmeğı ma'kûl gördüler ve ekser ağırlık ve yigirmi kıt'a balyemez ve bir mikdâr cebehâne Ösek köprüsünde alıkonulup, irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Salı gün menzil-i mezbûrdan kalkılup Budun yolunun sol tarafına ric'at ve mahsûr-ı guzât-ı mücâhidîn

¹³⁶¹ giydirdi V : iksâ eyledi Y

imdâdlarıçün Kaniye kal‘asına doğru azîmet buyurılıp, Şakloş nâm kal‘a sahrâsına nüzûl ve iki gün meks olundu.

Rûz-ı Hızır'ın on altıncı günü olup, müstevfâ çayır yok, ne hâl ise hayvânâta kifâyet mikdârı alef bulunurdu. Keyl-i şa‘îr yigirmi akçaya ve sâ‘ir me’kûlât buna göre ve ekser tâ‘ife-i sipâh mîrîden virilen zahîrei getürmeden âcizlenüp rahîş bahâ ile fûrûht itdiler.

Ol gün Mihaç beği elli beş kelle ve bir dil ile ordu-yı hümâyûna gelüp, huzûr-ı serdârîde kendüye hil‘at ilbâs ve bile gelen serhad gâzîlerine vâfir ihsân¹³⁶² olundu ve der-akab Hânzâde Ahmed Giray Sultân dahi iki bin kadar Tatar askeriyle kışladan gelüp, ordu-yı hümâyûna dâhil ve istiğbâl olunup, otak-ı âsafîye nâzil, mu‘tâd üzre tertîb-i ziyâfetden sonra serâserli nîmten kürk ilbâs ve altına murassa‘ dîvân rahtıyla eğlerlenmiş at çekilüp, küllî i‘zâz ve ikrâm olundu.

Yine ol gün serdâr-ı a‘zam Ösek köprüsün geçdi. “Cümle asker-i İslâm ile üç güne değin Kaniye imdâdına gelür yetişür haberini kim götürebilür ise, ze‘âmet yohsa gayri dirlik mi ister, ihsân olunur ve eğer esîr olur ise, de bi-eyyi vechin-kân bahâ ile halâs ideriz” kaydıyla aradılar, orduda bir âdem bulunmadı.

Bu kerre Sigetvar Muhâfızı Vezîr Gürci Mehmed Paşa'ya vech-i meşrûh üzre bu haberi gönderdiler. *Bi-hamdi'llâhi'l-Meliki'l-Mennân* hâcet olmayup irtesi Çehâr-şenbih gün Kaniye Beğlerbeğisi Pantur Hasan Paşa'nın mektûbuyla her dilden bilür Macar kıyâfetiyle iki serhadli küffâr ordusundan geçüp geldiler. Mahsûr-ı Müslimîn'in kuvvet-i kalblerin ve eyyâm-ı muhâsara mümtedd olur ise de, pervâları olmayup harb [ü] kîtâlde sâbit-kadem olacakların i‘lâm itmeleriyle, serdâr-ı a‘zam ziyâde mesrûr olup, her birine ikişer yüz guruş virüp, yine Kaniye'ye varup, “Birkaç güne değin serdâr-ı a‘zam cünûd-ı mansûre ile gelür irişür” haberin îsal itmesin emr eyledi. Anlar dahi varup edâ-yı hıdmet itmeleriyle, mahsûr-ı mü‘minîn şâd [u] hürrem oldılar.

Ve yine ol gün Orta Macar üzerine ser-asger olan Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'nın âdemiyle mektûbı gelüp, küffâr Nitra kal‘asını aldıktan sonra Lipova kal‘asını dahi muhâsara itmeğın, yanına me’mûr olan asker ile üzerlerine varup bozup, târ u mâr ve cüsse-i murdârların lokma-i mûr u mâr ve bakiyyet's-süyûflarını iki gün enselerinden ta‘kîb idüp, bin beş yüz kadar kâfiri kılıçdan geçirdiklerin ve ol havâlîleri

¹³⁶² ihsân V : ihsân u in‘âm Y

Tatar urup, mâl-i ganîmete müstağrak ve hayli esîre muvaffak oldukların arz-ı i‘lâm itmiş. Taraf-ı serdârîden, “Liyon kal‘asın istihlâs ve düşmen-i dîni tabur-ı makhûrlarından perîşân itmişsin, ber-hûrdâr ol, pâdişâh etmeği helâl olsun, hıdmet ise ancak olur. Eğre beğlerbeğisin Varat'a ta‘yîn idüp ve Varat beğlerbeğisiyle eyâleti muhâfız olup ve Yanova Beğlerbeğisi Cerrâh Kâsım Paşa ile anda olan yalı ağasıyla Tatar askerin ve bizim sekbânlarımızı bu tarafa gönderüp kangı yoldan tiz gelinür ise ol tarîkden¹³⁶³ gönderesiz. Ba‘de'l-yevm tarafımızdan ne gûne fermân olunur ise ana göre hareket idesiz” deyü emr olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Penç-şenbih gün, sabâh namâzı vaktinde teveccüh olunacak taraftan bir sadâ-yı Allah Allah ile ol sahrâ-yı bî-pâyân pür olup, kâfir basdı kıyâsıyla bi'l-cümle asâkir-i İslâm at arkasına gelüp, taraf taraf tecessüs olundukda, aslı olmaduğı haber alındı. Meğer küffâr-ı dûzah-karârın biraz câsûsları ağaçlık arasından guzât-ı İslâm karavuluna girinüp ordu-yı hümâyûnı görüp, belki eline girer ise bir iki dil alup götürmek zu‘muyla gelmişler. Guzât-ı Müslimîn'in teveccühlerin müşâhede ve hücumundan firârları muhakkak oldu.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Cum'a gün, andan dahi geçilüp Peçuy kal‘ası pîşgâhına nüzûl buyuruldu ve düşmen-i dîn kış mevsiminde ale'l-gafle gelüp, ihrâk ve muhâsara itmişidi. İç kal‘asına varılup, yanan yerlere bakılup biraz yeri ma‘mûr ve bakâyâsı dahi ta‘mîr olunmak tenbîh buyuruldu ve iki gün ikâmetden sonra yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün andan dahi rıhlet olunup, Sigetvar'a iki sâ‘at karîb mahalde vâkı‘ Çankal köprüsi dimekle ma‘rûf mahalle nüzûl olundu.

Ve ol gün Sigetvar Muhâfızı Vezîr Gürci Mehmed Paşa salt gelüp, serdâr-ı a‘zama buluşdı ve Kanije'den Patur Hasan Paşa'nın iki serhadlü ile kendüye gelen mektûbun arz eyledi. Mazmûnı asker-i İslâm'ın imdâda gelüp yetişdiklerin, mahsûr-ı Müslimîn işitdikleri gibi nev-hayât bulup, bilâ-tevakkuf düşmen-i dîn üzerine hücum itmeğe ahd ü mîsâk eylediler. Me‘mûldür ki, “*inşâ‘allâh* azîm yüz aklığı vücûda gelür. İbtidâ-yı muhâsaradan berü inâyet-i Rabbânî'yi tevekkül ve tevekkülümüzi himâyet-i Samadânî'ye tevessül idüp şebân-rûz ve gâh gün aşurı kâfir ile mukâtele üzre olup, melâ‘înin hâllerinde nesne olmayup etrâflarına hâr ve hâşâkdan tabur şeklinde ittihâz itdikleri karaltıları bâ‘is-i inhizâm tedmîrleri olup, asâkir-i İslâm vürûdundan ziyâde havf üzre oldukları hareket-i nühûsetlerinden bellüdür ve irişdikleri gibi hezîmetleri

¹³⁶³ tarîkden V : taraftan Y

mukarrerdir. Nihâyet zahîre ve cebehânemiz katî cüz'î kalmağın mahsûr-ı Müslimîn'e bir mikdan havf müstevlî oldu. Bir gün evvel imdâda irişmeniz bâbında sür'at ve isti'câl idesiz ve illâ hâlimiz dîger-gün olup, sabra tâkat ve tahammüle cür'et ve kudretimiz kalmadı. Tatar-ı sabâ-reftâr ve sâ'ir asâkir-i mansûreden yedi sekiz bin müntahab cerd atlu ifrâz ve irsâline bezl-i himmet buyurılıp, düşmenin ardından alınmağa sa'y oluna, öyle vakti Sigetvar'dan kalkdıktan sonra irtesi sabâh namâzı bu tarafa irişür ve Bakanoğlu ordusu basılır, melâ'în ayrı ayrı konup ardlarında dar geçid olmağla birbirlerine imdâd idemezler ve dâ'imâ câsûsları asker-i İslâm tarafın gözedir ve dört cânibden re'âyâyı sürüp nehr-i Berk'i dolduran anlardır. Guzât-ı mansûreyi gördükleri sâ'at anlar dahi firâr iderler ve ziyâde havflarından anlanur ki, birân ârâm virmeyüp top, tüfenk, humbara atmakdan hâlî değildir. Mukaddemâ Tiryâki Hasan Paşa zamânında bu kal'a üç ay muhâsara olup, ol vakt içinde üç hâne ve üç avret var imiş. Şimdi ise ahâlî-i vilâyetin mu'ayyen hâne ve ehl-i iyâli bî-hadd olup, gerçi hisâr metîn ü müstahkem aslâ kâfirden havfımız yok, nihâyet altı ve üsti ve enderûn ve bîrûnı cümle tahta ve ağaç olmağla, biraz humbara ve âteşden almamız var, ol ecilden a'dâ-yı dînin top, humbara ve hücûmundan nisvân ü sıbyânın âh [u] enîn çarh yerine irdi, bir gün evvel imdâd-ı asker irişdirmeğe sa'y idüp bu tarafa nısf menzil kaldıkda kâğıdınız ile i'lâm idesiz ki, biz dahi kal'adan iki bin kadar güzîde piyâdeyi ansuzın nehr-i Berk'e gönderüp¹³⁶⁴ ve yarâr kılağuzlar ta'yîn idüp, düşmen etrâfından ihâta ve bu kulları dahi yanımızda olan guzâtı taşra çıkarup ve metrislerin basup cebehâne ve topların zabt idelim ve hisâr-ı mezbûre sâ'ir kal'alar misali olmayup, murg-ı cân kafes-i bedenden tayarân itmeden, *İnşâ'allâh* bir yerine hatâ ve hâlel geldüğüne rızâ virmeziz. Her taşına bir baş kurbân eylemek belki meşîyyet-i takdîr bu zu'afâya isâbet cân bedenden ayrıla, Tengri emâneti olsun. Fahrü's-sakaleyn ve resûlü'l-hâfıkayn habîb-i ekrem ve nebiyy-i muhterem hazretlerinin sancağ-ı şerîfin kucaklayup, bu bende ve mahsûr-ı Müslimîn efkendeleri du'â-yı hayr ile yâd buyurasız" demiş ve gelen âdemleri dahi söyledilüp, kal'a ve mahsûr-ı guzât-ı İslâm ahvâlin bir bir takrîr eyledikten sonra, her birine ikişer yüz guruş bahşiş virdi.

Otak-ı serdârîde hâzır-ı bi'l-meclis olan Vezîr İsmâ'îl Paşa ve Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ve Vezîr Gürci Mehmed Paşa ve sâ'ir a'yân-ı asker, her vechile memnûn olup **[49a]** artık düşmen-i dîn üzerine varılmağı tahkîk eylediler. Ol mahalde serdâr-ı

¹³⁶⁴ gönderüp Y : - V

a‘zam a‘yân-ı askere, “Kaniye’ye kangı yoldan gidelim” deyü su‘âl buyurdukda, Bobofça ve Berzence üzerinden gidilmeği savâb gördiler. “Mezkûr palankaları kış içinde küffâr alup henüz yedlerinde ve yolumuz üzerinde vâkı‘ olmağla fethi âsândır, belki mehâbet-i İslâm'dan derûnlarına ru‘b ve hirâs müstevlî olup, firâr ideler” deyü muhâsarasına takayyüd olunmadı ve irtesi mâh-ı Zilka‘de'nin gurrei Salı gün andan dahi göçölüp, Sigetvar kal‘ası sahrâsına varılup konuldu. İki gün ikâmet olundu. Muhâfazasında olan Vezîr Gürci Mehmed Paşa ve Pojega Muhâfızı Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi (...) Paşa anda mevcûd bulunmağın, kapularıyla selâmlayup ba‘dehû alayların arz eylediler ve kürkleri giydiler.

Ol gün Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Gürci Ken‘ân Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Kara Mustafa Paşa¹³⁶⁵ ve Mora sancağı beği ve Anadolu sipâhîleri dahi alay ile ordu-yı hümâyûna dâhil ve her biri mertebelerince serdâr-ı a‘zamdaki semmûr kürkleri ve sâde hil‘atler ilbâsıyla ikrâm olundılar ve der-akab yalı ağasıyla Tatar askeri dahi gelüp, mülhak-ı mu‘asker-i İslâm oldukda, Hânzâde Ahmed Giray Sultân'a serâsere duhte semmûr nîmten kürk, mirza ve ümerâ-yı Tatar ve yalı ağasına sâde kaftânlar giydirilüp, ilerü Kaniye’de tabur-ı küffâr üzerine gitmek fermân buyuruldu. “Eğerçi Bobofça bu menzile altı sâ‘atlık hûb câdde-i tarîk olup, nihâyet birkaç mahalde bataklığı olmağla, köprü binâsına muhtâcdır” didiklerinde, bir mikdâr Tatar askeriyle Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ol mevâzi‘lere köprüler ihsârıçün mühimmâtları virilüp ilerü gönderildi ve serdâr-ı a‘zam Kaniye üzerinde olan düşmeni ber-taraf itdikden sonra, Orta Macar memleketlerini gâret etmek fikrinde olup, bundan akdem Eflak ve Boğdan beğlerine, “Orduya gelesiz” deyü, emirler göndermişti. Lüzûmı olmayup bi-hasebi’l-iktizâ Eğre ve Varat beğlerbeğileriyle Erdel kralı yanına varmaların emr eyledi ve bu cümlelerin üzerine Uyvar muhâfızı olan Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa’yı ser-asker nasb eyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun üçüncü Penç-şenbih gün, Sigetvar altından dahi kalkılup Daran nâm menzile nüzûl olundu. Bu konağa gelince Tatar askeri ile Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa ilerü yürürlerdi. Bundan sonra ağırlık girü alıkonulup tuğlar ile cümle asker-i İslâm kollu koluyla topdan gitmek üzre sudûr-ı fermân oldu. Kılağuzlar bu menzili üç sâ‘at dimişiken, yedide gücile gelinüp, dört yerde azîm bataklık olmağla, hayli zahmet ve meşakkat çekilüp, askerin girüsü ikinci günde geldiler.

¹³⁶⁵ Kara Mustafa Paşa V : - Y

Menzil-i mezbûra küffâr taburundan re‘âyâ gelüp, Zirinoğlu İslâm askerinin Daran menziline geldiklerin duyup, “Türk bize yakîn geliyor, biz anlara karşı varsak olurdu ancak ne zahmet neden iktizâ ider” deyü, mağrûrâne iri yarı sözlerin takrîr itdiler ve der-akab taburdan bir re‘âyâ dahi gelüp, elinde bir mektûb kîsesiyle kapağı var, “Nedir bu?” su‘âl olundukda, “Zirinoğlu virdi. İslâm ordusuna götür” didüğün bildirdi. Meğer Sigetvar'dan Vezîr Gürci Mehmed Paşa, tebdîl-i câme Kanije'ye iki âdem göndermiş, düşmene giriftâr olmuş. Elinde olan mektûbun kîsesidir, bilindi ve ancak içinde serdâr-ı a‘zam asâkir-i İslâm ve Tatar-ı adüvv-i şikâr ile iki güne değin imdâda irişür sözüyle, Pantur Hasan Paşa'ya göndermişti.

Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa ile Tatar askeri Bobofça menziline varup, tahmîn-i cîsr esnâsında iken, palanka-i mezbûrede olan melâ‘în guzât-ı İslâmı gördükleri gibi, ol gice sabâha üç sâ‘at kalarak palankai Yakup firâr itdüğü şâyi‘ olmağın, ilerüde bulunan Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa varup zabt eyledi. Müceddeden köprüye muhtâc olmayup ötebaşı palanka kapusuna muttasıl top altında olan muhkem cîsr-i atîki ihrâk itmeğe eli değmeyüp, bi-hamdi'llâh sağ sâlim yed-i İslâm'a nasîb¹³⁶⁶ oldu. “Büyük cîsr-i atîkden ubûr ve bu bendeleri dahi andan mürûr eyledim. Yohsa küffâr palankayı yakmayup tahassun ideydi, beş on gün ta‘vîk olunurdu” deyü, paşa-yı mûmâ-ileyhin kâğıdı menzil-i mezbûrda îsâl ve huzûr-ı sadr-ı âlî oldukda, irtesi Cum‘a gün göçilüp Bobofça palankası karşusuna konulup, cümle asâkir-i mansûre cîsr-i mesfûreden karşı geçince değin berü cânibde bir gün meks eyledi. Hakkâ ki, cîsr-i mesfûr bir azîm bataak üzerinde vâkı‘ olmuş idi ki, gayri yerden ubûrı muhâl-ender-muhâl idi.

Ve mâh-ı mezbûrun altıncı Bâzâr gün, serdâr-ı a‘zam dahi geçüp palanka civârına nüzul buyurdu ve Kanije kal‘ası on sâ‘atlık yol olmağla atılan toplar ta‘dâd olunur oldu ve palanka-i mesfûreden gelen biraz re‘âyâ sazlık içinde Tatar eline girüp, huzûr-ı serdâr-ı a‘zamda istintâk olundukda, Bobofça kapudanı, “İslâm askeri katı büyük nâm ile geliyor, bana yigirmi bin kadar güzîde cengî virsen ne güzel birkaç gün dayanup karşı koyup cengi iderim ve suyu geçirtmeyüp palankai virmem” deyü, Zirinoğlu'ndan imdâd-ı asker taleb eyledikde, “Sana yigirmi bin cengci göndersem yanımda ancak on bin âdem kalur, bu mikdâr asker ile Kanije gibi metîn kal‘a mı dögülür. Eğer başın gerek ise, palankai bir hoş zabt idegör, ya ben dört beş gün içinde Kanijei alurum ya dünyâdan yog olurum” didüğün ve akabinde kapudan dahi, siz

¹³⁶⁶ nasîb V : nasîb ve müyesser Y

Sigetvar'dan kalkduğunuz gice ceyş-i nusret-eserin mukaddemi vâsıl olduğundan haberdâr olunca, palankai ihrâk ve firâra bâ'is bulunduğun takrîrinden ziyâde mesrûr oldu. Yanan yerleri müceddeden yapı olup müstahfızân-ı kul vaz' olundu.

Menzil-i mezbûrda Vâlide Sultân hazretleri tarafından, kahvecibaşısıyla sadr-ı âlîye bir semmûr kürk ve bir kabza mücevher hançer ve bir boğça libâs geldi ve irtesi dü-şenbih gün andan dahi göçölüp Berzence palankasına varılıp nüzûl, kezâlik ol dahi yed-i küffâr ile ihrâk ve firâr itmiş boş bulunup zabt olundu¹³⁶⁷. Anın dahi mümkün mertebe ta'mîrâtı görölüp, muhâfazasına kul ta'yîn olundu. Bobofça ve Berzence palankaları Kanije yolunda hân misâl vâkı' olup, âyende vü revende asâkir-i İslâm ve tâ'ife-i tüccâr konup göçüp, ta'ab u usret çekmezlerdi. Düşmen zabt itmekle, Kanije yolları mesdûd olmuşıdi. *Fe-li'llâhi'l-hamd* suhûlet ile fethleri müyesser oldu ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Salı gün andan dahi kalkılıp, Kanije'ye iki sâ'at karîb mahalde vâkı' Boğazköprüsi nâm mahalle nüzûlünde, efvâhda şâyî' olduğu üzre, "Küffârın ilerüde tabur-ı makhûrî veyâ pususu olmak ihtimâli var" deyü, asâkir-i İslâm'a bir mikdâr vehm ârız olmağın, "Bi-emr-i âlî cümle ağırlık girüde kalup, salt [u] müheyyâ guzât-ı mansûre ilerü gideler" deyü, muhkem tenbîh olup, ordu-yı hümayûnda dellâl nidâ itdirildi.

Firâr-ı küffâr ve keyfiyet-i muhâsara-i kal'a-i Kanije

Bu gün Kanije Beğlerbeğisi Pantur Hasan Paşa bir Tatar bârgîrine binüp ve ılgar ile serdâr-ı a'zam gelüp buluşdı. "Müjde olsun sultânım, asâkir-i nusret-şî'âr ile Berzence'ye geldüğünüz gün, sabâha karîb ancak otuz mikdâr Tatar-ı sabâ-reftâr görüldükde, mu'cizât-ı hazret-i risâlet-penâh birle satvet-i kâhire-i pâdişâhî düşmen-i bed-âyinın derûnlarına yol idüp, kemâl-i havf u haşyetlerinden, karârı firâra tebdîl ve metrislerden çıkup, tabur-ı makhûrların yerinde bıragup terslerine dönüp gitdiler. Biz dahi ordularına varup, ganîmet add olunan üç bin misket-i tüfenk ve iki kıt'a balyemez top ve iki kıt'a humbara havanı, kazma, kürek, gönder, bârût, yuvarlak, kurşun, fitil ve sâ'ir âlât-ı ceng ve cebehânelerinde vâfir bisât muhâsara yerinde kalup, zabt olundu. Ba'dehû iki kıt'a balyemez top ve bir mikdâr bârût ve âlât-ı muhârebe dahi yere defn olunmuş bulundu ve bellü başlu söz sâhibi bir meşhûr kapudan ile bir bayrakdâr esîr ve der-zencîr kılındı ve kal'anın keyfiyet-i muhâsarası Zirinoğlı ve Bakanoğlı didikleri la'în-i bed-âyînler piyâde vü süvâr kendü askerleri ve cümle Alaman ve Nemçe ve

¹³⁶⁷ zabt olundu V : - Y

Macar ve Hırvat ve İsviçre kâfirlerinden cem' itdüğü altmış bin melâ'in mükemmel cebehâne ve müstevfâ zahîre ve toplar ile gelüp, işbu mâh-ı Şevvâl'in gurre-i Dü-şenbih gün, dört taraftan muhâsara idüp ve asker-i hezîmet-eserin iki bahş eyleyüp, bir koldan on sekiz kıt'a balyemez top ile kal'a önünde Zirinoğlu ve bir koldan dahi on sekiz kıt'a balyemez top ile¹³⁶⁸ kal'a kapudanı dimekle ma'rûf pelîd kal'a ardından metrise girüp, mahalle münâsib havan topları dahi vaz' ve şebân-rûz kal'ayı döğmeğe mübâşeret ve cehd ü ikdâm ve mahsûr-ı guzât-ı mansûre dahi Hakk'a tevekkül ve mu'cizât-ı fahr-i kâ'inâta tevessül ile bî-muheyâ mukâbeleğe âğâz ve hâb u râhatı terk ve müdâfi'-i düşmen ile ceng ü cidâl ve harb ü kîtâle âheng idüp, melâ'in-i bî-dîn dahi zîr-i kal'aya iki taraftan metrislenüp yerleşdi ve dört yerden ağız idüp, re'âyâyı sürüp etrâf-ı hisârda vâkı' nehr-i Berk içine kazıklar kakup ve çitler sürüp, nehr-i Berk'i doldurmağa ziyâde takayyüd üzre oldu.

Nehr-i mezbûr handak olmağla gün-be-gün içine girüp, el humbarasın ve metrislerden dahi top ve kebîr havanlar ile kazan humbarasın ziyâdesiyle [49b] pey-ender-pey hisâra atduğundan gayri, dört yerden toplar vaz' ve hücumı mübâlağa eyleyüp ve nehr-i Berk'den kal'aya mukâbil binâ olunduğu dört aded tabyasına on ikişer vukiyye atar on birer kıt'a kolonborna ve bir tabyasına sâfi şâhî darbuzen vaz' u tertîb idüp, günde sekizer ve tokuzar yüzden biner gülle atup, humbara hesâba gelmedüğünden, mezkûr tabyalara fedâyî yiğidler çıkarılup, başlar ve diller alınmakdan hâlî olmaduğumuzdan gayri, neft ve kibrit ile fedâyîleri gönderüp, ol tabyaları gâh öte ve gâh berü tarafından ihrâk üzre olup, söğündürmeğe gelen melâ'îne tabyalara mukâbil kal'adan vaz' olunan toplara saçma ve demür zincirler doldurılup âteş virildikçe, rûz-merre yüzer mikdâr kâfir kahr u helâk olup karşularında olan bayrakları arasından başlar alınurdu.

Ve leşker-i menhûs içinde dört bin nefer tüfenk-endâza mâlik bir kâfire avret olup, kemâl-i mertebe cenge ikdâm itdirdi ve düşmen-i dînin memleketi karîb olmağla durmayup yevmiyye top ve humbarasın artırdı ve kılâ'-ı mezbûrun ise ekser binâsı ağaç olduğundan top ve humbara kâr itmeyüp, ancak guzât-ı mü'minîne tazyîk virdi ve Zirinoğlu kolunda fırsat ümîdiyle kayura mübâşeret ve bir mikdârın yapıldıktan sonra derûn-ı hisârdan bir mücâhid Rûm bir gence ale'l-gafle hücum idüp, ba'zı ta'biye olunmuş yağlı paçavra ile hemân dem ihrâk-ı bi'n-nâr eyledi. Tekrâr küffâr-ı bed-kâr

¹³⁶⁸ kal'a önünde ... balyemez top ile V : - Y

tecdîdine mübâşeret eylediklerinde, temâm olmasını ol feyyâz-ı Mutlak gözlerine târ gösterüp, bu minvâl üzre ikdâmda iken asâkir-i İslâm'ın yetişdiklerin haber alup, mezkûr Tatarları gördükleri sâ'at eyyâm-ı muhâsaranın otuz altıncı günü ki, mâh-ı Zilka'de'nin dahi altıncı günidir, firâr itdiklerin ve otuz altı gün muhâsarada şebân-rûz kal'aya¹³⁶⁹ otuz altı bin yuvarlak” olduğun bir bir takrîr eyledi. Serdâr-ı a'zam dahi sürûr u hubûrundan paşa-yı nusret-yâra mazhar-ı iltifât, bir sevb semmûr erkân kürk ilbâs idüp, nâminı Pantur mülakkab iken Yansur Hasan Paşa koyup, bu nâm ile yâd olunmasın tenbîh idüp, niçe dürlü ihsân birle mahsûdü'l-ikrâm eyledi.

Menzil-i mezbûrda bir gün meks olunup, sipehsâlâr-ı zî-şân ancak kendüleri kal'a-i mezbûrı ve tabur-ı makhûr-ı nikbet-medârların seyr tarîkiyle görmek için irtesi ale's-seher salt, biraz asker ile Kanije'ye varup, tekrâr Hasan Paşa'ya biri biri üzerine iki kürk giydirüp, beline mücevher hançer takup, beş kîse akça ihsân eylediler ve kal'ada olan bellü başlulara dahi müte'addid hil'atler ilbâs ve iltifât-ı bî-kıyâs ve sîm ü zerrîn mebzûl ve yaralı gâzîlere dahi beş kîse gurus in'âm idüp, cümleden yüzleri ak ve pâdişâh etmeği helâl olsun buyurdılar.

Hakikat-i hâl düşmen-i dîn bir mertebe yakîn gelmiş ki, on gün dahi kalaydı mahsûr-ı guzât-ı mansûrenin tâkat getüremeyecekleri emr-i mukarrer idi. *Bi-hamdi'llâh* mündefî' olup yüzi karasıyla yıkılıp gitdiler. Kanije'ye iki sâ'atlik yerde vâkı' sulha mugâyir ve işbu sefere bâ'is ü bâdî ve muhdes olan Yenikal'a'ya varup anda dahi karâr idemeyüp, önünden cereyân iden Morova suyun geçüp, karşı yakasında taburun kurup memleketin muhâfaza kaydında olduğun câsûslar gelüp serdâr-ı bâ-intibâha haber virdiler.

Muhâsara-i kal'a-i Cedîd

Serdâr-ı a'zam otağına geldiği gibi, a'yân-ı askeri cem' ve bu bâbda meşveret idüp, “Yanık ve Uvar kal'aları hilâf kaldı. Düşmen-i dînin yakînini görmek evlâdır” deyü, bi'l-ittifâk Zirinoğlu la'înin cidden ve sulha mugâyir müceddeden binâ eyleyüp beyne'n-nasârâ Zerinvâr ismiyle müsemmâ Yenikal'a nâmıyla şöhret bulan hisâr-ı merkûm üzerine varılıp, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* feth [ü] teshîr olundukdan sonra, umûm üzre kâfirin tabur-ı makhûrı üzerine varılmağı ma'kûl görüp, Fâtiha okundu.

¹³⁶⁹ kal'aya V : - Y

Ve mâh-ı mezbûrun onuncı Penç-şenbih gün, cümle asâkir-i İslâm ile Boğan köprüsünden hareket ve ubûr ve gelüp Kaniye altına ve irtesi Cum'a gün Yenikal'a'ya bir buçuk sâ'at karîb bir münâsib mahalle nüzûl buyuruldu.

Ol gün serdâr-ı a'zam salt sebük-bâr zümre-i silihdârân ile varup, kal'anın metris yerlerin gördi ve gelüp iki gün oturak eyledi ve mukaddemâ ma'âl-i maksûd Yanık ve Uvar kal'aları olup, mühimmât-ı cebehâne ve muhâsara-i kal'a-kûb balyemez toplar bi'l-cümle Ösek köprüsünde alikonup, kal'a muhâsarasıçün Kaniye Beğlerbeğisi Yansur Hasan Paşa'ya hitâben vârid olan fermân-ı âlî üzre, kal'adan yedi kıt'a balyemez top atdırup götürmeğe Rûm-ili Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa ta'yîn ve irsâl olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Şenbih gün, andan dahi kalkılup, Yenikal'a mukâbelesinde top irir mevzi'de ağaçlık arasına nüzûl ve karşı tabura geçilmek kasd olundu. Lâkin kal'a-i mezbûrenin ardından Morova nâm bir nehr-i azîm cereyân ve bir cânibinden dahi Drava suyu tuğyân virüp, biri birine mülâkî ve hisâr ardından cârî olup ve karşı yakasında nehr-i mesfûr kenârında Zirinoğlu la'în iki mahallinde ordu ve tabur-ı makhûrın kurup ve câ-be-câ ba'zı münâsib geçid mevâzi'lerine metrisler ve karavulhâneler ihdâs ve üzerlerine serâpâ mûte'addid toplar ve piyâde tüfenk-endâz cengci vaz' ve bu vech üzre tedârükler ile istikrâr itmekle, serdâr-ı a'zam "*Hakk Celle ve Alâ* hazretleri hemân nehr-i Morava'nın âsân vechile mürûrın müyesser ider ise, kal'a-i mezbûrenin fethi âsân olur" deyü, çendân kal'aya iltifât ve râğbet göstermeyüp, karşı geçmek tedbîrin eyledi ve irtesi Bâzâr gicesi emr idüp, Dergâh-ı Âlî yeniçerilerinden ve kendünün on bayrak tüfenk-endâz ceng-âver levend tâ'ifesinden ifrâz ve kal'anın sol cânibinde vâkı' nehr-i Morova ile verâda mülhak olduğu mahalden tâ kal'aya karîb yere değin su kenârında küffâra mukâbil metrise girdiler ve metris müşâhede olunan bir depe üzerine tabyalar yapıdırup, ordu-yı hümâyûnda mevcûd yüz yigirmi kolonborna ve şâhî darbûzenleri üzerlerine vaz' u tertîb ve karşı karşıya top ve tüfenk ile cenge mübâşeret itdirdi. Eğerçi nehr-i mezbûrî öte cânibe geçmek re'y olundu, lâkin bir yerden geçid virmeyüp cısr lâzım olmağın, mukaddem karşı cânibin zabt için ba'dehu edâ-yı hıdmet terakkîle üç yüz nefer yeniçeri ve sipâh bölüğüne kayd olunmak şartıyla üç yüz nefer, sedâr-ı a'zam kesbânları salcı serdengeçdi yazılup ve mezbûrları geçirmeğe salları yapılmak tedbîr ve ale'l-fevr üç kıt'a sal yapıldı ve gark-ı âb olmasun için sallların altına zebh olunan koyun derilerini tulum üfürüp bağladılar.

Nihâyet mezkûrların cümlesi birden geçmek mümkün olmayup, mâh-ı mezbûrun on dördüncü Dü-şenbih gicesi salları suya indirildi. Mukaddem iki kıt'a sala yigirmi beş

âdem binüp, kürek çekerek düşmen cânibine geçdiler ve taşra çıkup bir sâ‘at kadar zamân metris kazdılar. Küffâr metrisleri ise bunlara bir sâ‘atlık mikdâr-ı ba‘îde mahalde olup, bî-haber idiler. Bu def‘a girüde kalan yeniçeri ve sekbân dahi mürûr üzre iken karşı yakada salın biri gark-ı âb ve birin dahi su götürüp, sal ahvâli muhtell ü müşevveş olduğu vaktde karşıdan birisi, “Ne durursuz gelün berü cânibe” deyü haykırıcak, melâ‘în-i dûzah-karîn sadâların işidüp, bu ahvâlden haber-dâr olmağla derd-mendlerin üzerlerine yürüyüp âteşler yağdırdılar. Gürûh-ı İslâm dahi kâfire hamle vü hücum mukâbil olup, birbiriyle cenge koyuldılar. Guzât-ı mücâhidîn deryâ-yı muhîtten bir katre ancak artık berü cânibden imdâd dahi muhâl-ender-muhâl olup, kâfirin ise ardından imdâdı gelüp takvîyet buldı. Küllînin sadâsı ve tarafeynin top ve tüfenk velvelesi âlemi pür eyledi. Su geçilmez imdâd mümkün değil, ol elli nefer dilâver gicenin altıncı sâ‘atinden gün doğunca değin ceng idüp, ancak iki âdem yüzerek berü tarafa geçüp kurtuldu. Mâ‘adâsı döğüşü döğüşü şehîd oldu. Ordu-yı hümayûn halkı bunlara bakup hayrân u sergerdân kaldı. İslâm askeri cümle suyu geçdi kıyâsıyla Zirinoğlı kendü askerini sürüp, guzât-ı mezbûre üzerine gelmişidi. Berü taraftan alaylarına atılan toplar hayli melâ‘îni kahr [u] helâk ve irtesi gün levs-i habîselerinin kesreti çakıl taşından ziyâde müşâhede olundu. Bundan sonra kâfir öte taraflara serâpâ metrislenüp mürûrî ve nehr-i mezbûrun zabtı emr-i asîr olmağın, bu fıkrdan ferâgat ve kal‘a fethine niyyet olundu ve Kanije Beğlerbeğisi Yansur Hasan Paşa dahi me‘mûr olduğu üzre, yedi kıt‘a balyemez topları ordu-yı hümayûna getürdi.

Ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Salı gün, tebdîl-i mekân kılınup, Yenikal‘a önünde vâkı‘ dirah-ı kûhistânda nüzûl olundu. Bâ-emr-i serdâr-ı asâkir-i İslâm, deryâ misâl esb-i sabâ-refîârlarına süvâr, vakt-i zuhrda cebehânedan piyâde tâ‘ifesine kazma kürek tevzî‘ ve alâ mele‘îl-küffâr bir koldan serdâr-ı a‘zam dört kıt‘a balyemez top ve kendünün on bayrak piyâde sekbânı ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa müsella kapısı ve mükemmel eyâleti askeri ve Anadolu’nun zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârî leşkeri ve yigirmi oda yeniçeri ile yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve bir koldan dahi üç kıt‘a balyemez top ile Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve Sivas eyâletinin zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârî ve yigirmi oda yeniçeri ile zagarcıbaşı ve seksoncıbaşı metrise girüp, iki cânibden muhâsara eylediler ve top ve tûfenge bir fitilden âteş virilüp kal‘ai muhkem döğmeğe mübâşeret ve der-i dîvârın yıkup hâke beraber eylediler. Vehle-i ûlâda ancak on kadar guzât-ı mücâhidîn mecrûh olup, bâ-emr-i serdâr, sipâh silihdâr zümresi dahi bâl ve per-simurg-ı anka misâl

alaylarıyla safların bağlayup, bayrak ve gönderlerinin yalmanları berk gibi şa‘şa‘a virüp erbâb-ı metris olan asâkir-i nusret-me’ser gâziyân-ı Rûm ve deryâ hücumun muhâfaza tarîkiyle enselerinde kafadâr durdılar. Egerçi kal‘a-i mezbûre metîn ü müstahkem iki cânibi Morova suyu ve bir cânibi [50a] kara ve handakı amîk vesî‘ ve dîvârı çit ve içi dolma toprak ve derûni küffâr ile mâlâmâl ve iki bin cengciye vüs‘atlu bir azîm tabyası olduğundan gayrı ardında cereyân iden nehr-i Morova üzerinde kal‘aya muttasıl bir köprüsi olup, lâkin cîsr-i mezbûr ile girmemekle mel‘ûnun karşı taburundan günden güne dinç askeri ve mühimmât u levâzımât-ı cebehâne ve zehâyiri gelmeğin, zebûn olmayup keskin ceng iderlerdi.

İrtesi Çehâr-şenbih gicesi altı buçuk sâ‘atde ehl-i İslâm metrisin basup, bir rahne irişdirmek zu‘m-ı fesâdı ve sevdâ-yı kâsıdıyla kal‘adan bir miqdâr melâ‘în-i dûzah-mekîn hurûc itdikde, asâkir-i İslâm hâzır-ı baş bulunmağın at arkasına gelüp, piyâde ile mülâsık yürüyüp, düşmen-i dîn üzerine hamle vü hücum idüp, bir çok sâ‘at miqdâr-ı zamân mürûrunda mel‘ûnların yüzleri tersine dönüp, münhezimen perîşân ü firâr ve kal‘a kapusına varınca değin kırdılar.

Gâziyân-ı Rûm vakt-i seherde huzûr-ı sadr-ı âliye¹³⁷⁰ yüzden mütecâviz kelle ve on dil getirüp, in‘âm ü ihsâna müstağrik oldılar ve dahi irtesi penc-şenbih gün vakt-i işrâkda metris basmağa tekrâr birez kâfir dahi çıkup yürüdüklerinde, anda dahi guzât-ı fersûde gâfil bulunmayup karşıladıkları gibi dönüp, solukların kal‘ada aldılar. Hattâ bir yeniçeri dilâveri kal‘a kapusu dâhiline değin seğirdüp, hayli kâfiri kılıçdan geçürdükden sonra şehîd oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Şenbih gün ki, eyyâmı muhâsaranın beşidir, Âstâne-i sa‘âdetde pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin bir dürr-i şeh-vâr-ı veled-i sa‘îdleri ya‘nî ki, Sultân Mustafâ nâm şehzâdelerinin vilâdetleri müjdesiyle Musâhib Yûsuf Ağa hatt-ı hümayûnla gelüp, alay ile istikbâlen otağ-ı Âsafîye nâzil ve azîm top u tüfeng atılup, şenlikler ve şâd-mânlıklar olup, a‘yân-ı askeri otağına da‘vet ve mahzarlarında hatt-ı şerîf feth u kırâ‘at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Sen ki, vezîr-i a‘zamım ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa’sın, selâmı mülûkânem ve du‘a-yı hayr-ı icâbet-eser pâdişâhânem ile seni teşrîf idüp, hâliyâ ne

¹³⁷⁰ sadr-ı âlî V : sadr-ı âlî-makâm hazretlerine Y

haldesin ve sefer-i zafer-makrûnum umûrile ne ahvâldesin. gice gündüz dergâh-ı çâre-sâzdan niyâz iderim ki, asâkir-i nusret-me'serime feth ü nusretler ve adû-yı bî-dîne kesr ü hezîmetler müyesser ü mukadder ve envâ'-i fütûhât-ı celîle ile tab'-ı şerîfimi ve ümmet-i Muhammedî mesrûr u dilşâd eyleye, âmin. *Bi-hürmeti Resûli'l-Emîn*.¹³⁷¹

Hâliyâ, işbu Zilka'de'nin sekizinci günü ki, yevmü's-selâsedir, vakt-i asrda bir ferzend-i ercümendim matla'-ı envâr-ı şehzâde Pertev-endâz-ı nûr ve cûd olup, ism-i şerîfî Sultân Mustafâ ta'yîn olunmuştur. *İnşâ'allâhü'l-Meliki'l-Müte'âl*, kudûmî envâ'-i fütûhât-ı cemîle ferhunde-fâl olup, niçe hayr maslahâtlar vücûda gele, âmin.

Ve hâliyâ işbu hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûnum Musâhib Yûsuf Ağa ile irsâl olunmuştur. İltifât-ı pâdişâhâneme mazhar düşesin ve dîn-i devletim uğurunda taş yasanup, toprak döşenen gâzî ve mücâhid kullarımın cümlesin cenâb-ı hayrî'l-hâfızîn hazretlerinin avn ü inâyetine emânet eyledim. Emîndir ki, ol kadar lâ-yezâl habîb-i ekremî hürmetine cümle müşkül işinizi âsân ve cünûd-ı gaybiyyesin meded-resân eyleyüp, dîn ü devlete ve ümmet-i Muhammed'e hayırlı niçe maslahâtlar ve cûde gelmek müyesser ü mukadder eyleye, âmin.¹³⁷²

Ve hakkında mezîd-i inâyet mülûkâneme pertev-endâz olup, hâssa kürklerimden bir semmûr kürk ve bir kabza murassâ' hançer Yusuf Ağa kulum ile irsâl ve ihsân eyledim. Ola ki, merâsim-i i'zâz ü ikrâm ile edâdan sonra me'mûr olduğun hizmet-i celîlenin edâsına sarf-ı makdûr eylesin ve adû-yı dîn, devletimden ahz-ı intikâma çalışmasın" buyurulmuş.

Ağa-yı müşârûn-ileyhe on bin guruş, bir kürk, bir donanmış at virüp, lâyıkı üzre ikrâm eyledi ve telhîsi yazılıp yollanmak esnâsında, serdâr-ı a'zamin otağı sûtûnın kal'a-i mahsûreden atılan bir top dânesi urup kırmak ile mezkûr güllei pâdişâha¹³⁷³ göstermek üzre teslîm-i ma'ân alup, rikâb-ı hümayûna¹³⁷⁴ revâne oldu ve ordu-yı hümayûnda asâkir-i İslâm birez killet-i zehâyirden muzdaribü'l-hâl olmuşlar iken, çok geçmeyüp etrâfdan arabalar ile zâd ü zevâde gelüp, her şeyi firâvân bulunur oldu ve Niğbolu Sancağı Beği Mahmûd Paşa ve Avlonya Sancağı Beği İbrâhîm Paşa ve Ohri Sancağı Beği Bihorlı Beğoglı Mehmed Paşa ve mîrîden Behiştî ile Arnavudluk'dan

¹³⁷¹ *bi-hürmeti Resûli'l-emîn* V : *bi-hürmeti seyyidi'l-mürselîn* Y

¹³⁷² âmin V : âmin. *Bi hürmeti Tâhâ ve Yâsîn* Y

¹³⁷³ pâdişâha V : pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin huzûr-ı hümayûnlarına yüz sürüp Y

¹³⁷⁴ rikâb-ı hümayûna V : rikâb-ı hümayûn-ı mülûkâneye azîmet ve Y

yazılan bin nefer tûfeng-endâz, piyâde sekbân alay ile gelüp, ordu-yı hümâyûna dâhil oldılar.

Bu hinde bir üstâd ta'limiyle tarz-ı âher müceddeden sallâr yapılmak fermân olundu. Meselâ altı tekerlek üzerine binâ ve üç pâreden birbirine ilkâ ve bağlayacak yerlerine âhendden muhkem halkalar yapılup ve kadırga burnı misâl kayalık ve iki kıdye? ta'bîr itdikleri nesne ki, üzerine iki kıt'a şâhî darbuzen toplanup ve beş altı dâne ikişer zirâ' miqdârı sivri demür kazıklar ile mihlandı ki, birden darb ile varduğı zamânda karşuya saplanup ve ba'dehu halkalarından muhkem bağlanup ve etrâfına ikişer zirâ' miqdârı tahtadan trabuzen misâl metris idüp, bu vech üzre bir vakt-i mübârekede neheng misâl nehr-i mezbûra salınmağa sa'y olundu

Ve mâh-ı Zilhicce'nin üçüncü Cum'a gün, sabâh vaktinde ol merd-i mücâhid-i¹³⁷⁵ üstâd-ı sal olan Zâhid nâm bir miqdâr neft yağıyla kal'a-yı mezbûrun önünde alarga olan tabyasına âteş virdi. Ol mahalde tabya-i merkûme üzerine bir miqdâr¹³⁷⁶ dilâverân-ı guzât-ı mansûre ile hücûm eylediklerinde, muhârebe ve girü tûskürmek sevdâsıyla vâfir kâfir karşı geldi. Lâkin cünûd-i İslâm'ın tî'leri âteşi tabyaların gözlerine duman gösterüp, haylî melâ'în küşte-i şemşîr olup, kırk beş baş, üç dil alup, pîşgâh-ı serdâr-ı a'zama getürdiler vesâ'ir katl olunan düşmen-i dînler tabyalarında kalup, başları alınmadı ve kâfirin ardı hezâr âteş-bâzlık sanâyi'in göstermekle durmak müşkül olup, guzât-ı İslâm girü metrislerine dönüp, yine cenge dâmen-i der-miyân oldılar ve tebdîl-i mekân iderek metrisler ile handak başına varılınca değin niçe def'a metrisler basup ve on beş kerre metrislere lağımlar itmişiken, *bi-lutfi'llâhi ta'âlâ* kimseye zarar olmadı.

Feth-i kal'a-i cedîd

Kal'a-i¹³⁷⁷ mezkûre dîvârının altına nikâblar ile lağım yürütilüp, bârût vaz' olundukdan sonra, eyyâm-ı muhâsaranın yigirmi birinci ve şehir-i mezbûrun altıncı Düşenbih gün tulû'-ı şemsden dört sâ'at mürûrunda âteş virildikde bir tarafı cû hevâyâ mu' ve müstevfâ gedik açılup, serdâr-ı a'zam metrisde hâzır bulunmağın emri üzre müheyyâ olan mübârizân-ı erbâb-ı metris-i yeniçeriyân, vesâ'ir asâkir-i İslâm-ı nusret encâm, ale'l-ittifâk bir yerden gülbang-ı Muhammedî çeküp, aslâ küffâr-ı bed-girdârın top u tûfengine bakmayup, tî'lerin uryân idüp, yürüyüş eylediler ve tabyaya çıkup, düşmen-i

¹³⁷⁵ mücâhid-i V : -Y

¹³⁷⁶ neft yağıyla ... bir miqdâr V : -Y

¹³⁷⁷ kal'a-i V : tabya-i Y

dînin metrislerin basup, atılan yeri zabt ve taraf-ı Hak'dan cünûd-ı İslâm'a takviyet olunmağla serdâr-ı a'zamdan bî-tenbîh ve sudûr-ı fermân fursatdır deyüp, andan dahi kal'aya yürüyüş eylediler ve kal'aya yürüyecek gedik yoğiken birbirlerine omuz virüp, ankebût-vâr¹³⁷⁸ hisâra sarılıp, bundan cebeci serden geçdileri ve ardlarınca yeniçeri bayrakları çakup, içerü hücûm ve duhûl eylediler.

Allâh'ın avn ü inâyetiyle bir sâ'at mürûr idince değin, derûnında tahassun iden millet-i merdûd Zirinoğlı la'înin ma'dûd dört bin üç yüz kefereden, mahall-i muhâsemeye iki bin altı yüzünün kelle-i bî-devletleri kesilüp, seksan miqdârı dil alınup, bu vechile gürûh-ı mekrûh bir taraf-ı kal'a-i mezkûrun feth ü teshîri müyesser olup, taraf-ı şehriyârîden mazbût ve birkaç bârûlarına bayraklar dikilüp, ezânlar okundu.

Meğer guzât-ı mücâhidîn tırmanı tırmanı bedenlere çıkdıkları gibi, kal'aya muttasıl olan köprüden Macar Hırvat askeri geçüp ve köprünün öte başın kesüp, Nemçe keferesi kal'a tarafında kalup, tahlîs-i grîbân-ı cân-ı habîsleriçün beşer onarı birer tahta çerniklere binüp karşı geçmek ile guzât-ı İslâm melâ'îni ok ve mızrak ve kurşun ile ele alup, ekserin helâk eylediler ve niçeleri dahi izdihâmdan devrildi ve köprü üzerinde bulunanlar iki binden mütecâviz la'în bi'l-cümle nehr-i mezbûra gark olup ve bir miqdârı dahi su kenârına dökülmüşler idi.

Karşı taraf düşmenden atulan top ve tufenge bakılmayup, taburları mukâbelesinde gözlerine karşı cümlesi kılıçdan geçti. Çün serdâr-ı zîşân mukaddem yürüyüşde tabya fethine müterakkıb u nigerân üzre iken, birkaç gâzî ellerinde kelle, “Müjde olsun, kal'aya yürüyüş olup feth oldu” deyü, haber virincek, “Yürüyecek gedik yok, niçe yürürler, hiç olur mı?” deyü i'timâd itmeyüp dururken, birbirin ta'kîb iderek, guzât-ı mücâhidîn diller ve kelleler ile gelmeğe başlayup, ser-a'dâ ile metrisleri mâlâmâl eylediler.

Ol mahalde serdâr-ı a'zam ol hâlik-Perverd-gâr'a hamd ü senâ idüp, sürûr u hubûrundan “Kelle ve dilleri olan otağa gelsün, asâkir-i İslâm'ı kal'aya bir hoşca yerleşdirelim, ba'dehu in'âmların alsunlar” buyurdu.

Bu esnâda ma'rekede, su aşırı karşı tabur-ı makhûrda olan düşmen-i dîn-i hazele-i müşrikîn “Belki şimdi bir taraftan İslâm askeri **[50b]** nehr-i Morova'yı mürûr ve üzerimize yürürler ise hâzır-ı baş olalım” deyü, havf u haşyetlerinden bi'l-cümle at

¹³⁷⁸ ankebût-vâr V : ankebût dîvâr Y

arkasına gelüp, şaşkunluklarından delü tavuk gibi gâh öte, gâh berü seğırtmeğe başlayup, su kenârında olan metrislerinden atılan top, tûfeng ile birez guzâtı şehîd itdiler. Hele *bi-avni'llâhi ta'âlâ* bu gâile-i uzmâ âsân vechile mündefi' olup¹³⁷⁹ ve otak-ı Âsafide dîvân olup, a'yân-ı askere hilâ'-ı fâhireler ilbâs ve dil ve kelle getürenlere in'âm ü ihsân ve terakkîler virilüp, dillerin boyunları uruldu ve guzâtın mecrûhlarına merhûm-bahâ ve amel-mânde olanlarına tekâ'üdler virildi ve yaralı ve şühedâsı tamâm beş yüz hisâb olundu. Ber-mûceb-i defter-i kâtib-i hazîne, on bin gurus bahşış virildüğin haber viridi. Bi'l-ittifâk rû'esâ-yı asker ba'del istişâre kal'a-i mezbûrenin Devlet-i Aliyye'ye bir-vechile menâfi'i olmayup, muhâfazası emr-i asîr olduğundan bâ-emr-i serdâr-ı bâ-vakâr içinde bulunan on bir vakıyye, bir kıt'a kolonborna ve altı kıt'a şâhî darbuzen top ve üç kıt'a humbara havanı cebehânesiyle çıkarılıp, mukaddemâ Kanije kal'asından götürülen yedi kıt'a balyemez toplar ile ma'ân Kanije'ye gönderildikten sonra, birkaç yerinden âteş virilüp, ba'zı mahalleri dahi lağım ile atılıp, hâke berâber oldu ve eser-i binâdan bir şey kalmadı ve ahbâr-ı müjde-i fetih-nâme yazılıp, rikâb-ı hümâyûna¹³⁸⁰ gönderildi ve esnâ-yı muhârebede Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Kibleli Mustafâ Paşa yaralanup ve dört günden sonra fevt olup, mansıbı vezâret ile Yeniçeri Ağası Bosnevî Sâlih Ağa'ya, yeniçeri ağalığı Kul Kethudâsı Mustafâ Ağa'ya ve kul kethudâlığı Zağarcıbaşı Arnavud Uzun İbrâhîm Ağa'ya tevcîh buyuruldu ve cümleden evvel kal'aya serdâr-ı a'zam iç oğlanlarından bî-izn Arz-ı Rûmlı Kul Abbâs nâmında bir yiğit çıkup, ba'de'z-zamân Âstâne'ye geldükde, hüneri pâdişâha arz¹³⁸¹ olup, rikâb-ı hümâyûnda başına bir çelenk sokulup, ber-vech-i te'yîd Arz-ı Rûm'ın sol kol ağalığı ihsân buyuruldu.

Çün bu gûş-mâl-i mûceb-i zevâl-i ehl-i dalâlden sonra, Nemçe çasarının vekîli Zirin ve Bakan ve Nadaş oğulları ve Hırvat cenaralı ve sâ'ir tabur-ı makhûrda olan ümerâ-yı a'yân-ı küffâr müşâvere idüp, ba'de'l-yevm tedbîr ile “Bu İslâm askerinin perîşân idelim” demişler ve aralarında bir mu'teber kardinalleri ya'nî ki, baş papasların meclise getirüp, mezburdan dahi bu ahvâli su'âl itmişler. Ol dahi, “Niçe yüz yıldan berü İslâm askerine karşı durmuş var mı ki, biz duravuz. Hemân söz dinlerseniz, âl-i Osman pâdişâhına kul olup harâc viresiz. Devletleri zuhûrundan berü karşı duran niçe düşmenleri ma'lûb u münkesir olup, ocakları söğündi. Ale'l-ân harâblıkları bâkîdir. Size

¹³⁷⁹ olup Y : -V

¹³⁸⁰ rikâb-ı hümâyûna V : rikâb-ı hümâyûn-ı gâzî hazretlerine Y

¹³⁸¹ arz V : arz u i'lâm Y

lazım olan budur ki, cürmünüzü i'tirâf idüp, cizye-güzârlıktan uzağa musâlih olmaz İslâm askeriyle aranızda Morova suyu gibi bir nehr-i azîm var iken korkunuzdan oturamıyorsunuz. Berü geçecek olurlar ise başımıza gelecek musîbeti yine ben bilürüm” deyücek, ol sâ'at Zirinoğlu, mezkûr papası tutdırup, başın kesdüğün ahz olunan diller haber virdi.

Ve kal'a-i mezbûrenin muhâsara esnâsında Kaniye Beğlerbeğisi Yansur Hasan Paşa cümle Tatar ve serhadd-i asker ile tahrîb-i bilâd için Bakanoğlu vilâyetine akına¹³⁸² gitmişti. Vâfir ülkesin urup, iki yüz miqdâr karyesin tâht u suht idüp, haylî mâl ganîmet ve esîr alup, selâmet birle ordu-yı hümayûna dâhil oldılar ve henüz gelüp irişmeyüp, girü kalan eyâlet vâlîlerinden Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Hacı Hüseyin Paşa'ya ve Mar'aş Beğlerbeğisi Vezîr Kanbur Mustafâ Paşa'ya serdâr-ı a'zam mektublar yazup, irsâl eyledi “Şimdiden sonra bizim bu câniblerde mahzûr itmez kalmadı. asâkir-i İslâm ile hareket idüp, düşmen-i dîn memleketi içinden Yanık kal'asına doğru gideriz. Sizler dahi girüde kalan askeri ve Ösek'de alıkoduğumuz balyemez topları ve cebehâne ve zahîreyi Tuna suyu ile Budun'a îsâl idesiz. Dönüşde sizinle Üstolni-Belgrad'da kavuşuruz” deyü, tenbîh ve sipâriş buyurdılar.

Anlar dahi ber-mûceb-i fermân mühimmâtı iki yüz kıt'a keştilere yükledüp gönderdikleri ve Ösek'e gelüp cem' olan askeri yanlarına alup, doğru yoldan revâne oldukları haberi geldükden sonra, mâh-ı mezbûrun on ikinci Bâzâr gün, serdâr-ı a'zam dahi umûm ordu-yı hümayûn ve asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile Yeni Kal'a altından göçüp, iki sâ'at tayy olup, Kaniye kal'ası civârına nüzûl eyledi.

Ol gün vüzerâ vü mîr-i mîrân ve rü'esâ-yı asker ve ocak ve serhad pirlerin meşveret için otağına da'vet eyleyüp, cümleye “Ne dursiz? Yolumuz ikidir, biri Kaniye'den doğru Morova suyu kenârıyla yukarılarda geçidlere çıkar ve biri dahi, iki sâ'atlik mesâfe dârü'l-harb olan Komar kal'asına çıkar. Me'mûldür ki, Hakk Celle ve Alâ hazretleri bize Komar kal'asın ihsân ide. Zîrâ içinde mütehasın olan kefare mukaddemâ cevâblarında, ‘İslâm askerleri eğer bize uğrar ise amân ile çıkup, teslîm-i hisâr ideriz’ demişler idi” buyurdukda, bi'l-ittifâk, Kaniye yolından bir büyük çiban kakılmış ve hem yolu iki olmuş olur. Derûnında olan düşmen-i dîn ta'annüd idüp, cenge mübâşeret ider ise, *inşâ'allâh* cümlesin kılıçdan geçürmelerin ahd ü mîsâk eyleyüp,

¹³⁸² akına V : -Y

üzerine varılup, feth ü teshîrin müstahsen gördiler. Hattâ Kaniye Alaybeğisi Ömer Ağa'ya, “Kal'a-yı mezbûrın etrâfı niceştir?” su'âl olundukda, “Bâğ ve bâğçesi firâvân iken ocağı ve çayırılığı ve hûb ovası mergûb bir mekândır ki, vasf olunmaz. *Hakk ta 'âlâ* ol günü gösterüp, fethin ihsân ider ise, Kaniye kal'ası iki kat dahi ziyâde metîn olur” deyü, vâfir medhin eyledükde, serdâr-ı a'zam, “Görür müsün ne öğer ne öğer” buyurup, Komar kal'ası üzerinden gidilmek üzre du'â olundu ve Kaniye kal'asından üç kıt'a balyemez top alınup, irtesi dü-şenbih gün cümle asâkir-i İslâm ile Kaniye altından dahi kalkılup, Komar kal'asının mukâbelesinde topı altına nüzûl buyuruldu ve kal'a-i mezbûre çitden, derûnı toprak dolma ve handakı amîk ve âb ile dolu, lâkin iki topa tahammülü yok bir virâne Parkan olup, Bakanoğlu mel'ûnun makargâhı ol vâdiler kendü hükmünde idi. Evvel-emirde asâkir-i mansûreyi gördüklerinde kal'aya vire bayrağın diküp ve sonra yine ordu-yı hümayûna alarga topların atıcak, hemân ol gün metris yerleri görölüp ve toplar çekilüp, mahalline vaz' olundu.

Feth-i kal'a-i Komar

Kablû'l-harbe serdâr-ı a'zam bizzât kendü kalemiyle işbu buyuruldıyı yazup, kal'a kapudanına gönderdi, “Biz ki, *hazret-i Allâh Celle Şâne'nün* inâyet u ihsânıyla pâdişâhların ulusu ve şecâ'atlı efendim pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin vezîr-i a'zamı ve serdâr-ı ekremiyiz. Hâliyâ Komar kal'asına uğramağla hadd ü hasrı¹³⁸³ yok asâkir-i İslâm cebehâne ile gelüp, altına nüzûl olundu. *Bi-inâyeti'llâhi ta 'âlâ* kabza-i tasarrufa getürmeğe niyyet olunmuşdur. Sen ki Komar kapudanısın, işbu kâğıd yazılup, sana tenbih olunur ki, eğer baş u cânınız gerek ise kal'ayı teslîm eylesen ve şöyle ki, virmeyüp bir top atılmağa muhtâc idicek olursanız vebâli boynunuza sâ'ire müceb-i ibret olunursuz. Böyle deryâ misâl asker önüne hadd ü miqdârın bilmeyüp kapandüğün içün amân istemenizde artık amân virilmeyüp, cümle sagîr ü kebîriniz kılıçdan geçersiz ve sonra bilmedim dimeyesin, cevâbınız ne ise mu'accelen bildiresin”. Çün ahâlî-i kal'a kâğıdı okuyup, mefhûmen anladılar. Teslîm-i hisâr ve tahlîs-i cândan gayrıya dermân olmayacağını bilüp, ahşâm üzeri firâz-ı kal'aya sepîd vire bayrağın diküp, kâğıdın cevâbıyla iki kâfir gönderdiler. Gelüp huzûr-ı serdâra istîmân-nâmelerin teslîm idüp, “Bizden çasar efendimizin kal'asın talep buyurmuşsuz, kimseye zarar ziyân olmamak şartıyla dört mâtde üzerine vireviririz. Matlûb-ı mevâd kâğıdımızda musarrahdır. Bu husûsda dîninize ve hazreti peygamberinize yemîn idüp, lisânınız üzre mühürlü amân

¹³⁸³ hadd ü hasrı V : hadd ü nihâyeti Y

kâğıdın ihsân ve Kaniye Alaybeğisi Ömer Ağa'yı dahi isteriz ki, niçe seneden berü konşumuz ve bu câniblere vukûf-ı tâmmı olmağla sâlimen bizi istediğümüz mahalle îsâl eylesün. Bugün askeriniz metrise girmeyüp, top tûfeng atmayaydı biz de itmezdik” didiler.

Mâdde-i ûlâ: Çasarın üç kıt'a topun viresiz.

Mâdde-i sâni: Cümle silâhımız ile gideriz.

Mâdde-i sâlis: İki yüz araba viresiz.

Mâdde-i râbi': Bir gün, bir gice kal'ada duravuz.

Serdâr-ı a'zam dahı, “Ne kadar âdem var ise taleb itduğünüz yere sâlimen îsâl olunursuz. Ancak size araba ve kapudanınıza silâh getürmek icâzet ve gayrı bir ferde silâh getürmeğe izn virmeziz. Zîrâ kış içinde gelüp, Bobofça ve Berzence palankaların alup zabt itduğünüzde, içinden vire ile çıkan ümmet-i Muhammed'i soyup, aslâ salâh ve esvâb virmeyüp çırlak çıplak¹³⁸⁴ yolladınız. Kabâhat yine sizden yohsa ne salâhınız var ki, tama' oluna ve kal'ayı bu gice teslîm eğlen. Varup yeniçeri zâbitleri zabt itsün, kimseye rencîde vü zarar olmayacağına kefilim. Bu söz işte size vire kâğıdın virdik, böyle olur ise ne güzel baş u cânınız azâd olur, vâlâ varup kal'aya kapanan âl-i Osman pâdişâhının kuvvet ü kudreti nicedir görün” buyurdu. Anlar dahı, “Emriniz üzre olsun¹³⁸⁵ kuşca cânımıza amân virin” deyü, ol sâ'at kal'ayı teslîm eylediler. Bi-emr-i sadr-ı âlî Kul Kethudâsı Arnavud Uzun İbrâhîm Ağa dahi ocak ihtiyârları ve bir miqdâr neferât ile varup hisâr kapuların ve cebehâne [51a] ve topları zabt idüp, içinde olan a'yân-ı kefare ziyâfet tarîhiyle zâbitân önüne birez nân u kebâb ve bir desti şarâb koyup, hoşgeldiniz makâmında olduklarında “Biz bunu içmeziz nihâyet pek saklan yeniçeri tuyar ise sizi tamâm iderler” deyü, latîfe itmişler.

Taraf-ı serdârîden elli araba virilüp ve zindândan boynı zencîrli Müslimân esîrlerin halâs itdirüp, ellerine emân kâğıdı virildi ve irtesi mâh-ı mezbûrun on dördüncü Salı gün cümle silâhları alınıp ancak üzerlerinde bulunan mülevves esvâbları nisvân u sıbyânları ile kal'adan çıkup, yanlarına Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Kaniye alaybeğisi muhâfız koşılıp, diyâr-ı cehîmlerine ulaştırılıp *bi-fazli'llâhi te'âlâ* bu kal'a dahi bî-ceng ü cidâl meftûh oldu.

¹³⁸⁴ çırlak çıplak V : çıplak çıplak Y

¹³⁸⁵ olsun V : olsun hemân Y

Bundan akdem iki def‘a dahi ümmet-i Muhammed'e nasîp olup, yine küffâr yedine girmiş ve Kaniye yollarına bir çıban olmuş ve Kopan ve Bobofça ve Berzence ve Seksen¹³⁸⁶ ve Kapoşvar palankalarının kilitte yolları kapanmış iken açıldı ve derûnunda sagîr ü kebîr otuz dört kıt‘a top ve iki yüz kantar bârût bulunup kabz ve taşra çıkarıldı vesâ'ir esvâb ü eskâl zahîre makûlesinden ne var ise yeniçeriye yağma itdirildikten sonra, taraf-ı pâdişâhîden zabta sâlih olmamağla dört tarafından âteşe urulup, hâr u hâşâkıyla ihrâk bi'n-nâr olundu. Buğday henüz irişmeyüp çayır firâvân bulundu. Ve iki gün meksden sonra mâh-ı mezbûrun on altıncı Penc-şenbih gün andan dahi göçilüp girü Kaniye kenârıyla gidilüp Kaniye Gölü'ne ikâme, su başına konulup, köprüsi olmamağla yapı olup, geçilince değin bir gün ikâmet olundu ve on sekizinci Şenbih gün Palatin¹³⁸⁷ Gölü kenârına nüzûl buyuruldu.

Feth-i kal‘a-i Egersek

Kal‘a-i mezbûre bu menzile beş sâ‘at mesâfe olup, bir sâ‘at karîb mahallinde bir geçidi var idi. Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa bir miqdâr Tatar askeriyle varup, kal‘anın tarz u etvârın ve âsân yolların görüp haber getürmek için ilerü gönderildi. Bir dil tutmuşlar kal‘a-i mezbûrun kapudanı firâr itdüğün haber alup, dil ile bu haberi serdâr-ı a‘zama¹³⁸⁸ göndermiş, gelüp istintâk olundukda Borasin nâm kapudanımız kal‘ayı bırakup kaçdı, “İçinde olan kefare dahi firâr üzredir, ben dahi kaçmak üzre taşra çıkmışken tutuldum” didi. “Ya kaçmanıza sebep nedir?” buyurdukda, “İslâm askeri azîm büyük nâm ile geliyor” deyü, işitmekle havfa düşüp, “Firârımıza sebep budur” diyecek.

Ol sâ‘at geçid başına köprü binâsı için Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa'yı ta'yîn ve irsâl eyledi. Lâkin varmazdan mukaddem küffâr kal‘a-i mezbûrı tokuz kıt'a şâhî darbuzen ve cebehânesiyle bırakup firâr ve içinde beşer onar seneden berü giriftâr bend ü zencîr belâ-yı zindân olan otuzdan mütecâviz üserâ-yı Müslimîni acele ile gitmekle katl itmeğe elleri değmemiş. Halâs oldukları haberi geldükde serdâr-ı a‘zam menzil-i mezbûrede oturak emr itmişken öyle vaktinde göçüp, Egersek kal‘ası altına nüzûl buyurdu ve askerin ilerü varanı kal‘a içinde buldukları eşyâyı gâret ü yağma idüp, kal‘ayı âteşe urmalarıyla ol dahi ihrâk bi'n-nâr olup, Vezîr İsmâ‘îl Paşa topların gücile kurtarup çıkardı ve kal‘a-i mezbûre tâbi‘ Sengürüd Peleşke ve Pervar ve Egervar

¹³⁸⁶ Szecseny

¹³⁸⁷ Balaton

¹³⁸⁸ serdârı a‘zama V : serdâr-ı a‘zam hazretlerine Y

ve Kapornak ve Kemendvar nâm altı kıt'a palankaların dahi hark u tahrîbi müvecceh gürüldi.

Feth-i Palanka-i Peleşke

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Bâzâr gün mukaddem ordu-yı hümâyûna iki sâ'at karîb mahalde vâkı' Peleşke palankasının istîsâliçün serdâr-ı a'zam ağalarından Konakçı Hasan Ağa iki bayrak atlı Hırvat sekbânı ve Avlonya ve Ohri ve Dukakin beğleri kapularıya ve mîrîden tutılan bin nefer tûfeng-endâz Arnavud sekbânıyla ta'yîn ve irsâl olundu. Vardukları gibi, köprü aşırı tâ iç kal'asına değin gâfilâne hücum ve yürüyüş idüp, hayli melâ'îni katl eyledikten sonra bakıyyesi iç kal'aya kapandı.

Palanka-i mezbûre ise bir azîm sulu¹³⁸⁹ batac içinde vâkı' ve iç kal'ası bir kenîsâ olup, mütehassın küffâr bir gün bir gice donanup ceng eyledi ve kenîsâ dîvârın külüng ile delüp, içerü yürüyen guzât-ı mansûreyi kurşun ile urup, şehîd ve duhûl-i emr-i asîr olmağın taşradan içerü tütsü eylediler. Mahsûr kefare-i müşrikîn dahi kenîsânın tahtasın açup def' eylediler. Bununla dahi çâre olmamağla vâkı' hâli huzûrı serdâra arz u i'lâm idüp, ordu-yı hümâyûndan beş kantar bârût ile lağımcı gönderildi. Lâkin gelmezden evvel irtesi Dü-şenbih gün cünûd-ı İslâm kenîsânın dört tarafına odun ve çalı yığup âteşe virdiler. İstîmân itmeyüp inâd itdükleriçün cezâ ü sezâları virilüp feryâd u figân iderek cümlesi yanup, helâk olup, nâr-ı sakarı buldılar. Vâfir ganîmetleri ile girüp, Dukakin Sancağı Beğiyle on beş nefer sekbân, câm-ı şahâdet-nûş idüp palanka-i mezbûre bi'l-küllîye ihrâk binnâr kılındı.

Feth-i Palanka-i Egervar

Ordu-yı hümâyûna bir sâ'at mesâfe olan Egervar palankası dahi metîn ü müstahkem bir muhavvif batac içinde vâkı' olup, civârına yanaşmak bir vechile mümkün değil iken, şehir-i mezbûrun on tokuzuncı Bâzâr günü Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle palanka-i mezbûrenin fethi ü teshîrine ta'yîn ve irsâl olundu.

Ol dahi varduğı gibi evvel-emirde içerü palanka ahâlîsine “Vire ile palankayı virirmisiz, yohsa metrise girüp zûr-bâzûyla feth idüp, cümlemenizi kılıçdan geçürelim mi? Bu cevâbın kangısına râzîsınız?”¹³⁹⁰ deyü, haber gönderdükde derûnında mütehassın olan

¹³⁸⁹ sulu V : -Y

¹³⁹⁰ râzîsınız V : râzî olursuz Y

eşirrâ-i müşrikîn dahi, “Bu palanka Nemçe çasarınıdır, gözümüz bakarken ceng itmeden müft ü meccânen virmeziz” cevâbın itmeleriyle, Vezîr İsmâ‘îl Paşa dahi serdâr-ı a‘zama bildirüp¹³⁹¹, rü‘esâ-yı askeri otağ-ı Âsafilerine da‘vet ve bu emrde meşveret eyledi. “Egerçi bu Egervar palankası yolumuzdan bir sâ‘at miqdâr sapa vâkı‘ olup, ta‘annüd eyledi ve bu düşmen-i dîni dahi kendü hâline koyup, girü bıragup gitmek câ‘iz değildir. Bizzât anın dahi umûmen üzerine varılup, tedârûkin görmek hakkından gelmek ve külün havaya savurmak mûcibdir” deyü, ittifâk idüp, mâh-ı mezbûrun yigirminci Düşenbih gün serdâr-ı a‘zam, cümle asâkir-i İslâm ile Egersek altından dahi kalkup, Egervar palankası civârına nüzûl eyledi.

Guzât-ı mücâhidîn deryâ-misâl mevc urup, dağ ve taşı tutup, iğne bıraksan yere düşmez ve şa‘şa‘a-i yalman-ı şemşîr ve sinân-ı mübârizândan şems görünmez, mahsûr-ı hisâr-ı mütemerridin derûn-i murdârlarına ru‘b u hirâs mütevellî olup, başlarına gelecek belâ-yı fehm itmeleriyle ol sâ‘at iki mahalden firâz-ı hisâra vire bayrakların nasb idüp, istîmân eylediler. İçerüden amân diyerek palanka kapudanı taşra çıkup, toğrı Vezîr İsmâ‘îl Paşa’ya gelüp buluşdı.

Ol dahi “Bu gün bu asker benim hükmümde değildir. Eger dünki gün istîmân idüp gelmiş olaydın¹³⁹² müsâ‘ade olunurdu. İşte gördüğüz yer getürmez İslâm askeriyle padişâhımızın vezîr-i a‘zama geldi, seni götürüp recâ ideyim, eger merhamet ve şefkat ider ise amânınız emân ve cânınız halâsıdır” deyüp, otağ-ı serdâra ihzâr eyledi. “Ben sana dünki gün âdem gönderdim niçün ta‘annüd idüp palankayı teslîm itmedin” buyurdukda, “Bir cürmdür itdik, şimdi mu‘terif olup pişmân olduk. Dün olmuş, bugün olmuş hemân size lâıyk olan afv ile mu‘âmele ve kuşca cânımızı nisvân u sıbyânımız ile âzâd idüp, bize Pervar palankasın virin, Kaniye re‘âyâsı olalım” deyüp, yüzün yerlere sürdi. “Çün amâna geldiler, kimseye bir zarar olmaz ehl ü ıyâliniz ile matlûb olan mahalle îsâl olunursuz” deyü, niyâzına müsâ‘ade ve yedine amân kâğıdıyla yigirmi araba virüp, cümle silâhların alınmasın emreyledi. Tekrâr, kapudan silâhların recâ eyledikde ancak kendüye silâh virilüp, mâ‘adâsına virilmedi ve palankada altı kıt‘a bî-nazîr şâhî top bulunup, biri dört vakıyye on sekiz karış mevzûn kolonborna idi. Ordu-yı hümayûna çıkıldıkdan sonra palankaya âteş virilüp, yanup gitdi ve çıkan keferenin

¹³⁹¹ bildirüp V : bildirdi Y

¹³⁹² gelmiş olaydın V : geleydin Y

birkaçı İslâm'a gelüp, ol semtlerin yolların bir hoş bilmeleriyle külli ri'âyetler olunup, Kaniجلي baş kulağuz bunun yanına koşuldılar.

Feth-i palanka-i Pervar

Ve Pervar palankası dahi amân ile feth olup,¹³⁹³ içinde olan kefere Kanije re'âyâsı olmak üzere ahd ü yemîn itmeğın, ellerine emân virildi ve sene bunda encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl-ı ahvâl be-Âstâne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurrei Dü-şenbih günü kubbe vüzerâsından ser-bostâniyân-ı sâbık Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa İstanbul kâ'im-makâmı nasb olup, Edirne'den gönderildi ve altıncı Şenbih gün İstanbul'a vâsıl olup, selefi Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa Özi muhâfazasına ta'yîn olundu ve mâh-ı Safer'de Edirne Sarây-ı Atîk ağası Halil Ağa sarây-ı mezbûr ahâlîsine zulm ü ta'addi ve zehâyirlerine vaz'ıyyed-i hıyânet töhmetiyle magzûben azl ve defterdâr kapusunda muhasebesi görölüp, nefy-i beled ve Akdeniz boğazı kal'asında habs-i ebed buyurölüp, yerine Bâbüssa'âde ağalarından Küçük-oda Kethudâsı Küçük¹³⁹⁴ İbrâhîm Ağa nasb olundu ve onuncı Çehâr-şenbih gün ordu-yı hümayûndan Reîsülküttâb Sâmîzâde Mehmed Efendi'yle kendü perverde-i dâmâdı Niğbolu vâlîsi Kâdîzâde İbrâhîm Paşa'nın serdâr-ı a'zam tarafından ser-bürîdeleri Edirne'ye geldi ve evâhir-i mâh-ı mezbûrede Doğancıbaşı Şeyh Mehmed Ağa, vezâret-i hâslarıyla Kubbealtına çıkdı ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in altıncı Dü-şenbih gün Uyvar Kal'ası'nın fethi haberi gelüp, ni'am-ı celîle-i eltâfü'l- [51b] hiyenin edâ-yı şükrine bi-hasebi'l-imkân-ı bezl ve tâb ü tüvândan sonra alâ-rağm-i a'dâ-yı dîn cemî'-i memâlik-i mahrûsaya yedi gün yedi gice donanma ve tezyîn-i fermân olundu. Ancak *bi-emri'llâhi ta'âlâ* Edirne'de şenlik esnâsında ihrâk vâkı' olup, çârsûnun ekserî muhterik oldu ve tokuzuncı Penc-şenbih gün İstanbul Bostancıbaşı Arnavud Sinân Ağa'ya Silifke Sancağı ve Bahâyî Efendi birâderine İstanbul kazâsı virildi.

Ve Rukiye Sultân bint-i Murâd Han Mısır Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya akd olundu ve haremın muhasebecisi Mustafâ Efendi'ye Vâlide Sultân kethudâlığı virildi ve mâh-ı Rebî'ülâhir'de Novigrâd kal'asının dahi fethi haberi gelüp, üç gün üç gice şehir donanması olup, eyyâm-ı şitâ olmağla bârân ile güzâr eyledi ve

¹³⁹³ olup V : olunup Y

¹³⁹⁴ Küçük Y : -V

Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Vezîr Pamuk Mustafâ Paşa'ya Bagdât eyâleti ve selefi Kanbur Mustafâ Paşa'ya Mar'aş eyâleti ve anın selefi Vezîr Çavuşzâde Mehmed Paşa'ya Sivas eyâleti ve Van'dan ma'zûl Vezîr Hâcî Hüseyin Paşa'ya Silistre eyâleti virilüp, sefere me'mûr ve Kapudan-ı Sâbık Ali Paşaoğlu Abdulkâdir Paşa'ya Kıbrıs eyâleti inâyet buyuruldu ve Kapucılar Kethudâsı Makbûl Yûsuf Ağa hizmet-i rikâb-ı hümâyûnla mu'tenim ve eslâflarından ziyâde mültefet ve mükerrerem iken ol ni'met-i celîlenin şükrin ve iltifât-ı cemîlenin kudretin bilmeyüp, hilâf-ı rızâ-yı hümâyûn halka zarâr u ziyân icâb ider kelâmdan hıfz-ı lisân itmedüğünden gayrı, kapucu fukarâsının ulûfelerin kat' ve tenzîl idüp, rikâb-ı pâdişâhîye tazallümünden müteşekkî ve ref'-i ruk'a itmeleriyle mazhar-ı gazab-ı şehinşâhî olmağın mâh-ı Cemâziyelâhir'de Ankara sancağı ile nefy olup ve irtesi akabince çâvûşbaşı hatt-ı şerîfle Bâb-ı Atîk kasabasında irişüp katl iyleyüp, başın Edirne'ye getürdi.

Bu vak'adan ukalaya ibret-i azîm hâsıl oldu ve kapucılar kethudâlığı Çâkarcıbaşı Câmbulatzâde Hüseyin Ağa'ya tevcih buyuruldu ve yigirmi beşinci gün Îsâ Efendi'ye İstanbul kazâsı inâyet buyuruldu.

Tulû'-i necm-i gîsûdâr

Evâhir-i şehir-i mezbûrda kible cânibinden necm-i gîsûdâr ya'nî ki, kuyruklu yıldız tulû' eyleyüp iki ay miqdârı müşâhede olundu.

Mâh-ı Receb'in on birinci Cum'a gün, Vâlide Sultân hazretlerinin mukaddemâ Bâğçekapısı dâhilinde itmâmına mübâşeret eyledikleri câmi'-i şerîfinde ibtidâ cum'a namâzı kılındı ve yigirmi ikinci Salı¹³⁹⁵ gün pâdişâh hazretleri Nişâncı Ca'fer Paşa'ya emekdâr ve ihtiyârlığına binâen merâhim-i aliyye-i hüsrevânîlerinden hıl'at-ı fâhire-i vezâret ile iclâl buyurup, pâye-i serîr-i a'lâya rûymâl eyledi.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın üçüncü Bâzâr gün Silihdâr Hâssa Ömer Ağa'ya vezâret ile hükûmet-i Mısır ihsân ve kâ'im-makâm paşaya mihmân kılınup, yerine çukadâr Hâssa Kız Hüseyin Ağa silihdâr oldu ve evâhir-i şehir-i merkûmda, Âstâne'de vüzerâdan Doğancıbaşı Yûsuf Paşa Anadolu askerinin sefere sürmeğe me'mûr olup, öte yakaya azîmet eyledi ve mâh-ı Ramazân'ın on yedinci Dü-şenbih gün ordu-yı hümâyûndan Çengîzâde Ali Paşa'nın başı geldi ve yigirmi birinci Cum'a gün sâbıkâ musâhiblikden kapucıbaşılıkla ihrâc olunan Leh Hasan Ağa'ya merâhim-i aliyye-i pâdişâhîden küçük

¹³⁹⁵ Salı V : -Y

mîrâhûrluk inâyet buyuruldu ve mâh-ı Şevvâl'in on yedinci gün müneccimbaşı Müneccimin Efedî'ye Belgrâd pâyesiyle Kemer-Edremid kazâsı arpalık virildi.

Havâdis-i şarkıyye

Mâh-ı Zilka'de'nın dördüncü Cum'a günü, Acem vilâyetinde vakt-i asrda zelzele-i azîm vâkı' olup, yedi gün yedi gice sâkin olmayup, elli binden ziyâde nüfûs zâyî' oldu. Tafsîli budur ki, evvelâ nefis-i Tebriz'de Uzun Hasan Câmi'i ve Cihân Şâh Câmi'i¹³⁹⁶ ve Ulu-hân içindeki câmi' ve çârsû ve bâzârı ve derûnunda binden mütecâviz bâzir-gânıyla yok olup helâk oldılar ve hâkim-i şehir Rüstem Han'ın sarâyı dahi münhedim olup, sâ'ir halayık çadırlar ile taşra sahrâlarda karâr eylediler ve Şâm-ı Gazan nâm şehrin dahi nısfından ziyâdesi harâb olup, üç bin hâneli Tuman nâm kasaba dahi yere berâber yıkıldı Girangir nâm mahalle ki, kadife dokunur vâfir mevzi'i harâb oldu ve Ağrı Dağı ki, Revân'a karîb bir mu'azzam kûh-ı ser-bülenddir, nısfından ziyâdesi yere göçüp kurbunda vâkı' Görgür toprak kal'a nâmıyla müsemmâ kal'alar dahi yere geçti.

Vilâdet-i şehzâde Sultân Mustafâ

Mâh-ı Zilka'de sekizinci Salı¹³⁹⁷ gün ikindi vaktinde pâdişâh hazretlerinin Sultân Mustafâ nâm şehzâde-i civân-baht ve şeb-çerâğ tâc ü taht ve'l-ensebleri dünyâyâ vaz'-ı kadem buyurup, bi'l-cümle memâlik-i İslâmiyye'ye yedi gün yedi gice şehir donanması emr olundu. Ol sâ'at Kâ'im-makâm Vezîr Kara Mustafâ Paşa ile Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahya Efendi'ye tehniyye-i vilâdet-i aliyyeleriyle şeref-yâb olmalarıçün huzûr-ı hümayûnlarına da'vet ve birer sevb a'la semmûr kürkleri ilbâsıyla ikrâm ve ri'âyet buyurdılar.

İzz ile bir nûr geldi, sâye-i Rahmândan

Sene-i 1074, vilâdetlerine şâir-i mâhir Nişâncı Vezîr Abdi Paşa'nın didüğü târîhdir.

Mâh-ı Zilka'de'nin yigirmi birinci Salı gün serdâr-ı a'zâm tarafından Nemçe çasarının nakz-ı ahde bâ'is olan Yeni Kal'a'nın fethi müjdesi gelüp, Edirne'de sarây-ı âlî meydânında üç gün üç gice ale't-tevâlî top tûfeng şenliklerinden hâlî olmayup, İstanbul'da dahi bu minvâl üzre azîm deniz donanması olup, top tûfeng ve fişenkler atıldı.

¹³⁹⁶ Cihân Şâh Câmi'i Y : -V

¹³⁹⁷ Salı V : Cum'a Y

SENE-İ HAMS VE SEB'İN VE ELF

Zikr-i ahvâl-i serdâr-ı a'zam ve feth-i palanka-i Kemendvar

Egervar palankasına iki sâ'at karîb mahalde Kemendvar palankasına dahi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa gönderilüp, civârına nâzil oldu. Palanka-i mezbûre bir azîm yüksek bayır üzerinde¹³⁹⁸ vâkı' taş dîvâr ile binâ ve hayli metîn ü müstahkem idi. İçinde olan melâ'in-i dûzah-karîne cân u başınız gerekse palankayı virüp çıkup gidesiz ve illâ inşâ'allâh cümleiniz kılıçdan geçersiz haberin gönderdikde, "Her bir taşına bir baş biz palankamızı merdlik ile viririz" cevâbın gönderüp, tahassun ve cenge kıyâm itmeleriyle Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa dahi emr idüp, guzât-ı İslâm dahi yürüdü. Tâ varup palanka dîvârında metrise girüp der-akab lağma mübâşeret eyledikleri mahsûr a'dâ-yı dînin ma'lûmları olıcak, irtesi îde'l-mü'minîn mübârek cum'a gün ki, işbu sene-i âtiye muharreminin gurre-i garrâsıdır, vakt-i fecrde istîmân idüp, hisâr bedenine beyâz vire bayrağın diküp, el-amân deyü çağırışdılar, anlara dahi amân virilüp üzerlerinde olan silâhları alınup, haybet ü hüsrân ile palankadan çıkup, matlûbları üzre Pervar palankasına gönderildikten sonra bu palanka dahi yere berâber yıkıldı.

Feth-i palanka-i Kapornak ve Sengürüd

Bu etrâfda Kapornak ve Sengürüd nâm palankaları dahi küffâra bıragup, firâr itdükleri haberi gelmekle birez âdem gönderilüp, âteşe uruldu¹³⁹⁹ ve leşker-i Tatar-ı sabâ-reftâr ise etrâfı çalkayup, niçe yüz kurâ vü kasabât ve mu'azzam varoşları urup, gâret ü hasâret ve alan u tâlân ve yağma itmeğin mâl-ı ganâyim ve üserâsı ile hoş-dil oldılar. Lâkin ordu-yı hümâyûnda zahîreden bir miqdâr müzâyaka çekildüğünden gayrı bu esnâda *bi-emri'llâhi te'âlâ* ziyâde yağmurlar yağup, aslından dahi bu memleketler sulı yerler olmağla bağzı bataklara uğrandı ki, araba ve atı üzerinde âdemisiyle yudardı. Bu tarîk ile tayy-i merâhil iderek el-amân itdüklerinde, Kurd Dağları nâm mahallere varılınca değin mu'azzam ser-bülend dağlar aşılp geçildi. Bu minvâl üzre kal'a vü palanka ve kurâ vü varoşlara râst geldükce mevrû'âtlarıyla tâht u sûhte olunup, üserâ-yı ganîmetleri alunarak düşmen-i dînin derûn ve künc-i vilâyetlerine girilüp, tâ Kurd Dağları'na varıldı. Artık bu havâlîde bir gayr-i maslahat kalmamağla, serdâr-ı a'zam mâh-ı mezbûrun ikinci Şenbih gün, cümle asâkir-i İslâm-ı zafer-fercâm ile Egervar palankası altından dahi göçüp, iki sâ'at ilerüde vâkı' Raba suyu dimekle ma'rûf bir nehr-

¹³⁹⁸ üzerinde V : firâzında Y

¹³⁹⁹ âteşe uruldu V : âteşe urulup ihrâk-ı bi'n-nâr olundu Y

i mu‘azzam kenârında ismi nâ-ma‘lûm mahalle nüzûl eyledi. Ol gün şâfi‘î vaktinde tûğlar kalkup, nehr-i mezkûr kenârına konmak üzre revâne ve ağırlık ardlarından gelürken su kenârında vâkı‘ Kırmente nâm bir palankadan beş yüz kadar kâfir, nehr-i mezbûrî gemiler ile berü tarafa geçüp, bir orman kenârında ilerü yürüyen guzât-ı mansûreyi basmak fikriyle pusulanmışlar ve ilerü çarhaya ta‘yîn olunan Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak İsmâ‘îl Paşa ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ ale'l-gafle üzerlerine varup, tamâm dilâver yiğitler cûş u hurûşa gelüp hamle vü hücûm ile kendülerin küffâra urup, bir a‘lâ ceng idüp, murâd üzre kırdılar. İki yüz yigirmi kelle alup, bakâyâ-yı melâ‘în-i dûzah-mekîn gücle cân kurtarup, târumâr oldılar. Kesilen başlar huzûr-ı serdâra gelüp, in‘âm ü ihsâna müteferriğ oldılar. Bu menzilde Nemçe çasarının başvekîli (?) nâm kal‘adan yazup serdâr-ı a‘zama gönderdüğü mektûbı geldi.

Sûreti¹⁴⁰⁰ budur

“İzzetlü ve sa‘âdetlü muhibb dostumuza selâmlar takdîminden sonra ulağımız kullarıyla cenâb-ı şerîfinizin mektûb kâğıdları gelüp, mefhûm-ı izzet-i makrûnında bundan akdem mâbeynde mün‘ağid olan sulh u salâhı dostluğı hıfz ve ri‘âyet eyledikleri tafsîl üzre beyân idüp, bundan sonra hisâba gelmez asker ve ana göre mükemmel tedârük ile üzerimize gelmeniz var ise de yine sulh u salâhdan el çekmeyüp, eğer bizim tarafımızdan düşmenlik zuhûr itmezse cenâb-ı şerîfiniz dahi dostluk üzre mu‘âmele ideceğinizi buyurmuşsınız. Benim mahabbetlü dostum, giçen senelerde tarafımızdan irsâl olunan mükerrer ilçiler ile söyleşilen mevâdlarda sulh u salâh istihkâmına olan [52a] meyl ü takayyüdümüz ayân olunmuşıdi ve lâkin askerinizden vilâyetlerimiz pâymâl oldukdan sonra adâvetinizi âşikâre itduğunuz sebebden biz dahi her taraftan asker cem‘ idüp ve inşâ‘allâh gün be-gün ziyâde olmaktadır. Bu halk iktizâsınca, biz dahi hareket idüp, harb ü kîtâle mümkün olduğu mertebe takayyüd ve ceng iktizâsı üzre gâlibiyyet ve mağlûbiyyet tecrübe ideriz. Ancak emelimiz budur ki, re‘âyâ fukarâsı sergerdân ü pâymâl olup, bu ceng ü kîtâllerinde niçe niçe fukarâ zâyî‘ olup, adâletlü pâdişâh olan *Rabbü'l-âlemîn* bu fukarânın gayretin ve mazlemesin bu harb ü kîtâle bâ‘is olanlardan taleb ve sebebin su‘âl buyurmaları mukarrerdir. Sâ‘ir ahvâl ol cânibde çasar efendimin kapu kethudâsı takrîrinden ma‘lûm-ı sa‘âdetleri olur” demiş.

¹⁴⁰⁰ sûreti V sûreti işte Y

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun üçüncü Bâzâr gün yine nehr-i Raba kenârında vâkı‘ mezkûr Kırmence palankası mukâbelesine top irişmez mahalle nüzûl su aşurı olmağla fethine takayyüd olunmadı ve irtesi Dü-şenbih gün ol menzilden dahi rihlet olunup, yine Raba suyu kenârında Çakan nâm bir palanka karşısına konulup, ol dahi öte yakasında olmağla çendân teshîrine iltifât buyurulmadı.

İbtidâ-yı sebeb-i in‘ikâd-ı sulh-i Nemçe

Nemçe çasarı Zirinoğlı la‘înin¹⁴⁰¹ dâm-ı tezvîr ve lâf-ı güzâfına aldanmağla bir menzile gelince değin düşmen-i dîn memleketi içinde yürüyüp, bunca kal‘a vü palanka ve kara ve varoşları zabt ve ihrâk hâke berâber itdükleri vilâyet-i Nemçe'nün ekâbir ü a‘yânı ve umûr-dîde ve kâr-azmûde geçinen Hersek pelîd ü anîdleri istima‘ idüp, bi'l-ittifâk çasar yanına gelüp, feryâd ü figân iderek şabkaların yere urmuşlar “Uyur yılanın kuyruğuna basdın, gör başına ne belâ getürdün, birkaç senedir ki, havza-i memleketde iken eğlemeyüp, kaht u galâ asker ve re‘âyâ cânına kâr eyledi ve niçe yüzbin re‘âyâ fukarâsı ayak altında pâymâl olup, ehl ü ıyâlleriyle esîr ve kimi küşte-i şemşîr ve ekserî etrâf-ı bilâd-ı âhire perâkende vü perîşan bir niçe fersah menâzilde âbâdânlıktan eser kalmayup, mahall-i ma‘mûreleri bûm u zâg mesken olmuşdur. Devlet-i Osmâniyye'nün kangı hasmı başa çıkmışdır ki, sen çıkasın ale'l-husûs Rûm-ili'ne atları ayağı basalıdan berü, üç yüz seneden mütecâvizdir ki, her ne tarafa teveccüh itdiler ise mansûr u muzaffer olup, Eflâk ve Boğdan ve Leh ve Macar vesâ'ir bunlara mülhak olan milel-i Îseviyye'den husûmet üzre olanların hân mânların yakup, ocakların sögündürüp, memleketlerin alan u tâlân ve harâb ü berbâd itmişlerdir. Ol sebebdan ecdâdınız anlar ile sulhı evvelî görüp, cânların tîğ-i kahırlarından halâs eylemişlerdir. Size de lâzım olan budur ki, ta‘annüddan ferâgat matlûblarına müsâ‘ade idüp, rûy-ı ubûdiyyeti sûde-i zemîn-i mezelletde eyleyüp, recâ-ı amân idesiz ki, hem kendün ve hem re‘âyâ-yı memleket huzûr u râhat ideler. Ol devlet, bir devlet-i uzmâdır ki, anın fevkinde hiçbir nesne vukû‘ bulmamış istid‘â-yı amân sulh u salâh idenler mahrûm kalmamışdır deyüp, sulhı tercîh iderler”.

Çasar-ı nâ-vakâr-ı bî-âr dahi sözleri yerinde fi'l-hakîka abes yere ma‘ânîdenin nef‘i yok iddüğün bilüp, taraf-ı sulha meyl ü ra‘bet iddüği ecilden ordu-yı hümâyûnda olan kapu kethudâsına mahfî hemân “Niçe mümkün ise sulh idesün” deyü, memhûr ve murahhas kâğıdı gelmekle irtesi mâh-ı mezbûrun beşinci Salı gün menzil-i mezbûrede

¹⁴⁰¹ Zirinoğlı la‘înin V : Zirinoğlı didikleri la‘în-i bî-dînin Y

kapu kethudâsı sulh u salâh ahvâlin müzâkere için serdâr-ı a‘zama buluşmağa tâlib ve me’zûn olup, ol gün meks olundu. Vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü rü’esâ-yı asker ve ocak ihtiyârların otağına da‘vet ve cem‘ idüp, mezbûr dahi izin kâğıdın gösterdikde serdâr-ı a‘zam a‘yân-ı dîvâna hitâb idüp, “Gerçi Nemçe ülkesinde bu kadar memleket alınup, kıyâsa gelmez hasâretler olundu. Ammâ iki senedir asâkir-i İslâm sefer seferleyüp, zahmet ü meşakkatden hâlî değillerdir. Her vechile sulh asker ve re‘âyâya enfa‘dır” buyurdılar ve lâyük-ı dîn-i mübeyyin olduğu vech üzere mevâdd-ı sulh söyleşilüp, bundan sonra zikr olunacak mevâdd-ı sulha tarafeynden rızâ ile beyne's-selâtine değin ahvâl-i sulh müzâkere olunup ikrâr ve karâr virilüp, mevâd kâğıdı on mâtde üzerine tahrîr olundu. Bu vech üzere sulhı kabûl ile çasardan ahidnâme gelinceye değin mâbeynde ke'l-evvel ceng ü harb kâim olmak şart kılındı.

Mâdde-i ûlâ: Bundan evvel Erdel'de vâkı‘ olan hareketlerin sebebiyle ağır nizâ‘lar zuhûra gelüp, sene-i sâbıkada âşikâre cenge sebep olmuşdur. İmdi re‘âyâ fukarâsı âsûde-hâl olmalarıçün mübârek sulh u salâhın müceddeden ibkâ olunmasıçün şevketlü ve azametlü ve kudretlü pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin tarafı hümâyûnlarından vezîr-i a‘zamları ve serdâr-ı ekremleri Ahmed Paşa hazretleri Roma İmparatoru tarafından ve kendü müşâverecisi ve Âstâne-i sa‘âdetde mütemekkin kapu kethudâsı olan Simon de Reningen tarafeynin istiklâli üzere vekîlleri oldukları hasebiyle ve tarafeynin pâdişâhları kabûl itmek üzere, işbu mevâdda mebnî ve müstahkem kılınmışdır ki, tarîk-i sulha sülûk olunup, Roma İmparatoru'nın askeri Erdel içinde zabt eyledikleri Erdel hâkimine ve a‘yânına kal‘aların teslîm eyleyüp ve tarafeynin askeri bir vaktde Erdel'den çıkup ve serhadlerden çekilüp, Erdel hâkimi âsûde-hâl olup ve Erdel hükûmeti mahlûl oldukda, kadîmde olan ahidnâme-i hümâyûn mevâcibince aralarında hüsn-i rızâlarıyla hâkim olıcak âdemi kendüler bulup, bu vechile âdet-i kadîmeleri cârî ola.

Mâdde-i sâni: Roma İmparatoru'nın Çatmar ve Çapuluk nâm iki nâhiyesi vesâ'ir kendüye müte‘allik olan memleket ü nâhiye ve vilâyetlerinde ve anlara tâbi‘ olan re‘âyâsı ve şehir-i vükelâ‘ ve palankalar husûsâ kadîmden Nemçe çasarına tâbi‘ olan tâ'ifesi ki, Erdel'e tâbi‘ olan Hayduşak gayrıdır, anlara mahsûs olan kal‘a ve karaya bir vechile dahl ve bir bahâne ile rencîde olunmayup, gerek İslâm tarafından ve gerek Erdellü'den ve gerek hâkiminden ve gayrıdan bir tarîk ile kat‘â rencîde olunmayup,

mezbûrlardan harâc ve virgü taleb olunmaya ve bu ana değin anlardan bir şey taleb olundu ise ba‘de'l-yevm taleb olunmayup def‘ oluna.

Mâdde-i sâlis: Roma İmparatoru'nun iki nâhiyesinde ve Erdel serhadlerinde olan kılâ‘ u palankaların husûsâ Çatmar ve Karlu ve Ecid nâm kal‘aların ve gayrı lâzım olan yerlerin vesâ’ir hudûdunda olan kılâ‘ gibi hıfz u termîm ve muhâfazacıları ta‘yîn idüp, tabur ile ve serdârlı asker ile gelmeyeler kezâlik taraf-ı İslâm'dan dahi böyle asker gelmeğe ve tarafeyn-i memleketinin mazarratını def‘ için Sikelhit kal‘ası ve tâbiyesi yıkılıp hâk ile yeksân ola ve tarafeynden veyâhûd gayrıdan kimseye bir tarîk bahâne ile yapılmaya ve asker ve âlât-ı harb ile muhâfaza olunmaya.

Mâdde-i râbi‘: Rakofcı ve Kemeni Yanoş oğulları veyâhûd Orta Macar veya gayrı her kim ise zabt olunup, Erdel içine asker ile gelüp yeniden kıl ü kâl ve fitneye bâ‘is olmamak için aslâ ruhsat virilmeğe ve kezâlik İslâm ve Erdel tarafından Nemçe İmparatoru'nun memleketine ve nâhiyelerine bu makûle kimesneler gelmeğe ruhsat virilmeye.

Mâdde-i hâmis: Tarafeynin bed-hâhları himâyet ü sıyânet ve ber-murâdlarına müsâ‘ade olunmaya.

Mâdde-i sâdis: Zikr olunan hareketlerin sebebiyle Kaniye'ye karîb ihdâs olunan iki kal‘a bundan sonra tarafeynden tekrâr yapılmaya.

Mâdde-i sâbi‘: Erdel hareketi esnâsında bu tarafa ya ol cânibe sığınan Erdellüler girü vilâyetlerine vârup, yurtlarında olup, emlâkların zabt ve kendü hallerinde olup, rencîde olunmaya ve hâkimlerine tâbi‘ olup, vilâyetlerine zararlı işde bulunmayalar.

Mâdde-i sâmis: Nehr-i Vaag'ın öte yüzünde vâkı‘ olan Guta nâm karyenin ve nehr-i mezkûrın mâbeynlerinde kendü memleketi muhâfazasıçün Roma İmparatoru yeniden bir kal‘a binâ eyleye.

Mâdde-i tâsi‘: Bundan sonra tarafeynden düşmenlik olmayup, çeteye çıkılmaya ve her kim buna muhâlif hareket idüp, çeteye çıkar ise tarafeynden muhkem hakkından geline ve tarafeynin askerleri zabt olunup, bir sâ‘at evvel Macar Erdel serhadlerinden galkup, iki cânibden tekrâr gelmeyeler tâ ki, re‘âyâ fukarâsı âsûde-hâl olalar.

Mâdde-i âşir: Tarafeynin sulh u salâhı ve birbirlerine i‘tikâd-ı mahabbeti müstahkem olmağıçün kavlı ü ikrâr virilmiştir ki, bu mübârek sulh işbu târîhden *inşâ‘allâhü te‘âlâ* yigirmi seneye dek hıfz oluna ve târîh-i mezbûrdan dört ay mürûrdan

sonra re‘âyâ fukarâsının âsûde-hâl olmalarıçün büyük ilçileri çıkup âdet-i kadîm üzre ahidnâme-i hümayûn ibkâ ve Roma İmparatoru'nın ilçisi kendü hüsn-i ihtiyârıyla vâkı‘ olan dostluk nişânesiçün iki yüz bin kara gurus paha değer pîşkeş hedâyâ getüre ve Âstâne-i sa‘âdet tarafından dahi kezâlik büyük ilçe kadîmden ola geldüğü üzre devlete lâyıık pîşkeş ve hedâyâ ile varup, mübâdele olunalar ve ilçilerin mübâdelesı kadîmden ola geldüğü vech üzre ola ve dahi Jidva Boğazı'nda olan sulhden bu âna gelince her ne kadar ahidnâme-i hümayûn mevâdları olup sonra ref‘ ü tebdîl olunmadı ise ibkâ ve mukarrer olup, icrâ olunalar vesselâm buyurdı. Vasvar, sene: 1074 fî Muharrem

İş bu on mâdde üzerine tarafeynden rızâ virilen sulh içün lafzân ve ma‘nân bir olmak üzre [52b]Türkçe ve latince birer temessük tahrîr ve tarafeynin müstakillen vekîlleri mühürleyüp, Latince olan temessük serdâr-ı a‘zama virilüp ve Türkçe olan temessüki kapu kethudâsına virdiler ve Nemçe çasarının başvekîli Dük de Sagan'a bu mazmûnda mektûb yazdılar.

Sûreti budur

Elkâb-ı mu‘tâdeden sonra, bundan akdem kapu kethudâlarının âdemi yedinden mektûbunuz gelüp, mefhûmı ma‘lûmumuz oldukda, kapu kethudânızı girü¹⁴⁰² huzûrumıza getürdilüp, işâretleri olan sulh u salâh ahvâli müzâkere ve kendüye İmparator tarafından bu ahvâl tefvîz ü sipâriş olunmuşmıdır deyü, mukâleme olundukda, çasarın hatmiyle mahtûm-ı temessük ibrâr idüp ve kadîmî dostluğu tecdîd ve her mevâd gereği gibi faysal ve tarafeynin rızâsı mertebe karâr-dâde oldukdan sonra temessük alup ve temessük virmeğe vekâleti olduğu ma‘lûmumuz oldukdan sonra âsâyîş-i fukarâ-i tarafeyn ve ârâyîş-i zu‘afâ-i cânibeyn içün şevketlü ve azametlü ve mehabetlü a‘zam-ı şehinşâh-ı cihân efendim, pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin taraf-ı hümayûnlarından vekâlet-i mutlakım hasebiyle her mâddeyi ferâde ferâde müzâkere ve mukâleme idüp ve pâymâl-i acze ve mesâkînin vizr ü vebâlınden zimmetimizi ibrâ içün ba‘zı mertebe iktizâsı olmayan husûslara müsâ‘ade ve mu‘âvenet olunup, her mâdde karâr-dâde oldukdan sonra kadîmden in‘ikâd-ı sulhda cârî olan âdet-i müstemirremiz üzre tarafımızdan mevâd kâğıdı temessük olmağıçün mühürlenüp, bizim mührümüz ile olan kâğıdı siz dostumuz tarafına ve vekâleti hasebiyle kapu kethudânız dahi bir sûretin mühürleyüp, bu dostlarına teslîm eylemeğin tafsîl-i ahvâlin tahrîri, kapu kethudâlarına havâle olunup, mücerred temhîd-i mebânî-i muvâlât içün mektûb-ı müveddet-uslûb

¹⁴⁰² girü V : -Y

tahrîr olunup, ırsâl olundu. Bundan sonra tarafınızdan nîk ü bed teveccühle hareket olunur ise tarafımızdan dahi lâzımesi görölür vesselâm. *Alâ-mine't-teba 'ü'l-Hudâ.*

Tafsîl-i muhârebe der-vak'a-ı nehr-i Raba

İrtesi mâh-ı mezbûrun altıncı Çehâr-şenbih gün menzil-i mezbûrdan dahi¹⁴⁰³ göçölüp yine nehr-i Raba kenârında Sen-gotar nâm palanka kurbuna nüzûl olundu. Suyun berü tarafında vâkı' bir vîrân palanka olduğundan çendân zabtına ra'bet gösterilmedi ve Nemçe çasarının vezîri Monta Kukulli nâm müdbir-i la'în ve bed-âyîn ile altmış binden mütecâviz Nemçe ve Macar ve Fransız askeri ve Hırvât üzerine serleşker olan Zirinoğlı ve Bakan ve Nadaş-oğulları bi'l-cümle suyun öte yakasında orduyu hümâyûn ile birkaç gün idi ki, ma'an konup göçmekle köprü yerlerin ve geçid mahallerin zabt idüp, suya tayanmağla havfından nehr-i mezbûr kenârlarında sağ yer komayup, cümle metris itmişidi.

Egerçi mukaddemâ Kırminte palankası yanından karşı geçmek murâd olundukda kulağuzlar suyun etrâfın cüst ü cû idüp, geçid virmedüğün gelüp serdâr-ı a'zama haber vermeleriyle, "Bunda bulunmadı ise beher-hâl iki-üç sâ'at aşağıda bulunur" buyurmuşlar idi.

Kulağuzlar dahi geçid aramağa meşğûl olup, işbu Sen-gotar palankasının üst tarafında bir sâ'at miqdâr yukarı bir mahalde geçid bulup, at ayağı dokunur dokunmaz üzenği döğör öte tarafa dört atlı hem-rikâb karşı çıkmağa vüs'atı olup, ziyâdeye tahammül olmaduğın gelüp haber virdiler, karşı geçüp düşmen-i bî-dîn ile mukâbele vü mukâtele itmek kasdıyla serdâr-ı âlî a'yân-ı askeri otağına da'vet ü meşveret ve tenbîh buyurduktan sonra ol sâ'at su kenârına toplar vaz' ve yeniçeri metrise girüp, leb-i nehri muhâfaza eylediler. Lâkin kâfirin karşı cânibde tabur cem'ıyyeti ziyâde gûnâ-gûn bûkalemûn hayme vü hargâh ve bâr [u] bengâhların arâyîde vü istikrâr idüp, berü tarafdandan alaylarına toplar havâle olunmağın su kenârından alarga olup, orman içine tahassun eylediler ve irtesi Penc-şenbih gün bâ-fermân sadr-ı âlî Vezîr Gürcü Mehmed Paşa, Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa, Vezîr Boşnak İsmâ'îl, Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa yeniçeri ocağı halkıyla seherî ol geçid mahalline varup, atlu içün bir kıt'a kebîr köprü binâsına mübâşeret olunmak üzre iken yine ferâgat olunup ancak hemân bir yaya köprüsi yapılmak münâsib görölüp, mübâşeret olundu.

¹⁴⁰³ dahi V : yine Y

Ol vaktde birez yeniçeri develer ile suyu karşı giçüp ve dahi irtesi Cum'a gün köprü tamâm olduğın serdâr-ı a'zamı âgâh eylediklerinde gelüp gördi. Ber-vech-i tahmîn Bâzâr gün umûm üzre karşı geçüp, düşmen-i dîn-i tabur-ı makhûrı üzerine varılmak tasmîmin eyledi ve "Murâdımız döğüşmek değil bir kavî köprü yapmaktır ancak düşmen duyup mâni' olmasun" buyurup, birez yeniçeri geçüp metrislenmelerin emreyledi ve fevc fevc geçen yeniçeriler dahi metrislenmek üzre iken bir bir "Sultânım fursatı fevt itmeyelim izninizle hemân geçelim" didiler. Bosna Beğlerbeğisi, Vezîr Boşnak İsmâ'îl Paşa'yı başbuğ ta'yîn idüp, Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Cerrah Kâsım Paşa ve Seyyidzâde Mehmed Paşa ve yeniçeri ve sipâh-ı silihdâr ağaları ocaklarıyla karşı geçmek fermân olup, mukaddem yügrük bayrağı mürûr eyledi. Atlu geçiddi, piyâde köprüden geçerken izdihâmdan köprü tâkat götürmeyüp yıkıldı. Bir miqdâr deve ve üç yüz kadar bârgîrli Tatar gönderilüp piyâdeyi geçürdiler vehle-i ûlâda beş binden mütecâviz guzât-ı mansûre öte yakaya geçüp "Su geçilür murâd ancak köprü tahmîn idi" deyü, orduda delâl-i nidâ itmekle serdâr-ı a'zâmın cümle tevâbı'ı ve gönlünde cevher-i şecâ'at-ı gâziyân-ı mücâhidîn bilâ-fermân karşı geçüp, meydân-ı ma'rekede cevalân eylediklerin düşmen-i dîn müşâhede idicek, def'îçün atlu ve yaya alayların düzüp orman kenârından göründiler ve arkaların dağa virüp cenge mübâşeret eylediler. Egerçi ma'rekegâh teng-târ olup, ne hâl ise asâkir-i İslâm dahi gayret ü hamiyet-birle aç kurd koyun sürisine girer gibi bir mertebe üzerlerine hamle vü hücum eyleyüp uruşdılar ki, ney-sitâna âteş düşmüşe döndürüp perrân perrân eylediler ve şol denlü darb-ı şemşîr iddiler ki, meydân-ı harbgâhı bozulmuş bostâna döndürdiler. Bir ânda katl olunan niçe bin melâ'în küştelerinden püşteler yığılup, meydân leş ve baş ile dolup hûn-ı a'dâyı seyl-i belâ mânendi cereyân itdirerek kâfir alayların varup girü tükürddiler.

Berü cânibden imdâdlarına birez yeniçeri dahi, geçün denildüğü gibi piyâde vü süvâr ve bir niçeler dahi at ve develer ardına binüp, geçen geçenin olup, on bin miqdâr âdem olmağla guzât-ı mansûre takviyet bulup, tekrâr tekrâr küffâr-ı dûzah-karâr üzerine hamle vü hücum iderek hâh ü nâ-hâh meydân-ı ma'rekeden bi'l-külliyeye sürüp çıkardılar ve kırarak orman içine döküp karye şekli birkaç hâneler yanına varup, tahassun eylediler. Guzât-ı mansûre yine üzerlerine hamle vü hücum ve darb-ı şemşîr iderek ol mahalden dahi çıkarup, girü sürmeğin artık bir vechile bu hücum dahi tâkat götüremeyüp pâ-yı sebâtları mütezil ü perîşân ve her biri bir cânibe firâr itmişler iken, yine ormanlık içinde cem' olup, sa'b ağaçlık arasından top u tüfenglerin serpüp

ehl-i İslâm'ı kendülere yaklaştırmadılar. Bu minvâl üzre kuşluk vaktından ikindiye değin vukû' bulan niçe def'a azîm cenglerde ve yürüyüşlerde sekiz bin miqdâr kâfir tu'me-i şemşîr olup, sekiz kıt'a topları, meydân-ı ma'rekede kalup zabt olundu ve düşmen-i dîn anda dahi duramayup, cümle İslâm askeri ve Tatar-ı sabâ-reftâr birkaç yerden suyu geçdiler, kıyâsıyla havfa düşüp dağlara perâkende olup, görünürde bir kâfir kalmayup, zıyyık ormanlara girmişler idi.

Ehl-i İslâm dahi küffârın meydânda katl olanından mâ'adâsı firâr ve ormana girdüklerin görüp, artık meydân bizindir gurûrıyla maktûllerin esbâbın soyup mâl-ı ganîmet yağmasına meşgûl olup, esnâ-yı muhârebede silihdâr ağası Rûm Ahmed Ağa yaralanup, kethudâ eri Yağcızâde şehîd olmağın çadırlarında istirahat için mezbûrların âdemlerinden ve gayrı bir niçe kimseler dahi sudan ordu tarafına giçüp karşı yakada kalan guzât-ı mücâhidîne ise beş-altı sâ'at kadar ceng ü cidâl ve harb ü kıtâlden kemâl mertebe yorgunluk elvirüp, yağın yağmur dahi esvâbların ıslatmak hasebiyle ekserî atdan inüp, kimiistirâhat ve kimi esvâbın kurutmak ve kimi abdest ve namâz edâsıyla mukayyed iken ikindi mahalleri taraf-ı serdârîden köprü başında bir münâsib mahalde yeniçeri metrise girüp, sipâh enselerinde müheyyâ, "Bu gice bu minvâl üzre âmâde turulsun" deyü, fermân sâdır oldukda yeniçeri bayrâğı birez yer girüye çekildi. Egerçi umûr-dîde ocak ihtiyârları, "Bayrağın girü çekilmesi hayr"¹⁴⁰⁴ alâmet değildir" deyü, her çend ma'kûl münâsib görmediler lâkin fermâna muhâlif görünmeğın bi'z-zarûre sükût itdiler ormân ve dağ ardında muhtefî pusuda hâzır-ı baş müterakkıb-ı fırsat olan elli altmış bin kadar küffâr-ı la'în ve cünûd-ı şeyâtîn ise gâfil durmayup bu ahvâli müşâhede iderdi.

Bu def'a ardlarından gelür yok ve asâkir-i İslâm'ın girü döndüklerin gördüğü gibi, ol dahi fırsatı ganîmet bilüp akabinde berüye döndi. Tekrâr alayların düzüp, atlusunun önünce piyâdesi yürüyüp azîm tedârükler ile kemîngâhdan zuhûr eyledi. Top u tüfengın atarak hınzîr sürüsü gibi aheste aheste asâkir-i İslâm üzerine yürüdükde, berü cânibden süvârî guzât-ı sâ'ir yeniçeri yerinden ayrılup, köprü başında metrislenmeğe girü çekildiklerin gördükleri gibi kâfirden firâr itdiler. Kıyâsıyla bunlara da telâş el virüp derûnlerine havf u haşyet müstevlî ve hücûm-ı düşmen dahi ziyâde olmağın iş işden geçdi, belâ deryâsı boydan aşdı, kâr-ı câna ve kâr-ı (?) hizâna değdi. Âhir-kâr gönlünde olan mümtâz cerîler ve dilâverân-ı şâhbâz-ı gâzîler cûş ü hurûşa gelüp, kahraman-ı

¹⁴⁰⁴ hayr V : hayırlı Y

Rüstem-vâr na'reler urup, kendülerin düşmen alaylarına saldılar. Ceng ü neberd iderek [53a] gürûh-ı mekrûh-ı küffârı perâkende vü demed demed, sokak sokak eyleyüp kırmağa başlandığı mahalde ser-asker mîr-i mîrân-ı Bosna Vezîr Boşnak İsmâ'il Paşa ve Yeniçeri Ağası Mustafâ câm-ı şahâdet-nûş eylediler.

Meseldir sâkıyâ baş gitse ayak pâ-y-dâr olmaz

Mantûkî üzre guzât-ı Müslimîne inkisâr kılup ve cengden me'yûslık gelüp, artık karâra mecâl kalmayup, "Bir ân evvel karşuda bulunalum" deyü suyu geçmek üzre oldılar ve dernek idüp, birbirin ta'kîp iderek gelüp, geçid başına yığıldılar.

Ol gün *bi-emri'llâhi ta'âlâ* azîm yağmur yağmakla, nehr-i Raba mübâlağa taşup, mezkûr geçid ise ancak dört beş atlu yana yan geçecek miqdârı yer olup, sâ'ir mahallerinin iki cânibleri yüksek yar olup, geçid yerinden gayrı mahalden inüp çekilmek mümkün olmayup, ardlarından dahi düşmen-i dîn karîb ve hücûmı olmağla atlu ve yaya birbirleri üstüne suya döküldiler. Suyun akan yerine bir gidüp yaya atluya sarılıp, atlu dahi baş kaygusına kendülerin bir belâya uğratdılar.

Düşmen kılıcı görmeksizin kesret-i izdihâmdan dört bin kadar âdem gark-ı âb-ı şühedâya mülhak olup, mâ'adâsı ne hâl ise berü yakaya selâmet birle geçüp kâfirden aldıkları topları yine öte cânibde bıraktılar. Çün serdâr-ı a'zam bu ahvâli ayne'l-yakîn, ilme'l-yakîn gayrı yüzden olduğın bildi. Emr idüp, cümle ordu-yı hümâyûnda olan asâkir-i İslâm livâ-yı Resûlu'llâh'da cem' ve hâzır ü âmâde olup durdılar. Leşker-i küffâr dahi top u tûfeng serpererek gelüp, geçid başın muhâfaza ve gayrı geçmesünler deyü kazıklar kakup, azîm dernek ü cem'iiyyet ve metris ile ol mahalleri zabt eyledi.

Serdâr-ı a'zam ise karşuya ceng itmek için âdem geçirmek fikrinde olmaduğından hafifce bir miqdâr asker geçirmişidi. Bu vak'ayı orduda ahşâmdan sonra bile işitmemiş âdem nihâyetisiz idi, takdîr-i tedbîre muvâfık olmayup, böyle bir acayib nakş zuhûr eyledi ve Rûm-ili'nün sağ kol alaybeğisi Pehlevân Mehmed Ağa'ya Rûm-ili eyâleti ve selefi Kara Mustafâ Paşa'ya Bosna eyâleti ve sadr-ı sâbık merhûm Siyâvuş Paşa kethudâsı Muhterem Ağa'ya yeniçeri ağalığı ve merhûm Vezîr Köse Ali Paşa kethudâsı Hasan Ağa'ya sipâhîler ağalığı, serdâr-ı a'zam ağalarından Haseki Hacı Ishâk Ağa'ya silihdâr ağalığı tevcih olundu.

Yigirmi dört sâ'at yağmur kesilmeyüp, şol mertebe yağdı ki, takrîr ü tahrîri kâbil değil. Ovalar ve yazılar su ile dolup, deryâ-yı ummân-misâl mevc urup, herkes kesret-

bârından ihtirâz idüp, yüksek yerlerde otak ve çadırların kurup, istikrâr ve yine suyu geçmek kasd olundu. Lâkin nehr-i Rabe gâyet tuğyân üzre cereyân itmeğın bir vechile ubûr-ı emr-i muhal olup, melâ'înin cân-ı habîslerine la'net kal'a-ı Yanık ve Uyvar üzerine varılmakdan ferâgat olundu.

Ma'rekeden sonra mahall-i mezkûrda iki gün oturak olup, şehir-i mezbûrun on birinci Dü-şenbih gün andan dahi geçilüp, sağ tarafı Palatin Gölü ve sol tarafı nehr-i Raba iki suyun aralarında vâkı' olan harbe kal'a vü palanka ve kara ve varoşları tahrîb ü hasâret ve yağma iderek ve yine düşmen ülkesin dolaşarak Üstolni-Belgrad'a doğru azîmet olunup, esnâ-yı râhda Pesprim kal'ası civârına nüzûl-i bî-vakt olunmağın teshîrine takayyüd olunmadı zîrâ askerde zahîre dökünüp birez kaht idi. Atlara Tatar tâ'ifesinden yem birer altuna alınur, ol dahi bulunmaz. Bugday, çavdar ve yulaf virilür oldu. Sanki bu da bir ni'met olup, asker-i Tatar, guzât-ı İslâm'a hayli imdâd itdiler ve alay topları arabalarının bârgîrlari ziyâde za'îf düşmekle iki yüz kadar Tatar'a iki bin guruş virilüp, koca bârgîrlar alındı ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Bâzâr gün Üstolni-Belgrad sahrâsına gelüp nüzûl altı gün oturak buyuruldu.

Mukaddemâ Ösek köprüsünden kalkılıp Sigetvar ve Kaniye yolundan düşmen memleketi içine girilüp Peçuy kal'asına ancak on sâ'atlik yer kalarak Alaman vilâyetlerine varılıp, şenlikden eser kalmayup üç ay kadar zamân geşt ü güzâr olunup, Üstolni-Belgrad'a gelinceye değin asâkir-i İslâm dağ ve depe zıyyık orman ve bataklardan mürûr ve bir sahrâ görmeyüp perâkende düşmeğın, bir vechile alay ile gidilmek mümkün olmayup azîm zahmetler çekildiği ta'bîri kâbil değil.

Hicret-i resûl-aleyhi's-selâm'dan berü cemî' zamânda ehl-i İslâm ayağın basmadık mahallerden ubûr olundu.

İstîlâ-yı küffâr be-kal'a-i Liva ve hezîmet-i Hüseyin Paşa

Bundan akdem Komaran kapudanı olan Joje nâm Nemçe serdârı, otuz bin kadar Nemçe ve Macar keferesiyle, ale'l-gafle gelüp,¹⁴⁰⁵ Liva kal'asın muhâsara ve bir gün döğüp irtesi gün vire ile alup zabt itdüğü haberi geldükde Anadolu Beğlerbeğisi [Vezîr Muharrem] Paşa ve Eğre Beğlerbeğisi Arnavud Halil Paşa ve Varat Beğlerbeğisi Küçük Mehmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Cerrâh Kâsım Paşa ve Kaniye Beğlerbeğisi Yansur Hasan Paşa kapuları halkı ve eyâletleri askeri ve dört aşağı bölük sipâhîleri ve

¹⁴⁰⁵ keferesiyle ale'l-gafle gelüp V : keferesiyle gelüp ale'l-gafle Y

bin kadar Tatar ve Eflâk ve Boğdan beğleri üzerine Uyvar muhâfazasına me'mûr olan Budun Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa Ser-asker ta'yîn ve Liva kal'asının muhâsara vü fethine fermân buyuruldu.

Ol dahi Uyvar'dan çıkup cem' olan asâkir-i İslâm ile varup kal'a-i mezbûreyi muhâsara eyledi. Ser-leşker-i küffâr olan Joje nâm pelîd asker-i ma'hûd ile imdâdlarına gelüp, karîb oldukları haberi alındıkda Ser-asker Hüseyin Paşa dahi orduyı birez âdem ile kal'a altında alıkoyup, kendü bâkî asâkir-i İslâm ile tabur-ı küffâra karşı varup mukâbil oldu. Esnâ-yı muhâberede Eflâk ve Boğdan beğleri, "Hem harâc hem ceng ikisi bir yerde olur mı?" deyü der-akab askerleriyle yüz döndürüp, belki ehl-i İslâm'dan bir niçe guzâtı öldürüp Erdel Demürkapusına doğru firâr eylediler.

Hüseyin Paşa ancak üç bin kadar askeriyle düşmen içinde kalup, iki sâ'at miqdâr ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl idüp, niçe bin kâfiri kılıçdan geçirdikden sonra "Çokluğa darı saçılmaz" kesret-i a'dâdan firâr idemeyüp, Liva'ya doğru dönüp geldükde, anda olan bi'l-cümle ordu-yı İslâm'ı dahi kal'adan kâfir çıkup basmış, gâret ü hasâret idüp, top ve mühimmât ve cebehâne ve zahîre arabaların zabt itmiş buldı. Bi'z-zarûrî birer başları ve üzerlerinde bulunan esvâbları ile güç hâl ile kurtulup, firâr iderek gelüp Uyvar kal'asına girdiler ve tabur-ı küffâr dahi Liva altına konup, andan dahi hareket ve Ciğerdelen palankasına gelüp muhâsara eyledi.

Mahsûr-ı mîr-livâ ve ser-hâdd gâzîleri merdâne vü dilîrâne hayli ceng idüp, vâfir kâfiri top u tûfeng ile helâk itdiler. Âkıbet anlar dahi dayanamayup, palankayı ihrâk ve köprünün başın kesüp Usturgon'a geçdiler. Düşmen-i dîn dahi asker-i menhûsıyla varup, Uyvar kal'asının muhâsara idüp ancak ne metrise girdi ve ne top çeküp döğdi. Hemân kal'ayı muhâsara itmişler disünler zu'mında oldu "Egerçi kal'a-i mezbûre bed-asl düşmenden bî-pervâ lâkin Ciğerdelen palankası kurbunda küffâr istikrâr iderse yahtemildir, binâ-yı cisre mûmâna'at göstere" deyü, mahsûr-ı Müslimîn ıztırâbda oldukları ahbâr-ı muvahhiş menzil-i mezbûrede huzûr-ı serdâr-ı âli oldukda, asâkir-i İslâm'ı yoklayup, mecrûh-ı şikeste-bâl olanlara izin virüp, Budun kal'asına gönderdi ve mâh-ı Safer'in gurreşi Şenbih gün umûm asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile Üstolni-Belgrad'dan nehzat ve Usturgon tarafına tevcîh-i azîmet eyledi ve ermezden mukaddem emr üzre Usturgon köprüsinün yıkılan yerlerin anda bulunan asker ile iki günde yapup müheyyâ ve Ciğerdelen yakasına dahi bir metîn tabya binâ idüp içine tûfeng-endâz

müstahfızân vaz‘ itmişler idi. Şehr-i mezbûrun on üçüncü Penc-şenbih gün Usturgon altına nüzûl ve köprüye hâzır bulmağın Hakk'a hamd eyledi.

Menzil-i mezbûrda beş gün meks esnâsında Uyvar'ı muhâsara iden kâfir dahi serdâr-ı a'zamın niçe bin askeriyle Usturgon altına geldüğün haber alup bî-sabr u karâr ol sâ'at muhâsaraya bıragup, Komaran adasına firâr eylediler ve Raba ma'rekesinden sonra Monta Kukulli serdâr-ı tâbur-ı küffâr ile Tuna'dan Komaran adasına ve andan Macar yakasına geçüp Joje'nin askeriyle bir yerde gelmeğın yüz binden ziyâde olup, Vag suyu kenârında memleketleri muhâfazasında oldılar ve girüde kalan Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Hacı Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Vezîr Kanbur Mustafâ Paşa dahi elli bin miqdâr nev asâkir-i İslâm ile gelüp, ordu-yı hümayûna dâhil oldılar ve etrâfıdan dahi zahîre gelmekle herkes tâze hayât buldı ve mâh-ı mezbûrun [on] sekizinci Salı gün andan dahi göçilüp, Ciğerdelen tarafına geçilüp iki gün ikâmetden sonra andan dahi kalkılup, dinc asker ile nerre-şîrler gibi vilâyet-i küffârı alan u tâlân itmek kasdıyla âteş-i süzân misâli yürüyüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı [Çehâr-]şenbih gün Uyvar altına nüzûl-i müyesser oldu. Serdâr-ı a'zam a'yân-ı asker ve serhad-ihtiyârların müşâvere için otağına da'vet idüp “Nitra kal'asın mı muhâfaza idelim yohsa Vag suyunun öte geçesinde tabur ile oturan yüz bin kâfir askeri üzerine mi varalım? Kal'a-i mezbûr tabur olduğu mahalle dört sâ'atlik yerdir. Muhâsara idersek beher-hâl küffâr imdâdlarına gelüp, bizim ile döğüşür ne dersiz?” buyurdukda, bi'l-ittifâk tabur üzerine âheste varılmağı savâb gördiler.

Serdâr-ı a'zamın [53b] ise aksâ-yı murâdı telâfi-i mâ-fât düşmen-i dînden ahz-ı intikâm idi. Bunlardan kendü re'yelerine muvâfakat görmeyecek sükût itdi. Bu vaktde Tatar askeri dil getirüp istintâk olundukda, küffâr taburlarında müşâvere idüp, “İslâm askeri Nitra kal'ası üzerine gelür karşı varalım mı?” didiklerinde, piyâdesi, “Biz varmazız, zîrâ biz yaya siz atlu, İslâm askerin karşılayup mahall-i mukâtelede siz mağlûb anlar gâlib gelür ise, atlu olduğunuz hasebiyle firâr biz cümlemiz ayak altında pâymâl ü helâk oluruz. Hemân Vag suyu kenârında tabur içinde oturup, İslâm askeri üzerimize gelür ise ol vakt ceng ideriz” didiklerin ve gâyet-i küffâr askeri içinde kaht ü hastelik ve sulh u salâh âvâzesi olduğın tekrîr eyledi.

Sulh u salâh bâ-küffâr-ı Nemçe

Bu esnâda Komaran kal'ası kapudanının mektûbuyla bir âdemi gelüp, çasarın sulhnâmesiyle berâber bir beğzâdesi geldi, “Misâfirinizdir istikbâl idüp, ziyâdece ri'ayet

ve ikrâm¹⁴⁰⁶ idin” demiş. Usturgonlu ta’yîn olup, alay ile varup ordu-yı hümâyûna getürdilir ve dîvân olup, kapu kethudâsı Simon de Reningen yedinden gelen işbu nâme serdâr-ı a‘zama teslîm olundu ve Devlet-i Aliyye tarafından yazılan ahidnâme-i hümâyûnı dahi serdâr-ı a‘zam eline alup ve öpüp cümle vüzerâ ile ayak üzre kalkup, kapu kethudâsına teslîm eyledi.

Ol dahi alup ve öpüp başına koduğı mahalde mazhar-ı iltifât, bir erkân-ı kürk giydirdi ve altına bir donanmış at çekdi ve vâfir âdemlerine dahi hil’atlar giydirüp, küçük ilçî makâmına nasb olundu.

Sûret-i ahidnâme-i Çasar

Biz ki, Allâh'ın inâyetiyle Leopoldüs, Roma İmparatorı dâ'imâ muzaffer ve Alaman ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve Üslovben çasarı ve dahi Ağusturya ve Burgondiya ve Brebançe ve İstiricya ve Morovya ve İrşova ve Loçturya ve yukarıki ve aşağıki Silejya ve Konsiya ve Karitola ve dahi Losburya ve Yerserga ve Tefe ve Savoya ve Sas ve Puruk ve Nereliş ve Karaniş ve Göryemi ve Garsiya ve el-Sasa Burgunya ve aşağıki ve yukarıki Lozarya İslovenya ve Nava ve Nemçe memleketin ve Nemçe sâhillerin İmparatorıyız. İşbu âlî-nâmemiz ile cümle halka i‘lâm ideriz ki, bundan akdem vâkı‘ olan ceng ü cidâl ve harb ü kıtâlden şevketlü, azametlü, pâdişâh-ı İslâm Sultân Mehmed Han hazretlerinin ve bizim mâbeynimizde İslâm pâdişâhlarının ve bizim seleflerimizin mâbeyninde elli sekiz seneden berü mün‘âkidimiz olan sulh u salâh ve hüsn-i hâl ile konşuluk münkatı‘ olmuşıdi. Girü yeniden zikr olunan dostluğı tecdîd ü ibkâ itmek için işbu sene-i mübâreke de mâh-ı Muharrem'in onuncı gününden tarfeynden bundan sonra *inşâ'allâhü te'âlâ* gelecek yigirmi seneye dek akd-i mümtedd olmasıçün tarafeynin pâdişâhları kabûl itmek üzre işbu mevâdd akd olunmuşdur ki, her biri aynıyla zikr olunur.

İmdi biz dahi bu zikr olunan mevâdda müte‘allik olanın hâtırların hoş itmek için zikr olunan mevâddı ve şerâ’iti lafzan be-lafzın niçe tahrîr olunmuş ise tarafımızdan kabûl idüp ve mergûb tutup, işbu aliyyü'l-kadr olan nâmemiz ile her birin ibkâ idüp, yazulduğı minvâl üzre kabûl ideriz ve imparatorluğumuzun dîni ve kelâmı üzre ahd ideriz ki, kendümüz ve varoş haleflerimiz bu vechile mevâddı sadâkat üzre hıfz u icrâ idüp, hilâfına cevâz göstermeyevüz ve bize tâbi‘ olanlar dahi göstermeğe ve cümlesini

¹⁴⁰⁶ ve ikrâm V : -Y

mazmûnı üzre icrâ idevüz ve itdirevüz ve mâdemki kezâlik şevketlü İslâm pâdişâhı tarafından cümle mevâd makbûl ü mergûb ve mahfûz olup ve işbu mazmûn nâme-i hümayûnlarıyla ibkâ ve mukarrer eyleyeler ve nâmeleri bu nâmemiz ile mübeddel olup, hakikat ile her birin icrâ eyleyeler ve itdireler ve ber vechile kendü vükelâları vesâ'ir taht-ı hükûmetlerinde olan kulları hilâfına hareket idüp, hîle ve bahâne ile hilâfin itmeyeler ve itdirmeyeler. Tarafımızdan dahi bâlâda zikr olunduğı üzre hıfz u hırâset olunalar. Bu ahvâlin beyânı içün işbu nâmemiz kendü hatt-ı destimiz ve çasarlık mührümüz ile müşerref olmuştur.

Fi: 18 Saferü'l-hayr min-vilâdet-i hazret-i İsâ aleyhi's-selâm ve çasarlığımızın yedinci senesi ve Macar krallığımızın onuncı senesi Leopoldüs taraf-ı pâdişâhiden küçük ilçî ile gönderilen nâmedir.

Sûret-i nâme-i hümayûn

Hüve'l-mu'în ve bu kelâm-ı hâliku'l-enâm bâlâ-yı menşûrede altun ile yazılı idi. *Lâilâheillallâh el-fettâh ve zü'l-kuvveti'l-metîn* hatt-ı sülûs ve altun ile besmele-i şerîf yazılıp, tuğra-yı şerîf dahi çekilüp, bu mazmûn ile nâme-i hümayûna bed'an olundu.

Hamd ü senâ-yı bî-kıyâs-ı rûz-ı efzûn ve sitâyiş-i tevhîd-nümûn ve temcîd-mazmûn ol Hudâ-yı müte'âl ve Hudâvend-i vâhibü'l-âmâl celle şânehu ani't-teşbîh ve'nâzîr ve'l-misâl hazretlerine olsun ki, itâ'at-i evâmir [ü] nevâhî ve şükr-i ni'me gayr-i nâ-mütenâhî berekâtıyla cenâb-ı hilâfet-me'âb-ı saltanat-nisâbım a'zam-ı selâtîn-i rûy-ı zemîn südde-i bâb-ı şerîf-i iktisâb-ı sa'âdet-i ma'delet-intisâbım melce-i havâkîn-i evreng-nişîn eyledi ve salavât ü selâm cemî'-i enbiyâ ü izâm ale'l-husûs ol fahrü'l-enâm ve mefharü'r-rusulü'l-kirâm şefî'-i rûz-ı kıyâm *Muhammedü'l-Mustafâ salla'llâhü aleyhi ve's-selâm* hazretlerine olsun ki, sıyânet-i şer'-i mutahharları ve i'ânet-i sünen-i sûtûde-eserleri semerâtıyla zât-ı sûtûde-sıfât-ı kâm-bahş u kâm-yâbım mesned-ârâ-yı dârü'l-mülk-i cemşîd-i Kayser ve varoş-ı taht-ı Keyhüsrev ü İskender eyleyüp, taht-ı kabza-i tasarruf-ı sâhib-kırânım ve dâhil-i havza-i hükûmet-i hidîvâne-i ma'delet-unvânım olan mesâkin ü aktâr ve memâlik ü diyârdan eşrefü'l-büldân ve'l-emâkin ve ebrekü'l-medâyin ve'l-mesâkin kible-i cümle âlem ve mihrâb-ı teveccüh-i âmme-i ümem olan, Mekke-i mükerreme ve Medîne-i münevvere ve Kudüs-i şerîf-i mübârekât hâdimi ve hasretü'l-mülûk olan bilâd-ı selâse-i mu'azzam ki, İstanbul ve Edirne ve Burusa'dır ve Şâm-ı cennet-meşâm ve Bağdâd-ı dârü's-selâm ve Mısır-ı nâdiretül-asr-ı bî-hemtâ ve külliyyen iklîm-i Arabistan ve Halebü's-şehbâ ve Irak-ı Arab ve Acem ve Basra ve Ahsa

ve Deylem ve Rakka ve Şehrizor ve Musul ve Van ve Diyâr-ı Bekr ve Zülkadriye ve Kürdistan ve Gürcistan ve vilâyet-i Arz-ı Rûm¹⁴⁰⁷ ve Sivas ve Adana ve Karaman ve Mağrib-i zemîn ve Habeş ve Tunus ve dârü'l-cihâd-ı Cezâyir ve Trablus ve cezîre-i Kıbrıs ve Rodos ve Sakız ve Akdeniz ve Karadeniz ve Cezâyir ve sevâhili ve diyâr-ı Anadolu ve memâlik-i Rûm-ili ve husûsâ memâlik-i Tatar-ı adû-şikâr ve deşt-i Kıpçak ve vilâyet-i Kefe ve Azak ve diyâr-ı Bosna ve Kaniye ve Sigetvar ve Üstolni-Belgrad ve Eğre ve Temeşvar ve dârü'l-mülk-i Engürüs olan Budun ve ana tâbi‘ olan niçe kılâ‘ ve husûn ve memâlik-i Erdel ve Eflak ve Boğdan ve ta‘rîf ü tavsîfden müstağnî niçe kılâ‘ ü büldânın pâdişâh-ı kişver-güşâsı ve şehinşâh-ı memâlik-ârâsı e's-sultân ibnû's-sultân ve'l-hâkân ibnû'l-hâkân es-Sultân Mehmed Han ibnû's-Sultân İbrâhîm Han ibnû's-Sultân Ahmed Hân'ım ki, menşûr-ı bâhirü'z-zuhûr-ı saltanatım ve nişân-ı sâtı‘u'n-nûr-ı hilâfetim an‘ane-i sultânü'l-berreyn ile mu‘anven ü zîver-i hâkânü'l-bahreyn ile müzeyyen eyledi. Şükrân alâ-tilke'n-ni‘am, şîme-i kerîme-i âbâ vü ecdâd-ı şecâ‘at-nihâd u nasfet-mu‘tâdımızın avâtıf-ı kadîmesi üzre zabt ve hırâset-i memâlik ve sügûr u bilâd ve himâyet-i re‘âyâ ve fukarâ-yı ibâd zimmet-i himmet-i şâhâneme lâzım re‘fet-i mülûkâneme sezâ-vâr ve mühimm olmağın bi'l-fi‘il asâkir-i encüm-şümâr-ı nusret-şi‘ârımla serhadd-i Engürüs ve tevâbi‘âtı aktârına, serdâr-ı sipehsâlâr-ı zafer-iştîmâl nasb u irsâl kılınan düstûr-ı ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzımü'l-ümem, müdebbir-i umûr-ı cumhûr bi'l-fikri's-sâkıb mütemmim-i mehâmmü'l-enâm bi'r-re‘yi's-sâib mümeħhid-i bünyânü'd-devlet-i ve'l-iķbâl müşeyyid-i erkânus-sa‘âdet-i ve'l-iclâl-i mükemmel nâmûsu's-saltanatü'l-uzmâ merâtibü'l-hilâfetü'l-kübrâ feth-i ebvâb-ı cihâd kâsir-i şevket-erbâb inâdül-gâzî fi-sebîli'l-lâhi ta‘âlâ li-vechi'l-mahfûf bi-sunûf-ı avâtıfı'l-melikü's-samed vezîr-i a‘zam-ı Âsaf-şiyem ve vekîl-i mutlak sadâkat-i ilm serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa *edâma'llâhü ta‘âlâ iclâlehu ve zâ‘afül-l-iķtidâra* asâkir-i mansûrem ile hidemât-ı hümayûnum itmâmına takayyüd üzre iken iftihârü'l-ümerâ-i izâmü'l-İseviyye muhtâr-ı kübrâi't-tâ‘ifetü'l-Mesîhiyye vilâyet-i Alaman ve Çeh ve Macar vesâ‘ir niçe diyârın hâkimi kaviyyü'l-iķtidâr ve millet-i Nasrâniyye mülûkûnün ulusu hürmetlü Roma İmparatorı Leopoldüs *hutimet avâkıbehü bi'l-hayr* ile elli sekiz seneden berü mâbeynde mün‘âķid ü pâyidâr olan mebânî-i sulh u salâh ve ba‘zı vakâyi‘ ve ihtilâl sebebiyle münkatı‘ ve zâ‘il olup, mâbeynde harb ü kıtâl ve ceng ü cidâl sûret-nümâ olmağla mûcib-i âsâyış-i ahâlî-i bilâd ve mûris-i ârâmiş-i ra‘iyyet-i

¹⁴⁰⁷ Arz-ı Rûm V : Arzene'r-rûm Y

fukarâ-i ibâd olan sulh u salâhı müceddeden vaz' u tecdîd ve hukûk-ı dostî ve civâr-ı kadîmînin kavâ'idin teşyîd ü temhîd idüp, mevâdd-ı sulhı irâde vü iltimâs itdiklerin ordu-yı hümayûn-ı nusret-nümûnda olan kapu kethudâsına mu'temed âdemisi gelüp ol dahi tecdîd-i esâs-ı yek-ciheti ve temhîd-i mebânî-i dostî idüp mevâdd-ı sulhı söyleşüp, kudret virecek mertebe kendüye vekâlet-nâme geldüğün bildirmeğin ordu-yı hümayûnumda bi'd-def'ât müzâkere vü mukâlemeden sonra on mâdde üzerine karâr virilüp vükelâ-yı tarafeyn rızâlarıyla işbu sene-i hams ve seb'in ve elf Muharremi'nün on altıncı gününden yigirmi sene tamâmına değin müddet ta'yîn olup ve sulh u salâha bağlanup, cânibeynden ma'mûlün-bih olmak üzre temessükler virilmek lâzım geldükde müşârün-ileyh serdâr-ı zafer-ihtidârım dahi taraf-ı bâhirü'l-şeref-i hüsrevânemden vekîl-i mutlakım olduğu hasebiyle ber-vech-i meşrûh on mâddeye temessük virdiğin ve virilen mevâd kâğıdı mazmûnını mü'eyyid ü mü'ekkid çasar-ı bâ-vakâr tarafından ordu-yı hümayûnuma nâmesi gelmek üzre karâr virildiğin pâye-i serîr-i a'lâma [54a] arz u telhîs ve nâmesi geldükde taraf-ı hümayûnumuzdan dahi sulh u salâha müsâ'ade olup, nâme-i şevket-makrûnum virilmesin tazarru' ve niyâz eyledikde refâhiyyet-i fukarâ-yı tarafeyn ve râhat-ı aceze-i cânibeyn için recâ vü niyâz ve huzûr-ı fâ'izü'n-nûr mülûkânemizde makbûl tutulup, tarafeyn vükelâsının temessüklerinde mestûr olan on mâddeyi mutazammın ve taraf-ı hümayûn-ı şehinşâhânemizden dahi mevâdd-ı mezbûre mu'teber ve makbûl tutulduğın muhbir ve müştemil hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûnumuz ile fermân-ı âlî-şânım sâdır olmağın işbu tuğra-yı garrâ-yı cihân-ârâmız ile müşerref nâme-i hümayûn-ı sa'âdet-makrûnumuz inâyet ü erzânî kılınup, cümle umûr-ı sulh nokta be-nokta ri'âyet ve kabûl ve yerlü yerinde mahfûz u makbûl olmak için mevâdd-ı merkûme üzre tecdîd ü temhîd olunan sulh u salâh-ı müstevcibü'l-ihtirâm mukarrer ve mu'teber tutulup, yerleri ve gökleri yokdan var iden hazret-i *Allâh celle şânuhûnun* emr-i şerîfin yâd ve *peygamberimiz hetemü'n-nebiyyîn ve fahrü'l-mürselîn Muhammedü'l-Mustafâ sallallâhu ta'âlâ ve selleme aleyh* hazretlerinin mü'cizât-ı kesîretü'l-berekât[ların] îrâd idüp, şîme-i kerîme-i hüsrevân-ı sadâkat-mu'tâd ve kâ'ide-i marziyye-i tâcdârân-ı vefâ-i'tikâd üzre ahd ü mîsâk ideriz ki, zikr olunan mevâddın şurût u kuyûdına ve sulh u salâhın mevâsik-ı uhûdına kemâl mertebe ri'âyet olup, mâdâm ki, ol cânibden hilâfına vaz' u hareket sudûr u zuhûr bulmaya. Taraf-ı hümayûn-ı pâdişâhânemizden ve â'kab u ensâbımızdan ve vükelâ-yı âlî-makâm vesâ'ir mîr-i mîrân-ı sâhibü'l-ihtîşâm ve ümerâ-yı zevi'l-ihtirâm ve umûmen asâkir-i nusret-encâm-ı zafer peyâmımızdan ve cümle ubûdiyyetimiz ile şerîf-i şeref-yâb olan tavâif ü

huddâmdan bir ferd hilâfına müte'allik vaz' u hareket eylemeye. Ve's-selâm *alâ meni't-tebe 'a'l-hüdâ bî-fazlu'llâhi te'âlâ*.

Uyvar altında bu vech üzre sulh mün'akd olup, nâme-i hümayûn ile mezkûr küçük ilçi mâh-ı Rebi'ülevvel'ün üçüncü Çehâr-şenbih gün ordu-yı hümayûndan müfârekat idüp, Beç'de Nemçe çasarı olan Leopoldüs nâm la'îne irsâl olundu.

Avdet-i serdâr-ı a'zam be-meştâ-yı Belgrâd¹⁴⁰⁸

Esnây-ı ikâmetde Uyvar kal'asının ve tabyalarının ve varoşunun mürrimâta muktezâ yerleri ta'mîr ve termîm olunduktan sonra nehzat ü avdet ve göl başına nüzûl, iki gün meks olundu. Andan Usturgon ve andan eski Budun ve andan müretteb alaylar ile Budun sahrâsına vusûl ve madre-i hıyâm nüzûl olundu.

Menzil-i mezbûrede Hânzâde Ahmed Giray Sultân otağ-ı serdâra da'vet buyurılıp, semmûr kürk ilbâs ve miyânına bir kabza altun kılıç ve bir mücevher ve tırkeş kuşadup, altına bir donanmış at çekdi vesâ'ir bellü başlu a'yân-ı Tatar ve Kırım mirzalarına dahi müte'addid hil'atlar giydirüp, azîm ikrâm ve ziyâfetden sonra vilâyetlerine gitmeğe izin virdi ve “Yüzünüz ak olsun iki seneden berü hidemât-ı pâdişâhîde vücûda getürdünüz hizmet ise ancak olur. Han hazretleri biz'ât kendüleri gelmiş olaydı bu mertebe hizmet görölmezdi” deyü, vâfir nevâzişler buyurdılar.

Ba'dehu a'yân-ı askeri dahi otağına getürüp, “*Bi-avni'llâhi te'âlâ* gâ'ilemiz bertaraf olup, mâ'mûlümüzden ziyâde maslahatlar görüldi. Artık doğru Âstâne'ye mi gidelim, yohsa yine Belgrad'da mı kışlayalım? Rûz-ı kâsıma on beş gün kaldı. Vakt-i teng çasârın büyük ilçisi dört aya değin bunda gelmek üzredir. Eğer gidersek ihtimâldir belki dahi çok eğlenüp geç gele, ammâ biz Belgrad'da kışladığımızda emîndir ki va'desinden mukaddem gele. Gerçi kışla re'âyâyâ zulmdür, lâkin böyle iktizâ eyledi. En ziyâde güçlüğümüz Tatar askeri idi savdık. Her ne hâl ise böyle dahi kışla zahmetin irtikâb idelim” buyurdukda, bi'l-ittifâk kışlayı ma'kûl gördiler.

Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'ya Budun eyâleti ve selefi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'ya Haleb eyâleti tevcih olundu ve gereği gibi serhad kal'alarının me'ûnetlerin tekâmül eyledikten sonra, mâh-ı Rebi'ülâhîr'in gurre-i Salı gün umûm-i asâkir-i İslâm ile Budun altından kalkup, cânib-i meştâyâ ric'at ve azîmet eyledi ve

¹⁴⁰⁸ Belgrâd V : Belgrâd-ı dârü'l-cihâd Y

Ösek'de kâsım ulûfesin virüp göçdi ve avâsıt-ı şehr-i merkûmda safâ-yı hâtır ile Belgrad'a gelüp kışlahânesine teşrîf-i nüzûl buyurdi ve kapukulî vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ kapuları ve eyâletleri askeriyle kânûn üzre etrâf-ı serhadde cây-i meştâ ta'yîn ve büyük ilçî gelinceye değîn Belgrad'da meks ü ârâm olunmak üzre vücûda gelen ahvâl-i seferî ve vukû'uyla yazup, rikâb-ı hümayûna arz u i'lâm eyledi ve pâdişâh hazretleri tarafından ise yedi sekiz günde âdem gelüp, "İlçî niye eğlenüp gelmedi, yohsa işiniz gayrı güne mi oldu?" deyü, istihbâr buyururlaridi ve havâşî-i saltanatda da söyledikleri nâ-ma'kûl cevâbları serdâr-ı a'zam işidüp, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'ya "Çasarın ilçisi ne aceb gelmedi? Şart eylediği vakt gelüp geçdi, eğer hâlâ dahi çıkdukdan bir haber yoğise asâkir-i İslâm ile bir baş Beç altına varacağımızı öte yazup bildirsin" deyü, irsâl eylediği mektûbunda tenbîh ve sipâriş eyledi.

Paşa-yı müşârûn-ileyh dahi birkaç def'a Beç'e ve Beç taraflarına gönderdüğü câsûsları gelüp, çasar vükelâsıyla durmayup, ilçiyi göndermek üzre iki yüz bin gurusluk sîm ü zer metâ'-ı pîşkeşin Beç'de ve ba'zıların âher diyârda işletmeğîn te'hîre bâ'is olup, va'd olunan vaktin mürûruna sebep bu olduğın ve hâlâ ilçî Beç'den çıkup, gemilere girüp an-karîb Budun'a gelmek üzredir deyü, virdikleri haberi arz idüp, berüden giden âdem üç günde Budun'a varup bu haber ile geldi ve kulûb-ı nâsa sürûr hâsıl oldu.

Ve Yeniçeri Ağası Muharrem Ağa'ya vezâret ile Anadolu eyâleti virilüp yerine Âstâne'de Çâvûşbaşı İbrâhîm Ağa yeniçeri ağası olup, Belgrad'a geldükde ve çok geçmeyüp, buna da Sivas eyâleti virilüp, yeniçeri ağalığı vezâretle Kûl-kethudâsı Arnavud Uzun İbrâhîm Ağa'ya tefvîz ve inâyet buyuruldi ve Şâm Beğlerbeğisi Ağa-yı Bektâşiyân sâbık vezîr Boşnak Sâlih Paşa ile Kars şerîf-i sancağıyla emîr-i Hacc olan Yûsuf Paşa bağdehu edâ'ül-Hacc Kudüs-i Şerîfe gelürken fevt oldukları haberi geldi ve Mısır'dan ma'zûl Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa dahi bakâyâ-yı düyûn-ı mîrî içün altı ay miğdârı İstanbul'da kapu arasına habs olunmuşidi. Bi't-tamâm edâ idüp itlâk olundukdan sonra, Diyâr-ı Bekr eyâleti ve selefi Vezîr Çerkes Ken'ân Paşa'ya Şehrîzor eyâleti, Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya Şâm eyâleti ve Çerkes Mehmed Paşa'ya Rakka eyâleti ve Mar'aş vâlîyesi, Vezîr Kanbur Mustafâ Paşa'ya Trablusşâm eyâleti ve selefi Bodur Süleyman Paşa'ya Habeş eyâleti ve Mısır'da sâkin Cidde Sancağı Beği Karakaş Süleyman Beğ kuvvetinden şehr-emîni İmâdeddîn Efendi'ye su nezâreti ve Mekke-i mükerrerme şeyhül-haramlığı ile Cidde sancağı tevcîh olundu.

Azîmet-i serdâr-ı a‘zam be-Âstâne

Akd-i mesâlih için büyük ilçi ta‘yîn Kara Mehmed¹⁴⁰⁹ Paşa nâme-i hümayûn ve bir miqdâr eşyâ ile Âstâne'den Belgrad'a gelüp, serdâr-ı a‘zama buluşdı. Tamâm vaktinde gelmeğin aslâ eğlendirmeyüp, Budun'a gönderdi ve der-akab mu‘tâd üzre Usturgon yanında mübâdele olunup, Beç'e doğru revâne olduğın ve Nemçe ilçisini dahi Belgrad'a irsâl eyledüğün müş‘ir Budun Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'nın huzûr-ı serdâr-ı a‘zama kâğıdı geldükden sonra serdâr-ı a‘zam dahi mâh-ı Şevvâl'in gurreesi Cum‘a gün umûm ordu-yı hümayûn ile Belgrad'dan nehzat-ı ale't-ta‘cîl rikâb-ı hümayûna yüz sürmek üzre Âstâne-i sa‘âdet tarafına atf-ı inân-ı azîmet eyledi. Bi'l-cümle kapukulı ve eyâlet askerlerine ve paşalarına dahi mekânlu mekânlarına varup asâyiş itmek üzerine izn-i insırâf virdi ve sene bunda encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl-ı ahvâl be-Âstâne

Sene-i mezbûre Muharremi'nde¹⁴¹⁰ onuncı Bâzâr gün Küçük Mîrâhûr Leh Hüseyin Ağa'ya yevmi iki yüz akça kapu ortası tekâ‘üdi virilüp yeri kapucılar kethudâsı Canboladzâde Hüseyin Ağa'ya ve anın yeri Kapucıbaşı Gürcü İbrâhîm Ağa'ya tevcîh buyuruldı.

Ve on dördüncü Penc-şenbih gün huzûr-ı hümayûnda Sırık Meydânı'nda bir pehlevân san‘at-ı garîbe ile fili filci dahi üzerinde iken bir karış yerden yukarı kaldırdıkda vâfir atıyye ile mesrûr kılındı.

Ve yigirmi beşinci Dü-şenbih gün Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Pamuk Mustafâ Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Van Beğlerbeğisi Vezîr-i firârî Mustafâ Paşa'ya ve eyâlet-i Van, Kars Beğlerbeğisi Seyyid Yûsuf Paşa'ya virildi.

Ve mâh-ı Safer'in on üçüncü Dü-şenbih gün, pâdişâh hazretleri Çömlek Köyü'nde iken mukaddemâ Yeni-kal‘a fethinden sonra teshîr olunan on iki pâre palankaların feth ü tahrîbi müjdesiyle serdâr-ı a‘zamin telhîsi gelüp, alâ-rağm-i a‘dâ ancak Edirne şehrine donanma fermân buyuruldı ve bu eyyâmda ba‘zı orman içlerinde ve şâh-râhda maktûl âdemler görüldüğü mesmû‘-ı hümayûn oldukda, “Biz bunda iken böyle olıcak yâ biz olmadığımız zamân bunların hâli niçe olacaktır” buyurup, Orta Bostancıbaşı Deli Kilârcı Ali Ağa'yı azl ve yine Çatalca ustası idüp, yerine sâbıkâ Edirne

¹⁴⁰⁹ Mehmed V : Mustafâ Y

¹⁴¹⁰ Muharrem'nde V : Muharremü'l-harâm'ın Y

bostancıbaşılığından İstanbul bostancıbaşı olup, henüz selefine sancağı virilen Arnavud Sinân Paşa'yı getürdüp tekrâr Edirne bostancıbaşı nasb eylediler ve Anadolu'da niçe eyyâmdan berü kat'-ı tarîk ile meşhûr-i enâm olan sûrî bölükbaşı etbâ'ından Kemancıoğlu ile bir zencî Arab hükkâm-ı vilâyet ile giriftâr ve Edirne'ye ihzâr ve Çömlek Köyü'nde siyâseten balmûmları ile teşhîr ba'dehu nazargâh-ı pâdişâhîde tu'me-i şemşîr kılındılar.

Ve mâh-ı Rebi'ülevvel'ün on birinci Penc-şenbih gün Türkman Ağası tarafından Çerkes Şahin nâm kâtı'ü't-tarîkin dahi başı geldi ve on sekizinci Penc-şenbih gün Nemçe Çasarı'nın tâleb-i sulh olup, taraf-ı Devlet-i Aliyye'den teklîf olunan on mâddenin âyetini kabûl ve yigirmi seneye değin [54b] akd-i mesâlihe olunmak üzre serdâr-ı a'zâmın yazup, gönderdüğü haberiyle telhîsi İbrâhîm Ağa rikâb-ı hümâyûna gelüp müjde eyledükde bir semmûr kürk giydirüp yedi kîse akça ihsân buyuruldu ve yigirminci Şenbih gün Kefe Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mustafâ Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti irsâl olunduğu gün fevti haberi gelüp, rikâb-ı hümâyûna arz olunmağın azîm ezhâr-ı te'essüf ve şefkat buyurdukdan sonra pîş-tahtasında bulunan vasiyyet-nâmesi ma'mûlün bih hümâyûnları olup, eyâlet-i Arz-ı Rûm vüzerât ile çûkadâr-ı hâssa Suyolcu Ali Ağa'ya tevcih buyurılıp, serâsere duhte semmûr kürk ilbâs ve kâ'im-makâm paşaya mihmân kılındı ve mâh-ı Rebi'ülâhîr'in beşinci Şenbih gün pâdişâh hazretleri vüzerâdan Doğancı Yûsuf Paşa'yı Edirne'de kâ'im-makâm nasb idüp, bizzât kendüleri sa'adette ağa-yı dârüssa'âde ve Enderûn halkı ve rikâb-ı hümâyûn Kâ'im-makâmı Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa birez müteferrika ve çavuş ile Yanbolu'ya doğru seyr-i sahrâ ve seyyid ü şikâr için azîmet buyurdu ve mahall-i merkûmede mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin gurreci Penc-şenbih gün mukaddemâ Anadolu'da sâ'î vü fesâd ile meşhûr olup, Silifke mütesellimi tutup gönderdüğü devr-i dehân oğlunun arkasından kayışlar çıkarılıp ve omuzlarına balmûmları dikilüp, ol hey'et bir bârgîre bindirilüp, Çâr sûyü gezdirdikden sonra nazargâh-ı pâdişâhânelerinde boynı urılıp, evâhîr-i mâh-ı Cemâziyelâhîr'de yine Edirne'ye teşrîf buyurdılar ve mâh-ı Recebin sekizinci Bâzâr gün Küçük Mîrâhûr Canboladzâde Hüseyin Ağa Mısır'dan gelüp, katl olunan mîr-livâ-yı Mısır Veyis Beğ'in keyfiyyet-i ahvâlin huzûr-ı hümâyûnda bu minvâl üzre takrîr eyledi ki, kûl tâ'ifesi mezbûrun üzerine cem'iiyyet idüp, bir yeniçeriye katl itmişdir. "Elbette hakkından gelinmek gerekdir" deyü, ikdâm ve ibrâm eylediklerinde mîr-i mezbûr hâkim-i Mısır olan Vezîr Ömer Paşa'ya ilticâ idüp, halâsına sa'y u ihtimâm eyledikde, mümkün olmayup tevâif-i asker sabâhdan ikindiye değin ayak basup, "Elbette kısâs

olmak ve şer‘-i şerîf yerin bulmak gerekdir” deyü, makâm-ı lecc husûsunda sâbit-kadem olmalarıyla, vâkı‘â katline dahi bir mâni‘-i şer‘i olmamağın paşa-yı müşârün-ileyh, merkûmı sarâyında boğdırup, meyyiti ile gulgule-i fitneyi teskîn eyledi didi.

Bu hinde Şâm Menlâsı Enîs Efendi ile Medîne-i Münevvere Menlâsı Abdülcelîl Efendi’nin vedâ‘-ı âlem-i fânî eyledikleri haberi geldi ve Üsküdar’da vâkı‘ Şeyh Hudâyî Mahmûd Efendi câ-nişîni olan ehl-i cennet dimekle ma‘rûf Fenâyî Mehmed Efendi dahi vefât idüp, vasiyyeti üzre yerine İstanbul’da Sultân Mehmed Câmi‘i’nin Cum‘a şeyhi olan Gafûrî Mehmed Efendi ve anın yerine Sultân Selîm Vâ‘izi Arab Abdurrahmân Efendizâde Abdülvehhâb Efendi ve anın yerine İzmirli Seyyid Ahmed Efendi gelüp seccâde-nişîn eylediler.

Ta‘yîn ü irsâl-i ilçî Kara Mehmed¹⁴¹¹ Paşa be-cânib-i Beç

Bunun keyfiyyeti bu ki, evvelâ bundan akdem serdâr-ı a‘zam rikâb-ı hümayûna telhîs gönderüp, Devlet-i Aliyye ahvâlinden vukûf-ı tâmmı olan bir âdemi bulup, Rûm-ili pâyesiyle ilçî ta‘yîn idüp, mu‘tâd üzre akd-i mesâlihe için nâme-i-i hümayûn ve devlete lâıyk bir miqdâr hediye ile irsâl ve Usturgon’da Nemçe ilçisiyle mübâdele olunduktan sonra Beç’de Nemçe çasarına varup teslîm eylesin arz itmişidi. Bu umûr-ı mühimmin uhdesinden gelür, bir mu‘temed âdem tecessüs olundu.

A‘yân-ı devlet ittifâkıyla sâbıkâ bostâncı odabaşılığından çıkma zümre-i müteferrikadan Kara Mehmed Ağa’ya sekiz yük¹⁴¹² akça nakd ile ve Rûm-ili pâyesi virilüp, ilçî ta‘yîn ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Cum‘a gün Kâ‘im-makâm Vezîr Kara Mustafâ Paşa vesâteti ile rikâb-ı hümayûna yüz sürdükde tevcîh-i hitâb-ı mülûkâneleri bu yüzden sadr oldı ki, “Hizmetine bir hoşca mukayyed olup, arz-ı saltanatımıza hâlel virecek şeylerden hazer eyle” deyü, azîm tenbîh buyurdularından sonra hil‘at giydirüp ol mahalde Nemçe çasarına gidicek nâme-i hümayûnlarıyla eşyâ-yı nefiseden evvelâ bir murassa‘ sorguç, bir direkli, bir otak, yigirmi seccâde ve beş acem kaliçesi ve yüz sarık ve kırk hil‘at ve bir vakıyye anber ve dîvân rahtı ve abâyeyle eğerlenmiş iki küheylân ve sekiz yeleşen-dest atları teslîm idüp, hemân yarın kalkup gitmesin fermân buyurdu.

Ve yigirminci Şenbih gün hatt-ı şerîfle ordu-yı hümayûnda katl olunan sâbıkâ Silihdâr Ağası Burunsuz Mustafâ Ağa’nın kelle-i maktû‘ı Âstâne’ye geldi ve yigirmi

¹⁴¹¹ Mehmed V : Mustafâ Y

¹⁴¹² Doğrusu “yüz” olacak.

üçüncü Salı gün Tersâne-i âmire zindânında olan Kazak keferesi igvâ-yı şeytânile dimâğları mu‘allel olup, leyl-i mezbûrda hurûc ve Ok Meydân'ına doğru urûc ve tarîk-i necâta vâsıl olmak zu‘mıyla firâr ve önlerine gelen Müslimînden ve zindânın derûn ü bîrûnından yigirmi kadar âdemi şehîd idüp, tersâne kulu ve korucu-oturak ve kâ'im-makâm paşaya haber olup ve üzerlerine varup, önlerine aldılar. Birez mukâtele olunup, bâğî-ı mezbûrundan otuzdan mütecâvizi katl olunmağın bir vechile ilerü harekete kudretleri olmamağla girü avdet ve yine sürüp zindâna kondılar ve irtesi gün münebbih-i fesâd olan birkaç mel'ûn katl olunup, fitne basıldı.

Muhârebe-i guzât der-sevâhil-i Girid

Cezîre-i Girid'de vâkı‘ Hanya'dan Todori kal'asına asâkir-i İslâm'dan bir gürûh azîmet idüp, giderken kâfire¹⁴¹³ dahi imdâd için birkaç kıt'a kalyon ile ba'zı mühimmâtları gelürmüş.

Haberdâr olduklarında ale'l-fevr karaya küffâr döküp, guzât-ı İslâm önüne sedd oldılar ve “Hâzır-ı şikârımızdır kaçırmıyalım” deyü, üzerlerine hamle vü hücum eylediklerinde, gürûh-ı Müslimîn dahi kendülerin düşmene urup, bir ânda niçesi tu‘me-i şemşîr ve esîr ve birazı dahi deryâya dökülüp gark, bakıyyetü's-süyûf olanları firâr idüp, gücile gemilerine girüp, halâs ve alarga topların atup rüsvây oldılar.

Bu haber der-i devlet-medâra arz olunup, asâkir-i mansûreye istid'â-yı imdâd eylemeleriyle beş yüz nefer yeniçeri yazılup, sâbıkâ sekbânbaşı olan Mehmed Ağa ile gemilere tahmîl ve irsâl olundu ve mâh-ı Şa'bân'ın ikinci Çehâr-şenbih gün rikâb-ı hümâyûna Mısır Beğlerbeğisi Vezîr Ömer Paşa'nın telhîsiyle ümerâ-yı Mısır'dan Zülfikâr Beğ'i kayd ü bend ile göndermiş idi. “Sâ'î-bi'l-fesâd olmak üzre lâzımü'l-izâledür” deyü, arz eylemiş. Telhîsi okunup mefhûmı ma'lûm-ı hümâyûnları oldukça, “Kâ'im-makâm paşayı da'vet Mısır'dan gelen Zülfikâr Beğ'i gördün mi ve yanına getirüp ahvâlinden sordun mı?” buyurduklarında “Hayır pâdişâhım yanıma getirüp söyletmedim, nihâyet geldiği gibi çavuşbaşıya teslîm eyledim. Bir ihtiyâr âdemdir. Eğer emr-i şerîfiniz olur ise bir vilâyete sorulsun veya bir çörek sancağa bırakılsun” deyü afv-ı semtini tezkîr ü recâ eyledikde “Bu makûle müfsid katl olunmak gerekdir ki, sâ'ire müceb-i ibret ola” buyurup, irtesi Penc-şenbih gün nazargâh-ı pâdişâhânelinde boynu uruldu.

¹⁴¹³ kâfire V : kâfirlere Y

Katl-i zındıkları Mehmed Efendi

Bu esnâda İstanbul'da¹⁴¹⁴ vâkı' Vâlide Hânı'nda mütemekkîn mütemevvil ü mâldâr ve ilm ü zekâyı ma'rûf u meşhûr ve sâbıkâ Maksûd Paşa hâce vü imâmı ve beyne'l-ulemâları Mehmed Efendi nâmıyla şöhet ü şân bulan bir zındık herif, "Haşr ü neşri ve farziyyet-i salât ü savmı inkâr idüp, hamrı istihlâl ve ba'zı ehl-i İslâm'ı ıdlâl eyledi" deyü, zındıku'l-hâdî kırkdan ziyâde şühûd-ı udûl ile isbât ve mâh-ı mezbûrun dördüncü Cum'a gün İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Kâdirullâh İbrâhîm Paşa Sarâyı'nda akd-i meclis olunup, cümle mevâlî-i müderrisîn ve meşâyîh ü ulemâ eimme-i hutebâ ictimâ' ve bi'l-ittifâk katli icâb itmeğin hücceti yazılıp, İstanbul Kādısı Merhabazâde Efendi katline hükm-i imzâ idüp, ba'de't-teşhîr Parmak Kapu'da gerden-zede-i seyf şerî'at olup, cezâsın buldı.

Yedinci Dü-şenbih gün Girid cezâresinde serdâr olan Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'ya hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ile kılıç kaftan gönderildi ve niçe zamândan berü Anadolu'da sâ'î vü fesâd ve tahrîb-i bilâd ile meşhûr-ı enâm olan Sivri Bölükbaşı nâm kat'-ı tarîk giriftâr ve Edirne'ye ihzâr ve mâh-ı Raramazân-ı şerîf'in üçüncü Şenbih gün bilâ-te'hîr şehrin beyt-i bâzârında berdâr kılındı ve altıncı Salı gün dahi fukarâya zulm ü cevrenden ötürî Yenişehir kethudâ-yerî getirilüp Şikâr Kapusu önünde boynu uruldu ve on birinci Bâzâr gün İsmetî Efendi azlinden Rûm-ili sadrı Abdürrahîm Efendizâde'ye ve Merhabazâde Efendi azlinden İstanbul kazâsı Balizâde Efendi'ye tevcîh buyuruldu ve yigirmi yedinci Salı gün büyük mîrâhûr Çerkes Muslı Ağa'ya tekâ'üd virilüp, mansıbı Küçük Mîrâhûr Canboladzâde Hüseyin Ağa'ya ve anın mansıbı Hâssa Salahorlarından Kürd Hasan Ağa'ya inâyet olundu ve mâh-ı Şevvâl'in gurreci Cum'a gün huzûr-ı hümayûnda bir zorba ser-efrâz başında olan perçemini bir çapûk bârgîrin kuyruğuna muhkem bağlayup ve kendü temekkîn ve istikrâr ile yeryüzünde oturup, karâr eyledikde bârgîri öyle zabt ü rabt eyledi ki, üstünde olan herif iki cânibden üzengiler urup ve yanında bulunanlar kamçılar çalup, netîce-i kelâm bu denlü ikdâm-ı tamâm ve kemâl-i ibrâm birle mezbûr bârgîri yerinden bir kadem ilerü eşdirmeye imkân olmadı. Hakkâ ki, ol pehlevânda müşâhede olunan bu âsâr-ı idmân cemî' ashâb-ı nazarı hayrân eyledi ve dördüncü Dü-şenbih gün Kefe'de Azak muhafızı olan Vezîr Ak Mehmed Paşa üzerinden Trabzon eyâleti ref' olup, yerine ber-vech-i arpalık Ankara sancağı virildi ve henüz Habeş eyâleti virilen Bodur Süleyman Paşa'ya Şebinkarahisâr

¹⁴¹⁴ İstanbul'da V : mahmiyye-i İstanbul'da Y

Şarkî sancağı zamîmesiyle Trabzon eyâleti tevcîh buyurılıp Azak [55a] semtinde küffâr-ı dûzah-karârın tav'an istîlâları istimâ' olunmağın bundan akdem nehr-i Don üzerinde müceddeden binâ olunan kal'a muhâfazasına ta'yîn ve ber-vech-i isti'câl Sinob İskelesi'nden binüp, donanma-yı hümâyûn gemileriyle mahall-i mezkûra îsâl olunmak içün Baş Kapucıbaşı Lefkelizâde irsâl olundu ve ibtidâden beş yüz nefer yeniçeri tahrîr ve mühimmât u levâzımâtlarıyla şaykalara tahmîl ü irsâl ve Süleyman Paşa dahi serhadda vâsıl olup, tekrâr dahi asker lüzûmın arz itmeğın altı yüz nefer yeniçeri dahi gönderildi ve on yedinci Bâzâr gün Kırım Hân'ı Mehmed Giray Han hazretlerine dahi kal'a-i mesfûrenin hıfz ü hırâseti bâbında bir kapucıbaşı ile mü'ekked hatt-ı hümâyûn irsâl buyuruldu ve irtesi Dü-şenbih gün Akdeniz donanmasına ser-asger olan Memi Paşazâde yigirmi kıt'a çekdirir ile ve Karadeniz donanmasına ser-asger olan Bîmârzâde Ali Beğ on iki kıt'a çekdirir ile İstanbul'dan nehzat ü revâne oldılar ve mâh-ı Zilka'de'nin üçüncü Salı gün Akkırman muhâfazasında olan sadr-ı sâbık Süleyman Paşa'ya İstanbul kâ'im-makâmılgı virilüp, on yedinci Salı gün Kostantiniye'ye dâhil selefi Vezîr Kâdirullâh Uzun İbrâhîm Paşa'ya Bağdâd eyâleti tevcîh olundu ve mâh-ı mezbûrun beşinci Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri vüzerâdan yine Vezîr Doğancı Koca Yûsuf Paşa'ya Edirne'de kâ'im-makâm yerine hükûmete me'mûr ve bir sevb serâserli semmûr kürk ile mesrûr idüp, kendüleri kâ'im-makâm paşa ve iç-halkı ile tebdîl-i hevâ içün Dimetoka ve Ferecik'e doğru azîmet-i hümâyûn buyuruldu ve on ikinci Penc-şenbih gün Ferecik'e karîb Vakıf nâm karyeye nüzûlünde Van Kal'ası 'nin zelzeleden bir kulesi ve ba'zı dîvârı münhedim olduğunu müş'ir mîr-i mîrânı olan Seyyid Yûsuf Paşa'dan rikâb-ı hümâyûna arz geldükde ta'mîr ü termîminde fermân-ı pâdişâhî sâdır, Kapucıbaşı Karakaş Ali Ağa irsâl olundu ve yigirmi dördüncü Salı gün Uzun Köprü menzilinde ordu-yı hümâyûndan serdâr-ı a'zamın telhîsi gelüp Nemçe ilçisi Usturgon'a çıkup, taraf-ı saltanat-ı aliyyeden giden ilçî Kara Mehmed Paşa dahi Komaran'a vâsıl olduğın rikâb-ı hümâyûna arz itmiş.

Muhârebe-i Tatar hezîmet-i küffâr

Azak tarafında olan tâgî Tatar'ın azîm iştiâhı olup, Kalmuk Tatar'ı ve Serke Kazağı'yla ittifâk idüp, yigirmi bin kadar melâ'în-i dûzah-karîn Kırım adasına muttasıl olan Or kal'asın basmak kasdıyla, Tatar Han hazretlerinin üzerine hurûc idüp, yürüdüklerin hân-ı âli-tebâr istimâ' itmeğın, bir sultân ile bir miqdâr cünûd-ı Tatar-ı

sabâ-reftâr ta'yîn ve mu'accelen varup, Or boğazına karîb bir mahalde mukâbele ve azîm¹⁴¹⁵ harb ü darb mukâteleye güşâd virdiler.

Gitdükçe nâ'ire-i cidâl işti'âl bulup, *bi-emri'llâhi'l-Meliki 'l-Mütte'âl* bâd-i nusret taraf-ı Müslimîne ve kesr ü hezîmet leşker-i küffâra vezân ve ân-ı vâhidde perâkende vü perîşân ve pâymâl ü gürîzân ve beş bin kadar tuğme-i şemşîr ve bir ol kadarı dahi esîr-i bend ü zencîr ve bî-kıyâs mâl-ı ganîmete muvaffak oldılar ve hezârân yüz aklığı ile avdet ve Bâğçe Sarây'a nâzil oldukları müş'ir hân-ı müşârün-ileyhin gönderdiği fetihnâmesiyle yigirmi beş nefer Kalmuk ve kırk beş nefer Kazak menzil-i mezbûrda gelüp rikâb-ı hümâyûna arz olundukda gelen âdemini huzûr-ı hümâyûnlarına getürdüp söyledikten sonra atıyye-i vâfire ile bir hil'at ilbâs ve hân-ı zîşâna dahi hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn ile bir murassa' kılıç, kaftân gönderildi ve esîrler dahi Tersâne-i âmireye teslim olundı ve mâh-ı Zilhicce'nin ikinci Salı gün umûm Edirne'ye nüzûl buyurdukları sâ'at mukâbele-i hizmet-i rikâb-ı hümâyûn Kâ'im-makâm Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya bir sevb serâserli kürk giydirildi.

Ve dördüncü Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri pehlevânlar güreş fermân idüp seyr iderken, ol mahalde güreş tutan gılmân-ı Enderûn'dan Hazîne-odalı Tokatlı Halil Pehlevân kendüler Dimetoka'da iken içerüye Pehlevân Hamza nâm bir bostâncı getürüp alâ-hilâfi'l-âde iç oğlanı meydânında güreş itdüğün, bir dilsiz işâretinden ma'lûm-ı hümâyûnları olıcak, âteş-i gazabları fûrûzân olup, harem-i şerîfe duhûl buyurduklarında Kapu Ağası Zülfikâr Ağa'ya vârid olan hatt-ı hümâyûn mûcebince mezbûr Tokatlı Halil Pehlevân'ın zülûfleri kesilüp, vakt-i işâda bostancıbaşıya teslim ve ol güreş tutduğu bostâncı Pehlevân Hamza ile ma'an sarây kapısı önünde mahsûs yapılan darağacına salb olundılar ve artık pehlevân güreşmek yasag olup, ol gün Hamza Pehlevân'ı içerü alan nöbetçi ağalara beşer yüz değnek çalındı ve Kapu Ağası Zülfikâr Ağa dahi vazîfe-i tekâ'üd ile taşra çıkarılıp, yerine mukaddemâ hazînedâr başılıktan çıkma Hacı Dâvud Ağa getirilüp, nasb olundı ve Akdeniz'e Ali Paşaoğlu Abdülkâdir Paşa kâfirden bir kalyon alup, deryâ beğlerinden Deli Mehmed Beğ dahi iki kıt'a firkateye musâdif olmak murâd eyledikde firâr idüp, bir cezîreye yanaşup ve karaya dökilüp dağıldıklarında, mîr-i merkûm dahi ardından irüp, karaya levend döküp etrâfa perîşân olan küffârı ahz itmek sevdâsında iken çekdirisin pâ-yânları boşanup, baş kaldırıp mevcûd bulunan Müslimânlar'ın kimin esîr ve kimin katl eylediler. Müşârün-ileyh bu hâl-i müşâhede

¹⁴¹⁵ azîm V : azîm ceng Y

eyledükde, kendüyi denize atup yüzrek kenâra çıkup, firâr-ı tahlîs-i cân eyledi. Pây-zânlar çekdiriyi zabt idüp, cânib-i küffâra açılup gitdi. Karaya çıkan levend dahi ellerine giren esîrleri ile mîr-i merkûm-ı mezkûr firkatelere süvâr melûl ve mahzûn gelüp, donanma-yı hümâyûna mülhak oldu ve yigirminci Şenbih gün seferden gelüp, Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa alay gösterüp, huzûr-ı pâdişâhîde semmûrlı hil'at ile mesrûr kılındı ve Şâm etrâfında ba'zı tâgî Urbân zuhûr itmeğin bi-eyyi-vechin-kân ol taraf hâkimlerine bilâdı zabt ve hıfz ü hırâset ve eşkıyânın def' ü ref'leri bâbında ihtimâm itmeleriçün mü'ekked evâmir-i aliyyeler irsâl olundu.

Âmeden-i vezîr-i a'zam-ı serdâr-ı ekrem Ahmed Paşa be-Rikâb-ı hümâyûn-ı Edirne

Vezîr-i a'zam-ı sipehsâlâr-ı muhterem Fâzıl Ahmed Paşa dahi, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Çehâr-şenbih gün ordu-yı hümâyûnla Edirne'ye karîb Mustafâ Paşa Köprüsi'ne gelüp, vâsıl olduğı haberi, rikâb-ı hümâyûna¹⁴¹⁶ arz olunmağın, ol gün uğur-ı hümâyûnlarında vücûda getürdüğü hidemât-ı mebrûresi mukâbelesinde avâtîf-ı aliyye-i hüsvânîlerinden ber-vech-i ikrâm ü iltifât hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile bir murassa' sorguç ve bir kabza-i mücevher hançer ve altun zencîr ve kürkli ve sâde iki sevb hil'at-ı fâhire ile Kuloğlı nâmiyla şöhret ü şân bulan makbûl ü mergûb Musâhib Mustafâ Ağa kullarıyla irsâl buyurdi.

Ordu-yı hümâyûna yaklaştıkda serdâr-ı a'zamın ibtidâ kethudâsı Boşnak Şişman İbrâhîm Ağa cümle tevâbi'yle karşı gelüp ve akabince vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü yeniçeri ağası ve ağayân-ı Altı bölük cümle cemâ'atlarıyla istikbâl eylediler. Bizzât serdâr-ı a'zam dahi Selîmî destârıyla otak kapusından tuğlar mahalline değin istikbâline varup durdi ve teşrîfat-ı pâdişâhî kemâ-yenbagî arz-ı ta'zîm ve iclâl eyledi. Ol mahalde Musâhib Mustafâ Ağa dahi atından inüp merâsim-i mülâkâtı envâ'-i tevkîr ü ihtirâm ile edâ vü itmâm eyledikten sonra, fermân-ı pâdişâhî üzre evvelâ sorguçları serdâr-ı a'zamın Selîmî destârına ve hançeri miyânına vaz' ü bend idüp ve kürkli hil'at-ı fâhireyi giydirüp altun zencîr ile hatt-ı hümâyûnı kemâl-i ta'zîm ile kendülerine teslîm eylediler. Pes anlar dahi envâ'-i tevkîr ve i'zâz ile öpüp başına koyup andan baş çadır altına vardılar. Kânûn üzre cumhûr içinde hatt-ı hümâyûn feth ü cebr ile okundu. Mazmûn-ı muhâbbet meşhûnunda "Sen ki, vezîr-i a'zam ve serdâr-ı erkemim, bu iki sene içinde

¹⁴¹⁶ rikâb-ı hümâyûna V : rikâb-ı hümâyûn-ı hüsvânîye Y

gördüğün mesâlihler ecdâd-ı izâmının birine nasîb olmadı. Her vechile makbûlüm olmuştur yüzün ak olsun” buyurulmuş. Ol dahi devâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhî du‘âlarını edâ eyledikten sonra Musâhib Mustafâ Ağa ber-vech-i ri‘âyet üç sevb semmûr kürk, biri serâser kaplu ve dört at, ikisi mükemmel eğürlü ve bir kabza murassa‘ altun hançer ve bir mücevher kemer ve bin aded sikke-i hasene ve yigirmi kîse nakd akça ve kethudâsı olan Hâssa Aşçıbaşı Kürdancı İbrâhîm Ağa'ya dahi üç kîse nakd akça ile bir serâser hil‘at vesâ’ir huddâmına dahi birer kaftan ilbâs olundu ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Cum‘a gün vakt-i fecrde Musâhib Mustafâ Ağa menzil-i mezbûrdan rikâb-ı hümayûna gelüp, rûymâl idüp ve telhîsi teslîm eyledi. Ber-mûceb-i fermân serdâr-ı a‘zam dahi bunun saltca üslûb-ı debdîl ve ılgar-ı ta‘cîl ile Edirne’de Sarây-ı âmirede gelüp, pâdişâh hazretlerinin mübârek dest-i hümayûnların takbîl ve müceddeden sermâye-i izz ü şeref tahsîl eyledikde “Ber-hurdâr olasıya nân u ni‘metim sana helâl olsun” deyü, hakkında bi'l-müşâfehe sâdır olan du‘â-yı hayr icâbet-âsâr-ı sultânîle mazhar-ı sürûr u şâdmânî ve bir beyâz çukaya duhte semmûr-ı erkân kürk erzânî buyurup, ordu-yı hümayûna yollandı ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci gün Mustafâ Paşa Köprüsi'nden dahi kalkup, Kemâl Çayırı'na kondı.

Ol gün pâdişâh hazretleri bir mürtefi‘ yerden alayın seyr idüp, askerîden niçe fukarâya ihsân buyurdı ve yigirmi sekizinci Bâzâr gün andan dahi kalkup, azîm alay olup, yeniçeri tâ’ifesi turna telleri takınup, *bi-avni'llâhi ta‘âlâ* hezâr fevz-i nusret-eser ve cümle asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm ile Edirne'ye gelüp dâhil ve doğru bâb-ı hümayûna vâsıl ü nâzil olup, Sancak-ı Şerîfi kemâl-i ta‘zîm ile omzunda getirüp Arz Odası'nda bizzât yed-i hümayûna teslîm ve mahalline îsâl olundukdan sonra ol mahalde dahi kürkli [55b] ve sâde iki kat hil‘at-ı fâhire-i sultânî ilbâs ve itifât-ı bî-kıyâs buyurup, tâ ilçi gelmedikçe askere izin virilmeyüp ve bi'l-cümle seferden gelenler dahi şehre girmeyüp, herkes çadırlarında karâr itmek üzre emr olundu.

İrtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün ber-mûceb-i fermân şikâr kapısı hârici mukâbelesinde vâkı‘ Su Terâzûsı kurbunda bir âlî hayme-i hümayûn nihâde ve pâdişâh hazretleri teşrîf ü iclâs buyurup, tehniye-i feth ü zafer için, me’zûn oldukları hâlde mevcûd-ı vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü ağayân ve ocâgân-ı zevi'll-ihtirâm ve a‘yân ü erkân ve ehl-i dîvân bisât-ı bûs-ı zemîn-i serîr şehriyâr-ı İslâm Süleymân-ı zamân-ı enâm ile ser-efrâz olup, mertebelerince serâser kürkleri vizr-i dûhte-i hil‘at-ı fâhireler ile erzânî kılınup, enva‘ in‘âm ü ihsân ve du‘â-yı pâdişâhiye sezâvâr olundılar.

Hezîmet-i küffâr der-sevâhîl-i Cezâyir

İş bu sene-i hams ve seb'în ve elf Muharremi'nde Fransız keferesi yüz elli kıt'a mükemmel ve müretteb gemileriyle ale'l-gafle gelüp, Cezâyir ve tevâbi'inden Huceyl nâm vilâyeti urup, cebren ve kahren kabâillerin elinden alup ve burclar binâ itmeğe memleketlerinden gemileriyle yonulmuş taşlar ve gereçler getürüp, mu'accelen temellerin kazup, burclar binâ ve etrâfına¹⁴¹⁷ metrisler tedârük idüp ol havâfîlere dest-dırâzlık hükmen icrâya mübâşeret ider oldukda, Cezâyir Beğlerbeğisi İsmâ'îl Paşa dahi gayret ve hamîyyet birle Cezâyir askeriyle kalkup berr ü bahrdan üzerine varup, dergâh-ı bî-niyâza nusret talebiyle hamle vü hücûm idüp, niçe günler muhârebe vü mukâtele-i azîmeden sonra inâyet-i Rabbânî ve Hudâ-yı lutf-i samedânî zâhir ü bâhir olmağla asâkir-i İslâm mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı dîn makhûr u müdemmer ve *bi-avni'l-llâhi te'âlâ* darb-ı şemşîr iderek vilâyet-i mezbûrenin feth ü teshîri müyesser ve ke'l-evvel yed-i İslâm'a idhâli mukadder oldu. Lâkin esnâ-yı ma'rekede guzâtın ekserî şehd ü şahâdet-nûş idüp, vâfir sefâyinleri telef ü helâk oldu ve burclar zabt olunup, mahsûs müstahfızân-ı asker tahrîr-i ziyâde vaz' olunan cebehâne ve toplar ile istihkâm virdiklerin ve andan Cezâyir'e geldüklerin der-i devlete arz eylediler.

¹⁴¹⁷ etrâfına V : etrâflarına Y

SENE-İ SİTTE VE SEB'İN VE ELF

İhrâk-şuden-i sarây-ı cedîd der-İstanbul ve âmeden ilç-i Nemçe bâ-Edirne

Sene-i mezbûre Muharremi'nün onuncı Penc-şenbih gicesi, Galata önünde bir kalyona âteş isâbet idüp, bi'l-külliyeye ihrâk ve irtesi cum'a gicesi dahi sarây-ı cedîd-i pâdişâhînin harem-i hâssına bir câriye mübâşeretiyile âteş isâbet eyledi.¹⁴¹⁸ Umûmen Harem-i şerîf ve Adl Köşkü ve dîvân olan kubâb ve taşra hazîne ve defterhânelerin bâlâsı ve dârüssa'âde kapusu ve kara ağalar odaları ve Vâlîde Sultân yeri ve iç matbah mülhakâtıyla muhterik olup, cümle harem halkı Çayır Köşkü'ne kaçıp andan Eski Sarây'a nakl olundukların müş'ir muhâfız-ı İstanbul Vezîr Süleyman Paşa'nın arzı mâh-ı mezbûrun on yedinci Penc-şenbih gün Edirne'de rikâb-ı hümayûna gelüp, mefhûm-ı ma'lûmları olıcak, aslâ beşere-i mübâreke-i af-tâb misâllerine zerre kadar tagîr ü infî'âl arz olunmayup, emrüllâhın dimeden gayrı nesne buyurmayup, kasda mukârîn ihrâka sebep olan câriye Edirne'ye götürölüp, bostancıbaşıya teslîm ve mahnûk kılınup, boğazına bir taş bağlayup Tunca'ya atdılar ve bi-emr-i hümayûn Adl Köşkü'yle dîvânihâne ve bâb-ı dârüssa'âde muzâfâtıyla sarây-ı sultânî müceddeden binâ olunmasına fermân-ı sâdır ve Küçük Mîrâhûr Kürd Hasan Ağa İstanbul'a irsâl, iki günden sonra gelüp mübâşeret olundu ve şehir-i mezbûrun on tokuzuncı Şenbih gün Nemçe ilçisi beş yüz keferle ile Edirne'ye gelüp dâhil olup, ancak bu def'a binmek için on beş nefer beğzâdelerine birer mükemmel at, Kadın Köyü'ne dek karşı gönderilmişidi.

Menzil-i ta'yîn me'kûlât ü meşrûbâtı taraf-ı mîrîden emr olundu ve irtesi bâzâr gün Vâlîde Sultân hazretleri Sultân Süleyman ve Sultân Ahmed ve Sultân Selîm nâm üç nefer şehzâde ile İstanbul'a azîmet idüp, hizmet-i muhâfazalarıyla Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa ta'yîn buyuruldu ve yigirmi ikinci Salı gün Defterdâr Ahmed Paşa'ya pâye-i vüzerât erzânî olunup, Van Beğlerbeğisi Seyyid Yûsuf Paşa Bitlis hâkimi olan zâlim ü şakî ibdâli ber-mûceb-i emr-i âlî ref' idüp, birine oğlu Bedreddîn Beğ'i nasb eyledüğü rikâb-ı hümayûna arz olundu ve Musâhib Mustafâ Ağa'ya ber-vech-i arpalık Tire ve Mağnisa sancakları inâyet ve hâss-ı kadîmesine zamîme buyuruldu ve yigirmi beşinci Cum'a gün İstanbul'dan yangın haberi gelüp odun kapusu dâhilinde kundakçı dükkânından tutuşup, zindân kapusına gelince ve bir tarafı Rüstem Paşa Câmi'i'ne ve

¹⁴¹⁸ bi'l-külliyeye ihrâk ve irtesi cum'a gicesi dahi sarây-ı cedîd-i pâdişâhînin harem-i hâssına bir câriye mübâşeretiyile âteş isâbet eyledi V : umûmen Y

bir tarafı Uzun Çârsû'nun nısfından ziyâdesi ve Tahtü'l-kal'a ve etrâf ü cevânibi ve hammâmı muhterik olup, teskîn buldı ve bunun sebebidir ki, mezbûr herifin iki nefer köleleri gice dükkânda yatmağın mahalleli men' eyleyüp "Yasağa muhâlefet itme" didiklerinde, "Ben kölelerime kefilim" deyü, cevâb itdüğü rikâb-ı hümâyûna arz olundukda, mezbûrların salb olunmasına fermân-ı kazâ-cereyânları sâdır oldı. Bundan sonra ba'zı harâmzâdeler zuhûr idüp şebân-rûz niçe yerlere âteş biragup, yigirmi gün mişkârı halka azîm ızdırâb oluvirmeğın huzûr u râhatı terk eylediler ve âteş-endâzdan ba'zıları tutulup, salb ü siyâset olundı ve İstanbul mahallâtından dahi bekçiler çıkarılıp, nâs birbirlerine kefile virüp birez halka şifâ-yı sudûr veistirâhat üzre oldılar ve yigirmi tokuzuncı Salı gün galebe dîvânı olup Nemçe ilçisi Dîvân-ı hümâyûna da'vet ü ziyâfet olunup, kula lezez ulûfesi virildi. Vüzerâdan sonra ilçiyek kaftan-ı ilbâs ve arza girüp, huzûr-ı hümâyûnda yüzlerin yere sürüp, kralından getürdüğü bî-hadd ü kıyâs hedâyâ vü pîşkeşin arz idüp, nâmesin teslîm eyledi.

Sulh u salâha müte'allik tarafeynden mün'akd olan şurût ü kuyûdun ri'âyet olunması bâbında krallık recâsın kendü lisânı üzre tercemânla beyân eyledikde pâdişâh-ı cem-câh ve âlî-cenâb hazretleri kemâl salâbet ü mehâbetle ilçiyek hitâb idüp, "Vükelâ-yı devletime tenbîh itmişmidir, ahd ü şurûta ri'âyet iderler" hemân muhâlefet anların cânibinden olmadıktan sonra vezîr-i a'zam ilçî-i merkûme Şâmîzâde bâğçesinde bir ziyâfet idüp, vâfir cündîler ile harharî cirid oynatdırdı. Melâ'înin bu makûlesin gördükleri olmamağla "Bu oyun mı yohsa döğüş midir?" Su'âl-i ta'accüb-künân ve engüş-i hayret-ber-dehân itdi.

Azîmet-i pâdişâh-ı İslâm be-şehr-i Kostantiniye¹⁴¹⁹

Mâh-ı Safer'in ikinci Cum'a gün Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa ile Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa huzûr-ı hümâyûna da'vet ve arz olunduğı üzre Akdeniz Boğazı'nda yeni hisârların Anadolu tarafında müceddeden binâ olunan kal'anın denizden tarafı münhedim olup, bizzât kendüler varup, istihkâm üzre binâ olunmasın murâd-ı şerîf itmekle bu def'a dahi Boğazhisârları'na ihtisâr üzre azîmet-i hümâyûnları tesmîm ü fermân olunmağın, Tersâne-i âmireden Gelibolı iskelesine üç kıt'a mükemmel çekdirir gemileri ihzâr itmek içün kapudan paşaya fermân ve bir kürkli hil'at-ı fâhire ilbâs ve

¹⁴¹⁹ be-şehr-i Kostantiniye V : Âstâne-i sa'âdet Y

mukaddem İstanbul'a gitmek tenbîh buyuruldu ve irtesi şenbih gün a'yân u erkân mübâşeretiyle tûğ-ı hümayûn çıkup, Bâbüssa'âde önünde nasb olundu.

Beşinci Dü-şenbih gün bundan akdem ba'zı vak'alarda sâ'î vü fesâd ile müttehem olan pervîz-i fitne-engîzin nazargâh-ı pâdişâhîde boynu uruldu ve yine bugün İstanbul kâ'im-makâmı tarafından bâ'is-i harîk olan kundakıcılardan iki avrat ve bir nefer giriftâr ve berdâr olduklarının arzı geldi ve yedinci Çehâr-şenbih gün a'yân-ı zu'amâdan Hüseyin Şâh nâm bir herifin sû-i hâlî fetvâ-yı şerîfe tatbîk ve nazargâh-ı aliyyede katl olunup, Nemçe ilçisi hareket-i hümayûndan mukaddem İstanbul'a gönderildi ve sekizinci Penc-şenbih gün Haseki Sultân Edirne'den çıkup Daye Hâtûn nâm karyede vâfi' çiftliğe nüzûl ve hizmet-i muhâfazalarıyla ŞâmVâlisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa me'mûr oldu ve on birinci Bâzâr gün pâdişâh hazretleri dahi mu'tâd-ı kadîm ve azîm alay ile şehir-i Edirne'den çıkup, Paşa Çayır'ı nâm kazâda madreb ü âmâde olan otağ-ı gerdûn-nitâka şeref-nüzûl buyurdu. İki gice ale't-tevâlî otağ-ı hümayûn bekleyen sipâh ve silihdâr bölüklerine ve yeniçerilere bahşişler virildi ve on birinci Şenbih gün konakçı olan Çirmen Beği Osman Paşa ve dört nefer kapıcıbaşılar ve mehterbaşı ve kethudâsı huzûr-ı hümayûnda kaftan giydiler ve irtesi bâzâr gün mahal-i merkûmeden hareket ve altıncı menzilde ki, mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Dü-şenbih günüdür. Gelibolı sahrâsına nüzûl buyuruldu. Bugün pâdişâh hazretleri esnâ-yı râhda Bolayır nâm kasabada yemeklik mahallinde vâkı' olan merhûm Gâzî Şehzâde Süleyman Paşa'nın merkadın ziyâret ve rûh-ı pür-fütûhlarına fâtiha-i şerîfe kırâ'at merhûm-ı merkûmın ve kurbunda medfûn olan merhûmın türbelerinin kisveleri ve kendülere mahsûs olan destâr ü kalensöveleri tecdîd olunmak üzre Hazîne Kethudâsı Ali Ağa'ya emr eyledi ve yigirmi tokuzuncı Penc-şenbih gün dahi sülehâ-yı selefden merhûm Tâgî Mehmed Efendi'nin mezârın ziyâret buyurdu ve mâh-ı Rebi'ülevvel'in ikinci Şenbih gün şehriyârî âlî-vakâr hazretleri Boğazhisârları'n görmek için ordu-yı hümayûnı Gelibolı sahrâsında alıkoyup, kapudan paşanın henüz İstanbul'dan getürdüğü üç kıt'a çekdirir ile üslûb-ı sâbık ber-vech-i ihtisâr Gelibolı'dan karşı Çardak cânibine güzer buyurup, vezîr-i a'zamı dahi kendüler çekdirirlerine alup, istishâb ile şeref-yâb ve iltifât buyurmuşlar idi.

İrtesi bâzâr gün yine çekdirirlere süvâr ve Burgos kasabası nâm mahalle yanaşup, nüzûl ve dahi irtesi dü-şenbih gün eski hisârlara karîb Anadolu sâhilinde madreb olan [56a] hıyâm-ı sipihr-ihtişâmlarına vusûl ve azîm şenlik olup kal'adan hayli top, tûfeng atıldı ve beşinci Salı gün oturak olup, bugün sa'âdetle çekdiriye süvâr-ı

ibtidâ Anadolu kal‘asın ve ba‘dehu Rûm-ili kal‘asın seyr idüp sektirme toplar atdırup, müstahfızlarına vâfir en‘âm buyuruldı. Altıncı Çehâr-şenbih gün yine çekdirir ile yeni hisârlara varup, hayli top, tûfeng şenliği oldı ve yedinci Penc-şenbih gün Anadolu sâhilinde madreb olan hayme-i sa‘âdet meshûblarındaistirâhat ve ârâm üzre iken nâgâh otağ kapusına bir fakîr sipâhî gelüp, Hasodabaşı Mehmed Ağa'ya müsâdif olıcak bir vak‘a-i garîbe beyân idüp dirki, “Yolda gelürken bârgîrim öldi, yayan kaldım. Bir iki def‘a niyyet eyledim ki, sa‘âdetlü pâdişâhımız geçerken yol üstüne eğer koyup, ihsân içün arz-ı hâl idem lâkin yine cür‘et idemedim. Ol elem ü ızdırâb ile bu gice Yâsin-i şerîf sûresin tilâvet idüp, ağlayarak uyudum. Rü'yâmda hazreti Resûl-i Ekrem *sallallâhü aleyhi veselem* hazretlerini gördüm, ‘Ne ağlarsın’ buyurdılar, ‘Ben itdim ya Resûlullâh hâlîm perîşân oldı, âciz kaldım’ pes yine hitâb idüp, ‘Sabâh oğlum Sultân Mehmed'e var benden selâm ile seni atlandırsun’ buyurdılar. Ben dahi uykudan uyanup kendü kendüme ‘Aceb bu ne hâldir’ deyü, tekrâr Yâsin-i şerîf sûresin okuyup uyudum, yine rü'yâmda gördüm ki, sa‘âdetlü pâdişâhımız bir at üstünde hazreti Resûlullâh *aleyhi's-salâtü's-selâmın* Sancak-ı Şerîfin eline alup ve merhûm Sultân İbrâhîm Han önce yayan yürüyüp gelür, hemân bunları göricek havfımdan uyandım ve hazretin selâmın tebli‘ itmek içün buraya geldim. Ammâ ben bir garîbim huzûr-ı hümayûna varup bu sözleri söylemeğe kâdir değilim” deyü, sözün tamâm itdükde Hasodabaşı Mehmed Ağa dahi huzûr-ı pâdişâhiye gelüp, kaziyye-i mezbûrı bi't-tamâm arz-ı i‘lâm idicek, inâyetlü pâdişâh hazretleri dahi köşkinden bu âdemi görmüşidi. “Acabâ bu sözlerin aslı var mıdır” deyü, fermân-ı hümayûnla Çukadâr Hâssa İsmâ‘îl Ağa ki, ba‘de'z-zamân vezîr-i a‘zam olmuşdur. Ol dahi otak kapusına varup herifden istifsâr eyledikde “Hâşâ sümme hâşâ ki hazreti peygambere iftirâ iderim” deyü sözünde sâdık olduğına yemîn-i mugallat idicek, mezîd-i avâtıf-ı pâdişâhîden bir küheylân at ile vâfir altun ihsân buyuruldı ve sekizinci Cum‘a gün Anadolu sâhilinde olan Yeni Kal‘a seyr olunup ve toplar atdırılup, dizdâr u müstahfızlarına vâfir bahşîş virildi. Lâkin Rûm-ili yakasında olan Yeni Kal‘a bu def‘a tağayyür-i hevâ sebebiyle teşrîf-i hümayûndan mahrûm olup ancak mühimmâtından noksânı var ise tekmîl olunmak içün vezîr-i a‘zam taraf-ı pâdişâhîden gönderildi ve tokuzuncı Şenbih gün sa‘âdetle girüye avdet ve deryâdan çekdirirler ile ric‘at buyuruldı. Ammâ muhâlif rûzgâr sebebiyle Kepez Burnu nâm mahalden güzer itmek mümkün olmamağla karaya çıkılup yeni hisârlara atlar ile gelindi.

Bu mahalde pâdişâh hazretleri iktizâ mahallinde Boğazhisârları'ndan martı kuşunu urup mâbeynlerinden geçirmez deyü, istimâ' ve i'tikâdında olmağın, imtihan için fermân-ı hümayûnlarıyla bir Gelibolı kayığı bahâsıyla iştirâ' olunup ve hâlî olduğu hâlde deryâ cânibine salınup “Top atsunlar görelim, şu kayığı alıkomağa kadar ölürler mi?” deyü, sâdır olan fermân-ı pâdişâhî mücebince Anadolu kal'asından demür yuvarlak atar küçük toplar atıldıkda, mezbûr kayığa dokunup ammâ alıkoyamayup ve batıramayup tekrâr atıldıkda, hikmet-i ilâhî hiç isâbet itmemele deryâ-yı gazab-ı pâdişâhî cûş u hurûşa gelüp Anadolu hisârının dizdârıyla topcubaşısını öldürmek murâd-ı hümayûnları olmuşiken günâhından âbâ ü merhamet ve şefkat idüp afv ile mu'âmele ve azlile iktifâ eyledi ve Anadolu kal'asında mahbûs Edirne sarây ağalığından menfî Halil Ağa vezîr-i a'zâmın şefâ'at ü recâsıyla mazhar-ı afv-ı hümayûn olup, ıtlâk buyuruldu.

Ve onuncu Bâzâr gün Burgos'a ve onbirinci Dü-şenbih gün Çardak'a gelinüp, çekdirirler ile Gelibolı'ya ubûr ve mukâbele-i hizmet kapudan paşaya gerekli hil'at-ı fâhire ilbâs ve dâhil-i ordu-yı hümayûn olup, bârgâh-ı mülûkânelerine teşrîf-i nüzûl buyurdılar.

Ve on ikinci Salı gün oturak olup, bu gice kapudan paşa çekdirirler ile İstanbul'a gitdi ve on dördüncü Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri yine merhûm Tâgî Mehmed Efendi merkadın ziyâret buyurup, bundan esbak vâkı' olan teşrîf-i hümayûnlarında zâviyesi fukarâsına vakf buyurdukları karyenin berâtını bu def'a hatt-ı hümayûnla terkîm ve zâviyedârına atıyye ile teslîm buyurup, otağ-ı hümayûnlarına gelürken çadırlar kurbunda sevķ-i kazâ ile bir at oğlanı arkadan at sürüp huddâm-ı zevi'l-ihtirâmın önlerince götürülen destâr-ı hümayûnun üzerine uğrayup ziyâdesiyle küstahlığa cesâret itmekle mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup, otağ-ı hümayûnlarına nüzûl olunduğı sâ'at ibret-i âlem için katl olundu.

Ve on beşinci Cum'a gün umûm ordu-yı hümayûnla Gelibolı sahrâsından dahi hareket buyurılıp Kavak'a andan Balabancık nâm menzile nüzûl olundu ve on yedinci Bâzâr gün mahal-i mezbûrede sürgün şikârı olup, otağa avdet esnâsında yol üzerinde bir ayağı sığır ayağı gibi kıllı bir acâyip sabî nazar-ı pâdişâhîye müsâdif olıcak otağ-ı hümayûnlarına getirdüp, huzûr-ı hümayûnlarında iclâs ve mezîd-i merâhim-i şâhânelerinden serâpâ esvâb-ı cedîde ilbâs buyurduklarından gayrı vâfir altun ihsân vesâ'ir levâzımı görülsün deyü, fermân buyurup, vezîr-i a'zama irsâl eyledi ve yigirmi

beşinci Dü-şenbih gün menzil-i Umurca. Bugün yollarda gāyet balçık kesretinden ve bataak meşakkatinden yükler yıkılıp, niçe davar helâk oldu.

Hatta otağ-ı hümâyûn develeri mahallerine irişmekle, pâdişâh hazretleri bi'z-zarûrî orduya karîb bir çiftliğe inüp, tâ otağ-ı hümâyûn yetişüp, kurulunca değin anda tevakkuf buyurdılar ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün menzil-i Silivri. Ol gün İstanbul Bostancıbaşı Yûsuf Ağa ve mevâlî-i müderrisin ve meşâyih ü kapudan paşa nisf-ı râhda istikbâl eylediler ve menzil-i mezbûrda hâssa Haseki Boşnak Ali Ağa Mısır'dan gelüp, hâlâ vâlî-i vilâyet Ömer Paşa'nın üç bin altun hediyesiyle hatt-ı şerîf mûcebince Circe Hâkimi Mehmed Beğ'in başıyla ana tâbi' beş nefer bellü başlu şakîlerin kesüp, gönderdüğü başların rikâb-ı hümâyûna getürüp, mukâbele-i hizmet hilâ'-ı fâhire ilbâs olundu ve yigirmi tokuzuncı Cum'a gün menzil-i Küçükçekmece, ol gün yemeklik, Harmerederesi'nde¹⁴²⁰ vâkı' Bâğçe-i Sultânî'de olup, İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Süleyman Paşa müstakillen merâsîm-i istikbâli edâdan sonra, ol mahalde huzûr-ı hümâyûna çağırılıp, İstanbul ahvâlinden su'âl buyuruldukda, "Herkes âsûde-hâl ve du'â-yı hayrlarına iştigâl üzrelerdir" deyü cevâb idüp, ezan-ı hümâyûnlarıyla şehre gitdi.

Bu esnâda huddâm-ı hâsdan ba'zıları bostancıbaşıya ilbâs-ı hil'at için istîzâna cür'et eyledikde, "Âstâne-i sa'âdeti'mde vekîl olan vezîrim kürk giymedikçe anın ne haddidir, ol kimdir?" deyü redd-i cevâb ve ilzâm buyurdılar.

Ve otuzuncı Şenbih gün umûm-ı ordu-yı hümâyûn sahrâ-yı Dâvudpaşa'ya şeref-nüzûl buyurılıp, Kâ'im-makâm Vezîr Süleyman Paşa ve kâdî-i şehir ve defterdârlar ve ahâlî-yi vilâyet, ol hizmet-i aliyye-i istikbâl ile şeref-yâb-ı izz ü ikbâl-i mesrûrû'l-bâl oldılar ve mâh-ı Rebi'ülâhîr'in ikinci Dü-şenbih gün tertîb olunan acayib ü garîb alaylar ile Edirne Kapusu'ndan İstanbul'a duhûl ve debdebe-i hâkânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî birle sarây-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar. Ol gün Nemçe ilçisi şehrin içinde şâh-râhda vâkı' bir hânenin penceresinden alayı seyr idüp, bu denlü şevket ve azamet-i cihân-ârâyı müşâhede idicek, esrâr u efkâr ile hayrân u ser-gerdân olmuşidi.

Andan Hasbâğçe'ye inüp, Kâ'im-makâm Vezîr Süleyman Paşa'ya serâsere kaplu semmûr kürk ve Bostancıbaşı Yûsuf Ağa'ya sâde hil'at ilbâs ve irtesi Salı gün Dâvudpaşa Sarayı'na göç buyuruldu ve sarây-ı cedîd binâsı vâfir yapılmışiken ekserî

¹⁴²⁰ "Haramideresi'nde" olacak.

ağaç olmağla emr idüp, cümlesi berâber yere yıkılıp, bi'l-külliyeye kâr-gîr ve ağaç yerine demür konmak fermân olundu ve fetvâdan mütekâ'id Seyyid Hakkızâde Mehmed Efendi evâ'il-i sene-i mezbûre muharreminde ve Rûm-ili sadrından munfasıl İsmetî Efendi dahi saferin onuncı gününde terk-i hayât-ı müste'âr eylediler ve mâh-ı Rebi'ülâhîr'in on birinci Çehâr-şenbih gün Akdeniz'den donanma-yı hümâyûn gelüp, Halic-i Konstantiniye'ye dâhil ve Tersâne-i âmireye vâsıl oldu ve Kapudan Vezîr Mustafâ Paşa huzûr-ı hümâyûna da'vet buyurılıp, ol bahâr için mühimmât-ı seferiyyeyi tedârük ü ihzâr ve itmâm eylemesi tenbîh buyuruldu.

İtmâm-ı câmi'-i şerîf-i Vâlide Sultân der-dâhil-i Bâğçekapısı ve umûm elbise-i fâhire-i teşrîfât-ı a'yân der-araf-ı Vâlide Sultân

Bundan akdem Vâlide Sultân hazretleri, Bâğçekapısı dâhilinde itmâm-ı binâsına mübâşeret eyledikleri câmi'-i şerîf tamâm olmağın, şehir-i mezbûrun yigirminci Cum'a günü pâdişâh hazretleri ile Vâlide Sultân ve Haseki Sultân mükemmel alay ile câmi'-i şerîfe teşrîf buyurup, salât-ı cum'a edâdan sonra evvelâ Vâlide Sultân hazretleri câmi'-i şerîf tehniyye ü teşrîf için¹⁴²¹ rikâb-ı hümâyûna yek-pâre zümrüd kabızalı bir altun hançer ve sâfi seyrek elmas ile müzeyyen bir kuşak ve sâfi elmas ile müzeyyen bir gâzî sorguç ve on re's donanmış küheylân at arz eyledikde makbûl-i hümâyûn buyurılıp, sultân-ı müşârûn-ileyhâ hazretlerinin kethudâsı Mustafâ Efendi'ye avâtıf-ı aliyye-i hüsvânîlerinden bir semmûr kürk ile vâfir altun ihsân ve iki nefer oğullarına müteferrikalık ve atları yeden on nefer âdemlerine dirlikler inâyet olundukdan sonra tekrâr Vâlide Sultân hazretleri tarafından Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa ve Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa ve Nişancı Vezîr Ca'fer Paşa ve Defterdâr Vezîr Ahmed Paşa vesâ'ir kubbe-nişîn vüzerâ-yı a'zam ve ulemâ-yı kirâmdan evvelâ Şeyhül-İslâm Minkârîzâde Yahya Efendi ve nakîbü'l-eşrâf kâdısı ve câmi'-i şerîf [56b] va'izi Vâni Efendi, Hatayî Ali Efendi ve İmâm-ı evvel Fazlullâh Efendi bi'l-cümle semmûr kürkleriyle ikrâm olundılar ve ikinci, üçüncü defterdârlar ve reîsülküttâb efendi ve çavuşbaşı ağa ve on yedi nefer kapucıbaşı ağaları ve büyük ve küçük mîrâhûr ağaları ve kapucılar kethudâsı sâde hil'at giydi ve ocak halkından ancak Yeniçeri Ağası Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa'ya kürk ve kethudâ beğden ta'lîmhâ necibâşîya varınca ve altı bölük ağalarına ve kethudâlarına ve kâtiblerine ve başçavuşlarına ve Tersâne emîni ve Tersâne kethudâsı ve Tersâne ağası ve vâridyânbaşıya serâpâ hil'atlar giydirildi ve câmi'-i şerîf binâsına

¹⁴²¹ tehniyye ü teşrîf için V : tehniyye için Y

emîn olan Hacı İbrâhîm Ağa'ya bir semmûr kürk ile beş kîse nakd ihsân ve oğullarına müteferrikalık ve yedi nefer huddâmına çavuşluk sadaka buyuruldu ve mi'mâr ağaya bir semmûr kürk ile üç kîse nakd ve oğullarına müteferrikalık ihsân olundu ve câmi'-i şerîf binâsıçün ta'yîn olunân baş kâtibe bir semmûr kürk ile iki kîse nakd ihsân ve ze'âmetile tekâ'üd buyuruldu ve binâ-yı merkûm rûznâmecisine semmûr kürk ve vekîlharcına semmûr kürk ve dirliğine terakkî ve emr-i şerîf içün ta'yîn olunan kâtibe müteferrikalık vesâ'ir mu'temed mühimmât kâtiblerine mertebelerince dirlikler ve hil'atlar ve iş üzerinde olan vâridyânbaşıya hil'at ve dirliğine terakkî virildi. Vezîr-i a'zamın tezkerecileri ve kapucılar kethudâsı ve ve Telhîsci Muhzır Ağa ve bostancı odabaşı sâde hil'at giydi ve Dârü'ssa'âde Ağası Muslı Ağa haste ve sâhib-firâş olmağın kürki kendüye gönderilüp Vâlide Sultân hazretlerinin baş ağası Abbâs Ağa'ya Mısır'dan pâre vü cerâye ve kethudâsı Mustafâ Efendi'ye bir semmûr kürk ile vâfir sikke-i hasene ve sâbika kethudâsı olan Hasan Efendi'ye bir semmûr kürk ve üç nefer âdemisine müteferrikalık virilüp ve müfettiş efendiye ve muhasebeci efendiye ve mukât'acı efendiye sâde hil'at ve Hasoda'da Musâhib Mustafâ Ağa'ya ve Silihdâr Kız Hüseyin Ağa'ya ve Bostancıbaşı Yûsuf Ağa'ya semmûr kürk ilbâs buyuruldu.

Hülâsa-i kelâm câmi'-i şerîf hizmetinde olanlar vesâ'ir bendegân-ı devletin cümlesi mesrûr u şâd-kâm olduklarından sonra pâdişâh hazretlerini vezîr-i a'zam mükemmel alay ile alup Sarây-ı âmireye îsâl eylediler. Bi-emr-i hümâyûn yine der-akab cümlesi câmi'-i şerîfe varup, Vâlide Sultân ve Haseki Sultân hazretlerini dahi alup, envâ'-i tevkîr ü ikrâm ile getürdiler. Ol esnâda taraf-ı sultânîeden câmi'-i şerîf havâlîsine firâvân çil akçalar ve altunlar saçıldı. Fukarânın dîde-i cennet-i hâb-âlûdı açıldı. Bi'l-cümle câmi'-i şerîf ve türbe-i latîf ve sebîlhâne ve kâr-gîr-i dekâkîn ve rikâb-ı hümâyûna virilen pîşkeş ve umûm elbise-i fâhire masârîfine kapu kapamaca üç bin seksan kîse akça sarf olunduğın Vâlide Sultân Kethudâsı Mustafâ Efendi lisânından tahkîk olmak üzere nakl olundu.

Reften-i ilçî-i Nemçe

Ve izn-i âlî üzere Nemçe ilçisi cümle selâtîn-i cevâmî' ve ziyâretgâhları ve Tersâne-i âmire ve Yalı Sarâyı seyr idüp, hayrân oldu. Vezîr-i a'zam bir def'a Bahâyî Efendi Bağçesi'ne beş kıt'a çekdirir ile götürüp ziyâfet eyledi ve ol mahalde vilâyetine gitmeğe istîzân itmeğın, mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin ikinci Salı gün Dîvân-ı hümâyûna

da‘vet-i ziyâfet olup, kula ulûfe tevzî‘ ve kânûn¹⁴²² üzre vüzerâdan sonra arza girüp bisât-ı bûse-i pâdişâhî şerefine nâ‘il olup, ol mahalde çasarına gidicek nâme-i hümayûn eline teslîm ve me‘zûn oldu.

On birinci Penc-şenbih gün Abdurrahmân Efendi'ye Anadolu sadrı virilüp, selefi Hâfız Mehmed Efendi'ye Rûm-ili pâyesiyile Gelibolı kazâsı arpalık ihsân olundu ve Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Muharrem Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Bosna Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa ve anın mansıbı Vezîr Sührab Mehmed Paşa'ya ve Hersek sancağı Hasoda eskilerinden Hâfız Mustafâ Ağa'ya ve Engürüs sancağı sâbıkâ Musâhiblikden çıkup, ba‘dehu tekâ‘üd-i ihtiyâr iden Leh Hasan Ağa'ya tevcîh ü inâyet olundu ve mâh-ı Receb'in yigirmi dördüncü Şenbih gün sâbıkâ sadâret-i uzmâdan hâslar ile mütekâ‘id Boynuyaralı Mehmed Paşa dâr-ı bekâya rihlet idüp Eyyüb'de Yalı Hamâmı mukâbelesinde defn olundu.

Ve yigirmi yedinci Salı gün galebe dîvân olup ulûfe virildi ve Fransız ilçisi pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp nâmesin virüp , pîşkeşin arz eyledi ve mâh-ı Şa‘bân'ın gurre-i Şenbih gün pâdişâh hazretleri tebdîl-i hevâ içün Çatalca'ya azîmet-i hümayûn buyurup rikâb-ı kâm-yâblarında kâ‘im-makâmlik hizmetiyle Kapudan Vezîr Kara Mustafâ Paşa ta‘yîn olundu ve menzil-i mezbûrda Bağdâd'dan ma‘zûl Vezîr Firârî Kara Mustafâ Paşa huzûr-ı pâdişâhiye da‘vet ve Şâm-ı şerîf eyâleti tevcîh ü inâyet ve selefi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya kapudanlık virilüp, mu‘accelen Âstâne'ye gelmek emr olundu ve anın selefi Vezîr Kâ‘im-makâm Kara Mustafâ Paşa vüzerât-ı sâni hâslarıyla kaldı.

Ve yine menzil-i mezbûrede bâğçe-âhûrî halifesi Rûm Mehmed musâhib nâmına olan Edirneli Kôr Mü‘ezzîn Mustafâ Ağa'ya söğüp ol dahi pâdişâha şikâyet itdükden gayrı ba‘zı bunun emsâli hadden bîrûn-i evzâ‘ sefihânesi mağzûb-i sebe-i pâdişâhî olmağın bi-emr-i hümayûn Boğazhisârı'nda Sultâniyye kal‘asına nefy olup, der-akab yine mezkûr karındaşı olan Koz-bekçibaşı Rûm Sâlih fermân ile gönderilüp, başın kesüp getürdi ve on dördüncü Cum‘a gün menzil-i mezbûrdan avdet ve Dâvud Paşa Sarâyı'na ric‘at idüp vezîr-i a‘zam ile şeyhü'l-İslâm efendi ve yeniçeri ağası Halkalı'ya karîb mahalde istikbâl eylediler ve yigirmi üçüncü Bâzâr gün pâdişâh hazretleri ile vezîr-i a‘zamü'l-maslahatin varup, cebehâneyi seyr ü temâşâ eyleyüp cebecibaşıya ve kethudâ kâtiplerine birer hil‘at vesâ‘ir huddâmına iki kîse nakd ihsân buyurdi.

¹⁴²² kânûn V : kânûn-ı kadîm Y

İbtidâ-yı sefer-i zuhûr bi-sebeb-i feth-i kal'a-i Kandiye der-akab¹⁴²³ cezîre-i

Girid ve Serdâr Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa

Bir gün hazret-i şehriyâr-ı sipihr-ihtidâr hazretleri vezîr-i a'zam memâlik-güşâ Fâzıl Ahmed Paşa ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn efendileri vesâ'ir vüzerâ, erkân-ı devlet ve rû'esâ-yı askeri huzûr-ı hümâyûnlarına davet ve meclis-i şerîf-i izzetü'l-yaflarında? feth-i kelâm idüp, “Cezîre-i Girid bi'l-külliyye taht-ı tasarrufumuzda olup, ancak Kandiye kal'ası bu âna değin kabza-i teshîre getirilmeyüp mâbeynde kalmak lâıyk-ı gayret-i sultânî ve münâsib-i hamıyyet-i cihân-bânî değildir. Husûsa kal'a-i mezbûrun sükkânı olan küffâr-ı nâ-karâr-ı her-bâr Mısır'a ve cemî' deryâ-yı sefide zihâb ü iyâb üzre olan hüccâc ü tüccâr gemilerin alup, halkın esîr-i beste-i zencîr ve niçe yerleri nehb ü gâret ve hasâret itdükleri mesmû'-ı hümâyûnum olup, bi-eyyi-vechin-kân kal'amız buranın feth ü teshîri ve sükkânı olan melâ'în-i hâsirin kal' ü kam' murâd-ı şerîf-i mülûkânem olmuştur. İmdi sen ki, vezîr-i a'zamımsın umûm-i asâkir-i nusret-me'âsirime seni serdâr ve cumhûr-ı umûr-ı saltanatımı keff-i kifâyetine menût ve kabza-i ihtidârına merbût eyledim ve bu umûrda sana bedreka-i tevfiķ-i hâliķ kün-fe-yekûn hadi olsun” buyurup, yedine serdârlık hatt-ı şerîfî viridi.

Vezîr-i kebîr-i müşterî-tedbîr dahi fermânına imtisâl-i istisâl-i ehl-i zülâl niyyetiyle reh-i cihâda vaz'-ı kadîm ve intizâm-ı umûr-ı dîni ve terfîh-i cumhûr-ı Müslimîni nefinden mukaddem eyleyüp, ol kışda memâlik-i Osmânî ve kişver-i sultâniyyeden sürsat ve nüzl-i firâvân ve zehâyir-i bî-pâyân-ı ihrâc-ı fermân olunup, “Kenâr-ı deryâda vâkı' iskelelerde hâzır u âmâde ve kapu kulı ve Rûm-ili ve Anadolu eyâletleri askerleri dahi Girid seferine ta'yîn-i müteveccih ve mülhakk-ı ordu-yı hümâyûn olalar” deyü, evâmir-i ulya gönderildi. Çün vezîr-i a'zamin serdârlığı mukarrer oldu. asâkir-i İslâm ile donanma-yı hümâyûna İstanbul'dan binmek ve Girid'e geçmek emr-i asîr olduğın deryâ beğleri i'lâm itmekle karadan Benefşe kal'asına varılıp, andan binmek üzre kul alınıp yollar tedhîrine mübâşir âdemler irsâl olundu.

Siyâk-ı âher müşâvere

Bir gün, vezîr-i a'zam rikâb-ı hümâyûna¹⁴²⁴ yüz sürüp, “*Elhamdü'llâh* zamân-ı devlet-i şâhânenizde Engürüs ahvâli ber-araf olup, melhûzunuzdan ziyâde hizmetleri

¹⁴²³ der-akab V : der Y

¹⁴²⁴ rikâb-ı hümâyûna V : rikâb-ı hümâyûn-ı hüsrevâneye Y

görüldü. Lâkin yigirmi dört senedir şebân-rûz Venedik keferesi ile ehl-i İslâm muhârebe vü mukâtelede olup, Kandiye kal'ası teshîrine himmet-i mülûkâne buyurulmak lâzime-i gayret-i dîn ü devletdir” deyü arz eyledikde, “İlâcî ne ise görülsün” deyü, fermân-ı hümayûnları sâdır olıcak, gelüp vüzerâ vü ulemâ ve ocak ağaların sarâyına da'vet ve bu emrde meşveret eylediklerinde “Mâdâmki, bu Girid cezâresine livâ-i *resûl-i aleyhi's-selâm* ile mühr-i şerîf ve arma niçe ber-vech ile bu iş dahi vücûd bulmaz” deyü ittifâkların arz eylediği gibi “Tedâriği görülsün” deyü, emr-i hümayûn sâdır olmağın mühimmâtına mübâşeret olundu.

Mukaddemâ on iki seneden berü Edirne'de mahbûs olan Venedik ilçisi cezâre-i Girid'e geçilmek üzre müşâvere ve tesmîn olunduğın istemekle müzâkere-i sulha tâlib ü râgıb olup, serdâr-ı a'zam huzûrına getirüldükde “Eğer sulh olmak murâdınız ise yalnız Kandiye kal'ası sizde kalup, kal'a-i mezbûre için devlet-i ulyaya beher-hâl sene onar bin altun harâc virüp, bir def'a ilçiniz ile yüz bin Frengî altun getüre ve Suda kal'ası dibinden hedm olunup, ancak limanı Venedik elinde ola ve bu sene serhâdleri tarafından mukaddemâ aldıkları palankalar yine devlet-i ulya tarafına teslîm oluna. Kandiye kal'ası içinde olan üserâ-yı Müslimîn müft-i meccânen itlâk ve karşısında olan Yenikal'a yıkıla” buyurduklarında cümlesine rızâ virüp, “Suda kal'ası sebep-i iftihârmızdır, bir taşına bin başımız fedâdır” deyücek, serdâr-ı a'zam dahı, “İnşâ'allâh Suda kal'ası değil lutf-i Hakk ile Kandiye kal'asın bile feth ü teshîr ideriz” buyurup, ilçiyi meclisden taşra eyledi.

Ve cezâre-i mezbûreye beğ gemileriyle on kıt'a balyemez top ve altı bin kantar bârût ve buna müte'allık mühimmât u cebehâne ve tornacıbaşılar üç bin yeniçeri, bir miğdâr cebeci, topcı tahmîl ve azîmet üzre iken mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gün pâdişâh hazretleri takviyyet-i asâkir-i İslâm için Tersâne-i âmireye teşrîf buyurup, me'mûr olan zümre-i guzât manzûr-ı hümayûnları oldukda, zâbitlarına birer kîse nakd vesâ'ir neferlerine beş kîse inâyet ve Girid'e irsâl olundu.

Azl-i Tatar Han Mehmed Giray ve nasb-ı haniyyet-i Âdil Giray

Bundan akdem Kırım hânı Mehmed Giray, Uyvar seferine me'mûr oldukda, “Düşmenden havfımız var. Kırım diyârının hıfz u hırâseti iktizâ itmişdir” deyü, envâ'-i ta'lil ve i'tizâr ile oğlu Ahmed Giray Sultân'ı serdâr-ı Tatar¹⁴²⁵ idüp, irsâl itduğinden

¹⁴²⁵ serdâr-ı Tatar V : serdâr-ı Tatar-ı sabâ-refîâr Y

nev'an adem-i imtişâl-fehm olunup, yine bu cürmine bakılmayup, birkaç gün dahi iğmâz-ı ayn ve her hâline müsâ'ade olunmuşıdi.

Ve Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Hacı Hüseyin Paşa dahi han-ı merkûmın taraf-ı hilâfında bulunmağın, Yalı ağalığın ref' idüp, bu esnâda Nogay Tatarı pâdişâh hazretlerine ra'iiyet-i kabûl idüp, beher sene Hazîne-i âmireye yigirmişer bin gurus virgü virmek ve ulûfelü [57a] kulları gibi ma'an sefere eşmek ve her vechile itâ'at ve inkıyâd itmek şartıyla Silistre etrâfında iskân olunmaların iltimâs eylediklerin Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Hacı Hüseyin Paşa der-i devlete arz u i'lâm eyledi.

Matlûblarına müsâ'ade-i pâdişâhî olup, ol havâfîlerde arz-ı hâliye olan yerlerde iskânları emr olundu. Lâkin Mehmed Giray'ın bu vaz'ı kendüye ağır gelüp, mezbûr Nogay Tatarı'nun önün alup, birazın kılıçdan geçirüp mâ'adâsın kaçırdüğün tekrâr Vezîr Hacı Hüseyin Paşa arz eyledikde, "Atabe-i ulyâ ra'iiyetliği kabûl iden Nogaylu'yı incitmeyüp, ta'addî ve tecâvüzden kasr-ı yed idesin" deyü, tenbîhi müş'ir-i vârid olan hatt-ı hümayûnı dinlemeyüp, azli lâzım gelicek, Rodos'da mahbûs Âdil Giray Kırım hanlığına nasb olunması mûcibe görölüp, rikâb-ı hümayûna arz olundu. Mûcebince hatt-ı şerîf sâdır olup, İstanbul'a getirildi.

Ve mâh-ı Ramazân'ın dördüncü Penc-şenbih gün Hâsbâğçe'de vâkı' Sinân Paşa Köşkü'nde vezîr-i a'zam vesâteti takbîl-i hâşiye-i bisât eyledikde, "Kırım hanlığın sana ihsân eyledim, göreyin seni *ibâdu'llâh niçe* hizmet idesin rızâ-yı şerîfden ayrılmayup, fukarâya merhamet üzre ol" buyurup, bizzât yed-i hümayûnlarıyla hanlık hatt-ı şerîfin eline teslîm idüp, mu'tâd-ı kadîm üzre kırmızı kadifeye duhte semmûr kabanitse ilbâs ve başına kalpak üzre iki mücevher top sorguç ve miyânına bir kabza murassa' kılıç kuşadılup, dest-i mâlına bin aded sikke-i hasene ihsân buyuruldu.

Evâhir-i şehri mezbûrede vilâyetine gitmeğe istîzân için ikinci def'a yine vezîr-i a'zam vesâteti ile rikâb-ı hümayûna rûymâl idüp taraf-ı pâdişâhîden bir sevb-i erkân semmûr kürk ilbâs ve bir kabza mücevher altun hançer vezîr-i a'zam yediyle miyânına bend ü ihsân olundu ve kendü akrabâsından kağalgay ve Nûreddîn olan sultânlara dahi birer nîmten hila'-ı fâhire giydirilüp yigirmi kıt'a çekdirir ile Karadeniz'den Kırım'a gönderildi Vezîr Hacı Hüseyin Paşa dahi azl olunup, eyâlet-i Silistre vüzerâdan Şeyh Mehmed Paşa'ya virildi.

Azîmet-i pâdişâh-ı İslâm be-dârü'n-nasr Edirne

Mâh-ı mezbûrun sekizinci Dü-şenbih gün erkân-ı devlet mübâşeretiyle tuğ-ı hümayûna çıkup, Bâbüssa'âde önüne nasb olunup,¹⁴²⁶ yigirminci Şenbih gün dahi otağ-ı hümayûn çıkup Dâvud Paşa sahrâsında vaz' olundu.

Yigirmi beşinci gün dahi pâdişâh hazretleri azîm alay ile İstanbul'dan çıkup, otağ-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl buyurup, İstanbul kâ'im-makâmı vüzerâdan Doğancı Koca Yûsuf Paşa'ya lerzânî ve serâserli kürk giydirildi.

Mâh-ı Şevvâl'in gurrei Salı gün bayram namâzı Dâvud Paşa Câmi'i'nde kılınup otağ-ı hümayûna nüzûlünde cümle vüzerâ-yı a'zâm ve ulemâ-yı kirâm vesâ'ir a'yân-ı ağayân-ı ihtirâm baş çadırın sâyebân altında tertîb-i kadîm-i Osmânî üze bûs-dâmen-i sultânî oldılar.

Ol gün şiddet-i rûzgârdan haymeler bî-karâr ve kesret-i bârân ve balçık ekser-i nâsa bâ'is-i tebdîl-i câme vü destâr oldu ve irtesi Çehâr-şenbih Budun Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Mehmed Paşa'nın kuvveti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Temeşvar Vâlîsi Cerrâh Kâsım Paşa'ya vüzerât ile tevcih olundu ve yedinci Dü-şenbih gün pâdişâh hazretleri umûm ordu-yı hümayûnla Dâvud Paşa sahrâsından hareket ve Edirne'ye doğru azîmet buyuruldu. Bunun cenâhında killet-i sipâhî bâ'is-i gazab-ı pâdişâhî olup, ol sâ'at sâdır olan fermân-ı hümayûn mücebince Kapucılar Kethudâsı Çıtak Mehmed Ağa varup, Sipâhlar Ağası Hacı İshâk Ağa ile Silihdâr Ağası Hasan Ağa'ya sancakları önünden girüye döndürüp ve başlarından Selîmîlerin atdırup ikisin bile habs eyledi. Ol minvâl ibret-i mâ'il üze Yarık Burgos menziline gelindikde mansıbları uhre virilüp dirlikleri çalındı ve Boğazhisârları'na nefî olundu.

Ve onuncı Penc-şenbih gün menzil-i Fenar, ol gün Anadolu Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa ordu-yı hümayûna gelüp mülhak oldu ve on yedinci Penc-şenbih gün menzil-i Yane ol gün Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa donanma-yı hümayûn ile Akdeniz'e azîmet için tersânedan Beşiktaş'a çıkup, lenger-endâz olduğu rikâb-ı hümayûna arz olundu ve yigirmi birinci Dü-şenbih gün menzil-i Hasköy, ol gün Karaman Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa ordu-yı hümayûna dâhil oldu ve irtesi Salı gün ki, rûz-ı Hızır'dan altı gün mukaddem idi, Edirne'ye karîb Solak çeşmesi kurbunda vâkı' Paşa Çayırı nâm kazâya nüzûlünde Edirne Beğlerbeğisi Diyâr-ı Bekrlî İbrâhîm Paşa

¹⁴²⁶ olunup V : olundu Y

dahi ordu-yı hümâyûna gelüp vâsıl oldu ve bugün vezîr-i a‘zam otağ-ı hümâyûna gelüp mezbûr paşalar kaftan giymek üzere taşrada muntazırlar idi.

İbtidâ Mahmûd Paşa çağırılıp pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdükde, “Sen bu kadar zamândan berü sefere me’mûr idin niçün tiz gelmedin şimdi seni habs iderim” deyü itâb idicek, ol mahalde vezîr-i a‘zam şefâ‘at idüp, hil‘at-ı fâhire ile mesrûr kılındı ve ba‘dehu İbrâhîm Paşa ve Tarsus Sancağı Beği çağırılıp hil‘atlar giydirildi ve yigirmi altıncı Şenbih gün Vâlîde Sultân dahi şehzâdeler ile Edirne Sarayı'na gelüp, dâhil oldu.

Ol gün bi'l-cümle vüzerâ ve ulemâ ve sancak ağaları varup istikbâl eylediler ve ma‘zûl Tatar Han Mehmed Giray muhâlefet-i sadedinde olmak ihtimâline def‘ için Sirem ve Semendire sancakları askeri ve Rûm-ili ve Özi beğlerbeğileri kapuları ve eyâletleri askerile ta‘yîn ve yeni kagalgay ile yalı ağası karadan irsâl olunmuşıdi. Hân-ı ma‘zûl isyâna zâhib olup, Kazak ve Leh ve Moskov vesâ‘ir ol etrâfda olan milel-i kefereden imdâd taleb idüp, virmemekle ancak kendü nân u ni‘metile perverde olmuş ba‘zı sâde-dil mirza ve niçe habenneka leşker-i Tatar başına cem‘ olup, “Elbette biz senin uğruna cân viririz” deyü, ıdlâl ve hanlığa gelen Âdil Giray ile sevdâ-yı ceng zu‘mına düşüp, ruhsat dahi virmişiken Kağalgay Sultân ile yalı ağası Özi'ye varduklarında Bucak ve Akkirman ve Nogay Tatarı cümlesi karşı istikbâllerine çıkdılar “Biz Ölmez Han kuluyuz her kim sultân biz kuluz” deyüp, önlerine düşdiler ve hân-ı cedîd dahi deryâdan Kefe'ye vardukda, umûmen a‘yân-ı Kırım ve ümerâ-yı Tatar itâ‘at ü inkıyâd ve istikbâl ü bi‘at idüp, Bâğçe Sarâyı'ndan bî-mezâhim tahta iclâs eyledi.

Derd-mend Mehmed Giray'ın ancak kendüye tâbi‘ birkaç Tatar ile yanında birez iç oğlanı kalmağın kendü başı kaydına düşüp, “Cânımı kurtarayım” deyü, Çerkes vilâyetine doğru firâr ve terk-i diyâr idüp, hân-ı cedîd gereği gibi hattâ Kırım'ı zabt itdüğü haberin vezîr-i a‘zam huzûr-ı hümâyûna gelüp, künhile arz eyleyüp, otağına gitedükde ba‘zı mukarrebînine “hamâkat itmiş, bizim kapumıza doğrulup gelse iltifâtımıza mazhar olurdu” buyurdılar.

Bu mahalde Venedik, Özi tarafından sulh-i recâsıyla rikâb-ı hümâyûna gelen **nâmenin sûretidir:** Âlimü'l-guyûb olan *Allâh ta‘âlâ*'ya ma‘lûmdur ki, bu ceng esnâsında devlet-i ulyâ ile kadîmî dostluğu tecdîd eylemek arzûsı cumhûrumuzın derûnlarından eksik olmamışdır ve bed-hâhların elemi ve re‘âyâ'nın tesellüli hâtırçün sulh u salâhın mahabbeti tarafımızdan bu kadar sene hıfz olunmuşdur. Ol sebebden hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet makrûnunuz ile Âstâne-i sa‘âdetinize irsâl olunan Cuvan, Banse

başmacılarımız, mergûb ilçimiz, müddet-i medîde ol câniblerde kalmışdır ki, ahvâl-i sulhi göre. Lâkin mevânî‘-i zuhûr ile bu âna değin husûle gelmemişdir. Biz hod devlet-i ulyânızın rağbet ü tekrîmimiz ile hâtır-ı hümâyûnları müreffeh olup, şân-ı şevketiniz âfâkda âlî olmasına arzûmuz olduğu ma‘lûm-ı hümâyûnları ola ve giçen senelerde askerleriniz Nemçe ve Macar seferlerine meşguller iken Kandiye‘de vesâ‘ir yerlerde olan askerlerimize aslâ hareket itdirmeyüp, sükût olunduğı derûnumuzda kâfidir ve lâkin cumhûrumuzun hıfzına hâlel virüp ve mümkün olmıyan ahvâl terk olunup, kıl ü kâlin def‘ ü ref‘ olmasına ve şân-ı şevket ve nusret-i adâletinize lâayık olduğu üzere sulh u salâhın ittimâmına merhamet-i hümâyûnları recâ olunur demiş.

Venedik cumhûrundan dahi vezîr-i a‘zama gelen **nâmenin sûretidir**: Âstâne-i devlet ile olan kadîmî ve menfe‘atlü dostluk ve mahabbeti tecdîd eylemek arzûsı cumhûrumuzda karâr-dâde olmağla her vaktde bu arzûmuzı izhâr itmeden hâlî olmayup, ol sebebdan kapucılarımız cüvân-ı bilâdın sulh içün ilçî ta‘yîn olunup, söylemeden hâlî olmayup ve hâlâ tarafımızdan dostluk taleb itmeden kusûrumuz olmadın âfâka bildirmek içün mümkün mertebe büyük ve dakîk maslahata lâzım olduğu imkân-ı takayyüdi yerine getürüp, işbu mahabbet-nâmemiz ma‘an şevketlü ve azametlü pâdişâh hazretlerine ahvâlimizi bildirüp cenâb-ı şerîfinizden dahi devlet-i ulyânın rağbet ü izzeti kalbimizde dâimâ mebnîdir ve bu kıl ü kâl esnâsında kendüleri müntefî‘ olmak kıyâsında olanların oğullarına kulağımızı tutmayup ıslâh-ı hâle takayyüd ideriz demişler. Eğerçi, mel‘ûnlar bu makûle mektûblar ile gönül ağırlayup lâkin müzâkere-i sulhde katı ba‘îd olup burunları hevâ-gözedir? vezîr-i a‘zam ilçiyi huzûrına getürtdükde kat‘â maslahata karîb sözleri olmaduğından vücûd virmedi.

İbtidâ-yı zuhûr-ı fitne an-vilâyet-i Basra

Ocaklık tarîkiyle Basra eyâletine mutasarrıf olan Vezîr Hüseyin Paşa, yine ber-vech-i ocaklık Ahsâ Hâkimi Mehmed Paşa'nın mukaddemâ bir takrîb ile azline bâ‘is olup, Ahsâ sancağını emr-i hümâyûn ile kendü tarafından zabt itdirmişidi ve Ahsâ tekrâr Mehmed Paşa'ya kemâ-ken inâyet ü ihsân buyurulıcak zabtına mâni‘ olduğu ma‘rûz-ı dergâh-ı âlî olmağın kendüye te‘dîb içün¹⁴²⁷ üzerine Bağdât Beğlerbeğisi Vezîr-i Kadru'llâh Uzun İbrâhîm Paşa ser-asger nasb olunup, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa Haleb Beğlerbeğisi Sarı Hüseyin Paşa ve Şehrîzor Beğlerbeğisi

¹⁴²⁷ te‘dîb içün V : te‘dîb olmak içün Y

Vezîr Gürcü Ken'ân Paşa ve Musul Beğlerbeğisi Gürcü İbrâhîm Paşa ve Rakka Beğlerbeğisi Sarı Mehmed Paşa bi'l-cümle kapuları ve eyâletleri askerleriyle serdâr-ı mezbûr yanına ta'yîn ve Basra seferine me'mûr oldılar.

Ber-mûceb-i fermân Bağdâd altında [57b] elli binden mütecâviz guzât-ı mansûre ve mükemmel cebehâne ve toplarıyla cem'iyetden sonra kalkılup, çöl yolundan Revân ve eyâlet-i Basra'nın müftâh-ı müşâbihesinde olan Kurna kal'sın şebân-rûz hâb ü rahâtı terk idüp, altmış gün muhâsara vü muhârebe ve mukâtele ve ancak kal'a handakının ortasına varup, dahi ilerüye hareket emr-i muhal olduğundan mâ'adâ asker-i İslâm ziyâde bî-tâb u zebûn oldukları mahalde şakî-i mezbûr dahi hasâr-ı mahsûrda sıkılup, âkıbet tavassut-ı müslihûnla istîmân eyledi ve beher-hâl sene rikâb-ı hümayûna ikişer yüz kîse akça nükûd-ı irsâliye ve yalnız bu sene beş yüz kîselik pîşkeş ve hediye deruhde ve kethudâsı Yahya Ağa'yı ahâlîsine rehn koyup Ahsa ve Basra'dan kasr-ı yed ve kendü kûşe-i inzivâda ikâmet itmek üzre yemîn idüp, matlûb üzre hil'at ve eyâlet oğlu Afrâsiyâb Beğ'e giydirildi ve Ahsâ dahi fermân-ı hümayûn üzre "Mehmed Paşa'ya itdirildi" deyü serdâr-ı müşârûn-ileyh paşa-i serîr-i a'lâya arz eyledikde askere icâzet virildi. Eğerçi, bu ceng mukaddeminde Bağdâd altında guzât-ı İslâm'ın ictimâ' üzre olduğu Kızılbaş-ı bed-ma'âşın vesvese-i şeytân-ı derûn-ı kalb-i menhûslarına sârî olup, nakz-ı ahde mûte'allık bir işe mübâşeret-i ihtimâl ve haşyetin def' için Acem şâhının i'mâde'd-devlesine vezîr-i a'zam tarafından bu mazmûnda mektûb yazıldı.

Hâlâ Basra Hâkimi Vezîr Hüseyin Paşa azametlü ve kudretlü efendim, pâdişâh hazretlerine isyân ve fermân-ı hümayûnlarına muhâlefet üzre olup, niçe nâ-şer'î işlere sülûk ve mübâşeret ve dürlü evzâ'-ı nâ-hemvâre vaz'ıyyed ve ifsâd-ı garîbe ile hareket itmeğin te'dîb ve izâlesiçün fermân-ı kazâ-cereyânları sâdır olmağın Bağdâd altında bir miqdâr asker-i sultânî cem'iyet idüp, bâgî-i müşârûn-ileyhin cezâ vü sezâsı virilmek üzre fermân-ı pâdişâhî sâdır oldu.

Rü'esâ-yı askerimize tenbih olunmuşdur sulha mugâyir bir vaz'-ı hareket olmaz hâtıra bir teşvîş gelmesün ve bagî-i müşârûn ileyhe tarafınıza ilticâ ider ise kabûl itmeyüp imdâd ü i'ânetden külliyyet ile ictinâb ü ihtirâz idesiz ki, sonra sulha mugayyer bir iş zuhûr bulsa denilüp, Dîvân-ı hümayûn çavuşlarından Abdünnebî Ağa ile hîn-i vusûlde i'timâdü'l-devle tarafından dahi vezîr-i a'zama bu minvâl üzre cevâbı yazılup, mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Bâzâr gün Edirne'de ordu-yı hümayûna gelüp vâsıl oldu.

Mazmûn-ı mektûb

Ba‘de'l-akâb mektûb-ı mergûbları gelüp, istihkâm-ı sulh u salâha müstemildir. Umdetü'l-emâsil-i ve'l-akrân Abdünnabî Ağa yediyle gelüp, vâsıl oldu ki, “Şâhımız hazretleri seyr ü tamâşâ kasdıyla Mâzenderân'a müteveccih-i âzim olmuşlar idi.

Basra tarafına ta'yîn olunan askerden hilâf-ı sulh u salâhdan bir ma'nî eklenmesün” deyü, tasrîh buyurulmuş lâkin esâs-ı sulh u salâh üstüvâr olup, “Cem'iyet-i asker tarafınıza müte'allik-i memâlikde iken öyle ma'nî tevehhüm olunmaz, belki bu kelâmdan arz şöyle fehm olunur ki, Basra beğlerbeğisi imdâd ü i'ânet taleb ider ise, bu tarafın dostluğuna ri'âyet idüp, mezbûra müsâ'ade ve imdâd olunmaya dimekdir. İmdi zamîr-i münîrlere hafî buyurulmaya ki, bu dergâh-ı mu'allâ bendelerinden bir ahadın haddî yokdur ki, sulh u salâha muhâlif vaz'-ı hareket eyleye ve şimdi dahi ümerâ ve hudûd beğlerbeğilere evâmîr-i şerîfe gönderilüp, hilâf-ı ahd ü peymân-ı mezbûra imdâd itmeyeler” deyü tenbîh ve tehdîd buyurulmuşdur. “Bundan akdem sulh u salâha ri'âyet için mezbûrun istid'â vü recâsı istimâ' olunduğı gibi bundan sonra dahi karîn-i kabûl olmaz. Hemân cenâb-ı şerîfleri dahi izdiyâd-ı müddet ve ülfete sa'y-i cemîlleri mezbûl buyurula” demiş. Vezîr-i a'zamın mefhûm-ı ma'lûmları olıcak, ol gün rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, cevâb-ı mektûbı ve şâh-ı Acem'in hiffet-i akılla şöhretin ve ziyâde mağlûbiyyetin ve asâkir-i İslâm Nemçe seferinde iken Şâh cümle vilâyeti halkıyla mahsûs guzât-ı mücâhidîn için re'âyâ çekdiklerin ve çavuş-ı mezbûrun takrîrinden huzûr-ı hümayûna nakl ve arz eyledi ve mâh-ı Zilka'de'nün gurre-i Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri azîm dârât-ı hüsvânî ve şevket ü celâlet-i cihân-bânî ve müretteb-i alay ve kemâl-i izz ü iqbâl-i kâm-rân birle Paşa Çayırı'ndan hareket ve Sarây-ı Edirne'ye duhûl u şeref-nüzûl buyurdu. Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa dahi Girid cezâiresinin feth ü teshîrine me'mûr ve serdâr-ı asâkir-i İslâm nasb olunduğı üzre pâdişâhı mukarrer sa'âdetlerine indirdikten sonra kendüler ol gün doğru ordu-yı hümayûnla Yeni Köprü'den Nehr-i Tunca'yı mürûr ve Timurtaş Sahrâsı'na nakl-i madrûb olan bârgâhlarına nâzil oldu.

Âmeden ilç-i Mehmed Paşa

Mukaddemâ ilç ta'yîn olunup, nâme-i hümayûn ile Nemçe çasarına gönderilen Kara Mehmed Paşa edâ-yı hizmet ve Âstâne'ye ric'at idüp, irtesi mâh-ı mezbûrun ikinci Cum'a gün Edirne'ye gelüp, Timurtaş'da varup serdâr-ı a'zama buluşdı.

Ol gün serdâr-ı a‘zam dahi pâdişâh¹⁴²⁸ hazretlerini otağlarına da‘vet ve ziyâfet idüp Mehmed Paşa-yı mezbûreyi pâdişâha buluşdurdı. Me‘mûr olduğu hizmet-i risâleti dil-hâh-ı şehriyârî ve murâd-ı şehinşâhî üzre edâ vü tekmîl itdüğün arz u takrîr idüp, rikâb-ı hümâyûnlarına Nemçe çasarının getürdüğü nâmeyi teslim eyledikde serâsere kaplu semmûr kürk giydirilüp, kadîmden yüz yigirmi akça ulûfesine terakkî virildi.

Sûret-i nâme

Biz ki, Allâh'ın avn ü inâyetiyle nasb olunmuş ve Roma İmparatoru dâimâ muzaffer Alaman ve Macar ve Çeh ve Dalmaçya ve Hırvat ve İslavin ve A[vu]sturya ve Burgondiya ve Brebançe ve İstircya ve Karitola ve Moravya ve Varşov ve Loçturya ve Vitenburg ve yukarıki ve aşağıki Silejya ve Tefe ve Savoya ve Hasburg ve Sas ve Puruk ve İsterye ve Tizlov ve Nereliş ve Kraniş ve Göreymi ve Garsiya ve el-Saçya aşağıki ve yukarıki Lozarya ve İslovenya ve Sâhil-i bahr-ı Nâ‘ûn memleketlerin kralı şevketlü ve azametlü pâdişâh ve şehinşâh-ı maşrik ve Rûm ve bizim hem-civârımız ve mahabbetlü dostumuz Sultân Mehmed Han hazretlerine dostluğa lâıyk selâmlar ve cem‘î muslihatlar izdiyâd-ı sa‘âdet-i ikbâl takdîminden sonra şevketlü pâdişâh ve bizim hem-civârımız ve mükerrem dostumuz bundan akdem tarafınızdan akd ü ilçiler ile ibkâ olunan sulh u salâhın karâr-dâde olmasıçün tarafının ilçileri izdiyâd-ı mahabbet ü i‘zâz-ı sulh ve hem-civârlık içün olageldüğü mahalde mübâdele olunmak iktizâ itmekle taraf-ı hümâyûnlarından izzetlü Mehmed Paşa kulları ilçilik hizmetiyle irsâl buyurılıp vusûl buldukda ta‘yîn olunduğı hizmeti edâ eyleyüp, lâıyk-ı devlet üzre ta‘zîm ve tergîm olup girü irsâl olunmuşdur. Müşârün-ileyh ilçinin takrîrinden re‘âyâ fukarâsının âsûde-hâl olmalarına ve akd olunan sulh u salâh şurûtiyla hıfz u hırâset kılınmasına sa‘y-i cemîl-i hümâyûnları olduğın tafsîl üzre ma‘lûmumuz olmuşdur. İnşâ‘allâhü te‘âlâ zikr olunan takrîri üzre meyl-i hümâyûnları vâkı‘ ise tarafeynin re‘âyâ fukarâsı âsûde-hâl ve müreffehül-bâl olup, bu dostluk niçe zamâna dek ber-karâr olup, hıfz olunması mukarrerdir.

Zikr olunan Mehmed Paşa bu cânibde müşâhede eyledüğü dostluğu ve akd olunan sulh u salâha rağbet ü takayyüdümüzü tafsîl üzre beyân itmesi ümîdindeyiz. Müşârün-ileyh uhdesinde olan hizmeti edâ itmekle umûr-ı devlet-i pür-ikbâl ve icâzetim ile ol tarafa revân olmuşdur. Cenâb-ı şevketiniz[in] hem-civâr dostı Leopoldüs. Fî: Ramazân.

¹⁴²⁸ pâdişâh V : pâdişâh-ı âlem-penâh Y

Ve serdâr-ı a‘zama gönderdüğü **nâmesinin sûretidir**: Biz ki, Allâh'ın avn-i inâyetiyle Roma İmparatorı Leopoldüs, dâimâ muzaffer izzetlü ve sa‘âdetlü ve mahabbetlü dostumuz akd olunan sulh u salâhın istihkâmıçün tarafeynden ilçiler olageldüğü üzre mübâdele olunup, izzetlü Mehmed Paşa uhdesinde olan hizmeti edâ idüp, icâzetimiz ile Âstâne'ye avdet idüp ve ta‘yîn olunduğı hizmetin edâsını itmek içün ol tarafa revâne olmuştur.

Müşârün-ileyh Mehmed Paşa bendeleri i‘lâm eyledüğü ahvâlde sulh u salâhda cenâb-ı şerîfinizin rağbetin takrîr eylemiştir. Hadd-i zâtında mertebenizin iktizâsınca sulh u salâha rağbetiniz olur ise akd olunan sulh u salâh ehl-i İslâm tarafından mer‘î tutulup, hilâfına bir şey zuhûr eylesine reyb ü kemânımız kalmadı. Bu sulh u salâhda olan bizim rağbetimizi dahi Mehmed Paşa müşâhede eyledüğü üzre beyân eyleye ve kendü ta‘yîn olunduğı ilçiliğı edâ idüp, tarafımızdan lâyıkı üzre ta‘zîm ve tesellüli kılunup gönderilmesidir. Bâkî lutf-i Kaysârî mahabbet ü meveddet-i çasarımız cenâb-ı şerîfiniz ile müstedâm ve ber-karâr-ı bâde.

Ve çasarın başvekîli olan Grafânî Gonçe'nin dahi serdâr-ı a‘zama gelen **mektûbunun sûreti**: İzzetli ve muhabbetlü ve sa‘âdetlü dostumuz ve meveddetlü yârimız hazretlerinin huzûr-ı şerîflerine dostluğa lâyıknisâr ve hizmetler iblâğından sonra meccânen inhâ olunur ki, devletlü ve şevketlü çasar efendime ilçilik ile irsâl olunan izzetlü Mehmed Paşa kulları şevketlü ve azametlü pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin ilçiliğın gereğı gibi edâ idüp, olageldüğü üzre tarfeynden mübâdele olunup, akd olunan sulh u salâhın ibkâ vü istihkâmıçün lâzım olan ahvâli görüp, izn-i Kaysârî ile lâyıık olduğı üzre girü avdet itmekle işbu muhabbet ü meveddet-füzûn mektûbunuz tahrîr ve huzûr-ı şerîflerine irsâl olundu ki, cenâbı sa‘âdetlerine olan muhabbetimizi izhâr idüp, zikr olunan ilçinin ahvâline nazar-ı merhamet-eserlerin iltimâs idüp ve akd olunan sulh u salâhın müteneffi‘ ve bu dostluğın meyvesinden hisse-mend olmaları bâbında hüsn-i cemîlleri recâ olunur.

Zîrâ tarafımızdan kendü serhadlerimizde minvâl-i meşrûh üzre tenbîh ve te’kît itmimiz ile sulh u salâh ziyâde hıfz olunup, hilâfda işliyenlerin bilâ-kelâm hakkından gelinür. Bâkî sulh u salâhda olan çasar efendimin meyl ü muhabbetü Mehmed Paşa'ya tafsîl üzre beyân itmelerine havâle olundu” demiş.

Takrîrât-ı ilç-i Mehmed Paşa

İlçi Mehmed Paşa Budun'dan Beç'e kaç menzilde varup, ne minvâl tertîb ile girüp ve niçe çasarile vâkı' olan mu'âmelât ve ahvâli¹⁴²⁹ nakîr ü kıtmîr yazılmak için serdâr-ı a'zama sudûr iden fermân-ı pâdişâhî üzre sahîh ü sâlim kendü takrîr-i lisânından zabt ü tahrîr olunan kâ'imenin sûretidir ki, bi't-tamâm ayn-ı ibâretile rikâb-ı hümayûna îsâl olundu. "Evvelâ bin [58a] yetmiş beş Zilka'desi'nün on tokuzuncı gün alay ile Budun kal'asına nüzûl bir gün meks olundu ve on birinci gün andan dahi Budun'un gönüllü askeriyle kalkılup, dördüncü sâ'atde Kızılhisâr'a ve irtesi gün yine dördüncü sâ'atde Usturgon'a varılup, konuldu. Ol gün Usturgon Sancağı Beği cümle neferât ve ahâlî-i vilâyet ile karşulayup, merâsim-i istikbâli ri'âyet idüp, azîm alay eylediler.

Menzil-i mezbûrda dahi bir gün meks olup irtesi gün kalkıldı. Üstolni-Belgrad Vâlîsi Hacı Paşa dahi cümle sancağı askeriyle gelüp Usturgon beğiyle bir yere kavuşup, yine dördüncü sâ'atde Ögüflova? nâm karyeye nüzûl olundu. İrtesi gün yine mezkûr alaylar ile karadan ve Budun ve Peşte ve Usturgon azabân-ı neferleri mu'tâd-ı kadîm üzre şaykalar ile Tuna Suyı'yla mahall-i mübâdele olan mezil ki, merhûm Sultân Süleyman Han hazretlerinin sınır ta'yîn eylediği mahaldir. Pes mahall-i mezbûra yarım sâ'at miqdârı karîb yerde cümle asâkir-i İslâm alayların tertîb üzre dizüp, küffâr-ı hâksâr tarafından gelen ilç dahi nehr-i Tuna ile vesâ'ir askeri dahi karadan Komaran kal'ası cenarali Joje nâm guruf üzerlerine baş buğ olmak üzre âyin-i bâtılları birle alayların turgurup tarafeynden tercemânlarıyla haberleşüp, zuhrdan nısf sâ'at evvel mübâdele olunması, cânibeynin ittifâkı üzre karâr olundukda onar âdem ile buluşmak âdet olunmağın mahall-i mübâdele ki, sınır ta'yîn olunan mahaldir, mübâdelede üç direk dikilüp, mâbeynleri otuzar zirâ' olmak üzre ölçülüp berâber geldükde mübâdeleye karâr virilen vakt dahi hulûl itmekle, iki taraftan alaylar yerlü yerinde turup, ancak iki cânibden ilçiler mu'tâd üzre onar âdem ile ayrılup, asâkir-i İslâm tarafından mübâdeleye vekîl ve me'mûr olan Üstolni-Belgrad Valîsi Hacı Paşa ve küffâr tarafından me'mûr ve vekîl olan mezkûr Komaran kal'ası cenarali Joje nâm guruf onar âdemin biri olup, mübâdele ağaçlarına yakın gelüp ve orta yerde olan ağaca kangı ilç evvel gelür ise mağlûb ve sonra gelen gâlib kâl add olunmağla *Elhamdüli'llâhi te'âlâ* kâfir ilçisi bir derece miqdâr-ı zamân mukaddem gelüp, bu kulları sonra varup, birbirimiz ile görüşüp

¹⁴²⁹ ve ahvâli V : vesâ'ir-i ahvâli Y

musâfaha idüp, Hacı Paşa bu kulların Joje nâm gurufa Joje dahi kendü ilçilerin Hacı Paşa'ya teslim eyledi ve alaylar ayrılıp, bu kulları dahi kendü âdemimiz ile küffâr tarafına ve kâfir ilçisi İslâm tarafına revâne olduk ve bu kulların küffâr askeri alay birle alup, kat'-ı mesâfe iderek yola revâne ve mübâdele ağaçlarından beş sâ'at içerüde vâkı' Ac¹⁴³⁰ nâm karye kurbuna nüzûl olundu ve levâzım-ı harc-ı râh vesâ'ir ma'kûlet tedârükiçün çasar tarafından kamu-sârları ya'ni ki, defterdârı gelüp mu'tâdları üzre niçe varınca değin ma'an gitdiler.

İrtesi gün menzil-i mezbûrdan yine küffâr askerî alaylarıyla kalkılup, sekizinci sâ'atde Yanık kal'asına dâhil oldukda kal'a içinde olan cümle piyâde ve cümle süvâr askerini âlât-ı harb ile taşra çıkarup ve alay ile turgurup ve bu kulları dahi alem ve sancaklarımızı açup, tabl ve nakkârelerimizi döğerek alayları önünden uğrayup ve Yanık kal'asının orta yerinden geçüp, Beç tarafında olan varoş ile kal'a arasında, yine kal'aya karîb mahalle nüzûl olundu.

Bir gün meksden sonra yine alay ile kalkılup, yedinci sâ'atde Ovar palankası menziline konuldu ve kapudanları gelüp bize buluşdı. Ol mahalden dahi ke'l-evvel alaylar ile revâne ve yedinci sâ'atde Nemçe çasarının hâssı olan Pork? nâm mahalle nüzûl olundu. Menzil-i mezbûrdan dahi üslûb-ı sâbık üzre kalkılup altıncı sâ'atde Beç kal'asına üç sâ'at karîb Eşkil? nâm varoşa nüzûl olundu. Kal'a vü palanka olmayup ancak kasaba misâl bir varoş idi. Menzil-i mezbûrda iki gün meks itdirilüp, alay göstermeğe âdem cem' idüp ve kal'aya girilmek tedârükiçün eğlendirildi ve tercemânları gelüp, kal'aya karîb geldükde “Tabl ve nekkâreleri dindirüp, alem, sancak ve bayrakları düşürüp kal'aya öyle girilsün. Âyîn-i âl-i Osmanî üzre kal'a içine girilmek âdet olmayup, bir târîhinde dahi girildüğü cümle defterhânelerimizi yokladık bu âna değin olmamışdır” deyü haber getürdüklerinde, bu kullarına şevketlü ve azametlü pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri efendimiz iş bu tabl ve alem ve sancakları ihsân idüp, dostluğuna binâen gönderildi. “Âyîn-i Osmânî üzre girilmedikten sonra bizim bunda dostluğa binâen geldüğümüz neden ma'lûm olur. Elbette kendü âyîn ve erkânımız üzre girilmeğe râzı olurlar ise fe-bihâ ve ni'me ve'l-agyeri? yüzden girme ihtimâlim yokdur” deyü, cevâb virildikde birkaç def'a murâdları üzre ziyâde ibrâm ü ikdâm ve takayyüd gösterdiler *bi-avni'llâhi te'âlâ* devlet-i pâdişâhîde men'ine kâdir olmayup, âkıbet murâdımız üzre girmeğe rızâ virdiler ve mâh-ı Zilka'de'nün yigirmi beşinci gün andan

¹⁴³⁰ Vacz-Uaitzen

dahi kalkılup cümle âyîn-i İslâm-ı âl-i Osmanî üzre sancak ve bayraklarımızı güşâde idüp, tabl ve nekkârelerimizi döğerek ve icrâ-yı merâsim idilerek gidilüp, Nemçe çasarının karârgâhı olan Beç kal'asına iki sâ'at miqdârı karîb yerde cümle mâlik olduğu piyâde ve süvâr askeri alay ile karşı gelüp ve kendü vükelâsının mu'teberlerinden bir gurufin kendü atlarından bir donanmış at ile karşı göndermiş. Bu kulları dahi icrâ-yı âdet-i İslâm birle alem-i sancak ve bayraklarımız güşâde ve tabl [ve] nekkârelerimizi döğerek Beç kal'asına girüp orta yerden ta'yîn olunan menzile dühûl ve nüzûl olundu ve on gün meks ve istirahatdan sonra mâh-ı Zilhicce'nün beşinci gün çasara buluşmağa izn olundukda şevketlü ve azametlü pâdişâhımız hazretlerinin dostluğa binâen gönderdiği nâme-i hümayûn ile hedâyâ-yı mergûbların envâ'-ı ta'zîm ve tekrîm ile alup, çasar tarafından ber-vech ikrâm ve ta'zîmen gelen hintolara binilüp yine Beç kal'asının orta yerinden alay ile çasarın sarâyına varıldı. Galebe dîvân-ı hümayûna taklîd olduğu âyîn-i bâtılları üzre dîvân tertîb idüp, biz dahi içerü olduğu hâneye girdük. Kral-ı keşîde-melâl dahi şevketlü ve azametlü pâdişâhımız hazretlerinin nâme-i hümayûnlarına ta'zîmen oturduğu iskemlesinden iki zira' miqdârı yer ayrılup, ayağı üzre dururdu. Ol mahalde biz dahi nâme-i hümayûnı yedine teslîm eyledük, ol dahi kemâl-i ta'zîm ile alup başı berâberi bir mahsûs mahalle vaz' eyledi ve tercemân lîsânıyla dostluk ber-karâr ve akd olunan sulh u salâh mümtedd ve istihkâmı matlûbı olduğın izhâr idüp cümle hedâyâ-yı hümayûn dahi bir bir teslîm olununca değîn bir sâ'at kadar zamân ayak üzre durdı. Eğerçi, sâ'ir zamânlarda dahi ayak üzre durur şeklinde iskemleye tayanur imiş. Lâkin bu def'a muhabbetlü pâdişâhımızın nâme-i hümayûnlarına ta'zîm ve sulh u salâha ziyâde ri'âyet-i ikrâmı dikkat eyledi ve andan me'zûn olup, konağıma gelüp, tokuz ay meks eyledük. Haftada bir kere çasardan ve başvekîlden ri'âyeten meyve ve ba'zı şükr işleri gelürdi. Sâ'ir gelen ilçileri murâd eyledikleri yere gezmeğe komazlar iken, bu kullarına aslâ mâni' olmayup, kal'a etrâfın murâd üzre gezdüğümüzden mâ'adâ çasarın ve vâlidesinin bâğçelerinde ziyâfet eylediler. Hattâ bir gün Beç kal'asına iki sâ'at miqdâr karîb yukarı bir mürtefi' mahalde Eski Beç nâmıyla mersûm bir vîrân kal'alarına varılup, nehr-i Tuna aşırı olmağla karşı Uyvar kal'ası tarafından on beş sâ'atlik miqdârı azîm meydânı ve içinde viran kal'a vü palanka ve kralları olup, sebeb-i harâbeti su'âl olundukda, Uyvar seferi senesinde asâkir-i İslâm ve Tatar askeri uğrayup mahall-i mezbûrı nehb ü gâret ve harâb itdüklerinden gayrı iki konak dahi içerü girüp, iki yüz bin kadar esîr alındüğın haber virdiler.

Pes taraf-ı şehriyârîde olan ilçilerinin arzı Budun kal'asına geldüğü haberi geldükde, bu kulları dahi tekrâr çasara buluşup, şevketlü ve azametlü pâdişâh-ı âlempenâh efendimiz hazretlerine arz-ı sadâkat-i ubûdiyyet için dostluğa binâen olan nâmesin teslîm itdükde, yine evvelki gibi iskemlesinden iki zirâ' miqdâr yer ayrılıp, ayak üzre turdı ve akd olunan sulha müceddeden ziyâde ri'âyet ve mugayyer-i sulh olıcak bir harekete aslâ rızâsı olmayup, dâ'imâ dostluk üzre olmağa râgıb olduğın arz idüp, yola revâne olmamız için izn-i cevâbın virdi ve nehr-i Tuna ile gitmek üzre iki pâre gemi tedârük ve üzerlerine kapudan ve tercemân ve defterdâr ta'yîn eyleyüp, işbu sene-i mezbûre Ramazân-ı mübârekin altıncı günü ki, yevmü's-sebtdir. Cümle âdemlerimiz ve esvâb ü hayvanâtlarımız ile gemilere girüp, yevm-i merkûmda öyleden mukaddem nehr-i Tuna üzre revâne ve dört sâ'at miqdârı gidildikde Viranuc nâm bir varoş kurbuna sefineler ile yanaşup ol gice anda ârâm ve irtesi andan dahi revân olup, yedi sâ'at gidildikde bir miqdâr şedîd rûzgâr vâkı' olmağla bir hâlî dırahtistâna yanaşup, fırtına teskîn olunca değin ol mahalde iki gün meks olundu. Andan dahi hareket ve üç sâ'at gidildikde Nemçe çasarının koronası hıfz olunduğı Pujun nâm kal'aya varıldı ve kal'a-yı mezbûrun kapudanı ve cemî' Macaristan keferesinin defterdârı Zenci nâm zımmî ve Uyvar kal'ası ellerinde iken mâliki ve kapudanı olan Forgaçı nâm Macar cenarali vesâ'ir bellü başluları ta'zîmen karşı gelüp, bize buluşdılar ve iki sâ'at ârâmdan sonra yola revâne ve altı sâ'at kadar dahi gidildikde bir hâlî yere yanaşılıp, irtesi andan dahi hareket sekiz sâ'at gidildikde Komaran adasında yine ke'l-evvel bir hâlî yere yanaşıldı. Ol gice anda beytûte ve irtesi ale's-sahr yola revâne ve üç sâ'atden sonra yine Komaran kal'asına karîb gelindi ve Komaran cenarali olan Joje nâm guruf bir miqdâr bîmâr-tabî'at-ı habâset-i şikest üzre olmağın, oğulların ve kethudâsın göndermiş. On beş kıt'a şayka donadup, Tuna ile vesâ'ir mu'teber âdemleri kal'a askeriyle karadan bir sâ'at [58b] miqdârı yer alay ile istikbâlen karşı gelüp, azîm top tûfeng şenliği itdirdi. Bu âyîn üzre kal'a-i mezbûre kurbuna nüzûl, bir gün meks olundu. Der-i devlet-medâr tarafına gidüp gelen ilçileri dahi mahall-i mübâdeleye karîb Elmas nâm karyede olmağla âdem irsâl ve yarınki gün mâh-ı Ramazân'ın on dördüncü gün mübâdele olunsun haberin göndermekle, mübâdele yevm-i mezbûrda karâr virilüp, üslûb-ı sâbık üzre yola revâne ve bir sâ'at kadar gidildikde tarafeynin askeri karadan ve Tuna ile şaykalarımız gelüp hikmet-i Hudâ bir şedîd rûzgâr vâkı' olmağın, ba'de'l-asr merhûm Sultân Süleyman Han hazretlerinin sınır ta'yîn eyledüğü direklere gelüp, küffâr-ı hâksâr ilçisin hâlâ Peçuy vâlîsi Kulağuz Ali Paşa kendü tevâbî'i ve Budun

gönüllüsü ile Usturgon beği sancağı askeriyle vaz' olunan sınır direği mahalline götürdi ve küffâr tarafından mukaddemâ mübâdeleye ta'yîn olunan Komaran cenaralı Joje hastelik hasebiyle mübâdeleye gelmeyüp, yerine bir mu'teber guruf ta'yîn eylemiş. Bundan akdem mübâdele olunduğı âyîn üzre bu kulların Kulağuz Ali Paşa'ya ve Ali Paşa dahi kâfir ilçisin ol gurufa teslîm idüp ve tarafeynin Kara Mustafâ Paşa cânibinde olan askerleri ve Tuna üzerinde olan şaykaları birbirlerinden ayrılıp ve cümle sefînelerimizi İslâm şaykaları yedekleyüp revâne ve lâkin şedîd fırtınadan Usturgon kal'ası sekiz sâ'at menzil iken gücile iki günde gelindi ve buna gelince değin der-i devlet-medâr tarafından varan ilçilere ikinci def'a buluşdukda defterhânelerin yoklayup, ri'âyetleri ancak bir altun zencîr virildüğinden mâ'adâ gümüş leğen ve ibrik ve birkaç sîm tas ve lengeri ki tahmînen yigirmi vakıyye gümüş evânî ve âdemlerimiz kullarından yigirmi âdeme varınca birer vakıyye miqdârı gümüş evânî ve yüz yigirmi âdeme birer donluk Londrine çuka vesâ'irine birer donluk Macar çukası virilüp, bu minvâl üzre ri'âyet olundu ve mukaddemâ varan ilçiler yüz yigirmişer âdemden ziyâde getürmemekle ancak günde yüz yigirmi âdeme kifâyet miqdârı zahîre virilmek defterlerinde mukayyed olup, ziyâde virilmek âdetleri değil iken kendü taraflarından gelen ilçi sâ'ir zamânlardan ziyâde âdem getürmekle, bu kulları ana binâen iki yüz toksan beş âdem ile varmağın sâ'ir ilçilerden ziyâde zahîre virilüp, beher-yevm on beş koyun iki kuzu ve yetmiş keyl arpa ve kifâyet miqdârı otluk ve odun ta'yîn olundu. Lâkin koyunları yedi sekiz vakıyye ancak gelüp, vesâ'ir masârifimiz ve âdemlerimiz ri'âyetiçün beher-hâl-yevm yüz ellişer gurus harçlık virildi ve mukaddemâ revâne ilçilere çasar tarafından hizmete ta'yîn olunan âdemlerine, vesâ'ir gelüp gidenlerine arz-ı pâdişâhî ri'âyetiçün tehî-dest gönderilmeyüp, her birine birer miqdâr hediye virilmek âdet olmağın, bu kulları kendü yanımızdan dahi sâ'ir ilçilerden ziyâde vech-i meşrûh üzre çasar tarafından hizmetimize ta'yîn olunan âdemlerine vesâ'ir görüşmeğe gelüp gidenlere ricâl ü nisâdan her birini tehî-dest göndermeyüp, şevketlü pâdişâhımızın arz-ı hümâyûnlarına siyâneten her birine kendü yanımızdan ri'âyetde bezl-i ikdâm idüp, kimseyi tehî-dest göndermedüm ve Beç kal'asın cümle gezüp ve tabya ve handakların ölçdüm. Evvelâ iç kal'ası tûlen iki bin zirâ' ve arzen bin üç yüz zirâ'dır ve dîvâra muttasıl taş tabyası on iki vâsıl handakdan hâric toprak tabyası on yedidir ve hendeğin bir tarafının yassılığı seksan zirâ' ve bir tarafının altmış beş zirâ'dır. Atlu kapusu altı ve piyâde kapusu ikidir. Kapu yanlarının dîvârının kalınlığı otuz altı zirâ'dır vâsıl handakdan hâric olan toprak tabyaları ve anların handakları hâric olan kazıklardan asıl

handaka varınca iki yüz altmış zirâ'dır". deyü, ilçi Mehmed Paşa sözün bunda hatm eyledi. Ve mâh-ı Zilka'de'nin üçüncü Şenbih gün Girid cezâresinde serasker olan Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'nın serdâr-ı a'zama mektûbı gelüp, "Kandiye kal'asına azîm vefret ü kesret ile kefare vü fecere imdâda geldi ve şebân-rûz ve her sâ'at kal'adan ordu-yı İslâm'a huruc ve piyâde vü süvâr alaylarıyla sâflar bağlayup yürümek sadedinde oldukça berüden hücum iden mehâbet-i İslâm'a tâkat getürmeyüp, yine münhezimen girü kal'alarına fırâr ider. Lâkin bundan sonra dahi ziyâde imdâda kâfir gelür ise cezârede olan asâkir-i İslâm leşker-i küffârın hücumlarına ber-vechile tâkat getüremezler. Bu tarafa bir gün evvel imdâd-ı asker gönderesiz" demiş. rikâb-ı hümayûna arz u istîzân idüp, ol gün zağarcıbaşıyla iki bin nefer yeniçeri-efrâz ve Boğazhisârları'na gönderilüp beğ gemilerine tahmîl ve îsâl ve *inşâ'allâh an-karîb* bizler dahi umûm asker-i İslâm ile cezâyere ubûr itmek üzreyiz haberi firistâde kılındı ve yine ol gün pâdişâh hazretleri Girid seferi mühimmâtı için hazîneden serdâr-ı a'zama bin beş yüz kîse akça ifrâz ve teslîm eyledi.

Mânde-i pâdişâh-ı¹⁴³¹ be-şehr-i Edirne ve reften-i Serdâr-ı a'zam Ahmed Paşa be-cezâyere-i Girid

Serdâr-ı a'zam ve sipeh-sâlâr-ı mu'azzam Fâzıl Ahmed Paşa dahi mâh-ı mezbûrun beşinci Dü-şenbih gün tevdî' için azîm alay ile sarây-ı hümayûna gelüp Arz Odası'nda pây-e serîr-i a'lâya yüz sürdükde avâtıf-ı aliyye şâhânelerinden semmûr kürkleri ve sâde iki kat hil'at-ı fâhire ilbâs ve başına iki mücevher sorguç nasb ve miyânına bir kabza murassa' şemşîr ve tîrkeş ihsân ve bend olunup ve Sancak-ı Şerîf dahi du'â u senâ ile bizzât mübârek dest-i hümayûn-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zam yedine teslîm olunup, rikâb-ı hümayûna kâ'im-makâmlik hizmeti yine sâbık kâ'im-makâm Vezîr-i sâni Kara Mustafâ Paşa'ya lâyük görölmeğin inâyet olduğu semmûr kürkli hila'-ı sultânîle ri'âyet buyuruldu.

Mahall-i du'âda pâdişâh hazretleri kemâl-i tazarru' ve niyâz ile bekâ eylediklerinde herkes müteessir ü giryân olup, "*İnşâ'allâhü te'âlâ* bu rikkât-i kalb alâmet-i feth ü nusretidir" deyü, tefe'ül eylediler ve ba'de'd-du'â serdâr-ı a'zam bisât-ı bûs ve du'â-yı haber-i şehinşâhîle tekml-i izz ü ikbâl idüp ve livâ-yı Ahmedî omuzı üstüne alup, gözleri yaşın revân iderek Bâbüssa'âde'den taşra çıkup ke'l-evvel alay ile Timurtaş Sahrâsı'nda ordu-yı hümayûna dâhil ve otağına nâzil oldu.

¹⁴³¹ pâdişâh-ı V : pâdişâh-ı İslâm Y

Ol gün bi'l-cümle sefere me'mûr olan rû'esâ-yı askere kânûn üzre umum hil'atı giydirdükden sonra şehir-i mezbûrun onuncı Şenbih gün umum ordu-yı hümâyûn ve asâkir-i mansûre ile Timurtaş Sahrâsı'ndan nehzat ve me'mûr olduğu Girid cezâfesinin fethi niyyetiyle Eğriboz'a doğru azîmet eyledi. Tayy-i merâhil ve katı'-ı menâzil iderek, Gümülcine kasabasına nüzûl ve on gün meks idüp, bir miqdâr atları çayıra kodı ve andan dahi rihlet idüp Siroz'a ve andan Selânik'e varup, sene bunda encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl ahvâl-i be-Âstâne

Mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Salı gün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Sührâb Mehmed Paşa'dan yüz yetmiş kelle ve altı esîr ve on aded bayrak tabllarıyla Dîvân-ı hümâyûna gelüp, ba'de'l-dîvân mezbûr esîrlerin iki nefer re'îsleri ve bir serhadlı ile huzûr-ı hümâyûna¹⁴³² getirilüp, söyledildi. Ol iki kâfir hemân kapuya geldükleri gibi şeref-i İslâm ile müşerref oldılar. Mezkûr serhadlinin huzûr-ı hümâyûnada takrîr eylediği üzre kefereden bin beş yüz miqdârı helâk u zahmdâr ve giriftâr ü guzât-ı İslâm'dan ancak on dört kadar nâmdâr şahâdet ile âzim-i dârü'l-karâr oldukların beyân eyledikde, mezkûr ile ol iki nev Müslimânlar'a birer kîse altun ihsân buyurdılar.

Bundan yigirmi gün mukaddem İznikmid sancağına mütekâ'id olan Çil Ahmed Paşa'ya yine kemâ-kân vezâretiyle Musul eyâleti ihsân olunmuşdı. Mâh-ı Zilhicce'nin üçüncü Bâzâr gün fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Hacıpirli Ali Paşa'ya tevcih buyuruldu ve irtesi dü-şenbih gün tekrâr Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Sührâb Mehmed Paşa'dan elli kadar kelle dahi gelüp, endûhte-i bâb-ı hümâyûn kılındı ve sekizinci Cum'a gün Musul'dan ma'zûl ve henüz Arz-ı Rûm eyâleti virilen Gürcü İbrâhîm Paşa'nın dahi kuvveti haberi gelüp, mansıb-ı mahlûle hâlâ kubbe-nîşîn olan sadr-ı sâbık Malâtiyeli Süleyman Paşa'ya ve Silistre eyâleti İstanbul bostancıbaşı Yûsuf Ağa'ya ve anın ocak yeri kethudâsı Pirkunda Mustafâ Ağa'ya ihsân buyuruldu ve yigirmi tokuzuncu Cum'a gün *bi-emri'llâh ve kablû's-salât* vasat-ı küsûf vâkı' oldı.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm Boynuyaralı Mehmed Paşa

Anadolu diyârındandır. Demürkazık Halil Paşa kethudâsının¹⁴³³ Acem seferinin birinde bir Kızılbaş cenginde boynuna bir zehirli kılıç irişdirmekle otuz seneden mütecâviz oluncaya değin onulmayup, beş vaktde yarasın değışdirir ve boynunu eğri

¹⁴³² huzûr-ı hümâyûna V : hümâyûn-ı hüdâvendigâra Y

¹⁴³³ kethudâsının V : kethudâsı iki Y

tutmakla ‘Boynueğri’ nâmıyla anılır ve gâh ‘Boynuyaralı’ deyü tesmiye kılınurdu. Efendisin katlinden sonra ba‘zı eyâletlere mutasarrıf olup, bin elli tokuzda Anadolu eyâleti virilüp ba‘de’l-azl Katırcıoğlu üzerine ser-asker ta‘yîn olunmuşiken uhdesinden gelemeduğinden gayrı serdârlık bahânesiyle re‘âyâyâ ziyâde zulm ü ta‘addî itmeğın te’dîbiçün Köprülü Mehmed Paşa üzerine me’mûr ve paşa-yı mezbûr dahi ağa olup, firâren Âstâne’ye geldükde nâfizü’l-keâm olanlara meblağ-ı kesîr virüp, vezâret-i hâslarıyla Kubbealtı’na oturdu.

Melek Ahmed Paşa ve Siyâvuş Paşa sadâretlerinden herc ü merc günleri ıslâh-ı zâtü’l-beyn içün varup gelme husûsunda azîm hizmetde bulundu. Bin altmış ikide taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı hümayûn ile İbşir Mustafâ Paşa ile Abaza Hasan Ağa’ya gönderilüp, sühûletle cem‘iyyetlerin ber-taraf eyledi. Mukâbele-i hizmet Şâm eyâleti ve akabince Diyâr-ı Bekr eyâleti virilüp, ol mansıbı dahi kabûl itmemekle Kaniye eyâletine nefy olundu. Bin altmış beşde tekrâr Şâm eyâleti ve altmış altıda vezîr-i a‘zam olup, beş aydan sonra azl ve habs olunup ve bin altmış yedi Muharremi’nde Magalkara’ya ve andan tekrâr Kaniye eyaleti virilüp ol tarafa nefy olundu ve altmış tokuzda tekâ‘üd hâsları virilüp, Eyyüb’de kûşe-i humûl iken bin yetmiş altı Recebi’nde vefât eyledi ve Eyyüb’de Yalı Hamâmı kurbunda medfûndur. Paşa-yı mezbûr sinni sekseni bülûğ itmiş bir ma‘kûl sâkin âdem idi.

SENE-İ SEB'A VE SEB'İN VE ELF [59a]

Ubûr-ı serdâr-ı a'zam be-cezîre-i Girid

Sene-i mezbûre Muharremi'nün onuncı Salı günü serdâr-ı a'zam Yenişehir'e ve mâh-ı Safer'in¹⁴³⁴ on dördüncü Dü-şenbih gün İstefe'ye varup iki ay meks eyledi. Bu oturakda *bi-emrillâh* askere bir hastelik müstevlî olmağın çok âdem vefât itdi. Hattâ a'yândan defteremîni olan İbrâhîm Hanoğlu Mehmed Beğ dahi fevt oldu ve Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa dört def'a Girid cezîresine varup geldi. Eğriboz ve Benefşe ve Kolos ve Selânik iskelelerinde olan askeri ve mühimmât ve cebehâne ve zehâyiri nakl itdi ve ordu-yı hümayûndan dahi cezîre-i mezbûreye ta'yîn ve tersâne gemilerine tahmîl ve irsâl olunan sekiz oda yeniçeriye selâmet birle îsâl eyledüğün arz eyledi ve menzil-i mezbûrda büyük Mîrâhûr Canboladzâde Hüseyin Beğ taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı hümayûn ve bir kabza mücevher hançer ve serâserli kürk ve sâde hil'at ile ordu-yı hümayûn gelüp, istikbâl olundu ve otağ-ı âsafîye nüzûlünde vüzerâ ve rü'esâ-yı askeri bargâh-ı serdâra da'vet ve cümlelerin muvâcehelerinde hatt-ı şerîf feth ü kırâ'at olundu.

Mazmûn-ı mahabbet-makrûnında “Sen ki, vezîr-i a'zamım ve serdâr-ı erkemim Ahmed Paşasın, göreyin seni niçe âkılâne hareket idersin sana ve seninle olan asâkir-i İslâm kullarıma du'â-yı hayrım böyledir. hazreti Allâh her işinizi âsân getüre bolay ki, cenâb-ı Bârî ol keferede dahi intikâm alıvire” buyurulmuş. Kürki giyüp ve hançeri takınup, du'â-yı pâdişâhîde oldu. Yeniçeri Ağası Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ve Kul Kethudâsı Arnavud Abdî Ağa umum yeniçeri ocağıyla mukaddem ordu-yı hümayûndan müfârekat idüp, Eğriboz ve Mermercik nâm iskelelerden donanma-yı hümayûn gemilerine binüp sâlimen anlar dahi Girid cezîresine ubûr ve vusûl-i müyesser oldu.

Bundan esbak Venedik kâfiri kal'adan taşra tabur-ı makhûr ile istikrâr üzre idi. asâkir-i İslâm'ın kesret [ü] vefret ile pey-der-pey cezîreye ubûrın müşâhede itmekle kulûb-ı murdârlarına havf ü haşyet târî olmağın taburların bozup, hisâra firâr itdükleri arz olundu.

Müzâkere-i ilçî-i Venedik

Mukaddemâ mahbûs olan Venedik ilçisi sulha tâlib olup, icâzet virildi. Ordu-yı hümayûna gelürken İstefe'ye iki konak karîb mahalde mürd olup, yanında ma'an olan

¹⁴³⁴ Safer'in V : Saferü'l-hayr'ın Y

keferenin biri “Sulh söyleşmeğe benim de iznim var” demekle getürdölüp, “Murâdınız nedir?” didikde, “Suda kal‘ası hedm olunup ve Kandiye kal‘asının etrâfında vâkı‘ dâ’iren-mâdâr dört sâ‘atlık yer kendü zabtlarında kalup, ol yer içün beher-hâl sene rikâb-ı hümâyûna ikişer bin altun harâc virüp ve pîşkeş tarîkiyle dahi yüz bin altun virmek şartıyla râzîmıyız” buyuruldukda, cezîrenün nısfı bize virilmek üzre cümle tekâlifinizi kabûl idelim” didi ve istedikleri bir defter-i hâkânide yoklandı. Tîmâr ve zeâmet vesâ’ir evkâfdan mâ‘adâ yalnız harâcî yüz elli bin guruş bulundu. Bundan kat‘-ı nazar Kandiye mukâbilinde yigirmi dört seneden berü bugüne gelinceye değin ma‘mûr olan ordu oldu ve müceddeden binâ olunan İnâdiye kal‘ası ve bu kadar cevâmî‘ ü mesâcid¹⁴³⁵ yıkılup ve niçe bin kubûr-ı şühedâ küffâr zabtında kalmak ber-vechile münâsib olmamağla tard olundu ve serdâr-ı a‘zam salt [u] sebûkbâr Eğriboz'a varup, Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ile cümle deryâ beğlerin huzûrına getürüp, üç gün müşâvereden sonra kapudan paşa ile ümerâ-yı bahriye bi'l-ittifâk serdâr-ı a‘zam hazretlerinin Termeş iskelesinden donanma-yı hümâyûna binmesini ma‘kûl ü münâsib görmeleriyle serdâr-ı zîşân dahi mâh-ı Rebi‘ülâhir'in yigirmi altıncı Dü-şenbih gün ordu-yı hümâyûnla İstefe'den kalkup, Münada nâm mahalle ve andan Termeş iskelesine varup nüzûl eyledüğü sâ‘at her sınıfa gireceği gemiyi ta‘yîn eyledi ve mâh-ı Cemâziyelevvelîn'ün ikinci Cum‘a gün kendüler baştardaya vesâ’ir vüzerâ-yı mîr-i mîrân ve ümerâ vü rüesâ’-yı asker kırk iki kıt‘a beğ gemisi, beş kıt‘a tersâne gemisi ile cem‘an kırk yedi pâre çekdiriye süvâr olduklarından sonra irtesi şenbih gün *mütevekkilen ala'llâh* Termeş'den nehzat, Benefşe'ye doğru revâne ve azîmet olundu.

Ol gün ol gice kürek ile gidilüp, sabâh namâzı Benefşe'ye varıldı. Gemiler sulanup andan dahi kalkup ikindi zamânı Benefşe burnuna gelinüp andan dahi Girid'e doğru engine salındı. Büyük küçük çuka odalarında vâkı‘ küffâr kal‘alarından âteş işâretleri dört cânibe gidüp, ol gice sabâha değin gâh kürek gâh eyyâm ile gidildi.

Yolda donanma-yı hümâyûnı beklemek içün yedi kıt‘a Venedik kalyonu yaturımiş. Hikmet-i Hudâ üzerlerine uğrayup gice içinde âteşleri göründükde donanma-yı hümâyûn gemilerinin yükleri ziyâde olmağla üzerlerine varılmamak için ümerâ-yı bahriye rûzgârın muhâlefetinden gemileri geçirmek üzre bir miqdâr yoldan sapıldı ve küffâr görüp hayrân u ser-gerdân kaldı ve irtesi mâh-ı mezbûrun beşinci Dü-şenbih gün

¹⁴³⁵ mesâcid V : mesâcid ve hammâm Y

bi'l-cümle selâmet birle öyle vaktında Hanya kal'ası limanına dâhil olup, tarafeynden azîm şenlikler eylediler.

Serdâr-ı a'zam Sancak-ı Şerifi baştardaya çıkarup alay ile Hanya kal'asında vâkı' liman üzerinde olan sarâyâ nâzil olup, a'yân-ı asker dahi ta'yîn olunan konaklarına gidüp yerleşdi ve rûz-ı kâsıma dört gün kalmağla kapudan paşa donanma-yı hümâyûn ile İstanbul'a gitmeğe izin virilüp, Hanya limanında kışlamak üzre on iki kıt'a beğ gemisi alıkonulup, üzerlerine Abdulkâdir Paşa başbuğ nasb olundu ve şehr-i mezbûrun onuncı gününe değin gerek asker ve gerek sâ'ir mühimmât u cebehâne ve zahîre yüklü yüz yigirmi kıt'a kalyon ve şitiye ve firkate ve şayka ma'külesi sefâyin-i İslâm gelüp dâhil oldı ve bu esnâda Benefşe'den asker ve at ile birez koyun yüklü dört kıt'a firkate gelürken azîm fırtınaya sataşup dördü de çukaodasına düşüp, paralanup *bi-lûtfi'llâhi te'âlâ* kendüler kurtulup ancak atların ayakları bağılu olmağla koyunlar ile cümlesi gark-ı âb olup, yiyecekleri olmaduğundan yüz on nefer âdem ol hâlî ve ızsız cezîrede *imdâd-ı bi'llâh* deyü on gün feryâd ü figân idüp, at ve koyun lâşesiyle geçinüp, hayâtından me'yûs olmuşlar iken taraf-ı İslâm'dan Hanya dizdârının korsanlıkda gezen bir kıt'a Trabzon firkatesi cezîre-i mezbûreye uğrayup bunları görürler. Lâkin kenâra yanaşmakdan ibâ eyleyüp, eğer hücumla firkateye girerler ise vüs'atı yok ihtimâldir, izdihâmdan yatırıp gark olmak havfından re'îsi firkateyi alargada alıkoyup, ancak mezbûrların içlerinden beş âdem alup, mâ'adâsına beş kantar beksimât virüp, vâfir istimâletler ile sizi Allâh'a sipâriş itdük, varalım Hanya'da vezîr-i a'zama ahvâlinizi bildirelim deyü ahd ü yemîn ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in üçüncü Salı gün Hanya'ya gelüp serdâr-ı a'zama arz-ı hâl ile haber virdiler. Hayf ol âdemlere deyü gam-nâk olup, derhâl iki kıt'a çekdirir ta'yîn buyurdılar. Hevâ ziyâde serd olmağla çekdirinin biri limandan çıkup top menzili denlü yer ayrılmışiken bir vechile gidemeyüp, girü geldi ve ol biri limandan hareket itmedüğünden ötüri serdâr-ı a'zam re'îsini getirdüp yoldaşın varup yine girü döndi. “Bâri sen dahi ol kadar gitmek gerek idin niçün imtisâl-i emr itmedin” deyü, katli emr olunmuşiken tavassut-ı şüfa'â ile iki yüz elli değnek ile sulh olundu ve beşinci Penc-şenbih gün hevâ birez mülâyim olup bir çekdirir gidüp, mezbûrları selâmet ile getürdi ve irtesi Cum'a gün cebehâne dilâverlerinden beş on yiğid Suda kal'asının yanına pusuya girüp, kal'adan odun kesmeğe çıkan kâfirin birin diri tutup, serdâr-ı a'zama getürüp iki yüz gurus ihşân aldılar. İstintâk olundukda “İslâm askeri adaya geçdiğünden haberimiz yokdur ve kal'amızda zahîremiz yokdur ve iki yüz aded asker-i imdâdımız gelüp, cümlemiz beş yüz cengci oluruz” didi ve yigirmi yedinci Cum'a gün

serdâr-ı a‘zam Rûm-ili askeri ve yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve bölük ağaları ve birez tevâbi‘ ve beş yüz kadar piyâde sekbân ile salt Hanya'dan çıkup, Kandiye kal‘asının muhâsara olunacak yerlerin ve tophâne olıcak mahalli görmeğe gidüp, mâh-ı Receb'in beşinci Şenbih gün yedinci menzilde ordu-yı hümâyûna vusûl ve cezîre-i mezbûrede eskiden serdâr-ı asâkir-i İslâm olan Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Pehlevân Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa ve Mısır askeri karşı istikbâle çıkup, Kandiye'den top yetişür mahalden geçüp gelürken kâfir otuz kadar top atdı *bi-hamdi'llâh* fakat ancak bir âdem şehîd olup, serdâr-ı sâbık merhûm Deli Hüseyin Paşa sarâyına gelüp, nüzûl eyledi ve cümle ordu-yı hümâyûnda olan toplara ve askeri tâ'ifesi tûfenglere âteş virüp, azîm şenlikler oldı ve kadîmden muhâfazada olan mîr-i mîrân ve ümerâ vesâ'ir rü'esâ-yı asâkir gelüp, dâmen-bûs eylediklerinde cümleye hitâb idüp “Paşalar! Beğler! Sizler bu cezîrede çok zahmet ü meşakkat çekdünüz, pâdişâhım da, biz de bilürüz, kendümüz gerçi bunda değildik ammâ akl ü fikrimiz sizde idi. Gerek dünyâda ve gerek âhiretde emeğiniz zâyî‘ olmayup, kat kat mükâfâtın görürsüz. Hemân cenâb-ı Bârî Kandiye'nün fethin müyesser itmiş ola” deyü, cümlelerin hâtırın iltifâtlarıyla tatyb eyledi ve irtesi bâzâr gün yeniçeri ağası vesâ'ir ağayân ile binüp, sıçan yoluyla varup, Cehûd tabyası tarafından kal‘ayı temâşa ve muhâsara idicek yerleri tahmîn eylediler ve üçüncü gün yine yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve Anadolu beğlerbeğisi ve Rûm-ili'nün sağkol alaybeğisiyle binüp, tekrâr sıçanyoluyla Ak tabya tarafından dahi kal‘a seyr olundı ve küffâr serdâr-ı a‘zâmın bakmağa geldüğinden haberi olıcak. Hayli top u tûfeng ve humbara atup ancak bir Mısırlı top ile [59b] urulup, mecrûh oldı. “Muhtefî kal‘a *inşâ'allâh* ol tarafdán yâhûd bu tarafdán muhâsara olunması âsân olur” denilüp, ol mahal ketm olundı ve “Muhâsarâyı kangı tarafdán münâsib gördünüz” deyü su'âl idenlere “Ol bahârda bir hoşça bakılır” deyü cevâb virdi.

Ordu da on gün oturup, her şey'i gözden geçirüp, ıttılâ‘ hâsıl itdükden sonra Hanya'ya ric‘at ve mâh-ı mezbûrun on yedinci Penc-şenbih gün gelüp, nüzûl ve mühimmât u levâzımât görmeğe ziyâde ihtimâm buyurup, kış içinde Hanya'dan top u tûfeng ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîreyi Kandiye altında ve ordu-yı hümâyûna nakli takayyüdüne mübâşeret eyledi ve korsanlıkda gezen firkatecilerden Bolpaça dimekle ma‘rûf akrânı bir şâhbâz huzûr-ı serdâra berdel arzûsıyla mâh-ı Cemâziyelâhir'in beşinci gün Hanya limanından çıkup, Kandiye'ye karîb bir mahalde kâfirin iki kıt'a firkatesine sataşup, düşmenden firâr itmeğe âr itmekle Hakk'a tevekkel olup, ikisine birden çatup,

üç sâ'at kadar ceng eyledi. Kırk miqdâr kadar levendî şehîd olmuşiken yine firkateleri su gönderüp almışiken Kandiye limanından imdâdlarına bir çekdirir çıkup üzerlerine gelmekle Bolpaça iki yerden paralanup, necâtdan me'yûs olıcak, firkatesin bıragup ancak altı nefer levendile taşra karaya çıkup, gücile kaçup kurtuldı ve Hanya'ya geldiği serdâr-ı a'zamın ma'lûmları olmağla mezbûra vâfir ihsân ve müceddeden bir firkate yapıdırıvirüp bu ma'reke de dillerde destân oldu.

Âmeden-i asker-i Mısır ve muhârebe vü giriftâr-şuden-i Ramazân Beğ

Fermân-ı hümayûn üzre Girid cezâiresine ta'yîn olunan iki bin nefer Mısır askeri üzerlerine baş olan Ramazân Beğ ile İskenderiye iskelesinden yigirmi bir kıt'a kalyon ve yedi kıt'a şitiyeye binüp, mütevekkilen ala'llâh mâh-ı Şa'bân'ın on üçüncü gün cezâire-i mezkûreye¹⁴³⁶ müteveccih oldukları haberi huzûr-ı serdâra geldükde, guzât-ı İslâm şâd ü hürrem olup, mâh-ı Ramazân'ın gurresi Cum'a gün kalyonun biri Hanya limanına gelüp müjde eyledi. Sâ'irleri su'âl olundu, "Gelürken *bi-emri'llâh* azîm fırtınaya sataşup, her birin bir tarafa perâkende vü perîşân idüp, *inşâ'allâhü an-karîb* bir birin ta'kîb iderek, bugün de yarın da cümlesi gelüp, vâsıl oldu" haberin virdi ve irtesi gün bir kalyon dahi bu minvâl üzre takrîr eyledi. Lâkin küffâr-ı bed-girdâr Mısır askerinin geleceğinden haberdâr olmağla korkar, ellişer toplı on üç kıt'a kalyon ile gelüp, Hanya önünde gemi lenger-endâz ve gemi olta urup gezerdi.

Mâh-ı mezbûrun üçüncü Bâzâr gicesi ahşâm namâzından sonra Hanya'ya karîb Todori kal'ası mukâbelesinde üç kıt'a kalyon ile mîr livâ-yı Mısır Ramazân Beğ râst gelüp ve terâvih kılınurken bunların içlerine uğrayup, beğın bindüğü kalyon düşmen arasında kalup, ol iki kıt'a kalyon top u tüfengın atarak ol şeb-i zulimâtta halâs olup, Hanya limanına geldi. Ammâ beğın kalyonı sabâha değin toplaşup şafak vaktından serdâr-ı a'zam Hanya limanında kışlada olan on üç pâre çekdirir gemilerinin içlerine birez sekbân ile birer ağasın koyup ve Abdulkâdir Paşa'yı baş ta'yîn idüp, "Bi-eyyi vechin kân kalyonı yedekleyüp kurtarın, zinhâr özr ü bahâne itmen sonra başınız gider" deyü, tenbîh ü fermân eyledi ve cezâirede bulunan guzât-ı mansûre ise salât-ı terâvih edâsında iken top u tüfeng sadâsın işidüp cümle Mısır gemileri küffâr kalyonlarına müsâdif oldu kıyâsile ol gice sâbaha değin hâb u râhatı kendülere harâm idüp, ol kâdir-i bî-zevâlde mahsûr olan kullarına imdâd u mu'âvenet olunması bâbında el kaldırup, gözleri yaşın seyl-i revân mîsâl akıdup, du'â-yı hayra müdâvemet üzreler iken gice ile

¹⁴³⁶ mezkûreye V : merkûmeye Y

gelen kalyonlar yalnız beğ kalyonı küffâr ortasında kalduğın haber virüp sabâha degün lâ-yenkati‘ iken bin top urdılar. Mîr-i mezbûr ise on üç pâre düşmen kalyonı içinde kalup, vakt-i işâdan yarındası öyleye karîb zamâna değin top u tûfeng ile ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl idüp, kesret cebehâne ve cengci ile memlû olmağın düşmen-i dîn-i kefare-i bed-âyîn bir uğurlarından üzerlerine hücûm idemeyüp, bir biri ardı sıra nöbetce gelüp, zehirli alabanda topların ururlardı. Ol dahi her birine envâ‘-i dürlü âteşler saçup, yanına yaklaştırmazdı.

Âkıbet gördiler ki, teshîri mümkün değil dümenin ve orta direğın ve yelkenlerin zencîr ve donuz ayağı ve mîkrâs atup kırup, düşürdiler ve artık bir hatve ilerü harekete mecâl-i emr-i mahâll imdâda ta‘yîn olunan on üç pâre yük çekdirirleri dahi ber-mevâcib-i fermân Hanya limanından çıkup, hevâ gâyet mu‘tedil idi. Hemân küffâr kalyonlarına doğru varup, uzakdan birez top atdıklarında düşmen dahi beğın kalyonı yanından bir miqdâr alarga oldukları mahalde bunlar birden “Yedek halatı hazırlayınız” deyü, çağrışdılar. Derd-mendler dahi göğüs çalup, gülbâng çeküp, “Bizi halâsa geldiler” deyü, yedek halatı hazırlar iken tekrâr deryâ beğleri hâ‘inlik idüp, âteşe girmeğe cür‘et idemeyüp, havflarından girü dönmeleriyle düşmen-i dîn fırsat bilüp, on üç kît‘a kalyon ile yine gelüp yanaşup, toplamağa başladılar ve başdan ve kıçdan kalyona hücûm eyleyüp topdan kalyonun sağ yeri kalmayup, artık cebehâneleri dahi döğünmekle guzât-ı İslâm’ın öşri şehîd olunca değin bir mertebe muhârebe eylediler ki, gökde melek deryâda semek yerde beşer deng ü hayrân kaldılar. Artık bî-tâb u tüvân olup, imdâd ü hayât ve cengden me‘yûs olacak, yine bî-hesâb mâl ve eşyâ küffâra nasîb olmasun deyü kalyonı âteşe urup, ahşâma değin yanup batdı.

Bâkî kalan guzât-ı mücâhidîn ile mîr-i mezbûr kendülerin deryâya atup, sâhil-i necâta çıkmak ümîdiyle şînâverlik iderken, kâfir kalyonlarından fûlikalar gelüp, birez âdem ile beği çıkarup, esîr eylediler. Ancak üç âdem yüzerek gelüp, Hanya’ya çıkdı. Taraf-ı serdârîden mezbûrlara tecdîd-i esvâb ve in‘âm-ı ihsân olundu ve deryâ beğleri bu kabâhatı idüp geldüklerinde başları olan Abdulkâdir Paşa’yı habs eyleyüp, Manca Çarukoğlu ile Keskin Ali Paşaoğlunu kendü pâ-yzenlerine katl itdirüp, ibret-i âlem için üç gün meyyitleri sokakda yanup defn olundu ve küffâr arasında nâm u şân sâhibi çekdirirler iş vakti yerin tutar âdem olmaduğın Abdulkâdir Paşa’yı itlâk eyledi ve Mısır askerin götüren gemilerden yedisi Hanya limanına dâhil olup ve ikisi İsfâkiye’ye ve altısı Balabatra’ya ve tokuzı Anabolu limanına düşüp böyle perîşân olmağla gelmeleri mümkün olmayup, mâh-ı mezbûrun yedinci Penc-şenbih gün on kît‘a çekdirir

gemileri ta'yîn ü irsâl ve içlerinde olan Mısır askerini alup, götürmeğe fermân eyledi. Anlar dahi limanlık havâfîlerde sâlimen cümlesin getirüp, cezîreye nakl eylediler. Ancak beğin bindüğü kalyon helâk olduğundan gayrı ol ma'rekede bir uğurda dahi küffâr ortasında kalup, azîm ceng idüp üzerlerine bir kıt'a kalyon doğrulup gelürken bunlar aslâ baş göstermeyüp, mel'ûn tamâm gelüp, çatup murâd üzre kalyonu sardığı gibi, guzât-ı İslâm dahi dal kılıç bir uğurdan kâfir kalyonunun içine yürüyüp, hücum ve hayli kâfiri kılıçdan geçirüp feth ü zabt itmişken düşmen gâlib, bunlar mağlûb ceng iderek bir cân kurtulmayup, doğuşı doğuşı cümlesi şehîd olup, teshîr olunan kalyonu itlâk ve ol şitiyeye dahi ahz ü kabz eylediler.

Esîr-i mîr-i müşârün-ileyhin beğliğin Âstâne'den Mısır askerini götürmeğe ta'yîn olunan müteferrika başı Osman Ağa'ya tevcih buyuruldu. Bu hinde, “Mağrib-i Trablus Beğlerbeğisi Osman Paşa'dan serdâr-ı a'zama bir miqdâr hediyesiyle bir kalyon gelüp, Cezâyir ve Tunus ahvâli istifsâr buyuruldukda cümlesi kalyonların bağlayup, hâzır ü âmâde fermâna muntazırlardır. Anın ise Venedik keferesine ne denli husûmetleri olduğu ma'lûm-ı devletleridir. Hizmet buyurun dîn uğurına cân u başları fedâdır” didi. Serdâr-ı a'zam dahi, “Anların gemilerin lüzûmı yok, murâdımız donanma-yı hümayûnı doğuşdürmek değil ancak anlar dahi hizmet-i pâdişâhiye gelüp, Girid cezîresi etrâfında bulunup, gezinsünler. Cenâb-ı Bârî fırsat virir ise dahi a'lâ buyurup, Cezâyir ve Tunus ve Trablus ocaklarına gemileriniz ile yazın dîn-i mübîn hizmetinde bulunun” deyü, da'vet-nâmeler yazıldı ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Dü-şenbih gün Serdâr-ı a'zamin Haseki Mehmed Ağası'yla gönderildi.

Sûret-i da'vet-nâme

“Hâlâ Venedik melâ'ininin¹⁴³⁷ Girid cezîresinde vâkı' Kandiye kal'asında mütehasın ve bakıyyetü's-süyûf-i mücâhidân olan küffâr-ı dûzah-karârın bu sâl-ı ferhunde-fâlda ve cûd-i bed-bûd küfr-i zelâlet-âlûdların sahîfe-i rûzgârdan hak ü izâle ve cenâb-ı kübrâdan kal'a-i mezbûrenin feth ü teshîri recâsıyla hazreti *sultân-ı enbiyâ ve seyyid-i aşfiyâ Muhammedü'l-Mustafâ salla'llâhü te'âlâ aleyhi ve sellem*in Sancak-ı Şerîf ve umûmen tavâ'if-i asâkir-i İslâm ile şevketlü pâdişâhımın fermân-ı hümayûnları üzre Girid cezîresine geçilüp ve Hanya kal'asında ihzâr olunan mühimmât-ı seferiyye Kandiye kal'ası cânibine nakl vesâ'ir iktizâ iden mühimmât u levâzımâtın dahi

¹⁴³⁷ melâ'ininin V : küffârının Y

görülməsiçün bu kış Hanya kal'asında kışlanmışıdı. *İnşâ'allâhü te'âlâ* ol bahâr-ı huceste-âsârda *mütevekkilen ala'llâhü'l-Meliki'l-Müte'âl* Kandiye kal'ası muhâsarasıçün müteveccih olmak üzreyiz. *Cenâb-ı vâhibü'l-atâyâ celle şâne ve te'âlâ hazretleri habîb-i ekremî ve resûl-i muhteremî* hürmetine asâkir-i İslâm'a kuvvet ü kudret ve feth ü nusret ihsân ve bu cezîrede müddet-i medîd ümmet-i Muhammed'in çekdikleri zahmet ü meşakkatlerin mükâfâtın müyesser eyleyüp, cümle ibâdi'llâhi mesrûr ve şâdân ü handân eyleye ve bu seneye gelince hazreti sultân-ı enbiyâ ve ale's-salât-ı [60a] ve's-selâmın Sancak-ı Şerîfi ve şevketlü pâdişâhımın mühr-i şerîfi bu cezîreye geçilmek vâkı' olmamışiken *bi-hamdi'llâhi te'âlâ* bu abd-i za'îfe müyesser oldu *elhamdüli'llâhi'l-lezî ekremin bi-livâ'i nebiyyihi aleyhi's-selâm-ı dergâh-ı Rabbi'l-âlemîn*'den niyâz olunur ki, tevfiğ ü inâyetin refik eyleyüp, fethin dahi müyesser ü mukadder eyleye. Hâlâ işbu sefer-i hümayûnün hizmeti ve asâkir-i İslâmın imdâd u i'âneti cümle ümmeti Muhammed'e vâcib u lâzım olduğında aslâ iştibâh yokdur. İmdi siz ki, dâ'imâ deryâda a'dâ-yı dîn ile ceng ü cidâl pîşeniz ve hemîşe küffâr-ı dûzah-karârdan ahz-ı intikâm itmek endişeniz olup, beher-sene ocağınızdan yarâr ve tüvânâ yiğitler ile ve donanmış gemileriniz ile deryâ yüzünde gazâ vü cihâd itmek mu'tâdınız olmağla *inşâ'allâhü te'âlâ* ol bahârda Girid cezîresinde Hanya'ya gelüp Hanya ve Resimo¹⁴³⁸ önlerinde ve Benefşe taraflarında küffârın memerrî olan yerlerde gezinmek üzre gemilerinizi irsâl eylemeniz için mektûb tahrîr olunmuşdur. *İnşâ'allâhü te'âlâ* vusûlünde me'mûldür ki, minvâl-i meşrûh üzre Girid cezîresinin etrâfında bulunmak üzre sâ'ir nesnelerden mukaddem mükemmel gemilerinizi donadup irsâl itmeğe ziyâde takayyüd ü ihtimâm eyleyesiz ve bi'l-cümle şevketlü pâdişâhımın du'â-yı hayra icâbet eser-i mülûkânelerine muzaffer olıcak hallerdir, basîret üzre olup, *inşâ'allâhü te'âlâ* bu def'a dîn-i mübîn ve Devlet-i Aliyye'nin hizmetinde bulunmanız ile şevketlü efendimiz pâdişâhın du'â-yı hayrlarına muzaffer olduğunuzdan mâ'adâ envâ'-i ri'âyet ile mer'î olunmak mukarrer ola ves'selâm ve esîr olan Mısır beğinden serdâr-ı a'zama mektûb gelüp, Değirmenlik nâm mahalde olduğın ve kefare bahâya kesmeyüp, nihâyet bundan akdem Resimo kal'asında esîr olup ve hâlâ yedi kal'ada mahbûs kral oğlunu seninle mübâdele iderler ise ne güzel ve illâ gayrı yüzden bahâ ile itlâk emr-i muhaldır deyü virdikleri, bugün cevâbı bildirüp ve emekdârlarından kendü ile ma'an ahz olunan kethudâsı Süleyman ve hazînedârı dîger ve İvaz ve Mahmûd ve Ahmed altı neferin

¹⁴³⁸ Resmo

halâsın recâ eylemiş ve mezbûrların biner gurus bahâları gelmeğin iki bin gurusın serdâr-ı a‘zam kendü hazînesinden virüp, mâ‘adâsın yine beğin yedeğinde olan zahîresinden fûrûht ve ba‘zı eşyâsından tedârük ve Suda kal‘asına gönderüp altı nefer esîrleri çıkartdı. Lâkin beğin itlâkı gâyet düşvâr olup, “Bahâ ile olaydı yüz bin gurusâ değin virmek mümkün idi ve bizzât kendü hazînemizden yigirmi bin gurus virmek lâşeydir istedikleri kefereyi virmeğe Devlet-i Aliyye'nin bir vechile rızâsı yokdur. Hâtır-ı şerîflerin hoş tutsun *inşâ‘allâh* cenâb-ı Bârî kendü kereminden halâs ider” buyurdu ve mukaddemâ İstefe'de mürd olan Venedik ilçisinin yanında bulunan keferi müstakillen merhûs ilçi olmaduğundan ilçi mürd olup, hâlâ vezîr-i a‘zam İstefe'ye gelüp ve Girid'e giçmek üzre olduğın yazup, bir âdemisiyle Venedik'e göndermiş idi. Venedik doğı tarafından mâh-ı Şevvâl'in beşinci Çehâr-şenbih gün Hanya'da Serdâr-ı a‘zama mektûb gönderdi.

Sûreti budur

“Allâh'ın inâyetiyle Dük dö Kontarin Venedik doğı olan tarafından Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nün sadr-ı a‘zâmı ve müşîr-i ekremi devletlü sa‘âdetlü Ahmed Paşa hazretlerinin huzûr-ı şeriflerine muhabbetimizden cârî ve sadâkatımızdan nâşî selâmlar ve senâlar takdîminden sonra bundan akdem Âstâne-i sa‘âdetde umûr-ı sulha ta‘yîn olunan Baradin nâm âdemimiz mürd oldukdan sonra hâlâ ahvâl-i mezkûr içün tarafımızdan hâmil-i varaka sadâkatlü âdemimiz ve sırkatibimiz Cuvan Banse Padavin ta‘yîn olunmuşdur. Huzûr-ı şerîfinizle müşerref oldukda umûr-ı cumhûra olan kelimâta bizim kelâmımız gibi i‘timât olunması recâ olunur” demiş ve yine yevm-i mezbûrda Venedik cumhûrı tarafından vekîl olup gelen mezkûr keferenin huzûr-ı serdâra îsâl eylediği arz-ı hâlinde Devlet-i Aliyye ile olan kadîmî dostluğumuzu tecdîd eylemeğe tarafımızdan ne mertebe sa‘y u dikkat ve re‘âyâ fukarâsı âsûde-hâl olmalarıçün sulh u salâhı arzulayup birkaç kerre recâ olunmuşdur ki, âfâka zâhirdir. Ol sebebdan selefimiz dahi bu mübârek maslahatı husûle karîn olmak içün Âstâne-i devlet tarafından her ne teklif oldu ise mümkün olduğu mertebe vücûda getirüp, tarafımızdan Âstâne-i sa‘âdete her sene virgü virmeğe râzî olmuşdur. *Bi-emri'llâh* mürd olup, bu mübârek maslahat mu‘attal kalmamak ve bu mertebeye getirünce çekilen zahmetler zâyi‘ olmamak içün mâbeynimizde olan adâvet dostluğa tebdîl olunmak içün beğlerimiz bu kulların Baradin yerine nasb u ta‘yîn ve işbu hâk-pây-ı şerîflerine irsâl eyledikleri muhabbet-nâmelerinde ma‘lûm-ı sa‘âdetleri olur” demiş ve şehir-i mezbûrun yigirmi beşinci Salı gün tekrâr cümle söyliyecek sözün bir kâ‘imeğe yazup gönderdi.

Bundan akdem selefimiz İstanbul'da söyleşdüğü sulh üzre karâr-dâde olup, istihkâm bulur ise Devlet-i Aliyye'nin arz ve nâmûs-ı şevketlerin mürtefi‘ ve bizim devletimizin takdir-i zamânı ve süfliyyatı olur ma‘lûm-ı şerîfleridir, zîrâ bu kadar vilâyet elimizden gitdükdün sonra yine bu adada kal‘ayı yıkup ve bu sene diyârında Kilis vesâ‘ir zahmet ile alınan yerleri redd eyledüğümüzden mâ-adâsına da on iki bin yaldız altûnî virgü virmeğe râzî olmuşlardır.

Şevketlü ve azametlü pâdişâh hazretlerinin şevket ve kudretleri kendü ecdâd-ı izâmlarından ne mertebe ziyâde olıcaktır. pâdişâhân-ı selef bizimle niçe kerre cengden sonra sulh u salâh eyledikleri vardır lâkin bu mertebe senevî virgü virmemiz vâkı‘ olmamışdır ve cenâbları İstefe'de iken şevketlü ve azametlü pâdişâhımıza danışmadan hudûd-ı ahvâline “Sana bir cevâb viremeziz” buyurılan kelâmımızı bildirdim. Hâlâ gelen kâğıdlarda anın cevâbın tahrîr idüp, cevâb itmişler. İmdi ideriz ki, şevketlü pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin cibillet-i hümayûnları olan adâlet ü merhametleri hasebiyle İstanbul'da söyleşilen mevâdı kabûl buyurular ve bu bendeleri rızâ-yı hümayûnları olduğın sultânımın cevâbından ma‘lûm idinmekle cüz’î şeyden ötüri mu‘azzam olmamak içün senevî on iki bin altun dahi zamîme eylemek yâhud yüz bin altun pîşkeşe on iki bin dahi ilhâk eylemeğe cür’et eylemişim. Sultânımın ceng ü cidâlinden nâşî olan re‘âyâ fukarâsının der ü mihneti ve yere düşen insân kanının hakkın ve devletde olan dagdagasın ref‘ buyurup zamânınızda herkes âsûde-hâl olması ma‘kûl olduğı ma‘lûmlarıdır. Bir tâ’ife ki, sulh recâ eyleye ve virgü virmeğe râzî ola İslâm katında değil cemî‘ ecnâsın kavl ü i‘timâdlarında ol tâ’ifenin üzerine asker çekmek bu kadar husûsa ki, kendü memleketimizi aldırıldıktan sonra ve alduğımızı girü virdikden sonra bu kadar şey dahi virmeğe râzî olavuz. Şimdiki hâlde bu mübârek sulh ittimâm buldukdan sonra gün be gün ceng ü cidâl müstevlî olup, niçe fesâdât zuhûra gelmeleri mukarrerdir. Zîrâ Venedik Cumhûru'nun hâlâ Akdeniz'de olan donanmalarından gayrı Papa gemileri ve Frengistan'da olan beğlerin donanmaları ve hazîneleriyle imdâdları muhakkak olup cemî‘ krallar bu yolda hareket ve imdâdlarına himâyet itmelerine ta‘ahhüd itmişlerdir. *İnşâ‘allâh* sultânım bu minvâl üzre musâyahatı kabûl eyledikten sonra bâlâda zikr olunan fesâdâtın ref‘ olunması mukarrerdir” demiş.

Serdâr-ı a‘zam dahi, “Bu sözler evvelden gerek idi. asâkir-i İslâm ve mühimmât-ı kal‘a giri cezîreye geçdikden sonra bir vechile sulh mümkün değildir buyurup” kâğıdının cevâbı virilmeyüp, sükût olundu.

Âmeden-i kapudan paşa cezîre-i Girid ve reften-i serdâr-ı a'zam bi-havâlî-i kal'a-i Kandiye

Mâh-ı Zilka'de'nün ikinci Salı gün ki, rûz-ı Hızır'dır, Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa kırk kıt'a deryâ beğleri ve otuz kıt'a tersâne¹⁴³⁹ gemileriyle tamâm yetmiş pâre çekdirir ile asker ü mühimmât ve cebehâne ve zahîre getürüp, sâlîmen Hanya limanına dâhil oldu. Kal'adan tarafının gemilerinden top u tüfeng şenlikleri olup, kapudan paşa alay ile huzûr-ı serdâra gelüp, ba'de'z-ziyâfe kürk giydirildi ve dördüncü Şenbih gün kâfirin dahi otuz kıt'a kalyon ve altı kıt'a mavna ve yigirmi beş kıt'a çekdirir ile Hanya önünden top yetişür yerden geçüp, Kandiye önüne gitdi Garâbiye'de mütemekkin olmağla ahyânâ gelüp geçerdi ve serdâr-ı a'zam, “Bu sene-i mübâreke hemân biz şimdi Kandiye ahvâlin görelim. Mâdâm ki, asâkir-i İslâm bu cezîrededir, donanma-yı hümâyûn düşmen donanmasından yan çalup mukâbele vü mukâtele itmeyüp, deryâ cengi vakt-i âhire ta'vîk olunsun” deyü, kapudan paşaya tenbîh buyuruldu ve on beşinci Dü-şenbih gün İstanbul'da Yeni Kapu'ya çıkan beş bin nefer yeniçeri varduğı ve bâkî kalan bin nefer beldâr ve birez top güllesi ve top tahtaları ve ba'zı mühimmât u cebehâne ve altı kıt'a kalyon ve on kıt'a şayka ile gelüp Yerapetre'ye vâsıl oldılar. Çün vakt-i şitâ mürûr-ı eyyâm-ı bahâr ve muhâsarâ-yı kal'a ve muhârebe-i düşmen hulûl idüp, mühimmât-ı tekmîlinden sonra serdâr-ı a'zam-ı sipehsâlâr-ı muhterem ve hattı cümle asâkir-i İslâm ve cümle encüm-şümâr ile mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci yevmi'l-isneyndir, Hanya'dan çıkup, teshîr-i Kandiye niyyetiyle teveccüh-i azm-i râh-ı cihâd eyledi ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ile Sivas Beğlerbeğisi Halil Paşa mükemmel kapuları ve umûm eyâletleri askeriyle Çeşme nâm mahalle vusûlleri haberi gelmeğın, cezîre-i mezbûreye îsâllerichün, kapudan paşa cümle donanma-yı hümâyûn ile ta'yîn ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Cum'a gün Hanya limanından nehzat ve hizmet-i mesfûreye me'mûren azîmet eyledi ve serdâr-ı zî-şân dahi katı'-ı menâzil ve tayy-i [60b] merâhil iderek yedinci menzildeki şehir-i mezbûrun yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün umûm ordu-yı hümâyûn ile gelüp, Kandiye kal'ası mukâbilinde vâkı' İnâdiye kal'ası kurbunda vaz' olunan âlîlerine nüzûli müyesser oldu. Ol gün mukaddem kal'a muhâsarasında olan serdâr-ı sâbık Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ile askerî tâ'ifesi istikbâl idüp, her birine mertebelerince iltifât eylemişidi. Eskiden kal'a altında olup ve ma'an gelen vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü rû'esâ-yı askeri bârgâh-ı

¹⁴³⁹ tersâne V : tersâne-i Âmire Y

âsafîlerine da‘vet buyurup, ibtidâ Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ve Yeniçeri Ağası Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa'ya serâserli kürk vesâ'ir mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı askerden Kul Kethudâsı Arnavud Abdî Ağa ve cümle çorbacılar ve altı bölük ağaları ve ocakları ihtiyârları ve cebeci ve topcı ve top döğücü ve top arabacıbaşları ve ocakları ihtiyârları ve Rûm-ili kethudâsı ve sağ ve sol kol ağaları ve umûm Rûm-ili alaybeğlerine serâpâ üç yüz kadar hil‘at giydirüp, her birine “Göreyin sizi gün bugün ki gündür. Gayret-i dîn muktezâsınca hizmet-i hümayûnda çalışup, taksîrât itmeyesiz” deyü, iltifâten tesellî-i hâtır buyurdılar.

Muhâsarâ-i kal‘a-i Kandiye

Mâh-ı Zilhicce'nün gurreci Çehâr-şenbih gün bi'l-cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü rû'esâ-yı asker ve ocak ihtiyârları ve umûr-ı dîn, iş erleri otak-ı serdâr-ı âlî-tebâra da‘vet ve meşveret olunup, “Kandiye kal‘ası ne cânibden muhâsara ve kaç koldan metrise girilmek lazımdır?” istifsâr buyurdukda, niçe yıllardan berü cezîrede olup, kal‘a ahvâline vukûf tahsîl itmiş serdâr-ı sâbık Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Pehlevân Mehmed¹⁴⁴⁰ Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa ve ümerâ ve alaybeğleri ve umûr görmüş ihtiyâr ve zu‘amâ ne kadar var ise cümlesi Çifut tabyası ve Vire tabya donuz damları etrâfindan muhâsara eylemeği ma‘kûl ve münâsib gördiler.

Ba‘zıları Ak tabya cânibinden tergîb itdiler. Lâkin Ak tabya başka bir kal‘a olup, “Anı bu kadar gün döğdükden sonra asıl kal‘a hendeğine yapışmak müşkül işdir” deyü, serdâr-ı a‘zam rızâ vermeyüp, ancak ol tarafa karavul tarîki üzre bir miqdâr sipâh-ı silihdâr zümresinden ve ehl-i tüccâr fırkasından asker vaz‘ olunup beş kıt‘a balyemez top ile “Hem muhâfaza olunur ve hem ol mahall-i kal‘aya havâle olmağla derûnı döğilür” didiler. Bunun üzerine ittifâken du‘â olunup, meclis tağıldı. Ol gün cebehâne açılıp, askerî tâ‘ifesine kazma, kürek, bârût, fitil, kurşun tevzî‘ olunup, ahşâmısı şehir-i mesfûrın ikinci Penc-şenbih gicesi Vire tabyası hizâsında vâkı‘ orta koldan serdâr-ı a‘zam üç kıt‘a balyemez top, Yeniçeri Ağası Vezîr İbrâhîm Paşa ve Kul Kethudâsı Abdî Ağa ve eyâletiyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Pehlevân Mehmed Paşa ve bin nefer Mısır ve beş yüz nefer Şâm askeriyle ve sağ koldan dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa üç kıt‘a balyemez top ve zağarcıbaşıyla ve soldan dahi Anadolu Beğlerbeğisi Kara Mustafâ Paşa

¹⁴⁴⁰ Pehlevân Mehmed Y : Mehmed V

üç kıt'a balyemez top, saksoncibaşıyla ve cânib-i garbîsinden Hısım Mehmed Paşa ve cenâb-ı şarkîsinden bölük halkıyla *mütevekkilen ala'llâh* metrise girildi.

Küffâr kıyâsdan efzûn top ve kurşun ve humbara ve havan taşı atup, serdâr-ı bâ-intibâhın otağıyla umûm tevâbı' gelüp, kal'a kurbunda vâkı' İncirli Dere nâm mahalde top karşısına kuruldu. Gâyet muhâtıralı yer olmağın ol gice ol kadar top ve kurşun ve humbara atup, husûsa serdâr-ı âlî dâ'iresine âteşler yağdı ki, herkes bu vech üzre "hâlimiz niçe olur" deyü hayrete vardılar ve hâllerin dîger-gûn orda da gezilmez olup, mümkün olduğu mertebe câ-be-câ çadırlar içinde mağaralar ve çukurlar kazup, içine girüp bir miqdâr emîn oldılar, ve *bi-hamdi'llâh* kimseye zarâr itmedi. Hattâ ta'dâd olunup, bir sâ'atde dört yüz kadar top ve ellişer vakıyye elli miqdâr humbara atdı. A'yân-ı asker serdâr-ı a'zama varup, "Buradan otağ bir emîn yere nakl olunmak gerekdir" deyü, ibrâm idegördiler. Zâtında bir şecî' ve gayûr-ı metânet sâhibi âdem olduğundan kat'â rızâ virmediler ve deryâda küffâr gemileri gelüp, çadırları ve metrisleri toplamasun deyü, suya berâber bir metîn tabya yapılp içine altı kıt'a balyemez top ve üzerine bir miqdâr muhâfız asker vaz' olunmağla, ol mahallin yalı tarafı dahi emîn oldu ve Rûm-ili gâzîlerinden Pirzerinli bir yiğit bizzât kal'a altına varup bir kâfirin başın kesüp ve katl itdüğü kâfirin belinden kılıcın dahi alup, serdâr-ı a'zama getürdi. Üzerinde lafz-ı *yâ fettâh* ism-i şerîfi yazılı olmağla fethi delîl ve fâl-ı hayr tutulup, yüz altun ve bir tîmâr ihsân buyuruldu ve sekizinci Çehâr-şenbih gün çetecilerbaşı Kanca nâm dilâver yoldaşlarıyla küffâr üzerine yürüyüp, dört şabka ve birez el humbarası alup, huzûr-ı serdâra getürmekle anlara dahi iki yüz gurus ihsân buyurdılar ve mezkûr Kanca pehlevân Aydınlı olup, yigirmi seneden berü Kandiye altında çetecilik ile nâm u şân virüp, düşmenin ciğerin doğramışdı ve irtesi Penc-şenbih gün kal'adan iki saltat kefare kaçup geldiler. Mahsûr müşrikînin ziyâde zebûn ve susuzluğun ve gâyet havf üzre olup ancak hemân lağımına tayanıp turdukların haber virdiler. Ahyânâ hisâr-ı merkûmdan birer ikişer saltat-ı firârdan hâlî olmayup, istintâk olduklarıncâ, takrîrleri evvelkilerin sözlerine mutâbık gelmekle başdan başa giydirilüp, Serçeşme Velî Ağa yanında olan sekbânlara teslîm olup, ulûfeler ta'yîn olunurdu. İslâm'a gelenleri ba'zı münâsib ocaklara virilüp, gelmeyenleri matlûbları üzre kendü vilâyetlerine îsâl itmek üzre ta'ahhüd idüp ve bu yüzden takviyyet ve istimâletler virüp, *inşâ'allâh* Kandiye kal'asının fethi müyesser olur ise şimdi ve ba'de'l-yevm içerüden gelenleri selâmet birle cümlesin vatanlarına irsâl ideriz buyururlardı ve on yedinci Cum'a gün mezkûr Kanca dilâveri metrisde basmak zu'muyla üzerine vâfir kâfir çıkup,

şîr-i mezbûr gâfil bulunmayup, düşmen-i dîn üzerine hamle vü hücûm ve hayli ceng idüp, bir kelle kesüp ve on beş tûfeng ve sekiz harbiyye ve birez şabka ve el humbarası alup huzûr-ı serdâra götürdükde dört yüz gurus ihşân olundu. “Kanca pehlevân bunda acele itmeğe idi, kâfirden çok baş alınurdu” deyü, hemrâhları takrîr idüp, *bi-avni'llâhi te'âlâ* bu müsâdemede hayli kâfir kurşun ile urulup helâk ve ancak taraf-ı İslâm'dan üç nefer câm-ı şahâdet-nûş eyledi ve bu esnâ-yı kîtâlde küffâr kal'adan dört yüz kadar top, bir ol kadar dahi humbara atup, metrisde hayli âdem ile Mısırlu'nun azablar ağasın şehîd eyledi. Ol gün Karaman Beğlerbeğisi Katırcızâde Mehmed Paşa kapısı ve eyâlet-i askeri ve serdâr-ı a'zamın beş yüz nefer sekbân ve beş kît'a balyemez top ile Küllük? Depesi nâm mevzi'inden metrise girmeğe ta'yîn ve şebân-rûz ol mahalden derûn-ı kal'ayı döğmek fermân olundu ve on tokuzuncı Bâzâr gün Karaman'dan ma'zûl Mahmûd Paşa dahi Kuşaklı? Manastır tarafından beş kît'a balyemez top ve beş kît'a havan humbarasıyla metrise girüp, kal'ayı döğmeğe me'mûr oldu ve yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhîden Küçük Mîrâhûr Kürd Hasan Ağa ile serdâr-ı a'zama hatt-ı şerîf ve kürk ve kılıç ve hançer geldi.

Karşu alay emr olunmağın ancak serdâr-ı a'zam kethudâsı bir sekbân ve iç oğlan ve ağavâtıyla iki sâ'atlik yerden istikbâl ve küffârın gözi önünden geçüp, otağ kapusına gelüp indiler. Serdâr-ı a'zam dahi piyâde tuğlar dibide varup karşıladı ve ol mahalde alâ-melâi'n-nâs kürki giyüp, kılıcı kuşanup, hançeri takınup, baş çadıra geldükden sonra cümle a'yân-ı askeri bargâh-ı âlîlerine da'vet ve ayak üzre turulup, muvâcehelerinde hatt-ı hümayûn feth ü kırâ'at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Sen ki, vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa'sın selâm-ı selâmet-i encâm-ı şâhânem ve peyâm-ı meserret-resân-ı mülûkânem ile seni teşrîf buyurduğumdan sonra ma'lûmın olsun ki, hâliyâ sen ve kullarım ne hâlde ve ne ahvâldesin. Dergâh-ı izzet ve vâhibü'l-atâyâdan¹⁴⁴¹ tazarrû' ve niyâz iderim ki, seni ve dîn ü devletim uğurunda taş yaslanup, toprak döşenen gâzî ve mücâhid kullarımın cümlesini mansûr u muzaffer ve küffâr-ı dûzah-karârı dâ'imâ makhûr u müdemmer eyleyüp, ümmet-i Muhammed'i envâ'-i fütûhât-ı cemîle ile mesrûr eyleye.

¹⁴⁴¹ vâhibü'l-atâyâdan V : vâcibü'l-vücûddan Y

Benim lalam, göreyin seni! Devlet-i Aliyyem'in hayr-hâhları olan vüzerâ ve mîr-i mîrân vesâ'ir bu gazâda olan sunûf-ı asker kullarım cümlenizin hazret-i Allâh nasîr u dostunuz ve basîriniz olup, her müşkül işlerinizi âsân eyleye. Cünûd-ı gaybiyyesin mu'în-i resân eyleye.

Benim lalam, hâliyâ hakkında mezîd-i inâyet-i mülûkânem pertev-endâz olup, hâssa kürklerimden bir sevb serâsere kaplu semmûr kürk ve bir sâde serâsere kaftan ve esyâf-ı fâtihatü'l-eknâfımdan bir kabza murass' şemşîr-i adû-tedmîr-i sâhib-kırânî ve bir kabza mücevher hançer ile seni teşrîf ve i'zâz eyleyüp, mîrâhûr kulım ile irsâl ve ihsânım olmuştur.

Ola ki, merâsim-i tevkîr ü ta'zîmi cân u baş ile kabûl ve a'dâ-yı dîn ü devletimden ahz-ı intikâma sa'y u ikdâm eyleyesin. *Înşâ'allâh* asâkir-i İslâm-ı nusret-me'serem muzaffer ü mansûr olup, küffâr-ı dûzah karâr müdemmer ü makhûr olalar.

Seni vesâ'ir cemî' kullarımı cenâb-ı Hakk'a emânet eyledim, gice gündüz du'â-yı hayr-ı icâbet-eser-i mülûkânem seninle ve seninle bile olan guzât-ı müvahhidîn kullarım ile bilebilir. hazret-i Allâh yardımcınız ola ves'selâm.

İş bu hatt-ı şerîf dahi mektûbın üzerine bizzât kendü mübârek dest-i hümayûnlarıyla mücebince amel oluna, benim lalam göreyin seni gayret ve himmet demidir, gayrı deme benzemez. Du'â-yı hayr-ı icâbet-i mülûkânem seninle bilebilir. hazret-i Allâh seni hizmet-i hümayûnumdan ayırmayup niçe kerre böyle gazâda ma'an rikâbımla bulunasın, *bi-lutfi'llâhi te'âlâ* faysal virmeğe çalışasın" buyurulmuş ve rikâb-ı hümayûn Kâ'im-makâmı Vezîr Kara Mustafâ Paşa'dan dahi mektûb getirüp, "Venedik keferesinin zîr-i dest-i menhûsında olan Kotor nâm metîn kal'asının [61a] zelzeleden birez yeri kahr-ı ileyhle yıkılup, hâk ile yeksân olduğın ve bir miqdâr asker ile varılsa fethi müyesser olur" deyü, Bosna Vâlîsi Vezîr Suyolcu Ali Paşa rikâb-ı hümayûna arz ve i'lâm itdüğün ve paşa-yı mezbûr eyâletinden bir miqdâr asker ile kal'a-yı mezkûre üzre ta'yîn olunduğın bildirmiş ve yigirmi yedinci Dü-şenbih gün kâfirin bir miqdâr ma'hûd donanma-yı hümayûn-ı menhûsı gelüp, Kandiye karşusunda vâkı' İstendiye cezâiresinde lenger-endâz olup, irtesi Salı gicesi sekiz kıt'a çekdirir ile kal'aya vâfir imdâd-ı asker bırakmağla, ol gice yatsu vaktında melâ'în-i dûzah-mekîn-i gayr tolanup, metris basmağa çıkdıklarında guzât-ı İslâm hâzır baş bulunmağın, Rûm-ili serdengeçdileriyle yeniçeri gâzîleri mülâsık-ı gülbang çeküp bin-bâr? küffâr üzerine hamle vü hücûm itmekle ol sâ'at düşmen-i dîn yüz döndürüp, kıra kova tâ handak başına

varınca değin kılıç urdılar. *Bi-lûtfi'llâhi te'âlâ* bir sâ'at kadar zamânda iki yüz miqdâr kâfiri katl idüp, hâke düşürdiler. Lâkin ancak on beş kelle alınup huzûr-ı serdâra getürenlerin her birine yüzer gurus ve ma'an tûfeng ve humbara ve şabka vesâ'ir eşyâ getürenlere ellişer gurus in'âm viridi. Ol mahalde küffâr tarafından bir lağıma beş kantar bârût konmuşiken yolu bozılup, şöyle dururken bizim lağımcılarımız râst gelüp, bârûtın taşra çıkardılar. Bu hinde küffâr cânibinden beş yüz miqdâr top atılup, kurşun hisâba gelmez ve humbara ve yağlı paçavradan oluşup, zulimât-ı rûz-ı rûşen oldu.

Kandiye kal'ası ise lağım ile şöhrat bulmuş bir hisâr olup, melâ'in-i dûzah-karîn yigirmi dört seneden berü durmayup metânet ve istihkâmıçün handakdan taşra olan beden ve tabyalarının ilerüsine toğrı üçer dörder yüz zirâ' mahallere varınca değin, üçer kat lağım yolları hazırlayup, iktizâ itdüği mahalden atmağla ihtimâldir. Cümle askeri bir uğurdan ata deyü göz karartup, birden metrisler ile ilerü sürülmeğe ziyâde havf olduğundan serdâr-ı a'zam kendünün ve Ahmed Paşa'nın ve Anadolu vâlisinin bu üç kola ikişer tabaka olmak üzre üçer lağım yolu işletdirmeğe emr idüp, bir tedbîr ile düşmen lağımların aratmağa âdemler ta'yîn eyledi ve şebân-rûz yollar yigirmişer ve otuzar zirâ' yürüdükçe rûy-ı arzda metrisler dahi girüden bu minvâl üzre gelürdi.

Bu takrîb ile sekiz tokuz kulaçda yere, su tabanına inilüp yine ol üç kolun üstüne püskürme ta'bîr olunur bir kat yol dahi gidüp anın dahi derinliği üç kulaç olup, bu üslûb üzre kal'aya doğrı gidilüp, böyle mübâşeret ile bu lağımların katı sa'b ü düşvâr maslahat olup, serdâr-ı a'zam kolunda olan lağım üzerine sol kol alaybeği Arnavud Zeynel Beğ lağımdan vukûf olmağla ta'yîn buyurulmuşidi. Sabâh ahşâm gelüp, şebân-rûz bu minvâl üzre yürür haberin virirdi. Bir gün mîr-i mezbûr sabâh namâzın kılarken küffârdan bir humbara atılup, seccâdesi önüne düşer. Mîr-i mezbûr dahi havfından ol sâ'at secdeye varır, humbara paralanup *bi-hamdi'llâh* kendüye aslâ zarar isâbet itmeyüp ve namâzın dahi bozmayup, akabince serdâr-ı a'zama geldi. Lağımlar haberin virdikden sonra bu vak'ayı söyledi, başına geleni hikâyet eyledi “Yağni ki, secdede ziyâdece eğlendim tâ humbara çatlamayınca secdeden başımı kaldırmadım, namâzım bozılır mı?” didi, vezîr-i a'zam bundan hazz idüp, birez latîfe idüp, “Bozulmaz” didi ve hazînesinden bir kîse gurus ve yüz altun ihsân eyledi. Ol dahi dâmen-bûs idüp, “Senin yolına başım ve Hak yolına cânım fedâdır, bu mâlî neylerüm” deyüp, gözleri yaşın akıtdı “Ber-hurdâr ol” buyurdılar ve mel'ûnın kal'ada cebehânesi ziyâde olmağla bu eyyâmda yalnız metrislere hemân üç yüze karîb havan humbarası atdı. Bir yere humbara

düşüp, vâfir turup çatlamadığından söğündi kıyâsıyla bir derd-mend kaldırıp, serdâr-ı a‘zamdan ihsân ümîdiyle yapuncası içine sırtına urduğı gibi çatlamış lâkin mezbûra kat‘â zarar eylememiş. Hattâ bir âdem dahi bir humbarayı top dânesi zann eyleyüp almış ve iki koyun kellesiyle sacayak idüp, tencere altına koyup, âteş itmiş içine sirâyet idüp, kaynayıcak çatlamış ve tenceresini havaya atup, *bi-hamdi'llâh* kendüye zarar gelmemiş. Bir humbara dahi defterdâr Ahmed Paşa'nın kahve filcanları sepetine düşüp, cümlesin hurd eylemiş. Bir humbara dahi serdâr-ı a‘zamın iç oğlanı arasına düşüp, birin şehîd eylemiş ve yine serdâr-ı a‘zam ağalarından Boşnak Behlûl Ağa gice nöbetçi olmağla ahşâmdan sonra hizmetkârı kahve güğümün ocağa komuş, kendü henüz dahi yatmadan güğüm de ocakda telve ile kaynayup, fıkırdamaya başladıkda hizmetkârına “Nedir o patlayan?” diye su’âl itmiş “Ne olsa gerek humbaradır” diyince, derd-mend Behlûl Ağa minâre kovuğı gibi yer yüzine serilüp, birez yatdıktan sonra hizmetkârına “Hüseyn bre Hüseyn pûçlı pûçlı yağni çatladı mı?” deyü, su’âl eylemiş. Oğlan dahi “Ne pûçlı yağni humbara değil kahve güğümüdür” diyince, “Hay gidi çifût gidinin güğümü hay” didüğü halk içinde bir zamân darb-ı mesel olup, latîfeye bâ‘is olmuş ve yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gün Ankebûd Ahmed Paşa kolundan küffârın bir boş lağımı bulunup, henüz bârût konmamış. Bu haberi getüren âdeme bir kîse akça virdi. Ol gün Sivas Beğlerbeğisi Halil Paşa altı kıt‘a çekdirir ile İstiye tarafından cezîreye çıkup, alay ile ordu-yı hümayûna gelüp mülhak ve serdâr-ı a‘zamdan hil‘at-ı fâhire ilbâs olundu ve sene bunda encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl ahvâl-i be-Âstâne

Sene-i mezbûre Muharremi'nün tokuzuncı Dü-şenbih gün Hasoda ağalarından Şa‘bân Mehmed Ağa küçük defterdârlık ile taşra çıkdı ve irtesi Salı gün sâbıkâ Hasodabaşılığı'ndan ihrâc olunan Cezâyirli Mustafâ Ağa'ya kilârcibaşılık tevcih ve huzûr-ı hümayûnda ilbâs-ı hil'at esnâsında “Edebinle hizmet idüp, arz ağalarıyla mu‘ârıza itme” deyü, tenbîh buyuruldu ve on üçüncü Cum‘a gün fermân-ı pâdişâhî üzre Enderûn-ı hümayûn hidemâtından yigirmi dört nefer gulâm şâtırlık hizmetine istihdâm buyurılıp, şâtırbaşıyla kethudâsı ve iki nefer şâtır Hasoda ağalarından vesâ'iri hazîne ve kilâr ve seferli odalarından ta‘yîn olundu ve on beşinci Bâzâr gün Kırım tarafından bir haber-i bed zâhir olup, hâlâ Kırım hânı olan Âdil Giray mesnedinde karâr itmişiken, şehrin mirzaları kendüye izhâr muhâlefet ve gulüvv itdükleri ma‘rûz-ı rikâb-ı hümayûn olacak tedârûke mübâşeret olundu ve on altıncı Dü-şenbih gün Çavuşbaşı Mahmûd Ağa'ya haslar ile kubbe vüzerâtı virilüp, kâ'im-makâm paşa ile rikâb-ı kâm-yâba yüz

sürüp, serâserli kürk giydirildi ve yigirmi dördüncü Salı gün Girid'e serdâr-ı a'zamdan rikâb-ı hümayûna telhîs gelüp, Venedik melâ'îni Bosna ile Hersek mâbeyninde bir kal'a binâ idüp, kendülere mahall-i Dernek ittihâz eyleyüp, dâimâ serhadd-i İslâm'a zarar isâbet itdirmek kasdında oldukların arz itmiş, ol sâ'at pâdişâh¹⁴⁴² hazretleri Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Sührâb Mehmed Paşa'ya hitâben kal'a-yı mezbûrenin feth olunması bâbında müekked hatt-ı şerîf irsâl ve cümle olan mîr-i mîrân u ümerâ askeriyle ta'yîn üzerine varmak emr olundu. Lâkin bir netice viremeyüp, hâib ü hasr dönmekle azl olunup, eyâlet-i Bosna, Arz-ı Rûm'dan ma'zûl Vezîr Suyolcu Ali Paşa'ya virildi.

Zuhûr-ı Musâhib Mustafâ Paşa

Mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Şenbih gün dört seneden berü şöhet ü şân bulup, Kuloğlu nâmıyla müşârûn-bi'l-benân olan Hasoda'da Musâhib Şehriyârî Mustafâ Ağa kullarına mezîd-i avâtîf-ı pâdişâhânelerinden yine¹⁴⁴³ rikâb-ı hümayûnalarında musâhib olmak üzre ikinci vezâret ihsân ve inâyet buyurup, dört sevb hil'at-ı fâhire ikisi semmûr kürkli ve ikisi sâde ilbâs ve envâ'-i tevkîr ve ikrâm ile iltifât-ı bî-kıyâs buyurdılar. Mezbûr bendeleri hatt-ı şerîf ile mesrûr oldukda kemâl ta'zîm ü tebcîl ile mübârek dest-i hümayûnı takbîl idüp, du'â-yı hayr mülûkânelerine mazhar olmuşıdi.

Mâh-ı Safer'in gurrei Salı gün dîvân olmayup, fermân-ı pâdişâhî üzre Kâ'im-makâm Vezîr Kara Mustafâ Paşa, Vezîr Mahmûd Paşa ve Vezîr Nişancı Cafer Paşa ve defterdâr efendi ve kapucıbaşlar ve bostancıbaşı ve mîrâhûr ağalar ve av ağaları ve kapucılar kethudâsı ve çavuşbaşı ağalar Selîmîleriyle ve mükemmel tevâbî'larıyla Bâbüssa'âde önüne gelüp, vezîr-i sâni olan Musâhib Mustafâ Paşa taşra çıkmak için yine tekrâr dest-bûs-ı sultânî ile şeref-yâb-ı izz ü i'tibâr olup, bu def'a dahi hila'-ı fâhire biri kürkli biri sâde giydirilüp, fevkâl'âde i'zâz ü ihtirâmıla me'zûn olup, çıkdılar. Âhûr-ı hâssadan ihsân buyurılan murassa' raht ve altun zencîr ile müzeyyen mükemmel küheylâna süvâr olup, kâ'im-makâm paşa ile hem-inân vesâ'ir erkân u a'yân ve musâhib-i bî-zebânlar ve hâceler cümle önlerince revân oldılar.

Bu üslûb-ı izzet mashûb üzre kendüye ta'yîn buyurılan sarâya varduklarında evvelâ vezîr-i a'zama fâhir-i semmûr kürkleri ile tevkîr ü ihtirâm olunup ve ba'zı mütemeyyîz kimselere dahi kürkleri giydirilüp, sâ'ire sâde hil'atlar ilbâs olundu. İç

¹⁴⁴² pâdişâh V: pâdişâh-ı âlî-nijâd Y

¹⁴⁴³ yine V : -Y

halkından ancak Kapu Ağası Dâvud Ağa'ya kürk ve hazînedârbaşıyla kilârcibaşıya kırkar altun virildi.

Ol gün pâdişâh hazretleri Kâ'im-makâm Paşa Sarâyı'ndan nihânî alayın temâşa buyurdılar ve irtesi Çehâr-şenbih gün tehniyyelerine Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi ve vâ'z-ı sultânî Vânî Mehmed Efendi ve Nakîbü'l-eşrâf Kudsîzâde Efendi ve kâdı-asker efendiler **[61b]** varup, bir semmûr kürklerle ikrâm olundılar ve on üçüncü Bâzâr gün pâdişâh hazretlerin sarâyına da'vet ve kemâl ta'zîm ü terkîm ile ziyâfet idüp ve rikâb-ı hümayûnlarına cevâhir çeprastlu bir sevb kürk ve bir murassa' zerrîn hançer ve bir murassa' sorguç mükemmel ve müzeyyen bir donanmış ve on yeleğen-dest at pîşkeş çıktığından mâ'adâ nerd-bân-ı nişîmengâhlarına gelinceye değin gûne-gûn akmişe ve dîbâlar döşeyüp, rikâb-ı hümayûnlarına firâvân altun ve çil akçalar saçup, merâsim-i ta'zîmi kemâ-yenbagî edâ eyledükden sonra arz ağalarına ve Dârü'ssa'âde ağasına ve Re'îsü'l-etbâ Sâlih Efendi'ye ve iç-hazînedâr ağaya ve musâhib-i tavşan ağaya birez sevb semmûr kürklerle i'zâz olundılar vesâ'ir musâhib ağalara birer boğça elbise-yi fâhire ve rikâb-ı hümayûn şâtırlarına birer dîbâ virüp, kemâl mertebe şükürâne-i in'âm-ı pâdişâhîyi yerine getürmeğe sa'y idüp, ol bâbda itdüğü arz-ı ubûdiyyetler makbûl-i hümayûn olunmağın avâtıf-ı aliyye-yi husrevânlarından¹⁴⁴⁴ ber-vech iltifât bir sevb serâsere kaplu semmûr fâ'izü'l-sürûr ile hil'at-ı fâhire ilbâs buyuruldu ve yigirminci Bâzâr gün kâ'im-makâm paşa Hızırlık nâm Kasr-ı Vâlâ'da Anadolu kâdı-askeri dâme Abdurrahmân Efendi'nin şerhini huzûr-ı pâdişâhîye arz idüp, Rûm-ili kâdı-askerliği ihsân buyuruldu ve anın yeri İstanbul'dan munfasıl Ebî Sâidzâde Feyzullâh Efendi'ye tevcih olundu ve yigirmi beşinci Cum'a gün vâlî-yi Mısır Vezîr Ömer Paşa'dan rikâb-ı hümayûna telhîs gelüp, *bi-emri'llâh* Mekke-yi Mükerreme şerîfi Şerîf Zeyd merhûm olduğun yazmış, yeri oğlu yerin dimekle ma'rûf Sa'd'a virildi. Yigirmi yedinci Bâzâr gün serdâr-ı a'zama Büyük Mîrâhûr Canbolâdzâde Hüseyin Ağa ile hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ve bir sevb semmûr kürk ve bir kabza murassa' altun hançer irsâl olundu.

Zuhûr-ı Haham

Bundan akdem İzmir'den bir haham-ı çifût zuhûr idüp, tâ'ife-i Yahûd ziyâde meyl ü rağbet itmeleriyle def'-i fitne için Boğazhisârı'na nefy olunmuşıdi. Ol cânibe dahi Yahûdiler tecemmü' idüp, i'tikâd-ı bâtılları üzre, "Bu bizim peygamberimizdir"

¹⁴⁴⁴ husrevânlarından V : husrevânen Y

deyü, bâ'is-i fesâd ve ihtilâl olıcak mertebe ahvâlleri şâyi' olmağla haham-ı mezbûr emr-i pâdişâhîle Edirne'ye ihzâr ve mâh-ı Rebi'ülevvel'ün on altıncı Penc-şenbih günü Hasoda köşkünde nazargâh-ı hümayûnda akd-i meclis olunup, kâ'im-makâm paşa ve şeyhü'l-İslâm efendi ve Vânî Efendi, haham-ı mezbûrî söylediler.

Pâdişâh hazretleri pencereden muhtefî setr ü istimâ' buyurup, ba'dehu küll-i kelâm mezbûr haham ol kendü hakkında söylenen türrehâtı inkâr eyledi ve teklîf-i İslâm olunup, "Bu meclisden sonra hulâsa mecâl yoktur, ya îmâna gelirsın, ya hemân şimdi katl olunursın, nihâyet Müslimân olursın inâyetlü pâdişâhımızdan seni şefâ'at idelim" deyü, kat'î kelâm eylediklerinde, haham-ı mezbûr *bi-tevfîki'llâh el-Meliki'l-Gaffûr* ol sâ'at mazhar-ı hidâyet olup, nûr-ı îmân ile müşerref ve bir mü'min-i mükellef oldu ve inâyet-i aliyye-yi hüsrevânîden mezbûra yevm-i¹⁴⁴⁵ yüz elli akça kapu ortası tekâ'üdi erzânî buyurılıp, ol hinde iç oğlanı hamâmına konulup, tecdîd-i libâs itdirilüp, bir kürk ve üzerine hil'at-ı fâhire giydirilüp, bir kîse nakd ihsân olundu ve bu mahalde kendüleriyle bile İslâm'a gelen refîkine dahi atıyye-yi aliyye ile çavuşluk sadaka buyuruldu ve mâh-ı Rebi'ülâhîr'in sekizinci Penc-şenbih gün şikâr kapısı önünde vâkı' Tunca kenârında Su sal'ası dibinde vaz' olunan bargâh-ı âlîde kâ'im-makâm paşa vesâteti ile Moskov ilçisi pây-e serîr-i a'lâya yüz sürüp, nâmesin teslîm eyledi ve onuncu Şenbih gün tebdîl-i hevâ içün Yanbolı ve Uğraş deresi ve Aydos semtlerine gidilmek üze ihtisâran hareket buyurılıp, kemâl dârât-ı hüsrevâneyle şehirden çıkılıp, İskender köyüne konuldu.

Kâ'im-makâm paşa bile gitmeğe me'mûr olmağın Edirne'de mesâlih-i ibâdî'llâh bu def'a Vezîr Mahmûd Paşa'ya fermân buyuruldu. Ol gün pâdişâh hazretleri menzil-i mezbûrede otağ-ı hümayûnlarına nüzûl buyurdıkları sâ'at Çadır Mehterbaşı Mahmûd Ağa'yı magzûben katl eyledi. Sebebi bu kim, derd-mendin bir zâlim düşmeni Hünkâr Çeşmesi'ne yastıhlamış? gâfilen içerü girdüğü gibi râyihası birine sirâyet idicek izâlesine bâ'is olmuş kâ'im-makâm paşa ve musâhib paşa ve bi'l-cümle arz ağaları şefâ'at idegördiler mümkün olmadı.

Bundan sonra menzil-i mezbûrdan geçilüp, Uğraş ve Vize ve Kırkkilisa yollarından Aydos'a varup, evvelâ etrâf-ı tamâm geşt ü güzâr ve sayd ü şikâr iderek, Yanbolı'da ikâmet ve anda dahi niçe kerre şikâra azîmet buyurup, mâh-ı

¹⁴⁴⁵ yevm-i V : -Y

Cemâziyelâhîr'in altıncı Cum'a gün alay ile Edirne'ye dâhil ve sarây-ı mülûkânelerine şeref-nüzûl buyurdılar.

Ve yigirmi ikinci Bâzâr gün dergâh-ı âlî kapucıbaşlarından Halil Ağa'ya huzûr-ı hümâyûnda Sivas eyâleti inâyet ve ilbâs-ı hil'at buyuruldu ve yigirmi dördüncü Salı gün kâ'im-makâm paşa ile Kapudan Kaplan Mustafâ Paşa, Sarây-ı âmireye da'vet olunup, serdâr-ı a'zamın asâkir-i İslâm ile Girid cezâiresine keyfiyyet-i ubûrundan su'âl buyuruldu. *Bi-lutfi'llâhi te'âlâ* Benefşe'den selâmet ve sühûlet üzre donanma-yı hümâyûn gemileriyle geçirdüğün arz idicek, pâdişâh hazretleri mesrûr olup, “Ber-hurdâr ol. Güzel hizmet eyledin, itmegim sana helâl olsun” deyü, tahsîn-i bî-kıyâs ve bir semmûr kürkli hil'at-ı fâhire ilbâs buyurdılar.

Ve mâh-ı Receb'in on sekizinci Cum'a gün hâssa silâhorlarından Hacı Pîrlioğlu Osman Ağa'ya Van eyâleti ve Sivas'dan ma'zûl Vezîr İbrâhîm Paşa'ya Mısır hükûmeti ihsân ve inâyet buyurilup, huzûr-ı hümâyûnda hila'-ı sultânîle behremend oldılar ve yigirmi yedinci Bâzâr gün Ceneviz ilçisi dîvâna da'vet ve resm-i kadîm üzre ziyâfet olup, Arz Odası'nda pâye-i serîr-i âlâya yüz sürdü. Kraldan getürdüğü nâmesin teslim ve musanna' pîşkeşin arz eyledi.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın on dördüncü Salı gün Rûm-ili Kâdı-askeri Dâmad Abdurrahmân Efendi azlinden, mansıbı Kadri Efendi'ye virildi ve Niğde müselliminden gelen Acem bölükbaşıyla on bir nefer yoldaşlarıyla kârvân yolına inmişler idi. Fermân-ı şehriyârî üzre altısı şehir içinde salb olunup, beşinin huzûr-ı hümâyûnda boyunları uruldu ve yigirmi dördüncü Şenbih gün vüzerâdan Mahmûd Paşa Girid seferine asker sürmek içün Anadolu'ya müfettiş ta'yîn olundu ve mâh-ı Şevvâl'in sekizinci Şenbih gün Leh kralının gelen ilçisi dahi minvâl-i meşrûh üzre Şikâr Kapısı önünde, Tunca kenârında kurulan bargâh-ı mu'allâda pâye-i serîr-i âlâya rûymâl idüp, nâmesin arz eyledi.

Tatar tâ'ifesinden şikâyet ve taraf-ı Devlet-i Aliyye'den istimdâd ve isti'ânet olduğın ol mahalde kendü lisânınca du'â esnâsında bir miqdâr beyân idüp, tercemân vâsıtasıyla ma'lûm oldu ve mâh-ı Zilka'de'nün yedinci Bâzâr gün serdâr-ı a'zama ber-vech iltifât-ı ikrâm ü iclâl hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile kürkli hila'-ı fâhire-yi şeref-nümûd ve bir murassa' şemşîr şücâ'at-füzûn Küçük Mîrâhûr Kürd Hasan Ağa ile Girid'e irsâl ve Dobrovnik kal'ası zelzeleden yıkılup, harâb olduğu kâ'im-makâm paşa tarafından rikâb-ı hümâyûna arz olundu.

Tahrîb-i kal'a-i Kotor

Mâh-ı mezbûrun¹⁴⁴⁶ on ikinci Cum'a gün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Suyolcu Ali Paşa ve Hersek sancağına mutasarrıf Hâfız Mustafâ Paşa ve karîb civârında olan serhadd-i mansûre a'yânından arz-ı muhızrlar gelüp, Venedik keferesinin zîr-i destinde olup, metânet ü hisânet ile meşhûr Kotor nâm kal'ası zelzeleden birez yeri yıkılıp, der ü dîvârı ve derûnında olan hânelere bi'l-küllîyye münhedim hâke berâber olup, yerlerde ve mustahfizândan dört bin kadar kefere-yi füccâra zîr-i hâkde kahr ü helâk ve halâs olanları akl-i kalîl olup, umûm üzre su kenârları yere geçmeğin taraf-ı bahrîsi açılıp, içine deryâ girmekle gündüzlerde tedhîr ve gicelerde kalyonlara girüp, karâr eyledikleri ve bi'l-cümle mevhûd ü mertebesi olan küffârın bir vechile muhâfazâyâ iktidârları olmayup, *bi-fazli'l-llâhi te'âlâ ni'met-i gayr-i müterakkıbe-yi ileyhî* den mahall-i firsât olduğın ve ednâ himmet ile teshîri müyesser idüğün arz u i'lâm itmekle eyâletinde olan mîr-i mîrân ve ümerâ ile kal'a-yı mezbûre üzerine ser-asker nasb ü ta'yîn ve irsâl olunup, lâkin bir iş husûl-i pezîr olmadı ve ocaklık tarîkiyle bi'l-fi'l Basra beğlerbeğisi olan Vezîr Hüseyin Paşa maktû' olan irsâliyyeyi göndermede acz itdüğünden gayrı, hakkında söylenen rafzü'l-hâdd zulm ü bîdâd töhmetiyle azl olunup, yine a'yân-ı Basra'dan kendünün kethudâsı Yahyâ Ağa rehn içün bu esnâda Edirne'de bulunmağın sâl-be-sâl meblağ-ı mezbûrî hazîne-yi âmireye îsâl itmek şartıyla mansıb-ı mezkûra tâlib olmağla yigirmi sekizinci Bâzâr gün kâ'im-makâm paşa ile huzûr-ı hümâyûna gelüp, Basra eyâletiçün ilbâs-ı hil'at buyuruldu.

Ol mahalde tevcîh-i hitâb idüp “İşte sana Basra beğlerbeğiliğın inâyet eyledim. Eğer murâd-ı hümâyûnum üzre hareket ve istikâmet itmezsen dünyâda benim kılıcımdan ve ahretde Allâh ta'âlâ hazretlerinin gazab u azâbından halâs olmazsın” azîm tenbîh ü tehdîd ve nasîhat ve paşa-yı ma'zûlün şakîlerin bu vech üzre tesliyet buyurdılar.

Ve Çavuşzâde Mehmed Paşa'ya Şâm eyâleti, selefi Vezîr Firârî Kara Mustafâ Paşa'ya Bağdâd eyâleti ve Vezîr Sührâb Mehmed Paşa'ya Budun eyâleti, selefi Vezîr Cerrâh Kâsım Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti ve selefi Vezîr Sadr-ı sâbık Malâtiyeli Süleyman Paşa'ya has ile tekâ'üd virildi.

¹⁴⁴⁶ mâh-ı mezbûrun Y : -V

Hurûc ü def‘-i sâhte Mehdi

Bundan akdem Musul Beğlerbeğisi Hacı Pîrlioğlu Pehlevân Ali Paşa tarafından rikâb-ı hümâyûna arz¹⁴⁴⁷ olunduğı üzere İmadiye nevâhîsinde ulemâ-yı ekrâddan Şeyh Seyyid Abdullâh galebe-i sevdâ hasebiyle “Oğlum Seyyid Mehmed Mehdi'dir” deyü iddi‘â ve bir alay ekrâdı başına cem‘ ü peydâ idüp, gitdükçe cem‘iyyetleri ziyâde ve bâ‘is-i fitne vü fesâd olmak ihtimâli gâlib olmağın, paşa-yı müşârün-ileyh İmadiye hâkimi ile yek-dil ve yek-cihet [62a] olduğı hâlde ba‘de'l-istiftâ üzerlerine varup, bir hayli mukâtele-i şedîd olunup, âkıbet mezbûrları münhezim itmişler idi.

Bâ‘is-i cem‘iyyet olan Seyyid Abdullâh firârdan sonra paşa-yı mûmâ-ileyh tarafından giriftâr olup ve oğlı Seyyid Mehmed dahi Diyâr-ı Bekr Vâlisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa tarafından bir mağarada tutulup, ikisi dahi dergâh-ı mu‘allâya ihzâr olunmak için fermân-ı pâdişâhî sâdır olmuşıdi.

Pâdişâh hazretleri Vize etrâfında sayd ü şikâr üzreler iken Mehdî nâmına olan Seyyid Mehmed rikâb-ı hümâyûna rûymâl itdirilüp, keyfiyyet-i ahvâlinden su‘âl buyuruldukda, Mehdîlik da‘vâsın külliyyet ile inkâr ve ma‘kûl ü münâsib cevâblar ile i‘tizâr idüp, savaştan bir sabî-yi reşîd ve mahall-i merhamet olmağla merâhim-i aliyye-yi hüsrevânîden gılmân-ı Enderûn-ı hazîne-odası neferâtına ilhâkı fermân ve bin seksan altıda tâ‘ûndan fevt oldu, çün babası Seyyid Şeyh Abdullâh dahi bir aydan sonra mâh-ı Zilhicce'nün ikinci Penc-şenbih gün getirilüp Tunca kenârında vâkı‘ İmâdiye Köşkü'nde Rikâb-ı kâmyâba yüz sürüp, ol mahalde Şeyhü'l-İslâm Efendi ve Vânî Efendi da‘vet olunup, huzûr-ı hümâyûnda Seyyid mezbûr ile gâh Kürdce ve gâh Arabca mekâlîme idüp, âlim ü perhîz-kâr ve pîr ü ihtiyâr olmağla merâhim-i şehinşâhîden tatyîb-i hâtır buyurilüp, bir fâhir sof ile ikrâm ve mazhar-ı in‘âm olunduğundan gayrı İstanbul'da kifâyet miqdârı vazîfe ile bir tekye ihsân olunup, Vâlî-yi Musul Ali Paşa dahi magzûben azl olundu ve yigirmi altıncı Bâzâr gün kilârcibaşı Magrîbî Mustafâ Ağa'ya Hasodabaşılık virilüp, selefi Edirneli Mehmed Ağa'ya yevmî iki yüz elli akça kapu ortası tekâ‘üd ile ta‘yînât buyuruldu.

¹⁴⁴⁷ arz V : arz u i‘lâm Y

SENE-İ SEMÂN VE SEB'İN VE ELF

Ahvâl-i muhâsara-i Kandiye

Sene-i mezbûre Muharremi'nün gurresi Penc-şenbih gicesi nisfû'l-leylde küffâr iki lağıma bir kıtalden âteş itmekle iki sâ'atlık yere değin zemîni lerzeye gelüp, öyle sarsıldı ki, metrisde ve gerek orduda olan asâkir-i İslâm zelzele¹⁴⁴⁸ kıyâs idüp, *bi-hamdi'llâh* bir ferde zarâr eylemedi. Ancak iki nefer lağımcı ol lağım altında lağım kazarken toprak basdırup şehîd oldılar.

Bu mahalde tarafeynden bir sâ'at kadar zamân içre hayli top atıldı. Küffârın Taşra tabyası önünde gündüzlerde birez kâfir gelüp, tûfeng atar ve gicelerde firâr iderdi ve mezkûr metris yerinin altına ikişer kantar altı kıt'a kebîr humbara gömüp dimle? idüp, guzât-ı İslâm hücum itdükde âteş virmek zu'm-ı fâsidinde olduğu hîleleri duyulup, üçüncü Şenbih gicesi birkaç serdengeçdi gâzileri varup, ol metris olan mahalle bakup, düşmenden eser yok, girü gelürken bâhâdırân-ı mücâhidîn ol mahalle metrislendi zannıyla melâ'in-i dûzah-karîn humbaralara âteş virüp, *bi-avni'llâh* bir ferde zarar irişmedi.

İhyânen böyle boş yere lağım atıla gelürdi ve irtesi gün Küçük Mîrâhûr Hasan Ağa telhîs ile girü avdet itdirildi¹⁴⁴⁹ ve miyân-ı küffârda ehl-i İslâm Kandiye kal'asın alamıyacakları yanlarında muhâl olduğundan gayrı lağım âteş-bâzlıklarına istinâden vâdî-yi gurûr, müstevcib-i kahr, azâb-ı sübûrlarına zâhib olmalarıyla gayret ü hasret ve inbi'âsların izhâr iderlerdi. Derûn-ı kal'ada bir künbed üzerinde tuçdan bir kuş sûreti olup, geçen “Bu ne vakt öter ise bu kal'ayı ol zamân alurlar ve bu zu'mlarınca mahall-i i'tikâd ve bâtıl iderler ve alınur ise ümmet-i Muhammed'in gözi yaşıyla alınur zabt olunur” dirlerdi ve altıncı Salı gün kal'a hendeğinde iş işleyen Müslimân esîrlerinden altısı fırsât bulup, deryâ kenârıyla firâr idüp, İslâm metrisine geldiler. Ardılarınca bu kadar top ve kurşun atup fakat biri dâne-yi tûfeng ile uruldu. Ziyâde yaralanmağın huzûr-ı serdâra gelürken otağ önünde teslîm-i rûh idüp, bâkîleri birez söyledilüp, üç yüz gurus ihşân virildi ve tokuzuncu Cum'a gün Rûm-ili kolunda serdengeçdi metrisi önüne küffârdan üç lağım atılup, ancak üç nefer lağımcı uyurken lağım içinde toprak basup, mecrûh oldılar, berü tarafın lağımlarına zarar gelmedi. Melâ'in-i dûzah-karîn ne mahalden kazma sadâsı işitse hemân ol mahalle lağıma mübâşeret iderdi. Ol gün

¹⁴⁴⁸ zelzele V : şedîd zelzele Y

¹⁴⁴⁹ girü avdet itdirildi V : gönderildi Y

Anadolu kolunda olan serdengeçdi metrisi önünden dahi bir lağım atup andan dahi kimseye zarar olmadı ve berü taraftan ilerü giden lağımları düşmen duyup ibtâline sa'y idegördi, *bi-hamdi'llâh* bir hâ'il olamadılar ve onuncı Şenbih gün vakt-i fecrde küffâr Rûm-ili kolunda olan metrisler önüne bir lağıma âteş virdi, girü dipmekle gâlibâ birez kâfir helâk oldu. Ol gün kal'adan beş nefer saltat keferi firâr idüp geldi. Mukaddem gelenlere olan ri'âyet bunlara da hemçünân icrâ kılındı.

Bugüne gelince değin kâfirin otuz pâre topı kırıldıgın ve “İslâm askeri topcıların Efrenc kralından almışlar ancak yohsa anlarda böyle üstâd topcı bulunmaz. Bu kal'a iki def'a dahi muhâsara olundu, böyle üstâdları yoğidi” deyü, mahâretlerine tahsîn itdüklerin takrîr eylediler ve on birinci Bâzâr gün yine Rûm-ili koluna bir lağım atup kimseye zarar irmedi ve lağım i'mâliçün Rûm-ili ve Anadolu'dan cezîreye giçen dört bin beldârın ekserî şehîd ve yaralanup bakıyyesiyle lağımlar işlemek kabûl olunmağla, her hânedan birer beldâr cem' olunup, ol gün nevbet ile her kola tevzî' olundu ve on dördüncü Çehâr-şenbih gün küffâr Rûm-ili koluna bir lağım atup, boşa gitdi.

Ol gün vakt-i fecrde Rûm-ili kolundan düşmen tabyası önüne otuz kantar bârût ile bir lağım çevrilüp, “Kâfir lağımı var ise bozıla” deyü, âteş virildikde, ziyâde toprağı hevâya atup, üzerine bulunan keferi helâk idüp, metris-i İslâm'dan dahi dört âdemi mecrûh eyledi ve on altıncı Cum'a gün küffâr-ı Rûm-ili kolı önüne bir fitilden iki lağım atup, birisin serpindisi beş nefer lağımcıyı şehîd idüp, birisinde hiç zarar olmadı ve atılan yerlere serdengeçdi yeniçeri gâzîleri metrislenüp yerleşdi. Gitdükçe küffâr tabyasına karîb olup, yaklaştıkları ecilden kâfir el humbarasın yağmur gibi yağdırup atanlara serdengeçdi yeniçeri gâzîleri hücum ve yürüyüş eylediler. Birin ele getüremeyüp, lâkin şaranpoların¹⁴⁵⁰ birkaç ağacın koparup ve beş torba el humbarasıyla birez tûfeng ve harbe alup, serdâr-ı a'zama geldiler. Ağalarına birer kîse akça virildi ve on yedinci Şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna küffâr bir lağım atup, boşa gitdi. Ol gün mezbûr kolda düşmenin bârût ile dolu bir lağımı bulunup, bârûtın almağa zamân olmaduğundan çıkarırken belki kâfir âteş virir ihtimâliyle nakkâblar havfa düşüp, hemân çâresi küffârdan mukaddem âteş virmeği ma'kûl görüp, bir Ermeni oğlanı âteş idüp, küffârın vâfir lağımcısı mürd-i helâk oldu. Bulana otuz altun ve âteş idene elli altun ihsân virildi. Ol gün sadr-ı a'zam kolundan bir topcı kâfirin bir mu'teber bayrâğın

¹⁴⁵⁰ şaranpoların V : şaranpon Y

top ile urup düşürmekle cümle halk metrislerde başların kaldırup kâfire hay hay çağrışdılar. Ol topcıya dahi elli altun virildi.

Bu vakta dek serdâr-ı a‘zam gündüzün metrisde, gice çadırda ba‘de'l-yevm gicelerde dahi metrisde kalmağa başladı ve on sekizinci Bâzâr gün küffârın tüfengcileri durduğu tabya önünde bir lağım atılup, vâfir kâfiri tabya hendeğine atup ve vâfirin toprak basdırdı ve serdengeçdiler lağım yerine hücûm ve beş kelle kesüp, huzûr-ı serdâra getürdiler, her birine yüzer gurus virildi. *Bi-hamdi'llâh* güzel yüz aklığı olup, tabyaya ancak on beş zirâ‘ yer kaldı.

Ol gün Rûm-ili kolunda metrisler önünde yürüyen lağıma bir lağım sataşup, küffâr humbara atup ve tütsi idüp, içerü duhûl-i emr-i asîr olmağın İslâm lağımcıların kaçırdüğün serdâr-ı a‘zam işidüp, der-akab dörd nefer serdengeçdi gâzilerine beş yüz gurus virüp, ol tütsi virilen deliği yapağı ile tıkadup ve bir hazîne çevirdüp atdırdı ve lağımlar atıldıkça tarafeynden atılan top hisâba gelmeyüp, akıllar çâk olurdu. Ale'l-husûs lağım cengi bu cenge benzemeyüp, melâ‘în-i dûzah-karîn ise kal‘anın cümle Taşra tabyaları ilerisinde üç dört yüz zirâ‘ kadar mahalleri lağım idüp, hiçbir yerde sağ toprak komayup, guzât-ı İslâm her ne cânibe vardı ise elbette lağım üstüne uğramağın ziyâde havf olunup, tadrîc ile gidilür oldu.

Ol gün Rûm-ili kolundan küffârın lağımı duyulup, fi'l-hâl ol mahalle iki lağım çevrilüp, âteş virildikde *bi-inâyeti'llâhi te‘âlâ* kâfirin çoğı altında kalup, helâk oldu, yine ol gün melâ‘în-i dûzah Anadolu koluna bir lağım atup, İslâm lağımına karîb olmağla içinde bulunan dört nefer serdengeçdi şehîd oldu.

Ol gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir lağım atılup, akabince küffâr dahi bir lağımın ağzına bir fuçı bârût koyup âteş virdikde, içinde olan birkaç serdengeçdi ile lağımcıları bârût yakup helâk eyledi ve Rûm-ili kolunda serdengeçdiler önünde bir büyük lağım dahi atup boşa gitdi ve düşmen lağımı var ise ibtâl olunmak fikriyle [62b] Anadolu kolundan dahi tarafeynden bin miqdâr top bî-hesâb tüfeng atıldı ve yigirminci Salı gün Rûm-ili kolundan beş aded lağıma bir fitilden âteş virilüp, birez kefereyi cevvi-i hevâya perrân eyledi, yerlerine serdengeçdi metrislenüp küffâra dağ derûn oldu ve serdengeçdiler bir lağım delüğinden içerü girüp, birez humbara ile bir miqdâr harbe ve burgı, kazma, kürek ve birkaç ağaçdan saçma top, vâfir şabka getürüp, serdâr-ı a‘zamdaki dört yüz gurus bahşiş aldılar.

Taraf-ı düşmenden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım atılıp, girü dipdi ve Anadolu kolundan dahi kâfire bir lağım atıldı. Ol gün kal‘adan bir kâfir firâr idüp geldi. İçerüde melâ‘înin üç bin kadar mecrûhı ziyâde havf ve haşyet müstevlî olduğundan Yahûd tâ‘ifesi “Kal‘adan bizi koyverin âher diyâra gidelim” deyü feryâd idüp, kal‘a hâkimi cenaral akça virdiklerinde kabûl itmeyüp, “Yanarsak bile yanalım” deyü sâ‘ir askerine bu cevâbı virüp, guzât-ı İslâm’ın top ve humbaracıların beğenüp, “Bu Türk’ün gelişi yamân gelişdir” didüğün takrîr eyledi.

Yine ol gün “Cümle mühimmât-ı cebehâne ve levâzımât-ı sâ‘ire ve kusûr kalan asâkir-i İslâm’ı sâlimen donanma-yı hümâyûn gemileriyle Hanya limanına götürün, şimden sonra gayrı barışımız kalmadı. Bendeleri dahi hâk-pây-ı şerîfe yüz sürüp, Kandiye kal‘ası muhâsarasında ma‘an bulunalım” deyü, Kapudan Kaplan Vezîr Mustafâ Paşa’dan iltimâs mektûbı gelmeğün “Kolayınıza gelürse Çuka Odası’n urasız” deyü haber gitdi ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün her koldan birer lağım atılıp, ancak Rûm-ili kulundan atılan lağım çok kâfiri helâk idüp, bağlayana ve âteş virene yüz guriş ihsân olundu. Zîrâ bu lağımda düşmen dahi karşıdan hafır iderek gelüp yığın oldukda, dikkat-i tamâm idüp, mukaddemce âteş virilmeğün bârûtun zor âteşi melâ‘înin mukâbelesine gelen lağıma uğrayup, üzerlerine doğru gidüp, tâ kal‘a hendeğine varınca gürûh-ı mekrûhı sûhte itmişidi.

Ol gün küffâr bir lağımı metrisler önünde hazırlayup, birkaç gün idi ki, fursata müterakkıb idiler. İslâm tarafından dahi bir lağım ardın kesüp fi’l-hâl bir hazîne bağlayup, âteş itdiler. Lutf-i Hakk ile kâfirin hem yolu ve hem de anda bekleyen keferenin yüzleri sûhte-nâr olup, cehenneme gitdiler ve yigirmi ikinci Penc-şenbih gün donanma-yı hümâyûnla gelen Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa mükemmel kapısı ve eyâlet askeriyle alay ile gelüp, ordu-yı hümâyûna dâhil olup, serdâr-ı a‘zamdan serâserli semmûr¹⁴⁵¹ kürk ilbâs, iltifât-ı bî-kıyâs buyurılıp, Anadolu koluna ve Sivas Beğlerbeğisi Halil Paşa dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna ta‘yîn olundu.

Ol gün küffâr Rûm-ili koluna bir lağım atup, beş nefer guzât şehîd olup, ve Anadolu koluna dahi bir lağım atup, boşa gitdi ve akabince Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kolundan bir lağım atılıp, cânibeynden sâ‘ika-vâr bî-hadd top atıldı ki, sadâlarından zemîn ü âsmâne lertzâna geldi ve yigirmi üçüncü Cum‘a gün küffâr Rûm-ili

¹⁴⁵¹ semmûr V : - Y

kolunda serdengeçdi metrisleri önünde iki lağım bir fitilden âteş virüp, *bi-hamdi'llâh* kimseye zarar itmedi.

Ol gün mukâbelesinde berü taraftan bir lağım atılup, ol mahalli serdengeçdiler zabt idüp, metrislendiler ve yigirmi dördüncü Şenbih gün Anadolu kolunda metrisler önünden iki lağım ve öyle vaktinde küffâr dahi Anadolu koluna bir lağım atılup¹⁴⁵² bir yeniçeri şehîd ve bir miqdâr beldâr telef oldu.

Ol gün kal'adan altı nefer saltat kaçup geldi giydirilüp, sekbânlara virildi. Mahsûr-ı müşrikînin ziyâde perişânlığı ve “Bu nasıl Türk askeridir, gelişleri ne yamân katı gelüp, lağımların kesret-i vefret ile atup, bize göz açdırmayup, lağımlarımızı yürütmüyor” didiklerin söylediler ve yigirmi beşinci Bâzâr gün vakt-i zevvâlde Rûm-ili kolunda tarafeynden birer lağım atılup, boşa gitdi ve ahşâm üzeri Rûm-ili metrisleri önüne taraf-ı düşmenden bir lağım dahi atılup, İslâm lağımı altında vâkı' olmağla birkaç lağımcı helâk oldu ve ahşâmı gicenin altıncı sâ'atında Rûm-ili kolunda metrisler önüne melâ'in bir lağım dahi atup girü depdi. Şerh olunduğı üzre her kolda su tabanına dek üçer kat lağım ve üzerlerinde dahi üçer püskürme ile yigirmi yedi kat lağım durmayup kal'aya doğru gidüp, su tabanları ise sulakdır vâsî' hafr olundu ki, içine urba girmek kâbil idi. Bu minvâl üzre tamâm-ı kal'a ve tabyalara karîb varılup, lağım mahallerine el uruldu. Lâkin düşmen lağımları hâzır bulunmağın guzât-ı İslâm'ı gözedüp, üzerlerine gelindikçe âteş ider oldu ve tütsi idüp, bu def'a lağımlar ibtâl olunmak göründi ve “Şimden sonra hemân cümle lağımlarımızı yine kendümüz bozmaktan eyüsi yokdur” deyü, ahvâlin bilen kimseleri serdâr-ı a'zam çağırup, “Düşmenin lağım yolları eskiden hâzır olmağla iktizâsına göre kullanup, bizim lağımlarımızı yürütmüyor, münâsib nedir?” buyurdukda¹⁴⁵³, “Hâlâ lağımlarımız nihâyet bulduğı yerlerde hazîneler çevrilüp, atılup yerlerine bî-havf u haşyet serdengeçdiler metrislenüp yerleşsin. Ba'dehu iktizâ iden yerden lağım olunmak ma'küldür. Eğer ol mahalde küffârın lağımları var ise ibtâl olmasına iştibâh yokdur. Guzât-ı İslâm emîn olurlar” deyü, bu tedbîr-i dil-pezîr üzre ittifâk olunup, kal'a handakına onar zirâ' mahalle varınca cümle kullara bu minvâl üzre birer lağım ihdâsı emr olundu ve yigirmi altıncı Dü-şenbih gün kuşluk vakti Anadolu kolundan bir lağım atılup, ibtidâ-yı muhâsaradan berü niçe hünerleri zâhir olan Cezâyirli Serdengeçdi Ağası Baba Ali top ile urılup şehîd olup, yerine Cenevreli Sadr

¹⁴⁵² atılup V : atup Y

¹⁴⁵³ buyurdukda V : su'âl buyurdukda Y

Ali Beğ serdengeçdi ağası nasb-ı hil'at giydi ve yeniçeri serdengeçdi ağası olan Arnavud Hasan dahi yaralanmağla ol güne gelince değin yararlığı ve istikâmet üzre vücûda getürdüğü hizmeti mukâbelesinde çorbacılık ihsân olundu.

Ol gün küffâr tabyasının handakına yaklaşılmagla kubûr yürütmeğe müşâvere olunup, üzerine sağ kol alaybeğisi Resul Beğ mübâşir ta'yîn olundu ve Rûm-ili kolundan üç ocakla bir lağım ve irtesi Salı gün dahi bir lağım ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarından birer lağım atıldı ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna bir lağım atılup, birez âdem şehîd eyledi ve yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün Anadolu, Rûm-ili kollarından birer lağım atılup kâfir tabyası dibinde olan parmaklığın birazın yüzüp, serdengeçdi gâzîleri hücum idüp, lâkin şaranpo mâni' olmagla ancak bir kelle alındı ve yigirmi tokuzuncu Penc-şenbih gün küffârdan Rûm-ili koluna iki lağım atılup, bunda sıçanyolın kazan dört nefer acemi oğlanı şehîd olup, birisi girüye dipmekle başlarına uğradı, bir lağım dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna atup, boşa çıkdı ve kal'adan iki nefer saltat fırâr idüp geldi. Ba'zı güzel haber virüp seleflerine mülhak buyuruldu ve otuzuncu Cum'a gün Rûm-ili kolundan bir lağım atıldı. Ol gün kal'a limanından Vire bayrağıyla Yalu'ya bir küçük kayık gelüp Venedik'den bir ilçimiz geldi. Mukaddemâ mürd olan ilçimizin yerine ta'yîn olunmuşdur, “Serdâr-ı a'zama buluşmak ister” deyü arz olundukda, “Ne vakt gelür ise vire bayrağıyla Yalu'da? bulunan toplarımız yanına yanaşup çıksun” deyü, me'zûn-ı fermân olundu “Eger Kandiye kal'asın virmeğe kâdir ilçî ise ne güzel ve illâ gayr-i ihtimâl yokdur, *bi-hamdi'llâh* guszât-ı İslâm handaka¹⁴⁵⁴ el urdı. Görelim Hak ne gösterir” buyurdılar.

Emr-i serdâr-ı a'zam Defterdâr Vezîr Ahmed Paşa ordu-yı hümâyûn mürettibinde olan Katırcıoğlu Mehmed Paşa Çiftliği'ni devlete lâyük ilçî için döşeyüp hazırladı ve mâh-ı Safer'in gurreşi Şenbih gün Anadolu kolundan iki lağım ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili kolunda sıçan yolu önüne bir lağım atılup, beş nefer acemioğlanıyla birez beldârı toprak basdırup, helâk oldu ve Anadolu kolunda Vezîr Sarı Hüseyin Paşa önünde bir lağım atılup, küffâr tabyası mukâbilinde olan parmaklığın bozup, yüz kadar melâ'îni toprak basdırdı. Akabince yeniçeri serdengeçdi ağası Kürdoğlu dimekle ma'rûf merd-i şîr birez serdengeçdi ile yürüyüp, hücum itdiler. İki dil ve elli kelle alup, huzûr-ı serdâra getürdiler, ağalarına yüz elli ve dil getürenlere yüzer ve kelle getürenlere kırkar guruş virildi ve küffâr Anadolu koluna bir lağım atup

¹⁴⁵⁴ handaka V : kal'a handakına Y

mukābelesinde bir lağım müsâdif gelmekle ibtâl idüp birez beldârı toprak basdırdı ve ikinci Bâzâr gün Venedik'den gelen ilçî iki çekdirir ve bir kalyon ile gelüp kenâra yaklaşıp taşra çıkdı ve bir mükellef donanmış ata bindirilüp, mezkûr çiftliğe kondurıldı. Yanına bir Ağa ve birez yeniçeri ta'yîn olup, ma'kûlât u meşrûbatı müstevfâ taraf-ı mîrîden virildi.

Ol gün kâfir Rûm-ili ve Anadolu kollarına bir fîtilden ikişer lağım atup, bir miqdâr guzât ile meşhûr Kanca nâm serdengeçdi câm-ı şahâdet-nûş eyledi ve Anadolu kolunda Vezîr Sarı Hüseyin Paşa düşmenin bir dolı lağımın bulup, beş fiçî bârût alındı. Ol günün gicesi dördüncü sâ'atde Vezîr Sarı Hüseyin Paşa bir lağım atup, sekbânları yürüyüp, bir dil ve beş kelle aldılar ve üçüncü Dü-şenbih gün kâfir Anadolu koluna bir lağım atup, boşa çıkdı ve Rûm-ili kolundan dahi bir lağım atılup, toprağı kaldıramıyup, nihâyet handaka deyüp gitdi. Tekrâr gice içinde bir lağım dahi atıldı ve dördüncü Salı gün taraf-ı düşmenden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna iki lağım atılup, birez âdem şehîd ve Rûm-ili ve Anadolu kollarına dahi birer lağım atup, boşa gitdi. [63a] akabince Rûm-ili ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarında dahi birer lağım atıldı. Ol gün Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa melâ'in-i bî-dînin Çuka Odası'n urup selâmetle Hanya limanına dâhil olduğu haberi huzûr-ı serdâra gelüp, mektûbı getüren ağasına hil'at giydirdi ve beşinci Çehâr-şenbih gün Rûm-ili kolundan ve irtesi Penc-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan birer lağım atıldı.

Yedinci Cum'a gün Rûm-ili ve Anadolu kolundan birer lağım atılup çok kefere¹⁴⁵⁵ helâk ve Taşra tabyasının handakın toprak basdırdı. Anadolu koluna dahi kâfirden bir lağım atıldı ve sekizinci Şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarına birer lağım atup, beş nefer guzâtı şehîd itdi. Rûm-ili kolundan dahi bir lağım atılup, Taşra tabya handakına Kâsımpaşalı Abdâl nâm serdengeçdi ağası birkaç gâziyle yürüyüp, iki kelle kesüp getürdi, vâfir in'âm virildi. İki Müslimân esîr-i zencîr ile mürd ve üç nefer saltat kal'adan çıkup, küffârın lağımcıları kırılup ve hayli kâfir lağım altında kalup, mürd ve elli kıt'a topların İslâm topları kırup ve beş kıt'a havan toplarıyla atılan taş ve humbara ekser-i melâ'îne isâbet idüp, bugün gelince değin dört bin kadar dûzahiyânın kahru'llâhiden helâk olduğın haber virdiler ve tokuzuncı Bâzâr gün Rûm-ili kolundan bir Anadolu kolundan iki lağım atılup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Pehlevân Mehmed Paşa başından kurşun ile urılup, şehîd oldı ve mansıbı sâbıkâ Murâd

¹⁴⁵⁵ kefere V : kefere-i fecere Y

Paşa silihdârı olan dergâh-ı âlî Kapucıbaşı Hasan Ağa'ya tevcîh ve ilbâs-ı hil'at buyuruldu ve bir saltat firâr idüp geldi ve onuncu Dü-şenbih gün Rûm-ili kolundan bir lağım atıldı ve on birinci Salı gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir lağım atılıp, Taşra tabya handakına birez serdengeçdi yürüyüp, bir dil ve iki kelle ile geldiler ve ihsâna müstağırık oldılar ve taraf-ı düşmenden Rûm-ili koluna bir lağım atılıp, İslâm tabyası handakına inen kubûrı yüzdi ve on ikinci Çehâr-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kolundan birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna bir lağım atılıp, boşa gitdi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa muhâsara eylediği tabya handakına inilüp ve tabya dîvârı dibinde olan parmaklık ihrâk olundu.

Küffâr-ı dûzah-karîn Rûm-ili kolunda olan Taşra tabyasının handakı içinde ve suya berâber handaka yol idüp, İslâm askeri handak altından gelüp, tabyaya yol bulma fikrinde iken irtesi Penc-şenbih gün mezkûr tabya altında bir lağım atılıp, hayli lağım yolların ibtâl eyledi ve ol mahalde serdengeçdilere tabya yapılıp metrislendiler ve tabya handakında küffârdan dahi bir lağım atılıp, kimseye zarar itmedi. Yine kendü tabyalarının birez yerin bozup uçurdu ve on dördüncü Cum'a gün Rûm-ili ve Anadolu kollarına birer lağım atdı ve on beşinci Şenbih gün Rûm-ili kolundan tabya dîvârına bir lağım atılıp, cüz'ice gedik açılıp, birez serdengeçdi çıkup, küffârdan tabyaya boş bulup, "İhtimâldir düşmenin altında lağımı var" deyü eğlenmeyüp, girü geldiler ve taraf-ı düşmenden Rûm-ili koluna ve Anadolu koluna birer lağım atılıp, dil almak için birez kefere taşra çıkup, İslâm üzerine hücum itmişiken guzât-ı mücâhidîn karşı varup, darb-ı şemşîr iderek yüzlerin tersine döndürdiler, üç dil ve bir miqdâr kelle aldılar ve Anadolu kolundan kâfirin tabyası burnına iki lağım atılıp, birez yerin yıkdı ve on altıncı Bâzâr gicesi¹⁴⁵⁶ Rûm-ili kolundan serdengeçdiler tabya üzerine çıkup yokladılar, içerüsünde amîk handak ve şaranpo olup, bir vechile yürüyüşe kâbiliyyet ve zabtı mümkün olmayup, altı dahi mücevvef ve lağım yürütmek emr-i asîr olmağın girü geldiler ve dört dîvârı atladıkda "Ol vakt zabt olunsun" deyü, tenbîh itdiler ve on yedinci Dü-şenbih gün Rûm-ili kolundan tabya dîvârı lağım ile atılıp, büyük handakın başına giden sıçan yolu üzerine serdengeçdi metrislendi ve her koldan birer lağım dahi atıldı Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ve Anadolu Vâlisi Kara Mustafâ Paşa ve Sivas Vâlisi Halil Paşa bi'l-cümle iki koldan düşmen tabyasın kuşadup, bî-kibâr serdengeçdi bâhâdırları yürüyüp, hücumen üzerine çıkdılar. Anın dahi derûnı

¹⁴⁵⁶ gicesi V : günü Y

handak ve şaranpo olmağla bir vechile duhûli düşvâr-ı kâfire kılıç urmak muhal olup döndiler ve on sekizinci Salı gün Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer lağım ve küffârdan dahi Rûm-ili koluna bir lağım atıldı ve yigirminci Penc-şenbih gün Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer lağım ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım ve irtesi Cum'a gün Rûm-ili kolundan iki, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir, taraf-ı düşmenden dahi Anadolu koluna bir lağım atıldı ve yigirmi ikinci Şenbih gün Rûm-ili kolundan tabya altına üç, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Anadolu ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı.

Melâ'in-i dûzah-karînin ol gün altı kıt'a mavna ile iki kıt'a çekdirisi gelüp metrisleri topladı. Yalıda olan balyemez toplara âteş virilüp, hayli gemileri sakatlanup, derûnında mevcûd niçe müşrikîn mürd ve mecrûh olup yüzleri karasıyla yıkılup, firâr itdiler ve kal'adan üç nefer saltat kaçup geldi ve yigirmi üçüncü Bâzâr gün Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer ve küffâr dahi Rûm-ili koluna bir lağım atdı ve irtesi Dü-şenbih gün tabyaya bir fitilden iki lağım atılup, nısfı taraf-ı İslâm'da ve nısfı düşmende kalup, birez âdem şehîd oldu. Akabince Anadolu iki ve taraf-ı düşmenden Mısırlı koluna bir lağım atıldı ve yigirmi beşinci Salı gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarından birer lağım atıldı ve yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün ve Rûm-ili kolundan tabya ucuna bir lağım ve sıçanyolu önüne bir lağım Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarından dahi sıçanyolu önüne birer lağım, taraf-ı düşmenden dahi¹⁴⁵⁷ Rûm-ili kolunda kendü tabyası ucuna ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarına birer lağım atdı ve yigirmi yedinci Penc-şenbih gün Mısırlı kolundan bir, Rûm-ili kolundan sıçanyolunda bir Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan iki lağım atılup, kâfir lağımcılarından dört nefer berü cânibde kalmağla çıkup geldiler ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım ve¹⁴⁵⁸ Rûm-ili kolunda kendü tabyasının iki tarafında iki lağımı birden atup, üzerinde bulunan serdengeçdi gâzîlerine *bi-hamdi'llâh* zarar olmadı ve yigirmi sekizinci Cum'a gün Rûm-ili ve Anadolu ve Mısırlı kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarına birer lağım atılup, yine kendü tabyalarının birez yeri yıkıldı ve yigirmi tokuzuncu Şenbih gün Rûm-ili kolundan tabyaya bir fitilden iki ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Mısırlı koluna iki ve Anadolu koluna bir lağım atıldı ve mâh-ı

¹⁴⁵⁷ dahı V : - Y

¹⁴⁵⁸ atdı ve koluna bir lağım ve V : - Y

Rebi'ülevvel'ün gurre-i Bâzâr gün düşmen tabyasına Rûm-ili kolundan iki ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolunda olan tabyaya bir ve Anadolu kolundan bir Rûm-ili kolundan iki ve Mısırlı kolundan bir lağım atılup ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı ve ikinci Dü-şenbih gün kâfir tabyasına Mısırlı kolundan iki ve Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer lağım ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili kolunda kendü tabyasına ve sıçanyolına Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna birer lağım atdı.

Üçüncü Salı gün mezbûr tabyaya ve Rûm-ili ve Anadolu ve Mısırlı kollarından birer lağım atılup, kâfir dahi Rûm-ili koluna bir lağım atdı ve dördüncü Çehâr-şenbih gün yine mezkûr tabyaya Rûm-ili kolundan iki ve sıçanyollarına iki ve Anadolu kollarından iki ve irtesi Penc-şenbih gün Rûm-ili kolundan bir fitilden üç lağım atılup, serdengeçdi gâzîleri yürüyüp, lâkin mezkûr tabyanın derûnı kat-ender-kat handak ve şaranpo parmaklıkları ve ziyâde lağımları olduğundan gayrı serâpâ mücevvef lağım yukarusın kaldıramamağla niçe zamân ümmet-i Muhammed'in başına belâ oldu. Hemân çâresi lağımları tedrîc ile atarak varmak müveccih görüldi.

Gurre-i şehr-i mezbûrdan bugüne gelince değin, bu beş günde taraf-ı İslâm'dan atılan otuz ve küffârdan atılan yigirmi lağım çok âdem şehîd eyledi ve kal'adan dört lağımçı çıktı. Ol gün donanma-yı hümâyûndan lağımlar için altı yüz kadar kürekci ve mücrim geldi ve Arnavudluk'dan dahi iki yüz beldâr gelmek fermân olundu ve altıncı Cum'a gün kâfir Rûm-ili kolunda sıçanyolu başına iki ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım atup ve irtesi şenbih gün Rûm-ili kolundan düşmen tabyası altına bir ve sıçanyolu başına iki Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarından sıçanyolları başına birer lağım atıldı ve sekizinci Bâzâr gün yine düşmen tabyasına Rûm-ili kolundan iki Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı ve tokuzuncı Dü-şenbih gün Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer ve taraf-ı düşmenden Rûm-ili ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa¹⁴⁵⁹ ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı ve onuncu Salı gün Rûm-ili kolundan **[63b]** ve sıçanyolundan birer lağım ve mezkûr tabya altından Rûm-ili kolundan iki lağım atılup bir miqdâr guzât şehîd oldu.

Akabince Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarından dahi birer lağım ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarına birer lağım

¹⁴⁵⁹ Paşa V : Pa Y

atıldı ve on birinci Çehâr-şenbih gün Rûm-ili kolunda sıçanyolu başında iki ve kâfirden dahi Rûm-ili ve Anadolu ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarına birer lağım atılıp birez âdem şehîd oldu ve on ikinci Penc-şenbih gün Anadolu kolundan bir ve küffârdan Rûm-ili ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarına birer lağım atılıp vâfir guzât câm-ı şahâdet-nûş eyledi ve on üçüncü Cum‘a gün bizden bir ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili kolunda kendü tabyası altında ve Anadolu ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarına birer ve Mısırlı kolunda sıçanyolu başına iki ve Rûm-ili kolunun sıçanyolu başına dahi bir lağım atıldı ve on dördüncü Şenbih gün Rûm-ili kolundan kâfirin mezkûr tabyası altında iki, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna üç, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı ve Anadolu kollarına ikişer ve irtesi Bâzâr gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarından birer lağım endûhte kılındı ve on altıncı Dü-şenbih gün Rûm-ili kolundan yine tabya-i mezbûre altına bir, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarından dahi bir ve irtesi Salı gün Rûm-ili ve Anadolu kollarının sıçanyolları başından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Mısırlı koluna bir lağım atıldı.

Ol gün Anadolu kolunda sıçanyolu kazan beldârlar üzerine öyle vaktinde birez düşmen hücum idüp, guzât-ı İslâm hâzır bulunmağla karşılayup, mukâbele vü mukâtele ve dört kelle alup huzûr-ı serdâra getürdüklerinde, her birine ellişer gurus viridi ve on sekizinci Çehâr-şenbih gün Rûm-ili kolundan tabya altına iki ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna iki, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı ve on tokuzuncu Penc-şenbih gün Rûm-ili ve Anadolu ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarından birer ve irtesi Cum‘a gün Rûm-ili kolundan dahi bir, taraf-ı düşmenden dahi mukâbiline bir fitilden iki lağım atılıp, boşa gitdi ve yigirmi birinci Şenbih gün taraf-ı düşmenden kendü tabyası altına ve handak başında Rûm-ili ve Anadolu ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarına birer lağım atup, hayli âdem şehîd oldu¹⁴⁶⁰ ve yigirmi ikinci Bâzâr gün Rûm-ili kolundan kebîr handak başına bir büyük lağım atılıp, içinde bulunan çok melâ‘îni toprak basdırup helâk ve serdengeçdiler bir kelle kesüp, getürdiler ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna, ol handak başına ve Anadolu koluna birer handak birer lağım atıldı ve yigirmi dördüncü Salı gün handak başına Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Mısırlı koluna

¹⁴⁶⁰ şehîd oldu V : şühedâ defterine ilhâk oldu Y

bir lağım atıldı ve yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi ve Rûm-ili kolunun handak başına iki ve Anadolu ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kollarına birer lağım atıldı ve yigirmi altıncı Penc-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir ve taraf-ı düşmenden Anadolu ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı ve yigirmi yedinci Cum‘a gün Anadolu kolundan iki ve Mısırlı kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa iki ve Anadolu koluna bir ve Mısırlı koluna üç lağım atılup, bunda çok âdem şehîd oldu. Hattâ lağımın biri bir yeniçeri çavuşunu altı metris aşurı atup, yere cânsız düşdi ve yigirmi sekizinci Şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan iki ve Anadolu ve Mısırlı kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna iki lağım atup, kal‘adan altı nefer saltat kaçup geldi. Kâfirin gâyet zebûnluğundan haber virdi ve yigirmi tokuzuncu Bâzâr gün Rûm-ili ve Anadolu kollarından birer ve irtesi Dü-şenbih gün taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Anadolu kollarına birer lağım atıldı ve mâh-ı Rebi‘ülâhir’in gurreesi Salı gün taraf-ı düşmenden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna iki ve Anadolu koluna bir lağım atılup, bir dilâver bir kelle kesüp getürdi. Serdâr-ı a‘zam yetmiş guruh ihsân eyledi ve ikinci Çehâr-şenbih gün Rûm-ili koluna handak başından Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan ikişer ve Anadolu kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Mısırlı koluna bir lağım atılup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Hasan Paşa şehîd olup, mansıbı Anadolu Vâlîsi Kara Mustafâ Paşa'ya ve anın mansıbı Katırcıoğlu Mehmed Paşa'ya ve anın mansıbı yine Mahmûd Paşa'ya tevcîh olunup, serdâr-ı a‘zamdak hil‘at giydiler ve üçüncü Penc-şenbih gün Anadolu kolundan bir ve Rûm-ili kolundan dahi bir büyük lağım atılup, çok kâfir mürd oldu ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarına birer lağım atıldı ve dördüncü Cum‘a gün taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarına birer ve akabince Rûm-ili kolunda büyük handak kenârında Kanlı tabyadan bir lağım dahi atup, Rûm-ili vâlîsiyle çavuşbaşı vekîli İbrâhîm Ağa ve birkaç serdâr-ı a‘zam ağaları toprağa basıldı. Bunlar ne hâl ise yine sâlimen kurtuldu. Ammâ Lağımcıbaşı İbrâhîm Ağa ile Bağlamacıbaşı Köse Arnavud vesâ’ir askerden dört yüz kadar âdem lağım altında kalup, şehîd olmağla, guzât-ı mansûre beyninde azîm melûllük vâkı‘ olup, yigirmi iki buçuk seneden berü muhâsarada mislî sebkât itmeden bir belâ-yı uzma oldu. Bir sâ‘at mukaddem serdâr-ı a‘zam bu atılan lağım üstünde bulunup, vâfir eğlenmişidi Allâh esîrgedi, atıldığı vakt üzerinde bulunmadı. “İhbâsı böyle muhâtaralı yerlerde gezüp yürümek sizin vücûdunuz cümle askerin rûhudır” deyü, niyâz itdüklerince aslâ

kulluk tutmayup, râ'ileri üzre bir sabâh ve bir de ikindiden sonra metrisleri dolaşup, gâzîleri cenge kandırmaklık için dil-nevâzlıklar idüp, ihsânlar virirdi.

Bundan sonra dört beş gün ale't-tevâlî gözlerinin yaşı dinmedi ve beşinci Şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Anadolu ve Mısırlı kollarına birer ve irtesi Bâzâr gün Rûm-ili ve Mısırlı kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili ve Anadolu ve Mısırlı kollarına birer lağım atıldı.

Ol gün Anadolu kolunda olan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa, Mısırlı kolunda ve Güllük Dipesi'nde olan Anadolu Beğlerbeğisi Katırcıoğlu Mehmed Paşa, Anadolu koluna tebdîl ve ta'yîn olundılar ve sekizinci Salı gün Anadolu ve irtesi Çehâr-şenbih gün Mısırlı kolundan birer ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili koluna birer lağım atıldı ve onuncu Penc-şenbih gün Anadolu kolunda tarafeynden birer ve irtesi gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa bir ve taraf-ı düşmenden dahi Anadolu koluna bir lağım atıldı ve on üçüncü Bâzâr gün Rûm-ili ve Mısırlı kollarından birer ve düşmenden dahi Rûm-ili koluna bir ve irtesi Dü-şenbih gün Mısırlı kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarına bir lağım atıldı ve on beşinci Salı gün taraf-ı düşmenden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarına birer lağım atılup, kal'adan üç kulleden kâfir¹⁴⁶¹ çıkup, sâ'atine yine girüye dönüp, yüzi karasıyla içerü firâr idüp, guzât-ı mücâhidîn iki kelle aldılar ve on altıncı Çehâr-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Mısırlı koluna bir lağım atıldı ve on yedinci Penc-şenbih gün Rûm-ili kolundan bir ve küffâr tarafından iki lağım atıldı ve on tokuzuncu Şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili ve Mısırlı kollarına kâfir birer lağım ve irtesi Bâzâr gün Rûm-ili kolundan dahi bir lağım atılup, kal'adan on dört nefer saltat keferi firâr idüp geldiler.

İçerüde mütehassın olan düşmen-i dîn “Hemân kış gelsün yohsa, Türkler böyle gider ise kal'ayı alurlar” didiklerin haber virdiler ve yigirmi birinci Dü-şenbih gün taraf-ı düşmenden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarına birer lağım atıldı. Egerçi mukaddem kal'adan kâfirler guzât-ı İslâm'a şabka ile lağım atılacağı işâret ve i'lâm itmekle girüye çekilmişler idi, boşa gidüp *bi-fazli'llâhi te'âlâ* kimseye zarar itmedi.

¹⁴⁶¹ kâfir V : kâfirler Y

Ol gün Rûm-ili kolundan Kızıl tabya altında bir lağım on beş kantar bârût konulup atmak üzere iken düşmen zafer bulup serîka eyledi ve yigirmi ikinci Salı gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir küffâr dahi Mısırlı koluna bir lağım atdı ve yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün Rûm-ili kolundan üç ve Mısırlı kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım atıldı ve yigirmi beşinci Cum'a gün Rûm-ili kolundan tabya altına bir ve Mısırlı kolundan bir ve irtesi şenbih gün dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna bir lağım atıldı. Ol gün Kozbekci Sâlih Ağa taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ve kürk ve mücevher hançer ve Vâlîde Sultân'dan dahi kürk getürdi istikbâl [64a]olunup, hatt-ı şerîf feth ü kırâ'at olundukdan sonra kürk giydirdi ve yigirmi yedinci Bâzâr gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa Rûm-ili kollarından birer ve irtesi Dü-şenbih yine Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Mısırlı kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna iki lağım atıldı. Ol günün gicesinde guzât-ı İslâm keferi tabyasının şaranpo parmaklığın yakup tarafeynden iki sâ'at zamân atılan top u tüfeng ve humbaranın tahrîri mümkün olmadı ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in gurresi Çehâr-şenbih gün Mısırlı ve Rûm-ili kollarından birer ve derakab taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna bir lağım atılup, *bi-avni'llâhi te'âlâ* girü dipmekle iki yüz kadar kâfiri toprak basup, nâr-ı sakara gıtdi ve irtesi Penc-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve Rûm-ili kollarından tarafeynden birer lağım atıldı ve üçüncü Cum'a gün Rûm-ili ve Mısırlı kollarından birer ve taraf-ı düşmenden dahi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım atıldı ve beşinci Bâzâr gün Rûm-ili koluna kâfir tabyası altına iki ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir ve taraf-ı düşmenden dahi Mısırlı koluna bir lağım atıldı ve altıncı Dü-şenbih gün yine tabya altına bir lağım atılup iki yüz kadar kâfiri toprağa basup, melâ'îne hayli rahne ve hakâret olduğundan mâ'adâ parmaklığın hevâya atmağın serdengeçdi şâhbâzları iki kelle kesüp, huzûr-ı serdâra getürenler in'âm u ihsâna müstağrik oldılar.

Bu vakta değin mezkûr tabyaya elli lağım atılup, lâkin altı mücevvef olmağla gâh bârût hevâya gider, gâh birez yerin koparup, ekserî boşa gitdi ve yedinci Salı gün Mısırlı koluna bir ve taraf-ı düşmenden dahi Rûm-ili koluna üç Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım atıldı ve irtesi Çehâr-şenbih gün Ahmed Paşa kolunda tarafeynden birer lağım ve tokuzuncu Penc-şenbih gün yine Ahmed Paşa ve Rûm-ili kolunda tarafeynden ikişer lağım atılup, otuz kadar guzât şehîd ve elli miqdârı mecrûh oldı.

Feth-i tabya-i Panigrad

Onuncu Cum'a gün küffâr lağım altında kalan şühedânın başların kesüp, kal'a bedenine dikdi ve bir Müslimân güllesin humbara havanına koyup, metrisler üzerine atduğundan kulûb-ı Müslimân'a inkisâr hâsıl oldu. Bu mukâbelede *cenâb-ı Bârî te'âlâ* ibtidâ muhâsaradan berü fethine ihtimâm olunan Rûm-ili kolundaki Panigrad demekle ma'rûf Taşra tabyasının altında lağımdan ve üzerinde binadan eser kalmayup, fethi müyesser oldu. Beş aded serdengeçdi bayrağı dikilüp, sıçanyollarıyla büyük handak başına varılup, *bi-lutfi'llâh* nisf miqdârı zabt olundu ve bu vakta gelince değin düşmenin kesretile top u tüfeng ve humbara ve lağımından cânib-i İslâm'dan ne bayrak dikildi ve ne surnâ çalınup davullara turrallar uruldu zîrâ düşmenin bayrak ve sancak olduğu mahalle ziyâde hücum ve üşündüsi olmağın men' olundu ve on birinci Penc-şenbih gün Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna düşmen iki lağım ve Rûm-ili koluna bir fitilden üç lağım atup, beş nefer guzât şehîd oldu ve on ikinci Bâzâr gün Rûm-ili kolundan bir ve irtesi Dü-şenbih gün taraf-ı düşmenden dahi ol mahalle bir lağım atıldı ve on dördüncü Salı gün taraf-ı düşmenden Rûm-ili koluna ve irtesi Çehâr-şenbih gün Mısırlı koluna bir fitilden ikişer Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa ve dahi irtesi Penc-şenbih gün Rûm-ili koluna birer lağım atdı ve on sekizinci Şenbih gün rûz-ı kâsım vâkı' olup, a'dâ-yı dîn bir fitilden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna iki lağım dahi atdı ve yigirminci Dü-şenbih gün Rûm-ili kolundan bir ve taraf-ı düşmenden dahi Anadolu koluna bir lağım atıldı ve yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün kâfir Rûm-ili koluna¹⁴⁶² iki ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna bir lağım atdı ve yigirmi dördüncü Cum'a gün ikindi vaktında bir fitilden Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna üç ve Rûm-ili koluna bir lağım dahi atup, handak içinde guzât-ı İslâm'ın sıçanyollların ve tabyaların basup, dil ve kelle almak zu'mıyla hayli kâfir çıkup, azîm ceng oldu. *Bi-avni'llâhi te'âlâ* düşmen-i dîni döndürüp, dört kelle alınup, yüzleri karasıyla donuz damlarına takdılar. Guzâtdan bir yeniçeri ve bir cebeci serdengeçdi şehîd ve iki yüz kadar mücâhidin kimi paralanup ve kimi âzim cinân oldu. Donuz damları yakın olmağın tahlîs-i girîbân itdiler. Yohsa bir kâfir kurtulmazdı ve yigirmi altıncı Bâzâr gün taraf-ı düşmenden Rûm-ili koluna üç ve Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna iki lağım atıldı ve birez serdengeçdi yürüyüp kal'a divârı dibinde donuz damından iki kelle kesüp, getürdiler ve yigirmi tokuzuncu Çehâr-şenbih gün kâfir Rûm-ili koluna bir, Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa koluna iki lağım atdı.

¹⁴⁶² kolundan Rûm-ili koluna V : - Y

Eyyâm-ı şitâ gelmekle metrislerde kışlanacağı ve bu vakte değin vukû' bulan ahvâl-i cengi serdâr-ı a'zam, pâdişâh hazretlerine telhîs ve rikâb-ı hümayûn Kâ'im-makâmı Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya mektûb ile bildirdi ve ol bahârda gereği gibi mühimmât-ı cebehâne ve asker gönderilmesine ihtimâllerin recâ itdi.

Sûret-i mektûb

Benim karındaşım şevketlü pâdişâhımızın hatt-ı hümayûn-ı itifât-makrûnları hâlâ Kozbekci kullarıyla gelüp vâsıl ve envâ'-i ta'zîm ü istikbâl olunup, yüzime ve gözime sürüp bu kullarına olan avâtıf-ı inâyet-i ulyâ-yı ihsânları olan kürki giyüp ve hançer-i miyân-ı ubûdiyyetimize takınup, izdiyâd-ı ferr şevket ü iclâlleri du'âları tekrâr kılınmışdır ve muhâsarasına me'mûr olduğumuz Kandiye kal'asının handakdan taşra olan tabyasının nısfı miqdârı zabt olunup ve handak başlarında yapılan tabyalardan mâ'adâ handak başlarına varılınca metris yolları üzerinde muhâfazâ için yaptırılan tabyaları dahi ilerü handak başına sürölüp, lâzım olan mahallerde dahi müte'addid tabyalar yaptırılup ve handak kenârında olan kubûr ile handaka inmeğe mübâşeret olunmuşiken, kubûr olan mahallin önünde ve yemîn ü yesârında melâ'în-i hâsirin müte'addid büyük lağımlar atup ve toprağı çürüdüp, bir vechile kubûr tutulmak kabûl olmayup ve kubûrlar indirilmek mümkün olmaduğundan bi'z-zarûrî büyük tabyalar sürölüp, toprak sürer gibi umûm üzre zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr leyl ü nehâr sorup, hezâr ceng ü harb niçe lağım humbara âlât ve bin belâ ile çalışup, handak içinde tabyalar yaptırılup ve handaka girilmek üzre yol açılup, ilerü yürimeğe ihtimâm olunurken melâ'în-i dûzah-karîn handakı içinde dâ'iren-mâdâr hâzır itmeduğı lağım yollarından müte'addid lağımlar ile tabyalarımız etrâfına gelüp, def'at ile azîm lağımlar atup ve yapılan tabyalarımızı bozup, doldurup ve tekrâr ayırılup, İslâm tarafından düşmenin handakdan kalan lağım yollarını bozmak için handakı içinde su tabanına varınca lağımlar yürüdülüp ve atılup gâh melâ'înin lağımlarına râst gelinüp, tahte'l-arz niçe cengler olunup tarafeynden lağımlar atılup, melâ'în handak başında lağım atdikça civârında olan tabyalarımıza çıkup, el humbarası ve âteş altlarıyla havâle olup, cünûd-ı müvahhidîn düşmen âteşine bakmayup, hücûm idüp, niçe def'a başlar almışlar ve hâ'ib u hâsirine dönüp handaklarına düşmüşlerdir ve melâ'înin handakı içindeki dâ'iren-mâdâr şaranpo ta'bîr olunur, kalın ve büyük direkler ile kat-ender-kat çekdüğü bölme sedleri ardlarında metrislenüp ve handakı yanında donuz damları peydâ idüp ve toplar koyup ve tûfengci çıkarup, zu'munca envâ'-i âlât-ı ceng ile handakın içine itdirilen tabyalardan askeri girilemek ve handakına ayak basdırmamağa çalışup ve niçe âteş-

bâzlıklar ihdâsıyla handak içine itdirilen tabyalara azîm hücûmlar idüp, guzât-ı İslâm üzerine birkaç def'a âteşler saçup, guzât-ı İslâm dahi merdâne karşılayup, niçesin katl ve niçesin mecrûh idüp, hâ'ib ü hâsir döndürilüp, *Allâhü'l-hamd* dilâverân-ı İslâm yerlü yerinde sâbit-kadem olup, varılan mahallerden bir karış girü sürmeğe kâdir olmayup, handak içinde niçe ihdâs itdüğü donuz damlarına ve şaranpolarına doğru metris yolları yürüdüldüp, varılmağa cidd ü ihtimâm üzre iken muhâsara olunan tabyasının bakıyye ellerinde olan kat kat dizdüğü şaranpoların gâh çalı ve çırpı, gâh nefit ile mülemma' paçavralar ile yakup ve gâh lağım ile oldukları yerlerin atup, leyl ü nehâr ceng olunarak *Allâhü'l-hamd* tabyasından sürilüp, çıkarılup külliyyet ile tabyası ellerinden alınıp guzât-ı İslâm üzerinde yerleşüp, **[64b]** handakda envâ'-i ceng ile ceng havâle olup, tahassun itdüğü yerlerden dahi sürüp çıkarmak emrinde ihtimâm üzreyiz ve handakın nisfi mertebesi yerlere gelmeğe kudretleri kalmayup, ancak donuz damları ve handakları içinde kal'a dîvârına muttasıl¹⁴⁶³ yapduğı bölmeleri ve dizdigi şaranpoları ardında turup ceng iderler muhâsara olunan tabyası vus'at ve istihkâmda bir kal'a mânendi olup, tamâmen ellerinden halâs olunca değin hemân tabyası üzerinde yetmişe karîb lağım ve handak başında ve derûnında vesâ'ir yerlerde muhâsara ile mübâşeret olunduğı günden berü tarafeynden altı yüzden ziyâde lağım atılup, gayrı envâ'-i ceng ü harb dahi ana göre kıyâs buyurıla. Melâ'in-i hâsirînin bu kadar zamândan berü mel'ûniyyet ve fir'avniyyet üzre olduğı her ne kadar mühimmât-ı cebehâne ve vefret-i asker ile muhâsara olunur ise de, yigirmi yıldan berü taşrada eyledüğü tedârük-i bî-hadd lağımlar ve kal'a mânendi ihdâs eyledüğü tabyalarına varınca dizdüğü kat kat şaranpoları ardında ceng ü harb ve yer katından çıkarıldıkça bir katının dahi ardına tahassun iderek beş altı ay eğler ve kış gelür, asker muhâsaradan kalkar yine bizler ke'l-evvel tedârükimizi görüp, istihkâm ve birez metrislerde ve kal'a handakı başlarında ise kışlanmak mümkün değildir fikriyle, cânın dişine alup, bütün Firengistan'a imdâdile var kuvvetin sarf eyledi. Lâkin niçe def'a ceng ve kal'a muhâsarasın görüp tecrübe sâhibi olan ihtiyârların ittifâkı, bu kal'a handakının başına altı aydan ekallde varılmak mümkün değildir, zîrâ cümle metris olıcak yerler lağım ile atıla atıla varıla ki, üzerinde metris yürütmek kâbil ola. Bu iş ise ikdâm-ı tamâm ile altı ayda ancak vücûda gelür. Bu kal'anın ceng ü harbi ve a'dâd olunan mekîdet ü hadî'atı mislî sebkât itmemiş bir haltdır beldâr ve lağımcı tâ'ifesının ekserî telef ve zâyî' ve niçesi mecrûh-ı amel-mânde olup, guzât-ı Müslimîn

¹⁴⁶³ muttasıl V : - Y

dahi bu kadar müddetden berü top, tüfeng, humbara ve seng-i âteş zahm ü darbından ekserî şehîd ve bâ-husûs mecrûh ve yaralusı vâfir olup, her fırka yeni asker ile tecdîd ve takviyete muhtâc olduğu ve cümle hayr-hâh-ı Devlet-i Aliyye olanların fikri bu kış tahlîs olunan kışlalar ke'l-evvel metânet ve istihkâm üzre yapıdırılıp ve handak başına dahi muhkem tabyalarına ve melâ'înin lağımından emn için etrâfı su tabanına varınca indirilüp ve nevbet ile guzât-ı İslâm tabyalarında ceng idüp, bu minvâl üzre iki nevbet olmağın bir nevbetci metrislerde ve tabyalar içinde ve bir nevbetci metris yollarında ve metris ağızlarında olan çadırlarda ceng ü cidâl idüp, nev'â-yı askere dinçlik gelmek için bu vechile kışlayup, kal'a dîvârına el urulmak üzre müceddeden memâlik-i mahrûsadan beldâr ve lağımcı tedârük vâkı' olan mahlûlâtıdan birez yeniçeri be-dergâh olup ve mühimmât-ı cebehâne, husûsa bârût-ı siyâh yine ke'l-evvel tedârük ve her şey'i kemâliyle ihzâr buyurıla. Ol bahârda askerin dinçliği vaktında handakdan başlayup, kal'a dîvârına el urıla. hazret-i Allâh'dan niyâzımız oldur ki, me'mûr olduğumuz cihâd-ı dîn-i mübîn tevfiğ ü ihsânı rehber-i tarîk eyleye. Âmin" ve mühürlenüp Kozbekciye teslim ve ağalarından Çelebi Ulak Ahmed Ağa'yı dahi bile koşup, Âstâne'ye gönderdi ve sene-i âtiye için yigirmi kıt'a kal'a-kûb balyemez top ve on kıt'a humbara havanı Girid cezâresinde ve on bin aded kebîr humbara ve on altı vakıyyeden otuza varınca kırk bin top güllesi ve yigirmi bin el humbara bânî logundan? dökülmek ve bunlara göre mühimmât-ı levâzıma ve müceddeden yigirmi bin asker ve Çankırı sancağından dahi beş bin lağımcı ve beldâr yazılmak emrlerin dahi irsâl eyledi ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in gurreci Cum'a gün Hanya'dan Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa, huzûr-ı serdâra da'vet ve Kandiye muhâsarasıçün gelecek sene-i âtiye evvel-bahârında nev-rûzdan mukaddem Âstâne'den getürebildikleri kadar mühimmât-ı cebehâne ve askeri, donanma-yı hümayûna yükledüp, bir gün evvel bu cânibe irişmesin tenbîh eyleyüp ve ke'l-evvel Hanya limanında on iki kıt'a yük çekdirirlerin alıkoyup, kendüye donanma-yı hümayûn ile İstanbul'a gitmeğe izin virüp, kürk giydirdi ve yeniçeri ocağından oturak olan dört yüz kadar elsiz ve ayaksız mecrûhı dahi Âstâne'ye îsâl itmek üzre teslim olundu ve onuncu Bâzâr gün Hanya'ya varup, irtesi gün limandan çıkup gitdi.

Kışla-gerden serdâr-ı a'zam be-zîr-i kal'a-i metris

Yetmiş yedi Zilhiccesi'nün ibtidâsından yetmiş sekiz Cemâziyelâhir'in gâyetine gelince, yedi ay muhâsara vü ceng olup aslâ dinlenmek olmayup, bellü başlulardan iki Rûm-ili beğlerbeğisi şehîd ve Kara Mustafâ Paşa fevt oldu ve nasb olunan Mısır Beği Osman Beğ humbara ile urulup vefât ve bir sipâh bir silihdâr ağası dahi şehîd oldu ve

zümre-yi erbâb-ı tîmâr ve yeniçeri ve sipâh ve cebeci ve topcı ve top-arabacı ve lağımıcı ve paşalı vesâ'ir askerden vâkı' olan şühedânın hisâbını Hudâ-yı-lem-yezel bilüp ancak ber-vech-i tahmîn sekiz bin miqdâr âdem öldüğün tahkîke irdi ve cezîrede mukaddem bulunan Mısır askerine icâzet virilüp, Rûm-ili ve Anadolu zu'amâ vü erbâb-ı tîmârından yigirmi beş âdeme bir harçlıkcı ta'yîn ü fermân olunup, donanma-yı hümâyûn irsâl ve nev-rûzda muhâsarada bulunmak üzre kaydlarına şerh virildi ve kal'anın handak başında yeniçeri kışlamak için muhkem tabyalar yapılup, re'y-i ukalâ lağım-ı düşmenden emniyyet için, su tabanına varınca değin dâ'iren-mâdâr etrâfını handak kesilüp¹⁴⁶⁴ herkes kimi metris içinde ve kimi sıçanyolında ağacdan ve kimi çadırlarında ve sazdan ve kerpiçden odalar ve kulübeler yapup, kışla tedârükin gördiler ve kâfirin yetmiş seksan vakıyye humbara ve havan taşlarından ve yağmurdan emîn olmak üzre zîr-i zemînler ve mahzenler kazup, ordu-yı İslâm içi şehristana ve metris ve sıçanyolları, çârsû ve bâzâra ve hiç mislî müşâhede olunmamış bir garîb keyfiyyet-i erkân odalarına döndi ve pîş ü pesde düşmenden bî-havf ü haşyet her biri yerlü yerinde sâkin olup, serdâr-ı a'zam dahi kışlamak için sıçanyolu ağzında kendülere iki odacık yaptırdılar ve metrisde askerî tâ'ifesine mürûr itmiş msar ve recce ulûfesi virüp, tevzî' ü taksîm olundu ve yalnız yigirmi bin kantar bârût sarf olunup, ibtâl olunandan gayrı tarafeynden sekiz yüz lağım atıldı ve toplar dahi yine ke'l-evvel mahallerinde turup ve mezkûr binâ olunan tabyalar muhâfızasıçün ba'dehu edâ-yı hizmet aşağı bölüklere kayd olunmak şartıyla müceddeden dört yüz nefer serdengeçdi sipâh yazıldı ve mütehasın kal'a olan küffârın hûd-ı tâkatı tâk olup, *bi-emri'llâh* bu esnâda asâkir-i İslâm'a dahi bir azîm tâ'ûn ve hummâ-yı muharrike müstevlî olup çok âdem fevt oldu.

Hatt-ı nişâncı Vekîli Nasûh Paşazâde ve hattât Ömer Beğ zahîrden fevt oldılar ve bundan esbak kal'adan çıkup, Katırcıoğlu Mehmed Paşa Çiftliği'ne konan Venedik ilçisi Hovarna? serdâr-ı a'zama buluşmazdan evvel mürd olup, Venedik Doj'ına bizzât kendü müsvedde ve kalemleriyle mektûb yazup, evâhir şehr-i mezbûrda irsâl oldılar.

Sûret-i mektûb

Hak celle ve ulânın uluvv-i inâyeti ve iki cihân fahriî peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafâ *salla'llâhü te'âlâ aleyhî ve's-sellem* hazretlerinin mu'cizât-ı kesîretü'l-berekâtı ile a'zâm-ı selâtîn-i zamân ve ikrâm-ı havâkîn-i devrân hâdimü'l-hameynü's-şerîfin sultânü'l-berrin-i hâkânü'l-bahrın şevketlü ve azametlü ve kudretlü

¹⁴⁶⁴ etrâfını handak kesilüp Y : - V

efendüm pâdişâh-ı İslâm-penâh ve destâre-yi sipâh e‘azza’llâh-i ensâra ve zâ‘if-i iktidâra hazretlerinin atebe-yi aliyye-yi guzât-ı medâr ve sÛdde-yi seniyye-yi sa‘âdet-karârlarına mukaddemâ tarafınızdan gönderilüp, hayli zamândan berü Âstâne-i sa‘âdetde mukîm olan ilçiniz Cuvan Banse başmacılarınız kadîmü'l-eyyâmdan disâr sulh u salâh ve şî‘âr-ı fevz ve felâh-ı muhabbeti tecdîd ve mesâs-ı havâdis-i eyyâm ile indirâs bulan esâs-ı mevâtı te’sîs ü teşyîd ile müddet-i medîdeden berü mütemâdî olan ceng ü harbi kemâ fi'l-evvel müsâfâta tebdîl ü tahvîl bâbında söyleşmeğe tâlib ü râgıb olup ve bu husûs için kendüye tarafınızdan gelmiş mühürlü ve ma‘mûlû'n-bih temessûki olduğın bildirmekle azametlü efendim pâdişâh-ı rûy-i zemîn-i fermân-ı âlîleri ile gelürken yolda haste olup, ordu-yı hümâyûn lâhık olmadın *bi-emri'l-llâh* fevt olmağın umûmen guzât-ı İslâm ile kalkılup, cezîre-i Girid'e geçilüp ve giçen kış Hanya kal‘asında kışlanup, ol bahârda kal‘a-yı Kandiye altına bî-hadd asker-i İslâm ile nüzûl ve kal‘a-yı mezbûrenin muhâsarasına müsta‘înen *bi-emri'llâhi te‘âlâ* mübâderetden sonra mukaddemâ fevt olan ilçiniz yerine tekrâr tarafınızdan ilçilik ile gönderilen âdeminiz gelmekle ordu-yı hümâyûn civârında nüzûl itdirilüp, “muktezâ-yı vakt üzre ne husûs için gelüp, bir mesâlih sözi var mıdır” deyü, tarafımızdan âdem gönderüp, su‘âl olundukda “Mukaddemâ fevt olan ilçiyeye gönderilen mevâd kâğıdında yazılardan mâ‘adâ bir gayrı [65a] sözüm yokdur” deyü cevâb virüp, fevt olan ilçinin ise cevâbının mazmûnı aynıyla pâdişâhıma arz olundukda tahrîr olunan ahvâl Devlet-i Aliyye'ye lâyıık ve tab‘-ı hümâyûnlarına muvâfık olmaduğundan müsâ‘ade-yi aliyyeleri olmayup, fermân-ı âlîlerine cevâb virildüğü ma‘lûmunuz olmuşiken hâlâ gönderdilen ilçinizin dahi mukaddemâ mevâd kâğıdında olandan mâ‘adâ bir şey’isi olmayup ve gelmesi ceng esnâsına müsâdif olduğundan bi-hesâbü'l-iqtizâ tevkîf olunup, söyleşmek te’hîr olunmuşıdı. Ol dahi *bi-emri'llâhi te‘âlâ* fevt olduğu ma‘lûmları olmağičün mektûb tahrîr ve irsâl olunmuşdur. Gâlibâ ihtimâl bu ki, gelen ilçinizin ıslâh-ı zâtü'l-beyn sadâkat ve hulûs üzre olmadıklarından bu hayırlı işde bulunmak kendülere nasîb ü müyesser olmadı ve bu iki ilçinizin dahi şevketlü efendim pâdişâh-ı rub‘-i meskûn hazretlerinin lâyıık-ı Devlet-i Aliyyeleri olan vech üzre sulh u salâhı tecdîde sâlih-i rikâb-ı hümâyûn-ı sâhib-kırânîlerine arz-ı i‘lâm olmağa sezâ-vâr olmaduğundan şöyle fehmi olunur ki, bu kadar müddetden berü zâhirde taleb-i sulh u salâh ve istircâ-yı fevz ü felâh an-samîmü'l-kalb olmayup, belki sûret-i zâhirde musâlaha ve müsâlemeğe râğbet yüzünden mürâsele ve mükâleme takayyüdleri, ebnâ-i cinslerine bast-ı ma‘zeret ve izhâr-ı ma‘dûriyyet olup, medâr-ı nizâm-ı kâr u bârları olan isti‘âne ve istinsâra tevessül kasdıyla ola ve illâ

hakikat üzere sulh u salâh maksûd u murâd olsa bu Devlet-i Aliyye ashâb-ı âzim ve câzim oldukları makâsîd *bi-inâyeti'llâhi te'âlâ* dil-hâh üzere dest-i tasarrufa getürmedikçe kâni' olmayup, imtidâd ceng ü harb ile zûr-bâzu-yı devlet-i Hudâ-dâdlarına za'f u fütûr gelmeyeceği ma'lûmlarıdır ve dest-i tasrîfe getürmeğe teşmîr-i sâ'id-i himmet eyledikleri maksad *bi-inâyeti'llâhi te'âlâ* kudret-i kabzâ-yı teshîre getürülmeden gayrıyla kanâ'at-ı gayrı mutasavver ve vâzih-ı âşikâre iken, bu kadar müddetden berü ta'vîk ü ta'tîl idüp, kendülerin bu gâ'ileye uğratmazlar idi.

Husûsa ibtidâ tulû'-ı devlet-i Osmânî'den¹⁴⁶⁵ bu âna gelince tettebbu'-i ahhâr-ı sâlîfe olunsâ âftâb-ı serî'ü's-seyr devletlerinin kat'-ı menâzil-i mes'ûde-i sâhib-kırânî itmesi elbette imtidâd-ı seyr [ü] sefer ve efhâm-ı içdâm-ı hurûb-ı pür-iber zımnında cılve-ger olduğu hod mukarrer bugüne değin emr-i sulh u salâhın ta'vîk ü te'hîrde kalması tarafınızdan nâmûs-ı Devlet-i Aliyye'ye mütehammil olmadığı niçe vech-i za'îfeye sâlik olduğundan nâşîdir. Yohsa azametlü efendimizin bâb-ı sa'âdet-me'âbı âşinâ vü bîgâneye güşâdedir. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* umûr-ı devletlerinde ceng ü harbe âmade oldukları gibi sulh u salâh dahi tarafınızdan ibâdet olunduğu sûretde müsâ'ade-yi aliyyeleri imkânın ifâde için nefsü'l-emri mübeyyin mektûb-ı musâdekat-mahsûb tahrîr ve fevt olan ilçileri Havarina'nın âdemisi Marko ile irsâl olundu. *Înşâ'allâhü te'âlâ* vâsıl oldukda mefhûm-ı mazmûnında amel-mânde-i akl-ı âkıbet-endiş olundukda, her husûs ma'lûmları olur. Kuvvet ü kudret hazret-i *Allâh celle şânuhû* hazretlerinin takdîr-i ezelîsi her ne ise zuhûr ve bürûz ider. *Ve's-selâmü alâ meni't-tebe'a'l-Hudâ*.

Suda der-sahrâ-yı Kandiye mezbûr Marko doğru içerü Kandiye kal'asına varup, mektûbı cenarale gösterdikde, bir küçük kayık içinde iki kefare vire bayrağıyla gelüp, "Serdâr-ı a'zama mektûbumız var alın" dimekle, zu'amâdan Karakulak Ahmed Ağa kal'a içine varup, kâğıdların alup, taşrada olan âdemlerine teslîm itdi. Tercemesi bu kim, "Vezîr-i a'zam Venedik Doj'ına mektûb göndermekle, zâhir-i sulh ahvâline müte'allik olmak gerek. Eğer sulha dâir ise Venedik bir ırak yerdir, mevsim kışıdır, deryâ hâlîdir belki varup, vâsıl olmaya. Sulh ahvâli Venedik cumhûrundan bitdüğü gibi bizden dahi biter. Sulh murâd ise bize i'lâm oluna" demiş.

Âdemleri dahi serdâr-ı a'zam kethudâsıyla birez mukâleme itdükden sonra Cuvan Petro nâm kâfirin içerü cenarale gönderdüğü kâğıdın me'âl-i tercemesidir.

¹⁴⁶⁵ Osmânî'den V : Osmân'dan Y

“Bugün kethudâ hazretleri bizi çağırıp, lââyık olduğu üzere bize lutf ü kerem eylemişlerdir ki, ta‘bîr olunmaz. Ba‘dehu sizden gelen mektûb müzâkere olunup, buyurdılar ki, müzâkere-yi emr-i sulh bir azîm emirdir, buna tâlib olan kimsenin cumhûr-ı Venedik‘den vekîl olduğına memhûr kâğıdı ola veyâhûd vezîr-i a‘zam hazretleri devlet-i Osmâniyye‘den vekîl-i mutlak olduğu gibi, ol dahi istiqlâl üzere vekîl-i mutlak ola ki, müzâkere-yi sulh beyhûde olmaya ve memâlik-i mahrûsa-i Osmâniyye‘de birez yer almak ve virmek iktizâ eylese, vezîr-i a‘zâmın sözi, şevketlü efendisi katında redd olunmadığı cengarilik cumhûr-ı Venedik‘den kal‘a virmeğe ve mülk virmeğe ruhsat ve istiqlâli var ise sulha sâlih olur. Zîrâ müzâkere sulh u salâh tecdîd-i mülk makûlesidir ve illâ mülk ve kal‘a alup, virmeğe istiqlâl olmıyan kimesnenin mezkûresi beyhûdedir” deyü, cevâb virmeleriyle, aynıyla i‘lâm olundu ve mâh-ı Receb‘in guresi Şenbih gün mukaddemâ metrislerde kışlanmak izniçün rikâb-ı hümayûna gönderilen telhîsin cevâbıyla Çelebi Ulak Ahmed Ağa ordu-yı hümayûna gelüp, serdâr-ı a‘zama hatt-ı şerîf getürdi.

Mazmûn-ı muhabbet-makrûnunda, “İktizâ-yı vakt niçe ise öyle eyleyesin, göreyin seni uğur-ı dîn-i mübînde merdâne vü sadâkat üzere çalışup, bir taraftan matlûb olunan imdâd-ı asker ve beldâr ve hazîne ve cebehâne ve mühimmât-ı sâ‘ire her ne ki lâzımdır, vaktiyle irsâl vü îsâl olunur” buyurulmuş.

Egerçi, düşmen-i dîn durmayup, ihyânen lağımlar atup, gâh metrisler üzerine çıkup, guzât-ı mansûre hâzır u nâzır bulunmağın yüzleri karasıyla yıkılıp? kal‘aya firâr iderlerdi ve mâh-ı Şa‘bân‘ın guresi Bâzâr gün ki, hamsînin ibtidâsıdır, yedi gün yedi gice ale‘l-ittisâl kar, yağmur, dolı, mahlût yağup, sıçanyolları ve metris içleri gezilmeden kaldı. Balçıklı su âdem beline değin çıkup, bir vechile hareket mümkün değil iken *bi-lutfi‘llâhi te‘âlâ* yine guzât-ı İslâm acz göstermeyüp, gereği gibi muhâfazada ve ceng ü harb ve kıtâlde taksîr itmediler ve devr-i âdemden bu vakte gelince değin böyle bir muhâsara görülmemişken yine birinin lisânından bir nâ-ma‘kûl kelâm sâdir olmadı.

Serdâr-ı a‘zam ilerü handak başında yapılan tabyaları muhâfazâyı her kolun halefini birer gün birer gice beklemek için dört nevbet tertîb buyurdılar. Evvelâ bir nevbet kendü kollarında kethudâları Şişman Boşnak İbrâhîm Ağa ve ağavât ve büyük nefer sekbânları ve bir nevbet dahi Rûm-ili zu‘amâsıyla eyâleti sancaklarıyla Rûm-ili beğlerbeğisi ve bir nevbet dahi yeniçeri ağasıyla kul kethudâsı ta‘yîn oldu ve kendüler

dahi mâh-ı Şa'bânın yigirmi üçüncü Bâzâr gün sıçanyolu başında olan kışlalarına çıktılar. Ekser-i halk “Tut ki, orduda olmuşuz” deyü metrislerde ve sıçanyollarında yaptıkları kulübeciklerinde sâkin olup, düşmenden lağım atıldıkça a'lâ döğüşler olurdu.

Kal'ada mütehasşın olan kefere-yi fecere “Acabâ bu kış içinde metris bekliyen Türk askeri insân mıdır, yohsa gayrı mahlûk mıdır? Eğer insân olaydı, bu şitâya dağlar bile tahammül idemez ve Güllük tabyasına top konulsa limana gemi giremez” didiklerin, firâr idüp gelen saltat kefereler takrîr itdiler ve Ramazân-ı şerîf içinde düşmen-i dîn¹⁴⁶⁶ üç def'a Mısırlı kolunda olan metris ve sıçanyolların basup guzât-ı İslâm'dan altı kelle almağla ba'del-yevm sâim oldukları hâlde “Yine düşmen çıkarsa bir hasâret eyleye” deyü, serdâr-ı a'zam ma'rifet-i şer'le cümle askere iftâr itdirdiler ve evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda küffâr bir dahi çıkup, azîm ceng oldu. Kâfirden bir kelle ve bir dil alınup, guzâtdan dahi iki âdem esîr oldu ve firâr idüp gelen saltatlar bu cengde yüz elli kefere mürd-i helâk olduğın haber virdiler.

Kıssa-yı mektûb

Ve Kandiye kal'asından Venedik'e giderken kudret-i Bârî Hanya kal'asına karîb yerde bir şitiye paralanup, içinde otuz altı nefer kâfir karaya çıkup tutdılar ve iki torba mektûbları bulunup alınup, huzûr-ı serdâra gönderdiler, lâzım olanı tercüme olundu. Ekser-i kâğıdında azîm feryâd ü figân idüp, cümlesi sözde yeksân ve “Bu İslâm askeri bilmeziz insân mı yohsa gayı mahlûkmıdır. Eğer beşer olaydı bunca lağım ve âteş ve cenge tâkat getüremezlerdi. Bâ-husûs kış metrisde sâkin olmak bir zamân olmamışdır” ve Kandiye cenaralinden Venedik Doj'ına olan onuncu def'a mektûbın tercümesinde “İşbu hâmil-i varaka birkaç gün bunda te'hîr olunmak iktizâ eylemekle işbu arz-ı hâl huzûra irsâl olundu. Suda kapudanının mektûbı gelüp, Hanya limanına her gün çekdirir ve gemi ve kayık gelüp, düşmene zahîre ve imdâd ü mühimmât getürmekde olup, ba'de'l-müşâvere bu ahvâle karâr virildi ki, birkaç çekdirir ol tarafda yol muhâfazâsına gönderile ki düşmenin imdâdına mâni' olalar. Lâkin kürekci killetile gereği gibi donanmak mümkün olmadı. Zîrâ ekserî kırılıp ve ba'zıları dahi kal'anın iktizâ eyleyen hizmetlerinde kullanılır ve eğer ol tarafdand ziyâde lağımcı irsâl olunmaz ise iktizâ ider ki, donanmanın esîr kürekcinin lağım ve kal'a ve handak koşup, anda telef olalar. Zîrâ şimdiki hâlde bizim işimiz lağım ve püskürme iledir, gayrı yüzden düşmene mukâbil

¹⁴⁶⁶ düşmen-i dîn V : küffâr-ı hâksâr Y

olmamız, yapılarını yıkmağa ve zor ile bizden aldığı yerleri girü almağa lağımdan ve püskürmeden gayrı çâremiz yokdur. Düşmen dahi aldıkları yerleri girü aldirmek ve bir karış yer virmemek için tabyalar yapıdırup, cân u başın fedâ idüp, kanın dökerler ve aldıkları tabyanın karşusunda bir azîm amîk handak kazup içine bir tabya binâ idüp, düşmen-i ukalânın önüne geldükleri **[65b]** vakt hevâya atarız. zikr olunan tabyada bu iş tamâm olduktan sonra âleti yanında olan tabyaya dahi bir handak kazdırmalıyuz, zîrâ anda dahi Müslimânların takayyüdi var. Ol ecilden esîr ve kürekci ve bârût çokluğu bu kal'aya ne mertebe lâzımdır. Bu vezîr-i a'zâmın her taraftan imdâdı gelür. Ceng ü harb ahvâlin bilmekle aslâ aralık virmiyor. Nazarata burnında olan eski metrislerin bekledüp ve toplar koyup, limanı döğmek murâd eylemekle bize yeniden iş göstermeğe bâ'is oldu.

Düşmen ibtidâ bu kal'ayı muhâsara itdükleri zamân, limanı yine ol taraftan döğmüşler idi. İhtimâldir ki zâd ü zevâdın kesretine mâni' ola, zîrâ yabancı gemiler deryâ zahmetin çekdikden sonra top altına dahi ihtiyârlarıyla gelmezler ve bizim bârûtumuz killetile karşulığına lâzım olan tedârüki görmeğe kâdir değiliz. Kal'anın ancak on beş günlük bârûtı kaldı ve Çanak limanı ki, bu kal'adan iki mildir, düşmen birini palanka yapup, bizi vesveseye bıraktı. Zîrâ düşmenin ol taraftan imdâd ve zahîresi asân gelür korkarız ki, ol palanka yanına birkaç bin asker gönderüp ve ale'l-gafle İstendiye cezîresine bıragup ve metrislendirüp, ol cezîreye donanmamızı uğratmaya.

Böyle karâr-dâde olmuşdur ki, ol limandan İstendiye cezîresine varınca muttasıl üç kalyon olta çalup ve mükemmel donanmış üç çekdirir dahi liman içinde turup, iktizâ iden mahallere seğirdeler ve İstendiye cezîresinin etrâfına birkaç şitiye ve garbî küçük gemiler ta'yîn olunup, muhâfazâ eylemek üzre tenbîh olmuşdur. Beher-hâl bize asker ve bârût vesâ'ir mühimmât-ı cebehâne göndermedikçe ber-vechile mukâvemet mümkün değildir. Devletinize hoş-âmed itmeyüp, hakîkat-ı hâl beyân iderim. Eğer tarafınızdan acele ve ziyâde kesret ile düşmene karşulık asker ve ceng mühimmâtı gönderilmez ise bu kal'anın düşmenden olan zararı def' olamaz. Vâkı' hâl budur, fikrim de bunun üzerinedir ve tevâzu' ile yazduğım mektûbların cümlesinde derc olmuş ahvâldir. Zîrâ bu aklımın iktizâsı, vezîr-i a'zâmın gayreti, bu kal'anın muhâsarasına faysal virmeyüp, bu şiddet-i şitâda muttasıl ceng ü cidâldedir. Recâ olunur ki, bu mertebe bilâ tekâlif sözle yazduğım havfimdandır deyü, kıyâs olunmaya ancak hakîkat ve Markoyı size bildirmeğe sadâkatimizden naşî olduğına i'timâdları ola. Yohsa makdûrumı ve cân u

başımı vatanım için fedâ iderim, sâ'ir sıklet itdüğim ahvâlin yanında recâ olunur ki, bize akçaya dahi müzâyaka çekdirmeyesiz. Zîrâ bize teslîm olunan harâc-ı masârif yanımızda ancak iki aylık kaldı, dahi ziyâde tafsîl üzre terkîm olunmaduğundan kıyâs buyurulmaya. Sıklet ve müzâyakamız az ola, gayrı ahvâl-i cenaral vesâ'ir kapudanlar mektûbından ma'lûmları olur demiş.

Şahâdet-i Durak Beğ ez-ümerâ-yı bahr-ı der-mukâbele-i Çanak limanı

İş bu cezîre-i mezbûrenin cümleden asîr olan ahvâl Hanya ve Resimo ve Yerapetre nâm iskelelere boşalan zahîre ve cebehâne ve mühimmât-ı sâ'irenin ordu-yı hümayûna nakl olunmasıdır. Hanya kal'ası ise Kandiye'ye yedi konak yer olup, vesâ'ir mezkûr iskelelerin en pek yakın olanı on dört on beş sâ'at, ol dahi inişli yokuşlu ziyâde sa'bû'l-mürûr sengistân mahaller olmağın, cânib yerden¹⁴⁶⁷ a'mâl olunan bunca katâr deve ve re'âyâ fukarâsının davarlarıyla naklinde usret çekilmekle çok dayanmayup telef olduğundan bi'z-zarûrî tedârük ile takayyüd-i iktizâ itmeğın, Kandiye'ye beş sâ'atlık yerde vâkı' Çanak limanı ta'bîr olunur, bir küçük limanda gicede gündüzde Hanya ve Resimo'da olan zahîre ve karadan nakli mümkün olmıyan iri top kundakları ve tophâne mühimmâtı gâh çekdirme ve gâh firkate ve kayık ile nakl olup, düşmen gemisi üzerlerine gelür ise şerlerinden emîn olmak için bâlâda mektûb tercümesinde düşmenin yazdıkları vech üzre bi-emr-i serdâr-ı a'zam ol mahalle bir palanka yapılup, birkaç pâre top konmak üzre karâr virdi. Bizzât kendüler varup, gördi, hâlâ itmâma karîb olmuşidi.

Bu esnâda Hanya'da olan deryâ beğleri limanlık hevâda fırsat oluvirdikçe çekdirmeleriyle deryâdan nevbet ile liman-ı merkûmeğe zahîre ve mühimmât nakli derlerdi. Melâ'în anda gemi gelüp gitdüğın haber almağın mâni' olmak sevdâsıyla yedi kıt'a çekdirir ta'yîn idüp dâ'imâ Çanak limanı ağzında yolları üzerin bekledüğinden bu def'a ümerâ-yı bahriyye liman-ı mezbûra gelüp, gitmeğe havf itdüklerin serdâr-ı a'zama bildirdiler.

Ol dahi bu gâ'ilenin def'ine çâre olmak için ba'de'l istişâre Hanya'da kışlayan on iki bin gemilerine baş olan Memi Paşazâde, Mehmed Paşa'ya haber gönderdi, “Siz bu sefâynin def'ine bir çâre idebilür misüz? İstihbâr itdükde gemi beğlerinin levendi ancak esîrlerin muhâfazâ idebilürler. Hâricde her gemiye akl-i mertebe yüzer âdem konsa *inşâ'allâh* fazl-ı Hakk ile bî-dînin üzerine varırdık” deyü, cevâb gönderüp, âmâde taleb

¹⁴⁶⁷ yerden V : birden Y

itmeleriyle serdâr-ı a‘zam dahi her çekdiriye yüzer âdemden bin iki yüz âdem intihâb olunmak fermân buyurdu. Şöyle ki, Rûm-ili sancaklarına her birinden beşer âdemden alaybeğleriyle iki yüz nefer ve Anadolu sancaklarından dahi beşer âdemden Çankırı alaybeğisiyle iki yüz nefer, ehl-i tîmâr ve birkaç çorbacılarıyla yeniçerilerden dört yüz nefer ve bir çavuş ile cebehânenen iki yüz nefer-efrâz ve serdâr-ı a‘zam sekbânlarıyla tamâm bin iki yüz âdem olup, cümlelerin üzerine Anadolu Beğlerbeğisi Halil Paşa baş ta‘yîn ve Resimo kal‘asın muhâfazâ nâmıyla ordu-yı hümayûndan ihrâc ve çekdirirlere girüp, ol mahalle varmadıkça niye gitdiklerin kimseye ifşâ itmemek üzre tenbîh buyuruldu. Ammâ şol şartla ki, varup çekdirirlere binüp, Çanak limanında duran ol yedi pâre gemiye şâfi‘î vaktında mukâbil olalar. Ammâ yanlarında mededlerine irişecek yerde bir kalyon veya bir mavna veya yediden ziyade bulursanız kayık bile olur ise zinhâr sakınup varup çatmayasız ve yedi gemiden firâr iderseniz aslâ biriniz kurtulmayup, tu‘me-i şemşîr olursuz ve gice içinde râst gelinür ise de min-ba‘d ceng itmeyüp, üzerinize iki gemi gülle veya hevâ muhâlif ola. Elbette dönüp, Resimo'ya gelesiz. *Înşâ‘allâh* mukâbil olacağınız vaktde Çanak limanına bizzât kendüm varup bakarım. Beğlerin kangısı çatup firâr ider, bayraklarından görüp bilürüm. Hıyânet idenlerin sonra hakkından gelürüm” deyü, taraf-ı serdârîden Halil Paşa'ya azîm tenbîh olup, te‘kîd-i şedîd buyurdılar ve Ramazân-ı şerîfin yigirmi beşinci Penc-şenbih gicesi Halil Paşa dahi Resimo'ya askeri gemilere yerleşdirdi ve kendü Durak Beğ gemisine bindi ve Çanak limanına bir sâ‘at karîb yerde vâkı‘ Fodula limanına varup, sabâha intizâr üzre oldu. Serdâr-ı a‘zam dahi kul kethudâsı Arnavud Abdî Ağa ile ol gice ordudan çıkup, Çanak limanına varup, âmâde dururken meğer sûret-i İslâm'da olan bir münâfık mürted serdâr-ı a‘zamın bu tedbîrin içerü ve küffâra haber ider. Akabince cenaral-i la‘în ve dahi kal‘ada güzîde Hırvat ve inandığı bin beş yüz kefer ile çıkup, gice ile varup ve mavnalara kürekcinin vaz‘ idüp, ahşâm vaktinde limandan çıkup, dördüncü sâ‘atde gelüp Çanak limanı önünden geçüp, Fodula limanına doğru guzât-ı İslâm gemileri üzerine ale'l-gafle hücûm itmeğe gidüp, pusulanur. Egerçi Çanak limanı önünden giçerken düşmen geldüğün dalgacılar bârût yapup haber virmişler idi. Lâkin gice ile birkaç gemi olduğu bilinmeyüp, ekser-i zann-ı gâlib ol yedi gemi olmak ihtimâlin virüp, bunlar düşmen çekdirirlerinin yanlarına yaklaşıcak, gicenin altıncı sâ‘atinde ibtidâ küffâr ilerüye, ol yedi pâre gemiyi gösterdi.

Halil Paşa ise mükerrer düşmenden gâfil idi. Ol şeb-i târda serdâr-ı a‘zamın kendüye olan tenbîhe muhâlif olan fermânına bakmayup, Memi Paşazâde Mehmed

Paşa'ya, “Ben varup, kâfir gemilerine mukâbil olurum” der. Ol dahi, “Paşa karındaş gice içinde düşmen üzerine varılmaz ale'l-husûs serdâr-ı a‘zamın izni yokdur” didikde, “Şikârimızdır” deyü buyurdu. Memi¹⁴⁶⁸ Paşazâde dahi serâser askerin çatmağa gittedüğün göricek, bunlar dahi gülbâng çeküp, her biri birden hemân kâfirin meydânda duran yedi pâre çekdirisine çatup, sarulduğı gibi birbirin muhkem bağlayup, ceng ü cidâl ve harb-i kıtâl iştigâl idüp ve çatdukları gemileri lutf-i Hakk ile bir sâ‘at kadar zamânda soyundırup, düşmen gemilerinde cân kalmayup, tû‘me-i şemşîr ve feth-i teshîr idüp, gemilerin yedeklemek sadedinde iken melâ‘în-i hâsirînin girüden on üç pâre çekdirir gemileri dahi imdâdlarına yetişüp, bunlar böyle cenge meşgûl ve gice karanlığı olmağın, ol gelen gemiler çatmayınca âgâh olamayup pes girüden gelüp çatan gemileriyle yigirmi pâre gemi olup, bunları ortaya aldılar ve ümmet-i Muhammed neye uğradığın bilmeyüp, on iki pâre gemi ile münâsebet yoğiken yine dört buçuk sâ‘at kudretleri mertebe döğüşdükden sonra düşmen gemilerinin vefret ü kesretine vâkıf olduklarında bunlar mağlûb kâfir gâlib çekdirirlerin hod kayalıkları birbirine girüp ve gemi dahi bağlı düşmen gemisinden kendüye ırmağa kâdir olanlar ayrılup ikişer **[66a]** üçer gemi arasında bulunanlar kendülerin alarga idemeyüp, üç kıt‘a çekdirir ve iki kalyete arada kaldı. Çekdirmenin biri Durak Beğ’in gemisi idi ki, Halil Paşa ana binmişidi. Kâfir’in baştardasına sarılup, sağ yerin sârî de koyup, *bi-avni’llâhi te’âlâ* içinde olan melâ‘îni sevindirüp, Müslimân esîrlerin halâs itmişiken taraf-ı düşmenden iki kıt‘a çekdirir imdâdına gelüp, mezbûreden baştardaların, kurtardukdan sonra tarafından Durak Beğ’e sarılup bağladılar. Ol dahi hayli merdâne vü dilîrâne cengler idüp içindekiler dahi “Mâdâm sen sağsın, bizden hıyânet zâhir olmaz” deyüp, cenge koyuldılar. Artık gemisin kurtarmağa mecâl olmaduğın göricek “Paşa karındaş, bize olıcak oldu, bu gemiden hayr kalmadı bari sen bir beğlerbeğisin zarar gelmeye” deyü, Halil Paşa'yı zor ile birkaç âdemisiyle bir küçük fûlikaya koyup kenâra yolladı. Kendüsi gemisin yakmak sadedinde iken emr-i Hakk ile kurşun ile urulup, şehîd olmağla metîn pây-zenler deryâya ilkâ ve düşmen gemiyi zabt eyledi ve Memi Paşaoğlı'nın çekdirisine üç kıt‘a gemi sarılup, cengcisi çok olduğundan iki kıt‘asın söyündürüp ve kayalığı kâfir gemisine saplanmağın düşmen içinde kalup, me’yûs olmuşiken mukaddem yedeğı kendü efendisi kıyâsıyla Durak Beğ’e hayli kafâdârlık eyledi. Çün değildir ayrılup, tecessüs iderek bulup, imdâd itmeğın gayrı tolanup, birez muhârebe dahi eyledi. Lâkin bî-tâb kalup, yedeğine süvâr ve gemisin kışından bağlayup, girüye sîyâ idüp, bu minvâl üzre

¹⁴⁶⁸ Memi V : Memiş Y

selâmete çıktı. Nefsî nefsî olup, iş işden geçti her gemi kendü başı kaydına düşüp, bozuldılar ve güç belâ ile yedi kıt'a çekdirir düşmen donanmasından ayrılıp, Resimo'ya doğru gidüp halâs, beş aded çekdirir ortalarında kalup, içinde olan guzât-ı İslâm döğüşe döğüşe kırıldıktan sonra, düşmen beş adedinde alup, zabt eyledi. Ancak her gemiden beşer onar âdem kendülerin deryâya atup, çıkdılar. Esîrden ve ehl-i İslâm'dan çokluk kimse diri alınmayup, ekserî kırılmadıkça gemilerin düşmene virmediler. Çün dördüncü sâ'atde dagalacılar, serdâr-ı a'zama düşmen gemileri Fodula limanına doğru gitdikleri haberin virdiklerinde Halil Paşa anlardan haberdârdır, tenbîhimizle amel-mânde olup, gice üzerlerine varmaz fikrinde iken Çanak limanında yedinci sâ'atde top u tüfeng sadâsın işitdüğü gibi aklı başından gidüp, ibtidâ kelâmı "İlâhî Halil Paşa, Hakkı'ndan bulasın, ben sana böylemi tenbîh itdim. Gice ile hiç ceng mi olur?" buyurup, "Hemân ata süvâr ilgâ eyle. Bir sâ'atde Fodula limanına gelüp, mukâbelesinde bir ceng ü cidâl âvâze-i Allah Allah sadâsıdır gider. Velehle-i top u tüfengden yer gök ditrer, göz gözi görmez. Düşmen gemilerinden fişenkler atılıp, şafi'iden mukaddem sadâları kesildi. Acabâ ahvâlleri neye müncer oldu" derken, vakt-i fecrde Durak Beğ'in bir fülukası gelüp, kayaya yanaşdı. Guzât-ı İslâm haberi istifsâr olundukda, Durak Beğ şehîd olup, gemisi alındı ve Memî Paşaoğlu üç gemi kuşatdı, kâfirin bu kadar çekdirir ve mavnası bu şeb-i târ-ı zulümâtta imdâda gelüp, her çekdiriye üçer üçer gemi çatup, sarıldı. Bilinmez hâlleri neye vardı. Dirken Halil Paşa dahi füluka ile kenâra gelüp çıktı ve huzûr-ı serdâra geldükde kendüyi yerlere urup, "Devletlü efendim, suç benimdir. Katle müstahakkım, her ne buyurursanız yerindedir. Üzerimize küffâr gelür deyü, bir sâ'at evvel haber aldım karavul dahi böyle haber getürdi. Lâkin gayret-i İslâm'ım gâlib olup, sabra tahammül kalmadı. Gerçi ceng itmeğe emrimiz yoğıdı, takdîr bu imiş" deyü feryâd-ı zârî ve gayretinden helâk mertebesine varup, cerâyimine afv ü niyâz itmeğin hâline merhamet idüp, "Bir iş ile me'mûr olan serdârın sözün tutmak gerek, var Hakk'dan bul" deyüp, mansıbından bile azl itmedi.

Cümle beğ gemiler alındı kıyâsında iken, sabâh-ı rûz-ı rûşen oldukda, yedi kıt'a çekdirir. Donanma-yı hümâyûn-ı küffârdan ayrılıp, leb-i cezîre ile Resimo'ya gitdiklerin görüp, hamd eyledi. Gerçi, serdâr-ı a'zama gice âdem gelüp, haber virdi, lâkin ol dahi sıhhatin bilmez, "Acabâ guzât-ı İslâm'dan kimler şehîd ve kimin¹⁴⁶⁹ gemisi alındı. Cümleden ziyâde Memî Paşazâde'ye mahzûn olup bolay ki, ol nâmdâr gemisiyle

¹⁴⁶⁹ kimin V : kimilerin Y

halâs olmuş olaydı” dirken Resimo'dan mektûbı gelüp kurtulan yedi kıt'a gemilerimizde çok âdem şehîd ve yaralı olup, *bi-avni'llâhi te'âlâ* düşmen-i dîn iki kat ziyâde telef oldu. Üç çekdirir ve iki kalyete âdemsiz boş, yed-i küffâra giriftâr, ol taraftan dahi tokuz pâre gemilerin saltat cengcileri kırıldığı yazmış ve melâ'în-i mezkûr çekdirirlerin bayrakların tersine diküp, Kandiye önünden şenlik iderek geçirüp, ümmet-i Muhammed derûnlarına âteşler yakdı ve kal'adan bir saltat çıkup, alınan çekdirirleri İstendiye limanına getirüp şenlik itdükden sonra, Durak Beğ'in çekdirisi gâyet büyük gemi olmağın, seyrine vâfir kâfir gelüp, üzerine çıkarlar. Derûn u birûnın gezerken cebehânesi kapalı içinde Kara Mehmed nâmında bir yiğit görürler, “Bire Türk! Aç kapuyı, taşra çık bizim limana geldük, seni âzâd idelim” didikleri mahalde, ol dilîr-i dilâver dahi melâ'înin bu kesret-i vefret ile gelüp, gemi içine girdüğün görmüşüdi. Kendü vücûdın bezl idüp, cebehâneye âteş virdi. İçinde her ne var ise cümlesi ihrâk bi'n-nâr ve ekserî cû-i hevâya pür-tâb u kahr-ı helâk olup, kuvvet-i bârût yanında bulunan bir kıt'a kâfir kalyonına dahi isâbet ve muhterik itdüğün ve kal'adan gemilere giren beş yüz kâfirin cümlesi mürd ve dört yüz miqdârı mecrûh olduğundan gayrı cengde mürd olan beş nefer mu'teber kapudanlarıçün mermerden sanduklar yapıp, içine vaz' ve Venedik'e gönderildiğün ve “Ne olaydı bu cengi itmemiş olaydık, bu denli askerimiz kırılmazdı” didiklerin ve baş cenarallerine “Umûm bunda olan askerlerinin serdârlarıdır, yaralanup henüz ahvâli nâ-ma'lûm. Gâlibâ mürd olmak lâzım” haberin virdi.

Serdâr-ı a'zam bu vak'ayı kendü kalemiyle tesvîd ve tahrîr vukû'ıyla rikâb-ı hümayûna telhîs eyledi.

Sûret-i telhîs

Benim şevketlü padişahım, bu cezîrenin cümleden asîr olan ahvâli Hanya ve Resimo¹⁴⁷⁰ ve Prepetre nâm iskelelere boşalan zahîre ve cebehâne ve mühimmât vesâ'îrenin ordu-yı hümayûna nakl olunmasıdır. Zikr olunan iskeleler ise pek yakın olanı on dört on beş sâ'atlik yerde sengistân u sa'b ve inişi ve yokuşu ziyâde olmağın, i'mâl olunan dîvâr dahi çok dayanmayup, telef olmağla bi'z-zarûre tedârûkle takayyüd-i iktizâ itmeğün ordu-yı hümayûna beş sâ'atlik yerdir. Çanak limanı nâmında bir küçük liman olup, gicede ve gündüzde Resimo ve Hanya'da olan zahîre ve karadan nakli

¹⁴⁷⁰ Resimo V : Retmo Y

mümkin olmıyan iri top kundakları ve tophâne mühimmâtı gâh çekdirir gemi ve gâh firkate ve kayık ile nakl idüp, düşmen gemisi üzerlerine gelür ise, şerlerinden emîn olmak için mahall-i mezbûra bir palanka yapılup ve birkaç top konmak üzre karâr virilüp, hâlâ palanka itmâma karîb olmuştur.

Bu esnâda Hanya'da olan beğ çekdirirleriyle dâ'imâ hevâda fırsat ve müsâ'ade oldukça zahîre ve mühimmât nakl olunur idi. Melâ'în anda gemi gelüp gitdüğün haber almağın yedi kıt'a çekdirir ta'yîn idüp, dâ'imâ Çanak limanı ağzında bekleyüp, mezbûr gemilerin gelüp gitmesine mâni' olmağla, bir vechile firkate ve kayık gelüp gitmek mümkin olmamağla bi'z-zarûre beğ gemilerinden on iki pâre uçurma gemilerine ki, tüvânâ pây-zen ile forsa donanmış, keskin pâk donanmış dimekdir.

Kendü levendlerinden mâ'adâ esnâf-ı askerden bin miqdâr âdem tevzî' olunup ve üzerlerine Anadolu Beğlerbeğisi Halil Paşa baş ta'yîn kılınup, şöyle tenbîh olundu ki, "Hanya'dan zahîre ve mühimmâtı alup getüre, eğer yedi gemiyi anda bulur ise, yakın yerde rûy-ı deryâda mavna ve kalyon görünmez ise, ol yedi geminin üzerine varup çata ve ala. Eğer gemi yediden ziyâde olup ve yâhûd yakınında kalyon ve mavna bulunur ise veyâhûd gice içinde râst gelinür ise, min-ba'd ceng itmeyüp, uçurma gemilerin çekdirüp gide" bu tenbîh ü karâr üzre mühimmât u levâzımı yokladup, on iki çekdirir ile gelüp, Çanak limanı ta'bîr olunur mahalle, zahîre ve mühimmâtı döküp avdet itmişler iken, rûy-ı deryâda gice içinde birkaç düşmen çekdirmelerine râst gelüp, ol yedi gemi mülâhazasıyla me'mûr olduğına muhâlif gice içinde ceng ü harbe mübâşeret idüp, her biri bir çekdirüye çatup ve çatdukları gemiyi lutf-i Hakk ile az zamânda söyündürüp ve içinde olan melâ'înden ekserin kırıp gemilerin yedeklemek sadedinde¹⁴⁷¹ iken, melâ'în-i hâsirinin girüden on üç pâre çekdirir gemileri dahi gelüp, imdâdlarına yetişüp, böyle cenge meşgûl iken, gice karanlığı olmağın mezbûr gelen gemiler çatmayınca âgâh olamayup, pes girüden gelüp, çatan gemileriyle yigirmi pâre gemi olup, on iki pâre gemi ile münâsebeti yoğiken yine dört buçuk sâ'at rûy-ı deryâda ceng-i azîm itdükden sonra, düşmen gemilerinin kesret ü vefretine vâkıf olduklarında, düşmen gemisinden kendüsin ayırmağa kâdir olanları ayrılup, ikişer üçer gemi arasında bulunanlar kendülerin alarga idemeyüp, üç kıt'a çekdirir ve iki kalyete zâyi' olup, çekdirinin biri ki, Durak Beğ gemisidir, Halil Paşa ana binmişdi, mel'ûnların baştardasına çatmağın üç dört gemi içinde kalup, gemisin kurtarmağa mecâl olmaduğın göricek, Halil Paşa'yı

¹⁴⁷¹ sadedinde V : üzereler Y

küçük kayık ile kenâra yollayup, kendüsi gemisin yakmak sadedinde iken, emr-i Hakk ile kurşunla urulup, şehîd olmağla gemisi düşmen eline düşüp, kurbalarında olan adanın sâhiline varmışiken içinde olan ehl-i İslâm'dan biri, melâ'înin vefret üzre seyre gelüp gemi içine girdüğün göricek, kendü vücûdunu bezl idüp, cebehânesine âteş virüp, içinde olan bu kadar bin kefere melâ'în civârında bulunan bir kıt'a kâfir kalyonı ile ihrâk bi'n-nâr olup, iki çekdirir ve iki kalyete düşmen eline düşüp, içinde olanlar gemi düşmen eline düşdüğün görüp, gemiden me'yûs olduklarından sonra, her gemiden beşer onar âdem kendülerin deryâyâ atup çıktılar.

Anların haberi üzre esîr ve ehl-i İslâm'dan çokluk kimse diri alınmayup, ekserî kırılmadıkça gemilerin düşmen eline düşürmediklerin haber virdiler ve kal'adan kaçup çıkan keferede dahi anların sözlerin tasdîk idüp, "Melâ'îni hâsirinden bin beş yüzden mütecâvizi mürd olup, dört yüz miqdârı mecrûhı vardır" deyü, haber virdiler. Kapudanları ki, umûm üzre bunda olan askerlerinin serdârıdır, yaralanup henüz ahvâlî ma'lûm değildir. Vak'a melâ'înin ol günden berü kal'asında top u tüfeng atılmakda killet, vesâ'ir ahvâllerinde dahi perîşânlık pek zâhirdir. Emr ü fermân pâdişâhım hazretlerininindir.

Ameden-i tecdîd-i imdâd-ı asker ve mühimmât-ı cebehâne be-cezîre-i mezbûre

Mukaddemâ sene-i âtiye muhâsarasıçün lâzım olan tecdîd-i asker ve zahîre ve mühimmât-ı cebehâne ve kal'a-gîr rikâb-ı hümâyûna telhîs olunduğı üzre, pâdişâh hazretleri bizzât ikdâm-ı tamâm idüp, iki bin nefer sipâh serdengeçdisi ve beş bin nefer be-dergâh-ı yeniçeri tahrîr ü irsâl buyurup ve bin nefer Mısır askeri ve beş yüz nefer Şâm kulu ve eyâletleriyle Şâm Beğlerbeğisi Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Hasan Paşa ta'yîn olunup, Cezâyir kaleminde olan zu'ma ve erbâb-ı tîmâr bi'l-cümle cezîre-i Girid'e geçmek fermân buyuruldı ve takviyyet kılup, asâkir-i İslâm içün bizzât kendüler dahi Egriboz semtlerine hareket-i hümâyûnların mukarrer eyledi.

Mâh-ı Şevvâl'in gurresi Çehâr-şenbih gün on kıt'a kalyon ile bî-şümâr zahîre ve iki bin kantar bârût ile Mısır askeri gelüp, Prepetre'ye yanaşdılar. Bu Mısırlı Girid cezîresinin ihyâcısı olmağın, ordu-yı İslâm'ı mâlâmâl itdiler ve irtesi gün, ol mahalle İzmir'den dahi on kıt'a firkate ile bin nefer yeniçeri vâfir mühimmât geldi ve dördüncü Şenbih gün İstanbul'dan dahi iki kalyon, dört kıt'a kebîr şayka ile bin nefer yeniçeri ve

tophâne mühimmâtıyla dakîk ve levâzımât-ı sâ'ire gelüp, guzât-ı mansûre tâze hayât buldı.

Onuncı Cum'a gün yine İstanbul'da müceddeden tahrîr olunan bin beş yüz nefer cebeci ve topcı iki kalyon ve iki şayka ile gelüp, Hanya limanına dâhil oldu ve on beşinci Çehâr-şenbih gün yine İstanbul'dan yazılan iki bin nefer serdengeçdi sipâh ve on bin el humbarası ve top mühimmâtı ve cezîre-i mezbûre tophânesinde dökülicek toplar için bakır vesâ'ir âlât-ı seferber, yigirmi kıt'a çekdirir ile gelüp, ol dahi selâmet birle Hanya'ya vâsıl oldu.

İbtidâ-yı muhâsaradan bu vakta gelince değin, düşmenden atılıp, toplara münâsib olmayan otuz bin gülle için cezîrede üç kıt'a top döküldü ve kış içinde yeniden dört yüz nefer sipâh serdengeçdilerinden, on altıncı Penc-şenbih gicesi vakt-i ışâda handak başından atılan lağımdan altmış kadarı şehîd oldu ve lağım deliklerin beklemek şartıyla onar akça terakkîyle silihdârdan ikişer yüz serdengeçdi yazıldı ve kış eyyâmında şedîd-i rûzgârlarda bir vechile mümkün değil iken serdâr-ı a'zamın otağı kuruldu ve yigirmi beşinci Şenbih gün serdâr-ı a'zam İnâdiye'de olan tophâneye varup, bir firunda altı kıt'a kal'a küp balyemez top döküldüğün seyreyledi. Döğencilerin on iki neferine değin hil'at-ı ilbâs ve bir tonluk çuka ve bir kîse akça ihsân eyledi ve irtesi gün beş kıt'a top dahi dökülüp, ol gün ancak Defterdâr Ahmed Paşa varup üzerine turdu ve Güllük tarafında muhafazâyâ me'mûr olan sipâh-ı silihdâr zümresinden gönlünde cevher olan ba'zı dilâver ihyânen kal'a handakından parmaklık koparup, huzûr-ı serdâra getirürler, ma'mûllerinden ziyâde lutfе mazhar olurlardı ve mâh-ı Zilka'de'nin gurreci Cum'a gün Benefşe'den zahîre ile memlû Hanya limanına on bir firkate ve dört şayka gelüp, on katâr deve getürdiler.

İkinci Şenbih gün **[66b]** Kandiye limanının ağzı dökülmek için Kral tabya karşusunda deryâdan otuz zirâ' yer doldırılıp, düşmenin gelen kayıklarına mâni' olmak üzere üç aded balyemez top konulup ve bir tabya binâsına mübâşeret olundu ve onuncı Bâzâr gün henüz gelen bin nefer Mısır askeri¹⁴⁷² ve irtesi Bâzâr gün dahi iki bin sipâh-ı silihdâr serdengeçdi, alay ile ordu-yı hümayûna dâhil olup, Mısır askerinin yigirmi nefer müte'ayyin âdemlerine ve serdengeçdi ağalarına huzûr-ı serdârda müte'addit hil'atlar ilbâs buyuruldu ve bin beş yüz lağımcı ve beldâr dahi Defterdâr Ahmed Paşa önünden geçüp yoklandı. On sekizinci Dü-şenbih gün Toplu Manastır nâm mahalle dahı dört kıt'a

¹⁴⁷² askeri V : askerleri Y

kalyon ile beş yüz nefer Şâm kulu geldi. ol gün İstanbul'dan mîrî zahîre ile memlû dört kalyon buğday gelüp, Hanya limanına vâsıl oldu.

Ameden-i peyâm-ı ocagân

Giçen sene Cezâyir ve Tunus ve Trablus ocaklarına sulh-i levend ve yaraklı gemileriyle gelüp, hidemât-ı pâdişâhîde bulunmak ve asâkir-i mansûreye imdâd u i'ânet itmek ve Girid cezâresinin ve Akdeniz etrâfın tolaşup, zahîre ve asker götüren sefâyin-i İslâm'ı muhâfazâ eylemek üzre müte'addit evâmir-i şerîfler ile giden Hâsekî Mehmed Ağa edâ-yı hizmet idüp, şehir-i mezbûrun yigirminci Çehâr-şenbih gün ordu-yı hümâyûna dâhil olup, üç ocakdan dahi getürdüğü mektûbları serdâr-ı a'zama teslîm eyledi ve Cezâyir Beğlerbeğisi İsmâ'îl Paşa kâğidında vârid olan fermân-ı âlî mûcebince cümle ocak ihtiyârları vesâ'ir ulemâ vü meşâyih ve a'yânı da'vet ve muhızırlarında feth ü kırâ'at olunup, her ne buyurulmuş ise emr-i hümâyûna imtisâl ve sem'an ve tâ'a[ten] yüzümüz üzerine sürterek varmağı kendüimize vâcibü'l-ayn bilüp, kâşki her birimizin yüz bin cân u başı olaydı cihâd-ı *fî-sebîli'llâh* varup, bu gazâ-yı ekberde dîn uğruna fedâ iderdük lâkin, bu vilâyetin hâli ma'lûm-ı cânib biri niçe eşkiyâ-yı kabâ'il-i Urbân ve cânib-i beheri envâ'ı düşmen-i dîn-i keferi bed-âyîn olup, ale'l-husûs giçen senelerde Fransız keferesi Huceyl nâm vilâyete gelüp, müstevlî ve burclar binâ itdüğü senede olan ma'rekede çok gemilerimiz telef ve ekser-i güzîde askerimiz şehîd olduğundan gayrı, hâlâ deryânın garb-ı cânibinde üç krallık donanması hâzır ve Cezâyir'e gelmek kasdıyla fırsat üzredir. Bu sene-i mübârekede dahi mevcûd gemilerimizin ekserî şiddet-i rûzgâr sebebiyle deryâ seferinde helâk ve düşmenin olur olmaz, gemileriyle mukâbil olıcak berâberce gemilerimiz kalmayup, bâkî hurda gemilerimiz ise fevt-i lâ-yemût-ı ma'îşetleriçün deryâ seferine girüp ve askerinin dahi ekserî âdet-i kadîmemiz üzre kul-mevâcibi tahsîliçün muhâsıllarımız ile taşra çıkup, vilâyet-i muhâfazâsında akl-i kalîl âdem kalup ve cevânib-i erba'asından hıfz ü hırâset içün vâlî-yi vilâyet şimdiki hâlde köhne ve ihtiyâr ağalar ve beğler oldılar. İhtirâzımız olmıyaydı sagîr ü kebîr ve kaviyy ü za'îfî bi'l-cümle fermân buyurılan mahalle varmağa sa'y-i belîğ ve hâne-mend idi.

Akreb-i ezmânda ol cânibe harekete cür'et mümkün olmayup, ancak avân-ı harîfde deryâdan gemilerimiz ve karadan muhâsıllarımız gelüp, vilâyetimiz bir miqdâr ma'mûr ve şenlik oldukda, mevcûd gemilerimizi alâ-kadrü'l-imkân donadup var mâlları mukarrerdir” demiş ve Tunus Beğlerbeğisi Mehmed Paşa kâğidında “Emr olunduğı üzre

beş kıt'a kalyonlarımızla limanda müheyyâ bulunmağın Girid cezâresine müteveccih ve revâne olup, etrâfin dolaşup gezerken Mısır yolunda Asniyandüger¹⁴⁷³ üzerinde Prepetre'ye karîb mahalde üç kıt'a Malta gemisi Cezâyir'in bir bâzergân gemisin alup giderken râst gelüp, *bi-avni'llâhi te'âlâ* merkûm gemiyi ellerinden tahlîs ve korsanın dahi birin feth ü zabt idüp, birkaç eyyâm dahi ol havâlîlerde gezüp, ma'kûlet ü meşrûbâtları dökünüp, bi'z-zarûre yine bu cânibe geldiler. Gemilerinin sakat yerlerin ta'mîr ve kumanyaların alup, müretteb ü mükemmel tûfeng-endâz-ı levend ile memlû pür-yarak on kıt'a gemi, ol tarafa irsâl olundu" demiş ve Trablus Beğlerbeğisi Osman Paşa kâğıdında "Fermân-ı âlî üzre ol bahâr-ı huçeste-asârda yedi kıt'a kalyonlarımızı âteş-i efşân sa'ika-i girdâr toplar ve tûfeng-endâz-ı saff-şiken-i ceng-i dilâverân-i mümtâz ile donadup irsâl itmek üzreyiz" demiş. Egerçi on kıt'a Tunus kalyonları gelüp, iki ay miqdâr-ı zamân Rodos ve Sakız etrâfin gezüp, Hanya ve Benefşe önlerine uğrayup girü vilâyetlerine gitdiklerin, vesâ'irleri henüz dahi gelmediklerin serdâr-ı a'zam, rikâb-ı hümâyûna arz eylemeğın, bir gün mukaddem imdâda gelüp, irişmeleri bâbında mü'ekked hatt-ı şerîfler ile her ocağa birer hasekiyle birer kapucıbaşı gönderildi ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Dü-şenbih gün altı kıt'a Trablus kalyonları gelüp, beş nefer dâyıleri birer pîşkeş ile orduda serdâr-ı a'zama birleşdiler. Her birine hil'atlar ilbâs ve in'âmlar ihsân idüp, Selânik ve Egriboz ve Benefşe etrâfların gezüp, âyende vü revende İslâm gemilerin hıfz ü hırâset eyleyüp, üç kalyon ve iki firkate ile korsanlıkda gezüp, gâh ü bî-gâh karaya asker döküp, kara ve kasabâtı urup, nehb-i gâret ü hasâret ve ümmet-i Muhammed'i esîr ü fazâhat iden Corco¹⁴⁷⁴ nâm kat'-ı tarîk, bir tarîk ile getirülmesin sipâriş eyledi ve yigirmi altıncı Salı günü ki, rûz-ı Hızır'ın altısıdır. Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa dahi donanma-yı hümâyûnla gelüp, Fodula limanına vâsıl olup, getürdüğü asker ü mühimmât ve cebehâneyi sabâhdan ikindiye değin karaya boşalddı¹⁴⁷⁵.

Defterdar Ahmed Paşa, serdâr-ı a'zamdan tezkere ile vardı, Selânik'de olan yigirmi gülle ve on bin humbara ve bârûtı varup getirilmesi fermân buyurulmağın hemân ol gün kalkup gitdi ve ahşâm vakti bî-pervâ Kandiye kal'ası önünden alargadan geçdi. Cümle guzât-ı İslâm metris ve çadırlarından seyr idüp, "Yanık Ahmed Paşa ve Kara Murâd Paşa kapudanlıkları zamânından berü bir kapudan donanma-yı hümâyûn ile

¹⁴⁷³ Asniyandüger V : Ahyandüger Y

¹⁴⁷⁴ Giorgio Vitali

¹⁴⁷⁵ boşalddı V : boşalddılar Y

bu mahalden gitdüğün görmedik” deyü hamd idüp, mesrûr oldılar ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün Prepetre'ye İstanbul'dan bir büyük kalyon ile beş yüz elli lağımçı ve bir şayka zahîre geldi ve serdâr-ı a‘zam, kapudan paşanın geldüğün ve gayrı ahvâli kendü kalemiyle müsvedde idüp rikâb-ı hümayûna telhîs eyledi.

Sûret-i telhîs

“Benim şevketlü ve kerâmetlü pâdişâhım, işbu şehir-i Zilka‘de’nün yigirmi beşinci gün kapudan paşa kulları donanma-yı hümayûn ile gelüp Fodula limanına yanaşup ve içlerinden eşyâyı çıkarup, lâkin mahall-i mezbûr bir açık yer olmağla, yine ol gün ahşâma karîb kalkup, Kandiye kal‘ası önünden engine açılıp gitmiştir.

İlm-i âlem-şümûllerine hafî değildir ki, muhâsaranın en ziyâde lüzûmı bârûtdur ve güllüdür. Anlar ise Selânik iskelesindedir. Bu def‘a kapudan paşa kullarının semti olmaduğundan gayrı donanma-yı hümayûn gemileri dahi memlû olmağla Selânik'den bir şey kaldıramamışlar. Bunlar ise müstevfâ gelmedikçe kal‘a dîvârına el urmağa mübâşeret olunsâ, ibtidâ lâzım olan lağım ve top için bârûtdur ve bârût olmadıkça maslahat olmaz. Hâlâ bu takdîrce kapudan paşa kullarına mektûb yazılıp, tenbîh olmuştur ki, yigirmi beş kıt‘a beğ gemileri ifrâz ve ta‘yîn-i Selânik’de bârût ve gülle ve humbara dânelerin kaldırmak için gönderüp ve adalarda ayaksız gemilerde olan beldârı çekdirirlere alup, bir gün evvel gelüp yetişe.

Bundan akdem cezîreye mühimmâtı döküp, avdet ideli kırk gündür hemân gelmesi ümîdindeyiz. Bu def‘a dahi zikr olunanları selâmet birle îsâl itdükde fermânları olan serdengeçdileri ve bakâyâ-yı mühimmâtı kaldırıp getürmek için tenbîh olunur. Bârût ve gülle gelmedikçe mübâşeret mümkün olmaduğundan ve Devlet-i Aliyyeleri'nde şimdilik kifâyet miqdârı asker cezîreye vâsıl olup, müsemmin olan ceng ü harbe mübâşeret olunduğı esnâda müceddeden asker gelmesi guzât-ı İslâm'a kuvvet olmağın bu def‘a mühimmât ve beldârın bakıyyesi ol gelüp, vâsıl olmak tercîh olundu. Serdengeçdiler def‘a-i sâniye kalduğı ma‘lûm-ı mülûkâneleri oldukda, ol bâbda fermân pâdişâhımındır.

Mukaddemâ arz olunduğı üzre kal‘anın şarkî ve garbî taraflarına toplar vaz‘ olunup, hâlâ gündüzlerde ve gicelerde büyük gemisi kal‘aya gelemeyüp ancak ay karanlığında karaltısı az olup, küçük kayıkları gâh u bî-gâh gelmeden hâlî değildir ve giçen sene-i âtiye olan muhâsarada düşmen-i dînin içerde olan kesret ü vefretine binâen asker ayırup, Güllük’de metris yolu yürüdüp, kal‘aya el uracak mertebe kesreti

olmayup, guzât-ı İslâm himmet-i hümâyûnlarıyla sene-i âtiye-yi sâbıkadan ziyâde olmağın bu def'a Güllük'e başka kol ayırup, liman tarafına karîb olan kal'a tabyasına doğru metris yolu yürüdülp ve liman ağzına suya berâber toplar vaz' olunmak için bir tabya mübâşeret olunmuşdır.

Himmet-i hümâyûnlarıyla mahall-i mezbûra top kondukdan sonra, gicelerde küçük kayık dahi limana girmeden kalur. Ancak menzil-i tabya kal'anın cânib-i garbîsidir. Anın önünde vaz' olunan toplar önünde kal'a birez dolayı şekl olup, deryâ kenârına münbesit olmağın, ırak düşdüğü cihetden gice karanlığında küçük kayık gelüp, kal'anın dîvârına yanaşmak mümkün olmağla humbara havanıyla atılır ve rûy-ı deryâyı meş'al şekilli aydınlık ider zift ve gûgird ve kahr-ı çile ile memlû büyük toplar ihdâs olunup, gicelerde gâh u bî-gâh itdirilüp, deryâsının muhâfazâsıyla kemâl-i ihtimâm üzreyiz.

Bunlardan mâ'adâ Kızıl tabya önünde deryâ muhâfazâsıçün vaz' olunan toplardan hayli ilerü rûy-ı deryâsın muhâfazâyâ cesbân bir mahall olup, lâkin mahalli mezbûra varınca, cümle yek-pâre kaya olup ve toprağı dahi gâyet uzakdan taşınmağa muhtâc olmağın hâlâ mahall-i mezbûra karîb yerlere umûm üzre asker ve beldâr ile toprak taşıtdırılup, dağlar gibi yığılmak üzredir. *İnşâ'allâhü te'âlâ* mahall-i mezbûra metris [67a] yolu yürüdülp ve tabya binâ olunup, toplar vaz' olundukdan sonra gicede ve gündüzde kayık bile girmeden kalur.

Bu tasnîflerden mühimmât-ı levâzım murâd üzre yetişüp, kal'a dîvârına el uruldukdan sonra *cenâb-ı Allâh celle şânuhû* nun niçe lutf ve ihsânı ümîd olunur. Bu zikr olunan esbâb-ı âlât-ı zâhiredir. Akl-ı kâsirimiz ihâta itdüğü ve hayr-hâh-ı devlet olup, kâr-ı azmûde olan kullarının savâb-dîde olan mertebelerde taksîrât olunmayup, leyl ü nehâr cân u baş ile sa'y u gûşışdeyiz.

Kerâmetlü ve diyânetlü efendimin du'â-yı hayr-ı serî'ül-te'sîrleri bu ednâ bendeleri vesâ'ir guzât-ı İslâm kullarıyla bile oldukdan sonra *Rabbe'l-âlemîn celle şânuhû* ki, feyyâz-ı mutlak-ı ehl-i İslâm'a tasrîfi muhakkaktır. Bu miqdâr sa'y u ihtimâmı *inşâ'allâh* zâyî' olmaz.

Emr-i fermân şevketlü, mehâbetlü ve azametlü efendimindir”.

Sene-i âtiye¹⁴⁷⁶ bunda encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl-i ahvâl-i be-Âstâne

Sene-i mezbûre Muharrem'inde altıncı Salı gün Dimetoka'da ubûdiyyet-nâmesiyle Leh ilçisi otağ-ı hümâyûnda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi ve on yedinci Şenbih gün dahi Kazak ilçisi rûymâl idüp, ubûdiyyetlerin arz u i'lâm siyâkında “Pâdişâh hazretlerinin ednâ kullarıyuz, her konuda fermân-ı hümâyûnları olur ise, elli bin asker ile yollarında cân u başımızı fedâ iderüz” deyü, kalpakların ellerine alup, envâ'-i niyâz ile yüzlerin yere sürdüklerinde “hemân kulluğunuzda sâbit-kadem olunız, bu taraftan himâye olunursız” deyü, şeref-sudûr bulan cevâb-ı mülûkâneleriyle mezbûrları mesrûr buyurdılar.

Ol gün Küçük Mîrâhûr Kürd Hasan Ağa Girid'den gelüp, “Kal'a muhâsara olalı bugün kırk beş gündür” deyüp, serdâr-ı a'zam ve guzât-ı İslâm'ın sıhhat u selâmetlerin söyledi ve yigirmi dördüncü Dü-şenbih gün Timurtaş'da otağ-ı hümâyûnda Leh ilçisi icâzet için bisât-ı pâdişâhiye yüz sürdükte “Eger meskû kâfiriyle musâlihe üzre olursunuz ve mâbeyninize kılıç girmez ise taraf-ı şerîfimden himâye olunmazsız” buyuruldu. Asl ilçî mürd olmağla yine ağıyânından biri anın makâmına kıyâm itmiş idi ve mâh-ı Rebi'ülevvel'ün on altıncı Dü-şenbih gün merhûm cennet-mekân Sultân Ahmed Han benât-ı muhteremâtından Fatma Sultân hazretleri, Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa'ya tezvîc olundu ve mâh-ı Rebi'ülâhir'in yigirmi ikinci Salı gün pâdişâh hazretleri Edirne'de mesâlih-i ibâd-ı vüzerâdan Şeyh Mehmed Paşa'ya tefvîz buyurup, kendüler bizzât Kâ'im-makâm Kara Mustafâ Paşa ve harem-i muteremiyle geşt ü güzâr ve sayd ü şikâr için Karapınar ve Atîk ve Cedîd Zagra ve Yanbolu ve Filibe taraflarına hareket buyurup, Filibe'de konak sâhibi Pirin[ç]ci Mehmed Paşa'ya Kaniye eyâleti inâyet ve mâh-ı Receb'in ikinci Bâzâr gün Edirne'ye geldi ve dördüncü Salı gün kapucılar kethudâsı Çıtak Mehmed Ağa'ya vezâret ihsân ve Anadolu diyârında kat'-ı tarîk teftîşile me'mûr olup, yeri hâssa-silâhorlarından Gazzazoğlu Ahmed Ağa'ya tevcîh buyuruldu ve mâh-ı Şa'bân'ın onuncu Salı gün arz olup, meskû ilçisi pâye-i serîr-i a'lâya rûymâl için ruhsat-yâb-ı zemîn-bûs-ı guzât-ı me'nûsla kâm-yâb kılındıktan sonra getirdüğü dendân-ı mâhî ve kâkûm ve semmûr ve sincâb hediiyeleriyle nâmesi arz olundu ve mâh-ı Ramazân'ın sekizinci Dü-şenbih gün

¹⁴⁷⁶ Sene-i âtiye V : Sene de Y

Vezîr Çıtak Mehmed Paşa'dan otuz iki hırsız başı geldi ve irtesi gün kethudâ-yı bevâbân Gazzazzâde Ahmed Ağa yediyle Kırım Hânı Âdil Giray'a hatt-ı hümayûn ile kılıç kaftan gönderildi ve on ikinci Cum'a gün hırka-yı şerîf açılıp, kâ'im-makâm paşa ve Musâhib Paşa ve Şeyhü'l-İslâm ve Vâni Efendi da'vet ve ta'zîm ü tekrîm birle rûymâl ve ba'de'd-du'â pâdişâh hazretleri paşayâne bir semmûr kürkli hil'at-ı fâhire ilbâs ve "Girid'e bizzât sefer-i hümayûnum var, tedârük üzre olunuz" deyü fermân buyuruldu.

Hareket-i hümayûn Yenişehir

Mâh-ı Şevvâl'in on üçüncü Dü-şenbih gün tuğ-ı hümayûn çıkup, Girid niyetiyle Yenişehir'e doğru sefer-i hümayûn muhakkak oldu ve on altıncı Penc-şenbih gün kâ'im-makâm paşa vesâteti ile Tunca kenârında kurulan bargâh-ı mu'allâda Kazak ilçisi pâye-i serîr Mısır'a rûymâl olup, hatmanları cânibinden ubûdiyyetler ile nâmesin teslîm eyledikde "Âstâne-yi devletime ilticâ iden zarar görmez. Hemân ubûdiyyetde olunuz, lâıyıkı üzre tarafımızdan himâye olunursız" buyuruldu ve yigirmi ikinci Şenbih gün Dârü'ssa'âde ağası Muslı Ağa fevt olup, yeri Vâlîde Sultân Ağası Abbâs Ağa'ya inâyet olundu ve mâh-ı Zilka'de'nün yedinci Penc-şenbih gün, yine ol mahalde meskû ve Kazak ilçileri rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, vilâyetlerine gitmeğe me'zûn oldılar ve yigirmi altıncı Salı gün sâbıkâ Hasoda'dan çıkma Zülfikâr Ağa'ya çavuşbaşılık virilüp, selefi Karakaş Ali Ağa'ya Silistre eyâleti inâyet buyuruldu ve mâh-ı Zilhicce'nün on üçüncü Cum'a gün Çukadâr hâssa İsmâîl Ağa'ya Rûm-ili pâyesiyile kapu ortasından yevmî iki yüz elli akça ulûfe ve ta'yînât çakarcıbaşılık ve selefi Hüseyin Ağa'ya Eğre eyâleti ve mukaddemâ Bağdâd'dan ma'zûl kubbe-nişîn Kadrullâh Uzun İbrâhîm Paşa'ya Bosna eyâleti virildi.

Firâri Hüseyin Paşa ve feth-i kal'a-i Karuna ve Basra

Mukaddemâ işâret olunduğı üzre Basra eyâleti Hüseyin Paşa kethudâsı Yahyâ Paşa'ya tevcîh ve inâyet-i aliyye buyurulmuşıdi. Egerçi, mezbûr Vezîr Hüseyin Paşa bir zamândan berü ocaklık tarîkiyle mutasarrıf olup, gerçi nâm-ı eyâlet berâ-yı maslahat oğlı Efrâsiyâb Beğ'in üzerine yazılıp, ammâ tedbîr ü tasarrûf-ı memleket yine kendü elinde olup, bu bâbda fermân-ı hümayûna âdem inkıyâd u itâ'ati zâhir olmağın, Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Firâri Kara Mustafâ Paşa fermân-ı pâdişâhî mücebince eyâlet-i mezbûreyi Yahyâ Paşa'ya zabt itdirmek ve Hüseyin Paşa'yı şakî-i hükûmetinden ref' ve evlâd u ensâbıyla kal' ü kam' itmek için serdâr-ı asâkir-i İslâm nasb olunup, ümerâ-yı

Ekrâd ile Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa ve Şehrizor Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Ken‘ân Paşa ve Musul Beğlerbeğisi Mûsa Paşa ve Rakka Beğlerbeğisi Deli Dilâver Paşa bi'l-cümle mükemmel kapuları ve eyâletleri ve eyâletlerinde olan mîr-i mîrân u ümerâ kendü ile ma‘an sefere me‘mûr olup, Âstâne'den dahi müceddeden kapuya çıkan iki bin nefer yeniçeri irsâl ve sahrâ-yı Bağdâd'da cem‘iyyet idüp, sedd-sedîd-i Irâk-ı Arab ve Acem olan Bağdâd-ı hayrû'l-bilâdın lâzîme-yi umûr-ı serhaddîsin görüp ve Bağdâd'dan müstevfâ cebelhânesiyle dört kıt‘a balyemez top ve yigirmi kıt‘a şâhî darbuzen indirdükden sonra, işbu sene-i mezbûre Cemâziyelâhîr'in yedinci gün Kuşlar kal‘ası sahrâsı vakîfadan mevcûd vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı kirâm ve asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile hareket idüp, kat‘-ı menâzil ve tayy-i merâhil iderek şehri merkûmın yigirmi beşinci gün, intihâ-yı serhadd-i Bağdâd olan Erce'ye vusûl ve asâkirin¹⁴⁷⁷ halef ve imâmı irişmek ve Yahyâ Paşa'nın Cezâyir'le gelmesine intizârı için yedi gün anda meks ve nasb-ı hıyâm-ı nüzûl ve mâh-ı Receb'in ikinci gün andan dahi nehzat idüp, *mütevekkilen ale'llâh ve müsta'inen bi'r-resûl* menzil be-menzil gidilüp, mansûreye dâhil olduklarında cezâire-i mezbûre ahâlîsi gelmedüğünden gayrı kabâ-yı inâdı pûş ve deryâ-yı şirretleri hurûş idüp, tahassun-ı cedâvil ve enhârlarına mağrûr u şakî-i mezbûrun kezb-i âlûdı olan kavî ü ahdine mürûr olmalarıyla ademü'l-kıyâm ve hâkimleri olan Yahyâ Paşa'ya emân-ı istikbâline inâd ve sene-i sâbıkâ “Mânend-i mansûreden ilerü geçilmez” deyü, istikbâr ve pâdişâh hazretlerinin satvet-i kâhire-i şehriyârîlerinden haberdâr olmadıkları ecilden, bi-hasebi'l-iktizâ cezâ vü sezâları virilür kasdıyladır ve dîvârların ve kılâ‘ u bükâların kendü elleriyle ihrâk bi'n-nâr ve hedm-i sukûf ve cidâr itmeleriyle Serdâr Mustafâ Paşa dahi dâmen gayreti dermiyân ve esyâf-ı himmeti üryân bi'l-cümle asâkir-i zafer-nişân ile Cezâyir içinden yürüyüp göz irmez ve Pertev Hurşîd'e yer virmez eşcâr-ı nâ-mahsûrların tîşe-i kahr u teber ve ferhâdî ile cidd ü cehd-i amîk ve develere tahmîl ve geçid virmez cedâvil-i bî-nihâyelerin hâr ü hâşâk ile memlû ve mâh-ı Şa‘bân'ın ikinci günü Darbeyd? nâm mahalle bir sâ‘at karîb yerde nüzûl olundukda, ol tâ‘ife-i bed-ef‘âlden ve gürûh-ı pür-melâlden bir dil ahz u istintâk olundukda sedd-i mezbûrun ilerüsünde nehr-i amîk kafasından Hüseyin Paşa-yı şakînin akrabâsından Mîr Mahmûd nâm şakîyi başbûg idüp, altı bin miqdârı tûfeng-endâzı handaklara ve rûy-ı Fırat'dan yüz kadar merâkıb u meşâcîf bahrları muhtefî ve cenge âheng idecegin haber virmekle ve Şehrizor ve Rakka

¹⁴⁷⁷ asâkirin V : askerinin Y

beğlerbeğileri ve Yahyâ Paşa ve dergâh-ı âlî yeniçerileri ve Bağdâd'ın gönüllü yân-ı yemîn ü yesâr tâ'ifesi ve serdârın iki bin miqdâr tûfeng-endâz ve sekbân [u] saruca levendiyle, mükemmel kapusıyla mevâzı'-ı adîdeden tertîb üzre Fırat'ın karşı yakasından dergâh-ı kibriyâya tevekkül ve ervâh-ı enbiyâya tevessül iderek, mukâbil-i a'dâya ve nehr-i uzmânın karşı yakasına varılup ve alay topların çekdirüp ve tûfeng-endâzları metris-i mânend-i sazlık içine girilüp, ceng ü cidâle ikdâm ve harb ü kîtâle ihtimâm idüp, sabâhdan beyne's-selâtîne değin yedi sâ'at top-ı sâ'ika-girdâr ve buna dek âteş-bâzlar dolı mânendi tarafeynden yağdırılup, bir miqdâr nusret-âsârdan mecrûh oldukda dilâverân-ı meydân ve mübârezân-ı şece'ât-nişân bir uğurdan gülbâng-ı Muhammedî getürüp, leşker-i menâl [67b] ve cünd-i habâset mâlik-i tahassun eyledikleri tabur ve handak-ı amîk makhûrlarına yürüyüp ve seylân iden nehrin her yanına bakmayup, uryân hücum itdüklerinde taraf-ı Hakk'dan şî'a-i bed-şenî'aların kulûblarına ru'b u hırâs düşürüp ve *men necâ bi-re'sihi fe-kad rabiha*¹⁴⁷⁸ firâr itmeleriyle asâkir-i İslâm, nusret-nasîb kafalarından irişüp, bin beş yüzden mütecâvizi tû'me-yi şemşîr-i gâziyân ile sîneleri şakk ve üç dört yüzden mütecâvizi deryâ-yı Fırat'a gark, bâkîsi sefîne-i kerîheleriyle irâdet-i Bârî birle merg ecilden birkaç gün mehl buldılar ve irtesi gün andan dahi hareket ve sene-i sâbıkada ceng eyledikleri nehr-i Antre? demekle meşhûr olan mahalde dahi ceng iderler kasdıyla Cezâyir'in içerüsünden ubûr ve bir niçe zamân melâ'în-i bî-dîne gûşmâl virilüp, me'vâ-yı menhûslarına mağrûr olmayup ve'l-sene-i nâsda durûb-i emsâl olmak için ibtidâ-yı Cezâyir'den intihâsına değin on yedi sâ'atlık yolu guzât-ı İslâm şeb ü rûz, pîl ü pence efgen eyledi. Bî-nihâye olan cedâvil ü enhârların sedd iderek otuz bir günde nehr-i mezbûra vusûl bulup ve anda yigirmi pâre gemiler ile bir cisir kurup, nehr-i mezbûrun karşı yakasında nüzûl, ol gice sabâha karîb birkaç bin tûfeng-endâzı içerü tarafından ve taşra çöl tarafından ta'yîn kılınup, sürgün avı gibi melâ'în-i bî-dîni yoklayarak girilüp, mukaddemâ müşâhede eyledikleri sadmeden guzât hûn-rîzin tîğ-ibürrânları havfından bir yerde ârâm itmeyüp Karuna kal'asına iki sâ'atlık mesâfede vâkı' Suyeb kal'ası nâm mahalde çadırlar ile ikâmet ve ve kal'a-i Karuna içinde olan cengcilerine imdâd ve i'ânet üzre pişvâlleri olan Hüseyin Paşa-yı bâğînin yanına gitmekle asâkir-i İslâm dahi ol gice Karuna nâm hisâr-ı üstüvârın mukâbili ve cânib-i yemîni Şuş mevzi'e konup, ol sâ'at iki balyemez ve dört

¹⁴⁷⁸ "Kim başını kurtarırsa mutlaka kazançtır".

kıt'a şâhî topları¹⁴⁷⁹ çekdirüp, Şehrizor Beğlerbeğisi Vezîr Gürcü Ken'ân Paşa ile Rakka Beğlerbeğisi Deli Dilâver Paşa ve Bağdâd'ın gönüllüyân-ı yemîn ve bir oda dergâh-ı âlî yeniçerileri ve serdârın beş bayrak sekbânı ahşâm metrise girüp, kal'a-i Karuna'yı döğmeğe mübâşeret eylediler ve sene-i sâbıkada Karuna cezâfesine kurulan mahalde asâkir-i İslâm ubûriçün âteş-tâb ile on yedinci günde yüz on üç pâre sefineden bir kuvve-yi hasr kurulup ve mâh-ı Ramazân-ı şerîfin gurresinde karşı yakaya geçilüp, burclar binâ olmuş kal'a mukâbili mukarrer hıyâm-ı asâkir-i İslâm olundukda câh-ı bâbla mümâsil olan handak kurbunda iki balyemez ve dört şâhîler dahi dergâh-ı âlî ve Bağdâd'ın yeniçerileri ve serdârın sekbân u sarucası kol kol metrislere girüp, bu minvâl üzere cevânib-i erba'adan kurulan dört kıt'a balyemez ve sekiz kıt'a şâhî darbuzenlerin âvâze-i dâr ü gîri dervâze-i çarh-ı esîre ulaştırılmağla melâ'în-i bî-dîn ceng ü âşûbın sehminde ve top u tûfengin vehminden buruclar üzerinden ve bedenlerden baş göstermeğe cânları kalmayup, lâkin Zeke Suyı karşısında imdâd-ı asker ve zahîreleri gelmekden hâlî olmamağla Şat nehrini karşı giçmek müstahsen görüldi ve asâkir-i mansûre ubûriçün çitler urulup ve kürekler yapılup, yigirmi kadar kayıkları kızaklar ile karada çekdirilüp ve handaklar dahi hafr itdirilüp, seyl geldükde hafr olunan arkda su çıkup, ol mahalden Zeke, Şat'a çıkarup ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa Kapısı eyâleti askeri ve bin beş yüz miqdârı sağ kol gönüllüleri ve serdârı sekbânları ta'yîn olunup, mevzi'-i mezkûrdan ubûrları vaktında tâ'ife-i dûzah-karînde Şat suyunun karşı yakasına atlu piyâde haber alup, ubûrlarına mâni' ve cenge kâsd eylediklerinde, serdâr-ı a'zam dahi kapısı askerin kafalarından alay ile imdâd gönderüp, bir vechile ubûrî mümkün olmaduğundan boş yere avdet-i düşmene ruhsat olmayup, askere takvîyet ve hasma dehşet, iki üç bin atlu asker bir uğurdan gülbâng-ı Muhammedîle kal'aya yürüyüş itmeleriyle metrisde olan guzât-ı mücâhidîn dahi hücum idüp, handakları kenârına bayraklar dikdiler.

Gürûh-ı menhûsın taşra ceng hudûdında olan askerleri kal'adan mahsûr olan tâ'ife-i eşîrrâyâ dönüp, imdâd itmeleriyle, ol gün iki taraftan dahi zafer müyesser olmayup, ancak bayraklar handaklar kenârına urup, âşikâre metrislendiklerinde tâ'ife-i eşîrrâyâ dönüp müstevlî olup ve cevânibinden iki gün ceng ve mukaddemâ görülen tedârük ü mühimmât ve ta'yîn olunan asâkir-i İslâm ile Vezîr İbrâhîm Paşa evvelki mevzi'den iki sâ'at aşağı tekrâr ta'yîn ve avn-i Hakk ile ubûrları müyesser ve Hüseyin

¹⁴⁷⁹ topları V : toplar Y

Paşa-yı şakînin atlu ve tûfeng-endâz karşularından mukâvemet kasdın gösterdikleri ma'lûm-ı serdârî olmağın, ol mahalde kal'ada mahsûr olan tâ'ife-i eşîrâyâ avn-i Hakk ile zafer bulmak tedbîrin idüp, serdâr metrislerde olan dergâh-ı âlî ve yerlû yeniçeri ve ağaların ve sekbân saruca bölükbaşılardan ve ihtiyârların çağırıp ve kendü âdemlerin dahi âgâh idüp, ale's-sabâh kal'aya yürimeğe niyyet ve handaklardan kazmalar ile geçmeğe azîmet olunacağın tesmîm ve cümlesi hâzır ü âmâde olmak için azîm tenbîh ü te'kîd eyledi ve irtesi şehîr-i Ramazân'ın on ikinci abdû'l-mü'mînîn rûz-ı Cum'a'dır, salât-ı fecr edâsından sonra herkes sipâriş olduğu haberdâr ü âgâh ve kavl ü karârlarda intibâh üzere olunduklarında üçer yaylım top u tûfeng-i adû-şiken mânen-i bârân üzerlerine yağdırıp, ber-vechile harb ü kîtâl ve ceng ü cidâl pür-söz işti'âl oldukda a'dâ-yı dîn-i bed-fercâm üzerine hücum ve sadâ-yı "Allah Allah" ve nidâ-yı "nasr-ı mina'llâh" ve beşerât ve feth-i karîb, sem'-i semek ve semâke ve gûş-i çarh u eflâka çıkup bir uğurdan yürüyüş olundukda, a'dâ-yı bed-endîş gazâyân-ı İslâm'ın şiddet-i ulüvv ve hücumın mukarrer bildiklerinde kulûb-i ma'siyet-âlûdelerine ru'b ü recf düşüp, bunda dahi karârın firâra tebdîl idüp ve bir yerde âdem itmeyüp, asâkir-i nusret-encâm sedd-i sedîd-i kilîd-i Basra olan kal'a-i Karuna üzerine elviye-i dîn-i mübîn ve a'lâm-ı şer'-i metîn diküp,ve kafâ-yı a'dâ-yı menhûseye düşüp, tevâif-i münhezimîn niçe bin şî'anın irs-i ma'siyet-pîşeleri tu'me-i şemşîr-i adû-tedmîr ve nehr-i Şat'ı üzerinde dahi bin beş yüz miqdârı gark u tedmîr ve bin neferden mütecâviz zükûr u inâs esîr-i bende olup, pişvalleri olan merdûdın cebren getürdüğü bî-cürmleri âzâd ve bâkîleri katl olunup, a'mâl-i şenî'alarının semeresi olan cezâları yemîn-i iqbâl-i pâdişâhî ve kuvvet-i kâhire-yi şehinşâhî ile varıldıktan sonra eyâlet-i Basra inâyet olunan, Yahyâ Paşa yanına me'mûr vüzerâ ile gönderilüp, nasb ü iskân itdirildi. *Bi-hamdi'llâhi te'âlâ* memâlik-i mezbûre sühûlet ile feth ü teshîr olundu.

Bundan akdem Basra seferiçün vârid olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûndan Hüseyin Paşa-yı şakî âgâh olmağın ve cümle emvâl ü erzâkın kaldırıp Acem hânlarından Doruk Hân'ı, Nevruz Han'a gönderüp, Karuna kal'asının fethi müyesser oldukda, merdûd-i ebedî hücum-ı asâkir-i mansûreyi müşâhede idicek bir vechile tedbîr-i âher mukâvemetden me'yûs olup, âkıbet tevâbî' u levâhıkıyla soyup, kal'ası kurbundan kalkup, Acem ülkesine firâr ve Nevruz Han'a varup, ilticâ etmekle taraf-ı serdârîden Doruk¹⁴⁸⁰ ve Hoyza ve Behihan hânlarına müstakillen âdemler irsâl olunup,

¹⁴⁸⁰ Doruk V : Doron Y

şakî-i mezbûrun firârı der-i devlete arz olundukda, taleb-i fermân buyurulur ise, “otuz yıldan berü mün‘akd olan sulh u salâha mugayyer bir iş zuhûr ider emvâl ü erzâkdan, bir nesnesi zâyî‘ olmaduğundan gayrı, kendüsin ahz idüp, kaçırmayasız” deyü, mektûblar tahrîr olundu ve der-akeb Hoyza hanından kâğıd gelüp, Nevruz Han yanında birkaç atlasıyla kalup, Acem şâhına bende olduğın ve bir miqdâr Basra re‘âyâsı Hoyza'da mekân tutduğun tahrîr ve ifâde itmekle, serdâr Basra'da iken re‘âyâyâ emân kâğıdı gönderüp rây virdi.

Onlar dahi tadrîc ile gelmeğe başladı ve Yahyâ Paşa'nın bu sefere vechen mine'l-vücûh bir imdâd fâ'idesi olmayup, “Cümle Cezâyir-i garb bana gelüp, inkıyâd ider” didüğü lâf ü güzâf ve ahâlî-yi vilâyetden ve Cezâyirlü'den bir kimse itâ‘at itmeyüp, der-i devletde eyledüğü da‘vâda kizb çıkup, Bağdâd'a dâhil olduğu günden berü, Karuna ve Basra'ya gelince değin ferd-i vâhid yanına gelmeyüp ve emânına bakmayup, vire kâğıdlarına nazar itmediler. *Bi-lutfi'llâhi te'âlâ* ihtiyâc olmayup, edâ-yı hizmet yerin buldı ve bâgî-i merkûmın Basra'da olan emlâk-ı sarâyı ve evlâd ü ensâb ve tevâbi'lerinin hanları ve bâgât-ı va'kârları ve mîrîye müte'allik olan mezâri' ve enhâr ve gümrük ve tamga ve hânân ve dekâkîn ve ihtisâb ve boyahâne zabt olundu. Vilâyet-i mezbûre mânend-i Mısır bir eyâlet-i uzmâ olmağla Bağdâd mukâta'ları gibi be-her sene maktû' bağladı.

Ekser-i bu memleket halkı tâ'ife-i şî'ayla mahlût ve ehl-i senet ve cemâ'ate müstevlî olmağın Basra ve Karuna ve Kapan ve Mansuriyye kal'alarının ziyâde müstahfızân-ı askersüz? bir vechile zabt ü rabtı mümkün olmamağla, ol maktû'dan, mâldan ulûfelü altı bin kul yazup, bunlardan fazla fazla kalan mâldan rikâb-ı hümayûna yüz bin gurus irsâliye bağladuğundan gayrı, vâlî olanlara dahi hayli kalemiye gösterdi ve tamâm-ı serhadd-i mansûrenin her ahvâline nizâm virdikden sonra, vâlî-yi vilâyetlere vatanlarına gitmeğe izn-i insirâf virüp, kendü dahi Bağdâd'a tevcîh ü azîmet itdüğün ve bu sene-i mübârekede vücûda gelen fütûhât-ı celîleyi künh ile yazup, rikâb-ı hümayûna arz-ı mukâbele-yi hizmet taraf-ı pâdişâhîden dahı, hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûnla bir sevb serâserli semmûr kürk ve bir kabza murassa' şemşîr ile üç hazînedâr taht-ı Revân Musâhib Halil Ağa Bağdâd'a irsâl olundu. Egerçi serdâr-ı müşârûn-ileyh askere icâzet esnâsında Nevruz Han'a “Ya pâdişâhımızın kaçgunun kayd ü bend ile der-i devlete gönder veya bizzât üzerine varup, basup haddini bildirdikden sonra sâ'ire müceb-i ibret içün il ve memleketi nehb ü gâret ve hasâret iderüm” haberin gönderdükde, havfa

düşüp, mezbûr-ı vilâyetinden çıkardı. Ol dahi heybet ü hüsrân ile diyâr-ı Hindistan'a fîrârı [68a] haberiyle ağa-yı mûmâ-ileyh dahi Âstâne-i sa'âdete geldi.

SENE-İ TİS'A VE SEB'İN VE ELF

Muhârebe-i guzât ve giriftârî-i küşte-yi küffâr ve makhûrî-i Korsan Cucor

la'în

Mukaddemâ sâdır olan, hatt-ı hümâyûna imtisâlen Cezâyir ve Tunus'dan on kıt'a kalyon gelüp, sene-i mezbûre Muharremi'nün altıncı Şenbih gün Yerapetre nâm mahalde lenger-endâz üzre iken üzerlerine yetmişer pâre top çeker, beş kıt'a kebîr Venedik kalyonı gelüp, bunları “Cezîreye asker ü mühimmât ve zahîre getüren bâzîrgân kalyonları kıyâsıyla şikârimızdır, fırsat ise ancak olur” deyü, yaklaşacak. Guzât-ı İslâm dahi kalyonların demürlerin alup, ceng bayrakların diküp, bâd-bânların açup, gülbâng-ı Muhammedî getürüp, bir uğurdan düşmen-i dîn üzerine turgulup hücum eylediler ve her biri bir kâfir kalyonuna çatdılar.

Melâ'în-i tahlîs-i girîbân için yigirmi def'a alarga olup, firâr sadedinde oldukça dilâverân-ı şecâ'at-nihâd-ı ta'kîb ve aslâ göz açtırmayup, yine çatup, bu minvâl üzre sabâhdan ahşâma değin ceng-i azîmden sonra zebûn idüp, âkıbet ikisin feth ü zabt ve ikisin yakup, deryâya gark ve birisin dahi patrona idi, etrâfın kuşadup, başından ve kışından sütûn ve serenlerini top ile serâpâ kırılmışiken ahşâm karanlığı muvâne'yle kurtuldu.

Bu muhârebe ordu-yı hümâyûn mukâbelesinde vâkı' olmağla asâkir-i İslâm ayne'l-yakîn müşâhede ve kal'adan çıkup gelen saltatlar, bu kalyonlar kâfir donanmasının eşbehi ve âyende vü revende derûnda küşte-yi İslâm'ı bekleyüp, kat'-ı tarîk ve donanma-yı hümâyûn dahi gelür ise cevâb vermek bahşıyla, ol mahalde gezindiklerin ve mâh-ı mezbûrun yedinci Bâzâr gün taraf-ı İslâm'dan atılan bir tûfeng dânesi kal'a cenaralının başına isâbet ve mürd olduğın haber virüp, Karakulak Ahmed Ağa ile rikâb-ı hümâyûna arz eyledi.

Ol gün kapudan paşadan mektûb gelüp, giçen Zilhicce ayının yigirmi beşinci gün Bozcaada'dan bir şayka gelüp, Korsan Corco üç kıt'a kalyon ve on yedi kıt'a firkate ile Midillü Adası karşusunda vâkı' Yund adası mahallinde olduğın haber vermekle ol sâ'at yanımızda hâzır bulunan otuz beş kıt'a tersâne ve imdâd-ı donanma-yı hümâyûn gemileriyle kalkup, Midillü adasına vâsıl olduk. Lâkin bundan esbak Corco la'îni ele getürmeğe ta'yîn ve me'mûr olan altı pâre Trablus kalyonları Eğriboz ve Selânik ve

Kesendire semtlerine araşdırup, gezerken Yund¹⁴⁸¹ adasından kalyonlarıyla kalkup, Midillü adası önünde Zeytinburnu'nda üç kalyon ile olta urduğın haber alup, üzerlerine varup, esnâ-yı cengde kapudan paşa dahi irişüp, la'îne mukâbil olup, mukâteleye mübâşeret eyledikde la'în dahi yedeğİ ve iki kalyon ile cenge başlayup, birisi üç fenarlı bir büyük Venedik kalyonu idi. Anı Trablus gemileri ortaya alup, kapudan paşa dahi Corco'yı kuşadup, top u tüfeng ile kıtâl-i azîmden sonra guzât-ı İslâm yürüyüp, ahşâma değİN dahi kalyon üzerinde muhârebe-i şedîde olup, Corco la'în kıtâlen mürd olup, ahşâm irişmekle asâkir-i İslâm'ı tekrâr kalyondan gemilere alup, etrâfın ihâta ve yine sabâha değİN ceng eyleyüp, ale's-sahrâ üzerine varılup, feth ü zabtı müyesser oldu ve içinde sağ kalan yüz on sekiz harbî kâfir giriftâr ve bend-i zencîr ve zindânında prankada bulunan yüz otuz dört nefer Müslimân esîrleri itlâk olundu.

La'în-i mezbûrun yedeğİ, esnâ-yı cengde firâr ve Trablus gemileri dahi Venedik kalyonun feth idüp, anın da içinde bâkîyetü's-süyûf yüz elli kâfir bulunup, bend ü esîr olup, kalyon top darbindan mecrûh ve amel-mânde olmağın topları ve mühimmât-ı cebehâne ve âlâtı alındıktan sonra deryâya batdı ve Corco kalyonunda bulunan on altı kîse gurus ve bir müte'ayyin beğzâde ile otuz beş nefer kefere rikâb-ı hümayûna irsâl ve kalyon tersâne-yi âmireye îsâl olunduğİ i'lâmından âmme mesrûr oldu.

Muhâsara-i sâni der-kal'a-i Kandiye

Çün Kandiye kal'asının muhâsaraya ikdâm mahalleri gelmekle mâh-ı Muharrem'in yigirminci Şenbih gün bi-emr-i serdâr kurbanlar kesilüp, vakt-i vecrde umûm üzre metrise girilüp, top u tüfenglere bir kıtalden âteş virildi. Sene-i sâbıkada ancak dört serdengeçdi bayrağİ dikilmişidi. Bu def'a esnâf-ı askerin cümle sancak ve bayrakları dikilüp, kol kol vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ tablhânelerin çalmağâ başladı ve Kızıl tabya ki, serdâr-ı a'zam koludur, sâfi âteş ve etrâf ü cevânibi serâpâ kaya olmağla alarga yerlerden torba ile toprak ve çalı taşınup, metrislere ve sıçanyolları yürüdülmeğİ mübâşeret olundu ve Güllük tarafından dahi müstakil bir kol olup, metris ve sıçanyolu yürütmek için, Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa, eyâleti askeriyle ol mahalle me'mûr olup, yanına birkaç sancaklar ile yigirmi beş oda yeniçeri ve bin nefer sipâh ve beş yüz yeniçeri serdengeçdisi ve bin nefer Mısır askeri ta'yîn ve metrise girüp, yürimeğİ başladılar.

¹⁴⁸¹ Yund V : Yunda Y

Ol taraf-ı hümâyûn sâfî kum olmağın düşmen lağımından emniyyet üzre râhat olundu ve kal'anın deryâsı cânibinden iki taraftan suya berâber toplar vaz' olunmağın gündüzlerde limana kayık girmeden kaldı.

Bundan mâ'adâ düşmen donanması deryâdan gelüp, yalı kenârında olan metrisleri toplamasun için deryâyı gözedir. Yigirmi beş kıt'a balyemez top konuldu, kal'a dahi otuz kıt'a balyemez, yigirmi kıt'a havan humbarasıyla döğilürdi. Bu topların ancak on kıt'ası Âstâne'den gelüp, sâ'iri İnâdiye'de olan tophânede döküldi. Hattâ cezîre-i mezbûrede tophâneye lâzım olup, çamurı ve tuğla bulunmaduğundan Âstâne'den getirilmişidi.

Frengistan dahi devlet-i Osmâniye'ye muhtâc olmağın Flemenk ve Ceneviz bâzirgânları İstanbul'a geldükçe Galata'dan sandallar ile gice içinde Eyyüb çamurı taşıyup, kalyonlarına sofra yerine doldurdukları, Girid'de serdâr-ı a'zamın mesmû'ı olmağla, virilmemek üzre emr-i şerîfi gönderüp, tenbîh virdi ve yigirmi altıncı Cum'a gün kapudan paşa elli kıt'a çekdirir ile sevâhil-i cezîreden pek ba'id İstiye nâm mahalle vâsıl olup, iki bin kantar bârût ve iki bin gülle ve iki bin kebîr humbara mavra ve Yenişehir'den fermân olunan altı kerre yüz bin torba ve bin nefer silihdâr serdengeçdisi ve bin nefer lağımcı getürüp, donanma-yı hümâyûndan taşra bıragup, *inşâ'allâh* mühimmâtın kûsûrin bir yakın yere götürüp dökmek üzre iddüğün i'lâm eyledi. "Egerçi mahal-i mezbûr ziyâde sengistân olup, hayvanât işlemede usret çeküldüğinden serdâr-ı a'zam böyle nâ-münâsib ırağa yanaşduğuna bî-huzûr olmağla hâlâ gideli altmış gündür asâkir-i İslâm size bakınup dururken İstiye'ye gelüp, birez cebehâne dökmüşsün. Bu ne hamâkatdır. Ol pâdişâh hâ'inleri olan beğlerin sözlerine uyup gezer ve bî-mâ'nî evkât geçersin. pâdişâh başı çün bu husûsda aslâ özr ve bahâne olmaz. Mûceb-i ibret için katl olunursın" deyü, itâb-ı âmîzi müş'ir mektûb irsâl eyledi ve yigirmi sekizinci Bâzâr gün taraf-ı şehriyârîden hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn kılıç kaftan ile şâtırbaşı Mehmed Ağa gelüp, asâkir-i İslâm metrisde olmağla serdâr-ı a'zam ancak tevâbî' u sekbânlarıyla istikbâl olundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

Sen ki, vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa'sın selâm-ı selâmet, encâm-ı bahşâyış mülûkânım ile seni teşrîf buyurduğumdan sonra hatt-ı hümâyûn-ı şevket makrûnım vusûlünde ma'lûmın olsun ki sen ve senle olan kullarım ne hâldesiz? Cenâb-ı Hudâ nasîr ve cümlenize dest-gîr ü zâhir olup, cemî'i müşkül işlerinizi âsân ve

cünûd-ı gaybiyye-i avn u inâyetin ma'în ve meded-resân eyleye, yümne vü germe gice gündüz çâre-sâz-ı vâhibü'l-atâyâdan tazarru' ve niyâz olunur ki, Habîb-i Ekremî ve Rasûl-i Muhteremî hürmetine asâkir-i nusret me'serîmi gâlib ve muzaffer ve a'dâ-yı dîn-i devletimi kemâl-i heybet ve hüsrân¹⁴⁸² ile hazîz-i hâke berâber idüp, sa'y u ikdâm, takayyüd-i ihtimâmınızı sebeb-i fütûhât-ı azîme eyleye.

Seni ve dîn-i devletim uğurunda taş yasdânu ve toprak döşenen gâzî ve mücâhid kullarımın cümlesini hazret-i Hallâk-ı âleme emânet eyledim. An-karîb-i du'â-yı hayr-ı icâbet-âsârım ve teveccüh-i bahrü'l-envârım berekâtile fütûhât-ı celîle nasîb ve ümmet-i Muhammed şâd-mân u mesrûrü'l-bâl ve re'âyâ vü berâyâ sâye-i sa'âdet-pirâyemizde müsterîh-i âsûde-hâl olmağdan hâlî olmayup, işbu sefer-i azîmde vücûda gelen hidemât-ı mebrûrenizin taraf-ı bahrü's-şerefimizden kat kat mükâfât-ı aliyyesin müşâhede eylesiniz. *İnşâ'allâhü te'âlâ* bi'l-cümle buna değin dîn ü devletim uğurunda zuhûra gelen hizmetlerin tamâmen rızâ-yı şerîfim üzre pesendîde-i tab'-ı hümayûn olmağla hakkında mezîd-i inâyet hüsrevânem sudûr itmeğın, sana hâssa kürklerimizden bir sevb serâsere kaplı semmûr fâhire ile bir sevb sâde a'lâ serâsere ve esyâf-ı nusret-ittisâf-ı pâdişâhânemden bir kabza murassa' şemşîr karînü'z-zafer ihsân ve hâlâ şâtırbaşı kulum ile irsâl olunmuşdur.

Evvelâ ki, merâsim-i istikbâlde kemâ-yenbagî ta'zîm ü iclâl ile edâ eyledikden sonra, şemşîr-i miyânına bend ve serâsere kürki kendüne kisve-yi serd-mend idüp, cân u başınla dîn-i devletim ve ırz u nâmûs-ı saltanatım bâbında ale't-tevâlî bezl-i makdûr itmeden hâlî olmayup, hemîşe du'â-yı hayr ile iltifât-ı pâdişâhâneme mazhar olasin ve bâlâ-yı mektûbda bizzât yed-i hümayûnlarıyla mücebince amel oluna.

Hazret-i Allâh an-karîb-i feth ü fütûh ile ümmet-i Muhammedî şâd ü handân eyleye. *İnşâ'allâhü te'âlâ* [68b] bizzât an-karîb kendüm dahi hareket, gün be-gün ol semte azîmet guzât-ı İslâm kullarıma mukârenete sa'y iderim. Gice gündüz du'âm budur, cenâb-ı Bârî mahrûm döndürmeye" buyurulmuş.

İhrâk-şuden-i cebehâne-i kal'a-i Kandiye

Ve mâh-ı Safer'in beşinci Bâzâr gün, içeri kal'adan¹⁴⁸³ küffârın bir cebehânesi tutuşup, iki bin kantar bârûtı ve içinde kebîr kazan ve el humbarası ve tabanların

¹⁴⁸² hüsrân V : hüsrân ü inhizâm Y

¹⁴⁸³ kal'adan V : kal'a Y

dolduran bi'l-cümle humbaracıları yanup helâk ve düşmene azîm hakâret ü hasâret vâkı‘ oldı ve on ikinci Bâzâr gün serdâr-ı a‘zam metrise göçdi ve irtesi Penc-şenbih gün Corco la‘îni ref‘ iden altı kıt‘a Trablus kalyonları sevâhil-i Girid'de Matla nâm mahalle yanaşup, tabyaları taşra çıkup, serdâr-ı a‘zama gelüp, el öpdiler, mazhar-ı iltifât, her birine müte‘addid hil‘atlar giydirdi.

La‘în-i mezbûrı yoğ idüp gelürken, iki yüz kâfirli bir kalyon dahi aldıkların söyleyüp, varup vilâyetlerinde mühimmâtların görüp, yine gelmeğe izin istediler. Serdâr-ı a‘zam dahi, “Mühimmâtınız her ne ise, bu taraftan mîrîden görülsün. Hemân tek hizmet-i dîn-i mübînde bulunun” buyurup, İzmir'den kendülere dört bin vakıyye revgan-ı sâde ve dört bin vakıyye revgan-ı zeyt ve bin vakıyye sirke ve üç bin keyl buğday ve bin vakıyye don yağı ve beş yüz kantar beksimât havâle idüp, emîn ve kâdisına hükm-i şerîf gönderdi.

Cezâyir gemileriyle ma‘an Girid sevâhilinde vâkı‘ Yarepetra ve Matla ve Coco'da gezinmelerin fermân eyledi ve ikdâm-ı tâm ile, yine ol gün ağa kolı yalu tarafındaki küçük tabyaya yapışup ve irtesi Salı gün Güllük tarafında dahi sipâh serdengeçdisiyle yeniçeri handak başına vardılar. Yerleri kumluk olmağla lağım olunmaz mülâhazasıyla küffâr-ı bî-dîn kum içinde sanduklar ile çatılma lağım peydâ idüp atdıkdâ, çokluğu zarar itmedi. Bu tedbîr haber alınup, berü taraftan dahi Güllük'de parmaklık altına andan büyük bir lağıma mübâşeret olunup atıldı, hezâr mihnet ile handak başına varıldı ve on beşinci Çehâr-şenbih gün Kızıl tabya tarafından yaluda olan ağa kolundan düşmen tabyasına bir püskürme lağım atılup, ol vaktde beş on serdengeçdi yeniçeri hücum idüp, bir kelle ve bir dil ile geldiler ve yigirminci Dü-şenbih gün Kızıl tabya önünde büyük tabyanın taşrasında yaluda olan küçük tabya altına, berü cânibden otuz kantar bârût ile bir lağım atılup, taşları cevî-i hevâya perrân olup, üç yüzden ziyâde mel‘ûn mürd olduğın, ol gün kal‘adan firâr idüp gelen on iki nefer saltatlar sahîh haber virdiler ve yigirmi dördüncü Cum‘a gün Panigrad tabyası önünde küffârdan üç lağım atılup, beş nefer guzât şehîd oldı. Hattâ serdâr-ı a‘zam sekbânlarından iki âdemi lağım minâre boyı kaldırup, yere bî-cân düşdiler.

Bu Panigrad tabyasının kolunda, giçen sene yalnız sekiz yüz lağım atılup, ol mahall ise gâyet sarb u metîn olmağla büyük handakın ancak nısfı mertebesine gelinüp, zabt olunmuşıdi. Bu sene dahi mahall-i merkûme lağımlara mübâşeret olunup, serdâr-ı a‘zam sekbânları ve sipâh serdengeçdileri konup yalıyla ki, Kızıl tabyanın önüdür, ol kol

yalnız yeniçeri ocağı bir bütün kol olup, yeniçeri ağası ve kol kethudâsı ve zağarcıbaşı ve serdengeçdileriyle dahi yeniçeri ocağından dört yüz nefer serdengeçdi ağası bu kolda mevcûd olup, gayrı asker karışmamak üzere yürüyüp, lâkin altı yek-pâre taş olmağla girüden beş yüz zirâ‘ kadar mesâfeden toprak taşınmağa muhtâc olunduğundan askere toprak bir nevbet serdâr-ı a‘zam tevâbı‘ı ve bir nevbet sipâh ve bir nevbet silihdâr zümresi ve bir nevbet kitâb ve bir nevbet orducı, bu tertîb üzere beş nevbet olup, taşındırılıp yeniçeri, “Bizden ol dîvâra kimse el urmasun” deyü gayret idüp, şebân-rûz metrisleri yürüdüp, günde iki¹⁴⁸⁴ yüz kantar bârût sarf¹⁴⁸⁵ iderek yigirmi beş günde Taşra tabyasına yapışup, otuz beşinci günde tamâm feth idüp, büyük handaka girdiler.

Sene-i mâzîde altı ayda husûli müyesser olmayan mahalle âsân vechile varılıp, önlerinde ise elli katdan ziyâde şaranpo ve donuz damları variken *bi-lutfi’llâh*¹⁴⁸⁶ lağım ve el humbarasıyla bu kadar sedleri def‘ itdiler. El humbarası katı çok sürmekle orduda döküciler peydâ olunup, günde bin aded humbara dökülürdi. Ol gün şâtırbaşı Mehmed Ağa'ya on kîse akça ile bir semmûr kürk giydirilüp, tabyanın fethi müjdesiyle rikâb-ı hümâyûna gönderildi ve mâh-ı Rebi‘ülevvel'ün üçüncü Şenbih gün Güllük tarafından kal1a dîvârına yapışılıp, dîvâr gâyet müstahkem olduğundan beş gün beş gice dîvârı temelinden devirmeğe cidd ü cehd eylediler. Gücile fakat iki kulac yer sökebildiler. Düşmenden kazma sadâsı işidilmekle murâd üzere lağım kazılmayup ancak fevrî ol mahalde bir hazîne çıkarılıp, sekiz kantar bârût ile atılıp, dîvârdan iki kulac yer atılmağla, asâkir-i İslâm dîvârın taşın toprağın tûtiyâ misâl yüzlerine ve gözlerine sürüp, “*Elhamdüli’llâh* on beş ayda kal‘a dîvârına varup gördük. *Hakk ta‘âlâ* an-karîb fethin dahi müyesser ide” deyü, zârîlikler eylediler.

Mukaddem sipâh serdengeçdilerinin sıçanyolu varup dîvâra el uran âdeme ve taş getürene in‘âmlar virildi ve onuncu Şenbih gün Güllük tarafında Vezîr Sarı Hüseyin Paşa kolunda kal‘a dîvârı altından bir lağım atılıp, hayli yer kaldırmağla küffâra azîm hafv u haşyet müstevlî olup, atlu ve yayası beden başına cem‘ olmağın yürüyüşe izin olmayup, gömelerine pey-ender-pey top u tûfengler atılıp, hayli melâ‘în-i murdâr cânların nâr-ı cehîme ilkâ itdiler ve hemân sâ‘at kal‘a dîvârına üç yerden lağım konılıp, Kızıl tabyaya dahi yeniçeriler üç yerden yanaşdı.

¹⁴⁸⁴ iki V : ikişer Y

¹⁴⁸⁵ sarf V : sarf-ı makdûr Y

¹⁴⁸⁶ *bi-lutfi’llâh* V : *bi-lutfi’llâh Te‘âlâ* Y

Ol gün kapudan paşa donanma-yı hümayûn ile Matla nâm mahalle yanaşup, altı yüz âdem ile Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'yı ve iki yüz âdemisiyle ber-vech arpalık Tırhala sancağına mutasarrıf Pîrî Paşa'yı ve be-dergâh olan bin beş yüz nefer yeniçeriye ve bölükden kaydları ref' olunan bin nefer çalık sipâhîyi ve serdâr-ı a'zamın yeniden yazılan beş yüz Hırvat sekbânını ve beş yüz beldâr ve altı bin kantar bârût vesâ'ir levâzımât-ı mühimmâtı ve Arnavud-ı İskenderiye'den gayrı Rûm harclıkcısın ol mevzi'e bırakduğı haber, ordu halkına tâze hayât viridi ve on birinci Bâzâr gün Rûm-ili kolı dahi Kızıl tabya dîvârına yapışup, cümle sekiz yerden lağım konulup, her yeri ikişer zirâ' yürüdükde tabyanın içi mücevvef olmağla takırdı idüp, ol sâ'at düşmen-i dîn karşılayup, lağımları deldi ve yapağı ile yine kapadıldı. Lâkin bir hâl ile lağımları yürüdmemekle bu def'a böyle tedbîr olundu ki, dîvârı temelinden urup ve direkler üzerine alup, ba'dehu âteş virile. Lâkin dîvârın temeli içinde kâfir el humbarası ve tûfeng ve amîk topları ve âteş tulumbası ve envâ'-i âlât-ı ceng ile hâzır u müheyyâ olduğundan ilerü gidilmesi mümkün olmayup, girüldüğü takdîrce âteşler saçacağı fehm olunmağın Rûm-ili sağ kol alaybeğisi Resûl Ağa bir yarar nâmdâr iş görüp, niçe muhâsaralarda bulunmuş mücerreb sâhibi tedbîr-i âdem olup, serdâr-ı a'zam ekser-i ba'zı düşvâr maslahatları anınla meşveret iderdi, çağırup, su'âl eyledi, “Buna ilâc nedir” didi, ol dahi bu dîvârın temelinden lağım itmeyelim, nihâyet temelin üç kulac yükseğinden birkaç mahalden lağıma mübâşeret olunsun ve düşmeni iğfâl için yine temelden takırdı ile bir hîle idelim, yukarıdan lağım itmezler i'tikâdında olup, ancak hemân temeli beklerler. Herkes ma'kûl [ü] münâsib görüp, bu emre mübâşeret eylediler.

Bi-avni'llâhi te'âlâ küffâr ise kal'a bedeninden top atmağa bir vechile dermânı kalmayup, beden başlarından İslâm metrisi ve sıçanyolları üzerine bârût fuçılarının yuvarlayup, el humbarasın ve el kayasın yağmur gibi yağdırup, kebîr kazan humbaralarıyla iri taşları havan toplarıyla on on beşin bir fîtilden atmadan bir ân hâlî değildi, bunları görmeyen inanmaz ve istemekle i'timâd gelmez. Devr-i Âdem'den buna gelince değin olmamış haller zuhûr eyledi ve on ikinci Dü-şenbih gün Güllük'de Vezîr Sarı Hüseyin Paşa kolundan dîvâr altına bir lağım atılup, taş dîvârı endâmıyla kaldırıup atmağla ardında dolma toprağı dağ misâli meydâna çıkup, asıla kaldı ve mukaddemâ serdâr-ı a'zam altı kıt'a Tunus kalyonlarına vilâyetlerinden beher kantarına yigirmişer guruş virilmek üzre bârût getüresiz denilmişidi, üç ayda varup geldiler ve on beşinci Penc-şenbih gün Matla'ya yanaşup, üç bin kantar bârût getürüp, teslim itmeleriyle taraf-ı mîrîden akçası virildi ve yolda gelürken bir büyük Malta kalyonına râst gelüp, emân ü

zamân vormeyüp, alup içinde bulunan sekbân-ı nefer-i Müslimân esîrin âzâd itdüklerin ve cezîre havâlîsinde Trablus kalyonlarıyla dolaşacakların ifâde eylediler.

Ol gün ve irtesi gün yeniçeri kolundan Kızıl tabyaya bir lağım atılup dîvârın hayli yerin dahi uçurdu ve Rûm-ili kolundan dahi Kızıl tabyaya bir lağım atılup **[69a]** bir miğdâr dîvârı münhedim idüp ve akabince Güllük tarafından dahi kal'a dîvârına bir lağım atıldı ve taraf-ı düşmenden dahi bir lağım atıldı ve on yedinci Şenbih gün lağım deliği bekleyen silihdâr serdengeçdileri kal'a dîvârının temeli dibinde olan mücevvefdî içerü yol bulmağın girüp, düşmenden otuz beş kelle ve bir dil alup ve kâfirin bekledikleri yeri zabt idüp, ol sâ'at ol mahalde lağıma mübâşeret itdiler. Ol gice sabâha değin Defterdâr Ahmed Paşa lağımcılar üzerine turup, altı yedi kulac yer girdükden sonra bir büyük hazîne çevrilüp, altmış kantar bârût konup, irtesi gün ikindiden sonra ibtidâ bir püskürme lağım atılup, küffâr-ı tamâm firâz-ı bedene geldüklerinde, lağım-ı kebîre âteş virildi.

Kal'anın bütün dîvârı ve beş altı dolma toprağı ve dört kat şaranponı atup azîm gedik açıldı. Kıyâs ile mukaddem emr olunduğı üzre, üç yüz nefer serdengeçdi yürüdiler, firâzında yarım sâ'at kadar turup ceng eylediler, lâkin ardı kat kat şaranpo olmağla duhûli emr-i asîr bir vechile mümkün olmayup, girü geldiler. Ancak bir Rûm-ili dilâveri bir kelle kesüp getürdi ve lağım deliklerin beklemek için sipâh ve silihdârdan yüzer nefer delikci ve birer ağa ve her on nefere birer baş ta'yîn olunmuşıdi. Her nerede kâfir lağım deliği¹⁴⁸⁷ karşular ise bunlar girü tüşkürürlerdi. Hikmet, bir gün taraf-ı İslâm'dan düşmene bir lağım deliği aldirmalarıyla serdâr-ı a'zam gazaba gelüp, silihdâr serdengeçdi ağasın getürüp katletdi. Bu def'a yüz aklığı itmekle ağalarına yüzer gurusı virdi ve on tokuzuncı ve yigirminci gün geldükde Vezîr Sarı Hüseyin Paşa kolundan kal'a dolmasına birer büyük lağım atılup, vâfir yerin yıkdı ve yigirmi yedinci Salı gün Kızıl tabyaya bir lağım ve taraf-ı düşmenden dahi kal'anın dolma toprağına Kızıl tabyada bir püskürme ve irtesi gün Güllük tarafının dolma toprağında bir püskürme atılup kimseye zarar irmedi ve mâh-ı Rebi'ülâhir'in gurreesi Şenbih gün birden Kızıl tabyaya iki lağım atılup, dîvârın hayli yeri münhedim olup, ihmâl sebebiyle serpindisinden birkaç yeniçeri mecrûh oldı, ol gün hayli ulak Ahmed Ağa yediyle taraf-ı pâdişâhiden

¹⁴⁸⁷ deliği V : deliğini Y

hatt-ı hümâyûn gelüp asâkir-i İslâm'a kuvvet-i kalb için Edirne'den çıkup, Yenişehir tarafına azîmet-i hümâyûnların buyurmuşlar.¹⁴⁸⁸

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

“Sen ki, vezîr-i a‘zamım ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa'sın selâm-ı selâmet-encâm-ı bahşâyış-i mülûkânem ile¹⁴⁸⁹ seni teşrîf ü ikrâm ve tevkîr ü ihtirâm buyurduğumdan sonra hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûnım vusûlünde ma‘lûmın olsun ki, hâlâ rikâba telhîsin vâsıl olup, kal‘anın muhâsara bâbında vücûda gelen hüsn-i tedbîr ile sa‘y ü himmetin ve seninle me‘mûr olan vüzerâ kullarım ve Rûm-ili ve Anadolu vesâ‘ir eyâlet beğlerbeğileri ve ümerâ ve yeniçeri ağaları ve sipâh ve silihdâr vesâ‘ir bölükbaşı halkı ve umûm üzre yeniçeri ve zu‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve guzât-ı Müslimîn ve kümât-ı müvahhidîn i‘lân-ı kelimetu'llâhi'l-ulyâ ve ezhâr-ı dîn-i mübîn-i seyyidü'l-enbiyâ için uğur-ı hümâyûnda cân u başların bezl ü fedâ idüp, tekâmîl-i namûs-ı dîn ü devlet ve tahsîl-i rızâ-yı şerîf-i Rabbe'l-izzet yolunda itdükleri erlikleri ve dilâverlikleri cümle ma‘lûm-ı hüsrevânem ve hâtır-ı pâdişâhânem olmuştur. Husûsan *bi-fazli'llâhi te‘âlâ* asâkir-i mansûre kullarımın günden güne işleri ilerü gelüp gitdükçe, gâlib ü nusret buldukları ve *avni'llâhî*le dîvâr-ı hisâra karîb oldukları ihbârından gâyet mahzûz olup, cenâb u ehabbe'l-atâyâyâ hamd ü şükr bî-nihâye şükürler itmişimdir. hazret-i Hallâk iki cihânda yüzünü ak idüp, ber-hurdâr-ı izdiyâd-ı ömr olasin. Seninle bile me‘mûr olan bi'l-cümle bu mübârek gazâ-yı azmîde bulunan gâzî ve mücâhid kullarım dahi cemî‘an ber-hurdâr olsunlar na‘n¹⁴⁹⁰ u ni‘metim sana ve anlara helâl olsun ve mu‘în ü zahîriniz cenâb-ı Hudâ'ya müte‘âl olsun, eltâfû'l-Hiye'den ümîd iderim ki, ankaribü'z-zamân fütûhât-ı celîle müjde-resânlarıyla âmme-yi İslâm-ı mesrûr u şâd-mân ve gürûh-ı düşmân-ı umûm makhûr ve dâhil-i nîrân olalar. Bolay ki hazret-i kâdirü'l-enâm-ı murâd-ı mülûkânım üzre a‘dâ-yı bed-fercâmdan ahz-ı intikâmım müyesser ü mukadder itmiş ola, imdi benim lalam göreyin seni tamâm erlik demi ve dildârlık mahallidir. Merdâne vü dilîrâne deprenüp ve kemâl gayret gelüp, kal‘anın fethine makdûrın mebzûl ve guzât-ı Müslimîn kullarımı ceng ü kîtâle tergîb ile râ'y-i ma‘kûl itmeden hâlî olmayasın. Dîn-i mübîn yolunda itdüğünüz hidemât ve meşakkat-ı şümûl indi'llâh ve indi'r-rasûl zâyî‘ olmaduğundan gayrı *inşâ'allâhü te‘âlâ* envâ‘-i nevâziş-i inâyet ve iltifâtıma sen mazhar olup ve seninle olan guzât niçe ihsân ve in‘âma nâ'il

¹⁴⁸⁸ buyurmuşlar V : beyân buyurmuşlar Y

¹⁴⁸⁹ selâm-ı selâmet-encâm-ı bahşâyış-i mülûkânem ile Y : mülûkânem ile V

¹⁴⁹⁰ nân

olmaların mukarrer bilüp, ba‘de’l-yevm sa‘y ü himmeti ve ihtimâm ü dikkati elden komayalar.

Bu mertebelere gelindikde emindir ki, fazl ü inâyet-i feyyâz-ı mutlak ile itmâma irişdiresin. Kapudan paşa kuluma dahi ber-vech-i istiklâl bir hatt-ı hümayûn-ı tehdîd-makrûn irsâl idüp, ol cânibe îsâl-i mühimmât husûsunda tenbîh-i azîm buyurulmuşdur. İmdi mühimmât u levâzımâtıdan her ne gerek ise rikâb-ı hümayûnuma arz eylesin. Gayret-i dîn-i penâhım, namûs-ı şâhen-şâhım iktizâ eyledüğü üzre, *bi-lutfi'llâhi te'âlâ* bu hizmetin itmâmına irişmesi aksâ-yı murâd-ı mülûkânemdir. Her ne lâzım ise dîn uğrına senden vesâ'ir kullarımdan dirîg olunmaz ve dahi âgâh olasın ki, gazâda cân u baş fedâ iden gâzî kullarıma takvîyet ü dîn-i mübîne i'ânet ve nusret için ben dahi Rebî'ülevvel'in gurre-i nücûmîsinde mübârek Penc-şenbih gününde gazâ niyyetine mahrûsa-i Edirne'den kemâl haşmet ü azametle sefere çıkup, Hakk yolında zahmet ü meşakkat ihtiyâr idüp, hâlâ Dimetoka sahrâsında darb-ı hıyâm-ı zafer-medâr olunmuşdur. Umarım ki, hazret-i Allâh celle şânühu ve ümmühu ihsâna beni bu yoldan mahrûm göndermeye, dâ'imâ feth ü nusret recâsında olup, du'â-yı hayr ve hüsn-i tevcîh-i derûn-i hümayûnum seninle ve seninle olan mücâhid ve gâzî kullarım iledir, cümledenizi hazret-i Bârî ta'âlâyâ emânet vermişimdir” buyurulmuş ve irtesi Bâzâr gün serdâr-ı a'zam dahi kal'anın şark ve garbî iki taraftan *lutf-i Hakk* ile azîm, vâsi' gedikler açılıp, lâkin hisârın dolmasında azîm handaklar ve müte'addid şaranpo ve donuz damları olmağın bir vechile yürüyüş mümkün olmayup, *inşâ'allâh* metrisler ile derûn-ı kal'aya duhûl-i niyyet olunduğın yazup, Karakulak Ahmed Ağası'yla rikâb-ı hümayûna telhîs idüp, gönderdi ve arz eyledüğü üzre kendü kethudâsı Şişman İbrâhîm Ağa'ya iki tuğ ile Haleb eyâletini ihsân ve Güllük tarafı kolunda olan guzât-ı İslâm üzerine baş ve buğ¹⁴⁹¹ nasb eyleyüp, kendü sekbânlarından bin nefer-efrâz ve müşârün-ileyh yanına istihdâm ta'yîn eyledi ve Timurtaş Paşaoğlu Osman Ağa'yı kethudâlık hizmetiyle şeref-yâb idüp, re'îs efendi'yi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'ya gönderdi. “Hâtırın hoş tutsun mansıbsız kalmaz” deyü, tatyîb ü tesellî kılındı ve beşinci Çehâr-şenbih gün Kızıl tabyaya bir ve yedinci Cum'a gün iki lağım atıldı. Düşmen-i dîn lağımları bozup, ibtâl itmek zu'mıyla tokuzuncı Bâzâr gün bir püskürme atup, *bi-hamdi'llâh* zarar itmedi ve akabince berüden dahi bir lağım atılıp, kal'anın hayli yerin uçurdu ve on ikinci Çehâr-şenbih gün Kızıl tabyaya iki lağım ve irtesi gün bir lağım ve Güllük kolundan

¹⁴⁹¹ baş ve buğ V : başbuğ Y

dahi iki lağım ve taraf-ı düşmenden dahi ol mahalle bir püskürme atıldı ve on dördüncü Cum'a gün Çuçor nâm bâzîrgân bir kalyon ve dört şayka dolusu cezîreye zahîre getirüp, taşra dökdi ve ordu-yı hümâyûna nakliçün re'âyâ ta'yîn olundu ve yigirminci Penc-şenbih gün Kızıl tabyaya bir lağım atıldı garâbet bunda ki, serdâr-ı a'zamın bir sakkâsı metrise su getirirken bâzusın top urup kolun götürmüşiken kendüsi aldirmayup, bârgîrin çılburın sol eline alup ve suyu mahalline getirüp, andan dönüp kolun bağlatduğı sem'-i serdâr-ı âlî olıcak.

Katî vâfir ihsân virdi ve yigirmi dördüncü Dü-şenbih gün kapudan paşa selâmet ile asker ve cebehâne ve levâzımât-ı sâ'ire getirüp, Hanya limanına dâhil oldu, haberin getürene müjdeler virildi. Zîrâ ancak on günlük bârût kalup, cebehâne killeti kimseye fâş olmayup, serdâr-ı a'zam ile defterdâr paşa mebhût ve perîşân idi bu def'a kapudan paşa dördüncü kere cezîreye mühimmât ve asker döküp, sadâkat üzre itdüğı hizmet bilindi.

Yigirmi yedinci Penc-şenbih gün küffâr kal'adan serdengeçdiler üzerine cem'iyet ile çıkup yanlarında olan kolonborna topların zabt ve çavılmak ve serdengeçdi metrisinde metrislenmek kasdıyla halkı sürüp iki sâ'at miqdârı azîm âteşler saçup, yerlerinde turmuşiken, kol kethudâsı Abdî Ağa yeniçeriyi öne katup, hücum itmekle melâ'îni kaçırdı ve Rûm-ili gâzîleri dahi alaybeğleriyle Kızıl tabyaya yürüyüp, ahşâm namâzına değin beden üzerinde durup düşmen ihdâs itdüğı kal'a toprağında azîm handak kat-ender-kat şaranpodan dahi ilerü yürimek kâbil olmamağla fermân ile yine herkes yerine kaldı. Ol ma'rekede katı çok guzât şehîd oldu ve irtesi Cum'a gün kal'adan iki [69b] saltat kefere gelüp, düşmenden üç yüz kadarı mürd ve beş yüz kadarı mecrûh olduğın haber virdi.

Ol gün taraf-ı düşmenden üç püskürme atılup, ol kadar âdem şehîd oldu ve yigirmi tokuzuncı Şenbih gün berüden bir püskürme atılup, kal'a bedeninde olan bir kat şaranponı bozdı ve mâh-ı Cemâziyelevvelîn'in ikinci Salı gün Kızıl tabyaya bir ve dördüncü Penc-şenbih gün ol mahalden dahi düşmen iki püskürme atdı ve yedinci Bâzâr gün yine Kızıl tabyaya bir püskürme atıldı ve onuncu Çehâr-şenbih gün iki Müslimân firkatesi Kandiye kal'asının limanı ağzında bir kâfir firkatesin alup, içinde olan on bir keferenin beşi kendülerin deryâya atup, gark ve altısın giriftâr eylediler ve iki kîse akça bulup, serdâr-ı a'zama arz eylediklerinde, kâfirler mîrîye kabz olup, akça kendülere virildüğinden gayrı hazînesinden bir kîse akça dahi ihsân buyurdılar ve on ikinci Cum'a

gün taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı şerîf gelüp, Selânîk'e dâhil oldukların, Venedik'den ilçi geleceğın ifâde buyurmuşlar ve on beşinci Dü-şenbih gün Kızıl tabyaya bir lağım yigirminci Şenbih gün taraf-ı düşmenden dahi iki püskürme atılup iki âdem mecrûh oldu.

Ol gün iki kıst ulûfe virildi, dört bin yeniçeri mahlûl-i arz olunup, sâ'ir esnâf-ı nâsdan vefât ideni yine Allâh bilür ve yigirmi sekizinci Bâzâr gün kapudan paşa Hanya'dan otuz üç kıt'a mükemmel beğ çekdirirleriyle Fodula imanına gelüp, zahîre ve mühimmâtı döküp ve yine ol gün kalkup, Kandiye önünden geçüp Adalar arasından, Rûm-ili kıyılarına doğru gitdi ve yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün rûz-ı kâsım vâkı' oldu ve mâh-ı Cemâziyelâhîr'in gurreesi Salı gün "beyâz bayrak ile bir fırkata gelür" deyü, serdâr-ı a'zama i'lâm itdüklerinde, Mahmûd Paşa'yı gönderdi. "Fi'l-vâkı' kal'ayı virmeğe sulh-i ahvâl için gelmiş ise ne güzel ve âlâ kâğıdların alma" deyü, tenbîh buyurdılar. Ol dahi atına binüp, yaluya vardı. Firkate dahi gelüp kenâra yanaşdı, "Niye geldiniz murâdınız nedir?" su'âl idicek, cenaralden kâğıd olduğın haber virdiler, "Kâğıdınızda kal'a virmek sözi var mıdır?" didik de, "İçinde ne olduğın bilmeziz" nihâyet şu kâğıdı serdâra getürüp, teslîm eylen" didüğın bildirdiler. "Çünkü, kâğıdınızın içinde mûnderic olan kelimâtı bilmediğünüzden, biz de almazız, yine varın geldiğünüz yere gidin" deyüp, kovdı ve gelüp¹⁴⁹² haber virdi. Mel'ûnlar dahi alarga idüp, kal'aya gitdi. Yaluya bî-hesâb seyirci yığılmışidi ve yine ol gün taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı hümâyûn geldi.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

"*Bi-hamdi'llâhi te'âlâ* Yenişehir'e gelüp, dâhil¹⁴⁹³ olmuşumdur. Venedik ilçisi dahi Yenişehir'e karîb geldi lâkin dahi gelüp, rikâbıma yüz sürmemişdir.

Benim lalam, ne dersin, ilçi geldükde ne cevâb virelim? Fi'l-vâkı' kal'a fethin eğer aklınız keser ise ilçiden kal'ayı isterüz ve eğer bir sene dahi kal'a ile ceng olunır ise asker ve cebehâne ve mühimmât ve âlât-ı sâ'ire yetiştirmeğe cümle memâlik-i mahrûsam âciz olmuşdur. İmdi bu husûsda bir iki kimesne ile söyleşüp, bir gün ol haberin irsâl idesin. Bu hatt-ı şerîf vürûdında mefhûmın fehm itmekle serdâr-ı a'zamn üç gün gözleri yaşı dinmeyüp, bî-huzûr oldu ve cümle iş eshâbıyla müşâvere idüp,

¹⁴⁹² gelüp V : gelüp öyle Y

¹⁴⁹³ dâhil V : dâhil ü vuslât Y

cevâbın kendü kalemleriyle müsvedde ve Kaplan Ağası'yla rikâb-ı hümayûna arz eylediler.

Sûret-i telhîs

“Benim şevketlü ve mehâbetlü¹⁴⁹⁴ pâdişâhım, hâliyâ Venedik ilçisi gelüp, rikâb-ı hümayûna dahi henüz yüz sürmemiş. Eğer gelen ilçide kal‘aya müte‘allik söz var ise ne güzel, yüz sürsün vâlâyına yerinde otursun. Eğer kal‘a ahvâli su‘âl buyurulur ise kal‘a iki taraftan üçer yüz zirâ‘ miqdârı ve donuz damları ve lağımları ve püskürmeleri zahmetin çekdik, şimdiki hâlde on kulac yer içerü gidilür ise kal‘a bizimdir benim şevketlü pâdişâhım. Beldâr killeti ve asker yorgunluğu sebebiyle birez eğleniyoruz. Yohsa katı ez-zamânlık işimiz kaldı. Lâkin buna zamân ta‘yîn eylemek olmaz. Ammâ sagîr ü kebîr subh ü mesâ Hakk ta‘âlâ hazretleri cümlemizin cânın alsun, tek bu kal‘a kefare elinde kalmasun deyü, dergâh-ı Hakk'a niyâzda olduklarında iştibâh buyurulmasın. Kal‘a bir hâle varmışdır ki, sâ‘at be-sâ‘at Hakk ta‘âlâ'dan fethin ümîd iderüz.

İmdi benim efendim, ilçinin akçasına veyâhud münâfıkların sözlerine i‘timâd buyurmayup bırak, yakın kullarınızı irsâl buyurun ki, Kandiye kal‘ası ne hâlde olduğın görüp, rikâb-ı hümayûnlarına takrîr eyleyüp, ilçiyeye merdâne cevâb virile”.

Ve rûz-ı kâsımın ibtidâ gün, donanma-yı hümayûn ile kapudan paşa kıyılarından âmâde beş yüz beldâr ve zehâyiri Hanya limanına götürüp ve Murad adasında bir kalyon olduğın ifâde eyledi ve İslâm ve mündefi‘ gazab-ı pâdişâhîcün Musâhib Mustafâ Paşa'ya ve Kâ'im-makâm Kara Mustafâ Paşa ve Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi'ye ve Şeyhü's-Sultânî Vâni Mehmed Efendi ve Silihdâr Şehriyârî Kız Hüseyin Ağa'ya iltimâs mektûbları gönderdi ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Dü-şenbih gün mezkûr Kaplan Ağa rikâb-ı hümayûnda hatt-ı şerîfle geldi.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Venedik ilçisi rikâbıma¹⁴⁹⁵ yüz sürmekle bu kadar akça arz idüp, Kandiye kal‘asından ferâgat iden rikâbımda sâ'ir işde olanlara pîşkeş viriyor, ne dersin? Kal‘anın feth ü teshîrin aklın keser mi? Fi'l-vâkı‘ yakının var ise ne güzel ve âlâ, bize ana göre i'lâm eylesin” buyurulmuş.

¹⁴⁹⁴ ve mehâbetlü Y : -V

¹⁴⁹⁵ rikâbıma V : gelüp rikâb-ı hümayûnuma Y

Serdâr-ı a‘zam dahi ale'l-fevr, cevâbın kendü kalemiyle yazup, mâh-ı Receb'in sekizinci Penc-şenbih gün rikâb-ı hümâyûna telhîs itdi.

Sûret-i telhîs

“Benim azametlü pâdişâhım, cümle umûr bilen vüzerâ vü vükelâ ve yeniçeri sipâh ağaları ve ihtiyârlar ile niçe kerre müşâhede olunup, bu kal‘anın küffâr elinde kalmasına bir ferdin rızâsı olmaduğundan mâ‘adâ, bir buçuk seneden berü çekilen zahmetler ve meşakkatler ve vukû‘ bulan ceng ü harb ve niçe bin şühedânın kanları ve harc ü sarf olunan niçe bin kîse akçadan mâ‘adâ namûs-ı dîn ü devlete lââyık¹⁴⁹⁶ olmaduğın ezher-i mine'ş-şemsdir.

Bu kış dahi cümle asâkir-i İslâm ile metrisde kışlamağa karâr virilmiştir ve kal‘anın iki taraftan dîvârı beş yüz zirâ‘ hâke berâber olup, hâlâ bir ayağımız kal‘a içindedir.

Hemân gelen ilçiyi geldüğü yola göndereler ve asâkir-i İslâm'a birez imdâd-ı asker bârût ve beldâr ve hazîne irsâline himmet-i hümâyûnları mebzûl buyurulmak ümîdindeyiz.

İnşâ‘allâhü te‘âlâ ilk bahârda lutf-i Hakk ile kal‘anın feth ü teshîri görünür, bâkî fermân pâdişâhımındır”

Ve şehir-i mezbûrun on ikinci Şenbih gün kapudan paşa salât-ı sebûkbâr Hanya'dan Kandiye'ye gelüp, serdâr-ı a‘zam ile ba‘zı umûr müzâkere idüp, müveccih görüldüğü üzre iki gün meksden sonra girü ric‘at ve donanma-yı hümâyûn ile Egrîboz'a kışlaya gitdi.

Huruc ve hezîmet-i küffâr ve şahâdet-i Katırcızâde Mehmed Paşa

Ve¹⁴⁹⁷ on üçüncü Salı gün, Güllük koluna altı yüz kadar kâfir çıkup, metrisleri basup, guzât-ı İslâm'ı iki metris girü idüp, üç sâ‘at miqdâr ceng-i azîmden sonra gayret ile asâkir-i mansûre dahi hücûm itmekle, ol mahalde sâbit-kadem olamayup, girü kal‘aya firâr, yigirmi kelle ve yüz elli kadar lâşe-yi murdârları açıkda kaldı.

Esnâ-yı muhârebede Anadolu Beğlerbeğisi Katırcızâde Mehmed Paşa ve Deli Mahmûd Paşa ve serdâr-ı a‘zamnın birez sekbânıyla iki yeniçeri odabaşısı ve sipâhdan

¹⁴⁹⁶ lââyık V : lââyık u sezâ Y

¹⁴⁹⁷ ve V : mâh-ı mezbûrun Y

iki serdengeçdi ağası şehîd oldu ve Serçeşme Velî Ağa üç yerden yaralanup, sonra fevt oldu ve kefereden yetmiş kadar beğzâde ve Papa'dan gelen kapudanları ve hayli saltatı mürd oldu ve helâk olan beğzâde ve kapudanların orduda altun ve gümüş kaplu şiş ve sâ'at ve papuca urulmuş na'lçeleri satıldı ve ba'zılarında vâfir altuncuk bulundu ve beş yüz kadar beğzâde ile Efrenc'den Kandiye imdâdına cenge gelen meşhûr kolvirü dimekle ma'rûf beğzâdeleri bu cengde telef olup, iki aydan berü muhâsarada bulunup, ihyânen metris basmağa taşra çıkup, yüzleri karasıyla kal'aya firâr iderlerdi. Son çıkışları bu olup, bakıyyetü's-süyûfi dahi hâ'ib ü hâsir gemilerine gidüp, vilâyetlerine gitdiler.

Serdâr-ı a'zam kolunda olan metrislerin zemîni yek-pâre taş olup, lağım havfi yoğiken, melâ'în kayanın altından altmış kulac kadar metrislerin altına lağım ile girdiklerin haber alıcak, asâkir-i İslâm ziyâde eleme düşüp, geldiği yoldan kaya delinmek lâzım olmağın cidd ü cehd olunup, gücile iki ayda üç kulac yer delinüp, kal'aya girildükde, deldüğü yola râst gelinüp, melâ'în-i hâsirîn hâzır ü âmâde beklemeğın, el humbarası ve âteş tulumbası ve tütsi ile lağımcıları ve serdengeçdileri kaçırıp, lağım deliğın zabt eylemekle iki aydan berü bu kadar çekilen zahmet hebâ oldu. *Bi-emri'llâhi te'âlâ* azîm yağmurlar yağup, seyller olup, metrislerin ve sıçan **[70a]** yollarının suyu, ol lağım deliğinden dolup, mezkûr lağım ibtâl oldu. Seyl geldükde kefereden evvel hareket olunup, suyu kırba ve kerdel ve tulumbalar ile çekilüp, bir hazîne yağlanup, otuz kantar bârût ile atıldıkda, gerçi kayanın yukarısın kaldıramadı, lâkin cümle tütünü keferenin gidüp, lağımcı başıyla yüz elli kadar kâfir mürd ve ne denlü lağım delikleri var ise yakılup ibtâl oldu ve akabince yine kal'aya doğru hafr iderek hezâr meşakkat ile gidilüp, düşmenin kazma sadâsı yakın gelmekle yine bir hazîne çevrilüp, otuz kantar bârût ile atıldıkda yine kayayı kaldıramayup, *bi-hamdi'llâh* kâfirin lağımın bozup, elli miqdâr hanâzîr dahi helâk oldu.

Taşı delüp giçmek ve su ile cengleşmek ve bu kadar zahmet ve emek bir lağımda vâkı' olmayup, vâsf-ı takrîrinde akıllar çâk olurdu ve yigirmi ikinci Penc-şenbih gün taraf-ı düşmenden üç ve yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün berü taraftan bir ve mâh-ı Şa'bân'ın beşinci Salı gün taraf-ı düşmenden iki ve irtesi gün berü taraftan dahi iki lağım atılup, serdengeçdiler firâz-ı bedene hücum idüp geldiler ve on ikinci Salı gün taraf-ı düşmenden iki lağım dahi atıldı ve on beşinci Cum'a gün Âstâne'den Çelebi Ulak Ahmed Ağa yediyle hatt-ı hümayûn gelüp, Venedik ilçisi magzûben Hanya kal'asına habse gönderildiği i'lâm buyurulmuş.

Ol gün guzât-ı İslâm kal‘a dolma dîvârının toprağın aşup durmayup, çalışmakta iken cânib-i düşmenden iki ve berü taraftan bir lağım atıldı ve on tokuzuncı Salı gün avret tabyası beyninde olan kapunun yanında yek-pâre taş altından şebân-rûz birer karış taş koparak, otuz günde bir büyük lağım kazılıp, bir hazîne çevrilüp, otuz kantar bârût ile şâfi‘îde atıldukda yine üstünü kaldıramayup ve hattâ keferenin üzerine uğrayup, azîm bir zelzele eyledi ki, kal‘a içinde vâ-veylâ kopup, çanlar çalındı. Etrâfında düşmenin lağım deliklerin ve püskürmelerin bozup, ibtâl ve yüz kadar kâfir mürd olup, bir avret ile bir kâfir sarulı sûhte bulundu ve mâh-ı Ramazân'ın beşinci Çehâr-şenbih gün rikâb-ı hümayûndan iç-hazînedâr Musâhib Yûsuf Ağa serdâr-ı a‘zama kılıç, kaftan, hançer vesâ’ir cümle vüzerâyâ kürk ve mîr-i mîrân ve emr ü a‘yân askere hil‘atlar getirüp, ordu-yı hümayûna dâhil oldu ve dîvân olup, hatt-ı hümayûn okundukdan sonra sadr-ı a‘zam-ı âlîden sonra aşağı lağımcı ve humbaracı başıya varınca hila‘-ı fâhireler ilbâs olundu. Hattâ mezkûr humbaracıbaşı Frenk mukaddemâ gemide pırangada iken mahâretinde bî-nazîr olduğundan itlâk ve ihrâc ve kemerinden elli akça ulûfe ta‘yîn ve nefer sâhibi olmuş ve ol ni‘met-i celîlenin kadrin bilmeyüp Frenk'e firâr sadedinde olduğu istimâ‘ ve kâğıdı tutulup, zencîre urulmuşidi. İstimâlet için ol hey‘et ile getirilüp, yine hil‘at giydirildi.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Siz ki, vezîr-i a‘zamım ve serdâr-ı ekremim Ahmed Paşa’sız, sizi selâm-ı selâmet-encâm-ı bahşâyış-i pâdişâhânem ile teşrîf ü tevkîr ve ihtirâm ve mazhar-ı i‘zâz u ikrâm buyurduğımdan sonra, hatt-ı hümayûnum¹⁴⁹⁸ vusûlünde ma‘lûmunız olsun ki, hâlâ vüzerâ-yı a‘zam ve vükelâ-yı kirâmımın sen cümleden a‘kıl ü erşed ve a‘del ü emcedîsiz ve müdebbir-i kârgâh ve dilîr-i şecâ‘at-i nişân olduğundan gayrı, me‘mûr-ı hidemâta tedbîr-i dil-pezîrinle intizâm virüp, zabt u rabtlarında ve mürdâne vü dilîrâne ceng ile düşmen-i dîne göz açdırmayup muhâsara olunan Kandiye kal‘asının teshîri husûsunda niçe nice tedbîr idüp, gereği gibi muvâfık-ı rızâ-yı yümn-iktizâ-i mülûkânem ve lâıyk-ı ırz u nâmûs-ı saltanat-ı pâdişâhânem olmak üzre himmetler eylediğün ricalden du‘a-ı hayr-ı icâbet-eserime nâ’il ve inâyet-i aliyye-i meymenet-perverime mazhar olmuşsuz der, yüzün ak ve nân [u] nemekim sana helâl olsun. Ve seninle ma‘an me‘mûr olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân ve ümerâ-i kirâm ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları ve zu‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve sipâh ve yeniçeri ve sâ’ir umûm üzre asâkir-i

¹⁴⁹⁸ hümayûnum V : hümayûn-ı sa‘âdet-makrûnum Y

mansûre kullarımın ve uğur-ı dîn ü devletimde cân u başların ve hân mânların tevcihle bezl ü firâr idüp iki seneden berü muhâsara itdükleri Kandiye kal‘asının teshîrine ikdâm u ihtimâmları künh ile ma‘lûm-ı hüsrevânem olup, cümlesi du‘â-yı hayırma mazhar olmuşlardır yüzleri ak ve iki cihânda ber-hurdâr olsunlar. Hizmetleri mukâbelesinde ben dahi *inşâ‘allâhü ta‘âlâ* ebvâb-ı in‘âm ve ihsân-ı hüsrevânemi güşâde vü bî-dirîğ idüğ mahallinde her birinin isti‘dât ve liyâkatlarına göre ahsen-i kemâ-ahsena'llâhü ileyhin muktezâsınca atıyye-i behiyye-i pâdişâhım ile ber-murâd-ı muktezi'l-merâm eylemem mukarrerdir. İmdî göreyin seni, dâmen-i gayreti miyânı himmete bend idüp, hasen-i ittifâk ve kemâl-i ittihâd ü vifâk ile teshîrine ikdâm ve ihtimâm eylesin. Bu nice sa‘y ü emekden sonra terk eylemek lâyük-ı gayret-i İslâm değildir. Lâzım olan mühimmât u âlât ve asker bu taraftan pey-ender-pey yetiştirilmek mukarrerdir. Hemân guzât-ı mücâhidîn kullarıma gayret virüp, a‘dâ-yı dîne miqdârların bildirmek gereksiz. Bu kal‘anın teshîri aksâ-yı murâd-ı hümayûnumdur. Bi-eyyi-vechin-kân feth ü teshîrine bezl-i kudret ve sarf-ı himmet eylesin ve hâlâ mahz-ı atıyye-i celîle-i husrevânem ve inâyet-i seniyye-i pâdişâhânemden bir sevb serâsere kaplu semmûr-ı fâ‘izü's-sürûr, bir sevb serâser ve bir kabza şemşîr-i adû-tedmîr ve bir kabza murassa‘ hançer sana ihsân u hümayûnum olup, hâssa musâhiblerimden Yûsuf Ağa kulum ile gönderilmiştir. Ve vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve sâ‘ir kullarıma dahi bir sevb hil‘at gönderilmiştir. Envâ‘ i‘zâz u ikrâm ve ta‘zîm u ihtirâm ile istiğbâl idüp, giyüp tahsîl-i mübâhat itdükden sonra ba‘de'l-yevm iz‘âf-ı muzâ‘af dikkat ü himmet eylesiniz, ve's-selâm”.

Kaçan bu hatt-ı hümayûn müvâcehelerinde okundu guzât-ı İslâm çeşm-i pür-hûnların seyl-i revân misâl akıtdı ve Hanya kal‘asına habse gönderilen Venedik ilçisi, “Yolda tururumuz yohsa oraya bizi getürdir misiz?” deyü, serdâr-ı a‘zama mektûb göndermekle mâh-ı mezbûrın yigirmi dördüncü Dü-şenbih gün kendüye bir mektûb yazıldı.

Sûret-i mektûb

“Mektûbun mefhûmı ma‘lûmumuz oldu. Azametlü pâdişâhımız sizi red idüp Venedik'e gönderilmek için azab ile fermân-ı hümayûnları sâdır oldu. İzzetlü kâ'im-makâm paşa karındaşıma buluşdukda bilmeziz ne söz söylemişsin ki, bu zaba ve itâba mazhar oldun. Orada olan cevâbını karındaşımız kâ'im-makâm paşa hazretleri bize tafsîl üzre yazup bildirmedi. Eger seni Venedik tarafından mukaddemâ İstefe'de söylenen üslûb üzre yine evvelki sözler ile göndermişler ise fikirsizlik itmişler.

Şevketlü ve kudretlü pâdişâhımız, *Allâhu ta‘âlâ*’nın ihsânı olan kuvvet ü kudret ile bu sefer-i hümayûna hareket buyurup, asker-i islâm bu işin üzerinde bulundukdan sonra bu akdâmdan mukaddem söyleşilen sözler şimdi elvirmediği zâhirdir. Ve eger mâbeynde bir maslahat göreyim deyü, bu vakte muvâfık nâ-sezâ söz ile iş biter kıyâs eyledün ise yanılmışsınız. Bu vaktin iktizâsı gayrı yüzden beter. İmdî, hakikat üzre ahvâlini ve me’zûn olduğın güftârını tafsîl üzre yazup, bu tarafa bildirsin ki, bu cezâyâ neden müstehak olduğun bizim dahi ma‘lûmumuz olsun. Ana göre azametlü pâdişâhımızın rikâb-ı hümayûnlarına ve kâ’im-makâm paşa karındaşıma ahvâlini yazup mükâtebe oluna”.

Cevâb-ı ilçi

“Mâh-ı Şevvâl’in üçüncü Çehar-şenbih gün cevâbı gelüp, Yenişehir’de vükelâ-yı devlete buluşduğumuz esnâda didim ki, niçe yüz seneden berü Venedik cumhûrının muhabbet ve sadâkati yine bir karar üzre ârız olan fitnelerden tarafeynin re‘âyâ vü berâyâ fukarâsı pejmurde olmayup, ke’l-evvel muhabbet ve sadâkatleri ber-karâr ve niçe bin âdemin kanı yere dökülmesinden men‘ ü def‘ olunmasun temennâ idüp, lâıyk-ı devlet olan merhamet ve şefkatleri dirî‘ olunmamak temennâ eyledüğümünden sonra, ısmârlanan her ne ise beyân eyle deyü ibrâm itmeleriyle, ben dahi didim ki, Kilis kal‘ası ve etrâfında zabt olunan yerler cümle girü virilüp, bu cengden mukaddem olan hudûd yine yerinde bağlana ve Girid cezâresi bu kadar yüz seneden berü, Venedik cumhûrının zabtında olup, anın için niçe zahmetler çekilmekle Devlet-i Aliyye merhamet idüp, Kandiye kal‘asın ve karşusunda Arkudi dağları tefrîk itdüğü arâzî ile kendülerine alıkonıla. Cedîd-i Kandiye ve Çanak limanı hedm olunup, mukâbelesinde senede yigirmi dört riyal gurus cizye virile ve cümle cezîre Devlet-i Aliyye zabtında olmuş olur. Ancak bir tarafı [70b] Devlet-i Aliyye’nin ihsânından cumhûrun eline virile. Ve Cumhûr dahi Âsitâne-i sa‘âdet’de dudmân-ı Osmâniyye’nin istikâmeti yerine ola ki, ana adîl ü nazîr olmaya. Ve ahidnâme-i tecdîdine gelicek ilçisi ile iki yüz bin riyâl gurus irsâl eyleye didim. Bu senin eski sözlerin istimâ‘ ve kabûl olunmaz. Kandiye kal‘asın virmeğe iznin var mıdır? Yogise tekrâr yazup istîzan eylemek gereksin didiklerinde, bu fakîr dahu cumhûrın ahvâlin bilmekle Venedik’den çıkdüğümde ahvâl ne karârda olduğu ma‘lûm olduğundan cevâb idüp, bilirüm ki, bu husûsda tekrâr âdem gönderüp istîzân itsem bir şey hâsıl olmaz. Lâkin murâd-ı şehriyârî ise fermân-ı hümayûnların yerine getürürüm didim. Fazîletlü şeyhü’l-İslâm hazretleri kâ’im-makâm paşa ile mükâleme idüp, fermân-ı şehriyârî her ne ise size i‘lâm olunur deyü, hatm-i kelâm eylediler.

Mukâleme olunan ahvâl budur. Ol meclisde bu fakîrden nâ-matbû‘ bir kelâm sâdır olmadı ki, müstehakk-ı gazab-ı pâdişâhî olam. Venedik'den çıkdüğümde sipâriş oldukları ahvâlden zerre kadar tefâvüti yokdur ve ne cumhûr ve gayrıdan bir kâğıd gelmemişdir. Bundan zâhirdir ki, bu âna değin bu fakîre cumhûrumuzun sipârişleri yokdur ve sadâkatimize kasd itdirmeye kendüme lâzım olan hudûdun tecâvüz itmeyüp ve ol meclis ü hâssü'l-hâsda bir çok ay meks itdüğümüz eyyâmda taraf-ı pâdişâhîden müşâhede olunan günâgûn iltifât-ı hümayûndan delildir. Bundan sonra arz eyledüğüm şerâyit-i makbûl-i hümayûn olmadı ise vekil olan kimse efendisinin sipârişin tağyîr idemedüğü ma‘lûmdur ve bu iki mâdde dahi ma‘lûm-ı devletleri ola. Biri bu fakîre Kandiye kal‘asıçün bir şey sipâriş olunmamışdır anı virmeğe iznim yokdur, ikincisi bu ki, bâlâda zikr olunan dağlar taksîmi ile şerâyit-i sulhun ba‘zısı kabûl olunmaz ise anların tağyîr ve tebdîline veyâ bedel-i mukâleme olunmasına iznim vardır, ve's-selâm”.

Bundan sonra ilç-i merkûm ordu-yı hümayûna gelmeğe taraf-ı serdârîden me’zûn oldu. Bu esnâda on sekiz kıt‘a çekdirir ile iki bin be-dergâh-ı yeniçeri Hanya'ya ve on kıt‘a şayka ile zahîre ve bin nefer yeniçeri dahi Yerapetra'ya çıkdı ve enselerinde Trablus kalyonları kafadârları idi. Vakt-i şitâ mürûr ile vilâyetlerine gitmeğe istîzân itmeğin mezbûrlardan serdâr-ı a‘zam kemâl-i teşekkürlük getirüp ellerine me’zûnnâme viridi. Şerh olunduğı üzre deryâ kenârıyla taş üzerinde taşınan toprak ile metris yürüdüp kal‘a dîvârı altına varılup, murâd üzre lağım yürütmek kâbil değil. Kâfir firâz-ı bedene tertîb itdükleri kat-ender-kat şaranpolar mânî‘ olmağla yürüyüş mümkün olmayup, bi'z-zarûrî temel altından yek-pâre kaya bir gün bir gicede ancak bir karış delinüp, lağım lar yürür ve düşmen-i dîn dahi birkaç mahalden bu vakt-i şitâda zîr-i kayayı delüp, lağım a mübâşeret üzre idi. Ve guzât en emîn mülâhata itdükleri taş altından bir lağım lağım yürüdüp, hâric kal‘adan otuz kulaç alarga gelüp, mâh-ı mezbûrun altıncı Şenbih günü üç hazîneli bir lağım atup, elli kadarı şehîd ve yüz miqdârı yaralandı. Guzât-ı mansûrenin telef olunduğundan gamm çekilmeyüp nihâyet melâ’in kaya altından bu kadar ilerü geldüklerinden elem ârız oldu. Ve berü taraftan cümle kaya delinüp düşmen lağım ların tecessüs içün lağım yürütmek lâzım gelmeğın, bu iş gâyet emr-i asîr olup ve gayrı kabza-i İslâm'da olan yerlerden emn ü râhat gitmekle metrislerden birez askeri girü çekdiler. Ve tâ'ife-i beldâr dahi henüz gelüp yetişmemekle yeniçeri ocağına ve Rûm-ili halkına ve defterdâr paşaya taş altından lağım yürütmek fermân oldu. Anlar dahi beldâr gelince değin bu muhâsarada sepet sürüp, toplar çeküp bi'l-cümle düşen düşvâr hizmeti

görüp, aslâ âcizlenmediler. Ve bu ayş içinde bî-hisâb atılan lağım ve püskürmenin tahrîri mümkün olmayup, ancak büyücek lağımlar yazıldı.

Venedikli Devlet-i Osmâniyye ile mukâvemete kâdir olamamağla, cümle mülûk-i Nasârâ'dan imdâd taleb idüp, ale'l-husûs Françe kralına nâme yazup, eger Kandiye kal'asına imdâd ider ve yed-i İslâm'dan ıtlâk idersen senin zabtında olsun. Egerçi darb-ı dest ile alurlar ise aslâ artık bir krallık gemisi Akdeniz'de gezmeğe kâdir olamaz demekle, asker ile imdâd kaskında olup Âsitâne'ye balyosın taleb için âdem gönderdi. Âsitâne'den dahi aslı nedir bildiresiz deyü, taraf-ı pâdişâhîden krala nâme yazıldı. Ve der-akab murâdınız in'ikâd-ı sulhı bozmak imiş ancak deyü, balyos habs olundu. Ve lâzım olan mühimme-i tabyalar müstahkem görüldi. Ve düşmen-i dînin Kandiye kal'asında sarf itdüğü bârût Françe'den gelmeğin, bu def'a tekrâr bârût için Venedik cumhûrı üç pâre kal'a rehin virdüğü şâyi' oldı. Ve melâ'înin bu tedbîrin serdâr-ı a'zamdan gayrı kimse bilmeyüp, Hakk'a tevekkel ile gayret kuşağın dört yerden kuşandı.

Gulüvv ve def'-i fitne-i eşkıyâ-yı sipâh

Giçen sene be-dergâh-ı rikâb-ı hümâyûndan gelen dört bin nefer sipâh-ı silihdâr serdengeçdilerinin beş yüz kadar süfehâsı, mâh-ı mezbûrun on ikinci Bâzâr gün cem'iyet ile Güllük kolundan kalkup, serdâr-ı a'zam tabyasına gelüp, sengsâr itmek zu'mıyla üzerlerine hücum ve bin-bâr-ı feryâd ü figân idüp, “Ya bizim ibtidâmızı virin veya bizi cezîreden çıkarın dirlik, dişlik gerekmez, kuşca cânımızı halâs idelim” deyü, hengâm itmeleriyle serdâr-ı a'zam dahi pes-i perdeden yeniçeri ağasına ve kul kethudâsı ve Rûm-ili beğlerbeğisine ve sağ kol alaybeğlerine âdem gönderüp, “Neferinizden ve askerinizden birer miqdâr âdem alup, icâleten gelüp, hâzır bulunun” deyü, da'vet eyledi. “Bunlar dahi birez nefer, birez Rûm-ili dilâverleriyle bakalım bu sipâh keferesi ne demek ister, içinizden başınız kimdir gelsün, murâdınız ne ise haber virsün” deyü, su'âl itdüklerinde, “Biz cümlemiz başız” deyü, cevâb itmeleriyle, serdâr-ı a'zam birkaçın huzûrına getirdüp, “Pâdişâh hazretleri sizi buraya kal'a feth olunca değin hizmete gönderdi. Şimdi sizi metrisden çıkarup, yerinizi kâfire mi virelim, birkaç gün sabr idin, Musâhib Yûsuf Ağa ile ahvâlinizi pâdişâha yazup, yerinize gayrı asker taleb eyleyüp, geldükde cümledenizi ol vakt metrisden çıkaralım” buyurdukda, mütenebbih olmayup girü feryâd itdüklerinde, Yeniçeri Ağası Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ve Kul Kethudâsı Arnavud Abdî çıkup, bunlara istimâlet virüp, nasîhat itdi. Yine dağılmayup,

hengâme itmekle yeniçeri ağası tehevvür ile ayak üzre kalkup, “Bunlar birez öte yaka çakalıdır, emrin olur ise cümlesin kiralım veya değnek ile köpekler gibi kovalım” didi. Serdâr-ı a‘zam dahi “Bunlar katle müstahak oldu lâkin, şimdilik bir miqdâr değnek çalınsun” buyurdukda, yeniçeri ağası tabyadan taşra çıkup, yeniçeri Rûm-ili askerine “Bre urun şu şakîleri” deyince, bir bir üzerlerine hücûm ve ayakların bile yere değirmeyüp kodılar ve ân-ı vâhidde perîşân olup, ol sâ‘at yeniçeri ağası ve kul-kethudâsı kola binüp, her kanda iki sipâhîyi bir yerde buldılar ise, cümlesin zor ile sürüp, yerlerine tıkdılar. “Bir dahi gulüvv idüp, bir fitneniz zuhûr ider ise, sizden Frenk kâfirin bıragup, sizinle ceng idüp, cümleiniz katl olunursız” deyü, azîm tenbîh idüp, işlerine meşgûl oldılar. Andan serdâr-ı a‘zama gelüp, “Kâfir ile niçe cengi dersin bu sipâh keferesiyle dahi öyle muhârebe iderüz, bu husûsda elem üzre olmayasız, bu sipâh tâ‘ifesi bir mel‘ûn kavmdir, mâ-tekaddümden berü mel‘anetleri tevâtür ile meşhûrdır. Merhûm baban Köprülü Mehmed Paşa bunların kökin kesüp, ancak dört beş bin nefer alıkomuşıdi. Bu def‘a hünkârımız bunları yazup, gönderdik de hatâ itmiş. Ne olaydı yerlerine re‘âyâ keferesinden beldâr kondursa dahi a‘lâ idi. Bunlar bir tâ‘ife-i menhûsdur ki, ne alaylarına gelürler, ne karavul beklemede mevcûd bulunurlar, ekserî tevâbı‘ olup, yazık, aldıkları ulûfeye ve yedikleri zahîreye. Hiçbir serdâr, sipâh tâ‘ifesinden hizmet-i pâdişâhî ve yüz aklığı ma‘mûl itmesin, başa bir belâ rağbet idicek asker değildir. Zâbıtları eyü oldukda yine iltifât idicek yeniçeridir ve Rûm-ili askeri ise serdârların kendü tevâbı‘ ve kulu müşâbihesinde olup, Anadolu paşalarının levendi ve sipâh ve erbâb-ı tîmârı hemân bir karaltıdır” didi, ber-hurdâr olan hizmet ise ancak olur, buyurdılar.

Müzâkere-yi ilç-i Venedik

Şehr-i mezbûrun on beşinci Penc-şenbih gün, Venedik ilçisi ordu-yı hümâyûna gelüp, Katırcıoğlu Mehmed Paşa Çiftliği'nde kondurılup, me‘kûlât ü meşrûbatı görüldi ve kimse bulaşmamak üzre tenbîh ve muhâfazâsına bir oda yeniçeri ta‘yîn olundu ve müzâkere-i sulh söyleşmeğe âdem taleb itmeğin baş tercemân Panayot gönderildi. Hulâsa-yı kelâm Kandiye kal‘ası kendülerde kalup, mukâbelesinde altı yüz kîse gurus ve be-her sene yigirmi bin altun harâc vireler. Bu minvâl üzre huzûr-ı serdâra¹⁴⁹⁹ arz olundukda, “Biz buraya bâzergânlığa gelmedik ve Devlet-i Aliyye'nin hazîneye ihtiyacı yoktur. Kandiye kal‘asın virir ise, ne hoş ve âlâ gayrı yüzden mümkün değildir” deyü

¹⁴⁹⁹ serdâra V : serdâr-ı âlîye Y

cevâb virdiler. Tekrâr ilçi “Suda kal‘asıyla [71a] Kilis kal‘asın cümle re‘âyâsıyla Devlet-i Aliyye tarafına teslîm ve zikr olunan hazîneye virelim” didi, yine sözi redd olunup, birez müsâ‘ade olunduğı üzre “Kandiye kal‘ası yere berâber hedm olunup, ne Devlet-i Aliyye’de ne Venedik cumhûrında olsun, ancak bu cezârenin bir köşesinde bir kal‘a binâ ideler” deyü, haber gönderdi.

İkinci kerre ilçi “Bu Kandiye mânendi bir kal‘a binâ olunmak lâzım gelse anın masrafına yedi iklim mâlî cem‘ ü harc olunsa vefâ itmedüğü ma‘lûm-ı hazretidir” cevâbı geldükde, bu müsâ‘ade ve ruhsatdan sonra mel‘ûn aşağı yatmaduğından magzûb olup, yanına getürdüp buluşmadı ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Bâzâr gün ol mahalden kaldırılup, kal‘a-bend olmak üzre Hanya’ya habse gönderildi.

Endâhte-i lağım-ı kebîr-i küffâr

Ve¹⁵⁰⁰ yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün Kızıl tabya ile Avret tabyası beyinde yek-pâre kaya altından küffâr iki yüz kantar bârût ile üç hazîneli bir lağım atup, çok âdem şehîd oldu ve bu kadar yek-pâre kaya altına lağım ile gelinmek niçe mutesavverdir deyü, asâkir-i İslâm’a havf düşmeğın, bu def‘a dahi ol etrâfda birkaç yerden kazma sadâsı gelmekle, ol mevzi‘lerden yeniçeri odaların kaldırup, girü çekdiler ve mâh-ı Zilka‘denün gurrei Salı gün yine Kızıl tabya burnında, temeli kurbunda bir lağım atup, üzerinde iki kıt‘a balyemez topları alarga divirdi, mukaddem haber alınmışıdi. *Bi-hamdi’llâh* hiç kimse zarâr itmeyüp ancak top tabyasın bozdı. Ol sâ‘at bir kebîr lağım dahi atup, üzerinde bulunan Defterdâr Ahmed Paşa tabyasın atdı ve bu tabyanın üsti taş ve humbara kâr itmesin deyü kavî sûtûnlar ile örtölüp, iki kat tûfengci mazgallarıyla istihkâm bulmuş, bir azîm şenlikli metîn tabya olup, serdâr-ı a‘zam dahi gâhîce gelüp eğlenürdi.

Birkaç gün mukaddem bu lağım dahi dövilüp üstünden cengi indirilüp, boş tutılır ve bu‘z-ı gönlünde olan guzât çıkup, kurşun atardı. Ol gün üzerinde bulunan otuz âdemin kimi şehîd ve kimi mecrûh oldu. Hattâ serdâr-ı a‘zâmın makbûl-i mergûbı Dobrucalı Altı Parmak nâmıyla şöhret ü şân bulan mehterbaşısı iki seneden beri dîr u dîrâz-ı eyyâm-ı muhâsarada, şebân-rûz-ı serdâr-ı a‘zam tarafından metris ve sıçanyolların gezüp, ne denlü lağımlar atılup, yürüyüş ve hücûmlar oldu ise görüp, sıhhatle haber getürür ve yararlık iden kullara dilâverlik iden serdengeçdi bâhâdırlarına

¹⁵⁰⁰ ve V : mâh-ı mezbûrun Y

efendisi kîsesinden bezl-i mâl iderdi. Bu lağımında ol dahi şehîd olup, iki bin guruşluk kethudâ-yı sadr-ı a‘zam-ı âlî oğluna niyâz itmişiken virmeyüp, merhûmın üç nefer karındaşlarına iştirâken tevcîh eyledi ve Kızıl tabya ile Avret tabyası beyni tûlen beş yüz ve arzan iki yüz zirâ‘ yer tarafından atılan lağımlar ile çevrilüp, ilerüsine kal‘a altına doğru yek-pâre taş altından beş kulac gidilüp, bir lağım çıkarılıp, üstünde olan düşmen-i dîn şaranpoların ve metrislerin atup, âsân yol açılıp, yürüyüşe imkân olur ise, Rûm-ili vesâ‘ir esnâf-ı askerden beş yüz kadar âdem yürimek üzre metris başında hâzır turup ve mâh-ı mezbûrun altıncı Bâzâr gün yüz kantar bârût konup, âteş virildikde kayanın birez yerin kopardı. Lâkin yukarusın kaldıramayup tütünü düşmene doğru çıkdı, vâfir lağımları bozup yine asker yerlü yerine geldi. Bu def‘a berü tarafdıan yürüdilen on beş kulac lağımında hevâ döğünüp, kandil yanmaz oldu. Hikmet-i Bârî henüz içerüden bir üstâd lağımcı Nemçe çıkup İslâm'a gelmişidi. Lağımın uzunluğı miqdârı meşinden sucuklar yapup, bir ucun lağımın nihâyetine değin uzadup, taşrada kalan ağzına körükler vaz‘ idüp, çekildikçe içerü nihâyetine değin rûzgârla hevâ zâhir olmağın kandiller yanup, insân nefes alup râhat olur oldu ve mâh-ı mezbûrun onundan âhirine değin, birden sekiz ve düşmenden lağım atılıp, vâfir âdem şehîd oldu. Bu cümle kaya altından atılıp, birer ikişer sâ‘atlık yere değin zelzele olurdu ve on beş kantar bârût ile atılan lağımlardan gayrı püskürmeler hûd-ı bî-kıyâs olmağın tahrîr olunmadı, meselâ dağlar gibi azîm yek-pâre kayalar cehûda uçup, lisân-ı hâme ile takrîr ve beyân-ı dâ‘ire-i imkândan bîrûn olup, ordu-yı hümâyûnda olan müverrihân lağımlar yazmada âciz kalup, nükûd-ı hisâbın kîse-yi akıldan devşirüp, sahrâ-yı hayretde zâyî‘ ve tarafeynden atılan top u tüfeng ve havanlar ile kebîr taşlar ve kazan ve el humbarası ve el kayası yağmur gibi yağup ba‘zı humbara metrisleri aşup denize düşer ve balıkları helâk idüp leb-i deryâyâ dökerdi.

Pâdişâh hazretleri Yenişehir'de ve asâkir-i İslâm cezîrede İstanbul hâlîdür deyü, şehirlü arasında şehzâdelere müte‘allik ba‘zı dedi-kodı olunmağın mâh-ı Zilhicce'nin gurreesi Penc-şenbih Yeniçeri Ağası Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa'ya, İstanbul kâim-makâmı ve Kulkethudâsı Arnavud Abdî Ağa'ya yeniçeri ağalığı ve Zağarcıbaşı Arnavud Zülfikar Ağa'ya kul kethudâlığı ihsân olundu.

Üçüncü Şenbih gün taraf-ı düşmenden üç ve irtesi gün berü tarafdıan iki lağım atıldı ve beşinci Dü-şenbih gün düşmen-i dîn bir lağım dahi atup, iki serdengeçdiyi minâre boyu havaya kaldırup, düşmen “hey hey” çaldı ve altıncı Salı berüden iki ve düşmenden bir lağım atıldı ve irtesi Çehar-şenbih gün berü tarafdıan otuz beş kulac yer

kaya altından gidilüp, yüz elli kantar ile bir lağım dahi atılup yürüyüşe guzât-ı hâsirînin murâdı üzre olmayup yaban yeri kaldırdı. Ol gün Kızıl Tabya altına dahi iki lağım atıldı. Sâ'ir kal'alar birer ikişer lağıma muhtâc iken bunun yalnız bir tabyasına bî-hisâb lağımlar atılup, pervâsı yok düşmen lağımlarına kim bakar ve dizme şaranpo ağaçlarının her biri âdem gövdesi gibi kalun, kırılmaz, kesilmez derûnı mûte'addid handak ve donuz damları ve tabur şekilli havlılar ve çâr-ı dîvâr ve üstü kebîr sûtûn ve toprak ile pûşide her birine kırkar ellişer henâzir kapanup, mazgallardan kurşun ve el humbarası ve el kayası ve âteş tulumbası ve buna göre envâ' âlet-i ceng ile âteşler saçup, bir vechile yürüyüşe kâbiliyyet olmayup, asıl kal'a dibinde ve dolmasında bî-kıyâs böyle cengler olunurken, taşra orduda olan fehmi kâsır ba'zı yâdigârlar "kal'a dîvârından on beş, yigirmi kulâc içeri gireli bu kadar eyyâmdır niçün yürüyüş itmezler" deyü, envâ' ta'n u didi-kodıyı serdâr-ı a'zam işidüp, "ceng ü harbe kâdir güzide askerimiz yürüyüşde sakatlınsun sonra bir iş görülmediği surette metrislere kimi koyup ve kiminle ceng idelim? Metrisler ile sinüp vararak vusûl-i merâm olur, yohsa yürüyüş ile bir uğurdan beş on bin âdem telef olup ve birden bayraklar girü dönmeği Allâh göstermeye" deyü, cevâb virdi. Vâkı'â yürüyüş niçe mutasavverdir ki, kat-ender-kat sokaklar ve hâtıra mülâhaza gelmez niçe envâ' dürlü hîleleri müşâhede olunurdu. *Hakk Celle ve Alâ* bir dahi ümmet-i Muhammedi böyle Freng zahmetine mübtelâ itmeden hıfz eyleye. Bu kadar mihnet ve meşakkate asâkir-i İslâm bir ay tahammül idemez iken cenâb-ı Bârî'nin sadr-ı a'zama itdüğü ihsânı gör ki, ne bir kimesne münâfık sözine uyup acz ü elem gösterdi ve ne me'mûr olduğu hizmetden ikrâh ve kusûr itdi. Herkesin hâline memnûn lutfi olup, murâd-ı şerîfinden gayrı hâtırlarına bir şey hutûr itmedi. Düşmen-i dîn guzât-ı İslâm'ın ilerü yürümeğe ikdâmın görmekle müceddeden bir kerpiç dîvâr dahi yapup ardın dolma, dahi ilerüsine kat-ender-kat şaranpo tertîbiyle top ve tûfengci vaz' eyledüğü ma'lûm oldu ve şehir-i mezbûrun onuncı Şenbih günü ki, rûz-ı Hızır'ın yigirmisidir, edâ-yı salât-ı îdden sonra umûm asâkire tûfeng şenliği itdürdiler ve on ikinci Dü-şenbih gün taraf-ı İslâm'dan bir kebîr humbara fazl-ı Hakk ile Kandiye cenarali mel'ûnun Kronel nâm kıızıyla bir kapudanı urup pâre pâre idüp, rûh-ı habîseleri karîn-i nâr-ı cehîm olduğu haber alundu. Mezkûr cenaral-i la'în guzât-ı mansûreye Ebû-Alâ¹⁵⁰¹ Sînâ? san'atların gösterüp, gâh olur imdâd geldi zu'muyla on, on beş kalyon

¹⁵⁰¹ Körlüğüne rağmen hafızasının fevkaledeliği ile tanınmış büyük Arap şairlerinden biri ki, kasideleriyle meşhurdur (973-1057) ; DEVELİOĞLU, FERİT, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Eski ve Yeni Harflerle*, Ankara 1978, s.200.

getürüp şenlik ider ve gâh olur vire idüp, ilçimize mektubumuz var îsâl idün, der idi. Ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü Çehar-şenbih gün yine vire bayrağıyla iki yüz kadar kâfir çıkup, “Cenaralden ve Venedik'den ilçimize kâğıdımız var, alup virin” demekle, serdâr-ı a‘zam, “biz ulak değiliz Suda kal‘asına virsinler” buyurdu ve on altıncı Cum‘a gün tarafeynden birer ve irtesi gün ikişer lağım atıldı ve on sekizinci Bâzâr gün rikâb-ı hümayûndan Hâssa Haseki Budakoğlu Ali Ağa gelüp, “kal‘a fethine ziyâde ihtimâm idesiz” deyü hattı şerîf getürdi.

Gulüvv ve def‘-i fitne-i sipâh

Ve mâh-ı mezbûrun yigirminci Salı gün silihdâr serdengeçdilerine “Kızıl tabya üzerinde bir sıçanyolu yürüdesiz” deyü, tenbîh olunup, ağalarına hil‘at giydirildikde habîsler muhâlefet ve dernek idüp, rızâ virmediler “ne biz sıçanyolu yürüdürüz ve ne metrisde dururuz” dimeleriyle, bu def‘a mezkûrlara üç ayda altmışar akça terakkî olmak şartıyla “Âstâne'ye gelüp yazılsun ve sıçanyolun yürütsün” cevâbı vardukda, “anı dahi kabûl itmeziz” haberi geldükde, tiziye fesâdları def‘ için Rûm-ili Beğlerbeğisi Halil Paşa ile yeniçeri ağasını çağırup, “birez şunları korkudun eğer mütenebbih olmazlar ise umûmen katl olunsun” demekle, yeniçeri ağası dahi birez yeniçeri ve Halil Paşa dahi bin kadar Rûm-ili dilâverleriyle varup, iki taraftan metrislerin kuşatdılar. Ancak yedi yüz miqdâr bed-baht idi, beşer nefer zâbitleriyle altı neferi ele girüp mâ‘adâsı [71b] kûşe-be-kûşe dağılup perâkende oldılar. Yeniçeri ağası bunları önüne getirdüp, “Kandiye keferesine bu sizin hareketinizden özge imdâd olmaz. Sizinle mi döğüşelim yohsa kâfirler ile mi döğüşelim? Ammâ sizinle döğüşmek kitâbımızda küffâr ile ceng itmekden belki efdaldır. Lâkin sâhib-i devletden sizi recâ eyleyem, hemân gelüp yerinize girüp ke‘l-evvel hizmetinizde olun yohsa fetvâ-yı şerîfe mücebinece biriniz halâs olmaz cümlelerinizi kırarlar” deyince, “el-amân bilmezlik ile şeytâna uyup, bir kabâhat itdük, şimdi cürmümüze i‘tirâf idüp, bir dahi böyle küstâhlık itmeyelim. Bir avuç kanımızı bize bağışlayınız eğer bir dahi böyle kabâhat idersek ol zamân cümlemizi kılıçdan geçiriniz” deyü, yalvarmalarıyla serdâr-ı a‘zama arz olundu cerâyimlerine kalem-i afv çekilüp cümle her biri bir taraftan yüzleri karasıyla geldiler. İki günden sonra yeniçeri ağasına varup eline ayağına düşüp, “bizi sâhib-i devletden recâ idün halk arasında yüzümüz suratımız kalmadı, göze miz olduk. Bize bir sıçanyolu gösterebilir misiniz hizmet-i pâdişâhîde bulunalım” deyü, itdükleri niyâzların ol sâ‘at varup söyledi ve şefâ‘at idüp, müsâ‘ade buyurmağın ağaların getürdüp, kaftân giydirdi ve Kızıl tabya

üzerine sıçanyolu gösterüp, ba‘dehu edâ-i hizmet altışar akça terakkî virilmek kayd olundu ve bir miqdâr cebeci gönderdiler varup yüzlerine tükürdiler.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Penc-şenbih gün müceddeden be-dergâh olan üç bin yeniçeriden sekiz yüz neferi yedi kıt‘a Tunus kalyonlarıyla İstiye nâm mahalde cezîreye çıkup ve yolda gelürken bir kalyon oldukları¹⁵⁰² haberi geldi ve mezbûrların eşyâları tahmîline iki yüz elli merkeb karşı gönderildi.

Ve yigirmi beşinci Bâzâr gün İstindiye¹⁵⁰³ adasından bir büyük kayık Kandiye limanına giderken Türkçe bilür re‘âyâdan içinde beş nefer esîr bulunmağla kal‘aya gitmeyüp, Güllük kolunda metrisler kurbuna yanaşdırılup içinde seksan kantar bârût ve altı sandık esvâb ve bir kutu içinde kıymetde iki yüz guruşluk bir elmas ve birkaç yüzük ve bir altun ve zencîr çıkmağla fakat bârût alınup mâ‘adâsı birez nukûd ile kendülere virildi ve irtesi Dü-şenbih gün küffârdan beş lağım atıldı ve kapudan paşa dahi altmış kıt‘a çekdirir ile Hanya limanına gelüp yeniçeri ve beldâr ve harçlıkcı ve bârût getürdüğü haberi gelmeğin, “bir sâ‘at mukaddem asker ve mühimmâtı getürüp, Fodula limanına dönesiz” deyü, fermân gönderilmişidi. Kalkup gelürken rûzgâr el virmeyüp Resimo'ya yanaşdı. Mühimmât ve askeri anda dönkdükden sonra kendü salt ordu-yı hümayûna gelüp, serdâr-ı a‘zama buluşdı.

Ve yigirmi sekizinci Çehar-şenbih gün berüden iki ve taraf-ı düşmenden üç ve irtesi Penc-şenbih gün yine berüden iki taraf-ı düşmenden dört lağım atıldı ve sene bunda encâma irdi ve kal‘a-i Kandiye ibtidâ-yı muhâsaradan bu güne gelince değin tamâm yigirmi beş ay muhâsara ve mukâtele olunup üç binden mütecâviz lağım atıldı ve her nüfûsı yüzer guruş ücret ile tutılan sekiz bin beldâr ve lağımcıyândan ancak bin âdem ve dört bin sipâh silihdâr serdengeçdilerinden bin altıyüz nefer kalup ve serdâr-ı a‘zam ile cezîreye geçen on sekiz bin yeniçeriden gayrı be-dergâh olan on beş bin nefer yeniçeri ve serdâr-ı a‘zamin agavât u hizmetkârından bâkî kalanından mâ‘adâ yalnız bin beş yüz nefer sekbân şehîd olup, zu‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve pašalı hisâba katılmadı ve beher kantarı kırk guruş olmak üzre elli bin kantar bârût ve beher dânesi yigirmişer guruşa olmak üzre otuz bin kebîr humbara sarf olup el humbarası vesâ’ir âlât-ı cebehâne harc olundu ve cânibeynden telef olan insan yüz binden ziyâde olduğu tahkîke irdi ve tekrâr sene-i âtiye muhâsarasıçün vârid olan fermân-ı hümayûn mücebince müceddeden

¹⁵⁰² oldukları V : aldıkları Y

¹⁵⁰³ Standia

imdâd-ı asker ve beldâr ve lağımcı ve bârût ve gülle ve humbara vesâ'ire levâzımât-ı mühimmât cebehâne gergi gibi kemâkân tedârük olunup rûz-be-rûz ordu-yı hümâyûna îsâl olunmakda idi.

Bakâyâ-yı sâl ahvâli be-Âstâne ve azîmet-i pâdişâh-ı İslâm Yenişehir

Mukaddemâ beyân olunduğı üzre pâdişâh-ı a'zam ve şehinşâh-ı mu'azzam hazretleri a'lâ-i dîn-i mübîn ve istirahat-ı ibâdi'llâhi Müslimîn için terk-i huzûr u râhât ve irtikâb-ı zahmet ü meşakkat ve takviyyet kılup, asâkiri İslâm ve iktizâ ider ise cezîre-i Girid'e mürûr ve tasmîm-i gazâ niyyetiyle Selânik ve Yenişehir ve Eğriboz'a doğru karar-dâde olan sefer-i hümâyûn-ı zafer-makrûnları ve katı karîb olmağla sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre-i Dü-şenbih gün üç nefer birâderleri ile Vâlide Sultan ve bir nefer ferzendeleriyle Haseki Sultan külliyyet-i harem-i şerîfleriyle İstanbul'a gönderüp, hizmet-i muhafazalarıyla Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ta'yîn oldu ve ba'dehu edâ-i hizmet yigirmi tokuzuncu Dü-şenbih gün Edirne'ye gelüp Rikâb-ı pâdişâhiye yüz sürdi ve mâh-ı Safer'in yigirmi altıncı Bâzâr gün otağ-ı hümâyûn çıkup, Timurtaş sahrâsında nasb olundu. Ve irtesi Dü-şenbih gün umûm a'yâna sefer hil'atı giydirilüp ve dahi irtesi salı gün ordu çıktı.

Ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in gurre-i Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri bizzât rikâba vaz'-ı kadem idüp acîb ü garîb alaylar ile şehirden çıkup, otağ-ı hümâyûn bârgâh-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl buyurdılar ve dördüncü Bâzâr gün Flemenk ilçisi otağ-ı âlîde huzûr-ı azamet-mevfûre kemâl inkıyâd ile kralından getürdüğü nâme ve hedâyâsın arz u teslim itdi. Ol gün nevbet-i sultânî çalındıktan sonra niçe eyyâmdan berü zulm-i kesîr töhmetiyle mahbûs olan Sayda Beyrut'dan ma'zûl Şerhî Mehmed Paşa'nın otağ-ı hümâyûn önünde boynı uruldu ve sekizinci Penc-şenbih gün şâtırbaşı Girit'den gelüp fethe karîb müferreh haberler getürdi ve onuncu Şenbih gün pâdişâh hazretleri mahall-i merkûmdan hareket buyurup, ikinci menzilde Dimetoka'ya nüzûl idüp, iki gün meks eyledi ve berüce arpalık Silifke sancağına mutasarrıf Konakçı Küçük Mehmed Paşa'nın kapısı mükemmel olmağla Nigbolu sancağı dahi zamîme kılındı ve yigirmi üçüncü Çehar-şenbih gün Gümölcine'ye varılup iki gün ikâmet esnâsında Mar'aş beğlerbeğisi Mahmûd Paşaoğlu alay ile ordu-yı hümâyûna dâhil olup huzûr-ı hümâyûnda hil'at giydi ve otuzuncu Cum'a gün Bereketlü nâm menzile varulduğı gün Kavala kal'asında yemeklik olup kal'ası temâşâ ve toplar atdırupmüstahfızâna in'amlar virildi ve içinde İbrâhim Paşa Câmî'i'nde cum'a namazı kılup, otağ-ı âlîlerine teşrîfinde

ol gün sa'âdet ve meymenette sünnet-i seniyye'l-hayme-i hümayûnların ri'âyet ve icrâ buyurdılar.

Ve mâh-ı Rebî'ülâhir'in beşinci Çehar-şenbih gün Siroz'a vâsıl ve altı gün meks eyledi ve on sekizinci Salı gün Selânik'e varup alay ile Araplu nâm sahrâda muhayyem-i âlîlerine şeref-nüzûl ve beş gün ikâmet esnâsında kal'asın seyr eyledi.

Ve mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin altıncı Şenbih gün alay ile Yenişehir'e duhûl ve Türbe ovası nâm fezâda vaz' olunan otağ-ı hümayûnlarına nüzûl-i müyesser oldu bunda kışla[nmak] mukarrer olmağın askerî tâ'ifesinin davarlarına kışla Rûm-ili'nde karîb olan fezâların her dört hânesine bir re's davar ve her sekiz re's davara bir hizmetkâr ve her dört re's davara bir kantar saman ve hüddâmın her bir neferine bir çift ekmek ve yüz dirhem lahm ve miqdâr-ı kifâye odun rûz-ı kâsımdan rûz-ı Hızır'a değin virilmek üzere bi-hisâb-ı sürsat-ı şa'îrin keyl-i İstanbul on ikişer akça ve samanın her bir kantarına sekizer akça ve itmek her çiftine birer akça ve lahmin her bir [va]kıyyesine üçer akça ve odunun her bir yüküne beşer akça, davar davar sâhibleri re'âyâyâ virmek şartıyla kışla emirleri yazıldı ve tokuzuncu Salı gün otağ-ı hümayûnda dîvân olup, mevâcib virildi ve henüz gelen Venedik ilçisi vüzerâdan sonra arza gidüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi, “niye geldi” su'âl buyuruldukda, “Kandiye kal'asında niçe bir ceng ü harb idersiz, el çekün. Limanı elimizde kalmak üzere rikâb-ı hümayûna beher sene yigirmi dört bin riyâl gurus virgü virelim” didikde “mâdâm cân tendedir kal'adan ferâgat emr-i muhal *inşâ'allâh* evvel-bahârda bizzât ben dahi Yenişehir'den hareket-i hümayûnumla varup cezîreye ubûrımı mukarrer bilesin. Hâliyâ Kandiye kal'ası iki taraftan beş yüz zirâ kadar dîvârı hâke berâber olup, mînâlanmış keklik gibi bana muntazırdır” buyurup taşra itdirildi. Birkaç günden sonra Kâ'im-makâm Vezîr Kara Mustafâ Paşa'ya varup buluşdı, akd-i mükâleme-i sulha mübâşeret olundukda, “evvelâ vekîl olduğun ümerâ-yı Venedik'in hülesâ-i kelâmları ve me'mûr olduğun risâletin mutazammın olduğü ahvâlî hakikat nizâmları nedir?” buyurdukda, “azametlü pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin kadîmî kulları olduğumuza binâen i'tizâr ve isti'fâ-yı cerâyim-i mâ-sebak birle recâ-yı emn ü emân ve taleb-i musâlaha-i mûrise-i âsûdegî âlemyân için geldük, el-ân yedimizde olan Kandiye kal'ası ki, mahsûr-ı asâkir-i mansûre-i halîfe-i devrândır, bu bendelerine hîbe vü ihsân olunup, mukâbelesinde beher sâl yigirmi dört bin riyâl gurus irsâl olunduğundan gayrı Bosna eyâletinde bundan akdem alınan Kilis kal'asın dahi tahliye idüp, nüvvâb-ı kâmyâb-ı sâhib-kırânîlerine teslîm idelim” didikde, “mâye-i nizâm-ı âlem olan pâdişâh-ı cem-haşem efendimizin melhûz-ı zamîr-i feyz-pezîrleri ve aksâ-yı

murâd-ı mülûkâne-i cihângîrleri kal‘a-i mezbûreyi beher hâl takdîr-i teshîr ve zamîme-i memâlik-i ma‘delet-masîrleri kılmaktır. İmdî bu bâbda [72a] gayrı söz mesmû‘ ve bir vechile iltimâs ve recânız makbûl ve matbû‘ değildir. Kal‘a-i mezbûre hüzn-i ihtiyâr ile teslîm olunur ise cerâyiminiz karîn-i avf-ı sultânî ve taht-ı yedinizde bulunan sâ‘ir kılâ‘ ü memâlike ta‘arruz olunmayup, akd-i musâlahaya müsâ‘ade-i husrevânî olmak me‘mûldür” buyurdukda, ilçî dahi “kal‘a-i mezbûrenin teslîmine Venedik ümerâsının iktidârı yokdur, kudretlü pâdişâhdan ol kal‘ayı recâyâ geldük ihsân buyururlar ise dahi sözlerimiz vardır” didikde, “*bi-avni’llâhi ta‘âlâ* azametlü ve kudretlü efendim pâdişâh-ı rûy-i zemîn hazretleri *bi-fazli’llâhi Meliki’l-Kadîr* ol kal‘ayı darb-ı şemşîr-i adû-tedmîr ile teshîr iderler, ba‘dehu siz te‘essüf ve nedâmet çekersiz fâ‘ide itmez” deyü, hatm-i kelâm idüp, ilçinin sözi ancak tazyî‘-i evkât içün i‘fâl olduğun rikâb-ı hümayûna arz itmeğin Hanya kal‘asında habsi fermân buyuruldu.

Ve on birinci Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri çadırlardan şehre nakl idüp, Üsküb kâdîsı Mü‘mînzâde hânesi menzil-i hümayûn olmağın nüzûl eyleyüp, askerî tâ‘ifesi dahi konaklara yerleşdi ve konakçı Küçük Mehmed Paşa âsî Arnavud üzerine ta‘yîn olundu.

Ve mâh-ı Cemâziyelâhîr’in dördüncü Cum‘a gün otluk ve odun emînleri iştirâ içün mîrîden virilen akçayı re‘âyâyâ eksik virüp, emânetlerinde hıyânetleri ve zulm ü te‘addî ve eziyetleri sâbit olmağla ber-mûceb-i fetvâ-yı nazargâh-ı pâdişâhîde ikisi de katl olundu ve Haremeyn-i şerîfeyn a‘yânından ba‘zı kimselerin bâ-husûs şerîfin civâr-ı Resûlu’llâh’da olan fukarâyâ te‘addîleri mesmû‘-ı pâdişâhî olmağın def ü ref‘ine fermân buyurup, Mora’dan ma‘zûl Hasan Paşa Cidde beğliğiyle ol cânibe revâne olmak üzre huzûr-ı hümayûnda hil‘at-ı fâhire ilbâs ve on beş kîse akça ihsân olundu ve sulb-ı hümayûndan Hatîce nâm bir sultân-ı sa‘âdet-unvân velâdet-i aliyye müjdesi gelüp, Haseki Sultan dahi Yenişehir’e gelmek fermân buyurulup, hizmet-i muhâfazalarına İstanbul kâ‘im-makâmlığından ma‘zûl Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa ta‘yîn olundu ve otuzuncı Çehar-şenbih Moskov ve Erdel ilçileri ma‘an pâye-i serîr-i a‘lâyâ ruymâl eyledi.

Ve mâh-ı Receb’in beşinci Dü-şenbih gün müceddeden nasb olunan Boğdan Beği Duka nâm zımmî dahi serîr-i masîre yüz sürüp hil‘at giydi ve sekizinci Penc-şenbih gün pâdişâh hazretleri Tırhala nâm kasabada iken Küçük Mehmed Paşa’dan âdem gelüp Girid’e Nemçe ve Françe’den imdâd giden düşmen-i dînden giriftâr idüp gönderdüğü

seksan kadar kâfirin ikisi Müslimân olup, sâ'irleri tersâneye irsâl buyuruldu ve on altıncı Cum'a gün Vâlî-i Mısır Vezîr Çavuş İbrâhîm Paşa'nın fevti haberi gelüp, mansıbı vezâret ile Silistre Beğlerbeğisi Kara ali Paşa'ya ve anın mansıbı Temeşvar Vâlîsi Kibleli Pirin[ç]ci Mehmed Paşa'ya ve anın mansıbı Haseki Sultan Muhâfızı Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa'ya tevcih olundu ve yigirminci Salı gün Kazak hatmanı olan Doroşenko'nun dahi Devlet-i Aliyye'ye kulluk itmek üzere tuğ ve alem recâsıyla gelen ilçisi pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp arz eylediği ubûdiyyet-nâmesine müsâ'ade olundu ve yigirmi yedinci Salı gün Kandiye muhâsarasında olan serdâr-ı a'zamın vahşetini izâle ve takviyyet-i kalb ve terğîb ü gayret ve tahrîs-i feth ü nusret için hatt-ı şerîf yazılup, kürkli ve sâde iki sevb hil'at ve bir kabza murassa' şemşîr ve hançer vesâ'ir anda olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı askere hil'atlar ile Musâhib Yûsuf Ağa gönderildi ve pâdişâh Yenişehir'den sayd u şikâr iderek Katrin'e vardı.

Ve Ramazân-ı şerîfin beşinci Çehar-şenbih gün deryâ kenârında geşt ü güzâr üzere iken nâgâh ol mahalle karîb sîd¹⁵⁰⁴ u sadâ izhâr olup, pey-der-pey sadâ-yı top âsmâna irişmekle “Ayâ bunun aslı ne ola?” deyü tefakkud üzere iken Alagorna korsanlarından bir azîm kalyon gelüp, yaluda bir sığ mahalde bir zahîre şaykasın top ile muhâsara idüp içinde olanlar âciz kalmağın, hâh-ı selâmet, ber-kenârest¹⁵⁰⁵ mefhûmıyla der-kâr ve sandala dökülüp karaya firâr sadedinde iken pâdişâh hazretleri ol biçârelere müsâdif ve feryâd-res olup, ol sâ'at fermân ile gilmân-ı Enderûn tûfengcilerinden ve musâhib paşa ve kâ'im-makâm paşa tevâbi'inden ve bostancıdan bir nice dilâver edevât-ı ceng ü harb ile kenârda olan sandallara süvâr fi'l-hâl derûn şaykaya girüp top u tûfeng ile cenge âmâde oldılar. Avn-i Hakk ile kâfirin kalyonı birkaç yerden rahnedâr olup, bi'z-zarûrî alarga eyledi ve bir cânibe firâr üzere iken rûzgâr müsâ'ade itmemekle nâçâr bir top yetişmeyecek kadar mahalde vaz'-ı lenger karâr eyledi. Pâdişâh hazretleri ise paşalar ile leb-i deryâyâ ol denlû karîb vardılar ki, esnâ-yı cengde kalyondan atılan top dâneleri yanlarına düşüp nicesi üzerlerinden aşup, sahrâyâ giderdi ve divşürüp huzûr-u hümayûna getürenlere ihsânlar virirdi.

Ol gice sabâha değin paşa tevâbi'î âlât-ı harb ile yalu kenârında durup şaykaya muhâfaza eylediler ve irtesi gün bir kalyon dahi zâhir olup ikisi bir yere gelüp, şaykayı almaya müterakkıb olmuşlar idi. Ol gün dahi hâkân-ı mu'azzam hazretleri kemâl-i

¹⁵⁰⁴ Doğrusu “sîr” olacak.

¹⁵⁰⁵ Doğrusu “der-kenârest” olacak.

gayretinden paşalar ile yaluya varup, şaykanın hıfz u sıyânetiçün kenâr-ı bahrda metrisler hafr itdirüp, Yenişehir'de kapudan paşaya Koloj¹⁵⁰⁶ ve Eğriboz'dan dört beş kıt'a çekdirir tedârüh idüp, alâ-cenâhi'l-isti'câl mahalli merkûma irişmek üzre şâhincibaşıyla hatt-ı hümayûn gönderdi. Lâkin küffâr-ı bed-kâr bir sehl-i rûzgâr görüncek karârı firâra tebdîl ve hemân ol gün yıkılup gitdi ve ceng gününde şaykaya imdâda müsâ'ade iden dilâverlerin önüne düşüp bayrak kaldıran kâ'im-makâm paşa ağası Yahyâ Ağa'ya mazhar-ı iltifât İspir sancağı inâyet buyuruldu ve îd-i şerîf karîb olmağla Katrin'de çok eğlenmeyüp Yenişehir'e avdet ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Bâzâr gün gelüp nüzûl-i isâbet buyurdu ve irtesi gün sahrâda dîvânâne çergeleri kurulup kânûn üzre dîvân olup iki kıst mevâcib virilüp vüzerâ arza girdi.

Ve mâh-ı Şevval'in beşinci Cum'a gün Rikabdâr Serdestâr Hâssa Hasan Ağa'ya Şehrizer eyâleti virilüp, üçüncü Çehar-şenbih gün yeni Eflak beği nasb olunan zimmî hil'at ve süpürge giyüp rikâb-ı hümayûna yüz sürdi ve yigirmi yedinci Şenbih gün Müsâhib Yûsuf Ağa Girid'den gelüp fethe karîb haberler getürmekle iç hazînedârlık virilüp, selefî taht-ı Revân Halil Ağa yalnız müsâhiblik ile kalup gamından az zamanda fevt oldı ve mâh-ı Zilka'de'nin on ikinci Dü-şenbih gün Çukadâr-ı Hâssa Arnavud Hasan Ağa'ya dahi Mora sancağı inâyet buyurulup, irtesi Salı gün pâdişâh hazretleri Yenişehir'de Doğan köyüne göçdi ve on sekizinci Bâzâr gün andan dahi Arayato'da Koloj¹⁵⁰⁷ 'a varup kal'asın seyr ü temâşâ ve nişâne toplar atdırılup, müstahfızlarına ihsânlar viridi. Altı gün meksden sonra yine avdet idüp, yigirmi beşinci Bâzâr gün Yenişehir'de olan cümle erkân-ı devlet Doğan köyüne gelmelerin fermân buyurup şehir muhafazasına Vezîr Şeyh Mehmed Paşa me'mûr oldı ve yigirmi sekizinci Çehar-şenbih gün Girid'de İstanbul kâ'im-makâmı nasb olunan Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ol mahalle gelüp kâ'im-makâm paşa vesâseti ile rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, kürkli hil'at ilbas ve yedine hatt-ı şerîf virildi.

¹⁵⁰⁶ Koloz.

¹⁵⁰⁷ Koloz

SENE-I SEMÂNÎN VE ELF

Berây-i meşveret ve ikdâm-ı muhâsara-i kal'a-i Kandiye

Vakt-i şitâ mürûr, eyyâm-ı bahâr hulûl ve Kandiye kal'asının muhâsaraya mübâşeret vakti gelmekle, sene-i mezbûre Muharremi'nin¹⁵⁰⁸ gurre-i mübârek Cum'a gün bi'l-cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rü'esâ-i asâkir ve ocak ihtiyârları ve Rûm-ili ve Anadolu'nun alaybeğleri ve nice muhâsara görüp sâhib-i tecârib-i umûr-dîdeleri ve otağ-ı serdâr-ı âliye da'vet olunup, mukaddem haseki ağa ile gelen hattı hümâyûn müvâcehelerinde okundu.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

“Göreyin seni, işbu sene-i mübârekede merdâne ve dilîrâne hareket idesiz. Seni ve seninle bile olan guzât-ı Müslimîni cenâb-ı Bârî'ye emânet itmişimdir. İki seneden berü itdiğünüz ceng ü harb cümle ma'lûm-ı hümâyûnum olmuştur, dünya ve âhiretde yüzünüz ak olsun.

Bundan böyle bu sene-i âtiyede dahi sizden ziyâde ikdâm isterim bolay ki, lutf-i Hakk ile Kandiye kal'asın feth ü teshîr idesiz” buyurulmuş idi.

Serdâr-ı a'zam huzzâr-ı meclise hitâb idüp, “Paşa karındaşlar, ağalar, beğler, işte pâdişâhımız fermân-ı hümâyûnun işitdiniz kal'ayı istiyor. Bu yıl her ne olmalı ise olsun, kal'anın fethine bir çâre görmek gereksiz, ne yüzden sa'y itmelü ise ana göre birbiriniz ile müşâvere idin belki yanımızda söylemeğe hicâb idersiz, herkes zamîrinde olanı söylesün” buyurup, kalkup içerü gitdi. Bu def'a a'yân birbirine bakışa kaldılar, “Ne dersiz, bu yıl ne yüzden sa'y u kûşîş idelim” didiler. Hemân sağkol alaybeğisi Rasul Beğ ilerü gelüp, “*Elhamdü'llâh* bir hoş yolumuza gideyoruz kal'anın on beş kulaö içerüsine girdik Kızıl Tabya ile Avret Tabyası kal'a mânendi birer tabya iken yer ile berâber oldu. Hemân Hakk'a tevekkül olup, düşmen-i dînin top u tûfeng ve lağımlarına bakmayup, bu yıl sâ'ir senelerden ziyâde ikdâm idelim. Ölenlerimiz cennetü'l-Me'vâ'ya [72b] girsün, sağ kalanlarımız fethin görsün. Geçen sene kal'adan taşra bu kadar lağımlar atılıp, fikre gelmez cengler oldu, bi-avni'llâh şimdi ise derûn-ı kal'adayız inşâ'allâh düşmen-i dînin yeni yaptığı kerpiç dîvâr hayr itmez hemân ke'l-evvel lağım ve püskürme ve metris ve sıçanyollarıyla gidilmeden gayrı ilâc olmaz”

¹⁵⁰⁸ Muharremi'nin V : Muharremü'l-harâm'ın Y

didikde, cümlesi bu re'yi müstahsen gördi. Serdâr-ı a'zamı dahi çıktığında bu re'yden âgâh itdiler. Ol dahi ma'kûl görüp, “hayr bundadır, bu senemizi gayrı vakte kıyâs itmeyelim uğûr-ı dîn-i mübîninde ya cümlemiz şehîd veya çalışup kal'ayı alalım” buyurdukda, cümlesi ağlaşup bu niyyete Fâtîha okudı ve Kızıl Tabya üzerinde dört yeniçerilere ve cebeci serdengeçdilerine ve bir dahi Kızıl Tabya ile Avret Tabyası arasında vâkı' Kemerkapu üzerinde zeytun sipâhîlerine ve üç dahi Avret Tabyası üzerinde Rûm-ili askerine sıçanyolu yürütmek emr olundı ve Halil Paşa azlinden Rûm-ili vilâyeti Sarı Hüseyin Paşa'ya virildi ve kapudan paşaya yigirmi kıt'a tersâne gemisin bozup levendin ve kürekcinin getirüp, “kapun ile kendün dahi gelesin” deyü fermân gönderildi ve mâh-ı mezbûrun ikinci Şenbih gün Kızıl Tabya'dan iki ve taraf-ı düşmenden dahi mukâbelesine iki ve Avret Tabyası'na bir lağım atılup, birinde Rûm-ili dilâverlerinden iki âdemi deryâya atdı ve birinde dahi bir yiğidi atup yüzerek çıkdı ve beşinci Salı gün küffâr Kızıl Tabya'ya kafasından taş dîvâr altından bir lağım atup, serpindisi iki ok menzili yere gitdi ve kâfirin kal'adan hâric-i Yahudi Tabyası'ndan bir lağım atılup çok kâfirin helâk itdi ve yedinci Şenbih gün Kızıl Tabya üstünde olan guzât-ı İslâm ile iki kıt'a balyemez topları atmak ve tabyayı yere berâber itmek zu'muyla kaya altından üç yüz kantar bârût ile bir lağım atup, üstünü kaldıramayup tütünü yine girü kendülere gidüp bir mertebe zelzele eyledi ki, bütün cezîre yere geçdi sandılar ve tokuzuncı Şenbih gün Kızıl Tabya'dan üç taraf düşmenden dahi ol mahalden ve Avret Tabyası'ndan ikişer lağım atıldı yine bir âdemi deryâya atup sağ çıkdı ve onuncu Bâzâr gün on dört kıt'a kalyon ile Mısır'dan Kansuh Beğ bin nefer askeriyle gelüp selâmet birle Yerapetre'ye yanaşup, azîm zahîre ile cezîreye çıkdılar ve on üçüncü Çehar-şenbih gün beş yüz nefer Şâm kulu dahi on pâre kalyon ile gelüp İstiye nâm mahalle yanaşdılar ve on dördünden on tokuzuna gelince değin taraf-ı düşmenden yevmi üçer lağım atılup çok âdem şehîd oldı ve yigirminci Çehar-şenbih gün kapudan paşa dahi kapusı ve üserâ ve levendâtıyla ordu-yı hümâyûnna gelüp Güllük kolı üzerine baş ta'yîn ve metrisler yürütmek emr olundı ve yigirmi dördüncü Bâzâr gün Yerapetre'ye on kıt'a Cezâyir kalyonları imdâda geldikleri haberi gelmeğin otuz hi'at ve muhabbetnâme ile Behlül Ağa irsâl olundı. Guzât-ı Müslimîne zahîre ve cebehâne nakliyle mürûr ve ubûr iden ehl-i İslâm gemilerin düşmen-i dînden bir mazarrat isâbet eylememede himâyet ve hıfz u hırâset elvirdükce a'dâ-i bed-fercâmdan ahz-ı intikâma sarf-ı himmet itmek üzre Hanya mukâbelesinde ve Benefşe ve Anabolu karşularında görinüp bu aralıkda geşt ü güzâr itmeleri tenbîh buyuruldu.

Hurûc u inhizâm ve firâr-ı küffâr

Françe kralı Kandiye kal'asın halâs itmek zu'muyla, on iki bin askeri üzerine Debo Furut nâm karındaşı oğlunu serdâr ve yetmiş pâre kalyon ile irsâl idüp, Kandiye önüne gelüp demürlediler¹⁵⁰⁹. Mahsûr-ı müşrikîn-i bî-dîn kal'adan o kadar şenlik itdi ki, hisâba gelmez. Hattâ guzât-ı İslâm'a hay hay çağırıp, almazmısız Kandiye'yi deyü kol gösterüp, zort sıklık çalmağa başladılar. Asâkir-i mansûreye bir mertebe me'yûsluk geldi ki, çoğu fethden kat'-ı ümîd itdiler serdâr-ı a'zam bile sûret-i zâhirede elem göstermedi lâkin gicelerde zâr zâr ağlayup, bu ahvâl neye muncerr olur deyü, gözleri yaşın dökerdi ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Dü-şenbih gicesi Françe askeri kal'aya girüp, şâfi'î vaktinde cümle atlu ve yayası Ak Tabya'dan çıkup, mukaddem Güllük kolun kaldırmak ve metrislerin ardın almak ve ol mahalle tabur kurmak fikriyle sıçan yollarına metrislere yüridi. Ekserî halk hâbîde bulunmağın ol tarafın guzâtına şaşkınlık virmişiken mütevekkilen ale'llâh kesret-i küffâra bakmayup taraf taraf gülbâng-ı Muhammedî çeküp, düşmen alaylarına hücum eyleyüp, ceng ü cidâle ve harb ü kîtâle âheng itdiler. Lâkin cem'iyet üzre olunmaduğundan kâfir balyemez toplara değin gelüp zabt eyledi ve kal'adan dahi lağımların atup *Subhâna'llâh* bir âşûb-ı restehîz kopdı kim, diller ile vâsf, kalem ile tahrîr olunmaz. Meselâ her kol kendü başı kaydına düşüp sıçan yollarında azîm mukâtele ve berûde ise yaka yıka ceng olup ba'dehu ortalık ağaracak yer yer guzât-ı mansûre dağı merdâne ve dilîrâne hamle vü hücumlar eyleyüp ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* toplar yanında olan bârûta dahi âteş isâbet itmekle üstünde bulunan küffârı hevâya atup, serpindisi etrâfında olanı basdırup, kalblerine havf u haşyet müstevlî olduğundan gayrı dilâverân-ı heycânın darb-ı şemşîrlerine tâkat getüremeyüp küllî hezîmet vâkı' olup, hor-hakîr ve hacîl ü hazîl firâr eylediler. Asâkir-i mansûre dahi ta'kîb ve ikdâm idüp, cenâb-ı Bârî fırsat ve tasarruf-ı ehl-i İslâm'a nasîb itmekle tâ handak başına varınca değin kırdılar. Meydâna küşteleri serilüp, beş yüz otuz beş kelle ve sekiz dil alınup başı alınmadık ve yaralı hisâba katılmadı. Mukaddem kapudan paşa kelle getürenlerin her birine onar gurus ihşân virdikden sonra mızraklara sançdırup ba'zıların dirilerinin eline virüp ve bayrakları ser-nigûn tablhâneleriyle döğerek alay ile Güllük'den ve kal'a karşusundan geçirüp huzûr-ı serdâr-ı a'zama gönderdi. Ol dahi her birine yetmişer seksaner gurus bahşış virüp kapudan paşaya gerek ol kolda olan ekâbir-i a'yân-ı askerden sipâh ve yeniçeri çorbacılarına müte'addid

¹⁵⁰⁹ demürlediler V : demür bıraktılar Y

hil‘atlar giydirüp, vâfir sükke-i hasene viridi. Guzât-ı İslâm azîm ganâyime mâlik olup, güzel atlar ve sîm eğerler ve altun gümüş şişler ve zümürürd düğmeler ve yâkut ve elmas hâtemler ile geçirüp niçe gedâ bây oldu.

Kal‘adan firâr idüp gelen saltatlar altı yüz atlu ve bin altı yüz piyâde ve serdârları olan Debo Furut ve niçe beğzâdeleri mürd ü helâk ve nâ-bedîd olduğın haber virüp, *bi-fazli'llâhi ta‘âlâ* fütûhat-ı celîle müyesser oldu ve yigirmi sekizinci Penc-şenbih gün kalyonlardan vire bayrağıyla bir kayık gelüp, “birkaç bellü başlılarımız ve mu‘teberlerimiz ve dört nefer kapudanlarımız ile sarı saçlı uzun boylı Sezar oğlu Francusko Debo Furut nâm serdârımız cengde zâyi‘ oldu. Hayatda ise ne isterseniz virelim, mürd oldu ise cüssesi ağırınca altun virelim” didiler. Serdâr-ı a‘zam dahi, “ordumuzda esîr çok, yoklayalım” deyü cevâb virüp, Akdeniz ve dış deniz serdârı mezkûr kralzâde helâkından mesrûr oldu, emri üzre aradılar bulunmadı ve yere gömülen kellelere baktılar hevâ sıcak ve kana mülemma‘ olduğundan büzilüp bilinmedi. Yohsa rikâb-ı hümâyûna irsâlin tasmîm itmişidi. Birkaç def‘a dahi kayık ile vire bayrağıyla gelüp taleb eylediler, “henüz bulunmadı” cevâbı virildikde müsâmaha iderler deyü, bir dahi gelmediler.

Ve mâh-ı Safer’in gurre-i Bâzâr gün, imdâdlarına otuz kıt‘a Papa, Françe ve Malta çekdirirleri dahi gelmekle takviyyet bulup, azîm şenlikler eylediler. Egerçi Venedik donanmasının cengci ve kürekçileri kal‘a muhâsarasında kırılıp, gemileri İstendiye adasında bozuk durur ve ancak üç kıt‘ası meydânda gezerdi. Asâkir-i İslâm ise evvelkiden ziyâde ikdâm idüp, düşmene imdâd geldüğüne bakmayup metrisler ile mel‘ûnun müceddeden ihdâs eylediği yeni dîvâra yapışdılar ve nısfın yere berâber eylediler. Bu esnâda kâfir metrisler altında yekpâre kayadan Rûm-ili koluna bir büyük lağım atup, yetmiş kadar âdemi şehîd ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'nın ayağına kurşun isâbet itmekle mecrûh eyledi.

Küffâr donanması gelüp metrisleri topladığı ve patrona kalyonları yanup sâ'iri firâr-ı fezâhat ile girü döndükleri ve kal‘adan çıkan kâfirin hezîmet buldukları

Mâh-ı mezbûrun altıncı Cum‘a gün, Kandiye karşusunda İstendiye adasından bir Müslimân esîri kendüyi deryâya atup, on yedi mil yeri¹⁵¹⁰ yüzerek metrisler yanına

¹⁵¹⁰ yeri V : yeri bi-hikmeti'l-Hudâ Y

geldi çıktı ve kal‘adan da birkaç saltat kâfir çıkup, “Fransız kalyonları ve Malta ve Papa çekdirirleri ve Venedik mavnaları bir uğurdan gelüp, serdâr-ı a‘zam kolunu ve metrislerini toplayup ve kal‘adan dahi vefret ü kesret üzre sıçan yollarına çıkup ve hâzır lağımların atup her taraftan perîşanlık virüp, metrisleri zabt eylemek fikrindedirler, sakınup zinhâr gâfil bulunmayup, hâzır baş olasız” deyü haber virdiler. Serdâr-ı a‘zam dahi cümle kullara ve paşalara, “basîret üzre turasız” deyü, azîm tenbîh ve te’kîdler eyledi ve “çadırlarda bulunan bilâ-âmân katl olunur” deyü, dellâllar nidâ itdirüp, Seydîzâde Mehmed Paşa’yı ecnâsdan beş yüz miqdârı âdem ile Ak Tabya semtinde karavul beklemeğe ta‘yîn buyurdu ve yaluda olup deryâyı [73a] korudan yigirmi beş kıt‘a balyemez topların topcı ve salyacı ve müstevfâ mühimmâtını gördi ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı gün kalyonlarından hareket itdüğü gibi iki eteklerin beline çalup yayanca yaludaki toplara varup gâzîlere gayret ü himmet virdi. “Mâdâm gemilerden top atmağa başlamayalar, siz atmayasız ve atdığınızda aslâ arasın kesmeyüp pey-ender-pey atasız ve metrislerde ve sıçan yollarında olanlara dahi hâzır [u] müheyya durasız” deyü ziyâde tenbîh ve te’kîdler idüp tabyasına gelüp cenâb-ı Hakk’a tazarru‘ u niyâz ve zârîliğe meşgûl ve âkıbet hâle muntazır oldılar. Altmışar yetmişer pâre topçeker yüze karîb kalyon ve on sekiz kıt‘a çekdirir ve altı kıt‘a mavna âheste âheste yürüyüp seksan pâre topçeker en büyük patrona kalyonu önce tamâm bir kurşun menzili mahalle değin gelüp dizildiler mukaddem patrona ve akabince cümlesi ve kal‘adan bir fitilden beş altı bin topa âteş virdiklerinde *subhâna’llâh* bir hengâme-i kıyâmet-engîz¹⁵¹¹ kopdukim kat‘a bunun gibi bir muvahheş hâleti kimse işitmemiş. Ne metrisden taşra ne taşradan metrise gelmeğe aslâ imkân olmayup, metrislerin üst tarafında ve alt tarafında olan sahrâlar top yuvarlağından karpuz bostanına döndi. Ve kal‘adan melâ‘în dahi tokuz lağımı birden atup ve cümlesi on üç sıçan yollarına çıktı ammâ guzât-ı İslâm hâzır u müheyyâ olup düşmene aslâ meydân vormeyüp tüfeng ü seng ve el humbarasıyla darb-ı şemşîr iderek terslerine döndürüp hisâra takdılar balyemez toplar dahi pey-ender-pey atılup, cengde iken bir zelzele-i azîm vâkı‘ oldu halk, “Acaba ne taraftan lağım atıldı” deyü muntazır iken deryâdan atılan topların duhânından yukarı âdem lâşeleri ve gemi tahtaları körinüp “ne ola” derken, meğer Yalova karyesine karîb Kazıklı karye sükkânından Hamza Paşa nâm bir üstâd topcının âteş virdüğü bir top dânesi kâfirin patrona kalyonunun cebehânesine rast gelüp, sudan yukarı bi’l-cümle içinde olan kâfir

¹⁵¹¹ Metinde sehven “kıyâmet-engîn” yazılmıştır.

ve eşyâsıyla hevâyâ bakâyâsı deryâyâ gark oldu. Sâ'ir gemileri dahi dâne-i topdan şikest ve galbura dönüp “Dahi durursak dünyâda olmadık fezâhat ile döneriz, hemân gidelim” deyü, bilâ-ârâm bir buçuk sâ'at top atdıktan sonra hezâr rüsvâyılık ile İstendiye adasına doğru yedeklenüp gitdiler. Ve iki kıt'a mavnası mecrûh-ı amel-mânde olup, iki kıt'a çekdiriye asup, etrâfından onar on beşer sandallar ile mürimmât iderek getirüp, garkdan halâs eylediler. *Hakk ta'âlâ'nın* inâyetiyle bu kadar atılan toplar metrisleri bir hoş alamayup, aşrı giderdi ve berü tarafın topları suya berâber olmağın sefâyinlerinin cümlesin delik teşik eyledi. Kal'adan firar eyleyüp gelen saltatlar patrona kalyonunda beş yüz kefere ve sekiz yüz kîse akça ve toksan pâre tuç top olduğın ve sâ'ir gemilerin kıcı ve birûnı ve resen ve sütunları pâre pâre ve her birinde yüzer miqdâr kâfir helâk olduğın haber virdi. Melâ'in bir buçuk sâ'atde yigirmi binden mütecâviz top atup bu kadar âteşden ancak Vanlı Mehmed Paşa ve iki nefer serdâr-ı a'zam ağalarıyla yüz mikdâr âdem şehîd oldu. Gayrı Fransızlar'ın karada ve deryâda kuvveti kalmaduğundan asâkir-i İslâm'a kuvvet-i kalb hâsıl olup, bir ayda varamadıkları yere bir günde vardılar ve ihdâs itdikleri yeni dîvârı niçe bin mihnet ve bî-hisâb lağımlarıyla feth ve külliyyet ile yere berâber idüp ardında tekrâr yapduğı üçüncü dîvâra dahi el urdılar ve cümle a'yân ittifâkıyla on üç sıçan yollarının dördü yeniçeri ocağına üçü Rûm-ili askerine ikisi Anadolu askerine biri serdâr-ı a'zam sekbânlarına biri cebecilere biri İstanbul ağasına biri zeytun sipâhîlerine tevzî' oldu. Bu üslûb üzre biri birlerine, “Cümleden ilerü biz bulunalım” deyü, gayret ve hücûm ile sa'y [ü] gûşîş itdiler ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in yigirmi sekizinci Salı gün tekrâr Fransız kalyonlarından vire bayragıyla bir kayık geldi, “Eğer serdârımız de Bufort sağ ise bir netîce haber virin yanına birez hizmetkâr virelim” didiler. Serdâr-ı a'zam dahi ana, “Bizde hizmet ider âdem bulunur” cevâbıyla girü yolladı. Fransız keferesiyle Venedikli nizâ'a düşüp, “İki ay içinde bu kadar askerimiz ve bellü başlılarımız ve kapudanlarımız ale'l-husûs serdârımız telef olup, bizi Devlet-i Aliyye ile bozuşdurmağa siz sebep olup, pâreye atdınız” deyü, beynlerine şikâk küllî vâkı' olmağla irtesi Çehar-şenbih gün gemilerine süvâr ve umûm üzre kalkup geldikleri yola doğru me'yûs-ı sersenek hezîmet-zedeleri menkûs ve direfş-i alâmet-nümâ-yı ser-asger bir dağ ve elemeleri ma'kûs u menkûb ve mahzûl ü ye's ve mâtem üzre üzilüp, inhizâm ile varup *bi-hamdi'llâh* hus1ul-i murâd vusûl-i merâmından nevmîd yüzi karasıyla sîne-kûb inhizâm ile varup muntazır yârân-ı nuhûset itmelerine eyü gördüklerin söyleye gitdiler. Ve batan patrona kalyonundan yigirmi iki pâre top çıkarıldı.

Feth-i kal'a-i Kandiye ve mükâleme-i sulh

Mâh-ı Rebî'ülâhir'in gurre si Çehar-şenbih gün, vire bayrağıyla bir kayık gelüp, “Acaba Françelü'nün midir, yohsa Venedik cenaralinden midir?” deyü tahayyülde iken¹⁵¹², kıyıya yanaşdı. Serdâr-ı a'zam, Karakulak Ahmed Ağa'yı gönderdi “Eğer kayık Françeli'nin ise aslâ uğratma ve eğer Venedik kapudanı cenaralinden ise, niye geldüklerin su'âl eyle. İlçimize kâğıdımız var dirler ise Suda kal'asına varup andan ulaşırsınlar” deyü, tenbîh buyurdu. Ol dahi su'âl idicek¹⁵¹³, “Cenaralin birimiz dîvân efendisi ve birimiz kapucılar kethudâsıdır yakîn-i mu'temed âdemleri olup, sizinle bir hayırlı maslahat söyleşmeğe geldik” didiklerinde, “Yigirmi altı seneden berü her-bâr hayırlı maslahat görmek isteriz deyü sulhdan dem urursuz, eğer Kandiye kal'asın virmeğe geldünüz ise ne güzel ve illâ kal'a olmadıkda izin yokdur” diyince, “Bize kal'a virin denilmedi, nihâyet varalım cenaralimize danışalım ve yine bu gün tekrâr gelüp size cevâb getürelim” deyüp gitdiler. İki sâ'at kadar eğlenüp yine geldiler, “Bilüp âgâh olun ki, size Kandiye kal'asın virmek isteriz” diyincek mesrûr oldu. “Ammâ ne yüzden virmek isteriz, dost olup aramızda ceng ü harb olmamak üzre sulh söyleşmek isteriz ve yine bu kayık ile şu karşuda olan patrona kalyonuna varup, yarın *inşâ'allâh* hevâda fırtına olmaz ise cevâb ile gelüp sizinle bir hoşca vire söyleşelim” deyüp gitdi.

Ve irtesi gün *bi-emri'llâh* şöyle fırtına oldu ki, kayık gezmek değil kalyon bile gezmek mümkün değil iken mezkûr kayık patronadan ayrılıp, vire bayrağıyla belürdi. Gâh görünir gâh görünmez batup çıkarak ordu-yı hümâyûna yarım sâ'at mahall olan Küçük Kasterin'ne yanaşdı. Serdâr-ı a'zam dahi bir âdem gönderüp, “Bu gün hevâda ziyâde fırtına olduğundan sizi gelür me'mûl itmedüğümüzden ancak hâtırınız için bir âdem gönderildi. Bir iki sâ'atden sonra Karakulak Ahmed Ağa ile dîvân-ı hümâyûn baş tercemânı olan Panayot'ı ol mahalle irsâl buyurdu. İbtidâ kâfirler, “Biz size öyle bir kal'a viririz ki, dünyâda misli yokdur ve böyle bir cevhere bir pâdişâh dahi mâlik olmamışdır. Gerçi sizinle bir iki sene dahi cenge iktidârımız var ammâ sulhe râğbetimiz andan artıkdır” deyince, tercemân Panayot dahi, “Bundan böyle iki sene değil bu kal'a fethiçün asâkir-i İslam tâ ol zamâna değin ceng eylerler ki, ya memâlik-i Osmânî'de ya Venedik ülkesinde baykuşlar öte ya'nî ki, guzât-ı muvahhidîn bu kal'ayı bıragup gide, yok yok bu pamuğu kulağınızdan çıkarın bi'zzât pâdişâhımız hazretleri bu kal'a[y]ı

¹⁵¹² iken V : kalmış iken Y

¹⁵¹³ ol dahi su'âl idicek V : ol dahi varup, “niye geldiniz? deyü su'âl idicek Y

bırakmak murâd eyleseler, asker-i İslâm almadıkca metrislerden çıkmazlar. Zîrâ nice yüz bin ümmet-i Muhammed kanlusıdır. Bâ-husûs derûn-ı kal'aya ayak basdılar ve Cenâb-ı Bârî guzât-ı İslâm'a bir mertebe gayret ü mehâbet virmiştir ki, şeban-rûz görüyorsunuz” dedi. “Belî gerçektir askerinizin cengi ve dilâverliği inkâr olunmaz, hizmet-i pâdişâhîde kulluk ve sâbit kademlik ise ancak olur, cümle âleme şâyi' olmuşdur ve kal'a size teslim olunduktan sonra nâm-ı kuvvetiniz kıyâmete değin söylenür. Dünyâ kuruluşundan berü ne bir pâdişâh ve ne böyle bir serdâr ceng itmiş ve ne böyle bir kal'aya mâlik olmuşlar yoklayın kütüb-i kadîmenizi kangı târîhde sübût u mestûr” deyüp ol gün ikindiye değin buna benzer nice sözler ile ceng üharb makâletinin idüp kal'asın medh eyledi. Ve “Yarın *inşa'a'llâh* sizinle yine bunda buluşup, mukâleme ideriz” dedi. Bunlar dahı, “Burası bize katı uzaktır ammâ çünkü âl-i Osmân pâdişâhıyla dost olmağa bir kal'ayı vesîle itmek murâd idersiz, mezkûreye bir top tûfeng olmayan bir mahalli ta'yîn eylesen orada söyleşelim” didikde anlar dahı, “Bakalım cenaralimiz kâ'il olur mı?” deyüp, yine patronaya getürdiler.

Ve irtesi, gün doğarak yine kayık gelüp, “Top tûfeng olmayan yerde vire söyleşmeğe cenaralimiz kâ'il oldu, yarın sizinle Atlu tabyası tarafından çıkup söyleşelim. Bolay ki, bir sâ'at evvel aramızda ceng ü harb kalkaydı” deyüp gitdi.

Sabâh oldukda mezkûr iki keferede vire bayrağıyla gelüp ol mahalden çıkdıkda, Haleb Beğlerbeğisi Şişman İbrâhîm Paşa ve Kul Kethudâsı Arnavud Zülfikâr Ağa ve tercemân Panayot müzâkereye ta'yîn ve mâbeyninde sâdır olan kelimâtı serdâr-ı a'zama îsâl ve ifâde hizmetine Küçük Tezkireci İshak Efendi'yle Karakulak Ahmed Ağa me'mûr olup, ol mahalle çergeler kuruldu. Altı gün altı gece müzâkereler olundu **[73b]** ve sulh söyleşmeğe başlandı gibi, “cümle iskelelere izin olmadıkca cezîreden bir âdem salıvirilür ise bilâ-emân müzâkere tamâmından sonra kefereler bu cezîrede bir yer virmez misiz ki, bir palanka binâ idelim” didiklerin serdâr-ı a'zam işidicek, Yeniçeri Ağası Arnavud Abdi Ağa'yı çağırıp, “Kâfirler şöyle bir söz dimişler, bu cezîrede kendülere velâ bir karış yer virilmez. Bu kal'ayı yürüyüş ile de aluruz nev asâkir-i İslâm mâl-ı ganâyîme müstağrak olsun. Benim hâtırım için bir ay dahi metris çekmez misiz?” buyurdukda, “Bir ay değil senin uğruna bir sene dahi döğüşüp, cân u başımızı cümle terk ideriz. Hemân hizmet buyurun murâdınız nedir?” dedi. “Var hemân kâfirleri içeri yollan sulh ve çadırları bozsunlar” deyince, gelüp fermânı teblîğ eyledi. İbrâhîm Paşa dahi imtisâlen çadırları bozmağa başladığı gibi, kefereler feryâd idüp ağlaşmağa başladı ve İbrâhîm Paşa'nın eteğinin öpüp, “Meded Sultânım, bu kadar söz bağlanup husûle

gelmişken ne hatâ itdük. Cüz'îce sabr eylen cenarale varalım tizce bir haber getürelim” deyüp, birisi içeri gidüp, bir sâ'atden sonra geldi. “Bize bir karış yer de lâzım değil hemân ceng kesilsin mâ-beyninde müzâkere-i sulh mün'akd olup, fukarâ-ı re'âyâ-ı tarafeyn âsûde-hâl olsun” deyüp, on sekiz mâtde üzerine sulh olundu.

În'ikâd-ı sulh

Mâtde-i evvel: Kandiye kal'ası kendü cebehânesiyle teslîm oluna.

İkinci mâtde: Suda ve İşperlonka Venedik zabtında ola.

Üçüncü mâtde: İki tarafda olan esirler itlâk ola.

Dördüncü mâtde: Akdeniz'de İslâm cezîrelerine Venedikli tecâvüz itmeye.

Beşinci mâtde: Akdeniz'de bir kayık zâyî' olur ise, Venedikli zâmin ola.

Altıncı mâtde: Galata'da Venedik ilçisi bir mu'în-hânede otura.

Yedinci mâtde: İskelelerde dahi birer balyosı otura.

Sekizinci mâtde: Civâr-ı Bosna'da olan Kilis kal'ası Venedik zabtında ola.

Tokuzuncü mâtde: Sulh bağlanınca iki taraftan rehinler ola.

Onuncü mâtde: limanlı hevâda çıkınca on iki gün mehl virilüp karşı İstendiye adasına taşınup, sıklet olunmaya.

On birinci mâtde: Tiz kalkun denilmeyüp, gemiler donanınca birkaç gün eğlene.

On ikinci mâtde: Kal'ada kalup sâkin olanlara mâni' olmayup mâl [u] cânlarına zarar olmaya.

On üçüncü mâtde: Âhidnâme-i hümâyûn kadîmden virildüğü üzre virile.

On dördüncü mâtde: Büyük ilçi der-i devlete tuhaf [u] hedâyâ ile gele.

Bunun emsâli yazılan on sekiz mâtde üzerine cenaralden kâğıd mühürlenüp, hıfz olundu.

Düşmen-i dîn-i cenaral-i bed-âyîn, “Fülân mahalde hâzır birkaç lağımlarım var¹⁵¹⁴ yemîn itmişimdir, atmayınca teslîm-i hisâr itmem. Ol tarafda olan metris erbâbın girü çekün” deyü serdâr-ı a'zamdan istîzân itmekle, “Askere müzâyakamız yok, birinin

¹⁵¹⁴ var V : vardır Y

yerine bin hâzır. Metrisden askeri çıkarmam, hemân atacağın var ise at” deyü izin virdi. Ve kâfirin alı olmak ihtimâliyle ehl-i metrisin cümlesi müheyyâ durmak emr olundu. Ve mâh-ı mezbûrun yedinci Salı gün kuşlukdan öyleye değin sekiz lağım atup üçüncü lağım şol mertebede büyük idi ki, Kocaili sancağın cümle âdemisiyle atup *bi-lutfi'llâhi ta'âlâ* bir âdem telef olmayup, nihâyet vâfiri mecrûh oldu. Bu zümrenin alaybeğisi olan tersâne kethudâsı Frenk Ahmed Ağa hazînedârı Hüseyin Ağa'yı toprak basdırup bir hafta mebhût, dört beş aydan sonra ifâkat bulmuşıdi. Lağım üzerinde olan dört kıta balyemez topları kaldırup, lağım ocağı olduğu yerden kırkar ellişer âdem girü atdı. Lağımın birinde dahi alaybeğleriyle Mora sancağı askerin atup, ekserî şehîd oldu.

Ve tokuzuncı Penc-şenbih gün sulha çıkan mezkûr kâfirler yine kal'adan geldikde metrisler nihâyetinden serdâr-ı a'zam otağına gelince değin iki geçeleri asker-i İslâm dizilüp serdâr-ı a'zam bunlara, “Niye geldini?” buyurdukda, “Hasret almalık olan Kandiye kal'asın virüp sulh itmeğe geldik” didiler. Serdâr-ı a'zam dahi, “Venedik dojunan cenaralinize memhûr vekâlet kâğıdı geldi mi?” buyurdukda, “Geldi” deyüp koynundan çıkarup virdiler. Tercemân Panayot dahi mührine bakup, “Belî, vekâlet temessükidir” deyince, yine ellerine virdi. Ol mahalde kendüler dahi memhûr mevâd kâğıdın teslîm eyledi ve “Cenaralin hâtırın su'âl ideriz, kendüleri mevtâ misâl iken ile yigirmi beş seneden berü kavî düşmenliğimiz nice ise, şimden sonra dostluğumuz iki kat ziyâde oldu” buyurdukda, kefereler dahi, “Bu Kandiye kal'asının acısı ölünce değin donanmamızdan çıkmazdı lâkin, sizin gibi bir âkıl u müdebbir ceng ahvâli bilür, rüzgârda nazarı yok serdâra virdüğümüze mütesellî oluruz” didiklerinde¹⁵¹⁵, serdâr-ı a'zam dahi, “Yok yok pâdişâhımızın benim gibi hezârân kulı olup en ednâsı benim. Ammâ âl-i Osmân pâdişâhının geç nazardan kurtulup dostluk şerefiyle iftihâr eyleseniz vechi var” deyüp, hil'atlar giydirilüp, kal'aya gitdiler.

Ol sâ'at serdâr-ı a'zam kolı mukâbelesine ve Güllük tarafına beyâz bayrak dikildi. Artık guzât-ı İslâm metrislerde nefh-i sûr sadâ-yı beşâret ve feth ü nusret iştimâliyle herkes nev-cân ve tâze hayât bulup, mâdâm küffâr kal'adan çıkmayınca bir ferd yerinden hareket itmemek üzre azîm tenbîh ü te'kîd olundu. Ve tarafeyn lağımlarına bir hîle vü hatâ irişmemek üzre tarafeynden mu'temed âdemler ta'yîn olunup, kal'adan iki mu'teber kâfir rehin alındı. Ve bir taraftan dahi on dört nefer âdemisiyle ümerâ-yı Arnavud'dan bir paşa ile elli tokuzun ve toksan tokuzun çorbacıları iki Mehmed Ağa'lar

¹⁵¹⁵ didiklerinde Y : - V

dörder beşer âdemleriyle içerü rehin virildi. Ve kâfir kal‘adan cebehâneye müte‘allik bir şey’i çıkarmamak için Karakulak Ahmed Ağa ile serdâr-ı a‘zam ammîsi Hasan Ağa etbâ‘ından Ahmed Efendi nâzır ta‘yîn olundu. Ve her sabâh sadr-ı âliye gelüp, “bu gice fülân şey yollandı” ve küffâr hor u hakîr fevc fevc ağlaşarak çıkdıkların tebşîr-i habîr iderleridi. Ve düşmen-i dînin donanmış ancak iki gemisi bulunup, sâ’irleri boş tekne olmağın gündüzlerde limandan çıkmağa hicâb idüp gicelerde taşınup gâhice limanlık hevâ oldukca hezâr mihnet ile çekdirir ve ba‘zı ufak kayıklar ile çıkar oldu. *Bi-emri’llâhi ta‘âlâ* ekser hevâ furtına olup, şart mürûr itdüğünden, serdâr-ı a‘zam, “Nice bir çıkmazlar” deyü tekâzâ itmekle, cenaral de, cevâb idüp, “İkimizin de murâdı birdir. Siz kal‘aya girmek ve biz çıkmak isteriz. Du‘â edelim *Hakk ta‘âlâ* ikimizin de murâdın ihsân ide” deyü, haber gönderdi.

Ve şehri mesfûrun yigirmi sekizinci Salı gün kal‘adan bir sarhoş kâfir, serdâr-ı a‘zam kolı karşısına bir kırmızı ceng bayrağı dikdi. Cümle guzât-ı İslâm, “Kâfir sulhı bozdi” deyüp, tüfeng ve kılıca el urup yürümek üzre hûş u hurûşa geldiler, bir ana baba günidir gider. “Bire sabr idin aslın soralım” dirken, küffâr acele ile yerden kırmızı bayrağın kaldırdı. Ve içerü kal‘a cenaraline haber gönderilüp, “bu bayrağın aslı¹⁵¹⁶ nedir?” su‘âl olundukda, “Bir sarhoş saltat keyf belâsıyla başımıza bir azîm belâ getüreyazdı. Hak elinizdedir, suçumuzu bildik her ne derseniz vechi vardır. Ammâ biz ol sâ‘at anı tutup, katl itdik. Hareket buyurmasınlar” deyü haber gönderdi. Buna münâsebet bu ki, mukaddem cenaral ile çok söz oldu, gediklere ve tabyalara guzât-ı İslâm’ı komadı. Bu asker ol asker değil midir ki, Kıbrıs fethinde içinden vire ile çıkanları kılıçdan geçirüp ve kal‘a hâkiminin derisin yüzüp, saman doldurdılar. Ve Bağdâd kal‘ası vire itdikden sonra tekrâr bu kadar cânı kırdılar ve İmâm Mûsâ’dan gelenleri dahi böyle itdiler. Gerçi biz bu vezîr-i a‘zâmın ahd ü yemîn ve doğru sözün bilüp inanırız lâkin bizim gediklerimiz de niçe lağım ve püskürmeler olup çok yerde gömülü humbaralar vardır. Belki bu aralıkda saltatlardan veyâ sizin askerinizden biri düşmenlik veyâ bilmezlikle bir hatâ ırgürüp, âteş virüp sulh bozulmasına sebep olur. Bir âdem bir âdeme makreme virse ya ucundan yapışmış virmiş veyâ top idüp virmiş hep birdir. Zâhiren biz bu kal‘a[y]ı dostluğa binâen viririz ki, devlet-i aliyye mâbeyninde gill ü gışş kalmaya ve ba‘de’l-yevm âl-i Osmân pâdişâhıyla ceng itmeğe kudretimiz kalmayup, ne hâlde olduğumuza bir Allâh ve her gün kal‘aya gidüp gören âdemleriniz

¹⁵¹⁶ aslı V : acabâ aslı Y

bilür. Niçün i'timâd buyurmazsınız? Yigirmi bir gündür vire bayrağı bedende duruyor, hevâ güzel olaydışebân-rûz on günde karşı İstendiye adasına taşınmağı biz mi istemezdik” dir idi.

Ve mâh-ı mezbûrun otuzuncı Penc-şenbih gün Karakulak Ahmed Ağa içerüden gelüp, “Bu gice cümle küffâr kal‘adan çıkup, kasr-ı yed itse gerekdir zîrâ biz seni Allah'a ismarladık. Belki seninle artık görüşemeziz bu gice cenaral gidecek yarın kal‘ayı teslîm itmek üzre miftâhların gönderecektir” didiklerin haber virdi. Ve irtesi şehr-i Cemâziyelevvelî'nin gurre si îde'l-mü'minîn mübârek Cum‘a günü sabâh namâzından sonra serdâr-ı a‘zam metrislere varup gedikleri düşmenden hâlî buldı cenaral-i [74a] magmûm elli miqdâr kayık ve on beş çekdirir ve bakıyyetü's-süyûf cengci ve vireli ve kör ve topal ve mecrûh ve sagîr ü kebîr nisvân u sıbyândan on yedi bin küffârı tahmîl idüp, heybet ü hüsrân ile hisârdan çıkup, karşı İstendiye adasına varup, yanaşdıkların müşâhede idicek cebehâne zabtına cebecibaşı ve topcubaşayı cümle nefer atlarıyla içerü gönderüp gayrı kimse girmemek üzre tenbîh buyurdu. Ve burc u bârûlarına kûşe-be-kûşe livâ-yı a‘lâm-ı İslâm dikilüp, ibtidâ su kullesinde Topkapılı Seyyid Cündî Ahmed Çelebi ezân¹⁵¹⁷ okumağla ba‘dehu mukâbelesinde yeniçeri ağası nâmına binâ olunan câmi‘i'nin mü'ezzinliği ihsân olundu. Ve Karakulak Ahmed Ağa ile kâfirler iki kâfirin başına birer sîm tebsi içine toksan kadar kal‘a miftâhların koyup getürdiler ve saltatbaşıyla huzûr-ı serdâra arz olundukda ol iki kâfirin şaykalarına üçer yüz altun doldurup sâ'irlerine ikişer yüz altun ve birer hi‘at ihsân buyurdılar. Ve cümle a‘yân girye-i şâdi dâmen-i bûsa geldiler. Serdâr-ı a‘zam yüzün yerlere sürüp, hamd ü senâ ve feryâd u figândan durulmaz ve görenler dahi ağlamakdan dîvâne oldılar. Ve ol sâ‘at mefâtîhi yeniçeri ağasına gönderüp, kul kethudâsıyla ve cümle neferâtıyla varup kal‘a[y]ı zabta fermân ve seyirciden kimse girmemek tenbîh olundu. Ve kal‘ada seksan kadar Yahûdî kalup korkularından, “geldi mi, geldi mi?” deyüp, mahzenlere gizlenmişler idi. Muhâfazalarına birer yeniçeri ile bir çorbacı ve lüzûmlı olan mahallere dahi yeniçeriler ta‘yîn buyuruldu.

Ve altıncı Çehar-şenbih gün, kal‘a miftâhların bir sîm saduğa koyup, feth haberiyle çavuşbaşı vekîli Köse İbrâhîm Ağa ile kendü kalemleriyle rikâb-ı hümâyûna telhîs itdiler. Ve Kapucılar Kethudâsı Abaza Siyâvuş Ağa'yı dahi İstanbul'da Vâlide Sultân'a gönderdi.

¹⁵¹⁷ ezân V : ezân-ı şerîf Y

Sûret-i telhîs-i fetihnâme-i Kandiye

Arz-ı bende-i bî-miğdar budur ki,

Şevketlü, azametlü ve kudretlü pâdişâhımız *Hakk Sübhânehu ve ta‘âlâ* hazretleri hemîşe-medâr emn ü emân âlimü'l-ân sâye-i vücûd-ı hümâyûnları himâyesinde âmme-i İslâm'ı müreffeh ü âsûde ve dâ'imâ düşmenân bâ-tedmîr ve ser-keşân ashâb-ı sagîrin ser-nekbet-medârların pâye-i serîr-i şevket-masîr-i cihângîrânelerinde fersûde idüp, hemvâre azm-i sefer cezm hümâyûnlarına ebvâb-ı feth-i meftûh olup, unvân-ı cerâyid-i a‘vâm ve şuhûr olan fütûhât-ı celîle ile nâm-ı nâmîlerin tâ rûz-ı kıyâm-ı pîrâye-i sahâ'if-i eyyâm eyleye. Âmin.

Bundan akdem olan ahvâl ü âsârın cümlesi efendimin ma'lûmudur. Düşmen-i bed-kâr yeni ihdâs eylediği dîvârına varılmak için cümle guzât-ı İslâm cân u başla sa'y olunurken şehir-i Rebî'ülevvel'in selhinde ak bayrak ile bir kayık gelüp, metrislerimiz civârına yanaşup, "Sizinle söyleşecek bir hayırlı sözümüz var" deyü, taşra çıkmağa tâlib olunmağa, bu kulları dahi âdem gönderüp, "Kal'a virmeğe müte'allik sözi var ise çıksun yok ise bize kal'a virmeden gayrı hayırlı söz olmaz, girü gitsin" deyü, cevâb göndermekle girü gidüp, yine ol sâ'at vakt-i asrda gelüp, kal'a virmeğe ve def'-i ceng ü harbe ve kemâ fi'l-evvel ubûdiyyet¹⁵¹⁸ itmeğe sözümüz vardır demekle, iki kol arasında ceng ü harb olmayan bir mu'în mekâna İbrâhîm Paşa kullarıyla Kul Kethudâsı Zûlfikâr Ağa bendelerin ta'yîn ve tokuz gün ale'ttevâlî mukâleme olunup melâ'in gâh cezîrenin bir miğdârın ve gâh kal'a karşusunda olan İstendiye adasında bir kal'a binâ itmek üzre taleb idüp, bu tokuz günün gice ve gündüzünde tarafeynden varma, gelme ve dürlü dürlü su'âl, cevâb ve kîl ü kâl ve güft u gûy ve niçe olmaz nesneler teklîf ve redd ü kabûlden sonra bi'l-âhire cebehânesiyle virüp kal'ada olan esvâb u eskâl ve askerın çıkarmağa yigirmi gün mehl ve on iki limanlı gün içinde taşınmak üzre müsâ'ade olunup ve hemân ol günde nakle mübâşeret ve *bi-hükmi'llâhi ta'âlâ* hevâlar muttasıl limanlı olmayup, gâh muhâlif rûzgâr esüp ve gâh azîm furtına olup, aralıkda heva limalı oldukca gemi ve kayıklar ile taşınup, bi'l-iktizâ akd olunan mevâ'idden sonra yigirmi bir gün tamâmına dek bi'l-külliyeye taşınup mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin gurreesi Cum'a gün miftâhların getirüp teslîm idüp ve ol gün asâkir-i İslâm gediklerinden içerü girüp, hasretü'l-mülk olan Kandiye kal'asının feth ü teshîri müyesser olup hâlâ miftâhları ve

¹⁵¹⁸ ubûdiyyet V : ubûdiyyet kabûl Y

sulh kâğıdı sûreti rikâb-ı hümayûna gönderilmiştir. *Hamdu'llâhi ta'âlâ cenâb-ı Hakk ve feyyâz-ı mutlak* hazretlerine şevketlü pâdişâhımı islâfda misli sebkât itmeyen böyle bir adimü'n-nazîr kal'anın feth ü teshîrine muvaffak eyleyüp, mahsûd-ı selâtîn-i rû-yi zemîn olanlar böyle bir hısn-i hasînin dâhil-i hayta-i memâlîk-i mahrûseleri olması devr-i makbûlüt-tavrlarına mahsûs olduğu azametlü efendimin mü'eyyid-i min-indi'llâh olmaları âsârıdır. *Hakk ta'âlâ* düşmenân-ı dîn ü devletlerin müdemmer u makhûr ve tab' u hümayûnların hemvâre bunun emsâli fütûhât-ı celîle eyleye, mesrûr eyleye. Âmin bi-câh-ı seyyidi'l-mürselîn.

Serdâr-ı a'zamın a'yân-ı askere nevâzişleri

Serdâr-ı a'zam yine bu gün cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı askeri otağına da'vet ve cümleye hitâb idüp, “Baka paşa karındaşlar, bu kal'anın metrisinde mâl u başınız ile çalışup, herbiriniz dünyâlar kadar zahmet çekdiniz. İki cihânda yüzünüz ak ve pâdişâhımın itmeği sizlere helâl olsun. Cümlemenizi ferâde ferâde şevketlü pâdişâhıma arz idüp, her biriniz rütbelerinize göre re'âyâtlar olunursız” deyü, vüzerâyâ kürkler ve mîr-i mîrân u ümerâyâ hi'atler giydirildi. Ba'dehu yeniçeri ocağı geldikde, “Baka ağa ve kethudâ ve ocak ağaları ve çorbacılar iki âlemde yüzünüz ak olsun, yigirmi yedi seneden berü ümmet-i Muhammed'in arzları pâ-y-mâl idi. Sizin gayret ü sabr u sebât ve merdâne-i dilîrâne cenginiz ile bu kal'a feth olunup, arz-ı dîn ü devlet tamâm yerine geldi. Ashâb-ı güzîn zamânından berü bir asker böyle zahmet ü meşakkat ile ceng idüp efendisi uğurunda çalışmamıştır” deyüp, hi'atler giydirdi.

Ba'dehu sipâh silihdâr ocakları zümresine kezâlik nevâzişler ve hilatlar ilbâs olundu ba'dehu cebeci ve topcı ve top arabacı ve üç bölük humbaracı ocakları ve ba'dehu¹⁵¹⁹ Rûm-ili alaybeğileri ve ba'dehu Anadolu alaybeğileri gelüp her birine hi'atler giydirüp nevâzişler eyledi.

Binâ-yı cevâmi' ü mesâcîd der-i dâhil-i Kandiye

Ve kal'a-i Kandiye dâhilinde olan on dört büyük manastırın en mu'azzamın pâdişâh hazretleriçün ve biri merhûm Sultân İbrâhîm Han ve biri Vâlîde Sultân ve biri serdâr-ı a'zam Fâzıl Ahmed Paşa ve biri kethudâsı Mahmûd Ağa ve biri vekîl-i harcı Receb Ağa ve biri merhûm Deli Hüseyin Paşa ve biri Ankebûd Ahmed Paşa ve biri Kapudan Kaplan Mustafâ Paşa ve biri Defterdâr Ahmed Paşa, ve biri Şişmân İbrâhîm

¹⁵¹⁹ sipâh silihdâr ... ocakları ve ba'dehu V : - Y

Paşa ve biri Yeniçeri Ağası Abdi Ağa ve biri Kul Kethudâsı Zülfikâr Ağa ve biri Zagarcıbaşı Burunsuz Ahmed Ağa için câmi‘ ve tezyîn-i ma‘bed kılınup vesâ‘ir a‘yân-ı devletden dahi gönli isteyen mahalle münâsib yetmiş dört kilîsâyı mesâcid idüp, derûnlarında çirk-âb-ı küfr-i asnâmı tahîr-i kilâb ile gasl ve ûd u anberle tathîr idüp mahalline göre mihrâb, minber ve mahfil yapıp şirk ü dalâl ile memlû iken nû r-ı İslâm ile münevver olup ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Cum‘a gün serdâr-ı a‘zam alay ile varup, Hünkâr câmi‘inde cem‘ olunan on beş binden mütecâviz guzât-ı Müslimîn cümle esnâ-i du‘âda nâle-giryân ile gözyaşları döküldi ve dört yüz re’s ganem zebh olundı ve hattâ serdâr-ı a‘zam Sancâk-ı Rasûl’i önlerine alup alay ile giderken henüz metrisler ve köprülemeleri ve arkurı siper direkleri bozulmayup, birinin altından geçerken sarığı ilişüp yere düşdi, kendiler aslâ tevakkuf itmeyüp kaba baş gitdüler. Sonra ardından sarığı yetiştirdiler. Ba‘de’l-eyyâm, “Niçün ol mahalde durup destârınızı ilbâs buyurmadınız?” deyü, ba‘zı mukarrebî su‘âl idicek, “Kal‘aya ibtidâ duhûlümüz olmağla bu ahvâlden ekser avâm tatayyur iderler ya‘ni dedikodı olmasun için turmayup kaba baş gitdim” didi.

Ve ol gün henüz binâsı tamâm olan sekiz câmi‘de dahi salât-ı cum‘a edâ olundı. Ve yine rûz-ı mezbûrda alaydan mukaddem kuşluk vakti Hanya’da olan kırk kıt‘a donanma-yı hümayûn çekdirirleri gelüp, Kandiye önünde lenger-endâz olup, tarafeynden azîm şenlik itdiler. Yedi gün yedi gice donanma idüp, envâ‘ dürlü lu‘blar izhâr eylediler. Ve kâfirin dolu üç lağımı bulunup, biri Kızıl tabyada, ikisi ana karîb yerde birinde yetmiş ve birinde toksan ve birinde yüz otuz kantar bârût bulundu. [74b]

Ve onuncı Bâzâr gün umûm asâkir-i İslâm’a metris ve sıçan yolları doldurmağa fermân sâdir olup, evvel Rûm-ili ve ba‘dehu Anadolu kolundan mübâşeret olundı. Ve burûca tahmîn cümlesi bir yere cem‘ olursa İstanbul’dan Küçükçekmece denlü yer olur. Ol gün Rûm-ili ve Anadolu beğlerbeğleri eyâletleriyle tablhânelerin çalarak metris ve ordu-yı hümayûnda olan topları derûn-ı kal‘aya çekdiler. Ve serdâr-ı a‘zâmın vâlidesi Sâliha Hanım cezîreye kendüler ile ma‘an geçüp, iki buçuk sene¹⁵²⁰ bu cengi müşâhede idüp, “Oğluma bu kal‘anın fethi müyesser olur ise, hacca gideyim” deyü, nazar itmîşidi. Birâderleri Fâzıl Mustafâ Beğ ve ammîleri Hasan Ağa ve ammîzâdeleri Hüseyin Beğ ve isteyen bir kâfile olup yigirmi üçüncü Şenbih gün dört kıt‘a çekdirir ile Kandiye

¹⁵²⁰ sene V : sene tamâm Y

limanından çıkup, İstanbul'a revân oldılar. Ve bi'zzât kendüler dahi bir iki mil kadar vâlidelerin köndere gidüp geldiler.

Ol gün İstendiye adasından küffâr cümle donanmasıyla göçüp, dârü'l-fücûrlarına yıkılup gitmişidi. Mezbûr çekdiriler bî-pervâ aralarından geçdiler. Ve yigirmi tokuzuncı Cum'a gün müfde haberin getiren Çavuşbaşı Vekîli Köse İbrâhîm Ağa ve Büyük Mîr-âhûr Canboladzâde Hüseyin Beğ taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı hümayûn deşne ve kılıc kaftân getürüp, iki çekdirir ile Kandiye limanına dâhil oldu. Ve mâh-ı Cemâziyelâhîrin gurreşi Şenbih gün alay ile otak-ı Âsafî'ye nâzil oldu ve vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rü'esâ-yı asker da'vet ve cümlelerin muvâcehelerinde hatt-ı şerîf feth ü kırâ'at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Sen ki, vezîr-i a'zam ve serdâr-ı a'zam ekremim Ahmed Paşa'sın selâm-ı selâmet-encâm pâdişâhânem ile seni teşrîf itduğumden sonra, gönderdiğin telhîs ve âdemin bir mübârek sâ'atde vâsıl olup, bunca zamândan berü mahsûr olup zahmet ü meşakket-i firâvân çekilen Kandiye kal'ası *Hakk ta'âlâ* hazretlerinin mahz-ı avn ü inâyeti ve peygamberimiz *sallâ'llâhü ta'âlâ aleyhi vesellemin* mu'cizât-ı kesîretü'l-bereketiyle feth-i teshîr kılındüğün tebşîr eylemişsin *elhamdü'llâh sümme İlhamdü'llâh Cenâb-ı Hakk ve Kâdir-i mutlak* fazl u kereminden bu abd-i za'if kulun mahzûn u magmûm ve dîn yolunda cân u başların koyan gâzîleri mahrûm itmeyüp *vellezîne câhedû finâ lenehdiyennehum subulenâ*¹⁵²¹ mefhûm-ı şerîfî muktezâsınca guzât-ı mücâhidîni mansûr u muzaffer eylemekle mecmu'-ı kefer-i li'âm olan mukarrer küfr ü zalâmı müzâhir-i envâr-ı şe'âir-i İslâm ve ma'bed-i asnâm olan kilîsâ-yı şirk-irtisâmların ma'âbid ü mesâcid ümem-i seyyidi'l-enâm idüp ve *kelimetu'llâhu hiye'l-ulyâ* misdâkın *ke's-şems fî vasati'n-nehâr* âşikâr eyledi *hazâ min fazlı Rabbi* ümîdim budur ki, fî-mâ-ba'd dahi celle şâne ve amm-i ale'l-âlemîn berr ü ihsâna asker ve hazîne çokluğuna ve mülk-i fânîye dayanmayup mahz-ı inâyet izleye ve te'yîd-i nusret lemyezelîsine i'timâd-ı tevekkül eyleyin bu abd-i za'îfine yâr u destgîr ve mu'îni zahîr olup, dîn-i mübîn-i seyyidi'l-ebrâra nice hıdemât-ı celîletü'l-âsâr eylemeğe muvâfık u mazhar ve bunun emsâli kılâ' u buk'ain feth ü teshîrin mukadder idüp ecdâd-ı âlî-nijâdımın gazâ vü cihâd senetlerin ihyâ vü üzhâr eyleyem. Ber-hûrdâr olasin ni'm-i celîle-i mülûkânem sana helâl olsun ve yüzün iki cihânda ak olsun ve seninle me'mûr olan

¹⁵²¹ “Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücahede edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz”, (Ku'an, 29/69).

vüzerâ-yı nîk-re'y ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı âlem-ârây ve ağayân ve kâtibân ve zu'amâ ve erbâb-ı tîmâr ve sipâh ve yeniçeriyân ve cebeciyân ve topcıyân ve bi'l-cümle seninle olan kullarımın yüzleri ak ve nân u nemekim cümleye helâl olsun. Kemâl mertebe dîn ü devletim uğurunda cân u hanmânların fedâ ve merdâne vü dilâverâne cünbüşler ve hareketler eylemekle du'â-yı hayr-ı icâbet-eserime mazhar olmuşlardır. *Hakk ta'âlâ* cümlesinden râzî ola. Hâlâ atıyye-i seniyye-i cihândârîden sana bir kabza murassa' şemşîr ve miyânına bir murassa' hançer-i zerrîn ve hâssa kürklerimden bir sevb serâsere kaplı semmûr-ı fâ'izü's-sürûr ve bir sevb sâde hi'at-ı fâhire ihsânım olup, ve seninle olan vüzerâ-yı nîk-re'y kullarıma dahi hâssa kürklerimden serâsere kaplı altı sevb kürk inâyet-i hüsrevânem olup, mîr-âhûr-ı kebîrimiz Hüseyin Ağa kulum ile irsâl olunmuştur. Ve mîr-i mîrân ve ümerâ-i şecâ'at-nişân ve ağayân kullarıma dahi birer sevb serâser kaftanlar ihsânım olup gönderilmiştir. İmdî sen dahi isti'dâdlarına bi-hasebi'l-merâtib lâayık oldukları üzre tevcih-i menâsıb eyleyesin. Bu hususda cümle tevcihâtın makbûlû hümayûnumdur. Bu kış Selânik'de kışlanması fermânım olmuştur, siz dahi ol tarafda kal'ayı gereği gibi ta'mîr ve termîm itdikden sonra ol bahârda donanma-yı hümayûnum ile gelüp rikâb-ı hümayûnuma yüz süresin".

Ta'mîrât-ı kal'a ve ta'yîn-i müstahfızân-ı asker

Mâh-ı mezbûrun üçüncü Dü-şenbih gün, bi-emr-i serdâr Kandiye kal'asının münhedim olan der ü dîvârların vesâ'ir lüzûmı olan mürimmâtının binâsına mübâşeret olunup kurbanlar kesildi. Evvel Güllük ve Nazarta¹⁵²² tarafından bed' olunup sonra Kızıl tabya cânibinden vaz' esâs kılındı. Himmet-i serdâr ve akdâm-ı asker ile az zamânda evvek giden ziyâde metânet ve istihkâm üzre yapıldı.

Ve on birinci Bâzâr gün geriden zeytûn sipâhîleri a'yânından Kandiye'nin on dörd tabyasına muhâfaza için müstakillen birer ağa ve her birine kifâyet miqdârı neferât ta'yîn olup, süvârîsine yedişer bin akça tîmâr ve ikişer dönüm tarla ve piyâdesine beşer bin akça tîmâr ve birer dönüm tarla ve kal'a ve su kulesi müstahfızlarına dahi on sekizer akça ulûfe ile birer dönüm tarla ihsân olundu.

Ve rûz-ı kâsımdan sonra paşalara ve zu'amâ vü erbâb-ı tîmâra semtlerine gitmeğe izin virüp, "İki buçuk yıldan beri olan hasretlerinize kavuşdukca bizi de hayr du'âdan ferâmûş itmeyesiz" buyurdukda, gözyaşların dökdiler ve kendüler Kandiye'de

¹⁵²² Nazarta V : - Y

kışladılar serdâr-ı a‘zam mübâşeretiyle müddet-i muhâsarası yigirmi sekiz ay tokuz gün olup, sâ‘ir edevât-ı ceng ü harbden gayrı seksan bin kantar bârût harc olundu. Ve bu hinde bir Venedik kalyonu furtınaya uğrayup direği şikest gelüp İstendiye adası limanına ilticâ itmeğin serdâr-ı a‘zam merhameten iki kıt‘a çekdiri ta‘yîn idüp Suda limanına îsâl itdirdi.

İtâ‘at-i re‘âya-yı Mayna

Yigirmi seneden berü Mayna re‘âyası Venedik kâfiri sebebiyle isyân üzre olup, yigirmi bin kadar cizye-güzâr re‘âya idi. Mâh-ı Receb'de serdâr-ı a‘zam mezbûrların papas ve bellü başlı ihtiyârlarına Devlet-i Aliyye re‘âyası gibi ke'l-evvel itâ‘at ve inkıyâd ve emr-i hümayûnlarına mutî‘ ve münkâd olup, “Harc virirseniz, ne güzel. İsyân vaktinizden berü üzerinizden mürûr itmiş cizye ve tekâlif taleb olunmayup cerâyiminize kalem-i afv çekilir ve illâ bu def‘a dahi inâdınıza musırr olup muhâlefet sadedinde olursanız satvet-i kâhire-i pâdişâhî[y]i görüp bilüp anladınız vebâli boynunuza ol baharda Girid cezîresinden asâkir-i İslâm ile çıkıldıkda üzerinize varılup mâl u emlâkınız nehb ü gâret ve ehl ü ıyâliniz esîr kendünüz bi'l-cümle tu‘me-i şemşîr olunursuz” deyü ahkâm-ı şerîf yazılup gönderildikde, ba‘de'l-yevm bie dahi isyân itmemek şartıyla i‘tizâr-nâmeleri geldi.

Ve bundan mukaddem Hanya kal‘asında habs olunan Venedik ilçisi Aloyza Molin¹⁵²³ cumhûr-ı Venedik tarafından büyük ilçî ta‘yîn olunup huzûr-ı serdâr-ı a‘zama gelmeğe istîzân idüp me‘zûn olmuşıdi. Mâh-ı Ramazân-ı şerîf'in yigirmi beşinci Salı gün otakda buluşup Venedik dojudan gelen mektûbı virüp menziline gitdi.

Sûret-i mektûb-ı dojî

Dominikuş Kontari¹⁵²⁴ Allâh'ın inâyetiyle Venedik Doj'ı şevketlü ve devletlü Aliyye-i Osmânîye'nin vezîr-i a‘zama ve bizim dostumuz Ahmed Paşa hazretlerine selâm-ı sadâkat-unvân Âsitâne-i sa‘âdet-medârın muhibb-i ta‘zîmi cumhûrumuz derûnunda dâ'imâ cây-gîr ve mahfûz olmağla binâen alâ-zâlik arzû-yı sulhda ve iştiyâk-ı salâhda dahi isti‘dâd-ı bünyâd ve emn ü emânda karardâde iken sulh-ı mezkûr ma‘kûl vechin iktizâsınca cenâb-ı sa‘âdet me‘âbiniz ile mukâleme ve akd eyledüğü deryâ kapudanı cenaralimiz Morojin¹⁵²⁵ a‘lâm u ihbâr eylemekle tarafımızdan mergûb ve

¹⁵²³ Molini.

¹⁵²⁴ Dominique II. Contarini.

¹⁵²⁵ Morosini.

muhabbetimiz olan beğzâde Molin kulları ilçi nasb ve ta'yîn olunmuşdur ki, varup cehd ü sa'y tâm ile müşârun-ileyh kapudan cenaral ile akd olunan sulh u salâhı biz iş bu hurûfumuz ile tasdîk ve ibkâ eyledüğümüz gibi ol dahi tasrîh ve takrîr eyleyüp her kemâl-i fazl ile müzeyyen olan [75a] vücûd-ı pür-cûdınız katımızda ne mertebe mu'azzez ü mükerrer olduğın arz ve isbât ideriz. Zîra bu mu'azzam iş ki, yüzinizden vücûda gelmiştir. Mahsûsan sebep-i mecd ü kârînz olduğundan mâ'adâ bâ'is-i âsâyış ve refâhiyyet-i re'âyâ-yı cânibeyndir. *İnşâ'allâhu ta'âlâ* sulh-ı mezkûr kalb-i sâfî ve dikkat ve ihtimâm-ı tâm ile mahfûz ve mazbût olması mukarrer ve muhakkaktır ve ol ecilden müşârun-ileyh ilçimize sipâriş olunmuşdur. Sadâkatimizden nâşî olan muhabbet ve meveddetimizi huzûrlarına arz u beyân olundukdan sonra, bir sâ'at evvel Âsitâne-i sa'âdete geçüp, Devlet-i Aliyye'ye olan hulûs u muhabbetimizi ve ta'zîm ü tekrîmimizi dahi atebe-i aliyyeye arz idüp, akd olunan sulhı ilçimizin takrîrinden hüsn-i ısgâ ve i'timâd-ı küllî buyurıla”.

Zikr-i cezîre-i Akritaş ya'ni Girid

Bu Girid cezîresinin vech-i tesmiyesinde Mor Hân selefin ilmi lâhık olduğu üzre, bi'l-ittifak buna zâhib olduklarını tahkîk iden bahriyye sâhibi Pîrî Kapudan ibnû'l-Hâc Mehmed dir ki, işbu mezkûr Girid cezîresi dağlı ve âb-ı revânlı yer üzerinde¹⁵²⁶ cezîredir. Tûli iki yüz yigirmi ve arzı altmış ve cemî' etrâfı yedi yüz mildir ve bu cezîre-i merkûmenin Girid denilmeğe vech-i tesmiyesine bâ'is bu olmuş kim, ibtida bu cezîre hâlî yaturken, Girid nâm bir kâfir gelüp, karâr-gah idinüp, yüz pâre şehir bünyad ve câbe-câ karyeler ma'mûr eylemiş. Ol vaktiden berü cezîreye Girid denilmiş ve mezkûr kâfirin Urban nâm bir vezîri var idi. Gâyet hûb, ilm-i hikmet bilürdi. Hikmetle mezbûr cezîreye nazar idüp, her ne mahalle münâsib gördiyse ana göre ol mevâzi'lere bağ u bağçeler ve âlî kasırlar ve âb-ı revânlar te'lîfiyle bir mertebe ma'mûr¹⁵²⁷ eyledi ki, cezâyir içinde bu adadan âbâdânî yer yoğidi. Bu üslûb üzre eyyâm geçirirken âhir mezkûr Girid fevt olup yerine Setorni nâm oğlu oturur ve bunun vaktine gelince değin akçaları sikkesiz imiş, der-akab cezîre içinde akçaye sikke olmasın mezkûr Setorni te'lîf kılur ve ol dahi bu tarîk üzre rûzgârın geçürüp ömri ahir olur ve yerine Martin nâm oğlu kalur ve babası tahtına iclâs idüp, hükm-i desti olıcak birini babası ve birini kendü sûretinde iki aded putlar düzdürüp, cezîre halkını ol sûretlere tapdırır ve buna göre niçe

¹⁵²⁶ yer üzerinde V : bir uzûn Y

¹⁵²⁷ ma'mûr V : ma'mûr ve âbâdân Y

dürlü ezâlar itdirir, âhir bir niçe pâre gemiler donadup Rûm-ili kenârında vâkı‘ Mora'ya karîb Karlu-ili'nde Mirkanton nâm kâfirin başın keser ve döner gelür, Girid'de fâriğ-i bâl olup otururken maktûl Mirkanton'un Efrenc memleketinde olan karındaşı haber-dâr olur ve vâfir gemiler ile asker çeküp gelür. Girid cezâresinde Martin'in başın kesdikden sonra cezârei bi'l-küllîye âteşe urup, harâb ider. İle'l-ân ol harâb binâlar henüz dahi nümâyândır. Şimdiki hâlde tekrâr ma‘mûr olup, kal‘alarından mâ‘adâ ol cezârede yedi yüz pâre köy olup asıl be-nâm şehri Kandiye kal‘asıdır.

Siyâk-ı âhar der-vasf-ı cezâre-i Girid

Ravzu'l-mu‘attâr sâhibi Abdullâh bin Vehb öyle rivâyet ider ki, cezâyir, deryâ-yı Rûm'dan dördüncü iklîmde cezâre-i Akritaş demekle ma‘rûf, işbu cezâre-i Girid ki, mülûk-ı İslâm'dan Karamti nâm bir şahs bir zamân gelüp, bu cezârei ta‘mîr itmekle Akritaş tesmiye olunup, lafz-ı mezbûr yüz şehir ma‘nâsınadır. Tahmînen devri yedi yüz milden ziyâde ve altmış mil arzıyla şarkdan garba imtidâdı iki yüz yigirmi mil ve taraf-ı garbîsi memâlik-i mahrûse-i İslâmiyye'den Mora kenârına yüz otuz mil ve cânib-i şarkîsi Anadolu'dan Benefşe kenârına yüz kırk mile karîbdır ve ümem-i sâlîfe asırlarında dahi ma‘mûr idüğüne ba‘zı ebniye-i âliye ve izâm-ı azîme-i bâliyenin câ-be-ca vücûdî delâlet ider.

Hâsılı Tûfân-ı Nûh'dan bu ana gelince değin, bir asırda nev‘-i beşerden hâlî kalmamış ve bir târîhde ufak ve nezâret ve imâretine fütûr gelmemiş, cibâl ve kılâ‘-ı vazî‘a ve kurâ ve ziyâ‘-ı vesî‘ayı müştemil ber-câ-yı mergûb ve mesken-i latîf ve hûbdur. Ganem iki def‘a tevellüd idüp, firâz-ı kûhunda müdâyim selc mevcûddur. Hukemâ ve e‘imme-i târîh tahkîki üzre bu cezârede ma‘den-i zeheb ve fidda dahi vardır ve hâlis antimon bunda olur ve ilm-i mûsikî bu cezârede istinbat olunmuşdur ve dahi mâr ve sa‘leb ve zi‘b ve sâ‘ir yırtıcı hayvânât bunda ta‘ayyüş itmez ve bi'l-cümle hayr-ı menâfî‘i ve muhâsinine nihâyet yok bir cezâredir.

Misine Adası'ndan sonra Akdeniz cezârelerinin eşbahı idüğüne seyyâhân-ı âfâk ittifâk itmişlerdir ve Kandiye kal‘asının solunda ve Nazarta'nın sağında vâkı‘ Tamas dağı nâmıyla müsemmâ bir azîm kûh-ı bülendi olup, ırakdan gûya bir sahan içine pilav doldurulmuş misâl sûrı görünür, çıkup ve inmesi bir konak yerdir ve zîrve-i a‘lasında bir azîm kilise ve bir evliyâ markadi olup, küffâr dahi i‘tibâr iderler. Ashâbdan dahi on dört kimesnenin mezâr-ı şerîfleri olmağla dördü ma‘lûmdur ve dağ dibinde Acı Su ismiyle meşhûr bir su çıkar. Devri on harmen kadardır ve ekâlîm-i seb‘a-i Frenk i‘tibâr itmeğin

vâriillere doldurup gemiler ile teberrüken âher diyâra hediye götürürler ve sâbıkâ Kıbrıs cezîresi kuvveye muttasıl iken, etrâfda ba‘zı cezîre kenârı buna da mevsûl idi.

Zamân-ı¹⁵²⁸ karîbde me‘vâ-yı Nasârâ olup, zuhûr-ı İslâm'dan sonra sâ‘ir fütûhât-ı İslâmiyye ile derûnı çirk-i ehl-i şirkden pâk ve vatan-ı İslâmiyân olmağla münevver ve tâb-nâk oldu. Lâkin sû-i tedbîr ve emr-i takdîr-i Hudâ ile girü kâfire nasîb olup, bu âna değin taht-ı hükûmet-i müşrikîn olmuş idi ve hâlâ te‘yîd-i hayy-i mecîd ile müceddeden fethi nasîb olmağın, kütüb-i târîhde mastûr olan evsâf ve ahbârından bir mikdâr dahi nakl olunur ve Şehâbeddîn Nüveyrî Nihâyetü'l-Arab'da Girid cezîresi kıssasına böyle hikâyet ider ki; Rodos'da Arab kal‘asını binâ iden kâşifü'l-bahr olan Cenâde bin Ebî Ümeyye'yi Hazret-i Mu‘âviye serdâr-ı seriye-i İslâm idüp, Girid cezîresine gönderdi. Fethi müyesser olmayup, kurâ vü kasabâtın nehb ü gâret ve hasâret eyledikten sonra rücû‘ itdiler. Bu takdîrce evvelâ İslâm'dan Girid'e gazâ iden Cenâde olur ve ba‘dehû Hicret'in toksan iki târîhinde Velîd bin Abdûlmelik ve Mûsâ bin Nasîr ve Tarık bin Ziyâd mağrib diyârına ve Endülüs memleketi teshîrine serdâr olup vardıkda, hâlâ Rûm-ili yakasında İspanya yedinde olan Gırnata şehrini ki, Kurtuba dahi dirler, bütün muzâfâtıyla feth idüp, dâru'l-mülk idindikden sonra Akdeniz cezîrelerinden Balise ve Mayorka ve Manorka ve Sardunya cezîrelerine dahi asker gönderüp, ba‘zı mevâzi‘i teshîr olundu ve ba‘dehû Abdullah bin Sa‘ad Benî Ümeyye tarafından vâlî-i Mısır iken ol dahi Girid cezîresine gazâ idüp, fethi müyesser olmuş idi. Ammâ bu rivâyet mercûhadır. Sübûtı takdîrinde Kıbrıs gibi ehl-i cezîrede harâc ve iltizâmıyla tevcîh olunur ve girü edâ olunmuşdur ve Benî Ümeyye'den sonra âl-i Abbâs asrı evâ‘ilinde Hârûnu'r-Reşîd dahi Hamîd bin Mansûr Hemedânî nâm ser-asgerin guzât-ı İslâm ile Girid seferine gönderüp, ba‘zı mevâzi‘in¹⁵²⁹ feth ü zabt eylemiş ve ba‘dehû Me‘mûn Halîfe'nin evâ‘il-i devletinde ümerâdan Ebû Hafs Ömer bin Habîb Endülis'i dahi Girid'e çeküp, husûn-ı menî‘asından birin alup, karargâh idinmem, yevmen-fe-yevmen leşker-i harb-âzmâ ile küffâr tedmîr ve tadrîc ile cezîreyi teshîr ve penâh-ı a‘da olmamak için kılâ‘ı tahrîb idüp, müddetü'l-ömr ol kal‘ada ikâmet kendü ve evlâdı ba‘dehû bi-tarîki't-temellük itdiler dimiş ve Hicret'in iki yüz dört senesinde ve yâhûd yüz toksan sekiz Ramazân'ında Endülüs memâlikine mâlik olan Benî Ümeyye fırkasından Hakem bin Hişâm Emevî ki, lakabı Rabz'dır, zâlim ve gâşim olmağla Gırnata şehri ahâlîsinden Rabz kabîlesi halkı beyninde vak‘a-i Rabz zuhûr idüp, gulüvv-i âmm ile sarâyına

¹⁵²⁸ zamân-ı V : ramân-ı Y

¹⁵²⁹ mevâzi‘in V : mevâzi‘i Y

geldiler, kıtâl-i azîmden sonra Hakem-i Hişâm gâlib olup, cemm-i gafîr ekserin alef-i şemşîr idüp, üç yüz nâm-dâr kimesneleri baş aşağı Gırnata suyu kenârına salb eyleyüp nehb ü gârete icâzet virdi ve meskenlerin ihrâk ve tahrîb itdirdi ve ol gün içinde niçe bir nüfûs mazhar-ı siyâset ve telef oldukdan sonra bâkîsine terk-i vatan şartıyla emân virdi ve ol fesâd-ı şenî‘ vak‘a-i Rabz demekle meşhûr ve kütüb-i târîhde mastûr oldu ve çün bunları Endülûs diyârından sürdiler, sefînelere girüp kimi mağrib tarafına geçüp ve on bin kadar nüfûs sâhil-i Mısır'a vâsıl ve bî-tekellûf istîlâ tarîkiyle İskenderiyye'ye dâhil olup tavattun itdiler.

Ve Hicret'in iki yüz on iki Saferi'nde Endülûsîlerden biri bir gün iştirâ-i lahm iderken, kassâb ile aralarında nizâ‘ vâkı‘ olup kassâb mülevves bağıracağı ol âdemin yüzine urmağla, Endülûsîlere gayret düşüp, kassâbı telef itdiler ve ehl-i İskenderiyye ile mâ-beynlerinde fitne-i azîm vâkı‘ olup, niçe nüfûsı hâk-i helâka düşürdiler ve bi'l-âhire Endülûsîler tegallûb ile İskenderiyye'yi zabt eylediler ve ba‘dehû âl-i Abbâs âmilleriyle musâlaha idüp [75b] İskenderiyye'den ittifâk ile çıkdılar.

Bir rivâyet de hulefâ-i Abbâsiyûn'dan Me'mûn Halîfe tarafından Mısır vâlisî olan Abdullah bin Tâhir ki, Safavîlerdendir, Endülûsîler İskenderiyye'de bu fesâdı itmekle def‘ine teveccüh idüp vardıkda, bunları bozup İskenderiyye'den iclâ eyledi.

Bir rivâyet de mezbûrun teveccühünü istimâ‘ idicek, havflarından çıkup Akritâş'a gitdiler, vapur anda sâkin olmağla ile'l-ân nesilleri bâkîdir. Bu tafsîlden ma‘lûm oldu ki, Girid cezâresi iki yüz on iki târîhinde külliyyet ile feth olup, yüz otuz üç sene ehl-i İslâm tasarrufunda olup, ba‘dehû kâfir aldı. Esahh-ı rivâyet de Abdullâh bin Tâhir anların haberinden âgâh oldukda, üzerlerine varup muhâsara ve tazyîk ve ol vilâyetden gitmek üzere şerâyit-i sulh ve emânı tensîk itdiler. Anlar dahi otuz pâre gemilere girüp, terk-i diyar ve her sene hâkim-i Mısır'a bir mikdâr mâl irsâl itmek şartıyla Girid cezâresine gitdiler. Vardıklarında ol tâ'ife-i lâ-mekân cezârei hûb görüp, “Ya biz bu cezârei feth idelim veyâ cümle kırılalım” deyü ittifâk idüp, avdetden ümîdlerin kat‘ için cümle gemilerin âteşe yakdılar. Ebû Hafs Ömer bin İsâ nâm şahsa bî‘at eylediler. *Bi-lutfi'llâhi ta‘âlâ* cezâreyi bütün feth¹⁵³⁰ ve memâlik-i İslâmiyye'ye ilhâk itdiklerinden sonra, levâzımât-ı tahassun ve tesviye-i umûr idüp, muhâfazaya başladılar. Kesret-i mâl ve ni‘met sebebiyle esbâb-ı refâhiyyet âmâde yevmen-fe-yevmen şevketleri ziyâde olup, derya gazâsına kırk pâre gemi müteheyyâ kıldılar ve Halîc-i Kostantiniyye cânibinde

¹⁵³⁰ feth V : feth ü teshîr Y

olan adalar ki, kütüb-i kadîmede Cezâyir-i Rûmâniyye ismiyle müsemmâdır ale't-tevâlî gazâlar idüp, nehb [ü] gâret ile îsâl-i hasâretleri bir mertebeye vardı kim, ekser-i cezâyir ve sevâhilde küffâr ta'ayyüş-i karâr itmeden kaldı. Ol asırda İstanbul'da kral olan Mihail nâm kayser-i Rûm, her çend anlarla müdâfa'aya donanmalar gönderüp, bi'd-defe'ât mukâtele eyledi. Avn-i Bârî'yle Girid halkı her bâr gâlib, küffâr mağlûb olurdu.

Bir rivâyet de kayser-i Rûm, bunların tecâvüzlerin haber aldıkda üzerlerine iki def'a donanma ile asker gönderdi. Evvel giden kâfirler gâlib gelüp, çok gâzî şehîd eylediler ve sonra giden kâfirler mağlûb olup, bi'l-küllîye kılıçdan geçtikleri haberin yine Müslimânlar'dan aldılar. *Li'llâhi'l-hamd* bu minvâl üzre seksen yıl kadar zamân mezbûr Ömer ve evlâdı bi-tarîkı't-temellük imâret eylediler. Vaktâ ki Ermanos nâm kâfir İstanbul'a kral oldu. Mukâvemetden me'yûs olup, ahz-ı intikâm bâbında amel i'mâl ve lutf ü hiyel eyledi. Ol zamânda Girid hâkimi olan Abdülazîz bin Habîb, Ömer ile sûretâ tarh-ı esâs-ı meveddet için tuhaf lâyıkla ile itâ'ati mutazammın muhabbet-nâme gönderüp, kavâ'id-i muhabbet istihkâm buldukda, bir gün Ermanos, muhtâl bir sefir-i şîrin-makâl ile Abdülazîz'e tuhaf u hedâyâ gönderüp, bast-ı besât-ı merâm eyledi ki; “Eğerçi beynimizde ihtilâf-ı dîn mukarrerdir, ammâ münâsebet-i hakk-ı civâr ile tarafeyne husûl-i istirâhat için tetmîm-i levâzım-ı mutârahanın nef'i ezher ve ol cenâb-ı imâret-me'âb bu bâbda ne mertebe ile hoşnûd olur ise, bu cânibden ale't-ta'cîl müsâ'ade müyesserdir. Evvelâ taht-ı yedimizde olan cezîrelerin sükkânı emîr-i dilîrin havfından terk-i diyâr itdiler. Memâlik-i Rûm'dan Firengistân'a râh-ı âmed-şüd mesdûd oldu. Eğer ümîd-i re'y-i âlem-ârâları iktizâ ider ise ki, beynimizde merâsim-i dâd ve ri'âyet-i fukarâ-yı ra'yyete himâyet oluna, her sâl bezl-i emvâl ve ricâl ve cemî'i¹⁵³¹ süfün emsâli tekellüfât-ı şâkka ki, kendülere nisbet-i it'âb-ı nefis ve beden ve irtikâb-ı mihandır, terk buyurıla ve ol mukâbelede her sene tahammül-i esfâr ve ihtârdan kendülere hâsıl olan mâlın ez'âfin tayyib-i hâtır ile bizden alsunlar, tek hemân fukarâ ve ra'yyete merhameten bir dahi deryaya donanma çıkarmayup âsâyışde olsunlar. Tâ celâ-yı vatan iden re'âyâ vatanlarına mu'âvedet eyleyeler ve tarîk-i bahr dahi küşâde olup, ol diyâra bu semtlerden tüccâr varmağla cenâb-ı emîr için vücûh-ı emvâl âmâde ve defter ve hızâneleri hadden ziyâde ola”. Abdülazîz mekr ü firîb düşmenin sahîh anlamayup mecmû' mes'ûlin icâbete makrûn kıldı ve meşrût-ı mezkûr üzre bir dahi cezâyir ve sevâhil ve merâhil-i Rûm'a leşker gâret göndermemeğe ahd idüp, her sene îsâline ahd

¹⁵³¹ cemî'i V : - Y

olunan mâlın mikdârın ta'yîn ile mü'ekked ahid-nâme virdikde, Ermanos-ı menhûs levâzım-ı iğfâli itmâm için bir iki sene şerâyit-i muhâdete ve mesâliha mürââtına kıyâm gösterüp, pîşkeş-i mâl irsâl ve îsal eyledi ve tüccârı ol tarafa uğradup, bey' u şîrâ itdirdi ve celb-i emti'ai girân bahâ ile Abdülazîz ve Nemçe aksa'l-gâye maksûdına nâ'il oldu ve hırs-ı cemî'-i mâl ve terk-i harb-i ehl-i dalâl kendüye âdet olup, cihâd-ı erbâb-ı küfr ve inâddan tekâ'üd-i ihtiyâr ile hazmı koyup, girîve-i gabn ve gaflete gitdi.

Lâ-cerem sû-i tedbîr bir mertebeye vardı ki, cevri düşmen ile terk-i cidâl olunmuşidi. "Askere vazîfe vermek yok yere itlâf-ı hazînedir" deyü, taklîl masârîf nâmıyla kat'-ı erzâk ve ta'tîl-i hukûk-ı ehl-i istihkâk ve tamâm tebdîl-i ahlâk eyledi. Tâ ki, *İnna'llâhe lâ-yugayyiru mâ bi-kavmin hattâ yugayyirû mâ-bi enfûsihim*¹⁵³² mîsdâkıncâ az müddetde mülküne zevâl virdi. Çün kayser-i hîle-ker Abdülazîz'in bu za'afın ma'lûm idindi. İntihâz-ı fursata müterassîd olup ittîfak ol esnâda, Rûm'da kaht sebebiyle hubûbât ziyâde bahâda idi. Abdülazîz'e ilçî gönderüp beş yüz Arabî kısrakların Girid çerâ-gâhına geçirmek recâ eyledi ve şol şartla ki, tevellüd iden zükûrdan gayri bezekli kısrak vücûda gelür ise Abdülazîz'in ola. Çün ol bî-temîz bu kaziyye-i fitne-engîzin sû-i âkıbetin fîkr itmedi. Geçirmeğe icâzet virdi. Ba'de'l-fütûr kayser-i fitne-ger hufyeten cem'-i leşker idüp, Hicret'in iki yüz seksen dört senesinde Üskûdar'dan Malâtiye'ye varınca vâlî-i memâlik olan tekfûr-ı Dimeşkî ki, Ekber Batarakası? idi. Tekfûr Foka nâm askerin sefâyinlere doldurup, Girid'e gönderdi. Mezbûr bağteten sâhil-i Girid'e varup gice ile yundlar otladığı mahalle karîb erdöküp atlandırı. Piyâdeleri erdak idüp, vakt-i seherde Abdülazîz'in makarr-ı devleti olan şehre sürdi. Şehir halkı hâb-ı gafletten bîdâr olup, ale's-sabâh haberdâr değil iken, feth-i ebvâb itdikleri gibi şehrin içine koyulup, kasr-ı emâreyi basdı. Sükkânını alef-i şemşîr itdikden sonra, Abdülazîz'i dahi tutup derhâl katl eyledi ve etbâ'ına bi'l-küllîye tîğ-ı kadri yürüdüp hazâyin ve emvâlîn târiq-i bi't-temâm gemilere doldurup, İstanbul'da Ermanos Kayser'e gönderdi. Hazâyin-i mezkûre ki, birkaç seneden berü iğfâl için ihdâ olunmuşidi. Bi-ayniha ma'a'z-ziyâde idi. Ol dahi Dimeşk'e şöyle haber gönderdi ki, "Girid'de sâkin olan Müslimânlar'dan ra'ıyyeti kabûl edene emân virile ve şunlar ki, askerîdir kılıçdan geçürile" Dimeşk dahı, mücebiyle¹⁵³³ amel idüp, re'âyâyâ emân virdi ve askerî tâ'ifesin kırup emvâl ve iyâlin kaysere gönderüp, bu minvâl üzere cezîreye bi't-

¹⁵³² "Allah Teâlâ, herhangi bir kavimdeki hali değiştirmez, onlar kendi nefislerindeki değişmedikçe" (Kur'an, 13/11),

¹⁵³³ mücebiyle V : buciyle Y

temâm müstevlî oldu ve Batarka'dan birini Girid'e vâlî nasb idüp, kendü taht-gâh-ı kaysere varup yüz sürdi.

Bir rivâyet de, bu vak'a-i garîbe üç yüz beş senesinde verâ-i perde-i gaybdan yüz gösterdüğü tahkîke irdi. Çün vâlî-i Girid Müslimânları zâhiren meşmûl-i himâyet ve emân anlar dahi nâ-çâr vatanlarında karâr idüp, kaysere harâc-güzâr oldılar. Vaktâki hengâm-ı îd-i Mîlâd karîb oldu, kayser emriyle vâlî-i merkûm Müslimânları cem' idüp kendülere virilen emân kayser tarafından olan ihsânı yâd idüp, didi ki "Eğer kayser murâd idinse deminizi ihrâk ve iyâlinizi istirkâk iderdi. Çün size mürüvvet itdi. Hâlâ gerekdir ki îd-i Mîlâd tehniyesi hıdmetin varup edâ idesiz". Müslimânlar bu teklîfden mütegayyir olup, "Vücûh-ı nâs tehniye-i yevm küfr mü'mine münâsib olmaz" deyü, ahecâb virildi ki, şer'lerin def' içün bu vaz'ı irtikâba ikdâm gösterdiler. Bi'l-âhare evsat-ı nâsdan yüz nefer âdem ba'zı hedâyâ ile gemilere girüp, huzûr-ı kaysere vardılar ve tehniye-i îd itdiler. Ermanos kral anlara iltifât ve beşâset izhar idüp, her birine hil'at-ı behiyye ve onar kıt'a evânî-i zehb virüp, sâlimen gemilere koyup vatanlarına gönderdi. Anlar Girid'e varup gördükleri iltifât ile iftîhâr ve aldıkları evânîleri izhâr eylediklerinde bile, gitmeyenlere izhâr-ı te'essüf ve nedâmet ve bir dahi îd-i Mîlâd oldukda, müsâra'atı beliyet itdiler.

Birkaç günden sonra mevsim îd-i âhire irdikde, gemilere girüp kaysere vardılar. Hediyyelerin virüp edâ-i hıdmet-i tehniye idüp hil'at ve evânî ümîdiyle durdılar. Meğer vâlî-i Girid mukaddemâ, "Müslimânlar'dan ol cânibe varmadık mu'teber kimesne kalmadı" deyü bildirmişidi. Kayser dahi emr eyledi, bu def'a gelenleri cümle bir yerden tutup habs eylediler ve âb ve nân virmemekle hayâtıdan me'yûs oldılar. Bu şûr-bahtlar fart-ı cû' ve âtaşdan feryâd idüp, "Bizi bu vechile hapseden melîkin murâdı nedi?"r didiler. Müvekkiller didiler ki, "Size bu ukûbetden terk-i dîn ü millet ihtiyâr-ı Nasrâniyyet içündür ve illâ halâsa mecâl yokdur, cümle helâk olursuz. Çün bir iki gün dahi sabr¹⁵³⁴ itdiler, bi'l-âhare fart-ı cû' ve tazaccurdan *el-iyâzen bi'llâh* mürtedd olup tanassur itdiler. [76a] Emr-i kayser ile itlâk olunup, vatanlarına gitdiler.

Vâlî-i Girid küffârdan bir gürûh ta'yîn idüp, bu mürteddleri hânelerine duhûl ve evlâdlarına vusûlden men' eyledi. Tâ ki anlar dahi tanassur iderler ise mülâkâta icâzet ola ve illâ anları cümle esîr idüp kaysere göndereler ve min ba'd cezîre-i mezbûrede Müslimân rûkn olmaya. Çün ol bed-kârlara şekâvet ser-nüvişt olmuşidi. Bu cevâbı

¹⁵³⁴ sabr V : haber Y

almağla ne denl  M slim n var ise, cümle yevm-i v hidde tanassur itdiler ve ol cez re ser- -p  d r-ı küfür olup, ol m rtedder m r r-ı eyy m ile h li  olduklarında evl d ve zer retleri gitdikçe  m n ve  sl m'dan ba  d ve  mmet-i Muhammed'e ad vetleri bed d oldu.

Bu mak ma gelince değin zikr olunan siy k, N veyr  kel mının tercümesidir. Ba deh  kayserler devletine f t r gelüp, ehl-i  sl m'a R m müstevli oldukça, Venedik t cc rı intih z-ı fırsat idüp,  stanbul tekf rına m te allik ba zı cez yir ve kışla ın d şd k e zabt üzre olmağla, Girid dahi inkır z hil linde Venedik hissesine düşüp, bu  na değin kalmışidi. Şöyle ki,  stanbul'a  sakyos Engilos n m k fir kral iken mezk run Aleksiyos n m küçük karındaşı bir h le ile tutup, iki gözlerin  ıkartdı ve ol yaradan fevt olup, kendüsi karındaşı tahtına geçüp kral oldu ve karındaşını katl itd  inden gayri makt l n dahi Aleksiyos n mında bir o lı olup anı dahi  ld rme e kasd eyledi. Ol dahi haber-d r olup Venedik'e kaçup hal s oldu. Bir zam n anda mütemekkin olup, ba deh  babasının tahtını almak fikriyle Venedikli'den ve Fran eliler'den imd d taleb eyledi. Anlar dahi v fir asker ted r k idüp, ba zı cenarallerin ve Françe be lerin ma an ta y n idüp, az m donanma ile  stanbul'a irs l eylediler.

Donanmaları K dik y 'ne v s l oldukda, mezb r k til Aleksiyos fir r idüp ve diğer Aleksiyos  stanbul'a girüp babasının tahtına c l s eyledi ve mezk r Venedik'de iken  spanya be z delerinden bir be z de ve bir Françe ek birz desi merk mun meclisine d hil olup, h dmetlerinden mahz z olmağla,  stanbul'a gelüp kral oldukda mezb r  spanya be z desine Girid'i ve Fran ize Kıbrıs cez resini temlik eyledi ve Hicret'in beş yüz yigirmi bir senesinde Venedikli m l-i kes r ile anlardan iştir  idüp, bu tarih ile Girid'e malik oldılar. Merh m Kapudan Hayredd n Girid'den ber  ekser cez yiri aldıktan sonra, tokuz yüz kırk beş Muharremi'nde Girid'e varup Milovino Kavadyanor? ve Etsene? n m iki his rı alup, etr fında seksen p re karye halkın es r itmekle, ol sene g z ler cez re im reti intiz mına k ll  rahne vermişidi.

Ba deh  merh m Sult n Sel m H n-ı S n  tokuz yüz yetmiş tokuz senesinde Kıbrıs'ı feth idüp, sulh m n akid olmağla, artık Girid'e ta arruz olunmayup bu  na değin Venedik be leri elinde kaldı.   n bu  lem-i gün   fes dda inkıl b-ı¹⁵³⁵ ahv l sebeb yüzünden ol müsebbibü'l-esb b ve v hib 'l- m lin ir de ve takd ri iledir. *Ber-vefk 'l-*

¹⁵³⁵ inkıl b-ı V : inkıl y-ı Y

Meliki'llâhi'l-Vâhidü'l-Kahhâr cümle dâr u deryâda mâlik-i hakîkî ancak oldur. Gâh mutî'a temlik ider, gâh hikmeti muktezâsınca mutî'den alup âsîye virir. Ezel ve âzâlde mutî'in ihtiyâr ve cüz'îsi ile tagayyur vaz' ideceğini bilüp, selb-i ni'met takdîr ider. Memâlik-i Endülüs ki, hâlâ İspanya elindedir ve sâbıkâ zikr olunan cezâyir-i azîm evâ'il-i fütûhât-ı İslâmiyye hilâlinde cümle feth olup, düvel-i azîm ashâbına niçe zamân makarr-ı mekân olmuşken cümle alınup hâlâ küffâr elinde kalmışdır. Sâ'ir devletlerin inkırâzı dahi buna göredir. Ehl-i İslâm'dan bir tâ'ife kesb-i yedleriyle ukûbet kesri tâ'ife-i uhrâyâ mazarrat ile cebr olunagelmışdır. Nitekim Endülüs alınup feth memâlik-i Rûm Engürüs anın yerine bedel olmuşdur. Bu üslûb üzre ilâ kıyâmi's-sâ'a cumhûr ümmet-i Muhammed aleyhi's-selâm zaraf ve nusretten hâlî olmazlar, gâh ehl-i isyânın Müslimânlar üzerine galebesi zımnında niçe mesâlih ve hikem vardır.

Tafsîl-i mârru'l-beyân bî-cümle icmâline işâretdir. Mu'cizât-ı hazret-i risâlet-penâh ile nûr-ı İslâm şerefinden garba irmek ve memâlik-i rub' meskûn bi-tamâmiha ümmet-i Muhammed aleyhi's-selâm tasarrufuna girmek mübeşşerdir. Cümle memâlik-i küffâr kütüb-i ehâdis ve âsârda yazıldığı üzre şey'en-fe şey'en a'sâr ve edvârdan irâdet-i *Hakk Celle ve Alâ* ta'alluk itdüğü evkâtda fethi müyesser ve teshîr olunmak mukarrerdir.

Nitekim hurûc-ı Deccâl'e karib zamânda feth-i Kostantiniyye'ye beşâret ve ni'amü'l-emîri'l-emîrhâ ile ol kavmin salâh-ı hâline işâret müdevven kitâblarında biri birini müsebbet ve mü'eyyed turuk-ı şettâ ve rivâyetdir ve umûr-ı mezkûre zâhir ez'af-ı esbâba göre me'mûl değil iken, vakti geldikde tedricle yâhûd def'a zuhûr ider. Bu kelâmın mîsdâkına hâlâ zuhûr iden feth-i Girid'dir ki, ol memleket tâ behçet-i Nüveyrî üzre yüz toksan târîhinde ve Ravzu'l-mu'târ ve Nücûmu'z-zâhire tahrîri muktezâsınca sekiz sene sonra ehl-i İslâm'a nasîb olmuşken Nüveyrî kavlince üç yüz beşde ve Ravsu'l-mu'târ ta'yîni üzre kırk sene sonra girü kâfir alup, yedi yüz sene kadar zamân mürûrundan sonra ber-mûceb-i takdîr-i Hayy-i Kadîr ednâ sebeb ile zuhûr idüp, sene hamse ve hamsîn ve elf Cemâziyelâhiresi'nde iki aya karib muhâsara ile emna'-ı kılâ' sipihr-i irtifâ' ve âb-ı revâ hasûn-ı gerdûn-ittisâ' olan hısn-ı hasîn Hanya darb-ı seyf-i pehlivânî ve te'yîd-i Rabbânî ile feth olunup, ba'dehû yigirmi yedi yıl ale't-tevâlî muhâsara ve ceng ü harb ile Kandiye kal'ası dahi feth ü teshîr olunmağla bütün cezîre-i mezbûre yed-i İslâm'a girdi.

Vasf-ı kal'a-i Kandiye

İşbu Kandiye kal'ası vilâdet-i Hazret-i İsa aleyhi's-selâmdan yedi yüz sene mukaddem binâ olunup, bânîsi nâ-ma'lûmdur. Üç tarafı derya ve kara cânibi bir vâsi' ovadır. Mürûr-ı eyyâm ile ümerâ-yı Venedik enderûn ve bîrûn-ı hisârının binâsını tevsî' ve taş ve tuğla ve kireç ile bir mertebe zîb ü zînet ve istihkam virmişler ki, metânet ü hasânetinin ta'rîf ve tavsîf ve tahrîrin akl-ı kâsır ihâta eylemez. Lâ-nazîr bir kal'a-i gevher-nigîn olup, çevresi on iki mildir ve handakının eni altmış adım ve iç kal'asının bir ucu Hünkâr Câmi'i kurbunda olan üç aded kemerlere ve bir ucu iki saltat odalarının dökündüğü yere çıkup, iki saltat odası dahi iç kal'a dîvârının üzerinde vâkı' ve cümle dîvârları mücevvefdir ve ba'zı yerleri saltat odaları ve ba'zı yerleri cebehâne ve ba'zı yerleri evler olup, darb-ı topdan eser-i binâsı yok ancak yerleri ma'lûm hâric ü dâhil on dört tabya ve on dört makâsı olup, her birinin mâ-beyni birer ok menzili ve büyüklüklerinin ba'zıları¹⁵³⁶ Eskisarây ve ba'zıları Yedikulle kadardır. İçleri toprak ile memlûdur, etrâf-ı hisârda binâ olunan düşmen tabyalarından evvelâ Ak tabya ve Taşlı tabya ve Kum tabya ve Yüksek tabya ve Atlu tabya ve Kızıl tabya ve Kanlu tabya ve Yılanlu tabya ve Avret tabyası ve Çiput tabyası ve Manastır tabyası ve Bıyıklu tabyası ve Panigrad tabyası ve Karanlık tabyası ki her biri bir hısn-ı hasîn idi. Ak tabya bir mücellâ beyâz tabyadır ki, bir konak yerden görünür bir azîmü's-şân beğlerbeği on iki bin kadar âdemisiyle ordusun kurup hıfz olur.

Yüz otuz bir kapısı olup, evvel kapısı kal'a kapusudur. Otuzı tabya ve şaranpo kapısı ve toksan sekizi lağım kapusudur. Anlar dahi müstakillen açılır kapanur cümlesi kemer sûtûn üzeredir ve handaklarının eni yüz yigirmi adım olup ve dîvârlarının eni birer dönüm mikdâr altı araba muttasıl yürümek mümkün, yüz yigirmi zirâ' olur ve üzerinde olan makâslar ve kûşe-be-kûşe envâ' dürlü san'atlar ve tertîb ü tertîb olunan top ve tedârükleri buna göredir.

Ve Karanlık tabyasının aydınlığı elli adım ve karanluğun yüz otuz adım ve handakın altmış adım ve handakının içinde otuz yedi lağım kapısı, her biri ikişer üçer tabaka olup bir lağım üç def'a atılır zemîni ser-â-pâ mücevvefdir.

Ve Bıyıklu tabyasının yüz adım eni olup, handakı dahi ol misâldir. Meselâ toksan üç kapısı vardır. Evvelki kal'a kapısı ve altısı şaranpo kapusudur ki, tabya kapısı

¹⁵³⁶ ba'zıları V : ba'zı Y

olur seksan tokuzı lağım kapuları olup, bunlar dahi kemer sûtûn üzre açılır kapanur ve cümle lağım delikleri üçer tabakadır. Evvel kapısı üç buçuk ve ikinci tabakası üç ve üçüncü tabakası üç buçuk kulaç olup, bu minvâl üzre kemer ve kârgîr binâ olunmuşdur.

Ve Yüksek tabyanın iç kapusundan taşra makâs üzerine çıkan kapunun karanlığı dört yüz yigirmi zirâ‘ ve eni on dört ve makâsları üçer tabaka olup, birbirinden yüksek ve her birinin yüksekliği Yedikulle dîvârından mürtefi‘ ve her tabakanın mâ-beyni bir at koşumı kadar olup, dürlü dürlü kûşe-be-kûşe makâslar ve envâ‘ san‘atlar itmişlerdir ki, akl¹⁵³⁷ ihâta itmez ve dîvârlarının eni yüzer ve ba‘zı mahalleri yüz ellışer zirâ‘ ve şol mertebe yonma mermer taşdır ki, gûyâ yek-pâre ve niçe yerleri şeş-hâne ve ba‘zı yerleri çâr-kûşe ve ba‘zı yerleri müdevver ve niçe mahalleri onar on beşer küçük handak şekilli her birinde bî-hisâb top mazgalları ve metris yerleri var ki, beyân olunmaz ve yeni kapunun [76b] iç kapusundan taşra handaka ve makâsa çıkan kapunun eni yigirmi dört zirâ‘ ve karanlığı iki yüz zirâ‘ olup, üzeri makâs tabyasıdır bunun dahi san‘at-ı acîbesi vasfa gelmez.

Ve on yedi göz tersânesinin üçü darb-ı topdan hedm olup ve ortasında altmış kademe sûtûn üzre yigirmi dört kemer vâkı‘ olup, çâr-kûşe ve şeş-hâne bir kubbe-i azîm ve iki tarafı göz göz tersâne ve her bir gözlerinin sekiz kemeri olup, bu minvâl üzre ikişer tarafı on altışar kemer olur gâyet yüksek ve bir tarafının gözlerinin yigirmi dörder kemeri ve iki tarafında kırk sekizer kemer olur mâ-beyni on dörder adımdır ve yüksekliğine göz irmez ve her kademesinin ve kemerlerinin binâsının eni on yedişer adımdır, örtüsü toprak, irakdan gören kurşun sanur, kireç-i Horasân ile mülemma‘ kaynatup, bir azîm binâ olunmuş ki, yek-pâre senge dönmüşdür ve lîmânı hod gâyet mergûb çâr-kûşe düşüp, dört tarafı binâdır ve gemiler girecek büyük kapısı gün doğusuna karşı ve küçük kapısı deryânın açığına düşüp, büyük kapunun sol tarafı ki, gün batısıdır.

Su kulesi, anın ucunda vâkı‘ olup, bu da kal‘a menendi mehîb bir kuledir ki, kal‘anın ibtidâ binâsından yüz yetmiş yıl evvel yapılmışdır. Kulle-i mezbûrun evvel kapusundan tâ kulleye varınca olan kapunun karanlığı yüz yetmiş adım ve üzerine çıkacak kapunun taş nerdübânının eni on yedi zirâ‘ olup, asıl nerdübân yüz seksen dört basamaktır, ta‘rîf ile bilinmez. Meselâ Arslanhâne Sokağı gibi üstü örtülü iki yolu olup, suya beraber topları anın ikişer tarafındadır ve taş nerdübânlar ile yukarı kulle üzerine

¹⁵³⁷ akl V : akl u fikirler Y

çıkılır. Dört tarafında şeh-nişîn şeklinde dört dânesi¹⁵³⁸ üsti örtülü birer¹⁵³⁹ odaya benzer, içinde olan toplar deryâ ve şehrin dört kûşesin gözedir, gâyet büyük Yedikulle kadar olur ve nerdübân didüğimizin yolları ikişer araba yan yan yürür ve kulleye top götürür ve kapusu dahi Yedikulle kapusu gibi büyüktür. Ve kal'anın makâs tabyaları on iki olup her birinin önlerinde ikişer küçük tabyası ve ortalarında şehrin büyük tabyaları olup, cümlesinin kapuları karaya açılır, büyüklükleri İstanbul kapularından büyük ve yüksek, âdetâ Yeni Sarây'ın taşra kapusu misâlidir ve üzerinde dîvân-hâne olduğu gibi bunların dahi üzerinde tabyaları vardır ve her tabyanın altında sâfi demürden kal'anın birer kapusu olup, cümlesi handak içine açılır bi'l-ittifâk handaklarının bolluğu yüz yigirmişer zirâ'dır ve kal'a-i mezbûre fethinden sonra içinde olan ba'zı sika kâfirlerden menkûldür ki, mukaddemâ derûn-ı hisârda iki yüz elli bin hâne olup, Girid seferi zuhûruyla ekserin bozup tabya ve makâslara ilhâk idüp, top ve humbara darbindan tahrîb ve bâkî kalan hâne hîn-i fetihde seksan bin olmak üzre yazıldı ve At Meydânı gibi vâsi' sokakları be-gâyet çokdur. Ekseri Şehzadebaşı misillidir. Derûn-ı hisârda on üç büyük ve dört küçük manastırı ve üç yüz yedi kilisesi ve sekiz mahalde cebehânesi olup, sâ'irinden gayri yalnız birinde toksan bin tüfenk bulundu. Ancak düşmen-i dîn kal'adan me'yûs olacak mukaddem bin sekiz yüz otuz beş kıt'a bî-nazîr toprakları kal'adan çıkarup, Venedik'e göndermiş. Hîn-i fetihde kal'ada mevcûd bulunup, kabza-i tasarrufa giren tokuz vukiyyeden otuz vukiyyeye varınca üç yüz kırk kıt'a sağ ve üç yüz kıt'a dahi mecrûh top bulundu.

Derûn-ı kal'ada olan bezzâzistânı bir büyük kârbân-sarây gibi, çâr-kûşe dört dîvâr içre ve dîvârları ikişer yüz zirâ' olmak üzre sekiz yüz zirâ' ider. Tûl-i arzı yüz zirâ' olup, dört yüz zirâ' ve beş azîm kemer kapunun içinde vâkı' olup, büyüklüğü Yeni Sarây'ın taşra kapusu kadar yüksek ve her kapunun ikişer tarafında ikişer oda ve önünde birer dîvân-hâne ve iki cânibde birer kebîr kilise ve ikinci kapunun iç tarafı çâr-kûşe dört tarafında ikişer tabaka olmak üzre yüzer odadan sekiz yüz oda olup, üçüncü ve dördüncü kapunun iç tarafları dahi buna göre çâr-kûşe ikişer tabaka ve her birinde yüzer odadan sekiz yüz oda ider. Beşinci kapunun içerüsü dahi çâr-kûşe dört cânibi mahzenler olup, ikişer tabaka ve câmi'-i şerîf harmen şeklinde ortasında bir azîm şâdurvân ve dîvârlarının yüksekliği Yedikulle cidârı gibi mürtefî'dir.

¹⁵³⁸ dânesi V : dâne Y

¹⁵³⁹ üsti örtülü birer V : - Y

Ve Tâb-hâne önünde olan saltat odaları dahi üç tabaka ve her birinde kırkar odadan yüz yigirmi oda ve önünde altmış basamak nerdübân öni üzre sofa ve döşemesi mermer¹⁵⁴⁰ ve yanları elli yedişer mermer sütündür ve deryâya nâzır bâzergân hânının odaları dahi dört tabaka olup, kâfir binâsı kârgîr ve odaları kemer ve her tabakasinda çâr-kûşe ve her bir tarafında yigirmi beşer odadan dört yüz odadır.

Ve siyâset-hâne didikleri bir azîm buk'adır, bunun dahi bir vâsi' meydânı var. Guzât-ı İslâm kal'aya duhûli gün mâh-ı Cemâziyelûlâ'nın gurre si mübârek Cum'a gün, serdâr-ı a'zamdan gayrisi salât-ı cum'ai ol meydânda kıldılar ve çârsû başında cenaral sarâyı olan mahalde bir azîm şâdurvân ve üzerinde bir âdem sûreti olup, cenaral-i mel'ûn şarâb doldurup andan bir kadeh içen kâfir on Müslimâna yazılır ve şeytân atına binüp, benlik da'vâsın idüp, de'bleri böyle iftihâr-ı kesb iderler imiş ve ol şâdurvânın altında beyâz mermerden on yedi dürlü bir havz dahi olup, hîn-i fetihde bir azîm çeşme oldu ve bu havuz üzerinde bir papas sûreti vaz' olunmuş, dört tarafından su cereyân ider ve iki yerde dahi çeşmesi var ki, birinden şâdurvan gibi yüksekden su iner anın dahi üzerinde bir papas sûreti komuşlar, dört tarafından su çıkar. Meselâ iki güzlerinden ve ağzından ve burnundan ve dübüründen ve zekerinden su akar, elinde bir büyük badana furçası gibi şey'i tutup zekerinin üzerine koyup, zu'munca setr-i avret eylemiş ve on dört dürlü bir havz dahi var su inüp ana dökülür ol dahi bir küçük âb-ı hayât gibi çeşme olur. Andan bir içim su içen cânlara râhat ve kalbe ferah getürür ve bir çeşmesi dahi var ki, anın da üzeri altun ile musanna' envâ' dürlü insân ve vuhûş ve tuyûr eşcâr-ı müsmire ve gayri müsmire ve şükûfeler gösterüp, üstünde üç dâne saçlı papas sûreti çeşmenin lülesi yerine tertîb olunmuş, ağzından su akar, gâyet büyükdür, üzerinde altun ile on mısra' kadar yazusu vardır ki, bu suyun hazînesidir.

Ve kal'ada kâfirin dört tabaka mahzeni olup, her birinde on yedişer oda ve mâ-beynleri on yedişer adımdan yigirmi beş zirâ' olur ve bir tabakasının odaları yüz otuz oda olmak üzre, be-hesâb-ı zirâ' iki yüz toksan zirâ' olup, cümlesi bin yüz altmış zirâ' ider ve iki tarafında yüz otuz altışar odası var. Evvel tabakası hâlî, ikinci tabakasinda dakîk, üçüncü tabakasinda peksimâd, dördüncü tabakasinda buğday memlû idi ve binâsının istihkâmını akl-ı kâsır ihâta eylemez.

¹⁵⁴⁰ mermer V : - Y

Ve bîmâr-hânesi dahi üç tabaka olup, tûl ve arzı bir ok menzili berâberdir¹⁵⁴¹. Üç tabakasinda yüz yigirmi pencere ve her biri büyük kemer ve kârgîr binâ ve sâfî sûret-i mahbûbân ve sâ'ir veclân ve içinde kendü kadar bağçesi ve meyve-i gûnâ gûn ve şükûfe-i zîbâ ve reng-â-reng ve kevser-misâl mâ'-i cârî içen bir dahi susamaz ve âb-ı hayât gibi sâfî bin kez nûş iden andan kanamaz ve iki tarafında kırk sekiz basamak nerdübânları var ve iki tarafında pencerelerinin kapakları oyma ve altun ile musanna' ve bağçesinde taşdan elli dört direkleri var ve ara yerleri kemer ve altmış dört direk dahi ağaçdan, iki tabakasinda yüz yigirmi sekiz direk olup ve üzerinde yüz otuz sundurma sütûn dahi bunların üzerleri münakkaş tavan dahi üzeri toprak damdır ki, kurşun gibi görünür ve hastalarının yatacak yerleri beş yüz on yedi ve her bir yatağın başı ucunda hastalığına göre lâzım olan envâ' dürlü eczâ ve eşribeler yazılmışdır ve hastalarının yatağı mâ-beyninde fâsıla içün çam ağacından dört yüz yigirmi direk ve her birinin üzerinde kâfir hattıyla şifâ'ü'l-kulûb yazılıp, güzel zülüfli sûretler ile zînet virmişler.

Ve nazarta karşusunda olan saltat odaları, iki tarafında kırk ikişer basamak nerdübân üzerinde tûli yedi yüz ve arzı on zirâ' bir sofa ve iki tarafında seksan basamak nerdübân üzerinde üç yüz seksen dört oda ki üçer tabaka olmak üzre kârgîr binâ sâfî oyma mermer ile zînet virilmiş ve kapuları mermer sütûn ve mezbûr sofanın altmış yedi mermer kemeri olup, bunun üzerinde binâ olunmuşdur ve dört su kuyusu ve ağızları şeş-hâne mermer ve üçer basamak üzre binâ ve dört tarafı At Meydânı misâli vâsi' bir ucundan bir ucuna iki yüz ve bir tarafı dahi sekiz yüz adım ve üç büyük kemerleri olup, ol kapulardan meydâna girilür ve bir tarafı Hünkâr Câmi'i'ne çıkar, gâyet büyük ve yüksek kemerler eni otuz zirâ'dır ve üzerlerinde ikişer sivri kulleleri vardır ki, vasf olunmaz.

[77a] ve bir büyük defter-hânesi olup, kapularında ve pencerelerinde ve odalarında ve dîvân-hânesinde yedi yüz mermer sütûn üzre sâfî kemer ve musanna' tavan ve her bir sütûn üzre envâ' dürlü tasvîrler ve beş yüz on iki oyma pencere ve demür pencere ve câmlı pencereleri olup ve derûn-i dîvân-hâne tûlen iki yüz ve arzan altmış zirâ' ve çâr-kûşe dîvârları altun ile cümle insân sûretleri ve şükûfe ve dıraht-ı bâlâ üzerleri musavver ve yedi kıt'a mermer musluk ve dört yerde su kayusu üzerleri asmalık ve üç tabaka olup, her birinin ikişer tarafında mermerden yüzer basamak nerdübândan cümlesi altı yüz basamak nerdübân ider, bu defter-hâne dahi Hazret-i İsâ

¹⁵⁴¹ berâberdir V : olup Y

aleyhi's-selâmdan yedi yüz sene mukaddem binâ olup, ol zamândan berü feth olunduğı vakte gelince değin dört yüz Venedik doğı ve tokuz yüz otuz cenaral gelmişdir ve bu dîvârlarında yazılı bulundu.

Ve cenaral olduğı sarây üç büyük sarây olup, birbirlerine geçer ve bir kebîr kapısı ve kapuları mermer kemer üzre binâ olunup ve üç yüz büyük kemer ve üzerlerinde altı yüz ufak mermer sütûn üzre sekiz dîvân-hâne ve her biri kırkar mermer sütûn üzre kemer-i kubbe ve musanna‘ tavan ve fevkânî üç yüz ve tahtânî yüz otuz beş oda ve kemer-i kubbe ve iki yüz on yedi mermer trabuzen ve iki tarafında ellişer basamak nerdübândan üç yüz basamak olup, üzerleri ve dîvân-hâne kapısı altun ile musavver ve sekiz mahalde su kupusu ve ağızlıkları şeş-hâne mermer üzerleri münakkaş asmalık ve dîvân günlerinde iclâs için yedi yüz iskemle ve yüz yigirmi lüleli bir musluk ve üsti altun ile musavverdir ve her tabyanın bir cebehânesi ve önünde saltat odaları, ekseri üçer ve ba‘zıları ikişer tabaka olup, her tabyanın levendi ve cengcisi yanında bulunup birbirlerinin cebehâne ve levendine¹⁵⁴² karışmazlar.

Evvelâ Sultân Mehmed Hân nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, Malta manastırı ta‘bîr olunup, Ayasofya cürmünde büyükdür, nihâyet Ayasofya kârgîr bu ise ağaçdır, kapısının hâricinde kırk sekiz ve dâhilinde on yedi basamak nerdübân olup, kapısı gâyet büyük kemer ve sâfi mermer ve yan eşikleri onar mermer direğı bir yere getirüp, bir dâne direk göstermişler. Mâ-beynleri dörder beşer parmak fâsılası var ve kapu üzerinde şeş-hâne üç penceresinin biri gâyet büyük ve müdevver lâkin çâr-kûşe değil ve otuz altı pâre hurde mermer direk içre oyma sûretleri olup ve kapu önünde bir büyük merber direk üzre bir azîm top güllesi konmuş dikili taş benzer ve üç büyük kemeri dahi var ki, Süleymâniye kemeri gibidir ve yedi dahi sağîr kemerleri olup ve altmış dört sundurma direk ve üzerinde iki tarafında kemer şeklinde ve ağaçan yüz kırk direk ve üsti tavan bir başından bir başına varınca değin iki mısra‘ yazı ve altun ile gâyet musanna‘ ve on üç mermer musluk ve üzeri sûretler ile müzeyyen ve iki tarafında dört yüksek musavver dîvâr ve yüzünde kubbeli dolablar ve kemer aralarında dahi yigirmi dört kemer pencereleri ve yüz yigirmi beş hurde pencereleri ve cenaral kendü sûretin iki tarafa yazdırup zırh giyüp yatmış uyur iki kelb sûreti biri ayağın ve biri başın ovar ve seksen kît‘a mermer direk¹⁵⁴³ çâr-kûşe üzeri örtülü dîvân-hâne ortası bağçe ve musanna‘

¹⁵⁴² levendine V : levendine bir dürlü Y

¹⁵⁴³ direk V : - Y

asmalık ve dört beş oda mülhak ve her birinin içinde ikişer oda ve cümlesinin kapuları kemer ve tekrâr on yedi cenaral sûreti ve beş mahalde mermer musluk ve üç yerde kapısı olup ve kendüsi kadar dört manastırı olmağla, her biri dürli zînet ile revnak virilmiş ve mihrâb önünde olan bağçe vasf olunmaz çâr-kûşe bâğ-ı İrem olsa ancak olur ve taşları sadefden hâsıl olmuş. Dürr-i yektâyâ benzer envâ‘ şükûfe ve sünbül ve reyhânları turuvvet şeklinde gül-i ra‘nâyâ benzer envâ‘ vuhûş tûtî-i gûyâyâ benzer ve sebze-vâr ve reng-â-reng çiçekleri anber-bûyâ benzer ve suları âb-ı Kevser misâli sâfi cereyân idüp bir kez nûş iden âb-ı hayât içmiş gibi hayât bulmuşa benzer.

Sultân İbrahim Hân nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, Hazret-i Meryem Manastırı ta‘bîr olunup, kapısı yüksek ve şeş-hâne kemer ve eşikleri dahi mermer sûtûn üzre bir mahbûb nâzenîn avret sûreti ve önünde bir basamak nerdübân ve kapunun kanadları altun ile musavver şükûfeler ve önünde kendüye tâbi‘ mermer sûtûn üzre şatranç nakşî tavan ile tûlen yüz ve arzan kırk zirâ‘ iki oda ve altun yazıyla bir masandıra şol mertebe müzeyyen ki gören hayrân olur ve mermer sûtûn üzre dört pencere ve her birinden birer avret bakar ve iki tarafında beşer basamak mermer nerdübân üzre dört sanduka ve üzerleri musavver şeş-hâne kemer kapu ve iki tarafında mermer kapılı tûlen ve arzan otuzar zirâ‘ iki oda içinde sâfi altun ile musavver ve üzerinde birer büyük kemer ve mâ-beynleri dörder kemer pencere ve üstünde dahi bir büyük müdevver pencere ve direkleri şeş-hâne ve taşrasında otuz mermer sûtûn üzre otuz zirâ‘ bir sofa ve içinde otuz üç mermer sûtûn üzre kemer ve üstü tekne kubbe ve yigirmi beş aded gâyet yüksek ve musavver pencere ve altmış yedi küçük demür pencere ve yüz câm ve altı şeş-hâne mermer sûtûn üzre put koyacak mahal ve sekiz kemer kapılı beş musanna‘ pencereli oda içleri sâfi gökcek avret sûretleri ve kendüye tâbi‘ beşer dâne sağır kemer kapılı oda ve her birinde birer hûrî-i cennet tasvîr olunmuş ve beş tabaka çan yeri evvel tabakası çâr-kûşe üçer pencere ve ikincisinde dörder pencere ve üçüncüsünde birer kemer ve ikişer pencere ve dördüncüsünde ikişer kemer birer büyük pencere ve beşincisinde çâr-kûşe mermerden trabuzen ve ortası bir kubbe ve üzerinde bil melîk sûreti olup, pâdişâh-ı mağfûr nisvâna mâ’il olduğu cihetden câmi‘î dahi sâfi mahbûb avret sûreti olup, bir güzel ma‘bed-hâne olmuştur ki, her gören pâdişâh-ı merhûmı hâtıra getürüp, dâ’imâ hayrile gözyaşın dökerlerdi.

Vâlide sultân hazretleri nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, Papa Manastırı nâmıyla mevsûf beş mermer direği bir yere getürüp, birer direk göstermişler ve kapusunun çerçevesi olmak üzre ve kapuları kemer gâyet yüksek ve üstünde oyma musanna‘

sûretleri olup, yigirmi dört mermer direği var¹⁵⁴⁴. Mâ-beynleri yüksek kemerdir ve papaslar oturacak iskemle şeklinde dîvâr yüzine yapılmış yüz elli iskemlesi sâfî oyma musavver ve câmi‘ ortasında açıkda bir kıt‘a sumakî direk ve on yedi sundurma direk üzere otuz altı kemer ve yetmiş dört direk üzere dahi kubbe ve musanna‘ tavan ve elvân boyayla mahbûb sûretleri ve kırk sekiz bayrak ve iki tarafında mahfil şeklinde zîbâ köşkler ve put vaz‘ olduğu mahal, on iki mermer direk üzere kemer kubbe ve sekiz adet mermer musluk üstleri sâfî sûret ve ağaçdan musanna‘ iki büyük kemer dolablar ve dört kapu biri bağçeye çıkar ve çâr-kûşe iki kilisesi olup, yigirmi dört mermer direk üzere, ol iki kemer kubbe tavan üsti toprak kurşundan fark olunmaz ve çâr-kûşe bağçe taşrasında otuz iki direk üzere kubbe açıkda bağçesi ve çâr-kûşe som ve dört tarafı yüksek dîvâr ve önünde bir musanna‘ çeşme ve iki tarafında ve önünde üç sûret-i mahbûb ve buna mülhak önünde beş manastır ve altı tabaka çan yeri evvel tabakası altışar mermer sütûn üzere kemer, ikincisinde çâr-kûşe birer pencere ve üçüncüsünde çâr-kûşe ikişer pencere ve dördüncüsünde çâr-kûşe üçer pencere, beşincisinde yedişer mermer direk üzere kemer ve açıkda yigirmi sekiz çâr-kûşe direk ve altıncısında çâr-kûşe her tarafı birer büyük kemer ve ortasında dahi birer mermer direk mâ-beynleri pencere ve yukarı tabakasında otuz altı hurde mermer sütûn üzere düz dam ve etrâfında kırk adet top güllesi misâli âdem başı şekilli güller göstermişler, bunun dahi üsti toprak dam ve câmi‘nin kendü penceresi kırk sekiz kemer gâyet yüksek ve kırk sekiz basamak nirdübân üzere bir çeşme üsti oyma sûret-i insân.

Vezîr-i a‘zam Fâzıl Ahmed Paşa nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, İspanya Manastırı ta‘bîr olunup, on dört sütûn üzere on iki kemer ve üsti yigirmi yedi sundurma sütûn ve anın üsti musanna‘ sürh tavan ve iki tarafında kendüye muttasıl ikişer kemer üzere dört kubbe ve üç tarafı mermer sofa ve on yedi pencere yüz toksan beş câm ve sekiz adet dahi müdevver pencere kırk câm ve iki tarafında ağaçdan yüzer sundurma direk üzere doğru tavan ve iki tarafında dörder direk üzere altun ile yazılmış iki köşk ve üç kapısı olup, gâyet büyük ve iki tarafında [77b] birer küçük kapu ve iç yüzünde dörder basamak nirdübân ve taşra kapusunun dahi önünde otuz zirâ‘ beşer basamak nirdübân ve kırk beş zirâ‘ bir sofa ve kapu eşikleri dört mermer sütûn üzere kemer envâ‘ dürlü sûretler ve dört yerde mermer musluk üzeri musavver ve çâr-kûşe bağçesinin dört yanında onar direk üzere üsti örtülü kemer kubbe ve ortası çâr-kûşe bağçe ve etrâfı gül ve sünbül ve

¹⁵⁴⁴ var V : vardır Y

şükûfe ile mâl-â-mâl ve iki mahalde su kuyusu ve beş tabaka çâr-kûşe çan yeri, evvel tabakası birer kemer ortası pencere ve ikincisinde ikişer kemer ortaları pencere ve üçüncisinde birer büyük kemer ortası ikişer mermer direk, araları pencere ve dördüncisinde çâr-kûşe ikişer pencere mâ-beynleri hurde mermer direk üzeri şekl-i trabuzen ve beşincisinde çâr-kûşe birer büyük kemer üzre hurde mermer direk beden beden ortası kubbe ve üzerinde bir âdem sûreti başında bir kuyruklu hâç rûz-gâr kangı tarafdandır eser ise ol tarafa döner ve iki tarafında kendüye muttasıl dört odalar¹⁵⁴⁵ birinde envâ‘ dürli sûretler ile müzeyyen idi.

Vezîr-i a‘zam Kethudâsı Mahmûd Ağa nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, Sencuvan¹⁵⁴⁶ Manastırı ta‘bîr olunup, dört tarafında yedi su kuyusu her biri çâr-kûşe yigirmi sekiz sûtûn üzre üsti örtülü ve altı çâr-kûşe sofa ve dört tarafı İstanbul binâsı misali asmalık ve dört tarafının dîvârlarında sûret-i mahbûb-ı zîbâ ve gün doğuşu tarafında Hazret-i Meryem aleyhi's-selâmın sûreti olduğu mahalde yüz yigirmi kemerli araba örtüsü misilli bir acâyib musanna‘ bir kubbe ve on dört ağaç direk üzre dahi bir munakkaş tavan ve dört tarafında altışar ayaklı birer kubbe ve çâr-kûşe mermerden hâç gibi direkleri olup beyânı emr-i muhâl ve dört tarafında dahi münakkaş tavanlı birer oda ve boylarınca mermerden kubbesinde birer hâç gösterüp bağçesinde taşdan yetmiş direk üzre tekne kubbeli asmalık ve bir azîm kuyu üzerinde şâdurvânlar ve envâ‘ meyve ve bir bağçesinin etrâf dîvârı sâfi mermer kemer üzerleri cümle sûret ve envâ‘ dürlü şükûfe ve gül ve yâsemin ile şol mertebe zîb ü zînet virilmiş ki, Yûsuf ve Züleyhâ'ya mekân ancak olur ve bâğ-ı İrem'den nişân virir, çâr-kûşe dört tabaka çan yeri her birinin yüksekliği altmışar zirâ‘ evvel tabakası beş mermer sûtûn üzre kemer pencere ve ikincisinde birer büyük kemer ortasında birer mermer sûtûn mâ-beynleri pencere ve üçüncisinde onar mermer sûtûn üzre doğru örtüsü ve üsti on dört mermer direk ile şeş-hâne kubbe üzre bir top güllesi ve etrâfında çâr-kûşe onar dâne âdem başından kırk adet kulleleri olup ırakdan gören insân bakar zann idüp, bir mehîb binâdır ki bed’ en müşâhede idenler havf ider.

Kapudan Kaplan Mustafâ Paşa nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, Sam Petro nâm kral vakfı olup, taşra kapısı on dört basamak mermerden müdevver nerdübân ve kapısı yüksek mermerden kemer ve hareminde¹⁵⁴⁷ bir kilise ve beş mermer büyük direk ve

¹⁵⁴⁵ odalar V : oda her Y

¹⁵⁴⁶ Saint Jean.

¹⁵⁴⁷ ve hareminde V : tarafında Y

kapusunun eşikleri dörder mermer direği bir yere götürüp, yek-pâre göstermişler ve kendü üç tabaka olup, her birinin kapuları oyma mermer ve on dört basamak neddübân ile içeri girilür ve derûnunda yigirmi mermer direk mâ-beynleri kemer ve on yedi pencere ve dört kebîr mermer direk üzere bir köşki olup, dîvârları çâr-kûşe ve envâ‘ dürlü şükûfe ve dört kemer ve yigirmi beş sundurma direk üzere münakkaş tavan ve on mermer musluk, sekizi oyma hurde sûret ve çiçekler ile müzeyyen ve iki musluğun suyu dâ‘im cereyân idüp, dört tabaka çan yeri sâ‘irlerine göre.

Defterdâr Ahmed Paşa nâmına ta‘mîr olunan câmi‘, Samarko Manastırı ta‘bîr olunup, tûlen iki yüz ve arzan yigirmi beş adım olup, iki tarafında yigirmi altışar mermer direk üzere otuz sundurma sütûn üzere binâ olunup, taşrasında on beş mermer direk üzere birer sûret ve altmış dört musanna‘ dolap ve kıyâfetleri musavver hurde oyma nakş ve mâ-beynleri yine sûret ve otuz üç ağaç direk üzere sürh ve altun ile zîb ü zînet virilmiş tavan ve çan yerleri minvâl-i meşrûh üzeredir.

Şişmân İbrâhîm Paşa nâmına ta‘mîr olunan Câmi‘, Sencuvan Manastırı ta‘bîr olunur ki, Hazret-i Zekerîyyâ aleyhi's-selâm[ın] mübârek eli dimekdir. On dört mermer sütûn üzere büyük kemer ve üstünde on sekiz sundurma üzere yigirmi kemer, üstü musanna‘ tavan ve çâr-kûşe on sekiz pencere ve kapu üzerinde bir büyük değirmî pencere ve kapusunun iç yüzünde bir kebîr tûbâ ağacı ve üstünde on beş kasr ve içlerinde onar mahbûb avret tasvîr olunup ve yine kapunun iç yüzünde altı selvi anın dahi budaklarında âdem sûretleri ve zîrinde bâğ ve bağçe ve şükûfe ve envâ‘ dürlü tasvîr ve tûlen altı ve arzan otuz zirâ‘ dîvârları üstünde cümle mahbûb avret sûretleri ve üç büyük oda içinde bir kubbeli put-hâne sâfî sûret ve on iki yerde Hazret-i Meryem ve anın önünde kırk kadar sûret, her birinin elinde envâ‘ dürlü sâz, şol kadar tezyîn itmişler ki, görenler elbette bir dahi arzûlayup hayâtda olsalar bu kadar güzel olur mı denilüp saçları ayakları üstüne inmiş ve kible tarafında bir büyük tûbâ üzere sâfî köşk ve içinde hûrîler hezâr dürlü meyve ve üç tabaka çan yeri ve kendüye mülhak altun ile musavver yedi oda ve çâr-kûşe otuz mermer sütûn üzere kemer ortası açık bağçesinde otuz yedi mermer direk üstü asmalık ve incîr ve sâ‘ir meyve-i gûnâ gûn ve iki yüz sütûn üzere kendüye tâbî‘ sofa üzere sürh tavan ve kapu üstünde Sam Petro nâm kâfir binmiş bir at sûreti var idi.

Yeniçeri Ağası Abdî Ağa nâmına ta'mîr olunan câmi', Papa Manastırı ta'bîr olunup, sekiz mermer kemer üzre on mermer direk ve üzerleri girü köprü¹⁵⁴⁸ kemer ve her birinin arasında birbirlerine geçme sundurma direk ve on beş dahi ağaçdan sütûn üzre otuz kemer üzre tekne kubbe ve altun ile musanna' nakş ve iki tarafında ağaçdan yüz kırk direk üsti sürh tavan ve altı çâr-kûşe dîvâr yüzleri birer zirâ' kadar hurde nakş ve direk başları ki, kemerin ayağıdır taşdan oyma musanna' kürsi ve asıl direk ayakları dahi musanna' mermer oyma kürsi taşları ve câmlar ile sekiz aded münakkaş büyük pencere üzre dahi altı dâne değirmî hurde pencere ve kapu üstünde dahi bir büyük değirmî pencere ve azîm hurde oyma şükûfeler ile müzeyyen ve câmi'nin intihâsında mahfil tarzı ikişer kapaklı on sekiz kafes ve sâfî altun ile musanna' ve altında yüz kırk hurde parmaklık ve üsti şeş-hâne direk üzre döşemesiz bir büyük pencereli oda ve iki tarafında musanna' direk ve üzerleri sûret-i arslan üzre sundurma direk ve üsti dal dal altun ve bukelemûn boya ile gûnâ gûn şükûfe ve sûretler ve ikişer kanadlı çâr-kûşe yüz on dolab üzre altun ile ikişer kulplu birer bardak ve altında dahi bir bu kadar ikişer kanadlı münakkaş musavver dolab ve tûlen yigirmi zirâ' altı basamak nerdübân üzre tûlen ve arzan on sekiz zirâ' sofa üzre büyük kemer mermer ve çerçivesi şeş-hâne mermer sütûn ve çâr-kûşe bağçe etrâfı dahi mermer sütûn ve üzeri örtülü ve dîvarları çâr-kûşe altun ile peygamberler ve melâ'ikeler ve Rûm pâdişâhları ve Acem şâhları ve İstanbul köşklerinin şekl ü şemâ'ilin tasvîr idüp ve yedi tabaka çan yeri evvel tabakası çâr-kûşe birer pencere ve ikincisinde birer mermer direk ve birer pencere ve üçüncisinde ikişer pencere ve dördüncisinde birer kemer ortasında birer direk üçer pencere ve beşincisinde birer büyük kemer ortası birer mermer direk araları ikişer kemer pencere ve altıncısında öni açık etrâfı pencere ve yedincisinde ikişer kemer önü açık etrâfı trabuzen üzre mermer kafes ve anın üsti çâr-kûşe kubbe ve içinde etrâfı trabuzen ne miqdâr parmaklık ise, her birinin üzerinde birer âdem sûreti ve kubbe üzre bir horos tasvîr olunmuş ve câmi'nin etrâfında tetimme olacak yigirmi yedi oda ve kapularının üsti asmalık ve dört musluk ve iki su kuyusu ağızlıkları oyma mermer üzre asmalık ve bağçesi dürli şükûfe ile mâl-â-mâl idi.

Kul Kethudâsı Zülfikâr Ağa nâmına ta'mîr olunan manastıra Basalta ta'bîr olunup, kubbesi tekne musanna' hurde münakkaş ve ekser mahbûb sûretleri ve iki tarafında mermerden dört büyük ve üstünde altı küçük kemer ve altı yerde değirmî

¹⁵⁴⁸ girü köprü V : - Y

mermer oyma pencere ve iki tarafında on aded musluk şekilli mermer sanduka ve üsti altun ile sûret-i âdem ve altında beş arslan tasvîri ve kapısı mermer kemer beş basamak nerdübân ve on yedi mermer iskemle ve üzerinde dört mermer musluk ve iç yüzünde on beş basamak mermer nerdübân ile yedi oda ve bir mehzûn hurma ağacı ve önünde iki kubbeli bir musanna‘ put-hâne ve kapu kemerleri ve eşikleri [78a] ve kanadları bir mertebe musavver mermerdir ki, vâsf olunmaz ve çâr-kûşe beş kıt‘a çan yeri evvel tabakası birer pencere ortaları birer mermer direk ve ikincisinde birer büyük kemer ve içinde birer direk ikişer pencere ve üçüncisinde çâr-kûşe ve şeş-hâne kubbe ve araları birer pencere ve kubbe üzre bir âdem sûreti başında bir haç rûz-gâr ne taraftan gelir ise, ol yana¹⁵⁴⁹ döner ve çâr-kûşe bağçesi ve dört tarafında birer kilise ve dört mahalde su kuyusu var idi.

Zağarcıbaşı Burunsuz Ahmed Ağa nâmına ta‘mîr olunan câmi‘ bir avret vakfi olup, Hazret-i Meryem Manastırı ta‘bîr olunur, sâ’irlerinden küçük idi. Sekiz kemer üzerinde dahi altı hurde kemer ve üsti şeş-hâne tavan zemîni beyâz zamânı al boya ile dürlü nakş ve rengde üsti çâr-kûşe tavan ve ikişer kanadlı dört dolab üzre ikişer avret sûreti ve iki küçük mermer sütûn üzre kemer içinde Hazret-i Meryem sûreti ve çâr-kûşe dört aded mermer sütûn ve üzeri örtülü sofa ve ortasında çâr-kûşe bağçe ve envâ‘ şükûfe ve mâ’-i cârî ayazma ve iki su kuyusu üsti tekne kubbe asmalık ve kapu dâhilinde dört basamak mermer nerdübân ve hâricinde on iki basamak müdevver nerdübân ve on iki câmlı pencere ve kendüye tâbî‘ iki oda kapuları kemer ve üç tabaka çan yeri evvel tabakası çâr-kûşe birer câmlı pencere ve ikincisinde birer kemer ortasında ikişer pencere ve üçüncisinde birer kemer ortası ikişer mermer sütûn üzerleri ikişer pencere ve üsti çâr-kûşe dam ve bir kubbe ve üzerinde bir tavus kuyruklu bir horos sûreti rûz-gâr geldiği cânibe döner idi.

Vâlîde Sultân nâmına ta‘mîr olunan hammâm Hazret-i Meryem Manastırı olup, şol kadar rûşendir ki vâsf olunmaz. “Dünyâya ne denli güzel geldiyse” cümlesinin sûretin bunda izhâr ve ma‘rifetin beyân itmişler. Taşra kapısı önünde altmış zirâ‘ tûli on basamak nerdübân üzre kapısı ve dört basamak nerdübân üzre büyük kemer kapısı ve iki tarafında birer kıt‘a mermer direk, otuzar dâne şeş-hânesi olup, altında ve üstünde altun ile oyma yazulı kürsi taşları ve on yedi mermer direk¹⁵⁵⁰ üzre câme-kân.

¹⁵⁴⁹ ol yana V : ol tarafa Y

¹⁵⁵⁰ otuzar dâne şeş-hânesi ... yedi mermer direk V : - Y

Beyit

Ne hoş hammâm olur gir seyr it anı

Ayağa yüz sürer âb-ı revânı

Vasf olunmaz yigirmi yedi penceresinde güzel sûretler yazılmış ki birbirlerine

Beyit

Pencereden bakışalım

Elma turunç atışalım

Deyüp gûyâ nâz-ı şîve iderler.

Beyit

İner su alır ırmaktan

İyilik görinür parmakdan

Öldüm sana yalvarmaktan

Gel seninle barışalım

Deyüp mahbûb gül sîmâlı kızlar soyunup hammâma girerler. Bir âdem her ne denlû gam-gîn olsa, gördükde def' ider ve dört tarafında musavver şeh-nişîn şeklinde köşkler cümlesinde mahbûb sûretleri ve her birinde birer nâzenîn avret oturup, karşularında gül-endâm câriye ve kardaşlar ellerinde sürâhîler tutup câm doldudurlar. Ol mahbûblara sunarlar. Âdetce birbirlerine söyler gibi nûş-ı cân olsun kadınıdırlerdi. Kandiye kal'asının tavsîf-i binâsı bunda hatm olup, sene dahi bu mahalde encâma irdi.

Bakâyâ-yı sâl be-Âsitâne ve âmden-i ilçi-i Kazak

Sene-i mezbûre Muharremi'nin guresi Cum'a gün, pâdişâh hazretleri Doğanköyü'nde iken Kazak ilçisi kâ'immakâm paşa vesâtatı ile pâye-i serîr-i a'laya rûy-mâl-ı ubûdiyet idüp, Tatar tâ'ifesinden şikâyet ve inâyet-i pâdişâhîden recâ-yı himâyet iderek nâmesin arz eyledikde, ol mahalde kemâl-i salâbet-i şâhâne ile tercemâna hitâb idüp, "Hemân kendüler kullukda sâbit-kadem olsunlar. Vükelâ-yı devletime tenbîh-i hümayûnum olup, a'dâlarından himâyet olunur" buyurdılar ve şehzâde-i civân-bahtları olan Sultân Mustafâ'nın sinn-i şerîfleri altıncı seneye dâhil oldukda, hâce ta'yîn olunmak için cümle erkân-ı devlete tedbîr-i ziyâfet buyurılıp, hâlâ karâr-gâh-ı pâdişâhî olan Doğanköyü'nde vâkı' otak-ı hümayûn kurbunda dîvân-hâne çergeleri kurulup, mâh-

ı mezbûrun dördüncü Dü-şenbih gün, bâ-emr-i hümayûn vüzerâ-yı izâm ve nişâncı paşa ve sadreyn-i kuzât ve bi'l-cümle ehl-i dîvân mirâr-ı? şerîfe vardıkları¹⁵⁵¹ üslûbla harem-i hümayûn kapusuna varup, şehzâdenin önüne düşüp, ta'zîmle huzûr-ı hümayûna getürdiler ve kemâl-i şefkat-i şâhânelerinden kıyâm idüp, ol nûr-ı dîde-i sultânı takbîl-i dest-i hümayûnla mazhar-ı sürûr ve şâd-mânî oldukdan sonra, işâret-i aliyye üzre kurb-ı hümayûnda ad ile ku'ûd buyurdılar.

Bu mahalde vüzerâ-yı izâm ve sadreyn-i kuzât ve hâce olacak emîr efendi ve defterdâr efendi huzûr-ı hümayûnda cümle ayağ üzre durup, şeyhü'l-islâm efendiyle Vânî Mehmed Efendi mukaddem gelmişler idi, teberrüken Vânî efendi bede' itdirüp besmele ve rabbi yessirden sonra elif-be-te-se okutdı. Bu dört harfî üç def'a tekrâr itdirdi. Ba'dehû kıyâm idüp du'â eyledi. Ol hengâm-ı sürûr-encâmde mezîd-i inâyet-i hüsvânîden vüzerâ-yı izâm serâsere kaplu semmûr kürklerle ikrâm ve ulemâ-yı kirâm sofa kaplu semmûr kürklerle ihtirâm buyurılıp, defterdâr efendiye sâde hil'at ilbas olundu ve ba'dehû şehzâdei üslûb-ı mergûb üzre harem-i hümayûna îsal, andan dîvân-hâne çadırına varup it'âm olundılar. Ol vakitte şehzâde envâ' cevâhir ve bevâhir müzeyyen olup, re'sinde bir kıt'a murassa' sorguç vaz' olunmuşidi. Esnâ-yı tarîkde ve huzûr-ı hümayûnda mübârek başları üzre nisâr ve yağma olunan altun ve çil akçalar hadd ü hisâbdan bîrûn idi.

Ve mâh-ı Safer'in gurrei Bâzâr gün, pâdişâh hazretleri ordu-yı hümayûnla Doğanköyü'nden göçüp Kartalkayası nâm yaylağa çıkup, istikrâr buyurdu ve bundan akdem Acem ümerâsından Mehmed Beğ nâm sâhib-i aşîret kendü levâhıkıyla diyâr-ı Şî'a'dan firâr ve nefret ve dergâh-ı âlî-penaha ilticâ ve mürâca'at itmeğin avâtıf-ı aliyye-i hüsvânîden Trabzon eyâleti erzânî buyurulmuşidi.

Şehr-i mezbûrun yigirminci Cum'a gün, pâye-i serîr-i a'lâya rûy-mâl idüp, hil'at giydiği mahalde, "İstikâmet üzre hıdmet idersen, dahi ziyâde inâyet-i hümayûnuma mazhar olursun" buyurdılar ve Nemçe melâ'îni sulha mugâyir kal'a ihdâs itdüğinden Uyvar Muhâfız Vezîr Sehrab Mehmed Paşa iğmâz itmekle, mağzûben katline hatt-ı hümayûn sâdır olmuşidi.

Yigirmi üçüncü Dü-şenbih gün başı gelüp, endâhte-i bâr-gâh-ı mu'allâ kılındı. Lâkin derd-mend Mehmed Paşa'nın bu husûsda cürmi yoğidi. Şöyle ki, mukaddem ilâc

¹⁵⁵¹ mirâr-ı? şerîfe vardıkları V : - Y

ne ise emr idin görelim deyü, vâkı‘ hâli der-i devlete arz itmişidi. Kâ’immakâm Kara Mustafâ Paşa mezbûrun hasm-ı cânı olmağın, arzını saklayup pâdişâha göstermedi. Temâm küffâr kal‘ayı yapıldıktan sonra, “Mehmed Paşa kâfirden mâl alup kal‘a yaptırmış” deyü Rikâb-ı hümayûna arz¹⁵⁵² eyleyüp, izâle itdirdi.

Ve yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün Nişâncı Vezîr Ca‘fer Paşa fevt olup, mansıbı vezâretle hâs odada peşkîr gulâmı olan serkâtibi Şâ‘ir Mâhir Abdî Ağa'ya inâyet ve iki kat ilbâs-ı hil‘at buyurdılar ve mukaddemâ Basra ocaklık kaydından ref‘ olunup, taraf-ı Devlet-i Aliyye'den vâlî nasb olunan Yahya Paşa kul tâ‘ifesinin mevâciblerini mahallinde virmemekle, mâ-beynlerinde azîm ihtilal ve kıtâl vâkı‘ olup, mağlûb olıcak şehirden taşra çıkup, urbân eşkıyâsın başına cem‘ idüp, Basra şehrine hücum ve îsal-i hasâret ve ahâlîsinin emvâl ü erzâkın yağma vü gâret itdükden sonra, Kurna kal‘asının dahi muhâsara idüp, mezbûrun bu vechile zuhûr iden tuğyânı mâh-ı Rebî‘ulevvel'in sekizinci Salı günü, ma‘rûz-ı rikâb-ı sultânî oldukda eyâlet-i mezbûre kapucibaşılardan Mustafâ Ağa'ya ihsân olunup, zabt itdirmek için Bağdad Beğlerbeğisi Vezîr Firârî Kara Mustafâ Paşa Ser-asker nasb olup, yanına Diyar-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Öküz Ömer Paşa ve Musul Beğlerbeğisi Vezîr Çâvuşzâde Mehmed Paşa ve Şehr-i Zor Beğlerbeğisi Sarıkçı Hasan Paşa cümle kapuları ve eyâletleri askeriyle ta‘yîn ve serdâr-ı mezbûr ile me‘mûr oldılar. Lâkin bunlar Kurna'ya dâhil olmazdan mukaddem ol müfsid-i bed-kâr kaziyeden haber-dâr olmağın, âkıbet muhâsaradan ferâgat ve Acem ülkesinden Hindistân'a firâr ve müsâra‘at itmekle, gâ‘ile ber-taraf olup, hükûmet-i Basra vâlî-i cedîd üzerinde karâr itdirilüp askere icâzet virildi.

Ve yigirmi beşinci Cum‘a gicesinde pâdişâh hazretleriyle kâ’immakâm paşa yaylakdan şehre azîmet buyurmuşlar idi. Ol gün bi-emri'llâh şehirde bir azîm ihrak vâkı‘ olup, vâfir hâne ve dekâkîn yandı. Ber-muktezâ-yı hikmet-i ilâhî âteşin teskînine kudûm-i hümayûn-ı pâdişâhî hayli imdad olup, gûyâ hemân ol mukadder olan nârı itfâ için azîmete mülhem olmuşlar idi **[78b]** ve mâh-ı Rebî‘ulâhîr'in üçüncü Cum‘a gün, merhûm bî-zebân Musâhib Tavşan Ağa Kethudâsı Bosnevî Sarı Süleymân Ağa'ya çâvuşbaşılık ve selefi Zülfikâr Ağa'ya kapucibaşılık inâyet olundu.

Ol gün Hekîmbaşı Sâlih Efendi mahmûmen fevt olup, mansıbı etibbâ-i hâssadan Hayâtîzâde Mustafâ Efendi'ye ihsân ve İstanbul'dan Rikâb-ı hümayûna gelmesi fermân buyuruldu ve sekizinci Çehâr-şenbih gün, pâdişâh hazretleri külliyyet ile yaylakdan şehre

¹⁵⁵² arz V : arz u inhâ Y

avdet eyledi. Bundan akdem Tatar Hân'a hatt-ı hümayûn ile giden Silahşör Osman Ağa bu esnâda geldi. Lâkin varduğu yerlerde edebiyle hareket itmeyüp, kendüden şikâyet olunmağla, mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup, ba'de'l-habs mah-ı mezbûrun on dördüncü Salı gün Limni cezâresine nefy olundu.

Ve Yenişehir'de yine kışla-yı hümayûn mukarrer oldu ve yigirmi beşinci Şenbih gün, Kadri Efendi azlinden Rûm-ili sadrı Anadolu kâdıaskeri olan İzzetî Efendi'ye ve anın mansıbı sâbıkâ nakîbü'l-eşrâf olan Seyrek-zade Abdurrahmân Efendi'ye inâyet olunup, İstanbul'dan gelmek buyuruldu ve menlâ-yı ma'zûl arpalıktan imtinâ' itmekle İstanbul'un cevâmi'-i selâtîn evkâfindan yevmî¹⁵⁵³ beş yüz akça vazîfe-i tekâ'üd ile mesrûr kılındı ve sâbıkâ Âsitâne-i Sa'âdet kâ'immakâmılığından ma'zûl ve Rikâb-ı hümayûna da'vet buyurulan Vezîr Doğancı Koca Yûsuf Paşa esnâ-yı tarîkde bi-hasebi'l-iktizâ Rendene muhâfazasıyla me'mûr olmuş idi. Ol mahalden fevti haberi geldi.

Âmden-i fetih-nâme-i Kandiye ve ric'at-i pâdişâh-ı İslâm be-Âsitâne

Vakt ki, Kandiye muhâsarası uzayup fethi nümâyân olmaduğundan pâdişâh hazretlerinin gayret ü hamiyet-i mülûkâneleri cûş u hurûşa gelüp, asâkir-i İslâm'a i'ânet ü takvîyet ve teshîr-i memleket niyyetiyle harem-i şerîf ve ağırlığı Yenişehir'de alıkoyup, ancak gilmân-ı hâs ve Enderûn ve kâ'immakâm paşa ve ağayân-ı rikâb ile bi'z-zât donanma-yı hümayûn ile Girid cezâresine ubûr olunmasıçün mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin birinci Penç-şenbih gün Yenişehir'den hareket ve Ağrıboz'a doğru azîmet ve Livâdiye nâm mahalle nüzûl olundukda, kâ'immakâm paşa selâmlayup çadırına giderken, mukaddemâ serdâr-ı a'zam tarafından fetih-nâme ile gönderilen çavuşbaşı vekîli Köse İbrâhîm Ağa ordu-yı hümayûna dâhil olup, serdâr-ı a'zam Kapu Kethudâsı Ali Ağa ile gelüp, kâ'immakâm paşaya at üzre buluşup ihbâr-ı fütûhât-ı celîlei teblîğ idicek, gelen telhîsi yanına alup hemân otağ-ı hümayûna avdet ve bilâ-te'hîr huzûr-ı azamet-mevfûrlarına duhûl için müsâra'at eyledikde, şehen-şâh-ı mu'azzam hazretleri istiğrâb idüp, "Aceb bu zamân gelmeğe bâ'is ne ola, husûsan şimdi rikâbımızdan ayrılmış idi" deyü, ta'accüb-künân-ı nigerân iken, yer öpüp "Pâdişâhım müjde olsun Kandiye kal'ası feth olundu" didi. "Gerçek mi, telhîs geldi mi?" deyü su'âl buyuracak, çıkarup telhîsi arz eyledi. Mübârek ellerine alup okurken, hikmet-i Hudâ kendülere bir bükâ' âriz olup, okumağa mâni' oldu. Ol mahalde hâzır olanlar cümle

¹⁵⁵³ yevmî V : yevmîye Y

ağlaşup, bi'z-zarûrî telhîsi ser-kâtibine okutdı ve mübârek kalb-i hümâyûnları mesrûr ve şâd-mân olup, eltâf-ı bî-pâyân Hazret-i Hakk'a hamd-i firâvân eyledi ve İbrâhîm Ağa'ya yigirmi beş kîse gurus ve bir sevb semmûr kürk ve hil'at ihsan buyurduklarından sonra¹⁵⁵⁴, uluvv-i himmet-i mülûkânelerinden teklîf-i eyâlet buyurdılar, ibâ eyledi ve kâ'immakâm paşaya dahi serâsere kaplu semmûr kürk giydirildi. Alâ rağm-ı a'dâ-yı dîn işâ'at-i feth-i mübîn için, cemî' memâlik-i mahrûseye üç gün üç gice donanma fermân olundu ve pâdişâh hazretlerinin kerâmet-âsâr-ı salâbet-i mülûkânelerindendir ki, eyyâm-ı muhâsara iki seneyi geçüp, ba'zı su'ûbet zuhûr itmekle, huzûr-ı hümâyûnlarında akd-i meclis-i meşveret olunup, şeyhü'l-islâm efendiyle gayriler kal'a-i mezbûreden ferâgat ve musâlaha-i tarafeyn tasrîh ve tercîh eyledikce, aslâ müsâ'ade-i hümâyûnları olmayup, bi-eyyi vechin-kân feth olunmasıçün ızhâr-ı metânet ve kâ'immakâm paşa dahi re'y-i âlem-ârâ-yı pâdişâhiye sıdkla muvâfakat itmişidi.

Fetih haberi geldikde, paşa-yı mezbûra mahsûs du'â itmelerinin vechi budur ve kal'a-i mezbûrenin fethine "Oldı feth-i Kandiye dünyaya eltâf-ı mu'în" mısra'ın, Şâ'ir-i Mahir Nişancı Vezîr Abdî Paşa didüğü târîh muvâfık-ı hakka ki, vâkı'a mutâbık düşdi.

Bundan sonra pâdişâh hazretleri bu kadar varmışiken yoldan dönmeyüp, yine Ağrıboz'a varup, otuz beş gün mikdâr ol etrâfı geşt ü güzâr ve sayd u şikâr idüp, avdet buyurmuşlar idi.

Ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Bâzâr gün, hâs oda ağalarından Baş Uzun Yenli Şâhîn Mustafâ Ağa'ya küçük mîr-i âhûrluk ve üçüncü Uzun Yenli Mustafâ Ağa'ya İznikmid sancağı inâyet buyuruldı ve irtesi Dü-şenbih gün, tuğ-ı hümâyûn çıkup Selânik'de meştâ-yı hümâyûn muhakkak oldu. Bu hıdmet-i celîlei feth mukâbelesinde taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûnla bir sevb serâsere kaplu semmûr kürk ve bir sâde hil'at ve bir kabza murassa' şemşir ve mücevher ve ol hıdemât-ı mebrûrede bulunan cümle vüzerâya kürkler ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ser-kârde olan ağalara hil'atlar ile Büyük Mîr-i âhûr Canboladzâde Hüseyin Ağa gönderildi ve Yenişehir'de şeref-nüzûl-i hümâyûnla müşerref olan hâne sâhibi Üsküb Kādısı Mü'minzâde şehri mezbûrun mevleviyyeti ile ser-efrâz ve mesrûr buyuruldı.

Ve yigirmi birinci Şenbih gün, Haseki Sultân ve nûr-dîde-i civân-baht şehzâdeleri mukaddemce Selânik'e azîmet buyurup, hıdmet-i muhâfazaları ile vezîr-i

¹⁵⁵⁴ sonra V : - Y

sânî nedîm-i sultânî Musâhib Mustafâ Paşa me'mûr oldu. Akabince otağ-ı hümâyûn çıkup şehir kurbunda nasb olundu ve mâh-ı Receb'in ikinci Salı gün kevkebe-i hüsvânî ve şevket-i sâhib-kırânî birle pâdişâh hazretleri dahi Yenişehir'den çıkup otağ-ı mu'allâlarına nakl eyledi ve irtesi Çehâr-şenbih gün bi-hasebi'l-iktizâ dîvân olup, iki mevâcib virildi ve¹⁵⁵⁵ beşinci Cum'a gün Peshur nâm menzile nüzûl olundukda, pâdişâh hazretleri ordu-yı hümâyûnı Nişâncı Vezîr Abdî Paşa ile meştâ-yı Selânik'e yollayup, kendüler kâ'immakâm paşa ile sayd ü şikâr içün tarîk-i ihtisâr ol mahalde birkaç gün meks-i karâr buyurdukdan sonra, mâh-ı mezbûrun on ikinci Cum'a gün gelüp kudûm-ı hümâyûn-ı pâdişâhâneleriyle meştâ-yı Selânik'i mücellâ eyledi.

Ve yigirminci Şenbih gün kadırgalar ile Kesendire cezîresine varup, dördüncü Çehâr-şenbih gün geldi ve mâh-ı Şa'bân'ın ikinci Penç-şenbih gün Katrin nâm şikâr-gâha azîmet idüp, on altı günden sonra teşrîf buyurdılar ve yigirminci dü-şenbih gün İstanbul'dan yeni kâdiasker efendiler gelüp, Rûm'a Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendi ve Anadolu'ya Hâfız Mehmed Efendi nasb olundu ve yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün, şehzâde hâcesi Emîr Çelebi fevt olup, yerine vâ'iz-i sultânî Vânî Mehmed Efendi dâmâdı Seyyid Feyzullâh Efendi nasb olundu.

Ve mâh-ı Şevvâl'in gurreci Cum'a gün, salât-ı îd Eski Câmi'de edâ olunup, ol gün hâs odada İbrîk Gulâmı Berber Ali Ağa'ya Tunus eyâleti ve beşinci Salı gün Girid'den gelen Halîl Paşa'ya vezâretle Özi eyâleti inâyet buyuruldu.

Ve Erzurum Beğlerbeğisi Vezîr Cerrâh Kâsım Paşa'dan şikâyetçiler gelüp, Rikâb-ı hümâyûna feryâd ve recâ-yı adl ü dâd itmeleriyle, hâssa silahşörlerinden Mustafâ Ağa tefîşine ta'yîn ve hakk u adl üzre ihkâk-ı hakk itmesiçün muhkem tenbîh olundu ve yigirminci Çehâr-şenbih gün pâdişâh hazretleri Lihne nâm karye semtine şikâr içün gitmişidi. İrtesi gün Hazîne Kethudâsı Burnaz Ali Ağa fevt olup, yerine hâs odada serkâtibi Mermer Mehmed Ağa nasb olundu.

Ve mâh-ı Zilka'de'nin beşinci Penç-şenbih gün tuğ-ı hümâyûn çıkup, Âsitâne-i sa'âdet cânibine ric'at mukarrer oldu ve irtesi Cum'a gün pâdişâh hazretleri deryâ ümerâsından Baba Hasan nâm beğîn kenâr-ı deryâda vâkı' kalyonunu kudûm-ı hümâyûnlarıyla teşrîf buyurup, seyr eyledi ve azîm top şenlikleri oldu ve bu hinde Mısır Vâlîsi Vezîr Karakaş Ali Paşa'nın fevti haberi gelüp, Rikâb-ı hümâyûna arz olundukda,

¹⁵⁵⁵ iki mevâcib virildi ve V : pâdişâh-ı âlî hazretleri iki kıst mevâcibi ihsân itdi Y

mâh-ı mezbûrun on üçüncü Cum'a gün, eyâlet-i mezkûre henüz Girid'den gelen Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Şişmân İbrâhîm Paşa'ya ihsân olup, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp serâserli kürk giydirildi ve Eyâlet-i Haleb dahi vezâretle harem-i hümâyûnda berberbaşılık rütbesiyle silihdâr olan Kız Hüseyin Ağa'ya inâyet buyuruldu.

Ve mâh-ı Zilhicce'nin dördüncü Penç-şenbih gün, pâdişâh hazretleri şevket-i hüsrevânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî birle şehir-i Selânik'den çıkup, otağ-ı hümâyûnlarına nakl eyledi ve yine Haseki Sultân'ın ilerüye gitmelerin fermân buyurup, muhâfazaları hizmetiyle vüzerâdan Şeyh Mehmed Paşa me'mûr oldu. Ol gün Rûm-ili Kâdiaskeri Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendi fevt olup, yeri İstanbul Kâdısı Zahkî Mustafâ Efendi'ye inâyet ve Rikâb-ı hümâyûna avdet buyuruldu ve yedinci Bâzâr gün, otağ-ı hümâyûnda dîvan olup, mevâcib virildi ve on birinci Penç-şenbih gün umûm ordu-yı hümâyûnla Selânik sahrâsından hareket idüp, şenbih gün Siroz'a vusûl, üç gün meks olundu ve yigirmi birinci Bâzâr gün¹⁵⁵⁶ Yenice¹⁵⁵⁷ geçilüp Yassıköy'e konuldu. Bu gice dördüncü sâ'atde binilmişidi. Lutf-i Hakk ile ısıcak çıkmazdan evvelce menzile varılıp, oturak fermân olundu.

Ve yigirmi dördüncü Çehâr-şenbih gün, pâdişâh hazretleri ümerâ-yı bahriyyeden Köse Ali Paşa'nın [79a] üç kıt'a çekdirisiyle Semâdirek adasına mücerred şikâr tarîkiyle azîmet buyurup, kâ'immakâm paşa dahi ma'an istishâb olmuşidi. Yine nişâncı paşa ordu-yı hümâyûnla menzil-be-menzil Firecik'e değin gidüp, bir iki gün anda meks itmek fermân olunmağın, yigirmi birinci Şenbih gün Firecik'e varup konuldu. Pâdişâh hazretleri beyne's-salâteynde cezîreye yanaşup taşra çıkdı. Birkaç katır ve eşek tedârük olunup yaban keçisi şikârına dağa doğru azîmet ve ser-â-pâ bir azîm sarp kayalı kûh-ı bülend olup, yukarı su'ûdı bir vechile mümkün olmamağla ferâgat ve girü orduya ric'at murâd-ı hümâyûnları oldukda, Ali Paşa, "Kenâr ırakdır ahşama değin varamazız, gice eteğinde kalmak görünür, hevânın burûdeti var. Beher hâl bu gice furtuna nümâyândır, pâdişâhımız binüp gitmesine rızâ virmem" didi. "Elbette giderim" demekle, yüzün yere sürüp, "Üste kılıç, üste boynum. Beni öldür sonra git" deyüp feryâd ve her vechile râzî olmaduğundan müsâ'ade idüp, paşalar yalnız ve hünkâr ancak tevâbi'yle taşrada ve paşalı çekdürilerde kaldı ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* nısfu'l-leyl olunca bir azîm furtuna olup, deniz altı olmağla çekdürüler demürlerin alamayup hemân halatların kesüp cezîrenin bir

¹⁵⁵⁶ gün V : - Y

¹⁵⁵⁷ Yenice V : Yenice'ye Y

ba‘îd yerinde bir buruna ilticâ, iki gün iki gice öyle furtuna oldu ki, leb-i cezîrede pâdişâh olduğın sâye-bânı dalga çalkayup geldiklerine pişmân oldılar. Bir mahûf yaban mahal olmağla halka teşvîş düşüp, pâdişâh ve paşalar ağlaşmağa başladılar. Hele lutf-i Hakk ile üçüncü gün teskîn olup, çekdirüler gelüp bindiler ve mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün, orduya gelüp, bâr-gâh-ı mu‘allâlarına ifâza-i teşrîf-i sa‘âdet buyurdılar. Hattâ cezîreden ayrıldıkları gibi, gâlibâ re‘âyâ¹⁵⁵⁸ keferesi haber virmiş, ol mahalle üç kıt‘a Alakorna'nın korsân kalyonları, bunları şikâr itmeğe geldiklerin bi'z-zât görmekle, “Ba‘de'l-yevm her kim dahi huzûrumda bu cezîrei anar ise, ceddîm rûhîçün ölünce değîn ol cezîreye nefy iderim” deyü kasem eylediler.

Ve otuzuncı Salı gün menzil-i İstendil Vakfı nâm mahalle nüzûl olundu. Ol gün Rûm-ili Kādî‘askeri Zahkî Mustafâ Efendi ordu-yı hümâyûna vâsıl olup sene bunda encâme irdi.

¹⁵⁵⁸ re‘âyâ V : - Y

SENE İHDÂ VE SEMÂNÎN VE ELF

Dâhil-i pâdişâh-ı gâzî be-sahrâ-yı Edirne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre-i Çehâr-şenbih gün Saltık nâm menzile ve irtesi Penç-şenbih gün Dimetoka'ya ve Cum'a gün Poladköyi kurbuna vusûl, altı gün meks ve karârdan sonra onuncu Cum'a gün Timurtaş sahrâsına nüzûl müyesser olup, harem-i şerîf Sarây-ı Âmire'ye îsal olundu ve on beşinci Çehâr-şenbih gün hâs oda eskilerinden ikinci doğancı Arnavud Ali Ağa'ya Eğre eyâleti ve üçüncü doğancı Kâsım Ağa'ya kapucıbaşılık ve gılmân-ı Enderûn Şatırbaşı Mehmed Ağa'ya küçük mîr-i ahûrluk ve ashâb-ı lihyeden bir bendeye şâtırbaşılık inâyet ve ihsan olunup, sâ'ir şâtırlar taşradan olmak üzere fermân-ı hümâyûn buyuruldu.

Âmden-i serdâr-ı a'zam be-Rikâb-ı hümâyûn

Vezîr-i a'zam ve Serdâr-ı ekrem Fâzıl Ahmed Paşa dahi Kandiye kal'asının temâm mertebe nizâm u intizâmın virüp, eyâletin Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'ya tevcîh idüp, sene-i mâzîye îd-i ezhâsından sonra Kandiye'den donanma-yı hümâyûn ile nehzat ve Âsitâne-i Sa'âdet tarafına teveccüh ve azîmet eyleyüp, Cezîre-i Sakız'da birkaç gün ârâmdan sonra hareket ve sene-i âtiye ibtidâlarında Tekfûrdağı İskeleyi'nden çıkup cânib-i Edirne'ye teveccühleri mesmû'-ı hümâyûn olıcak, mâh-ı Safer'in sekizinci Penç-şenbih gün eltâf-ı aliyye-i hüsrevânîden serdâr-ı a'zam kullarına ber-vech-i iltifât ve iclâl bir sevb serâsere kaplu semmûr hassa ve üzerine bir sevb dahi hil'at-i fâhire-i mahsûsa ve bir kabza murassa' kılıç ve hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn ile Silihdâr-ı Hâssa Sâ'atci Mehmed Ağa irsâl buyuruldu ve on üçüncü Salı gün Paşacayı nâm mahalle nüzûl idüp, vüzerâ vü ulema ve cümle-i a'yân istikbâline varmışlar idi.

Pâdişâh hazretleri dahi ol havâlîde bir cây-ı dil-güşâyâ şeref-nüzûl buyurup, serdâr-ı a'zamı huzûr-ı hümâyûnlarına da'vet ve muktezâ-yı tab'-ı şerîf-i şâhâneleri üzere hâssa kürklerinden bir fâhir semmûr-ı bî-nazîr ile bir mücevher hançer inâyet buyurdılar ve irtesi Çehâr-şenbih gün alay ile Timurtaş sahrâsına gelüp, ordu-yı pâdişâhiye mülhak oldukda, alay otak-ı hümâyûn önünden geçerken cümle vüzerâyâ at üzerinden pâdişâh-ı cihân-penâh hazretlerin selâmlamak emr olundu. Ol hîn-i meserret karînde serdâr-ı a'zam dahi üslûb-ı mezkûr üzere şerâyit-i selâmı edâdan sonra atından inüp, sancak-ı şerîfi envâ'-ı ta'zîm ile takbil ve ber-dûş idüp, otak-ı hümâyûndan içerü götürüp pâdişâh

hazretlerinin bi'z-zât mübârek¹⁵⁵⁹ dest-i hümayûnlarına teslîm idüp, hil'at-i fâhire ve serâsere kaplu semmûr-ı sultânîyle kat kat mazhar-ı ikrâm-ı hüsvânîleri oldu ve fevka'l-âde iltifât-ı aliyyeleriyle du'â-yı hayrların aldı ve on yedince Şenbih gün acîb ü garîb alaylar tertib olunup, şevket-i hâkânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî birle şehir-i Edirne'ye duhûl ve sarây-ı sürûrlarına nüzûl buyurdılar.

Ve irtesi Bâzâr gün, kânûn-ı kadîm üzre merâsim-i tehniyyet feth ü gazâ kemâ-yenbagî icrâ ve levâzım-ı dest-bûs-ı sultânî bu vechile edâ olundu ki, cümle vüzerâ vü ulemâ ve cumhûr a'yân-ı asâkir-i mansûre şikâ kapısı önünde cem' [ü] hâzır oldukları hâlde hil'atler giyüp, çavuşbaşıyla kapucılar kethudâsı delâletleriyle yollu yolunca yürüyüp, pâdişâh-ı zıllu'llâh hazretleri sarây içinde vâkı' hâs oda kasrı kurbunda Kum meydânına nasb olunmuş taht-ı şerîf üzre kemâl-i şevket-i şâhâne ve mehâbet-i pâdişâhâne ile temkîn ve istikrâr buyurdıkları hâlde, takbîl-i zemîn-i pâdişâhî şerefine nâ'il olup, tarafeyn-i yeminlerinde vüzerâ-yı izâm ve sadreyn kuzât ve cânib-i yesârlarında şeyhü'l-islâm Minkârîzâde Yahyâ Efendiyle Şeyh-i Sultânî Vânî Mehmed Efendi durup, ol esnâda Yeniçeri Ağası Arnavud Abdî Ağa ile Kul Kethudâsı Arnavud Zülfikâr Ağa'yı tâ kurb-ı hümayûnlarına getürdüp, "Ber-hûrdâr olunuz, güzel hizmet itdiniz, ni'met-i celîle-i hüsvânem size helâl olsun ve yüzünüz ak ola" deyü, azîm iltifât itdiler. Ol vakt Vânî Efendi du'â idüp cümleye izn-i âlî buyuruldu ve şeyhü'l-islâm efendiyle Vânî Efendi mukaddem da'vet-i hümayûnla muğtenem olmalarıyla, anlara kürkler tertîb-i mezkûrdan akdem giydirilmişidi ve mâh-ı Rebî'ulevvel'in dördüncü Salı gün Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kız Hüseyin Paşa'ya Erzurum eyâleti ve selefi Vezîr Cerrâh Kâsım Paşa'ya Kastamonı sancağı ve kubbe vüzerâsından Şeyh Mehmed Paşa'ya Temeşvar eyâleti ve selefi Vezîr Kozbekçi Yûsuf Paşa'ya Yanova eyâleti tevcîh ve Silihdâr-ı Hâssa Sâ'atçı Mehmed Ağa'ya vezâret hâsları ve Rikâbdâr Hattât Mustafâ Ağa'ya Kars eyâleti ve Dûlbend Gulâmı Şeyh Mehmed Ağa'ya mîr-i alemlik ve Miftâh Gulâmı, Pehlivân Mehmed Ağa'ya kapucıbaşılık virilüp, taşra çıkdılar.

Ve on dördüncü Cum'a gün memâlik-i mahrûsede olan cümle meyhânelerin hedmine fermân-ı hümayûn sâdır olup, min-ba'd şühûr ve kasabâtta ve bi'l-cümle şer'an¹⁵⁶⁰ bey'i câ'iz olmayan mahallâtta hamr bey' olunmamak içün azîm yasağ ve tenbîh ü te'kîd emr-i şedîd buyurilüp, Hamr Emâneti dahi ref' olundu.

¹⁵⁵⁹ mübârek V : - Y

¹⁵⁶⁰ şer'an V : - Y

Âmden-i ilç-i Venedik

On sekizinci Salı gün galebe dîvân olup, istihkâm-ı sulh için henüz gelen Venedik ilçisi dîvân-ı hümayûna da‘vet ü ziyâfet olup, vüzerâdan sonra hâne-i arzda pâye-i serîr-i a‘laya rûy-mal idüp, nâmesin virüp pîşkeşin arz eyledi. Ol mahalde sâye-i sipihr-âsâ-yı Devlet-i Aliyye‘de âsûde-hâl olmaların recâ ve dergâh-ı âlem-penâha ilticâ eylediklerin inhâ eyleyicek, pâdişâh hazretleri dahi, “Nâme-i hümayûnum mücebince amel eylesünler hükkâm tarafından rencîde olunmazlar” buyurdılar ve yigirminci Penç-şenbih gün, Bursa sancağından ma‘zûl Seyyid Yûsuf Paşa‘ya gümrükden yevmî iki yüz akça tekâ‘üd ihsân olundu ve mâh-ı Rebî‘ulâhîr’in yigirmi üçüncü Dü-şenbih gün Çakırcıbaşı Kamış Mehmed Ağa‘ya Köstendil sancağı ve hâs oda acemi ağalarından Muğrulzâde Gürci Mehmed Ağa‘ya İspir sancağı virildi.

Ve yigirmi altıncı Penç-şenbih gün Anadolu Kâdıaskeri Hâfız Mehmed Efendi ziyâfet tarîkiyle şeyhü'l-islâm efendiye şehre karîb Karacaköyi nâm mesîre-gâha da‘vet ve akd-i meclis-i ilm-i şerîf için cem‘iyyet üzereler iken, pâdişâh hazretleri dahi ol etrâfı geşt ü güzâr idüp, müzâkere-i ilmiyyeden haber-dâr olmağla, tevcîh-i inân-ı azîmet ve ol encümeni teşrîf-i hümayûnlarıyla bâğ-ı cennet eyleyüp, asrdan vakt-i ışıya değin ol mahalde meks ü karâr ve şeyhü'l-islâm efendi takrîrinden Tefsîr-i Beydâvî ve Dekâyıkın istimâ‘la istîfâ-yı hazz-ı bisyâr buyurup, karîha-i hümayûndan kavâ‘id-i ilmiyyeye mutâbık ba‘zı âyât-ı kerîmenin tefsîr-i şerîfine müte‘allık sâdır olan su‘âlât-ı müşkileye cevâbda muvaffak olduğundan, mezîd-i inâyet-i hüsvânîlerine bir sevb semmûr kürk ilbâs buyurup, sâhib-i ziyâfet Hâfız Mehmed Efendi‘yle hâzır olan talebe dahi atıyye-i aliyyelere mazhar oldılar.

Ve mâh-ı Cemâziyelûlâ‘nın onuncu Penç-şenbih gün, Sarây-ı Cedîd Ağası İsmâ‘îl Ağa merhûm Hazîne Kethudâsı Ali Ağa muhallefâtına vaz‘-ı yed töhmetiyle mağzûben ihrâc olundu ve mâh-ı Cemâziyelâhîr’in on beşinci Penç-şenbih gün, İstanbul Kâ‘immakâmı Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ile Budun Beğlerbeğisi Vezîr Mahmûd Paşa‘nın mansıbları mübâdele olunup, lâkin Mahmûd Paşa Budun‘a gelince değin, Vezîr Kâdirullâh İbrâhîm Paşa İstanbul‘da niyâbeten hükûmetle me‘mûr oldu ve mâh-ı Receb‘in on beşinci Penc-şenbih gün Rikâb-ı hümayûn Kâ‘immakâmı Vezîr Kara Mustafâ Paşa inhâsıyla Rûm-ili Kâdıaskeri Zakhî Mustafâ Efendi azl [79b] olunup, mansıbı ikinci def‘a Kadri Efendi‘ye virildi. Yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün dahi Anadolu Kâdıaskeri Hâfız Mehmed Efendi azlinden yeri İstanbul kazâsından munfasıl

Dâmâd Efendi'ye ihsân olundu ve mâh-ı Ramazân'ın yigirmi ikinci Salı gün reşen¹⁵⁶¹ mevâcibi virilüp, Françe ilçisi pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, kralları tarafından arz-ı ubûdiyet iderek hediyyesiyle nâmesin virdikde, aslâ iltifât-ı hümâyûn buyurulmadı.

Ve yigirmi altıncı Şenbih gün, Yeniçeri Ağası Abdî Ağa'ya pâye-i vezâret virildi ve mâh-ı Şevvâl'in yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün sâbıkâ ordu-yı hümâyûn kâdısı Mısır menlâsı olan Çelebi Nâ'ib Ali Efendi'ye vezîr-i a'zamın ta'rîf ü arzıyla mezîd-i inâyet-i pâdişâhîden Rûm-ili kâdıaskerliği ihsân buyurılıp, yoldan Edirne'ye ric'at itdirildi.

Ve mâh-ı Zilka'de'nin yigirmi üçüncü Şenbih gün Bosna Beğlerbeğisi Çatak Vezîr Mehmed Paşa'nın fevti haberi gelüp, mansıb-ı mahlûle İstanbul Kâ'immakâmı Vezîr Mahmûd Paşa'ya ve kâ'immakâmlık asâleten Vezîr Kâdirullâh İbrâhîm Paşa'ya ve eyâlet-i Basra Bağdad Beğlerbeğisi vezîr firârî Kara Mustafâ Paşa'ya ve eyâlet-i Bağdad Erzurum Beğlerbeğisi Vezîr Kız Hüseyin Paşa'ya ve eyâlet-i Erzurum Yanova'dan ma'zûl Vezîr Kozbekçi Yûsuf Paşa'ya ve eyâlet-i Şâm, Trablus Sipâhîler Ağası Kara Mehmed Ağa'ya tevcih olundu.

Pâdişâh hazretlerinin Venedik husûsîcûn Rûm-ili câniblerinde hareket-i hümâyûnları ve Kırım Hânı Âdil Giray'ın azli ve Selîm Giray'ın hânlığa nasbı beyânındadır.

Venedik keferesinin iltimâs itdikleri sulha mugâyir Bosna serhadlerinde hudûd ve sınûra müte'allık ba'zı mertebe nizâ'ları vukû' bulduğu istimâ' olunmağın, Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Mahmûd Paşa bu ahvâle faysal virmez ise, hudûd-ı İslâmiyye temyîz ve a'dâ-yı dînin dest-i te'addîlerinden intizâ' kasdıyla, mâh-ı Zilhicce'nin on üçüncü Penç-şenbih gün, tuğ-ı hümâyûn-ı pür-fürûğ-ı zafer-i sultânî çıkup, Rûm-ili câniblerine teveccüh ve azîmet niyyetiyle sefer-i hümâyûn mukarrer oldu ve Kırım Hânı Âdil Giray ricâl-i harbden olmayup, ba'zı evzâ'ı taraf-ı pâdişâhîye nâ-mülâyim gelmeğın, mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Bâzâr gün azl ve Rodos'a neyf olunup, hânlık Bahâdır Giray oğlu Selîm Giray'a ihsân ve mu'tâd-ı kadîm üzre semmûrlı kadife hil'at ve murassa' sorguç ve şemşîr ve atıyye-i firâvân gönderildi ve yigirmi yedinci Penç-şenbih gün, otak-ı hümâyûn çıkup, Hızırlık mukâbelesinde kumluğa nasb olundu.

¹⁵⁶¹ reşen V : - Y

Ol gün Doğancıbaşı Bosnevî Mehmed Ağa'ya Rûm-ili pâyesiyle üç yüz akça ve Hâs Odabaşı Mağribî Mustafâ Ağa'ya iki yüz elli akça kapu ortası tekâ'üdi kifâyet mikdârı ta'yînât ile ihsân olunup, hâs odabaşılık yine selefi olan Edirneli Mehmed Ağa'ya virilüp içerü alındı ve sene bunda encâma irdi.

SENE İSNÂ VE SEMÂNÎN VE ELF

Azîmet-i pâdişâh-ı gâzî be-Yaylak-ı Despot

Sene-i mezbûre Muharremi'nin beşinci Penç-şenbih gün, pâdişâh-ı gâzî hazretleri şevket-i hüsvânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî ve azîm alay ile Edirne şehrinden çıkup, otak-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl buyurdu. Bu hinde Venedik keferesi girden dûzah mekinlerin henüz emân ile tîğ-i hûn-feşân İslâm'dan halâs idüp vehm ü hirâsları mündefî olmamış iken bu gûşmâlden lerzân u perîşân olmalarıyla mugâyir-i sulh ta'mîr itdikleri palankaları yine tahrîb ve hudûd-ı İslâm'dan bi'l-küllîye kasr-ı yed idüp, merâsim-i musâlahaya kemâl mertebe ri'âyet üzre oldukları mukarrer olmağın, üzerlerine kasd u niyyet buyurılan seferden ferâgat ve Despot yaylağına teveccüh-i inân azîmet olunmağla, mâh-ı mezbûrun on altıncı Dû-şenbih gün, umûm ordu-yı hümâyûnla mahall-i mezbûrdan kalkup, Mustafâ Paşa köprisine kondı ve bir gün meks olunup, hikmet-i Hudâ ale't-tevâlî vâkı' olan bârân-ı rahmetin şiddet-i izdiyâdından, nehr-i Meriç tuğyân itmekle, ordu-yı hümâyûnı su basup, Vezîr-i Sâlis Kara Mustafa Paşa çadırları cümleden a'lâ bir mürtefi' yere kurulduğundan, pâdişâh hazretleri ba'zı hüddâm-ı zevi'l-ihtirâm kullarıyla oraya kaçup, ol gâ'ileden emîn oldılar.

Vezîr-i a'zam ve sâ'ir erkân, hep yerlû yerinden hareket, tebdîl-i mekân eylediler. Ve on sekizinci Çehâr-şenbih gün Harmanlu menziline varılıp, balçık ve bârân zahmet ü meşakkat müşâhede olunmağla, cümle erkân-ı devlete küçük sârık için izn-i hümâyûn buyuruldu ve irtesi Penç-şenbih gün Uzuncaova menziline varılıp, suların tuğyânından geçidlerde hayli zahmet çekildi. Hattâ bir geçidde Rûm-ili Kâdiaskeri Ali Efendi atıyla suyun derîn tarafına düşüp, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* atından ayrıлмаğla necât bulup, azîm hatâ savdı ve irtesi Cum'a gün oturak olup kalkıldı.

Ve yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gün, azîm alay ile Filibe'ye duhûl ve şehrin öte cânibinde Sarây sahrâsında madrûb olan bâr-gâh-ı mu'allâlarına vusûl ve nüzûl buyurup, iki gün ikâmetden sonra ordu-yı hümâyûnı vüzerâdan Sâ'atci Mehmed Paşa ile ol mevzi'de tevakkuf itdirüp, bi'z-zât kendüler vüzerâ ile ber-vech-i ihtisâr yaylak-ı mezbûra azîmet buyurdılar ve yigirmi sekizinci Şenbih gün, Yeniköy ve Bâzâr gün Alacalar ve Bâzâr-irtesi Otlucak ve Salı gün gurre-i mâh-ı Safer'dir, yaylak-ı Konberçatak nâm karye sahrâsına varup kondı. Ol gün Peştre köyi cânibinden azîmet buyurmuşlar idi. Esnâ-yı tarîkde vâkı' Samakov çarhlarını seyr ü temâşâ eylediler ve yaylakın mevsim-i'tidâli hulûl idinceye değin, ol mahalde meks ü karâr ihtiyâr itmekle,

Filib'e'de kalan ordu-yı hümâyûnları Rikâb-ı hümâyûnlarına gelüp, ilhâkı fermân buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Penç-şenbih gün, maksad-ı aksâ olan Despot yaylakına azîm alay ile çıkup, cümleden ârâm-gâh-ı şâhâneleri olan Yoğurtalanı dimekle ma'rûf bir cây-ı bülend ve dil-güşâda vâkı' darb olunan otak-ı mu'allâlarına nâzil, vüzerâ-yı izâm dahi istedikleri vâdîlerde ve semtlerde madrûb-ı hıyâm ârâm idüp, sâ'ir a'yân ve asâkir taraf-be-taraf yerlü yerinde müstakarr oldılar ve mâh-ı Rebî'ulevvel'in tokuzuncu Çehâr-şenbih gün, İç Hazînedâr Musâhib Yûsuf Ağa'ya Dâru's-sa'âde ağalığı ihsan buyurılıp ve selefi Abbâs Ağa kânûn üzre vazîfe-i tekâ'üd ile Mısır'a gitmek emr olundu ve hazînedârlık dahi yine hazînedâr-ı sâbık Musâhib Ali Ağa'ya virildi ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in ikinci Şenbih gün Vezîr-i Sâlis Kara Mustafâ Paşa kethudâsı İbrâhîm Ağa'ya küçük mîr-i âhûrluk ve yigirim dört günden sonra büyük mîr-i âhûrluk ihsân olunup, selefi Canboladzâde Hüseyin Ağa'ya vezâret ile Bosna eyâleti ve Kastamonı sancağına mutasarrıf Vezîr Çerrâh Kâsım Paşa'ya İstanbul kâ'immakâmlığı ve anın selefi Vezîr Kâdiru'llâh Uzun İbrahim Paşa'ya Girid eyâleti ve anın selefi Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'ya dört yük akça zamîme ile ber-vech-i te'yîd ve tekâ'üd Hanya sancağ tevcih ve inâyet buyuruldu.

Pâdişâh hazretlerinin Edirne'ye avdetleri ve andan Yemen memleketi üzerine sefer eylemeğe niyyet ve techîz-i mühimmâtları ve ba'dehû ferâgatları beyânındandır

Hüccâc-ı Müslimîn tarafından müjdecî Diyâr-ı Bekrî Hâcî İbrâhîm Çelebi gelüp, Şerîf Sa'd'ın nâ-hemvâr hareketin ve nihânî tahrîkiyle Zeydiyye tâ'ifesinin Mekke-i Mükerrreme'de kemâl mertebe te'addî ve tecâvüzlerin ve tarîk-i haccın urbân eşkiyâsın reh-zenliğe tergîb ve ittifâkın nakl itmekle, hüccâc-ı Müslimîn ve züvvâr-ı hidâyet-karînin intizâm-ı ahvâlleri ehemmiyât-ı dîn ü devletden olmağın, Yemen üzerine sefer olunmak için Mısır'dan Süveyş iskelesinde otuz kıt'a kalyon ve on kıt'a çekdirü binasına fermân buyurılıp, büyük mîr-i âhûrluk'dan ma'zûl Çerkes Koca Muslı Ağa ta'mîrleriçün üzerlerine emîn nasb olup, mühimmât u levâzımâtlarıyla irsâl olundu ve bizzaz cenâb-ı hilâfet-me'âbları dahi Arabistân semtine azîmet-i hümâyûn buyurmaları mukarrer olmağın, Burusa'da kışla tedârükine âdemler gönderildi ve Despot yaylakında yetmiş gün ârâmdan sonra, mâh-ı Cemâziyelûlâ'nın altıncı Penç-şenbih gün göçilüp, Burusa'ya varılmak üzre azîmet olunup, yigirmi altıncı Çehâr-

şenbih gün Edirne'ye nüzûl-i hümâyûn buyuruldukda ve Leh keferesinin sulha mugâyir ba'zı evzâ'-ı şenî'ası istimâ' olunmağla, Burusa kışlasından ve Yemen üzerine gidilüp kalyon ve çekdirüler yapılmadan ferâgat ve Edirne'de ikâmet buyuruldu.

Ve mâh-ı Receb'in gurresi Çehâr-şenbih gün Bolı sancağına mutasarrıf Arnavud Hasan Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve Kubbealtı vüzerâsından Sâ'atci Mehmed Paşa'ya Sivas eyâleti ve sâbıkâ Haleb'den ma'zûl Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'ya emîru'l-haclık ile Şâm eyâleti ve selefi Vezîr Şeytân İbrâhîm Paşa'ya hâslar ile kubbe altı inâyet olunup, Rikâb-ı hümâyûna gelmek buyuruldu.

Vak'a-i nevâdir

Garîbe-i ibret-nümâ-yı âlem ve hayret-fezâ-yı benî âdem olan nevâdir vekâyi'den iki elleri bileklerinden ve iki ayakları topuklarından bir ârıza-i şedîde ile düşmüş, hâsılı ne el kalmış ne ayak böyle bir şahs bî-dest ve pâ-cihet ma'îşetine tarîk-i su'âlden gayri mecâl olmaduğın mukarrer bilicek, mevlidi olan Bolu'dan İstanbul'a gelüp, Hattât Suyolcızâde'den meşk alup, birkaç müddet kemâl-i dikkatle sa'y ve müdâvemet idüp, bu mertebe elsiz iken *bi-avni'llâhi ta'âlâ* ele getürdüğü kitâbeti izhâr için bir en'âm-ı şerîf yazup, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Cum'a gününde bir tarîkile pâdişâh hazretlerinin mesmû'-ı şerîfleri olıcak, **[80a]** mezbûrı huzûr-ı hümâyûnlarına getürüp, nazargâh-ı âlîlerinde yazı yazmak emr eylediklerinde, iki bileklerinin uçlarıyla dîvânı belinden çıkarup ve kalemi dahi iki bileklerinin uçlarıyla muhkem zapt idüp ve kâğıdı önünde yere koyup, bu tarz-ı acîb üzre seri'ül-kalem kâtibler gibi bî-bâk ü bî-pervâ fî'l-hâl bir satır sülûs ve iki satır neshi yazup, azhâb-ı nazarı ilkâ-yı bahr-i hayret eyledi ve mukaddemâ yazduğı en'âm-ı şerîfi dahi ol mahalde arz idüp, mezîdün-inâyet-i aliyye-i Husrevânîlerinden ihsân-ı vâfireden gayrı, yevmî yigirmi akça vazîfe-i tekâ'üd ile dil-şâd buyurdu ve mâh-ı Şa'bân'ın yigirmi üçüncü Cum'a gün Rikâbdâr Haseki Mustafâ Ağa Anadolu pâyesiyle müstevfâ ta'yînât ve iki yüz elli akça kapu ortasu tekâ'udüyle taşra çıkdı.

Kazak hatmanı Doroşenko feryâd-nâmesiyle ilçisi geldüğü pâdişâh hazretlerinin Leh kralı üzerine sefer-i hümâyûnları ve Kamanîçe kal'asının sebeb-i feth ü teshîri beyânındandır

Bundan üç sene mukaddem Leh kralına tâbi' üç millet ki, Sarıkamış Kazağı ve tevâbi'i bin seksan Salı hilâlinde hıyâm-ı devlet-kıyâm ve bârgâh-ı sipihr-ihtişâm Yenişehir yaylasında meks ü ârâm üzre iken ittihâd ve muvâfakat idüp, min-ba'd Leh

tarafından ve Tatar tâ'ifesinden tefahhus olunmamak için dergâh-ı pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerine kulluk itmek ve lâzım gelicek Rûm-ili câniblerinde¹⁵⁶² sefere gitmek şartıyla arz u ilticâ ve Sarıkamış tâ'ifesinden bi'l-fi'l üzerlerinde beğ olan Doroşenko nâm kâfire tabl u tuğ ve alem recâ itdüklerinde tâ'ife-i mezbûrenin mahzarlarına müsâ'ade-i nazar-ı kerem ve mezkûr Doroşenko'ya murâdları üzre tuğ ve tabl u alem virilüp, eyyâm-ı devlet-i pâdişâhîde ahvâlleri karîn-i intizâm ve himâyet ü sıyânetleri mühimm ü iltizâm olunmuş iken, ba'de'z-zamân Kırım hanı Âdil Giray Han kendü sû'-i tedbîri ve fikr-i kasîri üzre Potkalı tâ'ifesine yine kendü cinslerinden Hanenka nâmında kâfiri başka beğ nasb idüp, mâbeynlerinde bâ'is-i şikâk u ihtilâl olıcak, Leh keferesi dahi dâhil-i hüma-yı himâyet-i cihân-penâhî olan Doroşenko nâm hatmana ve ana tâbi' olan Kazak tâ'ifesine tecâvüz ü ta'addîden hâlî olmayup, defa'ât ile üzerlerine asker gönderüp birkaç palankasın alup gâret ü hasâret eyledüğün bildürmekle be-her-hâl Leh kralının bu makûle mugâyir-i sulh u salâh olan harekât-ı habâset-me'âli tenbîh ü nasîhatle men' olmak ihtimâli olmayacak, evvelâ bu ihtilâle bâ'is ü bâdî olan Âdil Giray Han azl olunup, Leh kralına dahi tekrâr bu mazmûn üzre gedüklü çavuşlardan Karakulak Ahmed Ağa ile nasîhat-nâme gönderildi.

Sûret-i nâme-i hümayûn

Taraf-ı devlet-i pür-şevketimizden tuğ ve tabl u alem ihsân olan Kazak tâ'ifesi hatmanı Doroşenko dergâh-ı âlem-penâhım kullarından olup, kendüsi ve ana tâbi' olan Kazak askeri zıll-i himâyet-i husrevânemizde mustazıll ve taht-ı yedinde olan memleket ve vilâyeti sâ'ir memâlik-i vâsî'atü'l-mesâlikimiz gibi havza-i emn ü emânımıza dâhil olup, himâyet ü sıyâneti ve hıfz u hirâseti lâzıme-i nâmûs-ı şehinşâhî olmağla, mûmâ-ileyh sâ'ir kullarım adedinden ma'dûd olup, vechen mine'l-vücûh cânlarına ve mâl-ı mülklerine zarar u gezend irişdürülmiye deyü, bundan akdem Âstâne-i devlet-âşiyânemizden tarafınıza gönderilen nâme-i müşkîn-hitâm-ı nush-irtisâm ile peyâm ve husûs-ı mezbûr mâtde-i şurût-ı musâlahadan olduğın i'lâm eylemiş iken, hâliyâ bizzât Leh askeri ile kalkup, hatman-ı mûmâ-ileyhin üzerine kasd-ı gâret ile îsâl-i mazarrat için geldüğünüz sem'-i hümayûn-ı mülûkânemize vâsıl olmağın, işbu şitâ-yı meymenet-intimâda Anadolu vilâyetlerinde kışlamağa azîmet-i hümayûn-ı zafer-makrûnumuz olmuşiken, bu husûs için geçilmeyüp tahtgâh-ı kadîm olan Edirne'de kışlanmağa karâr-dâde-i re'y-i metîn-i hıdîvânemiz olmuşdur. Gerekdir ki, mukaddemâ

¹⁵⁶² câniblerinde V : câniblerinden Y

ve hâliyâ dergâh-ı sa'âdet-i istgâhımızdan gönderilen nâme-i hümayûn-ı pend-makrûnum mücebince mezbûr Doroşenko hatmana ve kendüye tâbi' olan Kazak askerine ve vilâyet ü memleketine bir vechile zarar u gezend iriştürmeyüp, akd-i musâlahaya muhîll olan hareketden rücû' idüp, vilâyetine gidesin. Şöyle ki tarafından ve askerinden bir vechile mezbûrlara ve memleketlerine zarar-ı hüsrân ve ziyân olur ise, bu takdîrce nakz-ı ahd ü peymân senin tarafından olmuş olur. *İnşâ'allâhü'l-Meliki'l-Kahhâr* bizzât cenâb-ı hilâfet-me'âbım evvel-bahâr-ı ferhunde-âsârda bî-nihâye asker-i adû-şikâr-ı encüm-şümâr ile bî-hesâb ecnâd-ı kâr-zâr-ı nusret-medâr ile üzerine varmamı mukarrer bilesin, vaktine hâzır olasın, ve's-selâm alâ-meni'ttebe'a'l-Hudâ.

Der-akab eyyâm-ı şitâda Özi muhâfızı Vezîr Halil Paşa kapısı ve eyâleti askeri ve Rûm-ili eyâletinden beğleriyle altı sancağın zu'amâ vü erbâb-ı tîmârî ve ulûfeciyân-ı yemîn ü yesâr¹⁵⁶³ ağaları ile ta'yîn olup, ol semtlerde kışlamak iktizâ eylediği mahalde Doroşenko Hatman'a imdâd ü inâyet itmek fermân buyuruldu. Lâkin kral-ı la'în-i dûzah-mekîn dâ'imâ gurûr üzre olup, bu mertebe taraf-ı pâdişâhîden hatman-ı mezbûra i'ânet olunduğın gözüne salındırmayup ve Burusa tarafına teveccüh olunmak haberinden üzerlerine varılmasın muhâl add idüp ve gönderilen Karakulak Ahmed Çavuş'u niçe eyyâm alıkoyup, nâme-i hümayûnla âmil ve mütenebbih olmayup, mâbeynde mün'akıd olan sulh u salâha mugâyir kararını mertebesince gâret ü hasâret ve nâ-hemvâr vaz' u hareketden hâlî olmadıkların paşa-yı müşârün-ileyhe arz itmekle, gazab-ı pâdişâhî cûş u hurûş idüp, cezâ vü sezâları virilmek ehem-i mühimmât-ı dîn ü devletden olmağın evvel-bahâr-ı huccet-âsârda bizzât üzerine azîme-i sefer-i nusret-eserleri mukarrer ve muhakkak olup, umûm üzre kapukulu ve kubbe-nişîn vüzerâ-yı izâm mükemmel kapularıyla âmâde ve Rûm-ili ve Bosna ve Anadolu ve Sivas ve Haleb ve Karaman ve Diyâr-ı Bekr ve Mar'aş ve Adana eyâletlerine mutasarrıf vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân-ı zevi'l-ihirâm ve ümerâ-yı kirâm mükemmel kapuları ve eyâletlerinde olan müsellâh zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr askerleri ile gelüp, rûz-ı Hızır'da Edirne sahrâsında hâzır bulunmak üzre evâmir-i aliyyeler gönderilüp etrâf u eknâfa kânûn üzre sürsat ve iştirâlar salındı ve evkât-ı mustatâbda gazâ vü cihâdın savâb u fazîletin guzât-ı İslâm'a takrîr ü beyân için Burusa'ya me'zûnen revân olan vâ'iz-i sultânî Vâni Mehmed Efendi fermân-ı hümayûn ile Edirne'ye gelüp, sefere me'mûr oldu ve mâh-ı Zilkâ'de'nin yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün bi-emr-i sultânî tuğ-ı hümayûn-ı pür-fürûğ-ı sâhib-kırânî

¹⁵⁶³ yemîn ü yesâr V : yemîn ü yesâr ve gazabân ve yemîn ü yesâr Y

çıkup, Bâbu's-sa'âdeye nasb olundı ve yigirmi yedinci Bâzâr gün Kırım hanı Selîm Giray Han'ı sefer-i hümayûna da'veti mutazammın hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve bir kabza murassa' şemşîr kürkli ve sâde iki kat hil'at-ı fâhire ve on beş bin sikke-i hasene ve Kagalgay ve Nûreddîn sultânlara ikişer sevb hil'atdan mâ'adâ Şirin ve Mankıt beğlerine ve Mirzalarına ve bellü başlularına elli aded hil'at, vezîr-i a'zam tarafından dahi han hazretlerine bir mücevher hançer ile Kapucılar Kethudâsı Gazanferzâde Ahmed Ağa gönderildi ve beğler husûsîcün han hazretlerine başka bir nâme-i hümayûn ısdâr buyuruldu ve evâil-i mâh-ı Zilhicce'de İstanbul Bostancılar kethudâsı Bosnevî Osman Ağa'ya bostancıbaşılık ve selefi Pîrkonda mulakkab Hacı Mustafâ Ağa'ya vezâret ile İstanbul kâ'im-makâmlığı ve anın selefi Vezîr Cerrâh Kâsım Paşa'ya Yanova eyâleti ve deryâ beğlerinden Mora sancağına mutasarrıf Köse Ali Paşa'ya Cezâyir pâyesiyle kapudanlık ve anın selefi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya Haleb eyâleti tevcîh¹⁵⁶⁴ buyurilup, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ile Bosna Beğlerbeğisi Canboladzâde Vezîr Hüseyin Paşa'nın mansıbları mübâdele olundı ve yigirmi tokuzuncı Penc-şenbih gün sefer-i hümayûna me'mûr cümle erkân ve a'yân-ı devlet şikâr kapusunda umûm hil'ati ilbâs içün huzûr-ı hümayûna da'vet buyurilup, vüzerâyâ serâsere kaplu semmûr kürkler ve ulemâyâ kürkli sûflar ve rikâb ağaları ve dîvân hâceleri ve bölük ağaları ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı ocak ağaları serâpâ sâde hil'at giydiler ve sene bunda encâma irdi.

¹⁵⁶⁴ tevcîh V : tevcîh ve inâyet Y

SENE-İ SELÂSE VE SEMÂNÎN VE ELF

Azîmet-i pâdişâh-ı Gâzî be-gazve-yi diyâr-ı Leh

Sene-i mezbûre Muharremi'nin ikinci Şenbih günü ki, Nisan'ın yigirmisidir. Otak-ı hümâyûn çıkup Çukurçayırı'na kuruldu irtesi Bâzâr gün Hazînedârbaşı Hasan Ağa'ya hasodabaşılık zamîme kılınup, selefi Edirneli Hacı Mehmed Ağa'ya tekâ'üd ihtiyâr eyledi ve altıncı Çehâr-şenbih gün ordu çıkup, İstanbul Kādısı Ankaravî Mehmed Efendi'ye Anadolu sadrı virildi.

Sekizinci Cum'a gün taraf-ı pâdişâhîden sefer tebriki için Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa'ya tokuz at ve vezîr-i [80b] sâni Musâhib Mustafâ Paşa'ya dört at ve vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa'ya ve vezîr-i râbi' Şeytan İbrâhîm Paşa'ya ve vezîr-i hâmis Defterdâr Ahmed Paşa'ya ve vezîr-i sâdis Yeniçeri Ağası Abdurrahmân Paşa'ya ve vezîr-i sâbi' Nişancı Abdi Paşa'ya ikişer at ve Şeyhülislâm ve sadreyn-i kudâtı ve Vâni Mehmed Efendi ve Reîs Efendiye birer at ihsân buyuruldu ve birkaç zamândan beri vüzerâ-yı izâm alaylarda ve seferlerde erkân kürk ve Selîmî destâr giyerlerdi ba'de'l-yevm mu'tâd ve kadim üzre kallâvî destâr ile kırmızı çukaya kaplı çeprâstlu muvahhidî kürk giymelerine emr-i hümâyûnları sâdir oldu.

İrtesi şenbih gün bâ-fermân-ı hümâyûn acîb ü garîb alaylar tertîb olundu şöyle ki; evvelâ misli sebkât eylemeyen ve âlât-ı kîtâl ile piyâde vü süvâr kapukulu ve bi'l-cümle pûlâd-pûş atları yancık ve kutaslı vüzerâ-yı izâm tevâbi'i Hızırlık altında¹⁵⁶⁵ alayların düzüp her biri fırka fırka pîş-kâh-ı bâb-ı hümâyûn ve Serrâchâne cisrinden geçüp, otak-ı hümâyûna değin mu'tâd üzre yemîn ü yesâra ağalarıyla yeniçeri, cebeci, topcı, top arabacı, sipâh-ı silihdâr ocakları dahi girü cânibde yemîninde, vezîr-i a'zam kethudâsıyla üç binden mütecâviz huddâm-ı Enderûn ve ağavât ve bin beş yüz nefer piyâde vü süvâr sekbân dahi girü, vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa kethudâsıyla iki binden mütecâviz huddâm-ı Enderûn ve ağavât ve bin nefer piyâde vü süvâr sekbân ve cânib-i yesârda dahi vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve vezîr-i hâmis Defterdâr Ahmed Paşa kethudâları ikişer bin huddâm-ı Enderûn ve ağavât ve piyâde vü süvâr sekbânân ile ârâm itdüklerinden gayrı ehl-i kitâb dahi gayret ü hamîyyet idüp, kendülerin erbâb-ı mübârizâna idhâl itmeleriyle, fikre gelmez zînet-i silâh izhârına bezl-i kudret eylediler. Vüzerâ-yı izâm dahi pâdişâh hazretlerinin gazâ vü cihâda olan ihtimâm-ı küllîlerinden

¹⁵⁶⁵ Hızırlık altında V : - Y

nâşî serâpâ zırh ve tîg u tîrkeş ve kadîfe şalvâr kallâvî destâr ve kırmızı çukaya kaplı çeprâstlu muvahhidî kürkleri ile zer-i hâlis ve pûlâd ve yancık ve kotaslar ile eğerlenmiş atlara süvâr ve hâric-i bâb-ı hümâyûnda karâr eyledikleri mahalde pâdişâh hazretleri dahi Hasoda köşkünde zahr-ı mübâreklerine murassa‘ zırh ve üzerine serâsere dûhte semmûr kabaniçe ve kudûm-ı meymenetlerine mücellâ bodluk giyüp, miyân-ı heybet-nümûnlarına mücevher şemşîr-i cihân-gîr-i Husrevâne ve tîrkeş-i a‘dâ-keş restmâne kuşanup, ser-i nusret-eserlerine ser-penâh-ı sâhib-kırânîleri üzre uzun taylasanlar ve yeşil şal-i şâhâne sarınup, üstüne iki aded gâzî sorguçu sokunup, tamâm-ı vücûd-ı hümâyûnların zîb ü zîver eyledikten sonra devletü ikbâl ve sa‘âdetü iclâl ile iç kapu önünde mücevher yancık ve kutâs ve çelenk ile eğerlenmiş bir küheylân-ı sipîhr-i endâma süvâr ve kafalarında cebe ve cevşene gark olmuş mevâkibleri sîm ü zer yancık ve kutâslı ve ellerinde nîze vü Sinân ve tûfeng-i âteş-feşân gılmân-ı Enderûn-i Süreyyâ-nizâm yürüyüp, hâric-i bâb-ı hümâyûnda vüzerâ ve a‘yân-ı devleti selâmlayup yola revâne ve mübârek bâzû-yı yemîn-i zafer-karînlerinde olan cevâhir çeprâstlu posteyn-i zer-baft-ı mülûkâne¹⁵⁶⁶ âstîni üstünde¹⁵⁶⁷ nûr-ı âftâb gibi âşîkâr olup, berķ-i şa‘şa‘aları dîde-i ashâb-ı nazarı kamaşdırarak, kemâl-i şevket-i salâbet ü şükûh ve kevkebe-i gürûhâ-gürûhla şehir-i Edirne'den çıkup otak-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl buyurdi.

Bugün olan gösterişli alay bir târîhde vâkı‘ olmayup, cecdi Osman Han Gâzî zuhûrundan berü böyle bir tarz ve tavr-ı bahâdırâne ile bir pâdişâh alaya bindüğü mesmû‘ ve müşâhede olunmadı ve mâh-ı mezbûrun on altıncı Şenbih gün mukaddemâ nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn ile Leh kralına giden Karakulak Ahmed Ağa gelüp, kraldan nâme getürdi.

Sûret-i nâme-i kral

Birkaç aydan mukaddem çavuş kullarıyla irsâl olunan nâme-i hümâyûnlarında isyân iden Doroşenko Kazağı taht-ı himâye-i hümâyûnunuza kabûl buyurup, sancak-ı pâdişâhîle hil‘at fâhire ile kendüsünü ve ana tâbi‘ olan Kazakları ve sâkin oldukları Ukrayna nâm memleketi güya kendüleri ihtiyârları ile destâne-i sa‘âdetinize itâ‘at eylemiş gibi ra‘iyetinizden add buyurduğunuzı bildirmişsiz ve geçen senede güz fazl-ı eyyâmında serhadd-ı mezbûrda olan bâ‘zı kılâ‘ vü palankamız muhâfazası için ve Akkirman Tatarı'nın tecâvüz ve ta‘addîlerini men ü def eylemek için irsâl eyledüğümüz

¹⁵⁶⁶ mülûkâne V : mülûkânelerinin Y

¹⁵⁶⁷ âstîni üstünde V : üstünü üstünden Y

bir miqdâr askerinin sebebiyle sulh u salâha ve ahd ü peymâna muhâlif iş işledünüz deyü, evvel-bahârda sizin vilâyetinizin üzerine askerimle varam deyü buyurmuşsuz ve biz ve seleflerimiz olanlar dahi destâne-i sa'âdet-medârınız ile olan sulh u salâha ne mertebe ri'âyet ve rağbet eylemiştir cümle âleme zâhirdir ve memâlik-i mahrûsanıza Kazak eşkıyâsın Karadeniz'den çıkup, dahl eylememeleri için geçmiş zahmetlerimiz ukalâ yanında âşikâredir. Ol ecilden Kazak eşkıyâsının birkaç hatmanlarının hakkından geldiğimizden mâ'adâ Kazak memleketinin içinde müceddeden kal'a ve palanka yapup ve içine Leh askeri koyup ve buna göre niçe zahmetler çeküp, memâlik-i İslâmiyye'ye her senede tecavüz eylediklerin men ü def eylemeğe sa'y ü dikkat eyledüğümüz sebebiyle, Kazak eşkıyâsının intifâ' eyledikleri mâdde men olunup, eşkıyâlık kapuları kendülerine sedd olunmağla bizden isyân idüp ve gâh Tatar imdâdıyla ve¹⁵⁶⁸ gâh Moskov i'ânetiyle kendülerin korutmağa say idüp, bu âna gelince işbu hâl üzre hareket eylemişlerdir. Halen ki, mâbeynimizde olan şerâ'it-i sulh u salâha tarîk-i hümayûnunuzda ziyâde tarafımızdan ri'âyet ü rağbet olunmuştur. Zîrâ Tatar tâ'ifesi Kazak eşkıyâsıyla ma'an Doroşenko zuhûrundan mukaddem niçe def'a vilâyetimizi urup, âkıbet Doroşenko imdâdı bahânesiyle yine vilâyetimizin serhadleri birkaç def'a urulduktan sonra mülk-i mûrisimiz olan Ukrayna memleketi kendü memleketimizdir deyü buyurmuşsuz ve hakikat budur ki, Ukrayna bizim irsle intikâl itmiş memleketimizdir ve Doroşenko kendü raiyetimizdir ve bu kadar seneden berü Allâhü ta'âlâ'nun rızâ-yı şerîfi ile irsen intikâl iden memleketi hükûmetimizden alup, âhere virmeğe bir re'âyâ eşkıyâsının ne liyâkati vardır. Husûsan Doroşenko öyle bir şakî ve dînî mel'ûndur ki, yüzünden hicâb perdesi bundan akdem Moskov'a tâbi' olup, lâkin hile ve kizbini bildikden sonra anlardan redd olunup, bizim dostluğumuza ri'âyet eylemiştir. Zîrâ *el-hamdül'illâhi ta'âlâ* beyne'l-mülûk ahd ü peymânımıza sâbit-kadem olduğumuz zâhirdir ve bu ahvâlin tafsîliçün tarafımızdan ilçi tayin idüp, rikâb-ı hümayûnlarına göndereceğiz ve Doroşenko ve ana tâbi' olan Kazakları kendü halleri üzre koyup rencîde itmeziz. Mâdâm ki, evvel-i mükâleme ile her ahvâlleri söyleşilüp ve dostâne müzâkere olunup mâni' olanlar men ü def oluna. Me'mulümüz budur ki, cânib-i hümayûndan dahi bilâ-mûcib-i hakîkî kadîmden olan ahd ü peymâna muhâlif ve şerâ'it-i sulh u salâha mugâyir nakz-ı ahd tarafınızdan zuhûr olunmaya, zîrâ Allâhü ta'âlâ hazretlerinin müşâhede olumuş âdet-i cemîlesidir ki, bu makûlelerin hakkından gelür.

¹⁵⁶⁸ ve V : - Y

Bâkî ömr ü devletleri pâydâr-bâd ve pâdişâh hazretleri işbu nâmeğe cevâb yazmayup emr-i hümayûnlarıyla vezîr-i a‘zam cânibinden Leh Kralı'nın baş vekîline bu üslûb üzre mektûb-ı ilzâm-ı belâgat-iltizâm yazılıp, Karakulak Ahmed Çavuşun akabince gelen küçük ilçisiyle irsâl olundu.

Sûret-i mektûb-ı sadr-ı âlî

Kıdvetü'l-ümerâi'l-milleti'l-Mesîhiyye umdetü'küberâi't-tâ'ifetü'l-Îseviyye Leh vilâyetinin kançılaryosu Anderye e's-Siviçgi hutimet avâkibuhû bi'l-hayr kılına hülâsa-i peyâm-ı meveddet-encâm ve nekâve-i kelâm-ı muhabbet-fercâm iblâğıyla inhâ vü ifhâm olunur ki, benim dostum, mukaddemâ dergâh-ı mu‘allâ çavuşlarından nâme-i hümayûn-ı şevket-makrûn ile ol tarafa giden Ahmed Çavuş yediyle hâlâ şevketlü ve azametlü ve heybetlü efendim pâdişâh-ı gerdûn vakâr ve şehinşâh-ı bülend-ıktidâr *halleda'llâhü ta'âlâ hilâfete hü ilâ-yevmi'l-karâr* hazretlerinin südde-i seniyye-i şehriyârî ve atebe-i aliyye-i cihândârîlerine sâhib-i mecd ü iftihâr Leh vilâyetinin kral ve hükümdârı hürmetlü ve kudretlü ulu dostumuzun nâmesi ve bu dostunuza olan mektûbu ve sizin mektûbunuz ve der-akab ademiniz yediyle olan mektûbunuz dahı¹⁵⁶⁹ vusûl bulup, cümlesi tercüme olunup ve nâme tercümesi rikâb-ı hümayûn-ı şevket-makrûn-ı şehinşâhiye arz ve mektûblarınız kırâat olunup, cümlesi mâ'lûm olmuştur.

Ukrayna memleketi mülk-i mevrûsumuz ve ahâlîsi re‘âyamızdır deyü yazmışsınız. Hakikatde mâlikü'l-mülk Rabbü'l-âlemîn'dir ancak hazret-i Allâh celle şânuhûnun âdet-i hikmet-meşhûnu bunun üzerine cârîdir ki, fetret ü ihtilâli mütemâdî olan bir memleket ahâlîsinin emn ü emânın irâde buyurdukda, bir pâdişâh-ı İskender-câhın zıll-ı seyf-i sâlibü'l-hayfında müstezill ider. Binâen-alâ-zâlik Kazak ve Latin ahâlîleri kadîmden kendü başlarına bir kavm iken sulh **[81a]** tarîkiyle mevâsîk u uhûd ve niçe şurût u kuyûd ile taht-ı itâ'atinize gelmişler ve hayli müddet ol minvâl üzre ne hâl ise kalmışlar. Bi'l-âhire beyninizde olan ahd ü peymâna mugâyir kendülere itdiğünüz zulm ü ta‘addîye ve cevr ü eziyete tahammül idemeyüp, Kazak ta'ifesi mâl ü cân ve memleketlerin muhâfaza için ecnâsıyla taht-ı itâ'atinizden çıkup ve kılıca el urup, sizin ile ceng ü harbe âgâz idüp, ol tarîk ile nev‘â âsâyiş peydâ idüp, kendü başlarına oldukdan sonra Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye'nin kadîm hayır-hâhı ve nasb-kerde çerâğ-ı hâssı olan şecâ‘at-nişân ve celâdet-unvân Kırım hanları sâyesine ilticâ idüp, tarafınızdan kendülere

¹⁵⁶⁹ dahı V : ile dahı Y

ta'addî ve tecâvüz kâsî olundukça yigirmi seneden mütecâvizdir ki, ceng ü harb ile kendü mâl u cânların sizin korudup ve siz dahi anlara mâlik olmak sevdâsını derûnunuzdan çıkarup, Kazak tâ'ifesi âliyet-bâr-ı şecâ'at-şî'âr hanân-ı sâhib-i iktidâr sâyesine ilticâ üzre iken, yine ana bakmayup nefsü'l-emrde muhâlif kavî-i mücerred ile kanâ'at eyleyüp, Kırım hanlarıyla sulh u salâha tâlib ve râgıb olup, beyninizde sulh u salâh mün'akd olduktan sonra Kazak tâ'ifesi kadîmde fermân-fermâ-yı hükûmet olan hanân-ı zî-şânın seferlerinde asker olup, ma'an hizmetlerinde olmağın, han-ı şecâ'at-nişân hazretlerini tavsît idüp, atebe-i aliyye-i pâdişâhiye ilticâ ve tuğ u âlem recâsında oldukların inhâ itdüklerinde, şevketlü ve azametlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimin bâb-ı sa'âdet-me'âbları penâh-ârende-i zeyl-i himâyeleri olan kullarına meftûh olduğundan, kendüleri kulluğa kabûl ve recâları hayr-ı husûle vusûl bulup, tuğ ve âlem ihsân buyurup, bu hâl üzre dahi birez müddet mürûrundan sonra ol memlekete başka vâlî ve hâkim nasb fikrinde olmak ve Ukrayna memleketi bizim mülk-i mevrûsumuzdur demek niçe olur ve bu kadar müddet taht-ı itâ'atinizden çıkup, sizinle ceng ü harb merkezinde duran kavme re'âyâmızdır demek ne te'vîl ile ders olunur ve bunlardan kat'u'n-nazar bir memleket ahâlîsi yalnız iken ceng ü harb ile kendülerin korumak mertebesinde olada bir pâdişâh-ı âlî-câhın sâye-i iqbâlinde penâh idenden¹⁵⁷⁰ sonra hod ana sâhib çıkmagı âkıl olan ne gûne akl ile hayır görür ve bu mertebelerden sonra bu nâ-ma'kûl sevdâ-yı ham üzerine musîr olduğunuz takdîrce, şevketlü ve şecâ'atlü ve kudretlü efendim pâdişâh-ı âlem-penâh *eyyede'llâhu ve kavvâhu* hazretleri sâye-i merhametlerine ilticâ iden kavm-i mazlûmu her ne tarîk ile olur ise düşmeninden muhâfaza idüp korusa nakz-ı ahd ne taraftan olmuş olduğu ashâb-ı basîrete katı âşikâredir. İmdi bu emrde âkıbet-endîşâne mülâhaza olunup, asâkir-i mansûre serhadde varup, iki taraftan mûcib-i intikâz-ı sulh olur ahvâl zuhûrunda evvel tedârûki görölüp ve ilçî gönderölüp bu alevlenmiş âteşin itfâsına bir üslûb-ı mergûb ile çâre tedârük olunur ise fe-bihâ. Ve illâ fasl-ı nizâ' hâkim-i hâsım-ı seyfe havâle olunur ise, ol günün hükmü yerleri ve gökleri yokdan var iden ve bin seneden mütecâviz devlet-i İslâm'ı a'dâsına gâlib eyleyen Allâh *celle şânuhûn*un kabza-i kudretinde kalur ve işbu şehir-i Saferü'l-hayrın sekizinci günü şevketlü ve azametlü ve heybetlü pâdişâhımız şevket-i iclâl ve saâdet-i iqbâl birle asâkir-i encüm-şümâr ile Edirne sahrâsından kalkup menzil be-menzil bir yerde eğlenmeyüp, ol serhadlere karîb olmadadır ana göre mektûbumızın cevâbın acele üzre

¹⁵⁷⁰ idenden V : idindikden Y

gönderesiz zîrâ mâlûmunuzdur ki, serhadde karîb oldukça her menzilin hükmü ve cevâbı başka olmadadır. *Ve's-selâmü alâ-meni't-teba 'i'l-Hudâ.*

Ve mâh-ı Safer'in onuncı Dü-şenbih gün Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa ve Çankırı Sancağı Beği Murâd Paşa, ordu-yı hümâyûna dâhil ve alay ile huzûr-ı pâdişâhîden geçüp hil'at giydiler ve irtesi Salı gün lezez mevâcibi çıkup, vüzerâ arza girüp ve mu'tâd üzre vüzerâ karakullukçularına üçer dörder gurus bahşış virüp sekbânlarına onar gurus resm-i kadîm iken on ikişer gurus ihsânlarıyla kalblerin mesrûr eylediler.

Sefere me'mûr asâkir-i mansûre fevc fevc ordu-yı hümâyûna irişüp, mesâfe-i ba'idede olanlara intizâr ve ârâm itmekden bir kadem ilerü bulunmak istisvâb görölmeğin girü kalan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve askeri tâ'ifesine âcilen bir gün evvel ordu-yı hümâyûna vusûlleri için evâmîr-i şerîfeler irsâl olundu ve altıncı Penc-şenbih gün Ocağı halkıyla Yeniçeri Ağası Vezîr Abdurrahmân Paşa ve irtesi Cum'a gün tuğlar ile Çirmen sancağı ki, Konakçı Osman Paşa kalkup ilerü gitdi. Ve ol gün vezîr-i râbi' Şeytan İbrâhîm Paşa Haseki Sultân hazretleriyle Şehzâde Sultân Mustafâ Han hazretlerinin yollarda hizmet-i muhâfazalarıyla me'mûr oldu ve sekizinci Şenbih gün pâdişâh hazretleri¹⁵⁷¹ dahi Çukurçayırı'nda yigirmi yedi gün ikâmetten sonra göçüp mübârek zahr-ı şerîflerine murassa' çeprâstlu serâsere dûhte semmûr kabaniçe vüzerâ dahi kallâvî destâr ve muvahhidî kürkler giyüp muhtasar alay ile Çömlek köyünde bârgâh-ı mu'allâlarına nüzûl buyurup ve tokuzuncı Bâzâr gün andan geçüp dahi onuncı menzilde Yanbolu kasabasına varılup bir gün meks olundu ve on üçüncü Penc-şenbih gün andan dahi göçilüp yine üçüncü menzilde ki ibtidâ-yı Haziran'dır Aydos kasabasına nüzûl buyurilup, bir gün ikâmet olundu ve Edirne'den hareketten birkaç gün mukaddemden berü bu menzile gelince ekser-i evkât bârân-ı rahmet ile geçüp bir mertebe yollarda balçık ve bataktan hayvânâtın yıkılup kalması ve ahmâl ü eskâlin dökülüp kalması ve geçid ve ırmaklarda çekilen şedâyid ü meşâkk ve ızdırabın ta'bîr ü takrîri muhâl olmağın, bu veçhile tesvîd-i icmâl olundu ve Ilıca menzilinden Çenge Balkanı'nın öte tarafına varıncaya değin yollar zîk olmağın vüzerâ-yı izâm ağavâtlarıyla levendâtları üzerine birer ağasın baş ta'yîn idüp, ilerü gitmeleri ve Devne menzilinde ikâmet itmeleri fermân buyuruldu ve on yedinci Dü-şenbih gün andan dahi geçilüp Ilıca'nın etrâf ü cevânibi ekserîyâ ekinlik olmağın, bir saat miqdâr ilerü geçilüp Ömer

¹⁵⁷¹ pâdişâh hazretleri V : pâdişâh-ı gâzî hazretleri Y

Hâce nâm karye kurbuna nüzûl buyurılıp bir gün oturak emr olundu ve azîm ra‘d u berķ zâhir olmağla iki çadıra aynı savâ‘ikden birkaç âdem ve davar helâk ve üftâde-zîr-i hâk oldılar. On tokuzuncı Çehâr-şenbih gün andan dahi rihlet olunup, hakkâ ki ismi müsemâmına mutâbık ekin ve çalısı çok Koparan nâm menziline ve irtesi Penc-şenbih gün Sucular nâm mahalle konulup, bundan dahi ziyâde ra‘d u berķ ü bârân nâzil vâkı oldu ve yigirmi birinci Cum‘a gün bu konakdan dahi yağmur ile kalkup, yolların azîm balçık ve batağında pâdişâh hazretleri tuğlar ve sancaklar ve erkân-ı devlet ile sabâh namâzından sonra hareket ve Çenge Balkanı dâmeninden azîmet buyurup Kamçı suyu üzerinde olan cisirden geçüp, Köprüköyü'nde ordu-yı hümâyûn olacak, sahrâya vusûl ve dünki gün ilerü giden ağır[lı]k balçığın kemâl-i gılzat ve kesretinden dökülüp, yollarda kalup otak-ı hümâyûn dahi mahalline erişmemekle doğru vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa obasına nüzûl buyurmuşlar ve a‘yân dahi birer küçük çergeciklere girüp sığınmışlar idi. Ve der-akab Defterdâr Vezîr Ahmed Paşa dönüp, otak-ı hümâyûnun mu‘accelen¹⁵⁷² îsâline sûrat ile gittiğinden gayrı Haseki Sultân hazretlerinin bindüğü gümüş araba dahi balçığa saplanup, girü kalduğı istimâ‘ oluncak, ol sâ‘at vezîr-i a‘zam ol cânibe müsâra‘at idüp, kendü bindüğü atı gümüş arabaya koşup çıkardı ve müzâd zahmet ü meşakkat ile gücile ahşâm namâzında konağa gelindi. Bu yolda dahi çok bârgîr ve deve kırılıp askerinin ekserî vakt-i mağribde gelüp, niçeleri dağda kalup küllî su‘ûbet zâhir olmağın bir gün meks olundu ve dökülüp girü kalan ahmâl ü eskâlin bakıyyesi henüz gelüp irişmedi ve bugün pâdişâh hazretleri varup, Pravadi kasabasının seyr eyledi ve yigirmi üçüncü Bâzâr gün andan dahi göçilüp, Devne nâm menzile konulup develer bağlanmak için iki gün ikâmet buyuruldu. Vezîr-i a‘zam ammisi Hasan Ağa'nın ol menzile karîb Kozluca karyesinde meyvedâr çiftliği olmağla pâdişâh hazretleri harem-i hümâyûnlarıyla teşrîf buyurmuşlar idi ve mezbûr Hasan Ağazâde Hüseyin Beğ ki bin yüz tokuz senesinde vezîr-i a‘zam olup dört kral ile sulh olmuştur, ol mahalde anda bulunup rikâb-ı hümâyûna bir eğerlenmiş yorga bârgîr ve Haseki Sultân hazretlerine birkaç boğça emti‘a-i mütenevvi‘a arz idüp, bir hil‘at ile yüz altun ihsân buyuruldu ve andan varılıp, Varna kal‘asının seyr eyleyüp orduya geldi ve Balıkesri sancağı ki Katırcıoğlu İbrâhîm Bey'e alay gösterüp kaftan giydirüp yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün andan dahi göçilüp beşinci menzilde Karasu kurbunda Tekür Köyü sahrâsına nüzûl buyurılıp sefere me‘mûr guzât-ı mansûrenin ordu-yı hümâyûna vusûllerine medâr

¹⁵⁷² mu‘accelen V : ta‘accülen Y

içün bir gün ikâmet olundu, herkes çadırın bir hoş hıfz u hirâset idüp, basîret üzre olalar ve illâ ordu-yı hümayûnda her kimin çadırında bir nesne serika olunur ise, sâhibi katl olunur deyü, muhkem tenbîh buyurilup, münâdî nidâ eyledi ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in ikinci Salı gün andan dahi ruhlet olup, üçüncü menzilde **[81b]** muhtasar alay ile Babadağı sahrâsında nihâde kılınan otak-ı gerdûn-nitâka nüzûl buyurup, yeniçeri selâma durmuşlar idi. İrtesi Cum'a gün oturak olup, ilerü gitdiler ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa bin beş yüz miqdâr piyâde vü süvâr mükemmel kapusu ve Bosna ve Semendire ve İzvornik ve Kilis ve Çernik sancaklarının müsellâh zu'amâ vü erbâb-ı tîmârî halkıyla ordu-yı hümayûna vâsıl olup, alay ile otak-ı mu'allâ önünden geçüp, mahall-i selâmda huzûr-ı hümayûna da'vet ve tîg ü teber-keş üzre ve şalvâr muvahhidî kürk ve kallâvî destâr ile gelüp, zemîn-bûs-i pâdişâhîden sonra kürkli hil'at-ı fahîre ile¹⁵⁷³ mazhar-ı tevkîr-i izzet buyuruldu.

Andan vezîr-i a'zam çadırına uğrayup, ol dahi kürkle serâser ve on dört nefer müttakîn âdemlerine kaftan giydirüp ve Boğdan Voyvodası Duka tarafından diller gelüp, Kamaniçe kal'asında olan Nemçe ve Macar zümresinden olup, Leh krala tabur kurmak tedârükünde olduğun haber virdiler ve Haseki Sultân hazretleriyle şehzâde Sultân Mustafâ Han hazretleri sefer-i hümayûndan avdet mahalline değin kasaba-i mezbûrede alıkonusup hizmet-i muhafazalarıyla kemâ-kân Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa kalur oldu.

Ve dahlû pâdişâh-ı gâzî be-havâlî-i İsakçı

Altıncı Şenbih gün andan dahi hareket olunup, ikinci menzilde İsakçı'ya varılacağı gün Edirne'den çıkıldığı minvâl üzre mütetteb ve mükemmel azîm zırh ve silâh alayı fermân buyurup, yemeklikden bârgâh-ı mu'allâlarına varınca kapukulu ve vüzerâ tevâbi'i ile geçildi dizildikten sonra, ancak kendüler zırhsız mücevher çeprâstlu serâsere kabaniçe giyüp, mübârek başlarına bir kebîr sorguç sokunup, rahş-ı sabâ-refâtara süvâr ve kemâl-i şevket ve mehâbetle İsakçı havâlîsinde ve vâkı' merhûm Sultân Osman Depesi kurbunda vaz' olunan otak-ı hümayûna nüzûl buyurdılar. Kaleden ve nehr-i Tuna ile küllî ümerâ-yı bahriyye çekdirirlerinden toplar ve tûfengler atılıp, azîm şenlik oldu ve pâdişâh hazretlerinin ibtidâ seferleri olup, gazâ vü cihâda olan meyl ü muhabbet ve himmet-i hümayûnları mertebe-i kemâlde olduğun vüzerâ-yı izâmın mâlûmları olmağın sefer-i hümayûn âvâzesi zuhûr idelüden berü memâlik-i mahrûsaya

¹⁵⁷³ ile V : - Y

ale'l-husûs Arnavudluk'a mu'temed ağaların irsâl ve harb ü kîtâle kâdir piyâde vü süvâr levendât ihzârına ihtimâm eylediklerinden, kapuların ceng ü cidâlden habîr ve kâr-azmûde ağavât ve levendât ile pür idüp, bu yüzden say u cemîlleri günden güne alaylarda ziyâde ve murâd-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye muvâfık ve zâhir ü nümâyân olmağın bugün tertîb eyledikleri alayların şark u garb seferlerinde mevcûd bulunan pîr ü civân erbâb-ı silâhın ehl-i vukûfu mesmû' ve müşâhede eylediklerin takrîr ü beyân eylediler ve bu mahalde dakîkin vakıyyesi beş ve beksimâdın on ve revgan-ı sâdenin otuz ve aselin yigirmi ve kahvenin üç yüz ve pirincin keyli yüz yetmiş ve şâirin keyl-i İstanbulî yigirmi akçaya ve bir giyim na'l elli akçaya fûruht olundu ve mukaddemâ a'dâd-ı mühimmât-ı sefer umûruna mübâşeret olunduğu esnâda Tuna suyu üzerinde cisir binâsı için gemiler tedârükünü müş'ir evâmîr-i aliyye-i a'yân Belgrad'dan ihtiyâr-ı kâr-güzâr Za'îm Yûsuf Ağa'ya irsâl olunup, anın mübâşeretiyle Sava ve Drava enhârları kenârında vâkı Gradiška ve Pojaka yalılarında tonbaz gemileri yapılp, sâ'ir levâzımât Boğdan ve Eflak yakalarından gelüp, Nigbolı Sancağı Beği Osman Paşa ser-kârlığıyla İsakçı iskelesinden karşı Boğdan yakasında vâkı' Kartal nâm karye kurbuna nehr-i Tuna üzerine elli yedi aded tonbazdan tûlen yedi yüz elli zira' ve arzan on zira' bir cîsr-i üstüvâr bina ve ihzâr¹⁵⁷⁴ itmiş idi.

Üç gün meks esnâsında ber-mûceb-i fermân Bosna vâlîsiyle sâ'ir mevcûd mîr-i mîrân u ümerâ cîsr-i mezbûrdan karşı geçüp mesâfe-i ba'îdede nüzûl eylediler ve irtesi gün yeniçeri ağası dahi sonra tuğ-ı hümâyûn geçüp ve pâdişâh hazretleri Babadağı'nda şehzâde-i âlî-nijâdlarına olan kemâl-i iştîyâkından nâşî yanına iç-halkı ve vezîr-i a'zam ve vezîr-i sâlis ağavât ve levendâtından hayli âdem alup, ılgar ile varup gördi, ol mahalde ve İsakçı'nın âb u hevâsı Babadağı'nda latîf ve mu'tedil olduğun hekimbaşı haber virmeğın, hâssa iki câriye ifrâz ve sefer avdetine değın İsakçı'da ikâmetleri için konak tedârüküne fermân buyurup, avdet ve ordu-yı hümâyûnlarına sür'at ile gelüp dâhil oldukdan sonra mâh-ı mezbûrun on birinci Penc-şenbih gün İsakçı menzîlinden dahi cümle vûzerâ vü erkân ve a'yân ve sipâh u silihdârân ile rıhlet ve cîsr-i mesfûrdan ubûr ve karye-i Kartal sahrâsında otak-ı gerdûn-nitâklarına şeref-nüzûl buyurdılar.

Ol hinde kal'a ve çekdirirlerden atılan top u tûfeng hâmûn ve tilâli pür-sadâ eyledi ve a'dâ-yı hâsirîn cânibinden bâ'zı melâ'in Boğdan memleketine kasd-ı hasâret üzere olmağın, Boğdan Beği Duka mukâvemet idüp, ordu-yı hümâyûna üç nefer dil

¹⁵⁷⁴ ve ihzâr V : - Y

göndermiş ve istintâk olundukda Leh kralı tarafından iki bin miqdâr Lehlü dil almağa ta'yîn olunmuş idik. Boğdanlu'ya müsâdif olup kimimiz kırıldı ve kimimiz firâr eyledi, biz tutulduk hâlâ kralımız Nemçe ve Moskov'a imdâd talebinde olduğun haber virmeleriyle Boğdan hudûdunu himâyet ve ol etrâf-ı menâzilde müheyyâ ve mülâhaza olunan zehâyiri hıfz u sıyânet için Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Özden İbrâhîm Paşa ile Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa ala-tarîk-i isti'cal eyâletleriyle irsâl olundılar ve Hüdavendigâr sancağı ki, Mehmed Paşa cîsr-i mezbûr muhâfazasına ta'yîn buyuruldu ve mukaddemâ İstanbul'dan şerha-zen-i sîne-i âb-ı sarsar-şitâb çekdirirler ve Karadeniz şaykalarıyla Kili ve İsakçı ma'berine nakl olunan elli miqdâr balyemez ve kalonborna top sakîlül'-vezn-i batîû's-seyri kırkar ellişer çift hem-cüsse sevr-i zemîn-i gâviyânînin kerevetine tahmîl idüp, mühimmâtlarıyla dünbâle-i kâfile-i İslâm'dan ma'rekegâh-ı âşûba îsâl itmek hizmeti Çankırı Sancağı Beği Murâd Paşa'nın kerdan-i iltizâmına havâle olundu. Ol menzilde dahi dört gün oturak esnâsında Haleb Beğlerbeğisi Vezîr¹⁵⁷⁵ Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Ali Paşa ve Hamîd ve Beyşehir sancaklarına mutasarrıf Küçük Mehmed Paşa ve Kayseriyye Sancağı Beği Ali Paşa ve Nigbolu Sancağı Beği Osman Paşa ve Kırşehir ve Sirem beğleri cümle müsellâh kapuları ve eyâletleri halkıyla ordu-yı hümayûna dâhil ve her biri alaylarıyla otak-ı mu'allâ önünden geçüp, askerlerin huzûr-ı pâdişâhîye arz idüp mazhar-ı iltifât-ı vezîr-i mûmâ-ileyhe serâserli kürk ve sâ'ir mîr-i mîrân ümerâya pâyelerine göre sâde hil'at ilbâs olundu ve Karaman Beğlerbeğisi Ali Paşa'nın baş bölükbaşı Seyfî Bölükbaşı vüzerâ ve mîr-i mîrân kapularında olan sekbânâna virilen bahşîşe kanâ'at itmedüğünden gayrı töhmet-i sâbıkası olmağla sâ'ire ibret için serçeşme ma'rifetiyle cezâsı virildi ve Nigbolu Sancağı Beği Osman Paşa zahîre gemilerin Tuna'dan Prut suyu cânibine getürmek buyuruldu ve Tebdîl-i şerîf: Hüccâc-ı Müslimîn tarafından müjdecî Hacı İbrâhîm Çelebi gelüp Kâbe-i Mükerrreme'nin intizâm-ı ahvâlinde güzel haberler getürdi. Meselâ bundan akdem emr-i pâdişâhî ile bi-hasebi'l-iqtizâ mansıb-ı şerâfete iştirâk üzre mutasarrıf olan bîreg-Şerîf dimekle ma'rûf şerîf karındaşı Şerîf Ahmed ol diyâr-ı celîlül'-i'tibârda bâ'is-i ihtilâl olmalarıyla azillerine taraf-ı sultânîden fermân-ı vâcibül'-imtisâl sudûr idüp, lâkin mahall-i mezbûrda dahi zuhûr itmeden hikmet-i Bârî kalblerine havf u heybet-i şehriyârî sârî olmağın ikisi bile firâr itmeleriyle mansıb-ı şerâfet şürefâ-yı izâmdan Âl-i Hüseyin Seyyid Berekât nâm şerîf makâm-ı şerâfete lâayık

¹⁵⁷⁵ Beğlerbeğisi Vezîr Y : Beğlerbeğisi V

u sezâ-vâr ve akrân miyânında mümtâz-ı celîlü'l-ıktidâr olmağla tevcîh ü inâyet ve muhâfaza-i hüccâc-ı Müslimîn sebebiyle hacc-ı şerîfde bulunan Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa mahzarında ilbâs-ı hil'at buyurılıp, *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* eyyâm-ı devlet-i pâdişâhîde herkes âsûde-hâl olup, ma'zûl şerîflere teba'iyyetle sene-i sâbıkada Haremeyn-i şerîfeynde izhâr-ı bid'at ve envâ'-i şekâvet iden ehl-i Yemen'den tâ'ife-i Zeydiyye dahi Yelemlem nâm mahalden girüye ric'at idüp, şerr ü fesâdlarından hüccâc-ı Müslimîn emîn ve râhat üzre olup, şerîf-i cedîd dahi ber-mûceb-i emr-i hümayûn Haremeyn-i şerîfeynin hıfz u hırâsetine ve mücâvirînin himâyet ü sıyânetine fîmâ-badehü hüccâc-ı Müslimîn'in refâh-ı hâline sarf-ı kudret itmeğe izhâr ve ihtimâm eyledüğün ve kendü i'ânetinde olmak üzre Mısır askerinden yanına müstevfâ kulu alıkondüğün sene-i mâziyede esnâ-yı tarîkde reh-zenlik iden Arab eşkiyâsı tecâvüz ve cesârete kâdir olamayup tarîk-i haccın emn ü emânın ve hüccâc-ı Müslimîn'in hacc-ı mebrûru edâ ve selâmet birle Şâm-ı şerîfe dühûllerin bir kutu Medîne hurmasıyla huzûr-ı hümayûna arz eyleyüp, yamağıyla birer kaftan ilbâs ve birer kabza altun ihsân buyuruldu ve taraf-ı pâdişâhîde herkes kadr-i hâcetinden ziyâde esvâb ü eskâlin ve otak-ı hümayûnun bir nevbetin İsakçı'da alıkomak ve umûmen erkân ve a'yân küçük sarık giymek için izn ü fermân buyurduktan sonra tuğları ilerü yollayup ve irtesi mâh-ı mezbûrun on altıncı Salı günü ki Temmuz'un ikisidir bizzât kendüler dahi umûm asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile Kartal sahrâsından göçüp Kirekol nâm menzile nüzûlünde Adana Beğlerbeğisi Abaza [82a] Kör Hüseyin Paşa ve Silifke Sancağı Beği Küçük Mehmed Paşaoğlu İbrâhîm Beğ mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle¹⁵⁷⁶ ordu-yı hümayûna dâhil olup, alay ile otak-ı hümayûn önünden geçüp mahal-i selâmda hila'-ı fâhire ilbâsıyla ikrâm olundılar.

On yedinci Çehâr-şenbih gün andan dahi kalkılıp ikinci menzilde nehr-i Prut kenârında Zerniş nâm menzile nüzûlünde mukaddemâ han tarafından gönderilen vezîr-i a'zam ağasıyla, hanın Bâhâdır Ağa nâm âdemi gelüp, han hazretleri bi-emr-i pâdişâhî bî-şümâr asâkir-i Tatar-ı aduv-şikâr ile Kırım'dan hareket ve ordu-yı hümayûn cânibine azîmet idüp, doğru yoldan gelmeden ise a'dâ-yı dîn memleketinden ubûrların istisvâb görüp, âzim olduğun haber virdiler ve dün tokuzuncı Cum'a gün andan dahi tayy olunup yine ikinci menzilde Prut kenârında Kekeç Boğazı nâm mahalle konuldu.

¹⁵⁷⁶ askeriyle V : askerleriyle Y

Bugün esnâ-yı râhda sâdır olan fermân-ı hümâyûn mücebince vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa tevâbi'lerinden ba'zıları tarz-ı Urbân mızrak oynadup, ba'de'n-nüzûl vezîr-i a'zam tevâbi'yle mezkûr vüzerâ tevâbi'i tekrâr otak-ı mu'llâ önünde karışık tarz Urbân mızrak oynadılar.

Bu gice ra'd u berķ zâhir olup vâfir yağmur yağdı ve yigirmi birinci Bâzâr gün andan dahi rihlet olunup, üçüncü menzilde yine Prut kenârında Bruzeşt nâm karye sahrâsına nüzûl buyuruldu. Bugün Boğdan voyvodası Duka Beğ iki bin miqdâr âdemisiyle yolda cânib-i yemînde alay gösterüp ve Boğdan vilâyeti her veçhile zahîreye müstağniyken beş altı konakta hayli zarûret çekilüp, bu menzilde şa'îr keyl-i İstanbulî yüz yetmiş akçaya fûruht olundu. Meğer la'în-i merkûm Boğdan re'âyâsın sıyânet zu'mıyla hıyânet idüp, sa'b yerlere sürüp kaçurduğundan kahta sebep olduğu şâyi' oldu. Vüzerâ ve mîr-i mîrân yollarda yürimede ve selâma durmada kânûn-ı kadîm üzre eyâletlerin pâyeleri i'tibâr olunmak için evvelâ sağ kolda dib alaya muttasıl kethüdâlarıyla vezîr-i a'zam tevâbi'i dahi öte, vezîr-i sâlis tevâbi'i dahi öte, Anadolu dahi öte, Karaman dahi öte, Sivas dahi öte Diyâr-ı Bekr dahi öte, Mar'aş dahi öte, Haleb dahi öte, nihayetde Adana eyâleti ve sol kolda dib alaya muttasıl kethüdâlarıyla vezîr-i sâni tevâbi'i dahi öte, vezîr-i hâmis¹⁵⁷⁷ tevâbi'i dahi öte, Rûm-ili dahi öte nihâyetde Özi eyâleti yürimek ve durmak üzre hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn sâdır oldu.

Ve yigirmi dördüncü Çehâr-şenbih gün andan dahi hareket olunup, Boğdan beğinin makarrgâhı olan Yaş nâm şehir mukâbelesinde vâkı' Çoçura menzilinde yine Prut kenârında nihâde kılınan bârgâh-ı mu'allâlarına minvâl-i meşrûh üzre yemeklikden azîm müretteb zırh u silâh alay bile şarka nüzûl buyurup, ol gün nehr-i Prut'a aşurdu. Mesâfe-i ba'ideden şehir-i Yaş'dan seyre gelüp, cem' olan keferenin hadd ü hasrı yoğidi ve menzil-i mezbûrda dahi yedi gün oturak esnâsında umûm zahîresi virilüp, azîm saġnak vâkı' oldu.

Pâdişâh hazretleri iç-halkı ve kâ'im-makâm nasb olunan vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ve Vâlî-i Haleb Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ile birer miqdâr âdemleriyle seherî binüp, nehr-i Prut üzre cisirden geçüp dört sâ'at kadar ba'îd mahalde vâkı' Yaş şehrini kudûm-ı şerifleriyle teşrif ve şehir havâlîsinde vaz' olunan sâye-bân-ı

¹⁵⁷⁷ hâmis V : sâlis Y

şâhânelerine şeref-nüzûl buyurup, Boğdan Voyvodası Duka pâ-yı semend-i sultâniyye kumaşlar döşeyüp, rikâb-ı hümayûn-ı sâhib-kırânîlerine bir kabza murassa‘ hançer ve bir tahta semmûr beş boğça elvânî dîbâ üç re’s yorga bârgîr pîşkeşini Vezîr Kara Mustafâ Paşa vesâteti ile hâk-i pâ-yı şehriyârîye yüz sürüp arz eyledüğü mahalde “Baka kâfir Tuna geçilden berü asâkir-i İslâm zâd u zahîre ihzârında olan adem-i takayyüdünden nâşî mûcib-i zarûret olan fesâd u şekâvetin sebebiyle kahr u gazabıma mazhar oldun ve şiddet-i ukûbet ile cezâsı tertîb olunsun” buyurdukda, bir dürlü özr ü behâne ve cevâba kâdir olmayup, lertzân ü perîşân yıkılmak sadedinde iken paşa-yı mûmâ-ileyh şefâ‘at idüp kurtardı ve hil‘at giydirüp huzûr-ı hümayûn-ı mehâbet-makrûnlarından dahi redd itdirüp, andan şikâr iderek otağ-ı âlîlerine teşvîk buyurup ve ba‘de’l-yevm ordu-yı hümayûnda zâd u zahîre müstevfâ bulunur oldu ve mukaddemâ dest-âzâr Kral-ı bed-fi‘âlden cân-resân sâye-i îvâ ve emn ü emân olan Doroşenko Hatman muhâfazasına me’mûr Özi Beğlerbeğisi Vezîr Halil Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa mükemmel kapuları ve sâ‘id-i müsâ‘id eyâlet-i Rûm-ili olan sağ ve sol kol alaybeğileri ve eyâletinden Köstendil Sancağı Beği Ali Paşa ve Prizren Sancağı Beği Osman Paşa ve İskenderiye Sancağı Beği İbrâhîm Beğ ve Ohri Sancağı Beği Hüseyin Beğ ve Delvine Sancağı Beği Osman Beğ ve Üsküp Sancağı Beği Süleyman Beğ ve Alacahisar Sancağı Beği Mâlik Beğ ve Sirem Sancağı Beği İbrâhîm Beğ ve Anadolu’dan dahi henüz mu‘asker-i zafer-me‘âba şitâb iden Niğde Sancağı Beği Firârî Kara Mustafâ Paşaoğlu Arab Mehmed Paşa ve Malâtiye ve Arabkir sancaklarına mutasarrıf Şâtır Mehmed Paşa bi’l-cümle askerleriyle ve dört aşağı bölük sipâhîleri ağalarıyla ordu-yı hümayûna dâhil ve otak-ı mu‘allâ önünden geçüp, manzûr-ı dâver-i çâker-perver olup mazhar-ı iltifât bi-hasebi’l-merâtib vezîr-i müşârûn-ileyhe serâserli kürk vesâ‘ire hila‘-ı fâhire ihrâziyle menzil-gîr-i pîrâmen-i hıyâm oldılar.

Esnâ-yı tarîkde asâkir-i İslâm zarûret çekmemek üzre menzil-i mezbûrda herkes kudreti mertebe zahîre iştirâsı için âdemler ta’yîn idüp, muhtekirler etrâfdan sürdükleri zahîreyi îlâf çadırı önünde fûruht itmelerine muhkem fermân sâdır oldu.

În‘âm-ı pâdişâhî be-tavâif-i asker

Mu‘tâd¹⁵⁷⁸ üzre kul tâ’ifesine sefer bahşîşi çıkup, şöyle ki ber-mûceb-i fermân otak-ı âlî önünde dîvân çergeleri kurulup vüzerâ ve a’yân, asker, erkân kürk ve simlî destâr ve kâdı-asger efendiler, rûz-merre imâmeleriyle varup, mevcûd on sekiz bin yüz

¹⁵⁷⁸ mu‘tâd V : mu‘tâd-ı kadîm Y

elli nefer yeniçeri altı bin üç yüz nefer sipâh ve altı bin beş yüz yigirmi beş nefer silihdâr ve beş yüz elli nefer ulûfeciyân-ı yemîn ve beş yüz nefer ulûfeciyân-ı yesâr ve üç yüz elli nefer gurabâ-i yemîn ve iki yüz elli nefer gurabâ-i yesâr ve bin sekiz yüz nefer cebeci ve bin üç yüz nefer topcı ve top arabacı ile cem'an otuz dört bin sekiz yüz yigirmi beş nefer kul tâ'ifesinin her bir neferine biner akçadan üç yüz kırk sekiz yük yigirmi beş bin akça idüp, mevâcib gibi topdan taksîm ve zâbitlerine teslim olundu ve âdet üzre şîlân-ı şâhî çekildi ve Turla suyu üzerine binâsı tasvîm olunan cîsr mahalline leşker-i a'dâ sak keşide-i mûmâna'at olmak ihtimâli hırâş-hâtır ve kelâ-yı âkıbet-endîş kâr-ı âzmâr olmağın ol gâ'ile-i ihtimâliyyenin müdâfa'a ve bir gün mukaddem irişüp, nehr-i mezbûr üzre köprü yapmak için Özi Beğlerbeğisi Vezîr Halil Paşa ve Anadolu ve Karaman Beğlerbeğileri iki Ali Paşalar eyâletleri ve sancaklarıyla ilerü irsâl olunup, Çirmen sancağı Özi'ye tâbî' olmağın bile gidüp konakçılık hizmeti Adana Beğlerbeğisi Abaza Kör Hüseyin Paşa'ya fermân buyuruldu ve Çankırı Sancağı Beği Murâd Paşa dahi me'mûr olduğu üzre Kili'den mühimmâtlarıyla topları kaldırıp ordu-yı hümâyûna getirüp îsâl eyledi ve yuvarlakları Rûm-ili ve Bosna zu'amâ vü erbâb-ı tîmârına tevzî' olundu ve nehr-i Prut üzerine binâ olunan ve cîsr muhâfazasına dahi neferâtıyla ulûfeciyân-ı yesâr ağası Parmaksız Ahmed Ağa ta'yîn olunup, yeniçeri ağası kalkup ilerü gitdi ve irtesi mâh Rebî'ülâhîr'in üçüncü Penc-şenbih gün dahi pâdişâh hazretleri cümle ordu-yı hümâyûn guzât-ı celâdet-nümûn ile menzil-i mezbûrdan kalkup nehr-i Prut üzre cisirlerden geçüp, leb-teşne-i hûn-i müşrikîn olan kenâr-ı Turla'ya imâle-i inân-ı nusret-karîn eyleyüp, Yapura nâm menzile nüzûlünde.

Muhârebe-i Tatar ve hezîmet-i Hanenka-yı bed-kâr

Kırım Hanı Selim Giray Han tarafından küçük Hotin'e varıla üç dil gelüp, vezîr-i a'zamın mektûbuyla rikâb-ı hümâyûna telhîs olundu. Mârrû'z-zikr, Özi muhâfızı vezîr Halil Paşa Doroşenko Hatman muhâfazasında iken fermân-ı bî-dermân ile yanında olan askeri alup, ordu-yı hümâyûn cânibine inân-gerdân olduğunda, yerine A[v]lonya Sancağı Beği Yûsuf Paşa'yı baş idüp, ol-havâlîde alıkomuşıdi. Yûsuf Paşa dahi kendü ile bile Hatman-ı mesfûrun imdâd ve i'ânetine me'mûr rûkn-i sâlis binâ-yı devlet-i Cengîziyân olan Nureddîn Sultân ve on bin miqdâr dilîrân-ı Tatar-ı hamle-güzâr ile mekîn ve kemîn hıfz u hırâset üzre iken ittifâk-ı tâziyâne-i cümbüş hareket olup, husûn-ı nuhûset meşhûn küffârdan ol mahalle karîb Ladjin nâm kal'a zâbiti Hanenka nâm kâfir-

i zişt-hu cânibine¹⁵⁷⁹ tahrîk-i inân-ı istîsâl eylediklerinde, hikmet-i Hudâ Beraşat nâm bir kal'a-i küfür-âbâddan dahi bin miqdâr Kazak-ı bed-ahlâk çıkup, merkûm Hanenka la'înin imdâd u i'ânetine müsâra'at iderken, esnâ-yı râhda asâkir-i İslâm-ı zafer-me'sere râst gelüp, bir câ-yı **[82b]** teng-nâya tahassun idüp, ahbâr-ı acz u ızdırârları Hanenka la'înine vâsıl olacak, ol üftâde-gân hufre-i dalâlete res-resân-ı tahlîs olmak dâ'iyesiyle henüz Bar kal'asından çıkup kendüye imdâd için Ladjin kal'asına gelüp, dâhil olan kırk bayrak Leh keferesin yanına alup, piyâde vü süvâr on bine karîb küştenî-i hâşâk-nihâd ile Ladjin kal'asından çıkup, muhâsara olunan Kazağa mülâkât ve izhâr-ı sûret-i necât ve guzât-ı âteş-simâta mukâbil gelüp, han-ı müşârün-ileyhin dahi gürûh-ı enbûh Tatar ile mahal-i karîbe irişdüğü ahbâr-ı takviyyet-âsâr asâkir-i şecâ'at-şî'âr olup, düşmen-i dîn ile buluşdılar.

Miyânelerinde bir miqdâr mu'âmele-i dâd u sited der-kâr olup, birbirlerine girişdiler. *Bi-avn'illâhi'l-Melik'l-Kadîr* yelmân-ı şemşîr-i guzât ile şîrâze-i sebâtıları güsiste ve bâzû-yı hayâtıları şikeste olup, üç binden ziyâdesi sûhte-şu'le-i şemşîr ve altı bin miqdârı esîr-i pençe-i düşmen-gîr olmağla, Hanenka la'îni bed-huy ile Leh keferesinin baş olan kâfir başları ancak küffâr-ı endek-şümâr ile tahlîs-i girîbân-ı üftân u hîzân makarr-ı sakar sîmâsı olan Ladjin kal'asına îsâl-i cân-ı dûzah-âşîyân eyledi.

Bu sûret-i feth ü zafer cîlve-ger-i mir'ât zuhûr olup, iki sâ'atten sonra han-ı zî-şân dahi ma'rekegâha¹⁵⁸⁰ kâm-zen-i vusûl olup, sûret-i hâle dîde-güşâ-yı ıttılâ' ve edâ-yı hamd-i Hâlık be-çûn idüp, e'âzım-âsâ dâden-i şemşîr-i sâ'ika-nazîr-i sâhib-kırân için üç nefer hisse-i gâyet-ifrâz ve kûr ile ve firistâde-i ordu-yı nusret-tırâz itmeğin menzil-i evvelde çehre-fersâ-yı hâk-i bârgâh-ı vâlâ olup, vak'a-ı güzeste-i inşîrâh-fermâyî resânîde-i pîşgâh-ı celâl eyledikde, lisân-ı kirâmda beyân-ı pâdişâhî gülbeden-i gencîne-i şükr-i İlâhî oldukdan sonra pîşgâh-ı bârgâhda girifte-i çîn-i kemend olan esîrân-ı nâ-sûd-mendin meyve-i pîş-res-i bûtsân-ı zafer olan ser-i bî-sâmânların havâle-i penâh-ı sebk-hîz-i tîg eyleyüp, getürenlere ve han kapu kethudâsına hil'atlar ilbâs ve sîm ü zer ihsân olundu. Ba'de'z-ân pençe-zen-i dâmen-i hizmet üzre fırka-i Tatar-ı gâret-medâra taraf taraf kişver-i küffâra inân-tâb-ı şitâba ruhsatı tek ü tâz virildi.

Dördüncü Cum'a gün andan dahi göçilüp, dördüncü menzilde Baradine nâm mahalle varıldığı sâ'at ilerü Turla suyu üzerinde yapılacak köprüye kerâste tedarüki

¹⁵⁷⁹ husûn-ı nuhûset ... kâfir-i zişt-hu cânibine V : - Y

¹⁵⁸⁰ ma'rekegâha V : ma'rekegâh olan yere Y

içün alâ-tarîk-i isti'câl Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle irsâl buyurılıp, akabince ber-mûceb-i fermân Defterdâr Vezîr Ahmed Paşa dahi köprü mühtemmâtıyla ilerü gönderildi ve vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa Tatarlar'ı akından gelüp, ibtidâ pençe-güşâ-yı hân-ı yağma olup, birkaç bin kûsâle ve gûsfend ve gâvdan gayrı iki yüz elli kadar esîri zîver-i halka-i zencîr idüp, ordu-yı âlem-gîre vusûllerinden sonra vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa Tatarları dahi ol-miğdâr üsârâ ile vâsıl-ı hıyâm oldılar. Ba'de'l-yevm serhadde karîb oldukça her menâzilde üçer beşer perâkende küffâr ser-pençe-i şikâr-gîrân-ı İslâm'a giriftâr olurlardı.

Vusûl-i pâdişâh-ı Gâzî leb-i nehr-i Turla vaz'-ı esâs-ı binâ-yı cîsr-i nehr-i mezbûre ve feth-i palanka-i İzvança

Tokuzuncı Çehâr-şenbih gün andan dahi hareket olunup, ikinci menzilde Turla suyunun bir kenârında vâkı' Hotin kal'asına bir sâ'atden karîb Pınarbaşı nâm mahalde madrûb olan bârgâh-ı mu'allalarına ke'l-evvel yemeklikden tertîb olunmuş, azîm zırh u silâh alayıyla şeref-nüzûl buyurup, asâkir-i mansûrenin çadırları Pınarbaşı'nda Turla suyu kenârına düşüp karşı yakası Leh diyârı olmağla ekser-i tilâl ve cibâlin püşte-i bâlâsından Kamaniçe kal'ası müşâhede olunurdu.

On gün ikâmet fermân buyurılıp, Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa köprü binâsına henüz mübâşeret eylemişidi. Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa alaydan indüğü gibi vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ile köprü üzerine varup, kurbunda bir küçük çadır ile ârâm ve köprünün bir sâ'at mukaddem itmâm olunmasına kemâl mertebe sa'y u ihtimâm ve her gün gelüp, ahşâma değin nezâretle müdâvemet içdâmı iltizâm eylediler ve mülâhaza-i ihtimâlât-ı akliyye hasebiyle hüsn-i tedbîre şuru' eyleyüp, cîsr-i mezbûrun berü başın metrisler ve öte başın şaranpolar ile zapt u muhâfaza olunmağı re'y-i âb-ı re'y-i savâb görmeleriyle ber-mûceb-i fermân Özi Beğlerbeğisi Vezîr Halil Paşa ve Çankırı Sancağı Beği Murâd Paşa kapuları ve eyâleti askeri ve der-akab yazılan üç yüz miğdâr serdengeçti Yeniçeri ile ba'zı sal şeklinde i'dâd olunan kayıklara binüp, karşı geçtiler. Niçeleri dahi atlarıyla yeldirüp cîsr mukâbelesinde vâkı' karye hâricinde şaranpo ta'bîr olunur mânend-i hisâr ağaç parmaklık dizüp, serdengeçtileri içinde metrise komağla¹⁵⁸¹ bu yüzden ol dilîrân-ı engüş-t-nümâ sedd-i râh ve def'-i dagdaga-i a'dâ eyledi. Ne denlü vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ kapularında tavâif-i Tatar var ise bi'l-cümle karşı geçüp,

¹⁵⁸¹ komağla V : komağa Y

paşa-yı müşârün-ileyh yanına varmalarına fermân sâdır oldu, ol gün Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa seyr tarîkiyle Hotin kal'asına varup ârâm mûcib-i hâl olmaduğundan bir miqdâr Turla suyu kenârıyla gidüp, iki cânibi karârında kaya üzre binâ ve etrâf-ı erba'ası kulleler ile mazbût ve metîn ü müstahkem Turla aşurı İzvança nâm bî-nazîr taş palanka karşusuna varup, karâr eyledi. Meğer şehriyâr-ı âlî-tebâr hazretlerinin ol havâlîlere nüzüllerinde dîde-i kûh-güdâzları binâ-yı sebât-ı küffâra zelzele-endâz olmağın öyle bir sa'bu'l-misâl mükellef palankada sâkin ve mütehassın olan bir nîce ehl-i dalâl Leh keferesi mehâbet-i kudûm-i şevket-lüzûm-ı sultânî ve sît ü sadâ-yı kevkebe-i sâhib-kırânî havfindan gâyet muhtell ü müşevveşü'l-ahvâl olmalarıyla karâra iktidârları kalmayup, bu gice sevâd-ı kal'adan hakk-i nokta-i karâr itdükleri zâhir ü âşikâr Vezîr Halil Paşa cânibinden arz u i'lâm olmağın *bi-lutfi'llâhi'l-Meliki'l-Mu'in* besmele hân-ı bed'-i nevâle-i feth-i zafer-i Müslimîn olduğun rikâb-ı hümâyûna telhîs eyledikten sonra, zapt-ı muhâfazası içün Hamîd ve Beyşehir sancaklarına mutasarrıf Küçük Mehmed Paşa ve Silifke Sancağı Beği İbrâhîmcikoğlu ve beş oda yeniçeri ve üç yüz atlu ve iki yüz piyâde vezîr-i a'zâmın ve yüz elli miqdâr Vezîr Kara Mustafâ Paşa sekbânlarından ta'yîn olunup, kayıklar ve potlar ile geçüp zabt eylediler, bedenlerine ve kullelerine bayraklar diküp ezânlar okudular. Mukaddemâ merhûm Sultân Osman Han Hotin havâlîsinde Leh taburuyla mukâtele üzre iken, ol mahalde vezîr-i a'zamlıktan ma'zûl Hâcî Hüseyin Paşa bir miqdâr askere baş ve Kırım Hanı Canbek Giray kendüye yoldaş olup, nehr-i Turla'yı geçüp, iri kolonborna toplar ile palanka-i mesfûru muhâsara ve birkaç gün döğüp, fethi müyesser olmamış idi. *Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* bî-ceng ü cidâl kabza-i teshîre¹⁵⁸² getirüldi ve Han hazretleri Leh kişverlerinden Bar kal'asına dâhil olduğun haberi gelüp, mukaddemâ diller ile gelen küçük hazînedâr tarafına yollandı ve Yaş altında bir yeniçeri çorbacısının Rusiyyü'l-asl bir kölesi bir gicede neverd-i beyâbân-ı irtidâd ve kal'a-i Kamanîçe havâlîsinde müctemi' olan gürûh-ı mekrûh küffâr ile ittihâd olup, kendü gibi on miqdâr geştênî-i bî-dîni perâkende-i İslâm'dan zebân-gîrlik sevdâsına tahrîk idüp, rüfekâsın bir dûzahistânda ihtifâ ve kendüsi asâkir-i İslâm'ın bir niçe otlukcısın sûret-i mekr ü firîble rüfekâsı cânibine sevk ü ilkâ itmeğın hıyânet-i dîn-i İlâhî ol mürtedd-i rûy-i siyâhın dâm-ı râmı olup, ol merdân-ı âgâh-dil anın etvâr-ı telâş-âmîz ve harekât-ı tereddüd-engîzinden bûy-i küffâr-ı nifâk istiş'âr itmeleriyle dest-i îmân-şikestin beste-i halka-i fitrâk idüp, dergâh-ı

¹⁵⁸² teshîre V : tasarrufa Y

celâdet-i istgâha ihzâr eylediklerinde, kendüsi dahi lebrîz-i i'tirâf u ikrâr olmağın gerden-i nâ-pâki bûsegâh-ı dehân-ı âteş-bâr eylediler. Ve yine Kamaniçe kal'asından dil almağa birkaç Lehlü çıkup karşı cânibde cust u cûda iken Libka Tatarları'na râst gelüp birkaçın katl idüp, bir müsellâh cebelü kâfiri huzûr-ı hümâyûna getürüp istintâk olundukda kral-ı dâll henüz yerinden hareket eylemediğün haber virüp, habs olundu.

Bir nevbet dahi Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa etbâ'ından dört yüze karîb dilîr-i serbâz cânib-i küffâra tek ü tâz idüp, delâlet-i bedreka-i tevfiğ ile Södinçe nâm kal'a üzerine istilâ eylediklerinde varoşunda cây-gîr olan hanâzîr bir miqdâr a'mâl-i tîr ü şemşîrden sonra gürîzi sitfe tercîh idüp, cânib-i kal'aya pey-rîz-i gürîz olmalarıyla şehbâzân-ı İslâm dest-efrâz-ı gencîne-i iğtinâm olup, yüzden efzûn esîr-i nev-resîde ve elliden mütecâviz ser-bürîdeyi ma'rûz-ı hümâyûna resânîde eylediklerinde, pesendîdeleri rehberde-i evc-i tahsîn ve kendüleri nâ'il-i ihsân-ı sultân-ı dîn eylediler. Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa etbâ'ından Hacıkey Paşaoğlu Eyyûb Beğ dahi binden mütecâviz bucak Tatar ile nehr-i Turla ve Prut mâbeyninde vâkı' Leh memleketine birkaç gün mukaddem akına gitmişler idi. Beş yüz miqdâr esîr ve koyun ve sığır sürüp, getürdiler ve İzvança muhafızı Küçük Mehmed Paşa dahi beş yüz miqdâr âdemiyle kethudâsın Kamaniçe etrâfına göndermiş idi, ol havâlîde bir palanka varoşuna hücum bir akından sonra¹⁵⁸³ zapt idüp esîr ve hayvânâtın sürüp, çıkardıktan sonra âteşe virüp, ganîmet-i vâfire ile efendisine gelüp, vâsıl oldukda birkaç dil ile vezîr-i a'zam gönderüp hila'-ı fâhire ilbâsıyla mazhar-ı inâyet oldu ve Sivas Beğlerbeğisi Murtazâ Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi **[83a]** Hasan Paşa ve Amasya Sancağı Beği Ömer Paşa ve Bozok Sancağı Beği Deli Yahya Beğ ve Canik Sancağı Beği Can Arslan Paşaoğlu Mehmed Beğ ve Divriği Sancağı Beği ordu-yı hümâyûna dâhil olup, otak mu'alla önünden alaylarıyla geçüp, mahal-i selâmda her birine mertebelerince hil'at-ı fâhireler giydirildi ve bunların akabinde hâr u hâşâk-i çemen-zâr-ı cem'iiyet ve buhûr-ı Meryem ravza-i memleket olan Eflak Voyvodası Liyorşenko dahi kâ'ideleri üzre bî-aded elviye-i salîb-nümâ ve kebûd-pûş-i siyeh-derûn piyâde vü süvâr on binden mütecâviz leşker-i nasârâ ile müretteb ü müzeyyen alay gösterüp ana dahi huzûr-ı hümâyûnda kaftan giydirüp, bir iki sâ'at miqdârı mir'at-ı tâb-nâk-i arsa-i haymegâhî jeng-girifte-i sevâd-ı sûf idüp, bir kûşede rîşe-i perînân-ı leşker-i İslâm ve gubâr-dâmen-i hıyâm eylediler ve Kamaniçe kal'asının cevânib-i erba'asın görmeğe muhâsaradan haberdâr Rûm-ilinin sağ ve sol kol

¹⁵⁸³ bir akından sonra V : ve birez kıtâl [ü] harbden sonra Y

alaybeğleri ve yeniçeri ocağından orta çavuş iki bin miqdâr âdem ile ta'yîn ve sür'at üzere varup geldiler, ziyâde metânet ve istihkâmın haber virdiler ve Han hazretlerinin serrâcbaşısı gelüp Han hazretleri ecnâd-ı Tatar-ı adû-şikâr ve Doroşenko Hatman leşker-i Kazak ile Kamaniçe havâlisine gelüp, yarın *inşâa'llâh* Turla suyuna karîb mahalle nüzûl idiceklerin söyledi.

İtmâm-ı cîsr ve ubûr-ı pâdişâh-ı gâzî an-cânib-i Leh

Nehr-i Turla üzerinde metîn ü müstahkem kazıklar ile vüs'at üzere binâsına mübâşeret olunan köprünün berü cânibinden Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ve karşı yakasından Kassâbbaşısı Kel Yûsuf Efendi işledüp, leyl ü nehâr bezl-i iktidâr itdüklerinden gayrı, Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa dahi her gün gelüp, üzerlerine nezâretten hâlî olmamağla *bi-avni'llâhi ta'âlâ* eyyâm-ı mübâşeretin onuncı gicesi ki, mâh-ı mezbûrun sekizinci Cum'a gicesidir. Birbiriyle mu'ânaka-i telâkkî ve ittisâl idüp her taraftan vâsıl-ı sâhil-i itmâm ve şeref-i pâ-bûs-ı şehriyâr-ı islâm ile sâbit-kadem menhec-i istihkâm olduğu manzûr-ı Âsaff-ı bülend-makâm oldukda, asâkir-i deryâ-misâl-i nusret-şi'âra ruhsat-ı ubûr vormeleriyle evvelâ Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa vesâ'ir fursat-ı ubûr bulan mîr-i mîrân u ümerâ kapuları ve eyâletleri askeriyle üzerinden güzâr idüp, hengâm-ı âferînişden bu vakte gelinceye değin bûse-çîn-i iqdâm ahâlî-i İslâm olmayan arâzî-i şîrk ekinine vaz'-ı kadem eylediler.

Ve on tokuzuncı Şenbih gün yeniçeri ağası ve yigirminci Bâzâr gün dahi pâdişâh hazretleri mütevekkilen alâ'llâh cümle erkân ve a'yân ve sipâh ve silihdârân ile cîsr-i mezbûrdan ubûr ve Leh toprağını kudûm-ı hümayûnlarıyla pür-nûr idüp, otak-ı şevketü-şümûllerine nüzûl buyurdılar. Bir miqdâr asâyişden sonra mehâbet-i İslâm'dan meftûh olan İzvança nâm palanka-i nev-güşâdeyi be-tarîki's-seyr tamga-pezîr-i na'l-i semend-i kişver-gîr buyurup, hengâm-ı avdetde ol âna gelince hizmet-i mühime-i dâver-i dîn-perver ve imdâd-ı zahîre-i asâkir-i zafer-eser Boğdan Voyvodası Duka'nın tehâvün ve taksîri vesîle-i gazab-ı şehriyârî olmağın, fermân-ı felek-mutâ' üzere sahîfe-i nasbına rakam-ı azl çekilüp, Çavuşbaşısı Sarı Süleyman Ağa hasbında hem-âgûş-ı halka-i zencîr eylediler ve mansıbını Boğdan boyarlarından İstefan nâm zımmîye virüp kaftan giydirdiler.

Vasf-ı kal'a-i Kamanice

Menzil-i merkûm köprübaşı ta'bîr olunup Kamanice kal'ası dört sâ'at karîb mahall olmağın sâdır olan fermân-ı hümâyûn mücebince, Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ve Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa ve Vezîr Halil Paşa ve Vezîr Yeniçeri Ağası Abdurrahmân Paşa ve Abaza Kôr Hüseyin Paşa ve Kul Kethudâsı Tekfurdağlı Mustafâ Ağa ve Topcubaşı Hacı Ali Ağa ve sağ ve sol kol alaybeğileri beş altı bin miqdâr cerd atlu asâkir-i mansûre ile varup, Kamanice kal'asının berû tarafında olan püšte-i bâlânın dibinde askeri alıkoyup, kendüler piyâdece zirve-i a'lâsına çıkup şehri ve kal'a¹⁵⁸⁴ ve tabyaları ve etrâfında muhâsara mahallerin ve metris yerlerin seyr eylediler.

Hakkâ ki kal'a-i mezbûrenin metânet ve irtifâ' ve intizâm-ı hasânet ve imtinâ' ve istihkâmı bir derecede idi ki, sevâd-ı şehri mânende-i nigîn-i hâtem-i rîhte-i kâlib-ı kudret olmuş, dîvâre-i yek-pâre-i sengîn miyânında müstahkem ve gencîne-i kulle-i gerdûn-peyvendi ejder-i âteş-dem-i top-ı zehr-feşân ile mutalsam handak-ı amîkû'l-gavrına nisbet-res-i şu'â'-ı hûrşîd-kûtâh ve kerden-i künküre-i burûcu hasretgâh-ı nûr-ı nigâh tarafeyn-i handakı tîşe-i sun' ile terâşîde ruhâm-ı hem-vâr ve bâzû-yı bârû-yi dîlcûsu âvihte-i gerden-i çarh-ı devvâr ve bün-i handakından halka-i müfzi'a gibi dâ'iren-madâr bir cûy-bâr-ı Kevser-girdâr leyl ü nehâr cereyân idüp, gûyâ ol kûnc-i nâ-yâbı bir ejder-pençîde-i sehm-gîn veya ol arûs-ı âyîne-tâbı bir kemer-sîmîn-i ihâta ve yâhud mânend-i mâh-ı cihân-ârâ âgûş-ı hâlede mekîn olmuş idi. Serâ-ferâhte-i sahrâ-yı zuhûr-ı evvelden ol âna gelinceye kâmet-i bülend-âşık-firîbi hem-âgûş-ı tasarruf-ı nîgerân olmuş ve ne dükkân-ı imkânda hil'at-pûş-ı vücûd olalı dâmen-i zabt u teshîrine dest-i bî-gâne-gân irişmiş bir dûşîze-i sa'bû'l-menâl bedî'ü'l-cemâl idi. Rûz-ı şehirde ebniye-i garîbe ve savâmi'-i acîbe ve büyût-ı refî'a ve kusûr-ı menî'a ve turuk-ı bedî'a ve meyâdîn-i vasî'a ve resm-i emâkin ve tarh-ı mesâkin hadd-i tahrîr-hâme-i ferâh havsala-i teng-dehândan bîrûn idi. Künküre-i kenâyis-i salîb-âvîzi çarh-ı Çehâruma keşîde belki dâmen-i Mesîhâya resîde idi. Sevâd-ı şehir ile iç-hisâr beyinde vâkı' vâdî hevl-nâk bir âb üzerine kantara ile bir cîsr-i sengîn-i metîn mebnî ve sevâd-ı şehrin tarîk-i medhal ve mahreci mücerred ol cîsre mahzar olmağın, turuk-ı âherden fersûde-pây-ı bîgâne olmak ihtimâlından müstağnî idi ve iç-hisârın cânib-i garbîsinde mânend-i kılâ'-ı şeş-kûşe bir kebîr tabya-i türâbiye ki, ol-dahı kal'a ile hem-seng-i terâzû-yı irtifâ'

¹⁵⁸⁴ ve kal'a V : - Y

ve anı dahi bir handak-ı arız u amîk ihâta itmeğin resîde-i derece-i kemâl-i hisânet ve imtinâ' olmuş ve dâhilinde türâbdan pençe-tûde-i memdûde ve mesâkin-i ma'dûdedir. Ve emr-i¹⁵⁸⁵ harb ü kıtâl ile memlû niçe mehâzin-i mesdûde mevcûd olup, bir cisir-i sengîn dahi tabya ile iç-hisâr beyinde bâzû-zede-i temkîn olmuşidi.

A'yân-ı asker andan süvâr olup, şimâl cânibinde olan meyl etrâfların kal'a ve şehir mâbeyninde cârî olan nehr-i mezbûr ne cânibe cârîdür ve kılet ü kesretini fehm idüp, ibtidâ kal'anın başı mesâbesinde olan büyük tabya muhâsara olunmasını ittifâk iderek, tabya-i merkûmeğe karîb varduklarında içeri kal'a ve tabyalardan üzerlerine hayli top atılıp, ancak bir sekbân ile bir ata isâbet eyledi.

Bu minvâl üzre tamâm mertebe seyr ü temâşâ eyledikden sonra garb tarafında vâkı' kal'a ve tabya ve şehre nâzır püšte-i bâlânın zirve-i a'lâsında karâr eyleyüp *inşâa'llâh* şevketlü pâdişâhımızın otak-ı âlîleri ve mu'tâd üzre ordu-yı hümayûn işbu mahâlde kal'aya doğru kurulsun dirken, a'dâ-yı li'âm müte'akıben topları atup velvele-i azîme itdükleri mahalde asâkir-i mansûrenin cümlesi taraf taraf kendülerin izhâr ve ayân idüp, niçeleri dil için piyâde vü süvâr şehir kenârında olan bûstânlara seğırttiler. Paşaların sekbânları dahi ba'zı mahallerden piyâde görünen kâfirler ile birez tûfenglenüp elleşdiler. Lâkin a'dâ-yı hâsirin bu mertebe guzât-ı mansûrenin hücum ve içdâmin göricek kal'aya firâr idüp, Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa sekbânlarından bir serhadlü varoşda bir kız ile bir baş alup, efendisi huzûruna getürdükde katı vâfir ihsân eyledi. Andan ahşâma karîb ordu-yı hümayûna geldüklerinde vezîr-i a'zam hazretleri Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'yı yanına alup huzûr-ı pâdişâhiye getürüp müşâhede eylediği üzre kal'anın metânetinden haber virdi ve üzerlerine atılan toplardan tokuz vakıyye üç dâne yuvarlak getürmüş idi. Huzûr-ı sultâniyye arz eyledi.

Âmeden-i Tatar Han ve Doroşenko Hatman

Pâdişâh hazretlerinin çerâg-ı hâssları ve mahsûs bende-i bâhirü'l-hulûsları olan Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri asâkir-i Tatar-ı adû-şikâr¹⁵⁸⁶ ordu-yı hümayûna karîb bir mahalde müstakarr ve rikâb-ı hümayûna yüz sürmek için sudûr-ı fermâna muntazır olmağın, irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Dü-şenbih gün ordu-yı hümayûna da'vet buyurılıp, istikbâline me'mûr olan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ile Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa sağ cânibine ve Özi Beğlerbeğisi Vezîr

¹⁵⁸⁵ ma'dûdedir. Ve emr-i V : ma'dûde ve edvâr-ı harb Y

¹⁵⁸⁶ adû-şikâr V : adû-şikâr ile Y

Halil Paşa ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa sol tarafına yanaşup azîm alay ile doğru vezîr-i a‘zam çadırına îsâl eylediler. Vezîr-i a‘zam dahi mukaddem otağın önünde olan sokakları ref‘ itdirüp ve Aylak çadırından üç direklüye gelinceye değin iki geçildi Mahzar Ağa yoldaşıyla dîvân çavuşların deli gönüllü asâkirin ve ağavâtın selâma dizüp, kendü dahi erkân-ı ferâce ve kallâvî destâr ile sâyebân altında atından inicek mahalle değin istikbâle müsâra‘at ve kemâl-i tevkîr ü ta‘zîmle mu‘ânaka ve sakal öpüşüp, izhâr-ı muhabbet iderek içeri girüp üç direklü çerçe altında vezîr-i a‘zâmın sağ cânibinde Han hazretleri dahi altı yanında Nûreddîn Sultân dahi altında hanzâde ve Şirin beğleri oturup, ta‘âm çekdi ve Şirin beğler için yanlarına başka bir koltuk sofrası kurulup hîn-i ta‘âmda ayrı oturdılar ve baş çadır ardında döşenen sofrada hanın vezîri ve kâdı-askeri ve defterdârı ve ağavâtı ve ön tarafında döşenen sofrada Mirzayân ve sâyebân altında döşenen sofrada kapu kulları oturup ve kendüleriyle bile gelen bin miqdâr Tatar için Aylak çadırından sâyebân altına gelinceye değin döşenüp âmâde **[83b]** olan simâtta envâ‘ından beş yüz sahan ta‘âmıdan gayrı iki tarafında yüz ellişer koyun ve ellişer sığır çevirmeleri şişler ile dikiledurduğu yerde Tatar-ı yağma-kâra işâret olundukda simâtta olan ta‘âmın kimin içüp kimin yuttular. Bir ânda sahanları boşaldup yere çaldılar. Çevirmeler ise Tatarîce tabh olunmağın ale'l-fevr pâreleyüp hissesin almak mümkün olmayan beşer onarı bir koyuna yigirmişer otuzarı bir sofa düşüp her biri bir tarafa çekilmek niçeleri ayaklarıyla basup eliyle koparup ağzına sokmak şekille seyrlerin temâşâ iden halk mebhûd oldu. Hattâ ekserî çekişdirerek orduya yayılup ba‘zıları vezîr-i a‘zam yanına dolaşmağla men‘ olunmaları için zâbit ve Mirzaları üzerlerine varup tâziyâneler ile darb-ı şedîd idüp güç ile def‘ itdiler. Bu mertebe kötekden sonra kemikden gayrı lokma-i luhûmdan zâg u kilâb alacak bir şey komayup nâbûd itdiler. Bu minvâl üzre kendüyi ve tevâbi‘in kemâ-yenbagî ziyâfet eyledikten sonra üslûb-ı sâbık üzre süvâr olup, at başı berâber ordu-yı¹⁵⁸⁷ hümâyûna getirüp sokaklar açıldı. Pâdişâh hazretleri baş çadırda idi Han hazretleri dahi kemâl mertebe ubûdiyyetler arz iderek sâyebân altında üç def‘a yer öpdüğü mahalde pâdişâh hazretleri dahi ri‘âyet-i hâtırları için birkaç adım karşı istikbâl ve ba‘dehu taht-ı âlîlerinde karar eylediği mahalde Han hazretleri dahi vezîr-i a‘zam terbiyesiyle nâ‘il-i şeref-i dâmen-bûs-i sultânî ve mazhar-ı nazar-ı Husrevânî olup, oturmağa işâret-i aliyyeleri olıcak te‘eddüp eyledi ancak emr-i hümâyûna imtisâlen takbîl-i zemîn idüp, bir miqdâr celse-i

¹⁵⁸⁷ ordu-yı V : otağ-ı Y

hafîfeden sonra kalkup bûs-ı dâmen-i şehriyârîleriyle tahsîl-i şeref ü ihtirâm ve makâm-ı ubûdiyyetde kıyâm eyleyüp, arz-ı mâ-fî'z-zamîr eyledikden sonra eltâf-ı aliyye-i şâhânelerinden başına murassa‘ bir top sorguç vaz‘ olunup, miyânına bir kabza mücevher şemşîr kuşadılup, arkasına sarayda dûhte semmûr nîm-ten kürk ve üzerine hil‘at-ı fâhire giydirülüp, altına murassa‘ raht ve eyer ve incü ile müzeyyen ve kürk ile eğlerlenmiş bir mükemmel kırat çekildi.

Ol mahalde birâderi Nûreddîn Sultân ve dört nefer hanzâde ve iki yüzden mütecâviz Şirin beğleri ve mirzalarına ilbâs-ı hil‘at-ı zer-tâb olunup, hâk-bûs-ı pîşgâh-ı şevket-me’nûs ile ser-egrâhte-i behcet ü meserret oldılar. Ve tekrâr Han hazretleri dâmen-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olup, otak-ı hümâyûndan çıkdıktan sonra vezîr-i a‘zam ber-vech-i müşâya‘at içün ordu-yı hümâyûn nihâyetine değin mürâfakat idüp döndi. Ber-mûceb-i fermân Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Vezîr Halil Paşa yemîn ü yesârında hem-inân tâ kendü ordusuna karîb mahalle değin teşyî‘ eylediler ve irtesi Salı gün Doroşenko Hatman dahi beş yüz miqdâr Kazak tâ’ifesiyle ordu-yı hümâyûna gelüp birer miqdâr neferleriyle çavuşbaşı ve sipâhîler ağası karşı varup, vezîr-i a‘zam kethudâsı çadırına getürüp indirdiler. Ba‘de’t-ta‘âm vezîr-i a‘zama buluşdurdılar andan otak-ı hümâyûn kapusına vardukda arkasına bir şîb cebe don ve üzerine bir serâser kaftan ve başına semmûr kalpak giydirildikden sonra mu’tâd üzre yemîn ü yesârında çavuşbaşı ve kapucılar kethudâsı dalâletiyle huzûr-ı hümâyûna varup, baş çadır önünde yüzün yerlere sürüp memnûn ve mesrûr ve dergâh-ı âlem-penâha ilticâsı berekâtıyla fâiku'l-akrân oldu. Ol mahalde taraf-ı sultânîden hemân kullukda sâbit-kadem olsun her vechile a‘dâsından himâyet ü sıyânet olunur buyuruldukdan sonra bir hil‘at dahi giydirülüp bir mücevher dopus ve dîvân rahtıyla eğlerlenmiş bir mükemmel at ihsân olup kapu önünde bindi ve alay ile taburuna gitdi. Menzil-i mezbûrda iki gün ikâmet esnâsında cümle asâkir-i münevvere ve balyemez toplar ve mühimmât-ı cebehâne dahi cîsr-i mesfûrdan ordu-yı hümâyûn cânibine geçtikden sonra cîsr muhâfazasına Boğdan Voyvodası İstefan Beğ ta’yîn olundu.

Muhâsara-i kal‘a-i Kamanîçe

Mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih günü ki, Ağustos'un yedisidir, pâdişâh hazretleri umûm asâkir-i İslâm-ı encüm-şumâr ile İzvança altından dahi kalkup

cümle ağruk¹⁵⁸⁸ girü alıkonup, piyâde vü süvâr asâkir-i cerrâr kat-ender-kat azîm müretteb ve mükemmel zırh u silâh alaylarıyla Kal‘a-i Kamanîçe sahrâsına vusûl ve ormanlık cânibinden kal‘aya mukâbil ve nâzır mahall-i mezbûr-ı refî‘de vaz‘olunan otak-ı gerdûn-vakâra nüzûl buyurup, asâkir-i mansûre dahi kollu koluyla konup yeniçeri ocağı otak-ı hümâyûn olduğu püšte-i bâlâ dâmenine yayılup yerleşdiler.

Bugün pâdişâh hazretleri dahi Edirne sarayından çıkdıkları minvâl üzre zırh ve serpenâh giyüp cümle asker dahi bunda bir yere cem‘ olduğundan tertîb olunan alay sâ‘ir alayları unutturup, mahsûr-ı müşrikîn-i kefare-i bed-âyînin şehir ve kal‘a ve tabyalarda livâ-yı ceng-i menhûsları güşâde ve burc-ı bârûları cengci ile memlû ve âmâde iken guzât-ı İslâm alaylarıyla bî-vehm ü hirâs Kurşun menzili mahallinden geçüp niçeleri şehir kurbunda cârî nehir üzre a‘dâ-yı li‘âm ameliyle hark olan değirmenler tahtında atların suvarup niçeleri şikâr kaskında cust u cûda iken kemâl mertebe kendülere sârî olan havf u haşyetden nâşî aslâ top u tûfeng atmaya kâdir olamayup, hayli zamân dem-beste ve hayrân olup kaldılar. Ağruk dahi girüden irişüp herkes dâ‘iresin kurmağa başladığı mahalde idi ki, vüzerâ-yı izâm dahi otak kapusunda pâdişâhı selâmlarken kal‘adan birkaç top ve iki humbara attı. Humbaranın birisi havada çatladı ve toplar ilerüde olan çadırları aşup ormanlık semtine düşdi. Birisi otak-ı hümâyûn üzerinden geçti. Pâdişâh hazretleri Adl Köşkü'nde idi, denlü kendülere infî‘âl getürmedi ve der-akab vezîr-i a‘zamı huzûr-ı hümâyûnlarına da‘vet ve bir a‘lâ semmûr kürkle hil‘at giydirüp inâyet ü feth ü nusret için *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerinden isti‘ânet buyurdılar. Ol dahi kendü ağalarından Kaplan Ağa ile sünnet-i seniyye-i seyyidü'l-enâm üzre taraf-ı pâdişâhîden mahsûr müşrikîne nâme gönderüp, dîne da‘vet ve kal‘ayı taleb eyledi. “Eğer İslâm'a gelmezler ise kal‘ayı teslîm etsünler, mâl u cânlarına emân virelim. İstedükleri yere gitsünler ve inâd u muhâlefet iderler ise *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* biz bu kal‘ayı ceng ile aluruz sonra kendülerin bi'l-cümle kıraruz” deyü, haber irsâl olundukda mâbeynlerinde müşâvere idüp, bu kal‘a bina olalıdanberü bânisinden gayrı yâd el değmeyüp bikrdir. Bundan ötürü kanımız dökülmeyi ihtiyâr itdük cevâbın göndermeleriyle bâ-fermân-ı hümâyûn Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa, Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ve yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve topcubaşı ve sağ ve sol kol alaybeğileri binüp kal‘a ve şehrin başı şeklinden olan büyük tabya kurbuna varup, mukaddemâ tahmîn olunduğı üzre bunun fethiyle kal‘a ve şehrin teshîri âsân olacağı

¹⁵⁸⁸ ağruk V : ağırlık Y

akl idüp, metris yerlerin ve top mahallerin ve sıçanyolların murâd üzre görüp geldiler ve yeniçeriye cebehânenen kazma, kürek, bârût, kurşun, fitil virdiler. Ahşâmısı mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Penc-şenbih gicesi ki, Ağustos'un sekizidir, *mütevekkilen alâ'llâh ve müsta'inen bi'llâh* Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa, Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Yeniçeri Ağası Vezîr Abdurrahmân Paşa ve Kul Kethudâsı Tekfurdağlı Mustafâ Ağa, otuz beş oda yeniçeri ve altı kıt'a balyemez top ile tabyaya karşı orta koldan, Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Ali Paşa ve Zağarcı Pây-zen Hasan Ağa yigirmi oda yeniçeri ve altı kıt'a balyemez top ile sağ koldan, Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Ali Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Murtazâ Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa ve Seksoncubeyli Ahmed Ağa on sekiz oda yeniçeri ve altı kıt'a balyemez top ile sol koldan, kal'a ve tabyayı mahsûr¹⁵⁸⁹ idüp, metrise girdiler ve metrislerinin ensesinde birer muhkem tabya yapup bizzât kendüler içinde karâr eylediler. Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa dahi vezîr-i a'zam tabyasına karîb bir mahalde başka metris kurup, her kola havan humbaralarıyla kifâyet miqdâr şâhî darbuzenler dahi vaz' olunup sâ'ir asâkir-i ilm-i kesîr mevâzî'-ı adîdede hâzır u âmâde oldılar. Küffâr-ı hâksâr bugün ahşâma ve ahşâmdan sabâha değin ordu-yı hümâyûn cânibine envâ'ından hayli top ve havan humbarası atdı. Ale's-sabâh top sepetleri urulup yerlerine konuldu ve cümle toplar dahi mahalline çekilüp, vüzerâ, mîr-i mîrân, ümerâ dahi metrislerine girüp yerleşdi ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cuma gün her koldan toplar atılmağa başlayup, ibtidâ kal'anın başı olan büyük tabya dövülmeğe mübâşeret olundu.

Hîle-yi küffâr

Vüzerâ kulları gezüp şîr-merdân-ı vegâ hüner-bürrân-ı arsa-i heycâ gâziyân-ı şecâ'at-nümâ yeniçeriyân ve cebeci ve topcı ve sekbâna sîm ü zeri döküp, gayret ve istimâlet viricek, keferenin top u tüfengine bakmayup metrislerin yürüdüp, bir mertebe top u tüfeng ve tîr ü humbara ve sengi urdılar ki, bi'z-zarûrî melâ'in-i hâsirîn ceng [ü] per-hâş sehminden ve top u tüfeng vehminden havfa düşüp, bugün öğle vakti Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa koluna iki kâfir göndermişler, paşaya getürdiler “hayırlı sözümüz var mâbeynde vesîle olup, bizi vekîl-i mutlaka buluşdurun” dimeleriyle, âdem koşup vezîr-i a'zama gönderdi. “Niye geldiniz” buyurdukda, “Bizi kal'a mâliki Mişolevişki Hatman ile a'yân-ı Leh gönderüp bize cengden sabâha değin mehl

¹⁵⁸⁹ mahsûr V : muhâsara Y

virşünler, bu gice müşâvere idelüm yarın¹⁵⁹⁰ size kal‘ayı teslîm idelim” didikleri haberin viricek, “sözlerinde tahallûf itmeyeceklerine i‘timâd-ı küllî hâsıl olmak için ceng bayrağın kaldırıp beyâz vire bayrağı diksünler ve bize rehin versünler biz de kendülere rehin gönderelim ve illâ mücerred kelâm ile aslâ cengden ârâm olunmak [84a] ihtimâli yokdur” cevâbıyla girü yollayup kal‘aya bir mertebe top ururdu ki, mahsûr müşrikînin baş göstermeğe zehresi kalmadı ve asra karîb hisâr üzerinden ceng bayrağın kaldırıp beyâz vire bayrağı diküp tekrâr iki Leh kâfiriyle bir Türkçe bilür Ermeni gavuru göndermişler. Yine Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa koluna çıkup a‘yân-ı küffârdan kendüye kâğıd getürdiler, içerüye mu‘temed âdem istediklerin yazmışlar der-akab mezbûrları vezîr-i a‘zama gönderdi ol dahi kendü ağalarından Karakulak Ahmed Ağa ile yeniçeri ocağından orta çavuşu ve tercemânı ta‘yîn idüp, “Kâfirlere söylen kal‘ayı teslîm itmeden gayrı sözümüz yokdur” kat‘î cevâb ile içerü yolladı ve tarafeynin top u tûfengi münkâtı‘ oldu. Bu esnâda viredir deyü asâkir-i mansûre metrisler üzerine çıkup ordu-yı hümayûnda olan halkın ba‘zıları atlanup âşikâre tâ kal‘a kurbuna varup, bî-bâk ü bî-pervâ bölük bölük seyr ü sülûk üzreler iken vükelâ-yı devlet nezâketle kal‘anın görülmeyen yerlerin görüp, vakt-i fursatdır deyü, murâd üzre metrisleri ve topları dahi ilerü sürüp sepetlerin dizüp, âmâde oldukları mahalde küffâr-ı nâ-bekârın dahi varan cevâb-ı sakîmlerine dahi muvâfık olmaduğundan gayrı mücerred taşrada ehl-i İslâm’ın bu yüzden kendü ahvâllerleriyle hareketlerinden nâşî ihtimâm-ı dikkatlerin müşâhede idüp, piyâde vü süvâr handakların kenârına cem‘ olan asâkir-i cerrâr hemân şimdi üzerlerine hücum iderler ihtimâliyle vehme düşüp cengi ihtiyâr eylediler. Sür‘at ile Ahmed Ağa ve orta çavuş ve tercemânı girü yollayup, anlar da taşra çıkup metrislere hâric top u tûfeng menziline halkı göricek savulun deyü işâret eylediler. Ba‘zıları görüp savuldu, ekserî yârânıyla kal‘a temâşâsın idüp, meydân-ı kâr-zârda dolaşurken mezbûrlar dahi henüz vezîr-i a‘zam tabyasına karîb oldukları mahalde melâ‘în viresin bozup, beyâz bayrakları kaldırıp ceng bayrakların dikdi.

Bir fitilden cümle top u tûfengine âteş virüp mukâteleye der-kâr oldu. Ordu-yı hümayûnda bir velvele-i azîme kopup, metris üzerinde olan piyâde-gân der-hâl metrislere girüp top u tûfeng-endâzlığa evvelkinden on kat ziyâde âgâza başladılar. Sahrâda olan seyrâncıların atlasu at boynuna düşüp, kimi orduya dağıldı ve kimi atın bıragup piyâde ile mülâsık metrislere girüp kurtuldu. Ehl-i İslâm’a olan âr u gayret ve bu

¹⁵⁹⁰ yarın V : yarınki gün Y

vak‘ada zahmdâr ve şehîd olan birkaç âdemin acısın unutturdu. Melâ‘înin bu yüzden bir günde iki def‘a taşra âdem gönderüp, vire itmiş iken der-akab hîlesi guzât-ı mansûreye mûcib-i keder olup, inâyet-i Hakk-ı kâdir-i mutlak ile cezâları tertîb olunmak için her kola vaz‘ u âmâde olan balyemez toplar erbâbına ve tûfeng-endâz ehl-i İslâm-ı şîr-i neyyirlerine kîse kîse bahşîşler bezl olundu. Ancak sol kolda Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa koluna ta‘yîn olunan balyemez topların iki kıt‘ası birleşüp, dört kıt‘ası henüz dahi irişmemekle, üzerlerine ta‘yîn olunan Karaman ve Sivas eyâletlerinin zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârının nev‘an adem-i iktidârları paşa-yı mûmâ-ileyhin ma‘lûmu olmağla, i‘ânetlerine ta‘yîn buyurulan Bosna askerine dahi i‘tibâr itmeyüp, cümle ağavât ve levendâtın ta‘yîn ve bizzât kendü dahi yanlarından ayrılmadı.

Egerçi mezbûr eyâletler askeri âher asker imdâdına muhtâc oldukları Rûm-ili askerine kıyâsen tenâkus-ı vehm ü hirâslarına haml olunmaya toplar bir mertebede idi ki, iki eyâlet değil dört eyâlet askeri çeküp getürmeğe kâdir olamadıklarından gayrı mâbeyn-i şîb ü firâz birkaç vilâyetden¹⁵⁹¹ sürüp getürdiler. Hezâr sa‘y u ikdâm u ihtimâm ile ahşâmdan temcîd vaktine değin gücile indirüp, mahsûr tabya-i merkûme-i makhûrede vâkı‘ üzeri sepetler ile dolu ve ceng-âver Nemçe kâfirleriyle memlû metîn ü müstahkem müdevver kulle-i azîme mukâbelesine vaz‘ olundu. Pes tabya-i merkûme saltat keferesinin cem‘iyyetgâhları olmağla ahşâmdan gicenin altıncı sâ‘atına değin bir mertebe top ve şâhî darbuzenler ve el humbarasıyla âteşler yağdırdı ki, vasf olunmaz. Top çeken guzât-ı mansûreden niçesin şehîd ve mecrûh idüp, sâ‘iri elden bıraktıkların paşa-yı mûmâ-ileyh göricek, her birin bezl-i mâl ile tatyîb idüp, “Toplar sabâha kalur ise, düşmen cümlesin top ile urup kırar, bir vechile halâsı muhâl” deyü, dâmen-der-miyân kendü halata yapışdıkdâ eyâlet askerine ve ağavât ve levendât ve iç oğlanına gayret düşüp çekerek mahall-i ma‘hûda getürdükleri rikâb-ı hümayûna arz olundukda, irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Şenbih gün taraf-ı pâdişâhîden haber gelüp, “Kendüsinde olan topları hemân şimdi atsun göreyin nereye isâbet ider” buyurmağın, karşularında olan tabyanın kulle-i azîmi üzerinde vâkı‘ siper sepetlerin ve ardında kâr-gîr karavulhâne kafasında olan a‘dâ-yı bed-kâr toplar tertîbinden haberdâr itmeyüp, kimi misket ve kurşun atup, kimi şerâb içüp hora[n] depüp zevkinde iken, ber-mûceb-i fermân ol sâ‘at altı kıt‘a¹⁵⁹² toplara bir fîtilden âteş virildikde, tabya ve kulleden bir hayli yeri târumâr ve kuşluk vaktine değin bilâ-ârâm pür-tâb olup, ol kolda asâkir-i

¹⁵⁹¹ vilâyetden V : vâdiden Y

¹⁵⁹² altı kıt‘a V : - Y

mansûre düşmen topundan baş gösteremez iken, ekserî mürd-i helâk siperleri bozulup topları kırılmağla emîn olup, murâd üzre ceng ider oldılar ve şebân-rûzân üç koldan metrisler ayak ayak yürüyüp, vüzerâ yine bugün metrisleri gezüp mecrûhlara merhem-bahâ ve serdengeçdilere gayret ve istimâlet virüp bahşişler bezl eylemekle, üç günde varılacak yere bugün vakt-i asrda varup, metrislendiler ve küffâr el humbarasın çokluk itmez olup, lâkin gice ile kazan humbarasına ârâm virmekle, berü cânibde olan humbaralar bir zarâr ihtimâlin def' için vardacılar ta'yîn olundu ve sağ kolda Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa metrisinden bir yeniçeri serdengeçdisi gülle kasdıyla tabyaya çıkup indi ve paşaya gelüp, "İşte kâfirin humbara mahzeni şu mahaldedir" deyü, haber virmekle vâfir ihsân idüp, der-akab emr eyledi.

Kendü kolunda âmâde olan yetmişer vakıyye üç kıt'a humbaraya bir fitilden âteş virilüp, bi-avni'llâhi ta'âlâ humbara mahzenine isâbet itmekle cümlesi birden tutuşup, üç sâ'at miqdâr zamâna değin bir mertebe sadâ velvele-i azîme peydâ oldu ki, bi'l-külliyeye kal'a hevâya münkâlib oldu. Kıyâs olunup akabince cümle guzât-ı mansûre tûfenglerine ve her kolda müheyyâ olan toplara âteşler virilüp, hayli kâfiri nâr-ı Sakar'a îsâl eyledi.

Bu âşûb-ı restâhîzden sonra humbaralarının vücûdu ma'dûm olduğundan artık bu makûle humbara atmaz oldu. Vezîr-i a'zam kolunda olan serdengeçdi metrisleri handak başına vardı. Ve Hâcî ki, Paşaoğlu Eyyûb Beğ bir Leh esîri getirüp, istintâk olundukda Leh kralı tarafından ta'yîn olan küçük ilçinin âdemi olup, mezbûr ilçî Bahoviçe kal'asına dâhil olup, asâkir-i İslâm havfından çıkup gelmeğe ihtirâz idüp devlet tarafından âdem irsâl olunmasın recâ eyledüğün bildürmekle âdem gönderildi ve ¹⁵⁹³on yedinci Bâzâr gün tarafeynden vâfir toplar ve humbaralar atıldı. Düşmen-i dîn ol kulle-i ma'hûddan on beşer yigirmişeri bir tahta üzerine tertîb olunmuş otuzar kırkar dirhem dâneli namluları bî-haber sol kol üzerine atup, bir miqdâr guzâtı rütbe-i şahâdete irgürmekle ol kola ta'yîn olunan Tırhala sancağı erbâb-ı tîmârından humbaracılar kalfası Ahmed sipâhîyi Vezîr Kara Mustafâ Paşa huzûruna getirüp, ol mahalli gösterdi, "Göreyin seni kolumuzda olan humbaraları şu cem'îyyete düşürebildin" deyü tenbîh itmekle bir fitilden iki humbaraya âteş viricek, lutf-i Hakk ile tâ ortalarına düşüp melâ'in-i dûzah-karîn şaşdıklarından firâra iktidârları olmayup, yerlerinde mebhûd iken humbaralar çatlayup, niçesin pâre pâre ve niçesin cevî-i hevâya atup, dört sâ'at miqdâr

¹⁵⁹³ Doğrusu yirmi yedidir.

zamân ol mahalde düşmenden¹⁵⁹⁴ eser belürmedi ve Ahmed sipâhî kalpağın eline alup “Dâ’im düşmenlerin böyle olsun” diyerek kaba baş huzûruna vardukda, katı vâfir ihsân eyledi.

Bundan sonra her kolun kâfirine perîşânlık gelüp harb-i kîtâle olan cesâretleri tenezzül buldı ve yigirmi sekizinci Dü-şenbih gün vezîr-i a’zam orta koldan bilâ-ârâm balyemez topları ve şâhî darb-u zenleri pür-tâb idüp, merdâne ve dilîrâne ceng ü cidâl ve harb-i kîtâl izhâr itmekle melâ’în-i hâsîrînin tabya üzerinde olan topların iptâl ve tabyayı başlarına teng ü dâr u zindân eylemekle ne idiceklerin bilmeyüp, attıkları top ve şâhî ve misket ve kurşunları hevâdan gelmeğe başladı. Ve sol kolda Vezîr Kara Mustafâ Paşa iki kît’a balyemez topların gice içinde ilerüce çeküp, ale’s-sabâh pey-ender-pey attırdıkda ol mahalde bekleyen Nemçe keferesinin ekserin mürd-i helâk ve şabkaları zâg-ı siyâh gibi hevâda perrân olup ol mevâzi’in önlerinde olan hurda sepetlerin ve saltat odaların târumâr eyledi. Mahsûr müşrikînin ekser-i cengcisi Nemçe olup def’ateynde helâk olmağla, Rus ve Leh keferesi baş göstermeğe başladı. Bunların kal’acılığı Nemçe keferesine benzemeyüp, ihtirâz üzre olmalarıyla pes-perdeden misket ve kurşun atmağa meşgûl oldılar. Leh keferesi ise Rus keferesine şekl-i kisvede benzemediklerinden gayrı kendülerün göstermek ve Rus [84b] tâ’ifesine aslâ i’tibâr itmeyüp, gâlibâne mu’âmele itmek de’b-i bâtılları olmağın ehl-i İslâm’ın murâdları üzre eblehân hareket idüp, tîr ü tûfeng atmağa ve kendülerin sepetlerden izhâr itmekle mübâşeret eyledikleri metrislerde olan serdengeçdi, yeniçeriyân ve tevâbi’âta ayân oldukda, “Henüz murâdımızca a’dâya müsâdif olduk” deyü, erbâb-ı metris bir başdan bir başa haberleşüp, cümle tûfenglerin doldurup ve topları âmâde idüp, a’dâ-yı li’âma hâb-ı hargûş şeklinde müsâmaha gösterdiklerinde Leh keferesi ehl-i İslâm tarafından sükûn göricek “Bizim cengimiz Nemçe’ye benzemez, Türkler’in gözü korkdı, kurşun atmaz oldılar” deyü, dahi ziyâde kendülerin izhâr ve Rus keferesin cengden el çekdürüp, darb-ı topdan târumâr olan sepetleri tebdîl ü tecdîd ve doldurup, yerine komağa ta’yîn eylediler. Anlar da ihtirâz üzre mübâşeret idüp, kendüler bî-vehm ü hirâs önlerinde durup, misket ve tîr ü tûfeng atup velveleler koparmakda iken, öbür kolların halkı bunların hâmûşâne hareketlerine ta’accub idüp, gavrine irmek gâ’ilesine düşdiler.

Bu esnâda Vezîr Kara Mustafâ Paşa metrislerin gezerken, a’dâ-yı dînin evvelkinden ziyâde hareketlerin görüp, guzât-ı İslâm’ın dahi bu vechile âmâde vü niyyet

¹⁵⁹⁴ düşmenden V : düşmen-i bed-ahlâkdan Y

ve tedârüklerinden habîr ü mahzûz¹⁵⁹⁵ olup, sükûnları a'dâ-yı li'âmın çâh-ı helâke düşmelerine vesîle-i uzmâ olduğun bilüp, küllî ihsânlar ile hâtır-nevâzlıklar idüp emr eyledi. Allâhuekber cümle top u tûfengleri birden boşaldup, kâfîrin başına kıyâmetler koparup, ol havâlîye pey-ender-pey ol kadar top ve kurşun urdılar ki, vakt-i asra değin baş göstermeğe kâdir olamadılar.

Ol gün vezîr-i a'zam dahi cümle kolları gezüp, vüzerâya ve erbâb-ı metrise gayret ü istimâletler viridi ve yigirmi tokuzuncı Salı gün zamân-ı asrdan seher vaktine değin azîm yağmur yağup, ehl-i metris hayli ızdırâb çekdi ve sol kolun yeniçeri serdengeçdileri dahi tebdîl-i mekân iderek tabya hendeği kenârına varup, tarefeynden bir mertebe top u tûfeng cengi oldı ki, evvelkiler bunun yanında hiçden hiç idi. Pâdişâh-ı bende-nevâz-ı kerem-güster ve şehriyâr-ı atâ-dûst-ı çâker-perver hazretleri kemâl-i merhamet-i müşfikâne ve galebe-i mürüvvet-i şâhânelerine binâen bârgâh-ı re'fet-penâhları kurbunda bir hayme-i mahsûs ile cerrâhân-ı hâssadan bir niçe üstâdân-ı terdest-i merhem-sâz ta'yîn buyurup, zahmdâr-ı dest-i a'dâ olan guzâta merhem-i ber'ü's-sâ'a-i sîne-i rîşân-ı ihtiyâc olan zer-i meskûk ve mümesseki yüzer ve ellişer ihsân buyurduklarından gayrı resîde-i serhad ifâkat olunca değin, ol haymede zahmlarına merhem-zen-i ihtimâm olurlardı.

Ve otuzuncı Çehâr-şenbih gün seher vaktinde ke'l-evvel ceng karışup üç koldan a'dâ-yı dîn üzerine hamle vü hücûmlar olunup, sağ kol bir püştede vâkı' olmağın orta kol ile sol kolun metrisleri nihâyet bulduğu handak kenârında karşı tabya altına birer kubûra mübâşeret olundu. Düşmen duyup mâni' olmak için ol mahallere tûfeng-endâz yeniçeri serdengeçdileri ve vüzerâ tevâbi'i yerleşdirilüp kurşunu yağmur gibi yağdırmaya, düşmen-i dîn ol semtlere bakmaya zehresi kalmadı ve gediklü zu'amâyâ bin akça başına iki yüz torba ve Altı bölük sipâhîlerinin her birine ikişer torba ve kitâb ve dîvân hâcelerinin vüs'at-i hâllerine göre torbalar salınup, herkes handak kenârına götürüp yıgdılar. Bu hinde düşmen-i dîn cânib-i yesârlarında olan kulle üzerinden kubûra mübâşeret olunduğın göricek, cân başlarına sıçrayup ma'hûd müdevver kulle üstünde olan melâ'îni âgâh idüp, kubûr işleyenlere kurşun ve el humbarası atmağa başladıklarında mukâbelelerinde olan guzât-ı mansûre dahi pey-ender-pey top u tûfeng ve tir ü humbara ve seng ile ol denlü harb ü ceng eylediler ki, vasf olunmaz. Âkıbet la'în-i bî-dîn girü çekilüp, yeniçeri serdengeçdileri ve Rûm-ili dilâverleri bî-havf u hirâs

¹⁵⁹⁵ mahzûz V : mahfûz Y

kubûrların etrâfına torba ve sepetler yığup hezâr sa'y u ikdâm ile bugün vakt-i grûbda iki koldan handak geçilüp, tabyanın taş dîvârına dek vardılar¹⁵⁹⁶ ve derhâl dîvâra kavî kerâsteler dayayup altında lağıma mübâşeret eylediler. Lâkin melâ'în var kuvvetin bâzûya getürüp ahşamdan sabâha iki sâ'at kalarak beden başlarına meş'aleler diküp yağlu paçavraları yakup handak içine bırakmağla giceyi rûz u rûşen idüp, kurşun ve misket ve şâhî darbuzenlerin atup el humbarasıyla şol denlü âteş-bâzlık itdi ki, tafsîli muhâl guzât-ı mansûre dahi yerlerinden bir hatve ayrılmayup, gitdikçe şevkleri artup merdâne vü dilîrâne hareket a'dâ-yı dîne göz açdurmayup tîr ü kurşunı katârât-ı bârân gibi yağdırdılar. Melâ'în-i mahzûlîn bî-tâb olduklarından gayrı tabya altına lağıma mübâşeret itdüklerinden haberdâr olıcak tabyadan me'yûs olup, kal'aya kaçup tahassun eylediler.

Ol gün Leh Kralının ilçisi gelmişidi çavuşbaşı dairesine kondurulup, levâzım ta'yînâtı virildi ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Çukadar Hasan Paşa İsakçı ma'berinden geçüp gelürken bi-hasebi'l-iktizâ girü döndürölüp kapısı ve eyâleti askeriyle Babadağı muhâfazasına ta'yîn olundu ve ber-mûceb-i fermân İsakçı'da kalan iki bin kantar bârûtu kethudâsıyla Palu Beğ ve bâkî kalan topları Nigbolı Sancağı Beği Osman Paşa ile ordu-yı hümayûna irsâl eyledi.

Feth-i tabya-i kebîr

Mâh-ı Cemâzyevvelî'nin gurre si Penc-şenbih gün subh-ı sâdıkda asâkir-i mansûre yine cûş u hurûşa gelüp, top u tüfeng atmaya başladılar. Lâkin a'dâ-yı dînden tabyada sît u sadâ yok vüzerâ serdengeçdi ağaların çağırıp tabya ve kullede düşmenden bir eser belürmedi. “Bi-eyyi vechin kân üzerine çıkup bakmak gereksiz. Eğer kâfir bıragup gitdi ise haber idin bir uğurdan yürüyüp zapt idelim buyurduklarında, ihtimâldir kâfirin hîle vü hud'ası olup, kendülerin ihfâ itmiş olalar. Sonra mazarratlarının def'i müşkildir” deyü, ibâ itmeleriyle çün a'dâ-yı bed-kârın o makûle fikr-i fâsidleri olduğu takdirce “Mâdâm tarafımızdan tabyaya çıkmağa cesâret olunmaya ne kârda oldukları ma'lûm olmaz” deyü, kelâmların isgâ itmeyüp, “Hemân bu ân çıkmak gereksiz” deyü, ikdâm oluncak, serdengeçdi ağaları sür'at ile handaka inüp biri kendü akrabâsından bir Arnavud yiğidin yanına alup, kulle dibine götürdi. Top darbindan yıkılıp nerdübâna dönmüş idi. Ol yiğid kılıcın ağzına alup serdengeçdi ağasının omzuna basup, Ankebûd-

¹⁵⁹⁶ dek vardılar V : el urdular Y

vâr kullenin karavulhânesine çıkup tabyayı a'dâdan tehî ve kâlib-ı bî-cân gibi hâlî gördüğü mahalde, vezîr-i a'zam kolundan dahi [V]ulçitrın sancağı¹⁵⁹⁷ erbâb-ı tîmârından kirâren bahâdîrlığı sâdır olmuş biryiğit dahi tırmaşup çıkmış idi. Ol sâ'at ikisi birden ezân okudı, işiden guzât-ı mansûre hamd idüp akabince yeniçeri serdengeçdileri ve birkaç oda yeniçeri ve vüzerâ tevâbi'inden üç bin miqdâr eli tığlı gözü kanlu mübârizân-ı İslâm tabyaya çıkup, bir bir bayraklar diküp, zapt eylediler.

Düşmen-i dîn kal'aya firârdan sonra tabyaya muttasıl kal'anın asma köprüsin kaldırup ve köprüye nâzır kulleye ve etrâfında olan toprak dolu sepetler ardına tûfeng-endâzı gizleyüp saçma ve misket ve şâhî darbuzenleri doldurup, ehl-i İslâm ol cânibine teveccüh iderler ise atmak zu'mıyla âmâde idiler. Tabyada olan guzât-ı mansûrenin niçeleri fırsat el virir ise kal'aya yürümek fikriyle sell-i seyf gülbâng çeküp köprüye doğru yürüyüp kat' olunmuş gördiler. Avdet idince değin a'dâ-yı bed-kâr âmâde itdüğü topların atmağa elli miqdâr guzâtı şehîd ve bir ol kadarın dahi mecrûh ve zahmdâr idüp, tabya dîvârı dibine siperlenüp yerleşdiler ve öyleye değin melâ'ine hücumlar idüp, endûhte-i tîr ü tûfeng ile kal'ayı başlarına zindân eylediler. Ale'l-husûs tabyadan kal'aya firâr iden kâfir-i bürîde gelüp sağda Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa kolundan cem'iyetlerine ra'd-âşûb toplar havâle olunmağla niçelerin mürd-i helâk menzillerin zîr-i hâk eyledi.

Tabya fethi rikâb-ı hümayûna arz olundukdan sonra, vüzerâ ve a'yân-ı asker tabya seyriçün handaka inüp, tabyanın bir kulesinde zemîne berâber olan demür kapusın açdırup, yigirmi ayak nerdübânlı bir kemer kubbe ile yukaruda vâkı' bir vâsi' kubbeye çıkup, ol kubbenin dahi iki cânibi yukarı doğru ber-vech-i tahmîn onar zira' arzı ve yüzer zira' kâr-gîr iki müstahkem üzre kemere ve andan üst tabyanın ortasında olan meydâna çıkup, tabya toprak dolma çâr-kûşe ve her kûşesinde birer mu'azzam kulle, ortası vâsi' bir alçak meydân, bir kûşesinde saltat odaları vâfir idi. Sağ kolun tabyaya bir miqdâr havâlesi olduğundan, ol mahalle azîm toprak yığup üzerine sepetler tertîb itmeleriyle bi'l-küllîyye top ve humbaradan emîn olmuşlar idi. Bir üstâd-ı bânî eline düşmekle Kandiye kal'asının Ak tabya mânendi arîz ü amîk handakı olup, bir mertebe metânet virmiş idi ki, memâlik-i İslâm'da olan kılâ' tabyalarında buna müşâbih yoğidi.

¹⁵⁹⁷ [V]ulçitrın sancağı V : - Y

Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Kadîr böyle bir metîn tabya eyyâm-ı muhâsaranın sekizinci gün fethi ü teshîr olunduktan sonra, cümle balyemez topların ve erbâb-ı metris tûfenglerin kal'aya havâle itmek buyuruldu.

Gurûb vaktinde yeniçeri serdengeçdileri seğirdüp, kal'a dîvârı dibinde bir kulle-i azîm altında lağîma mübâşeret eylediler ve sol kol önüne tabya-i meftûha siper olmağla re'y-i ukalâ üzre, Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa beyne's-salâteynde ol mahalden geçüp, yanına me'mûr Karaman ve Sivas ve Adana beğlerbeğilerin ve eyâlet askeri ve erbâb-ı metris ve balyemez topları alup, kal'a dibinden cârî olan sudan geçüp, hisâr ile şehrin cânib-i şimâlîsinde vâkı' [85a] mukâbelesine varup kondı. Açıkdan metrise girdi ve top sepetlerin dizüp, mukaddem irişen dört kıt'a topun ikisin kal'aya ve ikisin şehre havâle idüp atdırmağa başladıkda, düşmen-i dîn¹⁵⁹⁸ dahi ol mahallerden ol denlü top yağdırdı ki gezilmez oldu.

Sekiz günde tabya cenginde şehîd ve zahmdâr olan guzâta karîb vâkı' oldu. Paşayı mezbûr gice metrisleri gezüp askere gayret ve istimâletler ile ihsânlar virüp a'dâ-yı li'âm ise ziyâde vehmlerinden şehir kenârlarına meş'aleler yakup kudretten kaya handak içre yağlı paçavralar yakup atmağla rûz-i rûşen olup, harekât ve sekenâtları metrislerden müşâhede olunurdu. Kal'aya havâle olan topları dahi şehre döndürüp, bilâ-ârâm attırdı. A'dâ-yı dînin ciğerlerin doğrayup cem'iyetlerin târumâr ve lâşe-i murdârların lokma-i mûr-ı mâr itdirdi. Bi'z-zarûrî melâ'în meş'aleleri kaldırıp zulumât içinde kaldı ve ol gice eyâlet askeri ve kapusu halkıyla girü kalan iki kıt'a balyemez topları dahi çekdürüp, metrislere vaz' eyledi. Kal'anın metânet ve istihkâmı dâ'ire-i tahrîrden bîrûn olup, şark tarafı kudretten kaya ve garb tarafına mülâsık meftûh tâbyâ ve şimâl câniblerine muttasıl şehir-i ra'nâ bu vech üzre üç taraftan mesdûd ve bî-hemtâ idi.

Mâh-ı mezbûrun ikinci Cum'a gün seher vaktinde, yine ceng ü cidâle âgâz olunup vezîr-i a'zam mübâşeret ve âmâde olunan lağîma karîb askeri girü çeküp bizzât kendüler dahi yeniçeri serdengeçdileri ve tevâbi'âtıyla hazırlanup, düşmeni iğfâl için üç koldan kal'aya ol denlü top doldurup humbaralar attırdı ki, dûd u kebûd kâfiri kaplayup nişleyeceklerin bilmeyüp, serâsime oldılar. Hattâ Tatar ve Kazak askeri şimâl cânibinde şehre nâzır bir mürtefi' mahalde olup, mücâhidîn-i dînin velvelesi ol semtlere ulaşmağla "Tabya fethinde dahi böyle bir debdebeleri zâhir olmuş idi" deyü, yüksek yerlere çıkup

¹⁵⁹⁸ düşmen-i dîn V : düşmen-i bed-hezelân Y

seyirlerin itdiler. Mahsûr müşrikîn dahi nâkusların çalup hayli top u tüfeng savurdu. Ol mahalde kal‘a zindânında mahbûs bir Tatar fırsat bulup, kendüyi on beş zira¹⁵⁹⁹ mahalden Vezîr Kara Mustafâ Paşa kolunda suya atup, serdengeçdiler varup paşa huzûruna getürdiler. Evvelde Türkçesi az imiş, dibelik bu varta-i azîmden halâs olmağla cümlesin unudup, vücûdı bere vü bî-hûş niçe zamân gûl-i beyâbân yemîn ü yesâra bakup sözi ağnanmaz hele birkaç Tatar getürdüp sûâl eyledi. Hayli zamândan berü esîrlik çeküp sâ‘ir üserâ ile top ve sepet hizmetine koşulduğun söyledi. Düşmen ahvâlini bilmen ammâ gâhîce Rus lisânından haberdârmiş ki, “Elimizden giden tabya gerçi bizi şaşırdı ammâ evvelde bizim istinâdımız kal‘a ve şehirdir kal‘a dahi gider ise şehrimiz kudretten kaya üzerinde girüp tahassun ideriz zâd u zahîre ve cebehânemiz çok Türkler usanınca otursunlar” didiklerin ve hâlâ bu cânibden muhâsara ideceğinizi hâtıra getürmezlerdi. Bu taraftan kal‘a ve şehre hücum olduğın göricek, “vay meni” deyüp saç ve sakalların yolup feryâd u figâna başladıkların haber virüp a’dâya taklîd ile Tatarî olan sakalının nısfın koparup, sakal başa fedâ kelâmın tasdîk itdi.

Paşa dahi vâfir ihsân ile tatyîb-i hâtır eyledi ve lağım etrâfindan asker girü çekilürken bir miqdâr ceng ü harbe fâsıla virmiş idi. A’dâ-yı dîn asâkir-i mansûrede kudret kalmadı zu‘mıyla, ol semtin kaydından emîn olup tabl-ı âsâyîş tarzında erganûn vesâ‘ire sazlar ile terennümâta âgâz eyledikleri mahalde lağımcıbaşı çavuşoğlu dahi kâfirin saz ü sözüne hem-sâz olmak üçün ikindiden sonra lağımın âteşleyüp melâ‘în-i dûzah-karîne zelzele-i kıyâmetden nişân virüp kullei hâk ile yeksân eyledi.

İki sâ‘at miqdâr zamân kal‘a dûd-ı kebûd içinde kalup, lâkin kal‘a ardında bir dîvâr dahi zâhir olmağla lağımdan rahnedâr olmayup, yürüyüş mümkün olması için tekrâr lağıma dahi mübâşeret olundu. Ve atılan yere hayli kâfir cem‘ olup, cân havfıyla ehl-i İslâm üzerine kurşun ve el humbarasın yağdırdılar. Berü cânibden dahi top u tüfeng havâle olunup, girü tûskürdüklerinden gayrı bilâ-ârâm taraf taraf pür-tâb olunan top u tüfeng ile niçe topların kırup iptâl ve cengcilerin tazyîk ü pâ-mâl ve serâsîme ve bî-mecâl idüp, bir dürlü harekete kâdir olamadılar. Pâdişâh hazretleri ise ale’t-tevâlî vezîr-i a‘zama âdemler irsâl itmedin hâlî olmayup, feth-i kal‘a için fevka'l-âde sa‘y-i cemilleri ve hazret-i Hakk’a tazarru‘-ı niyâz ile teveccüh-i derûn-i hulûs-i meşhûnları ceng ü harb üzre olan kavillerine kuvvet-i kalb olmağda idi.

¹⁵⁹⁹ beş zira‘ V : beş zira‘ kadar Y

Feth-i Kal'a-i Kamanice

İrtesi mâh-ı mezbûrun üçüncü Şenbih gün ki, Agustos'un on yedisi¹⁶⁰⁰ ve eyyâm-ı muhâsaranın onudur. Küffâr-ı hâksâra cengde ye's gelüp, bir beyâz vire bayrağın diküp istîmân itmeleriyle tarafeynden ceng mündefi' olup, içerüden birkaç kâfir çıkup tabyada vezîr-i a'zam huzûruna geldiler. "Murâdımız sulhdur a'yânımız rehn-i iltimâs itdiler" dimeleriyle, "Sizin ile sulh bugün kal'ayı vakt-i asra değin teslîm iderler ise ne güzel âdemlerimiz varup zapt itsünler cân u mâllarına zarar gelmez ve *inşâ'allâh* devlet-i pâdişâhîde kılıcımızla feth eyledüğümüzde sagîr ü kebîrinizi kırarız size bundan gayrı cevâb yokdur" buyurup, yanlarına Karakulak Ahmed Ağa ile Hüseyin Ağayı koşup içerü gönderdi. Lerzân-ı perîşân varup, vâkı' hâli söylediklerinde kal'a mâliki Mişolevişki nâm Hatman ile sâ'ir a'yân hazelân rızâ virüp, Hüseyin Ağa'yı içerüde rehin alıkoyup, Ahmed Ağa'yı beş nefer kâfir ile taşra gönderdiler. Yine tabyada vezîr-i a'zam huzûruna geldüklerinde şeyhü'l-İslâm efendi vesâ'ir vüzerâ-yı izâm ve a'yân-ı asker ol mahalle cem' olmuşlar idi. Mahzarlarında kal'ayı teslîm itmek husûsunda beş mâtde recâ eylediler.

Mâtde-i ûlâ: Kamanice kal'ası ve ana tâbi' olan kılâ' u palankalarda sâkin olanlardan kal'a-i mezkûrda kalmak murâd idenlerin kendü cânlarına ve evlâd u ıyâllerine ve emvâl ü erzâkına ve kal'a içinde ve taşrasında olan emlâklarına kimesne müdâhale eylemeye. Ke'l-evvel zapt u tasarruflarında ola.

Mâtde-i sâni: Zikr olunan Kamanice kal'asında kalmak murâd itmeyüp ve gitmek isteyenlerin kendülerine ve ehillerine ve evlâdlarına ve emvâl ü erzâklarına müdâhale olunmayup, istedikleri yere varınca yanlarına âdemler koşulup emîn ü sâlim mahallerine ulaşırdılar.

Mâtde-i sâlis: Şehr-i mezkûrda kalanlar Frenk ve Ermeni ve Rûm-ilinde olmağla kendülerine kal'a-i mezkûrede mahsûs olan kiliselerinden kifâyet kadar kilise virülüp anlarda âyîn-i bâtılın icrâ eylediklerinde dahl ü ta'arruz olunmaya ve papaslarına ve âdemlerine müdâhale olunmaya.

Mâtde-i râbi: Leh beyzâdelerinden ve papaslarından her kim kal'a-i mezkûrede kalur ise, evlerine ve odalarına askerî tâ'ifesinden kimesne konmaya.

¹⁶⁰⁰ on yedisi V : on yedisidir Y

Mâdde-i hâmis: Askerî tâ'ifesinden hâlâ çıkup gidenler ancak kendü silâhlarıyla çıkup gittiklerinde kendülerine ve ehl ü evlâdlarına ve emvâl ve eşyâlarına müdâhale olunmaya.

İşbu memhûr temessük yedlerine teslîm olundukda anlar dahi kal'a ve şehrin kapuların asker-i İslâm'a teslîm ideler.

Bu mevâdd-ı mezkûre Latin lisânı üzre temessük olup ve mühürlenüp olageldüğü yemîn ile imzâ olunup, yedimize virile deyü, niyâz eylediklerinde ma'kûl görüldüğü vecih üzre rikâb-ı hümayûna arz ve telhîs olundu ve mezîd-i inâyet-i aliyye-i sultânîden recâlarına müsâ'ade buyurulduktan sonra kal'anın zapt u teshîrine ta'yîn olunan yigirmi oda yeniçeri ve çorbacılarıyla metrisden çıkup, kal'anın açılan küçük kapusından içerü girüp, taraf taraf bayrakların bedenlere diküp ezânlar okudılar ve cümle tabyaları ve topları ve cebehâneyi zapt idüp, bir miqdârı dahi şehre girüp muhâfaza eylediler

İhrâk-şuden-i cebehâne

Kâfirin Nemçe ve Leh cengcileri, ba'de'l-yevm kal'adan çıkup gideyoruz deyü, cebehânelerinde olan tîg ü tûfeng ve bârût-ı siyâhdan dilediğimiz denlü alalım deyü, kal'a mâlikine vardılar. “Artık kal'a ve cebehâne pâdişâhın¹⁶⁰¹ karışmam” deyü redd idüp rızâ vermeyicek bir alay şikârî¹⁶⁰² kâfir, üzerine gulüvv itmekle şehre firâr eyledi. Anlar da varup kal'anın cânib-i cenûbîsinde vâkı' saray-ı hoş-tarh-ı rengîn bünyâd tahtından olan kâr-gîr cebehâneye zûr ile girüp mâbeynlerinde âlât-ı ceng ve bârût tevzî' iderlerken, emr-i İlâhîle fitillerinden bârûta âteş isâbet idüp, böyle bir vakt-i sürûrda beyne'l-işâ'ın kal'a içinden nâgâh bir sâ'ika-i şedîde-i cângâh peydâ olup, kal'anın tamâm mertebe istihkâm üzre olan kulesini ve sarayını ve etrâfında niçe kullel ve burûcunı atup, zîr ü zeber ve ol mahalde bin miqdâr kâfiri def'aten üftâde-i nâr-ı sakar eyledi.

Bu musîbet-i uzmâ ve bu dâhiye-i kübrâ küffâr-ı nâ-bekâra *min-indi'llâh* vâkı' olup, gûyâ ki ibtidâ vire eyledikleri vaktde sözlerinde devâm ü sebât olmayup, hîle şeklinde itdükleri mu'âmele âkıbet yollarına gelüp, kahr-ı Subhânîle cezâ vü sezâların buldılar ve bu kıyâmetden nişân virür alâmet-i garîbeden kal'a ve tabya ve metrislerde olan guzât-ı mansûre dalkılıç kendülerin taşra pür-tâb ve ordu-yı hümayûnda olanlar

¹⁶⁰¹ pâdişâhın V : âl-i Osmân pâdişâhının zapt u rabtına Y

¹⁶⁰² metinde sehven “sikârî” yazılmıştır.

dahi “A’dâ-yı dîn ne-aceb ehl-i İslâm’ı mekr-i âl-i firîb ile içeri alup, kal’ayı lağım ile attı” deyü âlât-ı harb ile metrislere şitâb ettüğünden şehirde olan sagîr ü kebîr **[85b]** küffâr dahi bu vak‘anın asliyetin bilmeyüp hayrân ü sergerdân saç ve sakalların yolup feryâd ü figân iderek Mişolevişki Hatman'a vardılar. Ol dahi vâkı‘ hâli bilüp a’yân-ı küffâr ile rehin olan Karakulak Ahmed Ağa ve Hüseyin Ağa yanına gelüp, “Bu fesâd ü şekâvet Nemçe saltatlarıdır itdiler idi buldılar. Bu bâbda cürmümüz yoktur içeri ve taşrada olan İslâm askeri ayağa kalkup tîglerin uryân itdükleri üzerimize hücum ve kıtâle âlâmetdir halâsımıza dermân sizden olur birkaç bellü a’yânımız ile taşra varup vâkı‘ hâli vezîr-i a‘zam hazretlerine bildür” deyü, zârlıklar ile ayaklarına düşmeleriyle Ahmed Ağa birkaç kâfir ile vezîr-i a‘zam hazretlerine gelüp, vâkı‘ hâli söyledi¹⁶⁰³. Anlar dahi bundan haberimiz yoktur deyüp afv niyâzıyla yüzlerin yere sürüp feryâd eylediklerinde “Şevketlü efendime arz ideyim afv buyurmaları fermân-ı hümayûnlarına mevkûfdur” deyü, mübhem cevâb ile girü yolladı. “Nemçe hazelesi şöyle bir fezâhat itmekle cümle helâk oldu. Mübârek kalb-i şâhânelere bir keder getürmeyüp râhat buyurasız” deyü, rikâb-ı hümayûna telhîs idüp, hareket üzre olan halkı yerlerine iskân eyledi ve dördüncü Bâzâr gün bâ-fermân-ı hümayûn cümle vüzerâ ve a’yân-ı asker sürûr ve hubûr ile metrislerden çıkup çadırlarına geldiler.

Beşinci Dü-şenbih gün kal’a mâliki Mişolevişki Hatman yigirmi miqdâr papas ve a’yân-ı küffâr ile vakt-i duhâda kal’a ve cebehânenin anahtarların vezîr-i a‘zam hazretlerine getürüp teslîm idüp, herkesin şehirde ve köylerde olan emlâkların recâ idicek, cizye kabûl idüp “Bunda kalanların emlâkına dahl ü ta‘arruz olunmaz zâd u zahîresi olmayup, yigirmi güne değin varup tedârük idüp gelmeğe izin taleb idenler me’zûndur geldüklerinde mülklerin yedlerine virilür. Bu şartdan sonra gelenleri kabûl itmeziz kurâ ve re‘âyâ kudretlü pâdişâh-ı İslâm efendim hazretleridir. A‘şâr-ı Şer‘iyye ve cizyelerin Hazîne-i âmirelerine teslîm iderler bir ferdin müdâhalesine rızâ-yı hümayûnları yoktur” buyurup, kendü ile on nefer kâfire hil‘at giydirüp içeri yolladı.

Tüccâr Ermeni tâ’ifesiyle Rus re‘âyâsı şehirde ve handak içinde olan hânelerinde kalup, Yahud tâ’ifesi esnâ-yı mukâtelede kûşe-gîr olmuşlar idi. Yine her biri kûşeye sinüp “ehl-i İslâm sâyesinde olmağı ni‘met bilirüz” sûretin gösterdiler.

Bugün pâdişâh hazretleri kal’aya teşrîf buyurup, başdan başa gezüp seyr ü temâşâ eyledi ve altıncı Salı gün küffâr-ı hâksâra ahmâl ve eskâlleri tahmîli için üç yüz

¹⁶⁰³ söyledi V : beyân eyledi Y

kadar araba virmeğin hatman-ı mezbûr dahi sagir ü kebîr bin beş yüz miqdâr hıznîr ile kuşluk vakti kal'anın küçük kapusından çıkup, kemâl-i inhizâm ve inkisâr ile iki câniblerinde ordu-yı hümâyûn kenârına varınca saff-keşide olan Yeniçeri sipâh-ı silihdâr alayları arasından geçüp bakarak diyâr-ı fücûrlarına yıkılup gittiler. Diledikleri mahalle îsâlleri için muhâfazalarına Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa, Adana Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa ta'yîn olundu

Ve yedinci Çehâr-şenbih gün işbu gazâ-yı hümâyûnda bezl-i kudret iden bi'l-cümle vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-i kirâm ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı zevi'l-ihirâm ve ocak ağaları otak-ı mu'allâya da'vet buyurilup, huzûr-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûnda feth ü zafer makrûnları tebrîk ve tehniyyesi için mazhar-ı iltifât, vüzerâyâ serâser kürkler ve ulemâyâ sûf kürkleri vesâ'ir a'yân-ı askere serâpâ hil'atlar ilbâs olunup, zemîn-bûs-ı şehriyârî şerefiyle cümlesi müstes'ad oldılar¹⁶⁰⁴. Hattâ ilbâs-ı hil'at esnâsında Şeyh Vâni Mehmed Efendi perde ardında bulunmağın çağırulup "behey efendi görünmüyorsun seni unutmuşuz" deyü iltifât idilüp, bir fâhir sûf kürk giydirdi ve Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahya Efendi nâ-hoş mizâc olmağın, sûf kürkünü kapu kethudâsıyla gönderdi ve bu ni'met-i celîle-i İlâhî olan feth-i kal'a-i hümâyûn-ı pâdişâhîyi tahdîs ve işâ'at ve alâ-zu'mi'l-a'dâ izhâr-ı sürûr-ı beşâret için cemî'-i memâlik-i mahrûsada üç gün üç gice şehir donanması fermân olunup, evâmir-i aliyyeler perâkende kılındı ve ordu-yı hümâyûnda dahi top u tûfeng şenlikleri ve mum donanmaları oldu.

Ol gün Han hazretleri dahi vezîr-i a'zam ile huzûr-ı hümâyûna da'vet buyurilup zer-bâb-ı serâsere dûhte semmûr-ı nîm-ten kürk ilbâs ve bir kabza mücevher hançer ihsân eyleyüp Doroşenko hatmanın kaftanını vezîr-i a'zam kendü otağında giydirmelerin tenbîh buyurdu. Bâ-emr-i hümâyûn kiliselerin vâsi'leri câmi' kılınmak için alâmet-i küfür ve şirk olan sûret ve sanemlerden tathîr olunup, zîr-zemînlerinde medfûn üç dört bin kadar kefare meyyitleri kimi çürümüş, kimi bütün kadîd olmuş âyîn-i bâtılları üzre libâsları arkalarında tâbûtlarıyla çıkarılup mezbelelere atıldı. Pes evvelâ câmi'-i şerîfin birin pâdişâh hazretleri kendü nâm-ı hümâyûnlarıyla mu'anven idüp, birin vâlideleri Hadîce Sultân ve birin hasekileri Âşûb Sultân için tahsîs buyurup

¹⁶⁰⁴ oldılar V : olmağla server bağladılar Y

birerin dahi Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa ve Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşaya ihsân ve ta‘mîrin fermân buyurdılar.

Ve sekizinci Penc-şenbih gün pâdişâh hazretlerinin câmi‘-i şerîfine azîm ihtimâm ve yarın Cum‘a namâzına yetiştirilmek üzere minber ve kürsî yapılmasına fevka'l-hadd iktidâm olundu ve tokuzuncu Cum‘a gün yeniçeri sipâh-ı silihdâr zümresi ordu-yı hümâyûn kenârında Câmi‘-i Sultânî'ye değin iki saff dizilüp, pâdişâh hazretleri dahi mu‘tâd üzere cümle erkân ve a‘yân ile binüp, azîmu'llâh ile câmi‘-i şerîfe teşrîf ve Cum‘a namâzın edâ ve cenâb-ı Vâhibü'l-atâyâ'dan kendüye ihsân buyurılan bu ni‘met-i celîle-i fütûhâta şükr ü senâ idüp, uğur-ı hümâyûnlarında cân ü baş fedâ iden gâzî ve mücâhid kullarına du‘âlar eyledi. Ba‘de's-salât Şeyh Vâni Mehmed Efendi kürsîye çıkup, envâ‘ va‘z u tezkîr ile kulûb-ı nâsı cilâ-pezîr¹⁶⁰⁵ idüp, kemâl-i dikkat-i kalb ve şevk-i derûnla devâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhî du‘âsın eyledi.

Bundan sonra pâdişâh hazretleri Kamanîçe kal‘asına kâdı ve dizdâr nasb idüp, piyâde vü süvâr üç bin miqdâr mustahfızân yerlû kulu tahrîr ve arz-ı kifâyeden ziyâde nöbetçi, yeniçeri, cebeci, topçu vaz‘ u tertîb ve zâd u zahîrelerin cem‘ ü tahsîl ve teslîm ve ordu-yı hümâyûnda olan iri balyemez topları ve humbara havanları ve mühimmât-ı cebehâneleriyle alıkoyup ve cümlelerin üzerine Özi Beğlerbeğisi Vezîr Halil Paşayı baş diküp, Kamanîçe kal‘asının mansıbına ilhâk ve eyâleti askeriyle muhafazasına ta‘yîn eyleyüp, kal‘anın top ve lağım darbından münhedim olan yerlerin ta‘mîr ve termîmi içün tenbîh ü te‘kîd buyurup, bir serâserli kürk giydirdi.

Azîmet-i pâdişâh gâzî be-derûn-i Leh

Şehsuvar arsa-i salâbet ü şâhbâz-ı âşiyâne-i saltanat mücerred kal‘a-i Kamanîçe teshîriyle kanâ‘at itmeyüp bir şikâr ile ta‘tîl-i çengâl azîmet ve bu kadarca nevâle ile teskîn-i iştihâ-yı gayret etmek münâfî-i himmet-i bî-hemtâ ve münâkız-ı arz-ı saltanat-ı âlem-ârâdır “ya kral-ı bed-hâle izâka-i lezzet-i şemşîr-i âteş-bâr veya ser-fürû perde-i ilticâ iftikâr-ı itdirmek be-her-hâl lâzîme-i nâmûs-ı dîn ü devletdir” deyü, irtesi mâh-ı mezbûrun onuncu Şenbih gün cümle ordu-yı hümâyûn ve asâkir-i mansûre ile pîşgâh-ı kal‘adan hareket, cânib-i ârâm-gah-ı krala tahrîk-i bâl-i iqbâl azîmet idüp, iki sâ‘at ilerüde vâkı‘ Keşiş korusu nâm sahrâya nüzûl buyuruldu ve beş gün ikâmet esnâsında mukaddemâ zikr olunan Leh ilçisi yollanmak lâzım gelmeğîn vezîr-i a‘zam huzûruna

¹⁶⁰⁵ cilâ-pezîr V : hilâ-pezîr Y

getürölüp, “Eğer Leh kralı bu feth olunan Kamanıçe kal‘asının hükmü müstemil olduğı Podolya memleketini der-i devlete teslîm ve iltizâm-ı harâc ile arz-ı ubûdiyyet ider ise avâtıf-ı aliyye-i pâdişâhîden sulha müsâ‘ade olunur ve illâ muhâlefet gösterir ise sulha rızâ-yı hümâyûnları olmayup, hazret-i Hakk'ın avn u inâyetiyle muhkem tedârûki görölür” deyü, kat‘-ı makâl ve kralı tarafına irsâl olundu.

Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Seydîzâde Mehmed Paşa ve Abaza Kôr Hüseyin Paşa dahi kal‘adan çıkan kâfiri istedikleri yere ulaşıdurup ordu-yı hümâyûna geldiler ve esnâ-yı tarîkde sâbıkâ palanka-i İzvança mâliki olan beyzâde İzvança'dan gayrı Kamanıçe ve İlya taraflarında vâfir palanka ve kurâ sâhibi olmağla Kaplan Paşa'ya gelüp, dâmenine teşebbüs ve isti‘fâ-yı cerâyimlerine istişfâ‘ ve der-i devlete arz-ı itâ‘at ve ilticâ itdüğün bildirüp, bile getürmüş idi. Vezîr-i a‘zama buluşdurup yedi mükellef palankalarının anahtarların teslîm eyledi ve mâl-ı maktû‘un virmek şartıyla, birkaç pâre karye ve sâye-i devlet-i pâdişâhîde âsûde-hâl olmasın niyâz itmekle müsâ‘ade ve rehberlik hizmetinde olmak üzre Kaplan Mustafâ Paşa yanına ta‘yîn olundu ve der-akab iki palanka ahâlîsi dahi miftâhların getürüp cebehâneleri zaptına âdem gönderildi. Ol mahalde Dobrevnik kralı tarafından mu‘tâd üzre hazîne ve hedâyâsıyla ilçisi gelüp, hâk-i dergâh-ı felek-i destgâha rû-nihâde olmağın, kânûn-ı hükûmet-makrûn-ı¹⁶⁰⁶ Osmânî üzre ilbâs-ı hil‘at ile nâ‘il-i meserret buyuruldu.

Serdârî-i Kaplan Mustafâ Paşa be-medâyin-i kal‘a-i İlbav

Egerçi pâdişâh-ı kişver-küşâ ve şehinşâh-ı mansûr-livâ hazretleri harmen-i cem‘iyyet-i kral-ı dâll-i bed-fi‘âli güzergâh-ı sarsar-istîlâ ve şîşe-i nâmûsın nişâne-i seng-i fenâ itmek bâbında berzede-i damân-ı himmet-i azîmet olmuşlar idi. Lâkin ol kâfir-i bî-âr-ı halî‘u'l-izârın nakd-i [86a] iktidârı kim ayyâr u nâ-sürre-i revâcgâh olmağla gözü önünde kal‘ası cebren alınup, asker koyulup kendü darbhâne-i meydân-ı kâr-zâra gelemeyüp, imdâd u i‘ânet itmeğe zehresi olmayup, veche-i şehriyâr-ı zafer-şi‘ârdan peşt-nümâ-yı firâr olduğı ve ârından bir kûşede kapanup, kalduğı istimâ‘ olunmağın vüzerâ-yı Âsaf-re‘yin rîhte-i pervîz'den tedbîr itdükleri efkâr-ı dakîka muktezâsı üzre dînbâle-rû-gürîzende-gân-ı fûrû-mânde-gân olmak şân-ı bülend-istignâ-pesend-i sâhib-kırânîye nâ-şâyeste görünmeğın:

¹⁶⁰⁶ hükûmet-makrûn-ı V : hükûmet-makrûn-ı Y

Beyit

Ne lâzım şu 'le-i şemşîr-i himmet bir şerer besdir

Ser-i râhımda dâmen-gîr olan her hâr u hâşâke

makâlince cenâb-ı şevket-me'âbları bizzât tahrîk-i kâdime-i azîmete tenezzül itmeyüp, ol la'înin cezâ vü sezâsın virmek ve diyâr-ı ma'mûresin ayak altında pâymâl ve ahsen-i medâyin olan Îlbav nâm kal'a ve şehir-i azîmi feth ü teshîr itmek niyyetiyle Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa serdâr-ı asâkir-i İslâm nasb olup, yanına mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Anadolu ve Karaman Beğlerbeğileri ile Sivas Beğlerbeğisi Murtazâ Paşa ve Seksoncu Bey'le Ahmed Ağa ile on beş oda yeniçeri ve üç bayrak serdengeçdi mümtâz çeri ve dört kît'a balyemez top ve üç kît'a humbara havanıyla dört oda topcu ve mühimmât-ı cebehâne ile altı oda cebeci ve Edirne ordusuyla defterdâr vekîli nasb olunan sâbıkâ Rûznâmecî Mustafâ Efendi ve Han hazretleriyle Tatar askeri ve Doroşenko Hatman ile Kazak leşkeri ve Liyoroşki Voyvoda ile Eflak askeri ta'yîn ü irsâl olundılar.

Ve mâh-ı mezbûrun on altıncı Cum'a gün pâdişâh hazretleri dahi ol menzilden hareket, askere kuvvet düşmene dehşet için Leh kralının dâru'l-mülkü Îlbav câniblerine doğru teveccüh-i inân-ı azîmet eyleyüp, iki sâ'at karîb mahalde vâkı' Orine nâm palanka kurbuna nüzûl buyurdu. Bu gice şedîd rûzgârlar esüp, azîm berķ¹⁶⁰⁷ ü bârân nâzil olup, tuğlar ve çadırlar sabâh namâzından sonra gidüp, bir sâ'at mürûrunda kendüler binmişler idi. Menzil-i mezbûrda dahi dört gün meks esnâsında han tarafından üç dil gelüp, Leh kralının dil almağa ta'yîn eylediği bin nefer Lehlü'den olduğun ve Leh kralı bir miqdâr asker ile Îlbav'dan öte bir sa'b mahalde kapanup kaldüğun haber virüp, katl olundılar ve itâ'at iden üç pâre palankanın dahi miftâhları geldi

Ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün andan dahi göçilüp, Esteri suyu kenârında vâkı' iki cânibi kaya üzre etrâfı kulleler ile mazbût İzbezence nâm bir metîn taş palanka kurbuna konulup, mukaddem ahâlîsi firâr itmekle sonra varan gâret-gerân kal'a ve şehri âteşe durmuşlar kiliselerinde olan kadîdlerin üzerinde hayli zî-kıymet eşyâ bulup almışlar. Bu menzilde dahi on iki gün ikâmet esnâsında akınlar virildi ve bu memleket

¹⁶⁰⁷ berķ V : berf Y

re‘âyâsı mu‘tâdları üzre koruya ağ germeleriyle pâdişâh hazretleri iki gün sürgün avı idüp, ancak bir karaca sayd olundu.

Feth-i palanka-i İzbarava ve Makbulence

Serdâr Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa gitdüğü yol üzerinde İzbarava nâm palankaya uğrayup itâ‘at itmemekle üzerine hücum idüp, ekserin tu‘me-i şemşîr palankayı feth ü teshîr eyledi. Andan Makbulence nâm palankaya uğrayup istîmân itmeleriyle bi'l-cümle top ve mühimmât ve cebehânelerin kabz idüp, hâkimlerin ordu-yı hümâyûna göndermiş geldiler, muhâfazasına bir miqdâr yeniçeri ta‘yîn olunup, îsâline Küçük Mehmed Paşa me‘mûr oldu ve Erdel Kralı Apafî Mihal'in rikâb-ı hümâyûna ilçisiyle ubûdiyyet nâmesi ve beş yüz araba zahîre ve bir billûr hinto ve üç yorga bârgîr ve iki sakson gelüp askeriyle hâzır-ı fermân-ı hümâyûnlarına nâzır olduğun i‘lâm itmiş ve Adana Beğlerbeğisi Abaza Kör Hüseyin Paşa ilçî ta‘yîn olup, yanına Semendire askeriyle vezîr-i a‘zamin dört bayrak sekbânı koşıldı ve henüz itâ‘at itmeyen bir palanka ve erüşen Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşanın üç yüz nefer piyâde Hırvat sekbânı varup urdılar. Üç yüz kelle ve iki yüz esîr ve üç bin koyun ve beş yüz miqdâr öküz ve kısarak ile orduya geldiler ve bir nevbet dahi Kara İbrâhîm ve Sâlih nâm iki bölükbaşı piyâde vü süvâr ve üç yüz miqdâr Hırvat sekbânıyla akına gitmişler idi. Bir taş palanka varoş urup, karşı çıkan küffâr ile mukâtele-i azîmeden sonra bozup, yüzden mütecâviz esîr ve iki bin koyun ve bin beş yüz öküz ve hayli kısarak sürüp getürdiler. Bu gûşmâldan sonra itâ‘at itmekle muhâfazalarına çavuşlar ta‘yîn olundu ve bir nevbet dahi Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa levendi bir palanka varoş urup hayli esîr ve hayvânât ile geldiler ve bir nevbet dahi serçeşme binden mütecâviz sekbân ile Jidve nâm palanka varoşun urup hayli ganîmet getürdiler. Ordu-yı hümâyûnda esîr çoğalup niçeleri muhâfazasında tegâfûl itmekle müjdesiyle ahz idene nukûd ikrâr ve reddine ashâbından du‘â ile dellâllar nidâya başladılar.

İtâ‘at-i palanka-i Hasatin

Ordu-yı hümâyûna karîb Hasatin nâm palanka itâ‘at itmekle, pâdişâh hazretleri ve vezîr-i a‘zam ve sipâh-ı silihdârdan üçer bin âdem ile varup seyr eyledi, ol havâîliler şikârgâh olmağla palanka kapudanı sayyad olup¹⁶⁰⁸, tevâbi‘iyle ihzâr itdüğü şikâr mahallerine götürüp murâd-ı hümâyûn üzre bulunmağla vâfir lutfâ mazhar oldu ve Leh

¹⁶⁰⁸ olup V : olmağla Y

kralına avd ile me'mûr olan ilçisi vardukda kral ve cumhûrları tarafından rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûna gelen ubûdiyyet-nâmesi tercüme olunup, sulh için ilçi göndermek tedârükünde olduğun bildürmüş, pâye-i serîr-i a'lâya arz olundukdan sonra bâb-ı devletleri güşâde ve kulluk idenler men' ü redd olunmaz mazmûnuyla vezîr-i a'zam cânibinden mektûb gönderildi ve mâh-ı Cemaziyelâhir'in beşinci Salı gün andan dahi kalkılıp itâ'atle dâhil-i emân olanlardan Kolandan nâm palanka kurbunda ormanlık içine konuldu. Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ağalarından Kürd Şeyhi Ağa üç yüz miqdâr âdemiyle akına gitmişti. Bugün hayli esîr ve ganîmet ile ordu-yı hümâyûna gelüp vâsıl, irtesi gün meks olup, ilerü menzilde Lazarine suyu üzerine tonbazlar ile köprü binâsı için Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ilerü gönderildi.

İtâ'at-i palanka-i Yagoltsa

Yedinci Penc-şenbih gün andan dahi göçölüp, nehr-i mezbûr üzerinde binâ olunan cisrlerden ve ba'zı salt atlu nehirden geçüp istîmân iden Yagoltsa nâm taş palanka civârına konuldu re'âyâsı yol üzerinde vâfir nân ihzâr idüp, kurbânlar kesdiler.

Feth-i palanka-i Bozanova

Menzil-i mezbûrda dahi üç gün ikâmet esnâsında ordu-yı hümâyûna üç sâ'at ba'îd Bozanova nâm palanka dahi bir mürtefi' mahalde vâkı' dîvârı taşdan yapılmış çâr kûşe ve her kûşesinde birer metîn kullesi ve varoşu top altında olup ve önünde olan nehri varoş dibinde sedd itmekle ensesinde bir azîm göl peydâ ve zu'munca metânet virüp, cisre muhtâcdır deyü, ahâlîsi henüz itâ'at itmeyüp zahîre tedârüküne varan ehl-i İslâm'a îsâl-i mazarrat itmeleriyle üzerine sekbân varup teshîr idemeyicek Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa kapısı ve eyâleti askeri ve on oda yeniçeri ile Zağarcı Pây-zen Hasan Ağa ve mühimmât-ı cebehânesiyle iki kıt'a kolonborna top ile fethine ta'yîn ü irsâl buyurılıp, irtesi gün seherî düşmen-i dîn bî-haber iken hisâr altına varup, vire ile istedi. "Biz Leh kralından gayrısın bilmeziz" cevâbın gönderüp, ceng ihtiyâr eylediler. Varoş kâfir ile mâlâmâl idi izin virmekle yeniçeri ve Bosna askeri üzerlerine hücum idüp, bir miqdârın tu'me-i şemşîr idicek karâra iktidârları olmayup kal'aya kapanup, cenge mübâşeret itdiler¹⁶⁰⁹. İbrâhîm Paşa yeniçeriye metrise koyup palankayı muhâsara ve döğmeğe başladığı mahalde pâdişâh hazretleri dahi Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve bir miqdâr sipâh-ı silihdâr

¹⁶⁰⁹ itdiler V : eylediler Y

zümresiyle binüp, palanka-i mezbûre kurbunda bir püşte-i bâlâya gelüp seyr eyledi Lâkin topar henüz irişmedüğünden yine orduya avdet idüp, sabâh irken Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ve yine sipâh-ı silihdâr zümresiyle süvâr olup, yine ol püşteye teşrîf-i hümayûn buyurup emr eyledi. Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa tevâbi‘in yanına alup kal‘a kurbunda olan cisrden geçüp varoşdan doğru Vezîr İbrâhîm Paşa olduğu mahalle varup “ne‘aceb bu vakte dek dayanup feth olunmadı” sûâl buyurıcak, “göriyorsunuz palanka metîn cengcileri güzîde ve vâfir olmağla inkıyâd itmeyüp ehl-i İslâm'dan hayli âdemi zahmdâr eyledi. Topa ve lağıma muhtâc olmağın dahi henüz lağıma mübâşeret eyledük” didi.

Ol mahalde Vezîr Kaplan Mustafâ Paşanın iki binden mütecâviz ağavât ve levendât üzerlerine hücum kasdıyla metrislere mülâsık olduklarından gayrı topar dahi yerleşüp, ikdâm-ı sultânile üçer nevbet atılacak, mahsûr-ı müşrikîn adem-i tâkatlerin ikrâr ve ol sâ‘at firâz-ı hisâra vire bayrağın izhâr ve istîmân eylediler. Lâkin ısgâ olunmayup, bir def‘a dahi topar urulup kurşunlar serpildikde, Türkçe bilür kâfirler kulleler üzerinde el-amân deyü feryâd itmeleriyle emân virölüp, palanka mâliki olan Leh beyzâdesi taşra çıkup, Vezîr Kaplan Mustafâ Paşaya gelüp buluşdı. “Palanka ve re‘âyâ ata ve dedemden kalmışdır beni bari ehl ü ıyâlim ile âzâd eyle” deyü, yüzün yerlere sürdükde, rikâb-ı hümayûna arz eyledi, evvel-emirde itâ‘at itmeyüp bu denlü bâ‘is-i harb-i kıtâl oldukları için âteş-i gazab-ı pâdişâhî isti‘âl bulup, mezbûr beyzâde ile dört nefer mu‘înleri habs olundı ve cengcileri evlâd u ıyâlleriyle esîr kılınup [86b] ba‘zıları küreğe fermân buyuruldı ve palanka lağım ile atılup içinde olan re‘âyâsı Yagoltsa palankasına sürüldi.

Feth-i palanka-i Puçuş

On birinci gün Dü-şenbih gün andan dahi hareket-i hümayûn buyurılıp Puçuş nâm palankaya bir sâ‘at karîb sahrâda nüzûl olunup, Serdâr Vezîr Kaplan Mustafâ Paşaya kalb-i kuvvet ve leşker-i zafer-âsârın feth-i nusret haberi ve Leh kralının cevâbı vürûduna terakkubla menzil-i mezbûrda on altı gün ikâmet fermân buyurdı ve palanka-i mezkûr dahi taş metîn ve câ-be-câ kulleler ile üstüvâr varoşa dahi vâsi‘ taş ile çevrilmiş bir hisâr olmağın, etrâfdan bî-hadd re‘âyâ kaçup varoşuna tahassun idüp, ol havâlilere varan çetecilerin niçelerin kaçırıp yüze çıkup itâ‘at itmemekle Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa tevâbi‘i üzerine varup, varoşuna hücum ve kâfirleri palanka altına varınca değin sürdiler ve üç yüz miqdârı kırup birazın esîr eylediler. Kendülerinden dahi yigirmi kadar

mübâriz şehîd olup, düşmen galebe itmekle girü gelüp, vâkı‘ hâl rikâb-ı hümayûna arz olundukda, bizzât kendüler ve Vezîr-i a‘zam Ahmed Paşa ve Musâhib Mustafâ Paşa ve Kara Mustafâ Paşa vâfir tevâbi‘leriyle binüp, palanka havâlîsine vardılar ve içeri âdem gönderüp vire istediler, “Kralımız tarafından size ilçi gelecektir, bize üç gün mehil virin” dimeleriyle, hîle itmek ihtimâliyle, ihtiyâten Yeniçeri Ağası Vezîr Abdurrahmân Paşa, yeniçeriyle metrise girüp ve topları kurup, vüzerâ sekbânı dahi varoşa ihâta idüp, âmâde olduklarından sonra, pâdişâh hazretleri yine a‘yân ile orduya geldiler ve irtesi gün yine teşrîf-i hümayûn buyurmuşlar idi.

Sabâh vaktinde palankada olan küffâr vire bayrağın izhâr idüp, itâ‘at eylediler. Birkaç kâfir taşra çıkup, palanka mâliki beyzâde kral yanında olduğun haber virüp, i‘tizâr itmeleriyle cerâyimleri afv olunup, palanka ve varoş zaptına yeniçeri ta‘yîn olundu. Andan pâdişâh hazretleri vezîr-i a‘zam sâye bânına inüp, mâl-ı ganîmetden ahz olunmuş bir ganemi karşularında çevirüp, tenâvül eyledikten sonra, mansûr ve mesrûren bârgâh-ı mu‘allâlarına şeref-nüzûl buyurdu ve Bozanva¹⁶¹⁰ palankasından çıkan mahbûs kâfirlerin otağ-ı hümayûn önünde boyunları uruldu.

Feth-i palanka-i Yazlavetse

Ordu-yı hümayûn iki sâ‘at karîb mahalde vâkı‘ Adana Beğlerbeğisi Abaza Kör Hüseyin Paşa teshîrine me‘mûr olduğu, Yazlavetse nâm bir mükellef taş palanka ahâlîsi dahi hüsn-i ihtiyârlarıyla arz-ı itâ‘at eylediği haberi gelüp, pâdişâh hazretleri vezîr-i a‘zam tevâbi‘inden ve sipâh-ı silihdârân birer miqdâr asker ile süvâr olup, varup seyr eyledi ve bu mahalde vâfir yağmur yağup balçık olmağla mâh-ı mezbûrun on altıncı Şenbih gün bir sâ‘atlık mesâfede vâkı‘ Puçaş palankası kurbunda cârî olan nehir kenârına tebdîl-i mekân olunup ve irtesi gün bir miqdâr kar eseri zahîr olup, hevâ gâyet bürûdet izhâr eyledi ve on tokuzuncı Salı gün dîvân olup, masar mevâcibi virildi.

İlbav kal‘asının muhâsarası ve Leh kralının sulha tâlib olup Tatar Han

vâsıtasıyla rikâb-ı hümayûna ilçiler göndermesi

Tatar Han hazretleri Serdâr Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa me‘mûr oldukları üzre asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile İlbav şehrini varup muhâsara ve tufeng-endâz piyâdeyi metrise koyup, topları dizüp döğmeğe mübâşeret eylediler ve üçüncü gün mahsûr

¹⁶¹⁰ Bozanva V : Bozanvan Y

müşrikîn tazyîk ve perîşân ü mütezelzil hâl ve teslîm-i hisâr üzre iken, Leh kralı merakleri(?) Mihal nâm bî-akl-i dâll kendü isyân ve tuğyânı sebebiyle kemâ-yenbagî hân mânın ahz ü pâ-mâl ve ihrâk bi'n-nâr idiceklerin fehm itmekle bi'z-zarûrî dâmen-i pâdişâhîye teşebbüsden gayrı çâre olamayacağın bilüp, Han hazretlerine özür-nâmeleriyle mu'teber üç nefer ilçisi biri baş, biri vilâyet tarafından vekîl, biri hazîndârı idi, gelüp buluşdular. "Pâdişâh-ı İslâm¹⁶¹¹ hazretlerinin kadr ü kudretin bildük emr-i hümâyûnlarına boyun egdik sâdır olan cürm ü hatâmızı afv idüp sehv-i isyânımızı ma'zûr buyursunlar İlbav şehri Podolya ikliminden olmamağla muhâsaradan ferâgat idüp, biz de Kamaniçe kal'asına tâbi' kırk sekiz pâre kılâ' u palankadan kasr-ı yed ve Sarıkamış Kazakları'nın ellerinde olan vilâyetlere min-ba'd dahl ü ta'arruz itmemek şartıyla beynimize sulh tavassut buyurun" niyâz itmeleriyle, "İlbav şehri fethe karîbdır, ferâgat olunmasına şevketlü Âl-i Osman pâdişâhının rızâ-yı hümâyûnları yokdur" buyurup, cevâbları redd olunmuş iken, sulha olan meyl ü niyâzları sûret bulmak için İlbav şehrinde kasr-ı yed olunmağla bedel-i senevî rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye yüzer bin altın harâc virmeğe ve hemân bu yıllık şimdi pîş-keş namıyla yüz bin gurus göndermeğe muhtâcsız" buyurdıklarında, krala birkaç kerre âdemler varup geldi, "hemân bizi gönderin der-i devlete varalım az virüp çok yalvaralım arada bir hayırlı iş görüp şu alevlenmiş âteşin itfâsına sa'y idüp ortadan kaldıralım" deyü, Han hazretlerinin ayağına düşmeleriyle, ol dahi henüz Leh ilçilerinden bir netice-i hayr husûsı için vezîr-i a'zam tarafından kendüye ve Kaplan Paşa'ya gelen Karakulak Ahmed Ağa ile vâkı' hâli arz eyleyüp, "ilçilerin ol cânibe varmalarına istîzân idüp ortadan kaldıralım" deyü Han hazretlerinin ayağına düşmeleriyle ol dahi henüz Leh ilçilerinden bir netice-i hayr husûsı için vezîr-i a'zam tarafından kendüye ve Kaplan Paşa'ya gelen Karakulak Ahmed Ağa ile vâkı' hâli arz eyleyüp, ilçilerin ol cânibe varmalarına istîzân idüp me'zûn olmağla, rehinlerin alup ordu-yı hümâyûna gönderüp kendüler haber gelinceye değin ceng ü harbe faysal virüp top u tüfeng ile metrislerde âmâde oldılar ve mâh-ı mezbûrun yigirminci Çehâr-şenbih gün, ilçiler dahi Puçaş sahrâsında ordu-yı hümâyûna dâhil olup m'ûnetleri görüldi.

Feth-i palanka-i Zolotank

Ol gün Zolotank nâm palanka kâfirleri dahi itâ'at itmeyüp, ol havâîlilere varan guzât-ı mansûreye toplar atup izhâr-ı şekâvet itdükleri sem'-i hümâyûna vâsıl olmağın

¹⁶¹¹ Pâdişâh-ı İslâm V : Pâdişâh-ı gazî Y

teshîrine kapısı ve eyâleti askeriyle Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa ta'yîn olunup, yanına Musâhib Mustafâ Paşa tevâbi'yle Adana Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa ve altı oda Yeniçeri koşulup iki kolonborna top ile varup muhâsara eyledikde, istîmân eylediler lâkin evvel-emirde itâ'at itmedikleri için huzûr-ı hümâyûna ihzâr olunan re'âyâ ve cengcilerinin evlâd u ıyâlleri kayd-ı zümre-i üsârâ ve kendüleri hâllerine göre mazhar-ı ukûbet ve cezâ olunmak fermân buyurulmuş iken, Leh ilçileri şefâ'atiyle karîn-i afv-ı pâdişâhî olup, âzâd u ıtlâk olundılar.

Rü'yâ-yı pâdişâh

Yigirmi ikinci Cum'a gicesi beyne'l-ışâ'eyn, mu'tâd-ı pâdişâhî üzre, Enderûn u Bîrûndan me'zûn olan talebe-i mahsûsa, huzûr-ı hümâyûnlarında yine tertîb-i meclis ders-i tefsîr ve Vânî Mehmed Efendi ifâde vü takrîr idüp, sem' ü safâ vü sürûr ile istîmâ' buyururlar iken, azîm istiğrâb ü isti'câb iderek Vânî Efendiye tevcîh-i hitâb idüp, "Âlem-i sabâvetimde evâil-i saltanatımda, yeni sarayda vâkı' Kubbe-odası'nda bir gice rü'yâmda gördüm ki, bir yola giderim ve esnâ-yı râhda çok ufak kal'aları vire ile feth iderim. Nâgâh bir atlu âdem zâhir olup, 'bunları niçe bir dōşürürsün yetişür' deyü, cevâb eyledi. Bu rü'yâyı ol zamândan berü on beş seneden mütecâvizdir külliyyet ile unutmuş idim. Bugün hâtırıma hutûr idüp, zuhûr eyledi ve hâtırıma gelmeğe sebep, bugün şu havâlîde Musâhib Paşa ile geşt ü güzâr tarîkiyle gezinürken bir top sadâsı işitdim, yine âsî palankalardan bakıyye kalmış ancak, *İnşâ'allâh* Kaplan Paşa'ya haber göndereyim, İlbav'dan dönüşde uğrayup alsun didigimde, Musâhib Paşa dahi, 'nedir haber gönderdiğinizün fâ'idesi, ol dahi vire idüp halâs olur' didikde, ol sâ'at rü'yâ hâtırıma geldi, ba'zı âyât-ı izâm ile bu du'âyı okudum;

*El-hamdü li'llâhi'llezî sadaka va'dehu ve nasara abdehu ve e'azze cündehu ve hezime'l-ahzâbe vahdehu ve lâ-şey'ün ba'dehu*¹⁶¹².

Ve bir zamân bana bir dehşet müstevlî olup, Musâhib Paşa'ya ale'l-fevr cevâb viremedim ve Kaplan Paşa'ya dahi haber göndermeden ferâgat eyledim" buyurdılar.

İn'ikâd-ı sulh bâ-vükelâ-yı Leh

Leh kralı tarafından ta'yîn olunup gelen üç nefer ilçiyile sulh u salâh ahvâlin söyleşmeğe Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa me'mûr olmağın, kendü otağı hâricinde mahsûs çergeler kurdurup ziyâfetler tertîb idüp, ilçileri da'vet ve Re'îs Frenk Mustafâ

¹⁶¹² "Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. O tektir, ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd onadır".

Efendi ve Çavuşbaşı Sarı Süleyman Ağa ve tercemân hâzır olup, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Bâzâr gününe gelinciye değin tarafeynin vekîlleri dört gün ale't-tevâlî niçe müzâkere ve mu'âraza ve redd ü kabûl ve ikrâr u karârdan sonra şurût u kuyûduyla dört mâdde üzerine sulh olundu.

Mâdde-i evvel: Hâlâ Leh vilâyetinden çıkup ordu-yı hümâyûna dâhil olan Lipka Tatarlarının ehl ü ıyâl ve mâllarına zarar u ziyân götürülmeğe ve tâ'ife-i mezbûrdan dâru'l-İslâm'a çıkmak murâd idenler ehl ü ıyâlleriyle ve mâllarıyla çıkalar kimesne mâni' olmaya.

Mâdde-i sâni: Leh kralı tarafından rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîye beher sene yigirmi ikişer bin altın pîşkeş virilüp, işbu bin seksan üç senesinde vâkı' rûz-ı kâsım ibtidâsına dutulup, bin seksan dört senesinde vâkı' rûz-ı kâsımda ki sene âhiridir, zikr olunan yigirmi iki bin altını götürüp, hazîne-i pâdişâhîye bi't-tamâm teslim ideler şol şartla ki, asâkir-i İslâm'dan ve Tatar ve Kazak tâ'ifesinden bölük gelüp, vilâyetlerin urup gâret itmeyeler. Eğer iderler ise, Kamaniçe hâkimine Leh tarafından i'lâm oluna men' ü def' eylemezler ise, Âstâne-i sa'âdete arz oluna. Bundan sonra men' olunmayup gâret olunur ise¹⁶¹³, ol senenin pîş-keşin vormeyeler.

Mâdde-i sâlis: Podolya memleketi umûmen hudûd-ı kadîmesiyle taraf-ı pâdişâhîye teslim olunup, içinde olan Leh askeri kal'adan çıkup ehl ü ıyâlleriyle ve kendü silâhlarıyla gidüp top ve cebehânelerinden bir şey götürmeyeler ve Podolya'dan hâric feth olunan Urus palankaları hâlâ içlerinde mevcûd bulunan âdemleri ve toplarıyla girü kendülerine virile ve Podolya memleketinin sınır hudûdunda nizâ' vâkı' olur ise tarafeynden hâkimler ma'rifetiyle âdemler ta'yîn olunup ve iki serhad ahâlîlerinden müsinn ve ihtiyâr-ı vilâyet erleriyle üzerlerine varılup cemâ't-i [87a] kesîr kangı hudûdun dâhilinde olduğuna şahâdet iderler ise anınla amel oluna ve Podolya memleketi tahrîr olunup, kadîmden palanka sâhibi olan Leh beyzâdelerinden her kangısı serhadde kalmak murâd ider ise mukaddemâ ellerinde olan palankalarının ve köylerinin harâcları ve a'sâr-ı şer'iyeleri vesâ'ir virgüleri hisâb olunup, maktû'an ol beyzâdelerin ellerinden alına ve kendülerinin kifâf-ı nefslerine birez şey ta'yîn oluna ve kendüleri ve evlâdları mu'âf olup, mâdâm ki hıyânetleri zâhir olmaya bu hizmetden ref' olunmayalar ve hilâf-ı şer'-i şerîf rencîde olunmayalar ve devşirme fermân olunur ise bunlardan re'âyâlarından devşirme alınmaya ve kal'alarda câmi' ve mescid olandan mâ'adâ

¹⁶¹³ Âstâne-i sa'âdete ... gâret olunur ise V : - Y

ellerinde ibkâ olunan memleketlerine müdâhale olunmayup, âyîn-i bâtılların sâ'ir serhadlerdeki gibi icrâ eylediklerinde rencîde olunmayalar ve Kamanîçe'den ve Podolya palankalarından Leh vilâyetine gitmek isteyen beyzâdeler ehil ve evlâdlarıyla sâlimen iki aya değin gidüp kimesne mâni' olmaya. Ammâ bu bahâne ile re'âyâdan kimesne gitmeye.

Mâdde-i râbi': Ukrayna memleketi hudûd-ı kadîmesiyle Kazak'a virilüp ve Ukrayna memleketi hudûd üstünde nizâ' vâkı' olur ise Podolya memleketi gibi fasl oluna ve Peyaluçerkav nâm kal'a vesâ'ir Ukrayna'da olan kal'alardan Leh askeri ihrâc olunup, silâhları ve esvâb ve ıyâlleriyle iki aya dek kalkup gide ve kal'ada olan cebehânesi kalup, ancak Peyaluçarkav nâm kal'adan sagîr ü kebîr ve evsat olan beş pâre top getüreler ve yeniden itdükleri binâları hedm itmeyeler ve Hanenka nâm Kazağın yanında olan Kazaklar Ukrayna'da olan evlerine gelmek istediklerinde kimesne mâni' olmayup ve kendü hâllerinde oldukça rencîde olunmayalar ammâ Hanenka gelmeğe ve bundan evvel ma'mûlün-bih olan ahidnâmede mestûr şurût u kuyûda mugâyir olan mevâdd tarh u ibdâl olunup, muvâfık olanlar kemâ-fi'l-evvel ibkâ oluna. Mâdâm ki, Leh kralı tarafından ve beğlerinden ve kapudanlarından ve tevâbi'inden, vesâ'ir ehl-i fesâddan, serhadd-i memâlik-i mahrûsada olan kal'alara, varoşlara, vesâ'ir memâlik-i mahmiyyeye tâbi' olan kasabât ve kurâ ve arâzîye vechen mine'l-vücûh dahl ü ta'arruz olunmaya. Leh kralının dahi memleketlerine ve kal'alarına ve varoşlarına vesâ'ir kasabât u kurâlarına taraf-ı hümayûndan ve vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân u ümerâ ve asker-i zafer-şi'ârdan ve Boğdan ve Dobruca ve Akkirman ve Bender ve Özü'de¹⁶¹⁴ olan Tatar'dan ve gayrıden Leh memleketlerine zarar olmayup Tatar ve Esteri ve Turlu vesâ'ir Tatar geçidlerini ol tarafın hâkimi tarafından muhâfaza itdireler. Eğer muhâfaza itmekde ihmâl ü müsâhele iderler ise azl olunup, cezâları virile ve Kırım Hanları tarafına İslâm Giray Han zamânında virmeğe ta'ahhüd eyledikleri viregeldükleri virgüleri sâl-be-sâl vaktiyle irsâl olunup âdemlerine teslîm ve îsâl olundukdan sonra Kırım Hanı kânûn üzre uhdesine lâzım gelen dostluk ve muhabbet şartların ri'âyet idüp min-ba'd tarfindan ve Kagalgay Sultân'dan ve gayrı Mirzalardan Leh memleketlerine bir vechile zarar u ziyân irişdirmeyeler ve Leh kralının üstüne düşmen müstevlî oldukça Han dahi Tatar askeriyle imdâd u i'ânet eyleye ve cânib-i hümayûn-ı pâdişâhîden bir tarafa sefer vâkı' olup, Tatar Han ve yâhud Kagalgay Sultân veya Mirzalarıyla Tatar

¹⁶¹⁴ Özü'de V : Özü'den Y

askeri varmak lâzım geldükde, Leh memleketinin içine uğramayup kadîmden ne mahalden geçe gelmişler ise yine ol mahalden geçeler ve bu ahidnâme-i hümayûndan sonra Leh kralının memleketine Tatar veya Boğdanlu ve gayrinden kimesne varup gâret veya esîr ihrâc iderler ise, kral tarafından i‘lâm olundukda, ol makûleler bu ahidnâme târîhinden sonra ihrâc olunmuş ise memâlik-i mahrûsada fûruht olunmaya. Bu tarafa müte‘allik olanlardan min-ba‘d Leh memleketinde esîr satılmaya ve dahi mülûk-i Nasârâ krallarından birinin üzerine sefer-i zafer-şi‘âr vâkı‘ olup, bizzât pâdişâh-ı İslâm hazretleri varmak iktizâ itdükde ve yâhud bir serdâr ta‘yîn idüp, asker-i İslâm ile Erdel ve Eflak ve Boğdan voyvodalarıyla ol düşmen üzerine teveccüh eyledikde, düşmen tarafından Leh kralına âdem varup, mu‘âvenet ve müzâheret taleb eyledikde, Âstâne-i sa‘âdete sadâkat ve istikâmet ve icrâ-yı musâfât ve muvâfakat için Leh kralı dahi askeriyle ve hazînesiyle ol düşmene yardım itmeğe ve düşmen tarafından bir kimse varup, Leh memleketinde asker cem‘ etmek karâr ider ise, men‘ idüp ruhsat virmeğe ve fethi müyesser olup, arz u itâ‘at iden ve itmeyen palankalardan Podolya memleketine tâbi‘ kırk sekiz pâre palanka der-i devlete teslim olunup ve zapt olunan Urus¹⁶¹⁵ palankaları şart-ı musâlaha üzre Leh kralına redd oluna ve İlbav şehrinden ötürü hemân bu def‘a rikâb-ı hümayûna seksan bin gurus pîş-keş virile.

El-hamdüli'llâhi ta‘âlâ bu vech üzre sulh bağlanup, temessük olmak üzre Türkçe ve Latince iki sûret yazılıp, Türkçe olan temessüki Vezîr Kara Mustafâ Paşa mühürleyüp Leh ilçilerine virüp ve Leh ilçileri dahi Latince olan temessüki mühürleyüp Mustafâ Paşa'ya virüp, arada olan adâvet muhabbete tebeddül oldu.

Bu Leh keferesinin ekser-i cengleri Tatar tâ'ifesiyle olmağın gâh memleketlerin korutmak, gâh bir miqdâr mâl virüp emîn olmak şeklinde henüz kavî Osmanlu tabancası yemediklerinden bu cânibi saymazlardı. Sultân Osman Han ile Hotin seferinden gayrı Devlet-i Aliyye ile seferleri vâkı‘ olmayup, ol dahi beyne beynî kalduğundan dibelik gurûrları kemâlde ve burunları hevâda idi. Bu gûşmâldan sonra zıklıkları gidüp, hevâda pervâz itmekden vaz geldiler, ol mahalde ilçiler, “dört yüz yıldan berü re‘âyâımız olan Sarıkamış Kazağı üzerimize musallat olup ve Doroşenko Hatman kralımız ile akrâniye da‘vâsın idüp, izhâr-ı sadâkat için ordu-yı hümayûn kurbunda taburu kurup Kamaniçe fethinde şenlik virüp ve krallar tavrında inüp binmesi ve İslâm askeri miyânında gezüp yürimesi ve bize rağmen olduğumuz semtlere uğraması ne mertebe bize ihânet olduğu

¹⁶¹⁵ Urus V : Urus'un Y

zâhir olup gücümüze geldi” didiklerinde, Vezîr Mustafâ Paşa dahi “Âl-i Osman sâyesinde olanlar mümtâz olagelmışdır beyninizdeki husûmet ber-taraf olmak üzere akd olundu, ihzâr idelim eski dostunuz ve konşunuzdur kendüsiyle görüşüp musâfât idin” buyurdukda o hînde birden ayağa kalkup, “lutf ile bizi Doroşenko ile bir yere getürme huzûrunuzda nâmı anılmak bize cevri azîmdir. Değil ki, bi'l-müvâcehe müzâkere oluna didiler ve meclis dağılup çadırlarına gitdiler. Vezîr Kara Mustafâ Paşa dahi mevâdd kâğıdıyla vezîr-i a‘zam ve andan ikisi bile huzûr-ı hümayûna varup müceddeden murâd-ı musâlaha olunan dört mâddeye mutazammın temessükâtı pâye-i serîr-i a‘lâya arz eyledi ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Dü-şenbih gün Leh ilçileri Vezîr Kara Mustafâ Paşa vesâteti ile vezîr-i a‘zama varup buluşdular. “Konşu olduğumuza göre iftihâr kesb eyledik, mün‘akıd olan sulh makbûl-i hümayûn buyurulmasın niyâz iderüz” didiklerinde, “tarafınızdan nakz-ı ahd zuhûr eylemedikçe Devlet-i Aliyye tarafından âsûde-hâl olunuz, hilâfına giderseniz dahi biz de konşulugu yakîn iderüz” buyurup, hil‘atlar giydirdi ve hâtırlarıçün Puçaş palankası Podolya muzâfâtından olmamağla muhâfazasında olan yeniçeri çıkarılıp, kendülere virildi ve ahşâm vaktinde fermân-ı hümayûn üzere Leh kralına emân virilmişdir. “Ba‘de'l-yevm her kim emvâl ü arzâk ve ıyâllerine zarar u ziyân ider ise, bilâ-emân katl olunur” deyü, ordu içinde münâdî¹⁶¹⁶ nidâ itdirilüp, tavâif-i asker çeteden men‘ olundu ve Han hazretleriyle Serdâr Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve asâkir-i mansûre dahi orduya gelmek üzere fermân gönderildi ve irtesi Salı gün gelüp dâhil oldılar.

Ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün vezîr-i a‘zam vesâteti ile mukaddem Han hazretleri bârgâh-ı Husrevânîde bûs-ı dâmen-i sultânî idüp, kemâ-fi'l-evvel tevkîr-i kıyâm ve işâret-i hümayûn üzere celse-i haffî ile ikrâm buyurulduğundan gayrı mezîd-i inâyet-i pâdişâhânelerden bir a‘lâ kürkle kabaniçe ilbâs olup, bir kabza murassa‘ kılıç ve tırkeş kuşadılıp, fevka'l-âde mazhar-ı tahsîn-i vâfirîn kılındı ve bu sefer-i zaferde de rızâ-yı hümayûnları üzere vücûda getürdüğü hizmetlerinden mertebe-i sadâkat ve istikâmeti bilindi ve selâmlayup gitdükden sonra ilçiler dahi içerü girmeğe me’zûn oldu. Mukaddem iç halkı kök demüre gark olup, baş çadır önünde sâyebânın iki cânibine dizilüp, dahi aşağı tuğlara doğru sokaklar ref‘ olup, rikâb ağaları ve mücevher bisât ile eğerlenmiş hâss yedekler âmâde ve ilçiler aralarından geçüp otak kapısı önünde hil‘atlanup mu‘tâd üzere kapucıbaşı ağalar iki câniblerinden tutarak getürüp, yüzlerin

¹⁶¹⁶ münâdî V : münâdîler Y

yere sürdükleri mahalde “Kralınıza söyle mün‘akıd olan sulha bir hoş ri‘âyet eylesün ve illâ mugâyir-i sulh vaz‘-ı hareket ider ise cezâsı tertîb olunur” buyurup çadırlarına gitdiler ve müte‘ahhid oldukları seksan bin guruşa altı aya değin edâ itmek üzere kavî rehinler virüp tahsîline [87b] âdemler gönderildi.

Ol mahalde mukābele-i hizmet kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire vezîr-i a‘zama ve bir serâserli kürk hâzıru'l-meclis olan Vezîr Kara Mustafâ Paşa ile Vezîr Kaplan Mustafâ Paşaya ve bir hil‘at Re’îs Mustafâ Efendiyle, Çavuşbaşı Sarı Süleyman Ağa'ya ilbâs olundu. Bu vaktde ordu-yı hümâyûnun dakîkinin vakıyyesi altmış ve beksimâdın seksan ve revgan-ı sâdenin yetmiş ve kahvenin iki yüz ve şa‘îrin yemi elli akçaya çıktı. Sâ’ir eşyâ dahi buna göre satıldı.

Avdet-i pâdişâh-ı gâzî be-İstanbul

Bi-avni’llâhi ta‘âlâ fütûhât-ı azîmeden sonra sulh mün‘akıd olmağla pâdişâh-ı gâzî hazretleri mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Penc-şenbih günü ki, Teşrînievvelin onudur, cümle ordu-yı hümâyûn ve asakir-i İslâm ile Puçuş sahrâsından hareket ve sürûr u hubûr, feth ü nusretle Âstâne-i sa‘âdete doğru avdet ve azîmet eyleyüp, Sert suyu köprüsi kurbuna ve irtesi Cum’a gün Kuruca nâm palanka civârına nüzûl eyledi. Füyûzât-ı inâyet-i İlâhîle hevâlar i‘tidâl ve letâfet, çemenler tarâvet üzere idi.

Bugün Han hazretleri, esnâ-yı râhda erkence yemekliğe gelüp, vezîr-i a‘zam sâyebânına inmiş idi. Ba‘de’t-ta‘âm süvâr olup, yolın bir tarafından fermân-ı hümâyûna intizâren âheste giderken, işâret-i pâdişâhîle Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa varup da‘vet eyledi. Selâm mahalline karîb geldükde, vezîr-i a‘zam nev‘an istikbâl şeklinde kendü makâmından tevcih-i inân-ı azîmet ve arz u iclâl iderek ma‘iyyetiyle¹⁶¹⁷ varup selâmladı ve getürüp rikâb-ı hümâyûna yanaşdırdı ve kendü sol cânibinde yürüyüp serhadde müte‘allik ba‘zı mükâleme olundukdan sonra mezîd-i inâyet-i aliyye-i husrevânîde Han hazretlerine bir müzeyyen at ihsân olundu. Der-akab atından inüp takbîl-i rikâb-ı sultânî idüp süvâr ve ser-i iftihârı berâber sâbit-seyyâr olup izin mahalline geldükde yine atından inüp rikâb-ı hümâyûnı öpüp, kemâl-i meserret ile ordusuna doğru ric‘at, vezîr-i a‘zam dahi müşâyâ‘at tarîkiyle bir miqdâr mürâfa‘at ve serî‘an makâmına avdet eyledi ve otuzuncı Şenbih gün andan dahi kalkılıp, İzvança palankası sahrâsına konulup dört gün ikâmet fermân buyuruldu ve mâh-ı Receb’in

¹⁶¹⁷ ma‘iyyetiyle V : ma‘iyyetle Y

gurreci Bâzâr gün Şâm Trablus Beğlerbeğisi Kara Mehmed Paşa mansıbına Şâm eyâleti dahi zamîme vü inâyet olunup, hüccâc-ı Müslimîni selâmetle götürüp getürmeğe me'mûr olup, selefi Vezîr Sarı Hüseyin Paşaya Özi eyâleti, anın selefi Kamanîçe muhâfızı Vezîr Halil Paşaya hasslar ile Nigbolı sancağı arpalık ta'bîr olundu.

Ol gün pâdişâh hazretleri iç halkı ve vüzerâ-yı izâm ile Kamanîçe kal'asına teşrîf buyurup, başdan başa şehri ve kal'ayı ve tabyaları ve ta'mîr olunan yerleri seyr idüp şenlik itdürdi ve andan varup, kendü câmi'inde öğleyi kılup, Şeyh Vânî Mehmed Efendi kürsiye çıkup cihâda müte'allık va'z u nasîhat eyledikten sonra, ordu-yı hümâyûnlarına azîmet buyurdılar ve Kamanîçe muhâfızı Vezîr Halil Paşa kal'ada müstahfızân askere ve top ve mühimmât cebehâneye muhtâc olduğun arz itmekle ordu-yı hümâyûnda ne denlü sagîr ü kebîr top ve mühimmât cebehâne var ise bi'l-cümle teslîm olup vüzerâ sekbânından matlûbları üzre bin miqdâr dahi yerlü kulu yazıldı ve Sivas Beğlerbeğisi Murtazâ Paşa ile Nigbolı sancağından ma'zûl Osman Paşa dahi muhâfazaya ta'yîn olundu ve ikinci Dü-şenbih gün vezîr-i a'zam yedinden Leh ilçilerine ahidnâme-i hümâyûn teslîm ve vilâyetlerine me'zûn olup, mahalline îsâlleri içün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa ile henüz gelen Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Çukadâr Hasan Paşa mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve Semendire sancağının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârıyla me'mûr oldılar ve üçüncü Salı gün vezîr-i a'zam Han hazretlerin otağına da'vet ü ziyâfet idüp, kürk giydirdi ve altına at çekdi ve dördüncü Çehâr-şenbih gün, pâdişâh hazretleri vezîr-i a'zam ile yine Kamanîçe kal'asına varup, Vezîr Halil Paşa'ya serâserli kürk vesâ'ir muhâfazaya me'mûr mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağalarına hil'at giydirüp, kulun ulûfesin¹⁶¹⁸ virüp, lüzûmı olan me'ûnetlerin gördiler ve cümlesin *Hakk Celle* ve *Alâ* hazretlerinin vedî'a-i emânetine tefvîz eyledikten sonra, bükâ iderek otağ-ı hümâyûnlarına avdet ve teşrîf buyurdılar ve beşinci Penc-şenbih gün İzvança altından dahi göçüp nehr-i Turlu üzre cisrden berü Boğdan yakasına geçüp yine Pınarbaşı nâm menzile nüzûl buyuruldu ve altıncı Cum'a gün andan dahi rihlet olup, Prut suyu kenârında Madonka nâm karye kurbuna konuldu.

Reften-i Tatar Han ve Doroşenko Hatman

Ol gün Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri vilâyetine gitmeğe istîzân içün vezîr-i a'zam vesâteti ile dühûl-i bârgâh-ı Husrevânî ve rûymâl-i huzûr-ı sultânî idüp,

¹⁶¹⁸ ulûfesin V : ulûfelerin Y

mukaddemâ ne keyfiyyetle tevkîr ü ihtirâm olundu ise, yine kemâ-kân iltifât olunup, bir kabza murassa‘ kılıç ve incülü tırkeş ihsân ve zahrına kırmızı kadîfeye dühte semmûr kabaniçe kürk ilbâs buyuruldu. Ol mahalde Akkirman bucağında olan Nogay Tatarı ol havâlîlerde şekâvetden hâlî olmamağla cümlesin kaldırıp Özi suyun karşı geçürüp, Kırım cânibinde nakl u iskân olunmaların iltimâs itmekle müsâ‘ade buyurup yedine hatt-ı şerîf virdi ve Turlu suyunun taşrasından gitmek üzre me‘mûr olmuşiken Tatar askeri tek durmayup perâkende olmak ihtimâliyle Turlu suyunun iç tarafından ya‘nî ki Boğdan memleketi içinden gitmek ve Bucaklı'nın üzerine uğrayup, sürüp Kırım'a getürmek fermân u tenbîh buyuruldu ve sâbıkâ Şâm-Trablus'undan ma‘zûl Arnavud Koca Halil Paşa dahi yanına koşuldu. Kemâl-i sürûr ile otakdan çıkup gitdikden sonra Doroşenko Hatman dahi gelüp, izn-i hil‘ati giyüp huzûr-ı hümayûnda yüzün yerlere sürüp ve yedinci Penc-şenbih gün andan dahi rihlet olup, yine Prut kenârında Berberine nâm menzile nüzûlünde imâmları olan Edirnevî İbrâhîm Efendiye Rûm-ili pâyesi virildi ve sekizinci Bâzâr gün andan dahi göçilüp yine Prut kenârında ve Vaslonca nâm karye sahrâsına konuldu. Dünden berü ale't-tevâlî yollar yağmurdan hâlî olmamağın askerin ahmâl ü eskâli balçıkdan ve bataktan henüz gelüp irişmemekle irtesi gün oturak olup, yollarda çok hayvânât kırıldı ve kadr ü hâcetinden ziyâde esvâb ile sefer idenlerin yükleri çamurda kaldı ve Han hazretlerinin mektûbu gelüp, “kendüler sefer-i hümayûnda olduğundan Kırım hâlîdür” deyü, on bin miqdâr Barabaş Kazağı gâret ü hasâret kasdıyla, ol havâlîlere geldüğün Kırım muhafazasında olan Kagalgay Sultân haber almağla, asker-i Tatar ile irişüp, ekserin tu‘me-i şemşîr ve esîr eyledüğün bildürmüş ve onuncu Salı gün andan dahi tayy olup, üçüncü menzilde Boğdan voyvodasının hükûmetgâhı olan Yaşbazarı mukâbelesinde yine nehr-i Prut kenârında Çoçura nâm karye kurbuna nüzûl olundu.

Bu gice yağmur ile karışık kar yağup, yolların gâyet balçık ve batağından ekser-i develerin işi tamâm olmağla, ba‘zı ağıruklar¹⁶¹⁹ Tuna gemilerine tahmîl olunup, Prut suyuyla İsakçı iskelesine gönderildi ve irtesi Cum’a gün oturak olup, İstanbul kâ‘im-makâmı Vezîr Hacı Mustafâ Paşa'nın mektûbu gelüp, vüzerâdan mütekâ‘id Tekeli Mustafâ Paşa ile Rûm-ili sadrından munfasıl Hâfız Mehmed Efendi'nin fevt oldukların i‘lâm itmiş ve on dördüncü Şenbih gün ki, rûz-ı kâsımdır andan dahi rihlet olup, beşinci menzilde Zerniş nâm karye sahrâsına nüzûlünde Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Kız

¹⁶¹⁹ ağıruklar V : ağırlıklar Y

Hüseyin Paşa'nın mektûbu gelüp, Basra Beğlerbeğisi Vezîr Firârî Kara Mustafâ Paşa'nın intikâl itdüğün i'lâm itmiş, arzı mücebince eyâlet-i mahlûle bi'l-fi'l Musul Beğlerbeğisi Çelebi Hasan Paşa'ya tevcih buyuruldu ve on tokuzuncı Penc-şenbih gün andan dahi göçilüp dördüncü menzilde Tuna cisrlerinden geçilüp, İsakçı sahrâsına konuldu.

Ol gün kuşluga değin hevâ gâyet bürûdet üzre idi. Sonra gitdikçe mülâyemet nev'an eser-i harâret zâhir olup, girü kalan asker ve ağırık gelüp yetişmek içün üç gün ikâmet emr olunup, askere icâzet virildi. Mukaddemâ pâdişâh hazretlerinin şehzâde-i âlî-nijâdları ile hasekileri sefer avdetine değin, Babadağı'nda ikâmet ile me'mûr olmuşıdi. Hevâlar bozulmazdan bir ayak ilerüde bulunmak üzre Turlu suyun ubûr itdükleri mahalde hatt-ı hümayûn gönderilmeğın kalkup Edirne'ye doğru azîmet itmişler idi.

Pâdişâh hazretleri dahi Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa ile Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa'yı yanına alup salt varup, Tekfur köyünde irişdi ve ordu-yı hümayûn muhafazasıyla Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa me'mûr oldu ve yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gün İsakçı'dan dahi göçilüp Babadağı'na uğranmayup, sağ cânibinden geçilüp dördüncü menzilde Tekfur köyü sahrâsına nüzûl olundu ve pâdişâh hazretleri harem-i hümayûnlarıyla bu menzilde ârâm buyurmağın ordu-yı hümayûna gelüp kavuşdı ve bir gün oturak fermân buyurdu ve otuzuncı Dü-şenbih gün andan dahi tayy-i mekân kılınup, ikinci menzilde Mûsâbey köyü kurbunda konulup bir gün meks olunup, bölük halkı ve zümre-i küttâb ilerü gitmek buyuruldu ve mâh-ı Şa'bân'ın üçüncü Penc-şenbih gün andan dahi kalkılup, dördüncü merhalede Pravadi sahrâsına konulup, hevâ gâyet soğuk olmağın, harem-i hümayûn dulda¹⁶²⁰ konup, bir gün meks olundu ve sekizinci Salı gün andan dahi rihlet olunup, ikinci menzilde Çenge Balkanı'nın dâmeninde vâkı' Nâdir derbendine konuldu. Bu gice sabâha değin yağmur yağmağla beş altı sâ'at miqdârı mesâfe balçık içinde gidilüp menzile gâyet meşakkatle varıldı ve ale'l-husûs suların kesretinden hayli zahmetler çekilüp çok hayvânât helâk olmağla yükler balçıkda ve sular içinde kalup harem arabaları bir vechile gelüp irişmekle bi'z-zarûrî Balkan'ın berü başında yolın bir tarafında çadırlar kurulup **[88a]** indürdiler. İrtesi Penc-şenbih gün göç borusu çalımış iken ferâgat olup meks olundu, on birinci Cum'a gün Aydos'a varılup anda dahi bir gün otururılıp pâdişâh hazretleri Ilıca'ya teşrîf buyurdu ve on üçüncü Bâzâr gün andan dahi göçilüp, Karînâbâd sahrâsına varılup, yolların ziyâde balçığından nâşî

¹⁶²⁰ dulda V : evlere Y

hayvânât ve mevâşî gâyet bî-mecâl u bî-tâkat olmağın çadırlar ile nüzûl imkân olmayup bi'l-cümle develere konuldu ve on dördüncü Bâzâr gün andan dahi kalkılup ikinci menzilde Paşaköyü kurbuna nüzûl ve bir gün ikâmet buyuruldu ve irtesi gün Çömlek köyüne konulup ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci Cum'a günü ki, Teşrînsânî'nin yigirmi tokuzudur, azîm alay ile binüp Gülbaba'da istikbâle gelen ahâlî-i şehre ve Çukurçayırı'ndan Bâb-ı hümayûna değin iki geçildi selâma duran yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı ve sipâh ve silihdâr zümresi dahi girü vüzerâ kapularıyla kethudâlarına izhâr-ı iltifât iderek, Edirne şehrine dühûl ve sarây-ı sürûrlarına şeref-nüzûl buyurdu.

Pâdişâh hazretlerinin İstanbul'da vâlideleri Hadîce Sultân hazretleriyle birâderleri Sultân Süleyman ve Sultân Ahmed'in Edirne'ye gelmelerine fermân-ı hümayûnları sâdır olup, hizmet-i muhâfazalarıyla Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ta'yîn ü irsâl buyurulmuş idi. Karîb mahalle geldükleri sem'-i hümayûnlarına vâsıl olıcak mâh-ı Ramazân'ın on altıncı Penc-şenbih gün Edirne'den karşı varup Hafza'dan ilerüce istikbâl ve piyâdece araba yanına isti'câl idüp, du'âsın aldı ve dönüp Sarây-ı âmirelerine geldi. Vâlide Sultân hazretleri dahi mâh-ı mezbûrun on sekizinci Şenbih gün azîm alay ile şehre duhûl ve sarây-ı bâ-safâya nüzûl buyurup, bugün ancak hizmet-i istikbâllerine vezîr-i a'zam Ahmed Paşa ile Şeyhül-İslâm Yahya Efendi ve Yeniçeri Ağası Vezîr Abdurrahmân Paşa me'mûr oldu ve evâhir-i mâh-ı Zilka'de'de Serrâchâne köprüsi kurbunda müceddeden bir kasr-ı âlî binâsı fermân ve mâh-ı Zilhicce'nin tokuzuncu Salı gün tamâm olup, Vâlide Sultân hazretleri pâdişâh hazretlerinin bayram alayın andan seyr eyledi¹⁶²¹ ve mâh-ı mezbûrun evâhirinde şehir-i Edirne'ye iki sâ'at miqdâr mesâfe Akpınar nâm mevzi'-i dil-güşâda dahi bir sarây-ı âlî binâsı fermân buyurilup ber-vech-i müsâra'at mübâşeret olundu.

Tebeddülât-ı menâsıb

Sâbıkâ arpa emânetinden Humus sancağı virilüp, ma'zûlen der-i devlete gelen Süleyman Paşa'ya Bosna eyâleti ve selefi Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa'ya Budun eyâleti ve anın selefi Vezîr Canboladzâde Hüseyin Paşa'ya Mısır eyâleti ve anın selefi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşaya Şâm eyâleti ve Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa'ya Sivas eyâleti ve Malatiyye ve Arab-gîr sancaklarına, Mutasarrıf Şâtır Mehmed Paşa'ya Diyâr-ı

¹⁶²¹ seyr eyledi V : seyr idüp safâ eyledi Y

Bekr eyâleti ve anın selefi Çukadar Hasan Paşa'ya Trabzon eyâleti ve kubbe vüzerâsından Şeytan İbrâhîm Paşa'ya Kandiye eyâleti ve sâbıkâ Diyâr-ı Bekr'den ma'zûl Vezîr Öküz Ömer Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti ve anın selefi Sarıkcı Hasan Paşa'ya Anadolu eyâleti ve Ankara'dan ma'zûl Doğancı Ali Paşa'ya Karaman eyâleti ve Rikâbdâr Sarıkcı Mehmed Ağa'ya Kars eyâleti tevcîh olup, der-akab yerine rikâbdâr olan Şişman Mehmed Ağa dahi Çavuşbaşılık ile taşra çıkup, selefi Boşnak Sarı Süleyman Ağa vezîr-i a'zam kethudâsı nasb olundu.

Hareket-i Moskov ve serdârî-i Hüseyin Paşa

Moskov keferesinin ba'zı nâ-şâyeste haberi der-i devlete vâsıl olmağla, Özi Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa serdâr nasb olunup, Özûde dernek ü cem'iyet itmek üzre yanına mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle Sivas Beğlerbeğisi Çavuşzâde Vezîr Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Süleyman Paşa ta'yîn olup, Âstâne'den dahi dört aşağı bölük sipâhîleriyle on beş oda yeniçeri ve Zağarcı Pâyzen Hasan Ağa ve bir miqdâr cebehâne ile cebeci ve birkaç şâhî toplar ile topcu ve top arabacı zümresi me'mûr olup, alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp gitdiler ve sene bunda encâma irdi.

SENE-İ ERBA‘A VE SEMÂNÎN VE ELF

Zuhûr-ı nakz-i ahd an-cânib-i kral-ı Leh ve azîmet-i tekrâr-ı pâdişâh

gâzî be-sefer-i hümâyûn

Leh kralı Mihail tarafından mûcib-i nakz-ı ahd ü peymân ba‘zı evzâ‘-ı sefhânesi zâhir nümâyân olup, cümleden biri henüz ahidnâmelerinde beher sene der-uhde eyledikleri yigirmi iki bin altun irsâliyyelerin rikâb-ı hümâyûna göndermeyüp, tedârükünde nev‘an adem-i iktidârların ta‘allül ü bahâne eylediklerinden gayrı adâvet üzre vaz‘ u hareketleri istimâ‘-ı şehriyârî olmağın gayret-i şâhâneleri cûş u hurûşa gelüp, tekrâr bizzât üzerine umûm üzre sefer-i hümâyûnları mukarrer olmağın, sene-i mezbûre mâh-ı Saferü'l-hayr'ın on beşinci Penc-şenbih gün, tuğ-ı hümâyûn çıkup, Bâbü's-sa‘âde önünde nasb olundu ve irtesi gün, Haseki Sultân hazretlerinin Rûm-ili pâyesiyile, kethudâsı olan Hacı İmâdeddîn Paşa fevt olup, kethudâlık dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Hacı Ca‘fer Ağa'ya tevcîh buyuruldu ve Hasodabaşılık mansıbyıla ma‘an hazînedârbaşı olan Sağır Hasan Ağa'nın üzerinde hazînedârbaşılık ref‘ olunup, Edirne Saray Ağası Küçük İbâhîm Ağa'ya inâyet¹⁶²² buyuruldu ve Rûm-ili Kâdiaskeri Ali Efendi azlinden, yerine Anadolu Kâdiaskeri Engürülü Mehmed Efendi ve anın yerine İstanbul kazâsından munfasıl Seyyid Es‘adzâde Sa‘îd Mehmed Efendi geldi ve mâh-ı Rebî‘ülevvel'in on üçüncü Çehâr-şenbih gün, huzûr-ı hümâyûnda sefer içün umûm hil‘ati giyildi ve on dördüncü Penc-şenbih gün otak-ı hümâyûn çıkup Çukurçayırı'nda kuruldu ve on sekizinci Dü-şenbih gün ordu çıkdı ve yigirmi sekizinci Penc-şenbih günü ki Temmuz'un üçüdü, pâdişah-ı kişver-küşâ hazretleri dahi kemâl-i kevkebe-i Hâkânî ve şevket-i sâhib-kırânî birle azîm alay ile şehr-i Edirne'den çıkup, otağ-ı hümâyûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar ve Şeyhü'l-İslâm Yahyâ Efendi sâhib-i firâş olmağın, tahsîl-i sıhhat-ı tâmm içün Edirne'de meks ü ârâma me‘zûn olup, fakâhatle meşhûr Rûm-ili Kâdiaskeri Engürülü Mehmed Efendi hilâfet tarîkiyle iftâya me‘mûr oldı ve pâdişah-ı dîn-penâh hazretleri mücerred tahfîf-i ahmâl ü eskâl içün ber-vech-i ihtisâr iki direkli çerge ihtiyâr itmeleriyle, vüzerâ-yı izâm dahi ol minvâl üzre hareket ve muvâfakat eylediler ve erkân u a‘yâna şuhûr ve kasabâta girileceği günden gayrı yollarda küçük destâr ve kontoş kürke izn-i hümâyûn virildi ve Çukurçayırı'nda yigirmi dört gün ikâmetden sonra mâh-ı Rebî‘ülâhîr'in yigirmi üçüncü Dü-şenbih gün

¹⁶²² inâyet V : inâyet ü ihsân Y

cümle ordu-yı hümayûnı nusret-makrûn ile nehzat ve cânib-i a'dâya tahrîk-i inân-ı azîmet buyurup, yollarda muktazî yigirmi üç gün ikâmetden gayrı yigirmi birinci menzilde ki, mâh-ı Cemâziyelâhir'in sekizinci Salı günüdür, İsakçı sahrâsına vusûl ve küffâra gûşmâl mülâhazasıyla birez zamân istikrâr fermân buyuruldu ve yigirmi ikinci Salı gün ulûfe çıkup, vüzerâ Selîmî destâr ve erkân kürk ve kâdıasker efendiler rûz-merre isti'mâl eyledikleri libâs ve imâmeleriyle arza girdiler.

Muhâsara-i Kazak der-kurb-i kulle-yi Azak

Azak kal'asına tâbi' Ten suyu üzerinde vâkı' kulle-i cedîde üzerine Moskov tâ'ifesinden ve gayriden birkaç bin Kazak eşkıyâsı on kıt'a top ile gelüp, on yedi gün kulle-i mezbûreyi muhâsara ve muhârebe idüp, zebûn eyledikleri mahalde Karadeniz muhâfazasına me'mûr ümerâ-yı bahriyyeden Baba Hasan Beğ'in sem'ine vâsıl olıcak, berķ-i¹⁶²³ hâtıf irişüp mahsûr-ı Müslimîne imdâd u inâyet itmekle âkıbet *bi-avni'llâhi ta'âlâ* küffâr-ı dûzah-karâr haybet ü husrânla ric'at u firâr itdükleri haber-i meserret-eser rikâb-ı hümayûna arz olunup, mîr-i muhtereme vücûda getürdüğü bezl-i makdûr ve sa'y-i mevfûru mukâbelesinde on yük akça sâlyânesine İzmir gümrüğünden bir yük akça terakki dahi ihsân olundu ve Kazak eşkıyâsı Akkirman câniblerine ubûr ve memâlik-i mahrûsaya îsâl-i zarar ve şürûr itmemek için Avlonya Sancağı Beği Yûsuf Paşa Bender muhâfazasına ta'yîn olup, yanına bir miqdâr yeniçeri ile vüzerâ tevâbi'inden beş yüz kadar sekbân koşulup irsâl olundu.

Varup Çivilice boğazını muhâfaza üzreler iken üzerlerine bir hayli Serko Kazağı gelüp, kıtâl-i azîmden sonra cünûd-ı muvahhidîn gâlib ve mansûr oldukları haberi geldi ve Boğdan voyvodası İstefan Beğ, Leh tarafına firâr itmekle yeri ordu-yı hümayûnda kapu kethudâsı Dimitrişko nâm zimmîye inâyet ve ilbâs-ı hil'at buyurılıp, hükûmetgâhı olan Yaş kasabasına gönderildi ve vezîr-i a'zam ağalarından gedüklü müteferrika Hüseyin Ağa ilçî ta'yîn olunup, nâme-i hümayûn ile Leh kralı Mihail'e gönderildi.

Sûret-i nâme-i hümayûn

“Vekîl-i Devlet-i Aliyye'miz, Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa kulumuza mukaddemâ kançılarınız Andriye tarafından gelen kâğıdda mâbeynde mün'akıd olan şurût-ı sulh u salâhda her sâl südde-i seniyyemize ihdâ vü irsâl itmek üzre ahd eylediğiniz pîş-keşi virmeziz deyü, şurût-ı ahd ü peymâna mugâyir cevâbınız gelüp ve ahidnâme-i hümayûn

¹⁶²³ berķ-i V : berf-i Y

mûcibi üzre teslîmi lâzım olan palankaları henüz tamâmen teslîm itmeyüp, bu evzâ' ve nâ-hemvârınızdan fesh-i sulh u salâha azîmetiniz zâhir ü âşikâr olmağla ve böyle yakîn zamânda akd olunan musâlahada ki, ırz u nâmûs ri'âyetin ber-taraf idüp teziyye feshine âzim olduğunuzdan, bundan sonra size bir vechile i'timâd yeri kalmamağla, civârınızda olan ser-hadd-i mansûremizde asâkir-i zafer-me'ser ictimâ'ına fermân-ı hümâyûnumuz sâdır olup cenâb-ı hilâfet-me'âbımız dahi bizzât hareket buyurup hâlâ ki civâr-ı serhadd-i mansûreye ki, sâye-endâz-ı câh ü celâl olduk lâkin memâlik-i mahrûsamıza mülâsık olan serhadlerde tarafınızdan **[88b]** henüz ceng ü harbe müte'allik bir ahvâl zuhûr itmedüğünden asâkir-i mansûremiz dahi mugâyir-i sulh bir vaz' u hareket itmeyüp keyfiyyet hareketinize intizâr ile karâr eylemeleri tenbîh olunup, bizzât cenâb-ı hilâfet-iyâbımız civâr-ı serhadd-i mansûrede leşker-i bî-şümâr ile kışlamak üzre karâr virilmiştir. İmdi vâkı' olan musâlahada meşrût olduğu üzre mu'teber ilçi ile pîş-keş irsâlinin vakti ki, Kâsım eyyâmıdır bekâ-yı sulh u salâh murâdınız ise mukaddemâ olan şurûtu yerine getirüp, teslîmine ta'ahhüd eyledüğünüz palankaları teslîm ve vakti ile Âstânemize müte'ahhid olduğunuz pîş-keşi irsâl idüp, merâsim-i ahd ü vidâdı kemâ-yenbagî icrâ idersiz ve illâ bu bâbda tahallûf idüp, şurût-ı musâlahadan olan mevâddı ta'ahhüdünüz üzre ri'âyet itmezseniz nakz-ı ahd tarafınızdan olmuş olur ve bu sûretde *inşâ'allâhü ta'âlâ* memleketinize sefer-i hümâyûnum mukarrer olup, *Hakk Subhânehu* ve *ta'âlâ*'nın avn u inâyetiyle istid'â-yı fevz ü zafer ve yer götürmez askerimiz ile¹⁶²⁴ evvel-bahârda üzerinize varılır, vaktinize hâzır olasız. Mazmûn-ı nâme-i hümâyûn ma'lûmunuz oldukda müşârün-ileyhi eğlendirmeyüp, bu bâbda cevâbınız ne ise mu'accelen yazup, rikâb-ı hümâyûnumuza irsâl eyleyesiz. Lâkin mel'ûn Kamanîçe kal'asın boş bulup almak ve hâlî Podolya memleketinde esüp savurmak hüner değildir. İşte biz de askerimizi cem' idüp meydâna çıkdık kılıcınız var ise, pîş-keşi alursuz" deyü bir alay müzahref-i gurûrâne cevâblar ile yukardan mu'âmele idüp ihzâr eylediği Leh vilâyetinin ve Litve memleketinin büyük ve küçük hatmanlarından gayrı Nemçe ve Macar ve Aşot ve Kazak vesâ'ir milel-i Nasârâ'dan aldığı imdâd ile cem'an elli bin atlu ve otuz bin yaya ile tamâmı seksan bin kâfir techîz idüp, kendü haste olmağla Krakova şehrinde kalup, bu cümlelerin üzerine Kir Hatman dimekle ma'rûf Leh'in hatmanı Sobieski nâm kâfiri baş idüp kendü memleketleri içinde Turlu suyunu berü Boğdan cânibine geçüp Hotin kal'asına doğru yürüdüğü sem'-i hümâyûna vâsıl olıcak Özi

¹⁶²⁴ askerimiz ile V : asker-i firâvân Y

muhâfazasında serdâr olan Özi Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa yanında olan asâkir-i İslâm ile mu‘accelen bir gün evvel varup, Hotin kal‘ası altında tabur kesüp içine girüp ma‘hûd Turlu köprüsin tabur içerüsine alup, gerek köprü ve gerek kal‘ayı muhâfaza itmek üzere mezkûr ahkâm-ı şerîfe irsâl olundu. Ber-mûceb-i fermân irişüp piyâde vü süvâr otuz bin miqdâr asâkir-i cerrâr ile ol mahalde taburlanup, muhâfaza üzere olduğu haber gelüp, bize göre kâfir çokdur dahi imdâd taleb itmekle henüz mâh-ı Receb'in gurreci Penc-şenbih gün ordu-yı hümâyûna gelüp mülhak ve alay ile huzûr-ı pâdişahîden geçüp mahall-i selâmda içerü da‘vet ve takbîl-i zemîn idüp serâserli kürk ilbâsıyla ikrâm olunan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ser-asker nasb olup, yanına kendü eyâleti ve birkaç beğlerbeği ve Anadolu ve Sivas ve Karaman eyâletlerinin zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı ve bir miqdâr yeniçeri ta‘yîn olup, ber-vech-i tahmîn on iki bin kadar guzât-ı mansûre ile irtesi Cum‘a gün, İsakçı ma‘berinden karşı Boğdan cânibine ubûr itdirilüp, âheste¹⁶²⁵ Yaş'a değin varmak buyuruldu ve yigirmi beşinci Bâzâr gün rûz-ı kâsım vâkı‘ olup, ay âhirine değin azîm yağmur ile kar yağup kış basdı cümle çadırlar yek-reng oldu.

Hücûm-ı galebe-i küffâr ve hezîmet-i asâkir-i İslâm der-ceng-i kurb-i kal‘a-i Hotin

Leh küffârı dahi cem‘iyyet iderek gelürken firâr iden Boğdan voyvodası İstefan Beğ dahi kendülere kavuşdukdan sonra yek-dil, yek-cihet kemâl mertebe kesret ü cem‘iyyetle Hotin muhâfazasında olan asâkir-i mansûreyi gelüp muhâsara eylediler, “vire idiniz” deyü, üç def‘a ilçi gönderdiler. Serdâr Vezîr Sarı Hüseyin Paşa dahi a‘yân-ı asker ile ittifâk ve cenge ihtiyâr eyledikleri mahalde Eflak voyvodası olan Liyoroşko? la‘în-i pür-nifâk nihânî ehl-i İslâm'dan müfârekat ve Leh askerine teba‘iyyet idüp, fülân mahalden yürüyünüz haberin göndermekle, melâ‘în-i hâsirîn dahi piyâde vü süvâr taraf taraf hücûm eylediler. Tabur ziyâde vüs‘at üzere olmağın mütehassin olan cünûd-ı Müslimîn bir vechile muhâfaza idememekle külliyyet ile içerü dolup, üzerlerine müstevlî oldılar.

Serdâr Vezîr Hüseyin Paşa bir miqdâr cengden sonra me‘yûs olup, kendü ile olan beğlerbeğiler ve iki yüz kadar âdem ile sebûkbâr taburdan çıkup köprüden nehr-i Turlu'yu karşı Podolya yakasına geçüp, Kamaniçe kal‘asına firâr eylediler. Bu esnâda

¹⁶²⁵ âheste V : âheste âheste Y

köprü dahi izdihâmdan yıkılıp geçilmeğe mecâl olmayıcak girü kalan guzât-ı muvahhidîn ümîd-i necât ile kimi suya atılıp boğuldu ve kimi Köstendil Sancağı Beği Şehsuvaroğlu ve yeşil bayrak ağası ve Bosna mîr-i alemleri ile üsârâ zümresine katıldı.

Ekserî Bosna Beğlerbeğisi Süleyman Paşa ve Selânik ve Ohri sancağı beğleri ve sağ kol alayı beği ve Rûm-ili kethudâsı ve defterdârı ve Zağarcıbaşı Pâyzen Hasan Ağa ile bi'l-cümle döğüşü döğüşü şehîd oldu. Melâ'în-i dûzah-karînden dahi hayli kâfir helâk âgûşte-i hûn-i hâk olup, fırsat kendü taraflarına râci' olduğundan aslâ âyînlerine gelmeyüp, tabur içinde ne denli hayvânât u eşyâ ve top ve mühimmât cebehâne var ise zapt idüp, Hotin kal'asına seksan miqdâr guzât-ı mansûre kapanmış idi, vire ile çıkup anı da taraflarından zapt idüp içine muhâfız kâfir doldurdılar ve berü Tuna kenârlarına doğru yürümek kasd eylemişler iken şiddet-i kış kıyâmetden ferâgat eylediklerinden gayrı Leh kralı Mihâl-i dâllin mürd olduğu haberi kendülere vâsıl olup, kral nasbına turuyuna ya'nî müşâvereye Leh a'yânıyla askeri tâ'ifesi öteye istemeleriyle bu kadar fırsata kanâ'at idüp, Boğdan sınırın muhâfaza için İstefan voyvodayı birkaç bin derinti kâfir ile ol havâlîlerde alıkoyup, kendüler cünûd-ı şeyâtîn ile Krakova şehrine varup, müşâvere eylediler. Leh cumhûru ve askerî tâ'ifesi, "krallığa senden eyü uğurlu¹⁶²⁶ âdem olmaz" deyü, Leh vilâyetinin âdetine muhâlif Sobieski nâm Kır hatmanı getirüp Leh kralı nasb u ta'yîn eylediler.

Serdârî-i Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa mânde-i kasaba-i Babadağı ve reften-i pâdişah-ı be-meştâ-yı kasaba-i Hacıoğlhbazarı

Mukaddemâ pâdişah hazretleri meştâ-yı hümâyûnların Silistre'de mukarret itmeğin, askerî tâ'ifesi ekserî ol havâlîlere dağılmış idi. Mâh-ı Şa'bân'ın gurreesi Cum'a gün tekrâr Serdâr Vezîr Hüseyin Paşa'nın "imdâd" deyü, feryâd-nâmesi gelicek, üçüncü Bâzâr gün pâdişah hazretleri vezîr-i a'zamı otağ-ı hümâyûnlarına da'vet ve Hotin muhâfazasında olan asâkir-i İslâm'a imdâd u i'ânet için serdâr ta'yîn idüp, kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire giydirüp, yine hatt-ı şerîf virdi. Cümle otağ-ı hümâyûnda olan askere ve kışlaya gidenlere sefere âmâde olmaları için fermân-ı hümâyûn sâdır olup, böyle berķ ü bârân eyyâm-ı şitâya bakılmayup etrâfa mü'ekked nefîr-i âmm emîrleriyle asker sürücüler gönderildi ve tokuzuncı Şenbih gün cümle vüzerâ ve sadreyn efendiler ve a'yân-ı dîvân ve ocak ağaları serdâr-ı a'zamı i'zâz u ikrâm ve alay ile

¹⁶²⁶ uğurlu V : - Y

kendü çadırından alup, otağ-ı hümâyûna götürüp muktezâ-yı kânûn-ı Osmânî üzre mezîd-i inâyet-i aliyye-i sultânîden miyânına bir murassa‘ kılıç kuşadılup ve Selîmî destârı üzerine iki mücevher sorguç sokulup ve zahrına serâsere nîm-ten kürk giydirülüp Sancak-ı Şerîf yed-i hümâyûnlarından kendüye teslim olundu. Ol mahalde rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmı için Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşaya dahi serâserli kürk ilbâs olundukdan sonra yine alay ile çadırına îsâl eylediler ve onuncı Bâzâr gün Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'nın Çoçura menzilinden rikâb-ı hümâyûna mektûbu gelüp, Hotin muhâfazasında olan guzât-ı İslâm'ın künhüyle hezîmetin ve kendü ol mahalden ilerü gidemeyüp kalduğın i'lâm itmiş, müşâvere olup bi'l-ittifâk böyle şiddet-i şitâ eyyâmında a'dâ üzerine hareketin netîcesi ancak ta'zîb-i havâşî ve helâk-i mevâşiden gayrı nesne ifâde ideceği zâhir ü nümâyân olmamağla sefer vakt-i bahâra te'hîr olunması müstahsen görölüp pâdişah hazretlerinin Silistre kışlası Babadağı kasabasına tahvîl ve serdâr-ı a'zamın kışlası dahi otağ-ı hümâyûnla İsakçı kasabasına tahmîn olunmuş iken İsakçı kasabasının otağ-ı hümâyûna kışla olmağla salâhati olmamağla, pâdişah hazretleri Hacıoğlibazarı'nda ve serdâr-ı a'zam cümle vüzerâ ve erbâb-ı dîvân ve ocak halkıyla Babadağı kasabasında vesâ'ir mîr-i mîrân u ümerâ ol havâlîlerde kışlamak üzre Fâtîha okunup, rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukdan sonra, Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya yanında olan cümle asker-i İslâm ile ordu-yı hümâyûna gelmek üzre fermân gönderildi ve Serdâr Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'nın vezâreti ref' ve Akdeniz boğazı hisârına nefy olup, Özi eyâleti musâhiblikden çıkma Leh Hasan Paşa'ya ve Bosna eyâleti (...) tevcîh olundu.

Ve on birinci Dü-şenbih gün, pâdişah hazretleri dahi İsakçı sahrâsında altmış bir gün ikâmetden sonra¹⁶²⁷, rikâb-ı hümâyûnları kâ'im-makâmı vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve Nişâncı Vezîr Abdî Paşa ve sadreyn efendiler rikâb ağaları ile **[89a]** ordu-yı hümâyûndan müfârekat ve meştâ ta'yîn olunan mahalle doğru tevcîh-i inân-ı azîmet buyurup, ol gün mu'tâd üzre serdâr-ı a'zam Ahmed Paşa ve Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa ve Vezîr-i râbi' Defterdâr Ahmed Paşa ale's-sabâh otağ-ı hümâyûn kapusına gelüp, pâdişah hazretlerini selâmlayup yemekliğe değin önce yürüdiler ve ta'âmdan sonra serdâr-ı a'zamı huzûr-ı hümâyûnlarına da'vet kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâsıyla ikrâm-ı ri'âyet buyurup vedâ' eyledi.

¹⁶²⁷ sonra V : - Y

Hîn-i tevdî‘de yine vüzerâ yemeklik çadırı kurbunda piyâdece selâmladılar ve ikinci menzilde Babadağı kasabasın kudûm-ı hümâyûnlarıyla şeref-yâb idüp, on gün ikâmet fermân buyurdu ve esnâ-yı ikâmetde Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Şâtır Mehmed Paşa kapu ve eyâlet halkıyla henüz gelüp, İsakçı'ya yollandı ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Şenbih gün pâdişah hazretleri Kâ'im-makâm Vezîr Musâhib Mustafâ Paşa ile ber-vech-i ihtisâr hareket ve menâzilde evlere konmak üzere kışla olan Hacıoğlıbazarı'na doğru azîmet buyurup, girüden gelmek üzere sadreyn efendiler ve otak-ı hümâyûn ve tuğlar ve Sancak-ı Şerîf ve hırka-i mübâreke ve bâkî huddâm-ı zevî'l-ihtirâm ile Nişancı Vezîr Abdî Paşa me'mûr olup, altı günden sonra bunlar dahi kalkup tayy-i menâzil ve kat'-ı merâhil iderek, mâh-ı Ramazân'ın üçüncü Salı gün meştâ-yı hümâyûn olan Hacıoğlıbazarı'na vusûl müyesser olup, mahall-i karîbe geldükde Kâ'im-makâm Vezîr Musâhib Mustafâ Paşa Sancak-ı Şerîf ve hırka-i mübâreke-i istikbâl için kasabadan taşra bir mikdâr yer karşı çıkıldılar. Hasoda ta'yîn olunan menzil-i hümâyûn kapusına ma'iyyetiyle varılıp, ol bâb-ı sa'âdet-me'âbda mu'tâd-ı kadîm üzere konakçı paşaya ve mîr-i alem ağaya vesâ'ir konakçı kapucubaşı ağalara ve orducubaşıya ve mehterbaşıya ve bi'l-cümle defter-i kânûnda mestûrû'l-esâmî olanlara ber-mûceb-i fermân-ı hümâyûn kaftân giydirdiler.

Velâdet-i Şehzâde Sultân Ahmed Han

Mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Bâzâr gicesi, pâdişah hazretlerinin Sultân Ahmed nâm bir şehzâde-i âlî-nijâdları¹⁶²⁸ alem-i vücûdî teşrîf idüp, evvelâ meştâ-yı pâdişahî olan işbu Hacıoğlıbazarı'nda ve meştâ-yı ordu-yı hümâyûn olan Babadağı kasabasında ve bilâd-ı selâsede üç gün üç gice şehir donanması fermân olundu

Ve mâh-ı Şevvâl'in guresi Salı gün tehniyye-i îd için hırka-i mübâreke ile Hasoda ağalarının sâkin oldukları hânedan fermân-ı hümâyûnla müceddeden fevkânî binâ olunan mahsûs oda taht-ı şerîfle hazırlanup, ol hânenin tahtânî odalarından biri mehterhâne âlâtıyla dîvânâne şekline konulup, dahi ba'zı kûşeleri tahliye olunup rikâb-ı hümâyûnda mevcûd olan erkân u erbâb dîvâna mümkün olduğu mertebe kânûn üzere oturacak yerler ta'yîn ve ale's-seher herkes gelüp, yerlü yerinde karâr u ittikâ ve sabâh namâzını cemâ'atle edâ eylediklerinden sonra âdet üzere merâsim-i dâmen-bûs-i sultânî kemâl-i tevkîr ü ta'zîmle ri'âyet olundu ve bayram namâzına alay ile çıkılıp et'ime-i

¹⁶²⁸ âlî-nijâdları V : civân-bahtları Y

îdiyye ahvâli tamâm oldukda fermân-ı pâdişah-ı mücebince rikâb-ı hümayûnda mevcûd bende-gâna mevâcib virilüp, kâ'ide-i kadîm üzre Kâ'im-makâm Vezîr Musâhib Mustafâ Paşa'ya kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ve defterdâr vekîli Mahmûd Efendi'ye sâde bir hil'at giydirilüp, arza girdiler ve yigirmi beşinci Cum'a gün İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Pîrkonda Hacı Mustafâ Paşa'nın fevti haberi gelüp, kâ'im-makâmlık emri Kandiye'den ma'zûl İstanbul'da mütemekkin Vezîr Kadirullah İbrâhîm Paşa'ya Kapucubaşı İbrâhîm Ağa ile irsâl olundu ve mâh-ı Zilka'de'nin üçüncü Şenbih gün mü'ellif-i hakîr İstanbul Hâsbâğçe bostancılar zümresine ilhâk olunduk ve rikâb-ı hümayûnda kilârcıbaşı Rodos Ahmed Ağa'dan matbah-ı âmire huddâmı azîm şikâyet idüp, "ulûfe ve terakkîlerimize hilâf-ı kânûn ta'arruz u gadr ve bize cevridir" deyü, arz-ı hâl eylediklerinde kâ'im-makâm Vezîr Musâhib Mustafâ Paşa birkaç def'a âdem gönderüp, "Fukarâyı rencîde itmesün kimseye zulm olduğuna şevketlü efendimiz hazretlerinin rızây-ı hümayûnları yokdur, sonra mesmû'-ı şerîfleri olur ise hâl gayrı yüzden olur nedâmet fâ'ide itmez" deyü, müşfikâne nasîhatlerine kulak tutmamağla vâkı' hâli rikâb-ı hümayûna telhîs eyledikte "Bu oğlanın ahvâline muttali' olmak çokdan murâd-ı hümayûnumdur ulûfe vaktinde üzerine bir nâzır ko görelim ne zuhûr ider" deyü, hatt-ı şerîfleri sâdır olıcak, ber-müceb-i fermân yoklandıkda ekser-i kârı muhâlif-i emr-i şehriyârî olduğu zâhir olmağla mâh-ı mezbûrun on üçüncü Salı gün hakkında sâdır olan fermân-ı hümayûn mücebince, Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa mezbûrî getürüp, kâ'im-makâm paşaya teslîm ve ol dahi çavuşbaşı habsine virüp, cemî' eşyâsı taraf-ı¹⁶²⁹ mîrîden memhûr ve muhasebesin görmeğe hâssa araba emîni Süleyman Efendi me'mûr ve iki ay habsden sonra Rodos cezîresine nefy-i mahcûr olunup, zimmetinde çıkan mâl-ı mîrî için kabz olunan eşyâ vü emlâkı taraf-ı mîrîden bey' olundu ve fermân-ı hümayûn üzre matbah-ı âmire ve ana tâbî' sâ'ir ocakların ihtilâli ref' olup, ahvâllerine nizâm virildi ve yerine Saray Kethudâsı Arab Ali Ağa nasb olundu. Bu dahi ol yola gitmekle vâkı' hâli aşağıda yazıldı.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi ve tevcîh-i Meşîhat-ı İslâmiyye Ali Efendi

Şeyhü'l-İslâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi ale'l-sâhib-i firâş olmağla, Edirne'de kalmış idi. Tebdîli lâzım gelmeğin Rûm-ili sadrıdan munfasıl Ali Efendi İstanbul'dan getirülüp, mâh-ı mezbûrun on dördüncü Çehâr-şenbih gün Kâ'im-makâm Vezîr

¹⁶²⁹ taraf-ı V : sarf-ı Y

Musâhib Paşa vesâteti ile şeref-yâb-ı dest-bûs-i pâdişahî oldukda, mansıb-ı Meşîhat-ı İslâmiyye kendüye tevcih ü inâyet buyurup, beyâz sofa kaplu bir erkân semmûr kürk ilbâs olundu ve müftî-i ma'zûl dahi merâhim-i pâdişahânenen tatyîb-i hâtır buyurılıp, yevmî bin akça vazîfe-i tekâ'ud beş yüzü ufak selâtinden beş yüzü Yahudî cizyesinden vesâ'ir zehâyir-i yevmiye ve şehriyesi dahi fevka'l-âde ta'yîn ü in'âm bi'l-cümle tevkîr ü ihtirâmda ziyâdesiyle ihtimâm buyuruldu.

Ve on altıncı Cum'a gün Özbek ilçisi namına birkaç nefer tevâbi'le bir herif gelüp, muktezâ-yı kânûn-ı devlet-i pâdişahî üzre zehâyir-i yevmiyesiyle menzil ve bekçiler ta'yîn olup, "Bir iki günden sonra hediye sanduklarımızın biriyle nâmemiz gâ'ib oldu" deyü, nâgâh bir söz peydâ eylediler, bulunmasına azîm takayyüd olunup sandukları yine kendü menzilleri kurbunda tehî buldılar. Ba'zı karâbet-i hâliye hasebiyle adem-i lüzûmları ma'lûm olıcak, gitmelerine izin virildi. "Nâmesiz bizi pâdişahla buluşturunuz" didiler. Kâ'im-makâm Vezîr Musâhib Paşa dahi "İnâyetlü efendimiz pâdişah-ı âlem-penâh hazretlerinin dergâh-ı âliyyeleri âmme-i âlemiyâna gûşâdedir, lâkin ilçe nâmıyla gelenler nâmesiz buluşmak hilâf-ı âdedir, nefsü'l-emirde ilçe iseniz nâme getürün" didi. Anlar dahi, "Nâme getürelim" deyü gittiler.

İnhizâm ve firâr-ı İstefan voyvoda

Mukaddemâ Çoçura'dan beğlerbeğiler kışlalara azîmet ve bi'l-fi'l Boğdan voyvodası Dimitrişko Beğ dahi anlar ile ma'an İsakçı cânibine avdet idicek, sâbıkü'l-beyân firâr u isyân iden Boğdan voyvodası İstefan-ı bed-peymân "Mahall-i fursatdır" deyü, Leh hatmanı tarafından birkaç bin melâ'inle Boğdan memleketini istîlâ idüp, Yaş'a dâhil olduğu istimâ' olundu.

Bundan akdem Adana Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa, iki bin miqdâr sipâh-ı silihdâr serdengeçdisiyle ve Kagalgay Sultân dahi yigirmi bin kadar Tatar askeriyle¹⁶³⁰ Hotin'e varmaya me'mûr olmuşlar idi. Lâkin Hotin ahvâli vech-i mezkûr üzre olıcak, bunlar dahi Yaş üzerine azîmet üzreler iken a'dâ tarafından Tuna yahlılarını gârete çıkan birkaç bin melâ'îne bunların ilerü giden askeri sataşup, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* ceng ü harble mel'ûnların üzerine galebe idicek, Yaş'da olan küffâr-ı hâksâr dahi havflarından firâr Hüseyin Paşa ile Kagalgay Sultân dahi Yaş'da istikrâr eyleyüp gönderdikleri vâfir a'dâ kelleleri rikâb-ı hümayûna arz olup, kapu önüne bıragıldı.

¹⁶³⁰ Tatar askeriyle V : Tatar-ı adû-şikâr askeriyle Y

Sefer-i hümâyûn

Mâh-ı Zilhicce'nin on dördüncü Penc-şenbih günü ki, nev-rûz-i sultânînin ikisidir, tuğ-ı hümâyûn-ı pür-fürûg-ı sâhib-kırânî çıkup, Kırım Hanı Selim Giray Han'a sefere da'vet nâme-i hümâyûn ve kılıç kaftan ve harc-ı râh on beş bin altun ile Kapucubaşı Ömer Beğ gönderildi ve kışlalarda onal mîr-i mîrân u ümerâ üzerine Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa baş ta'yîn olup, mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle Çoçura menzilinde cem'iyet itmeleri fermân buyuruldı ve sene bunda encâma irdi.

SENE-İ HAMSE VE SEMÂNÎN VE ELF

Reften-i pâdişâh-ı gâzî be-tahrîb-i memâlik-i küffâr der-iklîm-i Ukrayna

Sene-i mezbûre Muharremi'nin yigirmi sekizinci Şenbih gün otağ-ı hümâyûn çıkup Hacıoğlubazarı sahrâsında kuruldu ve mâh-ı Safer'in tokuzuncı Salı gün ordu çıktı.

Ve on birinci Penc-şenbih gün, pâdişah hazretleri dahi devletü ikbâl ü sa'âdetü iclâl azîm alay ile otağ-ı hümâyûnlarına teşrîf ve nüzûl buyurdılar ve İstanbul'da müceddeden kapuya çıkup otağ-ı hümâyûna vâsıl olan yeniçeri tâ'ifesinin alayların bir mürtefi' mahalde nihâde kılınan sâyebândan seyr idüp [89b] saksoncubaşıya bir hil'at ile yüz altun ve yigirmi nefer çorbacılara birer kaftân ve çavuşlarına atıyyeler vesâ'ir umûm nefere altı kîse akça ihsân buyuruldu.

Ve yigirmi sekizinci Bâzâr gün Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa ile Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Çavuşzâde Mehmed Paşa dahi mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle ordu-yı hümâyûna dâhil ve alay ile huzûr-ı pâdişahîden geçüp, mahall-i selâmda içerü da'vet ve her biri serâserli kürklerle küllî ri'âyet olundılar ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in dördüncü Şenbih gün, Özi Beğlerbeğisi Leh Hasan Paşa ile üç bin nefer Mısır askeri dahi alay gösterüp, Hasan Paşa ile ancak Mısır beği kaftân giyüp, bunlar bi'l-cümle ilerü serdâr-ı a'zam yanına irsâl olundu ve tokuzuncu Penc-şenbih gün ulûfe çıkup arza girildi.

Ve on birinci Şenbih gün, pâdişah hazretleri dahi Hacıoğlubazarı sahrâsından kemâl-i kevkebe-i Husrevâne ve şevket-i şâhâne birle hareket buyurup, on altıncı Penc-şenbih gün Çiftay nâm mahalle nüzûl oluncağı gün, serdâr-ı a'zam Babadağı kasabasından pâdişah hazretlerin istikbâle karşı gelüp, yemekliğe karîb mahalde Kâ'im-makâm Musâhib Mustafâ Paşa tuğlardan ilerü eşdirüp, at üzerinde buluşdu. Andan serdâr-ı a'zam ma'iyetiyle gelüp, atından inüp, rikâb-ı hümâyûnların bûs eyledi. Ol mahalde ber-vech-i iltifât u ikrâm dest-i şerîfleriyle nevâziş ve ihtirâm buyurup, bir fâhir semmûr erkân kürk ilbâs ve işâret-i aliyyeleriyle atına süvâr ve bir miqdâr mükâleme-i husrevânîle vahşeti zâ'il olup, tahsîl-i sürûr-ı şâd-mânî eyledi.

Ve on yedinci Cum'a gün sabâhü'l-hayrda, serdâr-ı a'zam ve musâhib paşa ve Babadağı kasabasından kalan vüzerâ-yı izâm ve erbâb-ı dîvân, cümle mu'tâd üzre otağ-ı hümâyûn kapusına gelüp, pâdişahı selâmlayup, azîm alay ile Deniz Depesi nâm mahalle

nüzûl olundu ve iki gün¹⁶³¹ meks esnâsında serdâr-ı a‘zam dahi cümle vüzerâ ve ulemâ ve a‘yân-ı asker ve azîm alay ile otak-ı hümâyûna varup, Sancak-ı Şerîfî pâdişah hazretlerine teslim eyleyüp, inâyet-i aliyye-i şâhânelerinden kürkli ve sâde iki top hil’at-ı fâhire ilbâs buyuruldu ve Özi Beğlerbeğisi Leh Hasan Paşanın şikâyetçileri mükerrer ve kendüye gazab-ı sultânî mülâhazası mukarrer olmağın, havfından firâr ve sûret-i ihtifâ ihtiyâr itdüğü mesmû‘-ı pâdişâhî oldukda, vüzerâ ve eyâleti Sipâhîler Ağası Ahmed Ağa'ya tevcîh olup, Hasan Paşa'nın tecessüsü emr olunmuş iken, Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşayı şefî‘ ittihâz itmekle zuhûra gelüp, vezîr-i a‘zam dahi musâhib paşanın şefâ‘ati üzre rikâb-ı hümâyûna recâ-yı afv ile arz eyledikde, beğlerbeğiliğe ref‘ olup, İstanbul gümrüğünden yevmî iki yüz akça tekâ‘üd ulûfesi ta‘yîn buyuruldu ve Boğdan voyvodasından birkaç dil gelüp, otağ-ı hümâyûn önünde boyunları uruldu.

Ve yigirminci Dü-şenbih gün, andan dahi hareket olunup, ikinci menzilde İsakçı sahrâsında madrûb olan bârgâh-ı mu‘allâlarına şeref-nüzûl buyurup, beş gün ikâmet esnâsında serhad beğlerbeğilerinden arzlar gelüp, Acem tarafından hareket ve cem‘iyyet olduğun ve tedârûki görülmek ehem-i mühimmât-ı dîn ü devletden idüğün bildürmeleriyle, Yeniçeri Ağası Vezîr Abdurrahman Paşa'ya Bağdâd eyâleti ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti tevcîh olunup, bi-hasebi'l-iktizâ kendüler isti‘câl üzre ulaklıkla gitmek ve tevâbi‘ ü levâhıklarıyla eyâleti askeri akablarınca revân olmak üzre fermân-ı hümâyûn sâdir oldu.

Rakka ve Mûsul ve Şehrîzor beğlerbeğileri dahi Bağdâd muhâfazasına me‘mûr oldılar. İskenderun iskelesinden çıkarılıp, karadan Birecik'e ve Birecik iskelesinden kelekler ile Bağdâd kal‘asına ve Trabzon iskelesinden dahi çıkarılıp, Van kal‘asına îsâl olunmak üzre İstanbul'dan vâfir cebehâne gönderildi ve Bağdâd'dan ma‘zûl Vezîr Kız Hüseyin Paşa'ya¹⁶³² Basra eyâleti ve Diyâr-ı Bekr'den ma‘zûl Şâtır Mehmed Paşa'ya Adana eyâleti ve selefi Abaza Kör Hüseyin Paşa'ya Şâm eyâleti ve anına selefi vezîr Şişman İbrâhîm Paşa'ya Haleb eyâleti ve Kul kethudâlığından ma‘zûl Hacı Zülfikâr Ağa'ya sekbânbaşılık ve selefi Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Ağa'ya yeniçeri ağalığı inâyet buyurılıp, sür‘atle otağ-ı hümâyûna irişmek üzre mü‘ekked fermân gönderildi ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi (...) mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle otağ-ı hümâyûna dâhil ve alay ile huzûr-ı hümâyûndan

¹⁶³¹ iki gün V : iki gün anda Y

¹⁶³² Paşa'ya Y : Paşa V

geçüp kaftân giydiler ve bi-emr-i âlî cümle mîr-i mîrân u ümerâ tâ'ife-i yeniçeriyân ve cebeciyân ve topcıyân İsakçı köprüsünden karşı yakaya geçtikden sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Dü-şenbih gün, pâdişah hazretleri dahi vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm ve a'yân-ı dîvân ve zümre-i sipâh-ı silihdârân ile güzâr Kartal nâm karye kurbunda iki gün karâr buyurup, umûm zahîresi virildi ve mâh-ı Rebî'ülâhîrin gurre-i Penc-şenbih gün andan dahi göçilüp ikinci menzilde Prut suyu kenârında İsak nâm mahalle ki, bir ismi dahi Handak-ili olup, Boğdan sınırudur, bir yüksek depede nasb olunan otağ-ı mu'allâlarına nüzûl buyurup, bir gün meks olundu ve Arz-ı Rûm zu'amâsı alaybeğleriyle alay gösterüp, üzerlerine baş olan Kefe Sancağı Beği kaftân giydi ve mukaddemâ şikâyetçileri te'âkub idüp, zulm ü fesâdı sâbit olan Konya müteselliminin otağ-ı hümayûn önünde boynu uruldu ve dördüncü Bâzâr gün andan dahi rihlet olup, beşinci menzilde Yagol nâm mahalle nüzûl ve bir gün dahi anda meks oldu.

Âmeden-i Tatar Han Selim Giray

Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri pâdişah hazretlerine sene-i sâbıkada buluşduğu minvâl üzre, vezîr-i a'zam vesâteti ile buluşup, şeref-i dâmen-bûs-ı hümayûnlarıyla müşerref oldukda, ferîd inâyet-i husrevânîlerinden kürkli nîmtene serâsere ve bir kıt'a murassa' sorguç ve bir kabza murassa' kılıç ve bir mükemmel at ihsân ve oğluna dahi bir hi'at-ı fâhire ile atâyâ-yı vâfire in'âm buyurdu.

Ve dördüncü Şenbih gün, andan dahi kalkılup ikinci menzilde Çoçura sahrâsına varılup, mukaddemâ ilerü gelüp, cem'iyet iden mîr-i mîrân ve eyâletleri askeri ve ocak halkı selâma çıkup, azîm alay ile varılup konuldu.

Ve on gün oturak esnâsında Yeniçeri Ağası Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Ağa mulhak-ı mu'asker-i İslâm oldu ve İsakçı iskelesinden zahîre gemileri henüz bu menzile gelüp, vâsıl olmamağla bir yem altmış akçaya çıkıdı.

Feth-i Kal'a-i Hotin

Sene-i mâziyeden berü Hotin kal'ası Leh küffârının mazbûtu olup, bir miqdâr kefere içinde tahassun itmekle, ol hâksârların yed-i menhûslarından tahlîsi içün Şâm Beğlerbeğisi Abaza Kör Hüseyin Paşa me'mûr olduğu üzre, Kamaniçe kal'asından üç oda yeniçeri ve humbara ve lağımcı getirüp muhâsara idüp ve birkaç humbara atup, lağım atılmadan vire ile kal'ayı teslîm eyledikleri haber-i meserret-eser rikâb-ı hümayûna arz olundu.

Teveccüh-i pâdişah be-vilâyet-i Ukrayna

Azîmet ü sefer Leh keferesi üzerine mukarrer iken, bende-gân-ı dergâh-ı pâdişahîden olan Kazak Hatmanı Doroşenko'ya Moskov küffârı¹⁶³³ müstevlî olup ve Kazak palankalarından ba'zıları Moskov'a tâbî' olduğu mesmû'-ı şehriyârî olmağın, müşâvere olup, bi'l-ittifâk bunların def'i Leh keferesine takdîm olunmak, dîn ü devlete enfa' ve elyak görülmekle, inân-ı azîmet Ukrayna memleketine tevcîh buyurilup, yollarda iktizâ iden köprüler binâsıyla Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Çavuşzâde Mehmed Paşa me'mûr ve irsâl olundukdan sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Penc-şenbih gün andan hareket buyurilup ve üçüncü gün Kopican menzilinden sağ cânibe sapılup, Koçorina suyu kenârına konuldu.

Gâyet kıllet üzre bulunup, ol dahi bulanık idi ve yigirmi beşinci Bâzâr gün Balcarevet suyu dahi geçilüp, nüzûl buyuruldu. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* çekilmiş bulunmağın mukaddemâ tahmîn olunduğı mertebe toksan kulaç köprü binâsına muhtâc olmadı.

Bugün Vezîr ve Defterdâr Ahmed Paşa giceden kalkup, Soroka kal'ası kurbundan karşı Kazak semtine geçilmek üzre Turla suyu üzerine köprü ve binâsı için ilerü gitdi ve yigirmi altıncı Dü-şenbih gün Kaynarca nâm mahalle konulup, bu üç konakda aslâ odun olmayup, herkes kifâyet miqdârı girüden getürdü ve yigirmi yedinci Salı gün Soroka kal'ası sahrâsında Turla suyu kenârına alay ile varılup konuldu. Boğdan sınırunun nihâyetidür ve dünkü gün, köprüye mübâşeret olunup berü cânibden Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ve karşı yakasından Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Çavuşzâde Mehmed Paşa der-kâr oldılar. Li-maslahatin Çoçura menzilinde kalan Mar'aş Beğlerbeğisi Hasan Paşa bi-nefsihi Kamanıçe kal'asına zahîre getürmeğe fermân olundu ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* yedi gün ikâmet esnâsında köprü tamâm olup, asâkir-i encüm-şümâr leyl ü nehâr mütevâliyeten güzâr eylediler ve niçeleri dahi köprüden mukaddem sal şeklinde pot ta'bîr olunur kayıklar ile geçdiler.

Ve mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin altıncı Çehâr-şenbih gün, pâdişâh-ı gâzî hazretleri, dahi kemâl-i şevket-i ser-efrâziyle¹⁶³⁴ köprüden ubûr ve Kazak memleketi âftâb-ı tal'at-ı hümayûnlarıyla pür-nûr idüp, cîsr-i mezbûra karîn Espel evesi nâm fezâyâ nüzûl buyurdu. Girü kalan arabalar ve bakıyye-i asker dahi geçinceye değin ol

¹⁶³³ küffârı V : keferesi Y

¹⁶³⁴ ser-efrâziyle V : ve iqbâl ile Y

menzilde iki gün meks esnâsında, köprü muhâfazasına beş yüz miqdâr sipâh serdengeçdisiyle Divriği Sancağı Beği ta'yîn olundu ve Boğdan voyvodası elli bin keyl hinta [90a] ve dakîk irsâliçün Yaş'a avdet itdirilüp, Eflak voyvodası köprüden geçüp ilerü menzilde iktizâ iden köprüler binâsiçün me'mûr oldu ve Kamaniçe kal'asına tâbi' Baz nâm kal'a Libka mirzalarının birine tevcîh ü ihsân olunmuşıdı. Üzerlerine bir bölük Leh keferesi gelüp, hayvânâtların sürerken kal'adan Libka Tatarı atlanup, mezbûrların üzerine varup muhârebe eylediklerinde, *bi-fazlillâhi ta'âlâ* gâlib olup, kefereden seksan kadar kelle ve birkaç dil alup, otağ-ı hümayûnları önüne getürdiler. Mezîd-i inâyet-i pâdişahîden hila'-ı fâhire ve atâya-yı vâfire ile mesrûr oldılar.

Feth-i palanka-i İstine

İsyân iden palankalardan ordu-yı hümayûna beş sâ'at miqdâr mesâfede İstine nâm palanka teshîrine Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve birkaç oda yeniçeri ile Seksoncubaşı me'mûr olmuşlar idi. Varduklarında içinde mütehassın olan küffâr-ı hıyânet-âsârın alâmet-i istîmân olan ak bayraklarına bakılmayup, asâkir-i İslâm-ı zafer-encâm top u tüfeng ve âlât-ı harb u cengle hücum ve istîlâda ihtimâm idüp, bi-inâyet-i Perverd-gâr âteşle tahrîb iderek, içlerinde mevcûd olan melâ'înin kimini esîr, kimini tu'me-i şemşîr itdükleri haberi gelüp, rikâb-ı hümayûna arz olundukda, külliyyetle hedm ü tahrîb itmek içün eyâleti halkıyla Seydîzâde Mehmed Paşa me'mûr olup, Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa çarhaya ta'yîn buyurulduktan sonra, mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Şenbih gün Espel ovasından dahi kalkılup Plavetse sahrâsına konuldu.

Ve onuncı Bâzâr gün andan dahi kalkılup, Komarohord nâm mahalle müzûl buyurılup asker çeteye gitmeden men' olunup, münâdî nidâ itdürüldü ve Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri rûymâl-i huzûr-ı sultânî idüp ve kürk giyüp, Çehrin kal'asında Moskov keferesinin mahsûru olan Kazak Hatmanı Doroşenko imdâdına irsâl olundu ve mukaddeme-i asker olan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa mukaddem hareket üdüp, Eflak voyvodası dahi iktizâ iden yerlerde köprüler binâsı içün cümleden ilerü gitdi ve tuğlar ile konakçı paşadan gayrı Anadolu Beğlerbeğisi Sarıkçı

Hasan Paşa kapısı ve eyâleti halkıyla ve Arz-ı Rûm eyâletiyle me'mûr olup, giceden gitdiler ve asâkir-i mansûre uğradıkları Kazak karyelerin tahrîb ü ihrâk¹⁶³⁵ itdiler.

Ve on birinci Dü-şenbih gün Nemnoka nâm menzile konulup, ba'de'l-yevm yeniçeri ve topcı ocakları vezîr-i a'zam cânibine karîb konmak fermân olundu.

Bugün yolda bir azîm bataak geçilüp hayli meşakkat müşâhede ve çok kimesneler atlarıyla battı. Bir gün meks olup Leh kralı tarafından ilçi geldi.

Feth-i palanka-i Konçe

Otağ-ı hümayûna karîb isyân iden palankalardan Konçe nâm palankaya çete tarîkıyle gidenlerin kimi şehîd, kimi giriftâr olduğu necât bulanlardan istihbâr olundukda, Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa gönderilüp, varup göre eğer dayanmak ihtimâli olur ise haber göndere. Pes me'mûr olduğu üzre varup gördükde, haber gönderüp, bir miqdâr asker ile birez cebehâne istemekle, sekiz oda yeniçeri ile bir haseki ve Selânik Sancağı Beği Mehmed Paşa ve Baçka beği vezîr-i a'zam tevâbi'inden üç bayrak sekbân ve üç kıt'a kolonborna ve altı kıt'a şâhî top ve lağımıcı irsâl olundu. Ol dahi me'mûr olan asâkir-i nusret-şi'âr ile Kazaklar üzerine hücum idüp, mukâtele iderek palankayı ihrâk-bi'n-nâr ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* ol mu'annidlerin cümlesini tu'me-i tîğ-i âteş-bâr eyleyüp, kesilen bî-hesâb kellelerden nümûne-i zafer ancak birkaç yüz kelleler mızraklar üzerinde alaylar ile otağ-ı hümayûn önünden geçirilüp, getürenlere mezîd-i inâyet-i pâdişahîden atâyâ-yı vâfire ihsân olunup, Seydîzâde Mehmed Paşa ile bilesince olan ümerâ ve rü'esâ vezîr-i a'zam çadırında hil'at giydiler.

Ve on üçüncü Çehâr-şenbih gün, andan dahi göçilüp ikinci menzilde isyân iden palankalardan Aksu kenârında vâkı' Ladjin nâm palanka kurbuna nüzûl olundu. Bir büyük kasaba kadar varoşu olup, ordu-yı hümayûn gelmezden evvel kendüler âteş virüp cümlesi palankaya tahassun itmişler idi.

Feth-i palanka-i Ladjin

Ol gün, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* teshîrine tûfengle mübâşeret olundu.

Ve on beşinci Cum'a gün top u tûfengle tazyîk olunmağla, alâmet-i istîmân üzre ak bayrağın izhâr itdi, ammâ i'tibâr olunmadı. Recâ-yı emân ile içerüden çıkan kefereler "Biz pâdişah hazretlerinin re'âyâsiyuz, ceng iden iki bin kadar Barabaş ve Nemçe

¹⁶³⁵ ihrâk V : ihrâk bi'n-nâr Y

eşkıyâsıdır” didikde, vezîr-i a‘zam taraf-ı hümayûndan, “Eğer re‘âyâ iseniz eşkıyânızı ele virin, yâhud anlardan müfârekat idin. Yohsa bir vechile size emân virilmez” deyü cevâb idüp, hâh u nâ-hâh içerü yolladı. Bugün ahşâma değin ziyâdesiyle âteş-i harb ü kıtâl işti‘âl buldı.

Ve on altıncı Şenbih gün, yine recâ-yı emânla içerüden birkaç kefere¹⁶³⁶ çıkdı yine vezîr-i a‘zam taraf-ı hümayûndan kat‘î cevâb idüp, “Eğer cümleniz esîrliği kabûl iderseniz, pâdişah hazretlerinin kılıcından halâs olursuz ve illâ *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* cümleniz cezâ vü sezânızı bulursuz. Bu kelâmı kabûlden gayrı bir cevâb ile dahi taşra çıkmayasız. Eğer çıkarsanız hemân metrisde olanlara tenbîh olunmuşdur, çıkanınızı katl iderler” deyü, tehdîd-i şedîd ile kelâmını te‘kîd eyledikde, “Cümlemiz esîrliği kabûl iderüz” didiler ve “İmdi böyle olıcak, rü’esânız olanlar çıksun, anlar ile söyleşsün” deyü, tekrâr cevâb olundı. İçerüye yollandılar ve palankayı vire ile teslîm idüp, ahşâm namâzından sonra olıcak üç nefer kâfir birkaç kefere ile yeniçeri Ağası Mustafâ Ağa'ya çıkıldılar.

Ve irtesi on yedinci Bâzâr gün, sabâhu'l-hayrdan vezîr-i a‘zam buluşdular ve “Cümlemiz pâdişah hazretlerine esîr olmağa kabûl iderüz” didiler ve içerüde olan küffâra i‘timâd için bir emân kâğıdı istediler, virildi. Fermân olunduğı üzre sekiz yüze karîb cengcileri silâhların bıragup, kemâl-i inkıyâd ile varoşa çıkdıklarında cümlesi demüre urulup, küreğe fermân olundı ve Özi Beğlerbeğisi Ahmed Paşa'ya teslîm ve ol dahi kapısı ve eyâleti askeriyle muhâfaza iderek götürüp, Bender muhâfazasında olan Avlonya Sancağı Beği Yûsuf Paşa'ya Soroka köprüsinde teslîm idüp, andan ordu-yı hümayûna ric‘at itmek ve Yûsuf Paşa dahi kapısı halkı ve Bender ve Akkirman ve Kili beşlülerini yanına cem‘ idüp, gelüp mahall-i mezbûrdan üserâyı teslîm alup, sâlimen Kili'ye götürüp Karadeniz gemilerine tahmîl itmek üzre fermân sâdır oldu.

Andan Tersâne-i âmireye îsâline Kapucubaşı Mostarî Osman Ağa üzerlerine nâzır ta‘yîn ü irsâl olundı. Ol gün vezîr-i a‘zam huzûr-ı hümayûna da‘vet olunup, hizmeti mukâbelesinde mezîd-i inâyet-i pâdişahîden serâsere kürk ve hil‘at-ı fâhire ile iltifât ve ri‘âyet buyuruldu.

¹⁶³⁶ kefere V : kefere-i bed-ahter Y

Ve on sekizinci Dü-şenbih gün, palanka-i mezbûre içinde kalan üserâdan rikâb-ı hümâyûn için yetmiş kadar esîr ifrâz olundukdan sonra, mâ‘adâsı yağma kılındı ve palanka bi'l-küllîyye tahrîb ü ihrâk olundu.

Ve on tokuzuncu Salı gün, Temnoka menziline gelen Leh ilçisi vezîr-i a‘zama buluşup, kraldan ve kançılardan kendülere gönderilen nâmeleri virüp¹⁶³⁷ ve “Şevketlü pâdişah hazretlerine dahi kraldan nâme vardır” didi. Hele nâmelerin mazmûnunda mürd olan kral yerine ahâlî-i vilâyet ittifâkıyla Leh kralı olduğun iş‘âr ve müceddeden sulh u salâha müte‘allik recâsını tasrîh ü izhâr eylemiş iken, ilçiyeye lisân-ı kabîhü'l-beyânlarından Podolya ve Ukrayna memleketlerinin istirdâdını arz u i‘lâm için sipâriş eylediği kelâm u ham ilçiden isti‘lâm olunacak, kat‘iyyen yüzüne bakılmayup ve taraf-ı hümâyûndan dahi cevâb-nâme yazılmayup, ancak vezîr-i a‘zam cânibinden bir mektûb virildi.

Ve yigirmi üçüncü Şenbih gün mücerred tebdîl-i mekân için Aksu geçilüp, konuldu ve ba‘zı kazâların sürsatları henüz gelüp irişmeyüp, otağ-ı hümâyûnda ziyâde müzâyakaya sebep olmağla, mezbûr kazâlardan Silistre ve Niğbolı ve etrâf u eknâfında olan on tokuz nefer kâdı ve üçer nefer iş erleri cümlesi kayd ü bend ile ordu-yı hümâyûna ihzâr olunmaları için, Silistre ve Niğbolı mütesellimlerine emîrler gönderildi ve mâh-ı Cemâziye’lâhir’in üçüncü Salı gün yine Aksu sahrâsından add olunur iki sâ‘at miğdârı mesâfe-i karîbe nakl olunup, tebdîl-i mekân buyuruldu.

Feth-i kal‘a-i Ummân

İsyân iden Kazak kıla‘ından ordu-yı hümâyûna dört menzil karîb Ummân kal‘ası dahi tahrîb ve içinde olan keferesi istirkâkla te‘dîb olunup, inkıyâd itmedikleri hâlde darb-ı top u tüfeng ve şemşîr-i gazâ-âhengele ta‘zîb olunmaları için, Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa serdâr nasb olunup, vezîr-i a‘zam vesâteti ile huzûr-ı hümâyûnda serâserli kürk giydirildi ve yanına on altı oda yeniçeri ve Anadolu Beğlerbeğisi Sarıkçı Hasan Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Abaza Kör Hüseyin Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi kapuları ve eyâletleri askeriyle ta‘yîn buyurilup, altı kıt‘a kolonborna top ve yigirmi kıt‘a şâhî darbuzen ve mühimmât-ı cebehâne irsâl olunmuşıdi.

¹⁶³⁷ virüp V : virdi Y

Varup muhâsara eyledüğü gibi, vire ile feth ü teshîr ve içinde olan nisvân u sıbyânı esîr ve harbî olanları [90b] Tersâne-i âmire için beste-i zencîr idüp, kal'ayı âteş ile tahrîb eyledikten sonra mansûren avdet ve mâh-ı Cemâziye'lâhir'in onuncı Salı gün ordu-yı hümâyûna dâhil olup, rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-me'âba rûymâl eyledikde, hizmeti mukâbelesinde kendüye serâserli kürk ve bile olan mîr-i mîrân u ümerâ ve rü'esâ-yı askere sâde hil'at giydirildi ve Çehrin kal'asında mahsûr olan Kazak Hatmanı Doroşenko imdâdıçün Tatar askeriyle me'mûr olan Kırım Hanı varmazdan mukaddem *bi-avni'llâhi ta'âlâ* Moskov keferesine ru'b u hirâs müstevlî olup, taburlarından firâr ve Çerkes-kerman nâm kal'alarında tahassun ve karâr itmişler iken, havflarından duramayup, kal'a-i mezkûru ihrâk bi'n-nâr idüp, Özi suyunun karşı yakasına geçüp hâyiben yıkılup gitmişler.

Han hazretleri dahi akablarınca ılgar idüp, lâkin küffâr mukaddemce¹⁶³⁸ hareket ve sür'at itmeğin, irişemeyüp ol mahalden avdet ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Cum'a gün Doroşenko Hatman ile ordu-yı hümâyûna gelüp mülhak oldılar.

Reften-i Tatar Han ve Doroşenko Hatman

Bi-fazli'llâhi ta'âlâ Ladjin altında otuz iki gün ikâmet esnâsında tamâm mertebe Ukrayna memleketi gâret ü hasâret ve Leh kralına Moskov çarına nümûne-i ibret olup bu havâlîlerde artık mahzûrât kalmayup, kâsım eyyâmı karîb ve pâdişah hazretlerinin dahi mizâc-ı anber-lâtîfleri bir miqdâr nâ-hôş olmağın, dâru'l-İslâm cânibine avdet mukarrer olıcak, irtesi şenbih gün Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleriyle Doroşenko Hatman vilâyetlerine gitmeğe istîzân için vezîr-i a'zam dahi haste olmağla, Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa vesâdeti ile mukaddem Han hazretleri rikâb-ı hümâyûna yüz sürüp, eltâf-ı aliyye-i pâdişahîde çukaya kaplı bir top semmûr erkân kürk irsâl olunup, beline bir murassa' tırkeş kuşadılup, bir mükemmel at ihsân buyuruldu ve Kagalgay Sultân'a dahi uzun yenli serâser semmûr kürk, vesâ'ir sultânlara ve hanın iki nefer oğullarına serâpâ sâde hil'atlar giydirildi. Bunlar yer öpüp taşra çıkdıklarından sonra, Doroşenko Hatman dahi dâhil olup rûymâl eyledi. Mezîd-i inâyet-i aliyye-i husrevânîden ana da kadîfeye kaplı semmûr kalpak ve bir hil'at irsâl olunup, eline bir altun debbûs virilüp, bir mükemmel at ihsân olup yollandılar ve taraf-ı pâdişâhîden hâssa bir kürk ile Küçük Mîrâhûr Vekîli Kaytas Ağa vezîr-i a'zama gönderilüp, hâtırın su'âl ve tevkîr ü iclâl buyurduktan sonra.

¹⁶³⁸ mukaddemce V : mukaddem Y

Avdet-i pâdişâh gâzî be-dâri's-saltana

Mâh-ı mezbûrun on yedinci Salı gün, cümle ordu-yı hümayûn ve asâkir-i mansûre ile Ladjin altından kalkup, dördüncü menziline köprü başında Espel ovasına gelüp kondı ve İstanbul'da nakîbü'l-eşrâf olan Kudsîzâde Şeyh Mehmed Efendi'nin fevti haberi gelüp, mansıb-ı nikâbet Anadolu Kādıaskeri Es'adzâde Seyyid Mehmed Efendi'ye ve Anadolu kâdı-askerliği dahi İstanbul kazâsından munfasıl Brusalı Mustafâ Efendi'ye inâyet olup, ordu-yı hümayûna da'vet buyuruldu.

Ve irtesi şenbih gün, ale's-sabâh pâdişah hazretleri vezîr-i a'zama kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs idüp, sa'âdetle ordu-yı hümayûndan müfârekat Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ile İsakçı'ya doğru azîmet buyurdılar.

Vezîr-i a'zam dahi ordu-yı hümayûnla Soroka köprüsünden geçüp, mâh-ı Receb'in yigirmi üçüncü Salı gün İsakçı'ya vâsıl ve müşâhede-i dîdâr-ı pâdişahîle cümleye sürûr ve hubûr hâsıl oldu ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa serdâr nasb olup, Babadağı muhâfazasından alıkonmağla, cümle mîr-i mîrân u ümerâ¹⁶³⁹ kapuları ve eyâletleri halkıyla ol havâlîlerde kışlamaların emr eyledikten sonra, mâh-ı Şa'bân'ın dördüncü Şenbih gün İsakçı'dan dahi hareket ve Edirne'ye doğru tevcîh-i inân-ı azîmet buyurup, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün, kemâl-i dârât-u husrevânî ve kevkebe-i fütûhât-ı sâhib-kırânî birle şehir-i Edirne'ye dühûl, Sarây-ı âmirelerine şeref-nüzûl buyurdu ve sene bunda encâma irdi.

¹⁶³⁹ ümerâ V : ümerâ ve a'yân Y

SENE-İ SİTTE VE SEMÂNÎN VE ELF

Sûr-ı hümayûn hitân-ı şehzâde-gân-ı âlî-şân

Sene-i mezbûre muharreminde fermân-ı pâdişâhî üzre sûr-ı hümayûn mühimmâtının tedârüküne mübâşeret ve mahsûs emîn nasb u ta'yîn olunan Fındık Mehmed Efendi'ye ilbâs-ı hil'at ve cümle erkân-ı devlet ve a'yân-ı saltanat ve hükkâm-ı memleket da'vet buyurılıp, mâh-ı Safer'de rikâb-ı hümayûna pîş-keşleri geldi ve sarây-ı hümayûn meydânına âlî otağlar kurulup, kanâdîl ve envâ'-i zîb ü zînetle tezyîn olunup, mâh-ı Rebî'ülevvel'in gurre-i Bâzâr gün, vüzerâ-yı izâm tehniyye-i sûr-ı hümayûn için îd-i şerîf tertîbî üzre şeref-i dâmen-bûs-ı pâdişâhîle mazhar-ı izzet ve ba'dehu ziyâfet olundılar.

Ba'de't-ta'âm vüzerâ-yı izâm mehterhâne-i hâssadan kendüleri için kurlulan çerçelerde ârâm idüp, temâşâ mahallerinde yine kendülere mahsûs âmâde olan sâye-bânla sofalara kallâvîleriyle gelüp, oturup pâdişah hazretleri makâm-ı vâlâ-yı mülûkânelerinden kıyâm idinciye değin eğlendiler. Bu gice ziyâdesiyle âteş-bâzlık ve fişenk-endâzlık envâ'ından seyr olundu, vüzerâ-yı izâmın çadırlarına matbah-ı âmireden günde iki def'a müstevfâ nefâyis-i nefîse ta'yîn buyuruldu.

Bu günkü ziyâfetde vüzerâ-yı izâma teba'iyetle kâdî-'asker efendiler dahi dâhil olup, Vâlide Sultân ve Haseki Sultân hazretlerinin keyhudâları dahi tehniyye-i aliyyede rikâb-ı hümayûn ağaları üslûbunda dîvân hâcelerinin önlerince tertîb olunmuşlar idi. Mahall-i tenâvül-i ta'âmda mezbûrları vezîr-i a'zam ber-vech-i ikrâm kendü sofrasına da'vet ve idhâl buyurdılar ve ikinci Dü-şenbih gün ulemâ-yı kirâm ziyâfet buyurılıp umûr-ı ta'âm dîvânihâne çerçesinde tamâm oldukdan sonra, huzûr-ı hümayûnda akd-i meclis-i ders olup, hâzır olan erbâb-ı istifâdeye Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi, tefsîr-i Beyzâvî'den bir miqdâr ifâde itdiler. Ba'dehu selâmlayup hânelerine gitdiler.

Bu gice dahi kol kol çengîlerden mâ'adâ yaban âdemleri ve gemiler ve kulleler dutuşdurulup ve ba'zı¹⁶⁴⁰ ayulara ve köpeklere ve eşeklere fişenkler yapışdurulup, âteş virildikde mezbûr hayvânât ürküp, seyircilerin üzerlerine varıcak, fişenklerde azîm ürkündülük olup hayli temâşâ kılındı.

¹⁶⁴⁰ ba'zı V : ba'de Y

Ve üçüncü Salı gün sâdât ve meşâyih zıyâfet olundu, bu gice dahi sâ'ir şenlik ve şâd-mânlıktan gayrı birkaç nefer tiryâkîler kuşadılıp ve tulumcular seyircileri yağlı tulumlar ile ürküdüp, biri birine katdılar.

Dördüncü Çehâr-şenbih gün, sipâh u silihdâr ocaklarına zıyâfet olundu ve Leh seferine serdâr olan Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa'ya kılıç kaftân gönderildi ve beşinci Penc-şenbih gün yeniçeri ocağı zıyâfet olundu ve altıncı Cum'a gün rikâb-ı hümâyûn ağaları ve Vâlîde Sultân ve Haseki Sultân hazretleri kethudâları zıyâfet olunup, bu gice vâfir tiryâkî cem'iyeti olup, ihsân-ı hümâyûna mazhar oldılar ve yedinci Şenbih gün ıstabl-ı âmire halkına zıyâfet olundu. Ahşâm vaktinde bir azîm saġnak zuhûr idüp, gögerçin yumurtası kadar dolu yağdı ve sekizinci Bâzâr gün dîvân hâceleri zıyâfet olundu. Bugün ilçiler pîş-keşlerin arz idüp, nazargâh-ı husrevânîde hil'atlar giydiler ve tokuzuncu Dü-şenbih gün cebeci ve topcı ocakları zıyâfet olundu.

Onuncu Salı gün vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm sa'âdetlü şehzâde-i âlî-şân hazretlerini Eskişaray'dan alay ile otağ-ı hümâyûna getürdiler. Envâ'-i tevkîr ile atından vezîr-i a'zam indürüp, saġ koltuġuna girdi. Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa sol koltuġuna girüp, sâ'ir vüzerâ akablarınca yürüyüp, bu üslûb-ı mergûb üzre huzûr-ı hümâyûna varıldıkda, pâdişah hazretlerinin mübârek ellerin öpdiler. Ol mahalde şeyhül-İslâm efendi du'â eyledi. Ba'dehu vüzerâ-yı izâm selâmlayup ve cümle huzûr-ı hümâyûndan çıkup dîvânâne çadırında ta'âm olundılar. Ve on birinci Çehâr-şenbih gün şehirli zıyâfet olundu.

Ve on ikinci Penc-şenbih gün sünnet-i seniyye-i hıtân vâcibül-ikrâm vüzerâ-yı izâm mübâşeretiyile kemâl-i ta'zîm ü ihtirâm üzre Hasoda köşkünde ri'âyet ü itmâm olundu. Ol gün dahi dîvânâne çerçesinde azîm ta'âm çekildi. Ve on üçüncü Cum'a gününde Rûm-ili ve Anadolu kudâtına zıyâfet olundu. Ve on dördüncü Şenbih gün ma'zûl mîr-i mîrân u ümerâdan mevcûd olanlara zıyâfet olundu.

Ve on beşinci Bâzâr gün âmmeġe zıyâfet olunup, sünnet-i seniyye¹⁶⁴¹ düġünü tamâm oldu. Bu on beş gün, gicelerinde meydân-ı sarây-ı hümâyûn kesret-i meşâ'il ve kanâdille rûz-ı rûşen gibi aydınlık ve sabâhlara deġin envâ'ından şenlik ve şâd-mânlık olur ve her gün ikindiden sonra esnâf-ı ehl-i hıref tertîb üzre otağ-ı hümâyûn önünde

¹⁶⁴¹ sünnet-i seniyye V : sünnet Y

şenlikleriyle geçüp pîş-keşlerin arz idüp, du‘â iderler ve ba‘dehu kendülere mahsûs ta‘yîn buyurılan mahalde ziyâfet ü it‘âm olunup giderler idi.

Bâ‘is-i sûr-i pür-sürûr olan sünnet-i seniyye gününde, kable'l-hıtân rikâb-ı hümayûnda mevcûd vüzerâ-yı izâma mezîd-i avâtıf-ı husrevânîde serâsere semmûr kürkleri ve murassa‘ licâmlı mükemmel atlar ihsân buyurulduğundan mâ‘adâ, vezîr-i a‘zama elli esâme vesâ‘ir vüzerâyı kırkar esâme ve dirlikler ve emekdârlarıçün inâyet-i aliyye buyurılıp ve ulemâ-yı kirâma sûf semmûr kürkleri ilbâs olunup, umûr-ı sûr ile me‘mûr olanlar dahi hil‘atlar ile mesrûr u dil-şâd ve mahbûslar sadakât-ı pâdişâhîden itlâk u âzâd buyuruldular.

Ve yigirmi birinci Şenbih gün, Timurtaş sahrâsında otağlar kurulup, erkân-ı devlet ol mesîreye dahi da‘vet ü ziyâfet olunup, koşular oldu. Atları yügrük olanlar meydân-ı ihsâna vâsıl oldu.

Sûr-ı hümayûn-ı arûs-ı sultânî

Duhter-i sa‘d-ahter-i şehriyârî sa‘âdetlü Hadîce Sultân hazretleri, Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşaya sünnet-i seniyye üze tezvîc buyurulmak bâbında, inâyet-i aliyye sudûr idüp, sagdıç olan Vezîr-i râbi‘ Defterdâr Ahmed Paşa, mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Penc-şenbih gün azîm alay ile nişân getürdi ve dâmâd paşa sarayı pür-zîb ü zînete mübâşeret gice gündüz envâ‘ından şenliklere müdâvemet olundu.

Ve yigirmi sekizinci Şenbih gün ibtidâ vüzerâ-yı izâm ile kâdı-‘asker efendilere ziyâfet ü it‘âm olundu ve yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün şeyhü'l-İslâm efendiyle mevâlî-i müderrisîne ziyâfet olundu. Ve mâh-ı Rebî‘ülâhîr’in gurre si Dü-şenbih gün meşâyih ve e‘imme-i hutabâyı ziyâfet olundu ve ikinci Salı gün [91a] sipâh u silihdâr ocakları ziyâfet olundu. Ve üçüncü Çehâr-şenbih gün, yeniçeri ocağı ziyâfet olundu ve dördüncü Penc-şenbih gün, rikâb-ı hümayûn ağaları ziyâfet olundu.

Ol gün vüzerâ vü ulemâ ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları izn-i hümayûnla Hasoda köşküne varup, cihâz-ı mülûkâneyi seyr eylediler. Hakkâ ki, şa‘şa‘asından gözler kamaşır, emsâli sebkât itmemiş bî-nihâye şeffâf ü berrâk cevâhir ü bevâhir-i hurşîd-işrâkla esvâb-ı bî-hesâb âle'l-âl idi.

Ol mahalde Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa dahi küçük sultân hazretlerin tezvîc içün, taraf-ı hüsrevânîden mev‘ûd olup, kürk giydi ve beşinci Cum‘a gün ıstabl-ı âmire halkı ziyâfet olundu ve altıncı Şenbih gün sultân kapusunda müsâfir-odasında vüzerâ ve

kādı-asger efendiler mahzarında tarafeynin vekîlleri mübâşeretiyle, Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi akd u nikâh idüp, cümleye taraf-ı pâdişâhîden ihsân buyurılan semmûr kürkleri ve Dâru's-sa'âde Ağası Yûsuf Ağa ber-vech-i ikrâm, kendü eliyle ilbâs eyledi ve dâmâd paşa cânibinden Dâru's-sa'âde ağasına gönderilen kürkü sağdıç¹⁶⁴² paşa dahi kendü eliyle giydirdi. Ba'dehu rikâb-ı hümâyûn ağaları ve selâtın kethudâları cümle hil'at giydiler ve andan varup kemâl-i ta'zîm ü i'zâz ile cihâzı alup, dâmâd paşa sarayına nakl idüp, ol mahalde dâmâd paşa dahi cümle vüzerâyâ birer mükemmel ihdâ eyledi.

Ve yedinci Bâzâr gün dîvân hâceleri zıyâfet oludı ve ol gün iki cân-bâz birbiri ardınca Sultân Selîm Câmi'i minâresinden sarây-ı sûr-ı dâmâd paşa meydânına gelinceye değin ip üzerinde biri perçeminden ve biri bir ayağından uçdular.

Ve sekizinci Dü-şenbih gün, vüzerâ kethudâları zıyâfet olundı ve tokuzucu Salı gün yine cân-bâz minâre-i mezbûreye muttasıl ip üzerinden arkasında bağlu bir sabî ile pervâz idüp, nüzûle karîb geldükde ip kırılıp seyircilerden bir Yahûdî'nin üstüne düşüp mürd itdi. Lûtf-ı Hakk ile hiç kendülere zarar isâbet itmedi.

Ve onuncı Çehâr-şenbih gün vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm Dâru's-sa'âdeti'il-aliyye kapusına varup, sa'âdetlü gelin sultân hazretlerini kemâl-i ta'zîm ü izzet ü zîb ü zînet ve alay ile dâmâd paşa sarâyına getürdiler. Varduklarında at üzerinde selâmlayup geldüklerinde atlarından inüp, kapunun dâhilinde selâmladılar. Ol gün dâmâd paşa tarafından umûm üzre hil'atlar ilbâs ve kına dahi anın sarâyında oldı.

Ve on birinci Penc-şenbih gün, ikindiden sonra huzûr-ı pâdişâhîde akd-i meclis-i ders olup, fermân-ı hümâyûn üzre ol encümen-i şâhâneye vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm dahi dâhil oldılar. Sûre-i şerîfe-i Mülk'den kırâ'at olunup, Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi ma'nâ virdi. Ol esnâda Hâce-i şehzâde Seyyid Feyzullâh Efendi *ve hüve alâ-küllî şey'in kadîr* âyet-i kerîmesine müte'allîk bir su'âl-i kavî îrâd idüp, herkes murâkabe-i tefekkür ve te'emmülde iken Kādı Tefsîri'yle hâzırü'l-meclis olan Vezîr Nişâncı Abdî Paşa edâ-yı cevâba muvaffak olup, mazhar-ı tahsîn-i husrevânî oldı.

Ve bu gice salât-ı işâyı edâdan sonra, vüzerâ-yı izâm ve şeyhü'l-İslâm efendi ve kādı-asger efendiler üst ve mücevvezeleriyle üslûb-ı dîvân üzre Musâhib Dâmâd Paşa'yı kemâl-i tevkîr ü ta'zîmle gerdekhâneye kodılar ve kendü dahi üst ve mücevveze giymişdi. Hîn-i dühûlde du'âyı Şeyh Vâni Mehmed Efendi eyledi ve ba'dehu vüzerâ-yı

¹⁶⁴² sağdıç V : sâ'atçı Y

izâm ve ulemâ-yı kirâm ol mahalde bir miqdâr celse-i hafîfe ile ârâm itdirölüp, şerbet ve anber ve rengîn makrameleriyle ikrâm olundılar.

Ba‘dehu Dâmâd Musâhib Mustafâ Paşa dahi taşra çıkup, vüzerâ-yı izâma ve ulemâ-yı kirâma semmûr erkân¹⁶⁴³ kürkleri giydürüp, her birini envâ‘-i i‘zâz ve ihtirâmla yolladılar.

Ale's-sabâh kendüler dahi pâdişah hazretlerinden serâserli kürk giyüp şeref-i musâharet-i husrevânî ile ser-efrâz oldılar.

Ve on üçüncü Şenbih gün cebeci ve topcı ve tersâne ocakları ziyâfet olundu. Ve on dördüncü Bâzâr gün ma‘zûl beğler beğiler ve beğlerden mevcûd olanlar ve kâdî-‘asker ziyâfet olundu. Ol gün sarây-ı sûr-ı Dâmâd Musâhib Paşa meydânından Sultân Selîm Câmi‘i minâresinin orta şerefesine bend olan ip üzerinden iki cân-bâz yürüyerek minâreye çıktılar sonra biri ardın ardın yine aşağı nüzûl itmekle merâmına vusûl bulup dirliğe nâ‘il oldu.

On beşinci Dü-şenbih gün düğün tamâm oldu. On yedinci Çehâr-şenbih gün yine Timurtaş sahrâsında atlar ve piyâde koşuları olup seyr olundu.

Ref‘-i sarâyân-ı gılmân-ı Enderûn-i Hâssa

Hâssa iç oğlanların mahûs olan Fâtih-i İstanbul Sultân Mehmed Han vaz‘ı atık Edirne sarâyı ve Sultân Bâyezîd Han-ı Velî vaz‘ı Galatasarâyı'yla Yenisarâyda Büyük ve Küçükoda ve Sultân Süleyman Han vaz‘ı At Meydânı başında İbrâhîm Paşa-yı makbûl ve maktûl sarâyı halkının dâ‘ima gavgâ vü fesâdları eksik olmayup, cevrleri çekilmemekle, bâ-fermân-ı hümâyûn içlerinde mevcûd iç oğlanından hizmet-i pâdişahiye lâyük elli miqdârı ifrâz ve yeni sarâyda vâkı‘ hazîne ve kilâr ve seferli odalarına tevzî‘ olup, sâ‘ir bin miqdârı gılmân yollarıyla bölüklere çıkup, Galata sarâyına kırk nefer bostancıyla bir usta ve sarây-ı mezbûrdan evkâfindan vazîfeleri virilmek üzre mûsılâ-i Süleymâniye pâyesinde bir müderris ve İbrâhîm Paşa sarâyına kezâlik bir bekçi ile mûsılâ-i Süleymâniye pâyesinde bir müderris vaz‘ olunup, Edirne sarâyı mîrîden satıldı.

Ve mâh-ı Cemâziye‘lâhir'in beşinci Salı gün Yeniçeri Kâtibi Mehmed Efendi'ye Başdefterdârlık ve selefi Vezîr Ahmed Paşa'ya Mısır eyâleti ve Kuyumcubaşı Hasan

¹⁶⁴³ erkân V : - Y

Ağa'ya Cidde sancağı ve mâh-ı Ramazân'ın on yedinci Penc-şenbih gün vezîr-i a'zam hizmetinde Bostancı odası başı Midillilü Kuşcu Mustafâ Ağa'ya rikâb-ı hümâyûn Haseki ağalığı ve selefi Midillülü Sâlih Ağa'ya İstanbul Bostancıbaşılığı ve selefi Boşnak Osman Ağa'ya vezâret ile İstanbul kâ'im-makâmılığı tevcih ü inâyet buyuruldu.

Tahrîb-i diyâr-ı Leh be-dest-i Serdâr İbrâhîm Paşa

Leh üzerine serdâr olup, Babadağı kasabasında kışlayan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa, bu sene-i mübâreke bahârında yanına ta'yîn olunan Anadolu ve Rûm-ili ve Bosna ve Özi ve Karaman ve Adana ve Şâm ve Sivas ve Mar'aş beğlerbeğileri mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve eyâletlerinde vâkı' mîr-i mîrân u ümerâ sancakları halkı ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı ocakları ve toplar ile me'mûr olduğu üzre, İsakçı sahrâsında cem'iyet idüp, Tuna'dan karşı Boğdan yakasına geçüp, kat'-ı menâzil ve tayy-i merâhil iderek Turla köprüsünden dahi¹⁶⁴⁴ karşı Kamaniçe cânibine ubûr eylediği mahalde, Tatar askeri ile Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri dahi gelüp, berüde mülâkî olduklarından sonra, iki miqdâr zamân Podolya memleketinin pîş ü pes ve yemîn ü yesârın urup, Kamaniçe kal'asına tâbi' ve sulha dâhil olan kırk sekiz pâre palanka ke'l-evvel isyân üzre olmağla, kimin kendüsü darb-ı destîyle feth ü tahrîb eyledi ve kimin taraf taraf ta'yîn eylediği asâkir-i mansûreye yakup yıkdırdı ve Leh kralı didikleri la'în karşı gelemeyüp, küllî hakâret ve îsâl-i hasâret olunup, bî-nihâye mâl-ı ganîmet ve esîr ile avdet ve Han hazretlerine icâzet ve kendüye meştâ ta'yîn olunan Babadağı kasabasına azîmet ve dâhil oldukdan sonra askeri dahi etrâf ve kurâ vü kasabâta yerleşdirdi. Vâkı' hâli rikâb-ı hümâyûna arz eyledi.

Ahvâl-i donanma-yı hümâyûn

Otuz üç kıt'a çekdirir ile kara ve deniz muhafazasına me'mûr Kapudan Köse Ali Paşa kâsım eyyâmında donanma-yı hümâyûn ile Balıkleve limanından salup, engin sökerken *bi-emri'llâhi ta'âlâ* azîm fırtınaya uğramağla, donanma-yı hümâyûnı perâkende idüp, yedek ile yedi kıt'a çekdirir Anadolu kıyılarına düşüp helâk ve kendüsi başarda ve üç kıt'a çekdirir ile Ereğli limanına vesâ'irleri sinüp ve ol havâlîlerde olan limanlara girüp halâs oldılar.

¹⁶⁴⁴ dahi V : - Y

Ve birkaç gün yatup, hevâ limanlık olıcak beride cem‘ olup, selâmet birle İstanbul'a dâhil ve Tersâne-i âmireye vâsıl oldukda çok geçmeyüp, mâh-ı Şevvâl'de gamından fevt olduğu haberi rikâb-ı hümayûna arz olundukda, kapudanlık mansıbı Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa'ya ve Rûm-ili eyâleti Nişli Ali Paşa'ya ve Kandiye eyâleti Yanova'dan ma‘zûl Vezîr Şeyh Mehmed Paşaya ve Şâm eyâleti Kandiye'den ma‘zûl Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya ve Andadolu eyâleti Sarıkçı Hasan Paşa fevtinden Şâm'dan ma‘zûl Abaza Kôr Hüseyin Paşa'ya tevcih olundu.

Mısır Vâlisi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa varup dâhil oldukda, “Mu‘tâd olan nisvân tâ’ifesine ulûfe neden iktizâ ider” deyü, kat‘ u ref‘ sevdâsına düşücek, eyyâm-ı hükûmeti henüz iki aya bâliğ olmadan, ahâlî-i Mısır cem‘iyyet idüp, “Biz senden emîn değilüz” deyü, ümerâdan Ramazân Beğ'i kâ'im-makâm etdürdükden sonra, kendüyi sarâyından indürüp habs eylediler.

Vâkı‘ hâli mahzar idüp, der-i devlete gönderdiler ve sene-i mezbûre evâhinde gelüp, rikâb-ı hümayûna arz olunup, netâyic-i kelâmlarında, Vezîr Ahmed Paşa'ya alâ-kavlihîm tenfir-i kulûba bâ'is ba‘zı mevâdd isnâd idüp, “Cümlemiz mâl u cân havfıyla emn ü râhatden me'yûs olmağın ittifâkla azl olundu” deyü i‘tizâr itmişler.

Mahzar getüren sâbıkâ Dâru's-sa‘âde ağalığından çıkma Uzun Süleyman Ağa ile Mîr-livâ Cündî Mehmed Beğ mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup, Limni cezâresine nefy olundılar ve eyâlet-i Mısır¹⁶⁴⁵ Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Abdurrahmân Paşa'ya ve eyâlet-i Bağdâd Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya ve eyâlet-i Diyâr-ı Bekr [91b] Mısır'dan ma‘zûl Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa'ya ve eyâlet-i Van Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Vezîr Öküz Ömer Paşa'ya ve eyâlet-i Arz-ı Rûm (...) pašaya ve eyâlet-i Kamanîçe Budun Beğlerbeğisi Arnavud Vezîr Uzun İbrâhîm Paşa'ya ve eyâlet-i Bosna Kamanîçe'den ma‘zûl Vezîr Halil Paşa'ya ve Budun eyâleti Suyolcu Vezîr Ali Paşa'ya inâyet buyurılıp, sene bunda encâma irdi.

¹⁶⁴⁵ Mısır V : - Y

SENE-İ SEB‘A VE SEMÂNÎN VE ELF

Azîmet-i pâdişâh gâzî be-şehr-i Kostantiniyye

Nâgâh pâdişâh-ı gâzî hazretleri Edirne'den İstanbul'a külliyyetle azîmete niyyet idüp, ber-vech-i müsâra‘at göç tedârüküne mübâşeret ve zamân-ı karîbde yine Edirne'ye avdet-i hümayûnları mukarrer olmağın, Vâlide Sultân hazretleriyle birâderleri Edirne'de ikâmet ve yaz faslında Akpınar sarâyına azîmet buyurup, hizmet-i muhâfazalarıyla Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa me‘mûr oldu ve Edirne'de Yenisarây temelden yıkılıp, müceddeden vâsi‘ tarz-ı âher bir sarây-ı dil-küşâ binâsına Edirne Bostancıbaşı Nasûh Ağa'ya hitâben fermân-ı hümayûn sudûr itdi.

Ve sene-i mezbûre Muharremi'nin on sekizinci Penc-şenbih gün, tuğ-ı hümayûn çıkup, Bâbü's-sa‘âde önünde nasb olundu ve yigirmi ikinci Dü-şenbih gün, otağ-ı hümayûn çıkup, İskender köyünde kuruldu ve yigirmi tokuzuncu Dü-şenbih gün dahi pâdişâh-ı gâzî hazretleri kevkebe-i husrevâne ve kemâl-i şevket-i şâhâne birle Edirne şehrinden çıkup, otağ-ı hümayûna nüzûl, bir gün meksden sonra hareket buyurup, mâh-ı Safer'in altıncı Dü-şenbih gün kurb-i İstanbul olan Dâvudpaşa sahrâsına nüzûl olundu.

Ol gün İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Osman Paşa ile Sekbânbaşı Hacı Zülfikâr Ağa ve mevâlî-i müderrisîn ve sâdât ve meşâyih ve esnâf-ı şehr Siyâvuş Paşa bağçesinde istiğbâl ve Bostancıbaşı Sâlih Ağa Haramîderesi'nde ziyâfet eyledi ve alay ile şehre girilmeyüp, çadırlar ile oturulmağa fermân buyuruldu.

Ve mâh-ı Rebî‘ülevvel'in gurre-i Penc-şenbih gün, donanma-yı hümayûn çıkup Kapudan Seydîzâde Mehmed Paşa yigirmi dört kıt‘a çekdirir ile Karadeniz'e ve kapudan vekîli İznikmidli Hüseyin Paşa dahi yigirmi dört kıt‘a çekdirir ile Akdeniz'e ta‘yîn ü irsâl olundılar.

Ve yigirmi altıncı Dü-şenbih gün, tebdîl-i mekân için otağ-ı hümayûn Dâvudpaşa sahrâsından Okmeydânı'na nakl olunup, Hırka-i mübâreke ve alem-i şerîf ve tuğlar mahall-i merkûma alay ile îsâl buyuruldu ve taraf-ı pâdişâhîden iştirâ oluncak bir câriyeyi mukaddem Serçeşme (...) Ağa alup, vat‘ itmekle, bârgâh-ı mu‘allâ önünde boynu uruldu.

Ve mâh-ı Rebî‘ülâhir'in on dördüncü Cum‘a gün, Üsküdar göçünde hâssa şâtırların tâzeleri rikâb-ı hümayûna arz-ı hâl sunup, Şâtırbaşı Halil Ağa'nın muglim

olduğundan şikâyet ve feryâd itmeleriyle azl olunup, yerine Hasoda ağalarından Dölbend Ağası Bosnevî Sâlih Ağa şâtırbaşı olup taşra çıktı.

Vefât-ı Serdâr İbrâhîm Paşa ve serdârî-i diğer İbrâhîm Paşa

Leh üzerine serdâr olup, Babadağı kasabasında kışlayan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Şişman İbrâhîm Paşa yine me'mûr olduğu üzre yanına ta'yîn olunan asâkir-i mansûre ile İsakçı sahrâsında cem'iyet üzre iken, haber-i intikâli mâh-ı Cemâziyelevvel¹⁶⁴⁶ Penc-şenbih gün ma'rûz-ı dergâh-ı âlî olacak, taraf-ı pâdişâhîden serdârlık menşûruyla murassa' kılıç ve kürkli hil'at-ı fâhire ordu-yı hümâyûnda mevcûd Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya Hâssa Haseki Kuşcu Mustafâ Ağa ile irsâl olundu.

Ve on altıncı Dü-şenbih gün kâdı-'asker efendiler tebdîl olunup, Rûm-ili Kâdıaskeri Ankaravî Mehmed Efendi yerine İzzetî Mehmed Efendi ve sâniyen Anadolu Kâdıaskeri Bursevî Mustafâ Efendi yerine Balı Efendi nasb olundılar.

Ve on yedinci Salı gün, Ok meydânında dîvân olup ulûfe virildi. Vezîr-i a'zam haste olmağın dîvâna gelemeyüp, fermân-ı pâdişâhî ile yerine Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa vekâlet itdi ve vezîr-i a'zam arzıyla Tunus ocaklık beğlerinden Hafsa Mehmed Beğ'e Tunus eyâleti ve sâbıkâ Trablus vâlîsi Mısırlıoğlu İbrâhîm'e Trablus eyâleti tevcih olunup, bunları mansıblarına nasb itmeğe dergâh-ı âlî kapucu başlarından Mehmed Ağa ve Kâsım Ağa me'mûr olup, cem'an tokuz kıt'a kendü kalyonlarıyla mâh-ı Cemâziyelâhir'in onuncu Penc-şenbih gün kalkup gitdiler.

Reften-i pâdişâh-ı gâzî be-şehr-i Edirne

Mâh-ı Receb'in sekizinci Çehâr-şenbih gün, otak-ı hümâyûn Ok meydânından Çırpıcı çayırına nakl olunup, vezîr-i a'zamin hasteliği müştedd olmağla, alaya gelemeyüp Vezîr-i sâlis Kara Mustafâ Paşa vekâletle Hırka-i mübâreke ve alem-i şerîf ve tuğlar alay ile mahalline îsâl olunduktan sonra, mâh-ı Şa'bân'ın ikinci Şenbih gün pâdişâh hazretleri dahi Vezîr-i Sâlis Kara Mustafâ Paşayı kendü yanına yol kâ'im-makâmı nasb idüp, Vezîr-i Sâni Musâhib Mustafâ Paşa ile Çatalca Kırkkilise üzerinden Edirne'ye azîmet buyurdu.

¹⁶⁴⁶ Cemâziyelevvel V : Cemâziyelevvel'in Y

Vefât-ı Vezîr-i a‘zam Fâzıl Ahmed Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Kara Mustafâ Paşa

Mâh-ı mezbûrun dördüncü Dü-şenbih gün, Vezîr-i a‘zam Fâzıl Ahmed Paşa dahi sâ‘ir erkân-ı¹⁶⁴⁷ devlet ve ordu-yı nusret ile mevzi‘-i mesfûrdan hareket ve doğru yoldan teveccüh ve azîmet eylediler. Lâkin mübtelâ olduğu emrâz-ı rediyyeden ziyâdesiyle münharifü'l-mîzâc ve müte‘assirü'l-ilâc olup, ordu-yı hümayûnla hareket, kendüye mûcib-i meşakkat olmağla, girüden müsâ‘ade-i tabî‘ati üzre gitmeğe taraf-ı hümayûndan me‘zûn olup, hizmet-i mesâlih-i ibâdu'llâh Nişâncı Vezîr Abdî Paşa'ya fermân buyuruldu ve ol dahi ordu-yı hümayûnla Edirne'ye dâhil olup, vezîr-i a‘zam Çorlu ile Karışdıran mâbeyninde Ergene suyu kurbunda Karasigin? nâm karyede vâkı‘ Karabiber çiftliğinde karâr itmiş idi. Ber-muktezâ-yı takdîr illeti ilâc-pezîr olmayup mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Salı gicesinde dâr-ı bekâya intikâl eylediler. Namâzı anda bulunan tevâbi‘ ü levâhıkıyla edâ olundukdan sonra, cenâzesi araba ile İstanbul'a götürölüp, babası merhûm Köprülü Mehmed Paşa türbesine defn olundu.

Fevti mahallinde yanında bulunan birâderi Fâzıl Mustafâ Beğ, mühr-i hümayûnı alup ve ilgar idüp pâdişah hazretleri henüz dahi Edirne'ye varmamışlar idi, mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Penc-şenbih gicesi beyne'l-ışâ‘eyn Edirne'ye karîb Hasköy kazâsında Osmanlı nâm karyede irişüp, huzûr-ı hümayûna teslîm eyledi ve der-akab Vezîr-i Sâlis Kara Mustafâ Paşa da‘vet buyurılıp, bizzât dest-i mübârekleriyle mühr-i şerîfi yedine virüp, “Seni kendüme vekîl-i mutlak eyledim ve cümle ibâdu’llâhı sana emânet ve seni dahi *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerine emânet virdim, mu‘în ve zahîrin olsun” deyü, du‘â-yı hayr iderek mu‘tâd-ı kadîm üzre kürkle ve sâde iki top hila‘-ı fâhire ilbâs idüp, ale's-sabâh kudûm-ı hümayûn-ı şevket-makrûnlarıyla şehr-i Edirne'ye teşrîf buyurdılar.

Ve mâh-ı Ramazân'ın ikinci Bâzâr gün, mu‘tâd üzre taraf-ı pâdişâhîden Büyük Mîrâhûr Kara İbrâhîm Ağa vezîr-i a‘zama biri altun zencîrli iki donanmış mükemmel at getürdi, sadr-ı âlî-menzilet dahi tâ binek taşında istiğbâle müsâra‘at idüp inân ve rikâbını takbîlden sonra bir miqdâr süvâr oldılar ve mâh-ı mezbûrun beşinci Çehâr-şenbih gün ağa-yı müşârûn-ileyh üçüncü vezâret-i hâsslarıyla Kubbealtı ihsân buyurılıp

¹⁶⁴⁷ erkân-ı V : erkân-ı a‘yân Y

yerine merhûm Vezîr-i a'zam Ahmed Paşa Kethudâsı Boşnak Sarı Süleyman Ağa Büyük Mîrâhûr nasb olundu.

Galebe-i serdâr İbrâhîm Paşa ve istihkâm-ı sulh be-kral-ı Leh

Leh üzerine serdâr olan Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa ve Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri me'mûr oldukları vech üzre ma'iyyetle hareket ve Leh memleketine azîm îsâl-i hasâret ve bir niçe be-nâm palankaları tahrîb ü gâret idüp, melâ'in-i hâsirîn Leh birkaç gün ale't-tevâlî muhârebe¹⁶⁴⁸ ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* galebeden sonra taburları İzvança kurbunda on altı gün kadar muhâsara ve ol esnâda yine mukâtele olunup, âkıbet küffâr-ı hâksâr münhezimen tabur-ı makhûrlarında nâ-çâr kalıcak kral-ı menkûb bi'z-zarûre sulha tâlib olup, Podolya ve Ukrayna memleketleri hudûd-ı kadîmeleriyle Devlet-i Aliyye'nin olmak üzre ve Ukrayna hudûdu dâhilinde kadîmden ile'l-ân kendü tasarruflarında olan Peyaçerko ve Palice nâm iki kal'a Devlet-i Aliyye tarafından kendülere ihsân buyurilup, kemâ-kân zapt u tasarruflarında ibkâ olunmak ve harâc mâddesinden mâ'adâ sâ'ir mevâdd-ı musâlaha mukaddemâ Puçaş altında ihsân buyurılan ahidnâme-i hümayûn mücebince tarafeynden karâr-dâde olmak üzre, akd-i sulh olunup ve tarafeynden temessükleşüp ve küçük ilçileri alınup, Leh kralına yol virilüp meştâ ta'yîn olunan Babadağı kasabasına ric'at olunduğı müş'ir, serdâr-ı müşârûn-ileyhden ve Kırım Hanı'ndan gelen mektûblar rikâb-ı hümayûna telhîs olundukda, makbûl-i hümayûn olup, eltâf-ı aliyye-i husrevânîden ber-vech-i iltifât Kapucubaşı Ömer Beğ iler Serdâr Vezîr İbrâhîm Paşa'ya bir kabza murassa' kılıç ve bir sevb kürkli hil'at-ı fâhire ve Kırım Hanı Selim Giray Han hazretlerine dahi Kapucubaşı İbrâhîm Ağa ile bir top mücevher sorguç ve bir kabza murassa' kılıç ve bir sevb kürkli serâser nîm-ten ve bir sâde hil'at-ı fâhire ve Kagalgay Sultân'a dahi bir sevb kürkli serâser ve Nûreddîn Sultân ile Han'ın iki oğullarına birer hil'at-ı fâhire vesâ'ir beğlere ve Mirzalara cümle altmış aded hila'-ı fâhire ihsân ve ba'de'l-yevm yalı köyleri ve Bucak Tatarı'nın zabt u rabtı cümle Han'ın olmak üzre sâdır olan fermân-ı pâdişâhîle mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih gün irsâl olundılar.

Ve evânda Hasankalalı Kızıl Ali nâmında bir bâzergân belde-i mezbûrede fevt olup, mâlî mîrîye kabz olunmak için Kapucubaşı [92a] Zülfikâr Ağa fermân-ı hümayûnla ta'yîn ü irsâl olunmuşıdi. Mâh-ı Şevvâl'in üçüncü Çehâr-şenbih gün gelüp, müteveffâ-yı mezbûrun terekesi olan cem'an kırk kîse akçayı getürüp, Defterdâr

¹⁶⁴⁸ muhârebe V : ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl Y

Mehmed Efendi'ye teslim eyledikde, mezbûrun vârisi zuhûr idüp, isbât-ı verâset itdüğü vezîr-i a'zam tarafından mesmû'-ı hümayûn olıcak, “Diyânetlü pâdişâh hazretleri mezkûr kırk kîse akça vârise virilsün” deyü fermân buyurup, ol sâ'at bi'l-cümle teslim olundu.

Perâkende-i evâmîr-i aliyye der-Anadolu

Anadolu diyârında ahz-ı kuttâ'u't-tarîk için sancak beğlerine ve mütesellimlere ve kethudâlarına ve yeniçeri serdârlarına ve a'yân-ı vilâyete vesâ'ir iş erlerine hitâben taraf-ı pâdişâhîden fermân-ı âlî-şân sâdır olup, “Hâliyâ ol mahallerde ba'zı kuttâ'u't-tarîk ve harâmzâde ve eşkıyâ zuhûr idüp, sizin ihmâl ve tekâsülünüz sebebiyle ebnâ-i sebîlin yollarına inüp, katl-i nüfûs ve gâret-i emvâl ü erzâk eyledükleri mesmû'-ı hümayûn olmağla, siz itâb u ikâb husrevâneme müstahak olmuşsuzdur. Bundan sonra her kangınızın taht-ı hükûmet ve nevâhî ve kurâsında o makûle kuttâ'u't-tarîk bir ferdi katl ve eşyâsın gâret eyledüğü istimâ' olunur ise¹⁶⁴⁹, bilâ-emân hakkınızdan gelinmek mukarrerdür. İmdi o makûle eşkıyâyı bi-eyyi vechin kân ele getürüp, sür'atle haklarında lâzım geleni icrâ vü mazarrat ve eşkıyâyı def' ü ref' eyleyesiz. Lâkin eşkıyâyı haber alup, ele getürmek için çıkdüğunuzda kemâl-i sür'at ve ılgar ile varup tecessüs idüp ve yine âcilen yerinize avdet idüp, eşkıyâ tefîşi sebebiyle il üzerine menzil-be-menzil dûr itmekde ve sancağınızdan hâric çıkmakdan ve bu bahâne ile müft ü meccânen zâd u zevâde almakdan ve kendü hâlinde olanları ahz ve celb-i mâl için ta'addî vü tecâvüzden beğâyet ihtirâz eyleyesiz” deyü, tenbîh-i şedîd buyurulduklar gönderildi.

Mâh-ı Zilka'de'nin sekizinci Salı gün mukaddemâ Tunus'a ve Trablus'a cedîd beğlerbeğiler nasbı için giden kapucubaşılardan Mehmed Ağa Edirne'ye gelüp, Trablus ahâlîsinden arz u mahzar getürdi ve otuz nefer Trablus a'yânı bile geldiler. Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa'yı kebûl itmemişler, mukaddemâ vilâyet-i mezbûrede vâlî iken fukarâyâ azîm zulm-i cevır itmişdi ve “Bir vechile kendüden emîn değiliz. İnâyetlü pâdişâh hazretleri bundan gayrı her kangı kulun üzerimize hâkim ider ise kabûl iderüz, emir kendülerinindür” deyü, avâtıf-ı aliyye-i husrevânîden lûtf u merhamet recâsıyla tafsîl üzre arz u i'tizâr itmişler ve Tunuslu'nun dahi Hafsa Mehmed Paşa ile sâbıkâ mâcerâları olmağın anlar dahi kabûl itmeyüp, vech-i mezkûr üzre mahzar itmişler. İkisi de husrân u haybetle Âstâne-i sa'âdete avdet eylediler.

¹⁶⁴⁹ ise V : - Y

Vezîr-i a‘zam dahi bu ahvâli arz-u huzûr-ı âlî eyleyüp, ba‘dehu istişâre için kendü sarâyına şeyhü'l-İslâm efendiyle vüzerâ-yı izâm ve ocak ve bölük ağaları da‘vet ve mezbûrlar hakkında akd-i meclis-i meşveret olundu. Herkes ol mahalde netâyic-i havâtırını tasrîh ve Tunus ve Trablus ahâlîsinin bu bâbda vâkı‘ olan vaz‘-ı küstâhâneleri merâhîm-i sultânîden afv ve arz-ı mahzarlarına müsâ‘ade buyurulmak câniblerin tercîh eylediler. “Ammâ bu şartla ki, eğer bunlar Âstâne-i sa‘âdete tekrâr mürâca‘at ve itâ‘at ve arz-ı ubûdiyyet iderler ise mazhar-ı afv u inâyet olalar ve illâ üzerlerine Mısır tarafından asker ve bu cânibden donanma-yı hümayûn ta‘yîn ve havâle olunup, cezâların bulalar”. Pes netîce-i müşâvere bu minvâl üzre karâr-dâde oldu. Lâkin ne anlar bunları vâlîliğe kabûl itdiler ve ne devlet tarafından dahi üzerlerine asker çekdiler, en¹⁶⁵⁰ sonra Hafsa Mehmed Paşa'ya sâlyâne virilüp, kendü mülkü iki kıt‘a kalyon ile ölünce değin donanma-yı hümayûn ile Akdeniz seferine varup geldi ve Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa dahi çekdirir beği olup, bin yüz tokuz senesinde Sente¹⁶⁵¹ nâm mahalde şehîd olunca değin, vücûda getürdüğü hizmetler târîhlere yazılup, du‘â-yı hayrla anılmaya sebep oldu, nitekim aşağıda beyân olunur.

Mâh-ı mezbûrun on altıncı Çehâr-şenbih gün, Rikâbdâr Kâdı-köylü Mehmed Ağa'ya çavuşbaşılık ve selefi Şişmân Mehmed Ağa'ya Şâm-Trablus eyâleti ve anın selefi Kara Mehmed Paşaya Haleb eyâleti tevcih olundu.

Azîmet-i pâdişah gâzî be-dâri's-saltanati'l-Kostantiniyye

Pâdişah gâzî hazretleri sene-i mezbûre vakt-i bahârında İstanbul'a teşrîf buyurup bağ u bâğçe vü hadâyık-ı hâssa vesâ‘ır yalı sarâylarının seyr ü sülûkünü ve iş ü işret ve geşt ü güzâr ve kayık fasılları kemâl mertebe kalb-i hümayûnlarına sürûr hâsıl itmeğin üç ay miqdâr zamân Edirne'de meks ü karâr eyledikten sonra, işbu sene-i mezbûre mâh-ı Zilka‘desi'nin yigirmi sekizinci Dü-şenbih gün yine ihtisâr üzre Edirne'den hareket ve mu‘tâd-ı kadîmesiyle sayd u şikâr iderek İstanbul'a doğru atf-ı inân-ı azîmet eyledi.

Vezîr-i Sâlis Kara İbrâhîm Paşa rikâb-ı hümayûnlarında yol kâ‘im-makâmlik hizmetiyle me‘mûr olup, Vezîr-i Sâni Musâhib Mustafâ Paşa dahi ma‘an istishâb vesâ‘ır erkân-devlet a‘yân-ı saltanat umûmen vezîr-i a‘zam ile îyd-i adhâdan sonra nahazat ve İstanbul'a gelmek fermân ve Vâlîde Sultân hazretleriyle birâderleri ve girü kalan cümle harem-i hümayûn ve ağrak-ı evsat bahârda gelmelerin emr eyledi ve kendülerin hareket-

¹⁶⁵⁰ en V : el Y

¹⁶⁵¹ “Zenta” olacak.

i hümâyûnları vasat-ı şitâya müsâdif olmağla, evvel-bahâra değin sayd u şikâr niyyetiyle yollarda vâkı‘ kasabalarda ârâm ve sene-i âtiye bahârında İstanbul'a duhûle karâr virildi ve mâh-ı Zilhicce'nin ikinci Cum'a gün kubbe vüzerâsından Kozbekci Yûsuf Paşa'ya İstanbul kâ'im-makâmılığı ve selefi Vezîr Boşnak Osman Paşa'ya Şâm eyâleti ve anın selefi Leh Serdârı Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya Nigbolı sancağı ilhâkıyla kemâ-kân serdârlık ile Özi eyâleti tevcîh olundu. Ve pâdişah hazretleri dahi îyd-i adhâyı Borgos kasabasında idüp, evâhir-ı mâh-ı mezbûrda Çorlı kasabasına göçüp istikrâr buyurdılar ve sene bunda encâma irdi.

Vefât-ı Vezîr-i a'zam Şişman İbrâhîm Paşa

Bosneviyü'l-asldır. Hersek sancağında vâkı‘ Poçitel kasabasından zuhûr idüp, İstanbul'a geldükde, kaleminde mâhir ü münşî ve liyâkatı hasebiyle ba'zı dîvân hâcelikleri hizmetlerine istihdâm olup, bin altmış sekiz senesinde defter emânetinden tersâne emîni nasb olundu¹⁶⁵² ve altmış tokuzda ma'zûlen hacc-ı şerîfe varup, Haremeyn-i muhteremeyni's-şerîfeyn fukarâsına mâl-ı firâvân bezl ü infâk kılup, Âstâne'ye geldükde tekrâr tersâne emâneti tevcîh olundu ve mevsim-i şitâ gelüp, erba'ın vâsıl oldukda bi-hasebi'l-iktizâ merhûm Vezîr-i a'zam Köprülü Mehmed Paşa Tersâne-i âmirede altmış pâre kadirga yapılmasına fermân eyledikde, kerâste ve sâ'ir mühimmâtıdan bir şey mevcûd değil iken, hüsn-i tedbîriyle üç ayda altmış pâre kadirgayı mükemmel idüp, bahâr vaktinde Deryâ-yı sefide yolladüğundan mâ'adâ müceddeden on göz tersâne ta'mîr eyledi ve altmış ikide emîn gemisine binüp, Akdeniz seferine gitmiş iken Tersânede sa'y u istikâmeti sebebiyle Fâzıl Ahmed Paşa vezîr-i a'zam olduğu gibi getirüp kendüye kethudâ eyledi ve Uyvar seferinde nîce tedbîrin müşâhede itmekle kethudâlıkda müstakill oldı ve yetmiş yedide efendisiyle Girid cezîresine geçdi ve yetmiş tokuz Rebî'ülâhiri'nde iltifâten rikâb-ı hümâyûna arz idüp, vezâret ile Haleb eyâleti tevcîh olundu.

Kandiye kal'asının taraf-ı şarkîsinde vâkı‘ Güllük depesi dimekle ma'rûf mahalle ser-asker ta'yîn olundu ve ba'de'l-feth mükâleme-i sulha me'mûr olup, istihkâm virdikden sonra kal'anın harâb olan yerlerin murâd üzre ta'mîr eyledi ve bin seksan senesinde Vâlî-i Mısır Vezîr Karakaş Ali Paşa fevtinden mukaddemâ eyâlet-i Kâhire ziyâde muhtell ü müşevveş olup, tashîhi lâzım gelmeğın buna virildi ve birkaç kıt'a

¹⁶⁵² olundu V : olunup Y

kadırga ile Girid'den Selânik'e gelüp, sene-i mezbûre Zilka'desi'nin on üçüncü Cum'a gün şehir-i mezkûrda rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, Mısır ihtilâlin def' ü ref' itmek şartıyla Girid'de vezîr-i a'zam virdiği emr-i şerîf mücebince hatt-ı hümayûn sâdır olup, serâserli kürk ilbâs ve yine kadırgalar ile Mısır'a irsâl olundu.

Vâsıl oldukda, Mısır kavliyle rıfk u müdârâ sûretinde mu'âmele idüp, çok tefâsil-i ahvâle vâkıf oldu. Evvelâ ümenâ ve keşşâfdan mu'temedlerin ibkâ ve şöhrat üzere olan müflisleri def' ü ref' itmekle, ümenâ vü re'âyâ mezbûrun akl u rüşdin müşâhede idüp, re'y ü tedbîrlerine râzî oldılar.

Dört seneye karîb Mısır'da hükûmetden sonra azl olunup, Şâm eyâletiyle sefere me'mûr ve bin seksan beş saferinin yigirmi sekizinci Bâzâr gün Hacıoğlıbazar'ında pâdişah hazretlerine on iki bin miqdâr kendü kapısı askeri ve azîm tantana ile alay gösterüp, huzûr-ı hümayûnda serâsere kaplı semmûr kürk giydi ve Doroşenko Hatman memleketine azîmet olunduğu esnâda tekrâr Haleb eyâleti tevcîh olundu ve bu seferde çok hizmetler vücûda getürüp, İstine nâm palankayı fermânla feth ü ihrâk bi'n-nâr idüp, sefer dönüşünde serdâr-ı asâkir-i İslâm olup, Babadağı kasabasında kışladı ve seksan altıda taraf-ı pâdişâhîden kılıç kaftân irsâl ve küffâra gûşmâl fermân buyurulmağın guzât-ı mansûre ile Kamanîçe kal'asına varup, cebehâne vü zahîre ve mevâciblerin teslim ve Podolya ülkesini başdan başa çalkayup, mansûren selâmet birle yine gelüp Babadağı kasabasında kışladı ve seksan yedide yine serdârlık ile Leh eyâleti tahrîbiçün otuz bin miqdâr asâkir-i cerrâr ile nehr-i Tuna'yı ubûr ve karşı Kartal nâm [92b] menzile nüzûlünde ömrü âhir olup, sene-i mezbûre Cemâziyelevvelî'nin guresi Bâzâr gün anda fevt olup, cenâzesi İsakçı'da vâkı' Sultân Osman Han câmi'-i şerîf haremindedir.

Paşa-yı mezbûr ziyâde kesîrül'l-cüsse âdem iken, gâyet güzel şekillü, sebûk-rûh ve heybetlü, letâ'ife mâ'il, hoş-mezâk, kerîmül'l-ahlâk, akl-ı kâmil, Hakk'a kâ'il adl u hayrâta mâ'il ve cevri ü zulmden müctenib, tecrübeye mâlik ve sırât-ı müstakîme sâlik ve müdrîk ve fehm-i hisâbda mâhir ve su'âl u cevâbda hâzır, cerî bâhâdır ve re'y ü tedbîre kâdir âlî himem lutf-i kerem ile meşhûr bir vezîr idi. Hayrâtından Hersek sancağında kendü kasabasında mükellef kâr-gîr câmi'-i şerîf ve imâret ve medrese ve mekteb ve han ve hammâm ve iki geçeli çârû ve çeşmeler yapup, vilâyetin ihyâ itdiğünden mâ'adâ Hacıoğlıbazarı'nda ve havâlîde dahi çiftçe çeşmeler yaptırup ve niçe harâbeleri ma'mûr eyledi ki, hayrâtına hadd ü pâyan yokdur. Rahmetu'llâhi aleyh.

Fâzıl Ahmed Paşa: Merhûm Köprülü Mehmed Paşa'nın ferzend-i ekberi nâmı Fâzıl Ahmed Paşadır. Babasının evâ'il-i hâlinde Anadolu'da vâkı' Köprü nâm kasabada tevellüd idüp, yedi sene mürûrunda babası İstanbul'a getürüp, ilme meşgûl oldu. Niçe âlim ü fâzıl müderrisînin dersine hâzır olup, ilm-i fıkhiyye ve felsefe ve Parsî'de yegâne-i rûzgâr bir kâmil vücûd olup, babası şefâ'atıyla ilmîne ri'âyeten hâriciye ve dâhiliye medreseler virilüp, talebeye ders ifâde iderek, paşazâde demekle şöhret-i şân buldı ve bin altmış altıda babası vezîr-i a'zam oldukda, avâm tarîkine sülûk idüp, altmış tokuzda pâdişah hazretleri Burusa'da iken, babası arzıyla sene-i mezbûre Zilhiccesi'nin ikinci Penc-şenbih gün, vezâret ile Arz-ı Rûm eyâleti tevcîh olunup, az zamânda mansıbı Şâm'a ve andan Haleb'e nakl ü tebdîl olundu ve şerî'at-i mutahhara üzre hükm ü hükûmet ve adl u adâlet eyleyüp, pâdişah hazretlerinin üçüncü def'a Edirne'ye azîmetleri esnâsında babası arzıyla İstanbul kâ'im-makâmı inâyet buyuruldu ve kırk sekiz gün mürûrunda ki, bin yetmiş iki Muharremi'dir, babası Edirne'de haste ve sâhib-i firâş olup, umûr-ı dîvâniye mu'attal kalmağın, Edirne'ye getürölüp, vekâleten babası yerine sadâret-i uzmâ kâ'im-makâmı nasb olundu ve sene-i mezbûre Rebî'ülevvelî'nin yedinci Bâzâr gicesi, babası fevtinden pâdişah hazretlerine vasiyeti üzre, irtesi gün vezîr-i a'zam ve bin yetmiş üçde serdâr nasb olup, yetmiş dörtde Uyvar kal'asın feth eyledi¹⁶⁵³ ve dönüp Belgrad'da kışladı ve yetmiş beşde Zirinoğlu memleketi içinden urup, Nemçe sûrunda Yenikale'yi dahi feth idüp, andan Alaman dağlarından geçüp, Raba vak'asından sonra Uyvar altına vardukda, Nemçe çasarıyla sulh olup, yine Belgrad'da kışladı ve sene-i mezbûre evâhirinde Edirne'ye gelüp, rikâb-ı hümayûna yüz sürdü ve bin yetmiş altıda pâdişah hazretleriyle İstanbul'a varup, Nemçe'den gelen ilçiyile sulha ve istihkâm ve ilçiyile icâzet virdi ve sene-i mezbûre Zilka'desi'nde Girid seferine serdâr olup, bin yetmiş yedi Cemâziyelevvelî'nin üçüncü Şenbih gün, Tirmis iskelesinden donanma-yı hümayûnla Girid cezâiresine geçüp, Hanya kal'asında kışladı ve sene-i mezbûre Zilhiccesi'nin dördüncü Penc-şenbih gün aksâ-yı murâd olan Kandiye kal'asın dâ'iren-mâdâr muhâsara idüp, yigirmi yedi ay ruz-şeb kıtâl-i harbden sonra bin seksan Cemâziyelevvelî'si'nin guresinde recâ-yı emân ile feth idüp, küllî nizâm virdikden sonra donanma-yı hümayûnla gelüp, Tekfurdağ'ndan çıkup, Edirne'de rikâb-ı hümayûna yüz sürdü ve seksan ikide pâdişah hazretlerini Destpot yaylasına götürüp avdetde Yemen üzerine sefer karâr-dâde olmuşiken, Leh seferi zuhûr ile fesh idüp, seksan üçde pâdişah

¹⁶⁵³ feth eyledi V : feth ü teshîr eyledi Y

hazretleriyle varup Kamaniçe kal'asın feth eyledi ve hüsn-i tedbîr eyleyüp Leh kralıyla sulh oldu ve seksan dördte Leh kralı nakz-ı ahd itmeğin yine tekrâr pâdişah hazretleriyle Leh kralı üzerine azîmet idüp, pâdişah hazretleri Hacıoğlıbazarı¹⁶⁵⁴ kasabasında ve kendü serdâr olup, Babadağı kasabasında kışladı ve seksan beşde yine pâdişah hazretleriyle Ukrayna memleketini feth ü tahrîb idüp Edirne'ye geldi ve seksan altıda sûr-i hümayûn emrine meşgûl olup, dil-hâh-ı şehriyârî üzre hizmet eyledi ve seksan yedi saferinde pâdişah hazretleriyle İstanbul'a varup altı aydan sonra yine Edirne'ye avdet olundukda, Ergene suyu üzerinde Karabiber çiftliğinde haste kaldı ve sene-i mezbûre Şa'bânı'nın yigirmi sekizinci Penc-şenbih gicesi fevt olup, cenâzesi İstanbul'da vâkı' Tavukpazarı kurbunda babası türbesinde defn olundu.

Paşa-yı mezbûr, âlim ve halîm ü selîm ve fâzıl u kâmil ve âdil uğuru açık, akl-i ferâsetde ve fikr-i kiyâsetde ve sühâ vü keremde ve rahm u şefkatde bî-nazîr, hüsn-i huluk, sâhibi âlî-cenâb ve çelevi-meşreb ve zamâne vezîrlerinin ser-efrâzı ve misli bulunmaz bir gâzî âdem idi. Vezîr-i a'zam-ı celîl, Sokollu Mehmed Paşa-yı tavîlden sonra on beş sene miqdâr zamân vezâret itmek ancak buna nasîb oldu. Lâkin vezâreti hâlinde ba'zı mukarrebân igvâsıyla şûrb-i hamra mübtelâ ve âkıbet emrâz-ı istiskâya uğrayup, sebeb-i mevtine bâ'is olup, fakat bu ayb ile ma'yûb olup ve sinni henüz kırk beşe bülûğ itmiş, himmeti bülend vesâ'ir ahlâk-ı hamîdesine nihâyet yok. Bir vezîr-i celîlül'l-kadr idi. Hayrâtından Uyvar'da ve Girid'de ve Kamaniçe'de bir câmi'-i şerîf ve İzmir'de nâ-tamâm kâr-gîr bir mükellef hanı vardır. Sonra tekmîl olup ba'de'l-fevt bin kîse nakdi iç hazîneye alındı.

¹⁶⁵⁴ Hacıoğlıbazarı V : Hacıoğlu Y

SENE-İ SEMÂN VE SEMÂNÎN VE ELF

Dâhil-i pâdişâh gâzî be-şehr-i İstanbul

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri dahi minvâl-i meşrûh üzre sahd ü şikâr iderek sene-i mezbûre muharreminin evâilinde debdebe-i Husrevânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî ve azîm tantana ile gelüp İstanbul'a dühûl, doğru tersâne bâğçesin kudûm-i mübârekleriyle teşrîf-i nüzûl buyurdılar. Ol gün İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa ve Kâdî-i şehr İbrâhîm Efendi ve sâ'ie mevâlî-i müderrisîn ve meşâyih ve sâdât ve esnâf Küçükçekmece'de istikbâl eylediler.

Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa dahi, vüzerâdan Kâdirullâh İbrâhîm Paşa'yı Vâlide Sultân hazretleri muahâfazısıyla me'mûr eyledikten sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Penc-şenbih gün alay ile ve cümle ordu-yı hümâyûn ile Edirne'den hareket ve cânib-i İstanbul'a azîmet idüp, Yeniçeri Ağası Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Ağa'yı, vârid olan fermân-ı hümâyûn mücebince on altı gün mukaddem¹⁶⁵⁵ ilerü yollamış idi. Kendü dahi mâh-ı Saferî'n tokuzuncı Dü-şenbih gün, İstanbul'a vâsıl oldu. Ol gün pâdişah hazretleri Siyâvuş Paşa bâğçesine teşrîf ve alayı andan seyr idüp, vezîr-i a'zamı huzûr-ı hümâyûnlarına da'vet ve bir fâhir semmûr kürk ile mazhar-ı iltifât buyurdılar.

İhrâk-ı şiddet-i harem-i Hâsbâğçe-i tersâne

Evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda sabâha karîb Tersâne Bâğçesi haremindedir horanda odalarının birinin ocağından âteş isâbet idüp, içinde olan kirişe ve ba'dehu tavana yapışup, Kara Ağalar söndürememekle ân-ı vâhidde bütün odayı ihâta ve etrâfında olanlara dahi sirâyet idicek, içindeki câriyeler ancak birer başlarıyla pâdişah hazretlerinin olduğu camlı büyük köşke firâr, anda dahi karâr idemeyüp âkıbet deryâya nâzır kafesli köşke kaçdılar. *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* ol gice bir azîm tûfân olmağla, şu'le-i âteş-bürîden müşâhede olunmayup, ancak anda hâzır bulunan iki yüz miqdâr halvetci bostancılar ile Bostancıbaşı Rûm Sâlih Ağa ve ocaklarının baş çavuşu Kanozlu Uzun Ali yetişüp ve zülüflü baltacılar, gerdeller ve aşcılar iri kazanlar ile deryâdan su taşıyup semender-vâr dört taraftan kuşadup balta üşürdiler. Eski binâ olmağla fâ'ide itmeyüp gitdikçe âteş işti'âl bulup, camlı büyük köşke yapışmağla on zirâ' miqdâr kaldığı mahalden baş çavuş kesdirüp *bi-avni'llâhi ta'âlâ* altı kalın dîvâr çıkmagla, âteş teskîn

¹⁶⁵⁵ mukaddem V : - Y

oldı ve illâ hâl müşkil olurdu. Mü'ellif-i hakîr zümre-i bostâniyândan olduğumuz hasebiyle hizmetde hâzır ve ol varta-i hevl-nâk-i ibret-nümâyâ nâzır idim. Taraf-ı pâdişâhîden azîm lûtfâ mazhar olduk ve müceddeden ta'mîrine fermân-ı hümâyûn sâdır olup, Karaağaç bâğçesine ve bir aydan sonra evsat-ı bahâr idi Üsküdar sarâyına nakl ü teşrîf buyurdılar. Bundan akdem Burusa'ya nefy olunan Şeyh Mehmed Mısırı'nın Burusa'da yine cezbesi hareket idüp, kendüden hilâf-ı zâhir ba'zı kelâm sâdır olmağın, Limni cezâresine nefy olundu.

Vâlîde Sultân hazretleri dahi Edirne'den İstanbul'a avdet buyurup, mahall-i karîbe geldükleri istimâ' olunmağın, pâdişah hazretleri Küçükçekmece menzilinde istikbâl eylediler. Vezîr-i a'zamla şeyhü'l-İslâm efendi ve dâmâd-ı mükerrerem Vezîr-i Sâni Musâhib Mustafâ Paşa dahi menzil-i mezbûra karîb mahalde istikbâle müsâra'at ve piyâde oldukları hâlde arz-ı ubûdiyyet eylediklerinde, her biri taraf-ı sultânîden birer semmûr kürklerle ikrâm olundılar ve mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Şenbih gün Anadolu Kâdiaskeri Balı Efendi müddet-i örfiyyesinden mukaddem azl olunup, yerine İstanbul kazâsından munfasıl Deli Hâmid Efendi nasb olundu ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in sekizinci Dü-şenbih gün Kapudan Seydîzâde Mehmed Paşa yigirmi dört kıt'a donanma-yı hümâyûn çekdirirleriyle Karadeniz'e ve kapudan vekîli Hüseyin Paşa dahi otuz bir kıt'a çekdirir ile¹⁶⁵⁶ Akdeniz'e teveccüh ü azîmet eylediler. Ve on üçüncü Şenbih gün Başdefterdâr Hacı Mehmed Efendi azlinden yerine orta defterdârîlıktan ma'zûl Hacı Hasan Efendi nasb olundu.

Ve on dördüncü Bâzâr gün mukaddemâ Burusa etrâfında hırsız tefîşine me'mûr olup, envâ'-i zulm ü fesâdı sâbit olan Burusa Beği Kürd mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup, kapu arasında kemend-i siyâset ile cezâsı virildi ve urbân-ı şekâvet-nişân tarîk-i hacc-i şerîfde hüccâc-ı zevî'l-ibtihâca mazarrat üzre olmağla, def'-i mazarratları lâzime-i dîn ü devlet ve mühimm-i ırz u nâmûs-ı saltanat olmağın, Şâm Vâlîsi Vezîr Boşnak Osman Paşa mükemmel ve müsellâh âdemleri ve eyâleti askeriyle hüccâc avdetinde Şâm'dan kalkup Belkâ ve Havrân nâm menzillere varup hüccâc-ı [93a] Müslimîn mürûr idinceye değin ve ol mahallin mahsulü savılınca dek ol havâlîde meks idüp, eşkıyâ-yı Urbân'a mahsûlden bir şey aldırmayup ve davarlarını çayırlandırmayup, bi-eyyi vechin-kân eşkıyâ-yı Urbân def'inde kemâl mertebe takayyüd ve bezl-i tâb u tüvân itmesiçün

¹⁶⁵⁶ Karadeniz'e ve kapudan vekîli Hüseyin Paşa dahi otuz bir kıt'a çekdirir ile V : - Y

mü'ekked emr-i âlî-şân sâdır oldu ve Şâm-ı şerîf emîrû'l-haccına istiklâl virilüp, tarîk-i haccın umûr-ı cumhûru bi'l-cümle kendüye mufavvez olup ve tarîk-i haccda ba'zı Urbân tâ'ifesini çadırlarına getürüp hil'atlar giydirüp, emîr-i haccın umûruna ihtilâl virdiği mesmû'-ı hümayûn olmağın, "Min-ba'd hüccâc-ı Müslimînden eğer İstanbul a'yânı ve sakabaşılar ve eğer sâ'ir memâlik-i mahrûsa a'yânıdır, bir ferd senden izinsiz cadırlarına Urbân tâ'ifesin getürüp ihtilât ider ise bilâ-emân sen hakkından gelesin" deyü, fermân-ı şerîf sudûr.

Ve mâh-ı Cemâziye'lâhir'in yedinci Cum'a gün irsâl olundu ve mâh-ı Receb'in ikinci Salı gün matbah-ı âmire huddâmından on beş nefer hâssa aşçıbaşı kayıkçıları Balıkbazarında vâkı' kollukda yeniçeriler ile kavga ve mudârabe itdükleri mesmû'-ı pâdişâhî olıcak, salb u siyâsetlerine fermân-ı hümayûn sâdır olmuşiken, vezîr-i a'zamın şefâ'at ve recâsıyla katllerinden ferâgat ve afv buyurılıp, Limni adasına nefy olundılar.

Âmeden-i ilçi-i Leh

Mâh-ı mezbûrun on altıncı Salı gün, donanma-yı hümayûnda Recec mevâcibi virilüp arza girildi ve Leh kralından gelen ilçi dahi hil'at giyüp, pâye-i serîr-i a'lâya rûymâl eyledi. Bundan akdem Serdâr Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa ile eyledikleri musâlaha, makbûl-ı hümayûn olmak recâsıyla kralı ve cumhûrları tarafından arz u niyâz ve temennâ idüp, nâmesin virdikde pâdişah hazretleri cevâb virüp, "Serdârımla olan sulh u salâh cümle makbûl-ı hümayûnumdur, bundan sonra vezîrime tenbîh olunur, ol minvâl üzre¹⁶⁵⁷ ahidnâme-i hümayûn virilür" buyurdılar.

Bu hinde Bostancıbaşı Rûm Sâlih Ağa hod-bîn ve hod-re'y olup, ba'zı hizmetlerde tekâsüle ve arz ağalarına mu'âraza üzre olduğundan gayrı evzâ' u etvârı tab'-ı hümayûna nâ-mülâyim gelmekle azl olunup, ocağında yüz elli akça tekâ'üd virildi. Ve Hâssa Haseki Kuşcu Mustafâ Ağa'ya Bostancıbaşılık inâyet u ihsân buyuruldu ve pâdişah hazretleri Üsküdar'dan sonra İstavroz ve Kandilli bağçesine takrâr Karaağaç bağçesine göçüp, güz eyyâmı hulûl itmekle, âdet-i me'lûfesi üzre sayd u şikâr içün Dâvudpaşa sarâyına nakl u teşrîf buyurdılar ve mâh-ı Şa'bân'ın yedinci Salı gün Rûm-ili Kâdıaskeri İzzetî Efendi azlinden mansıbı Anadolu Kâdı-askeri Deli Hâmid Efendi'ye ve anın mansıbı İstanbul kazâsından munfasıl Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendiye tevcîh olundu.

¹⁶⁵⁷ üzre Y : - V

Ahvâl-i donanma-yı hümâyûn

Bi-emri 'llâhi ta 'âlâ Kapudan Seydîzâde Mehmed Paşa geçen sene Karadeniz'den avdetde kâsım fırtınasına sataşup, yigirmi kıt'a çekdirir helâk olmuşıdi. Bu senenin kâsımında dahi ol belâya uğrayup, yigirmi iki kıt'a çekdirir telef olmağla, mâh-ı Ramazân'ın on yedinci Şenbih gün azl olunup, Nigbolı sancağı virildi. Mansıb ve kapudanlık vüzerâ-yı kubbe-nişinden Kara İbrâhîm Paşaya tevcih buyuruldu ve mukaddemâ Hotin vak'asında serdâr olunup magzûben hatt-ı hümâyûnla vezâreti ref' ve tuğları alınup, Akdeniz boğazı hisârına nefy ve habs olunan Vezîr Sarı Hüseyin Paşa vezîr-i a'zam şefâ'at ve recâsıyla taraf-ı pâdişâhîden cerâyimi afv ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Salı gün müceddeden vezâreti inâyet ve ibkâ ve mesrûr buyurılıp, Anadolu'da tefîş-i eşkıyâ ve sefere asker sürmek hizmetleriyle me'mûr oldu.

Ve mâh-ı Şevvâl'in ikinci Bâzâr gün, pâdişah hazretleri sayd u şikâr tarîkiyle Çatalca ve Silivri câniblerine azîmet ve rikâb-ı hümâyûnlarında kâ'im-makâmlık hizmetine Kapudan Vezîr Kara İbrâhîm Paşa ta'yîn, Vezîr-i Sâni Dâmâdı mükerrerem Musâhib Mustafâ Paşa dahi istishâb olundu ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün, Mısır hazînesiyle gelen Mîr-livâ Ramazân Beğ mukaddemâ Vâlî-i Mısır defterdâr-ı sâbık Vezîr Ahmed Paşa üzerine kul tâ'ifesi cem'iyet eylediklerinde, kâ'im-makâmlığı kabûl itmekle müttehem olmağın, fermân-ı pâdişâhîle kapu arasına habs olunup, birkaç günden sonra Limni adasına nefy olundu ve Mısır'da olan emlâkı taraf-ı mîrîye zabt olunmak için Hâkim Mısır Vezîri Vezîr Abdurrahmân Paşaya emr-i şerîf gönderildi.

Kazak hatmanı Doroşenko'nun der-i devlete isyânı ve Moskov Çarına itâ'at ü inkıyâdı ve Çehrin kal'asın anlara teslîmi ve Şeytan İbrâhîm Paşa serdâr olup, Kırım Hanı Selim Giray ile varup, kal'a-i mezbûrı muhâsara ve bî-feth avdetleri ve ikisi de ma'zûlen Âstâne'ye ihzâr ve habs u nefy olundukları ve serdârlık emri Abaza Kör Hüseyin Paşaya gönderilüp, pâdişah hazretlerinin Çehrin kal'ası üzerine sefere sebeb-i hareketleri ve han-ı ma'zûlün büyük karındaşı Murâd Giray Sultân'ın Han olup, Kırım'a irsâli beyânındadır

Yedi sekiz seneden mukaddem itâ'at ü inkıyâd idüp, niçe def'a envâ'-i mürâca'at ve arz-ı ubûdiyyetleri sebebiyle Ukrayna memleketi ahâlîsine taraf-ı saltanat-ı aliyye-i cihândârîden Kazak hatmanı nasb ve tuğ ve tabl u alem ihsân ve niçe zamândan berü

bende-gân-ı dergâh-ı Devlet-i Aliyye-i mazmûniyyetü'z-zevâle-i pâdişâhî zümresinden add olunan Doroşenko Hatman memleket-i mezbûre dâhilinde vâkı' Kazak hatmanlarının kadîmden makarr-ı hükûmetgâhları olan Çehrin kal'asında ikâmet ve pâdişâh-ı berr ü bahr fermân-verâ-yı hışm hazretlerinin zîr-i himâyelerinde mustazıll ve âsûde-hâl üzre olup, kulluk itâ'atine ri'âyet üzre iken bin seksan altı senesinde Moskov çarı didikleri merdûd ve dâll tarafından ta'yîn ü irsâl olunan serdâr-ı berkdâr ile cünûd-ı şeyâtîn-i nuhûset-eseri gelüp, kal'a-i mezbûrenin cengci ve Kazak ahâlîsi Doroşenko la'înin evzâ' u atvâridan mahfûz olmayup itâ'at ve fermânından rû-gerdân olmalarıyla, ittifâk ve ittihâd ile Moskov çarı tarafıdan gelen melâ'ine kal'a-i mezkûreyi teslîm eylediklerinde, Doroşenko Hatman dahi nâ-çâr Moskov'a itâ'at idüp, Devlet-i Aliyye-i sâhib-kırânîye küllî isyân itmekle Moskov melâ'îni dahi kal'a-i mezkûre ahâlîsin zapt ve bi'l-küllîyye Ukrayna memleketin itâ'atden ihrâc ve kendülerine imtiyâz-ı pendar tahsîl idüp, bu âna değin tabançe-i hurde-i pâdişâhân-ı Âl-i Osman olmaduklarından dest-i tasallutu dirâz ve bu mertebe hareket ve nedâmet-encâma cesâret kıldıkların Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhîye arz u i'lâm itmeğın, melâ'în-i dûzah-karînin erkence tedârûki görûlmek mühimmât-ı dîniyyeden olmağın, ba'de'l-istişâre, işbu bin seksan sekiz bahârında Leh üzerine serdâr-ı sipehsâlâr olan Özi Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa, kal'a-i mezbûrenin nez' ü istihlâsı içün serdâr nasb olup, yanına Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Defterdâr-ı sâbık Vezîr Ahmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Nişli Ali Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Kethüda Ahmed Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Şâtır Mehmed Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Osman Paşazâde Ahmed Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Halil Paşa bi'l-cümle mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve ordu-yı hümayûnda mevcûd dört aşağı bölük sipâhîleri ve yigirmi oda yençeriyle zağarcıbaşı ve kifâyet miqdârı cebeci ve topcı ve top arabacı ve güzîde-i ejder-dehan sekiz kıt'a balyemez ve on iki kıt'a kolonborna top ve otuz kıt'a şâhî darbuzen ve arz-ı kifâyeden ziyâde mühimmât-ı cebehâne ta'yîn olundukdan sonra, taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı müşârûn-ileyhe müretteb ve mükemmel varup a'dâ-yı dîne gûşmâl virerek kal'a-i mezbûreyi feth ü teshîr ve Kazak hudûduna kemâ-yenbagî nizâm virmek mazmûnunda vârid olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve serâsere kaplu bir sevb semmûr kürk ve bir kabza murassa' kılıç ile dergâh-ı âlî kapucu başlarından (...) Ağa irsâl olundu.

Ve Doroşenko Hatman Çehrin kal'asın Moskov'a teslim eyledikde, kendüye tâbi' olmayan Kazak tâ'ifesine taraf-ı hümayûndan hatman lâzım gelemeğin, mukaddemâ Kazak hatmanlığından papaslık ihtiyâr idüp, kendü hâlinde âzâde iken Bucak Tatarı'na giriftâr ve ol takrîb ile Edirne'ye ihzâr olunup, "Belki bir mahalde lâzım ola" deyü, fermân-ı pâdişâhîle Yedikullede beş altı seneden mütecâviz mahbûs olan Yorgi Ehmiliçki nâm zimmî ma'kûl görölüp, vezîr-i a'zam taraf-ı hümayûndan mezbûra bir nîm-ten hil'at ve bir semmûr kadîfe kalpak giydirüp, müjde emrini kendü eliyle eline virdi. Lâkin tabl u alem ve tuğ u debbûs ve berât-ı âlî-şân serdâr-ı müşârün-ileyh Vezîr İbrâhîm Paşa eliyle virilmek münâsib görölüp¹⁶⁵⁸, ol tarafa isti'câl üzre irsâl olundu. "Tâ kim vârid olan fermân-ı hümayûn mücebince serdâr-ı mûmâ-ileyh Ehemlicki hatmanı Doroşenko hatmanın yerine nasb idüp, Ukrayna ve Potkalı memleketlerini buna zapt itdirüp, Kazak vilâyetinin dâru'l-hükûmeti olan Çehrin kal'asın Moskov'dan alup, buna teslim eyleye" deyü muhkem tenbîh buyuruldu.

Güzîde-i nesl-i İlhânî bi'l-fi'l Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri dahi serdârı mûmâ-ileyh ile sefere me'mûr olmağın, ana dahi eltâf-ı aliyye-i pâdişâhîden kadîm üzre cizye behâ beş bin altun ve bir mücevher şemşîr ve serâsere kaplu semmûr nîm-ten kürk üzerine bir hila'-ı fâhire ve hatt-ı hümayûn-ı iltifât makrûn ile kapucubaşılardan Zülfikâr Ağa ile irsâl olundu. Asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr ve adû-şikâr-ı vâfire ile hâzır u âmâde oldukdan sonra, serdârım İbrâhîm Paşa'ya her vechile mu'în olup, ittifâk u ittihâd üzre uğur-ı dîn-i mübîn ve hizmet-i hümayûnumda dâmen-der-miyân ve bezl-i kudret ve nakdîne-i [93b] cân itmeleri için tenbîh-i mülûkâneleri sâdır oldu.

Serdâr Vezîr İbrâhîm Paşa dahı, me'mûr olan asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile İsakçı altında cem'iyet idüp, Âstâne'den gönderilen toplar ve mühimmât-ı cebehâne Karadeniz şaykalarıyla gelüp, vâsıl oldukdan sonra mütevekkilen ala'llâh sene-i mezbûre Rebî'ülâhiri'nde nehr-i Tuna'dan karşı Kartal sahrâsına ubûr idüp, birkaç gün ikâmetden sonra hareket ve aksâ-yı murâd olan Çehrin kal'asına doğru atf-ı inân-ı azîmet eyleyüp, Turla suyun dahi Bender kal'ası altından geçüp, tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil iderek Onkol nâm mahalde han-ı zî-şân hazretleriyle mülâkî ve mâh-ı Rebî'ülâhir'in evâhirinde Çehrin kal'ası altına nüzûl ve kâ'ide-i kal'a-gîrî üzre muhâsara esbâb-ı hafr metrise ikdâm ve mahalle münâsib yerlere câ-be-câ kal'a-kûb toplar vaz' u tertîb idüp, kemâl mertebe kal'ayı döğmeğe mübâşeret ve burc u bârûları münhedim

¹⁶⁵⁸ görölüp V : görölmek Y

eyledi ve eyyâm-ı muhâsaraları yigirmi üç güne bâlig olup, henüz bir vefk-ı me'mûl sûret-i maksûd-çehre-nümâ olmamış iken, kral-ı bed-fi'âl tarafından kal'ada mahsûr olan Moskov kâfirlerine imdâd için serdâr-ı murdârî olan Remdanski nâm mel'ûn-ı bî-nihâye asker-i nuhûset-eseriyle kal'a-i mezbûreye üç sâ'at mesâfe Özi suyuna geldükleri haberi, asâkir-i İslâm'ın mesmû'ı olmağla, melâ'in-i hâsirînün kal'a altında gelmemesi için, umûm asâkir-i Tatar ile han-ı âlî-tebâr hazretleri me'mûr ve yanına asâkir-i mansûreden dahi bir miqdâr mübâriz ta'yîn olunup, tabur-ı makhûra sedd-i râh olmaları bâbında azîmet eylediler ve Özi suyunda üzerlerine varduklarında melâ'in-i bî-dîn bunlara pey-ender pey toplar atup ve Çehrin kal'asında mahsûr olan melâ'îne imdâd yetiştürmek için tedârük itdüğü azîm kayıklar ile kal'a-i mezbûre kurbunda cereyân iden Tasma suyu ile imdâdın geçirüp, bî-pervâ mürûr ve ubûruna sedd olıcak bir hâl mülâhaza olunamayup, kesret-i vefret üzre geldüklerinden asâkir-i İslâm'ın müdâfa'aya iktidârları olmaduğu be-dîdâr olmağla, han-ı âlî-şân hazretleri dahi kal'a muhâsarasında olan Serdâr Vezîr İbrâhîm Paşa'ya Moskov tarafından gelen tabur-ı mekfûr-ı melâ'îni istîlâ idüp, berü tarafa mürûrlarına bir vechile sedd-i râh olmağa imkân¹⁶⁵⁹ olmayup, külliyyet ile Özi suyunu berü cânibe geçdiler. “Lâyık-ı dîn ü devlet ve ırz u nâmûs-ı saltanat budur ki, tabur mukâbelesinde ve metrisde olan asâkir-i İslâm tabur-ı mekfûrun a'dâ-yı li'âmıyla mukâvemet idemez, kal'a muhâsarasında iki gün dahi ikâmet olunur ise bi'l-cümle guzât-ı mansûre ve mühimmât-ı cebehâne ve toplar kahr u helâk olup, bed-nâm olmamız nümâyândır. Ma'kûl ü evlâ olan budur ki, asâkiri ve topları metrisden çeküp gelündüğü yola doğru azîmetle selâmete çıkmak hayırlı fehm olunur. Kal'a-i mezbûreden iki menzil müfârekat idinceye değin bizden yanımızda olan asâkir-i İslâm ile mukâbele-i küffârda gayret ü hamîyyet idüp, akabinizden irişürüz” deyü i'lâm u ta'lîm itmekle, ordu-yı hümâyûnda olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağalarıyla müşâvere idüp, bi'l-ittifâk girü çekilmeyi ma'kûl gördiler.

Ve ordu kâdısı sicil eyledükden sonra, hemân ol gice kal'a muhâsarasından ferâgat eyleyüp, asker-i İslâm'ı ve metrislerde olan top ve mühimmât-ı cebehâneyi girü çeküp, ber-muktezâ-yı kazâ vü kader fethi müyesser olmayup, kal'a altından hareket ve avdet ve sür'at-ı isti'câl ile Bender kal'asına doğru azîmet idüp, selâmet-i hâl ile hudûd-ı İslâmiyye'ye vâsıl ve han-ı zî-şân hazretleri dahi Kırım'a ric'at itdüğü haber-i mektûbları mâh-ı Receb'in yigirmi beşinci Penc-şenbih gün Âstâne'ye gelüp, rikâb-ı hümâyûna arz

¹⁶⁵⁹ imkân V : imkân-pezi Y

olundukda, serdâr-ı müşârün-ileyh ile Tatar hanın bir iş vücûda getüremeyüp, bunca hazîne hevâ yere telef olup, hâ'ib ü hâsir avdetlerinden gayret-i pâdişâhî cûş u hurûşa gelüp, melâ'în-i dûzah-karînin memâlik-i mahrûsa-ı cihândârîye munzamm olan memleketden dest-i tasallutların kûtâh itmeğe avn-i Hakk ile gûşmâl virilmek bâbında sefer tedârûki görölmesi için, fermân-ı kazâ-cereyân-ı sâhib-kırânîleri sâdır olmağla, lâzime-i nâmûs-ı dîn ü devlet muktezâsı üzre, mâh-ı Şa'bân'ın yigirmi ikinci Salı gün Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa'nın Topkapusu hâricinde vâkı' bâğçesine umûmen kubbe-nişîn vüzerâ-yı izâm ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn efendiler ve yeniçeri ağası ve sipâh ve silihdâr ağaları ve ocakları ihtiyârları vesâ'ir ser-i kârda olan vükelâ-yı devlet ve a'yân-ı saltanat da'vet ve Çehrin kal'ası husûsı için akd-i meclis-i meşveret idüp, ba'dehu külli kelâm cümleinin ittifâk ve savâb-dîdeleri üzre düşmen-i dîn ve kefare-i bed-âyîn üzerine sefer olunmak ma'kûl ve münâsib görüldi. Şöyle ki, pâdişah hazretleri bizzât devletü iqbâl ve sa'âdetü iclâl ile hareket-i hümayûn buyurup, guzât-ı mansûreye penâh ve takviyyet için Tuna'dan öte geçmeyüp, berü câniblerinde murâd-ı hümayûnları teveccüh ve iqbâl eylediği mahalde istikrâr u ikâmet-güzâr olmalarına karâr ve bunu da hayr âkıbet üzre Fâtîha okunup, rikâb-ı kâm-yâb-ı husrevânîlerine telhîs olundu. "Vükelâ-yı devletimin ittifâf ve ittihâdları¹⁶⁶⁰ üzre ma'kûl gördükleri benim de makbûl-i hümayûnumdur" mazmûnunda hatt-ı şerîf sâdır oldı.

Ve sene-i âtiye bahârında hareket-i hümayûn-ı tâcdârîleri mukarrer olmağın, Tophâne-i âmirede yigirmi bir kıt'a rûyîn-ten-i ejder-dehan kal'a-kûb balyemez toplar dökölmek ve mühimmât u levâzımât-ı seferiyye tedârük ü âmâde olmak fermân olundu. Ve bilâd-ı İslâmiyye'de olan asâkir-i Müslimîn ve cuyûş-ı muvahhidîn dahi gazâ vü cihâda hâzır olup, nev-rûz-ı sultânîde otağ-ı hümayûn cihân-pûy-i sultânîde tecemmu' eylemeleri bâbında taraf taraf fermân-ı kadr-tüvân-ı aliyye-i cihân-mütâ'-ı pâdişâhî perâkende vü irsâl buyuruldu.

Serdâr Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa dahi selâmet ile Bender kal'asına nüzûlünde vârid olan fermân-ı hümayûn mücebinece yanında olan asâkir-i İslâm ile rûz-ı kâsıma değin Bender'de meks ü ârâm ve ol havâlîleri düşmenden muhâfaza eyledikten sonra top ve mühimmât-ı cebehânenin bir miqdârın İsakçı'ya gönderüp, sâ'irin anda alıkoyup ve kendü yine asâkir-i İslâm ile kalkup meştâ ta'yîn olunan Babadağı kasabasına gelüp, dâhil olduğun arz u i'lâm eyledikde, mâh-ı Ramazân'ın on beşinci Penc-şenbih gün, Özi

¹⁶⁶⁰ ve bunu da hayr âkıbet ... ittifâf ve ittihâdları V : - Y

beğlerbeğliği ile serdârlık menşûru ordu-yı hümâyûnda olan Anadolu Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa'ya irsâl ve kapukuluna icâzet virilüp, mîr-i mîrân u ümerâ ol havâfîlerde kışlaya ta'yîn buyurılıp, serdâr-ı ma'zûl Vezîr İbrâhîm Paşa, Âstâne-i sa'âdete gelmesi için evâmir-i aliyye gönderildi.

Van Beğlerbeğisi Vezîr Öküz Ömer Paşa'ya Bağdâd eyâleti ve selefi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve selefi ordu-yı hümâyûnda mevcûd defterdâr-ı sâbık Vezîr Ahmed Paşa'ya Bosna eyâleti ve anın selefi Vezîr Halil Paşa'ya Kamanîçe eyâleti ve anın selefi Vezîr Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa'ya Budun eyâleti ve Karaman Beğlerbeğisi Boşnak Kethudâ Ahmed Paşa'ya Anadolu eyâleti tevcîh buyuruldu.

Serdâr-ı ma'zûl Vezîr İbrâhîm Paşa dahi ber-mûceb-i emr-i âlî evâhir-ı mâh-ı Şevvâl'de ale'l-isti'câl bârhânesiyle İstanbul'a gelüp, vâsıl olduğun vezîr-i a'zama ve rikâb-ı hümâyûna telhîs itmekle¹⁶⁶¹, huzûr-ı şerîflerine ihzâr olunmasını emr eylediler. Vezîr-i a'zam dahi Çavuşbaşı Kâdı-köylü Mehmed Ağa'ya teslîm idüp, gönderdi.

Pâdişah hazretleri Çatalca'da idi, doğru Kâ'im-makâm Vezîr Kara İbrâhîm Paşa konağına varup indiler ve pâdişah hazretleri dahi şikârdan gelüp, Dâru's-sa'âde Ağası Yûsuf Ağa odasına çıkdı ve ahşâma karîb İbrâhîm Paşa'yı huzûr-ı hümâyûnlarına getürdüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdüğü mahalde, “Bre koca köpek, tahlîsine me'mûr olduğun Çehrin kal'ası gibi bir muhtasar toprak palankayı almağa kâdir olamayup, münhezimen avdet ve bu denlü hazînemi hevâ yere izâ'at eyledün. Yohsa askerin mi az idi ve top ve mühimmât-ı cebehânen mi yoğidi özr ü taksîr it ki, bâ'is ü bâdî ne idi ve ale'l-husûs azîmetin eyyâmında Bender ahâlîsinden cebr ile otuz bin guruş celb idüp zulm ü cûrunda fukarâ feryâdıyla dîvân-ı hümâyûnum doldı?” deyü, azîm itâb-âmîz hitâb buyurdukda, “*Hakk ta'âlâ* şevketlü efendimin mübârek vücûd-ı hümâyûnların hatâsız ide, gerçek siz Çehrin kal'ası bir muhtasar toprak palankadır, lâkin metânet ü istihkâmda bî-nazîr ve derûnu akreb ü çıyanla memlû ve üzerinde kuş uçmaz etrâfın Tasma suyu ihâta eylemiş bir düşvâr kal'adır. Etrâf-ı erba'adan hafr-ı metrisler ve münâsib mahallere toplar vaz' olunup, yigirmi üç gün ale't-tevâlî harb ü kıtâlden hâlî olmayup, câ-be-câ darb-ı topdan rahnedâr ve feth ü teshîri nümâyân iken, Moskov kralı tarafından serdâr olan Remdanski yüz binden mütecâviz melâ'in-i dûzah-karîn ile mahsûr-ı müşrikînin imdâdlarına geldüklerinde, sedd-i râh olmak üzre Tatar Han kuluna

¹⁶⁶¹ itmekle V : idüp Y

cünûd-ı Tatar'dan gayrı asâkir-i sâ'ireden bir miqdâr asker koşup karşı gönderdim. Mümâna'atı değildir, hemân metrisden askeri ve topları ihrâc idüp, cânib-i selâmete gidegör deyü i'lâm itmekle, ben kulun dahi ordu-yı hümayûnda olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağalarıyla müşâvere idüp, bu az asker ile tabura karşı varılup mukâvemet itmek niçe mümkündür deyü, cümlelerin ittifâk ve ittihâdları ve han kullarının re'y ü savâblarıyla asker-i İslâm ve topları ve mühimmât-ı cebelhâneyi metrislerden çeküp selâmet ile girü avdet eyledim ve Bender'den aldığım akça ile asker yazdım. Emir hünkârıdır" deyü, hatm-i kelâm eylediği mahalde, mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup, "Kaldırın şu kâfir" deyince, Bostancıbaşı Kuşcu Mustafâ Ağa zebanî hasekiler ile koltuklanup, katl olunur zannıyla tahkîren çamur içinden sürüyüp götürürken, ağa elinde "hakkımızda fermân var mı?", "Yok" didi "ya bu eziyet nedir?" deyecek, bir bârgîre [94a] bindürüp kâ'im-makâm paşa sarâyına getürdiler. Bostancıbaşıdan şikâyet itmekle, kâ'im-makâm paşa bostancıbaşıya "Bre mel'ün eşek, senin¹⁶⁶² ne haddindir pâdişâhın vezîrine böyle eziyet itmek. Vüzerâdan birinin katli fermân olunsa bile kılıç altına gelinceye değin arz-ı pâdişâhî olmağla, ana ri'âyet ve izzet ü ikrâm lâzımdır" deyü, azîm âzâr eyledi ve İbrâhîm Paşa'ya "Hâtıra bir kem kasd gelmesün, şevketlü efendimiz ancak sizi Yedikulle'ye habse fermân buyurmuşlar" deyü, tesellî eyleyüp çavuşbaşıya teslim, ol dahi getürüp habs eyledi.

Ve Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri dahi Çehrin husûsu hizmetinde taksîrât ve tekâsülü sebebiyle mânde-i hâtır-ı âtır-ı pâdişâhî olup, vezîr-i a'zamdan ferce bulmağla birez piyâde sürüp azille ta'zîr ve vatan-ı asliyesi olan Rodos kal'asına nefy ile tahkîr buyurılup, yerine cezîre-i mezbûrede mahbûs büyük birâderi Murâd Giray Sultân Kırım Hanı nasb olunup, ale't-ta'cîl varup getürmeğe vezîr-i a'zam kethudâsı Hasan Ağa ta'yîn ve evâsıt-ı mâh-ı Zilka'de'de bir çekdirir ile irsâl olunmuşıdı.

Mâh-ı Zilhicce ibtidâsında İstanbul'a gelüp, müteferrika ve çavuş karşı varup emîn iskelesinden ihrâc ve ata süvâr ve alay ile doğru vezîr-i a'zam sarâyına nüzûlünde tertîb-i zıyâfet ve tecdîd-i elbise-i fâhire ile ikrâm eyledikten sonra irtesi gün mu'azzez ve mükerrem rikâb-ı hümayûna ihsân buyurdu. Ol mahalde pâdişâh hazretleri Yapagcı çiftliğinde idi, Kâ'im-makâm Vezîr Kara İbrâhîm Paşa vesâteti ile Hasoda'da dâm[en]bûs-i pâdişâhîle müşerref olup, hanlık hatt-ı şerîfin bizzât yed-i mübârekleriyle eline teslim ve mu'tâd-ı kadîm üzre kırmızı kadîfeye kaplı semmûr kabanitse kürk

¹⁶⁶² senin V herif Y

giydirölüp ve başına iki mücevher sorguç sokulup ve miyânına bir kabza murassa‘ şemşîr ve tırkeş kuşadılup, tamâm-ı vücûdu ni‘âm-ı Hudâvendigâr'a müstağrak ve azîm iltifâta mazhar oldu ve cizme-bahâ avâ'id-i mu‘ayyenesi ihsânıyla dahi behre-mend ve dil-şâd olunup, kesret-i asâkir-i Tatar ile hâzır u âmâde olmasına tenbîh ü te'kîd buyurulduktan sonra, karadan Kırım'a sür'atle gönderildi. Vardukda birâderi han-ı ma'zûl Selîm Giray bir gün tevekkuf itmeyüp, Kefe'den bir Karadeniz gemisine binüp harem ve tevâbi' ü levâhıkıyla sene-i âtiyede İstanbul'a gelüp, bilâ-ârâm cezîre-i Rodos'a irsâl olundu ve pâdişâh-ı gâzî hazretleri dahi îd-i adhâyı Yapagcı'da idüp, kurbânların kesdikden sonra evâsıt-ı mâh-ı Zilhicce'de menzil-i mezbûrdan hareket ve leb-i deryâda vâkı' Ereğli nâm karyede dahi şikâr için birkaç günistirâhat buyurduğı esnâda, vezîr-i a'zam şefâ'atıyla serdâr-ı mahbûs Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa cerâyimine afv-ı kalem-i sultânî çekilüp, elli üç gün habsden sonra ıtlâk ve Kandiye eyâleti tevcîh ü inâyet olundu ve selefi Vezîr Şeyh Mehmed Paşa'ya dahi İstanbul'a geldükde Yanova eyâleti virildi.

Ber-mûceb-i fermân, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Penc-şenbih gün vûkelâ-yı devlet mübâşeretiyle tuğ-ı hümayûn-ı pür-fürûg-ı sâhib-kırânî çıkup, Bâbü's-sa'âde önünde nasb ve Çehrin üzerine sefer¹⁶⁶³ mukarrer oldu ve eyyâm-ı şitâ güzâr ve fasl-ı bahâr ve hareket-i vakt-i sefer hulûliyle pâdişâh hazretleri şikârdan ferâgat ve İstanbul'a avdet ü azîmet eyleyüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Bâzâr gün harem-i hümayûnlarıyla doğru tersâne bâğçesine şeref-nüzûl buyurdılar. Ol gün vezîr-i a'zam hizmet-i istikbâle müsâra'at ve Topkapısı hâricinde vâkı' bâğçesinde zıyâfet eyledi ve sene bunda encâma irdi.

¹⁶⁶³ sefer V : sefer-i hümayûn Y

SENE-İ TÎS‘A VE SEMÂNÎN VE ELF

Mücâdele ve iltimâs-ı sulh bâ-ilçi-i Leh

Bundan akdem Leh'den gelen ilçi, serdâr-ı müşârün-ileyh Şeytan İbrâhîm Paşa ve Tatar Han Selîm Giray Han ile eyledikleri sulhün hilâfınca memâlik-i mahrûsaya munzamm olan Bar ve Meji Poji palankalarını ve Podolya'dan bir miqdâr yer taleb idüp, “Bizim sulhumuz bunlar bize virilmek şartıyladır” deyü, bu âna dek lecc ü inâd üzre iken, pâdişah hazretlerinin Moskov üzerine olan sefer-i hümâyûn-ı zafer-makrûnları mehâbetini müşâhede idicek ve helâk u istîsâlde Moskov üzerine kendüleri takdîm olunmak ihtimâli gâlib görünmeğin, ol sevdâ-yı hamdan ferâgat ve serdâr ve hanla akd olunan sulhün ibkâsına rağbet itmekle, sene-i mezbûre Muharremü'l-harâmının on altıncı Çehar-şenbih gün tarafeynden temessükleşüp müceddeden ahidnâme-i hümâyûn ihsân buyuruldu.

Bu gice bir azîm şedîd rîzgâr esüp, Galata'da vâkı‘ büyük kal‘anın suru külâhı üftâde-i hâk ve altında bir âdem helâk oldu ve yigirmi birinci Dü-şenbih gün mu‘tâd-ı kadîm üzre vüzerâ Selîmî ve erkân ferâcesi ve dîvân rahtı ve abâyî ile müzeyyen rahş ile gelüp, Yalı Köşkünde sefer-i hümâyûn için umûm hil‘atlari ilbâs ve ol mahalde vüzerâ-yı izâm tertîb üzre semmûr kürklerle ikrâm olunurken, nişâncılık hizmetinde olan şâ‘ir-i mâhir Abdî Paşa mezîd-i inâyet-i husrevânîden kâ‘im-makâmlik hâsslarıyla İstanbul muhâfazasına me‘mûr ve nişâncılık mansıbı sâbıkâ harem ü muhterem-i havâsside çukadârlıktan Rûm-ili pâyesiyile yevmî iki yüz elli akça kapu ortası mütekâ‘idlerî zümresine lâhık olan İsmâ‘îl Ağa'ya ihsân ve vüzerâ-yı kubbe-nişinden Kâdirullâh İbrâhîm Paşa dahi İstanbul'da Vâlide Sultân ve birâder-i pâdişâh Şehzâde Sultân Süleyman ve Sultân Ahmed muhâfazasına ta‘yîn olup, Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa dahi Rûm-iline sefere asker sürmeğe me‘mûren irsâl olundu ve rikâb-ı hümâyûn kâ‘im-makâmlığı hizmetiyle kapudan olan Vezîr Kara İbrâhîm Paşa dahi pâdişah hazretleriyle sefer-i hümâyûna me‘mûr olmağın, deryâ beğlerinden Ali Paşaoğlu Abdülkâdir Paşa kapudan vekîli nasb ve Akdeniz'e fermân buyuruldu ve kul kethudâlığından ma‘zûl Tekfurdağlı Bekrî Mustafâ Ağa'ya dahi sekbânbaşılık virilüp İstanbul muhâfazası emr olundu ve Vâlî-i Kâhire-i Mısır Vezîr Abdurrahmân Paşa'ya dahi sefer-i hümâyûna üç bin nefer¹⁶⁶⁴ Mısır askeri göndermesiçün hatt-ı hümâyûn sâdır ve dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Kaytas Ağa ile irsâl ve pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin

¹⁶⁶⁴ nefer V : - Y

sefere azîmetinden sonra İstanbul'a gelüp, girüden varup İsakçı'da ordu-yı hümayûna mülhak oldılar.

Ve yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün otağ-ı hümayûn-ı ciğer-şikâf-ı aduvvî [-i] mel'ûn-ı tâcdârî dahi Dâvudpaşa sahrâsına darb olup, Hudâ-yı lâ-yezâl pâdişâh-ı sâhibü'n-nusreti min-Rabbi'l-Müte'âl hazretlerinin asâkir-i deryâ-nevâl ile uğur-ı hümayûn hareket-i meymûnların te'yîd ve nusret-karîn eyleyüp, feth [ü] teshîri matlûb-me'âl ile mesrûr ve kâm-bîn eylemiş ola du'âsın halk vird-i zebân eylediler.

Ve yigirmi sekizinci Dü-şenbih gün âyîn-i selâtîn-i Osmânî üzre acîb ü garîb alaylar tertîb olunup, sarây-ı hümayûn kapusına değin piyâde vü süvâr iki saf kapukulu ve kethudâlar ile vüzerâ-yı izâm tevâbi'leri dizilüp, pâdişah hazretleri dahi Hırka-i Şerîf odasında zahr-ı mübâreklerine serâsere kaplu mücevher çeprâstlu semmûr kabanitse giyüp, ser-i nusret-eserlerine küçük destâr üzre pür-hümâdan bir otağa-i hümayûn sokunup, miyân-ı sa'âdet-meymûnlarına murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve tîrkeş-küş-i a'dâ kuşanup, tamâm-ı vücûd-ı şerîflerin zer-i zîver ile tezyîn ve Bâbü's-sa'âde'de âmâde olan mücevher raht ve yancık ve kotas ile eğlenmiş ve başı sorguçlu bir rahş-ı sebük-seyre süvâr ve orta kapu hâricinde bi'l-cümle kallâvî destâr ve çeprâstlu muvahhidî kürkleri ve murassa' şemşîr ve tîrkeşler ile ârâste ve mevâkibleri pûlâd yancıklar ile pîrâste vüzerâ-yı izâm ve örfleri ve üst kürkleriyle hâzır olan şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kudât vesâ'ir mevâlî-i müderrisîn efendileri alâ-merâtibihim selâmlayup kafalarında gök demüre müstağrak olmuş tîrkeş ve nîze ve tûfengli huddâm-ı süreyyâ-nizâm yürüyüp, kemâl-i kevkebe-i sultânî ve unvân-ı heybet ve sâhib-kırânî ve azîm alay ile şehir-i İstanbul'dan çıkup hâmûn-ı Dâvudpaşa'da vaz' olunan otağ-ı hümayûn-ı mu'allâ-yı cihân-ârâlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

Âmeden ü reften-i ilçî-i Moskov

Esnâ-yı ikâmetde Moskov Kralı olan merdûd dâll tarafından âdemisiyle¹⁶⁶⁵ gelen nâmesi tercüme ve huzûr-ı hümayûn-ı tâcdârîle kırâ'at ü i'lân olundukda.

Sûret-i nâme-i kral

“Bu âna değin Devlet-i Aliyye-i cihândârîle dostluk ve muhabbet üzre olup, mâbeynde ihtilâl-âmîz bir hareket-i kıtâl-engîz sudûr itmeyüp, tarafeynden herkes âsûde-hâl üzre iken taht-ı tasarrufumuzda olan memleketimiz hudûdunda vâkı' Çehrin

¹⁶⁶⁵ âdemisiyle V : âdemiyile Y

kal'ası üzerine bî-nihâye İslâm askeri gönderilüp, pâdişâhân-ı âl-i Osman ile beynimizde olan dostluk ve muhabbete hâlel îrâs eyleyüp, arada îkâz-ı fitne vü ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl ile ifsâda bâ'is cesâret eylemeleriyle Âstâne-i devlet-i sâhib-kırânîlerine muhabbet-nâmemiz ile âdemimiz irsâl olunmuşdur. Bu âna değin mâbeynimizde mer'î tutulan dostluk ve muhabbet kemâ-fî'l-evvel hâlel-pezîr olmayup, istikrâr u istihkâm üzre olması matlûb-ı devletimizdir. Tarafınızdan dahi ilçilerinizin gelmesini münkâtı' itmeyüp, izhâr-ı muhabbet ve dostlukdan hâlî olmayasız" deyü, istignâ-gûne ibârât ile inşâ vü imlâ olduğu ma'lûm-ı pâdişâhî olmağla, cevâb-nâme-i hümayûn ve rub'-u meskûn yazılup, nâme-resân âdemîsine teslim ve girü avdet itdirildi.

Sûret-i nâme-i hümayûn

"Âdemîniz ile gönderdüğün kâğıd-ı [94b] mazmûnı ma'lûm-ı tab'-ı hümayûn-ı sâhib-kırânem olup, bu âna değin mâbeynde olan muhabbet ve dostluk kemâ-fî'l-evvel ber-karâr olup tarafeynden berây-ı dostluk olan olur peykân münkâtı' olmayup, izhâr-ı dostluk ahvâli yazılmış. İmdi ma'lûmun olsun ki, mukaddemâ Devlet-i Aliyye-i Husrevânem arz-ı ubûdiyyet ve itâ'at eyleyen Ukrayna memleketi hudûdunda vâkı' Çehrin kal'ası dest-i tasallut ve ta'arruzdan münkâtı' olmaya. Dostluk ve muhabbet imkânı tasavvurdan hâric ma'nâ bî-âşikârdır ve kal'a-i mezbûreyi tahlîs için *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* yer götürmez ve yıldız sağışınca asker-i deryâ-nevâl cem' eyleyüp lâzime-i nâmûs-ı dîn ü devletim muktezâsı üzre bu sene-i mübârekede bizzât devlet ü iqbâl ü sa'âdet-iclâl-i mülûkânem ile hareket ve kal'a-i mezbûrenin feth ü teshîri niyyetiyle azîmet-i hümayûnum mukarrer ve muhakkak olmuşdur. Eğer Âstâne-i sa'âdet-âşiyâne-i Hudâvendigâr'ım ile dostluk ve muhabbet-i küllî murâdın ise asâkir-i Müslimîn ve cuyûş-ı muvahhidînim ile kal'a-i mezbûre kurbuna nüzûl-i hümayûnum müyesser oldukda, bu nâme-i hümayûnumun cevâbıyla mu'anber ve mu'temed ilçin gelür ise me'mûl ve dil-hâh-ı tarafeyn üzre maslahat-encâm bulup avdet olunur ve illâ hilâfın zuhûr ider ise, verâ-yı perde-i takdîrde olan olan nivişt-i ezele rızâ gösterilir. *Ve's-selâmu alâ-men-itteba'a'l-Hudâ.*

Âmeden ü reften-i ilç-i Özbek

Bundan akdem sene-i mâziye Zilka'desi'nin yigirmi altıncı Penc-şenbih gün, Özbek pâdişâhı tarafından Mehmed Emîn nâm bir mu'teber ilçisi gelüp, Üsküdar'dan İstanbul'a kadirga ile geçirilüp konak ta'yîn ve müstevfâ levâzımâtı görülüp, irtesi gün vezîr-i a'zama buluşmuşidi. Otağ-ı hümayûn Dâvudpaşa'da ikâmet üzre yeni sarâyda

mu'tâd-ı üzre dîvân olup ve ilçî Mehmed Emîn donanma-yı hümâyûna da'vet ü ziyâfet¹⁶⁶⁶ olup, serâpâ tevâbî'âtıyla hil'atlanup me'zûn olduğu üzre kendü ancak on nefer âdemi ve bî-hadd tuhaf ve hedâyâsıyla vüzerâ-yı izâm akabince Arz Odası'nda pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, rikâb-ı hümâyûn-ı husrevânîye çehre-fersâ olan nâmesin teslim ve pîş-keşin arz eyledi. De'b-i şâhâne kadîm üzre ri'âyet ve tekrîm olunup ,cevâb-nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûnlarıyla ol dahi avdet itdürüldi ve İstanbul bostancılarından bin beş yüz nefer oğlan kapuya çıkarılup, yeniçeri ocağına teslim olundu.

Reften-i pâdişâh gâzî be-gazve-i Moskov

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri Dâvudpaşa sahrâsında otuz tokuz gün meks ü ikâmet esnâsında, ahvâl-i nizâm-ı serhadd-i İslâmiyye ve levâzımât-ı sâ'ire-i seferiyye bi't-tamâm görölüp, vakt-i sefer dahi hulûl itmekle bir vakt-i mübâreke de ya'nî ki işbu sene-i mezbûrede, mâh-ı Rebî'ülevvel'in sekizinci Şenbih günü ki, nisanın yigirmisidir, cümle asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile hareket-i gazâ niyyetiyle Moskov keferesi üzerine doğru atf-ı inân-ı azîmet eyledi ve İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Şâ'ir-i mâhir Abdî Paşa ile kâdî-ı şehir ve mevâlî-i müderrişin ve sekbân başı hizmet-i müşâyâ'eti Halkalı nâm mahalle karîb yerde kemâl-i tevkîr ta'zîmle edâ ve dâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhiye du'â iderek avdet eylediler.

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri dahi Çatalca yolından gidüp ve Çorlu'dan sapup, Uğraşderesi ve Kırkkilise üzerinden kat'-ı menâzil-i dîr [u] dîrâz ve tayy-i merâhil neşîb ü firâz iderek devletü ikbâl ve sa'âdetü iclâl ile mâh-ı Rebî'ülâhîr'in gurreci Şenbih günü ki, Mayıs'ın on biridir, yigirminci menzilde Hacıoğlibazarı sahrâsına nüzûl-ı hümâyûn-ı husrevânîleri müyesser olup atlar çayıra vaz' olundu.

Mânde-i pâdişâh gâzî be-havâlî-i şehir-i Silistre ve serdârî-i Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa be-Kal'a-i Çehrin

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri dahi minvâl-i meşrûh üzre menzil-i mezbûrda, Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa'yı Çehrin kal'asının feth ü teshîrine serdâr-ı sipehsâlâr ta'yîn ve fermân buyurup, kendüleri ol havâlîde hitâm-ı sefer-i nusret-esere değin Silistre nâm mahalde evkât-güzâr itmelerine karâr vermekle, mâh-ı mezbûrun altıncı Penc-şenbih gün Sancak-ı Şerîf teslimi için otağ-ı hümâyûnlarına da'vet buyuruldu.

¹⁶⁶⁶ da'vet ü ziyâfet V : da'vet Y

Ber-müceb-i fermân kendü otaklarından bârgâh-ı mu‘allâya varınca değin iki geçeliydi yeniçeri sipâh-ı silihdâr cebeci topcı ve top arabacı ocakları ve serdâr-ı zî-şânın piyâde vü süvâr kapısı halkı vesâ’ir vüzerâ-yı izâm kapuları selâma dizildikten sonra, serdâr-ı zî-şân dahi kendü otağından Selîmî destâr ve erkân-ı ferâce ve kadîfe şalvâr ve Çerkesî fûların giyüp ve mücevher şemşîr ve tırkeşin kuşanup, dîvân rahtı ve abâyıyla eğerlenmiş müzeyyen rahş-ı sabâ-reftârına süvâr olup, şâtır başısı sorguçlu perîşânî ve kantora vesâ’ir şâtırân ve peykân serâpâ kantora ve altun tas ile önünce yürüyüp, kethudâsı Dimetokalı Hasan Ağa yancıklı at ve tırkeş ile sancakların pîşgâhında gidüp, mehterhâne ve azîm alay ile gelüp, bâb-ı otağ-ı hümayûna nüzûl ü ârâm için nihâde kılınan hıyâm-ı misâfirhâneye vusûl ve teneffüs üzre iken, taraf-ı pâdişâhîden serâsere dûhte semmûr-ı fâyizü's-sürûr-ı hâkânî ve bir kabza murassa‘ şemşîr-i adû-tedmir ve tırkeş-i sultânî ve kırmızı kadîfe şalvâr atıyye-i pâdişâhî erzânî buyurılıp, cân u dilden kabûl ve ilbâs eyledikten sonra, rikâb-ı kâm-yâb-ı tâcdârîye çehre-fersâ olmağa azîmet ve baş çadırda pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdükleri mahalde Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi ve Şeyh-i Sultânî Vânî Mehmed¹⁶⁶⁷ Efendi mevcûd bulunmalarıyla, gâlibun ale'l-a‘dâ olmak du‘âsın edâ eyledikten sonra, huzûr-ı hümayûn-ı mehâbet-makrûn-ı pâdişâhânelerinde tekrâr ihsân-ı mülûkâneleri üzre iki mücevher sorguçları dahi dülbend ağasıyla, hazînebaşı mübâşeretiyile kallâvî destârları üzerine takup, tamâm-ı vücudın ni‘am-ı firâvân-ı Hudâvendigâr'a müstağrak ve ba‘dehu livâ-yı Rasûl aleyhi's-selâm dahi *nasrun min'allâhi ve fethun karîb*¹⁶⁶⁸ du‘âsın vird-i zebân iderek, mübârek dest-i pâklarıyla yed-i serdâr-ı zî-şân kullarına teslîm ve rikâb-ı hümayûnlarında kâ'im-makâmlık hizmetiyle şeref-yâb olan Kapudan Vezîr Kara İbrâhîm Paşa'ya dahi ol meclisde serâsere kaplu semmûr kürk ilbâs, Vezîr-i Sâni Dâmâd-ı mükerrerem Musâhib Mustafâ Paşa ile istîshâb olundılar ve Şeyh Vânî Mehmed Efendi dahi serdâr-ı a‘zam ile ma‘an sefere me‘mûr olmağın, atıyye-i pâdişâhîden ana da çukaya kaplu bir erkân semmûr kürk giydirildikten sonra, serdâr-ı a‘zam selâmlayup ke'l-evvel yemîn ü yesâra izhâr-ı muhabbet iderek otağına nüzûl buyurdılar.

Ve mâh-ı mezbûrun onuncı Dü-şenbih gün, cümle ordu-yı hümayûn ve asâkir-i İslâm ile rikâb-ı hümayûndan müfârekat ile Hacıoğlubazarı sahrâsından hareket ve sekizinci menzilde İsakçı'ya nüzûl ve etrâf u eknâfdan sefere me‘mûr asâkir-i mansûrenin gelüp, ordu-yı hümayûna mülhak olmaları için altı gün ikâmet esnâsında

¹⁶⁶⁷ Mehmed V : - Y

¹⁶⁶⁸ “Allah'tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer”, (Kur'an, 61/13).

karîb mahalde olan mîr-i mîrân u ümerâ ve tavâ'if-i asâkir-i sâ'irenin ekserî müctemi' olmalarıyla, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı günü ki, Haziran'ın dördüdür, andan dahi göçilüp nehr-i Tuna'yı köprüden geçüp, karşı Kartal nâm karye sahrâsına nüzûl iki gün ikâmetden sonra, *mütevekkilen ale'llâh ve müsta'inen bi'llâh* me'mûr ve matlûb olan Çehrin kal'ası üzerine doğru azîmet eyleyüp, mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin beşinci Cum'a gün sekizinci menzilde Bender kal'ası kurbuna nüzûl ve üç gün ikâmetden sonra Turla cisrinden ubûr ve karşı tarafda dahi üç gün meks¹⁶⁶⁹ olup kalkıldı ve yedinci menzilde Aksu cisri başına varılup, anda dahi bir gün ikâmetden sonra güzer olundu ve mâh-ı mezbûrun yigirminci Şenbih gün andan dahi göçilüp altıncı menzilde Çehrin kal'asına üç konak kalarak Büyük Önkol nâm mahalle nüzûl ve bir gün ikâmet esnâsında

Âmeden-i Tatar Han Murâd Giray be ordu-yı hümâyûn

Menzil-i mezbûrda güzîde-i nesl-i İlhanî bi'l-fi'l Kırım Hanı olan Murâd Giray Han hazretleri dahi leşker-i Tatar-ı adû-şikâr ile ordu-yı hümâyûna dâhil ve mu'tâd üzere istikbâl ve alay ile otağ-ı serdâr-ı a'zama gelüp vusûl ve nüzûl ve tertîb-i zıyâfet ve tekrîm-i merâsimin tetmîm oldukdan sonra, atıyye-i behiyye-i pâdişâhî olan serâsere dûhte post-i semmûr-ı sultânî ve mücevher şemşîr-i adû-tedmîr-i mülûkânî ve tırkeş ve müzeyyen rahş-ı fevz-bahş-ı hâkânî ilbâs ve ta'zîm ü tekrîm-i mevkib-i İlhanîlerine avdet buyurdılar.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Şenbih günü ki, Temmuz'un altısıdır, menzil-i mezbûrdan dahi rihlet olunup, Küçük Önkol nâm mahalle nüzûl olundu ve serdâr-ı a'zam ile han-ı âlî-şân hazretleri salt-ı sebûkbâr asâkir-i bî-şümâr ile binüp, menzil-i mezbûrdan Çehrin kal'asın nigerân içün ılgar ile azîmet ve beyne's-salâteynde kurbuna vardı.

Haleb Beğlerbeğisi Kara Mehmed Paşa pîş-rev-i asâkir-i mansûre olmağla, cümleden mukaddem varup, muktezî mahalde cisirler ta'mîr itdirüp, *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* melâ'în-i hâsirîn üzerine hamle vü hücûmlar itmekle kelleler alup, pâ-y-ı semend-i Âsâfî'ye galtân eyledi ve ol gün Han hazretleri ve bi'l-cümle umûr-dîde ve ceng-azmûde hayr-hân-ı Devlet-i Aliyye olan rü'esâ-yı asker kal'a ve tabyaların ve varoş-ı

¹⁶⁶⁹ meks V : meks ü ârâm Y

azîmin dest-res olıcak mahallerin ve metris yerlerin görüp tahmîn ve ba‘de'l-asr avdet idüp, ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûn-ı tâcdârîye gelüp nüzûl eylediler.

Muhâsara-i kal‘a-i Çehrin

Mâh-ı Cemâziyelâhir'in gurre-i Salı gün andan dahi göçilüp, zu‘men ale'l-a‘dâ âdet-i kadîm ve de‘b-i müstedîm üzre meymene vü meysere ankâ-vâr alay perdâz eyleyüp, azîm izhâr-ı şevket-i İslâmiyye iderek Çehrin kal‘ası altına vusûl ve nüzûl olundu.

Melâ‘în-i bî-dîn derûn-i hisârda vefret ü kesret üzre olmağla, kemâl-i gurûrlarından nâşî bî-muhâbâ kal‘adan taşra çıkup asâkir-i mansûreye karşı durup, mukâbele itmeleriyle Fârisân-ı dilâverân-ı İslâm dahi üzerlerine hamle vü hucûm idicek, tâkat getüremeyüp kal‘a handakına firâr eylediler.

Ol sâ‘at Serdâr-ı a‘zam Kara Mustafâ Paşa dahi guzât-ı mansûrenin metrise girmelerine fermân buyurmağla, cebehânedan mühimmât-ı metris ihzâr ya‘nî ki, kasma, kürek, bârût, fitil, kurşun getürölüp, askere tevzî‘ ve ol gün hemân *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* muhtasarı metrise girilüp, ceng ü pey-kâra mübâşeret olundu.

Ba‘dehu salâti'l-mağrib-i de‘b-i¹⁶⁷⁰ Osmânî üzre dört koldan metrisler alınıp, mahallere münâsib rûyîn-ten-i ejder-dehen-i beden-i şevket balyemez ve kolonborna toplar ve şâhî darbuzenler vaz‘ u tertîb olunup, mühimmâtları görüldi ve şâfi‘î vaktinde küffâr-ı hâksâr kendüler gibi murdâr olan şarâbdan mest ü nâ-bîdâr iken, cümlesine bir fitilden [95a] âteş virildi, *Allâhüekber* kal‘a ve tabyalarda ve varoş-ı azîmde olan otuz binden ziyâde serdengeçti Moskov ve Barabaş kâfirleri be-yek-bâr grîv ü feryâd koparup, bir mertebe âlemi velvele vü zelzeleye getürdiler ki, akıllar çâk olurdu. Ve guzât-ı mansûre dahi metrisler üzerine çıkar zannıyla tekbîr-künân herkes ceng ü peygâra hâzır u âmâde oldılar. İnâyet-i Hakk’la küffâr-ı hazelân dahi ne hasm-ı kavîye râst geldüğün henüz bilüp, bî-mecâl olduğundan harekete kâdir olamadılar.

Âmeden-i nâme-i hümâyûn ve hil‘at ve şemşîr dü-şenbih

Mâh-ı mezbûrun ikinci Çehâr-şenbih gün, südde-i seniyye-i sâhib-kırânîlerinden Kapucılar Kethudâsı Gazzâzzâde Ahmed Ağa ile hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile mu‘anven teşrîfât-ı mülûkânelerinden serâsere dühte bir post-i semmûr-ı hâkânî ve bir

¹⁶⁷⁰ de‘b-i V : de‘b-i kadîm-i Y

kabza murassa‘ şemşîr ve bir kabza deşne-i mücevhere-i sultânî gelmekle, merâsim-i istikbâl ve ta‘zîm-i ri‘âyet ve de‘b-i kadîm tetmîm oldukdan sonra dîvân-ı âlî kurulup, ekâbir ü a‘yân ve cümle zevî'l-erkân mahzarında ilbâs-ı hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn feth ü kırâ‘at ve i‘lân-ı mazmûn-ı takvîyet-meşhûnîde vezîr-i a‘zam serdâr-ı zevî'l-ekremi ve ekâbir-i a‘yânı ve kibâr-ı sigârı ve umûmen asâkir-i mansûreyi dergâh-ı lâ-yezâlin vahdâniyyetine emânet ve uğur-ı dîn-i mübîninde cümle bezl-i cân ile sarf u kudret *bi-inâyeti'llâhi ta‘âlâ* kefere-i fecereden teshîr-i kal‘a umûrunda bezl-i miknet eylemeleri tevcih ü fermân buyurulduğu ma‘lûm-ı iz‘ân oldukdan sonra, yek-bâr dîdelerinden seyelân-ı dumû‘ itmeleriyle taraf-ı pâdişâhîden mücâhidîn kulları hakkında olan teveccüh-i hümayûn ve derûn-i dilden du‘â-yı hayr-ı icâbet-makrûnlarına iqbâl ü inkıyâd idüp, sigâr u kibârı bi-ecma‘ihim dest-i ber-dâşte-i cenâb-ı kibriyâ kılup, devâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhîyi tekrâr eylediler.

**Âmeden-i serdârî-i Remdanski bâ-leşker-i tabur-i Moskov imdâdî-i Kal‘a-i
Çehrin ve serdârî-i Kara Mehmed Paşa ve ifrâz-ı ta‘yîn ü irsâl-i asâkir-i
mansûre ve Tatar-han**

Mâh-ı mezbûrun üçüncü Penc-şenbih gün, Moskov Kralı'nın serdâr-ı hezîmet-şî‘ârı olan Remdanski nâm mel‘ûn bütün Moskov askeri ve Barabaş hatmanıyla Kazak leşkeri birkaç bin Kalmuk Tatarı'yla başları olan Kaspolat nâm kâfir vesâ'ir milel-i Nasârâ'dan cem‘ eyledüğü iki yüz bin miqdâr melâ'in-i hâsirîn ve yüz elli kıt‘a alay toplarıyla Çehrin kal‘asına üç sâ‘at karîb Özi suyuna gelüp, asâkir-i İslâm'ı kal‘a altından kaldırıp, nâ-bûd itmek ve kal‘aya imdâd komak kasd u fâsidiyle¹⁶⁷¹ nehr-i mezbûrî berü tarafa geçmek üzre idikleri girift olan dillerden haber alındıkda, der-akab serdâr-ı a‘zam metrisde olan kâr-azmûde ve ceng-dîde vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ocağı ağaların ve sağ ve sol kol alaybeğilerin da‘vet ve bu bâbda meşveret idüp, ittifâk-ı savâb-dîdeleri üzre han-ı âlî-şân hazretlerin bi'l-küllîyye asâkir-i Tatar ile Tasmalı suyun karşı geçürüp, yanlarına bir miqdâr cerd atlu asâkir-i cerrâr¹⁶⁷² koşulup, tabur-ı mekfûr mukâbelesine gönderilüp, Özi suyundan berü yürütmemeğe sa‘y ideler. Mukâbele-i külliyye idemedikleri sûretde bâri kal‘aya gönderecekleri imdâdların münkâtı‘ idüp, kendünün dahi tabur ile gelmemesine sedd-i

¹⁶⁷¹ Doğrusu “kasd-ı fâsidiyle” olmalı.

¹⁶⁷² asâkir-i cerrâr V : - Y

râh olmak mülâhazasıyla bu minvâl üzre a'dâ-yı dîni karşılanmak re'y-i münâsib görülüp, bu niyyet-i hayr üzre Fâtiha okundu.

Ve ol mahalde Haleb Beğlerbeğisi Kara Mehmed Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle baş ta'yîn olunup, hi'at-ı fâhire ilbâs yanına mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle Mar'aş Beğlerbeğisi Deli Emîr Mehmed Paşa ve Nigbolı Sancağı Beği Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Kayseriyye Sancağı Beği Deli Dilâver Paşa ve bin yedi yüz nefer eski sipâh-ı silihdâr sedengeçdileri ve beş yüz nefer Mısır askeri ile cem'an on iki bin miqdâr asâkir-i cerrâr ifrâz ve Han hazretleri yine koşulup ve irtesi Cum'a gün mütevekkilen ale'llâh salt-ı sebûkbâr ordu-yı hümâyûndan müfârekat ve a'dâ-yı dîne karşı hem-inân ve azîmet ve Çehrin kal'asına altı sâ'at mesâfe sağ tarafından vâkı' Tasmalı suyu üzerinde Karlu nâm palanka geçidinden mürûrları fermân ve irsâl olundu.

Hücûm-ı evvel ve inhizâm-ı küffâr be-meters-i İslâm

Ol gün ba'de'l-asr varoşdan Anadolu Beğlerbeğisi Kethudâ Ahmed Paşa ve Özi Beğlerbeğisi Abaza Kör Hüseyin Paşa kollarına hayli kâfir çıkup, metrisler ile handak arası vâfirce olmağla hınzîr-vâr kümelenüp, metris-küned guzât-ı mansûre üzerine hücum eylediklerinde, guzât-ı mansûre dahi birer yaylım kurşun-ı pür-tâb ve sell-i seyf metrislerinden sıçraşup, küffâra mukâbil olup, vakt-i grûba değin yahşi ceng [ü] per-hâş idüp, *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* melâ'in-i füccâr rû-gerdân ve idbâr u firâr itmeleriyle vâfir kelle ve alât-ı cengleri ahz olunup, tabyada serdâr-ı a'zam huzûruna getürdiler¹⁶⁷³. Murâdları üzre müstağrak-i ihsân-ı firâvân olup, gediklerine revân oldılar.

Mukâbele-i asâkir-i İslâm be-tabur ve inhizâm-ı küffâr

Han-ı âlî-şân hazretleri dahi asâkir-i Tatar-ı aduv-şikâr ile Serdâr Kara Mehmed Paşa sür'at u isti'câl üzre gidüp, bir günde tabur-ı mekfûr mukâbelesinde varup kondukların, adû-ı dîn müşâhede idicek, piyâde vü süvâr on bin mikdâr melâ'in-i dûzah-karîn ellerinde çarh-ı felek nâmında musanna' uçları sivri kazıklar ile tabur-ı makhûr içinden çıkup, asâkir-i İslâm üzerine yine hücum itdüklerinde, guzât-ı mansûre dahi ceng ü cûyân-ı Allah Allah-gûyân olan revân olup, *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* ol mahalde bin miqdâr küffâr-ı nigünsârve bir ol kadar dahi esîr-i giriftâr olduğun, serdâr-ı a'zam huzûruna arz u i'lâm ve küffâr-ı hâksârın girüsü lâ-yenkati' Özi suyundan geçmek

¹⁶⁷³ getürdiler V : getürenler Y

üzre olup, dahi imdâd taleb itmeleriyle beşer akça terakkîyle sipâh u silihdârdan bin iki yüzden mütecâviz serdengeçdi yazılıp ve dört aşağı bölük sipâhîleriyle Rûm-ili sancaklarından sol kol ve Tihala ve İskenderiye ve Avlonya ve Ohri ve Yanya ve İlbasan sancakları zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı dahi zamîme tarîkı üzre serî‘an irsâl olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum‘a gün, dört koldan metrisler tabyaların ve varoşun handakına irişüp içine girilmeğe ikdâm olundu. Lâkin melâ‘în-i hâsirîn başlarına gelecek hâli mukaddem bildiklerinden, kemâliyle tedârükleri görüp, derûn-i handaklarda biri birine karîb domuz damları yapup, içine misket topları tertîb itmekle bir vechile metris yarmak ve kubûr ile handaka inmek mümkün olmayup, domuz damların basdırmak için lağım mânendi püskürmeler atılıp, handaklarında melâ‘în-i hâsirîne kahr-ı tedmîr olundu. Lâkin bir hâl ile küffârı def‘ idüp handaka girilemedi.

Ol gün Yeniçeri Ağası Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Ağa pîr ü alîl ve kemâ-yenbagî usûl-i metris bilmediginden azl ve tekâ‘üd tevcîh ve etbâ‘ıyla İstanbul'a irsâl olundu. Yerine Kul Kethudâsı Dramalı Çelebi İbrâhîm Ağa nasb ve metris handakına ikdâm eylemesi için tenbîh buyuruldu. Ve kezâlik Rûm-ili Beğlerbeğisi Nişli Ali Paşa dahi pîr olup, umûr-ı metrise adem-i tahammül ile azl olunup, Hamîd Sancağı virildi ve yerine selefi Seydîzâde Mehmed Paşa nasb ve metrislerine ikdâm eylemeleri fermân buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Şenbih gün, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa mükemmel kapusu ve eyâleti askeri ve Kürdistan beğleriyle ordu-yı hümâyûna gelüp, vâsıl olup serdâr-ı a‘zam kal‘a dibinden cereyân iden Tasmalı suyunun aşağı cânibinde yayılan dört aded cîsr mukâbelesinde vâkı‘ bir mürtefi‘ mahalde sâyebân kurdurup, alayın andan seyr eyledi. Kendüye serâserli kürk ve ümerâyı Kürdistan'a hil‘atlar giydirüp, köprüden karşı geçürüp kal‘a mukâbelesinde konmak ve ol tarafda kumlukdan varoşa muhâsara itmek fermân eyledi¹⁶⁷⁴.

Hücûm-ı küffâr-ı sâni ve zapt-ı metris-i İslâm ve ba‘dehu imdâd-ı dilâverân-ı ve ahz-ı metris tekrâr ve inhizâm-ı küffâr

Bu esnâda varoşun aşağı tarafında Özi Beğlerbeğisi Kör Hüseyin Paşa koluna gâfilen altı bin miqdâr kâfir serdengeçdileri çıkup, metris üzerine hücûm eylediler. Ol mahalde metrislerde olan İslâm erlerinin ba‘zıları vakt-i zuhr olmak takrîbiyle

¹⁶⁷⁴ eyledi V : olundu Y

metrislerden toplar yanına gelüp, teneffüs ü ârâm üzre olmağla bâkî kalan metris serfirâzları az bulunup, çıkan melâ'înin hücûmuna tâkat getüremeyüp ceng ü perhâş iderek, dört beş metrise değin güzâtı girü sürüp, yerlerin zapt eylediklerin birkaç atlu seğirdüp serdâr-ı a'zama haber vermekle, der-akab Kaplan Paşa'yı ve sefere me'mûr idüp, kendü ile bile gelen İçil kılâ' neferâtın karşı yolladıktan sonra bilâ-te'hîr binüp metrisde olan tabyasına gelüp emr eyledi.

Kendünün metrisde olan bin beş yüz miqdâr yaya sekbânıyla, ol mahalde izhâr-ı şevket İslâmiyye için hâzır bulunan eyâlet sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve levendât tâ'ifesi be-yek-bâr tekbîr getirüp, açıktan sell-i seyf küffâr-ı hâksâr üzerine hamle vü hücûm idüp, metrislere seğırttiklerinde kâfir karâr tutamayup, handaklarına firâr ve ve hay u huy-i dilâverân-ı İslâm ile mâned-i seg-i murdar ardlarına bakarak dem-beste ve hayrân oldılar.

Bir sâ'at miqdâr zamân metrislerin aldırın gâzîler kemâ-kân yerlerin zapt idüp, karâr u umûrlarına nizâm virüp iqdâm üzre oldılar.

Tedbîr-i pür-tâb-ı top-hâ-yı ve etrâf-ı kilisâ ve ba'zı ebniye ve giriftârî-i feryâd-nâme-i küffâr

Mâh-ı mezbûrun on beşinci Salı gün bi-emr-i serdâr Topcubaşı Hacı Ali Ağa bir demür¹⁶⁷⁵ yuvarlagı âteşde kızdırup balyemez top ile nişânlayup varoşda olan bir mu'azzam kilîsâya atup râst getürmekle *bi-avni'llâhi ta'âlâ* dutuşup rûzgâr dahi *min-indillâh* muvâfık düşmekle, bir mertebe isâbet eyledi ki, bir sâ'at içinde biri birinden ba'îd üç azîm kilîsâ ve varoş-ı kebîrin üzerinde olan karavulhâneler ve hınzîr damları ve cümle evleri ihrâk-bi'n-nâr olup, küffâr-ı dûzah-karâra ilticâ idicek iki tahtası biri biri üzerinde kalmadı. Lâkin inâd u ısrârından aynına almayup zîr-zemînler kazdırup, tîr-i cenge iqdâm [95b] gösterdi. *Min indi'llâh* bu eltâf-ı celîleden sonra adû-ı dîn dahi ser-i nekbet-me'serine geleceğin bilüp, tabur-ı makhûrdan imdâd ümîdiyle Moskov ve Barabaş kâfîlerinden birer bellü kâfîri hazırlayup ve ellerine kâğıdlar virüp, nısfu'leyle tabur-ı mekfûra göndermek üzre varoşdan Tasmalı suyunun öte cânibine bataklı saz içine salup yolladılar. Meğer gündüzden metris nevbetin savmış serdengeçdi gâzîlerinden üç nefer İslâm erleri emniyesiyle ol bataklı sazda pinhân olup, inâyet-i Hakk'a intizâr ile dîdelerin çâr idüp dururken, ol iki bî-dîn dahi kılıca cânımızı ne güne

¹⁶⁷⁵ demür V : mür Y

tahlîs ve kâğıdlarımızı Remdanski mel'ûnuna îsâl itmekle, kal'ada olan askerimiz hâlinden ne tarîkle âgâh iderüz deyüp giderken, ol şehbâzân pençesine giriftâr olup kılıca cânların dâm-ı bî-emânda buldılar ve der-akab ol gâzîler dahi kâfirleri kâğıdlarıyla serdâr-ı a'zam huzûruna getürüp, ihsân-ı firâvâna müstağrak olduklarından sonra kâğıdların tercümesinde Moskov kralının serdâr-ı murdârları Remdanski mel'ûna yazılmış ki, “Bu âna değin cânımızı dişimize alup böyle bir azîm kahırlı şecî' düşmene karşı durup kudretimiz mertebe ceng cenge ikdâm eyleyüp dayandık. Kal'ada ve tabyalarda ve varoşda olan cümle askerimiz gulüvv idüp, tarafınızdan küllî imdâd olur ise ne güzel ve illâ kal'ayı biragup perâkende vü perîşân oluruz deyü, üzerimize hücum itmeleriyle, nâçâr kalup gözlerimiz yaşıyla işbu kâğıdları yazup tarafınıza gönderdik. Kal'a ve asker sizin ancak tarafımızdan lâzım olan i'lâmdır, cümle büyük kilisâları ve varoşda olan evleri aldırup yakup yandırıp ve askerimize bir mertebe hüsrân el virdi ki, cümlesinin ceng itmekden elleri soğudı” deyü yazılmış. Bu mertebe dil-teng ü nâ-çâr oldukları ma'lûm-ı sığâr u kibâr olup, yer yer ceng ü perhâş u tazyîk ü ızrârda ikdâm gösterildi. Lâkin melâ'in-i müşrikîn¹⁶⁷⁶ dahi bu makûle hücum tâkat u şikesteye uğraduğundan gayret ve mel'anetin ziyâde idüp, müdâfâ'a ve mukâtele ile bir vechile metrisleri handaka indürmeyüp ne denlü ikdâm olundu ise, def' ü ref'i mümkün olmayup mağlûb idemediler. Bu hâl ile serdâr-ı a'zam nâ-çâr kalup Cenâb-ı Bârî'den imdâd u i'ânet recâsıyla yeniçeri serdengeçdilerine ve Rûm-ili tîmar serdengeçdilerine takvîyet ü istimâlet ile gûşîş eylemeleri bâbında ihsânlar bezl eyledi.

Mukâbele ve galebe-i sâni [-i] Tatar Han ve Kara Mehmed Paşa ve inhizâm-ı küffâr ve mahsûr-ı kat'-ı cedîd-i tabur

Nâgehân tabur-ı makhûr serdârı Remdanski mel'ûn mahsûr-ı kal'a olan kefare-i fecerenin bu tazyîk hâlinden haberdâr olup, kendülerine meded irişmek kasdıyla var kuvvetin bâzûya getürüp, elli altmış bin yaya tûfengcisin şaranpo mânendi çarh-ı felek nâmında uçları sivri ağaçları boyunlarına geçürüp, atlusunun önüne sürüp taburları mukâbelesinde âmâde olan Tatar Han ve Serdâr Kara Mehmed Paşa ile asâkir-i mansûre üzerine hamle vü hücum eylediler. Guzât-ı İslâm ise melâ'in-i hâsirîn taburdan çıkarken görüp, Hudâ-yı lâ-yezâlden inâyet recâsıyla tekbr getürüp cenge mübâşeret ile vakt-i duhâdan beyne's-salâteyne değin kîtâl-i azîm olunup *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* ol yevm-i [ve]gâda küffâr-ı füccârdan bî-nihâye kelleler alındı. Ammâ melâ'in-i bî-dîn dahi aslâ

¹⁶⁷⁶ melâ'in-i müşrikîn V : melâ'in-i müşrikîn-i dūzah-karîn Y

öldüğüne bakmayup, tîr-ceng ü pey-kâra germiyyet gösterüp, top u tüfengin atarak yürüyüp ol çarh-ı felek namında olan sivri ağaçları boyunlarında gösterüp, süvârî guzât-ı İslâm hücum eyledikçe yere bıragup cenge âgâz itmekle, bir vechile üzerlerine at uğratmak mümkün olmayup, bu mümâna‘at ü hareket ve nâ-fercâm ile taburundan çıkup ceng-i azîm iderek yarım sâ‘at kadar kal‘adan tarafa yürüdüklerinden sonra, tâkatleri tâk olup, ziyâde harekete dermânları kalmadığından handak kesüp, bir batakdaki dahi taburlandı.

Han-ı âlî-şân hazretleriyle Ser-asker Kara Mehmed Paşa yanlarında olan asâkir-i İslâm ile muztaribü'l-hâl olup, adû-ı dîn kendülerin sürüp tabu[r]dan hareket ve kal‘a tarafına azîmet ve müceddeden kat‘-ı tabur idüp, mütahassın olduklarından elem-nâk ve def‘-i düşmene iktidârları olmaduğun iz‘ân idüp, kemâl mertebe telaşlık el virdi ve küffâr-ı dûzah-karârın kal‘aya imdâda irmek kasdıyla külliyyet ile taburlarından hareket ve hücum itdüklerin ve bu aralıkda ceng-i azîm ile *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* alınan kelleleri ve bir hâl ile küffâr-ı füccâra sedd-i râh olunmayup, kal‘adan tarafa muhârebe iderek yürüyüp, hıznîr-vâr bir batakdaki dahi tabur kesüp mahsûr oldukların ve bu a‘dâ-yı dîn ile bir vechile¹⁶⁷⁷ topsuz mukâvemet mümkün olunmayacağı yazup, vâkı‘ hâli künhüyle huzûr-ı serdâr-ı a‘zama arz ve dahi imdâd-ı asker ve top ve mühimmât-ı cebehâne taleb itmeleriyle, egerçi ceng esnâsında bî-nihâye alınan kelleler haberinden nev‘an kalup Mü‘minîne meserret-i vücûd îrâs eyledi. Lâkin adû-ı dînin bu mertebe harekete imkânı olup, bî-muhâbâ asâkir-i İslâm ile ceng ü savaşı iderek bu denli yer aldıkları haberinden igbirâr-ı hâtır oluvirüp, mukâbele-i taburda olan guzât-ı mansûre küffâr-ı hâksârın bir def‘a dahi hücumuna pâydar olamayacakları ve hemen serdâr-ı a‘zam ziyâdesiyle keder virüp, derûnlarında cây-gîr olmağla gitdikçe iştigâl bulup, bir mertebeye vardı ki edevât-ı kübrâ hâtırdan çıkup, erbâb-ı metrise ihtimâm itdürülmekden kaldı. Tekrâr Sivas Beğlerbeğisi (...) Paşa'yı ve Adana Beğlerbeğisi Şeytan İbrâhîm Paşa karındaşı Divrikli İsmâ‘îl Paşa'yı mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve Nigbolu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa ve Brusa ve Amasiyye ve Çorum ve Mâlâtiye ve Kars ve Mar‘aş ve Bozok sancakları beğlerin dahi imdâdlarına ta‘yîn ve te‘âkub üzre varmaların emr ü tenbîh idüp, cebehâneleriyle on beş pâre şâhî alay topraklarıyla irsâl ve han-ı âlî-şân ve Ser-asker Kara Mehmed Paşa'ya, “Göreyin sizi uğur-ı dîn-i mübîninde izhâr-ı gayret ü hamiiyet ile ola ki, merdâne vü dilîrâne himmet idüp, tabur-ı küffârı hareket

¹⁶⁷⁷ bir vechile V : - Y

itdürmemekle” ikdâm eylemelerine fermân buyuruldu ve Ser-asker Kara Mehmed Paşa dahi varan topları tabur-ı makhûra havâle mahallere dizüp, *bi-inâyeti’llâhi ta’âlâ* bilâ-ârâm âmedânı kalbgâh-ı asker-i nekbet-nuhûset-i düşmen-esere atıldığında, acîb fenâ virüp biri birine katdı. “Türk askeri tarafından bu âna değin top atılmazdı. Hücûmumuza tâkat getüremediklerini iz’ân itdüklerinden topları medâr olur zannıyla şimdilik peydâ idüp, henüz uyanmışlar” deyü, bu makûle mağrûrâne kelâm-ı hüsrân-encâm iderlerdi.

Mukâbele-i sâlis-i Tatar Han ve Kara Mehmed Paşa ve inhizâm-ı küffâr ve imdâd-ı Vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı Kaplan Paşa

Ammâ tabur-ı küffârda serdâr olan Remdanski didikleri mel’ûn, “Be-her-hâl bir cân ile dahi kalursam, elbette Çehrin kal’asına imdâd iderim” deyüp, asker-i nuhûset-eserine ikdâm gösterüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Dü-şenbih gün kapandığı taburdan mesbûku’z-zıkr çarh-ı felekleriyle yayası önüne katup, topların atarak duhâ vaktinde hareket idüp yürüdi. Asâkir-i İslâm dahi gayret ü hamiyetbirle cenge devâm gösterüp, küffâr-ı hâksâr taburlarından hayli yer almışlar iken tabur-ı makhûrun girüsü eşilmedüğünden, ilerüde bulunan küffâr-ı li’âm tu‘me-i şemşîr-i cünûd-i İslâm olup, tabur-ı makhûrda firâr idebilen cânın halâs, bakıyyetü’s-süyûfî rûhun fedâ-yı¹⁶⁷⁸ nâr u hannâs eyledi.

Bu hâl ile asâkir-i mansûre a‘dâ-yı li’âmı çıkartmayup, rû-gerdân itmeleriyle nusret ü galebe be-dîdâr iken keferenin kesret ü vefretine nazar ile topların tûfeng yerine atmağla, kalblerine ru‘b u hirâs müstevlî olup, Han hazretleri tarafından adû-ı dîn durduğu mahalde cünbüş-i hareket ve Çehrin kal’ası altında tabur-ı menhûsuyla azîmet ideceği haber ile kendülerine bir miqdâr asâkir-i taze-rûz imdâd ve birkaç pâre alay topları dahi gönderilmesini kaleme getirüp, i‘lâm itmeleriyle bilâ-ârâm Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa’yı ol cânibde olan cümle asâkir-i İslâm üzerine ser-asker nasb eyleyüp, mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve bi’l-cümle Kürdistan beğleri ve Tamişvar zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı ve kılâ‘ neferâtı ve umûmen gediklü müteferrika ve çavuş ağaları ve binden mütecâviz cedîd sipâh serdengeçdileri ve neferâtıyla silihdâr ağası ve otağ-ı hümâyûnda karavul bekleyen birkaç mîr-livâ ve Hudâvendigâr ve Bolu ve Köstendil ve Selânik zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârıyla cem‘an on binden ziyâde asâkir-i cerrâr ta’yîn ve mühimmâtıyla otuz pâre alay topu dahi virilüp,

¹⁶⁷⁸ rûhun fedâ-yı V : rûh-ı murdârın Y

“Ola ki inâyet-i Rabb-i müsre‘ân ile kal‘anın fethi ber-taraf olunca değin, guzât-ı mansûre ile melâ‘în-i hâsirîne sedd-i râh olabildiniz” deyü tenbîh ü te’kîd buyurup, serî‘an mahall-i mezbûra irsâl olundu ve bu âna değin tabur-ı mekfûr mukâbelesinde bezl-i cân ile turuşan guzât-ı İslâm'a bu denlü tâze-rûz asker imdâd gönderildüğünden, metris hizmetinde olan mücâhidîn-i dîn ve serdâr-ı a‘zama itmînân-ı kalb hâsıl olup, cenâb-ı ulûhiyyetden ümîd recâsıyla asâkir-i mansûre tabur-ı makhûreye sedd-i râh olup, bir dahi hareket itdürmemekle metrisler hizmetine bilâ-mümâna‘aten turuşup, bir gün evvel asıl tabyaya el urup, “inâyet-i Zü’l-Celâl ile bir eser-i nümâyân ola” deyü, göz yaş döküp niyâz ile ihtimâm olunurdu.

Ve Kandiye kal‘ası muhâsarasında Frenk kâfirleri guzât-ı İslâm'ın lağım havfıyla metrislerin yürütmeyüp bir gedikte birkaç gün meks ile pîş ü peş tecessüs idüp, bir karış yeri mülk itmekle metrislerin yürdürlerdi. Ol kâfirlerin lağım san‘atları havfı ve memâtı muhtemel bir vehm-i bi-aynî idi. İslâm erleri katında görünmez ihtimâlât üzerine inâyet-i Hakk ile bî-pervâ yürüyüp, me’mûlleri üzre aduy-ı dîne kahr u tedmîr itmek bir içim sudur ona nazar eyle.

Vasf-ı kal‘a-i Çehrin

[96a] Bu Çehrin kal‘asının cengçi kâfirleri kal‘aları kûh-i Elbruz mânendi bir mürtefî‘ taş ki, dağ üzerinde binâ olup, dört bölüğünden üç bölüğünü ve varoşunu bir vechile mürûru mümkün değil. Bataklı Tasma suyu demekle ma‘rûf nehr-i azîm ihâta eyleyüp, handaklarının umku on ve arzı yedi kulaç lağım tutmaz bir kumsal yerde vâkı‘ olup, müceddeden ihdâs eyledikleri tabyaları üç eski kal‘aları miqdârınca insân der-âgûş eylemez. Ak çam ağacından içi toprak dolma çatmalarıyla yapup, su‘ûbet ve metânetinde¹⁶⁷⁹ memâlik-i mahrûsa-ı İslâmiyye’de olan kal‘aların birine müşâbeheti olmaduğunu şark u garb taraflarını geşt ü güzâr iden ihtiyârlar ale'l-husûs sekiz pâdişâhlık yer dûr iden Şeyh-i Sultânî Vâni Mehmed Efendi takrîr eyledi. Bu takdîrce kal‘a-i mezbûrun cengçi kâfirleri gerçi lağım ahvâlin bilmezler iken, kendüleri bir karış yeri virmemede ol mertebe metânet ü inâd üzre cengi iderler ki, başını gövdesinden cüdâ kılsan lâşesini değme püskürme atamaz ve burc-ı bârûlarda guzât-ı mansûreye haykırup, “Behey Türkler bu kal‘a erlerini şapkalı Girid Frengleri mi sanursuz ki, kal‘aları karış karış Hoy yüzüne atılmadan kendü irâdetleriyle miftâhların teslîm ve

¹⁶⁷⁹ metânetinde V : metânetde Y

içinden avretler gibi çıkup gideler. Bizden dahi bu hâl vâkı‘ olur kıyâs itmek olduğumuz kal‘a ve deşt-i sahrâyı kan ile lâlezâra döndürüp, birimiz kalınca ve kal‘amızın dahi eser-i binâsı görününce ceng ü savaş idüp bir parmak yer virmeziz” dirlerdi ve bu kelâm-ı mel‘anet nizâmından metrisde olan islâm erleri dahi *Cenâb-ı Hakk*’a tevekkül idüp, inâyet ü keremi ümîdiyle metris ve kubûrları handaka indürüp, asıl tabya dîvârına cân atup sıçanyolların yürütmek sadedinde iken meğer kâfir-i bî-dîn san‘at idüp, tabya çatmasından ka‘r-ı handak berâberinde tabya altından atılır kerpiç ile musanna‘ bir azîm sıçanyolu kesüp, içinde bin kadar küffâr-ı bî-pervâ oturup guzât-ı İslâm metrislerinin yürimesine sedd olup, durmalarıyla bu mümâna‘at ile İslâm metrisleri dahi yürümedüğünden erbâb-ı metris dil-teng ü nâ-çâr kalup, bunu mülâhaza eylediler ki, birkaç yüz yalın kılıçlı islâm erleri melâ‘în handakda olan sıçanyollarına hücum idüp, mukâtele ideler. Bu niyyet-i hayr-ı savâb üzre inâyet-i Hakk’a tevekkül ile dal kılıç ol kerpiç handaklarına yürüdüklerinde *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* birkaç kelle alınup sâ’irleri tabya altında olan kapudan firâr eylediler ve içinde buldukları ceng âlâtından yüz miğdâr tüfeng ve bir ol kadar harbe ve tîr ü mızrak ve bî-nihâye edevât-ı sâ’ireden kazma ve kürek alınup, ol musanna‘ sıçanyolu dahi zapt olunup, guzât-ı mansûre siperlenmek fikrinde iken melâ‘în-hâsîrîn tekrâr tedârük ile tabya altında duran kapudan hücum idüp ve bir niçeleri dahi tabya üzerinden iri kazan humbaraları atup, küllî ızdırâb virmekle bir vechile sebâta imkân olmayup, yine kendü sıçanyollarına inüp birkaç gün bu üslûb üzre hücumlar olunup, küffâr-ı hâksâra envâ‘-i dürlü ziyânlar itdiler. Lâkin ol musanna‘ handak bu hâl ile kabza-i tasarrufa alınmayup, ber-kâr be-dîdâr olmamağla ızdırâb kemâle irdi.

Mukâbele ve galebe-i Tatar Han ve Kaplan Paşa tabur-ı küffâr

Ser-asker Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa varduğu günün irtesi tabur-ı makhûrda olan adûy-ı dîn bir def‘a dahi çarh-ı felekleriyle yerlerinden hareket ve tabur-ı makhûrları¹⁶⁸⁰ kurbunda olan batağa doğru azîmet idüp, muhârebe vü mukâtele iderek önlerinde asâkir-i İslâm’ı sürüp, guzât-ı mansûre dahi hareketlerine sedd-i râh olumak için ne denlû cidd ü cehd eylediler ise, bir vechile mâni‘ olamayup, âkıbet taraf taraf üzerlerine hamle vü hücumlar itmelerine *bi-inâyeti’llâhi ta‘âlâ* birkaç bin kâfiri üftâde-i hâk ü helâk eylediklerinde, ilerü gelmeğe iktidârları olmayup, bi’z-zarûfî Çehrin kal‘asına ancak bir sâ‘at miğdâr mesâfe mezbûr batakenârında taburun kurup yerleşdi.

¹⁶⁸⁰ makhûrları V : makhûrî Y

Hikmet-i İlâhî kâfir ü fâsidin ol mütahasssin oldukları tabur-ı makhûrları mahalli koyun ağılı mânendi üç sâ‘at miqdâr mesâfe ihâta ider sulu ve bataklı gûyâ insan eliyle yapılmış hudâyî yar olup, bir dere içinde iki araba yan yana yürüyecek kadar yolundan gayrı yukarı başına çıkacak bir yolu olmamağla, Tatar Han ve Ser-asker Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa dahi asâkir-i mansûre ile ol sedd ve boğazın berü cânibin zapt idüp, adûy-ı dîni murûrdan men‘ itmek için ol seddin üzerine kırk kadar şâhî top dizüp, piyâde asâkir-i İslâm'ı metrise koyup, muhâfaza ve âmâde üzre iken melâ‘în-i hâsirîn bir def‘a dahi var kuvvetin bâzûya alup, evvelki hamlelerinden ziyâde ikdâm idüp, asâkir-i İslâm'ı bi'l-külliyeye dağıtmak kasdıyla tabur-ı makhûrlarında çarh-ı felekleriyle yürüyecek, berü cânibden bilâ-ârâm kalbgâh-ı cem‘iyyetlerine top u tüfengler atılıp, melâ‘îni yukarı çıkartmamak üzre kalbi cilâlî İslâm güzîdeleri sell-i seyf üzerlerine hamle vü hücûmlarıyla ceng ü perhâşa ikdâmlar gösterilüp, vâfir de kelleler alındı.

Âkıbet melâ‘înin fikr-i fâsidleri nekbet-i idbâra yüz dutup, bir işleri be-dîdâr olmayup, yar başına çıkamamağla yüzleri karasıyla yine dönüp, tabur-ı mekfûrlarına girdiler ve asâkir-i İslâm iğfâl için taburların müstahkem idüp, tabyalar yapmak kaydına düşdiler.

Kaplan Paşa dahi şimdiden sonra kâfirler hareket idemez fikriyle, ol seddin üzerine¹⁶⁸¹ çadırların kurup keselân üzre karâr idüp, vâkı‘ olan ahvâlî künhüyle yazup serdâr-ı a‘zama arz u i‘lâm itdiler. “Tabur-ı makhûrda olan küffâr-ı hâksâr asâkir-i İslâm ile galebe ve istîlâ üzre ceng iderek kal‘a altına doğru sürüp getiriyor” deyü, metrislerde ve orduda didi kodı çoğalup, halka bir vehm-i azîm müstevlî olup girüsün gözedür oldukları serdâr-ı a‘zamin mesmû‘u olmağla, ol dahi ne ideceğin bilmeyüp, *min-indi’llâh* tarafından gün-be-gün kâr-i İslâm iştîdâd ve imtidâd bulup, bu hâlin netice hayretinde idi.

Ale'l-husûs geçen sene Ser-asker Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa ile Çehrin muhâsarasında bulunan asâkir-i İslâm gayretsizlerinin ekserî bu sefer-i nusret-eserde dahi mevcûd bulunmalarıyla, henüz tabur-ı makhûr Özi suyunu geçmek değil, dahi aslı nâ-ma‘lûm iken, “Remdanski serdâr iki yüz bin Moskov ve Barabaş kâfiri ve yüz elli kıt‘a alay toplarıyla yine gelürmüş” deyü, dünyânın bir alay tezvîrât-ı vesveselerine teba‘iyyet ve mâlâ-ya‘nî sözlere mübâşeret ile muhanneslikleri cümleye sirâyet idüp,

¹⁶⁸¹ üzerine V : üzerleri Y

askeri korkuya düşürdiler. Vâkı‘da kâfir-i bî-dîn dahi gelüp, kırk elli bin miqdârı islâm atlısun önüne katup ve öldüğüne bakmayup bî-muhâbâ kal‘aya karîb yerde gelüp taburlandığını gözleriyle gördüklerinde, ol muhanneslerin sabr u tahammüle tâkatleri kalmayup, belleri büküldi ve bu erâcîf haberler vürûdundan serdâr-ı a‘zamın dahi dibe[l]ik vehmi artup, bir mertebe hayret elvirdü ki ta‘bîr olunmaz.

Lâkin yine bu kadar bin kâfirin kesret-i vefretine i‘tibâr itmeyüp, devâm ü sebâtta kıyâm idüp, Cenâb-ı Hakk'ın inâyet ü keremi ve Habîbi Muhammedü'l-Mustafâ aleyhi's-selâmın mu‘cizât-ı kesîretü'l-berekâtına tevekkül ve tevessül ile kendülere zerre-var telâşlık ve igbirâr göstermeyüp, kal‘anın feth ü teshîrinde üstüvâr oldu ve müddet-i medîd yigirmi beş güne müretteb kal‘a muhâsarasında dahi bu denlü ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl vâkı‘ olup, henüz murâd üzre dahi handaka girilemedi. “Ya bu kadar kâfir taburuyla gelüp, kal‘aya imdâd korsa hâl-i perîşânımız neye varur” deyü, nâlân u giryân iderdi.

Mukâbele-hâmis-i tabur-ı küffâr ve inhizâm-ı Kaplan Paşa

Çün melâ‘în-i müşrikînin ol gün hareketlerinde bir işleri vücûd bulmayup, bu kadar askerleri helâk olduğundan nâ-be-kâr Türkler bir gün ola ki, bu denlü ağır askerimiz ile sizi önümüze katup, bu deşt ü sahrâyı başınıza dar idüp firâra yol bulamayasız” deyüp, tamâm-ı asâkir-i mansûrenin ferâg-ı bâlin ve taraf taraf kanup oturdukların müşâhede eylediklerinde, ol gice küllî tedârükün görüp, şâfi‘î vaktinde çarh-ı felek parmaklıklarıyla piyâde vü süvâr alayların düzüp ve topların dizüp guzât-ı İslâm topları tertîb olunan yar başına karîb mahalle sürüp çıkarup turgurdu. Asâkir-i mansûre dahi me‘mûnü'l-gâ‘ile olup, sa‘bu'l-mürûr yardır düşmen çıkamaz fikriyle, kendülerine emniyyet gelüp, kimi atta kimi piyâde kimi hâbda kimi ganîmet ve ümîdde iken sabâhdır ağırup, “Tulû‘-ı şemsden sonra adûy-ı dîn tarafından bir hareket ü sıyt u sadâ yok bakılsun” dinildikde, yar başında olan dilâverân-ı İslâm kâfirin bu hâlini gördüklerinde akılları çâk olup, elleri iş dutmakdan kalup haber oldu.

Ser-asger Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa vesâ‘ir mîr-i mîrân u ümerâ ve asâkir-i mansûre dahi süvâr olunca değin, adû-yı dîn dahi kuşluk vakti topların tüfeng yerine atarak ve kurşunun yağmur gibi serperek¹⁶⁸², kırılanına¹⁶⁸³ bakmayup yürüyüp toplar durduğu seddin üzerine bir de hücûm eyledikde, etrâf ü cevânibden asâkir-i İslâm

¹⁶⁸² ve kurşunun yağmur gibi serperek V : - Y

¹⁶⁸³ kırılanına V : kırılana dek birine Y

derilince deġin Ser-asger Kaplan PaŖa kolunda olan toplar yanına çıkup, seddin baŖını zapt eylediġi mahalde asâkir-i mansûre dahi tekbîr getürüp cenge koyuldular.

Kıtâl-i azîm iderek, mîr-i mîrân u ümerâ sâyebânları ve çadırları içine girilüp, umûmen çadırlar semm ü semend-i askereyn ile pâymâl olup, melâ‘în-i bî-dîn gaflet ile hareket itdüġünden, guzât-ı mansûreyi külliyyet ile cem‘iyyetle bulunmamaġla girü sürüp, ol mahalden aŖaġı olan sahrâya dökdi ve birkaç kıt‘a topu dahi ol yardan aŖaġı atup, cümle çadırları ve sâyebânları zapt eyledi. Piyâdesi vefret üzre olup çadırlar tınâblarından at eŖilmediġünden süvârî tavâ‘if asâkir-i mansûre ve leŖker-i Tatar dahi bi‘z-zarûrî alarga çıkup, melâ‘în-i dûzah-karînin memerrî olan mahalde durup, küffârı açığa çekmek fikrinde olduklarında kefare-i fecere dahi fî‘l-hâl çadırları nâ-bûd idüp, ortalıġı meydân eyledi ve yayası tabur ile ovaya indükde, hemân asâkir-i mansûre dahi gayret ü hamîyyet idüp, tabur ve çarh-ı feleklerine bakmayup velvele-i [96b] tekbîr ile üzerlerine hamle vü hücûm eylediklerinde, melâ‘în-i hâsirîn, “Her i-bâd bugün ikimizden birimiz harâb u âbâd olsun” deyü, grivv koparup bir mertebe cenge idâm eylediler ki, “Fâtih Sultân Mehmed devrinden berü misli sebkât eylememiŖdür” deyü rûzgâr-dîde ihtiyârlar haber virdiler.

Guzât-ı mansûre dahi her çend kazâ vü kader cengine idâm gösterdiler, lâkin *le‘ane‘llâhu alâ-sâni‘ihâ* ol çarh-ı felek namına olan sivri aġaçlar melâ‘înin böġrüne batsun, aceb cânları halâsına medâr olur Ŗey’ mülâhaza ve peydâ itmiŖler. Bir vechile üzerlerine varılmak mümkün olmayup, gûyâ ki elli altmıŖ bin yaya melâ‘înlerinin Ŗaranpo atmalarından yapılmıŖ bir hisâr-ı üstüvârlarıdır kendülerin korudup, top u tüfek cengin iderlerdi. *Bi-avni‘llâhi ta‘âlâ* asâkir-i İslâm’ın bu makûle gayret ve hücûm-ı tâkat-Ŗikenlerinde adûy-ı dîn birbirlerine girüp, rû-gerdân olmalarıyla ol azîm sedden ve yardan aŖaġı sürölüp, Hudâ-yı Mûte‘âl¹⁶⁸⁴ râst getürmekle altı bin midâr yayasını kümelerinden ayırup ortaya aldılar. Ân-ı vâhidden tâ girü tabur-ı makhûrları olan bataġa varınca deġin, bi‘l-cümle tu‘me-i ŖemŖîr-i hûn-âŖâm itdiler ve altı pâre topların aldılar. Yar baŖından bir ol midârını dahi Tatar askeri ayırup, cümlesini kırdılar. *Allâhü Ekber* ol gün asâkir-i İslâm dest-bürde-i muzafferâneler gösterüp, bir mertebe yahŖî ceng ü perhâŖ itdiler ki, yerde beŖer gökde melek tahsîn u sâ-baŖ idüp, Ŗems-i felek bakır tasa dönüp, yerde yarlar lâŖeler ve çukurlar kanlar ile doldu ve her birinin hûn-i a‘dâdan lâle-

¹⁶⁸⁴ Mûte‘âl V : Mûte‘âl hazretleri Y

reng olmuş rahş-ı fevz-bahşlarında dörder beşer kurşun yarasından akan kan ak at u kara at yek reng olup, kim idüğü ma'lûm değil idi.

Ol mahalde tarafeynden cebehâne arabalarına âteş virilüp, duhânı ayyûka peyveste olmağla, kıyâmetden alâmetler belürdi. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* ol yevm-i [ve]gâda on binden mütecâviz melâ'în-i dûzah-karîn üftâde-zemîn olduğu hadd ü tevâtüre irdi ve mahall-i muhârebe Çehrin kal'asına katı az mesâfe olup, mu'ayene ve atılan top u tüfeng sadâsı lâ-yenkati' gelmekle, ordu ve metrisde olan asâkir-i mansûreye gâ'ile-i kelâl gelüp, "Ayâ bu ceng ü perhâşın galebe ve nusreti kangı tarafdân be-dîdâr olur" deyü, *nasrun mine'llâhi ve fethun karîb*¹⁶⁸⁵ du'âsın gûyân ve mahsûr-ı kal'a olan küffâr-ı dûzah-karîni dahi hayrete bıragup, "bi'l-Lât u Menât" deyü, cûyân ve ol tarafa teveccüh-i nazar ile kal'a ahvâli kûşe-i nesâda nihâde olup, guzât-ı mücâhidîn kümmât-ı muvâhidîn kemâl mertebe hayr-ı beşâret-esere müterakkıb ve nigerân üzre iken, diller ve kelleler ve âhen giyimler ve ser-penâh ve tolgalar ve haç-peyker bayraklar ve şâhî toplar ve çarh-ı felek namına olan sivri ağaçlar vesâ'ir âlât-ı cengler ile mücâhidîn-i dîn ser-efrâzları müte'akıben tabyada huzûr-ı serdâr-ı a'zama getirüp, *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* uğur-ı dîn ü devlet-i pâdişâhîde asâkir-i İslâm mansûr u muzaffer ve a'dâ-yı dîn makhûr u müdemmer olup, yüzleri karasıyla avdet ü firâr ve tu'me-i şemşîr olunarak taburlarına tıkdılar. Hâlâ henüz dahi ceng ü cidâl üzrelerdir, vakti geçmeden bir miqdâr tâze-rûz asâkir-i İslâm ile ol bî-çârelerin imdâdına himmet buyurulur ise, rûy-ı gazâda nev-hayât bulup, ümîddir ki, inâyet-i Zü'l-Celâl ile hezîmete yüz dutan deryâ-misâl küffâr-ı dûzah-karâr bozulurdu deyü, müjdeler itmeleriyle guzât-ı mücâhidîne mu'în ve zahîr olan Cenâb-ı Hakk'ın avn u inâyetine hamd ü senâ¹⁶⁸⁶ idüp, her birin ihsân-ı firâvân ile mesrûr u handân eyledikten sonra der-akab sipâhîler ağası Mahmûd Ağa'yı umûmen yedi bin miqdâr sipâh zümresiyle imdâda ta'yîn idüp sür'at ü isti'câl üzre yetişmelerine tenbîh ü te'kîd ve fermân buyurdılar. Ol rûz-ı kıyâmet-endûzda ise tulû'-ı şemsden ikindiye değin azîm karışma ve karcaşmalı ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl istidâd u imtidâd bulmağla asâkir-i mansûrenin niçesi şehîd ve mecrûh olup bakıyyesinin dahi kendülerinde ve rahşlarında tâb u tüvân kalmayup, bî-mecâl ve muztaribu'l-hâl olduklarından gayrı müddet-i medîd bu kadar zamândan berü tabur-ı küffâr mukâbelesinde atşân u cû'ân meks ü karâr bu üslûb üzre bilâ-ârâm hurûb u kıtâl

¹⁶⁸⁵ "Allah'tan bir yardım ve yakında gerçekleşecek bir zafer", (Kur'an, 61/13).

¹⁶⁸⁶ senâ V : senâlar Y

itdüklerinden bi'l-külliyye kendülere fütûr ârız olup *ıyâzen bi'llâhi ta'âlâ* bir mertebe dehşet ü haşyet müstevlî oldu ki, zebân-ı kalem beyânında âciz ve kâsır kaldı. Meselâ çırlak ve çıblak esvâb u hıyâmdan rû-gerdân olup, melâ'în-i hâsirîn kesret-i vefreti cihetiyle artık ol gedik başın muhâfaza idememekle, yine ol sâ'at adûy-ı dîn bataktan hareket çarh-ı felekleri ve toplarıyla taburun kurup, yerleşdi ve irtesi tabur ile yayasın önüne katup atlusu ardında müretteb alaylarıyla yürüdükde, işbu yorgun şikeste hâl asâkir-i İslâm melâ'în-i hâsirîne sedd-i râh olamayacakları vâzih u nümâyân olmağla, umûmen paşaların ve bayrakların mukâbele-i küffârda bıragup perâkende vü perîşân olup, herkes çadırında tahsîl-i tâb u tüvân itmeğe ve ordu-yı hümâyûn cânibine avdet ü firâr eylediler.

Gerçi mukâtele-i azîmde melâ'în-i hâsirîn dahi şikeste-hâl ve zebûn olduğundan harekete dermânı kalmayup taburlarına firâr itmişler idi. Yokda meydân-ı [ve]gâda kalmış birkaç mîr-i mîrânı cümle bayraklarıyla zinde almak yanlarında bir içim su idi. Berü ordu-yı hümâyûn ve kal'a muhâsarasında olan guzât-ı mücâhidîn-i nusret-karîn fırsat ve galebe cânib-i İslâm'a erzân olmak du'âsında iken, bayraksız ve paşasız ataoğlın ve oğul atasın yitirmiş bir vâ-veylâ ile deşt ü beyâbân u sahrâ vü cibâla perâkende olmuş bozgun asker dolam dolam, bölük bölük sür'at ile kal'a altında olan köprülere gelüp mesdûd bulunduğundan yığıldılar. Muhâfazasında olanlar, “Yoldaşlar bu ne hâldir ki paşasız ve bayraksız dağınık geldiniz. Yohsa kâfir taburu bozuldu mı?” didiklerinde, nutuk yok, lisân-ı hâl ile “Açın köprüleri geçelim ve illâ kâfir taburu akabimizden yetişüp cümlemizi Tasma suyuna döküp helâk itmesi mukarrerdir” niyâzları fehm olunmağla, vâkı' hâl huzûr-ı serdâr-ı a'zama arz u i'lâm olundukda, cümlesini önlerine katup, tabur-ı makhûr mukâbelesinde kalan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ bayrakları altına sürüp getürmek üzre Sipâhîler Ağası Mahmûd Ağa'ya akabinden bir mü'ekked fermân irsâl eyledi. Ol dahi neferâtıyla dağı taşı dutmuş perîşân asker-i vehhâmı girü sürmek sadedinde oldu. Lâkin arz'ullâhi vâsi'a niçe mümkün havflarından tahlîs-i girîbân-ı cân kasdıyla kandasın Tasma köprüleri deyüp gelen yığıldı.

Tabur mukâbelesinde mîr-i mîrân u ümerâ bayrakları altında kendülerden gayrı ferd-i vâhid kalmadığını müşâhede itmeleriyle, han-ı âlî-şân hazretleriyle Ser-asger Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa, vesâ'ir mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları bir yere gelüp

müşâvere eylediler. Bi'l-ittifâk, “Bunda taraf-ı Hakk'dan nâzil olmuş bir musîbet-i uzmâdır şimden sonra bir vechile buna çâre¹⁶⁸⁷ olmaz, bu mertebe vehm ü dehşet girdâbına düşen askerden gayret umulmaz. Ma‘kûl-i evlâ olan budur ki, hemân varanları ordu-yı hümâyûn cânibine geçürüp, beride cem‘ idüp, ittifâk-ârâ asâkir-i mansûre ile çâresin görmekdir” deyü, serdâr-ı a‘zam huzûruna i‘lâm-ı hâl itmeleriyle, ol dahi metrisden cümle topları ve piyâde-gân asâkir-i İslâm'ı çeküp, Sancak-ı Şerîf ve umûm ordu-yı hümâyûn ile kal‘a altından geçüp top u tûfeng ile piyâde vü süvâr asâkir-i İslâm alayların düzüp, köprülerden karşı Tasma suyundan kumluk tarafına geçüp, *fî-sebîli'llâh* küffâr-ı füccâr ile saf cengine turuşup, ceng ü peygâr merâsimini âniden tertîb etmek hâtırına hutûr eyledi. Lâkin *bi-fazli'llâhi ta‘âlâ* dâmen-i kal‘a dahi bu mertebe dest-i tasarruf-ı gâziyâna girmiş iken, ferâgat-ı külliyye ile gidilmek müstahsen görülmeyüp, *min-indi'llâh* dahi savâb olmamağla ferâgat olundu.

Vâkı‘da bu mertebe müddet-i medîde ceng ü cidâl ile vehm-i haşyet ârız olan yorgun askeri girü döndürmekde bir netice olmadığı zâhir ü nümâyân olmağla, birkaç gün teneffüs ü ârâmlarıyla vahşetleri zâ‘il ve istihdâma kâbil olalar deyü, köprüler açdırulup berü cânibe güzâr ve ordu-yı hümâyûna gelüp herkes çadırında ârâm ü karâr eylediler. Ceng yerinde kalan beğlerbeğiler dahi nâ-çâr ber-mûceb-i fermân ikinci mahallinde köprüden geçüp haymelerine dâhil oldılar.

Han-ı zî-şân hazretleriyle Ser-asker Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa dahi ahşâmdan sonra geçüp, zârlıklar iderek doğru serdâr-ı a‘zam tabyasına gelüp, ol dahi kendülerin istikbâl eyledi. “*El-hükmü li'llâh* murâdu'llâh böyle imiş, ceng hâlidir öyle olur almak virmek Allâh'dandır. Bilirim siz taksîrât itmediniz. Bundan sonra Cenâb-ı Hakk'dan dahi¹⁶⁸⁸ niçe niçe inâyet ü kerem ümîdindeyiz. Hâtırınıza bir kem kasd getürmeyesiz. *El-hamdü li'llâh* bu âna değin dîn-i mübîn [ve] uğur-ı hümâyûnda küffâr-ı hâksâr ile merdâne vü dilîrâne cünbüş-i hareketler ve yahşî cengler eyleyüp, taburı makhûru eyleyüp kal‘a altına getürtmedüğünüzden biz de metrislerimizi murâd üzre handaka indürüp, asıl tabya dîvârına el urduk. Bundan sonra dahi cem‘iyyetlice yapışuruz me’mûldür *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerinin avn u inâyetiyle feth ü teshîri müyesser olur” deyü, tesliyet-bahş kelâm-ı hoş-nizâm ile dil-nevâzâne telatruflar gösterdikde hâmûş oldılar.

¹⁶⁸⁷ bir vechile buna çâre V : buna bir vechile çâre Y

¹⁶⁸⁸ dahi V : - Y

**Acz-i a'yân-ı asker ez-ferâgat-i muhâsara-i kal'a der-meclis-i müşâvere ve
tergîb-i cihâd-ı serdâr-ı a'zam ve istihkâm-ı metris**

Ol mahalde serdâr-ı a'zam cümle rû'esâ-yı askeri meşveret için meclise da'vet idüp, “Dîn-i mübîn maslahatıdır, bu bâbda fikr ü savâb kangı semtdir anı görelim, herkes zamîrinde olanı söylesin” deyü, hitâb buyurduklarında bi'l-ittifâk dehân açup, “Bu gördüğümüz düşmen kesret ü vefret üzredir şimden sonra [97a] bu düşmen ile bir vechile mukâvemet olur fikri geçti. Asâkir-i İslâm'ın *min-indi'llâh* kalblerine sârî olan havf u haşyetden anlar ile dahi iş görülmekden kaldı, bu gice umûmen tabur-ı küffâr dahi hareket ve kal'a altına gelüp karâr ider, otuz kırk bin askerin dahi ifrâz ve kal'aya doldurup şâfi'î vaktinde dört koldan metrisler üzerine hücum itdüklerinde bu mertebe vehm ü haşyet ile cânın kurtarmak fikrinde olan asker metrislere değil, orduda bile karâr dutmayup firâr idiceklerine şübhemiz yokdur. Bi'l-cümle asâkir-i mansûre helâk olduklarından mâ'adâ umûmen toplar dahi elden gelmekle, ilâ-yevmi'l-kıyâm arz ve devleti pâymâl itmemiz ile siper-i la'net oluruz. Bu bâbda fikr-i ahsen ve hareket-i müstahsen ve hizmet-i nâmûs-ı dîn ü devlet budur ki, bu leyle-i muzlimede metrisden askeri ve topları girü çeküp, otağ-ı Âsafileri olan mahalde tabur olunup, saf cengi tertîb idüp müheyyâ duralım. Yarın üzerimize gelmesi ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn mukarrerdir. Bu kadar asâkir-i Müslimîn'in pâymâl olmasını lâyük görmiyesiz. Bu bâbda zamîr ü münîr-i ilhâm-pezîrlerinde gayrı fikir mülâhaza var ise, hata görünür siz a'lemsiz” didiler.

Serdâr-ı a'zam dahi bunların kelâm-ı sakat-nizâmından mebhûd u dem-beste vü hayrân olup, akdan karadan bir kelâm dimeyüp hayli zamân hayretde kaldı ve dîdeleri giryân olduğu hâlde ilhâm-ı Rabbânîle baş kaldırıp, huzzâr-ı meclise, “Ey dîn gayretine cân virir ulular, uğur-ı hümayûn-ı pâdişâhîde bezl-i cân ile hizmetiniz meşkûr ve *inda'llâh* dîn-i mübîn gayretine cehd ü iqdâm ile müsâb u me'cûr ve fî-mâ-ba'd bu vâhime-i bâtıla ile olan gâ'ile-i hâtırdan dûr ve bu umûr-ı mu'azzamada müceddeden kemer-i gayret-i hamiiyeti miyân-ı câna bend ile fî'ddâreyn rû-sefid olmağla mesrûr u mahbûr olmağa tâlib ü râgıb iseniz, bu kelâm-ı sa'iku'l-encâma revâc virmekle, kulûbunuza inkisâr u melâl göstermeyüp, hulûs-ı bâl ile dîn-i mübîn uğurunda edevât-ı kal'a-gîre dil ü cândan iqbâl gösterelim. İlm-i hâlin bilür erlersiz bi'l-ittifâk cümlelizden kemâ-yenbagî hizmet ü gayret me'mûldür ve illâ asâkir-i İslâm'ın helâk olması ve topların yed-i düşmene girmemesi için, bu fî'l-i kabîhi irtikâb idelim dirsiz. *Iyâzen*

bi'llâhi ta'âlâ düşmen-i dîn asâkir-i Müslimîn'i kahr [u] tedmîr ider ise, topları neyleriz? Birimiz kalmayınca değin küffâr ile savaş itmeden gürîzân olursak, dîn-i mübînî ber-bâd itmekle hayâtı neyleriz? Bu iki cehd ile tarafınızdan olan kelâm-ı şikest-nizâm ile amel¹⁶⁸⁹ olunsa, iki cihânda rû-siyâh u bed-nâmlığa sebebedir. *Fî-sebîli'llâh* gayretu'llâh bu mudur? *Hakk Celle ve Alâ* hazretleri ol günü göstermiye ki, bu didüğünüzü irtikâb ile milel-i küffârda ilâ-yevmi'l-kıyâm bed-nâm olavuz” deyü azîm itâb eyledi.

Zâhir-i ma'lûmdur ki, asâkir-i İslâm müddet-i medîd tabur mukâbelesinde küffâr-ı hâksâr ile hurûb u zurûb idüp, bî-tâb olduklarından birez fûtûr gelüp, bu hâlet vâkı' oldu. “Câ'iz kaç gün meks ü ârâm ile derûnlarında cây-gîr olan vahşet-i vehm dehşetleri zâ'il ve istihdâm kâbil olurlar” deyü bu gûne tesliyet-âmîz kelâm-ı gayret-engîz ile cümlesini terbiye vü tahrîz ale'l-gazve idüp, min-ba'd derûn u bîrûnlarında huzûr-ı Âsafide gûş-zed eyledikleri fermândan mâ'adâ hâtırlarına bir hâlet-i gayr-i hutûr eylememek üzre, tenbîh-i ekîd buyurduklarında, cümlesi bu bâbda serdâr-ı a'zamın cehd ü gayret ü sebât ve kelâm-ı dürüst-nizâmına insâf idüp ser-nigûn oldılar. Bu minvâl üzre cünûd-ı muvahhidînin bu hâl-i şikest-me'âlinden ve tabur-ı makhûrun gelüp, kal'aya imdâd koyup metrisleri basar havfindan ol şeb-i nâ-seher akıl yâver olmayup, hayret ü ızdırâb ile duruldu ve Tasma suyu üzerinde yapılan köprüler dahi ihrâk olup, meclis dağıldı. Herkes gedüğünde sedd-i İskender oldu. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* ol yevm-i gâda düşmen-i dîn dahi murâd üzre tettebbu'-hurde-i âteş-bâr-ı asâkir-i Müslimîn olmağla zedelenüp, mübârizân-ı İslâm'ın bir dâm-ı tezvîr ve hud'ası olmak fikriyle havfindan ol leyle-i muzlimede taburundan bir merdi taşra çıkartmadı.

Âmeden-i tabur-ı küffâr be-sahrâ-yı kumluk an-leb-i nehr-i Tasma der-mukâbele-i kal'a

İrtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum'a gün, küffâr-ı hâksâr zuhve-i kübrâ mahalline¹⁶⁹⁰ değin tabur-ı makhûruna karâr ba'dehu bâr u bengâhın ve hayme-i hargâhın makarr-ı nekbet-eserinde alıko[yu]p bi'l-cümle salt iki yüz bin piyâde vü süvâr Moskov ve Barabaş melâ'îni kemâl-i nahvet ve gurûr ile cünbüş-i hareket idüp, etrâfı cüst ü cû iderek ve top u tûfenglerin atarak arab alayın bağlayup, ayak ayak yürüyerek kal'a altından cereyân iden Tasma suyunun yukarı bataklığı başına gelüp durdu ve ol cânibden asâkir-i İslâm'dan bir merd kalmadüğünü müşâhede itmekle tabur ile cümle

¹⁶⁸⁹ amel V : al Y

¹⁶⁹⁰ mahalline V : mahallerine Y

bârhâne ve ordusun dahi getirüp kurdu ve azîm tabur bağladı. Meselâ ordu-yı İslâm gibi gûnâ-gûn çerge ve zilleler ile bir mehîb ordu peydâ eyledi ki, vasf olunmaz. Nefsü'l-emirde zikri sebkat iden kelâm-ı idbâr encâma ta'n olunmayup, "Mülk-i Nasârâ bu mertebe cem'îyyete mâlik ölümü imiş" deyü, hayrete varılup, *min-indi'llâh* inâyet ü kerem ümidiyle mukâbelelerinde karâra devâm gösterildi ve küffâr-ı li'âma ne hasm-ı kavî olurmuş kelâmın tasdîk için metris hizmetince bezl-i cân ile uğur-ı dîn ü mübîninde câhid ü sâ'î olan guzât-ı Müslimîn zu'men ale'l-a'dâ top u tûfengin ve cehd ü ikdâmın ziyâde eylediler.

Küffâr-ı dūzah-karârın taraflarından bir hareketleri olmayup, hemân kal'a ahvâlin görüp bilmek için ale'l-i istimrâr âmed ü şüdin lâ-yenkati' idüp, lâkin ne kârda idüğü be-dîdâr olmadı. Ahşâm olıcak kal'aya kadîmde olan otuz bin miqdâr serdengeçdi kâfirden gayrı, müceddeden on sekiz bin melâ'in dahi imdâd koduğı serdâr-ı a'zamın ma'lûmu olup, asâkir-i Müslimîn'de nev'an za'f-ı kalb ve fütûr târî olduğı müşâhede itmekle, ser-i kârda olanlarına taraf taraf tesliyet ile hâtırların te'lîf idüp, "Birkaç gün sonra gelüp taburu kal'a altında bulsak da, bi-eyyi-hâl yine kal'ayı teshîre çalışmakdan gayrı çâremiz nedir? Bu Devlet-i Aliyye Cenâb-ı Hakk tarafından katı çok fevz ü nusretlere muvaffak olmuştur. Ale'l-husûs bu mâdde yeni kal'ada mesbûkun bi'l-misildir. Bu kadar Nemçe askeri Raba suyunun karşı tarafında iken kuvvet-i bâzû-yı İslâm ile feth ü teshîri mukadder olup, bunda dahi ma'a ziyâdetin eltâf-ı hafiye-i ilâhiyye ümîdindeyiz" diyerek, za'f-ı kalblerin izâleye ikdâm ve küffâr-ı füccâr-ı hûn-rîz-vâr kal'adan hücûm ider ise, merdâne vü dilîrâne mukâtele ve müdâfa'aya ihtimâm eylemeleri bâbında tenbîh fermân buyurup, metrisleri istihkâm husûsunda evvelkiden birkaç kat ziyâde kavî ve üstüvâr eylediler.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Şenbih gün, ale's-sabâh taraf-ı İslâm'dan âdet-i müstemirre üzre top u tûfeng ve dirahht ve seng cengine mübâşeret olundukda, *Allâhü Ekber* ol üç kat kal'a ve tabyalarda mahsûr olan bu denlü melâ'in-i bî-dîn dahi birden top ve tûfenlerine âteş gösterüp, velvelesinden ve tarafeynden çalınan surnâ ve nefîr ve tabl ve sefîr ve çâk ve erganûn sadâsından çarh-ı bûkalemûn-kadd hamîyyet idüp, devrin yitürdi. Bir mertebe ikdâm cengî oldu ki, lisândan sâdır olan kelâm iz'ân olunmakdan kaldı. Ol gice melâ'in-i hâsirîn tabyalarına ve varoşuna bî-nihâye toplar vaz' itmek fikrinde olup, nihâyet *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* berü cânibin metrisleri bürümesiyle çendân fâ'ide-mend olamadıklarından gayrı balyemez toplar dahi

tabyalarında ve varoşda olan topların değil, bi'l-cümle mazgalların bile ibtâl eyleyüp, konacak mahal bulamamağla varoşdan hâric Tasma suyunun öte cânibinden kumluk semtinden yigirmi pâre şâhdâne alay topların kurup, bugün ale'l-gafle seher vaktinde âteş virdikde, metris ve ordu-yı hümâyûnda olan asâkir-i İslâm hayli ızdırâb gösterdi. Topcubaşı Hacı Ali Ağa dahi menzil süren ejder-dehen bir iki balyemez topu uydurup atmağla, melâ'în bir dahi atmak nevbetin bulamayup ferâgat eyledi.

Âmeden-i tabur-ı küffâr be-imdâdî-i Barabaş

Ol gün Barabaş hatmanı olan la'în dahi Moskov taburuyla bile olmamağla, Kazak askeriyle gelüp, bir vechile top irişmez menzilden Tasma suyunun bataklığı başında bir dağ korusu içinde taburun kurup¹⁶⁹¹ karâr eyledi ve taburunda mevcûd cem'ân kırk miqdâr şâhî topların ordu-yı hümâyûn tarafına çevirdi. Ale't-tevâlî atup durdı. Lâkin mesâfe-i ba'îde olmağla yarı menzile ancak bâlig olurdu. Mel'ûn-i bî-dîn toplarının karârın bilmedüğünden mâ'adâ havfından nâşî murgân o serâsime pâyesiyle hilâf-ı hareket iderdi.

Ol gün dahi asâkir-i İslâm'ın vehm-i zanları üzre bir hareket olmaduğundan nedâmet ü hüsrân el virüp, bu kadar çokluk küffâr askeri tıgleri âteşine yanup her vechile üzerlerine gâlib iken, vehm ü haşyetleri ile perîşân oldukları günün gicesi metrisleri basup, umûmen guzât-ı Müslimîn'i kahr u helâk iderler fikriyle, iki gün mürûru bir hâl zuhûru eylemedüğünden kendülere kîtâle cesâret hâsıl oldu ve *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* müddet-i medîd muhâsara ile tabyaların ekseriyâ handaka girülür kapu kulları ibtâl olunmağla, metrisler üzerine hücum idicek gedikleri vefâ itmezdi. Yohsa ol kâfirin beş yüz nefer serdengeçdilerinden hissolunan cesâret bu kadar İslâm erlerine [97b] fenâ virmek lâ-şey idi.

Bu minvâl üzre vakt-i grûba değin top u tûfeng cengi olup, melâ'în-i hâsirîn tabyaların ve varoşun ceng ve top mahalleri balyemez dânesiyle tahrîb olunduğın göricek ne çâre idecegin bilemeyüp, metrisler basmağa çıkacak müstevfâ gedük bulamamağla böyle mülâhaza eylediler ki, muhâsara olunan tabyaların iç tarafından mükemmel handak ve cedîd tabyalar ile ağaçdan çatılmış toprak dolma bir sedd çeküp, tabya meydânın bölmek tedbîrin eyledi ve ol gice insân der-âgûş eylemez, hayli kalın ağaç ihzâr idüp, İslâm askeri rûz-ı kâsımdan mukaddem avdet ider fikriyle, bu kâr-ı

¹⁶⁹¹ kurup V : kurup nuhûset Y

nekbet-âsâra mübâşeret eyledi ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Bâzâr gün ale's-sabâh kumluk tarafına mâl-â-mâl yıgıdıkları mu'âyene olundukda, "Ayâ bu ne kâr için ola" deyü, evvel-emirde envâ'-i dürlü fikr ü mülâhazalar olunup, asker-i İslâm üzerine hücûm itmeğe köprüler yapmak zann-ı gâlibiyle hayretde kalındı ve sonra neticesi dillerden haber alındı.

Bugün bundan gayrı taraflarından bir hareket-i vehm-nâk zuhûr itmeyüp, ancak Barabaş Kazağı kal'ada ve varoşda zahmdâr u şikeste-âzâr olan melâ'îni çıkarup, yerine rûz-merre tâze-rûz imdâd komak zu'mıyla, koru içinden taburun kaldırup, kal'a mukâbelesinde top¹⁶⁹² irmez menzilde gelüp kondı.

Firârî-i çakkâl u bakkâl ve giriftârî-i şikence

Bu hinde *ıyâzen bi'llâhi ta'âlâ* asâkir-i İslâm, ol vehm-i siyâh ile perîşân geldüklerinde, ordu-yı hümâyûnda olanlar pâydâr olamayup firâr iderler zannıyla, asker-i müctemi'anın bir miqdârı muhannes ve rüsvây ve manav ve çakkalı araba ve davarların tekâmîl ve ahmâl ve eskâlın tahmîl idüp, gelündüğü yola doğru yollanmalarıyla, halk beyninde bir mertebe süstlük ve perîşânlık ile gûft u gû ve kefare tarafından dahi bir cüz'î grîv oldukça, metrisler basıldı zannıyla cümlelerin gözü girüsün gözedir olmağla, beş altı güne değin bu efkâr üzre ru'b ve fevz ü fevvâr ile üzerlerinden vehm ü naHS-ı ekber zâ'il olmayup, firârları idbâra mâ'il idüp, bu ahvâl serdâr-ı a'zama arz u i'lâm olunıcak emr idüp, bu fikr-i bâtıl ile girüye giden esvâb u zahîre arabaların bi'l-cümle ahz ve ordu-yı hümâyûna ihzâr ve erbâb-ı metrîse yağma itdürdi.

Bu hengâmeden küffâr-ı hâksâr metrisleri basdı kıyâsıyla ba'îd mahalde bulunan ordu-yı hümâyûn halkı dahi gülbâng çeküp, sell-i seyf ol mahalle gelüp, vâkı' hâle vâkıf oldılar. Gerçi alâ-haddihi derûnlarında olan efkâr-ı fâside galebesiyle bu mekûle hareket-i nâ-şâyesteye ikbâlleri var idi. Fe-emmâ bu hâl zuhûrıyla kalblerinde olan vâhime-i bâtıla bâ'is-i bîm-i cân olup, fî'ddâreyn rû-siyâh ve husrân duracakların iz'ân eylediklerinde, artık halâs-ı cânların mukâbele-i küffârda tessebbüt ü karâr itmek bilüp, herkes esvâb u eskâl fikrinden el çeküp, nüvişt-i ezele kâ'il oldılar. Bu mugâlatadan¹⁶⁹³ melâ'în-i hâsirîn dahi vehme düşmekle top u tûfengin atup griv ü feryâdın koparup kelb-vâr cem'iyet-i İslâm'a zehrin pâş eyledi. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* asâkir-i İslâm-ı zafer-girdârın vehm-i zanları üzre adây-ı dîn tarafından bir hareket-i sehm-nâk

¹⁶⁹² top V : top ve tûfeng Y

¹⁶⁹³ mugâlatadan V : maglatadan Y

olmaduğından kulûb-ı mü'minîne sürûr ve emniyyet gelüp, dört koldan kubûrlar ile asl-ı tabya ve varoş dîvârlarına dest ü res olup, câ be-câ lağım ve püskürmeler atılmağla küffâr-ı füccâr-ı murg-vâr hevâ yüzünde pervâz ve ka'ı u handaka düşer kelle-i bî-devletleri tîğ-i bürrân ile cüdâ ve kahr-ı tedmîrlerine ikdâm olunurdu.

Müddet-i medîdeden berü atılan lağım mânendi püskürmeler ile hadden bîrûn ve kıyâsdan efzûn adû-yı mel'ûn helâk olduğı nümâyân iken kemâl mertebe mel'anet ve isrârından öyle metânet ü inâd üzre ceng ü cidâl ve harb [ü] perhâş ve savaş ider idi ki, bir vechile tabyalarında bir karış yer alınmak mümkün olmayup bir kabza hâk üzerinde niçe sürûr türâb-ı helâke düşerdi.

İhdâs-ı top-hâ-yı küffâr ve ibtâl-i gâziyân-ı İslâm

Mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Dû-şenbih gîcesi, küffâr-ı dûzah-[karâr] ordu-yı hümâyûn ve metrisleri toplamak zu'm-ı fâsidiyle varoşun aşağı tarafından Tasma suyunun öte cânibi kenârında ordu-yı hümâyûn ve metrislere karîb mahalde beş bin miğdâr melâ'in-i mülhid-i dûzah-karîn metrise girüp, otuz kadar top sepetlerin önlerine dizüp karâr kıldığı ale's-sabâh manzûr-ı gâziyân oldukda, bu hareket-i menhûslarından murâd-ı ma'kûsları ne idüğü ma'lûm olmayup, henüz topların dahi tertîb idemeyüp asâkir-i İslâm kendü zaptlarında olan cisrden Tasma suyunu ubûr ve kendülere bir zarar itmek ihtimâlini def' için adayı muhâfaza fikrinde mi idükleri bilinmeyüp, bu bâbda her cihetle hareket ve fâsid ü kâsid ve istikrârları ma'kûl görülmemekle ol mahalle çit söken ve iş gören iki kıt'a balyemez top uydurulup ale'l-istimrâr atıldıkda, karâra sebâtları kalmayup, firârı ihtiyâr itmeleriyle içlerinden nısf miğdârı melâ'in üftân ü hîzân gürîzân olup, metris gâzîleri dahi velvele-i hây u huy ile ün idüp, Barabaş taburuna varınca değın kaçdılar.

Serdâr-ı a'zam dahi bi'l-cümle firâr itdiler zannıyla metris ve çitlerin nâ-bûd itmek için ol mahalle bir miğdâr yaya askeri ta'yîn idüp, yalın kılıç köprüden güzâr ve on kadar gâzî ilerü seçildiklerin metrislerde bâkî kalan melâ'in-i dûzah-mekîn müşâhede itmekle, anların dahi derûnlarına ru'b u hirâs müstevlî olup, karâra iktidârları kalmayup, külliyyet ile firâra yüz dutdılar. Dîvân olan¹⁶⁹⁴ gâzîler dahi irişüp niçesi tu'me-i şemşîr olup, niçesi dahi kendüsin endâhte-i âb itmekle gark-şüde-i mâ oldılar.

¹⁶⁹⁴ Dîvân olan V : - Y

Bu denlü kâfir on miqdâr gâzînin mukâvemetine kâdir olamayup, şevket-i İslâmiyye ile kahr u tedmîr olunup kaçdıklarında mukâbele-i taburdan vehm-i haşyet ile mütezelzilü'l-kulûb perîşân olan asâkir-i İslâm a'dâ-yı li'âmın bu hâlini müşâhede idicek, “Ne muhannes kâfir olurmuş hayf bize, bundan rû-gerdân olmak nişâne-i recûliyyet değıldür” deyü, kendülere gayret ü kuvvet-i kalb hâsıl olup, tabur-ı makhûr keferesinin kesretinden bize gezend irmek ihtimâli yokdur, lâıyk-ı dîn-i mübîn üzre cân u dilden cihâda kemer-i gayreti bend idüp, kalblerinde olan ihtimâlât bir miqdâr zâ'il olmağıla küffâr-ı hâksâr ile mu'âyeneye cesâret kıldılar ve çitler tahribine giden gâziyân-ı merdân vâfir kazma kürek tîr ü tüfeng getirüp ihsânlar aldılar.

Bu esnâda varoşun Tasma suı tarafında vâkı' Tatarkapısı dimekle ma'rûf kapudan melâ'in-i dûzah-karîn İslâm metrislerini rencide itmek kasdıyla varoşdan hâric kendü metrislerine dolup ceng ü hücumâ baş gösterdiklerinde, ol tabya-i azîme Tasma suyuna muttasıl intihâ-yı metris olduğundan guzât-ı Müslimîn kemâliyle ol semtden elem-bîn olmalarıyla, serdâr-ı a'zamın bin beş yüz miqdâr yaya sekbânı metris sürmekle ol semti muhâfaza üzreler idi.

Küffâr-ı füccâr üzerlerine yürüdükde, “Kalb u cânları şecâ'at cevheriyle memlû bir alay merdân-ı cengeü gâzîleri dahi küffâr-ı hâksâr metrisler üzerine çıkmak değıl hisn-i hasînlerinde bile câ-yı penâh buldukları derûnumuzda elem-i siyâhdır” deyü metrislerinde yalın kılıç üzerlerine hamle vü hücum eylediklerinde yahşî pınar olup adûy-ı dîn kalb-i hazîn ile dönüp, bir iş idemeyüp hıznîrânelerine girdiler ve kesilen kelleleri alınmağı imkân olmadı.

Ol gün dahi ahşâma değın bu hâl-i me'lûfe üzre tarafeynden ikdâm-ı cengî olup, asâkir-i İslâm ise inâyet-i Ahadiyyet ile sâ'at-be-sâ'at dem-be-dem adûy-ı dînden ahz-ı intikâm kasdıyla metris ve kubûrları yürüdüp, sa'y u ihtimâm adâ-yı li'âm biribirlerine rağımen ve garazen merâsim-i düşnâm-ı kıtâl u perhâşa âgâz itmeden bî-tâb kalup, müddet-i medîd muhâsaradan berü envâ'-i hücumlar dürlü dürlü tedbîr-i cünbüş-i hareketlerden bir netice[-i] müfîd ü sûd-mend nümâyân olmayup, âkıbet kâr-ı feth-i teshîri bir sefer-i âhere ta'lîk ve idbâr-ı rû-siyâh ile avdet olunur hirâsından nâşî sigâr u kibâr alâ-haddihi bezl-i cân ve dînâr ile sa'y u ictihâda bî-şümâr iderlerdi.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Salı gicesi, ziyâ-bahşende-i kevn ü mekân olan âftâb-ı cihân-tâb¹⁶⁹⁵ cemâl-i pür-kemâlin perde-i zulmete pinhân eyleyüp, edâ-yı salâtdan sonra küffâr-ı füccâr tarafından fikr-i fâsidleriyle bir hareket-i kâsidleri vücûda gelmeyüp, zulmet-i şeb-i zâ'il ve şems-i hâver rûy-ı cihânı rûşen-gere mâ'il u pertev-endâz itdüğü mahalde asâkir-i İslâm, “Biz bu kal'ayı feth ü teshîr eylemeden ric'at itmek dîn ü dünyâmıza hayf olduğundan mâ'adâ, ilâ-yevmi'l-kıyâm karâr u dâm idicek bir câ-yı makâm bulayuz” deyü, var kuvvetin bâzûya alup, tabyaların metris ve kubûrlarına ve lağım ve püskürmelerine ikdâm eylediler.

Ol gün tabya lağım mânendi bir büyük püskürme atılup, bir niçe küffârı murg-vâr hevâ yüzünden perrân iderek ka'r-ı handaka düşürüp kal'a-i mezkûre ise sengîn hisâr olmayup kûhu battâl çatma ağaçdan binâ olup, bir iş ümîdiyle lağımlar atıldıkça ol azîm ağaçlar sıçanyollarına düşüp mânend-i giysû biri birine katılup, erbâb-ı metris fevz ü felâh zannın iderken, cümle metris yolların iptâl eyledükden gayrı her birin bir günde otuz âdem ancak kesüp, hezâr sa'y u ikdâm ile yollar tahliye olunduğundan beş on günlük işi girü alıkordı.

İhrâk-ı evvel nümûne-i tabya

Mâh-ı mezbûrun otuzuncu [98a] Çehâr-şenbih gün serdâr-ı a'zam inâyet-i Melik-i Müste'ân ile tabyaların çatma ağaçlarına efrâd-ı âferîdeden bir ferda âteş isâbet eylemek ve mekân olur ise, murâdı husûlüyle handân olması gerden-i ihtimâmıza lâzım bir kaviyyü'l-erkân olsun deyü, taraf taraf emr ü tenbîh ve âgâh olunmağla *bi-avni'llâhi ta'âlâ* darb-ı dâne-i top ile tahrîb olunup, dest-i gâziyân-ı İslâm'da olan tabya dâmenine âteş isâbet ve rûzgâr dahi muvâfık düşmekle murâd üzre alev-gîr oldukda, tabya derûnında ve ka'r-ı handakda olan küffâr u bed-kâr dahi kesret-i hücum ile bakırdan yapılmış azîm tulumbarlar ile gerdeller ve kovalar ile açıktan beden başlarından sular döküp, söndürmeğe ikdâm itdüklerinde, berü cânibden top u tüfeng ve humbara ve seng ü hadeng belâ bulutu gibi başlarına yağdırılup imtinâ' olundu.

Lâkin mahlûk içinde bu mertebe hayât u memâtına i'tibâr itmez kâfir görülmeyüp, tîr-i harîs olup başları ve kolları dâne-i top ile vücûdlarından cüdâ düşdükçe, cesed-i nâ-pâki üftâde-i hâk olunca değin, iki üç kere dahi bakıyye-i âlât ile sa'y iderdi. *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* ihrâk olunan tabya ak çam ağacı olduğundan, iş

¹⁶⁹⁵ cihân-tâb V : - Y

dutmayup ân-ı vâhidde sönüp, bir murâd hâsıl olmadı ve der-akab melâ'în ol mahalle gelüp sedd eyledi. Bu minvâl üzre himmet-i guzât-ı mücâhidîn ile niçe def'a âteşlere aldırup, kahr-ı tedmîr olundı mümkün olup dutuşdıramadılar.

Eyyâm-ı muhâsara otuz güne bâlig olup, dahi te'yîd-i ümîd olur bir netice zuhûr eylemeyüp, düşmen-i dîn dahi vefret ü kesretinden nâşî ceng ü perhâşdan müte'ellim olmayup, ne kâra mübâşeret olunduysa müdâfa'asında usret çekmezdi. Nefsü'l-emirde kal'a-i mezbûrun olduğu zemîn kumsal olup, bir vechile lağım dutmadığından mâ'adâ *ıyâzen bi'llâhi ta'âlâ*¹⁶⁹⁶ tabyaları ol mertebe metânet ü istihkâm ve san'at-ı garîbe ve su'ûbet-i acîbe üzre binâ vü ihdâs olunmuş idi ki, birkaç sene muhâsara ve darb-ı top ile içinde olan küffâr-ı füccâra za'f u inkisâr kalup, gelmeyüp ceng ü isrâra iktidârları be-dîdâr olup, me'kûlât ve mühimmât-ı kal'a-gîrînin kesreti akl u tasavvurdan hâric idi.

Ve mâh-ı Recebü'l-ferdin gurre si Penc-şenbih gün, i'ânet-i Bârî'yle guzât-ı Müslimîn seksoncu kolundan sa'y u ictihâd ziyâde iderek varoşun handak dîvârına el urup, bir püskürme lağım bağladılar “*İnşâ'allâh* eğer murâd üzre gedik açılır ise, kal'anın feth ü teshîrine iqdâm olunup yürünsün” deyü, serdengeçdi gâzîlerine ve erbâb-ı metris şebhâzlarına tenbîh buyurılıp, hâzır u müheyyâ dururken küffâr-ı füccâr haberdâr olmadan ale'l-gafle bir kâr-ı bedîdâr olaydı fikriyle âteş virilüp, duhânı def' olmadın asâkir-i İslâm gedük başına seğırttiler. Gerçi bir miqdâr dîvâr atılmış, lâkin handak dolmayup müstevfâ gedük açılmadığından gayrı, küffâr-ı hâksârın külliyyet ile muhâfiz emrinde iqdâm u ihtimâmı varoşa olmağla gedik ağzına hücum idüp, asâkir-i mansûre üzerine kurşunu yağmur gibi yağdırup yürütmemekle herkes yerinde karâr eyledi ve küffâr-ı dûzah-karâr dahi fî'l-hâl ol yeri sedd idüp berkitdi.

Guzât-ı mansûre dahi der-akab gayret eyleyüp, ol mahalle iki lağıma mübâşeret eyledi. Müddet-i medîde bu kadar gün muhâsaradan berü henüz murâd üzre varoş handakına girilemeyüp, küffâr-ı hâksâr ise, “Varoş elden gider ise artık kal'adan hayır olmaz” mülâhazasıyla, kal'a dibinden cereyân iden Tasma suyunu varoş handakına akıtmak için hafr itdirdüğü handakların gâyet amîk eyledüğünden gayrı, derûn-i handakda biri birine karîb domuz damları yapup, içine misket topları koyup bir mertebe metânet ve su'ûbet üzre istihkâm virüp muhâfaza iderdi ki, vechen mine'l-vücûh bir hâl ile handak yarup, sıçanyolıyla inmeğe imkân bulunmayup, nâ-çâr kalındı ve bi'z-zarûrî

¹⁶⁹⁶ Te'âlâ V : - Y

metris semtinden kubûrlar ile zîr-i zemînden ka‘r-ı handaka girilmek tedbîr olunup mübâşeret olundu.

Tamâm-ı ka‘r-ı handak karârına varıldıkda, hikmet-i Hudâ su çıkup, kubûrların yürimesine mâni‘ olmağla yer altından kuyular kazılıp, çıkan su kuyulara doldukça, çeküp taşra dökerek hezâr mihnet ü meşakkat ile yer altından kubûrlar ile geçilüp, asıl kal‘a dîvârına el uruldu ve küffâr-ı hâksârın haber ü âgâhı olmadan ol atılan püskürme bağlanup atıldı. *Bi-emri’llâh* çendân fâ‘ide-mend ve bir netice olmamağla tekrâr ol mahalde iki lağıma dahi mübâşeret olundu. Îmân-ı mümtâz olan ehl-i dîn bu Çehrin kal‘asına mertebe hısn u hasîn ve cengcisi ne gûne melâ‘în-i dûzah-karîn ve bunun feth ü teshîrinde asâkir-i İslâm'ın za‘f-ı hâl ile itdükleri sa‘y-ı metînleri lisân-ı hâme ile imkân-ı beyân değildir.

Bu kadar zamândan berü ictihâdlarında bir netice nümâyân olmayup, küllî ızdırâb hâsıl olmağla, feth ü teshîrden güsiste-ümîd olunmuşidi¹⁶⁹⁷.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun ikinci Cum‘a gün, vakt-i seherde âdet-i evvele tenezzül gösterilmeyüp top u tüfeng ve humbara ve seng ü hadeng ile ceng ü perhâşa âgâz u ikdâm ve kal‘a ve tabyalarda olan küffâr-ı füccâr ta‘cîz u tazyîk olunarak metris ve kubûr ve lağım ve püskürmelerin itmâmına sa‘y olunup, melâ‘în-i hâsirîn dahi kumluk tarafına yığduğı kerâsteyi kal‘a ve varoşa taşıyup, tabur-ı makhûrundan piyâde vü süvâr mânend-i seg ü mûr kal‘aya varup gelüp ne kârda idükleri ma‘lûm-i asâkir-i mansûre olmayup, eyyâm-ı muhâsara dahi imtidâd bulmağla bu zamâna değin küffâr-ı dûzah-karâra bâ‘is-i elem-i siyâh ve cângâh olur kal‘a ve varoş tabyalarında bir gedik alınamayup, şâhid-i ümîd-i çehre-nümâ olmaduğundan guzât-ı nusret-âsâra hayret galebe idüp, “Ba‘de'l-yevm elimizden ümîd oluncak iş gelmez ahvâl u kârımız ancak ehl-i atâyâ olan Cenâb-ı Kibriyâ'ya kalmışdır deyü, zârılıklar iderlerdi.

Endûhten-i lugûm ve hücûm-ı guzât-ı mansûr[e] ve katl-i âm-ı müşrikîn-i mahsûr-şûm ve feth-i kal‘a-i Çehrin

Mâh-ı mezbûrun üçüncü Şenbih günü ki eyyâm-ı muhâsaranın otuz üçü ve Ağustos'un on biri idi. Varoşda saksoncu kolundan mübâşeret olunan iki aded lağımın hazînesi bağlanup, bârûtu konup hâzır olduğı serdâr-ı a‘zama i‘lâm olundukda, sabâha

¹⁶⁹⁷ küffâr-ı hâksârın güsiste-ümîd olunmuşidi V : - Y

kalur ise bundan akdem melâ'în-i dûzah-karînin beşer altışar kulaç demür burgular ile bulup, bozduğu püskürmeler gibi bunları dahi iptâl ider havfıyla, atılmasını emr idüp Feth-i şerîf okunup, dest-i niyâzı dergâh-ı lâ-yezâle bâz ve feth ü teshîrin niyâz eyledikten sonra, beyne's-salâteynde ikisine bir fütilden âteş virildi. *Bi-lûtfi'llâhi ta'âlâ* me'mûl olduğu üzere gedik açılmağla duhânı ref' olmadan hemân ol koldan tehiyye ü ihzâr olunan mukaddemetü'l-ceyş, beş bin miqdâr serdengeçdi asâkir-i cerrâr sell-i seyf olup, ancak ellerinde şemşîr ve dillerinde velvele-i tekbîr olduğu hâlde bayraklarıyla mütevekkilen ale'llâh derûn-i varoşa yek-dest ü hem-vâr-ı hamle vü hücum eylediklerinde, derûn-i varoşda olan otuz bin miqdârı harb ü kıtâl umûrunda mâhir hîle-kâr serdengeçdi küffâr-ı dûzah-karâr dahi gedik ağzına seğirdüp kurşun vesâ'ir âlât-ı harb ile asâkir-i mansûreye sedd olup, içerü yürütmemekle lâ-yenkâtı' hayli zamân mukâtele ve müdâfa'aya ikdâm eylediler. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* berü cânibden havâle olan top u tüfeng ve humbara ve seng dâneleri kalbgâh-ı küffâra uğraduğundan, ceng ü peygâra iktidârları olmayup, idbâra döndükleri sâ'at guzât-ı Müslimîn dahi umûmen varoşa girdiler.

Ol mahalde atılan toplar ve çekilen gülbang sadâsından kevn ü mekân pür olup, yürüyüş haberi ordu-yı hümayûn halkının dahi gûşlerine vâsıl olıcak, İsrâfil sûr üfürüp, halkı dîvân-ı Bârî'ye cem' ider gibi, piyâde vü süvâr sigâr u kibâr ulam ulam, Allah Allah gûyân ve dîvân olup geldiler. Tabur-ı makhûrdan dahi bu sadâ-yı tâkat-şiken kâfir-i mağrûr ve fev'anet atlu ve yaya koşup, kal'a mukâbelesinde olan kumluk tarafını mâl-â-mâl eylediler. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* guzât-ı mansûre varoşa girdikleri gibi bu denlü mahsûr-ı müşrikîn yalın kılıca tâkat getüremeyüp, hınzîr hânedan kaçır misilli önlerine düşüp, ol varoş-ı azîmin meydânı başlarına dar olup, varoşun kumluk tarafında Tasma suyuna açılan kapuya doğru firâr ve asâkir-i mansûre dahi tîğ-i bürrân ile akablerinden dîvân olup, ân-ı vâhidde kapuya varınca değin bir niçe bin küffârı tu'me-i şîr-i şemşîr kahr-kerde-i tîğ-i tedmîr idüp, bakıyyetü's-süyûf kapudan sığup çıkabilen küffâr-ı füccâr halâs-ı cân ümîdiyle be-yek-bâr Tasma suyuna doğru giderken *bi-lûtfi'llâhi ta'âlâ* varoş dibinden suya varınca değin olan azîm bataklık mahallinde dahi bir niçe bin küffâr tîğ-i demmâr olup, ol ki resîde-i seyf olmayan melâ'în-i dûzah-karîn bi'l-cümle Tasma suyuna döküldiler. Meğer hîn-i iktizâda sa'b düşmen zuhûr ile hisârların bıragup, murgân-vâr Tasma suyun güzâr itmek fikriyle i'mâr ve gavvâsluk ta'lîmiçün

kal'aların¹⁶⁹⁸ böyle bir azîm su kenârında binâ eylemeleriyle tahlîs-i girîbân eyleyüp, firâr iderek tabur-ı makhûrlarında nefes alup cânları halâsıyla Lât u Menât'a baş urdılar.

Guzât-ı mansûre dahi dönüp varoşda ceng ü pey-kâr iden küffâr-ı hâksâr üzerine hücum eylediklerinde, anların dahi pâ-yı sebâtları mütezil ü perîşân olup, firâra yüz dutdular ve büyük köprüye varınca değin bir miqdârın koğup kırdılar ve köprü başında yığılup, tecemmû' iden küffâr-ı füccâr gayretlenüp, asâkir-i mansûre üzerine dönecek idüp, kesret ü vefret üzre olmalarıyla tâkat getirilmeyüp *ıyâzen bi'llâhi ta'âlâ* muhârebe vü mukâtele iderek varoş-ı azîm içinden lağım gedüğüne gelince değin sürdiler.

Ol mahalde âteş-i ceng ü pey-kâr şerâre-bâr olmak esnâsında iken serdâr-ı a'zam dahi Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ve Haleb¹⁶⁹⁹ [98a] Beğlerbeğisi Kara Mehmed Paşa vesâ'ir bi'l-cümle mîr-i mîrân u ümerâyı mütevâliyen ol gedikten imdâda ta'yîn ü irsâl itmekle, guzât-ı mansûreye kuvvet-i kalb hâsıl olup, gayrete geldiler ve gülbâng çeküp düşmen-i dîn üzerine hamle vü hücum ve dîvân olduklarında *bi-inâyeti'llâhi'l-Meliki'l-Kahhâr* melâ'în-i hâsirîn tâb u tüvân getüremeyüp, gürîzân ve kumluk tarafına olan üç aded köprüden karşı geçmek ve cân-ı murdârların tîğ-i İslâm'dan kurtarmak zu'mıyla firâr eylediklerinde niçe kâbil akablarında bu kadar bin asâkir-i mansûre-i cerrâr yalın kılıcıyla kovar mürûr u güzâr eylemek tasavvurundan hâric bir ma'nâ-yı âşikâr firâr idebilenleri köprüden güzâr ve bakiyesinin niçesi tîğ-hurde-i âteş-bâr ekserî Tasma suyuna dökülüp, ka'r-ı âbda karâr rûh-ı habîslerin teslîm-i hacîc-i nâr eylediler. Bu minvâl üzre beyne's-salâteynden gurûb-ı şemse değin varoşun içün bi't-tamâm feth ü kabza-i teshîre getirülüp, altı kıt'a humbara havanlarıyla darb-ı dâne ile şikeste-dehân ve gûsiste-miyân otuz kıt'a alay topları ahz olundu.

Karşı tabur-ı makhûr tarafına mürûr idicek üç aded cisrin ikisi tamâm-ı dest-i gâziyân-ı İslâm ile zapt u kat' olunup, azîm kulleli kebîr köprü yed-i tasarruf-ı düşmende olup, kumluğa kara dağ gibi yığılup duran asâkir-i hazelân küffâr cısri mezbûrdan varoşa gelüp gitdikleri müşâhede olduğundan gayrı, yukarı kal'adan ve tabyalardan dahi Moskov kâfirleri lâ-yenkati' zencîr dolu top u tûfeng atup, bir niçe bini asâkir-i İslâm üzerine hücum itmeleriyle ihtimâldir, asâkir-i mansûre kalîl varoşu zapt ile tesebbüt ve karâr u dâm göstermiye havfindan hemân ol gice cümle mîr-i mîrân u

¹⁶⁹⁸ kal'aların V : - Y

¹⁶⁹⁹ Haleb V : Celde Y

ümerâ mükemmel kapuları ve mahsûs kul kethudâsıyla ol kolda metrisde bulunan odalı ve serdengeçdi ve cebeci sedengeçdileri derûn-i varoşda varabildikleri mahalde metris alup yerleşmek üzre tenbîh buyurılıp, Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa üzerlerine baş ta'yîn olunmağla, cîsr-i kebîr dahi vakt-i ışâyâ değîn eydî-i küffârdan tahlîs olundu. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* ol hamle vü hücûm esnâsında asâkir-i mansûre kal'anın cevânib-i erba'asına ya'nî ki mukaddem-i varoşda olan ihrâkdan bakıyye kalan hânelere ve kullelerle ve varoşun çatma dîvârlarına ve tabyalarına âteş urup, ceng ü peygâra ikdâm gösterdiler ve kumlukda hınzîr cem'iyyeti gibi mâl-â-mâl kükreşüp çalkanan küffâr askeri üzerine berû cânibden balyemez toplar ve şâhî darbuzenler havâle ve fenâ virmekle, bir vechile Tasma suyuna karîb gelemeyüp, kemâl mertebe tehevvür ve gurûrlarından nâşî nişliyeceklerin bilmeyüp, ol mahalde bir miqdâr süvârî asâkir-i mansûre suyu yeldürüp, üzerlerine hamle vü hücûm ile elleşüp, kelleler ve diller alup geldiler.

Derûn-i varoşda olan bu kadar bin küffâr-ı dûzah-karârın kimi tu'me-i şemşîr, kimi gark-şode-i âb kahr u tedmîr, kimi ihrâk bi'n-nâr ile helâk-i ashâb-ı sa'îr olup, kendüler dahi kahr-ı Zü'l-Celâl ile pâymâl olıcakların re'yü'l-ayn bilüp, ilâc u dermân idemeyüp, varoşdan nâ-ümîd ü fârîgu'l-bâl olmalarıyla, mahsûr-ı hisâr olan küffâr-ı hâksâr dahi taburdan kendülerine bu gûne imdâd u i'ânet mümkün olmaduğın müşâhede eylediklerinden gayrı, kîbel-i Rahmânî'den¹⁷⁰⁰ kendülere za'f-ı kalb ve havf u haşyet târî olup, erbâb-ı metris gâzîlerinin birinin sa'y u fi'lleriyle olmayup, *min-indi'llâh* taraf taraf iç kal'asına ve tabyalarına âteş isâbet eyleyüp, bir mertebe alev-gîr oldu ki, gûyâ melâ'înin başlarına semâdan âteş yağup hayâtlarında lâıyk-ı tamu-yı cahîm olduklarını iz'ân eylemeleriyle, başları kaydına düşüp mukâvemet ümîdiyle dest-i nekbet-peyvestlerine i'mâr itdükleri hısn-i metîn kendülerine câ-yı emîn olamaycağın bilüp, bir ramak dahi dîn-i bâtıllarına hizmet niyyetiyle cenge ikdâm gösterdiler.

Derûn-i varoşda olan asâkir-i nusret-âsâra pey-ender-pey zencîr dolu toplar, misket gibi kurşunlar, sagîr ü kebîr humbara ve sengler atup, kumluk tarafından taburdan otuz kadar alay topu uydurup, ale't-tevâlî atarken te'yîd-i inâyet-i Bârî'yle bâd-ı zafer kal'a ve tabyalar âteşine vezân u medâr olmağla, alev ve duhânı âsmâna çıkup, gûyâ zemîn-i eşcâr meş'al-vâr dutuşup yandı. İçinde olan Moskov kâfirleri ârâm u karâra tâkatları kalmayup, muztaribu'l-hâl olmalarıyla tahlîs-i cân ümîdiyle Tasma

¹⁷⁰⁰ Rahmânî'den V : Rahmânî'de Y

suyundan taburlarına doğru firâr itmek zu‘mıyla varoşda vâkı‘, kebîr köprü meydânına döküldükleri ilerü metrislerde olan yeniçeri ve cebeci serdengeçdilerinin vesâ‘ir tavâ‘if-i askerî manzûrları olup, birer yaylım kurşun attıktan sonra sell-i seyf üzerlerine hamle vü hücum eylediklerinde, küffâr-ı füccâr köprüye yol bulamayup yukarı kal‘adan Tasma suyuna muttasıl Hisârpeçe meydânına hınzîr-vâr yığıldıkları mahalde guzât-ı mansûre dahi yürüyüşler idüp, melâ‘în-i hâsirînin ekserin kılıçdan geçürüp, bakıyyetü's-süyûf olanları hisârın burc-ı bârûlarından kelb-vâr kendülerin Tasma suyuna atup, gark u helâk ve rûh-ı habîslerin teslim-i nâr eylediler. İnâyet-i Rabbi‘l-âlemîn ile kal‘anın ve tabyaların iç tarafına ve nevbethânelerine dahi âteş isâbet itdüğünden, beden başlarında ve ceng mahallerinde küffârın memlû bıraktıkları top u tüfeng ve humbaralarına dahi sirâyet itmekle, taraf taraf boşanup küffâr-ı hâksâr henüz dahi ceng ü peygâr üzrelerdir zannıyla, kal‘a ve tabyalar mukâbelesinde olan guzât-ı mansûre yerlerinde sâbit-kadem olup, inâyet-i Hakk'a intizâr ile devâm üzre oldılar.

Ol esnâda âteş bütün kal‘ayı ihâta ve tabyalarda düşmenden bir hareket nümâyân olmaduğundan, cesûr ve şecî‘ İslâm gâzîleri âteş içinden derûn-i tabyaya revân ve küffâr-ı dûzah-karârdan nâm u nişân olmaduğın göricek, iç kal‘a handakına seğırttiler. Anda dahi melâ‘înden bir eser bulmayup, bi'l-küllîyye tabyaları tahliye ve zapt idüp, vakt-i işâdan sonra iç kal‘adan dahi küffâr-ı füccârın bir hareketi bedîdâr olmamağla, yalın kılıç hücum eylediklerinde derûnında bakıyye kalup, pinhân olan küffâr-ı dûzah-karârı dahi tu‘me-i şemşîr-i demmâr eylediler ve *bi-avni‘llâhi ta‘âlâ* bu minvâl üzre gicenin üçüncü sâ‘atına değin, kal‘anın bi't-tamâm derûn u bîrûnı, kuvvet-i kâhire-i pâdişâhîle feth ü kabza-i teshîre getürölüp, müjdeler ile guzât-ı mücâhidîn kesdükleri kelleleri ve giriftâr itdükleri dilleri tabyada serdâr-ı a‘zam huzûruna¹⁷⁰¹ ihzâr idenleri firâvân ihsâna müstağrak eyledikten sonra, cebehânenin muhâfazası bâbında tenbîh ü fermân buyurdi.

Lâkin irâdet-i aliyye-i Zü‘l-Celâl ile kâfirin bir habbesi nasîb-i ehl-i İslâm olmak takdîr-i ezelisinde olmamağla, ne denlû kal‘a ve tabyalarında cebehânesi var ise, taraf taraf isâbet eyleyen âteşden dutuşdı. Şöyle ki, evvelâ büyük tabya cebehânesi âteş alup, bir mertebe azîm zelzele eyledi ki, gâv-ı zemîn adem-i tahammül iken koseste miyân-ı zemîn zuhûrundan tahte's-serâyâ bıraktı.

¹⁷⁰¹ huzûruna V : huzûrularına Y

İnâyet-i Bârî küffâr-ı füccârı kahr-ı tedmîr-i fihâm ile ihrâk bi'n-nâr eyledükden gayrı, umûmen kal'a ve tabyaları temelinden hevâya atup, içinde bulunan on binden mütecâviz dolu kazan humbarası âteş olup çatladıkda, parçaları cevî-i hevâya urûc ve perâkende oldukda, *Allâhu Ekber* kal'ada değil, metrisde olan ehl-i İslâm bile tâkat getüremeyüp, herkes cânı halâsına dermân arayup delikden deliğe sokulduklarından mâ'adâ recm-i şeyâtîn idüp, nâr-ı cahîmde küffâr-ı hâksâr hem-dem ve yâr oldılar.

Bu aralıkda inâyet-i Rabb-i Müste'ân ile kahr-ı helâk olan melâ'în-i müşrikînin sengîn iç kal'ada köhne palasına cân-ı habîsin fedâ itmeğe revâ gören grosne-çeşm İslâm erleri küşe-be-küşe cüst ü cû-i eşyâ iderken, anın dahi cebehânesine âteş isâbet etmekle, temelinden kaldırup ve etrâfıdan hudâyî taşları koparup hevâya attı. Yakınında bulunanların ekserin helâk, bâkîsinin çeşm-i rûların ihrâk eyledi.

Ol serpintiden Hersek Sancağı Beği Velî Paşa dilîr-i derd-mend, büyük köprü başında durup, kumluk tarafını muhâfaza iderken başına bir taş düşüp şehîd oldu. *El-hamdüli'llâh* bu vech üzre guzât-ı Müslimîn ve kûmât-ı muvahhidîn, bu gazâ-yı kübrâ ve bu feth-i ni'met-i¹⁷⁰² uzmâ şükrânesiyle yüzlerin yere sürüp, bu mertebe perâkende vü perîşân olmuş asâkir-i İslâm'ın âb-rûların yerlere dökmeyüp, düşmen-i dîn içinde rüsvây itmeyüp Habîbi Muhammedü'l-Mustafâ *sallallâhu aleyhi ve sellem* hazretlerinin mu'cizâtı kesîretü'l-berekâtıyla dîn-i mübîne nusret ve fırsat virüp, bu denlü azîm küffâr askerine karşı hisârlarını ve içinde mütahassın olan bu kadar bin melâ'îni kahr-ı mezellet ve hâk ile yeksân etmekle, ol gice ehl-i İslâm kadar ve sabâhısı tabur-ı menhûsa firâr itdüğü gündür, bir rûz-ı îd oldu. *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerinin pâdişâh-ı zamâna eyledüğü inâyet u ihsân ve lûtf-ı bî-girân eslâflarının birine müyesser olmayup, leşker-keş ve memleket-gîrlık iddi'âsında olan Moskov Çarı didikleri la'în ü bî-dîn dahi bâ'is-i tevbîh ve serzeniş, bir acâ'ib iş vücûda geldüğünden terekküb-i zenî kisve ihtiyâr ideceği vâzih u âşikâr oldu.

Ol leyle-i mübârekede serdâr-ı a'zam tarafından metrisde olan top ve mühimmât-ı cebehâne muhâfazasıçün bir miqdâr yaya asker alıkonup, sâ'ir yeniçeri ağası ve vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve zu'amâ vü erbâb-ı tîmâra haymelerinde teneffüs ü ârâm etmek üzre izn [ü] ruhsat virülüp, anlar dahi mukâbele-i İslâm'da [99a] olan tabur-ı makhûr ile avâkıb-ı umûrları hayra makrûn olmak du'âsıyla vak'a-ı ferdâyı zikr iderek, ol şeb-i beşâret-meymeneyi ihyâ itdiler.

¹⁷⁰² ni'met-i V : nusret-i Y

Firârî-i tabur-ı küffâr der-nehr-i Özi ve ta'yîn ü ta'kîb-şuden-i Tatar Han

Bi-avni'llâhi ta'âlâ Çehrin kal'asında mahsûr olan otuz binden mütecâviz gürûh-ı mekrûha bu hâletler vâkî' olup, Tasma suyunun karşı cânibine imdâd maksadıyla gelüp, kemâl-i gurûr ile duran cân u serden geçmiş piyâde vü süvâr iki yüz bin tabur-ı menfûr melâ'îni kelb-vâr oyalanup, kal'aya yürüyüş mahallinde imdâda mecâli olamaduğundan gayrı, asâkir-i mansûre ile mukâvemet olunur ise, kendüleri dahi tîg-hurde-i âteş-bâr cünûd-ı muvahhidîn ile pâymâl olıcakların iz'ân itmeleriyle, *min-indi'llâh* kalblerine havf u hirâs müstevlî olup, irtesi mâh-ı mezbûrun dördüncü Bâzâr gün ale's-seher mu'accelen umûm bârhâne ve tabur-ı makhûr ile yerinden kalkup, kararı firâra tebdîl idüp, Çehrin kal'asına üç sâ'at mesâfe Özi suyu kenârında vâkî' bundan akdem tecemmû' itdüğü mahalde, bir yeni amîk handak ve tabyalar ile kal'a mânendi binâ vü ihzâr eyledüğü eski tabur-ı makhûruna cân atup, eyne'l-meferr-gûyân olan oldı¹⁷⁰³.

Ol gün serdâr-ı a'zam dahi ta'kîbleriçün asâkir-i Tatar ile Han hazretlerin ve hâzır olabilen mîr-i mîrândan Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ve Haleb Beğlerbeğisi Kara Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Sarhoş Ahmed Paşa mükemmel kapuları ve eyâletleri halkı ve Mısır askeri ta'yîn ve varoşda olan büyük köprüden güzâr ve isti'câlen revân olundu ve bizzât kendüleri dahi düşmen-i dîn üzerine hareketlerin mukarrer itmekle, piyâde vü süvâr tavâ'if-i asâkir-i mansûrenin hâzır u âmâde olmaların tenbîh ü fermân buyurup, köprüler ta'mîr olundu ve getirülmesi mümkün olan balyemez ve alay topların der-akab mühimmâtlarıyla karşı geçürdi ve fetihden mukaddem ise tabur-ı düşmene bir rahne içün Tatar askeriyle Han hazretleri Karlu palankası geçidinden Tasma suyunu geçüp kafasın almış idi.

Firârî mahallinde topların ve tüfeng-endâz piyâdesiyle çarh-ı feleklerin etrâfına dizüp, hareket ü kararı ale's-seviye âteş-efşân olarak kemâl mertebe havf u haşyetden nâşî cân atup, arabalarıyla ağırlığın dökerek ve sa'bu'l-mürûr bataklardan geçüp, ceng iderek gidüp Özi suyu kenârında ma'hûd tabur-ı makhûrlarına bir buçuk sâ'at mîkdâr mesâfe ba'id mahalde gerek Tatar, gerek asâkir-i mansûre-i Osmâniyân irişüp, pîş ü peslerinden hücûm ve yürüyüşler eylediler. Lâkin çarh-ı felekleriyle kendülerin

¹⁷⁰³ olan oldı V : ve revân oldı Y

muhâfaza itmeleriyle, bir hâl ile içlerine at sürmek mümkün olmayup, yemîn ü yesârından kollamalarıyla âkıbet ilerü gitmeğe mecâli kalmayup bir azîm batağa arka virüp kamanup kaldı ve kendüye perîşânlık göstermeyüp cenge içdâm eyledi. Asâkir-i mansûre dahi etrâfın alup, muhâfaza üzre oldukların serdâr-ı a‘zama arz u inhâ eylediklerinde.

Azîmet-i serdâr-ı a‘zam be-muhâsara-i tabur-ı küffâr

İrtesi mâh-ı mezbûrun beşinci Salı gün kendü dahi umûm ordu-yı hümâyûnı kal‘a altında yerinde alıkoyup salt [u] sebûkbâr asâkir-i mansûre top u mühimmât-ı cebehâne ile hareket, varoşda olan büyük köprüden geçüp, sür‘at ü isti‘câl birle adûy-ı dîni ta‘kîb ve şitâb u azîmet eyledi.

Melâ‘în-i hâsirîn dahi vakt-i seherde kamandığı mahalden kalkup, cânın dışına alup ahmâl ve eskâlınden vâfir arabaların dökerek elli altmış bin yaya kâfirleri mühimmât-ı cebehâne arabaların geçerek pîş ü pesden cem‘iyyetin gözedüp, ceng ü savaş iderek asâkir-i mansûre önünden firâr idüp, Özi suyu kenârında¹⁷⁰⁴ mezbûr taburuna girerken serdâr-ı a‘zam dahi livâ-yı Rasûl aleyhi's-selâm ve bi'l-cümle yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ve cebeci ve topcı ve toplar ile irişüp, rû-yi cengde olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve asâkir-i mansûreye kuvvet-i kalb olduğu hinde izhâr-ı şevket-i İslâmiyye için taraf taraf hamle vü hücumlar olunup, adâ-yı li‘âm ile yahşî ceng ü perhâşlar eyleyüp, vâfirin kılıçdan geçürdiler ve bu esnâ-yı mukâtelede serdâr-ı a‘zam getirdüğü piyâde ve topları kol kol tevzî‘ idüp, kahr u tedmîr-i a‘dâya mübâşeret olundukda, melâ‘în-i hâsirînin cümle bârhânesiyle ilerüsi tabura girüp, çarh-ı felekleriyle mûntehab piyâde vü süvârîsi merdâne ve dilîrâne savaş kasdıyla saf bağlayup taburdan taşra cenge turuşdı. Lâkin *bi-inâyeti’llâhi ta‘âlâ* atılan toplar mecma‘-ı küffâra fenâ virdiğünden gayrı, serdâr-ı a‘zamn bî-hesâb imdâd-ı asker ve toplar ile geldüğün müşâhede eylediklerinde, artık taşradan mukâvemet itmeğe mecâlleri kalmayup, hây hûy-ı asâkir-i İslâm ile tabur-ı menhûsuna girüp, arkasın Özi suyuna virüp yerleşdi ve ceng tabyaların kerâsteler ile sedd idüp, halâs-ı cânları ümîdiyle Özi suyun karşı geçmek fikrinde oldılar.

Dâ’imâ fikr-i fâsidleri nekbet-i idbâra ihtimâl ile olmağla, kendü asker-i nuhûset-
eserinden bile emîn olmayup, her vardukları iki kademe yerde azîm taburlar ve

¹⁷⁰⁴ kenârında Y : kenânda V

handaklar kesüp muhkem tabyalar yapup, bu makûle küllî tedârüklere mukayyed idiler. Ve ale'l-husûs işbu Özi suyunda kesdikleri tabur-ı makhûrlarının handakını vasi' u amîk idüp, müte'addid tabyalar ile istihkâm virüp, sedd olunan derûn u bîrûn toprağı tutmak üzre ihzâr eyledüğü kerpiç ile binâ ve ihâta eyleyüp, balyemez top kâr itmemele kal'adan metîn bir câ-yı emîn bu kadar bin kâfir-i bî-dîn içinde mahsûr, bir vâdî-i lâ-nazîr niçe yüz bin dinç İslâm askeri dûr u dirâz muhâsara ile feth-i zafer ümîdi muhâlâtan idi.

Firak-ı ecnâs-ı milel-i tabur-ı küffâr

Fe-lillâhi 'l-hamd bu gazâ-yı ekber kıyâmet alâmetlerinden bir alâmet olup, Benî Asfer hurûcî misilli dîn-i mübîni ortadan nâ-bûd itmek kasdıyla, işbu kırk dört nev ecnâs-ı muhtelif küffâr askeri cem'iyet ve tabur-ı makhûrlarıyla gelmiş iken rû-siyâh oldılar. Evvelâ Moskov askeri ve Barabaş Kazağı ve Tura Tatarı ve Eşker Tatarı ve Kazan Tatarı ve Cemeki Tatarı ve Alatar Tatarı ve Tümen Tatarı ve Kazem Tatarı ve Kankirman Tatarı ve Künfek Tatarı ve Zoya Tatarı ve Selater Tatarı ve Boylak Tatarı ve Zeman Nogayı ve Ejde[r]han askeri ve Sorgavat Kalmuğu ve Torin Kalmuğu ve Amar Urusu ve Ten Kazağı ve Çermiş milleti ve Eştelan milleti ve Neferat milleti ve Ar milleti ve Makşı milleti ve Samar milleti ve Sardtav milleti ve Sarçin milleti ve Sönir milleti ve Terkay milleti ve Ulatemir milleti ve Çebuk-sarı milleti ve Türk Has Pulad Çerkes milleti ve Cori Cori halkı ve Ercayoğlu milleti ve Sebir halkı ve Menzil halkı ve Ala-buga¹⁷⁰⁵ halkı ve Eldin halkı ve Esmelen Eftaci halkı ve Dobruca halkı ve Zey halkı ve Çösme halkı ve Haydi halkı ve¹⁷⁰⁶ Sançı halkı.

Muhâsara-i tabur-ı küffâr der-nehr-i leb-i Özi

Bi-avni 'llâhi ta'âlâ melâ'in-i hâsirîn taburlarından hâric, mukaddemâ dest-i nâ-pâklarıyla yaptıkları azîm tabyaları tehî kalmağla, zapt olunup avdet hengâmına değin müsâ'ade-i dikkat olmağla, yeniçeri metrise konulup yer yer mevzi'-i münâsibde balyemez toplar ve şâhî darbuzenler ve humbara havanları vaz' u tertîb olunup, râyât-ı nusret-âyatların kalb-i düşmene nasb ve tazyik-i mukâteleye âgâz eylediler.

Bi'l-cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı nâmdârân mükemmel kapuları ve eyâletleri halkı ve Mısır askeri vesâ'ir guzât-ı mansûre mu'tâd üzre taraf taraf sağ kol ve

¹⁷⁰⁵ Ala-buga V : Alad-buga Y

¹⁷⁰⁶ halkı ve Y : - V

sol kol ve orta koldan tabur-ı makhûru muhâsara eyleyüp, ceng ü pey-kâra ikdâm ve revâc gösterdiler. Ol gice kefare-i fecere tarafından bir hareket-i kâsidleri nümâyân olmayup, asâkir-i mansûre dahi muhtasarı haymelerin kurup ve irtesi mâh-ı mezbûrun altıncı Çehâr-şenbih gün, vakt-i seherde herkes kollu kolunda inâyet-i Hakk'a intizâr ile hâzır u âmâde oldılar. Küffâr-ı hâksâr ise ceng ü harbden bî-tâb olmağla taşra baş göstermeğe zehresi kalmayup, içlerinden bir sadâ-yı griv ü vâ-veylâ gelüp, kendülerin suya atmak ve karşı tarafa cân kurtarmak tedârüküyle araba ve davarların sudan yeldirüp, esvâb ve eskâlin kayıklar ile nakle mübâşeret eyledikleri müşâhede olundu.

Müşâvere ve hücûm ve hezîmet-i küffâr

Meğer mukaddem cünûd-ı İslâm önünde firâr iderek taburlarına girüp, akabince Özi suyundan karşı geçmek tedârükünde olduklarını Barabaş Kazağı hatmanı la‘în-i bî-dîn müşâhede itmekle, bi'l-cümle Kazak askerin yalın kılıç önüne katup, Özi suyun karşı geçüp firâr fikrinde olan serdâr-ı küffâr Remdanski ile Moskov askerinin önlerin alup, “Çehrin kal‘ası altından bozuldu nâmiyle kaçarak gelüp, tabura kapandık. Akabimizden İslâm askeri dahi gelüp bizi muhâsara eyledi. Asker-i nuhûset-eserimizin kırılanı kırılusun, sağ kalanı selâmetle karşı geçsün” denildiği hinde, “Senin benim kayıgım hâzır binüp güzâr iderüz. Lâkin bu kadar bin mahlûk birbirin helâk eyledüğünden gayrı İslâm askeri dahi¹⁷⁰⁷ üzerlerine hücûm idüp, bir cân kurtarmaz. Cümle taşımızı toprağımızı Özi suyuna döker halâsımıza re’y ü tedbîr budur ki, cümle ağırlığımızı karşı geçürüp ve cengciden kimseyi koyurmayup, İslâm askeriyle kazâ vü kader cengi için taburun ceng mahallerin muhkem idüp, müretteb piyâde vü süvâr alaylarımız ile taraf taraf yürüyüşler idelüm [99b] ve illâ bundan gayrı hilâf-ı hareket olunur ise, bi'l-cümle helâk olmamız mukarrerdir” deyü, sevk ü îfâ vü güzêr eylemelerin men‘ idüp, tabur-ı makhûrda ikâmet ile ceng [ü] perhâşa ikdâm u karâr virildikten sonra ol gün beyne's-salâteynde piyâde vü süvâr alaylarıyla çarh-ı feleklerin dizüp top u tûfengin atarak cümle kollara hurûc ve hücûm eyledi. Özi kenârı bir vâsi‘ hem-vâr sahrâ-yı kumsal iken, az küffâr olmadık bir karış hâlî yeri kalmadı ve balyemez toplar kasdıyla ayak ayak yürüyüp metrislere karîb geldükleri mahalde dilâverân-ı İslâm dahi yek-destden top u tûfeng ve humbara ve senge varmağla, hayli melâ‘în-i dûzah-karîni kahr-ı âteş-i hûn-bâr idüp, aceb kâr eyledi. Lâkin öldüğüne bakmayup gitdikçe, galebe

¹⁷⁰⁷ dahı V : - Y

iderek toplara yakışlamada ve Tatar askeriyle Han hazretleri Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'ya kafâdâr idi.

Sâ'ir cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ mükemmel kapuları ve eyâletleri ve Mısır askeriyle taraf taraf süvâr ve gülbâng çeküp, inâyet-i Hakk'dan meded niyâz iderek, küffâr-ı hâksâr ile ceng ü pey-kâra mübâşeret eylediler. Lâkin melâ'în-i merdûdî bir mertebe vefret ü kesret üzre çıkdı ki, takrîri kâbil-i tahrîr değildir. Serdâr-ı a'zam guzât-ı mansûrenin yek-seste hâl olup, killet-i gülbâng ve teksîr-i ashâb-ı sa'îri müşâhede itmekle, Sancak-ı Şerîfi alup, bi'l-cümle kapuları halkı ve sipâh-ı silihdâr zümresi ve gedüklü müteferrika ve çavuş ağalarıyla mahall-i ma'rekeye şitâb idüp, cenge girdi.

Melâ'în-i dûzah-karîn serdâr-ı a'zamin imdâda geldiğin yakîn bilmekle, pey-ender-pey pür-tâb itdüğü dâne-i top u tüfeng kazâ bulutu gibi cem'iyet-i İslâm'a uğraduğundan, niçe guzât-ı dîn, câm-ı şahâdeti nûş idüp, niçeleri bî-dest ü pâ kalup, ekserînin rahş-ı cihân-peymâları âlûde-i hûn olup, düşdi. *Bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* kendülere bir zarar isâbet itmeyüp, mevzi'-i kîtâlde kalbgâh-ı asâkir-i İslâm varup, sâbit-kadem oldukların ceng üzre olan guzât-ı mü'minîn göricek, tâze cân bulup cûş u hurûşa geldiler. Ale'l-istimrâr gülbâng çeküp, tekrâr bir yaylım dahi top u tüfeng serpdikden sonra, taraf taraf hamle vü hücûmlar eylediler. Ol mahalde *ıyâzen bi'llâh* küffâr-ı füccâr balyemez toplara gelüp, dayanmış iken, münhezim olup rû-siyâh idbâr [ve] taburuna firâr ve tahassun eyledi. Asâkir-i mansûre dahi üftâde-i zemîn olan kelle-i bî-devletlerin, huzûr-ı serdâra ihzâr ve galtân eylemeleriyle, azîm ihsâna müstağrak olup, birkaç depe yığdılar. Bu minvâl üzre beyne's-salâteynden vakt-i ışâyâ değin gürûh-ı mekrûh¹⁷⁰⁸ ber-taraf olup, herkes kollu kolunda karâr u devâm ve teneffüs ü ârâm itmek üzre taraf-ı serdârîden sudûr ve fermândan sonra sipâh-ı silihdâr zümresin kafalarına ta'yîn eyleyüp, kendüler vücûda gelen fevz [ü] nusret-i celîleye hamd-i firâvân iderek, Livâ-yı Rasûl *aleyhi's-selâm* ile nihâyet kafa-yı guzât-ı mücâhidîn olan hıyâm-ı karârgâhlarına teşrîf buyurup, bu vâhiye-i azîmeden ol şeb tâ seher dest-i ber-dâşte-i cenâb-ı Kibriyâ kılup, guzât-ı Müslimîn'e kuvvet ü nusret ve imdâd u i'ânet niyâzıyla hitâm-ı umûrları hayra makrûn olmak du'âsın idüp, dîdelerinden seyelân-ı dumû' katârât-ı bârân gibi inerti.

¹⁷⁰⁸ gürûh-ı mekrûh V : gürûh-ı mekrûh-ı hınzîr Y

Cünûd-ı mansûre dahi ber-mûceb-i fermân, her biri gedüğünde Hakk'a sığınup kâ'im ve küffârın bir kaşık kanına atşân-ı gark-ı hûn-âb oldukların cûyân olup, dem-be-dem tazyîk-i mukâteleye sâ'î ve câhid olmalarıyla bî-ârâm idiler.

Her-bâr melâ'în-i hâsirîn dahi dil almak zu'mıyla hîleye sâlik olup, envâ'-i dürlü dâm-ı tezvîrât ve pâ-bendler peydâ eyledi. Meselâ taburlarından hâric câ-be-câ çukurlar kazup, içine tûfeng-endâz nihân idüp, bir niçe melâ'îni taburdan taşra itmekle süvârî asâkir-i İslâm dahi üzerlerine at süricek hîle-kâr mel'ûn çukura girüp, ardından sür'at iden mübârizân-ı İslâm dahi ale'l-gafle atıyla çukura düşmekle giriftâr iderlerdi. Ele giren kâfir griv ü feryâd, Müslim tekbîr-i imdâd çekmekle tarafeynden mahall-i perhâşa dîvân ve hamle vü hüçûm idenler yahşi kîtâl u cidâl izhâr iderlerdi.

Şeb-hûn-i küffâr-ı hezîmet-i tekrâr

Düşmen-i dîn üzerine teveccüh olunalıdan berü, küfr ü dalâl ile jeng-âlûd müsellemler hey'et bir alay mürtedd durmayup, şebân-rûz tabur-ı mekfûra karâr itmekle, guzât-ı mansûrenin cünbüş-i hareketinden ya'nî ki, za'f üzre olup, gicelerde bi'l-cümle ümerâ ve atlu asker haymelerine girüp, ancak bir miqdâr yeniçeri mukâbeledle kalup gedikleri ve metrisleri tehîdir gice vaktinde şeb-hûn olunsa hem metrisleri ve topları zapt olunur ve hem piyâde askerleri kırılmağla, artık süvârîsinin cenge iktidârı kalmayup münhezim olurlar, bir yerde karâr idemeyüp firâra yüz dutarlar ve memleketleri ba'iddir Serko Kazağına koma ideriz, anlar önünde biz ardından kırup dil çıka[r]tmazuz. Kıyâmete değin bir nâm u nîk ile eğilüp¹⁷⁰⁹, mâl-ı ganîmetlerine muvaffak oluruz deyü, taburda olan küffârı ıdlâl itmeleriyle, bir alay mağrûr bengî kâfir gündüzden bi'l-cümle piyâde vü süvâr alayların düzüp çarh-ı felekleriyle topların dizüp rûz-ı rûşeni leyle-i muzlimeğle îsâl içün âmâde oldılar.

Hakikat-i hâl mukaddem olan hüçûm u cidâlinde gerçi rû-siyâh firâr eylediler. Lâkin asâkir-i mansûre muztaribü'l-hâl olmalarıyla bolayki, mel'ûn rû-be-rû saff-ı cengçün bir dahi taburundan taşra çıkmayaydı deyü, her biri Hudâ-yı lâ-yezâlden dest açup du'â vü niyâzda olup ve bu makûle fikr ve fâsid ve hüçûmlarından emîn olmayup, gediklerinden dîdelerin çâr idüp hâzır ve cenge nâzırlar idi.

Melâ'în-i hâsirîn dahi işâ mahallinde gâfilen metrisler üzerine hüçûm eyledi. Asâkir-i mansûre dahi gülbâng çeküp bî-nihâye top ve kurşun urmağla hazân yaprağı

¹⁷⁰⁹ eğilüp V : eksilüp Y

gibi döküp, vehle-i ûlâda bin miqdâr melâ'îni üftâde-i zemîn eylediler. Lâkin öldüğüne bakmayup mukaddem serdâr-ı a'zâmın piyâde sekbânı üzerine ve andan yeniçeri metrislerine hıznâr-vâr yürüyüp gitdükçe, âteş-i ceng işti'âl bulup, erbâb-ı metris dahi dalkılıç metrislerden kasup, ol karanlık gecede küffâr-ı dûzah-karâr ile gâlibâne cenge girüp, kimi kılıç muhârebesi ve kimi yaka yakaya gelüp baş kol diyerek matrâk savaşı itdiler.

Mücâhidân ve düşmenân birbirin fark itmeden kalup, bir kıyâmet cengidir gider. Evvelki hurûc ve hurûb u kıtâlden bed-ter bir kazâ vü kader olup, adûy-ı dîn cânın dışına alup balyemez toplar kaskına ikdâm idüp yürüdi, üç dört metris asâkir-i mansûreyi girü sürüp çıkardığı mahalde, serdâr-ı a'zam vesâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve sipâh-ı silihdâr ve müteferrika ve çavuş külliyyâ süvârî cünûd-ı İslâm atlanup, mahall-i kîtâle geldiler ve taraf taraf kâfir-i bî-dîne göz açdurmayup üzerlerine hamle vü hücumlar idüp kılıçlar urdılar. Ya'nî ki tarafeynin piyâde vü süvârî karılıp katıldı. Ol vâsi' Özi sahrâsında vakt-i işâdân nısfu'l-leyle değin, kîtâl-i azîm imtidâd buldı. *Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* asâkir-i mansûre gayret ü hamîyyet birle merdâne vü dilîrâne cengler ve yahşî cünbüş-i hareketler idüp, yerlerinde sâbit-kadem olmalarıyla hâh u nâ-hâh melâ'în-i dûzah-karânin darb-ı şemşîr iderek yüzün döndürdiler ve ayak ayak köpek cengi idüp, taburlarına gürîzân oluncaya değin akablerinden dahi kırdılar. Bî-nihâye nâ-pâk¹⁷¹⁰ kelle ve diller ve elli miqdâr ma'kûs bayraklar ve âhen ser-penâh ve giyimler ve pûlâddan tolğalar ve'l-hâsıl mahall-i vegâda muvaffak oldukları envâ'-i âlât-ı cengleriyle mansûren avdet idüp, ol leyle-i meymenede kafâ-yı metrisde serdâr-ı zafer-girdârın karârgâh-ı pür-beşâretleri pîşgâhına getürüp, galtân itmeleriyle her birin fevka'l-hadd müstağrak-ı ihsân idüp, gediklerine dîvân olduklarından sonra kendüler sabâha değin ol mahalde ikâmet eyleyüp, dil-hâh üzre melâ'în-i mülhidîne kahr u tedmîr ve mezellet olunmağla, cenâb-ı kibriyânın avn u inâyet u ihsânına hamd-i bî-pâyân idüp, yine meded niyâzıyla gözleri yaşın dökdi. *El-hamdü lillâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* melâ'în-i dûzah-mekânin bu def'a fikr-i fâsidleri nümâyân olmayup, rû-siyâh merdûdî olduklarından derûnların âteş-i âr yakup, kendüler düşmen askerin şeb-hûn itmek mu'tâd değil iken, mürteddlerin igvâsıyla bu hareket-i fâsidleri ve niyyet-i kâsidlerinin hilâfî zuhûr itmekle, bi'l-cümle ol mürteddleri dutup kazıka urup, asâkir-i mansûreden yedikleri seyf ve çomağın intikâmın aldılar ve bir dahi taburlarından taşra çıkmayup,

¹⁷¹⁰ nâ-pâk V : - Y

Özi suyu gibi bir nehr-i azîme arka virüp memleketi mesdûd olmak mümkün olmamağla, derûn u bîrûn tabyalarına kat kat amîk handaklar kesüp, taburun muhkem üstüvâr eyledi ve davarlarıyla ağırlığın Özi suyunun karşı cânibine geçürüp, ol tarafda dahi mahsûs kesdikleri tabura iddihâr eyledikleri zahîrelerin kayıklar ile berû tabura taşıyup salt anda muhâfaza üzre ikâmet eyleyeceklerin ahz olunan dillerden haber almağla, asâkir-i mansûre dahi kollu kolunda ikâmet ile me'mûr olup, Özi suyu kenârında münâsib mahallere balyemez alay topları vaz' olunup, cem'iyet-i küffâra atıldıkça isâbet ve helâk olan gerek kendüleri ve gerek davar-ı murdârları kelek misilli su üstünden akup giderdi.

Bu hâl üzre ale't-tevâlî yedi gün yedi gice küffâr-ı hâksâra tazyîk ve fenâ virilmekle baş göstermeğe zehreleri kalmadı ve bu aralıklarda vâkı' olan ma'rekelerde *bi-avni'llâhi ta'âlâ* otuz bin miqdâr küffâr-ı hâksâr dahi kahr-ı helâk-ı üftâde-i hâk olduğu tahkîke irüp, müsâ'ade-i vakt oldukça dahı, taraf taraf tazyîk ile izhâr-ı şevket-i İslâm itmek tasvîb olundu.

Tahkîr-mânde-i tabur-ı küffâr ve irsâl-i fetih-nâme-i serdâr be-rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyâr

Lâkin guzât-ı İslâm müddet-i medîd kal'a ve tabur ile muhâ[re]be vü mukâteleler eylemekle, ordu-yı hümâyûnda killet-i nevâle nümâyân olduğundan mâ'adâ etrâfda **[100a]** on ikişer sâ'atlik yerlere değin otluk eseri kalmayup, niçe yüz bin hayvânât açlıktan zebûn, ekserî merg-i müstevlî olmağla kırılıp, halk piyâde kaldı ve ikişer üçer sâ'atlik yerlerde ise becenelerde cem'iyet iden tüvânâ¹⁷¹¹ Kazak keferesi zahîre ve otlukçı makûlesin rencîde itdüklerinden gayrı guzât-ı mücâhidîn Aksu köprüsünden ubûr eyledikleri gibi Serko Kazağı didikleri kâfir-i bî-dîn köprüyi ihrâk ve Çehrin kal'asına gelince değin kuş uçurtmayup, cümle nebâtât kısmını yakdı. Ve'l-hâsıl iki ay kadar zamân girüden ordu-yı hümâyûna bir habbe geçirtmeyüp küllî müzâyakalar gösterdi.

Ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Salı gün serdâr-ı a'zam Han hazretlerin ve cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü rû'esâ-yı askeri huzûrına da'vet ve bir kerre dahi düşmen üzerine yürüyüş husûsunda meşveret eylediklerinde, bi'l-ittifâk *bi-fazli'llâhi*

¹⁷¹¹ cem'iyet iden tüvânâ V : tecemmü' iden Y

ta'âlâ bu feth-i celîlde ırz u nâmûs, dîn ü devlet tekmîl olunup, a'dâ-yı hâsirîne murâd üzre merdâne kılıçlar çalındı.

Bu vilâyetlerin kışı sâ'ir memâlikden mukaddem geldüğinden kat'-ı nazar tabur-ı makhûr muhâsarası böyle bir mahalde ki, memâlik-i İslâmiyye'den ba'îd müddet-i medîd ikâmet iktizâ idüp, vaktin dahi müsâ'adesi olmaduğundan gayrı mahsûr olan küffâr-ı dûzah-karâr dahi çıkup, guzât-ı mansûre¹⁷¹² ile mukâtele eylememesi manzûr-ı âşikârdır.

Bu kadar gün metrisi güsiste olan cünûd-ı İslâm'da tâb u tüvân kalmayup, “Bu denlü küffâr üzerine hücum olunduğı sûrette taburlarında ihdâs itdükleri hîle vü san'atlarından güzîde askerimizin on beş yigirmi bini dahi ol mahalde helâk olup, zafer bulunduğı takdîrce müstevfâ gemileri hâzır olmağla mahall-i ızdırârda karşı yakaya geçüp, bir delikden çıkup bir deliğe girmiş olur, bir netîce olmaz memâlik-i İslâmiyye ba'îd menzil-i selâmet-medîd ma'kûl olan asâkir-i mansûreyi selâmete çıkarmaktır ve illâ merg ü cû' ile telef olmaları mukarrerdir” dimeleriyle, bu niyyet-i hayrül'-âkıbet üzre Fâtîha okundı ve serdâr-ı a'zam bu mahalle gelince değın, vücûda gelen vukû'ât ve fûtûhâtı ale't-tafsîl yazup, Silistre havâlîsinde meks ü ârâm üzre olan pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin rikâb-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnlarına kendü kapucılar kethudâsı Çalık Ali Ağa ile arz-ı telhîs eyledi.

Pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin Silistre'de istikrâr-ı hümâyûnları, ba'de'l-feth meştâ-yı Edirne'ye teveccüh-i azîmetleri

Çün pâdişâh-ı gâzî ve kişver-küşâ-yı şehinşâh [e]bû'l-megâzî hazretleri devletü iğbâl İskender-fürû unvânı ve sa'âdetü iclâl töhmetin sâhib-kırânî ve umûmen asâkir-i İslâm-ı nusret-encâmıyla Hacıoğlıbazarı sahrâsına gelüp, Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa'yı serdâr-ı sipehsâlâr nasb u ta'yîn idüp, Çehrin kal'ası üzerine irsâl buyurduktan sonra, kendüler Kâ'im-makâm Vezîr Kara İbrâhîm Paşa ve Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ile menzil-i mezbûrede kalup, iki günden sonra ordu-yı hümâyûnı ol mahalde alıkoyup ihtisâr üzre mezkûr paşayân ile nehzat ve karadeniz kenârında vâkı' Balçık nâm kasabaya azîmet buyurup, iki gün meks idüp, kiraz bâğçeleri, ashâbından hüsn-i rızâlarıyla mîrîden alınup, tamâm mertebe zevk ü safâ¹⁷¹³ sürdükden sonra yine

¹⁷¹² guzât-ı mansûre V : guzât-ı muvahhidîn Y

¹⁷¹³ safâ V : safâsın Y

Hacıoğlibazarı sahrâsında ordu-yı hümâyûnlarına teşrîf ve nüzûl buyurdılar ve asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm sefer-i zafer-rehberden avdet hengâmına değin istikrâr ve evkât-güzâr eylemeleriçün tab‘-ı hümâyûn-ı pâdişâhânelerine münâsib bir mevzi‘-i dil-güşâ tefahhus olunması bâbında kâ‘im-makâm paşaya hatt-ı şerîf sâdır olacak, müşâvere olunup Silistre şehrinden bir sâ‘at yukarı Mustafâcık nâm mesîregâhın zîrinde Tuna kenârında vâkı‘ Kumburnu demekle ma‘rûf mahalde ikâmet eylemelerin ma‘kûl gördiler ve pes menzil-i mezbûrda yigirmi gün ikâmetden sonra mâh-ı Rebî‘ülâhîr’in yigirminci gün, cümle ordu-yı hümâyûnla nehzat¹⁷¹⁴ ve ârâmgâh-ı şâhâneleri olacak mahalle doğru atf-ı inân azîmet buyurup, dördüncü menzilde Almalı nâm kefer karyesi kurbuna nüzûl olundu. Bugün iki konak bir olmağla gücile menzile ikindiye karîb gelindi ve ale'l-husûs germiyyet-i hevâ¹⁷¹⁵ ve yolun gird ü gubârından solagan ve peykân ve şâtırân şâh-râhda dökülüp kaldı. Ancak şâtırbaşı Sâlih Ağa rikâb-ı hümâyûndan ayrılmayup ma‘an gelüp indüğü gibi, “Silistre bu menzile kaç sâ‘atdır” istifsâr buyurdu ve dört sâ‘at olduğun haber verdiler. Şâtırbaşıya hitâb idüp, “Bu yorgunluğunda eğer ahşâma değin Silistre’ye varup gelebilirsen me’mûlünden ziyâde lûtfâ mazhar olursun” buyurdukda, “Hünkârımın himmet-i aliyyesi olur ise lâ-şeydir” cevâb idüp, zemîn-bûs eyledi ve Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa kendü atıyla yanına koşulup, ol dahi belinden kuşağın boynundan gaddâresin bırakup, himmet-i pâdişâhîle yola revâne ve iki sâ‘ata karîb mahalde Silistre mahkemesine varup, sicille kayd idüp kâdîdan imzâlı kâğıd alup döndi. Ve ahşâma yarım sâ‘at kalarak otağ-ı hümâyûnda¹⁷¹⁶ kevb-i pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, kâdının mürâselesin rikâb-ı hümâyûnlarına teslîm eyledikde, sad-hezâr âferîn ü pesendîde-i hümâyûn kılunup, merâhim-i aliyye-i husrevânîlerinden mazhar-ı iltifât çukaya kaplı bir sevb-i semmûr erkâna kürk ilbâs ve bir kîse gurus ihşân buyurup, ba‘de’l-feth Çehrin kal‘ası müjdesiyle Mısır’a gönderdi

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci gün menzil-i mezbûrdan dahi kalkup dîde-i husrevânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî ve azîm zırh u silâh alayıyla vakt-i zuhrda Silistre kurbunda mevâzı‘-ı ma‘hûdda nihâde kılınan bârgâh-ı mu‘allâlarına şeref-nüzûl buyurup, âdet-i Osmânî kâ‘ide-i hâkânî birle kâ‘im-makâm paşa sağda ve musâhib paşa solda ve tevâbi‘ât dahi mu‘tâd üzre konup, leb-i nehr-i Tuna’yı lâle-zâra döndürdiler ve şehzâdeleri Sultân Mustafâ ve Sultân Ahmed ile bânû-yı cihân Haseki Sultân hazretleri

¹⁷¹⁴ nehzat V : -Y

¹⁷¹⁵ hevâ V : -Y

¹⁷¹⁶ kevb V : gelüp Y

çadırlar ile açıkda olması ma'kûl görülmemekle Silistre kal'asının taşra hisârına muttasıl vâlî-i vilâyet olanlara meşrût sarây-ı bâ-safâya nakl olundılar. Kendüler dahi bizzât gicelerde sa'âdethânelerinde olmağla rûz-merre Tuna kapudanının üç fenerli kayığına Silistre İskelesi'nde süvâr ve otağ-ı hümâyûnlarında gelüp, ahşâma değin ârâm u karâr ve girü avdet buyururlardı.

Otağ içinde Tuna kenârında müceddeden kazık üzre iki aded lâ-nazîr kasr-ı bî-kusûr binâsın fermân, on günde¹⁷¹⁷ tamâm oldu ve Âstâne-i sa'âdetden ordu-yı hümâyûnla bile gelen Leh ilçisi dahi serdâr-ı a'zam-ı asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile sefer-i zafer-eserden avdet eyledikde, muktezâ-yı vakt üzre hareket olunmak üzre Mustafâcık nâm mahalde kondırılup ke'l-evvel levâzımâtı görüldi ve muhâfazalarına bir oda yeniçeri ta'yîn buyuruldu.

Bu hinde Serko Kazağı Çehrin yolunu kesüp âyende vü revendenün mürûr-ı ubûrı münkâtı' olduğun kâ'im-makâm paşa rikâb-ı hümâyûna arz itmekle ba'dehu edâ-yı hizmet altışar akça ibtidâ ile sipâh-ı silihdâr zümresine ilhâk olunmak şartıyla ordu-yı hümâyûnda sekiz yüz nefer süvârî serdengeçdi yazılup, râh-ı İslâm'ı tahliye ve muhâfaza itmek ve iktizâ ider ise Çehrin imdâdına gitmek üzre fermân olup irsâl olundılar.

Lâkin bunlar varmazdan mukaddem Çehrin kal'ası feth olunmağla birazı dağılup bakıyyelerinin bir miqdârı Kamaniçe kal'asına, bir miqdârı Bar kal'ası muhâfazasına ta'yîn olup, ba'dehu zamân-ı hezâr-meşakkat ile ulûfeye geçdiler ve pâdişah hazretleri bunları yolladıktan sonra minvâl-i meşrûh üzre kâh kayık seyrin, kâh Silistre etrâfında sayd u şikâr, bâğ ve bâğçe faslın iderek kırk elli gün mürûr eyleyüp, asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm tarafından bir haber-i meserret-eser zuhûr itmedüğinden kendülere ve ordu-yı hümâyûn halkına kemâl mertebe vehm ü elem ârız olduğu mahallerde Moskov taburundan otuz bin kâfir ayrılup, ismi nâ-ma'lûm mahalden geçüp, Bender ve Bucak ve Akkirman ve Özi ve Kili semtlerin urup, gâret ü hasâret eyledükden sonra Tuna suyunu dahi ubûr eyleyüp, "Silistre'de ordu-yı hümâyûnı şeb-hûn idicekdir" deyü, miyân-ı halkda bir muvahhiş haber şâyi' olmağla, halka bir vesvese-i azîme ve havf u haşyet müstevlî olup, "Aceb gerçek midir? Ne zamân ve

¹⁷¹⁷ günde V : gün içinde Y

nireden gelür? Çehrin altında olan guzât-ı mansûreden bir haber dahi alınmadı” deyü, çeşm [ü] gûşların çâr idüp, etrâfa nâzırlar idiler.

Ol hinde serdâr-ı a‘zamın bir tatar ile, kâ’im-makâm paşaya mektûbı gelüp, *el-hamdüli’llâh* asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile selâmet üzre varup, Çehrin kal‘asın dâ’iren-mâdâr muhâsara idüp, hâlâ muhârebe vü mukâtele üzre oldukların i‘lâm itmekle, gelen kâğıdı rikâb-ı hümayûna arz eyledi. Lâkin evvel şâyi‘ olan erâcîf¹⁷¹⁸ haberden kendülerin ve gerek ordu-yı hümayûn halkının kalbleri mutma’in olmayup, gitdükçe vehmleri arttı ve hikmet-i İlâhî mâh-ı Receb’ün on ikinci bir mehtâb gicede üçüncü sâ‘atde, kâ’im-makâm paşa ağalarından birinin nâ-tıraş kölesine ta‘zîr iktizâ idüp, hizmetkârlarına tutun şu kâfiri deyince, köle çadırdan taşra kaçır, anlar da ardına düşüp, “Bre koman varun¹⁷¹⁹ tutun gavurı” deyü, feryâd eylediklerinde, yanlarına karîb olan ashâb-ı hıyâmın kimi hâbda, kimi ayş ü nûşda kimi bengî, kimi sengî “Hây orduyu gavur basmış” deyü, çadırlarından taşra dökülüp taraf taraf bütün orduya yayıldı. Halk evvelde bahâne isterdi bir hây hüydur gider. Şaşdıklarından kimisi çadırları önünde olan kuyulara atlamak ve cizme ve çakşırların başlarına giymek ve atların ters egerleyüp binmek ve niçe muhannesleri koyuna sığacak eşyâların alup, niçeleri dahi ahmâl u eskâlin davarlarına yükledüp, Hacıoğlıbazarı’na doğru firâr etmek şekilli hâller vâkı‘ olup, hülâsa-i kelâm cümle ordu-yı hümayûn halkı **[100b]** at üzerine gelüp, “Bir netîce zuhûr ider yok, bir gavur bastı hâzır olun ümmet-i Muhammed sadâsıdır gider. Ne görmüş, ne işitmiş?”

Gilmân-ı Enderûn-ı hümayûn dahi yalın kılıç Hırka-i Şerîf obasın kuşadup âmâde oldılar ve Mustafâcık’da sâkin Leh ilçisinden düşmene rehber olmak ihtimâliyle havf olunmağın, kâ’im-makâm paşa câsûs gönderdi. Bir alay sarhoş kâfir mest ve lâ-ya‘kıl vak‘adan bî-haber oldukların gelüp söylediler ve der-akab kâ’im-makâm paşa ve musâhib paşa ve sekbân u saruca ve deli ve gönüllü bayrakların etrâfa perâkende idüp, cüst ü cû eylediler. Düşmenden aslâ nâm u nişân bulamadılar¹⁷²⁰ ve âkıbet köle firârından şâyi‘ olduğu zâhir olmağla vâkı‘ hâlin i‘lâmıçün ordu-yı hümayûnda dellâl nidâ itdirdiler ve köle dahi Tuna kenârında sazlıkda¹⁷²¹ tutulup, irtesi gün kâ’im-makâm

¹⁷¹⁸ râcîf V : açık Y

¹⁷¹⁹ varun V : -Y

¹⁷²⁰ nâm u nişân bulamadılar V : nümâyân bir şey zâhir bulmadılar Y

¹⁷²¹ sazlıkda V : -Y

paşa emriyle sâhibi kendü¹⁷²² siyâseten katl eyledi ve ol gün pâdişah hazretleri otağ-ı hümayûna teşrîf buyurduklarında vâkı‘ hâli mukarrebân i‘lâm idicek, “*Subhâna'llâh* bizim bundan haberimiz yok, ne yaman gâfiliz Allâh hıfz eyleye, bu şey dâru'l-harbde olmuş olsa, çok fesâd olup halk birbirin kırdı” buyurup, vâfir hande eyledi ve ol mahalde kâ'im-makâm paşanın dahi telhîsi gelüp, bu vak'ayı arz itmiş ve ordu-yı hümayûn halkının ekserî hummâlu idi, *bi-emri'llâhi ta'âlâ* halâs oldılar.

Bu vaktde bundan akdem Rûm-ili'ne sefere asker sürmeğe me'mûr olan Vezîr Kozbekci Yûsuf Paşa'nın Van'da fevti haberi geldi ve Çehrîn altında olan asâkir-i İslâm-ı nusret-encâmın azîmetleri seksan güne bâlig olup, henüz ahvâlleri neye müncerr olmuşdur, sıhhati üzre haber alınamayup, miyân-ı halkda ise umûmen, “Heyhât sahrâsında dest-i düşmende kahr-ı helâk-ı nâ-bûd oldılar” kelâmı şâyî‘ olmağla, âmme-i İslâm'ı kemâl mertebe hayret alduğı esnâda serdâr-ı a'zamın kapucılar kethudâsı Çalık Ali Ağa gelüp, kâ'im-makâm paşaya fetih-nâmeyi teslîm, ol dahi rikâb-ı hümayûna arz eyledi. Ol gün pâdişah hazretleri şikârdan sa'âdethânelerine ric'at u azîmet buyurmuşlar idi. Telhîs kırdı gelüp vâsıl olıcak, der-akab atından inüp, iskemle üzerine karâr ve bizzât kendüler bükâ iderek, cehr ile kırâ'at buyurdılar ve kapucılar kethudâsın huzûr-ı hümayûnlarında lisânen dahi söyletdikden sonra, hil'at-ı fâhire ilbâs, üç bin gurus ihşân eyleyüp, bu fütûhât-ı celîle ile asâkir-i mansûrenin selâmet haberi vürûdına hamd ü senâ idüp, rağmen ale'l-a'dâ cemî'i memâlik-i İslâmiyyede yedi gün yedi gice şehir donanması olmak üzre taraf taraf fermânlar perâkende eylemesiçün kâ'im-makâm paşaya hatt-ı hümayûn gönderdi ve serdâr-ı a'zam dahi mazhar-ı iltifât-ı hatt-ı şerîf ve serâserli kürk ve üstüne hil'at ve miyânına bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve başına turna telleriyle perdâhte olmuş iki mücevher çelenk sorguç ve hizmet-i dîn-i mübîn-i uğur-ı hümayûn pâdişâhânelerinde nakdîne-i cân iden vüzerâ-yı izâma serâsere kaplu kürkler ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı nâmdârân ve ekâbir-i a'yân-ı zevi'l-ihdirâm her birinin mertebelerince sâde hil'atlar îsâline, Küçük Mîrâhûr Köse Ali Ağa me'mûr ve Kapucılar Kethudâsı Çalık Ali Ağa'ya koşup irsâl buyurduktan sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci gün ki, eyyâm-ı ikâmetün tamâm toksanıdır, Silistre sahrâsından hareket, Âstâne-i sa'âdet cânibine avdet ü azîmet buyurup, Hacıoğlibazarı sahrâsında dahi üç gün ikâmet esnâsında, tekrâr serdâr-ı a'zam asâkir-i mansûre ile tabur muhâsarasından ferâgat u ric'atleri haberi gelmekle, Leh ilçisi menzil-i mezbûrda

¹⁷²² sâhibi kendü V : sâhibini Y

alikonup, İstanbul'da Vâlide Sultân hazretleriyle birâderleri Edirne'ye gelmek üzere Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa ile hatt-ı hümayûn gönderüp, yine yollarda hizmet-i muhâfazalarıyla Vezîr Kâdirullâh İbrâhîm Paşa'yı me'mûr itdi ve andan dahi göçilüp mâh-ı Şa'bân'un yigirmi yedinci gün devletü iķbâl ve sa'âdetü iclâl ve azîm alay ile Edirne şehrine vusûl, sarây-ı sürûr-ı behcet-âsâlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

Ol gün¹⁷²³ mevâlî-i müderrisîn-i sâdât ve esnâfı Gök Baba'da istikbâl itmişler idi. Ber-mûceb-i fermân Vâlide Sultân hazretleri dahi mâh-ı Ramazân'ın beşinci gün Edirne'ye vusûlleri haberi gelmeğin bizzât pâdişah hazretleri istikbâline müsâra'at idüp, Karabayı nâm mahalde, piyâde oldukları hâlde arabaya yanaşup, du'âsın aldı ve kâ'im-makâm paşa ve musâhib paşa ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn efendiler ve şehrin mevâlî ve müderrisîn ve sâdât ve a'yânı Solak Çeşmesi'nde istikbâl ve önüne düşüp, azîm alay ile Sarây-ı âmireye îsâl eylediler.

Avdet-i serdâr-ı a'zam [ve] ordu-yı hümayûn

Serdâr-ı a'zam dahi fetih-nâmeyi rikâb-ı hümayûna irsâl eylediği günün gicesi, nisfu'l-leylde tabur-ı makhûr mukâbelesinde metrislerde olan sagîr ü kebîr cümle topları ve mühimmât-ı cebehâne ve piyâde askeri girü çeküp, birer yaylım kurşun boşaldılar ve taraf-ı düşmenden aslâ bir sît-i sadâ zâhir olmadı ve irtesi mâh-ı Receb'[in] on üçüncü Çehâr-şenbih gün ki, Ağustos'un yigirmi biridir tulû'-ı şemsden sonra, kâ'ide-i Osmânî üzere piyâde vü süvâr müretteb asâkir-i İslâm alaylarıyla mukâbele-i düşmenden hareket ve tablânâsin çalarak ordu-yı hümayûn tarafına avdet ü azîmet eyleyüp, düşmen-i dînin keyfiyyet-i ahvâllerine nigerân için, Han hazretleri cünûd-ı Tatar-ı adû-şikâr ile ol mahalde kalmış idi.

Melâ'in-i dûzah-mekîn dahi guzât-ı mansûrenin ric'atlerin müşâhede idicek, ol sâ'at Özi suyunun öte cânibine geçmeğe mübâşeret eyleyüp ve bir miqdârı cünûd-ı İslâm'ın yurt yerlerin cüst ü cûda ve etrâf u eknâfı pûyânda iken taraf taraf Tatar askeri üzerlerine yürüyüp, bir miqdârın tu'me-i şemşîr-i demmâr ve vâfirin esîr ü giriftâr eyleyüp¹⁷²⁴ ılgar ile yolda serdâr-ı a'zama yetişüp, kelle ve dilleri pâ-yı semendine galtân ve ahvâllerin ihbâr eylediler.

¹⁷²³ gün V : gün şehrin Y

¹⁷²⁴ şemşîr-i demmâr ve vâfirin esîr ü giriftâr eyleyüp V : şemşîr-i kakhâr ve tedmîr-i esîr ve giriftâr eyleyüp Y

Ol dahi her birin ihsâna müstağrak eyledükden sonra, vakt-i zuhrda selâmet birle Çehrin altında cisrlerden ubûr [ile] ordu-yı hümayûnda bârgâhlarına nüzûl eylediği sâ‘at, rağmen ale'l-a‘dâ üç gün üç gice donanma fermân buyurmağla gündüzlerde top u tûfeng, gicelerde şihâb-vâr fişenkler atılup, şenlikler ve şâdîlikler ile evkât-güzâr kılındı ve irtesi mâh-ı mezbûrun on dördüncü Penc-şenbih gün kal‘a altında oturak olup, serdâr-ı a‘zam huzûrunda rû‘esâ-yı askere umûm şâdîlik hil‘ati ilbâs olunurken, *bi-emri'llâh* kazâ vü kader cebehâne-i âmireye âteş isâbet eyleyüp, üç bin kantar bârût telef olduğun Cebecibaşı Fazlı Ağa i‘lâm itmekle, “Allâh hıfz eyledi, fetihden mukaddem olaydı hâl müşkil olurdu” buyurdılar ve hîn-i fetihde Tasma suyuna boğulan lâşe-i murdâr-ı küffâr su yüzüne çıkup, aslında dahi sâ‘ir mahlûka müşâbeheti olmadığından gayrı şişmekle bed-hey‘et olup, kal‘anın üst tarafından ordu-yı hümayûn berâberine gelince değin, yarım sâ‘at miqdâr mahalde birbirlerine mülâsık müşâhede ve yigirmi bin kadar tahmîn olundu ve ale'l-husûs kal‘a-i mesfûrenin¹⁷²⁵ irtifâ‘ ve istihkâm ü metânети Kandiye mânendi ta‘rîf vâfında ukûl ü ukalâ kâsır olup, inzimâm-ı imdâd-ı tabur ile müstahkem az‘af-ı mezâ‘if iken feth-i teshîri bu kadar bin nüfûs-ı menhûsun sâ‘at-ı vâhidede menkûb u ma‘kûs olması sun‘-ı beşer ile müyesser ve mutasavver olmayup, cümleden mukaddem kudûmzen-i varoş olan vâlî-i Bosna Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa ile dâhil olan cünûd-ı melâ‘ik-imdâd önümüzde guzât-ı İslâm'dan kimesne yoğiken yemîn ü yesâr ve pîşümüzde henüz demleri seyelân ider lâşe-i küffârı müşâhede itdüklerin haber virdiler ve şâhid-i mü‘eyyed-makâlün biri şeb ü rûz fetihde sülehâdan ba‘zı kimesne gürûh-ı enbiyâ-i izâm *salâvatu'llâhi alâ-nebiyyinâ ve aleyhim ecma‘în hazerâtıyla sahâbe-i güzîn rıdvânu'llâhi ta‘âlâ aleyhim ecma‘în* feth-i kal‘aya me‘mûr ve taraf-ı kiblenden rîze-i nesîm-i anber-şemîm ile miyân-ı askere dühûl itmelerin rû'yâlarında mübeşşer olundukların kable'l-feth tebşîr eylediler ve şâhid-i sâni dört gün mukaddem rû-yı gazâda bezl-i nakdîne-i cân vâdîsinde zahmdâr olan Bosna Alaybeğisi Îsâ Beğ üç gün medhûş u bî-hûş lisânından kelâm cârî olmaz iken, fetih günü ale's-sabâh lisâna gelüp, sancağı askerinden yanında mevcûd bulunanlara, “Hâlid bin Velîd hazreti çehâr-yâr-ı ebrâr ile kal‘a fethine geldiler, durmayup feth-i kal‘aya varınız” hitâbıyla hatm-i kelâm ve murg-ı rûhu âşiyân-ı sâzdâr-ı İslâm olduğun cemm-i gafîr şahâdet itdiler.

Fi'l-vâkı‘ yevm-i fetihde dahve-i kübrâ vaktinde ayne'l-fi‘l-i kiblenden bir latîf-i hoş-nesîm-i nusret-tenessüm âgâz eyledi ki, ebdân-ı insâna râhat-res ü hayât-bahş oldu.

¹⁷²⁵ mesfûrenin V : mezbûrenin Y

İhrâk u tahrîb-i kal‘a-i Çehrin ve ric‘at-i azîmet-i serdâr-ı a‘zam be-dârü’s-saltana ve feth-i palanka[-i] Kanev ve Korson

İttifâk-ı cumhûr-ârâ Çehrin kal‘asının ta‘mîr ü termîmiyle memâlik-i İslâmiyye'ye munzamm olup, muhâfazası emr-i asîr olmağın derûnında olan yüz elli miqdâr sagîr ü kebîr musanna‘ perdâhte darb-ı dâne-i balyemez ile güsiste dehân-ı şikeste-miyân kolonborna ve şâhî ve misket topları ve tokuz kıt‘a humbara havanları taşra olundukdan sonra burc u bârûtları âteş-i lağım ile hedm-i tahrîf hâkle yeksân olundu ve Ukrayna memleketine gûşmâl ve nizâm içün göç fermân buyurilup, lâkin cebehâne-keş-i siyâh-beden-i cevâmîs adem-i alaf ile zebûn ve meşye mecâlî olmaduğundan nâşî, bu kadar cebehâne vü levâzımât-ı kal‘a girü dönülüp kalmak iktizâ itmekle kal‘adan çıkan üçer dörder vakıyye dâne-atar demür toplar Tasma suyuna atılup, sâ‘ir şikeste tuç olanlar kesr itdirülüp, arabalara tahmîl ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Cum‘a gün ki, Agustos'un yigirmi üçüdür, serdâr-ı a‘zam-ı mansûren ve muzafferen umûm ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûn ile kal‘a-i mezbûre kurbundan hareket ve Tasma suyu kenârıyla yukarı Ukrayna memleketine doğru teveccüh-i azîmet eyleyüp **[101a]** Ereğli nâm menzile nüzûl, iki gün ikâmet olunup kalkıldı ve yine Özi suyunun yukarı başıyla dördüncü menzilde Ukrayna hudûdunda vâkı‘ Kursun nâm palanka kurbuna konuldu. Ol mahalle karîb altı aded palanka ahâlîsine taraf-ı serdârîden itâ‘at kâğıdları gönderilmekle, re‘âyâsıyla polkovnikleri ya‘ni ki beğleri arz-ı ubûdiyyet idüp, mümtâz oldılar ve lâkin yine Özi suyu kenârında vâkı‘ Kazak keferesinin kadîmî ma‘bed-gâhları olan Kanu nâm palanka polkovniği Barabaş hatmânı tarafından nasb olunmağla itâ‘atden rû-gerdân inâd ü muhâlefet idüp, içinde olanlarına, “Zinhâr sakınup, Türk'e palankayı virmeyesiz” deyü tenbîh eyleyüp, kendü kudûm-ı leşker-i İslâm'dan mukaddem firâr itmekle feth ve tahrîbiçün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa me‘mûr ve yanına asâkir-i vâfir ta‘yîn ve irsâl olundu ve dördüncü menzilde, palanka kurbuna varup varoşına yakın kondı ve içerü kâğıd gönderüp vire istedi. Derûnunda mütehassın olan melâ‘în-i hâsirîn te‘annüd idüp, asâkir-i mansûre üzerine top ve tüfenk atup cenge mübâşeret eylemekle, taraf taraf varoşa yürüyüş¹⁷²⁶ idüp, buldukları kâfiri tu‘me-i şemşîr, nisvân u sıbyânın esîr-i bend-i zincîr ve bi‘t-temâm feth ü teshîr idüp, palanka kâfirleri bir mikdâr dahi dayanup, top ve tüfenk atmadan hâlî olmamağla, dört tarafından âteşe urdılar. Bi‘z-zarûrî istîman idüp,

¹⁷²⁶ yürüyüş V : yürüyüşler Y

Devlet-i Aliyye-i cihân-dârîden Kazak hatmânı nasb olunan Ehmiliçki Hatmân'a teslim olunmaların niyâz itmeleriyle emân virildi ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* bu vech üzre palanka-i mezkûre dahi feth ü tahrîk olup, derûnunda bî-nihâye zahîre bulunmağla, guzât-ı mansûre nev-hayât bulup, ordu-yı hümayûn halkına fûrûht içün nakle müsâra'at idüp, askere bir mikdâr gınâ geldi. Zîrâ dakîkinin vukiyyesi altı pâreye, şa'îrin yemi bir altuna, ol dahi bulunmazdı ve pirinç ve sâ'ir me'kûlât kısmınan vücûdı yoğidi. Dağlarda biten yaban elmasıyla ta'ayyüş idüp, davarlarına dahi anı virirlerdi ve Tatar askerinin hod hâllerin ancak Cenâb-ı Bârî bilüp, zahîresizlikde bir mertebe muzâyaka çekdiler ki, ne çâre ideceklerin bilmediler ve serdâr-ı a'zam Kursun palankası altında dahi sekiz gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun otuzuncı Şenbih günü ki Eylül'ün sekizidir, ordu-yı hümayûnla hareket eyleyüp, Kaputsa nâm menzile nüzûl ve irtesi mâh-ı Şa'bân'ın guresi Bâzâr gün ikâmet olup, Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa Kanu palankasından ordu-yı hümayûna gelüp dâhil oldu.

Vedâ'-ı Tatar hân be-cânib-i Kırım ve âmeden-i nâme-i hümayûn

İkinci dü-şenbih gün andan dahi göçölüp, Gök nâm menzile nüzûl ve bir gün ikâmet buyuruldu ve hân hazretlerine ve Tatar askerine vilâyetlerine gitmeğe izn virilmekle, menzil-i mezbûrdan mufârakat ve Kırım tarafına avdet ve azîmet eylediler ve dördüncü Çehâr-şenbih gün andan dahi rihlet olup, dördüncü menzilde Ummân kal'ası beraberinde vâkı' Çamumanuka nâm menzile nüzûl, bir gün ikâmet esnâsında taraf-ı pâdişâhîden Küçük Mîr-i Âhûr Ali Ağa serdâr-ı a'zama hatt-ı şerîf getürdi. Resm-i kadîm üzre istikbâl ve alay-ı azîmle ordu-yı hümayûna vusûl ve otağ-ı sipeh-sâlâra nüzûl ve ikrâm tatmîminden sonra Şeyh-i Sultânî Vânî Mehmed Efendi'yle cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rü'esâ-yı asker bâr-gâh-ı sedâra da'vet ve muvâcehelerinde hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn feth ü kırâ'et olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Bu sefer-i nusret-eserimde me'mûr ve mevcûd olup, *fî-sebîli'llâhi* taş yasadanup toprak döşenen gâzî ve mücâhid, vüzerâ¹⁷²⁷ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve yeniçeri ve sipâh ve cebeci ve topcı ve külliye sağır ü kebîr tavâyif-i asâkir-i mansûre kullarıma selâm ve du'â iderim. Cümlesine nân u nemekim helâl ve iki cihânda yüzleri ak, kılıçları

¹⁷²⁷ vüzerâ V : - Y

berrâk olsun. Bu gazâ-yı ekberde sa'y-i cemîlleri ancak olur, ber-hûrdâr olsunlar, ve's-selâm”.

Evvel ol mahalde serdâr-ı a'zama atıyye-i şehriyârî olan kürkli ve sâde iki sevb hil'at-i fâhire giydirilüp, kılıç kuşadılup çilingirbaşına nasb olundukdan sonra, Vânî Efendi'ye yeşil çûkaya vüzerâya serâsere kaplu semmûr kürkleri ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rü'esâ-yı askere ser-â-pâ sâde hil'atler ilbâs olundu ve Hân hazretlerinin hatt-ı şerîfiyle kürki ve ümerâ-yı Tatar'ın hil'atleri akablarından gönderildi. Bu hinde Ukranya memleketinden olup, hâlâ Leh keferesi zabtında olan Kalnova ve Gayrova nâm kal'alar taraf-ı pâdişâhîye teslîm olunmak üzre, Leh kralına haber göndermesiçün Kamaniçe Muhâfız Vezîr Halîl Paşa'ya fermân irsâl olundu. “Tahliye ve teslîm itmez ise bi'l-cümle asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile ol câniblere varılup, tedârükleri görölür” deyü, tenbîh ve işâ'at buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Cum'a gün, üçüncü menzilde Aksu geçilüp, Ladjin palankası sahrâsına konulup, dört gün meks esnâsında askere ulûfe virildi ve *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* Vezîr Halîl Paşa vârid olan ahkâm-ı şerîfe mazmûnını Leh kralına irsâl etmekle, tığ-ı hürde-i asâkir-i Müslimîn'den havf beyyin olup, Kalnova ve Gayrova kal'aların nüvvâb-ı kâm-yâb-ı pâdişâhîye teslîm eyledüğinden gayri, Podolya memleketi hudûdundan olan Bar ve Mejipoji nâm kal'aları dahi tahliye vü teslîm idüp, ol dahi içine müstahfızân asker koyup zabt eyledüğün serdâr-ı a'zam huzûrına arz u i'lâm eyledi. Me'mûl olan aksâ-yı maksad husûl-pezîr olmağla, Kazak Hatmânı Ehmiliçki hatmânı odağına da'vet ve kâ'ide-i cihân-gîrî üzre başına semmûr kalpak ve arkasına ilbâs-ı hil'at ve destine mücevher deppûs altına müzeyyen raht ile eğlerlenmiş bir at ihsânıyla akrânı yanında mümtâz buyurduktan sonra, Gayrova kal'asında mütemekkin olup, Ukrayna memleketini zabt ve a'dâdan hıfz u hırâset ve her vechile ma'mûr etmek ve ahâlîsi Kazak tâ'ifesi başına cem' idüp, taraf-ı pâdişâhîye itâ'at itmeyenlerini istimâletler ile tebe'ıyyet itdirmek üzre muhkem tenbîh ve yanına iki bin mikdâr Tatar askeri koşup, Ladjin yolundan makarr-gâhına ric'at itdirildi.

Ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci Çehâr-şenbih gün andan dahi hareket olunup, dördüncü menzilde Turla suyu kenârında Surika palankası kurbuna nüzûl olundu.

Ta'yîn-i müstahfızân-ı asker ba'zı kılâ'

Menzil-i mezbûrda iki gün meks esnâsında Tırhala ve Selânîk sancaklarına mutasarrıf Hâfız Mustafâ Paşa ve Devline ve İlbasan sancaklarına mutasarrıf Yûsuf

Paşa ve Niğde sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa ve bir miqdâr yeniçeri ve sipâh serdengeçdisi ve Adana eyâletinin zu'amâ vü erbâb-ı tûmârı Kamanîçe kal'ası muhâfazasına ve Karesi Sancağı Beği Mehmed Beğ Mejipoji kal'ası muhâfazasına ve İskenderiye Sancağı Beği Hüseyin Beğ Bar kal'ası muhâfazasına ve Alacahisâr Sancağı Beği İbrâhîm Beğ Pazloviçe kal'ası muhâfazasına ta'yîn ve irsâl olundılar.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Bâzâr gün andan dahi göçölüp, Turla cisrinden geçölüp, yakın mahalle nüzûl olup¹⁷²⁸ bir gün ikâmet olunup, sipâhiye sergi oldu ve yigirmi yedinci Cum'a günü ki, Teşrîn-i Evvel'in dördüdür, andan dahi rihlet olunup altıncı menzilde Boğdan sınırunda vâkı' Geşto nâm mahalle nüzûl ve bir gün meks olundu ve mâh-ı Ramazân'ın beşinci Cum'a gün andan dahi hareket olunup, sekizinci menzilde İsakçı köprüsünden geçölüp konuldu ve *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* Çehrin kal'ası altından kalkılup, bu mahalle gelince değin iki ay kadar zamânda letâfet-i hevâ ile gelinüp, şedd-i rahl olunacak bir hâlet zuhûr itmedi.

Serdârî-i Kara Mehmed Paşa mânde-i Babadağı ve me'zûn-ı ilç-i Leh ve vusûl-i serdâr-ı a'zam be-Rikâb-ı hümâyûn

Menzil-i mezbûrda dahi dört gün ikâmet olunup, Haleb Beğlerbeğisi Kara Mehmed Paşa'ya vezâret virilüp, düşmene gûş-mâl ve ol havâlîleri hıfz u hırâset eylemek üzere Ser-asger nasb olup, Babadağı kasabasında kışlaması tenbîh ve yanına bir mikdâr asker ta'yîn buyuruldu ve bunda dahi bir mesâlih kalmayup, mâh-ı mezbûrun on yedinci Çehâr-şenbih gün göçölüp, yedinci menzilde Hâcıoğlıbazarı kasabasına varılup iki gün oturak olundu ve mukaddemâ Leh kralı tarafından istihkâm-ı sulh için, der-i devlet-i pâdişâhiye çehre-fersâ olan Leh ilçisi kasaba-i mezbûrede serdâr-ı a'zam kudûmüne intizâr üzere idi. Buluşup vilâyetine gitdi ve yigirmi yedinci Şenbih gün andan dahi hareket olunup dördüncü menzilde Karîn-âbâd sahrâsına nüzûl ve arife gün meks olup, mâh-ı Şevvâl'in gurreci Çehâr-şenbih gün, bayram namâzı kılınup göçöldi ve dördüncü menzilde Edirne'ye iki sâ'at karîb Gülbaba Tekyesi kurbuna nüzûl olundu. Ol gün taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama Büyük Mîr-i Âhûr Sarı Süleymân Ağa yediyle hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn kürkli ve sâde iki sevb hil'at-i fâhire ve iki mücevher sorguç bir kabza murassa' hançer gelüp, kemâl-i ta'zîm ve tekrîmle kürki giyüp sorguçları sokunup, hançeri takınup, devâm-i ömr-i devlet-i pâdişâhî du'âsında oldu ve cümle Rikâb-ı hümâyûnda olan vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm ve a'yân-ı erkân

¹⁷²⁸ olup Y : - V

istikbâle gelüp, ol gice anda beytûte¹⁷²⁹ eylediler ve tekrâr vakt-i ıfâda taraf-ı pâdişâhîden Eskisarây baltacılar kethudâsı gelüp, serdâr-ı a'zamı huzûr-ı hümâyûna da'vet buyurmalarıyla süvâr olup, nısfu'l-leylde Sarây-ı Âmire'ye varup, Dâru's-sa'âde'de pâye-i serîr-i a'laya yüz sürüp, bir mikdâr mükâlemeden sonra tekrâr kürkle ve sâde iki sevb hil'at-i fâhire dahi giydirüp, yarın *inşâ'allâh* şehre duhûllerine izn-i hümâyûnları sâdır olmağla otağ-ı âlîlerine teşrîf buyurdılar.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun beşinci Bâzâr günü ki, Teşrîn-i Sânî'nin on **[101b]** ikisidir, taraf-ı pâdişâhîden irsâl olunan turna telleriyle cümle yeniçeri ve cebeci ve topçı ve top arabacı ve sipâh ve silihdâr zümresi tezyîn ve otak kapusundan Bâb-ı Hümâyûn'a değin iki geçeli selâma dizildikten sonra, serdâr-ı a'zam dahi sorguçları sokunup, cümle vüzerâ ile erkân kürk ve Selimî destâr ile süvâr azîm alay ile Edirne'ye duhûl ve Bâb-ı Hümâyûn'da nüzûl, livâ-yı Rasûl-i aleyhi's-selâmı omzunda getürüp, arz odasında yed-i pâdişâhîye teslîm ve mahalline îsâl olunduğı mahalde eğilüp, kadem-i hümâyûnların bûs eyledi ve tekrâr kürkle ve sâde iki kat hil'at-i fâhire dahi ilbâs ve du'â-yı hayr-ı mülûkânelerine mazhar olmağla selâmlayup taşra çıkdı ve ke'l-evvel alay ile hânesine varup nüzûl eyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun onuncu Cum'a gün, Sipâhîler Ağası Tokatlı Mahmûd Ağa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti tevcîh olup, selefî Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa Hâcioğlıbazarı kasabasından ma'zûl İstanbul'a getirilmişidi. Tekrâr Edirne'ye getirilüp kapudanlık mansıbyla ikrâm olundu ve selefî Rikâb-ı Hümâyûn Kâ'immakâmı Vezîr-i Sâlis Kara İbrâhîm Paşa beşinci vezâret hâslarıyla Kubbealtı'nda iskân idüp, Yeniçeri Ağası Çelebi İbrâhîm Ağa'ya dahi pâye-i vezâret verilüp ve Anadolu Müfettişi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'ya Şâm eyâleti ve selefî Vezîr Boşnak Osmân Paşa'ya Anadolu eyâleti inâyet buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Şenbih gün, mü'ellif-i hakîr hıdmetinde olduğum Hazînedâr-ı Bîrûn sâbık Başmusâhib Şâhîn Ahmed Ağa yed-i himmetiyle zülüfli baltacılar zümresine ilhâk ve ol hâne-i garîbeye çerâğ olduk.

Vilâdet ve vefât-ı Şehzâde Sultân Bâyezîd

Mâh-ı Zilka'de'nin gurre si Penç-şenbih günü ki, Kânûn-ı Evvel'in yedisidir, pâdişâh hazretlerinin Sultân Bâyezîd nâm bir şehzâdesi vücûda gelüp, cemî' memâlik-i

¹⁷²⁹ beytûte V : beytûte ârâm Y

İslâmiyye'yi üç gün üç gice şehir donanması olmak üzere taraf taraf fermânlar gönderilüp halk iş ü işretde iken *bi-emri'llâhi ta'âlâ* üçüncü gün vefât idüp, namâzını Dâru's-sa'âde¹⁷³⁰ kapısı önünde erkân-ı a'yân kıldıkdan sonra, önüne düşüp Solak Çeşmesi'ne değin teşyî' eylediler ve ber-mûceb-i fermân-ı hümayûn Ayasofya'da Sultân Mustafâ Hân türbesine defn olunmak üzere ol mahalde Küçük Mîr-i Âhûr Köse Ali Ağa'ya teslîm ve İstanbul'a irsâl olundu.

Azîmet-i pâdişâh-ı gâzî be-Dâru's-saltana

Pâdişâh hazretleri mâh-ı Zilhicce'nin on üçüncü Penç-şenbih gün, Çehrin seferinden kemâl-i fütûhât ve nusretler ile Âsitâne-i sa'âdetlerine ber-vech-i ihtisâr, ancak nısf Harem ve Enderûn-ı muhterem ile Edirne'den nehzat ve azîmet buyurup, yine Vezîr-i Hâmis Kara İbrâhîm Paşa, yol kâ'immakâmı ve Vezîr-i Sâni Musâhib Mustafâ Paşa istishâb kılınup, Burgos kasabasında on sekiz gün ikâmet esnâsında azîm şikârlar ve bir def'a Hâdim korusunda sürgün avı olup, vasat-ı şitâ olmağla, soğukdan bir niçe âdemin eli ayağı donup, ekseri helâk oldu ve sene bunda encâma irdi.

¹⁷³⁰ Dâru's-sa'âde V : Dâru's-sa'âdetü's-şerîf Y

SENE TİS'İN VE ELF

Dâhil-i pâdişâh-ı gâzî be-şehir-i Kostantiniyye ve tezyîn-i Halîç-i bahr ve şehir

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurrei Bâzâr günü ki, Şubat'ın dördidir ve altıncı Cum'a gün pâdişâh hazretleri Burgos menzilinden hareket buyurup, yedi gün Çorlı'da ve bir gün Yapağcı'da ve bir gün Çatalca'da meks eyleyüp ve on tokuzuncı Penç-şenbih gün Dâvûdpaşa Sarâyın'ı nüzûl-ı hümayûn-ı bâhirü's-şerîfleriyle müşerref buyurdılar.

Ol gün İstanbul Kâ'immakâmı Vezîr Şâ'ir Abdî Paşa ile şehrin mevâlî-i müderrisîn ve sâdât-ı a'yânı Yarıkburos nâm mahalde istikbal idüp, ba'de'n-nüzûl Rikâb-ı hümayûn Kâ'immakâmı Vezîr Kara İbrâhîm Paşa ile Vezîr Abdî Paşa'yı huzûr-ı sultânîlerine da'vet ve mukâbele-i hürmet mezîd avâtîf-ı pâdişâhânelerinden birer sevb serâsere dûhte semmûr kürkler ile mazhar-ı lutf-i inâyet ve ri'âyet buyurdılar ve üç günden sonra Karaağaç ve bir aydan sonra Tersâne bağçesine göçüp, mâh-ı Rebî'ulevvel'in gurrei Çehâr-şenbih gün, Vâlide Sultân hazretleri ve tokuzuncı Penç-şenbih gün vezîr-i a'zam dahi cümle ordu-yı hümayûn ile Edirne'den İstanbul'a gelüp vâsıl oldu.

Ve Dîvân-ı Hümayûn-ı ma'delet-unvânda vezîr-i âsaf-ârâ bu üslûb-ı mergûb üzere tertîb olundılar. Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa, Vezîr-i Sâni Musâhib Mustafâ Paşa, Vezîr-i Sâlis Kapudan Kaplan Mustafâ Paşa, Vezîr-i Râbi' Şâ'ir Abdî Paşa, Vezîr-i Hâmis Kara İbrâhîm Paşa, Vezîr-i Sâdis Yeniçeri Ağası Çelebi İbrâhîm Paşa ve Nişancı İsmâ'îl Paşa ve kudûm-i hümayûn-ı pâdişâhî teşrîfiçün ancak İstanbul'a şehir donanması fermân buyurılıp, on birinci Şenbih gününden üç gün üç giceye değin deryâda ve şehirde şenlikler ve şâzîlikler oldu.

Evvelâ¹⁷³¹ tavâ'if-i esnâf icâre ile at kayıkların ve Arab mavnaların birbirine çatdırup, üstüne köşkler yapıdırup Galata Boğazı'nda cem' ü âmâda ve me'zûn oldukları hâlde envâ' dürlü oyunların oynayarak, izhâr-ı mahâret iderek, Tersâne bağçesi haremî Kafesli Köşk önünde huzûr-ı hümayûndan fevc fevc geçüp, tahsîn ve âferîn kılındı.

Ve on üçüncü Dü-şenbih gün, Vâlide Câmi'i'nde mevlid-i şerîf okudup, ahşâm Salı gicesi mü'ellif-i hakîr bende-i dîrinelerin hıdmetinde olduğum hânedan, gılmân-ı

¹⁷³¹ evvelâ V : evvelâ cümle Y

Enderûn'dan Seferli Odası neferâtı zümresine ref' ve mahsûdü'l-akrân ve nâ'il-i merâm eyledi. *Hakk Celle ve Alâ* hazretleri mübârek vücûd-ı hümâyûnların hatâsız idüp, tûl-i ömr ile mu'ammer taht u saltanatında pîr eyleye.

Ve mah-ı Rebî'ulâhir'in on sekizinci Dü-şenbih gün, mu'tâd üzre donama-yı hümâyûn çıkup Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa otuz yedi kıt'a çekdirir ile Karadeniz ve Abdülkâdir Paşa on kıt'a çekdirir ile Akdeniz'e yollandı ve akabince pâdişâh hazretleri Tersâne'den Üsküdâr bağçesine göçdi ve Cemâziyelevvelî'nin on altıncı Bâzâr gün harem-i muhteremde hazîne kethudâsı Mermer Mehmed Ağa vezâret hâslarıyla Kubbealtı'na çıkup, yerine Güğümbaşı Sehrâblı Ahmed Ağa hazîne kethudâsı nasb olundu.

Ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in altıncı Şenbih gün, Kapu Ağası Hâcî Dâvud Ağa dahi kifayet mikdâr ta'yînât ve yevmî iki yüz elli akça kapu ortası tekâ'üdiyle ihrâc olunup, yerine hallâku's-sa'âde Sarây-ı Cedîd Ağası Ya'küb Ağa ve anın yerine Sarây Kethudâsı Koyun Mehmed Ağa ve anın yerine Küçük Oda Kethudâsı Gazanfer Ağa nasb olup, vezîr-i a'zam hânesinde kapu ağasına serâserli kürk ve öbürlerine sâde hil'at giydirildi ve on ikinci Cum'a gün Sekbânbaşı Bekrî Mustafâ Ağa'ya vezâret ile Yeniçeri Ağalığı ve selefi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'ya Erzurum eyâleti tevcih buyurilup, Çayır köşkünde huzûr-ı hümâyûnda serâsere kaplu semmûr kürk ilbâs olundu.

Ve mâh-ı Receb'in ikinci Çehâr-şenbih gün, İstavroz bağçesi sarâyının ardında vâkı' meydânda âlî otaklar kurulup, vüzerâ-yı i'zâm ve şeyhü'l-islâm ve kâdiasker efendiler ve nişâncı paşa ve defterdâr efendi ve yeniçeri ağası cümle da'vet-i hümâyûnla mahall-i mezbûrda hâzır oldılar ve Şehzâde Sultân Ahmed Hân hazretlerini bağçe-i mezkûrun Dâru's-sa'âdeti'l-aliyye kapusundan envâ' i'zâz ve ikrâmla alup, bezl-i atâyâ iderek otak-ı hümâyûnda huzûr-ı pâdişâhîye getürdiler ve ta'lîm-i şerîfleriçün Seyyid Feyzullâh Efendi hâce ta'yîn buyurilup, ol mahalde Şeyh-i Sultânî Vâni Mehmed Efendi bedâ itdirüp, du'â vü senâ oldu.

Ve bu hengâm-ı sürûr-encâmda mezîd-i inâyet-i aliyye-i hüsvânîden vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kiram ve sâ'ir erkân-ı zevi'l-ihtirâm it'âm ve semmûr kürklerle ikrâm olundılar ve hâlâ kapudan paşa Özi suyu üzerine müceddeden¹⁷³² binâ eylediği iki aded kal'anın her birine yüz ellişer nefer cebeci ve ellişer nefer topçı ve Aksu üzerine binâ

¹⁷³² müceddeden V : - Y

eyledüğü kal'aya yüz nefer cebeci ve otuz nefer topçı vaz' ve me'ûnetlerin görüp, kemâl-i istihkâm virdüğün Rikâb-ı hümayûna arz eyledi.

Meşâyh-i mutasavvıfadan Üsküdâr'da Mahmûd Efendi Zâviyesi'nde sâkin Karabaş Ali Efendi dâ'imâ ıstılâhât-ı sûfiyyenin gavâmız-ı müşkilâtından dem urup, beyne'l-ulemâ bâ'is-i kıl ü kâl olmağla, mâh-ı Şa'bân'ın yigirmi birinci Salı gün, fermân-ı hümayûnla Limni Adası'na nefy olunup, tekyesi Selâmsız Efendi'ye virildi.

Ve Babadağı'nda Ser-asker olan Vezîr Kara Mehmed Paşa'dan ve Kırım hânından mektûblar gelüp, eğerçi Özi üzerine binâsı fermân olunan kal'alar yapı olup temâm oldu, ammâ Moskov keferesinin azîm cem'iiyetleri olduğun arz u i'lâm itmeleriyle, vezîr-i a'zam tarafından Rikâb-ı hümayûna telhîs olundukda, mâh-ı Ramazân'ın üçüncü Bâzâr gün vüzerâ-yı izâmla şeyhü'l-islâm ve sadreyn efendiler ve nişancı paşa ve defterdâr efendi ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları ve cebecibaşı ve topcibaşı cümle selîmleriyle Çayır köşküne da'vet ve akd-i meclis-i meşveret olunup, pâdişâh-ı gâzî hazretleri verâ-yı perdeden istimâ' buyururlardı. Ba'dehû küll-i kelâm Moskov üzerine tekrâr umûmen sefer olunmağa karâr virilüp, Fâtiha okundu ve sene bunda encâma irdi.

SENE İHDÂ VE TİS'ÎN VE ELF

Sene-i mezbûre Muharremi'nin yigirmi beşinci gün, Rûm-ili Kâdiaskeri Deli Hâmid Efendi azlinden, yerine İstanbul kazâsından munfasıl Beyâzî-zade Ahmed Efendi geldi.

Ve mâh-ı Safer'in ikinci Dü-şenbih gün Moskov'dan ilçi gelüp levâzımâtı görölüp mekân ta'yîn olundu ve yigirmi üçüncü Dü-şenbih gün, Vezîr Sâ'atci Mehmed Paşa'ya İznikmid sancağı tekâ'üd ihsân buyuruldu ve mâh-ı Rebî'ulevvel'in on dördüncü Bâzâr gün, Vezîr Mermer Mehmed Paşa fevt, vüzerâ-yı izâm selîmleriyle ve ulemâ-yı kirâm örfleriyle namâzına hâzır oldılar.

Ve yigirmi dördüncü Çehâr-şenbih gün bi-emri pâdişâhî Tersâne bağçesi kurbunda vâkı' Şâhkulı İskelesi'nden İstanbul tarafında mukâbili olan Fenâr Kapısı kulesine deryâ aşurı ipler bağlayup ve mâ-beyninde yedi kıt'a kalyon ve şaykalar dizilüp, ipler ol keştîlerin direkleri [102a] üzerine gerilüp çârmıhları dahi gemilerin mâ-beynlerinde salları ile zabt olundukdan sonra, Şâhîn nâm bir canbâz fenâr tarafından karşı Şâhkulı İskelesi'ne deryâ aşurı terâzü ile ol ip üzerinden geçüp, san'atında izhâr-ı mahâret itdüğü manzûr-ı hümayûn-ı pâdişâhî olmağla, vezîr-i a'zama gönderüp, atıyye-i vâfireden mâ'adâ kendüye ve üstâdına hil'at-i fâhire ilbâs olundu.

Ve mâh-ı Rebî'ulâhîr'in on ikinci Şenbih gün kânûn¹⁷³³ üzre donanma-yı hümayûn çıkup, kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa Akdeniz'e ve vekîli Karadeniz'e azîmet itdi ve ber-vech-i arpalık te'yîden Hanya sancağına mutasarrıf Vezîr Ankebûd Ahmed Paşa'nın fevti haberi gelmeğın mansıb-ı mahlûle Sipâhîler Ağası Ahmed Ağa'ya tevcih olundu ve mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin on altıncı Cum'a gün Nakîbü'l-eşrâf Es'adzâde Sa'îd Mehmed Efendi fermân-ı hümayûnla azl ve Burusa'ya nefy olunup, mansıb-ı nikâbet Süleymâniyye müderrislerinden Ca'fer Efendi'ye Burusa pâyesiyle inâyet buyuruldu. Sebeb-i nefyi mezbûrun oğlı bir gün kendü hâcesine bir husûsdan gücenmiş ve tutdurup yüzi üzre yatırmış ve yarım vukiyyelik bir bâlmumun sabunlayup tamâm hâcenin dümbâline yerleştirmekle akabince fevtine sebep olmuş, bu ahvâl künhiyle Rikâb-ı hümayûna arz olunmağın, mağzûben “Demür âlâtından olaydı ikisini de katl iderdim” buyurduğın, lisân-ı hümayûnlarından işitdim ve nevâdirâtdan olmağın işbu mahalle kayd eyledim.

¹⁷³³ kânûn V : kânûn-ı â'da Y

Ve Babadağı'nda Ser-asker Vezîr Kara Mehmed Paşa yanına me'mûr Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osmân Paşa mükemmel kapısı halkıyla gelüp, Üsküdâr'da alay gösterüp, huzûr-ı hümâyûnda serâserli kürk ilbâs ve Kâğıdhâne'ye nüzûlünde vezîr-i a'zam tokuz yüz kîse akça rüşvetin alup ve mâh-ı mezbûrun yigirminci Salı gün Beşiktaş Sarâyı'nda pâdişâha getirüp buluşdı ve Mısır Beğlerbeğiliği'ne serâsere kaplu semmûr kürk giydirdi. Ol hinde veliyyü'n-ni'amım Şâhîn Ahmed Ağa âzâd olmağla, yevmî iki yüz elli pâre ulûfe ve müstevfâ ta'yîn ihsân olup, mu'azzez Mısır'a îsal itmek üzere bi'l-müşâfehe paşa-yı müşârûn-ileyhe tenbih-i hümâyûn buyuruldı ve eyâlet-i Anadolu Osmân Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya tevcîh ve sefere me'mûr kılındı.

Vak'a-i recm der-Meydân-ı Esb

İstanbul'da vâkı', Aksarây semtinde Murâd Paşa Câmi'i kurbunda, sükkân-ı şehirden bir haffâf¹⁷³⁴ yeniçeri mütekâ'idinin zevcesi, hânelerine karîb ehl-i dükkân bir ipekçi Yahûdîne ta'aşşuk idüp, bir gün âlem-i ağıyardan hâlî iken, bir takrîb ile içerü hânesine aldığına cemâ'at-i mahalle âgâh olmağın, hücûmla avretin evin basup el-ahdetü ale'r-râvî günâhın şâhidler çeksün, müctemi' oldukları hâlde "harbe kılıfda iken bulduk" deyü, iftirâ ve avret ile Yahûdîyi giriftâr ve dest-beste bir alay ecnâs-ı muhtelif e hây u hüy ile Rûm-ili Kâdiaskeri Beyâzîzâde Ahmed Efendi'ye getürdiler. Gördük diyenlerin şehâdetiyle avret recm olup, Yahûdun katl olunmasına hüccet virüp, vezîr-i a'zama gönderdi. Ol dahi Rikâb-ı hümâyûna telhîs idüp, mücebince hatt-ı şerîf sâdır ve "Bi'z-zât kendim göreyim" buyurmağın, mâh-ı Cemâziyelâhir'in gurreesi Cum'a gün Üsküdâr'da kuşluk vakti At Meydânı'na nâzır İbrâhîm Paşa Kasrı'na teşrîf buyurdukları mahalde, avret ile Yahûdî'yi meydân-ı siyâsete getürdiler. Yahûdîye "Müslimân ol kurtulur, cennete girersin" dimekle, şeref-i İslâm ile müşerref olduktan sonra tûç ejderhâ dibinde boynı uruldı ve avret dahi hafr olunan çukura beline değin gömülüp, "Bana bu husûsda iftirâdır cürm-i kabâhatim yokdur. Şehzâdelerin başışün kıyma, beni âzâd eyle" deyü feryâd ü figân ide gördi. Isgâ olunmayup, ibtidâ karındaşı ve akabince etrâfında mâ-halaka'llâhu rûz-ı mahşerde nişân virir seyirci taş üşürüp keşkek itdiler ve andan ikisin bile kaldırıp defn eylediler.

Ol gün merhûm Koca Köprüli Mehmed Paşa'nın küçük oğlu Mustafâ Beğ'e vezâret hâslarıyla Kubbealtı ihsân buyurılıp, vezîr-i a'zam vesâtatı ile pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, kürkli hil'at-i fâhire ilbâs buyuruldı ve yigirmi tokuzuncu Cum'a gün

¹⁷³⁴ haffâf V : - Y

Koca Mustafâ Paşa şeyhi pîr-i rûşen Seyyid Alâaddîn Efendi fevt ve ol mahalle defn olup, oğlu Nûreddîn Çelebi yerine seccâde-nişîn itdi.

Ve nâ-gâh İstanbul'da Çengelci nâmında bir düzdân bâzergân peydâ ve gicelerde sokakdan nerdübân ile pencerelere çıkup, kanca ile hânelerden esvablar çeküp, sükkân-ı şehre ıztırâb virdüğü şâyî' olmağın, bi-eyyi vechin-kân ele getirilmesi bâbında vârid olan hatt-ı hümayûn mücebince sû-be-sû tecessüs olunup, mâh-ı Receb'in ikinci Bâzâr gün giriftâr ve serîka eyledüğü eşyâyı Rûm-ili ve Anadolu câniblerine gâh gönderüp gâh götürüp fûrûht itdüğün ikrâr idüp, Parmakkapu'da salb olundu.

Binâ-yı Kasr-ı Beşiktaş ve Harem-i hâssü'l-hâs

Bi-emri hümayûn sene-i mâziyye Rebî'ulevvel'inde Beşiktaş'da vâkı' Cağaloğlu Yalısı demekle ma'rûf mîrî sarâyın deryâya nâzır kârgîr harem dîvârı üzerinde olan kurşun örtülü köşkten gayri bi'l-cümle harem-i şerîf temelinden yıkdırılup, ardında olan tarîk-i âmmdan ve sarâyı mülhak bostândan vâfir yer alınup, bir sarây-ı dil-güşâ ve hâs oda önünde dahi leb-i deryâda mücevvef ve sengîn kemerler üzerinde fevkânî bir kasr-ı zîbâ binâsına mübâşeret, Vezîr-i Hâmis Kara İbrâhîm Paşa nâzır-ı binâ ta'yîn olunmuşidi. On altı ayda temâm olduğundan gayri münhedim olmuş hazîne ve kılâr ve zülüfli ve Eski Sarây baltacılarının hâneleri dahi müceddeden ta'mîr olundu. Lâkin sarây-ı mezbûrun asıl suyu kifâyet itmemele, Galata Sarâyı'nın suyu dahi ahz olunup, harem-i şerîf için Dolmabağçe fevkinde ve hâs oda kasrıçün sarây-ı mezbûr muzâfâtından Eski Zindân kurbunda birer azîm mahzen yapıdırılup mecrâ kılındı ve kasr-ı mezbûr dâhilinde vâkı' bostânlık dahi cirîd meydânlığıçün tathîr olundukdan sonra, mâh-ı Receb'in on dördüncü Cum'a gün, pâdişâh hazretleri Üsküdâr bağçesinden mahall-i mesfûra göç eylediler ve yigirmi birinci Cum'a gün, kendülerin vezîr-i a'zam Eyyûb'de olan yalısına da'vet ve ziyâfet idüp, kürk giydi ve ol gün talebeleriyle kâdiasker efendiler, meclis-i hâssü'l-hâsda Tefsîr-i Beydâvî'den ders müzâkere eylediler.

Ve irtesi şenbih gün beyne's-salâteynde bir mertebe azîm ra'd ü berk ile yağmur nâzil oldu ki, âlem hayretde kaldı ve yigirmi sekizinci Cum'a gün Kılârcıbaşı Arab Ali Ağa'nın rızâ-yı hümayûna mugâyir ba'zı ahvâlleri zâhir olmağın, vezîr-i a'zama hitâben sâdır olan hatt-ı hümayûn mücebince Çavuşbaşı Kādıköyli Mehmed Ağa gelüp, Kapuağası Ya'kûb Ağa yedinden teslîm alup kapu arasına habs eyledi. Cümle eşyâsıyla yüz elli kîse miqdâr nukûdın ve Âhûrkapu dâhilinde bir mükellef hânesi taraf-ı mîrîden zabt ve kendüsi bir sene habsden sonra Rodos Cezîresi'ne nefy olundu.

Ve ol gün vezîr-i a‘zam huzûrunda Sarây Ağası Koyun Mehmed Ağa Kilârcıbaşığa ve Sarây Kethudâsı Gazanfer Ağa Sarây Ağalığı'na ve Küçük Oda Kethudâsı Kel Mehmed Ağa Sarây Kethudâlığı'na kaftân giydiler ve mâh-ı Şa‘bân'ın altıncı Şenbih gün pâdişâh hazretleri mukaddema kendüler için alıkodukları ümerâ-yı bahriyyeden Dervîş Ağa-zade Mehmed Paşa çekdirmesine musâhib paşa ile Beşiktaş'da binüp, şenlik iderek Sarâyburnu'ndan geçüp Yedikulle'den aşağı Makrihora nâm karye kurbunda çıkup, Küçükçekmece etrâfın geşt ü güzâr ve avdet ve Ayvansarı İskeleye'ne gelüp, sandal ile teşrîf buyurdılar.

Ve sekizinci Dü-şenbih gün, sâbıkâ Medîne-i Münevvere kazâsından ma‘zûl Mûsâ Efendi irtikâb-ı mezâlim töhmetiyle Sakız Cezîresi'ne nefy olundu ve irtesi Salı gün kırân-ı tahsîn-i sertân vâkı‘ oldu. Ol gün pâdişâh hazretleri Fındıklı'da Gümrük Emîni Hüseyin Ağa yalısına teşrîf buyurmuşlar idi. Müneccimbaşı Musâhib Dervîş Efendi'ye, “Takvîminde işâret itdükğün kırân-ı tahsînden henüz bir vekâyî‘ zuhûr eylemedi” deyü, latîfe buyurdıklarında, “Zâhir hünkârım, hemân bugün isâbet idecek değildir” deyü cevâb virdi ve gilmân-ı Enderûn'dan otuz altı nefer oğlan yollarıyla bölüğe çıkıdı.

Sefer-i hümâyûn be-cânib-i Moskov

Mâh-ı mezbûrun on sekizinci Penç-şenbih gün, bi-emr-i hümâyûn mu‘tâd¹⁷³⁵ üzere vüzerâ ve ulemâ mübâşeretiyle tuğ-ı sultânî pür-fürûğ-ı sâhib-kırânî çıkup, Bâbu's-sa‘âde önünde nasb olundu. Bi'l-cümle Rûm-ili ve Anadolu câniblerinde olan hükkâm-ı memlekete mü‘ekked ahkâm-ı şerîfeler gönderilüp, her biri mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle âmâde olmaları tenbîh buyuruldu ve kapukuluna dahi odalarına gelmek üzere ocak çâvuşları gönderildi.

Ve yigirmi beşinci Penç-şenbih gün pâdişâh hazretleri Beşiktaş'dan Dâvudpaşa Sarâyı'na nakl eylediler ve Hırka-i Şerîfi dahi Yeni Sarây'dan ol mahalle getürdiler ve ber-vech-i ocaklık Ahıska Beğlerbeğisi Arslan Mehmed Paşa celb-i mâl için Gürcistân memleketine ihtilâl virüp, bâ‘is-i fitne vü fesâd olmağla, katline sudûr iden hatt-ı şerîfle Erzurum Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa varup başın kesüp Âsitâne'ye gönderdi. Ve mâh-ı Ramazân'ın on birinci Cum‘a gün Rikâb-ı hümâyûna arz olup Dergâh-ı Mu‘allâ'da galtân oldu ve yerine oğlu Yûsuf Beğ nasb olundu.

¹⁷³⁵ mu‘tâd V : mu‘tâd-ı kadîm Y

Ve yigirmi ikinci Salı gün dîvân-ı hümayûnda reşen ulûfesi çıkup, vüzerâ arza girdi ve yigirmi altıncı Şenbih gün bir azîm yağmurlı günde otak-ı hümayûn çıkup, Dâvudpaşa sahrâsında kuruldu ve mâh-ı Şevvâl'in üçüncü Şenbih gün ocağı halkıyla Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa ve beşinci Dü-şenbih gün kemâl-i kevkebe-i cihân-bânî ve unvân-ı şevket-i sâhib-kırânî birle acîb ü garîb alaylar ile pâdişâh hazkerleri şehir-i İstanbul'dan çıkup, bâr-gâh-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl buyurup, yine Âsitâne-i sa'âdet kâ'immakâmlığın Vezîr-i Râbi' Şâ'ir Abdî Paşa'ya inâyet buyurmağın, vezîr-i a'zam vesâtatıyla huzûr-ı hümayûna dâhil ve avâtıf-ı aliyye-i hüsrevânîlerinden serâsere kaplu semmûr kürke nâ'il ve hükûmete müte'allık niçe tenbîh-i mülûkâneleri sâdır oldu.

Ve altıncı Salı gün harem-i hümayûn ve gilmân-ı Enderûn ve musâhib paşa **[102b]** ve yol kâ'immakâmı nasb olunan Vezîr-i Hâmis Kara İbrâhîm Paşa ile ordu-yı hümayûndan mufârat ve sayd ü şikâr tarîkı üzre ba'zı menâzillerde ikâmet iderek Çatalca yolundan Edirne'ye doğru azîmet¹⁷³⁶ buyurdu ve mu'tâd üzre Sancak-ı Şerîf ve Hırka-i Mübâreke ile dülbend gulâmı ve kapu ağası bir miqdâr iç ağalarıyla otağ-ı hümayûnda kaldı.

Ve onuncı Şenbih gün yeniçeri ağası ve on yedinci Şenbih gün Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa dahi ordu-yı hümayûn ile Dâvudpaşa sahrâsından hareket ve cânib-i Edirne'ye azîmet eylediler ve ikinci menzilde Silivri'ye varduğı gün pâdişâh hazretleri dahi Çatalca'dan şikâr iderek, otağ-ı hümayûna vardı ve kendüyi huzûr-ı hümayûnlarına da'vet ve bir miqdâr mükâleme ve tenbîhden sonra kürk giydürüp, ric'at eyledi ve Kapu Ağası Ya'kûb Ağa sâhib-i firâş Büyükçekmece'de bir hânede kalmışidi. Mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Dü-şenbih gün fevt olduğı haberi, Çatalca'da Rikâb-ı hümayûna arz olundukda, Hazînedârbaşı Musâhib Küçük İbrâhîm Ağa'ya Kapu Ağalığı ihsan buyurup, serâserli kürk giydirdi ve sür'at ü isti'câl birle ordu-yı hümayûna irişmesini tenbîh eyledi ve Kılârcıbaşı Koyun Mehmed Ağa'ya Hazînedârbaşılık ve Sarây Ağası Gazanfer Ağa'ya Kılârcıbaşılık ve Sarây Kethudâsı Kel Mehmed Ağa'ya Sarây Ağalık ve Küçük Oda Kethudâsı Bosnevî Abdurrahmân Ağa'ya Sarây Kethudâlık inâyet buyuruldu.

¹⁷³⁶ doğru azîmet V : ikâmet Y

Ve yigirminci Salı gün, Vâlide Sultân hazretleri dahi Şehzâde Sultân Süleymân ve Sultân Ahmed ile Dâvudpaşa Sarâyı'ndan Edirne'ye göçüp, yollarda hizmet-i muhâfazalarına Vezîr-i Sâbi' Fâzıl Mustafâ Paşa ta'yîn buyurulmuşıdi. İkinci menzilde Yapağcı Çiftliği'ne nüzûlünde, pâdişâh hazretleri şikâr iderek varup buluşdı ve du'âsın alup döndi.

Ve yigirmi üçüncü Cum'a gün, kendüler dahi Çatalca'da Yapağcı Çiftliği'ne göç eyledi ve yigirmi altıncı Dü-şenbih gün ordu-yı hümâyûn ile vezîr-i a'zam ve yigirmi tokuzuncı Penç-şenbih gün Vâlide Sultân hazretleri alay ile Edirne'ye dâhil oldu. Ve mâh-ı Zilka'de'nin on birinci Salı gün, Yapağcı'dan Çorlı'ya hareket-i hümâyûn buyuruldı.

Ve on seneden berü Şarâb Emâneti ref' olup, meyhâneler hedm ve yasâğ olmuşıdi. Vezîr-i a'zam İstanbul'dan hareket-i mahallî dört yüz kîse akçaların alup, beş yerde de izn virdüğü bir takrîb ile pâdişâh hazretlerinin sem'-i hümâyûnlarına ilkâ olunacak, İstanbul Bostâncıbaşı Kuşçı Mustafâ Ağa'ya hatt-ı hümâyûn gönderüp, sebebin su'âl ve hilâfın arz ider ise, bilâ-emân katl olunacağı te'kîd buyurdılar. Ol dahi vukû'ı üzre i'lâm eyleyicek vezîr-i a'zama, “Fetvâ-yı şerîf ve hatt-ı hümâyûnumla yasâğ olan hamra ne sen bile izn virdin” deyü, hatt-ı şerîf irsâl buyurdılar. “Benim haberim yok” deyü inkâr idüp, “kethudâm virmiş” deyü, telhîs eyledi ve “Kethudânı Rikâb-ı hümâyûnuma gönderesin” deyü, tekrâr irsâl buyurulan hatt-ı şerîfde aklı gidüp, gönderdüğü hinde kabak kendü başına¹⁷³⁷ çatlayacağı fehm itmekle, “Pâdişâh ile söyleşmek âsândır” deyü, mâh-ı mezbûrun on dördüncü Cum'a gün beyne's-salâteynde derd-mend Hasan Kethudâyı kendü sarâyında habs idüp, gecenin tokuzuncı sâ'atine değin muhâsebesin görüp boğdurdı ve meyyitin Edirne'ye gönderdi ve “Hatt-ı hümâyûn gelmezden mukaddem hâ'inin cezâsı tertîb olundu” deyü, telhîs eyledi ve musâhib paşaya ve kâ'immakâm paşaya ve Dâru's-sa'âde ağasına, pâdişâh hazretlerinin gazabın def' itmeleri bâbında iltimâs-nâmeler gönderüp, merhûm sadr-ı sâbık Fâzıl Ahmed Paşa telhîscisi Mehter Ahmed Ağa'yı kethudâ nasb eyledi.

Ve on üçüncü Penç-şenbih gün Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa İzmir'de fevt olup ve yigirmi sekizinci Cum'a gün ümerâ-yı bahriyyeden Ali Paşaoğlu Abdülkâdir Paşa donanma-yı hümâyûnı getirüp, Tersâne-i Âmire'ye îsal eyledi ve yigirmi tokuzuncı Şenbih gün pâdişâh hazretleri Çorlı'dan Karışdırın'a nakl-i hareket

¹⁷³⁷ başına V : başında Y

buyurdu ve Edirne etrâfında haseki unvânıyla sâhte fermânlar ile sürsat döşürüp, re‘âyâ fukarâsına envâ‘ dürlü zulm [ü] te‘addî iden iki nefer şakî giriftâr ve Bitbazarı'nda ber-dâr kılındı.

Tulû‘-ı kevkeb-i zü-zev’ebe

Mâh-ı Zilhicce'nin yedinci Bâzâr gicesi ahşâm namâzında nâ-gâh evc-i asmânın matla‘-i hilâl-i rahşân olan semtinden bir beyâz amûd zâhir ve bedîdâr olup, başı tahte'l-arzda kuyruğı mahall-i zevâlde idi ve irtesi gice mânend-i âteş pâre-i şu‘le-dâr başında bir büyük kevkeb âşikâr oldu. Kuyruğı yerinden hareket itmeyüp, gitdikçe kevkeb tarafı devşirilerek küçülüp altmışıncı gice nâ-bedîd oldu. Buna ehl-i nücûm zü-zev’ebe didiler ve kimi amûd deyü tesmiye itdiler ve ba‘zıları Zül-hicce'dir deyü haber virdiler. Her ne zamânda ki, zâhir ola, pâdişâhân-ı şark ve garb birbirlerine düşüp azîm kanlar döküle. Kevkeb tarafı gâlib, kuyruk tarafı mağlûb olup, ol memleket zemîninde tohum-ı şerr [ü] fesâdlar ekile deyü bildirdiler. Vâkı‘â irtesi yıl Acem seferi zuhûr idüp, cemî‘ mülûk-ı Nasârâ ittifâken bir bir Devlet-i Aliyye üzerine hücûmlarla, on sekiz sene ale't-tevâlî vâkı‘ olan cenglerde ekser düşmen gâlib olmağla, tarafeynde bî-hisâb kanlar dökülüp, bu denlü memâlik-i İslâmiyye devlet kabzından çıkup, düşmene nakl eyledi ve ale'l-husûs İstanbul'da ve Anadolu'da ve diyâr-ı Arabistân'da zuhûr iden fitne vü eşkıyâ, vilâyet-i ma‘mûre-i Osmâniyye'yi harâb-ender-harâb itdüği aşağıda mezkûrdur.

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri îd-i ezhâyı Karışdıran menziline edâ eyledikten sonra, mâh-ı mezbûrun on üçüncü Şenbih gün, Burgos kasabasına hareket-i hümayûn buyurdu. Üç gün dahi anda meks eyleyüp, Çehâr-şenbih gün Baba-yı Atik'e ve Penç-şenbih gün Hasköyü'nde vâkı‘ Çûkadâr-ı Hâssa Şâhîn Mustafâ Ağa Çiftliği'ne teşrîf buyurup, Enderûn halkı çâdırlar ile kondılar. Zemherî vakti olmağla, *bi-emri'llâh*¹⁷³⁸ ol gün ve ol gice bir mertebe kış-kıyâmet olup kar yağdı ki, cümle çâdırlar kurulu yerinde kalup, bî-hadd hayvânât kırıldı. Niçe âdemin eli ayağı donup, niçeleri helâk oldu.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu Cum‘a gün, göçile Edirne'ye gelüp sarâya düşdi. Ol gün vüzerâ ve ulemâ ve a‘yân-ı dîvân ve ahâlî-i şehir Solak Çeşmesi kurbunda istikbâl eylediler.

Ve yigirmi üçüncü Salı gün Erdel ilçisi dîvân-ı hümayûna da‘vet ü ziyâfet olup, mu‘tâd üzre vüzerâdan sonra arz odasında pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, kralının

¹⁷³⁸ *bi-emri'llâh V : bi-emri'llâhi Te‘âlâ Y*

nâmesin sundı. Harâc-ı mu‘ayyenesiyle pîş-keşin arz eyledi. Ol gün Kapudan Vezîr Kaplan Mustafâ Paşa'nın İzmir'de fevt olduğu haberi gelmeğın, yerine Silihdâr-ı Şehriyârî Bozoklı Mustafâ Ağa sipâhîler ağalığı ve selefi Şeyhoğlı Ali Ağa'ya Eğre eyâleti ve Bostâncı Odabaşı Ayazmalî Ahmed Ağa'ya haseki ağalık ve selefi Boşnak Ali Ağa'ya İstanbul bostâncıbaşılığı ve anın selefi Kuşcı Mustafâ Ağa'ya vezâret ile Özi eyâleti ve Mısır hazînesin götürürken fevt olan beğ mahlûlünden Hâs Odalı Bosnevî Mahmûd Ağa'ya Mısır Beğliği tevcih ve inâyet buyuruldı ve sene bunda encâma irdi.

BİN TOKSAN İKİ SENESİ VEKÂYİ'İNDENDİR

İn'ikâd-ı sulh be-çar-ı Moskov ve azîmet-i pâdişâh-ı gâzî be-şehr-i Kostantiniyye

Bu def'a sefer-i hümayûna bâ'is olan Moskov çarı derûnuna sârî olan havf ü haşyetden müceddeden tâlib-i sulh u salâh olmağla, Kırım Hânı Murâd Giray'a mu'temed ilçileri gelüp, musâlaha ahvâlin söyleşüp müzâkere olunduğı üzre temessük virüp, mûcebince taraf-ı Saltanat-ı Aliyye'den dahi ma'mûlün-bih temessük virilmesin hân-ı müşârun-ileyh i'lâm eyledüğü, pây-e serîr-i a'laya arz olundukda, "İhdâ ve tis'in ve elf senesinde vâkı' Yanar Ayı'nın üçüncü gününden, yigirmi seneye değin müddet ta'yîn olup, mâ-beynde Özi Suyı sînûr ola ve Özi Suyu'nun berü tarafında olan memleket pâdişâh-i İslâm hazretlerinin memâlik-i mahrûselerinden ola ve Kiyev kal'ası ve Kiyev kal'asına kadîmden tâbi' olup, hâlâ harâbe olan Vasiliko ve Atrapolya ve İstayka palankaları Kiyev kal'asının kadîmî sînûrıyla çar-ı mezbûrun taht-ı hükûmetinde ola ve Kiyev kal'asının sînûrunu ve Potkal'a varınca Özi Suyu'nun iki tarafına dahi tarafeynden kal'a binâ olunmaya".

Minvâl-i meşrûh üzre, vezîr-i a'zam işbu sene-i âtiye Muharremi'nin yigirmi ikinci Salı gün temessük virüp, mu'tâd-ı kadîm üzre, bu sulh u salâhın temşiyet ve istihkâmıçün çar-ı müşârun-ileyhin Âsitâne-i sa'âdete nâmesiyle mu'teber ve makbûl ilçisi geldikde, ahid-nâme-i hümayûn-ı şevket-makrûn virilmek üzre karâr virildi ve *bi-inayeti'llâhi ta'âlâ* bu vech üzre gâ'ile-i Moskov ber-taraf olmağla, pâdişâh hazretlerinin Edirne'den İstanbul'a avdetleri mukarrer oldu.

Ve mâh-ı Safer'in altıncı Salı gün, dîvân-ı hümayûnda lezez¹⁷³⁹ ulûfesi çıkup, vüzerâ arza girdi ve sekizinci Penç-şenbih gün, vükelâ-yı devlet mübâşeretile tuğ-ı hümayûn çıkup, pîş-gâh-ı Bâbu's-sa'âdede nasb ve onuncı Şenbih gün ihtisâr üzre, bir mikdâr harem-i şerîf ve gılmân-ı Enderûn ve musâhib paşa ve yol kâ'immakâmı nasb olunan Vezîr-i Râbi' Kara İbrâhîm Paşa ile Edirne'den hareket ve cânib-i İstanbul'a azîmet-i hümayûn buyurdu.

Ol gün vezîr-i a'zam, a'yân-ı dîvân ile Hafsa menziline değin teşyî' idüp döndiler ve irtesi Bâzâr gün [103a] bi-emr-i hümayûn kudûm-ı pâdişâhî İstanbul'a duhûlden mukaddem varup, İstanbul'a irişmek üzre Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ

¹⁷³⁹ lezez V : - Y

Paşa ocağı halkın girü alıkoyup, sebük-bâr ılgâr ile ilerü âzim oldu ve on beşinci Penç-şenbih gün Van Beğlerbeğisi Canboladzâde Vezîr Hüseyin Paşa'nın ve on yedinci Penç-şenbih gün Çirmen Sancağı Beği Abdullâh Paşa'nın fevti haberi gelüp, Filibe Kori Ağası Kanberoğlu Çirmen Beğliği'ne kaftân giydi ve yigirmi beşinci Bâzâr gün Haseki Sultân hazretleriyle Şehzâde Sultân Mustafâ ve Sultân Ahmed hazretleri dahi Edirne'den İstanbul'a hareket ve azîmet eyledi ve pâdişâh hazretleri dahi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün İstanbul'a vusûl, Haseki Sultân hazretleri girüden gelüp doğru Karaağaç bağçesine ininceye değin kendüler Eyyûb'da vâkı' vezîr-i a'zam yalısında meks eylemek üzere mahall-i mezbûre şeref-nüzûl buyurdılar.

Ol gün İstanbul Kâ'immakâmı Vezîr-i Sâlis Abdî Paşa ile Vezîr-i Sâbi' Kapudan Bozoklu Mustafâ Paşa Küçükçekmece kurbunda istikbâl ve bağçe-i mezbûra gelince değin önce yürüyüp, ol mahalde ba'de't-ta'âm Vezîr Abdî Paşa huzûr-ı hümayûna da'vet vezîr-i a'zam gelinceye değin kemâ-kân icrâ-yı hükûmet itmek üzere fermân buyurdılar.

Ve yigirmi tokuzuncı Penç-şenbih gün otağ-ı hümayûn çıkup, Burnupamuklu sahrâsında nasb olundu ve mâh-ı Rebî'ulevvel'in ikinci Şenbih gün vezîr-i a'zam dahi hırka-i mübâreke ve sancak-ı şerîf alup, muhtasar alay ile şehir-i¹⁷⁴⁰ Edirne'den çıkup, ordu-yı hümayûna dâhil oldu.

Vâlîde Sultân hazretleriyle pâdişâh hazretlerinin biraderleri Şehzâde Sultân Süleymân ve Sultân Ahmed hazretleri Edirne'de kalmağın, hıdmet-i muhafazalarıçün Vezîr-i Sâdis Fâzıl Mustafâ Paşa me'mûr oldu. Vezîr-i a'zam dahi menzil-i mezbûrda bir gün meksden sonra mâh-ı mezbûrun dördüncü Dü-şenbih gün, ordu-yı hümayûnla rihlet ve sekizinci menzilde ki, şehir-i mesfûrun on birinci Dü-şenbih gün, Dâvudpaşa sahrâsına vusûl müyesser olup, ol gün İstanbul'da olan vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih ve sâdât ve esnâf Küçükçekmece'de istikbâl eylediler ve menzil-i mezbûrda dahi iki gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun on dördüncü Penç-şenbih gün ihtisâr alay ile İstanbul'a dâhil olup, pâdişâh hazretleri, alayı Şâh Huban bağçesinden seyr eylediler ve birkaç zamândan berü Anadolu diyârında zuhûr iden kut[tâ]'-ı tarîk Deli Bey nâmında bir herîf yigirmi beş nefer refîkiyle giriftâr ve İstanbul'a ihzâr olunmuşıdi. Ol gün kendü ile ma'an kethudâsı ve hazîne-dârı ve iki nefer yakınıyla beşi de birden Bab-ı Hümayûn

¹⁷⁴⁰ şehir-i V : - Y

önünde katl olunup, sâ'irleri şehir içinde memerr-i nâs olan mahallerde salb ü siyâset olundu.

Ve on tokuzuncı Salı gicesi Galata Hisârı hâricinde ihrâk vâkı' olup, Gümrük'den Azebkapusu'na varınca değin bi'l-cümle dekâkîn yandı. Bu takrîb ile vezîr-i a'zam pâdişâhdan istîzân idüp, Galata Gümrüğü'ni Kurşunlu Mahzen kurbunda Gümrük Emîni Hüseyin Ağa'ya yapıdırup, kendüye bir azîm akâr idindi. Masrafına giden kırk iki bin gurusı ağa-yı mûmâ-ileyhe virmeyp, “Allâh'dan bulsun, bana çekdirdi” dediğin, lisânından mesmû'um oldu.

Ve irtesi gün pâdişâh hazretleri Karaağaç bağçesinden Tersâne bağçesine geçdi ve bâlâda mastûr merhûm Abdullâh Paşa'nın Hâsköy fevkinde olan bağçesi mîrîye alınıp, musâhib paşa kabzına girmiş ve bir âlî köşk binâ etmişidi. Ol gün pâdişâh hazretlerini da'vet ü ziyâfet idüp, iştirâcılardan Halîl ve Ahmed nâmında iki âdem fukarâyâ ziyâde zulm ü te'addî töhmetiyle, huzûr-ı hümayûna ihzâr olunup, siyâseten katl olunduklarından, musâhib paşa mahzûn olup, “Ne var idi bunda bunları izâle idecek ibtidâ teşrîfinizdir, işte halk kasrımızın şom olduğın fâl itdiler” diyicek, fetvâ-yı şerîf ile “Böyle zâlimlerin vücûdı kalkması sevâb-ı azîm olmağla, *elhamdüli'llâh* köşkün meymenetli imiş” buyurdılar ve lâkin lisân-ı halkda Kanlu Köşk deyü, meşhûr oldu.

Ve yigirmi tokuzuncı Cum'a gün, iki âdem bir avretin evine girüp boğmuşlar. Eşyâsını serîka idüp gitmişler. Merhûmenin kızı Bitbazarı'na varup dellâl yedinde ba'zı eşyâsın bilmekle tutdurdı ve ol dahi virenleri göstericek kolluğa haber idüp, ikisini de giriftâr, vezîr-i a'zam huzûrına ihzâr idüp, ikrâr itmeleriyle Parmakkapu'da ber-dâr kılındılar.

Ve mâh-ı Rebî'ulâhir'in onuncı Salı gün, Moskov çarının nâme-resâni ki, anların ıstılâhlarında küçük ilçi ta'bîr olunur, mukaddemâ getürdüğü nâmenin cevâbını vezîr-i a'zama dîvân-ı hümayûnda kendü eliyle teslîm eyledi. Ba'dehû kendü mektûbın¹⁷⁴¹ virdi. Eğerçi çar-ı mezbûrun recâsı huzûr-ı pâdişâhîde teslîm olunmak idi. Lâkin küçük ilçi nâmında olanların ol mertebeye liyâkat ve tahammüli olmamağla, Kubbealtı'nda kafes-i hümayûn muvâcehesinde virildi ve ol mahalde kânûn üzre hil'atlenüp atıyyeleri ihsân buyuruldu.

¹⁷⁴¹ mektûbın V : - Y

Ve on ikinci Penç-şenbih gün, pâdişâh hazretleri Kavak Ustası Bosnevî Mehmed Efendi Kavakhisârı'na ziyâfete da'vet idüp, baştarde ile teşrîf buyurmuşlar idi. Avdetlerine Tersâne-i Âmire'de azîm top şenliği oldu ve on altıncı Dü-şenbih gün mu'tâd üzre donanma-yı hümâyûn çıkup, vezîr-i a'zam vesâtatı ile Yalıköşkünde Kapudan Vezîr Bozoklı Mustafâ Paşa bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il olup, serâserli kürk giydi ve ümerâ-yı bahriyye dahi mertebelerince kaftânlar ile ikrâm olunup, şenlikler iderek Beşiktaş'a, iki günden sonra Akdeniz'e revâne ve azîmet eyledi.

Ve yigirmi ikinci Bâzâr gün, Hâsoda'dan Peşkîr Gulâmı Çalık Mustafa Ağa, Mısır Yeniçeri Ağalığı'yla taşra çıkdı ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in altıncı Şenbih gün, Mısır'dan ma'zûl Vezîr Arnavud Abdî Paşa'ya Bosna eyâleti, selefi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa'ya Kamanîçe eyâleti ve anın selefi Vezîr Halîl Paşa'ya tekâ'üd tevcîh buyuruldu.

Ve tokuzuncu Salı gün dîvân-ı hümâyûnda masar ulûfesi virilüp, vüzerâ arza girdi. Ol gün pâdişâh hazretleri Tersâne bağçeleri ashâbından rızâlarıyla mîrîden iştirâ ve üç gün halvet idüp zevkin sürdiler ve girü Üsküdâr'a avdet eylediler. Mâh-ı Cemâziyelâhîr'in üçüncü Penç-şenbih gün, pâdişâh hazretleri Vezîr-i Râbi' Kara İbrâhîm Paşa kendünün Kuzguncuk kurbunda Bayrampaşa yalısına da'vet ve ziyâfet eyleyüp, ikindi mahalli bir azîm ra'd ü berk ve tûfân zâhir oldu. Akabince kas yumurtası mikdâr dolı yağup, bütün şehrin üzeri ve etrâfında görinen kırları kış mevsimi gibi ağardup, iç ağalarına mahsûs bir sandal mezbûr yalı kenârına urup pârelendi ve Karadeniz'den gelen bir odun şaykası Beşiktaş¹⁷⁴² önünde yelken kapadup batdı.

Ve sâbıkâ Şâm Trablusu'ndan ma'zûl Küçük Hasan Paşa'ya Rûm-ili eyâleti ve selefi Seydizâde Mehmed Paşa'ya Yanova eyâleti tevcîh olup ve anın selefi Vezîr Şeyh Mehmed Paşa ma'zûlen İstanbul'a gelmişidi.

Mâh-ı mezbûrun birinci Dü-şenbih gün, hânesinde fevt oldu ve on tokuzuncu Şenbih gün pâdişâh hazretleri Fındıklı'da Gümrük Emîni Hüseyin Ağa yalısına teşrîf, vezîr-i a'zamı dahi da'vet buyurup, kayık koşısıçün bir gün mukaddem tenbîh olunduğı üzre cümlesi Kâdıköyü'nde âmâde ve işâret olunduğı gibi birden hareket eylediler. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* cümleden evvel Şehzâde Sultân Mustafâ Hân hazretlerinin kayığı gelmekle, dîba ve kumâş asup, hamlecisine gümrükden yevmî otuz akça ulûfe alıvrüp,

¹⁷⁴² Beşiktaş V : Beşiktaş Y

kürekçilerin ihsânlar ile mesrûr eyledi ve sâ'ir kayıklara taraf-ı pâdişâhîden on beşer guruş virildi ve yigirmi sekizinci dü-şenbih gün, Küçük Vânî dimekle ma'rûf Vâ'iz Ömer Efendi, Ayasofya Hatîbi Horos Mustafâ Efendi'ye şetm itmekle, vezîr-i a'zam huzûrunda ba'de'l-murâfa'a fermân-ı hümayûnla kendü vilâyetine nefy olundu ve eğer anda dahi kendü hâlinde olmayup, halka itâle-i lisân iderse, Âsitâne-i sa'âdete arz olunmak buyuruldu.

Sebeb-i itâ'at-i Orta Macar Kralı Tökeli İmre ve ibtidâ-yı zuhûr-ı sefer-i Nemçe

Macar tâ'ifesi iki fırka olup, bir fırkası putperest, bir fırkası puta tapmaz ve kiliselerinde put tutmaz ve yağlıdan perhîz itmeyen millet ki, Orta Macar tâ'ifesidir, bir tarafı Nemçe sınûrî bir tarafı Tut, bir tarafı Erdel ve Uyvar ve Eğre serhadleri olup, hâkimleri olan de Dük Kral'ın makarr-gâhı Kaşa kal'ası idi. Kemâl-i kuvvetinden bir cânibe boyun eğmeyüp, başlu başına boy çeküp, ekser zamânda dîn-i bâtılları husûsunda Nemçe çasarıyla nizâ' ve adâvet üzre olduklarından, bin yetmiş senesinde çasar-ı mezbûr a'yân-ı asker ve ruhbânları cem' ü meşveret idüp, ittifâkları buna karâr virdi ki, ruhbânlar gönderüp, Orta Macar tâ'ifesi puta tapdıralar, muhâlefet iderler ise, emân vermeyüp, dînlerine rücû' idinceye değin darb-ı şemşîr ideler. Evvel emrde gelüp sâ'ir Macar tâ'ifesi gibi putperestlik dînine da'vet eylediler. Anlar dahi kabûl itmeyüp kimin vilâyetlerinden sürüp çıkardılar ve kimin öldürdiler ve putperest olan Macar tâ'ifesi kiliselerine bir gice mahfî girüp, putların kırdılar ve başlarına sıçup, rüsvây itmekle, sâ'ir Macarlar gayrete düşüp, beynlerinde azîm ceng-i kıtâl vâkı' oldu. Tarafeynden hayli kâfir mürd ü helâk ve âhirü'l-emr Orta Macar gâlib gelmekle, niçe zamân gavra ve cengleri eksik olmayup, buldukları yerde katl-i âmm ile kurâ vü palankalarından taşra çıkacak hâlleri kalmamağla, çasara şikâyet ve haklarından gelinmek üzre feryâd ü figân eylediler. Çasar tarafından dahi mübâlağa Nemçe askeriyle bir¹⁷⁴³ cenaral gelüp **[103b]** Orta Macar a'yânından bir miqdârın ele getürüp, âteşlere çevirdi ve atlara pâreledüp envâ'-ı ukûbet ile öldürdi. Bu aralıkda de Dük Kral dahi helâk olup, oğlu Tökeli İmre yerine geçdi ve azîm kıtâl olmağla, tekrâr Orta Macar gâlib gelüp Nemçe'yi bozdılar ve üç yüz kadar nâm-dârların esîr idüp, kimin kazığa urdı. Niçesin akla gelmez hakâret ile katl itmekle çasar ile beynlerine adâvet-i küllî vâkı' olduğundan, aradan Orta Macar'ı kaldırmak fikriyle bi'l-cümle Nemçe askerinin kendü

¹⁷⁴³ bir V : - Y

üzerlerine hareket-i vakti Tökeli İmre Kral dahi mukâbeleye kâdir olamayacağın fehm idüp, memleketinden kasr-ı yed eyledi ve on bin mikdâr Macar askeriyle gelüp, kulağuzlarına dâhil oldu ve artık Orta Macar mağlûb olmağla Nemçe çasarı memleketlerin ve re'âyâsın zabt idüp, krallarının makarr-gâhları olan Kaşa ve Honod ve Filik ve sâ'ir kılâ' u palankalarına Nemçe askeri doldurdu ve Dalya ülkesi hâkimleri olan hem-cinsleri Zirin ve Bakan ve Nadaş oğullarına dahi dest-dırâzlık idüp, bir niçe kapudanların tutup katl eyledi ve anların dahi kal'a vü palankalarına Nemçe askeri doldurup, bu minvâl üzre gerek Orta Macar'ı ve gerek Dalya beğlerini zîr-i destine aldı. Bi'z-zarûrî anlar da ra'ıyyeti kabûl idüp, mahkûmı oldılar. Lâkin Orta Macar tâ'ifesi Nemçe'nin cevrine tâkat getüremeyüp, bî-tâb olmalarıyla pes-perdeden Tökeli İmre Kral'a haber gönderdiler. Ke'l-evvel kralımızsın. Nemçe'nin tecâvüzi hadden aşdı. Ehl-i ıyâlimizi gözümüz önünde fâhişe gibi kullanıyor ve başların bize tutdurur oldılar. Bu günleri görmekten ölmek yeğdir. Hemân bir taraftan haber virüp yürüyesiz. Biz cümle sagîr ü kebîr kılıç kuşanup âmâde ve birimiz kalmayınca değin döğüşüp, Nemçe'yi vilâyetden sürüp çıkarmağa karâr-dâde ve ittifâkların i'lâm itmeleriyle cümle beğlerin ve kapudanların müşâvereye cem' idüp, “Görün bakın memleket fukarâsının hâline gayret-i dîn yevmidir. Bi-eyyi vechin-kân ne yüzden olmalı ise babamın ve Macar tâ'ifesin intikâmın almak üzerimize lâzım oldu, çâresi nedir” diyicek, “Bizim evvelki gibi kuvvet ve kudretimiz kalmadı. Memleket yed-i a'dâdadır¹⁷⁴⁴, Âl-i Osmân pâdişâhına ilticâ ve imdâd taleb idüp, kulluk arz idelim. Kabûl ider ise fihâ ve illâ gayri yüzden çâre olmaz” deyü, sözlerin bir yere koyup, bin seksan üç târîhinde Yanova Beğlerbeğisi Vezîr Cerrâh Kâsım Paşa, Sarvaş palankasın bina iderdi, gelüp buluşdı. Murâdım der-i devlete ilticâ idüp, dostuna dost düşmenine düşmen ve her ne cânibe sefer-i hümayûn iktizâ ider ise, mâl u cânımla hizmet itmek ve beni makarr-gâhıma iclâs itdirmek üzre kulluk arz eyleyüp ve şimdiki hâlde Kule kurbunda iskân olunmaların niyâz eyledikde, âkıbet-endîş âdem idi. “Sizin gibi müteharriklerin arasına girenler baş ve cândan çıka gelmişlerdir. Bi'l-âhare Devlet-i Aliyye ile Nemçe beynine nifâk düşürüp, nâ-hak niçe kan dökülmeğe bâ'isdir” deyü, rızâ vormeyüp kovdı ve tekrâr bin seksan altı târîhinde bir takrîb ile Âsitâne-i sa'âdete âdemler gönderdi. Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa mukaddemâ Nemçe seferin kapadınca ne zahmetler çekmişidi. Kat'â niyâzların ısgâ itmedi ve bu cânibden dahi yüz bulamayıcak sükût idüp Nemçe ve

¹⁷⁴⁴ a'dâdadır Y : a'dâda a'dâdadır

Macar sınırlarında serserî gezerken, hâliyâ Vezîr-i a‘zam Kara Mustafâ Paşa sadru’l-vüzerâ oldukda, tama‘ı gâlib âdem olduğın haber alup, hayli mâl göndermekle murâdına vâsıl oldu. Ya‘ni ki, nişledi ise işledi, şe‘âmeti mukarrer iken pâdişâhdan ahid-nâme alıvirdi ve ol dahi Devlet-i Aliyye kanâdıyla uçup konmağa başlayup, bu bahâne ile serhadd-i İslâm askerinin tüvânâsı dahi bunlara karışdı. Hâsıl Nemçe diyârına akınlar eyleyüp, hasâretten hâlî olmamağa Kurs tesmiye olundu. Yunan lisânında “cılâlî” demekdir, bu eşkiyânın hareketi sulha mugâyirdir, sonra bizimkiler de serhadd-i İslâm’ın bir cânibine yürüdiler deyü, çasarın başvekîlinden vezîr-i a‘zama ne denlü şikâyet kâğıdları geldi ise dinlemeyüp, pâdişâha dahi bildirmedi. “Kendü memleketleri teshîrin kasd iden tâ’ifeye karışmazız” cevâbın yazup gönderdi. Gitdikçe ruhsatın ziyâde eyledi. Ol dahi işbu sene-i mezbûrede Budin Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud İbrâhîm Paşa’dan istizân idüp, nâme ve azîm hedâyâlar ile der-i devlete ilçi gönderdi. Vezîr-i a‘zamin Macar altunıyla gözin boyayup, elinden giden Orta Macar memleketini, ya‘ni ki makarr-gâhı olan Kaşa ve Honod ve Filik ve ana mu‘âdil kal‘a ve palanka ve kurâ vü varoşların Nemçe yedinden nez‘ ve istihlâsiçün arz u niyâz idüp, bir miqdâr asker talep eyledi ve ol dahi tama‘ belâsıyla Uyvar sulhunun müddetine iki sene kalarak nakz-ı ahd eyledi.

Ve sene-i mezbûre Recebi’nin beşinci Salı gün, ilçi[yi] dîvân-ı hümayûna da‘vet ve ziyâfet eyleyüp, recec¹⁷⁴⁵ ulûfesi tevzî’inden sonra mu‘tâd üzre hil‘atleyüp, arz odasında pâdişâhâ buluşdurdı. Nâmesin sunup, pîş-keşin arz eyledi ve lisânen dahi kralının süzin söyleyüp, yüzün yerlere süricek, “Erbâb-ı hâcete kapumuz meftûhdur, sözünüzde sâbit-kadem olursanız me’mûlünüzün mülzimesi görilür” buyurup, kralına îsâl itmek üzre bir mücevher topuz ihsân olunup, me’zûn oldu ve Budun Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud İbrâhîm Paşa Orta Macar memleketini Nemçe elinden tahlîs ve kiral-ı mûmâ-ileyhe zabt itdirmek üzre, ser-asker ta‘yîn olunup, hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ile kılıç, kaftân gönderilüp, yanına kendü kapısı ve Budun eyâleti askerinden gayri mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle Özi Beğlerbeğisi Vezîr Kuşcı Mustafâ Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan Paşa ve Niğbolı Sancağı Beği Kara Mehmed Paşa kethudâsı Ahmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Eğre Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ve Sirem ve Semendire sancakları ve Âsitâne’de dahi Zağarcı Mehmed Ağa ile bir mikdâr yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı ve

¹⁷⁴⁵ recec V : - Y

Budun kal'asından dahi kifâyet mikdârı top ve mühimmât-ı cebehâne ta'yîn olup, bu cümle-i asker sene-i âtiye bahârında Peşte sahrâsında cem'iyet eyledikten sonra, kral-ı mûmâ-ileyh ile bir yere gelüp, anın re'yiyle hareket itmek üzere her birine mü'ekked ahkâm-ı şerîfeler irsâl ve netîce-i ahvâlleri mahallinde mezkûrdur ve mâh-ı mezbûrun on birinci Dü-şenbih gün, Üsküdâr'da Mehmed Paşa köşkünde surre çıktı.

Kasr-ı mezbûrun etrâfına kafes çekilüp, harem-i şerîfi andan seyr eylediler ve irtesi Salı gün pâdişâh hazretlerin vezîr-i a'zam kendünün Tırnakçı yalisına da'vet ve ziyâfet idüp, hîn-i avdetde ya'ni ki işâdan sonra sandala teşrîf ve iki kıt'a gılmân-ı Enderûn sâzende sandalın bir birirlerine bend itdirüp, yanlarınca fasl itdirerek üçüncü sâ'atde gelüp, Üsküdâr Sarâyı iskelesine gelüp, yanaşdılar.

İstîlâ-yı küffâr-ı keştîyân-ı Trablus der-Lîmân-ı Cezîre-i Sakız

Mâh-ı mezbûrun yedinci Penç-şenbih gün, tokuz kıt'a Trablus kalyonı Sakız Lîmânı'nda yağda yaturken, sekiz pâre Fransız kalyonı vire bayrağıyla Sakız Lîmânı ağzına gelüp, demür bıragup bir sâ'atden sonra vire bayrağın çıkarup, ceng bayrağın diküp, cümle toplarını def'aten yağda yatan gemilere ve şehre ve kal'aya havâle idüp, dört buçuk sâ'at pey-der-pey toplayup, tahmînen dört bin kadar gülle atup, sefînelere ve kal'aya ve şehirde olan ba'zı cevâmî' ü mesâcid ve minâre ve büyüta isâbet ile fesâd-ı küllî hâsıl oldu ve mukaddem küffâr kalyonları gelürken, Trablus'la kendüleri kaskına geldiklerin bilüp, kal'a dizdârına âdem gönderdiler. “Bunların kaskı bizedir, topları hâzırlayup karîb mahalle gelicek bilâ-ârâm üzerlerine havâle idüp alarga idesiz ve illâ bize bir zarar u gezend irişür ise, seni pâdişâha arz¹⁷⁴⁶ eyleyüp katl itdiririz” haberin virdiler ve kal'anın top ve mühimmât-ı cebehânesi çok, lâkin kundakları ve âsârı yok. Ne hâl ise Trablus'la kalyonlarının topların deryâ kenârına dizüp, metrise girdiler. Ne denlû ikdâm ile ceng itdiler ise, def'e kâdir olamadılar ve'l-hâsıl ehl-i İslâm'dan altmış nefer şehîd ve zimmîden elli kadar helâk ve sekiz yüz miqdâr yaralanup, topdan fâriğ olıcak, ahâlî-i vilâyet cezîre-i mezbûrede oturan konsolosların getürdüp, bu vaz'dan murâd ve maksûd nedir istifsâr itdiklerinde, ol dahi kalyonlara âdem gönderüp, sebebin su'âl eyledi. “Sakız halkı Trablus kalyonlarını bize virsünler ve illâ top ile bütün vilâyeti harâb idüp, on sene dahi bunda olurlar ise kalyonları muhâsara ile lîmân ağzında yatup, gemiler ta'mîrine mühimmât geçirtmeziz ve kalyonları çıkartmazız”

¹⁷⁴⁶ arz V : arz u i'lâm Y

deyü, virdikleri cevâbı ve itdikleri fesâdı vukû'ı üzre ale't-tafsîl cezîre-i mezbûre kâdısı arz idüp, mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Salı gün ma'rûz-ı Dergâh-ı Âlî oldukda, pâdişâh hazretleri vezîr-i a'zamı Alay Köşkü'ne da'vet, ba'de'l-meşveret, "Kapudan Vezîr Bozoklı Mustafâ Paşa her nerede ise Sakız'a varup, bu fesâdı def' eyleye" deyü, fermân-ı hümayûnları sudûr idüp, ümerâ-yı bahriyyeden ber-vech-i arpalık Sıgla sancağına mutasarrıf Dervîş Ağazâde Mehmed Paşa icâleten ol vakt, cezîre-i mezbûre muhafazasına me'mûr oldu ve sekizinci günde varup, kapudan paşa dahi ol mahalde Rodos Cezîresi'nde donanma-yı hümayûnı yağa basmışlar imiş, kendüye bu muvahhiş haber varıcak, mu'accelen Sakız'da bir yere gelüp, tekrâr kalyonlara "Siz Âl-i Osmân pâdişâhıyla sulh üzre olup, memâlik-i İslâmiyye'de balyoslarınız otururken nakz-ı ahd ider fezâhat ile vilâyet-i pâdişâhîyi toplayup harâb itmeden [104a] kasdınız nedir" deyü haber gönderdiler. Anlar da, "Düşmenimizi bulduk, oklanmış şikârımızı ele getürdük yohsa memleket-i pâdişâhîye kasdımız yokdur. Top serpindisinden olan ziyânı tazmîn ideriz. Eğer bunlar bize virilmez ise imdâdımız geliyor, cengden dahi kaçmazız" deyü, virdikleri cevâbı Rikâb-ı hümayûna arz ve mukâteleye istîzân eylediklerinde, işbu vücûda getürdükleri fesâd ü şenâ'at yanlarına kalmak lâıyk-ı dîn ü devlet görülmeyüp, fermân-ı hümayûn-ı pâdişâhîyle vezîr-i a'zam Âsitâne-i sa'âdetde mukîm Françe balyosunu kendü huzûrına ihzâr idüp, "Şevketlü ve kudretlü pâdişâhımız, emr-i hümayûnlarıyla Françe kralı tarafından sen Âsitâne-i sa'âdetde mukîm olmakdan maksûd-ı memâlik-i mahrûselerinden bir mahall ve bir yere Françe tarafından te'addî vü tecâvüz olunmayup ve Devlet-i Aliyye tarafından dahi memâlik-i mahrûselerinde olan Françe tüccârına hilâf-ı ahid-nâme-i hümayûn bir ferd rencîde itmemekdir. Bu mâdde bu minvâl üzre sâbit ve mukarrer iken, hâlâ Françe gemileri vire bayraklarıyla Sakız Lîmânı'na yanaşup ba'dehû ceng bayrakları diküp, bu kadar büyütlü müte'addide ve cevâmi' ve kal'ayı harâb ve niçe katl-i nüfûsa bâdî olmalarına sebep nedir? Çünkü maksûdunuz Trabluslı idi. Şimdiki gibi uzakdan muhafaza eyleyüp, Devlet-i Aliyye tarafına niçün haber eylemediniz? Bu mâdde bu kadar zamân te'hîr olunmağa bâ'is Françe tarafından vukû' bulan cürm ü kusûra siz i'tirâf ile münhedim olan mahallerin kıymetin tazmîn ve helâk olan nüfûsun diyetin edâ idüp, Devlet-i Aliyye tarafına hezâr i'tizârlar arz ile güzeste-i cerâyim ve hatânızdan afv u ihsân recâ eylemek idi. Çünkü siz cürmünüze i'tirâf eylemeyüp, inâdınızda musırr oldınız. Şevketlü pâdişâhımızın fermân-ı hümayûnlarıyla, ya bunu bi-hasebi's-şer' tazmîn içün bize temessük virirsin,

veyâ¹⁷⁴⁷ seni şimdi Yedikulle'de habs idüp, bunu tazmîn eylemedikce ıtlâk eylemeziz ve seni habs mutlak bu mâtde içündür. Mehâbetlü efendimizin Françe kralı ile olan sulhı yine sâbit ve ber-karârdır. Bundan sonra eğer sizden memâlik-i mahrûseden bir yere veyâ sefinelerimizden birine bir zarar u gezend irişür ise, azametlü efendimiz memâlik-i mahrûselerinde olan Françe konsolosların ve Françe bâzergânların cümle zindânlara habs itmek fermân buyururlar. Andan sonra verâ-yı perde-i takdîrde olan zuhûr ider ve bu Devlet-i Aliyye ile taraf-ı hilâfda olanlar ne müşâhede itmişler ise, fazl-ı Hakk ile sizde görürsüz” buyurdukda, “Deryâda gezen bir alay eşkıyânın zabtı niçe mümkün, bunu Françe kralına yazmadan temessük virmeğe ve tazmîn eylemeğe kâdir değilim” deyü, mehl isteyüp, habs olunmamasın istid‘â eyledikde, “Bu makûle umûr için sen me’ mûrsun ve seleflerin böyle zararı tazmîn idegelmişlerdir, Françe tarafından vekîlsin, bu mâtdeyi yazmağa sana hâcet yokdur. Ya tazmîn idersin, ya habs olunursun” deyü, her ne kadar tekrâr olunup kendüye gâh va‘d ve gâh va‘id ile mu‘âmele olundukça, sözünden dönmeyüp, “Ben bunu yazup bildirmeden tazmîn idemem” deyü, huşûnete başlayıcak, Çavuşbaşı Kâdiköyli Mehmed Ağa hasbine kaldırın buyurdu.

Ve ol mahalde dîvân-ı hümayûn Baştercemânı İskerletoğlu Alessandra'ya ve ol dahi kendüye söylediği cevâbdır şöyle ki, “Bu Sakız'da zuhûr iden umûr ne bizim ve ne kralımızın rızâsıyla olmuşdur, bir işdir oldı ve biz burada ilçi bulunduk. İlçiler ise bu makûle âteş-i fitne vü fesâdı teskîn içündür, bunun bir sükûnı ile olacağın ben de bilmem ancak hâtırıma gelen budur ki, efendim Françe kralı şevketlü ve azametlü pâdişâh-ı İslâm hazretlerine bu husûs için bir i‘tizâr-nâme yazup, kendünün adem-i rızâsıyla zuhûr eylemiş bir iş idüğün bildire ve mümkün olan mertebe celb-i hâtır-ı hümayûn-ı pâdişâhîçün Françe'den hediye-i mülûkâne tertîb ve irsâl oluna, bu ihtimâle dahi vücûd virir mi ki, efendim Françe kralı mülûk-ı nasârâ beyninde kuvvet ve kudret ile kemâl-mertebe hayyir ve i‘tibâr kesb eylemiş nahvet ve gurûr sâhibi hevâsı gâlib bir pâdişâhdır. Câ’iz ki, benim tedbîrimi kabûl eylemeyüp, mazhar-ı itâb u ikâb olmağla, yanında kesb eylediğim rütbe-i i‘tibârımdan sâkıt olam” didi. Tercemân dahi “Françe kralının her ne kadar hevâsı gâlib ise, yine bir âkıl kraldır diyorsuz, aklın iktizâsı oldur ki, bu bâbda sizin bu gûne âkıbetinden havf olunacak âteş-i fitneyi teskîn için vücûda getürdüğünüz tedbîrinizden hazz eyleye. Bu Devlet-i Aliyye'nin sît ü sadâsı ile yeryüzünde olan mülûkun kulakları dolıdır. Böyle azîmü's-şân devlet ile bozuşmağı bir

¹⁷⁴⁷ veyâ V : yâ Y

ferd istihsân eylemez. Ma‘a hazâ Françe kralı mülûk-ı nasârânın niçesi ile işleri olup ve niçe düşmenlerinden ahz-ı intikâm dahi istediği gibi zaraf bulamadığı şâyi‘dir. Bu aralıkda Devlet-i Aliyye ile bozışup râhatın uçurmağı niçe ister ve böyle maslahata sebep olan âdemin hâli niçe olur. Bunun ziyâdesiyle mülâhaza götürür yeri budur. Yohsa Devlet-i Aliyye'nin dostluğunu hıfz idüp, kadrin bilmekten ötürü size iyilikden gayri ne ihtimâl vardır” deyü, cevâb virdi.

Ve dahi mâ-beynde niçe kıl ü kâlden sonra, kralı tarafından Rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhîye, “Bu Sakız mâddesi adem-i rızâsıyla zuhûra gelmiş bir işdir” deyü, hezâr i‘tizârı mutazammın bir nâme götürdip ve Françe tarafından dahi hediye-i mülûkâne tertîb idüp, getürmeğe ta‘ahhüd eyledikde, “Bu iş mutlak söz ile vücûda gelmez ve bu makûle güft ü şinîd vezîr-i a‘zam hazretlerine arz olunmaz” didikde, bu kelâmı mutazammın temessük yazup ve mühürleyüp virecek oldu ve “Bu hediye'nin mikdârı nedir? Böyle büyük hatâ ve taksîr mukâbelesinde azametlü pâdişâh-ı İslâm¹⁷⁴⁸ hazretlerine tertîb olunacak hedâyâ mikdârı dahi ana göre gerikdir” didikde, “İki azîm pâdişâhın beyninde olan hedâyâ dahi kadr u i‘tibârlarına göredir, bu vechile mikdâr ta‘yîn idemem ancak eyle mecnûn değilim ki, bu taraftan kabûl olmayup redd olunacak hediye tertîb idüp arz eylem, elbette pesendîde ve kabûl olunacak tuhaf u hedâ[yâ] tedârük olunur” deyü, hatm-i kelâm eyledi ve temessük yazup virdi ve tekrâr, “Hedâ[yâ]nın mikdârı ta‘yîn olunmak elbette lâzımdır” diyicek, “Benim maksûdum iki pâdişâh beyninde dostluğu bir güne te‘kîd eylem ki, bir dahi kıl ü kâle mûcib bir hâl sudûr eylemeye. Bu tedârük olunacak mülûke lâıyk bir alay nevâdir makûlesi tuhaf hedâyâdır, bunun mikdârı niçe takdîr olunur. Şimdi ben mikdâr ta‘yîn eylesem geldikde kıymet ve bahâlarına müte‘allık niçe kıl ü kâle bâ‘is umûr zuhûr ider, ol dahi niçe söze bâ‘is olur ve'l-hâsıl mikdâr ta‘yînine kâdir değilim ve elimden gelecek mertebeler budur. Bu Sakız mâddesinden sonra gemilerimiz alıkonuldu, metâ‘ımız çürüdü, biz dahi mazhar-ı âzâr olup habs olunduk, tekmîl ırz-ı devlet ise yerin buldı. Bunlara cümle tahammül idüp birin efendime i‘lâm eylemeğe azîmet eyledim ve fikr-i mülâhazam yetişdiği mertebe söz dahi budur ki söyledim. Frengistân'da benim bunda söyledüğüm sözi tutarlar. Uhdesinden gelmeyecek kelâmı lisâna getürmeğe kâdir değilim. Bundan sonra habse gitsem def‘-i gâ‘ile idüp, tereddüden kurtulmuş olurum. Niçe emr iderler ise eylesünler” deyü, virdüğü kat‘î cevâb vezîr-i a‘zama arz olup, aynıyle Rikâb-ı

¹⁷⁴⁸ pâdişâh-ı İslâm V : pâdişâh-ı gâzî Y

hümâyûna telhîs olundukdan sonra, itlâk ve hânesine gitmeğe izn virildi. Ol dahi vâkı‘ hâli Françe kralına bildirüp, kral-ı mûmâ-ileyh dahi, “Françe kalyonlarının Sakız Cezîresi'nde itdikleri fesâddan haberimiz ve ol makûle sefâhetlerine aslâ rızâmız yoktur” deyü, i‘tizâr-nâmesiyle toksan kîselik cevâhir ve otuz kîselik emti‘a-i mütenevvi‘a ya‘ni ki, altmış bin gurusluk eşyâ-yı nefise[yi] kendü gemilerinin cezîre-i mezbûrede itdikleri zarar u ziyânın dâmânı için, Françe balyosunun kethudâsıyla tercemânı Yalıköşkü'nde Rikâb-ı hümâyûna arz eylediler. Ol mahalde vezîr-i a‘zâmın şefâ‘at ve recâsıyla kabûle nev‘an-[mâ] müsâ‘ade-i hüsrevânî buyurulmağla, mezîd-i inâyet-i aliyyeden nişâne-i avf-ı pâdişâhâneleri olmak bâbında vezîr-i a‘zama semmûr kürk ve kethudâ ile tercemâna hil‘at giydirilüp, def‘-i fitne kılındı ve eğerçi bu da‘vâ faysal bulunca değin, kapudan paşa donanma-yı hümâyûn ile beş ay Sakız Cezîresi'sinde ikâmet ile muhâfaza idüp ve Françe kralından ve İstanbul balyosundan Françe kalyonları kapudanlarına kâğıdlar gelmekle, kapudan paşa dahi mezbûrlar ile Trablus kalyonları kapudanları arasına girüp, birbirlerine esîrlerin redd eyleyüp sulh eyledi ve Françe kalyonları on iki kıt‘a olmuşıdi. Münhedim olan kal‘a vü cevâmî‘ ve mesâcid ve büyütn keşfine göre akçasın ve telef ve mecrûh olan âdemin diyet¹⁷⁴⁹ ve merhem bahâsın edâ eyledikden sonra, demürlerin koparup engine açıldıkların Rikâb-ı hümâyûna arz eyleyüp ve Trablus kalyonları ta‘mîriçün mühimmât taleb eyledi. Ber-mûceb-i fermân, tekneye müte‘allik kerâste ve direk ve halat ve yelken ve makara ve sâ‘ir lüzûmı olandan kifâyet mikdâr Tersâne-i Âmire mahzeninden ifrâz ve şaykalar ile irsâl olunup, murâd üzre kalyonlarının sakadatların ta‘mîr ve deryâyâ açıldıklarından sonra kapudan paşa dahi donanma-yı hümâyûn ile Kāsım'dan iki ay sonra Sakız'dan çıkup İstanbul'a geldi.

Ve mâh-ı Şa‘bân'ın dördüncü Dü-şenbih gün, pâdişâh hazretleri Üsküdâr Sarâyı'ndan Beşiktaş Sarâyı'na göç eyledi ve yigirmi **[104b]** ikinci Cum‘a gün, bir mikdâr harem ile ayrılup Karaağaç bağçesine teşrîf buyurup, beş gün ikâmet ve altıncı Penç-şenbih gün yine Beşiktaş'a avdet ve azîmet eylediler. Ol gün kendülerin vezîr-i a‘zam İstanbul'un suyu başı olan Sultân Süleymân'ın Çiftehavzu'nda ziyâfet itmişıdi. Ba‘de'l-asr Sarıyer'e inüp, sandal ile geldiler.

¹⁷⁴⁹ diyet V : diyetin Y

Ve yigirmi tokuzuncı Cum'a gün, Büyük Rûz-nâme'de ikinci halîfe Patburunoğlu sebb töhmetiyle Kâğıdhâne'de Mîr-i Âhûr köşküne ihzâr olup, huzûr-ı hümayûnda katl olundu.

Ol gün Babadağı muhâfazasında serdârlıktan ma'zûl Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa, sadr-ı a'zam vesâtatı ile pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serâserli kürk ilbâs ve mansıbına me'zûn oldu ve mâh-ı Ramazân'ın altıncı Cum'a günü ki, Eylûl'ün onudur, Beşiktaş'da dahi Dâvudpaşa Sarâyı'na nakl-i hümayûn buyuruldu ve on birinci Çehâr-şenbih gün, mütekâ'idinden Kapu Ağalığı'ndan çıkma Hâcî Dâvud Ağa fevtinden mutasarrıf olduğu yevmî iki yüz elli akça, kapu ortası ulûfe ve ta'yînâtıyla Hâs Odabaşı Sağır Hasan Ağa taşra çıkup, yerine tavâşîden birkaç âdem şefâ'at olmağla, gücenüp, cümlesin redd ve Hâs Odabaşılığı ref' idüp, anda olan mühr-i hümayûnları Hazîne-i Âmire'ye vaz' olundu. Ol günün ahşamısı Dâru's-sa'âde Ağası Yûsuf Ağa emri-i hümayûn ile Dâvudpaşa hâs odasında hırka-i şerîfi alup, açup suyun aldı ve yigirmi dördüncü Salı gün, dîvân-ı hümayûnda reşen ulûfesi çıkup vüzerâ arza girdi ve arefe dîvânı Yalıköşkü'nde olup, bayrâm gicesi Yenisarây'da beytûte ve irtesi mâh-ı Şevvâl'in gurrei Salı gün mu'tâd-ı kadîm üzre, a'yân-ı devlet Bâbu's-sa'âde'de dâmen-bûs-ı pâdişâhiyle müşerref olup, alay ile Ayasofya Câmi'i'nde bayrâm namâzın kılup geldiler.

Azîmet-i pâdişâh be-şikâr-ı hümayûn

Dördüncü Cum'a gün şikâr tarîkiyle harem-i şerîf ve gilmân-ı Enderûn ve musâhib paşa ve yol kâ'immakâmı nasb olunan Vezîr-i Râbi' Kara İbrâhîm Paşa ile Çatalca sarâyına göçüp, on yedi gün ikâmetden sonra mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Salı gün Yapağcı Çiftliği'ne nakl eyledi ve on bir gün dahi anda meksden¹⁷⁵⁰ sonra mâh-ı Zilka'de'nin beşinci Bâzâr gün, Çorlu'ya hareket-i hümayûn buyurup ve bir ay ârâmdan sonra mâh-ı Zilhicce'nin altıncı Çehâr-şenbih gün, karye-i Karışdıran'a azîmet-i hümayûn buyuruldu ve îd-i adhâyı anda idüp, İstanbul'a avdet üzre iken, musâhib paşayı karye-i mezbûrede Haseki Sultân muhâfazasına alıkoyup ve kendü salt bir miqdâr harem ve gilmân-ı Enderûn ve kâ'immakâm paşa ile mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Penç-şenbih gün vâlîde-i müşfikaları ziyâretiçün Edirne'ye azîmet buyurup, Burgos'a ve irtesi Cum'a gün Baba-yı Atîk'e varup sene bunda encâma irdi.

¹⁷⁵⁰ meksden V : meks ü ikâmetden Y

SENE SELÂSE VE TİS'İN VE ELF

Dâhil-i pâdişâh be-şehr-i Edirne ve avdet-i Âsitâne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre-i Şenbih günü ki, Kânûn-ı Evvel'in âhiridir, *bi-emri'llâhi ta'âlâ* bir üsti gün Edirne'ye vusûl ve Sarây-ı Âmirelerine şeref-nüzûl, on üç gün ikâmetden sonra mâh-ı mezbûrun on beşinci Şenbih gün nehzat ve girü Âsitâne-i Sa'âdet cânibine avdet buyurup, kendüler harem-i şerîfleriyle Hâsköy'de vâkı' Silihdâr Şâhîn Mustafâ Ağa çiftliğine ve gılmân-ı Enderûn Hafsa'ya konup, Bâzâr gün Baba-yı Atîk'e ve Bâzâr-irtesi Burgos'a gelüp, üç gün meks eyleyüp göçdi ve iki gün dahi Karışdırân'da ve altı gün dahi Çorlu'da oturak eyledikten sonra, mâh-ı Safer'in ikinci Dü-şenbih gün Yapağcı ve Salı gün Çatalca sarâyına vusûl müyesser olup, mukaddem vezîr-i a'zam menzil-i mezbûra da'vet buyurulmuşıdi.

İrtesi Çehâr-şenbih gün gelüp, kâ'immakâm paşa hânesine indi ve bir miqdâr tevakkufdan sonra, huzûr-ı hümâyûna da'vet olup, Dâru's-sa'âde ağası odasında pâye-i serîr-i masîre yüz sürdi. Umûra müte'allık niçe kelimâtdan sonra kürk giydirip, avda me'zûn oldu.

Katl-i Mülhem

Kendüler Çatalca'da ikâmet üzre iken, mukaddemâ Haleb etrafında Mülhem nâm kuttâ'-ı tarîk bir Arab, iki bin miqdâr eşkıyâ ile zâhir olup, âyende vü revende niçe âdem katl ve helâk itdüğü, sem'-i hümâyûna vâsıl olıcak, bi-eyyi vechin kân ele getirilmesi bâbında Vâlî-i Haleb, Kara Mehmed Paşa'ya hitâben sâdır olan hatt-ı şerîf mûcebince şakî-i mezbûrî Haleb'e üç sâ'at karîb bir köyde altmış miqdâr âdemiyle yataklandırıp, mâh-ı mezbûrun altıncı Cum'a gicesi nısfu'l-leylde yetmiş nefer güzîde cerd atlu¹⁷⁵¹ ile Haleb kal'asından çıkup, dizdâra "Zihnâr girüden kimseyi koyuvmeyesin deyü" tenbîh eyledikten sonra, ılgar ile varup basdı ve Mülhem at üzerine gelüp, fîrâra yüz tutmuşiken atı tekerlenüp, ol mahalde paşanın bir oğlanı bilmezlikle kılıç havâle eyledüğü mahalde "ene Mülhem" dimekle dest ü beste huzûr-ı paşaya getürdi ve ol mahalde otuz altı nefer eşkıyâsının başı dahi kesilüp, mesrûren Haleb'e geldi ve Mülhem ile kelleleri iç çûkadârına teslîm ve yanına sekiz nefer âdem dahi koşup, vukû'ı üzre Âsitâne-i sa'âdete arz eyledi.

¹⁷⁵¹ cerd atlu V : cirîd atlu Y

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı gün, Çatalca'ya götürüp, Harem-i Şerîf kapısı önünde vâkı' Kasr-ı Sagîr mukâbelesinde huzûr-ı hümayûnda katl olunup, kelleler galtân ve getürenler atıyye vü hil'atler ile handân oldılar ve irtesi Çehâr-şenbih gün ağrak ve gilmân-ı Enderûnı doğru Dâvudpaşa'ya gönderüp, kendüler salt bir mikdâr harem-i şerîf ve binişçi iç ağaları ve musâhib paşa ve kâ'immakâm paşa ile sürgün şikârıçün, Terkoz nâhiyesinde vâkı' Türkayşe nâm karyeye varup beytûtete eyledi. Vezîr-i a'zam ve kapudan paşa dahi da'vet-i hümayûnla ol mahalle gelüp, yakın köylerde gicelemişler idi.

İrtesi Penç-şenbih gün, sürdiler fakat bir sığın yavrusı çıkup Terkoz kal'ası kurbunda yemeklendiler ve ol gice dahi Türkayşe'de yatup, Cum'a gün Mehterhâne ve ma'an vüzerâ ile Dâvudpaşa'ya azîmet ve nüzûl buyurdılar. Ol gün Haseki Sultân hazretleri dahi Çatalca'dan gelmişler idi ve irtesi şenbih gün umûmen Eyyûb-i Ensâri kurbunda Vâlîde Sultân yalısına ve İç Oğlan Mîri Yûsuf Efendi bağçesine nakl eylediler.

Ol gün pâdişâh hazretleriyle Haseki Sultân hazretlerin vezîr-i a'zam ol mahalle karîb yalısına da'vetle nüzûl itdirüp, azîm ziyâfet tertîb itmîşidi.

İrtesi Bâzâr gün cümleten Tersâne bağçesine göçdiler ve Edirne Bostancıbaşı Nasûh Ağa alîl ve a'mâ olmağla tekâ'üd virildi. Yerine dâmâdı olup, sürgün şikârında Rikâb-ı hümayûn hizmetinde bulunan Karayılanoğlu İsmâ'il Usta Bostancıbaşı nasb olundu ve bi-emr-i hümayûn mukaddemâ kapudan paşa Maltalı'dan alup getürdüğü korsân kalyonı mâh-ı Rebî'ulevvel'in gurrei Salı gün Tersâne bağçesi önüne çıkarılıp, teshîr iden ümerâ-yı bahriyyeden Mısırlı-zade İbrâhîm Paşa ile beş kıt'a beğ çekdirirleri ortaya alınup, feth itdikleri vakt nasıl ceng itdiler ise, ol minvâl üzre kurı sıkı top ve tüfenk ile mukâtele iderek çatup yürüyüş eylediklerin seyr eylediler.

Âmeden-i ilç-i Moskov

Kış mevsiminden istihkâm-ı sulh niyâzıyla Moskov çarından gelen mu'teber ilçî mâh-ı mezbûrun sekizinci Salı gün dîvân-ı hümayûna da'vet ve ziyâfet olup lezez ulûfesi tevzî'inden sonra hil'atlenüp vüzerâ akabince arz odasında pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp kralından getürdüğü nâmeyi sunup bin yüz toksan sekiz dâne semmûr ve yigirmi dâne balık dişi ve on cenâh sungur pîş-keşin arz eyledi ve on üçüncü Bâzâr gün Vâlîde Câmi'i'nde mevlid-i şerîf okunup pâdişâh hazretleri du'âda hâzır bulundılar. Ol gün Arz-ı Rum Beğlerbeğisi Çelebi Hasan Paşa'nın fevti haberi gelmeğın eyâlet-i

mahlûle Bağdâd'dan ma'zûl ve Âsitâne'de mukîm Vezîr Öküz Ömer Paşa'ya tevcîh buyuruldu ve Akdeniz'de Françe kalyonlarının tuğyânlığı sem'-i hümâyûn-ı pâdişâhî olıcak¹⁷⁵² mâh-ı Rebî'ulâhîr'in sekizinci Penç-şenbih günü ki Nisan'ın on dördüdür mu'tâd-ı kadîm üzre Kapudan Vezîr Bozoklı Mustafâ Paşa donanma-yı hümâyûn ile Tersâne-i Âmire'den çıkup Yalıköşkü'nde vezîr-i a'zam vesâtatı ile huzûr-ı pâdişâhîde serâserli kürk ve ümerâ-yı bahriyye kaftânlar giydikden sonra şenlikler iderek Beşiktaş'a ve onuncı Şenbih gün Deryâ-yı Sefîd'e azîmet eyledi ve otuzuncı Cum'a gün Tersâne bağçesinden Karaağaç bağçesine ve iç oğlan Yûsuf Efendi yalısına nakl-i hümâyûn buyuruldu.

Reften-i ilç-i Moskov

Moskov ilçisi vilâyetine gitmeğe istîzân içün, Rikâb-ı hümâyûna yüz sürmesi lâzım gelmeğin, bi-emr-i hümâyûn mâh-ı Cemâziyelevvel'in tokuzuncı Bâzâr gün, Bağçe-i Hâssa'da vâkı' bâlâ-yı burcda Kara Mustafâ Paşa köşki arz odası mefrûşatıyla döşenüp, mücevher taht-ı şerîf vaz' ve âmâda ve Yalıköşkü'nden kasr-ı mezbûr nerdübânına gelinceye değin iki keçeliydi murassa' raht ve abânî ve altun kutas ve gâzî sorguçlarıyla eğlerlenmiş küheylânlar ve divân halkı mahsûs esvâblarıyla tertîb olundukdan sonra, pâdişâh hazretleri sandal ile gelüp, taht-ı hümâyûn-ı baht-ı sa'âdetlerine iclâs buyurdu. Vezîr-i a'zam sağ cânibinde ve hâs odalı sol cânibinde dizildi. Ol mahalde me'zûn olduğu üzre çâvuşbaşı ve kapucılar kethudâsı divân libâslarıyla ilçinin önüne düşüp, kapucıbaşılar iki tarafından tutarak gelüp, bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il oldukda "Kralına söyle, sulha ri'âyet eylesün ve illâ cezâsı tertîb olunur" buyurup, hil'at ilbâs ve nâme-i hümâyûn teslim oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Salı gün, pâdişâh hazretleri İstavroz bağçesine göçüp, harem-i şerîfin bir mikdârın Beşiktaş Sarâyı'nda alıkomağla gâhîce gülüp, anda beytûtete iderdi.

Teshîr ve teslim-[105a]-şüden vilâyet-i Orta Macar der-Kral-ı Tökeli İmre an-cânib-i İbrâhîm Paşa ve âmeden-i ilç-i Nemçe be-Âsitâne

Budun Beğlerbeğisi Serdâr Vezîr Arnavud İbrâhîm Paşa, me'mûr olduğu üzre yanına ta'yîn olunan asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm ile Peşte sahrâsında cem'iyet eyledikden sonra, sene-i mezbûre Recebi'nin yigirmi birinci Dü-şenbih gün hareket

¹⁷⁵² olıcak V : olmağla Y

olunup, mukaddem serhadd-i mansûreye karîb Eğre kal'ası kurbunda vâkı' Orta Macar kılâ'ından ma'dûd ma'lûm-ı hâs ve âmm olan Honod nâm harbî kal'a ki, içinde me'vâ iden haydûd Vaktana keferesi Eğre ve Peşte ve Novigrad ve Segedin ve Varat ve Yanova ve Kule ve Çanad havâflilerine varınca değin seğirdüp, memâlik-i mahrûseye îsâl-i mazarratı i'tiyâd¹⁷⁵³ itmiş bir alay melâ'in-i nikbet-karîn idi. Anların ref' u defleri mühimmât-ı dîniyyeden olmağın üzerlerine atf-ı inân azîmet olunup, kat'-ı menâzil ve tayy-i merâhil iderek mâh-ı Şa'bân'ın ikinci Penç-şenbih gün, kal'a-i mezbûre kurbuna nüzûl olundukda, içerü âdem gönderilüp vire istediler. Lâkin melâ'in-i hâsirîn kal'alarının metânet ve istihkâmına i'timâd ve istikbâr ve ta'annüd itmekle, varanları redd ve kapuları sedd idüp, kemâl mertebe tahassun idicek, ol sâ'at kapuları ve eyâletleri askeriyle orta koldan serdâr-ı zî-şân Vezîr İbrâhîm Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan Paşa ve Zagarcı Mehmed Ağa ve sağ koldan Özi Beğlerbeğisi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa ve sol koldan Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve bir koldan dahi Eğre Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ve Niğbolu Vâlîsi Ahmed Paşa ve birkaç sancak beğleri ve bir miqdâr serhad askeriyle muhâsara idüp, metrise girdiler ve her kola münâsib kolonborna ve şâhî darbûzenler vaz' ve tertîb olunup, bu minvâl üzre asâkir-i İslâm-ı nusret-girdâr, dört cânibden pergâr-vâr kuşadup, top sâ'ika-girdâr ve humbara-i âteş-bâr ile melâ'îne göz açdırmayup, muhkem kâr-zâr itmeğın, mahsûr-ı müşrikîn-i dûzah-karînin kulûb-ı maktûb-ı menhûsuna hafv ü hirâs îrâs idüp, irtesi idü'l-mü'minîn mübârek Cum'a gün, ale's-sabâh burc-ı bârûya vire bayrağın diküp, istîmân itmeleriyle *bi-anvillâhi'l-Meliki'l-Kadîr* devlet-i kâhire-i pâdişâhîde âsân vechile feth [ü] teshîr olunup, içinde mevcûd yigirmi iki kıt'a top ve mühimmât-ı cebehânesi ihrâc ve Eğre kal'asına îsal olundukdan sonra, zabta sâlih olmamağla çatma kazık ve toprak ile meşhûn câ-be-câ tabyalar ile metânetine bezl-i tüvân eyledüğü varoş-ı kebîri âteşe urulduğundan gayri kal'anın arîz ve amîk handakı üzerinde kal'a kapusuna varınca tertîb itdüğü köprüsi ve çekme kapusuyla kâbil-i sûzân olan mahalleri ihrâk u bi'n-nâr olundu ve lâkin nefis-i kal'ası taşdan çâr-kûşe ve her kûşesinde birer büyük kulesi ve zîr ve bâlâsı cümleten metîn ve arîz kârgîr binâ olunup, hedmi birkaç gün tevakkufa muhtâc olmağın hâli üzre vîrân bırakılup göçüldi.

¹⁷⁵³ i'tiyâd V : i'tibâd Y

Ve kurbunda cereyân iden Nehr-i Şabur'dan geçilüp, beşinci menzilde ki, mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Penç-şenbih gün, Orta Macar kralının dâru'l-mülki olup, i'tibâr-ı tâmm eyledikleri Kaşa nâm kal'a-i kebîr sahrâsına vusûl müyesser olunduğı gün, Orta Macar Kralı Tökeli İmre mâlik olduğu piyâde vü süvâr on iki bin miqdâr tâ'ife-i Macar ile mesrûrû'l-hâl devâm-ı ömr-i devlet-i pâdişâhî du'âsına iştigâl iderek asâkir-i İslâm'ı istikbâl idüp, gelüp serdâr-ı zî-şâna buluşdı ve devlete lââyık ve terğîb ve istimâletler ile nevâzişler olundu. Eğerçi kal'a-i mezbûre bin yetmiş târîhinde Nemçe tasarrufuna gireliden berü on üç sene ale't-tevâlî kurbunda Nemçe tabyası dimekle ma'rûf¹⁷⁵⁴ bir kal'a-i metîne binâsına mübâşeret eyleyüp, azîm yek-pâre kullelerin zîrini mücevvef ve musanna' kemerler üzerine alup, dîvârlarının arzını mahall-i iktizâda ne denlû üzerinde ağır binâyâ mübâşeret olunsa imkânı olmak ve top kâr itmemek zu'muyla kemâl mertebe tevsî' ve envâ' dürlü istihkâmına sarf-ı makdûr ve bî-nihâye mâl harc idüp, henüz dahi nâ-temam idi.

Asâkir-i İslâm gelmezden mukaddem Tökeli İmre Kral Macar askeriyle varup tabya-i mezkûreye sarılup, mukâtele ve Eğre Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa dahi ilerü gitmişidi. Mezkûra mu'âvenet kasdıyla etrâfdan imdâda gelecek düşmenin önüne sedd ve mümâna'at ve muhâfaza üzre idi.

Ol sâ'at serdâr-ı zî-şân dahi Kaşa kal'asın tertîb-i sâbık üzre dört koldan muhâsaraya şitâb ve metrise girilüp top u tüfenk ve humbara-i âteş-reng ile her taraftan kal'aya pürtâb ve tedmîr-i a'daya merdâne vü dilîr-âne âheng olunup, iki gün iki gice bilâ-ârâm muhârebe-i azîme ve mukâtele-i kesîre olmağın, melâ'în-i hâsirîn mukâvemetden bî-tâb olacağın mülâhaza ve kal'a[yı] teslîmden gayriye çâre olmaduğın fehm itmekle, istîmân eylediler ve Macar milletinden olup, kadîmden eben an-ceddin içinde sâkin ve mütemekkin mülk ve akâr sâhibi olan ahâlî-i vilâyet, iskân-ı memleket ve tâ'ife-i tüccâr ra'ıyyeti kabûl itmek şartıyla, kemâ-kân yerlerinde iskân olunmak üzre emân virildi ve Nemçe tarafından üzerlerine kapudan olan la'în sekiz yüz mikdârı Nemçe hezelesiyle kal'adan ihrâc [ve] dâru'l-fücûrlarına iz'âc olundukdan sonra, kal'a-i mezbûreye kat'â ta'arruz olunmayup, bâ-fermân-ı hümayûn, devlet-i pâdişâhîde istid'â-yı himâyet ve inâyet iden Tökeli İmre Kral'a teslîm ve makarr-gâhına iclâs ve asâkir-i mansûre-i gâret-kırândan masûn olmak içün serdâr-ı zî-şân bir ân tevakkuf itmeyüp, hemân ol gün guzât-ı İslâm ile mahall-i mezbûrdan rihlet idüp, bir mesâfe girü çekildi.

¹⁷⁵⁴ ma'rûf V : meşhûr Y

Ve yigirmi dört kıt'a topuyla tabya-i cedîde dahi feth [ü] teshîr olunup, içinde tahassun iden seksan miqdârı Nemçe keferesine dahi emân virilmeğin çıkup¹⁷⁵⁵ gitdiler ve satvet-i kâhire-i pâdişâhile etrâfda vâkı' Eriş ve Luçin ve Sabin ve Bartın nâmıyla ma'rûf sûrî müştemil nehr-i mânendi dört aded varoş-ı azîm ile Potlik ve Gaç ve Getoy ve Sergene ve Engüvar ve Nereyiş ve Esteriko ve Sadvar ve Firiste ve Buduk ve Kisti ve Rada ve İrje ve Kalo ve Tamun ve bunun emsâli yigirmi sekiz aded kılâ' ve palanka dahi itâ'at idüp Tökeli İmre Kral'a teslîm olundukdan sonra, mahall-i mezbûrdan dahi göçilüp, tayy-i menâzil iderek şehir-i mesfûrun yigirmi üçüncü Penç-şenbih gün, Filek nâm mânend-i felek harbî kal'a kurbuna nüzûl ve dîde-i dikkat ile zîr ü bâlâsı mu'âyene olundukda, iç hisârı bir tel-i refî'ada vâkı' Hüdâyî taş üzerinde ayyuka ser çekmiş müte'addid kulleler ve biri birlerine mülâsık burc-ı bârûlar ile te'sîs olunmuş aşağı kal'aya nâzır üç dört kat hisâr olup, Uyvar fethinden sonra melâ'în-i hâsirîn kemâl-i havfından varoş hisârını dahi hayli vüs'at üzre sûr-ı üstüvâr idüp, dört cânibinden biri birini gözedir mikrâs-vâr kârgîr kulleler ile istihkâm virüp, havâlîsini dâ'iren mâdâr arîz ve amîk hafr itdüğü handak içini su ile mâl-â-mâl itmiş bir hısn-ı hasîn idi. Memâlik-i Mahrûse-i Hudâvengidâr'a kurb-ı civârı olduğundan zamân-ı kalîlde yed-i İslâm'da iken niçe mâh ve sâl içinde tevhîd-i zü'l-Celâl mescid-i mihrâb niyâz olunan cevâmi'-i şerîfin meyhâne iden mütehassînîn üç bin mikdâr eşkıyâ-yı küffâr cemî'i serhadd-i mansûre kılâ'ına mazarrat ve fesâdât ve şenâ'atleri sârî ve derûnunu üsârâ-yı Müslimîn ile memlû itdikleri âşikâr ve sükkân-ı serhadd-i Müslimîn'e dâğ-ı derûn olmuş, Nemçeler yatağı eşkıyâ durağı böyle bir kal'a-i meşhûre[yi] hâlî üzre bıragup gitmek, lâyı-ı gayret-i dîniyye görilmemekle inâyet-i ahadiyyet mukâreneti ile mu'cizât-ı hazret-i seyyidü'l-ebrâra istinâden hemân mukaddem varoş teshîrine hulûs-ı niyyet olunup, pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin du'â-yı hayr-ı himmet-i aliyyeleri berekâtıyla hisâr-ı mesfûr nâm-dârına tertîb-i sâbık üzre nihâle-vâr dört koldan ihâta ve her taraftan havâle ve musallat kılınan sâ'ika-girâr top ve tüfenk ve humbara ve seng ile leyl ü nehâr sekiz gün ale't-tevâlî neberd peygâr olup, melâ'în-i hâsirînin top ve tüfenk ile ceng eyledikleri kullelerin ve burc-ı bârû-yı efganlerin rahne-dâr ve bir niçe topların ibtâl ve tebdîl-i mekân iderek metrisler handak başına varup kütük ve çaput ve torba ve taş ile doldurup, iki mahalden kal'a dîvârına el urmak miqdârı olıcak guzât-ı İslâm ve hizebrân-ı havf-âşâm ol rahnelerden sûrâhlar açup ve ba'zı yerlerden dahi nerdübânlar kurup "ve me'n-nasara'l-

¹⁷⁵⁵ çıkup V : çıkup yıkılup Y

emnü inda'llâhi" kavlinin zafer-i dest-gâh ile derûn-ı varoş-ı kal'aya hücum ve duhûl müyesser olmağın mukâvemete cesâret iden küffâr-ı dûzah-masîr¹⁷⁵⁶ tu'me-i şîr-i şemşîr ve kenîselere giren ashâb-ı sa'îr dahi ihrâk u bi'n-nâr tedmîr varoş-ı mezbûrdan ân-ı sâ'atde feth [ü] teshîr olunduğı hinde bakiyyetü's-suyûf olan melâ'în, Nemçe hınzîrları sâkin olduğı iç hisâra firâr ve tahassun itmekle, bir alay zahm-[105b] hürde-i bî-dîn bu denlü gûş-mâlden ibret-bîn olmayup, kemâl-i gurûr-ı enâniyyet ile kemâ-kân cenge mübâşeret eylemeleriyle meftûh, derûn-ı varoşdan dahi tertîb-i sâbık üzre metrisler alınup toplan mahalline vaz' ve bî-hâb u ârâm içdâm üzre kıyâm ve azîm gîrûdâr ile iç kal'a dahi yedi gün yedi gice döğölüp, âhîr-i kâr nesîm-i feth-i zafer-i cânib-i İslâm ve zîde vü nass-ı beşâret-nümûn inne *cündenâ lehümü'l-gâlibûn*¹⁷⁵⁷ mefhûm-ı kerîmi sem'-i mü'minîne resîde olup ve mahsûr-ı müşrikîn-i cehennem-karâr cengden fûrû-mânde ve muztarr ve nâ-çâr tahlîs-i ser ü cân için mâh-ı Ramazân-ı Şerîf'in sekizinci Penç-şenbih gün tâlib-i afv ü emân olup, vire bayrağın diküp, teslîm-i hisâr eylediler ve hemân ol sâ'at çıkup envâ'-ı şikestegî ve bîm-i cân ile diyâr-ı menhûselerine doğı reh-güzâr-ı idbâr olundılar. Kal'ada bulunan mahbûs yüz on mikdâr üsârâ-yı Müslimîn tahlîs ve enderûn u bîrûn-ı hisâr hâke beraber yıkılıp, hâneleri âteşe urulduktan sonra, fevz-i nusret ile avdet olunup, evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda Peşte sahrâsına vusûl ve Budun tarafına ubûr ve nüzûl olundu ve esnâ-yı ikâmetde Uyvar tarafından haber gelüp, bir mikdâr Nemçe keferesi Ostorgon üzerine varmak sadedinde oldukların i'lâm itmeleriyle, serdâr-ı zî-şân tekrâr asâkir-i İslâm ile Budun altından kalkup, ikinci günde Ostorgon'a varup etrâfa câsûslar gönderdi. Ahvâl-i düşmeni tecessüs idüp, aslâ bir mahalden dernek ve cem'iyet ve hareketleri olmaduğı nümâyân olmağla, avdet ve yine Budun altına gelüp, eyyâm-ı şitâ karîb olmağla askere icâzet virüp, kendü Budun'a girdi.

Vâkı' hâli der-i devlete arz eyledi. İşbu muvahhiş haberler ki, Nemçe çasarına vâsıl olıcak akı gidüp, "Bu hasâretler Nemçe diyârına numûnedir" deyü, ancak vükelâsıyla ba'de'l-istişâre, Uyvar sulhı itmâmına iki sene kalmışidi. Tekrâr müceddeden yigirmi seneye değin sulh recâsıyla azîm pîş-keş ile Âsitâne-i sa'âdete gönderdüğü Senyör Konte de Kabrara nâm orta ilçisi, mâh-ı Cemâziyelâhîr'in dördüncü Salı gün dîvân-ı hümâyûna da'vet ve ziyâfet olup, masar ulûfesi tevzî'inden sonra hil'atlenüp, vüzerâ akabince hâne-i arzda pâye-i serîr-i a'laya yüz sürüp, nâmesin sundı ve hedâyâsın arz eyleyüp sipâriş olunan sözleri dahi lisânen söyledikde, "Vükelâ-yı

¹⁷⁵⁶ masîr V : mekîn Y

¹⁷⁵⁷ "Bizim ordumuz şüphesiz üstün gelecektir", (Kur'an, 37/173).

devletim ile müşâvere olunsun” buyurdılar. Lâkin vezîr-i a‘zam bir müteharrik, gavgâ kaşağısı, mütekebbir, tama‘kâr, devlet harâblığın ister anûd ve künûd ve mağrûr Türk olduğundan, Üzerimize Raba cenginde bulaşan¹⁷⁵⁸ yağlı kara henüz dahi silinmeyüp kaldı ve bu sulha mâni‘ olup, Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'yı dahi kendüye uydurup, yeniçeri tâ'ifesi "Pâdişâh bizi niye besler, oturmadan kötürüm olduk. Ceng isteriz. Râba'dan kalan câme-dânlarımızı varup düşmenden alalım" diyorlar deyü, pâdişâh hazretlerine arz odasında söyletdi. Lâkin pâdişâh hazretleri âkıbet-endîş sâhib-i tecârüb birr ve cûd-ı mükerrrem idi. Sefere rızâ virmedüğinden hîleye sülûk idüp, pes-perdeden serhad ümerâsına mektûblar yazdı. “Nemçe ta‘arruzundan der-i devlete feryâd-nâmeler gönderüp ve diller aldırıp ve mahzarlarda tasrîh olan sözleri ta‘lîm eylesiz ve illâ birer bahâne ile katl olunursuz” deyü tenbîh ü te‘kîdler eyleyüp, bu sâhte gelen kâğıd ve dilleri ve müzahref Rikâb-ı hümayûna arz eyledi, nişledi ise işledi âkıbet-i şeytân gibi pâdişâhı ızlâl itmekle, gayret ü hamîyyet-i şâhâneleri cûş u hurûşa gelüp, Nemçe üzerine seferi muhakkak ve asker cem‘ine mübâşeret eyledi. Hattâ ol vaktde vezîr-i a‘zam rü'yâsında görür ki, ayağına yeni çizme giyüp giderken karşusundan yedi başlu bir ejder zâhir olur ve üzerine yürüyüp sokar ve irtesi Mu‘abbir Hasan Efendi'ye ta‘bîr itdirür. "Giydüğün çizme azîmet-i sefere delîldir. Ol ejder Nemçe çasarıdır ki Nişirevan tâcı anda olduğundan yedi kral emrine râmdır. Size bu seferden ferâgat hayırludur ve illâ nedâmeti mukarrerdir" deyü cevâb virir. Bundan mütenebbih olmayup azîmetinden dönmedi ve Alaman ahvâline vâkıf Budun serhaddinden birkaç ihtiyâr götürdüp, Nemçe seferine niyyet eyledüğün bildürüp râh selâmetin su‘âl eyledi. Kat‘â rızâ vermeyüp, men‘ine sa‘y itmeleriyle cümlesin kovdı ve bi-eyyi hâlin azîmetimden dönmem inâdında musır olup müşâverelerde ilçiyi Yanık kal‘ası devlet kabzına virilüp, “Bu sefer bahânesiyle itlâf olan hazîne tazmîn olunur ise, belki tecdîd-i sulh mümkündür” demekle, ilçi dahi dakîka-i ahvâle vâkıf olup "Beni çasarım tecdîd-i sulh için gönderdi. Yohsa mâl ve memleket vir dimedi. Siz ise sefer kapusını açdınız. Üzerimize asker çekdiniz. Arada ifsâd ile nâ-hak bu kadar kan dökülmek Allâh'dan revâ mıdır? Ben çasarıma ne yüz ile varayım" deyü, defe‘ât ve kerrât ile feryâdın ısgâ eylememekle¹⁷⁵⁹ "şerî‘at-i Muhammedî üzre boğazına makrame takup, emân diyene kılıç olur mı? Üzerine sefer câ'iz midir?" deyü ol asırda Şeyhü'l-islâm Ali Efendi'den

¹⁷⁵⁸ bulaşan V : bulaşan nişân Y

¹⁷⁵⁹ eylememekle V : eylemekle Y

âhar yediyle fetva alup meşrû‘ olmaduğın fetvâ ile da‘vâ-i şer‘ eyleyüp ana da amel eylemedi ve âkıbet ilçi[yi] göz hasbine koyup üzerine bir oda yeniçeri ta‘yîn eyledi.

Mukâtele-i ahâlî-i Bosna der-Vâlî-i Abdî Paşa

Bir miqdâr Bosna ahâlîsi Âsitâne'ye gelüp, “Vâlî-i vilâyet olanlar devre çıkmasun” deyü, hâs oda hüddâmından Âbidîn nâm bir yörüke el altından on dört kîse rüşvet virüp, ol dahi pâdişâh hazretlerinin bir beşâseti vaktinde fursatın düşürüp alıvırdığı hatt-ı şerîfî ahâlî-i vilâyet vâlî-i memleket Vezîr Abdî Paşa huzûrunda ibrâz eyleyicek, “İşte benim de devr için hatt-ı şerîfim var” deyü ısgâ itmemekle, beynlerine kılıç düşüp paşalıdan ve vilâyetliden hayli âdem katl ve helâk olduğın ve mahkemeyi dahi basup menlâyı öldürdüklerin paşa-yı mûmâ-ileyh der-i devlete arz eyledi.

Ve mâh-ı Receb'in guresi Salı gün pâdişâh hazretleri Kulle Bağçesi'ne teşrîf buyurmuşlar idi. Vezîr-i a‘zam vâkı‘ hâli Rikâb-ı hümayûna telhîs idicek, Âbidîn Ağa meydân-ı siyâsete getirilüp, cellâda işâret vakti nedîmân-ı hâssa pâdişâh hazretlerinin ayağına düşüp güçle kurtardılar ve der-akab âzâda vesîle olan bir zülüfli baltacıyla kendü çavuşbaşı Kâdıköylî Mehmed Ağa'ya teslîm olup, kapu arasına habs ve eşyâsı Hazîne-i Âmire'den zabt olunmuşiken, birkaç günden sonra yine vezîr-i a‘zam şefâ‘atiyle bî-nân ıtlâk ve eşyâsı kendüye redd olundu.

Ve dördüncü Cum‘a gün Kandilli Bağçe'ye göç olup, iç oğlan dâ'iresi üst tarafında hıyamlar ile Hasanpaşa çayırılığında kondılar ve tokuzuncı Çehâr-şenbih gün Yalıköşkü'nde surre çıktı ve onuncı Penç-şenbih gicesi pâdişâh hazretleri ahşâmdan sonra bağçe-i mezbûre hâricinde vâkı‘ harem-i şerîf muzâfâtından Kafesli kasr-ı sağırda ba‘de't-ta‘âm râhatda iken, nâ-gâh hâssa bir câriye deryâ kenârında ellerin yurken düşüp boğuldu ve irtesi gün meyyiti aşağı cânibde bir kaya üzerinde bulundu. Pâdişâh hazretleri varup müşâhede eyledikten sonra Dâru's-sa‘âde ağası fermân-ı hümayûnla kaldırıp, ol mahalde Şeyh-i Sultânî Vâni Mehmed Efendi zevcine teslîm ve gasl ve tekfîn idüp, defn olundu ve hattâ merhûme üç gün mukaddem rû'yâsında kendüyi sarâydan gâ'ib olmuş ve bir kaya üzerinde yatur görmüş ve gelüp vâkı‘asını Haseki Sultân hazretlerine söylemişidi. Pâdişâh hazretlerine kemâl mertebe hüzn olivirmediğin, elli gün ikâmete karâr vermişiken irtesi Cum‘a gün Tokat bağçesine geçüp, üç gün meksden sonra mâh-ı mezbûrun on dördüncü Dü-şenbih gün yine İstavroz bağçesine avdet ve teşrîf buyurdılar.

Ve yigirmi beşinci Cum'a gicesinde Tersâne-i Âmire'de Enderûn-ı Hümâyûn'a müte'allik sandallardan bir sandal pâyzân nâ-bedîd olmağla, Karadeniz'e doğru firâr itdiler isnâdıyla Karadeniz boğazhisârlarında dizdâr makâmında olan iki bostâncı ustalar yine esîrleri tazmîn itmek ve bostâncıbaşı Boşnak Ali Ağa'ya beş yüz değnek çalınmak için taraf-ı pâdişâhîden vezîr-i a'zama fermân-ı hümâyûn sâdır olup, icrâ olundu. Hâlâ ki, kâfirler Akdeniz'e firâr ve boğazhisârları kurbunda bir yaban yere yanaşup, sandalı suya beraber taş ile doldurup, gice karanlığında çıkup gitmişler. Bi-avni'llâhi ta'âlâ furtunaya sataşup, sandalları bir cezîreye çarpılmağla, kimi boğulup, kimi hâkim-i cezîre yedine giriftâr olduğu şâyi' olmağın, ustalar şer' ile varup kabz eylediler ve Şâ'ir Abdî Paşa bu vak'ayı târîhinde hilâf yazmış ve yigirmi tokuzuncı Salı gün dîvân-ı hümâyûnda recec ulûfesi çıkup, vüzerâ arza girdi.

Ol gün Beşiktaş'da olan harem-i şerîf Eyyûb'da Vâlide Sultân hazretleri yalısına nakl eyledi.

Azîmet-i hümâyûn-ı Edirne

Pâdişâh-ı gâzî hazretleri bu kış Edirne'de kışlayup, sene-i âtiye bahârında serhadd-i memâlik-i İslâmiyye dâhilinde kal'a vü palankalar ihdâs ve her bâr ol havâîlilerde katl-i nüfûs gâret-i emvâlle ihtilâl-i azîm îrâs iden Nemçe çasarı üzerine bi'z-zât sefer-i hümâyûnların mukarrer itmeğın, mâh-ı Şa'bân'ın ikinci Penç-şenbih gün erkân-ı devlet mübâşeretiyile tuğ-ı hümâyûn-ı pür-fürûğ-ı sultânîleri çıkup, Bâbu's-sa'âde önünde nasb olundu.

Ol gün Şeytân İbrâhîm Paşa karındaşı Koca İsmâ'îl Paşa'ya Sayda-Beyrut sancağı ve selefi Şişman Mehmed Paşa'ya Karaman eyâleti ve merhûm Kaplan Mustafa Paşa kethudâsı Deli Kürd Bekir Ağa'ya Haleb Eyâleti ve anın selefi Vezîr Kara Mehmed Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti tevcih buyurılıp ve anın selefi Tokatlı Mahmûd Paşa [106a] Âsitâne'ye da'vet olundu.

Ve on dördüncü Salı gün pâdişâh hazretleri İstavroz bağçesinden Tersâne Bağçesi'ne göçüp, lâkin susuzlukdan beşinci gün iç oğlan dâ'iresi ifrâz ve Yûsuf Efendi yalısına nakl eyledi ve ümerâ-yı bahriyyeden Hafsa¹⁷⁶⁰ Mehmed Paşa'ya kendü mâlından âmâde eylediği dört kıt'a kalyonundan gayri iki kıt'a mîrî akdarıma kalyon

¹⁷⁶⁰ Hafsa V : - Y

dahi ihsân buyurılıp, mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Bâzâr gün dîvân-ı hümâyûnda kaftân giydi ve irtesi Dü-şenbih gün Akdeniz muhâfazasına me'mûren azîmet eyledi.

Ve mâh-ı Ramazân'ın üçüncü Şenbih gün Vezîr-i Sâlis Şâ'ir Abdî Paşa'ya Basra eyâleti inâyet olup, selefi Vezîr Kız Hüseyin Paşa, Anadolu askerinin sefere sürmek hizmetiyle¹⁷⁶¹ ta'yîn buyuruldu ve yigirminci Salı gün dîvân-ı hümâyûnda reşen mevâcibi tevzî' olup, vüzerâ arza girdi ve irtesi Çehâr-şenbih gün Dâvudpaşa Sarâyı'na nakl-i hümâyûn buyuruldu ve yigirmi ikinci Penç-şenbih gün otağ-ı hümâyûn çıkup, Çırpıcı Çayırı'nda kuruldu ve pâdişâh hazretleri arefe dîvânının Mehmed Paşa köşkünde idüp, iftârdan sonra taht-ı revânla Yenisarây'a teşrîf ve irtesi mâh-ı Şevvâl'in gurreesi Şenbih gün mu'tâd-ı kadîm üzre a'yân-ı devlet pîş-gâh-ı Bâbu's-sa'âde'de dâmen-bûs-ı şehriyâriyle müşerref olup, alay ile Ayasofya Câmi'i'nde bayram namâzın kılup geldiler.

Ve dördüncü Salı gün Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa ocağı halkıyla şehirden çıkup, ordu-yı hümâyûna dâhil oldu. Ol gün pâdişâh hazretleri yeniçeri alayın Silivrikapısı hâricinde Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Ağa çiftliğinden seyr idüp, ancak kendüye serâserli kürk giydirdi ve sekizinci Şenbih gün, şehriyâr-ı kışver-güşâ hazretleri dahi azîm alay ile Yenisarây'dan otağ-ı hümâyûna çıkup, Diyar-ı Bekr'den ma'zûl Mahmûd Paşa'ya vezâret ile İstanbul kâ'immakâmlığın tevcih idüp, vezîr-i a'zam umûm ordu-yı hümâyûn ile doğru Edirne'ye azîmetin tenbîh buyurduktan sonra, bi'z-zât kendüler mâh-ı mezbûrun onuncı Dü-şenbih gün, harem-i şerîf ve gılmân-ı Enderûn ve bu nevbet Vezîr-i Sâni Musâhib Mustafâ Paşa sabâveti hâline berü mübtelâ olduğu veca'-ı nikrîs def'îçün Burusa kaplıcalarına gitmişidi. Ancak yol kâ'immakâmı nasb olunan Vezîr-i Sâlis Kara İbrâhîm Paşa ile şikâr tarîkiyle Çatalca üzerinden Edirne'ye azîmet-i hümâyûn buyurdu ve ol gün Büyük Mîr-i Âhûr Sarı Süleymân Ağa mansıbına Haseki Sultân Kethudâlığı zamm olunup, selefi Hızır Ağa'ya vezâret ile Bosna eyâleti ve selefi Vezîr Arnavud Abdî Paşa'ya Kamanîçe eyâleti ve anın selefi Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa'ya Yanova eyâleti ve anın selefi Seydîzâde Mehmed Paşa'ya Kaniye eyâleti inâyet olundu.

Orta güz eyyâmı olmağın bu mahallerde bir mertebe ale't-tevâlî azîm yağmurlar yağdı ki, cümle ovalar deryâya döndi ve ale'l-husûs Çırpıcı Çayırı'nı basup, cümle ordu-

¹⁷⁶¹ hizmetiyle V : - Y

yı hümâyûn su içinde kaldı. Vezîr-i a‘zam inâdından kalmayup, otağ-ı hümâyûn ve kendü çadırları etrâfına handak kesdirüp oturdu. A‘yân-ı asker varup yalvardılar. "Suyun gelişi yamandır. Hoyrat bahâdîrlığı fâ‘ide virmez. Belki hırka-i mübâreke ve sancak-ı şerîfe bir hatâ ola. Bari Dâvudpaşa Sarâyı'na yollayup kendünüz çiftliğinize teşrîf buyurun" didiler. "Bunları girü döndürmek uğur degildir" deyü, inâdında musırr olup kaldı ve âkıbet handaklar dahi dolup, otağ-ı hümâyûnı su basıcak, iç halkının feryâdın işidüp uğurda olan Hazîne-dâr Çiftliği'ne göçmelerin fermân idüp, hırka-i mübâreke ve sancak-ı şerîf ve otağ-ı hümâyûnı güçle kurtardılar ve ekser sokakların su alup deryâya götürdi ve kendüsi dahi Topkapısı kurbunda çiftliğine avdile firâr eyledi. Bu aralıkda niçe halkın eşyâ ve çadırın su götürüp zâyî‘ ve niçe âdem ve hayvân gark u helâk oldu ve hattâ bir gün mukaddem Burusa Sancağıbeği Şehsuvâroğlu otağ-ı hümâyûn önünde katl olunmuşidi. Meyyiti bulunmadı ve bu seferin âkıbeti nedâmete mübeddel olacağı bunda mülâhaza olundu¹⁷⁶² ve bu sefer bahânesiyle Rûm-ili ve Anadolu'da bir mertebe zulm itdiler ki, bir târîhde olmuş değil idi. Ya‘ni ki vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerânın envâ‘ dürli bid‘at ile te‘addîleri tahrîre kâbil olmadı.

Ve'l-hâsıl mâh-ı mezbûrun on yedinci Dü-şenbih gün, cümle ordu-yı hümâyûnla Çırpıcı Çayırı'ndan kalkup Edirne'ye revâne ve azîmet idüp şehre girdi ve pâdişâh hazretleri dahi yigirmi üç gün Çatalca'da ve üç gün Yapağcı'da ve on üç gün Çorlu'da ve on iki gün Karışdıran'da ikâmetden sonra, mâh-ı Zilhicce'nin yedinci Dü-şenbih gün muhtasar alay ile Edirne'ye dâhil ve Sarây-ı Âmirelerine nâzil oldılar. Ol gün ahâlî-i şehir Solak Çeşmesi'nde ve vezîr-i a‘zam a‘yân-ı dîvân ile İskenderköyü'nde istikbal ve me‘zûn olduğu hâlde, Rikâb-ı hümâyûna yanaşup bir miqdâr mükâlemeden sonra, alayda kendü ve Vezîr-i Sâlis Kara İbrâhîm Paşa ile Vezîr-i Hâmis Fâzıl Mustafâ Paşa ve Vezîr-i Sâdis Kapudan Bozoklu Mustafâ Paşa ile ki, mukaddem fermân olunduğı üzre İstanbul'a hîn-i avdetde Tekfurdağı'ndan çıkup, hem rikâb şikâr-ı hümâyûn için Karışdıran'a gılmışidi ve Nişâncı İsmâ‘îl Paşa ve Defterdâr Hasan Efendi ile Re‘îsü'l-küttâb Las Mustafâ Efendi ve başmuhâsebeci ile yürüdiler ve Çehâr-şenbih gün Hâsoda Köşkü'nde arefe dîvanı olup, irtesi Penç-şenbih gün mu‘tâd üzre a‘yân-ı devlet Bâbu's-sa‘âde'de dâmen-bûs-ı pâdişâhile müşerref olup, alay ile Sultân Bâyezîd Câmî‘i'nde bayrâm namâzın kılup geldiler.

¹⁷⁶² olundu V : eylediler Y

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Salı günü ki, ibtidâ-yı erba'ındır Erdel ilçisi dîvân-ı hümayûna da'vet ve ziyâfet olup, vüzerâdan sonra arz odasında hâk-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il ve kralından getürdüğü nâmesin virüp, harâc-ı mu'ayyenesiyle pîş-keşin arz eyledi.

Zuhûr-ı kalyonhâ-yı mîrî

Vezîr-i a'zam Venedik Cumhûrî'na ba'zı teklîf-i mâ-lâ-yutâk itmekle, beynlerine nifâk düşüp, sûretâ Akdeniz'i muhâfaza ve pes-perdeden üzerlerine deryâ cânibinden sefer tedârükine mübâşeret ile Tersâne-i Âmire'den dört kıt'a¹⁷⁶³ üçer anbârlı olmak üzere sekiz ve altı kıt'ası altmışar tûç toplı on kıt'a mîrî kalyon binâsıçün pâdişâhdan istîzân idüp, bir mikdâr masraflarına Erdel hazînesin aldı ve ber-vech-i ocaklık Rodos sancağıyla beş kıt'asın ümerâ-yı bahriyyeden Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa'ya Rodos'dan boğazhisârlarına değin muhâfaza etmek ve beş kıt'asın dahi ümerâ-yı bahriyyeden ber-vech-i ocaklık Reşid Sancağı'yla Baba Hasan Beğ'e, Reşid'den Rodos'a gelince değin sefâyin-i tüccâra korutmak şartıyla vezîr-i a'zam hânesinde kaftân giyüp, diledikleri minvâl üzere her biri kalyonların yapmak fermân buyuruldu.

Ve Mağrib Ocakları gibi Tersâne'den başka bir ocak olup, büyüklerine dörder yüz ve küçüklerine üçer yüz levend konmak ve her birinin kapudanlarına yevmî yüz yigirmişer ve ağalarına seksener ve çâvuşlarına ve suta re'îslerine ve dağlacılarına ve hâcelarına otuzar ve aylakcılarına on sekizer ve topçılarına on altışar akça ulûfe ta'yîn olup, devlet Âsitâne'de oldukça, ulûfe günleri âyîn ve erkânlarıyla varup, dîvân-ı hümayûndan ulûfelerin kaldırmak ve Edirne'de bulundukça, havâle olunan mahallerden tahsîl ve taksîm etmek üzere mahsûs defterdâr nasb ve mecrûh ve amel-mânde olanlarına istedikleri yerden kifâyet mikdâr tekâ'üd ulûfesi ihsân buyurulmak üzere, hatt-ı hümayûn sâdır oldu ve Başmuhâsebeci Mustafâ Efendi dahi küçük defterdâr olup, sefâyin-i mezbûre binâlarına nâzır ta'yîn ve İstanbul'a gönderildi. Hakkâ bu bir kerâmete mebnî şey olmağın, aşağıda niçe menâfî'i müşâhede olundu. Vezîr-i Sâlis Kara Mustafâ Paşa kethudâsı Büyük Ca'fer Ağa'ya Erzurum-ı Kars ve Za'îm Halîl Ağa'ya Mardin sancağı tevcîh olup sene bunda encâma irdi.

¹⁷⁶³ kıt'a V : kıt'ası Y

SENE ERBA‘A VE TİS‘İN VE ELF

Seferi Hümâyûn

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre si Penç-şenbih günü ki, Kânûnı Evvell'in yigirmi biridir, bi-emr-i hümâyûn mahbûs Nemçe ilçisi Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa huzûrına ihzâr olup "İşte mehâbetlü pâdişâh-ı İslâm efendimiz hazretleri üzerinize sefere muhakkak eyledi, Yanık kal‘ası teslîm olunur ise sulh tecdîd ve lâzıme-i dostî te‘kîd olunur" didikde, "Kal‘a kılıç ile dâhil-i kabza-i teshîre getirilür yohsa bundaki söz ile kal‘a virilmez" deyü, kemâl-i ucb u gurûr ile virdüğü kat‘î cevâb Rikâb-ı hümâyûna telhîs olıncak, sâdır olan hatt-ı şerîf mûcibince mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Penç-şenbih gün vükelâ-yı devlet mübâşeretîyle tuğ-ı hümâyûn-ı pür-fürûğ-ı sâhib-kırânî çıkup, Bâbu's-sa‘âde önünde nasb olundu ve bi'l-cümle Rûm-ili ve Anadolu'da olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle âmâde ve¹⁷⁶⁴ rûz-ı Hızır'da Belgrad sahrâsında ordu-yı hümâyûn-ı cihân-pû-yı sultânîde bulunmaları bâbında müekked ahkâm-ı şerîfeler ısdâr ve kapukuluna dahi ocaklarından şedîd çâvuşlar irsâl olundu ve ol gün Hüseyin Paşaoğlu Mehmed Beğ'e Şebeş ve Lugoş sancakları ve Şeyhî Mehmed Paşa'ya Ohri sancağı tevcih buyuruldu ve Çehrin seferine azîmet-i hümâyûn buyurulduğu minvâl üzre, bu Engürüs seferinde dahi pâdişâh hazretleri Sava suyun geçüp, vezîr-i a‘zamı serdâr-ı asâkir-i İslâm nasb ve düşmen-i dîn üzerine yollayup, avdet mahalline değin ordu-yı hümâyûnları Belgrad sahrâsında ve bi'z-zât kendüler şehirde ikâmet itmeleri müstahsen görölmeğın Tuna ve Sava sularında geşt ü güzâr buyurulmak üzre sandallar binâsıçûn mühimmât ve marangozlarıyla kayık, kapucı ağa karadan arabalar ile Belgrad'a gönderildi.

Ve yigirmi yedinci Salı gün mukaddemâ fermân-ı hümâyûnla Kıbrıs'a eşkıyâ teftîşine irsâl **[106b]** olunan Hâssa Silahşör Frenk Mehmed Beğ kesüp gönderdüğü otuz bir aded kelle pîş-gâh-ı Bâb-ı Hümâyûn'da galtân oldu.

Ve otuzuncı Cum‘a gün Rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhîye pîş-keş getüren Cezâyir Beğlerbeğisi İsmâ‘îl Paşa kethudâsı Halîl Ağâ ile vilâyet müftîsi Hâcî Ali Efendi ve ocak dayıları vezîr-i a‘zama varup buluşduklarında, “Siz pâdişâhımızın taht-ı himâyesinde olup, memleketiniz bir avuç yer ola, bundan sonra pâdişâhımız tarafından bir fermân vardıkda, sûret-i inkıyâddan inhirâf ve yine mahallinde biz sizin fermân-ber

¹⁷⁶⁴ âmâde ve V : âmâde ve müheyâ Y

kullarınız dırsız. Kulluk efendiye böyle mi olur, nedir sizde olan bu huşûnet hoş-âmedî mezâ mâ-mezâ ba‘de'l-yevm âgâh olası ki, inâyetlü efendimiz bu bâbda dahi cerîde-i cerâyiminize kalem-i afv u musâma[yı] keşîde buyurdu ve lâkin bundan sonra yine bir vaktile adem-i itâ‘at-i fermân-ı hümâyûna cesâret iderseniz, vebâli boynu[nu]za, gereği gibi tedârikiniz görölür” deyüp, yedi nefere hil‘at giydirdi ve mezbûrlar dahi bu serzenişden dem-beste ve hayrân kalup, nutka mecâl yok ağlayarak çıkup gitdiler.

Ve mâh-ı Safer'in tokuzuncı Bâzâr gün, biri Boşnak biri Arnavud iki delü bir mahlûl tîmâra sâhib çıkup, vezîr-i a‘zam huzûrumuzda muhârebe etsünler, kangısı gâlib gelür ise kılıcıyla müstahak olmuş olur ana viririm buyurdukda, Arnavud cinsinden olan delü kalkan ve mızrağın alup kılıcın kuşanup atına süvâr ve sarây-ı sadr-ı âlî havlısında yine hayli mişvârlar virüp, hasmın meydâna da‘vet eyledi. Bosnaviyyü'l-asl olan kemâl-i ru‘b ve hirâsından bir kûşede ihtifa ve meydâna çıkmağa cesâret idememekle¹⁷⁶⁵, “Bu yiğide müstahakdır” deyü ihsân buyurdu.

Ve on birinci Salı gün, dîvân-ı hümâyûnda sene-i mâziyyenin lezez mevâcibi çıkup, vüzerâ arza girdi ve yigirmi birinci Cum‘a gün pâdişâh hazretlerin vezîr-i a‘zam Hıdırlık Bağçesi'ne da‘vet ve ziyâfet idüp, kapudan paşaya İstanbul'a gitmeğe icâzet kürki ilbâs buyuruldu ve mâh-ı Rebî‘ulevvel'in üçüncü Salı gün Rûm-ili Kâdiaskeri Beyâzîzâde Ahmed Efendi'yle Anadolu Kâdiaskeri Kebîrî-zade Mehmed Efendi azlinden Esîrî karındaşı Mustafâ Efendi'ye Rûm-ili ve Tezkireci Mehmed Efendi'ye Anadolu sadrı ve Küçük Mehmed Paşaoğlu Mehmed Beğ'e Ayıntâb sancağı inâyet buyuruldu ve on üçüncü Cum‘a gün Sultân Selîm Câmi‘i'nde mevlid-i şerîf cem‘iyyeti olup pâdişâh hazretleri du‘âda hâzır bulundılar. Ol gün Müjdecî Hacı İbrâhîm Çelebi gelüp, hüccâc-ı Müslimînden güzel haberler getürdi.

Ve on dördüncü Şenbih gün Alayköşkü'nde huzûr-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûnda umûm sefer hil‘ati ilbâsıçün, âmâde olan vüzerâyâ serâsere kaplu semmûr kürkler ve sâ‘ir a‘yâna kaftânlar giydirildi ve on beşinci Bâzâr gün Aclun sancağı, Ali Paşa'ya ve Pasin sancağı, Ali Beğ'e ve Ermil sancağı, Halîl Beğ'e ve Âdilcevâz sancağı, Süleymân Beğ'e ve Nablus sancağı, Ahmed Beğ'e ve Resmo sancağı, Mehmed Beğ'e tevcîh buyuruldu.

¹⁷⁶⁵ idememekle V : ide Y

Ve on altıncı Dü-şenbih gün, otağ-ı hümâyûn çıkup, Mamak Köşki mukâbelesinde kurulup, pâdişâh hazretleri Serrâchâne Kasrı'ndan seyr eyledi ve on yedinci Salı gün taraf-ı pâdişâhîden mu'tâd-ı kadîm üzre vezîr-i a'zama bir eğerlenmiş ve bir yelegen-dest ve sâ'ir a'yân-ı askere birer yelegen-dest sefer atları ihsân ve büyük mîr-i âhûr ağa ile irsâl buyuruldu.

Ol gün pâdişâh hazretleri Alayköşkü'nden ordu-yı hümâyûnı temâşa iderken, vâfir kırmızı çûkadan oba görüp, “İstikşâf-ı hâl-i garâbet-me'âl için, bu makûle obayı kadîmden kurmağa me'zûn olanlar kimlerdir?” deyü, teşrîfat defterlerine nazar olunmasın fermân-ı hümâyûn buyurmalarıyla, deftere mürâca'at olundu. Fi'l-hakîka altmış tokuz senesinde Burusa'ya ve seksan üç senesinde Kamanîçe'ye azîmet-i hümâyûn vâkî' oldukda, vezîr-i a'zam ve şeyhü'l-islâm ve sâ'ir vüzerâ ve sadreyn efendiler ve beğlerbeğilik pâyesî olup ve olmayan defterdâr ve yeniçeri ağası ve nişâncı ve re'îsü'l-küttâb olanlar kurup, mâ'adâ orduda olan her kim ise bunların kurageldikleri kırmızı çûkadan obayı kurmak için tenbih olunduğı, târîh-i ma'lûmuyla defterde mastûr bulunmağın, mahallinden ayniyle sahlî sûreti ihrâc vezîr-i a'zam tarafından Rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukda, bu makûle iki direkli kırmızı çûkadan obayı mezkûru'l-esâmî olanlardan gayri kâ'inen men kân bir ferd kurmamak ve kırmızı çûka örtülmüş koçı dahi getürmemek ve getüren dahi pûşîdesin beyâz veyâ mâ'î itmek ve bî-illet âşikâr koçıya binmemek üzre müekked tenbîh-i hümâyûn sâdır oldu ve huzûr-ı hümâyûnlarına tereddüdi olan Kızılbaş İshak Efendi'ye kırmızı çûka obaya lisânen izn-i hümâyûnları olup, Derîm Evi ta'bîr olunan Türkmân obasına yasâğ olunmamağın, vüs'ati el viren ya'ni ki, yollarda nev-zuhûr kitâb efendicikler ma'rifetine pindârlı mağrûr çelebicikler mutlak zevk ve huzûr için bu makûle obayı kurar oldılar ve nâz-perverlikleri hasebiyle bir menzilden bir menzile¹⁷⁶⁶ at üzerinde oturmağa tahammülü olmayanlarının ekseri, gice ile arabacıklarına binüp nâzenînlerinin birin içerü alup, yatağa ki, yatduğı yerde götün başın oğdurarak od ve anber ile âlûde olmuş bir altunluk Geyvânoğlı işi çubuk ile duhânın savurarak ilerü giderlerdi.

Ve on sekizinci Çehâr-şenbih gün, ordu ve irtesi Penç-şenbih gün Yeniçeri Ağası Vizîr Bekrî Mustafâ Paşa alay ile şehirden otağa çıkup ve yigirminci Cum'a gün dahi Alayköşkü'nde surre çıkdı ve yirmi birinci Şenbih gün İstanbul'dan cebeci ve topçı ocakları gelüp, alaylarıyla doğru varup çadırlarına indiler ve yigirmi üçüncü Dü-şenbih

¹⁷⁶⁶ menzile V : menzilden Y

gün, bi-emr-i hümâyûn acîb ü garîb alaylar tertîb olup, şöyle ki, evvelâ Bab-ı Hümâyûn'dan bâr-gâh-ı mu'allâya değin iki geçeliydi, gök demüre gark olmuş sipâh, yeniçeri ve cebeci ve topçı ve toparabacı ocakları ve gediklü müteferrika ve çâvuş ve mükemmel vüzerâ-yı izâm kapularıyla kethudâları alay bağladıklarından sonra, şehriyâr-ı gîtî-sitân hazretleri dahi arz odasında, ser-i nusret-eserlerine küçük destâr üzre perr-i hümâdan bir kebîr otağa-i hümâyûn sokunup, zahr-ı mübâreklerine beyâz serâsere dûhte semmûr kabaniçe ilbâs ve miyân-ı sa'âdetlerine mücevher şemşîr tîr-keş-i güş-i a'dâ-bend ve Bâbu's-sa'âde'de âmâde olan mücevher sorguç ve raht ve yancık ve altun kutas ile eğrlenmiş esb-i sabâ-reftâra süvâr ve kafalarında nûr-ı dîdeleri ya'ni ki, Sultân Mustafâ nâm şehzâde-i ekberleri murassa' zere ser-penâh ve üzerine sırma saçaklu keşmîrî şâl pûşîde ve mücevher yancık ve kutaslı rahş-ı sebük-seyre râkib dahi girü, ser-â-pâ zere ve ser-penâh ve mevâkıbleri yancık ve kutaslı hâs odalı ve iç oğlanıyla sarây-ı behîşt-âsârlarından tahrîk-i inân ve hâric-i Bâb-ı Hümâyûn'da selâma duran vükelâ-yı devlete ya'ni ki kallâvî ve muvahhidî ve tîr-keş ve şalvâr ve Çerkesî fülâr ile vüzerâ-yı i'zâm ve örf ve izâfetleriyle ulemâ-yı kirâm ve Selîmî ve erkân kürkleriyle nişâncı paşa ve defterdâr ve re'îs efendi ve hâcegân-ı dîvân zevi'l-ihtirâm ve sunûf-ı askere¹⁷⁶⁷ mânend-âf-tâb burc kemâl, ırz-ı cemal ve iltifât-ı bî-girân iderek, şevket-i iclâl ve haşmet-i ikbâb ve azîm kerr ü fer ve alay ile otağ-ı hümâyûn-ı gerdûn-fersâlarına nüzûl idüp, baş çadırdan soyunduktan sonra, Âdil Köşkü'ne teşrîf buyurdılar ve der-akab fevc fevc kapukulu ve vüzerâ-yı i'zâm kapuları pîş-gâh-ı otağ-ı hümâyûndan ubûr eyledikten sonra, vezîr-i a'zam içeri da'vet kürkli ve sâde iki sevb ilbâs-ı hil'at buyurılıp, taşra çıkdıkda vüzerâ ve ulemâ otağı kapusuna değin önce yürüyüp selâmladılar. Andan her biri menzil-gâhlarına rû-be-râh oldılar.

Ve yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gün, Rûm-ili teftîşine Hüseyin Paşa ta'yîn olup, kaftân giydi ve yigirmi altıncı Penç-şenbih gün Vezîr-i Hâmis Fâzıl Mustafâ Paşa pâdişâh hazretlerin Hızırlık Bağçesi'ne da'vet ve ziyâfet idüp, ol mahalde kendüye yine Edirne'de Vâlide Sultân hazretleri muhâfazasına me'mûren serâserli kürk giydirildi ve sâbıkâ Sipâhîler Kethudâsı Murâd Ağa'ya yeşil bayrak ağalık inâyet olundu.

Ve otuzuncu Dü-şenbih gün, İstanbul Bostâncıbaşı Boşnak Ali Ağa'ya tekâ'üd virilüp, yerine Hâssa Haseki Ayazmalı Ahmed Ağa ve anın yerine vezîr-i a'zam odabaşı Sinân Ağa ve anın yerine vezîr-i sâlis odabaşı İnekci Hüseyin Ağa ve anın yerine

¹⁷⁶⁷ askere V : askeri Y

bostâncı hasekilerinden Midillülü Mustafâ Ağa nasb olup, bostâncıbaşıya huzûr-ı hümayûnda çûkaya kaplu ve vezîr-i a'zam huzûrunda nîm-tene kaplu semmûr kürk sâ'irlerine hil'at ilbâs olundu.

Reften-i pâdişâh-ı gâzî be-cânib-i sefer-i Engürüs

Mâh-ı Rebî'ulâhir'in gurrei Salı gün, yeniçeri ocağı ve üçüncü Penç-şenbih gün cümle ordu-yı hümayûn-ı nusret-makrûn ile pâdişâh-ı kişver-güşâ hazretleri Edirne sahrâsından hareket ve ahz-ı intikâm-ı çasar-ı Nemçe niyyetiyle cânib-i Engürüs'e perr [ü] bâl azîmet idüp, menzil-i evvel Kemâl Çayırı. Ol gün Edirne Kâ'immakâmı Vezîr-i Hâmis Fâzıl Mustafâ Paşa Yonca Çeşmesi'ne değin teşyî' eyleyüp, çûkaya kaplu semmûr erkân kürk ilbâs ve girü avdile me'zûn oldu ve dördüncü Cum'a gün menzil-i Cîsr-i Mustafâ Paşa. Ol gün kasaba hâricinden cisre ve cisrden çadırlara değin baş ve kol su işi iderek hayli zahmet ve izdihâm ve keşîde ve bu seferin usreti bu numûneden çeşîde kılındı ve bir gün meks olup [107a] sâbıkâ musâhib paşa kethudâsı Hasan Paşa'ya konakçılık hizmetiyle Çirmen sancağı ve selefi Acem Mehmed Paşa'ya Karahisar-ı şarkî sancağı tevcih buyuruldu ve yollarda def'-i izdihâm için arabalar, tuğlar ile ma'an ileriye gitmeğe fermân-ı hümayûn sâdır olup, dellâl nidâ itdirildi ve altıncı Bâzâr gün menzil-i Harmanlı ve yedinci Dü-şenbih gün menzil-i Özence ova der-kurb-ı karye-i Kündeli ve sekizinci Salı gün menzil-i Kayalı, nısfu'l-leylden beri te'âkup iden yağmurdan çadır kuracak kuru yer bulunmayup, bütün ova deryâya dönmüşidi. Ekser-i halk girârları üzerinde beytûte idüp, hayvanât göğsüne değin balçık içinde kaldı. Fakîr dahi sanduğum üzerinde sabâhladım¹⁷⁶⁸. Ale'l-husûs menzil-i mezbûr kurbunda olan dere taşup, ubûr olununca değin çekilen kesret-i zihâm bir târîhte meşhûd-ı enâm olmayup, niçe devâbb mânend-i habâb-ı gavta-hor seylâb oldu ve Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi'yi dahi arabasıyla su götürmekle, halk etrâfindan uşup gücile çeküp çıkarıldı ve has-itmekçibaşı itmek yetiştirememekle yoluyla tebdîl olundu ve tokuzuncu Çehâr-şenbih gün menzil-i Papaslı, bugün dahi mahall-i mezbûra vâsıl oluncaya değin durup, merâkib-i bahr-ı tînden yüzer gibi gelüp, hîn-i nüzûlde asâkir-i İslâm başına gün doğmakla, herkes çirk-âb olan esvâbların birer miktar şüst su ile tathîr ve tanzîf eylediler ve Enderûn-ı hümayûn halkının çadırları erişmekle açıkta oturdukların Silihdâr Şahın Mustafâ Ağa Âdl köşkünde varup pâdişâha söyledi. "Müşâhede buyurun, ordu-yı hümayûnda senün dâ'irenden gayrı kurulmamış dâ'ire var

¹⁷⁶⁸ fakîr dahi sanduğım üzerinde sabâhladım V : - Y

mıdır? Mîrî devenün alâsı vüzerâ ve küttâb kapusına, en fenâsı efendimün otağına virilmeğin, cümlesi yollarda yıkılıp balçık içinde kalmağla erişmeyüp, iç oğlan kulların ne hâldedir. Birkaç konak dahi böyle gider ise Allâhu alem siz de açıkta kalmanız mukarrer” deyü, vâkı‘ hâli söyleyüp, kemâl mertebe magzûb itdüğün, vezîr-i a‘zam işitmekle emr idüp, vüzerâ vü a‘yân dîvân üzerinde çergeleri alınıp, Enderûn-ı hümayûn'a teslîm ve sâ‘ir ne denlü görünen mükellefçe hıyâm var ise yıktırıldı.

Ve onuncı Penc-şenbih gün muhtasar alay ile Filibe köprüsi ubûr ve karşı cânibinde vâkı‘ sahrâ-yı bâ-safâda nihâde kılınan otağ-ı hümayûn-ı felek-i atlas-zümürüd yine şeref-nüzûl ve bast-ı ikâmet-i huzûr kılınup, harem-i şerîf şehirde Pirincî Mehmed Paşaoğlu hânesine kondı.

Ol gün ahâlî-i vilâyet mezârlık nihayetinde istikbâl idüp, kudûm-ı hümayûn-ı teberrük-lüzûmlarına envâ‘-i akmişeden pâ-y-endâz eylediler.

Bugün dahi nısf-ı râhda Estemnaka suyunun taş köprüsünde izdihâm-ı azîmden birer ikişer hatve yürünüp geçilmek üzre iken akabinde Haseki Sultân hazretleri dahi seksan miktar harem-i hümayûn koçileriyle gelüp, hezâr zahmet ile ol mahalde yarım sâ‘at miqdâr yere değin müctemi‘ olan halkı iki şık idüp geçti. Bu izdihâmda birkaç derd-mend-pây-mâl-i devâbb birinin dahi bir mel‘ûn balta ile kellesine vurmağla, hâne-i cânı harâb u bî-tâb ve mesken-i me‘vâsı zîr-i türâb oldu ve bi‘z-zarûrî halkın sülûsi katârın yıkup kondı te‘anniyle geçüp def‘-i gâile eyledi ve menzil-i mezbûrda üç gün ikâmet esnâsında Novigrad Sancağı Beği Çolak Mehmed Beğ mübâşeretiyle, biri Orta Macar Kralı Tökeli İmre ve biri cumhuru ve biri askerîsi tarafından gelen, üç nefer Macar ilçileri ve atîk ü cedîd, iki nefer kapu kethudâlarıyla vezîr-i a‘zama buluşup, kaftan giydiler ve def‘-i sıklet-i izdihâm içün gedikli müteferrika ve çavuş ve kâtib¹⁷⁶⁹ ve araba ve ağırlık Belgrad'a varınca değin ileriye gitmeleri içün muhkem tenbîh buyurılıp, münâdîler nidâ ve ber-mûceb-i fermân rû-be-râh oldılar ve Gümrük Emîni Hüseyin Ağa'ya Vâlide Sultân Kethudâlığı inâyet ve girü Edirne'ye avdet itdirilüp, selefi Hamza Efendi, ordu-yı hümayûna da‘vet buyuruldu.

Vak‘a-ı Garîbe

Mukaddemâ pâdişâh hazretleri Edirne'de iken Filibeli bir sevdâvî terzi “Filibe'ye üç sâ‘atlik yerde vâkı‘ Çoban Pınarı nâm mahalde defîne vardır” deyü, iki def‘a arzuhâl

¹⁷⁶⁹ çavuş ve kâtib V : kâtib ve çavuş Y

sunup, bilâhire üçünci def'a da mahall-i mezbûra bir usta ve bir çavuş ta'yîn olup, yigirmi gün ol yeri, yevmî beş yüz nefer re'âyâ hafr idüp, cübb-i gayyâdan nümûne virdi. ya'nî ki, defneden bir eser zuhûr itmedi ve mukaddem herif fermânla haps olmuşidi. Kudûm-ı hümayûn Filibe'ye nüzûlünde aslı olmadığı ma'lûm-ı şehriyârî olıcak, iki sene küreğe emr olundu ve hebennekan birisi dahı, “Ol mahalde defn olduğın ben de bilürüm. Bir vaktde şeyhimle ma'an girdüm” deyü, şahâdet iddiasında olmağın, anın da aklı başına gelmek içün otağ-ı sadr-ı âlî önünde yüz kırk değnek uruldi.

Ve on dördüncü Dü-şenbih gün andan dahi rihlet olup, menzil-i Tatar Bâzâr 1, bugün dahi cisirlerde hayli meşakkat çekmeğın, esnâ-yı tarîkde def-i mezâhim içün vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ile vezîr-i sâlis Kara İbrâhîm Paşa dâ'ireleriyle kalkup, tuğ-ı hümayûnla ma'an ileriye azîmet eylemeleri bâbında, fermân-ı pâdişâhî sudûr itdi.

Ve on beşinci Salı gün menzil-i Saruhanlı, bugün dahi nisf-ı râhda nevâlegâh olan Ellisu nâm şedîdü'l-cereyân üzre binâ olunan bir aded cîsr-i sagîr ubûrunda vücûda gelen âlâm-ı şedîd, cümle zahmetleri unutturdu. Hâlâ ki, kış mevsiminde Silihdâr Kethudâsı Halil Ağa'ya Edirne'den Belgrad'a değin çifte köprüler binâsı içün, on beş yük akça virilüp gönderilmiş ve bu bahâne ile re'âyâdan dahi ba'zı mertebe akçalar alup, ihmâl ve tekâsül ü tama' tegâfûlünden nâşî, yine de murâd u hümayûn üzre yapmadığı zâhir olmuşidi. Bi'z-zarûrî pâdişâh hazretleri suyun geçidinde gücile geçüp, bârgâh-ı mu'allâlarına nüzûlünde, “Ben köprüleri her lüzûmı olan yerlerde ikişer üçer aded binâ olunmasını fermân itmişdim. Elbette nezâret iden katl olunsun” deyü, vezîr-i a'zama emr-i hümayûnları vârid olıcak, ol habîs kendü nev-gerdesi olmağın güşâd virüp firâr itdi. Tecessüsüne çavuşlar ta'yîn olundu deyü, tekzîb ü telhîs ve siyâsetinden tahlîs idüp, ağalarından Ali Ağa'yı bu hizmete me'mûr eyledi ve def-i sıklet-i izdihâm içün kethudâsıyla cümle ağavât u tevâbi'in¹⁷⁷⁰ ilerü menzile gönderdi.

Ve on altıncı Çehâr-şenbih gün andan dahi göçilüp, Kız derbendi geçilüp menzil-i sengîn cisir-i İspas.

Ve on yedinci Penc-şenbih gün menzil-i sahrâ-yı kasaba-i İhtiman, ol gün Şeyhî Mehmed Paşa fevtinden Ohri sancağı Çirmen'e zamîme olup, Konakçı Hasan Paşa'ya hil'at giydirildi

¹⁷⁷⁰ tevâbi'in V : tevâbi'i Y

Ve on sekizinci Cum'a gün menzil-i civar karye-i Ormanlı.

Ve on tokuzuncı Şenbih gün menzil-i Hamon Sofya ol gün şehre iki buçuk sâ'at karîb nevâlegâh olan Asakura köprüsünden muhtasar alay ile binilüp, mahall-i mezbûrdan şehrin sol cânibinde efrâşte kılınan bârgâh-ı sa'âdet-penâhlarına değin iki geçildi saff-âmâde-i nigâh-ı selâm olan sipâh-ı silihdâr dört aşağı bölük halkı ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı zümresine îmâ-i nevâziş-pezîr-i iltifâtı teşrîf ü nüzûl buyurdılar.

Menzil-i mezbûrda dahi iki gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Salı gün göçilüp, menzil-i Halkalı-pınarı, bugün Musâhib Paşa ile Kara İbrâhîm Paşa tevâbi'leriyle kethudâları ve ağırlıkları tuğları ile ma'an ilerü gitmelerine ve kendüler sancak-ı şerifle girü kalmalarına tenbîh-i hümâyûn buyuruldu ve yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün andan dahi göçilüp, Dergaman derbendi geçilüp menzil-i Sarıyurt ve yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün menzil-i Şehirköyü, ol gün pâdişâh hazretleriyle vüzerâyı a'yân-ı kasabadan Mahmûd Ağazâde İbrâhîm Ağa hanesine da'vet ve azîm ziyâfet eyleyüp, ol mahalde birer kerte boyu kalınlığı baklava sofralarda müşâhede olundu ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* kasabada iki hâne ihrâk bi'n-nâr olmağla pâdişâh hazretleri, merhameten hâne vü eşyâsın keşf itdirüp, akçasın mîrîden virdi ve yigirmi beşinci Cum'a gün menzil-i palanka-i Mûsâ Paşa ve yigirmi altıncı Şenbih gün menzil-i sahrâ-yı Niş, bugün konak ba'îd olmağın şehriyâr-ı Cem-i satvet hazretleri erkence binüp, feth-hânlar feth-i şerîfi giderken kırâat eylediler ve bu seferde, bu husûs ibtidâ mâ-vaka'dır.

Gücile beşinci sâ'atde Kızılbayır aşılp, Ilıca kurbunda yemekliğe vusûl ve andan muhtasar alay ile kasaba ortasında vâkı' cisrden ubûr ve otağ-ı âlîlerine şeref-nüzûl buyurdılar ve dünden beri yağın yağmurdan, bugün yolın neşîb-i firâzında çekilen zahmet-i gûnâ-gûn, Edirne'de çikalıdan beri bir vechile meşhûd-ı uyûn olmayup, ale'l-husûs rûz-ı pîşinde nüzûl iden bârândan yollar çamur deryâsı olmuşıdi.

Vehle sonradan köprüler binâsına ta'yîn olunan Ali Ağa ber-hurdâr olsun, kemâl mertebe ihtimâm idüp, aslında lüzûmı olup cisri olmayan derelere vâsi' ikişer köprü ve birer köprüsi olan geçitlere dahi birer kavî cisr zamm eylemiş. Hattâ Sofya mollasını ibtidâ mübâşeret olunan köprü başına getürdip, dâmen-der-miyân mukaddem tokmağı efendiye urdurmuşıdi. Ve menzil-i mezbûrda dahi bir gün meksden sonra yigirmi sekizinci Dü-şenbih gün göçilüp, menzil-i Aleksanca, bugün dahi **[107b]** balçıkdan

müşâhede olunan meşakkat-ı âlâm-ı güncâyış-pezîr ve kırılan hayvan tahrîr-i aklâm değildir.

Ve yigirmi tokuzuncı Salı gün, menzil-i Kınalıoğlu çiftliği, mâh-ı Cemaziyelleveli'nün gurreşi Çehâr-şenbih gün, menzil-i sahrâ-yı kasaba-i Yagodine, bugün Parakin menzili tayy olup, Morova nâm nehr-i azîm cisrinden geçildi ve ikinci Penc-şenbih gün menzil-i Batıçine, bugün dahi Devebağırđan nâm sa'bû'l-mürûr derbend selâmetle mürûr olundu ve üçüncü Cum'a gün menzil-i palanka-i Hasanpaşa ve dördüncü Şenbih gün menzil-i palanka-i Kolar ve beşinci Bâzâr gün menzil-i palanka-i Hisarcık der-leb-i nehr-i Tuna ve altıncı Dü-şenbih günü ki, ibtidâ-yı rûz-ı Hızır'dır Belgrad'a varılmak üzere azîm alay fermân buyuruldu şöyle ki, evvelâ Belgrad'a üç sâ'at karîb nevâlegâh olan Çeşme nâm mahalde sahrâ-yı Belgrad'da Abaza Mehmed Paşa Köşkü kurbunda nihâde kılınan otağ-ı hümâyûn-ı gerdûn-nitâklarına değin iki geçildi bi'l-cümle piyâde vü süvâr kapukulu ve vüzerâ-yı izâm kapuları tertîb ve mahbûs Nemçe ilçisi dahi bir mürtefî' yol kenârında vaz' olundukdan sonra pâdişâh hazretleri, cümle huddâm-ı zevî'l-ihtirâm ve vüzerâ-yı izâm ve ulemâ-yı kirâm ve ahalî-i dîvân ile Edirne'den otağa çıkıldığı minvâl üzere yemeklikden elbise-i mahsûsaların giyüp, otağ-ı hümâyûnların sökünüp, süvâr ve müretteb alaylarıyla bârgâh-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl buyurdılar ve der-akab vüzerâ-yı izâm ile Belgrad kal'asına varup seyr eyledi ve azîm top u tüfeng şenlikleri itdirüp ve müceddeden Abaza Köşkü'nün ta'mîrine mübâşeret olundu.

Ve yedinci Salı gün cebeci ocağı nehr-i Sava üzerine kurulan tonbaz köprüden Zemun sahrâsına geçüp kondılar. Ol gün Başdefterdar Hasan Efendi iskeleye varup zahîre ve mühimmât-ı cebehâne ve üç vakıyyede on bire değin yuvarlak atar on tokuz kıt'a balyemez ve kolonborna top ve kırk kıt'a şâhî darbuzenleri mevcûd yüz elli pâre donanma-yı hümâyûn sefâyinlerine tahmîl ve Budun kal'asına îsâl itmek üzere Köstendil Sancağı Beği Arslan Mehmed Beğ me'mûr oldu ve sekizinci Çehâr-şenbih gün pâdişâh hazretlerine, vezîr-i a'zam iç kal'ada tertîb-i ziyâfetden sonra, iskeleye inilüp bermûceb-i fermân-ı hümâyûn âmâde olan sandalların birine pâdişâh ve birine vezîr-i a'zam ve birine Daru's-sa'âde ağası binüp, Kaftancı Hüseyin Ağa mâ'rifetiyle ta'mîr olunan altmış kıt'a Tuna şaykasın varup seyr ü temâşâ eylediler ve tokuzuncı Penc-şenbih gün Haseki Sultân hazretleri çadırlardan şehirde mu'ayyen olan saraya nakl ü teşrîf buyurmağın Musâhib Paşa ve kethudâlıkları hizmetinde olan Büyük Mîrâhûr

Boşnak Sarı Süleyman Ağa ve yollarda konakçıları Yeğen Hüseyin Beğ koçileri önüne düşüp, tablhâne çalarak îsâl eylediler.

Rûymâlîde-i rikâb-ı hümâyûn be-ilçiyân-ı Orta Macar

Ve onuncı Cum'a gün, mukaddemâ Filibe'de gelen Orta Macar Kralı Tökeli İmre'nün ilçileriyle Dubrovnik ilçisi rûymâlîde-i şehriyârî şerefine nâ'il kılınmalarına mez'un olmağın, giceden muhızır ağa, yeniçeri ağasına varup, yarın huzûr-ı hümâyûna gelecek ilçiler vardır, alay için keçeleri ve silâhlarıyla vâfir yeniçeri hâzır olmasın iş'âr itmekle, ber-mûceb-i emr-i âlî, kuşluk vaktinde başçavuş, birkaç çorbacı ve yazıcı ve iki bin miqdâr yeniçeri ile gelüp, vezîr-i a'zamın Aylak Çadırında otağ-ı hümâyûna değin, iki saf dizildiler ve onlardan öte bâb-ı bârgâh-ı mu'allâya varınca, yemîn ü yesâra murassa' raht ve bisât ve kalkan ve sorguç ile eğerlenmiş on re's semend-i kûh-peyker ve elbise-i mahsûsalarıyla¹⁷⁷¹ solagân ve peykân ve şâtırân ve Selîmî ve erkân kürkleri ve sîm değenekleriyle mîr-i alem ve kapucibaşılar tertîb olunduğı mahalde, ilçiler dahi ortalarından geçüp, otağ-ı hümâyûnun sol tarafında kendüleri için kurulan çadırlara indiler ve Dîvân-ı hümâyûnun hâzır olduğın, vezîr-i a'zam telhîs idicek, pâdişâh hazretleri dahi hareminden otağ-ı hümâyûna gelüp nüzûl ve baş çadırda vâkı' taht-ı hümâyûn-ı baht-ı sa'âdet-gerdûn-nazîrlere iclâs ve meymenede şehzâdeler ve dâru's-sa'âde ağası ve kapu ağası ve hazînedâr başı ve kilercibaşı ve kapu oğlanı ve enselerinde musâhib ağalar ve meyserede silihdâr ve çukadâr ve rikâbdâr ve Hasodalı ve iç oğlanı pâk libâslarıyla saf bağladı. Müellif-i hakîr bu zümrede mevcûd idi ve andan Hâssa Haseki Sinan Ağa gönderilüp, vezîr-i a'zamı huzûr-ı hümâyûna da'vet eyledi ve ol dahi Selîmî ve erkân kürk ile süvâr ve önce Selîmî ve erkân kürkleriyle re'îs efendi ve çavuşbaşı ve mücevvezeli telli dîvân çavuşlarıyla alay ortasından ubûr ve otağ-ı hümâyûn önünde nüzûl ve iskemle üzerine ku'ûd buyurdugı vaktde Silihdâr Şahin Mustafâ Ağa içerüden gelüp, koltuğuna girdi ve huzûr-ı hümâyûna getürdi. Ol mahalde ilçilere dahi izin olmağın mukaddemâ Macar ilçileri saraya yigirmi iki nefer tevâbi'leriyle hil'atlanup, ancak üç nefer kendülerin ve iki nefer kapu kethudâların mîr-i alem ve kapucibaşılar ve büyük mîrâhûr yenlerinden ve yakalarından tutarak huzûr-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûna getürüp, zemîn-bûs itdirdiler ve kralları tarafından getürdükleri nâmeyi sunup, lisânen dahi kullukda sâbit-kadem oldukların ve beş bin adet meskûk altın hediyyelerin arz idüp, taşra çıktılar ve akabince Dubrovnik ilçisi dahi

¹⁷⁷¹ mahsûsalarıyla V : mahsûsa Y

mukaddemâ Edirne'de iken hazînelerin teslîm itmişdi. Altı nefer âdemiyle hil'atlanup yalnız kendü dört aded yaldızlı na'bını pîşkeşle hâk-bûs-ı pâdişâhî eyleyüp, menzillerine gitdiler.

Ol gün Adana Beğlerbeğisi Deli Emir Mehmed Paşa ile Bolu Sancağı Beği Kadıoğlu Hüseyin Beğ mükemmel kapuları ve eyâleti askeriyle ordu-yı hümâyûna dâhil olup, alaylarıyla huzûr-ı şehriyârîden mürûr, her biri hila'-ı fâhireler ilbâsıyla mesrûr ve doğru Zemun tarafına ubûr ve nüzûl eylediler. Ba'de'l-yevm gelen emir, berü cânibde konmayup, hemân alaylarıyla karşı geçmek üzre fermân-ı hümâyûn sâdır oldu ve küttâbdan Yakup Efendi, silihdâr kâtibi ve selefi Ramazân Efendi rikâb-ı hümâyûnda defterdâr vekîli ve Beğlikçi Nazmî Efendi re'îs vekîli nasb olup, huzûr-ı sadr-ı âlîde birer hil'at ve dört yüz nefer çavuş ile rikâb-ı hümâyûnda kalmak ve vezîr-i a'zama kapu kethudâsı olmak üzre, Çavuşbaşı Kadıköylü Mehmed Ağa'ya bir erkân semmûr kürk ve ordu-yı hümâyûn çavuşbaşılığı için, Boşnak Ahmed Ağa'ya ve nişâncı vekîlliği için, Acemzâde Hüseyin Efendi'ye birer hil'at giydirildi.

On birinci Şenbih gün seksan kıt'a şâhî darbuzen ile topcı ve top arabacı ocakları ve on üçüncü Dü-şenbih gün elli sekiz oda olmak üzre, ber-vech-i tahmîn sekiz bin miqdâr neferâtıyla yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa cîsr-i mezbûrdan Zemun sahrâsına geçüp kondılar.

Pâdişâh hazretleriyle vezîr-i a'zam, berü yakada ordu kenârında bir muhtasar kasırdan alayların seyr eylediler. Ol gün muvâfık-ı eyyâm olmağla donanma-yı hümâyûnla Tuna Kapudanı Bıyıklı Ali Paşa Belgrad'dan nehzat ve savb-ı merâma teveccüh ü azîmet eyledi.

Ve on beşinci Çehâr-şenbih gün vezîr-i a'zam vesâteti ile huzûr-ı hümâyûnda vezîr-i sâlis Kara İbrâhîm Paşa'ya rikâb-ı hümâyûn kaimmakamlığı için bir serâserli kürk ve Sarây-ı Atîk teberdârlarından Kalaylı Koz Ahmed'e Cidde Beyliği için, bir sâde hil'at ilbâs buyuruldu ve Kanije Beğlerbeğisi Seydîoğlu Mehmed Paşa'dan yedi dil geldi.

Mânde-i pâdişâh-ı gâzî be-şehr-i Belgrad ve serdârî-i vezîr-i a'zam Kara

Mustafa Paşa ve teslîm-i Sancak-ı Şerîf ve reften-i musahhih feth-i kal'a-i

Yanık

On altıncı Penc-şenbih gün, pâdişâh-ı gâzî hazretleri kendü dâ'ireleri ve Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ve Vezîr-i sâlis ve Kâimmakâm Kara İbrâhîm Paşa ve

yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ve cebeci ve topcıdan birer miqdâr kapukulu ve ulûfeli müteferrika ve dört yüz nefer çavuş ile Belgrad'da ikâmet ve Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa'yı Yanık kal'ası fethine serdâr-ı asâkir-i İslâm nasb-ı tayîn ve Sancak-ı Şerîf teslim olunmak üzere, alay fermân buyurulmağın, ber-mûceb-i emr-i hümâyûn, Zemun'da olan umûmen kapukulu seherî tabl-ı alem ve esbâb-ı alay-ı muhteşemleriyle Belgrad yakasına geçüp, pîşgâh-ı bârgâh-ı mu'allâdan, vezîr-i a'zam-ı serdâr-ı ekrem otağı önüne gelince, iki cânibde müretteb [ü] mükemmel tûfenglerine dayanup durdılar ve enselerinde neferâtlarıyla altı bölük ağaları serâser nîm-tene ve Selîmî destâr ve şalvar ve Çerkesî fûlar ve tîrkeş ile ancak kendüler otağ-ı hümâyûna karîb mahalde durup, dahi girü vezîr-i a'zamin üç bin nefer, kırmızı bir at¹⁷⁷² ve bakır yelekleri ve âlât-ı harbleriyle piyâde Arnavud ve Boşnak sekbânı ve serçeşme ile sekbân u saruca ve delü ve gönüllü tâ'ifesi dizilüp, şeyhü'l-İslâm efendi ve Şeyh Vâni Mehmed Efendi ve vüzerâ vü sadreyn ve nişâncı paşa, otağ-ı hümâyûnun yesârında kurulan çergede oturup, vezîr-i a'zama müretteb oldılar.

Vezîr-i a'zamin dahi tuğu ve sancak ve bayrak ve yedekleri ve mehterhânesi hâzır olduğu mahalde taraf-ı pâdişâhîden haseki ağa gelüp, kendüyi huzûr-ı hümâyûna da'vet eyledi ve akabince borusu çalındı ve bu minvâl üzere alayı tertîb olundu şöyle ki; alay cümleden ileri, asesbaşıyla subaşı dahi girü, serâpâ zırh ve tîrkeş ile ağavâtı dahi girü, gedüklü müteferrika ve çavuşu dahi girü, alay bisâtlarıyla dîvân hâceleri ve dahi girü, Selîmî ve erkân kürk ve kolcu ve tîrkeş ve dîvân rahtı ve abâlî ile defterdâr ve re'îs efendi ve dahi girü, yedekler önünde Selîmî ve serâsere nîm-tene ve tîrkeş ve şalvar Çerkesîle çavuş başı ve dahi girü, kırmızı dîbâ ve kantora ve yaldızlı taslar ile kendünün şâtırları ve mor kavuk ve kırmızı ve al mukaddemler ve murassa' sorguçlar ve yeşil atlas kaftan ve kantoralar ile hâssa şâtırbaşılar, şâtırlar kethudâsı ve şâtırlar ve dîbâ kaftanlarıyla rikâb solakları ve mataracı ve tûfengcileri tuğlar ile yürüyüp, kendüler dahi Selîmî ve erkân kürk ve tîrkeş ve şalvar ve Çerkesî fûlar ile âmâde ve dîvân rahtı ve abâyile eğerlenmiş ata süvâr ve kafalarında üskûf-pûş ve şalvar ve çerğâb-ı ber-dûş silihdâr ve çukadâr ve dahi girü, küçük [108a] destâr ve kürke ve tîrkeş ve kolçak ile kethudâları ve bu minvâl üzere mülebbes kethudânın yemîn ü yesârında tezkireciler dahi girü, mehterhâne velvele-ârâ-yı zemîn ü zamân olarak alay-ı pür-şükûh birle otağ-ı hümâyûna azîmet eyledi ve yakın olunca, gediklü zu'amâ selâma durup, ağavâtı inüp,

¹⁷⁷² bir at V : bir ata Y

önce yürüdiler ve vüzerâ ve ulemâ dahi meks eyledikleri çerge önüne çıkup, Selîmî ve erkân kürkleri ve ittikâ eyledikleri sîm değenekleriyle mîr-i alem ve kapucıbaşılar, otağ-ı hümâyûn kapusunun taraf-ı yemîninde ve mîrâhûr ağalar ve kapucılar kethudâsı taraf-ı yesârında ve ak ağalar kapu önünde müntehî selâm olmuşlar idi. Gelüp mezkûr çergeye inüp bir miqdâr meksden sonra taraf-ı pâdişâhîden kapu ağasıyla iç hazînedârbaşı serâser nîm-tene kaplı semmûr kürk ve şalvar ve Çerkesî'le çerge kurbunda mahsûs kendü için kurulan çadıra varup, çavuşbaşıyla kapucılar kethudâsın gönderüp, vezîr-i a'zamı da'vet eylediler. Ber-mûceb-i emr-i hümâyûn, kürkü ve şalvarı ve Çerkesî'yi giyüp, tamâm vücûdın ni'am-ı Hudâvendigâr'a müstağrak eylediği mahalde¹⁷⁷³ içerüden Silihdâr Şahin Mustafâ Ağa gelüp, huzûr-ı hümâyûna da'vet eyledi. pâdişâh hazretleri baş çadırdâ serîr üzre oturup, mübârek ayakların aşağı uzadup, dizleri üzre kırmızı şal pûşîde ve yemîninde şehzâdeleri Sultân Mustafâ Han'la, Sultân Ahmed Han hazretleri omuzları berâberinde tahta dayanmış ayak üzre dururlardı. Ve alt yanında Dâru's-sa'âde ağası ve iç-hazînedâr ağa ve kapu ağası, iç-hazînedâr başı ve kılarcı başı ve ardlarında musâhib ağalar ve Âdl köşkü önünde kapu oğlanı ve taraf-ı yesârında silihdâr, çukadâr, rikâbdâr Hasodalı ve iç oğlanı saff-ârâsta olduğu mahalde içerü girdüğü manzûr-ı hümâyûn olıcak, ri'âyet-i hâtır için ayakların çekdi ve ol dahi kemâl-i âdâb ile gelüp, zemîn-bûs eyleyüp ayak üzre durdı. Der-akab şeyhü'l-İslâm efendiyle Şeyh Vâni Efendi dahi huzûr-ı hümâyûnlarına da'vet buyurilup, dest-i mübâreklerin bûs eyledikten sonra, şeyhü'l-İslâm efendi ve vezîr-i a'zamın alt yanına durdı. Vâni Efendi taht kurbunda celse mez'ûn olduğu mahalde pâdişâh hazretleri meclise münâsib ba'zı kelimât-ı şâhâne ve iltifât-ı pâdişâhâne esnâsında işâret-i aliyyeleri üzre vezîr-i a'zam, serdâr-ı mu'azzam kullarının Selîmî destârlarının sağ cânibine hazînedâr başı ve sol cânibine dülbend ağası, birer mücevher top sorguç sokdı.

Silihdâr ağa dahi murassa' şemşîr ve tırkeşi kuşandı ve efendilere dahi çuka kaplı birer erkân semmûr kürk giydirildikten sonra pâdişâh hazretleri Sancak-ı Şerîfi mübârek ellerine alup öpdî. "Sancak-ı Şerîfi sana ve seni Bârî ta'âlâ'ya emânet eyledim. Hâfız ve nâsırın olsun" buyurup, serdâr-ı a'zam kullarına teslîm eyledi ve ol dahi zemîn-bûs idüp, omuzı üzerinde iken Vâni Efendi du'â eyleyüp, bükâ iderek taşra çıktı ve sipâh-ı silihdâr ağaları omzundan alup, at üstünde İmâmî Mahmûd Efendi'ye teslîm eylediler. Bu imâm ol imâmdır ki, Tophâneli Göbekzâde dimekle ma'rûf Zâkir Mahmûd

¹⁷⁷³ mahalde V : mahalden Y

Çelebi'dir. Mürûr-ı ezmânla pâdişâh-ı gâzî hazretlerinin ekber şehzâdeleri Sultân Mustafâ Han'a saltanatları vaktinde imâm ve asgar şehzâdeleri Sultân Ahmed Han'a şeyhü'l-İslâm-ı bi-nâm olmuşlardır.

Ol mahalde ya'ni ki, serdâr-ı a'zam otağ kapısı önünde Feth-i şerîf okununca, iskemle üzre karâr, ba'dehu süvâr olup, minvâl-i meşrûh üzre azîm alay ile hıyâm u kıyâmına nâzil oldu ve a'yân-ı asker tehniye idüp dağıldılar.

Ol gün ba'de'l-asr taraf-ı pâdişâhîden, Büyük Mîrâhûr Boşnak Sarı Süleyman Ağa geldi. Teberrûken ve teyemmünen Kâbe-i mükerre meftâhını, serdâr-ı a'zama getürüp teslim ve Sancak-ı Şerîf alemlerinde bend olunmak üzre, emr-i hümayûnı tebliğ eyledi ve onlar dahı, ağa-yı mûmâ-ileyhi bir fâhir erkân semmûr kürk ile ikrâm buyurdu.

Beyân-ı hakikat-ı Sancak-ı Şerîf

Bu Sancak-ı Şerîf aslında bir kıt'a olup, tevâtür ile sultân-ı enbiyâ peygamberimiz Muhammedü'l-Mustafâ sallallâhu¹⁷⁷⁴ aleyhi ve sellem hazretlerinin olduğu müsbitdir. İsmi ukâbdır, siyâh sûfdandır. Ba'zı seyrde ukâb nâm Sancak-ı Şerîf olduğu mukarrerdir. Fâtih-i Mısır Sultân Selîm Han hazretlerine hayra bi-eyyi gönderdi, seferlere bile götüresiz deyü, nâmesinde tasrîh itmiş idi. Mürûr-ı ezmânla eczâ-i şerîfe müteferrika olmağla Devlet-i Aliyye'de aslına göre üç Sancak-ı Şerîf işledilüp, her birine ikişer üçer kıt'a ta'biye olunup, üç sancak itmişlerdir. Üçü dahi bir resimdedir. Biri mevkib-i hümayûnla gider, Hırka-i Şerîf yanından ayrılmaz ve ikisi Hazîne-i âmire-i Enderûn'da mahfûzdur. Biri iktizâ itdükçe vezîr-i a'zam, serdâr-ı ekrem olanlara virilir ve biri yine hazîne hıfz olunur.

Beyân-ı hakikat-ı miftâh-ı Kâbe

Merhûm Sultân Murâd Han-ı râbi' Bağdâd'a gitmezden mukaddem, Şerîf-i Mekke-i Mükerre meftâh-ı Kâbe bir gice rüyasında müşâhede ider ki, Sultân-ı kevneyn ve Rasûlü's-sakaleyn hazretleri çehâr-yâr-ı güzîn ile mütemessil olup, "bu miftâh-ı Beytu'llâh'ı sultân-ı zamâna gönder, sefere ma'an götürsün. Acem fethinden sonra yanlarında hıfz idüp, bir yere asker göndermek iktizâ eyledikçe sülehâdan bir kimesneye teslim olunup bile gide" deyü, işâret-i aliyye buyurmağın, der-akab şerîf dahı, mezkûr miftâh-ı Kâbe'yi Menufî nâm bir âdem ile Sultân Murâd merhûma gönderir. Acem seferine bile

¹⁷⁷⁴ sallallâhu V : sallallâhu Te'âlâ Y

götürüp ba‘dehu Hasoda hazînesine komuşidi. Hazîne tahrîrinde zuhûr itmeğin hâlâ Defterdâr Hasan Efendi, “Bu miftâh-ı şerîf Dûlbend ağalarının hıfzında Hırka-i Şerîf sanduğı yanında durmak ve seferlere hareket olundukça Sancak-ı Şerîf alemlerine dibine bağlanıp bile götürülmek münâsibdir” deyü rikâb-ı hümayûna arz itmeğin, mücebince hatt-ı şerîf sâdır oldu. Bin kırk üç târîhinde yapılmış zer-duht kîse içindedir. İşte bu miftâh ol miftâhdır ki, zikr olundu.

Ve on yedinci Cum‘a gün, otağ-ı hümayûnda serdâr-ı a‘zam vesâletiyle, vâlide sultân kethudâlığından ma‘zûl Hamza Efendi, pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, vezâret ile Mısır hükûmetine serâserli kürk giydi ve Anadolu Beğlerbeğisi Çiftelûli Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa piyâde vü süvâr bin beş yüz miqdâr kapısı askeriyle¹⁷⁷⁵ alay gösterüp, huzûr-ı hümayûnda hil‘at giydi ve Orta Macar Kralı Tökeli İmre'yi sefere da‘veti mutazammın emr-i âlî-şân ve iki hila‘-ı fâhire ile serdâr-ı a‘zam ağavâtından Ali Ağâ gönderildi.

Müfârekat-ı serdâr-ı a‘zam bârgâh-ı hümayûn

On sekizinci Şenbih gün serdâr-ı a‘zam alay-ı azîm ile rikâb-ı hümayûndan müfârekat idüp, nehr-i Sava üzre kurulan elli kıt‘a tombaz köprüde mürûr ve Zemun tarafında efrâşte kılınan bârgâhlarına nüzûl eyledi. Ol gün fetvâ emîni Las İbrâhîm Efendi ordu kadısı olup, Şeyh Vâni Mehmed Efendi dahi sefere me‘mûr kılındı ve yigirminci Dü-şenbih gün pâdişâh hazretleri sandal ile Zemun yakasına ubûr ve serdâr-ı a‘zama ziyaretle mecbûlül-hâtır buyurdu ve kendü mahalline değin otağında eğlendi ve ba‘de't-ta‘âm rikâb-ı hümayûnlarına bir eğlerlenmiş at ve beş kîse nakd ve beş boğça akmişe ve zîbâ pîş-keş arz idüp, kendüye mu‘tâd üzre kürkli ve sâde iki top hila‘-ı fâhire ilbâs buyuruldu.

Bu sefer bahânesiyle Rûm-ili ve Anadolu'da vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ bir târîhde olmamış envâ‘-i türlü bid‘at ile bir mertebe zulm-ü ta‘addî itdiler ki, tahrîri mümkün değildir. Cümleden biri Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa levendi yollarda iki yüz kadar kız bozdukları hadd-i tevâtüre irüp, yalnız eyâlet-i mezbûreden ulemâ ve sâdâtdan dört yüz kadar âdem kanlı çâr-çepleriyle Dîvân-ı hümayûna girdiler ve ekserî Belgrad'a gelüp, pâdişâh hazretlerinin yolları başında durup feryâd ü figân eyledikçe, serdâr-ı a‘zam mezbûra sâhib çıktığından, “bunlar bir alay-ı

¹⁷⁷⁵ kapısı askeriyle V : kapısı halkı ve levendâtıyla Y

şerîr tâ'ifedir, aslı yok yere eyledikleri da'vâlarında bi'l-küllîyye kâziblerdir. Şimdi hâtırları için böyle bir azîm sefere gelmiş paşayı öldürelim mi? Bu denlü cem'îyyeti kapuyu dağıdalım mı? İ'timâd buyurman, seferlerin hâli budur. Bunun bu vakt izâlesi küllî hatadır” deyü, bi'l-müşâfehe rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhîye arz u inhâ ve recâ itmeğin, iğmâz olundu ve ol mazlumların feryâd u figânları isgâ olunmamağla, el kaldırıp, âh-ı enîn ile itdükleri beddu'â hedef-i icâbet-i kabûle karîn olup, âkıbetinde askere hezîmet ve bu kadar memâlik-i İslâmiyye yed-i düşmene nakl ve cevâmî' ü mesâcid ve medâris ve mekteb ve zâviyeler puthâne ve bî-hesâb ümmet-i Muhammed pâymâl ü helâk ve hezârı mürtedd olup, dîn ü îmândan berü olmağa sebep oldılar.

Hülâsa-i kelâm mezkûdur ki, Kara Mehmed Paşa didikleri zâlim-i cebbâr ve sitem-dîde-i bî-emân bu fesâd ü şenâ'ati iderek, Belgrad'a dâhil oldu ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün, alayın seyr itmek için pâdişâh hazretleri yine sandal ile karşı Zemun'a¹⁷⁷⁶ geçüp, serdâr-ı a'zamın otağına teşrîf-i nüzûl buyurdu ve alayın önü zâhir oldukda, Kapucılar Kethudâsı Ahmed Ağa'ya, “Şu kâfir yakın gelmesün kürkünü alargadan giydir. Fukarânun âteşi derûnumı yakdı. İhtimaldir itâb arasında redd-i cevâb idicek bilâ-emân katli îcâb ider” buyurmağın, öyle vâkı' oldu ve yigirmi üçüncü Penç-şenbih gün, yine sandal ile ubûr, vezîr-i a'zamın otağına şeref-nüzûl buyurup, henüz ordu-yı hümayûna dâhil olan Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ve Özi Beğlerbeğisi Vezîr Midillilü Mustafâ Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi bî-namâz Halil Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Sarhoş Ahmed Paşa ve Haleb Beğlerbeğisi Kürd Bekir Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Şişman Mehmed Paşa ve Karahisar-ı garbî sancağına mutasarrıf-ı sâbık Budun Defterdârı Ömer Paşa ve Teke sancağına mutasarrıf Arab Ali Paşa ve Hamîd sancağına mutasarrıf Hazînedâr Hasan Paşa ve Tire sancağına mutasarrıf Şeyhoğlı Ahmed Paşa ve Menteşe sancağına mutasarrıf Harmuş Mehmed Paşa ve Hudâvendigâr sancağına mutasarrıf Berber Ali Paşa ve Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa ve Ankara sancağına mutasarrıf Niğdeli Ali Paşa ve Kayseriyye sancağına mutasarrıf Deli Dilâver Paşa ve Eskişehir Sancağı Beği İbrâhîm Beğ ve Akşehir Sancağı Beği Haydar Beğ ve Kırşehir Sancağı Beği Molar Mehmed Beğ ve Bozok [108b] Sancağı Beği İskender Beğ ve Kangırı Sancağı Beği Cân Arslan Paşaoğlu Hüseyin Beğ, alay gösterüp vüzerâyâ serâserli kürk sâ'irleri mertebelerince hil'at giydiler ve yigirmi beşinci Şenbih gün yine sandal ile mürûr, serdâr-ı a'zamın ziyâret-i

¹⁷⁷⁶ Zemun'a V : Zemun ovasına Y

veda'ları için otağına şeref-nüzûl, ba'de't-ta'âm pîş-keş arz eyleyüp, kürkli ve sâde iki sevb-i vedâ' hil'atıyla ikrâm ve ri'âyet-i hâtır buyurup, Hakk Celle ve Alâ hazretlerinin vedî'a-i emânetine tefvîz idüp avdet eylediler. Ol gün yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Ocağı halkıyla kalkup ilerü azîmet kıldı.

Reften-i serdâr-ı a'zam be-cânib-i a'dâ

Mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Dü-şenbih gün, serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm ve azîm alay ile sahrâ-yı Zemun'dan hareket ve savb-ı merâma azîmet eyledi. Menzil-i Lika sâ'at dört, ol gün şeyhü'l-İslâm efendiyle rikâb-ı hümâyûn Kâ'm-makâmı Vezîr Kara İbrâhîm Paşa, vesâ'ir Rikâb'da vekîl olanlar, yemekliğe değin teşyî' idüp, efendiyle paşaya birer erkân semmûr kürk giydirüp, döndiler ve yigirmi sekizinci Salı gün menzil-i Berka sâ'at beş ve yigirmi tokuzuncu Çehâr-şenbih gün menzil-i Metrofça, sâ'at üç. Mâh-ı mezbûrda iki gün meks olup, defterdâr efendi umûm zahîresi ve mühimmât-ı seferiyye görmek için Ösek'e gitdi ve Serçeşme Mahmûd Beğ, Kara Mehmed Paşa bölük-başlılarından birinin bilâ-cürm kulağın kesüp, ba'dehu şer'an kısâs hükm olundukda, araya muslihûn girüp, altı yüz guruşa sulh eylediler. Ve bir herif yoğurt bâzârında bir yoğurtçuyu bıçakla urup¹⁷⁷⁷ öldürmekle ahz-ı katl olundu.

Ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in ikinci Şenbih gün menzil-i Milofça, sâ'at üç. Bugün ra'd u berķ ile birez yağmur yağdı ve Kanije Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa'dan ve Peçuy serhadlerinden diller geldi ve üçüncü Bâzâr gün menzil-i Tovarnik sâ'at dört, bugün dahi azîm ra'd u berķ ve bir mertebe şiddet-i riyâh ile bârân nâzil oldu ki, orduda olan hıyâm gark-âb-ı seyl-i deryâ-nümûn olup, azîm sath-ı pehnâ-ver zemînde bir arşun kuru yer kalmadı.

Serdâr-ı a'zam ağalarından Tatar Abüllatif Ağa bir hizmetkârı ve bir harbende ve bârgîriyle nüzûl iden sâ'ikadan üftâde-i hâk ü helâk oldılar ve Mehmed Ağa ulûfeciyan-ı yemîn ağalığına hil'at giydi. Ve dördüncü Dü-şenbih gün menzil-i Delkavar? sâ'at beş, bugün Tuna cisrinde ubûr olunurken hayli zahmet çekildi. Yine vâfir ra'd u berķ ile bârân-ı rahmet nâzil oldu ve bu menzilden Ösek'e varılacak menzil bir iken tertîb-i alay için iki olmağın, cümleye iki günlük ta'yîn olundu ve beşinci Salı gün menzil-i Dal palankası sâ'at üç, bugün Bolu Sancağı Beği Kadıoğlu Hüseyin Beğ'e bir tuğ dahi ihsân buyurılıp hil'at giydi.

¹⁷⁷⁷ urup V : öldürmekle Y

Mübtelâ-yı fikr-i fâsid-i serdâr

Serdâr-ı a‘zam asâkir-i İslâm'ın vefret ü kesretin ve düşmen-i dîn kıtâline hırs u rağbet ve kâfir-i bed-kârın havf u haşyet ve hakâret ü zilletin müşâhede itmekle kemâl mertebe gururiyyet hâsıl idüp ve aslâ küffârı gözüne aldırmağundan gayrı kendünün hem-râzî akl u fikirde mu‘allim-i ser-efrâzı reîsülküttâb nâmına olan Mustafâ-yı Lâsî, “Her-bâr efendim gayrın sözün dinleme, sen ancak fâ‘il-i muhtârsın taraf-ı Hakk'dan nâzil olmuş bir nûr-ı efzâsın. Mülûkten ferd-i vâhid bu kadar askere mâlik olmamışdır, bu kerr ü ferr ve tumturaka İskender bile dest ü ress bulmamışdır. Kızıl-elma'ya dek değil, bütün Frengistan'ı geşt etsek mukâbiline gelecek kimdir ve bu denlü asâkir ve cebehâne ile merd olan Yanık kal‘ası gibi kal‘aya mı sarılır ve guzât-ı İslâm'ın ceng itmesi şöyle dursun, fazl-ı Hakk'la derûnun el kayasıyla doldurur ve evvelde bizim idi, hâlâ etrâfında olan kurâlar serhadd-i mansûre guzâtının tîmâr ve ze‘âmetleridir, feth olduğu hînde ancak bir kuru kal‘a almış oluruz. Cümle sa‘y u kûşîşleriniz hebâ olur, mübârek ayağınızın tozuyla varalım bir baş dizginimizi tahtgâh-ı çasar olan Beç kal‘asında çekelim. *İnşâ‘allâhü ta‘âlâ* feth ü teshîri su içmek kadar gelmez. Bari memleket almış oluruz, vire ile alındığı takdîrce Anuşirvan'dan berü müdahhar olan mâl-ı Kârûn'a mâlik olursuz. Masârıf-ı seferiyye çıkdıktan gayrı, bu denlü hazîneye dahi muvaffak kılınırsuz ve kalayı Tökeli İmre'ye teslim ve bütün memleketi teblîğ ve Pojon kal‘asının dahi feth idüp, içinde mahfûz Nemçe çasarının koronasın başına giydirüp, yedi kralı emrine râm ve yanmış çerâğ-ı hâssanız ve tutar eliniz ve görür gözünüz ve yedi başlı bir ejderiniz olur, sadr-ı sa‘âdetde huzûr u râhat idersiz. Bu memleketden bu denlü ze‘âmet ve tîmâr ve evkâf dahi bağlandıktan sonra Mısır hazînesi misilli siz de bir hazîne bağlayup, senevî Hazîne-i âmireye ait bir âsâr-ı cemîleniz nümâyân olmağla, dâr-ı dünyâda nâm-ı nîk ile mezkûr kılınırsız” deyü idlâl idüp, hem tam‘-ı hâm belâsına mübtelâ eyledi ve hem dibelik-i enâniyyet da‘vâsına düşürmekle, Yanık fethinden ferâgat ve Beç kal‘asına teveccühe niyyet eyleyüp, bu fikr-i fâsidi pâdişâh hazretlerine bile söylemeyüp, İstolni-Belgrad'a varmayınca lisâna getirmedi ve altıncı Çehâr-şenbih gün menzil-i Ösek sâ‘at beş, bugün seherî serdâr-ı a‘zam hareket idüp, müretteb ü müzeyyen azîm alay ile Ösek sahrâsında vaz‘ olunan otak-ı âlî-nitâklarına nâzil oldu. Bu tertîb üzre ki, yemeklikden sonra cümle sâhib-i eyâlet, vüzerâ ve mîr-i mîrân mükemmel kapuları ve her birinin eyâletlerinde olan sancak paşaları ve beğleri ve ehl-i tîmâr ve zu‘amâsıyla âmâde oldukları hâlde, Anadolu askeri sağda ve Rûm-ili askeri solda selâma durdılar. Şöyle ki, evvelâ sağda Anadolu,

dahi öte Karaman, dahi öte Sivas, dahi öte Mar'aş, dahi öte Diyâr-ı Bekr, dahi öte Haleb, dahi öte Şâm eyâletleri, solda dahi Rûm-ili, dahi öte Özi eyâletleri saf bağlayup ve önlerinde serdâr-ı a'zamın otağı kapusına varınca değin iki geçildi yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ve dört aşağı bölükler ve cebeci ve topcı ve top arabası ocakları ve ağavât ve sekbân u saruca tâ'ifesi durup, yeniçeri ağası selâmladıktan sonra ilerü at sürüp, vüzerâ yürüdüğü mahalle varup yürüdi ve serdâr-ı a'zam otağında koltuğuna girüp, atından indirdi ve çergeye getürdi.

Ol gün cümle vüzerâ kallâvî destâr ve muvahhidî ve şalvar ve Çerkesî giyüp, şemşîr ve tırkeş kuşanmışlar ve dîvân rahatlı atlara binmişler, vesâ'ir mîr-i mîrân u ümerâ ve ehl-i dîvân-ı ümenâ-kudret ve mertebelerince Selîmî ve mücevveze ve zırh ve ser-penâh ve mükemmel alay libâsları giymişler ve pâk bisâtla esb-i sabâ-refâtârlara süvâr olmuşlar idi.

Bugün, Tatar Han hazretlerinin kudümü haberin getürene ve Budun vâlîsi Vezîr Arnavud Koca İbrâhîm Paşa cânibinden dil getürene ve Ösek'e cebehâne sefinelerin îsâl iden, Hacı Mehmed Ağa'ya birer hil'at giydirildi ve Ösek köprüsi mürûr-ı eyyâm ile haleb-pezîr olup, altı aydan berü tâ'mîrine mübâşeret iden Gedüklü Çavuş Cafer Ağa'da kuvvet ü kudret olmayup, kimesne dahi imdâd u i'ânet itmemekle katı cüz'î ta'mîr olunmuşidi. Ol dahi gelüp, geçenlerin bâr-ı girânlarına tahammül idemeyüp, yine harâb olmağla Sirem Sancağı Beği dahı, binâ-yı cisre ta'yîn olup, bir gün mukaddem itmâmına sa'y itmelerine tenbîh-i ekîd buyuruldu ve Ösek köprüsi Drava suyu üzerinde vâkı'dır, tûlü üç sâ'atlik yoldır ve ekser-i yeri kazık üzerindedir ve berü başından Ösek nâm bir metin kal'a ve öte başından Darda nâm bir palanka olup, sükkânı köprü muhâfazasına me'mûrlardır.

Serdâr-ı a'zam, köprü itmâm bulunca ve asâkir-i İslâm'ın girüsü gelüp erişince menzil-i mezbûrda on iki gün meks eyledi. Evvelki günü yevm-i hamîsde binüp, Ösek kal'asın varup, temâşâ kıldı ve ikinci Cum'a günü Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan Paşa mükemmel kapusu ve eyâleti askeri ve eyâletinden Köstendil ve Ohri ve Üsküp ve Tırhala ve Dukakin ve Prizren ve İlbasan ve İskenderiye ve Yanya ve Avlonya ve Devline ve Alacahisar ve Selânik sancakları beğleriyle alay gösterüp, hil'at giydiler ve Ösek köprüsin karşı geçmeleri fermân buyurulmağın hemân yemîn ü yesârından ubûr idüp, Darda palankası sahrâsına kondılar ve Budun vâlîsi tarafından bir şapkalı Nemçe gelüp, boynun urdılar ve altıncı Şenbih günü sene-i mezbûrenin masar mevâcibi çıkup, mu'tâd üzre serdâr-ı a'zam otağı önünde topdan kol ağalarına teslîm olup, sipâha sergi

döşendi ve defterdâr efendi, Ösek iskelesine varup, gemilerde olan cümle top ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîreyi çıkarup arabalara tahmîl idüp ve ordu-yı hümâyûna getürdi. Ve dördücü Bâzâr günü ikişer keyl dakîk ve beşer keyl şa'îr umûm zahîresi virildi ve Özi Beğlerbeğisi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle Ösek köprüsünden karşı Darda menziline geçüp, konmak buyuruldu ve beşinci Dü-şenbih günü mukaddemâ Âstâne'ye gelüp, mahbûsen ordu-yı hümâyûnla bile getürülen Sinoz Kontedi Kabrara nâm Nemçe ilçisiyle Nemçe çasarının Hasodalısı, ya'nî ki, mahrem-i râzlarından bir köse kır sakallı alçak boylu kâfir idi. Çasarına gitmeğe izin içün serdâr-ı a'zama getürölüp üç direkli çergede buluşduruldu ve hil'at giydirülmeyüp şâkird-i rast-nâb, gibi dönüp gitdi. Bu makûle sefer olan kral ilçisine izin oldukda, vaktinize hâzır olun denildiğinden hil'at giydirilmedi ve şimdilik mahbûsen Budun kal'asında meks emr olundu ve altıncı Salı günü Üstolni-Belgrad Sancağı Beği Atlubeyzâde Mehmed Beğ gelüp, huzûr-ı serdârîde kaftan giydi ve yedinci Çehâr-şenbih günü Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ile Haleb Beğlerbeğisi Deli Kürd Bekir Paşa serdâr-ı a'zamı ziyarete geldi.

Orta Macar Kralı Tökeli İmre ordu-yı hümâyûna gelüp kudûm-ı serdâra yüz sürdüğüdür

Sekizinci Penç-şenbih günü Orta Macar Kralı Tökeli İmre'nin ordu-yı hümâyûna vusûli haberi gelmeğın, bugün seherî serdâr-ı a'zamnı deli ve gönüllü otuz kadar dîvân çavuşuyla çavuşbaşı ağa ve sipâh-ı silihdâr ağaları ve Dîvân-ı hümâyûn tercemânı İskerletoğlı Aleksandra ile bir azîm alay olup, kral-ı mezbûrı getürmeğe karşı gitdiler. Serdâr-ı a'zam dahi kendü tarafından mükemmel dîvân rahtıyla ve abâyiyle eğerlenmiş bir at ile saraçbaşısın gönderdi.

Üç sâ'at miqdârı menzil gitdiklerinde, Dîvân-ı hümâyûn tercemânı ileriye yürüdi ve kral-ı mezbûr dahi hintoyına binmiş karşudan geldi, tercemân ile görüşüp hintoyuna aldı bir miqdâr gidüp, serdâr-ı a'zamla görüşdükde, olıcak mu'âmeleyi tâ'lim eyledikten sonra hintodan inüp geldi ve karşı varan askere [109a] haber virdi ve serdâr-ı a'zamnı gönderdüğü at krala karşı gitdi ve ol dahi hintondan çıkup bindi ve âyîn-i bâtılları üzre alayın tertîb idüp, tranpete ve boru ve sûrnâ ve tablların çaldırıp¹⁷⁷⁸ otağ-ı serdâra doğru teveccüh eyledi ve bir tarafında dahi otak kapusından sâye bân altına

¹⁷⁷⁸ çaldırıp V : çaldırarak Y

varınca, iki saf muhızr ağa yoldaşları keçeleriyle dizildiler ve vâcibü'r-ri'âye ve kapucıbaşı ağalar ve müteferrika ve çavuşân selâma durur şeklinde, sâyebân altından üç direkli çerçe sokağı kapusına varınca değin hâzır oldılar ve orduya dâhil olduklarında, ileride serdâr-ı a'zamın deli ve gönüllüsü yürüyüp Aylak Çadırı önüne gelüp, atları üzerinde durdılar. Ve ba'dehu kral âdemleri üç alaca bayrak ile nefir ve nakkârelerine velvele virerek gelüp, deli ve gönüllü önüne dizildiler. Ba'dehu kralın altı re's mükemmel bisâtlı ve abâyîli yedekleri ve ba'dehu iki alaca bayrak ve bir büyük kırmızı dîbâ bayrağı çekildi. Ve ba'dehu çavuşlar ve mübâşiri Ali Ağa ve ba'dehu çavuşbaşıyla sipâhîler ağaları kral-ı merkûmı ortaya alup getürdiler ve otak kapusunda attan indirdiler. Ortadan boyluca kumral sakallu, levni saruya mâ'il, likâsı ma'kûl kâfir idi. Çavuşbaşıyla selâm ağası ve çavuşlar önüne düşüp, içerü girdi ve iki tarafına selâm virerek, tercemân dahi yanınca üç direkli çerçeye varup, suffe üstünde vaz' olunan iskemleye oturdu. Kendü ile ma'an yigirmi kadar âdemisi bile girdi.

Serdâr-ı a'zam dahi kallâvî destâr ve erkân kürk ile içerüden gelüp, defterdâr ve re'îs efendi ve çavuşbaşı Selîmî destâr ve erkân kürkleriyle ilerüce yürüyüp ve selâm ağası aleyke alup, perde dibinde sûzenî mak'ad üzre iclâs buyurdukda, çavuşân-ı dîvân alkışladılar. Ve ol mahalde Kral dahi dâmen-bûs idüp, girü iskemle yanına çekilüp, ayak üzre durdu. Serdâr-ı a'zam dahi "hoş geldin otur" deyü, bende-nüvârlık idicek, oturmayup bir dahi varup, dâmenin¹⁷⁷⁹ bûs eyleyüp girü çekildi. Tekrâr ku'ûda teklif itmekle iskemleye oturup temennâ eyledi ve andan serdâr-ı a'zam kendüye hitâb eyledi. Dil ü cân ile kulak urup, cevâbın virdi. Tekrâr yine hitâb buyurdukda, ayağa kalkup kelâm tamâm olmayınca oturmadı ve tamâm oldukda, yine varup dâmenin bûs idüp gelüp oturdu. Ve kahve, şerbet, buhur geldi ve akabince bir a'lâ serâsere kaplu nîm-tene kürk giydirildi. Yine varup dâmenin bûs idüp, gelüp iskemlede oturdu ve bundan sonra tercemân-ı dîvân ve Gruf Umnay, Gruf Peto ve Barkoçi Frenc ve Petroçi İstevan ve Kendir Andirye ve Sisban nâm altı nefer yakınların, re'îs efendi isimleriyle okuyup sâ'irleriyle cem'an yetmiş beş nefere varınca, birer hil'at ilbâs buyurilup, kış kış oldu ve ol mahalde tekrâr ancak kendüsi varup, yine dâmen-bûs-ı serd ile müşerref oldu ve çavuşbaşıyla çavuşlar önüne düşüp, taşrada atına bindi ve tercemân-ı dîvân ve iltifâten birkaç ağa ma'an çadırları olan mahalle değin gitmek üzre ta'yîn olundılar ve yine

¹⁷⁷⁹ dâmenin V : dâmen der-miyânın Y

geldüğü âyîn-i bâtil tertîbi üzre tranpetesin çalarak gitdi¹⁷⁸⁰. Yakası ve çaprazı ve etekleri üzeri inci ile işlenme bir al çuka sıkma kontoş şeklinde bir libâs giyüp ve başında kırmızı kadife, semmûr kalpak üstünde bir beyaz çelengi var idi ve kendüsiyle gelen beş yüz kadar dahi âdemin cümlesi çelenkli¹⁷⁸¹ idi ve mübâşiri olan Ali Ağa'ya kralın yanında olup düşen umûrunı görmek için çadırlarıyla varup, ordusunda meksi fermân buyuruldu.

Ve tokuzuncı Cum'a günü ki, ibtidâ-yı hazirandır, Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve eyâletinden Leccun ve Tarsus¹⁷⁸² sancağı beğleri ile tekrâr alay gösterüp, kendüye seraserli kürk ve öbürlerine hil'at giydirildi.

Ve onuncı Şenbih günü Anadolu Beğlerbeğisi Ahmed Paşa ve eyâleti askeri ve yeniçeri ağasının tuğu Ösek köprüsünden karşı Darda palankası sahrâsına geçmek buyuruldu ve derya kaleminde olan tokuz sancak askerine balyemez topları köprüden geçirmeğe fermân olundu ve Budun Vâlîsi Arnavud Koca İbrâhîm Paşa'dan üç dil geldi.

Bugün orta-Macar Kralı Tökeli İmre umûr-ı seferiyye ve müzâkeresiçün muhzırı¹⁷⁸³ âdemleriyle huzûr-ı serdara gelüp, içeri çergede mahfice üç sâ'at miqdâr zamân oturdılar ve kendüyi Beç'e kral nasb edeceğin va'de ve Pojon kal'asının fethine nâmzed kılup, yanına asker-i İslâm'dan vâfir âdem ta'yîn eyleyeceğini i'lâm eyledi ve gidicek mahalde bir mücevher hançer ihsân buyurup beline takındı.

Ve on birinci Bâzâr günü yeniçeri ocağı ve serdâr-ı a'zamin tuğu ve Ösek sahrâsında ne kadar vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve eyâlet askerleri var ise, karşı Darda palankası menziline geçüp kondılar.

Hezîmet-i küffâr zîr-i kal'a-i Uyvar

Bu hinde Markoş nâm Nemçe cenarali piyâde vü süvâr on bin miqdâr Nemçe keferesiyle gelüp, bî-haber Uyvar kal'asın muhâsara idüp, üç gün üç gice muhârebe vü mukâtele esnâsında cenaral-i mesfûr top ile urulup mürd oldukdan gayrı, üzerlerine ta'yîn buyurılan guzât-ı mansûrenin vürûdundan haberdâr olıcak, nısfu'l-leylde düşmen-

¹⁷⁸⁰ gitdi V : -Y

¹⁷⁸¹ çelengli V : çelengi Y

¹⁷⁸² Leccun ve Tarsus V : Trablus Y

¹⁷⁸³ muhzırı V : mutasarı Y

i dîn firârı karâra tebdîl eyledüğü mahsûr-ı Müslimîn'in¹⁷⁸⁴ mâlûmları olmağla, guzât-ı mansûrenin atlıları ta'kîp eyleyüp, yüğrük olanları yetiştiklerine emân vermeyüp, kimin tu'me-i şemşîr, kimin dest-gîr¹⁷⁸⁵ ve ganîmetleriyle [e]sîr oldukları haberiyle bugün muhafız-ı Uyvar Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa'nın mektûbuyla kapucılar bölükbaşı huzûr-ı serdâra gelüp, müjde itmekle hil'at giydirüp, bir kîse akça ihsân buyurdu ve kûnhile yazup, rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhiye telhîs eyledi.

Serdâr-ı a'zam Ösek'e vusûlünde Uyvar'dan feryâdcılar gelüp, kal'a muhâsarasın haber vermeleriyle, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa serasker nasb olup, yanına mükemmel kapuları ve eyaletleri askeriyle Yanya Beğlerbeğisi Defterdar-ı sâbık Vezîr Ahmed Paşa ve Özi Beğlerbeğisi Vezîr Midillüli Mustafâ Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ve Eğre Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ve Niğbolu Vâlîsi Abaza Kôr Hüseyin Paşa cerd atlı imdâda ta'yîn olunmuşlar idi. Lâkin varmazdan mukaddem düşmen habîr u âgâh olup, firâr itmeleriyle, bunlar da Usturgon'dan dönüp, ordu-yı hümâyûn İstolni-Belgrad'a vusûlünce gelüp, mülhak-ı mu'asker-i İslâm oldılar.

On ikinci Dü-şenbih günü Orta Macar Kralı Tökeli İmre serdâr-ı a'zama veda için dâmen-bûsa gelüp, mukaddem geldüğü minvâl üzre içerü çergede iskemle üzre oturdu. Serdâr-ı a'zam kallâvî ve erkân kürk ile mak'ad üzre iclâs ve re'îs efendi ve çavuşbaşı Selîmî ve erkân kürk ile idiler.

Kral-ı mezbûr¹⁷⁸⁶ meclisde dahi dört def'a varup, dâmen-bûs-ı serdâr ile müşerref olup, kahve ve şerbet ve buhurdan sonra kendüye serasere kaplı semmûr nîm-tene kürk ve elli kadar tevâbi'ine hil'at giydirildi ve bugün oturak tamâm oldu ve serdâr-ı a'zam dahi mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Salı gün Ösek'den kalkup, cîsr-i memdûddan geçüp, karşı palanka-i Darda menzili sahrâsında darb olunan hıyâm-ı gül-gûna nüzûl eyledi.

Sâ'at üç, bugün köprüde müşâhede olunan usret-i mevfûre gayrı mahsûre idi. Tûlen üç sâ'at ve arzan iki araba yan yana yürür bir cîsr-i tavîl olup, Uyvar senesinden berü ta'mîr olunmamağla ekserî yeri harâb idi. Hele ne hâl ise şütür gürbe câ-be-câ ta'mîr ü termîm olup¹⁷⁸⁷ muhâfazasına Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa

¹⁷⁸⁴ müslimîn V : müşrikîn Y

¹⁷⁸⁵ dest-gîr V : beste-i zencîr Y

¹⁷⁸⁶ mezbûr V : mezbûr dahı Y

¹⁷⁸⁷ bugün köprüde.....ta'mîr ü termîm olup V : cîsr-i mezbûr Y

ile Pojega Sancağı Beği ta'yîn olup, hil'at giydirildi¹⁷⁸⁸ ve mukaddemâ hatt-ı hümayûnla asker getürmeğe Mısır'a giden Küçük Mîrâhûr Türk Ali Ağa mübâşeretiyile İskenderiye'den on kıt'a Venedik kalyonuyla Selânîk'e, andan Belgrad'a vâsıl olan üç bin nefer Mısır askeri pâdişâha alay gösterüp, ancak serdarları İbrâhîm Beğ kaftan giyüp, bir gün mukaddem serdâr-ı a'zama irişmeleri tenbîh buyurulmuş ve gelüp orduyu hümayûna erişmişler idi.

Bugün serdâr-ı a'zam Ösek'den hareketden evvelce alayların seyr idüp, beğleriyle toksan kadar âdeme kaftan giydirdi. Ve yigirminci Çehâr-şenbih gün oturak olup, serdâr-ı a'zam binüp, etrâf-ı orduyu geşt ü güzâr iderken, bir Mısırlı mevrâ'dan davarın otladup, bir yük dahi yükledüp giderken görüp tutdurdı. Re'âyâyâ merhamet vesâ'ire ibret için katl itdirdi. Ve yigirmi birinci Penç-şenbih gün menzil-i Pernevar sâ'at dört, bugün seherî Orta Macar Kralı Tökeli İmre serdâr-ı a'zama gelüp buluşup veda eyledi ve akabince kendüler dahi menzil-i Darda'dan hareket ve köprüden berüde yemeklik idüp, dördüncü sâ'atda Pernevar palanka sahrâsı menziline nihâde kılınan bârgâh-ı âlîlerine nüzûl eyledi.

Bugün Pernevar köprüsünden topları geçirmeğe Mar'aş Beğlerbeğisi Sarhoş Ahmed Paşa me'mûr olup, tamâm-ı ubûr idince köprü başında durdı. Bugün cîsr-i mezbûr mürûrunda dâ'ire-i akıldan hariç bir mertebe izdihâm olmuşdur ki, hâme vü zebân ile kâbil-i tahrîr ü beyân değildir. Ve ale'l-husûs sipâh ve yeniçeri ve cebeci ve sekbân u saruca tâ'ifesi birbirleriyle balta ve külüng¹⁷⁸⁹ ve topuz ile üç dört def'a kavgalar kopardılar ki, *ne'üzü bi'llâh*¹⁷⁹⁰ düşmen-i dîne i'ânet ise ancak olur. Ve Mısırlılar'ın hod-çendân gördükleri vâkı'a olmadığından çekdikleri meşakkatden gayrı mâlen dahi hayli zarara uğradılar. Hülasâ-i kelâm çok derd-mendin eşyâ vü zehâyiri pâymâl-i hâk ü bigâl ve birkaç fakîr dahi ayaklar altında bî-cân olup, e'âlî vü esâfilden cüz'î ve küllî bugün ve bu gice cîsr-i mezbûr ubûrundan hisse-mend-i zarar u gezend olmadık katı nâdir vâkı' oldu¹⁷⁹¹. Ve mukaddemâ bir cîsr idi, Pojega beği yanına bir köprü dahi yetiştirdi. Lâkin bu sefer-i nusret-iştîmâle me'mûr asâkir-i mevfûre-i deryâ-misâle vefâ itmedüğünden küllî usret çekildi ve deve ve katırdan gayrı elli bin araba mevcûd idüğü tevâtür ile tahkîke irdi.

¹⁷⁸⁸ bugün köprüde.....ta'mîr ü termîm olup Y : -V

¹⁷⁸⁹ külüng V : külüng ve nacak Y

¹⁷⁹⁰ *ne'üzü bi'llâh* V : *ne'üzü bi'llâhi Te'âlâ* Y

¹⁷⁹¹ oldu V : -Y

Ve yigirmi ikinci Cum'a gün menzil-i Mihaç sâ'at beş, bugün beş sâ'atde Mihaç palankası sahrâsına vusûl kılındı. Bu yol da bataklık üzre korkuluksuz orta halli dolma iki köprü var idi ve mîrî çobanlardan bir kâfir, bir cebeciyi katl etmekle boynu uruldu ve yigirmi üçüncü Şenbih gün menzil-i Batasek sâ'at beş. Bugün beşinci sâ'atde Batasek palankası geçilüp, yine yakınında bir sahrâya konuldu ve Peçuy kal'ası yola iki sâ'at kala mahalden geçildi ve bu yolda vâfir neşîb ü firâz-ı bevâdî ve tabur ve sagîr ü kebîr yedi aded cisirden ubûr olundu. Lâkin çok araba şikest ve mahmûli olan zehâyirlerinin ekserî adem-i peyvest oldu. Eğer nüzûl-i bârân ile rûy-ı zemîn nem-nâk olaydı *ıyâzen bi'llâhi ta'âlâ* bî-hadd davar üftâde-i vâdî-i helâk olurdu. Ve dergâh-ı âlî yeniçerileri **[109b]** köprü ubûrunda perhâş-güzâr olmağla bir oda bütün Kaniye kal'ası muhafazasına nefy olundu ve Tökeli İmre mâ'rifetiyle etrâfda olan kefereye “şevketlü kudretlü pâdişâh-ı İslâm'a ra'îyyet kabûlüyle itâ'at ve inkıyâd iderseniz emîn ü sâlim yerlerinizde otursunuz ve illâ cümlemenizi kırdırırım” deyü, tenbîh ve âgâh-ı müş'ir amân-nâmeler ile âdemleri rû-be-râh kılındı.

Ve yigirmi dördüncü Bâzâr gün menzil-i palanka-i Seksar sâ'at beş, bugün yemekliğe karîb¹⁷⁹² iki sâ'at menzilde bir cisirden ubûr olundu. Ba'zı mahalli geçid virmekle ekserî sudan mürûr eyledi ve yemeklik bir depe üzerinde idi. Serdâr-ı a'zam yemeklikde iken, emr-i Hakk ile birkaç cebehâne arabası ihrâk oldu. Ve Seksar palankası dahi güzâr ve Şaruner suyu üzerinde olan iki köprüden dahi hezâr zahmet-i câ-nigâh¹⁷⁹³ birle geçilüp, karşı yakasında madreb-i evtâd-ı hıyâm olan sahrâ-yı sebzfâmda bast-ı bisât-ı ârâm kılındı.

Bugün ta'yîn-i şa'îr seksan deve olmağla, değme kimse girü cisirden geçüp alamadı. Ve yigirmi beşinci Dü-şenbih gün menzil-i Pakşa sâ'at beş. Bugün yol gâyet hûb idi ve ağzı örülmüş birkaç kuyuya râst gelinüp, âb-ı sâfî ümîdiyle îsâl-i delv ve sitil eylediklerinde çıkan su bed-bû olmağın “acaba niden” deyü tecessüs olundu. Meğer ki küffâr-ı li'âm asâkir-i İslâm'a ihânet ü intikâm kasdıyla ilkâ-i lâşe itdüğü alınan haberlerden nümâyân-ı ma'lûm-ı hâss-ı âmm oldu.

Ve ba'de'l-asr-ı nâgehân şiddet-i eyyâm-ı sarsâr-nişân iki sâ'at kadar ol mertebe rahmet-i bârân nâzil oldu ki, hareket-i Âstâne'den beri misli sebkât itmedi. Ve yigirmi

¹⁷⁹² karîb V : müretteb Y

¹⁷⁹³ câ-nigâh V : meşakkat-i câ-nigâh Y

altıncı Salı¹⁷⁹⁴ gün menzil-i Födvar sâ'at beş. Bugün Altunoluğu didikleri mahal ancak bir araba geçecek kadar zıyk u teng olmağla fi'l-cümle mürûr olunca değin nev'-i mâ sıklet görüldi ve Födvar kasabası sağda kalup, ordu-yı hümayûn nısf sâ'at miqdârı mesâfe idi ve Usturgon beşli ağası dil getirüp kaftan giydi.

Ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün menzil-i Cankurtaran, sâ'at beş. Bugün üçüncü sâ'atde Penteli palankası ve iki sâ'at sonra Cankurtaran palankası mürûr, sahrâsında küster-i âyende kılınan hıyâm-ı zümür-rüd-fâmde nüzûl-i huzûr kılındı.

Ve yigirmi sekizinci Penç-şenbih gün menzil-i Bakişte, sâ'at beş. Bugün Eflak voyvodası Şirvan Beğ¹⁷⁹⁵ alay ile ordu-yı hümayûna dâhil olup hil'at giydi.

Vusûl-i serdâr-ı a'zam be-sahrâ-yı kal'a-i Üstolni-Belgrad ve âmeden-i Tatar hân bâ-ordu-yı hümayûn

Ve yigirmi tokuzuncu Cum'a gün menzil-i Üstolni-Belgrad, sâ'at iki. Bugün minvâl-i meşrûh üzre otağ-ı serdâra gelince, Arap alayı şeklinde kat-ender-kat cümle piyâde vü süvâr, asâkir-i cerrâr, vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı âlî-fihâm selâma durup, andan serdâr-ı a'zam binüp, alay-ı pür-şükûh birle yemîn ü yesârına iltifât ve selâm virerek ikinci sâ'atde Üstolni-Belgrad sahrâsında âmâde kılınan bârgâh-ı âlîlerine nüzûl buyurdu. Ordu-yı hümayûnda mevcûd ve kal'a-i mezbûrede nâ-ma'dûd toplara âteş virilüp velvele-i sadâsı ve şerâre-i dûd-ı kebûdı hamun-ı hisârı bürüdi.

Bugün serdâr-ı a'zam varup, kal'ayı seyr eyledi ve irtesi şenbih günü ki, gurre-i mâh-ı Receb'dir oturak olup, Pesprim kal'asının itâ'ati haberiyle atlı beyzâdenün iki âdemi gelüp, birer hil'at giydirildi ve serdâr-ı a'zam binüp, ordu-yı hümayûn etrâfın geşt ü güzâr eyledi.

Ve ikinci Bâzâr gün dahi oturak olup, Kırım Hanı Murâd Giray Han hazretleri bî-şümâr asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile ordu-yı hümayûna gelüp, serdâr-ı a'zam ile görüşdi. Şöyle ki, evvelâ giceden Han hazretlerin da'vet içün, Kapu Kethudâsı Ali Ağa ve bugün seherî Telhîsî İsmâ'îl Ağa ile Kaftancı Hüseyin Ağa gönderildi. Ve akabince kallâvî destâr ile Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillüli Mustafâ Paşa ve mücevveze ile¹⁷⁹⁶ Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa, Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan

¹⁷⁹⁴ Salı V : -Y

¹⁷⁹⁵ Şirvan Beğ V : -Y

¹⁷⁹⁶ mücevveze ile V : -Y

Paşa cümle kapuları ve eyâletleri askeri¹⁷⁹⁷ ve mehterhâneleriyle genc¹⁷⁹⁸ kuşluk vaktinde istikbâle me'mûr olup gitdiler ve berü tarafda Aylak Çadırı kurbunda üçer sıra iki simât dizildi, bütün koyun ve dana ve sığır başlarıyla ve boynuzlarıyla yere konulup ve üzerlerine dahi sahanlar ile et'ime-i mütenevvi'adan dizildi. Ve nân ve kaşık dahi vaz' olundu ve otağ içinde dahı, kapu dibinden sâyebân altına gelince, iki sıra latîf et'ime simâtı dizildi ve iki sofrta ta'âm baş çadırın suffesinde ve bir sofrta dahi perde ardında olmak üzre, âmâde kılındı ve Han hazretlerinin iki oğlu ve sultânlar için içerüde bir mahsûs oba kuruldu ve muhzır ağa yoldaşları ve ağavât ve müteferrika ve çavuşân bi'l-cümle hâzır oldılar. Han hazretlerinin mukaddem dîvân efendisi gelüp giydirilecek, hil'atların defterin beyâza aldı ve ba'dehu Han hazretleri Aylak Çadırı kurbuna geldiği gibi, Tatar askeri aç kurt gibi meydânda olan simâtı göz yumup açınca yağma idüp, hâra geçirdiler.

Rûm-ili ve Anadolu Beğlerbeğileri atlarından inüp önce yürüdiler. Silistre Beğlerbeğisi Vezîr olmağın otağ kapısı yanında indi ve önüne düşdi ve sokaklar dahi açıldı. Beri tarafda kethudâ beğ küçük destâr ve re'îs efendi ve çavuşbaşı Selîmî ve erkân kürküyle, dizilen simât kurbunda Han hazretlerin istikbâl idüp, cümlesi önüne düşüp otağa geldiler.

Han hazretleri sâyebân altında vaz' olunan iskemle üzerinde attan inüp ve ol mahalde serdâr-ı a'zam dahi Selîmî ve erkân kürküyle içerüden çıkup, perdeden berücede istikbâl eylediler ve ilerü yürüyüp içerü çergeye gitdiler. Ve Nûreddîn Sultân ile hanzâdeler dahi ma'an girüp, dâmen-bûs eyleyüp oturdılar ve istikbâle me'mûr paşalar, kethudâ beğ çergesinde kaldılar ve taşrada olanlar ta'âmı yiyüp, huzûr-ı serdârîde dahi bir sofrta güster-i âyende kılınup, han¹⁷⁹⁹ ve defterdâr efendi ve re'îs efendi ma'an oturdılar¹⁸⁰⁰.

Ba'dehu müşâvere için Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa ve Rûm-ili ve Anadolu Beğlerbeğileri ve yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve bölük ağaları ve cebeci ve topcubaşılar ve birkaç iş bilür serhad alaybeğileri huzûr-ı serdâra da'vet ve ne cânibe teveccüh ü azîmet olunması ma'küldür

¹⁷⁹⁷ askeri V : -Y

¹⁷⁹⁸ genc V : -Y

¹⁷⁹⁹ güster-i âyende kılınup, han V kurulup han-ı âlîşân Y

¹⁸⁰⁰ ma'an oturdılar V : -Y

meşveret olundukda, mukaddem tâ'lim buyurulmuşıdi. Ana binâen ibtidâ Şeyh Vâni Mehmed Efendi feth-i kelâm eyleyüp, bir sâ'at miqdârı zamân söz geleci oldı ve âhirü'l-emr bi'l-ittifâk Beç kal'ası üzerine gidilmesi müveccih görilüp, bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre Fâtiha okunup, meclis dağıldı ve Han hazretlerine ikrâm ve iltifâten mukaddemâ Sancak-ı Şerîf teslîminde huzûr-ı hümâyûnda giydigi serâsere nîm-tene kaplu semmûr kürk ile hâssu'l-hâss hil'at ilbâs ve miyânına bir kabza murassa' kılıç ve bir incili mücevher tırkeş ihsân eyledi. Ve iki oğlu Cihan Giray Sultân ile Alp Giray Sultân'a birer semmûr kontoş ve tekrâr mezbûrlara ve Nûreddîn Sultân ve Hüsâm Giray Sultân ve Fetih Giray Sultân¹⁸⁰¹'a birer hâssu'l-hâss ve vezîriyle yedi nefer mukarreblerine ve kırk nefer mirzalarına ve elli üç nefer tevâbi'lerine birer hâss hil'at giydirildi. Ve kendü ordılarında murâd eylediklerine giydirilmek üzre, yüz elli aded kaftan dîvân efendisiyle hazînedârına teslim buyuruldu. Bu aralıkda bir iskemlede han ve birinde serdâr oturup, tamâm oldukdan sonra, han kalkup serdâr ilerice yürüyüp baş çadırın perdesi yanında selâmladı ve içerüye döndi ve Han hazretleri hâzır olan mükemmel bisât ile eğrlenmiş demür kır ata süvâr olup, yine mezbûr paşalar askeriyle önüne düşüp, yarım sâ'at miqdâr mahalle değin teşyî' eylediler.

Bu meclisde Tatar Han hazretleri cümleye tasaddur idüp, sağında serdâr-ı a'zam ve anın sağında cümleden eski olmak hasebiyle¹⁸⁰² Şâm Vâlîsi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve hanın sol cânibinde sâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak halkı ve mütecerribân serhad pîrleri oturmuşıdi. İbtida serdâr-ı a'zam feth-i kelâm idüp, “gerçi kasdımız feth-i Yanık kal'asıyla Komaran kal'asıdır. Fazl-ı Hakk ile teshîri mümkün, lâkin kal'a almış oluruz memleket değil. Murâdım *inşâ'allâh*¹⁸⁰³ Beç'e gitmekdir. Ne dersiz?” deyü, üçer kere sağına soluna bakup hitâb eyledikde, kimsede nutuk yok. Sonra Sarı Hüseyin Paşa'ya, “ağzın bağlı mı, niye söylemezsin?” diyicek, lisânından “fermân sizden hizmet bizden” sözi sâdır oldukda, sâ'iri ma'kûl cevâbın virüp, Fâtiha okunmuşıdi. Hele söz çok mu'arâzaya kimsenün zehresi yok. Kırım hanı bir âkıl pâdişâh idi, kat'a rızâ virmedi. “Bu yıllık Yanık ve Komaran kal'aları alınsun gâret-girân askere izn ü¹⁸⁰⁴ insırâf virilüp, tahrib-i dâr u diyâr kılınsun, düşmende il memleket ve kuvvet ve kudret kalmaz. Kışı serhad başında kışlayup, evvel-bahârda kendü memleketiniz gibi varup, tasarruf idin, zîrâ bu Nemçe kralı büyük düşmendir,

¹⁸⁰¹ ve Fetih Giray Sultân V : -Y

¹⁸⁰² olmak hasebiyle V : olmasıyla Y

¹⁸⁰³ *inşâ'allâh* V : *inşâ'allâhu Te'âlâ* Y

¹⁸⁰⁴ izn ü V : izn ü ruhsat ve Y

nâmlı çasardır. Anuşirvan'ın, 'Korona' ta'bîr itdükleri tacı başında olmağla, zîr-i destinde olan yedi kraldan gayrı, cümle mülûk-i Nasârâ emrine râm, fermânına berdârdır. Kendü ile ceng üzre olan kâfir bile, bu demde terk-i cidâl idüp, imdâd u mu'âvenet ideceği nümâyândır" demekle, "halka teşvîş virüp, re'yime muhâlefet idersin" deyü, nev'an kendüye incinür gibi oldu. Lâkin izhâr itmeyüp, muhabbeti adâvete kabûl olup, bir dahi meşverete getürmeyüp sonra avdetde azliyle mutayyeb kılındı. Ale'l-husûs Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa, bir atîk umûr-dîde, bir şedîd âdem olmağın aslâ sevmezdi.

Mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle orduya gelüp mülhak olmuşiken, bu meşverete getürtmedi.

Bugün ba'de'l-meclis da'vet buyurup, "paşa baba Beç'e gidicek olduk, ne dersin?" buyurdukda, "Âstâne'den berü Karantlık? tarafından gidilüp Mekemorya memleketi içerüsünden taht u suht iderek Zirinoğlı ve Bakanoğlı ve Nadaşoğlı nâm Macar boy beğlerinin memleketlerine varılup, satvet-i kâhire-i pâdişâhîle kabza-i tasarrufa getürölüp, rehinleri alındıktan sonra avdet ve gelinüp aksâ-yı murâd-ı feth-i kala-i Yanık ve Komaran idi. Ne aceb tahvîl olunmuş" diyicek, niçe ehl-i [110a] vukûf Karantlık yolları muhavvif, solu bataklı yerler olmağla mürûrunda azîm meşakkatler çekilüp her veçhile mühimmâtımız hebâ ve bî-hadd asâkir-i İslâm ve devâbb telef olmasından gayrı fâ'ide olmayacağın ve Nemçe'den dil-hâh üzre intikâm alınmayacağın haber virdiler. "Çünkü böyledir, memleket çekinmekden ne fâ'idedir, kürsî-i memleket elde olmadıkça tutalım ki bütün vilâyeti ahz u harâb itmişiz ammâ ki, Beç kal'ası ele girince bu boy beğleri değil, bütün Frengistan halkı devlet kapusunda boynu bağlı kul olur. Ol zamân Yanık kal'asıyla Komaran kal'ası bütün ada¹⁸⁰⁵ ve kurâsıyla emân ile kabza-i tasarrufa girer" buyurdukda, ol dahi "bu düşmeni sâ'ire kıyas buyurmayasız küffâr millet-i vâhidedir, sıkılup feryâd eyledikde, dip Frengistan'a varınca buna i'ânet iderler. Yakın olan¹⁸⁰⁶ krallar bi-nefsihi gelirler, ba'îd olanlar hazîne ve asker ile imdâd iderler. Akl-ı kasîrimin ihâta itdüğü budur ki, bu yıllık Yanık kal'asıyla Komaran kal'ası fethine himmet buyurun, nizâm-ı ahvâlleri virilince ve vakt-i şitâ erişince Yanık altında meks-i ârâm idüp, Tatar ve sâ'ir akıncı tâ'ifesine¹⁸⁰⁷ çapul virin, Beç varoşun ve gidebildikleri kadar gidüp, Nemçe ülkesin yakup yıksınlar, taş üstünde taş komasınlar.

¹⁸⁰⁵ ada V : adasıyla Y

¹⁸⁰⁶ olan V : üzre Y

¹⁸⁰⁷ çapul verin....taş üstünde V : -Y

ricâlin kırup, nisvân u sıbyânın esîr ve mâl-ı erzâklarıyla muğtenem olup, ol vakt düşmende kol kuvvet kalmaz. Ol zamân serhad başında dilediğiniz mahalde kışlayup, sene-i âtiyede varılup avn-i Hakk ile¹⁸⁰⁸ bî-mezâhim feth ü teshîr kılinsun” didi. “Zîrâ Yanık kal‘asın girü bıragup Beç’e gidilmek, gurûriyet ve sû’-i tedbîrden nâşî vaz‘-ı hareketdir. Merhûm Sultân Süleyman Han Gâzî¹⁸⁰⁹ tokuz yüz otuz altı senesinde varup, yigirmi bir gün ikdâm ile döğdükden sonra hâyiben döndi. Bunun da âkıbeti nedâmet birle avdeti¹⁸¹⁰ emr-i mukarrerdir” deyüp, Yanık muhâsarasın tercîh ve ma‘kûl gördi. Isgâ itmeyüp inâdından dönmedi¹⁸¹¹. “Sen mâtûh olmuşsun, ancak senün tâ‘limine ve benim iznime hâcet değil, anlar bî-fermân çâpârlar¹⁸¹² memleketi yıkup yakarlar. Hem tahrîb-i bilâd olmuş olur ve hem biz de kal‘ayı almış oluruz. Hemân sen me’mûr olduğın hizmeti gör, Yanık Komaran didiğin kal‘alar bize helva¹⁸¹³ gelmez ve alındığı takdîrce etrâfındaki kurâsı içinden olan mustahfizân askerine ze‘âmet ve tîmâr kılınır devlete ne fâ‘ide olur ve ammâ Beç alınacak, bunlar bî-ceng ü cidâl emân ile zapt olunup, bunlara sarf olunacak maktûr ve itlâf kılınacak hazîne ve cebehaneyi Beç kal‘asına ideriz. Bârî bir azîm ülkeye mâlik olmuş oluruz” didi. Bu sözlerden kendü bî-huzûr olmağla¹⁸¹⁴ bir dahi söyletmeyüp, “azîmetime mâni‘ oluyor” deyü dibelik adâvet eyledi ve çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk giydirüp yolladı. Hîn-i hezîmet-i firârda ya‘nî ki, Yanık altına geldükde intikâm kasdıyla, “bozgunluğa sebep oldun” deyü, katl idüp mütesellil oldu ki, mahallinde zıkr olunur.

Ve ba‘de’l-yevm “her kim bana bu yoldan men‘e dair söz söyleyüp, mu‘âraza ider ise, bilâ-emân katl iderim” cevâbın virdi. Ve artık herkese hayret alıvirüp, tevekkül bâbına yapışdılar ve zuhûrât-ı İlâhiyye’ye muntazır olup durdılar. Ol gün Niğde Sancağı Beği İsmâ‘îl Beğ ve Amasya Sancağı Beği Mustafâ Beğ¹⁸¹⁵ ve Canik Sancağı Beği Osman Beğ¹⁸¹⁶ ve Divrigi Sancağı Beği Ali Beğ ve Arabgir Sancağı Beği Ömer Beğ ve Malâtiye Sancağı Beği Ahmed Beğ ve Alâ‘iyye Sancağı Beği Süleyman Beğ ve Çorum Sancağı Beği Mehmed Beğ alaylarıyla orduya dâhil olup kaftan giydiler.

¹⁸⁰⁸ avn-i Hakk ile V : avn-i inâyet-i hazret-i Rabbi'l-âlemîn ile Y

¹⁸⁰⁹ Gâzî V : aliyyü'r-rahmeti ve'l-gufrân hazretleri Y

¹⁸¹⁰ avdeti V : âkıbeti Y

¹⁸¹¹ dönmedi V : dönmedi hey herif Y

¹⁸¹² çâpârlar V : çatarlar Y

¹⁸¹³ kal‘alar bize helvâ V : kal‘alardan bir şey’ anlamaz Y

¹⁸¹⁴ bu sözlerden kendü bî-huzûr olmağla V : böyle Y

¹⁸¹⁵ Mustafâ Beğ V : -Y

¹⁸¹⁶ Osman Beğ V : -Y

Ve üçüncü Dü-şenbih gün menzil-i Mori sâ'at dört. Bugün serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm ile Üstolni-Belgrad sahrâsından tahrîk-i rikâb idüp, yemeklik olmayup doğru menzil-i mezbûra nüzûl buyurdi. Bugün Tatar Han tarafından tokuz dil geldi ve getüren tokuz Tatar'a birer kaftan giydirildi

Ve dördüncü Salı gün menzil-i Kerburuk, sâ'at yedi. Bu gicenün yarısından irtesi gün ahşâma değin bir mertebe şiddetli tipi, bârân-ı rahmet nâzil oldu ki, rûz-ı kâsımdan nümûne virdi. Bugün dört sâ'at miqdârı kûhistan ve meşe-zârdan geçildi ve küffâr memleketi hudûduna ayak basılmağın, asâkir-i İslâm buldukları koyun ve sığır ve bârgîrden ahz idüp, mezâri'inden yedirdi¹⁸¹⁷ ve Yanık kal'ası altındaki taburdan firâr iden kefereden yigirmi iki baş ve altı zinde nâ-traş ve bir bayrak getüren paşalıdan ve serhadliden ve Tatar'dan on dört nefer âdeme birer kaftan giydirildi.

Ve beşinci Çehâr-şenbih gün menzil-i Per, sâ'at üç. Bugünkü yolda birkaç pâre karye ve palanka ihrâk olundu ve itâ'at ü inkıyâd idenlerinin muhâfazasına yeniçeri odaları ta'yîn buyuruldu. Ve sol tarafda bir depe üzerinde kal'a-misâl bir palanka ihrâk olunmuşidi. Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan Paşa içinden üç kıt'a top çıkarup, serdâr-ı a'zama gönderdi, getürenlere ihsân virildi. Vakt-i asra değin minvâl-i meşrûh üzre otuz kadar dil ve kelle ve bayrak gelüp, pîşgâh-ı otak-ı bâb-ı serdârîde bırakıldı. Zindelerinin boyunları urulup¹⁸¹⁸ getürenlere bahşişler virildi. Ve ahşâma karîb Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ile Eğre Beğlerbeğisi¹⁸¹⁹ Şeyhoğlu Ali Paşa mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle alay gösterüp, Hızır Paşa'ya serâserli kürk ve Ali Paşa'ya hil'at giydirildi.

Vusûl-i serdâr-ı a'zam be-kal'a-i Yanık

Altıncı Penç-şenbih gün menzil-i kal'a-i Yanık, sâ'at üç. Bugün tulû'-i şemsden yarım sâ'at sonra, serdâr-ı a'zamin tuğuyula otağı ve ağırlığı gidüp, akabinde kendü bindi. Mu'tâd¹⁸²⁰ üzre yemîn ü yesâr cenahın sipâh ve silihdâr ve aşağı bölükler ve eyâlet askerleri ya'nî ki, sağında Anadolu eyâletleri paşaları mükemmel kapuları ve eyâletlerinde olan mîr-i mîrân u ümerâ ve ehl-i tîmâr ve zu'amâ ve kezâlik solda, Rûm-ili eyâletleri müsellâh kapuları ve eyâletlerinde olan ümerâ ve mîr-i mîrân ve zu'amâ ve ehl-i tîmâr ve pîşgâhda zümre-i yeniçeriyân ve cebeciyân ve topciyân dahi ilerü

¹⁸¹⁷ ahz idüp, mezâri'inden yedirdi V : ahz itdiler Y

¹⁸¹⁸ urulup V : uruldu Y

¹⁸¹⁹ Vezîr Hızır Paşa ile Eğre Beğlerbeğisi V : -Y

¹⁸²⁰ mu'tâd V : mu'tâd-ı kadîm Y

gāziyân-ı serhadd-i mansûrân yürüyüp, bu minvâl üzre azîm debdebe vü kevkebe ve tumturak-ı alay-ı şevket ve kendüler kalb-i askerde pür-mehâbet-misâl bedende rûh olup, Şeyh Vâni Mehmed Efendi ile hem-inân âheste hıramân iderek, üçüncü sâ'atde Yanık kal'ası mukâbelesine vardı. *Allâhu Ekber* bugünkü alayda müctemi' olan asâkir ve silâh-ı nusret-encâmın kesret¹⁸²¹ ü vefret ve mehâbet ü salâbeti bir târîhden mesmû' ve müşâhede olunmamışidi ki, kûh-i sahrâlar doldı, iğne bırakacak yer kalmadı. Ale'l-husûs gülbâng-ı Muhammedî sadâsı ve kôs ve nakkâre ve zurnâ ve nefir velvelesi hâmûn-ı kal'a-i Yanık'ı güm güm gümletti ve kal'adan azîm âteşler saçıldı. Hattâ kal'a tarafında birkaç mağrûr kefere meydânda sûret-i zuhûr göstermeğin, leşker-i İslâmiyân'dan bir niçe dilîr düşmen-i dînden kan almağa hasret şîr-i garrende-ner gibi meydâna at sürdiler. Umûm elsine-i asâkir-i muvahhidînden sadâ-yı tekbîr pey-ender pey âsmâna peyveste olup, birkaçın tu'me-i şemşîr eylediler. Ve bir dilîr-i şîr-savlet dahi meydânda, bir kâfirin kellesin bedeninden cüdâ ve zerre denlû mecrûh u zahmdâr olmadın, huzûr-ı serdâra gelüp, “hemîşe düşmen-i dîn böyle olsun” diyerek, pîşgâh-ı sa'âdet-penâhına ilkâ eyleyicek, azîm lûtfâ mazhar ve zümre-i gâziyâna ser-defter oldu.

Bu mahalde otak yeri bir hoş ma'lûm olmamağla, serdâr-ı a'zam doğrı Raba suyu kenârında köprü kurulacak mahalde nihâde kılınan Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa, çergesine indi. Nehr-i mezbûr karşusunda vâkı' tabur-ı makhûrda tecemmû' iden piyâde vü süvâr on iki bin miqdâr a'dâ-yı dîn-i bed-girdâr, guzât-ı İslâm'ı Beç tarafına geçürmemek ve Yanık kal'asın muhâfaza itmek zu'mıyla me'mûrlar idi. Bu kesret-i cünûd-ı Müslimîni göricek, beş on şâhî darbuzen¹⁸²² atup, ancak bir âdemin kolun götürüp ve birin şehd-i şahâdete ırgürmüşiken, “meydânı mafât arslandan hâlî bulurum” zu'm-ı fâsidiyle ahşâma değin beri tarafı toplayup, vâfir at ve âdem sakatladı. Vücûd-ı serdârı sıyâneten Kul Kethudâsı Çelebi İsmâ'îl Ağa “efendim bârgâhınız kurulmuş, şimden gerü teşrîf buyurun” deyü, koltuğuna girüp, gücile yolladı ve der-akab tabur-ı makhûr mukâbelesine yeniçeri serdengeçdileri metrislenüp, a'dâ-yı bed-nihâd ile bâzîçe-i tûfeng-endâzına mübâşeret ve nâ'ire-i harb-i kîtâle mübâderet eylediler. Ve metrislere ya'nî ki, kâfir toplarının mukâbiline altı kît'a balyemez top ve elli kît'a şâhî darbuzen vaz' olunup, ikinci mahalli bilâ-ârâm atılmağa mübâşeret olunmağla, tabur-ı makhûrda olan a'dâ-yı bed-likâya perîşânlık virüp, bir top atmaya kâdir olmayup, cümle topları iptâl kılındı. Ve çarhaya ta'yîn olunan Tatar askeriyle Nûreddîn Sultân ve Diyâr-

¹⁸²¹ kesret V : gâyet kesret Y

¹⁸²² darbuzen V : darbuzen top Y

ı Bekr Vâlîsi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Haleb Vâlîsi Deli Bekir Paşa ve Sivas Vâlîsi Bî-namâz Halil Paşa ve Adana Vâlîsi Deli Emir Mehmed Paşa ve Hamid sancağına mutasarrıf Hazînedâr Hasan Paşa ve Teke sancağına mutasarrıf Arab Ali Paşa ve Tire sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve atlı Mısır askeri, kimi Raba suyun yeldirdiler ve kimi mezkûr Kara Mehmed Paşa yaptığı cisirden fevc fevc karşı cânibe geçüp, tabur-ı makhûra hücum itmeleriyle mütehassın olan küffâr-ı hâksârın cân başına sıçrayup, yayasıyla bir miqdâr atlusı Yanık kal'asına girüp, sâ'ir dest-i girîbân-ı gâziyândan rehâ bulan atluları Beç'e doğru firâr eylediler. Lâkin Tatar askeri ardlarına düşüp, erişdiler taraf taraf hücumlar idüp, cenge girişdiler. Gâh tûfengleşdiler ve gâh tîr ü şemşîr ile cengleşdiler. Âkıbet münhezim idüp, kimin katl ve kimin kırışlediler¹⁸²³ ve atları yügrük olanlarının katı azdan azı Beç kal'asına girüp, vâkı' hâli bildirdiler.

İşbu asâkir-i mansûre cânibinden, Vezîr Kara Mehmed Paşa kapucılar kethudâsı gelüp, tabur-ı makhûr bozulup, târumâr olduğın haber virüp, hil'at giydi ve ahşâma değin yüz kadar kelle ve dil gelüp, boyunları uruldu. Getürenler hadlerine göre ihsân ve hil'atlar ile mesrûr kılındı. Bundan sonra guzât-ı mansûre bî-mezâhim karşı yakayı zapt idüp, çadırların kurdılar. Meymene vü meysere emîn ü sâlim hizmet-i muhâfazada oldılar.

Bugün Yanova Beğlerbeğisi Defterdâr-ı Sâbık Vezîr Ahmed Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve eyâletinde Lipova Sancağı Beği Hızır Beğ ve Canad¹⁸²⁴ Sancağı Beği Mehmed Beğ ve Morava Sancağı Beği Arslan Beğ¹⁸²⁵ ve İrşova Sancağı Beği Ali Beğ ve Niş Sancağı Beği Ahmed Beğ ve Anadolu Eyaletinden Mağnisa Paşası alay gösterüp, orduya dâhil oldılar.

Ahmed Paşa'ya serâserli kürk ve öbürlerine hil'at giydirildi. Ve ba'de'l-asr serdâr-ı a'zam binüp, Raba suyu üzerine binâ olunacak cısr mahallerine varup, üç aded köprü binâsına fermân buyurdu. Şöyle ki, biri kendü sâyebanı kurbunda Bosna Vâlîsi Vezîr Hızır Paşa ve Özi Vâlîsi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa mübâşeretiyle ve biri yeniçeri kolunda, yeniçeri ağası mübâşeretiyle ve biri dahi aşağı olmağla Yanova Vâlîsi Vezîr Ahmed Paşa mübâşeretiyle, bir sâ'at evvel itmâmına sa'y-ı himmet bezl-i kudret kılınmasını emr idüp, mühimmâtları virildi ve kânûn üzre Eflak Voyvodası Şirvan Beğ ile Boğdan Voyvodası hizmetlerine koşuldu ve yedinci Cum'a gün oturak.

¹⁸²³ kırışlediler V : esîr Y

¹⁸²⁴ Çanad

¹⁸²⁵ ve Morava Sancağı Beği Arslan Beğ V : -Y

Feth-i kal'a-i Tata

Tabur-ı makhûr [110b] hezîmetden sonra, Yanık kal'asında olan düşmen-i dîne ve etrâf-ı diyâr-ı müşrikîne vehm-i azîm müstevlî olup, ale'l-husûs, bundan akdem Yanık kal'ası müzâfâtından Tata kal'ası teshîrine, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa ile Hersek Vâlîsi Mustafâ Paşa me'mûren civâr-ı hisâra varduklarında, vire bayrağı diküp, itâ'at-ı istîmân itmekle, *bi-fazli'llâhi Teâlâ* böyle bir sa'b u düşvâr hisâr-ı üstüvâr bî-ceng ü cidâl feth ü zapt-ı asâkir-i İslâm olup, içinden çıkan küffâr-ı dalâlet-nihâd, diyâr-ı âhere gitdiler¹⁸²⁶. Ancak kal'a kapudanıyla zindânda mahbûs on altı nefer Müslimân esîrlerin çıkarup, Hersek Vâlîsi Mustafâ Paşa'ya teslîm idüp, huzûr-ı serdâr-ı a'zama göndermiş idi.

Bugün gelüp, Mustafâ Paşa ile kapudan-ı mesfûre ve altı nefer âdemine birer kaftan giydirilüp, esîrlerin cümlesi başdan başa mîrîden tecdîd-i libâs ile memnûn kılındı ve kal'a muhâfazasına Canad Sancağı Beği Mehmed Beğ ile Temeşvar piyâdesinden beş yüz nefer asker ta'yîn buyuruldu.

Ve sekizinci Şenbih gün oturak. Bugün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve eyâletinden Göle Sancağı Beği İbrâhîm Beğ ve Seksar Sancağı Beği Mustafâ Beğ ve Mihaç Sancağı Beği Ahmed Beğ ve Bosna eyâletinden mezkûr Hersek Vâlîsi Mustafâ Beğ alay gösterüp, İbrâhîm Paşa'ya serâserli kürk ve sâ'irlerine hil'at giydirildi. Ve mezkûr Mustafâ Paşa Budun'dan bin araba zahîre getürmeğe me'mûr olup, kendü Yanık kal'asının varoşu Tatar yediyle ihrâk bi'n-nâr kılındı ve han tarafından üç dil gelüp, câ-be-câ etrâfda yakın olan kurâ vü varoş palankaları yakup yıkmadan mâl ve ganâyim alup kelle ve dil göndermeden hâlî olmayup, içerü Beç'e doğru hayli Tatar gitdüğü haberin bildirmiş, gelen iki âdemine birer kaftan ilbâs ve binüp Raba suyu kenârında olan sâyebânına teşrîf buyurdı ve bu menzilden üç sâ'at ilerü, Beç yolu üzerinde vâkı' Raabca nâm nehr-i cârî olan üç adet köprü başı için dahı, kendü ağavâtından Gürcü Ali Ağa'yı me'mûr idüp, Eflak ve Boğdan askeriyle rû-be-râh oldılar. Ve bu iki nehr-i mezbûr aralarında ya'nî ki, Raba ve Raabca suları beyinde olan ba'zı ırmakların lüzûmına göre birer küçük köprücükler ta'mîr idüp, bataklıkları hâr u hâşâk ile doldurulmasın tenbîh buyurdılar.

¹⁸²⁶ gitdiler V : yıkılıp cehennem oldılar Y

Ve tokuzuncı Bâzâr gün oturak. Bugün yine binüp sâye-bân olduğu mahalle vardı ve İzvornik ve Sonlok sancakların tevcih buyurdu ve Han hazretleriyle umûm Tatar askeri ve Mısır askeri Raba suyundan karşı geçüp kondı. İki kelle ve beş dil gelüp katlı olundu. Getürenlerinin hadlerine göre hil'at ihsân ile ri'âyet buyuruldu.

Ve onuncı Dü-şenbih gün oturak.

Feth-i kal'a-i Papa ve Pesprim ve Çobanca ve gayrihim

Yine bugün, Raba suyu kenârında olan sâye-bânlarına teşrîf buyurup, cisirler itmâmına sa'y u gûşîş üzreler iken, öyle mahalli Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa kapucılar kethudâsıyla Sonlok Alaybeğisi gelüp, Papa ve Pesprim ve Çobanca kal'alarının vire ile feth ü teslimlerinden gayrı etrâfında ya'nî ki, Raba suyunun berü cânibinde vâkı' kal'a-i Tihun ve kal'a-i Vajon, kal'a-i Sekelhit, kal'a-i Kestel, kal'a-i Deveçer¹⁸²⁷ kal'a-i Çaşnik kal'a-i Vuşkovar, kal'a-i Senmartin, palanka-i Şakvar, palanka-i Vaşarhel, palanka-i Tapoça, palanka-i Yanoşhar, palanka-i Krakov, palanka-i Mezde, palanka-i Şimone, palanka-i Vad, palanka-i Şomlak, palanka-i Zad, palanka-i Turna, palanka-i Sankot, palanka-i Şimok, palanka-i Kapornak, palanka-i Berd, palanka-i Kestir nâm yigirmi dört pâre kal'a vü palankaların Orta Macar Kralı Tökeli İmre'ye itâ'at ü inkıyâdları haberin arz itmiş. Şöyle ki, paşa-yı mûmâ-ileyh, dünki gün kapusu ve eyâleti askeriyle Papa ve Pespirim ve Çobanca kal'alarının feth ü teshîrine me'mûr olup, yanına kapuları ve eyâletleri askeriyle Eğre Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ve Hama ve Humus sancakları beği Arab Süleyman Beğ ve Aclun Sancağı Beği ve bir mirza ile iki bin Tatar ve bin nefer yeniçeri ve beş yüz nefer serdengeçti cebeci ve iki oda topcı ile iki kıt'a kolonborna top ve beş kıt'a şâhî darbuzen ta'yîn olup gitmişti.

Mukaddem Papa kal'asının topu altına varup, evvel-emrde varoşun urdurdı. Gâret ü hasâret ve tûvânâsın kırdırıp, nisvân u sıbyânın esîr itdirdi ve metris aldirmek sadedinde iken, Konta nâm kal'a kapudanı vire idüp, elli miqdâr kâfir ile taşra çıkdı ve amân diyerek gelüp, ayağına yüz sürmekle, kal'ada olanlara taarruz itdirmeyüp amân virdi ve kendüsi Şeyhoğlu Ali Paşa ile kal'aya girüp, zindânında boğazı zencîrli kırk beş nefer Müslimân esîrin çıkarup ve arabalara tahmîl idüp, huzûr-ı serdâr-ı a'zama gönderd[ikd]en sonra, kal'a muhâfazasına Seksar Sancağı Beği Ali Beği ve Üstoln-

¹⁸²⁷ Zübde-i Vekayiât'ta "Deveci" s.151.

Belgrad kal'asının fârisân-ı evvel ve sâni ağalarıyla dört yüz nefer guzât-ı serhad ve bir miqdâr Macar tâ'ifesiyle, Tökeli İmre'nin bir kapudanın alıkoyup, çadırların kal'a kurbuna kurdı ve içerüden üç günlük zahîre aldı ve kendü ile ta'yîn buyurılan Tatar askeri dahi etrâf-ı kurâyı urup, bî-nihâye mâl esîr alup ricâlin kırıp, iki bin miqdâr nisvân u sibyan ile kal'a altına gelüp, mülhak-ı mu'asker-i İslâm olmuşlar idi. Lâkin ilk re'âyâdır deyü, ümerâ-yı serhad teşekkî itmeğin, serdâr-ı a'zamdan fermân gelüp, Üstolni-Belgrad ve Tata ve Papa etrâflarından alınan esîrlerin girü virilmesi tenbîh buyurulmuş. Tatar ve sâ'ir askerîde bulunanları alup, sipâhîlerine redd ü teslîm eyledikten sonra kalkup, Pesprim kal'ası üzerine vardı. Ol dahi havf-ı şemşîr-i İslâmiyân'dan vire ile meftûh-ı musahhar olup, kal'a kapudanı miftâhların ve seksan dört nefer erkek ve on altı nefer avret-i Müslimân esîrlerin getürüp teslîm eyledi. Ve anın dahi muhafazasına Şimetorna Sancağı Beği Mustafâ Beği ve Üstolni-Belgrad'ın azebân ve topçı ve martolosundan beş yüz miqdâr asker ifrâz ve birez Macar ile Tökeli İmre'nün bir kapudanun alıkoyup, me'zûnen ordu-yı hümâyûn cânibine avdet eylediğin haber virüp, kaftan giydiler. Ve Papa kal'asından halâs olup gelen kırk beş nefer esîrlere, hizmetlerinde olduğu¹⁸²⁸ kefereler, her birine ikrâmen birer bârgîrcik virüp, ordu-yı hümâyûna gelmişler idi. Ol mahalden serdâr-ı a'zam dahi otaklarına teşrîf ve sâiebân altında iskemle üzre karâr idüp, huzûrlarına getürtdi. İsimleriyle bir bir yoklayup, her birine tesliye-i hâtır birle mîrîden ser-tâ-pâ libâsların tecdîd-i fermân buyurdu ve hattâ yigirmi bir neferin Re'îs Mustafâ Efendi kendü arabası önüne getürüp, kendü eliyle her birine ikişer altuncık verdi.

Minvâl-i meşrûh üzre orduda askerîden ve sekbândan ve Tatar'dan ba'zıları itâ'at-ı fermân itmeyüp, tekrâr Üstolni-Belgrad'a tâbî kurâyı nehb ü gâret ve îsâl-i hasâret ve emvâl ü erzâk ve ıyâllerin ahz u zu'amâ ve ehl-i tîmâra küllî ihânet eyledikleri, huzûr-ı serdâr-ı a'zama gelüp, feryâd ü figân itmeleriyle, bu ma'küle re'âyâyı esîr idenler teftîş ve tefahhus olunup, her kimde bulunur ise alınup, sipâhîsine teslîm olunmasına mü'ekked fermân sâdır olup, mücebince livâ-yı mezbûre sipâhîleri, birkaç dîvân çavuşu ve yeniçeri ta'yîn olup, çadır-be-çadır gezüp, tecessüs idüp buldukları iki bin miqdâr re'âyâyı alup, sahiplerine redd ü teslîm eylediler. Çok fâ'ide sadedinde olan manav tâ'ifesi, zarar-ı mahzâ uğrayup, bu husûs için huzûr-ı serdârîde iki saruca bölükbaşıyla, bir sipâhînin sâiebân önünde boyunları uruldu.

¹⁸²⁸ olduğu V : olan Y

Ve on birinci Salı gün oturak.

Mânde-i İbrâhîm Paşa be-muhâfaza-i cisir-i Raba ve Raabca der-kurb-ı kal'a-i Yanık

Bugün serdâr-ı a'zam savâb-dîd-i re'y-i rezîn-i ukâlâ üzre Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa'yı huzûruna getürdüp, işbu Yanık kal'ası altında cârî Raba ve Raabca suları üzerine binâ olunan cisirler muhâfazasına me'mûren ser-asker nasb idüp, serâsere kaplu semmûr kürk giydirdi ve âmed ü şüd guzât-ı İslâm'ın mazarrat-ı a'dâdan emîn ü sâlim mürûr ü ubûrlarına çeşm-gûş olmaların tenbîh buyurdi ve yanına iki bin beş yüz nefer kendü kapısı askerinden gayrı Budun neferâtından üç yüz nefer gönüllü ve üç yüz nefer garîb ve yüz elli nefer tîmâr ehliyle alaybeğisi ve iki bin beş yüz nefer kapısı ve eyâleti askeriyle Özi Beğlerbeğisi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa ve beş yüz nefer âdemiyle Hersek sancağına mutasarrıf Mustafâ Paşa ve Hüdavendigâr sancağına mutasarrıf Berber Ali Paşa ve Ankara sancağına mutasarrıf Niğdeli Ali Paşa ve altmış nefer âdemiyle Mihaç Sancağı Beğiyle alaybeğisi ve üç yüz nefer âdemiyle Sirem Sancağı Beğiyle alaybeğisi ve yedi yüz nefer âdemiyle Semendire alaybeğisi ve yigirmi nefer âdemiyle Seksar alaybeğisi ve altmış nefer âdemiyle Kopan alaybeğisi ve elli nefer âdemiyle Novigrad alaybeğisi¹⁸²⁹ ve seksan nefer Peşte beşlüsi ve Usturgon'un yüz nefer erbâb-ı tîmârı ve elli nefer fârisânı ve Haseki Muhammed Ağa ile yedi oda, iki bin yeniçeri ve bin nefer cebeci ve iki kıt'a kolonborna top ve yigirmi şâhî darbuzen ile iki oda topcı ve üç bin nefer âdemleriyle, dört aşağı bölük sipâhîleri ve yüz elli nefer mîrî Bosna piyâdesi ve beş bin nefer Tatar askeriyle cem'an on tokuz bin tokuz yüz yetmiş nefer guzât-ı İslâm ta'yîn ve aşağı bölüklerin ikişer kıst mevâciblerin topdan ağalarına teslîm ve bu cümle-i a'yân-ı askere hilâ'-ı fâhireler ile tatyîb-i hâtır eyledi ve Raba ve Raabca üzerlerine, binâsına mübâşeret olunan üçer aded ve mâbeynlerinde olan bataklıklara dahi altı aded köprü ile cem'an on iki aded cisirler dahi tamâm olmağla, ordu-yı hümâyûn halkı me'zûn olup, fevc fevc mürûr ve Raba ve Raabca nehirlerinin beyninde olan dağ ve sahrâlar guzât-ı mansûre ve hıyâm-ı gül-gûn ile mâlâ-mâl olup, lâle-zâra döndi. Ve Komaran cezîresinde olan varoş ve kurâ ve palanka ve kılâ' sükkânı, âdem gönderüp istîmân itmeleriyle, asâkir-i İslâm'dan zarar u gezend irişmemek üzre, her birine dîvân çavuşlarından ve yeniçeri ocağından mu'temed yasakçılar konuldi ve Papa ve Pesprim ve Çobanca kal'alarının kapudanları gelüp, içerü

¹⁸²⁹ ve yigirmi nefer....Novigrad alaybeğisi V : -Y

çergede serdâr-ı a‘zama buluşup [111a] ubûdiyyetleri kabûle karîn olmağın, kaftan giydiler ve Pesprim kal‘asından halâs olup gelen seksan dört nefer ricâl ve on altı nefer nisvân-ı Müslimân esîrlerin dahi huzûrına getürdüp, cümlesinin mîrîden libâsları tecdîd olunmasını emr eyledi ve Tatarlar dört kelle getürüp, ihsânlar aldı

Ve on ikinci Çehâr-şenbih günü oturak. Bugün ahşâma değin serdâr-ı a‘zamin tuğu ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ocakları ve cebehâne ve toplar ve ağırlık ve paşalar bi'l-cümle köprülerden Raba suyun karşı geçüp, berü cânibde kimse kalmadı. Mukaddem karşı yakada olup çarhaya ta‘yîn olan Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Deli Bekir Paşa ve Bî-namâz Halil Paşa ve Deli Emir Mehmed Paşa ve Hazînedâr Hasan Paşa ve Arab Ali Paşa ve Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve Tatar askeriyle Nûreddîn Sultân ilerü gitmeğe me‘mûr oldılar.

Serdârî-i Kôr Hüseyin Paşa be-feth-i kal‘a-i Pojon

Niğbolu sancağına mutasarrıf Abaza Kôr Hüseyin Paşa'ya Eğre eyâleti tevcîh ve ser-asker nasb olup, huzûr-ı serdârîde¹⁸³⁰ hil‘at giydirildi ve Orta Macar Kralı Tökeli İmre ile yek-dil Tuna karşusunda vâkı‘ Pojon nâm kal‘a-i metîn fethine¹⁸³¹ nâmzed kılınup, yanına kendünün beş yüz nefer âdemisinden gayrı, bin yüz elli dört nefer Eğre piyâdesiyle, üç yüz on altı nefer süvârisi ve beş yüz altı nefer¹⁸³² zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı ve iki yüz nefer kapısı askeriyle Varat Beğlerbeğisi Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve Varat kal‘asının yerlü kulundan tokuz yüz otuz bir nefer piyâde ve dört yüz altmış nefer süvâri ve üç yüz kırk tokuz nefer zu‘amâ ve ehl-i tîmârı ve bin iki yüz nefer Budun piyâdesi ve Temeşvar ve Yanya ve Uyvar beşlûsinden cem‘an altı bin miqdâr guzât-ı serhadd-i mansûreyi ta‘yîn ve her vechile umûr-ı mühimmeyi bi'l-müşâfehe, “Göreyin seni, Tökeli İmre ile bir hoş geçin. Müşâveresiz iş itme imdâd-ı asker iktizâ ider ise arz eyle. Seni askersiz komam evvel-emrde Leve ve Nitra kal‘alarının feth ü zaptına ve andan Pojon kal‘asının teshîrine sa‘y u ikdâm idegörün. Senden hizmet me‘mûl iderim. İnşâallâhu ta‘âlâ avdetde melhûzundan ziyade lûtfâ mazhar olursun”. Bundan doğru Usturgon köprüsünden karşı Ciğerdelen palankası cânibine geçüp, andan Tökeli İmre ile cem‘iyet itmelerin tenbîh ü fermân buyurdu ve ahvâllerinin zikri

¹⁸³⁰ serdârîde V : serdârî azîmde Y

¹⁸³¹ fethine V : -Y

¹⁸³² âdemisinden gayrı....beş yüz altı nefer V : -Y

mahallinde münâsib görüldi. Ve Eğre'den ma'zûl, Şeyhoğlu Ali Paşa'ya Niğbolu sancağı virilüp kaftan giydirildi.

Ve on üçüncü Penç-şenbih gün, menzil-i nehr-i leb-i Raabca, sâ'at üç. Serdâr-ı a'zam bu hesabca Yanık kal'ası altında altı gün meks eylemiş idi. Bugün tulû'-ı şemsden yarım sâ'at sonraca hareket ve alay-ı şevket birle Raba ve Raabca suları üzre müheyyâ kılınan cisirlerden ubûr ve otak-ı âlîlerine şeref-nüzûl buyurdı ve tabur-ı makhûr ma'rekesi yol üzerine vâkı' olmağın küffâr-ı li'âmın kallâvî zırhları ve demür ser-penâhları hâksâr kimse rağbet itmez müşâhede kılındı. Asâkir-i İslâm-ı zafer-makrûn ise hadd ü ta'bîr ve takrîrden bîrûn mânend-i encüm-rîk mertebe-i hadd ü ihsâdan efzûn olmağın, köprülerden mürûr iderken, hayli usret çekildi. Lâkin *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* çendân kimseye zarar terettüp eylemedi. Bu vakte değin vâkı' olan ahvâli yazup, bu menzilden Telhîsî İsmâ'îl Ağa ile rikâb-ı hümayûna arz u i'lâm eyledi. Belgrad'da varup, rikâb-ı hümayûn kâim-makamı Vezîr Kara İbrâhîm Paşa vesâtatı ile Abaza Köşkü'nde pâye-i serîr-i âlâya yüz sürüp, telhîsin sunup, lisânen dahi takrîr-i kelâm idicek, pâdişâh hazretleri, “Kasdımız Yanık ve Komaran kal'aları idi. Beç kal'ası dilde yokidi. Ne aceb paşa saygısızlık idüp, bu sevdâya düşmüş. Hoş imdi, Hakk ta'âlâ âsân getüre. Lâkin mukaddem bildireydi rızâ¹⁸³³ virmezdim” buyurdı. Ve azîm istigrâb idüp, teessüf çekildi ve iç hazînedârı Musâhib Ali Ağa ile istimâleti mutazammın-ı hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ve bir kabza murassa' şemşîr ve bir kabza mücevher hançer gönderüp, Beç muhâsarasında varup îsâl itmiş idi.

Feth-i kal'a-i Ovar

Çarhaya ta'yîn olan Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve kendü ile me'mûr mîr-i mîrân-ı düşmen-gîr ile yolın sağ tarafında vâkı' Tuna kenârında Ovar nâm kal'a-i metîne ki, Uyvar kal'asından büyük ve metîn idi. Yürüyüş ile feth idüp, içinde olan kefereyi katl u esîr, emvâl ü erzâkların nehb ü gâret eylediler. Bir mertebe hinta ve dakîk ve şa'îr bulundu ki, vasf olunmaz. Meselâ Belgrad anbarı gibi bir anbarından niçe bin guzât-ı İslâm dakîk aldıkdan sonra, bütün orduyu seyr iderdi, rağbet¹⁸³⁴ olunmayup yerinde kaldı ve esîr eşyâya hod bakılmadı¹⁸³⁵. Vekîl-i mâl olan kimesne âkıbet-endişlik idüp, hiç olmaz ise bari fazlasın zapt ideydi. Sonraki kahd ü

¹⁸³³ rızâ V : rızâ vü ruhsat Y

¹⁸³⁴ rağbet V : ve artık rağbet Y

¹⁸³⁵ ve esîr eşyâya hod bakılmadı V : -Y

galâ zahmeti çekilmezdi. Bu ni‘met-i celîlenin kadrini bilmeyüp, kimin yakdılar ve kimin ayaklar altında pâymâl itdiler. Âkıbetinde Hallâk-ı âlem ve Razzâk-ı benî Âdem olan Bârî ta‘âlâ hazretleri küfrânı'n-ni‘ameliklerin revâ görmeyüp, her birin envâ‘-i dürlü belâlara giriftâr kıldı ve kal‘a-i mezbûrede ukûl-ı beşer mütehayyir olur envâ‘-i kârgîr mermer binâları bî-hadd ü ekser-i kâfirin ahmâl ü askâl ve zahîre hıfz idicek metânetde bî-nazîr hisâr-ı üstüvârı idi. Alâ-hasbi'l-âde harb [u] kıtâl ile yigirmi günde teshîri muhâl görünürken, *bi-fazli'llâhi ta‘âlâ* ân-ı vâhidde meftûh ve dâhil-i kabza-i nasîb-i ehl-i İslâm olup, dört yerden lağım ile atılup, hâk ile yeksân kılınduğı müjdesiyle, Karakulak Mehmed Ağa gelüp, hil‘at giydirildi. Ve mukâbele-i hizmet Vezîr Kara Mehmed Paşa'ya dahi serâsere dûhte ve semmûr kürk gönderildi. Ve bu kal‘adan pîşgâh-ı otak-ı serdârîye kırk kelle ve on dil gelüp, boyunları uruldu¹⁸³⁶ ve Nûreddîn Sultân dahi Beç kurbunda bir taburdan kefereyi kırıp kaçırmış, bir zer-dûht bayrak ile on kelle ve sekiz dil göndermiş ve der-akab Han hazretleri dahi ol taburdan altı dil irsâl itmiş, getürenlere hil‘atlar giydirilüp ihsânlar virildi. Diller küşte-i şemşîr kılındı.

Bugün ba‘de'z-zuhr serdâr-ı a‘zam binüp, seyr tarîkiyle Tuna kenârına vardı. Suyun karşı yakasına üç Tatar bârgîrleriyle yüzrek geçüp, dahi ilerü varduklarında adada olan düşmen-i dîn bunların üzerine hücum eyledi. Azlık hasebiyle mukâvemet mümkün değil, yine dönüp berü geçmekle her birine yigirmişer gurusı verdi

Ve on dördüncü Cum‘a günü oturak. Bugün serdâr-ı a‘zam kendü tuğuyla yeniçeri ocağın Ovar menziline gönderdi. Bu âna değin vâkı‘ olan seferlerde¹⁸³⁷ dâru'l-harbe girildikten sonra tuğlar ve ocak halkı ve cümle asâkir-i İslâm topdan gitmek mu‘teber iken bu sefer-i nusret-eserde nümâyân olan alâym-i feth ü zafere istinâden eltâf-ı Rabbu'l-âlemîne i‘timâd idüp, bî-havf u haşyet kendü memleketleri gibi ilerü gitmelerin fermân buyurdu. Ve mukaddema itâ‘at idüp gelen Kestel palankasının iki kapudanına birer hil‘at giydirildi.

Ve on beşinci Şenbih gün, menzil-i kal‘a-i Ovar sâ‘at beş. Bugün seherî hareket olunup, beşinci sâ‘atde Ovar kal‘ası altına varılup konuldu. Ve bugün yolın ibtidâsından intihâsına değin Tuna kenârıyla gidilüp, karşı yakası Komaran cezîresi idi. Serâpâ dirah[t]istân ile memlû kûhistânı müşâhede olundu ve bu yolda yarım sâ‘at miqdârı tûl

¹⁸³⁶ uruldu V : yerde galtân oldu Y

¹⁸³⁷ seferlerde V : keferelerde Y

var bir karye ihrâk olunmuş görüldi ve menzile üç sâ'at kalarak bir mertebe toz koptu ki, herkes yanından olanı teşhîs idemedi ve asra karîb serdâr-ı a'zam binüp, Ovar kal'asına varup temâşâ eyledi.

Ve on altıncı Bâzâr günü ki, ibtidâ-yı Temmuz'dur. Menzil-i Gota sâ'at beş. Bugün seherî hareket olunup ve yemekliğe inilmeyüp yol sol taraf iken bataklık zahmeti def'i için sağ tarafa sapılup, gâyet ormanlı ve latîf yerlerden gelindi ve ekser-i ağırlık soldan gitmekle azîm zahmet çekildi.

Feth-i kal'a-i Hanburg

Bugün Vezîr Kara Mehmed Paşa ile Deli Bekir Paşa, Hanburg nâm kal'a teshîrine me'mûr olmuşlar idi. Deli Bekir Paşa mukaddem varup, muhâsara itmiş idi ikinci vaktine değin döğdiler. Mütéhassın olan melâ'în-i hâsirîn metânetine mağrûr olup, ta'annüd itmekle serdâr-ı a'zama i'lâm idüp, top istediler. Ol sâ'at mühimmâtıyla iki kolonborna top gönderdi. Henüz varmadan altı sâ'atde guzât-ı İslâm göz karardup, birbirlerine gayret virerek taraf taraf yürüyüş ile hisâra girmişler, cengcisiyle kibârî mukaddem firâr itmişler imiş. Yerinde kalup ceng iden re'âyâyı bi'l-küllîyye kılıçdan geçirüp kal'ayı zapt eyledikleri müjdesiyle, vakt-i mağribde Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Deli Bekir Paşa, kapucılar kethudâları ve serdâr-ı a'zamin tatarı gelüp, getürdükleri kelleler pîşgâh-ı otağ-ı serdârîde galtân ve dillerin boyunları urulup, her biri ihsân ve hil'atlar ile mesrûr-ı şâd-mân kılındılar. Kal'a-i mezbûrun yıkılup yakılmaması fermân buyurulmuş idi. Giden âdem yolda eğlenmeğın varınca değin âteşe urulup, der-dîvârı hâksâr kılındı.

Ve on yedinci Dü-şenbih gün Vandalık Fegadu¹⁸³⁸, sâ'at beş. Bugün serdâr-ı a'zam seherî göçüp, beşinci sâ'atde menzil-i mezbûrda nihâde kılınan bârgâh-ı âlîlerine nüzûl eyledi¹⁸³⁹ ve Hanburg kal'asında kesilmiş iki yüz kelle ve ahz olunmuş on dil gelüp, getürenlerinin hadlerine göre hil'atlar giydirüp ihsânlar viridi ve dillerin kaydın gördükden¹⁸⁴⁰ sonra binüp, Hanburg kal'asın varup seyr eyledi. Fi'l-hakîka bir metn-i metîn hısn-i hasîn kal'a olup, taşra kal'ası Van kal'asından büyük ve muhkem ve iç kal'ası ayyuka ser çekmiş bir kûh-i girdâr-vâr taş üzerinde Van kal'asının iç kal'asından mu'azzam ve metîn ü müstahkem idi. Yigirmi gün miqdâr muhâsaraya tahammülü var

¹⁸³⁸ Fegadu V : -Y

¹⁸³⁹ eyledi V : buyurdılar Y

¹⁸⁴⁰ kaydın gördükden V : boyunları urulduktan Y

iken, fazl-ı Hakk ile hücum-ı mehâmmet-i leşker-i İslâm kılup, müşrikîne ru'b-ı hirâs ilkā¹⁸⁴¹ [111b] ve müstevlî ve mütelâşî ve hirâs ve re'y-i tedbîrin perîşân itmekle, bir gün mukâvemete cür'et ve cuyûş-ı muvahhidîn ile muhârebeye cesâret idemeyüp, makhûr u müdemmer ve cünûd-ı zafer-vürûd mansûr u muzaffer olduğın temâşâ kılup, hamd iderek otağlarına geldiler. Bu menzile gelince yemîn ü yesârda meftûh olan kılâ' u palanka yüzi mütecâviz idüp, hemân bugün yolın sağında ve solunda ihrâk bi'n-nâr olup, dîvârlarından gayrı eser-i binâsı kalmamış yigirmi kadar palanka müşâhede ve ta'dâd olundu. Yalnız gâret-girân manav makûlesi elli kadar kal'a vü palankaların feth ü ihrâk ve askerîsi mukaddem firâr itmiş, yerinde kalan re'âyâsın esîr ve mâl u eşyâların nehb ü gâret eyledikleri tahkîke irdi ve ahşâma karîb han tarafından yalı ağasıyla İslâm Mirza gelüp, Beç varoşundan ahz olunmuş dört dil getürdiler. Biri alıkonuldu, üçü kendülere virildi. İltifâten vâfir in'âm ile birer kaftan giydirildi.

Ve on sekizinci Salı gün menzil-i Eşikel, sâ'at beş. Bugün tulû'-i şemsden yarım sâ'at evvelce serdâr-ı a'zâmın tuğu gidüp, ba'dehu kendüler hareket, beşinci sâ'atde menzil-i mezbûra nüzûl ve yarım sâ'atistirâhatden sonra Beç kal'asın seyr ve metris alınacak semtlerin¹⁸⁴² tahmîn için sebûkbâr on bin miqdâr cerd atlı guzât-ı İslâm ile binüp, varoşa karîb mahalle varduklarında asâkir-i İslâm'dan gönlünde cevher olanlar varoşa yürüyüp, bin kadar kâfiri tu'me-i şemşîr ve bir niçesin beste-i zencîr idüp, ân-ı vâhidde emvâl ü erzâkların gâret ü hasâret¹⁸⁴³ eyleyüp, huzûr-ı serdâra yüz elli kelle ve elli dil gelüp, her bir guzâtı mazhar-ı lûtf [u] ihsân ile mesrûr¹⁸⁴⁴ ve dillerin cezâların tertîb itdirdikden¹⁸⁴⁵ sonra merhûm Sultân Süleyman¹⁸⁴⁶ Han-ı Gâzî tokuz yüz otuz altı târîhinde Beç kal'ası muhâsarasına vardukda hisâra karîb otağı kurulup, kalduğu mahalle ki, ol zamânda Nemçe çasarı olan Ferdinand¹⁸⁴⁷ Kral-ı dâll ikrâmen bi-aynihi otak-ı hümayûn resminde bir kasr-ı lâ-nazîr ya'nî ki bir saray-ı dil-pezîr tarh [u] inşâ ve üzerlerin kurşun yerine yaldızlı bakır ile pûşîde ve güneş urdukda şu'â'ından gözler kamaşur idi. Etrâfına sur çekmiş, sonra gelen kralların her biri gûnâ-gûn ebniye-i âliyeler ile bir azîm bâğçe itmiş, içinde döşeme ve sütûnu elvân somaki ve beyaz mermer ve bâğçesi gûnâ-gûn şükûfe ile müzeyyen elma ve emrûd ve enâr ve incir ve

¹⁸⁴¹ ilkā V : -Y

¹⁸⁴² alınacak semtlerin V : olunacak yerlerin Y

¹⁸⁴³ ü hasâret V : -Y

¹⁸⁴⁴ mesrûr V : mazhar Y

¹⁸⁴⁵ itdirdikden V : olundukdan Y

¹⁸⁴⁶ Sultân Süleyman V : cennet-mekân Sultân Süleyman Y

¹⁸⁴⁷ Ferdinand V : -Y

hurma ve turunç ve fuçılarda ve çölmeklerde murabbâ limon ve sâ'ir eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmire ve mevzûn dirah[t]istân ve nahlistân ve servistân ve yaprakdan iki mızrak boyu dîvârlarına dâhilinden hâricî ve ne hâricinden dâhili görünür ve nev'-i ağaçtır ki, dikmişler ve tertîb ü tezyîn itmişler ke-ennehu buda bir dîvâr olmuş. Böyle mevzûn bir mütenâsibdir ki, sathında ve fevkinde bir yaprak ve bir yaprakdan ne taşra ve ne içeri, korusunda hod envâ'-i şikâr karaca ve yağmurca ve arslan ve sâ'ir vuhûş ve tuyûr ve kaplan katı bisâr, masrûfuna¹⁸⁴⁸ hezâr bin kîse telef olduğu âşikâr idi. Ana teşrîf ve cenâb-ı Vâhibü'l-atâyâyâ hamd ü şükûr eyleyüp, esnâ-yı ârâmda murâd üzre kal'anın cevânib-i erba'asın seyr ü temâşâ ve metris yerlerin tahmîn eyledikten sonra, bâğçe muhâfazasına âdem koyup, kable'l-asr binüp, ordu-yı hümâyûna ric'at eyledi. Ve bugün yine bu yolda ya'nî ki, Tuna kenârında çasarın mesîre vü teferrücgâhı bir sur-ı azîm içre bâğçesi yanından geçildi ki, gözler nazîrin görmemiş, ebniye vü şükûfe ve meyvenün envâ'ını kulaklar işitmemiş idi. Yakup yıkdılar hâkle yeksân itdiler.

Ve yine bugün menzile gelince yemîn ü yesârda on kadar palanka ve kurâ ihrâk bi'n-nâr olmuş ve bir kasabasına uğrandı, sağ cânibinde Tuna kenârında kâfirin odun iskelesi imiş, ol denlû odun ve kâraste ve tahta yığınları ve değirmen taşları ve dakîk-i hâss var idi ki, vasf olunmaz. Âkıbet-endişlik itmeyüp, cümlesin âteşe urdılar ve zu'amâdan Kartal Mehmed Ağa, kâfirden bir bârgîr çeker küçük arabasıyla iki şâhî top alup, huzûr-ı serdâra getürmekle ihsâna mazhar oldu.

Ve bundan gayrı Nemçe çasarının on yedi mahalde sarayları var imiş ki, her biri birkaç bin kîseye olmaz. Metânet ve zîb ü zînetin ve envâ'¹⁸⁴⁹ somaki mermerlerin ve hadîkasının ve eşcâr-ı müsmire ve gayrı-müsmire ve şükûfesinin vefret ü kesreti bir vechile vasf olunmaz imiş. Bu makûle Beç'de dört beş sarayını yıkdılar ve Beç'e dört sâ'at mesâfe bir yaylakda, bir sarayını dahi ihrâk b'n-nâr eylemişler ki, devri üç sâ'at kadar çevirir. Anda içinde envâ'-i eşcâr ve ezhâr u esmâr ve yaprakdan kat-ender-kat dîvârlar ve soğuk miyâh-ı câriye ve imârât-ı âliyeler ki, Beç'deki saraylarının hiç birine benzemez idi. Hülâsa-i kelâm Sultân Süleyman Köşkü'nden gayrı bir bâğçesi ve binâ-yı âliyesi kalmadı. Bi'l-cümle harîk u harâb ender harâb oldu ve Yanık'dan Beç'e dek yigirmi yedi sâ'atlık yol idi, altı menzilde varıldı. Bu altı konak bir mertebe ma'mûr u âbadân idi ki, ta'bîri mümkün değil idi. Seylû'l-arim bu kavm-i dâllîne seylû'n-nâr vâkı'

¹⁸⁴⁸ masrûfuna V : -Y

¹⁸⁴⁹ envâ' V : envâ' dürlü Y

oldı. Diyâr-ı Sebe'de olan imârât-ı cennetân ile ta'bîr olundu. Ammâ bu memleket hem cennetân ve hem mezra'atân ve türâb-ı münbit ve ekinleri bahr-i mevâc idi. Asâkir-i İslâm üzerinden ubûr idüp, çignedüp atlarına yedirüp yakdıktan sonra, yine ekserî derya gibi mevc urup durdı ve bağları hod bir mertebe ma'mûr ve üzümü mevfûr idi ki, İstanbul etrâfında olan bağlar buna göre leyse bi-şey'in ve bâğçeleri envâ'-i meyve ile dop dolu, kurâ vü şehirlerinin bir cümlesi alâ-gavtin vâhidin ve ekser-i büyüti üçer tabaka idi. İki tabakası Vâlide Hanı gibi kârgir binâ olup, âteşden zarar gelmedi ve üçüncü tabakasının üstü padavra olmağla, yanmış ve her köyü bir kasaba denlü bin evlü dahi ziyâde idi ve ba'zı köyleri içinde Edirne Ali Paşa çârsûsı gibi çârsûları nümâyân idi ve cümle kurâ vü bâğ bâğçeleri ve büyüti u çiftlikleri emlâk olup, zulm u ta'addî olmamağla bir kör kaz bulsalar yapışmazlar idi. Ve anın içün bu imârât-ı tetâvül kadar imâr ile olmuş, yohsa bir ömürde bu imârât mümkün değil idi. Ve saraylarının binâsı metânet ü istihkâm ve hûbluğı ve nakş-ı zîb ü zîneti bir mertebede idi ki, nigârhâne-i çîn hemân kendü idi ve en fakîrinin evi İstanbul saraylarından âlâ ve ekserînin, döşemesi somaki mermer ve tuğla ve kiremidi muhkem, bir türlü musanna' u müzeyyen idi.

Yanık'dan Beç'e gelince çarhacı paşalar ve gerek gâret-girân-ı asâkir-i cerrâr ve cünûd-ı Tatar-ı sabâ-reftâr yemîn ü yesâr ve pîş ü pesde olan kılâ' u palanka ve kurâ vü varoşları yakup yıkup emvâl ü erzâkların nehb ü gâret ve nisvân u sıbyânın esîr ve tûvânâsın¹⁸⁵⁰ küşte-i şemşîr idüp, harâb olan binâlarının bakır makûlesi şöyle dursun, mücerred demürleri İstanbul'a gelse mâl-ı Kârûn hâsıl olurdu. Ekser-i ukâlâ-yı İslâm sebep-i tahrîb-i bilâdın tettebbû' u tefekküründe iken, haber alındı ki, bir gün Nemçe çasarı gam-nâk, gözleri nem-nâk-ı hayret ve ızdırabda iken zevci ki, İspanya kralının kızıdır, “bu hüzn-i elemine sebep nedir? su'âlin itmiş. “Acebdir ki, Osmanlu pâdişâhı zîr-i destinde olan beğlerin birer nâme ile¹⁸⁵¹ sefere da'vet buyursalar, akabinde emrine râm olup¹⁸⁵² gelürler ve ne işe kullansalar cân u başlarıyla çalışurlar. Ammâ ben kendü re'âyâm olan Macar beğlerine âdem gönderüp da'vet eylerim, aslâ itâ'at idüp gelmezler” diyicek, “Osmanlu pâdişâhının askeri kendü dîn ü mezhebinden olduğu içün, emrine ber-dârlardır ammâ senün Macar beğlerin âher dînde olmağla emrine itâ'at u inkıyâd itmede rû-gerdânlardır” demekle, ol sâ'at Macar beğlerine âdemler ve ruhbânlar gönderüp, tapduğı dîn-i bâtılina da'vet eylemiş, kabûl etmiyenlerinin bir niçesini

¹⁸⁵⁰ tûvânâsın V : -Y

¹⁸⁵¹ birer nâme ile V : -Y

¹⁸⁵² emrine râm olup V : -Y

şikence ile katl itmiş. Hattâ Bakanoğlu nâm Macar beğinin evlâdı kalmamağla, Beç kal'asına altı sâ'at karîb olan Potendorf nâm kal'asını bütün ülkesiyle zapt ve bu güne zulm u ta'addîye mübâşeret itmekle, *Hakk Celle ve Alâ* hazretleri kulundan kâfir ise de geçmez. İslâm askerinin üzerine musallat itmeğe sebep olmuş.

Ve on tokuzuncı Çehâr-şenbih günü ki, Temmuz'un dördüdür. Menzil-i kal'a-i Beç sâ'at dört.

Muhâsara-i kal'a-i Beç

Bugün cümle ağırlık girü kalup, gün doğduktan sonra serdâr-ı a'zam binüp, tuğları ilerüce ve kendüleri akabince hareket ve menzil-i mezbûra doğru tahrîk-i rikâb-ı azîmet eyledi. Mu'tâd üzre yemîn ü yesâr sipâh silihdâr Anadolu ve Rûm-ili beğlerbeğileri ve dahi ilerü çarhacı paşalar alaylar bağlayup, âheste-harâm birle Beç kal'ası mukâbelesinde vâkı' bir sahrâda sâye-bân kurdurup, otak yeri ma'lûm olunca değin iki sâ'at miqdâr zamân, ol mahalde inân-rîz-i semend-ârâm oldılar ve der-akab varoşdan dört dil getürdiler birinin bir delü ve üçünün asesbaşı boynun urup, getürenlere ihsân virdiler ve otak yeri ma'lûm oldu haberi gelmekle, binüp yine müretteb alay ile bârgâhlarına teşrîf buyurdılar.

Bir sâ'at ârâmdan sonra yine süvâr olup, metris alınacak ve top kurulacak yerleri görmek için varoşda bir münâsib yere varup indi. A'yân-ı askeri cem' idüp, metris husûsun meşveret eyledi. Şöyle ki, evvelâ bi'l-ittifâk mu'tâd üzre bizzât kendü ve yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa ve Kul Kethudâsı Çelebi İsmâ'il Ağa ve kapısı ve eyâleti askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan Paşa ve yigirmi oda yeniçeri ve beş kıt'a kolonborna top ve yigirmi kıt'a şâhî darbuzen ile orta koldan ve kapuları ve eyâletleri askeriyle Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Haleb Beğlerbeğisi Deli Bekir Paşa ve yigirmi oda yeniçeri ve Zağarcıbaşı Mustafâ Ağa ve beş kıt'a kolonborna top ve yigirmi kıt'a şâhî darbuzen ile sağ koldan kapuları ve eyâletleri askeriyle Yanova Beğlerbeğisi Defterdâr-ı sâbık Vezîr Ahmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Bî-namâz Halil Paşa ve yigirmi [112a] oda yeniçeri ve beş yüz cebeci ile Saksoncibaşı Süleyman Ağa ve beş kıt'a kolonborna top ve yigirmi kıt'a şâhî darbuzen ile sol koldan metrise girüp, ber-mûceb-i fermân-ı âlî herkes yerlü yerinde tabyaların binâ ve metris ve sıçanyolların açmağa başlayup, câ-be-câ erbâb-ı metris küffâr-ı li'âm ile tûfeng-endâzlığa mübâşeret eylediler. Varoşda metrislere karîb olan saray ve hâneleri ve bâğ ve

bâğçeleri her a‘yân-ı asker hâllü hâlince zapt idüp, tabya yapmaya başladılar. Bu da bir lûtf-ı Hak oldu, bu varoş olmasa alargadan metrise girmeğe muhtâc idi. Ne denlü cehd ü ikdâm olunsa, birkaç güne değin bu mahalle gelmek emr-i muhâl idi. Hattâ metrise gelenler atlarıyla doğru sıçanyollarına değin gelirlerdi. İbtida sıçanyolu kazılan mahalden kal‘a hendeği başına, bir ok menzili kadar ki, dört yüz adımdan ibaretdir, sıçanyolu yed olunacak yerde varoşa gâyet bulmuş ve metris içinde dahi bir iki binâya müsâdif olunmuş idi. Ve böyle bağlı bâğçeli ve âlî binâlı kârgir saraylarda metris ve tabya olduğu, devlet zuhûrundan beri ma‘lûm değildi. Ve Beç kal‘asının devri Selânik kal‘ası kadar tahmin olup, dâ’iren-mâdâr birbirlerine mülâsık dört varoşa bir şehr-i azîm ve her köşesi ber-câ-yı ibret-nümâ ve her meskeni bir mahall-i ferah-efzâ idi. Ancak mukaddem gelen asâkir-i İslâm, derûn u bîrûnunu ihrâk bi’n-nâr idüp, dîvârları ba‘zılarının oturacak yerleri kalmış idi. Yine böyle iken, bu denlü askere süknâ oldu ve serdâr-ı a‘zam muktezâ-yı sünnet-i seniyye-i Muhammedî üzre, kral-ı dâlî hitâben “ya İslâm veyâ harâc ve illâ beynimizi kılıç fasl ider, bilmiş ol” mazmûnunda bir kâğıd yazup, Delübaşı Ahmed Ağa ile açıktan kal‘aya gönderdi. Baş delüyi alnından kurşun ile urup şehîd itdiler. Bu ne hâl ise, handaka karîb bir mahalle varup, görünen kâfirlerin birine kralınıza kâğıdım vardır alın deyü işâret itmekle, bir Hırvat gelüp kâğıdı aldı ve “alarga dur” deyüp, içerü gitdi. Meğer kralları asâkir-i İslâm Beç’e gelmezden on gün mukaddem, bir miqdâr kâfir ile Beç’e altmış sâ‘at mesâfe Tuna aşurı Linse nâm şehre firâr, Star[h]enberg nâm Nemçe Hersek’in yerine vekîl nasb idüp, kal‘aya kapatmış idi. “İçerüde baş olanlarımız bu bâbda cevap verecek söz bulamadıklarından, bizim bir iki günden berü hayli âdemimiz kırılmağın elemimiz var iken, şimdi bu kâğıdın cevâbı yoktur” deyü, haber göndermeleriyle, mezbûr Hırvat gelüp söyledi¹⁸⁵³ ve Delü başıya “var git yohsa şimdi seni ururlar” dedi. Ol dahi dönüp, serdâr-ı a‘zama gelüp, vâkı‘ hâli söyleyicek, “vebâli boyunlarına. İmdi hemân toplan kurulsun ve piyâde metrise girüp, kal‘a dövülsün” buyurdu¹⁸⁵⁴ ve cümle kollara fermânlar gönderdi ve her kûşeden nâ’ire-i harb [u] kıtâl işti‘âl buldı ve kendülerin sâkin olıcak tabyaları henüz hâzır olmamağın, ahşâma karîb otaklarına teşrîf buyurdılar ve mukaddemâ serdâr-ı a‘zam tarafından Üstolni-Belgrad zu‘amâsından Zirinoğlu ve Raşkoçeoğlu¹⁸⁵⁵ nâm Macar beğlerine itâ‘at-i mutazammın kâğıdlar gönderilmiş idi. Bugün ahşâma karîb âdemleri gelüp, itâ‘at ü

¹⁸⁵³ gelüp söyledi V : öyle cevâb virdi Y

¹⁸⁵⁴ buyurdu V : deyü buyurdu V

¹⁸⁵⁵ Rakoczyoğlu.

inkıyâdları haberin virdiler. *Bi-fazli'llâhi Teâlâ* bu da bir kuvvet-i baht-ı mes'ûdîdir ki, yigirmişer otuzar bin cengâver asker sâhibi kâfîrler, birer kâğıd ile teslîm-i zimâm-ı sûret ve itâ'at gösterdiler ve orduda olan Kazaklar'ın birisi efendisini urup, şehîd itdüğü ma'rûz-ı serdâr-ı âlî oldukda, ordu-yı hümâyûnda mevcûd cümle Kazak esîrleri katl olunmak üzre fermân sâdır olup, münâdîler nidâ itmekle hemân ol sâ'at yüz elli kadar esîr, Aylak Çadırı önünde küşte-i şemşîr olup, sâ'ir bütün orduda bir iki gün içinde yigirmi binden mütecâviz Kazak esîrlerinin boyunları urulup, halka bir miqdâr emniyyet geldi

Ve yigirminci Penç-şenbih gün muhâsara. Metrislere vaz' olunan toplar, bugün seherî taraf-ı düşmen-i dîne atılmaya başlayup, metris yerleri sengîn olmağla sıçanyolları işledilmede küllî usret çekildi. Asâkir-i İslâm Beç üzerine varacakarın mahsûr-ı müşrikîn muhâlâtndan add idüp, gâfil bulunmağla dörder vakıyye yuvarlak atar ancak on bir kıt'a kolonborna topları kundakda hâzır bulunup, birkaç günden sonra otuz dörder vakıyye yuvarlak atar yüz otuz aded balyemez topları hazırlanup, taraf taraf tabya ve burc-ı bârûlara dizüp, metris ve ordu-yı hümâyûnı toplayup şebân-rûz ikdâm ile asâkir-i İslâm üzerine âteşler saçar oldu. Ta'accüblerin serdâr-ı a'zamı ki, bu denlü şevket-i tumturaka ve asâkir-i pür-yaraka ve sarf u itlâf kılduğı cebehâne vü hazâyine göre, iri toplar ve humbara havanları getürmedi ve ale'l-husûs Nemçe'ye sefer açar ve Beç kal'ası gibi kal'ayı muhâsara kılmaklık gönlünden geçse. Gerek idi ki, ekall-i mertebe on vakıyyeden otuz vakıyyeye varınca, dâne atar envâ'ından kırk elli pare, balyemez on beş yigirmi pâre idi. Kolonborna top ve bir ol kadar dahi humbara havanı ve üç yüz kadar şâhî darbuzenleri ordu-yı hümâyûnda mevcûd itmek gerek idi. Ya bu denlü topları geçmeğe birkaç bin çift öküze muhtâcdır. Bütün Rûm-ili'nin davarın sürmeli ki, bu miqdâr öküz cem' oluna. Böyle oldukda zulm itmek lâzım gelir diyenlere cevâb, ol vakt bir vakt idi ki, devletin kuvvet ü kudreti, hazîne ve cebehânenün kesret ü vefreti ve asâkir-i İslâm ve re'âyânın mâl ve davar cihetinden tamâm gelünçlüğü zamânı idi. Ol vakte göre her sakaldan bir kıl virseler beş on bin öküzün cem'i lâ-şey idi. Bâ-husûs cebri olunmazdı rızâlarıyla mîrîden iştirâ kılınurdu ve iri topları hod İstanbul'dan getürmek lâzım değil, Budun'dan ve etrâf-ı kılâ' husûndan çıkarılup, götürmek olagelmiş kânûn idi. Evâ'il-i zamânda Ungurus seferlerine azîmet olundukda pâdişâhân-ı selef ve serdârân-ı halef, ekser-i serhad kal'alarından lüzûmına göre iri toplar çıkarup getüregelmiş iken, fikri bilinmedi ve kânûna râğbet eylemedi. Mülk-i çasarı bî-ceng ü cidâl kabza-i tasarrufa getürürüm sandı ve orduda ancak üç vakıyyeden tokuz vakıyyeye

varınca yuvarlak atar on tokuz kıt'a kolonborna top (...) kıt'a humbara havanı ve yüz yigirmi kıt'a şâhî darbuzen mevcûd bulunup, anın da iki kıt'a kolonbornası Yanık altında alıkonulmuş idi ve üç vakıyyeden tokuz vakıyyeye varınca kolonborna ta'bır olunur, on vakıyyeden kırk vakıyyeye varınca balyemez denilür, hiç bu denlü ufak top ile böyle metîn¹⁸⁵⁶ kal'a mı dövülür ve bu tedarüksüzlük ile Alaman düşmenine cevâb mı virilür? Hayf bu gurûra, hayf bu fikirsizliğe ki, kendü toplarına karşı düşmenden atılan top dânelerin vezn itdirmekle teessüf çeküp hayrete vardı. Ammâ çi-fâ'ide ve süvâr semend-i cihân-peymâ olup, etrâf-ı hisârı seyr ü temâşâ iderek, bağlar içinde vâkı' bir depe üzre sâyebân kurdurup, kal'aya ve karşusunda olan adaya nazzâre-fiken-i ibret iken, adadan bir miqdâr kefare zâhir olmağla ağavât ve dîvânigândan birkaç nefer atlu gönderdi. Kâfirler dahi bunları gördüğü gibi hınzır-vâr orman içine firâr ve gaybet eylediler. Meğer palankalardan firâr iden keferenün tahlîs-i girîbân idenleri, bu adaya geçüp bundan dahi fırsat buldukça kal'aya girdiklerin işitmiş idi. Bi'l-mu'âyene müşâhede itmekle, ol mahallin muhâfazası ehem ve kal'aya ma'ber olan köprülerin zapt u ihrâk olunması cümleden elzemdir buyurup, Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ile Eflak ve Boğdan askerin ta'yîn eyledi ve binüp kal'anın köprü tarafında vâkı' varoşı içinden geşt ü güzâr iderek, bârgâh-ı gerdûn-iştibâhlarına varup nüzûl buyurdılar.

Bu varoş dahi mukaddem ihrâk olunmuş idi. Gerçi Beç kal'ası Tuna kenârında bir düz yerde vâkı', lâkin kal'a dibinden leb-i nehr-i Tuna'ya varınca bir ok menzili miqdâr var alarga idi. Etrâfı dâ'iren-mâdâr amîk vasî' handak ve müte'addid tabyalar ve akl u fikre gelmez donuz damları ve şaranpolar ile ihata kılınmış bir müstahkem hisâr-ı üstüvâr ve derûnu pür-şerâre-i nâr idi. Ol mahalde, ya'nî ki Beç mukâbelesinde, Tuna suyu bölük bölük ayrılmış her bölüğü bir mu'azzam ada olmuş derûnı bâğ u bâğçe ile müzeyyen kılınmış çasarın anda dahi bî-nazîr hadâyık-ı dil-pezîri olup, Ada Bâğçesi demekle şöret bulmuş ve her bir adaya birbirlerine mülâsık köprüler kurulmuş ve ol adaların birkaçına taburlar idüp, iktizâ eyledikçe bî-pervâ kal'aya imdâd-ı asker ve zahîre virmek ve yaralı ve zebûn cengcisin tebdîl kılmak zu'mında olmuş idi.

Ve bugün Kayseriyye sancağına mutasarrıf Deli Dilâver Paşa ile Saruhan sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa'yı cebehâne muhâfazasına me'mûr idüp, sipâh ve silihdâr ağaları dahi metrisler ardında gice karavul beklemelerin fermân buyurdu.

¹⁸⁵⁶ varınca.... böyle metîn V : -Y

Ve yigirmi birinci Cum'a gün muhâsara. Bugün Adana Beğlerbeğisi Deli Emir Mehmed Paşa'yı baş ta'yîn idüp, yanına Niğbolu sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ali Paşa ve Hamid sancağına mutasarrıf Hazînedâr Hasan Paşa ve Saruhan sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve Köstendil sancağına mutasarrıf Arslan Mehmed Beğ ve Mısır askeri ve serçeşme sekbânları ve iki yüz beldâr koşulup, kal'anın sol tarafında vâkı' Tuna'nın gelişi cânibidir, adada olan köprülerin ihrâk bi'n-nâr idüp, adada su kenârında metrise girmelerin fermân buyurdu. Vardukları gibi cümlesi adada olan düşmen-i dîne birden hücum ve dilîrâne cünbüşler gösterüp, ekserin kılıçdan geçirdiler ve bakıyyetü's-süyûfları suyun yukarı cânibinde olan taburlarına firâr eylediler. Der-akab taburda olan köprüye dahi hücum, anda dahi azîm harb-i kîtâl olup, hâh u nâ-hâh himmet-i merdâne birle andan dahi küffârı kaçırup, köprünün berü başını yaktılar ve Emir Mehmed Paşa ihtimâldir, düşmen-i dîn kal'a tarafından asker-i İslâm üzerine hücum eyleye, ihtimâmen bir miqdâr asker dahi kal'a tarafına muhâfazacı ta'yîn **[112b]** buyurulur ise, ma'kûl olduğın serdâr-ı a'zama i'lâm itmekle, ol mahalle eyâleti askeriyle Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ta'yîn buyuruldu ve Emir Mehmed Paşa'ya dahi ihrâk olunan köprü başına bir miqdâr karavulcu asker koyup, sen ve seninle olan asker ile kalkup, Hızır Paşa yanına varmasını fermân eyledi. Ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa dahi adanın ordu-yı hümayûn kenârına düşen tarafına ihtimâldir, düşmen-i dîn hücumu olur ise karşıda olan ehl-i İslâm'ı muhâfaza içün ta'yîn olup, on beş kıt'a şâhî darbuzen kendüye ve on beş kıt'a şâhî darbuzen Hızır Paşa'ya virildi ve köprü zapt olunduğı haberiyle Emir Mehmed Paşa'nın kapucılar kethudâsı gelüp, müjde itmekle hil'at giydirildi. Bu minvâl üzre kal'a ardından dahi muhâsara olunmağla mahsûr-ı müşrikînin taşra taburda olan kefereden aslâ imdâd gelecek köprüsi kalmayup, *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* her cânibden muhâsara ve çarmıha gerilmiş kilâba döndi ve beyne's-salâteynde Rûm-ili Beğlerbeğisi Küçük Hasan Paşa çeşmede râhatda iken, top ile urulup bir buçuk sâ'atden sonra fevt olmağın, mansıbı Niğbolu sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ali Paşa'ya ve anın mansıbı Karaman pâyesiyle Köstendil Sancağı Beği Arslan Mehmed Bey'e tevcîh olup, huzûr-ı serdârîde hil'at giydiler ve topçılar kethudâsının top tabyasında sol ayağın top götürmekle yevmî yüz akça ulûfesine on akça dahi terakkî ile tekâüd ihsân buyuruldu.

Ve sûret-i itâ‘at ve inkıyâd gösteren Zirin ve Bakan ve Raşkoçe¹⁸⁵⁷ oğullarının âdemleri gelüp, dâmen-bûs-ı serdârile müşerref olup, kaftan giydiler ve pâdişâh-ı İslâm efendimiz hazretlerine kulluğumuz ma‘lûm olmak için bizde ne denlû Müslimân esîri var ise koyuvirdük. Serhadd-i mansûrede Macar esîrleri hakkında kerem-i merhametleri recâsında oldukların arz itmeleriyle, hemân şevketlü kudretlü pâdişâh-ı İslâm efendimiz hazretlerine sadâkat üzre kulluk idin ve Devlet-i Aliyyeleri'nde her murâdınız husûl-i pezîr olur buyurdılar.

Ve Beç kal‘asına üç sâ‘at karîb mahalde gönüllü çetecileri bir palankaya sarılıp, bir miqdâr kıtâlden sonra, içlerinden biri, “baş olup, gelün itâ‘at idin ra‘iyyet kabûl eġlenüp¹⁸⁵⁸ kılıçdan halâs olun” deyü, pâ-stâd sözüyle melâ‘îni aldayup anlarda razı olmuşlar, “imdi bize cümle silâh makûlesini taşra virin, biz de cümlenizin isimlerin yazalım ve sizi alup serdâr hazretlerine götürelim” demişler. Anlar da cümle âlât-ı silâhların dört arabaya doldurup, palanka kapusından taşra çıkarmışlar ve kendüler dahi birer birer çıkup, sekiz yüz elli kadar kâfiri¹⁸⁵⁹ isimleriyle defter itmişler. Artık cenge kudretleri kalmayacak, birden na‘ralar urup kılıç koymuşlar. Cümlesin ân-ı vâhidde reh-güzâr-ı tîginden geçürmüşler. Ba‘dehu meymene vü meysere palankaya girüp, içinde olan nisvân u sıbyân ve emvâl ü erzâkların gâret ü hasâret idüp, ganâyim-i mevfûreye muvaffak olmuşlar ve esnâ-yı sulhda baş olan guzâta yüz altun ile bir kîse tangırcık¹⁸⁶⁰ virmişler¹⁸⁶¹.

Ve yigirmi ikinci Şenbih gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a‘zam vakt-i duhâda binüp, dünkü ihrâk olan köprünün adasına sudan at ile geçüp, mezkûr Kral Bâğçesi ta‘bîr olunan ravza-i arîmu'n-nazîri varup seyr eyledi. Bir mertebe musanna‘ hıyâz ve ebniye ve şükûfe ve meyve mevcûd idi ki, ta‘bîri hadd-i imkândan bîrûn idi. Meselâ limon ve turunç ve hurma ve kakule dahi var idi ve keçikuşu nâmında bir kuş getürdiler başı ve boynu tavus gibi ve gövdesi aynıyla keçi gibi ve ayakları yine kuş ayakları gibi idi ve bir deve kuşu dahi getürdiler ve bâğçe de bir miqdâr ârâm ve yine kal‘ayı ve Tuna üzerinde olan büyük köprüyi dürbin ile gözden geçürdükden sonra binüp, kurşun menzili mesâfeden bî-bâkâne mahalden gelürken, mukaddem ubûr eyledükleri su üzre icâleten binâ olunan köprüden geçüp, otağına nüzûl eyledi ve iki dil gelüp katl olundu.

¹⁸⁵⁷ Rakoczy

¹⁸⁵⁸ itâ‘at idin ra‘iyyet kabûl eġlenüp V : itâ‘at ü inkıyâd idinY

¹⁸⁵⁹ kâfiri V : bî-dîni Y

¹⁸⁶⁰ mangırcık

¹⁸⁶¹ yüz altun ile bir kîse tangırcık virmişler V : yüz altun virmişler Y

Ve yigirmi üçüncü Bâzâr gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a‘zam *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* kal‘a-i mezbûre dâhil-i kabza-i teshîr-i İslâm'a girinceye değin metrisde olan tabyalarında ârâm itmek üzre, vakt-i duhâda metrislere dâhil ve doğru yeniçeri kolunda olan metrisleri seyr iderek, Ağa Tabyası'na varup, bir miqdâr ârâm ve yine gelüp, kendü tabyasında karâr eyledi. Metrisler ve varoş içinde âlî kârgir bâğçe ve ebniyelerde ve serdâr-ı a‘zamin tabyaları hod bir azîm müstahkem binâlu saray önünde vâkı‘ olup, havlısında gûnâ-gûn meyve ağaçları var idi. Devlet zuhûrundan berü mahsûr olan kılâ‘ın metris ve tabyaları bir târîhde ebniye-i şeddâdiyye kârgir ve her cânibi riyâz-ı dil-pezîr içinde olduğu mesmû‘ ve müşâhede olunmamış idi. Ale'l-husûs yeniçeri metrisinde kal‘aya girer bir su yolu bulundu. Künki iri çam ağaçlarından idi, varoşundan hod buz pâresinden nişân virir suyu olmağın, taşradan su getürmek zahmetinden erbâb-ı metris ve tabya rehâ buldı.

Bu gice kal‘anın ada tarafından ya‘nî ki¹⁸⁶², ardından Vezîr Hızır Paşa ve Emir Mehmed Paşa ve Hazînedâr Hasan Paşa ve Arslan Mehmed Paşa ve Mısır askeri metrise girdi. Ol taraf dahi mahsûr olup, küffâr-ı bed-girdâr¹⁸⁶³ adada taburunda kalup, köprüleri kat‘ u zapt olunmağla artık bir vechile kal‘aya duhûle kudretleri kalmadı ve serdâr-ı a‘zam kendü hazîne kâtibi Şehyoğlu Abdî Efendi'yi metrisde cerrâhlar olduğu mahalde bir çadıra ta‘yîn idüp, zahm-nâk olanların cerhlerine göre bahşîş virmesini emr eyledi ve yaralılar için dahi yevmiye pilav ve çorba tabh olunmak üzre, otuz keyl pirinç ve altmış vakıyye yağ ve iki yüz çift itmek ta‘yîn buyurup, bu dahi mezbûrun mâ‘rifetiyle it‘âm kılınurdu. Bundan mâ‘ada gurabâ vü fukarâ dahi it‘âm olunup ve yevmiye iki kazan pilav ve çorba dahi metrisler ağzına irsal ve anda dahi niçe aç ve muhtâc olanlara virilirdi.

Ve ba‘de'l-asr kal‘adan tabura firâr ider bir Nemçe tutulup, taburda tokuz bin ve kal‘ada on beş bin cengâver asker olduğın ve Nemçe çasarı muhâsaradan on gün mukaddem firâr ve zevciyle yüzlerin yırtup saçların yolarak Linse¹⁸⁶⁴ nâm şehirde varup, karâr itdüğün haber virdi.

Bu gice sol kolda Yanova Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa kolunda olan şaranpodan metrislere seksan kadar eli humbaralı kâfir çıkup, lûtf-i Hakk ile ekserî

¹⁸⁶² tarafından ya‘nî ki V : -Y

¹⁸⁶³ küffâr-ı bed-girdâr V : küffâr-ı hâksâr Y

¹⁸⁶⁴ Linse V : -Y

küşte-i şemşîr olup, halâs olanların bir kaçı makhûr u müdemmer şaranpo[y]a dar düşdiler.

Bugünden ba'de'l-asr serdâr-ı a'zamin tabyada mehterhânesi çalınmağa başlayup ve yeniçeri ağası ve yemîn ü yesârda vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerânın dahi bir yerden mehterhâneleri velvele-ârâ olmaya yüz tutdı. Şöyle ki, ba'de'l-mağrib ve ba'de'l-ışâ ve ba'de'l-fecr her koldan çalınan tabl ve surnâ ve nefîr ve nakkâre ve zil sadâsı ve top u tûfeng velvelesi cem'iyetinden zemîn ü âsmân lerze-nâk olurdu.

Ve bu gice rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîden serdâr-ı a'zama kılıç kaftan ile gelen iç-hazînedâr Musâhib Ali Ağa yazıcısı Baltacı Hasan Efendi gelüp, metrisde serdâr-ı a'zama buluşup haber virdi. Ol sâ'at cevâbın alup, silihdârı Süleyman Ağa'ya koşup girtü yolladı ve yigirmi dördüncü Dü-şenbih gün muhâsara.

Âmeden-i kılıç kaftan, be-Rikâb-ı hümâyûn

Bugün Musâhib Hazînedâr Ali Ağa alay ile gelüp, taraf-ı pâdişâhîden getürdüğü hil'at ve şemşîr ve hançeri serdâr-ı a'zama teslim eyledi. Şöyle ki, evvelâ giceden merhûm Sultân Süleyman Han-ı Gazî¹⁸⁶⁵ otağı yerinde olan Kral Bâğçesi'ne matbah gidüp, ba'dehu seherî serdâr-ı a'zam kethudâsı cümle kapucubaşı ve vâcibü'r-ri'âye ağalar ve müteferrika ve delü ve gönüllü askeri ve Yeğen Hüseyin Beğ ve iç oğlanı ve şâtırân ve tûfengciyân ve mehterhâne ile ol mahalle varup, bâğçeye indi ve hazînedâr Ali Ağa dahi karşudan göründüğü gibi, bu cümle-i asker istikbâl ve getürüp mahall-i mezbûrda indirdiler.

Bir miqdâr ârâm ve ziyâfetden sonra yine tertîb-i alay birle yürüyüp, otak-ı serdâra yakın geldükde, cümle ahâlî-i dîvân ve ağa-yı yeniçeriyân ve kul kethudâsı sâiebân ucundan, baş çadır gâyetine değin saf bağladılar ve Hazînedâr Ali Ağa dahi Aylak Çadırı yanına geldükde, mehterhâne diküp kethudâ beğ ve Hüseyin Beğ ilerücede ve hazînedâr ağa otak kapısı önünde atlarından inüp, sokaklar iki taraftan açıldığı mahalde, serdâr-ı a'zam Selîmî destâr ve erkân kürk ile sâiebân altından yürüyüp, sağ koltuğunda yeniçeri ağası ve solunda defterdâr efendi tutarak tuğlardan dört adım miqdâr yere gelüp, ol mahalde hazînedâr ağa dahi hatt-ı hümâyûn¹⁸⁶⁶ elleri üzre getürüp teslim ve dâmen-bûs eyledi. Serdâr-ı a'zam dahi iki elleriyle ta'zîm ü tevkîr

¹⁸⁶⁵ Sultân Süleyman Han-ı Gazî V : Sultân Süleyman Han-ı alıyyü'r-rahmeti ve'l-gufrân hazretleri Y

¹⁸⁶⁶ hatt-ı hümâyûnı V : hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnı Y

birle alup bûs ve koynuna kodı. Ba‘dehu kürkli ve sâde iki top hila‘-ı fâhire sunup, ol dahi yakasın öpüp giydi. Ba‘dehu kılıcı alup öpdı ve silihdârı kuşatdı. Ba‘dehu hançeri alup öpdı yine silihdârı kuşatdı ve her bir ikrâmda çavuşlar alkışladı. Andan bu behcet-i sürûr-ı Âsafî birle baş çadıra gelüp, ayağı üzre durduğu hâlde hatt-ı hümayûnı bûs ve kîsesinden çıkarup, re‘îs efendiye viridi. Ol dahi bir iki hatve ilerü varup, suffe ortasında ser-tâ-be kadem âheste âheste mazmûn-ı münîfini sâmi‘îne tefhîm iderek, kırâ‘at ve ba‘dehu pâdişâh hazretlerinin kendü mübârek kalemiyle unvânına keşîde buyurduğu hatt-ı şerîfi dahi okuyup, serdâr-ı a‘zama virüp öpdı ve koynuna kodı ve çavuşlar alkışladı ve hazînedâr ağaya serâserli kürk ve on iki nefer âdemlerine birer hil‘at giydirüp, üç direklinin sağ cânibinde mahsûs kurulan çergesine **[113a]** gönderdi ve kendü anda iskemle üzre iclâs-ı yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve defterdâr efendi ve nişâncı vekîli ve cebecibaşı ve topcubaşı ve sâ‘ir ehl-i dîvân bâ-ser hem¹⁸⁶⁷ dâmen-bûs eylediler.

Ve bu gice otakda kalup, cümle kollara basîret üzre olmaların müş‘ir fermânlar gönderdi ve nısfu'l-leylde sağda Vezîr Kara Mehmed Paşa koluna yüz kadar kâfir çıkup, ekserî küşte-i şemşîr oldı ve bu gice humbaracıbaşı humbara ile kâfirin şaranpo yanındaki tabyasın tutuşdurmağla serdâr-ı a‘zam hayli tahsîn idüp, vâfir altun ihsân eyledi ve hazînedâr ağa Yanık altında köprüler muhâfazasına me‘mûr Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa yanına geldükde cüz‘î asker ile göndermeğe havf idüp, üç gün alıkomuşıdı. Girüden Karaman Beğlerbeğisi Şişman Mehmed Paşa ile Karahisar sancağına mutasarrıf Ömer Paşa gelicek yanına koşup, üç bin araba zahîre ile ordu-yı hümayûna göndermiş idi. Mezbûr Mehmed Paşa Hızır Paşa yanında köprü muhâfazasına ta‘yîn buyuruldı.

Ve yigirmi beşinci Salı gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a‘zam metrise varup, dîvân eyledi ve andan yeniçeri ağası ve andan solda Vezîr Defterdâr Ahmed Paşa tabyasına varup, metrislerin seyr eyledikden sonra dönüp kendü tabyasına geldi. Ve iki dil getirilüp boynun urdurdı ve adada metrise giren Vezîr Hızır Paşa ve Emir Mehmed Paşa ve Hazînedâr Hasan Paşa ve Arslan Mehmed Paşa ve Mısır askeri cümle ağırlıkların kaldırıp, oldukları mahalle nakl olunmaların fermân buyuruldı. Vakt-i asrda iki sipâhî Frenk üslubunda bir câsûs dutup, huzûr-ı serdâra getürdiler. “Ben etmekciyim deyü” inkâr itmekle, söyletmek içün asesbaşıya virildi.

¹⁸⁶⁷ bâ-ser hem V : -Y

Ve yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün muhâsara. Bugün Karaman Beğlerbeğisi Şişman Mehmed Paşa ile mezkûr Ömer Paşa metrisde alay gösterüp, hil'at giydiler ve Ömer Paşa'nın bir sekbânı geçerken top ile urulup şehîd oldu. Bu kadar seferlerde paşalar mehterhânesin döverek metrisde alay gösterdiği işidilmeyüp ancak bunda müşâhede olundu ve kal'adan tabura gider bir kâfir tutulup, mahsûr-ı müşrikînin elem ü ızdırabın söyledi ve elinde olan kâğıdlar tercüme olunup, Rûmûz işâretiyle yazılmağın bir vechile mefhûmu anlanmadı. Ve orta yeniçeri koluyla ve sağında Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Osman Paşa ve oğlu Ahmed Paşa kolunda şaranpo[y]la doğru birer lağım işlenmesine dünden berü mübâşeret olunmuşidi. Bi-emr-i serdâr re'îs efendi varup, ikisini dahi ölçüp cevâb virdi ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa bu gice kendü kolunda bir mülebbes mecrûh kâfir tutup, zahmından nutka mecâlî olmamağla boynu uruldu. Ve bu gice sâ'ir gicelerden ziyâde azîm harb-i kıtâl olup, serdâr-ı a'zam tabyada ta'âm yerken çaşnigîrbaşı ayağından kurşun ile urulup, mecrûh oldu ve erbâb-ı keyfin rezmi, derdmend-Bezmi yeniçeri ağası otağında iken kal'adan bir şâhî gelüp topuğundan ayağın götürdi ve üçüncü gün bezm-i fenâ ve azm-i meclis-i bekâ eyledi.

Mısra'

Bezm-i dünyâdan göçdi

Bezm-i derdmend.

Asâkir-i İslâm Raba suyun ubûr ideliden berü feth ü teshîr ve ihrâk olan ancak kal'a vü palanka ve şehirlerdir ki zikr olunur

Evvelâ kal'a-i Ovar zahîresi hıfz olunan kal'adır. İçinde üç kıt'a misket top bulunup zapt olundu ve Beç'de zahîre bulunup âteşe virildi, askerîsi kılıçdan geçüp etfâl ve inâsı esîr kılındı.

Ve kal'a-i Hanburg, Tuna kenârında bir mürtefi' yerde vâkı' olup, hayli müstahkem hisâr idi. Guzât-ı İslâm dağ tarafından hücum itmekle fethi müyesser olup, anın da askerîsi kılıçdan geçüp, nisvân u sıbyânı esîr ve zahîresi asâkir-i İslâm'ı sır eyledi.

Ve palanka-i Vanon, Ferto köyü kenârında idi, ihrâk ve ahâlîsi esîr oldu.

Palanka-i Karaçun, Ovar kal'ası kurbunda handaklı palanka idi, ihrâk bi'n-nâr ve ahâlîsi esîr oldu.

Palanka-i Bola ve palanka-i Abotlan ve palanka-i Tekendrof ve palanka-i Viden ve palanka-i Neşider ve palanka-i Gula bu altı palanka Ovar kal'asına asker giderken sol tarafda vâkı' olup, bi'l-cümle âteşe virildi ve ahâlîsi esîr eşyâ ve zahîresi gâret ü yağma kılındı.

Ve palanka-i Kepçe ve palanka-i Köbref ve palanka-i Rayka ve palanka-i Bedaşdorf ve palanka-i Gata ve palanka-i Vetenberf ve palanka-i Mirilikkerb bu yedi palanka Layta suyunun öte tarafında vâkı' gâyet ma'mûr etrâfı handaklı palankalar olup, guzât-ı İslâm fevc fevc varup, harbî keferesin kırup, nisvân u sıbyânın ve eşyâ ve zehâyirin alup, palankaları âteşe urdılar.

Ve palanka-i Fişke ve palanka-i Sahvardof ve palanka-i Krimat ve palanka-i Berindorf bu dört palanka Vise suyu kenârında vâkı' olup, kimi handaklı ve kimi şaranpolı idi. Kahr-ı İlâhîye mazhar olmağla cümlesi ihrâk bi'n-nâr oldu.

Ve şehir-i Uyvaroş, Raba suyunun öte yakasında Yanık kal'asına mülâsık şehir mânendi bir azîm varoş idi, nehr-i mezbûrı mukaddem geçenler ihrâk eylemişler. Bir gün bir gice yanup duhânından Yanık kal'ası görünmez oldu.

Cezîre-i Raabca ve cezîre-i Rabakos birbirine yakın enhâr ile ihâta olunmuş iki cezîre idi, içlerinde bî-hadd palanka ve varoş olmağla, Tatar askeri cümlesin urup, yakup yıkup re'âyâsını esîr eylediler.

Ve Ebendrof ve Petredrof ve Fokancı ve Lanberk nâm bu dört pâre şehir-i azîm nehr-i İsfet kenârında vâkı' olup, gâyet ma'mûr-ı âbadân idi. Çarhacı asâkir-i mansûre ihrâk ve esîr ve ganâyimin aldılar.

İş bu mezkûr kılâ' u palanka ve şehirlerden gayrı Beç etrâfında şehir-i azîm mânendi dördü birer buçuk ikişer sâ'at varoşlar olup, ahâlîsinin kimin kırar ve kimi dahi henüz evlerinde iken basılıp, taraf taraf âteşe urdılar ve tüvânâsın kırup ve nisvân u sıbyânın esîr ve zahîre ve mâl u eşyâsın iğtinâm itdiler ve Beç etrâfında dahi çasar ümerâsının câ-be-câ kal'a-misâl mu'azzam sarayları yandırılmakla, âsumâna peyveste olan duhânından birkaç gün çehre-i âftâb münkesif olup, dûd u kebûdundan gayrı âleminde nesne görünmez oldu.

Ve yigirmi yedinci Penç-şenbih gün muhâsara. Bugün serçeşme iki dil getürdi, biri yeniçeri serdengeçdileri altında lağım olduğunu haber virmekle alikonup, öbürü katl olundu ve bu gice ahşâmdan sonra taraf-ı İslâm'dan küffâr-ı li'âm üzre atılan top u

tüfeng ve humbara ve seng hadd u ihsâdan beri düşmen-i dîn vâkı‘a-i vâhime-i engîzden yaralanmış hınzîr gibi serseri idi ve kâfir-i bed-hâh tarafından mukâbeledede çendân sûret-i imkân görünmedi.

Ve yigirmi sekizinci Cum‘a gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a‘zam metrise azîmet ve yeniçeri ağası tabyasında bir miqdâristirâhat eyledi ve cümle kollarda olan vüzerâ ve mîr-i mîrânı dâvet ve ceng ü harbe müte‘allik ba‘zı umûr-ı meşveret eyleyüp, her birine gayret ü istimâlet virdikden sonra kul kethudâsı tabyasına ve andan kendü tabyasına varup karâr eyledi. Ve han tarafından Linse'ye otuz sâ‘at karîb mahalden tutulmuş bir cebelü atlı kâfir getürdiler. Huzûr-ı serdârîde, “cebeme kurşun geçmez” deyü, da‘vâ itmekle tecrübe için meydânda göğüs gerüp durdı, üç def‘a kurşun atdılar cebesine urup, aslâ içerü te’sîr itmedi ve yıkılmadı. Sonra cebesin çıkarup boynun urdılar¹⁸⁶⁸ ve getüren mirzaya hil‘at giydirdiler ve hattâ kâfire “bu zırh ve mızrak ve altınızda atınız var iken utanmadan Tatar'a niçe dutuldunuz ki, oku geçmez kılıcı kesmez” su‘âl olundukda, “kamçıyla yüzümüze gözümüze ura ura yıkup bağladılar” didi.

Ve Bakanoğlu'ndan altmış nefer Müslimân esîrlerin Üstolni-Belgrad Sancağı Beği Atlu Beyzâde Mehmed Beğ âdemleri serdâr-ı a‘zam huzûruna getürüp, teslîm eyledi. Vilâyet ve isimleriyle su‘âl ve tecdîd-i libâs ile tesliye-i hâl ve terfîh-i bâl olundılar ve getürenler dahi vâfir lûtfâ mazhar düşdiler. Ve re‘îs efendi dahi mezbûr esîrlere atyeb-i mâlından yüzer akçacık virdi. *Takabbela'llâh* Las tâ'ifesinde sahâ vü kerem bulunmaz iken, azdan viren cândan virir misâli bunun lûtf u ihsânı âlemîn tutup acib derle[r]di.

Ahşâma karîb Rûm-ili kolunda ve Vezîr Mehmed Paşa kolunda birer püskürme lağım hazırlanup şaranpoya atmak üzre mukaddem Rûm-ili kolundakine âteş virdiler, önündeki şaranpoları hevâya bürrân, iki yüz kadar kâfiri firistâde-i nîrân eyledi ve derakab mahall-i mezbûra serdengeçdi hücûm idüp, bir miqdârın kılıçdan geçürdiler ve küffâr dahi cem‘iyet ile toplanmış, hınzîr gibi asâkir-i İslâm üzerine yürüdiler. Tekrâr dilîrân-ı ser-bâzân-ı himmet-i merdâne birle hamle vü hücûm itmekle, lağım atıldığı mahalden melâ‘îni tûskürdüp, lese ve yapağıyla metrislenüp¹⁸⁶⁹ lûtf-ı Hakk ile ol mahalli zapt idüp metrislendiler. Lese deyü kucak kucak çalı çırpı saz demedlerine

¹⁸⁶⁸ boynun urdılar V : boynı uruldu Y

¹⁸⁶⁹ lese ve yapağıyla metrislenüp V : -Y

dirler¹⁸⁷⁰. Vezîr Kara Mehmed Paşa kolunda olan lağım dahi atıldı. Lâkin ol mahal gündüz olduğundan metrislenmek mümkün olmayup, giceye te'hîr olundu. Bu vaktde bir mertebe harb ü kıtâl oldu ki, sadâ-yı top u tûfengden zemîn ü âsmân lerze-nâk oldu ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* Vezîr Kara Mehmed Paşa kolunda atılan lağım yeri dahi bu gice zapt olup metrislenildi.

Bu gice cengde tutulmuş bir dil getürdiler, “lağımdan haberimiz yoğidi üç yüz kadar kâfir bastırdı tozdan göz gözü görmeden kalup, beni dahi hayretde iken tutup getürdiler, gayrı cevâb bilmem” demekle “böyle mütehayyir, serseri gezmeden ise, bunu kayd-ı dünyâdan kurtarmak ma'küldür” [113b] deyü boynun urdılar.

Ve yigirmi tokuzuncı Şenbih gün muhâsara. Bugün Hazînedâr Ali Ağa metrise varup, cümle kolları ve metrisleri seyr idüp, andan serdâr-ı a'zam tabyasına gelüp, asra değin eğlenüp yine çadırlara gitdi ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* reşehât-ı bârân nâzil, vücûh-ı erbâb-ı metris olan ednâsı gubâr fi'l-cümle zâyil olup, tarafeynden nâ'ire-i ceng ü cidâl çendân müştâ'ıl olmayup, bir iki sâ'at arsa-i ârâmda inân-rîz-i sükût oldılar ve altışar akça ibtidâ ile sipâh ve silihdâr ve serdengeçdisi yazılmak fermân buyuruldu.

Ve otuzuncı Bâzâr gün muhâsara. Bugün duhâ vaktinde serdâr-ı a'zam kethudâsı Mehter Ahmed Ağa ilerüde serdengeçdiler tabyasında el humbarasıyla uruldu. Serdâr-ı a'zam ıyâdesine varup, andan yeniçeri ağası ve kul kethudâsı tabyasına teşrîf ve tûfeng-endâzlar mazgalından meymene vü meysere küffâr-ı bed-girdârın şaranpo ve metris ve tabya ve kal'asına doğru vâfir ok attıktan sonra, kendü tabyasına geldi.

Ol gün solda Vezîr Ahmed Paşa kolunda otuz kantar bârût ile bir püskürme lağım atılup, gerçi birkaç kefare ve şaranpo ağaçların havaya bürrân eyledi. Lâkin emr-i Hakk ile murâd üzre olmadı. Ser-bâzân-ı pür-haş-güzârân-ı dilîrân hamle ile gedikden içerü hücum eylediler. Düşmen-i bed-kâr hîle-bâz olduğundan içerü girenleri yemîn ü yesâr ve mukâbeleden dâne-i top ve kurşun ve el humbarasıyla yine girü tüşküddiler.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın gurresi Dü-şenbih gün muhâsara. Bugün mâliye tezkirecisi Durmuş Efendi fevt olup, mansıbı harâc Muhasebeci Mustafâ Efendi'ye ve anın mansıbı ber-vech-i zamîme Nişâncı vekîli Acemzâde Hüseyin Efendi'ye tevcih buyuruldu ve Telhîsî İsmâ'îl Ağa rikâb-ı hümâyûndan geldi ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa, yarım sâ'at yerde bir palanka teshîrine me'mûr oldu ve ahşâma karîb

¹⁸⁷⁰ Lese deyü kucak kucak çalı çırpı saz demedlerine dirler V : -Y

yeniçeri ağası koluna kâfir¹⁸⁷¹ bir lağım atup, avn-i Hakk¹⁸⁷² ile kendü taraflarına depmekle, cânib-i İslâm'dan kimseye zarar itmedi. Ve ahşâmdan sonra azîm ceng¹⁸⁷³ olup, şâhîciler kethudâsı top ile urulup şehîd oldu.

Ve ikinci Salı gün muhâsara. Bu gice Ahmed Kethudâ fevt olup, yerine serdâr-ı a'zam ağalarından Gürcü Ali Ağa kethudâ nasb olundu.

Bugün Ralyoş palankası ve ahâlisi itâ'at itmekle ehl ü ıyâl ve emvâl ü erzâklarına Osmanlı ve Tatar'dan kimse rencîde itmemek üzre emân kâğıdı virilüp, muhâfazalarına Ali Çavuş ta'yîn olup gönderildi.

Ve yine bugün Hazînedâr Ali Ağa metrise varup, ahşâma değin eğlendi ve beyne's-salâteynde yürüyüş sadedinde iken, nâ-muhal olmağın ferâgat olundu.

Vezîr Kara Mehmed Paşa, el humbarasıyla mecrûh olup, Cebecibaşı Fazlı Ağa'nın dahi el humbarasıyla barmağı kırıldı.

Ve üçüncü Çehâr-şenbih gün muhâsara. Bugün Rûm-ili ve Anadolu kolundan ikişer ve mensûh zu'amâ vü erbâb-ı tîmârdan bir serdengeçdi yazılmak fermân olup, yedi nefer ağalarına kaftan giydirildi.

Ve dördüncü Penç-şenbih gün muhâsara. Bugün Rûm-ili kolundan bir püskürme atılup, küffârı havaya bürrân ve şaranpon[un] bir miqdârını hedm ü bürrân eyledi. Ve Tökeli İmre Kral tarafından İstefan Sirmany nâm bir Hırvat âdemisiyle kâğıdı gelüp, Leva ve Nitra nâm kal'alar vire ile itâ'at idüp, Pojon kal'asına vusûlin i'lâm ve bir miqdâr imdâd istemiş. On bin nefer Tatar askeriyle Han hazretlerinin oğlu Alp Giray Sultân gönderildi.

Beşinci Cum'a gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a'zam sol kolda Vezîr Ahmed Paşa koluna, andan yeniçeri ağası tabyasına teşrîf eyledi ve Hazînedâr Ali Ağa gelüp buluşdı ve ma'anca dahi ilerüde olan serdengeçdi metrislerine varup, kal'ayı seyr eyledikten sonra avdet eylediler ve rûz-merre metrisler ilerü sürülmekle yeniçeri ağasına müceddeden tabya binâ ve ol kolda olan beş kıt'a kolonborna top ve yigirmi beş kıt'a şâhî darbuzenler sıçanyollarından çekdirilüp, üzerlerine vaz' u müheyyâ kılındı ve

¹⁸⁷¹ kâfir V : kâfir-i bî-dîn Y

¹⁸⁷² avn-i Hakk V avn-i zül'l-Hakk Y

¹⁸⁷³ ceng V : ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl Y

serdâr-ı a‘zam dahi yeni yapılacak kendü tabyasın tahmîn idüp, andan makarr-ı sa‘âdet-güsterlerinde karâr eyledi. Ve tabyacı bir olmağla tîmâr ile tokuz tabyacı dahi yazdı.

Ve beyne's-salâteynde, sağda Vezîr Kara Mehmed Paşa kolundan bir a‘lâ lağım atıldı. Gerçi vâfir kâfir helâk oldu. Lâkin gedik açıldı. Ve ba‘de'l-mağrib taraf-ı düşmenden dahi, ol kola bir püskürme atıldı. Avn-i Bârî'yle bir ferde zarar isabet eylemedi.

Ve altıncı Şenbih gün muhâsara. Bugün Hazînedâr Ali Ağa serdâr-ı a‘zamdan müfârekat ve rikâb-ı hümayûn¹⁸⁷⁴ tarafına tevcih-i inân-ı azîmet eyledi. Kendüyi Yanık'a ulaştırmağa, Aydın sancağına Mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve bir miqdâr serdâr-ı a‘zam delûleri koşulup ve ağavâtından Ömer Beğ Belgrad'a değin bile gitmek buyuruldu¹⁸⁷⁵. Ve ikrâmen Yeğen Hüseyin Beğ¹⁸⁷⁶ ve Telhîsî İsmâ‘îl Ağa mehterhâne ile ta‘yîn olup, Sultân Süleyman Han-ı Gâzî otağı mahallinde olan bâğçe de yemeklik idüp, andan bir miqdâr dahi ilerüce teşyî‘-i vedâ eylediler ve otlukçuları alup, esîr ider, üç sâ‘atlik menzilde vâkı‘ Keçendrof nâm palanka eşkıyası henüz itâ‘at itmemiş idi. Dönüşde feth ü teshîri için mezkûr Şeyhoğlu Ahmed Paşa'ya fermân buyuruldu ve altışar akça ile yazılan bin üç yüz nefer sipâh silihdâr serdengeçdileri huzûr-ı serdârîde ale'l-esâme okunup, deftere kayd olundılar ve yeni tabyaya vaz‘ olunan toplar ile kâfirin iki topu urulup, şikest oldu ve ahşâma karîb taraf-ı düşmenden¹⁸⁷⁷ Vezîr Kara Mehmed Paşa koluna lağım atılup, fazl-ı Hakk ile aslâ guzâta bir zarar¹⁸⁷⁸ irişmeyüp, yine kendü üzerlerine depüp, hayli kefereyi nâr-ı cahîme sokdı ve hattâ yeniçeri ağası serdâr-ı a‘zama bir çukadar gönderüp, “metrislerden bir torbamız bile bozulmadı” deyü, müjde itmekle vâfir altun virdi.

Ve yatsu vaktinde Rûm-ili kolundan şaranpo üzerine hücûm olunup, bi-avn-i Hudâ tâ varup şaranpo dibinde metrislenüp, ol mahalli zapt eylediler. Ammâ ki şaranpo zapt olununca beş sâ‘at müteâkıben fâsılasız bir mertebe humbara ve taş cengi oldu ki, ta‘bîr olunmaz.

¹⁸⁷⁴ rikâb-ı hümayûn V : rikâb-ı hümayûn-ı husrevâne Y

¹⁸⁷⁵ buyuruldu V : fermân buyuruldu Y

¹⁸⁷⁶ Hüseyin Beğ V : -Y

¹⁸⁷⁷ düşmenden V : düşmen-i hâksârdan Y

¹⁸⁷⁸ zarar V : zarar-ı gezend Y

Nısfu'l-leylde tokuz nefer kâfir suyun karşısındaki taburdan firâr ve huzûr-ı serdârîde “biz kendü rızâmızla size kul olmaya geldük” deyü, ikrâr-ı mâ-fi'l-bâl itmekle delibaşıya teslim kılındı.

Ve yedinci Bâzâr gün muhâsara. Bugün düşmene güzîde-ra'nâ yuvarlaklar atılıp, iledüğü mahalli pîr ü pâk eyledi.

Ve sekizinci Dü-şenbih gün muhâsara. Bugün solda Vezîr Ahmed Paşa kolunda olan şaranpoda kâfiri kaçırıp, zapt eylediler ve serdâr-ı a'zam metrisde kendü tabyasına ve andan yeniçeri ağası tabyasına ve andan kubûr olan mahalle varup seyr idüp andan yine gelüp, kendü tabyasında karâr eyledi ve kal'a handakına girmek için üç kubûr Rûm-ili koluna ve üç kubûr sağda Vezîr Kara Mehmed Paşa koluna ve üç kubûr solda Vezîr Ahmed Paşa koluna fermân olup, lâkin Vezîr Kara Mehmed Paşa yaralı olmağla tashîh-i mizâc idinceye değin taşra çadırında meks eylemesin tenbîh buyurup, yerine vekâleten Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa'yı nasb eyledi. Cümleden Köstendil sancağının kubûru ilerü varmakla Rûm-ili beğlerbeğisi ve sağ ve sol kol alaybeğleri sıçanyollarını murâd üzre açmayup, nev'an gaflet ve müsâmahalarından nâşî girü kaldıklarından ikdâm idüp, muhkem tenbîh buyurdılar ve topçılar kâfirin dört kıt'a topunu urup kırdılar.

Ba'de'l-mağrib kâfir Zağarcı koluna bir püskürme atup, yine kendü câniblerine depüp, leşker-i İslâm'dan bir ferde zarar isâbet itmedi ve yatsıya karîb Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa kendü tabyasında iken, bir kazan humbarası gelüp, yanındaki siperi bozup kendü toprak altında kaldı, tizce bulunmayup sonra araştıracak bulup, ağız dil virmez meyyit ü müteharrik çıkardılar, ve bir zamândan sonra gücile kendüye geldi. *Fe-llâhi'l-hamd* bir yerine zarar olmadı.

Feth-i palanka-i Keçendrof

Şeyhoğlu Ahmed Paşa me'mûr olduğu üzre, Keçendrof palankasına varup muhâsara eyledi. Lâkin dâ'iren-mâdâr handakı su olup, içindeki kâfirler köprülerinin başların kesüp, feth ü teshîrine bir tarîk ile imkân-pezîr olmaduğın, huzûr-ı serdârda arz idüp, birkaç kıt'a top ve mühimmât-ı cebehâne ve piyâde asker taleb itmeğın, üç kıt'a şâhî darbuzen ve bir miqdâr cebehâne gönderdi. Ve aramızda mukaddem avn-i¹⁸⁷⁹ Rabb-i Kadîr birle içerüsine bir tarîk ile âteş biragup, içinde olan kefere emvâl ü

¹⁸⁷⁹ avn-i V : avn-i inâyet-i Y

erzâklarıyla bi'l-küllîyye ihrâk bi'n-nâr olup, ancak on beş kadar kâfir halâs ve esîr kılındı. Bunun sebebi bu oldu ki, re'îs kâtiblerinden Ramazân Efendizâde Receb Çelebi'nün otluğa giden arabasıyla bârgîrlerin almışlar. Ol dahi re'îs efendi'ye teşekkî ve ol dahi serdâr-ı a'zama söyleyüp, mezkûr Ahmed Paşa ta'yîn olmuşidi. Merkûm dahi ol ma'rekede bulunup, arabasıyla bârgîrlerin bulup almış ve ahşâmda sonra fethi müjdesiyle gelmiş idi. Serdâr-ı a'zam mahzûz olup, yigirmi altın bahşış virdi. Bu ma'rekede ancak on beş âdem şehîd ve mecrûh olduğu tahkîk itdi.

Ve tokuzuncı Salı gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a'zam Rûm-ili kolunda olan tabyasına varup, sağ kol alaybeğisin azl idüp, yollarıyla yerine Rûm-ili kethudâsın ve anın yerine çavuşlar kethudâsın nasb eyledi. Ma'zûlün ihmâl ü taksîrâtı sebebiyle katli emr olunmuş iken, yine merhamet buyurup sâ'ire gayretiçün beş yüz değenek uruldu.

Ve beyne's-salâteynde kâfir Rûm-ili koluyla, Zağarcı kolı beynine bir lağım atup, on kadar beldârı toprak zedeleyüp, gayri zarar itmedi ve iki bin altı yüz sipâh ve silihdâr serdengeçtilerinin bin iki yüzü Zağarcı koluyla, Saksoncı koluna ta'yîn buyuruldu.

Vakt-i işâda Rûm-ili kolı serdengeçtileri kal'anın hendeği dibinde olan ilerideki parmaklıklara yürüyüş idüp, cebren ve kahren kâfiri koparup, sürüp handaka tıkdılar. Bir sâ'at mukaddem azîm harb ü kıtâl olup, Cenâb-ı Hak lûtf u keremi muhakkak ve ehl-i İslâm'a yâver olmağın, hâh u nâ-hâh handak başını zapt eyleyüp, metrislendiler ve sağ kol serdengeçtileri ağası mecrûh olmağla, yerine eben an-ceddin serdengeçtioğlu olup ve Çehrin'de serdengeçdi ağası olmuş bir yiğit nasb ve ilbâs-ı hil'at buyuruldu.

Ve Bağdâd'dan emr olunan beş oda yeniçeri ile Budun'dan iki bin araba zahîre gelüp, ordu-yı hümayûna dâhil oldu ve Beç kal'asına beş sâ'at mesâfe Aysdrof ve dört sâ'at mesâfe sâbıkâ ümerâ-yı Macar'dan Sacar katl eylediği Nadaşoğlu'nın makarrgâhı olan Pottendrof nâm kal'aların ihtiyârları gelüp, itâ'at eyledikleri **[114a]** haberin getürdiler. Her birinden sekizer nefer müte'ayyen kâfirler rehin alınup ordu-yı hümayûnda çavuşbaşı yanında alıkodılar ve muhâfazalarına birer gedükli çavuş gönderdiler.

Ve onuncı Çehâr-şenbih gün muhâsara. Bugün Kırşehri Alaybeğisi şehîd ve yerine İskender nâm za'îm nasb olup kaftan giydi. Ve ba'de'l-asr taraf-ı düşmenden

Saksoncı koluna iki lağım atılıp, on kadar beldâr toprakda zedelenmeden gayrı kimseye zarar¹⁸⁸⁰ itmedi, yine kendü câniblerine gitdi.

Bu gice takrîr ü ta'rîfden hâric humbara cengi olup, *l'i'llâhi'l-hamd* kademe kademe değil, zira' zira' guzât-ı İslâm ilerü gitmede, küffâr-ı li'âm neye uğradığın duyup, mâl u cânın bezl itmede idi.

Ve orta Macar Kralı Tökeli İmre, Şişal nâm vekîlini serdâr-ı a'zama gönderüp, Tuna'nın berü yakasında olan Macar askerinden üç bin miqdâr asker ayırup, kendünün Serbani nâm kapudanıyla tarafına irsâl buyurmaların recâ itmekle müsâ'ade idüp, Sobron şehrine avdet eyledi.

Ve on birinci Penç-şenbih gün muhâsara. Bu gice zağarcı ve saksoncı kulları handak başında olan parmaklığı zabt eyleyüp, attıkları toprak handak içine dökülmekle düşmen-i dîn taşlar ile dövülmeğe başladı ve öyleye karîb serdâr-ı a'zam sol koldan, Vezîr Ahmed Paşa tabyasına ve andan yeniçeri ağası ve andan kul kethudâsı tabyasına varup, harb [ü] kîtâle müte'allik cevâb ve su'âllerden sonra, yine kendü tabyalarına geldiler ve kethudâları Gürcü Ali Ağa'yı ada tarafında olan metrisleri yoklamaya gönderdiler.

Ve mukaddemâ emr olunan kubûrlar amele sâlih olmamağla, bugün ikindi vakti müceddeden Rûm-ili kolunda bir kubûra mübâşeret olundu. Ahşâma karîb, kâfir Zağarcı koluna bir küçük lağım atup, girü depdi. Hâfız-Allâh kimseye zarar itmedi ve bu gice Zağarcı kolunda alâ'im-i seher nümâyân olunca değin, tarafeynden bir mertebe azîm tûfeng ve el humbarası cengi oldu ki, vasf olunmaz.

Ve on ikinci Cum'a günü muhâsara.

İtâ'at-i palanka-i Sotrin ve şehir-i Eymfurt

Bugün Beç kal'asına üç sâ'at karîb Agusturya memleketi yolında, iki dağ arasında vâkı' müstahkem Sotrin palankası ve yedi sâ'at karîb etrâfı dîvâr ve handaklı Eymfurt şehri henüz dahi sûret-i itâ'at göstermemeleriyle emân kâğıdları tahrîr ve sekbân bölükbaşlarından bir âdeme birkaç kulağuz koşulup gönderildi. "İtâ'at iderler ise fe-bihâ ve illâ tedârükleri görülür" tenbih buyurulmuşıdi. Âdemleri gelüp itâ'atlerin haber virmekle, anlara da birer çavuş yasakçı ta'yîn buyuruldı ve karşı yakada Eflak ve

¹⁸⁸⁰ zarar V : zarar isâbet Y

Boğdan askeri birer köprü binâ itmeleri fermân olunup, biri Vezîr Hızır Paşa semtinde ve biri Hazînedâr Hasan Paşa yanında olmak üzere, yerleri gösterildi. Ve Kethudâ Sarhoş Ahmed Paşa tarafında kal'adan şarap almaya taşraya bir miqdâr kâfir¹⁸⁸¹ çıkup, paşa-yı mûmâ-ileyh âdemleri muhârebe ve üç dil ve iki kelle alup, huzûr-ı serdâra getüren üç âdeme iki yüzer gurus ihşân virüp, kaftan giydirdi. Ve diller kal'ada yüz dirhem etmek on beş akçaya nisf [va]kıyye et yigirmi akçaya olup, ziyâde şaşkınlıkların ve cengcileri üzerine baş olan Çerenyi nâm cenaral ok ile urulup, helâk olduğın haber virüp, ikisi katl ve biri habs olundu¹⁸⁸² ve Ahmed Paşa ve Ömer Paşa kolundan dahi birer kelle getürenlere bahşış virildi. Ve Nadaşoğlundan Vardot karyeden zahîre ve pîşkeş getürenlere birer hil'at giydirildi ve Erdel kralı Apafî Mihali ordu-yı hümâyûna da'vet içün gönderilen Receb Ağa gelüp, emre imtisâlen kalkup, Tuna suyun Budun altından geçüp, gelmek üzere olduğın söyledi.

Ve on üçüncü Şenbih gün muhâsara. Bu gice vakt-i ışâda sol kol serdengeçdileri kubûrdan handaka inüp, tabya dîvârına varup, siperlenüp karâr eylediler ve sağ kol kubûru obrulmakla serdengeçdileri¹⁸⁸³ açıktan yürüyüp, anlar da tabya dîvârına varup, metrislendiler. Ve solda Vezîr Ahmed Paşa kolundan lağım atıldıktan sonra, ol cânibden dahi handaka inilüp, anlarun önünde tabya olmamağla handak içinde açıktan siperlenüp metrislendiler. Bu ahvâlden kâfirin haberi olmayup, muttali' olıcak cân başına sıçrayup, âsâr-ı subh-ı bedîdâr olunca değin, bir mertebe savaşı ceng [ü] perhâş oldu ki, ibtidâ-yı muhâsaradan berü misli sebkât itmemiş idi. Ve obrulan¹⁸⁸⁴ kubûr altında sağ kol serdengeçdilerinden otuz kadar âdem basılup, sağ koldan dahi bir miqdâr zedelendi ve sol kol alaybeğisi eli parmağından yaralandı. Ve Rûm-ili kethudâsı ve Üsküp alaybeğisi şehîd olup, sağ kol serdengeçdileri ağası bir şecî' dilâver-i bâhâdır-ı gâzî yiğit idi. Handak yürüyüşünde doğru varup, cümleden evvel kal'a dîvârına el urup, *bi-hamdi'llâh*¹⁸⁸⁵ kal'aya dest-res müyesser oldu derken karnından kurşun ile urulup, taraf-ı âherden güzerân eyledi. Ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa dahi göğsünden taş zahmı yiyüp, güç ile aklı başına geldi. Ve ibtidâ yürüyüşde kâfirden huzûr-ı serdâra iki kelle getürenler, azîm lûtfâ mazhar düşdi. Hülâsa-i kelâm sabâha değin nâ'ire-i ceng ü cidâl fîrûzân olup, âhirü'l-emr yine kubûr olan mahalle karîb yerde

¹⁸⁸¹ kâfir V : kâfir-i bed-ahter Y

¹⁸⁸² habs olundu V : katl olmadan biri habse fermân olundu Y

¹⁸⁸³ obrulmakla serdengeçdileri V : ayrılmakla Y

¹⁸⁸⁴ obrulan V : ayrılan Y

¹⁸⁸⁵ *bi-hamdi'llâh* V : *bi-hamdi'llâhi Te'âlâ* Y

karâr ve bu vechile¹⁸⁸⁶ bir miqdâr ârâm buldılar ve serdâr-ı a‘zam dahi mânend-i merdümek-i dîde-i mehtâb, bu endîşe-i intibâh-me’âb ile nigerân-ı kudûm-i müjde-âsân-ı feth-i bâb olup, göz yummayup terk-i râhat-ı bâb eyledi.

Ve öyleden sonra, solda Vezîr Ahmed Paşa kolundan bir lağım atılıp, kâfirin domuz damını basdırdı ve gereği gibi kubûr yolına medâr oldu ve Rûm-ili beğlerbeğisi yaralı olmağla gicenün altıncı sâ‘atında fermân ile serdâr-ı a‘zam kethudâsı Gürcü Ali Ağa’yı sağ kolda işlenen kubûr ağzına¹⁸⁸⁷ yollayup, bâzâr gicesi sabâha değin işletti. Lûtf-ı Hakk ile sağ ve sol kolun dürüst yolından kubûrları muhkem olup, handaka indiler. Murâd üzre derûnında siperlenüp, sıçanyolu ile tabyasına varmak üzre oldukların gelüp arz eyleyüp, kendü tabyasına gitdi. Ve serdâr-ı a‘zam vardacısı Yakup, Selânik alaybeğisi olup ve selefi Rûm-ili kethudâsı nasb ve birer kaftan giydirdi.

Ve on dördüncü Bâzâr gün muhâsara. Bundan akdem Hersek Vâlîsi Mustafâ Paşa Budun'den zahîre getürmeğe gitmiş idi. Bugün selâmet birle ordu-yı hümâyûna getürüp îsâl ve huzûr-ı serdârîde hila‘-ı fâhire ilbâsıyla şâdân kılındı ve sâbıkâ Âstâne-i sa‘âdete ve ma‘an ordu-yı hümâyûnla gelüp, Ösek'den Budun kal‘asına habse irsâl olunan Nemçe ilçisini bi-emr-i âlî paşa-yı mûmâ-ileyh Beç altında ordu-yı hümâyûna getürmüş idi. Mel‘ûn-ı mağrûr Âstâne'de iken kemâl-i ucb u gurûr ile yeniçeri ağası¹⁸⁸⁸ hânesinde “Yanık kal‘ası teslîm olunur ise, sulh tecdîd ve lâzıme-i dostî te’kîd olunur” denildikde, “kal‘a kılıç ile dâhil-i kabza-i teshîr kılınur, yohsa bundaki söz ile kal‘a virilmez” deyü, ba‘zı sefîhâne cevâb virmiş idi. Bu def‘a ki, Yanık’dan Beç kal‘asına değin yemîn ü yesârda leşker-i yağma-gerân-ı Tatar ve sâ’ir asâkir-i İslâm-ı encüm-şümârın ihrâk bi’n-nâr eyledüğü kılâ‘ u palanka ve kurâ vü varoşları, dîde-i hayretle temâşâ¹⁸⁸⁹ idüp, nâr-ı dûzah-ı şerâr ve âh-ı nedâmet-bahşâ ile ciğerin sûzân ve dü çeşm-i bînâsın giryân ve sîne-i pür-kînesin püryân idüp, “Hayf sad hayf ki, birkaç Yanık kal‘asın virüp, bu mülk-i çasarı bu gûne pâymâl-i gâret ü yağma ile fazâhat ve rüsvâyî olmamak gerek idi ve bu hâlde çıkacak gözlerim bu gûne ahvâl-i felâket-iştimâli görmemek gerek idi” deyü, kendü kendüye serzeniş ve levh-i cângâh ve ömr-i güzâr ile nâle-perdâz oldu. Ne çâre nâ’ire-i gazab-ı İlâhî müştâ’il ve merhamet ü şefkat bi’l-küllîyye zâ’il oldu. Ve yanına Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve birez dahi atlı asker koşulup, Han hazretlerine gönderildi ve

¹⁸⁸⁶ bu vechile V : bu vechile bu makûle tedbîr ile Y

¹⁸⁸⁷ kubûr ağzına V : mahalle Y

¹⁸⁸⁸ ucb u gurûr ile yeniçeri ağası V : gurûr u ucb Y

¹⁸⁸⁹ temâşâ V : -Y

andan dahi yanına Tatar koşulup, Beç'e sekiz sâ'at ba'îd mahalde vâkı' Tullne şehrine ulaştırılıp vusûlünü müş'ir kâğıdını getürdiler. Bunda da bir hata itdi¹⁸⁹⁰, ilçiyi Budun mahbusunda alıkop göndermemek gerek idi, bu vaz'ı kimse müstahsen görmedi. Zîrâ düşmen askerini guzât-ı İslâm üzerine getürmeğe mutlak bu kâfir sebep oldu.

Vakt-i zuhurda Zağarcı kolundan bir püskürme atılıp, hayli fâ'idesi müşâhede kılındı ve adada olan küffârdan beş kayığa beş yüz kâfir girüp, berü yakaya geçüp bağlar arasında ve ol havâlîler çerâğâhında gezen develerden kırk katâr deveyi sürüp götürürken, Vezîr Kara Mehmed Paşa kethudâsı habîr u âgâh olup, iki yüz miqdâr süvâriyle ardlarından irişdüğün melâ'in göricek, develeri bıragup kayıklara dar düşüp, yine karşuda taburlarına firâr itdiler.

Ve on beşinci Dü-şenbih gün muhâsara. Bugün duhâ vaktinde Zağarcı kolundan bir lağım atılıp kâfirin şaranpo ve donuz damını basdırdı ve vâfir kâfiri helâk¹⁸⁹¹ eyledi. Sipâh serdengeçdileri ile dil çıkarup, huzûr-ı serdâra getürürken lağım atıldığı mahalde yeniçeriler ellerinden alup, sipâh serdengeçdileri dahi bile gelüp, “cebren elimizden aldılar” deyü, feryâd itmeleriyle iki zümreyi tatyîb-i hâtır idüp, melhûzlarından ziyâde bahşış ile mahzûz eyledi. Andan metrise varup, kubûrları gördi ve tabya ve handakı gereği gibi seyr ü temâşâ ve anda olan gâzîlere vâfir altun bahş u atâ eyleyüp, kendü tabyasında karâr eyledi. Ve bu lağımdan sonra Zağarcı kolı dahi handaka inüp, kâfiri kal'a ve kendü tabyasına kaçırdılar. Ancak mel'ûn handakda olan siperlere top uydurup atmaya başladı. Siperler ise müstahkem ve hısn u hasîn olup, kadem be-kadem tabyasına doğru azîmete bezl ü himmet olundu ve bu koldan ahşâma yakın bir püskürme atılıp, hayli yer açıldı Lâkin yürüyüş olmadı. Ahşâmdan sonra azîm top u tûfeng ve humbara ve seng cengi olup, ihtimâm ile tabyaya varılıp, altına lağıma mübâşeret olundu ve huzûr-ı serdâra Bakanoğlu tarafından yüz araba şa'îr ve dakîk geldi ve Orta Macar Kralı Tökeli İmre tarafından âdemiyle kâğıdı gelüp, Komaran kal'asından gayrı adasında olan bi'l-cümle kefere sûret-i itâ'at gösterdiklerin i'lâm itmiş.

Ve on altıncı Salı gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a'zam kuşluk vakti metrisde Zağarcı koluna varup, yeniçeri ve sipâh serdengeçdi ağalarına ve neferlerine ve kubûr ve lağım handakında olanlara vâfir altun ihsân buyurup, bir miqdâr Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa tabyasında eğlendi ve andan kendü tabyasına teşrîf buyurdu. Lâkin

¹⁸⁹⁰ itdi V : -Y

¹⁸⁹¹ helâk V : hurd u hâş Y

Hüseyin Paşa, “Mühimmât-ı cebehâne müstevfâ değil lüzûm-ı mu’tâdesi olan **[114b]** bile değildir” deyü, âyine-i hikâyeden sûret-i şikâyet göstermeğın, Cebecibaşı Fazlı Ağa mecrûh ve hizmete nâ-çespân olduğından gayrı, emîn-i beytü'l-mâla mensûbdur. Mansıbının tagyîri ehemm ve bir istikâmeti zâhir ehl-i ırzı bu mahalde istihdâm iktizâ eyledi deyü, Silihdâr Ağası Abaza Siyâvuş Ağa'yı cebecibaşı ve ağavâtından Dayı Ömer Ağa'yı silihdâr ağası eyleyüp, hil'at giydirdi.

Ba'de'z-zuhr, soldan Vezîr Ahmed Paşa kolunda bir lağım atılup, çokluk kâfire zarar itmedi andan donuz damını basdırup, berü cânibe hayli fâ'idesi müşâhede olundu. Ahşâmdan sonra kâfir Rûm-ili kubûruna hücum idüp, bir ikisi dahi içine girüp serdengeçdi gâzîleri ve yeniçeri ve Rûm-ili şâhbâzları şahinvâr üzerlerine yürüyüp, melâ'îni tu'me-i şemşîr iderek tûskürdiler. Yigirmi kadarın üftâde-i hâk ü helâke düşürüp, bir ol miqdârın dahi mecrûh-i amel-mânde eylediler. Mukaddem müjde getüren Muhzır ağaya hil'at giydürüp, akabince dört kelle getüren gâzîlere yigirmişer altın virdi. Bu mahalde şîr-pîşe-i vegâ kul kethudâsı Çelebi İsmâ'îl Ağa'nın ve pîl-demân-ı arsa-i heycâ Rûm-ili Beğlerbeğisi Şeyhoğlı Ali Paşa'nın itdükleri merd ü dilâverlik dâ'ire-i ta'bîr ve merkez-i takrîrden hezâr merhale dûr idi.

Sabâha karîn melâ'în-i dûzah-karîn Zağarcı koluna sûret-i hücum göstermeğın, ol tarafın gâziyân-ı serdengeçtiyânı karşılayup, girü tûskürdiler. Bir miqdârın tu'me-i şemşîr ve mecrûh idüp, donuz damında buldukları kazma ve kürek ve surnâ ve tablların alup, huzûr-ı serdâra¹⁸⁹² getürenler me'mûllerinden ziyâde lûtfâ mazhar oldılar. Ve Konya Alaybeğisi'nün tabyada neferâtı az olmağın, iki yüz değnek çaldılar.

Ve on yedinci Çehâr-şenbih günü ki, ibtidâ-yı Ağustos'dur muhâsara. Bugün tabyaya varılup lağıma mübâşeret olundu. Ba'de'z-zuhr solda Vezîr Ahmed Paşa kolunda bir lağım atılup, *bi-fazli'llâhi Teâlâ* kâfirin donuz damını attı ve serdengeçdiler yürüyüp nısf sâ'at miqdâr zamân ceng ü harb olup, ancak kâfirden bir kelle alınıp ihsânı virildi.

Ve on beşinci Penç-şenbih gün muhâsara. Bugünün gicesinde taraf-ı İslâmiyân'dan düşmen-i dîn tarafına bir mertebe endûhte-i dâne-i top u tûfeng kılındı ki,

¹⁸⁹² huzûr-ı serdâra V : huzûr-ı serdâr-ı âlîye Y

zemîn ü âsmân inledi¹⁸⁹³ ve adû-yı perîşân-dimâğ cânibinden aslâ harekete mecâl olmadı.

Bu gice Sivas Alaybeğisi Abdüsselâm şehîd olup, yerine yine selefi Seyyid Mehmed nasb olundu.

Bu gice ma'zûl Cebecibaşı Fazlı Ağa'nın bir oğlanı içerü kal'aya firâr iderken dutulup, huzûr-ı serdârîde "Müslimân mısın kâfir misin?" su'âl buyuruldukda, "Ağama bağılıyım, kâfir ise ben de kâfirim" cevâb itmekle, sabâh teftîş olunmak üzere habse virildi.

Ve ba'de'z-zuhr tabya altına yürüdülen iki kol lağım atılup, murâd üzere olmamağla yürüyüşde tabya üstünde siperlenüp kalmak mümkün olmadı ve tarafeynden azîm top u tüfeng cengi olup, gerçi asker-i İslâm'dan bir miqdârı zedelendi. Lâkin kâfirden bî-hadd melâ'in-i dûzah-mekîn küşte-i hâk-i helâk, nâr-ı cahîme karîn oldu. Taraf-ı İslâm'a yine lağımdan nev'an-mâ zarar göründi. Yohsa cânib-i düşmenden kat'a gezend irişmedi ve huzûr-ı serdâra iki kelle geldi ve bir topcı cem'iyet-i düşmene atduğı bir top sadmesiyle kırk kadar ehl-i makarr-ı sa'îre îsâl itdüğü tahkîke yitdi¹⁸⁹⁴.

Ve sol kol serdengeçdi ağası şehîd ve yerine âheri nasb olunup, Tökeli İmre Kral yanına bir mirza ile bir miqdâr Tatar askeri imdâda ta'yîn ü irsâl buyuruldu.

Ve on tokuzuncı Cum'a gün muhâsara. Bu gice vakt-i mağribde cânib-i a'dâ-yı bed-fercâma ol denlü top u tüfeng ve humbara atıldı ki, idâdı cây-gîr mertebe-i muhâldir ve tabyanın atılan yerinin iki cânibinden sıçanyolu açmağa mübâşeret olundu.

Ve bugün serdâr-ı a'zam kendü metrisine varup, yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve Rûm-ili beğlerbeğisi ve sağ ve sol kol alaybeğileri ve zağarcıbaşıyı da'vet, umûr-ı harb-i cenge müte'allik niçe müzâkere ve meşveret eyleyüp, kendüler ve Niğbolu Vâlfisi Arslan Mehmed Paşa karşı adadan getirülüp yeniçeri Ağası koluyla, Zağarcı kolı arasına bir kol ta'yîn olup, yanına Mar'aş eyâleti askeri koşulup metrisine girdiler ve adada Arslan Mehmed Paşa yerine Saruhan sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa muhâfazada olduğu mahalle, Vezîr Kara Mehmed Paşa ta'yîn buyuruldu ve bin beş yüz Mısır yeniçerisiyle azebân askeri dahi kaldırulup, berû tarafda olan Rûm-ili ve Zağarcı ve Saksoncı kollarına tevzî' olundu.

¹⁸⁹³ inledi V : güm güm gümledi Y

¹⁸⁹⁴ yitdi V : irdi Y

Bu şeb-ahşâmdan iki sâ'at miqdâr zamân ra'd u berķ ile yağmur yağup, metrisler serâpâ kil-âlûd olup, sıçanyolları işlenmeden kaldı.

Ve yigirminci Şenbih gün muhâsara. Bu gice mağrib vaktinde tabya üzerinden bir püskürme atılıp, çendân taraf-ı düşmene zarar-mend olmadı.

Ve yigirmi dördünci Çehâr-şenbih gün muhâsara. Bugün öyleye karîb Arslan Mehmed Paşa olduğı kol serdengeçdileri üzerine kâfir çıkup, top u tüfeng ve humbara ve seng ile mukâtele üzre iken, berü tarafda lağım mukâbelesinde olan serdengeçti üzerine dahi çıkup, ol mahalde dahi hâzır olan dilâverân ve ser-bâzân-ı a'dâ-yı dîn üzre merdâne vü dilîrâne hamle vü hücumlar idüp, yüzün döndürdiler ve huzûr-ı serdâra dört kelle getürdiler ve her birin lûtfâ mazhar eyledikden sonra, sağda Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa koluna ve andan yeniçeri kolunda Baş Çavuş tabyasına varup ve andan kubûrları seyr idüp, andan kendü Taşra tabyasına gelüp, karâr eyledi.

Ve bugün ahşâma karîb tabya ortasında birinde on beş ve birinde yigirmi beş kantar bârûtlı iki lağım atıldı. Vakt-i mağribe değin azîm harb-i kîtâl olup, ol gice yeniçeriden dört bayrak guzât, ol mahalli zapt idüp metrislendiler ve Rûm-ili kolundan atılan yerde dahi hayli ceng olup, anlar dahi üç yerden sıçanyolu aldılar. Birin sipâh serdengeçdileri ve ikisin tîmâr serdengeçdileri almışlar idi.

Ve Uyvar Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa'ya mü'ekked fermân gönderilüp, bir gün mukaddem ordu-yı hümayûna gelüp irişmesi tenbîh buyuruldu.

Ve yigirmi beşinci Penç-şenbih gün muhâsara. Bugün sıçanyolu alanlar ilerü gitmek üzre iken, kuşluk vaktinde kâfir bir püskürme atup, ifrât üzre kimseye zarar irişmedi. Birez toprak altında zedelenmiş bulundu ve bu vakte değin tabyanun sülûsi kabza-i teshîre girdi, kusûrunda dahi çendân kâfir kalmadı ve öyleden sonra Zağarcı kolundan bir püskürme atılıp, kâfirin ol mahalde olan şaranpo[s]ın ve donuz damın basdırdı. İçinde melâ'in-i hâsirîni matmûre-i hâk ü helâk eyledi. Ol tarafın metrisleri dahi kal'aya muttasıl olan tabyasına karîb oldu ve huzûr-ı serdâra Bakanoğlu'ndan hediye geldi ve birkaç arabacı koçaş zerâfetle yüz kadar öküzü sağda Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa kolı ardından sürüp, kal'a kâfirlerine fûruht itmeleriyle tutulup, üçer yüz değenek uruldu. Ve sol kolda Vezîr Ahmed Paşa ve Deli Bekir Paşa zîr-i zemînde tabya altına varmak üzre olup, orta kol serdengeçdileri dahi hayli ilerü yürüdi.

Ve yigirmi altıncı Cum'a gün muhâsara. Bugün kuşluk vakti serdâr-ı a'zam Deli Bekir Paşa kolın seyr idüp, yine kendü tabyasına geldiler¹⁸⁹⁵.

Ve rikâb-ı hümâyûndan Ömer Beğ ile Dâru's-sa'âde ağası baltacısı Seyyid Abdülkerim Çelebi gelüp buluşdı ve ağa-yı mûmâ-ileyhden bi-tarîkı'l-hediyye getürdüğü bir kabza murassa' kılıç ve bir kabza mücevher hançeri teslîm idüp, Edirne'de Vâlîde Sultân hazretleri fevt olup, İstanbul'da binâ eyledüğü câmi'-i şerîf türbesinde defn olunduğın söyledi ve Ömer Beğ dahi, “şehîd olan Küçük Hasan Paşa ile Ahmed Kethudâ'nın Âstâne'de olan eşyâların pâdişâh hazretleri mîrîye kabz eyledi” didi.

Ve Zağarcı kolundan bir püskürme atılup kâfirin donuz damını ve içindeki kâfirî bastırdı.

Ve yigirmi yedinci Şenbih gün muhâsara. Bugün seherî solda Vezîr Ahmed Paşa kolunda yolları açılmak için bir püskürme atılup, hayli fâ'idesi müşâhede olundu ve ordu etmekçilerinden içerü kal'aya etmek satan üç Ermeni'ye üçer yüz ve tekâsül iden birkaç top salyacı sipâhîlere ikişer yüz değenek uruldu.

Ve yigirmi sekizinci Bâzâr gün muhâsara.

Âmeden-i Erdel Kralı

Bugün serdâr-ı a'zam seherî taşra otaklarına teşrîf ve Erdel Kralı Apafî Mihâl dahi ordu-yı hümâyûna yakın gelmekle, kendinün deli ve gönüllü askeri ve Eflak ve Boğdan beğleri karşı varup, ordu-yı hümâyûna karîb mahalde bir miqdâr gediklü ve ulûfelü çavuş¹⁸⁹⁶ ile çavuşbaşı ve silihdâr ağası ve serdâr-ı a'zam tarafından sarâcbaşî dîvân rahatı ve abâyî ile eğlerlenmiş bir at getirüp bindirdi ve Dîvân-ı hümâyûn Baş Tercemânı İskerletoğlı Aleksandra dahi ilerüce istikbâline gitmiş idi. Yolda kendüye müsâdife gelüp, haber virdi. Yarım sâ'atden sonra delü ve gönüllü ve Eflak ve Boğdan beğleri ve ba'dehu kral kapudanları bayrakları güşâde surnâ ve tablların çalarak âyîn-i bâtılların icrâ iderek ya'nî ki, kendü âdemleri Rûmiyâne edâ ile surnâ ve tranpete ve nakkâreleri velvele-edâ-i bî-mâna olarak alaylarıyla gelüp geçdiler. Ba'dehu dîvân çavuşlarıyla çavuşbaşı ve silihdâr ağası gelüp, ba'dehu kral-ı mezbûr otak kapısı önünde attan inüp, bu cümle-i a'yân önünce yürüyüp, yemîn ü yesârına tapunarak bir miqdâr yakınlarıyla içerü üç direkli çergeye varup, suffe kenârında vaz'olunan

¹⁸⁹⁵ geldiler V : teşrîf buyurdılar Y

¹⁸⁹⁶ çavuş V : -Y

iskemleye oturdu. Tercemân yanında durup, âyîn-i erkânı ta’lîm iderken içerüden re’îs efendi ve çavuşbaşı Selîmî ve erkân kürkleriyle ve akabince serdâr-ı a’zam kallâvî destâr ve kakım sûf ferâce ile sağ koltuğunda kethudâ ve sol koltuğunda Yeğen Hüseyin Beğ gelüp, mak’ad üzre iclâs eyledi. Selam Ağası aleyke alup, çavuşlar alkışladı ve andan kral gelüp, dâmen-bûs eyledi ve ku’ûda mez’ûn oldukda oturmayup, yine varup dâmen-bûs eyledi. Tekrâr teklîf itmekle temennâ idüp oturdu. Bir miqdâr su’âl ve cevâb hilâlinde yine bir dahi varup, zeyl-i kerem-pâşların takbîl ve merâsim-i ubûdiyyetin tekmîl eyledi. Kahve ve şerbet, buhurdan sonra kendüye serâsere nîm-tene kaplu hil’at-ı semmûr-ı mûrisü’s-sürûr ve kırk nefer kapudan ve mukarreblerine ve iki dîvân çavuşu ve tercemâna birer kaftan giydirdi. “*El-hamdü li’llâh* işte gelüp, Beç’i muhâsara idüp döğeyoruz. Taraf taraf şaranpoları ve donuz damları ve tabyaları atılup, kal’a dîvârına el uruldu, *Înşâ’ allâhu ta’âlâ* birkaç güne değin fethi ümîdindeyiz” nidâsın buyurdılar. “Pek güzel olmuş, Allâh kolay getüre isâbet buyurmuşsuz” diyicek, “Yok hele, izin sana zamîrinde olanı korkma doğru söyle” buyurdukda, “Sofraya bir sahan pilav konsa, evvelâ ortasından mı başlanur yohsa kenârından mı?” didi. “Zâhir kenârından” buyurdukda, söylemedik söz komadı. “Hülâsa-i kelâm askerinize mühimmât-ı cebehânenize söz yok. Cümle mülûk-i [115a] Nasârâ bir yere gelse, bu cem’iyyete mâlik olamaz ve mukâbelenize kimse gelemes. Lâkin Beç sa’b kal’adır, gelindüğü gibi eğlendirilmeyüp yürüyüş yâhud vire ile teshîri müyesser olmuş olaydı, güzel iş idi ve illâ bu te’annîye göre gitdikçe fethi düşvâr olur ve bu insan ve devâba göre dağlar dayanmaz yiyüp içerler ve ganîmete muvaffak olanları durmayup kaçarlar. Hem kaht u galâya mübtelâ olursuz ve hem bu diyârın kışı mukaddemdir, âkıbetinde zahmet çekersiz ve haberim var ki, çasar mülûk-i Nasârâ’ya kanlu kâğıdlar gönderdi, her biri kudretleri mertebe askerleriyle ale’t-ta’cîl gelmelerine ta’ahhüd eyledi. Fıkr-i savâbım bu idi ki, Yanık kal’asının fethine cell-i himmet buyurup, atlu askere izin virüp, memleketi yakup yıkdırup, kışı serhad başında kışlamış olsanız tahkîk, çasar boynuna makrame takup amân¹⁸⁹⁷ diyerek gelürdi. Çünkü Yanık’a rağbet buyurmadınız askerinizin ilerüsi Akdeniz kenârlarına Venedik körfezi ve Kızıl Elma sınırlarına değin varup çalkadı. Tuna suyunun berü cânibinde şenlikden eser komadı. Gerek idi ki, bizzât sizler dahi bu dib asâkir-i mansûre ile yürüyüp, Beç’e rağbet itmeyüp yanından geçüp Beç’den iki menzil yukaruda vâkı’ Tuna üzerinde taşdan yapılmış, İskender

¹⁸⁹⁷ amân V : el-amân Y

Köprüsi'nden ubûr ve sağa dönüp, gülünç Nemçe diyârından ve dutluk içinde yürüyüp Uyvar kal'ası altına ve andan Budun mukâbili olan Peşte kal'ası kurbuna gelinüp, ferih ü fahûr Budun sahrâsına geçilüp konulmuş olsa, Nemçe memleketinin ya'nî ki, nehr-i Tuna'nın iki cânibi başdan başa urulmuş ve sene-i âtiyede gerek Yanık ve gerek Beç kal'ası feth ü teshîr kılınmış olurdu" dedi. Isgâ itmeyüp askere korku virür deyü gazaba geldi. "Çünkü sen Nemçe'den korkarsın, var imdi, Yanık altında zevk eyle" buyurup, girü gitmesini emr eyledi ve ol dahi dâmen-bûs idüp, taşra çıkdı ve geldüğü minvâl üzre âyan-ı asker önüne düşüp, ordudan hâric kendü için mahsûs kurulan çadırına îsâl ve huzûr-ı serdâra altı bârgîrli bir hinto ve altı aded yaldızlı sîm kupa ve bir eğerli at ve dört yelegen-dest bârgîr irsâl idüp, irtesi ale's-sabâh tranpetesin çalarak kalkup gitdi.

Ve yine bugün Draşkovichoğlu ile iki nefer Nadaşoğlu ve Esterhas Mihal nâm bellü başlusı dâmen-bûs-ı serdâr ile müşerref olup, ayak üzre bir miqdâr su'âl ve cevâbdan sonra birer hil'at giydürüp, avde me'zûn oldılar ve Beç kal'ası karşusunda olan adadaki¹⁸⁹⁸ tabur-ı düşmen kalkup, Kör Hüseyin Paşa üzerine gitdüğü haber alındı ve berü yakada olan askerden ve sekbân ve gönüllü tâ'ifesinden vâfir âdem sudan geçüp, küffâr taburundan hayli zahîre ve eşyâ bulup getürdiler ve serdâr-ı a'zam gün doğarak metrislere gelüp tabyasında karâr eyledi.

Ve Rûm-ili kolunda olan sipah serdengeçdileri altından kâfir bir püskürme atup, *fe-lillâhi'l-hamd* kimseye zarar itmedi. Ancak birkaç âdem zedeledi. Ve solda Vezîr Ahmed Paşa kolunda kâfirin hazırlanmış bir büyük lağımı bulunup, cümle bârûtı alındı ve iptal kılındı.

Ve yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a'zam kendü tabyasında iken mukaddem şehîd olan Tırhala alaybeğisi yerine bir za'îmi nasb ve kaftan giydirdikden sonra, kul kethudâsı tabyasına vardı. Yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve Rûm-ili beğlerbeğisi anda hâzır idi. Her birine me'mûr oldukları hizmetde taksîr itmemelerin tenbîh idüp, andan iç tabyalarına ve andan taşra tabyalarına¹⁸⁹⁹ geldi. Bu mahalde Saksoncu kolundan bir püskürme atılıp, kâfirin donuz damını mu'attal ve içinde olan melâ'îni basdırup, zîr-i zemînde pinhân ve mukarr-ı me'vâların nîrân eyledi.

Bu gice sağda Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa kolunda olan kubûrlar üzerine kırk kadar kâfir hücûm ve ol kolda olan serdengeçdiler nev'an sâbit-kadem olamayup, firâr

¹⁸⁹⁸ karşusunda olan adadaki V : karşusundaki adada olan Y

¹⁸⁹⁹ ve andan taşra tabyalarına V : -Y

sûretin gösterdikleri ma'lûm-ı serdâr-ı a'zam olmağla iç tabyaya varup, ol serdengeçdi ağaların getürdüp, hezâr tevbih ü âzârdan sonra habs itdürdi ve ahşâma karîb Rûm-ili kolundan bir lağım atılup, kâfirin donuz damını hâke berâber eyledi ve ağaçların getürenlere serdâr-ı a'zam kethudâsı bahşış virmekle, serdengeçdi ve gayrılara gayret ü rağbet düşüp, bir sâ'at içinde vâfir ağaç çıkarup tabya önüne yığdılar ve çarh-ı feleklerin dahi getürmeğe ta'ahhüd eylediler ve karşı adadan kâfir kalkup gitmekle Tatar, meydânı hâlî bulup, Tuna'nın karşı cânibin dahi câ-be-câ ihrâk bi'n-nâr eylediler.

Ve mâh-ı Ramazân'ın gurrei Salı gün muhâsara. Bugün Trabzon Alaybeğisi fevtinden yerine zu'amâsından Kır Ali nasb olup, hil'at giydi. Ve dört âdem, kâfir parmaklığı dibinde şarâb içerken tutulup, huzûr-ı serdârîde ikişer yüz değnek uruldu ve Sirem arabacılarından dahi on kadar kâfir kal'a kâfirlerine bir tarîk ile şarâb verirken ahz olunup, meydânda üçer yüz değnek çalındı.

Şahâdet-i Kôr Hüseyin Paşa

Bundan akdem Yanık altından Eğre Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa, me'mûr olduğu üzre yanına ta'yîn buyurılan altı bin miqdâr guzât-ı İslâm'ı alup, ordu-yı hümâyûndan müfârekat ve Orta Macar Kralı Tökeli İmre tarafına azîmet ve Usturgon köprüsünden nehr-i Tuna'yı karşı Ciğerdelen palankası cânibine geçüp, üç gün meks ve dördüncü gün kalkup, ikinci menzilde Uyvar kal'ası altına vardı ve Tökeli İmre on bin kadar Macar askeriyle Leva kal'ası altında ikâmet üzre olduğın haber almağla, irtesi ale's-seher kalkup, mâh-ı Şa'bân'ın dördüncü günü vakt-i asrda Leva kal'ası altına varup, Tökeli İmre'nin ordusunun karşısına kondı ve irtesi gün meşveret olup, Leva kal'ası hâkimine âdem gönderüp vire istediler. “Ya'nî ki, teslîm-i hisâr idesiz” didiler ve illâ darb-ı dest ile alındıkda bi'l-cümle kılıçdan geçirmelerini bildirdiler. “Hâkim-i kal'a dahi Beç kal'ası kimde ise biz ona tâbi'iz. Şimdiki sözünüzle vire idevüz ve siz de tarafınızdan âdem korsuz, Beç alınur ise ne güzel, kal'a ve memleket sizin Allâh mübârek eyleye ve illâ askerinizi sonra çasarımız kırar” haberin göndermeleriyle, bu söz müvecceh görünüp kalkıldı.

Ve mâh-ı mezbûrun altıncı günü Nitra kal'ası altına varılup nüzûl olundu. Leva kapudanının virdiği cevâb üzre Nitra kapudanı dahi haber gönderdi ve andan dahi kalkılup, Vaak suyunun üzerine köprü kurulup geçildi.

Ve mâh-ı mezbûrun sekizinci günü Sered kal'ası kurbuna konuldu. Bu dahi evvelkilerin cevâbın virdi ve bu mahalle gelince pîş ü pes ve yemîn ü yesârda olan kılâ'

u palanka ve kurâ vü varoş ahâlîleri sûret-i itâ‘at gösterüp, nazarların Beç'e itdiler ve Komaran adasında olan kal‘a vü palanka ve kurâ vü varoş kapudanları Tökeli İmre'ye âdem gönderüp, kulluk izhâr itdiler, “elbette bize Türk'den yasakçı gönder ehl ü ıyâl ve emvâl ü erzâkımızdan emîn olalım” didiler. Lâkin Hüseyin Paşa i‘timâd itmedi. Andan dahi kalkılup, Taksoya¹⁹⁰⁰ nâm bir şehir-i azîm kenârına konuldu. Pojon kal‘asına tâbi‘ ne denlü kurâ var ise bi'l-külliyye ihrâk bi'n-nâr kılındı ve re‘âyâsı Tot dağlarının nihâyetinde olan sa‘b kal‘alara firâr idüp, kapanmağla, Tökeli İmre, “Beç kal‘ası kabza-i tasarruf-ı İslâmiyân'a girer ise bunlar hâzır re‘âyâmızdır, pâdişâha hazîne tahsîl olur” deyü, kırılmalarına rızâ virmedi. Lâkin yine ele girenleri tu‘me-i şemşîr olmadan hâlî olmadı.

Andan dahi kalkılup, mâh-ı mezbûrun on beşinci günü Pojon kal‘asına dört sâ‘at karîb mahalde konuldu ve Serasker Hüseyin Paşa, Abdullâh Ağa'ya serhadliden ve Tökeli İmre Macarları'ndan bir miqdâr âdem koşup, Pojon kapudanına gönderdi. İtâ‘at-i pâdişâhîye da‘vet idicek, top u tüfeng ve şemşîr ile cevâb virdüğünden gayrı taşraya askeri çıkup, cenge âgâz itmekle, bâhâdırân-ı serhad göz açdırmayup üzerlerine hamle ve hücum idüp, bir miqdârın kırdılar. Sa‘iri kal‘aya gürîzân olup, kapandılar ve iki azîm varoşuna âteş virilüp, mâl u erzâkların gâret ü yağma¹⁹⁰¹ eylediler ve tutulan diller Beç kal‘ası karşusunda olan piyâde vü süvâr otuz bin kadar Nemçe askeriyle bir kapudan taburlanup, Pojon kal‘asının kurbuna gelüp kondı ve kal‘a kapudanı tabur kapudanına âdem gönderdi. “Türk askeriyle Tökeli İmre üzerimize geldi ve bizden kal‘a istiyor, nişleyelim? İşte büyük Türk tahassungâh-ı çasar olan Beç kal‘asın muhâsara idüp, içindekiler me‘yûs ve nâ-ümîd ve muztarr kalmışlar. Darb-ı destleriyle alurlar ise biz de virelim mi? Ve illâ imdâdımıza yetişesiz” deyü feryâd itmeleriyle, tabur kapudanı dahi, “Türk ve Macar askeri gelüp, sizden kal‘a istediklerin işitdük, taban peklüğü idüp, zinhâr sakınup teslîm-i hisâr itmeyesiz. İşte gelüp imdâdınıza irişdik” haberi gelmekle, “Size kal‘a virilmedüğünün aslı budur” cevâbın idüp, katl olundılar. Bu haber Hüseyin Paşa'ya varduğu gibi, ol mahalden kalkup, Pojon kal‘asına iki sâ‘at karîb mahalde Tuna kenârına gelüp kondı. Akabince Tökeli İmre'nün câsûsu gelüp, tabur kal‘a ardına gelüp konuştuğu söyledi¹⁹⁰² ve ol dahi Hüseyin Paşa'ya âdem gönderdi. “Kâfir çokdur mukâvemet mümkün değildir. Ben kendümi kendü askerime bile inanmam, sizin

¹⁹⁰⁰ doğrusu “Tırnovi” olmalı.

¹⁹⁰¹ yağma V : hasâret Y

¹⁹⁰² söyledi V : haber virdi Y

askeriniz ise azdan azdır. Lutf eyleyüp girü gidelim” didi. Serasker Hüseyin Paşa ve Varat Beğlerbeğisi Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve alaybeğileri ve serhad pîrleri bir yere gelüp, “Biz ne taburı gördük ve ne kal‘ayı gördük. Pâdişâhımızın vekîli, bize kal‘ayı ve taburı görmeyüp ceng itmeden niye döndünüz su‘âl u itâb idicek, ne cevâb virelüm? Biz başımızdan korkarız, sonra bizi katl ider. ceng itmedikçe dönmek ihtimâlimiz yokdur” didiler. Tekrâr haber gönderdi, “Ben bu tabur ile mukâbil olamam, olduğum hînde askerim millet-i vâhiddir. Mahall-i ma‘reke de onlardan tarafa dönerler ve döner bizimle ceng iderler ve siz ise ekall-i kalîlsiz cümlemizi kırarlar. İşte anlar, işte siz, elleşebilirsiniz **[115b]** elleşin” deyüp, askerin alup, girü çekildi ve mukaddemâ kâfirin huzûr-ı serdârîde itdüğü lâf u güzâfın aksi zuhûr eyleyüp ve ihâneti ve âkıbeti nedâmete mübeddel olıcağı bundan nümâyân oldu ve Serasker Hüseyin Paşa dahi, guzât-ı İslâm ile alayların bağlayup, kal‘a karşusuna vardukları gibi, kal‘a varoşundan ve taburdan piyâde vü süvâr kırk bin miqdâr kâfir askeri yürüyüp üç buhş oldu. Biri sağ kola ve biri sol kola ve bir buhş yayası dahi yukarıdan asâkir-i İslâm’ın önün almak zu‘mıyla fevc fevc donuz alayı olup hücum eylediler. Ol mahalde Ser-asker Hüseyin Paşa dahi ağırlığı girü gönderüp, sûre-i Feth-i şerîfi bülend-âvâz ile okuyup, dahi ilerüye varalım derken, Tökeli İmre tekrâr kethudâsın göndermiş, “Şunları bolay kim bir hâl ile döndürebileydik” deyü, tenbîh eylemiş. Ser-asker Hüseyin Paşa’ya gelüp, “Eğer taraf-ı pâdişâhîden üzerinize ben baş ta’yîn olmuş olaydım, ceng itmez döner giderdim. Lûtf eyleyüp, bu sevdâdan fâriğ ol, zîrâ kâfir çok biz dengi değiliz¹⁹⁰³ yüz karalığı olur” didi. Vâkı‘a düşmen-i dîn kesret ü vefretde, asâkir-i İslâm za‘f u killetde olmağla ma‘kûl görölüp, avdet olundu ve âheste âheste yola doğru azîmet kılındı. Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa girüye dümdâr ta’yîn olup, düşmen irişür ise haber itmesini tenbîh buyurmuşıdi. Ol mahalde Tökeli İmre’nün yedi bayrak ulûfeli bin beş yüz miqdâr¹⁹⁰⁴ Macar askeri ayrılıp, Nemçe taburuna varup karışdılar ve hemân asâkir-i İslâm üzerine yürüdiler. Çeyrek¹⁹⁰⁵ sâ‘at geçmiden Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ilerü âdem gönderüp, kâfir ardıma yapışdı, sürat ile hareket itmelerini i‘lâm itdüğü mahalde, sağ taraftan dahi Ser-asker Hüseyin Paşa üzerine kâfir çıkup tûfeng tûfenge kılıç kılıca ân-ı vâhidde bir mertebe ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl oldu ki, ta‘bîr olunmaz. Kendüyi Çehrin seferinde tabur cenginde görenler, bu cengde bilmekle diri tutmak fikriyle ortaya

¹⁹⁰³ çok biz dengi değiliz V : katı çok sonra Y

¹⁹⁰⁴ miqdâr Y : kadar Y

¹⁹⁰⁵ çeyrek V : yarım Y

aldıkların guzât-ı İslâm göricek, iki yüz kadar bahâdır ceng ü harbe kâdir dilîr ü dilâver üzerlerine hûlayup paşaya musallat olan kâfiri tu‘me-i şemşîr idüp, “Elbette sultânım gidelim, Kâfir çokdur önümüzü alup boğazı zapt iderler. Böyle zıyk orman içinde ceng olmaz” deyü hâh u nâ-hâh cebren çeküp çıkardılar ve boğazı geçüp, berü cânibde Tökeli İmre ordusu yanında gelüp kondılar. Üç sâ‘at sonra küffâr dahi havf iderek boğaza gelüp, orman içinde pusuda asker olmak ihtimâliyle geçmeyüp öte cânibde kaldı. Bu cengde bir miqdâr guzât-ı İslâm yaralanup ve şehîd ve ammâ küffârdan katı çoğu mürd ü nâ-bedîd oldu.

A‘yân-ı asker bir yere gelüp, ba‘de’l-istişâre Ser-asger Hüseyin Paşa cânibinden kâğıd yazılup, Eğre çavuşlar kethudâsı ve Tökeli İmre’nün Esterbani nâm Macar kapudanıyla Beç altında serdâr-ı a‘zama gönderdiler. “Yanımızda olan asâkir-i İslâm’ın za‘f u killeti düşmen-i dînin vefret ü kesreti ve Tökeli İmre’nün mâhiyeti ve askerîsi nâmına olan Macar tâ’ifesinin ihâneti ve rû-gerdânlığı ve Devlet-i Aliyye’ye ihânetlerinden gayrı bir hayır mutasavver değil” idüğün ve bu az asker ile böyle bir azîm cem‘iyyetli düşmen-i dîne mukâbele mümkün olmayacağın ve ekall-i mertebe on bin miqdâr asâkir-i cerrâr ve bir ol kadar dahi leşker-i Tatar irsâline himmet-i aliyye buyurmaları recâsında olduğunı ve üzerlerine musallat olan Nemçe askeri uğurlarında taburlanup, kendüyi boğazda bekledüğün ve tutulan diller Deli Kapudan nâmında bir Nemçe kapudanıyla, on iki bin Nemçe beş bini yaya ve yedi bini süvâri zırhlı kâfir imdâdlarına gelüp, takviyet bulduklarını ve Komaran adasında dahi cem‘iyyet üzre olan piyâde vü süvâr otuz bin miqdâr Nemçe ve Macar ile bir yere gelüp, bizim ile tokuşup Allâh hıfz eyleye kârımızı tamâm idebilirler ise, İskender köprüsünden geçüp, Beç imdâdı için ordu-yı hümayûn üzerine yürüyeceklerin ve Leh’e tâbi‘ Büyük Litve ve Küçük Litve hatmanlarıyla, piyâde vü süvâr otuz beş bin Leh küffârıyla bi-nefsihi Leh kralı Sobieski nâm hîn dahı, Beç imdâdı için yakın yere geldüğün haber virdiklerini i‘lâm eyledi. Mektûb okunduğı gibi gönlü bulandı. “Gelecek imdâdı bilürüm, üç dört bin Lehlü ile beş on bin Nemçe, tevâtür idicek ne var” gayret ü hamiiyet idüp, yanında olan asker-i İslâm ile karşı Tuna kenârıyla Beç mukâbelesine değin gelüp, andan Tuna’yı beri geçüp, ordu-yı hümayûna mülâkî olmasını tenbîh buyurup, “Beş on bin dinç atlu asker imdâdınıza ta‘yîn ve Komaran adasından geçirüp, bir gün mukaddem size îsâl iderim” sözüyle kâğıdın cevâbın yazup gönderdi.

Ve der-akab Hanzâde Alp Giray Sultân'ı on bin Tatar askeriyle imdâda ta'yîn eylemiş idi. Ancak altı yüz miqdâr yüklü Tatar ile Usturgon köprüsünden geçüp, anlarda kesret-i esîr ve mâl-ı ganâyimle seyr olmağın, nısf Tatar ile bisâtların ya'nî ki ganâyimlerin ayırıp Uyvar altına gönderüp, sultân ile üç yüz kadarı imdâd nâmıyla gelüp, Ser-asker Hüseyin Paşa ordusuna dâhil oldukları mahalde tutulup, sizinle ceng iden tabur boğazdan kalkup, Beç'den yukarı İskender köprüsüne gittiğün haber vermekle, ba'de'l-istişâre imdâd gelür ümîdiyle çâr u nâ-çâr emre imtisâlen mâh-ı mezbûrun yigirminci günü mahall-i mesfûrdan kalkıldı ve Tökeli İmre Pojon kal'ası kurbunda Tuna kenârıyla Ser-asker Hüseyin Paşa tutluk içinden yürüyüp, Ak Yayla ta'bîr olunan yaylakı aşup, guzât-ı İslâm ayağı basmadık yerlerden geçüp, kurâ vü kasabâtı ve kılâ' u palankaları ihrâk bi'n-nâr ve nisvân u sıbyânın esîr ve ricâlin tu'me-i şemşîr iderek, sekizinci menzilde Morova suyun geçüp, kondılar ve Tökeli İmre'ye intizâren, ol gice anda beytûte.

Ve irtesi mâh-ı Ramazân'ın¹⁹⁰⁶ gurre-i Salı gün iki kol olup, biri dağ yoluyla ve biri yalı tarafıyla gidilüp, uğura gelen köyleri yakup yıkarak, ikindi mahalli Beç kal'ası karşusuna varup, mukaddemâ tabur-ı küffâr meks eylediği adada ikâmet üzre çadırların kurdukların, berü cânibde serdâr-ı a'zam ve sâ'ir ordu-yı hümâyûn halkı müşâhede itmekle, pesend ü tahsîn eyledikleri mahalde Alp Giray Sultân Tatarları akından gelüp ve diller tutulup, İskender köprüsüne giden Nemçe taburu, bu mahalle geldüklerini işitmekle dönüp, üzerinize geldiler ve hâlâ alayların kurup ve topların dizüp, cenge âmâde ve bu mahalle karîb bir dağa arka virüp, kondukların haber virdiler ve birkaç serhadli gönderüp, tecessüs olundu. Tasdîk itmekle asâkir-i İslâm havfa düşüp girü dönmek murâd eylediklerinde, Ser-asker Hüseyin Paşa Abaziyü'l-asl olup, zâtında cerî vü gayûr âdem¹⁹⁰⁷ olduğundan nâşî, vezîr-i a'zamdan korkudan “Bu düşmen ile güreşüp, muhârebe itmedikçe dönmezük” cevâbın virdi ve bu mahalde girüden Komaran adasında olan otuz bin kâfir dahi gelüp, iki düşmen arasında kaldılar ve serdâr-ı a'zam ise bunlara küllî gadr eyledi ve imdâd geçiririm va'desine hulf idüp, kanlarına itmek doğradı. “Ve illâ ne mümkün idi ki, beş altı bin âdem yetmiş seksan bin kâfire mukâbil ola. Artık ne çare kazâyâ rızâ, belâyâ sabır” diyerek, atlandılar ve at üzerinde müşâvere idüp, “Üç cânibimiz düşmen, bir tarafımız su. Artık bize hayât u

¹⁹⁰⁶ Ramazân'ın V : Ramazân-ı şerîfîn Y

¹⁹⁰⁷ âdem V : âdem-i gâyet düşvâr Y

necât muhâl, ölenimiz şehîd ve kalanımız sa'îd olup, dünyâ ve ukbâda nâm-ı nîk ile mezkûr olalım” deyüp, düşmene mukâbil olmaklığı evlâ gördiler. Tökeli İmre Kral “Vakti değil, sabr ile bile gidelim” haberin gönderdi. Kulak dutmayup, “Hakk ta‘âlâ¹⁹⁰⁸ dîn-i mübînî, bu kâfirin i‘ânetine muhtâc itmiye” buyurup, yanında mevcûd asâkir-i İslâm ve leşker-i Tatar ve Hanzâde Alp Giray Sultân ile bî-muhâbâ taraf taraf nâ‘ralar urup, düşmen-i dîn üzerine yürüdiler. Ve hamle vü hücûmlar ile bir yaylım kurşun boşaldup, andan sell-i seyf kendülerin kâfir alaylarına saldılar. Ceng ü cidâl ve harb ü kıtâle mübâşeret kıldılar. Düşmen-i dîn ise otuz kat alaydan ziyâde idi. İki şıkk olup yayasıyla topları meydâna çıkdı. Bunları ortaya aldılar bunlar da merdâne vü dilîrâne cünbüş-i hareketler ve gayret ü hamiyetler idüp, beş kat alayını kılıçdan geçirdiler. Andan dip alaylarına hücûm eylediklerinde pusuda olan yayasın ilerü sürüp, bir fitilden toplarına âteş virüp ve kurşunu yağmur gibi yağdırup, Eğre'nün beşli ağası Biçlizâde ve Pojogalı Bayram Paşaoğlu ile gönüllüler ağası ki, Harem-i muhterem-i pâdişâhiden çıkma Gâzî Beğ şehîd ve bu denlü guzât-ı İslâm kara toprağa düşüp, nâ-bedîd oldı.

Ol mahalde Tatar askeri firâr ve Ser-asker Hüseyin Paşa güçlü kuvvetlü gayret ü hamiyetlü kılıçdan kan damlar bir gâzî bahâdır âdem olmağla, yerinde karâr ve guzâta gayret virüp, bir dahi düşmen alaylarına hücûm eylediği mahalde sağından ve solundan kurşun ile urulup, taraf-ı âherden çıkdı ve başından ve sağ dizinden urulup artık kendüden tâb u tüvân kalmaduğı mahalde, küffâr-ı hâksâr üçüncü def‘a pür-tâb eylediği top u tûfengden, guzât-ı İslâm'ın pây-ı sebâtları mütezil ve bi'l-küllîyye münhezim olup, iki şıkk oldılar. Bir bölüğü Tatar ardına düşüp, geldükleri yol ile girü firâr ve hezâr zahmet birle râh-ı selâmete çıkdılar ve bir bölüğü Hüseyin Paşa ile Tuna yolın tutup, nehr-i Morova köprüsüne doğru firâr eylediler. Lâkin bunları atlu kâfir ta‘kîb idüp, köprü başına gelüp, zapt idinciye değin geçebilen guzât-ı İslâm geçüp kurtuldi. Düşmen-i dîn dahi ardlarından irişüp, köprü başını hedm ü zapt itmekle bi'l-cümle râh-ı Hak'da dögüşü dögüşü nakdîne-i cân eylediler.

Derd-mend Hüseyin Paşa ise Tuna kenârıyla kaçamak gösterir gibi olup, elleşerek ol dahi Morova suyu köprüsüne cân atup geldi. Köprü münhedim olmağın andan inüp, ağaçlarına yapışup silihdârı koltuğunda geçerken yaraları zahmından ikisi de suya düşüp gark oldılar.

¹⁹⁰⁸ Hak Te‘âlâ V : Hak Te‘âlâ hazretleri Y

Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa yüzerek berü yakaya geçüp, sâ'ir asâkir-i İslâm'ın kimi suya boğuldu ve kimi Sonlok Sancağı Beği ve Eğre alaybeğisiyle cenk iderek şehîd oldu ve guzâtdan bâkî [116a] kalan seksan miqdâr âdem Beç yakasına geçmek ümîdiyle Tuna suyuna urup, bir adaya çıkmışlar. Berü tarafı ırâğ olmağla yine küffâr cânibine dönüp, sudan çıkarken yetmiş kadarın ol mahalde şehîd ve on kadarı kurtulup, Morova suyuna iki sâ'at karîb yerde¹⁹⁰⁹ yatup, halâs olmuşlar. Tatar askeriyle Tökeli İmre doğru yoldan gelüp, burunları bile kanâmamış idi ve irtesi gün sağ kalan guzât-ı İslâm ile Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa Tökeli İmre yanına gelüp, andan Uyvar altına varup vusûl buldukların vukû'uyla yazup, huzûr-ı serdâra bildürdiler. Lâkin serdâr-ı a'zam bu vak'ayı ol gün künhüyle haber alup, Tuna aşurı olmağla imdâd mümkün olmadı. Der-akab Mar'aş Beğlerbeğisi Kethudâ Sarhoş Ahmed Paşa'ya Eğre eyâletin tevcîh buyurup, mu'accelen Tökeli İmre Kral yanına varup ve Arat Beğlerbeğisi Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve Eğre ve Arat eyâletlerinin zu'amâ vü erbâb-ı tîmârıyla bir yere cem' olup, yine ma'iiyetle Beç kal'ası karşusuna gelüp, meks ü karâr itmelerin ve iktizâ ider ise, berü geçmelerin fermân buyurdu ve kendü ağavâtından Arz-ı Rûmlu Deli Ömer Ağa'ya Karahisar-ı Sâhib sancağın virüp, selefi Ömer Paşa'ya Mar'aş eyâletin inâyet ve her birine müte'addid ilbâs-ı hil'at buyurdu. Egerçi serdâr-ı a'zam bu vakte değin Beç muhâsarasın boş dutup, te'anniyle döğerdi vire ile alup mâl-ı Kârûn'a muvaffak olurum zu'mın iderdi. Lâkin fikr-i fâsidinin aksi zuhûr idüp, haşerât-ı arz ininden çıkup, dağ ve sahrâyı bürüdü ve ordu-yı hümâyûn üzerine yürüdüklerin ilme'l-yakîn bilmekle azîm vehme düşüp, kal'aya pek yapışdı. Ya'nî ki, hâb u râhatı terk ve feth-i kal'aya iqdâm birle mübâşeret eyledi. Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa'yı da'vet eyledi. Merhum Abaza Kôr Hüseyin Paşa mezbûrun kethudâlığından çıkma olmağla, geldiği gibi tesliyet birle, “Başın sağ olsun me'mûlümüzün hilâfî zuhûr eyledi, yohsa kasdım mukâbele-i hizmet-i tevcîh-i vezâret ile bir âlî mansıb ile kayırmak ve kendüyi akrânı beyninde mümtâz kılmak idi” buyurdukda, Allâh size ömür versün efendimün uğruna kurbân oldu” didi ve ol mahalde Deli Bekir Paşa ve yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve sâ'ir a'yân-ı erbâb-ı cengi getürdüp, her birine alâ-haddin tenbîh ü te'kîd-nümûnu iş'ar birle, bir gün evvel bu umûrun husûlüne dâmen-der-miyân-ı uğur-ı dîn-i mübîninde sa'y u dikkat ve cân u mâlların fedâ itmelerini beyân idüp, Taşra tabyalarına teşrîf eyledi.

¹⁹⁰⁹ yerde V : mahalde Y

Ve ikinci Çehâr-şenbih gün muhâsara. Yine bugün kendü tabyasına varup, Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve Harmuş Mehmed Paşa ve Ömer Paşa ve birkaç sancak beğlerin Han hazretleri yanına muhâfazaya gönderdi. Vakt-i asrda solda Vezîr Ahmed Paşa kolundan bir püskürme atılup, bir sâ'atden ziyâde nâ'ire-i harb ü kîtâl fûrûzân oldu. Ahşâmdan sonra ol kola kâfir çıkup, avn-i Bârî'yle guzât-ı İslâm hâzır u âmâde olmağın bir zarar idemeyüp, yine hınzîrhânelerine gürîzân oldılar.

Üçüncü Penç-şenbih gün muhâsara. Bugün kuşluk vakti yeniçeri kolundan bir lağım atılup, yarım sâ'at miqdâr-ı zamân kîtâl oldu ve Zağarcı kolı on adım kadar handaka girdi ve ahşâmdan sonra Rûm-ili kolundan dahi bir pürkürme atılup, kâfirin donuz damının hayli yerin basdırup, sabâha değin bu mahal zapt olunmak üzre fermân buyurılup, bu hizmetin husûlü için mahsûs bir ağa ta'yîn oldu.

Ve dördüncü Cum'a gün muhâsara. Bugün Rûm-ili serdengeçdileri önünde serbâz-ı hü mâ-pervâz-ı kemend-endâz dâmen-der-miyân-ı gayret ü himmet olup, çarh-ı feleği çeküp huzûr-ı serdâra getürmekle bî-hadd lûtfâ mazhar oldu.

Ve bu gice kâfirin bir lağımı bulundu ve kuşluk vakti Zağarcı koluna bir miqdâr kâfir çıkup, yarım sâ'at denlü cengden sonra girü türkürüp altı kelle alındı ve ikindiye karîb Rûm-ili kolunda serdengeçdiler olduğu mahalde bir lağım atılup, bir niçe kâfiri hevâya bürrân ve niçesin hâk ile yeksân eyledi. Bu âna değin böyle murâd üzre lağım atılmamış idi. Hemân-dem serdengeçdiler yürüyüp, nısf sâ'at miqdâr cengden sonra kelle ve diller ile dönüldi. Ve bu lağım hizmetinde bulunanlar taraf-ı serdârîden azîm ihsâna sezâ-vâr görüldi ve bu cengde cebeciler kethudâsı şehîd olup, yerine ma'zûl cebecibaşı Fazlı Ağa'nın oğlu nasb olup, hil'at giydi ve ahşâma karîb Şeyhoğlu Ahmed Paşa tarafından kapucılar kethudâsıyla dört dil gelüp ve Çorum beği dahi üç dil getürüp kaftan giydiler.

Bu gice kal'adan kâfir otuz bir fişek attı ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ile Uyvar Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa'nın mansıbları mübâdele olup, birer hil'at giydirildi. Hasan Paşa metrise girmek ve Ali Paşa Uyvar'a gitmek buyuruldu.

Ve beşinci Şenbih gün muhâsara. Bugün kuşlukdan ikindiye değin bârân-ı rahmet nâzil olup, metrisleri ve taşrayı hayli kil-nâk eyledi ve ikindiden sonra, Rûm-ili kolundan bir lağım atılup, tabyanun burnı kırıldı. Katı cüz'î yeri kalup, her yanı birkaç

kere elekden geçirildi ve bu lağımda serdengeçdiler katı vâfir kâfiri âgüşte-i hâk ü helâk eyleyüp, kelle getürenlerini serdâr-ı a‘zam bî-hadd lûtfâ mazhar eyledi.

Ve bu gice kâfir yüksek manastırdan yüz fişek attı ve Mihaç sancağı Vanlı Mehmed Paşaoğlına ve Köle sancağı Haydar Bey'e tevcîh olup, huzûr-ı serdârîde birer hila‘-ı fâhire giydirildi.

Ve altıncı Bâzâr gün muhâsara. Bugün metrisler kuruyup, serdâr-ı a‘zam tabyalarına ve andan sol kolda Vezîr Ahmed Paşa tabyasına varup, ol kolda olan sıçanyolların seyr eyledi ve serdengeçdilerine bahşış virüp, andan kendü tabyalarına gelüp ârâm ve ba‘dehu Taşra tabyalarında karâr eyledi. Ve öyleden evvel yeniçeri kolundan bir pürkürme atılup şaranpo[y]ı basdırdı.

Ve yedinci Dü-şenbih gün muhâsara. Bugün ahşâma karîb Rûm-ili kolundaki tabyadan bir pürkürme atılup, vâfir mel‘ûnu üftâde-i hâk ü helâk idüp iki kelle alındı.

Bu gice Rûm-ili kolunda kâfirin bir lağımı bulunup, içinde olan melâ‘în kazan humbarasıyla hâkister kılındı. Ve yatsu vaktinde Rûm-ili kolunda olan serdengeçdi üzerine kâfir çıkup, berü tarafın guzâtı âmâde bulunmağla karşılayup, hanâzîri girü inine tıkdılar ve mel‘ûn ahşâmdan ışâ vaktine değin otuz kazan humbarasın atup, avn-i Hak birle kimseye zarar itmedi.

Ve sekizinci Salı gün muhâsara. Bugün kuşluk vakti kâfirin tabya ardında olan humbaralarına âteş-i gazab-ı İlâhî te’sîr idüp, cümlesi biribirinden alaşup, bir mertebe zelzele ile eyledi ki¹⁹¹⁰ bu âna değin atılan lağımlar bu mertebe¹⁹¹¹ sarsmadı. Ve etrâfında bulunan kâfirin cümlesinini taraf taraf atup, küllî zarar isâbet eyledi ve rikâb-ı hümâyûndan hatt-ı şerîfle Peçuy sancağı ihsân buyurılan hâssa şâtırlarından Boşnak Mustafâ Ağa gelüp, huzûr-ı serdârîde hil‘at giydi ve sûret-i itâ‘at gösteren Macar tâ’ifesi, ordu-yı hümâyûnda zahîre müzâyakasın tahfif için murâd idenler getirüp, ne bulunur ise Aylak Çadırı altında narh-ı câriyle fûruht itmek üzre Sobron ahalîsine kâğıd gönderildi.

Bugün orduda bir kıyye dakîk on beş pâreye ve otuz dirhem itmek bir akçaya ve bir keyl şa‘îr iki guruşa, ol dahi bulunmaz ve etrâfda otluk kalmamağla, üç dört günlük yerden getirür oldılar.

¹⁹¹⁰ biribirinden alaşup bir mertebe zelzele ile eyledi ki V : birden bir mertebe zelzele ile pürân oldu ki Y

¹⁹¹¹ bu mertebe V : böyle Y

Ve tokuzuncı Çehâr-şenbih gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a‘zam kuşluk vakti binüp, metrise vardı. Cümle tevâbi‘ ü levâhıkı etrâfında tabyalar yapup, civârında olmalarını fermân eyledi ve solda Vezîr Ahmed Paşa kolunda vâkı‘ Sivas eyâleti önünde olan asıl dîvârın makas ta‘bîr olunan mahallinden guzât-ı İslâm'dan birkaç taş koparup, huzûr-ı serdâra getürenler azîm ihsâna mazhar oldılar ve iki yüz miqdâr kazma ve kürek ve harbe ve humbara dahi getürdiler.

Ve Zağarcı koluna kâfir çıkup, serdengeçdiler üzerine hücum itmekle mübârizân-ı ceng-âzmâ hâzır baş bulunup karşıladılar. Yarım sâ‘at miqdârı bir neberd-i hayret-efzâ-i sûret-nümâ oldu ki, ta‘bîri kâbil-i kudret ü imlâ değildir. Gerçi birkaç gâzî yaralanup ve şehîd oldu, fe-emmâ küffâr-ı dûzah-karârdan katı çoğu mürd ü helâk olup, güç ile yigirmi bir kelle alunup, tabyada iken pîşgâh-ı Âsâfî'ye ilkâ vi‘â-i hemyânı ihsân-ı hazret-i sâhib-unvân ile memlû ve hâtırları handân oldu ve Şeyh Vâni Mehmed Efendi gâh-bî-gâh metrislere varup, kubûr ağzında guzât-ı Müslimîne va‘z u nasîhat iderdi.

Bugün bir mertebe îsâr-ı nush u pend-i sûd-mend eyledi ki, ukûl ü fuhûl mütehayyir olur. Ve öyleden sonra Arslan Mehmed Paşa kolundan bir püskürme atılup, üstünde bulunan kâfiri damlarıyla zîr ü zeber eyledi ve yeniçeri ağasıyla kul kethudâsı ilerü kubûr ağzında olan tabyalarına nakl itmeleriyle, Ağa Tabyası'na re'îs efendi ve Kethudâ Beğ Tabyası'na serdâr-ı a‘zam kethudâsın nakl eylediler.

Ve bu gice vakt-i işâda, sağda Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa koluna kâfir çıkup, bir kelle virüp girü firâr eyledi ve dîvâr dibinde olan şaranpodan vâfir ağaç getürenler ihsâna mazhar oldu.

Ve bugün otuz dirhem nâ-puhte etmek bir pâreye ve bir yem¹⁹¹² bir guruşa çıkdı, ol dahi bulunmaz. Mahsûr-ı müşrikînin ise kal‘ada mübtelâ oldukları kaht ü galâ vâsf olunmaz.

Ve üçüncü Penç-şenbih gün muhâsara. Bugün vakt-i şâfî‘de hurde bârân-ı rahmet nâzil olmaya başladı ve Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa kolunda, Deli Bekir Paşa'nın bir aydan beri zîr-i zemînde işletdüğü lağım, seherî makâs dîvârının altına vardı kıyâsıyla kırk kantar bârût ile atıldı. Çendân murâd üzre olmayup, çekilen zahmet ü meşakkat hebâ oldu. Ancak burunundan bir kat dîvârın sıyrup, kangı tarafa meyl idüp çıktığı

¹⁹¹² bir yem V : pirinc Y

ma'lûm olmadı ve duhâ vaktinde, solda Vezîr Ahmed Paşa koluna kâfir çıkup, avn-i inâyet-i Perverd-gâr birle¹⁹¹³ serdengeçdi gâzileri karşılayup yüzün döndürdiler ve huzûr-ı serdâra iki kelle [116b] getürenler in'âma müstahak oldılar.

Ve on birinci Cum'a gün muhâsara. Bugün Saksoncı kolunda vâkı' biri cebeci ve biri Sivas ve biri Karaman ve biri Temeşvar eyâleti askerlerinin sürdükleri dört kol uğurunda olan makas dîvârında birer delik işledüp, vakt-i duhâda her biri ikişer üçer zirâ' dîvâr içine girdiler. İbtidâ-yı muhâsaradan berü sol kol metrislerinde baş olan Yanova Beğlerbeğisi Defterdâr-ı Sâbık Vezîr Ahmed Paşa birkaç günden berü nâ-hoş mizâc idi. Bu mübârek Cum'a gicesinde damla inüp fevt oldu. *Rahmetu'llâhi aleyh* ucb âkıl u kâmil ve bî-misl âdem idi yerin boş koyup gitdi. Ve Gürcü Mehmed Paşaoğlu Zâ'im Mustafâ Beğ dahi dört gün mukaddem bâzûsundan misket ile vurulmuş idi. Ol dahi bu gice¹⁹¹⁴ intikâl itdi. Ve kâfir bu gice otuz fişek atdı.

Ve on ikinci Şenbih gün muhâsara. Bugün Baş Defterdâr Çerkeşli Celeb Hasan Efendi'ye Yanova eyâletiyle paşalık teklîf olundukda, ibâ itmekle serdâr-ı a'zam gazaba gelüp, sakalından tutdı. Bir miqdâr muşt-zenlik mehâretin gösterdikden sonra, ilbâs-ı hil'at fermân buyurdı. Yine gitmekde tereddüd idicek, bir nevbet dahi serzeniş idüp, çavuşbaşı habsine virdi ve Yeniçeri Efendisi Mağnisalı Mahmûd Efendi'yi getürdüp, baş defterdârlığa hil'at ilbâs eyledikden sonra, tekrâr Hasan Efendi'yi getürüp, Yanova eyâletine kaftan giydirüp, merhûm Vezîr Ahmed Paşa koluna vaz' eyledi.

Bir dil tutulup, söyletdikde Nemçe çasarı taraf taraf cümle mülûk-i Nasârâ'ya kanlu nâmeler gönderüp, imdâd taleb itmekle, yalnız Leh Kralı Sobieski nâm la'în u hâ'in-i bi-nefsihi kendü ve büyük ve küçük Litve askeri ve hatmanları ile piyâde vü süvâr otuz beş bin miqdâr Leh kâfiriyle imdâda irişüp ve Nemçe çasarı dahi kendünün ve sâ'ir millet-i Nasârâ'dan olduğı imdâd ile piyâde vü süvâr cem' eyledüğü müntehab seksan beş bin Alaman kâfiriyle cem'an kırk bin atlu¹⁹¹⁵ ve seksan bin yaya olmak üzre yüz yigirmi bin kâfir¹⁹¹⁶ ile yakın yere gelüp, asâkir-i İslâm metrisde iken basmak zu'mında oldukların haber virmekle, ol sâ'at Yanık altında Raba ve Raabca köprüleri muhafazasında olan Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa, Silistre Vâlisi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa'yı yerine baş alıkoyup, kendü kapısı ve eyâleti

¹⁹¹³ birle V : ile Y

¹⁹¹⁴ bu gice V : bu gicenin nisfında Y

¹⁹¹⁵ atlu V : -Y

¹⁹¹⁶ kâfir V : kâfir-i bed-ahter Y

askerin ve anda olan yeniçeri ve cebeci ve dört aşağı bölüklerin yanına alup, bir gün mukaddem ordu-yı hümayûna irişmek üzre mü'ekked fermân ile çelebi ulak gönderildi.

Ve on altıncı Çehâr-şenbih gün sekiz bin kadar asâkir-i İslâm ile zuhra karîb Beç altına gelüp, ordu-yı hümayûn kurbuna kondı. Bugün beyne's-salâteynde serdâr-ı a'zam metrise varup, erbâb-ı harb ü kıtâl ve ceng ü cidâli tergîb ve istimâlet virüp, bende-nuvâzi birle zû-bahş ve cidd ü hâl eylediler.

Vakt-i asrda Saksoncı kolundan iki pürkürme atılup, bir mertebe nâ'ire-i harb u ceng müştâ'il ve kâfir-i bed-kîş top u tüfeng ve humbara ve sengden ve darb-ı şemşîr-i bî-jengden ol kadar münfa'ıl oldu ki, metris olalıdan berü misli sebkât itmemiş idi. Bu mahalde küşte-i düşmenden arsa-i ma'reke mâl-â-mâl olup, gâziyân-ı ser-bâzân huzûr-ı serdâra yigirmi bir kelle getirüp mazhar-ı ihsân oldılar.

Vakt-i mağribde Mısırlı kolundan kâğıdlar ile kal'aya gider bir Nemçe tutulup ve Han tarafından dahi bir şapkaklı Nemçe gelüp, Nemçe ve Leh kralları İskender köprüsünden nehr-i Tuna'yı berü yakaya ubûrun ve ağırlıkların anda alıkoyup, salt [u] sebûkbâr cenkci ma'dûd-ı ma'lûm miqdâr piyâde vü süvâr leşker-i küffâr ve iki yüz pâre sagîr ü kebîr topuyla yürüdüğü tahkîk haber vormeleriyle tecessüsüne Karahisar-ı Sâhib sancağına mutasarrıf Deli Ömer Beğ bir miqdâr âdem ile karşı gönderildi ve gelüp, sıhhtin söyledi ve metrisde olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü yeniçeri ağası ve kul kethudâsı huzûr-ı serdâra da'vet ve bu bâbda meşveret eyleyüp, bunun tedârüki görülmek üzre bi'l-ittifâk kendüler taşra otaklarına teşrîf buyurup¹⁹¹⁷ ve anda mevcûd¹⁹¹⁸ bulunmaların ma'kûl gördiler ve Saksoncı kolundan Bî-namâz Halil Paşa'yı çıkarup, yerine Şişman Mehmed Paşa'yı kodı. Ve Zağarcı kolundan dahi Deli Bekir Paşa'yı çıkarup, sâ'ir erbâb-ı metris yerlü yerinde sâbit ve intibâh üzre olmaların tenbîh eyledikten sonra, seherî cümle tevâbi' ü levâhıkıyla metrisden bârgâhlarına göçdiler.

Ve on yedinci Penç-şenbih gün muhâsara bugün serdâr-ı a'zam Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Deli Bekir Paşa ve Bî-namâz Halil Paşa ve sipâh ve silihdâr ağaları ve cebeci ve topcubaşayı otağına da'vet ve bu husûs için bir sâ'at miqdâr meşveret eyleyüp, ittifâkları buna karâr virdi ki, düşmen-i dîn geldükde erbâb-ı metris kollu kolunda sâbit-kadem olup, cümle paşalar kapuları ve eyâletlerinin

¹⁹¹⁷ buyurup Y : -V

¹⁹¹⁸ mevcûd V : mevcûd ve müheyyâ Y

atlu askeriyle karşı varup, mukābele vü mukātele ideler. *Bi-fazli'llâhi Teâlâ* düşmeni tüşkürüp bozarsak, kal'ayî darb-ı dest ile almış oluruz didiler.

Ve bizzât kendüler ile cümlesi binüp, küffârın yemîn ü yesârdan gelecek yollarını varup temâşâ ve avdet eyleyüp, otaklarına geldükleri gibi Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa'yı kapusı ve eyâletinin iki bin nefer âdemiyle çarhaya baş ta'yîn idüp, yanına bin beş yüz nefer âdemiyle Sivas Beğlerbeğisi Bî-namâz Halil Paşa ve bin nefer âdemiyle Haleb Beğlerbeğisi Deli Bekir Paşa ve tokuz yüz nefer âdemiyle Adana Beğlerbeğisi Deli Emir Mehmed Paşa me'mûren, cem'an beş bin dört yüz nefer süvâri mübârizân-ı İslâm ile âmâde oldılar.

Ve Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa'yı dahi dört bin nefer kapusı ve eyâleti askeriyle ordu-yı hümâyûnun sol tarafında dağ üzerinde vâkı' kilise yanında olan yol muhâfazasına ta'yîn idüp, yanına iki bin nefer kapusı ve eyâleti askeriyle Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ve bin nefer kapusı ve eyâleti askeriyle Karaman Beğlerbeğisi Şişman Mehmed Paşa ve bin iki yüz nefer kapusı ve eyâleti askeriyle Mar'aş Beğlerbeğisi Ömer Paşa, beş yüz nefer kapusı halkıyla Uyvar Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ve altı yüz nefer Şâm kolı ve erbâb-ı tîmârı ve üç yüz nefer kapusı halkıyla Saruhan sancağına mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve üç yüz nefer kapusı halkıyla Bolu sancağına mutasarrıf Kadıoğlu Hüseyin Paşa ve iki yüz nefer kapusı halkıyla Teke sancağına mutasarrıf Arap Ali Paşa ve bin nefer ile Mısır beği ve dört yüz nefer kapusı halkıyla Hamid sancağına mutasarrıf Hazînedâr Hasan Paşa ve beş yüz nefer kapusı halkıyla Aydın sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ve iki yüz nefer kapusı halkıyla Menteşe sancağına mutasarrıf Harmuş Mehmed Paşa ve yüz elli nefer kapusı halkıyla Konakçı Hasan Paşa ve yüz elli nefer kapusı halkıyla Kayseri sancağına mutasarrıf Deli Dilâver Paşa ve iki yüz nefer kapusı halkıyla İç-il sancağına mutasarrıf Abdü'l-Mü'min Paşa ve üç yüz nefer kapusı halkıyla Hersek sancağına mutasarrıf Mustafâ Paşa ve iki yüz nefer kapusı halkıyla Karahisar-ı Sâhib sancağına mutasarrıf Deli Ömer Beğ ve yüz elli nefer kapusı halkıyla Kangırı sancağına Mutasarrıf Hüseyin Beğ ve yüz elli nefer kapusı halkıyla [Vize] sancağına mutasarrıf [Veli] Beğ¹⁹¹⁹ ve Beyşehir sancağına mutasarrıf Mehmed Beğ ve beş bin nefer yeniçeri ve bin beş yüz cebeci ve üç bin nefer dört aşağı bölük sipâhîleriyle cem'an yigirmi üç bin nefer guzât-ı İslâm me'mûren müheyyâ oldılar ve bu cümlelerin fermânları gönderildi ve anlar da

¹⁹¹⁹ metnimizde eksik olan bu iki bilgi *Vekâyi-i Beç*'den tamamlanmıştır.

hemân ordu-yı hümâyûnun yemîn ü yesâr ve halkında dâ'iren-mâdâr Tuna yalısı tarafında Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa olduğu semte değin ihâta ve çadırlarıyla karâr eylediler.

Ve mukaddemâ Han hazretleri ibtidâ-yı muhâsaradan berü Tatar askeriyle Beç'den altı sâ'at yukarı ve nehr-i Tuna üzre taş İskender köprüsi muhâfazasına me'mûr idi. Nemçe ve Leh askeri köprü başına geldükde geçirtmemeğe kâdir iken mâni' olmayup fevc fevc cümlesi geçüp, asâkir-i İslâm üzerine yürüdiler ve ol gün kendüsi köprüye nâzır bir mürtefi' mahalde kamçı elinde tâziyânesiyle kabzasın avucuna sıkmış ve elini böğrüne koymuş at üzre durup küffârın geçdüğün seyr¹⁹²⁰ iderdi. İmâmı yanına varup "Han'ım şu bölük bölük geçen kâfiri kırdırsanız artık girüsi münkatı' olmaz mıydı?" didikde, "Behey efendi sen bu Osmanlı'nun bize itdüğü cevri bilmezsin. Ancak bizi bir hâle kodular ki, yanlarında Eflak ve Boğdan keferesi kadar rağbetimiz kalmadı. Bu düşmenin cem'iyet ve hareketin kaç def'adır yazup bildirdim. Düşmen çok, mukâvemet mümkün değil askeri ve topları metrisden çıkar ıktizâ ider ise, saf cengi idelim ve illâ selâmet birle girü gidelim" didim, inâdından dönmeyüp söz geçüremedim. Hezâr gûne yazduğı itâb-âmiz cevâblar ile gönderdüğü mektûblarında kokmuş bârgîr eti yediğimize varınca yazmış. *İnşâ'allâhu ta'âlâ* bu düşmenin def'i yanımda lâ-şey idi ve bilürdüm ki, dînimize de düşmez ihânetdir. Lâkin gayret beni komadı anlar da görsünler kendülerin kaç akçalık âdem imiş, Tatar kadrin bilsünler" deyüp, atın depti ve Tatar askerin alup kâfirin önüne düşüp ve kolların salup gülüp oynayarak bugün asra karîb Beç altında ordu-yı hümâyûna gelüp, doğru serdâr-ı a'zam otağına indi ve düşmenin vâkı' hâlini söyledi. "Köpek gibi ardıma uymuş geliyor ve yürüyüşlerinin ıktizâsı Bâzâr gün gelüp mukâbil olmak gerekdir" didi. Serdâr-ı a'zam dahı, "devlete lâyıık itdüğün hizmet ise ancak olur, berhurdâr ol yüzün ak olsun" şekilli tertîb-i ziyâfetden sonra çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk giydirüp, ordusuna gitdi.

Ve bi-emr-i serdâr kâfirin gelecek yolu ağzına metrisden iki kıt'a kolonborne top ile altmış kıt'a şâhî darbuzen getirülüp vaz' olundu ve sol kol askeri dahi metrisden çıkarılıp ta'yîn olunan mahalde karâr eyledi ve bugünkü müşâverede serdâr-ı a'zam bizzât kendüleri ilerüde olan paşalar ile ma'an olmak üzre murâd itmiş iken tedâbîr-i sâ'ibe ashâbı rızâ virmeyp, yine bârgâhlarında kalup ordu-yı hümâyûn der-mânend-i kûh-i girân müstakarr olmaların re'y-i savâb görmeleriyle hareket buyurmayup, gerek

¹⁹²⁰ seyr V : temâşâ Y

metris ve gerek taşra ahvâliyle mukayyed olmadan dakîka fevt itmeyüp, tarafeyne mu‘temed âdemleri varup, gelmeden hâlî olmamaları müvecceh görüldi.

Ve Macar tâ’ifesinden dahi arabalar ile zahîreler gelüp, Aylak Çadırı önünde narh-ı cârî ile fûruht olunmağla halka bir miqdâr gınâ geldi, ammâ çi-fâ’ide ve iş de tamâm oldı. [117a] Ve Rikâb-ı hümâyûn Kâ’im-makâmı Vezîr Kara İbrâhîm Paşa’dan mektûb ile iç mehterbaşı Daltaban Uzun Mustafâ geldi.

Ve on sekizinci Cum’a gün muhâsara. Bugün serdâr-ı a‘zam ve ordu-yı hümâyûn etrâfını tecessüs için kendü etbâ’ıyla binüp, geşt ü güzâr idüp zuhra karîb bârgâhlarına geldiler ve beyne’s-salâteynde Vezîr Kara Mehmed Paşa’dan âdem gelüp, yalı tarafından ve ordu-yı hümâyûn ensesinden iki yoldan düşmen-i dîn¹⁹²¹ üç sâ’atlık mesâfeye gelüp, konduğu haberin virdi ve emr idüp, cümle tevâbi‘ ü levâhıkı ve tabl u alem ve sipâh ve silihdâr zümresi hâzır u âmâde oldılar.

Ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ada muhâfazasından kapısı ve eyâleti askeriyle çıkup, yerine Saruhan sancağına mutasarrıf Şeyhoğlı Ahmed Paşa ve Eflak ve Boğdan beğleri ve serdâr-ı a‘zam ağalarından Ma‘den Ağa ve Receb Ağa ta’yîn olundu ve metrisden haber gelüp, Rûm-ili kolı ana dîvârına varup, lağım itmek üzre oldukların bildürmüşler. Bu müjdeden gâyet mesrûr olup, seher vaktine değin yetiştirmelerin tenbîh eyledi ve Zağarcı kolunda işlenen iki lağımın birini kâfir bulup ibtâlîne sa’y itmekle Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa dahi¹⁹²² fi’l-hâl tedârükün görüp attı ve altında vâfir düşmen-i dîn hâkister olup, ancak bir kelle alındı.

Ve bu gice kâfir kal‘adan açlıktan öldük ve âteşden tutuşduk ve yandık bize meded-i imdâda irişin işâretiyle vâfir fişek attı. Ve yine bu gice han tarafından yigirmi Nemçe tutulmuş, on tokuzunu katl idüp birini serdâr-ı a‘zama göndermiş. Söyledildikde, bizzât Nemçe ve Leh kralları biledir, seksan bin piyâde ve kırk bin atlu asker ve hurd ü büzürg iki yüz pâre toprakları taburlarında mevcûd olup, yarın ordu-yı İslâm’ı basacakların haber virmekle, cümle asker-i İslâm’ın hâzır u müheyyâ olmaların fermân idüp, gice sabâha değin erbâb-ı harb u ceng ve ashâb-ı tîr ü tüfeng mânend-i encüm-âsâr şafak-ı subh-ı sâdık zâhir ü âşikâr oluncaya değin, hâb-ı gafletden müteyakkız u bîdâr oldılar. Ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa dahi sol kol sancaklarıyla taşra çıkdılar.

¹⁹²¹ düşmen-i dîn V : düşmen-i bed-girdâr Y

¹⁹²² dahi V : -Y

On tokuzuncı Şenbih günü ki, ibtidâ-yı Eylûl'dür muhârasa. Bugün serdâr-ı a'zamın tevâbi'î mükemmel silâhları ve tabl u alemleriyle Aylak Çadırı altına gelüp, hâzır u âmâde ve gediklü müteferrika ve çavuş dahi müretteb ü müsellâh gelüp, hazîne önünde hizmet-i muhâfazada müheyâyâ oldılar. Ve bu mahalde Vezîr Kara Mehmed Paşa'dan âdem gelüp, kâfir-i bî-dîn cünûd-ı muvahhidîn üzerine hücum eyledüğün¹⁹²³ bildürmüş, ol sâ'at serdâr-ı a'zam cümle tevâbi' ve levâhikın müretteb [ü] müsellâh âmâde eyleyüp, kethudâsı Gürcü Ali Ağa ile mahall-i ma'rekeye gönderüp, kendüler otaklarında karâr ve kendüsiyle gidicekler dahi âgâh u hâzır baş olmaların fermân buyurdu.

Ve yeniçeri Ağasın dahi da'vet ve piyâde yeniçeri ile mahall-i ma'rekede toplar önünde metrislenmelerin tenbîh eyledi ve muhârebeden beş dil gelüp, biri sagîr olmağın serçeşmeğe virilüp dördü katl olundu. Meğer düşmen-i dîn Vezîr Kara Mehmed Paşa olduğu yalı manastır yolından çarhacı gönderüp, taraf-ı İslâm'dan dahi gürg-i gürisne-vâr-ı¹⁹²⁴ guzât-ı adû-şikâr hücum idüp, üç yüz miqdâr kâfirden bir nicesi küşte-i tîğ-i abdâr kılınup, huzûr-ı serdâra iki kelle geldi.

Ve bu aralıkda Mar'aş Beğlerbeğisi Ömer Paşa'dan kâğıd gelüp, kâfir-i bî-dîn ekser-i cengi teyemmünen¹⁹²⁵ bâzâr günleri idegelmeğın, bugün yorulmuş iken yine alaylarıyla kal'a mukâbelesinde yerinde kalduğın bildirmekle, iki sâ'at müterakkıb kılınmış idi. Vâkı'a gelür gider olmamağla "herkes çadırınıza varun lâkin yine hâzır baş olun" deyü, ancak bunlara ruhsat u icâzet virildi ve kal'a dîvârına beş yerden lağım delikleri mânend-i fitil-i sûzân-dûrdur zer' işleyüp, hazîne bağlanacak mahalle karîb olduğu haberi geldi ve emeğın helâl ile altmış gün muhâsara hebâ olup gitdi.

Ve tabur-ı küffâr kal'a mukâbili olan Alaman dağı eteginde vâkı' mezkûr manastır etrâfına ve bağlar kenârına gelüp, konukların mahsûr-ı müşrikîn müşâhede itmeleriyle nev-hayât bulup, tarafeynden ahşâma ve ahşâmdan sabâha değin top u tüfengler atup, fişek şenliği itdiler ki, vasf olunmaz. *Demmerehumu'llâhu kahharahumu'llâh.*

¹⁹²³ hücum eyledüğün V : hücum idüp yürüdüğün Y

¹⁹²⁴ gürg-i gürisne-vâr-ı V : -Y

¹⁹²⁵ teyemmünen V : -Y

İş bu mâh-ı Ramazân'ın yigirminci Bâzâr günü ki, Eylûl'ün dahi ikinci günü ve eyyâm-ı muhâsaranın altmışıncı günü¹⁹²⁶ rûz-ı ma'rekedir. Ya'ni ki, Beç altında ikâmetin son günü saf cengi olup, münhezimen Yanık kal'ası altına doğru avdet olundığı gündür

Şöyle ki, bugün seherî kâfirin taburu yüz yigirmi bin piyâde vü süvâr asker-i bed-ahteriyle Tuna yalısı tarafından olan dağ ardından yürüdi. Vezîr Kara Mehmed Paşa mukâbil olup, nâ'ire-i harb ü kıtâl işti'âl bulmağa yüz dutduğı¹⁹²⁷ haberi, ma'rûz-ı serdâr-ı âlî oldukda, bizzât kendüler ve kethudâsı ve bi'l-cümle tevâbi' ve¹⁹²⁸ Şeyh Vâni Mehmed Efendi ve sipâh u silihdâr ve gediklü ve ulûfeli müteferrika ve çavuş zümresiyle binüp, Sancak-ı Şerîf ile ma'an mahall-i mezbûra vardı ve kâfirin topu menziline sâyebân kurdurup durdu. Yemîninde sipâh dahi öte Vezîr Kara Mehmed Paşa dahi öte Deli Bekir Paşa dahi öte Vezîr Arnavud İbrâhîm Paşa dahi öte Bî-namâz Halil Paşa ve ba'zı mîr-i mîrân¹⁹²⁹ dahi öte Tuna'ya doğru nihâyetde ada tarafında Eflak ve Boğdan beğleri ve yesârında silihdâr dahi öte Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve ba'zı mîr-i mîrân ümerâ dahi öte Tatar askeriyle Han hazretleri saf bağlayup, pîş-kâh-ı serdârîde yeniçeri ağası ve kul kethudâsı hayli yeniçeri ve birkaç kıt'a şâhî darbuzen ile ve ordu-yı küffâr¹⁹³⁰ dahi dağ ardında olan palankaya gelüp ve bayırdan kara bulut gibi gök demüre gark olmuş piyâde vü süvâr müretteb alayları göründi. Bir ucu Tuna kenârıyla Eflak ve Boğdan mukâbiline¹⁹³¹ ve bir ucu Tatar askeri nihâyetine doğru dağ ve sahrâyı bürüyüp, öküz boynuzu olmuş gûyâ ki, üstü bir siyâh katrandır akar ve uğruna geleni çigneyüp yutar¹⁹³² ve yakar. Guzât-ı İslâm'ı ortaya almak fikr-i fâsidiyle yürüdi.

Yarım sâ'atden sonra serdâr-ı a'zam kethudâsıyla ve serçeşme ve ba'zı ağavât ve tevâbi' bir miqdâr ilerü gidüp, tevakkuf eyledi ve cânib-i İslâm'dan taraf taraf birer ikişer çarhacı şeklinde dağ üstünde elleşmeğe başladı. Tamâm ceng karışduğı mahalde serdâr-ı a'zam kethudâsı dahi yanında olan tevâbi' ve piyâde vü süvâr ve sekbân ile

¹⁹²⁶ ki, Eylûl'ün dahi ikinci günü ve eyyâm-ı muhâsaranın altmışıncı günü V : -Y

¹⁹²⁷ işti'âl bulmağa yüz dutduğı V : gürül gürül ceng Y

¹⁹²⁸ tevâbi' ve V : tevâbi' ve levâhıkı Y

¹⁹²⁹ Kara Mehmed Paşa... ve ba'zı mîr-i mîrân V : -Y

¹⁹³⁰ ile ve ordu-yı küffâr V : hâzır u âmâde durdu ve küffâr-ı hâksar Y

¹⁹³¹ mukâbiline V : mukâbelesine Y

¹⁹³² yutar Y : -V

düşmen-i dîn üzerine yürüyüp, bir yol hücum ile gureşdi. Ol mahalde¹⁹³³ birkaç kelle ve bayrak alındı ve ba'dehu kâfir hücum idüp, bunları yerinden kopardı ve tekrâr bunlar da hücum idüp, kâfiri depeye çıkardı ve ba'dehu kâfir çarh-ı felekleriyle piyâdesin ilerü ve atlusını ardınca düzüp, azılanmış¹⁹³⁴ hınzîr gibi bunların üzerine yürütmekle¹⁹³⁵ pâydar olamayup tepeden aşağı virane köye indiler ve anda dahi bir miqdâr ceng idüp, çokluğa darı saçılmaz melâ'în yemîn ü yesârdan yol bulup ve her taraftan duran guzât-ı İslâm üzerine yürüyüp ve maymuncuklu şâhî darbuzenlerin kurşun yerine ve kurşunu yağmur gibi serpmekle vehle-i ûlâda Tuna yalısı tarafında Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa olduğu kolı bozup, pây-ı sebâtların mütezil ve perişân itmekle ordu-yı hümâyûna doğru yol buldı ve taraf-ı yesârda Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa dahi hayli ceng idüp, kendüye Tatar Han aslâ yâr olmadı ve ancak Hacı Giray Sultân ki, sonradan Kırım'dan gelüp ordu-yı hümâyûna mülhak olmuşidi, bir miqdâr perhâş-güzâr oldu.

Serdâr-ı a'zam ile olan asker dahi tarafeynden düşmen-i dînin hücum ve galebesin görüp ve asâkir-i İslâm'ın firâra yüz tuttukların müşâhede idicek, herkesde kuvvet-i hâhiş-i ceng ü peygâr münkatı' oldu ve vukû' bulan inhizâmda sûret-pezîr olacak alâ'im-i şekk mürtefi' olup, Leh kralı doğru Sancak-ı Şerîf üzerine yürüdü ve ol mahalde serdâr-ı a'zam dahi süvâr olup, yemîn ü yesârında kendü ve tevâbi' ve sipâh-ı silihdâr ocağı hâzır u müheyyâ durup, iki tarafta olan paşalar bozulmaya yüz tuttu. Lâkin serdâr-ı a'zam ortada kalb-i asker olduğundan yerinde sâbit-kadem oldu ve kâfirin dahi hücumu müştedd ve harb-i kıtâl¹⁹³⁶ gittikçe ziyâde ve beş¹⁹³⁷ altı sâ'at miqdâr zamân mümtedd olup, dâne-i top ve kurşunu yağmur gibi yağdırmaya başladı. Gördiler ki, iş işden geçdi, belâ deryası boydan aşdı. Serdâr tarafında olan asâkir-i İslâm-ı encüm-şümâr ceng ü peygâr iderek, firâr sûretin gösterüp ekserî mâl u cânı kaydına düşüp, çadırlarına doğru cân atdılar.

Serdâr-ı a'zam dahi mahsûs etbâ'ıyla ceng iderek, Sancak-ı Şerîfle ma'an otağına geldi ve der-akab düşmen-i dîn dahi bir yerden ordu-yı hümâyûn çadırlarına gelüp girdi ve bu hinde metrisde olan asâkir-i İslâm'ın taşra çıkmalarına fermân gönderdi. Andan kul kethudâsı ve zağarcıbaşı ve saksoncıcıbaşı ve Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Şişman Mehmed Paşa ve

¹⁹³³ serdâr-ı a'zam....ol mahalde V : -Y

¹⁹³⁴ azılanmış V : -Y

¹⁹³⁵ yürütmekle V : hücum itdürüp Y

¹⁹³⁶ müştedd ve harb-i kıtâl V : -Y

¹⁹³⁷ ziyâde ve beş V : müştedd olup Y

Yanova Beğlerbeğisi Celeb Hasan Paşa ve sipâh u silihdâr sidengeçdileri ve erbâb-ı cengin ekserî çıkup geldi. Rûm-ili kolunda dört yerden ve Zağarcı ve Saksoncı kolunda birer yerden on ikişer zira‘ kal‘a dîvârına işlenmiş ve atılacak lağımları hâzır u âmâde iken, tabur müzâhamesinden atılmayup kaldı.

Düşmen-i dîn Aylak Çadırına gelüp, hazîne üstüne bayrak dikmiş iken, serdâr-ı a‘zam yine gayrete gelüp, ba‘zı tevâbi‘ ve paşalar ile ol mahalde vâfir ceng idüp, mızrak elinde birkaç def‘a küffâra hücum eyledi. Mektûbcusı Hırvat Ali Efendi ve nice ağavât ve iç oğlanı şehîd ve mecrûh olup, kendünün kırmızı bakır yelekli Arnavud yayası bi‘l-külliyeye kırıldı. Gayret-i merdâne-i Âsafî hoyrat bahâdırlığı itmekle, ol mahalden ayrılmayup, “bugünleri görmiden ölmek yeğdir” deyü, rütbe-i şahâdeti ihrâz sadedinde oldu. Lâkin ibâdu’llâh merhameten ve Sancak-ı Şerîfî sıyâneten Sipâhîler Ağası Osman Ağa, “efendim lûtf-i kerem eyle. İş işden geçdi, senün vücûdın rûh-ı **[117b]** askerdir. Fedâ olmağla umûm asâkir-i İslâm'ın helâk olması emr-i mukarrerdir buyurun gidelim” deyü alem-i şerîfî alup, yanında olanlar dahi zimâm-ı ihtiyârını Yanık semtine doğru döndürüp, ahşâma bir buçuk sâ‘at kalarak otağın ard kapusından yola revân oldu ve piyâde vü süvâr asâkir-i İslâm dahi cümle eşyâsını biragup, ancak hamli hafif şeyleri kaldırıup, mağmûm u mahzûn ancak birer kuru başları ve gözlerinden akan kanlu yaşlarıyla ma‘an uyup gitdiler.

Ve serdâr-ı a‘zamin hazînesi ve cemî‘i eşyâsı otağında kalup, koyuna koltuğa sığar katı cüz’î şeyin kurtardılar ve sagîr ü kebîr üç yüz kadar top ve bî-hadd mühimmât-ı cebehâne ve Hazîne-i âmire ve hayme-i hargâh ya’nî ki bi‘l-cümle otağ-ı ¹⁹³⁸ hümayûn ve derûnında bulunan mâl u eşyâ ve tefârik-i nefîse yerinde kalup, nasîb-i ehl-i sa‘îr oldu.

Ve tabur-ı makhûrda olan melâ‘în ise iki bölük olup, bir bölüğü Tuna kenârıyla gelüp, kal‘aya girüp metrisleri ve bir bölüğü varup, otağ-ı hümayûnı zapt itmişler idi. Metrislerde buldukları zu‘afânın kimin katl ve kimin esîr ve metrisler cenginde haste ve zebûn ve top u tüfeng ve humbara ve seng darbından mecrûh ve amel-mânde elsiz ve ayaksız orduda kalan on bin kadar âdemi bir ânda küşte-i şemşîr idüp, buldukları niçe bin kendü esîrlerin bendinden kurtarup halâs ve bir mertebe mâl u eşyâya muvaffak oldılar ki, vasfa gelmez ve asâkir-i İslâm'ı ta‘kîbe mukayyed olmayup ve illâ hâl-i

¹⁹³⁸ otağ-ı V : ordu-yı Y

müşkil idi. İyâzen billâh bir mertebe sığınlık ve musîbet-i kübrâ vâkı‘ oldu ki, devlet zuhûrundan berü böyle bir hezîmet sebkât itmemiştir.

Birkaç gün mukaddem otluğa giden hizmetkâr ve har-bende deveci makûlesi ve bî-hadd hayvanât ile düşmenden bî-haber Beç altına geldüklerinde bî-mezâhim ahz u kabz ve bend ü esîr eylediler. *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerinin emr-i şerîfiyle zuhûr iden bu gûne inhizâm-ı hayret-fezâ ile vâlih ü sergerdân vakt-i ışâda, merhûm Sultân Süleyman Han-ı Gâzî otağı yerinde olan ma‘hûd bâğçeye gelindikde yol azıdup, bir sâ‘at miqdârı zamân anda dahi mütehayyir-i sergerdân gâh ilerü ve gâh girü gidildi. Bi'lâhire re'îs efendi âdemlerinde bir meş‘al bulunmağla anınla yol teşhîs olup, cânib-i Yanık'a âzim oldılar.

Ve Beç'e dört sâ‘at mesâfe olan sudan güzerân itdükde, serdâr-ı a‘zam sağ tarafa sapup bir miqdâr ârâm, andan dahi tevcîh-i zimâm eyleyüp, sabâh namâzı bir mahalde edâ ve cüz'î istirâhat buyurup yola revân oldu. Ve sâ'ir asâkir-i İslâm'ın dahi kimi ilerü ve kimi girüden Yanık menziline cân atarak şitâb eyledi.

Bugün mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Dü-şenbih günü idi. Serdâr-ı a‘zam öyleden evvelce piyâde köprüsi olan sudan geçüp, bir sahrâ-yı alef-zârda istirâhat ve beyne's-salâteynde andan dahi binüp, ahşâm vaktinde ismi nâ-ma'lûm bir yere gelüp indi.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Salı gün andan dahi süvâr-ı semend-i azîmet olup, vakt-i duhâda Raabca ve Raba suları cisirlerinden ubûr ve öyleden mukaddem Yanık kal‘ası altında Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillüli Mustafâ Paşa otağına gelüp, nüzûl buyurdu.

Bugün vâlf-i mezbûr ile Erdel Kralı Apafî Mihâl serdâr-ı a‘zâmı köprü başında istikbâl itmişler idi. Budun Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud İbrâhîm Paşa cümleden mukaddem bozulduğundan gayrı, bir gün evvel Yanık kal‘ası sahrâsına geldüğü haber-i hücnat-eseri resîde-i sem‘-i âsafî olmağla, eski mâcerânın vaktini düşürdi ve “ibret-i âlem için katli muktezîdir” sözüyle çelebi olan Ahmed Ağa'yı ihzârına gönderdi. “Hasteyim varamam, fermânları ne ise buyursunlar” cevâb idicek, tenevvür-i gazab-ı pür-iltihâb ve sezâ-yı cezâsın bir ân mukaddem virmesi bâbında şitâb idüp, tekrâr merkûmı irsâl “eğer haste ise de arabaya binüp gelsün, müzâkere olunacak umûr vardır” deyü, îsâl-i fermân eyledi. Derd-mend “kazâyâ rızâ emru'llâhın” diyerek atına süvâr olup, hezâr bîm-i cân ile pîşgâh-ı otağ-ı serdârîde inüp, berg-i hazân gibi lerzân olarak

gelüp, dâmen-bûs eyledi. Aslâ hareket ve tevkîr yok, hemân-dem “bre bî-dîn, koca mel’ûn, seni bu kadar zamândan berü pâdişâhımızın vüzerâsı beyninde gayret ü hamîyyet vardur deyü, ser-efrâz dutarak bu def’aki tabur mukâvemetinde cümleden evvel firâra yüz dutup, bütün asâkir-i İslâm’ın hezîmetine bâ’is-i küllî olup, bundan sonra bu mûcib-i katl olıcak cerâyimin mülâhaza itmeyüp, çarhacı şeklinde Sancak-ı Şerîfi ve serdârı yoklamayup, hüneler itmiş merd gibi gelüp çadırında oturursun” deyü serzenişler eyledikde, birkaç cevâb tâyir-i câna îrâd eyledi, kâr-gîr olmayup çavuş paşaya teslim ve ol sâ’at böyle bir pîr-i rûşen-zâmîr-i gâzî vezîri mahnûkan âlem-i âhîret tedârûkin gördürdi, bir dahi açılmamak üzre defter-i hayâtın dürdürdi. *Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi’a*. Orduda olan esbâb-ı ve eşyâsı ve deve ve katır ve hıyâm ve tecemmülâtı her nesi var ise, taraf-ı mîrîden zapt ve Budun’da olan eşyâsı kabzına dahi dergâh-ı âlî müteferrikalarından Koyun Emîni İbrâhîm Ağa ve kethudâsıyla hazînedârın menzîl ile gönderdi. Ve eyâlet-i Budun, Diyâr-ı Bekr Vâlisi Vezîr Kara Mehmed Paşa’ya inâyet olup, serâserli kürk giydirdi ve eyâlet-i Diyâr-ı Bekr’i Mısır’dan ma’zûl Bostancıbaşı Vezîr Boşnak Osman Paşa’ya tevcih buyurup, emrin irsâl eyledi ve Yanık altında bir yem elli pâreye ve bir vakıyye revgân-ı sâde elli pâreye ve bir keyl pirinç beş guruşa ol dahi bulunmaz. Hele Budun’dan vâfir zahîre gelmekle bir miqdâr tahfîflendi. Ve bozgun asâkir-i İslâm vâlih ü hayrân ve ser-gerdân üftân ü hîzân orduya gelüp mülhak oldılar. Ekserînin çadır ve çergesi yok çarlak çıblak¹⁹³⁹ açıkda perîşân-hâl oturdılar. Tatar Han didikleri muhannes, müzekker değil belki mü’ennes kadar hünere kâdir olmaduğundan gayrı bir gün mukaddem gelüp, Yanık altında oturmuş, bu makûle gayretsizlik bu âna değin bir Tatar Han’dan sâdir olmamış idi.

Ve mukaddemâ itâ’at u inkıyâd iden kal’a vü palanka ahâlîleri isyân idüp, yesagcılarını kapudan taşra eyleyüp kovmuşlar. Zirin ve Bakan-oğulları hod dahi istîmân idüp, Beç altından gelüp serdâr-ı a’zama birleşmişler ve azîm zahîre getürmüşler ve kendilere dört beş bin kadar serhadlûden muhâfız asker-i İslâm almışlar idi. Cümlesin katl-i âmm itdükleri haberi geldi.

Tezîl

Emr-i Hak birle sûret-i zâhirde, bu hezîmete sebep vücûh ile olmağın, bu mahalde birkaç vechi îrâd olunmak rızâ-dâde-i tahrîr ve sevâd görüldi.

¹⁹³⁹ çarlak çıblak V : öyle Y

Vech-i evvel: asker-i İslâm arasında mutlak kâr için gelmiş manav makûlesi bî-şümâr idi. Bu seferde ganâyim-i kesîreden küllî fâ'ideler görüp, her biri selâmet yakası arzusuna ve mâl u esîrinin halâsı kaydına düşdi ve rûz-ı ma'rekede bunlar câ-be-câ ordu içinde kuşluk vaktinde yüklerin yüklenüp, karârı firâra tebdîl eylediler. Sâ'ir ordu-nişîn halk dahi bunların nakl u hareketlerinden havf u hirâsa düşüp anlar dahi hezâr vehm ile ahmâl ü eskâllerin davarlarına tahmîl üzre oldılar. Bunların haberi küffâr muvâcehesinde mukâtelede olan asâkir-i İslâm'a irişüp, anlar dahi mâlları teşvîşine vâ-beste olup, çadırlarına doğru azîmete cân atdılar ve İbrâhîm Paşa durduğu taraftan ibtidâ kâfir yol bulup orduya girdiler ve Rûm-ili zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı dahi anlardan sonra seg be-sahrâ rakamını tahrîr eylediler. Ancak serdâr-ı a'zam ile bir miqdâr sipâh ve silihdâr tâ'ifesi ve tevâbi' ve huddâm makûlesi kaldı ve kâfir ise her taraftan fırsat bulup, bu miqdâr asker-i İslâm ile yüz binden mütecâviz küffâr-ı li'âm savaşıarak otağa geldiler. Anda dahi vâfir ceng ü harb olup, bi'l-ahire kazâyâ rızâ denilüp, Yanık semtine doğru dönüp gittiler. **Bu husûsda;** tedbîr-i sayîb bu imiş ki, serdâr-ı zafer-şî'âr olan devletlü, ziyâdesiyle orduyu teftîş idüp, dirliksiz mutlak kâr için seferin sıkletine ve zehâyirin killetine ve kaht ü galânun rağbetine bâdî vü bâ'is olan bî-kâr herifleri defterlü ordudan gayrısın bulup, zecren ta'allül ider var ise, kahren ordu arasından tard u ihrâc idüp, dâr'ül-harb ve mahall-i ma'rekeye bunlar ile gitmeye. Ta ki böyle mahalde bâ'is-i perîşânî-i asker-i İslâm olıcak ahvâl zuhûr itmeye. Bunların zarardan gayrı bir ferde fâ'idesi mutasavver değildir. Amele yaramaz, düşmene varmaz bir bölük ehremen-sîmâ heriflerin orduda vücûdları ayn-ı hatâ ve bir neferi bulunmaması cünûd-ı muvahhidîne mahz-ı atâ-yı Hudâ'dır. *Hakk ta'âlâ* hazretleri bir seferde dahi bunları leşker-i nusret-esere hem-râh eylemeye. Ta ki, kendü hazz-ı nefisleri için nizâm u intizâm-ı cünûd-ı hidâyet-encâma bâ'is-i ihtilâl olmayalar.

Vech-i sâni: Asâkir-i İslâm düşmen-i bed-me'âş ile altmış gün cân u baş ile metrisde toprak içinde savaş ve top u tüfeng ve lağım ve humbara ve seng ile ceng ü perhâş idüp, tâb u tüvân münkatı' olduğu mahalde, Nemçe çasarıyla Leh Kralı bu kadar bin leşker-i bed-ahteriyle gelüp, evvel-emirde karşı yakada Eğre Beğlerbeğisi Abaza Kôr Hüseyin Paşa bozulduğu, asker-i ceng-âzmânın kuvâ-yı urûk-ı vehmiyyesin tahrîk eyledi ve kal'aya dahi bu kadar zamân zahmet çekilmekle bi'l-külliyeye metrisler tahliye olunmak ma'kul görülmeyüp, niçe bin asker ceng ider ve düşmen başına ol deşt-i pehnâ-verî teng ider mülâhazasıyla, fi'l-cümle tecemmû'-i leşkerde gaflet olunduğudur. **Bu husûsda dahi** re'y-i savâb bu imiş ki, çünkü düşmenin vefret ü kesreti şuyû' bulup,

mütehakkık oldu. Metrisde ancak ihtiyâten âlet-i mülâhaza bin kadar âdem alıkonup, mâ'adâ iş erleri olan askeri çıkarup piyâdeyi metrislendürüp balyemez ve şâhî topları ardlarına dizüp ve atlu dahi kafalarında olup, tâ düşmen-i dîn at oynağı meydâna gelince tevakkuf idüp, üzerlerine geldükçe topu tûfengi basup, dahi iktizâ ider ise, atlu dahi hücum ide. Herkes bildüğü gibi ceng itmeğe husûsâ Tatar-ı bed-reftâr, askeri düşmenün ordu tarafına mutlak ürküntü virmek için konulup, onlardan masâff cenginde rû-be-rû düşmene karşı varmak me'mûlünde olmayalar. Husûsâ bu seferde bulunan Tatar askeri umûmen *Allâhü ta'âlâ* hazretleri ihsân eyledüğü ganâyim ve üsârâdan bir mertebe yüklü oldılar ki, Osmanlı askerine değil, babaların öldürmüş askere karşı varup, mukâvemetle kudretleri vechen mine'l-vücûh yoğ idi. Hanları olan hemec dahi **[118a]** kendülere tâbi' olup, gayret-i dîn-i mübîni ve hamîyyet-i cünûd-ı muvahhidîni ve hakk-ı nân u nemek-i sultân-ı Müslimîni külliyyet ile ferâmûş eyledi.

Vech-i sâlis: masâff cengine medâr ve erbâb-ı harb ü kıtâl süvâr olıcak at makûlesi iki aydan mütecâviz şa'ir yüzün görmeyüp, zebûn-ı bî-tâb olmağla zümre-i sipâh ve sâ'ir asker-i nusret-penâh mahallinde meydâna atların sürmeğe iktidarları olmadı. Defterdâr-ı mâl olan kimesne erbâb-ı ceng olan askerî tâ'ifesin zahîre ile yoklamak fazla kalur ise, mahalline saklamak gerekdir. Bunun dahi tedârûki cümleden elzem ve bu endîşe harb u cengden ve mahall-i ma'rekeye duhûlden akdemdir. Yohsa dâru'l-harbe birkaç konak girildikten sonra, tedârûki müşkil ve iş sâhibi vaktiyle yetiştirmemesinden münfa'îl ve âkıbet-i kârda şermende vü hacîl olur. Bu dahi lâzime-i umûr-ı dîn ü Devlet-i Aliyye'dendir. Bu ma'rekede ekser-i askerî tâ'ifesinin adem-i iktidârına bâ'is ü bâdî davar makûlesinin sâmihi-i tedârük-i zâd u zevâdır.

Vech-i râbî': Bu inhizâm-ı asker-i İslâm'a delîl-i kat'îdir ki, hazret-i Hudâ-yı Mennân'ın bu azîmet-i sefer-i nusret-eserde asâkir-i İslâm'a ihsân eyledüğü kuvvet-i kâhire ve ganâyim-i vâfirenün edâ-i hizmet-i lâzime-i şükründe halkın kusûru ve şükr-i ni'met mukâbelesinde rûy-ı gazâda hilâf-ı rızâ-yı Bârî niçe dürlü şenâ'at ü kabâhate cesaret ve adem-i fütûrîdir. Ez-cümle bilâd-ı küffârda ale'l-husûs Beç varoşunda buldukları kıyâsa gelmez hamrı gördüklerinde, mübtelâ olmayan bile içmeğe başlayup, envâ' fîsk u fücûr ve akla gelmez kabâhata mübâşeret eylediler. Vakt-i muhâsara mübârek aylara ya'nî ki mâh-ı reşene müsâdif düşmekle, Allâh'dan korkmayup, şebân-rûz zina ve livâta ve şürb-i hamr ile mest-i müdâm olmağla, bu ni'met-i celîlenin şükrün bilmeyüp, kahr-ı İlâhî'ye uğradılar.

Ve Ŗu tedbirden biri dahi budur ki, mahbus Nemçe ilçisini niçe gurur sözler ile koyuvirdiler. Cem‘iyyete vardukda asâkir-i İslâm‘ın za‘afın ve ednâ hareketle hezîmet ü firârın haber virmekle, çasar-ı dâll dahi gayrete gelüp, taraf taraf mülûk-i Nasârâ‘ya kanlı nâmeler gönderüp, imdâd taleb itmekle, bu denlû cem‘iyyet birle üzerlerine göndermee sebeb-i hâdis oldu. Ve bundan gayrı evvelâ halkın vehmi ibtidâ-ı azîmet-i seferde, “acaba dūŖmen-i dîn [cısır-i] Ösek’e dest-dirâzlık ider mi, selâmet ile ubûr olunur mu?” deyû, endîŖede iken avn-i Hak birle dūŖmen bu mülâhaza hâtırına bile gūzerân itmemiŖ, andan geçüp meymene ve meysere Yanık kal‘ası sahrâsında bî-bâk ü bî-pervâ nüzûl olundu. Ve andan dahi a‘dâ karŖularında hüveydâ iken, bir vechile zarar u gezende çâre-yâb olamayup, ol gice taburda olan dūŖmen-i bed-girdâr, bîm-i cânından firâr idüp, bî-muhâbâ Raba ve Raabca suları üzre cisirler binâ olunup, andan dahi ferr ü Ŗevket birle hareket ve cevânib-i erba‘asında olan kurâ vû büldân nehb ü gâret ve Be‘e varınca be-nâm kılâ‘ u palankalar dâhil-i kabza-i teshîr ve ganâyim-i kesîre ve üsârâ-yı gayr-i adîde ahz-ı esîr olunup, sagîr ü kebîr fevka‘l-me‘mûl bu ganâyimden sîr oldu. Meselâ ki, leŖker-i Tatar-ı adû-Ŗikâr ile ata dona harb u darbe kâdir bî-nihâye ordu-yı hümâyûn halkı, diyâr-ı Alaman‘ın pîŖ ü yesârına doėr on on iki menzil yerlere değin seğirdüp, Venedik Kızılelma serhadlerinde tâ Akdeniz’e nihâyet bulunca taraf taraf akınlar salup, uğradıkları kurâ ve medâyin-i varoŖ ve palanka ve kal‘aları gâret ve îsâl-i hasâret ve tûvânâsı küŖte-i ŖemŖîr ve nisvân u sıbyânı bend ü esîr ve mesken ve ekinleri bi‘l-külliyye âteŖelere urulup, nâm u niŖân komayup, memâlik-i küffârı bir mertebe taht u sûht idüp, bir hâle kodular ki yüz yılda bu imârât bir dahi evvelki hâlin bulmaya. Ganîmet add olunup, ele giren koyun ve sığır ve bârgîr ve evânî-i sîm ü zer ve mücevherât ve ince bellû uzun boylu sırma salu ebrû hilâl ve eŖm-i bâdâm kenîzek ve pûser ve akmiŖe ve dîbâ vesâ‘ır emti‘a-i mütenevvi‘anın haddin ancak Allâh bilür. Nasîb-i ehl-i İslâm olup, Rûm-iline ayak basalı, bu ganîmete bir asker dahi muvaffak olmayup, tok doyum gelüp Be‘de ordu-yı hümâyûnı seyr eylediler ki, bir târîhde bu kesret-i ganâyim mesmû‘ ve müşâhede olunmamıŖ idi¹⁹⁴⁰. Hattâ kesret ü vefretinden kimse yüzüne bakmayup rahîs baha ile fûrûht ider oldılar. Ŗöyle ki en müstesnâ câriye kırk elli guruŖa, dahi ednâsı on beŖ yigirmi guruŖa ve uŖaklı Mâriye üç guruŖa ve bir vakıyye dakîķ-i hâs bir akçaya ve bir vakıyye bakır üç akçaya ve koyunun dânesi ikiŖer üçer akçaya satıldı. Ve iki bin beŖ yüz koyunu serdâr-ı a‘zam elli guruŖa aldı ve kıs alâ-

¹⁹⁴⁰ olunmamıŖ idi V : olunmadı Y

hâzâ, sığıra bakılmayup, Tatarlar bir sürü öküz getürmüşler idi. Nazar olunmamağla sahrâlara salıvirdiler ve Beç varoşu dahi def’aten varılup anda dahi niçe suver-i nusret nümâyân oldu.

Andan müddet-i medîdeden berü dâmen-i inkıyâdı salâtîne göstermemiş Macar tâ’ifesinden birkaç bellü başlıları şedd-i nitâk-ı itâ’at ve iki aydan mütecâviz hîn-i muhâsarada asâkir-i İslâm'a hizmet idüp, Beç kal’ası dahi metânet ve hısânetde mânend-i kûh-girân olduğu, gün gibi zâhir ü nümâyân iken altmış gün bilâ-mâni’-i bîm ü hirâs muhâsara olunup, her vechile fethi müteyakkînü'l-ârâ ve bu eltâf-ı kesîre karşuluğunda her sâ’at ve her ân erkân-ı Hudâ-yı Mennân'a hamd-i firâvân ve şükr ü senâ-i girân lâzıme-i şart ve vâcibü'l-edâ iken,

Mısra’

Doyulmaz han-ı ihsâna

Kana’at gelmez insana

mazmûnunca, Beç kal’asın bilâ-minnet dâhil-i havza-i memleket-i İslâm add olunduğundan gayrı, hazret-i Bârî'ye lâyük âmâlden nükûl ve vâdî-i ucb u gurûr ve küfrân-ı ni’metde karâr u müsûl olundu. Der-akab perverde-i cûy-bâr-ı âmâl-i bedgirdârları üzre nihâl-i iqbâlleri bârver-i idbâr ve kâr-ı sehlleri katı düşvâr olup, sûret-i feth ü zafer müşâhede olunan ahvâl münkalib ü melhûz-ı mütehakkıkü'l-husûl olan âmâl u emânı ân-ı vâhidde havâtırdan münselib¹⁹⁴¹ olup, bu mertebe ihsân olunan ni’am-ı celîlenün kadrini bilmeyüp, “mutlak bu kuvvet-i kâhire kendü hareket ü re’y-i tedbîrimizden zuhûr eylemiştir” deyü, bu lûtfu nefis-i hasîslerine isnâd idüp, taraf-ı atıyye-i Bârî ekser-i ahvâllerinden ferâmûş itmekle, hilâf-ı me’mûl bugün inkisâr-ı hezîmet-şümûle mazhar oldılar.

Cevâb

Bunda dahi kâmilâne tedbîr bu imiş ki, mir’at-ı tarîk-i seferde ne kadar şevâhid-i feth ü zafer cılve-ger olur ise, cümlesini eltâf-ı Rabb-i Ekber'e havâle ve inân-ı semendzebânı her dem semt-i şükr ü niyâza imâle idüp, her ân insan olduğumuz haysiyetden kemâl-i acz u kusûrumuzu fehm ü iz’ân itmek imiş. Husûsâ za’f-ı vücûd-ı insân edille-i

¹⁹⁴¹ münselib V : münsedd Y

kâtı‘a ile bâhir ü ayân idüğü, mâlûm-ı ûlî‘l-ârâ ve menkûş-ı zamâ‘ir-i ashâb-ı fikret ve erbâb-ı nehydir.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün oturak. Bugün herkes mütehayyir ve münkesirü‘l-bâl ve mütegayyir-i ser-be-ceyb-i endûh u efkâr ve çehre-i dil-i pür-ekdârî sille-i hûb-şikâf serzeniş-i rûzgârdan evkâr iken nâgâh-ı miyân-ı askerde küffâr geldi, sadâ-yı cângâhı zâhir ü peydâ olmağın bu cümle ordu halkı biri birine karışıp, niçesi esvâbın tahmîl ve arabalar ile esîr ve eşyâsın Üstolni-Belgrad'a doğru irsâl ve niçesi hezâr vehm ü hayâl ile mütehayyir-i ahvâl-i mezbûr bî¹⁹⁴²me‘âl olup, asker arasında hayli teşvîş-i perîşânî düşüp, âkıbetinde aslı olmayup heman orducu manav ve ba‘zı sekbân makûlesi ibâdu‘llâhın emvâl ve eşyâsın gâret ü yağma için bu gûne reh-rev-i vâdî-i mel‘anet oldılar.

Fî‘l-hakîka etrâf-ı orduda çok rûsvâyılık ve çok kimesnenün kendüsünü helâk ü üsârâ ve mâ-melekini tâlân itdiler. Bu mahalde Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillüli Mustafâ Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Berber Ali Paşa fitne-i mezbûreyi intifâ için ta‘yîn olunup, ol arada yükledüp ilerü gidenlerden birkaç kimesnenün girîbânı düşürölüp, fî‘l-hâl tu‘me-i şemşîr kılınup ve üserâ ve emvâlî mîrîye girift ve fûrûht olundı ve niçesinin dahi deve ve katâr ve evânî vesâ‘ir esvâb itlâk olunur tecemmülâtı girift olup, kendüleri tahlîs-i cân kaydıyla firâr itmeleriyle, anlar dahi fûrûht olundı. Aslâ birinin sâhibi baş göstermeyüp bu şey benimdir demeğe nutuk idemedi. Gözü önünde mîrîden fûrûht itdiler, hattâ serdâr-ı a‘zam fermânıyla kendü sirâcaclarında olan esîrler dahi, mîrîden fûrûht olundı. Ve ba‘dehu yine herkes yerlü yerinde karâr eyledi. Bu fîtneden çok Müslimân'a gadr oldu ki, yağma-gerân-ı orducuyân bu bahâne ile niçenün mâl u rızkını gâret ü tâlân eyledi ve bu nâ‘ire-i fitne, lûtf-i Hak birle tîzcek mündefî‘ oldu. Yohsa ıyâzen-billâh az kaldı ki, cümle ordu halkı biri birine gire ve herkes gözü görüp gücü yetdüğün kıra. Bu lûtfun hod şükrü bir vechile edâ olunmaz. Bu cümle hayret-i kemâl-i vehmden neş‘et eyledüğü zâhirdir *Allâhü Tebâreke ve ta‘âlâ hazretleri* bu makûle perîşânlıktan hıfz eyleye, amin. Bu hayret-i melâlet-nümûn birle Telhîsî İsmâ‘îl Ağa rû-be-râh-ı rikâb-ı hümâyûn oldu.

Ve yigirmi dördüncü Penç-şenbih gün oturak. Bugün Sipâhîler Ağası Osman Ağa ve Silihdâr Ağası Ömer Ağa ve ocak kethudâları ve kethudâ yerleri ve baş çavuşları mahall-i ma‘rekede neferâtı harb u cenge tahrîs itmedikleri töhmetiyle azl ve çavuşbaşı

¹⁹⁴² bî-V : -Y

habsine virilüp, yerlerine Ahmed Ağa, sipâhîler ağası ve Hasan Ağa, silihdâr ağası ve ocak a'yânı dahi yollarıyla nasb olup, hil'at giydiler.

Azîmet-i serdâr be-kal'a-i Budun

Ve yigirmi beşinci Cum'a gün menzil-i Koç, sâ'at sekiz. Serdâr-ı a'zam Yanık altında iki gün meks idüp, bugün seherî tuğuyla Konakçı Hasan Paşa ve bir buçuk sâ'at sonra kendü kalkup, sekizinci sâ'atda menzil-i mezbûra gelüp, nüzûl eyledi. Bugün konak dîrâ-dîr ve asker dahi bî-şu'ûr olduğundan, yolda hayli sergerdân oldılar ve ba'zısı güç ile iki yatsu vaktinde orduya geldiler ve bu yolda aslâ su yoğidi. Bir yerde sazlık içinde cüz'ce duruntu su bulundu. Anı da ilerü gelenler şeker şerbeti gibi içmişler ve Uyvar Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa mu'accilen Uyvar'a irişmeleri tenbîh buyuruldı ve Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa askere imdâd ta'yîn olup, Tatar Han dahi ilerü gitmeğe yüzü olmaduğundan girüye kaldı ve Erdel Kralı Apafi Mihai dahi askeriyle ma'an kalkup alarga yerde kondı.

Ve yigirmi altıncı Şenbih gün [118b] menzil-i Tata sâ'at iki. Bugün serdâr-ı a'zam kaba kuşlukda kalkup, iki sâ'atda Tata kal'ası kurbunda bir yüksek depe üzre nüzûl eyledi. Bugün yol yanılıp ilerü giden perîşân halkın haddi olmayup, ekserî Budun'a değin gitdi. Ve rikâb-ı hümâyûndan Hırka-i Şerîf suyu ile Eskisaray baltacılar kethudâsı geldi. Anadolu Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Eflak beği Tata kal'ası tahribi için me'mûr olup gitdiler. Derûnında olan düşmen-i dîn mukaddem¹⁹⁴³ firâr itmişler idi. Varup üç bin keyl hinta ve birkaç top ve bî-hesâb cebehâne bulup, zapt olundukdan sonra burc u bârûların lağım ile atup, hâke berâber idüp geldiler ve dâmen-bûs-ı serdâr ile müşerref oldılar.

Yigirmi yedinci Bâzâr gün menzil-i Bahinik sâ'at iki. Bugün serdâr-ı a'zam gün doğarak kalkup, iki sâ'atda Bahinik menziline gelüp kondı. Bu menzilde bir virane palanka var idi ve Eğre Beğlerbeğisi Sarhoş Ahmed Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle Pesprim tarafına me'mûr olup gitdi.

Ve yigirmi sekizinci Dü-şenbih gün menzil-i karye-i Bicek, sâ'at beş. Bugün serdâr-ı a'zam tulû'-ı şemsde hareket ve yemeklikde birez istirahat eyledi ve azîmetleri Usturgon'a iken, yeniçeri ağası bile olmağın Budun'a doğru gitmelerin ağa ile müşâverede müvecceh görmeleriyle, yol-ı Budun'a tahvîl ve öyleye karîb Bicek

¹⁹⁴³ mukaddem V : -Y

menziline gelüp, nüzûl eyledi. Bu yolda dört sâ'at mesâfe azîm bataklık olup, gicede dahi hayli yağmur yağmakla araba ve deve ve yüklü davar hayli usret çekdi ve bu menzilde serdâr-ı a'zam kethudâsı Budun'a ve baltacılar kethudâsı taraf-ı rikâb-ı hümayûna rû-be-râh kılındı ve Komaran cânibinden bir miqdâr Müslimân esîri geldi.

Ve yigirmi tokuzuncı Salı gün menzil-i Baya nâm göl başı, sâ'at iki. Bugün serdâr-ı a'zam vakt-i mu'tâd üzre hareket ve iki sâ'atde menzil-i mezbûra geldi ve Beç'den bu menzile gelince helâk olup, yollarda kalan devâbbın hadd ü hasrı yoğidi.

Ve otuzuncı Çehâr-şenbih gün menzil-i sahrâ-yı Budun, sâ'at üç. Bugün serdâr-ı a'zam üç sâ'atde alay ile gelüp, Budun sahrâsında nihâde kılınan bârgâhlarına nüzûl buyurdi. Ve Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa kal'aya girmeyüp, çadırlarıyla sahrâda karâr itmesi emr olundı ve ordu halkı berr ü bahrdan Belgrad'a doğru firâra başladı ve niçesi Budun şehrine ve varoşa ve bağlar içine ve kûşe be-kûşe buldukları yerlere bir mertebe doldılar ki, kesret-i zihâmdan yollarda mürûra cây-ı imkân olmadı.

Ve mâh-ı Şevvâl'in guresi Penç-şenbih gün oturak. Bugün a'yân-ı asker id tebrîki için muhtasarca otağ-ı serdâra gelüp, dâmen-bûs eylediler ve cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ rûz-ı kâsıma değin askerlerini zapt idüp, Budun sahrâsında hâzır u müheyyâ tutmalarına fermân buyurdi ve Hersek sancağına mutasarrıf Mustafâ Paşa kapısı ve altı yüz nefer yamaklı üç oda yeniçeri ile Uyvar kal'ası muhâfazasına ta'yîn olup gönderildi ve sipâh ve silihdâr serdengeçdileri yoklandı.

Ve ikinci Cum'a gün oturak. Bugün serdâr-ı a'zam binüp, ordu-yı hümayûn etrâfını geşt ü güzâr iderek, Budun kal'asına nâzır Gürz İlyas depesine varup indi. Bir miqdâr eğlendikten sonra otağlarına geldi.

Ve üçüncü Şenbih gün oturak. Bugün serdâr-ı a'zamı Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa kal'ada kendü sarayına da'vet ü ziyâfet idüp, bir donanmış at ve bir yelegen-dest bârgîr pîş-keş virdi ve önüne düşüp, kal'ayı ve kral sarayını seyr itdirdi.

Ve Orta Macar Kralı Tökeli İmre'den âdemiyle kâğıdı gelüp, her birinde biner nefer cenkciyle memlû Françe kralının otuz kıt'a kalyonu Daniska sınırına geldüğün ve Leh Kralı kendüye haber gönderüp, “gel seni çasar ile barışdırayım dedüğün” bildirmiş.

Ve dördüncü Bâzâr gün oturak. Bugün Niğbolu sancağına mutasarrıf Arslan Mehmed Paşa, Usturgon muhâfazasına ta'yîn ü irsâl oldu ve maktûl Arnavud İbrâhîm Paşa'nın muhallefâtıyla civâr ve gılmânı mîrîden fûrûht olundu.

Ve beşinci Dü-şenbih gün oturak. Bugün mukaddemâ Pesprim kal'ası muhâfazasına ta'yîn olunan Şimetorna¹⁹⁴⁴ Sancağı Beği Mustafâ Beğ ile Papa kal'ası muhâfazasına ta'yîn olunan Seksar Sancağı Beği Ali Beğ, üzerlerine düşmen gelmezden evvel kal'aları bırakup, firâra geldükleri için vakt-i asrda ikisinin de otağ önünde boyunları uruldu ve mansıbları ümerâ-yı serhadden birer beğ virildi ve Budun askerinden altı yüz nefer serhadli ifrâz ve Uyvar kal'ası muhâfazasına irsâl olundu.

Ve altıncı Salı gün oturak.

Âmeden-i hil'at u şemşîr

Bugün rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyârîden serdâr-ı a'zama istimâleti mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ve kılıç ve kaftan ile silihdâr-ı hâssa Şahin Mustafâ Ağa gelüp, istikbâl ve ikrâm birle otağ-ı serdâra gelüp indi. Bu tertîb üzre ki, evvelâ seherî serdâr-ı a'zam kethudâsı Gürcü Ali Ağa ve ağavât ve delü ve gönüllü askeriyle tablhânesin çalarak, iki sâ'at miqdâr karşı bir mahalle varup, sâyebân ile silihdâr ağaya muntazır idi. Otuz kadar âdemiyle gelüp, tertîb-i ziyâfetden sonra binildi ve tablhane ve alay ile ordu-yı hümâyûna müteveccih oldu. Cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ vü ehl-i dîvân vesâ'ire otağ-ı serdâra cem' olmuşlar idi. Silihdâr ağanın otağa yakın yere geldiğini serdâr-ı a'zama haber virince, kallâvî ve erkân kürküyle istikbâlen sokak kapusına vardı ve sokaklar açılıp ol mahalde silihdâr ağa dahi gelüp, otağ kapısı önünde indi ve koynundan hatt-ı şerîfi çıkarup elleri üzre tutarak, serdâr-ı a'zama doğru birkaç adım yürüyüp durdu. Andan serdâr-ı a'zam dahi ilerü vardı. Ol mahalde silihdâr ağa dahi hatt-ı şerîfi öpüp teslim eyledi, dâmenin bûs eyledi. Ol dahi öpüp, yüzüne sürüp koynuna kodı. Andan silihdâr ağa¹⁹⁴⁵ kürkli ve sâde hila'-ı fâhireyi tutdı ve serdâr-ı a'zam dahi yakasın öpüp giydi ve andan murassa' şemşîri sundı, kabzasın öpüp silihdâr ağa kuşatdı. Her bir ikrâmda çavuşlar alkışladı ve dönüp baş çadıra gelüp, minder kenârında ayak üzre durdu. Sağ cânibinde Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa ve andan aşağı, yeniçeri ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa ve andan aşağı, Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillüli Mustafâ Paşa ve andan aşağı, Anadolu Beğlerbeğisi

¹⁹⁴⁴ Şimetorna V : -Y

¹⁹⁴⁵ dahi hatt-ı şerîfi öpüp....Andan silihdâr ağa V : -Y

Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa vesâ'irihim ve sol tarafında Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve andan aşağı, Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ve andan aşağı, Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa vesâ'irihim bu tertîb üzere durdılar. Rûm-ili sağda durmak mu'tâd iken kânûnu gözetmediler, ol mahalde serdâr-ı a'zam hatt-ı şerîfi koynundan çıkarup, Re'îs efendiye virdi. Bir mühürlü beyâz atlas kîse içinde kâğıddan mazrûf idi. Ol dahi öpüp, kâğıddan çıkarup bağını çözdü, hatt-ı şerîfi kîsesinden çıkarup, ta'zîm ü tekrîm birle yine serdâr-ı a'zama sundu, alup açdı ve çözdü gözden geçürüp, yine Re'îs efendiye virdi. Ol dahi alup, hüzn-i tâm ve lehce-i şirin-edâ birle ser-tâ-be-kadem kırâ'at ve kalem-i hümayûnlarıyla unvânına keşîde kılınan kelimât-ı hikmet-simâtı dahi okuyup, serdâr-ı a'zama teslîm idüp, çavuşlar alkışladığı mahalde silihdâr ağaya serâserli kürk ve tevâbi'ine hil'at giydirüp, otağı içinde mahsûs kurulan çergeye gönderdi. Ba'dehu a'yân-ı asker bi'l-cümle gelüp, dâmen-bûs eyleyüp, çadırlarına gittiler.

Ve yedinci Çehâr-şenbih gün oturak. Bugün Han hazretleri huzûr-ı serdâra da'vet olup gelmek üzere iken, oğullarıyla Nûreddîn vesâ'ir müte'allikâtı “bu mahalde varmanız mahz-ı hatâdır gitmeyiniz” deyü, igvâ ve adem-i kudûmunu ilkâ eylemeleriyle, ol dahi bîm-i cânından temâruz idüp, “bugün varamam” deyü, vezîri Bahâdır Ağa ile irsâl-i peyâm eyledükde, serdâr-ı a'zam dahi, “da'vete icâbet idüp gelmiş olsa, kendüye ikrâmdan gayrı mâna-yı melhûz mutasavver değil idi” buyurup, tebdîlin murâd eyledi ve yerine hanlığa kim vardır tecessüs buyurdukda, Kırım'dan sonradan gelen Hacı Giray Sultân cümleden enseb ve anın han olmasını re'y-i savâb-nümâyâ akreb olmağın ana tevcîh buyurulmak üzere karâr virildi.

Ve sekizinci Penç-şenbih gün oturak, bugün taraf-ı pâdişâhîden a'yân-ı asker için silihdâr ağa getürdüğü hila'-ı mütenevvi'a hazırlanup, cümlesi otağ-ı serdâra da'vet ve kıyâm üzere oldukları hâlde ibtidâ Şeyh Vâni Mehmed Efendi du'â eyledikten sonra yeşil çukaya kaplı semmûr erkân kürk ve vüzerâya serâserli kürk vesâ'ir mîr-i mîrân u ümerâ ve a'yân-ı askerden teşrîfâtçıya varınca serâpâ yüz on kaftan giydirildi.

Azl-i Tatar Han Murâd Giray ve nasb-ı haniyyet-i Hacı Giray

Kırım hanlığına musammem olan Hacı Giray Sultân, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa otağında ihzâr olup, da'vete müterakkıb iken serdâr-ı a'zam tarafından Şeyhoğlu Bekir Ağa ve Dîvân-ı hümayûn çavuşlarıyla, çavuşbaşı ağa getürmeğe me'mûr olup gittiler. Hacı Giray Sultân dahi ber-mûceb-i fermân on beş

kadar¹⁹⁴⁶ âdemiyle gelüp, sokakdan içerü atıyla girüp, sâyebân altında indi. Ol mahalde serdâr-ı a‘zam suffe üzerinde idi, gelüp musâfaha ve mu‘ânaka eyleyüp, minder üzre berâber oturdılar ve kahve ve şerbet buhûrdan sonra “Allâh mübârek eyleye, şevketlü efendimiz hazretleri size Kırım hanlığın ihsân buyurmuşlar” deyüp, serâser nîm-tene kaplu semmûr kürk ve üzerine bir hâssu'l-hâss hil‘at giydirdi ve miyânına bir murassa‘ şemşîr ve bir a‘lâ tîrkeş kuşadup, şimden gerü sakalınızı koyuverin buyurdılar. Şeyh Vâni Mehmed Efendi hâzıru'l-meclis idi, du‘â eyledi ve andan dîvân rahtıyla eğerlenüp, suffe kenârına çekilen ata süvâr olup, re‘îs efendiyle çavuş başı tuğlara değin teşyî‘ eylediler ve andan yine geldiği minvâl üzre çavuş başı önüne düşüp, Vezîr Kara Mehmed Paşa otağına götürüp îsâl ve eğlenmeyüp heman ol sâ‘at Tuna'dan karşı Peşte yakasına geçüp, iki sâ‘at ilerüde çadırların kurup kondı ve leşker-i Tatar başına varup, cem‘ oldu. Ol mahalde han-ı mûmâ-ileyhinoğlına kürk ve Bahâdır Ağa yine vezîr ta‘yîn olunmağla, gelen Tatarları'yla hil‘at giydirilüp akîbinde gönderildi ve Kırım hanları tecdîd olundukda, taraf-ı saltanat-ı aliyyeden altun düğmeli kırmızı kadifeye dûhte semmûr kabaniçe kürk ve iki mücevher top sorguç ve bir tîrkeş ve bir şemşîr ve bir hançer ve mükemmel dîvân rahtı ve abâyî ve zencîr ile eğerlenmiş bir at ve beş bin meskûk **[119a]** sikke-i hasene virilmek mu‘tâd iken, hâzırda bulunmamak hasebiyle hançer ile sorguçdan mâ‘adâsı virildi ve kabaniçe yerine serâserli kürk giydirildi ve re‘îs efendi hanlık berâtıyla iki bin şerîfî altın bir alemli sancak ve iki tuğ ile mîr-i alem vekîli ve taşra hazînedâr başı ve teşrîfâtçı efendi ve serdâr-ı a‘zam mehterbaşı alay ile getirüp, teslîm eylediler ve han-ı ma‘zûle Yanbolu'da ikâmet üzre dört yük akça sâlyâne ve Kırım'da kalgası olan Tohtamış Giray¹⁹⁴⁷ Sultân ile yanında Nureddîn olan Sa‘âdet Giray Sultân'a yetmişer bin akça sâlyâne ve yanında iki oğlu Alp Giray ve Hüsâm Giray¹⁹⁴⁸ Sultânlara ellişer bin akça sâlyâne ta‘yîn olup, serdâr-ı a‘zam ağalarından Mühürdâr Mehmed Ağa mübâşeretile Yanbolu'ya irsâl olundu.

Ve tokuzuncı Cum‘a gün oturak. Bugün silihdâr ağa içün vüzerâdan ikişer kîse ve birer donanmış at, sâhib-i eyâlet mîr-i mîrândan birer kîse nakid ile eğerlenmiş birer at virmeyi fermân buyurmağın, her birinin âdemleri getirüp teslîm eylediler.

Ve onuncı Şenbih gün oturak. Bugün silihdâr ağa rikâb-ı hümâyûna rû-be-râh oldu. Bu def‘a kethudâ beğ gitmeyüp, birkaç ağa ve telli ve bir sancak beği teşyî‘lerine

¹⁹⁴⁶ on beş kadar V : on beş âdem kadar Y

¹⁹⁴⁷ Tohtamış Giray V : -Y

¹⁹⁴⁸ ve Hüsâm Giray V : -Y

ta'yîn buyuruldu ve bugün Uyvar kal'ası beşlülere Leh askerinden tutulmuş bir dil getürdiler. Düşmen-i dînin Uyvar'a kasdın haber vormeleriyle, bi-hasebi'l-ıktizâ ordudan on beş nefer topcı ifrâz ve Uyvar kal'asına gönderilüp, kapısı ve eyâleti askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa dahi Ciğerdelen palankası muhâfazasına me'mûr oldu ve Uyvar Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa, düşmen-i dînden intibâh üzere iken, ol cânıblere gelen kâfirin haberin alup, kendü kapısı ve yerlü kal'a kuluyla üzerlerine varup, bir miqdârını kırmış bakıyyetü's-süyûfî firâr idüp, taburlarına girdüğün bildirmiş, gelen âdemlerine hil'at giydirüp ihsân virdi.

Ve on birinci Bâzâr gün Eğre Beğlerbeğisi Sarhoş Boşnak Ahmed Paşa Pesprim'den gelüp, Tökeli İmre Kral yanına ta'yîn ü irsâl olundu ve mîrî şa'irden Aylak Çadırı önünde ordu halkına merhameten yigirmi beşer pâreye fûrûht olunmak üzere fermân¹⁹⁴⁹ oldu.

Ve on ikinci Dü-şenbih gün Budun kal'asında azablar kethudâsı Beç altından ma'reke günü ki, yevmü'l-ahedir kuşluk vakti firâr ve Salı gün öyleden evvel Budun'a gelüp, hele mukaddemce metâ'-ı girân-mâye-i cânı dest-i a'dâdan halâs eyledim fikriyle, hânesinde karâr eylediği beyne'l-halk şâyi' ve ma'lûm-ı serdâr-ı a'zam olıcak, ibret için otağ önünde siyâseten boynu uruldu. Ve Üstolni-Belgrad Sancağı Beği Atlu Beyzâde Mehmed Beğ, Bosna pâyesiyle tuğ dahi ihsân buyuruldu.

Kara Mehmed Paşa ser-asger olup, Ciğerdelen tarafına ta'yîn olup gittigi ve evvel-emirde mansûr u muzaffer ve der-akab meksûr u münhezim olduğudur

On üçüncü Salı gün, Uyvar vâlîsi ve Rûm-ili beğlerbeğisi ve Tökeli İmre Kral taraflarından ve Usturgonlu'dan Nemçe ve Leh taburundan tutulmuş yedi nefer Nemçe ve üç nefer Leh dilleri gelüp, bi'l-cümle Nemçe ve Leh askeri Beç altına niçe müretteb alay ile gelmişler ise, yine ol tertîb üzere Beç yakasıyla yürüyüp ve Tuna suyundan Komaran adasına ve andan yine Tuna suyundan karşı Ciğerdelen cânibine geçüp, Ciğerdelen palankası ve andan Usturgon kal'ası kasdıyla Tuna suyun kollayarak yakın yere geldüklerin tahkîk haber vormeleriyle boyunları urulup, getürenlere hil'atlar giydirilüp ihsânlar virildi ve bu vakte değin Uyvar ve Usturgon kal'aları muhâfazasına beş bin kadar yamaklı yeniçeri gönderilmiş idi.

¹⁹⁴⁹ fermân V : fermân-ı sâdır Y

Der-akab Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa, bu cümleye ser-asker nasb olup, yanına kapuları ve eyâletleri askeriyle Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillüli Mustafâ Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Boşnak Şişman Mehmed Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Bî-namâz Halil Paşa ta'yîn olup, otuz bin miqdârı mübârizân ile azîmet eylediler ve Tuna suyun Usturgon köprüsünden karşı Cığerdelen palankası cânibine geçüp, muhâfazasına me'mûren bugün vakt-i asra değin cümlesi kalkup gitdiler. Serdâr-ı a'zam her birine “askerinizi tamâm götürün, ben de akabinizden Usturgon'a giderim. Gerek kapunuzu ve gerek eyâletlerinizi yoklarım, nâkıs bulursam hakkınızdan gelirim” deyü tenbîh buyurdılar ve Tatar Han dahi koşların ya'nî ki, ağırlıkların ve haste ve mecrûhların memleketine yollayup, kendü salt askeriyle müheyyâ ve sipâh ve silihdâr ve dört aşağı bölükler dahi âmâde olmaların emr eyledi ve binüp bir mahalden paşaları seyr idüp, otağlarına geldi ve çelebi olan Ahmed Ağa ile Han hazretlerine iki bin şerîfi altun harçlık gönderdi.

Ve on dördüncü Çehâr-şenbih gün Avlonya alaybeğisi ile Usturgonlu iki dil getürdi, düşmen-i dînin kesret ü vefret ile yine Tuna suyun kollayarak Cığerdelen'e dört sâ'at karîb mahalle gelüp konduğın haber virdiler.

Ve on beşinci Penç-şenbih gün melâ'în-i hâsirîn¹⁹⁵⁰ Cığerdelen palankasın yakmak kasdıyla gök demüre gark olmuş piyâde vü süvâr on iki bin kadar müntehab küffâr¹⁹⁵¹ taburundan ayrılup ve anlardan dahi bir miqdârı ilerü gelüp, Cığerdelen'in karavulhânesin zapt eylediklerin mahsûr-ı Müslimîn, Ser-asker Vezîr Kara Mehmed Paşa'ya gelüp feryâd itmeleriyle, yanına ta'yîn otuz bin atlu mübârizân-ı asâkir-i nusret-me'ser ile hareket ve düşmen-i dîn üzerine teveccüh ü azîmet eylediler ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa du'â idüp, el yüze çalınca Sirem ve Semendire gâzîleri çarhacı oldukları hâlde küffâra mukaddem anlar hücum ve der-akab paşalar ve yanlarında olan asâkir-i nusret-encâm sâ'ireler dahi, gönül birliğiyle sell-i seyf olup, bâd-ı¹⁹⁵² sarsâr-misâl umûm üzre düşmen-i dîni karşılayup, mukâbele ve bir mertebe öyle mukâtele idüp, hamle vü hücûmlar ve dilîrâne cünbüş-i hareketler eylediler ki, vehle-i ûlâda melâ'în-i hâsirîn hayret-âlûd mukâvemet ve cenge âciz olmağın *bi-avni'llâhi ta'âlâ* ân-ı vâhidde münhezim olup, piyâde vü süvârîsinden ki,

¹⁹⁵⁰ melâ'în-i hâsirîn V : melâ'în-i bed-ayîn Y

¹⁹⁵¹ müntehab küffâr V : küffâr-ı hâksâr Y

¹⁹⁵² bâd-ı V : bâl-ı Y

güzide¹⁹⁵³ leşker-i menhûsı olmak üzre çarhacı gelmişler idi. Sekiz binden mütecâvizi küşte-i şemşîr ve firâr iden bakıyyetü's-süyûflarını dahi iki sâ'atlik yerde taburları olan mahalle değin ta'kîb eyleyüp kırdılar ve piyâdesinden ferd-i vâhid kurtulmayup nâ-bûd u nâ-peydâ ve ol deşt-i pehnâ-veri küşte-i a'dâdan püşte püşte eylediler. *Bi-fazli'llâhi Teâlâ* önlerine aslâ karşı durulmayup, bu kadar fevz-i nusret ve mâl-ı ganâyime muvaffak olup, Ciğerdelen altında çadırlarına çekilüp girdiler ve andan Vezîr-i Serasker Kara Mehmed Paşa, sûret-pezîr-i âyîne-i zuhûr olan ahvâl-i nusret-iştimâli künhüyle yazup, Yanya sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ile huzûr-ı serdâr-ı a'zama arz u i'lâm ve bu gice mâh-ı mezbûrun on altıncı Cum'a gicesi dördüncü sâ'atde gelüp, fetih-nâme-yi îsâl eyledi. Mazhar-ı iltifât kaftan giydirüp vâfir ihsân ile mesrûr kıldı.

Ve irtesi Cum'a gün ordudan ve Budun kal'asından top u tüfeng şenliği olup, Tökeli İmre Kral dahi Leva kal'ası altında idi. Serdâr-ı a'zam ana dahi meserret haberin gönderdi ve Han hazretleri dahi fermân gönderüp, dahi ilerüye hareket eylesin tenbîh buyurmağın, ber-mûceb-i emr-i âlî salt [u] sebûkbâr Tatar askeriyle ol mahalden kalkup, üç sâ'at ilerüde Vac palankası kurbuna varup kondı. Lâkin yanında olan Tatar askeri katı cüz'î kalmağın şimdi zuhûr idicek Ciğerdelen ma'rekesinden sonra havfa düşüp kaldı ve yine Peşte kal'asına bir buçuk sâ'at karîb mahalle gelüp kondı ve a'dâ-yı dînden alınan bayrak ve tabl ve kôs-i menhûsları ve bin kadar kelle-i bî-devletleri Tuna sefîneleriyle Budun'a gelüp, başlar¹⁹⁵⁴ Tuna'ya dökülüp sâ'irleri huzûr-ı serdâr-ı a'zam ihzâr olundu. Kırmızı ve beyaz derayı üzre sırma işlemeliye kralının kendü bayrakları olduğın bilenler tahkîk haber virdiler ve getürenler hil'atlar giyüp, ihsânlar aldılar ve der-akab serdâr-ı a'zam dahı, işbu gelen kôs ve bayrakları sâbıkâ kendü Kapucılar Kethudâsı Ali Ağa ile rikâb-ı hümâyûna irsâl eylediler ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa sâhib-i firâş olmağın, kethudâsı Murtazâ Ağa ve Haleb Beğlerbeğisi Kürd Deli Bekir Paşa ve bin nefer Mısır askeri, Vezîr Kara Mehmed Paşa imdâdına ta'yîn olundu. Bunlar varmazdan mukaddem meğer ki, irtesi mâh-ı mezbûrun on yedinci Şenbih gün beyne's-salâteynde Ciğerdelen altında olan asâkir-i İslâm'a hezîmet vâkî' olmuş haberi, bugün vakt-i mağribde orduya gelüp şuyû' buldı.

Ve irtesi Bâzâr¹⁹⁵⁵ gün Vezîr Kara Mehmed Paşa tarafından *ıyâzen bi'llâhi ta'âlâ* peyâm-ı melâlet-encâm hezîmeti vârid ve herkesin andelîb-sürûr-ı derûnî âşiyâne-i

¹⁹⁵³ güzide V : -Y

¹⁹⁵⁴ başlar V : -Y

¹⁹⁵⁵ Bâzâr V : -Y

dilden târid olup, fermân-ı hazret-i eyzed-müte'âl ve irâde-i müstelzimü'l-vukû' muhavvelü'l-ahvâl¹⁹⁵⁶ ile rûz-ı nuhustînde vâkı' olan nusret-i garîbeden meserrât-ı gûnâ-gûn hâsıl olmuş ise, bugün az'âfı mertebesi havâlf-i kulûb-ı ibâdu'llâha leşker-i hümûm ve cünd-i gumûm hâsıl oldu. Sûret-i zâhirde müşâhede-i dîdâr i'tibâr-ı inhizâm, bu vechile bedîdâr olmuş ki, mukaddemâ gelüp münhezim olan melâ'în-i dûzah-karîn, Nemçe ve Leh askerîsinin çarhacısı nâmında topsuz salt [u] sebûkbâr gelen askeri olup, ilerüde Osmanlu askerın tecessüse gelmişler, mağrûrâne geşt-i güzâr iderken tevfiğ-i İlâhî reh-nümâ olup, nesîm-i nusret ü zafer taraf-ı İslâmiyân'a tenessüm-i vezân itmekle¹⁹⁵⁷ bir ânda bu kadar bin kâfir-i bî-dîn cîsr-i sertîz-i tîğden güzêrân eyledi.

Bu def'a ise asker-i nusret-penâhdan habîr ü âgâh olup, Beç altına niçe müretteb alay ile gelmiş ise, dahi ziyâde asker ile ol tertîb üzre gelüp, Ser-asger Vezîr Kara Mehmed Paşa ise gurûriyet hâsıl itmekle, evvelki hâle kıyâs eyleyüp leşker-i a'dâya, ya'nî ki tabur-ı kalb-i düşmene tokuşmak murâd eyledi. Lâkin vûzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ rızâ vermeyüp, her vechile ma'kul ve münâsib görmediler. Ciğerdelen palankası halkın boşaldup, karşı Usturgon'a geçürelim palankayı yakalım ve akabinde biz de geçüp köprüyü keselim ve Usturgon kal'asına arka virüp, muhâfaza idelim didiler. Müfid olmayup ısgâ itmedi, fermân böyledir deyüp cengi ihtiyâr eyledi ve askerın firârın men' için Usturgon köprüsünün birkaç tomba'zın bozup, cenge âmâde oldu.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on yedinci Şenbih gün düşmen-i dîn-i kefare-i bed-âyîn, piyâde vü süvâr alayların düzüp, şâhî topların dizüp, sağ kolı nehr-i Tuna ve sol kolı nehr-i Gara ile ayak ayak yürüyüp, ol sahrâ-yı bî-pâyâmı bürüyüp geldi ve asâkir-i İslâm dahi tertîb-i sufûf eyleyüp ve tekbîr **[119b]** getirüp, kendülerın kalb-i düşmene urıcak, kâfir iki şıkk olup gûyâ ki, bir deryâ-yı ırmak içine karışur şeklinde bî-şümâr-ı adû-yı dîn ortasında kalup, cevânib-i erba'a-i cünûd-ı İslâm'ı bi-tamâma küffâr-ı hâksâr ihâta kılup, birez ceng eylediler. Âhirü'l-emr mukâteleye iktidârları olmamağla pâ-yı sebâtları mütezelsil ve perîşân ve her biri bir cânibe gürîzân ve külliyyet ile münhezimen firâr eylediler ve süvârî olup, atları tâb u tüvân sâhibi olanlarının kimi Gara suyuna doğru ve kimi Usturgon'a doğru firâra yüz tutup, bu sû-i tedbîr muhâlif-i takdîr-i İlâhî olup, niçe bin guzât-ı İslâm sahbâ-yı şahâdeti nûş ve niçesi şu'ûr-ı karârı ferâmûş idüp, Usturgon köprüsüne geldiler. Cümleden mukaddem ser-asger Vezîr Kara

¹⁹⁵⁶ muhavvelü'l-ahvâl V : el-ahvâl Y

¹⁹⁵⁷ tenessüm-i vezân itmekle V vezân Y

Mehmed Paşa bir miqdâr bozgun asker ile gelüp, cısır-i mezbûrun tombazların bir yere getürüp, berü cânibe geçdi ve der-akab yine kaldırıup, Usturgon kal'asına gelüp girdi ve münhezim guzât-ı İslâm dahi firâr iderek köprü başına geldiler ve köprüyü bozulmuş bulmakla, piyâde vü süvâr kendülerin Tuna suyuna urup, binden biri ancak halâs ve gark u helâk oldılar ve küffâr dahi enselerinden ta'kîb idüp, Tuna kenârında buldukları guzât-ı İslâm üzerine hamle vü hücum itmekle, ekserî ol mahalde döğüşü döğüşü şehîd-i huld-i berrîn oldılar ve bir niçesi esîr olup, Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa'nın altındaki sakat kır kısarak tekerlenüp, Sivas Vâlîsi Bî-namâz Halil Paşa ile ikisi Leh askerinde İlbav hatmanı niçesine giriftâr-ı esîr olup ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hızır Paşa Tuna'ya atılup¹⁹⁵⁸ boğuldu ve Karaman Beğlerbeğisi Boşnak Şişman Mehmed Paşa Tuna kenârında atından yıkılup ve kendüyü düşmene virmeyp ceng iderek şehîd oldu ve zu'amâ vü erbâb-ı tîmârdan cür'a-nûş-ı kâse-i şahâdet olanlar bî-şümâr idi. Hülâsa-i kelâm guzât-ı İslâm'ın Tuna kenârında kimi esîr ve kimi kılıçdan geçüp ve kimi nişâne-i top ve kurşun şehd-i şahâdete irüp, ân-ı vâhidde nehr-i Tuna cereyân-ı kandan belürsüz oldu ve ekall-i kalîl reh-yâb-ı semt-i selâmet olup, bir miqdârı Novigrad kal'ası tarafına firâr itmiş iken, melâ'în-i hâsîrîn yolların alup ve nehr-i Gara'nın dahi geçidinden geçenlerin ekserî telef oldu ve küffâr-ı hâksâr Ciğerdelen palankası altına geldükde, mahsûr-ı Müslimîn vire itmişler iken, virelerin tutmayup dört taraftan âteşe viridi. İçinde olan birkaç bin zükûr ve inâs feryâd u figân iderek yanup gitdi ve duhânı cevvi-i semâya pervâz itdi. Bu bâbda zuhûr iden ahvâl, adem-i kusûr-ı himmet-i serdâr-ı mezkûrdan nâşî sû-i tedbîr ile sûret-pezîr oldu. Ya'nî ki, Ser-asger Vezîr Kara Mehmed Paşa-yı hod-bîn ve hod-re'y ise bostancı odabaşılığından gelme bir Türk-i nâdân ve câhil ve zâlim ve cebbâr ve hûnî ve sitemkâr ve bî-rahm ve gabî¹⁹⁵⁹ âdem olmağın, mukaddem kendü firâr idüp, köprüyü bozmakla bu kadar bin ümmet-i Muhammed'in kanına girdi.

Ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa ma'rekede atından ayrılup, ne hâl ise bir arabaya binüp, hünerler itmiş, serdârları Kara Mehmed Paşa'yı bıragup vakt-i zuhrda orduya çıkageldi. Serdâr-ı a'zama buluşup, vâkı' hâli söyledi, "mukâtelede taksîrât olunmadı. Lâkin düşmen-i dînin kesret-i vefretinden pâydâr olunmayup, murâdu'llâh böyle imiş ki, zuhûra geldi" didi. Ve bugün ve bu gice bozgun asker uryân u giryân ve perîşân-hâl ve ekserî piyâde vü mecrûh orduya gelüp döküldi.

¹⁹⁵⁸ atılup V : -Y

¹⁹⁵⁹ ve bî-rahm ve gabî V : -Y

Ve on tokuzuncu Dü-şenbih gün Hamid sancağına mutasarrıf Hazînedâr Hasan Paşa'ya Anadolu eyâleti ve selefi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya Bosna eyâleti ve İç-il sancağına mutasarrıf Abdü'l-Mü'min Paşa'ya Karaman eyâleti ve Bolu sancağına mutasarrıf Kadioğlu Hüseyin Paşa'ya Sivas eyâleti ve Kaplan Çavuş'a Yanya Alaybeğiliği ve selefi Mustafâ Ağa Beç muhâsarasında metrisde azîm hizmetde bulunmağla, Yanya sancağı tevcîh buyurilup hil'at giydiler. Ve Haleb Beğlerbeğisi Kürd Deli Bekir Paşa, Usturgon muhâfazasına baş ta'yîn olup, Yanya Rûm-ili sancaklarında İlbasan ve Delvine ve Yanya sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı me'mûr olup gitdiler.

Ve Budun Beğlerbeğisi Ser-asker Vezîr Kara Mehmed Paşa orduya gelmek buyurulmuş idi ve irtesi Salı gün gelüp, serdâr-ı a'zamı dâmen-bûs ve bir miqdâr sohbet idüp gidecek, “güzel hizmetde bulundun yüzün ak olsun” deyü¹⁹⁶⁰ bir erkân semmûr kürk giydirdi ve bugün Usturgon şeyhi huzûr-ı serdâra gelüp, düşmen-i dîn Usturgon kasdında olduğın söyledi ve Tökeli İmre Kral, Lehlü'den tutulmuş bir dil göndermiş, şeyhin sözün tasdîk itmekle Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Defterdâr Hasan Paşa ve bir miqdâr cebehâne ile cebecibaşı Abaza Siyâvuş Ağa ve on sekiz nefer topcı ile topçılar kethudâsı Kırkbir Mustafâ Ağa ve yigirmi üç oda yeniçeri ile Zağarcı Arnavud Mehmed Ağa ve Saksoncı Gürcü Süleyman Ağa ve Zenberekcibaşı Papucubüyük Arnavud Mehmed Ağa ve Usturgon muhâfazasına ta'yîn olup gitdiler. Ve ancak yalnız cebecibaşı cebehâneyi ve topçılar kethudâsı on sekiz nefer topcıyı teslim idüp, yine orduya gelmelerin tenbîh buyurdılar. Ve mahbûs sipâh ve silihdâr ağaları itlâk olup, kethudâ ve kethudâ yerleri ve baş çavuşları mahbûs kaldı.

Ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve ocak halkı, otağ-ı serdâra da'vet ve meşveret olup, Kul Kethudâsı Çelebi İsmâ'îl Ağa, kırk oda yeniçeri ile Budun kal'ası muhâfazasında kışlaya kalması ma'kûl görilüp, Fâtîha okundu ve bir a'lâ erkân semmûr kürk giydirildi. Ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa dahı, Budun muhâfazasına ta'yîn olup, serâserli kürk giydirildi ve yanına Leccun Sancağı Beği ve Şâm-ı Trablus'un zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve serdâr-ı a'zamin iç oğlanlarından Şâm'da ze'âmetleri

¹⁹⁶⁰ “güzel hizmetde bulundun yüzün ak olsun” deyü V : mahalde Y

olanlar mezbûra koşulup bile gönderildi. Ve Trabzon eyâletinin zu‘amâ vü erbâb-ı tîmârı dahi Üstolni-Belgrad muhâfazasına ta‘yîn olup, harçlıkları olmamağla, yalnız bu zümreye mîrîden karz yedi kîse akça virildi.

Reften-i Erdel kralı Apafi Mihal

Erdel Kralı Apafi Mihal dahi vilâyetine gitmeğe me’zûn olmağın, bugün dâmen-bûs-ı serdâr ile müşerref ve icâzet hil‘atıyla mesrûr u hürrem oldu. Bu tertîb üzre ki, evvelâ vakt-i seherde kral-ı mûmâ-ileyhe haber gönderildi, ol dahi muhtasarı alayı ile öyleye¹⁹⁶¹ karîb mahalde orduya gelüp, Rûm-ili vâlîsi çadırında bir miğdâr ârâm ve serdâr-ı a‘zama ifhâm, varup getürmeğe birkaç telli dîvân çavuşlarıyla Çavuşbaşı Ağa ve dört aşâğı bölük ağaların ta‘yîn idüp, gönderdi.

Kral dahi elli miğdâr âdemiyle gelüp, otağ kapusunda atından inüp, içerü çergeye varup, direk yanında vaz‘ olunan iskemle üzre oturdu ve serdâr-ı a‘zam dahı, obadan taşra çıkup, suffe üzre kadem-nihâde oldukda selâm virüp, çavuşlar alkışladı ve mukâbelesinde vaz‘ olunan iskemle üzre karâr buyurdu. Der-akab Kral dahi varup, dâmenin bûs ve girü çekilüp durdu. Ol mahalde “hoş geldin” hitâbın eyledikde, temennâ idüp, yine dâmen-bûs ve girü çekildükde, ruhsat-ı ku‘ûd ile mücâz olup, iskemle üzre oturdu ve Dîvân-ı hümayûn Baş Tercemânı Aleksandre vesâtâtıyla niçe iltifât-güne cevâb ve dürr-nisâr buyurdılar ve iki def‘a miyân-ı musâhabetde varup, dâmenin bûs eyledi ve kahve ve şerbet ve buhûr ve ba‘dehu serâsere kaplu semmûr nîm-tene kürk-i müstevcibü's-sürûr ve tercemân-ı dîvân ile on nefer âdemîsine birer hil‘at ilbâsıyla, kesb-i safâ ve hubûr idüp, atına süvâr ve yine çavuşbaşı önüne düşüp, ordudan çıkınca teşyî‘ eylediler. Gelürken tranpete ve surnâ ve tablını çaldırmayup, avdetde ordudan çıkdıktan sonra çaldırarak Tuna cistrinden Peşte yakasına geçüp gitdi. Bu cem‘iyyetde serdâr-ı a‘zam ve re’îs efendi ve çavuşbaşı küçük sarıklarıyla erkân kürk giymişler idi.

Ve irtesi Penç-şenbih gün serdâr-ı a‘zama ve Dâru's-sa‘âde Ağası Yûsuf Ağa tarafından Azadlı nâm baltacı yediyle münâfıkâne bir boğça hediye geldi ve Delvine sancağı zu‘amâsından bir za‘îm Usturgon muhâfazasına ta‘yîn olup, lâkin “alaybeğisi firâr eyledi” deyü gelüp, Rûm-ili beğlerbeğisine haber virmekle, ol dahi serdâr-ı a‘zama arz ve giriftâr ve otağ önünde boynu uruldu ve maktûl-i mezbûr sâbıkda meğer

¹⁹⁶¹ öyleye V : -Y

Beyko¹⁹⁶² Ali Paşa'nın kızın helâk itmiş imiş. Emr-i Hakk ile *beşşirü'l-kātîle bi'l-katl*¹⁹⁶³ mazmûnuna mâ-sadak düşdi ve Cebecibaşı Siyâvuş Ağa ve topçılar kethudâsı gelüp, selâmet birle cebehâneyi on sekiz nefer topcıyu getürüp, Usturgon kal'asına teslîm eylediklerin ve Niğbolu Vâlisi Arslan Mehmed Paşa me'mûr olduğu üzre, birkaç âdemisiyle¹⁹⁶⁴ Usturgon kal'asına girüp ve Haleb Beğlerbeğisi Kürd Deli Bekir Paşa dahi girmeye me'mûr iken girmeyüp, Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ile taşrada çadırlar ile oturduğun ve küffâr-ı hâksâr Usturgon kasdıyla kal'anın üst tarafında Tuna üzerine köprüye mübâşeret eylediğin haber virdiler ve der-akab Deli Bekir Paşa'ya kal'aya girüp zapt ve muhâfazası için mü'ekked fermân gönderildi ve Hazînedâr Hasan Paşa'dan kâğıd gelüp, düşmen-i dîn köprüyi yapup, üst tarafından kayıklar ile dört bin kadar yayasın berü Usturgon yakasına geçürdüğün bildirmiş. Ol sâ'at serdâr-ı a'zam altışar aylık ulûfe ve bahâ-i lahm u nânı ber-vech-i peşin virüp, Serçeşme Mahmûd Beğ ile beş yüz nefer piyâde ve sekbân Usturgon muhâfazasına ta'yîn ve Tırhala sancağın dahi mevcûd bulunan zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr ile irsâl eyledi. Ve mahlûlden tevcîh olunan beş yüz yigirmi nefer ze'âmet ve tîmâr ashâbı târîh-i mezbûrdan rûz-ı Hızır'a değin Usturgon'da muhâfaza şartıyla kapanmak üzre, icâleten tahvîlleri yazılmak üzre, bâ-emr-i âlî Re'îs efendi cümle küttâbı cem' idüp, bu gice sabâh olunca yazdırup her birine teslîm idüp gönderdi.

Ve Novigrad Sancağı Beği, iki nefer Nemçe dili göndermiş küffârın etmek husûsunda kemâl-i zarûreti olup, içlerinde yedi bin kâfir askeriyle Dibavar nâm bir cenaral ayrılıp, ne cânibe gitdüğü ma'lûm olmaduğın söylediler.

Ve yigirmi üçüncü Cum'a gün rikâb-ı hümayûndan Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa gelüp, karşı birkaç ağavât ile Ömer Beğ ta'yîn ve Hamzabey köyünde istiğbâl ve ba'de'l-asr orduya gelüp, otağda dâmen-bûs-ı serdâr ile müşerref olup, taraf-ı pâdişâhîden Tatar Han için getürdüğü iki mücevher top sorguç [120a] ve bir murassa' hançer ve bir mücevher kılıç ve bir tırkeş ve bir kırmızı kadifeye kaplı semmûr kabaniçe kürk ve kalpağı teslîm ve kendü için kethudâ çergesi yanında kurulan çergeye âdemleriyle varup indi ve hizmetler tevzî'i için hatt-ı hümayûn dahi getürmüş idi. Serdâr-ı a'zam dahi evvel-be-evvel fûrûht itmeğe başladı.

¹⁹⁶² meğer Beyko V : Bıyıklı Y

¹⁹⁶³ "Kâtîli katl ile müjdeleyin".

¹⁹⁶⁴ Usturgon kal'asına....birkaç ademisiyle V : -Y

Reften-i serdâr-ı a‘zam be-meştâ-yı Belgrad

Serdâr-ı a‘zam dahi, Budun altında yigirmi iki gün meks esnâsında serhad umûrun gördi. Her kal‘aya lüzûmı olduğu mertebe me‘ûnetleriyle muhâfazacı askerin koyup, cümlesin *Cenâb-ı Bârî ta‘âlâ* hazretlerinin vedî‘a-i emânetine mufavvez eyledikten sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Şenbih gün, tulû‘-ı şemsde tuğların yollayup, kendü dahi zuhra karîb cümle otağ-ı hümâyûnla Budun altından kalkup, Belgrad kışlasına azîmet ve üç buçuk sâ‘atde Hamzabey sahrâ-yı zümür-rûd-fâmında vaz‘ olunan bârgâhına nüzûl eyledi.

Ol gün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ile kâdı-i vilâyet serdâr-ı a‘zama nısf râha değin teşyî‘ idüp döndiler. *Bi-emri’llâhi ta‘âlâ* câ be-câ orduda iç-ağrısı olmağla, Tuna kenârlarında ve sokaklarda ve yol üzerlerinde ve ordu yerlerinde¹⁹⁶⁵ sagîr ü kebîr fevt olanın haddin Allâh bilürdi. Usturgon’dan âdem geldi, şiddet-i seylâbdan kâfirin yaptığı cisrin bir miqdârı şikest olduğın söyledi. Varat Beğlerbeğisi Gürcü Mehmed Paşa mansıbına ve Tökeli İmre Kral kendü memleketine gitmeğe me‘zûn oldu ve Eğre Beğlerbeğisi Kethudâ Sarhoş Ahmed Paşa orduya gelüp, sipâh ve silihdârdan terakkiyle yazılan bir miqdâr serdengeçdi ve beş oda yeniçeri ve topçılar kethudâsı yanına koşulup Usturgon muhâfazasına gönderildi ve Usturgon muhâfazasında olan Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ile Yanova Beğlerbeğisi Defterdâr Hasan Paşa orduya gelmek buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Bâzâr gün menzil-i Erçin Karantılık? semtinde olan Hırvat keferesiyle, ol tarafın kılâ‘ muhâfızları ceng idüp, *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* beş yüz miqdâr kefer-i müşrikîn-i ehlû’s-sa‘îr tu‘me-i şemşîr ve bir niçesi ahz-ı esîr olduğu haberiyle, bugün huzûr-ı serdâr-ı a‘zama iki dil ve üç bayrak geldi ve getürenlere hil‘at giydirüp ihsân virdi. Ve Usturgon’dan âdem gelüp, kal‘anın muhâfız askerinin vefret ü kesretini ve karşılarında olan düşmen-i dînin köprü tutturmakda kemâl-i acz u zacretin nakl itdi.

Ve yigirmi altıncı Dü-şenbih gün menzil-i Cankurtaran, bugün neferâtından sözleri mutâbık¹⁹⁶⁶ iki dil geldi. Leh Kralı Sobieski nâm la‘în, “bu câniblere gelmiş iken Budun kal‘asın varup seyr¹⁹⁶⁷ idelim” didi. A‘yânı rızâ virme-yüp, “ol havâlîlerde ot kalmadı,

¹⁹⁶⁵ ve ordu yerlerinde V : -Y

¹⁹⁶⁶ mutâbık V : musâbık Y

¹⁹⁶⁷ seyr V : seyr ü temâşâ Y

davarımız zebûn askerimiz telef olup, Nemçe askerinin memleketi yakın kışlaya giderler, biz ne zamân vilâyetimize varsak gerekir” didiklerin ve taburlarında bir vakıyye itmek, yarım guruşa ve kaht ü galâların ve kemâl mertebe hasteliklerin ve Leh Kralı askeriyle Nemçe askerinden ayrılıp vilâyetine giderken, yolları Eğre eyâletine tâbi‘ Seçan nâm palankaya uğramakla muhâsara idüp, mahsûr-ı Müslimîn esnâ-yı cengde, dört bin miqdâr kâfîrî îsâl-i sâ’ir eyleyüp, çit palanka olmağla vire ile çıkup, selâmetle geldüklerin ve kâfir palankayı yakup geçüp gitdiklerin haber virdiler. Getüren serhadlülere hil’atlar giydirüp ihsânlar ile mesrûr kıldılar ve Hazînedâr Hasan Paşa ile Defterdâr Hasan Paşa¹⁹⁶⁸ orduya gelüp, dâmen-bûs-ı serdâr ile¹⁹⁶⁹ müşerref oldılar ve Hazînedâr Hasan Paşa mansıbına Eskişehir Sancağı dahi ilhâk buyuruldu. Usturgon muhâfazasında olan Niğbolu Vâlîsi Arslan Mehmed Paşa'ya Hamîd sancağı tevcih olundu.

Ve yigirmi yedinci Salı gün oturak. Serdâr-ı a‘zamın Belgrad'da kışlaması muhakkak olmağın, konaklar defteri yazılıp, Belgrad'da Konakçı Zülfikâr Ağa'ya gönderildi ve mukaddem esnâ-yı hareket-i seferde Ösek'de çıkan masar ulûfesine erişmeyen sipâh tâ'ifesinin, bugün ulûfeleri çalındı.

Ve yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün oturak ve yigirmi tokuzuncı Penç-şenbih gün oturak. Bugün Tatar askerinden Baygeldi Ağa nâm bir Tatar gelüp, yigirmi beş bin nefer büyük Nogaylu'dan ve on beş bin nefer Yaman Sadak¹⁹⁷⁰ kabîlesinden cem‘an kırk bin Tatar askeri Peşte altına geldüğün haber virmele, huzûr-ı serdârîde bir a‘lâ hil‘at giydirildi ve Yanova Beğlerbeğisi Defterdâr Hasan Paşa eyâleti askeriyle Peşte muhâfazasına ta‘yîn olup girü gitdi.

Ve mâh-ı Zilka‘de'nün gurreci Cum‘a gün menzil-i Födvar ve ikinci Şenbih gün menzil-i palanka-i Pakşa ve üçüncü Bâzâr gün menzil-i palanka-i Seksar ve dördüncü Dü-şenbih gün menzil-i Batasek. Bugün Kanije kal‘ası kurbunda vâkî‘ Brezence palankasın, düşmen-i dîn muhâsara itdüğü haberi gelmekle, Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa Sigetvar muhâfazasına me‘mûr oldu ve top-keşân araba bârgîrleri bî-tâb olmağın Eflak ve Boğdanlu üzerlerine ta‘yîn olundu.

¹⁹⁶⁸ Defterdâr Hasan Paşa V : -Y

¹⁹⁶⁹ serdâr ile V : serdâr-ı a‘zam ile Y

¹⁹⁷⁰ Sadak V : -Y

Ve beşinci Salı gün menzil-i palanka-i Mihaç, bugün Bosna Alaybeğisi Ömer Ağa fevtinden ze‘âmetiyle alay beyliği ve Tuna kapudanlığı, serdâr-ı a‘zâmın delibaşısı Ahmed Ağa'ya tevcîh olup, hil‘at giydi.

Ve altıncı Çehâr-şenbih gün oturak. Bugün Sigetvar'dan feryâdcı gelüp, düşmen-i dînin Brezence ve Babofça palankalarına hücum ve istîlâların arz itmeleriyle, ol havâlîleri ve Sigetvar etrâfın keyd-i a‘dâ ve mekr-i istîlâ-i düşmenden hıfz u hirâset etmek üzere Bosna Beğlerbeğisi¹⁹⁷¹ Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâceoğlu Arnavud Hasan Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Kâdioğlu Hüseyin Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Deli Mîr Mehmed Paşa ve ¹⁹⁷²Aydın sancağına Mutasarrıf Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa, kapuları ve eyâletleri askeriyle ta‘yîn olup, Silistre eyâleti dahi bile koşulup gönderildi ve bu ta‘yîn olunan asker ise iki def‘adır hezîmet ü gâret görmeğın, ne kendülerde ve ne tevâbi‘ ü hizmetkâr ve davarlarında tâb u tüvân kalmayup, nâ-çâr gitdiler ve ahşâm üzeri serhadlû gelüp, düşmen-i dîn bize Zence ve Bobofça palankaların, Hırvat ile karışık Macar keferesi vire ile alup yakdı ve içinden çıkan ehl-i İslâm'ın bir miqdârını bâkire kızlarıyla esîr ve bâkîlerin salıverdûğı ve serdâr-ı a‘zâmın Fördvar menziline geldûğın işitdikleri gibi, karşı memleketleri cânibine geçüp ve köprüyü yakup, firâr eylediklerin haber virdiler ve Mar‘aş Beğlerbeğisi Deli Ömer Paşa dahi, Ösek muhâfazasına ta‘yîn oldu.

Ve yedinci Penç-şenbih gün menzil-i palanka-i Birnivar ve sekizinci Cum‘a gün menzil-i palanka-i Darda ve tokuzuncı Şenbih gün menzil-i palanka-i Ösek.

Taraf-ı pâdişâhîden Tatar Han'a ikrâm olunduğı mahaldir

Mukaddemâ Tatar Han, kapu kethudâsı Bekir Ağa, Erçin menzilinden fermân ile ayrılıp, Tatar Han Hacı Giray hazretlerini orduya getürmeğe me‘mûren gitmiş idi. Bugün gelüp, Han hazretleri yakın yere teşrîfin haber ¹⁹⁷³virmeğe Mar‘aş Beğlerbeğisi Deli Ömer Paşa ve sipâh ve silihdâr ağaları ve Serçeşme Mahmûd Beğ bir miqdâr asker ile varup, bir sâ‘at mesâfe mahalden istikbâl ve önüne düşüp, beyne's-salâteynde otağ-ı serdâra karîb geldükde, kethudâ-yı sadr-ı âlî ve re‘îs efendi ve çavuşbaşı ve birkaç adım ilerüye varup selâmladılar ve önce yürüyüp sokak kapusına geldüklerinde sokaklar

¹⁹⁷¹ Beğlerbeğisi V : Beğlerbeğisi Beğlerbeğisi Vezîr Y

¹⁹⁷² Adana Beğlerbeğisi Deli Mîr Mehmed Paşa ve V : -Y

¹⁹⁷³ yakın yere teşrîfin haber V : ta‘yîn teşrîf haberin Y

açılıp, cümle ağavât iki geçeliydi¹⁹⁷⁴ selâma durmuşlar idi. Han¹⁹⁷⁵ hazretleri atıyla doğru otağdan içerüye girdi ve serdâr-ı a‘zam dahi ikrâmen sâyebân altına değin karışu geldiğin, Han hazretleri göricek atından indi ve serdâr dahi iltifâten “A birader, niçün ilerüde inmedin?” buyurup, birbiriyle mu‘ânaka ve serdâr-ı a‘zam Han hazretlerinin önünce gidüp, üç direkli çergede mak‘ad üzre serdâr-ı a‘zam çerenginün sağında ve Han hazretleri solunda¹⁹⁷⁶ yan yana oturdılar ve sohbe başlayup ağavât ve han kethudâsı ve tevâbi‘i taşra baş çadura çıkdılar ve akabince serdâr-ı a‘zam kethudâsı dahi çıkup, hanın kethudâsıyla birkaç müte‘ayyen âdemleri alup, kendü çergesine götürdi, vesâ‘iri baş çadurda kaldı ve han için mahsûs otağ-ı serdârîde çerge ve oba kurulmuş idi, varup bir miqdâr râhat ve ikindi ta‘âmına da‘vet ve han ve serdâr ve re‘îs efendi üçü oturdılar ve kethudâsına dahi, kethudâ-yı sadr-ı âlî çadırında ta‘âm döşendi ve baş çadırda olanlara dahi bir âlî ziyâfet olup, makramelerine dahi koyup sakladılar. Bunlar sonradan gelen Nogaylu ve Yaman Sadaklu a‘yânından birkaç bellü başluları olup, han ile ma‘an gelmişler idi. otağ-ı serdârîde hân-ı yağma-yı ziyâfetden hisse-mend oldılar ve irtesi Bâzâr gün kuşluk vakti Han hazretleri serdâr-ı a‘zam ile üç direkli çergede bir yere gelüp, ol mahalde Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa, taraf-ı pâdişâhîden getürdüğü hatt-ı hümayûnı iki eli üzre dutup getürdüğün, Han hazretleriyle serdâr-ı a‘zam ayak üzre kalkup sağ eliyle hatt-ı şerîfi alup öpdü ve başına ve koynuna koydu ve ba‘dehu murassa‘ kılıcı ve tırkeşi kuşanup ve mücevher hançeri takınup, kırmızı kadifeye kaplı semmûr¹⁹⁷⁷ kabaniçe kürki ve sorguçlu kılıfı kapucılar kethudâsı giydirdi. Vedâ‘ eyleyüp, serdâr-ı a‘zam dahi ilerüce yürüdi ve pâk bisât ile eğerlenmiş at binek mahallinde hâzır idi. Süvâr ve tekrâr at üzre selâmlayup, ordusuna revâne vü azîmet eyledi ve bu gelen Tatar’dan on beş bin Tatar ile mukaddemâ¹⁹⁷⁸ Sigetvar muhâfazasına giden Rûm-ili ve Anadolu ve Bosna ve Adana beğlerbeğileri cümle kapuları ve eyâletleri askeri ve Silistre eyâleti ve Bolu sancağı ve dört aşağı bölük sipâhîleri bi’l-cümle Budun muhâfazasına ta‘yîn ü irsâl olundılar ve Budun muhâfazasında olan Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa’nın fevti haberi gelmeğün, yanında bulunan ve Ösek’de emânet koduğu eşyâ ve deve ve katârı taraf-ı

¹⁹⁷⁴ geçeliydi V : geçeli Y

¹⁹⁷⁵ Han hazretleri V : han-ı âlî-şân hazretleri Y

¹⁹⁷⁶ solunda V : -Y

¹⁹⁷⁷ semmûr V : -Y

¹⁹⁷⁸ mukaddemâ V : -Y

mîrîden zapt olundu ve Kapucılar Kethudâsı Ahmed Ağa, huzûr-ı serdârîde bir serâserli kürk giyüp ve ihsânın alup, rikâb-ı hümâyûna yollandı.

Ve on birinci Dü-şenbih gün oturak. Bugün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa'nın mektûbuyla kara haberi gelüp, Usturgon kal'ası yed-i düşmene girdüğün yazmış.

İstâilâ-yı küffâr palanka-i Usturgon ve keyfiyyet-i muhâsara

Küffâr-ı hâksâr cidd ü cehd idüp, cîsr-i mezbûrî yapup berü yakaya geçmiş ve kimse mûmâna'at idemeyüp, mâh-ı Zilka'de'nün sekizinci Cum'a gün gelüp, Usturgon kal'asın muhâsara ve toplar kurup döğmeğe mübâşeret ve bir miqdârın münhedim eyleyüp, yed-i menhûslarında esîr olan Vezîr Midillilü Mustafâ Paşa ile Bî-namâz Halil Paşa'yı ser-leşker-i küffâr önüne getirüp, “Baka Türk! İşte kal'ayı gördünüz, bu sûrete **[120b]** girdi. Dört cânibinden lağımlarımız hâzır ednâ himmetle aluruz, içinde olanların kimin kırar ve kimin esîr ideriz. Biz bunların cân u mâllarına zarar u ziyân itmemek üzere emân virelim, siz bunlara tarafınızdan kâğıd yazup gönderin. Kal'ayı bize teslîm eyleyüp, sâlimen çıkup diledükleri yere ulaşıralım” didiler. “Ve illâ lağımlarımızı atup, kal'ayı yıkup yürüyüş ile aluruz sagîr ü kebîr dimeyüp, cümlesin kırar helâk ideriz” didi. Anlar dahı, “biz esîriz bunlar bizim sözümüze kulak urmazlar, her ne murâd üzere yazarsınız yazın” deyü, red cevâb itmeleriyle küffâr dahi kendü taraflarından bu vecih üzere kâğıd yazup içerü kal'aya gönderdiler. Miyân-ı askerde okundukda, “kal'ayı viririz ve illâ bizden ceng ider yokdur” deyüp, Haleb Beğlerbeğisi Kürd Deli Bekir Paşa ile zağarcı ve saksoncıbaşı üzerine hücûm iderler, mezbûrân dahı, “hele sabr idek, oğullar biz de kâfire haber gönderelim, birkaç gün mehil isteyelim” didiler ve kâfire haber gönderdiler, “size velev bir sâ'at mehil yokdur, heman kal'ayı virüp taşra çıkın. Sonra siz bilürsüz” cevâbı gelicek, tekrâr mahsûr-ı Müslimîn-i mezbûrânı katl itmek üzere üzerlerine hamle vü hücûm itmeleriyle, anlar da nâ-çâr eyyâm-ı muhâsaranun dördüncü Dü-şenbih gün vire idüp, içinde olan askeri tâ'ifesinden Bekir Paşa ve zağarcı ve saksoncıbaşı hüccet istedi, anlar da “kal'ayı biz virdik, Bekir Paşa ve zağarcı ve Saksoncı başının bunda medhali yokdur” deyü, hüccet yazdırup virdikden sonra, vire bayrağın diküp taşra çıkdılar. Küffâr dahi top [u] mühimmât cebehâneye müte'allik olan eşyâdan gayrı mâllarına ta'arruz itmeyüp, kifâyet miqdârı virdikleri gemilere Bekir Paşa nisvân u sıbyânı doldurup, Peşte'ye yolladı ve kendüsi piyâde vü süvâr bâkî asker ile Budun'a gelüp, dâhil oldu ve a'yân-ı asker Budun kal'asına girüp, askerî olanlar Peşte

kal'asında kaldı ve işte bu minvâl üzre melâ'in ü hâsirîn Usturgon kal'asın bî-hadd mâl u eşyâ ve top ve mühimmât-ı cebehânesiyle zapt itdi ve Usturgon kal'ası gibi, metîn ü müstahkem ve top ve mühimmât-ı cebehânesi çok kal'ayı vire virmek töhmetiyle derd-mend Bekir Paşa ile Arslan Mehmed Paşa ve Zağarcıbaşı Arnavud Mehmed Ağa ve Saksoncıbaşı Gürcü Süleyman Ağa ve Zenberekçibaşı Papucubüyük Arnavud Mehmed Ağa katline Budun Vâlîsi Vezîr Kara Mehmed Paşa'ya hitâben sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince kal'a'dâ boğup başların orduya gönderdi. Ve Ösek'de mahfûz deve ve katâr ve eşyâları taraf-ı mîrîye kabz olundu ve yerlerine rikâb-ı hümâyûndan yeniçeri ağası vekîli olan Arnavud Çolak Hasan Ağa, zağarcı başı ve serdâr-ı a'zam muhzırı Cadı Yûsuf Ağa, saksoncı başı ve maktûl Arnavud Koca İbrâhîm Paşa muhzırı Çorbacı Mehmed Ağa, muhzır olup hil'at giydiler.

Ve on ikinci Salı gün oturak. Düñki gün Budun'a me'mûr, dört aşağı bölük halkı ekserîya uryân u büryân ve perîşân-hâl ve nâ-mevcûd olmağın, hallerine merhameten ferâgat olundu.

Ve on üçüncü Çehâr-şenbih gün oturak. Ve on dördüncü Penç-şenbih gün¹⁹⁷⁹ oturak. Bugün Rûm-ili Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa, Ösek muhâfazasına ve Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ile Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa, Peçuy muhâfazasına ta'yîn olup, eyâletlerinin zu'amâ vü erbâb-ı tîmârına ve ale'l-husûs Silistre ve cümle Cezâyir aklâmının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârına vilâyetlerine gitmeğe izin virildi. Ve Mar'aş Beğlerbeğisi Deli Ömer Paşa dahi, eyâletleri askeriyle Pojega'ya ve Karaman Beğlerbeğisi Abdül-Mü'min Paşa Çernik sancağına kışlaya ta'yîn buyuruldu.

Ve on beşinci Cum'a gün rûz-ı kâsım idi. Ösek altından hareket olunup, menzil-i Vulkovar ve on altıncı Şenbih gün oturak.

Ve on yedinci Bâzâr gün oturak. Bugün Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa'dan kâğıd gelüp, düşmen-i dîn Usturgon kal'asının münhedim olan yerlerin ta'mîr ve muhâfazacı askerin koyup, zahîre ve mühimmât-ı cebehânesin vaz' u tekâmîl idüp, kışlaya dağıldıkların bildirmiş ve Uyvar kal'asından iki serhadlû gelüp, hisârlarının her vechile metânet ü istihkâmın söylediler. Ve Üstolni-Belgrad muhâfazasına bir miqdâr sipâh serdengeçdisi yazılıp irsâl olundu.

¹⁹⁷⁹ gün V : gün dahi Y

Ve on sekizinci Dü-şenbih gün, menzil-i Tovarnik ve on tokuzuncu Salı gün oturak. Bugün Âstâne'den âdem geldi, mukaddemâ serdâr-ı a'zâmın arzı mücebinece Edirne Muhâfızı Köprülüzâde Fâzıl Mustafâ Paşa Niğbolu sancağı ve ilhâkıyla Silistre eyâleti tevcîh olunduğın haber virdi.

Ve yigirminci Çehâr-şenbih gün, menzil-i Metrofça bu menzilde üç gün meks olup, Anadolu zu'amâsından Kütâhiyeli Ferhâd Paşaoğlu Ahmed Ağa'ya Hamîd sancağı tevcîh ve ze'âmeti oğluna inâyet buyuruldu. Ve Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa Üstolni-Belgrad muhâfazasına ta'yîn ve Peçuy'dan kaldırıp getürmeğe Mübâşir Mustafâ Ağa me'mûr oldu ve Boğdan beğine vilâyetine gitmeğe izin virildi.

Ve yigirmi dördüncü Bâzâr gün menzil-i Rika? ve yigirmi beşinci Dü-şenbih gün menzil-i Zemun, bugün merhûm Kôr Hüseyin Paşa kethudâsı Fındık Mustafâ Ağa'ya iki tuğ ile Pojega sancağı virilüp, hil'at giydi ve menzil-i mezbûrda iki gün meks olup, sene-i mezbûrenin reşen ve recec ulûfesine yazı oldu.

Ve yigirmi sekizinci Penç-şenbih gün, menzil-i Belgrad dâru'l-cihâd ve kışlasına nüzûl-i müyesser olup, sene-i âtiyenin mühimmât-ı levâzımâtına mübâşeret olundu. Bugün, Tatar Han Hacı Giray hazretlerine Nûreddîn olmak üzre Kırım'dan henüz getirilen han-ı sâbık Selim Girayoglu Azamet Giray Sultân huzûr-ı serdârîde hil'at giydi ve üç gün sonra, yine huzûr-ı serdâra da'vet olup, Sonbor kal'asında kışlamak üzre, çukaya kaplı bir erkân kürk giydirildi.

Ve otuzuncu Şenbih gün serhad cânibinden haber gelüp, düşmen-i dîn Usturgon kal'asından güzîde topları çıkarup sefînelere koyup, iki bin miqdârı kâfire teslim¹⁹⁸⁰ ve Komaran kal'asına getirürlerken Uyvar Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Ali Paşa ile Hersek Sancağı Beği Mustafâ Paşa habîr ü âgâh olmalarıyla bir miqdâr guzât-ı mansûre ile binüp ılgar ile gelüp önlerin aldı ve kılıç koyup seksan dil ve dört yüz kelle alup sâ'irlerinin kimi Tuna suyuna gark ve kimi perâkende vü perîşân olmağla toplar ile sefîneleri zapt eylediler. Lâkin getürmek mümkün olmamağla sefînelerin diplerin delüp batırdıkların ve sonra yine kâfir çıkarup, getürdüklerin söylediler.

Ve mâh-ı Zilhicce'nün ikinci Dü-şenbih gün Tırhala sancağına Mutasarrıf Somuncu Pehlevân Mustafâ Paşa'ya Çirmen sancağı ve selefi Konakçı Hasan Paşa'ya Kaniye eyâleti ve anın selefi Seydîzâde Mehmed Paşa'ya Yanova eyâleti ve anın selefi

¹⁹⁸⁰ teslim V : teslim idüp Y

Defterdâr Hasan Paşa'ya vezâretle Şâm-ı Trablus eyâleti ve anın selefi Divrikli Mehmed Paşa'ya Adana eyâleti ve anın selefi Deli Emîr Mehmed Paşa'ya Musul eyâleti ve anın selefi Çerkes Ahmed Paşa'ya Haleb eyâleti ve Anadolu müfettişi Vezîr¹⁹⁸¹ Kız Hasan Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti ve anın selefi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve anın selefi Vezîr¹⁹⁸² Boşnak Osman Paşa'ya Şâm eyâleti tevcih olundu. Ve Belgrad'da kemâl mertebe zahîreye müzâyaka olmağın etrâfdan getirülüp, narh-ı câriyle fûrûht olunmak üzre, ahkâm-ı şerîfeler gönderildi.

Ve sekizinci Bâzâr gün, serdâr-ı a'zam hânesinde recec ve reşen mevâcibi çıkup, yeniçeri ve cebeci ve topcı ve şâhîci¹⁹⁸³ ve top arabacı dört aşağı bölük ağalarına topdan teslim olunup ve ancak sipâh ve silihdâr tâ'ifesine mu'tâd üzre huzûr-ı serdârîde sergi oldu ve sergi başında ihtiyâr olan sipâhîleri mutasarrıf oldukları ulûfeleriyle oturak eyledi ve Eflak beğinin zimmetinde elli kîse akça olup, virmeden ta'allül itmekle kethudâ-yı sadr-ı âlî hânesinde habs¹⁹⁸⁴ ve tahsîl ve irtesi Dü-şenbih gün ıtlâk vilâyetine gitmeğe izin¹⁹⁸⁵ virilüp, hil'at giydi.

Ve onuncu Salı gün, serdâr-ı a'zam hânesi karşusunda olan câmi'-i şerîfde bayram namâzın kılup geldi.

Ve on birinci Çehâr-şenbih gün, sipâh ve silihdârdan müceddeden altışar akça ibtidâ dörder akça terakkîle ve ikişer bin nefer serdengeçdi yazılmak üzre, sipâh ve silihdâr kethudâlarına hil'at giydirildi. Ve Âstâne ve Rûm-ili ve Anadolu diyârlarından müceddeden be-dergâh olmak üzre, sekbânbaşıya ocak tarafından çavuş gönderildi. Pâdişâh hazretleri Filibe kışlasına varmış iken, hazz itmeyüp on sekiz gün meksden sonra, yine Edirne'ye azîmet eylediği haberi geldi. Ve Sigetvar muhâfazasında olan Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa eyâletiyle mansıbına gitmek fermân buyuruldu.

Ve yigirmi birinci Şenbih gün âlim ve âmil sâhib-i fazîlet ârif kâmil-i âsım ve afif ve cûd-ı şerîf İstanbul pâyesiyle ordu kâdısı olan Trabzonî İbrâhîm Efendi hummâ-yı muhterikadan fevt oldu. Mevtü'l-âlimi ke-mevti'l-âlem olmağla, cümle ibâdullâha gumûm ve ahzân müstevlî oldu ve mukaddemâ hareket-i seferde Ösek'de ulûfesin alup,

¹⁹⁸¹ Vezîr V : -Y

¹⁹⁸² Vezîr V : -Y

¹⁹⁸³ şâhîci V : -Y

¹⁹⁸⁴ habs V : mahbûs Y

¹⁹⁸⁵ izin V : izin ve ruhsat Y

mimlenmeyen esâmî sâhiblerinin esâmîleri çalınmış idi. Serdâr-ı a'zam merhameten Arz Odası'nda tashîh eyledi ve Sonbor kışlasında olan Hanzâde Nûreddîn Azamet Giray Sultân yanında olan Tatar askeriyle kalkup, Tökeli İmre Kral yanına gitmek buyuruldu ve Leh Kralı, Kaşa kal'ası üzerine vardukda anda olan Macar askeri Leh askerinden üç bin miqdârın kırup ve yedi yüz miqdârın esîr¹⁹⁸⁶ idüp, mâl-ı ganâyimlerine şeb'ân¹⁹⁸⁷ oldukların Tökeli İmre arz¹⁹⁸⁸ idüp, bir miqdâr imdâd-i asker iltimâs eylemekle, derakab Eğre Beğlerbeğisi Kethudâ Sarhoş Ahmed Paşa ve Budun vâlisinin kapısı askeriyle kethudâ ve Budun'un süvârî askeri ve Nûreddîn Azamat Giray Sultân yanına ta'yîn ve bunları mahalline îsâl itmeğe, serdâr-ı a'zam ağavâtından Seydili Mehmed Ağa mübâşir oldu. Ve Kamanîçe muhâfız Vezîr Arnavud Abdî Paşa'nın dahi kâğıdı gelüp, Leh Kralı bir miqdâr askerine Kamanîçe'ye karîb Yazlıça nâm mahalde kışla virdüğün paşa-yı mûmâ-ileyh işidüp, kendü kapısı ve kal'a koluyla urup basmak, bir miqdârın kırup ve ekserin esîr ve mâl-ı ganâyimleriyle gelüp, hisâra girdüğün ve Leh ve Urus esîrleri bir mertebe bisyâr oldu ki, üçer dörder guruşa fûrûht olunduğün ve Bucak Tatarı'na dahi haber gönderüp, anlar da Nogay Tatarı'yla el bir idüp, taraf taraf akınlar itmekle bî-hadd ganîmete muvaffak oldukların i'lâm itmiş ve bu mahalde serdâr-ı a'zam şahâdete ırgürülmeyin vakâyi'î tamâm oldu. Hak rahmet eyleyüp mekânı cinân ola, âmin¹⁹⁸⁹.

Ahvâl-i vakâyi'-i rikâb-ı hümâyûn

Çün serdâr-ı a'zam rikâb-ı hümâyûndan müfârekât ve sahrâ-yı Zemun'dan rihlet ü nehzat ve cânib-i a'dâya azîmet eyledikten sonra, mâh-ı Receb'in beşinci Salı gün Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Sarı Hüseyin Paşa [121a] ve Haleb Beğlerbeğisi Kürd Deli Bekir Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Boşnak Şişman Mehmed Paşa ve Kastamonu sancağına mutasarrıf Nişli Ali Paşa ve Ankara sancağına mutasarrıf Niğdeli Ali Paşa ve Afyon Karahisar sancağına mutasarrıf defterdâr-ı Budun sâbık Ömer Paşa ve Hamîd sancağına mutasarrıf Hazînedâr Hasan Paşa ve Hudâvendigâr sancağına mutasarrıf Berber Ali Paşa ve Tire sancağına mutasarrıf¹⁹⁹⁰ Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve Menteşe sancağına mutasarrıf Harmuş Arab Mehmed Paşa ve Akşehir Sancağı Beği Haydar Beğ ve Kırşehir Sancağı Beği Mevlid Mehmed Beğ ve Bozok Sancağı Beği İskender Beğ ve

¹⁹⁸⁶ esîr V : esîr-i der-zencîr Y

¹⁹⁸⁷ şeb'ân V : şey'ân Y

¹⁹⁸⁸ arz V : arz-ı i'lâm Y

¹⁹⁸⁹ âmin Y : -V

¹⁹⁹⁰ Berber Ali Paşa ve Tire sancağına mutasarrıf V : -Y

Kangırı Sancağı Beği Can Arslan Paşaoğlu Hüseyin Beğ Belgrad'a dâhil olup ve her biri alaylarıyla huzûr-ı hümayûndan mürûr ve mertebelerince hila'-ı fâhireler ile mesrûr kılınup, doğru Zemun'a geçüp, orduyı serdâr-ı a'zama getürdiler.

Ve sekizinci Cum'a gün Küçük Mîrâhûr Türk Ali Ağa mübâşeretıyla İskenderiye'den on kıt'a Venedik kalyonuyla Selânîk'e ve andan Belgrad'a vâsıl olan üç bin nefer Mısır askeri dahi pâdişâha¹⁹⁹¹ alay gösterdi ve ancak serdârları İbrâhîm Beğ kaftan giydi ve bir gün mukaddem ordu-yı serdâr-ı a'zama irişmek tenbîh buyuruldu ve serdâr-ı a'zam dahi Ösek'e ve andan Üstolni-Belgrad'a ve andan Yanık kal'ası altında Raba suyu kenârına konup, feth ü teshîri iktizâ-yı murâd olan Yanık kal'asın hâlî üzre bıragup, nehr-i Raba ve Raabca köprülerinden geçüp bir baş doğru tahtgâh-ı çasar-ı Nemçe olan Beç kal'asına varup, muhâsara eylediği müjdesiyle serdâr-ı a'zamin Telhîsî İsmâ'il Ağa çıkageldi ve pâdişâh hazretlerine buluşdukda, "bizim kasdımız Yanık kal'ası idi Beç kal'ası elde yoğidi ne aceb paşa bu sevdâya düşmüş. Hoş imdi *Hakk ta'âlâ* âsân getüre. Lâkin mukaddem bildireydi kat'â rızâ virmezdim" buyurdu ve azîm istigrâb idüp, te'essûf çekdi ve iç-hazînedârı Musâhib Ali Ağa ile istimâleti mutazammın hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve kürkli ve sâde iki top hila'-ı fâhire ve bir kabza murassa' şemşîr ve bir kabza mücevher hançer gönderdi. Varup teblîğ idüp, mâh-ı Şa'bân'ın onuncu Salı gün gelüp telhîs getürdi, feth karîb müferreh haberler vermekle, bâ-emr-i hümayûn şehir donanması için Semendire kal'asından toplar getirülüp Belgrad şehrinde olan kandîl ve revgân-ı zeyt mîrîye fûrûht olunmak üzre muhkem tenbîhler sudûr eyledi. Vesâ'ir ordu-yı hümayûn halkı dahi levâzımı tedârûkiyle mukayyed olup habere müterakkıb oldılar.¹⁹⁹²

Vefât-ı Vâlide Sultân

Edirne Kâ'im-makâmı Vezîr-i râbî' Fâzıl Mustafâ Paşa'dan rikâb-ı hümayûna mektûb gelüp, mâh-ı mezbûrun onuncu¹⁹⁹³ Salı gün *bi-emri'llâhi ta'âlâ* Vâlide Sultân hazretleri fevt olup, namâzı kılındıktan sonra arabaya tahmîl ve sür'at u isti'câl ve i'zâz u ikrâm birle Penç-şenbih gün İstanbul'a varup, ba'de'l-asr binâ eylediği câmi'-i şerîfi türbesinde defn olunduğun arz eylemiş, kendülere ve âmme-i nâsa hüzn ü elem ârız olup, hayfâ devletin rûkn-i a'zamı gitdi deyüp, zârılıklar eylediler. Der-akab merhûmun

¹⁹⁹¹ pâdişâha V : pâdişâh-kişver-güşâyâ Y

¹⁹⁹² Telhîsî İsmail Ağa'nın getirdiği haberle ilgili ve padişahın söyledikleriyle ilgili bu kısım daha önce (111a'da) neredeyse aynı şekliyle yer almış idi.

¹⁹⁹³ onuncu V : üçüncü Y

eşyâsın kabz idüp, harem-i hümayûnun nizâm-ı ahvâli ve şehzâdelerin muhâfazaları bâbında kethudâ-yı hareme hitâben sâdır olan mü'ekked hatt-ı şerîfle Hazînedâr Ali Ağa Edirne'ye irsâl buyuruldu ve İstanbul kâ'im-makâmı Vezîr Mahmûd Paşa'dan dahi kâğıd gelüp, evâsıt-ı mâh-ı mezbûrda Kurşunlu mahzenün muhterik olduğın i'lâm itmiş.

Ve mâh-ı Ramazân'ın yigirmi tokuzuncı Salı gün ordu-yı serdârîden telhîs ve İsmâ'îl Ağa gelüp, *ıyâzen billâhi ta'âlâ* asâkir-i İslâm Beç altından bozulup, çırlak çıplak üftân ü hîzân Yanık altına geldükleri haberin getürdi.

Leh Kralı'nın nakz-ı ahd idüp, Nemçe çasarıyla yek-dil asker-i İslâm üzerine yürüdüğün ve asker kendüye yar olmayup münhezim olduğın şikâyet ve hâlâ Yanık altında perîşân olan askeri cem' ve serhadd-i İslâm'ın nizâmı içün rûz-ı kâsıma değin Budun'da ikâmet ve andan cümle asker-i İslâm ile Belgrad şehrinde kışlamak ve evvelbahârda mükemmel tedârük görölüp, azîm asâkir-i mansûre ile ahz-ı intikâm niyyetiyle a'dâ-yı dîn üzerine azîmet ideceğün ve bizzât mevkib-i hümayûn Üsküp veya Filibe veya Edirne'den kangısı ihtiyâr olunur ise, meştâ olunmasını arz itmiş. Meşveret olup, "Üsküp meştâ-yı hümayûna el virmez cüz'î yer olup, re'âyâyâ zulmdür" Filibe'de kışlanmasını ma'kûl gördiler, konaklar tutulup zahîre cem'ine âdemler gönderdiler.

Ve mâh-ı Şevvâl'in gurreci Penç-şenbih gün serdâr-ı a'zama istimâleti mutazammın-ı hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ve kürkli ve sâde iki top hila'-ı fâhire ve bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve bi'l-cümle ordu-yı hümayûnda olan rû'esâ-yı askere müte'addid hil'atlar ile Silihdâr-ı Şehriyârî Şâhin Mustafâ Ağa irsâl buyuruldu.

Ve altıncı Salı gün azîm alay ile varup, Budun altından îsâl ve üç gün oturup, dakîka-i ahvâle vâmık olup avdet.

Ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü Çehâr-şenbih gün gelüp, Zemun ovasında¹⁹⁹⁴ şikârgâhda rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, serdâr-ı a'zam ile asker-i İslâm beyninde olan nifâk u şikâkı ve her vechile kendüden dil-gîr ve rû-gerdân olduklarını ve ba'de'l-yevm bu sadâretde oldukça bir hizmet vücûda gelmeyeceğini nakîr u kıtmîr vukû'uyla arz u takrîr idüp, evin yıkup ocağın söndürdi.

On altıncı Cum'a gün serdâr-ı a'zamn telhîsi mücebince töhmet ü hıyânetle ma'zûl Kırım Hanı Murâd Giray yerine han nasb olunan Hacı Giray'a, hanlık hatt-ı hümayûnı ve iki mücevher top sorguç ve bir mücevher hançer ve murassa' tırkeş ve

¹⁹⁹⁴ ovasında V : üstünde Y

kılıç ve bir kırmızı kadifeye kaplı semmûr kabaniçe kürk ve cizme-bahâ iki bin şerîfî altun ile Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa serdâr-ı a'zama gönderildi.

Ve on sekizinci Bâzâr gün ki, Eylül'ün âhiri idi. Belgrad'da bir gün bir gice azîm kar yağup çadırları basdırdı ve yigirminci Salı gün ki, pâdişâh hazretleri Belgrad'a teşrîf buyurduklarının yüz altmış üçüncü günüdür def'-i sıklet için Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa ile ordu-yı hümâyûn ve Sancak-ı Şerîf ve Hırka-i Mübâreke ve kapuağası dülbend ağası ve bir miqdâr gılmân-ı Enderûn ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn efendiler ve nişancı paşayı girü alıkoyup, kendüler harem-i şerîf ve Vezîr-i sâlis Kara İbrâhîm Paşa ve rikâb ağalarıyla mahzûn ve mağmûm Belgrad'dan hareket ve meştâ-yı hümâyûnları olan Filibe şehrine ric'at ü azîmet buyurdılar. Ve irtesi Çehâr-şenbih gün musâhib paşa dahi cümle otağ-ı¹⁹⁹⁵ hümâyûnla kalkup, mü'ellif-i fakîr bu zümreden idi, yollarda azîm balçık zahmet ü meşakkatlerin müşâhede iderek ve Hisarcık ve Kavala ve menzillerin tayy iderek Hasanpaşa palankasına nüzûlünde, serdâr-ı a'zam tarafından telhîs gelüp, asâkir-i İslâm, Ciğerdelen palankasında def'a-i sâniyede Nemçe ve Leh askeriyle mukâbele ve hezîmet buldukların ve Usturgon kal'ası yed-i a'dâya girdüğün arz itmiş.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Şenbih gün Batıçine menziline nüzûlünde, otağ-ı hümâyûn balçıkdan irişmemekle bir gün meks olup, iç halkı büyük handa beytûte eylediler.

Ve yigirmi altıncı Dü-şenbih gün andan dahi göçilüp, menzil-i Yagodine'ye yigirmi yedinci Salı gün ordu-yı hümâyûn Kınalıoğlu çiftliğine ve pâdişâh hazretleri bir sâ'at ilerü Rajne palankası kurbuna nüzûl buyurmuşlar idi. Bâ-emr-i hümâyûn musâhib paşa cümle ordu-yı hümâyûn ve Hırka-i Mübâreke ve Sancak-ı Şerîfle nısfu'l-leylde binüp, irtesi Çehâr-şenbih gün güneş doğarak Rajne bayırında pâdişâh¹⁹⁹⁶ hazretlerine gelüp irişdi ve rikâb-ı hümâyûnlarına inüp, yüz sürdi ve iki asker bir yere kavuşdu ve ol gün Aleksanca menziline ve irtesi Penç-şenbih gün Niş menziline nüzûl buyurılıp, kendüler iki sâ'at ilerüde Kızılbayır boğazında vâkı' Ilıca'da ancak harem-i şerîfleriyle beytûte eyledi ve ol gice azîm yağmur yağup, irtesi mâh-ı Zilka'de'nün gurresi Cum'a gün hezâr zahmet ü meşakkat birle Kızıl-bayır aşılıp, Mûsâ Paşa palankası kurbuna konuldu.

¹⁹⁹⁵ otağ-ı V : ordu-yı Y

¹⁹⁹⁶ pâdişâh V : pâdişâh-ı gâzî Y

Ve ikinci Şenbih gün menzil-i Şarköyü, bugün kesret-i yağmur ve balçıkdan çadırlar ve ordu-yı hümayûn halkı yollarda dökülüp kalmağla, bir gün oturak olup göçüldi ve Sarıyurd'a ve Halkalıpınar menziline ve altıncı Çehâr-şenbih gün Sofya sahrâsına varılup andan dahi iki gün tekâ'ud buyuruldu ve tokuzuncı Şenbih gün göçüldi. Karye-i Ormanlı ve Ahtiman menzilleri tayy ve Kapulu ve Derbend yolından geçilüp, on ikinci Salı gün Tatar Bâzârcığı'na varılup, nüzûl buyuruldu ve anda dahi bir gün oturak olup, mâh-ı mezbûrun on dördüncü Penç-şenbih gün bir azîm yağmurlu kış kıyâmet gününde göçilüp, sırâcım dahi yağmurluğum çaldırılmış, hezâr rûsvâyılık ile Filibe kışlasına dühûl müyesser ve irtesi Cum'a gün rûz-ı kâsım vâkı' oldu ve Filibe etrâfı serâpâ¹⁹⁹⁷ çelenklik olup, dil-hâh-ı hümayûn üzre şikârgâhı olmamağla Edirne kışlasına azîmet ve yine Belgrad'dan hareket buyurulduğı minvâl üzre mâh-ı Zilhicce'nün dördüncü Çehâr-şenbih gün, bu nevbet musâhib paşa, pâdişâh hazretlerinden mukaddem Hırka-i Mübâreke ve Sancak-ı Şerîf ve a'yân-ı devlet ile Filibe'den hareket idüp, tokuzuncı Dü-şenbih günü ki, rûz-ı arefedir, Edirne'ye vusûl müyesser oldu. Ol gün Edirne kâ'im-makâmı Vezîr-i râbi' Fâzıl Mustafâ Paşa, Kadın Köyü'nde istikbâl ve a'yâna ziyâfet eyledi.

Ve on ikinci Penç-şenbih gün pâdişâh hazretleri dahi kalkup, on altıncı Dü-şenbih gün selâmet birle Edirne'ye dühûl ve saray-ı âmirelerine şeref-nüzûl¹⁹⁹⁸ buyurdu ve mukaddem Fâzıl Mustafâ Paşa'ya Özi eyâleti virilmiş idi, hemân bugün kalkup gitmek üzre tenbîh buyuruldu.

Katl-i Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Kara İbrâhîm Paşa ve serdârî-i Engürüs Bekrî Mustafâ Paşa

Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa'nın, Dâru's-sa'âde ağası Yûsuf Ağa ile Büyük Mîrâhûr Boşnak Sarı Süleyman Ağa adû-yı ekberleri olmağla, rikâb-ı hümayûnda mezemmetinden hâlî olmazlardı. Ol dahi bi't-tabî' bunları sevmezdi ve def'leri tedârükünde olup, rikâb-ı hümayûndan tard u ib'âd murâd eyledikçe mümkün olmadı. El-uhdetü ale'r-râvî sikadan haberim var, Beç inhizâmı haberi Belgrad'a geldükde, Sarı Süleyman Ağa, Yûsuf Ağa'nın odasına varmış, “adûmuzun işi bitti, intikâm alacak günler geldi” deyüp, ayağa kalkmışlar ellerine makrameler alup, döne döne oynamışlar. Vezîr-i sâlis Kâ'im-makâm Kara İbrâhîm Paşa, mezbûrun aşağı hâlinden berü, bir ednâ

¹⁹⁹⁷ serâpâ V : -Y

¹⁹⁹⁸ şeref-nüzûl V : nüzûl Y

ağası ve giderek kethudâsı ve hâssaten rikâb-ı hümâyûna küçük ve büyük mîrâhûr ve ba‘dehu üçüncü vezâret ile kâ'im-makâm itmiş çırağı iken, sadâret sevdâsına düşüp efendisinden yüz çevirdi. Ya'nî ki Dâru's-sa'âde Ağası Yûsuf Ağa sâbıkda firârî Mustafâ Paşa'nın harem ağasıyken, ol vakt Kara İbrâhîm Paşa dahi çukadar ağası olup, kapu yoldaşlık hasebiyle bunu da kendülere **[121b]** uydurdılar “Bu herifin niçeye dek kılıcın salasın, murâdın sadâret değil mi, işte bundan eyü fırsat mı olur?” didiler. Üçü de yek-dil¹⁹⁹⁹ derd-mendin katli tedârükünde oldılar. “Askeri tâ'ifesi şöyle dursun, halk-ı âlem bundan yüz çevirdi, madam bu sadâretde sağdır kimse sefere gelmez tahkîk haberimiz var, yalan söylersen itmeğin gözümüze dursun saltanat sevdâsına düşmüş ba‘zı ocaklara ve Anadolu diyârının müfsid mahallerine ve ale'l-husûs İç-il eşkıyâsına hezâr güne va‘deler ile gönderdiği ıdlâl kâğıdları işte” deyüp, memhûru mutâbık yazdıkları sâhte mektûbları pâdişâh hazretlerine gösterdiler. İ'timâd itmedi. “Bu âdem bu işin sâhibi değildir” buyurup, def'-i meclis eyledi.

Hikmet-i İlâhî, mâh-ı Zilhicce'nün yigirmi üçüncü Dü-şenbih gicesi²⁰⁰⁰ ki, Kânûn-ı Evvel'in dahi üçüncü gicesi, bir azîm ra'd u berķ ile rahmet-i bârân nâzil oldu. Fakîr, Melhame'ye bakdım, Kânûn-ı evvelde ra'd u berķ vâkî' olsa ol vilâyet pâdişâhı, gizlice bir büyük âdemini katl ve mâl u emlâkını almağa delâlet ider” demiş²⁰⁰¹. Vâkî'a aceb ne zuhûr ider fikrinde iken, irtesi gün ale's-sabâh Belgrad'dan vezîr-i a'zâmın telhîsiyle telhîsci İsmâ'îl Ağa çıkageldi. Meğer mukaddemâ der-i devletde kapu kethudâsı olan çavuşbaşı Kâdı-köylü Mehmed Ağa ve ba‘zı ahhâbı kendüye yazmışlar, pâdişâh hazretleri sizlere münkesirü'l-hâtırdır, devlete lâyıık ba‘zı hedâyâ-yı azîme ile tatyîb hâtır idesiz demişler imiş. Ol dahi telhîsciye gönderüp lâyııkı miqdârından ziyâde ya'nî ki, yüz bin frengî nakid altun ve nısfı miqdâr takdîminde mücevherât tedârük idüp, rikâb-ı hümâyûna teslim eylemesini sipâriş eylemiş. Lâkin Kâ'im-makâm Kara İbrâhîm Paşa ile Büyük Mîrâhûr Boşnak²⁰⁰² Sarı Süleyman Ağa dibelik korkuya düşüp, derd-mendin²⁰⁰³ kuyusun kazdılar. Pâdişâh bizi ele virür deyüp, iki eteklerin bellerine çalup Kızlar-ağası Yûsuf Ağa'nın eteklerine sarıldılar. “Bu gice bunun tedârüki görölmez ise, yarın hediyeşin virür te'lîf-i kulûb-i Sultânî ider cerâyimine afv-ı kalem keşîde buyurulduktan sonra, ba‘de'l-yevm arzı dönmez üçümüzün de tedârükün görür. Her

¹⁹⁹⁹ didiler. Üçü de yek-dil V : -Y

²⁰⁰⁰ gicesi V : günü Y

²⁰⁰¹ demiş V : -Y

²⁰⁰² Boşnak V : -Y

²⁰⁰³ derd-mendin V : derd-mend-i bî-çârenin Y

birimizi eşedd ukûbetle katl u helâk ider” didiler. Ol zâlim-i mehîn-i devlet, kara yüzlü kanlı Arab dahı, işbu mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı gün şikârgâhda pâdişâh hazretlerine ne didi ise didi tamâm tıkup doldurdu. Tenfîr-i kulûb-i sultânî eyleyüp, “ahşâm görelim” cevâbın aldı ve ahşâm saray kapusına gelüp koçudan indüğü mahalde, Telhîsî İsmâ’îl Ağa'yı ihzâr-ı bi'l-müşâfehe serhad ahvâline müte‘allik ba‘zı su‘âl ve cevâbdan sonra magzûben “paşan da sen de kâzib bir alay mel‘ûnlarsız” devletim yıkup, ırzım pâymâl eyledi, askerim kırdırup be-nâm paşalarım öldürdi ve memleketlerimi kâfire aldirdi” buyurup, mezbûrı kapu arasına habs itdirdi. Andan harem-i şerîfe teşrîf, Kızlar Ağası Yûsuf Ağa gelüp, beyne'l-işâ‘inde ya‘nî ki, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gicesi derd-mendin katline hatt-ı şerîf aldı ve der-akab Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlu Ahmed Ağa ile Çavuşbaşı Kâdı-köylü Mehmed Ağa'yı içerü odasına da‘vet idüp, “Vezîr-i a‘zam Mustafâ Paşa'nın katline ve andan emânet olan mühr-i hümâyûnla Sancak-ı Şerîfi ve miftâh-ı Ka‘be'yi alup, getürmeğe sen me‘mûrsun” deyüp, “sâdır olan hatt-ı hümâyûnı kapucılar kethudâsına teslîm ve “muhallefâtı kabzına dahi sen me‘mûrsun” deyüp, Çavuşbaşı'ya hitâben sâdır olan hatt-ı hümâyûnı dahi ana teslîm eyledi. Ve Engürüs serdârlığı Haleb eyâletiyle yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya inâyet buyurulmağın ol mahalde anın hatt-ı şerîfiyle fermânın ve serâserli kürkin kapucılar kethudâsına teslîm ve doğru serdâr hânesine nüzûl ve andan ma‘an varup, me‘mûr olduğı hizmetin edâsını tenbîh eyledi.

Anlar dahi ağlaşarak taşra çıkup, ber-mûceb-i emr-i hümâyûn gicenün üçüncü sâ‘atinde altmış²⁰⁰⁴ menzile binüp, Belgrad'a revân oldılar ve irtesi gün şâfi‘î vaktinde Vezîr-i sâlis Kâ‘im-makâm Kara İbrâhîm Paşa içerü huzûr-ı hümâyûna da‘vet ve kızlar ağasının dîvân odasında pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, ol mahalde kendüye sadâret-i uz mâyı tevcîh ü inâyet buyurup, yedine hatt-ı şerîf viridi ve mu‘tâd üzre kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire giydirüp, “hizmet-i ibâdu'llâhı sana ve seni Bârî ta‘âlâ hazretlerine tefvîz eyledim gözün aç sonra seni selefinden bed-ter²⁰⁰⁵ iderim” buyurdu. Ve maktûl-i mezbûrun İstanbul'da emlâk u eşyâsı kabzına²⁰⁰⁶ Büyük Mîrâhûr Boşnak Sarı Süleyman Ağa'yı gönderdi²⁰⁰⁷.

²⁰⁰⁴ altmış V : -Y

²⁰⁰⁵ bed-ter V : beter Y

²⁰⁰⁶ eşyâsı kabzına V : eşyâsını kabz itmeğe Y

²⁰⁰⁷ gönderdi V : irsâl eyledi Y

Ve yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün Salahor Arab Süleyman Ağa ile Engürüs Serdârı Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya serdârlık hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn kılıç kaftan irsâl ve defterhâneyi mühürleyüp, ocak ve dîvân halkıyla Âstâne-i sa'âdete gönderilmesini tenbîh buyurdu ve sene bunda encâma irdi.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm Uzun İbrâhîm Paşa

Arnavude'l-asldır, yeniçeri ocağında kat'-ı merâtib iderek bin yetmiş târîhinde kul kethudâlığından vezâret ile yeniçeri ağası olup, Kandiye muhâsarasında azîm hizmetde bulundu ve seksan târîhinde İstanbul kâ'im-makâmılgı ve der-akab Budun eyâleti ve seksan ikide Bosna eyâleti ve seksan dörtde yine Budun eyâleti ve seksan altıda Kamanîçe eyâleti ve seksan sekizde üçüncü def'a Budun eyâleti virildi. Ve toksan üçde bâ-emr-i hümayûn Orta Macar Kralı Tökeli İmre'nün makarrgâhı olan Hunud ve Kaşa ve Fıgı kal'aların feth idüp, kendüye teslim eyledi ve toksan dört Ramazân'ında Beç inhizâmında Yanık altında garazen bî-cürüm katl olundu. Paşa-yı mezbûr vecîh, vakûr ve âkıl ve müdebbir ve ceng ü harbde ve asâkir kullanmakda akrânı nâdir ve sinni toksana bâliğ olmuş bir vezîr idi. *Rahmetu'llâhi aleyh.*

SENE-İ HAMSE VE TİS'İN VE ELF

Tebeddülât-ı menâsıb

Sene-i mezbûre Muharremi'nün gurre si Dü-şenbih gün ki, Kânûnievvel'in onudur. Matlûbı üzre Vezîr-i Sânî Musâhib Mustafâ Paşa'ya kapudanlık ve selefi Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya Kamanîçe eyâleti virilüp ve anın selefi Vezîr Arnavud Abdî Paşa Âstâne'ye gelmek buyuruldu ve yeniçeri ağalığından mütekâ'id Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Ağa'ya vezâret ile İstanbul kâ'im-makâmlığı ve selefi Vezîr-i râbi' Mahmûd Paşa' ya Özi eyâleti tevcîh ve anın selefi Serdâr Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa'ya ber-vech-i arpalık Aziz²⁰⁰⁸ ve Kilis sancakları has ta'yîn olundu. Ve sekbânbaşı mütekâ'idlerinden Arnavud Hacı Zü'lfikâr Ağa'ya, yeniçeri ağalığı ve Burunsuz Ahmed Ağa'ya vezâret ile Kandiye eyâleti virilüp, selefi Vezîr-i dilîr Suyolcu Ali Paşa'ya Âstâne'ye gelmek buyuruldu ve Haleb'den ma'zûl sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa kaynı Çerkes Ahmed Paşa'ya Adana eyâleti ve anın selefi Divrikli Mehmed Paşa vezâret ile baş defterdâr nasb olundu. Ve Reîsülküttâb-ı sâbık Frenk Mustafâ Efendi yine ol hizmet ile istihdâm kılındı ve mâh-ı mezbûrun on altıncı Salı gün bundan akdem Beç muhâsarası eyyâmında cebecibaşılıktan ma'zûl ve henüz Edirne'ye gelen Koca Fazlı Ağa'yı, vezîr-i a'zam Alay Köşkû'de huzûr-ı hümayûna getirüp, ahvâl-i muhâsara ve seferi bir bir takrîr eyledi ve “cebehâne düşmen gelmezden yigirmi gün mukaddem tükenüp, dirhem ile virilürdi” diyicek, “ya ben ol hâ'ine mühimmât-ı cebehâne için yalnız dört bin kîse akça virdim, nereye sarf eylediler” buyurdukda, “siz virdiniz ammâ, ol hâ'in-i devlet Defterdâr Hasan Paşa ile ekl-i bel' eylediler” didi. Ve doğrusun söylemekle tekrâr yine cebecibaşılık virilüp hil'at giydürdi ve Hasan Paşa'nın katline hatt-ı hümayûn sâdır olup, Salahor Kara Bayram Ağa icrâsına me'mûr ve mezbûr ise Belgrad'da vezâret ile Şâm-ı Trablus vâlisi olup, mansıbına gelürken, Bayram Ağa yolda Şar köyünde sataşup²⁰⁰⁹ başını kesdi ve eşyâsını kabz idüp, yanında ve İstanbul'da bulunan tecemmülâtından gayrı bin kîse miqdârı nukûd akçası Hazîne-i âmireye kabz olup, ser-i maktû'u defn olundu ve eyâlet-i Trablusşâm Niğdeli Ali Paşa'ya virildi.

Ve yigirmi üçüncü Salı gün vezîr-i a'zam, Dîvân-ı hümayûnda kabaniçe giyüp, Arz Odası'nda el öpdî ve akabince Dubrovnik ilçisi pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, nâmesin sundı ve harâc-ı mu'ayyenesiyle pîş-keşin arz eyledi.

²⁰⁰⁸ Aziz V : -Y

²⁰⁰⁹ sataşup V : rast gelüp Y

Ve yigirmi beşinci Penç-şenbih gün, kapucılar kethudâsı ahşâm üzeri Belgrad'dan gelüp, Sancak-ı Şerîf ve miftâh-ı Ka'be ve mühr-i hümayûn ve sadr-ı sâbık Mustafâ Paşa'nın ser-i maktû'un getürüp, harem kapısı önünde Dâru's-sa'âde ağasına teslim ve ol dahi içerü huzûr-ı hümayûna getürüp gösterdi ve Sancak-ı Şerîf ve miftâh-ı Ka'be hazîneye îsâl ve kelle-i bî-devleti İstanbul'da vâkı' Irgad-bâzârında binâ eylediği türbesinde defn olunmasını fermân ve mühr-i hümayûnı yine kapucılar kethudâsıyla vezîr-i a'zama irsâl buyurdi ve maktûl-i mezbûrun umûruna müdâhale idenlerinden Reîsülküttâb Las Mustafâ Efendi ve yeğeni Hüseyin Beğ ve hazînedârı ve hazîne kâtibi ve mühürdârı ve hazînedârlığından çıkma kapucılar kethudâsı Frenk Hasan Ağa'yı mahbûsen, rikâb-ı hümayûna getürmüş idi. Bi'l-cümle habs olundu ve maktûl-i mezbûrun katli, bu vechile bedîdâr oldu ki, işbu sene-i mezbûre Muharremi'nin altıncı Şenbih gün Kapucılar Kethudâsı Ahmed Ağa ile Çavuşbaşı Mehmed Ağa Belgrad'a varacağı gün, yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya âdem gönderüp, âgâh ve ol dahi kol dolaşur şekilli şehirden taşra çıkup, kırdâ görüşdiler ve kendüye olan hatt-ı şerîfi virüp, kürki getürdi ve “girüden serdârlık hatt-ı şerîfiyle kılıç kaftanın gelür” didi ve andan bilâ-ârâm ma'iyyetle öyle mahalli vezîr-i a'zam sarayına vardılar. Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa dahi öyle namâzına seccâde düşürüp, İmâm Mahmûd Efendi sünnete şurû' itmiş iken, vezîr-i a'zam dahi kalkup, namâza şurû' idicek, mahalde sokakda at şamatası oldu. Kendüler nedir deyü, sokağa nâzır pencereden bakdıkda, yeniçeri ağası ve ardınca kapucılar kethudâsı ve çavuşbaşını göricek, “imâm efendi namâzı boz, iş gayrı yüzden²⁰¹⁰ oldu” deyüp, ellerin oğuşdurarak gezinmeğe başladı. Anlar dahi bilâ-tevekkuf saraya girüp, yukarı çıkdılar. Derhâl Ali kethudâ önlerine varup, nutk u kelâm itmiden doğru vezîr-i a'zam olduğu odaya girdiler. yeniçeri ağası varup, dâmenin bûs ve kapucılar kethudâsıyla çavuşbaşı selâm virüp durdılar. Vezîr-i a'zam “dahı ne haber” diyicek, kapucılar kethudâsı şevketlü pâdişâhımız hazretleri sende emânet olan mühr-i hümayûnla, Sancak-ı Şerîf ve miftâh-ı Ka'be'yi istedi” didi. Ol dahi “emir pâdişâhımın” deyüp, koynundan mühr-i hümayûnı çıkarup ve Sancak-ı Şerîf'le, miftâh-ı Ka'be'yi sandukuyla getürüp, teslim eyledi ve “bize ölüm var mı?” didikde, “olmak gerek, Allâh imandan ayırmaz” didi. Ol dahi “rızâ Allâh'ın” deyüp, seccâde kodurdi, anlar da taşra çıkdılar. Öyle namâzın kılup, kendüye aslâ infî'âl gelmedi ve du'â idüp, el yüze çaldukdan sonra, iç oğlanına “artık siz varın, gidin. Beni du'âdan unutmayın” didi ve kendü eliyle kürkün ve sarığın çıkarup, “gelsünler ve şu kalıçayı kaldırın, cesedim

²⁰¹⁰ yüzden V : tarz Y

toprağa âlûde olsun” didi ve kaldırdılar ve cellâdlar [122a] dahi girüp iplerin hazırladıkda, kendü elleriyle sakalını kaldırıp, bir hoş usûliyle “takın” deyüp, kazâyâ rızâ virdi. Anlar da takup, iki def’a çeküp teslîm-i rûh eyledi. Ba’dehu esvâbın soyup, aşağı saray havlusunda bir köhne çadıra indirüp, gasl ü tekfîn ve kaldırıp namâzın kıldılar. Ve yine ol çadıra getirüp tâbut içinde cellâd başını yüzüp, cenazesin saray karşusunda olan câmi‘-i şerîf havlısında defn eylediler. Rahmetullâhi aleyh. Muhallefâtın yazup da‘vâcılar yeniçeri ağası kapusına varsun didiler ve bâlâda mestûr mahbûslar bir yere cem‘ ve kapucılar kethudâsına teslîm ve mâh-ı mezbûrun on birinci Penç-şenbih gün Âstâne tarafına ric‘at itmiş ve irtesi Cum‘a gün Salahor Arab Süleyman Ağa dahi Belgrad'a varup Bekrî Mustafâ Paşa'ya olan serdârlık hatt-ı şerîfiyle serâserli kürkün teslîm ve ol dahi defterhâneyi mühürleyüp, dîvân ve ocak halkına der-i devlete gitmelerine izin virmiş.

Ve mâh-ı Safer'in sekizinci Çehâr-şenbih gün büyük Mîrâhûr Boşnak Sarı Süleyman Ağa dahi İstanbul'dan gelüp maktûl-i mezbûrın iki bin beş yüz kîse nukûd akçasıyla iki bin kîselik cevâhirin, rikâb-ı hümâyûna teslîm. Ve irtesi Penç-şenbih gün üçüncü vezâret haslarıyla ikrâm ve Kubbealtı'na iskân buyurılıp, yerine Silihdâr-ı Şehriyârî Şahin Mustafâ Ağa Rûm-ili yayasıyla, büyük mîrâhûr olup taşra çıkdı ve Çukadâr-ı hâssa Moralı Makbûl Hasan Ağa silihdâr olup, merhûme Vâlide Sultân Kethudâsı Gümrükçü Hüseyin Ağa, Haseki Sultân Kethudâsı nasb olundı ve ol gün Budun muhâfazasında olan Kul Kethudâsı Çelebi İsmâ‘îl Ağa'ya bir tuğ ile Köstendil sancağı virilüp, yerine Zağarcı Arnavud Çolak Hasan Ağa kul kethudâsı nasb olup, Budun'a gönderildi ve birer sene muhâfazadan sonra yerlerine rû'ûsları virilmek ve sipâh ve silihdâr bölüklerine kayd olunmak şartıyla altışar akça ibtidâ ve dörder akça terakkîle yazılan iki bin nefer serdengeçdi dahi mezbûra koşulup, Budun muhâfazasına irsâl buyuruldu ve Bucak gâretine gelen Leh eşkıyâsı bi'l-küllîyye münhezim olup, kılıçdan geçdüğü haberi geldi. Ve Kayseri sancağına mutasarrıf Deli Dilâver Paşa'nın Dil'de fevti haberi gelmeğın, mansıbı teftîşcilik ile henüz Musul eyâleti virilen Deli Emîr Mehmed Paşa'ya tevcîh olundı.

Ve on beşinci Çehâr-şenbih gün mahbûs Re'îs-i sâbık Las Mustafâ Efendi, vezîr-i maktûlû idlâl idüp, bu seferi açmak ve sû'î tedbîr ve tezvîriyle, bu fezâhata sebeb olmak töhmetiyle Üç Şerefeli Câmi‘ önünde salb olundı ve Telhîsî İsmâ‘îl Ağa sabâvetinden berü maktûl-i mezbûr vezîrin hizmetinde perverde ve hayli zamân hazîne kâtibi ve akl u fikri evvel olmağla saklu ve gizli mâl u eşyâsın söyletmek fikriyle

bostancıbaşı habsine virilüp, yeğeni Ammîzâde Hüseyn Bey'e Şhrizor eyâleti tevcih olundu.

Ve on altıncı Penç-şenbih gün, Kapucılar Kethudâsı Gazzâzoğlı Ahmed Ağa fevt olup, yerine Vezîr-i sâlis Boşnak Sarı Süleyman Paşa kethudâsı, Boşnak Şâtır Receb Ağa nasb olundu ve mukaddemâ Kamaniçe fethi esnâlarında Leh'e firâr iden, İstefan Voyvoda Medayim Lehlü'yi idlâl idüp ol cânibleri gâret ü hasâretten hâlî değiller idi hâlâ Prut suyu kenârında münhezim olan Leh eşkıyâsının dahi pîş-revi olup bu nevbet dahi yed-i İslâm'dan tahlîs-i girîbân itmiş idi.

Bakıyyetü's-süyûf bir miqdâr Leh hazelesiyle ol havâflerde serseri gezerken hâlâ Boğdan Voyvodası Duka Beğ düşmen dağıldı fikriyle askerine izin virüp, kendü Boğdan'a üç sâ'at karîb mahalde çiftliğinde ayş u işretde olduğın İstefan-ı la'în haber alup, ale'l-gafle basup giriftâr ve dest-beste diyâr-ı menhûsuna getürdüğün Babadağı Muhâfız Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa rikâb-ı hümâyûna arz itmeğün, ba'de'l-istişâre sâbıkâ Boğdan beyliğinden ma'zûl Dimitraşi²⁰¹¹ İstanbul'dan getürölüp Boğdan beği nasb ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün Dîvân-ı hümâyûn'a da'vet ü ziyâfet olup mu'tâd üzre ilbâs olunan kırmızı kadifeye kaplı semmûr kabaniçe kürk ve kuka ve süpürge ile vüzerâ akabince Arz Odası'nda hâk-bûs-ı pâdişâhî şerefine nâ'il olup makarrgâhına gitdi.

Ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in on ikinci Dü-şenbih gün Üç Şerefeli Câmi'i şerîfinde mevlid-i şerîf okunup nehr-i Tunca'nun azîm tuğyânı vakti olmağla pâdişâh hazretleri sal ile geçüp du'âda hâzır bulundılar. Ol gün baş defterdâr Vezîr Divrikli Mehmed Paşa Anadolu'dan gelüp huzûr-ı sadr-ı âlîde serâserli kürk giydi ve maktûl-i mezbûrun muhâlefâtı kabzına me'mûr Çavuşbaşı Kâdı-köylü Mehmed Ağa zapt eyledüğü sekiz yüz kîse nukûd akçanın ber-mûceb-i emr-i hümâyûn üç yüz kîsesin ortaları düzenleri içün yeniçeri ve cebesi ve topcı ocaklarına ve beş yüz kîsesin mühimmât-ı sefer içün serasker Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya teslim ve der-kal'a idüp sâ'ir eşyâsıyla ol dahi bugün Edirne'ye geldi.

Ve Uyvar Beğlerbeğisi Şeyhoğlı Ahmed Paşa'nın fevti haberin virmekle kendüye vezâret ile Rûm-ili eyâleti ve Budun muhâfazasında olan selefi Hâcezâde Arnavud

²⁰¹¹ Dimitraşi V : Dimitraki Y

Hasan Paşa'ya Uyvar eyâleti tevcîh olup, Hasoda huddâmından Peşkir Gulâmı Boşnak Ahmed Ağa, çavuşbaşılıkla taşra çıktı.

Ve yigirmi yedinci Salı gün, dîvân-ı hümâyûnda üç kıst mevâcib virilüp, vüzerâ arza girdi ve hattâ Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa bile girüp Arz Odası'nda bi'l-müşâfehe bir gün mukaddem Budun muhâfazasına irişmelerin tenbîh-i azîm buyurdılar.

Meşveret-i azîme ve mânde-i pâdişâh ve sadr-ı âlî be-şehr-i Edirne

Belgrad'dan Engürüs Serdârı Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'dan arz gelüp, Nemçe çasarı zîr-i destinde olan yedi kraldan gayrı cümle mülûk-i Nasârâ'dan ya'nî ki, Moskov ve Leh ve İsveç ve Françe ve İspanya ve İngiliz ve Felemenk ve Papa ve Ceneviz ve dukaâr ve Venedik'den imdâd alup, Budun kal'ası kasdıyla yürüyeceğin ve Moskov Çar'ın ve Leh ve Venedik Cumhurun dahi idlâl idüp Moskov askeri Kırım üzerine ve Leh askeri Kamanîçe ve Boğdan üzerine ve Venediklü iki fırka olup, bir fırkası kara cânibinden Bosna serhadlerine ve bir fırkası mükemmel donanmalarıyla Girid vesâ'ir cezîreler ve Rûm-ili kıyıları kasdında oldukların ve bu yılı sâ'ir vaktlare kıyâs itmeyüp taraf taraf muhkem tedârûke muhtâc olduğın bildirmiş ve mâh-ı Rebî'ülâhir'in gurreci Cum'a gün pâdişâh hazretlerini vezîr-i a'zam kendü hânesine da'vet ü ziyâfet eyleyüp, gelen kâğıdı gösterdi "meşveret olsun" buyurmağın, cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocak halkı ol mahalle cem' olup kâğıd okundu. Herkes zamîrinde olanı söylesün buyuruldu bi'l-ittifâk, düşmen-i dînin hareket ü hücûmı yalnız bir mahalde olaydı, söyleşmek mümkün idi. Ol vakt gerek pâdişâhımız hazretlerinin ve gerek vezîr-i a'zam kullarının hareket-i seferi câ'iz olurdu. Çünkü her taraftan hareket ve hücûmları mukarrer iken sefere azîmetleri câ'iz değildir Âstâne'de sedd-i İskender olup, meks ü ârâmları ve her cânibin askerini ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîrelerini evvel-be-evvel tedârûk idüp, göndermeleri *ibâdu'llâha* hayırlıdır ve illâ vezîr-i a'zam kulları bir cânibin seferine azîmet eylediği hinde kâ'im-makâm olan kulları bu işin uhdesinden âciz kalur. Ma'kûl olan budur ki, gerek pâdişâhımız hazretleri ve gerek vezîr-i a'zam kulları Âstâne-i sa'âdetde kalup umûr-ı seferiyyeyi görüp ve her tarafa birer umûr-dîde kavî serdâr gönderilmesini savâb görmeleriyle bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre Fâtiha okunup meclis dağıldı ve bi'l-cümle Rûm-ili ve Anadolu'da olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâya mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle bir gün mukaddem Edirne sahrâsına gelüp

cem‘ olmaları bâbında mü‘ekked evâmir-i aliyyeler ısdâr ve kapu kuluna dahi ocaklarından sürici çavuşlar irsâl buyuruldu.

Serdârî-i Süleyman Paşa be-cânib-i Leh

Hâlâ Kır Hatman demekle ma‘rûf Sobieski mulakkab Yuanis-i sâlis nâm Leh Kralı didikleri la‘în ü bî-dîn nakz-ı ahd itmekle, Leh eşkıyâsı Özi eyâletlerini nehb ü gâretten hâlî olmadıklarından gayrı Kamaniçe ve Boğdan kasdıyla azîm asker tedârükünde olduğın Boğdan beği der-i devlete arz itmeğın, a‘yân-ı devlet vezîr-i a‘zam sarayına da‘vet ve bu bâbda meşveret eyleyüp, “hâlâ Özi muhâfız Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa bu dünyâ âdemisi değıl ol cânibler müstakillen bir kavî serdâr ile azîm asker ve top ve mühimmât-ı cebehâneye muhtâcdır” dimeleriyle, Vezîr-i sâlis Boşnak Sarı Süleyman Paşa Özi cânibine serasker nasb olup, mükemmel kapusı ve yanına ta‘yîn olunan iki bin nefer²⁰¹² yeniçeri ve iki bin nefer serdengeçdi ve sipâh ve bin nefer cebeci ve beş yüz nefer topcı ve top arabacı ile mâh-ı mezbûrun on dördünci Penç-şenbih gün alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp mukâbele-i pâdişâhiye geldükde içeri Alay Köşkü’e da‘vet ve serâserli kürk giyüp Babadağı’na doğru azîmet eyledi ve arz-ı kifâyeden ziyâde top ve mühimmât-ı cebehânesini İstanbul’dan Karadeniz şaykalarıyla Tuna’dan İsakçı’ya gönderdi ve selefi Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa mutasarrıf olduğı haslarıyla yine Kubbealtı’na da‘vet buyuruldu ve bundan akdem Engürüs Serdârı Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa’nın sâhib-i firâş olduğı haberi gelmeğın fevt olmak ihtimâli ve serhadd-i mansûre hâlî kalmak havfıyla Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa kapusı askeriyle ağırlığın girü alıkoyup kendü salt u sebûkbâr Âstâne-i sa‘âdete gelmek üzre fermân gönderilmiş idi.

Mâh-ı mezbûrun on beşinci Cum‘a gün altmış menzil ile Edirne’ye gelüp, vezîr-i a‘zam vesâletiyle Alay Köşkü’de pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdükde, “bir gün mukaddem Belgrad’a irişmeğe cidd ü sa‘î eyle. Eğer Serasker Mustafâ Paşa’nın hasteliğı pek ziyâde ise anda kalup, vâkı‘ hâlî bu cânibe bildür ve eğer sıhhat bulacağın aklın keser ise bir gün eğlenmeyüp Budun kal‘asına varup giresin, muhâfazada olasın. Kapun geldükde akabinden irsâl iderim” buyurup, serâserli kürk giydirdi ve üç gün sonra yine menziline binüp azîmetle me’mûr oldu.

²⁰¹² nefer V : -Y

Ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün Bostancı Odabaşı İnekçi Hüseyin Haseki Ağa ve selefi Arnavud Sinan Kethudânın selefi Salahorzâde Mehmed Ağa bostancıbaşı ve anın selefi Ayazmalî Ahmed Ağa Akşehir ve Kırşehir paşası nasb olundu.

Ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in sekizinci Bâzâr gün Erdel ilçisi dîvân-ı hümâyûna da'vet ü ziyâfet olup, mu'tâd üzre hil'atlendikden sonra, vüzerâ akabince Arz Odası'nda bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il olup, kralının ubûdiyyet-nâmesin sunup, harâcıyla pîş-keşin arz kıldı²⁰¹³.

Ve onuncu Salı gün Orta Macar Kralı Tökeli İmre'nün dahi ubûdiyyet-nâmesiyle gelen ilçisi mu'tâd üzre dîvânda ikrâm olup Arz Odası'nda ol dahi yüzün yerlere sürüp nâmesin teslîm ve gönderdüğü ser-nigûn Nemçe bayrakların arz eyledi ve makarrgâhı olan Kaşa kal'ası üzerine gelen on sekiz bin Nemçe askerinin ardın alup, bi'l-küllîyye kılıçdan geçürdüğün i'lâm ve matlûbı üzre nâme-resân âdemisi Âstâne-i sa'âdetde kapu kethudâsı olmak buyuruldu. Ve on üçüncü Bâzâr **[122b]** gün Adana Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa mükemmel kapusu ve eyâleti askeriyle Edirne'ye dâhil ve alay ile huzûr-ı hümâyûndan geçüp hil'at giydi. Ve akabince kış eyyâmından berü Anadolu eyâletlerinden yazılıp bugün dâhil-i Edirne olan dört bin nefer sipâh ve silihdâr serdengeçdilerinin Buçuktepe'de huzûr-ı hümâyûnda yedlerine rû'ûsları virilüp ve bile gelen iki bin nefer yeniçeri ve cebeci serdengeçdileriyle alay gösterüp, Çerkes Ahmed Paşa'ya koşuldu. Bi'l-cümle Budun muhâfazasına ta'yîn ü irsâl buyuruldu. Ve Şâm vâlisıyla Diyâr-ı Bekr vâlisinin levendi Üsküdar'da bahşîş husûsunda nizâ' ve gavgaları sem'-i hümâyûn-ı pâdişâhîye ilkâ oluncak ıslâh-ı zâte'l-beyn için haseki ağa gönderilmiş idi. Altmışar gurus bahşîş ve yedişer aylık ulûfe ile sulh eyleyüp berü cânibe geçürmüş geldi.

Ve mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu Penç-şenbih gün mukaddem Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa Edirne'ye gelüp alay gösterdi²⁰¹⁴ vezîr-i a'zam vesâtetiyle Alay Köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp serâserli kürk giydirdi ve Engürüs serdârı yanına ta'yîn ü irsâl buyuruldu.

Ve yigirmi ikinci Bâzâr gün dahi Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'nın kapusu ve eyâleti askeri geçüp kethudâsı huzûr-ı hümâyûnda kaftan giydi.

²⁰¹³ arz kıldı V : arz eyledi Y

²⁰¹⁴ Edirne'ye gelüp alay gösterdi V : alay gösterüp Y

Ve yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün Babadağı'nda Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa Edirne'ye gelüp üçüncü vezîr makâmında câlis oldu.

Ve mâh-ı Cemâziyelâhîr'in üçüncü Çehâr-şenbih gün Akşehir ve Kırşehir sancaklarına mutasarrıf Ayazmalî Ahmed Paşa ile Çankırı sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa alay gösterüp, huzûr-ı hümayûnda hil'at ilbâs²⁰¹⁵ ve Engürüs serdârı yanına ma'an gittiler ve hayli zamândan berü yağmur yağmayup nebâtât bitmemekle, irtesi Penç-şenbih gün pâdişâh hazretleriyle âmme-i mü'minîn şehrin namâzgâhına cem' olup istiskâ du'âsına meşguller iken *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* hedef-i icâbet kabûle karîn ve ol sâ'at rahmet-i bârân nâzil ve on gün ale't-tevâlî arası kesilmedi.

Ve beşinci Cum'a gün Engürüs Serdârı Vezîr Mustafâ Paşa'ya haseki ağa ile istimâleti mutazammın hatt-ı şerîfle kılıç kaftan gönderildi.

Ve sekizinci Dü-şenbih gün Arz-ı Rûm Kars Beğlerbeğisi Büyük Ca'fer Paşa'ya Van eyâleti ve selefi Vezîr Öküz Ömer Paşa'ya Bağdâd eyâleti tevcîh ve anın selefi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa Âstâne'ye gelmek buyuruldu.

Ve on altıncı Salı gün, dîvân-ı hümayûnda masar ulûfesi çıkup vüzerâ arza girdi. Ol gün Bolu sancağına mutasarrıf Ferhâd Paşaoğlu Ahmed Paşa'nın zulm-i azîm töhmetiyle Buçuktepe'de nazargâh-ı pâdişâhîde boynu urulup eşyâsı mîrîye kabz ve mansıbı Sipâhîler Ağası Kabakulak Ahmed Ağa'ya tevcîh ve Özi muhafızı yanına ta'yîn ve Cebecibaşılıktan ma'zûl Abaza Siyâvuş Ağa'ya sipâhîler ağalığı ve Leh'lü yedine esîr olan Midillilü Mustafâ Paşa Kethudâsı Sefer Ağa'ya silihdâr ağalığı ve anın selefi Küçük Hasan²⁰¹⁶ Ağa'ya Silifke sancağı virildi.

Ve mâh-ı Receb'in tokuzuncı Penç-şenbih gün matlûbı üzre Vezîr-i sâlis Fâzıl Mustafâ Paşa'ya tekâ'ud virilüp, mutasarrıf olduğu Aziz ve Kilis sancakları haslarıyla vezâreti Büyük Mîrâhûr Şahin Mustafâ Ağa'ya ve büyük mîrâhûrluk Kapucılar Kethudâsı Boşnak Şâtır Receb Ağa'ya ve kapucılar kethudâlığı Vezîr-i a'zam hazînedârlığından çıkma kendü kapucılar kethudâsı Osman Ağa'ya inâyet buyuruldu.

Sebeb-i isyanî-i Cumhûr-ı Venedik

Venedik keferesinin nakz-ı ahd itmelerine birkaç mâdde sebep oldu. Evvelâ bu sefer zuhûrunda tâ'ife-i kefare nücum delâletiyle Osmanlu'nun tâlî'in hâşâ süst ü

²⁰¹⁵ ilbâs V : giydi Y

²⁰¹⁶ Hasan V : Hüseyin Y

hayretde ve kendülerin gayret ü kuvvetde olduğı çıkarup hîleye sülûk eylediler. Ve sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa'ya pes perdeden iki yüz bin altun gönderüp Akdeniz korsan firkatelerinin ya'nî ki diyâr-ı küfrü ve ale'l-husûs Venedik ülkelerini nehb ü gâret ve hasâretten hâlî olmayan serhadd-i mansûre levend sefâyinlerinin ref' ü def' olmalarını recâ eylediler. Ol dahi tama' belâsıyla azîmet-i sefer tarîkinde ya'nî ki Filibe'den mü'ekked fermânlar ile gönderdüğü dîvân çavuşları varup, buldukları mahallerde yüze karîb firkateleri sâhibleri yedinden cebren ve kahren ahz²⁰¹⁷ ve gözlerine karşı yakdılar ve ancak ahâlî-i Mora'dan toksan kıt'a firkateden fakat dört kıt'ası kurtulup Cezâyir'e firâr ve melâ'in bu gâ'ileden emîn olmağla, donanma tedârüküne ve asker cem'ine mübâşeret eyleyüp fursata müterakkıb oldılar.

Ve sâniyen maktûl-i mezbûrun re'yiyle²⁰¹⁸ on kıt'a Venedik kalyonunun dört bin kîselük metâ'ını cebren emânet tarîkiyle kurşunlu mahzene vaz' ve kalyonları ücret ile Mısır askeri getürmeğe İskenderiye'ye gönderdi. Venedik bâzergânları dahi def'a-be-def'a İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Mahmûd Paşa'ya varup, “metâ'ımız çürüdü habs itmeden nedir maksudınız? Bu âna değin olmamış bir işdir bu bize zulm-i sarîhdir” deyüp, feryâd u figân eyledikçe, “rikâb-ı hümayûna arz eyledim haberi geldükde teslîm ve zâyî' olanı var ise tazmîn ideriz” cevâbın virirdi. Ve gice karanlığında âlem-i agyârdan hâlî oldukça mahzeni açup birkaç zamân iş güç idüp, eşyâyı taşıtdı ve bir gün öyle mahalli mahzene âteş virdirüp yakdı ve kimseyi yaklaştırmayup, “Allâh'ın emri bu imiş kazâyâ irüp yandı” cevâbın virdi. Bu vâkı'a tadrîc ile âşikâre olup, Venedik cumhurunun²⁰¹⁹ kulağına değdi nakz-ı ahde bahâneciler idi. Anlar da Venedik şehrinde bulunan bin miqdârı Bosna bazergânları metâ'ların alup, her biri memleketlerine azîmet Venedik sınırlarından çıkdıkları gibi, bir miqdâr Venedik eşkıyâsını üzerlerine havâle vü hücûm ve der-akab ehl-i İslâm bozulup ekserî şehd-i şahâdeti nûş idüp, sülûsi miqdârı ancak birer başlarıyla kurtulup Bosna'ya geldüklerin ve mâl ve rızıkların nehb ü gâret eylediklerin, Venedik şehrinde bâkî kalan beş yüz kadar Bosna bâzergânlarının dahi mâlların alup kimin esîr ve kimin çırlak çıplak salıvirdüklerin mahzar idüp, der-i devlete i'lâm eylediler.

²⁰¹⁷ ahz V : ahz u kabz Y

²⁰¹⁸ re'yiyle V : mezârında yatmasın re'yiyle Y

²⁰¹⁹ cumhurunun V : -Y

Ve bundan sonra Venedik cumhuru İstanbul'da olan kendü balyoslarıyla Ceneviz balyosuna haber göndermeleriyle anlar da Venedik'e firâr ve düşmenliklerini vâzih u âşikâr eylediler ve kendü sefâyinlerinden gayrı Papa ve Duka ve Malta ve Ceneviz ve İspanya'dan imdâd alup, cem'an yüz pâre yelken ile Venedik körfezinde cem'iyet ve memâlik-i İslâmiyye'ye îsâl-i hasâret zu'mıyla Girid cezîresine karîb kendü zîr-i destlerinde olan Sude cezîresi limanına varup, vaz'-ı lenger eyledikleri rikâb-ı hümayûna arz olundukda serhadd-i mansûre yalılarının muhâfazası cümleden elzem olmağın Vezîr-i râbi' Şahin Mustafâ Paşa bir miqdâr yeniçeri ile Boğazhisârı'nın Rûm-ili cânibinde yenikal'a muhâfazasına ve bin toksan senesinde vüzerâdan mütekâ'id ve Fındıklı'da mütemekkin Halil Paşa'nın yine vezâreti ibkâ ve ber-vech-i arpalık Tire ve Menteşe sancakları has ta'yîn olup, cezîre-i Sakız muhâfazasına ve deryâ kaleminde olan Rûm-ili zu'amâ vü erbâb-ı tîmârî cezîre-i Menekşe muhâfazasına²⁰²⁰ ve Rûm sancaklarından dört sancak askeriyle Mora Muhassılı Kôr Şa'bân Ağa cezîre-i Mora muhâfazasına ve Anadolu deryâ kaleminde olan zu'amâ vü erbâb-ı tîmârî dahi Boğazhisârı'na ve Bozcaada ve Limni ve Midillü ve Sakız ve İstanköy ve Rodos cezîreleri muhâfazasına mutasarrıf ta'yîn ve me'mûr kılındılar.

İstâilâ-yı küffâr kal'a-i Ayamavra

Donanma-yı küffâr dahi Suda limanından kalkup, Mora cezîresi müzâfâtından kilid-i cezîre-i Mora olan Ayamavra nâm cezîre kal'asını muhâsara ve yerlü Rûm keferesi düşmen-i dîne mütâba'at itmekle mahsûr-ı Müslimîn cengden me'yûs olup, vire ile teslîm-i hisâr eylediklerin Muhassıl Şa'bân Ağa der-i devlete arz eyledi²⁰²¹ ve derakab iki tuğ ile kendüye Mora sancağı inâyet buyurilup kal'a-i mezbûrun istihlâsı emr olundu.

Azl-i Tatar Hacı Giray ve nasb-ı ikinci def'a Selim Giray

Rodos'da mahbûs Tatar Han-ı sâbık Selim Giray Han Kırım diyârında evlâd u ensâbı çok bir müteharrik koca olmağın pes perdeden oğullarına ve mütâtına ıdlâl kâğıdları gönderüp der-i devletden kendüye taleb itmelerini bildirmiş anlar da bi'l-ittifâk Tatar askeriyle cem'iyet ve Kırım Hanı Hacı Giray üzerine yürüyüp, "biz seni hanlığa kabûl itmeziz ve iktizâ ider ise mukâteleden dahi kaçmazız" deyüp makarrgâhı olan Bâğçesaray'ında tahta oturtmayup Selim Giray'ı hanlığa taleb eylediklerin Özi Muhâfızı

²⁰²⁰ ve deryâ kaleminde.... Mengüşe muhâfazasına V : -Y

²⁰²¹ arz eyledi V : arz u i'lâm Y

Serdâr Vezîr Sarı Süleyman Paşa Âstâne-i sa'âdete arz itmeğin mücebince hatt-ı hümayûn sâdir olup varup getürmeğe Büyük Mîrâhûr Boşnak Receb Ağa ta'yîn ü irsâl olundu ve Kırım'da sâkin büyük oğlu Devlet Giray Sultân dahi Kagalgay nasb olup, babası varınca sefere me'mûr Tatar askerini âmâde itmek üze hatt-ı hümayûn ve serâserli kürk ile Küçük Mîrâhûr Türk Ali Ağa Kırım'a gönderildi ve Mîrâhûr Receb Ağa dahi çekdirir ile yedinci günde Rodos'a varup Selim Giray'ı gemiye alup ve Geliboli'dan çıkarup ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Salı gün Edirne'ye getürdi ve yigirmi üçüncü Penç-şenbih gün vezîr-i a'zam vesâtetiyle Hasbâğçe'de vâkı' İmadiye köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serhad umûruna müte'allîk niçe mükâlemeden sonra mu'tâd-ı kadîm üze kırmızı kadifeye dûhte semmûr kabaniçe kürk giydirüp ve miyânına bir kabza murassa' şemşîr ve tırkeş kuşadup ve başına iki mücevher top sorguç ve bir kabza mücevher hançer ve dîvân rahtıyla eğerlenmiş at ihsân ve süvâr olup menziline gitdi.

Ve yigirmi yedinci Dü-şenbih gün yine vezîr-i a'zam vesâtetiyle Alay Köşkü'de bisât-bûs-i pâdişâhî şerefine nâ'il olup, vâkı'a aslında bunlar pâdişâh hazretlerinin çerâğ-ı hasları ve Devlet-i Aliyye'nün hayır-hâh bendeleri ve mişvârı bellü ve ²⁰²²uğuru açık gâzî bâhâdır ve ceng ü harbe kâdir ve akrânı nâdir ve ikrâm u iltifâta sezâ hanoğlı han kulları olmağın nevbet dahi ²⁰²³çukaya kaplı semmûr erkân kürk ilbâs ve tekrâr bir kabza mücevher hançer ve teberrûken hâssa bir cevherli zırh ve meskûk iki bin şerîfi altun ve bir koçu ve dört yelegen-dest at ve elli bârgîr ihsânıyla mahsûdü'l-akrân buyurup ve yine bir murassa' bisât ile eğerlenüp hazırlanmış ata süvâr vilâyetine gitmeğe me'zûn ve hemân azîmetle me'mûr oldu. Ve Leh keferesi ayakda olmağın kendü Kırım'da kalup, gerek Moskovlu ve gerek Lehlü câniblerine çeşm ü gûş olmak buyuruldu.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın gurre-i Penç-şenbih gün Büyük Rûznâmecî Seyyid Mustafâ Efendi'ye Teke sancağı virilüp, Hanya muhâfazasına ve tokuzuncı Cum'a gün İstanbul Bostancıbaşılkdan mütekâ'id Boşnak Ali Ağa Anadolu diyârının tefîşî ²⁰²⁴emriyle me'mûr ve selefi Deli Emîr Mehmed Paşa Hamid sancağıyla cezîre-i Limni muhâfazasına ta'yîn olundu.

²⁰²² mişvârı bellü ve V : -Y

²⁰²³ nevbet dahi V : -Y

²⁰²⁴ diyârının tefîşî V : tefîşinin Y

Ve on beşinci Penç-şenbih gün mahbûs Telhîsî İsmâ'îl Ağa ile sâ'ir mahbûslar mîrîye kan bahâ ellişer kîse akça virüp itlâk olundılar.

Ve on sekizinci Bâzâr gün Başbâkîkulu Siyâvuş Ağa'ya sipâhîler ağalığı ve selefi Abaza Siyâvuş Ağa'ya vezâret ile Malâtiye Ayıntab sancakları has ta'yîn ve mansıbından tahsîl olunmak şartıyla Hazîne-i âmireden yüz bin gurus harçlık virilüp Engürüs serdârı yanına gönderildi.

Ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün İstanbul Bostancıbaşı Salahorzâde Mehmed Ağa fevtinden ocak kethudâsı Arnavud Sinan bostancıbaşı ve Hâssa Haseki Ekinci Hüseyin Ağa kethudâ ve hasekilerden Arnavud Mûsâ Haseki Ağa nasb olundu.

Tebdîl-i Erdel Kralı Apafi Mihal ve nasb-ioğlı Apafi Mihal

Mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Dü-şenbih gün Erdel Kralı Apafi Mihal'in [123a] nâmesiyle gelen ilçisi vezîr-i a'zam vesâtetiyle Alay Köşkü'nde pâye-i serîr-masîre²⁰²⁵ yüz sürüp kral-ı müşârün-ileyh pîr ü alîl olmağla hüsn-i rızâsıyla hükûmet-i Erdel'i oğlı diğer Apafi Mihal'e ferâgat ve taraf-ı pâdişâhîden istid'â-i inâyet ü merhamet buyurulmasını arz ü recâ ve minnet itmeğin tevcîh buyurılıp makarrgâhına iclâsı için berât-ı hümayûn ve kırmızı kadifeye kaplı kabaniçe kürk ve Hasodalı giydüğü üskûf ve sorguç ile dergâh-ı âlî kapucubaşlarından Doğancı Mûsâ Ağa me'mûr ve ilçi dahi yanına koşulup gönderildi ve bu senenün Erdel harâcı dahi asâkir-i İslâm'a zahîre irişdürmek şartıyla kendüye ihsân olundu.

Ve mâh-ı Ramazân'ın gurre-i Bâzâr gün cezîre-i Limni muhâfızı Deli Emîr Mehmed Paşa'nın fevti haberi gelmeğin yerine Silifke sancağına mutasarrıf Küçük Hasan Paşa ta'yîn olundu.

Hezîmet-i serasker Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa der-sahrâ-yı palanka-i Hamza Bey

Mâh-ı mezbûrun on ikinci Penç-şenbih gün Engürüs Serdârı Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'nın tatarıyla mektûbı gelüp, azîm cem'iyetli Nemçe taburu Ciğerdelen palankasından Tuna'yı köprü ile berü Usturgon cânibine geçüp Budun kal'asına karîb Vişgrad kal'asın gelüp muhâsara ve altıncı günde vire ile alup, derûnuna müstahfız asker ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîresin koyup avdet ve yine Usturgon cisrinden karşı Ciğerdelen tarafına geçüp, Peşte yakasıyla Vac palankasına doğru geldiği

²⁰²⁵ serîr-masîre V : serîr-a'lâya Y

mahalde bu kulları dahi cümle ordu-yı hümâyûnla Budun altına vusûl müyesser olup, Budun Vâlisi Vezîr Kara Mehmed Paşa'yı serasker idüp, yanına kendü kapısı ve eyâleti askerinden gayrı Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Eğre Beğlerbeğisi Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa kendü kapuları ve eyâletleri askeri ve ba'zı Anadolu eyâletleri askerleri ve Mısır askeri ile cem'an on iki bin miqdârı muntehab süvârî guzât-ı İslâm ve yigirmi kıt'a şâhî darbuzen top ve sekiz bin kadar Tatar askeriyle Hanzâde Nûreddîn Azamet Giray Sultân koşulup, Budun köprüsünden karşı Peşte yakasına geçdiler ve def'-i a'dâ-yı dîn niyyetiyle Vac palankasına doğru gittiler.

Ve irtesi gün Vac ovasında Nemçe taburuna mukâbele ve derhal bozulup girüye firâr itmeleriyle piyâde asker-i İslâm at ayağı altında pâymâl olup, Seydîzâde Mehmed Paşa kulları gayret-i dîniyye sâhibi âdem olmağın firâra âr idüp topları kurtarmak sevdasıyla hayli ceng iderek şehîd ve topları dahi düşmen-i dîn zapt ve andan gelüp Vac palankasını muhâsara ve emân ile alup ve andan Peşte kal'ası üzerine yürüdü. Ahâlîsi mukaddem Budun'a geçirilmiş idi, boş bulup zapt eylediler ve içine beş bin kadar muhâfazacı Nemçe askeri koyup kalkdı ve Budun kal'asının üst tarafında vâkı' Kızlar adasından Tuna üzerine köprü kurup Budun yakasında ma'lûm Kazan ovasına geçüp tabura girmiş bu kulları ise cümle asker-i İslâm ile düşmen-i dîne karşı varup, berü cânibe geçürtmemek ve keyfiyyet-i düşmen-i dînden haber almak fikriyle câsûs göndermiş idim, der-akab geldi tabur-ı küffâr bi'l-cümle berü yakaya geçüp cenge âmâde oldukların haber virmekle bu kulları dahi bi'l-ittifâk otağ-ı hümâyûnı Budun altında alıkoyup sebûkbâr piyâde vü süvâr-ı asâkir-i mansûre ile düşmen-i dîn üzerine varılıp mukâbele olundugı sâ'at, asâkir-i İslâm pâydâr olamayup girüye firâr itmeleriyle, bu kulları dahi nâ-çâr dönüp otağ-ı hümâyûnı kaldırıp, Budun'dan dört sâ'at berü Hamza Beğ palankası kurbuna gelüp konduk ve irtesi gün düşmen-i dîn dahi gelüp Budun'ı muhâsara eyledi.

Ve sekiz gün sonra yayasın metrisde alıkoyup, atlasuyla otağ-ı hümâyûn üzerine yürüycek ba'de'l-istişâre bu kulları dahi orduyu palanka kurbunda alıkoyup, salt cengci asker ile bir sâ'at ilerü düşmen-i dîne karşı varılıp, cenge mübâşeret olundu ve guzât-ı İslâm'ın ancak sülûsi miqdârı mukâtele, vesâ'iri yüz çevirdiler ve gelüp orduyu yağmalayup Ösek'e doğru firâr eylediler.

Bu aralıkda ceng eyleyen asker-i İslâm'a dahi ol mel'unların muhanneslikleri sirâyet itmekle bi'l-küllîyye münhezim olup ve orduya dahi uğranmayup mâl u esvâbdan

rû-gerdân çırlak çıplak nehr-i Drava'yı Ösek köprüsünden geçüp, berü tarafında vâkı' Ösek kal'ası kurbuna gelüp konduk. Düşmen-i dîn dahi bilâ-pervâ orduyı zapt eyleyüp ve Budun kal'asına muhkem yapışdı ve Budun vâlisi Vezîr Kara Mehmed Paşa kemer kapu altında mahsûr-ı Müslimîne gayret ü istimâlet virirken üzerine bir humbara düşüp şehîd olduğın Vezîr İbrâhîm Paşa bu kullarına i'lâm eyledi ve hezîmete sebep olup, orduyı yağma idenler tefîş ve ele girenlerinin cezâları virildi. Ve ahvâl-i pür-melâlimiz arz u inhâ olup, müceddeden asker ve mühimmât-ı cebehâne ve top ve zahîre ve hazîneye muhtâcız irsâline himmet-i aliyye buyurulur ise fazl-ı Hakk ile bir def'a dahi mükemmelce gelüp birliğiyle düşmen-i dîne mukâbil olurum demiş.

Ve Bağdâd'dan ma'zûl Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'ya Şâm eyâleti ve anın selefi Vezîr Boşnak Osman Paşa'ya Bosna eyâleti ve anın selefi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya Yanova eyâleti ve Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve anın selefi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya Budun eyâleti tevcîh olup ve henüz Anadolu'dan yazılıp gelen üç bin nefer sipâh ve silihdâr serdengeçdilerinin rû'ûsları ellerine virilüp ve iç-hazîneden sefer mühimmâtı için ihrâc olunan üç yüz bin guruş Serasker Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya îsâl itmek üzere Kapucılar Kethudâsı Hazînedâr Osman Ağa'ya vârid olan hatt-ı şerîfle teslim olup, serdengeçdilere koşuldu. Ve bu cümleye Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa baş olup imdâda gönderildi ve serasker-i mûmâ-ileyh dahi mezâ mâ-mezâ ta'yîn olunan asker ile cem'iyet ve hüsn-i tedbîr birle merdâne vü dilîrâne hareket ve düşmen-i dîni kal'a muhâsarasından kaldırmağa sa'y u dikkat ve gayret ü hamiiyeti mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnda tenbîh-i azîm buyurulmuşıdi.

Ve Salahor Bayram Ağa dahi bir miqdâr Bucak Tatarı kaldırıp, Budun imdâdı için serasker-i müşârûn-ileyhe îsâl itmek üzere hatt-ı şerîfle Kırım hanına gönderildi ve bunun tafsîl ü tahrîr ve zikri aşağı mahallinde enseb görüldi.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Şenbih gün Özi Muhâfızı Serasker Vezîr Boşnak Sarı Süleyman Paşa'dan mektûb gelüp, Leh keferesinin kesret-i vefret ile Özi hudûduna karîb mahallere geldüğün ve yanında mukâvemet idicek kadar asker olmadığın arz ve imdâd-ı asker taleb itmekle, ol gün Haseki Sultân Kethudâsı Gümrükçü Hüseyin Ağa'ya vezâret ile Malâtiye ve Ayıntab sancakları has ta'yîn olup, Çorlu kazâsından Tuna kenârına varınca değin ol havâlîlerin harb u darbe kâdir il erlerin sefere sürüp getürmek üzere yedine fermân virildi ve Haremeyn muhasebecisi olan

Meseleci dimekle ma'rûf Baltacı Hasan Efendi yine Haseki Sultân kethudâsı nasb olundu.

Vezîr-i a'zam derd ü gamından sâhib-i firâş olup, umûr-ı dîvâniye ve hizmet-i ibâdu'llâh mu'attal kalmağın, vârid olan hatt-ı hümâyûn mücebine Boğazhisâr Muhâfızı Vezîr-i râbi' Şahin Mustafâ Paşa kethudâsını kendü yerine baş idüp, kendüsi salt bir miqdâr âdemisiyle, mâh-ı mezbûrun yigirminci Cum'a gün Edirne'ye²⁰²⁶ gelüp dîvân sürmeğe me'mûr oldu.

Ve yigirmi dördüncü Salı gün mu'tâd üzre dîvân-ı hümâyûnda Recec ve masar ulûfesin çıkarup arza girdi.

Ve mâh-ı Şevvâl'in gurrei Dü-şenbih gün ki, ibtidâ-yı Eylûl'dür mu'tâd üzre pâdişâh hazretleri a'yân-ı dîvân ile Bâbu's-sa'âde'de bayramlaşup alay birle Sultân Selim Câmi'i'nde varup bayram namâzın kılup geldi.

Azl-i Şerîf İbrâhîm ve nasb-ı Şerîf Ahmed

Ol gün Mekke-i mükerreme kâdisından arz ve şürefâdan mahzar gelüp, hâlâ Şerîf İbrâhîm'in zulmünden şikâyet ve hükûmet-i şerâfeti bir âher bendelerine tevcîh-i ri'âyet buyurulmasını recâ vü minnet itmeleriyle ber-vech-i arpalık Kırkkilise sancağına mutasarrıf Şerîf Ahmed'e tevcîh ve Alay Köşkü'e da'vet ve huzûr-ı hümâyûnda serâserli kürk ilbâsıyla ikrâm ve ri'âyet buyurilup ale't-ta'cîl Mısır yolından irsâl olundu.

Serdârî-i Mustafâ Paşa be-cezîre-i Mora ve hezîmet-i küffâr be-cezîre-i Limni

Ve yine ol gün Mora muhâfızı Kör Şa'bân Paşa'dan kâğıd gelüp, bu cânibde vüzerâdan bir kavî serdâr olmadıkça askerin zabt u rabtı mümkün olmaduğın bildürmekle, Vezîr Şahin Mustafâ Paşa Mora muhâfazasına serasker nasb olup, semmûr²⁰²⁷ kürk giydirildi ve iç hazîneden yigirmi bin guruş harçlık virilüp, kapusıyla kethudâsı girüden gitmek üzre, kendüsi mâh-ı mezbûrun altıncı Şenbih gün mu'accelen altmış menzil ile Mora'ya irsâl olundu.

Ve sekizinci Dü-şenbih gün Limni muhâfızı Küçük Hasan Paşa'dan dahi kâğıd gelüp, sükkân-ı Müslimîn bayram namâzında iken Venedik donanmasından iki kalyon ve üç fırkate gelüp, cezîre-i mezbûrenin Kumluk nâm mahallinde lenger-endâz ve ale'l-

²⁰²⁶ Edirne'ye V : -Y

²⁰²⁷ semmûr V : serâserli Y

gafle içlerinden bin miqdârı kefere taşra çıkup, karyeleri nehb ü gâret ve hasâret eylediklerin re‘âyâ gelüp haber virmekle, paşa-yı mûmâ-ileyh yanına ta‘yîn olunan iki sancak beğiyle yerlü asâkir-i mansûreden yigirmi bin miqdârı âdem cem‘ olup, düşmen-i dîn üzerine hamle vü hücûm itmeleriyle küffâr-ı hâksâr dahi kayalar ardına metrislenüp tarafeynden bir sâ‘at miqdârı zamân tûfengleşilüp²⁰²⁸ ve *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* kalyonlarından atılan top dâneleri taraf-ı İslâm'a zarar itmeyüp, ekserî kayalara isabet itmekle taş parçaları yine kendülerinden iki yüz miqdâr kâfîri mürd ü helâk eyleyüp cenkden me’yûs oldukları mahalde sell-i seyf üzerlerine hamle vü hücûm eyleyüp yüzin döndürdiler ve Kumluk'a varınca kırdılar. Bakıyyetü's-süyûfî sandallarına girüp firâr sadedinde iken izdihâmdan devrilüp²⁰²⁹ kimi boğuldu ve kimi küşte-i şemşîr kılındı. Hülâsa-i kelâm taşra çıkan kefereden ferd-i vâhid kurtulmadı ve sefâyin-i küffâr bu hâli göricek demürlerin koparmaya mecâlleri olmayup palamarların²⁰³⁰ kesüp haybet ü hüsrân ile yıkılıp gitdiklerin arz u i‘lâm eylemiş. Gelen âdemleri huzûr-ı hümayûnda hil‘at giyüp atıyyeler ile mesrûr kılındı.

Salb-ı Salahor Frenk Mehmed Bey

Hâssa Salahorlarından zulm ü kattâllıkla ma‘rûf ve Frenk beği nâmıyla mevsûf Mehmed Ağa mübâşir olduğu yerlerde hilâf-ı şer‘ ü fermân katl-i nüfûs ve celb-i mâl eylediği hadd-i tevâtüre varup işgüzârdır deyü gelen vüzerâ hizmetine kullanup zulmüne iğmâz-ı ayn iderlerdi. Bu hinde Bağdâd'da dahi hadden ziyâde tecâvüz itmekle ahâlî-i vilâyet ayağa kalkup, Vâlî-i memleket Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa nasîhat yüzünden ba‘zı kelâm söyledikde, “taraf-ı pâdişâhîden murahhasım, yaramazların hakkından gelmekle me’mûrum. Şimdi senün de başın keser gönderirim” dimekle paşa-yı mûmâ-ileyhe âr lâhiķ olup, vâkı‘ hâli cumhûr ağzından yazup, der-i devlete arz ve bir fitne-i azîmin zuhûruna sebeb olduğın bildürmekle Âstâne'ye ihzâr olup, çavuşbaşı habsine virilmiş idi. Dört ay miqdâr zamânda mahallinden teftîş ve sıhhati ma‘lûm olmağla rikâb-ı hümayûna telhîs olup, fetvâsı alındı ve mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Salı gün Üç Şerefeli Câmi‘-i şerîf kurbunda salb olundu.

²⁰²⁸ tûfengleşilüp V : tûfeng atılup Y

²⁰²⁹ devrilüp V : devrilüp gemileri gark Y

²⁰³⁰ palamarların Y : palarların V

Ve yigirminci Şenbih gün Cezâyir ve Tunus ve Mağrib-i Trablus²⁰³¹ ocaklarına evvel-bahârda Pırpirak²⁰³² kalyonları ve güzîde askerleriyle gelüp [123b] donanma-i hümayûna mülhak ve hidemât-ı aliyye-i pâdişâhîde bulunmak üzre her birine kapucubaşılar ile müte‘addid da‘veti mutazammın mü‘ekked hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve ellîşer bin guruş irsâl buyuruldu²⁰³³.

İsyânî-i re‘âyâ-yı küffâr ve istîlâ-yı kal‘a-i Pirevize ve serdârî-i İsmâ‘îl Paşa

Vakt geldi deyü, papasların ıdlâliyle her cânibden harbî küffâr ve illin²⁰³⁴ re‘âyâ baş kaldırıp mukaddem Mora ve Yanya ve Yenişehir re‘âyâsı itâ‘atden çıkup, isyâna vaz‘-ı kadem eylediler ve yer yer tüvânâsı kılıç kuşanup, harbî kefer ile mahlût gelüp husûn-i İslâmiyyeden leb-i deryâda vâkı‘ Pirevize kal‘asın berr ü bahrden muhâsara eylediler ve Mora Muhâfız Vezîr Şahin Mustafâ Paşa dahi fethine me‘mûr olduğu Ayamavra kal‘asının yed-i a‘dâdan nez‘ ve istihlâsı içün sefâyin tedârükünde iken Pirevize kal‘asının muhâsarasın işidüp, yanında mevcûd asâkir-i İslâm ile imdâdına varduğun küffâr haberdâr olıcak, bir miqdâr yaya askerini metrisde alıkoyup ve bir miqdârın dahi pusuya koyup, sâ‘ir küffâr ile kal‘aya karîb bir mahalde serasker Vezîr Mustafâ Paşa’yı karşıladı ve tamâm-ı ceng germâ-germ olduğu mahalde pusudaki küffâr askeri yürüycek düşmen-i dîn kuvvetlenüp, asâkir-i İslâm’a za‘f târî ve pâydâr olamayup firâr eylediler ve küffâr dahi Mora Sancağı Beği Kör Şa‘bân Paşa’nın cümle mâl ve eşyâsın ve hayme-i hargâhın yağma idüp, bî-pervâ kal‘aya gelüp muhkem yapışdı ve döğmeğe başladı. Mahsûr-ı Müslimîn ekall-i kalîl olup, ceng ü imdâddan me’yûs olıcak, vire ile küffâra teslîm-i hisâr eyleyüp çıktıkların Seraskere Vezîr Şahin Mustafâ Paşa, Âstâne-i sa‘âdete i‘lâm ve yanında ancak üç bin kadar âdem olup, top ve mühimmât-ı cebehâne yok ve küffâr ise çokdan çok bu denlü asker ve top ve mühimmât-ı cebehânesiz düşmen-i dîn ile mukâbele muhâlâtdan idüğün bildürüp, gelen kâğıdı mâh-ı Zilka‘de’nün üçüncü Penç-şenbih gün rikâb-ı hümayûna arz olundukda, azl ve Mora serdârlığı vezâret ile Edirne Bostancıbaşı Karayılanoğlu İsmâ‘îl Ağa’ya virilüp, iç hazînedan yetmiş bin guruş harçlık inâyet olup, kapusın düzdi ve yanına ol gün Mora sancağı tevcîh olunan sipâhîler ağası dîger Siyâvuş Ağa ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacıdan bin nefer kapukulu koşulup, mâh-ı mezbûrun yedinci Dü-şenbih gün

²⁰³¹ Trablus V : -Y

²⁰³² Pırpirak V Vardakusta Y

²⁰³³ buyuruldu V : olundu Y

²⁰³⁴ ilin V : -Y

Edirne'den kalkup sür'at ü isti'câl birle Mora'ya revân oldu ve Kör Şa'bân Paşa'nın tuğu sancağı alınıp, paşalık defterinden hak ve Edirne bostancı ustalarından mezkûr İsmâ'îl Paşa dâmâdı Kandilci mülakkab Hüseyin Usta bostancıbaşı ve Sarây-ı Atîk teberdârlarından çıkma gedüklü müteferrika Arnavud Benli Hüseyin Ağa sipâhîler ağası ve vezîr-i a'zam ağavâtından Kürd Şahin Ağa silihdâr ağası nasb ve anın selefi Sefer Ağa'ya mansıbını muhâfaza şartıyla Selânik sancağı tevcîh olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Bâzâr gün rûz-ı kâsım vâkı' oldu ve mâh-ı Zilhicce'nün gurresi Penç-şenbih gün Yeniçeri Ağası Arnavud Hacı Zülfikâr Ağa'ya pâye-i vezâret virildi ve tokuzuncı Cum'a gün Alay Köşkü'de arafe dîvânı olup, irtesi şenbih gün pâdişâh hazretleri Bâbu's-sa'âde'de mu'tâd üzre a'yân-ı devlet ile bayramlaşup, vezîr-i a'zam sâhib-i firâş bulunmağın, Vezîr sâdis Baş Defterdâr Divrikli Mehmed Paşa yerine vekal'at eyledi ve andan alay ile Sultân Selîm Câmi'i'nde varup bayram namâzın kılup geldi.

Engürüs Serdârı Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'nın keyfiyyet-i ahvâli ve Budun kal'asının dûr u dirâz muhâsara ve mekr-i a'dâdan istihlâsı zikrindedir

Serdâr-ı müşârün-ileyh me'mûr olduğu üzre, sene-i mezbûre nevrûz-ı sultânîde Belgrad muhâsarasında nasb olunan otağına çıkup ve ol mahalden Âstâne-i sa'âdetden irsâl buyurılan Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa gelüp, Hisarcık ma'berinde alay ile getirilüp kendüye buluşdı ve üç gün meks ü ziyâfet ve meşveretler eyledi. “Düşmen-i dînin maksadı Budun kal'asıdır, yakın yerlerde olan kışlakçı askerin cem' ve girüde kalan asker vürûdına bakmayup, düşmen-i dîn Budun altına gelmezden mukaddem siz takdîm idegörün zîrâ pâdişâh hazretleri beni memâlik-i İslâmiyye'nün sedd-i sedîdi ve diyâr-ı küffârın âhen kilidi olan Budun muhâfazasına me'mûr buyurdı. Hemân şimdiki hâlde bize miqdâr-ı kifâye²⁰³⁵ asker tedârük idüp gönderin” didi. Ve nehr-i Sava'dan karşı Zemun'a²⁰³⁶ geçüp Budun'a gitdi.

Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi Sirem ve Semendire sancakları askerin ve Pojega kışlasında olan Mısır askerin ve Peşte yakasında kışlayan Hanzâde Nûreddîn Azamet Giray Sultân ile Tatar askerin ve Karaman Beğlerbeğisi Abdülmü'min Paşa'yı ta'yîn idüp, akabinden gönderdi ve kendü dahi birkaç gün sonra otağ-ı hümayûnla nehr-i Sava üzre kurulan cîsr-i memdûddan alay ile karşı Zemun ovasına geçüp, kondı

²⁰³⁵ miqdâr-ı kifâye Y : miqdâr V

²⁰³⁶ Zemun'a V : Zemun ovasına Y

vesâ'ir kışlada olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve kapukuluna fermânlar gönderüp yanına da'vet ve asker cem' oluncaya değin, bir ay miqdârı zamân ol mahalde meks ü ârâm eyledi ve düşmen-i dînin yürüdüğü haber kendüye vâsıl olıcak sabra mecâli kalmayup, bilâ-tevekkuf yanına ictima' iden²⁰³⁷ otuz bin miqdârı asâkir-i mansûre ile mâh-ı Cemaziyelevvel'in beşinci günü Zemun'dan²⁰³⁸ hareket ve a'dâ-yı dîn²⁰³⁹ üzerine teveccüh ü azîmet eyleyüp, tayy-i merâhil iderek cîsr-i Ösek ma'ber-âbâdına vusûl ve nüzûl olduğu gün mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Pojega sancağına mutasarrıf Fındık Mustafâ Paşa alaylarıyla ordu-yı hümâyûna gelüp mülhak ve her biri mertebelerince hila'-ı fâhireleri ile ikrâm kılındılar. Menzil-i mezbûrda dahi üç gün ikâmet olup, askere umûm zahîresin virüp göçdi.

İstâilâ-yı küffâr palanka-i Vişigrad

Leopoldüs nâm Nemçe çasarı, Osmanlu'dan ahz-ı intikâm kasd-ı fâsidiyle kendünün otuz bin kadar Nemçe askeri ve mülûk-i Nasârâ'dan aldığı imdâd-ı leşker ile cem'an piyâde vü süvâr iki yüz bin cünûd-ı şeyâtîn-i küffâr üzerine yedi kralın biri olup, ber-vech-i ocaklık Berendeburg? vilâyetinin hâkimi Lotran Hersek nâm segi serdâr idüp, seksan pâre balyemez, otuz pâre humbara havanı ve üç yüz pâre şâhî darbuzen top ve bî-hadd mühimmât-ı cebehâne ve küllî tedârük ile Komaran adasında cem'iyet idüp, andan Tuna üzre kurduğu köprüden karşı Ciğerdelen yakasına²⁰⁴⁰ geçüp ve andan Tuna kenârıyla yürüyüp, Ciğerdelen'e ve andan yine Tuna üzre köprü ile berü Usturgon cânibine ubûr ve gelüp mâh-ı Receb'in ibtidâ günü Tuna kenârında vâkı' husûn-i İslâmiyye'den Vişigrad kal'asın muhâsara eyleyüp, mahsûr-ı Müslimîn altı gün mukâteleden sonra killet-i asker ve levâzım-ı mühimmât-ı cebehâne ve zahîre sebebiyle bi'z-zaûrî emân ile çıkup teslîm-i hisâr eylediler ve düşmen-i dîn dahi cümlesin sâlîmen Budun'a gönderüp kal'ayı zapt eyledi ve durûnuna mükemmel müstahfızân asker ve zâd u zevâdesin koyup döndi.

Ve yine Usturgon ma'berinden karşı geçmek fikriyle, kal'a altına varup konduğu istimâ' oldındukda, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa kendü kethudâsı

²⁰³⁷ ictima' iden V : cem' olan Y

²⁰³⁸ Zemun'dan V : Zemun ovasından Y

²⁰³⁹ a'dâ-yı dîn V : a'dâ-yı hüsrân Y

²⁰⁴⁰ yakasına V : palankasına Y

Rüstem Ağa'yı baş idüp, yanına han-ı gâî-nijâd Nûreddîn Azamet Giray Sultân ile Tatar askerinin ve Hersek sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ve Budun'ın gönüllüyân ve sipâhîsi ve Sirem ve Semendire gâzîlerin ve Peşte korsanun ta'yîn ve Usturgon altında düşmen-i dînin cem'iyetgâhların şeb-hûn eylemelerini tenbîh idüp gönderdi. Fi'l-hakîka Hanzâde Sultân vehle-i ûlâda melâ'în-i dûzah-karîn gâfil ü lâ-ya'kıl yaturken tabur-ı makhûrların bir cânibin basup *bi-inâyetillâhi ta'âlâ* gürûh-ı mekrûh düşmene kassâb koyun sürüsüne girer gibi girüp, iki bin miqdâr kâfiri hâk ü helâka düşürdi. Lâkin melâ'în-i dûzah-mekîn hadden efzûn olup, der-akab alayların düzüp galebe ve tuğyân göstermekle girüden gelen asâkir-i İslâm'ın pâ-yı mukâvemetleri mütezil olmağın girüye avdet eylediler. Hakkâ ki bu def'a ziyâde asker gitmiş olaydı düşmen-i dîne hayli inhizâm emri mukarrer idi. Ve çûn irâdet-i *Rabbü'l-izzet Tebâreke ve ta'âlâ* hazretleri Budun kal'ası mahsûr ve bu denlü vakâyi' zuhûra gelecek imiş, elbette esbâb-ı mukaddemât zâhir u ayân ve men'-i düşmen-i dîn adîmül-ihimâl imiş.

Bundan sonra cümle küffâr-ı hâksâr Usturgon ma'berinden Tuna'yı cisir ile karşı Ciğerdelen tarafına ubûr ve Peşte yakasıyla Vac palankasına doğru yürüdü.

İnhizâm-ı Kara Mehmed Paşa ve şahâdet-i Seydîzâde Mehmed Paşa ve istîlâ-yı küffâr palanka-i Vac

Mâh-ı mezbûrun sekizinci gün, Serdâr ve Vezîr Mustafâ Paşa dahi bi'l-cümle ordu-yı hümayûn ve asâkir-i mansûre ile Budun altına gelüp şeref-nüzûl buyurdu ve müdâfa'a-i düşmen-i dîn husûsunda ne gûne tedbîr ve tedârük lâzım idüğün anda olan rû'esâ-yı askeri otağına da'vet ve meşveret eyledi. Bi'l-ittifâk, "çûn düşmen-i dîn kefare-i bed-âyîn Tuna'yı öteye geçti biz de varup Usturgon kal'asın muhâsara idelim" didiler. Bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre Fâtiha okunmuş iken küffâr-ı dûzah-karâr Budun'a sekiz sâ'at karîb Vac palankası kurbunda vire ve Vessec boğazına geldükleri haber alınmağla Usturgon muhâsarasında ferâgat ve düşmen-i dînin men' ü def'ine gayret-gûne tedbîre mübâşeret eylediler. Şöyle ki, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa'yı mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle ser-asger yanına mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Eğre Beğlerbeğisi Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa ve ba'zı Anadolu eyâletleri askeri ve Mısır askeriyle cem'an on iki bin miqdârı piyâde vü süvâr muntahab guzât-ı İslâm ve Hanzâde ile asâkir-i Tatar-ı adû-şikârı ta'yîn idüp, yedi pâre şâhî darbuzen ile Tuna cisirinden karşı Peşte yakasına geçirilüp def'-i a'dâ niyyetiyle Vac palankasına doğru

irsâl olundu ve bu def'a giden asâkir-i İslâm tertîb-i sufûf idüp Vac palankası ovasında Nemçe taburuna mukâbele ve a'lâ-kadri't-tâka bezl-i makdûr-ı mukâtele eylediler.

Beyit

Neylesün bir cân bu denlü tîr ile

Şîr-i tenhâ bir sîrû hînzîr ile

Üç yüz pâre darbuzen top ve ma'lûm-ı ma'dûd bu kadar mağrûr düşmene bu denlü guzât-ı İslâm niçe tâkat getürsün. Ma'a-hâzâ yine asâkir-i mansûre bezl-i nakdîne-i cân idüp, ale'l-husûs hanzâde-i âlî-tebâr ve Seydîzâde ve Mısır askeri ve Sirem ve Semendire vesâ'ir serhad gâzîleri var kuvvetlerin bâzûya getürüp, izhâr-ı celâdetle üç bin miqdâr kâfiri tu'me-i şemşîr-i âteş-bâr ve ol sahrâ-yı vâsi'i dîde-i düşmene dar eylediler. Lâkin gürûh-ı düşmen-i²⁰⁴¹ bî-şümâr atlu ve yayasın birbirine katup ve şâhî toparın tûfeng yerine atup ve kurşunun yağmur gibi serpmekle guzât-ı muvahhidîni yerinden ayırdı ve Seydîzâde ile Mısır askeri toparı kurtarmak sevdâsıyla birez dayanup mukâvemet eyledikleri mahalde gürûh-i müşrikîn ehl-i dîni perâkende eyleyüp bozuldılar ve girü firâra yüz dutdılar ve piyâde Mısır askeri ve Budun yeniçerisi ve sekbân tâ'ifesi ara yerde kalup, kimi ol mehlekede şehîd ve mazhar-ı Rabbu'l-Mecîd ve kimi at ayağı altında kalup nâ-bedîd oldılar. Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa Eğre'ye kaçup ve iki yüz miqdârı Mısır askeri ve bir ol kadar dahi Budun yeniçerisi ceng iderek Vac palankasına cân atdılar. Bâkî asker Kara Mehmed Paşa ile firâr iderek Budun altına geldiler. Seydîzâde Mehmed Paşa dîni bütün gayret-keş ve babası Seydî Ahmed Paşa vaktinde otuz seneden berü bulunduğu Rûm-ili gazâlarında kâfire kılıçlar çalmış ve bir cengden yüz döndürmemiş gâzî ve bâhâdırılık ile nâm virmiş âdem olduğundan firâra âr idüp, meydân-ı Kerbela'da sâbit-kadem olup, cenge âheng eyledi ve toparı kurtarmak sevdasına düşdi ve niçe yıldan berü üzerinde gazâlar eyleyüp kendüyi andan gayrı getüremeyen siyâh kaytası altında urulup düşmekle bir fasıl dahi yaya düğüşdi. Kılıcı dahi kırılmağla hançeriyle ceng eyledi ve düşmen-i dîn bilmekle diri tutmak fikrinde oldılar ve kendüyi sağ vormeyüp bu yolda doğuşu doğuşu şehîd itdiler²⁰⁴² ve başın kesüp “Demür Paşaoğludur” deyü, Nemçe çasarına gönderdiler. “Hayfâ otuz yıldır konşumuz bir yarar âdem idi yazık olmuş” deyü hayli zamân müte'ellim olup te'essüf çekmiş mü'ellif-i haķîr şehîd-i mezbûrı kapudan iken [124a] gördüm mûlahham ve mücessem

²⁰⁴¹ düşmen-i V : düşmen-i dîn Y

²⁰⁴² itdiler V : oldı Y

ve bâlâ-bülend vecîh-i vakûr ve ol heybetde binde biri bulunmaz bir yiğid idi. Ve yine böyle mücessem iken fârislikde çemberden geçer ve ok atmakta ve cirîd oynamakta ve hasmın yıkmakta nazîri gelmemiş bir nev-civân ve cûd-i mükerrer idi. *Rahmetu'llâhi aleyh.*

Ol mahalde düşmen-i dîn dahi topları zapt idüp, asâkir-i İslâm müteferriķ ü perişân Peşte'ye doğru gitmekle düşmen-i dîn çokluk akab-gîrlık itmeyüp, hemân ol gün varup Vac palankasını muhâsara ve azîm topar ve humbaralar havâle eyledi. Mukaddem palankaya vaz' olunan muhâfazacı ve yerlû kuli ve cengden kurtulup palankaya cân atan Mısırlı ve Budun yeniçerisi ve sekbân tâ'ifesi irtesi güne değin azîm muhârebe vü mukâteleler eylediler. Lâkin ol varta-i hevl-nâkden nîm-cân ile halâs olanlarda ne kuvvet ü kudret olsa gerek nâ-çâr vire ile çıkup, palankayı a'dâya teslim ve içinden çıkan bin yüz kırk âdemin yedlerinde olan âlât-ı harblerin alup, cümlesin esîr idüp, zencîre çekdiler kimi açlık ve susuzluk ile i'dâm ve kimi vilâyetlerine gönderüp endûhte-i hezâr âlâm ve ancak birkaç pîre-zen-i nâ-tüvânı sefine ile Tuna'dan Budun'a gönderdiler ve palankayı zapt ve mükemmel cengci koyup, andan gürûh-ı mekrûh-ı küffâr-ı bî-şümâr Peşte kal'ası kaddın idüp Tuna yalusuyla yürüyüp, dördüncü gün Peşte kal'asına bir sâ'at karîb mahalde vâkı' Rakoş nâm mahalle gelüp kondı. Bir mertebe gürûh-ı enbûh kat-ender-kat'-ı alayların alayların düzüp gösterdi ki, gûyâ ol ordu hemân emvâc-ı katran ile doldı veya bir sehâb-ı siyâh idi ki, yere indi.

Tahliye ve ihrâk-ı kal'a-i Peşte ve kat'-ı cîsr der-mukâbele-i Budun ve zapt-ı küffâr kal'a-i mezbûre

Ol gice berü Budun tarafına kemâl mertebe havf u hirâs müstevlî olup, Peşte kal'ası kemâl mertebe harâba müşrif olmağla hıfz idemeziz deyü, içinde mustahfızân askerin ve nisvân u sibyanın ve nakli mümkün olan emvâl ü²⁰⁴³ erzâkların ve top ve mühimmât-ı cebehânelerin berü Budun kal'asına nakl ve hânelerine âteş virildi.

Ve irtesi gün köprü dahi kesilüp, ol cânibden kat'-ı alâka olundu ve düşmen-i dîn dahi Peşte'nin ihrâk olduğına ta'accüp idüp, aslı ne ola deyü ale's-seher yine alayların düzüp Tuna kenârıyla âheste âheste Peşte'ye doğru yürüdi ve Budun mukâbelesine geldüklerinde, Erdel kulesi ve Hayber kulesi vesâ'ir kullelerden alaylarına hoş geldin

²⁰⁴³ emvâl ü V : emvâl ü eşyâ Y

topları havâle ve²⁰⁴⁴ vızır vızır giden yuvarlaklar hayli melâ'îni mürd ü helâk eylediği mu'âyene olundu. Lâkin kâfir²⁰⁴⁵ öldüğüne bakmayup, donuz sürüsü horlayarak ve serdârları olan Hersek la'în askerinin ardın alup tranpetesin çalarak geldi ve evvel-emirde bir hîle olmak ihtimâliyle Peşte'nin etrâfın dolaşup, birden içine girmeğe ihtirâz eyledi ve tehî olduğın bilmekle dîvârlarından aşup içerüye girdiler ve ihtimâm-ı tâmm ile yanan evleri söndürüp kal'ayı zapt u karâr eylediler. Ve Budun varoşuna nehr-i Tuna'dan alınan su yolları mukâbelesine toplar havâle eylediklerinden gayrı Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa asâkir-i İslâm ile Budun yakasında vâkı' Gürz İlyas bayırı altında Kazan ovası nâm mahalle konmuşidi. Peşte tarafından toplar kurup Tuna aşırı ordu-yı hümâyûn çadırlarına havâle ve hayli rahne irişdirmekle ol mahalden ordu kaldırulup bağlar altına konulmağla birez topdan emîn olundu.

Ve eyâlet-i Yanova Seydîzâde Kethudâsı Osman Ağa'ya iki tuğ ile tevcih buyuruldu. Bundan sonra melâ'în-i hâsirîn Peşte'nün meremmâtına mübâşeret idüp ve azîm çatmalar çatup ve handaklar kazup ziyâdesiyle metânet viridi ve muhâfazasına beş bin kadar Nemçe askeri ve mükemmel top ve mühimmât-ı²⁰⁴⁶ cebehâne ve zahîresin koyup bir haftadan sonra cümle tabur-ı makhûrlarıyla nehzat u avdet ve Vac palankasına doğru azîmet eyledi ve Budun'ın üst tarafında vâkı' Vac mukâbili olan Kızlar adasına ve andan Budun yakasında vâkı' Bulgar boğazına doğru beş günde iki taraftan birer azîm cisir yapup geçirdi ve eski Budun'ın üst tarafından Akkilise vâdîsine gelüp kondi ve tabura girdi.

Hezîmet-i evvel Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa der-sahrâ-yı Ak-kilise

Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi düşmen-i dîni berü tarafa geçürtmemek fikrinde iken bi'l-cümle geçüp²⁰⁴⁷ cenge âmâde oldukların câsûsları gelüp haber vermeleriyle, cümle rü'esâ-yı askeri otağına da'vet ve bu bâbda meşveret eyleyüp, bi'l-ittifâk ordu-yı hümâyûnı Budun altında Kazan ovasında alıkoyup, sebûkbâr piyâde vü süvâr alayların düzüp tabur-ı düşmene²⁰⁴⁸ tokuşmaklığı ma'kûl ve savâb gördiler ve kendünün mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve eyâletlerinin ümerâsıyla Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa

²⁰⁴⁴ havâle ve V : -Y

²⁰⁴⁵ kâfir V : kâfir-i düzah-karâr Y

²⁰⁴⁶ mühimmât-ı V : -Y

²⁰⁴⁷ fikrinde iken bi'l-cümle geçüp V : içün Y

²⁰⁴⁸ düşmene V : düşmene muhkem Y

ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Kādıköylü Vezîr Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Abdülmü'min Paşa ve Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Kādioğlu Hasan Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Osman Paşa ve Tatar ve Mısır askeri ve sipâh ve silihdâr serdengeçdileri ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve toplar²⁰⁴⁹ ile kalkup düşmen-i dîne karşı azîmet eyledi.

Karîb olıcak yaya askeriyle toparı ayırup Kozlupınarı dimekle ma'rûf mahalde alıkoyup, müretteb atlu alaylarıyla Akkilise kurbunda düşmen-i dîni karşılayup, mukâbele ve a'mâl-i süyûf birle mukâtele olundukda, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa ve Kara Mehmed Paşa mukâbelesinde olan küffâr-ı li'âm vehle-i ûlâda bozulup, ol kolun ferîd gâzîleri tabur-ı makhûra değin te'akup idüp, iki bin miqdârın²⁰⁵⁰ hâk ü helâke düşürdiler²⁰⁵¹. *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* ol mahaller taşlık ve sa'b yerler olmağla asâkir-i mansûrenin ale's-seviye hücûma imkânları olmayup, perâkende bulunmalarıyla düşmen-i dîn gayrete gelüp atlar ve yaya alayların düzüp, balyemez toparın ve şâhî darbuzenlerin dizüp katârât-ı bârân gibi atmağla asâkir-i İslâm'ı rû-gerdân ve nusret ü cengden me'yûs ve Kozlupınarı'nda kalan yeniçeri ve topar cânibine avdet eyleyüp, ol gice anda beytûte ve irtesi gün cümle rû'esâ-yı asker ile meşveret olup, bi'l-ittifâk artık bu düşmene karşı varup, müdâfa'aya iktidârımız olmaduğı ma'lûm oldu.

Serhad ihtiyârları dahi feryâd idüp, “kâfirin kasdı sedd-i sedîd-i memâlik-i İslâmiyye'nün âhen kilidi olan Budun kal'asıdır. Bu mertebe galebe ve tuğyân ile gelen melâ'in ü hâsirîn elleşdikce yüz bulmağa ve serhadd-ı mansûre elden gitmeğe sebeb olur. Hemân Budun'ı mustahfızân asker ile doldurup, siz bir miqdâr girüye çekilesiz ve gâh-bî-gâh etrâfından görünüp mümkün mertebe kal'aya imdâdı eksük itmeyesiz” dimeleriyle, pesend ü tahsîn olup Fâtiha okundu.

Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa, “evvelde pâdişâhım beni Budun kal'asına me'mûr itmiş idi” deyüp, Adana Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa'yı bilesince alup girmeğe fermân iltimâs vürûd olup, eşref sâ'atde rahmet gibi Budun kal'asına girüp, cümle muhafızîne hayât-bahş ve kuvvet-i kalb oldılar ve Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi asâkir-i sâ'ire ile Kazan ovasında ordugâhına geldi ve irtesi gün yine tekrâr cümle

²⁰⁴⁹ ve toparlar V : -Y

²⁰⁵⁰ miqdârın V miqdârı kâfiri Y

²⁰⁵¹ düşürdiler V : -Y

rü'esâ-yı askeri ve Budun ihtiyârların²⁰⁵² otağına da'vet ve müdâfa'a-i düşmen-i dîn husûsunda meşveret eylediler ve dünkü gün ittifâk eyledikleri kavli ihtiyâr idüp, bunun üzerine karâr vermeleriyle, mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle Budun Vâlîsi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Diyâr-ı Bekr Vâlîsi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa ve Adana Vâlîsi Çerkes Ahmed Paşa ve Karaman Vâlîsi Abdülmü'min Paşa ve Sirem ve Semendire sancakları askeri ve sekiz sancak Rûm-ili askeri ve Mısır askerinin yeniçerisi ve azebânı ve serdengeçdi ve sipâh ve silihdâr zümresi ve kul kethudâsı ve Arnavud Çolak Hasan Ağa ile dergâh-ı âlî yeniçeri ve cebeci ve topcı tâ'ifesi Budun muhâfazasına me'mûr ve bu cümleden Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'yı baş ta'yîn ve bi'l-cümle müstahfızân asker kırk bin kılıç olmak üzere tahmîn ve bu cümleyi *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerinin vedî'a-i emânetine tefvîz idüp, vakt-i zuhrda otağ-ı hümayûnla Kazan ovasından ve Muhannes depesinden Küçük Budun'dan dört sâ'at girü Hamzabey palankası kurbuna varup kondı. Mahsûr-ı Müslimîn dahi melâ'în ü hâsirîn ile müdâfa'aya kıyâm-ı tâmm gösterdi.

Muhâsara-i kal'a-i Budun ve nighbânân-ı hezâr-ı serhadd-i mansûre-i husûn

İrtesi mâh-ı Şa'bân'ın gurreci Cum'a günü ki Temmuz'un dahi dördü idi, serdâr-ı murdâr-ı küffâr olan Hersek-i seg-i la'în dahi tabur-ı makhûr-ı leşker-i mûr-şumârıyla eski Budun'den kalkup, alay alay gelüp Budun kal'ası pîşgâhından geçüp mukaddemâ ordu-yı hümayûn konduğu Muhnes Depesi'nin altına kondı ve ibtidâ on altı pâre balyemez top ile varoşda Hurus Kapusu tarafından Yenikapu'ya varınca, varoş dîvârın muhâsara ve altı pâre havan topuyla şehir ve varoşun humbaralayup azîm cenge şurû' ve kal'ayı döğmeğe mübâşeret eyledi.

Varoş dîvârı yalın kat olmağla zahme-i topdan yıkıldı ve der-akab Vezîr Kara Mehmed Paşa düşmen-i dîn mukâbelesinde Yenikapu'dan Hurus Kapusına değin içerü tarafından kat-ender-kat dizmeler dizüp ve metrisler alup, dergâh-ı âlî Budun yeniçerileri ve azab ve hisâr ahâlîsi ve Rûm-ili ve Sirem ve Semendire gâzîlerini metrislere koyup beklitmek ve hezâr-güne tedbîr ve tedârükler ile gedikleri muhâfaza itmeklikle kıyâm-ı tâmm gösterüp iki gün gedikler başında azîm cengler oldu.

²⁰⁵² ihtiyârların V : ihtiyârları fi'l-cümle Y

Hücûm-ı evvel-i gâziyân-ı kal'a

Muhâsaranun üçüncü günü guzât-ı mansûre kızışup, düşmen-i dîni gözlerine yendirmekle²⁰⁵³ def'aten varoşdan çıkup küffâr-ı bed-tebâra ilkâ-yı fûtûr eyleyüp, Dalkılıç Veli Beğ ılıcasına ve topları durduğu Veli Beğ türbesine²⁰⁵⁴ varınca seğirdüp metrislerin basdılar ve iki aded topun çivileyüp üç binden mütecâviz kâfiri endûhte-i vâdî-i siccîn eylediler. Hattâ bî-nefsihî Vezîr Mehmed Paşa izhâr-ı celâdet eyleyüp, on beş nefer kâfiri rûz-mendi kendü eliyle katl eyledüğün haber virdiler. Lâkin küffâr-ı siyâh sipâh-ı İslâm'ın hurûcın ve zirve-i a'lâya urûcun müşâhede itmiş iken yine gayretlenüp yürimekle, nâ-çâr hücûm-ı şûmlarına tâkat getirülmeyüp, bu denlü fevz ü nusret birle avdet ve yine varoş içine girüp gedikleri başında sâbit ve müdâfa'a-i a'dâ-yı dîne âheng gösterüp, bu hâl üzre beş gün ale't-tevâlî azîm cengler eylediler.

Vasf-ı bâb-ı kal'a ve tabya ve tertîb-i asker-i İbrâhîm Paşa

Evvelâ Budun kal'asının Su kapısı ve Frengî kulle kapısı ve Ava kapısı ve Kanada kapısı dimekle ma'rûf Beç kapısı ve Küçük Tophâne kapısı ve Büyük Câmi'-i Şerîf kurbunda Küçük kapu nâm altı aded kapuları ve Hayırlu kulle tabyası ve Erdel tabyası ve Toprak tabyası, Veli Beğ tabyası ve Ekşiaş tabyası ve Kâsım Paşa tabyası ve Karakaş Mehmed Paşa'nın kulle tabyası ve Frengî kulle tabyası ve Bölme tabyası nâm tokuz aded tabyaları olup, Muhâfız-ı kal'a Vezîr İbrâhîm Paşa Hayırlu kulle tabyasına Peşte kolunı ve Erdel tabyasına kendü kapısı askerini ve Toprak tabyaya kul kethudâsı Arnavud Çolak Hasan Ağa'yı, Veli Beğ tabyasına Usturgonlu'yı ve Ekşiaş tabyasına yeniçeri ocağından Haseki İbrâhîm Ağa'yı ve Kâsım Paşa tabyasına Zağarcı Cadı Yûsuf Ağa'yı ve Karakaş Mehmed Paşa kulle tabyasına Mısır askerini ve Firengi kulle tabyasına yerlü kulunı ve Rüstem Paşa'yı kol kol ta'yîn idüp Karakaş Paşa tabyasıyla Kâsım Paşa tabyası beyninde bizzât kendüler olup ceng iderlerdi.

Hücûm-ı [124b] düşmen-i dîn ve zapt-ı varoş ve muhâsara-i Enderûn

Ve mâh-ı mezbûrun altıncı günü ahşâma karîb yigirmi bin kadar kâfir-i bî-dîn, bu kadar günden berü zahme-i top ile rahnedâr eyledikleri gedik başlarına âteş-i pür-dûd gibi hücûm u urûc idüp gedikleri müte'addid olmağla, ibtidâ kapu cânibinde olan rahnedan derûn-i varoşa kadem-şûm kodular. İç tarafda olan guzât-ı İslâm dahi âmâde ve küffâr-ı li'âm ile dest-girîbân olarak zulmet-i leyle değin bir mertebe ceng ü savaşı ve

²⁰⁵³ yendirmekle V : yedirmekle Y

²⁰⁵⁴ Dalkılıç Veli Beğ ılıcasına ve topları durduğu Veli Beğ türbesine V : Dalkılıç Veli Beğ topları durduğu yere Y

neberd [ü] perhâş eylediler ki, çeşm-i düşmen-i dîn bile târik u târ oldu. Ol mahalde hayli mücâhidîn şerbet-i şahâdeti nûş eyledi. Bu hâl üzre cümle küffâr yab yab²⁰⁵⁵ şerâr-ı belâ gibi varoşa dağılup zapt eylediler ve cevâmi‘ ü mesâcid ve büyüta yer yer âteşler virdiler. Guzât-ı İslâm dahi kemâl-i kesret-i a‘dâdan bî-tâb ü tüvân iç kal‘aya doğru revân ve min-ba‘d varoşda ehl-i İslâm kıyâma mecâl olmayup, kâfir Beç kapusından toprak sürüp iç kal‘a cengine sarf-ı makdûr eylediler.

Ve irtesi gün melâ‘în-i hâsirîn asker-i menhûsın kol kol ta‘yîn idüp, ibtidâ Toprak kulle mukâbelesinde iki aded tabya yapup, üzerine sekiz aded balyemez ve sekiz aded havan topu ve bir niçe şâhî darbuzen kodı ve Şehrî ve Kâsım Paşa kulesini ve Ova kapusu semtlerin döğmek fikr-i fâsidiyle Ova kapusu kurbunda vâki‘ Kâsım Paşa kulesi mukâbilinde Kargabayırı dimekle ma‘rûf mahallere dahi üç aded tabya ihdâs ve üzerlerine yigirmi bir pâre balyemez ve on iki aded havan topu ve yine Karakaş Paşa²⁰⁵⁶ kulesiyle bölmeyi döğmek zu‘mıyla yine Kargabayırı'nın alt yanında Peşte üzerine doğru bir tabya dahi binâ idüp, üstüne yedi aded balyemez ve dört aded havan topu ve birkaç şâhî darbuzen vaz‘ u tertîb eyledi.

Ve Firengi kulle ve iç kal‘a ve şehirde görünen yerlerde ve çârsû ve bâzârlarda âdem gezdirmemek kasd-ı fâsidiyle Gürz İlyas Depesi altından bir azîm tabya dahi kesüp, yedi aded balyemez ve ol depenün üst tarafında dört aded havan topu ve yedi aded şâhî darbuzen koyup, bu resm üzre kırk üç aded balyemez ve yigirmi sekiz aded havan topuna bir fitilden âteş virüp, kal‘a tabyaların ve der-i dîvârların inhidâm ve beden başlarında ve sokaklarda gezen ehl-i İslâm'ı i‘dâma kıyâm eyledi.

Def‘aten her dânesi yigirmi dörder vakıyye pür-tâb eyledüğü bu kadar bin yuvarlağın isâbet eyledüğü dîvârlar ikişer üçer günden ziyâde pâydâr olmayup, rûz-merre top ve humbara ile harâb u yebâb idüp, açduğı gedikleri gicelerde evler söküp, çatmalar çatup içlerini toprak ile doldurup sabâha değin ol gedükleri berkidüp ke‘l-evvel dîvâr iderler ve ceng ü peygâra hâzır ü âmâde olurlardı. Ale‘l-husûs her dânesi yüz seksener ve üç yüz vakıyye humbaraya âteş virdikçe râst geldüğü binâları temelinden kaldırıp hâk ile yeksân ider ve içinde bulunan gerek insân ve gerek hayvan yere cânsız iner.

²⁰⁵⁵ yab yab V : -Y

²⁰⁵⁶ Paşa V : -Y

Bu minvâl üzere atılan humbara birkaç def'a ta'dâd olundu ve hattâ birkaç humbara çatılmayup vezn olundukda iki yüz seksan vakıyye gelüp, içinden kırk bir vakıyye bârût çıkdı. Yevmî ikişer bin beşer yüz yuvarlak ve sekiz yüz ve biner humbara-i sâ'ika-vâr-ı âteş-nisârdan hâlî değıl idi. Hülâsa-i kelâm ibtidâ-yı binâsından berü bu kal'aya bu mertebe nâr-ı peygâr saçılduğını erbâb-ı i'tibâr tahrîr u izhâr itmemişlerdir.

Bundan mâ'adâ toplar ve havanlar mukâbelelerinde dîvâr-ı hisâr altına üçer kat metrisler kazup, derûnuna tûfengci saltat keferelerin doldurup, leyl ü nehâr muhârebe itdüğünden gayrı toprak kulle altına bir azîm lağım yürüdüp, bir gün vakt-i şâfi'ide âteş viricek, *bi-fazli'llâhi Teâlâ* girüye depüp, niçe bed-tedbîri üftâde-i vâdî-i sa'îr itmekle²⁰⁵⁷ fikr-i fâsidleri kâr-gîr olmayup alay-ı mekr ü hîleleri kendü başlarına uğradı.

Ve Kâsım Paşa kulesi altına dahi üç aded lağıma mübâşeret eyledüğünden Vezîr Kara Mehmed Paşa habîr u âgâh olup, Budun kal'asında lağımcı ve humbaracı olmamağla müceddeden ze'âmet ve tîmâr şartıyla Rûm-ili askerinden üç humbaracı ve on lağımcı ve lağımları karşulamaya on delikci yazıldı ve Sirem ve Semendire ve yerlü askerinden ve her bir ocakdan bir miğdâr âdem ifrâz ve taşra handak başına çıkup lağımcıların muhâfazasına ta'yîn ve lağımlar iptâline sa'y itmeleri tenbîh olundu ve nevbetcilerin Ova kapusu altından Kâsım Paşa kulesi etrâfıyla handaka girüp çıkmaya bir sıçanyolunun lüzûmı olmağın, Vezîr Kara Mehmed Paşa bi-nefsihî Ova kapusından taşra çıkup, guzâtı²⁰⁵⁸ yol kazdırmaya yerleşdirirken bir şâhî dânesi gelüp, dîvâra isâbet ve serpindisi anlını yaralayup sersem eyledi. Ve yine gayreti elden komayup asâkir-i mansûreyi harb ü kıtâle tahrîs iderdi.

Şahâdet-i Kara Mehmed Paşa

Mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci günü²⁰⁵⁹ Vezîr Kara Mehmed Paşa tabyasında haste yaturken yanına bir humbara düşüp zarar itmedi ve andan kalkup kendü sarayının kemer kapusu aralığında birez yatup teneffüs ve askere gayret ü istimâlet virirken *bi-emri'llâhi ta'âlâ* tekrâr sâ'ika-girdâr kazâ-yı nâgehânî gibi üzerine bir humbara nâzil ve kemeri geçüp önüne düşüp yaralanmakla kuşağından aşağısı rîze rîze ve şikest ve öyle bir merd-i zîr-desti hâk ü helâk-pest eyledi, der-akab Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa vesâ'ir

²⁰⁵⁷ niçe bed-tedbîri üftâde-i vâdî-i sa'îr itmekle V : bir niçe bed-ahterleri hâk-i helâka düşürmekle Y

²⁰⁵⁸ guzâtı V : guzât-ı İslâmı Y

²⁰⁵⁹ günü V : -Y

mîr-i mîrân u ümerâyı da‘vet ve ba‘zı vasiyet eyleyüp, nîm sâ‘at hayâtdan sonra rûh-ı azîzi cândâr-ı Kerîm'e teslîm ve revân-ı nişîmengâh-ı cenâb-ı na‘îm oldu.

Bu def‘a-i azîme Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa tarafından taşrada Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya ve ol dahi rikâb-ı hümayûna arz idüp, eyâlet-i Budun Vezîr İbrâhîm Paşa-yı mûmâ-ileyhe tevcîh ve agavâtın içerüye gönderüp a‘yân-ı asker mahzarında okunup el öpüldükden sonra, fermân-ı gürd-kâr-ı tedbîr-i umûr-ı rezm-i peygâr-ı şecâ‘atlü Vezîr-i Rüstem-müşîr-i Haydar-mehâbet İbrâhîm Paşa-yı şîr-salâbet merhûm Kara Mehmed Paşa yerine müselleme-i dest-i iktidârları olup, *bi-tevfîk-i Hak* envâ‘-i tedbîre muvaffak olmağla âkılâne hareket ve düşmen-i dîn-i hîle-kârın mekr ü âline mukâbil i‘mâl-i san‘at u şecâ‘at idüp, guzât-ı İslâm'ın serhad dilâverlerini yerlü yerine ta‘yîn ve bahş-ı dirhem ü dînâr ve tevcîh-i ze‘âmet ve tîmâr ile her birin ümîd-vâr eyleyüp, yalnız baş ve dil getüren ciğerdârlara değil, alay-ı ceng-i küffârdan bir tahta ve kürek ve kazma getürenlerine²⁰⁶⁰ bile me‘mûlünden ziyâde ihsân ve terakkîler virmekle, guzât-ı mansûre vardukça düşmen dîni gözlerine yendirüp, birbirlerini cenge kandırıp sell-i seyf her gün ve gâh günde ikişer def‘a hücum eyledikçe²⁰⁶¹ düşmen-i dîn dahi guzât-ı mansûrenin kılıcına pâydar olmak ne ihtimâl diyerek nâ-çâr firârı ihtiyâr iderler ve anlar dahi yetişdiklerin dil ve kelle eyleyüp, mansûren avdet ve bî-hadd ü şümâr²⁰⁶² diller ve kelleler ile gelüp, endûhte-i pîşgâh-ı vezîr-i Âsaf-nazîr olup, ihsâna mazhar kılınurlardı.

Ol mahalde Karaman Vâlîsi Abdülmü‘min Paşa namâz kılurken câmi‘-i şerîf üzerine humbara inüp, kendüye isâbet itmekle ol sâ‘at şehîd oldu ve muhafız-ı kal‘a Vezîr İbrâhîm Paşa mansıbı merhûm Kara Mehmed Paşa Kethudâsı Rüstem Ağa'ya virüp, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya arz eyledi ve hattâ derûn-i kal‘adâ hanûz nisâb-ı ricâle mâlik olmayan gönüllüyân zümresinden on üç yaşında Mehmed nâm bir hurde-sâl zuhûr ve gâh u bîgâh taşra çıkup kâfir-i bî-dînden envâ‘-i kahr u sitem ve ahz-ı tabl u alem idüp, cân-ı habîslerine dag ve derd ü elem olmağın, oğlan oyuncağı itdüğü meşhûr-ı âfâk ve cümle a‘lem olmuşidi. Mezkûr tıfl-ı hurde-sâlin vakâyi‘-i şecâ‘at-isti‘mâlinde biri budur ki, küffâr-ı bed-likâ ki perîşân mu‘tâdları envâ‘-i âlât ve mekr ü hîle izhâr ve peydâ itmek idi. Derûn-i hisârdan gâhîce metrislere hücum iden guzât-ı İslâm gibi

²⁰⁶⁰ getürenlerine V : getüren gâzîlere Y

²⁰⁶¹ eyledikçe V : itdükçe Y

²⁰⁶² şümâr V : -Y

sadme-i kahrından siper olmak ümîdiyle çarh-ı felek nâmına vaz‘ eyledikleri âlet-i bed-re’yelerinden on kadar çam ağacın resm-i mukarrerleri üzre önlerine koyup

Beyit

Bana yâr olur deyü çarh-ı felek

Çekerdi bu ümîdde ol hırâmın

Guzâtın hücûmuyla âhir yine

Dokunurdu ol çarh oku cânına

misdâkınca îcâd-gerde-i fikr-i fâsidleri üzre çûb-pâre-i bü'l-acebin emn üzre âsâyışlerine sebep olmak emniyesinde iken kâr-güzârân rezm-i pey-kârdan hâlâ Budun yerlü Yeniçeri Ağası Memi²⁰⁶³ Ağazâde cümle yerlü yeniçeri ve gönüllü gâzîleriyle Karakaş Mehmed Paşa kulesi muhâfazasına me’mûr olmağın, ağa-yı mezkûr, “bu düşmen-i hîle-kârın bu çarh-ı felek nâmına olan âlet-i hencârların²⁰⁶⁴ iptâl-i i‘dâm ider bir merd-i ciğerdâr bulunur ise, mukâbele-i hizmet-i nân-pâresinden me’mûlünden ziyâde îsâr-ı dirhem ü dînâr itmemiz emr-i mukarrerdir” demekle, ol tıfl-ı pür-tedbîr istimâ‘ idüp, “eğer bu kârda bana birkaçınız mu‘în-i mededkâr olur ise, *bi-tevfîk-i Cenâb-ı Gûrd-kâr*²⁰⁶⁵ bu haķîr-i kem-miğdâr ibtâl-i a‘mâl-i hasm-ı bed-girdâr itmekle bezl-i iktidâr eylemem muhakkaktır” didikde, birkaç gâzî tıfla mededkâr olup, ta‘lîmi üzre oğlanun kemer-bendine bir ip bağlayup, çarh-ı felek içün dahi birkaç ip alup, kendüyi Karakaş Mehmed Paşa kulesinden aşağı sarkıtdılar. Yere inüp ejder-vâr yüzi üzre sürünerek çarh-ı felek yanına vardı ve belindeki iplerin ucun çarh-ı feleklere muhkem bend ve kâr-ı ihtifâda tamâm-ı ihtimâm eyleyüp, itmâm-ı mehâmm iderek bâlâ-yı burcda hâline mutarassıd olan yoldaşlarına zarâfetle tenbîh ü i‘lâm idicek, ibtidâ kendüsin sâlimen derûn-i hisâra alup, ba‘dehu def‘aten vâhideten sırasıyla beste olmuş çarh-ı felekleri zûr-ı ser-pençe-i²⁰⁶⁶ iktidâr ile cümlesin içeri hisâra çeküp, düşmen-i dîn gâfil, “ne hâl oldu” deyü, varınca bakakaldı. Tedbîr-i küffâr-ı dâlle²⁰⁶⁷ bu tıfl-ı hurde-sâl bu kadar ihtilâl irişdüğünden herkes tahsîl-i kuvvete bâl ve düşmen-i dînin işi elleri bürümeyeceğine huçeste-fâl itdiler. Bundan mâ‘adâ ol küçük nûr-dîdenin niçe def‘a

²⁰⁶³ Memi V : Memiş Y

²⁰⁶⁴ âlet-i hencârların V : âletlerin Y

²⁰⁶⁵ *bi-tevfîk-i Cenâb-ı gûrd-kâr* V : *bi-tevfîk-i Allâh Te‘âlâ* Y

²⁰⁶⁶ zûr-ı ser-pençe-i V : -Y

²⁰⁶⁷ küffâr-ı dâlle V : küffâr-ı bed-girdâra Y

celâdet-i pesendîdesi zuhûra gelüp, melâ'în ü hâsirînden bi-nefsihî yetmiş sekiz baş kesüp, muhâfız-ı kal'a vezîr-i Âsaf-nazîr-i huceste-hisâl İbrâhîm Paşa huzûruna ihzâr itmekle²⁰⁶⁸ mazhar-ı cevâyiz-i seniyyeye nâ'il ve envâ'-i ihsân u atıyyelere vâsıl olurdu.

Hülâsa-i kelâm küffâr-ı li'âm burc üzre resm-i mukarrer idüp, günde ikişer bin ve dahi ziyâde top ve sekizer yüzden ziyâde humbara atup muhâsirîn-i sadakat-karîn envâ'-i türlü resîde ve dumûr çemberlü²⁰⁶⁹ fuçı ve düşmen humbarası ve kızmış kullesi ve sad-gûne nass ve endâzı ve tîr-sâzî ile âteş-rîz olduğundan gayrı Kâsım Paşa kullesi altından vezîr-i rûşen-tedbîr İbrâhîm Paşa olduğu mahalle bir lağım hafr ve mahsûs erbâb-ı cihâdî iptâl için handakdan delikler açup ve püskürmeler idüp atdı. Ve yine kendü taraflarına gitmeğin otuz kadar düşmen-i dîn-i nuhûset-karîn-zede zîr-i hâk ü helâk oldu.

Bundan sonra tekrâr Kâsım Paşa kullesi altına bir büyük lağım dahi yürüdüp gice yarusunda âteş virdi. *Bi-fazli'llâhi Teâlâ* bu dahi girüye depüp, üç yüz kadar kâfiri endûhte-i esfelü's-sâfilîn eyledi ve tekrâr tedbîr-i bed-sîret idüp, Karakaş Mehmed Paşa kullesi altına dahi bir lağım yürüdüp ahşâmdan sonra şerâr-endâz-ı âteş-gîn oldukda, iki araba girecek kadar dîvâr hisârı havaya perrân eyledi ve yürüyüşe âmâde on beş bin miqdârı kâfir serdengeçdileri hareket itmezden mukaddem *bi-avni'llâhi ta'âlâ* ol mahallin muhâfızı Mısır askeri ve yerlü yeniçeri ve gönüllü gâzîlerinin tûfeng-endâzları biçin perdâzları gibi hâzır ve gulüvv-i düşmene nâzır bulunmağın, lağımın yağan toz duhânına bakmayup sebkât eylediler ve gedik başını zapt eyleyüp siperlendiler ve sabâha değin çatmalar çatup ve çarh-ı felekler ile rahne dîvârı sedd ve kasd-ı fâsid-i a'dâyı redd idüp, siperler ardından iki bin miqdârı kâfiri endûhte-i helâk-i hâk-i magâk itdüklerin alınan diller haber virdiler. Garâbet bunda ki, mezbûr lağımın sadmesi üç nefer gâzîyi bedenden aşırup, taşrada kâfir metrisine attı ve gâzîler haberdâr olmağla hücûm idüp, üçünü dahi kurtarup sâlîmen derûn-i hisâra getürdi.

Ve gelelim taşrada serdâr ahvâline.

Hazimet-i sâni-i Serdâr Mustafâ Paşa der-kurb-i palanka-i Hamza Bey

Bundan akdem Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa Kazan ovasından dönüp [125a] Hamza Bey palankası kurbunda vâkı' Erçin palankası nâm mahalle nüzûlünün beşinci

²⁰⁶⁸ itmekle V : -Y

²⁰⁶⁹ çemberlü V : humbaralı Y

Salı gün ki mâh-ı Şa'bân'ın dahi beşidir, ordu-yı hümâyûnı Rûm-ili Beğlerbeğisi Kādıköylü Vezîr Mehmed Paşa'ya emânet idüp, herkes yerlü yerinde ikâmet ve bilâ-fermân hareket idenleri katl itmek üzre tenbîh buyurduktan sonra kendü yalnız Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa'yı yanına alup, iki bin cerd atlu ile ordudan müfârekat ve düşmen-i dîn Budun kal'asın ne keyfiyyet ile muhâsara itmîşdir seyr tarîkiyle Budun altına doğru azîmet eyedi. Varup her tarafın gözden geçürürken serdâr-ı küffâr Hersek²⁰⁷⁰ la'în haberdâr olup, ol sâ'at üzerine birkaç bin atlu kâfir havâle ve Gürz İlyas bayırı derûnından dolaşup hücûm idicek zarûrî cenge turuşdılar. Nihâyet kesret-i küffârdan seyirci devletlüler pâydâr olamayup, yüz döndürdiler ve kaçarak gücile gelüp orduya dar düşdiler. Ol ma'rekede iki yüz miqdâr guzât şehîd olup ve küffâr başların kesüp, bu denlü fırsat ile tabur-ı makhûruna avdet eylediler.

Ol gün serdâr otağında meşveret olup, düşmen-i dînün cünbüş-i hareketinden bir netice haber için kapısı ve eyâleti askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa karavulcu nâmıyla Budun altına varması ma'kûl görölmeğün, ahşâm mâh-ı mezbûrun altıncı Çehâr-şenbih gice nısfu'l-leylde ordu-yı hümâyûndan ayrılıp, Budun mukâbelesinde Kesdane bayırına vardı. Veli Beğ tekyesi kurbunda tabur-ı küffâr içine birkaç âdem gönderdi. Küffâr hadden bîrûn ve taburları her cânibden mazbût olmağla ferce bulup, bir vechile içerüye girilmesi mümkün olmaduğün gelüp söylediler. Ol dahi avdet idüp küffârın kesretin gelüp haber virdi.

Ol gün a'yân-ı askeri otağına da'vet ve bu bâbda meşveret idüp, umûm ordu-yı hümâyûnla kalkup dahi ilerü Hamza Bey palankası kurbuna konulur ise hem asâkir-i İslâm'a fütûr gelmez ve hem düşmen-i dîne gûşmâl virmiş oluruz didiler.

Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr²⁰⁷¹ Mehmed Paşa ve sağ ve sol kol alaybeğileri hilâfında olup, Hamza Beğ'e varılmasını ma'kûl görmediler. “Bunda ikâmet idelim, gâh bî-gâh salt atlu guzât-ı İslâm ile küffâra görünüp otlukcu ve zahîrecisin çıkartmayup, küllî sıklet ü hasâret virmekle *bi-fazli'llâhi ta'âlâ* kulûb-ı menhûslarına ru'b u hirâs müstevlî olup, muhâsaradan ferâgat ve haybet ü hüsrân ile firâr ve idbârlarına sebep olur didiler.

Lâkin Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa ile Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa sözlerin redd idüp, irtesi mâh-ı mezbûrun yedinci Penç-şenbih gün, cümle ordu-yı

²⁰⁷⁰ Hersek V : -Y

²⁰⁷¹ Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr V : Vezîr Kara Y

hümâyûnla Erçin'den kalkup, Hamza Bey palankası kurbuna nüzûl olundu ve Rûm-ili dilâverlerinden dört yüz nefer serdengeçdi karavulcı ta'yîn olup, ilerü Kaya Burnu nâm mahalle gönderilmiş idi. Küffâr-ı hâksâr karavulcısına sataşup ceng eylediler. Bunlar gâlib anlar mağlûb inhizâmen taburlarına firâr itmeleriyle kesdikleri bir miqdâr kelle ve beste-i zencîr eyledikleri seksan kadar zinde kâfir ve Tuna kenârında buldukları birez zahîre arabalarıyla mansûren avdet ve irtesi mâh-ı mezbûrun sekizinci Cum'a gün orduya gelüp, haberlerin serdâra arz eylediler. Her birin ihsân ile mesrûr idüp, esîrler bi'l-cümle katl olundu.

Ve Cum'airtesi gün tabur-ı makhûrda küffâr-ı hâksârın serdâr-ı murdârı olan Hersek la'inden Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya ilçisiyle nâmesi gelüp tercüme olundu. “Dört def'adır üzerime hamle vü hücum idersin, merd isen vaktine hâzır ol. Yarın Bâzâr gün bir kere ben de senün üzerine hamle ideyim” demiş. Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi “ben meydânda hâzır ve gelmesine nâzırım” cevâbıyla ilçiyi yollayup, der-akab rü'esâ-yı askeri otağına da'vet ve mazmûn-ı kâğıdı i'lâm idüp, “işte düşmen-i dîn üzerimize geleceğin bildirmiş, artık ne işlemelidir herkes zamîrinde olanı söylesün” didi. Ve bi'l-ittifâk, “bu mahalden kalkalım girü Cân-kurtaran'a doğru varup, Âstâne'den ta'yîn olunan imdâd-ı askerimiz gelinceye değin birkaç zamân düşmen-i dîn önünden savularak bu havâlilerde tazyî'-i evkât idelim. Tamâm mertebe cem'iyet idüp kendümüze gına gelince ol vakt düşmen-i dîne mukâbil olalım. Belki düşmen-i dîni yormamız cem'iyetlice bulunmamız ile üzerimize gelmeğe havf ide ve illâ bu denlû az asker ile böyle azîm düşmene tokuşmak küllî hatâdır” didiler. Sözlerin dinlemeyüp Şâm Vâlisi Vezîr Boşnak Osman Paşa, bostancıbaşılıktan gelme bir fodul kavak, ceng görmemiş²⁰⁷² âdem idi. “Ordu-yı hümâyûnı yerinde bırakup piyâde vü süvâr müretteb alaylar ile küffâra karşı varalım, her kim otağın ve çadırın bozup girüye gönderir ise bilâ-emân katl ve eşyâsın mîrîye kabz idelim. Zîrâ biz otağımızı girüye yollamak iktizâ etse ekall-i mertebe yüzer âdem ve beş hizmetkârı ağavât iki âdem ile ancak gönderebilir. Ammâ ard yerinde duracak otağımızı on âdem ve ağavât çadırın bir âdem hıfz idebilir. Hem cengimizin kesret ü vefretine ve hem mâlımız yerinde durdukça kuvvet-i kalbimize sebep olur. Baş gidince köpekler yesün mâlî” didi ve Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi gurûrâne, “kâfir neye kâdir gelür ise döğüşüp bozarız” deyü, vâfir laf u güzâf idüp, Osman Paşa re'yine amel eyleyüp, dellâl nida itdürdi ve herkes cenge

²⁰⁷² kavak, ceng görmemiş V : -Y

müheyyâ olup, ahşâm mâh-ı Şa‘bân’ın onuncı Bâzâr gicesi kapısı ve eyâleti askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa’yı karavulcî ta‘yîn idüp, Kaya Burnu’na gönderdi ve Mehmed Paşa dahi Priştine alaybeğisin otuz miqdâr âdemisiyle ince karavul idüp ilerüye göndermiş idi. Mîr-i mezbûr dahi sabâha iki sâ‘at kalarak Mehmed Paşa’ya âdem gönderüp, “dere içinden köpek ve araba sadâsı geliyor” deyü, haber vermekle Mehmed Paşa dahi, “beğ var selâm eyle dahi ilerüce varup baksun aslı nedir görsün” tenbîh buyurmağın, mekr-i melâ‘în ü hâsirîn yaya askerin metrisde bırığup, otuz binden mütecâviz atlu Nemçe ve Macar askeriyle taburdan çıkmış ve alayların düzüp, asâkir-i İslâm üzerine yürümüş gördüğü gibi, at boynuna düşüp geldi. Mehmed Paşa’ya, “ne durursun işte kâfir alayların yasamış²⁰⁷³ gelüp yaklaştı” diyicek, Mehmed Paşa dahi bayırdan aşağı dereye inüp cenge hazırlandı ve küffâr-ı dûzah-mekîn dahi kendü durduğu bayıra çıkduğun müşâhede eyledikde, bir ağasın serdâra gönderüp, düşmen-i dînin yürüdüğü haber virdi. Serdâr dahi emr idüp minvâl-i meşrûh üzre cenge kâdir ne denlü asker var ise at arkasına gelüp ber-vech-i²⁰⁷⁴ tahmîn yedi bin miqdâr atlu âdem ancak olurdu. Ordu-yı hümâyûndan bir sâ‘at ilerü Hamza Bey palankası sahrâsına varılıp, alaylar bağlandı şöyle ki, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa kendü kapısı ve Haleb eyâleti askeri ve bir miqdâr sipâh ve silihdâr serdengeçdileri ve beş yüz kadar yeniçeri ve toplar ile kalb-i askerden karâr idüp, sağ cânibinden Tuna kenârında ve kapuları ve eyâletleri askeriyle Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Kâdıoğlu Hüseyin Paşa ve sol cânibinden kapuları ve eyâletleri askeriyle Bosna Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Kethudâsı Osman Paşa ve nihâyetinde dağ başında ve orman içinde Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa durup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa ilerü çarhaya ta‘yîn olundu ve sû-i tedbîrden nâşî kâfir askerini ürkütmek fikriyle ordu-yı hümâyûnda mevcûd cümle develeri getirüp ilerüye sürdiler. Düşmen-i dîn dahi iki şıkk olup develere yol virüp enseye aldılar ve andan bir yere gelüp, uğurlarında olan asâkir-i İslâm üzerine donuz sürüsü gibi horlayarak hamle vü hücûm idüp, top u tüfeng dânelerin yağdırup cenge turuşdı²⁰⁷⁵ ve guzât-ı İslâm tarafından ancak bir yaylım top u tüfeng atılıp, iki asker biri birine tokuşup katışdı ve guzât-ı İslâm’ın ancak sülüsü miqdârı iki sâ‘at kadar ceng eyleyüp, vehle-i ûlâda dağ başında Vezîr Boşnak Osman Paşa’nın

²⁰⁷³ yasamış V : düzmüş Y

²⁰⁷⁴ haber virdi....gelüp ber-vech-i V : -Y

²⁰⁷⁵ turuşdı V : mübâşeret eylediler Y

sekbân u saruca levendi yüz döndürmekle sâ'ir levend tâ'ifesi dahi bunlara teba'iyet ve bir baş gelüp, ordu-yı hümâyûnı yağma idüp Ösek'e doğru firâr eyledikleri ceng üzre olan asâkir-i İslâm dahi ol mel'ûnların muhanneslikleri sirâyet itmekle, düşmen-i dîn bozulmuş iken Osman Paşa'nın bozulduğu ve ordunun yağmalandığı mesmû'ları olıcak bunlar da, bi'l-küllîyye münhezim olup döndiler ve Erçin'de çadırlarına dahi uğrayamayup herkes başı kaydıyla²⁰⁷⁶ mâl ve esvâbdan rû-gerdân ve müteferriķ ü perîşân çırlak çıplak firâr iderek iki gün iki gicede Varda palankasına varup beytûte ve irtesi gün nehr-i Drava'yı Ösek köprüsünden karşı geçüp, Ösek kal'ası kurbuna gelüp kondılar.

Ve küffâr-ı hâksâr aslâ akab-gîrlık itmeyüp, hemân top ve mühimmât-ı cebehâne ve orduyı zapt eyleyüp ve andan varup Budun altında taburuna girdi ve bî-pervâ muhkem kal'ayı döğmeğe başladı. Vezîr Boşnak Osman Paşa'dan menkûldür ki, dört yüz kîse nukûd ile dört yüz kîselik bir mücevher buhûrdânı çadırında kalup düşmen eline girdigi ve akçadan geçüp buhûrdânlıktan ötürü yanup yıkılduğın, kethudâsı konşumuz Boşnak İbrâhîm Ağa'dan mesmû'um oldu.

Ve ol mahalde hezîmete sebeb ve ordu-yı hümâyûnı yağma idenler teftîş olup, ele girenlerinin cezâları virildi. vâkı' hâl künhüyle mahzar olup, rikâb-ı hümâyûna gönderildi ve müceddeden imdâd-ı asker ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîre ve hazîne taleb olunup, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Kara Mehmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Seydîzâde Mehmed Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Abdülmü'min Paşa'nın şahâdetleri arz olundu.

Ve Âstâne'de Bağdâd'dan ma'zûl Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'ya Şâm eyâleti ve anın selefi Vezîr Boşnak Osman Paşa'ya Bosna eyâleti ve anın selefi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya Yanova eyâleti ve Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve anın selefi Vezîr Şeytan İbrâhîm Paşa'ya Budun eyâleti ve Kara Mehmed Paşa kethudâsı Rüstem Ağa'ya Karaman eyâleti tevcîh ve berâtları gelüp sâhiblerine tevzî' kılındı.

Hareket ve hezîmet-i Zirin ve Bakanoğlı ümerâ-yı Macar

Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa Ösek'de Âstâne'den gelecek imdâd-ı askerin vürûduna intizâr u ikâmet üzre iken, Nemçe çasarının ibrâm u ikdâmıyla Zirinoğlı ve Bakanoğlı nâm la'în-i dûzah-nişînler asâkir-i İslâm'ın perâkende vü perîşân hâl üzre

²⁰⁷⁶ kaydıyla V : kaydına düşüp Y

olduğın haber almağla, “fursat demidir” deyüp, Ösek'e varınca ol havâlîleri ihrâk bi'n-nâr ve ahz u kabz itmek zu'mıyla, otuz bin miqdâr Macar kâfiriyle Darda palankasına bir konak karîb Palkova kal'ası altına gelüp, meks üzre olduğın vehle-i ûlâda Ösek köprüsin yıkmak zu'mında idiklerin ahâlî-i kal'a, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya mahzar gönderüp, i'lâm ve feryâd itmeleriyle Pojega sancağına mutasarrıf Fındık Mustafâ Paşa'yı baş²⁰⁷⁷ idüp, yanına Ohri ve Yanya ve Avlonya sancakları beğlerini ta'yîn ve Drava suyu kenârıyla imdâdlarına irsâl eyledi.

Lâkin dördüncü gün kâğıdı gelüp, düşmen-i dîn kesret ü vefret üzre olup, mukâbele ve müdâfa'ası mümkün olmayup dahi imdâd-ı asker taleb itmekle, Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa'yı ser-asger eyleyüp, yanına Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'yı kapuları ve eyâletleri ve bir miqdâr gediklü müteferrika ve çavuş ve Mısır Beği Yaralıoğlu Mustafâ Beğ birez Mısır askeri ta'yîn idüp gönderdi.

Ve iki asker bir araya gelüp yedi gün meks esnâsında, Zirîn ve Bakanoğlu dahi dönüp, memâlik-i İslâmiyye'de Meravetse kal'asın muhâsara ve vire ile alup içinden **[125b]** çıkan sagîr ü kebîr cümlesin esîr idüp ve tabur-ı makhûruyla Karantlık boğazın berüye geçüp konduğu haberi gelmekle, Serasker Vezîr Boşnak Osman Paşa dahi sekizinci gün yanında mevcûd asâkir-i ma'hûd ile Palkova'dan kalkup²⁰⁷⁸ Meravetse'ye dört sâ'at karîb Karantlık kenârına konup, a'yân-ı asker ile meşveret eyledi. Meravetse kal'asının muhâsarasın ma'kûl görmeyüp, tabur-ı makhûr üzerine varılmağı ittifâk itmeleriyle, irtesi gün andan dahi kalkılup, yemîn ü yesâr Arab alayı bağlayup, taraf taraf mehterhâneler çalınarak tabur-ı makhûr konduğu boğaza varıldı.

Melâ'în-i dûzah-karîn dahi piyâde vü süvâr alaylarıyla, donuz gibi horlayarak tabur-ı makhûrundan çıkup, asâkir-i İslâm'a mukâbil oldu. Beş sâ'at ale't-tevâlî ceng-i azîm²⁰⁷⁹ olup, hücum-i İslâm'a tâkat getürememekle münhezimen girüye firâr ve boğazı dar bulup, gücile tabur-ı makhûruna cân atup firâr eylediler. Bin altı yüz kelle ve dil ve on tokuz bayrak alınup mansûren hıyâmlarına geldiler.

²⁰⁷⁷ baş V : -Y

²⁰⁷⁸ kalkup V : -Y

²⁰⁷⁹ ceng-i azîm V : ceng cidâl ve harb ü kıtâl Y

Âmeden-i imdâd-ı asker ve azîmet-i Serdâr Mustafâ Paşa ve vaz'-ı imdâd-ı sipâh der-kal'a-i Budun

Ol mahalde Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa, Ösek altından yanında olan asâkir-i İslâm ile meks ü cem'iyet ve muhâfaza-i serhad üzre iken, Âstâne-i sa'âdet tarafından imdâda gönderilen Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa ve iki bin sipâh ve silihdâr serdengeçdileri ve hazîne ve hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ile mâh-ı Ramazân'ın on sekizinci Çehâr-şenbih gün kapucılar kethudâsı Hazînedâr Osman Ağa Ösek'e gelüp, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya teslim ve a'yân-ı askeri otağına da'vet ve mahzarlarında hatt-ı şerîf feth ü kırâ'at olundu. Mazmûn-ı mehâbet-meşhûnunda hüsn-i tedbîr ile basîret üzre olup, merdâne vü dilîrâne hareket ve Nemçe taburu üzerine varup, Budun kal'asının mekr ü a'dâdan istihlâsı husûsunda gayret ü hamîyyet ve düşmen-i dîni kal'a muhâsarasından kaldırmağa sa'y u dikkat idegör. Yohsa ne'üzü billâh kal'a elden gidicek olur ise, bi'l-cümle sagîr ü kebîrinizin katl olunmasını mukarrer bilüp, ana göre bir gün mukaddem techîz-i asâkir-i mansûre ile Budun altına varup, ne tarîk ile olur ise olsun vehle-i ûlâda bi-eyyi vechin kân kal'aya imdâd konulması husûsunda azîm tenbîh te'kîd buyurulmuş, rü'esâ-yı asker ile bu bâbda meşveret idüp, sebûkbâr Budun altına varup kal'aya imdâd konulmayı ma'kûl gördiler.

Bu niyyete Fâtiha okunup, bundan sonra sekiz gün dahi meks ve Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa ile Pojega sancağına mutasarrıf Fındık Mustafâ Paşa'yı altı bin miqdâr asker ile Ösek ve Darda havâlîlerin muhâfaza itmek üzre Palkova'da alıkoyup, sâ'ir askeri yanına getürüp ve askerin ardın aldıktan sonra, on beşer günlük zahîre ile mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Penç-şenbih gün mevcûd on bin miqdâr cerd atlu asâkir-i İslâm ile Ösek altından kalkup ve Drava suyunu Ösek köprüsünden geçüp, karşı yakasında Varda palankası kurbuna kondı ve asker geçince değin, irtesi Cum'a gün meks eyleyüp, dahi irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Şenbih gün *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin avn ü inâyet ve lûtf u keremine istinâden Varda palankası altından dahi kalkup, menzilde ki mâh-ı Şevvâl'in ikinci Çehâr-şenbih gün Üstolni-Belgrad altına varup nüzûl ve üç gün meks eyledi. Ol mahalde küffâr-ı bed-fi'âle birbirin ta'kîb iderek otuz bin kadar kâfir imdâdı geldi ve Erçin palankasında müstahfız üç bin kâfir olduğu haber alınmağın Üstolni-Belgrad altından dahi göçilüp Üstolni-Belgrad ile Budun kal'ası beyninde vâkı' Dal deresi dimekle ma'rûf büyük dere nâm mahalle gelüp konuldu.

Muhârebe-i Şa‘bân Ağa

Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa ağavâtından yararlıkla meşhûr Şa‘bân Ağa, yanına beş yüz nefer serdengeçdi sipâh ve iki yüz nefer serhad askeri koşulup Erçin palankası fethine gönderildi. Lâkin küffâr-ı hâksâr haber alup, firâr itmeleriyle palankayı boş bulup, etrâfında gezer bir miqdâr kâfire müsâdif, kimin baş ve kimin dil idüp ve niçesi palankaya girüp tahassun eylediklerinde, mebâdâ etrâfdan ziyâde düşmen-i dîn zuhûr eyleye ve bu revîş-i hîle olmasun deyü te’hîr itmeyüp, orduya geldi ve sonra melâ‘în palankadan çıkup firârı haber alındı.

Muhârebe-i Mustafâ Ağa

Ve bir nevbet dahi, yine Vezîr Siyâvuş Paşa ağavâtından Abaza Mustafâ Ağa'ya dahi bir miqdâr asker koşulup gönderildi. Meğer kâfirin firârının aslı yoğimiş mezbûr Mustafâ Ağa nefsinde yarar iş görmüş bâhâdır yiğit olduğundan, yanında olan askeri üç bölük eyleyüp Cenâb-ı Kibriyâ’dan taleb-i istimdâd ve ale'l-gafle tekbîr getirüp üç koldan hücum ve yürüyüş itmekle melâ‘în şaşup, niçesi Tuna'ya gark ve ba‘zıları palankaya tahassun murâd eylediklerinde, bunlar çüst deprenüp palanka²⁰⁸⁰ kapusın aldılar ve dil çıkartmayup kırdılar²⁰⁸¹ ve içinde on pâre top ve yedi araba cebehâne bulup, bu kadar dil ve baş ve fevz ü nusret birle ordu-yı hümâyûna dâhil oldılar. Getirdükleri top ve mühimmât-ı cebehâneyi Üstolni-Belgrad’ına irsâl eylediler ve Üstolni-Belgrad sancağına mutasarrıf Atlubeyzâde Mehmed Paşa iki bin âdem ile çarhacı ta‘yîn olunmuş idi, küffâr taburunun etrâfın gâret ü hasâret idüp, vâfir zahîre ve bârgîr ve seksan dil ve yüzden mütecâviz kelle getirüp, sâlimen ordu-yı hümâyûna dâhil olmağın azîm iltifâta mazhar olup, diller katl olundu ve düşmen-i dînin her-bâr zahîre ve otlukcusı tabur-ı makhûrundan taşra çıkdıkların haber virmekle, bi-emr-i serdâr nevbetce ikişer üçer beğlerbeği çete tarîkiyle karavula ta‘yîn olunmağın, min-ba‘d taşra çıkartmayup zahmet ü sıklet virir oldılar ve rûz-merre Budun altına seğirdüp niçe dil ve baş getürmekden hâlî olmadılar.

Hücûm-i Siyâvuş Paşa ve Mehmed Paşa

Ol mahalde meşveret olup, “bi-eyyi vechin kân Budun kal‘asına imdâd komamız üzre farz-ı ayn oldu” deyüp, Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi

²⁰⁸⁰ bunlar çüst deprenüp palanka V : tiz elden palankanın Y

²⁰⁸¹ kırdılar V : bütün kılıcdan geçirdiler Y

Kādıköylü Vezîr Mehmed Paşa, “yarın *inşâ'allâhu ta'âlâ* varalım Keddane bayırında küffâra birez ceng gösterelim Budun'da mahsûr-ı Müslimîn bizi görsünler imdâdlarına geldüğümüzi bilsünler” didiler.

Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa kendü kapısı ve Edirne'den getürdüğü serdengeçdileri sipâh ve silihdâr zümresi ve gayrıdan beş bin kadar müntehab guzât-ı İslâm ile dağ yolından ve bağlar kenârından tabura²⁰⁸² inmek ve Vezîr Mehmed Paşa dahi Rûm-ili askeriyle ovadan Tuna kenârıyla tabur üzerine varmak re'y-i ma'kûl²⁰⁸³ görölüp, bu niyyete Fâtîha okundu.

Ve hemân ol gün mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Cum'a gün, ikindi vakti Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa ve nısfu'l-leylde Vezîr Mehmed Paşa binüp, her biri tasâm eyledikleri mahalle revân, vakt-i fecirde Vezîr Siyâvuş Paşa dağdan inüp, Vezîr Mehmed Paşa dahi ovadan yürüyüp, bî-pervâ Budun kurbunda, Muhannes depesinin üzerine çıkup, küffâr-ı hâksârın bu kadar tabya ve metrislerine ve asker-i menhûslarına karşı sancakların açup ve kal'a halkına bir hoş kendülerin gösterdiler. Ve iki sâ'at miqdârı zamân karâr ve andan cebel-i mezkûrun ardından dolaşup, Gürz İlyas bayırının cebel bayır tarafından melâ'înin Hırvat taburu dimekle ma'rûf azîm taburu olup, amîk ü vasî' handaklar kesüp ve toplar dizüp, hâzır u müheyyâ olan tabur-ı makhûrunun üzerine varılup, gülbâng-ı Muhammedî çekilüp hamle vü hücum ve üç sâ'at miqdârı zamân ceng-i azîm olup, hayli kâfiri tu'me-i şemşîr eyleyüp hâk-i siyâha düşürdiler ve hattâ mübârizân-ı dîn-i mübîn taburlarının içine at koymağla birkaç bellü başlu kâfirler katl olunmağla, saltatları delükden delüğe kaçup altı yüz kelle alındı ve birkaç topları çivilendi ve ancak taraf-ı İslâm'dan sekiz nefer gâzî şehîd ve on kadarı mecrûh olduğu tahkîke irdi.

Ve ahşâm olmağla mansûren avdet vâfir dil ve kelleler ile Dal deresinde huzûr-ı serdâra varup, in'âm u ihsânlar ile memnûn kılındılar ve mahsûr-ı Müslimîn dahi imdâda irişdüklerin ayne'l-yakîn müşâhede ve mesrûr oldılar.

Hücûm-ı sâni-i gâziyân-ı kal'a

Bu cengden iki gün mukaddem Eğre Vâlisi Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa ile serhad gâzileri Peşte tarafında ehl-i kal'aya görünmeleriyle anlar da içerüden gayrete

²⁰⁸² tabura V : tabur-ı makhûra Y

²⁰⁸³ ma'kûl V : savâb Y

gelüp, bin miqdârı piyâde ve guzât-ı mansûre bir ağızdan tekbîr getirüp dal-kılıç varoşa yürüdiler. Avn-i inâyet-i Perverd-gâr birle²⁰⁸⁴ küffârı bozup kıra kıra Hurûs kapusına değin götürüp, kâfirin zapt eyledüğü Tuna suyunu halâs eylediler. Bâ‘de'l-yevm düşmen-i dîn kefere-i bed-âyîn bâb-ı mezkûrdan berüye geçmeğe kâdir olmadılar. Bu cengde dahi üç binden ziyâde kâfir-i bî-dîn mürd ü helâk olduğın diller haber virdiler.

Bugün dahi taşra guzâtı, Muhannes depesinden göründükleri gibi ehl-i kal‘a “*fe-li'llâhi'l-hamd* büyük imdâdımız dahi gelmiş” deyü, mürde cisimleri nev-hayât bulup, cûş u hurûşa geldiler ve sell-i seyf taşra çıkup, ova kapusunda Karakaş Mehmed Paşa kulesine varınca değin melâ‘în-i hâsirînin metrislerin basup ve bir kubûrların bozup ve bir lağımların iptâl ve bin kadar kelle alup, mansûren kal‘aya avdet eylediler.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on üçüncü Şenbih gün Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa orduyu hümayûn ve asâkir-i mansûre ile Dal deresinden kalkup, ağırlığı Budun kal‘ası kurbunda vâkı‘ Gölbaşına yollayup, kendü bi'l-cümle salt süvârî asâkir-i İslâm-ı nusretencâm birle Gürz İlyas bayırının berü cânibinden Kile ovası nâm sahrânın nihâyetinde vâkı‘ Taşlık Burnu bayırının üzerine varup, düşmen-i dîne karşı alaylar bağlayup, üç bölük guzât-ı mansûreyi birbiri ardınca çarhacı şeklinde küffâr-ı hâksâra doğru gönderdi. Melâ‘în-i hâsirîn bunları görüp, alaylarıyla taburdan çıkup, Gürz İlyas bayırı önünde asâkir-i İslâm alayların karşılayup, mukâbele vü mukâtele esnâsında akabince avn u inâyet-i Perverd-gâr birle kâfir bozulup yüz döndürdi. Bir miqdârı küşte-i şemşîr olup, altmış kadar hayme vü bârgâhları alındı. *Fe-li'llâhi'l-hamd* taraf-ı İslâm'dan kimseye zarar isâbet itmeyüp, selâmet birle ordu-yı hümayûna nüzûl müyesser oldu.

Muhârebe-i azîme Siyâvuş Paşa ve vaz‘-ı imdâd-ı asker kal‘a-i Budun

İrtesi mâh-ı mezbûrun on dördüncü Bâzâr gün meşveret olup, bi'l-ittifâk tabur-ı makhûrî ardından kuşadup, cengler gösterilmesini ve ol mahalde kal‘aya imdâd konulmasını evceh gördiler. Şöyle ki, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa Gürz İlyas tarafından ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa boğazdan cebel bayır tarafından ve Sivas Beğlerbeğisi Kâdızâde Hüseyin Paşa ile Üstolni-Belgrad Vâlisi Atlubeyzâde Mehmed Paşa serhad askeriyle üst taraftan dağ cânibinden ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa ile Yanova Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa Usturgon tarafından yürüyecek oldılar, düşmen-i dîni kahr-ı tedmîr eylemek üzre ahd ü mîsâk

²⁰⁸⁴ birle V : ile Y

eylediler. Der-akab Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa bin beş yüz miqdârı kendü kapısı ve bin kadar sipâh-ı silihdâr serdengeçdisi ve beş yüz kadar Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'nın kapısı ve Temeşvar askeriyle cem'an üç bin kadar atlu mübârizân ile ahşâmdan süvâr oldılar. *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* bir mertebe azîm rahmet-i bârân nâzil oldu ki, guzâtın derûnuna geçdi ve deryâ misal sellerden ubûr olunup, irtesi mâh-ı mezbûrun beşinci Düşenbih gün, Canbek yolından Budun çayırılığına çıkıldı. Ol mahalde düşmen-i dînin üç yüz miqdârı karavuluna müsâdife ve dil çıkartmayup kırdılar ve ahd ü mîsâk olundığı üzre, Ahmed Paşa'dan gayrı sâ'ir paşalar ve askerî tâ'ifesi hâ'inlik idüp, yağmuru bahâne itmekle, tabur cengine yürimediler. Vezîr Siyâvuş Paşa'yı âğaza virdiler. Merhûm Sultân Süleyman Gâzî asrında Kâsım Voyvoda'yı Alaman dağlarında kurbân virdikleri gibi bunu dahi cümleye fedâ eylemişler iken sadâkat u salâbeti **[126a]** sebebiyle bu denlü gazâ vü fütûhât-ı celîleye muvaffak oldu ve kal'a muhâsarasında bu kadar yüz bin kâfir mevcûd idüğü ezher-i mine's-şems iken ancak yanında olan asâkir-i mansûre ile Cenâb-ı Hak ve feyyâz-ı mutlakdan istimdâd taleb ve yek-dest tîgleri uryân idüp²⁰⁸⁵ tekbr getürüp, tabur-ı makhûr ve metris ve tabyaları üzerine hücum ve yürüyüş eyledi ve küffâr dahi taburdan taşra kusup, *Allâhu Ekber el-azametu'llâh* taraf-ı küffârdan ve kal'adan bî-hadd²⁰⁸⁶ top u tûfeng ve humbara ve seng sadâsından zehreler çâk olup, Beç kapısı ki, Kanada kapısı demekle ma'rûf çayırılıktan ana değin ve andan toprak tabyaya ve andan Ova kapusına ve andan karşusındaki mezârlığa ve andan Hızır Baba tekyesine varınca²⁰⁸⁷ bu aralıkda olan tabya ve metrislerin kâfiri kılıçdan geçüp söndi ve handakları küffâr laşesiyle pür olup, guzât-ı mansûre iktizâsına göre gâh piyâde ve gâh süvâr ceng idüp, kal'adan mahsûr-ı Müslimîn dahi yalın kılıç çıkup yedi sâ'at miqdâr zamân bir mertebe ceng ü pey-kâr²⁰⁸⁸ oldu ki, gökte melek yerde semek tahsîn ve deng²⁰⁸⁹ ü hayrân olup âferînler kıldılar. Ve bî-hesâb kırılan kâfirin takrîr u tâ'bîri müşâhede olunmadıkça vasf olunmazdı ve niçe târîh-şinâs ve sâl-hurde serhad gâzîleri bu güne gelişi, bu mertebe cengi mesmû' ve müşâhede itmedik didiler. *Hamden sümme hamden*²⁰⁹⁰ ve ale'l-husûs Vezîr Siyâvuş Paşa'nın destinde tîğ-bürrân ve bâzûsunda gümân düşmene virmez amân, uğuruna gelenleri tîğ-i kâtî' ile iki pâre ve

²⁰⁸⁵ idüp Y : -V

²⁰⁸⁶ bî-hadd V : atılan Y

²⁰⁸⁷ varınca V : varınca değin Y

²⁰⁸⁸ ceng ü pey-kâr V : ceng ü cidâl harb ü pey-kâr Y

²⁰⁸⁹ deng V : -Y

²⁰⁹⁰ *Hamden sümme hamden* V : *El-hamüli'llâ hi hamden kesîran* Y

mukâbiline gelenleri tîr ile helâk iderdi. Hattâ bir kâfir atının göğsünden bir ok urup sağrısından bir karış taşra çıktığı meşhûr-ı âfâkdir.

Ve esnâ-yı mukâtelede Rüstemâne ve kahramâne na‘ralar urup ve etrâf u eknâfi dar idüp, gâh düşmenden intikâm ve gâh asâkir-i mansûreye istimâletler virmekle anların da her biri şîr-i ner gibi adû-yı bî-dîni gözleyüp gazâlar iderlerdi ve ağavâtından Şa‘bân Ağa ve Abaza Mustafâ Ağa ve silihdârı Abaza Osman Ağa ve dîvân efendisi gibi gâzîler ve kemânkeşlikde bî-nazîr âdemler olmağın, kanıkmış kurd mesâbesinde sunup nerîmân bunlara mukâbil olamaz her biri zamânının Seyyidî Battâl'ı idi hattâ dîvân efendisi bir derin metrise düşüp, hasmın hakladıkdan sonra çıkamayup kılıcını metris dîvârına sokup gücile çıkıdı.

Hülâsa-i kelâm gerek Osman Paşa ve Ahmed Paşa ve gerek sâ'ir guzât-ı mü'minînden Hak râzî ola bi'l-cümle²⁰⁹¹ gönül birliğiyle muhârebe vü mukâtelede taksîr eylemediler. Çün Vezîr Siyâvuş Paşa me'mûr olduğu üzre mukaddem dîvân efendisiyle ve imâmı Mahmûd Efendi'yi ve mîrâhûru Ahmed Ağa'yı ve kendünün altı bayrak sekbânıyla bir miqdâr sipâh ve silihdâr serdengeçdisinden ayırup mecmû'ü bin kadar guzâtı âgâh idüp, “biz ceng iderken siz kal'aya girin” deyü, tenbîh buyurmuşıdı. Minvâl-i meşrûh üzre üç bin cerd atlu guzât-ı mansûre tablhânesin çalarak, Kralpınarı ve Kestane bayırı üzerinden yürüyüp, düşmen-i dîni kırarak tabur-ı makhûrun ortasından ve metrisleri önünden geçüp, düşmen-i dîn dahi havflarından iki şikk olduğu mahalde gözlerine karşı imdâdı²⁰⁹² kal'aya kodı ve küffâr-ı hâksâr dahi ol mahalde gayretlenüp, piyâde vü süvâr alay-ı menhûsları cevânib-i erba'adan zuhûr ve kara canavarlar gibi asâkir-i mansûre üzerine hücûm itmeleriyle, anlar dahi âheste âheste ceng iderek ordu-yı hümâyûn tarafına avdet ve karavul²⁰⁹³ depesine doğru azîmet eylediklerinde, on bin kadar melâ'in ü hâsirîn²⁰⁹⁴ boğazdan çıkup, uğurların aldı ve on binden mütecâviz küffâr dahi ardlarından yürüyüp, guzât-ı İslâm'dan dil çıkartmamak fikriyle yetişüp sıkışdırıcak, Vezîr Siyâvuş Paşa dahi yanında olan asâkir ile dönüp, düşmen-i dîne hamle vü hücûm eyledi ve küffâr-ı hâksâr dahi mukâvemete kâdir olamayup yüzlerin döndürdiler ve kira kira ovaya indirüp, taburlarına²⁰⁹⁵ tıkdıktan sonra Vezîr Siyâvuş Paşa dahi zikri sebkât iden çayırılıkda bî-pervâ karâr ve zebûn

²⁰⁹¹ Hak râzî ola bi'l-cümle V : Hak râzî ve hoşnûd ola hazreti Hak ve feyyâz cümlesini ber-hûdâr eyleye fi'l-cümle Y

²⁰⁹² imdâdı V : imdâd-ı asker-i İslâm'ı Y

²⁰⁹³ karavul V : Kral Y

²⁰⁹⁴ melâ'in ü hâsirîn V : melâ'in-i dûzah-karîn Y

²⁰⁹⁵ taburlarına V : tabur-ı menhûslarına Y

atlıları ve atlarından ayrılıp piyâde kalanları ve mecrûh ve perâkende olan asâkir-i İslâm'ı yanına cem' ve kimseyi bırakmayup ve iki sâ'at zamân meksden sonra mehterhânesin döverek ordu-yı hümayûn cânibine giderken, mukaddemâ uğurların alan kâfire dahi râst gelüp, cenge koyuldılar ve der-akab anlar dahi bozulup, bir niçesi küşte-i şemşîr olup taburlarına firâr eylediler ve yüzün dergâh-ı Bârî'ye tutup, hamd şükür²⁰⁹⁶ iderek selâmet birle ordu-yı hümayûna vusûl ve nüzûl buyurdılar.

Bugün ahz olunan dillerden su'âl olundukda, katl ü helâk olanlarımız katı çokdur ancak mecrûhlarımız dört bin sekiz yüzden artıktır didiler ve bu cenge göre cümle guzât-ı mansûrede ferd-i vâhid halâs olmayacağı nümâyân iken fakat on üç nefer guzât şerbet-i şahâdeti nûş idüp rahmet-i Hakk'a vâsıl ve on sekiz neferi mecrûh bulundu.

Hücûm-ı sâlis-i gâziyân-ı kal'a ve zapt-ı lağım

Gelelim bugün kal'a ahvâline. Çünkim Vezîr Siyâvuş Paşa'nın askeri ve alem-i sancak-ı zafer-encâmı mahsûr-ı Müslimîn'in manzûrları olıcak, şevke gelüp dîn karındaşları ve cennet yoldaşları, “işte asâkir-i nusret-me'ser tabur-ı küffâra yürüdükleri a'yân u zâhir oldu, biz de karşı varalım kâfirleri metrislerinde basup, ol dîn karındaşlarımızın imdâd u mürâfakatıyla kralım” diyerek ve birbirlerini kıtâle tahrîs iderek, yerlü kulu Sirem ve Semendire ve Rûm-ili gâzîlerinden iki bin beş yüz nefer gürûh-ı ricâl öyle vaktinde, Ova kapusından ve gediklerden ve kal'adan²⁰⁹⁷ çıkup, kâfirin topları mazgallarına değin uğurlarına gelen metrislerin basup, içinde bulunan üç binden mütecâviz kâfiri tamâm ifnâ vü i'dâm ve yayaları üzerine baş olan Usturgon gurufin şâr-ı tîg ile peyâm eylediler.

Kabza-i tasarruflarına giren cümle metrislerin doldurup ve buldukları üç aded lağımı dahi iptâl ve içindeki sekiz nefer lağımcıları giriftâr idüp, ol mahalde Vezîr Siyâvuş Paşa'ya müsâdife ve imdâda getürdüğü cümle guzât-ı İslâm'ı yanlarına alup, mansûren ve muzafferden avdet ve şenlikler iderek hisâra girdiler. Bu husûsda serdâr-ı küffâr havfa düşüp, ol tarafın metrislerinde baş olanları bi'l-cümle katl eyledi ve ol esîr olan lağımcılar gâfil ölmek ve düşmen-i dîn bir aydan berü Budun kal'asının temeli altından üç aded eski kemer bulup, ol kemerler ile kral sarayı ve zindân altına varınca lağımlar yürüyüp ve içine bârût koyup, “bugünde yarında atmak üzrelerdir” haberin vormeleriyle, muhâfız-ı kal'a, Vezîr-i rûşen-zamîr İbrâhîm Paşa dahi bu ahvâle ser-

²⁰⁹⁶ hamd şükür V : şükri-i Yezdân Y

²⁰⁹⁷ kal'adan V : -Y

âmedin guzâta ihbâr ve men‘ ü def‘i husûsunda²⁰⁹⁸ iş‘âr buyurup, ol lağımcı esîrlerin birin serhadlû üslûbuna koyup, lağımlar ne mahalde olduğın bir bir beyân ve tarîk-i iptâlin zâhir u ayân eylemek üzre emr eyleyüp²⁰⁹⁹ ve dergâh-ı âlî ve Budun yeniçerileri ve azab ve gönüllü ve Rûm-ili ve Sirem ve Semendire gâzîleri ve askerinden üç bin nefer dilîr ü dilâver ve tîg-zen²¹⁰⁰ gâzîler intihâb vakt-i seherde dal-kılıç taşra çıkup, bî-muhâbâ düşmen-i dînin topları durduğı tabyalarına varınca, yedi²¹⁰¹ metris kâfirin cümlesin seylâb-ı tîğ-i kahramân tedmîr idüp söndürdiler ve üç binden mütecâviz kelle kesdiler ve *bi-fazli'llâhi Teâlâ* esîrlerin delâletiyle lağımlar dahi bulunup ağzından içerüsüne girdiler ve saraylık ve zindânlık altına varınca döşedikleri dört yüz yetmiş kîse bârûtı bulup zapt ve cümlesin derûn-i hisâra çeküp cebehâneye teslim eylediler. Der-akab lağımların ağzına metrislenüp ve dizmeler dizüp, makâm-ı müdâfa‘ada kıyâm gösterdiler.

Âmeden-i Maksimilyan Hersek ve irsâl-i ilçî ve taleb-i kal‘a-i Budun

Beç'den yigirmi konak içerüde Nemçe çasarının dâmâdı ve ikinci serdârı ve yedi kralın biri ve Dibavara vilâyetinin ber-vech-i ocaklık hâkimi Barfiriş Maksimilyan nâm Hersek dahi kendi ülkesinde cem‘ eylediği otuz bin cünûd-ı şeyâtîn ve dört yüz nerdübân ile eyyâm-ı muhâsaranun altmışıncı günü Budun kal‘ası altına gelüp, tabura girdi ve serdâr-ı küffâra vâfir sitekler eyledi, içerüye ilçî ile nâme gönderdi ve kal‘a kapusına varup izin taleb eyledi. Muhâfız-ı kal‘a Vezîr İbrâhîm Paşa'ya haber virdiler, “alın içerü gelsün” buyurmağın, varup getürdiler. Ol mahal ta‘âm üzeri idi, bir azîm ziyâfet tertîb idüp, kesret-i ta‘âmdan mel‘ûn hayretde kaldı. “Biz sizi zahîresiz kıyâsında idik, bu zıyk-ı mahalde kırk elli sahan ni‘met tedârûki niçe mümkün” diyicek, paşa-yı zî-şân dahi *fe-li'llâhi'l-hamd* her-bâr ni‘metimiz böyle mebzûldür, beş sene ale't-tevâlî mahsûr olursak da zahîremiz vefâ idüp eksilmez, belki dahi üç dört kat ziyâde olur zahmet çekilmez buyurdu. Meğer bu kâfir, merhûm sadr-ı sâbık Fâzıl Ahmed Paşa kullarından hizmetinde perverde olmuş ve Raba cengi inhizâmında firâr idüp, Nemçe çasarının iç oğlan zümresine katılmış fasîh Türkçe bilür, tercemânsız söyleşdiler ve kendü ile taburdan bir Mısırlı esîr getürmüş idi, “isterseniz alın” didi. Paşa dahı, “askere ihtiyacımız yok, er isen taşradan gönder. Yohsa ben senün zu‘m-ı fâsidini bilürüm,

²⁰⁹⁸ husûsunda V : tamâm mertebe Y

²⁰⁹⁹ eyleyüp V : olup Y

²¹⁰⁰ tîg-zen V : -Y

²¹⁰¹ yedi V : -Y

alıkoyam da Türk'ün cengciye müzâyakası var imiş cebren hizmetkârımı elimden aldı deyü, askeriniz beyninde söyleyesin, yok yok bu pamuğı kulağından çıkar devlet-i pâdişâhîde gerek askerimiz ve gerek zahîremiz vâfırdır ve hâlâ kal'adâ mevcûd kılıca gelür askerimiz yüz binden artıktır, henüz dahi burunları kanâmadı. Ancak sen niye geldin söyle” buyurdukda, Hersek Maksimilyân'ın nâmesin çıkarup virdi. Ol mahalde kal'anın yüz miqdâr a'yân-ı askeri cem' olup, mahzarlarında nâme-i küffâr tercüme ve kırâ'at olundu. “Sen ki, muhâfız-ı kal'a İbrâhîm Paşa, efendine hizmet ise ancak olur ve ihtiyâr ve umûr-dîde ve bâhâdır ve tedbîr ü tedârûke kâdir ve nâmlu ve sen gibi bir kulu dahi devletine bu denlû hizmeti sebkât itmemiştir. Yüz gün oluyor, bir alay mecbûr tâ'ifeyi yetişür kırdırdın. İşte kal'anın dört dîvârından eser kalmadı ve sizler ki, kol ağaları ve kal'a zâbitleri ve memleket paşaları, siz dîn gayretinden cân u başınızı fedâ idüp merdâneve vü dilîrâne cengler eyleyüp, pâdişâhınız katında yüzünüz ak olup, hizmetinde kusûrunuz kalmadı ve du'â-yı iltifâtına mazhar oldınız. Ba'de'l-yevm bu kal'adan size hayır yok. Görüyorsunuz cân u baş ve ehl ü ıyâl ve emvâl ü erzâkınız gerek ise bize kal'ayı teslîm idüp, dînimizin hükmü ve merhametlû çasarımızın lûtf u keremleri üzre cürmünüzü afv eyleyüp, gerek araba ve gerek sefîne tedârûk olunmuştur. Emîn ü sâlim dilediğiniz mahalle îsâl idelim ve illâ son peşimanlık fâ'ide itmez, darb-ı dest ile aldığımızda²¹⁰² sagîr u kebîrinizi bi'l-cümle kılıçdan geçürürüm” deyüp, buna göre niçe türrehât yazmış. Ve İbrâhîm Paşa dahi, “ilçi beğ, bu kal'ayı Sultân Süleyman Han feth²¹⁰³ eyledikde, paşalara sipâriş itmemiş, içindeki kul tâ'ifesine ısmarlamış. İşte kol ağaları virürler ise kendüler bilür” buyurdukda ve kol ağaları dahi, “pâdişâh hazretleri bu kal'aya bizi ta'yîn buyurdukda, ‘kullarım Allâh emâneti olsun, kal'amı bir hoş muhâfaza idin, yohsa düşmene virin’ buyurmadı ve henüz birimiz dahi mansıbı tebdîl olunmadı ve askerimize fûtûr gelmedi, gitdikçe şevkimiz artup imdâdımız geliyor. Niden iktizâ ider kal'a virmek, biz cümle kırılmaya muhtâcız ki siz kal'aya mâlik olasız yüz güne karîbdır ceng ideriz, bir ol kadar dahi mahsûr olursak pervâ ve kusûr ve aczimiz²¹⁰⁴ yokdur”. Geçen gün Siyâvuş Paşa imdâd koduğı on bin serdengeçdi askeri bizlere, siz girüye durup dinlenün yüz gün de biz ceng idelim didiklerin söylediler. İlçi dahi, “ya ben şimdi Herseki'ne ne cevâb vireyim, bir netice söz virin” didikde, İbrâhîm Paşa dahi **[126b]** “bu kal'ada yüz bin cengci asker ve beş

²¹⁰² aldığımızda V : aldığımız hâlde Y

²¹⁰³ feth V : feth ü teshîr Y

²¹⁰⁴ kusûr ve aczimiz V : acz-i kusûrumuz Y

yıllık zahîre ve mühimmât-ı cebehâne mevcûddur ve zahîremiz kalmadığı hinde gâzîlerimiz şehîd olanları çıkarup yeriz ve cebehânemiz tükendükde taşradan gelmek mümkün olmaz ise yıkılan kal'a taşlarıyla ceng ideriz" cevâbın iderler. Fazl-ı Hakk ile bu asker sağlığında²¹⁰⁵ size kal'a yok, Hersek'e söyle elinden geleni girüye komasın" cevâbıyla kapudan taşra eylediler.

Hücûm-ı râbî-i gâziyân-ı kal'a ve muhârebe-i azîme

İlçi varup söyledikde mel'ûn gazaba gelüp, "Budun kal'asının dört köşesinde Müslimânlar'ın birer Tanrı hânesi olur ise de, darb-ı dest ile alup cümlesin yıkarım" deyüp, Lât u Menât'ına yemin eyledi ve on bini helâk olur ise, on bini kal'aya girüp zapt ider zu'mıyla yigirmi bin ve bir rivâyetde otuz bin serdengeçdi yazup ve irtesi mâh-ı Şevvâl'in yigirmi dördüncü Çehâr-şenbih gün, vakt-i zuhrda herkes râhatda iken mukaddem kendü askerinin ve akabince Nemçe leşkerin yürüdüp ve kal'adan atılan top u tufenge bakmayup, handaklara doldılar ve top ile açtıkları Frengî kullerinin gediğine hücum idüp, şaranpolarına sarıldılar ve dört neferi içerüye girüp kesdiler ve şaranpolara sarılanların ellerin ve kolların kesmedikçe kurtaramadılar ve kal'anın burc u bârûsuna ve çatma ve dolma toprak üstüne tırmaşarak çıkup içerüye atılmak sadedinde iken, ol mahalde Budun yeniçeri ve gönüllü ve hisâr ehlinden cem'-i kalîl düşmen-i dîni karşılayup, sâ'ir-i asâkir-i mansûreye haber olunca, kâfir ile dest-i girîbân olarak bir mertebe ceng ü savaş ve neberd [ü] perhâş oldu ki, tâ'bîr ü tahrîr mümkün değildir.

Ve Budun gönüllülerinden on iki nefer bölükbaşı zümre-i şühedâya mülhak oldu ve gürûh-ı küffâr-ı murdâr-ı nâ-pâkdan dahi katı vâfirî üftâde-i zîr-i hâk oldu. Gitdikçe âteş-i ceng işti'âl bulup, düşmen-i dînden sûret-i galebe nümâyân olduğundan muhafız-ı kal'a Vezîr İbrâhîm Paşa haberdâr olmağın, derûn-i hisârda olan guzât-ı mansûrenin gedikbaşına varup imdâda irişmelerine dellâl nidâ itdirdi. Cemm-i gafîr ve cem'-i kesîr ol mahalle akup gönül birliğiyle gülbang²¹⁰⁶ çeküp, *Allâhu Ekber* düşmen-i dîni bir mertebe alaf-ı şemşîr eylediler ki, vâsf olunmaz. Hay u huydan velvele ve top u tufengden zehreler çâk olup ve ale'l-husûs gâziyân-ı İslâm el humbara ve sengi ve saraylıktan Siyâvuş Paşa kemânkeşleri okları öyle yağdırdılar ki, hisâba gelmez.

Düşmen-i dîn dahi ol mahalde gediklere ve saraylığa ve asâkir-i mansûre cem'iyetgâhlarına toplar uydurup eylediği şenâ'atin nihâyeti olmayup, *bi-hamdi'llâh*

²¹⁰⁵ sağlığında Y : sağlında V

²¹⁰⁶ gülbang V : gülbang-ı Muhammedî Y

saraylıkda kimseye zarar isâbet eylemedi ve bu hâl üzre dört sâ'at ale't-tevâlî ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl mümtedd olup, sarhoş melâ'in öldüğüne bakmayup kal'anın top u tûfengi ve humbara ve sengi kendülerin demed demedi iderken gayreti elden komayup, bir mertebe hücûmlar eylediler ki, tâ'bîr olunmaz.

Asâkir-i İslâm dahi gayret-i dîn ve Hudâ-yı lâ-yezâlin avn ü inâyetiyle rûy-ı düşmende sâbit-kadem olup, taş ve ağaç ve el humbarası ve envâ'-i âlât ve âteş tulumlarıyla âteşler saçup darb-ı şemşîr iderek hâh u nâ-hâh gâlib ü mansûr oldılar ve ahşâma karîb düşmen-i dînin piyâde askerinin baş u buğları olan mel'ûnı, Rüstem Paşa kolundan bir yeniçeri kurşun ile urup, helâk²¹⁰⁷ itmekle, küffâr-ı dûzah-karâr külliyyet ile münhezim ü makhûr olup, yüzün döndürdiler ve metrislerine varınca kırdılar ve mesrûren kal'aya avdet idüp şühedânun kimin defn ve kimin Tuna'ya atup, küffâr leşiyle²¹⁰⁸ ovalar ve handaklar dolup kaldı²¹⁰⁹ ve kokudan gezilmez oldu ve bu denlû yürüyen küffârdan yaralı bereli bin miqdârı selâmet bulduğı hadd-i tevâtüre irişmiş iken, *Subhân Allâh*²¹¹⁰ taraf-ı İslâm'dan ancak yigirmi iki nefer gâzî câm-ı şahâdet nûş ve otuz beş neferi mecrûh olduğu tahkîke irdi²¹¹¹ ve muhâfız-ı kal'a Vezîr İbrâhîm Paşa hod cümleden ziyâde dîn-i mübîn uğur-ı hümâyûnda şeb ü rûz hâb u râhatı terk ve kemer-i gayreti bend ve kal'anın burc u bârû ve kulle ve tabyaların her ân ve her sâ'at devr ve guzât-ı mansûreye istimâlet ve atâlar idüp gûnâ gûn eyledüğü tedbîr ve tedârükleri *bi-emri'llâhi ta'âlâ* takdîre muvâfık gelüp, defa'ât ile melâ'inin lağımların bulup ve püskürmeler atup ve ol mahalleri guzâta zapt itdürmek ve hezâr-güne lağımlar yürüdüp küffârı ta'cîz itmek ve şebân-rûzân bî-hadd ü kıyâs dil ve kelle aldirmakdan hâlî değil, bir pîr-reviş gâzî ve ale'l-husûs şecâ'at ü bâhâdırlığı, kahraman u nerîmâne ve sühâ vü kerem-i Hâtem-i Tayy²¹¹²e mu'âdil bir vezîr idi. Vücûdları kal'aya değil âmme-i ibâdullâha rahmet idi. *Hâfiz-Allâh* bunlardan gayrısı bulunmuş olsa kal'a elden gideceğinden şekk ü şübhe yoğ idi ve ale'l-husûs bu cengde ve ol gedikte mevcûd Karaman Vâlisi Rüstem Paşa ki, hakkâ ismi müsemmasına mutâbık demür kazık gibi gedüğünden ayrılmayup ve dergâh-ı âlî yeniçeri ocağından Haseki İbrâhîm Ağa ile ol

²¹⁰⁷ helâk V : fi-nâr-ı cehîm Y

²¹⁰⁸ küffâr leşiyle V : küffâr-ı murdâr lâşesiyle Y

²¹⁰⁹ dolup kaldı V : doldı Y

²¹¹⁰ *Subhân Allâh* V : *Subhâne'l-Kâdiru'l-Hallâk* Y

²¹¹¹ tahkîke irdi V : ayne'l-yakîn bu mü'ellif-i hakîr-i pür-taksîr müşâhede itmişimdir Y

²¹¹² Arap kabileleri arasında tanınmış "Tayyi" kabilesine mensub ve cömertliğiyle meşhur olan İbni Abdillâh bin Sa'd'ın lakabıdır, Develi, age, s.339.

kadar ceng eylediler ki, bu mertebe cür'et ü şecâ'atlerine herkes âferîn²¹¹³ eylediler ve mezkûr İbrâhîm Ağa hod cümle guzât-ı Müslimîn'in pîr ü perveri ve zamânının bebr ü kaplanı ve gayret-keş ve âb-rûyları olup, mecmû'ı küffâr ile olan vak'aların mansûr²¹¹⁴ olmalarına sebeb-i ma'nevî ve cümleyi tahrîk ve ilerü yürüyüp ve aslâ bir mahalde rû-gerdânlık itmedüğü âmmenin²¹¹⁵ ma'lûmı ve Adana Vâlisi Çerkes Ahmed Paşa ise nazîri gelmemiş ve her cengde mevcûd ve zamânının nerîmân u kahramânı idi. *Hakk ta'âlâ* âkîbetlerin hayr eyleye, âmîn.

Hücûm-ı hâmis-i gâziyân-ı kal'a ve zapt-ı lağımhâ-yı küffâr

Bu cengden sonra serdâr-ı küffâr Hersek la'în yürüyüşden me'yûs olıcak, Frengî kulle altına lağıma mübâşeret eyledüğü haberi alınmağın, maksad-ı guzât-ı mansûre lağımlar ağzına yürüdüğü göricek emr idüp, anlar da metrislerinden sıçrayup hücum eylediklerinde, guzât-ı mansûre dahi gülbang çeküp, kâfirleri kırarak metrislerine değin sürdiler. Kâfirlere dahi her koldan imdâd olunmağla takvîyet bulup, yine guzât-ı Müslimîni girüye sürdiler. Bu minvâl üzre dört sâ'at ale't-tevâlî keşâ-keş sürüş çıkış²¹¹⁶ muhârebe-i azîme olup, âkîbet guzât-ı mücâhidîn gâlib gelüp lağımı zapt u iptâl ve içinde iki yüz kîse bârût bulup kal'aya getürdiler.

Muhârebe-i Ahmed Paşa ve îsâl-i imdâd-ı asker ve zahîre ve hücum-ı sâdis-i gâziyân-ı kal'a ve zapt-ı varoş-ı hisâr-ı Budun

Bu hinde Eğre Beğlerbeğisi Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa bir miqdâr serhad askeriyle Budun kal'asından on sâ'at ba'îd Hatvan kal'ası muhâfazasına me'mûr olmağın, melâ'în ü hâsirînin niçe def'a ol câniblere varan gerek otlukcu ve gerek zahîrecisin²¹¹⁷ ve imdâdlarına gelen askerin katl ü esîr itmekle ta'cîz itmiş idi.

Bi-emr-i serdâr paşa-yı mûmâ-ileyh, vatan-ı Hatvan'dan Budun kal'ası için tedârük itdüğü bir miqdâr zahîre ve imdâd askeriyle Vac ovasından Peşte yakasına geleceğın düşmen-i dîn haber almağla, dört bin kadar kâfiri karşı Peşte'ye geçürüp kal'a kurbunda zahîre îsâl idicekleri mahal ki, Budun mukâbelesidir metrise girdiler.

²¹¹³ âferîn V : tahsîn ü âferîn Y

²¹¹⁴ mansûr V : mansûr u muzaffer Y

²¹¹⁵ âmmenin V : âmme-i nâsın Y

²¹¹⁶ sürüş çıkış V : ceng cidâl Y

²¹¹⁷ gerek zahîrecisin V : gerek zahîre getürenleri Y

Ahmed Paşa dahi zahîre ve imdâd-ı asker ile Hatvan'dan çıkup, irtesi mâh-ı Zilkâ'de'nün on beşinci Salı gün ale's-sabâh gâfilen Peşte altına gelüp, düşmen-i dîne Tuna kenârında metrislere girdüğün göricek, girüye gitmeğe âr idüp, fî'l-hâl atlarından inüp, piyâde oldukları hâlde gülbâng çeküp, kendülerin düşmene urdılar ve kılıç kapup ân-ı vâhidde cümlesin kırdılar ve ol mahalde üç kıt'a gemilerin dahi zapt idüp, birinin içinde her dânesi onar vakıyye olmak üzre on iki bin Macar somunu ve birinin içinde on iki bin kile arpa ve birinin içinde on iki bin kazma ve kürek bulunup, kal'asına îsâl ve getürdüğü dört yüz nefer²¹¹⁸ piyâde Eğrelî imdâd askeriyle zahîreyi dahi muhâfız-ı kal'a Vezîr İbrâhîm Paşa berü tarafdân gönderdüğü gemiler ile derûn-i hisâra îsâl eyledi. Berhurdâr olsun Ahmed Paşa'nın bu hizmeti inkâr olunmaz bunda bir acâyib hâl vâkı' oldu. Mezkûr Ahmed Paşa getürdüğü imdâd askeriyle, zahîreyi karşı Budun'a geçürmeğe Vezîr İbrâhîm Paşa'dan sefine taleb ve ol dahi ta'yîn itdüğü kayıklar Peşte yakasına giderken düşmen-i dîn haber alup, başında iki toplu bir büyük şaykaya yüz elli cengci koyup üzerlerine gönderdi ve Ahmed Paşa dahi mezkûr piyâdeleri atlu arasına saklayup ve kayıklar muhâfazasına dahi başka yüz elli nefer tûfeng-endâz guzâtı âmâde²¹¹⁹ ve tamâm-ı sefâyin-i küffâr kurşun mahalline gelicek, bir fitilden tûfenglerine âteş virüp bi-inâyet-i Perverd-gâr re'îsleriyle ekserî²¹²⁰ mürd ü helâk ve niçesi mecrûh olup ve sağ kalan altı nefer kâfir ile sefineleri su akıntısıyla varup Peşte'ye yanaşdı ve kimse vâkıf olmasun için ahşâmdan sonra mürd ü mecrûhların taşra çıkarup nâ-bûd eyledi. Bu tarafdân mahsûr-ı Müslimîn dahi cûş u hurûşa gelüp, iç kal'adan varoşa hücûm idüp melâ'in-i hâsirînin çekdikleri şaranpolar pâydar olmayup, donuz sürüsü gibi önlerine katup kırarak varoşdan taşra eylediler ve on binden mütecâviz kâfir başı kesilüp ve niçesi Tuna'ya dökülüp gark oldılar. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* varoş yed-i düşmenden tahlîs olmağla serdâr-ı küffâr dibelik²¹²¹ ızdırâba düşüp evvelkinden ziyâde kal'ayı top ile döğmeğe başladı ve Frengî kullede Ova kapusına varınca değin kal'a dîvârın yere berâber yıkup ve içerüden guzât-ı mansûre ağaç çatmalar ile yapup ve toprak ile doldırur ve irtesi yine kâfir top ile târumâr iderdi ve kal'aya havâle itdükleri üçer yüz vakıyye humbara ile derûn-i hisârı harâb ve Tuna ve kara tarafından rûz-merre imdâdları gelüp, nefir-i âmm ile cenge kâdir re'âyâsın sürüp kal'a altına getürüp

²¹¹⁸ nefer V : -Y

²¹¹⁹ âmâde V : mansûre-yi âmâde Y

²¹²⁰ bi-inâyet-i Perverd-gâr re'îsleriyle V : bi-inâyeti'llâhi Te'âlâ Y

²¹²¹ dibelik V : hâksâr Y

metrislere kodı ve kal'aya bir mertebe muhkem yapışup, tarafeynden öyle ceng oldu ki, tahrîri²¹²² kâbil-i imkân değildir.

Mahsûr-ı Müslimîn ekser-i eyyâmda taraf taraf metrisler basup ve niçe bin kâfirî küşte-i şemşîr eyleyüp ve topların çivilemekle melâ'în-i hâsirîn âciz kalup bî'z-zarûfî toplarının etrâfına muhkem çatmalar çatup, toprak doldurup istihkâm virmekle, bir miqdâr emîn oldılar ve taburlarında tophâne peydâ idüp, kırık topları yeniden dökmekle bir miqdâr takviyet buldılar.

Hücûm-ı sâbi'-i gâziyân-ı kal'a

Melâ'în-i hâsirînin Karakaş Mehmed Paşa tabyası kurbunda vâkı' bir bodrumda lağımı olduğu içerüden duyulup, iki def'a karşılayup bir vechile def'i mümkün olmayup ve bârûtun dahi döşeyüp atmak üzre oldukları haberi alınmağın mâh-ı mezbûrun on altıncı Çehâr-şenbih gün, guzât-ı mansûre gayretlenüp sabâh namâzı taşra çıkup düşmen-i dîn üzerine hücûm eylediler. Kuşluk vaktine değin ceng-i azîmden sonra, lağımı zapt ve kubûrların bozup önüne şaranpolar çeküp ve ardına tûfeng-endâz guzât-ı mü'minîn metrislenüp, içinden çıkan kırk kîse bârûtu kal'aya aldılar ve bugünün ahşâmısı Budun'da olan Eğre gâzîleri taşra şikâra çıkup, etrâfı cüst ü cûda iken düşmen-i dîn üç kıt'a toplarını bir mahalden bir mahalle nakl iderken üzerlerine varup hücûm ve yanlarındaki küffârın bir miqdârın kırup, sâ'iri firâr itmekle topları zapt idüp kal'aya getirürler iken arabaları kırılıp ve üzerlerine ziyâde küffâr müstevlî olmağla, guzât-ı mansûre dahi on iki arabayı öküzleriyle bir miqdâr saçma top ki, kaddi yedi karış ve ağzı bir karış idi, alup muhâfız-ı kal'a Vezîr İbrâhîm Paşa'ya getürdiler ve azîm ihsâna mazhar oldılar.

Der-akab bir miqdâr ziyâdece asker irsâl ve ol topları getürmeğe fermân buyurdılar, varup yerinde bulamayup meğer melâ'în-i dûzah-mekîn bir gayrı bodrumda dahi üç koldan azîm lağımlar yürüdüp bir kolı Murâd Paşa câmi'-i şerîfî altına ve bir kolı Orta kapuda vâkı' zindân altına ve bir kolı saraylık altına irişüp ve hazînelerin bağlayup ve bârûtların döşeyüp atmak sadedinde iken, *Hak Subhânehu ve ta'âlâ* hazretlerinin lûtf-ı keremiyle ol lağımları dahi zapt ü iptâl ve yüz kırk kîse bârûtları ve sucukları ve lağıma müte'allik kazma ve kürek âlâtları alınup ve binden mütecâviz

²¹²² tahrîri V : tahrîri bir dürlü Y

melâ'in ve bî-dînleri²¹²³ kılıçdan geçirilüp önüne şaranpolar tertîb ve derûnuna müstahfiz tûfeng-endâz gâzîler vaz' ve *Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn* Budun kal'asın müceddeden ihsân buyurdu ve mâh-ı mezbûrun **[127a]** yigirmi ikinci Salı gün Eğre Beğlerbeğisi Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa serhad askeriyle yine Budun kal'asına yigirmi bin vakıyye dakîk getürüp üç sâ'atlık mahalde alıkoyup, kendü bir miqdâr salt asker ile Peşte kurbuna geldi ve mukaddemâ harâb eyledikleri metris ve tabyalarında ol günden ziyâde küffâr bulup ve etrâflarında dahi cüst ü cû ider birkaç bin süvârî muhafazacı kâfir olmağla, hezîmetden havf idüp metrisler üzerine varmadılar ve atlu kâfirlere hücum ve bir miqdâr ceng idüp, birkaç mel'ûn katl u helâk olduktan sonra girüye çekilüp, Peşte kal'asına girdiler ve Ahmed Paşa dahi âheste²¹²⁴ girüye döner gibi olup, ol gice cümle dakîki caglar ile terkilerine alup ve bir hoş tedârük birle şâfi'î vaktinde gülbang çeküp yalu kenârında olan metris ve tabyalar üzerine hamle vü hücum eylediler. Meğer melâ'in dünki gün guzât-ı İslâm'ın geldüklerinden havfa düşüp firâr ve metris ve tabya ve etrâflarında gezen düşmen-i dînden ortalık tehî olmağla, ol mahalde karâr ve dakîki kal'aya geçürmeğe kayık taleb eylediler. Berüden dahi birkaç kayık gönderdiler meğer kâfir yine haber alup tiziye evvelki sefîneyi donadup, kayıklar üzerine yürüdü ve Budun kal'asında vâkı' Ladik tabyasından bir top ile şaykayı urup toplarıyla başda bulunan on beş kadar kâfirî Tuna'ya pür-tâb ve nâr-ı sakîme idhâl ve şayka dahi gark olmak üzre iken karadan melâ'in yetişüp halâs eylediler ve bir dahi harekete mecâlleri kalmayup selâmet birle zahîreyi kal'aya idhâl eylediklerinden gayrı gice karanlıklarında niçe def'a küffârın itmek ve zahîre ve şarabların sefîneler ile taburlarına götürürleriken önlerin alup vücûda getürdükleri küllî bahâdırılıkları inkâr olunmaz.

Hücum-ı sâmin-i gâziyân ve zapt-ı lağım intihâ-yı ceng-i hisâr-ı Budun

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Penç-şenbih gün, melâ'in-i hâsirînin sıçanyolları ile handak başına gelüp, üç kol bir lağıma mübâşeret ve Debbâğhâne'de vâkı' Bozahâne'den şurû' ve kalb kuvveti bu lağıma olup ve bârûtun döşeyüp hâzır u âmâde ve öyleden sonra kılıca gelür ne denlû askere mâlik ise, cem' ve ahşâm karanlığında lağımın atup yürüyüş ideceği ahz olunan dillerden haberi alınmağla, bi'l-cümle mahsûr-ı Müslimîn, "ya Rab bu ahvâl yine müncerr olur meded ü inâyet senden, lûtf u kerem senden, bir alay âciz kullarını yerindirüp söndürme ve bir alay dîv-sîret

²¹²³ melâ'in ve bî-dînleri V : melâ'in ve dûzah-mekînleri Y

²¹²⁴ âheste V : âheste âheste Y

kâfirleri sevindirme ve ehl ü ıyâlimizi yed-i küffâra vırme ve cevâmî‘ ü mesâcidlerimizin puthâne olmasını revâ görme” deyü, bir mertebe feryâd u figân idüp girîv²¹²⁵ kopardılar ki, yürekler şerha şerha²¹²⁶ ciğerler pâre pâre oldu. *Hak Celle ve Alâ* hazretleri bu denlü ricâl ü nisvân ve sıbyân kullarının gözleri yaşına rahm eyleyüp, ol gice ahşâmdan bir mertebe azîm rahmet-i bârân nâzil ve zulümât zâhir oldu ki, halk birbirin teşhîsden kaldı ve gâziyân-ı Müslimîn bu bize taraf-ı Hak'dan bir atâ ve fırsat ve ganîmetdir deyüp, beyne'l-işâ'eynde kal'adan çıkup, düşmen-i dîni şeb-hûn eylediler ve tabyalardan ve kullelerden topları ve şâhî darbuzenleri ve havan ve humbaraların pey-ender pey bârân-ı rahmet ile küffâr-ı hâksâr üzerine²¹²⁷ kahr-ı âteş yağar şeklinde yağup avn u inâyet-i Perverd-gâr birle guzât-ı Müslimîn melâ'în ü hâsirîni darb-ı şemşîr iderek metrislerinden ve tabyalarından ayırup, tabur-ı makhûrlarından taşra cebel-i bayır üzerinde topları durduğı mahalle değin, kıra kıra sürdiler²¹²⁸ küştelerden peşteler peydâ ve bu denlü fevz ü nusret birle avdet ve gice karanlığında varup, mezkûr lağımları bulup iptâl ve üslûb-ı sâbık üzre ahz u kabz ve önüne metris alup ve şaranpolar çeküp, emîn ü sâlim oldılar. Hamden sümme hamden bu mahalde muhâsara-i kal'a-i Budun hatm olundu.

Düşmen-i dînin kal'a muhâsarasında ferâgat ve sebep-i firârı ve taşrada Ser-asker Vezîr Mustafâ Paşa'nın keyfiyyet-i ahvâl ve âkıbet-i kârı şerhindedir

Bundan akdem Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa Budun kal'asına imdâdı koyup Kestane bayırında ve Kralpınarı'nda ordu-yı hümayûna geldükden sonra, ol gün ahşâm vakti dil tutulup, “yarın ale's-sabâh Nemçe askeri sizi şeb-hûn idicekdir” dimekle, ba'de'l-istişâre zamân-ı işâd a cümle ordu-yı hümayûnla ağırlık ol mahalden kaldırılıp, Erçin palankası kurbuna gönderilüp, kendüler sebûkbâr kaldılar ve sabâh namâzı²¹²⁹ Kesdane bayırına çıkup, küffârın seyrine durdılar ve melâ'în ü hâsirîn dahi atlu ve yaya kol kol alayların düzüp, ordu yerine gelicek, yerinde yeller eser, “hay gidi Türk ne yaman bize el eyledi” deyüp, atlu guzât-ı İslâm üzerine yürüdi.

Lâkin bunlar ceng istemeyüp, girüye urdılar yine avdet itmeleriyle küffâr dahi bizi hîle ile meydâna çıkarmak fikrinde olmak gerekdir deyüp, havflarından dönüp

²¹²⁵ girîv V : gözleri yaşlarıyla feryâd u figân Y

²¹²⁶ metinde “şehra şehra” olarak yazılmıştır.

²¹²⁷ üzerine V : -Y

²¹²⁸ sürdiler V : -Y

²¹²⁹ sabâh namâzı V : namâz-ı sabahda Y

tabur-ı menhûslarına girdi ve asâkir-i İslâm dahi Erçin palankası kurbunda Tuna kenârında zahîrelenüp ve irtesi gün rihlet ve yine Üstolni-Belgrad'a doğru azîmete musammem iken Salahor Bayram Ağa mübâşeretîyle imdâda ta'yîn olunan Tatar askerinin re'îsleri Çelebioğlu Mustafâ Ağa ile Bayram Ağa'nın mektûbı gelüp, Belgrad'a vusûl bulduklarının haberin i'lâm itmişler şöyle ki, “me'mûr olduğumuz hidemât-ı aliyye-i pâdişâhîde asâkir-i Tatar-ı adû-şikâr ile sür'at-i isti'câl birle Yergögi nâm mahalle nüzûlümüzde tekrâr Âstâne-i sa'âdetden hatt-ı hümâyûn gelüp, bir gün mukaddem ordu-yı hümâyûna irişmemiz te'kîd buyurulmuş ve Rusçuk cânibine ubûrumuza sefâyin tedârükünde iken, sükkân-ı vilâyet-i Tatar tâ'îfesi bu cânibden geçer ise memleketimizi harâb²¹³⁰ ider. Budun kal'asının yolu Eflak içinden doğru doğrudur²¹³¹ ol taraftan gitsünler” deyü, mu'âraza ve feryâd idicek, a'yân-ı Tatar, “Eflak yakasında on günlük mahalde şenlikden eser yok, ıssız yerlerdir biz cenge gideriz aç susuz ceng itmek niçe mümkündür, eğer Rusçuk tarafında ubûra yol virilmez ise ölüm bir olduktan sonra girüye döner varup, Leh keferesiyle cengi deriz” deyüp, azîm mücâdele ve bi'z-zarurî rızâ virüp, “bir gün bir gicede Tuna'dan Rusçuk yakasına geçdik ve giceyi gündüze katup, Hasanpaşa palankasına geldüğümüzde Budun kal'asına imdâd konuldu haberiyle, Âstâne'ye irsâl buyurulan kulunuz ile görüşüp ve Erçin'de zahîrelenmek için ikâmet üzre olduğunuzu haber alup şâd olduk ve bize mu'accelen imdâda irişesiz. Lâkin Belgrad köprüsi bozuktur ilerüye a'yân-ı vilâyete âdem gönderin siz varınca değin sefâyin hazırlasunlar” didi. Ve bu kulları dahi öyle idüp, mâh-ı Şevvâl'in on tokuzuncu Cum'a gün Belgrad'a vusûl müyesser oldu.

Tatar tâ'îfesi Abaza köşkü etrâfına ve a'yânı şehre konup, vilâyetlü ziyâfetler eyledi ve didiler ki, “Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa hazretleri kudûmunuza müterakkıblardır, etrâfa bu denlü âdemler ta'yîn idüp tecessüs itdirdi olmadı bir niçe haberinizi alamadıkları ecilden gâyet elem üzrelerdir. Lûtf eyleyüp Belgrad'a geldüğünüzü mektûb ile i'lâm idin savâb-ı azîmdir, teşrîfinizi istemekle cümle asâkir-i İslâm memnûn u mesrûr olurlar. Ve kırk bin Tatar askeridir deyü tevâtürlice yazın ki, bu husûsda yalan câ'izdir ve Ösek'den öte Kadana eşkıyâsı eksük değil Allâh hıfz eyleye felek hâlidir, nâkil-i mektûb düşmen eline girer ise bi-eyyi vechin-gân serdâr-ı küffâra götürürler havfa düşmelerine sebep olur” dimeleriyle, bu minvâl üzre tahrîr ve bu elkâbda Çelebioğlu Mustafâ Ağa Hanzâde Nûreddîn Azamet Giray Sultân'a dahi bir

²¹³⁰ harâb V : harâb u yebâb Y

²¹³¹ doğrudur V : yoldur Y

mektûb terkîm ve beş altı güne değin ordu-yı hümâyûna irişmelerin tefhîm ve irsâl itmişler. Ve Ösek muhâfazasına me'mûr Mar'aş Vâlisi Ömer Paşa dahi yanlarına yüz elli âdem koşup sâlimen gelmişler idi. Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi, "ağam hoş geldin safâ geldin, kademler getürdün hayır mıdır?" buyurdukda, "taraf-ı pâdişâhîden imdâda ta'yîn olunan kırk bin Tatar askerinin kudûmı müjdesin getürdüm" deyüp mektûbları viricek okuyup, birez tebessüm eyleyüp vâfir zamân hayretde kalup ağladı ve sonra başın kaldırıup, "behey ağa iki aydır gözlerimiz yollarunuzadır. *Fe-li'llâhi'l-hamd* şunun ayağına ılıcak su dökün" buyurup, rû'esâ-yı askeri otağına da'vet vâkı' hâlî bildürdi ve taraf taraf ordu-yı hümâyûna dellâl nidâ itdirüp, guzât-ı İslâm'ı tebşîr eyledi ve "bana bir Macar re'âyâsı bulup getürün, Budun kal'asında Muhâfız Vezîr İbrâhîm Paşa karındaşıma müjde haberin gönderelim" didi ve Üstolni-Belgrad Vâlisi Atlubeyzâde Mehmed Paşa iki re'âyâ getürdi, Bayram Ağa'nın mektûbunun bir sûretin yazup, "*inşâ'allâhu ta'âlâ* Tatar askeri gelüp vâsıl oldukdan sonra, rûz-ı kâsımdan iki gün mukaddem varup, tabur-ı makhûru üç yerden kuşadup, sizler dahi gülbâng sadâmızı işittiginiz gibi, bi'l-külliyeye taraf taraf kal'adan taşra çıkup, düşmen-i dîn üzerine hücum idesiz, bu minvâl üzre biz enseden ve siz önden kâfiri ortaya alup kiralım *inşâa'llâhu ta'âlâ* fırsat ve nusret bizimdir, bu cengi sâ'ir cenglere kıyâs itmeyüp gönül birliğiyle kıyâm-ı tâm idelim ve illâ işte Kâsım geldi dahi pâdişâha ne yazalım boğazımıza ipi takması emr-i mukarrer. Böyle murdar ölmekden ise bari gazâ yüzünde döğüşü döğüşü şehîd olmamız hayırludur" deyüp, mektûbı mühürledi ve kîseleyüp Macar re'âyâsına virdi selâmet birle götürüp cevâbın getürürsün sana dahi çok ihsân virüp, tekâlîfden mu'âf iderim va'desiyle bir kabza altın virdi. Ol dahi arkasına diküp, yüzün yerlere sürerek Budun kal'asına gitdi.

Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi ol sâ'at Ösek muhâfızı olan Mar'aş Vâlisi Ömer Paşa'ya fermân gönderüp, yanında olan Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve İsmâ'îl Paşa'yı ve yeniçeri odaların ve Mısır ve Şâm askerinin umûmen ale't-ta'cîl bu cânibe gönderüp yalnız sen me'mûr olduğın üzre yine Ösek muhâfazasında kal'asın, bunlar ordu-yı hümâyûnda bulunmalarının lüzûmı olmağın bir vechile özr ü bahânen makbûl değildir, sonra katl olunursun te'kîd buyuruldu ve Belgrad kâdısı ve müsellemini ve a'yân-ı vilâyete hitâben dahi yedi yaşından yukarısı gelüp, Ösek köprüsün muhâfaza itmek üzre mü'ekked emr-i şerîf irsâl eyledikten sonra, Tuna kenârında Erçin palankasından kalkup, üçüncü günde Üstolni-Belgrad'a iki buçuk sâ'at karîb bir göl kenârına varup nüzûl, ol mahalde Macar re'âyâsı gelüp muhâfız-ı kal'a Vezîr İbrâhîm

Paşa'dan Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya mektûb getürdi ve huzûruna getürüp lisânen takrîr itdürdi. Şöyle ki, “evvelâ şapkamı koltuğuma alup doğru tabura vardım beni serdâr Hersek'e buluşdurun deyü feryâd eyledim, beni alup getürdiler şapkamı yere urup yüzüm yere sürdüm feryâd u figân iderek saçım sakalım yoldım re'âyânız olup gice gündüz ehl ü ıyâlîm ile hizmetiniz iderken levendiniz köyümüzü urup harâb eyledi. Bana bir buyuruldı vir artık incitmesünler emîn olalım didim. Kangı köydensün didi fûlan karyeden olduğım haber virdim ve Türk askerinden haberin var mı didi, belî dünki gün Üstolni-Belgrad'â karîb mahalle geldiler ve ya hiçbir yerden imdâdı geldi mi didi elli bin Tatar askeri ordılarına dâhil oldu. Serdâr Mustafâ Paşa üç gün üç gicedir gelen Tatar'ı meş'aleler ile çubuk urup saymada ve kal'ama getürmededir didigim gibi, mel'ûn²¹³² gazaba gelüp, niçün böyle muvahhiş sözler söylersün deyüp [127b] yerinden sıçrayup sakalımdan tutdı yumruk ile birkaç def'a ağzıma ve yüzüme ve arkama urdı, der-akab mektûb²¹³³ aklıma gelüp, belki üzerine urur ise kağşamasından duyulur ve sonra beni câsûsdur deyü katl ider havfından an-kasd arkam üzerine düşdüm²¹³⁴ ve karnıma ol kadar depme urdu ki az kaldı cânım çıkayazdı. Hele taburda olan Macar serdârı mededime irişdi ve Hersek'in yakasından dutup girüye çekdi, “ne istersin şu fakîrden nedir cürmi doğru söylediği için öldürür müsün? Mukaddemâ bu ahvâli ben sana birkaç demiş idim, büyük Türk'ü bir def'a Beç'de bozduk soluğun bir baş Belgrad'da aldı, bu küçük Türk'ü dört beş def'adır bozup, cümle ordıların ve mâl ve eşyâların almış iken, yine etrâfımızda dönüp gezmekden elbette bir kasdı olmak gerek der idim, meğer vechi var imiş işte geldi zuhûr eyledi askerimiz zebûn oldu ve davarlarımız kırıldı ve Türk'ün bu kadar bin dinç imdâd-ı askeri geldi, bir mahalden üzerimize yürürler ise bi'l-cümle helâk olmamız emr-i mukarrerdir hemân birgün ol tedârükimizi görmek gerekir, yohsa hâlimiz müşkildir” didi ve Hersek la'în parmağın ağzına alup, vâfir tefekkürden sonra, “bunun köyüne kimse dest-dırâzlık itmesün” deyü elime emniyyet kâğıdı virdi ve ben de artık bî-pervâ taburda gezer yürürdüm ve *el-hamdüli'llâh* ikinci gün sâlimen kal'aya girdim ve mektûbunuzu İbrâhîm Paşa hazretlerine virdim, ahvâle vâkıf olıcak cümle mahsûr-ı Müslimîni tebşîr eyledi ve taraflarından getürdüğü mektûbı önüne kodı ve i'timâd buyurmazsanız işte Hersek dahi

²¹³² mel'ûn V : kâfir Y

²¹³³ mektûb V : mektûb-ı mergûb Y

²¹³⁴ belki üzerine urur ise kağşamasından duyulur ve sonra beni câsûsdur deyü katl ider havfından an-kasd arkam üzerine düşdüm V : hakikatde mecnûn olayazdım. Hele aklımı başıma devşirüp arkama yumruk ile urup belki şâyed mektûbun üzerine urur kağşamasından duyulur ise bu câsûsdur deyü beni katl ideceğinden şübhe yokdur tiz elden vurdukca arka üzerime yıkıldım Y

virdiği emniyyet kâğıdı deyüp gösterdi ve tercemâna okudup, sıhhatine vâkıf oldukda vâfir ihsân ile yedine mu'âf kâğıdı virdi ve İbrâhîm Paşa'nın mektûbunda mektûbunuz gelüp vâsıl mefhûmundan sürûr hâsıl oldu ve “her ne vakt gelürseniz biz de hâzır u müheyyâyız *Cenâb-ı Rabbu'l-âlemîn* tevfiğler müyesser eyleye elem üzre olmayasız beş sene ale't-tevâlî mahsûr olursak bile cengci ve zahîre husûsunda aslâ müzâyaka ve acımız yokdur, hemân bir gün mukaddem tabur-ı makhûr üzerine gelmeğe sa'y idesiz ki, düşmen-i dîn gâfil iken şeb-hûn idelim” demiş.

Ve cümle rû'esâ-yı askeri otağına da'vet ve gelen mektûb mahzarlarında feth-i kırâ'at ve meşveret olundu. “Gerçi askerimiz dilde çok meydânda yok, müstahsen olan bu mahalde yigirmi gün miğdâr meks eyleyüp, rûz-merre birer paşa yanına Tatar'dan vesâ'ir asâkir-i mansûreden birer miğdâr âdem ta'yîn idüp²¹³⁵ tabur-ı küffâr etrâfın dolaşup gelsünler, belki *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin avn u inâyetiyle melâ'în ü hâsirînin kulûb-ı menhûslarına havf u haşyet müstevlî ve firârlarına sebep olur” dimeleriyle, bu re'yi ma'kûl görüp, yigirmi gün tekâ'ud nidâ itdirildi ve girüden gelecek paşalar topdan gelmeyüp, günde biri gelmek üzre savâb görölüp, her birine başka fermân gönderildi ve tabur-ı makhûr içine dahi câsûslar irsâl olunup, “Türk'ün her gün müceddeden gelen imdâd askeri Üstolni-Belgrad sahrâsını tutdı” deyü, haber koyuvirildi.

Ve mezkûr göl kenârına nüzûlünün dördüncü gün, Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve beşinci gün Şâm askeri ve altıncı gün İsmâ'îl Paşa ve yedinci gün yeniçeri ocağı ve Mısır askeri ve sekizinci gün Bayram Ağa ile Tatar askeri tablhânelerin çalarak ordu-yı hümayûna gelüp dâhil oldılar ve minvâl-i meşrûh üzre günde beşer yüz ve biner Tatar ve guzât-ı sâ'iriden ol miğdârı bir paşa yanına koşulup ikinci mahalli binerler tabur-ı makhûr üzerine giderler.

Mâbeyni on sâ'atlik yol olmağın şâfi'î vakti irerler, kâfirin otlukçı ve zahîrecilerin seby ü gâret iderler ve yüzer ve ikişer yüz esîr ile avdet ve sâlimen ordu-yı hümayûna götürürlerdi. Bi'z-zarûrî melâ'în-i hâsirîn taşra çıkmakdan me'yûs ve havf üzre olup, taburlarında kapanup kaldılar ve hattâ yigirmi gün içinde bir mertebe esîr getürdiler ki, kimse yüzüne bakmayup altı guruşa dek²¹³⁶ bir Nemçe fûrûht olundu.

²¹³⁵ idüp V : olunup Y

²¹³⁶ guruşa dek Y : babkaya V

İhrâk-şuden-i varoş-ı Pesprim

Bu esnâda asâkir-i İslâm'ın bir mahalden otuz araba zahîresi gelürken Pesprim kal'asının eşkiyâsı üzerlerine hücum ve zahîreyi alup yanında olanları esîr eyledikleri haberi, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa sem'ine vâsıl olıcak, Hanzâde Nûreddîn Azamet Giray Sultân'ı iki bin Tatar ve bin dahi serhad askeriyle kal'a-i mezbûr gâretine ta'yîn ü irsâl idüp, ahşâm vakti bindiler ve şâfi'î vakti kal'a kurbuna irdiler. Melâ'în ü hâsirîn gâfil iken varoşun dört cânibinden âteşe urdılar ve bir ânda ihrâk bi'n-nâr olup ve taraf taraf gülbâng çeküp, şemşîr-i zafer-encâm ile varoş-ı a'dâya vaz'-ı kadem eyleyüp, bi'l-cümle tüvânâsın kırıp, mevcûd nisvân u sıbyânından iki bin esîr ve altı bin sığır ve on bin koyun ile üçüncü gün öyle vakti ordu-yı hümâyûna gelüp vâsıl oldılar.

Hanzâde ile a'yân-ı Tatar huzûr-ı serdârîde hil'atlar giyüp ihsânlar aldılar. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* ordu-yı hümâyûn bir mertebe ganî oldu ki, bir sığır elli guruşa ve bir koyun on beş guruşa bulunmaz iken, sığırı bir guruşa ve koyunu nısf guruşa almaz oldılar.

Bu hasâretlerden sonra Pesprim kapudanı Budun'ı muhâsara iden serdâr Hersek'e bir kanlu gömlek gönderüp, bu havâfîleri Tatar askeri ber-bâd eyledüğünden gayrı bi'l-külliyeye varoşu ihrâk bi'n-nâr ve ricâlin kırıp ve nisvânun u sıbyânın esîr idüp getürdi ve ancak kal'ada bulunanun bir miqdârı kaldı. “Bize imdâdınız var mı, yohsa kal'ayı bıragup firâr idelim mi ve illâ Türk askeri ve Tatar tâ'ifesi dağ ve sahrâyı bürüdi taraf taraf Hristiyan memleketine yürüdi. Budun muhâsarası yüz günü geçdi ve gitdikçe sarblandı ve kış dahi gelüp basdı ve Hristiyan dînine ve çasar efendimize hizmet ise ancak olur, arzınız yerinde iken anda durmakdan muhâsaradan el çeküp, askeri selâmet birle girüye götürmeniz hayırludur. Tahkîk haberim var bugünde yarında taşradan üzerinize yürüyüp ve içerüden de kal'alı çıkup sizi ortaya alup kıracaklarına ve taburunuzu zapt idiceklerine ahd ü mîsâk itmişlerdir” dimeleriyle kemâl mertebe havfa düşüp ve Papa kal'ası kapudanı ol mahalde mevcûd imiş. İhtimâldir benim de kal'amı urup ihrâk bi'n-nâr ideler havf idüp, serdâr Hersek'e, “iş işden geçdi dahi ne güne durursun, kalkup gidersek ne hoş ve illâ işte Budun kal'ası işte sen zîrâ ben kendü kal'a ve memleketim korkusuna düşdüm” deyüp, on bin miqdâr asker-i menhûsıyla tabur-ı makhûrdan çıkup, Papa kal'asına firâr eyledi.

Serdâr-ı murdar Hersek la'în kendü taburda kapanup hayretde kaldı, nişleyeceğin bilmeyüp, “ol mahalde Budun etrâfını Tatar tutdı dirler bir bâhâdır bulunmaz mı ki,

banâ bir Tatar veya bir Türk tutup getüre. Mukâbelesinde her ne ister ise gerek mansıb gerek köy temlik ideyim” cevâb idüp, dellâl nidâ itdürdi. Başları çelenkli ve dörder tabancalı ve ikişer bârgîrli kırk beş nefer kâfir meydâna gelüp önünde yer öpdiler ve “işte bu hizmeti biz edâ ideriz ve her birimiz beşer Türk tutup getirürüz” deyü, karşusunda dolular içdiler ve tabur-ı makhûrdan çıkup bir sâ‘at ba‘îd mahalde bir meşe-zârda gizlendiler. Ol vakt *Bi-emri’llâhi ta‘âlâ* bir azîm duman vâkı‘ olup, guzât-ı İslâm'dan dahi yüz miqdâr Tatar ve gayrıdan cem‘ olup, şikâr niyyetiyle tabur-ı makhûr etrâfın gezerken yolların yanılup birden kâfirlerin üzerine çıkageldiler ve gülbâng çeküp sell-i seyf üzerlerine hücûm, beşin kesüp sâ‘irin tabancayı boşaltmak değil kılıca bile yapırdırmayup, cümlesin kendülerin terki bağlarına bağlayup huzûr-ı serdâra getürdiler. Her birin me‘mûlünden ziyâde ihsân ile mesrûr buyurduktan sonra latîfe yüzünden Tatarlara, “ne insâfsız tâ‘ifesiz ne var idi şu mel‘ûnların birin koyuverseniz varup Hersek'e haber virir ve intizâr çekmezdi” buyurdılar ve esîrlere, “siz niye çıkdınız?” su‘âl eyledikde, “biz her birimiz beşer Türk'e yazılmış ve Hersek'e dil alup getürmeğe çıkmış idik kendümüz dil olduk” didiler ve cümlesin çökêrdüp boyunların urdılar.

Serdâr-ı küffâr Hersek la‘în bu ahvâle vâkıf olup, gerek kendü ve gerek tabur-ı makhûrda olan düşmen-i dîn havfa düşüp, hurûb ve durûba iktidârları kalmayup ve dîr u dırâz-ı muhâsara ve killet-i zahîriden zebûn u âciz kalup, kendüleri ve gerek davarları açlıktan kırılup, bir azîm emrâza dahi mübtelâ olmalarıyla gün-be-gün niçe bin kâfir kahr u helâk ve leyl ü nehâr te‘âkub iden yağmurdan üzerlerinde esvâbları çürüyüp ve harekete mecâlleri kalmayup, vakt-i şitâ dahi irişmeğın, artık bir gün dahi metrisde durmaya mecâlleri olmayup, asâkir-i İslâm hücûm iderler ise müdâfa‘aya kudret mertebe cengcimiz el virir mi deyü, askerın yoklama eyledi.

İbtidâ kendü ile gelen iki yüz bin kâfirden gayrı otuz bin kâfir Maksimilyan Hersek getirüp ve yetmiş bin küffâr dahi karadan ve Tuna suyuyla bölük bölük gelmekle mevcûd üç kere yüz bin kâfirden yüz seksan bini muhâsarada helâk olunmuş, bini dahi yaralı ve bereli ve haste olup ve bâkî gözü korkmuş altmış bin kâfir ile İslâm asâkirine mukâbele vü mukâtele mümkün midir deyü, a‘yân-ı askerın da‘vet ve meşveret ve bi'l-ittifâk kal‘a muhâsarasından kasr-ı yed ve firâr itmelerin ma‘kûl gördiler ve muhtefî tedârük eyledikleri gemilere cümle ahmâl ü eskâlin ve top ve mühimmât-ı cebehânelerin yükledüp, Tuna ile Usturgon'a vesâ‘ir hafif eşyâların

arabalara tahmîl idüp, karadan Komaran'a gönderüp ve asâkir-i İslâm'dan aldıkları çadırlar ile sebûkbâr tabur-ı makhûrlarında kaldılar ve asâkir-i İslâm'ın hücûmuna müterakkıb olup, etrâfa âdemler kodular.

Bunda akdem Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'nın Budun muhafızı Vezîr İbrâhîm Paşa'ya gönderdüğü mektûbda derc olunan ittifâk ki, mâh-ı Zilka'de'nün yigirmi dördüncü Penç-şenbih gicesi ki, eyyâm-ı muhâsaranın yüz on üçüncü ve Teşrînievvel'in yigirmi dördüncü gicesidir, taşradan ve içëruden tabur-ı makhûrları üzerine yürüyeceklerinden habîr u âgâh olmalarıyla getirebildikleri kadar eşyâların kaldırıp ve büyük çadırların ve çergelerin âteşe urup ve mümkün olmayan cebehâne ve âlât-ı topların yerinde bırakup karârı firâra tebdîl ve kemâl-i haybet ü hüsrân ile mağmûm u mahzûn ve mahzûl ü menkûb yüzü karasıyla yıkılıp gitdi ve ol gice Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi göl kenârında müddet-i ikâmet yigirmi gün olmağla, cümle ordu-yı hümâyûn ve asâkir-i mansûre ile kalkup ale's-sabâh tabur-ı makhûra karîb mahalle konup, herkes yürüyüşe âmâde ve cenge dil-teşne²¹³⁷ ve henüz çadırların nısfı kurulmuş iken, iki serhadlû at boynuna düşüp geldi. Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya küffârın firârı haberin getürüp müjde eyledi. Lâkin i'timâd itmedi ve der-akab iki serhadlû dahi gelüp tasdîk eyledikleri mahalde, muhafız-ı Budun Vezîr İbrâhîm Paşa'nın mektûbuyla silihdârı gelüp müjde itmekle, bir kîse akça virüp kaftan giydirdi ve ol sâ'at bir sûretin yazup Mehmed nâm bir ağasıyla rikâb-ı hümâyûna gönderdi²¹³⁸ ve der-akab Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Kâdioğlu Hasan Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'yı kapuları ve eyâletleri askeriyle Tatar askerinin düşmen-i dîn ta'kîbine ta'yîn ü irsâl ve ol gün kendü anda meks ve ahşâm gicenün ikinci sâ'atinde bütün ordu-yı hümâyûnı Hamza Bey palanka sahrâsına gönderüp, kendü sebûkbâr Budun'a azîmet eyledi.

Yolda Rûm-ili Beğlerbeğisi'nden kâğıdıyla âdemi gelüp, cümle asâkir-i mansûre ile bugün Cum'a gün sabâh vaktinde tabur-ı makhûr-ı küffâra irişüp, öyleye değın taraf taraf hücûmlar olup kılıçlar çalındı ve yolda dökölüp kalanlar ile yigirmi binden mütecâviz kelle ve bir ol kadar dahi esîr ü mâl eşyâları alınıp, avdet olundığun yazmış hamd ü senâdan sonra gelen âdemlerin ihsân ile mesrûr idüp, dil ve kelle getürenlerine

²¹³⁷ dil-teşne V : müheyya Y

²¹³⁸ gönderdi V : telhîs eyledi Y

dahi azîm bezl-i mâl eyledi ve andan doğru Budun altında tabur-ı makhûra varup indi ve içerüden dahi muhâfız-ı Budun Vezîr [128a] İbrâhîm Paşa ve Çerkes Ahmed Paşa ve Rüstem Paşa ve Çelebi İsmâ'îl Beğ ve ocak ağaları gelüp, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya buluşup mu'ânakalar eyleyüp zâr u zâr aglaştılar ve her birine, “berhurdâr olun pâdişâh itmeği cümlenize helâl olsun hizmet ise ancak olur *inşâ'allâhu ta'âlâ* cümlenizin hizmetini şevketlü efendimize fûrâde fûrâde arz idüp, dil-hâhınız üzre mansıblar ve terakkîler ile behre-yâb olursuz” deyü dil-nevâzlıklar buyurdu ve ol mahalde ta'kîbe giden paşalar dahi gelüp, tabur-ı küffârı seyr eylediler. Ekser bırakduğı bâr u bengâh hayme-i hargâh beş bin kazma ve beş bin kürek ve muskotor didikleri kırk bin [İ]talyan²¹³⁹ tûfengi ve otuz bin yuvarlak ve on beş bin kallâvî zırh ve seksan aded kebîr kazan humbarası yurd yerinde kalup ve²¹⁴⁰ kırk gemi cebehâne ve yigirmi gemi humbara ve kurşun ve üç yüz kıt'a boş sefînelerin getürmeğe kudretleri olmayup, zapt ve Budun kal'ası cebehânesine îsâl ve eyyâm-ı muhâsarada sarf olunan cebehânedan ziyâde idüğün Vezîr İbrâhîm Paşa haber virdi ve ba'zı Tuna cezîrelerinde ve yalılarda dökülüp kalan bârût ve kurşun külçeleri ve humbara ve yuvarlak ve cebe ve cevşen ve tûfeng makûlesi hisâba katılmayup, cümlesi nasîb-i ehl-i İslâm oldu ve mahsûr-ı Müslimîn günde ikişer üçer def'a metrisler basup, melâ'îne bir mertebe kılıç urmuşlar ki, metrislerinde lâşe-i küffârdan insân ayağı basacak yer kalmamış ve hattâ cîfe-i murdarlarından bir metris yapup ensesinden top u tûfeng atarlar imiş, müşâhede olundu. Ne mülevves kâfir imiş ki, şöyle râyiha-i kerîheye tahammül idüp, bu denlü zamân gayret-i câhiliyye ile cenge duruşmuş deyüp, la'netler okundu ve andan ikindi mahalli muhâfız-ı Budun Vezîr İbrâhîm Paşa Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa ile cümle a'yân-ı askeri içerü kal'aya da'vet ü ziyâfet eyledikten sonra, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa Vezîr İbrâhîm Paşa'ya “vakt tengdir taşrada ordu yalnızdır, yarın *inşâ'allâhu ta'âlâ* gelüp kal'ayı keşf idelim ve sizden Âstâne'ye gidicek mektûblarınızı yazup, hâzır idin” buyurup ordu-yı hümâyûna azîmet eyledi.

Ve irtesi şenbih gün gelüp, şükrâne-i hizmet cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ser-i kârda olanlara mertebelerince kürkleri ve hil'atları giydirdikten sonra umûm eyâletler askerine metrisler doldırmayı fermân ve andan kal'aya varılup, dîvâr-ı hisârdan üç yüz zira'dan mütecâviz hâke berâber yıkılup, humbaradan derûn-i kal'ada şenlikden eser kalmadığı nümâyân ve şimdiki hâlde münhedim olan mahallere

²¹³⁹ [İ]talyan V : -Y

²¹⁴⁰ kazan humbarası yurd yerinde kalup ve V : kazan kebir humbara kalup Y

şaranpolar çeküp, derûnı çatma kazık ve toprak ile doldırılup evvel-bahârda ke'l-evvel binâ olunmak üzre, cümle vâkı' ahvâl künhüyle yazılup, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa ve Vezîr İbrâhîm Paşa kendü kapucılar kethudâlarını Salahor Bayram Ağa'ya koşup, mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Bâzâr gün ki ibtidâ-yı rûz-ı kâsımdır, rikâb-ı hümâyûna gönderdi ve şebân-rûzân otuz yedi güne değin kal'anın cümle vîrâneleri muhkem ta'mîr ü termîm olunup, metrisler düzüldi ve zapt olunan cebehâne kal'aya çekilüp artık bir iş kalmayıcak, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa dahi kal'anın nöbetçi mustahfızân askerinin tebdîl ü tecdîd ve Vezîr İbrâhîm Paşa'ya serâserli vedâ' kürki giydirüp, me'mûr olduğu üzre mâh-ı Zilhicce'nün sekizinci Penç-şenbih gün ordu-yı hümâyûnla Erçin'den kalkup Belgrad kışlasına avdet ü azîmet eyledi. Yolda gelürken Vac palankasını küffâr-ı dûzah-karâr bıragup firâr eyledikleri haber, İbrâhîm Paşa'ya vâsıl olmağla, eskiden olan yerlû kulun Budun'dan çıkarup yanlarına bir miqdâr eyâlet askeri koşup gönderdüğün ve varup zapt eyledüklerin serdâra ve ol dahi Âstâne'ye arz eyledi ve Budun kal'asının yüz on üç gün muhâsarasında mahsûr-ı Müslimîn'in ne metebe çekdikleri kaht ü galâları ve şiddet ve cû'ları du'âyâ sezâ olmağın teberrûken tahrîri lâzım geldi.

Evvelâ bir vakıyye bugday yigirmi beş pâreye ve bir vakıyye un otuz pâreye ve üç dirhem itmek bir pâreye ve bir vakıyye darı onu on beş pâreye ve on dirhem darı itmeği bir pâreye ve bir vakıyye tarhana elli pâreye ve bir vakıyye bal seksan pâreye ve bir vakıyye revgân-ı sâde yetmiş pâreye ol dahi yağ mumu kokar ve bir vakıyye bulgur otuz pâreye ve bir vakıyye pirinç elli pâreye ismi mevcûd cismi nâ-mevcûd ve bir vakıyye sığır eti otuz pâreye ve bir sığır dili seksan pâreye ve bir sığır başı beş guruşa ve bir vakıyye at eti on pâreye ve bir vakıyye erik otuz pâreye ve bir vakıyye mercimek yigirmi beş pâreye ve bir vakıyye nohud kırk pâreye ve bir vakıyye yağ mumu altmış pâreye ve bir vakıyye kabak on beş pâreye ve bir vakıyye soğan otuz pâreye ve bir yumurta sekiz pâreye ve bir vakıyye yoğurt yigirmi beş pâreye ve bir tavuk elli pâreye ve bir vakıyye peynir yetmiş pâreye ve bir diş sarımsak bir pâreye ve bir dirhem afyon on beş pâreye olup, mahkemede sicile kayd olundu ve cümle halkın yediği darı idi el değirmenleriyle çeküp poğaçâ yapup sanki poğaçâ yerlerdi²¹⁴¹ pişirüp yerlerdi. *Iyâzen billâhi ta'âlâ* mahzen-i mîrîde darı bulunmasa halk bi'l-cümle helâk veya teslîm-i kal'a olması emr-i mukarrer idi.

²¹⁴¹ poğaçâ yapup sanki poğaçâ yerlerdi Y : pürüha? V

Mâh-ı Zilhicce'nün on ikinci Dü-şenbih gün Salahor Bayram Ağa ile mezbûrûn kapucılar kethudâları Edirne'ye dâhil olup, getürdükleri arz-ı mahzar ile kendüleri vezîr-i a'zam tarafından rikâb-ı hümayûna gönderilüp, her biri lisânen dahi takrîr itmeleriyle îd üzre îd olup, biner gurus ihşân ve birer hil'at ilbâsıyla şâd u handân ve Vezîr İbrâhîm Paşa'nın şebân-rûzân kal'a muhâsarasında yüz on üç günde vücûda getürdüğü re'y ü tedbîri ve hizmet-i dîn-i mübîninde sa'y u ikdâm ve ihtimâmı pesendîde-i hümayûn-ı pâdişâhî olmağın, avâtıf-ı aliyye-i mülûkânelerinden mazhar-ı iltifât-ı hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ile bir mücevher pençe sorguç ve bir kabza murassa' kılıç ve bir kabza mücevher hançer ve bir top serâsere dûhte semmûr kürk ve bi'l-cümle hizmet-i muhâfazada olan mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağalarına hil'atlar ile Hâssa Şâtırbaşı Boşnak Sâlih Ağa Budun'a gönderildi.

Ve ba'de'l-yevm Şeytan lakabı ref' ve Melek lakabıyla mulakkab olmak üzre tenbîh-i hümayûn²¹⁴² buyuruldu ve Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'ya dahi hatt-ı şerîf ve şemşîr ve serâserli kürk, vesâ'ir taşra yanında olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ ve ocak ağalarına kürkler ve kaftanlar ile Şâhîcibaşı Çavuşoğlu Hasan Ağa Belgrad'a irsâl olundu. Lâkin Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa ile Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Boşnak Osman Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Kādıköylü Mehmed Paşa'nın çendân hizmetleri makbûl-i hümayûn olmayup, katlleri zamîr-i pâdişâhîde cây-gîr olmağın fetvâ-yı şerîf el virmediginden gayrı vezîr-i a'zamin şefâ'at ve recâsıyla cerâyimleri afv buyurilup, mansıblarından azl olundu. Lâkin kemâl-i gayz-ı gazabları teskîn olmamağla vezîr-i a'zam, “pâdişâhım bunları bir kere öldürmekden birer çürük mansıba bırakalım akrânı beyninde günde bin kere ölsünler” deyüp, katlden halâs eyledi ve Serdâr Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya Kaniye eyâleti ve Kādıköylü Mehmed Paşa'ya Varat eyâleti ve Boşnak Osman Paşa'ya Pojega sancağı ve Kaniye'den ma'zûl Şeyhoğlu Ahmed Paşa'ya Ösek muhâfızı Ömer Paşa fevtinden Mar'aş eyâleti ve Varat'dan ma'zûl Murgulzâde Gürcü Mehmed Paşa'ya Vekîl Ahmed Paşa fevtinden Hersek sancağı ve Pojega'dan ma'zûl Fındık Mustafâ Paşa'ya Bosna eyâleti ve Budun muhâsarasında niçe erliğı sâbit olan Köstendil sancağına mutasarrıf Çelebi İsmâ'il Bey'e Vezîr Melek İbrâhîm Paşa recâsıyla mîr-i mîrânlık ile Rûm-ili eyâleti tevcih olundu ve Eğre Beğlerbeğisi Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa ile Uyyvar Beğlerbeğisi Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa'nın Budun muhâsarası eyyâmlarında niçe kere imdâda valan düşmen-i dînin önlerin alup, dil

²¹⁴² tenbîh-i hümayûn V : tenbîh ve te'kid-i hümayûn Y

çıkartmayup ve Budun kal'asına imdâd-ı asker ve îsâl-i zahîre husûsunda bezl-i makdûr eyledikleri Vezîr Melek İbrâhîm Paşa cânibinden rikâb-ı hümâyûna arz u recâ olunmağın ikisine de pâye-i vezâret virilüp, serâsere kaplu semmûr kürklerle ikrâm ve Uyvar'a kapanan Kastamonu sancağına mutasarrıf Niğdeli Ali Paşa dahi hila'-ı fâhire ile ihtirâm²¹⁴³ buyuruldu.

Gerek Budun ve gerek kılâ'-ı sâ'ire ve serdâr yanında olan asker zehâyiri için Sirem ve Semendire ve Pojega sancaklarından ve Temeşvar eyâletinden ve Eflak ve Erdel vilâyetinden iki yüz bin kîle zahîre fermân olup, tahsîl ve îsâli için Edirne Bostancıbaşı Kandilci Hüseyin Ağa me'mûr olup ve Budun kal'asının ta'mîr ü termîmine gediklü zu'amâdan Köse Siyâvuş Ağa nâzır-ı binâ ta'yîn ü irsâl buyuruldu.

Serdârî-i İbrâhîm Paşa be-serhadd-i Engürüs

Rikâb-ı hümâyûnda meşveret olup Engürüs serhaddi bir umûr-dîde ve kâr-azmûde serdâra muhtâc olmağın, bi'l-ittifâk Budun muhâfızı Vezîr Melek İbrâhîm Paşa Haleb eyâletiyle Engürüs'e serdâr nasb olup, Kamanîçe'den ma'zûl Vezîr Arnavud Abdî Paşa'ya Budun eyâleti virildi. Bunlar varup dâhil olmayınca, Serdâr Vezîr Melek İbrâhîm Paşa Budun'dan çıkmamak üzere fermân gönderildi ve Şâtırbaşı Sâlih Ağa'nın dahi Budun'a karîb Hamza Bey palankasına vusûlü haberi Vezîr Gâzî Melek İbrâhîm Paşa'ya vâsıl olıcak, çergesiyle matbahın Kesdane bayırına gönderüp, kal'a kapusından ol mahalle varınca değin cümle mustahfızân askeri iki geçeliydi, dizdi ve kendü a'yân-ı asker ile çergeye varup indi, kapısı askeriyle kethudâ ve mehterhânesin Şâtır Paşa'ya karşı gönderdi. Ol dahi beyne's-salâteynde azîm alay ile gelüp çergeye karîb mahalle geldükde, Vezîr İbrâhîm Paşa dahi cümle a'yân ile birkaç âdem karşı istikbâl ve gelüp çergeye cem' ve hatt-ı hümâyûnı teslîm ve cümle'nün muvâcehesinde feth ü kırâ'at olundukdan sonra, Şâtırbaşı ibtidâ kürki giydirdi ve ba'dehu sorguçu başına sokdı ve kılıcı kuşatdı ve hançeri takdı ve çavuşlar alkışladı ve a'yân-ı sâ'irenün dahi hil'atların İbrâhîm Paşa kapucılar kethudâsı giydirüp ta'âm çekildi ve andan binilüp alay u şâd u handân birle Budun kal'asına dühûl ve İbrâhîm Paşa hânesine nüzûl ve azîm top u tüfeng şenliği oldu ve der-akab serdârlık hatt-ı şerîfi dahi gelicek kendü Belgrad kışlasına azîmetin mukarrer idüp, Bosna Beğlerbeğisi Fındık Mustafâ Paşa ile Hersek sancağına mutasarrıf Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve Yanova Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'yı mansıblarına ve Sivas Beğlerbeğisi Kâdızâde Hüseyin Paşa'yı

²¹⁴³ ihtirâm V : ikrâm ve ihtirâm Y

Üstolni-Belgrad'ına ve Hanzâde Nûreddîn Azamet Giray Sultân'ı Tatar askeriyle Peşte ovasına ve Çerkes Ahmed Paşa'yı İzvornik'e ve Şâm askerini Ösek'e kışlaya ta'yîn eyledi ve Dergâh-ı âlî Yeniçeriler Kethudâsı Arnavud Çolak Hasan Ağa Budun muhâsarasında haste olup, zerre denlî hizmetinde bulunmadığından gayrı bî-edebâne hareket Vezîr İbrâhîm Paşa'ya haddi olmayan sözlere cür'et etmek töhmetiyle azl ve ocağından yevmî iki yüz akça tekâ'ud virüp, yerine hizmet-i muhâfazada bulunan Zağarcı Cadı Yûsuf Ağa'yı kul kethudâsı nasb eyledi ve iki seneden berü taşrada ve içerüde hizmet-i muhâfazada olup, cân u mâllarıyla muhârebelerde sa'y u kûşîş iden Mısır askerine dahi izin virüp ve sene-i [128b] âtiye için Mısır'dan müceddeden asker gelmek üzere der-i devlete arz eyledi ve mücebince üç bin nefer Mısır askeri getürmeğe hatt-ı hümayûn ile kapucılar kethudâsı Hazînedâr Osman Ağa Mısır'a gönderildi. Vezîr Gâzî Melek İbrâhîm Paşa dahi Budun'da yigirmi gün ikâmetden sonra, Budun Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Abdî Paşa dahi bin iki yüz nefer âdemisiyle Budun'a gelüp dâhil ve Serdâr Vezîr Melek İbrâhîm Paşa dahi Belgrad'a varup nâzil oldu.

Hezîmet-i leşker-i küffâr-ı Leh

Sobieski mülakkab Yuannis-i sâlis nâm Leh kralı didikleri la'în ü bî-dîn ve hezîmet-karîn tahtgâhı olan Krakov nâm şehrinde piyâde vü süvâr cem' eylediği seksan bin küffâr-ı hâksâr ve azîm top ve mühimmât-ı cebehâne ile kalkup, Kamaniçe kal'ası kasdı ve Boğdan memleketi zaptı ve Tuna ve Karadeniz kenârlarında vâkı' Kili kal'ası ve Akkirman kal'ası ve İsmâ'îl şehri havâlîlerine değin nehb ü gâret ve îsâl-i hasâret ve elverir ise ol kal'aları dahi tasarrufa getürmek zu'm-ı fâsidiyle yürüyüp, İlbav ve Kamaniçe yanından geçüp, mâh-ı Ramazân'ın altıncı günü Turla suyu kenârında vâkı' Hotin kal'ası mukâbilinde olan İzvança palankası kurbuna gelüp kondı ve otuz bin miqdârı cünûd-ı şeyâtîn ayırup, berü Hotin cânibine doğru nehr-i Turla üzere köprü başına ta'yîn eyledi ve mukaddemâ Kırım hanı Selim Giray Han hazretleri rikâb-ı hümayûndan müfârekat ve İsakçı'da Özi Muhâfızı Serdâr Vezîr Sarı Süleyman Paşa ile mülâkât ve bir gün meks²¹⁴⁴ eyleyüp, Tuna suyunu ve Akkirman'da Turla suyunu ve Özi kal'ası önünden ve Özi sularını geçüp, on beşinci günde Kırım'a dâhil ve Bâğçe – sarayı'nda tahtına vâsıl olup, oturdu ve ümerâ-yı Tatar gelüp bî'at eylediler ve akreb ezmânda cem' olan yüz bin Tatar askeriyle Kırım'dan çıkup, mahall-i mezbûrundan Özi ve Turla suların ubûr ve Bucak'a nüzûlünde Âstâne'den gelen hatt-ı hümayûn

²¹⁴⁴ meks V : meks ve ikâmet Y

mûcebince Kara Bayram Ağa'ya güzîde üç bin Tatar askerin ifrâz u teslîm ve Engürüs seferinde mevcûd ortancaoğlu Nûreddîn Azamet Giray Sultân yanına irsâl eyledikten sonra, Serdâr Süleyman Paşa ile haberleşüp, asâkir-i Tatar-ı adû-şikâr ile Bucağ'a dâhil olduğın ve sizler de yanınızda hâzır olan asâkir-i mansûre ile Tuna suyun berü cânibe geçmek ve Turla kurbunda bir yere mülhak olmalarını ittifâk idüp, Bucak'dan kalkdı ve büyükoğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân'a otuz bin Tatar askeri virüp, mukaddimetü'l-ceyş eyleyüp ilerü Hotin'e doğru Turla suyu kenârıyla düşmen-i dîn üzerine gönderdi.

Ol vaktde Leh Kralı dahi hanüz İzvança palankası altına konup, köprü başına mübâşeret üzre idi. Lâkin Turla suyunun kemâl mertebe tuğyânı vakti olmağla, temel tutturamayup berü Hotin cânibinde köprü başını muhâfaza için pür-silah sekiz bin Barabaş Kazağı geçürüp, binâ-yı cisre kûşîş üzreler iken Kagalgay Sultân haberdâr olup, şâfî'î vaktinde varup bastı. Melâ'în ü hâsirîn lâ-ya'kıl iken bilâ-kıtâl cümlesin giriftâr idüp, bende çekdi ve kırup döverek ve sürükliyerek babasına karşı gelüp arz eyledi ve emr idüp kılıç üşürdiler, bir ândan cümlesin hâk-i siyâha düşürdiler.

Ol mahalde bir gün meks idüp, irtesi gün göçdiler ve Turla suyuna karîb bir mahalde Han hazretleri bir mürtefi' yere çıkup, tenbîhi üzre Tatar askeri etrâfına cem' oldılar. Cümleye bülend-âvâz ile “dînimize za'f gelmekle her taraftan üzerimize düşmen-i dîn galebe eyledi. Kerbela günüdür bu cengi ne Âl-i Osman, ne benim için idin, olunca dîn uğruna çalışup düşmen-i dîne arka²¹⁴⁵ vormeyelim ve kıyâmete değin nâm-ı nîk ile mezkûr²¹⁴⁶ olalım” deyüp, atından indi ve secdeye durup yüzün yerlere sürdüğün Tatar askeri göricek hazân yaprağı gibi cümlesi yere dökülüp feryâd ü figân ile bi'l-cümle şehîd oluncaya değin ceng itmeyi ahd ü mîsâk idüp bindiler ve Turla suyu kenârında Hotin kal'ası altına vardılar.

Serdâr Vezîr Sarı Süleyman Paşa dahi yanında mevcûd vezîr-i sâlis Bozoklu Mustafâ Paşa ve dört sancak eyâleti askeriyle Özi Beğlerbeğisi Vezîr Tokatlı Mahmûd Paşa ve Bolu sancağına mutasarrıf Kabakulak Ahmed Paşa ve Hüdavendigâr sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ve serdengeçdi ve sipâh ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı tâ'ifesi ve toplar ve mühimmât-ı cebehâne ve İsmâ'îl mütevellîsi ve Kili ve Akkirman nâzırlarıyla mâh-ı Şevvâl'in yedinci Cum'a gün İsakçı'dan Tuna'yı karşı Kartal cânibine geçüp ve hareket ve düşmen-i dîn üzerine teveccüh ve azîmet idüp,

²¹⁴⁵ arka V : ruhsat Y

²¹⁴⁶ mezkûr V : -Y

tayy-i merâhil iderek Çoçura nâm menzile vardukda, Han hazretleri tarafından mektûb gelüp, girüden gelecek askere bakmayup bir gün mukaddem irişmelerin iş'âr itmeleriyle Serdâr Süleyman Paşa dahi piyâde askeri Kabakulak Ahmed Paşa ile bıragup, atlu asker ve on beş pâre top ile ılgar eyleyüp, altıncı günde İstefaniş nâm menzile nüzûlünde *bi-avni'llâhi ta'âlâ* Han hazretleri Hotin altına geleliden berü küffâr-ı hâksârın etrâf u eknâfın gâret ve rûz-merre niçesin esîr ve küşte-i şemşîr eyleyüp tabur-ı makhûrlarından otlukçu ve zahîrecilerin çıkartmayup kemâl mertebe havfa düşdüklerinden gayrı niçe cünûd-ı İslâm ile Âl-i Osman serdârının Hotin'e üç konak karîb mahalle geldüklerin haber alup ve kalblerine müstevlî olan havf u haşyetden bir ân durmaya mecâlleri olmamağla Hotin karşusunda olan otuz bin askerini yanına alup, haybet ü hüsrân ile İzvança altından kalkup, Kamaniçe suyu Turla'ya karışduğı mahalle varup kondı. Ve irtesi gün andan dahi kalkup Kamaniçe'nin üst tarafında yine Kamaniçe suyu üzerine kondı.

Ol gün Serdâr Vezîr Süleyman Paşa dahi Turla kenârında Han hazretlerine varup buluşdı. Ba'de'l-istişâre ol sâ'at Tatar askeriyle Kagalgay Sultân ve der-akab Han hazretleri Turla suyundan yüzdürüp İzvança cânibine geçdiler ve irtesi gün taraf taraf tabur-ı makhûr üzerine hücûmlar ve cengler²¹⁴⁷ eylediler.

Berü tarafdand Serdâr Vezîr Süleyman Paşa dahi kapısı askeriyle kethudâsı Çorumlu Mehmed Ağa'yı dört sancak eyâleti askeriyle Özi Beğlerbeğisi Vezîr Tokatlı Mahmûd Paşa'nın levendini ve Hüdavendigâr Sancağı Beği Ahmed Paşa'yı ta'yîn ve üzerlerine Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'yı baş idüp, girüden Han hazretleri imdâdına gönderdi ve kendü dahi kâfirden kalma bir pot bulup, Vezîr Mahmûd Paşa ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve on beş pâre top ile Turla'dan karşı İzvança yakasına geçüp, Kamaniçe sahrâsına revâne oldu.

Ve Eflak ve Boğdan beğlerine asâkir-i İslâm'ın avdetine değin ol mahalle bir muhkem köprü binâsını tenbîh buyurup, hâzır bulunmaz ise kendüleriyle askerlerinin katl-i âmm olunmalarını mukarrer eyledi ve tabur-ı küffâr dahi kendüyi korudarak ve ikişer üçer sâ'atlık yol yürüyüp, batakdan batağa girerek ve etrâfindan Kagalgay Sultân asâkir-i Tatar ile urarak suları ve bataklıkları²¹⁴⁸ geçirüp, Kamaniçe hudûdundan çıkardıkların ve bu aralıkda esîr olandan gayrı yigirmi bin miqdâr küffâr tu'me-i şemşîr-

²¹⁴⁷ hücûmlar ve cengler V : hücûmlar ve hamlebâzlıklar Y

²¹⁴⁸ bataklıkları V : bataklıkları Y

i âteş-bâr olup, selâmet birle avdet eylediklerin Han hazretlerine i'lâm ve Han hazretleriyle Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa dahi Serdâr Vezîr Süleyman Paşa'ya tezkire gönderüp meşveret eyledi. “*Fe-li'llâhi'l-hamd* düşmen-i dîn tarafından bir gâ'ile kalmadı berüye gelmeyüp bulunduğunuz mahalde meks eylesiz” dimeleriyle, Serdâr Vezîr Süleyman Paşa dahi Kamanîçe kal'asının levâzımın görüp, Han hazretleriyle Tatar askeri Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa dahi mansûren gelüp, Kamanîçe altında mülâkî ve mâh-ı Zilka'de'nün on beşinci gün avdet olunup, Turla kenârına gelindi ve Eflak ve Boğdan beğlerinin mübâşeret ve ihtimâmlarıyla Turla üzerine tûlî tokuz yüz zira' ve arzı on zira' âmâde eyledikleri cîsr-i azîmden ubûr ve berü cânibde Hotin altına nüzûlünde beğlere hil'at giydirüp ve İstefaniş nâm menzile varup kondı ve Han hazretleri Serdâr Vezîr Süleyman Paşa yanına bin nefer Tatar ta'yîn idüp, kendü sâ'ir asâkir-i Tatar ile ol mahalden ayrılıp, Kırım'a teveccüh ü azîmet eyledi.

Serdâr Vezîr Süleyman Paşa dahi asâkir-i mansûre ile kalkup, Çoçura menziline geldükde, Vezîr Gümrükçü Hüseyin Paşa'yı sürüp getürdüğü nefîr-i âmm askeriyle anda buldı *bi-avni'llâhi ta'âlâ* hâcet olmayup cümlesine izin virdi ve kendü dahi kalkup Kartal menziline ve andan Tuna'yı berü İsakçı'ya geçüp me'mûr olduğu Babadağı kasabasında kışlaya girüp, yanında olan kapu kulu ve paşaları etrâfda ta'yîn eyledüğü meştâlara dağıtdı ve bu seferi künhüyle yazup kendü kapucılar kethudâsı İbrâhîm Ağa ile der-i devlete gönderdi ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Bâzâr gün ki, rûz-ı kâsım idi, Edirne'ye gelüp, vezîr-i a'zam cânibinden rikâb-ı hümayûna arz ve hizmeti makbûl-i pâdişâhî olmağın serdâr-ı müşârün-ileyhe büyük Mîrâhûr Boşnak Şâtır Receb Ağa ile hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ve serâserli kürk ve murassa' kılıç ve yigirmi bin gurus harçlık vesâ'ir vüzerâyâ dahi serâserli kürk ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağalarına sâde hil'at gönderildi ve Han hazretlerine dahi Kapucıbaşı Doğancı Mûsa Ağa ile semmûr kürk ve iltifâtı mutazammın hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve şemşîr ve ümerâ-yı Tatar'a kaftanlar gönderildi ve haslar ile Babadağı kışlasında olan vezîr-i sâlis Bozoklu Mustafâ Paşa'ya Özi eyâleti ve selefi Vezîr Tokatlı Mahmûd Paşa'ya Kamanîçe eyâleti tevcih olundu. Lâkin azîmeti şiddet-i şitâyâ müsâdif olmağın, yollarda yüzden mütecâviz âdemi soğukdan donup helâk olduğundan gayrı kendü dahi kal'aya girdüğü gün vefât itmekle, eyâlet-i Kamanîçe Özi Beğlerbeğisi Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya ve eyâlet-i Özi haslar ile Babadağı kışlasında olan Vezîr Gümrükçü Hüseyin Paşa'ya inâyet buyurılıp vüzerâdan mütekâ'id Fındık Mustafâ Paşa'nın yine haslarıyla vezâreti ibkâ ve Boğazhisar muhâfazasına ta'yîn olundu.

Tecdîd-i sulh-i Françe

Mukaddemâ bin seksan târîhinde, Françe donanması Kandiye muhâsarasında Venediklü'ye imdâd itmek töhmetiyle dîvân-ı hümayûnda iclâs eyledikleri iskemle Kandiye fethi sulhünde Venediklü'ye virilüp, mülûk-i Nasârâ beyninde kemâl mertebe tahkîr ü ihânet olunmuşıdi. Gerek Âstâne'de ve gerek Devlet-i Aliyye iskelelerinde olan cümle balyosları ke'in-lem-yekûn mesâbesinde olup, iltifât olumazdı. Sûretâ anlar da dostluk yüzünden mu'âmele idüp, fırsat buldukça ihânetden hâlî değiller idi. Nitekim Sakız mâddesi çün Venedik bozuşup, Devlet-i Aliyye üzerine asker çekmekle fırsat demidir deyü, min-ba'd nakz-ı ahd itmemek ve Devlet-i Aliyye düşmenlerine imdâd u i'ânet eylememek şartıyla, i'tizâr-nâmesiyle mu'teber ilçisi gelüp, yine ke'l-evvel iskemlelerin recâ vü taleb itmekle, mâh-ı Zilhicce'nün on sekizinci Bâzâr gün Dîvân-ı hümayûn'a da'vet ü ziyâfet, vüzerâ akabince Arz odasında bisât-bûsı pâdişâhî şerefine nâ'il olup, nâmesin sundı ve pîş-keş nâmına bir kebîr âyîneli sâ'at ve bir top sâ'at ve elli donluk harîr arza kılup lisânen dahı, “Sultân Süleyman Han zamânında virilen ahidnâme-i hümayûnda tasrîh buyurılan kuyûd u şurûta her vechile ri'âyet üzre olup, binâen alâ-zâlik bu zamâna değin vücûda gelen mezâ mâ-mezâ cerâyimi afv ve ol cânibe varan bâzergânlarına ve gerek Devlet-i Aliyye'de ve gerek iskelelerde mukîm²¹⁴⁹ konsoloslarına rencide olunmayup, tarafımızdan dahi kara ve deryâ cânibinden her ne hizmetiniz var ise kudretimiz mertebe cân u baş üstüne dostunuza dost düşmeninize düşmen bilüp, bizi mürüvvet bâğçeniz bâğbânı bilüp, akrânımız beyninde iftihârımız olan ihsân ile mesrûr buyurasız” lafzıyla kralının ubûdiyyetlerin arz eyledikde, hemân, “sözünüzde sâbit-kadem olun bir şeyden acz u ihtiyâcımız yokdur” buyurup, matlûblarına [129a] müsâ'ade ve Galata'da balyosluk ile kaldı.

Azîmet-i pâdişâh şikâr-ı hümayûn

Mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Penç-şenbih gün, pâdişâh hazretleri şikâr tarîki üzre büyük oğlu Sultân Mustafâ ve baş câriyeleri Afife kadın ve bir miqdâr harem ve gilmân-ı Enderûn ile Çatalca'ya doğru azîmet-i hümayûn buyurup, Solak çeşmesinde vezîr-i a'zama kürkli ve sâde iki top hila'-ı fâhire ilbâs ve hizmet-i ibâdu'llâhı emânet

²¹⁴⁹ mukîm V : makam Y

buyurup, menzil-i Baba-yı Atık'e ve irtesi Cum'a gün menzil-i Burgos'a vusûl ve henüz harem-i şerîf irişmemekle²¹⁵⁰ Hasoda'ya nüzûl idüp, ol gice anda beytûte eyledi.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Şenbih gün şikârgâhda Çakırcıbaşı Yûsuf Ağa nevâle kaydında iken kazâ-yı nâgehânî başını kendü atı depüp fevt olmağın, yerine Şahincıbaşı Çavuşoğlu Hasan Ağa ve anın yerine Hasoda'dan ikinci doğancılıkdan çıkma gedikli müteferrika Velî Ağa nasb olup, ahşâma karîb harem kapısı önünde huzûr-ı hümayûnda kaftan giydiler ve sene bunda encâma irdi.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm Kara Mustafâ Paşa²¹⁵¹

²¹⁵⁰ irişmemekle V : irmemekle Y
²¹⁵¹ metinde bu başlığın altı boş bırakılmıştır.

SENE-İ SİTTE VE TİS'İN VE ELF

Sene-i mezbûre Muharremi'nün gurresi Cum'a gün ki Teşrînisânî'nin yigirmi sekizidir, menzil-i mezbûrda on dört gün ikâmetden sonra şehir-i mesfûrun sekizinci Cum'a gün göçilüp, Karışdıran menziline nüzûl-i hümayûn buyuruldu ve irtesi gün şeb-i yeldâ vâkı' olup, azîm kar yağdı ve İstanbul'dan ba'zı umûr müşâvere için Vezîr-i sâni Kapudan Musâhib Mustafâ Paşa da'vet buyurulmuş idi.

Mâh-ı mezbûrun on birinci Dü-şenbih gün pâdişâh hazretleri Ergene suyu üzerinde vâkı' Karasinit²¹⁵² nâm karye kurbunda sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa binâ eylediği kırk beş göz cîsr-i sengîni seyr iderken, gelüp rikâb-ı hümayûna yüz sürüp sohbet iderek Karışdıran'da Dâru's-sa'âde kapusunda selâmladı ve Paşaköyü nâm karyede çiftliğine inüp ve iki gün sonra vezîr-i a'zam ile görüşmeğe Edirne'ye gitdi ve menzil-i mezbûrda dahi yigirmi bir gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Cum'a gün Çorlu'ya hareket²¹⁵³ buyuruldu.

Ve mâh-ı Safer'in dördüncü Salı gün, vezîr-i a'zam Edirne'de dîvân-ı hümayûnda sene-i mâziyenün lezez ulûfesin virüp da'vet-i hümayûnla yerine Vezîr Başdefterdâr Divrikli Mehmed Paşa'yı kâ'im-makâm nasb ve Kapudan Musâhib Paşa ile mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Bâzâr gün Çorlu'ya gelüp pâdişâh hazretleri şikârdan geldükçe harem-i şerîfe da'vet ve Dâru's-sa'âde Ağası odasında dört gice ale't-tevâlî umûr-ı sefere müte'allik meşveretler eyledi ve iç hazîneden mühimmât-ı seferiyye bin yedi yüz kîse akça alup, yedi yüz kîsesin Tersane-i âmirede ve müceddeden binâ olunan on kıt'a mîrî kalyon masârıfı için kapudan paşaya virilüp, evvel-bahârda mükemmel donanma-yı hümayûnla Akdeniz muhâfazasına çıkup ve ocak gemileriyle bir yere geldükden sonra²¹⁵⁴ yalıları ve adaları muhâfaza bâbında kemâl mertebe sa'y u ikdâm ve ihtimâm eylemek tenbîh-i hümayûn buyurilup, İstanbul'a me'zûn oldu.

Venedik isyân itmekle cümle yalılara ve cezîrelere min-ba'd harbî kefereye hubûbât kısmından dâne-i hardal fûrûht olunmamak üzre mü'ekked ahkâm-ı şerîfeler ısdâr u irsâl buyurulmuş idi. Lâkin Kandiye Beğlerbeğisi Vezîr Burunsuz Ahmed Paşa tama' belâsıyla birer altuna kırk bin keyl buğday fûrûht itmekle, a'yân-ı cezîre cem' olup hânesine vardılar, “bu irtikâb itdüğün fermâna hilâf bir işdir. Biz hep başdan

²¹⁵² Karasinit V : -Y

²¹⁵³ hareket V : hareket-i hümayûn Y

²¹⁵⁴ kapudan paşaya virilüp....geldükden sonra V : -Y

çıkmağa ve bu vilâyetde her yıl ekin olmaz kaht ü galâ müstevlî olur ise cezîre elden gitmeğe sebep olur” dimeleriyle, cümlesin dutup zencîre çekdi ve bî-cürm niçe papas ve kurâ ahâlîsin katl ve envâ‘-i türlü zulm ü ta‘addî itmekle, vâkı‘ hâlin bu fesâd-ı şenâ‘atin mahzar idüp, der-i devlete göndermişler idi.

Katline virilen fetvâ-yı şerîfle rikâb-ı hümayûna arz ve mücebince hatt-ı şerîf sâdır olup, icrâsına Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Mü‘ezzin Mustafâ Ağa irsâl ve Kandiye eyâleti vezâret ile Hanya muhâfazasında olan Teke sancağına mutasarrıf Seyyid Mustafâ Paşa'ya tevcih ve bunun müjde fermânın dahi ağa-yı mezbûr ile îsâl ve ma‘iyyetiyle varup, ol zâlimin kârın itmâma irişdürülmesi tenbîh buyuruldu ve hattâ pâdişâh hazretleri vezîr-i a‘zama, “şu mel‘ûnun İstanbul'da sekbânbaşıyken birkaç def‘a fitnesi zuhûr idüp, tekâ‘ud ile menkûb kılınmış idi. Beni kendü hâlîme komadın, işte bak niçe ihâneti zâhir oldu” buyurmağın, ol mahalde vezîr-i a‘zam hayli hacâlet çekdi.

Ve Galata voyvodası Eğriceoğlu Fındıklılı Halil Ağa'ya Burusa sancağı virilüp Hanya muhâfazasına ta‘yîn ve Burusa'dan ma‘zûl Babadağı kışlasında olan Ahmed Paşa'ya Niğbolu sancağı tevcih olundu.

Serdârî-i Halil Paşa cezîre-i Mora

Mora cezîresinde serdâr olan Vezîr Ispanakçı İsmâ‘îl Paşa ile serdâr-ı sâbık Vezîr Şahin Mustafâ Paşa mâbeyn oldukları sem‘-i hümayûna vâsıl olmağla, “İsmâ‘îl Paşa foduldur, Mustafâ Paşa delidür. İhtimâldir düşmen ağzından bir fesâd iderler” deyü, İsmâ‘îl Paşa Sakız cezîresi muhâfazasına me‘mûr olup, selefi Vezîr Halil Paşa Mora'ya serdâr nasb olundu. Ve evvel-bahârda Nemçe ve Leh ve Venedik câniblerine sefer muhakkak olmağın, cümle memâlik-i İslâmiyye'den otuz bin yeniçeri ve on bin sipâh ve silihdâr serdengeçdisi yazılmak üzre hatt-ı şerîf alup, Edirne'ye avdet eyledi.

Pâdişâh hazretleri dahi menzil-i mezbûrda on sekiz gün meksden sonra, mâh-ı mezbûrun on sekizinci Salı gün hareket ve Ereğli'ye azîmet idüp, iki gice beytûte eyledi ve Penç-şenbih gün Silivri kurbunda vâkı‘ Yapagcı çiftliğine teşrîf ve nüzûl buyurdu ve kapudan paşa ağalarından Öküzöldüren Ahmed Ağa'ya İnebahtı sancağı virilüp mu‘accelen irsâl olundu ve menzil-i mezbûrda dahi on yedi gün meksden sonra mâh-ı Rebî‘ülevvel'in yedinci Bâzâr gün göçilüp, Çatalca sarayına nüzûl müyesser oldu ve mâh-ı mezbûrun on ikinci gün mü‘ellif-i haķır yigirmi yedi yaşına bâliğ oldu.

Avdet-i hümayûn Edirne

Gerçi pâdişâh hazretleri biniş tarîkiyle İstanbul'a varup, birkaç gün meks ile yeni yapılan kalyonları seyr itmek murâd-ı hümayûnları olmuşiken, düşmen-i dînden ahz-ı intikâm itmeden İstanbul'a ne yüz ile varılır deyü, ol sevdâdan ferâgat ve menzil-i mezbûrda yigirmi yedi gün ikâmetden sonra, şehir-i Rebî'ülâhîr'in dördüncü Şenbih gün hareket ve Edirne'ye doğru avdet ü azîmet eyleyüp, menzil-i Yapagcı ve irtesi Bâzâr gün ki, ibtidâ-yı Mart'dır menzil-i Çorlu ve Bâzâr irtesi menzil-i Karışdıran.

Ol gün azîm kar ve yağmur yağup, ra'd u berķ zâhir oldu. Vakt-i ışıda karye-i mezbûre kurbunda vâkı' Koyunağılı yanında at üzerinde bir âdemin üstüne sâ'ika inüp, ikisini de helâk eyledi.

Ve Salı gün menzil-i Burgos ve Çehâr-şenbih gün menzil-i Baba-yı Atîk ve Penç-şenbih gün menzil-i Hafsa ve Cum'a gün ki, mâh-ı mezbûrun onudur, bir azîm karlı tûfânlı günde Edirne'ye vusûl saray-ı behişt-âsâlarına şeref-nüzûl buyurdu. Ol gün soğukdan vâfir âdem helâk menzilleri zîr-i hâk oldu.

Vezîr-i a'zam İskender köyünde istiķbâl ve ziyâfet idüp, Yeniçeri Ağası Vezîr Zülfikâr Paşa dahi bir miķdâr yeniçeri ile Solak çeşmesinde selâmladı ve ol gün İstanbul Kâ'im-makâmı Kara Hasan Ağazâde Vezîr Mustafâ Paşa'dan arz gelüp, Kâğıdhâne'den Kurşunlu mahzene gelince Galata boğazının muncemid olduğın i'lâm itmiş ve on üçüncü Dü-şenbih gün Sultân Selîm Câmî'i'nde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri du'âda hâzır bulundılar ve²¹⁵⁵ ol gün müjdecî Hacı İbrâhîm gelüp, hüccâc-ı Müslimîn'in selâmet birle Şâm-ı şerîfe vusûlünü haber virdi.

Ve on dördüncü Salı gün ordu çıkup Belgrad'a Engürüs serdârı Melek İbrâhîm Paşa yanına gönderildi ve alayların pâdişâh hazretleri Serrâchâne köşkünden seyr eyledi.

Ve on beşinci Çehâr-şenbih gün nev-rûz-ı Sultânî vâkı' oldu ve yigirmi birinci Salı gün Erdel Kralı Apafî Mihal'in ubûdiyyet-nâmesiyle harâcî gelüp, ilçisi dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet olup, mu'tâd üzre Arz Odası'nda pâye-i serîr-masîre yüz sürüp teslîm eyledi.

²¹⁵⁵ ve on üçüncü....hâzır bulundılar ve V : -Y

Ve bir iki seneden berü dîvân hâcelerinden rikâb-ı hümâyûn-ı pâdişâhiye tekarrüp idüp, musâhiblik unvânıyla şöhet-i kâzibe-i şân bulan Ishâk Efendi nâm mülhid, Mısır mukarreriyile Mısır'a gidüp kendü vilâyeti Konya şehrine vardukda hastelenüp kethudâsın göndermiş ve kendü İstanbul'a gelmişidi. Pâdişâh hazretleri işidüp da'vet buyurıcak, “ayaklarıma yazık değil mi, bir aylık saltanatı kalmış pâdişâh yanına varmak niden iktizâ ider” didüğün ve katli mûcib bir zındıkdır deyü, vezîr-i a'zam bi'l-müşâfehe rikâb-ı hümâyûnlarına arz itmeğün, Rodos cezîresine nefy olunmuşidi. Anda dahi tek durmayup yedi ay ale't-tevâlî fiskla ömrün geçürüp halk kendüden bî-zâr olmağla, vezîr-i a'zam igvâsıyla a'yân-ı vilâyet, “niçe def'a fesâdı zâhir oldu ve kudurup omuzların yedi”²¹⁵⁶ deyü gönderdikleri mahzarı mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Şenbih gün vezîr-i a'zam Alay Köşkü'de rikâb-ı hümâyûna arz eyledikde, mahnûk kılınup deryâyâ atılmak üzre hatt-ı hümâyûn sâdır ve dîvân çavuşlarından Mehmed Çavuş gönderilüp, emr-i şerîf icrâ kılındı.

Ve yigirmi yedinci Dü-şenbih gün ber-mûceb-i emr-i hümâyûn vezîr-i a'zam kendü ağavâtından Telhîsî Uzun Ali Ağa'yı baş ve yanına pür-yarak altı yüz nefer huddâmıyla on nefer ağavâtın yoldaş idüp, on bayrak, bin nefer sekbân u saruca levendin dahi koşup, Belgrad'da Engürüs Serdârı Vezîr Melek İbrâhîm Paşa yanına ta'yîn ve Serrâchâne kasrından alay ile huzûr-ı hümâyûndan geçüp gitdiler.

Ve Kapudan Vezîr Musâhib Mustafâ Paşa dahi me'mûr olduğu üzre, mâh-ı Cemâziyelevvelî'nin sekizinci Penç-şenbih gün ki, Nisan'ın ikinci günidir, elli kıt'a çekdirir ve on kıt'a mîrî kalyon ile Tersane-i âmireden Beşiktaş'a çıkup, dördüncü Şenbih gün Akdeniz'e azîmet eylediği haberi geldi.

Ve on üçüncü Salı gün Dîvân-ı hümâyûn'da masar ulûfesi çıkup vüzerâ arza girdi.

Muhâsara ve hezîmet-i küffâr be-kal'a-i Sin ve ref'-i vâlî-i Bosna Fındık Mustafâ Paşa

Mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Şenbih gün, Bosna Beğlerbeğisi Fındık Mustafâ Paşa'nın fetih-nâmesi gelüp, eyâlet-i Bosna hudûdunda vâkı' kılâ'-ı İslâmiyye'den Sin nâm hısn-i hasînin kasd-ı fâsid ile [129b] Venedik cumhûru tarafından ta'yîn olunan yigirmi bin miqdârı Freng-i bed-reng Venedik ve Hırvat eşkiyâsı ve Françe kapudanları ve beyzâdeleri ve kavm-i Nasârâ'nun veled-i zinâları

²¹⁵⁶ ve kudurup omuzların yedi V : -Y

âhen-pûş üzerlerine serdâr-ı mudarları olan ve Laçman demekle ma'rûf cenaral-i bed-fi'âl bî-hûş ve Oskof eşkiyâsının başbuğları olan Yankooğlu nâm pelîd ve İsmilanoğlu nâm mânend-i Yezîd ve bu yakınlarda isyân u tuğyân iden, Perayiç demekle ma'rûf hâ'in-i bed-âyîn haramî başı vesâ'ir cünûd-ı udvân-ı bed-gümân ve iki kıt'a balyemez ve üç kıt'a humbara havanı ve kırk miqdârı şâhî ve misket topar ile bî-mahâbâ gelüp, kal'a-i mezbûreyi dört cânibinden ihâta ve muhâsara idüp, top u tûfeng ile döğmeğe mübâşeret ve serdâr-ı la'în ve Laçman nâm cenaral-i bî-dîn nısf asker ile kendü metrisde kalup, nısf atlu ve yaya askerini Yankooğluna koşup Perayiç nâm şakî-i bed-âyîn ve bir niçe harâmî başı ve Oskof eşkiyâsıyla ol havâlîleri gâret ü hasâret ve ahz u kabz itmek ve mahsûr-ı Müslimîn'in imdâd u i'ânetleri yolların sedd eylemek zu'mıyla Parlug boğazı dâmeninden mürûr iden nehr-i Çente kenârına tabur-ı menhûsuyla konup ve cisri dahi kesüp, şebân-rûzân on altı gün ceng ü peygâr olup, mahsûr-ı Müslimîn'in zahîre ve cebehâne husûsunda kemâl mertebe müzâyakaları olmağın, Bosna Beğlerbeğisi Fındık Mustafâ Paşa'ya mahzar birle âdem gönderüp, imdâd u i'ânetleriçün feryâd u figân itmeleriyle, der-akab mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve eyâletinde vâkı' Hersek Sancağı Mutasarrıfı Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve Avlonya muhâfazasında olan Hasan Paşa vesâ'ir eyâlet-i Bosna'nun elviye beğleri ve birez nefir-i âmm askeri cem'an yedi bin miqdârı guzât-ı mansûre ile süvâr ve mu'accelen ol cânibe revân ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in üçüncü Şenbih gün cebel-i azîm olan Parlug boğazı yaylasından mürûr ve nehr-i Çetne'ye vusûl bulup, esbâb-ı âlât-ı harb u darb müheyâ ve ceng ü cidâl ve harb ü kîtâle niyyet olunduğın tabur-ı makhûrda olan Yankooğlu ve Perayiç nâm bî-dînler ve Oskof eşkiyâsı nâm bed-âyînler müşâhede itmeleriyle, Cenâb-ı Bârî tarafından kulûb-ı menhûslarına bir mertebe vehm ü dehşet müstevlî oldu ki, çeşm-i bînâlarına Çetne sahrâsı leşker-i Âl-i Osman ile memlû ve sahn-ı vegâ merdân-ı²¹⁵⁷ mücâhidîn ile dîde-i habîs-i pür-telbîs ve mânend-i İblîslerine dopdolu görünmeğın tabur-ı makhûrlarıyla ol mahalden hareket ü avdet ve firâr ve kal'a altında varup, büyük taburlarına mülhak olduklarında anlara dahi vehm ü hirâs îrâs ve anda dahi münhezim olacakların müşâhede itmeğın, serdâr-ı küffâr olan ve Laçman cenaral dahi bi'z-zarûrî kal'a muhâsarasından ferâgat idüp, toparları girüye çekmeğe âheng ve başlarına ol sahrâ-yı vâsi' teng görünüp, beynlerine bir velvele ve sadâ-yı gulgule olup, kimi firâr ve kimi ceng üzre karâr itmek re'y-i tedbîrinde iken, Fındık Mustafâ Paşa dahi cüyûş-ı İslâm ve

²¹⁵⁷ merdân-ı V : merdân-dîde-i Y

deryâ-hurûş dilîrân-ı şecâ'at-unvân ile alayların düzûp, ol gün beyne's-salâteynde mütevekkilen alâ'llâh müsta'inen bi'llâh yürüyüp, nehr-i Çetne'nün cisri ihrâk u harâb olmağın, ayakdan geçilüp ol kavm-i gurûr ve gürûh-ı pür-şürûr üzerine revâne ve kal'a-i mezbûre kurbunda vâkı' Peşte-i kebîr üzerine vusûl ve kol kol alaylar bağlanup ve âvâz-ı bülend ile feth-i şerîf okunup, du'âdan sonra düşmen-i dîn-i kefare-i bed-âyîn üzerine birden hamle vü hücûm olunmak üzre tenbîh ü te'kîd olundu ve egerçi melâ'în-i hâsirînin üç cânibinden havâle ve bir cânibi sarp olmağla arkaların ol sarp yere virüp ve saflar bağlayup ve topların önlerine dizüp, piyâde vü süvâr müretteb on sekiz aded alay ile mukâbele-i ehl-i İslâm'dan müheyyâ ve ceng ü cidâl ve harb ü kîtâle mübâşeret eylediklerinde, dilîrân-ı devlet-i dîn ve mübârizân-ı nusret-karîn gülbang çeküp, süyuf-ı âteş-bâr ile bir uğurdan üzerlerine hamle vü hücûm eyledikleri mahalde, ol kavm-i şûm ve gürûh-ı fırka-i mezmûm ol kadar âteşler saçdı ki, ol sahrâ-yı bî-girân duhân u duman ile dolu ve a'dâ-yı bî-dîn ile memlû iken, *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin ulüvv-i inâyeti ve server-i kâ'inat aleyhi's-selâmın²¹⁵⁸ mu'cizât-ı kesîrû'l-berekâtı ve Çehar-yâr-ı güzînin ve gürûh-ı evliyâ-yı izâmın himmet-i bâ-sa'âdetleriyle bir sâ'at miqdâr zamânda ol kavm-i şûm füccâr ya'nî leşker-i küffâr, tîğ-i âbdâra karşı durmaya imkân u iktidârları olmaduğundan taburlarında terk-i karâr ve ihtiyâr-ı firâr idüp, lisân-ı Bosna, “Ne opozni nepi ga?” ya'nîkim, “ne durur ne kaçar” fehvâsıyla, guzât-ı Müslimîn ve kümât-ı muvahhidînin birisi tûfeng ve gayrı âlât-ı harbe vaz'-ı yed itmeyüp, cümlesi şemşîr-i bürrân ve tîğ-i bî-amân melâ'în-i bî-îmân ile küffârı kılıç altına alup, emân-ı cân-ı habîslerine dermân taleb eylediklerine bakılmayup ve esîr itmeğe dahi râğbet olunmayup, bunca beyzâdeler ve kapudanlar ve harâmîbaşılar ve kal'a ve mülk sahipleri tu'me-i şemşîr-i asâkir-i nusret-karîn olup, mahall-i mezbûr baş ve leş ile mâlâ-mâl oldu. Cenaral-i bed-fî'âl mahzûn u magbûn ve mecrûh u zebûn cân-ı habîsin halâs ve Espelt tarafına matem ü yas ile revân ve kamusar ya'nî ki defterdâr-ı dalâlet-i nâr ve cenaralzâde ve bir niçe pelîd mânend-i Yezîd ile ol sahn-ı vegâda ve meydân-ı gazâda nâ-bûd u nâ-peydâ oldılar ve Yankozâdeler ve ol iki harâmzâde harâmîbaşılar darb-ı şemşîr ile helâk olup, bakıyyetü's-süyûf melâ'înin bir miqdârı giriftâr vesâ'iri menkûb u mahzûl ve zahmdâr sarp dağlara firâr eylediler.

Ol mahalde beş bin miqdârı melâ'în henüz imdâdlarına gelmiş idi, bunların hâlin müşâhede itmekle girüye avdet ve firâr ihtiyâr idüp, ol dağlar kemâl mertebe seng-istan

²¹⁵⁸ aleyhi's-selâmın V : aleyhi's-selavati ve'ttehâyâ hazretleri Y

ve at ve âdem aşılmaz kûhistân yerler olmağla, hayli kâfir kurtulup ta'kîb kasd olunmuş iken bi'l-ittifâk bu denlû nusret ile iktifâ olunup, tabur-ı makhûrları gâret ü yağma ve top ve mühimmât-ı cebehâneleri zapt ve Sin kal'asına îsâl olundukdan sonra, kal'a-i mezbûrun mustahfızân askeri ekall-i kalîl olmağın, bir miqdâr Bosna askerinden ifrâz u ta'yîn idüp, iki bin dil ve bir ol kadar dahi kelle ve toksan aded bayrak ile mansûren ve muzafferin avdet ve akreb-i ezmânda sâlîmen şehr-i Bosna'ya vusûlün Serdâr Vezîr Melek İbrâhîm Paşa'ya i'lâm ve anlar dahi gelen âdemlerin fetih-nâmesiyle iç-Çukadârına koşup, Âstâne-i sa'âdete arz eyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Şenbih gün, Edirne'ye gelüp vezîr-i a'zam tarafından rikâb-ı hümayûna telhîs olundu ve ol gün pâdişâh hazretleri Âyşe Kadın hanı kurbunda vâkı' sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa hânesine teşrîf buyurmuşlar idi. Gelen âdemleri huzûr-ı hümayûn-ı mehâbet-makrûnlarına getirdüp söyletti, hil'atlar giydirüp bin altun ihsân eyledi ve Fındık Mustafâ Paşa'ya mazhar-ı iltifât hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ile kılıç kaftan ve hıdemât-ı aliyyede bulunan mîr-i mîrân u ümerâya hil'atlar²¹⁵⁹ gönderdi ve kal'a-i mezbûre top ve humbaradan harâba müşrif²¹⁶⁰ olmağın ta'mîr ü termîmine gediklû müteferrikadan Surnâ-zen Celeb Hüseyin Ağa ta'yîn buyuruldu.

Ve Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa İstanbul bâzergânlarına bin kîse akça polise idüp, kethudâsı Derviş Mehmed Ağa'yı tahsîline göndermiş ve sefer mühimmâtı ihzârın tenbîh itmiş ve akabince kendü dahi Üsküdar'a gelmiş idi. Lâkin kethudâ-yı mezbûr mâlî tahsîl ve firâr ü ihtifâ itmeğın, levende virecek akça yok, hayretde kalup Edirne'de virmek şartıyla berüye geçmelerin teklîf idicek, gulüvv idüp “her nefere yüzer gurus bahşîş ve altışar aylık peşin ulûfemiz virilür ise geçeriz ve illâ Anadolu bizi bilür” deyü, ta'annüd eylediklerin, kethudâsının ihânetin paşa-yı mûmâ-ileyh rikâb-ı hümayûna arz eyledikde, ıslâh-ı zâtu'l-beyn için kapucılar kethudâsı vekîli Daltaban Mustafâ Ağa gönderildi. On gün meks idüp levend bölükbaşlarına ne denlû pend ü nasîhat eyledi ise sûd-mend olmayup, “akçasız geçmeziz” deyü, müdde'alarında musirr oldukların rikâb-ı kâm-yâba i'lâm itmekle, Büyük Mîrâhûr Boşnak Receb Ağa'ya mîrîden yüz kîse akça virilüp irsâl olundu. Varup kırkar gurus bahşîş ve dörder aylık peşin ulûfe ile sulh eyleyüp Edirne'ye getürdi

²¹⁵⁹ giydirüp bin altun ihsân eyledi.... mîr-i mîrân u ümerâya hil'atlar V : -Y

²¹⁶⁰ harâba müşrif V : harâb u yebâb Y

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Salı gün vezîr-i a‘zam Alay Köşkü'de pây-e-serîr-i a‘lâya yüz sürüp, İbrâhîm Paşa'nın alay ile geçeceğin arz eyledi ve bayrakları görüldüğü gibi başlarına hasır yakmış bî-hadd şikâyetçileri zâhir ve “uğradığı gibi memleketi harâb itdi” deyü, feryâd u figânlar ile ol sahrâ-yı vâsi‘ doldı. Vezîr-i a‘zam “pâdişâhım bu vaktde böyle mükemmel kapuyı dağıtmak lâıyk değildir, şer‘e havâle idelim alduğı var ise redd olunsun” deyüp, cerâyimin afv u recâ itmeğın, müsâ‘ade buyurdılar.

Paşa-yı mûmâ-ileyh dahi selâm mahalline geldükde, mu‘tâd üzre huzûr-ı hümayûna da‘vet olunup, “bu vakte değın vücûda getürdüğın cürmünü afv itdim, ba‘de’l-yevm bir şikâyetçi gelüp kapun dağıldığın işidirsem cezânı tertîb iderim” buyurup, serâserli kürk giydirildi ve Engürüs seferine ta‘yîn idüp varup Hızırlık altına kondı. Vezîr-i a‘zam tarafından ol gice kalkup gîtmek üzre fermân gönderildikde, “akçam yok harekete kâdir değilim” mîrîden karz yüz kîse akça dahi isteyicek, “ikinci fermânda kalkup gidesin ve illâ pâdişâhdan bir kere kurtardım birde dahi kâdir değilim sonra kendü bilür” te’kîd buyurdukda yine mütenebbih olmayup, şâfi‘î vaktinde üçüncü def‘a fermân vâsıl olıcak, sabâh namâzından sonra vezîr-i a‘zam gelüp buluşdı, “cümle ahvâlim size ma‘lûm başıma bu hâl geldi, bunca mâldan ayrılmadım bir günlük zahîre bahâya kudretim yok akçasız gidemem. Fermân pâdişâhım hazretlerindir” yekûn cevâbın viricek, vezîr-i a‘zam ol sâ‘at çavuşbaşı habsine virüp, Alay Köşkûn'de gelüp vâkı‘ hâli rikâb-ı hümayûna arz ve kapu arasına habs olunmasını emr eyledi ve mansıbı ve bütün bârhâne ve²¹⁶¹ kapusı vezâretle Çukadâr-ı şehriyârî Şahin Mehmed Ağa'ya tevcîh ü inâyet buyurılıp serâsere kaplı semmûr kürk giydirildi. Vezîr-i a‘zam bilesince alup sarayına getürdi ve mansıbından tahsîl olunmak üzre mîrîden karz altmış yük akça virildikden sonra vakt-i asrda alay ile otağına irsâl ve mâh-ı Cemâziyelâhirî'nin üçüncü Dü-şenbih gün ki râbi‘-i rûz-ı Hızır'dır kalkup Engürüs cânibine revân oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun onuncı Dü-şenbih gün pâdişâh hazretleri harem-i hümayûnlarıyla Akpınar bâğçesine göçüp, gılmân-ı Enderûn Köse Hamzalı nâm karye kurbunda vâkı‘ Tunca kenârında Egribük dimekle ma‘rûf adada çadırlar ile konup pâdişâh hazretleriçün bir çerge nihâde ve bir muhtasar kasr binâ olundı ve ol günün ahşâmısı dördüncü sâ‘atde Edirne hisârı hâricinden âteş isâbet idüp, at bâzârından ağaç bâzârına değın ol aralıkda altmış hâne ve toksan dekâkîn ihrâk bi'n-nâr oldu ve bi-

²¹⁶¹ bârhâne ve V : -Y

emri 'llâhi ta 'âlâ ibtidâ-yı bahârdan berü yağmur münkatı' ve hubûbât za'f üzre olmağın mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Dü-şenbih gün, halk namâzgâhda istiskâ du'âsına cem' ve hedef-i icâbet kabûle karîn olup, birkaç gün lâ-yenkati' nâzil oldu.

Ol mahalde Kapucıbaşı Mü'ezzin Mustafâ Ağa girüden gelüp, Kandiye muhâfızı Vezîr Burunsuz Ahmed Paşa'nın başını getürdi ve keyfiyyet-i katlini bu vech üzre takrîr-i kelâm eyledi, "İstanbul'dan doğrı Mora'ya ve andan Menkeşe'ye varup firkate ile Girid cezâresine geçdim ve Hanya muhâfızı Vezîr Suyolcu Ali Paşa'ya Hanya kal'asında buluşdum. Vâkı' hâli söyledim ve Hanya muhâfazasında olan Teke Vâlisi Seyyid Mustafâ Paşa da'vet olup, Allâh mübârek eyleye didim, cümle a'yân-ı vilâyet mahzarında vezâretle Kandiye eyâleti berâtın eline virüp serâsere ve dûhte kürkün giydirdim ve Burunsuz Ahmed Paşa'ya ma'zûllük mektûbunu gönderdim ve Kandiye kâdısına ve yeniçeri ağasına dahi başka mahfî kâğıd yazup, Ahmed Paşa hakkına fermân vardır ol cânibe **[130a]** vardığımız gün istikbâl bahânesiyle bize²¹⁶² karşı çıkup andan varup sarayını ihâta itmelerin tenbîh eyledim. Biz dahi Kandiye Muhâfızı Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa ve Hanya kâdısı ve yeniçeri ağası ile binüp Kandiye kal'asında Ahmed Paşa sarayına varup, ol dahi istikbâlimiz için nerdübândan aşağı inmiş beni gördüğü gibi tahkîk katlime gelmişdir deyü, yukarı kaçup kapularını kapatdı ve önüne ok dökdü. Ol mahalde kul tâ'ifesi sarayın ihâta itdüğün müşâhede idicek, diline gelen herzevâtı söyledi. Bî-mâna herze-gûyluk itme halâsın muhâl tevbe vü istiğfâr eyle şahâdet kelimesi getir didim ve tevâbi'ine dahi zinhâr sakınup mukâteleden el çekün ve illâ bi'l-cümle katl olunursız bülend-âvâz ile tenbîh ve bir miqdâr yeniçeri sarayına girüp birisi pencereden çifte kurşun ile hayâsından urup öldürdi, meyyitin ayağından sürükleyerek aşağı indirdim ve başını yüzüp eşyâsın zapt eyledim. Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa'yı yerine oturdup Kandiye limanında hâzır bir çekdiriye binüp geldim" didi. Ve Nemçe keferesinin hareketinden bir sene miqdâr zamândan berü Uyvar kal'asının yolları bağlanup zahîresizlikden hayli âdem helâk olup, bârgîr etinin bir vakıyyesi bir guruşa²¹⁶³ çıkduğun ve eğer birkaç güne değin zahîre gelmez ise ahâlî-i kal'a hisâr-ı pâdişâhîyi bıragup gidiceklerin, Vâlî-i vilâyet Hâcezâde Vezîr Arnavud Hasan Paşa, Engürüs Serdârı Vezîr Melek İbrâhîm Paşa'ya ve ol dahi mahzar idüp ayniyle rikâb-ı hümâyûna arz itmekle serdâr-ı mûmâ-ileyh dahi kendüye hitâben vârid

²¹⁶² bize V : -Y

²¹⁶³ guruşa V : altuna Y

olan emr-i âlî üzere yedi bin âdem²¹⁶⁴ üzerine Yanova Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'yı baş ta'yîn ve mîrî zahîriden beş bin keyl dakîk teslîm ve Uyvar kal'asına irsâl eyledi ve Vac palankası kurbunda vâkı' Virevsic boğazına varduklarında önlerine üç bin kadar Nemçe eşkıyâsı gelmekle, paşa-yı bî-gayret bilâ-mukâtele girüye avdet ve firâra yüz tutucak, serhad askeri feryâd idüp, "behey paşa bu nasıl dîn gayretidir, bu denlü kâfirden firâr nâm alçaklığıdır âkıbetinde şe'âmetin çekersin" deyü gördiler. Müfid olmayup Budun'a geldükde serdâr-ı mûmâ-ileyh tutup Budun kal'asına habs, vâkı' hâlî Âstâne'ye arz eyledi. Katli içün fetvâya mürâca'at olundukda "mîrî zâhire olmayup da sebûkbâr imdâda gidüp, firâr itmiş olaydı katli vâcib olurdu" buyurulmağın, Yanova'dan azl olup Pojega sancağı virildi. Selefî Vezîr Boşnak Osman Paşa'ya Eğre eyâleti ve anın selefî Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa'ya Yanova eyâleti tevcih olundu ve mukaddemâ fermân olunan üç bin Mısır askeri İskenderiye'den on yedi pâre kalyon ile²¹⁶⁵ gelüp İstanbul'a çıkup ve andan Edirne'ye gelmişler idi.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Şenbih gün alaylarıyla Alay Köşkü önünden huzûr-ı hümayûndan geçüp, serdârları Abdullâh Beğ hil'at giyüp, ocak ağalarına ihsânlar oldu ve Engürüs seferine ta'yîn olundu. Ol gün Uyvar muhâfazasında olan Kastamonu Sancağı Mutasarrıfı Nişli Ali Paşa'nın fevti gelmeğın, Sivas Vâlîsi Kâdioğlu Hüseyin Paşa'ya Kastamonu sancağı ve Boşnak Mustafâ Paşa'ya Sivas eyâleti inâyet buyuruldu.

Ve mâh-ı Receb'in sekizinci Dü-şenbih günü ki ibtidâ-yı Haziran'dır, Akpınar bağçesinde surre çıkdı. Ve tokuz seneden berü ber-vech-i te'bîd-i tekâ'ud İznikmid sancağına mutasarrıf Vezîr Sâ'atcı Mehmed Paşa fevtinden sancak-ı mezbûra Hanya'dan ma'zûl Vezîr Koca Muslı Paşa ber-vech-i te'bîd tekâ'ud tevcih buyuruldu ve on dördüncü Bâzâr gicesi vakt-i ışâda husûf-ı küllî vâkı' ve on altıncı Salı gün Dubrovnik ilçisi dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet olup, Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp on iki bin altun harâc-ı mu'ayyenesin teslîm eyledi.

Fütûhât-ı Süleyman Beğ der-livâ-yı İskenderiye

Ol gün Arnavud İskenderiye Sancağı²¹⁶⁶ Beği Arnavud Süleyman Bey'den diller ve kelleler ve bayraklar ile gelen fetih-nâmesinde, Venedik donanması kendü

²¹⁶⁴ âdem V : -Y

²¹⁶⁵ on yedi pâre kalyon ile V : -Y

²¹⁶⁶ Sancağı V : -Y

hudûdlarında vâkı‘ Kotor nâm harbî kal‘a kurbuna yanaşup, memâlik-i İslâmiyye'ye îsâl-i hasâret zu‘mıyla karaya yigirmi bin kadar asker döküp, azîm top ve mühimmât-ı cebehâne ile taburlanup ve etrâfdan gelecek asker cem‘inde iken mîr-i mezbûr haberdâr olup, kapusı ve sancağı askeri ve harb u darba kâdir on bin miqdârı Arnavud leşkeriyle iki kol olup düşmen-i dîn üzerine azîmet eyledi. Bir kolı deryâ kenârıyla ve bir kolı sa‘b seng-istan dağdan aşup, iki cânibden kâfiri şeb-hûn idüp, tabur-ı makhûra hücûm ve beş sâ‘at ale't-tevâlî ceng ü cidâl ve harb ü kıtâlden sonra asâkir-i İslâm mansûr u muzaffer, küffâr-ı li‘âm makhûr u müdemmer ve mütezelzil ü perîşân kimi gemilerine ve kimi sa‘b dağlara firâr ve bî-nâm u nişân olup, sekiz bin kelle alınup, cümle taburları gâret ü yağma olduktan sonra mansûren İskenderiye'ye gelüp, beş yüz baş ve on beş bayrak ve dört nefer ser-i leşker kapudanların Âstâne'ye göndermiş idi. Başlar nîzelere dikilüp ve kapudanlar önlerince yedilüp boğazlarında tablların çalarak, dîvân-ı hümayûnda gezdirdiler ve mîr-i mezbûra hil‘at ve şemşîr gönderdiler.

Ve mâh-ı Şa‘bân'ın on ikinci Şenbih gün kapu arasında mahbûs Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'nın cerâyimi afv olup, Tekfurdağı'nda çiftliğine nefy olundu ve pâdişâh hazretleri Akpınar bânâsında yetmiş dört gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum‘a gün, yine Edirne sarayına nakl u teşrîf buyurdılar ve Engürüs serhaddinde mîrî zahîre cem‘ine me‘mûr Edirne Bostancıbaşı Kandilci Hüseyin Ağa'ya mukâbele-i hizmet Rûm-ili pâyesi virilüp, yine ol hizmet-i mezbûr-ı mukarreriyile hil‘at ve emr-i âlî-şân irsâl olundu. Ve geçen sene Leh askeri, memâlik-i İslâmiyye üzerine yürüdükde, Eflak ve Boğdan beğleri kulûb-ı menhûslarında muzmer olan ihânetlerin âşikâr içün, Özi serdârı Vezîr Sarı Süleyman Paşa, Leh askeriyle mukâvemetde pâydâr olamayup, bozulur ise Leh askerin Turla suyundan berü Boğdan ve Özi câniblerine geçirmek ve rehberleri olup, Tuna ve Karadeniz kenârlarına gelinceye değin, memâlik-i İslâmiyye'yi gâret ü hasâret ve zapt itdürtmek zu‘m-ı fâsidiyle yüz elli pâre sefâyin ihzâr ve sa‘b sazlıklarda hıfz-ı penâh itmişler idi. Me‘mûllerinin aksi zuhûr ve ihânetleri zâhir ü âşikâr ve sefâyinler müşâhede olunmağın hâ'in-i mesfûrları Serdâr Vezîr Süleyman Paşa huzûruna getürdüp su‘âl idicek, “Turla suyu üzerine fermân buyurduğunuz köprüden izdiyâd kalan gemilerdir” didiler. Ol mahalde katlleri mûcib iken bende çeküp muhtefî ellişer kîse akça hûn-bahâ rüşvetlerin alup, İstanbul'a doğru yol virdi ve yerlerine yerlü Boyar'larından birer mu‘temed Boyar'ı beğ nasb idüp, “hıyânetimiz zuhûr ider ise ve Turla suyundan berüde Lehlü'den bir kâfir mesmû‘ olunur ise hakkımızdan gelinsün” deyü ahd ü şart eyleyüp kavî rehinlerin aldı.

Zuhûr-ı sefer-i Kayalı ve gulüvv vü katl-i sipâh-ı der-şehr-i Edirne

Mâh-ı Ramazân'ın on sekizinci Şenbih gün Engürüs Serdârı Vezîr Melek İbrâhîm Paşa'dan mektûb gelüp, gurre-i mâh-ı mezbûrda Usturgon kal'asın muhâsara eyledüğün ve Zirin ve Bakan oğulları otuz bin Macar askeriyle varup, Ösek köprüsin ihrâk²¹⁶⁷ u zapt itmek fikrinde olup, “hâlâ Ösek'e ta'yîn olunan asker ekall-i kalîldir” deyü, Âstâne'den ale't-tâ'cîl imdâd irsâlinin lüzûmı olduğın arz u inhâ itmeğün, ol gün ahşâmıdan sonra vezîr-i a'zam ve şeyhül-İslâm ve yeniçeri ağası Alay Köşkü'de huzûr-ı hümayûna da'vet ve ba'de'l-istişâre Başdefterdâr Vezîr Divrikli Mehmed Paşa'nın Ösek muhâfazasına serdâr olup, bi'l-cümle sipâh ve silihdâr ocakları ve gediklü müteferrika ve çavuş ağaları yanına ta'yîn olunmak üzre ma'kûl görölmeğün, fetvâ virilüp, Fâtiha okundu ve mücebince hatt-ı şerîf sâdır ve irtesi Bâzâr gün ber-vech-i arpalık Tire ve Mağnisa sancaklarıyla defterdâr-ı müşârün-ileyh Ösek'e serdâr ta'yîn olup, serâserli kürk ve bölük ağaları hil'at giyüp üç güne değin âmâde olmaları tenbîh buyuruldu ve başdefterdârlık baş-muhasebeci Dalbüçük mülakkab Ali Efendi'ye virildi. Çün hilâfu'l-âda tâ'ife-i sipâh sefere me'mûr olup, recce ve reşen ulûfeleri vakti olmağın, şehirde ve hanlarda on bin kadar sipâh mevcûd idi. Ocak çavuşları varup, “hâzır olun yoldaşlar sefere me'mûruz” deyü, tenbîh ü te'kîd idicek, yer yer sokaklara dökölüp cem'iyet eylediler ve ağalarına varup, “ocaklarımız kurulalıdan berü biz sefere pâdişâh ile ve mühür sâhibi vezîr-i a'zamlar ile gidegelmişiz hilâf-ı kânûn-ı Süleymanî mühürsüz ve sancaksız gitmeziz. Kaftanı ne sebep ile giydiniz” deyüp, üzerlerine gulüvv eylediklerinde bölük ağaları dahı, “biz buyruk kuluyuz kendülüğümüzden bir iş itmeğe ve söz söylemeğe kâdir değiliz, başımız gider işte pâdişâh işte vezîr-i a'zam ve işte şeyhül-İslâm her ne sözünüz var ise söylen ve illâ biz varup kul sancaksız ve mühürsüz sefere gitmeyorlar sözün söyleyemeziz” didiler ve andan gürûh-â-gürûh şeyhül-İslâm efendi hânesine varup, ağalarına söyledikleri cevâbı i'âde idüp, “hilâf-ı kânûn-ı Süleymanî sancaksız ve mühürsüz gidersek ölenimiz şehîd ve öldürenimiz gâzî olabilir mi?” didiler. Efendi dahı, “Sultân Süleymân Peygamber miydi ve sözü hadîs miydi?”, “yok” didiler, “ol zamân öyle kânûn imiş bi-hasebi'l-iqtizâ şimdi feshi lâzım geldi. Şevketlü hünkârımız dahi bir gâzî pâdişâhdır emr eyledi, kânûn oldu. Ölenleriniz şehîd ve öldürenleriniz gâzî ve ulû'l-emre²¹⁶⁸ itâ'at itmeyenlerinizin kendü kâfir ve avratı boş ve kâfir kırar gibi kırmak farzdır” deyüp, kapudan taşra eyledi. Anlar dahi mâh-ı

²¹⁶⁷ ihrâk V : ihrâk bi'n-nâr Y

²¹⁶⁸ didiler. Efendi dahı.... ve öldürenleriniz gâzî ve ulû'l-emre V : -Y

mezbûrun yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün şâfi'î vaktinde bi'l-cümle Tunca kenârında Kirişhâne kurbunda vâkı' küçük mezârlıkda cem' olup, vezîr-i a'zam ile ağaların hânelerinde basup katl itmek üzere sözü bir yere koyup ahd ü mîsâk eylediler ve şehrin cümle çârsû ve bâzârın ve bezzâz-istan ve hamâmların kapatdıkları vezîr-i a'zamın mesmû'u olıcak, rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhî'ye arz u istîzân idüp kethudâsı Gürcü İbrâhîm Ağa ile levendin bindirüp cem'iiyetlerin²¹⁶⁹ dağıtmaya gönderdi ve bir vechile üzerlerine varamayup girüye döndüklerinde, Yeniçeri Ağası Vezîr Zülfikâr Paşa'yı bin miqdâr silâhlı yeniçeri ile ta'yîn idüp, üzerlerine hamle vü hücum eyleyicek, pâ-yı mukâvemetleri mütezelsil ü perîşân ve her biri bir cânibe gürîzân olup, mahall-i cem'iiyetden ve şehirden elli miqdâr sipâh giriftâr ve keşân-be-keşân vezîr-i a'zam sarayına getürdiler. Emr eyleyüp içlerinden vallâhu'l-Azîm dört nefer-i bî-günâhı ifrâz ve huzûr-ı hümayûna irsâl ve “mûcib-i fesâd bunlardır sâ'iri perâkende ve makhûr olmuşlardır” deyü telhîs eyledi ve ikinci vakti idi, pâdişâh hazretleri Hasoda köşkünde iç ağalarına harharî cirîd oynadırken, derd-mendleri dest-beste demür kapudan içerüye alup ve cirîdciler girüye çekilüp büyük kara ağaç dibinde çökerdüp boyunların urdılar ve götürüp hâric-i bâb-ı hümayûna bıraktılar ve ocak kethudâlarıyla baş-çavuşlarının nihânî ilimleri olmak töhmetiyle esâmîleri çalınup Limni cezâresine²¹⁷⁰ nefy vesâ'ir mahbûsları küreğe gönderdiler.

Ve üç güne değin sipâh ve zu'amâdan çadıra çıkmamış her kim bulunur ise katl olunur, dellâl nidâ itmekle herkes başı kaydına düşüp, irtesi Penç-şenbih gün Vezîr Divrikli Mehmed Paşa otağın Hızırlık altından kumluğa kurup, yanına cem' oldılar ve recec ve reşen ulûfesi Sofya'da tevzî' olunmak üzere topdan ağalarına teslîm eylediler ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Cum'a gün kalkup gitdiler ve ol gün vüzerâ vü ulemâ ve meşâyih Hasoda köşküne da'vet ve hatt-ı şerîf açılup du'âda hâzır bulundılar ve egerçi tâ'ife-i mezbûre pes perdeden yollarda yine cem'iiyet idüp, “*inşâ'allâhu ta'âlâ* Belgrad'a vusûlümüzde cümle kul tâ'ifesiyle bir yere gelürüz ve bize mühr-i hümayûnla Sancak-ı Şerîfi getürdüp serdârımız Vezîr Melek İbrâhîm Paşa'yı **[130b]** vezîr-i a'zam ideriz ve hâlâ sadrda olan kara donuz yoldaşlarımızı bize ihanetin bî-cürm katl itmek hoş mudur görsün biz de ânı katl idüp, köpek gibi ayağından sürüklemeyince cem'iiyetimizi dağıtmazız” deyü eyledikleri yemîn-i mugallaza ve ahd ü mîsâk ve ittifâkların ol meclisde bulunan vezîr-i a'zamın bir yakını kendüye tezkire gönderüp

²¹⁶⁹ kapatdıkları vezîr-i a'zamın....bindirüp cem'iiyetlerin V : -Y

²¹⁷⁰ cezâresine Y : cezîre V

âgâh itmeğin aklı gidüp rikâb-ı hümâyûna vardı, “Ösek muhâfazasına ba‘zı serhad askerinden ta‘yîn idelim. Bu giden sipâh tâ’ifesinin ağızları fenâ ve bir sûy-i tedbîrdir eyledik, hatâ itmişiz. Bunlar bir alay başsız buğsuz, edebsiz arsız zâbit sözü dinlemez ecnâs-ı muhtelifeden cem‘ olmuş erâzil ü eşkıyâdır. Serhadde vardukda ba‘zı şakîleri zuhûr idüp, bir fesâda mübâşeret ideler. Ma‘kûl olan yine bunları kapuya getürelim ve ulûfelerin virüp dağıtalım ve Mehmed Paşa'nın kapısı düzgün Mora'dan imdâd istemişler gönderelim” didi. Mûsâ‘ade buyurulmağın hatt-ı şerîf aldı ve sipâh ve zu‘amânın avdetine ve Mehmed Paşa'nın Mora'ya azîmetine fermân gönderdi ve Kayalı menzilinde varup vâsıl olmağla, bu sefere Kayalı seferi vech-i tesmiye kılındı.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Salı gün, dîvân-ı hümâyûnda recce ve reşen mevâcibi çıkup, vüzerâ arza girdi ve mâh-ı Şevvâl'in gurre Cum‘a gün pâdişâh hazretleri mu‘tâd üzre a‘yân ve dîvân ile Bâbu’s-sa‘âde’de bayramlaşup alay birle Üç Şerefeli Câmi‘-i şerîfinde salât-ı îdi kılup geldi²¹⁷¹ ve cevânib-i erba‘anın düşmeni ayakda olmağın, cevâb virmek müşkil olup, vezîr-i a‘zam ve şeyhü'l-İslâm ve iki kâdiasker ve yeniçeri ağası, şebân-rûzân eyledikleri meşveretlerinde devâm u sebât olmamağla hayretde kalmışlar idi. Devlet-i Aliyye'nin umûr-dîde vü kâr-azmûde olanlarına i‘tibâr olunmayup, kimi katl ve kimi nefy eyleyüp kimsenün söz söylemeğe zehresi yoğ idi. Ve emr-i hümâyûnla içerüye va‘za gelen meşâyih-ı izâmdan gayret-keş Atbâzârlı Seyyid Osman Efendi mâh-ı mezbûrun dördüncü Dü-şenbih gün Kara Ağalar mescidinde esnâ-yı va‘zda, “şeyhü'l-İslâm ve kâdi-askerler müşâvereden ne anlarlar onlar dîn bâbında sorarlar ise cevâb virebilirler ve illâ düşmen-i dîn ahvâlîni serhad ve ocak pîrlerinden su‘âl itmek gerek ve biri ben değil miyim? Ata binsem Sırık Meydânı’ndan geçince değin otuz kere düşerim” deyüp vükelâ-yı devlete dokundurduğundan müftî efendi gücenüp, vezîr-i a‘zama şikâyet itmekle, pâdişâhdan istîzân idüp irtesi Salı gün kendü vilâyeti olan Şumnu kasabasına nefy olundu ve Burusa'da mütemekkin Şeyh-i Sultânî Vânî Mehmed Efendi'nin fevti haberi gelmeğin zâviye ve kürsîlerioğlı Süleymân Efendi'ye virildi.

Ve mâh-ı Zilka‘de'nün gurre Salı gün ber-vech-i arpalık İznikmid sancağıyla mütekâ‘id Vezîr Koca Muslı Paşa dahi fevt olup, mansıbı küttâbdan Osman Paşaoğlu Mehmed Efendi'ye iki tuğ ile tevcih ve Rodos muhâfazasına ta‘yîn olundu.

Ve mâh-ı Zilhicce'nün sekizinci Dü-şenbih gün rûz-ı kâsım vâkı‘ oldu.

²¹⁷¹ geldi V : avdet eyledi Y

Hezîmet-i küffâr-ı Leh

Ve Leh üzerine serdâr olan Vezîr-i sâlis Boşnak Sarı Süleyman Paşa me'mûr olduğu üzre hudûd-ı İslâmiyye'den Kamaniçe ve Boğdan ve Eflak ve Özi ve Bender ve Akkirman serhadlerini keyd-i a'dâdan hıfz u hirâset ve ol havâlilere gelür ise üzerlerine varup müdâfa'asıyla mukayyed olmak üzre, Babadağı kışlasından çıkup yanına ta'yîn olunan mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle Özi Beğlerbeğisi Vezîr Gümrükçü Hüseyin Paşa ve Niğbolu Vâlîsi Kara Mehmed Paşa kethudâsı Ahmed Paşa ve Bolu Vâlîsi Kabakulak Ahmed Paşa ve Amasya Beği Yûsuf Beğ ve serdengeçdi ve sipâh ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı ocakları ve otuz pâre top ile İsakçı'da cem'iyet idüp ve bu sefere me'mûr Kırım Hanı Selîm Giray Han hazretleriyle Çoçura menzilinde bir yere gelmek üzre mektûblaşup mâh-ı Şa'bân'ın gurreinde mevcûd on beş bin miqdârı guzât-ı mansûre ile İsakçı'da Tuna'yı geçüp, karşı Boğdan yakasında vâkı' Kartal nâm karye sahrâsına nüzûl ve birkaç gün meksden sonra göçüp, mâh-ı mezbûrun yedinci gün Çoçura'ya vusûl²¹⁷² müyesser oldu ve Han hazretleri dahi cem'yledüğü altmış bin kadar asâkir-i Tatar-ı adû-şikârın yigirmi binini, büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân'a koşup ilerüye göndermiş idi.

Kendü dahi bâkî cünûd-ı mansûre ile gurre-i mâh-ı mezbûrda Kırım'dan nehzat ve cânib-i ordu-yı hümayûna atf u inân azîmet eyleyüp, tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil iderek ol gün menzil-i mesfûrda gelüp Serdâr Vezîr Süleyman Paşa ile görüşüp, üç gün ikâmet ve şâhâne azîm ziyâfetler ve küllî ikrâm ve ri'âyetler olundu.

Ve mukaddemâ Leh içerüsüne câsûsluğa gönderilen Boğdanlu'dan ve ahz olunan Leh dillerinden istintâk olundukda, hâlâ Leh Kralı Sobieski la'în piyâde vü süvâr cem'yledüğü ve otuz bin Leh askerinden gayrı kendüye imdâda gelen yigirmi bin Litve askeriyle Litve'nin ikinci hatmanı Kiyışgir? vâsıl ve üç bin Boğdan eşkıyâsı ve sekiz bin Özi Kazağıyla Yuvan Hatman ve on bin İsveç kâfiriyle Dimokin Laçın cenaral ve on bin Nemçe askeriyle Gurufgan cenaral ile seksan üç bin kâfirin üzerine Leh'in baş-Hatmanı Zonborki la'îni ser-asger idüp, kemâl-i gurûrundan Eflak ve Boğdan memleketlerine girmek ve anda olan kefare-i fecereyi kendülerine teba'iyet itdirüp, memâlik-i mahrûsa-i İslâmiyye'yi gâret ü hasâret itmek ve Kamaniçe kal'asının zahîresin kesüp, açlık ile kabza-i tasarruflarına almak kasd-ı fâsidiyle gönderüp ve Turla suyun kendü memleketleri içinden berü Boğdan cânibine geçüp, menzil-be-menzil

²¹⁷² vusûl V : nüzûl ü vusûl Y

yürüyüp geliyor haberin virmeleriyle, meşveret olup, muktezâ-yı gayret-i nâmûs-ı dîn-i Muhammedî üzre *mütevekkilen alâllâh ve müsta'inen billâh* karşı varılmak ve avn u inâyet-i Melik-i²¹⁷³ Bârî'yle mukâtele vü müdâfa'asıyla mukayyed olunmak üzre ittifâk olup, herkes yüzün yerlere sürerek du'â idüp meclis dağıldı ve irtesi gün tabur-ı makhûr tarafına teveccüh ü azîmet olup Pornavski boğazı tâ'bîr olunur büyük Balkan boğazına yedi sâ'at mesâfe bir mahalle varıldığı gün, düşmen-i dîn dahi boğazdan Boğdan hudûduna geçüp, nehr-i mezbûrun boğaz yanından akar boğaza ve bir mahalden bir tarafı nehr-i Prut ve bir tarîk ile ol gün geçmesi sarp bir bataklı suya virüp, boğaz kurbunda nehr-i Prut kenârında ada şeklinde bir câ-yı teng-nâyda konup, asâkir-i İslâm üzerine gelüp, muhâsamât üzre ceng itmek fikr-i fâsidinde olduğu haber alınmağın, irtesi mâh-ı Zilka'de'nün ikinci gün ordu-yı hümâyûnı menzil-i mezbûrda alıkoyup, Han hazretleriyle Serdâr Süleyman Paşa cümle cerd atlu asker ile üçer günlük zahîre alup, sabâh vaktinde binildi ve ber-vech-i ta'cîl düşmen-i dîn üzerine varıldı. Melâ'în ü hâsirîn sarpına dayanup bataklık üstüne toprakların çeküp ve ba'zı sazlı ve ağaçlı yerlere dahi yayasın dökmüş, her ne kadar yaya alayları ortasında atlasu ceng ü savaş isteyüp çıktıkça, guzât-ı İslâm döne döne hamle-i merdâne ile vakt-i asra değin ceng idüp, merhalelerinde havâle-i tîr ü şemşîr ile a'dâ-yı dîni²¹⁷⁴ kahr-ı tedmîr itmeden hâlî olmayup avn u inâyet-i Bârî'yle²¹⁷⁵ meydândan sürüp, taburlarına tıkdılar ve ol gice karşularında konup, mağrûr mel'ûnı kahr-ı şevket-i İslâmiyye ile kapadup, boğaz yolu dahi asâkir-i zafer-me'ser ile sedd olundu ve ordu-yı hümâyûn ile toprak mahall-i mezbûra götürülmek üzre âdem ta'yîn olundu.

Ve irtesi gün melâ'în-i dûzah-mekîn taburundan çıkmayup bataklık geçidlerine yayasın döküp tahassun üzre olduğu hâlde cenge mecâli kalmamağla, mukâbelelerinde konuldu ve asâkir-i mansûrenin savlet-i muzafferânesin görüp, toprak ile yaya askerleri gelmesini mülâhaza ile ol gice taburu ensesinde olan bataklık yukarısına ta'yîn idüp, orman eteginde bir tarafı nehr-i Prut ve üç tarafı bataklık bir teng mahalde kapanup zu'm-ı fâsidi üzre asâkir-i mansûre evvelki suyu geçüp kendünün alt yanına varmamak i'tikâdıyla taburu önünde yayasıyla toprakların ve çarh-ı feleklerin dizüp, ceng ister sûretiyle karâr itmiş idi ve der-akab yeniçeri serdengeçdileri bayrakları toprak karşusunda gülbâng çeküp yürüdiler bir baş düşmen-i dîn durduğu bayır üzerine hücum

²¹⁷³ Melik-i V : hazret-i Y

²¹⁷⁴ a'dâ-yı dîni V : a'dâ-yı dîn-i bed-ahter Y

²¹⁷⁵ inâyet-i Bârî'yle V : inâyet-i zül-Celâl ile Y

itmeleriyle, ol sâ'at küffâr-ı li'âm girü adaya avdet ü firâr ve sağ tarafından Kagalgay Devlet Giray Sultân asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile hücum idüp, akabince Niğbolu sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ve asâkir-i mansûre-i sâ'ire ubûr üzre iken melâ'in-i hâsirîn Kagalgay Sultân alayına hücum eyledi. Ol dahi havâle-i tîğ-i kahr ile yayasına bakınca kimin tu'me-i şemşîr ve kimin nişâne-i tîr ve kimin giriftâr-ı bend-i zencîr eylediler. Asâkir-i nusret-encâm umûm üzre geçince değin melâ'in-i hâsirîn tabur-ı makhûruna girdi ve Han hazretleriyle Serdâr Süleyman Paşa dahi bi'l-cümle piyâde asâkir-i cerrâr ile tabur-ı a'dâ karşusunda karâr idüp, ordu-yı hümâyûnı asâkir-i İslâm'ın üst yanında bataklık ardına kondurdılar ve tabura havâle olan bayıra gündüzlerde top çekdirüp yedi gün ale't-tevâlî top cengi ile kahr u tedmîr kılındı. Lâkin melâ'in-i hâsirîn her cânibi bataklık ve berzah mahal olup ve ba'zı korkduğu semtlere dahi tabyalar ve handaklar kesmekle, guzât-ı mansûre tabur-ı makhûruna yol bulamayup ancak rûz-merre orman içinde yüzer ve ikişer yüz otlukçusu seby ü gâretten hâlî olmayup ve boğaz yolun asâkir-i mansûre alduğundan gayrı birkaç gün dahi durulur ise, top darbından ve açlıktan helâk ve bi'l-cümle ayak altında pâymâl olmak fikr-i vehminden karâr idemeyüp, kimin hafâdan ensesinde olan dağı kırıp boğaz içine çıkmaya bir araba yolu açup ve arabasının ekserin yakup ve zahîresini suya döküp ve eşyâların bi'l-cümle bârgîrlere tahmîl ve hâ'ib ü hâsir kararı firâra tebdîl idüp, gice ile ormana girdüğü haberi alındığı gibi, Han hazretleriyle Serdâr Süleyman Paşa dahi kable'l-fecr bi'l-cümle piyâde vü süvâr alayların düzüp orman içine girdi ve bayır üzerinde dahi toplar uydurup vakt-i zuhra değin orman içinden dahi azîm cengler olup, top-ı kal'a-kûb-i sâ'ika-var ve dâne-i tûfeng ve ok ile kahr-ı tedmîr kılındı ve küffâr-ı dûzah-karâr dahi asâkir-i mansûrenin bu mertebe orman içinde merdâne vü dilîrâne cünbüş ü hareketin görmekle havf u haşyet az'âf-ı muzâ'af olup, bâkî arabaların dahi orman içinde bırakup ancak toplar ile boğaz içinde olan yola çıkup ve boğaz sarpını dahi bırakup kaçmaya havf itmekle, ol gice anda kaldı ve irtesi gün umûmen cerd atlu asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile Kagalgay Sultân ve ordu-yı hümâyûnun süvârî askeri boğaz içine dühûl ve nüzûl idüp mübâşeret-i harb u darb eylediklerinde boğaz içi ziyâdesiyle sarp ve ormanlık ve bataklık olup, ancak bir ağız olmağla küffâr-ı dûzah-karâr guzât-ı mansûreyi girüye sürmek fikr-i bâtılyla²¹⁷⁶ Özi Kazağı yayasıyla Nemçe yayasın ilerüye leşker-i hezîmet-eser idüp yürüyicek, Kagalgay Sultân dahi cünûd-ı İslâm ile ol kavm-i şûm üzerine hamle vü hücum eyleyüp ilerüye gelen Özi Kazağı alayların dağıdıp, cümlesin tu'me-i

²¹⁷⁶ bâtılyla V : fâ sidiyle Y

şemşîr-i âbdârdan geçirüp ve niçesi zahmdâr ve beş yüz kâfire baş olan melâ'în giriftâr-ı kemend-i Tatar olup, vakt-i asra deġin ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl mümtedd oldu. Taraf-ı İslâm'dan dahi niçeleri şehîd ü mecrûh olup, âkıbet inâyet-i Bârî'yle darb-ı şemşîr-i a'dâ-yı dîni sedd-i mahlût ittihâd itdükleri ve eski handak yerinden sürüp melâzları olan²¹⁷⁷ bir bataklı suya sokdular. Ol gice Kagalgay Sultân ile ordu-yı hümâyûn askeri dahi boğaz içinde düşmen-i dîn karşusunda karâr eyledi. Egerçi boğaz içinde ordu-yı hümâyûn sığacak yer olmayup, ziyâdesiyle dar mahal olmaġın ve umûmen üzerlerine varılmasının lüzûmı olup varıldığı **[131a]** hinde cerd atlu asker zahîresiz durmanın çaresi bulunmayup, düşmen-i dîn ise mazhar-ı kahr-ı İlâhî olup, havf-ı şemşîr-i İslâm ile reme-i hıznîr gibi sarpdan sarpa bataktan bataġa girüp açığa çıkamamakla ceng ü harb güç oldu. Umûmen kahr olmaları ol mahallin güçlüġi ile müteazzir olmaġla, irtesi mâh-ı mezbûrun on üçüncü gün Kagalgay Sultân ile asâkir-i mansûre bi'l-ittifâk boğazdan avdet ve düşmen-i dînin açığa çıkmasına müterakkıb ve her gün tecessüsten hâlî olmayup, boğaz ağzında iki gün meks olundu ve ahz olunan diller mâdâm ehl-i İslâm girüye avdet eylemedikçe tahassun eyledikleri bataktan çıkmamak üzre ahd ü mîsâk eylediklerin haber vormeleriyle, Han hazretleriyle Serdâr Süleyman Paşa dahi rû'esâ-yı asker ile meşveret idüp *bi-fazli'llâhi Teâlâ* düşmen-i dîn bu gûşmâlden sonra artık yüze çıkmaya iktidârı kalmaduġı âşikârdır. Müstahsen olan Tatar askerin düşmen memleketi içerüsine çapula gönderüp avdetleri mahallinde Nemirova kal'ası tarafına uğranup Cenâb-ı Hakk'ın avn u inâyetiyle ol havâlîleri dahi gâret ü hasâret itmek ve kendüler bu mahalde ordu-yı hümâyûnla girüye dönmek üzre ittifâk idüp Fâtîha okundu. Ve der-akab asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr güzîdesinden elli bin kadarı intihâb ve *müsta'inen bi'llâh* irsâl olundukdan sonra Han hazretleriyle Serdâr Süleyman Paşa dahı, ol gün ordu-yı hümâyûnla mahall-i mezbûrdan rihlet ü avdet ve eġer Turla suyundan ayak geçidi bulunur ise Nemirova kal'ası üzerine varılmak kasdıyla Turla suyu kenârıyla konup göçerek bu yola teveccüh ü azîmet olundu. Sorika kal'asına gelince ayak geçidi bulunmayup, gün-be-gün sular ziyâde olup, Turla ve Aksu köprüye muhtâc olmaġın asâkir-i mansûrenin ubûrları için müceddeden cisrler yapup, tekrâr yeniden bir işe mübâşeret itmeġe vaktin müsâ'adesi olmamaġla ferâgat ve ancak Han hazretleri ma'kûl ü münâsib görmekle, Serdâr Süleyman Paşa'nın kapusu askeriyle²¹⁷⁸ kethudâsı Çorumlu Mehmed Aġa'yı ve kapusu ve eyâleti askeriyle Özi Beġlerbeġisi Vezîr Gümrükçü

²¹⁷⁷ melâzları olan V : -Y

²¹⁷⁸ askeriyle V : halkıyla Y

Hüseyin Paşa'yı ve Niğbolu Vâlisi Ahmed Paşa'yı ve Bolu Vâlisi Kabakulak Ahmed Paşa'yı ve Amasya Sancağı Beği Yûsuf Bey'i ve sipâh ve silihdâr serdengeçdisiyle yeniçeri atlusun yanına alup, üç kıt'a top ve bir kıt'a humbara havanıyla mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci gün, ordu-yı hümâyûndan müfârekat idüp, Sorika kal'ası kurbunda Turla suyundan karşı Kazak yakasına geçüp, kal'a-i mezbûre fethine teveccüh ü azîmet eyledi. Fethi müyesser olmaz ise etrâfında olan beceneleri urup iş tamâmından sonra ordu-yı hümâyûn askerinin Bender üzerinden berü cânibe yollayup, kendüleri Doğan geçidinden Özi suyun geçüp Kırım'a gitmek üzre re'y olundu ve Serdâr Süleyman Paşa dahi bu vakte değin vukû'bulan ahvâlî yazup dîvân efendisiyle Âstâne-i sa'âdete arz eyledikten sonra, ordu-yı hümâyûnla Sorika altından göçüp Orhay ve Lakça²¹⁷⁹ yoluyla mansûren muzafferin İsakçı'ya vusûl ve meştâ ta'yîn olunan Babadağı kasabasına dühûl ve nüzûl eyledi.

Ve dîvân efendisi dahi mâh-ı Zilhicce'nün tokuzuncı arefe günü Edirne'ye dâhil olup, müjde-i fetih-nâme vezîr-i a'zam tarafından rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukda, harem kapusunda dîvân efendisiyle Han hazretleri cânibinden gelen Mirzayân'dan yüz elli miqdâr âdeme hil'at giydirilüp²¹⁸⁰ ihsânlar ile mesrûr kılındı ve Serdâr Süleyman Paşa'ya yine dîvân efendisiyle mazhar-ı iltifât-ı hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn bir sevb serâserli kürk ve bir kabza murassa' kılıç ve harçlık yigirmi bin guruş irsâl ve Han hazretlerine dahi Kapucıbaşı Müezzîn Mustafâ Ağa ile mü'ebbed hanlık berât-ı âlî-şan ile kürkli ve sâde üç top hila'-ı fâhire ve bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve bir kıt'a mücevher top sorguç-ı girân-bahâ ve meskûk on bin altın ve oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân'a dahi serâsere ve dûhte semmûr kürk gönderildi.

Ve *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* bu sene-i mübâreke de gerek Han hazretleri ve gerek büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân hazretleri asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile bi'l-cümle hâb u râhatı kendülere harâm idüp, muktezâ-yı gayret-i dîn-i mübîn üzre dergâh-ı Rabbü'l-İzzet'e mütevekkil olmalarıyla bir mertebe takayyüd ü ihtimâm ve gönül birliğiyle sa'y u ikdâm eyleyüp, Leh melâ'îniyle muzafferâne ol denlü ceng ü savaş ve neberd [ü] perhâş eylediler ki, vâsf olunmaz.

Ale'l-husûs bu sefer-i hümâyûnda mevcûd olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve kapu kulu on beş gün kadar şeb ü rûz at arkasından inmeyüp ve hıdemât-ı aliyye-i

²¹⁷⁹ Lakça V : Lafça Y

²¹⁸⁰ giydirilüp V : giydirüp Y

pâdişâhîde kusûr komayup cân u başların dîn-i mübîn uğuruna bezl ü makdûrların sarf eylediler.

Ve Leh kâfiri dahi bu esnâlarda guzât-ı İslâm'dan böyle bir tabanca yemeyüp ve sıklet görmeyüp kılıç havfindan bataktan batağa girüp, bu makûle yüz karalığıyla kahr-ı İlâhî'ye uğradığı yakın zamânlarda görülmemiştir.

Mâh-ı Zilhicce'nün onuncı Çehâr-şenbih gün kânûn-ı Osmânî üzre pâdişâh hazretleri ve a'yân-ı devlet ile Bâbu's-sa'âde bayramlaşup ve yine vezîr-i a'zam Kara İbrâhîm Paşa sâhte takrîze mübtelâ ve sâhib-i firâş olmağın ve kubbe-nişîn vüzerâdan dahi kimse bulunmamağın Yeniçeri Ağası Vezîr Arnavud Hacı Zülfikâr Paşa vezîr-i a'zam yerine ve Yeniçeri Efendisi Yeğen Mustafâ Efendi yeniçeri ağası yerine vekâlet eyledi ve andan pâdişâh hazretleri alay ile varup namâzgâh ovasına nihâde kılınan hıyâma indi ve bir gün mukaddem mahall-i mezbûrda ahşâbdan mihrâb ve minber yapıp hazırlanmış idi. Bayram namâzın kılup bir miqdâr eğlendi ve mürşid-i asr olan Edirnevî Saçlı İbrâhîm Efendizâde Abdülhay Efendi kürsüye çıkup, gazâyâ müte'allik Kur'ân-ı Aazîm'den ve Furkân-ı Kerîm'den ve ehâdis-i Rasûl-i Nebevî'den va'z u nasîhatlar eyleyüp, halkın ciğerlerin dağladı ve andan binüp ke'l-evvel alay birle saray-ı serverlerine şeref-nüzûl buyurdu.

Âmeden-i Süleyman Paşa rikâb-ı hümayûn

Vezîr-i a'zam nâmına olan u'cûbe heykel, şâribü'l-hamr ve zânî ve Lûtî ve fâsik ve zâlim ve cebbâr ve hûnî ve gaddâr ve hasûd ve kesûd ve denî ve tama'kâr kara dîv ise²¹⁸¹ “böyle hevâsı gâlib devleti kaydından ârî pâdişâha hizmet itmekden ise ölmek yeğdir” deyüp, sâhte hastelik peydâ idüp üç ay taşra çıkmadı. Tenhâsında cümle mel'anetin icrâ ve taraf-ı pâdişâhîden âdem geldükçe kara yılan gibi büklüm büklüm olup feryâd iderdi. Bu takrîb ile etrâf hükkâm-ı memleket fırsat bulup zulme başladı ve fukarâ-yı ibâdu'llâh Âstâne'ye gelüp döküldi. Dîvân yok, feryâdları dinlemez, işleri bitmez, şehir-i Edirne şikâyetçiden gezilmez oldu. Ve hasedinden, “benden gayrı söz söyler bulunmasun” deyü, kubbe-nişîn vüzerâ şöyle dursun, yakın yerlerde olanların bile komayup, serhadlere attı. Lâkin fukarânun âh u enîni pâdişâh hazretlerinin sem'-i hümayûnlarına ilkâ olunmağla, Özi muhafızı Vezîr-i sâlis Serdâr Boşnak Sarı Süleyman Paşa'nın ale't-ta'cîl Âstâne-i sa'âdete gelmesine hatt-ı hümayûn gönderdi. Ol dahi

²¹⁸¹ kara dîv ise V : -Y

Niğbolu sancağına mutasarrıf Emîr Ahmed Paşa'yı yerine vekîl nasb idüp, iki konağı bir iderek mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Bâzâr gün Edirne'ye dühûl ve doğru kendü hânesine²¹⁸² nüzûl eyledi.

Ol gün Kādî-asker efendiler ve bi'l-cümle a'yân-ı dîvân varup dest-bûs eylediler ve yine ol gün Han hazretlerinin müjde arzıyla bir mirzası gelüp, bundan akdem oğlım Kagalgay Devlet Giray Sultân kulları elli bin Tatar askeriyle çapula gönderilüp, bu kulları dahi Süleyman Paşa kullarının kethudâsı Mehmed Ağa kulları ile ta'yîn olunan asâkir-i mansûre ile onuncı günde Nemirova kal'ası altına nüzûl ve muhâsarasına vaktin müsâ'adesi olmayup, hevâlar bürûdet üzre olmağla, etrâfı gâret ü hasâret ve kahr u tedmîr ve beceneler basılup içinde bulunan üserânın tüvânâsı kırılup, nisvân u sıbyânı ahz ve bend-i esîr ve sâlimîn ve gânimîn avdet ve Mehmed kethudâ kullarıyla asâkir-i sâ'ireye izin ve İsakçı'ya avdet ve bu kulları dahi yanımızda bulunan Tatar askeriyle Kırım'a ric'at ve Doğan geçidi yolında oğlım kulları dahi tok doyum gelüp, ordumuza dâhil oldu. Anlar dahi Nemirova'dan öte kefare dillerince on sekiz papaslık yer urup yakup yıkmışlar, kılıca gelen tüvânâsın kırup sagîr ü kebîr yigirmi bin kadar esîr çıkardıkların menzil-i mezbûrdan yazup gönderdüğün i'lâm itmiş.

Onuncı günde Edirne'ye gelüp, vezîr-i a'zam Han hazretlerinin arzını ve getüren mirza ile gelen Tatarları rikâb-ı hümayûna gönderdi ve harem kapusunda varup buluşdular, arzı teslim eyleyüp lisânen su'âl buyurılan sözleri dahi takrîr eyledikten sonra, hil'at giydirüp iki bin guruş ihsân buyurdu ve andan yine vezîr-i a'zam varup buluşduklarında, anlar dahi beş yüz altun ihsân eyledi ve tekar Han hazretlerine hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ile serâserli kürk ve murassa' şemşîr irsâl buyuruldu.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Dü-şenbih gün, vezîr-i sâlis Süleyman Paşa huzûr-ı hümayûna da'vet ve Alay Köşkü'de pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, iki sene Özi serdârlığında vücûda getürdüğü hidemât-ı aliyye-i pâdişâhîyi bir bir takrîr ve makbûl-i hümayûn olmağın mazhar-ı iltifât bir serâserli kürk giydirüp yedine kâ'im-makâmlık hizmeti için hatt-ı şerîf viridi ve andan vezîr-i a'zama varup buluşdı. “İşte ahvâlîmi gördün, vekîlim ol” deyüp kürk giydirdi.

²¹⁸² hânesine Y : hane V

Engürüs serdârı Vezîr Melek İbrâhîm Paşa'nın keyfiyyet-i ahvâlî ve batakdâ bozulup, düşmen-i dînin Uyvar kal'asına zafer bulup, âkıbet-kâr-ı pür-melâli zikrindedir.

Engürüs serdârı olan Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Melek İbrâhîm Paşa, me'mûr olduğu üzre işbu sene-i mezbûre Cemâziyelâhîr'in evvel-bahâr-ı huçeste-âsârında Belgrad'dan otağın çıkarup, nehr-i Sava'yı mürûr ve Zemun sahrâsına nakl u nihâde ve hıyâm-ı gül-gûn itmiş idi.

Ehl-i mansıb ve etrâf-ı kışlada olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ mükemmel kapuları ve eyâletleri askeri ve Mısır askeri ve sipâh ve silihdâr serdengeçdileri ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacı ocakları ve toplar ile ictima' iderek, bir gün mukaddem sahrâ-yı Zemun'da ordu-yı hümayûn gelüp mülhak olmaları bâbında mü'ekked evâmir-i aliyyeler ısdâr ve şedîd mübâşirler irsâl eylemiş idi.

Birkaç gün içinde mânend-i seyl akup geldiler ve ordu-yı hümayûn-ı cihân-pûy-i Sultânîye vusûl ve nüzûl eylediler. Ve Rûm-ili ve Anadolu memleketlerinde müceddeden tahrîr olunan on bin nefer sipâh ve silihdâr ve otuz bin nefer yeniçeri ve cebeci ve topcı serdengeçdileri dahi bayrak bayrak, bölük bölük gelüp dâhil ve cebehâne ile toplar dahi vâsıl olup ve guzât-ı İslâm'ın girüsü irüşüp, tamâm-ı zâd u zevâdeleri tekâmîlinden sonra işbu sene-i mezbûre Recebi'nün yigirminci günü Zemun sahrâsından kalkduğu gün Nemçe taburu Uyvar kal'asın muhâsara eylediğin feryâdcılar gelüp haber virmekle, bir konakda meks ü karâr itmeyüp, sekizinci günde Ösek'e vardı. Kal'ânın mühimmat u levâzımâtın görüp ve ber-vech-i arpalık [131b] Pojega sancağına mutasarrıf Osman Paşa oğlu Ahmed Paşa'yı muhâfazasına²¹⁸³ ta'yîn idüp göçdi ve Drava suyun Ösek köprüsünden karşı Darda palankasına geçüp ve andan bir mahalde eğlenmeyüp, Budun altına varup kondı ve Uyvar imdâdına gitmek üzre iken ba'zı münâfıklar ıdlâl idüp, “Uyvar kal'ası Tuna aşırı bir memleketdir yollarında su'ûbet emr-i mukarrer ve niçe yerlerinde yaylalar aşılmak iktizâ ider” deyü, men' eylediler ve Budun ulemâsı gelüp, “Sultânım Uyvar imdâdına varmanız farz-ı ayn olmuştur” deyü, yalvardılar²¹⁸⁴ ısgâ itmeyüp a'yân-ı asker ile müşâvere idüp,” Usturgon kal'ası muhâsara olunur ise be-herhal düşmen-i dîn Uyvar muhâsarasında ferâgat ve Usturgon imdâdına şitâb u azîmet ider, biz de *inşâ'allâhu ta'âlâ* anlar gelince kal'ayı

²¹⁸³ muhâfazasına V : -Y

²¹⁸⁴ yalvardılar V : yalvarıgördiler asla Y

aluruz”didiler ve Usturgon kal’ası muhâsarasın ma’kûl gördiler ve bi’l-ittifâk mâh-ı Şa’bân’ın yigirmi tokuzuncı günü Budun altından kalkup ikinci menzilde Usturgon altına varup, irtesi mâh-ı Ramazân’ın gurresi gün Usturgon kal’asın muhâsara eylediklerini düşmen-i dîn haber almağın, nısf askerin Uyvar altında metrisde alıkoyup ve nısf askeriyle kalkup asâkir-i İslâm üzerine yürüdiler ve Komaran adasında yaptığı köprüden berü Usturgon yakasına geçüp, yakın yere kondukların câsûslar gelüp haber vermeleriyle ba’de’l-istişâre eyyâm-ı muhâsaranın on beşinci gün topları ve askeri girüye çeküp, Usturgon muhâsarasından ferâgat ve tabur-ı küffâr üzerine azîmet ve bir sâ’at mîkdâr mesâfe mahalde bir dağ etegine nüzûl eylediler ve irtesi gün ol mahalde orduyı alıkoyup kendüler cerd atlu olup, kâfir taburuna karşı vardılar ve Tuna kenârında bir dağ pîşgâhında vâkı‘ bir sahrâda alay bağlayup kâfirin gelmesine intizâr üzere oldılar ve mâbeyn bir bataklı su idi, melâ’în-i hâsirîn berüye geçmeğe cür’et idemeyüp kondı ve her kangı asker uğrar ise hezîmet bulacağı emr-i mukarrer idi.

Tarafeyn ol mahalde dört gün meks eyledi ve küffâr-ı dûzah-karâr ba’zı süvârîsi gâhîce berü geçüp muhârebe iderlerdi ve asâkir-i İslâm’ı bu hîle ile kendü taraflarına geçürmek fikrin idüp, bir gice firâr eyledi ve bir mahalde pusuya girüp topların dizüp, piyâde cengcisin metrise koyup cenge âmâde olmuşıdi.

İrtesi gün asâkir-i İslâm dahi düşmen-i dîni yoklamadan ve nerede olduğın haber almadan batağı geçüp ardına düşdiler. Birbirlerin katlanmayup ve alayların kurmayup ve topların dizmeyüp, “bre meded kâfiri kaçırmayalım” deyüp, nizâm u intizâmsız sür’at ü isti’câl birle sürüp gitdiler. Hikmet-i İlâhî bir dumanlu güne müsâdif olmağla birbirlerinden haberleri yok perâkende vü perîşân ulam ulam giderken, ale’l-gafle pusu üzerine uğradılar ve kâfir bu kadar bin top u tûfengi boşaldup, niçe guzâtı şehîd ve mecrûh itmekle, cümlesi ürküp girüye dönüp firâra yüz dutdılar ve aslâ orduya uğramayup piyâdesi dağ yoluyla ve atlusı gözi gördüğü yerden Budun'a doğru cân atdılar ve der-akab duman dahi def’ olmağla, düşmen-i dîn dahi piyâde vü süvâr alayların düzüp ve topların dizüp²¹⁸⁵ ayak ayak yürüyerek sühûletle ol batağı geçdi ve gelüp orduyı zapt eyledi ve Serdâr Vezîr Melek İbrâhîm Paşa gayret idüp, gücile topları çıkarup cebehâneye âteş virdi. Gelen kâfir askeri on beş bin ve İslâm askeri seksan bin olduğından halka hayret el virüp ta’accübde kaldılar. İbrâhîm Paşa dahi mahzûn u

²¹⁸⁵ dizüp V : dahı öne çeküp Y

mağmûm Budun'a gelüp dâhil oldu. Novigrad kal'asına üç bin âdem gönderüp top ve mühimmât-ı cebehâne ve ahâlîsin çıkarup kal'ayı hedm itdirdi.

Ve Uyvar kal'asın dahi düşmen-i dîn bî-pervâ döğüp, cânib-i garbîsinde olan iki tabyasın top ile yıkup ol mahalle handak üzre köprüler yapup, sene-i mezbûre Ramazân-ı şerîfin yigirmi birinci gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın kırk dördüncü gün idi kal'aya yürüyüş eyledi. Mahsûr-ı Müslimîn kaht ü galâdan zebûn ve bî-tâb ü tüvân alâ-kadri'l-îmkân ceng idüp, me'yûs olıcak kanlu tabyaya tahassun eylediler.

Anda dahi bir miqdâr cengden sonra bu kadar bin müstahfızân ve sükkân-ı memleketden mâ'adâ yigirmi iki oda yeniçeri ve bir miqdâr cebeci ve topcı ve muhafız-ı kal'a Hâcezâde Arnavud Hasan Paşa ve ikioğlu ve sagîr ü kebîr nisvân u sıbyân bi'l-cümle döğüşü döğüşü şehîd oldılar. Egerçi diyâr-ı Engürüs'de bundan metîn kal'a olmadığı cumhûr-ı mülûk beyninde meşhûr idi. Lâkin düşmen-i dîn zebûn itmek kasdıyla mukaddem etrâfındaki re'âyâyı kaldırup, içerüye sürmekle kal'a etrâfında şenlikden eser kalmayup, Usturgon dahi ellerine girmekle, dibelik yolu kapanup iki sene kâmil taşrada imdâd-ı asker ve zâd u zahîreden bir habbe girmemekle fırsat bulup, bu hâl ile zapt eyledi ve hattâ kal'a altından gideceğın ve en son mahsûr-ı Müslimîn ceng iderek, kanlu tabyaya dolup düşmen-i dîn elinde hakâret ile katl olunacakların üç ay mukaddem kendülere işâret olmuş. Şöyle ki, ol esnâlarda mücâveret tarîkiyle kal'ada bir meczûb-ı İlâhî bulunup, bir gün Nemçe âlâtından eline korberoda tâ'bîr olunur bir şiş alup ve kanlu tabyaya varup ceng ider şeklinde öteye berüye seyirdüp, feryâd u figân idüp sağına ve soluna şişi salup ve top sepetlerine durunup, yarım sâ'atden sonra kal'adan çıkup nâ-bedîd olur. Vâkı'a düşmen-i dîn kal'aya müsteavlî oldukda kanlu tabyaya sıkışan ümmet-i Muhammed'i şişler ile dürte dürte helâk itdiler.

Bundan sonra on bin kâfir ayrılıp, Eğre muzâfâtından Huş palankasın varup yakdılar ve ahâlîsi câmi'-i şerîfe kapanup ceng eylediler. Düşmen-i dîn galebe itmekle emân ile taşra çıkdıklarında, cümlesin esîr eylediler ve andan varup on sâ'at ilerüde nehr-i Tise kenârında vâkı' Sonluk hisârı üstüne düşdiler ve ahâlîsi mukaddem ehl ü ıyâl ve emvâl ü erzâkın çıkarup, mukâbelelerinde olan köprüden geçüp firâr itmişler idi, gelüp kal'ayı boş bulup zapt eylediler ve derd-mend firârîler gaflet idüp geçdikden sonra, köprüyü yıkmaya unutmışlar ve kâfir atlasu seyirdüp köprüden geçüp artlarından yetişdiler. Kendülerin esîr ve eşyâların yağma eylediler ve ancak bir gün mukaddem firâr idenler selâmete çıkdılar ve kal'a-i mezbûre muhafazasında olan Seydîzâde

Kethudâsı Osman Paşa Temeşvar'a geldükde katl olundu. Ve andan melâ'in-i hâsirîn kal'a muhâfazasına bir miqdâr asker koyup kalkdı, varup Hatvan kal'asın muhâsara eyledi. Mîr-livâsı Küçük Ahmed Beğ bir müdebbir âkıl âdem idi mahsûr-ı Müslimîne gayret ü istimâlet virüp cenge turuşdı, merdâne vü dilîrâne muhârebeler eyledi.

Bu def'a düşmen-i dîn vire ile kal'ayı istedi, kılıç gösterüp gelen kâfiri kovdular. Melâ'in-i hâsirîn dahi balta ve külüngler ile yürüyüp ve haydûd u eşkiyâsı cümleden ilerüye gelüp, hisâr kapusın yıkmak sadedinde iken ve cümleye baş olan guruf, girüden askerini sürerken mel'ûnu kal'adan bir yağlu kurşun ile urup helâk itmeleriyle, cümlesi tersine dönmek ardınca oldukların mahsûr-ı Müslimîn göricek, kapuyu açup taşra çıkdılar ve kâfire kılıç koyup metrislerine varınca kırdılar. Binden mütecâviz kelle alup, mansûren dönüp kal'aya girdiler, baş gidince ayak pâydâr olmamağla irtesi gün kal'a altından kalkup, vakt-i şitâ irişmekle kışla için kal'a etrâfında olan kurâlara yerleşdiler.

İhrâk-ı küffâr varoş-i Ösek be-dest-i Zirin ve Bakanoğlu

Edirne bostancıbaşı Kandilci Hüseyin Ağa mübâşeretile Âstâne'den gönderilen dört yüz bin guruş ile iştirâ olunan iki yüz bin keyl zahîreyi Serdâr Vezîr Melek İbrâhîm Paşa Budun kal'ası gibi mahfûz yere komayup ve lüzûmı olan serhad kal'alarına göndermeyüp, vaktiyle asâkir-i İslâm'a bezl itmeyüp, el-uhdetü ale'r-râvî ve diledüğü gibi fûrûht eylemek fikriyle Ösek'de açık yere yığdırmağla, Zirin ve Bakan oğulları haber alup, asâkir-i İslâm Usturgon muhâsarasında iken, mâh-ı Ramazân'ın onuncu gün otuz bin Hırvat ve Macar askeriyle ale'l-gafle Ösek'e gelüp, muhâfazasında olan Osman Paşa oğlu Ahmed Paşa yanında asker yok, mukâvemete iktidâr yok yanına me'mûr bir miqdâr asker ile Ösek kal'asına girüp, asâkir-i sâ'irenün kimi Pojega'ya ve kimi Belgrad'a firâr itmeleriyle küffâr varoşa girüp zapt eyledi ve içinde bulunan ehl-i İslâm'ı esîr ve mâl ve eşyâların gâret ü yağma eyleyüp, varoş ile zahîreyi âteşe yakdı ve girü memleketine çekilüp gitdi.

Bu aralıkda kış gelüp basdı, Ser-asger Vezîr Melek İbrâhîm Paşa dahi Budun altında Kâsım'ı sicil eyledikden sonra, Belgrad meştâsına avdet idüp, Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'il Paşa'yı ve eyâleti askeriyle Erat palankasına ve Mısır asgerin Segedin kal'asına ve asâkir-i sâ'ireyi münâsib mahallere kışlaya ta'yîn eyledi ve ahvâlî yazup Âstâne'ye bildirdi.

İstâilâ-yı küffâr palanka-i Erat

Kış içinde düşmen-i dîn ale'l-gafle varup Erat palankasın basdı. Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa firâr ve kapusı ve eyâleti askerinden ve yerlû kulundan niçesin esîr ve niçesin rûtbe-i şahâdete ırgürüp eşyâların gâret ü yağma eyleyüp, palanka ellerinde kaldı. Birkaç gün sonra melâ'in-i hâsirîn yine dirilüp²¹⁸⁶ gâfilen Segedin kal'asın urup muhâsara eyldiler. Mısır askeri muhâfazasında bulunmağla zafer bulamayup, ağızları dadın virüp girüye firâr eylediler.

Katl-i Serdâr Vezîr Melek İbrâhîm Paşa ve tevcîh-i serdârî-i Abdurrahmân Paşa

İbrâhîm Paşa-yı mağrûr, geçen sene *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Kadîr* Budun kal'asın keyd-i a'dâdan halâs ve iltifât-ı pâdişâhîye mazhar düşüp, sorguç irsâliyle nâm u şânı âleme münteşir olmuşıdi. Vezîr-i a'zam nâmına olan kara dîv ise hasedinden nişledi ise işledi, irsâl-i mühimmâtta taksîr ü hezîmete sebep olup, nâmın yerlere urdu ve katline tamâm bel bağlayup, Vezîr-i sâlis Boşnak Sarı Süleyman Paşa'yı dahi kendüye uydurdu ve Kızlarağası Yûsuf Ağa'yı dahi kendülerine teba'ıyyet itdürdi. Hattâ pâdişâh hazretleri mahfice Süleyman Paşa'ya sadâreti va'de buyurmağın, ol dahi Melek İbrâhîm Paşa'nın aradan kalkmasını nasb-ı nefis eyledi ve selh-i mâh-ı Zilhicce'de Süleyman Paşa ve şeyhül-İslâm ve kâdiasker efendiler ve yeniçeri ağası ve Koca Köprülü'nün karındaşı Arnavud Hasan Ağa ve küttâbdan Acemzâde Hüseyin Efendi huzûr-ı hümâyûna da'vet ve Hasoda köşkünde cem'ıyyet ve Melek İbrâhîm Paşa husûsunda meşveret eylediler. Fakîr anda hâzır idim. Evvelâ Kâ'im-makâm Süleyman²¹⁸⁷ Paşa söze gelüp, “Yüz binden mütecâviz müntehab asâkir-i İslâm ile Usturgon gibi bir muhtasar kal'ayı on beş gün muhâsara ve bî-feth avdet ve sû'î tedbîriyle tabura mukâbele ve münhezim olup, bunca mühimmât-ı cebehâneyi yakup niçesin düşmene aldırđı ve Uyvar kal'asına imdâd itmeyüp gözü önünde çağırđı çağırđı kâfire virdi ve Bostancıbaşı Hüseyin Ağa iştirâ eyledüğü zahîreyi bir mahfûz yere vaz' itmiş olaydı, düşmen-i dîn Ösek'e gelmezdi. Hem zahîre gitdi ve hem memleket hasâret oldu ve Devlet-i Aliyye'ye bu denlû zararı terettüb²¹⁸⁸ eyledi. Bu kendünün sû'î tedbîr ve tama'-ı hâmı belâsıdır, bu töhmet yetişmez mi?” didi. Şeyhül-İslâm efendiyle huzzâr-ı meclis bi'l-cümle vezîr-i a'zam

²¹⁸⁶ dirilüp V : varup Y

²¹⁸⁷ Süleyman V : -Y

²¹⁸⁸ terettüb Y : turub V

tarafına teba'iyet idüp, katli tarafında oldılar ve ancak Anadolu Kādı-askeri Ebû Sa'îdzâde Koca Feyz[ullah] Efendi dini bütün ehl-i ilim âdem idi, “bu töhmet ile katli nâ-meşrû'dur bir mahalle nefy olsun” didi, ısgâ itmediler. Ol mahalde vezîr-i a'zâmın telhîsi gelüp, katline ayak basmak Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi ise bir mizâc-gîr ayş âdem idi²¹⁸⁹ nâ-hak fetvâsın yazup pâdişâha virdi, mücebince hatt-ı şerîf sâdır olup, meclis dağıldı ve Belgrad'da iştirâ cem'ine me'mûr, Edirne²¹⁹⁰ Bostancıbaşı Kandilci Hüseyin Ağa, bu hizmet edâsına ta'yîn kılındı ve Kapucılar Kethudâsı Hazînedâr Osman Ağa **[132a]** katline sâdır olan hatt-ı hümayûn ile Belgrad'a gönderildi. Vezîr-i a'zam kara hâ'in kapucılar kethudâsına nihânî belki pâdişâh hazretleri merhamet idüp cerâyimin afv buyura sür'at ü isti'câl birle bir gün mukaddem irişüp kaydı görölmesini tenbîh eylemiş idi.

Sene-i âtiye Muharremi'nün altıncı Bâzâr gün Belgrad'a varup doğru bostancıbaşı hânesine indi ve kendüye hitâben olan hatt-ı şerîfi yedine virüp, “ben muhallefâtı kabzına me'mûrum, sen hemân şimdi varup kaydını gör” deyüp yolladı ve kendü konakda kaldı ve bostancıbaşı dahi birez bostancı ile İbrâhîm Paşa'ya varup buluşdukda, “hoş geldin ağa oğlım ne haber²¹⁹¹” buyurdukda, bu yıl iştirâ olunan zahîrenün muhasebesi görölmek için, Âstâne'den fermân geldi emrinizle Zağarcı ve Saksoncibaşılar huzûrunuza da'vet ve mahzarlarında görüp, defterin gönderelim” didi. “Kim getürdi” buyurdukda, “kapucılar kethudâsı” diyicek, benzi çalınup kazâyâ rızâ, abdest görün demiş iki rek'at namâz kılup, “yâ Rab dîn ü devlete kırk yıldır sadâkat ile itdiğim hizmeti bilürsün, ömrüm âhir oldu hüsn-i hâtime müyesser kıl ve bana idenleri hazretine havâle eyledim” demiş. Ve Ramazân sayımı imiş ahşâm vakti mahnûk kılınup baş yüzdiler ve bostancı ustalarından Receb Usta ile Âstâne'ye göndediler.

Altıncı günde Edirne'ye gelüp, vezîr-i a'zama teslîm ve gümüş tepsiyle rikâb-ı hümayûna gönderdi. Pâdişâh hazretleri dahi, “yüzün kara ve cânun râhat olsun vücûda getürdüğün hüneri bir hoş gör sözüyle” yine kendüye gönderüp, defn itdirdi.

Mü'ellif-i fakîr Receb Usta'dan istedim, bir doğru sözlü oğuz âdem idi, Niş'e geldüğümde baş kokup râyihâsı taşra urmağla sepilenmek için bir Gürcü getürdim kutudan çıkardığım gibi bir nûr zâhir olup, âsmâna gitdüğün müşâhede eyledim. Aklım

²¹⁸⁹ ayş âdem idi V : Allah'dan korkmaz bir âdem idi Y

²¹⁹⁰ Edirne V : -Y

²¹⁹¹ ne haber V : -Y

gidüp perîşân-hâl ü mebhûd oldım ve buna iderek yüzüm üzre düşdüm, gözlerim açamayup nutka mecâlim kalmadı” deyü, yemîn²¹⁹² eyledi. *Rahmetullâhi aleyh*. Allâh bir âlim ü dânâdır, pâdişâh hazretlerinin bunda zerre denlü sun‘ı yokdur huzûr-ı hümayûna getirülüp vâkı‘ hâli söylemek iktizâ itse, katl-i vezîr-i a‘zam gerek idi, hemân sadâret havfına düşüp, ol pîr-i gâziyi bî-cürm katl itirdi. *Beşşirü'l-kâtile bi'l-katl*²¹⁹³ çok geçmeyüp, *Hak Subhânehu ta‘âlâ* hazretleri anın da ve Süleyman Paşa'nın da vücûdların dîn ü devlet ve dünyâdan kaldırdı.

Tebeddülât-ı menâsıb

Ösek Muhâfızı Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya vezâret ile Budun eyâleti ve selefi Vezîr Arnavud Abdî Paşa'ya Haleb eyâletiyle Engürüs serdârlığı virilüp, Belgrad'a gelmek buyuruldu ve Ebû Sa‘îdzâde Koca Feyzullâh Efendi azlinden Anadolu sadrı İmâm-ı sultânî Edirnevî İbrâhîm Efendi'ye tevcîh ve zamîme kılındı ve Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Türk Ali Ağa'ya iki tuğ ile Van eyâleti ve selefi Büyük Ca‘fer Paşa'ya vezâret ile Sivas eyâleti ve İstanbul Gümrükçü Şeyhoğlu Abdî Ağa'ya iki tuğ ile Arz-ı Rûm eyâleti ve anın selefi Vezîr Kız Hüseyin Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve anın selefi Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa'ya Bosna eyâleti ve anın selefi Fındık Mustafâ Paşa'ya Pojega sancağı ve Haleb zu‘amâsından Çufutoğlu Boşnak Ahmed Ağa'ya iki tuğ ile Dakka eyâleti ve anın selefi Kethudâ Ali Paşa'ya Tire sancağı ve Mora muhâfazasında olan Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya Şâm eyâleti ve anın selefi Vezîr Şahin Mehmed Paşa'ya Yanova eyâleti ve anın selefi Vezîr Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa'ya kapudanlık tevcîh ü inâyet ve anın selefi Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa kırk yük akça has ile müstakillen Mora serdârı nasb olundu. Ve Kâdioğlu Hüseyin Paşa azlinden Kastamonu sancağı ve iki tuğ ile Çavuşbaşı Boşnak Ahmed Ağa'ya ve Çavuşbaşılık sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa kapucılar kethudâsı Çalık Hacı Ali Ağa'ya ve iki tuğ ile Arz-ı Rûm Kars eyâleti Şehsuvaroğlu Mehmed Bey'e virildi. Ve anın selefi Celeb Boşnak Hâfız Mustafâ Paşa'ya vezîr-i a‘zamin bir çiftlik husûsunda ya‘nî ki, çiftliğin isteyüp virmemekle, adâvet-i kadîmî olmağın, pâdişâh hazretlerine, “zulmünden şâkîleri geldi” deyü gamz u iftirâ ve istîzân idüp, katline fermân ile bir kapucıbaşı gönderdi ve başını kesdirüp, Bâb-ı Hümayûn'a getirdüp bıraktırdı.

²¹⁹² yemîn V : yemîn bi'llâh Y

²¹⁹³ “Kâtili katl ile müjdeleyin”.

**Muhâsara-i kal'a-i Koron ve Moton ve şahâdet-i Halil Paşa ve Siyâvuş Paşa
ve serdârî-i Kapudan Musâhib Mustafâ Paşa ve hezîmet-i Or ve istîlâ-yı
küffâr kılâ'-ı mezbûrûn der-cezîre-i Mora**

Geçen sene Venedik Doj'u ve cumhûrlarının mekr ü şeytanet ve hîleleriyle Ayamavra ve Pire ve Beze kal'alarını alup, ta'mîr ü termîm ve zahîre ve mustahfızân asker ve mühimmât-ı cebehânesin mâl-â-mâl itmiş idi. Buna kanâ'at itmeyüp, fırsat demidir deyüp, bütün Mora cezîresini ahz u kabz eylemek fikr-i fâsidiyle, işbu bin toksan altı senesi Cemâziye'lâhiri'nde elli bin kadar Venedik ve Hırvat ve Karadağ ve âsî Arnavud keferesin cem' ve kendü sefâyininden gayrı Duka ve Papa ve İspanya ve Ceneviz ve Malta keferesinden aldığı imdâd ile kalyon ve mavna ve çekdirir ve firkate ile cem'an iki yüz yigirmi kıt'a gemilerine asker-i menhûs ve mekrûhın azîm top ve mühimmât-ı cebehânesin vaz' ve ikinci pâyede olan cumhûr-ı cenaral-i bed-fi'âlın serasker nasb ve niçe nâm u şân sâhibi kapudan ve beğzâdeleri ta'yîn ve Mora cezîresi kasdıyla körfez limanında bir yere cem' olduktan sonra kalkup, bir baş doğru Ayamavra limanına gelüp, lenger-endâz oldu ve asâkir-i İslâm tarafından haber için câsûslar gönderdi. Ol vaktde Mora Serdârı Vezîr Halil Paşa Ballubadra'da ve Mora Sancağı Beği Siyâvuş Paşa Rûm-ili Kasteli'nde ve Misistre Sancağı Beği Serçeşme Mahmûd Paşa Kalavorta nâhiyesinde Vezîr Şahin Mustafâ Paşa Narda muhâfazasında idiler.

Çün cenaral-i bed-fi'âl ümerâ-yı donanma ile meşveret idüp, Mora cezîresinin asker dökmeğe âsân yerin su'âl eyledi, bi'l-ittifâk, "Kasteller verâsından geçilüp, İnebahtı körfezine girilüp, Gördos Boğaz'ı zapt olunur ise Türk askeri bir dahi geçemez. İbtidâ Gördos kal'asın muhâsara ve zapt idersek ayağımız düz basmış ve cezîreye mâlik olmuş oluruz" didiler. Ve kapudan cenaral-i bed-fi'âl yalnız kendü bir çekdiriye binüp giçecek, suları yoklamak fikriyle Rûm-ili Kasteli önüne geldükde, Mora Vâlisi Siyâvuş Paşa Kastel'den ol kadar top atup, âteşler saçdı ki vâsf olunmaz.

Melâ'in-i dûzah-mekîn deng ü hayrân olup, her ne denlü cidd ü cehd itdi ise suları yoklayamayup girüye dönüp, donanmasına vardı ve me'mûlünün aksi nümâyân olmağın, bir gayrı tedbîre mübâşeret kasdında oldu ve berü cânibde paşalar ve ahâlî-i Mora düşmen-i dînin fikr-i fâsidin bildiler ve başdan başa memleketi zapt eylemek zu'mında olduklarının haberin aldılar ve etrâf-ı cezîre-i Mora'yı muhâfazaya ikdâm-ı tâm eylediler.

Ol mahalde palamut yükletmeğe iki Fransız kalyonı gelüp, Karadağ altında lenger-endâz üzre idi. Cenaral kapudan haber alup, Ayamavra'dan iki çekdirir gönderüp birin darb-ı dest ile alup Cenaral'e getürdi ve içinde iki Müslimân bulunup, esîr eyledi ve alup donanmasını ve asker-i menhûsunı ve Ayamavra kal'asının zîb ü zînet ve metânetin gezdirüp seyr itdirdi.

Ve berü Mora cezâresinde Ballubadra'da mütemekkin Fransız balyosu kalyonlarının alunduğın işitdikde, bir firkateye binüp, Ayamavra limanında²¹⁹⁴ Venedik donanmasına varup, kalyon ile Müslimân esîrlerin kurtarup getürdi ve kalyonu yine Karadağ altına gönderüp, “gâfil olman Venedikli'nin Mora cezâresine kasdları emr-i mukarrerdir” dedi. Çün cenaral-i mağmûm Kasteller'den ubûr ve İnebahtı körfezine geçmeğe bir vechile ferce bulamaduğundan, Koron ve Moton kal'aları Mora'nun uç²¹⁹⁵ yerlerindedir, Türk'ün imdâdı yetişince vakt geçer darb-ı dest ile zapt u tasarrufa getürürüm fikr ü tedbîrin idüp, mezbûrûn kal'alar üzerine varılmağı mukarrer eyledi ve Ayamavra limanında on beş gün ikâmetden sonra, donanma-yı hezîmet-eseriyle kalkup Kefalonya ve Zaklise cezâreleri beyninde ve Holomuc kenârından geçüp, Moton kal'ası önüne gelüp topladı. Ahâlî-i kal'a dahi sagîr ü kebîr ne denlü topları var ise bir fitilden âteş virmekle, melâ'în-i hâsirîn neye uğraduğın bilmeyüp, birbirlerine katup sütûn ve seren ü resen ve kayalık şikest ve vardakosta gemilerinden bir kalyona dâne-i balyemez isâbet itmekle, mukâbele-i hisârda gark-ı âb-ı deryâ ve bir vardakosta kalyonı dahi amel-mânde olup, etrâfından gemiler ile asup çekdirir ile güç ile girüye çekdiler.

Melâ'în-i hâsirîn guzât-ı İslâm'dan bu şevket ve kerâmeti müşâhede itmekle girüye çeküp, ol acıyla Koron kal'ası üzerine varup, mukâbelesinde vâkı' eski Kastel önünde lenger-endâz oldu ve Koron limanında iki Fransız kalyonun haber alup üzerlerine hücum ve bir miqdâr muhârebeden sonra birin alup ve birin batırdı ve içindeki saltatları Koron kal'asına cân atup kurtuldu. Bundan sonra serdâr-ı Frenk cenaral-i bed-rüknü der-akab mezkûr Kastel ile Koron beynindeki sahrâya on bin kadar kâfir ve top ve mühimmât-ı cebehâne çıkarup, alayların düzüp ve top u tüfengin serpererek ayak ve ayak yürüyüp Koron kal'ası altına geldi ve mukaddem varoşu zapt ve yağma ve ihrâk bi'n-nâr eyleyüp ve etrâf-ı kal'ada olan zeytûnluğı kırup ve kal'a ardında ve Soğukçeşme önünde hisârı üç tarafından dolayı kuşadup, bir sudan bir suya

²¹⁹⁴ limanında V : limanından Y

²¹⁹⁵ uç V : güç Y

zeytûn ağacından iki kat metris yapup ve taşra ensesinden amîk ü vasî‘ handak kazup, gerek kara ve gerek deryâ cânibinden kal‘aya imdâd getirmek bir vechile mümkün olmayup ve her cânibinden yolların zapt ve metrislerin iki başların deryâyâ²¹⁹⁶ ulaştırmakla kal‘a görünmez oldu. Ve işbu sene-i mezbûre Receb’i’nin gurreinde askerin metrise koyup ve topların dizüp şeb ü rûz pey-ender-pey karaya kâfir döküp ve muhkem kal‘aya yapışup içdâm-ı tâm birle döğmeğe başladı ve dîvâr-ı kal‘ayı darb-ı dâne-i top ile rahnedâr idüp, gedikler açdı. Mahsûr-ı Müslimîn Serdâr Vezîr Halil Paşa’ya âdemler gönderüp feryâd u figân idüp, imdâd taleb eylediler. On beş gün bu hâl üzere ceng ü cidâl ve harb ü kîtâl olup, henüz taraf-ı İslâm’dan bir âdem imdâda gelüp irişmedi. Mîr-livâ-yı Mesestre Serçeşme Mahmûd Paşa haberdâr olmağla, Mesestre ve Kalavorta askeriyle gelüp yetişdi ve hemân ol sâ‘at bir mahalden tabura yol bulup hücum eyledi, yüz elli baş alup girüye döndi ve Mora Serdârı Vezîr Halil Paşa dahi Mora cezîresine umûmen nefîr-i âmm idüp, kendüsi Ballubadra’dan çıkmazdan mukaddem bir miqdâr âdem cem‘ eyleyüp Koron imdâdına göndermiş idi ve Mora a‘yânından (...) ağa hasbeten-li’llâh iki yüz âdem ile Koron altına gazâyâ gelüp, Mahmûd Paşa’ya buluşdukda dahi yine evvelce gelüp yetişmedin deyü, bahâne eyleyüp nâ-hak yere katl eyledi ve akabince Serdâr Vezîr Halil Paşa dahi dört **[132b]** bin âdem ile Ballubadra’dan çıkup, Koron altına geldi ve guzât-ı İslâm’a kuvvet-i kalbî hâsıl oldu.

Ve irtesi gün melâ‘în-i hâsirîn ağaçdan şapkalı Frenk tasnîf eyleyüp, asâkir-i İslâm’ı açığa çıkarmak zu‘mıyla karşudan gösterdiği gibi²¹⁹⁷ guzât-ı mansûre ardımızı kâfir basdı zann eyleyüp, piyâde vü süvâr gülbâng çeküp tabur-ı makhûra hücum ve cenge mübâşeret eylediklerinde, melâ‘în-i dûzah-karîn top u tüfengi bârân-misâl yağdırup, bâhâdırân-ı şecâ‘at-nihâd dahi hîle vü hud‘a olduğın müşâhede ve girüye avdet eylediler.

Ol muhârebede guzât-ı İslâm’dan beş yüz kadarı şehîd oldu ve irtesi gün guzât-ı mansûre dahi birbirlerine gayret virüp, piyâde vü süvâr tabur-ı küffâra hücum idüp, bin miqdârı baş kesüp getürdiler ve dahi irtesi gün yine tabur-ı düşmene hücum ve vâfir kelle kesüp, sâlimîn ric‘at kıldılar. *Bi-emri’llâhi ta‘âlâ* bugün esnâ-yı muhârebede berü cânibden bir top paralanup, ser-asker Vezîr Halil Paşa’yı derd-i kebûd kaplayup, serâsime ve akabince damla inmekle üçüncü gün fetv olup, Mahmûd Paşa yalnız kaldı

²¹⁹⁶ deryâyâ Y : deryâ V

²¹⁹⁷ gösterdiği gibi V : göstermek ile Y

ve Narda muhâfazasında olan Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya ve Mora Vâlîsi Siyâvuş Paşa'ya serdârın şahâdetin i'lâm ve bir gün mukaddem imdâda irişmelerin iltimâs irsâl-i haber diledi.

Siyâvuş Paşa'ya olan mektûb, Ballubadra'da vâsıl olıcak, kendüden mukaddem beş yüz âdem imdâd gönderüp, der-akab kendü dahi sür'at ü isti'câl birle Kalavorta nâhiyesinden üçüncü günde Koron altına varup, guzât-ı İslâm'a mülhak olduğu günün irtesi, melâ'in-i dûzah-karîn kal'aya zafer bulmak emniyesiyle dîvârlarına nerdübânlar kurup yürüyüş idiceklerin guzât-ı mansûre haber almağın, piyâde vü süvâr tabur-ı küffâra hücumlar eyleyüp, tedbîrlerin ibtâl ve bin beş yüz baş alup, selâmet birle avdet eylediler.

Bundan sonra iki def'a dahi tabur-ı küffâra yürüyüşler olmağla düşmen-i dîne kılıçlar çaldılar ve ikişer bin kadar kelleler alınup şâd u hürrem ric'at kıldılar ve bu mahalde Vezîr Şahin Mustafâ Paşa dahi seksan menzil ile gelüp yetişdi ve iki gün sonra bin beş yüz âdemisiyle kethudâsı gelüp, mülhak-ı ordu-yı hümâyûn oldu ve mukaddemâ Vezîr Şahin Mustafâ Paşa tarafından Halil Paşa'nın şahâdeti rikâb-ı hümâyûna arz olunmağın, Mora serdârlığı vezâret ile mezkûr Siyâvuş Paşa'ya ve Mora sancağı Mesestre sancağına mutasarrıf Mahmûd Paşa sancağına ilhâk buyurulmuşıdi. Lâkin serdârlık Vezîr Siyâvuş Paşa'ya gelmezden evvel, ol dahi tabur²¹⁹⁸ yürüyüşünde şehîd olmağın, anı dahi Vezîr Şahin Mustafâ Paşa der-i devlete bildirmeğın serdârlık emri vezîr-i sâni dâmâd-ı şehriyârî Kapudan Musâhib Mustafâ Paşa'ya gönderilüp Anabolu'dan çıkup, bir gün mukaddem Koron imdâdına irişmek üzere mü'ekked ahkâm-ı şerîfe ısdâr ve irsâl buyuruldu.

Kapudan paşa dahi mukaddemâ me'mûr olduğu üzere İstanbul'dan Akdeniz'e çıkup, muhâfaza ve düşmen-i dîni tecessüs iderek Rodos'a varup, Göve nâm bir yaban limanda Mısır gemilerin Malta korsanları kapadup muhâsara eylediklerin haber almağla, ol mahalle dümen çevirdiklerin kâfir işidüp firâr itmiş iken, Cuvan Kapudan nâm bir kalyon girüye kalmağın, üzerine iki kıt'a mîrî ve bir kıt'a Cezâyir kalyonı ta'yîn ve havâle idüp yetişdiler ve köz toplarıyla sabâha değin döğüp zebûn eylediler ve şâfi'î vaktinde Benefşeli Ali Kapudan karın karına üç alabanda urup çattı ve yüz miqdâr levend döküp kılıç koydular ve bilâ-ârâm top ve kurşunu yağdırup üç sâ'at cengden sora hâh u nâ-hâh gücile kâfir vire eyleyüp, feth ü zapt olundu ve yedekleyüp Rodos'a

²¹⁹⁸ tabur V : tabur-ı makhûr Y

getürdiler ve levende taksîm olunacak ganâyim fûrûht olup, dört bin kadar levende dörder guruş düşdi ve dört kıt'a mîrî kalyon sulanmağın boşaldup yağladılar.

Ol gün zahîre tedârûki için Cezâyir kalyonları İskenderiye'ye ve Trablus kalyonları Kıbrıs'a gitmelerine kapudan paşadan me'zûn oldılar ve ol mahalde on sekiz kıt'a Venedik kalyonı Rodos önünden geçüp mîrî kalyonların kimi yağda ve kiminin âlâtı taşrada bulunmağın bî-pervâ gitdiler.

Ol mahalde Âstâne'den fermân gelüp, kapudan paşa Koron imdâdına me'mûr olmağın, dîvân-ı hümâyûn çekdirirleriyle ayrılup, Anabolu'ya gitdi ve mîrî kalyonlar dahi bağlandıktan sonra kalkup Egriboz'a vardı ve kapudan paşa dahi me'mûr olduğu üzere Anabolu'dan çıkup iki deryâ beğlerin levendleriyle, kethudâsı Mehmed Ağa'ya kavuşup kendüden mukaddem ilerü Koron altına gönderdi ve kendü dahi ber-mûceb-i emr-i hümâyûn donanma-yı hümâyûnı ümerâ-yı bahriyyeden Rodos Sancağı Beği Ali Paşaoğlu Abdülkâdir Paşa'ya sipâriş idüp, Egriboz'a gönderdikden sonra, gemilerden ve Mora cezîresinden cem' eyledüğü, iki bin miqdârı âdem ile mu'accelen Koron altına varup, dâhil oldı. Kal'a küt a küt dövülür müdâfa'asına asker ve top ve mühimmât-ı cebehâne yok, hayretde kalup Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya “bu nasıl muhâsaradır” didikde, “beş def'adır arz iderim, ısgâ eylemediler” diyicek, der-i devlete kâğıd yazup hizmet-i muhâfazada Vezîr Şahin Mustafâ Paşa ve Mora Sancağı Beği Mahmûd Paşa'dan gayrı paşa yok ve kapu kulu nâmına olan ekall ü k[al]îl düşmen-i dîn ise çokdan çok ve müdâfa'ası müceddeden piyâde vü süvâr²¹⁹⁹ külliyyetli askere ve top ve mühimmât-ı cebehâneye muhtâc olduğın bildirmekle, İstanbul'dan üç bin yeniçeri ve bin beş yüz cebeci ve beş yüz top ve mühimmât-ı cebehâne gemilere konup, irsâl olundu.

Ve Sarıkçı Mustafâ Paşa Boğazhisâr muhâfazasına ve anın selefi Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa Sakız muhâfazasına ve anın selefi Vezîr Ispanakçı İsmâ'îl Paşa dahi Koron imdâdına Mora'ya geçmek buyuruldu. Vezîr Divrikli Mehmed Paşa'ya dahi bir gün mukaddem Koron imdâdına irişmek üzere mü'ekked evâmir-i aliyye gönderildi ve Karahisar-ı garbî sancağına mutasarrıf Deli Ömer Paşa Anadolu diyârının teftîş emrine me'mûr olup, selefi Boşnak Hacı Ali Paşa İstanköy muhâfazasına ta'yîn olundu ve kapudan paşa, bu askerın gelüp cem'iyetine müterakkıb iken bir gice ale'l-gafle düşmen-i dîne kefare-i bed-âyîn taburdan çıkup bunları basdı. Herkes zevk ü safâda ve

²¹⁹⁹ piyâde vü süvâr V : -Y

hâb u râhatda iken cân başlarına sıçrayup gümleğicek, kimi firâr ve kimi giriftâr-ı küffâr ve kimi tîğ-i âteş-bâr olup, cümle orduy²²⁰⁰ ve mâl u eşyâ ve davarlarıyla zapt ve gâret ü yağma idüp, taburlarına girdiler ve bî-pervâ kal'ayı döve döve zebûn idüp, üç ay muhâsara tamâmında yürüyüş ile zapt eyleyüp, mahsûr-ı Müslimîn'in sagîr ü kebîrini dil çıkartmayup kırdı ve münhedim olan yerlerin yapup, müstahfızân askerinin ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîresin koyup, Moton kal'ası üzerine vardı, anı dahi vire ile zapt ve içinden çıkanları soyup çırlak çıplak gemilere doldurup, karşı Arabistan kıyılarına dökdüğün kapudan paşa yazup rikâb-ı hümayûna arz eyledi ve bu kendüye bir töhmet-i azîm olmağın kırk yük akça has ile serdârlıkda kalup ve kapudanlık Vezîr Boşnak Sarhoş Ahmed Paşa'ya virilmiş idi. Vârid olan ahkâm-ı şerîfe mücebince mîrî kalyonların baş kapudanı Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa Egriboz'da baştardaya binüp donanma-yı hümayûnı selâmet birle İstanbul'a getürdi. Ve yolda gelürken Baba Hasan Paşa'ya tâbi' beş kalyonun birisi Fenike engininde sulanup ve suyu zapt olunmamağla gelün bize irişin mededimize yetişin battık boğulduk topların atmışlar iken gice karanlığından ve şiddet-i fırtınadan kalyonlar müteferriğ ü perîşân-hâl olduğundan irişüp yanaşmak mümkün olmayup, altı yüz levendiyle gark u helâk vesâ'irine kurbân oldu ve sene bunda encâma irdi.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm

Mahmûd Paşa Tokadî'dir, İstanbul bâzergânlarından iken sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa'ya ağa olup, bin seksan tokuz târîhinde sipâhîler ağalığıyla Çehrîn seferine gitdi ve üzerine geldükde, Diyâr-ı Bekr eyâleti ve toksan üçde vezâret ile İstanbul kâ'im-makâmılığı ve toksan beşde Kamaniçe eyâleti tevcîh olup, hisâra gireceği gün soğukdan donup fevt oldu. Paşa-yı mezbûr sâde-dil ve mâldâr ve sinni kırk beşe bülûğ itmiş bir taze âdem idi.

Burunsuz Ahmed Paşa: Arnavudiye'l-asldır. Yeniçeri ocağında kat'-ı merâtib iderek kul kethudâsı ve seksan altı ve seksan yedide sekbanbaşı olup, haşîn âdem olduğundan tekâ'ud virilmişdi. Ve toksan üçde yine sekbânbaşı olmuşiken, İstanbul'da Beç seferine çıkıldığı eyyâmda bu sefere rızâ vormeyüp, sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa üzerine gulüvv itmek fikrinde olduğu haberi alınmağla, yine azl ve tekâ'ud virildi. Ve toksan beş Muharrem'inde vezâret ile Kandiye eyâleti tevcîh olup, düşmene

²²⁰⁰ orduyı V : orduyı zabt Y

zahîre virmek memnû' iken, tama' belâsıyla el altından birer Frengî altuna Venedik'e kırk bin keyl buğday fûrûht itmek töhmetiyle katl olundu.

Sâ'atçı Mehmed Paşa: Sirozîdir Rûmiyü'l-asldır. Sabâvetde harem-i pâdişâhiye girüp, İç-kılar odasından Hasoda'ya alınup, yoluyla silihdâr olup, bin seksan târîhinde vezâret haslarıyla kubbe-nişîn oldı ve andan Rûm-ili ve Anadolu'da ba'zı menâsıb zapt iderken felce mübtelâ olmağla, İznikmid sancağı tekâ'ud virilüp, işbu sene-i mezbûrede fevt oldı. Paşa-yı mezbûr âkıl u gayûr ve sinni altmışı geçmiş bir nâzik vücûd-ı mûkerrem âdem idi.

Koca Muslı Paşa: Kastamonuludur, evâ'il hâlinde saray-ı pâdişâhiye çırak olup, Seferli odasında hammâmcıbaşılıktan Hasoda'ya gidüp, yoluyla silihdâr olup, bin altmış târîhinde vezâret haslarıyla kubbe-nişîn oldı ve andan Anadolu'nun ekser-i eyâletlerine kirâren mutasarrıf olup, pîr ü alîl olmağla Sâ'atçı Mehmed Paşa yerine İznikmid sancağı tekâ'ud virilmişiken, çok geçmeyüp fevt oldı. Paşa-yı mezbûr vecîh, vakûr ve zühd-i takvâ sâhibi ve sinni sekseni mürûr itmiş bir mübârek âdem idi.

Hâcezâde Hasan Paşa: Arnavudiye'l-asldır. Arnavutluk'da Debre nâm kasabadan Hâceoğlu nâmıyla şöhet bulmuş ocakzâdelerdir. Alaybeği ve ümerâ ve mîr-i mîrân ve iki def'a Uyvar ve bir def'a Rûm-ili Beğlerbeğisi olup, Budun muhâsarasında Uyvar yakasında niçe kerre düşmen-i dîn alayların bozup, yararlığı sübût bulmakla vezâret virilmiş idi. Sene-i mezbûre Ramazân-ı şerîfin yigirmi yedinci gün küffâr Uyvar'a yürüyüş ile müstevlî olduğu gün, iki oğlu ve ta'allukât u aşîretiyle doğüşü doğüşü şehîd oldı. Paşa-yı mezbûr âkıl u yarâr, müdebbir ü dindâr²²⁰¹ ve sinni elliği mürûr itmiş bir gâzî âdem idi.

Halil Paşa: Köstendilli'dir. Karındaşı Sultân Murâd şâtırlarından Vezîr Şâtır Hüseyin Paşa'nın hazînedârı ve ba'dehu kethudâsı olup, fevtinden sonra Dergâh-ı Âlî kapucubaşılar zümresine ilhâk olunmuş iken [133a] bin yetmiş yedi târîhinde Sivas eyâleti ve yetmiş sekizde Anadolu eyâleti virilüp, Kandiye muhâsarasında bulundu ve Deryâbeği Durak Beğ ma'rekesinde serdâr bulunup bozuldu. Ve yetmiş tokuzda Rûm-ili eyâleti ve seksanda vezâret ile Özi eyâleti ve seksan üçde Kamanîçe eyâleti ve seksan yedide Budun eyâleti ve seksan sekizde Bosna eyâleti ve toksan birde ikinci def'a Özi eyâleti tevcih olup ve toksan ikide tekâ'ud virilüp, Fındıklı'da kûşe-humûl idi ve toksan

²²⁰¹ âkıl u yarâr, müdebbir ü dindâr V : âkıl u müdebbirâtdır Y

beşde tekrâr vezâreti ibkâ ve ber-vech-i arpalık Tire ve Mağnisa sancaklarıyla Sakız muhâfazasına ta'yîn ve andan Mora'ya serdâr olup, Koron kal'asın muhâsara iden düşmen-i dîn taburuna yürüyüşde top paralanup serpintisi başına isâbet itmekle, bir sâ'atden sonra fevt oldu. Paşa-yı mezbûr, âkıl u kâmil cerî bâhâdır, tedbîr ü tedârûke kâdir ekserî cenglerde bulunup, fûnûn ve sâhib-i tecârûp ve sinni altmışı tecâvûz itmiş likâsı güzel bir âdem idi.

Siyâvuş Paşa: Abaziyü'l-asldır. Beç muhâsarasında fevt olan Defterdâr Ahmed Paşa'nın kulu ve silihdârı idi. Ba'zı menâsıb kat' iderek başbâkî olup ve bin toksan beş târîhinde Mora sancağı virildi ve mezkûr Halil Paşa fevtinden sonra, mezbûrun vezâret ve arpalıklarıyla yerine serdâr olup, fermânları varınca değin ol dahi Koron muhâsarasında düşmen-i dîn taburuna yürüyüp ceng iderken, kasığından kurşun ile urulup şehîd oldu.

Paşa-yı mezbûr halîm ü selîm, vücûd-ı mûkerrem, çelevi-meşreb, nefsine bâhâdır sinni kırkı henüz bülûğ itmiş bir taze âdem idi. *Rahmetullâhi aleyh.* [133b]

BİN TOKSAN YEDİ SENESİ VEKÂYİ'İNDENDİR

Azl-i vezîr-i a'zam Kara İbrâhîm Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Sarı Süleyman Paşa

Sene-i mezbûre Muharremi'nün on dördüncü Salı gicesi ki, Kânûnievvel'in ibtidâ gicesidir, altıncı sâ'atde husûf-ı küllî vâkı' olup, ehl-i nücûm, Vezîr-i a'zam Kara İbrâhîm Paşa'nın azline delâlet ider demişler idi.

Ve mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum'a gün, pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'de iken telhîs gelüp, “Allâh pâdişâhıma ömür virsün Ösek kal'asın kâfir alup köprüyi dahi zapt itmiş, gerçi ben kulun hastelikden harekete iktidârım yok, ancak mümkün mertebe dîvân sürebilirim. Vezîr-i sâlis Süleyman Paşa kulları Özi serdârlığında devlete lâyük hizmet itmiş andan gayrı paşa kullarınızın birinden bu hizmetin vücûda gelmesi me'mûl olunmaz âkıl u kâmil umûr-dîdedir. Ösek fethine serdâr idüp gönderelim” demiş, bu güne gelince değin mazmûn-ı telhîsi ketm iderdi. Bu muvahhiş haberi ifşâ idüp, yine kara haber geldi buyurdılar. Meğer pâdişâh hazretlerinin Süleyman Paşa'ya olan hüsn-i nazarına hased idüp, böyle bir sâhte dâm-ı tezvîr ile rikâb-ı hümâyûndan ayırup, serhadde atmak idüğün, fehm itmekle telhîse cevâb yazmadığından dibelik kendüye dâg-ı derûn oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün, dîvân-ı hümâyûnda lezez mevâcibi²²⁰² çıkup, mukaddem Yeniçeri Ağası Zülfikâr Paşa arza girdikde, pâdişâh hazretleri Ösek ahvâlîn su'âl buyurmuşlar, “aslı olmamak gerek işitmedik” deyü, cevâb vermiş. Ba'dehu Vezîr-i sâlis Kâ'im-makâm Süleyman Paşa tekrâr Yeniçeri Ağası Zülfikâr Paşa ve henüz Belgrad'dan kapudanlığa gelen Vezîr Sarhoş Boşnak Ahmed Paşa girdükde, kâ'im-makâm paşayı taht yanına da'vet idüp, “vezîr-i a'zam, Ösek kal'ası düşmen eline girdüğün ve senün fethine serdâr olup, gitmeyi arz itmiş vâkı' mı doğru söyle” buyurur. “Hâşâ hilâfdır, kizb itmiş. Ancak kasdı beni Hünkârımdan ayırmaktır” deyüp, murâdı üzre sû'-i hâlin söyler ve arzdan çıkup doğru vezîr-i a'zama varup, ulûfeyi çıkarup kapudan paşaya serâserli kürk giydirüp, el öpdürdüğün arz iderken Haseki Ağa geldi, “seni pâdişâh ister” deyü, Süleyman Paşa'yı alup, huzûr-ı hümâyûna getürdi. Der-akab hatt-ı hümâyûn ile Eskisaray baltacılarından Kürd Mehmed gelüp, Vezîr-i a'zam Kara İbrâhîm Paşa'dan mühr-i şerîfi alup, Dâru's-sa'âde

²²⁰² mevâcibi V : ulûfesi Y

ağasına, andan yed-i hümayûna îsâl olduğu mahalde Süleyman Paşa dahi gelüp, av kapusından girüp, harem-i şerîfde pâdişâh hazretlerine buluşdı ve bizzât yed-i hümayûnlarıyla, mühr-i şerîfi teslîm ve yedine sadâret hatt-ı hümayûnı dahi virüp, kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire giydürdi ve ma‘zûl Kara İbrâhîm Paşa sefer-i hümayûn için ancak iç hazînemden aldığı sekiz bin sekiz yüz elli kîsenün muhasebesin gördükden sonra varup, Üsküdar'da kendünün Bayram Paşa yalısında oturmasını tenbîh buyurup, şikâr niyetiyle Burgos ve Karışdıran câniblerine azîmetin mukarrer idüp, zahîre cem‘in emr eyledi.

Serdârî-i Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa be-Engürüs ve tebeddülât-ı menâsıb

Mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Penç-şenbih gün vezîr-i a‘zam, kapudan Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa'yı Alay Köşkü'de getürdüp pâdişâha buluşdurdı. “Serhad umûrunda nâmı vardır” deyü, Haleb eyâletiyle Engürüs'e serdâr nasb idüp, serâserli kürk giydirdi ve mühimmât-ı seferiyye Hazîne-i âmireden sekiz yüz kîse akça virüp, mu‘accelen Belgrad'a gönderdi ve selefi Vezîr Abdurrahmân Paşa'ya yine Budun eyâleti ve selefi Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya Sivas eyâleti ve selefi Vezîr Büyük Ca‘fer Paşa'ya Canik sancağı ve sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa Kethudâsı Gürcü Kör İbrâhîm Ağa'ya vezâret ile Şâm eyâleti ve selefi Narda muhafızı Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya Tırhala sancağı ve mîrî kalyonların baş kapudanı Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa'ya vezâret ile kapudanlık ve mîrî kalyonların ikinci kapudanı Baba Hasan Paşa'ya Mısırlıoğlının mutasarrıf olduğu Kıbrıs eyâletiyle mîrî kalyonların başkapudanlığı ve Benefşeli Ali Kapudan'a dahi Baba Hasan Paşa'nın mutasarrıf olduğu İskenderiye sancağıyla mîrî kalyonların ikinci kapudanlığı ve Mısır hazînesi getürürken Çiftahan'da fevt olan Kapucubaşı Hasan Beğ mahlûlünden sâliyânesiyle Hasodalı Abaza Ömer Ağa'ya Mısır Beyliği tevcîh buyurulup, Re'îs Frenk Mustafâ Efendi azlinden sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa mektûbcusı ve yeğeni Ebî Kavuk Mehmed Efendi'ye re'îslik ve bostancı odabaşısı Midillülü Mustafâ Ağa'ya bostancılar kethudâlığı ve selefi İnekci Hüseyin Ağa'ya bostancıbaşılık ve anın selefi Arnavud Sinân Ağa'ya tekâ‘ud virildi. Ve Şumlı'ya nefy olunan Şeyh Seyyid Osman Efendi vezîr-i a‘zam şefâ‘atiyle ıtlâk ve yine mukarreb-i sultân oldu ve Budun muhafazasında olan Mısır askerinden gayrı müceddeden terakkîle iki bin altı yüz nefer serdengeçdi Mısır askeri Mısır'da yazılıp, ale'l-acele irsâl olunmak bâbında vâlî-i Mısır Vezîr Hamza Paşa'ya hitâben vârid olan ahkâm-ı şerîfe ile Hâssa Şâtırbaşı Bosnevî Sâlih Ağa Mısır'a gönderilüp, getürmeğe mîrî kalyonlar ta‘yîn olundu.

Reften-i pâdişâh be-sayd u şikâr

Mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Cum'a gün ki, Kânûnievvel'in on biridir, pâdişâh hazretleri Edirne'den hareket ve şikâr niyetiyle Burgos ve Karışdıran câniblerine azîmet ve bir baş Baba-yı Atîk'e ve irtesi şenbih gün ibtidâ-yı zemherîdir Burgos'a varup, harem irişmemekle iki gice Hasoda'da beytûte eyledi ve irtesi Bâzâr gün hâssa iki kadın geldi. Bundan akdem Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa Edirne'ye varup, vezîr-i a'zama buluşduktan sonra, rikâb-ı hümâyûna yüz sürmesini telhîs itmiş idi.

Mâh-ı Safer'in altıncı Salı gün gelüp, Burgos menzilinde pâdişâh hazretleri şikârdan geldükden sonra ahşâma karîb tâ içeri halvethâneye da'vet ve Dâru's-sa'âde Ağası vesâtatıyla bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il olup, serâserli kürk giydirdi ve deryâ umûrun muhkem tenbîh buyurdu.

Ve bin toksan beş Muharrem'i guresinde bir sene muhâfazadan sonra ibtidâları yedlerine virilmek şartıyla ellişer akça ulûfe ve dörder akça terakkîle yazılan beş bin sipâh-ı silihdâr serdengeçdilerinin kimi Budun muhâsarasında ve kimi taşrada Serdâr Bekrî Mustafâ Paşa ve irtesi yıl serdâr Melek İbrâhîm Paşa ile Usturgon ma'rekesinde telef olanlarının bin miqdâr bâkîlerinin va'deleri tamâm olmağla, Âstâne'ye gelmelerine vezîr-i a'zam fermân göndermiş idi. Mâh-ı mezbûrda gelüp bölüklere kayd ve tezkirelerin viridi.

Ve Arnavud ümerâsından Zeynel Paşa'ya Rûm-ili eyâleti ve selefi Çelebi İsmâ'il Paşa'ya Köstendil sancağı ve Kamaniçe muhâfazasında olan Arab Receb Bey'e iki tuğ ile Silistre eyâleti ve selefi Vezîr Gümrükcü Hüseyin Paşa'ya Basra eyâleti ve anın selefi Vezîr şâ'ir-i mâhir Abdî Paşa'ya Sivas eyâleti tevcîh²²⁰³ olundu.

Zuhûr-ı Celâliyyân der-Anadolu

Beç inhizâmından sonra Anadolu diyârında Akkaş ve Kara Mahmûd ve Yâdigârıoğlu ve Yeğen Osman Bölükbaşı nâm sekbân [u] saruca eşkıyâsı sancak kaldırıup, birbirlerine i'ânet ile bin miqdâr erâzili başlarına cem' eyleyüp, Sivas'dan Bolu'ya gelince kurâ vü kasabâtı gâret ü hasâret idüp, âmed ü şüd münkâtı' olduğu der-i dîvâna arz olundukda, def'ine me'mûr teftîşçi Hacı Ali Paşa üzerlerine varamayup, İstanköy muhâfazasına ta'yîn ve yerine cezîre-i mezbûrede muhâfız Karahisar Sancağı

²²⁰³ tevcîh V : tevcîh ü inâyet Y

Beği Deli Ömer Paşa teftîşci olup, ol dahi def'ine kâdir olamakla sefere me'mûr olup ve Canik sancağına mutasarrıf Vezîr Büyük Ca'fer Paşa teftîşci ta'yîn ve bi-eyyi vechin-kân eşkiyânun ele getirülmesi bâbında mü'ekked hatt-ı hümâyûn irsâl ve üç koldan askerî tâ'ifesin sefere sürmek tenbîh fermân buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Dü-şenbih gün vezîr-i a'zamin Özi serdârlığında ordu defterdârı olan Boşnak Sarı Hüseyin Efendi'ye vezâret hasları virilüp, Kubbealtı'na oturdu ve on yedinci Şenbih günü ki, Kânûnisânî'nün ikisidir pâdişâh hazretleri Burgos menziline Karışdıran menziline nakl u hareket buyurdılar.

Habs ve nefy-i sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa be-cezîre-i Rodos

Sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa yalısına vardukdan sonra, hacc-ı şerîfe istîzân idüp, me'zûn olmuş idi. Ancak kasdı hacc olmayup, Anadolu'ya çıkduğı gibi isyân bayrağın kaldırmak ve memleketi bütün zapt itmek ve Hasan Paşalılığın izhâr itmek zu'mıyla, el altından ellişer guruh peşin va'de ile her bayrağı yüzer âdem olmak üzre elli bayrak serdârı sekbân [u] saruca tahrîrine mübâşeret eyledüğün, pâdişâh hazretlerine söylediler. “Bir gün mukaddem kaydı görülmeyüp Anadolu diyârına geçer ise mâldâr âdemdir Timurleng gibi sâhib-i hurûc olacağına şübhen²²⁰⁴ olmasun” didiler. **[134a]** pâdişâh hazretleri dahi tecrübe için menzil-i mezbûrdan Salahor Küçük Süleyman Ağa'yı hatt-ı hümâyûn ile gönderüp, sefere imdâd deyü beş yüz kîse akça taleb buyurdılar. Varup hatt-ı şerîfi virdikde, “hacc-ı şerîf için cem' itdüğüm yetmiş bin altundan gayrı bir akçaya mâlik değilim, bu nasıl işdir beni soyar mısınız?” deyü, azîm itâb ile kapudan taşra itdüğün gelüp pâdişâh hazretlerine söyledikde, deryâ-yı gazabları cûş u hurûşa gelüp, ol sâ'at kendü kapu arasına habs ve mâl u eşyâsı mîrîye kabz olunmak bâbında, İstanbul kâ'im-makâmı Kara Hasan Ağazâde Vezîr Mustafâ Paşa'ya ve bostancıbaşı İkinci Hüseyin Ağa'ya hitâben hatt-ı hümâyûn sâdır olup, cümle eşyâsı kabzına Büyük Mîrâhûr Şâtır Receb Ağa mübâşir ta'yîn ve mâh-ı Rebî'ülevveli'n üçüncü Bâzâr gün menzil ile İstanbul'a gönderildi. Ol günün ahşâmısı beşinci sâ'atde doğru Yalı Köşkü'ne varup, kâ'im-makâm paşa ile bostancıbaşıyı da'vet idüp, vâkı' hâli söyledi. Kendülere olan hatt-ı hümâyûnları virüp, bostancıbaşıya hemân şimdi beş yüz bostancıyla Üsküdar'a geçüp yalısı dört cânibden ihâta ve muhâfaza itmesini tenbîh eyledi. Ber-mûceb-i fermân tokuzuncu sâ'atde yalı kuşanup²²⁰⁵ şâfi'î vaktinde kâ'im-

²²⁰⁴ şübhen V : şek ü şübhen Y

²²⁰⁵ yalısı kuşanup V : yalısın kuşadup Y

makâm paşa ve bostancıbaşı ve mîrâhûr ağa sandal ile varup, yalı kenârında olan kapudan içerü girdiler ve kedü haremde imiş, taşra da‘vet eylediler. Çıkduğı gibi bostancıbaşı hatt-ı şerîfî eline virüp okudı, ayakların yere değirmeyüp kendüyi sandal içinde gördi ve mîrâhûr ağa eşyâsı kabzına kalup, kâ‘im-makâm paşa ve bostancıbaşı dahi sandala binüp Yalı Köşkü’ne doğru gelürken, İbrâhîm Paşa bostancıbaşıya, “şerî‘at kalkdı mı” der, ol dahi “siz kaldurdunuz idi *fe-li'llâhi'l-hamd* şimdi yerine geldi” deyüp, ilzâm ider ve Yalı Köşkü’ne yanaşup kâ‘im-makâm paşa hânesine gidüp bostancıbaşı İbrâhîm Paşa'yı alup, Hasbahçe'den ve darbhâne kapusından geçürüp kapu arasına habs ider ve hazînedârı İbrâhîm Ağa ile ev kethudâsı dahi habs ve gereği gibi kırk gün miqdâr zamânda üç bin beş yüz kırk kîse nukûd akça ve bî-hadd çıkan eşyâyı ve mücevherât ve beş yüz vakıyye ûd-ı anberî deftere alup, bir sûretin mîrâhûr ağa rikâb-ı hümayûna gönderdi.

Ve nefis-i hümayûna lâyıık evânî-i sîm ü zer cevâhir ve raht ve bisât ve elbise-i tuhaf u tefârîk ve mefrûşât kısmından intihâb vesâ'iri muktazî olan mîrî köşklere ve yalılara döşenmesini fermân ve yalısı dahi mîrîye kabz olup, müsta‘mel olmayan eşyâsı fûrûht olumak tenbîh buyuruldu ve kendü dahi kapu arasında elli gün miqdâr habsden sonra, vârid olan hatt-ı hümayûn ile Kapucubaşı Şâtır Mehmed Ağa kaldırup, bir çekdirir ile Rodos kal‘asına götürüp habs eyledi ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Cum‘a gün kul kethudâlığından mütekâ‘id Çolak Hasan Ağa'ya yeniçeri Ağalığı virilüp, selefi Vezîr Zülfikâr Paşa vezâret haslarıyla Kubbealtı'na oturdu.

Avdet-i pâdişâh Edirne

Mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Çehâr-şenbih gün ki Şubat'ın üçüdü, pâdişâh hazretleri Karışdıran menzilinden avdet ve yigirmi üçüncü Şenbih gün Edirne'ye gelüp, sarây-ı server-i behişt-âsâlarına şeref-nüzûl buyurdu. Ol gün vezîr-i a‘zam İskender köyünde istikbâl ve ziyâfet idüp, şehir kenârına gelince değin at başı berâber gelüp, devlet umûrın söyleşdiler.

Ve yigirmi beşinci Dü-şenbih gün, Sultân Selîm Câmi‘i'nde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri du‘âda hâzır bulundılar. Müjdeci İbrâhîm Ağa gelüp, hüccâc-ı Müslimîn selâmet birle Şâm-ı şerîfe dâhil olduğın haber virmekle, yamağı Arnavud Hasan Ağa ile birer kaftan giydürüp, birer kabza altun ihsân buyurdılar.

Ve mâh-ı Rebî‘ülâhir'in dördüncü Çehâr-şenbih gün, vezîr-i a‘zam Kubbealtı'nda olan Vezîr Boşnak Hüseyin Paşa ile Vezîr Zülfikâr Paşa'yı Alay Köşkü'nde getirüp

pâdişâha buluşdurdı ve Hüseyin Paşa'yı Kamanîçe muhâfazasına ve Zülfikâr Paşa'yı Sakız muhâfazasına ta'yîn idüp, serâserli kürk giydirdi. Ve Kamanîçe'de olan Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa haslarıyla Leh üzerine serdâr olup, Babadağı'na gelmek buyuruldu ve Sakız'da olan Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa, Boğazhisâr muhâfazasına ta'yîn olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Dü-şenbih gün Vezîr Zülfikâr Paşa alay gösterüp, pâdişâh hazretleri Saraçhâne köşkünden seyr eyledi ve mukâbeleye geldükde yukarı da'vet ve bir serâserli kürk dahi giyüp Gelibolı yolından gitdi ve irtesi Salı gün vezîr-i a'zam dîvân-ı hümayûnda kabanitse giyüp, Arz Odası'nda el öpdî ve Dubrovnik ilçisi dahi dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet olmuşidi, harâcın teslim idüp Arz Odası'nda yüzün yere sürdi. Ol gün Vezîr Boşnak Hüseyin Paşa dahi alay gösterüp kasr-ı mezbûrda serâserli kürk giyüp gitdi.

Tecdîd-i istihkâm-ı sulh-i Françe ve âmeden-i ilçî ve kîtâl-i tâ'ife-i levender-Tophâne

Bundan akdem Venedik isyânıyla Françe kralı ferce bulup, tecdîd-i sulh ve i'tizâr-nâme ve iskemle talebiyle gönderdüğü ilçiyi, sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet idüp, Arz Odası'nda pâdişâha buluşdurup, müceddeden sulh-nâme ve dîvân-ı hümayûnda olan iskemle inâyet olup, balyosluk ile Galata'da kalmış idi. Altı ay mürûrunda mürd olduğın kralına bildürdiler ve ol dahi Çııardın nâm beyzâdeyi ilçî ta'yîn idüp, üç kalyon ile İstanbul'a gönderdi ve Edirne'ye gelmesi fermân olup, mîrîden şikârî²²⁰⁶ ve bârgîr ve arabalar tutulup, gelmek üzre iken, Kapudan Vezîr Mısırlızâde İbrâhîm Paşa, “mâdâm bu mîrî kalyonlar Mısır kalafatıyla kalafatlanmayınca su tutmaz, beher sene zarardan hâlî olmaz” deyü, rikâb-ı hümayûna arz itmeğîn, mühimmâtı virilüp erken kalkup gitmesi fermân ve Şubat'da Beşiktaş'a çıkmışlar idi.

Levend tâ'ifesi Kavakhisârları'na varınca, yalılarda niçe fesâd itmekle avrat ve oğlan taşra çıkmadan kalup, ehl-i ırzın ırzların yıkdılar ve ilçî getüren Fransız kalyonlarından dahi on nefer kâfir Tophâne'ye çıkup gezerken, sekiz nefer levend eşkiyâsı yanlarından geçer imiş, gavurca birbirlerine söz atup, âkıbet sövmekle levendin biri pala ile keferenün üzerine yürür ve meğır mel'ûnun cebinde iki dolu tabancalı

²²⁰⁶ Metinde sehven “vekârî” olarak yazılmış.

bulunur, birin kasığına ve birin göğsüne sıkup şehîd ider. Yoldaşları ve hâzırda bulunan topcı tâ'ifesi üzerlerine yürüyüp, ol kefare ile dördin katl idüp sâ'irleri firâr ider. Bu ahvâlden Françe kalyonları habîr ü âgâh olmalarıyla âlât-i harb ile sandallarına beş yüz miqdâr kefare girüp, Tophâne'ye çıkmak ve buldukları levendi kırmak zu'mıyla kenâra yaklaşıcak haber olup, gerek levend ve gerek topcı vesâ'irinden birkaç bin âdem cem' olur, tüfenglerin doldururlar. Evvel-emirde rücûm-ı şeyâtîn gibi melâ'în-i hâsirîn üzerine el kayası yağdırırlar, gelüp yanaşamayup kimi mecrûh, kimi mürd ü helâk olmağla âkıbet kalyonlarına firâr iderler.

Bundan sonra levend tâ'ifesi Baba Hasan Paşa'nın üzerine gulüvv idüp, "kalk Françe kalyonlarıyla ceng idelim ve üçünü de topa yedirelim ve illâ şimdi seni paralarız"²²⁰⁷ dirler. "Oğullar böyle yerde ceng olmaz niçe bin ümmet-i Muhammed helâk ve hâneleri ber-bâd olur. Lutf idüp ferâgat idin bunların işi âsân Akdeniz'e çıkalım, bol yerde murâd üzre döğüşelim" der. Françelü dahi haber alup müheyyâ olmuşlar idi. Baba Hasan Paşa kapudanlarına haber gönderir, "pâdişâh limanında ceng olmaz kalyonları kalafatlamaya İskenderiye'ye gidicekdin çünkü arada bürûdet zâhir oldu gitmem, kalyonlarım sudan gark olursa da sizi boğazda beklerim" demekle, cân başlarına sıçrayup vâkı' hâli ilçilerine i'lâm eylediler. Ol dahi kâ'im-makâm paşaya ve kapudan paşaya, bu nasıl işdir ben cenge gelmedim dostluğa geldim kabûl itmezseniz girü Françe'ye giderim veya kapudanlarımız ile Baba Hasan Paşa'yı ve levendi barışdırup, bu fitnenün def'ini yalvarup vâfir pîş-keş virir. Anlar dahi Baba Hasan Paşa'ya ve mîrî kalyon kapudanlarına haber gönderirler, "bu İslâm memleketidir, pâdişâhımız işidir ise biz muhâtaba"²²⁰⁸ olduğumuzdan gayrı kendülere de zararı dokunur. Bu fezâhatdan el çeküp barışsınlar" dimeleriyle, beynlerine muslihûn girüp, birbirlerine ziyâfet idüp aradan bürûdet kaldıktan sonra, mâh-ı Rebî'ülâhir'in gurreinde Baba Hasan Paşa tokuz kıt'a kalyon ile kalkup, İskenderiye'ye gider.

Ve onuncı gün ilçi dahi Edirne'ye geldi ve yigirmi ikinci Bâzâr gün dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet olup, masar mevâcibi virildi. Vüzerâdan sonra Arz Odası'nda bisât-bûs-i pâdişâhî şerefine nâ'il olup, nâmesin teslîm ve hediyyesin arz eyledi ve bir kebîr sâ'at ve kırk beş donluk Frengî dîbâ idi. Matlûbı üzre Galata'da balyosluk ile kalmak buyuruldu ve irtesi Salı gün dahi Erdel kralının ilçisi dîvân-ı hümayûna da'vet ü

²²⁰⁷ paralarız V : pâre pâre ideriz Y

²²⁰⁸ biz muhâtaba V : ber-tamâm Y ; doğrusu "mu'âtebe" olacak;

ziyâfet olup, Arz Odası'nda nâmesin virüp, harâcıyla pîş-keşin arz eyledikde [134b] makbûl-i hümayûn olup, kendü memleketlerin Nemçe eşkıyâsı ta'addîsinden hıfz idüp, Engürüs Serdârı Vezîr Ahmed Paşa'ya zahîre ve asker ile imdâd itmesi tenbîh buyuruldu.

Françe ilçisi Has-âhûr hazînesin seyr itmesinin sebebi

Dûr-ı dîrâz seferler zuhûrundan enderûn u bîrûn hazînelerinde akça kalmayup, sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa arzıyla iç hazîne ve iç kilar ve has âhûrda olan ba'zı zevâyid evânî-i sîm ü zerden bin kîselik altun pâre kesilüp, beş akça yerine geçmeyüp hevâ yere telef olmağla, halk ve düşmen ayakda iken, “bu kâra mübâşeret câ'iz midir, selefde olagelmişdir rehin ile bâzergândan akça alınıp, sarf olunsa geldükçe virilse ne olurdu? Şimdi bunun âvâzesi Hind ü Sind'e ve dib-i Frengistan'a gider” deyü, bir alay güft ü gû olmuşidi.

Âkıbet şe'âmeti zuhûr eyledi şöyle ki, Françe ilçisi kralının tenbîhi üzre has âhûr hazînesi seyrin istîzân idüp varup gördi. Bin çift murassa' sîm ü zer rikâb raht u bisâtı dağlar gibi yığılı gördükde, dem-beste vü hayrân olup, hemân “bu mudur” demiş, “asıl hazîne İstanbul'dadır bunlar şikâr içün gezer, istersen İstanbul hazînesin dahi seyr itdirelim” demişler. Ol dahi Devlet-i Aliyye'nün bir miqdâr evânîsi kesilmekle deryâdan bir katre ancak ma'lûm gayrı hâcet değil demiş.

İtâ'at-i kabâ'il-i âsî Arnavud ve feth-i kal'a-i İstavigrad be-dest-i Süleyman Paşa

Geçen sene İskenderiye Sancağı Beği Arnavud Süleyman Beğ, Kotur dağında vücûda getürdüğü fütûhât-ı celîle mukâbelesinde mazhar-ı iltifât bir tuğ ile hila'-ı fâhire ve âsî Arnavud'ı der-i devlete itâ'at itdürmesi bâbında ahkâm-ı şerîfe gönderilmiş idi. Ber-mûceb-i emr ü fermân ol dahi İskenderiye sancağına tâbi' âsî Arnavutluk'da evvelâ Kelmente ve Hut ve Kasrat ve Eşferil ve Garude ve Koça ve Perantuş ve Asude ve Peper ve Paliyarde dağlarının âsîlerin ve Dukakin sancağına tâbi' âsî Arnavutluk'dan dahi Petrişban ve Gaş ve Karasakanki ve Akyale dağlarının âsîlerin ve Kotor kal'asına tâbi' âsî Arnavutluk'dan Garpile ve Çeline ve Nefuş ve Özernik ve Pelice ve Pelşakça nâhiyelerinin âsîleriyle cem'an yigirmi millet Arnavut kabîlesin hezâr va'de ve istimâlet ile teba'iyet itdirüp rehinlerin aldı ve başlarına çuka yelek ve semmûr kalpak ve bir miqdâr akça arz itmeğin, vezîr-i a'zam ağalarından İsmâ'îl Ağa ile hatt-ı hümayûn ve mezbûrlara iki bin altun ve birer yelek ve kalpak irsâl ve İskenderiye'ye vâsıl ve Dirim suyun geçüp, alay ile Süleyman Paşa'nın Beşat nâm mahalde hânesine nâzil olup,

Barvel ve Lekün²²⁰⁹ vesâ'ir serhad kal'alarının zâbitlerin da'vet ve dîvân idüp, hatt-ı şerîf okunup hil'atı giydirdi ve in'âmât-ı pâdişâhîyi teslîm eyledi ve oğlu Ömer Bey'e dahi Prizren sancağı inâyet buyurulmuş idi, berâtın virüp kaftanın ilbâs eyledi.

Hatt-ı hümâyûn mazmûnunda

Bundan akdem Karacadağ âsîlerin kendüne itâ'at itdirüp, birkaç def'adır merdâne vü dilîrâne hareket ile Venedik keferesinden ahz-ı intikâm idüp, dîn ü devlete itdüğün hizmet pesendîde-i hümâyûnum olmağla, hizmetin meşkûr berhudâr olasın. Arzın mûcebince bu def'a sana iki bin sikke-i hasene ve yelek ve kalpak inâyet ü ihsânım olmuştur. Nova kal'ası intihâ-yı serhad olup, Venedik keferesi zaptında olan Kotor kal'ası nevâhîlerinden Peşkerek vesâ'irleri her-bâr Nova kal'asına îsâl-i hasâretten hâlî olmamağla mazarratları def'i içün ol nevâhîleri gâret eylemesi tenbîh buyurulmuş idi. Cümle-i huzzâr-ı meclis sem'an ve tâ'a[ten] deyüp, meşveretlerinin neticesi buna karâr virdi ki, bu kış eyyâmında Kotor nevâhîlerinin yolları ve meskenleri sa'b u sengistan yerler olmağla bir vechile mürûr ü ubûr ve gâret ü hasâreti mümkün değildir. Rûz-ı Hızır'da ancak olabilir deyü, acz u elem göstermeleriyle der-i devlete mahzar ideriz didiler. Mezbûr İsmâ'îl Ağa inşallâh hevâlar müsâdif²²¹⁰ olur, pâdişâhımızın emridir gitmek gereksiz ve illâ itâb u bed-du'âsına uğrarsız deyü, pend ü ikdâm itmekle rızâ gösterüp Fâtiha okundu.

Ve İskenderiye ve Dukakin ve Prizren sancaklarının askerleri ve harb u darba kâdir il erleri âmâde olup, itâ'at iden âsî Arnavud kabîlelerine dahi kâğıdlar ile âdemler ve yelekler ile semmûr kalpaklar irsâl ve sefere da'vet olunmalarıyla, yigirmi güne değin on bin tûfeng-endâz piyâde Arnavud askeri İskenderiye sahrâsında dernek itmelerin va'de idüp, mâh-ı Rebî'ülevvel'in guresinde gelüp cem' oldukdan sonra Süleyman Paşa dahi on beş bin miqdâr asker ile kalkup, Bar kal'ası yolundan deryâ kenârıyla üçüncü günde Kotor nevâhîsinden Peşterek nâhiyesine nüzûl eyledi ve mukaddem guzât-ı İslâm'ın cünbüş ü hareketinden Kotor kal'asında olan melâ'in-i dûzah-karîn habîr ü âgâh olmağın, mâni' olup ceng itmek zu'mıyla on bin miqdâr kâfir cem'ıyyet ile tabura girdiklerin Süleyman Paşa işidüp, üzerlerine varmalarına ittifâk itdüklerin kâfir dahi haber almağla, kalblerine ru'b-ı hirâs müstevlî olup, cem'ıyyetlerin perâkende vü perişân ve her biri bir cânibe gidüp, bî-nâm u nişân oldılar. Yalnız

²²⁰⁹ Barvel ve Lekün V : ol gün bar Y

²²¹⁰ müsâdif V : eyü Y

Peşterek nâhiyesinde kal'ası mânendi üç yüzden mütecâviz kal'aları dahi bıragup, Kotor ve Yodra ve Estyan ve İstavigrad nâm kal'alara kapandılar.

Guzât-ı İslâm dahi meydânı hâlî bulup, cümle kulleleri ve ara yerlerinde olan kurâları gâret ü hasâret, mevrû'âtların âteşe urup, bâğ u bâğçelerin ve zeytûn ve limon ve turunç ve ağaçların tîşe-i kahr ile kat' u harâb eylediler ve İskenderiye'den bu kulleler için ihtiyâten tokuz vakıyye bir kolonborna top kaldırulup ve araba ile getürmek mümkün olmamağla, kundaksız bir bayrak piyâde Arnavud'a teslîm ve mânend-i tâbût omuzlarıyla dağlardan aşırup getürmüşler idi. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* hâcet olmayup, bî-mezâhim feth ü teshîr ve hark olundu.

Mezbûr İsmâ'îl Ağa sevkiyle İstavigrad kal'asının muhâsara ve fethine ittifâk idüp, Cenâb-ı Bârî'ye istinâden civârına varıldı ve kal'a-i mezbûre Kotor kal'asından karadan altı sâ'at ve deryâdan bir buçuk sâ'at mesâfe ve deryâ kenârında elli zirâ' miqdâr su içinde vâkı' olup, kara cânibinde bir mükellef cengci tabyası ve asma köprüsiyle istihkâm bulmuş kudretten bir kal'a-i metîne idi. Ale'l-fevr asker-i İslâm ikdâmıyla bir sıçanyolu ihdâs ve top tabyası yapılp, getürülen kolonborna top vaz' ve kal'anın iki cânibinden piyâdegân metris alup, top tûfeng ile döğmeğe mübâşeret olundu.

Ve eyyâm-ı muhâsaranın üçüncü gün imdâdlarına Kotor kal'asından üç kıt'a çekdirir ve sekiz firkate gelüp, guzât-ı İslâm'ı metrisde koparmak ve kal'aya imdâd komak fikrinde olmağla, iki cânibden tûfeng-endâz mübârizân-ı İslâm yağmur gibi kurşun serpüp, bir vechile dühûle imkân bulamadılar ve irtesi gün tekrâr sağ cânibden kal'aya girmeğe ne denlû ikdâm u hücum itdiler ise, ol kolda bulunan bin miqdâr tûfeng-endâz Dukakin askeri bir mertebe kurşun yağdırdılar ki, vasf olunmaz. Bi'z-zarûrî melâ'în kal'aya girmiden me'yûs olup, orduyu toplamaya başladı ve top görmemiş Arnavud askerine serdiyyet düşüp, âsî Arnavud bayraklarından hod milleti firâr sadedinde iken, mezbûr İsmâ'îl Ağa ellerinden bayrağı kapup gülbâng çekerek getürüp, yalı kenârına dikicek kendülere gayret gelüp, yine cem'iyet eyleyüp bayrakları altına geldiler ve ol gün ahşâma değin küffâr deryâdan top, kurşun atup berû cânibden açıktan yalnız kurşun ile ceng olmuşiken, yine melâ'în kal'aya girmeğe ferce bulamayup, ahşâmdan sonra fırtına zâhir olmağla rûzgâr keştî-i küffârı târumâr idüp, kal'adan me'yûs oldılar ve ol gice a'yân-ı asker Süleyman Paşa yanına cem' olup, müşâhedelerinde, "biz bu kal'ayı elimize geçirek yarın Venedik donanması cümle

kalyon ve çekdirir ve mavna ve firkateleriyle geldükde mukâvemete iktidârımız yok, hem bizi bozar hem topumuzu alır vilâyet elden gitmeğe sebep olur. Hemân ırzımız yerinde iken kalkup gidelim” deyü, izhâr-ı acz eylediklerinde, İsmâ’îl Ağa, “re’y-i savâb budur ki, cümlemiz bu gice ya bunda kırılalım veya kal’ayı yürüyüş ile alup nâm-ı nîk ile mezkûr olalım” demekle, bi'l-cümle rızâ virüp, Fâtiha okundu.

Ve kal’aya girmek şartıyla bir bayrak Arnavud'a iki yüz altun va'de idüp, yatsu vakti oldu. Girememekle düşmen duyup, kal’a-gîrlık cenginde azîm şeytânlık ve işbâzlık eyleyüp, bir vechile çâre olmamağla Süleyman Paşa nefsine bâhâdır tedbîr ü tedârûke kâdir bir âdem idi. İsmâ’îl Ağa ile yek-dil gice karanlığında kal’aya yürüyüş idüp, ibtidâ cengci tabyasın feth ü zapt eylediklerinde sâ’ir asker-i İslâm dahi gayrete gelüp, yürüyüş eylediler ve kâfir asma köprüyi kaldırıp el humbarasın yağdırır iken, gâziyân-ı İslâm düşmen-i dînin top, tüfeng, humbara ve sengine bakmayup, uğur-ı dîn-i mübînde nakdîne-i cân iderek, iki cânibden sudan derûn-i kal’aya yürüyünce melâ’in-i dûzah-karîn hücum-ı İslâmiyân’ı göricek kulûb-ı menhûslarına ru‘b u hirâs müstevlî olup, kararı firâra tebdîl eylediler.

Ol sâ‘at guzât-ı İslâm dahi birkaç kalın direkleri kal’a kapusına dayayup, derûn-i [135a] hisâra girdiler, buldukları kâfiri kılıçdan geçürüp halâs olanlarının kimi deryâya atılup boğuldu ve kimi iki kayık ile kurtuldu. Kal’a kapudanıyla Peşterek nâhiyesinin bellü başlularının başı kesilüp, bu vechile kal’a-i mezbûre feth ü zapt olundu ve sabâha iki sâ‘at kalarak gürûh-ı mekrûh ber-araf olup, burc-ı bârûlarında ezânlar okunup, şenlik topları atıldı ve irtesi gün derûnında bulunan tuçdan üç kıt’a alay topu ve yüz misket ve bir miqdâr cebehâne ve iki bin keyl zahîre ve eşyâları iğtinâm olup, toplar ile cebehâne İskenderiye kal’asına nakl olundukdan sonra kal’a hâke baraber yıkılup, dahi içerü gâret ü hasâret murâd olunmuş iken, eyyâm-ı şitâ mümâna‘atıyla yolların sa‘blığından top getürmek mümkün olmaduğundan gayrı, düşmen kullelerden firâr itmeyeceği fehm olunmağın bu kadar nusret ile iktifâ idüp avdet ve selâmet birle İskenderiye'ye dâhil olup, askere icâzet virdi ve bu fûtûhât-ı celîleyi yazup, yine İsmâ’îl Ağa ile rikâb-ı hümayûna arz eyledi. Mukâbelesinde vezâret ile hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn ve murassa‘ şemşîr ve serâserli kürk gönderildi.

Serdârî-i Vezîr-i a‘zam Süleyman Paşa be-cânib-i Engürüs

Beç seferi zuhûr ideli üç seneden berü, hezâr bin asâkir-i İslâm ve hazîne ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîre telef olup, ile'l-ân bir iş vücûda gelmemekle vüzerâ vü

ulemâ ve a'yân-ı asker huzûr-ı hümâyûna da'vet ve meşveret eyleyüp, bi'l-ittifâk, “bu Engürüs seferi yalnız serhad işi değildir, buna bizzât pâdişâh veya mühür gitmelidir. Eğer pâdişâh gider ise ne güzel ve illâ mühür gider ise pâdişâh hazretlerinin Edirne'de meks ü karârının lüzûmı olmayup, İstanbul'a azîmet-i hümâyûnları her vechile ma'küldür zîrâ niçe yıllardır ki, Edirne re'âyâsı teklîf virmeden fakîr oldılar, birez zamân râhat olsunlar” dimeleriyle, vezîr-i a'zam Süleyman Paşa dahi serdârlığa tâlib ü râgıb olup, Fâtîha okundu ve yedine serdârlık hatt-ı hümâyûnı teslîm olup, kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs buyurılıp, mâh-ı Rebî'ülâhîr'in yigirmi altıncı Penç-şenbih günü ki, ibtidâ-yı nev-rûz-ı sultânîdir, tuğun çıkarup nerdübân başına değdi ve Rûm-ili ve Anadolu'da vâkı' vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâya ahkâm-ı şerîfeler gönderüp, mükemmel kapuları ve eyâletleri askeriyle ordu-yı hümâyûna irişmelerin tenbîh buyurup, kapu kuluna dahi ocaklarından sürücü çavuşlar irsâl eyledi ve Edirne'de on ikişer akça bölük şartıyla biner nefer serdengeçdi sipâh ve silihdâr tahrîrine mübâşeret olundu.

Ve Han hazretlerine dahi cizme-bahâ kırk bin altun ve murassa' şemşîr ve hil'at ile Kapucubaşı Rikâbdâr Mustafâ Ağa gönderilüp, kendülerine cânibden düşmen zuhûr ider ise, ana göre imdâd u i'ânet eylemek üzre, Kırım serhaddinde âmâde vü ikâmet ile me'mûr olup, mümkün olduğu mertebe asâkir-i Tatar-ı sabâ-reftâr ile büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân'ı ordu-yı hümâyûna ve küçük oğlu Azamet Giray Sultân'ı Özi Muhâfızı Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa yanına ta'yîn ü irsâl eylemesi tenbîh buyurılıp, anlara da mahsûs birer hil'at ve şemşîr irsâl olundu ve üç gün mukaddem Büyük Mîrâhûr Şâtır Receb Ağa sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa'nın mâl u eşyâsın Edirne'ye getirüp, Hazîne-i âmireye teslîm itmiş idi.

Bugün vezîr-i a'zam recâsıyla rikâb-ı hümâyûnda kâ'im-makâm kalmak üzre, vezâret-i sâlis haslarıyla Kubbealtı inâyet olup, serâserli kürk giydirildi ve yerine Has âhûr Halîfesi Voynuk Mehmed Ağa nasb ve hila'-ı fâhire ilbâs buyuruldu.

Ve yine bugün vezîr-i a'zam şefâ'atiyle Tekfurdağı'nda menfî Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'ya Mar'aş Kars sancağıyla Amasya sancağı arpalık virilüp, İstanköy muhâfazasına ta'yîn ve kendü hazînesinden beş bin guruş harçlık ile bir erkân semmûr kürk gönderdi.

İlbâs-ı umûm hil'at

Mâh-ı Cemâziyelevvel'in on yedinci Penc-şenbih günü ki, ibtidâ-yı mâ-i Nisan'dır²²¹¹ sefere me'mûr ocak ağalarına demür kapuda umûm hil'atı giydirilüp, arkalarında iken Çavuşbaşı ve kapucılar kethudâsı önlerine düşüp, Hasoda köşkü önünde kum meydânında hâk-bûs-i pâdişâhile müşerref oldılar ve ol gün Kastamonu'dan ma'zûl Kâdioğlu Hüseyin Paşa'ya Şehrizer eyâleti ve Arab Ali Paşa'ya Musul eyâleti ve vezîr-i a'zam ağalarından Şâmlı Mehmed Ağa'ya kapucılar kethudâlığı selefi Hazînedâr Osman Ağa'ya küçük mîrâhûrluk ve anın selefi Daltaban Mustafâ Ağa'ya kapucubaşılık ve ümerâ-yı bahriyyeden sâbıkâ Kassâbbaşı Yûsuf Efendi'ye Cebecibaşılık ve selefi Koca Fazlı Ağa'ya surre emâneti ve mehûm Vezîr Kâsım Paşa Kethudâsı Dursun Mehmed Ağa'ya silihdâr ağalığı ve selefi Kürd Şahin Ağa (...) sancağı tevcih buyuruldu.

Âmeden-i ilç-i Moskov

Mâh-ı mezbûrun yigirminci Bâzâr gün Moskov ilçisi donanma-yı hümâyûna da'vet ü ziyâfet olunup, hil'atlandikden sonra, Arz Odası'nda yüzin yere²²¹² sürüp, mazmûnnâmesinde pâdişâha du'â;

Devlet-i Aliyye ile dostluğumuz kemâ-kân yerinde

Ve tarafeynün bâzergânı emîn ü sâlim varup gele

Ve re'âyâ rencide olunmayup, Tatar tâ'ifesi zapt oluna

İlçimiz eğlendirilmeyüp gönderile

Ve Tersane-i âmirede olan isimleriyle kırk nefer Moskov ve Kazak müft-i meccânen ıtlâk oluna

Ve Kırım hudûdunda tuzla bize virile

Ve ilçimizi İstanbul'a gönderüp velüyyü'n-ni'amımız olan patrik efendimize buluşup ubûdiyyetimizi teblîğ eyledikden sonra Fener kapusunda olan kiliseye varup bize du'â ide, demiş.

Pâdişâh hazretleri, görür müsün sükârâ kâfire efendim yazduğun deyü, tebessüm idüp cümle du'âları makbûl-i hümâyûnum ancak tuzla sevdâsından ferâgat etsünler

²²¹¹ ibtidâ-yı mâ-i Nisan'dır V : -Y

²²¹² yere V : yerlere Y

kendülere iktizâ itdükçe cem‘iyyetsiz âlet-i harbsiz gelüp, didikleri denlü tarh-ı cârî üzere alup gitsünler buyurup, bu minvâl üzere nâmesinin cevâbı yazılıp, Karadeniz'den Kırım yoluyla vilâyetine gitdi ve irtesi Dü-şenbih gün ordu çıkdı ve Salı gün Kastamonu Sancağı Beği Boşnak Ahmed Paşa alay gösterüp, pâdişâh hazretleri Saraçhâne köşkünde idi, hil‘at ilbâs olundu ve irtesi Çehâr-şenbih gün ol mahalden yeniçeri ocağı alayın dahi seyr idüp, Yeniçeri Ağası Çolak Hasan Ağa'ya kaftan giydirdi.

Teslîm-i livâ-yı Rasûli aleyhi's-selâm an-serdâr-ı a‘zam Süleyman Paşa

Mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum‘a gün bâ-emr-i hümâyûn serdâr-ı a‘zam Süleyman Paşa'ya Sancak-ı Şerîf teslîmî için alay tenbîh buyurulmağın, yeniçeri ve sipâh u silihdâr ve müteferrika ve çavuş vesâ‘ir erbâb-ı dîvân bâb-ı hümâyûnda Hızırılık altında serdâr-ı a‘zam otağına varınca²²¹³ iki geçeliydi dizilüp âmâde ve pâdişâh hazretleri Cum‘a namâzın Mes‘ûdiye'de ve serdâr-ı a‘zam Zencîrli Câmi‘de edâdan sonra hânesinde Selîmî destâr ve erkân ferâce ve kadife şalvar ve Çerkesî fûlârın giyüp mücevher tîrkeş ve şemşîrin kuşanup, dîvân rahtıyla eğerlenmiş ata süvâr ve cümle tevâbi‘iyle mehterhânesin çalarak beyne's-salâteynde gelüp, bâb-ı hümâyûnda indi ve andan Şeyhül-İslâm Ali Efendi'yle Kâ'im-makâm Receb Paşa'yı bâb-ı hümâyûnun sağ cânibinde suffe-i tavîle üzere iclâs ve izn-i hümâyûna muntazır oldu. Der-akab taraf-ı pâdişâhîden kapu ağasıyla silihdâr ağa gelüp, “buyurun sizi pâdişâh ister” deyüp, koltuğuna girdiler. Hasoda köşkünde müsâfirhâneye getürüp oturdılar ve kahve şerbet buhûrdan sonra atıyye-i pâdişâhî üzere serâsere ve dûhte semmûr nîm-tene kürki üzerine sâde hil‘at ve kırmızı kadife şalvar ve Çerkesî fûlârı giyüp, murassa‘ şemşîr ve tîrkeş kuşanup, tamâm-ı vücûdın ni‘am-ı Hudâvendigâr'a müstağrak eyledikten sonra, şeyhül-İslâm efendiye beyaz sûfa kaplu semmûr erkân kürk ve kâ'im-makâm paşaya serâserli kürk ve sefere me‘mûr Şeyh Seyyid Osman Efendi dâmâdı Şeyh Seyyid Abdül-Bâkî Efendi'ye yeşil çukaya kaplu semmûr erkân kürk ilbâs olunduğı mahalde pâdişâh hazretleri köşkün dîvânhanesine teşrîf ve Hırka-i mübârekeyi getürdüp güşâde ve vezîr-i a‘zam ve şeyhül-İslâm efendi ve kâ'im-makâm paşa ve Abdül-Bâkî Efendi'yi da‘vet buyurdılar.

Mukaddem pâdişâh hazretleri ve ba‘dehu anlar yüzlerin sürüp, bu vakte gelince değin Livâ-yı şerîf teslîminde Hırka-i mübâreke açılmak mu‘tâd değil iken, bugün vâkı‘

²²¹³ varınca V : varınca değin Y

olup şeyh efendi du‘â eyledikten sonra, serdâr-ı a‘zamın başına iki mücevher top sorguç dahi ihsân-ı mülûkâneleri olmağın, silihdâr ağa ile dülbend ağası Selîmîsi üzerine sokdular ve ba‘dehu pâdişâh hazretleri Livâ-yı Rasûl aleyhi's-selâmı mübârek dest-i pâklerine alup, “seni ve Sancağ-ı şerîf ile cümle kullarımı Allâhü ta‘âlâ hazretlerine emânet eyledim, hâfız u nâsırın olup, yolın güşâde ve işin âsân ola” buyurup besmele-i şerîf ile serdâr-ı a‘zam yedine teslîm eyledi ve ol meclisde yüreği taş olan bile ağladı. Ol dahi sağ omzuna alup, “nasru'n-min'allâhi ve fethun **[135b]** karîb²²¹⁴” du‘âsın vird-i zebân iderek *Hak Celle ve Alâ* hazretleri te'yîd-i nusret-karîn-i hâl-i asâkir-i İslâm eyleyüp, “fütûhât-ı celîle ile rikâb-ı hümâyûnlarına yüz sürmek müyesser eyleye” diyerek selâmlayup, bâb-ı hümâyûndan taşra çıkup, Feth-i şerîf okunduktan sonra dîvân kapusından cümle a'yân-ı asker ile binüp yemîn ü yesârda katender-kat tertîb-i sufûf iden guzât-ı İslâm'ı selâm iltifâtlarıyla mesrûr iderek otağına nâzil oldu. Ol gün pâdişâh hazretleri Hasbâğçe'yi halvet itdirüp, harem-i şerîfe alayları serrâchâne ve Alay Köşkü'nden seyr itdürdi.

Azîmet-i pâdişâh be-dârü's-saltanati'l-Kostantiniyye²²¹⁵

Mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Salı gün, pâdişâh hazretleri umûm harem-i hümâyûn ve gılmân-ı Enderûn ile Edirne'den nehzat ve Âstâne-i sa‘âdet tarafına teveccüh-i azîmet eyleyüp, Baba-yı Atîk'e nüzûl buyurdi.

Ol gün serdâr-ı a‘zam İskender köyüne değin hem-inân teşyî‘ vü vedâ‘ eyledi ve mâh-ı Cemâziye'lâhir gurreci Çehâr-şenbih gün menzil-i Karışdıran ve ikinci Penç-şenbih gün menzil-i Çorlu ve üçüncü Cum‘a gün Yapagcı ve dördüncü Şenbih gün menzil-i Çatalca ol gün kapudan Mısırlıoğlu Vezîr İbrâhîm Paşa'nın donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'e azîmetinin haberi geldi ve beşinci Bâzâr gün ki, Nisan'ın on sekizidir, mâh-ı mezbûrdan hareket ve Yarık Burgos'da seferî alay tertîb olup, Nişancı İsmâ‘îl Paşa ile şıkk-ı sâni Arpa-emîni Ali Efendi ve dahi girü sadreyn efendiler ve dahi girü Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi'yle Kâ'im-makâm Receb Paşa ve dahi girü pâdişâh hazretleri yemîn ü yesâr gılmân-ı Enderûn ile yürüyüp Küçükalkalı'ya karîb mahalde Sekbânbaşı Ömer Ağa dahi ilerü İstanbul Kâ'im-makâmı Kara-Hasanzâde Vezîr Mustafâ Paşa istikbâl ve at üzerinde selâmlayup, rikâb-ı hümâyûna da‘vet buyurulmağın sol cânibine yanaşup, Letroz? deresine hem-inân İstanbul'un kaht-ı ahvâlîn tefahhus

²²¹⁴ “Allah'ın yardımı ve yakında gerçekleşecek bir zafer” (Kur'an, 61/13).

²²¹⁵ Kostantiniyye V : Aliyye Y

buyurdu. “*El-hamdü li'llâh* efendimizin du‘â-yı hayrı ve yümn-i himmeti berakâtıyla iki buçuk senedir bulunduğu mertebe buğday ve arpa ve bakla ve nohud ve mercimek ve böğrölce ve Mısır buğdayın öğüdüp halka yedirdim, kimseye zarûret çekdirmedim buna kâdir oldım” demekle du‘â idüp, me’zûn olduğu hâlde selâmlayup kâ’im-makâm paşa yanına gitdi ve Dâvudpaşa kurbunda yeniçeri ve cebeci ve topcı ve korucu oturagı ve dahi ilerü mevâlî-i müderrisîn ve sâdât ve meşâyih ve esnâf istiğbâl idüp, zîr-i pâylarına akmişe döşediler. Ve yeni saraya girmeyüp²²¹⁶ andan doğru hazret-i Eyyûb Ensârî ziyâretine varup kurbanlar kesdi ve öyle namâzın anda kılup, sandal ile Tersane bâğçesine teşrîf buyurdu. Kâ’im-makâm Receb Paşa müstakillen kâ’im-makâm olup, selefi Vezîr Mustafâ Paşa Kubbealtı'na oturdu.

Ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Çehâr-şenbih gün kapu ağası Küçük İbrâhîm Ağa hacca me’zûn olup, Evkâf nezâreti ve oğulluğu Silihdâr Moralı Hasan Ağa'ya vekâleten sipâriş eyledi ve on yedinci Cum‘a gün Silihdâr Murtazâ Ağa ile teftişçi Büyük Ca‘fer Paşa'ya hatt-ı hümayûn gönderilüp, “mazmûnunda me’mûr olduğın türidi eşkıyâsı üzerine niye varmayup avrat gibi gezüp yürürsün. Ya varup haklarından gel veya başını kesüp rikâb-ı hümayûnuma gönder” tenbîh buyurdılar.

Ve yigirmi beşinci Şenbih gün Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kız Hüseyin Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle Eyyûb'de sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa sarayında alay gösterüp, mu‘tâd üzre huzûr-ı hümayûnda serâserli kürk giydirildi.

Ve otuzuncu Penç-şenbih gün Kara-hasan Ağazâde Vezîr Mustafâ Paşa Mora muhafazasına ta’yîn olup, çekdiriyle Yalı Köşkü'ne yanaşup Kaymakam Paşa vesâteti ile huzûr-ı hümayûnda serâserli kürk giydikden sonra binüp, top tûfeng atup şenlik iderek geçüp gitdi.

Ve mâh-ı Receb'in on üçüncü Çehâr-şenbih gün Yalı Köşkü'nde surre çıkup ve yigirmi birinci Penç-şenbih gün pâdişâh hazretleri külliyyet ile Tersane bâğçesinden Üsküdar bâğçesine göç eylediler. Kiraz faslı olmağla nısf-ı harem ile İstavroz bâğçesine nakl eyleyüp İstavrozlunun ve Çengelköylünün kirazlıkların ashâbından hüsn-i rızâlarıyla iştirâ ve sekiz gün ale't-tevâlî harem havâsslarıyla halvet idüp, bağlar safâsın itdiler.

²²¹⁶ Ve yeni saraya girmeyüp V : -Y

Ve Belgrad'da iştirâ cem'ine me'mûr Edirne Bostancıbaşı Kandilci Hüseyin Ağa azlinden Edirne'de vekîli olan Süleyman Usta bostancıbaşı nasb olundu.

İstâilâ-yı küffâr ba'zı kılâ'-ı Mora ve serdârî-i Vezîr İsmâ'îl Paşa

Geçen sene Venedik kâfiri donanma-yı menhûsuyla gelüp, Mora cezâresinde vâkı' Koron kal'asın berr ü bahrdan muhâsara ve döğge döğge âkıbet üç ayda yürüyüş ile zapt eyledikten sonra, Moton kal'asın dahi vire ile alup, andan işbu mâh-ı Receb'inde²²¹⁷ yetmiş kalyon ve elli çekdirir ve kırk firkate ile yine Mora cezâresinde vâkı' Eski Avarin altına gelüp, lenger-endâz olduklarında ahâlî-i kal'aya havf müstevlî olup, bî-ceng ü cidâl vire ile çıkup teslim-i kal'a itdiler ve küffâr dahi bî-pervâ Deryâboğaz nâm mahalden ta'yîn itdüğü cümle firkateleri girüp, Korbisa çiftliği ve Anarlı bağlarına yanaşup, mühimmât-ı cebehâne ve yetmişer vakıyye on sekiz kıt'a humbara havanı ve iki şâhî top ve yigirmi bin miqdârı piyâde tûfeng-endâz cengî saltat kâfirin karaya çıkarup, çadırların kurdı ve alayların bağlayup bir baş doğru Yeni Avad'ın altına varup, muhâsara ve topların kurup on yedi gün kal'ayı döğdi ve mahsûr-ı Müslimîn bî-tâb ü imdâddan me'âyûs olacak, anlar dahi sabâh çıkmak şartıyla vire eylediler ve hikmet ol gice cebehâne âteş alup, iç-hisârı ve üzerinde bulunan muhâfız-ı kal'a Sefer Paşa ile yüz yigirmi kadar âdemi havaya atup helâk itdi ve irtesi gün kâfir dahi vireyi tutmayup sol taraftan kal'aya girdiler. Bi'l-cümle ehl-i İslâm'ı soyup, ancak üzerlerinde birer gömlek alıkoyup üç kıt'a gemiye tahmîl ve selâmete çıkardı.

Ve andan Zarnata ve Klamata kal'alarını dahi kimin vire ve kimin yürüyüş ile alup ve Mora serdârı Vezîr-i sâni Musâhib Mustafâ Paşa dahi hıfz u hirâsetlerinde ihmâl taksîrâtı töhmetiyle azl ve Boğazhisârı'nın Anadolu cânibinde Yenikal'a muhâfazasına ta'yîn olup, yerine tekrâr Hamîd Sancağı Beği Mora muhâfazasında olan Vezîr İspanakçı İsmâ'îl Paşa serdâr nasb olundu.

Seyyid Feyzullâh Efendi magzûben hâcelikden ref' olduğudur

Ve²²¹⁸ Üsküdar'da vâkı' sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa'dan alınan mîrî Bayram Paşa yalısının çayırına Rûm-ili pâyesiyle şehzâdeler hâcesi olan Seyyid Feyzullâh Efendi at bağladuğun pâdişâh hazretleri mâh-ı Şa'bân'ın gurresi Şenbih gün kayık ile İstavroz'dan Üsküdar'a gelürken kapudan görüp gazaba geldi ve ustasını getürdüp,

²²¹⁷ Receb'inde V : Receb'de Y

²²¹⁸ Ve V : -Y

“kâfir niçün benim tahtıma at bağlattın” deyü, katlini emr itmiş iken, “pâdişâhım doğrusu budur ki ve Feyzullâh Efendi'ye başımdan korkarım deyü rızâ virmedim, ben pâdişâhımdan me'zûnum söz gelür ise ben cevâbın viririm deyüp cebr eyledi.

Bu husûsda ma'zûrum kabâhatim yok bir avuç kanımı bağışla” deyü, feryâd itmekle cellâd eline virilmiş iken merhamet buyurup, ancak²²¹⁹ esâmîsin çalup Feyzullâh Efendi'nin katlin murâd eyledi. Ulemâdan ve evlâd-ı Rasûl olduğundan tecvîz görülmeyüp, ancak hâcelikden ma'zûl, ulemâ defterinden kaydı ref' olmuşiken beş günden sonra Haseki Sultân şefâ'atıyla Eyyûb kazâsı arpalık virildi ve Anadolu sadrı zamîmesiyle imâm-ı sultânî-i evvel İbrâhîm Efendi'nin üzerinden imâmlık ref' olup, hâce ta'yîn ve imâm-ı sâni Kerâstecizâde Abdullâh Efendi baş imâm nasb oldu.

Ve pâdişâh hazretleri Ramazân-ı şerîfi Üsküdar'da tasmîm itmiş iken, vezîr-i a'zamın arzı mücebince asker-i İslâm ceng mahallindedir, du'â iltimâs itmeğin gicelerde vaktli vaksiz deryâ aşurı İstanbul'a geçüp gelmek muhâtara olduğundan, mâh-ı mezbûrun on yedinci Dü-şenbih gün Beşiktaş yalısına göç eyleyüp, ol gün Okmeydânında hâzır bulundılar.

Belâ-yı kaht²²²⁰

Seferler zuhûrundan ve inkıtâ'-ı matardan ekin ekilmeyüp ve ekilen dahi bitmeyüp toksan altı senesinden berü cümle memâlik-i İslâm'da kaht-ı azîm vâkı' olup, buğdayın kilesi iki guruşa ve otuz dirhem itmek bir akçaya, ol dahi bulunmaz. Mukaddemâ devlet Edirne'de iken sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa'ya itmekçi Ermenisi'yle birlikdir deyü, çok iftirâ eylediler.

Ve sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa'ya Manav ve itmekçi Ermenisi kendüdür didiler ve hâlâ Vezîr-i a'zam Süleyman Paşa mührü aldığı gibi narha mukayyed olup, buğdayın kilesin yüz elliye ve itmeğin altmış dirhem bir akçaya sattırdı. Ve yine çâre olmayup gitdikçe kaht müştedd olmağla, toksan sekiz senesine gelince değin buğdayın kilesi iki yüz akçada ve itmeğin kırk dirhemi bir akçada kaldı ve hattâ Anadolu'nun ba'zı yerlerinde mazı ve ayrul kökü ve ceviz kabuğu öğüdüp yemekle ekserî helâk olduğu hadd u tevâtüre irdi.

²²¹⁹ cellâd eline virilmiş iken merhamet buyurup ancak V : -Y

²²²⁰ Belâ-yı kaht V : Belâ-yı kaht u galâ Y

Katl-i Akkaş ve Yâdigâroğlu

Teftîşci Büyük Ca‘fer Paşa Yâdigâroğlu nâm şakîyi tecessüs iderek Arz-ı Rûm'a karîb Köylühisâr kurbunda Bağırsak Deresi kirazlığında olduğın haber alup basdı ve kendü ile²²²¹ yigirmi sekiz nefer etbâ‘ın başın kesüp, sâ‘iri firâr itmekle rû‘ûs-ı maktû‘ların Salahor Murtazâ Ağa ile İstanbul'a gönderüp, mâh-ı mezbûrun on sekizinci Salı gün rikâb-ı hümayûna arz olup, bâb-ı hümayûna bırakıldı.

Ol gün Bitlis Hanı'nın dahi kesüp gönderdüğü Ak-kaş nâm şakîyle otuz nefer tevâbi‘inin başları gelmiş idi ancak Ak-kaş'ın başın huzûr-ı hümayûnlarına getürdüp gördi ve hakîr anda hâzır idim, vâkı‘da sağ kaşı beyaz bir uzun saçlı pelîd idi.

Ve yigirminci Penç-şenbih gün taraf-ı pâdişâhîden vezîr-i a‘zama hâssa haseki Mûsâ Ağa ile hatt-ı hümayûn, kılıç kaftan gönderildi ve bundan akdem vârid [136a] olan emr-i âlî üzre iki bin altı yüz nefer Mısır askeri ifrâz ve Kaytas Beğ serdâr nasb ve İskenderiye iskelesinde on pâre kalyona tahmîl olmuşıdi. Hevâlar muhâlif olmağla, vaktiyle Âstâne'ye gelemeyüp, bi-hasebi'l-iktizâ iki bin neferi Mora muhâfazasına ve altı yüz neferi Girid muhâfazasına ta‘yîn olundu.

Ve mâh-ı Ramazân'ın on beşinci Dü-şenbih gün şeyhü'l-İslâm efendi ve Kâ'im-makâm Paşa ve selâtîn vâ‘izleri ve tekve şeyhleri Beşiktaş köşküne da‘vet olup, henüz pâdişâh hazretleri harem-i şerîfden gelmezden mukaddem, Kâdızâdelü iki tekve şeyhleri beyinde eski da‘vâ açılıp, sözlerin azıttılar. Ayasofya Vâ‘izi İspirli Ali Efendi ile Süleymâniye Vâ‘izi Arabzâde Abdülvehhâb Efendi esnâ-yı kelâmda şimdi mürşid-i kâmil bulunmaz ve el-ân da bu kapuya gelüp boyun eğmez didi. Atbazarlı Seyyid Osman Efendi ve Bülbülcüzâde Abdülkerîm Efendi ve Himmetzâde Abdullâh Efendi'ye dokundılar. Anlar ise mürşid-i kâmillikden dem urup her gice nevbetçi gelüp harem-i şerîfde va‘z iderlerdi. Gitdikçe latîfeleri galîza mübeddel olup, birbirlerine mâlâ-ya‘nî sözler söylediler ve az kaldı kol baş cengin ideyazdılar. Hele şeyhü'l-İslâm efendi araya girüp, “aybdır itmen” diyerek, iki tarîki öpüşdürüp barışdırdı.

Öyleden sonra pâdişâh hazretleri dahi harem-i şerîfden gelüp, Hırka-i Mübâreke açılıp du‘âdan sonra meclis dağıldı ve mukarrebân vâkı‘ hâli söylediler. Hay meded ne yaman gaflet itmişiz, şöyle bir muhâverede bulunamadık. Aceb sarık yuvarlatma seyrin iderdik büyük te‘essüf kaldı.

²²²¹ ile V : ile bile Y

Ve mâh-ı Şevvâl'in gurresi Çehâr-şenbih gün ki, Agustos'in on biridir mu'tâd-ı kadîm üzre pâdişâh hazretleriyle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân ile bâbü's-selâmda tehniye-i îd idüp, önüne düşdiler ve alay ile Ayasofya câmi'ine varup bayram namâzın edâ eyledikten sonra, yine alay ile saray-ı âmirelerine gelüp nüzûl buyurdılar.

Ve Galata'da Felemenk balyosu mürd olmağın oğlu yerine nasb olup, mâh-ı mezbûrun on yedinci Bâzâr gün dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet olup Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi.

Ve yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün Teftîşçi Büyük Ca'fer Paşa, Yâdigâroğlu etbâ'ından tutup Sinob'dan gemi ile gönderdiği bir bölükbaşının arkasından kayışlar çıkarılıp, omuzlarına bal mumları dikilüp pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'de seyr eyledi. Ve esvâk-ı şehri gezdikden sonra Parmakkapuda salb olundu.

Ve yigirmi beşinci Şenbih gün ki Eylül'ün dördüdür, pâdişâh hazretleri Tesane bâğçesinden Dâvudpaşa sarayına göçdi ve şikâra binüp gezer oldı.

Ve bu yıl pâdişâh hazretleri Münecimbaşı Derviş Ahmed Efendi tarîk-i Mevleviyye'ye meyl ettürmekle haftada iki gün Beşiktaş Mevlevîhânesine varup Mesnevî Şerîf istimâ' ve semâ'ların seyr iderlerdi. Hattâ iç hazîneden eteklikler kesdirüp mîrîden et ve itmek ve yağ ve pirinç ta'yîn eyledi. Ve Dâvudpaşa'da dahi haftada iki gün yeni Yenikapu Mevlevîhânesin terk itmedi.

İstâilâ-yı küffâr be-kal'a-i Anabolu

Mâh-ı mezbûrun onuncu Cum'a gün Mora'da vâkı' Anabolu kal'asın yigirmi gün muhârebeden sonra vire ile Venedik kâfiri alup, muhâfazasında olan ümerâ-yı bahriyyeden Rûm Hasan Paşa mürtedd olup, kâfir donanmasında kaldığı haber yigirmi tokuzuncu Çehâr-şenbih gün rikâb-ı hümayûna arz olundu.

Gulüvv-i ulemâ ve azl-i Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi ve nasb-ı Meşîhat-ı İslâmiyye Ankaravî Mehmed Efendi ve ferâgat-şuden-i pâdişâh be-şikâr-ı hümayûn

Pâdişâh hazretleri âdet-i me'lûfesi üzre şikâra gice gidüp, gice gelmeğe başladı ve devlet kaydında olmayup, külliyyet ile hizmet-i ibâdullâhı ferâmûş eyledi. Du'â için Üsküdar'dan Beşiktaş'a göçeli ancak üç def'a gelüp, etrâfdan erâcîf haberler zâhir olmaya başladı. Meselâ Leh kâfiri Kamanîçe etrâfin urup, Boğdan hudûduna tecâvüz eyledi ve Mora'da olan askere imdâd ve zahîre gönderilmediginden ondan ziyâde kal'a

elden gıtdüğü haberi gelüp, dibelik halk kendüden nefret eyleyüp, dedikodu çoğaldı. “Memleket elden gıtdi ve şikârdan niçe bir ferâgat itmez, halkdan utanmaz veya Allâh'dan da mı korkmaz, niçeye dekdir bu, kırk yıldır avlandı. Re'âyâyâ zulm itmiden gayrı ne fâ'ide gördi. Ve bu çekilen hep şikâr fezâhatı değil mi?” Ve bu hezâr güne ta'n-âmîz sözler ki, ulemâ ve meşâyih ve ocak halkı dilinde söylenmeğe başladı.

Ve mâh-ı Zilka'de'nün ikinci Cum'a gün Hacı-Evhâd Şeyhi Hüseyin Efendi'yi va'z için Dâvudpaşa câmi'ine da'vet buyurdi, “Va'z isteyen İstanbul'a gelüp, sâ'ir nâs gibi câmi'de meclisimize hâzır olurlar ve biz anda varmağa me'mûr değiliz, bunda gelsünler ve benim söyleyeceğim avdan fâriğ²²²² ol ve gelüp tahtında otur ve ibâdet ü tâ'ata meşgûl ol. Vilâyet harâb oldu, hizmet-i ibâdullâhı gör gözet, nasîhat kabûl itmeyen âdemin ayağına varmak câ'iz değildir ve hak kelâm bir kulağından girer ve birinden çıkar” didi. Varan âdeme sana ne dirsem öylece söyle deyü, yemîn verir ve şeyhin kelâmı aynıyla huzûr-ı hümâyûna arz olunmağla münkesirü'l-hâtır olup, Himmetzâde Abdullâh Efendi'yi getürtdi ve ol dahi bî-pervâ diline geleni söyledi “ümme-i Muhammed ve devlet sâhibsiz kaldı ve bunca memâlik ve kılâ' düşmen yedine girüp, bî-hesâb cevâmi' ve mesâcid puthâne oldu, fi'linizi değıştirin günâhınıza tevbe istiğfâr idin. Şimdensonra bize lâzım olan gözümüz yaşından çimen bitince başımız yerden kalkmamak gerekdir. Nedir bu inüp binmeler ve nedir bu hay-huy-i nefsi emmârenize uymalar²²²³. Niçe bir hâb-ı gafletde²²²⁴ yatarsız. Gerçi pâdişâhlar şikâra gidegelmişdir ancak şimdi zamânı değil, her asrın bir vakti var” didi. Ve Hüseyin Efendi'den ziyâde taşılayup, halk ağlamadan gözlerin açamadılar ammâ fâ'ide te'sîr itmeyüp, şeyh efendi henüz dahi va'z iderken binüp şikâra gıtdi ve “vardığım câmi'lerde va'z olmasun” deyü tenbîh eyledi ve bu vaz'dan vücûh-ı ulemâ ve meşâyih dil-gîr olup ve irtesi şenbih gün kâdı-asker efendiler şeyhü'l-İslâm efendiye vardılar. “Pâdişâh hazretleri niçün Cum'a du'âya gelmez? Yedekçilikden bozma bir sarhoş seyisi kâ'im-makâm idüp, devleti sipâriş kendü hevâ-yı nefsi tâbi' avında ve kuşunda, vilâyet harâb olduğına bakmayup umûr-ı Müslimîni görmez oldu. İşte dîn devlet bu hâllere girdi ve eğer pâdişâh ise şikârdan fâriğ olup gelüp tahtında otursun ve hizmet-i ibâdullâhı görüp, sâ'ir nâs gibi du'âlarda hâzır bulunsun. Şikâra gıtdüğüne ve du'âya gelmedüğüne rızamız yokdur” didiklerin, şeyhü'l-İslâm efendi kâ'im-makâm paşaya ve

²²²² fâriğ V : fâğ Y

²²²³ emmârenize uymalar V : emmâre Y

²²²⁴ Niçe bir hâb-ı gafletde V : hâb-ı gafletde niçe niçe Y

ol dahi rikâb-ı hümâyûna telhîs eyledi ve bu cem‘iyyetde ba‘zı ocak ihtiyârları dahi mahfî yek-dildir [d]idi”²²²⁵ ve bunların ayakda olduğın işidüp bir miqdâr havfa düşmüş ve Bâzâr gün şikâra gitmeyüp, Bâzâirtesi gün Vâlîde câmi‘ine du‘âya teşrîf buyurmuşıdi.

Ol gün azîm cem‘iyyet olup hattâ şeyhü'l-İslâm efendi araba ile du‘âya gelürken yolda ba‘zı ulemâ ve ocak ihtiyârlarından ve şehirlüden etrâfin alup, “bre Allâh’dan korkmaz ve Peygamber’den utanmaz koca mâtûh, mansıb korkusundan pâdişâha hak kelâm söylemezsin ve yohsa yerine âdemi mi bulunmaz? On dört seneden berü mizâc-gîrliğın sebebiyle böyle nâzenîn fetvâyı telvîn idüp, devleti bu hâle kodun. Bu kabâhatden sonra halkdan uzlet içün araba ile du‘âya ve namâza gelmeğe başladın. Ve selefenden kangısı böyle gelüp huzûr-ı nefesine uymuşdur. Bre yok olıcak papas” deyü, hezâr güne ta‘n-âmîz sözler söylediler, az kaldı arabasın paralaya yazdılar. Hâsıl-ı kelâm ol gün câmi‘de Vâni Mehmed Efendi Dâmâdı Mustafâ Efendi va‘za çıkup, sefere müte‘allik çok söz söyledi ve hattâ pâdişâha ve ulemâ ve meşâyiha tahta depenler ve düdük çalanlar deyü, ta‘n idüp ekser-i a‘yân düdükçü olmağla kendülere dokunduğunda hünkâr mahsûresi ve mihrâb önünde oturan mevâlî darben kürsüden indirmek murâd itmişler iken yine birbirlerin men‘ eyleyüp nefyine ayak basmışlar iken, yine şefâ‘at olup ancak kürsüleri âhere tevcîh buyuruldı. Ve derd-mendin kendü re‘yiyle olmayup ba‘zı kibâr sevk itmiş idi şe‘âmetin çekdi ve kürsî-i mezbûr merhûm Vâni Mehmed Efendi fevtindenoglı Mehmed Efendi’ye nakl idüp, liyâkati olmamağla mesfûr vekâlet iderdi. Ve anın da üzerinden külliyyet ile ref‘ olup, Edirne’de Sultân Selîm vâ‘izi Saçlı İbrâhîm Efendizâde Abdülhayy Efendi mukaddemâ emr-i hümâyûn ile İstanbul’a gelmiş idi, te‘bîden ana tevcîh ve iltifâten on günden sonra Kadirga limanında Mehmed Paşa Zâviyesi dahi mahlûlden inâyet buyuruldı.

Ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Penç-şenbih gün Budun kal‘ası dahi düşmen yedine girdüğü haberi gelüp, halk birbirine girdi ve pâdişâh hazretleri bu ahvâlîn müşâhadesiçün Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi’yle Kâ’im-makâm Receb Paşa’yı Dâvudpaşa’ya da‘vet buyurdılar. Kâ’im-makâm paşa geldi ve şeyhü'l-İslâm efendi, “bizim ol cânibe varduğumuza ulemânın rızası yokdur, emirleri ne ise i‘lâm buyursunlar” cevâbın göndermekle dil-gîr olup, “dimâğı fesâddadır” deyü azl ve Burusa’ya nefyine hatt-ı şerîf yazup, kâ’im-makâm paşaya viridi ve hizmet-i fetvâyı

²²²⁵ yek-dildir [d]idi V : yek-dil idi Y

Rûm-ili Kâdî-askeri Ankaravî Mehmed Efendi'ye inâyet buyurup ve “yarın erken alup getir, huzûr-ı hümayûnumda kürkin giydir” deyü, kâ'im-makâm paşaya tenbîh eyledi Ve ber-mûceb-i fermân irtesi Cum'a gün şâfi'î vaktinde Dâvudpaşa'ya getirüp, içerü harem-i hâssda Kubbe Odası'nda pâdişâha buluşdurdı ve beyaz sûfa kaplı semmûr erkân kürk giydirüp, yedine hatt-ı hümayûn virdi ve ol mahalde şeyhü'l-İslâm efendi, “lûtf idüp, pâdişâhım birkaç gün şikârdan el çeküp veya Yenisaray'a veya yalıların birine teşrîf buyurun, şu dedikodu basılsın, yine zevkinizde olun. Mâdâm şikârdan el çekmeyüp bunda oldukça halkın güft ü gûsu eksik olmaz [136b] ale'l-husûs serhad cânibi böyle olduğundan âmmenün kalbi münkesirdir, bir yaramaz zuhûr idicek olur ise teba'iyetine bahâ necûylardır. Sonra def'i müşkil olur dilediklerin iderler” demekle, kalb-i hümayûnlarına te'sîr idüp, “şikârdan ferâgat itdim ve *inşâ'allâh* birkaç güne değin Tersane'ye geçerim” buyurup, du'â cem'iyetin ber-taraf eyledi ve kâ'im-makâm paşa dahi fetvâdan ma'zûl Ali Efendi'nin nefti hatt-ı şerîfin Bostancıbaşı İkinci Hüseyin Ağa'ya gönderdi. Müşâhede bahânesiyle bir haseki gönderüp, Yalı Köşkü'ne getürdi ve eline hatt-ı şerîfi virüp ihzâr eylediği sandala koyup, Mudanya iskelesine ve andan Burusa'ya yolladı. Anadolu sadrından munfasıl Ebî Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi'ye Rûm-ili sadrı inâyet olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Dü-şenbih gün pâdişâh hazretleri varup Dâvudpaşa'dan Tersane bağçesine nakl eylediler ve otuzuncı Cum'a gün Boğazhisâr muhafızı Vezîr-i sâlis Dâmâd-ı pâdişâhî Musâhib Mustafâ Paşa'nın fevti haberi gelüp, büyük oğlu Mehmed Beğ doğru Hasoda'ya ve üç nefer sagîr ferzendeleri hazîneye alınıp nukûdu çıkmayup ancak evlâdlarına birer çiftlik ve zevci Hatice Sultân'a cümle yalı bağçeleri virildi.

Tebeddülât-ı menâsıb

Emîr-i Hacc Şâmlı Arab Sâlih Paşa'ya Şâm eyâleti ve oğlu Nablus Sancağı Beği Ahmed Beğ'e iki tuğ ile Mîr-i Hacclık ve Üstolni-Belgrad Sancağı Beği Atlıbeyzâde Mehmed Paşa'ya Bosna eyâleti ve selefi Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa'ya Haleb eyâleti ve selefi Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa Anadolu'nun sağ kol sürücülüğü ve Beybazar Voyvodası Halil Ağa'ya iki tuğ ve Kastamonu sancağı ki, Anadolu teftîşçiliği ve selefi Büyük Ca'fer Paşa'ya vezâret ile Diyâr-ı Bekr eyâleti tevcîh olup ve anın selefi Vezîr Kız Hüseyin Paşa merhûm Musâhib Paşa yerine Boğazhisâr'ın Anadolu cânibinde Yenikal'a muhafazasına ta'yîn olundu.

Ve mâh-ı Zilhicce'nün gurreşi Şenbih gün Kara-Hasan Ağazâde Vezîr Mustafâ Paşa'nın dahi Mora'dan fevti haberi geldi.

Ve onuncı Dü-şenbih gün mu'tâd-ı kadîm üzre Bâbu's-selâm'da vükelâ-yı devlet dâmen-bûs-ı pâdişâhî ile müşerref olup, bayram namâzın Ayasofya'da edâ eylediler. Ol gün bir mertebe ulemânun kesreti var idi ki, bir târîhde böyle gelmemiş. Yüz yigirmiden ziyâde idi, pâdişâh hazretlerinin şikâr sevdâsı galebe ve gicelerde gözlerine uyku gelmeyüp bî-huzûr olduğın vükelâ-yı devlete i'lâm ve istîzân itmekle, Dâvudpaşa'dan öte geçmemek şartıyla me'zûn oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih gün, Dâvudpaşa'ya nakl eylediler ve ol gün rikâbdârlıktan mütekâ'id Haseki Mustafâ Ağa'ya Çavuşbaşılık virilüp, selefi Hacı Ali Ağa vezâret haslarıyla Sakız muhâfazasına ve selefi Vezîr Zülfikâr Paşa Kandiye muhâfazasına ve anın selefi Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa Benefşe muhâfazasına ve Şâm'dan ma'zûl Vezîr Gürcü Kör İbrâhîm Paşa Temeşvar muhâfazasına ta'yîn olundu.

Ve on sekizinci Salı gün Kâsım vâkı' olup, yigirmi üçüncü Salı gün vezîr-i a'zam Segedin altında bozulup, kal'a vire ile düşmen eline girdüğü haberi geldi.

Ve bu yıl İstanbul'da ve Edirne'de ve Mısır'da azîm tâ'ûn oldu.

Ahvâl-i serdâr-ı a'zam be-serhadd-i Engürüs ve istîlâ-yı küffâr kal'a-i Budun ve Segedin ve Şamotorna ve Peçuy ve Kaposvar ve Şakloviş ve hezîmet-i asker be-sahrâ-yı Segedin ve hedm-i kal'a-i Hatvan be-dest-i Osman Paşa ve kışla-gerden-i serdâr-ı a'zam be-kal'a-i Belgrad

İş bu sene-i mezbûre Cemâziyelâhir'in evâ'ilinde, serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm ile Edirne'den kalkup, tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil iderek Belgrad'a vardı. Cem'iyet-i asker için bir ay miqdâr ikâmetden sonra göçüp, alay ile köprüden Zemun'a geçerken attan tekerlenüp, başında Selîmî destâr ve sorguçları şikest olup, güç ile kaldırulup bindirdiler ve bu seferde nedâmet çekeceğin asker kâl idüp, Budun'a doğru revân oldu. Lâkin henüz varmazdan mukaddem, Lotran Brandebur Herseki'yle Parfış nâm Nemçe ser-askerleri mübâlağa Nemçe leşkeriyle gelüp, Budun kal'asın muhâsara idüp ve Peşte yakasında dahi başka on beş pâre balyemez top kurup döğdüğün haber alup, sür'at ile varup Budun'a karîb Hamzabey palankası sahrâsına kondı ve düşmen kal'aya zafer bulmak ne ihtimâl deyü, üzerine varmaya müsâmaha ve batî hareket

itmekle, düşmen dahi fursat bulup almaya ikdâm eyledi ve murâdlarına irişmek üzre içerüden feryâdcılar geldükçe mukayyed olmadı.

Âkıbet düşmenin kesretin mahsûr-ı Müslimîn'in killetin kal'ayı murâd üzre hıfz idemeyüp, muztarr oldukların işidüp sipâh silihdârdan yigirmişer akça terakkîle iki bin serdengeçdi yazup irsâl eyledi ve Horoskopusı'na varduklarında düşmen mâni' olup, ceng eylediler ve bin sekiz yüz miqdârı şehîd vesâ'iri giremeyüp me'yûsen avdet idüp orduya geldiler.

Ve der-akab ellişer guruh bahşış ile üç bin nefer yaya sekbân yazup, Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa yanına koşup yedi bin dahi süvârî ile imdâda gönderdi. Tabura yaklaştıklarında otuz bin miqdâr kâfir karşılayup döğüşdiler. Ahmed Paşa bozuldu ve piyâde sekbân at ayağı altında pâymâl olup, atlu asker orduya geldi ve küffâr dahi ikdâm idüp, yüz zirâ' kadar kal'a dîvârların yıkup, şebân-rûz üçer bin humbara atup, enderûn u bîrûn-ı hisârda şenlikden eser komadı ve evvelki muhâsaranın aşrının aşrı kadar muhâfız asker olmayup, el-uhdetü ale'r-râvî muhâfız-ı kal'a Vezîr Abdurrahmân Paşa tama'ı gâlib âdem olmağla muhâfazaya me'mûr olan erbâb-ı tîmârın bir miqdâr akçaların alup salıvirmekle hîn-i muhâsarada ancak altı bin cengci bulunup, anın da ekserî kırılıp kal'anın her kûşesi cengciden hâlî²²²⁶ kalmış idi. Ve hikmet-i İlâhî taraf-ı düşmenden atılan humbara iç kal'ası cebehânesi önüne düşüp, câ-be-câ dökülen bârûta ulaşup yanarak derûn-i cebehâne mevcûd otuz altı bin kantar bârûta isâbet itmekle, üzerinde olan Kral Sarayı'yla kal'anın yarısını havaya atup, bir mehîb zelzele-i azîme oldu ki, kal'a ve ordu-yı küffâr yere geçdi. Kıyâs olunup bir miqdârı erbâb-ı metris olan küffârı ve bir miqdârı Tuna aşurı Peşte yakasında olan metrisleri ve üzerindeki toplar ile piyâde tûfeng-endâz saltat kâfirin basdırup ve saray etrâfında bulunan dört bin kadar mahsûr-ı Müslimîni sûhte-i nâr-ı helâk itmekle, düşmen-i dîn fursat bulup, on yedinci yürüyüşünde kal'anın cânib-i şarkîsinde vâkı' Toprak kulle ile garbîsinde olan Frengî kulleyi zapt idüp, birkaç gün dahi bu hâl ile ceng eyledikten sonra, sene-i mezbûre Şevvâli'nün on yedinci Bâzâr gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın yetmiş sekizinci günüdür, beyne's-salâteynde Toprak kullenden derûn-i kal'aya yürüyüş eyledi ve taraf taraf cengler olup, mahsûr-ı Müslimîn kalîl ve düşmen-i dîn kesîr gâh öte ve gâh berü seğirdüp, imdâddan ve kendülerden me'yûs olıcak, Bali Paşa meydânına

²²²⁶ hâlî V : -Y

kaçup derûn-i hisârda iç kal'a şeklinde bir mahal idi, kapanup anda dahi vakt-i işâyâ değin mukâtele esnâsında cümle kâfir kal'aya dolup, zapt itmekle artık istîmân eylediler. Ve düşmen-i dîn dahi virelerin tutup yedlerine memhûr kâğıd virmekle cengden el çeküp, taşra çıkdıklarında cümlesin soyup esîr itdiler. Vezîr Abdurrahmân Paşa kurşun ile urulup şehîd olmuşıdi, meyyitin birkaç gün meydânda yatırup sonra esîrlere defn itdirüp sâ'ir şühedâyı Tuna'ya atdırdı. Buldukları nisvân u sıbyân ve ricâlî yağma ve esîr ve Bali Paşa meydânından çıkanları rû'esâ-yı küffâra taksîm idüp, nisvân u sıbyân ve ricâlden sekiz yüz miqdârı Nemçe çasarı içün ayırup, Kızlaradası'na bıraktılar ve beylik esîrdir deyü bir alay zu'afâ çırlak çıplak setr-i uyûb idicek, üzerlerinde bir şey yok, çukurlar kazup içine girdiler ve bir miqdâr şînâver olanları kendülerin Tuna'ya atup yüzrek çıkdı ve ba'zıları sallar bağlayup üzerine binüp kurtuldu ve ekserî kalup kaht u soğukdan kırılıp, Budun kal'ası bu hâl üzre düşmen eline girüp ümmet-i Muhammed'e böyle hakâret oldu.

Ve serdâr-ı a'zam dahi bî-hadd asker ile bi-nefsihî imdâdlarına irişmek üzerine farz-ı ayn iken müsâmahasından başa bu ahvâl zuhûr idüp, yüzü karasıyla ol mahalden kalkup Ösek'e doğru ric'at eyledi. Ve Eğre Beğlerbeğisi Vezîr Osman Paşa'ya emr itdüğü üzre varup, Hatvan kal'asın boşaldup top ve mühimmât-ı cebehâne ve ahâlîsi ve emvâl ü erzâklarıyla çıkardıktan sonra kal'ayı hâke berâber yıkup geldi ve bundan sonra bir bölük kâfir varup, Segedin kal'asın muhâsara itdüğün muhâfazasında olan Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve ahâlî-i vilâyet tarafından feryâd-nâmeleri gelüp, imdâd taleb itmeleriyle ba'de'l-istişâre serdâr-ı a'zam kethudâsı Çorumlu Mehmed Ağa askeriden müntehab dört bin âdem ve iki bin Tatar ile imdâda gönderilüp, nehr-i Tuna[y]ı Varadin'den karşı Segedin sahrâsına geçüp, Sente²²²⁷ palankası kurbuna vardılar ve Tatar askeri ayrılıp Segedin altına seğırttiler, kâfirin zahîre ve otlukçusun basup kimin esîr ve kimin tu'me-i şemşîr idüp, hayli bârgîrlerin sürdüklerinden haberdâr olmağla dört bin miqdâr süvârî kâfir Tatar ardına düşüp irişemediler ve ahşâm karanlığı mevânî'yle **[137a]** ta'kîbinden ferâgat idüp, Tatarlar dahi Mehmed Kethudâ'dan ba'id bir mahalle kondukların kâfir câsûsları varup haber virmekle²²²⁸ melâ'in gelüp, Tatar'ı şeb-hûn eyledi ve iki yüz miqdâr Tatar'ı kılıçdan geçürüp aldıkları ganîmeti bıraktırdılar. Vesâ'iri firâren Mehmed Kethudâ yanına cân atup, lâkin Mehmed

²²²⁷ “Zenta” olacak.

²²²⁸ virmekle V : virmeleri ile Y

Kethudâ ile olan asker tûfeng sadâsın işitdiklerinde bir alay muhannes bed-baht havflarından dönüp Varadin tarafına kaçdılar. Sabâh oldukda küffâr gördi ki, İslâm askerinden eser yok gayretlenüp ardına düşdi ve mukaddem ise serdâr-ı a'zam kethudâsını yolladıktan sonra akabince kendü dahi cümle asker-i İslâm ile Segedin imdâdı niyyetiyle Varadin'den karşı geçüp dört bin miqdâr âdem ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa'yı çarhaya ta'yîn ve azîmet idüp, bozgun asker bunların üzerine uğradı. Kâfirin enseden ta'kîbin haber virüp, geçüp gitdikleri sâ'at kâfir dahi irişüp Ahmed Paşa'ya sataşup mukâbil oldukları gibi bunlar da bozulup, iki bin miqdâr guzât şehîd vesâ'iri girüye gidüp düşmen dahi serdâr-ı a'zamdaki gâfil idi, sürüp üzerlerine çıkageldi ve neye uğradığını bilmekle girü dönmeğe kask idüp, rü'esâsı komayup cenge tutuşdılar. Bu kadar hadd ü pââyânsız asker-i İslâm dahi dört bin kâfirden korkup cengden ihtirâz ve yerleri pirenüp ve gözleri boyayup firâra yüz dutdular.

Serdâr-ı a'zam vesâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ardların alup men' eylediler ve düşmen dahi ol mahalde kalup, rü'esâ-yı asker dahi hezâr ikdâm ile piyâde vü süvâr alayların düzüp ve şâhî topların dizüp birer yaylını atup mukâtele vaktinde küffâr girü dönüp firâra yüz tutdılar. *Bi-emri'llâh* ol vaktde asker-i İslâm'a dahi öyle bir hâl vâkı' oldu ki, kat'â bu makûle hareket zuhûr itmemiş idi. Düşmenin killet ve firârın ayne'l-yakîn müşâhede itmiş iken kendülere târî olan vehm ü hirâsdan dönek idüp, bunlar dahi girü firâra yüz dutup, her ne denli men'e sa'y idüp düşmen galebesi yok, dönmen ümmet-i Muhammed deyügördiler. Kimse eğlenmeyüp ve birbirine bakmayup Varadin'e doğru giden gidenün olduğunu düşmen-i dîn göricek, dönüp meydânda kalan emvâl ü erzâk ve top ve mühimmât-ı cebehâneyi zapt idüp, piyâde vü guzâtın kimin kırup ve kimin esîr ve atları zabûn olup dökölüp kalan iki bin kadar âdemin dahi ekserin kırup, sâ'irin esîr itdiler. Bu ahvâle küffâr dahi ta'accübde kaldıkların sonra gelen esîrler nakl eylediler. Bundan sonra melâ'în bu kadar eşyâ ve top ve ser-nigûn bayraklar ile Segedin altına varup, metrislere diküp eyledikleri şenliklerden mahsûr-ı Müslimîn dillerden su'âl eylediler. Vezîr-i a'zamı bozdukların ve orduyu zapt itdüklerin haber virmeleriyle imdâddan me'yûs olup, eyyâm-ı muhâsaranın on sekizinci gün ki, mâh-ı Zilkâ'de'de emân ile çıkup, kal'âyı küffâra teslîm itdiler. Hîn-i muhâsarada serdâr-ı küffâr top ile urulup helâk olmuş idi, avratı mevcûd bulunmağla mel'ûne kal'a ahâlîsin kırdırmağa ayak basmış iken sâ'ir rü'esâ-yı küffâr rızâ virmeyüp kifâyet miqdâr araba virüp yanlarına âdem koşup sâlîmen Varadin'e getürdiler. Ve bir

bölük kâfir dahi Şimotorna, kal'ası üzerine varup muhâsara ve birkaç gün muhârebeden sonra mahsûr-ı Müslimîn ekall-i kalîl olmağla anlar dahi emân ile çıkup, teslîm-i hisâr eylediklerinde ibtidâ muhâsarada vire ile taleb idüp, muhâlefet iderseniz sonra emânınız tutulmayup esîr veya tu'me-i şemşîr olunursuz denilmiş idi. Bi'l-cümle esîr idüp, ancak ba'zı pîr nisvân ve şevheri koyuvirdiler. Ve andan dahi Kapoşvar kal'ası üzerine varup muhâsara eylediler. Metânet ve istihkâmda bî-nazîr olmağın zafer bulamayup girü avdet ve Makaroğlu nâm bir müte'arif kâfire râst gelmekle takvîyet bulup, bir miqdâr asker dahi cem' ve gelüp, Peçuy kal'asın muhâsara eylediler. İçindekiler susuzluktan bî-tâb olmağla nâ-çâr istîmân eylediler vire söyleşmeğe içerü birkaç kâfir girüp, muhâfız-ı kal'a Arslan Paşa'ya mahfîce buluşup, "bizim kasdımız ahâlî-i kal'anın viresin tutmayup cümle esîr itmekdir. Lâkin anları âgâh idicek olursan yine cenge turuşurlar. Ve eğer maksûdun selâmete çıkmak ise esîrliği kabûl itmek üzre bize bir temessük ver seni selâmete çıkaralım" didiler. Ve ol habîs-i pür-telbîs dahi sarhoş bulunup, mekr-i düşmeni fehm itmemekle murâdları üzre bir temessük virüp taşra çıkdıklarında ancak paşa-yı makhûrî diyâr-ı İslâm'a yollayup, sâ'ir bi'l-cümle ahâlî-i kal'ayı esîr eylediler. "Biz kal'ayı selâmete çıkmak kavliyle virdik" deyü feryâd eylediklerinde, paşanın virdiği temessüki gösterüp, "cümleniz esîrliği kabûl itmişsiz" didiler. "Temessükden haberimiz yokdur" deyü, hayli lecc ü inâd idüp çâre olmadı. Âkıbet sagîr ü kebîr ve recûl-i inâsdan on dört binden mütecâviz Müslimân'ı esîr idüp emvâl ü erzâkların yağma itdiler. Ve andan Şaklaviş kal'ası üzerine varup muhâsara ve sekiz günde istîmân idüp, vire akd olunurken bir nâmdâr gâzî kâfirin bayrakdârın kal'adan kurşun ile urulmağın hilâf-ı mu'âhededir deyü, taşra çıkdıklarında anların dahi cümlesin esîr itdiler. Ve andan Kapoşvar kal'ası üzerine varup birkaç gün muhâsaradan sonra anı dahi emân ile alup zapt eylediler. Vakt-i şitâ irişüp aldıkları memleketlere yerleşdikden sonra, serdâr-ı a'zam dahi yanında olan asker-i İslâm ile mağmûm u mahzûn dönüp Belgrad'a gelüp kışladı ve askere dahi etrâf-ı serhadde kışla virüp, vâkı' olan ahvâlî yazup rikâb-ı hümâyûna arz eyledi.

Ahvâl-i donanma-yı hümâyûn

Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa me'mûr olduğu üzre, işbu sene-i mezbûre Cemâziye'lâhir'in dördüncü Şenbih gün donanma-yı hümâyûn ile Akdeniz'e revâne vü azîmet eyledi ve mîrî kalyonlar ise İskenderiye'de yağlanup Mısır askerinin alup getürmek üzre kış eyyâmında gitmişler idi. Selâmet birle varup âmâde oldılar. Zahîreleriyle Mısır askerinin alup, Mısır yüklü elli miqdâr bâzergân gemileri bunlara uyup

kolliyerek İstanköy cezîresi kurbuna geldüklerinde Ali Paşaoğlu Abdülkâdir Paşa iki kıt'a çekdirisiyle gelüp mülâkî oldu ve Sisam cezîresi²²²⁹ boğazında on sekiz kıt'a Venedik vardakosta kalyonları lenger-endâz üzre oldukların haber virdi. Ve mîrî kalyonların baş-kapudanı Baba Hasan Paşa ve ikinci kapudanı Benefşeli Ali Beğ cümle kalyon kapudanların ve levend ihtiyârların cem' ü meşveret idüp, düşmen-i dîn ile mukâbele vü mukâteleyi ihtiyâr ve ittifâk eyleyüp bâzergân gemileri kalyonlardan ayrılmamak üzre rü'esâsına tenbîh haberlerin gönderdiler ve yelkenleyüp, kâfirin üzerine yürüdiler. Ve Karyot cezîresi kurbuna vardukları gibi kâfir kalyonları dahi yelken açup bâzergân gemileri kasdıyla dümen çevirdi ve ol gün mâh-ı Şa'bân'ın on tokuzuncı Penç-şenbih günü idi, guzât-ı İslâm öylen namâzın kılup du'â eyledikten sonra öpüşüp helâlleşdiler ve silâhlanup kalyonların topların doldurup lumbarların açdılar ve âlet-i harbi yanlarına döküp yelkenlerin güşâde ve sancakların diküp flandreler ile bir mertebe zîb ü zînet virdiler ki, düşmen bile hayrân oldu ve beyne's-salâteynde mukâbele ve top u tûfeng ile ceng iderek rûzgâr üzerine çıkıldı ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* Melemenli Mustafâ Kapudan kalyonunun bir yelkeni top ile pârelenüp rûzgâr üzerin çıkamayup düşmen arasında kalmağla cümlesi üzerine üşdi ve bir tarafda Benefşeli Ali Beğ kâfirin patronasına başa baş suya berâber alabanda urup mecrûh itmekle mel'ûn yan virdi ve Baba Hasan Paşa kalyonunun dahi direği şikest ve imdâda kâdir değil vesâ'ir kalyonlar dahi gemi başı kaydına düşüp ve gemi taksîrât itmekle, Melemenli Mustafâ Kapudan düşmen arasında kalup imdâdına kimse gitmedüğün Benefşeli Ali Beğ göricek levendin kendüye uydurup, düşmen alayın hücum eyledikde düşmen dahi Melemenli Mustafâ Kapudan kalyonundan ferâgat eyleyüp, bâzergân gemileri üzerine iki kalyon gönderdi. Ve yetişüp almaya karîb olmuşiken Benefşeli Ali Beğ tekrâr alaydan dahi ferâgat eyleyüp, ol iki kalyon üzerine varup kurşun altına aldı ve çatmak tasmîminde iken rûzgâr kesilüp, iki cânibden harekete mecâl kalmadı ve ancak ahşâm karanlığına değin toplayup her cânibin galbura döndürüp sabâh ganîmetine intizârda iken, meğer mel'ûn gice içre cümle bir yere gelüp firâr itmişler. Sabâh nâm u nişânları belürmeyüp andan bâzergân gemilerin selâmet birle Boğazhisârından içerü îsâl idüp avdet eylediler. Ve esnâ-yı mukâtelede Melemenli Mustafâ Kapudan kalyonu İstanköy'e doğru gitmiş idi. Benefşeli Ali Beğ Baba Hasan Paşa'yı selâmlayup, Melemenli ne cânibe gitdi tecessüs idelim didi ve ol dahi bu gice Karyot cezîresi boğazında orsa alabanda yatup yarın *inşâ'allâh* gidelim haberin göndermiş iken **[137b]**

²²²⁹ cezîresi V : adası Y

der-akab tâ'ûn urup, fevt olmağla Benefşeli Ali Beğ kalyonları alup İstanköy cezîresine geldükde, Melemenli Kapudanı anda bulup Baba Hasan Paşa'nın meyyitin anda defn iyledi ve kapudan paşa dahi donanma-yı hümayûn ile Sakız'dan ol mahalde bir yere gelüp, umûmen Rodos cezîresine varup dâhil oldukda kalyon kapudanlarına serâpâ hil'at giydirüp hâlâ Mısır askeri mîrî kalyonlarda olduğın ve Karyot cezîresi kurbunda Venedik kalyonlarıyla ceng idüp mansûr oldukların bâzergân gemilerin selâmete çıkarup hîn-i avdetde Baba Hasan Paşa'nın tâ'ûndan fevt olduğın arz eyleyüp, mutasarrıf olduğu Kıbrıs eyâletin iki tuğ ile mîrî kalyonların baş kapudanı olmak üzre Benefşeli Ali Bey'e ve anın mutasarrıf olduğu İskenderiye sancağın bir tuğ ile ikinci kapudan olmak üzre Memi Kapudanı arz u recâ eyledi. Mûcebince tevcîh ü inâyet buyurılıp, Engürüs seferinin vakti geçmekle Mısır askerinin zahîreleriyle altı yüz neferi Kandiye muhâfazasına ve iki bin neferi Mora cezîresine ta'yîn olup, ber-mûceb-i emr-i âlî kapudan paşa dahi Mora'ya gidicek askeri çekdirir gemileriyle ve Kandiye'ye gidicek askeri yine mîrî kalyonlar ile nakl u îsâl ve cümlesi Sakız'a gelüp, vâsıl oldukda cezîre-i mezbûre muhâfızı Vezîr Zülfikâr Paşa on iki kıt'a Venedik kalyonu Midillü'ye doğru gittiklerin haber virmekle, kapudan paşa dahi cümle donanma-yı hümayûn çekdirirleri ve mîrî kalyonlar ile Sakız'dan kalkup ve irtesi gün Kara Foça önünde beride cem²²³⁰ ve ümerâ-yı bahriye ve kalyon kapudanlarıyla meşveret ve düşmen-i dîn ile mukâbele vü mukâteleye ittifâk eyleyüp, kalyonların nâkıs olan cebehânesin çekdirir gemilerden tekmîl eyledikten sonra kalyonların topların doldurup ve âlât-ı harbin ihzâr ve bâdbân ve flandrelerine güşâd virüp, sancakların dikdi ve kâfir-i bî-dîn üzerine teveccüh ü azîmet eyledi. Meğer melâ'în Edremid körfezinde lenger-endâz üzre imiş, bunları göricek der-akab demür alup ve yelken üzerine gelüp firâra yüz tutdukda, donanma-yı hümayûn rûzgâr üstüne gelüp, ahşâm mevânî'yle mukâbele mümkün olmayup melâ'îni kollayarak gittiler ve kâfir dahi gice karanlığına dayanup hareket itmedi ve tamâm Midillü kal'ası kurbuna varıldıkda rûzgâr kesilüp, kalyonlar hareketden kaldı.

Ve irtesi îdü'l-mü'minîn mübârek Cum'a gün şâfi'î vaktinde Midillü önünden kapudan paşa başarda ile çekdirirler önüne ve Anadolu tarafından dahi Benefşeli Ali Paşa kapudana kalyonuyla mîrî kalyonlar önüne düşüp düşmen kalyonlarına mukâbil oldukları gibi rûzgâr kesilüp, üç sâ'at ale't-tevâlî bir mertebe top tûfeng cengi oldu ki, vasf olunmaz. Bu aralıkda bir azîm rûzgâr vizân itmekle çekdirilere el vermeyüp Midillü

²²³⁰ cem' V : cem' olup Y

altına girdiler. Kalyon havası olmağla Kapudan Benefşeli Ali Paşa'ya kalkup kalyonların önlerine düşdi ve Mısır atı gibi oynadup nevbetçe gelüp kâfire karın karına sarup alabandayı urdı ve sûtûn u resen ve bâğçe ve kayalıkların kırup teknelerin galbura döndürüp, tamâm mertebe zebûn eyleyüp ve ferâgat topları atmış iken Benefşeli Ali Paşa, “bir alabanda dahi uralım firâr ider ise ne hoş ve illâ yine sabâh cengimiz cengdir” deyü, bir alabanda dahi urıcak, kâfir tâkat getüremeyüp pocalayup gitdi.

Patrona Memi Beğ sereni top dânesiyle şikest olmuşidi, kapudan paşanın ta'yîn itdüğü çekdiriler yedekleyüp Midillü altına getürdiler ve Benefşeli Ali Paşa dahi ol mahalde demürleyüp şühedâyı deryâya ilkâ ve yaraluyı bağlayup kalyonların muhtâc olan yerlerin ta'mîr eyledikden sonra, üçüncü gün Midillü altında donanma-yı hümayûn varup mülhak oldukda, kapudan paşa kendüye çukaya kaplı semmûr erkân kürk vesâ'ir kalyon kapudanlarına ve a'yân-ı levendâta hil'atlar giydürdi ve Kâsım eyyâmı olmağla donanma-yı hümayûnun Âstâne'ye gelmesine fermân gelmeğın, umûm üzre andan dahi kalkup, Boğazhisârına ve andan sene-i âtiyede İstanbul'a vâsıl oldu.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm

Melek İbrâhîm Paşa: Anadolu'da vâkı' Divrik kasabasındandır, evâ'il-i Mehmed Hanîde iki def'a defterdâr ve bir def'a yeniçeri ağası olan Seyyid Mustafâ Paşa hizmetinde perveriş bulup, kat'-ı menâsıb iderek başbâkîkulu ve bin altmış yedide baş defterdâr olup, rind-i cihân olmağla Şeytan ismiyle mülakkab kılındı ve Koca Köprülü ile Bozcaada ve Yanova seferin seferleyüp dört yıl tamâm defterdârlıkda karâr eyledi.

Bin yetmiş birde Mısır eyâleti virilüp, dörtde²²³¹ ma'zûlen Âstâne'ye geldükde, Mısır hazînesin nâkıs göndermek töymetiyle, yedi ay kapu arasında habs olup zimmetinde olan yedi yüz kîse tahsîl oldukdan sonra ıtlâk ve Diyâr-ı Bekr eyâletiyle dil-şâd buyuruldı ve seksan üçde haslar ile kubbe-nişîn olup, Kamaniçe seferinde Haseki Sultân muhâfazasıyla Babadağı'nda kaldı ve avdetde Kandiye eyâleti virildi.

Ve seksan altıda Şişman İbrâhîm Paşa fevtinden Şâm eyâletiyle Leh üzerine serdâr olup ve seksan yedide Leh kralını taburuyla Kamaniçe kurbunda komayup kılıcıyla sulh olup, emân virüp yol virdi ve dönüp Babadağı'nda kışladı.

Ve seksan sekizde Niğbolu ilhâkıyla Özi eyâleti virilüp, Çehrin fethine serdâr ta'yîn olundı ve bî-fetih avdet eyledikde, mazhar-ı gazab-ı pâdişâhî olup, ma'zûlen

²²³¹ dörtde V : sonra Y

bârhanesiyle Âstâne'ye geldükde, Çatalca'da huzûr-ı hümayûna ihzâr ve Dâru's-sa'âde Ağası odasında, “bre koca kâfir Çehrîn gibi bir toprak palankayı niye almadın” buyurdılar. “Üzerime Moskov taburu geldi ve mukâbele ve def'i mümkün olmayup asker-i İslâm'ı girü çekdim” deyüsiye kalmadı bostancıbaşıya kaldırdup, Yedikulleye habs itdüirdi ve elli üç gün sonra itlâk ve Kandiye eyâleti ba'dehu Mora sancağı ve az zamânda Arz-ı Rûm ve toksan beşde Diyâr-ı Bekr eyâleti virilüp, Engürüs seferine ta'yîn olup Budun'a kapandı ve yüz on dört gün mahsûr olup, Rüstemâne erlikler ve dilîrâne cünbüş-i hareketler idüp, niçe tedbîr ü tedârükler ve hîle vü hud'alar ile düşmeni aldatup, kal'ayı kurtardı ve ol vaktde Şeytan ismi ref' olup Melek ismi tesmiye olunmasına fermân-ı hümayûn sâdır oldu. Ve hîn-i muhâsarada Vezîr Kara Mehmed Paşa şahâdetinden Budun eyâleti virildi ve düşmen kal'a altından münhezimen firâr itdükden sonra sene-i mezbûre evâhiri idi, Haleb eyâletiyle Bekrî Mustafâ Paşa yerine Engürüs serdârı olup gelüp Belgrad'da kışladı ve toksan altıda Usturgon'u muhâsara idüp, üzerine gelen Nemçe taburuna karşı varup sû'-i hareketlerinden bozulup Belgrad'a geldükde, Vezîr-i a'zam Kara İbrâhîm Paşa adûsı idi ferce²²³² bulup, bin toksan yedi Muharremi'nin beşinci gün Belgrad'da katl itdirüp anda medfûndur.

Paşa-yı mezbûr sühâ vü kerem ile meşhûr ve akl-ı ferâsetde ve tedbîr ü tedârükde yegâne-i rûzgâr Tiryakî Hasan Paşa gibi hîle vü fennine akl irişmez ve sinni toksana bülûğ itmiş akrânı nâdir bir âdem idi. Ve garazen nâ-hak izâle olundığından âmme mahzûn olup, Kara İbrâhîm Paşa'ya sebb ü la'net itdiler ve âkıbet Devlet-i Aliyye dahi zararın görüp küffârın Budun kal'asına müstevlî olmasına sebep oldu.

Osman Paşa: Bosnevîyü'l-asldır Hersek sancağında vâkı' Sernitse nâhiyesinde Kazansa nâm karyeden olup, evâ'il-i İbrâhîm Hanîde Hasbâğçe'ye dâhil olmuşidi ve Fâzıl Ahmed Paşa'ya odabaşı andan bostancılar kethudâsı ve seksan bir târîhinde İstanbul Kâ'im-makâmı olan Pîrkonda Mustafâ Paşa yerine bostancıbaşı olup ve seksan altı Ramazân'ın yigirmi dördüncü gün vezâret haslarıyla Kâdirullâh İbrâhîm Paşa yerine İstanbul Kâ'im-makâmı oldu ve seksan yedide pâdişâh hazretleri Edirne'den İstanbul'a geldükde, Vezîr Sarı Hüseyin Paşa yerine Şâm eyâleti virilüp, eşkıyâ-yı urbânın hakkından geldi ve toksan birde Anadolu eyâleti virilüp, Özi muhafızı Vezîr Kara Mehmed Paşa yanına me'mûr ve Üsküdar'da pâdişâh hazretlerine alay gösterüp, kapısı askerinin killetinden içerü köşke da'vet ve serâserli kürk giydüğü mahalde azîm itâb

²²³² Sehven “fürce” yazılmıştır.

olup, Kâğıdhâne'ye kondukda tokuz yüz kîse rüşvet virüp, Vezîr Abdurrahmân Paşa üzerinde Mısır eyâletini aldı ve toksan dördte azl olup, yine Vezîr Sarı Hüseyin Paşa fevtinden Şâm eyâletiyle Engürüs seferine ta'yîn olup, Belgrad'a vardukda, Bosna eyâleti virildi ve toksan beşde Budun muhâsarasında Serdâr Bekrî Mustafâ Paşa ile taşrada bulunup, taksîrâtları sebebiyle katli murâd-ı hümâyûn olmuşiken vezîr-i a'zam Kara İbrâhîm Paşa recâsıyla itlâk ve Pojega sancağı virildi ve toksan yedide Eğre eyâleti virilüp, her-bâr taşra çıkup sâde nakkâre ile kal'a etrâfında gezüp geldüğün Kadana kâfiri işidüp, vâfiri cem' ve bir mahalle gelüp pusuya girdiklerinden gâfil olup, işbu sene-i mezbûre Ramazân'ın guresinde yine mu'tâdı üzre çıkup gezerken ilerüce gidüp, Kadana kâfiri ardın alır. Bunlar az, anlar çok, Paşa'yı ortaya alurlar ve kendüyi ele virmeyüp ceng iderek şehîd olduğundan leşini pâre pâre iderler.

Paşa-yı mezbûr halîm ü selîm adl u sühâyâ mâ'il sinni altmışı bülûğ itmiş, bir cerî âdem idi. Hayrâtından Anadolu'da ve Rûm-ili'nde ba'zı ebniyeler İstanbul'da Bağçekapısı dâhilinde hânesi kapusına muttasıl çeşme ve köyünde câmi' ve mekteb ve medrese yapup karyesin ma'mûr²²³³ eylemiş idi. **[138a]** Toksan beş senesinde otuz beş bayrak Hırvat gelüp hayrâtıyla köyün ihrâk eyledi.

Abdurrahmân Paşa: Arnavudü'l-asıldır Hâcezâde Hasan Paşa akrabâsından olup, küçüklükde yeniçeri ocağına girüp yoluyla kul kethudâsı ve bin seksan târîhinde Arnavud Uzun İbrâhîm Paşa yerine vezâret ile yeniçeri ağası ve seksan beşde Babadağı'nda Bağdâd eyâleti ve seksan yedide Defterdâr Ahmed Paşa üzerinde Mısır eyâleti ve toksan birde Bosna eyâleti ve toksan üçde Kamanîçe eyâleti ve toksan beşde Budun eyâleti ve toksan yedide Engürüs serdârlığıyla Haleb eyâleti ve der-akab yine Budun eyâleti tevcîh olup, işbu sene-i mezbûre Şevvâli'nin on yedinci Bâzâr gün küffâr Budun'a müstevlî olduğu gün kurşun ile urulup şehîd oldu.

Paşa-yı mezbûr sâhib-i seyf ü mızrak ve gözin budakdan sakınmaz bâhâdır cerî ü müdebbir ve sühâ vü keremde bî-nazîr âb-ı engûra mâ'il ve sinni sekseni bülûğ itmiş mahbûb dost bir âlî vezîr idi.

Mustafâ Paşa: Kuloğlu nâmıyla şöhet bulan Şâ'ir Süleyman Ağa'nın ferzendi Musâhib Mustafâ Paşa'dır. Za'ferânbolusu'nda tevellüd idüp, babası fevtinden sonra Dâru's-sa'âde Ağası Solak Mehmed Ağa getirüp gılmân-ı Enderûn'da Hazîne Odası'na

²²³³ ma'mûr V : ma'mûr-ı âbâdan Y

çırak idüp, Bî-zebân Mustafâ Ağa sevkiyle Leh Hasan Paşa yerine nedîm-i pâdişâh olup, takarrubu bir mertebeye vardı ki birbirlerinden münfekk olmayup mîrî sarayların her birinde müceddeden mahsûs odalar ve âlî kasırlar yapıp, bir sözü iki olumazdı.

Ve bin yetmiş yedi târîhinde vezâret-i sâni ve musâhiblik unvânıyla taşra çıkup Kastamonu ve Tire ve Mağnisa ve Afyonkarahisâr sancakları has virilüp, diledüğü vaktlarında huzûr-ı hümayûna bî-tekellûf gelüp gitmeğe me'zûn oldu. Ve Kamanîçe muhâsarasında köprü cânibinden metrise girüp erbâb-ı cengi bezl-i emvâl ile kandırıp hayli merdâne işler gördi. Ve seksan dördte Hacıoğlıbazarı kışlasında rikâb-ı hümayûnda kâ'im-makâm kaldı ve seksan altıda Edirne'de pâdişâh hazretleri azîm düğün idüp, duhter-i ekberi Hatice Sultân'ı tezvîc eyledi ve toksan beşde ve altıda kapudan olup deryâ beğlerin korkutdı. Ve sene-i mezbûre evâhirinde Mora'da Koron imdâdına me'mûr olup, Anadolu'dan çıkup orduya varduğı sâ'at Ser-asker Vezîr Siyâvuş Paşa şahâdetinden Mora'da olan askere serdâr olup, asker-i İslâm'ın killeti ve küffârın galebesiyle hizmeti netîce vormeyüp düşmene bu kadar kal'alar aldurmak töhmetiyle azl olup, Boğazhisâr muhâfazasına ta'yîn olmuşıdi. İş bu bin toksan yedi Zilka'desi evâsıtında gammından fevt olup, anda medfûndur.

Paşa-yı mezbûr dîndâr halîm ü selîm Arabî ve Fârsî'de kâmil, şu'arâya mâ'il, akl-i ferâsetde ve fîkr-i kiyâsetde ferîd-i rûzgâr nedîmliğe lâayık, meclisi lezîz mûsıkî-şinâs sinni henüz erba'îni geçmiş bir âlî-cenâb çelevî âdem idi. Ancak evâ'il-i hâlinde sancakları müsellemleri fukarâya zulm idüp, dîvân-ı hümayûna gelen re'âyânun feryâdu figânları dinlenmeyüp ekserî küreğe konmağla bâkîleri terk-i evtân idüp, memleketi harâb eyledi. İle'l-ân yerine gelmeyüp harâblığı bâkîdir. Egerçi bin toksan bir târîhinde cümle sancaklar üzerinden ref' olup, bir miqdâr has ile kalmış idi, ba'dehu harâbî'l-Basra *bi-emri'llâh* fukarâ bed-du'âsından nikrise mübtelâ olup, ölünceye değin on sene miqdâr ağrı çeküp kurtuldu.

Mustafâ Paşa: Yeniçeri ocağında Kara-Hasan Ağazâde nâmıyla şöhrat bulmuş Mustafâ Paşa'dır. Bin altmış altı târîhinde yoluyla kul kethudâsı ve seksan dörde sekbân başı ve seksan beşde Baba-dağ'ında Abdurrahmân Paşa yerine yeniçeri ağası olup, ocak halkın kendüye musahhar eyleyüp, halk şerrinden korkardı. Pâdişâh hazretlerinin muhabbeti olmağla vezîr-i a'zam azline kâdir olamayup bin seksan tokuzda Çehrîn muhâsarasında sadr-ı sâbık maktûl Mustafâ Paşa ferce bulup, taksîrât itdi nâmıyla azl idüp İstanbul'a gönderdi. Ve toksan beş senesine gelince değin pâdişâh hazretleri

yalılarda oldukça mezbûrı buyuruldu ile Silivri'de çiftliğine ve şikâra gitdikçe Boğazkesen hisârında olan yalısına nefy ile eziyet iderdi. Hasımı katl olunca değin bu cevri çeküp sabr eyledi ve toksan beş Muharrem'inde vezâret ile Mahmûd Paşa yerine İstanbul Kâ'im-makâmı olup, *bi-emri'llâhi ta'âlâ* vakti kahta müsâdif olmağla, hezâr türlü tedbîr ü tedârükler ile fukarâyı geçindirdi. Ve toksan yedide Mora muhâfazasına ta'yîn olup vardukda, işbu sene-i mezbûre Zilkâ'desi evâhirinde alîlen anda fevt oldu.

Paşa-yı mezbûr dîndâr, müteheccid ve savm u salâta müdâvim ve Hakk'a kâ'il, adle mâ'il, sırât-ı müstakîme sâlik, iskemle hâkimi, rind-i cihân şehir oğlanı, tiryâkî-meşreb ve sinni toksanı geçmiş akâr ve çiftlikleri çok bir zen-pâre âdem idi.

Yetmiş nefer evlâdı olduğın ba'zı müte'allikâtı takrîr idüp, kâ'im-makâmlığında yalancı ve yan-kesiciye kesâd geldi ve hattâ, "bana cevri iden hasmım katl olup, ben kâ'im-makâm olacağım bileydim bir mağaraya girüp bu vakte değin çıkmazdım" didiğın söylediler.

Mu'abbir Hasan Efendi: Bosnevîyü'l-asldır. Nakşibendî tarîkisinde olup, kırk sene miqdârı İstanbul'da rü'yâ tâ'bîr idüp, aslâ tahallûf itmezdi ve hattâ sadr-ı sâbık Kara Mustafâ Paşa, Beç seferine hareketinden mukaddem bir rü'yâ görüp tâ'bîr itmiş ve sağ gelmeyeceğini haber virmekle, Edirne'den İstanbul'a nefy itmiş idi. İşbu sene-i mezbûre evâhirinde fevt olup, Üsküdar'da vâkı' Öküz limanı nâm mahalde leb-i deryâda defn olundu. Âbid ü zâhid ve perhîz-kâr ve sinni toksanı mütecâviz itmiş, bir pîr-i mürşid-i kâmil, vücûd-ı mükerrerrem idi.

BİN TOKSAN SEKİZ VEKÂYİ'İNDENDİR

Serdârî-i Mehmed Paşa be-cezîre-i Mora

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre-i Bâzâr gün ki, Teşrînisânî'nün yedisidir, Mora cezîresinde serdâr olan Vezîr İspanakçı İsmâ'îl Paşa'nın hemeclîği sebebiyle serdârlıktan azl olup, Selânik muhâfazasına ta'yîn ve Narda muhâfızı Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya teklîf olup, kabûl itmekle Mora cezîresinde mevcûd Divrikli Vezîr Mehmed Paşa nasb olup, hatt-ı hümayûn kılıç kaftan gönderildi.

Ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Cum'a gün kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa donanma-yı hümayûn ile Halic-i Kostantiniyye'ye dâhil olup, pâdişâh hazretleri Dâvudpaşa'dan Yalıköşkü'ne teşrîf buyurmuşlar idi. Kâ'im-makâm Paşa vesâtetiyle gelüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serâserli kürk giydirildi ve mevcûd otuz nefer ümerâ-yı bahriyyeye dahi serâpâ hil'at ilbâs ve gelüp hâk-bûs-i pâdişâhîle müşerref olup, şenlik iderek Tersane'ye dâhil oldılar.

Ve deryâ-yı Sefîd'in kesret-i düşmenden nâşî donanma-yı hümayûn rûz-ı kâsımın yigirmi beşinci gün gelmiş ve mîrî kalyonlar Karafoça'da kışlaması kapudan paşa tarafından tenbîh olmuş idi. Pâdişâh hazretleri, “benden beş altı bin kîse akça alup kalyon yaptınız ve henüz görmedim elbette gelsün” buyurmağın, on beş günden sonra bir muvâfık rûzgâr ile Büyükçekmece önüne geldükleri gün, pâdişâh hazretleri şikâr iderek ol mahalle varmışlar idi. Bir mürtefî' yere sâyebân kurdurup, istikrâr ve şenlik idüp yuvarlak atmak fermân buyurdılar. Tokuz kıt'a kalyon kenâra beş mîl karîb mahalle gelüp, bir nevbet kurusıkı ve bir nevbet karaya doğru yuvarlak atup, Çekmece bayırlarına vızır vızır çıkup gitdi ve deryâ ve kara cânibi duhândan görünmez oldu. İkinci mahalli anlar dahi selâmet birle Tersane'ye vâsıl oldılar ve irtesi gün kapudan paşa pâdişâh hazretlerin Tersane dîvânhanesine da'vet ü ziyâfet idüp, bir nevbet dahi kalyonlar şenlik idüp, topların sadâsı iki sâ'at miqdâr münkatı' olmamağla kenâr yerde olan İstanbul halkı gavur basdı zannıyla ayağa kalkup, Çatalca sükkânından ve kurâ re'âyâsından ba'zıları dağlara firâr itmişler.

Mâh-ı Safer'in gurre-i Dü-şenbih gün vezîr-i a'zâmın telhîsi gelüp, Pojega Sancağibegî Fındık Mustafâ Paşa'ya Kaniye eyâleti ve selefî serdâr-ı sâbık Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa'ya tekrâr yeniçeri Ağalığı ve anın selefî Çolak Hasan Ağa'ya hüsn-i

rızâsıyla Haramîderesi'nde çiftliğinde oturmak şartıyla tekâ'ud ve Budun ma'rekesinde esîr olan kul kethudâsı Gebeş²²³⁴ Ahmed Ağa yerine kul kethudâlığından mütekâ'id Cadı Yûsuf Ağa'ya yine kul kethudâlığı ve Sivas'dan ma'zûl Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya Rûm-ili eyâleti ve selefi Zeynel Paşa'ya Ohri sancağın arz idüp, mücebince tevcîh buyuruldu.

Ve sefer mühimmâtı için bin kîse akça isteyüp henüz gelen Mısır hazînesinden beş yüz kîse ifrâz u irsâl olup, kusûrı gümrük mâlından tekmîl olunmak üzere gümrük mütekâ'idinin bir sene vezâyîfî virilmemek bâbında, huzûr-ı hümayûn sâdır oldu ve Rûm-ili ve Anadolu'dan altı bin nefer çalık yeniçeriyi kul kethudâsı tashîh idüp, bayrak bayrak serdârlarıyla Belgrad'a gönderüp kendü dahi yeniçeri ocağının düzenin düzüp bir gün mukaddem kalkup gitmek üzere hatt-ı hümayûn vârid olup, kâ'im-makâm paşaya muhkem tenbîh buyuruldu.

Vak'a-ı nefy-i Hâmid Efendi

Dûr-ı dırâz seferlerden içerü taşra hazînede akça kalmayup re'âyâ dahi ber-bâd olmağla, mâl-ı pâdişâhî tahsîlden kalup, kul ulûfesi tekmîlinde küllî usret çekildiğinden dört kıst mevâcib asılup kalmağla fıtırdı çoğaldı ve vezîr-i a'zam arzıyla pâdişâh hazretleri, kâ'im-makâm paşaya hatt-ı hümayûn yazup, müftî efendiden aşağı pâyede olan müderrisîne varınca ulemâdan imdâdiyye akça taleb buyurdılar ve ol dahi müftî efendiye, müftî efendi dahi vücûh-ı ulemâyâ, vâkı' hâli i'lâm itmekle anlar dahi yer yer meclis olup, “bu nasıl işdir eski köye yeni [138b] âdet mi korlar? Bu olmamıştır ancak” deyü, bir yere cem' olup mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Cum'a gün, cümle'nün re'îsi olan Rûm-ili sadrından munfasıl Deli Hâmid Efendi'ye varup, hânesinden kaldırdılar ve Alay Köşkü kurbunda mîrî sarayda varup kâ'im-makâm paşaya buluşdular.

Ol gün pâdişâh hazretleri dahi Alay Köşkü'ne teşrîf buyurmuşlar idi, kâ'im-makâm paşa bunlara hitâb idüp, “pâdişâhımız her birinizin vüs'at-i hâline göre imdâdiyye akça taleb buyurdılar, ne dersiz?” didi. Cümlesi Hâmid Efendi'ye bakup, “ol dahi kırk yıldır pâdişâhlık ider²²³⁵ hevâ-yı nefsine uyup beytül-mâl-i Müslimîni bî-ma'nâ kasrlara âlî binâlara sarf-ı itlâf ideceğine, bugünleri fikr idüp imsâk etmek gerek idi. Biz bir alay fukarâyız arpalık nâmına virdikleri kazâ me'ûnetimize bile yetişmez nerede bulup virelim. İstanbul'da bu denlü ehl-i hizmet ribâ-horlar var anlardan alın. Bu

²²³⁴ Gebeş V : -Y

²²³⁵ ider V : -Y

âna deġin ulemâyâ bu teklîf olmamışdır artık kitâblarımızı âteşe yakmak iktizâ eyledi. Kâfirce kâfir papasına ikrâm ider, biz ikrâmdan geçdik cevrinizden kime şekvâ idelüm” deyüp, niçe ma’kûl sözler söyledikde kâ’im-makâm paşa dahı, “şimdi kaldı kaldı da pâdişâhın tefîişine mi me’mûr oldunuz? Bu sözden size zarar terettüp ideceğini bilmeyorsız ancak” didikde, “cümlemiz ittifâkda biriz” deyüp, meclisden kalkdılar.

Der-akab kâ’im-makâm paşa, müftî efendiye andan huzûr-ı hümâyûna varup vâkı‘ hâli arz eyledikde, ulemâyâ pîş-vâ olduğu için Hâmid Efendi'ye rencide-i hâtır olup, “böyle sâhib-i kelâm müteharrik âdemin İstanbul'da olması küllî fitnedir” deyü, Kıbrıs'a nefyine hatt-ı şerîf virdi ve mâh-ı Rebî‘ülevvel'in ikinci Penç-şenbih gün meşveret bahânesiyle Hasbâğçe'ye da‘vet ve bostancılar kethudâsı habsine virilüp, irtesi Cum‘a gün bir beğ gemisiyle gönderildi ve bu takrîb ile ulemâyâ olan teklîf def‘ olundu ve fetvâ-yı şerîf mücebince hümâyûn sâdır olup, ehl-i hizmet olup ribâ-hor sükkân-ı şehirden mütemevvil olanların mâlların birer takrîb ile cebren kalîl ü kesîr vüs‘at-i hallerine göre buyuruldılar ile üzerlerine ta‘yîn olunan bâkî kulları ve dîvân çavuşları kûşe-be-kûşe mahalle-be-mahalle bulup, tahsîl idüp yük yük kâ’im-makâm paşa sarayına îsâl ve yine mahalline sarf olmayup, ekserî zîr-i zemînlere girdi ve cümle taşra sultânların hasları dahi mîrîye kabz olup, ancak duhter-i pâdişâh Hatice Sultân mîrîden ayda bin guruş vesâ’irlerine kifâyet miqdâr kilar-ı âmireden ta‘yîn virilmek buyuruldu. Ve hattâ Haseki Sultân hazretleri dahi haslarının birazın ifrâz ve mîrîye teslîm eyledi. Ve ordu-yı hümâyûnda büyük rûznâmecî olan Haylî Ahmed Efendi’nin fevti haberi gelüp, Süleymâniye’de hânesi tavanında elli bin altını bulunup, mîrîye kabz olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Dü-şenbih gün, Vâlîde Câmi‘i’nde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri du‘âda hâzır bulundılar. Müjdeci Hacı İbrâhîm Çelebi gelüp, hüccâc-ı Müslimîn’in selâmet birle Şâm-ı şerîfe dâhil olduğın lisânen rikâb-ı hümâyûna arz idüp, yamağı Arnavud Hacı Hüseyin Ağa ile birer kaftan giydirülüp, birer kabza altun ile mesrûr kılındılar.

Ol gün Kânûn-ı sâni’nün on yedisi idi, azîm kar yağup soğuk olmağla vâfir zahmet çekildi ve ale'l-husûs bu kış bir mertebe müştedd oldu ki, çok zamân misli sebkât itmemiş idi ve elli gün miqdârı yollar kapanup taşra çıkılmadan kaldı ve şehirlerde ve köylerde kar çok ev²²³⁶ basdurup, İstanbul'da Bitbazar çârsûsı dolup, alış veriş dekâkîn

²²³⁶ ev V : evler Y

üzerlerinde olduğu tahkîke irdi ve ekser-i mîrî ve a'yân-ı şehrin hadâyıklarında limon ve turunç ve enâr ve enâcîr ve şükûfe kısmı kuruyup, tersane bâğçesine gelince değin Kâğıdhâne deresi donup Eyyûb'dan Südlüce'ye buz üzerinden âdem geçti.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Penç-şenbih gün ki Şubat'ın üçüdür pâdişâh hazretleri Dâvudpaşa'dan Tersane bâğçesine göç eylediler. Ol gün makber-i Eyyûb'de kayığa binüp buz kürek ile kırarak Tersane bâğçesine güç ile geçdik.

Ve ordu-yı hümayûnda sipâhîler ağası Arnavud Benli Hüseyin Ağa'ya Şâm-ı Trablus eyâleti ve selefi Niğdeli Ali Paşa'ya Karaman eyâleti ve Dakka'dan ma'zûl Çiputoğlu Ahmed Paşa'ya Mar'aş eyâleti ve Adana zu'amâsından Mevlid Mehmed Ağa'ya iki tuğ ile Adana eyâleti tevcih olundu.

Çıkma

Mâh-ı Rebî'ülâhîr'in guresi Cum'a gün hatt-ı hümayûn sâdır olup, gılmân-ı Enderûn vesâ'ir taşra ocaklardan sipâhîlik ile bölüğe çıkmaları emr olunmağın, evvelâ kânûnları yigirmişer akça iken beşer akça terakkî ve otuz gurus bahşiş ve ikişer at ile yetmiş sekiz nefer iç oğlanı on sekizer akça kânûnları iken üçer akça terakkî ve otuzar gurus bahşiş ve birer at ile altmış nefer zülüflü baltacının rû'ûsları virilüp, mâh-ı mezbûrun beşinci Salı gün taşra çıkdılar ve bunlardan gayrı serâpâ on dörder akça ulûfe ve yigirmişer gurus bahşiş ve birer bârgîr ile yüz otuzar nefer beyâz külahlı²²³⁷ ve iki yüz nefer bostancı ve yüz on yedi nefer Eskisaray baltacısı ve yüz altmış nefer serrâc şâkirdi ve has âhûr ve küçük âhûrdan cem'an tokuz yüz miqdâr nev sipâhî Dâvudpaşa'da pâdişâha alay gösterüp, ordu-yı hümayûna irsâl olundılar.

Ve mâh-ı mezbûrun on birinci Dü-şenbih gün yeni baştarda inüp kalyonlardan azîm şenlik oldu. Ol gün pâdişâh hazretleri seyrine teşrîf buyurmuşlar idi, ancak baştardanun on sekiz vakıyye olmak üzere toksan yedi kantar bakırdan dökülecek koğuş topunun Tophâne kârhânesinde varup kâlibına bakdı ve geçen sene fevt olan ümerâ-yı bahriyyeden Tunus beyzâdelerinden Hafsa Mehmed Paşa'nın mîrîye kabz olunan bir kıt'a bâzergân kalyonu tokuz kıt'a mîrî kalyona ilhâk olunmuşıdi. Topları dumûr olmağla çıkarılıp, emr-i hümayûn ile Yenisaray mahzeninden kifâyet miqdâr bakır ihrâc ve mezbûr kalyon için elli kıt'a top dökülmesin fermân buyurmuşlar idi. Anların dahi kalyonların seyr eylediler.

²²³⁷ külahlı V : külahları Y

Vefât-ı Süleyman Paşa

Mâh-ı mezbûrun on beşinci Cum'a gün sadâretten mütekâ'id Üsküdar'da kûşehumûl Süleyman Paşa fevt olup, hânesi kurbunda ihzâr eyledüğü suffede defn olunup, hasları mîrîye zapt olundu.

Ve surre emîni Fazlı Ağa'ya üçüncü def'a cebecibaşılık virilüp, Şâm-ı şerîfden berü çalık-cebeci ve cebeci-oğulların teftîş ve tashîh iderek gelmek buyuruldu ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in²²³⁸ guresi Şenbih gün Boğazhisârının Anadolu cânibinde olan Yenikal'a muhâfız Vezîr Kız Hasan Paşa'nın fevti haberi geldi ve üçüncü Dü-şenbih gün Engürüs seferine gidicek ordu çıkup Belgrad'a gönderildi ve beşinci Çehâr-şenbih gün kapu ağası Hacı İbrâhîm Ağa hacdan gelüp, yerine iskân yine Evkâf nezâreti teslîm olundu ve mîrî kalyonların rûz-ı Hızır'dan mukaddem gitmesi mühimm olmağın, Beşiktaş'a çıkmışlar idi.

On yedinci Dü-şenbih gün ki, Mart'ın yigirmi biridir, ol mahalden kalkup Akdeniz'e gittiler ve Hafsa Mehmed Paşa, kalyonunun mühimmâtı henüz irişmemekle donanma-yı hümayûn çekdirirleriyle gitmek buyuruldu ve bu yıl kalyon levendi zapt olunmayup iğmâz itmeleriyle, azîm fesâd ü rûsvâyılık eylediler ve Kâsımpaşa'dan Karadeniz boğazına değin yayılup, evler açup halkın eşyâların gâret ü yağma ve avret ve oğlanların çeküp itdükleri fezâhat bir târîhde olmamıştır. El-uhdetü ale'r-râvî sekiz yüz miqdâr avret katl eyledikleri ve erbâb-ı mahallât ta'yîni üzre hadd-i tevâtüre irdi ve içlerinden Fındıklılı Kanlı İbrâhîm ile bir refiki tutulup, mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu Çehâr-şenbih gün Alay Köşkü dâhilinde huzûr-ı hümayûnda boyunları urulup, hâric-i bâb-ı hümayûna endûhte ve andan deryâya ilkâ olundu ve me'mûr oldukları üzre sağ koldan Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa ve orta koldan Teftîşci Halil Paşa ve sol koldan Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Âbidîn Paşa, Anadolu askerin sürüp denizden Rûm-ili cânibine geçirdiler ve İstanbul'da Kul Kethudâsı Cadı Yûsuf Ağa tashîh eyledüğü altı bin nefer yeniçeri ve cebecibaşı, Fazlî Ağa tashîh eyledüğü bin nefer cebeci ile mâh-ı Cemâziyelâhir'in on ikinci Penç-şenbih gün Silivrikapısı hâricinde vâkı' Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa çiftliğinde pâdişâh hazretlerine alay gösterüp, kul kethudâsıyla cebecibaşıya birer hil'at ilbâs olundu.

²²³⁸ Cemâziyelevvel'in Y : Cemâziyelevvel V

Ol gün bundan akdem on ikişer akça bölük şartıyla serdengeçdi sipâh tahrîrine mübâşeret olunup ve serdengeçdi ağaları bayrakların İlçi Hanı'na dikmiş idi. Yazılan üç yüz nefere ibtidâlarıyla otuz gurus bahşış virilüp akablarınca anlar dahi geçüp ordu-yı hümayûna gitdiler ve mahall-i mezbûrda vâcibü'l-izâle Kasımpaşalı iki kalyon levendi huzûr-ı hümayûnda katl olup, lâşe-i mundarları saray kapusına bırakıldı. Bunlar on dört avret katl eylediklerin ikrâr idüp, birinin avreti ba'zı ehl-i ırz kibârın zevcin ve câriyesin düğüne gidelim deyü ıdlâl ve sîm ü zere gark idüp, evine varduğu gibi soyup tasarruf eyledikten sonra katl ve ba'zı evi kûşelerine defn eylediği şâyi' olmağla aradılar, birkaç yerde leş buldılar ve der-akab avreti dahi tutup kapısı önüne salb eylediler.

Ve teftîşci Halil Paşa'nın zulmi sem'-i hümayûna vâsıl olmağla, Boğazhisârının Anadolu cânibinde yeni kal'a muhafazasına ta'yîn olup, baş bölükbaşısı olan sâbıkâ re'îsü'l-eşkîyâ Yeğen Osman bölükbaşısıya iki tuğ ile Afyonkarahisâr sancağı inâyet olup, beş yüz nefer âdem ile sefere gelmek buyuruldu. Ve bütün Anadolu'nun teftîş umûru Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa'ya sipâriş olundu ve irtesi Cum'a gün pâdişâh hazretleri tersane bâğçesinden Karaağaç bâğçesine göçüp, Hasodalı İbrâhîm Hanoğlu yalısına ve İçoğlanı Mirî Yûsuf Efendi yalısına kondılar.

Ve mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu Penç-şenbih gün ki, Nîsân'ın yigirmi biridir, Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa me'mûr olduğu [139a] üzre yigirmi beş kıt'a donanma-yı hümayûn çekdirirleriyle Tersane-i âmireden kalkup Yalı Köşkü berâberine gelüp, demüleri ve mu'tâd üzre haseki ağa gönderilüp, huzûr-ı hümayûna da'vet ve kâ'im-makâm paşa vesâteti ile²²³⁹ kasr-ı mezbûrede pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serâserli kürk giydikten sonra ümerâ-yı bahriyye dahi orta kapuda serâpâ sâde hil'at ilbâs ve arkalarında iken ale't-tertib hâk-bûs-i pâdişâhîle müşerref oldılar. Ve andan kâ'im-makâm paşa kapudan paşa ile baştardaya süvâr ve mukâbele-i şehriyârîye geldükde, kanad üzerinden kapudan paşa üç def'a yer öpüp şenlik topları atılup Beşiktaş'a gitdiler ve hattâ on sekiz vakıyye olan koğuş topu en sonra atılup, yarım bârût konmuş iken zemîn lerze gelüp halkı âsım eyledi ve anda hâzır topa nâzır idim baştardanın kayalığıyla berâber idi, bu zamâna değin böyle büyük koğuş topu gemilere konmayup, kapudan paşa bir kuru nâm için vaz' eylemiş idi. Lâkin kullanamayup âkıbet Boğazhisârı'nda bırakup gayrısın aldı.

²²³⁹ ile V : -Y

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Şenbih gün ki, rûz-ı Hızır'dır andan dahi hareket cânib-i Akdeniz'e azîmet eyledi. Ol gün Haleb a'yânından Kürd Bölükbaşı vârid olan ahkâm-ı şerîfe mücebince Anadolu'da yazup getürdüğü sekiz yüz nefer süvârî sekbân ile İskender Çelebi bâğçesinde pâdişâh hazretlerine alay gösterüp, mîrîden yigirmişer gurus bahşiş ihsân olup, ordu-yı hümâyûna gönderildi. Ve Anadolu sadrından ma'zûl Minkârîzâde Abdullâh Efendi sarayının kâdısı iken bir mâdde içüp sarayının ağasının altı bin gurusın alup temessükün sicille kayd itmeğin, ağa-yı mezbûr dîvân-ı hümâyûna ref'-i ruk'a itmekle şer'le da'vâları görülmek üzere mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı gün Abdullâh Efendi kâ'im-makâm paşa dîvânına ihzâr olup, üç bin gurusun ikrâr ve bâkîsin inkâr ve "hiç biz rütbede olan ulemâ efendilere bu hakâret olmuş mudur?" deyü, tehevvue geldükde Çavuşbaşı Haseki Mustafâ Ağa melâ'in yüzinden bir iki cevâb deyüm sandı halkın içinde sakalından tutup başına gözüne yumruk-zenlik mahâretin izhâr iderken, çavuşbaşı güç ile elinden halâs olup, çavuşlar efendiyi nerdübândan aşağı indirüp hânesine yolladılar ve dîvân-ı hümâyûnda olagelmemiş böyle fezâhata cür'et itmek töhmetiyle Burusa'ya nefy olunmasın kâ'im-makâm paşa rikâb-ı hümâyûna telhîs itmeğin, irtesi Çehâr-şenbih gün mücebince sâdir olan hatt-ı şerîf ile hânesinden kaldırılıp gönderildi.

Tebeddülât

Basra Beğlerbeğisi Vezîr Gümrükçü Hüseyin Paşa fevtinden eyâlet-i mezbûre ahâlî-i vilâyet ve Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Öküz Ömer Paşa arzıyla henüz Bağdâd'da olan yine vâlî-i sâbık Vezîr Şâ'ir Abdî Paşa'ya ve Şehrîzor eyâleti üç seneden berü Engürüs seferinde nakdîne-i cân iden Çerkes Ahmed Paşa'ya ve Âstâne defterdârlığı Tersane emîni Arnavud Ali Efendi'ye ve Haseki Sultân kethudâlığı selefi Fındık Mehmed Efendi'ye ve eyâlet-i Mısır vezâret ile ve anın selefi baltacı Hasan Efendi'ye ve merhûm Kız Hasan Paşa'nın vezâretiyle hasları ordu-yı hümâyûnda başdefterdâr olan Kancı Ali Efendi'ye ve başdefterdârlık Benefşe Muhâfız Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa'ya tevcîh olunup, Hüseyin Paşa'nın muhallefâtı zaptına Çakırcıbaşı Çavuşoğlu Hasan Ağa Basra'ya gönderildi. Ve bu hinde Kırım hanı Selim Giray'dan rikâb-ı hümâyûna arz gelüp, Kazak eşkıyâsının hareketin ve Özi boğazından çıkup Karadeniz yalılarına tecâvüzleri ihtimâlin ve bi-hasebi'l-iktizâ birkaç çekdirir gönderilmesin ve Azak ve Özi ve Doğan kal'aları harâb ve müstahfızân askerden tehî ve muktazî mahalleri ta'mîre muhtâc olup, intizâm-ı ahvâlleriyle takayyüd mühimmat-ı dîniyyiden olduğın arz itmeğin, tokuz kıt'a çekdiriye yeniçeri ve cebeci ve topcıdan iki bin nefer kapu kulu ve

beş yüz miqdâr neccâr ve mühimmât-ı cebehâne vaz‘ olup, bin nefer kapu kulun Azak kal‘ası muhâfazasına ve bin nefer kapu kulun Özi ve Doğankal‘aları muhâfazasına ifrâz u teslîm eyleyüp, kal‘aları ta‘mîr eyledikten sonra Kâsım eyyâmına değin Karadeniz’i muhâfaza idüp, gelmek üzere ümerâ-yı bahriyyeden Sakızlı Bekir Paşa cümleye serdâr olup, mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Penç-şenbih gün Tersane'den Beşiktaş'a çıkup, irtesi Cum‘a gün azîmet ile me‘mûr oldu. Ol gün pâdişâh hazretleri Kandilli bâğçeye teşrîf buyurup ubûrların andan seyr eyledi²²⁴⁰.

Mâh-ı Receb’in gurrei Salı gün Edirne Bostancıbaşılığından ma‘zûl Kandilci Hüseyin Ağa’ya Rûm-ili pâyesi virilüp, Rûm-ili’nin çalık ve kul oğulların ve askerî tâ’ifesin sefere sürmeğe me‘mûr oldu ve on yedinci Penç-şenbih gün ordu-yı hümâyûndan gelen Şehrizor Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa kâ’im-makâm paşaya buluşdukda, bundan akdem kendüye Engürüs seferinde guzât-ı İslâm'a bezl için taraf-ı mîrîden inâyet olunan yüz elli kîse akçayı vezîr-i a‘zam işâretiyle taleb eyledikde, “bu akçayı bana guzâta bezl için virdiler, işte hatt-ı şerîf işte fermân” deyüp, koynundan çıkarup gösterdi ve guzâta virilen in‘âm redd olur mu? Üç yıldır sefer seferlerim olanca mâlım dîn uğruna gitdi çırlak çıplak geldim ancak bir kuru başım çün bir gadrdır itdiniz bundan virmeğe kudretim yok bari mîrîye temessük virüp mansıbımdan göndereyim” deyü, fakrından şikâyet itdi. Isgâ olmayup çavuşbaşı kaldırup kapu arasına habs eyleyüp tahsîline ve üzerine bâkî kulları ta‘yîn ve altıncı gün otuz kîseye sulh olup karz alup virdikten sonra ıtlâk ve mansıbına gitdi.

Ve yigirminci Bâzâr gün mütekâ‘idin bin toksan yedi reşen mevâcibi virildi ve yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün pâdişâh hazretleri Kara-ağaç bâğçesinden Beşiktaş yalısına nakl eylediler. Ve Şâm Beğlerbeğisi Şâmlı Arab Sâlih Paşa Üsküdar'a geldükde sekbân saruca levendi, “yüzer gurus bahşış ve altışar aylık peşin ulûfe virmeyince geçmeziz” deyü, on beş gün mücâdele itmekle Sâlih Paşa kâ’im-makâm paşaya gelüp vâkı‘ hâli söyledi ve bin beş yüz levende bu miqdâr akça virmeğe kudretim yok lûtf idüp, mîrîden karz bir miqdâr akça virüp, mansıbımdan tahsîl oldukça alın levend başlarına tarafınızdan âdem gönderin, yüzer gurus çokdur ellişer gurus kâ’il itdirmesin yalvardı. Ve kâ’im-makâm paşa dahi bölükbaşlarına âdem gönderdi müdde‘alarında

²²⁴⁰ Metnin bu kısmında “Üstolni-Belgrad’ın istîlâ vakâyi’i bu mahalle yazılmalıdır” notu düşülmüştür ve bu not Y nüshasında bulunmamaktadır.

musirr olmalarıyla müdârâ vakti olduğundan matlûblarına müsâ'ade olup, mîrîden virilen karz seksan beş kîse akçadan bahşiş ve ulûfelerin virüp Kâğıdhane'ye geçürdi.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın beşinci Dü-şenbih gün Eyyûb'de Vâlîde Sultân yalısında pâdişâh hazretlerine alay gösterüp, kaftan giydi ve Karaman ve Edirne ve Mar'aş beğler beğileri Gelibolı'dan geçmek buyuruldu.

İtâ'at-i âmeden-i Celâlî Yeğen Osman Paşa

Sancak virilen Celâlî Yeğen Osman Paşa batî²²⁴¹ hareket idüp, sefere gâh gelür gâh gelmez sadâsı sem'-i hümayûna vâsıl olıcak, ikinci def'a gönderilen da'vet-nâmeden sonra mektûbu gelüp, mansıbı üzerine serçeşmelik zamm olunmasın recâ itmiş der-i devletden dahi Anadolu'nun kapusuz cümle levend eşkıyâsın sürüp sefere getürmek ve bahşiş ve me'ûnetleri mîrîden virilmek şartıyla matlûblarına müsâ'ade olup, unvânına hatt-ı hümayûn keşîde buyurulmuş, mü'ekked emr-i şerîf irsâl ve itâ'at idüp cem' eylediği dört bin levend eşkıyâsıyla Üsküdar'a karîb mahalle geldüğü haberi alınmağla, mîrîden elli çerge ve altmış çadır Üsküdar'a geçirilüp, meskenler semtinde mehterler kurup hâzır eylediler.

Ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Salı gün azîm tantana ile gelüp kondukları sâ'at²²⁴² Serçeşme Yeğen Osman Paşa seksan nefer bölükbaşı ve odabaşıyla İstanbul'a geçüp kâ'im-makâm paşaya buluşdılar. "Siz kaç def'adır eğlenmeyüp tîz gelesiz deyü fermân gönderildi niçün ayak sürüdüp bizi teşvîşe kodunuz yohsa murâdınız gelmemek miydi?" itâb eyledikde, "fermâna itâ'at itdük ancak levend perâkende olmağla cem' idinceye değin te'hîre bâ'is oldı" cevâb viricek, cümlesine birer kaftan kürk giydirüp me'ûnetleri mîrîden görülmek fermân eyledi. Ve "eğlenmeyüp bir gün mukaddem berü cânibe geçüp ordu-yı hümayûna irişesiz" tenbîh buyurup, Üsküdar'a yolladı.

Ol gün pâdişâh hazretleri Alay Köşküne teşrîf buyurmuşlar idi, birbiri üzerine hil'at ve kürkleri arkalarında iken önlerinden geçüp seyr eylediler. Egerçi pâdişâh hazretleri hezâr va'de vü istimâlet ile bu erâzili bi'l-küllîyye Rûm-ili'ne geçürmekden kasdı Anadolu'yı levs-i habâset-âlûdlarından pâk idüp, zımnen kâfire kırdurmak idi. Çadırlarına varduklarında Serçeşme Yeğen Osman Paşa cümle zorba²²⁴³ başların ve a'yân-ı levendi çerGESİNE getürüp hemân karşı geçmeğe hâzır olmaların tenbîh eyleyüp,

²²⁴¹ batî V : batın Y

²²⁴² sâ'at V : ol sâ'at Y

²²⁴³ metinde sehven "sorba" yazılmış.

anlar da neferi âgâh eyledikde, “zâhir biz dîn ugrunda cenge geldük, pâdişâh bize ulûfe ve bahşiş va‘d eyldi. Peşin altışar aylık ulûfe ve yüzer guruş bahşişi virin gidelim ve illâ ne denizi geçeriz ve ne sefere gideriz” didiler. Anlar da yine gelüp Yeğen Osman Paşa'ya vâkı‘ hâli söylediklerinde “gidi anasını fûlan itdügüm kaffâlları size Anadolu'da bu denlü mâl aldırđım yetişmez mi? Mücâdeleyi kon yohsa mızrağım²²⁴⁴ hakkı için cümlemenizi kılıçdan geçiririm” deyüp, at üzerine geldükde anlar da cümle atlanup kıtâle şurû‘ olundığı gibi araya pîrleri olan dayısı Deli Veli ve kethudâsı Kara Mustafâ ve Gebeş Hacı ve Bozoğlan girüp **[139b]** kapu kapamaca seksener guruş bahşişle sulh olup, Fâtîha okundukdan sonra kâ'im-makâm paşaya arz eyledi ve ol dahi hisâb idüp, üç yüz yigirmi bin guruş eyleyüp rikâb-ı hümayûna telhîs eyledikde, virilmesine hatt-ı hümayûn sâdır oldu. Lâkin hazînede akça yok bezzâzisetanda mahfûz saçı bitmedik yetim mâlından cebren üç yüz kîse alınup, vâsîleri yedine birer miqdâr rehin virilüp cevâmî‘ ü mesâcidlerin nukûdundan ve Hazîne-i âmireden meblağ-ı mezbûr tekmîl ve Yeğen Osman Paşa'ya teslîm ve beynlerinde taksîm olundukdan sonra sefere gitmeğe rızâ verdiler.

Ve mîrîden iştirâ olunan kırk aded at mavnalarıyla mâh-ı mezbûrun on sekizinci Bâzâr gün sabâhdan ahşâma değin Üsküdar'dan Beşiktaş'a geçüp Kâğıdhane'ye kondılar ve irtesi Dü-şenbih gün Yeğen Osman Paşa dahi iki yüz miqdâr tevâbi‘ ve kethudâsıyla geçti. Hattâ pâdişâh hazretleri Beşiktaş iskelesine nâzır kerasteci dükkânına muttasıl münasib mahalle bir muhtasar tahta-pûş yapıdırup verâ-yı kafesden iki gün bunları seyr eyledi. Ve Yeğen Osman Paşa'ya iltifâten yanlarında karîb bir hânede ta‘âm ihzâr itdirdi, kayıktan çıkdıkları gibi tevâbi‘ ve kethudâsıyla inüp it‘âm olunup çadırlarına gitdiler ve kendü ile kuttâ‘-ı tarîk olanları sâ'irinden tefrîk için üç yüz miqdâr bed-bahta Bektâşî külah giydirüp, zu‘mınca iftihâr kesb eyledi ve kendünün de kurucak başında külah idi, ol mahalde pâdişâh hazretleri, “hamd iderim ol Allâh'a ki böyle bir kavî düşmeni sühûlet ile sayd idüp, ele getürmekle cem‘iyyetlerin perâkende eyledik ve illâ mansıb u in‘âmımızı kabûl itmeyüp inâdlarında musirr olup, yevmen fe-yevmen cem‘iyyetleri izdiyâd bulaydı azîm sefere muhtâc olurdu. Ve kâfir tarafı böyle iken bunlar da bir azîm çıyan olup ilâcî müşkil idi” buyurdılar.

²²⁴⁴ Sehven “mızarağım” yazılmıştır.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün Eyyûb'de Vâlîde Sultân bâğçesinde cümle levend eşkıyâsıyla pâdişâh hazretlerine alay gösterüp, ancak kendü hil'at giydi ve iki bin miqdâr aşîretleri askeriyle Türkman'dan Çıdam ve Receb ve Cigit oğulları dahi fermân-ı hümayûn ile gelüp Yeğen Osman Paşa'nın akabince Üsküdar'dan Kâğıdhâne'ye geçmişler idi.

İrtesi Penç-şenbih gün anlar dahi Kâğıdhâne'de vâkı' Alibey köyünde alay gösterüp ancak beğlerine kaftan giydirilüp, cümlesi aşağı sahrâda karşı karşıya bir sâ'at miqdârı mızrak oynadılar ve ol gün Büyük Mîrâhûr Voynuk Mehmed Ağa ile vezîr-i a'zam ve Şâtırbaşı Aşçı Mehmed Ağa ile Mora Serdârı Divrikli Vezîr Mehmed Paşa'ya hatt-ı hümayûn kılıç kaftan gönderildi. Rûm-ili'ne geçen askerî ve sekbân saruca makûlesi sefere gitmeyüp, ba'zı kurâlara perâkende olup, ahâlîsine zulm itmeleriyle ehl-i sefer olanları dahi kalmaya bahâne isteyüp, “ehl ü ıyâlimiz taşra çıkmadan ve erginlerimiz döğölmekden kaldı” deyü, eşkıyâ ta'addîsinden taraf taraf rikâb-ı hümayûna mahzarlar gelmekle, levend eşkıyâsıyla askerî tâ'ifesin orduya sürmek üzre sağ kola Küçük Mîrâhûr Hazînedâr Osman Ağa ve orta kola İstanbul Bostancıbaşı İnekci Hasan Ağa ta'yîn olup, mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Salı gün gitdiler ve mütekâ'idînden sâbıkâ nedîm-i hâss olan Leh Hasan Paşa'nın ba'zı nâ-ma'kûl hareket ve evzâ'ı sem'-i hümayûn-ı pâdişâhî olmağın, Akdeniz Boğazhisârına nefy olundu ve yigirmi tokuzuncı Penç-şenbih gün asâkir-i İslâm için herkes cevâmî' ü mesâcidinde du'â itmek buyuruldu, zîrâ du'â günleri cem'iiyet ve fesâd eksik²²⁴⁵ olmaduğundan bu müzâhame böylece def' oldu.

Ve mâh-ı Ramazân'ın beşinci Salı gün Rûm-ili Kâdı-askeri Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi azlinden, yerine Anadolu Kâdı-askeri İmâm İbrâhîm Efendi ve anın yerine İstanbul Kâdısı Orman Donuzı²²⁴⁶ İbrâhîm Efendi ve anın yerine Ka'be'den munfasıl Fenârîzâde Seyyid Pîr Mehmed Efendi nasb oldu.

Ve on tokuzuncı Salı gün Büyük Mîrâhûr Voynuk Mehmed Ağa vezîr-i a'zamin müjde telhîsiyle ordu-yı hümayûndan gelüp, asâkir-i İslâm Ösek köprüsi kurbunda vâkı' Çataköprü'de Nemçe taburuyla mukâbil olup, guzât-ı İslâm mansûr-ı muzaffer küffâr-ı bed-li'âm meksûr u müdemmer olduğın haber virmekle, iki kat serâserli kürk giydirildi ve Bostancıbaşı İnekci Hasan Ağa asker sürmeğe me'mûr oldukda, kâ'im-makâm

²²⁴⁵ eksik V : -Y

²²⁴⁶ Orman Donuzı V : İmâm Y

paşaya ba'zı nâ-ma'kûl söze cür'et itdüğünden rencîde olmuşidi. Mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün bî-nân azl olup, yerine Kethudâ Midillilü Mustafâ Ağa bostancıbaşı olup ve anın yerine sağ hamleci Halil Çelebi kethudâ nasb oldu.

Mâh-ı Şevvâl'in gurrei Bâzâr gün ki, Temmuz'un âhiridir, mu'tâd üzre vüzerâ ulemâ ve a'yân-ı dîvân Bâbü's-selâm'da dâmen-bûs-i pâdişâhî ile müşerref olup, önüne düşüp alay ile Ayasofya câmi'ine varup bayram namâzın kılup geldiler. Ve altıncı Cum'a gün Beşiktaş yalısından Tersane bâğçesine göç eylediler.

Ve tokuzuncı Şenbih gün Kıbrıs'dan menfî Deli Hâmid Efendi'nin fevti haberi gelüp, hânesinde üç yüz seksan kîse guruşu bulunup, elli kîsesi oğullarına virilüp bâkîsi mîrîye kabz olundu.

Ve Boğazhisâr muhâfazasına ta'yîn olunan Halil Paşa'nın teftîşciliği hâlinde Anadolu'da uğraduğı kurâ ve kasabât ahâlîsine itdüğü zulümden kerrât ile gelen şikâyet mahzarların kâ'im-makâm paşa rikâb-ı hümayûna arz idüp, katline virilen fetvâ-yı şerîf üzre Boğazhisâr muhâfazasında Serdâr Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa'ya hitâben sâdır olan hatt-ı şerîf ile Salahor Küçük Süleyman Ağa gönderilüp, kârı tamâm ve ser-i bürîdesi mâh-ı mezbûrun on sekizinci Çehâr-şenbih gün tersane hareminde rikâb-ı hümayûna îsâl ve endûhte-i bâb-ı hümayûn kılındı ve yüz küheylân atları vesâ'ir üstür-mehâr²²⁴⁷ eşyâsı cânib-i mîrîye alındı ve teftîşçi paşaların dâ'im kârı zulm ü ta'addî olduğundan re'âyâ fukarâsı âher diyârlara perâkende vü perîşân oldukları mesmû'-ı hümayûn olduğundan gayrı, Kapu Ağası Hacı İbrâhîm Ağa hacdan gelürken, vâkı' hâllerine muttali' olup, teftîşcilerin envâ'-i türlü fezâhatların rızâen li'llâh huzûr-ı hümayûna arz u i'lâm itmekle Teftîşçi Vezîr Sarhoş Ahmed Paşa'ya Bağdâd eyâleti virilüp, teftîşcilik külliyyet ile ref' olup, Anadolu'da vâkı' vâlî-i vilâyet ve ahâlî-i memleket ve müsellemlere seksenden mütecâviz fermânlar gönderildi ve her kimin sancağında ve kâdılığında âyende vü revende ve tüccârdan bir ferde zarar isâbet idicek olur ise, eşyâsı tazmîn olundukdan sonra kendüsi katl ve mâlî mîrîye kabz olunmasını ve zîr-i destlerinde olan kûh ve sahrâları tecessüs ve hıfz u hirâset idüp, sekbân [u] saruca nâmına yanlarında bayrak ve levend tutmayup garîb yiğit istihdâm itmeleri muhkem tenbîh buyuruldu.

²²⁴⁷ üstür-mehâr V : -Y

Ve Sayda-Beyrut Vâlisi Koca Hasan Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûlesi Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Âbidîn Paşa'ya ve anın mansıbı Van Beğlerbeğisi Türk Ali Paşa'ya ve anın mansıbı Cidde'den ma'zûl Kalaylı Koz Ahmed Paşa'ya tevcih olundu.

İstâilâ-yı küffâr umûm-ı cezîre-i Mora

Mora serdârı Vezîr Divrikli Mehmed Paşa'ya kılıç kaftan getüren Şâtırbaşı Aşçı Mehmed Ağa gelüp, Venedik kâfiri kastelleri ve Ballubadra'yı boş bulup, zabt eyledükden sonra, mâh-ı Ramazân'ın yigirmi tokuzuncı gün bi't-tamâm Mora cezîresi kabza-i tasarruflarına girüp, Serdâr Vezîr Mehmed Paşa ancak yanına me'mûr paşalıdan ve kapu kulundan üç bin miqdâr âdem ile firâren gelüp, Gördüs boğazından çıkup Atina'da karâr ve ol cânibleri muhâfaza üzre olduğın rikâb-ı hümayûna arz itmekle kalbleri mahzûn dîdeleri nem-nâk olup, takdîre havâle eyledi ve ol gün ordu-yı hümayûndan muvahhiş haberler ile serdâr-ı a'zamın bir ağası gelüp, telhîs getürdi. Asâkir-i İslâm Nemçe taburuyla Şaklaviş palankası menziline mukâbil olup, hezîmet buldukların ve firâren gelüp, Ösek köprüsin geçüp kal'a altına kondukların i'lâm itmekle, halka bir mertebe hüzn-i inkisâr târî oldu ki, bir vaktde misli sebkât itmemiştir. Hattâ pâdişâh hazretleri tesane hareminded deryâya nâzır kafesli köşke kapanup, bir gün bir gice ağladı. "Ne olaydı öleydim bugünleri görmeyeydim. Bugünleri görmekten ölmek yeğdir, ölüm isteyeniy ta'yîb iderdim, vechi var imiş işte başıma geldi" buyurmuşlar. Ve kul mevâcibi için sekiz yüz elli kîse akça ordu-yı hümayûna gönderdi.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Penç-şenbih gün maktûl teftişci Halil Paşa mahlûlünden Kastamonu sancağı harem-i hümayûnda ser-kâtible peşkîr gulâmı olan Bahrî Mehmed Ağa'ya tevcih olup, Boğazhisârı'nın Anadolu cânibinde Yenikal'a muhâfazasına ta'yîn olundu.

Ve yigirmi tokuzuncı Bâzâr gicesi Eskisaray kapısı önünde vâkı' mescid civârında olan hâniden âteş isâbet idüp, sağlu ve sollu dik aşağı uzun çârsû ve Kilit Hanı'na varınca beş yüz miqdâr hâne ve binden mütecâviz dekâkîn ihrâk bi'n-nâr oldu.

İhrâk-ı saray-ı atîk

Ve mâh-ı Zî'lka'de'nin dördüncü Penç-şenbih gicesi ahşâm namâzında Eskisaray haremine dahi âteş isâbet [140a] idüp, beşinci sâ'ate değin hayli yer yanup gitdi.

Baltacılar ve helvacılar ve açıcılar güç ile halâs olup, pâdişâh hazretlerinin küçük birâderi Sultân Ahmed'in vâlidesi Mu'azzez Sultân, merhûm Sultân İbrâhîm Han fevtinden sonra saray-ı mezbûra nakl olup, anda olurlar idi. Havfından zehresi çâk ve irtesi Cum'a gün menzil-i zîr-i hâk olup, vüzerâ vü ulemâ cenâzesin kaldırıp Üsküdar'da saray kurbunda bir mürtefi' suffe üzre defn olundu ve Âstâne'nün icmâl-i vakâyi' bu mahalde hatm oldu.

Ahvâl-i serdâr-ı a'zam be-serhadd-i Engürüs ve hezîmet-i asker-i İslâm be-sahrâ-yı kal'a-i Şaklaviş ve zuhûr-ı gulüvvî-i eşkıyâ-yı asker ve fitne-i azîm-i ordu-yı hümâyûn ve firârî-i Vezîr-i a'zam Süleyman Paşa âmeden-i Âstâne

Çün Vezîr-i a'zam Süleyman Paşa, evvel-bahâr oldukda yine serdârlık ile Belgrad kışlasından otağın taşra çıkarup, kışlada olan kapu kulu ve vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ gelüp mülhak-ı ordu-yı hümâyûn olup, Anadolu ve Âstâne'den emr olunan asker vürûduna muntazır ve harekete âmâde iken, mukaddem Nemçe askeri gelüp Ösek kal'asın nehr-i Drava aşurı muhâsara itdüğün işitdikde, mu'accelen Belgrad'dan kalkup, nehr-i Sava'yı köprüden geçüp on üçüncü günde Ösek'e vardı.

Düşmen-i dîn dahi top ve askerin metrisden çeküp, asâkir-i İslâm ile mukâbele vü mukâtele kasdıyla nehr-i Drava[y]ı berü geçmek sevdâsına düşüp, kal'ânın üst tarafında vâkı' Otov nâm mahalden²²⁴⁸ nehr-i mezbûr üzre köprü başına mübâşeret eyledi. Vezîr-i a'zam dahi hisâra arka virüp, ordu etrâfına handak çeküp düşmenün hücum idicek mahallerine kat kat metrisler alup ve top tabyaları yapup mevcûd balyemez ve kolonborna ve şâhî topları dizüp, piyâde tûfeng-endâzı metrislere yerleşdirüp muktazî yerlere süvârî asker ta'yîn eyledi ve düşmen-i dîn dahi cisri tamâm idüp fevc fevc berü cânibe geçüp, alayların düzüp safların bağlayup asâkir-i İslâm üzerine yürüdi. Metrislere karîb top menziline geldüklerinde cümle toplara bir fitilden aşes virilüp, akabince tâ'ife-i piyâdegân birden niçe bin kurşun serpdiklerinde, ân-ı vâhidde altı bin kadar kâfir nâr-ı cahîmi bulup, iki bin miqdâr bârgîrleri helâk sâ'ir melâ'în neye uğraduğın bilmemekle ol sâ'at yüz döndürüp, bir ormana girdiler ve süvârîsinin her biri ellerinde birer çengellü ağaç getürmüşler zu'mlarınca Türk'ü bozduğumuzda yere inmeğe hâcet olmasun at üzerinde eşyâların aluruz sevdâsına düşüp, hîn-i firârda vâfirin meydânda bırakmışlar esîrlerden haber alındı.

²²⁴⁸ Otov nâm mahalden V : bir mahalde Y

Ol gice melâ'in ol mahalde yatup ve irtesi gün yine gelüp muhârebe eyledi. Lâkin dünki top tûfengden ilerü gelmeğe korkup sol kolda orman içine ta'yîn itdüğü üç bin kadar Hırvat eşkiyası üzerine mukâbelelerinde olan guzât-ı İslâm hamle vü hücum idüp, bi'l-külliyeye kılıçdan geçürmekle sâ'ir melâ'îne havf u haşyet müstevlî olup, ol gice karârı firâra tebdîl ve cîsr-i mezbûrdan ubûr ve Mihaç palankasına doğru cân atup gitdiler. Vezîr-i a'zam dahi kendü hevâdârları igvâsıyla düşmeni ta'kîb murâd eyledi. A'yân-ı asker rızâ vermeyüp, hezîmeten "kaçan düşmeni koğmak erlik işi değildir, ırzımız yerinde meydân bizde iken yerimizde durup kal'ayı muhâfaza idelim" didiler. Vezîr-i a'zam hevâdârları, "seni men' iden düşmenlerindir mansûr olduğın istemezler. Bu kâfir bize helvâ olmaz oklanmış şikârimızdır kaçırmayalım" deyü, hâh u nâ-hâh tahvîl-i kulûb idüp, nehr-i Drava'yı köprüden geçüp, düşmen ardına düşdiler. Cünbüş-i hareketden dil almaya birkaç serhadli gönderdiler. Meğer iki bin kadar kâfir ile bir ülke sâhibi mel'ûn henüz imdâda gelürmüş, bir miqdâr tevâbi'yle şikâra ayrılmış. Bunlara müsâdif olurlar yanında olanları kırarlar ve kendüyi diri tutup huzûr-ı serdâra getürenler ihsânlar alup söylediler. Lâkin tabur keyfiyyetin bilmemekle tekrâr yarar diller aldurup su'âl eyledikde, Nemçe askeri sizden havf idüp Mihaç palankasın ve Drava suyunda olan zahîre gemilerin yakup Budun'a doğru firâr üzre oldukların ve Şaklaviş kal'asın tahliye ve ihrâk itmeğe altı bin kâfir gönderdiklerin haber virdiler.

Rûm-ili Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa'yı Şaklaviş yolu üzerine karavula ta'yîn idüp, irtesi mâh-ı Şevvâl'in üçüncü gün mezbûr kâfirin yolın alup ahşâma değin karşı karşıya durup tarafeynün bâhâdırları meydâna girüp ceng itdüklerin taburda serdâr-ı müşrikîn bildirüp imdâd taleb eyledi. Vezîr Ahmed Paşa dahi vezîr-i a'zamı âgâh itmekle umûm ordu-yı hümâyûn ile kalkup ol mahalle gelüp, bir azîm zıyk orman içinde sokak şeklinde bir yere nüzûl eyledi ve bir mertebe çadır çadıra ve tınâb tınâba katup izdihâm oldu ki, çadırlar arasında gezilmeden kalındı ve piyâde asker-i İslâm önlerine metrisler kazup, düşmen-i dîn dahi ol mahalle gelüp kondı ve alayların yasayup cenge âmâde oldu ve ilerüde bulunan cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ile atlu mübârizân-ı İslâm dahi meymene ve meysere alayların bağlayup kuşluk vaktinden ikindiye değin taraf taraf top u tûfeng a'mâl-i seyf ile yedi sâ'at ale't-tevâlî merdâne vü dilîrâne cenkler idüp niçe baş dil aldılar. Lâkin vezîr-i a'zam nâm-ı benim olsun deyü, halkı muhârebeden men' idüp, askerin zabt u rabtına mukayyed olmadı ve her vechile tedbîrde tekâsül itmekle anlar dahi yan çalup melâ'in dahi ferce bulmağla sol taraftan Anadolu kolı üzerine yürüyüp cümlesin dağıttı. Sâ'ir asker-i İslâm'a dahi

sirâyet itmekle bî-ceng ü cidâl târumâr olup firâra yüz tutdılar ve piyâde erbâb-ı metris bunların kurşuna dutup döndürmeğe çâre idemediler ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* taraf-ı düşmenden bir şedîd rûzgâr dahi esüp, top tûfeng tütünün ve sahrâlar tozun asker-i İslâm üstüne²²⁴⁹ sürüp, âlemi zulumât kapladı ve göz gözü görmez olup, bir azîm şaşkınlık vehm-i ârız oldu ki, herkes cân baş kaydına düşdiler.

Ve ahşâma bir sâ'at kalarak külliyyet ile yüz çevirüp, cümlesi ordu üzerine uğrayup tınâbları kılıç ile çalup yıkdılar bi'l-küllîyye mâl u menâl ve bâr u bengâh, hayme-i hargâh hazîne vü top mühimmât-ı cebehâneyi yerinde bırakup baba oğuldan oğul babadan geçüp, hezâr mihnet ile taşra çıkup ancak birer kuru başları gözlerinden akan yaşlarıyla râh-ı selâmeti tutup Drava'ya doğru kaçdılar. Nısfu'l-leylde çırlak çıplak yalın ayak kababaş Ösek köprüsü başına gelüp, düşmen ta'kîbinden havf olmağla herkes bir sâ'at evvel geçmeğe cehd idüp, bir ok menzili yerden halk birbiri üzerinden geçüp izdihâmdan iki bin miqdâr âdem ayak altında kalup helâk oldu. Ne hâl ise irtesi gün ikindiye değin berü yakaya geçüp, Ösek kal'ası kurbuna kondılar. Düşmen dahi gelüp bî-mezâhim cümle orduyu ve top ve mühimmât-ı cebehâne ve hazîne ve defterhâneyi zapt idüp, ol mahalde kaldı ve ser-leşker-i küffâr vezîr-i a'zam otağına girüp emr idüp ümmet-i Muhammed'den orduda kalan yaralı bereli mecrûh haste makûlesinden üç bin miqdâr derd-mendi giriftâr keşân ve keşân getirüp Aylak Çadırı önünde eziyyeten boyunların urdurdı ve bir niçesin esîr idüp küffâr arasında bir kûşede iki yüz elli nefer yeniçeri metrisde kalmış idi. Ahşâma değin dögüşü dögüşü şehîd oldılar. Bakıyye kalan sekiz nefer mecrûhı tutup bağladılar beş def'a meydân-ı siyâsete getirüp çökertmişler iken yine öldürmeyüp yaraların sarmışlar. Biri Burgoslu Ramazân Beşe idi firâren gelüp, heber virdi üzerimize gelen kefereden kendü takrîrleri üzre üç bin kâfir ve tokuz yüz bârgîrleri helâk olmuş didi. Ve mukaddem giriftâr olan Nemçe kapudanıyla defterhâne mübâdele olundu ve Ösek altında on beş gün meks idüp, ol havâlînin kal'a vü palankaları tahliye-i nisvân u sıbyânın ve top ve cebehânelerin ve Ösek'de olan gümüş halkalı Sultân Süleyman topun gemilere koyup Belgrad'a gönderdikden sonra Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa ile Navloncı Hasan Paşa'yı Ösek muhâfazasına alıkoyup, kendü mâh-ı mezbûrun yigirminci gün göçüp Varadin kal'ası altına geldi ve anda dahi beş gün meks idüp, Eğre kal'asından feryâdcı gelüp, zahîreden müzâyakaların bildirmeleriyle meşveret olup, “cümlemiz birden zahîre

²²⁴⁹ üstüne V : üzerine Y

getürsek vaktin vüs'âtı olmaduğundan gayrı memleket harâb bu ağır asker ve hayvânâta yolların tahammülü yok açlıktan cümle helâk oluruz. Lâkin bir miqdâr güzîde atlu asker ayırup Nemçe taburu Başka ovasına geçüp on beş sâ'at karîb mahalle gelmiş varup karşılayasız" deyü ikişer **[140b]** günlük zahîre virüp, Varadin köprüsünü karşı geçdikden sonra²²⁵⁰ terkilerine ikişer keyl²²⁵¹ zahîre dahi virüp, bu tezvîr ile Eğre'ye getürtmelerin kavl eylediler.

Bir miqdâr yeniçeri sipâh-ı silihdâr bölükleri ve üç bin sekbân [u] saruca ile Serçeşme Yeğen Osman Paşa ve eyâletleriyle birkaç paşalar, üzerine Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Büyük Ca'fer Paşa ser-asger nasb olup, bu tedbîr ile ikişer günlük zahîre ile Varadin köprüsünden karşı Segedin sahrâsına geçürdiler.

Ve irtesi gün ikişer keyl zahîre dahi teklîf eylediklerinde kul tâ'ifesi acze müte'allik kelimâta başlayup, "on beş sâ'at yere sekiz günlük zahîre almak niden iktizâ ider" dirken tezvîrleri duyulup, "Eğre kal'ası bundan on konak yerdir. Yolların düşmen bağlamış dönmek şöyle dursun selâmetle bile varmamıza şübhemiz var" deyüp, gitmeden ibâ eylediler ve cümlesi Ser-asger Vezîr Ca'fer Paşa'ya varup, "sizin fikriniz Eğre'ye îsâl-i zahîre değil, ancak bizi kırdırmak deyü, bahâne ile kal'ayı imdâd-ı asker ve zahîre ile doldırmaktır. Ne zahîre alınız ve ne Eğre'ye gideriz" diyerek, Serçeşme Yeğen Osman Paşa'ya vardılar. Vezîr-i a'zam Sancak-ı Şerîfle gitmedikçe gitmemelerin ittifâk ve müdde'alarında musirr olup, piyâde vü süvâr dönüp, Varadin köprüsünden berü yakaya mürûra teveccühlerin vezîr-i a'zama bildürdiler. Ol sâ'at emr idüp, köprü tonbazların kesmeğe ve askeri geçürmemeğe ta'yîn itdüğü âdemleri kurşuna tutup, bî-mezâhim köprüden geçüp doğru Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Abaza²²⁵² Siyâvuş Paşa'ya varup cümleye baş eylediler. Ve kol ağaların da'vet ve vezîr-i a'zamı aradan kaldırmaya meşveret ve îkâz-ı fitneye mübâşeret eyleyüp, askerin beş kıst mevâcibleri virilmedüğünden vezîr-i a'zam münkesirü'l-hâtır olup ref' ü izâlesine fırsatcûy eylediler. Kendü uryân, ciğeri büryan ve hevâsına tâbî' bir alay eşhâs-ı erâzil ayağa kalkup, meydâna döküldiler. Ve ser-bölük nâmına olanlara teba'îyyet ile yüze çıkup sipâhdan Tokat kethudâ yeri Ebî's-Seyfoğlu Ahmed Ağa ve Sivas kethüda yeri Deli Pîrî Ağa ve silihdârdan Teke kethudâ yeri Ahmed Ağa ve Amasya kethudâ yeri Küçük Mehmed Ağa ve yeniçeriden Canikli Fetvâcî Hüseyin Çavuş ve neferden Burgoslu Hacı

²²⁵⁰ geçdikden sonra V : keçirüp Y

²²⁵¹ keyl V : günlük Y

²²⁵² Abaza V : -Y

Ali Ağa zu‘mlarınca sâhib-i kelâm tashîh-i dîn ü devlet re’îsü'l-eşkıyâ olup, Serçeşme Yeğen Osman Paşa ile yek-dil kalkup, Varadin bağlarında sözü beride koyup, “vezîr-i a‘zam ile şer‘le da‘vâımız İslâm'ında şübhemiz var. Katl olmayınca müteselli olmazız” diyerek, otağına yürüdiler. Ve ol dahi Sancak-ı Şerîfi alup karşı geldi, matlûbunuz üzre ben de sizinle köprüyi geçüp müstahak olduğunuz ulûfeyi vireyim va‘desiyle âdem gönderüp, karşı geçmek ardınca olduğın eşkıyâ göricek, piyâde vü süvâr köprüden üzerine hücûm itmekle, Sancak-ı Şerîfle bir Tuna şaykasına girüp birkaç müte‘ayyen âdemlerin ve yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa ve Defterdâr Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa'yı bile alup, Belgrad'a doğru firâr eyledi.

Ve erâzil dönüp otağın yağma idüp, tevâbi‘in soydular ve irtesi gün piyâde vü süvâr umûmen Vezîr Abaza Siyâvuş Paşa otağına cem‘ olup, “biz seni vezîr-i a‘zam itdük” deyü, cebren ata bindürüp ve alay ile getirüp Firârî Süleyman Paşa otağına indürüp bî‘at eylediler. Cânına minnet cümleye baş olup zorbalık nâmın ürendi ve rü‘esâyâ hil‘atlar giydirdi ve kendü anlara ve anlar kendüye zarar kaskında olmayacaklarına yemîn idüp, bir baş İstanbul'a varup, pâdişâh tebdîline kavî-i karâr ahd-i mîsâk eylediler ve dahi irtesi gün yine otağına cem‘ olup, kendüye mühr-i hümayûn gönderilüp, mîrî mâl izâ‘at iden devlet hâ’inlerinden Firârî Süleyman Paşa ve Ebû-Kât²²⁵³ Yeğen Mehmed Efendi ve Büyük Tezkireci Muhtârî Efendi ve Küçük Tezkireci Lûtfî Efendi ve Defterdâr Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa ve Defterdâr Emîni Acemzâde Hüseyin Efendi ve Kâ'im-makâm Receb Paşa ve kethudâsı Ömer Ağa ve muhzırı Bektâş Ağazâde Mehmed Ağa ve re'îsi Nigâhî Mustafâ Efendi ve şikk-ı sâni defterdârlığıyla Haseki Sultân Kethudâsı Kutluk Şiniki Mehmed Efendi ve Tersane Emîni Kapan Çelebi Mehmed Efendi ve Gümrük Emîni Kör Şa‘bân Ağa ve ma‘zûl bostancıbaşı İnekci Hasan Ağa ve hâlâ bostancıbaşı Midillilü Mustafâ Ağa ve Dârû's-sa‘âde Ağası Yûsuf Ağa ve Kapu Ağası Hacı İbrâhîm Ağa ve Silihdâr Moralı Hasan Ağa ve Müneccimbaşı Ahmed Efendi ve bunun emsâli Enderûn u Bîrûn avâm-ı ulemâdan yetmiş miqdâr âdem mahzara yazılup, şer‘le da‘vâlarına faysal virmek üzre İstanbul'a azîmetlerin bildürüp, cümle rü‘esâyı asker mühürleyüp müteferrikabaşı Hacı Hüseyin Ağa ve yeniçeri ocağından orta çavuş ve sipâh-ı silihdârdan birer çavuş ile rikâb-ı hümayûna gönderüp, umûm asker-i İslâm ile kalkup mâh-ı Zilka‘de'nün beşinci gün Belgrad'a geldiler. Ve firârî Süleyman Paşa dahi Tuna ile Belgrad'a gelüp, yeniçeri

²²⁵³ Ebû-Kât V : Re'îsi Y

Ağasın anda alıkoyup kendü kal'ada der-mahzen beş yüz kîse akçayı çıkarup, yanına alup defterdâr ve re'îs efendiyle yine Tuna ile Rusçuk'a gelüp, menzil ile mâh-ı mezbûrun sekizinci Dü-şenbih gün İstanbul kurbunda Dâvudpaşa'ya karîb çiftliğine inüp, tebdîl-i câme Kâ'im-makâm Receb Paşa'ya gelüp buluşdı. Vâkı' hâli bildürüp “alevlenmiş âteşdir önünde bulduğun işte yakup geliyor. Bir belâdır uğradık itfâsı bir vechile mümkün değil. Rü'esâ-yı asker ve lisân-ı eşkıyâda Rodos'da menfî sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa'ya sadâret söylenür. Vücûd bulur ise ne ben kalurum ne sen. Çâresin görmek gereksin” deyüp, Sancak-ı Şerîfle mührü kendüye teslîm idüp, Kuruçeşme'ye karîb yalısına gidüp ihtifâ eyledi ve bile gelenler İstanbul'da saklandı.

Bu ahvâl halk içinde miş yaş²²⁵⁴ söylenerek pâdişâh kulağına deyüp, kâ'im-makâm paşadan sihhatin su'âl buyurdılar, künhüyle arz eyledi ve Süleyman Paşa'yı zapt idüp, Sancak-ı Şerîfle mührü istedi ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Cum'a gicesi üçüncü sâ'atde nihânî tersane bâğçesi haremine getürüp yed-i hümayûna teslîm eyledi. Ve Süleyman Paşa'yı her ne vakt istersen, benden al didi.

Ve irtesi gün Okmeydânı'nda atıcılar tekyesinde yine varup pâdişâha buluşdı ve henüz ordudan gelen kul tâ'ifesinin arz-ı mahzarın virdi. Ve hikmet Kara İbrâhîm Paşa sadâretten azl oldukda mühürdârını Kâ'im-makâm Receb Paşa yanına almış ve İbrâhîm Paşa'nın mührü oğlanda kalmışdı. Ve kâ'im-makâm Receb Paşa dahi İbrâhîm Paşa ağzından kul ağalarına ve eşkıyâ-yı neferâta bir fitne ile beni sadârete getürün matlûbunuz her ne ise müsâ'ade olunur, mazmûnuyla mektûblar yazup oğlanda olan mühür ile mühürleyüp kîsesiyle getürüp pâdişâha gösterdi. “İşte gör bak fitnelik ne taraftan imiş, yolda tutduk” deyü, sâhte kâğıd ile derd-mendin katline hatt-ı şerîf aldı ve Burusa'da menfî müftî-i sâbık Ali Efendi dahi mezbûr ile yek-dil ve yek-cehetdir²²⁵⁵ İstanbul'a karîb mahalde olmakdan Rodos'a nefy olunmasın ve şimdiki hâlde Siyâvuş Paşa ser-askerlik ile Belgrad'da kışlayup ve kulun matlûblarına müsâ'ade ve Belgrad'dan berü geçmemek üzre mü'ekked hatt-ı şerîf gönderilmesin arz u istîzân idüp, bir kabza murassa' kılıç bir serâserli kürk ve serdârlık emriyle Küçük Mîrâhûr Hazînedâr Osman Ağa Siyâvuş Paşa'ya gönderildi ve Baş Kapucubaşı Kôr Mustafâ Beğ dahi Ali Efendi'yi Burusa'dan kaldurup Rodos'a götürüp kal'a-bend ve anda İbrâhîm Paşa'nın katline me'mûr olup gitdi.

²²⁵⁴ miş yaş V : mişin yaşın Y

²²⁵⁵ Sehven “cihed” yazılmıştır.

**Tevcîh-i mühr-i vezâret Siyâvuş Paşa ve gulüvvî-i asker katl-i defterdâr
Seyyid Mustafâ Paşa ve a'yân-ı sâ'irühüm**

Lâkin bu vaz'dan pâdişâha gına vü itmînân gelmeyüp, mâh-ı mezbûrun on altıncı Salı gün ki, Eylûl'ün üçüdü, karîha-i hümayûnlarından mühr-i vezâret Siyâvuş Paşa'ya virülüp, gerek kendünün ve gerek kul tâ'ifesinin her ne matlûbları var ise müsâ'ade olunmak şartıyla, Belgrad'da kışlayup, zinhâr²²⁵⁶ berü geçmemek üzre sadâret hatt-ı hümayûnuyla mühr-i hümayûn ve iki mücevher sorguç ve bir kabza murassa' kılıç ve kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ve Sancak-ı Şerîf ile Silihdâr²²⁵⁷ Moralı Hasan Ağa Belgrad'a gönderildi. Ve öteden gelen defterdâr ve a'yân-ı dîvân ve mahzar getürenler girü gitmeleri tenbîh buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun on yedinci Çehâr-şenbih gün Küçük Mîrâhûr Osman Ağa Belgrad'a varup, serdârlık hatt-ı hümayûnuyla kılıç kaftanı Siyâvuş Paşa'ya teslîm eyledi ve irtesi gün dîvân idüp, ocak ağaları ve zorbabaşları otağına da'vet, mahzarlarında feth ü kırâ'at olundukda ısgâ itmeyüp, “bu hatt-ı hümayûn gönderen âdemin mutlak pâdişâhlığın istemeziz. Bunda kışlamayup şer'le da'vâmız görmeğe İstanbul'a varmayınca bir mahalde dizginimizi çekmeziz” didiler ve Osman Ağa'nın katlin murâd itmişler iken şefâ'at idüp habs eylediler. Ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Büyük Ca'fer Paşa'yı İrik? muhâfazasına ve Navloncı Hasan Paşa'yı Ösek muhâfazasına ta'yîn eyleyüp, Anadolu Beğlerbeğisi Hazînedâr Hasan Paşa'yı Ösek'den getirüp, vezâret ile Haleb eyâletiyle Engürüs'e serdâr nasb ve Belgrad muhâfazasına me'mûren serâserli kürk giydirdi ve yanına bir miqdâr yeniçeri ve dört aşağı **[141a]** bölük sipâhîleri alıkodukdan sonra, mâh-ı mezbûrun yigirminci Şenbih gün cümle asker-i İslâm ile göçüp, İstanbul'a teveccüh eyleyüp ve yigirmi yedinci Şenbih gün Niş'e gelüp kondı.

Silihdâr Moralı Hasan Ağa üç gün mukaddem mâh-ı mezbûra gelmiş ve istîzân idüp, kudûmuna muntazır olmuşıdi. Ol gün azîm alay ile vezîr-i a'zam otağına inüp, ol dahi tuğlar önünde istikbâl-i Sancak-ı Şerîf ve mühr-i hümayûn ve hatt-ı şerîfî teslîm idüp, hil'ati giydi ve sorguçları sokundı ve irtesi gün dîvân olup, vüzerâdan Konakçı Kıncı Ali Paşa ve kol ağaların otağına da'vet ve mertebelerince ilbâs-ı hil'at buyurup, Yeniçeri Ağası Vezîr Bekrî Mustafâ Paşa haslar ile Boğazhisâr muhâfazasına ta'yîn ve

²²⁵⁶ zinhâr V : -Y

²²⁵⁷ Silihdâr V : -Y

yerine Kul Kethudâsı Cadı Yûsuf Ağa ve anın yerine Zağarcı Kel Ömer Ağa nasb olundu.

Ve bundan akdem Varadin altında Vezîr-i a‘zam Siyâvuş Paşa kendü ve kol ağaları lisânından mahfî Şeyhü'l-İslâm Ankaravî Mehmed Efendi'ye mektûb yazup, dîn ü î mân ve ırz u nâmûs gidüp, küffâr arasında bed-nâm olduk. Mâdâm bu pâdişâh tahtındadır askerde gönül birliği olmayup, bir iş vücûd bulmaz. Umûm ihtiyârıyla cümle nün önüne düşüp, şer‘le da‘vamız görmeğe İstanbul'a azîmetden murâd ancak pâdişâhın hal‘ine ve ortanca birâderi Şehzâde Süleyman'ın cülûsuna ittifâk olunduğın bildirmiş idi. Ol dahi mahfî ulemâyı hânesine cem‘ idüp, kâğıdı gösterdi ve “pâdişâhdan biz de emîn değiliz ulemâyı ayak altına alup, bir alay nâ-ma‘kûl şahsı ilerü çeküp cevri ü cefâsı hadden aşup zabt u rabtdan kaldı ve hevâsına tâbi‘ olup, şer‘-i şerîfden çıkup nasihat kabûl itmez oldu. Bunun hal‘i bizim de murâdımızdır. Lâkin bu erâzil İstanbul'a geldüklerinde bir alay ümmet-i Muhammed'in ehl ü iyâlin çekmeyüp, mâllarına ta‘arruz itmeyüp, kendü arzlarıyla mukayyed olıcaklarına cümle kol ağaları kefil olurlar ise, biz de anlara mu‘âvenet idüp, her hâllerine müsâ‘ade ideriz ve illâ tedârükleri görölür” cevâbı yazılıp, mühürlenüp gönderilmiş ve menzil-i mezbûra gelüp vâsıl olmuş idi. Cümle nün ma‘lûmı oldukda, bizim ol tarafa azîmetimiz şer‘le da‘vâmızı görüp yaramazların ve mîrî mâl izâ‘at idenleri²²⁵⁸ bulup haklarından gelmekdir yohsa bundan hâric bir vaz‘ımız olamayup neferât ve tevâbi‘den kimseye rencide olmayacağına kefil oldukların bildürüp dibelik Fir‘avniyyetleri ziyâde oldu.

Vezîr-i a‘zam ilkâsıyla zorbabaşılar cümle piyâde vü süvâr kul tâ‘ifesin ifsâd idüp, meydâna çıkdılar cem‘iyyet ile gelüp kendü otağını kuşatdılar. “Bir buçuk yıldır ulûfe yüzü görmedik hâlimize merhamet itmediler. Beş kıst ulûfemiz geçdi mîrî mâl izâ‘at iden defterdârı isteriz” deyü çağrışdılar ve derd-mend Defterdâr Vezîr Seyyid Mustafâ Paşa henüz İstanbul'dan gelüp, vezîr-i a‘zam yanında idi, sûret-i mu‘âmele recâ idüp ısgâ eylemediler ve “şimdi otağı başına yıkarız” feryâdın eylediler. Vezîr-i a‘zam kendünün Şa‘bân kethudâsına, “defterdâr paşa bizim obadadır var getir” didi. Ol dahi, “sâhib-i devlet sizi ister buyurun” diyicek, derd-mend kalkup, “şer‘-i Allâh, şer‘-i Rasûlullâh” diyerek baş çadırda vezîr-i a‘zama geldi. Ol dahi kalkup içerü obasına gider gibi olup, “paşa efendim nereye gidersin, şer‘le da‘vâmı gör. Didiğim var ise söyle hâlîme merhamet eyle” deyüp, ağlaya kaldı ve aslâ bakmayup geçüp gitdi ve ol vaktde

²²⁵⁸ vâsıl olmuş idi....ve mîrî mâl izâ‘at idenleri V : -Y

ön kapudan içerü eşkıyâ yürüyüp, derd-mendi tutdılar ve sürükleyerek taşra çıkardılar. Dilinden Şer‘ullâh sözün kesmeyüp, nâ-ümîd olıcak, “ağa karındaşlar ak sakalıma ve ceddime rahm idin” deyü, feryâd idüp yalvaragördi. Bir alay ayağı çarıklı bî-dînler ağzına ve îmânına sebat idüp, “hâşâ sümme hâşâ şimden sonra seni bizim elimizden ceddin bile gelse kurtaramaz” deyüp, kılıç üşürüp pâre pâre eylediler. Gerçi bu fakîr bile değil idim ancak Silihdâr Moralı Hasan Ağa otakda bulunup sihhatiyle takrîrin yazdım.

Andan Süleyman Paşa re’îsi Yeğen Mehmed Efendi’yle Büyük Tezkireci Muhtârî Efendi ve Küçük Tezkireci Lûtfî Efendi’yi istediler. Vezîr-i a‘zam re’îs efendiyü art kapudan yol virüp soluğun Ka‘be’de aldı ve tezkirecileri içerü otakda boğdurup sokakdan taşra atup cüsseleri eşkıyâ elinde rîze rîze oldu. Defteremîni Acemzâde Hüseyin Efendi, “her kim vezîr-i a‘zam olur ise, nedîm olup şeytânet yolın gösterir ve hilâf-ı inhâ Melek İbrâhîm Paşa’yı katl itdürdi, anı da isteriz” deyüp, çadırın basup meydâna çıkardılar ve kılıç üşürüp pâre pâre itdiler²²⁵⁹ ve “yeniçeri kethudâ yeri mu‘ârazamızda bulunup her-bâr matlûbumuz def‘ine çalışur ve İstanbul’a giden orta çavuş mahzarımızı doğru pâdişâha virmeyüp, kâ‘im-makâm paşaya götürmüş, bunları da isteriz” deyü, bir bölük eşkıyâ gelüp, çadırların basup meydâna çıkardılar ve kılıç üşürüp fi‘l-hâl doğradılar²²⁶⁰. Lâkin derd-mend orta çavuş nâ-hak yere müfte gitdi, zîrâ mahzar getüren orta çavuş dönüşde Sofya’ya geldükde vehm ârız olup firâr itmiş ve Edirne’ye varup, Gülşenî tekyesinde ihtifâ itdüğü haberi gelmiş ve yerine ol gün küçük çavuş, orta çavuş olmuş idi. kaziyyeden bilenler, “bre yoldaşlar istediginiz orta çavuş bu değildir urman” deyüsiye kalmadı işin bitürdiler. Ve ahşâm irişüp cem‘iyyet dağıldı.

Ve irtesi Dü-şenbih gün andan dahi göçilüp, iki sâ‘at berü Ilıca boğazına ve Salı gün Mûsâ Paşa palankasına mâh-ı Zilhicce’nün gurresi Çehâr-şenbih gün Şarköyü’ne nüzûl olundu. Ol gün hatt-ı hümayûna cevâb, “şevketlü pâdişâhımız Belgrad’da kışlamamızı emr itmiş, fermân kendülerin ancak Belgrad ve etrâf-ı serhad evvelki gibi ma‘mûr değil, Belgrad’da kışlamak asker-i İslâm’a güçlük olduğundan gayrı şer‘le da‘vâmızı görmeğe bizzât İstanbul’a gideriz ve bir mahalde eğlenmeziz” deyü, umûm ağızdan mahzar yazılıp, Silihdâr Moralı Hasan Ağa ile rikâb-ı hümayûna gönderdiler ve mezbûr dahi defterde mevcûd iken Sancak-ı Şerîf ve mühr-i hümayûn getürmek

²²⁵⁹ itdiler V : eylediler Y

²²⁶⁰ fi‘l-hâl doğradılar V : fi‘l-hâl anı dahı pâre pâre eylediler Y

şerefiyle cerâyimine kalem-i afv çekdi ve mâh-ı Zilkâ'de'nün yigirmi ikinci Dü-şenbih gün Karadeniz donanması geldi.

Habs-i sadr-ı sâbık Süleyman Paşa ve firârî-i Kâ'im-makâm Receb Paşa

Mâh-ı mezbûrun otuzuncı Salı gün pâdişâh hazretleri, Bostancıbaşı Midillilü Mustafâ Ağa'yı tersane bâğçesi haremine²²⁶¹ getürdüp, sadr-ı sâbık Süleyman Paşa Kâ'im-makâm Receb Paşa yanındadır ikisini de kaldırıp, kapu arasına habs itmeğe hatt-ı şerîf virdi ve Receb Paşa'yı beğlik sarayda bulup, “senin ile Süleyman Paşa hakkında fermân var, kapu arasına buyurun” didi ve “Süleyman Paşa bunda yok, emir hünkârımın” diyerek, binek taşına inmiş iken, “siz bunda birez tevekkuf idin, içerüde ba‘zı muktezî hatt-ı şerîfler var bir miqdâr akça ile yanıma alayım” didi. Bostancıbaşı gaflet idüp, bu tezvîr ile elinden kurtuldi ve hareminde tebdîl-i câme bir bârgîre binüp, uğurın kapudan çıkup firâr eyledi ve şehir halkın iğfâl ve pâdişâha teşvîş için uğraduğı yerlere “dükkânları kapayup dağılın” diyerek, Topkapusı'ndan taşra çıkup, nâ-bedîd oldu.

Ol mahalde cümle çârsû, bâzâr kapanup, halk korkuya düşdi ve der-akab yine açıldı ve tevâbi‘i beyninde bir karışıklık olup dağılmaya başladılar. Ve bostancıbaşı aslın su‘âl eyledi, Receb Paşa'nın firârın haber virdiler ve aklı gidüp, şehre hasekiler dağıttı, “kodun ise bulasın görmüş yok”, mağmûm Hasbâğçe'ye gelüp vâkı‘ hâli pâdişâha bildirdi. “On gün mehil on birinci gün bulmazsan seni yerine katl iderim” deyü yemîn eyledi. Ve taraf taraf münâdîler nidâ idüp, bulana bin altun ile kırk akça ulûfe va‘de olunup ve illâ her kimin hânesinde mahfûz bulunur ise, kendü salb u siyâsethâne ve eşyâsı mîrîye kabz olup, ehl ü iyâli esîr-bâzârında satılmak tenbîh buyuruldu.

Şehirden hâric yerlere bostancı hasekileri ve dîvân çavuşları gönderildi ve Boğazhisâr Muhâfızı Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa vezâret-i sâni haslarıyla rikâb-ı hümayûna kâ'im-makâm nasb olup, varup getürmeğe hâssa Salahor Damdelen Küçük Süleyman Ağa der-akab Hâssa Haseki Mûsâ Ağa gönderildi. Ve Nişâncı İsmâ‘îl Paşa'ya pâye-i vezâret virilüp, ol gelince değin vekâlet idüp, firârîlerin ele girmesin muhkem tenbîh eyledi.

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün ki gurre-i mâh-ı Zilhicce'dir Süleyman Paşa Kuru-çeşme kurbunda vâkı‘ kendü yalısına karîb bir hânede muhtefî olduğı, bostancıbaşı

²²⁶¹ haremine V : tarafına Y

işidüp sandal ile varup basdı. Bir Urum avratıyla sohbet iderken bulup, sandala aldı ve getirüp kapu arasına habs eyledi. Ve üçüncü Cum'a gün pâdişâh hazretleri külliyyet ile Yenisaray'a göç eyledi ve altıncı Dü-şenbih gün Silihdâr Moralı Hasan Ağa ordudan gelüp, rikâb-ı hümâyûna mahzarı viridi. “Vezîr-i a'zam cümle erâzili önüne katup sür'at ile geliyor” didi. Niş vak'asın söyleyüp azîmetlerinin sebebin su'âl buyurdılar. Bilürken ketm idüp sükût eyledi.

Ol gün haseki ağa gelüp, kâ'im-makâm paşayı [141b] Silivri'ye karîb mahalde bırakduğun haber viridi. Bugün ahşâma değin İstanbul'a irişmek üzre bir sandal dahi gönderilüp ve ikrâmen Sarayburnu'na hâssa bir at irsâl ve ikinci geçerek gelüp, Alay Köşkûn'de pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi. “Ve sana itdüğüm cevrlere göre me'mûr olduğın hizmetde taksîr itmedin, berhurdâr ol. Baban ve karındaşın sadâretinde râhat olmuşidim, sen dahi şu alevlenmiş âteş itfâsına çâre görmek gereksin. Du'âm seninle biledir” buyurup, serâserli kürk giydürdi ve İsmâ'îl Paşa fakîr bu bahâne ile vezârete nâ'il olup, yine nişâncılık ile kaldı ve irtesi menzil-i mezbûrun yedinci Salı gün, bin toksan yediden kalmış mütekâ'idînin lezez mevâcibi virilüp, bâkî dört kıst ve ehl-i seferin beş kıst ulûfeleri askerin İstanbul'a gelmelerine avk u te'hîr olundu.

Katl-i Süleyman Paşa

Ol gün bâ-fermân-ı hümâyûn Çavuşbaşı Haseki Mustafâ Ağa, kapu arasında Süleyman Paşa'yı boğup, ser-i bürîdesiyle vezîr-i a'zam ve cümle kol ağaları ve neferâta hitâben sâdır olan hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile yine Silihdâr Moralı Hasan Ağa orduya gönderilmek murâd-ı hümâyûn olmuşiken, istiğnâsından nâşî Hâssa Haseki Mûsâ Ağa ile ahşâm Çehâr-şenbih gicesi irsâl olundu ve bu hatt-ı şerîfim her ne mahalde vâsıl olur ise, anda kışlayup matlûbunuz üzre beş kıst ulûfe ve mastûrû'l-esâmî olanlar diri ve kelle gönderilür. Ciğer köşem oğlım Mustafâ dahi taleb olunur ise, müsâ'ade olunur ve ser-defter hasekimiz Süleyman Paşa hakkında gelinüp, re's maktû'u gönderilmişdir. Bundan sonra bed-du'âmdan sakınup, zinhâr Edirne'den berü geçmemelerin tenbîh buyurdılar. Ve Serçeşme Yeğen Osman Paşa'ya dahi mahfice bin altun ile başka²²⁶² hatt-ı şerîf gönderdi ve “Anadolu'da isyân bayrağın kaldırup memleketi harâb ve katline fetvâ virilmiş iken, cerâyimin afv idüp, tuğ sancak ihsânım ile iltifâtıma mazhar oldın. Kulluk idüp, bu eşkıyâ tedârûkin görüp bi-eyyi vechin-kân

²²⁶² başka V : -Y

Edirne'de kışladup berü geçmemeleri bâbında men'ine sa'y eylesin. Bu hizmeti senden bilürüm mukâbelesinde vezâret ile kızım Hatice Sultân'ı tezvîc iderim” va'de buyurdılar.

Ve vezîr-i a'zam dahi mâh-ı mezbûrun onuncı Cum'a gün ki mübârek îd-i adhâda ordu-yı hümâyûn ile Filibe'ye nüzûl ve üç gün meks eyledi ve on ikinci Bâzâr gün haseki ağa dahi gelüp Süleyman Paşa'nın başıyla hatt-ı şerîfî teslîm idüp, ocak ağaları ve zorba başları otağına da'vet ve muvâcehelerinde feth ü kırâ'at olundukda, “evvelâ kullarım deyen kimdir ve şimdi zâhirde bizim pâdişâhımız yokdur. Devlet kaydında olmayup memleketi bu hale koyup şebân-rûz kilâb sohbeti idüp, dağda gezen âdem niçe bize pâdişâh olabilir. Ve ba'de'l-yevm sözü nâfiz hükmü cârî değildir. İstanbul'a varıldıkda pâdişâhımız bellüdür. Ve ana Süleyman Paşa'yı kim öldürsün didi ve bu zâlim kethudâlığı ve mîrâhûrluğu ve vezâreti hâlinden berü cem' itdüğü mâlî teftîş ü tahsilden sonra eşedd-i ukûbet ile katli murâdımız idi” deyü, yer yer çağrışdılar ve hatt-ı şerîfe i'tibâr itmeyüp, “İstanbul'a şer'le da'vâ görmeğe gideriz ve Edirne'de dahi kışlamak ihtimâlimiz yokdur” deyüp dağıldılar ve Süleyman Paşa'nın başı defn olup, Yeğen Osman Paşa'nın hatt-ı şerîfiyle çıkanı duyulmadı ve haseki ağa dahi “fursat demidir” deyü, zorbalara dah[î]l düşüp, “pâdişâh sizin İstanbul'a gelmenizi tahkîk bilmekle, Bostancıbaşı Mustafâ Ağa'ya emr idüp, sizi kırdırmaya on binden mütecâviz eli fitilli pür-silâh bostancı cem' idüp, Hasbâğçe'ye doldurdu” didi. Ve erâzil havfa düşüp çaresin sordılar. “Beni bostancıbaşı idüp, umûm tarafından gönderirseniz cümlesin dağıdup, nâ'il-i merâm olursuz” didi. Dâm-ı tezvîr ile mezbûrları inandırıp ve cümlesi kalkup, vezîr-i a'zama vardılar. “İstanbul'da ahvâl bu yüzden imiş, cümlesin dağıtmaya haseki ağa boynuna aldı, murâdımızdır” deyüp, cebr ile bostancıbaşılığa kaftan giydirdiler. Ve mukaddemâ emr-i hümâyûn üzre Edirne Bostancıbaşı Süleyman Ağa Mustafâpaşa köprüsüne ta'yîn olup, askerîden sefer kaçkunların kimin dutup habs ve kimin boğup suya atduğı eşkıyânın ma'lûmu olmağla, kendü ile neferâtın kırmaya piyâde vü süvâr bir miqdâr eşirrâ ordudan ayrıldıuğın işitmekle, cümlesi firâr ve perâkende vü perîşân oldukların vezîr-i a'zam işitdükde, seferde eşirrâ cem'ine me'mûr Edirne bostancıbaşı ustalarından Uzun Mehmed Usta'ya bostancıbaşılık virüp, Edirne'ye gönderdi ve ol gün eşkıyâ re'yiyle silihdâr ağa azlinden matlûbları üzre silihdâr serdengeçdi ağalarından Germiyanoglı Mehmed Ağa nasb olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü Salı gün andan dahi kalkup, on tokuzuncu Bâzâr gün Edirne'ye gelüp, Hızırlık altında kondılar. Sûretâ Vezîr-i a'zam Yeğen Osman Paşa ile yek-dil, ber-mûceb-i emr-i hümâyûn Edirne'de kışlamaya kavlı idüp, konaklar tahrîrine âdemler gönderdi ve ol gün necâtiye sûret ve hatt-ı hümâyûna itâ'at gösterüp, bu serhad ve yollarda kışla re'âyâyâ zulm olmağla, emriniz üzre cümle ocak ağalarıyla meşveret idüp, Edirne'de kışlamayı ma'kûl gördüklerin, Bostancıbaşı Mûsâ Ağa ile rikâb-ı hümâyûna arz eyledi ve kâ'im-makâm paşaya başka kâğıd yazup, Edirne'de dört gün ikâmetden sonra ol tarafa azîmetimizi mukarrer bilesiz ve Serçeşme Yeğen Osman Paşa bundan bî-haber, hâlâ Edirne'de kışla zu'mında olup, anı cebren kaldırmak emr-i sehldir, cümle ocak ağaları ve zorbabaşılar ittifâk idüp, ordu-yı hümâyûn İstanbul'a dühûlden mukaddem cülûs itdirilmesin ma'kûl gördüklerin bildirdi. Ve mastûrû'l-esâmî olan devlet hâ'inlerin tutup habs itmelerin ve tornacılıktan ma'zûl Gelibolu'da menfî Harputlu Ali Ağa'ya sekbânbaşılığa ve Haseki Mûsâ Ağa'ya bostancıbaşılığa kaftan giydirmelerin tenbîh eyledi.

Ve Şeyhü'l-İslâm Ankaravî Mehmed Efendi bu def'a sâhib-i firâş bulunmağla bu umûr-ı mu'azzama husûlû ancak kâ'im-makâm paşaya tahmîl ve sipâriş olundu ve ol dahi ba'zı ehl-i ırz vüzerâ gamzıyla gâh hasların ve gâh tuğların alup, berzahlara atılmağla pâdişâhdan niçe dürlü cevır görüp incinmiş idi. Fursatı ganîmet bilüp ittifâkda yek-dil oldu.

Giriftârî-i Receb Paşa

Mâh-ı mezbûrun sekizinci Çehâr-şenbih gün, Kâ'im-makâm Receb Paşa Çatalca semtinde Avran köyünde bir fakîr avratın²²⁶³ samanlığında ihtifâ itdüğü haberi alınup, bostancı hasekilerinden Hacı Velî ta'yîn olunduğun duyup, andan dahi firâr idüp bir ormana girmiş, ol fakîr avratı²²⁶⁴ tutdılar ve darb-ı şedîd itmekle nâ-çâr, olduğu yeri gösterüp artık firâra mecâli kalmamağla tutup bir bârgîre bindirdiler ve irtesi Penç-şenbih gün ki firârının onuncu günü rûz-ı arefedir. Ayvansar[ay]ı iskelesine getürdüklerin Bostancıbaşı Midillilü Mustafâ Ağa'ya bildirdiler. Sandal ile varup aldı Yalı Köşkü'ne getürdi. Başında köhne kavuk ve zahrında eski kapama ve pâyında siyâh çizme ile tebdîl-i câme olmuşidi. Arz-ı pâdişâhîdir deyü, başdan başa giydürüp hünkâra arz eyledi. Katlin emr itmiş iken, kâ'im-makâm paşa rızâ virmeyüp habs olunmasın

²²⁶³ fakîr avratın V : fakîrin Y

²²⁶⁴ fakîr avratı V : fakîri Y

telhîs itmekle, bostancıbaşı kapu arasına götürüp habs eyledi ve ol gün Gelibolu'dan gelen Harputlu Ali Ağa kâ'im-makâm paşa sarayında sekbânbaşılığa kaftan giyüp, akabince Alay Köşkü'nde huzûr-ı hümayûna da'vet, bir çıkın altun ile bir hil'at dahi ilbâs olup, def'-i fitne için muhkem tenbîh buyuruldu.

Ve ba'de'l-harâbi'l-Basra selefi Kûtî Eğri Ömer Ağa ve Receb Paşa muhızı Bektâş Ağazâde Mehmed Ağa Ağakapusu'nda habs olundılar ve pâdişâh hazretleri külliyyet ile şikârdan ferâgat ve istiğfâr idüp, tazıları âher diyâra sürdiler ve ta'yînâtların kesüp hânelerin yıkdılar ve şadırvan ahırın kapadup huddâmlarının bineklerin alup, kendülerin ferdâya saldılar ve nefis-i hümayûn ancak has-ahûrda yüz miqdâr at alıkonup, bâkî iç oğlan atlarından ve hizmetkâr bineklerinden, bin miqdârın atbazarında rahîs bahâ ile satup, beş yüz miqdârın dahi zorbalar cebriyle, piyâde kalan sipâh tâ'ifesine tevzî' itdiler. Ve cümle Enderûn u Bîrûn isrâfâtı²²⁶⁵ yoklanup, zevâyidi ref' oldu. Ve harem-i hümayûndan beş yüz kadar câriye taşra çıkarıldı ve irtesi mübârek Cum'a gün ki, id-i adhâdır kâ'im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân pâdişâh hazretleriyle²²⁶⁶ bâb-ı hümayûnda tehniye-i id idüp, alay ile Ayasofya Câmi'i'ne varup bayram namâzın kılup geldiler²²⁶⁷. Ve Şeyhü'l-İslâm Ankaravî Mehmed Efendi sâhib-i firâş olmağın Rûm-ili sadrından munfasıl **[142a]** Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi vekâleten re'îsü'l-ulemâ oldılar ve irtesi şenbih gün Küçük Mîrâhûr Osman Ağa ordudan gelüp, Sofya menziline gücile zorbalar elinden halâs olduğın söyledi ve Orman Donuzu mülakkab Anadolu Kādî-askeri İbrâhîm Efendi'den tâ'ife-i kudât rikâb-ı hümayûna ref'-i ruk'a idüp, mürteşî olduğundan şikâyet itmekle, mâh-ı mezbûrun on ikinci Bâzâr gün azl olup, yerine Anadolu'dan munfasıl Abdurrahim Efendizâde Mehmed Efendi nasb olundu. Ve ol gün İstanbul Kādısı Fenârîzâde Seyyid Pîr Mehmed Efendi kendü rızâsıyla mansıbından ferâgat virüp Medîne-i münevvereden ma'zûl Antakyalı Mustafâ Efendi'ye tevcih ü inâyet buyuruldu.

On tokuzuncı Bâzâr gün Nakîbü'l-eşrâf Es'adzâde Mehmed Efendi hânesine ba'zı erâzil gelüp, postal bahâ istemekle, pîr-i nâ-tüvân havfa düşüp, füc'eten helâk, menzili zîr-i hâk olup mansıb-ı nikâbet sâbıkâ şehzâdeler hâcesi Seyyid Feyzullâh Efendi'ye inâyet buyuruldu.

²²⁶⁵ isrâfâtı V : islâfâtı Y

²²⁶⁶ pâdişâh hazretleriyle V : -Y

²²⁶⁷ alay ile Ayasofya Câmi'i'ne varup bayram namâzın kılup geldiler V : -Y

Ve yigirminci Dü-şenbih gün Bostancıbaşı Mûsâ Ağa dahi ordudan gelüp, kâ'im-makâm paşaya olan mektûbı getürüp teslim eyledi ve ol dahi ulemâyı ve ocak ihtiyârların sarayına cem' idüp, cûlûs ahvâlin söyleşüp ketm eyleyüp kâğıdı yutdular ve Edirne'de kışla husûsun yazdıkların ve Mûsâ Ağa ile rikâb-ı hümayûna gelen telhîs ile arz eyledi ve lisânen dahi, “vezîr-i a'zam ve cümle kol ağaları ve zorbabaşılar rikâb-ı hümayûnunuza yüzler sürüp, Edirne'de kışlayacak oldılar” deyü, yalan söyledi²²⁶⁸ ve “defterde mestûrû'l-esâmî olan devlet hâ'inleri ahz olup, bu tarafa gönderilmez ise Edirne'de kışlamayup, yine bizi İstanbul'da bilsün” didiklerin i'lâm eyledi.

Ol gün pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'nde bulunup, mestûrû'l-esâmî olanlardan Dâru's-sa'âde Ağası Yûsuf Ağa azl ve sırça-saraya habs olup, cümle eşyâsı mîrîye kabz olunup ve yerine İç Hazînedâr Musâhib Ali Ağa ve anın yerine Başmusâhib Uzun Nezîr Ağa nasb olundu ve Mûsâ Ağa dahi bostancıbaşılığına hil'at giyüp, selefi Midillilü Mustafâ Ağa bostancıbaşılar kethudâsı habsine virildi. Ve hilâfu'l-âde bostancı hasekilerinden Kara Osman Haseki Ağa nasb olundu ve şikk-ı sâni defterdârlığıyla haseki sultân kethudâsı olan Kutluk²²⁶⁹ Şiniki Mehmed Efendi ve Receb Paşa re'îsi Nigâhî Mustafâ Efendi ve Tersane Emini Kapan Çelebi Mehmed Efendi çavuşbaşı habsine ve Gümrük Emîni Kör Şa'bân Ağa bostancıbaşı habsine virildi. Ve Receb Paşa kethudâsı Ömer Ağa kapu arasından kaldırulup kanlı kapuya konuldu ve Hasbâğçe ve İstanbul kapuları kapanup muhkem tenbîh olundu.

Ve yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün Kutluk Şiniki Mehmed Efendi ve Kapan Çelebi Mehmed Efendi ve Ömer kethudâ ve Şa'bân Ağa ve Muhzır Bektâş Ağazâde Mehmed Ağa Sirem arabalarına konup Edirne'ye gönderildi. Varduklarında bir alay aç köpeklerin ağızlarına birer kemik atmakla cümlesi hav havların kesüp sâkin oldılar. Ve ba'dehu zamânun yine her biri mu'azzez zevk ü safâların buldılar.

Ol gün Rodos'dan sadr-ı sâbık Kara İbrâhîm Paşa'nın başıyla muhallefâtın kapucubaşı Kör Mustafâ Beğ çekdirir ile Yalı Köşkü'ne getürüp, rikâb-ı hümayûna arz idüp eşyâsı içeri hazîneye kabz olup, başı defn olundu.

Ve yine ol gün imâm-ı Sultânî-i sâbık hâlâ şehzâdeler hâceligiyle Rûm-ili Kâdı-askeri olan İbrâhîm Efendi azlinden, yerine Anadolu'dan munfasıl Debbâğzâde Mehmed

²²⁶⁸ söyledi V : söylediler Y

²²⁶⁹ Kutluk V : -Y

Efendi nasb olup, hâssa Salahorlarından Damdelen Küçük Süleyman Ağa küçük mîrâhûrluğa ve selefi Hazînedâr Osman Ağa kapucubaşılığa kaftan giydiler.

Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm Ankaravî Mehmed Efendi ve tevcîh-i Meşîhat-ı İslâmiyye Debbâğzâde Mehmed Efendi

Mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Bâzâr gün Şeyhü'l-İslâm Ankaravî Mehmed Efendi fevt olup, yerine Rûm-ili Kādî-askeri Debbâğzâde Mehmed Efendi nasb ve Yalı Köşkü'nde huzûr-ı hümâyûna da'vet ve beyaz sofa kaplı semmûr kürk giydirilüp, Rûm-ili sadrı yine Rûm-ili'nden munfasıl Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi'ye tevcîh olundu.

Gulüv-i asker-i Edirne ve azîmet-i Âstâne

Sûretâ vezîr-i a'zam asker-i İslâm ile Edirne'de kışla tedârûkin görüp, yeniçeri kal'ada sipâh ve silihdâr ve erbâb-ı dîvâna şehirde konaklar virilüp, kendü beğlik saraya girmeye karâr vermiş iken, mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Penç-şenbih gün, sipâh silihdâr zorbabaşlarından Ebû's-Seyfoğlu Ahmed Ağa'yı ve Küçük Mehmed'i ve Deli Pîrî'yi ve Tekeli Ahmed Ağa'yı ve yeniçeriden Fetvâcî Hüseyin Çavuş'u ve Hacı Ali Ağa'yı tahrîk idüp, anlar dahi bir alay erâzîli cem' eyleyüp gelüp, otağın kuşattılar, “biz bunda kışlamaya gelmedik şer'le da'vâmızı görmeğe İstanbul'a gideriz” deyü, feryâda başladılar. “Be-hey yoldaşlar kaç def'adır pâdişâhdan hatt-ı şerîf geldi. Edirne'den berü geçmeyüp ulûfenizi ve gerek izâ'at-ı mâl-ı mîrî iden devlet hâ'inlerin ve oğlım Mustafâ'yı bile olur ise göndermesin va'de ile tenbîh buyurmuşıdi. Müdde'âlarında musîr olup, çok mâlâ-ya'nî türrehât söylediler ve şimdi otağı başına yıkarız” deyü çağrışdılar. Ve Serçeşme Yeğen Osman Paşa tarafından âdem gelüp, “bugün sabr idin ahşâm karîbdir sabâh olsun da'vânız ne ise görülsün” didi. “Yeğen Paşa'nın bizde ne alakası vardır, ol bir serçeşme âdemdir levendin zapt idegörsün. Mâdâm vezîr-i a'zâmın tuğu önümüzden geçüp Solak Çeşmesi'ne doğru gitmeyince, cem'iyyetimizi dağıtmazız²²⁷⁰” didiler. Ve zorbabaşlar dahi vezîr-i a'zam otağı önüne gelüp, tuğların kalkmasına²²⁷¹ ayak basup içeri haber göndermeleriyle ber-mûceb-i fermân Konakçı Vezîr Kınıcı Ali Paşa tuğları kaldırıp götürürken, Yeğen Osman Paşa vâfir sekbân [u] saruca ile binüp, vezîr-i a'zam otağına doğru cem'iyyet iden asker üzerine yürüdükde birez dağılır gibi oldılar ve Yeğen Osman Paşa ise vezîr-i a'zam ile kul beyninde olan ahvâlden bî-haber, vezîr-i a'zam varup “nedir bunların ha[y]siyeti ki, bir alay edebsizi

²²⁷⁰ cem'iyyetimizi dağıtmazız V : biz buradan gitmeyüz Y

²²⁷¹ kalkmasına V : kalmasına Y

başına üşürüp sözlerin dinlersin” didi. “Ben bu kadar ikdâm u şefâ‘at idegördüm, çâre olmadı. Cebren kaldırdılar döndürebilersen getir yerine ko, cem‘iyyeti dağıt” didi. Ve ol sâ‘at binüp tuğların ardınca varup yetişdi ve ellerinden alup getirüp yerine dikdi ve kul eşkiyâsı dahi yine re‘îsleriyle [142b] cem‘iyyet-i piyâde vü süvâr vezîr-i a‘zam otağına gelüp, “bu gice tuğlar gitmek gerekdir ve illâ sabâha kalur ise, ne sen ve ne levendiyle Yeğen Osman Paşa kalur” deyü çağırıldılar ve cem‘iyyeti bozmayup hâh u nâ-hâh gicenün dördüncü sâ‘atinde tuğları kaldırıp, Namâzgâh ovasına dikdiler ve cümle asker dahi geçüp kondılar.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Cum‘a gün ale’s-seher bir azîm yağmurlu günde vezîr-i a‘zam dahi binüp, alay ile gelürken ordudan pür-silâh piyâde vü süvâr asker yürüyüp, “Yeğen Osman Paşa ile cengimiz var. O bir kâtî‘-ı tarîkdir, pâdişâh kolunda ne alâkası var” diyerek karşı gelüp, Saraçhâne köprüsi başın aldılar ve Yeğen Osman Paşa ve sekbân [u] saruca korkup, mukâvemete iktidârları olmayup, vezîr-i a‘zam cümle kapısı halkı ve levend tâ‘ifesiyle dönüp, Paşa mezârlığından Tunca’yı ayakdan geçüp Namâzgâh ovasına geldüklerinde, piyâde vü süvâr yeniçeri ordu kenârında alay bağlayup cenge âmâde oldukların gördiler. Ve Yeğen Osman Paşa dahi cümle levendiyle alay bağlayup çeyrek sâ‘at miqdâr zamân durulup bir taraftan hareket olmayup, on nefer sipâh ihtiyârları Yeğen Paşa’ya gelüp, “niye inmezsiz murâdınız nedir” didiler. Yeğen Paşa dahi, “bizim ile mukâbeleye gelmişsiz. İki el bir baş için işte meydân” diyince, “yok biz cenge gelmedik, kasdımız İstanbul’a gitmekdir” derken, vezîr-i a‘zamdaki haber geldi, “ayıbdır dağılsunlar ve gelüp müşâvere idelim” demiş. Sipâh ihtiyârları elbette inüp, “bu kadar zamândır karındaş gibi geçindik şimdi aslı yok yere aramıza kılıç düşüp, nâ-hak kan dökmek dînimize düşmez biz de inelim cem‘iyyetlerimiz dağılsun” deyüp, indirdiler ve cümle asker yerlü yerine varup, sipâh-ı silihdâr yeniçeri zorbaları ocak ihtiyârlarından otuz kadar âdem gelüp, Yeğen Paşa’yı çadırından alup, vezîr-i a‘zam otağına getürdiler. Ne didiler ise didiler anın da İstanbul’a gitmeğe gönlin idüp Fâtiha okudular²²⁷². Ol sâ‘at tuğları kaldırıp Ağa çayırına gönderdiler. Vezîr-i a‘zam pâdişâha telhîs yazup, “emriniz üzre Edirne’de kışlamaya ittifâk olunup²²⁷³ konaklar tutulup nakl olunmak üzre iken, kul tâ‘ifesi yek-dil otağını basup bunda kışlamazız ve ulûfemizi İstanbul’da alup şer‘ile da‘vâmızı anda görürüz ve

²²⁷² idüp Fâtiha okudular V : itdiler Y

²²⁷³ olunup V : idüp Y

illâ otağı başına yıkarız” deyüp, cebren tuğları kaldırdılar ve Yeğen Paşa kulunuz her ne denlü men‘e sa‘y itdi ise çâre idemeyüp, kîtâle şurû‘ olunmağla, ol tarafa azîmet ile def‘-i fitne kılındı” demiş. Ve kâ‘im-makâm paşaya cümle ocak ağaları ve zorba ağalar ittifâk idüp, ordu-yı hümâyûn ile asker-i İslâm²²⁷⁴ Silivri'ye varduğu gün cülûs olunmasın münâsib gördiler ve *inşâ‘allâh* mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Şenbih gün Edirne'den kalkup, ol tarafa azîmet olunacağın arz eyleyüp kalkdı ve yigirmi altıncı Bâzâr gün gelen telhîs, kâ‘im-makâm paşa tarafından rikâb-ı hümâyûna arz olundukda, netîce ma‘lûm oldu buyurdılar. Ve yigirmi yedinci Dü-şenbih gün mahbûs bostancıbaşı Midillilü Mustafâ Ağa Sis sancağıyla Midillü muhâfazasına ve Sekbânbaşı Ömer Ağa ismi mevcûd cismi nâ-mevcûd sancak ile Egriboz muhâfazasına ta‘yîn olup ve irtesi Salı gün mahbûs Dâru's-sa‘âde Ağası Yûsuf Ağa'nın dahi cümle eşyâsı alınduğundan gayrı mîrîye yüz elli bin guruş virmek şartıyla kavî kefiller virüp, Mısır'a nefy olundu.

Ve yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gün ki, rûz-ı kâsım idi vezîr-i a‘zama hatt-ı şerîf ile fetvâ emîni gönderildi.

Sûret-i hatt-ı hümâyûn

“Sen ki vezîr-i a‘zamım Siyâvuş Paşa'sın cümle ocak ağaları ve ihtiyâr kullarıma selâm ve du‘â iderim. Üç def‘adır hatt-ı şerîf gönderdim, Belgrad ile Edirne arasın kışla ta‘yîn itdim. Murâdınız her ne yüzden ise gerek ulûfe ve gerek gönderdiğiniz defterde mestûrül-esâmî olup, devlet hâ’inlerin tutup irsâline va‘de eyledim. Aslâ mültefit olmayup, hatt-ı şerîflerime itâ‘at u inkıyâd itmedüğünüzden fikriniz bellü oldu, murâdınız beni tahtdan indirmek ise oğlüm Mustafâ size Allâh emâneti olsun, yerime geçürüp beni kendü hâlime koyasız ve küçük oğlüm Ahmed'i dahi size Allâh emâneti eyledim. Bundan sonra bana zarar kasdında iseniz şerrinizden Allâh'a sığındım. *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin bir ism-i şerîfi dahi Kakhâr'dır. Dilerim Allâh'dan ki, cümleiniz kahr olasız” buyurdılar.

İrtesi Penç-şenbih gün vezîr-i a‘zam dahi asker-i İslâm ile Silivri menziline gelüp konmuşlar idi, varup hatt-ı şerîfi teslîm eyledi ve ocak ağaları ve zorbabaşılar otağına da‘vet ve mahzarlarında feth ü kırâ‘at olundu. Kulak dutmayup, “yarın oturakdır ve öbür gün bizimle gidersiz” söziyle alıkoyup, pâdişâh hazretleri cevâbinâ intizârda kalup, sene bunda encâma irdi.

²²⁷⁴ asker-i İslâm V : asker Y

Muhâsara-i Kamanîçe ve imdâdî-i Tatar ve firârî-i küffâr

Leh Kralı la'în-i bî-dîn Kamanîçe kal'ası kasdıyla, piyâde vü süvâr altmış bin küffâr mükemmel cebehâne ve topar ile gelüp, sene-i mezbûre Ramazân-ı şerîfin yedinci gün Kamanîçe'ye dört sâ'at karîb mahalde taburlanup zahîre ve imdâd kodurtmam zu'mında oldukların alınan diller haber vermekle muhâfız-ı kal'a Vezîr Boşnak Hüseyin Paşa ve ahâlî-i vilâyet tarafından yazılan mahzarlar Özi muhâfızı Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya ve Han hazretlerine geldükde, cem'iyet-i asker idince mahsûr-ı Müslimîn tek²²⁷⁵ durmayup, dil ve kelle almakdan hâlî değiller idi.

Melâ'în elli üç günden sonra ol mahalden kalkup Kamanîçe'ye karîb Ermeni korusu ve Kral çeşmesi nâm mahalle gelüp kondı ve Kamanîçe'nün Leh kapusından Rus kapusına gelince değin, üç yerden metris alup toparların ve humbaraların kurup, kal'ayı döğmeğe başladı. Ve mâh-ı Şevvâl'in yigirmi beşinci gününe değin ceng olup, çok kâfir helâk oldu ve Han tarafından ta'yîn olunan on bin miqdâr Tatar askeriyle Beğ Mirza gelüp, yakın mahalle kondukların melâ'în haber almağla derûnlarına ru'b u hirâs müstevlî olup, kal'adan me'yûs mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı gicesinde metrisden top ve cebehâne ve askerin çeküp, yüzü karasıyla yıkılup vilâyet-i menhûslarına firâr eylediler. Ve asâkir-i Tatar dahi etrâfından otlukcusun gâret ü hasâret iderek, sarpdan sarpa girüp halâs buldılar.

Özi muhâfızı Bozoklu Mustafâ Paşa yanında asker bulunmayup cem'iyet üzere iken Leh taburunun firârı haberi geldükde, me'mûr olduğu üzere Kamanîçe'nün cebehâne vü zahîre ve mevâcibin kaldırup azîmet eyledi. Çoçura menziline vardukda kendü anda kalup güzîde askerden bir miqdâr cerd atlu irüp, Silistre Beğlerbeğisi Arab Receb Paşa'ya koşup cebehâne ve zahîre ve mevâcibin teslîm idüp gönderdi ve anlar dahi selâmet ile mahalline îsâl eyleyüp döndiler. Serdâr Mustafâ Paşa yanına gelüp, Babadağı kışlasına vâsıl oldılar.

İstâilâ-yı küffâr kal'a-i Ösek ve Varadin ve Valpova ve cümle-i hamûn-ı Sirem

Düşmen-i dîn Devlet-i Aliyye rüsvâyılığın işitmekle, “fursat demidir” deyü, Valpova kal'asın muhâsara itmiş idi. Belgrad muhâfızı Hazînedâr Hasan Paşa imdâdına irişmeğın bıragup firâr eyledi ve Navloncı Hasan Paşa dahi Ösek'i bıragup Belgrad'a

²²⁷⁵ tek V : -Y

geldükde katl olundu. Varadin ahâlîsi dahi kal'ayı bıragup Belgrad'a gelmekle, düşmen-i dîn gelüp, cümlesin zapt ve içine muhâfız asker koyup dağıldı ve Zemun ovasında İslâm elinde bir yer kalmayup bi'l-cümle küffâr kabzına²²⁷⁶ girdi.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm

Süleyman Paşa: Meşhûr Kapu Ağası Malâtiyeli İsmâ'îl Ağa akrabâsından olup, sagîrliği hâlinde mezbûrun yediyle gılmân-ı Enderûn zümresine ilhâk, Seferli Odası'nda miftâh şâkirdi iken Hasoda'ya alınup, yoluyla Arnavud Mûsâ Paşa yerine silihdâr olup ve bin elli dört târîhinde vezâret haslarıyla Kubbealtı'na çıkup ve ba'dehu Rûm-ili eyâleti virildi.

Ve evâ'il-i Mehmed Hanî'de yine haslar ile kubbe-nişîn olup, altmış beşde Kara Murâd Paşa yerine vezîr-i a'zam oldı ve altıda azl olup, Bosna eyâleti virildi ve tokuzda İstanbul kâ'im-makâmı nasb olunup, yetmişde ihrâk-ı kebîr töhmetiyle azl olup Edirne'ye getirüldi ve yetmiş ikide Özi eyâleti ve üçde ma'zûlen Akkirman muhâfazasına ta'yîn olundu ve beşde ikinci def'a İstanbul'a kâ'im-makâmı nasb olup ve altıda ikinci def'a Rûm-ili eyâleti ve seksan dörtde Arz-ı Rûm eyâleti virilüp, altıda ma'zûlen İstanbul'a geldükde, tekâ'ud hasları inâyet buyurilüp, Üsküdar'da kûşe-humûl idi.

Ve bin toksan sekiz Rebî'ülevvel'in on beşinci gün vefât idüp, Üsküdar'da kendü içün ihzâr eyledüğü mahsûs suffede defn olundu.

Paşa-yı mezbûr halîm, selîm, dîndâr, sâlih, zühd ü takvâ sâhibi âbid ü zâhid derûn u bîrûnu pâk, sinni yüze karîb bir âlî-cenâb vezîr idi. Kimseye zararı olmaduğundan [143a] bereketü'l-vüzerâ olup, bu vakte dek yaşayup kaldı ve ancak derd-mendin tâlî'i süst olmağla, vezâreti hâlinde nedîm Arablar'dan niçe türlü cevır görüp, azl itdirdiklerinden gayrı kâ'im-makâmlığında büyük yangın olup, bütün İstanbul yandı ve ikinci kâ'im-makâmlığında Yenisaray yandı. Üçüncü def'a Vâlîde Sultân'a konakçı olup, Edirne'ye azîmet üzre iken Dâvudpaşa'da bir ıssı günde otağı tutuşup ve etrâfında olan çadırlarıyla cümlesi yandı. *Rahmetullâhi aleyh.*

Kız Hüseyin Paşa: Bosnevîyü'l-asldır. Hersek sancağında vâkı' İstolitse kasabasında zuhûr idüp, evâsıt-ı Murâd Han-ı râbî'de Edirne Eskisaray gılmânına andan Yenisaray'da Büyükkoda'ya andan Seferliodası'na çırak olup, Hamâmcıbaşılıktan

²²⁷⁶ kabzına Y : kabza V

Hasoda'ya alınup, Sultân Mehmed-i râbî'e berberbaşı oldu ve yoluyla Öküz Ömer Paşa yerine silihdâr oldukda, pâdişâhı ıdlâl idüp, ocakların nizâmın bozup ve kânûnların iptâline ve Edirne ve Galata ve İbrâhîm Paşa saraylarının ve Yenisaray'da Büyük ve Küçük Oda'nun kapanmasına sebep oldu.

Ve bin seksan senesinde Selânik'de vezâret ile Haleb eyâleti virilüp, taşra çıkup ve ba'dehu Arz-ı Rûm ve Diyâr-ı Bekr ve Bağdâd ve Basra ve Temeşvar ve ikinci def'a Arz-ı Rûm ve Basra eyâletlerine vâlî olup, Beç senesinde Anadolu'nun eşkıyâ teftîşine ve askerî tâ'ifesin sefere sürmeğe me'mûr oldu.

Ve toksan altı senesinde ikinci def'a Diyâr-ı Bekr eyâleti virilüp, Engürüs seferine gitdi ve yedide merhûm Musâhib Mustafâ Paşa fevtinden mutasarrıf olduğu haslar ile Boğazhisârı muhâfazasına ta'yîn olup ve toksan sekiz Rebî'ülâhiri'nde vefât idüp, anda defn olundu.

Paşa-yı mezbûr halîm, selîm, sühâ vü keremde bî-nazîr hayrât u hasenâta mâ'il, hazînesinde ne olduğın bilmez, mudhikâne, açık meşreb, sinni yetmiş karîb, sohbeti tatlu bir vezîr idi. Hayrâtından Bağdâd'da kemerler ile nehr-i Şat'dan su getirüp vîrânesin ma'mûr eyledi ve vilâyetinde kârgîr han ve dekâkîn ve cevâmî' ve mekteb ve imâreti vardır. *Rahmetullâhi aleyh.*

Sarı Süleyman Paşa: Hersek sancağında Pirepol kasabasından zuhûr eyleyüp, evâ'il-i Mehmed Han-ı râbî'de Yenisaray helvâcılar zümresine ilhâk ve Musâhib Bî-zebân Tavşan Ağa hizmetinde perverde olup giderek kethudâsı oldu ve bin seksan senesinde Çavuşbaşı ve seksan üçde Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa kethudâsı ve seksan yedide büyük mîrâhûr ve toksan beşde vezâret-i sâni hasları virilüp, Kubbealtı'na oturdu. Ve toksan altıda Özi muhâfazasına me'mûr ve toksan yedide Kara İbrâhîm Paşa yerine vezîr-i a'zam ve Engürüs'e serdâr olup, Budun kal'asın düşmene virüp, dönüp Belgrad'da kışladı. Ve toksan sekizde yine serdârlık ile varup Şakloş'da bozuldu ve Edirne'ye geldükde kul hareketinden Sancak-ı Şerîf alup firâren İstanbul'a vardukda, kendüden mühür alınup kapu arasında mahbûs ve mahnûk kılındı.

Paşa-yı mezbûr rind-i cihân ve kallâşlığla meşhûr ve mümsik ve tama'kâr ve hîle vü hud'a ile sadârete gelüp, az zamânda nâ-bedîd olmuş bir âdem idi. Hayrâtından Üsküdar'da Salacak'a karîb câmi' ve mekteb ve çeşmesi vardır.

Kara İbrâhîm Paşa: Bayburt kazâsından Haneziverek nâm karyeden zuhûr idüp, Katırcı Ahmed nâm bir bâtil kuberân? bir Türk'ün oğludur. Celâlî Hasan Paşa

vaktlerinde levend eşkıyâsı makûlesinden iken, Acem'e firâr ve niçe zamân anda karâr ve ba'dehu gelüp, Firârî Kara Mustafâ Paşa hizmetinde iç çukadârı ve ba'zı vüzerâyâ ağa olarak ve maktûl Kara Mustafâ Paşa kâ'im-makâmılgında kethudâsı iken, bin seksan iki senesinde küçük ve büyük mîrâhûr ve seksan yedide vezâret-i sâni haslarıyla rikâb-ı hümâyûna kâ'im-makâm olup ve seksan sekizde kapudanlık dahi zamîme kılunup ve seksan tokuzda pâdişâh ile Moskov seferine gidüp, Silistre'de yanlarında kâ'im-makâm kaldı ve dönüşde üzerinden kapudanlık ref' oldu ve toksan beşde efendisi Kara Mustafâ Paşa'yı katl itdirüp yerine yerine vezîr-i a'zam ve yedide azl ve Rodos'a nefy olup, sekizde katl olundu.

Paşa-yı mezbûr hod-bîn ve hod-re'y ve zâlim ve cebbâr kâtil-i sitemkâr ve bâtil ve hasûd ve mütekebbir ve mâlddâr ve mümsik ve hayırsız bir âdem idi.

BİN TOKSAN TOKUZ VEKÂYİ'İNDENDİR

Hâl-i Sultân Mehmed Han ve cülûs-ı Sultân Süleyman Han

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurreci Cum'a gün ki Teşrînievvel'in yigirmi sekizidir, Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa ordu-yı hümâyûn ile Silivri menzilinde oturak idüp, ocak ağaları ve zorbabaşları otağına meşverete cem' eyleyüp, yarınki gün cülûs olunmasın ittifâk eylediler ve yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ve cebeci ve topcı ocaklarından birer mu'temed zorba ayırup, umûm ağzından yazılan mahzar ile İstanbul'a gönderdiler. Ahşâm üzeri gelüp, kâ'im-makâm paşaya buluşup teslîm ve lisânen dahi söyleyüp gâyib oldılar. Ol dahi şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kuzât vesâ'ir ulemâ eşbehlerin ve sekbân başıyla ba'zı ocak ihtiyârların sarayına getürüp, kâğıdı gösterdi ve ittifâkda bir olup, "yarın ale's-sabâh görelim" deyü dağıldılar.

Ol gün pâdişâh hazretleri şeyhü'l-İslâm efendiye hatt-ı hümâyûn gönderüp, "dört def'adır kul tâ'ifesine ve vezîr-i a'zama yazduğım hatt-ı şerîflerin cevâbı gelmedi. Bunların cem'iyet ile İstanbul'a azîmetlerin bildiresin" buyurmuşlar²²⁷⁷ idi. Cevâb vermeyüp bu inkılâbda kalup, icmâl-i saltanatı bu mahalde hatm oldu.

Ve irtesi şenbih gün Kâ'im-makâm Fâzıl Mustafâ Paşa ve Nişâncı Vezîr İsmâ'îl Paşa ve Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi ve Rûm-ili Kâdı-askeri Ebû Sa'idzâde Feyzullâh Efendi ve Anadolu Kâdı-askeri Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendi ve Nakîbü'l-eşrâf Feyzullâh Efendi ile ulemâ vesâ'ire ve Sekbânbaşı Harputlu Ali Ağa ile korucu oturak ve ocak ihtiyârlarından vâfiri âlem-i agyârdan hâlî iken, Ayasofya'ya cem' olup, sabâh namâzından sonra Çavuşbaşı Haseki Mustafâ Ağa'yı umûm tarafından Kapu Ağası Hacı İbrâhîm Ağa'ya gönderdiler.

Sultân Mehmed Han'ın hal'i ortanca birâderi şehzâde Süleyman Han'ın cülûsı ittifâkın haber virüp, bu sırrı kimseye dimeyüp iç oğlanın zapt idüp, taht-ı hümâyûnı Bâbu's-sa'âde'ye kurup, Şehzâde Süleyman Han'ı içerüden çıkarup, hâzır u âmâde itmesini tenbîh eylediklerin söyledi.

Ve kapu ağası evvel-emirde, "birkaç senedir saray ve iç oğlan zaptı bizden ref' olup, silihdârlara sipâriş olunmuşdur" deyü, ibâ itmekle çavuşbaşı dahi, "cumhûr sizi ihtiyâr ve taraflarından vekîl nasb idüp, bu emirde ancak siz me'mûrsuz ve bu hizmetin itmâmı sizin yediniz ile olmalıdır" demekle, "buyursunlar" deyüp, çavuşbaşıyı cumhûra

²²⁷⁷ buyurmuşlar V : buyurmuş Y

yolladıktan sonra içerü geldi ve muharrer-i hakîr gılmân-ı Enderûn seferlü zümresinden, kapu ağası hizmetinde miftâh şâkirdi olup, her vak‘anın künhüne vâkıf idim. Ol sâ‘at beni gönderdi, iç oğlan zâbitlerin getürüp, “şevketlü pâdişâhımız hazretleri cümle iç oğlan kullarına feth-i şerîf okusun” buyurmuşlar. Oda kapuların kapayup kimse taşra çıkmamasın muhkem tenbîh eyledi. Vâkı‘a zabt u rabtdan çıkup ve aralarında fuzelâ ve ashâb-ı ma‘ârif kalmayup, inüp binmeğe ve yiyüp içmeğe me‘lûf olmağla metâ‘ları bâzâra çıkup, halk üstünde rağbetten düşdiler. Ve sekbân u saruca ocağından bed-ter oldılar. Ve eskileri bilinmez, zâbitleri dinlenmez, bir alay gönlü büyük ve yakası kirli lobutçu ve cündî makûlesi eşhâs-ı erâzil ile saray doldı ve ol gün *Tanrı ta‘âlâ* onlara bir mertebe korku virdi ki, hayâtdan nevmîd oldılar. Ve illâ pür-silâh taşra dökülmüş olsalar efendileri uğruna baş virüp, bir fesâda mü‘eddî olurlar ve pâdişâh-ı cedîdin kaydın görürlerdi. Ve böyle bir hüsn-i tedbîr ile def‘ eyledi.

Ve Hazîne Kethudâsı Sehrablı Ahmed Ağa'ya dahı, “ayak dîvânı var, tahtı hâzır eyle” didi ve Dâru's-sa‘âde Ağası Ali Ağa ile Silihdâr Moralı Hasan Ağa'yı dahı, Arz Odası önüne çağırup vâkı‘ hâli bildirdi ve Şehzâde Süleyman Han'ı getürmeğe tenbîh eyledi. Gerçi mezbûrlar bu hâle vâkıf idiler ve çavuşbaşı dahi cumhûra vardukdan sonra bi'l-cümle kalkup saraya geldiler ve bâb-ı hümayûna karşı durdılar ve işâret idüp, taht-ı hümayûn çıkup hâric-i Bâbu's-sa‘âde'de kuruldu ve cemâl-i pâdişâhîye muntazır olundu.

Ve Dâru's-sa‘âde Ağası varup, Şehzâde Süleyman Han'ı mahbûs oldukları çimşirlik nâm mahalden taşra da‘vet eyledi ve kendüyi izâle ider zannıyla havf idüp çıkmadı. “Benim şevketlü pâdişâhım korkman, vallâhi ve billâhi zarar kaskına gelmedim. Cümle vüzerâ vü ulemâ ve ocaklı kulların sizi pâdişâh idüp, kudûmunuza intizâr üzrelerdir, buyurun” demiş iken, kalbi mutma’in olmayup, “İzâlemiz emr olundu ise söyle, iki rek‘at namâz kılayım, andan emri yerine getir. Sabâvetimden berü kırk yıldır hapis çekerim her gün ölmekden ise bir gün evvel ölmek yeğdir. Bir cân için ne bu çekdiğimiz korku” buyurup ağlamışlar.

Ağa tekrâr ayağın öpüp, “Estagfirullâh hâşâ ki, size bir kasd oluna. Taht kurulmuş, cümle kulların size bakar” demekle, yanında refîki küçük birâderi Sultân Ahmed dahı, “Buyurun korkman, ağa yalan söylemez” deyü, teselli virmekle taşra çıkdı.

Niçe zamândan berü zelîl ü sefil²²⁷⁸ üzerinde bir şey yok, Ancak arkasında kırmızı atlas entari ve ayağında tomak bulunmağla, ağa kendü kürklerinden meneviş çukaya kaplı bir semmûr erkân kürk getürdüp, entari üzerine giydirdi ve yalnız koltuğuna girüp ta'zîm ü tekrîm ile Hasoda'ya mansıb-ı Suffe Köşkü'ne çıkarup, havuz başında tahta oturtdı ve silihdâr ağa ile Hasodalı istikbâl idüp andan alup, Arz Odası'na giderken karanlık arslanhaneye uğrayup, “beni bunda mı öldürürsüz” buyurmuşlar. “Behey efendim niçün böyle buyurursuz? Hâşâ ki izâleniz emr olunmuş **[143b]** ola. Tahta oturmaya gidersiz. İşte kapu ağası kulun dahi kapu oğlanıyla Hasoda kapusunda istikbâle gelmiş” didi. Ve kapu ağası dahi selâmlayup sol koltuğuna girüp, Arz Odası'na getürüp oturtdılar.

Mu'tâd-ı kadîm üzre iç hazînede mahfûz hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâmın amâme-i şerîflerin getürdüp, mübârek başlarına ilbâs ve üzerine üç kıt'a murassa' sorguç baş aşağı nasb olup, henüz güneş bir buçuk mızrak çıkdığı mahal ki, sâ'at üçde idi, taht-ı hümayûn baht-ı sa'âdetlerine cülûs buyurdılar.

Ve ibtidâ nakîbü'l-eşrâf efendi ve andan kâ'im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve Rûm-ili ve Anadolu kâdı-askeri ba'dehu şeyhü'l-İslâm efendiyle, ulemâ-i sâ'ire ve sekbanbaşıyla, ocak ihtiyârları ve ordudan gelen zorbarlar tâ kapucu ve mataracı başıya varınca bî'at eylediler ve cümleten selâmlayup doğru Arz Odası'na ve andan Hasoda köşküne teşrîf, havuz başına iclâs buyurdılar.

Hazîne ve kilâr ve seferli huddâmı dahi gelüp, bî'at eyledikten sonra hal' olunan karındaşı Sultân Mehmed Han hazretleri ve iki şehzâdeleri Sultân Mustafâ Han ve Sultân Ahmed Han ile kendüler olduğu hapishanede mahbûs olunmalarına sâdır olan hatt-ı hümayûn ile Dâru's-sa'âde Ağası Ali Ağa varup, üçün bile kaldurup, Çimşirlik-odasına habs eyledi ve bu sırr-ı hafîden saray halkı ve şehirli bî-haber olduklarından gayrı, Sultân Mehmed Han hazretlerine hatt-ı şerîfî virüp, “Murâdu'llâh bu imiş buyurun hapishaneye” dimeyince duymadı. Ve “bize katl var mı?” buyurmuşlar, “Hâşâ pâdişâhım, Allâh ol günü göstermeğe. Habse emr olundunuz” demişler.

Ve ol gün pâdişâh-ı cedîdin Eskisaray'da vâlidelerine müjdeciler gidüp, bî-nihâye ihsânlar aldılar ve şehirde münâdîler nidâ idüp, cülûs-ı hümayûnların tebşîr itdiler ve hutbe ve sikke tebdîl olunup, cümle bilâd-ı İslâm'a dahi emirler gönderildi. Ve

²²⁷⁸ Metinde sehven “zefil” yazılmıştır.

yigirmi seneden berü muhdes şâtırlar ve rikâb solakları ref' olup, kimine itmek virildi ve kimi ocaklarında kalup gaddâreleri içeri alındı pebik? yazıldı ve saray umûrî kapu ağasına sipâriş olup, on altı seneden berü ref' olunan iç oğlan ve zülüflü baltacıların kisveleri mu'tâd üzre ilbâs ve icrâ olunmak tenbîh buyuruldu ve yedi seneden berü ref' olunup gedüğü mu'attal kalan Hasodabaşılık dahi akağaların ortancalarından Mısırlı Hacı Mustafâ Ağa'ya inâyet buyuruldu. Ve imâm-ı evvel Kerâstecizâde Abdullâh Efendi'nin sefâhat vechile vücûh-ı ulemâyâ mûna'akis olmağla azl olup, yerine Süleymâniye hatîbi Şeker Mehmed Efendi nasb olundu.

Âmeden-i Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa be-şehr-i İstanbul

İrtesi mâh-ı mezbûrun üçüncü Bâzâr gün, vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa dahi umûm ordu-yı hümayûn ve asker-i İslâm ile gelüp, Dâvudpaşa'da Çırpıcı çayırına konduğun rikâb-ı hümayûna arz eyledi ve pâdişâh hazretleri Çayır Köşkü'nde bulunup, telhîs üzerine “hoş geldin” buyurdılar. Ol gün kâ'im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve mevâlî-i müderrisîn ve a'yân-ı dîvân-ı eşrâf-ı şehir²²⁷⁹ nısf-ı râhda vezîr-i a'zamı istikbâl eylediler.

Ve dördüncü Dü-şenbih gün pâdişâh hazretleri sünnet-i seniyyei'l-hiye-i mübâreklerin icrâ buyurdılar. Ol gün vâlideleri Eskisaray'dan alay ile fukarâya bezl-i sadakât iderek Yenisaray'a geldiler ve Sultân Mehmed'in başhaseki Gülnaz Sultân ile başcâriyeleri Afife kadın Eskisaray'a nakl olup, sâ'ir beş nefer mahsûsiyeleri ile iki yüz kadar câriye dahi taşra çıkarılıp, isrâfât külliyyet ile tenzîl olundu.

Vezîr-i a'zamin fikri Çırpıcı çayırında birkaç gün ikâmet ile ulûfe virüp, kulu dağıtmak idi. Kol ağaları ve zorbabaşılar eşkıyâyı tahrîk ve orduda cem'iyet ile varup otağı basdılar. “Kâsım geçeli hayli zamân oldu böyle açık yerde ikâmet niden iktizâ ider” deyü, cebren tuğların kaldırıp, pâdişâha yakın olmamak zu'mıyla Alay Köşkü önünde mîrî saraya kondurmayup, eski odalar kurbunda sadr-ı sâbık maktûl Kara İbrâhîm Paşa sarayına getürdiler ve irtesi Salı gün kendü dahi azîm alay ile Topkapusından şehre girüp, öyleye karîb Saray-ı âmireye dühûl ve orta kapuda nüzûl eyledi. Pâdişâh hazretleri dahi mübârek başlarına Yûsufî destâr üzre iki murassa' sorguç sokunup arkalarında gülgûlî şala kaplu semmûr erkân kürk ile Arz Odasına teşrîf buyurmuşlar idi.

²²⁷⁹ şehir V : -Y

Vezîr-i a‘zam Sancak-ı Şerîfi alup, şeyhü'l-İslâm efendi ile gelüp, pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, yed-i hümayûna teslîm ve mahalline îsâl ve ibtidâ-i kelâm-ı derd-bârları, “seni kendüme vezîr-i a‘zam vekîl-i mutlak itdim şer‘-i şerîf üzre hareket idüp, hilâfından hazer ile cümlemizi *Hak Celle ve Alâ* hazretleri bir avuç toprakdan halk idüp, dünyâya getürdüğü rızâ-yı şerîfinde olavuz ve kırk yıldır bir karanlık yerde mahbûs ve hayâtından me’yûs iken, yeniden dünyâya gelüp gözüm açdım ve âlemi herc ü merc buldum. İki eteklerimizi belimize çalup dîn ü dünyâmıza hayırlı olan işlerde bulunup, gereği gibi hizmet-i *ibâdu'llâhı* yerine getürmeğe sa’y idelim. Hazret-i Hakk'ın emr-i şerîfi ve Peygamberimiz'in şerî‘at-i mutahharası üzre hareket idüp, eşkıyâ def‘ine çâre görüp dağıtmak gereksin” buyurup, cedîd hafr olunmuş, mühr-i şerîflerin yed-i hümayûnlarıyla teslîm ve mühr-i atîk alınup, müceddeden sadâret-i uzmâ hatt-ı şerîfin dahi ihsân buyurduktan²²⁸⁰ sonra kürkli ve sâde iki kat hila‘-ı fâhire ilbâs ve Şeyhü'l-İslâm efendiye dahi beyaz sofa kaplı bir erkân kürk giydirüp, hânesine yolladı ve yeniçeri ve sipâh ve silihdâr zorbaları neferât eşkıyâsıyla pür-silâh Ayasofya meydânına değin gelmişler idi.

Vezîr-i a‘zamı alup, yine alay ile saraya getürdiler ve yeniçeri odalarına girüp sipâh silihdâr zorbaları At Meydânı'nda İbrâhîm Paşa sarayına ve neferât eşkıyâsı kânûn üzre han ve kâr-bân saraylara iskân itdirildi. Va‘delerine durmayup bir alay erâzil esvâk-ı şehirde ve çârsû bâzârda bî-edebâne harekete başlayup, ba‘zı dekâkînleri yağma idüp, niçe ehl-i ırz âdemleri soyup, ırzların yıkup rüsvây ider oldılar ve zâbitleri men‘e kâdir olmayup ruhsat virmeleriyle, tecâvüzü ziyâde ider oldılar.

Ve bu aralıkda Serçeşme Yeğen Osman Paşa, “Sağlığımda ayağımla demür kafese girmem” deyü, altı yüz miqdâr nekbât? ve sekbân u saruca ile Çırpıcı çayırında kalmış idi, bi'z-zarûrî Dâvudpaşa ahırları konak ta'yîn olundu ve ol gün vezîr-i a‘zam ağalarından Yeğen Mehmed Ağa'ya çavuşbaşılık virilüp, selefi Haseki Mustafâ Ağa defterli kullarından olmağla, zindâna habs olundu ve kayd-ı bend ile karşı gönderilen mahbûslar dahi cümlesi bend-i zindân olup, ancak Bektâş Ağazâde Mehmed Ağa Girid'e nefy olundu.

²²⁸⁰ buyurduktan V : buyurduklarından Y

Âmeden-i kapudan paşa

Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa me'mûr olduğu üzere Akdeniz'i muhâfaza idüp, Egriboz kal'asına nakli fermân olan asker, mühimmât-ı cebehâneyi selâmet birle îsâl ve avdet eyledikde, ol memleket boğazı dar olmağla Golos nâm mahalde sabâhleyin şikâra gezen yigirmi üç kıt'a vardakosta kalyonları ve iki kıt'a âteş gemisi ve bir kıt'a humbara gemisiyle cem'an yigirmi altı kıt'a Venedik kalyonuna müsâdif ve mürûr u ubûrları bir vechile mümkün olmayup, yine döndiler ve der-akab çekdirirleri boşaldup, Egriboz'un cisri altından geçüp, Kızılhisâr tarafından deryâyâ çıkup Sakız'a geldi ve bu yıl Venedik donanması yüz elli pâre yelken olup ve bir mahalle yapışmayup, Mora etrâflarında yazıldı ve rûz-ı kâsım irişmekle dağıldıkları haberi kapudan paşaya geldükden sonra, tokuz kıt'a mîrî kalyonları Karafoça limanında kışlaya alıkoyup, kendü donanma-yı hümâyûn çekdirirleri ile mâh-ı mezbûrun altıncı Çehâr-şenbih gün İstanbul'a gelüp dâhil, vezîr-i a'zam vesâteti ile Yalı Köşkü'nde bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il olup, serâsere kaplu bir top semmûr kürk, vesâ'ir ümerâ-yı bahriyeye birer hil'at ilbâs buyurdılar²²⁸¹. Pâdişâh dahi üslûb-ı dîvân Yûsufî destâr üzere iki mücevher sorguç sokunmuşlar idi.

Ol gün Silihdâr-ı hâssa Moralı Hasan Ağa'ya vezâret ile Mısır hükûmeti inâyet ve serâserli kürk ile ri'âyet buyurilup, yerine çukadâr ağa andan rikâbdâr ağa silihdâr olagelmış iken, ikisi bile yigirmişer yaşında taze yolsuz gelmiş oğlanlar olmağla, cümleden eski berberbaşılık rütbesiyle dülbend ağası bulunan Cerrâh Mustafâ Ağa silihdâr olup, erkân semmûr kürk giydirildi.

Ve yedinci Penç-şenbih gün re'îsü'l-eşkîyâ mülâzımbaşılardan Ebûsseyfoğlı Ahmed Ağa ve Küçük Mehmed ve Tekeli Ahmed Ağa ve Deli Pîrî Ağa üzerine eşkiyâyı sipâh At Meydânı'nda cem'iiyet idüp, “bizi Belgrad'dan sürüyüp getürdünüz, sebebimiz ile mâl-ı Kârûn'a ve ât-ı düne nâ'il oldunuz, biz ise fülûs-i ahmere muhtâcız. Davarımız şöyle dursun, ahşâm itmek alacak akçamız yok. Sâhib-i kelâm olmak hüner değil, ulûfemizi alıvirin ve illâ cümledenizi paralarız” didiler ve anlar da önlerine düşüp vezîr-i a'zama varup, vâkı' hâli söylediler. “Şimdi birden beş kıst mevâcib virmeğe mîrinin iktidârı yok, inşâ'allâh gelecek Salı gün üç kıst virelim ve birkaç gün sonra

²²⁸¹ buyurdılar V : buyuruldu Y

kusûrun dahi tekmîl ideriz, ağalara selâm eyleye cem‘iyyetlerin dağıtsunlar. Böyle bî-edebâne hareketlerine pâdişâhımızın rızâ-yı şerîfleri yokdur” didi.

Ve anlar dahi m‘tedil cevâblar ile cem‘iyyet itdiler, ol gün zorbabaşılar re‘yiyle Hâssa Aşcıbaşı Ahmed Ağa ve Helvâcıbaşı Serçe İbrâhîm Ağa ve Sakabaşı Deli Ali azl olup, ocakları ustalarından Bıyıklı Hacı Hasan Ağa'ya aşcıbaşılık ve Abdî Çelebi'ye helvâcıbaşılık ve Kaba Osmân'a sakabaşılık virildi.

İbtidâ-yı gulüvvî-i eşkiyâ, katl-i Receb Paşa ve Küçük Mehmed

Sekizinci Cum‘a gün yeniçeri, Et Meydânı'nda ve sipâh At Meydânı'nda cem‘iyyet idüp, cümle çârsû bâzâr kapandı ve niçeleri gâret ü hasâret olundu ve umûm tarafından vezîr-i a‘zama çavuşlar gönderüp, “Mahbûs Kâ‘im-makâm Receb Paşa'nın [144a] fetvâsın aldık, isteriz ki At Meydânı'nda kendümüz²²⁸² ile katl ideriz” didiler. “Baş üstüne, sabr itsünler” haberin gönderüp, ırz-ı pâdişâhî sıyâneti için vüzerâyı diri eşkiyâ eline virmek devâ görmemekle, her biri Cum‘a namâzında iken Kapucılar Kethudâsı Şâmlı Mehmed Ağa fermân ile varup, kapu arasında hafîyyeten boğup, orta kapu hâricine bıraktı ve Cum‘adan sonra eşkiyâ duyup, pür-silâh At Meydânı'nda mânend-i seyl akup, dîvân yoluyla yeniçeri meydânına varup, iki asker birbirine karışup deryâ-misâl çalkandılar ve defterde mestûr izâ‘at-i mâl idenlerin katline meşveret eyleyüp, Küçük Mehmed henüz gelmemiş idi, birkaç ser-bölük gönderüp, da‘vet eylediler. firârî şâyi‘ oldu ve tecessüsüne vâfir ser-bölükler²²⁸³ ta‘yîn itdiler. Mezbûr ise benlik da‘vâsında olup, bâb-ı rüşveti açdı ve ehl-i menâsıb cebren bî-cürüm azl ve nâ-mahallî alıvirüp bir kebeye mâlik değil iken kırk elli kemer kuşaklı akva hançerli oğlanlara ve altun gümüş çevgânlı başı telli çavuşlara nâ‘il ve sîmurgasının değmez a‘lâ vü ednâ matlûb-ı menâsıb olanlar kâğıdıyla mukâta‘ât ve tevliyet ve cibâyet alup mutasarrıf olurlar.

Ve ocak ağaları ve defterdârân ve ehl-i nezâret şerrinden korkup, müsâ‘ade ider oldılar. Ve çok âdem mezbûrun eliyle düşmeninden intikâm aldı. Meselâ bir fakîr veya bir sipâhî varup fakr u dîvândan şikâyet eyledikde, elbette eline bir mühürlü kâğıd virüp, “fûlân bâzergân veya mazınna-i mâl itdüğü fûlân kimse, sana şu denlü akça virsün” deyü, gönderir. Varup bi’t-tamâm alırdı. Ve imzâsında tashîh-i dîn ü devlet bende-i Küçük Mehmed yazardı. Ve böyle cevri cefâsı hadden aşup, ma‘hûd defter

²²⁸² “elimiz” ile olmalı.

²²⁸³ ser-bölükler V : bölüm Y

dahi anın hıfzında olmağla mestûrû'l-esâmî olanlardan mahfî akçaların alup, defterden sildüğü cümlelün ma'lûmu olup, meşverete gelmeyüp firârından dibelik dil-gîr olmalarıyla katlin murâd eylediler ve ba'zı âşinâsı, “meşverete varmaduğın küllî kabâhatdır. Sana husûmet itmezden evvel anda bulunman ma'kulüdür” didiler. Lâkin başı kaydına düşdi ve Çıgaloğlı sarayı kurbunda bir mescidde âb-dest alup, cumhûra gitdi ve cumhûr dahi ikinci mahalli yeniçeri meydânında umûmen kalkup, At Meydânı'na gelürken Darbhâne önünde Küçük Mehmed'e râst geldiler ve bir koca sipâhî, “İşte Küçük Mehmed koman şu mel'ûnu” diyesiye kalmadı, başına kepenk sarığı urup atından yıkdılar ve kılıç üşürüp pâre pâre itdiler ve ayağına ip takup hay huy ile na'relar urup, tûfengler atarak leşin dîvân yoluyla sürükleyerek At Meydânı'na getürdiler ve odasında buldukları yüz kîse nakid ve yüz kîselik tuhaf u tefârîkin yağma idüp, cümlelün ittifâkıyla silihdârın ikinci mülâzımı Tekeli Ahmed Ağa baş olup, defteri ana teslim itdiler ve Küçük Mehmed'in leşini Âhûrkapu'dan deryâyâ atdılar. Andan ahşâma karîb Yenisaray meydânına dolup, Receb Paşa'nın meyyitin kaldırıp taşra kapu önüne bıragup, cem'iyetlerin dağıtdılar ve irtesi şenbih gün Receb Paşa'nın burunun ve kulakların ve parmakların kesik buldılar ve kaldırıp Üsküdar'da efendisi maktûl Sarı Süleyman Paşa yanına defn eylediler. Ol gün yine askerî tâ'ifesi cem'iyet ile vezîr-i a'zama varup, “Elbette beş kıst ulûfe” deyü, feryâda başladılar ve Salı gün virmeğe va'de ile dağıldılar.

Umûm çıkma

Ol gün harem-i hümayûndan mu'tâd üzre cûlûs çıkması olup, altı nefer Hasodalı müteferrikaya ve hazîne ve kılar ve seferliden yüzer oğlan ve zülüflü ve baltacılaran elli nefer sipâhîliğe çıkup bölüğe kayd olundılar ve onuncu Bâzâr gün bundan akdem iki def'a Hasodabaşı olan mütekâ'idinden Edirneli Hacı Mehmed Ağa'ya kol ağalığı inâyet olunup, Kozbekci kapusunda serâserli kürk giydirildi ve selefî Hacı İbrâhîm Ağa'ya mezbûrun mutasarrıf olduğu ulûfe ve ta'yînât ihsân buyurılup taşra çıkdı ve on ikinci Salı gün galebe dîvân olup beş kıst mevâcib virildi.

Vezîr-i a'zam mu'tâd üzre kabanitse giyüp, bu tertîb-i vüzerâ ile arza girüp, pâdişâh hazretleri arkalarına semmûr kaplu beyaz kumaş üst ve mücevveze üzre sorguçlar sokunmuşlar idi.

Vezîr-i a‘zam Siyâvuş Paşa, Vezîr-i sâni Fâzıl Mustafâ Paşa, Vezîr-i sâlis Kapudan Mısırlızâde İbrâhîm Paşa, Vezîr-i râbi‘ Kıncı Ali Paşa, Vezîr-i hâmis Tevki‘î İsmâ‘îl Paşa, Defterdâr Doğancı Hüseyin Ağa.

Gulüvvî-i sâni eşkiyâ-yı asker

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün, vezîr-i a‘zam sarayında sergi olup üçer kıst virilmeğe başladıkda, yeniçeriye beşer kıst virildi. “Biz üçer kıst niçün aluruz” deyü, güft ü gûya başlayup aralarından birisi, “yoldaşlar yeniçeri ulûfeyi beş kıst aldı, bize virecekleri üç kıstdır. Zinhâr sakınup almayasız. Her kim alur ise meydânda paralarız” deyü çağırıp, girü çekildiler. Pür-silâh gürûh-â-gürûhla Dîvân Yolu'yla yürüyüp önlerine gelenleri cem‘iyyete katup sürerek, çârsû bâzârı gâret ü yağma iderek, doğru At Meydânı'na geldiler. Bazzâzistan ve cümle dükkânlar kapanup, sipâh çârsûsın yağma itdiler. Bir alay ser-bölük nâmına eşhâs-ı erâzil ayrılıp birazı yeniçeri odalarına, birazı cebehâneye varup, “her biri ulûfe alurken ne durursuz yoldaşlar, sipâh karındaşlarınız paşa kapusunda ulûfeyi almayup, At Meydânı'na cem‘ olup sizi isterler buyurun” dimeleriyle, anlar dahi ulûfeyi serpüp pür-silâh âlet-i harb ile odalarından çıkup, At Meydânı'na cem‘ oldılar.

Ve cebeci gelüp At Meydânı'nda sipâha teba‘iyyet ve meşveret idüp, “ulûfemiz her ne zamân ise hazırımız. Cûlûs bahşışı ve terakkî ve gulâmiyye ve veldeş isteriz, müsâ‘ade olunmaz ise cem‘iyyetimizi dağıtmazız” diyerek, vezîr-i a‘zam sarayına varup feryâd eylediler. Şimdilik bu üç kıst mevâcibi alsunlar birkaç güne değin gelecek akçadan kusûru dahi tekmîl olunur, lâkin bahşış husûsu bir hâl ile mümkün değil hazîneye müzâyaka olduğın bilürler bu sevdâdan fâriğ olsunlar ve ancak gulâmiyye ve terakkî ve vелеdeşleri kâbil haberin gönderüp, ısgâ itmeyüp müdde‘âlarında musirr oldılar.

Ve yeniçeri dahi At Meydânı'nda çağırıp, “sefer yoldaşlarımızın bi’t-tamâm ulûfe ve bahşış ve gulâmiyye ve terakkî ve vелеdeşleri virilmeyince, biz de ulûfemizi almazız ve cem‘iyyetimizi bozmazız” deyü, mevc urup deryâ gibi çalkandılar ve âkıbet rikâb-ı hümâyûna telhîs olup, cumhûra hitâben, “murâdınıza müsâ‘ade idüp **vezîr-i a‘zam**ıma tenbîh olunmuşdur, du‘âm isterseniz cem‘iyyetinizi dağıdasız” mefhûmunda sâdır olan hatt-ı hümâyûn mahzarlarında kırâ‘at olundukda, “dağılın bî-çâreler çün kaldı, dîvân irteye” mazmûnı üzre dağılup, câ-be-câ dükkânlar açıldı.

Ahşâmıdan sonra zâbitleri içdâmıyla yeniçeri ulûfeyi alup, anların gâ'ilesi ber-
taraf oldu ve irtesi Penç-şenbih gün, cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaları ve yeniçeri
ve sipâh silihdâr, zorbabaşları vezîr-i a'zam sarayına da'vet ve “bu askerin bî-edebâne
hareket-i cem'iyyetinden kasdları nedir” didi. “Kânûn üzre sipâh tâ'ifesi cülûs bahşîşi
ve terakkî ve gulâmiyye ve veledes ve ulûfelerin tamâm isterler” didiler. Vezîr-i a'zam
dahı, “içerü ve taşrada hazîne yok. Neriden bulup virelim, bu husûsda güçlük olduğın
benden yeğ²²⁸⁴ bilürsüz. Ulûfe ve terakkî ve gulâmiyye ve veledes, kâbil ammâ cülûs
in'âmıyyesi bir vechile mümkün değil, bunu pâdişâha bağışlasınlar. Gayrı çâre yok veya
cülûs in'âmına bedel sipâhın beşer akça terakkîlerine birer akça dahi zamm olup, altışar
akça ile tezkireleri virilsün, buna râzî olun ve illâ kendümi sadâretten azl iderim, mührü
kime dilererseniz virin” deyü, izhâr-ı acz itmekle, cümlesi bu re'ye rızâ ile Fâtiha okunup
meclis dağıldı.

Ahşâm oldukda, gündüz cem'iyyetde bulunan yeniçeri bellücelerinden ağa
tenbîhiyle odabaşlar kimin darb-ı şedîd ve kimin boğup, deryâya attıkları beyinlerinde
duyulup, yeniçeri zorbabaşı Canikli Fetvâcî Hüseyin Çavuş ve Burgoslu Hacı Ali Ağa
oda oda gezüp, şeytân gibi cümleyi idlâl idüp, “duracak gün değil, taşra çıkın yoldaşlar”
dimekle, cümlesin meydâna döküp cem' eyledi. “Ağamız olıcak koca cadı kimimizi
döğüp, kimimizi diyâr-ı ademe gönderdiğünden gayrı, bugün vezîr-i a'zam sarayında
meşveretde bizim bahşîş ve terakkîmizi aldirmamaya zâmin olmuş. Kânûn üzre üçer bin
akça cülûs bahşîşi ve birer akça terakkîden geçmeziz. Matlûbumuza müsâ'ade
olmayınca cem'iyyetimizi dağıtmazız. Henüz murâdımıza vâsıl olmadan ve
cem'iyyetimiz dağılmadan göz göre bizi böyle döğüp öldürmeğe başladı ve birkaç
günden sonra cem'iyyetimiz ber-taraf oldukda, sühûlet ile cümlemizi izâle itmesi emr-i
mukarrerdir ve mukaddem biz bunun hakkından gelelim” deyü, ahd-i mîsâk eylediler.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on beşinci Cum'a gün, âlem-i agyârdan bî-haber, sipâh
paşa kapusunda ulûfe ve terakkî alurken, gün doğarak yeniçeri odalarında el kakup pür-
silâh meydâna döküldiler. Tüfengler atup nâ'ralar urdılar ve bin miqdârı ayrılıp sipâh
ve cebeci ve topcı vesâ'ir askerî tâ'ifesin cem'iyyetlerine da'vete gönderdiler ve bir
bölüğü paşa kapusına varup, “biz size yardım itdük, siz de bize idin” deyü, cebren sipâh
tâ'ifesin ulûfe ve terakkîden [144b] men' idüp, cem'iyyetlerin idhâl itmeleriyle sergi
kapandı ve taraf taraf, “vay ol kimsenün hâline ki, dükkânun açâ” deyü, nidâ itdirildi.

²²⁸⁴ yeğ V : ziyâde Y

Cümle şehir-i İstanbul'un çârsû bâzârı kapandı ve herkes evine cân atup, halkın ayağı kesildi ve bir bölük yeniçeri erâzil dahi cebehâneye varup, cebeciyi kaldırıp hay huy ile esvâk-ı şehirde buldukları erâzili sürüp cem‘iyyetlerine getürdiler. Ol kadar eşhâs-ı erâzil cem‘ oldu ki, kesretleri rûz-ı haşrdan nişân idi. Karadeniz gibi çalkanup mevc urdı ve her biri gûl-i beyâbân, sözleri eğlenmez bir çığıltıdır gider. Cem‘iyyetlerinde nizâm yok, bu hâl ile öğle yaklaştı, vezîr-i a‘zam tarafından âdem geldi, “cem‘iyyetden murâdları nedir söylesünler, müsâ‘ade olunur” demiş, beynlerinde bir defter yazup, “hâlâ Dâru’s-sa‘âde Ağası Ali Ağa selefi Yûsuf Ağa’yı bizden izinsiz Mısır’a gönderdi. Köprülüoğlu Mustafâ Paşa bize cülûs in‘âmı ve terakkî ve gulâmiyye ve velediş virilmesini men‘ idüp izâlemiz kasd itmiş babası ve karındaşı ceddimizi kırup, ocağımıza incir ekdi ve ilmiyle âmil değil ve Başdefterdâr Hüseyin Ağa mîrî mâl cem‘ine vaktiyle ulûfe virmeğe kâdir değil ve yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ulûfemizi eksik virüp, cülûs in‘âmımızın ve terakkîmizin men‘ine çalışdı, istemeziz” didiler. Defter rikâb-ı hümayûna telhîs olundukda, Dâru’s-sa‘âde ağasıyla, Köprülüoğlu şefâ‘ati mutazammın sâdır olan hatt-ı şerîfi cumhûra gönderdi ve anlar dahi rızâ virüp ancak ağa ile kethudânın azline ayak basup musirr oldılar.

Ve silihdâr-ı pâdişâhî Cerrâh Mustafâ Ağa’yı yeniçeri ağalığına taleb itdiler ve ikinci mahalli rikâb-ı hümayûna arz olup, ol vakt pâdişâh hazretleri Kozbekci kapusunda idi, ağa-yı müşârün-ileyhe çukaya kaplu bir top semmûr erkân kürk ilbâs ve yedine yeniçeri ağalığı hatt-ı şerîfin virüp, cem‘iyyetlerin dağıtmaya tenbîh-i hümayûnları sâdır oldukdan sonra, yorgaya süvâr olup²²⁸⁵ telhîsciyle vezîr-i a‘zama irsâl ve andan alay ile yeniçeri meydânına îsâl olundu ve erâzil ü eşkıyâ dahi ağa-yı cedîdi istikbâl idüp, mekânına iskân itdirdiler ve ağa dahi cümleye selâm gönderüp, “pâdişâhımızın hayır du‘âsın isterler ise cem‘iyyetlerin dağıtsınlar” dimekle, her biri mekânına gitdi ve ağa-yı ma‘zûl Cadı Yûsuf Ağa’ya ocakdan ta‘yînât ile iki yüz elli akça tekâ‘ud virilüp, Kul Kethudâsı Üsküblü Koca Mahmûd Ağa ile Defterdâr Hüseyin Ağa’nın dahi cerâyimlerin afv idüp, yerlerinde kaldılar.

Ve Çukadâr-ı hâssa Elmas Mehmed Ağa silihdâr olup, kürk giydi ve yeniçeri zorbabaşı Fetvâcî Hüseyin Çavuş’a başçavuşluk virildi ve kusûr ulûfeleri tekmîl ve bahşîş ve terakkîleri virilmek va‘d olundu.

²²⁸⁵ olup Y : -V

Belâ-yı sâliyâne der-ecnâs-ı muhtelif

Lâkin beş kıst mevâcibi kapatmaya ve cülûs bahşîşi virmeğe Enderûn u Bîrûnda akça yok, iç hazîne ve kılarda ne denlû evânî-i sîm ü zer, kılıç ve gaddâre makûlesinden var ise intihâb ve darbhâneye virilüp sikke kesilmesin, vezîr-i a‘zam rikâb-ı hümâyûna arz u istîzân itmekle, mûcebince hatt-ı şerîf sâdır olup, sekiz yüz vakıyye gümüş ve yüz elli vakıyye altun vezn olup, taşra virildi ve ol dahi vefâ itmemekle has-âhûr hazînesinden dahi bir ol kadar eşyâ çıkarıldı ve bu dahi vefâ itmemekle vûkelâ-yı devlet böyle re‘y itdiler ki, hazîne bu hâlde, küffârın galebe vü tuğyânı kemâlde, bahâr irişdi, cebehâne ve hazîne yok, kulun sıkleti hadden aşdı buna çâre görmek gerek. Mazanne-i mâl itdükleri a‘yândan rızâsıyla olsun ve olmasun birer miqdâr imdâdiyye akçası istemelerin ittifâk idüp, “tahsîl olan nukûddan asker sıkletin def‘ ideriz ve hem²²⁸⁶ mühimmât-ı sefer düzeriz” didiler. Mahallinde yakaların kurtarmak zu‘mıyla bu hizmet-i edâsın zorba ağalara sipâriş ve ellerine fermân virüp karma kurum itdiler ve sipâh Mülâzimbaşî Ebûsseyfoğlı Ahmed Ağa ve silihdâr Mülâzimbaşî Tekeli Ahmed Ağa mâl cem‘ine me‘mûr kılındılar. Evvelâ zindânda mahbûs ma‘hûdları Fazlı Paşa Sarayı’na ihzâr itdüklerinden gayrı, Hekîmbaşî Mustafâ Efendi ve Müneccimbâşî Ahmed Efendi ve Haseki Ali Ağa ve kapu ağalığından çıkma Hacı İbrâhîm Ağa ve kılarcıbaşılıktan çıkma Arab Ali Ağa ve Gazanfer Ağa ve İstanbul Ağası Mehmed Ağa ve matbah emîni Ahmed Efendi ve oğlı Musaddık Mehmed Efendi ve İç Hazînedârbaşî Koyun Mehmed Ağa ve İstanbul bâzergânlarından ve navloncılardan ve bezzâzistan hâce kilerinden gerek Müslimân ve gerek zimmî ve Yahûdi’den yüzden mütecâviz âdemlere serbölükler gönderüp getürtdiler ve “Hazîne-i âmireye imdâd idin” deyü, ciğerlerin doğradılar ve ekserin tomruğa urup, zencîre çekdiler ve ömürlerin zevk ile geçirüp habs bilmeyen halka itdükleri cevri hakâret ve musîbet bir târîhde olmuş değildir. Bu korkudan çok âdem terk-i vatan idüp, ehl ü iyâlden dûr oldılar ve her birinin vus‘üne göre, “şu denlû akça vir” deyü, bahâya kesüp eline bir kâğıd virüp üzerine mübâşir serbölükler ta‘yîn idüp gönderir ve mâlî tahsîl idince ol bed-sîretleri besleyüp giydirir ve niçe derd-mendleri dahi kavî kefiller ile salıvirir. Ve a‘yândan rûz-merre yüzü gelür ve yüzü giderdi.

²²⁸⁶ hem V : -Y

Giriftârî-i Ağa-i Dâru's-sa'âde

Bundan akdem Mısır'a nefy olunan Dâru's-sa'âde Ağası Yûsuf Ağa azîm tantana ile gidüp, hizmetine istihdâm itdüğü dört bayrak sekbân [u] sarucaya, iki bin guruş bahşış virdiğin tâ'ife-i eşkıyâ işitmekle, “bu Arab'ın nukûdî olmayaydı, bu denlü ihtişam ile gitmezdi. Mîrîye va'de itdüğü akça ise mâlının aşrı, ancak bunun haddin bildirmek gerek” deyü, ittifâkan girü getürülmesi için vezîr-i a'zama vardılar ve ol dahi cumhûr ağzından rikâb-ı hümayûna arz eyledi, mücebince hatt-ı hümayûn sâdır olup kapucubaşı Kôr Mustafâ Beğ ihzârına gönderildi ve Çeniznak?'da yetişüp, lâkin emre itâ'at itmeyüp bir handa kapanup tahassun itmekle a'yân-ı vilâyeti cem' idüp, “pâdişâhın mahbûsudur zapt idegörün” deyüp ve dört cânibden hanı kuşattı, fermâna itâ'at itmedüğün sicill-i huccet idüp, vezîr-i a'zama gönderdi. Âstâne'den otuz miqdâr ser-bölük ve sipâh ve silihdârdan üç yüz nefer üzerine Bayram Ağa ve Subaşı Mehmed Ağa ve Sarı Ahmed Ağa serbölükler başı ta'yîn olup Üskûdar'a geçirildi ve Çeniznak'a varup, han etrâfın aldılar ve ağayı emân ile taşra çıkardılar. “Yoldaşlar itdüğüm çokdur, cürmüme i'tirâfen ocağınıza düşdüm. Bana kıyman ve bir avuç kanımı bağışlan. Evvel kızlar ağasıydım şimdi on guruşluk bir Arab'ım” deyü, hezâr tazarru' u niyâz ile ellerine ayaklarına düşüp, zâr zâr ağlamaya başladıkda, “elem çekme sana bizden vesâ'ir yoldaşlarımızdan zarar olmayacağına kefiliz”, tatyîb-i hâtır itmekle her birine onar guruş virdi. Anlar dahi mukaddem vardıkları gibi kendülerin, durgun ve yorgun bârgîrlerin, ağa tevâbi'ine ve levende virüp, anların dinç atların alup binmişler idi. Tekrâr girü virdiler ve ağayı alup Üskûdar'a ve andan kayık ile getürüp, Yedikulle'de habs itmişler idi. Ol gün anı da piyâdece hakâret ile getürdiler, bin beş yüz kîse akça istediler ve “benim bunda ve Mısır'da olan cümle eşyâ vü akârımı pâdişâh aldı, virmeğe kudretim yok. Bunda zapt olunan eşyâmı girü redd idin satup yetişdiği kadar vireyim ve üzerimde olan esvâbımla ancak kuşca cânım kaldı, kafesinizde mahbûsum. Hak katında günahkâr imişim ki, bu hâl başıma geldi, siz mürüvvet idüp âzâd²²⁸⁷ idin. Hemân ben de ocağınız emekdârı bir sipâhîyim” deyü, zârlıklar itmekle, yanında bulunan yüz kîse harçlığı dahi mîrîye alınup cümleden ittifâkıyla ıtlâk olup, Mısır'a gönderildi ve kifâyet miqdârı ulûfe ta'yîn ve bir çorak köy gösterildi.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun on altıncı Şenbih gün, Hasoda'da peşkîr gulâmı İbşir Hasan Ağa'ya hazîne kethudâlığı ve selefi Sehrablı Ahmed Ağa'ya vezâret ile Basra

²²⁸⁷ Metinde sehven “âzân” yazılmıştır.

eyâleti virilüp, mîrîye dört yüz kîse akçası alındı ve on tokuzuncı Salı gün Serçeşme Yeğen Osman Paşa'ya matlûbı üzre Rûm-ili eyâleti virilüp, mükemmel kapusıyla Belgrad muhâfazasına ta'yîn olundu ve ol gün zorba ağalar sevkiyle Büyük Âhûr Kethudâsı Küçük Hasan Ağa'ya Büyük Mîrâhûrluk ve selefi Voynuk Mehmed Ağa'ya kapucubaşılık inâyet buyuruldu.

Bend-i şemşîr-i hazret-i pâdişâh an-câmi'-i türbe-i hazret-i Eyyûb

Pâdişâh hazretlerinin cülûsundan berü halk cemâline intizâr üzreler idi, mâh-ı mezbûrun yigirminci Penç-şenbih gün, Yalı Köşkü'nde büyük kayığa binüp, sâde nagara ile Ayvansaray iskele kurbunda merhûm Musâhib Paşa Yalısı'na yanaşup, vezîr-i a'zamın anda ziyâfeti olmağla, cümle vüzerâ vü ulemâ ve a'yân-ı devlet ile mukaddem gelmişler idi. İstikbâl idüp pîş-keşin virdi.

Ve öyleden sonra zahr-ı mübâreklerine beyaz çukaya kaplı semmûr erkân kürk giyüp başlarına Yûsufî destâr üzre iki sorguç sokunup, rahş-ı sabâ-reftâra süvâr ve cümle a'yân önlerine düşüp, azîm alay ile hazret-i Eyyûb²²⁸⁸ Ensârî *aleyhi'r-rahmetü'l-Bârî* merkad-i şerîflerine teşrîf buyurup, elli re's ganem zebh ü fukarâsına ihsân virüp, levâzım-ı ziyâret itmâmından sonra, mu'tâd-ı kadîm üzre ol türbe-i mübârekede teberrûken Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi ile Yeniçeri Ağası Mustafâ Ağa kılıç kuşadup, du'âdan sonra yine minvâl-i meşrûh üzre azîm alay ile bezl-i sadakât iderek Edirnekapısı'ndan şehre girüp, ikindiye [145a] karîb Saray-ı âmireye gelüp, nüzûl buyurdılar.

Ol gün cem' olup seyre çıkan kapu kulu ve şehirlü bir târîhde görülmemiştir. Ve sunulan arz-ı hâllere müsâ'ade idüp, dirlikler ve terakkîler ve ihsânlar ile her birin memnûn eyledi ve irtesi gün ibtidâ Cum'a namâzın Ayasofya'da edâ itdiler.

Gulüvvî-i sâlis-i cebeci ve yeniçeri ve sipâh

Mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Şenbih gün üç bin miqdâr cebeci At Meydânı'nda cem' olup, “yeniçeri ve sipâh ulûfe ve terakkî ve bahşîşlerin²²⁸⁹ alup, vilâyetlerine gitdi. Biz ise şimdiye dek bir şey almadık yohsa pâdişâh kulu değil miyiz? Ağamız olıcak köfte-hor, âleminde²²⁹⁰ maslahatımız görmez, biz de ağamızı istemeyiz”

²²⁸⁸ Eyyûb V : Ebî Eyyûb Y

²²⁸⁹ terakkî ve bahşîşlerin V : terakkîlerin Y

²²⁹⁰ köfte-hor âleminde V : herif Y

didiler ve topacı dahi cebecinin meydâna döküldüğün istedikleri gibi, anlardan dahi vâfir erâzil pür-silâh İstanbul'a geçüp At Meydânı'nda cem'iyete karışıp ittifâkda bir oldılar Lâkin beynlerinde baş yok, devâm-ı sebât yok.

Fazlı Paşa Sarayı'nda Ebûsseyfoğlu Ahmed Ağa'a âdem gönderüp, cem'iyete da'vet eylediler. “Murâdınız nedir?” didi, “biz pâdişâh kulu değil miyiz, siz her şeyinizi aldınız bu kadar gündür dahi bizim ulûfe ve terakkî ve bahşîşimiz virilmedi. Allâh'dan insâf mı? Mu'în olup bizi de sevindirir” didiler. “Aranızda söz anlarınız var mı” didi, birkaç ihtiyâr getürdiler, “hâcetiniz ise siz de biz gibi başı meydâna koyup, iki eteklerinizi bele çalup iş görün” deyüp gitdi. Gördiler ki fâ'ide yok, odabaşılara varup, “ağamızı getürün” deyü, Cebecibaşı Murâd Ağa'yı istediler ve bir gürûhu odabaşılar ile ağaların getürmeğe gidüp, sâ'iri vezîr-i a'zam sarayına varup, “ağamızı istemeziz” deyü, feryâd itdiler. Vezîr-i a'zam dahi Çavuşbaşı Yeğen Mehmed Ağa'ya cebecibaşılığa kaftan giydirüp, “işte ağanız” deyü gönderdi. Bu aralıkda Murâd Ağa dahi vezîr-i a'zam sarayına geldükde, eşkiyâ iki fırka olup bir bölüğü, “eski ağamızdan hoşnuduz, neye cebecibaşılık ibkâ olunmak gerekdir” deyü feryâda başlayup, bunlar gâlib gelmekle tekrâr yine Murâd Ağa cebecibaşılığa ve Yeğen Mehmed Ağa çavuşbaşılığa kaftan giyüp, “yoldaşlar birkaç gün sabr idin, yeniçeri sipâh gâ'ilesin bertaraf idelim, sizin dahi ulûfe ve terakkî ve bahşîşiniz bi't-tamâm virilür” va'de buyurulmağla gavga tebs olup dağıldılar.

Ol gün cümle çârsû bâzâr kapanup niçesin yağma itdiler. Ol gün yeni odalarda dahi esîrlikden gelmiş serhad kal'alarında kapanup, yeri çalınmış iki bin miqdâr yeniçeri At Meydânı'nda cem' olup, “elbette bizim dahi yerimiz tashîh olup, müstahak olduğumuz ulûfe ve terakkî ve bahşîşimizi isteriz ve illâ biz de ağamızı istemeziz” deyü, nâ'ralar urup çağrıdılar. Ağa, bu ahvâli vezîr-i a'zama bildirmekle, murâdlarına müsâ'ade idüp, çalıklar tashîh ve müstahak oldukları ulûfe ve bahşîşleri tamâmen virilmek üzre fermân virüp, karşularında okunup dağıldılar.

Ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün yine cem'-i mahlût askerî tâ'ifesi At Meydânı'nda cem'iyet idüp, sipâh eşkiyâsı varup, Defterdâr Doğancı Hüseyin Ağa hânesin taşılayup, camların şikest itdiler ve kendü uğrun kapudan çıkup, vezîr-i a'zam sarayına firâr eyledi ve ale'l-husûs cebeci tâ'ifesi Ayasofya etrâfına ve saray kapısı önüne yığılup, bir mağlatadır gider devâm-ı sebâtları yok, sözleri anlanmaz.

Bu vaktde Belgrad muhâfazasına me'mûr aşâğı bölükler dahi bu makûle hareketden haberdâr olmalarıyla, kal'âyı bırâgup İstanbul'a gelmişler idi. Cem'iiyyete karışup, "ulûfe ve terakkî ve bahşîş" deyü, feryâda başladılar.

Re'îsü'l-eşkıyâ Ebûsseyfoğlı Ahmed Ağa ile Tekeli Ahmed Ağa murâdları üzre alıvirmeyi üzerlerine der-uhde eyledi ve "ammâ bölük halkı ulûfe çıkalı yigirmi gündür henüz bölükler otuza çıkdı. Bugün yarın diyerek kışın yarısı geçti ve yaz geldi vilâyetimize gidemedik, yine sefer yaklaştı ve niçeye dek bu cevri çekeriz. Elbette gündüz ve gice meş'aleler ile bölükler devr olunmak gerekdir ve illâ vezîr-i a'zamın ve Köprülüoğlunun ve defterdârın hakkından geliriz" didiklerin vezîr-i a'zam işidüp, cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocak ve zorba ağaların sarayına cem' idüp, "hazîne yok, memleket harâb. Tahsîli mümkün değil yatacak yerimiz kalmadı, halkın ciğerin sökdük. Olsa virmez miydik? Akça geldükçe tadrîc ile virilüp bölükleri devr idelim" didi. Cümlesi ma'kûl görüp, bu mazmûnda umûm ağzından kâğıd yazılup, cumhûra gönderüp şefâ'at itmeleriyle rızâ virüp dağıldılar.

Bugün yeniçeri baş göstermeyüp, bu cem'iiyyetde bulunmadılar. Zîra ulûfe ve terakkî ve bahşîşlerin bi't-tamâm almışlar idi. iki gün mukaddem altı yüz kîse Mısır hazînesi gelüp, cümlesin orta kapuda döndürüp, yeniçeri ocağına virmişler ve ol nazik çil akçacıkları üleşmişler idi.

Ayasofya ve saray kapısı önüne yığılan cebeci eşkıyâsının bir miqdârı cem'iiyyetden ayrılup, yeniçeri odalarına vardılar. "Gerçi yoldaşlar ulûfemiz virildi. Lâkin terakkî ve bahşîş nâmı belürmedi. Biz size yardım itdük, siz de bize idin" dimeleriyle, beş yüz kadar yeniçeri erâzilini uydurup pür-silâh saray kapısı önünde cem'iiyyetlerine getürdiler ve cümlesin taşra kapudan içerü saray meydânına doldurup kapunun ağzın aldılar. "Baka gidiler, bizim yardımımız ile murâdınıza irdiniz, siz de bize mu'âvenet itmeğe ahd idin. Yohsa sizi bu ağıldan koyvirmeziz ve bu bir maskaralık" ancak yeniçeri içerüde kalup ocaklı duyar ise, bir azîm fitneye bâ'is olacağın vezîr-i a'zama bildirdiler. Ve bir hafta mühlet ile bi't-tamâm kusûr ulûfe ve terakkî ve bahşîşleri virilmek üzre, vezîr-i a'zam tarafından cebeci tâ'ifesine kat'î cevâb varmakla dağılup, yeniçeri dahi çıkup öpüşüp odalarına gitdiler.

Gulüvvî-i râbi'-i mahlût erâzil-i asker

Mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Penç-şenbih gün, bi'l-cümle yeniçeri ve sipâh ve cebeci ve topcı bir yere gelüp çârsû bâzâr kapandı, niçeleri gâret olundu. Varup

defterdâr sarayın taşlayup andan vezîr-i a‘zam sarayına varup sengsâr itdiler. İkisi de sergi üzerinde idi, bıragup uğrın kapudan firâr ve ihtifâ eylediler ve az kaldı ki sergiyi yağma ideler, zâbitleri serpüp der-kîse itdiler ve tekrâr feryâda başlayup, yeniçeri, “bizim dahi kusûr bahşîşimiz kaldı” ve sipâh, “bizim de bölüklerimiz devr olmadı” ve cebeci ve topcı, “bizim ise ulûfe ve terakkî ve bahşîşimiz hiç virilmedi, isteriz” didiler. Bir mertebe sokaklar izdihâm oldu ki, vasf olunmaz. Şehirde oğlan avret ehl-i ırz taşra çıkmadan kaldı ve alım satım ber-taraf olup, halk bir derde mübtelâ oldu ki, mutasavver değildir. Meselâ, çârsû bâzârda halkı cebren soymaya ve niçelerin öldürmeğe başladılar. Zapt u rabtdan kalup zâbitlerin dinlemez, sözlerin dutmaz, karşı söyleyenlerin öldürür oldılar. Meselâ beş on erâzil ellerinde birer desti şarab, beynlerinde birin bir eşeğe bindürüp, sâ‘iri etrâfin alup, alâ-mele‘i’n-nâs şarab içerek, çârsû bâzâr gezerler ve bir ehl-i ırz âdemi dutup, cebren “iç şu şarabı” deyü, teklîf iderler ve ibâ idenlerden akçasın alur oldılar. Kangı birin yazayın, âlem harâbe olup herc [ü] merc oldu.

Hâsıl-ı kelâm eşkıyâ-yı asker, vezîr-i a‘zam sarayına dolup, nâ‘ralar urdılar. “Defterdâr bu kadar gündür ulûfe ve bahşîşimizi tahsîl idüp viremedi istemeziz” deyü, çağrıdılar. Ve dîn îmân bilmez, zahrında kebe, pâyında çarık bir alay gül-i beyâbân ve hakkı anları yok. “Behey Müslimânlar akça olsa sizden dirîg mi ideriz ve ikide birde vükelâ-yı devlet sizin bu cem‘iyyetinizden hazlanur mu? yohsa sizin için niçe bin ümmet-i Muhammed ta‘zîb olup, sabr idin geldükçe virelim” didiler. Müfid olmadukda, zâbitlerine âdem gönderüp çavuşlar gelüp, “ayıpdır” diyerek dağıttılar. Meğer bu fitneye bâ‘isi Nüzûl Emîni Küfrî Ahmed Efendi imiş. Ocakluya el altından akçalar virüp, “beni defterdâr idin, üç güne dek cümle ulûfe ve bahşîşinizi vireyin” deyü, ahd itmiş. Duyulup, ol sâ‘at vezîr-i a‘zam getürdüp, “bre mel‘ûn, nedir bu senün itdüğün gavurluk. Aslı yok yere bu kadar kan döküleyazdı. Şimdi seni ibret için katl iderdim ancak Devlet-i Aliyye'ye çok hizmetin sebkat itmişdir” buyurup, bir çıkın altun getürmekle elinden kurtuldu.

Bundan sonra vezîr-i a‘zam, kendü tevâbi‘inin vüs‘atine göre imdâdiyye akça alup kula viridi. Kifâyet itmemekle, mukaddem imdâdiyye alınan İstanbul halkından tekrâr birer kat dahi düşerleri, meselâ şöyle ki; beşer ve onar ve yigirmişer ve otuzar ve kırkar ve ellışer sipâhînin yevmîleri kaç akça ider ise, hisâb olunup ellerine bir pençeli dîvân defteri virilüp, “beş kıst mevâcibinizi var fülândan alın” deyü, gönderilür ve ol sâ‘at varup, bi’t-tamâm alurlar ve derd-mendlerin ciğerlerin doğrarlardı. Ve bu derdden çok kibâr, fakîr u medyûn oldu ve pençeli defter ile kırk nefer sipâhî, Bostancılar

Kethudâsı Halil Çelebi'ye varup ulûfe istediler. “Kudretim yokdur” demekle, tekâ‘ud virilüp, yerine Hâssa Haseki Kara Osman ve anın yerine sağ hamleci Türbedâr Hüseyin nasb [145b] olunmuş iken, üç günden sonra Hüseyin'e dahi tekâ‘ud virilüp, zorbalar ameliyle hilâfu'l-âde sadr-ı sâbık maktûl Süleyman Paşa bostancı odabaşı, Kara Mehmed, Haseki ağa oldu ve bu minvâl üzre, az zamânda cümle kul tâ'ifesinin ulûfe ve terakkî ve bahşişleri tamâm olup, mîrîden çıkan ve cebren halkdan alınan nukûd kîse sekiz bin altı yüzü geçüp, sipâhdan ancak yüzde biri terakkî yerine bahşiş alup, yalnız yeniçerinin cülûsiyeleri bin tokuz yüz kîseden ziyâde gıtdüğün Yeniçeri Ağası Cerrâh Mustafâ Ağa'dan işitdim ve bunların içinde serhadde olan kolun dahi, ulûfe ve bahşişleri bilebilir ayırup gönderdim, didi.

Ve mâh-ı Safer'in gurreşi Şenbih gün kilâr-ı âmireden taşra virilen ta'yînât Köprülüoğlu Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa mübâşeretıyla yoklanup, kat' olunduğundan gayrı harem-i hâss ve gilmân-ı Enderûn'un dahi nısfîyetin tenzîl itmekle bed-du'â ve kıl ü kâle sebeb oldu.

Ve beşinci Çehâr-şenbih gün Çukadâr-ı hâssa Niğdeli Ali Ağa, vezîr-i a'zam ameliyle bî-nân taşra çıkarılup, Defterdâr Hüseyin Ağa'ya mihmân kılındı ve on günden sonra kapucubaşılık virildi. Ol gün Süleymâniye Vâ'izi Arabzâde Abdülvehhâb Efendi, pâdişâh hazretlerine hâce ta'yîn olup, kozbekci kapusunda semmûr kürk giydirildi ve Minye kitâbından bed' olundu.

Ve onuncı Dü-şenbih gün Kırım Hanı Selim Giray Han hazretlerine cülûsiyye kırk bin altın ve serâserli nîm-ten semmûr kürk ve bir kabza murassa' kılıç ve hatt-ı şerîf ile Kapucubaşı Sır Kâtibi Ahmed Ağa gönderildi.

Ve on beşinci Şenbih gün cümle vüzerâ ve ulemâ ve kol ağaları ve zorbabaşılar vezîr-i a'zam sarayına da'vet olup, “baka ağalar her ne ki, murâd itdiniz ise, vâsıl oldunuz, pâdişâhımızın emr-i hümayûnları ba'de'l-yevm bir cem'îyyet-i fesâd itmeyüp, şehirli ve yerlü askerîden gayrı kimse kalmayup, herkes vilâyetlerine gitmeleriçün tenbîh buyurmuşlar ve tesellî-i hâtır için sipâh ve silihdârdan ikişer yüz mülâzım yazılmak emr itmişler” deyü, hatt-ı şerîf ibrâz idüp, karşularında okundu ve cümlesi sem'an ve tâ'a[ten] diyerek dağılup²²⁹¹ Sipâh Mülâzımbaşî Ebûsseyfoğlu Ahmed Ağa'ya

²²⁹¹ dağılup V : -Y

ve Silihdâr Mülâzımbaşı Tekeli Ahmed Ağa'ya nısfın peşin virmek şartıyla harâc defterleri virilüp, kendü hânelerinde mu'temed âdemlere tevzî' idüp dağıldılar.

Ve bugüne geilnce ulûfe dîvânından gayrı eşkıyâ gâ'ilesinden sarayda dîvân olmamış idi. İrtesi Bâzâr gününde mübâşeret olup, vüzerâ arza girdi ve pâdişâh hazretleri yeşil atlas üst giyüp, mübârek başlarında mücevveze üzre iki sorguç sokunup mu'tâd değil iken, yanlarında Dâru's-sa'âde Ağası Ali Ağa durmuşidi.

Vüzerâ arza girdikde, mağrûr-ı ahmak Arab taşra çıkmaduğundan, vezîr-i a'zam dil-gîr olup, "ulûfe günü dahi böyle idüp, bir dahi böyle içerüde durmayasın" deyü, vezîr-i a'zam tenbîh idüp, mütenebbih olmaduğundan arzdan sonra azlin mu'tâd-ı kadîm üzre yerine Eskisaray Ağası Kabakulak Mustafâ Ağa'yı nasbın rikâb-ı hümâyûna telhîs eyledi ve ağa-yı ma'zûle Mısır'dan yevmî beş yüz pâre ve iç hazînedâr Nezîr Ağa'ya iki yüz elli pâre ulûfe ta'yîn olup, mu'accelen gitmeleri tenbîh buyuruldu ve iç hazînedârlığı Baş-Musâhib Sâ'atçı Cânkafa Mustafâ Ağa'ya virildi.

Serdârî-i Halil Paşa be-cânib-i Mora

Mâh-ı mezbûrun yigirminci Penç-şenbih gün, Şâm-Trablusu'ndan ma'zûl ve Âstâne'de kûşe-humûl Arnavud Koca Halil Paşa'ya vezâret haslarıyla Mora üzerine serasker nasb, levâzımâtı mîrîden gönderildi ve ücret-i sekbânân beş yüz kîse akça virildi ve selefi Defterdâr Vezîr Divrikli Mehmed Paşa ve Narda Muhâfızı Vezîr Şahin Mustafâ Paşa ve birkaç mîr-i mîrân ümerâ yanına varmak buyuruldu. Ve Âstâne'den dahi bir miqdâr yeniçeri koşulup, Egriboz semtlerin muhâfazaya gönderildi.

Ve yigirmi tokuzuncu Şenbih gün sâbıkâ serçeşme Kemânkeş Ahmed Ağa'ya Bolu sancağı ve Anadolu'nun sekbân sarucasın sefere sürüp getürmek şartıyla, Yeğen Osman Paşa tevâbi'inden Gedik Mehmed Bölükbaşı'ya Sivas eyâleti ve Kastamonu sancağına mutasarrıf Boğazhisâr Muhâfızı Bahrî Mehmed Paşa'ya Van eyâleti ve seferlerde nişâncı vekîli Zülfikâr Efendi'ye çavuşbaşılık ve zorbalar elinden kurtulan Kör Şa'bân Ağa'ya Koyun emâneti tevcih olundu.

Ve mâh-ı Rebî'ülevvel'in gurrei Dü-şenbih gün ıstabl-ı âmire yoklanup, şa'îr ve alaf ve samandan gayrı, be-her sene yüz yigirmi sekiz yük kırk bin akça isrâfât bulunup, yüz on yükü tenzîl olundu ve nefis-i hümâyûn için ancak elli re's at, alıkonup sâ'iri fûrûht olundu ve altmış nefer has-âhûrluya sipâhîlik virilüp, bin yetmiş tokuz senesinden berü iç oğlan için ihdâs olunan beş yüz miqdâr serrâc şâkirdlerine bir sene

muhâfazadan sonra ibtidâları virilmek şartıyla on ikişer akça ile bölüğe kayd olunup ve rü'ûsları virilüp, Egriboz muhâfazasına ta'yîn olup, ocakları kapandı.

Ve on üçüncü Şenbih gün Sultân Ahmed Câmi'i'nde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri beyaz şala kaplu semmûr kürk ve Yûsufî destâr ile teşrîf ve du'âda hâzır bulundılar. Ol gün Müjdecî Hacı İbrâhîm Çelebi gelüp, bölge-i mu'azzamada hüccâc-ı Müslimîn üzerine sekiz bin miqdâr eşkıyâ-yı Urbân gelüp, iki gün ale't-tevâlî mukâteleden sonra, tarafeynden birer miqdâr âdem düşüp, mâbeyne muslihûn girdikde, Arab hüccâcdan kırk beş bin gurus taleb itmekle, tekrâr emîrû'l-Hacc Ahmed Beğ cenge râgıb oldukda, hüccâc-ı Müslimîn rızâ virmeyüp, sekiz bin guruşa sulh olup teslîm itdükden sonra, selâmet ile Şâm-ı şerîfe dâhil oldukların ve sâbıkâ emîrû'l-Hacc Şâmlı Arab Sâlih Paşa'yı yine emîrû'l-Hacc taleb idüp, bundan gayrıya virilür ise artık Şâm'dan mahfil-i şerîf çıkmayacağın, huzûr-ı hümayûnda takrîr idüp getürdüğü mahzarı virüp, bir kutu Medîne-i münevvere hurmasın arz eyleyüp, refîkiyle birer kaftan giydirildi, birer kabza altın ile mesrûr kılındı ve taraf-ı pâdişâhîden bir miqdâr hurma ifrâz ve Peşkir Gulâmı Mü'ezzin Hasan Ağa ile mihrâb önünde ve vezîr-i a'zama irsâl buyurdılar.

Ve henüz Şâm eyâletiyle Engürüs seferinden gelen mezbûr Şâmlı Arab Sâlih Paşa'ya Kudüs-i şerîf ve Gazze ve Remle sancaklarıyla emîrû'l-Hacc'lık ve selefi oğlu Ahmed Bey'e yine Nablus sancağı ve Mısır'dan ma'zûl Vezîr Hamza Paşa'ya Şâm eyâleti tevcîh olundu. Ol gün karîha-i hümayûndan vezîr-i a'zama iltifât, bir kabza mücevher hançer ve hatt-ı hümayûn ile Hazîne Kethudâsı İbşir Hasan Ağa gönderildi.

Ve on altıncı Salı gün, çavuşbaşı ve cebecibaşı ve topcubaşı ve mîrâhûr-ı evvel ve sâni ve Reîsülküttâb Mustafâ Efendi'yle on iki nefer âdem hil'at giyüp, Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler.

Ol gün leb-i deryâda ba'zı serhad kal'alarına zahîre ve imdâd-ı asker yetiştirmeğe bi-hasebi'l-iktizâ on sekiz oturak, yigirmi kıt'a oturak firkateleri inşâsı fermân buyuruldu.

Ve Sipâh Mülâzımbaşı Re'îsü'l-eşkıyâ Ebûsseyfoğlu Ahmed Ağa'ya Tokat voyvodalığı virilüp, yerine ikinci mülâzım Deli Pîrî Ağa nasb oldu ve silihdârın ikinci mülâzımı Altıparmak Çolak Osman Ağa'ya dahi büyük Türkmân Ağalığı tevcîh olundu. Ve sipâh ser-bölüklerinden Sarây-ı Atîk teberdârlarından çıkma Kürd Hasan nâm şakî

muhasıl olduğu yerden cem‘ itdüğü mîrî mâlın aşrın gösterüp, “güç ile ancak bunu tahsîl itdim” dimekle, mahallinden teftîş olup, ma‘a ziyâde teslim olunduğı hücceti vezîr-i a‘zama getürüp virdiler ve ol dahi Kürd Hasan’ı ihzâr idüp²²⁹² ve hücceti gösterüp sıklet itdükde, bî-edebâne haddi olmayan sözler ile vezîr-i a‘zama magzûb ol sâ‘at habs itdirüp, mülâzımbaşları getürdüp hıyânetin söyledi ve “böyle asılacağı biz de kabûl itmeziz, katli mûcibdir” dimeleriyle, esâmîsi çalınup, Rûm-ili-hisârına nefy olup akabinde sâdır olan fermân-ı âlî mûcebince Hisâr Ağası Fındık Mehmed Ağa boğup boğazına taş bağlayup Kandil önünde deryâya attı.

İstâilâ-yı küffâr be-kal‘a-i Eğre ve Lipova ve gulüvvî-i ahâlî-i Temeşvar katli İbrâhîm Paşa

Sonluk hisârı düşmen yedine girdükden sonra, Eğre kal‘ası içerüde kalup²²⁹³ etrâfında olan re‘âyâyı bi’l-küllîyye melâ‘în içerü çeküp, perâkende itmekle ahâlî-i hisâr açlıktan bî-tâb olup, bir dirhem itmek dört akçaya çıkup, ol dahi bulunmaz. Ot otlamaya başlayup taşra çıkılmaz oldu ve düşmen askeri dahı, “fursat demidir” deyü, gelüp muhâsara ve sekiz ay muhârebe idüp, kış irişdi ve mahsûr-ı Müslimîn’in nısfı açlıktan kırılıp ve niçesi taşra düşmen taburuna varup mürtedd oldılar. Bunlara bir mertebe kaht müstevlî oldu ki, birbirlerin yiyüp herkes evlâdından nefret eyleyüp²²⁹⁴ [146a] mahşer-misâl nefsî nefsî oldu ve asker-i İslâm gelür, zahîre getürür ümîdiyle iki sene bu kaht belâsın çeküp me’yûs olıcak, sene-i mezbûre Safer’inde düşmen taburuna âdem gönderdiler.

Cümlemizi ehl ü ıyâl ve emvâl ü erzâkımız ile istediğimiz yere îsâl itmek şartıyla kal‘ayı virmeğe tâlib olmağla, serdâr-ı müşrikîn râzî olup, lâkin bunlar tekrâr havfa düşdiler. Şöyle ki, bin beş târîhinde bu kal‘a feth oldukda, içinden emân ile çıkan kefereyi Tatar askeri kırdı ve bizi de bunlar kırar deyü, ahde i‘timâd itmeyüp Beç’e bir âdem gönderüp, çasardan ahidnâme istediler. Matlûbları üzre serdâr-ı küffâra hitâben kâğıd göndermekle iki yüz araba virilüp, diledikleri mahalle sâlimen îsâl olunmak üzre ellerine temessük virdi ve anlar dahi beynlerinde arabayı taksîm idüp yetişmedi ve binde birin ancak kaldırup sâ’iri düşmene kaldı ve sagîr ü kebîrinin beş yüz kadar âdem

²²⁹² idüp Y : -V

²²⁹³ kalup V : kalkup Y

²²⁹⁴ V nüshasında 146. sayfaya ek olarak yapıştırılmış olan ve “Tahkîk ve tafsîl-i gulüvvî-i müstahfızân-ı kal‘a-i Temeşvar...” başlığıyla yer alan bölüm Y nüshasında burada yer almıştır. Fakat metnimizde olduğu gibi daha ileride yer almalıdır.

taşra çıkdıklarında yanlarına beş yüz miqdârı kâfir koşup Varat kal'asına götürüp, teslim itdiler. Ve *bi-emri'llâh* vakt-i şitâya müsâdif düşmekle bir taraftan şiddet-i şitâ ve bir taraftan kaht ü galâ za'îf ve nahîf avret, oğlan, piyâde yürimeğe iktidârları yok, düşmenin yol üzerinde olan kal'a vü palanka ve kurâlarına girüp, kimi esîrliği kabûl ve kimi küfrü ihtiyâr idüp mürtedd oldılar. Hattâ kal'adan çıkdıkları vakt kul kethudâsı ve alaybeğisi ve iki nefer imâm ve ehl ü ıyâliyle kâfir oldılar ve ikisi de ma'rifet ile meşhûr âdemler idi ve ıyâzen billâh niçeleri dahi mâl-ı emlâkların terk itmekden dînlerinden çıkup kal'ada kaldılar.

Bu ahvâli Muhâfız-ı Belgrad Vezîr Hazînedâr Hasan Paşa işidüp, kal'a-i mezbûrun ehl-i tîmâr ve piyâde vü süvâr müstahfızân askerinin Varat muhafazasına ta'yîn itdüğün ve Temeşvar Muhâfız Vezîr Gürcü Kör İbrâhîm Paşa mîrî anbara vaz'-ı yed ve ahâlî-i kal'aya cevri ü eziyet itmekle, ittifâkan ayağa kalkup katli itdüklerini ve yerine Vezîr Ca'fer Paşa Temeşvar muhafazasına me'mûr idüp, gönderdüğün der-i devlete arz eyledi.

Tahkîk ve tafsîl-i gulüvvî-i müstahfızân-ı kal'a-i Temeşvar ve katli Gürcü İbrâhîm Paşa ve vefât-ı Mehmed Paşa vâlî-i Varat ve vak'a-ı garîbe-i la'în fırka-i siyâk-ı âher

Temeşvar Muhâfız Vezîr Gürcü İbrâhîm Paşa, mîrî anbara vaz'-ı yed ve müstahfızân-ı kal'aya eziyet itmekle ittifâkan ayağa kalkup katli itdükleri ve Varat Beğlerbeğisi Vezîr Kādıköylü Mehmed Paşa'nın fevti haberi Belgrad'da Ser-asker Vezîr Hazînedâr Hasan Paşa'ya geldükde İrik, muhafazasında kışlada olan Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Ca'fer Paşa'yı getürdüp Rüşvat'ı? has virüp, Temeşvar muhafazasına ta'yîn ve serâserli kürk giydirüp gönderüp Varat yolları berü cânibden mesdûd ve âmed ü şûd münkatı' olduğundan kurbiyyet hasebiyle Göle Sancağı Beği Hayra Ali Paşa'ya Varat eyâletinin ve Göle Alaybeğisi Mehmed Ağa'ya Göle sancağın ve oğluna alaybeyliğin tevcih idüp, emirlerin bir âdemiyle gönderdi ve giden âdem Lipova kal'asına varduğı gice Nemçe diyârının defterdârı olan Karafa, nâm la'în piyâde vü süvâr Nemçe ve Macar'dan cem' eyledüğü on bin miqdâr küffâr ile gelüp, Lipova kal'asının muhâsara eyledi ve üç gün döğüp dördüncü gün vire ile alup, içinden çıkan sagîr ü kebîr cümle ümmet-i Muhammed'i esîr itmekle, Ser-asker Vezîr Hasan Paşa'nın gönderdüğü emir ile mektûbları eline girdi ve tercüme itdirüp, gavrına irdi. Garâbet bunda ki, der-akab Ali Paşa'ya ve Mehmed Paşa'ya ve alaybeğine olan emirleri ve

mektûbları kîseleyüp ve kendü cânibinden dahi her birine başka, “me’mûr olduğunuz üzere Âl-i Osman pâdişâhının kal’alarını bir hoş muhâfaza idesiz” deyü, tenbîh ü te’kîdi müş’ir mektûblar yazup, emirler ile gerek Hasan Paşa’nın ve gerek kendünün mektûbların bir tutsağa virüp, köleyi Hayra Ali Paşa’ya gönderdi ve ol dahi ahvâle vâkîf olıcak, Mehmed Paşa’ya Göle sancağına ve oğluna Köle alaybeyliğine kaftan giydirüp kal’adan çıkdı ve varup Varat kal’asına girüp zapt eyledüğünü ve “ben yalnız Âl-i Osman pâdişâhı tarafından hâkim değilim, Nemçe cânibinden dahi vâlî nasb olundım” deyü, latîfe idüp vâkî’ hâli künhüyle yazup Ser-asker Vezîr Hazînedâr Hasan Paşa’ya arz eyledi ve Hasan Paşa ise Lipova alınduğun ve giden âdemi emir ile mektûbları düşmen eline girdüğün işidüp, yeniden emirler ile mektûblar yazdırmak tedârükünde iken Hayra Ali Paşa’nın kâğıdı gelüp, ahvâle vâkîf olıcak aynıyla der-i devlete arz eyledi. Vezîr-i a’zam dahi rikâb-ı hümayûna telhîs idüp, arzı makbûle geçmekle mücebince hatt-ı şerîf sâdır olup, Rûm-ili’nden ma’zûl Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa’ya Diyâr-ı Bekr eyâleti tevcîh buyuruldu.

İstâilâ-yı küffâr kal’a-i Üstolni-Belgrad

Budin kal’ası elden gitdükden sonra, Belgrad’a gelince kılâ’ u palankadan Devlet-i Aliyye yedinde bir şey kalmayup ve Üstolni-Belgrad’ın külliyyet ile yolu kapanup ve düşmen-i dîn anın dahi etrâf re’âyâsın içerüye çekmekle mahsûr-ı Müslimîn bir mertebe kaht u galâya mübtelâ oldılar ki, rûz-merre yüzer âdemden ziyâde açlıktan fevt olup, niçeleri dahi ölüm havfından kal’adan çıkup harbî kâfire katılıp mürtedd oldılar. Bu hinde yigirmi bin kadar kâfir gelüp, “top u tüfeng ile kıtâle hâcet değil, açlık ile aluruz” deyü, kal’a altına konup, dört ay bilâ-muhârebe oturdılar ve bu aralıkda mahsûr-ı Müslimîn’in nısfı dahi helâk olup, imdâd u zahîriden me’yûs olıcak, sene-i mezbûre Recebi’nde kal’ayı düşmene virmeğe ittifâk idüp, birkaçı taşra çıkdılar ve düşmen taburuna varup “emân” didiler. Anlar dahi sâlimen taleb itdükleri yere değin getürmek üzere rızâ verdiler. Lâkin bunun dahi hîn-i fetihde içinden çıkan kâfiri bir bahâne ile cümle kılıçdan geçirdiklerinden, bizi de öyle iderler havfiyla amân-nâmelerine i’timâd itmeyüp, Beç’de Nemçe çasarına birkaç âdem gönderüp kendülerinden istîmân itmekle, yedlerine virdiği memhûr temessük ile kal’aya gelüp eşyâları tahmîliçün virilen arabalara götürebildikleri kadar mâl u erzâkların yükledüp vesâ’irin kâfire fûrûht eyleyüp, taşra çıkup teslîm-i hisâr eylediler. Yanlarına bir miqdâr kâfir koşulup Tuna kenârıyla gelüp Cankurtaran palankası kurbunda gemilere girüp Belgrad’a çıkdıkları rikâb-ı hümayûna arz olundu.

Gulüvvî-i hâmis-i erâzil-i asker ve nefy-i Köprülüoğlu Mustafâ Paşa

Vezîr-i a‘zam Siyâvuş Paşa Abaza olmağla sâde-dil sâde-akıl bir âdem idi, hall [ü] akd elinde olmayup, zimâm-ı hükûmet yeniçeri ve sipâh zorbaları yedinde olup, hemân kendü uyuk mesâbesinde idi. Bi'l-cümle menâsıb-ı ilmiye ve seyfiye mezbûrların yediyle tevcîh olundığından gayrı, Vezîr-i sâni Köprülüoğlu Fâzıl Mustafâ Paşa küllî umûra müdâhale idüp, “cülûsa sebep ben oldım” deyü, vezîrliği ol idüp, kimseyi söyletmez oldu. “Babam kölesidir” deyüp, defa‘ât ile “behey Abaza, çok söyleme şunu buyurun” dir idi ve “devlete niçe urup, sadra geçmek fikriyle âleme fitneler bıragup halkı birbirine katup, kul beynine tefrika düşürdüp, vezîr-i a‘zamı çuvaldız gibi sokup, bu eşkıyâya niçeye dek yüz virirsin, bunları birer takrîb ile İstanbul'dan dağıt, tedricle haklarından gel. Mâdâm umûr-ı devlet ellerindedir, sana sadâretde istiklâl ve huzûr râhat virmezler. Sipâh zorbalarının işi âsân mukaddem yeniçeri eşkıyâsın bir hâl idegör ağalarına karma kurum idüp, sen uzakdan seyirci ol” der idi. Vezîr-i a‘zamin efendisioğlu olmağla sözüne uyup, Yeniçeri Ağası Cerrâh Mustafâ Ağa'yı da‘vet idüp, “Başçavuş Fetvâcı Hüseyin Ağa ile Hacı Ali Ağa'nın kaydın gör” didi. Ağa mezbûrların korkusundan kolundan uçardı “kâdir değilim, sefer yaklaştı ocağa lâzımlı âdemlerdir, düşmen ağzına virelim. Bu sevdâdan fâriğ olun. Duyulursak bir azîm fitneye bâ‘is olur *emru'llâhın* azli ihtiyâr itdim” katlinden²²⁹⁵ ibâ itmekle Sekbanbaşı Harputlu Ali Ağa'yı getirüp, tekîlf ittükde yeniçeri ağalığı şartıyla, bu hizmetin edâsın der-uhde eyledi ve mâh-ı Rebî‘ülâhir'in gurresi Salı gün, vezîr-i a‘zam kozbekci kapusunda rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, husûs-ı mezbûrî arz eyledi.

Yeniçeri Ağası Cerrâh Mustafâ Ağa'ya Tunus eyâleti ve Sekbanbaşı Harputlu Ali Ağa'yı yeniçeri ağalığına ve mezbûrların katline başka hatt-ı şerîf alup, doğru Tophâne'ye varup top dökdürdükden sonra sarayına geldi ve Yeniçeri Ağası Cerrâh Mustafâ Ağa ile Sekbanbaşı Harputlu Ali Ağa ve Kul Kethudâsı Koca Mahmûd Ağa'yı da‘vet idüp, ağaya Tunus eyâleti ve sekbanbaşîya yeniçeri ağalığı ve kul kethudâsına sekbanbaşılık ve Zağarcı Kel Ömer Ağa'ya kul kethudâlığı ve Saksoncı Gürcü Abdullâh Ağa'ya zağarcılık ihsân olup, kaftan giydürdiler.

Bu vak‘adan zorbalar dil-gîr olup, Başçavuş Fetvâcı Hüseyin Ağa ve Hacı Ali Ağa güft ü gûya başlayup, yeniçeri erâzilin tahrîk ile meydâna döküp cem‘iyyet eyledi. Ber-mu‘tâd üzre içerüden ağa alup râhat olmuşidik, vezîr-i a‘zam yine küstahlık idüp

²²⁹⁵ katlinden V : -Y

kânûnı bozdu ve hakkımızdan gelmek şartıyla ağa nasb itdüğü Harput Ermenisi'n kabûl itmeziz eski ağamızdan hoşnuduz diyerek, Fetvâcî Hüseyin Ağa önlerine düşüp, ağa-yı ma'zûlün Eyyûb'de hânesine varup, vezîr-i a'zamdan zarar ihtimâlin def' için etrâfın kuşadup muhâfaza itdirdi ve Tunus'a gitmemesini tenbîh idüp, “yine ağamızsın ve yahut vezâret haslarıyla seni Kubbealtı'na oturturuz” deyüp gitdi.

Mezbûr dahi, “yoldaşlar, bir cân için pâdişâha âsî olmak câ'iz değildir. Vüzerrâ ile mâbeyn olanlar baş u cândan çıkagelmişlerdir lûtf idüp beni kendü hâlîme kon, iyilik ise ancak olur” deyü yalvardı ve kimi iştirâsına âdem gönderdüğü fetvâcî duyup, “zinhâr sakınup gitmesün, yohsa kendü bilür” haberin gönderdi ve der-i devlete kangı tarafın emrin tutacağı bilmez iken, mâh-ı mezbûrun yedinci Dü-şenbih gicesinde tekrâr vezîr-i a'zam tarafından fermân ile bir çavuş gelüp, bir tûfânlı karlı gice idi, bir çembere koyup Boğazhisârı'na yollayup ağırlığın girüden gönderdiler ve andan bir kalyona binüp mansıbına gitmekle bu fitne sükûn buldı.

Lâkin bu vaz'dan yeniçeri ve sipâh zorbaları vezîr-i a'zamdan nefret üzre olup, lâkin sadarete kendü çırakları olmağla gerçi iğmâz itdiler, ancak yine vezîr-i a'zam ile yeniçeri ağası kasdına bir fitneye mübâşeret eylediler. Lâkin yeniçeri ağası mukaddem duyup, bunların kaydın görmek için mâh-ı mezbûrun yedinci Dü-şenbih gicesi hafıyyeten bir gürûh yeniçeri ile binüp, Başçavuş Fetvâcî Hüseyin Ağa'yı odasında gâfil basup, katl itmeğe azîmetin fetvâcının ağa yanında olan câsûsı gelüp haber virmekle, fetvâcî lâ-ya'kıl dal-kılıç taşra çıkup, “yoldaş yok mu?” deyince, pür-silâh hayli yeniçeri meydâna dökülüp önlerine düşüp, ağaya karşı yürüdi ve sipâh zorbalarına dahi âdem gönderüp, ahvâli bildürdi ve ale'l-acele irişmelerin tenbîh eyledi.

Ve Deli Pîrî Ağa ve Tekeli Ahmed Ağa dahi tevâbi'in ve hanlarda olan mülâzım vesâ'ir eşkıyâyı cem' idüp âmâde olup, yeniçeri odalarına doğruldular ve ağanın dahi fetvâcî cem'iyetinde olan câsûsları yolda gelüp, “fetvâcî hareketinizi duyup, kazıyyeden âgâh olmağla, bu kadar eşkıyâyı cem' idüp, ol dahi sizin üzerinize gelür” deyü haber virmekle, “duyulmuşuz ancak bâri bu cem'iyet ile sipâh zorbaları gâfildir, yataklarında basup katl-i âmm ideyim” deyü At Meydânına doğru yürüdi ve ağanın sipâh tarafında olan câsûsı dahi karşı geldi. “Behey Ağa kaç başın var nereye gidersin? Kendüne bir²²⁹⁶ çâre gör, fetvâcîdan sipâh zorbalarına haber geldi cümlesi binüp

²²⁹⁶ bir V : -Y

üzerinize geliyorlar” didi ve ağa neye uğradığın bilüp, itdüği işe nâdim oldu ve dönüp hânesinde ihtifâ eyledi ve yanında olanlar dağıldı.

Bu taraftan dahi sipâh zorbaları [146b] gürûhla yeniçeri odalarına varup karışdılar ve olan vâkı‘ hâli söyleşdiler. Yeniçeri ağasına âdem gönderdiler, cem‘iyyet dağılup kendü ihtifâ itdüğün haber alup, erteye kalmağla dağıldılar ve irtesi Dü-şenbih gün her-bâr mülâzımbaşılar neferleriyle dîvân-ı hümâyûnda mevcûd bulunmaları için vezîr-i a‘zam tarafından sâdır olan fermân, mahzarlarında okunup ma‘kûl didiler ve cümle tevâbi‘leriyle binüp yeniçeri meydânına varup başçavuş Fetvâcî Hüseyin Ağa odasına doldılar ve meşveret idüp, “bu yeniçeri ağasının mekrinden emîn değiliz, bize kasdı emr-i mukarrer gâfil bulunmayalım. Gün bugünkü gündür fırsat ise ancak olur. Dîvân eşmek emr olundu yarın Salı gün yeniçeri dîvânda çorba içmesün, kapu önüne tahtı kurdurup pâdişâh’ı ayak dîvânına çıkaralım. Yeniçeri Ağası Ali Ağa ile umûra müdâhale idenleri isteyelim ve katl olunmayınca mütesellil olmayalım ve Cerrâh Mustafâ Paşa'yı Boğazhisârı'ndan getirüp yine ağa idelim” Vezîr-i a‘zamdı gayrı umûra kimse müdâhale eylememesi husûsunda pâdişâha yemîn vormelerin ahd-i mîsâk idüp dağıldılar.

Sipâh zorbaları hânelerine geldüklerinde tekrâr beynlerinde mahfî meşveret idüp, “bu yeniçeri bir alay döneke ve bayak sözlerine durmaz tâ’ifedir. İhtimâldir bize al idüp va‘delerine durmayup çorba içenler ise, arada bize gadr olup adâvet itmek görünür. Yarın ale's-sabâh pür-silâh at ile saraya varup, cebehâne önünde duralım. Eğer yeniçeri çorba içmez ise ne güzel, tedbîrimiz yerin bulur ve illâ nifâkları zâhir olur. Dîvândan çıkup giderken ağalarıyla cümle neferâtı kılıçdan geçürelim ve vüzerânun dahi kaydın görüp, tarafımızdan mu‘temed âdemler nasb idelim” deyü ittifâk idüp Fâtîha okudular.

Bu cem‘iyyetde yeniçeri ağası câsûsı bile idi, gelüp ağaya haber virdi ve ağa dahi başçavuş odasında olan umûm meşveretin ve sonra sipâh beyninde olan vâkı‘ hâli yazup vezîr-i a‘zama bildirdi.

Ol dahi irtesi Salı gün top dökdürmek bahânesiyle dîvân itmeyüp, Tophâne'ye gitmekle fîtneyi def‘ eyledi ve Çehâr-şenbih gün cümle sipâh zorbaları a‘lâ vü ednâsıyla binüp, yeniçeri meydânına varup fetvâcî odasına doldılar ve “dünki re’yimiz lagv oldu. Hiç değildir Köprülüoğlu ile yeniçeri ağasının işidir. Bu müfsidler bunda iken bize râhatlık yok, yarın cümlemiz piyâde vü süvâr vezîr-i a‘zama varup katl ü nefylerin taleb idelim ve Cerrâh Mustafâ Paşa'yı getürdüp, ağa idelim. İçerü ve taşrada cümle ocak

ağaların tebdîl ve tarafımızdan mu‘temed âdemler nasb idelim. Pâdişâh hazretleri vezîr-i a‘zam yanında sâhib-i kelâm olanlar çerâğımız olmayınca, biz râhat olamazız” didiler. Ve cümlesi bu tebdîre rızâ gösterüp dağıldılar.

Ve irtesi Penç-şenbih gün, yeniçeri ve sipâh zorbaları erâzil-i eşkıyâyı önüne katup, nâ‘ralar urup tûfengler atarak vezîr-i a‘zam sarayına dolup, “Köprülüoğlu Vezîr Mustafâ Paşa ile Yeniçeri Ağası Ali Ağa’yı istemeziz, elbette hemân şimdi nefy olunsunlar ve illâ varup kendülerin katl ve hânelerin gâret ideriz” deyü, feryâda başladılar.

Yeniçeri ağası vezîr-i a‘zam yanına gelüp ve Köprülüoğlu başı kaydına düşdi ve Başçavuş Fetvâcî Hüseyin Ağâ ilerü varup, “bu halkı niçe bir çağırdırsun matlûblarına müsâ‘ade idin nedir o müfsidlerin haysiyeti ki, himâye idersin. Yohsa bulunmaz mı?” deyü bî-edebâne sözler söyledi. Vezîr-i a‘zam dinlemeyüp cevâb vermeyicek, fetvâcî cem‘iyyete varup, “söz geçirüp müsâ‘ade itdiremedim” deyince, cümlesi vezîr-i a‘zam üzerine hücûm itdiler. “Be-her hâl bunlar azl u nefy olunmalıdır, bu müfsidler her-bâr seni ıdlâl idüp hakkımızda söz söyleyen ve işlerimizi iptâl iden bunlardır. Mâdâm bunlar sıhhatde ve Âstâne’dedir bize huzûr u râhat yokdur. İçerü ve taşra cümle ocak ağaları azlin ve tarafımızdan dilediklerimizin nasbın isteriz. Böyle olmadıkça bunda kırılır cem‘iyyet bozmazız veya şimdi hemân iş gayrı gûne olur” deyü, dal-kılıç vezîr-i a‘zam ve yeniçeri ağası üzerine yürüdiler ve vezîr-i a‘zam her ne denlû niyâz u recâ itdi ise çâre olmayup, müdde‘âlarında musirr olmalarıyla, âkıbet Köprülüoğlu’nun Boğazhisâra nefyine fermân virüp, ol sâ‘at ser-bölükler ta‘yîn olup, Üsküdar’a geçirdiler ve bir çekdiriye koyup gönderdiler ve yeniçeri ağası tekrâr be-tekrâr recâ idüp, müfid olmamağla²²⁹⁷ Ağâ dahi koynundan en‘âm-ı şerîfin çıkarup, kasdlarında olmayacağına yemîn idüp, “olursam Allâh’ın la‘neti üzerime olsun Peygamber’in şefâ‘atinden mahrûm olayım, ben de sizdenim. Sizin istemediğinizi ben de istemem, matlûbunuz her ne ise müsâ‘ade iderim. Halk içinde beni rüsvây itmek lâıyk değildir yine beni kabûl idin” didi. Ve kabûl itdiler.

Lâkin bu minvâl üzre Vezîr-i a‘zama dahi yemîn virdiler ve ocak ağaları tebdîline ayak basdılar. Kul Kethudâsı Kel Ömer Ağâ ve Çavuşbaşı Zülfikâr Ağâ ve Büyük Mîrâhûr Küçük Hasan Ağâ ve Küçük Mîrâhûr Damdelen Süleyman Ağâ ve Çakırcıbaşı Çavuşoğlu Hasan Ağâ ve Şahincibaşı Veli Ağâ ve Kapucılar Kethudâsı

²²⁹⁷ olmamağla V : olma Y

Şâmlı Mehmed Ağa azl olup, Zağarcı Gürcü Ali Ağa'ya kul kethudâlığı ve Başçavuş Fetvâcî Hüseyin Ağa akrabâsından Vezîr-i a'zam Ağası Canıklı Hacıoğlu Mehmed Ağa'ya çavuşbaşılık ve sipâhdan Galata Voyvodası Ser-bölük Ömer Ağa'ya büyük mîrâhûrluk ve zülüflü baltacılıktan henüz Van ağası olup, firâren gelen Canıklı Halil'e küçük mîrâhûrluk ve sipâh ser-bölüklerinden Kayseriyyeli Seyyid İbrâhîm Ağa'ya kapucılar kethudâlığı ve Malâtiyeli Hasan Ağa'ya çakırcıbaşılık ve Gedik Mehmed Ağa'ya şahincıbaşılık tevcih olup, kaftan giydiler ve hattâ bostancılardan çıkma bir ser-bölük dahi bostancıbaşılığa tâlib olmuşken, vezîr-i a'zam rızâ virmedüğünden gayrı bostancı tâ'ifesi işidüp, “devlet zuhûrudan berü âherden bize ağa nasb olunmamışdır. Cümle kılıçdan geçeceğimizi bilsek kabûl itmeziz ve gelür ise katl ideriz” didikleri şâyi' olmağla fâriğ oldı ve bundan sonra cümlesi kalkup gerek ocak ağaları ve gerek zorbabaşılar yeniçeri meydânına varup, fetvâcî çavuş odasına girüp, halka olup oturdılar ve her biri en'âm-ı şerîfin ve kılıcın çıkarup, birer itmek ile önlerine kodular, “işte mansıblar yerin buldı, ba'de'l-yevm azl u nasb olmasun fûlan şöyle ve böyle olsun demeyelim ve cem'iyet itmeyelim ve pâdişâh ve vüzerâ ve gayrıdan birimizin azl ve zararı kasdında oldukları işidilür ise rızâ vermeyüp birbirimize arka olup, murdar kılıımız yerine baş virmeğe yemîn idermisiz” didiler. “İderiz vallâh mı billâh mı? Şu en'âm-ı şerîfler cânımıza garîm olsun mu ve bu kılıçlar boynumuza dursun mu ve şu itmeği gavur kapusunda dilenelim mi ve kâfir ve çufud olalım mı? Olsun, ursun, ölelim, dilenelim” deyüp, böyle bir galîz ahd ü şart ve yemînler idüp dağıldılar. Ve ma'zûl Kul Kethudâsı Kel Ömer Ağa'nın, ağa kapusunda kaydın gördiler.

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Tâgîzâde Mehmed Efendi ve nasb-ı Meşihat-ı İslâmiyye Feyzullâh Efendi

Bugün Başçavuş Fetvâcî Hüseyin Ağa ve Hacı Ali Ağa ve Deli Pîrî Ağa ve Tekeli Ahmed Ağa, Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi'ye vardılar. Köprülüoğlu Vezîr Mustafâ Paşa katline fetvâ istediler. “Ne cürm ile müttehemdir ki, fetvâsı virilüp katle müstahak ola, pâdişâha âsî mi oldı ve kâfire kal'a ve vilâyet mi virdi ve dâru'l-harbde düşmenden yüz çevirüp hezîmete sebep mi oldı? Söylen. Ve Allâh'ın emri ve Peygamberimiz'in şerî'at üzre sizin fetvânız virilmelidir ki, hem pâdişâha âsî oldunuz ve hem niçe bî-günâh ümmet-i Muhammed'i soyup, vilâyeti harâba virdiniz. Ben anın hakkına fetvâ virmem, virür var ise benden izin” deyüp, cümlesin kapudan taşra eyledi.

Mezbûrlar dil-gîr olup, irtesi mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum'a gün vezîr-i a'zama varup, "elbette şeyhü'l-İslâm azl olmak gerekdir, tarafımızdan dilediğimizi nasb ideriz" didiler.

Vezîr-i a'zam dahi mezbûr ile zindegâne üzre idi, ol sâ'at fetvâdan azline ve yerine zorba ağalar ma'rifetiyle Rûm-ili'nden munfasıl Nakîbü'l-eşrâf Feyzullâh Efendi'ye yine nikâbet inzimâmıyla tevcîh buyurulmak üzre rikâb-ı hümâyûna telhîs idüp, mücebince hatt-ı şerîf sâdır oldukdan sonra irtesi şenbih gün getürüp kozbekci kapusunda beyaz sûfa kaplu semmûr [147a] kürk giydirdi.

Mezbûrun şerâfeti sâhte olduğundan gayrı sihirbâzlıkda sâtih kâhine ders virirdi ve hattâ kürk giyerken pâdişâh hazretleri Hasodabaşı ağanın kulağına bu âdem sâhirdir buyurmuşlar.

Vezîr-i a'zam şefâ'atiyle Köprülüoğlının katli afv olundu ve on beşinci Salı gün ki, Cemâziyelevvel'dir, pâdişâh hazretlerin vezîr-i a'zam Tophâne'ye götürüp, otuz beş kıt'a kolonborna ve şâhî toplar dökdüğün seyr itdirdi. Hattâ mu'tâd üzre pâdişâh hazretleri topcubaşıya bir kabza altun virüp erinmiş bakıra bıraktırdı ve topcubaşı ve dökücübaşı ve kethudâları ve on beş nefere varınca hil'atlar giyüp ihsânlar virildi ve andan pâdişâh hazretlerin, vezîr-i a'zam tersane bâğçesine da'vet ü ziyâfet idüp, üç bin altun ve beş boğça dîbâ ve akmişe pîş-keş virüp kürk giydi.

Serdârî-i Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa be-cânib-i Engürüs

Her-bâr Baş-çavuş Fetvâcı Hüseyin Ağa, vezîr-i a'zama geldükçe, "bahâr irişdi sefer mühimmâtın görüp sefere gidelim. Bu azgun tâ'ifeyi gavur ağzına virelim, top tufenge yedirelim. Bunların bunda izâlesi güçdür ve ale'l-husûs arada bu denlü yemîn var, bir fetvâcı ölmekle âlem âsûde olur ise, işte ben hemân öldür, kanım helâl olsun. Etrâfdan düşmen hücumı var iken, Âstâne'de ikâmet küllî hatâdır. Bu eşkıyâ tek durmaz ve iki de bir de fesâd iderler hemân tuğu çıkar gidelim bir ayak ilerü ve serhad başında bulunalım" der idi. "Behey çavuş, hazîne yok ve akça kesdirecek içerde altun ve gümüş kalmadı ve halka itdüğümüz cevri hod bilürsün, yatacak yerimiz kalmadı" cevâb iderdi. Ve "biz zorba ağalar ile meşveret itdük, akça buluruz. Hemân tuğu çıkar gidelim İstanbul ve Edirne ve Burusa şehirlerine sâliyâne ideriz, ocak başına birer altun virsünler her sakaldan bir kıl, böyle vaktde dîn-i devlete imdâd itsünler ve bizim şeyhü'l-İslâmımız'dan fetvâ aluruz" didiler.

Cânına kök bakla rızâ virüp, fetvâ aldılar ve İstanbul ve Edirne ve Burusa mevâlîlerine mü'ekked fermânlar gönderilüp, cümle mahallât defter olundu ve dört bin kîse İstanbul'dan ve dört bin kîse Edirne'den ve Burusa'dan tahmîn olunup ve iki bin kîse dahi hazîne îrâdından tasmîm olunmağla, on bin kîse ile sefere hareketleri tedbîrin²²⁹⁸ itdiler ve bu sebebden halk içinden niçe erâcîf sözler söyleyüp agniyâ vü fukarânın ciğerlerin dağlamağa sevk idenlere la'net itmeğe başladılar.

Ve hedef-i du'â kabûle karîn olmağla, az zamânda sancak vak'ası zuhûr idüp, eşkıyânun makhûr ve bu sâlyâne gâ'ilesi mündefî' oldu.

Veziir-i a'zam gelüp, Suffe Köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serdârlık ile Engürüs seferine azîmete hatt-ı şerîf aldı ve kul tâ'ifesine hitâben, bu mazmûnda başka bir hatt-ı şerîf dahi niyâz idüp, sûretin virüp sarayına gitdi ve akabinden hatt-ı şerîf geldi, vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaları ve zorbabaşları sarayına da'vet ve kendünün serdârlık hatt-ı şerîfin ibrâz idüp, der-akab gelen hatt-ı şerîf dahi feth ü kırâ'at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Siz ki, vezîr-i a'zamım ve yeniçeri ve sipâh ve cebeci ve topcı kullarımsız, cümledenize selâm ve du'â iderim. Bu âna gelince pây-i tahtımızda ve Rûm-ili ve Anadolu'da halkı âteşlere yakup, âlemi harâba virdiniz. Bu devlet pâdişâhlığın yohsa size mi sipârîş itdiler. İçerü ve taşra mansıblarımda olan ocak ağalarımı istediğünüz gibi tebdîl ü tagyîr idüp, gün geçmez cem'iyetden şehir-i İstanbul'u ber-bâd idüp agniyâsı fakîr ve fakîri zelîl oldu ve bir alay ibâdu'llâhın ırzların pâymâl ve âleme rüsvâ eylediniz. Yohsa size dünyâda cevâb virir yok mu? Ba'de'l-yevm bu vaz'-ı nâ-hemvâr ve fitne vü gulüvvden el çeküp, hayır du'âm alasız ve illâ bed-du'âma uğrarsız.

Veziir-i a'zamımı serdâr itdim, sefere âmâde olup gönül birliği ile dîn-i mübîn, uğur-ı hümayûn ve hizmet-i ibâdullâhda bulunasız, vesselâm”. “Sem'an ve tâ'a[ten]” deyüp dağıldılar ve on sekizinci Cum'a gün vezîr-i a'zamin tuğu çıkup, kapısı önüne dikildi ve Rûm-ili ve Anadolu'da vâkı' kapu kuluna ocaklarında sürücü çavuşlar ve vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ mü'ekked fermânlar gönderildi ve Kul Kethudâsı Gürcü Abdullâh Ağa'dan zorbalar ve neferât vezîr-i a'zama şikâyet itmekle, azl ve Tekfurdağı semtinde çiftliğine nefy olup, Zağarcı Bekir Ağa kethudâ beğ nasb olundu.

²²⁹⁸ hareketleri tedbîrin V hareketlerin tedbîri Y

Katl-i Başçavuş Fetvâcı Hüseyin Ağa ve gulüvvî-i eşkıyâ ve katl-i Yeniçeri Ağası Harputlu Ali Ağa ve Vezîr-i a‘zam Siyâvuş Paşa ve hücûm-ı şehirli der-saray-ı cedîd ve hurûc-ı Sancak-ı Şerîf ve makhûrî-i eşkıyâ ve azl-i şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve tevcîh-i mühr-i vezâret İsmâ‘îl Paşa ve Meşîhat-ı İslâmiyye Debbâğzâde Mehmed Efendi ve menâsıb-ı ilmiyye ve seyfiyye

Cenâb-ı Rabbü'l-âlemîn müsebbibü'l-esbâbdır. Her zuhûr idicek şeyin ibtidâ sebebin halk ider. Bu vak‘a-ı azîmin bâ‘isi bu oldu ki, yeniçeri ihtiyârları her-bâr ağaya “bu eşkıyâ elinde bî-tâb kaldık cevrlerin çekemez ve halk yüzüne çıkamaz bed-nâm olduk, bunlara niçeye değin yüz virirsiz? Bir gün evvel haklarından gelüp Ocağımızı pak itmeğe himmet buyurun”. “Behey ağalar, ya bunların hâllerine müsâ‘ade pek hatt-ı gûşumdan değil, bıçak geldi kemiğe dayandı nişlemek gerek. Fetvâcıyı ben sühûletle katl iderim, bir fesâd zuhûr ider ise mahallinde siz bana mu‘în olur musuz” didi. “Oluruz” deyü yemîn itdiler, ol dahi tek durmayup vezîr-i a‘zamı ıdlâl itmeğe başladı. Her geldükçe, “mâdâm bu zorbalar hayâttadır, siz sadâretde ve ben ağalıkda râhat olamazız. Bu dört nefer re‘îslerinin hakkından gelindikden sonra sâ‘irleri hiçden hiçdir ve ben fetvâcıyı hüsn-i hâl ile katl iderim. Hazînedâr Ali Ağa’nın işi âsândır ve bunlar gittükden sonra Sipâh Mülâzımbaşı Deli Pîrî Ağa ve Silihdâr Mülâzımbaşı Tekeli Ahmed Ağa vesâ‘irleri bir şey değildir. Köpek gibi boğazlarına ip takup sürükleyerek getirüp Bâb-ı hümayûn önünde kârların bitiririz” diyerek gönlün ider gibi oldu. Lâkin derûnî rızâ virmedi bu hizmetin husûlü yalnız kendü ile olmayup, Sekbanbaşı Üsküblü Koca Mahmûd Ağa ve Kul Kethudâsı Bekir Ağa’yı refik idüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Bâzâr gicesi mahfî, kethudâ beğ odasında cem‘ ve meşveret eyleyüp, sözü beride koyup her nefere ikişer altun virdiler. “Murâdımız fetvâcının katlidir kimseye demeyesiz” deyü tenbîh eylediler ve fetvâcının câsûsu bu cem‘iyyetde idi varup vâkı‘ hâli söyledi. “Ne durursun elden gittin, katline kethudâ beğ odasında ittifâk itdiler başına tedârük gör” didi. Ve fetvâcı dahi kükreyüp, “bu Harput gavuru ne poh yer, kanı itdüğü yemînler Müslimân olan yemînine durur, bu Ermeni’nün her gün korkusun çekmekden ise, dünyâ da ya o kalsun ya biz herçi-bâd-âbâd. Ne olıcak ise yarın olsun” deyü, elli kadar pür-silâh erâzili cem‘ idüp, “ba‘zı mesâlihimiz var meşverete geldük bahânesiyle ağa kapusına varalım ve içerü girüp hemân ağayı katl idelim” didiler. Ve irtesi bâzâr gün doğrulup gelürken, ağanın fetvâcı yanında olan câsûsu gelüp, ol dahi vâkı‘ hâli ağaya bildürdi ve “bu bahâne ile size sû‘-i kasd niyyetiyle geliyorlar” didi. Ve

hemân yerinden sıçrayup ağzı köpürdi, gâh oturur ve gâh kalkar dîvâneye dönüp, bir ânda üç def’a hades vâkı’ oldu ve dîvânhanede gezinürken fetvâcı dahi içerü girdüğün gördüğü gibi yukarı pencereden aşağıya “çavuş bu cem’iyyet ile niye geldin” didi. “Belgrad'a gidicek kolun me’ûnetine geldim” didi. “Benim sözüm sendedir, her ne murâd idersen makbûlümdür cem’iyyeti dağıt yukarı yalnız gel” didikde, olıcak olur basîreti bağlandı. “Yoldaşlar Ağa'nın sözü bendedir fûlan fûlan olsun tenbîhin idüp dağıttıktan sonra, dört çukadarı kalup yalnız yukarı dîvânhaneye varduğu sâ’at hemân ağa yakasından tutup, “behey mel’ûn bu benim senden çekdiğim nedir” diyerek “dirin²²⁹⁹ ile söyleşmekden ölün ile söyleşmek yeğdir” deyüp, tevâbi’ine işâret idicek, “Ağa gel bana kıyma pişman olursun, ben gitdikden sonra seni de sağ komazlar” deyüsiye kalmadı Mîrâhûrî yetişüp kabzasına dek göğsüne bir hançer yerleşdirdi. Tevâbi’i üstüne üşüp asesbaşı hâzır idi, fî’l-hâl başını kesüp leşi yukarudan aşağı meydâna atdılar ve çukadârları göricek başlarına hâk-i siyâh saçup âh-ı figân iderek, kimi sipâh zorbabaşlarına ve kimi Yeniçeri Zorbabaşı Hazînedâr Ali Ağa'ya gitdiler. Der-akab yeniçeri ağası dahi pür-silâh hayli âdem ile binüp kuşluk vakti idi, vezîr-i a’zama vardı, “dâ’im düşmenlerin böyle olsun, fetvâcıyı kapuda katl itdim, emr eyle cümle İstanbul kapuları kapansun kayıkçılar kimseyi karşı geçürmesin. Vüzerâ ve ulemâyı yanına getür ve bana cümle yeniçeri ve sipâh zorbaların kırmaya müşedded fermân vir, tevâbi’im kapuda hâzır ve emrine nâzırdır. Mukaddem yeniçeri meydânına varayım müsellâh [147b] yeniçeri kaldırayım, zorba nâmında olanları bi’l-cümle kırayım” didi. “Allâh belân virsün, sana kim didi fetvâcıyı öldüresin. Şimdi zamânı mıydı? Sefer yaklaştı, biz bulsak bir âdemi iki iderdik henüz ortalığın fitnesi sükûn bulmadan ne var idi. Behey zâlim bu küstahlığı idicek” deyü, yandı yakıldı ve ocak ihtiyârları du’â çıka geldiler, “Ocağımızda zorba nâmın kabûl itmeziz, elbette tedârükin gör. Mahallinde sana mu’âvenet ideriz” dimeleriyle, “bu işi itdim şimden sonra olan oldu giden gelmez. Artık bunları kırmaktır çâresi” deyüp fermân alup gitdi.

Vezîr-i a’zam dahi, Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa ve Vezîr Kıncı Ali Paşa ve Şeyhül’İslâm Seyyid Feyzullâh Efendi ve Rûm-ili Kâdı-askeri Feyzullâh Efendi ve Defterdâr Doğancı Hüseyin Ağa'yı vesâ’ir a’yân-ı dîvânı sarayına getürdüp, “Şu asılacak bir işdir itmiş, itmemek gerek idi. Zorbaların hakkına fermân virdim, varup eşyâların mîrîye kabz eyle” deyü, defterdâra tenbîh idüp yolladı.

²²⁹⁹ dirin Y : -V

Ol gün Re'îsü'l-eşkiyâ Deli Pîrî Ağa, fetvâcî katlinden bî-haber üç dört yüz miqdâr erâzil ile binüp, cündî meydânında ıyş-i işret üzreler idi. Fetvâcî çukadârları feryâd iderek, cem'iyete varup “Ne durursuz ağalar, oyun zamânı değil efendimizi yeniçeri ağası didikleri Ermeni katl itdi, varup vezîr-i a'zamdan katllerinize fermân oldu İstanbul kapuları kapandı ve kayıkçılara tenbîh olundu, hâlâ sizi tecessüs üzrelerdir. Ve defterdâr gelüp odalarınızı mühürledi” deyü çağrıdılar. Zorba ağalar bekle[me]yüp at üzerine gelüp, mu'accelen At Meydânı'na geldiler ve cebecilere haber gönderüp, cem'iyetlerine da'vet eylediler. Kapuların kapayup, “varmazız” cevâbın göndermeleriyle, müte'ellim olup başları kaydına düşdiler. Deli Pîrî Ağa ve Tekeli Ahmed Ağa vesâ'ir ser-bölük zorbalarına, “korkarız, başımızın yazusu ne ise o gelür, Allâh Kerîm'dir” didiler ve oturmayup ayakların üzengiden çıkarup eyer üzerinde bağdaş kurup ellerinde birer kulaç çubuk alâ-mele'i'n-nâs tütün içerler idi. Halk mâ halku'llâh seyrlerine gelüp, “acabâ şimdi bunların hâli niçe olur” dirler idi.

Fetvâcî çukadârlarının birkaçı dahi yeniçeri odalarına varup, serdengeçdi ağalarına ve eşkiyâ-yı nefere, “ne durursuz yoldaşlar, efendimizi yeniçeri ağası katl itdi, murdar kılımız yerine baş virelim didiğiniz bugün içündür” diyince, “kimdir re'îsimizi öldüren” diyerek pür-silâh bin kadar erâzil meydâna gelüp, henüz Hazînedâr Ali Ağa gelmemiş idi, zîrâ bundan akdem ocak ağaları tebdîli cem'iyetinde vezîr-i a'zam mezbûra “gidi mel'ûn fitne dağarcığı, bu fesâdın mebde'i hep sensin. Allâh hakkı içün şimdi seni katl iderim, çık bre mel'ûn” deyü itâb itdüğünden gayrı, fetvâcıyla beynlerine bürûdet düşmekle, on gün kadar aslâ taşra çıkmayup sûreti hastalığa durmuşıdi ve yeniçeri ocağının sâhib-i kelâmlığı kendüye münhasır olıcak, cumhûr-ı eşkiyâ cem'iyete da'vet idüp, “biz sensiz olamazız ve elbette gelmek gereksiz” deyü, birkaç âdem gönderdiler ve henüz yeniçeri ağası gelmemiş idi, birkaç âdem ayrılıp At Meydânı'nda cem' olan sipâh zorbalarına geldiler. “Ağa yoldaşlar re'îs ve cân u başımız olan fetvâcıyı katl iden yeniçeri ağasını istemeziz. Fetvâcî yerine katl iderüz” didiler ve cebeci tâ'ifesi gelmedüğünden ihtimâldir, bunlar da bize âl ider, havfından i'timâd itmediler. “Behey ağalar bu kadar zamândır karındaş gibi geçindik el bir idüp işler gördük, niçün i'timâd itmezsiniz? Tahkîk bilin ağayı katl ideriz” didiler. “İnanalım mı sözünüzde durur musuz ve bizi ele virmez misiz ve bizim ile müttefik olduğunuz niden ma'lûm” deyü, at üzerinde niçe kıl ü kâlden sonra, “çünkü sadâkat arz idersiz biz bunda duralım, itmi'nân-ı kalb içün varup ağayı öldürün, bize müjdesiyle gelin, sonra biz de cem'iyetinize varalım” va'desin itdiler ve bu elkâbda bir tezkire yazup mezbûrlar ile

yeniçeri cem‘iyyetine gönderdiler. Tezkiredir okundu ve yer yer “sipâh ağaları karındaşımız ve sefer yoldaşımızdır mâdâm cân tendedir biz anlardan ve anlar bizden müfârekat emr-i muhâl, birbirimiz yolına cân u baş virmek mukarrer” derken, derd-mend Yeniçeri Ağası Harputlu Ali Ağa, yeniçeri tâ‘ifesi, ölmez han kulu kıyasıyla yeniçeri meydânında cem‘iyyete gelüp, “yoldaşlar pâdişâhımızın fermânıyla fetvâcı katl olundu ve ne denlü zorba var ise nefir-i âmm ile kırılmasına tenbîh-i hümayûnları sâdir oldu, buyurun” deyüsiye kalmadı, “bre anasını fûlan itdügüm Harput gavuru fetvâcıyı öldürmekle sen sağ mı kalursun? Bre urun” deyince, firâra mecâli kalmayup atdan yıkdılar ve kılıç üşürüp her pâresin kulağı kadar itdiler ve biri kanlu gömlegin kapup²³⁰⁰ At Meydânı’nda sipâh zorbalarına müjdeye gitdi ve akabinde kana müstağrak on beş kadar erâzil dahi gelüp mukaddem gömlek getüren habîse Deli Pîrî Ağa arkasında olan semmûr kürkün çıkarup giydirdi ve bir kabza altun virdi ve sonra gelenlere dahi Tekeli Ahmed Ağa’dan aşağı on iki nefer sipâh zorbalarına varınca arkalarından semmûr kürklerin çıkarup giydirdiler ve birer kabza altun virdiler. Ve dahi sonra gelenlerin dahi her birin mesrûr itdiler. Artık kalbleri mutma’in oldukdan sonra, “vezîr-i a‘zamı dahi istemeziz” deyü çağrıdılar ve cümlesi topdan hareket ve Peykhâne yoluyla yeniçeri meydânında cem‘iyyete gitdiler ve bu hengâmede bir miqdâr cebeci erâzili sokakda bir yere gelüp, Defterdâr Doğancı Hüseyin Ağa hânesin gâret itmeğe kavlı itdüklerin, odalarına kapanan cebeciye haber göndermeleriyle, cebehâne kapusun cebren açup, yoldaşlarına mülhak olup, bir baş doğru defterdâr hânesin basup hasırına varınca yağma itdiler ve kendü zorbaların hânelerin mühürlemeğe vardukda, etbâ‘ı²³⁰¹ âlet-i harb ile içerüden yürüyüp, üzerine hücûm itmekle hânesinin gâreti ve bunların galebesi havfindan firâr ve ihtifâ eyledi.

Ve Harputlu Ali Ağa katlinden sonra erâzil meşveret eyleyüp, “yeniçeri ağası kim olsun” didiler. “Evvelde ağamız Cerrâh Mustafâ Paşa idi, henüz dahi Boğazhisârında’dır ânı isteriz, âdem gönderelim. Gelinceye dek sekbânbaşı vekâlet itsün” deyü, kavlı idüp Fâtîha okudular. Ve varup Sekbanbaşı Koca Mahmûd Ağa’yı bulup getürdiler ve beş yüz kadar erâzil mezbûrî önüne katup, vezîr-i a‘zama getürdiler. “Ağamız yine Cerrâh Mustafâ Paşa’dır gelinceye dek vekîl olsun” kaftan giydirdiler. Vezîr-i a‘zam dahi def‘-i fitne için kaftan giydirüp ve kolcu nâmında bir eşkıyâya dahi başçavuşluga kaftan giydirdiler ve alup, meydân-ı cem‘iyyete getürdiler. Ol vaktde

²³⁰⁰ kapup Y : kakup V

²³⁰¹ etbâ‘ı V : etbâ‘ları Y

sipâh zorbaları henüz gelüp, cem‘iyyet itdüğü zamân idi ki, Hacı Ali Ağa'nın cân başına sıçrayup, “menem dîger nîst” diyerek, meydân-ı cem‘iyyete geldi ve erâzil dahi nâ‘ralar urup tûfengler atdılar ve cümle yeniçeri ve sipâh zorbaları bir yere gelüp, Hacı Ali Ağa dahi, “yeniçeri ağası kimi ittiniz su‘âl” eyledi. “Cerrâh Mustafâ Paşa'yı itdük ve ol gelince Sekbanbaşı Mahmûd Ağa vekâleten kaftan giydirmeye vezîr-i a‘zama gönderdik” didiler. Hemân sıçrayup, “bak şu gidi anasını fûlan itdüğim koca gavuru vekâlete niden müstahakdır ve anı ve ana kaftan giydiren vezîr-i a‘zam didikleri Abaza gavurun dahi istemeziz” kalkın diyince, cümlesi pür-silâh vezîr-i a‘zam sarayına yürüdiler ve yolda Sekbanbaşı Mahmûd Ağa'ya sataşdılar. “Ayıbdır yoldaşlar dönün ve cem‘iyyetinizi dağıdın” nasîhat idem sandı, Hacı Ali Ağa ilerü gelüp, “be avradını fûlan itdüğim koca gavur sana kim didi ağa vekîli olasın, bre urun” diyince üzerine yürüdiler, ve derd-mend güç ile girüye dönüp, fırâren güç ile bir hânede ihtifâ idüp halâs oldu. Ve kocaya kaftan giydirmede bile bulunan ba‘zı eşkıyâ, Hacı Ali Ağa'ya, “ya birâder kabâhatli Harputlu idi belâsın buldı, vezîr-i a‘zam çirâğımızdır incitmeyelim, sadâreti bize enfa‘dır” didiler. “Bre hayde otuz guruşluk Abaza gavurunun nedir haysiyeti, eşek yerine at bağlarız” didi ve askerin ardın alup yürütdi. Zîrâ ocak ağaları tebdîli cem‘iyyetde vezîr-i a‘zamin kendüye itdüğü itâb derûnında kalmış idi, izâlesine kâsd idüp ikinci vakti sarayına gidüp, üçünci kapudan içerü girüp dîvânhanesine çıkdıklarında, emr eyledi, iç oğlan kılıç arkası ve nabud ve odun yarmasıyla döverek donuz sürer gibi sürüp kapudan taşra idüp, kapuyı kapadılar.

Ahşâma bir sâ‘at kalarak yeniçeri ve sipâh zorbaları eski odalara dolup Hacı Ali Ağa [148] bu kadar ecnâs-ı muhtelifi eşkıyâ-yı kesîre ile gelüp, vezîr-i a‘zam sarayını dâ‘iren-mâdâr kuşadup, “seni vezîr-i a‘zamlığa kabûl itmeziz mührü vir” deyü, feryâda başladılar.

Vezîr-i a‘zam yanında bulunan vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaları, “gelin sultânım sühûlet ile bunların verâsından çıkmak âsândır, saray-ı pâdişâhîye varalım ve Sancak-ı Şerîfi çıkaralım, *bi-emri’llâh* bu erâzil toz gibir irer ve bundan akdem bir def‘a dahi merhûm Siyâvuş Paşa asrında misli sebkât idüp, sizin dahi ismiz mezbûra mutâbıktır. *İnşâ‘allâhu ta‘âlâ* bu eşkıyâ her vechile makhûr ve mündefi‘ olur” didiler. Çâre olmayup söz geçmedi ve geçen gün huzûr-ı hümayûna vardığımda pâdişâh hazretleri bana itâb idüp, “sen de zorbasın didi ve ben hünkârdan emîn değilim, ihtimâldir kendü ayağımla dâma girmek gibidir. Me‘mûlümüz olmayup, bir iş sûret-pezîr bulmayup zorbalar galebe ider ise, göz göre beni içerüde katl iderler ve Allâh'ın emr-i şerîfi ne ise

râzîyız ve her ne kazâ gelür ise bunda gelsün” cevâbın virüp, tevâbi‘in silâhlandırdı ve taşradan erâzil nâ‘ralar urup, tûfengler atup mührü gönder veya şimdi dört taraftan sarayını yakarız deyü feryâd ider oldılar ve ahşâm geçerek gittikçe eşkıyânun kesreti ziyâdelenmekle, vezîr-i a‘zam, Rûm-ili Kâdı-askeri Feyzullâh Efendi'yle Çavuşbaşı Hacıoğlu Mehmed Ağa'ya, “Taşra varın ve zorba ağalara benden selâm eğlen, murâdları nedir? Beni vezîr-i a‘zamlığa kabûl itmezler ise, evvelde ben mûhre tâlib değil idim cebren itdiler, çünkü beni istemezler bana mührü pâdişâh virdi. Sabâh olsun huzûr-ı hümayûna varup teslim ideyim. Allâh mübârek eyleye kimi diler ise itsün ve sağlığında mührü anlara göndermem, ölümü ihtiyâr itdim. Beni âteşe mi yakarlar, ellerinden geleni irteye komayup bildiklerinden kalmasun” cevâbın gönderdi. Varup söylediler. Rûm-ili kâdı-askerini yanlarında alıkoyup, “eğer başı kendüye gerek ise elin ile göndersin, yarın pâdişâha cümlemiz mahzar idüp, mansıb mı ister ve tekâ‘ud mu, her ne murâd ider ise şefâ‘at idüp alıvirelim” sözüyle, çavuşbaşayı içerü gönderdiler ve “anlara virmem, yarın pâdişâha varup kendüm yed-i hümayûnlarına viririm” kat‘î cevâb ile yine, “çavuşbaşı girü gelmekle, “zorba ağalar biz bundan ne isteriz, pâdişâha arz idüp taraf-ı hümayûndan alınıp Diyâr-ı Bekr Vâlîsi Vezîr Koca Ömer Paşa ve Özi Muhâfızı Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa ve Nişâncı Vezîr İsmâ‘îl Paşa'nın kangısnın ihtiyâr iderler ise, ana ihsân buyursunlar, makbûlümüzdür” mefhûmuyla mahzar yazup, Rûm-ili kâdı-askeri imza idüp, cümle zorba ağalar mühürlediler ve kapucılar kethudâsı Seyyid İbrâhîm Ağa ile rikâb-ı hümayûna gönderdiler. Gicenün üçüncü sâ‘atinde saraya varup, Kapu Ağası Hacı Mehmed Ağa'ya ve andan Dâru's-sa‘âde Ağası Mustafâ Ağa ve andan pâye-i serîr-i a‘lâya îsâl olundu. Pâdişâh hazretleri dahı, “Def‘-i fitne içün cümle²³⁰² kullarıma selâm ve matlûblarına müsâ‘ade itdim. Özi muhâfızı Mustafâ Paşa kulumu vezîr-i a‘zam itdim gelinceye dek Nişâncı İsmâ‘îl Paşa kâ‘im-makâm olsun” buyurulmuş ve beşinci sâ‘atde hatt-ı şerîf çıkup, kapucılar kethudâsına teslim ve cem‘iyyete irsâl olundukdan sonra, mührü gönder lafzıyla bir hatt-ı şerîf dahi sâdır olup, Hâssa Haseki Kara Mehmed Ağa ile Vezîr-i a‘zam Siyâvuş Paşa'ya gönderdi ve haseki ağa zorbalar tarafdârı olmağla hıyânet idüp, doğru vezîr-i a‘zama varmayup, eski odalarda zorba ağalara varup virdi ve hatt-ı şerîfe okunup maksûda vâsıl olmalarıyla, Vezîr-i a‘zam Kethudâsı Şa‘bân Ağa'yı istediler ve “gelsün sözümüz var, söyleyelim” deyü, çavuşbaşayı içerü gönderdiler. Vezîr-i a‘zam yanında imiş, istîzân idüp eski odalarda zorba ağalar yanına geldükde, “pâdişâhımız Mustafâ Paşa'yı vezîr-i a‘zam

²³⁰² cümle V : -Y

itmiş ve işte haseki ağa ile hatt-ı şerîf göndermiş, mührü taleb itmiş. Zor ile güzellik olmaz tekâ‘ud mu ve mansıb mı her ne ister ise söylesin, yarın pâdişâhdan recâ idelim ve murdar kılına zarar irmeyeceğine cümle kefil olup, belki pâdişâhdan yine vezîr-i a‘zamlığa şefâ‘at ideriz ve elbette şimdilik şeyhü'l-İslâm efendiyle mührü göndersün” didiler ve kendüye olan hatt-ı şerîfi virüp içerü yolladılar.

Gelüp virüp ve ağaların sözün söyledi ve “bir mühür için, bu kadar erâzilin niçe bir cevrin çekersün ve *inşâ‘allâh* size bir zarar olmayacağına ben de kefilim, vir şu sıkletden kurtul” deyü ibrâm itmekle, altıncı sâ‘atde şeyhü'l-İslâm efendiye mührü virüp, Şa‘bân kethudâ ile saraydan çıkup, eski odalarda zorba ağalara gelüp istikbâl itdiler ve getürüp sadrda oturdular ve cümlesi mühürü görüp şâd oldılar. “Ve yine emâneten sizde dursun” didiler ve Nişâncı İsmâ‘îl Paşa'ya dahi kâ'im-makâmlık için başka hatt-ı şerîf gelüp, sabâh erken saraya gelüp kürk giymesi tenbîh buyurulmuş ve zorba ağalar işidüp ma‘kûl didiler ve artık zorba ağalar Fir‘avn olup, Hacı Ali Ağa didikleri bî-dîn beş altı bin eşkiyâ-yı hanâzîr ile sarayı ihâta idüp, “gidi Abaza gavuru ben senün kanın içmeyince râhat olamam” deyüp, kurşunu yağmur gibi yağdırdı. Kemâl-i mertebe mel‘anetini izhâr eyledi ve “şimden sonra bunda durmak tehlikedir” deyü, içerüde olan vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaları ve erbâb-ı dîvân, “mühür kimde ise Süleyman odur” diyerek, tebdîl-i câme birer takrîb ile çözüldiler ve artık Siyâvuş Paşa'ya ve tevâbi‘ine telaş el virüp, ol şeb-i târda muhâsara olumuş saraydan birer ikişer kendülerin ba‘zı köşe ve bucakdan erâzil içine atup, köpek cengi iderek ve baş kol diyerek firâr ider oldılar ve Hacı Ali Ağa ise kurşuna kanâ‘at itmeyüp ta‘lîm itmekle, erâzil-i eşkiyâ tahtalar ve padavralar getürüp, sarayın taşra kapusu ve dîvârı dibine birkaç yere döküp, “Şu Abaza gavurunu palankası ve tevâbi‘iyle yakalım” deyü, âteş virdiler ve yukarudan su döküp söndürdiler ve gitdikçe şekâvetleri izdiyâd bulup, gâh-bî-gâh “a gavur Abaza kanı, bizim fetvâcımız ve şimden sonra bu saraydan sana bizim elimizden necât yok. Meğer leşin çıka” deyü, hezâr gûne la‘n u şütûm iderler idi.

Ve bu gice bir gice idi ki, şehir halkına uyku harâm olup, eşkiyâ şerrinden ve âteş korkusundan herkes ayakda ve ehl ü ıyâl ve hâneleri hıfziyla mukayyed ve gûyâ taraf-ı Hak'dan belâ-yı âsmânî ve kazâ-yı nâgehânî nâzil, acaba kime isâbet ider havfiyla bî-tâb idiler ve Siyâvuş Paşa gördi ki, iş işden geçdi ahvâl gayrı gûne oldu. Sabâha karîb tevâbi‘in cem‘ idüp, “benim işim Allâh'a kaldı, itmeğim helâl olsun, hizmet ise ancak olur, gidebilen gitsün başınızı halâs idin ve benden size izin” deyü, cümle tevâbi‘ine ruhsat virdi ve elli kadar abd-i müşter[â]sıyla kalup, haremi kapusu

önüne oturdu ve önüne ok yay dökdü ve kulları etrâfın alup, emr-i Hakk'a muntazır oldu. Ve me'zûn olmuş tevâbi'î figân iderek, beşer onar kimi kapu yarığından çıkup ve kimi dîvâr üstünden atlayup nabud ve yumruk vurarak, “bre urun şu paşalı gavurun” deyü, kol baş hûn revân olarak güç ile ellerinden kurtulup dağılurlardı.

Ve bu takrîb ile saray boşanup, paşa hâlî kalduğı erâzilin ma'lûmu olmağla, irtesi mâh-ı Rebî'ulâhîr'in yigirmi sekizinci Dü-şenbih gün Hacı Ali Ağa bir hâl ile saray kapusın açup, cumhûr-ı eşkıyâyı içerü yürütdi ve kimisi yağmaya koyulup ve ekserî bir baş paşanın üzerine yürüyüp, kurşun atup kılıç havâle idenlerden yedi neferin ok ile helâk idüp, tevâbi'î dahi ok ve kurşun ve kılıç ile birkaç def'a eşkıyâyı girü tûskürdi ve girüden dahi Hacı Ali Ağa ikdâm idüp sürmekle, deryâdan katre paşalı zebûn olup, el çekdiler ve hücûmlar eyleyüp, Deveci Mustafâ nâm bî-dîn dirhemli kurşun ile paşayı göğsünden urup şehîd eyledi ve sâ'iri kılıç üşürüp, ensesinden ve alnından ve göğsünden ve kolundan ve karnından netîce²³⁰³ yedi yerden çalup, bağırsağı taşra çıkdı ve yanında olan kulları başları kaydına düşüp, firâr itdiler ve kimisin tutup soydular.

Bundan sonra Hacı Ali Ağa eşkıyâyı koma idüp, haremi kapusın kırup içerü yürütdi, nâzenîn gün görmedik **[148b]** kızlar ve câriyeler ve evlâdların tutup, esîr gibi bende çeküp üzerlerinde cevâhir ve dîbâların soyup, arkalarına birer abâ ve kebe ve başlarına birer peştemal örtüp, yalın ayak bu hakâret ile taşra çıkarup giderler ve erâzil birbirlerine, “birâder getürdüğün nedir” diyenlere, “câriye ve karavaşdır”. “Nereden aldın?”, “Şu Abaza palankasından çıkardım”. “Hoşca güzelcedir” deyü, yüzlerin açup çeneciklerin okşayup, iftihâr kesb iderlerdi. Hattâ zevci Köprülü Mehmed Paşa kızı bir dîndâr mülahham hatun idi, bayılup düşmüş kimi kolundan bileziklerin çıkarup ve kimi küpeleriçün kulakların koparup kilime koyup alup giderken, ba'zı akrabâ ve ni'metiyle perverde olmuş âdemler, “bre kâfirden eşedd kâfirler. Bu Malta cezîre[si] midir? Bu hakâreti kâfirce kâfir bile itmez” deyü, ellerinden aldılar ve oğulların ve kızların ve câriyelerin buldukları yerlerden cebren ve niçelerin dahi kırkar ellişer guruh virmekle alup halâs itdiler. Ve eşkıyânın ba'zıları harem-i hâssında olan kîse kîse nukûd ve evânî-i sîm ü zer ve tabak tabak cevâhir ve tabla tabla ûd u anber ve dîbâ ve harîr ve acem keçe ve kaliçe ve mak'ad ve yastık ve envâ'-i kürk ve nevâdirâtdan tuhaf u tefârik ve âhûrunda olan birbirinden a'lâ beş yüz kadar Rûmî ve Arabî atların sîm ü zer âlât-ı âhûr raht u bisât ve netîce-i kelâm bî-hadd mâl [u] eşyâsın gâret ü yağma itdiler.

²³⁰³ netîce V : netîce-i merâm Y

Sonradan işidüp gelen hâ'inler hıyâneten, “Şu Abaza palankasın harâb idelim” deyü, sarayın ceviz tahtalarından tertîb olunmuş sadefkârî dolab ve yüklük ve pencere kapakları ve altun ile musanna‘ acîb ü garîb tavanları ve ocak başlarında mermer taşları cümle söküp götürdiler ve odun ve kömüre varınca hep taşıyup kuşluk vaktine değin ele alacak bir şey komayup, sarayını Ebî Derdâ hânesine döndürdiler ve müte‘allikâtı gelüp, hûna müstağrak paşanın meyyitin kaldurup, techîz ü tekfîn idüp Üsküdar'da bir mürtefi‘ suffede defn itdiler. *Rahmetullâhi aleyh*. Buna olan hakâret ü hıyânet ve ehl ü ıyâline itdükleri fezâhat devr-i Âdem'den berü kimseye olmamışidi, Allâhu a‘lem itdüğü var imiş yolına geldi ve Sultân Mehmed Han hazretlerinin bed-du‘âsına uğradı.

Çün Hacı Ali Ağa Siyâvuş Paşa'nın işin bitürdi ve yağmaya bakmayup, doğru eski odalarda kendü odasına varup, ahşâmdan berü cem‘iyyet üzre olan Deli Pîrî Ağa ve Tekeli Ahmed Ağa ve sâ'ir zorbalara “*El-hamdüli'llâh* şu düşmenimiz Abaza gavuruna fetvâcının kanın komayup, intikâmım aldım” didi. Ve cümlesi bir bir “gazân mübârek olsun” didiler ve meşveret eyleyüp, mühr-i hümayûn ve şeyhü'l-İslâm efendi ve Rûm-ili kâdı-askeri yanımızda, gâ'ilemiz ber-taraf oldukdan sonra Babadağı Muhâfız Vezîr Mustafâ Paşa'ya mühr-i hümayûnı gönderüp getürdürüz” deyüp bi'l-ittifâk beynlerinde Hacı Ali Ağa'yı yeniçeri ağalığına ve Deli Pîrî Ağa'yı sipâh ağalığına ve Tekeli Ahmed Ağa'yı silihdâr ağalığına nasb idüp, umûm ağzından defter yazup kapucılar kethudâsı Seyyid İbrâhîm Ağa ile rikâb-ı hümayûna gönderdiler ve ahşâmdan kâ'im-makâm nasb itdükleri Nişancı Vezîr İsmâ'îl Paşa dahi henüz saray-ı âmireye da‘vet buyurılıp, kapu ağası odasına geldiği vakt idi ki, kapucılar kethudâsı dahi gelüp buluşdı, vâkı‘ hâli söyleyüp defteri virdi ve “henüz mansıblar yerin bulmuş oğul” didi ve çok geçmeyüp pâdişâh hazretleri Hırka-i Şerîf odasına teşrîf ve İsmâ'îl Paşa da‘vet buyurıldı ve “siz bunda tevakkuf idin, cevâbın alup getüreyin” didi. Huzûr-ı hümayûna varup pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdi. Kâ'im-makâmlık hatt-ı şerîfin alup, serâserli semmûr kürki giydikden sonra, zorbaların defterin virüp, lisânen dahi matlûblarına def‘i fitne için müsâ‘ade buyurulmasın arz itmekle, “ihsânım olmuşdur” deyü, hatt-ı hümayûn sâdır oldu, getirüp kapucılar kethudâsına virüp “şevketlü hünkârımız hazretleri ağalara selâm itdiler, gelüp hil‘atların huzûr-ı hümayûnumda giysün” buyurdılar. “Ben ağa oğullarımı bunda beklerim” cevâb idüp yolladı ve kapucılar kethudâsı hatt-ı hümayûnı cumhûra getirüp teslîm ve selâm-ı pâdişâhîyi teblîğ ve tenbihâtların söyledikde, “biz saraya varmazız, pâdişâh kendü hânesine gelsün anda gireriz” cevâbıyla, tekrâr kapucılar kethudâsın saraya gönderdiler ve gelüp kâ'im-makâm paşaya buluşup söyledi ve ol dahi

huzûr-ı hümâyûna varup ağaların cevâbın arz eyledi. Ma'kûlû ne ise öyle et buyurup, makhûr olmalarıçün Hırka-i civâr-ı Rasûlullâh'da du'â idüp, harem-i şerîfe teşrîf itdiler ve kâ'im-makâm dahi kapucılar kethudâsına, “pâdişâhdan me'zûn olduk, var imdi ağa oğullarıma selâm eyle fakîrhâneye buyursunlar” deyü, yollayup kendü Soğukçeşme kurbunda mîrî saraya gitdi ve der-akab kapucılar kethudâsı ağaları alup getürdi. Ve Hacı Ali Ağa yeniçeri ağalığına, Deli Pîrî Ağa Sipâh Ağalığına ve Tekeli Ahmed Ağa silihdâr ağalığına kaftan giyüp, “Allâh mübârek eyleye oğullar. Göreyin sizi, şer'-i şerîf üzre bir hoşca hareket idüp, pâdişâhımızın ve âmme-i ibâdullâhın hayır du'âsın almak gereksiz” deyüp, sûret-i mu'âmele-i iltifât gösterdi ve ancak derûnı, “sizi aceb ne zamân ipe dizerim” didi.

Anlar da doğru ağa kapusına vardılar, cumhûr-ı eşkıyâ dahi gelüp içerü dolup tehniye itdiler. Sekban başı Koca Mahmûd Ağa ve Kul Kethudâsı Bekir Ağa'yı da'vet idüp geldiler ve el öpdiler ve Hacı Ali Ağa kendü âdemlerinden vâfir erâzile çorbacılık virdi ve kâ'im-makâm paşa dahi ağaların hil'at giydüğün ve Siyâvuş Paşa'nın bulunan metrûkâtı zabtın, kapucılar kethudâsıyla rikâb-ı hümâyûna telhîs idüp ve mûcebince kapu ağası dahi hatt-ı hümâyûn alıvirüp, kapucılar kethudâsın yolladı.

Bugün âdetâ şehr-i İstanbul dükkânları açılmış, bey' ü şîrâya başlanmış idi. Bir alay bî-dîn yağmacı eşkıyâ tâ'ifesinin bir bölüğü sipâh ve yağlıkcılar çârsûsunı yağmaya başladıkda, yüreği yanmış ciğeri pişmiş esnâfdan bir yağlıkcı emîrin dükkânun gâret iderlerken, kendüyi aşağı atup mütevekkilen alâ'llâh başın Hak yolına koyup, bir kepenk sıırığı ucuna bir beyaz makrame bağlayup, “bu erâzil eşkıyâ zorbalarından sitem görüp²³⁰⁴ intikâm almak isteyen ve ümmet-i Muhammed'den olan sancak dibine gelsün” deyü, feryâda başlayup gülbâng çekdi ve kendü harâb ve ciğeri kebâb ehl-i dükkân işiden işidenün olup, “Sancak-ı Şerîf çıkmış” deyü, cümle şehr-i İstanbul dükkânları kapanup, âlem ayağa kalkdı ve bir sadâ-yı gülbângdır gider, iki bezzâzistan ve büyük küçük ârâsta ve Saraçhâne ve Bit Bâzârı ve Gelincik ve Uzunçârsû halkı bir yere gelüp, bir ânda beş altı bin âdem Dîvânyolu'yla yürüyüp, Sancakçı Emîr önlerine düşüp “Müslimân olan ve dîn düşmeninden intikâm almak isteyen sancak dibine gelsün” diyerek, şehirlüyi sürüp işiden gelüp, cem'îyyet iderek Ayasofya önüne geldiler ve kuşluk vakti taşra kapudan içerü girüp saraya doldılar ve ol vakt idi ki, Kapucılar Kethudâsı Seyyid İbrâhîm Ağa Siyâvuş Paşa'nın metrûkâtı kabzına hatt-ı şerîf ile

²³⁰⁴ sitem görüp V : nedir bizim çektiğimiz Y

Kā'im-makām İsmâ'il Paşa'ya giderdi. Ve taşra kapuda hapahap şehirlüye râst geldüğü gibi, “bre urun bu da zorbadır” sadâsı şâyi' olduğu sâ'at üzerine hücum itdiler. “Ve amân ümmet-i Muhammed elimde hatt-ı şerîf var” deyügördi. Müfîd olmayup kılıç ve nabud ile üzerine sürdiler ve ol dahi girü dönüp orta kapuya doğru firâr eyledi ve ardından bir alay hay huy ile ta'kîb iden şehirlüyi kapucılar görüp kapuyu kapadılar. Kapucılar kethudâsı taşrada kaldı ve yanından serrâcları dağılup, kendü yalnız atıyla kapuya sıkıldı durdu. “Kıyman ümmet-i Muhammed başında yeşile ve ceddime merhamet idin” diyesiye kalmadı, kılıç ve nabud, üşürüp attan yıkdılar ve elli dört pâre itdiler ve kolların ve ayakların kapu önündeki çeşme üzerine atdılar ve sâ'ir a'zâsı ayak altında toprağa karışdı ve arkasında yeşil çukaya kaplı semmûr [149a] erkân kürkün “diş ağrısına²³⁰⁵ lâzımdır” deyü, birer parça ile nâ'il-i merâm oldılar ve biri dahi kaşıklık olur deyü, Selîmîsin aldı ve gitdikçe halk dolup anda âmâde on binden mütecâviz âdem saray meydânına cem' olup, kapu önüne geldiler ve muhkem kapanmış buldılar ve “açın” deyü feryâda başladılar. Kapucılar, “pâdişâhdan tenbîh olunmuştur, izin olmayınca açmaya korkarız” cevâb itmeleriyle, sancağı kapu önüne dikdiler ve gâh gülbang çeküp ve gâh “el-amân pâdişâhım eşkıyâ elinden el-amân bir âdil ve gayyûr pâdişâhsın, hakkımız hak et şerlerinden bî-tâb kaldık ehl ü ıyâlimiz perâkende oldı, avrat oğlan bizim değil ve mâl-ı emlâkımız gitdi ve ırzımızı yıkup rüsvây itdiler. Bu vilâyet gavur memleketi değildir, ölümü ihtiyâr itdük. Sancak-ı Şerîfi ihsân buyurun, eşkıyâyı kralım. Ya biz yekün bunda ölürüz veya Sancak-ı Şerîfi çıkarırız” feryâdları âlemi tutdı. Saray-ı âmire velvele ile doldı ve toz ve toprak havaya kalkup ortalığı zulumât kapladı ve huddâm-ı saray ve pâdişâha telaş alıvirüp, Hırka-i Şerîf odasına çıkup, Dâru's-sa'âde Ağası Mustafâ Ağa ve Kapu Ağası Hacı Mehmed Ağa ve Bostancıbaşı Mûsâ Ağa huzûr-ı hümayûna da'vet ve meşveret eyleyüp, dâru's-sa'âde ağasıyla kapu ağası pâdişâh tarafından cumhûra varup, “pâdişâh cümledenize selâm eyledi, murâdları nedir söylen” buyurdılar. “Biz de pâdişâhımıza selâm, du'â ideriz, vekîllerisiz eşkıyâ şerrinden emânımıza irişsin ve dâdımızı alıvırsın. Sancak-ı Şerîfi isteriz üzerlerine varalım cümlesini kralım ve illâ te'hîr olunur ise ağa kapusunda atlanup cem' oldılar ve bizi kırmaya gelürler” feryâdın itdiler. “Behey ümmet-i Muhammed bize de telaş alıvirdi ve içerüde vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı askerden kimse yok. Pâdişâh yalnızdır siz dahi bir alay başsız buğsuz âdemlersiz Sancak-ı Şerîfi kime

²³⁰⁵ ağrısına V : ağrısına ve nevâzile Y

virelim? Sâdât-ı ulemâdan bir baş peydâ idüp getürün, biz dahi vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih ü erbâb-ı dîvânı saraya getürelim, meşveret olunsun. İbâdullâh(a) nâfi‘ ne ise görülsün” cevâbı ve ağalar içerü huzûr-ı hümayûna varup, şehirlünün cem‘iyyet ile gelüp, vâkı‘ hâllerin ve Sancak-ı Şerîf istediklerin söylediler. Ve kapu ağası sevkiyle kâ'im-makâm paşa, vesâ'ir vüzerâ ve munsab ve ma'zûl ulemâ ve meşâyih ve zorbalar yanında olan şeyhü'l-İslâm Seyyid Feyzullâh Efendi ve Rûm-ili Kâdı-askeri Koca Feyzullâh Efendi ve her cumhûrun cümle ocak ağaları ve ihtiyârları huzûr-ı hümayûna da'vet olunup, her birine başka başka hatt-ı şerîfler ile bostancı hasekileri gönderildi ve şehirli dahi İstanbul'da buldukları sâdâtdan ve imâm ve meşâyih-i hutabâdan hayli sâhib-i kelâm cem‘ idüp, Sancakçı Emîr'in yanına oturdılar.

Ve ağa kapusunda müctemi‘ olan zorba ağalar dahi bu hengâmeyi işidüp “kendülere bir zarar kasd idicek âdemler midir görün, bir haber getürün” deyü, tebdîl-i câme iki şakî gönderdiler. Taşra kapudan içerü girdikleri gibi bildiler ve “bre urun ümmet-i Muhammed şu câsûsları zorbalar gönderdi” diyince, iç oğlan hastalar odası kapısı önünde parmaklık dibinde kılıç ve nabud üşürüp, birin paraladılar ve biri firâr itmiş iken, Ayasofya hamâmı önünde ana dahi irişüp kaydın gördiler.

Bu hâli zorbalar işidüp, derûnlarına ru‘b u hirâs müstevlî olup, Bostancıbaşı Mûsâ Ağa ile Hâssa Haseki Kara Mehmed Ağa kendü çırakları olmağın, pâdişâhı ve zâbitân-ı sarayı Sancak-ı Şerîf çıkartmakdan men‘ idüp, meydân-ı saraydan şehirlüyü dağıtmak üzre bir kâğıd yazup, bir fakîr hammâla birkaç akça virüp, “var bu tezkireyi bir hâl ile bostancıbaşıya vir” deyü gönderdiler.

Derd-mend sarayda cebehâne önüne geldükde, “bre âdemler bî-ma'nâ aslı yok yere yine cem‘ olmuşsuz, dağılın” diyince duyuldu ve “bre urun bu da câsûsdur” diyesiye kalmadı, üşündü ile doğradılar²³⁰⁶ ve bu aralıkda Kâ'im-makâm Vezîr İsmâ'îl Paşa ve Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa ve Vezîr Kıncı Ali Paşa ve İstanbul'da ne denlü munsab ve ma'zûl mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları var ise ancak şeyhü'l-İslâm efendiyle Rûm-ili Kâdı-askeri zorbalar dâmından kurtulamayup ve Anadolu Kâdı-askeri Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendi hod havfından hânesinden çıkamayup bunlardan gayrısı cümle Hasbâğçe kapularından içerü girüp, Suffe Köşkü'nde huzûr-ı hümayûnda cem‘ oldılar ve meşveret idüp, kapu ardından şehirli ile söyleşmeğe kavlıyeddiler ve kâ'im-makâm paşa, vüzerâ ile mevâlî-i meşâyihden bir gürûh ak-ağalar

²³⁰⁶ doğradılar V : doğram doğram doğradılar Y

kapusından çıkup orta kapunun ardına vardılar ve şehirlide ise bir mağlatadır gider. Kimi ağlar ve kimi inler ve kimi gülbâng çeküp âleme velvele ider ve kimi “el-amân pâdişâhım el-amân Allâh ve Rasûlühü bizi bu zorbalardan elinden kurtar, ağa kapusunda cem‘ oldılar bizi kırmaya geliyorlar, mukaddem bize Sancak-ı Şerîfi ver karşı varup ceng idelim, bu yolda ölümü ihtiyâr itdük dönmeziz ve dönsek de hâne vü dükkânlarımızda bizi komaz kırarlar ve ol zaleme elinde ölmekden ise bâri bunda Sancak-ı Şerîf altında kırılalım” dirken, içerüden ses eylediler ve kapu üzerinde olan kulle yanına çıkup çok gelici oldu ve âkıbet Sancak-ı Şerîf ihrâcî matlûbunda musirr olup, Atbazarlı Seyyid Osman Efendi'yi pâdişâh ile beyinlerinde vâsita istediler ve bunlar dahi dönüp, huzûr-ı hümayûna varup matlûbların bildirdiler ve cümlesinin ittifâkıyla Sancak-ı Şerîf çıkmayı ma‘kûl gördiler. Gerçi kâ'im-makâm paşa ile kapu ağasına mahfî zorbalardan haber gelüp, zinhâr sakınup Sancak-ı Şerîfi çıkarmayasız, sonra kendünüz bilürsüz tenbîh olunmuşıdi. Sûretâ rızâ virmediler, ba‘zı müsinn ulemâ vü meşâyih “keramet-i Rasûlullâh'dır makhûr olmalarına delâlet ider ve elbette çıkarmak gerekdir” ibrâm itmeleriyle, bi-emr-i hümayûn hazîneden çıkarup huzûr-ı hümayûna getürdiler. “Cümle erâzil-i eşkıyânun katli câ'iz ve mâlî helâldir” deyü, bir hüccet yazılıp, hâzırü'l-meclis ulemâ efendiler imzâ idüp, Seyyid Osman Efendi du‘â eyledikden sonra, pâdişâh hazretleri yedinden kâ'im-makâm paşaya teslîm ve vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih ve a'yân-ı asker huzûr-ı hümayûndan kalkup, orta kapuya vardılar ve müşâvere idüp taşra virilür ise ihtimâldir muhâfaza idemeyüp eşkıyâ eline düşürürler havfından münâsib görüldüğü vech üzre kapu üstünde vâkı‘ iki kulle beyninde beden arasına vaz‘ olundu.

Cumhûr-ı halk müşâhedesinden şâd-ı hürrem olup, gülbângları âlemi tutdı ve inüp, yine huzûr-ı hümayûna geldiler ve cümle'nün ittifâkıyla eski ve yeni odalara ve ale'l-husûs ağa kapusına ve cebeci ve topcı ve tersane ocaklarına “cümle kullarıma selâm, du‘â iderim. Zorba şakîleri üstüne Sancak-ı Şerîf-i Rasûlullâh'ı çıkardım ümmet-i Muhammed'den olup, kul olan altına cem‘ olsun ve gelmeyen kendü kâfir, avreti boşdur” mazmûnuyla, sâdır olan hatt-ı hümayûnları bostancı hasekileri ile gönderdiler ve bu minvâl üzre cümle İstanbul ve Eyyûb ve Galata ve Üsküdar tâ Kavak hisârlarına varınca değin münâdîler nidâ itdirildi. Zorba ağalar şehirlünün vaz‘ından dil-gîr olup, meşveret eylediler ve piyâde vü süvâr pür-silâh binüp sarayda şehirlüyi basup kırmaya ittifâk idüp, beş yüz kadar erâzil Süleymânîye meydânında hazırlanup gitmek üzre iken, Sancak-ı Şerîf çıkdı haberi şâyî‘ olup, akabince ağa kapusına hatt-ı şerîf gelüp, Sancak-ı

Şerîf altına da‘vet buyurulduğundan, zorba ağaların yeri pirenüp telaşa düşdiler ve Sekbanbaşı Koca Mahmûd Ağa ve Kul Kethudâsı Bekir Ağa, “sem‘an ve tâ‘a[ten]” deyüp, kalkdı ve anları gören dîndâr ocak ihtiyârları teba‘iyyet eylediler ve Re‘îsü'l-eşkiyâ Yeniçeri Ağası Hacı Ali Ağa, “va‘deye hilâf idüp nereye gidersiz, yoldaş değil miyiz? Sancak-ı Şerîf altına varmayacak ne olur?” didi. Sâ‘irleri dahi hezâr turrehât-ı mâlâ-ya‘nî kelâm ve galîz şütûmlar itdiler ve artık yıldızları düşmüş ve üzerlerine mûr-i hezîmet düşmüşüdi. “Pâdişâhdan hatt-ı şerîf geldi, Sancak-ı Şerîf altına da‘vet buyurmuşlar, Müslimân olan gitmelidir” didi ve mukaddem eski odalı itâ‘at idüp, evvelde anlar çokluk fezâhat itmemişler ve eşkiyâya karışmamışlar idi. Çorbacı odabaşıları cümle neferâtı önlerine katup, Sancak-ı Şerîf altına gelmişler idi. Ve zorba ağalar dahi cümle atlanup Süleymâniye'de cem‘ olan erâzil ile bir yere gelüp, Deli Pîrî Ağa cümleye, “Şeyhü'l-İslâm efendiyle, Rûm-ili kâdı-askeri yanımızda ve mühr-i hümâyûn elimizde”, Tekeli Ahmed Ağa'ya, “Sen Vezîr-i a‘zam ol mührü al ve ben kâ‘im-makâm olayım Hacı Ali Ağa yeniçeri ağasıdır kulu zabt itsün fûlan fûlan olsun” deyü, cümle **[149b]** mansıbları at üzerinde üleşdiler ve elli tokuz sekbânlarından Ali Çorbacı ensesinde pür-silâh neferât-ı âmâde ve sekban başıyla kul kethudâsına istinâden, “Deli Pîrî şimdi sen ne oldın ki, bu mansıbları taksîm ittin ve bunu ancak pâdişâh virir ve bir âdemi tahta geçirdiniz. Sizde ana hükm idicek kadar sarayı cürmünde taşrada bir yer gösterin hall ü akd azl ü nasb elinizde. Şer‘-i şerîfe muhâlif ne bu itdüğün” didi. Ve Deli Pîrî dahı, “Baka Ali Çorbacı, haddine göre hareket eyle, sana söz düşmez” diyicek, bir bir ocak ihtiyârları, “Söz çorbacınındır ve senün vergün vergi değildir” dirken, taraf-ı pâdişâhîden Ağa kapusına ve cumhûra mahsûs nakîb çavuşu gelüp, “ümme-i Muhammed'den olan Sancak-ı Şerîf altına buyurun” deyü, çağırduğı sâ‘at, cümle kul tâ‘ifesi sem‘an ve tâ‘a[ten] diyerek, eşkiyâdan ayrılup, sekbanbaşıyla kul kethudâsı önlerine düşüp, Dîvânyolu'yla saraya azîmet eylediler.

Ve zorba ağalar bunları men‘ içün, Yeniçeri Ağası Hacı Ali Ağa'yı pür-silâh²³⁰⁷ yüz kadar erâzil ile ardlarından gönderdiler ve yolda irişüp ne denlü ikdâm itdi ise çâre idüp döndüremedüğünden, âkıbet kendü dahi bunlara teba‘iyyet ve Sancak-ı Şerîf altına azîmet ve öyle geçerek saraya vardılar.

²³⁰⁷ pür-silâh V : -Y

Ve Hacı Ali Ağa dahı, Ayasofya önüne gelüp, taşra kapudan içerü girmek sadedinde iken şehirli görüp, “Koman ümmet-i Muhammed, yeniçeri ağası olan Zorbabaşı Hacı Ali Ağa'yı bre urun” diyince, müdâfa‘a idemeyüp yanından erâzil dağılup, yalnız kendü râh-ı gürîzi tutup, dik aşağı Soğukçeşme'ğe doğru firâr iderek Ağa kapusına cân atup ve zorba ağalar yanına varup, vâkı‘ hâli bildürdi. Meşveret idüp şaşdıklarından nişleyeceklerin bilmeyüp, gâh “pâdişâhı indirelim küçük birâderi Sultân Ahmed'i iclâs idelim” ve gâh “Sultân Mustafâ'yı oturdalım” didiler. “Ol gazûbdur cümlemizi kırar” didiler ve ba‘zıları, “Tatar Han'ı getürelim Âl-i Osman tahtına oturdalım ve cümle şehzâdeleri ve saray halkın kralım” deyü, hezâr-güne sözler söyleyüp, bir yola ize koyamadılar ve mühr-i hümayûn ise birkaç def‘a pâdişâh tarafından taleb olundu, inâdlarında musirr olup virmediler.

Ve ikinci vakti cümle vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih huzûr-ı hümayûnda cem‘ ve meşveret idüp, “iş işden geçdi taşrada zorba eşkıyâsı ve Sancak-ı Şerîf altında olan ümmet-i Muhammed'in hâli neye varır? Ve kimi vezîr-i a‘zam idelim” dirken, Sancak-ı Şerîf altında olan askerî ve şehirli Seyyid Osman Efendi'yi istediler. Sancak-ı Şerîf muhafazasında olan ak-ağalardan Küçük Süleyman Ağa gelüp haber viridi ve meclisden kalkup kulle başında Sancak-ı Şerîf yanına vardı. Selâm virüp du‘â eyledi, “bizi istemişsiz, nedir murâdınız?” didi. “Pâdişâhımıza bizden selâm eyle, bir umûr-dîde ihtiyâr, sâlih, âkıl mütediyyin âdemi vezîr-i a‘zam itsün ve şeyhü'l-İslâm ile kâdı-askerleri tebdîl idüp, yerlerine diledüğü zühd ü takvâ sâhibi fâzılları nasb itsün” didiler. Gelüp cumhûra söyleyüp, pâdişâha arz itdiler. Kapu Ağası Hacı Mehmed Ağa, “Bundan eyü âdem mi olur vezîr-i a‘zamlığa” deyü, Kâ'im-makâm Vezîr İsmâ'il Paşa'yı gösterdi ve ibâ eyledi. Bir bir “ma‘kûldür” didiler, hâh u nâ-hâh imtinâ‘ ve özüne bakılmayup cümlesi meclisden kalkup, Hırka-i Şerîf odasında huzûr-ı hümayûna varup arz u recâ itmeleriyle müsâ‘ade idüp, yedine sadâret hatt-ı hümayûnı virüp, yine cumhûran Suffe Köşkü'ne varup, nizâm-ı âlem için yine meşverete oturdılar. Herkes deryâ-yı hayrete dalmış iken, Giridli Küçük Ali nâm bir âkıl, “Ne durursuz cümle mansıbları tebdîl ve müstahakkına tevcih idin ve zorba ağalar ve eşkıyâ hakkına fetvâ virüp ahz u katllerine âdemler ta'yîn buyurun” demekle, Şeyhü'l-İslâm Seyyid Feyzullâh Efendi'yle Rûm-ili Kâdı-askeri Feyzullâh Efendi zorbalar yanından gelmeyüp ve Anadolu Kâdı-askeri Abdurrahîm Efendizâde Mehmed Efendi ile İstanbul Kâdısı Antakyalı Mustafâ Efendi, ne zorbalara varmış ve ne huzûr-ı hümayûna gelmişidi, dördü bile azl olundılar.

Vezîr-i a‘zam İsmâ‘îl Paşa, “fetvâ kime olsun” cümleden su‘âl eyledi ve bi‘l-ittifâk “evvelde Debbâğzâde Mehmed Efendi idi, yine ol olsun” didiler. Vezîr-i a‘zam râzî olmayup, “Müftîliği hâlinde vüzerâ ve ağavât kapısı gezerdi, ol rütbede olan yerinde sâbit-kadem olup, anlar sâhib-i fetvâ kudûmuna gelemişlerdir devr-i ebvâb iden şahsa niçe fetvâ virilür, gayrısın görün” didi. “Rûm-ili sadrından munfasıl sâbıkâ Hünkâr İmâmı Edirnevî İbrâhîm Efendi olsun” didiler. “Pek ma‘kûl” buyurup, huzûr-ı hümayûna varup arz eyledi ve hatt-ı şerîfin alup, henüz dahi gelmişidi, âdem gönderüp getürdi ve Suffe Köşkü'nde cumhûr istikbâl idüp, sadra oturtdılar. “Allâh mübârek eyleye” deyüp, fetvâ hatt-ı şerîfin eline virüp, halk tehniyeye kalkışmış iken, kabûl itmeyüp “dahi benden müstahakkı vardır” deyü hatt-ı şerîfi girü vezîr-i a‘zama virüp, matlûbu üzre Üsküdar kazâsın arpalık aldı ve aşağı ulemâ, “bunlar dururken fetvâyı biz de kabûl itmeziz” dimeleriyle kapu ağası ameliyle Debbâğzâde Mehmed Efendi'ye inâyet olup, varup getürmeğe âdem gönderdiler. Bu vaz‘dan Debbâğzâde Vezîr-i a‘zama dil-gîr olup, iki aydan sonra azl itdürdi ve hâzırü'l-meclis İstanbul kazâsından ma‘zûl sâbıkâ Hünkâr İmâmı Mehmed Efendi'ye Rûm-ili sadrı ve Hekîmbaşızâde Yahya Efendi'ye Anadolu sadrı ve Mekke-i mükerrermeden ma‘zûl Gürcü Mirza Mustafâ Efendi'ye İstanbul kazâsı ve Süleymâniye müderrisi Nefeszâde Abdurrahmân Efendi'ye Nikâbet tevcih olup, hatt-ı hümayûnların aldılar.

Ve yeniçeri Ağası Hacı Ali Ağa'ya Bosna eyâleti ve Sipâhîler Ağası Deli Pîrî Ağa'ya Burusa sancağı ve Silihdâr Ağa Tekeli Ahmed Ağa'ya Karesi sancağı tevcih olup, hemân durmayup mu‘accelen İstanbul'dan çıkup gitmeleriçün sâdır olan hatt-ı şerîfler ile bostancı hasekileri Ağa kapusına gönderildi ve zorba ağalar, “Acaba huzûr-ı hümayûnda bize ne tedbîr itdiler, hâlimiz neye müncerr oldu varup haber getürmeğe zorbalar zümresinden Kurşunlu²³⁰⁸ kethudâ yerin çırakları bostancıbaşıyla haseki ağaya gönderdiler. Ve Hasbâğçe kapusına gelüp kendüyi bildürdi ve ol hâ'inler dahi Terekeci Köle Mehmed nâm bir câhil kâtili gönderüp muhtefî alup cem‘iyyete getürdi ve Bostancılar Kethudâsı Kara Osman Ağa görüp bildi ve Köle Mehmed'e “bre dînsiz mel‘ûn bu zorba gavurun niye getürdün” feryâd idüp, elindeki balta kırılınca değin döğüp, Köle Mehmed ile Kurşunlu kethudâ yeri firâr ve Hasbâğçe'de ihtifâ eyledi ve Kara Osman Kethudâ dahi huzûr-ı hümayûna varup, cumhûr-ı meclis mansıb tevzî‘ iderken, vezîr-i a‘zama feryâd idüp, “Amân sultânım, siz zorba ararsız ve zorba kendü

²³⁰⁸ Kurşunlu V : -Y

aranızda. İşte bostancıbaşı ve haseki ağa ve terekeci üçü de zorbadır. Bunda her ne olur ise taşraya bildürürler ve i'timâd itmezseniz şimdi zorbalar Kurşunlu kethudâ yeri gelüp, içerü aldılar itdüğünüz meşveret ve tedbîri göziyle görüp, varup zorbalara söyleyecektir. Beni âdem yerine komayup Hasbâğçe'yi zorba ile doldurdılar bu pâdişâh hâ'inlerinin hakkından gelmezseniz, ben de kethudâlîği istemem, kimi dilerseniz idin. Bostancı Ocağı pâdişâhın iç gömleğidir zorbayı kabûl itmezler" deyüp, başında olan mücevvezesin kaldırup yere urdu ve kababaş odasına varup, tebdîl-i câme kapunun birinden çıkup ve dolaşup Sancak-ı Şerîf altına vardı. Bostancıbaşıyla haseki ağanın hıyâneti duyulup korkuya düşdiler ve "bâri mezbûr içerüde bulunmasun" deyü, Bağçekapusu'nun birinden yol virdiler. Varup vâkı' hâlî Ağa kapusunda zorba ağalara bildürdü ve "iş işden geçdi ahvâl gayrı gûne olup mansıblarınız âhere tevcîh olundı ve artık cân u başımız halâs için firârdan gayrı çâre yoktur" didi ve der-akab bostancı hasekileri dahi Ağa kapusına varup Hacı Ali Ağa'ya ve Deli Pîrî Ağa'ya ve Tekeli Ahmed Ağa'ya mansıb hatt-ı şerîflerini virüp, "hemân şimdi İstanbul'dan çıkup gitmek gereksiz" deyü, pâdişâh hazretlerinin tenbîhlerin söyledikleri gibi, akılları gidüp yanlarında olan tevâbi'i ve eşkiyâ tâ'ifesi bi'l-cümle perâkende olmağla, yalnız kaldılar ve Hacı Ali Ağa kendü odasına varup, "yoldaşlar sizinle sefer eşerim ve metris çekerim yine ke'l-evvel kara çizmeli bir garîb yeniçeriyim" deyüp, orta suffede oturdu ve Deli Pîrî Ağa ile Tekeli Ahmed Ağa firâr eyledi.

Ve ahşâma karîb ma'zûl müftî efendiyle Rûm-ili kâdı-askeri huzûr-ı hümâyûna gelüp, mührü pâdişâha teslîm eyledi ve henüz azlinden bî-haber idi, gelüp Suffe Köşkü'nde cumhûr-ı ulemâ vasatında fetvâ merkezinde câlis ve öbürü dahi yerinde karâr eyledi. Vezîr-i a'zam İsmâ'îl Paşa huzûr-ı hümâyûna da'vet, bizzât yed-i hümâyûnlarıyla mühr-i şerîf inâyet buyuruldu ve müftî-i ma'zûl Seyyid Feyzullâh Efendi zorbalar yanında bulunduğundan ve ulemâ dil-gîr olduğundan gayrı, "şehzâdeler hâcesidir Sultân Mehmed'e cânibdârlık ider" deyü, nefy olunmasın taleb eylediler ve Bostancıbaşı meclisden kaldırup **[150a]** bir sandala koyup Üsküdar yakasında Kuzguncuk'da yalısına andan arpalık nâmıyla sılası olan Arz-ı Rûm'a nefy olundı.

Bu aralıkda ma'zûl Anadolu kâdı-askeri ile İstanbul kâdısı dahi, cumhûra gelüp ma'zûl Rûm-ili kâdı-askeri ile üçü birden, "vezîr-i a'zam bizi ne cürm ile müttehem ittin ki, mansıblarımızı âhere virdin" deyüp, yanup yakıldılar. "Size defa'ât ile pâdişâh tarafından âdem gönderilüp, cumhûr-ı meclise da'vet olundunuz, kiminiz zorbalar musâhibi ve kiminiz evinde emre itâ'at itmedüğünüz küllî kabâhat olmağla,

mansıblarınızı pâdişâh virdi, varın anınla münâkaşa idin” demekle, zarûrî sükût itdiler ve cümle vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih kalkup, Hırka-i Şerîf odasında huzûr-ı hümâyûna varup, Bostancıbaşı Mûsâ Ağa'ya yeniçeri ağalığın teklîf eylediler. Kabûl itmemekle, Şeyh Seyyid Osman Efendi ikdâmıyla Hasoda'da peşkîr gulâmı mü'ezzin Bosnevî Hasan Ağa'ya inâyet ve ilbâs-ı hil'at buyurulduğu vakt idi ki, askerî ve şehirli Seyyid Osman Efendi'yi istediler. Kulle başında Sancak-ı Şerîf yanına varup, “buyurun” didi. “Vezîr-i a'zam, müftî ve kâdı-askerler ve yeniçeri ağası kim oldu” didiler. “Pâdişâhımız hazretleri cümledenize selâm ve du'â ider, matlûbunuza müsâ'ade buyurup, müftî Seyyid Feyzullâh Efendi huzûr-ı hümâyûna gelüp mühûr alındıktan sonra, vilâyetine nefy olundu ve iki kâdı-askerler, İstanbul kâdısı ma'zûl olup, Yeniçeri Ağası Hacı Ali Ağa'ya ve Deli Pîrî Ağa'ya ve Tekeli Ahmed Ağa'ya mansıb virilüp, hemân İstanbul'dan çıkup gitmek üzre hatt-ı şerîfleri gönderildi ve Kâ'im-makâm Nişâncı İsmâ'il Paşa vezîr-i a'zam ve Debbâğzâde Mehmed Efendi şeyhül-İslâm ve İmâm Mehmed Efendi Rûm-ili ve Yahya Efendi Anadolu Kâdı-askeri ve Mirza Mustafâ Efendi İstanbul ve Nefeszâde Abdurrahmân Efendi nakîb oldılar. Ve bizzât harem-i hümâyûndan yeniçeri ağası nasb eyledi. Râzî olup kabûl ider misiz” didikde, cümlesi “pek ma'kûl kabûl itdük” didiler ve “Sekbanbaşıyla kul kethudâsı kandedir, meydâna gelsün”, mezbûrlar ilerü varup, “buyurun” didi, “eğer pâdişâh hazretlerine mutî' iseniz Soğukçeşme kapusına varın, ağanızı Allâh mübârek eyleye, alup yerine nasb idüp, yarın yine erken gelin” didi.

Ve yeniçerinin orta imâmı bir defter ibrâz idüp, “cümle kul, pâdişâh hazretlerine selâm du'â iderler vâcibü'l-izâle Hacı Ali Ağa ve Deli Pîrî Ağa ve Tekeli Ahmed Ağa ve büyük ve küçük mîrâhûrlar ve Çavuşbaşı Hacıoğlu Mehmed Ağa, bu altı nefer şakînün katlin taleb iderler” didi. Osman Efendi dahı, “oğullar *Hak Subhânehu ve ta'âlâ* hazretleri yedi kat yerleri ve gökleri ve cemî'-i mahlûku bir ânda yaratmaya kâdir iken, yedi günde halk itdi. Sabr idin hep olur²³⁰⁹ ve şimdiki hâlde pâdişâhımıza itmi'nân için varup ağanızı alup getirün” didi. Ve huzûr-ı hümâyûna gelüp vâkı' hâli bir bir takrîr eyledi ve sekbanbaşıyla kul kethudâsı birez yeniçeri ile Sancak-ı Şerîf altından ayrılup, Soğukçeşme kapusına vardılar. Orta imâmı içerü huzûr-ı hümâyûna da'vet olup, “yeniçeri kullarımın bana itâ'atleri var mı ve ağaların kabûl itdiler mi? buyurdılar. “Du'â idüp cümlesi kudûmunuza yüzler sürüp, uğur-ı hümâyûnunuzda cân ü başların fedâ ve ağaların kabûl ve taleb itdiler” diyicek, teslîm eyleyüp götürdü ve Soğukçeşme

²³⁰⁹ olur V : olur biter Y

kapusından çıkan alay ile Ağa kapusunda yerine nasb ve bî'at eylediler. Ve mukaddem ise Osman Efendi'yle halk mükâleme iderken, zorbalardan Kızanlık kethudâ yeri cân kurtarmak fikriyle, Sancak-ı Şerîf altına geldükde bildiler. “Bre urun ümmet-i Muhammed şu zorbayı” diyince, Hasfırın kapusu önünde kılıç üşürüp pârelediler ve merhûm Siyâvuş Paşa'yı kurşun ile uran yeniçeriye bir refikiyle yoldaşları elinde kıyma eylediler ve Seyyid Osman Efendi, yine kulle başına gelüp, “artık korku yokdur ahşâm oldu isteyen evine gitsün ve isteyen bunda kalsun” didi. “Mâdâm Sancak-ı Şerîf bundadır, biz gitmeziz” cevâbın gelüp pâdişâha söyledi. Pâdişâh hazretleri dahi bostancıbaşıya emr idüp, pür-silâh bin nefer bostancı orta kapunun içerüsini ve cümle zülüflü baltacılar kapu üzerini ve Sancak-ı Şerîfi ve helvâcı ve aşçı makûlesi bütün sarayı muhâfaza eylediler ve ahşâm namâzı Topcubaşı Ali Ağa dahi bin nefer ile Hasbâğçe'ye gelüp anda Dolab kapusından içerü matbahlar önüne gelmişler idi. Kendü yalnız içerü huzûr-ı hümayûna da'vet buyurılıp, neferiyle varup Ayasofya önünde cebeci tâ'yifesiyle bir yere gelüp, saray dîvârın taşradan muhâfaza emr eyledi ve ol dahi yine Dolab kapusından girü dönüp iç oğlan hastalar kapusu kurbunda vâkı' Hasbâğçe'nün dizme kapusundan çıkup Cebecibaşı Koca Murâd Ağa ile buluşup hizmetlerine me'mûr oldılar. Ve tersane halkı dahi Hasbâğçe'ye gelmişler idi, tersane ve Galata muhâfazasına fermân buyuruldu ve yatsuya karîb müftî-i cedîd Debbâğzâde Mehmed Efendi cumhûra gelüp, vezîr-i a'zam vesâteti ile huzûr-ı hümayûnda beyaz çukaya kaplu semmûr kürk giydirildi.

Katl-i Deli Pîrî Ağa

Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'nın rikâb-ı hümayûna arzı gelüp, cümle kul tâ'ifesi bizi kabûl idüp yerimize iskân itdük ve Hacı Ali Ağa mansıb istemeyüp, yevmî yüz elli akça tekâ'ud ulûfesiyle, üç vakıyye et teklîf olundu, ânı da kabûl itmeyüp firâr itmekle tecessüslerine âdemler ta'yîn itdüğün bildürmüş ve der-akab kendü sekbanbaşı ve kul kethudâsı başka başka kola binüp, İstanbul'u muhâfaza ve eşkıyâyı aramaya başladılar. Ve Deli Pîrî Ağa tebdîl-i câme Aksaray semtinde bir camcı dükkânı yanında firâr iderken, yeniçeri tutup sürükleyerek ahşâmdan sonra saraya getürdiler ve oraya, kapuya yakın bir yerde, “bre urun” diyince, öyle basdılar satırına levs-i murdarından meydânda bir şey kalmadı ve katli müjdesin rikâb-ı hümayûna arz eylediler.

Ve bu gice vezîr-i a'zam sarayda, silihdâr ağa odasında ve şeyhü'l-İslâm efendi Kapu ağası odasında vesâ'ir cumhûr-ı a'yân kimi sarayda ve dîvânhânede ve kimi

Hasbâğçe'de beytûte idüp, irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Salı gün ki, cemre-i sâlisdir, cümle İstanbul ve Eyyûb ve Üsküdar ve Galata ve Tophâne ve Kâsımpaşa ve müzâfâtı halkı saray meydânına ve Ayasofya önüne ve At Meydânı'na doldukdan sonra, Vâlîde Hamâmı'na ve darbhaneye varınca, dîvân yolları dolup yüz binden mütecâviz âdem cem' olup, rûz-ı haşrden bir nişân idi. Deryâ gibi fevc urup, kuşluk vakti yine Seyyid Osman Efendi'yi istediler ve “ser-bölük nâmına bir ferdin olduğın istemeziz ve bizim cevâblarımızı pâdişâh hazretlerine ifâde itdüğüne itmi'nân için bir hatt-ı şerîf isteriz” didiler. Gelüp arz eyledi ve “cümlenize selâm ve du'â iderim, her ne haber gönderdiniz ise ma'lûmum olmuştur. Ser-bölükleri def' itdim bulduğunuz yerde hakkından gelin” buyurdılar. Ve yine Osman Efendi'yi getirüp kapu yaruğundan taşra virüp, biri bülend-âvâz ile okuyup du'â itdiler ve bu hinde yeniçeri ağası ve sekbanbaşı ve kul kethudâsı, ocak halkıyla Sancak-ı Şerîf altına geldi ve içerüde olan cumhûr-ı a'yân, öyleye karîb huzûr-ı hümayûnda meşveret idüp, “zorba ve ser-bölük ağaları ve anlara mu'in olanlar hakkında ne lâzım gelür? Cümlesi yağı bâgîdir”, katlleri câ'iz ve mâlları helâl olduğın şeyhü'l-İslâm efendi hükm idüp, fetvâ virüp cümle ulemâ imzâ eyledi ve umûmen kalkup saray içinden geçüp, Ak ağalar kapusından çıkup, iç meydâna ve dîvânhaneye doldular.

Vüzerâ kapu dibinde ve dahi aşağı ulemâ efendiler, suffe üzerinde oturup vezîr-i a'zam, yeniçeri ağası ve sekbanbaşı ve kul kethudâsın da'vet eyledi ve orta kapu mesdûd olmağın, dizme kapudan Hasbâğçe'ye ve anda Dolab kapusından içerü alınıp, yeniçeri ağası, vezîr-i a'zama, “kul tâ'ifesi pâdişâhımız hazretlerinin emrine ve sultânımın fermânına itâ'at idüp, bi'l-cümle Sancak-ı Şerîf altına geldiler ve anlar dahi bu asıl eşkıyânun bî-edebâne hareketlerine rızâ virmeyüp, aralarında fesâd idenleri bilürler ve bulup hakkından gelürler” didi. Vezîr-i a'zam, “yok fesâd idenler tutuldukça getirüp sarayda katl olunsun” buyurdukda, ocak ağaları buna râzî olmayup, “yaramazı hayr-hâhlarıyla biz kendü aramızda öldürürüz ve Hacı Ali Ağa henüz ele girmede, bulundukda anın da hakkından gelinür. Artık kul tâ'ifesin boynumuza aldık bir²³¹⁰ fezâhatları zuhûr ider ise, bizim hakkımızdan gel” didiler ve bunun üzerine Fâtiha okunup, cumhûren orta kapuya varıldı ve Sancak-ı Şerîf yanına çıkıldı ve şeyhü'l-İslâm efendi bâlâ-yı burcdan aşağı, “ümme-i Muhammed, pâdişâhımız hazretleri cümlenize **[150b]** selâm ve du'â idüp, hâtırınızı su'âl buyurdılar ve cümle kullarımın ve şehirlinin

²³¹⁰ bir V : bir dürlü Y

matlûblarina müsâ'ade idüp, vüzerâ-yı izâm ve ocak ağaları ve haķîr ile ulemâ-yı meşâyih bendelerini taraf-ı hümayûnlarından vekîl nasb eyleyüp, size gönderdi ve zorba ve eşkıyâ ve ser-bölük makûlesi ve anlara mu'în-i hayr-hâhları ve kendü taraflarından nasb itdükleri ocak ağaları def' ü ref' olup, ele girenleri ahz-ı katl olunmalarına virilen fetvâ-yı şerîf üzre hatt-ı hümayûn sâdır oldu" buyurup, karşularında ibrâz idüp okudu. "Şimden sonra mâl u cânınıza bir zarar ırmeyeceğine, cümle mütekeffiliz, artık dağılın, âsûde-hâl olun" deyü, va'de ve tesellî itmekle, cümlesi mutma'in olup, Osman Efendi'den du'â taleb eylediler. Ol dahi bâlâ-yı burcdan el kaldırıp, düşmen-i dîn eşkıyâ-yı bed-âyîn makhûr ve pâdişâh hazretleri mansûr ve halk-ı âlem âsûde-hâl olmaları du'âsın itdükden sonra, Müftî Efendi makrame salup, dağıldılar ve bi'l-ittifâk cumhûr-ı a'yân Sancak-ı Şerîfi indirüp, vezîr-i a'zama getürüp, Hırka-i Şerîf odasında pâdişâha teslim eyleyüp, vâkı' hâli arz eyledi.

Emirleri üzre Osman Efendi du'â idüp, cumhûr-ı a'yâna izin virildi, yine varup Ak ağalar kapısı hâricinde suffe üzre oturup, vezîr-i a'zam cümleye tasaddur eyleyüp, ocak ağaların istedi ve evvelâ yeniçeri ağası ve Sekbanbaşı ve kul kethudâsı ve eski Sipâhîler Ağası Ali Ağa ve Silihdâr Ağası Germiyanoglı Mehmed Ağa ve Cebecibaşı Koca Murâd Ağa ve Topcubaşı Ali Ağa ve ocak kethudâları serâpâ hil'at giyüp, şeyhü'l-İslâm efendi du'â eyledi ve ikinci vakti idi orta kapu açıldı ve herkes mekânına gitdi.

Bi-avni'llâhi ta'âlâ bugünlerde bir mu'tedil hava oldu ki, vasf olunmaz. Der-akab vezîr-i a'zam ve yeniçeri ağası ve sekbanbaşı ve kul kethudâsı ve cebeci ve topcubaşılar kola binüp çârsû bâzâr açıldı. Makhûr eşkıyâ hakkında tekrâr fermân sâdır olmağın, cümle mahallât teftîş olup, imâmlara muhkem tenbîh olunup ve ele girenleri giriftâr keşân-be-keşân ağalarına teslim ve kaydları görölüp deryâya atıldı.

Ve bugün Tekeli Ahmed Ağa yeni odalarda beşinci hânede ahz ve Ağa kapusına ve andan vezîr-i a'zam huzûruna ihzâr ve bilâ-tevakkuf kapu arasına habs olundu ve ahşâm Çehâr-şenbih gicesi ki, gurre-i mâh-ı Cemâziyelevvel'dir, işbu muharrir-i haķîr Fındıklılı Mehmed, Yeniçeri Ağası Hasan Ağa mahlûlüne, Hasoda huddâmına ilhâk ve kırklar makâmıyla şeref-yâb buyuruldu ve irtesi Çehâr-şenbih gün Yalı Köşkü'nde Hasoda ağalarının eskilerinden Çerkes Mehmed Ağa'ya kapucılar kethudâlığı ve Bosnevî Hüseyin Ağa'ya yevmî kırk pâre ulûfe ile Mısır'ın kâfile ağalığı inâyet olundu ve Bostancibaşı Mûsâ Ağa ile Haseki Ağa Kara Mehmed zorbarlar tarafında bulunmak töhmetiyle, katlleri murâd olumuş iken, şefâ'at olunup Mûsâ Ağa'ya ocağında yevmî

yüz elli akça tekâ'ud virildi ve Kara Mehmed'e İzmir gümrüğünden yevmî yigirmi akça ulûfe ta'yîn ve bir ay miqdârı Hasbâğçe'de habsden sonra ol mahalle sürüldi. Ve kethudâlıktan fâriğ olan Kara Osman Ağa'ya bostancıbaşılık ve Sağ Hamleci Kazmacı Uzun Hasan'a kethudâlık ve baş-baltacı Bârgîrci Ali'ye haseki ağalık ihsân olundu.

Katl-i Tekeli Ahmed Ağa

Ol gün beyne's-salâteynde Tekeli Ahmed Ağa, kapu arasında boğulup cüsse-i murdarı taşra kapu hâricinde olan sekiz nefer eşkıyâ cüsseleri yanına bırakıldı ki, biri Deli Pîrî ve biri Seyyid İbrâhîm Ağa ve biri Kızanlık kethudâ yeri ve sâ'irleridir. Köpek enikleri gibi bir yere cem' idüp, etlerin köpekler yemiş ve kemikleri kalmış ve deryâya atılması emr olunmuş iken, “nafaka-i semek olur” deyü, ulemâ rızâ virmeyüp, süprüntü bârgîrlerine tahmîl ve Topkapusu hâricinde gavur mezârlığına bırakıldı.

Ve Çavuşbaşı Hacıoğlu Mehmed Ağa dahı, kapu arasına habs olup, yerine Eskisaray baltacılarından çıkma harem bâzergânı Salt Ahmed Ağa nasb olundu ve üç güne değin, “vay ol kimesnenün hâline ki, Siyâvuş Paşa ve Defterdâr Hüseyin Ağa eşyâsı evinde ve dekâkîn ve elinde buluna ve bildüğü yerden deyü virmiye, kendü kâfir avreti boş olur” deyü, fetvâ virilüp ve sonra, “her kimde bulunur ise salb u siyâset ve mâlî mîrîye kabz olunur” deyü, taraf taraf dellâl nidâ itdirülüp, cümle mahalle imâmlarına İstanbul kapularına ve yalı kayıkçılarına muhkem tenbîhler ve mübâşir âdemler ta'yîn olundu. Herkes bildüğü yerlerden çıkarup yük yük vezîr-i a'zam sarayına gelüp mîrîye kabz olunurdu.

Ol gün ahşâma değin elli miqdâr yeniçeri üslûbunda yağmacı Rûm ve Ermeni ve bostanbekçi Arnavud makûlesi çârsûlarda salb olundu ve bu siyâseti görüp, virilen fetvâ-yı şerîf ve sâdır olan hatt-ı hümayûn mücebince kendü kâfir, avratı boş, sadâsı zâhir olmağla, alan bilinmesün deyü, sâhib-i yağma elinde olan câriye ve atları ve eşyâ-yı nefise ve raht ve bisât ve kılıç ve gaddâre ve nukûdu gice ile sokaklara biragup sabâh oldukda alup, vezîr-i a'zam sarayına getürdiler.

Ve mâh-ı mezbûrun ikinci Penç-şenbih gün, bâ-emr-i hümayûn Bostancıbaşı Büyük Mîrâhûr Ömer Ağa'yı tutup, sipâhîler ağasına teslîm eyledi ve Küçük Mîrâhûr Canikli Halil Ağa ve Çakırcıbaşı Hasan Ağa ve Şahincibaşı Gedik Mehmed Ağa firâr ve ihtifâ itmekle, Çukadâr-ı hâssa Dâyezâde Ömer Ağa'ya iki yüz akça kapu ortası

ulûfesiyle, büyük mîrâhûrluk²³¹¹ ve Hasoda eskilerinden Şirin İbrâhîm Ağa'ya²³¹² kapucubaşılık ile küçük mîrâhûrluk ve Eyyûblü Hasan Ağa'ya çakırcıbaşılık ve şahincıbaşılıktan ma'zûl Veli Ağa'ya yine şahincıbaşılık tevcih ü inâyet buyurılıp kaftan giydiler ve üçüncü Cum'a gün mahbûs çavuşbaşı Hacıoğlu Mehmed Ağa kapu arasında boğulup taşra bıraktılar.

Katl-i Hacı Ali Ağa

Ol gün pâdişâh hazretleri Sultân Ahmed Câmî'i'nde Cum'a namâzın kılup, tebdîl-i câme şehri gezdi ve gelüp Alay Köşkü'ne indikde, vezîr-i a'zam pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, Hacı Ali Ağa Karaman'da vâkı' Emîr Buhârî Tekkesi kurbunda bir avretin hânesinde giriftâr olduğın arz idüp, kapu arasına getürdükleri sâ'at kapucılar kethudâsı boğup taşra bıraktı ve dört yüz nefer sipâh silihdâr ser-bölüklerinin esâmîleri ve Fetvâcî Hüseyin Çavuşu'n ve Hacı Ali Ağa'nın kolunda olan yeniçeri serdengeçdi ağaları ve neferlerinin bi'l-cümle esâmîleri çalınup, ele girenlerinin cezâları virildi.

Ve dördüncü Şenbih gün, mahbûs Büyük Mîrâhûr Ömer Ağa ve ser-bölük Edirne kethudâ yeri Küçük Pîrî ve Üsküdar kethudâ yeri kapu arasına habs olundılar ve Tokat Voyvodası Zorba Ebûsseyfoğlu Ahmed Ağa katline, Bolu Beği Kemânkeş Ahmed Paşa'ya ve Türkmân Ağası Zorba Çoluk Osman Ağa katline Adana Beğlerbeğisi Kâdıoğlu Hüseyin Paşa'ya ve Türkmân beğlerine hitâben, hatt-ı hümayûn sâdır olup gönderildi.

Ve yeniçeri ağalığından mütekâ'id Cadı Yûsuf Ağa, Mekke'ye nefy olup, Şâmâa vardukda fevt oldu. Ve kul kethudâlığından ma'zûl Gürcü Abdullâh Ağa dahi Sakız'a nefy olup ve dört def'a cebecıbaşılıktan mütekâ'id Fazlı Ağa vak'a günlerinde yine cebecıbaşılık sevdâsıyla, cebeci tâ'ifesin tahrîk itmek töhmetiyle ol dahi Sakız'a nefy ve katl olup, başı İstanbul'a gelüp kapu önüne bırakıldı.

Ve defterdâr Doğancı Hüseyin Ağa ihtifâ itmişidi, vezîr-i a'zam havfindan meydâna çıkmadı ve vükelâ-yı devlet, vezîr-i a'zamdân şefâ'at itmekle cân u başına zarar ırmemek üzre pâdişâhdan emân hatt-ı şerîfî alıvirüp, meydâna çıkdı tekrâr başdefterdârlık hizmeti ibkâ olundu ve nişâncılık dahi sâbıkâ mîr-alemlikten mütekâ'id Sâlih Ağa'ya virildi.

²³¹¹ büyük mîrâhûrluk V : mîrâhûr-ı kebîrlük Y

²³¹² Ağa'ya V : Ağa Y

İhrâk-şuden-i İstanbul

Mâh-ı mezbûrun beşinci Bâzâr gicesi yedinci sâ'atde *bi-emri'llâhi ta'âlâ* İstanbul Balıkbazarı kapısı taşrasında bir meyhânededen âteş isâbet idüp, hâric-i hisârı iki geçeliydi, Hasır iskelesine varınca yakup andan kal'a üzerinden içerü aşup, Vâlide çârsûsı hâricine yapışdı ve tahmîsleri ortalayup, sağ tarafı Rüstem Paşa Câmi'i'ne varınca, ol aralıkta tahtânî ve kâr-gîr han ve dekâkîn ve mahzenleri ihrâk iderek geçüp, Mısır-hasırcıları ve Balkapanı ve Uzunçârsû ve Mercan çârsûsuna dek varup, nihâyet buldı ve sol tarafı dahi kettâncılar ardından alup, Mahmûd Paşa'ya doğru Alacahamâm ve etrâfı ve Boyacılardan yukarı Vâlide Hanı'na ve İbrâhîm Paşa Câmi'i kurbuna değin yanup, bir yere kavuşdı ve kul tâ'ifesi hıyânet idüp, Sancak-ı Şerîf çıkarup, "Kulu kırmak hışmıdır, ko yansın şu şehirli keferesi" deyüp, el çekdiler. Vüzerâ ve ocak ağaları "Dîn gayretidir yoldaşlar" diyegördiler, müfîd olmamağla bostancı ve tersâne kolı bezl-i cân ile irtesi öyle geçerek güç ile teskîn idüp, azîm lûtfu müstağrak oldılar.

Ve bin beş yüz hâne ve beş bine karîb dükkân ihrâk bi'n-nâr olduğu tahkîk buldı. Vâlide Han'ı mahzenlerinden ancak birinin penceresinden içerü âteş alup, otuz bin gurusluk eşyâ-yı nefîse muhterik oldu.

Ve mâh-ı mezbûrun onuncu Cum'a gün Hazînedârbaşı Koyun Mehmed Ağa'ya kapu ağalığı ve selefi Hacı Mehmed Ağa'ya matlûbı ve Medîne-i münevverede mücâveret üzre Mısır'dan yevmî üç yüz pâre ulûfe ve cerâye ve on beş dakîk ve on beş alîk inâyet olup, bir sevb semmûr erkân kürk dahi ihsân ilbâs buyuruldu.

Ve Kılarcıbaşı Bosnevî Abdurrahmân Ağa'ya hazînedarbaşılık ve Saray Ağası Uzun Hüseyin Ağa'ya kılarcıbaşılık ve Saray Kethudâsı Gürcü Ca'fer Ağa'ya saray ağalığı ve Küçük Oda Kethudâsı Gürcü Mahmûd Ağa'ya saray kethudâlığı inâyet olup, serâpâ kaftan giydiler ve ahşâmdan sonra mahbûslardan Edirne kethudâ yeriyle Üsküdar kethudâ yeri Küçük Pîrî kapu arasında boğulup taşra bıragıldı. Sabâha değin Hacı Ali Ağa ve Tekeli Ahmed Ağa dördünün de leşlerin köpekler yiyüp, kemüklerin [151a] yine gavur mezârlığına bıraktılar ve Hacıoğlu bütünce defn olundu.

Tebeddülât

Kubbe-nişîn Vezîr Kıncı Ali Paşa Trabzon eyâletiyle Azak muhâfazasına ve Boğazhisâr Muhâfız Köprülüoğlu Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa Hanya muhâfazasına ta'yîn ve selefi Vezîr Suyolcu Ali Paşa haslar ile kubbe-nişîn oldu. Ve dört seneden berü Narda

muhâfazasında olan Mar‘aş Vâlîsi Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti ve selefi Vezîr Türk Ali Paşa'ya Mar‘aş eyâleti ve hâssa Salâhorlarından Gedükli Çavuş Gürcü Süleyman Paşa'ya Dakka eyâleti tevcih olundu. Ve Basra eyâleti virilen Vezîr Sehrablî Ahmed Paşa ile Van eyâleti virilen Bahrî Mehmed Paşa'ya, vezîr-i a‘zamın gayzı olmağla, henüz mansıblarına varmazdan mukaddem azl idüp, eyâlet-i Basra yine vâlî-i sâbık Vezîr şa‘îr-i mâhir Abdi Paşa'ya ve eyâlet-i Van yine Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya ve eyâlet-i Musul dahi Vezîr Sehrablî Ahmed Paşa virildi ve merhûm Siyâvuş Paşa tuğları çıkarup sefere âmâde ve mühimmât ihzârına takayyüd üzre iken bu def‘a zuhûrundan gâ‘ile-i sefer ber-taraf olup, bir serdâr gönderilmesine karâr virilüp ocak başına devşirilecek akça dahi def‘ oldu.

Serdârî-i Yeğen Osman Paşa be-cânib-i Engürüs

Mâh-ı mezbûrun on altıncı Penç-şenbih gün vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaları vezîr-i a‘zam sarayına da‘vet ve meşveret eyleyüp, bi'l-ittifâk vezîr-i a‘zam bu sene-i mübâreke de Âstâne'de kalup²³¹³ eşkıyâ fitne ve ihlâlin def‘ idüp, Engürüs ve Özi ve Mora serhadlerinin gereği gibi asker ve mühimmât-ı cebehâne ve mevâciblerin tahsîl ve irsâl ve îsâl eyledikten sonra, sene-i âtiye umûrın dahi vaktiyle görüp mahallerine taraf taraf gönderdikden sonra, kendüler dahi cümle asker-i İslâm ile hareket ü azîmet itmelerin ma‘kûl u evceh görüp Fâtîha okundu.

Ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Yeğen Osman Paşa'ya vezâret ve Engürüs serdârlığıyla Haleb eyâleti virilüp, bir kabza murassa‘ şemşîr ve serâserli kürk ve hatt-ı hümayûn gönderilüp, selefi Vezîr Hazînedâr Hasan Paşa'ya Anadolu eyâleti tevcih buyuruldu.

Ve Ohri Sancağı Beği Arnavud Zeynel Paşa üzerinde Mora mâlından kalan üç yüz kîse akça mühimmât-ı sefer için tahsîl olunmak üzre, serdâr-ı mûmâ-ileyhe emir gönderildi ve ol gün Zorba Küçük Mîrâhûr Canikli Halil Ağa Üsküdar'da yeniçeriler bir hânede tutup, vezîr-i a‘zam huzûruna ihzâr ve sipâhîler ağası habsine virildi.

Ve on sekizinci Şenbih gün Engürüs Serdârı Vezîr Yeğen Osman Paşa yanına Turnacıbaşı'yla on bir oda yeniçeri gönderildi ve on tokuzuncu Bâzâr gün vezîr-i a‘zam Hırka-i Şerîf odasında Defterdâr Doğancı Hüseyin Ağa'nın hıyânet ile sû'-i hâlin ve zorbalar ile müttefik olup, izâ‘at itdüğü mîrî mâlın teftîş ve tahsîliçün habs olunmasın istîzân idüp, sarayına vardukda getürdüp çavuşbaşıya teslîm ve kapu arasına habs olup

²³¹³ kalup V : -Y

yerine yeniçeri efendiliğinden ma‘zûl Ramazân Efendi nasb olundu ve Turnacıbaşı'yla giden yeniçeri Büyükçekmece'ye vardukda ağaları çadırın kuşadup, “bize İstanbul'dan haber geldi bizim geçmiş ve peşin ulûfe ve çukamızı kul kethudâsı sana virmiş isteriz” deyü, üzerine cem‘iyyet eylediler. “Vallâh yoldaşlar benim bundan haberim yokdur” deyü gördi, ısgâ itmeyüp hücûm itmeleriyle ard kapudan firâr eyledi ve erâzil çadırın yağma idüp, niçesi perâkende oldu ve Turnacıbaşı doğru yeniçeri ağasına varup, vâkı‘ hâli bildirdi. Ağa dahi vezîr-i a‘zama arz eyleyüp, bu fitne bâ‘isi tecessüs olundu. Meğer Kul Kethudâsı Malâtiyeli Bekir Ağa, yeniçeri ağalık sevdâsıyla tahrîk-i fitne itdüğü sübût bulup, vezîr-i a‘zama i‘lâm olundukda def‘-i fitne içün mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün müşâhede bahânesiyle, yeniçeri ağası sekbanbaşı ve kul kethudâsı, vezîr-i a‘zam sarayına da‘vet ve hemân geldüğü sâ‘at Kul Kethudâsı Bekir Ağa'ya “pâdişâhımız hazretleri sana Burusa sancağın ihsân buyurmuş hil‘at giydürdi. Var huzûr-ı hümâyûnda dahi kürk gey” deyü, Soğukçeşme kapusından Hasbâğçe'ye gönderdi ve akabince Bostancıbaşı Osman Ağa'ya hitâben sâdır olan fermân üzre Yalı Köşkü'nde bir sandala koyup Midillü cezîresine nefy olundu. Ve turnacıbaşı mütekâ‘idinden Koca Mustafâ Ağa'ya kul kethudâlığı virilüp, sefere me‘mûr ve mezbûr Turnacıbaşı yanına dağılan yeniçeri cem‘ olup, ulûfe ve çukalârı virilüp gönderildi.

Ve bu hinde yeniçeri zorba bakıyyelerinden sâhib-i kelâm Haseki Mustafâ Ağa ba‘zı meclislerde, “vezîr-i a‘zam şu koca ma‘tûh nişâncı iken ağzına sinekler üşmüş idi, gelüp vezîr-i a‘zam oldu, zorbadır” deyü, “kul tâ‘ifesin kırmaya başladı ve bir puştı getirüp yeniçeri ağası eylemiş, o da bir taraftan boğup deryâya atıyor. Yakında görsünler başlarına ne belâlar getüreyim” didiğün, vezîr-i a‘zam ve yeniçeri ağası işitmekle, vezîr-i a‘zam mezbûrun kaydın görmeğe ağaya tenbîh buyurdı ve ağa dahi mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Penç-şenbih gün ziyâfet bahânesiyle Ağa kapusına da‘vet ve boğup deryâya attı.

Ol günün ahşâmısı Küçük Mîrâhûr Canikli Halil Ağa ve Dırâma kethudâ yeri Bâkî Ağa ve Deli Pîrîoğlu üçü bile zindânda boğulup saray kapısı önüne bıragıldı.

Ve yigirmi beşinci Şenbih gün Anadolu'da kat‘-ı tarîkden Koyunoğlu ile on sekiz nefer tevâbi‘inden Bolu Beği Kemânkeş Ahmed Paşa kesüp gönderdüğü başları rikâb-ı hümâyûna arz olup, kapu önüne endûhte olundu ve yigirmi altıncı Bâzâr gicesi mahbûs Büyük Mîrâhûr Ömer Ağa'nın dahi kapu arasında kaydı görilüp, cüssesi kapu önüne bıragıldı.

Tashîh-i sikke

On seneden berü İbrâhîm Çelebi nâmıyla müsemmâ yaldız altun sâ'ir altuna teşvîş virüp halka cevır olduğundan, vezîr-i a'zam Darbhânede sâhib-i ayârlar ta'yîn ve tashîh olan yaldıza bir damga urup, altun başına mîrîye bir akça ve şerîfî ayârında olana iki damga urup, iki akça alına ve damgasız altun geçmeğe ve bunlardan hâriç kim ayâr altun ortasında kesilmek üzre mâh-ı Cemâziyelâhir'in gurreci Cum'a gün dellâl nidâ itdirildi ve ikinci Şenbih gün Bolu Beği Kemânkeş Ahmed Paşa'nın Tokat'da kesüp gönderdüğü Tokat Voyvodası Ebûsseyfoğlu Ahmed Ağa ve karındaşı Deli Mustafâ Ağa ve bir tevâbi'yle üçünün bile başları gelüp, huzûr-ı hümayûna arz ve kapu önüne bırakıldı.

Ve beşinci Salı gün, vezîr-i a'zam dîvân-ı hümayûnda kabanitse giyüp, arza girüp el öpdî ve Engürüs Serdârı Vezîr Yeğen Osman Paşa, Arnavud Zeynel Paşa zimmetinde olan mâl-ı mîrî tahsîline gönderdüğü âdemisine iki yüz değenek urup komuş ve ol dahi gelüp, serdâra şikâyet itmekle tekrâr iki bayrak sekbân ta'yîn ve elbette tahsîlin tenbîh idüp göndermiş ve Zeynel Paşa dahi piyâde vü süvâr vâfir Arnavud askeriyle²³¹⁴ karşı gelüp cenge turuşmuş ve Zeynel Paşa gâlib ve sekbân mağlûb olup ekserin kılıçdan geçirmiş ve güç ile on kadar sekbân kurtulup, varup serdâra bildirmiş ve ol dahi yanında olan cümle levendiyle üzerine varmayı mukarrer idicek, Zeynel Paşa dahi serdâra karşı durup ceng itmeğe iktidârı olmaduğun bilüp, İstanbul'a firâr ve gelüp vezîr-i a'zama şikâyet ve fakrından hikâyet itmiş. Bir gün evvel Serdâr Osman Paşa'nın dahi arzı gelüp, itdüğü fezâhati bildirdüğünden gayrı, Rûm-ili vâlîsiyken zulm ile memleketi yakup şakîleriyle İstanbul dolmuş ve on gün mukaddem kapu arasına habs olmuşıdi.

Arz Odası'nda sû'-i hâlin rikâb-ı hümayûna arz idüp, katline virilen fetvâ-yı şerîfî gösterüp mücebince hatt-ı şerîf alup, Kubbealtı'na vardukda, derd-mend Zeynel'i siyâset meydânına getürdüp çeşme önünde boynu uruldu. Ve me'mûr oldukları Adana Beğlerbeğisi Kâdioğlu Hüseyin Paşa ve Türkmân beğlerinden Receboğlu vesâ'ir ümerâ büyük Türkmân Ağası Çolak Osman Ağa üzerine varup, ol dahi âgâh olmağla Adana dağlarından bir sa'b dağa tahassun eyledi ve bir cânibi yar ve bir cânibi sur olmağla firâr idemeyüp, üşündi ile basup tutdılar ve başın kesüp Âstâne'ye göndermişler.

²³¹⁴ askeriyle V : ile Y

Ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Cum'a gün rikâb-ı hümâyûna telhîs olup, kapu önüne bırakıldı ve Türkmân Ağalığı Başbâkı kulu Mıt-mıt Osman Ağa'ya virildi. Vak'a günü yeniçeri ocağında başçavuş olan Kandilci nâm şakî Egriboz'a nefy olup vardukda katl olundu ve bu esnâda serhad kal'alarından arzlar gelüp, üçer yıllık ulûfe ve zahîreleri virilmeyüp açlık ve ulûfesizlik cânlarında kâr idüp, sabr u tahammüle kudretleri olmaduğun ve birkaç gün dahi böyle içmâz olunur ise kılâ'-ı pâdişâhîyi bırakup gitmelerin bildirmişler. Vükelâ-yı devlet Vezîr-i a'zam sarayında akd-i meşveret eyleyüp, hazîne olmamak hasebiyle bi'l-ittifâk has-âhûr hazînesinden iki yüz bin guruşluk sîm ü zer intihâb ve darb-haneye virilüp pâre kesildi, mümkün mertebe ulûfeleri ifrâz ve irsâl olundu.

Gâret-şuden-i leşker-i Tatar be-diyâr-ı Leh

Kırım Hanı Selim Giray Han hazretlerine cülûs in'âmiyesiyle kılıç kürk ve hatt-ı hümâyûn vürûdunda pâdişâh hazretlerinin tâli'in yoklayup, Bucak ve iki Nogay askerinden ve otuz bin Tatar cem' ve ikinci oğlu Azamet Giray Sultân'ı üzerlerine baş idüp, Leh diyârı gâretine irsâl eyledi. Yiyüp içe ve konup göçe Kamanîçe altına vardılar. Hikmet-i İlâhî ol taraflara ziyâde kar düşüp, kemâl-i mertebe şedîd kış olmağla hayli zahmet çekildi ve Kamanîçe sükkânından binden mütecâviz Lipka Tatarı kulaguz alınup, *mütevekkilen alâ'llâh* Kamanîçe'nün sağ tarafına Leh memleketi içerüsine dört kol çapul saldılar. Dolaçav nâm kal'adan öte İlbav berâberine değin seğirdip *bi-lûtfillâhi ta'âlâ* nehr-i Sır dahi donmakla, buz üzerinden geçüp Porsçeke ve Donya ve Borada ve Peşnoca ve Kirmence nâm kal'aların ilerüsi ve ara yerleri bi'l-cümle urulup, kesret-i ganîmetleri alındıktan sonra âteş virilüp kurâ vü mezâri'leri yanup hâke berâber oldu.

Ve andan Ölkse nâm bir meşhûr kal'anın avn-i inâyet-i Müste'ân ile varoşu ve iki kat zemküsi ve topları alınup Varukvaş nâm bir taş palanka ile ana mânend birkaç palanka dahi dibden feth olundu ve bu geçilen yolların ekser-i tüvânâsı kılıçdan geçüp nisvân u sıbyânı esîr olup, ganâyim-i mevfûre ile sâlimen avdet ve Kırım'a dâhil oldukların haberiyle, Han hazretlerinin mektûbı mâh-ı mezbûrun tokuzuncu Şenbih gün rikâb-ı hümâyûna arz olundu ve sürülen mevâşî kısmının haddi olmayup, dört koyun bir guruşa iki sığır bir guruşa fûrûht itdüklerin gelen Tatar söyledi.

Serdârî-i Hasan Paşa be-cânib-i Engürüs ve makhûrî-i Yeğen Osman Paşa

Haleb eyâletiyle Engürüs Serdârı Vezîr Yeğen [151b] Osman Paşa, Devlet-i Aliyye'ye küllî hıyânet ve ibâdullâha cevır ü eziyet üzre iken, bi-hasebi'l-iktizâ yine

müdârâ olunup, Rûm-ili beğlerbeğisinin sefer bahânesiyle devre çıkup nâ-hak niçe Müslim ve zımmîden celb-i mâl salb u siyâset idüp, fukarâ ve ağniyâ ciğerlerin dağlayup, dünyâ mâlın cem‘ eyleyüp, on bin kadar erâzil ile Kosova'da oturup Âstâne'de makhûr olan eşkiyâ tâ'ifesinin Vezîr-i a‘zam İsmâ‘îl Paşa kılıcından kurtulup firâr iden zorbalardan vâfir bedbah[t] gelüp, yanına cem‘ olup mukaddemâ seferden dönüp Siyâvuş Paşa önüne düşüp, “vezîr-i a‘zam itdügümüz gibi siz dahi buyurun Âstâne'ye varalım, bu kadar asker ile önümüze kimse duramaz sühûlet ile mühür sâhibi olursuz” deyü idlâl itdiler. Ve bundan sonra Engürüs serdârı olup, mel‘anetinde şirk-daşı olan dayısı Deli Velf‘ye Rûm-ili eyâletin tevcîh itdirdükde, zulmün dahi ziyâde idüp meşveret eyledi. “Ben şimden sonra sâhib-i hurûcum da‘vâsına yapışup, etrâf u eknâfa Celâlî-veş salgunlar salup, âlemi harâb idüp, yanında olan sekbân saruca makûlesine sancak-ı ze‘âmet ve tîmâr arz eyledikçe, müsâ‘ade olunup tek hemân bir iş görülsün” deyü tevcîh buyurulur idi. dahi buna göre niçe nâ-şer‘î evzâ‘ u etvârı hazm olundukdan sonra, “bu denlü az asker ile kâfire mukâbil olamam, bu cânibe ya vezîr-i a‘zam gelmeğe muhtâc veya mühr-i hümayûn ile Sancak-ı Şerîf gönderilmesini ve Anadolu diyârından levend cem‘ine kethudâsı Kara Mustafâ'yı ta‘yîn ve Karaman eyâletin arz idüp, der-i devlete gönderdi.

Ve mâh-ı mezbûrun on sekizinci Dü-şenbih gün yüz kadar âdemiyle gelüp, vezîr-i a‘zama buluşup, kâğıdların virüp²³¹⁵ ve mefhûm ma‘lûm oldukda, vükelâ-yı devlet, vezîr-i a‘zam sarâyına da‘vet ve meşveret olup, huzzâr meclise “Bu Yeğen didikleri dinsiz-i vâcibü'l-katlin niçeye dek cevrin çekelim, onu ser-asger iden âdem mümkün mertebe asker ve cebehâne ve zahîre ve hazînesin tedârük idüp, her ne ise mühimmâtların tekmîl ider. Bundan kat‘-ı nazar her ne ki arz itdi ise, ma‘a ziyâde müsâ‘ade olundı ve bu mel‘ûna dahi nişleyelim, Sancak-ı Şerîf ve mühr-i hümayûn talebi nasıl sözdür, bu hınzîr yohsa kaht-ı ricâl midir? Devlet-i Aliyye'ye bir onulmaz çıban oldı ki, Eflatun gelse ilâcına kâdir değül. Birden bire katli de güç, âdem göndersen üzerinde niçe bin eşkiyâ var iken iyilik ile baş virmez. Mâdâm ki bu sağdır taraf-ı düşmenden bir iş vücûd bulmaz ancak Rûm-ili'nde gezüp re‘âyâ fukarâsının yüreğın yakup, tahrîb-i memleketden gayrı elinden bir şey gelmez ve on seneden berü dîr u dîrâz seferlerde bâ-husûs Devlet-i Aliyye zuhûrundan berü kangı gün oldı ki, sekbân saruca yüz aklığı idüp kal‘a alup memleket açdı. Mel‘ûnlar dâ'im cenglerde asker

²³¹⁵ virüp V : virdi Y

mukâtele üzre iken yan virüp hezîmete bâ'is olup, ordu-yı hümâyûnı gâret ü yağma kârlarıdır. Ve bi-eyyi vechin-kân bunun tedârûki görölmek elzemdir. Sühûlet ile girmek muhâl ve ne olmak ihtimâl neffir-i âmm ile kırılmaya muhtâcdır, ne dersiz” deyü hitâb itdükde, cümlesi vezîr-i a'zamın re'y ü tedbîrini beğenüp, bu niyyet üzre elbette Fâtîha okunup, ol sâ'at Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi fetvâsın virüp, def'-i meclis kılındı.

Ve irtesi Salı gün Kara Mustafâ'yı sarayına getürdüp, “efendin Yeğen Osman Paşa sana Karaman eyâletin arz itmiş. Bir bâhâdır yiğitsin, sefer vakti Anadolu'da bulunman lâyük değil ve yine efendin yanına varmak üzre ya Karaman veya Bosna eyâletin vireyim”. Elbette girü gitmesini ibrâm eyledikde, bâgî-i mezbûra nasîhat-ı sadr-ı âlî te'sîr itmeyüp, haddi olmayan cevâba cür'et idüp, “sen niçe vezîr isen bana eyâlet-i Karaman'ı viren efendim dahi bir vezîrdir, mansıba gitmeğe geldim ve beni Bağdâd kapusından Üsküdar'a gelince Anadolu'nun teftîş emriyle me'mûr idüp, ba'de'l-yevm gayret bize düşmekle cümle sekbân u saruca nâmına olan levendi cem' idüp, sefere götürmek üzre ta'yîn eyledi ve bir vechile girü dönmek ihtimâli yokdur” didikde, emr idüp, “kaldırım şu kâfiri” diyince, dutup bağladılar. Çavuşbaşıya teslîm ve kapu arasına habs olundukdan sonra, etbâ'ı dağılup ikinci vakti cümle İstanbul kapuları kapanup mezbûrlar dahi dutulup zindâna habs olundu. Ve Yeğen Osman Paşa dahi yanında olan cümle eşkiyâsıyla Kosova'dan kalkup, Sofya sahrâsına geldüğü haber alındı.

Ve dahi irtesi Çehâr-şenbih gün, vezîr-i a'zam sünnet odasında pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, bu ahvâli arz idüp “muktezâ-yı şer' ne ise icrâ olunsun” buyurup, fetvâ-yı şerîf üzre hatt-ı hümâyûn sâdır oldu.

Ve Belgrad muhâfazasında olan Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Hazînedâr Hasan Paşa, tekrâr Haleb eyâletiyle Engürüs'e serdâr nasb olunup, selefi Vezîr Yeğen Osman Paşa'ya Bosna eyâleti ve dayısı Deli Velî Paşa'ya Hersek sancağı ve İnebahtı sancağından ma'zûl Öküzöldüren Ahmed Paşa'ya vezâret ile Rûm-ili eyâleti ve ordu-yı hümâyûnda olan Vezîr Deli Ömer Paşa'ya Anadolu eyâleti tevcîh olunup, Yeğen Osman Paşa dayısıyla mansıblarına giderler ise ne hoş ve illâ cümle a'yânlarıyla kılıçdan geçürölmek üzre Edirne Bostancıbaşı ve sağ koldan Vize ve Yanbolu ve Hezargrad ve Şumnu kazâlarına ve Özi muhâfızı Vezîr Mustafâ Paşa'ya ve Silistre ve Rusçuk ve Niğbolu ve Semendire'den tâ Belgrad'da Serdâr Hasan Paşa'ya ve sol koldan dahi Filibe ve Desput ve Gümölcine ve Siroz ve Sofya ve Üsküp ve Köstendil ve umûm Arnavutluk ve Alacahisar ve Yenibazar ve Hersek ve Bosna'ya varınca bütün Rûm-ili'ne

otuzdan ziyâde nefîr-i âmm emirleri yazılıp, şedîd mübâşirler ile gönderilüp, cümle kurâ vü kasabât ve şehirlerin sükkânı vâlî-i vilâyet ve müsellemler ve voyvoda ve subaşı ve kethudâ yeri ve serdâr ve köy zâbitleri ve kethudâları ile âlet-i harb ile çıkup şikâr sürer gibi dağ ve sahrâları sürüp cümleten katl olunması şerh virildi.

Ve Hasan Paşa'ya dahi ol tarafda mevcûd bulunan asker-i İslâm ile kalkup ensiden Yeğen Osman Paşa üstüne yürümek üzere mü'ekked hatt-ı hümayûn ve Engürüs serdârlığıyla kılıç kaftan gönderildi.

Ve bundan akdem Narda Muhâfız Vezîr Şahin Mustafâ Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti virilüp, henüz Edirne'ye gelmiş idi, Yeğen Osman Paşa ol taraflara gelür ise berü geçürmemek üzere Edirne muhafazasına me'mûr olup, bugün İstanbul'dan bir miqdâr yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacılarıyla birkaç pâre şâhî darbuzen ile birez cebehâne gemilere konup, Tekfurdağı'na andan Edirne'ye gönderildi.

İstanbul'dan tâ Boğazhisârına değin yalı kâdılarına piyâde vü süvârdan bir ferdi karşı Anadolu yakasına koyuvirmemek üzere ahkâm-ı şerîfeler gönderilüp, irtesi Pencşenbih gün Boğazhisâr Muhâfız Vezîr Bahrî Mehmed Paşa'ya vezâret hasları virilüp, Âstâne'ye gelmesiçün hatt-ı hümayûn ile hâssa haseki Bârgîrci Ali Ağa irsâl olundu.

Ve Yeğen Osman Paşa üzerine me'mûr olan nefîr-i âmm askeri başsız olup, mahall-i mukâtelede pâydar olmaya ihtimâliyle, bir kavî serdârın lüzûmı olmağın, Rakka eyâleti virilen Silihdâr Süleyman Paşa, henüz İznikmid'e varmış iken döndürölüp, vezâret ile nefîr-i âmm askeri üzerine ser-asger nasb olunup, mîrîden kırk bin guruh harçlık virildi. Yeğen Osman Paşa'nın Bosna eyâleti emriyle, “yanında olan askerinle²³¹⁶ tîz kalkup mansıbına gidesin” mazmûnunda hatt-ı hümayûn sâdır olup, Ser-asger Vezîr Süleyman Paşa'nın Arab Beşîr nâm bir âdemiyle gönderilüp, kendü dahi mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Şenbih gün İstanbul'dan çıkup, ılgar ile bâğ-i mezbûr üzerine azîmet idüp ve Mısır yolında vâkı' İki-kapulu'dan ma'zûl Arab Bolad Mehmed Beğ'e Köstendil sancağı virilüp, vezîr-i a'zam serçeşmesi Kör Abaza'ya beş yüz kadar levend koşulup girüden mezbûr ile gönderildi. Lâkin ahvâlleri neye müncerr olıcakdır, mahallinde zikr olunur.

Ve eyâlet-i Rakka yine selefi Ergeneli Süleyman Paşa'ya tevcih olundu. Ve İspir sancağından ma'zûl Süleyman Beğ, vezîr-i a'zamdan bî-istîzân Gelibolı'dan ubûr ve

²³¹⁶ askerinle V askeri ile Y

Adana'ya varup, Yeğen Paşa yanına azîmet üzre iken vârid olan bi-emr-i âlî, Vezîr Şahin Mustafâ Paşa başın kesüp Âstâne'ye gönderdi.

Makhûrî-i eşkıyâ der-Anadolu

Çün Vezîr-i a'zam İsmâ'îl Paşa, Rûm-ili eşkıyâsının tedârûkin görüp nevbet Anadolu'ya gelüp, mukaddem ise kendü sadrû'l-vüzerâ oldukda, cümle Anadolu'ya zorbalar izâlesiçün fermânlar gönderüp, bilâd u kurâ sâkinleri, “sekbân u saruca hakkında dahi fermânlar sâdır olmuş” deyü yüreği yanmışlar buldukları yerde katl idüp, Engüri sükkânından dahi yigirmi sekiz neferi şehirde dutup öldürdiler ve Anadolu'da isyân sancağın kaldırıp, devr-i memleket iden Celâlî Yeğen Osman Paşa etbâ'ından Engürili Gedük Mehmed Bölükbaşı ve yanında kafâdârlarından ve Zor Cerîroğlu Abbâs ve Hacı Resûl ve Hacı Mustafâ ve Yeğen Osman Paşa dayısı Deli Velî ve karındaşı Kara Hasan ve Yeğen Ahmed ve Tokmak Bölükbaşı emsâli fûlan ibn fûlan bed-bahtlar yoldaşlarının katl olundukların işidüp, etrâfdan hayli eşkıyâ cem' idüp gelüp, Engüri kal'asının suyun kesüp muhâsara eylediler ve Lâkin bir yerden ferce bulamayup ittifâkan bir gün şehirli çıkup, bunlara şeb-hûn ve birazın kırup vâfir ganîmetlerin aldılar.

Ve bunlar dahi hîleye sâlik olup, açığa bir miqdâr eşyâ koyup pusuya girdiler ve şehirli mekr-i düşmenden gâfil tama'-ı ham belâsıyla çıkup, yağmaya meşgûl iken kemîngâhdan eşkıyâ yürüyüp, kal'a kapusına varınca hayli âdemi şehîd itdiler ve muhkem kal'ayı muhâsara idüp, taşradan içerüye ve içerüden taşraya kimse çıkartmayup, gün-be-gün cem' iyyet üzre olmağla sükkân-ı şehir havfa düşüp [152a] Gedük'e bin guruş ile bir semmûr kürk gönderüp hâh u nâ-hâh kal'a altından kaldırıp kurâ vü kasabâtı gâret ü hasâret iderek, Kûtâhiye üzerine yürüdi ve ehl-i beled duyup şehrin etrâfına handak kesüp top u tüfeng ile metrise girüp, âmâde olamakla yaklaşamayup Eskişehir kurbunda vâkı' beğlik çayıra gelüp kondılar.

Üç ay oturup, etrâfa bölük bölük eşkıyâ gönderüp akl u fikre gelmez salgunlar salup mâl ve zahîre cem'ine mübâşeret, bu takrîb ile tahrîb-i memleket itdüğün sükkân-ı Anadolu der-i devlete arz u feryâd itdiler.

Vezîr-i a'zam sarâyında ba'de'l-istişâre külliyyet ile sekbân u saruca nâmı ref olunmak üzre katllerine fetvâ virilüp, bütün Anadolu'ya nefir-i âmm emirleri ve fetvâ sûretleriyle kapucubaşılar irsâl ve cümle vilâyet halkı eyâletleri ve sancakları ve kazâlarıyla yürüyüp, buldukları yerde kâfir depeler gibi öldürmek emr olundı ve nefir-i

âmm sadâsın işiden tâ'ife-i eşkiyâ cân atup, bir ânda beş bin kadar bî-mezheb cem'iyetlerine gelüp dâhil oldı ve nefîr-i âmm askeri dahi dört taraftan sahrâ vü dağ ve taşâ ân-be-ân donuz sürer gibi sürüp, her taraftan birer konak mahalle dek gelüp, muhâsara eylediler ve eşkiyâ dahi kendülerden me'yûs olup, yem yiyecek kalmayup zebûn oldılar ve artık bir vechile kasaba ve köylere çıkamamakla atların boğazlayup yemeğe başladılar ve yakın olan kasabaların ise etrâfı muhmek şaranpolar ve tûfeng-endâzlar ile zapt olunmağın kahtlık cânlarına geçüp helâk mertebesine vardılar.

Ulemâ ittifâkan rikâb-ı hümayûna varup, bilâ-hilâf vezîr-i a'zamın sû'-î hâlin söyledikleridir

Vak'a günü İsmâ'îl Paşa vezîr-i a'zam oldukda, fetvâ Debbâğzâde Mehmed Efendi'ye virilmek üzre ayak basduğunda mezbûr dil-gîr olup, azline teşne idi. Lâkin husûs-ı mezbûr yalnız kedü ile olmayup, hâce-i pâdişâh Arabzâde Abdülvehhâb Efendi rüşvet ile ba'zı düşvâr işler bitürüp, Dâru's-sa'âde Ağası Mustafâ Ağa dahi küllî umûra müdâhale itmekle, vezîr-i a'zam defa'ât ile ikisine dahi bu işlerden el çekmelerin tenbîh idüp, mütenebbih olmamağla hâce ile ağanın azl u nefyin murâd idindiği ma'lûmları olup, bunlar dahi vezîr-i a'zamın azlin ulemâ ile ittifâk eylediler ve egerçi paşa-yı mûmâ-ileyh cümle zorba nâmında olanı kırup, bâkî kalanlardan nâm u nişân komayup Rûm-ili ve Anadolu'da olan sekbân u sarucanun tedârûkin görüp, sühûlet ile anları dahi ber-taraf itdükden sonra nevbet mevâlî ve mürteşîlere ve umûra müdâhale idenlere gelüp ve “Bunlardan erken bu kocanın işin görmek gerekdir yohsa birkaç gün müsâmaha olunur ise, elinden çekeceğimizi Allâh bilür, azlimize kanâ'at itmez ancak katllerimiz ile mütesellî olur” deyüp, yek-dil mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Dü-şenbih gün Şeyhül-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi, Rûm-ili Kâdı-askeri İmâm Mehmed Efendi'yi iğfâl için vezîr-i a'zam yanına gönderüp, kendüsi Anadolu Kâdı-askeri Yahyâ Efendi ile sadr-ı Rûm'dan ma'zûl Koca Feyzullâh Efendi ve Hâce Efendi'yi yanına alup, Dâru's-sa'âde Ağası vesâteti ile Hasbâğçe'de Bağdâd Köşkü'nde pâdişâha buluşup, bi-hasebi'l-iktizâ kaht-ı ricâl olduğundan vak'a gün İsmâ'îl Paşa vezîr-i a'zam oldı.

Nihâyet dünyâdan ve ceng ahvâlinden bî-haber, ehl-i ırz ademdir²³¹⁷ hâline müsâ'ade gösterilüp, nâ-hak yere niçe kan dökdükden gayrı vâcibül-katldir deyü, Rûm-ili ve Anadolu'ya nefîr-i âmm ile bir fitne-i azîmeye dahi mübâşeret idüp, “şimdi bu sefer vakti vücûh-ı âlem bu işe cevâz görmez ve dökdüğü kan örfen bî-fetvâ olup, elbette

²³¹⁷ ademdir V : bir ademdir Y

azli lâzımdır” didikde, yanındakiler dahi tasdîk idüp, pâdişâh hazretleri sâde dil, mekr ü hîliden gâfil idi. “Ya kim vezîr-i a‘zam olsun” buyurdılar, yine müftî efendi Boğazhisâr'dan gelicek, “Mustafâ Paşa kulunuz umûr-dîde, yeniçeri ocağından gelme, küçük yaşından berü seferde gezmiş, niçe merâtib kat‘ idüp zâbitlik itmiş, müdebbir ve kâr-güzâra kâdir kulundur. Her hâline mütekeffîliz” cümle dâ‘îleri sadâret-i uzmâ ana virilmesin recâ itdüklerin arz eyledi.

Müsâ‘ade buyurup, geldükde virilmek üzre Fâtiha okunup, bu esrâr ketm olunup meclisden kalkıldı. Ve kasrın berü tarafında eşribe-i tebhîr esnâsında, “acaba aslı ne ola” deyü, yanlarında hâzır ve bu emre nâzır idim, cümle Hasodalı'ya izin virüp yanlarında oturduk, müftî efendi bizden bu sırrı saklayup, “oğullar müşâveremiz Yeğen Osman Paşa husûsudur, katline virilen fetvâyı pâye-i serîr-i a‘lâya arz itdük ve sizin dahi mesmû‘unuz olsun” deyüp okudu. “Zeyd küffâr üzerine serdâr olup ve küffârın dahi etrâfdan hücûmu ve galebesi var iken zeyd küffârı koyup pâdişâh üzerine gelse, hakkına ne lâzım gelür”. Hurûc ale's-sultândır yağı bâgîdir üstüne kılıç çeküp kâfir gibi mukâtele vâcibdir. İnnâ hakemtehü ketebehû Muhammed Müftî ve ketebehû Feyzullâh sadr-ı Rûm-ı sâbık ve ketebehû Muhammed sadr-ı Rûm hâliyâ ve ketebehû Yahyâ sadr-ı Anadolu hâliyâ. Ve derd-mendin haberi yok kuyusun kazdılar ve irtesi Salı gün Yeniçeri Ağası Hasan Ağa'ya pâye-i vezâret virilüp ve Çehâr-şenbih gün mezkûr Mustafâ Paşa Boğazhisârı'ndan gelüp İstanbul'a dâhil oldu ve dahi irtesi Penc-şenbih gün ki, şehir-i mezbûrun yigirmi sekizi ve Nisan'ın on tokuzudur, Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa on altı pâre çekdirir ile tersânedan çıkup kânûn üzre vezîr-i a‘zam vesâteti ile Yalı Köşkünde pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, çukaya kaplı bir sevb semmûr erkân kürk ve beğlere ve kapudanlara dahi sâde hil‘atlar giydirildikten sonra, şenlik iderek Beşiktaş'a ve irtesi Cum‘a gün Akdeniz'e revân oldu.

Ol gün vezîr-i a‘zam, kâfirin altı pâre vardakosta kalyonları şiddet-i rûzgârdan deryâya gark ve iki pâresi dahi Karakoca'da kışlayan mîrî kalyonlar pençesine girdüğün arz eyledi.

Azl-i Vezîr-i a‘zam İsmâ‘îl Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Mustafâ Paşa ve def‘-i nefîr-i âm

Mâh-ı Receb'in gurrei Bâzâr gün vakt-i asrda sarây-ı atık teberdârlar kethudâsı yediyle Vezîr-i a‘zam İsmâ‘îl Paşa'dan mühr-i hümayûn alınup, Mustafâ Paşa'yı mesfûr huzûr-ı hümayûna da‘vet ve Kozbekci kapusunda pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, hatt-ı

hümâyûnla mühr-i vezâret kendüye tefvîz ü inâyet buyurılıp, kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ilbâs olundu ve irtesi Dü-şenbih gün ki, rûz-ı Hızır idi, kapu arası mahbûslarından defterdâr-ı sâbık Doğancı Hüseyin Ağa ile Yeğen Osman Paşa Kethudâsı Kara Mustafâ ıtlâk olundılar ve altı seneden berü Engürüs seferinde bulunan Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa, henüz İstanbul'a gelmişidi. Van eyâleti virilüp, hemân Anadolu'ya geçmek fermân ve İznikmid'e geldüğün Eskişehir'de tahassun iden tâ'ife-i eşkıyâ haber alup, "bize dermân olursa bundan olur" deyü, beynlerinde elli küheylân at ile seksan kîse akça devşirüp Ahmed Paşa'ya gönderdiler. "El-amân bizi pâdişâhdan recâ idüp, cürmümüze afv-ı kalem çekdirüp gönül birliğiyle sefere gitmek üzere isti'dâtlularımıza tuğ, alem ihsânları olmaların iltimâs idesiz" demekle, paşa-yı mûmâ-ileyh aslından levend-perest olup, bu zügürtlük vaktinde meblağ ve atları görüp, "babamızın adı Hızır, iş budur ki bunca Hızır" deyü, mütevekkilen vezîr-i a'zamdan nefîr-i âmm askerinin def'in ve kefil olup, bu fitnenün yedi tuğ gönderilmek üzere ref'in arz u recâ eyledi ve devlet hâ'inleriyle ba'zı mukarreb-i pâdişâh olan leven-perest çukadâr-ı hâssa firârî karındaşı tilki çehreli Ali Beyzâde'yi Dâru's-sa'âde ağasına sevk etmekle, "tek hemân bir fitnedir basılsun" deyüp, eşkıyâya sâhib çıkılmağın, arzına müsâ'ade itdirdilüp ve nefîr-i âmm askerinin dağılmalarına emirler gönderdilüp, ahâlî-i vilâyet, "üç aydan berü çekdüğümüz mihnet hebâ oldu, eşkıyâyı kırup ganîmetlerine muvaffak olamadık" deyü, sebep olanlara bed-du'â iderek dağıldılar.

Ve Ahmed Paşa'ya yedi tuğ gönderilüp, cem'iyetlerine vardı. Tuğun ikisi Sivas eyâletiyle Re'îsü'l-eşkıyâ Gedik Mehmed Bölükbaşı'ya ve birin Eskişehir sancağıyla Hacı Resul Bölükbaşı'ya ve birin Akşehir sancağıyla Hacı Mustafâ Bölükbaşı'ya ve birin Çorum sancağıyla Ceridoğlı bölükbaşıya ve birin Yeğen Osman Paşa yeğeni Ahmed Bölükbaşı'ya ve birin dayısı Deli Velî karındaşı Kara Hasan Bölükbaşı'ya virüp, herkes a'vânların alup, mansıblarına gidüp Zor Abbâs Bölükbaşı'ya tuğ virilmediginden kırk kadar melâ'in ile bir tarafa ayrılıp ve tokmak bölükbaşı serçeşme olup, İstanbul'a gelüp ve cem'iyet-i eşkıyâ ber taraf oldu. Ve Rûm-ili'nde Yeğen Osman Paşa'nın dahi cürmü afv olunup, üzerine ta'yîn olunan nefîr-i âmm askerinin dağılmasına fermânlar gönderilüp²³¹⁸ ve hizmet-i pâdişâhîde bulunmak üzere Bosna'ya mansıbına varmak emr olundu.

²³¹⁸ gönderilüp V : gönderildi Y

Ve mâh-ı mezbûrun altıncı Cum'a gün Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa'ya mazhar-ı iltifât hatt-ı hümayûnla bir kabza murassa' hançer, Hazîne Kethudâsı İbşir Hasan Ağa ile irsâl buyurılıp ve sekizinci Bâzâr gün dîvân-ı hümayûnda kabanitse giyüp, yeniçeri Ağası Hasan Paşa ile Arz Odası'nda pây-e-i serîr-i a'lâya yüz sürüp ve ol gün Dâru's-sa'âde ağası ameliyle Silihdâr-ı hâssa Elmas Mehmed Ağa'ya mîr-i alemlik ve hazîne kethudâsı Hasan Ağa'ya kapucubaşılık virilmiş iken, ikisi dahi kabûl itmemekle hâh u nâ-hâh matlûbları üzre Silihdâr Mehmed Ağa'ya Rûm-ili pâyesiyle nişâncılık ve hazîne kethudâsına mîr-i alemlik inâyet olunup, Çukadâr-ı Hâssa Firârî Mustafâ Paşa karındaşı Beyzâde Ali Ağa'ya silihdârlık ve Hasodabaşı Uzun-beyli Helvâcî Yûsuf Ağa'ya hazîne kethudâlık virildi.

Ve irtesi Dü-şenbih gün vüzerâ vü ulemâ ve rü'esâ-yı asker, vezîr-i a'zam sarâyına da'vet ve meşveret eyleyüp, Vezîr-i a'zam Engürüs ve Özi ve Mora taraflarının **[152b]** asker ve cebehâne ve zahîre ve mühimmât-ı lâzımelerin müstevfâ yetiştirmek üzre bu yıllık Âstâne'de kalmaların bi'l-ittifâk ma'kûl görüp Fâtîha okundu.

Ve onuncı Salı gün bundan akdem Hanya'dan ma'zûl ve Kubbealtı'nda da'vet olunan Vezîr Suyolcu Ali Paşa çekdirir ile gelüp İstanbul'a vâsıl oldu ve irtesi Çehâr-şenbih gün Vezîr-i a'zam sünnet odasında pây-e-i serîr-i a'lâya yüz sürüp vücûda gelen meşvereti ve adûeleri ilkâsıyla sadr-ı sâbık İsmâ'îl Paşa'nın Kavala kal'asına nefy olunmasını arz idüp hatt-ı hümayûn aldı ve irtesi Penc-şenbih gün beğ çekdirmesiyle gönderildi. On dördüncü Şenbih gün Vezîr Suyolcu Ali Paşa dahi Boğazhisâr muhafazasına me'mûr olup, çekdirir ile irsâl olundu ve bu sene-i mübâreke bahârından berü Mısır zahîresiyle memlû elli kıt'a şayka ve yigirmi kıt'a kalyon ve on beş kıt'a firkate ve Girid'den vesâ'ir yerlerden dahi on şitiye ve dört kalyon revgân-ı zeyt gelüp, el-harîsü ke'l-mahrûm halkın tama'ı artup, pirincin kîlesi yüz yigirmiden ve revgân-ı zeyt kırk akçiden aşağı inmeyüp, hâl-i fukarâ dîger-gûn olup bu madrabazlara Hak garîm ola bed-du'âsı ider olmuşlar idi.

Ve on altıncı Dü-şenbih gicesi dördüncü sâ'atde, Hasır iskelesinde vâkı' saman anbarı civârında bir şerbetçi dükkânından âteş isâbet idüp, hâric-i hisârdan sağlu ve sollu çârsûnun iki tarafın alup, hasırcılar çiniciler ve tekneçiler ve pirinç sergileri ve mahzenleri ve bal mumcuları ve zindân kapısı yanında abacılar ve çardak ve Ahî Çelebi câmi'i ve mahkemesi cümle yemiş iskelesi ve sebze hane, tâ Odun kapusına varınca iki bin kîselik eşyâ bi'l-külliyeye ihrâk bi'n-nâr olup, irtesi kuşluk vakti teskîn buldı. *Allâhümme'l-hıfz inkisâre kalb-i fukarâ* olduğu bî-iştibâhdır.

Ve yigirminci Cum'a gün Bolu sancağına mutasarrıf Kemânkeş Seyyid Ahmed Paşa kuttâ'-ı tarîkden Koyunoğlu nâm şakînün karındaşıyla yigirmi nefer etbâ'larından kesüp gönderdüğü başlar gelüp, bâb-ı hümayûna bırakıldı ve irtesi şenbih gün defterdâr-ı sâbık Doğancı Hüseyin Ağa'ya vezâret ile Basra eyâleti tevcîh olunup, mîrîye iki yüz bin guruşu alındı ve yigirmi üçüncü Dü-şenbih gün Tatar Han Selim Giray hazretlerinin matlûbı üzre on kıt'a çekdirir, Solakzâde Süleyman Beğ serdâr nasb olunup Karadeniz muhâfazasına ta'yîn ü irsâl olundu.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın gurrei Dü-şenbih gün ser-bostancıyân-ı sâbık Ayazmalı Ahmed Paşa'ya Kars eyâleti ve sadr-ı sâbık maktûl Siyâvûş Paşa kethudâsı Şa'bân Ağa'ya Niğbolu sancağı tevcîh buyuruldu ve on birinci Penc-şenbih gün kapucılar kethudâsı Çerkes Mehmed Ağa'nın aklına bir hıffet gelmeğın, kapucubaşılık virilüp yerine Sarây-ı atîk Teberdârlar Kethudâsı Hasan Ağa nasb olundu.

Ve Kandiye muhâfızı Vezîr Zülfikâr Paşa, zahîre husûsunda kul elinde küşte olduğıyla cezîre-i Midillü muhâfızı ser-bostaniyân-ı sâbık Rûm Mustafâ Paşa'nın fevti haberi gelüp, on beşinci Dü-şenbih gün Muhâfız-ı Hanya Köprülüzâde Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa, Kandiye muhâfazasına ve cezîre-i Sakız muhâfızı ser-çavuşân-ı sâbık Vezîr Çalık Ali Paşa, Hanya muhâfazasına ve Sipâhîler Ağası Telhîsci Uzun Ali Ağa, Midillü muhâfazasına ta'yîn olunup, merhûm Musâhib Paşa ağalarından Pomak Mehmed Ağa'ya sipâhîler ağalığı virildi.

Ve yigirmi birinci Bâzâr gün Engürüs Serdârı Vezîr Hasan Paşa'ya bir kabza murassa' şemşîr ve serâserli kürk ve hatt-ı hümayûn ile kapucılar kethudâsı Baltacı Hasan Ağa irsâl olundu ve Özi serdârı Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya Mora serdârı Vezîr Koca Arnavud Halil Paşa'ya dahi birer murassa' kılıç ve kürk ve hatt-ı hümayûnlar ile hâssa silihdârları gönderildi ve ol gün İstanbul'un hükemâ-yı müneccimîn[in]den Hayâlî nâmında bir Yahudi ba'zı kibâr meclisinde, "Vezîr-i a'zamın on yedi gün vezâreti kaldı" didiğın işidüp, huzûruna ihzâr eyledi. "Mel'un bizim azlimizden haber virmişsün, kendü başına gelecek musîbeti tencîmden çıkardın mı?" hitâb eyledikde, cevâba kâdir olamayup, Parmakkapu'da salb olundu.

Ve yigirmi üçüncü Salı gün Mısır mevâcibi çıkup, vüzerâ arza girdi ve Niğbolu Vâlîsi Şa'bân Paşa, efendisi sadâretinde zorbalar ile müttefik olup, yine tek durmayup nihânî ba'zı erâzile gubâr-ı fitneyi tahrîk idüp, "sadâret-i uzmâyı bize itdirsensiz ke'l-evvel matlûbunuza müsâ'ade iderim" didigi haber-i şâyî' olup ve Nigbolu sancağına

Celâlî-sıfat salgunlar salup şikâyetçileri gelmekle, mâh-ı Ramazân'ın sekizinci Salı gün katline Özi muhafızı Vezîr Mustafâ Paşa'ya hitâben hatt-ı hümayûn gönderilüp, mansıbı Yeğen Osman Paşa Kethudâsı Kara Mustafâ'ya²³¹⁹ tevcih olundu.

Ve mukaddemâ Haseki Sultân kethudâlığıyla küçük defterdâr olup, İsmâ'îl Paşa sadâretinde zindânda habslik çeken Kıtlık-şiniki mulakkab Fındık Mehmed Efendi'ye Dâru's-sa'âde ağası ameliyle başdefterdârlık virilüp, selefi Ramazân Efendi vatânı Hacıoğlubazarı'na nefy olundu.

Serdârî-i Yeğen Osman Paşa be-Engürüs

Mukaddem Yeğen Osman Paşa'ya Arab Beşîr ile gönderilen Bosna eyâletiyle hatt-ı hümayûn Sofya'da gelüp vâsıl ve nefîr-i âmm âvâzesin işidüp sûretâ itâ'at yüzünden kalkup mansıbına azîmet eyledi ve yolda giderken nefir askerinin dağılduğun işitdiği gibi Bosna eyâletin kabûl itmeyüp, selefi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya, “Babam yerinde bir ihtiyâr vezîrsün, mansıbın alup seni ağlatmak bize düşmez, Allâh mübârek eyleye. Ben istediğim mansıbı almak elimden gelür ve yine eyâlet-i Bosna'yı sana mukarrer ve ol tarafın hıfzıyla mukayyed ol” haberin gönderüp Âstâne'ye arz itdükden sonra yanında mevcûd on iki binden ziyâde eşkıyâ ile doğru Belgrad muhafızı Serdâr Vezîr Hasan Paşa üzerine yürüdü. Egerçi Hasan Paşa evvel-bahâr irişüp, Belgrad sahrâsına henüz otağın kurup asker cem'ine me'mûr idi, bâgî-i mezbûrun ise üzerine nefîr-i âmm olduğu vakt, Hasan Paşa dikkat idüp kapukulu ve eyâlet paşalarından hâzır bulunan asker-i İslâm ile enseden yürüyüp, cümle yolları bağlamış idi. Ve bu aralıkda İsmâ'îl Paşa azl ve Mustafâ Paşa nasb olundukda, bâgî-i mezbûrun tarafdârları vüzerâ ve meşâyih ve nedîmler şefâ'atiyle nefîr-i âmm askeri def' olup, Serdâr Hasan Paşa'ya dahi girü çekilmek emr olundu. “Lâkin bu densiz benden cebren serdârlığım aldı” deyü, emre muhâlefet idüp, askeri yürütdüğü yine nedîmler sem'ine ilkâ olunup, “El çek sonra kendün bulursun” mazmûnunda hatt-ı hümayûn göndertdiler. Bi'z-zarûrî dönüp Belgrad'a varup ve bu ukde bâgî-i mezbûr derûnında kalmış idi. Hasan Paşa'yı katl idüp, cümle tevâbi'in kırmak üzre Belgrad'a dört sâ'at yer kala bir mahalle nüzûlünde, bundan akdem kendüye Bosna eyâletiyle ol tarafın serdârlık hatt-ı hümayûnuyla kılıç ve kürk gelüp, ol menzilde vâsıl olmağla ilgar ile Belgrad'a varup, Serdâr Hasan Paşa'nın otağın basup mukâvemete iktidârı olmamağla, piyâde Hanzâde ordusuna kaçırup, tevâbi'in

²³¹⁹ Kara Mustafâ'ya V : Kara Mustafâ Paşa'ya Y

perâkende vü perîşân, emvâl ü erzâkın gâret ü yağma itdirüp, bâr-ı bengâh ve hayme-i hargâhın zapt idüp, karîhasından ser-asker mesnedine geçüp, hükûmet üzre oldı ve mezbûr Hasan Paşa'ya ise mukaddem ırsâl olunan serdârlık hatt-ı hümâyûnuyla kılıç kürk geleceğın haber alup, kapucılar kethudâsının yolına âdemler koyup, irtesi güp yolda dutup cebren ve kahren getürüp serdârlık kendüye olmak üzre, elinden kürkü alup giydi ve kılıcı kuşanup ve hatt-ı hümâyûnı kendü ismine okudup, kapucılar kethudâsın üç gün habs itdükde, sonra ıtlâk ve tekrâr a'yân-ı askere müstakillen serdârlık kendüye gelmesini arz u mahzar itdirüp der-i devlete gönderdi.

Mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Çehâr-şenbih gün İstanbul'a gelüp, vükelâ-yı devlet vezîr-i a'zam sarâyına da'vet ve bu emirde meşveret idüp, egerçi Osman Paşa Celâlî'dir nihâyet nâm şân sâhibi olup, düşmen içinde şöhret ü şân virmişdir, şimdilik mazarratını def' için serdâr olması ma'kûl görilüp ve irtesi Penc-şenbih gün vezîr-i a'zam Suffe Köşkü'nde pâye-i serîr-i a'lâya arz idüp, mücebince tekrâr Haleb eyâletiyle serdârlık hatt-ı hümâyûnuyla kılıç kürk gönderildi ve derd-mend Hasan Paşa ancak bir kuru başıyla İstanbul'a gelüp Boğazhisâr muhâfazasına ta'yîn olundu.

Zülfikâr Efendi ilçî ta'yîn olunup, nâme-i hümâyûn ile Nemçe çasarına gönderilüp ve pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin dahi Edirne'ye hareket-i hümâyûnlarıdır

Şevketlü pâdişâh hazretleri tahta cülûs buyurduklarında, ecdâd-ı izâmının kuvvet ve kudretleriyle feth itdüğü bu kadar kal'alar ve memâlik-i Devlet-i Aliyyeleri silkine münselik olan mülklerinden ifraz ve bu kadar ibâdullâh bî-vech mutazarrır olduğından, ırz-ı nâmûs-ı saltanatları ve sıyânet-i dîn ü devletleri muktezâsı üzre, bizzât kendüleri sefer itmek murâd-ı şerîfleri olmağla, vezîr-i a'zam sarâyında cümle ulemâ ve sülehâsı ve vüzerâ ve vükelâsı ve a'yân-ı devlet ve umûmen ocaklar ihtiyârları bir yere gelüp istişâre-i azîmeden sonra bu âna değin alınup, kabza-i tasarruf-ı mülûkânelerine dâhil olan kal'alar selef pâdişâhlarının kendü hareket ve azametleri ile vücûda gelüp, teshîr olunmuşdur. Hüsn-i teveccühlerin ma'kûl görüp emr-i hümâyûnlarına fermân **[153a]** birez pâdişâhımız sâhib-i tedbîr ve ibâdullâha şefkat ve merhametlerin dahi müşâhede itdük ve ecdâd-ı izâmlarının sâlik olduğu tarîka niyyet ü azm u inân buyurdukları dînimize ve gerek ırz-ı saltanatlarına nâfi'dir, ancak bu def'a evreng-nişîn-i şâhî ile serfirâz olduğunu merasim-i kadîm ve baba dostluğuna rağbeten nâme-i hümâyûn ısdâr ve taraf-ı şerîflerinden müstakil ilçî ta'yîn idüp, Beç'de Roma İmparatoru Leopoldüs

cânibine irsâl ve anların tarafından sulha rağbet²³²⁰ olunduğı hâlde ilçilik ile varan kulları dahi me'zûn ve murahhas olup, bu aralıkda ibâdullâha nâfi' tarafeyne râhatlı, *Allâhü ta'âlâ* hazretlerinin eltâf-ı hafîyye-i celiyyeleri nümâyân olur ise ne güzel ve illâ şevketlü pâdişâhımız tedârükin görüp, sefer-i hümâyûnlarına azîmet buyursunlar ve kulları dahi cân u başımız dîn [ü] devlet yolına fedâdır deyü ittifâk idüp, rikâb-ı hümâyûna arz olundu.

Ve küttâbdan Diyâr-ı Bekrli Hamdi Efendi Rûm-ili pâyesiyile ilçî ta'yîn olunmuş iken, envâ'-i dürlü özür ve ba'zı mevâdd îrâd ve gitmede ta'allül itmekle, Burusa'ya nefy olunup vardukda, katl olundukdan sonra yine küttâbdan Zülfikâr Efendi Rûm-ili pâyesiyile ilçî ta'yîn olunup, dîvân-ı hümâyûnda baş tercemân olan İskirlitzâde Aleksandre bile koşulup, cülûs-ı hümâyûnların müş'ir i'timâd-nâme-i hümâyûn-ı şevket-makrûn ile mâh-ı mezbûrun on ikinci Şenbih gün Beç'e irsâl olundu.

Ve on altıncı Çehâr-şenbih gün vüzerâ ve ulemâ ve meşâyih huzûr-ı hümâyûna da'vet olunup, Suffe Köşkü'nde Hırka-i mübâreke açılup du'â olundukdan sonra, müşâhede olunup ilçîye kalb-i kuvvet düşmene gûşmâl-ı hasâret ve iktizâ ider ise andan sefere hareket âsân olur deyü, Edirne'ye gidilmeğe ittifâk olundu.

Ve on sekizinci Cum'a gün Kapu Ağası Koyun Mehmed Ağa fevt olup, yeri Hazînedârbaşı Boşnak Abdurrahmân Ağa'ya inâyet ve Yalı Köşkü'nde serâsere kürk ilbâs buyuruldıktan sonra Hasoda'nun iftâr köşkünde Kılarcıbaşı Uzun Hüseyin Ağa hazînedârbaşılığa ve Sarây Ağası Gürcü Ca'fer Ağa kılarcıbaşılığa ve Sarây Kethudâsı Gürcü Mahmûd Ağa sarây ağalığına ve Koca Abdullâh Ağa sarây kethudâlığına kaftan giydiler ve yigirmi ikinci Salı gün, Başdefterdâr Fındık Mehmed Efendi ile Defterdârzâde dimekle ma'rûf defterdâr-ı sâbık Hacı Mehmed Efendi'ye ve Trabzon eyâletiyle Azak muhâfazasına nefy olunan Vezîr Kıncı Ali Paşa'ya vezâret hasları inâyet buyurılıp, Trabzon eyâleti Somuncı Mustafâ Paşa'ya ve Diyâr-ı Bekr eyâleti Van Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya Van eyâleti selefi Vezîr Ömer Paşa'ya ve Şebinkarahisar sancağı mukaddemâ Van'dan ma'zûl Bahrî Mehmed Paşa'ya tevcîh olundu.

Ve yigirmi altıncı Şenbih gün vüzerâ vü ulemâ Bâbu's-sa'âde'ye gelüp, tuğ-ı hümâyûn-ı pür-fürûg-ı sultânîyi çıkarup, kapu önüne nasb eylediler.

²³²⁰ tarafından sulha rağbet V : tarafından tarafından sulha rağbet sulha rağbet Y

Şevvâl'in gurre-i Penc-şenbih gün, kânûn üzre vüzerâ ve ulemâ ve erbâb-ı dîvân bâb-ı hümayûnda dâmen-bûs-ı şehriyârîle müşerref olduktan sonra, küçük destâr üzre bir kıt'a kebîr sorguç takınup, debdebe-i husrevânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî birle azîm alay ile Ayasofya'ya bayram namâzına azîmet buyuruldu. Ve sefer bahânesiyle tuğ çıkdüğundan şehirli, “bu bizden nefret içündür bî-vakt seferin lüzûmı nedir ve askerî tâ'ifesi dahi mürûr itmiş iki kıst ulûfemiz virilmediğünden gayrı pâdişâh-ı cedîdin ibtidâ sefere azîmetinde tırkeş-bahâ sipâha otuzar gurus ve yeniçeriye biner akça ihsân kadîmdir. Matlûbumuza müsâ'ade-i aliyye buyurulmak gerek ve illâ bir hatve hareket emr-i muhâldır” deyü, bir alay dedi-kodudan halkın kulağı dolup ve Orta Câmi'e tezkireler bırakulup, umûra müdâhale idüp hareket-i sefere bâ'is olan on yedi kadar âdemin katl olunmalarıçün defteri bulundu.

Vükelâ-yı devlet teşvîşe düşüp, mâh-ı mezbûrun beşinci Dü-şenbih gün vezîr-i a'zam Suffe Köşkü'nde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, def'-i fitne için Yeniçeri Ağası Hasan Paşa ile Kul Kethudâsı Mustafâ Ağa'nın nefyin arz idüp, sarâyına vardukda mukaddem kul kethudâsı çağırılıp, “pâdişâhımız size Konya sancağın ihsân buyurdu, var kaftan gey” deyüp, Soğukçeşme kapusunda Bostancılar Kethudâsı Uzun Hasan Ağa'ya nefy fermânıyla teslîm, ol dahi bir sandala koyup Kavakhisârî'na andan çavuşlar mübâşeretile mansıbına nefy itirdi.

Ve irtesi Salı gün yeniçeri ağası dahi çağırılıp, Van eyâletiyle kürk giydirilüp ol sâ'at Üsküdar'a geçirildi ve Sekbanbaşı Koca Mahmûd Ağa'ya yeniçeri ağalığı ve Solakbaşı Süleyman Ağa'ya sekbânbaşılık ve Üstolni-Belgrad'dan vire ile çıkup, henüz Yeğen Osman Paşa yanına gelen Zağarcıbaşı Receb Ağa'ya kul kethudâlığı virilüp, ahşâmısı ocakdan sâhib-i kelâm birkaç âdem boğulup deryâya atıldı.

Ve yine bugün yüz yigirmi dirhem itmek bir akçaya narh virilüp, Üsküdar'da yetmiş dirhem olmağla fukarâ cem' olup, mahkemeğe vardılar. “İtmekçileri kısta kestiniz İstanbul'da itmek yüz yigirmi dirhem olup da, bunda niçün yetmişdir? Emr-i şer' vezîr-i a'zama gidelim” deyü, nâ'ibi tutup esvâkda sürüyüp, darb iderek hay u huy ile iskele başına getürdiler ve ba'zı ukalâsı, “Bu fakîrden ne isteriz, menlâya varup ahvâli bildirelim” didiler. Arpalık sâhibi olan Rûm-ili sadrından munfasıl İmâm İbrâhîm Efendi'ye Salacık iskelesine nâzır yalusuna varup bu zulmden şikâyet itmekle, afyonu başına urup, “bak şu habîsleri bu kazâyı size mi sipâriş itdiler” deyüp, cümlesin taşra eyledikde, içlerinden “bre urun” sadâsı çıkınca, deniz kayasın üşürüp pencere ve camların pâre pâre ve hizmetkârlarının her biri bir tarafa âvâre ve kendü uğurın kapudan

kapudan çıkup bir kayığa binüp İstanbul'a fîrâr ve müftî efendiyü gelüp şikâyet idüp, arpalık üzerinden ref olunmasını yalvardı. Lâkin, “bir alay edebsiz yüz bulmaya sebep olur” deyü, rızâ vermeyüp, vezîr-i a‘zama arz eyleyüp, fukarânun matlûbuna müsâ‘ade ile teskîn-i fitne kılındı.

Ve mâh-ı mezbûrun onuncı gün, mukaddemâ Arz-ı Rûm eyâleti virilen Vezîr Şahin Mustafâ Paşa henüz mansıbına varmadân Çankırı kurbunda vâkı‘ Sarıalan nâm mahalde ve Trablusşâm Beğlerbeğisi Vezîr Abidîn Paşa dahi mansıbında intikâlleri ve şebân-rûz on sekiz gün zelzeleden İzmir'in üçde bir bölüğü ve câmi‘ ile kebîr hanları yere geçüp, a‘yân-ı vilâyet tarafından gelen mahzarı, vezîr-i a‘zam Suffe Köşkünde rikâb-ı hümayûna arz eyledi.

Eyâlet-i Arz-ı Rûm vezâretiyle sadr-ı sâbık maktûl Süleyman Paşa Kethudâsı Tursun Mehmed Ağa'ya ve eyâlet-i Trablusşâm Benli Hüseyin Paşa'ya ve eyâlet-i Bağdâd ve andan ma‘zûl Vezîr Ömer Paşa'ya tevcîh ve cülûsdan dört gün mukaddem azl ve Mora tarafına nefy olunan Sekbânbaşı Ömer Ağa iki ay mukaddem Âstâne'ye getirülmüştü. Haslar ile vezâret-i tâsi‘ makâmı inâyet buyurilup²³²¹ ve sâbıkâ merhûm Musâhib Paşa selâm ağası olan Başbâkîkulu Hüseyin Ağa'ya vezâret ile Mar‘aş eyâleti virilüp, Anadolu eşkiyâsının teftiş emriyle me‘mûr kılındı ve Mısır'a nefy olunan Dâru's-sa‘âde Ağası Yûsuf Ağa ile Ali Ağa'nın eşyâsıyla köyleri, taraf-ı mîrîden kabz olunmuş idi, yine anda kabz olunup nukûd iki bin üç yüz kîse idüp ve Mısır hazînesinden bâkî kalan beş yüz kîse akça ile ma‘an Vâlî-i Mısır Vezîr Hasan Paşa tarafından iki kıt‘a çekdiriye konup, mâh-ı mezbûrun on beşinci Penc-şenbih gün İstanbul'a vâsıl oldu ve bugün müzâyaka hasebiyle cümle meyhânelere ve duhâna izin virilüp, sâbıkâ Gümrük Emîni Sarı Osman Ağa bin kîse peşin ile hamr emîni nasb olunup ve duhâna dahi gümrük bağlandı.

Ve yigirminci Salı gün galebe dîvânı olup, recce ve reşen ulûfesi çıkup, vüzerâ bu tertîb ile arza girdiler. Vezîr-i a‘zam Mustafâ Paşa ve kapudan paşa bunda olmayup, Vezîr-i sâlis Kıncı Ali Paşa, Vezîr-i râbi‘ Defterdâr Mehmed Paşa, Vezîr-i hâmis Mehmed Paşa meflûc olmağla gelmeyüp, Vezîr-i tâsi‘ Ömer Paşa ve Nişânî Mehmed Paşa ve tehniye-i cülûs için İngiliz kralı tarafından Âstâne'de balyosu ilçî ta‘yîn olunmuş idi, pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp nâmesin teslîm ve elli donluk dip ve kadife hediye sin arz eyledi.

²³²¹ buyurilup V : buyuruldu Y

Ve yigirmi ikinci Penc-şenbih gün Niğbolu'dan Şa'bân Paşa'nın başı gelüp ve irtesi Cum'a gün Engürüs serdârı Vezîr Yeğen Osman Paşa'dan kâğıd gelüp, Nemçe taburu tagallüben nehr-i Sava'yı berü yakaya geçüp, mukâvemet mümkün olmamağla Şevvâl'in ikinci günü Belgrad kal'asın muhâsara idüp, mukaddem bir miqdâr asker ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Öküzöldüren Ahmed Paşa'yı kul kethudâsıyla kal'aya kapadup, kendü asker-i İslâm ile Niş'e geldiğin ve imdâd-ı asker ve hazîne taleb itdüğün arz idüp, rikâb-ı hümayûna telhîs olundu. Ba'de'l-istişâre Belgrad imdâdına **[153b]** irişmek üzere Sofya'dan ve Silistre'den öte cümle Rûm-ili sükkânına nefîr-i âmm emirleri gönderilüp ve Salahor Muslı Ağa ile Yeğen Osman Paşa'ya yüz yigirmi kîse akça irsâl ve kal'adan bir netîce haber için kapucubaşılardan Kara Bayram Ağa ta'yîn olundu ve yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün vüzerâdan kubbe-nişîn meflûc Mehmed Paşa fevt oldu.

Ve mâh-ı Zilka'de'nün gurreşi Şenbih gün otak-ı hümayûn çıkup, Dâvudpaşa sahrâsında taşlığa nasb olundu ve sekizinci Şenbih gün pâdişâh hazretleri dahi düşmen-i dînden ahz-ı intikâm ve i'lâ-i²³²² kelimetu[llâhü] için rikâba vaz'-ı kadem idüp, azîm kerr ü ferr ve şevket alay ile otak-ı hümayûnlarına şeref-nüzûl buyurduğu sâ'at Vezîr-i a'zam Vezîr-i hâmis Mehmed Paşa'yı huzûr-ı hümayûna getürüp, İstanbul'a kâ'im-makâmılığına serâserli kürk giydirüp, Venedik donanması gelüp mâh-ı Ramazân'ın yigirminci gün Egriboz kal'asın muhâsara itdüğün ve def'-i fesâd için Kavala kal'asında mahbûs sadr-ı sâbık İsmâ'îl Paşa'nın Rodos cezîresine nakl olunmasın arz idüp, otakına vardukda îsâliçün sâdır olan hatt-ı hümayûn ile kendü âdemlerinden Halebli Hüseyin Ağa'yı ta'yîn ü irsâl eyledi.

Ve irtesi Bâzâr gün tekrâr Vezîr Yeğen Osman Paşa'dan kâğıd gelüp, Nemçe askeri Belgrad kal'asın dâ'iren-mâdâr muhkem muhâsara idüp, içinde olan mahsûr-ı Müslimîn, "el-aman bize imdâd idin, birkaç gün dahi böyle gidüp imdâd irişmez ise kal'a küffâr yedine girmesi mukarrerdir" deyü, gönderdikleri kâğıd, kendünün arzıyla rikâb-ı hümayûna telhîs olundu. Bolu sancağına mutasarrıf Kemânkeş Seyyid Ahmed Paşa henüz ordu-yı hümayûna gelmişidi. Mukaddem ta'yîn olunan Rûm-ili'nin nefîr-i âmm askerin sürüp, mu'accelen imdâdlarına irişmek emr olundu ve bir ayak ilerüde bulunmak üzere pâdişâh hazretleri dahi sahrâ-yı Dâvudpaşa'da yedi gün ikâmetden sonra mâh-ı mezbûrun on altıncı Şenbih gün umûm ordu-yı hümayûnla göçüp Küçükçekmece

²³²² i'lâ-i V : a'dâ-i Y

menziline nüzûl olundu ve büyük birâderi Sultân Mehmed Han ve iki oğlu Sultân Mustafâ ve Sultân Ahmed Han ile küçük birâderi Sultân Ahmed Han mu'tâd üzre mahbûsen Vâlîde Sultân hazretleriyle ma'an gitmeğe me'mûr idiler. Bâzâr gün Büyük-çekmece'ye ve Dü-şenbih gün Silivri'ye, Salı gün Çorlu menziline nüzûlünde Kara Bayram Ağa gelüp, Serdâr Yeğen Osman Paşa ancak dört bin kadar âdem ile Niş'de oturup, me'mûr olan nefir-i âmm askerinin derilmesine te'hîr itdüğün bir vechile kal'aya imdâd girmesi mümkün olmayup, şebân-rûz harb ü kıtâl üzre oldukların ve ilçilikle giden Zülfikâr Efendi ser-leşker-i küffâr olan Barkış'a gönderilüp, cümle Rûm-ili re'âyâsı isyân idüp taraf-ı düşmene itâ'at eylediklerin söyleyüp, rikâb-ı hümayûna telhîs olundu.

Ve Çehâr-şenbih gün Karışdıran ve Penc-şenbih gün Burgos menziline nüzûlünde orta Macar Kralı Tökeli İmre Kraldan kâğıd gelüp, bundan akdem Belgrad kal'ası muhâsara olunmazdan evvel, Serdâr Yeğen Osman Paşa mümkün mertebe kal'a ile varoşu boşaldup nisvân u sıbyân ve ahmâl²³²³ ü eskâlleriyle beş yüz kadar gemiye doldurup Niğbolu ve Rusçuk ve Silistre ve İsakçı ve Şumnu ve Hezargrad ve Dobruca taraflarına gönderüp ve Belgrad'dan aşağı olan Hisarcık ve Semendire ve Yenipalanka ve İrşova ve Tahtalu ve Göğercinlik ve Külüş ve Ehram²³²⁴ ve Fethülsîlâm nâm kal'a vü palanka sükkânı ve niçe bunlara göre Tuna yalısına karîb ve ba'îd memleket fukarâsı, kimi arabalar ile Sofya ve Filibe semtlerine kaçup, ekserî gemilere binüp, bunlar ile yakın bin pâre gemi olup Tuna ile akup giderken ser-leşker-i küffâr taburdan altı bin kadar Nemçe ve Macar intihâb üdüp, Karafe nâm bir la'îne koşup, bunların önün almak zu'mıyla Pançova yakasına geçirüp gönderdi ve Demürkapu'nun üst tarafında vâkı' İrşova nâm kal'a mukâbelesinde bir burunda yetişüp, metrise girüp mürûrları bir vechile mümkün olmamağla, cümle ümmet-i Muhammed kal'a-i Fethülsîlâm yakasına yanaşup murâdları nedir su'âl olundukda, kimseye zarar olmayup, cümle eşyâlarıyla koyuvirilmek şartıyla, “yüz bin altun virirseniz hoş ve illâ mâlınız gâret ve nisvân u sıbyânınız esîr ve kendünüz küşte-i şemşîr olunursuz” haberin vormeleriyle, ba'de'l-istişâre bunlar dahi rızâ virüp, meblağ-ı mezbûr herkesin vüs'at-i hâline göre taksîm-i guremâ olup devşirildi ve yarındası bi't-tamâm teslîm olununcaya değin bir gün mehil alınup, a'yândan yigirmi dört nefer âdem rehin virilüp, karşı kâfir ordusuna gönderildiler ve küffâr tarafından dahi akçayı almaya on kadar âdemiyle defterdârları bu

²³²³ ahmâl V : akmâl Y

²³²⁴ Ehram V : -Y

tarafa geçüp, Fethülslâm kal'asına kondılar ve bu aralıkda isyân iden re'âyâdan on bin kadar kâfir cem'iyet ile gelüp, kara cânibinden dahi ümmet-i Muhammed'i muhâsara idüp, iki düşmen arasında kaldılar ve melâ'în böyle re'y itdiler ki, meblağ-ı mezbûrı ahz u kabz eyledikten sonra, yine ricâlin bi'l-cümle kılıçdan geçirüp, nisvân u sıbyânın ve mâl u eşyâların zapt u esîr itmek üzere sabâha muntazır oldılar.

Hikmet-i Hudâ Orta Macar Kralı Tökeli İmre ol taraflarda geşt ü güzâr üzere iken câsûsları gelüp, bu vak'ayı haber virmeğin dört bin kadar Macar askeriyle ılgar ve re'âyâ keferesi bî-haber iken şeb-hûn idüp, sabâha değin dört bin kadarın kılıçdan geçirüp ve ekserin Tuna'ya döküp, gark u helâk ve bakıyyesin cümle esîr eyledikten sonra, Fethülslâm kal'asından üç kıt'a top çıkarup, küffârın metrisleri mukâbiline vaz' ve pey-ender-pey atup, hâh u nâ-hâh kâfiri metrisden ayırup, ümmet-i Muhammed'e yol açivirüp cumhûren gelüp, “ehl ü iyâl ve mâl u emlâkımız ile halâsımıza sebep olup yeniden dünyâya geldük. Her ne istersen cânımız yolına fedâdır” diyerek, eline ayağına düşüp mâl arz eylediler ve “kâfire ne miqdâr akça va'd ittiniz?” su'âl idicek, “yüz bin altun va'de eylemiş idik, size iki yüz kîse virelim” didiler. “Çokdur yüz kîse virin” didi ve “anlardan bizi selâmete çıkarın. Cem' idüp virelim” didiler ve ol dahi selâmet birle cümlesin istedikleri mahallere irişdirüp, otuz kîse virdiler. Bâkîsin virmemekle kral-ı mûmâ-ileyh dahi bu ahvâli yazup, der-i devlete arz ve teşekkî itmekle, menzil-i mezbûrdan rikâb-ı hümayûna telhîs olunup, meblağ-ı mezbûr mezkûrlardan tahsîl ve kral-ı mûmâ-ileyhe teslim olunmak üzere hatt-ı hümayûn sâdır olup, mübâşir çavuşlar ile irsâl olunup, virilen rehinler ile kâfir defterdârı mübâdele olundu ve Fethülslâm kal'ası dahi bir sagîr vîrân hisâr olup, hıfzı mümkün olmamağla muhâfazasına me'mûr Tuna Kapudanı Bıyıklı Boşnak Ali Paşa boşaldup Rusçuk'a geldi ve Cum'a gün Baba-yı Atîk ve Dü-şenbih gün Hafsa menziline nüzûl olunacağı gün, Yolageldi nâm karye kurbunda yemeklikde Serdâr Yeğen Osman Paşa'dan kâğıd gelüp, Belgrad kal'asın küffâr yürüyüş ile alup mahsûr-ı guzât-ı Müslimîni nisvân u sıbyânlarıyla kılıçdan geçirüp ancak Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Öküzöldüren Ahmed Paşa ve Serhadli İbrâhîm Paşa ve Kul Kethudâsı Receb Ağa ile a'yândan birkaç müteayyen âdemi esîr itdüğün yazmış, vezîr-i a'zam şeyhül-İslâm efendi ile hâce efendiyi alup, huzûr-ı hümayûna gelüp, gelen kâğıdı arz eyledi. Hayli hüzn ü elem ârız olup bükâ iderek, “emir Allâh'ın” buyurdılar.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Bâzâr gün Solakçeşmesi kurbunda yemeklikde alay tertîb olunup, zahr-ı mübâreklerine mücevher düğmeli kakım kabanîçe

kürk giyüp ve küçük destâr üzre bir otağa-ı hümayûn sokunup, rahş-ı sabâ-reftâra süvâr ve azîm alay ile gelüp şehre karîb mahalde mevâlî-i müderrisîn ve a'yân-ı vilâyet ve esnâf-ı şehir istikbâl ve zîr-i pâylarına akmişe ve dîbâ döşeyüp, sarây kurbunda vâkı' Sırık Meydânı'nda nasb olunan otak-ı hümayûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

Tahkîk-şuden-i keyfiyyet ve istîlâ-yı küffâr be-muhâsara-i kal'a-i Belgrad

Çün Vezîr Yeğen Osman Paşa'ya Engürüs serdârlığı gelüp, Belgrad'da meks üzre iken, ser-leşker-i küffâr olan Nemçe çasarı dâmâdı ve vilâyet-i Dibavara hâkimi ya'nî ki, yedi kralın biri Barfiş didikleri Maksimilyan nâm Hersek la'în ü bî-dîn, otuz bin Nemçe askeriyle gelüp, Zemun'da taburun kurup, mukaddem ise berü taraftan Sava üzerine cısr binâ ve Zemun tarafında olan köprü başını muhâfaza için şaranpo ve toplar ve bir miqdâr âdem geçirilüp, zapt u muhâfaza olunmuşıdi.

Ve mâh-ı Ramazân'ın rûz-ı arefesinde birez guzât-ı İslâm ile Orta Macar Kralı Tökeli İmre, karşı Zemun'a geçüp bir miqdâr elleşdiler²³²⁵. Bunların killetine göre düşmen-i dîn kesret ü vefret üzre olup, mukâvemet mümkün olmamağla, dönüp Belgrad'a geldiler ve meşveret idüp, Serdâr Yeğen Osman Paşa cümle asker-i İslâm ile karşı Zemun'a geçmek murâd eyledi. Lâkin şehrin cümle ulemâ va meşâyih ve a'yânı gelüp, “kat'â sizin karşı geçmeniz câ'iz değildir, askere bir hezîmet îrâs idicek olur ise, yüzü dönmüş askeri alıkomak müşkildir. Yanınızda kimse kalmaz mukâvemet ve müdâfa'a-i düşmen güç olur, küffâr dahi şîr-gîr olup, berü yakaya geçecek olur ise Belgrad tarafın muhâfaza idemeziz” deyü, eline ayağına düşüp geçmesine mâni' oldılar ve dil alup su'âl olundukda, küffârın kasdı nehr-i Sava'yı geçüp, Belgrad'ı muhâsara itmek üzre olduğın haber virdiler.

Kal'a mukâbelesinde vâkı' Çingâne adası nâm mahalden mürûr ider mülâhazasıyla, Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr [154a] Öküzöldüren Ahmed Paşa'yı eyâleti askeriyle mahall-i mezbûra ve serdâr kendü kapısı askeriyle dahi dayısı Uzun Deli Velî Paşa'yı Ahmed Paşa'nın üst yanına Sava kenârına ta'yîn idüp herkes me'mûr olduğu yerde muhâfaza üzreler iken, mâh-ı Şevvâl'in evâ'ilinde küffâr sefîneler ile Çingâne adasına geldüğün Ahmed Paşa duyup âmâde bulunmağla bir vechile fırsat bulamayup, kâfirin kimi tu'me-i şemşîr ve kimi gark u âb oldu ve Deli Velî Paşa olduğu mahalle varup câsûslatdı. Ol vakt Deli Velî Paşa uyur bulunmağın fırsat bulup, nehr-i Sava'yı

²³²⁵ elleşdiler V : çarkalaşup elleşdiler Y

berü cânibe geçüp Deli Velî Paşa habîr ü âgâh olmağla firâr eyledi ve yanında olan iki kıt'a top vesâ'ir mühimmât-ı cebehâneyi küffâr alup zapt eyledi. Ve ol gice sabâha değin on bin kadar kâfir Belgrad yakasına geçüp taburlandılar.

Ve irtesi gün yevm-i îddir, Serdâr Yeğen Osman Paşa, Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Öküzöldüren Ahmed Paşa'yı kapısı ve eyâleti askeriyle düşmeni karşılamaya ta'yîn idüp, varıncaya değin cümle kâfir berü yakaya geçüp piyâdesi önce atlusu enselerinde alayların düzüp top u tüfengin atarak karşı gelüp, mukâbil oldukları gibi Rûm-ili askeri ekall-i kalîl olmağın, bir vechile tâkat getüremeyüp bozuldu. Kimi kırılıp ve kimi esîr ve Vezîr Ahmed Paşa dahi yaralanup bu hâlde iken, Serdâr Yeğen Osman Paşa'dan buyuruldu gelüp, Ahmed Paşa'yı girü döndürüp, “pâdişâhımız seni Belgrad kal'ası muhâfazasına ta'yîn eyledi” deyü, kapısı ve eyâletleri askerinden ve Kul kethudâsı Receb Ağa ve yeniçeri ve cebeci ve topcı neferâtından ve serhadli İbrâhîm Paşa ile mecmû'ü bin yedi yüz âdem ile kal'aya kapadup, sükkân-ı şehre izin virüp kendü levendine bezzâzistanı ve hanları yağma itdirdükden sonra, kendüsi umûm askeriyle bâr u bengâhın ve hayme vü hargâhın kaldırıp firâr ve Niş nâm mahalde karâr eyledi.

Bu taraftan küffâr dahi fırsat bulup, bî-muhâbâ gelüp Belgrad ovasına kondı ve birden Belgrad varoşuna hücûm eyledi ve sükkân-ı şehrin ise kara câniblerine ve Tuna ile mukaddem kaçanları kurtuldu ve kalan ümmet-i Muhammed'in eli ayağı dutar ricâl ü nisvân ve sibyan götürebildikleri denlü esvâb ü eskâleriyle Tuna yalısına dökülüp mevcûd bulunan sagîr ü kebîr bin miqdâr gemilere girüp, aşağı doğru firâr eylediler. Ve birkaç kıt'ası izdihâmdan devrilüp mâllarıyla boğuldılar ve niçe ümmet-i Muhammed'i taşradan kurşuna dutup helâk eylediler. Devlet-i Aliyye zuhûrundan berü mesmû' ve müşâhede olunmamış ne rüsvâyılıklar vâkı' olmuşdur, ancak bu hasâret cümleden bedter olup bir târîhde vukû' bulmamışdır. Meselâ düşmen-i dîn bundan sonra Tuna kenârında ve varoşda kalanların sagîr ü kebîrine kılıç koyup, bi'l-cümle şehîd eylediler.

Ol gün rûz-ı mahşerden bir gün idi, buldukları mâl ve erzâkların gâret ü yağma idüp, mâh-ı mezbûrun on ikinci gününde kal'ayı muhâsara eylediler ve yer yer metrislere girüp ve topların kurup döğmeğe başladılar ve bir sudan bir suya ya'nî ki Tuna'dan Sava'ya handak kesüp, kal'ayı keffine alup, gerek Tuna ve gerek Sava ve gerek kara tarafların zapt itmekle ne içerüden taşraya ve ne taşradan içerü âmed ü şüd münkâtı' ve imdâd mümkün olmayup, serdâr-ı küffâr olan Maksimilyan Hersek la'în ise

Abaza köşkünde oturup, cünûd-ı şeyâtînine gayret ü istimâlet virüp, guzât-ı İslâm gelmezden mukaddem kal'ânun ahz u zaptına ikdâm eyledi ve mahsûr guzât-ı Müslimîn dahi dîn uğruna gayret ü hamiyyet idüp, yigirmi tokuz gün bilâ-imdâd tabyasız ve şaranposuz yalın kat bir çürük dîvârlı hisâr içinde ceng eyleyüp, beher yevm taraf-ı düşmenden atılan ikişer bin top ve bir ol kadar dahi humbaradan müte'addid gedikler açılıp ve der-i dîvârında bir eyler ve tutar yer kalmayup, mahsûr-ı Müslimîn'in cenge kâdir olanlarının ekserî kırılıp, küffârın dahi kendü takrîrleriyle on beş bin cengcisi mürd ü helâk olmuşidi.

Ve eyyâm-ı muhâsaranın yigirmi tokuzuncı gün ki, şehir-i Zilka'de'nün on ikinci Çehâr-şenbih gün Muhâfız-ı Belgrad Vezîr Öküzöldüren Ahmed Paşa gedük ağzından guzâtı cenge tergîb ü istimâlet virirken, başına bir el humbarası isâbet idüp lâ-ya'kıl düşdüğü vakt düşmen-i dîne ferce bulup, nehr-i Sava ve Tuna'dan gemiler ve kayıklar ve karadan umûm asker-i hezîmet-eseriyle yürüyüş idüp, mahsûr-ı Müslimîni dil çıkartmayup kırdı ve ancak Ahmed Paşa ve serhadli İbrâhîm Paşa ve Kul Kethudâsı Receb Ağa'yı esîr idüp, kal'ayı zapt eylediler ve askerine akınlar virüp bi'l-cümle Rûm-ili re'âyâsın idlâl ve isyân ve şehirlere ve kasabalara yürüdüp gâret ü hasâret itdürdi.

Ve²³²⁶ mukaddemâ işâret olunan Tuna kenârlarında vâkı' sükkânı, boşanup firâr iden kal'a vü palankaları boş bulup, zapt eyleyüp içlerine harbî re'âyâyı doldırdı. Ve eyyâm-ı muhâsaradan gemiler ile kaçan sükkân-ı şehrin önlerin alup geçirtmemek ve bahâya kesüp, andan ricâlin kırup mâl u eşyâların zapt ve bi'l-küllîyye nisvân u sıbyânın esîr itmek zu'm-ı fâsidiyle piyâde vü süvâr on iki bin müntehab küffâr üzerine Nemçe vilâyetinin baş defterdârı olup, taburlarında mevcûd bulunan Cenaral Konta Karafe'yi baş diküp mu'accelen Pançova yakasına geçürdi ve ol dahi Pançova ve iki palankayı boş bulup zapt eyledi ve sür'at ü isti'câl ile yanındaki eşirrâyı yürüdüp, Demürkapu'dan ümmet-i Muhammed'in mürûrundan evvel yetişüp Tuna kenârında memerrleri olan İrşova kal'asının mukâbelesinde vâkı' dar boğazdan tûfeng-endâz piyâdesiyle metrislere girüp ve şâhî topların dizüp atmaya başladı.

Ve mukaddem ise Belgrad muhâsarası, Tuna kenârlarında vâkı' kal'a vü palanka ahâlîlerinin ma'lûmları olmağla, evvelâ Semendire ve Hisarcık ve Ehram ve Külüş ve Tahtalı ve Gögercinlik ve Karşu Temeşvar yakasında Tuna kenârında vâkı' Pançova ve

²³²⁶ Ve V : -Y

Yenipalanka ve İrşova ve kara cânibinde olan Lugoş ve Şebeş ve Mehadiye ve İrşova kal'a vü palanka ve ahâlîleri kal'a vü palankaların tahliye ve anlar dahi buldukları gemilere girüp, Belgrad'dan çıkan gemilere mülhak olmağla, bin beş yüzden mütecâviz olup girdâblardan batup çıkup helâk olarak İrşova berâberine geldüklerinde, düşmen-i dîn metrislerin haber alup mürûrları bir vechile mümkün olmamağla, cümlesi Rûm yakasına yanaşdılar ve bâlâda şerh olunduğı üzre Orta Macar Kralı Tökeli İmre'nün i'ânet ü re'yiyle yed-i a'dâdan rehâ buldukların ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Penc-şenbih gün Rûm-ili'nden gelen feryâdcılar ile Serdâr Yeğen Osman Paşa'nın mektûbu rikâb-ı hümayûna telhîs olundu.

Ve ol gün ordu-yı hümayûnda mevcûd Çirmen Sancağı Beği Mustafâ Beğ'e beğlerbeğilik ile Bolu sancağı ve selefi Kemânkeş Seyyid Ahmed Paşa'ya vezâret ile Rûm-ili eyâleti virilüp, beş oda yeniçeri ile Sofya muhâfazasına me'mûr olup, isyân iden re'âyânun nefîr-i âmm ile kırılması ol tarafın serhad beğlerine emr olundu ve egerçi Yeğen Osman Paşa ile Kemânkeş Ahmed Paşa sekbânlıkları hâlinde beynlerinde nifâk u şikâk-ı küllî ve sonra serçeşmelik husûsunda dahi nizâ'ları olup, bürûdet-i kadîme üzre idiler.

Ahmed Paşa serhadde vardukda, Yeğen Osman Paşa bir mahalde ale'l-gafle gelüp basdı, kendüsünü Bosna tarafına kaçırup eşyâsın yağma eyledi ve Rûm-ili eyâletin dayısı Deli Velî Paşa'ya arz idüp, der-i devletden müsâ'ade buyuruldı ve yine bugün Yeğen Osman Paşa, “şer'le da'vâm var, Âstâne'ye giderim” deyü, halk beyninde ba'zı erâcîf haberler dahi şâyi' olmağla, def'i içün taraf-ı pâdişâhîden, “ol tarafın hıfzıyla takayyüd idüp, yerinde sâbit-kadem olup Bosna taraflarının dahi gereği gibi hıfz u hirâsetlerine mukayyed, düşmen-i dîn taraflarına gûşmâl üzre olasın” mazmûnunda sâdır olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve bir kabza murassa' hançer ile Dergâh-ı Âlî kapucubaşılarından Karakaşoğlu İsmâ'îl Ağa irsâl olundu ve İstanbul ve Anadolu'nun kapu kuluna ale't-ta'cîl bahârdan evvel ordu-yı hümayûna irişmeleri bâbında şedîd evâmîr-i aliyyeler ile ocak çavuşları gönderildi.

Zuhûr-ı belâ-yı sâlyâne be-memâlik-i İslâmiyye

Başdefterdâr Vezîr Fındık Mehmed Paşa sevkiyle cümle memâlik-i İslâmiyye'den imdâdiyye nâmıyla hâne başına akça devşirilmek üzre vükelâ-yı devlet, vezîr-i a'zam otağında meşveret ve buna bir mukaddeme kurulmasın re'y idüp, evvel İstanbul'dan yapışup, hâne başından üçer âdem isteyelim, rızâları olur ise sonra bir

bahâne ile akçaya tebdîl idüp, hâne başından üçer yüz gurus taleb itmelerin ittifâk idüp, rikâb-ı hümayûna telhîs ve mücebince hatt-ı şerîf sâdır oldu.

Ve mâh-ı Zilhicce'nün gurrei Bâzâr gün, vüzerâdan Kıncı Ali Paşa İstanbul'a gönderildi. Doğrı kâ'im-makâm Ömer Paşa sarâyın varup, İstanbul kâdısıyla a'yân-ı şehir ve cümle mahalle imâmları küçük ve büyük ârâsta ve serrâchâne kethudâları ve yiğitbaşları da'vet ve müvâcehelerinde hatt-ı hümayûn ile fetvâ-yı şerîf kırâ'at olunup, "sem'an ve tâ'a[ten] dîn uğruna imdâd ideriz" deyü, virmeğe va'de itmeleriyle rızâların vezîr-i a'zama arz eyledi.

Ve tekrâr meşveret olup, "Bizim istedigimiz âdemlerin her biri kırkar ellişer âdemden intihâb ve nâm u şân sâhibi Rüstem-kıyâfet ve arkasında zırh ve başında serpenk ve belinde kılıcı ve çifte ça[k]maklusı ve elinde mızrak ve altında küheylân atıyla olsun" deyü yazup, Ali Paşa'ya gönderdiler.

Tekrâr a'yân-ı şehir çağırılup, fermân okundı ve "bu kıyafetde taleb olunan âdemleri bulamazız" didiler ve "biz buluruz, hemân hâne başına üçer yüz gurus virün" deyüp, bu mazmûnda fermân okunacak, buna hiç rızâ virmeyüp dağıldıkların arz eyledi ve tekrâr bu miqdâr meblağın virilmesine mü'ekked hatt-ı hümayûn sâdır olup, kapucılar kethudâsı Baltacı [154b] Hasan Ağa ile gönderildi ve yine a'yân-ı şehir çağırılup mahzarlarında okundı. "Bir kere virilecek olur ise kânûndur deyü her yıl istersiz, virmeğe kudretimiz yokdur" deyü, kat'î cevâbların yazdı ve hemân, "elbette bu yıllık imdâd idesiz" mazmûnunda bir hatt-ı hümayûn dahi hâssa Salahorlarından Küçük Hasan Ağa ile gönderildi ve a'yân-ı şehir Yalı Köşkü'ne da'vet ve azîm cem'iyyet olup okundukda ve herkes acz yüzünden yine evvelki cevâbı virüp, "yerden göğe zulmdür" dimeleriyle, Hasan Ağa cümleye hitâb idüp, "Belgrad halkı îmânların akçaya değışmekle hem îmân ve mâldan ve hem ehl ü ıyâl ve cândan çıkup, memleketlerin düşmene virmeğe sebep oldılar. Siz de bunu mu istersiz? Müzâyaka hasebiyle fetvâ virilüp, bu yıllık pâdişâha imdâd idin. Üç keredir hatt-ı hümayûn gönderdi itâ'at itmediniz, matlûb olunan mâl²³²⁷ kendü hazz-ı nefsiçün değil, yine sizin râhatınız içündür. Pâdişâhımızın bed-du'âsından sakınup, emr-i hümayûnlarına inkıyâd idüp, hem dîn [ü] devlete yardım itmiş olursuz ve hem emrin dutup hayır du'âsın almış olursuz" diyicek, cümlesi ağlayup virmeğe rızâ ile Fâtiha okunup meclis dağıldı.

²³²⁷ mâl V : -Y

Ve ol gün Ayasofya mahallesinden bir kîse akça bâb-ı hümayûna teslîm olunduğun yazup birdirdi ve hemân ancak İstanbul ve Galata ve Üsküdar'ın hâne başına üçer yüz gurus vesâ'ir memâlik-i Osmâniye hâne başına yüz otuz üçer gurus salınup, her vilâyete şedîd fermânlar ile tahsîldâr âdemler ta'yîn ve bu takrîb ile Müslim ve kefereden kırk bin kîseden mütecâviz akça devşirilüp fukarânın ciğerin sökdiler. Göz yaşı olmağın bir işe de yaramadı ve hemân bu kadar hân mân yıkılup yiye yedi, hebâ yerlere telef olup gitdi.

Vezîr Kıncı Ali Paşa Boğazhisâr muhafazasına ta'yîn ve İstanbul Kādısı Mirza Mustafâ Efendi, Sakız cezîresine nefy olup, Vardarîzâde Şeyh Mehmed Efendi'ye İstanbul kazâsı tevcîh buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Bâzâr gün, imâm-ı Sultânî Şeker Mehmed Efendi fevt olup, irtesi yevm-i arefede pâdişâh hazretleriyle cümle vüzerâ ve ulemâ Alay Köşkünde namâzın kılup, Üç Şerefeli Câmi'-i şerîf sâhasında defn olunup ve hizmet-i imâmet karîha-i hümayûndan Ayasofya Hatîbi Ali Efendi'ye inâyet u ihsân buyuruldu.

Ve bugün kapucubaşı İsmâ'il Ağa, Yeğen Osman Paşa'dan gelüp, “ben ne yüz aklık itdim ki, hançere müstahak olam” deyü kabûl itmeyüp, “bunu sana kim virdiyse götür teslîm eyle, şer'ile da'vâm var Âstâne'ye giderim, gâh üzerime nefir-i âmm itdiler ve gâh serdârlığım âhere virdiler ve serdâr olduğım hâlde arzıma müsâ'ade itmeyüp asker ve mühimmât-ı cebehâne ve hazîne göndermede ihânet ve taksîr itdiler. Ve Yeğen Paşa hâ'indir, döğüşmez cengden kaçır deyü, nâmımı fenâyâ çıkarup cümle âlemi benden nefret itdirdiler” deyüp, kapucubaşayı girü göndermek üzre iken, kethudâsıyla bölükbaşları, “pâdişâhın ihsânı redd olunmaz, elbette kabûl idin. Sonra nedâmetin çekersiz” didiler. Hâh u nâ-hâh hançeri takınup, hatt-ı hümayûnı okutdı. “Baka Ağa pâdişâhımın emri üzre kudretim mertebe bu tarafları korudurum ve yine Kâsım'dan sonra şer'le da'vâmı görmeğe Âstâne'ye giderim. Vezîr-i a'zama böylece söyle” didüğün ifâde itdi ve bu söz halk içinde şâyî' olup, “acaba yine gelür kasdı nedir” deyü, mesâvî çoğaldı ve irtesi ki, rûz-ı Salı id-i adhâdır, vüzerâ vü ulemâ ve erbâb-ı dîvân bâb-ı hümayûnda mu'tâd üzre dâmen-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olup, alay ile Sultân Selîm Câmi'-i şerîfinde varup bayram namâzın kılup geldiler.

Yigirmi seneden berü Galata zindânında mahbûs Manya a'yânından Lemberaki nâm zimmî vükelâ-yı devlet re'yiyle ihrâc ve Edirne'ye götürölüp, taraf-ı pâdişâhîden

tuğ ve alem virilüp, Mora cezâresinin fethine vesîle olmak fikriyle Egriboz cânibleri serdârı Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa yanına gönderildi.

Ve on beşinci Bâzâr gün Adana Beğlerbeğisi Kādıoğlu Hüseyin Paşa, alay birle ordu-yı hümayûna dâhil olup, huzûr-ı pâdişâhîde hil'at giydi ve Nigbolı ve Rusçuk taraflarından arz-ı mahzar gelüp, “eğer bu cânibleri muhâfaza için bir miqdâr asker gönderilmez ise, isyân iden re'âyâ bi'l-cümle harbî kefare ile mülâsık vilâyetlerimize yürimleri mukarrer” deyü feryâd u figân itmeleriyle, vezîr-i a'zam otakında ba'de'l-istişâre Rûm-ili ve Anadolu sipâhîlerinden iki bin nefer intihâb ve irtesi Dü-şenbih gün alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp, Çukurçayır'a kondılar ve Salı gün Kādıoğlu Hüseyin Paşa'ya koşulup, ol tarafların muhâfazasına ta'yîn ü irsâl olundılar.

Ve hâkim-i Mekke-i mükerreme Şerîf Ahmed'in fevti haberi gelmeğin yeri şürefâdan Sa'îd ibn Sa'd'a tevcih olunmuş iken, iki aydan sonra ahâlî-i Mekke kabûl itmeyüp matlûbları üzre, şerâfet Ahmed ibni Galeb'e inâyet olundu.

Ve yigirmi birinci Şenbih gün Çavuşbaşı Salt Ahmed Ağa'ya vezâret ile Şâm eyâleti ve selefi Vezîr Hamza Paşa'ya Şâm-ı Trablus eyâleti ve Odun Emîni Mehmed Ağa'ya çavuşbaşılık inâyet buyuruldu. Ol gün ber-vech-i arpalık Alâiye sancağına mutasarrıf meşhûr Birecik Alaybeğioğlu Dilâver Paşa alay ile ordu-yı hümayûna dâhil ve hil'at giyüp, Vidin muhâfazasına me'mûr oldu.

Ve yigirmi dördüncü Salı gün askerî tâ'ifesinden mâ'adâ cümle Anadolu eyâletlerinin her sancak ve her kazâsının haddine göre âdem intihâb, dîn uğruna sefere gelmek üzre nefir-i âmm emirleri tahrîr ve bâlâ-yı menşûrda fetvâ-yı şerîf üzre dahi hatt-ı hümayûn yazılıp, “Ümmet-i Muhammed'den ata dona ve harb u darbe²³²⁸ kâdir il erleri *câhidû fi-sebîlillâhi bi-emvâliküm ve enfusiküm* emriyle âmil olup, bütün Rûm-ili'ne düşmen-i dîn müstevlî olmağın, cümle ümmet-i Muhammed'e bu sefer-i hümayûnda hâzır bulunmak üzerlerine farz-ı ayn olup, *yâ eyyühellezîne âmenû atîüllâhe ve atîû'r-Rasûl ve ûlî'l-emri min-küm* mazmûn-ı şerîfine inkıyâd idüp, nev-rûzdan mukaddem Edirne sahrâsında Sancak-ı Şerîf altına gelüp, dernek ü cem'iyet idesiz gelmeyen kâfir ve avreti boş ve eşedd-i ukûbet ile siyâset olunur” buyurulup, mübâşir çavuşlarıyla irsâl ve Mısır'dan dahi beksimad ve bârût ve fitil gönderilmek üzre, Vâlî-i

²³²⁸ ve harb u darbe V : -Y

Kâhire Vezîr Moralı Hasan Paşa ahkâm-ı şerîfe ile zümre-i müteferrikadan Çeşmisiyâh Mustafâ Ağa gönderildi.

Muhâsara-i kal'a-i Kamanîçe ve imdâdî-i asker-i Tatar ve def'i hezîmet-i küffâr

Re'îs-i şeyâtîn Leh Kralı olan²³²⁹ Sobieski nâm bî-dîn hayli asker ve top ve mühimmât-ı cebehâneler ile gelüp, Türk askeri birbirine düşüp fırsat ise ancak olur zu'mıyla, Kamanîçe kal'asına nâzır Peşte üzerine vaz'-ı tabur idüp, Kralçeşmesi ve sâbıkâ otak-ı hümayûn kurulduğu mahalden metris alup, kal'ayı muhâsara ve toplar ile döğmeğe mübâşeret eyledi ve gâh-bî-gâh mahsûr-ı Müslimîn dahi hisârdan çıkup, metrisler basup dil ve baş almakdan hâlî değiller idi.

Gitdikçe kâfirin galebe ve hücûmu ziyâde olup, Özi Muhâfızı Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya ve Kırım Hanı Selim Giray Han hazretlerine, “El-amân bize imdâd idin, hâlimiz harâb ciğerimiz kebâb üzerimizden kuş uçmaz dört taraftan mahsûruz” deyü, feryâd-nâmeler gönderdiler ve Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa ise kal'a-i mezbûrenin zahîre vü cebehâne ve kul ulûfesinin cem' ü îsâline takayyüd üzre olup, ol sâ'at yanında mevcûd bulunan mîr-i mîrân ve ümerâ ve kapuludan mümkün mertebe bir miqdâr asker cem' idüp, imdâd için Kamanîçe kal'asına azîmet eyledi.

Ve han-ı zî-şân hazretleri dahi otuz bin Tatar askeriyle ikinci oğlu Nûreddîn Azamet Giray Sultânı gönderüp, mâh-ı Şevvâl'in on altıncı Cum'a gün nehr-i Turla'ya yakın gelüp, Serdâr Vezîr Mustafâ Paşa'dan ise henüz nâm u nişân yok ve küffâr dahi Tatar askerinin nehr-i Turla'ya vusûlün haber alup, kal'a muhâsarasından ferâgat idüp ve topların metrislerden çeküp üzerime gelürler ise ceng iderim ve Kamanîçe'ye zahîre kodurtmam zu'mıyla, hisâr altından kalkup nehr-i Turla kenârında geçid ağzına gelüp kondı ve cümle geçidleri zapt eyledi.

Ve asker-i İslâm nehr-i Turla kenârına gelecekleri gün, tekrâr Turla kenârından geçüp Kamanîçe mukâbelesine ve irtesi gün İzvança palankası altına varup kondı. Nehr-i Turla'nın ziyâde tuğyânı olmağla, asker-i Tatar geldükleri gün mürûr idemeyüp, ne hâl ise cümlesi kamışdan salları tedârük idüp umûm üzre nehr-i mezbûrî geçüp *mütevekkilen alâ'llâh* İzvança altında tabur-ı makhûr üzerine varup hücûm olundukda, hayli ceng ü cidâl ve harb-i kîtâl olundı ve taburun atlası yayasından ayrılup, ilerü gelüp atlar ile

²³²⁹ Leh Kralı olan V : olan Leh Kralı Y

dahi tekrâr mukâbele olundu. Lâkin melâ'în top altından ayrılmayıp tabur kenârında durmağla, meydâna çıkarup cenge âsân olmak üzre Tatar askeri ovaya doğru kaçamak virdiler ve düşmen-i dîn dahi Tatar bozuldu zannıyla, cümle atlası taburdan çıkup üç sâ'at kadar ta'kîb eylediler ve bir alay sarhoş bengî kâfirler tamâm mertebe kendüleri ve atları yorulduktan sonra, dâbları üzre serdâr-ı Tatar ve mirzalar davul-bazların çalup ve birden döneke idüp, durgun kâfir üzerine dolu misâl ok yağdırup, dal-kılıç hücum ile tabur kenârına varınca değin kırdılar ve avn-i Hakk ile atlasunun ekserî kılıçdan geçüp, hayli işe yarar bellü başluları esîr olup, azîm yüz aklıklarıyla avdet ve gelüp Kamanîçe altına kondılar ve iki günden sonra tekrâr tabur-ı küffâr üzerine varıldıkda, bir tarafın nehr-i Turla'ya virüp, yayasıyla karışık derûn-i taburda kapanup aslâ taşra çıkmayıp, bu minvâl üzre nehr-i Turla kenârıyla sarpdan sarpa konup göçüp, asâkir-i Tatar dahi şebân-rûz etrâfında yer yer mekîn ü kemîn fırsat idüp, avn-i Bârî yârî kılup otlukçusun çıkartmayıp ve bârgîrlerin sürüp almakdan ve kendülerin dahi giriftâr-ı kemend ve şikâr iderek memleketi [155a] kenârına karîb mahalle varıldıkda, Litve memleketinin küçük hatmanı geleceğinin haberi alındı ve der-akab sağ taraflarında olan askerden ba'zı Tatar gelüp, "bir yerde çadırlar gördük" deyü haber vormeleriyle tahkîk, "Litve'nin gelecek hatmanı olmak gerekdir" deyü, cümle asâkir-i Tatar üzerine varup Litoj hatmanı olduğu muhakkak ve ancak konduğu mahal bir sarp palanka olup ve palanka olduğu dahi bilinmeyüp üzerine varıldıkda, hayli muhârebe vü mukâtele olunup, bi-avn-i Müste'ân anda dahi katı vâfir kâfir kılıçdan geçüp ve ekserî esîr olup, bakiyesi firâr ve mezbûr palankaya girüp metîn olmağla halâs oldılar ve bunlar dahi bu mahalde kapanup kaldı ve taburdan çıkan üç bölük düşmene dahi râst gelinüp, mukâbil oldukda bi-inâyeti'l-Bârî bunlar dahi ân-ı sâ'atde²³³⁰ bozulup, büyük hatmanın bir hasmı ile yakın âdemlerinden cümle taburun defterdârı olan Sanca nâm bir baş belîd mürd olup ve işe yarar mübâlağa kâfir kılıçdan geçdi ve Osarya dirler bi'l-cümle göğüslük kir-lehin? gâyet güzîde askeri ve cümle bellü başlu âdemleri ol bölükde dahi hayli melâ'în esîr ve vâfiri küşte-i şemşîr olunup, dört günden sonra tekrâr cümle asâkir-i Tatar üzerlerine varup serdâr Azamet Giray Sultân birez Tatar ve tevâbi'yle pusuya girüp üç yüz kadar âdem tabura gönderdi ve kâfirden bir ferd baş göstermeyüp ba'dehu iki bin âdem dahi gönderdi ve yine aslâ bir kâfir çıkmayıp *mütevekkilen alâ'llâh* cümle asker-i Tatar ile kalkup, taburun top altına vardukda yine bir kâfir hareket itmeyüp yayasıyla karışık donuz topu olup

²³³⁰ ân-ı sâ'at V: ân-ı vâhidde Y

sarpdan sarpa düşüp yüzi karasıyla memleketine doğru yıkılup gitdi ve asker-i Tatar dahi her gün ceng iderek tâ memleketi içine varıncaya değin ta'kîb idüp, mansûr u muzaffer sâlimîn ve gânimîn dönüp, Kamaniçe altına geldi ve Serdâr Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa dahi nehr-i Turla kenârına vâsıl olup, Kamaniçe kullarının mevâcib ü zahîre ve cebehânelerin bi't-tamâm teslim eyledikten sonra, asker-i İslâm ile dönüp İshakçı'ya ve andan Babadağı'nda kışlaya dâhil oldu ve serdâr-ı Tatar Azamet Giray Sultân dahi umûm Tatar askeriyle Kırım'a varup, babası a'yân-ı vilâyet ile karşı istikbâline çıkup, ihbâr-ı meserreti²³³¹ Âstâne'ye arz eyledi.

Ve mâh-ı Zilhicce'nün evâhîrinde rikâb-ı hümâyûna telhîs olundu. Mazhar-ı iltifât Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Dalataban Uzun Mustafâ Ağa ile Han hazretlerine bir kıt'a murassa' sorğuç ve evvel-bahârda asâkir-i Tatar ile ordu-yı hümâyûna mülhak olmalarıçün hatt-ı hümâyûn ve Azamet Giray Sultân'a dahi bir kabza murassa' kılıç ile hila'-ı fâhire irsâl olundu.

Muhâsara ve hezîmet-i küffâr-ı Venedik be-kal'a-i Egriboz

Venedik kâfiri Egriboz kal'ası kasdıyla cem' eylediği altmış iki kıt'a kalyon ve elli dört kıt'a Venedik ve Malta ve Papa çekdirmeleri ve altı kıt'a mavna ve on sekiz kıt'a Aşklavon firkatesi ve üç kıt'a Hoy gemisiyle her birinde ikişer dâne humbara havanı ve süvârîsinin bin kadar atları vaz' olunacak miqdâr kayıkları vesâ'ir hıred ü büzûrk mühimmât-ı cebehâne ve zahîre seffîneleriyle cem'an iki yüzden mütecâviz donanma-yı menhûsıyla sene-i mezbûre Şa'bân-ı'nun onuncu gün Anabolu limanından çıkup, Atina limanına gelüp lenger-endâz oldukda, serdâr-ı müşrikîn olan kapudan Morçin la'în Atina ruhbânlarından birin yanına getürdüp, "Egriboz ahvâlin eyü bilürsün var tecessüs it, ne miqdâr asker vardır ve zahîre ve cebehâneleri çok mudur ve cengcisinde istek var mıdır? Bize bir hoş sıhhati üzre haber getür" deyü, tenbîh ü te'kîd idüp göndermiş ve ol dahi gelüp serseri gezerken muhafız-ı kal'a Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa kendü sarayı penceresinde oturduğu yerden görüp, yanında ümerâ-yı bahriyyeden Bâkî Beğ'e, "şu ruhbân Atinalı değil midir?" deyü gösterir. "Belî odur, imdi tahkîk câsûsdur ahz olunsun" buyurur ve tutup önüne getürdüklerinde, "doğru söyle câsûsluğa mı geldin ve illâ seni katl iderim" istifsâr eyledikde, "vallâh doğrusu budur ki beni Morçin kapudan gönderdi, kal'anın asker ve tedârüklerin ve İbrâhîm Paşa'nın cümbüş ü

²³³¹ meserreti V : meserreti künhüyle Y

hareketin görüp bana haber getür” deyü sipâriş itdüğün söyledi. “Ne güzel ya ne gördün ve ne işitdün, bir hoş haber alamadın ise ben sana her vak‘ayı künhüyle fûrâde fûrâde haber vireyim zîrâ siz haberi itmekçi ve bakkâldan alursuz. Lâkin doğrusun bilmezler. Şevketlü pâdişâhımız hazretleri ta‘yînâtı yeniçeri ve cebeci ve topcı ve serdengeçdi kullarına virir, muhâfazaya me‘mûr mîr-i mîrân u ümerâ-yı ve Mısır askerine virmez. Sıhhatine niçe vukûf tahsîl idebilürsün ve hâlâ kal‘ada kılıç olmak üzre on iki bin asker mevcûd ve cebehâne ve zahîremiz çok *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* fikr-i fâsidine nâ‘il olamaz. Geldükde cezâsın bulup hâ‘ib ü hâsir yüzü karasıyla gider ve ben de sana sipâriş itdüğümü Morçin kapudana söyler misin?” buyurdukda, Bâkî Beğ Rûmca tercemânlık idüp, söylemeğe yemîn itmekle, “İbrâhîm Paşa beni görüp câsûs idüğümü bildi tutturup söyletdikde inkâra mecâl kalmayup ikrâr eyledim ve ol dahi bana netîce-i ahvâli bildürdi ve bana emânet eyledi ki, biz Morçin kapudanı âkıl düşmen bilürdük meğer hilâf imiş, İnebahtı ve Ballubadra kastelleri Rûm ve Arab ve Acem'de idi kral beyninde böyle şöhet virmiş idi ki, aralarında kuş uçmaz ve kayık geçmez dirler iken, dört beş pâre çürük çekdirme içine birkaç sarhoş kâfiri koyup dumanlı günde top duhânıyla yine geçirüp, ol kastellerin arzın yere çalup nâmın aşağı eyledi. Çünkü andan gemi geçmek âsân imiş *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* Venedik kastelleri arasından dahi geçmek mümkündür ve biri dahi budur ki, Atina kal‘ası Medîne-i hükemâ olup, Âd kavmi ve devler i‘ânetiyle binâsı kurulmuş idi ve yedi kral beyninde şöhet bulmuş ceng ile alınmaz dirler iken, kal‘a kulu olan pâdişâh hâ‘inleri ve dîn düşmenleri virmişler. Niçün alup ol meşhûr ufak olan kal‘anın arzını hâk ile yeksân eyledi ana buna mı düşürmez ve bunu edebliğe lâyıık görmez idim. Biz de şevketlü pâdişâhımızın askerî tâ‘ifesiyiz, bir kal‘ayı muhâsara itsek verecek oldukları hâlde almaya te‘hîr ideriz ki, ol kal‘ânın şânı ziyâde olup krallar beyninde şöhet şân bula. Fûlan kal‘ayı İslâm Askeri mütemâdî bu kadar gün döğüp güç ile ceng ile aldı disünler için şânına şöhet viririz. Ve bilür ki, Köprülüzâde merhûm Fâzıl Ahmed Paşa Kandiye kal‘asın muhâsara idüp iki ayda fethi âsân iken şebân-rûz ve yaz u kış yigirmi yedi ayda alup zapt eyledi ki, kendüden mukaddem gelen ser-asgerler zamânında yigirmi dört sene kâmil muhâsara olunmuş kal‘anın nâmın yere urmadı ve içinde baş olup vire ile çıkan ol kendü idi. Ana bu fikirsizliği düşürmedim çünkü muhâl olan işler andan zuhûr eyledi *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* istidrâcı tamâm olmuşdur” deyü cevâb virüp, “her ne dir ise bu cevâbın getüresin” deyü tenbîh idüp yolladı ve der-akab melâ‘în-i hâsirîn donanma-yı menhûsiyla Atina limanından kalkup, Temaşalık nâm mahalle geldüğü haberi gelüp birkaç günden sonra yigirmi kıt‘a çekdirmesiyle baştardası

donanmasından ayrılıp nâ-bedîd oldu ve ne tarafa gitdüğü haberi alınmadı. Meğer Kandiye kulu cülûs bahşîşi nizâ'ında hâkim-i kal'a Vezîr Arnavud Zeynel Paşa'yı katl itdükleri haberi kendülere vâsıl olmuş, fursatı ganîmet bilüp bir alay suçlu tâ'ifesi korkuya düşmüşlerdir, hîle ile kal'ayı alalım fikriyle gitmişler ve Girid cezâresine varup Kandiye mukâbelesinde Acısu nâm mahalle yanaşup, kal'aya ilçî göndermişler. “Böyle bir²³³² fezâhatda bulunduğunuzdan pâdişâhınız cümlelerinizi kılıçdan geçürecekdir, böyle ölmekden ise bari bize kal'ayı virin, sizi niçe lûtfâ mazhar idüp istediğünüz yere sâlimen çıkaralım” demişler. Anlar dahı, “bre mel'ûn bu işi işliyen birkaç erâzil idi mâbeynimizde tutup hakkından gelüp cezâsın virdik” deyü, cevâb idüp taşra itmişler ve kal'a-kûb balyemez topları çekdirirlerine havâle itmekle, yüzü karasıyla gelüp mâh-ı Ramazân'ın gurrei gününde donanma-yı menhûselerine dâhil oldukları esnâ da ruhbân gelüp haber virdi ve su'âllere cevâb viremeyüp mebhûd olduğın söyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun beşinci gün Paşa limanına gelüp, birkaç gün meksden sonra kalkup Derzi limanına geldüğü haberi geldükde, muhâfız-ı Egriboz Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa Maslahat depesi nâm mahalle varup, “bunda metrisin lüzûmı vardır birkaç kıt'a top vaz' idersek *inşâ'allâhu ta'âlâ* melâ'în iki sâ'atlik yerde çıkar, ol mahalden cebehâne ve mühimmât ve askerî çıkarup üzerimize gelince hayli gün geçer” buyurup, metrisler hafrına ve toplar nakline şurû' olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Şenbih gün, melâ'în-i dûzah-karîn Kızılhisâr boğazından görüldüğü haberi geldükde, paşa-yı ciğerdâr, muhâfazaya me'mûr olan mîr-i mîrân u ümerâ ve alaybeğileri ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ocağı zâbitleri ve yerlû kulu ağaları ve Mısır askeri a'yânı ve serdârları olan Bosnevî Mahmûd Beğ bi'l-cümle da'vet ü meşveret tarîkiyle âlî dîvân idüp tahkîk, “işte düşmen-i dîn geldi ve beride şevketlû pâdişâhımız hazretleri kendü tarafından vekîl nasb **[155b]** ve üzerinize baş idüp gönderdi ve siz de kabûl ittiniz, ancak sizlerden su'âlim budur ki dört yüz seneden berü dîn uğruna kimler hizmet itdi, pâdişâhlar bu memleketleri kimler ile aldı ve düşmenlerine kimler ile cevâb virdi ve serhadleri kimlere sipâriş eyleyüp kimler beğleri bizim gibi paşalar ve sizin gibi askerler değil midir, anlar kendü zamânlarında efendiler niden hayır du'âlar alup iltifâtlarına mazhar düşdiler ve anların aldıkları memleketleri göz göre bizler düşmene virmek Allâh'dan revâ mıdır ve şevketlû efendimizin bed-du'âsın almak bize ve size düşer mi?” deyü cümleye hitâb u nasîhat eyledükde, feryâd u

²³³² bir V : -Y

figân idüp, “bizde cân u baş ile çalışup efendimiz ve ümmet-i Muhammed'in du'âsın isteriz” deyüp, taraf taraf râzîlıklar eylediler. “İmdi karındaşlar pâdişâhımızın emekdârlarısız hâlis ü muhlis niyyet eyledik, bu ceng-i azîmi pâdişâh ve vezîr-i a'zam ve kal'a ve ehl ü ıyâl ve emvâl ü erzâk ve mülk ve akârımız için itmiyelim. *Allâhu azîmü's-şânun* fermânı ve iki cihân güneşi *seyyidü'l-kevneyn* ve *Rasûlü's-sakaleyn Muhammedü'l-Mustafâ salla'llâhu aleyhi ve sellem* hazretlerinin emri üzre dîn uğruna çalışalım, ölenimiz şehîd kalanımız sa'îd olup, rûz-ı kıyâmete dek nâm-ı nîk ile anılalım ve rûz-ı mahşerde *Habîbullâh*'ın sancağı dibinde haşr olalım. Eğer gönül birliğiyle yerimizde sâbit-kadem olursak *inşâ'allâhu ta'âlâ* her vechile mansûr u muzaffer ve gâlib-i mutlakız ve her birinizi iktizâ eyleyen mahallere ta'yîn iderim” buyurdukda, cümlesi rızâ virüp Fâtiha okundı, meclis dağıldı ve yeniçeri ocağını girü alıkoyup anlar ile gizlüce söyleşüp, sizler bu devletin rüknisiz *bi-avni'llâhi ta'âlâ* düşmen-i dîn bu kal'aya zafer bulamaz. “Meğer bana içerüden biri kasd ile küçük yaşından berü kara postal çeküp Ocağınızdan perverde olup geldük gayretkeş iseniz muhâfazamız size lâzımdır ve hasmımız çok Allâh hıfz eyleye bizi kurşun ile ururlar ise ıyâzen billâhi cem'iyet iderler ve siz de helâk olursuz ve kal'a da elden gider” didi. “Anlar dahi mâdâm ki cân tendedir cümlemiz kırılmadıkça sana zarar ırgürmeziz” deyü, ahd ü mîsâk itdiler.

Ol gün Paşa-yı ciğerdâr Eski Tabur nâm mahalle çıkup emri üzre Maslahat depesinden, Gâyıb-baba nâm mahalle deniz kenârına değin yigirmi bin parmaklığı kol kol asker-i İslâm ile bir gün bir gicede dizüp, on altıncı gün kendüleri Veli-baba dimekle ma'rûf değirmenler mukâbelesinde vâkı' parmaklık kapusunda bir tabya yapup cânib-i yemînine bir miqdâr yeniçeri ve sipâh ve silihdâr serdengeçdilerin yüksek maslahata varınca ve cânib-i yasârına ümerâ-yı bahriyyeden Mustafâ Paşa'yı baş diküp, bir miqdâr yeniçeri odaları ve serdengeçdileri ve cebeci Ocağı ve Egriboz kulu sancağı askeri ve Yanya sancağı ve Keskinpaşaoğlu Hasan Beğ'e ve sol kol perâkendelerin ta'yîn ve Mısır askeriyle Avlonya ve Delvine ve Tırhala ve İnebahtı ve Selânik sancakları askerlerin yanına yedek alıkoyup, ıyâzen billâh kangı taraf za'f üzre olur ise imdâd itmek fikrin eyledi ve Ser-asger Vezîr Koca Arnavud Halil Paşa ol vakt Livadiye'de bulunup, düşmenin kasdın ve kendülerin keyfiyyet-i ahvâlin arz idüp, kâfir taşra çıkmakdan karşulamak üzre iki bin miqdârı süvârî imdâd-ı asker taleb eyledi ve ol dahı, “kâfir çıkup yerleşsin umûmen kendümüz varırız” cevâbın gönderdi.

Ve melâ'in-i hâsirîn dahi burcdan aşağı bağlar kenârına yanaşup, piyâde vü süvâr askerinin çıkarmaya başladı ve Paşa-yı ciğerdâr dahi zu'amâdan Durmuş Beğ'i bir miqdâr süvâriyle ilçi ta'yîn idüp, birkaç kâfir tutup getürdi söyledildikde, "niçün paşa bize karşı gelüp ceng itmedi" deyü Morçin kapudan elem çekdüğün haber virdi. Ba'zı hevâdârları, "karşı varsak düşmeni çıkartmazdık" demekle, "bizim askerimiz Mora'dan çıkmış singin askerdir ana karşı göndermek küllî hatâdır Allâh hıfz eyleye, bir sakatlık olur ise biz bunda dikiş tutamazız vakti geldükde, ol dahi olur. Şimdilik me'mûr olduğunuz²³³³ hizmeti görün" buyurup, halkı def' eyledi ve kâfir dahi top ve mühimmât-ı cebehânesin çıkarup, alayların kurup, Burc nâm mahalle gelüp donanması Burc'u geçüp lenger-endâz oldu.

Ve on yedinci gün piyâde vü süvâr beş bin miqdâr kâfir, parmaklık taraflarına gelüp, hîle ile guzât-ı İslâm'ı taşra çıkarmaya cidd ü cehd eyledi. Lâkin paşa-yı ciğerdâr rızâ vermeyüp, "cümlemiz parmaklık ardında bir karâr üzre âmâde ve ikindiden sonra su kemeri ardında durun, kâfire karşı çıkup bir miqdâr ceng itsünler. Ola ki kâfiri kemerden ayıra bilelerdi" buyurdukda, yanında olanlar vakt teng olduğun söylediler. "Benim kasdım askerinin cünbüş ü hareket ve varoşun bilmekdir. İyâzen billâh rû-gerdân olur ise, bari ahşâm karanlığında hezîmeten girü döndükleri bellü olmaz" didi ve *bi-hamdillâh* vakt-i ma'hûdda mahsûr-ı Müslimîn düşmen-i dîn üzerine bir mertebe öyle hücum eylediler ki, vehle-i ûlâda Mısır askeri su kemerlerinden kâfiri ayırup, sürüp ardına metrislendiler ve düşmen-i dîn dahi gayretlenüp girü gelüp bunları ve bunlar kâfirleri birkaç def'a sürüş çıkış oyunu oynadı ve bu aralıkda Mısırlı'nın berhurdâr olsunlar dirhemle kurşunları hatâ itmeyüp, ekserî isâbet itmekle vâfir kâfir mürd-i helâk olup, hâ'in-i hâsir yüz dönderüp vakt-i mağribde bir ulu gazâ müyesser oldu ve on sekizinci gün düşmen-i dîn Maslahat depesi mukâbelesinde vâkı' Paşa adasına yedi kıt'a balyemez ve iki kıt'a havan topu kurup ve üç kıt'a hoy gemisi yanaşdırup piyâde tûfeng-endâz saltat ile metris alup, maslahatda olan asâkir-i İslâm ile cenge başladı ve Top dağına iki mahalden tabya yapup üzerlerine yigirmi iki kıt'a top ve Mısır askeri mukâbelesinde deryâ kenârına on bir kıt'a top ve sol kol ile yeniçeri serdengeçdileri mukâbelesine tokuz kıt'a top ve havanlar ve küçük maslahatda sipâh ve silihdâr serdengeçdisi mukâbelesine birkaç kıt'a top ve havanlar vaz' idüp, cümle elli bir kıt'a balyemez ve on sekiz kıt'a havanları dizüp, kırk bin saltat kâfiri taraf taraf metrislere

²³³³ olduğunuz V : olduğunuz üzre Y

koyup, dâ'iren-mâdâr kal'ayı varoş tarafından muhâsara idüp döğmeğe başladı ve cümle cezîreyi zapt itmekle, re'âyâsın getürüp metris ve çalı hizmetine koşup, kal'aya muhkem yapışup şebân-rûz bilâ-ârâm cenge müdâvemet eyledi.

Ser-asker Halil Paşa'ya tekrâr âdem gönderüp, "Ahvâlimiz müşkil oldu" bir gün evvel imdâda irişmek üzre feryâd itmekle, Eyyüb kethudâsıyla ta'yîn itdüği üç bin miğdâr âdem gelüp, "üç gün ceng itsünler yine tebdîl iderim" demiş. Metrislere koyup süvârîsinden bir miğdârın ayırup, düşmen-i dîn metrislerinin ardın aldılar. Esnâ-yı mukâtelede hayli kâfiri tu'me-i şemşîr, niçelerin bend ü esîr ve mansûren avdet eyleyüp, her biri in'âm ile mesrûr kılındılar.

Ol gice melâ'in-i hâsirîn deryâdan deryâya varınca, metrislerin birbirlerine ulaştırup ve ardına azîm handak çeküp, süvârî askere iş kalmadı deyü, üç günden sonra metrislerin açup ilerü gelmeğe başladı ve tekrâr mahal mahal cedîd top tabyaları yapup ve metrisler alup, şebân-rûz itmâmına ikdâm ve üç günde tamâm eyledi.

Ve Eyyüb Kethudâ, Halil Paşa yanına gidüp, Arnavud Mustafâ Paşa üç bin miğdârı Arnavud askeriyle imdâda geldi ve gitdikçe ceng ü cidâl işti'âl bulup, bu vakte değin vâkı' olan ahvâli künhüyle yazup der-i devlete arz eyledi ve kapukulu vesâ'ir hizmet-i muhâfazada olan guzât-ı Müslimîni başka başka defter eyleyüp, bizi anlara ve anları bize bağışlayup, hizmetleri mukâbelesinde terakkîler ve dirlikler virilmek üzre istimâleti mutazammın hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ile mu'anven emr-i şerîf irsâl olunmasın recâ vü niyâz eyledi.

Birkaç günden sora Arnavud Mustafâ Paşa'nın Arnavud askeri cem'iyet ve kal'anın hayırlı kapusına bayraklar diküp, "Biz ceng itmeziz, elbette kal'a kapusın açın taşra gidelim ve illâ döner sizin ile döğüşürüz" didiler. Paşa-yı ciğerdâr selâm çavuşun gönderdi, gâh Arnavudca gâh Türkçe her ne denlü nasîhat itdi ise sûd-mend olmayup nâ-çâr gice karanlığında gitmeğe ruhsat virdi ve bu mücâdeleyi düşmen-i dîn haber almış, "fursat demidir" deyü, bir metris dahi ilerü gelüp yerleşdi. Paşa-yı ciğerdâr yanında olanlara, "Biz yeniçeri iken ihtiyârlarımızdan işidirdik, çok sekbân tahrîb-i memleket bâ'is-i inhizâmıdır. Bir asker ki, ilerüsü olmaya, Kâsım hudûdı ile olan askerîden eyü olmaz, eğer eyü olsa Devlet-i Aliyye'nün emekdâr ve hayırhâhları râğbet iderlerdi. Ancak bunlar fâ'idesiz hazîne boşaldan askerdir" didi ve iki günden sonra melâ'in-i dûzah-karîn Mısır askeri önüne birkaç sepet peydâ idüp top u tüfeng ile cenge mübâşeret ve sabâha değin guzât-ı İslâm'a râhat virmedi. Meğer hîle ile yalı kenârına bir

tabya dahi ihdâs itmiş. Ve irtesi gün Baba Yûsuf nâm bir yeniçeri serdengeçdi ağasını paşa-yı ciğerdâr huzûruna getürdüp, düşmen-i [156a] dîn üzerine hücum itmesini tenbîh eyledi. İrtesi ale's-sabâh üç yüz nefer bayrağı dilâverleriyle bir mahalden yürüyüp metris ve tabyaların basup, uğurlarına gelen topların zapt eylediler ve ardlarınca dahi asker-i İslâm'dan bir gürûh imdâdlarına irişmekle takviyyet bulup, düşmen-i dîne²³³⁴ bir mertebe kılıç basdılar ki, tâ'bîr olunmaz. İki yüz seksan kelle ve elli iki dil alup ve cebehânelerine âteş virüp mansûren kal'aya avdet ve huzûr-ı paşada hünelerinin arz eyleyüp, ihsâna mazhar düşdiler.

Ol gün bin altun bahşış virilüp, diller harca sürülüp gülleler kullelere dizildi, ol günün ahşâmısı Morçin la'în seksan kıt'a kayığa onar kâfir koyup, Mısırlı üzerine yürütdi ve asker-i İslâm'ı cenge meşgûl ve hîle ile bir metris dahi ilerü gelüp yerleşdi ve azîm zahmet virüp, Veli Baba türbesini top ile yıkup, Tırhala sancağı askerine hayli elem virdi. Ol hinde taraf-ı pâdişâhîden Silahşor Deli Mehmed Ağa yediyle paşa-yı ciğerdâra kılıç kaftan ve hatt-ı hümayûn ve vezîr-i a'zam cânibinden bin altun gelüp, vâsıl ve a'yân-ı asker da'vet ve mahzarlarında feth ü kırâ'at olundukda, zâr u zâr ağlaşup, “efendimiz yanında hizmetimiz bilinüp du'âsına mazhar olmuşuz” deyü, her biri ejder-misâl dem çeküp, metrislerine girdiler. Gittikçe cengi ziyâde idüp, şebân-rûz taraf-ı düşmenden iki bin gülle ve tokuz yüz humbara atılup, Hafız-A'llâh çokluk kimseye zarar itmezdi.

Ve ikinci gün Ser-asger Halil Paşa tarafından Tırhala sancağına Mutasarrıfoğlu Mehmed Paşa üç bin Arnavud askeriyle imdâda gelüp, Parmaklık tabyasında paşa-yı ciğerdâra birleşüp kaftan giydirdikden sonra, “Paşaoğlüm senün asgerin re'âyâdır, ceng görmemiş top ve humbara yememiştir, cenge tâkat getüremezler sâ'ir asker-i İslâm arasına fırka fırka tevzî' ve yerlerine gayrı asker ifrâz idüp, cenâbınıza ta'yîn idelim” didi. “Bunlar benim kefilli aşîretimdir, murdar kılım yerine baş virirler. Önümde döğüşü döğüşü kırılurlar lûtf eyleyüp benden ayırma” deyü yalvardı. “Gel itme oğul asker-i İslâm'a zulm idersün, öteye gün nümûnesi zâhir oldu, sana acırım” didi. Yine çâre olmadı. Babası hâtır için sükût idüp, lâkin bî-huzûr oldu ve ol gice düşmen-i dîn üzerine hücum ve birez hasene virilmek mutasavver olunmuş iken, Cuma gicesidir deyü, te'hîr olundu ve bir mürted kal'adan kâfir metrisine kaçup, yürüyüşü bildürdi ve “anlar gelmezden evvel biz varalım” deyü, ıdlâl eyledi ve irtesi mâh-ı Şevvâl'in yigirmi beşinci

²³³⁴ düşmen-i dîne V : düşmen-i dîne ve kefer-i bed-âyîne Y

Cuma gün ki eyyâm-ı muhâsaranın kırkınıcî gün idi, ale's-seher piyâde vü süvâr kırk bin kâfirin humbarasın atarak ve kurşunların serperек yürüyüp, on bini değirmenler tarafından paşa-yı ciğerdâr üzerine ve on bini Halil Paşaoğlu Mehmed Paşa üzerine ve on bini büyük ve küçük maslahatda olan Ahmed Paşaoğlu Mustafâ Paşa ve Keskin Paşaoğlu Ahmed Paşa üzerlerine ve on bini sâ'ir münâsib mahallere karadan ve on bini seksan kıt'a kayık ile deryâ tarafından Mısırlı kolı üzerine hücum ve taraf taraf cenge mübâşeret idüp, bir mertebe nîrân-ı harb ü kıtâl firûzân oldu ki, ta'rîf u tahrîrine kalem âciz kalup, herkes nefsi nefsi olup, hâh u nâ-hâh darb-ı şemşîr iderek, düşmen-i dîn ve kefare-i bed-âyîn yüzün döndürdi. Varup metrislerine varınca kırdılar ve *bi-fazli'llâhi Teâlâ* hezîmet bulmuşiken, esnâ-yı mukâtelede Halil Paşaoğlu Mehmed Paşa Arnavudları girüleyüp, varoşa doğru firâr itdüklerin, paşa-yı ciğerdâr at üzerinde halka istimâlet virirken müşâhede idicek, feryâd idüp Kapucılar Kethudâsı Abdü'l-Bâkî Ağa'yı paşalarına gönderdi. "Tîz şu mel'unları çevirsin ve illâ kendü bilür" deyü, tenbîh eyledi. Ve derd-mend dahi yalınkılıç önlerin alup döndürmek sadedinde iken, başına üşüp yaraladılar²³³⁵ ve azîmetlerinden dönmemekle üzerlerine iki oda yaniçeri ta'yîn idüp, ceng bu kerre içerüye düşüp gedik hâlî kalmağla, düşmen-i dîn gelüp zapt eyledi. Derakab on bayrak Arnavud melâ'îni kâfire döndi ve her çend asker-i İslâm gayret ü hamîyyet birle hücumlar eyleyüp olmadı, yed-i a'dâdan gedüğü alamadılar ve her koldan imdâd olundu çâre idemediler.

Muhkem metrislenüp yerleşdi, mahsûr-ı Müslimîn ziyâdesiyle elem çeküp havfa düşdiler ve çâr u nâ-çâr küffâr-ı hâksâr varoşa girüp zapt eyledi ve asker-i İslâm'ı ceng iderek kal'a altına sürüp, Mustafâ Paşa ve Yeniçeri Zâbiti Ali Ağa ile niçe guzât şehîd ve niçeleri zahmdâr u mecrûh ve ikindiye değin ceng mümtedd olup, düşmen-i dîne galebe itmekle, paşa-yı ciğerdâr mahzûn ve mağmûm ahşâma karîb asker-i İslâm'ı yanına alup külliyyet ile varoşdan kasr-ı yed idüp, kal'aya dâhil ve her birine gayret ü istimâlet viridi ve derûn-i kal'ada bir dükkânda oturup, Silahşor Mehmed Ağa ve cümle a'yân-ı askeri çağırup, pend ü nasîhat yüzünden kırk gündür ki, bir sehl handak ve parmaklık arasında ceng eyleyüp hiçbir kal'anın varoşunda bu kadar gün muhârebe olunduğı işidilmemiştir. "Berhurdâr olun hizmet ise ancak olur, pâdişâh itmeğı helâl olsun menâsib ve dirlik ve terakkîler sizin içündür, bu düşmen-i dîn varoşu elinizden alamazdı Allâh belâ virsün, Arnavud askerine babasının hâtırın saydık, Mehmed

²³³⁵ yaraladılar V : pâre pâre eylediler Y

Paşa'nın recâsın döndüremedik, âkıbet sözümüz çıktı²³³⁶ ve²³³⁷ kendü de ellerinde nâbûd-ı helâk oldu ve bunların sebebinden varoş da elden gitdi, *el-hamdü'llâhi ta'âlâ* henüz dahi kalemiz top yemedi ve humbara görmedi göreyin sizi gayret ü hamîyyet idicek günlerdir, evvelinden ziyâde cenglere turuşmak gireyiz” deyü, her birine iltifâtlar gösterüp du'â eyledi ve “küffâr-ı hâksârın bu kal'ayı tutacak yeri Hayırlı kapusıyla Mahmûd Paşa kal'asıdır hemân bu iki tarafı kavî itmek gerekiz” didi ve hattâ küffârın gelüp muhâsara ideceği söylenirdi ve gâhice Maslahat depesine çıkup, “eğer bu kal'a kâfırde olsa ben ser-askerlikle muhâsarasına gelsem, bu taraftan muhâsara idüp döverdim ve zâhir Morçin kapudan ceng görmemiş bir mel'ündür, ol dahi bu mahallerden döğmesi aceb değildir” buyurup, yedi oda yeniçeri ve beş bayrak yeniçeri serdengeçdisi ve Tırhala ve Delvine ve İnebahtı sancakların Hayırlı kapusına ve Mısır askeri ve dört bayrak Mısır serdengeçdisi ve Celo ve Ali Bali ile Arnavud yaramazların deryâ tarafına ve yeniçeri zâbiti Haseki Osman Ağa beş oda yeniçeri ve sol kol perâkendeleri ve Avlonya ve Selânîk sancakları askeri ve bir miqdâr sipâh ve silihdâr serdengeçdileri dizdar kapusına ve iki oda yeniçeri ve İlbasan sancağına mutasarrıf Ali Beğ'i Mansûr kulesine ve beş oda yeniçeri ve cebeci ve Tırhala sancağına mutasarrıf Arnavud Mustafâ Paşa'yı Mahmûd Paşa kulesine ve Ohri ve Yanya sancakları askeri ve Keskin Paşaoğlu Hasan Beğ'i ve Bâkî Beğ'i kimi levendiyle kanlı tabyaya ve bir oda yeniçeri ve bir miqdâr sipâh ve silihdâr serdengeçdilerin Yalı kapusına ve bir oda yeniçeriye su kulesine ta'yîn idüp, dâ'iren-mâdâr dâhil-i kal'aya mahsûr-ı Müslimîni yerleştürüp, cenge âmâde olup ve kangı tarafın düşmeni gâlib gelür ise, ol taraf imdâdına bi-nefsihi kendüsi varmaya karâr virüp, vukû'a gelen ahvâli yazup Silahşor Deli Mehmed Ağa ile rikâb-ı hümayûna arz eyledi.

Ve düşmen-i dîn dahi her taraftan kal'ayı muhâsara idüp, piyâde tûfeng-endâz saltatların metrislere koyup ve top sepetlerin dizüp balyemez ve kolonborna ve havan topların mahallerine vaz' u tertîb ve şebân-rûz bilâ-ârâm kal'aya âteşler saçup, paşa-yı ciğerdâr vilâyet halkın çağırup, “elbette evlerinizi yıkmak gereksiz ve illâ humbaradan birine âteş isâbet idicek olur ise, azîm zahmet virir. Âteşi mi söndürelim yohsa ceng mi idelim?” didi. Halk feryâd idüp, “ümîd dünyâsıdır” yıkılmamasını yalvardılar. Âhirü'l-emr bir oda yeniçeri ve Egriboz sancağı ve iki deryâ beğisini esîrleriyle âteş

²³³⁶ çıktı V : gelüp çıktı Y

²³³⁷ ve V : öteden berü meşhûrdur bu Arnavud askeri bir hâ'in millettir, bir kör mangıra yaramaz ve illâ bozgun virmeden gayrı bir şey'i bırakmaz Y

söndürmeğe ta'yîn eyleyüp, “ancak sizin bundan gayrı hizmetiniz olmasun” buyurdu ve cümle kollara dahi ademler irsâl ve tenbîh ü te'kîd idüp, “bir taraftan ihrâk zuhûr ider ise, anlara başka itfâcî ta'yîn olunmuşdur, zinhâr gediklerinizi bırakmayup yerlerinizde sâbit-kadem düşmen-i dîne mukâbil durasız” buyurup, her birine iktizâ mahallinde imdâd için yedek asker ta'yîn eyledi.

Hâsıl-ı kelâm melâ'în-i dûzah-mekîn on günde top ile kal'ayı yere berâber yıkup, mahsûr-ı Müslimîn her gice handak içinden taş ve toprağın içerü çeküp hendeği tathîr ve sitreler ve çatmalar ile mümkün **[156b]** mertebe dîvârları ta'mîr iderlerdi.

Ve onuncı gün paşa-yı ciğerdâr, askere gayret ü istimâlet virüp, Hayırlı kapuda, “aceb ahvâlimiz neye müncerr olur” dirken, Haseki Osman Ağa gelüp, “Morçin kapudan nâme ile ilçi göndermiş vire bayrağıyla geldi ne dursiz?” didi. Tehevvüre gelüp, “mel'ûna urun kurşunu anın viresi pâdişâha ve bana yaramaz, hele görelim ne yazmış” deyü, ibrâm eylediler. “Biz sulha vekîl değiliz, cenge vekîliz şevketlü pâdişâhımız hazretleri Edirne'dedir, anda varsun sözün söylesin” buyurup, kurşun ile girü döndürtdi. Lâkin asker içine güft ü gû düşüp, cem'iyet itdiler. “Biz bu âteşi niçeye değin çekelim, elbette izin vir taşra çıkalım ne olmalı ise olsun” diyerek, Hayırlı kapusına geldiler. Paşa-yı ciğerdâr dahı, “bu bir azîm müşâvereye muhtâcdır, varayın Dizdar kapusu vâsi'ce yerdir, cümle mîr-i mîrân u ümerâ ve alaybeğileri ve ocak ağaların cem' idüp meşveret idelim” didi ve anları anda alıkoyup, “İlâhî eğer bu kal'ayı kâfire virmek mukadder kıldın ise, bu iş olur. Eğer kılmadın ise bu tahvîl bulur” deyü, ağlayarak cem'iyet mahalline varup, cümle rû'esâ-yı askeri anda mevcûd buldı. “Benim karındaşlarım, bu mübâşeret ideceğiniz iş dîn ü mübîn ve Devlet-i Aliyye'ye düşer iş değildir. Dünyâda bed-nâmlıkla anılduğumuzdan gayrı, Âstâne'ye varduğumuzda cümlemizi pâdişâh hazretleri kılıçdan geçirir ve kıyâmetde dahi yüzümüz kara olur, ve yâhud pâdişâh vekîlisin niçe bilürsün biz sana tâbi'iz durseniz, size bir su'âlim var?” “buyurun kabûl itdük” didiler. “Meselâ bir pâdişâh veya bir kral bir kal'ayı muhâsara itmiş ve içindeki asker çıkup, ol pâdişâhı veya ol kralı bozup kaçırdığının hiç misli sebkât itmiş midir? işittiniz mi?” “Yok didiler”, “Ya niçün bize bu güç teklîf idersiz, mücerred kal'adan çıkmak düşmen-i dîn kal'ayı alsun dimekdir. Kâfire cengle cevâb virilmez tedbîr ü tedârük ve sizin fermân tutmanız ile def' olur” deyü, nizâ' üzre iken, meğer düşmen-i dîn tarafına aks olmuş, ol sâ'at Mahmûd Paşa kulesine yürüyüş idüp, beden başlarına bayrak dikkikleri haberi geldükde, paşa-yı ciğerdâr asâkir-i mansûre ile üzerine varup top u tüfeng ve humbara ve seng ile hücum

idüp, andan darb-ı şemşîr ile kâmil dört buçuk sâ'at ceng-i azîmden sonra²³³⁸ melâ'în-i hâsirîni kulleden koparup aşağı sürüp, beş bin miqdârın hâk ü helâk düşürdiler ve Avlonya ve sol kol alaybeğleri ve beş nefer yeniçeri çorbacısıyla beş yüz miqdâr guzât şehîd ve bin miqdârı yaralanup, lûtf-ı Hakk ile bir gazâ-yı ekber olup, ke'l-evvel kulle zapt ve asâkir-i mansûre yerlû yerine yerleşdi ve ol hinde Edirne'den imdâda ta'yîn olunan Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa gelüp, Hayırlı kapusına ta'yîn idüp, kendüsi Mahmûd Paşa kulesinde kâ'im olup, ol vaktde çârsûya âteş düşüp, bir gün bir gice yanup teskîni mümkün olmayıcak, hemân asâkir-i mansûre kollarda ve gediklerde kalup, sâ'irinin i'ânetiyle def' ü itfâ itdiler.

Bu aralıkda melâ'în-i hâsirîn dahi ne kadar zehri var ise âteş üzerine havâle itdi ki, def' ü itfâ itmeyeler. Paşa-yı ciğerdâr dahi halka kuvvet-i kalb için, bu fikr-i fâsid ile “mel'ûn yabana söylersin âteş ile kal'a alınmaz” dir idi. Bundan sonra evvelkinden ziyâde ikdâm idüp, şebân-rûz elli bir balyemez ve on sekiz havan topuyla kal'ayı döğüp, niçe kerre asâkir-i mansûre dahi metrislerin basup, diller ve kelleler alup, bahşişleri virilürdi ve rûz-merre yedişer bin torba toprak doldurup, gice karanlığında kolları ve gedikleri muhkem yaparlar ve gündüzlerde cümlesin top ile yıkup düm-düz iderlerdi.

Cümle mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı asker ve ahâlî-i vilâyet otak ve çadırların ve döşemelerin kesüp torba itdiler ve kürk ve dirahht ve kuşakların paralayup, guzâta bahşiş virdiler. Gün görmedik nisvân u sıbyân, yalın ayak kaba baş torbalar doldurup asâkir-i mansûre ile çalışup niçeleri mâlik olduğu nukûd ve evânî-i sîm ü zer ve cevâhirin etekleriyle taşıyup, guzât-ı İslâm'a üleşdirüp feryâd u figânları ayyuka irişmiş idi.

Günbeğün gitdikçe ceng ü peygâr mütemâdî ve sa'b ve düşvâr olup, birgün mansûr kulesinden birkaç âdem gelüp, düşmen-i dîn kulle altına lağım yürüttüğün haber virdiler. Paşa-yı ciğerdâr, ol mahalle lağım mümkün değildir, zirâ ana düşmen-i dîn metrisi handakdan on zira' girüdür ve kırk zira' dahi handakın arzı vardır ve on zira' dahi su ile kal'a aralığıyla altmış zira' yer olur, bu kadar yere lağım yürütmek emr-i muhâldir, Lâkin halka itmi'nân gelmeyüp ağlaşmakla kalbleri mutma'in olsun için handaka varınca kuyular kazdırup²³³⁹ eseri zuhûr itmeyüp, yine halka i'timâd gelmedi ve tekrâr handak içinde Mansûr kulesinin önüne birbirine mülâsık su tabanına varınca

²³³⁸ ceng-i azîmden sonra V : muhârebe-i ceng [ü] cidâl [ve] harb ü kîtâlden sonra Y

²³³⁹ kazdırup V : kazdırdı Y

değın yigirmi beşer zira‘ beş mahalde kuyular kazdırup, yanında olanlar bî-ma‘nâ, “bu kadar masraf niden iktizâ ider” didiler. “Halk câhildir ilim olmadıkça râzî olmazlar ve kalbleri mutma‘in olmaz, bundan gayrıya çâre yokdur ve on kerre yemîn etsek kanâ‘at gelmez hemân çâresi budur” deyüp, te‘kîd ile itmâma irişüp gücile halka kanâ‘at geldi. Ve İstefeli, bir kâfir dâ‘imâ câsûsluk iderdi, oğlu Morçin kapudanun yazıcısı idi, bir gün paşa-yı ciğerdâr huzûruna gelüp, “oğlımın yanında idim, gördüm ki etrâfda olan manastırlara kâğıdılar yazup gönderdiler, işimiz sarplandı du‘âya çıkup yalvarasız ve İsâ tâ‘ifesine ahvâlimizi bildiresiz” didiklerin söyledi ve şükr eyleyüp ancak bahşış virecek akçası bulunmayup te‘essüf çekdi ve “dur gitme” deyü yanında alıkoyup, Mısır Yeniçeri Ağası Ahmed Ağa'ya bir âdem gönderdi, mümkün ise birkaç akça deyn istedi “berhurdar olsun bir gayretli Müslimân imiş, var paşa efendime selâm eyle, Mısır askerine vilâyet a‘yânına ve yeniçeri ocağına hitâben birer buyruldu göndersün. Tedârûki benden eğer sağ kalursak aluruz ve ölürsek helâl” didi. Olsun öyle idüp, on beş kîse Mısırlı'dan ve on beş kîse a‘yân-ı vilâyetden ve on beş kîse yeniçeri ocağından devşirüp teslîm eyledi ve yeniden hayât bulup, ke'l-evvel bahşış virir oldı.

Eyyâm-ı muhâsaranın yetmiş beşinci gün câsûs yine gelüp, “müjde sultânım Morçin kapudan metrislere haber gönderdi, topları ve humbaraları âteşe urun şimden sonra neye yarar, bari ne bize olsun ne onlara” didiğın söyledi ve hayli ihsân virüp “göreyin seni yine bir hoş sahîh haber alup gelesin” deyü, tenbîh idüp yolladı ve hîn-i muhâsarada kâfirden kaçup, şeref-i İslâm ile müşerref olup, envâ‘-i dürlü fenleri sebebiyle kal‘anın yed-i a‘dâdan tahlîsine sebep olan lağımcı Frenk Mehmed bu vaktde paşa-yı ciğerdâra gelüp, “Bir âteş gemisi tedârûk idüp, donanma-yı a‘dâ üzerine havâle etsek *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* azîm rahne virmiş oluruz” dimekle, ihzâr olunup tesyîri vaktinde Morçin la‘în haber alup, boğaza iki firkate ta‘yîn itmekle mümkün olmadı. Ve mu‘accelen Edirne'den vezîr-i a‘zam ağası gelüp, mektûb ve bin altun ve bir miqdâr hil‘at getürdi ve dîvân olup, lisânen huzzâr-ı meclise, “vezîr-i a‘zam cümlenize selâm ve du‘â eyledi. İbrâhîm Paşa, dirlik ve terakkî şöyle dursun, Mısır'ı dahi virir ise makbûlümüzdür. Hemân müdâfa‘a-i düşmende sâbit-kadem olsunlar” didüğın söyledi. Def‘-i meclis kılınup mahfice kulağına Belgrad kal‘asının alındığın bildürüp, levni mütegayyir oldı ve halka ifşâ olmasun içün, ağayı içerde tutmayup, der-akab mektûb ile girü gönderdi. Ve handak içinde Mahmûd Paşa kulesi mukâbelesine metrisler yapup, torbalar arasına tahta ile birkaç kubûrlar peydâ idüp, şebân-rûz kurşun atdırdı ve kâfir-i bî-dîn dahi handak içine tokuz kıt‘a top koyup ve handak dîvârın yarup bir

fitilden âteş virdikde humbara ve lağım kıyâsn olunup, “tiz şundan bir haber alınsun” didi. Varup gördiler tertîb itdüğü topları gelüp söylediler tebessüm idüp, “A mel‘ûn top ve humbara ve lağım²³⁴⁰ ile kal‘a alınmaz ve bu şeytânlık ile iş görülmez” buyurdu. Üç gün bu hîleyi idüp, dördüncü gün Mahmûd Paşa kullesi tarafına beyaz bayrak ile ilçi gönderdi. Paşa-yı ciğerdâra haber oldukda, “uğratman urun kurşunu” buyurmağın, hayli kurşun serpdiler ve metrislerine firâr idüp kabûl [157a] itmediklerin Morçin la‘îne bildirüp, yeniden kâfir oldu ve irtesi gün emr eyleyüp, cümle piyâde vü süvâr askeri Maslahat depesine geldiler ve büyük âyîneleriyle kal‘anın yıkılan yerlerine bakdırdı, “görün kal‘a nasıl harâb oldu. Ve İbrâhîm Paşa dahi öldü, ancak hemân kal‘a bir ikdâma bakar bir hoş takayyüd ile tutasız, zaptı lâ-şeydir ve biz anlara merhamet idüp, âdem gönderdik kabûl itmediler. Vebâlleri boyunlarına, varın yedi yaşından yukarusun kırın” deyü, gayret ve takviyyet virüp tenbîh eyledi. Asker-i İslâm bunları kal‘adan müşâhede iderlerdi. Paşa-yı ciğerdâr, “her kim şu kâfirden bir dil getirür ise, yüz gurus ve bir ze‘âmet vireyim” didi. Baba Mustafâ nâm bir yiğit varup bir dil getürdi, bu cem‘iyyet ve revîşden su‘âl idüp, bu cevâbı virdi. “İşte asker-i İslâm gör bak yedi yaşından yukarusı kırıldıkların ister mi? Bizi Morçin mi halk itti? Yürüyüş eyleyüp kırmak kolay mıdır? Yabana söylemiş iki el bir baş içündür bildüğinden kalmasun ve elinden geleni girü komasun. İnşâallâhu ta‘âlâ an-karîb kendüleri helâk ve yüzi karasıyla yıkılır giderler, bizim sağ olduğumuzu dahi söyle ve bugün bin nefer kalyon levendi Goloz iskelesine gelüp çıktı ve imdâda gelecekleri haberi geldi” deyü, bir tercemân lisânıyla bildürüp taşra eyledi ve irtesi gün kâfirin bir firkatesi limana girdüğün, paşa-yı ciğerdâra haber virdiler “bakın nişler ve ne tarafa gider, sakın top atman iki üç firkatesi²³⁴¹ dahi gelür ise incitmen yürüyüş kıyâsıyla size bî-ma’nâ top attırır” didi. Ve Karababa cânibine asker varup geldi ve “üç firkatesi dahi gelüp etrâf limanı yokladı” didiler. Ol gün ahşâma karîb paşa-yı ciğerdâr dergâh-ı âlî topcubaşı vekîli Abdülkerîm Ağa’yı çağırıp, “deryâ kenârında olan dörder kantar mermer yuvarlak atan topları vesâ’ir deryâyâ nâzır balyemezleri ve karadan gediklere mukâbil saçma topların hazırlayup, her birine üstad topçılar ta’yîn idesin, zîrâ mel‘ûnun fikri yürüyüşdür. Ancak bir muhâtaramız kaldı inşâ’allâhu ta‘âlâ lûtf-i Hakk ile bu dahi mündefi‘ olur ise, küffârın hezîmeten firârı nümâyândır” didi.

²³⁴⁰ lağım V : -Y

²³⁴¹ firkatesi Y : katesi V

Ve ahşâm vaktinde bir Fransız kaçıp geldi, yarın Morçin la'în her taraftan yürüyüş itdirecektir, mukaddem kayıklar ile deryâ tarafından ordu cânibine yürüyüp siz cenge meşgûl iken bir bölüğü Hayırlı kapusına ve bir bölüğü donanmasıyla liman içine ve bir bölüğü Mahmûd Paşa kulesine yürüyeceklerin haber virdi ve ol sâ'at ordu halkına i'lâm idin gâfil bulunmasunlar haberin gönderdi. Meğer orduya dahi bir Fransız gelmiş anları dahi haberdâr itmiş. Bu ahvâlden ordu halkı ile kal'a halkı birbiriyle haberleşüp düşmenin gelmesine müterakkıb ve nigerân üzreler idi.

Ol gice paşa-yı ciğerdâr rü'yâsında Morçin la'în Mahmûd Paşa kulesine bir alaca sâye-bân kurduğun görmüş ve irtesi yine kendüleri, “düşmen-i dîn her ne denlû galebe ider ise Mahmûd Paşa kulesine değin gelür, *inşâ'allâhu ta'âlâ* dahi ilerü tecâvüz idemez tâ'bîrin itdi, aynı öyle vâkı' oldu ve cümle mahsûr-ı Müslimîni mekr-i a'dâdan âgâh ve elem üzre olmayup bir şey yokdur ve derûndan havf u haşyeti giderüp, *cenâb-ı Bârî ta'âlâ*'ya tevekkül ve Rasûl-i kibriyâya tevessül idüp gayret ü hamîyyet birle merdâne vü dilîrâne mukâbele-i düşmende sâbit-kadem olup, hemân karşı varasız ve mu'accelen gelmesi hezîmeten gitmek ardınca olur” diyerek, “kolları gezüp her birine başka başka istimâlet virüp ve mukaddem birer yaylım toplar atıldıktan sonra, dal-kılıç yürüyesiz” didi. “ve yigirmi otuz pâre gemileri limana girmedikçe, yalıdaki topları atmayasız” deyü, ol tarafa böyle tenbîh idüp, her kola üçer kat asker dizdi. Herkes helâlleşüp sabâha muntazır oldılar ve ale's-sabâh gün iki mızrak çıkduğı mahalde, ordu tarafına kayıkları yürüyüp cenge başladılar ve Hayırlı kapuda ihzâr itdüğü lağımı atup yürüdi ve çekdirir firkateleri dahi limana yürüyüp, taraf taraf ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl üzre iken Mahmûd Paşa kulesi altına yürüdüğü lağımı dahi atup yürüdi ve tokuz lağım kâfirden ve yedi lağım berüden atılup, her kolun ve metrislerin ve gediklerin topları ve humbaraları ve saçmaları atılup, niçe bin kâfiri nâr-ı cahîme düşürüp, bâkîsi kal'aya hücûm eyledi ve Hayırlı kapu muhâfazasında olan Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa yanında olan guzât-ı mansûre ile mukaddem düşmen-i dînin yüzün döndürdükleri müjdesiyle kapucılar kethudâsın göndermiş, gelüp haber virdi ve artık düşmen-i dînin putı sınıp, yalı tarafının topları dahi ekserî isâbet itmekle, çekdirmesinin birin kışından ve birin ocaklığı tarafından götürüp sâ'ir sûtûn ve seren ve resen ve kürek ve kayalık şikeste vü perîşân ve leked-kûb yüzi karasıyla girü gitdi haberi dahi geldi. Paşa-yı ciğerdâr Mahmûd Paşa kulesinde mesrûr olup ve dört buçuk sâ'at ceng-i azîmden sonra

hâh u nâ-hâh darb-ı şemşîr iderek berr ü bahrin düşmen-i dîni²³⁴² külliyyet ile bozulup çadır ve metrislerine firâr ve kal‘adan me’yûs olıcak, eyyâm-ı muhâsaranun yüz onuncı gün ki, bin yüz senesi Muharremi'nin beşinci gün idi, kasr-ı yed idüp top ve mühimmât-ı cebehânesin metrislerden donanma-yı menhûsuna çeküp, bu kadar gün muhâsarada elli bir top ile yüz elli bin yuvarlak ve on sekiz kıt‘a havan ile otuz bin demür ve iki bin sepet humbarası olup, taş yuvarlak hisâba katılmayup ve otuz altı bin kantar bârût telef ve on altı bin kîse akça sarf idüp, yigirmi üç bin cengcisi mürd ü helâk olduğu tahkîke irdi.

Ve irtesi gün menkûb u mahzûl ve mağmûm yüzi karasıyla kalkup, Atina yakasına yıkılıp gitdi. Ol gün anda karâr idüp, paşa-yı ciğerdâr dahi hayli piyâde vü süvâr ile binüp karşularından bağlara doğru giderken, Morçin kapudan görüp kayık ile İstefeli bir papas göndermiş, gelüp buluşdı. “Morçin kapudan, sultânıma selâm ve du‘â idüp, hâtırınızı su‘âl eyledi. Hizmet ise ancak olur, pâdişâh itmeği helâl olsun dîni ve efendisi uğruna çalışmak böyle gerek ve devlet-i Osmâniyye'de Köprülüoğlu Ahmed Paşa'dan sonra müdebbir âdem gelmez dirdik, siz anlardan dahi ziyâde hizmet ittiniz ve efendine haber gönder ki, Egriboz kal‘asın Frengî kırmızı çukadan dikilmiş kılıf içine koysun ve artık²³⁴³ bir düşmen dahi zafer bulamaz. Ve sana hediye gönderirdim ancak aramızda düşmenlik var. Lâkin ahdim olsun ki, sûretini tasvîr itdirüp, cümle krallara göndereyim” didiğin haber virdi ve paşa-yı ciğerdâr dahi, “Ben de kal‘ayı humbara parçasıyla yapayım ki, anın krallığı on altı bin kîse akça ve yigirmi üç bin askerden idi, *Hak Celle ve Alâ* hazretlerine hamd olsun, bize bu lûtf-i azîmi ihsân eyledi ve eyü gördüğün söyleyesün buyurup” yolladı.

Eğer donanma-yı hümayûn Kızılhisâr önüne gelmiş olaydı, bir atımlık bârûtı kalmışidi müft ü meccânen bütün donanması zapt olunmasında iştibâh yoğidi ve bu nusret-i cemîle gazâvât-ı celîle künhüyle yazılıp, rikâb-ı hümayûn-ı pâdişâhiye arz olundukdan sonra, paşa-yı ciğerdâra murassa‘ kılıç ve serâserli kürk ve hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn vesâ‘ir hizmet-i muhâfazada bulunan rü‘esâ-yı askere hil‘atlar gelüp ve neferât hadlerine göre dirlik ve terakkî ve ihsânlar ile mesrûr kılınup, müstahfızân askeri tebdîl ve kal‘ayı tecdîd ve evvelkinden ziyâde metîn binâ olunmak üzre emr olundu ve sene bunda encâma irdi.

²³⁴² düşmen-i dîni V : düşmeni Y

²³⁴³ artık V : artık bundan böyle Y

Muhârebe-i Françe ve Nemçe

Françe kralının Nemçe üzerine hareketi dört kavle mebnîdir [157b]

Evveli: Nemçe çasarı Françe kralına, “Bana vâfir asker gönder, Budun kal’asın alursam oğluna kızım vireyim” va’desin ider ve kırk bin kâfir imdâdıyla gelüp, Budun’a müstevlî oldukda, ahbine durmayup kızın Leh kralına virüp, mâbeynde husûmet-i küllî vâkı’ olur ve Rin-papa dahı, “Françe kralına cümle askerle kalkup, Nemçe imdâdına gelesin ve illâ tapduğun dînden ve krallığından düşersin” haberin gönderdikde, ol sâ’at Papa dîninden çıkup, kendü bir gayrı dîn ihdâs idüp Luteran olur ve cümle memleketi keferesin tapdırır ve kabûl itmeyen yüz binden ziyâde kâfirin kimin kırdırır ve kimin çıkarup âher diyârlara sürdürür.

İkincisi; budur ki, Devlet-i Aliyye ile bu Nemçe seferi zuhûr ideliden berü, ekser-i cenglerde kâfir gâlib ve İslâm mağlûb olup, yine kendü ihmâl ve tekâsüllerinden nâşî muhârebe husûsunda vüzerâ âciz kalup, ara yerde Budun kal’ası dahi elden gitmekle, ol bî-gayret ve hamîyyet ü âr olan vezîr-i a’zam-ı sâbık maktûl Boşnak Sarı Süleyman Paşa Françe’nün Âstâne’de mukîm Cerardin²³⁴⁴ nâm balyosuna ibrâm idüp, elbette Françe Kralı sulh için Devlet-i Aliyye ile Nemçe arasına girüp tavassut eyleye. Ve ol dahi kralına kâğıd yazup bildürdi ve “niçe yıldan berü mün’akid olan dostluğumuza ri’âyeten sulha tavassut itmeden ise, benim dahi Nemçe üzerine sefer eylemem Devlet-i Aliyye’ye enfa’dır” cevâbın gönderdi.

Üçüncüsü; budur ki, sadr-ı sâbık İsmâ’îl Paşa vezâreti hâlinde, “bunun eyüsi donuzu donuza çaldırmaktır” deyü, Françe kralına, “üç yüz elli yıldan berü Devlet-i Aliyye ile iddi’asında olduğunuz karâbet ve dostlukda sâbit-kadem idüğünüzi andan bilelim ki, siz dahi ol taraftan Nemçe üzerine sefer idesiz” deyü, mektûb gönderdi. Vâkı’a fâtih-i İstanbul Sultân Mehmed Han’ın vâlidesi Françe Kralı kızı olup, kendü akrânı bir krala virir ve cihazıyla bir kalyona koyup gönderir. Giderken Akdeniz’in levend korsanları eline girer, mâlî taksîm iderler ve kızı pâdişâh-ı asr olan Edirne’de Câmi’-i Murâdiye sâhibi Sultân Murâd Han-ı sâni merhûma getürüp, pîş-keş virirler. Dutup hâmile kalur ve Sultân Mehmed Han andan vücûda gelür. Bu sebebdan Âl-i Osman’a Françe kralları kurbiyyet zu’minde olur ve Âstâne’de balyosu oturup bâzergânı

²³⁴⁴ Cerardin V : din Y

münkati‘ olmamak üzere, dostluğa binâen ahz-ı intikâm için Nemçe üzerine seferi tahakkuk bulur.

Dördüncüsü; budur ki, hâlâ Vezîr-i a‘zam Bekrî Mehmed Paşa, Zülfikâr Efendi'yi ilçi ta‘yîn idüp, nâme-i hümayûn ile Nemçe çasarına irsâl eyledikde, Âstâne'de Françe balyosu ale'l-fevr Françe'ye bir kayık gönderüp ve kralına mektûb yazup, Nemçe çasarı sizinle olan adâvet ve husûmetin fi‘le getürmek kasdıyla, Devlet-i Aliyye ile barışmak için pâdişâh tarafından bu işe me'mûr âdemler istedi ve Felemenk Cumhûru dahi araya girecek oldu, Devlet-i Aliyye dahi ba‘zı sebebden ceng te'hîrini ihtiyâr idüp, sulh olmak için ilçiler ta‘yîn eyledi ve “Nemçe çasarı sulh olmakdan murâdı ve kasdı ne idüğü bellüdür Nemçe Devlet-i Aliyye ile barışdıktan sonra, külliyyet ile sizinle ceng itmesi mi eyüdür, yohsa Devlet-i Aliyye ile cengi var iken, siz dahi Nemçe ile cenge mübâşeret itmeniz ile hem Devlet-i Aliyye'ye dostluk gösterüp ve hem düşmeninize dagdaga virmek mi eyüdür? Haberdâr olup ana göre mülâhaza idesiz” demiş. Ve muvâfık eyyâm ile gönderdüğü haber on dört günde kralına vâsıl olup, azîm müşâvere idüp, nefsü'l-emirde Devlet-i Aliyye ile barışdıktan sonra, Nemçe'nin Françe üzerine cengi mukarrer olmağla²³⁴⁵ Devlet-i Aliyye barışmadan Françe dahi cenge takdîm eyleyüp, bu münâsib bahâneler ile ba‘zı illet dahi îrâd itmekle sefer tedârükün görüp, ağır asker ve azîm cebehâne ile oğlu Döfen'i²³⁴⁶ serdâr idüp, ale'l-gafle Nemçe vilâyetlerine yürüyüp ve işbu bin toksan tokuz senesi mâh-ı Teşrînievvel'in on tokuzuncı gününde mâbeynde sınır olan Rein suyunun berü tarafında vâkı‘ metîn ü müstahkem ve nâmdâr Filisburg nâm kal‘ayı muhâsara idüp, on tokuz günde feth eyledikten sonra, Palatin Herseki'nin dahi cümle memleketini feth eyleyüp, Kazlutoro ve Nevistat ve Vermoz ve İspira ve Avdetende ve Magonsa ve Bona nâm kal‘aları dahi üçer dörder gün döğüp zapt eyledi.

Ve bundan dört sene mukaddem Felemenk serdârı olan İngiliz Kralı dâmâdı Perençpe Doranco nâm kâfir ki, bundan sonra İngiliz Kralı olıcakdır, Françe'nün Nemçe üzerine seferin göricek, “fursatdır” deyüp, kayınatası İngiliz Kralı tahtın tagallüben zapt itmek sevdâsına düşdi. Lâkin İngiliz Kralının Françe Kralıyla hukûk-ı sâbıkası olup, imdâd virir mülâhazasıyla kasr-ı yed eyledi ve mezbûr Prençpe Doranco ve Nemçe çasarı ve Nemçe'ye tâbi‘ cümle krallar ve İspanya ve Felemenk cumhûru ve Duka

²³⁴⁵ olmağla V : olmağın Y

²³⁴⁶ oğlu Döfen'i V : oğlın Y

Sabodye²³⁴⁷ beğleri bi'l-cümle ittifâk ve ittihâd idüp, birlik ile Françe üzerine yürümüş iken cümleye gâlib ve mansûr olup ancak bu kadar düşmenleri Françe'nün izhâr-ı kuvvetine bâ'is oldılar.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm

Receb Paşa: Bosnevîyü'l-asldır, Hersek sancağında vâkı' Maydan nâm kasabada zuhûr idüp, bin seksan târîhinde İstanbul'a gelüp, ol târîhde Çavuşbaşı bulunan Boşnak Sarı Süleyman Ağa hizmetinde olup, bin seksan yedi târîhinde efendisi Büyük Mîrâhûr oldukda yanında şâtırı oldu.

Sayd u şikâr husûsunda vukûf-ı tâmmı olmağın, rikâb-ı hümâyûna takarrup idüp, “hizmetkâr olunca Şâtır Receb gibi olmak gerekdir” didirdüp, halk içinde hizmetiyle şöhrat ü şân buldı ve bin toksan beş senesi ibtidâsında efendisi vezâret haslarıyla rikâb-ı hümâyûna kâ'im-makâm oldukda, kethudâsı ve bir aydan sonra kethudâ-yı bevvâbân-ı hâssa Gazzâzoğlu Ahmed Ağa fevtinden bizzât karîhalarından rikâb-ı hümâyûnlarına kapucılar kethudâsı ve iki aydan sonra Silihdâr Şahin Mustafâ Paşa yerine büyük mîrâhûr oldu ve toksan yedi evâ'ilinde efendisi vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem olup Engürüs seferine gitdikde, vezâret haslarıyla rikâb-ı hümâyûna kâ'im-makâm nasb olup, Receb Paşa nâmıyla müşâr bi'l-benân oldu ve pâdişâh ile İstanbul'a vardukda, Kara Hasan Ağazâde Mustafâ Paşa yerine müstakillen kâ'im-makâm olup, efendisi ameliyle gümrük mütekâ'id fukarâsının birer senelik vezâiflerin kesüp ve bezzâzistanda mahfûz yetim mâlından ve cevâmî'lerin nukûd evkâfindan iktizâsı vardır. Ve “yine viririz” deyü cebren ve kahren meblağ-ı kesîrse ahz ve “kocam böyle emr itmiş” lafzıyla halkın yüreğîn yakdı ve âkıbet bin toksan sekiz evâhirinde askerî gulüvvüsü ve kocam didüğü efendisi Varadin altından firâr itdükde, kendüsü dahi havfindan baş kurtarmak fikriyle tebdîl-i câme kâ'im-makâm iken firâr ve on günden sonra Çatalca kurbunda Avran nâm karyede giriftâr ve asker Âstâne'ye geldükde zorbarlar mübâşeretîyle bin toksan tokuz Muharrem'inde Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa emriyle kapu arasında mahnûk kılınup, irtesi gün Üsküdar'da efendisi yanına defn olundu.

Paşa-yı mezbûr, saman çuvalı kıyâfesinde, şarap fuçusu hey'etinde bir mülahham ve mücessem, vecîh, vakûr, zâlim ve cebbâr, hâ'in ve tama'kâr ve hod-bîn ve hod-re'y şâribü'l-hamr ve cevri ü cefâsına nihâyet yok bir gaddâr ve “pâdişâh böyle emr itdi” ve

²³⁴⁷ Düc de Savoi

“kocam şöyle didi” deyü fukarâyı yakup kül eyledi ve bed-du‘âları hedef isâbet kabûle karîn olmağın, siyâseten katl olunup sinni henüz erba‘îne bâlig olmuş bir fir‘avn idi ki, nâ-bûd olup gitdi.

Siyâvuş Paşa: Abazîyü'l-asldır sadr-ı sâbık merhûm Köprülü Mehmed Paşa'nın abd-i memlûki ve hizmetinde miftâh gulâmı iken gedikli zâ'im olup, efendisi fevtinden sonra oğlu Vezîr-i a'zam Fâzıl Ahmed Paşa' ya kapucılar kethudâsı olup, Uyvar ve Girid ve Kamanîçe ve Doroşenko seferlerine hâzır²³⁴⁸ ve bin seksan yedi târîhinde Gazzâzoğlu Ahmed Ağa hacca gîtdükde yerine vekâleten rikâb-ı hümâyûnda kapucılar kethudâsı oldu ve seksan sekizde kendü dahi edâ-yı hacc idüp, seksan tokuzda **[158a]** rikâb-ı hümâyûna küçük mîrâhûr oldu ve Çehrin seferine azîmet ve Hacıoğlibazarı'na nüzûlünde, Vezîr-i a'zam Kara Mustafâ Paşa mezbûra ze'âmetinden ferâgat ve mîrâhûrluk ile rikâb-ı hümâyûnda kalmak teklîf itdükde, mîrâhûrluğu bıragup ze'âmetiyle sefere gitdi ve bin toksan ikide silihdâr ağası olup ve toksan dördte Beç seferine gidüp, eyyâm-ı muhâsarada cebecibaşı oldu ve ba'de'l-inhizâm Edirne'ye geldükde azl ve ze'âmetiyle kaldı ve toksan beş evâ'ilinde sipâhîler ağası ve iki aydan sonra vezâret ile Diyâr-ı Bekr eyâleti virilüp, üç bin âdem ile Budun imdâdına ta'yîn ve birkaç def'a tabura yürüyüş idüp azîm cengler ve Rüstemâne yararlıklar eyledi ve hattâ cengde bir müte'ayyen kâfir atının göğsünden bir ok urup sâgrısından bir karış taşra çıkdığı tevâtür ile kefare beyinde meşhûrdur. Ve toksan altıda Bosna eyâleti ve toksan sekizde Haleb eyâleti virilüp, vezîr-i a'zam maktûl Sarı Süleyman Paşa ile Ösek'de Çatalköprü cenginde ve Şaklaviş inhizâmında mevcûd ve Varadin kurbunda askerî tâ'ifesiyle ittifâk ve fitneyi tahrîk idüp, vezîr-i a'zamı kaçırdukdan sonra, otağın zapt ve cem'iyet ile Niş'e geldükde mühr-i hümâyûn gelüp, vezîr-i a'zam oldu ve Sultân Mehmed Han hazretlerini tahtdan indirüp, zorbabaşılık ile şöhret virüp, İstanbul'a geldi **[158b]** ve dört aydan sonra Fetvâcı katli sebebiyle gulüvv-i âmmda kul elinde küşte oldu.

Paşa-yı mezbûr vecîh, vakûr, müşekkel-i Fârisü'l-hayl, tîr-endâzlıkda ve salâh u takvâda bî-nazîr ve sinni altmışa varmış bir kâmil vezîr idi. Ancak câhil ve Abaza olmağla mekr-i düşmenden gâfil ve ilm ü ferâsetde bî-akıl idi.

²³⁴⁸ hâzır V : -Y

SENE-İ MÎ'E ELF

Hezîmet-i küffâr der-kurb-i Vidin

Bundan akdem Âstâne-i sa'âdete ilticâ idüp, bu seferler zuhûruna sebep olan Orta Macar Kralı Tökeli İmre Tuna yalularıyla Vidin muhâfazasına ta'yîn olunmuşıdi. Mezbûra Nemçe çasarından kâğıd gelüp, "Eben ân-ceddin re'âyâmız iken, dönüp Türk pâdişâhına itâ'at ideli il ü memleketinden çıkup, cümle Nasârâ yanında rüsvây olup sığınacak bir yerin kalmayup, kilâb gibi her yerden kovulup mekânsız kalduğın âleme ayândır ve Türk pâdişâhı seni sevdiğinden değil, nihâyet kanadı altına sığınduğundan başlarına belâ olup, arz-ı devletdir deyü, seni korutmak sevdâsına düşmekle bunca memleketden çıkdılar. Hâl[â] ki merhamet iderim bu eziyeti çeküp her gün ölmekden ise yine ke'l-evvel kulluğumuzda ol, cürmünden geçüp memleketine kral nasb idüp hazret-i İsâ aleyhi's-selâmın du'âsın almış olursun" demiş. "Madam ki cân tendedir Türk pâdişâhı kapusunda yüz çevirmeyüp, sen gibi cimri Nemçe'nün kulluğunda olmak bana küllî ârdır. *İnşâ'allâh* devletlerinde Beç kralı olup, Anuş²³⁴⁹ Revân Salsal'ın tâcın giyerim bildüğünden kalmasun ve elinden geleni girüye komasun" deyü, ba'zı buna benzer niçe müzahref haber gönderir ve çasar dahi mezbûrı diri tutturmak ve askerın kırup Vidin kal'asın almak üzre Engürüs serhaddinde serdârı olan Belgrad hâkimi Hayzer didikleri hınzıra emr idüp, ol dahi sekiz bin kâfir ile bir mu'teber gurufu baş ta'yîn eyleyüp, üzerine gönderdiğin Kurs kralı ile mîr-livâ-yı Vidin Bayezid Beğ haber alup, Serdâr Vezîr Yeğen Osman Paşa'dan istimdâd idüp, serhadli vesâ'irinde yedi yüz kadar asker gönderdi ve Kurs kralı re'yiyle askeri üç bölük idüp, biri kâfire mukâbil ve biri ormanda pusuya gire ve biri Vidin kal'asında âmâde olup ceng mahallinde orman tarafına kaçamak virildikde, kal'adan ve orman içinden asker yürüyüp bu tarîk ile düşmene şaşgunluk virilüp, üç koldan kırılmasını kavlı itdiler ve düşmen dahi Vidin'e karîb geldükde, Kurs kralı altı bin kadar kendü askeriyle sahrâda kâfire karşı varup, Bayezid Beğ dahi imdâda gelen asker ile ormana girüp, birez mücâhid dahi kal'ada ihtifâ eylediler.

Küffâr askeri dahi nümâyân ve kral üzerine yürüyüp mukâbil oldu ve birez elleşdikden sonra ormana kaçamak ve virdiği sâ'at pusudan ve kal'adan asker kusup beyek-bâr hamle vü hücum idüp, kâfire kılıç koydular ve avn-i Hakk ile guzât-ı İslâm'ın sâbit-kadem ve merdâne vü dilîrâne hareketlerinden düşmen dahi hezîmet bulup, ân-ı

²³⁴⁹ Anuş V : Nuş Y

vâhidde cümlesi tu‘me-i şemşîr ve üzerlerine baş olan guruf ile üç yüz kadarı esîr olup ganîmetleri alındı. Düşmenin hareketi hâlâ Eflak Voyvodası Kantemur'un ibrâmıyla olup, bunun emsâli fesâdât u şenâ‘âtî ve kasd-ı ihâneti müşâhede ve def‘ ü ref‘i lâzım olmağla, kral-ı müşârün-ileyh vilâyet-i Eflak'a hâkim nasb olunur ise, nizâm-ı memleket ve eşkıyâsının hakkından geldiğünden gayrı Erdel'e müstevlî olan Nemçe tâ‘ifesin dahi çıkarup, ke'l-evvel kabza-i teshîre getürüp ümîd var ki, niçe fütûhât-ı celîleye muvaffak ola ve kral-ı mezbûra Erdel'den müstakil âdemleri gelüp, bendeleri yanında hufyeten haber virüp, bi'l-cümle Erdel a‘yânı ittifâkan, “kral-ı mezbûr Eflak cânibinden vilâyetimize gelürse cümlemiz kılıç kuşanup kendüye mu‘âvenet ve müstevlî olan Nemçe eşkıyâsın def‘ idüp, Devlet-i Aliyye'ye sadâkat üzre hizmet ideriz” deyü ahd ü mîsâkların haber virdiklerin, Bâyezid Beğ arz idüp ve kırılan kâfirin burunların ve kulakların kesüp heybelere doldurup, ol gurufu dahi dil idüp, alınan kırk beş bayrak ile Kurs kralının kethudâsın Âstâne'ye irsâl ve sene-i mezbûre Muharremi'nün guresi Salı gün ki, Teşrînievvel'in on altısıdır Edirne'de gelüp vezîr-i a‘zam buluşup, in‘âm-ı vâfire ve bir donanmış at ihsân ve cümle tevâbi‘leriyle hil‘atlar giydirilüp, gurufı görene fermân ve bayraklar²³⁵⁰ Leylek Çadırı tınablarına âvihte kılındıktan sonra, bir donanmış at ile meserret haberin yazup, Gülbaba nâm mesîregâhda rikâb-ı hümayûna gönderdi ve Kurs kralına mazhar-ı iltifât bir çelenk ve bir hil‘at ve Bâyezid Beğ'e dahi hil‘at ile bir miqdâr akça irsâl buyuruldu ve bu ihtilâl vaktinde Kurs'un Eflak'a hâkim nasb olunması, bir fitne-i azîmeğe bâ‘is olur deyü, müsâ‘ade olunmadı.

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün pâdişâh hazretleri, otak-ı âlîlerine gelüp bizzât yed-i mü‘eyyedlerine buhûrdânlık alup, Hırka-i mübâreke ile Sancak-ı Şerîfi tabhîr ve du‘â idüp a‘dâ-yı dîn kahriçün kırk güne dek yevmî bin Feth-i şerîf okunmak üzre Hasodalı ve iç oğlanı ve zülüflü baltacılarından yüz yigirmi beş âdem ta‘yîn, her sabâh namâzından sonra Sancak-ı Şerîf altına cem‘ olup, kırâ‘at ve müdâvemetine emr olup ve irtesi Penc-şenbih gün bed’ olup, haftada iki gün kendüler dahi du‘âya hâzır olurlardı.

Ve Özi Muhâfızı Vezîr Bozoklu Mehmed Paşa ağalarından merhûm vâlîde kethudâsı meşhûr Mustafâ Efendi yeğeni Ahmed Ağa'ya Kamaniçe eyâleti selefi defterdâr-ı sâbık Boşnak Hüseyin Paşa'ya Silistre eyâleti tevcîh, Vidin muhâfazasına ser-asker nasb olundu.

²³⁵⁰ görene fermân ve bayraklar V : -Y

Ve rûz-ı kâsım yaklaşmakla câ-be-câ hevâda bürûdet zâhir olup, kesret ü bârân ve soğukdan ordu-yı hümayûnda istikrâr müşkil olmağın, mâh-ı mezbûrun beşinci Şenbih gün kışla için ihtisâr üzre alay ile şehre girilüp, azîm yağmurlu gün olduğundan pâdişâh hazretleri alaya teşrîf buyurmayup, Alay Köşkûn'den seyr eyledi ve ahşâm vakti vezîr-i a'zam ile şeyhü'l-İslâm efendi da'vet olunup, Hasoda köşkünde mukâbele-i hizmet, vezîr-i a'zam serâserli ve şeyhü'l-İslâm efendiyle, Kapu Ağası Abdurrahmân Ağa'ya çukaya kaplu birer semmûr kürk ilbâs olundu.

Ve on tokuzuncı Şenbih gün Serdâr Vezîr Yeğen Osman Paşa bölükbaşlarından Bozoğlan'a Karaman eyâleti arz itmeğın, tevcîh buyuruldu ve irtesi Bâzâr gün imâm-ı Sultânî Ali Efendi'ye İstanbul pâyesiyle Sultân Ahmed medresesi virildi ve Silistre'den Arab Receb Paşa Vidin muhâfazasına me'mûr olup, şehri mezbûrun yigirmi beşinci Cum'a gün alay ile geçerken mahall-i selâmda Alay Köşküne çağırılıp, mezîd-i inâyet-i Husrevânî'de pâye-i vezâret ihsân ve serâserli kürk ile ikrâm ve ma'an alayda bulunan oğlu Kâsım dahi Kırşehri sancağı virilüp, babasıyla ma'an irsâl olundılar.

Nefîr-i âmmi-i sekbân [u] saruca

Mukaddemâ Anadolu askerine vesâ'ir ata dona kâdir sükkân-ı vilâyete sefere da'veti mutazammın gönderilen evâmir-i aliyyelere rızâ virüp, Lâkin sadr-ı sâbık İsmâ'îl Paşa azlinden sonra hâlâ vezîr-i a'zam ve ba'zı nedîmler ve mechûl meşâyih tarafından tâ'ife-i sekbân [u] sarucaya sâhib çıkılmağın, eşkıyâ-yı mezbûrûn-ı Celâlî-sıfat bütün Anadolu'ya müstevlî olup, re'âyâ fukarâsına cevri eziyet ider olmuşlar idi ve “Bulduğunuz yerde sekbân [u] sarucayı kırasız” deyü, askerî tâ'ifesine ve sükkân-ı vilâyete muhtefî bir fermân ve “kul tâ'ifesini bulduğunuz yerde kırasız” deyü, sekbân [u] sarucaya dahi muhtefî bir fermân gönderilüp ve iki fırkayı birbirlerine düşürüp buldukları yerde tagallûben katli ve siyâseten eziyet ile burunların ve kulakların keser oldılar ve sekbân [u] saruca kul üzerine gâlib gelmekle, beşer yüz ve biner ve ikişer bin olup bölük bölük gezüp yolları ve belleri zapt idüp bulduklarının ayaklarına nal kakup ve başlarına kırmış tas geçürüp âyende vü revendenün kat'â mürûr ve ubûra mecâli olmayup ve ikişer ve üçer ay şehirlere kapanup ve ba'zı kurâ ve küçük kasabalarda sâkin re'âyâ ve askerî tâ'ifesi şerlerinden ehl ü ıyâlleriyle ahmâl ve eskâlin kaldırıp büyücek şehirlere girüp etrâflarına şaranpolar çeküp ve handaklar kazup ceng için mazgal delükleri koyup, münâsib yerlere parmak kapular ihdâs ve etrâflara karavullar ta'yîn idüp, bir mahalden levend bayrağı görünse, pür-silâh karşı çıkup, mukâbele vü

mukâtele ile bozup kaçırırlar ve birkaç zamân kendülerin böyle muhâfaza idüp korunurlar idi.

Tâ'ife-i eşkıyâ dahi ümmet-i Muhammed'e rağmen boş olan köyleri yakup zu'mlarınca bunun ile ahz-ı intikâm iderlerdi. Çünkü yer yer memleketlerde sefere nefir-i âmm emirleri okundu, "sem'an ve tâ'a[ten] nihâyet bu eşkıyâ ayakda iken sefere gidilmek emr-i muhâldir emir Allâh'ın biz bu dirlikden geçdik" didiler, "eğer gidersek nisvân u sıbyânımızı fâhişe-misâl bayrakları altına götürüp ve mâl ve emlâkimizi gâret ü hasâret itmelerin mukarrerdir, bunların tedârükleri görölüp ve nefir-i âmm ile kırılıp memleketimiz külliyyet ile pak olursa ne güzel ve illâ bizden sefere gider yoktur" cevâbıyla, her vilâyetden arz-ı mahzarlar gelüp ve mahsûs Konya müftîsinin virdiği fetvâ ile rikâb-ı hümayûna [159a] telhîs olundu. Müşâvere olup, "bize kul lâzımdır levend tâ'ifesiyle bir târîhde memleket açıldığı olmayup, ancak tahrîb-i vilâyetden gayrı ellerinden bir şey gelmez. Cümle Anadolu'ya müstevlî olup, birkaç gün dahi iğmâz olunur ise, kul tâ'ifesinden ve nefir-i âmm askerinden bir âdem gelmez ve geldükleri hinde ırzları üzre hân mânların alan u tâlân ve nisvân u sıbyânların perâkende vü perîşân iderler. Bu kâfirler külliyyet ile kırılıp, sekbân [u] saruca nâmı cihândan ref'e muhtâcdır" deyü ittifâk olunup, virilen fetvâ-yı şerîf üzre cümle Anadolu'ya nefir-i âmm emirleri yazılıp, üzerlerine hatt-ı hümayûn çekilüp, mâh-ı Safer'in guresi Çehâr-şenbih gün Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Kara Bayram Ağa sağ kola ve Niğdeli Ali Ağa orta kola ve Çerkes Mehmed Ağa sol kola ta'yîn olundu. Anlar dahi fermânlarımız eşkıyâ eline düşer havfiyla tilti?, içine diküp hıfz itdiler ve açıktan, "zinhâr sekbân [u] saruca levendin incitmeyesiz" deyü, sükkân-ı Anadolu'ya sâhte fermânlar dahi yazılıp eşkıyâya giriftâr olduğuzda göstermeleri tenbîh buyuruldu. Ve hadd-i zâtında sataşdıkça sâhte fermânları gösterüp ri'âyet iderlerdi ve me'mûr oldukları mahallere varup fermânlar okundukdan sonra, vâlî-i vilâyet ve elviye-i memleket ve müsellemler voyvoda ve şehir kethudâları ve köy zâbitleri ve askerî tâ'ifesi ve cenge kâdir re'âyâ kılıç kuşanup, küme küme yürüyüp kırmaya başladılar ve ekserî küşte-i şemşîr olup bakıyyesi tebdîl-i câme, diyâr-ı âhere firâr idüp, *bi-hamdillâh* levs-i habâset-âlûdlarından, vilâyet-i Anadolu pâk ve ganîmetleriyle hodgâm oldılar ve sefere gitmeyi câna minnet bildiklerin arz-ı mahzar itdiler.

Ve beşinci Bâzâr gün, Niş kasabasında sâkin Serdâr Vezîr Yeğen Osman Paşa Sofya kışlasına gelüp evvel, etrâfı harbî ve haydûd keferesinden muhâfaza için Arnavud a'yânından Gaşlı Mahmûd Ağa'ya Hersek sancağı ve İpekli Mahmûd Beğzâde

Mahmûd Ağa'ya Prizren ve Dukakin sancaklarıyla Niş muhâfazasına ve Üsküb'ün martolozbaşı Zurnapa Mustafâ Ağa'ya Üsküp sancağıyla Yenibazar muhâfazasına ve Sağ-kol Alaybeyi Mustafâ Ağa'ya dahi Alacahisar sancağıyla Yenibazar muhâfazasına ta'yîn olundılar. Ve Boğazhisâr Muhâfızı Vezîr Hazînedâr Hasan Paşa'nın fevti haberi gelüp, yüz bin guruşu mîrîye kabz olunup, yerine henüz ol tarafa nefy olunan Vezîr Kıncı Ali Paşa me'mûr oldu.

Ve altıncı Dü-şenbih gün Mîralem İbşir Hasan Ağa Engürüs seferine iki bin nefer asker getürmeğe hatt-ı hümayûn ile Mısır'a gönderildi. Ve on dördüncü Salı gün Van'dan ma'zûl Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya vezâret ile kapudanlık virilüp serâserli kürk ilbâs vüzerâ ile arza girüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp ve selefi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa Eğriboz muhâfazasına ta'yîn olundu.

Ve yigirmi birinci Salı gün Anadolu müfettişi Vezîr²³⁵¹ Hüseyin Paşa tarafından yigirmi tokuz nefer eşkıyâ başları geldi ve irtesi Çehâr-şenbih gün Kıtlık-şiniki mülakkab Başdefterdâr Vezîr Fındık Mehmed Paşa sadâret sevdâsında olduğın Vezîr-i a'zam işidüp, katlin murâd itmiş iken Hanya sancağı virilüp ol sâ'at şehirden kaldırılıp Dâyekadın nâm karyede muhasebesi görüldükden sonra, çavuşlar mübâşeretile mansıbına nakl olunup, selefi Vezîr Çalık Ali Paşa'ya Kandiye eyâleti ve anın selefi Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa, Sakız muhâfazasına me'mûr olup, Tersane emîni Ali Efendi başdefterdâr nasb olundu.

Ba'zı âsâr-ı fütûhât-ı Bosna

Mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Penc-şenbih gün Serdâr Vezîr Yeğen Osman Paşa'dan mektûb gelüp, Belgrad ve Semendire'den bir miqdâr Nemçe ve Macar çıkup, isyân u tuğyân üzre olan üstad-ı Eflak, vesâ'ir re'âyâ ve haydûd ve eşkıyâsından on iki bin kâfir Çaçka nâm mahalde cem' olundukdan sonra, Yenibazar'a hücum fikrinde oldukları kasaba-i mezbûre muhâfızı Zornapa Mustafâ Paşa ve Mahmûd Beğzâde Mahmûd Paşa ve dîger Mustafâ Paşa haber alup, kapuları ve serhadd-ı mansûre askerinden dört bin kadar guzât ile yürüyüp, ifsâd-ı küffâra bâ'is üstad-ı Eflak kazasında vâkı' Dirağacova nâhiyesinde me'âsî üzre olan re'âyâ keferesinden zâhir olmağla, ibtidâ bunların üzerine varılıp kimi tu'me-i şemşîr ve ekserî giriftâr-ı beste-i zencîr ve ba'zıları cibâl ve tilâle firâr perâkende vü perîşân olup, sarp yerlere tahassun eylediler.

²³⁵¹ Vezîr V : -Y

Kurâları âteşe urulup, nisvân u sıbyânları esîr ve ganîmetleri alındıktan sonra, Çaçka'da cem'iyet iden küffâr üzerine varılup, mâh-ı Muharrem'in yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün, dal-kılıç alaylarına hamle vü hücûm olundukda, *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* bâd-ı nusret taraf-ı İslâm'a vezân itmeğin, bir vechile tâkat getüremeyüp, ol sâ'at hezîmet buldılar. Yedi bine karîb kâfirin başı kesilüp, bakıyyetü's-süyûf olanların kimi nehr-i Morava'ya gark olup, bir miqdârı geçüp firâr eyledi ve ardlarından üç sâ'at kadar ta'kîb ve yetişilen kâfire emân virilmeyüp, kelle-i bî-devletleri galtân ve ganîmetleri alınup, ba'zı yerlerden aldıkları zükûr u inâs ve sıbyândan iki yüz kadar Müslimân esîrlerin bıraktırdılar ve artık küffârdan nâm u nişân kalmayup, sâlimîn ve gânimîn kışlalarına döndiler ve bundan birkaç gün sonra, yine Nemçe ve Macar ve haydûd eşkıyâsından on iki bin kâfir cem'iyet ile Bosna üzerine yürümeğin Vâlî-i Bosna Vezîr Topal Hüseyin Paşa haber alup, mükemmel kapısı ve eyâleti ve şehrin kılıca gelür cümle on iki bin kadar asker üzerine kethudâsı Mehmed Ağa'yı baş idüp gönderdi ve bir mahalde düşmene mukâbil oldukda, ân-ı vâhidde anlar dahi münhezim olup firâr eylediler. Guzât-ı İslâm kesdikleri altı bin baş ve salîbleri bayrakları ile ganîmetlerin alup, mansûren Bosna'ya geldiler ve bâkî melâ'in yine cem'iyet idüp, Bosna eyâletinde Ozitse nâm kasaba üzerine geleceklerin yine Hüseyin Paşa işidüp, bin iki yüz âdem ile Köle'den ma'zûl Şâtır Mustafâ Beğ'i gönderüp yakın yerde dûçâr oldukda, beş bin kadar kâfiri katl ve hâke düşürüp sâ'irin perâkende idüp, yigirmi bayrak ve hayli ganîmetleriyle mesrûren şehre girdiklein arz eyledi.

Zuhûr-ı mankır-ı der-Âstâne

Pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri İstanbul'da iken, Hazîne-i âmireye zarûret hasebiyle nef'i vardır deyü, vükelâ-yı devlet re'yiyle, ikisi bir dirhem mankır kesilmek üzere sarây-ı pâdişâhîde olan mahzenden hayli külçe çıkarılup ve Kastamonu'dan gelen bakır dahi cümle Darbhâne'ye virilüp mankır kesilmek²³⁵² ve ikisi bir akçaya geçmek üzere İstanbul ve Edirne esnâfına tevzî' olundu ve ol kadar şöhrat virdi ki, pâreye akçaya bakılmayup, herkes mankır ile ticâret ider olduklarında, vükelâ-yı devlet “fursatdır” deyüp, birin bir akçaya mürûrun münâsib görmeğin rikâb-ı kâm-yâba arz u istîzân ve mûcebince hatt-ı hümayûn sâdır olup, evâhir-i mâh-ı mezbûrda Edirne ve İstanbul vesâ'ir bilâd-ı İslâm'a emirler gönderildi ve bu hinde sefere gitmek üzere ve ulûfe bahânesiyle Edirne hanlarında vâfir sipâh derilmeğin, gulüvv havfından yedi yüz kadar

²³⁵² üzere sarây-ı pâdişâhîde....virilüp mangır kesilmek V : -Y

nefer intihâb olunup, Rusçuk ve Niğbolu ve ba'zı münâsib olan Tuna yaluların muhâfaza şartıyla kışla virilüp, ocak çavuşları ile irsâl ve alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp gitdiler.

Sebeb-i hareket-i Tatar Han be-cânib-i Kırım'da ve dâhil-i meştâ-yı Bucak ve irsâli-i da'vet-nâme-i hümayûn be-Âstâne

Sikadan sıhhati üzre istimâ' eyledim, Devlet-i Aliyye rü'esâsının ba'zı münâfıkları mâbeyni ifsâd idüp, ara yerde bir fitne-i azîme bırakmak zu'mıyla, "Hâlâ Kırım Hanı Selim Giray Han hazretleri mülkünde istiqlâl da'vâsındadır" deyü, vezîr-i a'zamı inandırıp havfa düşürdükleri han-ı müşârün-ileyhin ba'zı gûş-tavîl ehîbbâsından mesmû' olmağın, kizb-i sarîh idüğünü bilüp, "ben ne ednâyım ki, bu ham sevdâ ile istiqlâl-i mülk da'vâsında olam. Ne benim bu hâtırıma gelmiştir ve ne kimse pîş-vâ olup yol gösterilmiştir. Bu kadar zamândan berü Devlet-i Aliyye'nün hayır-hâh bendesi nân u nemeki ve lûtf u ihsânıyla perverdesi olup, eyiliklerin görüp ve şimdiye dek anların kanâdîli uçup kendüme Selîm didirdim, niçe ben bu şey'i irtikâb idüp râh-ı isyâna gidem ve bir vechile bu nâmı kabûl idenlerden değilim. Gerçi kimseden korkmam korkutmaya kâdirim ve bir şey virmem almaya kâdirim. Her ne ki murâd eylesem, *inşâ'allâh* vücûda getürmek elimden gelür ve ammâ itmek ve bu sîn ü sâlda dünyâ cîfesiçün iki mü'min karındaş beynini ihlâl itmek lâyük-ı dîn değildir ve yarın kıyâmet gününde iki ümmet arasına kılıç düşürüp nâ-hak yere bu kadar kan dökmeğe sebep oldın deyü, keşân be-keşân sürüyüp ol sultân önüne varduğumuzda ne yüz ile cevâb virem ve bir alay mizâc-gîr münâfık devleti ihlâl idüp, hakkımıza nâ-sezâ hayli söz demişler olur. Olmaz söze âvihte-i gûş itmek size düşmez. Ve düşmen ayakda olup bu kış kıyâmetde Kırım diyârında kalursam Boğdan ve Eflak ve bakıyye kalan mülk-i Erdel ve bütün Rûm-ili re'âyâsı isyân idüp, Karadeniz kenârlarına varınca bi'l-küllîyye memleket-i pâdişâhîye müstevlî olur. Gayret-i İslâmiyye yemm-i cûş idüp, be-her-hâl Kırım askeriyle memleketimizden çıkup, Bucak'da kışlamamızın lüzûmı olmağın hareket [159b] üzreyiz ve illâ iğmâz olunur ise, mülk-i pâdişâhî elden gider ve bizzât bu bende-i haķîr Âstâne-i sa'âdete varup kudûm-ı hümayûna başımı komak murâdımdır. Eğer pâdişâhım Selîm senün Kırım memleketinde han olduğın bize gerekmez dirse, makbûlümdür ve be-her-hâl bu Devlet-i Aliyye kapusına ilticâ iden tehî-dest gitmemiştir, lâ-büdd bir nân-pâresiyle bizi kayırırlar. Ve yok yine Kırım hanlığı senindir basîret üzre hareket eyle dinilür ise, var kuvvetimiz bâzûya getürüp

idegeldüğün hizmeti cân u baş ve evlâd u ensâb ve askerim ile çalışup *inşâa'llâh* lâzım gelen kulluğu ma'a ziyâde yerine getürmeğe istikâmet ile sa'y ü ikdâm iderim" deyüp Kagalgay olan büyük oğlu Devlet Giray Sultân'ı Kırım muhâfazasına alıkoyup hemân yüz bine karîb leşker-i Tatar ile Kırım'dan çıkup Bucak'a gelüp dâhil ve rikâb-ı hümâyûna yüz sürüp ve mücerriden bî'at itmek üzre kendünün Âstâne'ye arz u istîzân eyledi. "Memleket boşdur fırsat ise ancak olur" deyü, nehr-i Tuna kenârlarında vâkı' kurâ ve kasabâtı zapt itdirmek zu'm u fâsidiyle çasar tarafından me'mûr olan hâ'in-i bî-dîn Eflak Beği Kantemir'in yapduğı on iki bin kayığı Han hazretlerinin Bucak'a geldiğün işitdiği gibi melâ'în-i dûzah-mekîn kulûb-ı menhûsına ru'b u hirâs müstevlî olup, ifşâ olunmasun için cümlesin ihrâk bi'n-nâr idüp, kendünün sadâkat ile hizmet ideceğini Han hazretlerine ifâde ve i'lâm eylemişidi. Ammâ çi-fâ'ide mâh-ı Safer'in yigirmi sekizinci Salı gün Han'ın mektûbı vezîr-i a'zama gelmeğün, kulûbuna sârî olan havfı zâ'il olup ve sarâyında müşâhede için şeyhül-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve nakîbü'l-eşrâf ve tevki'î paşa ve ocak ağaları da'vet olunup, lâkin mâbeynde vukû'bulan mâ-cerâyı açmayup, ancak Tatar Han hazretleri Âstâne'ye gelüp, mücerriden pâdişâha bî'at için kendün arz itmiş ne dirsiz" didi. Cümlesi ma'kul görüp, "gelmek isteyene gelme demek olmaz, biz anları da'vet idicek iken anlar tâlib olmuşlar. Şimdi bir zamâna yetişdik ki iki elimiz taş altında kaldı ve bir dutacak yerimiz kalmadı, gûyâ ol devletlünün bunda gelmesi Hızır yetişmiş gibidir. Niçe umûr görmüş ve sabâvetinden berü defa'ât ve kerrât ile küffâra kılıç koyup taburlar söyündürüp tecarübeler müşâhede eylemiş bir âlî-cenâb gâzî hanoğlu han bir iklim pâdişâhı ve güzîde-i Âl-i Cengîz ve Deşt-i Kıpçak sultânıdır da'vet buyurun gelsün meclisinden hazz ideriz" didiler. Vezîr-i a'zam tarafından rikâb-ı hümâyûna arz olundukda, "siz ki Kırım Hanı dînde karındaşım ve kurb-ı civâriyyet hasebiyle hâldaşım Selim Giray'sız. Vûkelâ-yı devlet ve a'yân-ı saltanatım kulları Âstâne'mize gelmeni müstahsen görüp, sizi da'vet iderim ve sefer husûsıçün meşveret idüp, re'yiniz üzre hareket itmeleri bâbında ittifâk olundu. Size ri'âyeten hâssa kapucubaşılarımdan Uzun Mustafâ Ağa kulum²³⁵³ Rûm-ili pâyesi virilüp, seni getürmeğe ta'yîn olup gönderilmişdir. Hatt-ı hümâyûnum vusûlünde bir ân eğlenmeyüp gelesiz" buyuruldu.

Ve mâh-ı Rebî'ü'levvel'in sekizinci Cum'a gün, ağa-yı mûmâ-ileyh ile Bucak'a gönderildi. Ve bundan akdem Vidin muhâfazasına me'mûr olan Vezîr Arab Receb Paşa,

²³⁵³ kulum V : kulumı Y

Han geldükde, “Belki iktizâ iden mahalle istihdâm olunur” deyü, vâfir yer gitmişiken döndürölüp, Han hazretlerine konakçı ta’yîn olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Salı gün Sultân Selîm Câmî’inde mevlid-i Nebî aleyhisselâm okunup, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri du’âda hâzır bulundılar ve ol gün Mekke-i mükerrermeden müjdeci İbrâhîm Çelebi gelüp, Şerîf-i cedîdin bî-mezâhim yerine iskânın ve hüccâc-ı Müslimîn zamân-ı hâl ile Şâm-ı şerîfe geldüğün haber virdi.

Ve yigirmi dördüncü Bâzâr gün mürûr itmiş lezez ulûfesi çıkup, her bir kîseye ikişer bin mankır tahmîliyle tevzî’ olunup, vüzerâ arza girdi. Ol gün pâdişâh hazretleri tarafından vezîr-i a’zama mazhar-ı iltifât-ı hatt-ı hümayûn ve bir erkân kürk ve bir kabza mücevher hançer Silihdâr-ı hâssa Beyzâde Ali Ağa ile irsâl buyuruldu.

Âmeden-i Tatar Han

Sâdır olan da’vet-nâme-i hümayûn ile Kapucubaşı Mustafâ Bucak’da Han ordusuna varup teslîm ve Nûreddîn olan ikinci oğlu Azamet Giray Sultânı ordusunda kâ’im-makâm nasb idüp, birkaç mirza ve hâssa beş yüz miqdârı tevâbi’iyle askerinden ayrılıp, Âstâne-i sa’âdet tarafına ric’at ve konakçı ta’yîn olunan Vezîr Arab Receb Paşa ile ma’an azîmet idüp, mâh-ı Rebi’ülâhîr’in tokuzuncu Bâzâr gün Edirne’ye dühûlü haber alınmakla, pâdişâh hazretleri tarafından iltifâten bir sevb semmûr erkân kürk ile bir donanmış at irsâl, Vezîr-i a’zam Kethudâsı Mehmed Ağa ile umûm ağavât ve tevâbi’âtı vüzerâ ve erbâb-ı dîvân ve Yeniçeri Ağası Koca Mahmûd Ağa ve sipâh-ı silihdâr ağaları ocakları neferâtıyla ve müteferrika ve çavuşân ve hâssaten Dergâh-ı Âlî kapucubaşılı ve rikâb ağaları nîm-râhda istikbâl idüp, azîm alay ile öyle vakti idi, şehre dühûl ve doğru Sittî Sultân Câmî’i kurbunda ihzâr olunan sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa sarayına nüzûl itdirildi. Me’kûlât u meşrûbatı mîrîden görülmek ve hâcetden ziyâde virilmek emr olundu.

Ol gün pâdişâh hazretleri Han bendelerin Beğlerbeği Câmî’i kurbunda Sinan-ağa sarâyından seyr buyurdılar ve irtesi Dü-şenbih gün, vezîr-i a’zam Han hazretlerini kendü sarâyına da’vet ü ziyâfet idüp, semmûr kürk ilbâsıyla ri’âyet ve vâfir pîş-keşler virüp altına donanmış at çeküp eslâflarından ziyâde küllî i’zâz u ikrâm kılındı.

Serdârî-i Receb Paşa ve nefîr-i âmmî-i Yeğen Paşa

İrtesi mâh-ı mezbûrun on birinci Salı günidir, tekrâr Han hazretleri ile sâ’ir vüzerâ ve şeyhül’İslâm ve sadreyn-i kuzât ve nakîbü’l-eşrâf ve yeniçeri ağası ve bölük

ağaları ve ocak ihtiyârları ve ser-i kârda olan ba‘zı söz sâhibleri, vezîr-i a‘zam sarâyına da‘vet ve ba‘de'z-ziyâfe ahvâl-i âlemin nizâm-ı intizâmı husûsunda akd-i meclis ve müşâveret olunup cümlesi Han hazretlerine, “Siz buyurun” didiler. Han dahı, “Egerçi benden bugün cevâb, bu Engürüs serdârı olan tende cânınız Yeğen Osman Paşa didüğünüz mel‘ûna sâhib çıkup, arka oldınız. Bir küçük yılan iken her hâline müsâ‘ade gösterüp ruhsatınız sebebiyle, büyüyüp yedi başlı bir ejder olup Devlet-i Aliyye'ye küllî hıyânet idüp gözünüz bakarken bî-ceng ü cidâl kilid-i Rûm-ili olan Belgrad gibi kal‘ayı kâfire virüp, zu‘mınca sizden intikâm aldı ve Rûm-ili ve Anadolu'ya kök salup ve zehirli tohumun ekmekle, örenler peydâ idüp, akreb-i ezmânda kethudâlıktan Niğbolu sancağı virilen Kara Mustafâ ve Rûm-ili beğlerbeğliği virilen dayısı Deli Velî ve Sivas Beğlerbeğisi Gedik Mehmed ve Karaman Beğlerbeğisi Bozoğlan vesâ'ir birer tuğlu Resul Bölükbaşı ve Hacı Mustafâ Bölükbaşı ve Çorum Beği Ciridoğlı Bölükbaşı ve Kara Hasan Bölükbaşı ve Ahmed Bölükbaşı gibi hâliyâ yanında serçeşmen olan Tokmak Bölükbaşı dahi buna benzer nev-zuhûr fûlan ibn fûlan çıyan ve akreb-misâl çıraklar ihdâs ve rûy-ı arza koyuvirüp âlemi harâb u yebâb ve ümmet-i Muhammed şerlerinden terk-i evtân perâkende vü perîşân ve hân mânların gâret ü hasâret idüp, ba‘zı fukarâ sarp dağlara ve büyük şehirlere tahassun eylediler. Madam ki, bu mel‘ûnun köklerin kesüp ve kendün dahi bir hâl itmeyüp de serdârlık ile bu serhadde kalur ise aslâ iş görülmeyüp ve bütün memleket elden gider ve Yeğen didüğünüz vaktde havfınızdan akciğeriniz görünür. Yohsa bu mel‘ûn kaht [u] ricâl midir? Şimdi kaldı da, Devlet-i Osmâniyye bu densize mi münhasır oldu? Bâ-husûs eyülerden eyüdür deyü add itdüğünüz ulemâ ve meşâyihinizden ba‘zıları Yeğen Osman Paşa yüreğim içinde cânımdır, oğul sen sâhib-i hurûcsun deyü surrelerin alup, istimâlet kâğıdların gönderirler imiş. Hayf Âl-i Osman devletine ki, bir hayr-hâh ademi kalmamış ve eğer bunun tedârüki görölmez ise ne tarafdârınız olup işinize karışurum ve ne kılıcınız salup hizmetinizde bulunurum” deyü kat‘î cevâb virdikde, vezîr-i a‘zam baş indirüp nutka kâdir olmadı ve “Emir sizindir buyurun” didi. Ve huzzâr-ı meclis, “Han hazretlerinin sözün hak bilüp bî‘at itmeğîn,” vezîr-i a‘zam dahı, “pek güzel tedârüki görölsün” didi ve “yagı ve bâğîdir kâfir kırar gibi kırılması helâldir” deyü, katllerine fetvâ-yı şerîf virildi. Ve bundan iki gün mukaddem Kamaniçe Vâlisi Seyyid Ahmed Paşa'nın mevâcib ü zahîre husûsundan gulüvv-i âmm ile kul elinde küşte olduğu haberi gelmişidi evvel-emirde Yeğen Paşa'nın zamîrin yoklamak için, Kamaniçe eyâleti tevcîh ve berâtı yazılup, ale't-ta‘cîl kalkup gitmek üzere yeniçeri ocağından bir çavuş ile irsâl ve bütün

Rûm-ili'ne dahi nefîr-i âmm emirleri yazılup, Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Çerkes Yûsuf Ağa ile gönderildi. Ve Engürüs serdârlığı dahi Yeğen Osman Paşa'nın mutasarrıf olduğu eyâlet-i Haleb ile Han hazretlerinin konakçısı Vezîr Arab Receb Paşa'ya inâyet buyurılup, serâserli kürk giydirildi. Ve bu müşâvere yazılup, Han hazretlerinin rikâb-ı kâm-yâba yüz sürmesiçün telhîs ve istîzân olundu. “Vûkelâ-yı devletim kullarının ittifâkları şer‘-i şerîf üzre her ne ise benim dahi makbûl-i hümayûnum olup, Han karındaşımız me‘zûndur buyursunlar” dinilmiş ve tekrâr ol mahalde vezîr-i a‘zam Han hazretlerine bir semmûr erkân kürk ilbâs ve on kîse çil akça ile tatyîb-i hâtır kılınup konağına gönderildi.

İrtesi Çehâr-şenbih gün Han hazretlerine solagân ve peykân ve rikâb ağaları Hasbâğçe'de şikâr kapusına dek **[160a]** önüne düşüp andan Hasoda kökşüne gelüp, vezîr-i a‘zam mukaddem gelmiş idi, anların vesâtatı ile pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, tâ kudûm-ı hümayûnların öpüp, meclis-i şâhâneleriyle müşerref oldu ve pâdişâh hazretleri dahi üç adım karşı²³⁵⁴ istikbâl ve eline yapışup ilerü çekdi ve izn-i hümayûnlarıyla zîr-i pây-ı tahtda iclâs idüp, “Hoş geldiniz safâ geldiniz ve yine Kırım hanısın göreyin seni dîn ü devlet ve uğur-ı hümayûnumuza niçe hizmet idersiz” buyurdılar. “İnşâallâh pâdişâhım bu gayret dîn gayretidir melhûzunuzdan ziyâde hıdemât-ı aliyyenizde cân u baş fedâdır” deyüp, yüzün yere kodı ve avâtıf-ı aliyye-i husrevânîlerinden kırmızı kadifeye dûhte kabaniçe semmûr kürk ilbâs ve başına kırmızı kadife kalpak üzre iki kıt‘a murassa‘ sorguç ihsân ve kasrın taşrasında eşribe-i tebhîr esnâsında vezîri Batır Ağa ile yüz kadar tevâbi‘lerine hila‘-ı fâhire giydirilüp arkalarında iken, cümlesi köşk altına gelüp hâk-bûs itdiler ve Istabl-ı âmireden mücevher raht ile eğlenmiş bir at çekilüp geldükeri minvâl üzre konağa me‘zûn oldu.

Ve irtesi Penc-şenbih gün Engürüs Serdârı Vezîr Arab Receb Paşa dahi Yeğen Osman Paşa vesâ‘ir eşkıyâsının def‘ ü izâlelerine ta‘yîn olunup, nefîr-i âmm askerın sürerek Sofya'ya azîmet eyledi ve on sekizinci Salı gün bundan akdem Yeğen Osman Paşa'ya giden yeniçeri çavuşu, vezîr-i a‘zama gelüp takrîrinde, Sofya kışlasında Yeğen Osman Paşa'ya varup fermân-ı pâdişâhîyi teslîm ve sem‘an ve tâ‘a[ten] deyüp ve ayak üzre kalkup azîm itâb ile, “seni çavuş, katl iderdim. Lâkin ilçisün ve hem ocak tarafından geldin. Seni gönderenlerin murâdların bilürüm ve beni Kamaniçe'ye gönderüp de bildikleri gibi katl ideler. Bu olmayacak işdir gözüm görürken ben

²³⁵⁴ karşı V : -Y

kendümi diri virmem işte meydân ellerinden geleni girü komasunlar ve ellerinde olmadan ise kâfir karîbdir ceng iderek şehîd olmak dahi a‘lâ” deyüp, bağlar kenârında âhûr-misâl ihdâs itdüği kışladan pür-silâh beş yüz miqdâr eşkıyâ ile çıkup ve eşyâsın katârlara yükledüp ve şehirde olan ıracıklarından Rûm-ili beğlerbeğisi dayısı Deli Veli Paşa ve Yedigârıoğlu Paşa ve Uzun Mehmed Paşa vesâ’ir fûlan ibn-i fûlan eşkıyâ ve levendin yine cem’ idüp, kendü tarafdarı değıl iken kışlada bulunan Mevlûd Mehmed Paşa ile Katırcızâde Mehmed Paşa’yı kapularıya cebren yanına getürdüp Vitoş yayla dağına arka virüp Kamaniçe'ye giderim veya gitmem cevâbın virmeyüp, beni girüye döndürdi isyânını söyledi.

Ol gün müşâhede için tekrâr Han hazretleriyle vükelâ-yı devlet sarây-ı sadr-ı âlfıye da‘vet olunup, çavuş dahi getürölüp su‘âl olundukda, bu cevâbı virüp “bir âdem sefere giderim diyor tesellî-i hâtır için kılıç kaftan gönderün varsun bari ceng iderek ölsün” didikde, Han hazretleri, “Çık bre boğazı ipli nekbeti o da sen de görür misin söylediği sözi buyurup kovdu ve elbette nefîr-i âmm ile kırılmak gerekdir” deyü, ayak basdı ve ol sâ‘at kışlada olan paşalara ve Mahmûd Beğıoğlu Mahmûd Paşa'ya ve sol kol alaybeğı Mustafâ Paşa ve cümle Arnavud beğlerine ve Sofya'da olan ağı vekîline ve a‘yân-ı şehre, niçe bütün Rûm-ili'ne tekrâr şedîd nefîr-i âmm emirleri yazılup, irsâl ve serdâr Receb Paşa'ya dahi sür‘at ile yürüyüp iki konağı bir iderek Yeğen Osman Paşa derbendleri berü geçmedin yetişüp, başını kesmek üzre sâdır olan mü‘ekked hatt-ı hümâyûn gönderildi ve Rûm-ili eyâleti Zornapa Mustafâ Paşa'ya ve Karaman eyâleti Priştine Muhâfız Vezîr Kemânkeş Seyyid Ahmed Paşa'ya ve Kamaniçe eyâleti dahi Han hazretleri mensûbâtından Yalı Ağası Kahraman Ağı'ya tevcîh olunup hil‘at-ı şâhî irsâl olundu.

Gulüvvî-i sükkân-ı Konya ve katl-i eşkıyâ-yı levend ve firârî-i Müsellem Ahmed Beğ ve ta‘yîn-i tefîşci paşa ve inhizâmî-i eşkıyâ-yı levend ve katl-i Ahmed Beğ

Re‘îsü'l-eşkıyâ Yeğen Osman Paşa'nın küçük dayısı Kara Hasan Beğ'i yigirmi dört bayrak sekbân [u] saruca eşkıyâsıyla Konya müselleme idüp, dört aydan sonra azl ve kendü yeğeni olan Ahmed Beğ'i müselleme idüp, Sofya'dan Konya'ya gönderüp ve birkaç günden sonra bize on yedi bayrak sekbân [u] saruca yazup göndermek üzre tevâbi'inden Küçük Yedigârıoğlu Saruhan Beğı Mükâtib ile irsâl ve nihâyet yazmayup mezbûrı kendüye kethudâ idüp ve Konya a‘yânından maktûl Ishak Efendi karındaşı

Esbat Ağa'yı kethudâ-yı mezbûr Müsellem Ahmed Beğ'e geçüp, “madam ki bu Esbat Ağa sağ iken ne sen müsellemlik ve ne ben kethudâlık idebilürüm, hemân katl idegör” deyü, ıdlâl eyledi ve bir gün Esbat Ağa şikâr tarîkiyle Gödene nâm karyeye gidüp bağçeliğinde ayş ü işret üzre oldığın Ahmed Beğ işidüp, Konya'dan vâfir eşkıyâ ile varup basdı ve her kim başını kesüp getürür ise yüz gurus ile bir kürk virmek va'desin itmekle üzerine levend üşüp, başını kesüp Ahmed Beğ'e getürdiler ve mesrûren Konya'ya gelüp, şehrin varoşunda kendü menzili olan Arslan Ağa sarayına nâzil oldu. Ve Saruhan beğini nâ'ib ile Esbat Ağa'nın evine gönderüp²³⁵⁵ taşrada buldukları eşyâsın yazup zapt eyledikten sonra, cümle şehir halkı cem' olup menlâya vardılar, “Bugün bunu öldürdü ve yarın nevbet bize gelür her birimizi birer al ile getürüp katl ider. Bugün bunun tedârüki görölmezse hâl müşkil olur, elbette bundan akdem sekbân [u] saruca hakkına gelen nefir-i âmm emrinin sûretin sicilden çıkarup bize vir, varup bulduğumuz yerlerde katl idelim” didiler. Ve yazup virdikten sonra askerî ve gayrı şehirliden pür-silâh bin kadar âdem cem' olup Atbazarı kapusından şehre yürüdiler ve buldukları eşkıyâdan elli miqdârın katl idüp, Müsellem Ahmed Beğ'in sarayına hücûm eylediler. Mukaddem âgâh olmağla, nukûddan gayrı eşyâsın biragup, cümle tevâbi' ve levend eşkıyâsıyla firâr ve Ilgın'a varup, Yeğen Osman Paşa sarâyında karâr idüp, berü tarafda evin yağma itdükden sonra bâgî-i mezbûrun hakkından gelinmek üzre Âstâne'den imdâd u i'ânet olunmaya a'yân-ı vilâyet der-i devlete arz u mahzar gönderdiler. Ve Ahmed Beğ dahi, şehirli üzerine gulüvv idüp beni kaçırdılar, ehl-i fesâd bulunup hakkından gelinmek için ol dahi ser-encâmın yazup Âstâne'ye gönderdikden sonra, yanında olan eşkıyâdan sekizer ve tokuzar ve onar bayrak levendi etrâfa dağıdup, Konya'ya gelen zahîre yolların kesüp Atalya ve İzmir'den gelen yüklü deve ve katırları sürüp Ilgın'a getürmekle çok zahîre üstür-mehâr cem' eyledi ve Konya etrâfında buldukları şehirli ve köylüden hayli âdem katl eyleyüp, şerlerinden taşra çıkılmaz oldu. Ve bu aralıkda Yeğen Osman Paşa'dan küçük yeğeni fermân ile Müsellem Ahmed Beğ'e gelüp, “Yanlarında olan levendi alup bir gün evvel Engürüs seferine gelesün” demiş. “Başımda bunca âteşler yanarken ve bana asker lâzım iken ben niçe gideyim” cevâbıyla küçük yeğeni koğup ve ol dahi Yeğen Osman Paşa tarafına giderken Filibe'de başı kesilüp geldiği vaktde Konyalılının dahi mahzarları Âstâne'ye gelüp müşâhede olundukda, henüz Yeğen Osman Paşa üzerine nefir-i âmm olmuşidi. Ve bi'l-ittifâk bunların dahi vücûd-ı

²³⁵⁵ gönderüp V : gönderdi Y

menhûsları rûy-ı arzdan izâlesi ve mûceb-i vaktlarına virilen fetvâ-yı şerîf üzre hatt-ı hümâyûn sâdır olup, Müsellem Ahmed Beğ ile sâ'ir cem'iyet üzre olan eşkıyâ-yı levendin katli Anadolu müfettişi Vezîr Hüseyin Paşa'ya emr olunmağın, gelüp Ladik nâm mahalde îsâl olundu. “Ve egerçi bundan akdem paşa-yı mûmâ-ileyh Âstâne'de Mar'aş eyâletiyle Anadolu'nun teftîş emri ve büyük ve küçük Türkmân Ağalığıyla muhassıl-ı emvâl ta'yîn ü irsâl olunmuş idi. Üsküdar'dan hareket ve Kütahiye'ye vardukda menlâ a'yân-ı vilâyet ile ittifâk idüp, konak virmediler ve Kütahiye'de olan mîrî mâl tahsiline giden ağaları gelüp, “fermân-ı pâdişâhî icrâsına mâni' oldı” deyü, menlâdan şikâyet itmekle, der-i devlete arz eyledikten sonra kalkup Karahisâr'da Muslı çayı üzerinde olan Türkmân üstüne varup, mîrî mâl tahsîl eyledi ve andan Sivrihisâr'a ve andan Pörtek Türkmân'i üzerine varup, Çanakçı köyüne konup ve mâl-ı mîrî tahsîl olundu. Ve üçüncü gün teftîş emrine me'mûl olduğı hatt-ı hümâyûn geldükden sonra Beğbazarı'na varup, sâbık Beğbazar voyvodası gelüp, mukaddem Beğbazar voyvodasıyken şehir halkı cem'iyet ile evin basup mâl ve eşyâsın gâret ü yağma itdüklerin arz-ı hâl ile feryâd itmekle, “menba'-ı fesâd beğ idi” deyü, a'yân-ı vilâyet şahâdet idüp, salb eyledi ve andan Engüri'ye varup, kal'adan top tüfeng atup paşayı lübb-i şehre uğratmadılar. Ve andan Kırşehir'e varup, kabâil-i Türkmân'dan Hacı Ahmedoğlu nâm şakîye tîz mîrî mâl tahsîl idüp, göndermek üzre buyuruldu gönderdikde, “sen bu hizmete me'mûr değilsün” deyü, kâğıd gönderüp, isyânın i'lâm ve hemân altı yüz miqdârı Türkmân hazelesin yanına cem' idüp, köyden köye gezüp kurâ fukarâsın rencîde itdüğün işidüp, ol sâ'at kethudâsın mükemmel kapusuyla mezkûrun üzerine ta'yîn ü irsâl ve Türkmân dahi haber alup, karşı gelüp mukâbil olup²³⁵⁶ esnâ-yı mukâtelede eşkıyâ hezîmet bulup, iki yüz kadar Türkmân başı kesilüp bakıyyetü's-süyûf olan Türkmân-ı bed-bahtlar²³⁵⁷ perâkende vü perîşân oldılar. Ve çün bu haber Yeğen Osman Paşa'nın küçük dayısı Kara Hasan Beğ ile hemşîrezâdesi Konya müsellemi mezbûr Ahmed Beğ'in mesmû'u olıcak, *el-hamdüli'llâh* Hüseyin Paşa dahi bizden **[160b]** olup isyân itdi” deyü sevindiler ve “bu hînde Yeğen Osman Paşa çıraqlarından sancak beğleri Engürüs seferine me'mûr olmuşdur, gelmeyenlerin başların kesüp rikâb-ı hümâyûnuma gönderesün” mazmûnunda hatt-ı hümâyûn gelüp ve mûcebince İlgin'a Kara Hasan Beğ'e ve müselleme Ahmed Beğ'e ve Akşehir sancağına mutasarrıf Hacı Mustafâ Beğ'e ve Eskişehir sancağına mutasarrıf Hacı Resul Beğ'e buyuruldılar

²³⁵⁶ olup V : oldı Y

²³⁵⁷ Türkmân-ı bed-bahtlar Y : -V

gönderdi ve Eskişehir Beği'yle Akşehir Beği kalkup gitdi ve Kara Hasan Beğ ile Ahmed Beğ itâ'at ve fermân-ı pâdişâhiye inkıyâd itmeyüp, Ilgın'da zevk ü safâda oldukların haber virdiler ve haklarından gelinmek üzre Kırşehir'den kalkup Koçhisâr'a ve andan Aksaray'a nüzûlünde kasaba-i mezbûre hanında yigirmi beş nefer kuttâ'ı tarîk giriftâr olup başları kesildi ve andan Bağlıca nâm mahalle varıldıkda, maktûllerin altı nefer yoldaşları dahi tutulup boyunları uruldu. Ve andan Siverek'e ve andan dahi Ladik'e gelüp ve Konya'dan kâr-bân gelüp, paşa ile ma'an gideriz didiler. Ve Hüseyin Paşa'nın menzil-i mezbûra geldiğin Kara Hasan Beğ işidüp, bir at ve birez el hediyyesiyle Yeğen Osman Paşa'nın oğlın ve kendünün baş bölükbaşı Topal Hüseyin ile gönderüp ma'a'l-kerâhe iltifât idüp, abâ giydirdi ve otuz altun bahşış ile tatyb-i hâtır eyledi ve “Beğim, dayın Hasan Beğ'e selâm eyle, bu gice müsâfiriyiz konak ve yem ve yiyecek hazırlasın” didi. Ve gelüp söyledi, hazz idüp paşaya karşı istikbâle çıkdı ve getirüp sarâyına kondurdu ve tevâbi'lerin dahi konaklara tevzî' eyledi ve paşa dahi buna ziyâdesiyle ta'zîm idüp ve irtesi gün mezbûra, “üzerimde mîrî mâl var, etrâf karyelerden cebelü getirüp Âstâne'ye götürsünler” deyü emr eyledi ve cem'ine mübâşeret üzre iken Hüseyin Paşa haber aldı ki, Müsellem Ahmed Beğ didikleri mel'ûn, Yeğen Osman Paşa'nın evinde her zamân bin beş yüz atlu ile istikrâr idüp, şimdi Ilgın'a dört sâ'at mahalde olduğın ve nefir-i âmm korkusundan hayli eşkıyâ ile Demürayak ve Zor Abbas vesâ'ir elli miqdâr be-nâm bölükbaşılar ile cem'iyet üzre olup, hüccâc-ı Müslimîn geldükde gâret itmek zu'mında ittifâk idüp, âmâde oldukların haber alup ve ol sâ'at el altından Beğşehir'ne ve Akşehir'e ve Konya serdârlarına ve kethudâ yerlerine ve müsellemlerine sancak ve kazâlarında ata dona kâdir sükkân-ı vilâyet ile Ilgın'a gelmek üzre buyuruldılar gönderdüp ve Kara Hasan Beğ bî-haber ancak itmi'nân-ı kalb için rûz-merre iltifât iderdi.

Ve dördüncü gün Akşehirli Hacı Paşaoğlu Haydar Beğ sancağında kethudâ yeri ve serdârlarıyla bin kadar âdem ile gelüp, sabâh namâzı Ilgın kenârında vâkı' Ilıca önüne dâhil oldukların sırran paşaya bildürdi ve Kara Hasan Beğ'i hareminden taşra isteyüp, “Akşehir askeriyle Haydar Beğ geldi, tîz şunlara Ilgın içinde konak virüp ve zahîrelerin gör” didi. “Sizin askeriniz ile menziller doldı, zahîre bulunmaz tedârükünde usret çekilür” didikde, “Bre densiz kendü levendine günde bin beş yüz yem bulup gönderirsün ya şimdi ümmet-i Muhammed için taleb olundukda, tedârüküne envâ'-i öZR bahâne ile kurtulur musun?” deyüp ve Ahmed Beğ'i cellâd eline virdi. “Başı kesilüp ve akabince Deli Oğlan nâmıyla şöhet bulan kethudâsını kendü konağında katl itdirüp

ikisinin dahi lâşe-i habîselerin taşra külliğe bıraktırdıktan sonra Ilgın içinde dahi iki yüz kadar eşkıyânın başları kesilüp birazı Ahmed Beğ yanına firâr eyledi ve Ahmed Beğ dahi yigirmi dört bayrak eşkıyâsıyla köylerde geşt ü güzâr ve hûn-i fukarâyı rîzân itmekle, paşa-yı hûnhâr kasabada karâr idüp, henüz gelen nefir-i âmm askerinin üzerine kethudâsın baş idüp, cümle kapusıyla Ilgın sükkânun dahi bindürüp Ahmed Beğ üzerine gönderdi.

Ol gün sür‘at ü isti‘câl ile gidüp, Döğër nâm karye ki, Ilgın'a altı sâ‘at yerdir. Ol gice anda beytûte olundu ve karavul gönderüp, Ahmed Beğ'i tecessüs idüp iki sâ‘at ilerüde vâkı‘ Kızılören nâm karyede oldıgın haber virdiler. Ve irtesi Cum‘a gün sabâha bir sâ‘at kala kethudâ, guzât-ı İslâm ile binüp, bî-haber Ahmed Beğ üzerine azîmet eyledi ve Döğër karyesiyle Kızılören beyninde vâkı‘ bir boz depeye nüzûl olunup, gün doğarak Ahmed Beğ dahi leşker-i bâgîyân ile Kızılören'den çıkup giderken, kethudâ ceng isteyüp tablhânesin çaldırdıkda, akılları gidüp, “teftîşci tahkîk dayımı katl itdi” deyü, guzât-ı İslâm üzerine yürüdi ve kethudâ dahi askeri ile bölük idüp, paşanın yigirmi beş bayrak levendin sağ tarafa ve cümle piyâde vü süvâr nefir-i âmm askerin sol tarafa dizüp, kendü dahi paşanın iç oğlanı ve ağavâtıyla kalb-i askerde karâr idüp, bu tertîb üzre saflar ârâsta ve pirâstâ olup durdılar.

Ahmed Beğ dahi neye uğradıgın bilüp ve girü kalan askerin bindirüp donuz topu olup havladılar ve berü tarafın dahi piyâde vü süvârı yürüyüp, birer yaylım kurşun atdıktan sonra iki asker birbiriyle mukâbele ancak kılıç ve mızrak ile mukâtele ve yarım sâ‘at mürûrunda eşkıyâ münhezim olup, pâ-yı sebâtı mütezil ü perîşân ve her biri bir tarafa gürîzân ve yigirmi dört bölükbaşıyla sekiz yüz miqdâr eşkıyânun başı kesilüp ancak guzât tarafından bir âdemin topuğun²³⁵⁸ kurşun sıyırdı ve ol vakt eyyâm-ı şitâ olmağla, bir karış kar yağmış idi. Hezîmet bulan bâgîlerin ardlarından ta‘kîb olunup, kırarak ve yetişilenlere amân ve zamân virilmeyüp katl olunarak, Döğër karyesi suyuna doğru firâr ve köprüsi küçük olup geçinceye dek elli miqdârı dahi katl olundu ve Ahmed Beğ ve Zor Abbas ve Demürayak Karaman semtlerine doğru firâr ve bakıyyetü's-süyûf olanları piyâde olup, bölük bölük dağlara dağıldılar ve ol gün kethudâ asker-i mansûre ile Dibek köyünde yatup ve irtesi şenbih gün mesrûren Ilgın'a gelüp ve firârîlerin köylerde Türk re‘âyâsı ve çobanlar tutup kesüp, başların paşaya getürenlere in‘âm virdi ve diri gelenlerin boyunları urulup getürenlere ihsânlar ile mesrûr kılınurlar idi.

²³⁵⁸ topuğun V : topuğundan Y

Ve bundan sonra paşanın levendi etrâfa yayılup ve Beğşehir'iyle Konya'nun nefir-i âmm askeri ve ol mahalde sâkin Çalkışoğlu kabâyili ile ba'zı Türkmân leşkeri dahi ta'yîn ve firârîleri ta'kîb ve buldukların katl idüp, ganîmetleriyle muğtenem oldılar. Ve iki bayrak eşkıyâ dahi deve ve koyun sürmeğe gitmişler idi, Türkmân askeri râst gelüp cümlesin kılıçdan geçürdiler. İki bin kadar eşkıyâdan ancak Topal Kara Mustafâ bölükbaşı kırk kadar bâgîyle halâs olup, Sivas'da Gedik Mehmed Paşa yanına firâr eyledi ve Kara Hasan Be''in başı bölükbaşısı Topal Hüseyin İldaş karye tekkesinde ihtifâ itdüğün paşaya gelüp haber virmekle, ağa ta'yîn olan üç âdemisiyle giriftâr olup, huzûr-ı pâdişâhîye ihzâr ve yalnız Topal Hüseyin balmumlarıyla deveye gerilüp esvâkda gezdirildikde, gelen neferâtlarıyla katl olurdular.

Bu ahvâl vukû'u üzre yazılup, kesilen yigirmi dört nefer bölükbaşısıyla, yüz on dört nefer müte'ayyen eşkıyâ başları Âstâneye arz olunup, Han hazretlerinin Edirne'ye nüzûlü gün gelüp rikâb-ı hümâyûna telhîs ve kapu önüne bırakıldı.

Ve tefîşci Hüseyin Paşa Ilgın'da sekiz gün ikâmetden sonra göçüp, Argıd nâm karyeye konup niçe eşkıyâ salb u siyâset olundu. Andan Akşehir'e gelüp, birkaç eşkıyânun cezâsı virildi ve andan dahi Çiftlik nâm karyeye nüzûlünde Ahmed Beğ Karaman altında Aladağ nâm mahalde yedi nefer âdemiyle Konyalı ve Karamanlılar eline girüp, dest ü beste getirülüp bir çamur içinde beş eşkıyâ dahi zencîrlerinde olmağla, on bir nefer ile katl olunup Ahmed Beğ başıyla yigirmi yedi bölükbaşının ve yüz on yedi nefer bellülerin başların der-i devlete arz idüp, mâh-ı Rebi'ülâhîr'in on yedinci Dü-şenbih gün Edirne'ye gelüp, bâb-ı hümâyûna bırakılup telhîs olundu. Ve tefîşci Hüseyin Paşa andan dahi göçüp, Beğşehir'i'ne vardukda, taraf-ı pâdişâhîden Yeğen Osman Paşa'nın evine varup, eşyâsın kabz itdükden sonra âteşe urup, yurd yerine çift sürdürüp arpa ekdirilmesi mazmûnunda hatt-ı hümâyûn gelmekle icrâ eyledi ve andan tecessüs-i eşkıyâ ve tahsîl-i mâl-ı mîrîçün Denizli semtine ve andan Beğşehir'i'ne vardı.

Âmeden-i ilç-i Özbek ve Kalmuk

Mukaddemâ, Han hazretleri Kırım'dan hareket esnâsında Kırım'ın serhadlerin muhâfaza için, Özbek pâdişâhı Subhân-kulu Mehmed Han'a nâme ile bir mu'teber ilç gönderüp, derûn-i nâmede mûnderic olan kelimât aynıyla bu mahalle terkîm olundu; "Ba'de'l-elkâb benim birâderim dînde karındaşımız ve konşulukda hâl-daş u yoldaşımız olan Âl-i Osman Pâdişâhı Sultân Süleyman Han hazretlerinin dört taraftan düşmenleri

zuhûr ve niçe memleketine müstevlî olup ve her birine cevâb virmede âciz ve fûrû-mânde kalup ve re'âyâsı dahi isyân ve kâfir tarafına itâ'at ve mülk-i mevrûseleri muhtell ü müşevveş ve her vechile nizâm u intizâmları bozulup, halleri dîger-gûn ve serhadlerinin sükkânı terk-i evtân idüp, ancak birer başları ve ehl ü ıyâlleri ile râh u necât ve selâmete perâkende olmuşlardır. Ve cümlemizden ulu ve Mekke-i mükerreme hâdimi olan ol karındaşımızın def'-i a'dâsıçûn her vechile mâl u cân ve askerimiz ile bizzât imdâd u i'ânet itmek üzerimize vâcibü'l-ayn olmuşdur. Lâyık-ı dîn ü devlet değildir ki, bizle ana yardım itmeyevüz. Ve be-her-hâl bu husûsda imdâdda ihmâl ve tekâsül idersek tahkîk dînimizi yıkmış oluruz" buyurmuşıdi.

Mehmed Han dahi nâme ile mu'ayyen ilçî gönderüp, gelüp Bucak'da Han hazretlerine buluşup nâmeyi teslîm eyledi ve mefhûmunda, "Benim karındaşım, muhabbet-nâmeniz ile kulları gelüp, vusûl buldı [161a] mazmûn-ı nâme ma'lûm-ı ahîleri olmuşdur. Taraf-ı birâderlerinden kangı gün asker taleb olundukda, gönderilmedi? Ve asker benim değildir sizindir, cân u baş üstüne gayret-i İslâm muktezâsınca her ne kadar imdâd-ı asker lâzım ise ifâde buyurun, *inşâ'allâh* ma'a-ziyâde yarak u yasaklarıyla tedârük olunup ve irsâl u îsâl kılınur" demiş. Gelen ilçisi alıkonulup, tekrâr Mehmed Han'a muhabbet-nâme yazılıp, "Benim muhabbetlü karındaşım ademleri kullarıyla gönderilen muhabbet-nâmeleri gelüp vusûl buldı miqdâr-ı kifâyiden ziyâde imdâd-ı asker gönderilür buyurulmuş, ancak ol taraf mesâfe-i ba'ide olmağla gelen askerde tâb ü tüvân kalmaz ve bir işe liyâkatları olmaz. Göndermekden ziyâde memnûn ve mahzûz olduk. Egerçi bu birâderleri asâkir-i vâfire ile Kırım'dan hareket ve ol karındaşıma imdâd ve tarafeynün memleketlerin muhâfaza ve iktizâ ider ise, düşmen-i dîn üzerine varılmaya azîmet olunup, Bucak serhaddine gelüp nüzûl eyledik. Ancak cenâb-ı sa'âdetlerinden²³⁵⁹ recâ olunur ki, hemân bize dostluk, civârımıza karîb olan beğlerinizden emriniz üzre asker intihâb idüp düşmenlerimizden Kırım serhadleri muhâfaza olunmasında, himmet-i aliyyeniz mütemennîdir buyurılıp, bir gayrı adem ile irsâl olunmuşıdi. Ve bu aralıkda Kalmuk kralı tarafından dahi ubûdiyyet-nâmesiyle, Han hazretlerine ilçisi gelüp, Bucak'da buluşup nâmesin teslîm eyledi ve kendünün sadâkat ü istikâmetin arz idüp, lâyıkk görilür ise kulları dahi hizmet-i şerîflerinde bulunmaların ve imdâd-ı asker taleb buyurulur ise kifâyeden ziyâde gönderilür demiş ve anın dahi ilçisin alıkoyup bir gayrı âdemiyle

²³⁵⁹ sa'âdetlerinden V : sa'âdet me'âblarından Y

askere ihtiyâcımız yok, çünkü hulûsiyetin izhâr itmiş kulluğunda sâbit-kadem ise serhadlerimizi düşmenden muhâfaza itsün, *inşâ'allâh* her hâline müsâ'ade olunup mukâbele-i hizmet mükâfatın görür" buyurılıp cevâbı gönderildi. Ve Han hazretleri Âstâne'ye da'vet olunmağın, mezbûrûn ilçilere, "Görün benden büyük pâdişâh kimdir ve ben dahi kimin kulu olup kime hizmet iderim" deyü, ilçileri ma'an Edirne'ye götürüp rikâb-ı hümayûna yüz sürdürmek için, vezîr-i a'zama pâdişâhdan istîzân itdirmiş idi.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Salı gün dîvân-ı hümayûna ihzâr ve ba'de'z-ziyâfe vüzerâdan sonra ikisi ma'an Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler ve Âstâne-i sa'âdet-i cihândârîye itâ'at ü inkıyâd ve dostlukda sâbit-kadem ve uğur-ı hümayûnda Han hazretleriyle sefere eşmek üzere sadâkatlerin izhâr eylediklerinde, pâdişâh hazretleri dahi mukaddem Özbek ilçisine dostluk va karındaşlıkda ve Kalmuk ilçisine dahi kulluğunuzda sâbit-kadem olup, Tatar Han ile eyü geçünürsenüz her hâlinize himâye olunur buyurdılar.

Zuhûr-ı âsâr-ı fütûhât-ı Bosna

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'dan mektûb gelüp, bu geçen mâh-ı Rebi'ülevvel'ün on tokuzuncı gün İzvornik kal'ası tarafından altı bin kadar melâ'in-i dûzah-karîn gelüp, Serebrenica kal'asın muhâsara idüp, lâkin mukaddem Vezîr Hüseyin Paşa'nın kal'a-i mezbûre muhâfazasıçün ta'yîn eylediği dört bayrak sekbân ve Bosna alaybeğisi ve sâbık İzvornik Sancağı Beği Sefer Beğ mahsûr guzât-ı İslâm ile hazret-i Bârî'ye sığınup, kal'ada merdâne ceng ü perhâş ve müdâfa'a-i düşmende bezl ü nakdîne-i cân [u] baş idüp, taraflarından Vezîr Hüseyin Paşa'ya feryâdcı gönderüp, imdâd taleb eylediklerinde bilâ-ihmâl Bosna'nun kılıca kâdir guzât-ı İslâm'la üzerine kethudâsı Mehmed Ağa'yı baş idüp, mükemmel kapusuyla kal'a-i mezbûre imdâdına ta'yîn eyleyüp gönderdüğün düşmen-i dîn haber alup, kal'a-i mezbûre muhâsarasından ferâgat ve İzvornik tarafına firâr idüp, mâbeyn-i mesâfe-i ba'îde olup, guzât-ı mücâhidîn dahi Balasanca nâm mahalde müşâvere ve re'y-i savâb gördükleri üzere küffârın ardınca hareket ü azîmet olundu. Egerçi melâ'in-i hâsirîn ziyâde şedîd ve intihâda serhadleri İzvornik kal'ası olmakla, içerüde olan kal'alarında be-nâm mel'unları intihâb ve kal'a-i mezbûreyi doldurup ve guzât-ı İslâm üzerlerine geldüklerinde haberdâr oldukda, on binden mütecâviz küffâr-ı dûzah-mekîn taşra çıkup karşı vardılar ve guzât-ı İslâm dahi tertîb-i sufûf idüp, bî-muhâbâ üzerlerine hamle vü hücûm ve cenge mübâşeret eylediklerinde, avn-i Hakk ile nesîm-i nusret asâkir-i İslâm

tarafından hübüv ve ân-ı vâhidde düşmen-i dîn hezîmet bulup, yedi bin miqdârı tu'me-i şemşîr-i gâziyân olup, bunca diller ve ma'kûs bayraklar ve hayli ganîmetleriyle cebehâneleri alınıp bakıyyetü's-süyûf olan melâ'în-i dûzah-karîn ancak birer başları ile râh-ı gürîzi dutup, perâkende vü perîşân ve niçe üserâ-yı Müslimîn dahi istihlâs olunup mesrûren Bosna'ya nüzûl olundu. Bu güz faslı dühûlünden berü niçe def'a Katana keferesi Bosna semtlerine gâret için yürüdükçe ba'zısında biner ve kiminde bin beş yüz mel'ûn kılıçdan geçdüğü çok vâkı' olup, kırkar ellişer yüzer kâfir hisâba gelmeyüp ve Mehmed kethudâ ise her ne tarafa ta'yîn olundu ise, envâ'-i nusret ile gelüp, Hüseyin Paşa dahi hem Bosna'yı korudup ve hem kethudâsına iktizâ iden mahallere dahi imdâd iderdi ve bu muhârebelerde İhlivne gibi cezîrede Selîm Paşa ve Nişde muhâfazasında olan sâbıkâ Pojega Beği Fındık Mustafâ Paşa ve mukaddemâ Üsküp Beği Mustafâ Beğ ma'zûlen cân u başlarıyla mücidd ü sâ'î olmağla, mezbûrlara der-i devletde himâye olunmasıçün paşa-yı hûnhâr fütûhât-ı celîleyi yazup, bir dil ve otuz bayrak ile mataracısı Abdurrahmân Paşa ile arz eyledi.

Rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukda, merâhim-i aliyye-i husrevânîlerinde mazhar-ı iltifât Hüseyin Paşa'ya bir kabza murassa' şemşîr ve serâsere kaplı semmûr kürk irsâl olunup, arzına müsâ'ade olunmağın paşaların her birine arpalıklar ve müjde getüren mataracısına altmış akça tekâ'ud virildi.

Ve bundan akdem mâh-ı Rebi'ülâhîr'in on sekizinci Salı gün Niğbolu sancağına mutasarrıf Yeğen Osman Paşa kethudâsı Kara Mustafâ Paşa'nın dahi katline hatt-ı hümâyûn sâdır olup, Vidin muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa'ya gönderilmiş idi. Ol dahi kethudâsıyla Kurs kralı Tökeli İmre'yi ta'yîn idüp, Vidin varoşunda sarâyın kuşadup ekserî içeri²³⁶⁰ dolup odaların kapuların aldılar. Ve tevâbi'i pey-der-pey tûfeng atup ceng üzreler iken, "paşanın hakkına fermân vardır el çekün, sonra cümleiniz katl olunursunuz" tenbîh olundukda, herkes başı kaydına düşdüğün paşayı makhûr göricek, yalın cem'iyet-i askeri sökerek iki ev aşuru olan âhûrundan mîrâhûruyla bir ata binüp meydân-ı sarâyda azîm cengden sonra, Kurs kralının beş yüz kadar Macar askeri üzerine üşündiyle pâre pâre idüp başını ayırdılar ve Hüseyin Paşa'ya getirüp Âstâne'ye irsâl ve mâh-ı Cemâziyelevvel'in gurrei Dü-şenbih gün gelüp, vezîr-i a'zam tarafından telhîs ile rikâb-ı hümâyûna gönderilüp, Hasoda köşkünde ba'de'n-nazar kapuya bırakıldı. Ve metrûkâtı kabzına Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Halebli Hüseyin Ağa

²³⁶⁰ içeri V : içeriye Y

ta'yîn olundu. Mîrâhûrî firâr idüp, ancak iki nefer Macar mürd oldu ve Niğbolu sancağı Özi muhafızı Vezîr Mustafâ Paşa'nın kapucılar kethudâsı Bostancı Mahmûd Ağa'ya virildi.

Reften-i Tatar Han be-cânib-i Bucak

Mâh-ı mezbûrun üçüncü Çehâr-şenbih gün Tatar Han hazretleriyle vüzerâ ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve nakîbü'l-eşrâf ve yeniçeri ve sipâh-ı silihdâr ağaları ve ocaklar ihtiyârları vezîr-i a'zam sarâyına da'vet olunup, ibtidâ Han hazretleri *el-hamdü'llâh* tedbîrimiz takdîre muvâfık gelüp, eşkıyâ-yı Anadolu külliyyet ile ber-taraf olmak ihtimâli gönderdi²³⁶¹ ve Rûm-ili tarafı dahi bâgî-i mezbûrûndan tathîr olundu ve evvel-bahârda, “Tedârükünüz her vechile güzel *Hakk ta'âlâ* hazretleri bu işimizi dahi takdîrine muvâfık getüre, şimden sonra bizi pâdişâhdan istîzân idün, askerimiz ne hâldedir görüp yoklama idelim ve gelecek yerlerden dahi askerimizi cem' idüp, hizmet-i pâdişâhîde bulunalım” didüğin, bu kerre vezîr-i a'zam gelüp, Hasoda köşkünde rikâb-ı hümâyûna arz eyledi.

İrtesi Penc-şenbih gün cemre-i sâni'dir, vezîr-i a'zam ile Han hazretleri kasr-ı mezbûrda bisât-bûs-i pâdişâhî şerefiyle müşerref olup, pâdişâh hazretleri üç adım karşı istikbâl eyledi ve “*bi-hamdi'llâhi'l-Meliki'l-Mennân* ayağınız uğurlu imiş, Âstânemize geleliden berü memleketimize sârî olan eşkıyânun rûy-ı arzdan külliyyet ile vücûdları kalkdı. Allâh sizden râzî ola, iş bizim vükelâmıza kalmış olaydı vây idi hâlimize” buyurup, mazhar-ı iltifât gülgülî çukaya kaplı erkân semmûr kürk ilbâs ve miyânına bir kabza murassa' şemşîr ve som sırma ve inci ile müzeyyen mücevher tırkeş dahi ihsân olunduktan sonra bizzât yed-i hümâyûnlarıyla mü'ebbed hanlık hatt-ı hümâyûnların virüp tekrâr pâ-bûs-ı şehriyârîle müşerref ve Istabl-ı âmirede dahi murassa' raht ile eğerlenmiş bir at dahi ihsân ve me'zûn oldu.

Ve ol gün bundan Yeğen Osman Paşa serdâr iken dayısı Deli Velî Paşa'nın kethudâsını Sofya beğlerbeğiliğine arz itmiş ve kendü üzerine nefîr-i âmm olmazdan altı gün evvel gelüp, zindâna habs olunmuşıdi. Ba'de'l-asr Alay Köşkü'ne ihzâr olunup nazargâh-ı pâdişâhîde iki refikiyle katl olunup, cüssesi bâb-ı hümâyûna bırakıldı.

Ve altıncı Şenbih gün Tatar Han hazretleri geldüğü minvâl üzre azîm alay ile vüzerâ ve erbâb-ı dîvân ve ocak ağaları ve ihtiyârları önüne düşüp, ta'zîm ü tekrîm ile

²³⁶¹ “göründi” olacak.

sarây meydânından ve paşa mezârlığından dolaştırılıp, Yahşı Fakîh nâm karyeden Tunca'yı mürûr ve tâ Gülbaba'ya dek teşyî' idüp vedâ' olundu ve anda vezîr-i a'zam tertîb-i [161b] ziyâfet idüp, bir semmûr erkân kürk ilbâs ve bir donanmış at çeküp, vedâ' olundu. Egerçi Han hazretleri Âstâne-i sa'âdete teşrîfnde Devlet-i Aliyye ihtilâlden za'f bulmuş iken, hüsn-i tedbîriyle takviyyet buldı ve lâkin Han hazretlerine dahi Devlet-i Aliyye tarafından tekrîm ü ri'âyetde ol kadar ifrât olundu ki, bu hanedâna fermân-ber olalıdanberü eslâflarından birine olmuş deyildi. Ve biri dahi buncılayın rikâb-ı hümâyûna gelüp yüz sürmemişdi. Meğer kim seferde ola ve alay ile giderken pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'den seyr idüp, mahall-i selâmda at üzerinde selâmlayup du'â-yı pâdişâhîye mazhar düşdi.

Ve irtesi Bâzâr gün, vezîr-i a'zam huzûr-ı hümâyûna da'vet ve Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, Han hazretlerine kemâl mertebe hulûsiyet üzre vücûda getürdüğü hizmeti mukâbelesinde serâsere kaplu semmûr kürk ilbâs ve takbîl-i yed-i şehriyârile müşerref olup giderken iclâs buyurdukları pencere altına geldükde, yukarudan aşağı hitâb idüp, "Paşa lala, haremimde nişâncılık ile ber-murâd olan Mehmed Paşa kuluma pâye-i vezâret ihsân-ı mülûkânem olmuştur, getürdüp kürk giydirësün" buyurdi ve irtesi Dü-şenbih gün çağırıp, "Paşa oğlım pâdişâhımız hazretleri sana vezâret virdi Allâh mübârek eyleye var du'âda ol" deyüp, serâserli kürk giydirdi. Ve mukaddemâ Tatar Han'a giden Kapucubaşı Uzun Mustafâ Ağa'ya Cebecibaşılık virilüp, selefi Murâd Ağa'ya Kefe sancağıyla Azak muhâfazasına ta'yîn oludı.

Katl-i Yeğen Osman Paşa ve a'vân-ı sâ'ire

Bundan akdem Vezîr Yeğen Osman Paşa üzerine ta'yîn olunan Ser-asker Vezîr Receb Paşa giderken, Yeğen Paşa'nın hemşîrezâdesi Küçük Yeğen nâmıyla şöhet bulan çıyan-ı tıfıl, henüz Anadolu'dan Edirne'ye gelüp Receb Paşa'dan iki gün mukaddem yüz miqdâr eşkıyâsıyla geçüp, Yeğen Paşa yanına gitmiş idi.

Mezbûrun dahi a'vânıyla katllerine Receb Paşa'ya hitâben vârid olan ahkâm-ı şerîfe üzre Filibe hanlarında basup küçük Yeğen ile otuz beş nefer refiklerinin başın kesüp, der-i devlete gönderdikden sonra, sâ'iri Sofya'ya Yeğen Paşa yanına varup kendünün dahi üzerine âzim olduğundan habîr ü âgâh olmağın, Sofya sahrâsında cem'iyet idüp ve saflar bağlayup cenge âmâde oldukdan sonra, cümle yakar yıkarım deyü, şehre yürüyüp cenge kâdir sükkân-ı vilâyet ve kışlada olan cümle kul tâ'ifesi şehri muhâfaza emrinde ihtimâm ve her sokak başına tûfeng-endâzlar ile metrisler alınup ve

kurşunlar serpilüp²³⁶² hamle vü hücum eylediklerinde taraf-ı eşkıyâ zebûn olmağla gelmeğe bir vechile tâkati ve cenge kudreti olmayup, Ser-asker Vezîr Receb Paşa dahi niçe bin nefîr-i âmm askeriyle girüden ve eli tırpanlı re'âyâ etrâfında yürimekle kulûb-ı menhûslarına ru'b u hirâs müstevlî olup, bir gün dahi ikâmet olunursa yetiŕeceklerin fehm itmekle niçe eşkıyâsının pâ-yı sebâtları mütezil ve perîŕân her biri bir tarafa gürîzân olup, ancak yalnız kendü tevâbî'i ile bâr-ı bengâh ve hayme-i hargâh ve sekiz heğbe memlû altun ile kafâdârları olan dayısı Deli Velî Paşa ve Uzun Mehmed Paşa ve Yadigârı Paşa vesâ'ir cem' itdüğü eşkıyâ-yı levend bedbahtları mecmû'ân binden ziyâde hâ'in-i dîn-i devlet ile karârı firâra tebdîl ve mâh-ı Rebî'ülâhîr'in yigirmi dördüncü Dü-ŕenbih gün Sofya sahrâsından kalkup, Ŗehirköyü ve NiŖ tafaflarına doğru gidüp ve Prizren üzerinden Varatya ve Valastiye derbendinden aşmak sevdâsında olduğı Receb Paşa haber alup, bir tarîk ile firâr etmek üzere cevânib-i erba'adan muhâfazası lâzım gelen derbendler kifâyet miqdârda tûfeng-endâz nefîr-i âmm askeri zapt olundukdan sonra, kendü dahi mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Çehâr-ŕenbih gün Sofya'ya varup ve Yeğen Osman Paşa tarafından Sofya müsellemini olan Topal Kara Mustafâ bölükbaşıyla beŖ nefer bölükbaŖılar Sofya'da tavattun itmişler idi. Ŗehirde giriftâr olup başları kesildi ve Yeğen Osman Paşa cebren yanına getürdüğü Katırcıoğlu Mehmed Paşa bir zıyk mahalde firâr ve kapusuyla Receb Paşa yanına gelüp dâhil oldu ve iki yüz miqdâr âdem dahi kaçup geldiler ve gün-be-gün yanında olan eşkıyâ dahi tahlîs-i girîbân için perâkende ve yanında cüz'î âdem kalup, Kosova sahrâsına gitdiklerin haber virmekle, mâh-ı Cemâziyelevveli'nin dördüncü Penc-ŕenbih gün Sofya'dan kalkup, iki konağı bir iderek serî'an üzerine râhî ve önüne sedd-i râh için Köstendil ve Üsküb'den PriŖtine'ye varmak tasmîm olunmuş iken hâ'in-i bî-dîn dahi ürküp tarafına firârı Ŗâyî' olmağın, Vezîr Salahor Süleyman Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Kâdızâde Hüseyin Paşa ve Alâ'iyye Beğı Dilâver Paşa girüde bulunmağın, Ŗehir-köyü muhâfazasına ta'yîn idüp kendü ılgar ile PriŖtine'ye karîb mahalle nüzûlünde Yeğen-i bî-dîn Kosova sahrâsına varup, meks üzere iken Receb Paşa azîm asker ile üzerine yürüdüğü yanında olan eşirrâ-i evbâŖın derûnlarına ru'b u hirâs müstevlî olup, cem'iyyetleri perâkende kimi Rûm-ili'ne ve kimi Anadolu'ya perîŕân oldılar.

Ve Yeğen-i bî-dîn dahi birez tevâbî' ve refîkleri paŖalar ile kalduğundan kemâl mertebe tevehhüm ve tahayyül ârız olmağın, cümle sancak ve bayrakların ve tabl ve

²³⁶² serpilüp V : yağdırılup Y

surnâ vesâ'ir o makûle şeylerin merhûm Sultân Murâd Han-ı kadîmin Kosova'da vâkı' türbe-i şerifleri kurbunda yakup salt ılgar idüp, Arnavudluk'da vâkı' İpek kasabasında sâkin Mahmûd Beğoğlu Mahmûd Paşa ve sağ kol Mustafâ Paşa ile hukûk-ı kadîme muktezâsınca anlardan imdâd u i'ânet emniyyesiyle ilticâ ve mezbûrlar ile cem'iyet mülâhaza iderken mukaddemâ der-i devetden müşârün-ileyh Mahmûd Paşa'ya, "Başı bizim mâlî sizin" tenbîhiyle vârid olan ahkâm-ı şerîfeyi ifşâ itmeyüp, evvel-emirde hayli Arnavud askeriyle Kaçanak boğazından istikbâl ve birez yakın âdemleriyle götürüp çiftliğinin kullesine ihtifâ idüp, "yolına cân u baş viren benim" va'desin itdi.

Ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Cum'a gün Receb Paşa dahi Priştine'ye varup serleşker-i eşkıyâ a'vânıyla Mahmûd Paşa'ya ilticâ itdüğün haber alup, diri taleb eyledi. Ve nihâyet kendüye gelen ahkâm-ı şerîfe üzre ol sâ'at Yeğen Osman Paşa'nın ve dayısı Rûm-ili Beğlerbeğisi Deli Velî Paşa'nın ve Yadigârıoğlu Mustafâ Paşa'nın ve Uzun Mehmed Paşa'nın ve nişâncısı Mehmed Efendi'nin ve re'îsi Aklî Mehmed Efendi'nin ve çavuşbaşı vekîli Mahmûd ve kapucılar bölükbaşı İbrâhîm ve vekîl-i harcı ve arpa emîni ve çukadârı Muhyiddin ve yügrük bayrakları Türkmân Dâvud ve Serdengeçdi nâm şakî ve bölükbaşılarından Kaval Ömer ve Türkmân İsmâ'îl ve Solak Mehmed ve Çolak Ahmed nâm bâğîlerin cümle başların kesüp, kendü tarafından Âstâne'ye irsâl idüp ve sekiz heğbe altını yuttu, âfiyetler ola ve Serdâr Receb Paşa'ya, "gerçi mezbûrlar bize gelüp birkaç gün müsâfir oldukdan sonra, sakalların tıraş idüp firâr itdi" haberin gönderdiler. Lâkin i'timâd itmeyüp tahkîk evlerinde ihtifâ itmişlerdir deyü, adem-i itâ'atlerine hamliyyet ve "me'mûr olan asâkir-i İslâm ile üzerinize varup hakkınızdan gelinmekde şübhe itmeyesiz" deyü, tekrâr haber gönderdi ve anlar dahi buluşmak üzre İpek kasabasından çıkup, sahrâda Receb Paşa'ya karîb gelmişiken, cür'et idemeyüp girü avdet eylediler ve Kırşehri Beği oğlu Kâsım Beği ardlarından gönderüp sahrâda buluşdular ve mezbûrların kaydların görüp, Âstâne'ye gönderdiklerinin haberin virdiler. Kâsım Beğ gelüp söyledikde, akabince Receb Paşa âdem irsâl ve Köstendil'de veya Sofya'da irişüp²³⁶³ başları ellerinden alup getürtdi ve görüp kutuları mühürledikten sonra Abdullâh nâm bir ağasıyla der-i devlete gönderdi.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Bâzâr gün Edirne'ye gelüp, vezîr-i a'zam telhîs ile rikâb-ı hümâyûna arz ve Hasoda köşkünde ba'de'n-nazar Bâbu's-sa'âde'ye bırakılup, Serdâr Receb Paşa dernek ü cem'iyet üzre Niş nâm mahalle varmak emr

²³⁶³ irişüp V : yetişüp Y

olunup, kendüye serâserli kürk ümerâ vü mîr-i mîrâna hil'at gönderildi. Ve Arnavud beğleri dahi Yenibazar muhâfazasına ta'yîn olundu.

Hareket-i pâdişâh-ı İslâm be-sefer-i Engürüs

Mukaddemâ, cülûs-ı hümayûn tebrîkiyle sulh için Zülfikâr Efendi nâme-i hümayûn ile Beç'e gönderilmişidi, çasara buluşup teslîm idüp murahhas Nemçe vekîlleriyle birkaç def'a meclis olup, aslâ sulha râğbet ü rızâları olmayup ve iltifât dahi itmeyüp, miqdâr-ı kifâye levâzimâtlarıyla göz habsi şeklinde alıkondüğün ve “Osmanlu askeri oklanmış şikârımızdır, ne sulha tâlib olduk ve ne murâd idüp sizden âdem istedik. Kızıl yumurtadan sonra bizzât azîmetimiz Kostantiniyye'dir. Mukaddemâ sefer ibtidâlarında ilçimizi Budun'dan koyuvirdüğünüz gibi, biz de seni Edirne'den salıviririz” didiklerin ve cümle millet-i Nasârâ'dan imdâd alup ve memleketine nefir-i âmm ile hayli asker cem'ine mübâşeret itdüğün ve “benden fâ'ide olmayup, muhkem tedârük ile âmâde olasız deyü i'lâm etmekle, ba'de'l-istişâre mâh-ı Cemâziyelevveli'nin yigirmi birinci Bâzâr gün ki, Mart'ın üçü idi, vüzerâ ve ulemâ ve erkân-ı dîvân, Sarây-ı âmireye gelüp, tuğ-ı hümayûn-ı pür-fürûğ-ı Sultânîyi çıkarup, hâric-i bâb-ı hümayûna nasb eylediler.

Rûm-ili ve Anadolu'da vüzerâ ve mîr-i mîrân eyâletlerinde olan ümerâ ve zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr vesâ'ir sefere me'mûr olan askerî tâ'ifesiyle bir gün evvel ordu-yı hümayûna irişmeleri bâbında, ahkâm-ı şerîfeler gönderildi ve yigirmi tokuzuncı Düşenbih gün nev-rûz-ı Sultânîdir, ikinci def'a kırâ'atına emr olunan yüz yigirmi bin Feth-i şerîf tamâm oldu ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in on ikinci Şenbih gün Hasoda köşkünde umûm sefer hil'ati ilbâsıçün da'vet-i hümayûnla, Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa ve Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa serâsere kaplu ve Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi ve Rûm-ili Kâdı-askeri Mehmed Efendi ve Anadolu Kâdı-askeri Yahyâ Efendi ve Nakîbü'l-eşrâf Nefeszâde Abdurrahmân Efendi ve Bosna'dan ma'zûl ordu Kâdısı nasb olunan Debbâğzâde dâmâdı Abdullâh Efendi sûfa kaplu ve Hâce-i Pâdişâh Arabzâde Abdül-Vehhâb Efendi ve İmâm-ı Sultânî Ali Efendi çukaya kaplu birer sevb semmûr kürklerle i'zâz u ikrâm olunduktan sonra, işâret-i aliyye üzre Nakîb Efendi du'â idüp, ba'dehu cümle ocak halkına dahi Demürkapu hâricinde [162a] hil'atlar giydirilüp, arkalarında iken her sunûf ağalarıyla gelüp, zîr-i kasırda pâye-i serîr-i a'lâya

yüz sürdiler. Garâbet bunda ki, mukaddemâ vezîr-i a‘zam pâdişâha mûnis²³⁶⁴ ü acîb ü mehîbü'l-cüsse yaban koçu virüp, bî-bend sarâyda gezerdi. Nevbet yeniçeri ocağına gelüp, el öpüp kapuya doğru seğirdirken hikmet ol koç, ocak ağaları arasında bulunup kaftanlar gürültüsünden ürküp kendüye bir hoş gelmekle, ol dahi ma‘an koşup ve iki ayak üzre kalkup solakbaşılardan bir ihtiyâr derd-mende bî-haber ardından niçe öyle bir baş urdu ise, kum üzerine serilüp başından kuka ve süpürge ve kelle-pûşî perâkende olup, “Acabâ katle fermân mı oldum, beni yıkan cellâd mıdır?” deyü, yatduğu yerden dönüp bakdı. Çünkü koçdur perâkendesin düşürdi ve Kapu Ağası Abdurrahmân Ağa, “Günâhınıza keffâret öyle olur baba” deyü, tesellî itdi.

Ve on dördüncü Dû-şenbih gicesi ki Ezar'ın yigirmi beşidir, vakt-i işâda husûf-ı küllî vâkı‘ oldı ve irtesi gün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'dan mektûb geldi. Venedik donanması Nova ve Kotur kıyılarına yanaşup karaya otuz binden ziyâde kâfir döküp, Kızıl yumurtadan sonra Bosna üzerine yürüyeceklerin haberi alınduğundan gayrı Nemçe ve Macar ve Hırvat ve haydûd vesâ'ir derinti küffâr dahi azîm cem‘iyyet ile kasdları Bosna olup ve kendü yalnız memleket hıfzına ve asker tedârük idüp, girüden pey-der-pey îsâl itmek üzre Bosna sarâyında kalup kethudâsı Mehmed Ağa'yı cümleye baş idüp, cümle kapısı halkı ve eyâlet-i Bosna'nın yedi yaşından yukarusuna nefir-i âmm ile şehir ve kasaba ve kurâ sükkânın âmâde olduğun ve der-i devletden bir miqdâr imdâd-ı asker taleb idüp, “Bir gün evvel irişdüresiz ve illâ te'hîr ü müsâmaha olunur ise, vilâyet elden gider” demiş.

Ve on tokuzuncu Şenbih gün otak-ı hümayûn çıkup, sarây kurbunda vâkı‘ Sırık meydânı sahrâsında vaz‘ olundu. Bugün serdâr Receb Paşa yanına on oda yeniçeri gönderildiğünden mâ‘adâ Trablus-ı mağrib sükkânından üç yüz nefer mücâhid hacca gitmek üzre iken, ferâgat idüp *fî-sebîli'llâh* gazâyâ niyyet ile Edirne'ye gelüp, alay ile geçüp taraf-ı pâdişâhîden zahîre bahâ yüz yigirmi altun virildi ve kaç günde geldükleri su'âl olundukda gemi ile üç ayda geldüklerin haber virüp, anlar dahi Receb Paşa yanına ta'yîn olundu.

Ve geçen sene Egriboz muhâsarasında bulunan sipâh-ı silihdâr serdengeçdileri çıkarılıp ibtidâları virildi ve tekrâr birer sene muhâfaza şartıyla iki bin nefer sipâh-ı silihdârdan serdengeçdi dahi yazılıp, ba‘dehû edâ-i hizmet on ikişer akça ulûfeye

²³⁶⁴ metinde sehven “munîs” yazılmıştır.

mutasarrıf olmak üzere ibtidâlarına kayd olundu²³⁶⁵. Ve yigirmi birinci Dû-şenbih gün Edirne'den gönderildi. Bu hinde Leh askeri kralları üzerine gulüvv idüp, “Âl-i Osman ile sulhu bozaldan berü altı yıldır sefer ideriz, mağlûb olup il memleket harâb mâl u emlâk ve ehl ü ıyâlden rû-gerdân olduk. Tatar Han iki yüz bin asker ile Bucak'da oturup, beş on günden sonra memleketimizin bir tarafın urar. Ya der-i devlete ilçi gönderüp sulh ol, ya seni krallıktan inidiriz” demekle, Leh Cumhûru, Han hazretlerine ilticâ idüp tavassut recâsıyla i’tizâr-nâme ile ilçi gönderdiler ve ke’l-evvel virgünüz virülüp dostunuza dost ve düşmeninize düşmen olup, her ne tarafa imdâd-ı asker emr olunur ise el bir idüp, sadâkat üzere hizmetde bulunmaların bildürmüşler. Han hazretleri dahi Âstâne'ye arz eyledi, “sulhda sâbit-kadem iseler kavî kefillerin alasız” buyuruldu ve Lâkin bir alay allâk kâfir olmağla, zu’malarınca murâdları iğfâl idi, sözlerine durmaduklarından başlarına belâ eksik olmadı ve yine Han hazretleri a’yân-ı Erdel'in ba‘zılarına kâğıd gönderüp, “Cennet-mekân Sultân Süleyman Han-ı kadîm zamânından berü Devlet-i Aliyye sâyesinde olup, kulluk iddi‘âsında olduğunuzu andan bilelim ki, siz de bir taraftan Nemçe üzerine kılıç çeküp yürüyesiz” cevâbın yazdı ve anlar da hâlâ Devlet-i Aliyye kulluğundayız nihâyet memleket-i Eedel bi’l-külliyeye Nemçe zaptına girüp altmış bin kadar Nemçe ve Macar kıışlada mevcûddur. Ümerâ-yı Erdel'in dahi ekserî Nemçe'ye dönüp bir vechile baş kaldırıp, asker cem‘ine tâkat u kudretimiz yoktur. Ve sa‘âdet ile buyurun ol zamân istikâmetimizi görürsüz” didiklerin rikâb-ı hümâyûna arz idüp, “tarafınıza enfa‘ ne ise bizden izin, ana göre hareket idesiz” buyurulduktan sonra, Tatar askeri iki bölük olup biri Erdel içine ve bir bölüğü Han hazretleriyle ordu-yı hümâyûna gelmeğe karâr virilüp, Vidin'den Tuna üzerine binâ-yı cisre mübâşir âdemler ta‘yîn olundu.

Ve yigirmi sekizinci Dû-şenbih gün Receb Paşa yanına altı oda yeniçeri dahi irsâl olundu ve ol gün Şâm menlâsından arz gelüp, işbu mâh-ı mezbûrun sekizinci Salı gün Şâm-ı şerîf-i cennet-mekânda câmi‘-i Emeviyye'de hazreti Yahyâ aleyhisselâmın türbesinde vâkı‘ başı ucunda olan kandîl, *bi-emri’llâh* öyle vaktinde yanup, cümle halk müşâhede vesâ’ir müstecâbü'd-da‘ve olan ziyâretgâhların dahi kandilleri mâh-ı mezbûrun onuncu Penc-şenbih gün yanup cümle sükkân-ı şehrin müsinn ihtiyârları Bağdâd ve Girid feth olunduğı yıl dahi vâkı‘ olup, “bu sene-i mübârekede dahi feth-i celîleye delâlet ider” didiklerin yazmış, rikâb-ı hümâyûna telhîs olundu.

²³⁶⁵ kayd olundu V : şerh virildi Y

Ve otuzuncu Çehâr-şenbih gün surre çıktı. Bugün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'dan mektûb gelüp, on bin kadar Nemçe ve Macar ve haydûd keferesi Bosna'ya yürimek üzre iken, havf-ı mücâhidînden dönüp bî-haber gelüp, Yenibazar'a hücûm idüp ve şehri ihrâk bi'n-nâr ve sükkânının ekserin kırıp nisvân u sıbyânın esîr, mâl u emlâkların gâret ü hasâret itdüklerin, paşa-yı müşârün-ileyh işidüp kethudâsı Mehmed Ağa'yı iki binden mütecâviz Bosna askeriyle ta'yîn ve kefare-i mezbûreye Manastır nâm mahalde yetişüp, lâkin küffâr vâfir olmağla guzât-ı İslâm cür'et idemeyüp girü çekilüp Mahmûd Beğoglı Mahmûd Paşa'dan imdâd taleb eylemişler. Ol dahi Yenibazar'a karîb yerde birez Arnavud askeriyle gelüp, Mehmed Kethudâ'ya mülhak oldukdan sonra, düşmen-i dîn üzerine hücûm ve tarafeynden çok âdem düşüp, kıtâl-i azîmden sonra *bi-inâyeti'llâhi ta'âlâ* küffâr inhizâm bulmağın, aldıkları ganîmet ile üserâ-yı Müslimîn'in birazın bıraktırıp, Belgrad tarafına firâren perâkende vü perîşân oldukların bildirmiş. Rikâb-ı hümayûna telhîs olunup alınan yetmiş aded kefare bayrakları ser-nigûn Leylek Çadırı tınablarına âvihte kılındı.

Ve irtesi Penc-şenbih gün gurre-i Receb'dir ordu çıktı ve üçüncü Şenbih gün Yeniçeri Ağası Koca Mahmûd Ağa mevcûd beş bin kadar yeniçeri ile pâdişâha alay gösterüp otağa çıktı ve akabince Tire sükkânından yüz kadar seyyid ve sûhte makûlesi nefîr-i âmm askeri geçüp, yüz guruh ihşân virildi.

Ve irtesi Bâzâr gün sipâh silihdâr zümresi dahi Feth-i şerîf okuyarak alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp orduya dâhil oldular. Ve beşinci Dû-şenbih gün ki, Nisan'ın on beşi idi, pâdişâh hazretleri dahi rikâba vaz'-ı kadem idüp, debdebe-i Husrevânî ve kevkebe-i sâhib-kırânî ve azîm alay ile Sarây-ı âmireden çıkup, otak-ı hümayûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar. Ve vezîr-i a'zam selâmlayup çadırına giderken, taraf-ı pâdişâhîden da'vet olup, “Ber-hurdâr ol nân u nemekim helâl olsun *Hakk ta'âlâ* her tedbîrini takdîrine muvâfık getüre” buyurup, avâtıf-ı aliyye-i şâhânelerinden kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ilbâs buyurdu ve ser-i nusret-eserlerinde rûz-merre isti'mâl buyurdıkları, küçük destâr üzre bir kıt'a sorguç takınup zahr-ı mübâreklerine serâsere kaplı ve şak kabanitse ilbâs ve yalnız Hasodalı, zırh ve üskûf giymişler idi. Dâru's-sa'âde ağaları dahi, Vâlide Sultân'dan ayrılmak kânûn değil iken, pâdişâh hazretlerinin hall u akdi hâlâ Dâru's-sa'âde Ağası Mustafâ Ağa'ya tefvîz olunmağla ma'an sefere gitmek emr olunup, harem muhâfazasına Vâlide Sultân'ın baş-ağası Selîm Ağa ta'yîn olundu ve Hâce-i pâdişâh Arabzâde Abdülvehhâb Efendi dahi oturak günlerinde ders ifâ itmek üzre sefere me'mûr kılındı.

Ol gün, gün doğarak bir azîm zelzele olup, İstanbul'da Bodrum Hanı'yla Topkapusu'nın üstünde olan kemer yıkılıp, Yedikulle'ye varınca hisâr-ı dîvârı câ-be-câ çatlayup, Küçükçekmece'de vâkı' imâretin dahi dîvârı hâke berâber oldu.

Ve irtesi Salı gün Haleb sükkânından piyâde vü süvâr yedi yüz kadar nefir-i âmm askeri Feth-i şerîf okuyarak, ordu-yı hümâyûna dâhil olup, Receb Paşa yanına irsâl olundu ve emr olunduğı üzre iki bin beş yüz nefer Mısır askeri İskenderiye'de, on üç pâre Fransız ve İngiliz ve Felemenk kalyonlarına tahmîl ve Boğazhisârı'na gelüp, “nereden çıkalım” deyü, üzerlerine mübâşir ta'yîn olunan Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa'yı der-i devlete göndrüp on birinci Bâzâr gün Edirne'ye gelüp bildirdi ve hemân bir gün evvel İstanbul'a varup ve anda atlanup ale't-ta'cîl ordu-yı hümâyûna irişmek fermânıyla girü ric'at itdirilüp²³⁶⁶ ve Edirne ve gerek etrâf kazâlarında satılık at ve bârgîri olan canbazlar İstanbul'a gidüp, Mısırlu'ya fûrûht itmek emr olundu.

Ve on dördüncü Çehâr-şenbih gün ki, [162b] rûz-ı Hızır'ın ikisidir, hâssa salahorlarından Arab Beşîr Ağa hatt-ı hümâyûn ve serâserli kürk ile Kapudan Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya gönderilüp, donanma-yı hümâyûn ile mu'accelen kalkup Akdeniz'e gitmek buyuruldu. Ve deryâ beğleri taşrada bulunmağın hâzır yigirmi kıt'a çekdirme ve altı kıt'a kalyon ve on iki kıt'a firkate ile Halic-i Kostantiniyye'den nehzat u azîmet üzre beş kıt'a firkate dahi Karadeniz'den Tuna'ya irsâl olundu. Ve Hâssa Haseki Bârgîrci Ali Ağa dahi muhâfaza emrinde hatt-ı hümâyûn ve serâserli kürk ile İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Ömer Paşa'ya gönderildi.

Ve yigirminci Salı gün Sarây-ı âmirede dîvân olup, masar ulûfesi çıkup, vüzerâ arza girdi. Ve irtesi Çehâr-şenbih gün üç bin neferiyle Cebecibaşı Daltaban Uzun Mustafâ Ağa İstanbul'dan Edirne'ye gelüp, alay ile huzûr-ı hümâyûndan geçüp, orduya dâhil oldu. Ol gün serdâr Receb Paşa'dan mektûb gelüp, mâh-ı Receb'in sekizinci Penc-şenbih gün *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin imdâd u i'ânetiyle, cerd atlu asker-i İslâm-ı nusret-encâm ile Niş sahrâsından hareket ve düşmen-i dînin cem'iyetgâhları olan Pojarofça²³⁶⁷ nâm mahalde meks üzre olan yedi bin kadar Nemçe ve Macar vesâ'ir derinti küffâr üzerine varılmaya niyyet olunup, serî'an Parakin nâm mahalle nüzûlünde, küffâr-ı bed-girdâr ziyâde tevehhüm ve tahayyülde hâksâr ve umûmen firâr idüp, Varsova kal'asında olan melâ'in dahi cümle cebehâne vü eşyâsın bıragup firâr itdükleri

²³⁶⁶ itdirilüp V : itdirildi Y

²³⁶⁷ Pasarofça

haberi gelüp, bir miqdâr guzât-ı İslâm Rasova kal'asına ta'yîn olunup, üç aded humbara havanı ve iki aded şâhî darbuzen ve iki yüz humbara ve hayli eşyâları ahz ve orduya götürüldükden sonra, Rasova ve gerek Pojarofça kal'alarına tekrâr âdemler ta'yîn ve ikisi dahi ihrâk bi'n-nâr olundu. Ve Tuna yalularında ehram ve ba'zı ufak palankaların sükkânı dahi firâr eylediler. Ve andan dahi kalkılup nehr-i Morava'ya varılup, cisir başına nüzûl ve cisrin ancak iki tonbazı bulunup, altısının üzeri olmamağla neccârân ve mühimmât-ı cisir mevcûd bulunmayup ve acele ile tedârûki dahi mümkün olmayup guzât-ı İslâm'ın mürûrunda her vechile güçlüğü var iken, derhal Tatar vesâ'ir süvârî atlu askerinden vâfiri suyu yeldürüp, Yagodine palankasına varıldı ve her taraftan muhâsara vü mukâtele olunup, derûnında olan eşirrâ-i müşrikîn bî-tâb kalmağın üzerlerine baş olan Paldyak kapudan sebûkbâr firâr itmekle, cevânib-i erba'adan varoşuna âteş urulup ancak bir miqdâr keferi iki han ve bir câmi'-i şerîf içine tahassun eylediler ve andan guzât-ı İslâm nehr-i Morava havâlîlerinden tâ Semendire ve Belgrad'a varınca çapul tarîkiyle yürüyüp, meks ü ârâm itdükleri kurâ ve becenerden dört bin miqdâr tûvânâ keferi tu'me-i şemşîr ve bir ol kadar dahi nisvân u sıbyânları esîr ve on bin kadar koyun ve sığırları ahz olunup, ol havâlîler şerr ü şürûrlarından tathîr kılınup sâlimen ve gânimen orduya geldiler.

Ve bundan sonra melâ'în tek durmayup, Belgrad ve Semendire ve re'âyâ keferesinden beş altı bin bî-dîn cem'iyet ile gelüp, bir dahi asâkir-i İslâm'ı Morava suyundan berü yakaya geçürtmeziz zu'mıyla, köprünün öte başına konup tabur ve handaklar kesüp ve burclar binâ idüp, külliyyet ile nehr-i Morava'nın öte tarafın zapt ve girüden dahi imdâdları geldükden sonra ale'l-gafle suyu yeldirüp gice ile asker-i İslâm'ı şeb-hûn ile kırıp andan Niş üzerine yürüyüp, gâret ü hasâret ve ihrâk bi'n-nâr zu'mında oldukları ahz olunan diller haber virmekle, serdâr Receb Paşa dahi bu kadar nusret ile iktifâ idüp, asker-i İslâm'ı Morava kenârından kaldırıup, selâmet ile Niş sahrâsına geldüğün yazup, imdâd-ı asker taleb eylediği rikâb-ı hümayûna telhîs olundu. Ve yigirmi ikinci Penc-şenbih gün Saksoncubaşı Ali Ağa ile iki bin nefer yeniçeri ta'yîn²³⁶⁸ ve huzûr-ı hümayûndan alay ile geçüp gittiler. Ve akabince Haleb eyâletinden gelen bin nefer seyyid nefîr-i âmm askeri dahi sancakları dibinde Feth-i şerîf okuyarak, ordu-yı hümayûna dâhil ve der-akab Konya sükkânından gelen dört yüz nefer nefîr-i âmm askeriyle Receb Paşa yanına irsâl olundılar.

²³⁶⁸ ta'yîn V : ta'yîn olunup Y

Ve irtesi Cum'a gün Gedük Mehmed Paşa etbâ'ından olup, kuttâ'ı tarîk Koyun-oğullarından Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Osman Paşa oğlu Vezîr Ahmed Paşa kesüp gönderdüğü otuz beş nefer ve Çankırı müselleminin kesüp gönderdüğü on üç nefer eşkiyâ başları gelüp, Leylek Çadırı altına bırakıldı. Ve Boğazhisâr muhafazasına nefy olunan Vezîr Kıncı Ali Paşa ba'zı mukarrabîn şefâ'atiyle rikâb-ı hümâyûna götürölüp, yine vezâret haslarıyla Kubbealtı'na iclâs itdirildi.

Ve evâsıt-ı Nisan'dan Mayıs ibtidâsına gelince, şebân-rûz on beş gün lâ-yenkati' vefret ü kesret ile bârân-ı rahmet nâzil ve nehr-i Tunca ve Meriç ve Arda kemâl mertebe taşup, yigirmi dördüncü Şenbih gicesi ale'l-gafle etrâf-ı Edirne'yi basup, çok hâne yıkdı ve çayırda olan atlardan ve huddâmından vâfiri boğuldu. On beş gün kadar şehrin köprü başları su olmağla geçid virmeyüp, kayıklar ile geçilür oldı. Ve Tatar Han hazretleri Kili'de oturup Nogay ve Çerkes ve Kumuk ve Kalmuk ve Yaman-sadak ve Bucak Tatarlarına sefer-i hümâyûna da'veti mutazammın mektûblar ile âdemler irsâl ve Nemçe ve Leh'den ahz-ı intikâm vesâ'ir düşmen-i dîne dahi gûşmâl için cem'iyet-i askere mübâşeret üzre idi, Leh kralına havf u haşyet âriz olup bi'l-ittifâk Han hazretlerine küçük ilçî gönderüp, “Bu vakte dek itdüğümüz cürme i'tirâf ve ba'de'l-yevm isyân itmemek şartıyla gerek size ve gerek der-i devlete ecdâdımızın viregeldüğü virgüyi sâl-be-sâl virmek üzre Devlet-i Aliyye ile beynimize tavassut idüp, bizi sulh itdiresiz” deyü, cerâyimine afv-ı kalem çekdirilmesini arz u recâ itmeğin Kili'de gelüp buluşdı ve Han hazretleri dahı, “Baka gavur, sulhünüzde ve sözünüzde kezzâb bir alay dönek kâfirler ve hangi taraf ağır gelür ise ol tarafa meyyâl mel'ûnlarsız ne sulhünüze inanulur ve ne öZRünüze i'tibâr olunur. Devlet-i Aliyye kapısı açık çünkü sulh murâd itmişsiz sâl-be-sâl virgünüzü irsâl ve bu yıllık ağır pîş-keşiniz ile büyük ilçinizi çıkarup beher sene tebdîl itmek üzre bize bir mu'teber rehin virirsiniz, Devlet-i Aliyye ile beyninize tavassut iderim” buyurup, Han ve ilçî tarafından Leh Kralı ve cumhûrlarına bu mazmûn yazılup irsâl olunmuşıdi.

Bu aralıkda Moskov Kralı Âl-i Osman'dan ve Tatar Han'dan ahz-ı intikâm için yedi seneden berü Kırım ve andan İstanbul kasdıyla ihzâr idüp, azîm cem'iyet ile gönderdüğü Moskov askeri gelüp, Kırım havâlisinde Kanılcık ve Karayaylak'a ve Kuyulu-dereler'e kondukların Kırım'da olan Kagalgay Sultân ve ümerâ-yı Tatar ve a'yân-ı vilâyet işidüp, “El-amân gelüp imdâda irişesiz ve illâ Mokov taburu Kırım'ın Or boğazından içerü adaya ayak basar ise, memleket elden gider” deyü, yazdıkları kâğıdları Kili'de Han hazretlerine vâsıl oldukda aklı gidüp, Leh ilçisini götürüp, “memleketimiz

üstüne düşmen geldi, İnşâallâh ber-taraf itdükden sonra tarafeynin sulhüne istihkâm virilür” buyurup, Kili kal’asına habs eyledi ve “büyük ilçi dahi Leh'den çıkmış iken Moskov taburu zuhûruyla ortalık neye müncerr olur ise, ana göre hareket oluna” deyü, yine girü çekildiği haberi geldi.

Ve Han hazretleri dahı, Kili ve Bucak'da kışlayan Tatar askerinin cem‘ idüp, mâh-ı Receb'in yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün Kili'den kalkup Kırım imdâdına azîmet eyledüğün at üzerinde yazup, rikâb-ı hümayûna arz u i‘lâm eyledi. Ve “inşâ‘allâh düşmen-i dîni ber-taraf itdükden sonra, yine vaktiyle gelüp, hizmet-i pâdişâhânelinde bulunuruz” demiş.

Ve mâh-ı Şa‘bân'ın gurre-i Cum‘a gün gelüp vâsıl ve rikâb-ı hümayûna telhîs olundu. Ve vezîr-i a‘zama dahı, “ta’n yüzünden sizler dahi ne alemdesiz, yohsa Edirne sahrâsına zevk içün mi çıkdınız” demiş ve ordu-yı hümayûn içi bir güft ü gû ve mesâvîle dolup, “gördün mü Tatar Han'ı size imdâda geldim deyü lâf ü güzâf idüp, bu kadar zamândır Kili'de oturup ve şimdi sefer vakti Osmanlu'nın batî hareketinden gücenüp Kırım tarafına dönmüş” deyü halk böyle bir alay mâlâ-ya’nî sözde teşvîşe düşdi ve hatta ba‘zı ehl-i garaz Devlet-i Aliyye münâfıkları itâle-i lisân yüzünden, vezîr-i a‘zama, “bir bârgîr yiyici Tatar'a pâdişâhdan bu kadar iltifât gösterüp, i‘zâz u ikrâm ile tutup eslâflarının birine olmayan lûtfu eylediniz, vaktiyle sefere gelürüm deyü piyâzlar doğrayup dünyâ kadar şeyinizi alup gitdi ve geleceği neden ma‘lûm? Şimdi ise memleketimize tabur geldi bahânesiyle gitdiği yetişmez mi? Bunların itmeği dizinde ve va‘desine durmaz ve sözlerine sadık değil bir alay bî-rahm kavimdir” deyü, ferce bulup ve yıkup doldurdılar. Ve lâkin vezîr-i a‘zam garâzâne olduğun bilüb, aslâ dinlemeyüp gelür i‘tikâdında i‘timâd idüp, akreb ezmânda tabur-ı küffâr hezîmet bulup, an-karîb ordu-yı hümayûna irişmek üzreyiz mazmûnunda gönderdiği mektûbunda işret itmeğin münâfıkların kizbi zâhir ve ser-nigûn olup, vezîr-i a‘zam dahi iğmâz idüp mukayyed olmadı. Ve Topcubaşı Çukadâr Ali Ağa dahi müceddeden dökülen on pâre balyemez ve sekiz pâre kolonborna top ve seksan pâre şâhî darbuzenleri Tophâne'den gemilere koyup Elegri, nâm mahalden çıkarup mâh-ı mezbûrun dördüncü Dû-şenbih gün iki bin neferiyle Edirne'ye gelüp ve pâdişâha alay gösterüp, ordu-yı hümayûna dâhil oldu ve kendü ile toplar üzerine ta‘yîn olunan [163a] on sekiz nefer çorbacı hil‘at giydi.

Ve altıncı Çehâr-şenbih gün Boğazhisâr muhâfazasında ser-asger olan Vezîr Suyolcu Ali Paşa ile İstefe muhâfızı defterdâr-ı sâbık Vezîr Başbâkîkulu Mehmed

Paşa'nın fevti haberleri gelmeğın, Van'dan ma'zûl ve yine Boğazhisâr muhâfazasında olan Vezîr Türk Ali Paşa, Boğazhisârı'na ser-asker nasb olunup²³⁶⁹ ve Çardak muhâfazasında olan Kastamonu sancağına mutasarrıf Ammîzâde Hüseyin Paşa'ya mezkûr müteveffâ Ali Paşa'nın vezâretiyle hasları virilüp, ol dahi Boğazhisârı'na ta'yîn ve Şabinkarahisâr sancağından ma'zûl Bahrî Mehmed Paşa dahi Çardak muhâfazasına me'mûr kılınup ve Emîr Ahmed Paşa'ya Kastamonu sancağı ve sâbıkâ Burusa sancağıyla Hanya'ya kapanan Voyvoda Halil Paşa'ya vezâretle Basra eyâleti tevcîh olundu.

Ol gün Özi muhâfızı Vezîr Budaklı Mustafâ Paşa'ya kapıcılar kethudâsı Baltacı Hasan Ağa ile Egriboz Muhâfızı Vezîr İbrâhîm Paşa'ya Salahor Deli Mehmed Ağa ile ve Mora Serdârı Vezîr Koca Halil Paşa'ya Kozbekci Ali Ağa ile merdâne vü dilîrâne hareket itmek üzre istimâleti mutazammın hatt-ı hümayûn ve serâserli kürk ve murassa' şemşîrler gönderildi.

Ve mukaddemâ Tatar Han hazretleriyle Âstâne'ye gelen Özbek ilçisi, “biz vilâyetimizde düşmen ile ceng itdüğümüzde, topları deve ve bârgîr üstünden atup mahallinde hem ilerü ve hem girü gidüp, işte böyle kullanuruz” deyü ta'lîm itmekle, vükelâ-yı devlet müşâhede ve ma'kûl görüp, az zamânda vücûda getürdiler. Otuz re's deve ve yirmi re's bârgîre ikişer top tahmîl olundu ve meselâ deve ve bârgîrlerin semerlerinin iki taraflarına derzi tahtası şeklinde birer tahta mihlanup ve topları kalın kayışlar ile kollarından bağlayup deve ve bârgîrlerin iki taraflarına heğbe gibi aradılup ağzı kuyruk tarafına ve falyası önünde, bu minvâl üzre otuz deve ve yigirmi bârgîre ikişer topdan yüz top tahmîl ve yine topçılardan olmak üzre bunlara başka ağa ve nefer ve zâd u zevâde ta'yîn olunup, yigirmi dört pâre kolonborna ile mâh-ı mezbûrun sekizinci Cum'a gün İstanbul'dan gelüp alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp, orduya dâhil oldu.

Ve onuncu Bâzâr gün Rakka ve Mar'aş eyâletlerinden beş yüz süvârî nefir-i âmm askeri gelüp, ilerü Receb Paşa yanına gönderildi. Ve on ikinci Salı gün Kastamonu'ya mutasarrıf Emîr Ahmed Paşa dahi Kütâhiye ve Burusa ve Karesi sancaklarından gelen beş yüz kadar piyâde tûfeng-endâz nefir-i âmm askeriyle alay gösterüp, hil'at ilbâs ve Receb Paşa yanına ta'yîn ve her ne denlü nefir-i âmma gelmiş seyyid var ise, paşa-yı mûmâ-ileyh ile ma'an konup göçmek üzre emr olundu.

²³⁶⁹ olunup V : olundu Y

Ve on beşinci Cum'a gün Özi muhafızı Vezîr Mustafâ Paşa'dan mektûb gelüp, Moskov taburunda üç kerre yüz bin kâfir olmak üzere kemâl-i gurûr ve Kırım kasdıyla Kanılçık ve Karayılka dereleri ki, Kırım'ın Or kapusına altı sâ'atlik mahaldir ve bu iki derenin mâbeynine resîde oldukları hâlde, Han hazretleri dahi Kagalgay ve Nûreddîn Sultân vesâ'ir asker-i encüm bî-şumâr ile ittifâk ve mu'tell ü vifâkile mâh-ı Şa'bân'ın beşinci Çehâr-şenbih gün mukâbele ve evvel-emirde tabur-ı makhûrun dört tarafından muhâsara ve envâ'-i ta'cîz u tazyîk birle ol gün bir miqdâr katl olunup ve yarındası Penc-şenbih gün hüsn-i muvâfakat ve müsâdakat ve gönül birliği ile bi'l-cümle tabur-ı makhûrun derûnuna bir yerden hamle vü hücum eylediklerinde, envâ'-i ceng ü savaş ve peygâr ü perhâş olunup, *bi-hamdi'llâh* asâkir-i mansûre ümîd-i Hakk ile dahi ziyâde kemer-beste-i gayret ü ihtimâm olup, tabur-ı makhûr ol gün göçemeyüp Karayılka'nın berü yanında susuz bir mahalde konup, melâ'în-i hâsirînin ibtidâ-yı peygârda ahvâl-i nâ-hemvârı bu gûne nuhûset-pezîr olup, alınan topları dahi Or kal'asına gönderilüp ve hâlâ Barabaş taburu Moskov taburundan hâric karîb mahalde olup, bu arada ceng ü savaşlarına imdâd ve mülâkî olmaduğundan gayrı Tatar askeriyle dahi cengleri olmayup ve mukaddemâ Han hazretlerine imdâd u i'âneleriçün Bucak ve Nogay Tatarlarıyla umûmen yardımlarında bulunmak üzere, bu bendelerine tenbîh ü te'kîd olunmuşıdı. Ve gelen âdemimizden askerin varup, irişmeleri su'âl olundukda, taburdan bir konak berü ayrıldıktan sonra giden askerin ordu aralığı kesilmeyüp fevc fevc ulaşmakda ve Azak tarafında muhafazada olan Şehbâz Giray Sultân'dan dahi haber gelüp, Kumuk ve Çerkes ve Yaman-sadâk tahmînen elli bin kadar asker ile ol dahi gelmek üzere olduğun takrîr idüp, "hâlâ bendeleri dahi takayyüd ü ihtimâm birle etrâf dîde-güşâ-yı intibâh üzreyiz" demiş. Rrikâb-ı hümayûna arz olundu.

Reften-i pâdişâh-ı İslâm be-gazve-i Engürüs

Bundan sonra mühimmât u levâzımât-ı seferiyye gereği gibi görilüp, atlar dahi çayırdan kaldırıldı ve mâh-ı Şa'bân'ın on yedinci Bâzâr gün Yeniçeri Ağası Koca Mahmûd Ağa on bin kadar yeniçeri ile ordu-yı hümayûn müfârekat ve alay ile huzûr-ı pâdişâhîden geçüp, ilerü azîmet idüp Alay Köşkü mukâbelesinde selâm mahalline geldükde, bizzât karşularına getürdüp, "Yeniçeri kullarımın zabt u rabtında ve me'mûr olduğun hizmet-i aliyyemize göreyin seni sadâkat üzere sa'y-ı gûşîş idüp, hilâfından hazer it ve yeniçeri kullarıma dahi tenbîh idüp, re'âyâ fukarâsın dahi²³⁷⁰ rencîde

²³⁷⁰ dahı V : -Y

itmeyüp, köyleri yakmasunlar. Ya'nî ki şikâyet idicek olurlar ise, sût'-i zapta haml olunup sonra sen bilürsün ve anlar dahi şemşîr-i kahrıma uğramaları emr-i mukarrerdir” buyurup ve Kul Kethudâsı Receb Ağa ve dört nefer haseki ve başçavuş ve Yeniçeri Efendisi Velî Efendi ile bir sevb hil'at giydirilüp, akabince tuğ-ı hümayûn dahi kalkup ilerü irsâl olundu.

Ve irtesi Dû-şenbih gün ki, mâh-ı mezbûrun on sekizi ve Mayıs'ın yigirmi yedisi idi, pâdişâh hazretleri dahi umûm ordu-yı hümayûn ile Edirne sahrâsında nehzat ve Nemçe çasarından ahz-ı intikâm tenbîh kemâl-i haşmet ü azamet birle râh-ı cihâda azîmet idüp, Hızırlık bağları kenârında sipâh-ı silihdâr zümresi selâmlayup Kemalçayırı nâm mahalde madrûb olunan otak-ı hümayûnlarına şeref-nüzûl buyurdılar. Ve hatta ahşâm birez kiraz yiyüp tab'-ı hümayûnları bozulup azîm istifrâg ârız ve mizâc-ı zücâcları bozulmuşıdi. Rü'esâ-yı asker üç sâ'at kadar otak kapısı önünde at üzre durup halk bir hayli vesveseye düşüp, “bu ne haldir ki, pâdişâh haremde çıkmadı ve yohsa hal' bâbında bir tedbîr-i âhere mi mübâşeret olundu” deyü, her biri bir nâ-ma'kûl söz söyledi ve cümlelerin efkâr-ı fâsîdeleri zâ'il olup, kuşluk vakti harem-i şerîfden taht-ı revân ile gelüp, art kapudan otağa dâhil ve ön kapudan çıkup vüzerâ ve ulemâyı selâmlayup, yine taht-ı revân ile teşrîf buyurmuşlar idi. Ve büyük birâderi Sultân Mehmed Han hazretleri ise ekser-i seferlerde azîm tantana ile ma'an harem getirürler idi, anın sülûkuna râğbet itmeyüp, ecdâd-ı izâmlarının tarîki üzre harem getürmeyüp cümlesin Edirne'de alıkodı ve gayret kemerin miyânına bend ve eslâfları gibi sebûkbâr atf-ı inân buyurdu ve bi-hasebi'l-iktizâ Edirne'de Vâlide Sultân ile büyük birâderi Sultân Mehmed Han hazretleri ile oğlu Sultân Mustafâ ve Sultân Ahmed ile küçük birâderi Sultân Ahmed Han muhafazalarıçün vüzerâdan Kıncı Ali Paşa ile Edirne Bostancıbaşı Süleyman Ağa ta'yîn ve yemekde huzûr-ı hümayûna getürölüp, Ali Paşa'ya serâserli kürk ve bostancıbaşıya hil'at giydirildi.

Ve bugün orduya karîb mahalde vezîr-i a'zamın bin kadar kapısı halkıyla kethudâsı Hayazılcı Mehmed Ağa selâmlayup, her gün menzil başında selâmlamak emr olundu ve irtesi Salı gün Mustafâ Paşa köprüsi geçilüp konuldu ve Çehâr-şenbih gün Harmanlı ve Penc-şenbih gün Uzuncaova kurbunda Gövendeli nâm karye civârına ve Cuma gün Kayalı menziline nüzûlünde Tatar Han'dan mektûb gelüp, Moskov taburunun Or ağzında darb-ı şemşîr ü tîr ile yüzün çevirdiklerin ve me'âl-i hâl neye müncerr olur ise ana göre i'lâm ideceğin yazmış ve Şenbih gün Papaslı menziline nüzûlünde, Serdâr Receb Paşa yanında olan Hanzâde Sa'âdet Giray Sultân'dan mektûb ile bir dil gelüp,

“yanımızda olan Tatar askerinden beşer yüz ve binerin nehr-i Morava'nun memerrlerinden yeldirüp ve her mahallere dağıdıp rûz-merre dil almak üzreyiz ve huzûra bir mu‘teber Nemçe gönderildi” demiş. Vezîr-i a‘zam söyletdikde, “İslâm Askeri gelür ise köprü yapıdırmamak üzre Nemçe ve Macar ve Hırvat ve haydûd re‘âyâsından beş bin kadar kefare Morava'nın öte tarafında cem‘iyyet ile oturup, serâpâ su kenârların metris ve birkaç pâre top ile zapt idüp, muhâfaza üzrelerdir. Ya bundan gayrı dahi imdâd gelecek midir? Belgrad'da olan kapudanımızdan haber geldi gâh-bî-gâh ormanda Türk askerine görünüp, zinhâr köprü yapıdırmayasız ve an-karîb size bir miqdâr imdâd gönderilür basîret üzre olasız” demiş. Ve “ya gelecek imdâdı ne kadar?” didikde, “miqdârın bilmem, nihâyet yigirmi bin kadar olmak gerekdir” deyü söylerler. Ve “ya Belgrad'da ne kadar asker vardır?” Beş yüz kadar Nemçe ile Macar ve Hırvat ve haydûd re‘âyâsından mecmû‘u yedi bin kâfir olduğun takrîr idüp, otak önünde katl olunup rikâb-ı hümayûna telhîs olundu.

Ve irtesi Bâzâr gün ki, mâh-ı mezbûrun yigirmi dördü ve Haziran'ın ikisidir, bi'l-cümle sunûf-ı asker-i İslâm selâma dizilüp azîm alay ile Filibe'ye varıldı ve şehre karîb mahalde a‘yân-ı vilâyet ile mevâlî-i müderrisîn meşâyih ve hutâbâsı istikbâl idüp **[163b]** zîr-i pâylarına akmişeler döşediler. Ve dahi öte sipâh-ı silihdâr ve dahi öte mezârlık kurbunda cebeci ve dahi öte su aşuru yeniçeri ocağı selâmladı ve köprüden geçilüp karşı yakasında vâkı‘ sahrâ-yı bâ-safâda nihâde kılınan bârgâh-ı mu‘allâlarına şeref-nüzûl buyurdılar.

Ol gün bundan akdem toplar ile ilerü giden topcı ocağının önüne, Kapuluderbend'de vâfir haydûd inüp birez neferâtın zâyi‘ olduğu haberi gelmekle, vezîr-i a‘zamin serçeşmesi Tokmak Bölükbaşı vâfir asker ile ta‘yîn olunup, cibâl u tilâl ve şâh-râhı muhâfaza ve tathîr ve bulduğu haydûd eşkıyasının hakkından gelmek üzre tenbîh irsâl olundu.

Ve irtesi Dû-şenbih gün sipâha sergi oldu ve yigirmi sekizinci Penc-şenbih gün iki bin beş yüz nefer Mısır askeri gelüp, ordu-yı hümayûna dâhil ve pâdişâha alay gösterüp üzerlerine baş olan Deli Abaza Mustafâ Beğ'e hil‘at ilbâs olundu.

Ve irtesi Cum‘a gün pâdişâh hazretleri alay ile şehre varup, Murâdiye Câmî‘i’nde salât-ı Cum‘a’yı edâ buyurduktan sonra, Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından mîr-i âhûr

sâbık Yörük²³⁷¹ Mehmed Ağa'nın nehr-i Meriç kenârında vâkı' sarâyında vezîr-i a'zam ziyâfet idüp, donanmış bir at ve bir bârgîr virdi.

Ve dahi irtesi şenbih gün ki, gurre-i Ramazân'dır Han hazretlerinden mektûb gelüp, Moskov taburun ta'kîb iderek Şahin Giray kal'asına varduğun ve tabur-ı makhûr Kayır nâm mahalde kapanup kalduğun yazmış, rikâb-ı hümâyûna telhîs olundu.

Ve Filibe'de altı gün ikâmetden sonra, mâh-ı mezbûrun üçüncü Dü-şenbih gün umûm ordu-yı hümâyûn ile göçülüp Tatarbazarı'na konuldu. O gün şedîd karayel rûzgârı şâh-râhın gird ü gubârın kaldurup, halka azîm zahmet virdi ve Hasodalı kullarına dahi merhameten ancak yol günleri sarık sarınmağa izin buyuruldu. Ve Salı gün Saruhan-beğli nâm karyeye geçilüp konuldu ve Çehâr-şenbih gün Kız-derben'de mürûr ve Espas köprüsünün öte başına ve Penc-şenbih gün Virân-ılıca boğazından girilüp, ol derbend dahi selâmet birle ubûr ve İhtiman kasabasının öte tarafına nüzûl buyuruldu.

Ve Cum'a gün Sofya menlâsı a'yân-ı vilâyet ile Kâdı-asker derbendinin öte tarafında istikbâl idüp, Ormanlı nâm karye civârına nüzûlünde Serdâr Receb Paşa'dan mektûb gelüp, Yagodine'de muhâfaza tarîkiyle meks üzre olan küffâr-ı dûzah-karârın asker-i İslâm üzerlerine geleceklerinden âgâh olmağa, *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* havflarından Yagodine'yi cümle âteşe urup firâr itdüklerin ahz olunan diller haber virmele, itmi'nân-ı kalb için mahsûs âdem gönderilüp, tahkîkin söylediklerinden sonra iki Morava'nın bir yere mülhak olduğu mahalde iki aded cîsr binâsına mübâşeret olunup itmâm üzredir. Ve mâh-ı mâh-ı Ramazân'ın tokuzuncu Bâzâr gün mürûrı tasmîm ve Alacahisar nehrinden dahi ubûr idinciye dek acâletü'l-vakt gelüp, bu tarafa irişmek üzre mukaddem i'lâm olunduğu ve dergâh-ı âlî yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacıları ve toplar ile mühimmât-ı cebehâne ve levâzımât-ı sâ'ire ve zahîreyi ale't-ta'cîl girüden irişdürülmesinde ziyâde takayyüd ü himmet idesiz. Ve Bosna tarafından haber gelüp, Vişgrad palankasıyla Cîsr palankası üzerine iki bin kâfir gelüp, muhâsara itdüklerinde Bosna askeri cevânib-i erba'adan imdâdlarına irişüp, mahsûr guzât-ı muvahhidîn dahi kal'a kapuların açup düşmen üstüne hücûm ve Glasence sahrâsında mukâbele vü mukâtele olunup, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* sekiz bin piyâde küffârdan bir ferd kurtulmayup cümlesi tu'me-i şemşîr ve bin miqdârı esîr olup, yetmiş bayrak ile ganîmetleri alındı. Ve Banya-Luka tarafında dahi beş yüz kadar kâfir katl olunup ve Köstence serhaddinde

²³⁷¹ Yörük V : Yögrük Y

Döpice varoşunda dahi dört yüz on yedi kâfir kılıçdan geçüp ve yetmiş beş dil ile Galasence sahrâsına dâhil olundu. Ve İzvornik'e karîb mahalde dahi Parçka'yı kâfir boşaldup firâr itdüklerin yazmış, rikâb-ı hümayûna telhîs olundu.

Ve yine bu günün acâyibinden, bir Müslimân re'âyâ fukarâsı yol üzerinde durup yedi yaşında ve başı on vakıyye su alur kabak kadar bir erkek evlâdcığın kucağında açık baş dutup, ne yatur ve ne oturabildiğin takrîr ve kudretu'llâh'ı seyr itdürdi. Lâkin ne hâline kimse merhamet itdi ve ne vazîfe ve ihsân ile tatyîb-i hâtır kıldı. Hayf vükelâ-yı devlete ki, beytû'l-mâl-ı Müslimîn'den böyle bî-kesler behre-yâb olagelmiş iken, nazar olunmadı.

Ve irtesi şenbih gün ki, mâh-ı mezbûrun sekizi ve Haziran'ın on beşidir, nehr-i Askara cisrinden geçilüp, kurbunda nevâlegâh olan bir mürtefi' mahalle varılup, cümle asker-i İslâm'a alay emr olunmuşıdi. Pâdişâh hazretleri küçük destâr üzre bir otağa-i hümayûn sokunup ve zahr-ı mübâreklerine kırmızı şala kaplu kakum erkân kürk giyüp mülahham olduğundan nâşî, hava üstlüğünden sıkılmak ihtimâliyle ata binmeyüp, taht-ı ravân ile azîmet eyledi. Ancak Hasodalı zırh ve üskûf ile enselerinde gidüp, vezîr-i a'zam ile nişâncı kallâvî ve şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve nakîbü'l-eşrâf ve ordu kâdisı örf ve a'yân-ı asker kânûn üzre mücevveze ve Selîmî destâr giydiler. Ve bu tertîb üzre gidilüp mukaddem yemeklik kurbunda on binden mütecâviz sipâh-ı silihdâr zümresi ve dahi öte vezîr-i a'zam kapısı ve dahi öte üç binden mütecâviz topcı ve dahi öte dört binden mütecâviz cebeci ve dahi öte on beş binden ziyâde yeniçeri ve dahi öte vüzerâ vü a'yân-ı asker, müteferrika ve çavuşân tuğlar dibinde selâmlayup, azîm alay ile Sofya sahrâsında nasb olunan ordu-yı hümayûnlarına şeref-nüzûl buyurılup, atlar çayıra vaz' olundu.

Vakt-i asrda ra'd u berķ ile hayli yağmur yağup, irtesi Bâzâr gün Bosna'dan gelen sekiz nefer kâfirin boyunları uruldu ve yine bugün dünkinden ziyâde asra karîb ra'd u berķ ile vâfir yağmurlar yağup, vezîr-i a'zam otakda rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, Kastamonu sancağına mutasarrıf Emîr Ahmed Paşa gitdüğü yerlerde zulm idüp ve yollarda dahi mîrî zahîre anbarların yanında olan levendine nefîr-i âmm askerine yağmaladup ve “sefere gitmeğe kudretim yokdur” deyü, Sofya'[da] kaldüğün ve izâlesiçün virilen fetvâ-yı şerîfi arz ve katline hatt-ı şerîf alup, otağına varduğı sâ'at ihzâr ve muhızır ağa çadırında boğdurup bir çuval ile getirüp Leylek Çadırı altına bırakılup ve akabince defn olundu.

Mânde-i Padişah-ı İslâm be-sahrâ-yı Sofya ve serdârî-i Receb Paşa

Ve irtesi Dû-şenbih gün, bâ-emr-i hümâyûn cümle vükelâ-yı devlet ve a'yân-ı saltanat, vezîr-i a'zam otağına da'vet ve meşveret idüp, pâdişâh hazretleri iktizâ iden mahallere pey-ender-pey imdâd-ı asker irsâl itmek ve her taraflara gûşmâl virmek üzre, bi'l-cümle ordu-yı hümâyûn ile Sofya sahrâsında meks ü karâr hâlâ Engürüs Serdârı Vezîr Receb Paşa Belgrad fethine me'mûr olup, müstevfâ asker ve arz-ı kifâyeden ziyâde mühimmât u levâzımâtı îsâl olunmak üzre ittifâk olunup, rikâb-ı hümâyûna arz u istîzân ve mücebince hatt-ı hümâyûn sâdır oldu.

Ve on ikinci Çehâr-şenbih gün çalıcı Mehterbaşı Mehmed Ağa ile Receb Paşa'ya bir kabza murassa' şemşîr ve serâserli kürk ve hatt-ı hümâyûn irsâl ve bi'l-cümle Mısır askeri ve beş oda Dergâh-ı Âlî yeniçeri ve beş oda cebeci ve beş oda topcı ve top arabacıları ve beş kıt'a kolonborna top ve yigirmi kıt'a şâhî darbuzen ve beş humbara havanı ve cümle bârgîr ve deve²³⁷² topları ve müstevfâ cebehâne ve levâzımâtı gereği gibi görölüp ve Hazîne-i âmireden yüz yük akça ile İsmâ'îl Efendi ordu defterdârı nasb ve irsâl olundu.

Ve ordu-yı hümâyûnda olan zu'amâ ve ehl-i tîmâr ve nefîr-i âmm askerinden bir ferd kalmayup, Receb Paşa yanına gideler deyü, dellâl nidâ ve üç günden sonra bulunanların hakkından gelinüp, dirlikleri âhere tevcîh olunur buyuruldu.

Ve irtesi Penc-şenbih gün Merzifon a'yânından Havsanlı sipâhî Mehmed Ağa sipâhîlik şartıyla üç yüz nefer ve beş yüz kadar dahi güzîde-süvâr nefîr-i âmm askeriyle ordu-yı hümâyûna gelüp, pâdişâha alay gösterdükden sonra nefîr-i âmm askeri Receb Paşa yanına gönderildi ve kendü üç yüz nefer ile vezîr-i a'zam hizmetinde kalup ta'yîn virildi.

Ve irtesi Cum'a gün pâdişâh hazretleri alay ile Sofya şehrinde Mahmûd Paşa câmi'ine varup, Cum'a namâzı kıldı.

Muhârebe-i Tatar Han ve keyfiyyet-i hezîmet-i tabur-ı Moskov

Mâh-ı Ramazân'ın on beşinci Şenbih gün, Tatar Han hazretlerinin vezîri Batır Ağa fetih-nâmesiyle gelüp, Moskov ve Barabaş taburunun Kırım havâlîsine karîb mahalle geldükleri ma'lûm-ı muhlisleri oldukda, mâh-ı Receb'in yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün Kili kasabasından salt [u] sebûkbâr kalkup, leyl ü nehâr ılgar ile altı

²³⁷² deve V : deve ve katır Y

günde Or ağzında Kanılcık nâm kuyulu dereye dâhil oldukda, bu taraftan yorgun asker ile Salı gün Kanılcık'da ârâm itmiş idik. Çeteye giden âdemlerimizden birkaç âdem geldi, melâ'în on iki bin ve bir rivâyetde yigirmi bin güzîde askerın Kefe'ye ve dört sâ'atlik menzil olan Çençeki ve bir ismi dahi Ribat nâm ma'berden Kırım'ın içine çapul göndermek kasdıyla ta'yîn idüp, kendüsi tabur-ı nâ-mahsûr ile nehr-i Özi'yi bıragup Kırım ile Özi mâbeyninde Or'a yedi sâ'atlik Kara-yılga nâm susuz mahalle geldüklerin haber virdikleri gibi, Ribat muhâfazasında Kefe'de mevcûd Dergâh-ı âlî yeniçerileriyle Kefe Ağası Mehmed Ağa olduğu istimâ olunup, ol sâ'at yeğenimiz Kader Şah Mirza bendeleriyle küçük birâderlerin Ribat'a ta'yîn idüp gönderildi.

Ve irtesi mâh-ı Şa'bân'ın beşinci Çehâr-şenbih gün, ale's-sabâh mütevekkilen ala'llâh Kara-yılga'da tabur-ı makhûra karşı azîmet olundu ve ol gün kable'z-zuhr tabura mülâkî olduk. Vâfir ceng olup, hayli diller alındı ve taburun ve topların kemmiyetinden ve kendü keyfiyyetinden su'âl olundukda [164a] “iki bin pâre topu olup ve bu taburda Moskov'un Kinaz tâ'bîrinde olan serdârlarına mânend beş büyük boyarlarında defter ile ellişer bin asker va Barabaş hatmanından dahi defter ile elli bin Barabaş Kazağı olup mecmû'u üç kerre yüz bin kâfir olmak üzre şübhe yokdur” deyü, nakl u tahkîk idüp ve ziyâde kesretinden nâşî kemâl-i nuhûsetinden hamle-i ûlâda Kırım'ı zapt itmek ve andan İstanbul'a gitmek kasdıyla geldüklerin haber virmekle, bugün vak'a-ı hevl-nâk cem'iyet-i uzmâ bu taraflarda bir târîhde dahi kimsenin ma'lûm ve mesmû'u olmamağla ümmet-i Muhammed'e vehm târî oldu. Lâkin dîn-i mübîn uğruna ve Kırım'ın bir iki kapusın düşmen aldıkdan sonra cây-gürîzi olmamağla.

Beyit

Vakt-i zarûret çû nemâned gürîz

Dest be-gîred şemşîr-i tîz

medlûlünce cümleten şehîd olunca döğüşmeğe karâr virüp, birbirlerine gayret virdiler ve ol sahrâlarda su olmamağla, asker-i İslâm ile vakt-i asrda avdet idüp, tabur ile Kırım arasında yine Gölcük'e gelüp geceleyüp ve tabur dahi ol mahalden birez göçüp yine bir susuz yerde kondı ve irtesi Penc-şenbih gün ale's-sabâh binilüp yine tabura karşı varıldı ve taburun sevâdı görünür mahalde bir tell-i refî' üzerinde diyâr-ı kalîlül-i'tibârımız müftî ve kâdı-askeri ve cümle meşâyih ve ulemâ ve sülehâ serân²³⁷³ sipâh bendeleri

²³⁷³ Metinde sehven “serâh” olarak yazılmıştır.

atlarından indiler vesâ'ir guzât-ı Tatar'ın kimi piyâde ve kimi dahi süvâr ol peştenin etrâfında cem' oldılar ve müftî efendi fezâ'il-i cihâd ve şahâdetden bir fasıl nakl ve *in yansurkumullâhu fe-lâ gâlibe lekum*²³⁷⁴ ma'nâ-yı şerîfin zikr idüp du'â eyledi. Ol mahalde olan ümmet-i Muhammed'e bir ağlaşma koydu kim tâ'bîri kâbil değil. Ve ba'dehû tertîb-i sufûf olunup, düşmene karîb varıldı. Melâ'in ön alayın cümleden mükemmel itmekle bir taraftan hücum münâsib görölüp, ol gün vakt-i zuhrda meysere-i düşmende yek-pâre hücum olundu. *Allâhüekber* taraf-ı düşmenden bu kadar bin top u tüfeng lâ-yenkati' atılırken guzât-ı Tatar'ın ise tîr ü şemşîrden gayrı âlât-ı harbî yoğiken yüz çevirmeyüp, çarh-ı felek ve tabur arabalarına vardılar. Dîn-i mübîn gayreti ile azîm ceng ve ziyâde hücumlar idüp, on beş yigirmi kat tabur imiş, arabaların bozup içerü²³⁷⁵ girdiler ve iki sâ'at tabur içinde nâ'ire-i harb-i kîtâl müştâ'il olup, yigirmi dört pâre topların ve birkaç büyük haç-peyker ve musavver bayrakların ahz idüp, a'dâdan nüfûs-ı kesîreyi tu'me-i şemşîr ve birkaç bin atların ahz u helâk itdiler. Çün aded-i melâ'in hayta-i şümârdan efzûn ve hadd ü hasrdan bîrûn olmağla, inhizâmı gayr-i mutasavver idi. Tabur içinden çıkdılar ve hücumda Kırım'ın Ata-oğulları'ndan vesâ'ir asker-i İslâm'dan niçeleri mertebe-i şahâdete nâ'il olup, mecrûh u zahmdâr olanın hod hisâbın Mevlâ bilürdi. Vakt-i-asra dek ol mahalde durulup, su olmamağla yine ol gün Kanılcık'a gelüp konuldu ve tabur-ı küffâr dahi yine susuz kaldı ve irtesi Cum'a gün sabâh gene tabura karşı varıldı melâ'in üç gice susuz kalmağla ale's-sabâh göçüp Kanılcık'a karîb gelmiş idi ve evvelki hücumlardan mütenebbih olmağla, her ne taraftan guzât-ı İslâm hücum murâd itdiler ise, ol tarafın alayların ve yigirmişer kat arabaların ve topların ol tarafa tertîb idüp mükemmel bulunmağla, bu tarîk ile cümle tabur sabâhdan vakt-i zuhra dek dolaşılıp önüne çıkıldı ve bir yerden hücum mümkün olmadı. Guzât-ı Tatar düşmenin aşrı miqdârı olduğundan def'i kâbil olmayup, önünde durulmak ise mutasavver değil idi. Bi'z-zarûrî Kanılcık'ı bırakup Or'a revâne olduk ve ol gice Or taşrasında giceleyüp ve Cuma irtesi gün sabâh Or içerüsüne dâhil olup, Or handakı üzerinde piyâde cümle şehîd olunca döğüşmek üzre mu'âhede olundu ve Cum'a gün tabur-ı mağrûr dahi Kanılcık'a gelüp iki gice ârâm ve Bâzâr gün göçüp, Or'a iki sâ'at yerde susuz kondı ve Bâzâr irtesi Or'a gelmesi müte'ayyen olup ve Or kal'asının her yeri mürûr-ı eyyâm ile hâlel-pezîr olduğundan mâ'adâ muhâfızları dahi ekall-i mine'l-kalîl olmağla altmışar gurus bahşış va'desiyle kendü irâdetiyle kimesne girmemekle

²³⁷⁴ “Allah size yardım ederse, hiç kimse sizinle baş edemez”, (Kur'an, 3/160).

²³⁷⁵ içerü V : içerüye Y

bizzât muhlisleri kal‘a kapusına varup evvel varoşuna âteş virüp, mukaddem kal‘aya bizim Bâhâdır Ağa kulları ve ba‘zı ağalar girüp ve cebren kendü sekbânımızı ve Kagalgay Sultân ve Nûreddîn Sultânlar'ın birer ağalarıyla sekbânların koyup ve asker içinde tûfengli bulunanı dahi cebren koyup hezâr cidd ü ikdâm ile bine karîb âdem vaz‘ ve ba‘dehû kendümüz atları bıragup piyâde handak üzerine çıkup durduk. Ve tabur dahi kuşluk vaktinde gelüp, Or handakına karşı top irişmez yerde deryâ kenârında susuz kondı ve ol gün tâ ahşâma dek handaka karşı durdı. Melâ‘în nehr-i Özi'yi bırakılıdan berü fakat Kanılcık suyn görüp ol dahi varup ve mevâşisine kifâyet itmemekle, atlarına deryâdan su virirler idi. Ol gün bu hâl üzre durulurken kral-ı bed-fi‘âlin taburunda baş olan mel‘ûnuna ulak ile gönderdüğü pisarı ya‘nî kâtibi yigirmi dört nefer âdemisiyle ve cümle kâğıdlarıyla ahz olundu. Tercüme olunup, Kırım'ı aldıktan sonra müstesnâ olmak üzre üç yüz oğlan üç yüz kır intihâb idüp ve “Tatar Han'ın bir küçük oğlu ile mukaddem bu tarafa gönderesin” demiş.

Ol gün vakt-i asrda Ribat'dan bir âdem geldi Ribat'a ta'yîn olunan tabur Ribat'a varup birkaç def‘a hücûm idüp, Ribat'da dahi ber-hurdâr olsunlar Kefe Ağası Mehmed Ağa Dergâh-ı âlî yeniçerileriyle Kâdir Şah Mirza iki üç bin âdem ile muhâfazada bulunup, her hücûmda müdâfa‘a-i düşmende sâbit-kadem olup ve *bi-avni'llâhi ta‘âlâ* melâ‘în fırsat bulamayup vâfirin helâk itmeleriyle nâ-çâr iki pâre topun dahi bıragup makhûren râh-ı idbâra firâr itdüklerin haber virüp ve *bi-hamdi'llâh* bu haber-i meserret-eser mukaddeme-i feth-i zafer oldu. Çün *cenâb-ı Vâhid-i Kahhâr* cebâbire-i küffârın kimin pîşe-i za‘f sebebiyle mahzûl ve kimisin tayr-ı nahîf vâsıtasıyla *ke‘asfin me‘kûl*²³⁷⁶ kılduğu muhakkak ve muharrer olup ve *kem min fi'etin kalîletin galebet fi'eten kesîreten*²³⁷⁷ mazmûn-ı şerîfi hod zuhûr ve dîn-i Muhammedî'den berü müşâhede olunduğu kirâren mukarrerdir. Ve melâ‘în-i hâsirîn dahi ziyâde kesretinden ol mahallerde kendülerine ve atlarına su ve otluk bulamamakla, Hak cânibinden kulûb-ı kâsiyelerine ru‘b u hirâs müstevlî olup, ol gice kal‘a ve handak karşusunda giceleyüp ve Salı gün sabâh kal‘aya yürimek sûretiyle hareket eyledi. Lâkin *Bârî ta‘âlâ*'nın avn u inâyeti ve *Habîb-i Ekrem sallallâhu aleyhi ve sellem* mu‘cizâtı semeresiyle kal‘a üzerine dahi yürüyemeyüp ve Or karşusunda karâr dahi idemeyüp, hâ'ib ü hâsir râh-ı idbâra binüp, ric‘u'l-ku‘ûd ile Kanılcık'a doğru avdet ve Donuzlu nâm mahalle konup muhlisleri dahi inâyet-i Hakk'a sığınup asâkir-i İslâm ile süvâr ve girüsünden yürüyüp

²³⁷⁶ “yenilmiş ekin yaprağı gibi”, (Kur'an, 105/5).

²³⁷⁷ “Nice küçük topluluklar vardır ki, Allah'ın izniyle, büyük cemaatlere galip gelmiştir”, (Kur'an, 2/249).

top irişmez yerde konduk ve Çehâr-şenbih gün ol mahalden dahi kalkup, Kanılcık'a ve Penc-şenbih gün andan dahi göçüp nehr-i Özi ile Kanılcık beyninde susuz sahrâya varup kondılar ve oraya gelince asâkir-i İslâm çapup²³⁷⁸ küffâr-ı bed-li'âmın her gün ta'kîb iderek niçe at ve otlukçusun ahz u gâret ve hasâretten hâlî olmayup, her çend tabur-ı makhûr üzerine hedm²³⁷⁹ ü hücûm murâd eyledikçe melâ'înin kemâl-i kesreti ve nihâyet-i vefreti ve ziyâde basîret-i hareketi gâziyân-ı İslâm'ı hamleden men' idüp, bir vechile çâre bulunmadı ve Cuma gün nehr-i Özi'ye irişdi.

Ol gün yine sekiz nefer urugla cümle kâğıdları ahz olundu ve nehr-i mezbûrdan dahi kalkup, ol gice Şahin Giray kurbunda sahrâda kondılar ve Bâzâr-irtesi Şahin Giray kal'ası taburun yolu üstünde olmağla, üzerine doğru yürüyüp herkes kal'aya sarılır havfiyla mahzûn ve kal'adan me'yûs mertebesinde niyâzda iken, hazret-i Hakk'ın İslâm'a olan lutfu melâ'îni oradan dahi men' idüp, top menzile irir irmez yerden yıkılıp Kara-kirman nâm mahalle geçdiler ve yine akab-gîrlikten ferâgat olunmayup Şahin Giray'ı geçürüp tâ Potkalı karşusunda İzgacık nâm mahalle dek ta'kîb olundu ve bu taburun kemâl-i cem'iyeti ile vefreti ve nihâyet-i kesreti hadd ü hasrda olmayup, müşâhede olunan taburların pek büyüğü ve çoğı bu taburun ancak nısfı miqdârı idüğü müttefikun-aleyh-i cumhûr olup, benî-asfer mesâbesinde idi. Ve yine bunların idbâr-baş ve hırmân olduklarının sebep-i tâmmı hazret-i vâhibü'l-murâdın İslâm'a olan lûtf u merhameti olup, esbâb-ı zahîresi mutlak kendülerinin kemâl-i kesreti ve hadden bîrûn vefret ü cem'iyet olmuşdur.

Ve bu sahrâ-yı pehnâda doğru yürimeden bî-mecâl ve otluk almak ve sulanmak emr-i muhâl idi, *bi-avni'llâh* ziyâde muztaribu'l-hâl mağmûm u mahzûl yüzi karasıyla yıkılıp, Kayır nâm mahalle dâhil oldular. Mukaddemâ melâ'în Kırım'a hareketlerinde cümle zahîresiyle on beş bin miqdârı askerin Acısu nâm mevzi' ki, tabur göçüyle Kamalar'a üç konaktır, orada alıkomuşlar idi ve hâlâ dahi varacakları ol mahal olup ve eğer orada eğlenmeyüp nehr-i Samar'a doğru yıkılıp giderler ise ne güzel ve illâ anda tabur ile meks idicek olurlar ise yine dagdaga-endâz kılup ehl-i İslâm müşevveşü'l-hâl olunacağı vâzıh ve hâlâ tabur-ı küffâr Kayır nâm [164b] bir sarp mahalde kamanup kaldı ve kâr-ı âhir dâ'ire-i gaybda olup, melâ'în-i hâsirîn ise Kırım'a ale'l-gafle gelmekle muhlisleriyle olan asker bu taraftan ılgar ile varup, Kırım'ın dahi uzak yerinde olanlar

²³⁷⁸ çapup V : -Y

²³⁷⁹ hedm V : -Y

ilgar ile gelüp bu kadar zamân leyl ü nehâr atdan inmemekle at ve âdemde tâb u tâkat kalmaduğundan akab-gîrlikten ferâgat ve mâh-ı Şa‘bân'ın yigirmi birinci gün Şahin Giray kal‘ası altından nehzat ve avdet olunup, sâlimîn ve gânimîn mansûr u muzaffer cümle asâkir-i İslâm ile Or ağzına gelüp kondı ve guzât-ı İslâm'ı böyle bir kavî düşmenden halâs iden *Bârî ta‘âlâ*'ya hamd ü senâ olundu ve yorgun ve durgun asker-i İslâm Kırım'da birkaç gün at eğlendirmeden gitmek bir vechile mümkün olmamağla, tekrâr Kırım'a girüp ve yine eğlenmeyüp çıkup mümkün mertebe hıdemât-ı pâdişâhîde bulunmak üzre ordu-yı hümâyûnlarına irişmeğe karâr virildüğün yazmış. Gelen âdemlerine hil‘at giydirilüp hatt-ı hümâyûn ile ric‘at itdirildi.

Ve on altıncı Bâzâr gün Azergân sükkânından bir şeyh iki yüz süvârî nefir-i âmm askeriyle ordu-yı hümâyûna gelüp, Receb Paşa yanına gönderildi ve irtesi Dûşenbih gün vüzerâ ve ulemâ otak-ı hümâyûna da‘vet ve Hırka-i mübâreke açılıp, işâret-i pâdişâhî üzre Atbazarlı Şeyh Seyyid Osman Efendi ile imâm-ı sultânî Ali Efendi du‘â eyledi ve ol mahalde vezîr-i a‘zam İzvornik kal‘asın küffâr bırakup firâr itdüğün arz eyledi. Ve bundan üç gün mukaddem sipâh ve silihdârdan onar akça terakkî ile biner nefer sedengeçdi yazılmak emr olunmuşıdi. Henüz ikişer yüz âdem yazılıp, beşer akça ile kayd olunmağla va‘deye hilâf olunduğundan herkes îbâ itmekle, ahşâm otak nevbetine gelen sipâh-ı silihdâr zümresinin eli ayağı dutar ve ata dona kâdir güzîdelerinden göze kesdirdiklerin ocak ağaları gezüp cebren, “hemân yoldaş hâzır ol terakkîli sefere kaydılısun” deyü tenbîh ve yok diyenleri yok itmekle havfa düşüp evvel-emirde beşer yüz âdem yazılıp, her yüz nefere bir baş nasb ve mâh-ı mezbûrun yigirminci Penc-şenbih gün huzûr-ı hümâyûndan alay ile geçüp, serdâr Receb Paşa yanına ta‘yîn olup gitdiler. Ve der-akab minvâl-i meşrûh üzre beşer yüz âdem dahi yazılmak için Vezîr-i a‘zam otakında ulûfeye varanlardan ve nevbete gelenlerden dutup, cebren yazmaya başladılar.

Ve yigirmi beşinci Salı gün Mehterbaşî Mehmed Ağa, Serdâr Receb Paşa'dan gelüp, yigirmi beş bin kadar Nemçe ve Macar ve haydûd keferesi cem‘ olup, Hasanpaşa palankası kurbunda ve bir ol kadarı dahi Semendire'de tabur ile oldukları ve serdâr Receb Paşa Niş kasabasının etrâfına şaranpo ve handak çevirüp ve bu taraftan giden beş pâre kolonborna topları Niş'de alıkoyup ve Yagodine yolından düşmen üzerine gidilür ise usret çekilür ihtimâliyle Alacahisar yolından azîmete karâr virilmekle, Niş'den altı sâ‘at ilerü nehr-i Morava üzre iki cısr binâ muhâfazasına bir oda yeniçeri ile birez nefir-i âmm askeri ta‘yîn eyledi. Ve andan dahi Alacahisar'a varup, yine nehr-i mezbûre üstüne

iki aded cısr yapılp, öte tarafına Sivas Beğlerbeğisi Şeyh oğlu Vezîr Ahmed Paşa ile sekiz oda yeniçeri geçirüldüğün söyledi ve irtesi Çehâr-şenbih gün Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Salt²³⁸⁰ Ahmed Paşa bin miqdârı kapısı ve beş yüz nefer Şâm askeriyle gelüp ordu-yı hümayûna dâhil ve pâdişâha alay gösterüp, selâm mahallinde içerye da‘vet ve serâserli semmûr kürk ilbâs olundu. “Me’mûr olduğun hizmete mukayyed ol” buyurılıp ve yigirmi sekizinci Cum‘a gün Vidin Muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa'nın mektûbu gelüp, Fethülislâm kal‘asın vire ile zapt itdüğün yazmış. Ol gün vezîr-i a‘zam nâ-hoş mizâc olmağla, salât-ı Cum‘a'dan sonra tatyîb-i hâtır için hatt-ı hümayûn ve bir sevb semmûr kürk ile musâhibi Uzun İsmâ‘îl Ağa irsâl olundu.

Ve irtesi şenbih gün Serdâr Receb Paşa'dan mektûb gelüp, küffâr-ı dûzah-karâr cem‘iyyet-i tabur ile Hasanpaşa palankasında olup, salt [u] sebûkbâr üzerine varılmaya karâr virilmiş iken mukaddem keyfiyyet-i ahvâllerin tahsîl-i vukûf için, Ayıntab sancağına mutasarrıf Abdülkadir Paşa irsâl olunmuşıdi. Hasanpaşa palankasına varup ve mukaddem kâfir taburun kaldırıp firâr itmiş bulunup, bunlar dahi ardından ta‘kîb ve Hasanpaşa palankasıyla Kolar beyninde küffâr askerinin girü kalanlarıyla vâfir muhârebe ve birkaç dil alup, Ramazân'ın yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün gelüp haber virdi ve ancak nirede istikrâr üze olıcaktır, netîce haberler için tekrâr Divriği sancağına mutasarrıf Ömer Beğ der-akab gönderilüp, Kolar'a karîb mahalde Tuna kenârında bir sa‘b yerde taburun kondurduğın gelüp haberin getürdi ve hâlâ ordu-yı hümayûnda yanımızda mevcûd vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rü‘esâ-yı asker ve serhad pîrleriyle meşveret idüp, Mısır askeri gelüp irişenden sonra Alacahisar cısrından mürûr ve Yagodine sahrâsına nüzûl ve andan iktizâsına göre hareket olunacağın yazmış ve irtesi Bâzâr gün yevm-i arefedir, Vidin Muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa yanında olan Kurs Kralı Tökeli İmre'nün yanında olan Osmanlı bayraklarının gönüllü ağası ve kendünün piyâde vü süvâr Macar askerinden birer âdem ile mektûbu gelüp, İrşova kal‘ası mukâbelesinde nehr-i Tuna'nın berü yakasında İrşova boğazın muhâfaza için melâ‘în-i bî-dîn azîm handaklar ve metrisler kazup, hayli piyâde tufenci ile zapt itdüğün kral-ı mûmâ-ileyh işidüp, kendünün piyâde Macar askerinden birkaç bayrak ifrâz ü irsâl ve düşmen-i dîn habîr olmağla gemilerine girüp karşı İrşova'ya firâr itmekle metrisleri ve ağırlık ve bir miqdâr sefineleri cümle ahz u kabz olduğun işitdikde, imdâdlarına tekrâr bir miqdâr piyâde Macar dahi gönderüp ve İrşova'da düşmen-i dîn dahi

²³⁸⁰ Salt V : -Y

gayretlenüp metrislerin girü almak kasdıyla ale's-sabâh berü yakaya geçüp, Macar askeri dahi basîret üzre bulunmağla hayli ceng ile düşmen-i dîne bozulup, avn-i Hakk ile niçesi tu'me-i şemşîr ve niçesi Tuna'ya gark ve esîr olup, i'timâdlarıçün bir dil ve ahz olunan bayraklar rikâb-ı hümâyûna irsâl olundu. Ve düşmen içinde nâm olmak üzre askerimize giydirmeye va'de itdügümüze göre bir miqdâr kırmızı bogası ihsân-ı hümâyûn buyurulmak üzre der-i devlete arz idüp, "bizi askerimiz içinde hacîl itmeyesiz ve şevketlü pâdişâhımız Macar askerimize her vechile iltifât nazarları olduğun harbî düşmen işitdikde gelüp itâ'at idicekleri emr-i mukarrerdir" demiş. Ve gelen âdemlerine kaftan giydirülüp bin donluk bogası gönderildi.

Ve Şevvâl'in gurresi Dû-şenbih gün, vüzerâ vü ulemâ ve a'yân-ı asker otak-ı hümâyûnda tehniye-i îd içün dâmen-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olduktan sonra alay ile şehir kurbunda namâzgâha varup, İmâm-ı Sultânî Ali Efendi imâmetiyle bayram namâzın kıldılar ve ol gün maktûl Yeğen Osman Paşa'nın konakçısı olan İspir Beği Sunguroğlu nâm şakî Mahmûd Beğ oğlu Mahmûd Paşa'ya sığınup yanında kalmış ve bir tuğ ile mansıb alıvirmek recâsıyla Serdâr Receb Paşa'ya ve ol dahi vezîr-i a'zama göndermiş idi. "Beğim sana altı tuğ lâzımdır" deyü, boğdurup tuğ-ı şâhî altına bırakıldı.

Ve üçüncü Çehâr-şenbih gün, Tatar Han hazretlerine sefer da'veti mutazammın hatt-ı hümâyûn ve bir kabza murassa' şemşîr ve serâserli kürk ve yetmiş beş bin altun ile Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa irsâl olundu.

Ve irtesi Penc-şenbih gün Şâm Beğlerbeğisi Ahmed Paşa ile üç bin iki yüz yeniçeri Serdâr Receb Paşa yanına ve altışar akça terakkî ile yazılup, tamâm olan bin nefer sipâh tâ'ifesi dahi Vidin muhafızı Vezîr Hüseyin Paşa yanına ta'yîn ve alay ile huzûr-ı hümâyûndan geçüp gitdiler. Ve bu cümlelerin ikişer kıst mevâcibleri[n] virdiler.

Firârî-i Ciridoğlı ve mülâkî-i Gedük Mehmed Paşa ve isyânî-i o ve şahâdet-i Hüseyin Paşa ve serdârî-i Ahmed Paşa ve hezîmet ükatl-i Gedük Mehmed Paşa vesâ'ir eşkıyâ

Sivas Beğlerbeğisi olan Celâlî Gedük Mehmed Paşa a'vânından Çorum sancakı virilen Ciridoğlı sefere me'mûr olup, sekiz yüz kadar eşkıyâsı²³⁸¹yla İznikmid'i berü geçdüğün İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Ömer Paşa rikâb-ı hümâyûna arz idüp, vükelâ-yı devlet re'yiyle Üsküdar'a geldükde, bir takrîb ile kırılması emr olunduğı üzre

²³⁸¹ eşkıyâsı Y : eşyâsı V

kapudan paşa ile pür-silâh tersane halkı ve kalyon levendi ve korucu oturak Üsküdar'a geçirölüp, henüz Musul eyâleti virilen Ömer Paşa cümleye baş ta'yîn ve şehre yürürler ise ardlarından alınup, bi'l-cümle katl olunmak tenbîh buyurılıp serâpâ mezârlık berâberinde metrise girdiler ve bin kadar bostancı dahi Üsküdar sarayın muhâfaza için karşı ubûr ve Mehmed Paşa Köşkü'nün iç tarafında âmâde durdılar. Ve iltifâten²³⁸² bir bostancı ustasıyla Hacı Muharrem Haseki bir sandala binüp, Ciridoğlı'nı alup getürmek ve askeri karadan gelmek üzere karşı gönderildi. Ve Kartal'da buluşup, “Kâ'im-makâm paşa ve bostancıbaşı size ri'âyeten sandal gönderdi, buyurun askeriniz karadan bizi kollayarak Üsküdar'a dek gidelim ve cümle at kayıkları Kādıköyü'nde hâzır binüp İstanbul yakasına istediğünüz yere geçürelim” deyü, Ciridoğlı'nı sandala teklîf itdiklerinde râzî olmuşken, bölükbaşları kâ'il olmamağla itmi'nân-ı kalb için **[165a]** kethudâsıyla mîr-i âhûrın ve baş-bölükbaşısı Kis Hacı'yı rehin tarîkiyle ustaya koşup sandal ile kâ'im-makâm paşaya gönderüp ve kendüsi Haseki Hacı Muharrem'i atlandırıp levendiyle Kādıköyü'ne nüzûlünde askeri görüp teşvîşe düşdi ve bostancıbaşı dahi sandal ile ordusu kenârına yanaşup beği sandala da'vet eyledikde, cümle levendiyle at arkasına gelüp deryâ kenârında, “Baka ağa, biz âsî değiliz, kâfire kılıç çeküp cenge sefere geldük. Bu nefîr-i âmm askeri nedir ki uğurumuz almışlar?”, “Vallâh Beğ oğlım levendinden şehri muhâfaza için birez âdem geçürölmişdir, size zarar olmayacağına ben kefilim” didikde, beğ koynundan in'âm çıkarup, el urdurup yemîn virdi ve ol dahi matlûbları üzere sağ u sâlim cümlesin Yedikulle'ye çıkaracak oldu ve beğ dahi cümle levendiyle geçecek olup mukaddem iki kayığa atlarıyla bir miqdâr ademin koyup gönderdi. Kâ'im-makâm paşa Yalı Köşkü'nde oturup, muhtefî kayıkçılara zinhâr Yedikulle'ye gitmeyüp, “hevâ döndi” deyü, Kızkullesi'nde salup Yalı Köşkü'ne gelesiz tenbîhin idüp, cümlesinin bu takrîb ü tadrîc ile geldükçe Hâsbâğçede başları kesilüp deryâyâ atılmak tedbîrin eyledi.

Ve ol kayıklar dahi kenâra yanaşup, içinde olan otuz kadar nefer bâgî taşra çıkdıkda, üzerlerinde olan silâhları alınup ve elleri ardlarına bağlanup, pâdişâhımız sizi bostancı itdi nâmıyla yalı kapusından içerüye gönderildi ve Topkapısı dâhilinde cümlesinin boyunları urulup denize atıldı. Ve mukaddem gelen üç nefer rehinlerin dahi ikisi At Meydânı'nda katl olunup, Kis Hacı zindânda boğuldu ve akabince gelen kayık kaziyyeden âgâh olmağla hemân girü dönüp Kādıköyü'nde Ciridoğlı'nı bu ahvâlden

²³⁸² Ve iltifâten V : -Y

âgâh idüp havfa düşdiler ve binenleri dahi çıkarup cümlesi at üzerine gelüp, cenge âmâde oldular ve mukaddem ise Kartal'dan tuğın İstanbul'a göndermişidi. İskeleye karîb Zencîrlükuyu'ya geldükde, gâlibâ bir topcı çorbacısı, “bre urun” dimekle el kayası ve kurşunu yağdırup isâbet idemediler ve tuğuyla dönüp dik yukarı Atbazarı'ndan çıkup kurtuldi. Varup ol dahi vâkı‘ hâli bildirüp ve yoldaşlarının katl olundukların dahi câsûsları gelüp haber viridi. Ve ahşâm yem kesdirdikden sonra süvâr ve Çamlıca yolından firâr ve Alemdağı'ndan aşup ve Sakarya suyun geçüp ve sefere me'mûr mezkûr Gedük Mehmed Paşa'ya Geyve köprüsinde buluşup, ser-encâmın ve bizi nefîr-i âmm ile kırdurmaya bu kadar bin âdemi Üsküdar'a geçürdüklerin takrîr eyledikde, ol dahi isyâna vaz'-ı kadem idüp, üç bin kadar erâzil ile Burusa üstüne yürüdüğün kâ'im-makâm paşa der-i devlete arz eyledi.

Ve ba'de'l-istişâre Anadolu Müfettişi Vezîr Hüseyin Paşa mezbûrun izâlesiçün üzerine serdâr ta'yîn ve Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Nişâncı Paşa karındaşı Mustafâ Ağa ile hatt-ı hümayûn irsâl olundı ve paşa-yı mûmâ-ileyh Beğşehir'de idi kalkup bâgî-i mezbûrı tecessüs iderek Burusa ovasında olduğın haber alup, “yanında olan Ciridoğlı ile Zor Abbâs ve Demürayak nâm şakîlerin başların kesüp gönderesin” deyü buyuruldu ile başçavuşun gönderdi. Virmemekle ılgar idüp, ol dahi Burusa ovasına geldiğün Gedük Paşa duyup firâr eyledi. Paşa-yı hûnhâr dahi ta'kîb iderek üçüncü gün Tavşanlı sahrâsında bir köyde yetişüp ve bir sâ'at yer kala ol dahi bir köyde beytûte idüp cengi irteye te'hîr itmiş iken, kendünün sekbân [u] saruca levendi mahall-i müsâdemede ol tarafa dönmek üzre Gedük Paşa ile mahfî yek-dil ve yek-cihet olup bunlar ise, mekr-i düşmenden gâfil vakt-i şâfi'î'de kimi hâbda ve kimi abdest ve namâzda iken gelüp basdılar ve cümle levendi öteye dönüp, ancak Hüseyin Paşa ağavât ve iç oğlanı ve kara-kullukçu ve ni'metiyle perverde olmuş beş nefer levend bölükbaşısıyla kalup, cümle ağırlıkların bıragup üzerlerinde olan esvâbları ve bellerinde bulunan silâhları ile piyâde olup, köyün üst tarafında bir sivri depeye çıkup tahassun eylediler. Ve bâgî-i mezbûr melâ'în dahi leşker-i hanâzîrini yürüdüp dört taraftan muhâsara idüp ve her ne kadar yürüyüş itdiler ise ok ve kurşun ile yüzlerin döndürüp beş sâ'at kadar cengden sonra artık bârût ve kurşun ve okları tükenüp ve dilâver yiğitleri düşüp cengden me'yûs oldukların göricek, dört bin kadar bî-dîn piyâde olup her taraftan yürüyüş idüp kılıç koydular ve paşanın üzerine üşündü idüp kendüyi diri virmemekle pâre pâre idüp ve a'yânından dahi kethudâsıyla imâmı ve dîvân efendisi ve kapıcılar kethudâsı ve başçavuşı ve tûfengcibaşı ve mezkûr bölükbaşılar vesâ'ir

huddâmından yigirmi kadar âdemi şehîd eyleyüp, bakâyâsın soyup koyuvirdiler ve paşanın cümle bârhânesin gâret üe yağma eyledikten sonra, kemâl mertebe tuğyânın izhâr ve gün-be-gün cem‘iyyet-i eşkıyâ ile takviyyet bulup, lâkin böyle bir azîmü’ş-şân vezîrin katline sebep olduğundan korkuya düşüp nâdim olmağla, yine ke’l-evvel hıdemât-ı pâdişâhîde bulunmak üzere cerâyimine afv-ı kalem çekilmeğe istîmân kâğıdıyla Burusa menlâsın araya koyup, kendün Âstâne’ye arz itdüirdi ve “Ben pâdişâhımın²³⁸³ bir abd-i kemteri olup, bu kadar bin asker ile sefer-i hümâyûna gelürken, tefîşci paşa üstüme geldi ve zâhiren iki el bir baş için olmağla döğüşüp Allâh anın vücûdın kaldırdı ve bir gedik ölmesiyle devlet hâtırı hoş olup, âlem âsûde olursa, işte ben ölürüm deyü, üzerine gelmek güç olup ve bu kadar cem‘iyyetle askeri dahi dağıtdırıp dîn-i mübîn uğur-ı hümâyûnda nakdîne-i²³⁸⁴ cân arzusundayım ve ordu-yı hümâyûna varalım pâdişâh hazretleri diler öldürsün ve diler düşmene salsun, yüz çevirirsem ol vakt cümlemizi kırsun ve benim isyânım olmayup, dâ’im itâ’at u inkıyâd üzere pâdişâhın bir kelb beğlerbeği kuluyum, yanımda olan erâzilden her kimi isterse isim ve resmiyle taleb buyursunlar kendüm tutup vireyim ve illâ cân tende iken yanımda olan askeri cebren ser-fürû veya kırmak fikrinde olası mundar kılına baş virmek lâ-şey’dir. Matlûbumuza müsâ‘ade olmaz ise, bir azîm sefere muhtâc olup ve bizi izâle ideceğinize hüccetiniz var mıdır” deyü, vâfir lâf u güzâf ile i‘tizâr-nâmesi geldükde, bu kabâhatden sonra istîfâsı kabûle karîn olmayup, cümle a‘vânıyla cezâları virilmek üzere Bağdâd’dan ma‘zûl Vezîr Kethudâ Yûsuf Paşa serdâr nasb olunup, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Osman Paşa oğlu Ahmed Paşa’yı önüne katup, yürüdüğü ve bir taraftan dahi bütün Anadolu’ya emr olunan nefir-i âmm askerinin âmâde olduğu bâğ-i mezbûrun gûş-i bî-hûşuna ilkâ olmağla derûnuna ru‘b u hirâs müstevlî olup, her nerede gelür ise mukâbil olurum ve ölünce döğüşürüm deyü, mahall-i mezbûrdan hareket idüp ve nefir-i âmm âvâzesin işiden sekbân [u] saruca eşkıyâsı dahi mezkûrun yanına cem‘iyyet ve niçe be-nâm levend ve evbâsı dahi ordusuna da‘vet ile rûz-be-rûz gelüp izdiyâd bularak uğraduğı kurâ vü kasabâtı gâret ü hasâret iderek, beş bin kadar melâ‘în ile Engüri’ye doğru azîmet eyledi ve egerçi Serdâr Vezîr Ahmed Paşa dahi me’mûr olan asâkir-i İslâm ile mukaddem Engüri altına cem‘iyyet birle gelmiş idi.

Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa yanına ma‘zûl paşalardan Erkentli Süleyman Paşa ve Niğdeli Ali Paşa ve Arab Pûlâd Mehmed Paşa ve Cân-arslan Paşaoğlu Hüseyin

²³⁸³ pâdişâhımın V : pâdişâhın Y

²³⁸⁴ Metinde sehven “defdîne-i” yazılmıştır.

Paşa ve İlbav Telli Ali Paşa ve Mirza Paşa ve Ekrâd tâ'ifesinden Kılıçlı ve Kıllı ve Cân-bekli ve Türkmân tâ'ifesinden Barak ve Bozkoyunlu ve Beğdili ve Yapaltın ve Pörtek ve kabâyillerini bir miqdâr güzîde nefîr-i âmm askeri ta'yîn idüp, kendüden bir gün mukaddem ilerü gönderdi.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın yigirmi tokuzuncı gün Bolavadin kurbunda Emirdağı altında varup, bâgî-i mezbûra mukâbil oldukda, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* hücûm-ı İslâm'a tâkat getüremeyüp, hezîmet-i küllî vâkı' ve cem'iyetleri perâkende vü perîşân ve her biri bir tarafa gürîzân olup, bine karîb eşkıyâ tu'me-i şemşîr oldu ve ancak Ciridoğlı yine Cirid Türkmân'ına kaçup halâs buldı. Ve ser-leşker olan Gedük Mehmed Paşa dahi bir kırsırağa binüp bir Arab hizmetkârıyla Nalluhan ağasına ilticâ idüp, kendün bildürdi ve ol dahi arpa anbarına saklayup Serdâr Ahmed Paşa'ya haber idilüp, ol dahi birez âdem gönderüp giriftâr ve dest ü beste huzûrına ihzâr itdirüp mahnûk kılındı ve zümre-i eşkıyâ ordusunda sâhib-i kelâm olan Zor Abbâs bölükbaşıyla maktûl Hüseyin Paşa yanından firâr iden baş-bölükbaşı Zırhlı bölükbaşı Acem'e gitmek zu'mıyla kırk kadar âdem ile firâr idüp, Sivas'a uğradıkda ehl-i beled etbâ'ın kırup ve yine kendüler kurtulup nâm u şânları belürmedi.

Ve Gedük Mehmed Paşa'nın başıyla katl olunan akrabâ ve refikleri a'yânından elli beş neferin başların Engüri altından rikâb-ı hümâyûna getürüp, bakıyyetü's-süyûf olan evbâşlar selâmet yüzi görmeyüp, nefîr-i âmm askeri vesâ'ir re'âyâ kırup aşrı ancak halâs olmaduğın arz eyledi.

Ve mâh-ı Şevvâl'in tokuzuncı sefer-i hümâyûn ordu-yı hümâyûn gelüp, vezîr-i a'zam tarafından telhîs olundu ve yalnız Gedük'ün başı huzûr-ı pâdişâhiye getürülüp ba'de'n-nazar öbürleriyle Leylek Çadırı altına bırakıldı ve *el-hamdü lillâh* bu minvâl üzre diyâr-ı Anadolu dahi pâk oldu. Bolay ki, Rûm-ili dahi cîfe-i küffârdan pâk oldu'âsın idüp, "dîn-i [165b] devletime hıyânetde olanlar dâ'im böyle cezâların bula" hitâbıyla, telhîs üzre hatt-ı şerîf yazup, başlar getüren Kâsım Ağa'ya in'âm-ı vâfire ile hila'-ı fâhire ilbâs olunup, mukâbele-i hizmet Vezîr Kethudâ Ahmed Paşa'ya Mısır hükûmeti ve Süleyman Paşa'ya Rakka eyâleti ve Niğdeli Ali Paşa'ya Engüri sancağı ve Pûlâd Mehmed Paşa'ya Malâtiye sancağı ve Arslan Paşa oğlu Hüseyin Paşa'ya Çankırı sancağı ve Mirza Paşa'ya Sivas eyâleti tevcih olundu.

Lâkin Mirza Paşa Amasya'da tâ'undan fevt olmağın, eyâlet-i Sivas hâlâ seferde mevcûd Şeyh oğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya virildi²³⁸⁵. Ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa mu'accelen sefere gelmek buyuruldu ve *bi-avnillâh* Anadolu tarafı dahi eşkiyânın şerr ü şürûr ve şekâvet-âlûd ve habâsetlerinden tathîr ve külliyyet ile sekbân [u] saruca nâmı cihândan ref' ve paşalar sefere me'mûr oldukça beşli nâmında süvârî asker yazmak emr olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Dû-şenbih gün, vezîr-i a'zam otakda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, Serdâr Receb Paşa ile asker beyninde nifâk-ı küllî olup, paşalar ve kul tâ'ifesi her biri başka boy çeküp, ittifâk u ittihâdları olmayup, fermânı tutulmayup bugz u adâvetlerinden müteferriğ ü perîşân üzre olup, tabur-ı küffâr ile araları ancak iki üç sâ'at yerdur. Böyle gider ise bir iş vücûda gelmeyüp, âkıbetinde yüz karalığı emr-i mukarrerdir. Fesâda bâ'is nedir, ıslâh-ı zâtu'l-beyn için bir mu'temed âdem gönderilmesini arz idüp, me'zûn oldu ve mu'accelen haber getürmek üzre yeniçeri ocağından küçük çavuş irsâl olundu ve irtesi Salı gün Receb Paşa'dan iki dil ile mektûb gelüp yigirmi bin cerd atlı ile tâ Belgrad altına varup, ol etrâfı gâret ü hasâret idüp ve yine Alacahisar'a geldiğün yazmış. Ve Arnavud ümerâsından Uyvar'da şehîd olan Hocazâde Vezîr Mehmed Paşa'nın oğlu Eyyûb Paşa Arnavud Belgradı nâhiyesinden emr olunan bin beş yüzden mütecâviz piyâde vü süvâr nefîr-i âmm askeriyle mâh-ı mesfûrun on tokuzuncı Cum'a gün Sofya'da ordu-yı hümayûna dâhil olup, pâdişâha alay gösterdikden sonra irtesi şenbih gün yanına bin yeniçeri ve sekiz yüz cebeci ve beş yüz topcı ve müstevfâ cebehânesiyle on kıt'a şâhî darbuzen ve bin altı yüz deve dakîk ile Receb Paşa yanına ta'yîn ü irsâl olunup huzûr-ı hümayûndan geçüp gitdiler.

Ve mâh-ı Zilka'de'nün gurreci Çehâr-şenbih gün küçük çavuş gelüp takrîrinde, "Alacahisar'da Receb Paşa'ya vardım, fermân-ı pâdişâhî üzre vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaların otağına getürdüp beyninizde olan fetrete bâ'is ve gönül birliği ile tabur üzerine varmamaya hâdis nedir? Pâdişâhımız sizden cevâb ister asker ve zahîren mi yok, mühimmât-ı cebehâneniz mi yok? Her şey müstevfâ gönderildi, özrünüz nedir? didiğimde, egerçi küffâr taburdan taşra çıkmayup bi'l-külliyeye otlukları zâd u zahîre ve imdâdları gün-be-gün nehr-i Tuna'dan gemiler ile gelüp takviyet bulup bir sarp ormanlıkta taburlanup etrâfına azîm handak kesüp, gûyâ bir âhen kal'adır ve buna hayli yaya asker lâzımdır *bi-hamdillâh* bizim dahi askerimiz ve zahîre ve cebehâne

²³⁸⁵ virildi V : tevcîh olundu Y

ve toplanımız çok bir şeyden usretimiz yok. Nihâyet kul tâ'ifesinin mürûr itmiş iki kıst mevâcibleri virilmedüğünden zâbitlerinin sözün dinlemeyüp, bize ceng idün dırsız ulûfemizi getürdün ve andan ceng idelim. Ve çünkü ulûfemizi alıvirmeğe kâdir olmadıktan sonra, neniz zâbitisiz deyü, itâ'at itmeyüp ittifâkları olmaduğuna bâ'is budur didiklerinde ben dahi kulun arasına girüp, ulûfenizi benden alun ve tek bu serhad düşmen ağzında bu nifâk ve efkâr-ı fâsideden ferâgat idin. Hem pâdişâhımın bed-du'â-yı kılıcına ve hem Allâh'ın la'netine uğrarsız didigimde, sözüm te'sîr itmekle anlar dahi gönül birliği ile cenge ahd ü mîsâk idüp rızâ gösterdiler. Ve Mahmûd Beğ oğlu Mahmûd Paşa on beş bin Arnavud askeriyle bu tarafa me'mûr iken gelmeyüp, Bosna üzerine gitdi. Ve Vidin muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa dahi İrşova kal'asının mühimmat ve asker tahrîrine me'mûr deyü gelmedüğünden, Tökeli İmre kral dahi Temeşvar yakasında Mehadiye boğazı muhâfazasında olup, bî-ma'nâ evkât geçürürler ve bu cümle dağınız asker gönül birliği ile bir yere gelmeyince bir vechile tabur üzerine varılmaz" didiklerin söyleyüp ve ol sâ'at Receb Paşa'ya ve Hüseyin Paşa'ya ve Kurs kralına ve Mahmûd Paşa'ya ve Arnavutluk'da bulunan Kemankeş Vezîr Ahmed Paşa'ya yazılan fermânları vezîr-i a'zam rikâb-ı hümâyûna gönderüp, her birinin üzerine, "Emr-i şerîfîm mücebince amel idüp kış gelmeden bir yere gelüp, kemâl-i ittifâk [u] ittihâd üzre sa'y-ı gûşîş idüp ne olıcak ise beş on gün içinde olup tabur üzerine varup bir hâl idesiz" mazmûnunda te'kîdli hatt-ı hümâyûn sâdır olup ve Hüseyin Paşa ile Tökeli İmre'nün fermânların Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından ser-çavuşân-ı sâbık Ahmed Ağa ile ve öbürlerin Tumancı Ömer Ağa ile irsâl olundu.

Ve irtesi Penc-şenbih gün mukaddemâ Havsanlı Mehmed Ağa'nın getürdüğü piyâde askere vezîr-i a'zam kırmızı bezden birer mintan ve birer mâ'î çiltiyan ve birer cizme ile levâzımât-ı sâ'ireleri virilüp, yine ağa-i mezbûr ile Receb Paşa yanına ta'yîn ve akabince bir sene muhâfazadan sonra bölüğe kayd olunmak şartıyla onar akça ile müceddeden tahrîr ve rû'ûsları ellerine virilen beş yüz sipâh ve beş yüz silihdâr serdengeçdileri ile huzûr-ı hümâyûndan alay ile geçüp gitdiler. Ol gün Boğdan beğinin mîr-i âhûruyla kâğıdı gelüp, Leh Kralı'nın hareketi ve İstarye nâm mahalde tabur ile konduğın i'lâm itmiş.

Ve altıncı Dû-şenbih gün ki, Agustos'un on ikisi idi, ahşâma karîb mahalde garb tarafından öyle bir azîm zelzele-i azîme oldu ki, zehreler çak ve akıllar şakk olup cümle yere geçdik kıyâsıyla ordu-yı hümâyûn halkı kendülerin çadırlardan taşra idüp, bir sezâ' u fezâ' ve bükâdan sonra üç kerre gülbang çekdiklerinde, pâdişâh hazretleri ol vakt at

üzerinde bulunup, otağın iç yüzünde gezüp, ba‘zı huddâm-ı havâssa cirid urmak ile eğlenirlerdi. “Becanım, ahşâma yarım sâ‘at var iken, bu sadâ-yı gülbâng nedir” derken zelzeleyi duyup, at üzre du‘âya meşgûl oldılar ve bu²³⁸⁶ haķır, pâdişâhın çubuklu obasında Hırka-i Şerîf yanında ayak üzre idim, her bir çubuğu bir dürlü âvâz virüp, altı üstüne geldi zann eyledim.

Ve irtesi Salı gün Tatar Han'dan mektûb gelüp, “Mîr-i alem Hasan Ağa kullarıyla ihsân ve irsâl buyurılan sikke-i hasene ve şemşîr ve nîm-ten ve hatt-ı hümâyûn gelüp vüsûl buldı. Ve yüzüme gözüme sürüp ba‘det’t-ta‘zîm fermân-ı âlîleri üzre serî‘an ordu-yı hümâyûnlarına irişmek üzre mâh-ı Şevvâl’in sekizinci Dû-şenbih gün, cümle Tatar askeriyle Bâğçesaray’ından çıkup ve ikinci konağa nüzûlünde mizâcımız bir miqdâr nâ-hoş olmağla, ol menzilde on gün meks ve on birinci gün selâmet birle nehzat ve rikâb-ı hümâyûn tarafına müteveccih ve günde üçer sâ‘at araba ile yürüyüp, kudûm-ı pâdişâhî rûymâline intizâr üzreyim” demiş.

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Osman Paşa oğlı Vezîr Ahmed Paşa bin kadar müsellâh kapısı askeri ile ordu-yı hümâyûna gelüp, pâdişâha alay gösterüp selâm mahallinde içerüye da‘vet olundu. “Me’mûr olduğun hizmete sa‘y idüp âkılâne hareket eyle” buyurdukda, hemân “Efendimin du‘â-yı hayrı kullarıyla ma‘an oldukda, murâd-ı hümâyûnları üzre hizmet câna minnetdir” didikde, “Biz du‘âda kusûr itmeziz ve ancak kulda dahi sebep-i takayyüd lâzımdır” buyurup, serâserli kürk ilbâs olundu. Akabince Sis Sancağı Beği Mustafâ Beğ geçüp hil‘at giydi. Ve ol gün Receb Paşa'dan mektûb gelüp düşmen-i dînin taburu Pojarakça²³⁸⁷ nâm mahalle geldüğün Rûm-ili Beğlerbeğisi Zornapa Mustafâ Paşa Yagodine köprüsüne ta‘yîn ve der-hâl biz dahi cümle asâkir-i İslâm ile Yagodine'ye karîb mahalde iken paşa-yı mûmâ-ileyhin kâğıdı gelüp, tabur-ı küffâr Parakin nâm mahalle gelüp, konukların bildirmekle ol sâ‘at kalkup serî‘an Yagodine'ye râhî ve bir tarîķ ile andan nehr-i Morova'yı geçmek mümkün olur ise avn-i Hakk ile düşmen-i dînin ardın almak üzre cümle a‘yân-ı asker ile meşveret ve ittifâk idüp, eğer mürûrî mümkün olmaz ise, yine bu mahalle dönüp Alacahisar cisri karîb olmağla, ale'l-fevrî andan ubûr eyleyüp, bilâ-te’hîr tabur-ı düşmene irişmek üzre yanımızda olan guzât-ı İslâm ile ardından bizler ve önünden dahi Rûm-ili askeri karşulamak tedbîr olundu. Lâkin Vidin Muhâfızı Hüseyin Paşa ile Tökeli

²³⁸⁶ bu Y : -V

²³⁸⁷ Pasarofça

İmre Kral kulları mukaddem irişmeğe muhtâc idüğün yazmış, rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukda gazaba gelüp, “Bu nasıl sözdür iki aydan berü türlü türlü müzahref kâğıdlar gönderüp, gâh taburu kaçırdık ve gâh falan yere kapadup havf u haşyet üzre olup firârları mukarrerdir, hemân bize imdâd dinildikçe müsâ‘ade [166a] ve imdâdın beynini beşer onar gün geçirmeyüp îsâl itmek üzreyiz ve tabur-ı küffâr Kolar kurbunda bir sarp mahalde olup, üzerine hücum tasmîm olunmuş iken batî-ı hareketlerinden fursattır deyü taburun kaldırup, guzât-ı İslâm üzerine yürüyüp Parakin'e gelüp, Niş yolın ve Morava köprüsin zapt itmiş. Şitâ karîb oldu ve henüz bir iş görülmeyüp Sofya'ya geleli altmış bir gündür biz sefere geldük. Yohsa oturmaya gelmedik murâdın nedir vükelâ-yı devlet a‘yân-ı saltanat kullarım ile meşveret ve buna bir tedârük görüp çâre idesiz” deyü, vezîr-i a‘zama itâblı hatt-ı hümâyûn gönderdi. Ve irtesi Penc-şenbih gün vüzerâ ve ulemâ ve rü‘esâ-yı asker, vezîr-i a‘zam otağına da‘vet, bu emirde meşveret idüp, her ocakdan birer miqdâr asker ile kul kethudâsı ve vezîr-i a‘zamin cümle kapusuyla kethudâsı imdâd gönderilmeğe ittifâk ile meclisden kalkıldı ve kethudâlar kaftan giydi ve sipâh u silihdârdan beşer akça terakkî ile ikişer yüz âdem ve müceddeden onar akça ile yüz nefer serdengeçdi sipâh yazılıp, vezîr-i a‘zam huzûr-ı hümâyûna gelüp, bu ahvâlî arz eyledi ve gidicek asker iki günde tamâm olup, mâh-ı mezbûrun on birinci Şenbih gün bin beş yüz yeniçeri, Kul Kethudâsı Receb Ağa ile ve beş yüz cebeci ve üç yüz topcı ve beş yüz serdengeçdi sipâh vezîr-i a‘zamin tatarı ve piyâdesi ve deli ve gönüllü ve beşli ağavât ve iç oğlanından cümle bin beş yüz âdem ile kethudâsı Mehmed Ağa Receb Paşa yanına ta‘yîn olunup, huzûr-ı pâdişâhîden alay ile geçüp gitdiler.

Feth-i kal‘a-i Fethüislâm ve İrşova ve hezîmet-i donanma-yı küffâr

Vidin Muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa me‘mûr olduğu üzre, yanında olan cümle asker-i İslâm ile Orta Macar Kralı Tökeli İmre Kral ile Vidin'den kalkup, teshîr-i memleket niyyetiyle Tuna yalusıyla yukarı Belgrad'a doğru azîmet idüp, mukaddem kethudâsıyla cümle paşalar ve beğler ve Tökeli Kralı Fethüislâm kal‘ası üzerine ta‘yîn ve mâh-ı Ramazân'ın üçüncü Dû-şenbih gün irsâl ve altıncı gün kal‘a altına varup müsta‘înen billâh muhâsara idüp, metrise girdiler ve derûn-i hisârda mahsûr melâ‘în vâfir ve etrâfindan dahi imdâdı zâhir ve niçe yerlerden âteşleri görünmekle, Hüseyin Paşa dahi ılgar ile muhâsaranın yedinci gün kal‘a altına irişüp, guzât-ı İslâm kuvvet-i kalb bulup ve ol dahi handak başından metris alup, ahşâmısı dört yerden handaka kubur yürüyüp cümle guzât-ı İslâm gönül birliği ile mütevâliyen on beş gün ceng ü cidâl ve harb-i kıtâl ile düşmeni tazyîk itmekle mahsûr olan bin beş yüz Nemçe ve Macar ve

haydûdun beş yüzi helâk olup ve bini âhirü'l-emir on altıncı Cum'a gün ki, mâh-ı mezbûrun yigirmi biridir, vire ile çıkup kal'a feth ü teshîr olunup, ezânlar okundu.

Ve enderûn u bîrûnundan kâbil-i süknâ olıcak binâsı ve asker koyacak hânesi kalmayup top ve humbaradan cümle ihrâk u harâb²³⁸⁸ olmuşıdi. Muhâfazasına Vidin'de yazılan askerden bin nefer piyâde ifrâz vaz' olundu. Akdeniz Boğazhisârları deryâ kapusı olduğu gibi, bu dahi Tuna'nun kapusı olup müstahkem ta'mîre muhtâc olmağın, gerek kal'a dîvârların ve gerek enderûn u bîrûnun ta'mîrine ve müceddeden tabya ve şaranpo binâsına mübâşeret olundu ve taş ve kireç ve şaranpoluk ağaç ihzârına ve baltacı ve carhor ve araba ve demür ve on bin keyl hinta ve dakîk ve şa'îr getürmek Eflak beğine emr olundu.

Ve mukaddemâ Fethülişlâm sâkinlerinden niçesi fevt ve firâr ve ba'zıları ma'an cengde bulunup, emlâkların taleb itmeğın virilüp kalan emlâk müstahfız-ı kal'aya tevcîh buyuruldu ve bâlâda İrşova'nın berü tarafında metris cengi işâret olunmuşıdi, bundan sonra Hüseyin Paşa Tuna Kapudanı Ali Paşa ile Tökeli Kral kethudâsın Macar askeriyle Tuna'nun öte yakasında olan İrşova kal'ası üzerine ta'yîn idüp, berr ü bahrdan hücum eylediklerinde mütehasın dûzah-karîn karşılayup, hayli kıtâlden sonra düşmen-i dîn hezîmet bulup ekserî kılıçdan geçüp bakıyyetü's-süyûf olanı yine İrşova kal'asına firâr ve anda dahi karâr idemeyüp, ancak birer başlarıyla kaçup guzât-ı mücâhidîn ve Macar askeri kal'ayı zapt ve içinde buldukları emvâl ü erzâkı gâret ü yağma idüp *bi-hamdillâh* Temeşvar yolları açıldı ve İrşova'dan dört sâ'at ilerüde Temeşvar ve Erdel yolında Mehadiye palankası bir boğazda vâkı' olup, İrşova'dan çıkan Nemçe ve Macar Hayzer mel'ûn-ı mezbûr boğazı azîm metris ve şaranpolar ile zapt idüp, guzât-ı İslâm ile mukâvemet üzre oldukların Hüseyin Paşa işidüp kethudâsıyla Vidin Vâlîsi Yûsuf Paşa'yı Tökeli Kral'ın piyâdesiyle kethudâsın ta'yîn ve sefineler ile karşı İrşova yakasına mürûr eylediklerin düşmen-i dîn haber almağla, Hayzer ile Nemçe ve Macar Erdel tarafından Demürkapu semtine ve Sırf eşkıyâsı Tuna kenârıyla Morova yalusıyla firâr idüp, Nemçe ve Macar'ın akabince kral kethudâsıyla terakkîli sipâh ve Hüseyin Paşa'nın Tatar ve Libka bayrakları tâ Şebeş kal'asına ve andan dahi firâr ve Erdel içine dek ta'kîb idüp, kâfirden hayli baş ve dil alup, selâmet ile İrşova altına geldiler ve Hüseyin Paşa kethudâsıyla Yûsuf Paşa dahi Sırf eşkıyâsına Halmaş nâhiyesinin kenârında irişüp vâfir cengden sonra küffâr bozulup, altı yüz kadar baş ve iki yüz kadar

²³⁸⁸ harâb V : yebâb Y

dil alup bakıyyesi dağlara perâkende vü perîşân ve nâm u nişânları kalmayup, mansûren anlar dahi dönüp İrşova'ya dâhil olduklarında müşâvere olup, cümle asker-i İslâm ile Mehadiye boğazına gitmek üze ittifâk olundukda, Tökeli Kral ma'kûl görmeyüp Hüseyin Paşa asker-i İslâm ile İrşova muhâfazasında kalup cümle kapısı askeriyle kethudâsın ve terakkîli sipâh ve dört yüz nefer süvârî yeniçeri ve cümle Macar askeriyle Tökeli Kral Mehadiye boğazına ta'yîn ü irsâl ve Hüseyin Paşa dahi İrşova'nun ta'mîre muhtâc olan yerlerin ve varoşun yapup ve şaranpoların ve topların dizüp yerlü yerine vaz' ve bir mühmel boğaz ve cezîre olup ve çokluk mevrû'âtı olmaduğundan ziyâdece ulûfe ile müstahfizân iki nefer bin piyâde kul ve sekiz ağa ve bir beğ nasb u ta'yîn ve eskiden tîmâr ve ze'âmeti olan İrşova kullarına yine İrşova'da sâkin olmak üze yine dirlikleri ve birer hâne ile bir tarla ve birer bâğ virilüp, Şevvâl âhirine dek va'de ile gelmeyenlerin dirlikleri âher müstahıkkîne tevcih olundu.

Ve mâh-ı Zilka'de'nün gurre si Salı gün sekiz bin kadar küffâr ale'l-gafle gelüp İrşova kal'asın muhâsara idüp, ol vaktde donanma-yı hümayûn ile Kapudan Ali Paşa berü yakada bulunup, bir iki def'a sefineler ile düşmen-i dîn üzerine hücum ve yürüyüş itmekle bir miqdâr püskürüp ve berü cânibden İrşova kal'asına mukâbil Tuna yalusuyla metris alup, donanma-yı hümayûnun koğuş topların çıkarup metrislere tertîb ve pey-der-pey atup karada kal'anın iki cânibinde olan kapuların koruyup top tûfeng ile hayli melâ'in kahr u helâk olup bir gün bir gice muhâsara ve toplardan bir vechile mekân tutamayup bi'l-âhire karârı firâra tebdil idüp gitdükden sonra Hüseyin Paşa ve Tökeli Kral imdâda irişüp, Tökeli Kral piyâdesiyle ve tarafî sipâh küffârın ardına ta'yîn ü irsâl olunmuşiken irişemediler. Ve bu vaktde küffârın dört bin kadar askeriyle memlû otuz küreklü on üç kıt'a şaykasıyla sekiz büyük ve yigirmi küçük çam gemisi ve İspilati tâ'bîr olup at geçürecek iki kayığıyla nehr-i Tuna'dan ve donanma-yı hümayûn üzerine geleceği yedi sâ'at ilerüde karavulcî ta'yîn olunan şayka gelüp, mukaddemce haber virmekle Kapudan Ali Paşa dahi cümle donanma-yı hümayûn ile kalkup İrşova'dan iki sâ'at yukaruda küffârı karşıladı. Ve küffâr dahi donanma-yı hümayûnı gördükde başdan kara idüp piyâdesin taşra döküp ve metris alup, top tûfeng ile ceng iderken Tökeli Kral piyâdesiyle terakkîli sipâh karadan gelüp, imdâda irişmekle Kapudan Ali Paşa dahi donanma-yı hümayûn askerinden altı yüz miqdâr âdemi karaya döküp, anlar karadan ve kapudan paşa dahi top ile ceng iderek nehr-i Tuna'dan gülbâng çeküp düşmen-i dîn üzerine hücum idüp, kimi tu'me-i şemşîr ve kimi esîr-i bend-i zencîr ve kimi dağlara firâr eylediler. Ve ibtidâ cenge mübâseret esnâsında nehr-i Tuna

ile yukarı ancak dört kıt'a sefinesiyle ağırlığı halâs olup, kusûru bi'l-cümle ahz u kabz olundu. Ve yigirmi altı kıt'a bî-nazîr topları alındı ki, donanma-yı hümâyûnda anın misli top yoğidi ve ahz olunan diller mahsûs-ı donanma için, bu topları Beç Kralı dökdürüp ve donanmanın Komaran adasında donandığını haber virüp, selâmet ile İrşova altına gelüp, muhâfaza üzre oldukların ve vukû' bulan cümle fütûhât-ı celîleyi künhüyle yazup, der-i devlete arz eyledi. Ve mâh-ı Zilka'de'nün on dördüncü Dû-şenbih gün Sofya'da rikâb-ı hümâyûna telhîs olundu. Bu günün gicesinde ordu-yı hümâyûn halkı "tabur-ı küffâr bozulmuş" deyü, yer yer tüfengler atup²³⁸⁹ ve gülbânglar çekdüğün sükkân-ı şehir işidüp, "orduyu kâfir basdı" deyü, beynlerinde muvahhiş haber şâyi' **[166b]** olmağla atların eğerleyüp ve arabaların koşup, firâra yüz tutup fukarâ vü zu'afâsı nisvân u sibyanıyla açık baş yalın ayak feryâd u figân iderek sokaklara dökülüp ve ordu kenârında olan ba'zı muhannes henüz ahvâlden bî-haber çadırların bıragup piyâde vü süvâr İstanbul yolına doğru firâr idüp, ba'zıları handak ve niçesi sulara düşüp gark ve ba'zılarının eli ayağı kırılıp ve başları yarılıp bir şaşgunlukdur gider. Şehirden ve ordu kenârından vezîr-i a'zama feryâdcılar gelüp, kasabadan haber virmekle bir fesâd zuhûru ihtimâliyle tüfeng atılmamak üzre dellâl çağırıp, "bu şeyin aslı yokdur, herkes²³⁹⁰ yerine gelüp râhat olsun" deyü, şehre ve firârîleri döndürmeğe âdemler ta'yîn olundu. Gücile vakt-i ıshâda sadâ-yı gülbâng velvele-i tüfeng sükûn buldı. Ve yigirminci Bâzâr gün Receb Paşa tarafından yigirmi yedi nefer Nemçe ve Macar itâ'at üzre gelüp, vezîr-i a'zam bunlara, "siz taburdan niye firâr idüp geldiniz" su'âl idicek, "Tökeli Kral yanına varmak için çıktık idi, yolumuz buraya düşdi" deyüp İslâm'a gelmekle Edirne bostancılar zümresine ilhâk buyuruldu.

Keyfiyyet-i ahvâl-i sefer ve hezîmet-i Serdâr Receb Paşa

Egerçi pâdişâh-ı İslâm hazretleri Engürüs serhaddine varınca, Vezîr Arab Receb Paşa Niş'de dernek [ü] cem'iyet üzre asâkir-i İslâm'a başbug ta'yîn olunmuş idi. Lâkin vükelâ-yı devletin sû'-i tedbîrinden nâşî, kendü râhatlarıçün pâdişâhı Sofya'da alıkoyup Receb Paşa'yı müstakillen ser-asker nasb idüp, Belgrad fethi ana tefvîz olundu. Ve ol dahi cümlelerin ittifâkıyla Niş kasabasının etrâfına şaranpo ve handak çevirüp ve ordu-yı hümâyûn tarafından gelen beş kıt'a kolonborna topların anda alıkoyup, mukaddem aralıktan küffâr taburun kaldırıp andan Belgrad'a gitmek üzre humbara havanların ve

²³⁸⁹ atup V : atup ve şenlikler idüp Y

²³⁹⁰ Metinde sehven "hersek" yazılmıştır.

şâhî darbuzenleri cebehânesiyle alup, mevcûd asker-i İslâm ile Niş'den kalkup *mütevekkilen ala'llâh* Belgrad üzerine azîmet eyledi. Orta yoldan ki, Yagodine yoludur, gidilür ise şenlik olmayup zahîreden usret çekilür ihtimâliyle Alacahisar yolından gidilmek münâsib görülmekle Niş'den altı sâ'at ilerü Aleksanca kurbunda nehr-i Morava kenârına nüzûl, ol mahalde bir köprü yapılp karşı geçildi ve muhâfazasına bir oda yeniçeri ile bir miqdâr nefir-i âmm askeri ta'yîn olundukdan sonra göçülüp Alacahisar'a varıldı ve Alacahisar'dan gelen büyük Morava ile berüden geçilen küçük Morava'nun ikisi bir yere mülhak olduğu yerde, bir köprü dahi yapılp karşı yakasına Sivas Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Vezîr Ahmed Paşa ile sekiz oda yeniçeri geçirilüp muhâfaza üzre iken düşmenden dil alınup, tabur ahvâli su'âl olundukda, yigirmi beş bin kadar Nemçe ve Macar ve haydûd keferesi cem' olup, palanka-i Hasan Paşa kurbunda ve bir ol kadarı dahi Semendire'de tabur ile oldukların haber virüp katl olundu.

Ve Receb Paşa dahi salt [u] sebûkbâr cümle asker-i İslâm ile Hasanpaşa palankasında olan tabur-ı küffâr üzerine varılmaya ittifâk olunmuş iken, mukaddem keyfiyyet-i ahvâllerine tahsîl-i vukûf için, Ayıntab sancağına mutasarrıf Abdülkadir Paşa gönderilüp, Hasanpaşa palankasına vardukda kâfir mukaddem taburun kaldırıp firâr itmiş bulunup, bunlar dahi ardından ta'kîb idüp Hasanpaşa palankasıyla Kolar beyinde küffâr askerinin girü kalanlarına irişüp vâfir muhârebe ve birkaç dil alup, mâh-ı Ramazân'ın yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün gelüp haber virdi ve ancak nerede istikrâr üzre olıcakdır netîce haberleriçün Divriği sancağına mutasarrıf Ömer Beğ derakab gönderilüp, Kolar'a karîb mahalde Tuna kenârında bir sa'b yerde taburun kondurup, Semendire'de olan tabur ile beride geldüklerin haber virdi.

Ordu-yı hümayûnda olan cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rü'esâ-yı asker ve serhad pîrleriyle meşveret idüp, Mısır askeri gelüp irişdükden sonra Alacahisar cisrinden ubûr ve Yagodine sahrâsına nüzûl idüp, andan iktizâsına göre hareket olunmak üzre karâr virildi ve bu hinde taraf-ı pâdişâhîden Mehterbaşı Mehmed Ağa yediyle serdâra kılıç kaftan hatt-ı hümayûn gelüp, istikbâl olundu. Rikâb-ı hümayûndan vesâ'ir yerlerden sefere me'mûren irsâl olunan asâkir-i İslâm rûz-be-rûz gelüp, mülhak-ı ordu-yı hümayûn olup, tamâm elli bin kadar guzât ictima'ından sonra, Serdâr Receb Paşa umûm hareket emr itmiş iken piyâde tâ'ifesi gitmemekle ordu ile Alacahisar beğini köprü muhâfazasına alıkoyup, kendü on günlük zahîre ile yigirmi bin güzîde cerd atlu asker-i İslâm ayırup *mütevekkilen ala'llâh* mâh-ı Şevvâl'in ikinci Salı gün

Alacahisar'dan nehzat ve köprüden geçüp, Karagonca kasabası üzerinden üçüncü menzilde ki, mâh-ı mezbûrun beşinci Cum'a gün Belgrad'a altı sâ'at mesâfe bir mahalde nüzûl olunup, düşmen-i dîn taraflarının keyfiyyet-i ahvâllerinden tekrâr haber almak üzere etrâfa fevc fevc çete tarîkiyle askerler ta'yîn, ol gün serdâr dahi birez atlu ile ordudan taşra çıkup, cust u cû üzere iken melâ'în-i hâsirîn²³⁹¹ müntehab üç yüz kadar güzîde çetecisine guzât çetecileri râst gelüp, ceng üzere oldukların serdâra gelüp haber vermekle, ilgar ile irişüp kapudan ve bayrakdarlarıyla cümlesi kılıçdan geçüp, üç bayrak ve ganîmetleri alınup, mesrûren orduya geldiler ve tekrâr düşmenden dil alınup istintâk olundukda, asker-i İslâm-ı nusret-encâmın ilgar ile teveccühlerinden bî-haber ve havf u haşyetleri bî-şümâr oldukların ve nehr-i Tuna ile Semendire kal'asın ardına alup, Semendire'ye karîb bir mahalde tabur ile istikrâr üzere oldukların haber vermekle, cevânib-i erba'asına ve Hisârcık yolu üzerine fevc fevc serbâzânı irsâliyle takayyüd ve bî-haber Belgrad tarafından tabura gelüp giden küffârdan hayli melâ'în küşte-i şemşîr ve niçesi esîr ve bend-i zencîr olup, üç gün bu minvâl üzere küffâr-ı dalâlet-penâha rahne vü hasâretten hâlî olmayup, gerek Belgrad'dan ve gerek taburdan piyâde vü süvârî taşra çıkmaya kudreti olmayup, guzât-ı İslâm piyâdesi gelmedüğünden, ancak süvârî asker ile tabura mukâbil olmak bir vechile mümkün olmayup, tekrâr Alacahisar'da olan cümle ordu ve piyâde tâ'ifesiyle topları getürtmek mülâhazasında iken a'dâ-yı dînin Belgrad havâlîsinde bir taburu dahi vardır deyü, beyne'n-nâs şâyi' olmağla, Serdâr Receb Paşa dahi âhere i'timâd ve i'tikâd itmeyüp, *Hak Celle ve Alâ*'dan imdâd u i'ânet ile mâh-ı mezbûrun sekizinci Dû-şenbih gün, cümle asker-i İslâm ile mahall-i merkûmdan kalkup, Belgrad'a karîb Havâle palankasının doğru yolından teveccüh ü azîmet idüp, guzâtın eyü atlusundan ve serhadd-ı mansûre askeriyle Rûm-ili askeri cümleden ilerü yürimek emr olunup, bu tertîb ile ol gün Havâle palankası civârına nüzûl olundı ve mukaddemetü'l-ceyş ta'yîn olunan asker-i İslâm dahi, tâ Belgrad kal'ası altından vesâ'ir ol mahallere yakın olan kurâlardan bî-hadd ganâyim alup ve tüvânâ kefareyi kırup nisvân u sıbyânların esîr eylediler. Ve serdâr dahi bir miqdâr mu'temed âdemlerin ol gün Belgrad altına gönderüp, akabince kendü dahi Abaza köşküne karîb top menzili mahalline dek varup, düşmen-i dînin ol havâlîlerde aslâ taburu olmadığı nümâyân olduğundan gayrı, guzât-ı İslâm ale'l-gafle Belgrad altına varduklarına mahsûr-ı kal'a

²³⁹¹ melâ'în-i hâsirîn V : melâ'în-i bed-âyîn ve kefare-i hınzırîn Y

olan müşrikîn-i bî-dîn ziyâde gam-nâk ve hayrân u sergerdân olup, birinin taşra çıkup karşı durmaya zehresi kalmayup, yine Havâle palankasına gelinüp konuldu.

Ve irtesi Salı gün cümle asker-i İslâm ile bir kez daha Belgrad altına varılmak tasmîm olunmuş iken, ol gice *bi-emrillâh* azîm yağmur ile karışık kar yağup, ziyâde soğuk olup sabâha dek asker-i İslâm'ın yedi yüz kadar davarı kırılıp, bakâyâsı dahi zebûn ve irtesi gün dahi vasat-ı şitâ gibi duman ve tûfân olup, ba'de'l-yevm artık durulmak ve tedbîr-i âher görülmek mümkün olmayup, bu gazâdan sonra yüzümüz akıyla girüye ric'at vech-i ma'kûl görülmekle avdet olunup Valpova ile Rodnik beyinde olan yol ile Alacahisar'a teveccüh olundu ve ol yol nehr-i Sava sâhilinde vâkı' olduğundan yemîn ü yesârında olan kurâ ve gerek becenelere cem' olan küffâr-ı dûzah-karârın dahi tûvânâsı küşte-i şemşîr ve nisvân u sıbyânı bend ü esîr olup, eşyâlarıyla hayli koyun ve sığırları ahz olunup Rodnik tarafından mâh-ı mezbûrun on ikinci Cum'a gün yine Garagonça²³⁹²ya ve on beşinci Dû-şenbih gün selâmet ile Alacahisar'a nüzûl olundu. Ancak bu dönüşde guzât-ı İslâm'ın piyâde kalanlarının ve atı zebûn olanlarının uğruna taburdan ale'l-gafle küffâr çıkup, bin kadar âdemin kimin esîr idüp ve kimin kırdılar ve imdâda ta'yîn olunan Vidin Muhâfızı Vezîr Hüseyin Paşa ve Tökeli Kral ve Arnavud ümerâsından Dukakin ve Prizren sancaklarına mutasarrıf Mahmûd Beğogli Mahmûd Paşa ve Temeşvar pâyesine mutasarrıf sağ kol Mustafâ Paşa ve Kaşlı Mahmûd Paşa ve Adem Paşa mezkûr elviyelerin beğ ve beğzâde ve ocakzâdeleri ve Kemânkeş Vezîr Seyyid Ahmed Paşa gelüp, orduya dâhil oldukdan sonra bi'l-ittifâk tabur-ı küffâr üzerine varılmaya karâr virilüp **[167a]** luhûk-ı cem'iyet-i asâkir-i İslâm için ol mahalde birkaç gün meks [ü] ârâm esnâsın askere bir kaht ü galâ vâkı' yağmur çamurdan kendüleri ve davarları zebûn ve ekserî helâk olup, beynlerinde bir azîm fetret ile ittifâk ve ittihâdleri ve nizâm-ı intizâmları bozulup, gün-be-gün firâr üzre ordılarında cengcileri ekall-i kalîl kalduğın taburda olan düşmen-i dîn giriftâr itdüğü dillerden habîr ü âgâh olmağla, fırsat ümîdiyle bir aydan berü meks itdüğü yerden tabur-ı makhûrın kaldırıp Pojarakça²³⁹³ nâm mahalden nehr-i Morava'yı ma'an taşıdığı igreti köprü ile geçüp, asker-i İslâm'ın ardın almak ve köprülerin enseden kesüp Niş'i zapt itmek kasd u fâsidiyle Parakin nâm mahalle gelüp konduğın, Serdâr Receb Paşa işidüp, ol sâ'at Rûm-ili Beğlerbeğisi Zornapa Mustafâ Paşa'yı eyâleti askeriyle Yagodine köprüsüne ta'yîn ve der-akab kendü dahi cümle asker-i İslâm ile Alacahisar'dan kalkup Yagodine'ye karîb

²³⁹² Kraguyevca.

²³⁹³ Pasarofça

mahalde konup, cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak halkı vesâ'ir serhad ihtiyârlarıyla meşveret idüp, “Cümle guzât-ı İslâm ile girü dönüp, Alacahisar köprüsünden dolaşılsa girü döndi âgâzesi mülâhaza olunur. Ma'kûl olan budur ki, biz dahi Yagodine'ye varup, andan bir tarîk ile nehr-i Morava'yı mürûr idebilürsek, düşmenin ardın almış oluruz” deyü ittifâk idüp, mâh-ı Zilka'de'nün altıncı Dû-şenbih gün ol mahalden dahi cümle asker-i İslâm ile göçüp Yagodine sahrâsına nüzûlünde düşmen-i dîn dahi nehr-i Morava karşusunda köprü olduğu mahal berâberine köprüye yarım sâ'at yerde tabur ile istikrâr üzre olup, Rûm-ili askeriyle Zornapa Mustafâ Paşa dahi Yagodine köprüsünden mukaddem kalkup, Alacahisar'da olan köprüye gitmişti. Ve ol sâ'at eyâleti askeriyle Aleksanca ile Niş mâbeyninde vâkı' boğaz muhâfazasına ta'yîn ü irsâl ve henüz Niş taraflarına gelen Arnavud askeriyle Eyyûb Paşa ve Havsanlı Mehmed Ağa dahi paşa-yı mûmâ-ileyh yanına ta'yîn olundu ve her taraftan düşmenin yolları sedd olunmağla bir hatve dahi ilerü gidemeyüp, havflarından mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Penc-şenbih gün tabur-ı makhûrunda olan araba ve ağırlıkların girü geldükleri yere gönderüp, ancak çadırları ve top ve cebehâneleriyle kaldı. Ve Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa baş ta'yîn ve yanına Karaman Beğlerbeğisi Abdullâh Paşa ve Niş muhâfızı beşli ağası Mehmed Paşa eyâletleri ve bir miqdâr yeniçeri ve Tatar tâ'ifesiyle Hanzâde Sa'âdet Giray Sultân ve Şâm kulu ve sâ'irinden on beş bin kadar süvârî cerd atlu asker koşulup, ol gün ordudan ayrıldı ve iki Morava bir yere geldiği geçidden geçüp, Parakin nâm mahalle vardı ve andan düşmen-i dîn üzerine yürüdüklerin melâ'in haber alup ve iki gün ale't-tevâlî nehr-i Morava üzerinde köprü binâsına ve karşı yakasın zapt etmek zu'mıyla tabyalar binâsına her ne denli takayyüd itdiler ise, serdâr dahi mukâbelesine şâhî topar ve tûfeng-endâzlar vaz' idüp, def' etmekle enselerinden dahi ta'yîn olunan guzâtın vehminden ve te'âkub iden bârândan bir gün dahi karâr idemeyüp, mâh-ı mezbûrun onuncu Cum'a gün ol mahalden cümle asker-i menhûsuyla tabur-ı makhûr çadırların kaldırıp yine geldükleri Rusova yoluyla firâren Pojarakça²³⁹⁴ye doğru gitdiler.

Ol gün iki bayrak Nemçe ve Macar keferesi ile recûl ü nisâdan bir hayli Müslimân esîri taburdan kaçup serdâra gelmekle cümlesi rikâb-ı hümayûna irsâl olundu. Vezîr Ömer Paşa dahi guzât-ı İslâm ile sür'at ü isti'câl birle gidüp, düşmenin girü dönülüp kalanlarından iki bin kadar kâfirin kimi esîr ve kimi küşte-i şemşîr iderek ikinci

²³⁹⁴ Pasarofça.

menzilde ikinci vakti Semendire mukâbelesinde tabur-ı küffâra irişüp, lâkin mel'ûn mukaddem habîr bulunmağla, asker-i menhûsıyla guzâtı karşulayup, bi'l-ittifâk gönül birliği ile hücûm murâd olunmuş iken, Ömer Paşa, “Bugün za‘fımız var yarın *inşâ‘allâh* tabura yürüyüş ideriz” demekle cengi irteye alıkoyup, lâkin Hanzâde Sultân, beş bin kadar Tatar-ı sabâ-reftâr ve gönlünde olan bir niçe guzât-ı mansûre ile tabura yürüyüp tarafeynden birez kîtâl olunup, üç yüz kadar kelle ve dil alınup iki yüz miqdâr guzât şehîd olup, düşmenin galebesi ve ahşâm karanluğı mevâni‘iyle taburdan çıkıldı.

Ol gice melâ‘în nehr-i Morava üzre köprü kurup, karşı Semendire'den sekiz bin dinç atlu askerin taburuna geçürüp, sabâh oldukda, dört kat alayın kurup, asker-i İslâm üzerine yürüdi. Ve dil içün Katana Mustafâ Paşa dahi guzâtdan elli kadar âdem ile ayrılıp ve taburdan bir kapudan ve top getürdi ve keyfiyyet-i düşmen-i dîne su‘âl olundukda, gelen imdâdı söyleyüp katl olundu.

Ve rü'esâ-yı asker Ömer Paşa yanına cem‘ olup, tabura yürimeğe istîzân eylediler. Havfindan, “Ben cenge gelmedim, çete tarîkiyle düşmeni ürkütmeğe geldim” deyü, cenge rızâ virmeyüp, etrâfları tecessüs itdüklerinde küffârın pususu olduğun asker-i Tatar-ı yâr-ı vefâdâr haber alup, yılmaklarından nâşî sâ'irine dahi vefret-i düşmenden havf târî ve za‘f îrâs itmekle, cengden rû-gerdân oldukları vaktde Rûm-ili askeriyle Zornapa Mustafâ Paşa imdâda irişüp dağ ardından göründükde, düşmen askeri kıyâsıyla Ömer Paşa yügrük bayrağın çevirmeğın cümle guzât-ı İslâm firâr idüp, Ömer Paşa dahi sâ'ir rü'esâ-yı askerden olanlar ile esnâ-yı gazvede kalup, güç ile canların halâs ve askerlerine tezelzül vâkı‘ olup, ceng iderek avdet eyledi.

Ve serhad askeriyle Beşli Mehmed Paşa ve Katana Mustafâ Paşa üç bin kadar guzât ile girü kalup, düşmen atlasıyla mukâbele ve nîm sâ‘at mukâtele idüp, beş yüz miqdâr guzât câm-ı şahâdet nûş eyledi. Ve artık bir vechile cenge kudret kalmamağla anların dahi her biri bir tarafa perâkende²³⁹⁵ olup, ancak paşalar beğler Ömer Paşa ile Alacahisar geçidine gidüp Zornapa Mustafâ Paşa yine Rûm-ili askeriyle Aleksanca boğazı muhâfazasına teveccüh eyledi.

Bundan sonra düşmen-i dîne kemâl mertebe takviyyet hâsıl olup, berü cânibde olan asker-i İslâm'a dahi îsâl-i hasâret arzusuyla nehr-i Morava'yı mürûra cân atup, Serdâr Receb Paşa dahi Vezîr Ömer Paşa'ya Zornapa Mustafâ Paşa'ya cümle yanlarında

²³⁹⁵ perâkende V : perâkende vü perîşân Y

olan yorgun asker ile ale't-ta'cîl gelüp, imdâda irişmek üzere buyuruldular gönderdikden sonra, yanında mevcûd cümle paşalar ve ocak halkı ile Yagodine sahrâsında kalup, melâ'în her ne taraftan nehr-i mezbûrî mürûr murâd ider ise, önlerinden müdâfa'asıyla takayyüd idüp, berü geçürtmemek üzere tabur-ı küffârı nehir kenârıyla kollayarak içerü azîmet eyleyüp, Batıçine menziline henüz nüzûlünden mukaddem küffâr ol gün menzil-i mezbûrun orman ve cengelistan olan iki sâ'at karîb mahallinde iktizâ itdükçe vaz' u âmâde itmek üzere ma'an gezdirdüğü kayıklar üzerinde olan piyâde köprüsini hilâf-ı melhûz tertîb ve ân-ı vâhidde piyâde askeriyle şâhî topların geçürüp, mukaddemâ tabur-ı makhûrun za'fı mu'âyene ve akabince ta'yîn olunan guzât-ı İslâm'ın a'dâ-yı dîne tefrikası ve der-hâl girüden irişüp imdâd u i'ânetlerinde bulunmaları me'mûl mülâhazasıyla, asker-i İslâm Hudâ'ya sığınup def'-i mazarrat-ı a'dâ için harb ü kîtâle mübâderet olunması, cümlelerin istişâre ve re'y-i isâbet-karînleri üzere münâsib görölmeğin, ordu-yı hümayûnı Batıçine'ye üç sâ'at karîb mahalde alıkoyup, Receb Paşa yanında olan asâkir-i İslâm ile köprüye yakın varup orman arasından birez kâfir görünüp, tecessüs için iki bin kadar yeniçeri ve Mısır askeri ormana girüp ve küffârın orman içinde olanların görüp, ol gün vakt-i asrden ahşâma dek azîm ceng idüp, hayli melâ'în katl ü helâk ve bir miqdârın dahi suya döküp, ol gice paşalar ol mahalde giceleyüp ve irtesi ale's-seher ormanının berü cânibinde Batıçine'den bir miqdâr girü top u tüfeng ile yeniçeri ve cebeci ve topcı ve Mısır askeri metrise girüp Serdâr Receb Paşa dahi ordu-yı hümayûnda bakıyye olan askeri bu tarafa gönderüp orduyu muhâfaza için Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Salt Ahmed Paşa'yı girü döndürüp, kendü Batıçine palankası yanında cümle paşalar ve atlu asker ile âmâde durup, a'dâ-yı dîn dahi orman cânibinden metrislere karşı bir miqdâr asker göstermekle, bunlar dahi ke'l-evvel top tüfeng ile cenge meşgûl iken melâ'în-i dûzah-karîn guzât-ı İslâm'ın ardın almak üzere askerinin ekserîni orman ve bataklık arasından yol açarak orduya doğru yürüdüğü nümâyân olmağla, ordu-yı hümayûn kenârında mu'accelen metris ve tabur-âsâ handak hafırını iktizâ ve leşker-i **[167b]** melâ'în ilerü geçmekle tabur mukâbilinde olan metrislerin nef'i olmayup ordunun muhâfazası cümleye râcih olmağla bi'l-ittifâk metrisde olan topları ve piyâde askeri girü çeküp, orduya irsâl olunduktan sonra, serdâr dahi cümle süvârî guzât-ı İslâm ile melâ'îni karşılayup, girüde kalan piyâde orduyu ihâta ve tabur metris alup, tedârükde olmaları me'mûliyle iki sâ'at kadar düşmeni eğleyüp ferd-i vâhid imdâda irişmedüğünden gayrı düşmen-i dîn ile elleşerek ve hamle vü hücum iderek çâr u nâ-çâr ordu üzerine gelinüp, mukaddem metrisden çıkarup orduya gönderilen piyâde

tâ'ifesi vüsûllerinde bilâ-tevakkuf cümleyi tahrîk ve ifsâd ve bir işe dahi mübâşeret itmeyüp, hemân ordu-yı İslâm'ı gâret ve emvâl-i guzâta vaz'-ı yed itmeleriyle Vâlî-i Şâm Vezîr Ahmed Paşa ile Vâlî-i Sivas Şeyhzâde Vezîr Ahmed Paşa ve neferât zâbitleri her ne kadar müdâfa'asıyla takayyüd itdiler ise, çâre olmayup âhirü'l-emr cümlesi müteferriķ ü perîşân ve yolda buldukları deve ve katır ve at ve bârgîr makûlesi ve cümle top arabaları bârgîrlerin boşaltup alup niçe ümmet-i Muhammed'i urup mecrûh idüp, yüklü davarların yıkup emvâl-i Müslimîni bataklara pâymâl ve ekserin yağma idüp, bu hâl ile Yagodine'ye ve andan Alacahisar'a ve andan dahi her biri bir tarafa firâr eyledi.

Bu taraftan serdâr ile süvârî guzât-ı İslâm dahi ma'reke yerinde bu hâl üzre ceng ü âşûb iderek orduya gelüp, tedârük olunan tabura tahassun emrinde iken, ordu içinde ferd-i vâhid kalmayup firâr itmiş bulunup hâleten hâliye nâ-çâr olup, ayrı olmadan nâşî bakıyyetü's-süyûf yigirmi otuz kadar âdem ve Seksoncubaşı Ali Ağa ile bir sâ'at kadar ordu içinde meks idüp, birkaç kıt'a za'îf topları araba tedârük ve tahmîl ve selâmete çıkarmak kasdıyla sa'y u ihtimâm olunup, bir vechile halâsına imkân ve ilâcına dermân olamayup, düşmen dahi etrâfı ihâta itdüğü yakînen müşâhede olunmağla, çadırlar hâlî ve asker dahi bu hâli gördükde tedbîr-i âhere ve dağılan askeri bir yere getürmek mümkün olmamağla, bi'z-zarûrî cümle top u cebehâne ve mühimmât-ı cebehâne ile ordu-yı İslâm'ı yerinde bırakup, ancak üç kıt'a top ile Serdâr Receb Paşa yanında bulunan paşalar ve Seksoncubaşı vesâ'ir ocak halkıyla yola düşüp te'annî ile muhârebe iderek hezâr zahmet ü meşakkat ile Yagodine ve andan Alacahisar'ın öte cânibinde Çiftlik nâm mahalle gelüp, mukaddem bozulan Ömer Paşa ile iki bozgun asker bir yere mülhak olup, nüzûl olundu.

Ve askerin bir miqdârı Alacahisar köprüsin geçüp kondı ve birazı dahi Niş'e gitdi. Bu cengde a'yândan altmış sekiz cemâ'atin çorbacısı Arabzâde Mehmed Ağa ve yigirmi bölük çorbacısı şehîd ve ellincinin çorbacısı ayağına ve Şeyh oğlu Ahmed Paşa eline birez zahm vâkı' oldu ve paşalar ve gerek askerî tâ'ifesi mâl u emlâkdan rû-gerdân aç fülûs-ı ahmere muhtâc çırlak çıplak açık yerde durmak bir vechile mümkün olmamağla, Alacahisar'da altı gün meksden sonra kalkılup, köprüden geçilüp Aleksanca menziline gelindikde Zornapa Mustafâ Paşa dahi Rûm-ili askeri ile gelüp mülhak oldu ve cümle deve ve bârgîr topları dahi davarlarıyla düşmen eline girmeğün ancak bunların üzerine baş olan topcubaşı Bağdâdlı'nın menzil-i mezbûrda boynu uruldu. Vukû' bulan

ahvâl-i seferi Serdâr Receb Paşa kühüyle yazup bir gün evvel müceddeden asker ve zahîre ve cebehâne ve çadır gönderilmesin der-i devlete²³⁹⁶ arz u inhâ idüp, mâh-ı Zilka'de'nün yigirminci Dû-şenbih gün rikâb-ı hümâyûna telhîs olunup, ser-kâtib kırâ'at eyledikde taht üzre durup ve oturamayup, “Taraf-ı Hak'dan me'mûlümüzün aksi oldu” buyurup, kesret-i bükâ ile Sancak-ı Şerîfe karşı, “Yâ Rabb düşmen arasında beni hacîl ü mahzûn ve mağmûm itmeyüp, fütûhât-ı celîle ile mesrûren avdetim müyesser eyle” deyü, zâr zâr ağlayup yanında olan nüdemâya, “Bir sâdık kulum yok ki, ortalığın ahvâlin doğru söyleye. Hıyânet üzre hizmet idenlerin *Hakk ta'âlâ* cezâsın vire” buyurdılar ve emr olunduğı üzre ordu-yı hümâyûnda defterdâr efendiden başlayup, ocak ağaları, rikâb ağaları vesâ'ir a'yân-ı askerın hâline göre iki yüz yigirmi kadar çadır devşirilüp, yeniçeri ve cebeci ve topcı ocaklarından dahi seksan kadar çadır alınıp, ilerü orduda olan çadırsız askere ocak halkına ve lüzûmı olanlara taksîm olunmak üzre ve kırk araba cebehâne ve hayli zahîre ile Serdâr Receb Paşa ile seferde bulunan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı asker ve neferât kullarına istimâleti mutazammın, “Bu sene-i mübâreke de sa'y u gûş ile itdüğünüz hizmet ma'lûm-ı hümâyûnum olup melhûzumdan ziyâde çalışup taksîrât itmediniz, irâdetu'llâh bu imiş. Bundan sonra yine imdâd-ı asker ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîreniz bî-kusûr gönderildi, var kuvveti bâzûya getürüp dîn-i mübîn [ve] uğur-ı hümâyûnumuzda merdâne vü dilîrâne çalışup itmâm-ı hizmetde ikdâm u tâm idesiz mazmûnunda hatt-ı hümâyûn gönderildi ve ilerü ordudan firâr iden piyâde vü süvâr tâ'ifesini girü döndürmek emvâl-i Müslimîn gâretinden ellerinde şey bulunanları salb u siyâset itmek üzre Tuna yalularına ve Üsküb ve Arnavud dağlarının geçidlerine âdemler ta'yîn ü irsâl olundu ve firâr iden erâzilden ba'zı bu tarafa ordu-yı hümâyûna gelüp, cem'iyet-i fesâd sadedinde olanların hakkından gelmek üzre ocak ağalarına tenbîh buyuruldu. Lâkin aaleb-i ihtimâldir gelüp, bir mahfî yerde cem'iyet idüp, ordu-yı hümâyûna yürüyüp bunda olan hazele dahi yüz bulup, bir fesâda mü'eddî ihtimâli virilmeğın vûkelâ-yı devletin itmi'nân-ı kalbi olmamağla, vezîr-i a'zam otağında meşveret idüp, bi'l-ittifâk ordu-yı hümâyûn etrâfını çeşm ü gûş ve cem'iyetleri var ise dağıtmak üzre, irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün gedikli müteferrika ve çavuşdan yigirmi kadar zâ'im ağalar Halkalıpınar ve Dıragman derbendine ta'yîn, gelüp berüye mürûr sadedinde olurlar ise sedd-i râh olup ve girüye döndürmek üzre tenbîh ü te'kîd olundu.

²³⁹⁶ der-i devlete V : der-i devlet-medâra Y

Ve Arnavudluk semtinde bulunan Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa ve Prizren ve Dukakin sancaklarına mutasarrıf Mahmûd Paşa ve sağ kol Mustafâ Paşa ve Kaşlı Mahmûd Paşa ve Adem Paşa'ya bir gün evvel Receb Paşa yanına irişmek üzere Karayazıcı Mehmed Ağa ile mü'ekked emirler gönderildi. Ve Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa dahi Tuna yaluları ve feth olunan kal'alar muhâfazasına baş ta'yîn ü irsâl olunup, anda muhâfaza üzere olan Vezîr Hüseyin Paşa ile Tökeli Kral Receb Paşa yanına varmak buyuruldu. Ol gün Niş'den vezîr-i a'zam kethudâsı Mehmed Ağa'dan kâğıd gelüp, cümle nefîr-i âmm askeri firâr itmekle cümle kul tâ'ifesi dahi bozulup cem'iyet ile ordu-yı hümâyûna yürüyüp avdetlerine her nednlü cehd ü ikdâm olundu ise çâre olmayup, “Bizim huzûr-ı hümâyûnda şer'ile da'vâmız var görmeğe gideriz, yalın ayak kaba baş uryân [u] büryan aç taksîr kimse hâlimize merhamet itmeyüp ve iki kıst ulûfemiz geçdi biri dahi yaklaşıp, fülûs-ı ahmere muhtâcız ve bu âna dek ot kök ile geçinüp metris çekdik, hizmet ise ancak olur, bu nasıl Müslimânlıktır bıçak gelüp boğaza dayandı ve darb u şetm iderek ve ekserîmiz katl olunarak ulûfesiz sefere sürdiler ve egerçi kul sefer içündür, lâkin aç ayı oynamaz. Üzerimizde başbug yok, bir kaz akıllı fellâhı serdâr itmişler, dünyâdan ve ahvâl-i cengden bî-haber ve paşalar ve kol ağaları tedbîr nedir bilmez ve hâlimize merhamet itmez. Bu sebebden rü'esâ-yı askerin kul tâ'ifesiyle ittifâkları olmayup, mu'âraza üzere olduklarından ceng mahalinde sâbit-kademlik bulunmayup hezîmete bâ'is oldular. Bu vezîr-i a'zam didikleri dehrî²³⁹⁷ ve yeniçeri ağası didikleri koca ma'tûhların²³⁹⁸ vesâ'ir ser-i kârda olan holholî mezheb gidiler Sofya sahrâsının suları kenârında oturup yiyüp kebabı içüb şarâbı genç oğlanlar ile ayş ü işretde biz ise meşakkat ve zilletde ve aralarında hak söz söyler yok. Ve asker ne hâldedir ahvâl-i perîşânımızı sormazlar her ne olıcak ise olsun iki el bir baş içündür dün doğduk bugün öldük ya âlemi ıslâh ideriz ya cümlemiz bu yolda kırılır gideriz. Ve nedîmân²³⁹⁹ dahi bu ahvâli pâdişâha bildürmediklerinden anları dahi tashîh ideriz” deyü, ittifâk u ittihâd ve bunun üzerine ahd ü mîsâk idüp, cumhûran ordu-yı hümâyûna varup, da'vâmızı bizzât huzûr-ı hümâyûnda görüp, vâcibü'l-izâle olanları katl itmek üzere azîmetlerin arz eyledikde, vezîr-i a'zamin aklı gidüp, ol gün vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaların otağına da'vet ve “Buna çâre nedir ilacı görülsün” deyü, meşveret eyledikde, bi'l-ittifâk vezîr-i a'zam

²³⁹⁷ dehrî V : herif Y

²³⁹⁸ ma'tûhların Y : matûhların V

²³⁹⁹ nedîmân Y : nedmân V

tarafından Çavuşbaşı Ermeni Mehmed Ağa ile Sipâhîler Ağası Yumak Mehmed Ağa vekîl nasb olup, “Matlûbları her ne ise gerek ulûfe ve zahîre ve gerek serdârın azl ve istedikleri âherin nasbı ile mütesellî olurlar ise müsâ’ade olunur. Ve tek hemân berü gelmeyüp düşmen ağzında böyle fesâddan el çeküp Niş'de muhâfaza üzre olsunlar. Ve eğer bundan sonra yine emre muhâlefet iderler ise, cümlesi yağı ve bâgîdir katillerine fetvâ virilüp cümlesin kâfir kırar gibi kırmak câ’izdir” **[168a]** deyüp, def’-i meclis kılındı.

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün iki yüz kadar sipâh ve bir ol kadar çavuş ile ağa-yı mûmâ-ileyhüm karşı gönderildi ve dahi irtesi Penc-şenbih gün vezîr-i a’zam şeyhü’l-İslâm efendiye alup, otakda pâye-i serîr-i a’lâya yüz sürüp, Niş'de birez erâzil cem’iyyet itmişler, tedârükleri görüldü ve on beş bin Arnavud askeriyle Mahmûd Paşa Niş'e gelüp, kulunuzun kethudâsı yanında cem’iyyet üzre olup, bir kere dahi gönül birliği ile düşmene mukâbil olmaların arz eyledi ve ol gün tekrâr Mehmed Kethudâ'dan kâğıd gelüp cem’iyyet ile ol tarafa azîmet üzre olan ancak piyâde tâ’ifesiyle nefir-i âmm askerinin bir hâl ile zabt u rabtı mükün olmayup, bi’t-tamâm ulûfe ve zahîreleri ve her ne ki matlûblarıdır, ma’a-ziyâde müsâ’ade olunmayı üzerimize der-uhde idüp, dahi niçe bahşış va’de eyledik çâre olmadı.

Ve hâlâ ıslâh-ı zâtu’l-beyn için varup gelmedeyiz ve ol taraf boğazların ve derbendlerin zapt idüp hıfz ile mukayyed olmaların bildirmiş ve irtesi Cum’a gün bâ-emr-i âlî ordu-yı hümayûnda olan cümle gedükli ve ulûfeli müteferrika ve çavuş Diragoman derbendi muhâfazasına ta’yîn ü irsâl olundu. Eğer boğazın hıfzı mümkün olmayup, tâ’ife-i eşkiyâ mürûr ve berü ordu-yı hümayûn tarafına yürürler ise hurûc ale’s-sultândır, virilen fetvâ-yı şerîf üzre cümlesi kılıçdan geçürölmek buyuruldu.

Ve berü tarafın vükelâ-yı devlet yadigârlarına küllî havf u haşyet müstevlî olup teşvîşe düşdiler ve şaşgun ördek götünden dalduğı gibi, def’-i fitne için kelb ağzına kemük atup av avın kesdüğü misâl bir kıst ulûfe karşı gönderildi.

İrtesi şenbih gün otak-ı hümayûn mukâbelesine vüzerâ için dîvân çergeleri kurulup yeniçeri çorba yedikden sonra reşen mevâcibi virilüp, kânûn üzre vüzerâ baş çadırda arza girdiler ve ilerü gidicek ulûfe ayrılıp gönderildi. Ba’dehu harâbi’l-Basra bu evvel gerek idi, araba yıkıldıkda yol gösterici çok olup Edirne’den hareketden mukaddem Sofya’ya gelince kul tâ’ifesi zügürtüz ulûfe didikçe kılıcı urup ayak üzre durur âdem komayup, anlar dahi mahall-i kîtâlde yan virüp zu’mlarınca devletden ahz-ı

intikâm itdiler. Ve mukaddem misli sebkât itdüğü üzre a‘dâ-yı dîn kahr için tekrâr kırk güne dek yevmî biner Feth-i şerîf okunmasın emr idüp, üç direkli çerçe altında Sancak-ı Şerîf kurbunda cem‘ olup bizzât kendüler dahi ma‘anca okumak üzre mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Bâzâr gün ibtidâ-yı Eylûl'dür bed’ olundu.

Ve yigirmi sekizinci Salı gün çavuşbaşıyla Sipâhîler Ağası Yumak Mehmed Ağa gelüp, takrîrlerinde Şehirköyü'ne ve ayrılacağı gün Taşköprü'yi geçdüğüümüzde karşumuzdan nefîr-i âmm askeriyle karışık kul tâ'ifesi biner ve ikişer üç bölük asker gelüp bir yere top olup durdılar ve biz dahi karşılarında saf bağlayup ve yolların sedd idüp tarafeynin fitilleri yanmış okları gürzlenmiş, mızrakları hazırlanmış durduk. Evvelâ “Siz ne menend askersiz ve nereye gidersiz, murâdınız nedir?” didik, “Nefîr-i âmm askeriyiz, sefere me'mûren geldük, ceng idüp bozulduk ve üzerimize lâzım olan farzı edâ idüp vilâyetimize gideriz ve piyâdemiz ne hâldedir görüyorsunuz ve atlumuzun hod ne kendüde ve ne davarında tâkat kalmadı ve artık bir hatve girü dönüp cenge kudretimiz yoktur. İster kırım ve ister koyurun” didiler. “Aranızda olan kul tâ'ifesin ayırup ve Sofya'ya uğramayup âher yoldan gitmek şartıyla size izin ve illâ Sofya'ya uğrayacak olursanız yol başları ve derbend ağızları asker ile zapt ve tenbîh olunmuşdur, cümlelerinizi kırarlar” didüğüümüzde, tenbîhimiz üzre piyâde vü süvâr üç bin kadar âdem koldan ayrılıp âher yoldan gittiler ve meydânda bin kadar piyâde kul tâ'ifesi kalup, “Murâdınız nedir, bu cem'iyet ile nereye gidersiz? didik, evvelki ham da'vâya yapışup “Bizzât pâdişâha sözümüz var, orduya²⁴⁰⁰ gideriz ve açlıktan ve zügürtlükten bî-tâb olup artık ceng itmeğe kâdir değiliz” deyüp, kaht ü fakrlarından şikâyet itmekle, “Pâdişâhımız sizin ulûfe ve zahîrenizi gönderdi ve girü dönüp serdâr ile Niş'i muhâfaza idin, düşmen gelür ise döğüşün ve illâ kendünüz kâfir ve avdetiniz boş, katillerinize virilen fetvâ-yı şerîf üzre hatt-ı hümayûn sâdır olmuşdur. Ve şimdi bir ânda cümleleriniz kılıçdan geçersiz didüğüümüz gibi, hâh u nâ-hâh döndürüp Niş'e îsâl itdük” didiler.

Mâh-ı Zilhicce'nün tokuzuncı Cum'a gün pâdişâh hazretleri Sofya şehrinde Sivavuş Paşa Câmi'i'nde Cum'a namâzı kılup, irtesi şenbih gün kânûn üzre cümle vükelâ-yı devlet otakda tehnîye-i îd için dâmen-bûs-ı pâdişâhile müşerref oldukdan sonra, önüne düşüp alay ile yine câmi'-i mezbûrda bayram namâzın kıldılar.

Ol gün Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Hüseyin Paşa'dan mektûb gelüp, Venedik donanması Zadre nâm mahalle yanaşup ve karaya hayli asker cebehâne ve toplar döküp

²⁴⁰⁰ orduya V : ordu-yı hümayûna Y

Hersek sancağında vâkı' Gabela kal'ası üzerine gelüp, muhâsara ve top tûfeng ile metrise girüp ceng ü harbe mübâşeret eyledikde, mahsûr-ı Müslimîn Bosna ve Hersek vâflilerin âgâh idüp, imdâd taleb ile feryâd eylediler ve Hüseyin Paşa dahi kendü kapusuyla serhad askerinin üzerine Hersek Alaybeğisi Durmuş Ağa'yı baş ta'yîn idüp, düşmen üzerine gönderdi. Hîn-i vüsûlde kâfire göz açdırmayup alaylarına hücum olundukda, ol sâ'at düşmen hezîmet bulup avn-i te'yîd-i Rabbânî ile altı yüz kadar kelle ve dört kıt'a top ve cümle cebehâneleri alınup, bakıyyetü's-süyûf olan melâ'în hâ'ib ü hâsir donanma-yı menhûslarına firâr idüp, hayli mesâfe dahi ta'kîb olunduğın ve Gabela boğazına bir metîn kulle binâsının lüzûmı olup, en ekalli bir kîse akça ile vücûda geleceğın ve boğaz zapt olundukdan sonra bir dahi düşmenin Gabela üzerine gelmeyeceğın yazmış, rikâb-ı hümâyûna telhîs olundukda kullenin binâsına ve birkaç top ve kifâyet miqdârı cebehâne ile müceddeden müstahfız kul yazılmasına hatt-ı hümâyûn sâdır oldu.

Ve on ikinci Dü-şenbih gün Boğdan Voyvodası Kantemür'dan kâğıd gelüp, Leh melâ'îni azîm dikkat ve îsâl-i mazarrat fikriyle Kamanîçe kal'asın muhâsara idüp, *bi-inâyetillâhi ta'âlâ* def ü ref'leriçün ta'yîn olunan asâkir-i Tatar-ı sabâ-refât ile Kagılgay ve Nûreddîn Sultânlar Kırım tarafından yürüyüp, Özi Muhâfız Vezîr Mustafâ Paşa dahi berü cânibden varup, henüz imdâdlarına irişmeden muhâfız-ı kal'a Kahraman Paşa ve rü'esâ-yı asker mevcûd guzât-ı İslâm kemâl-i ittifâk ve ittihâd ve gönül birliği ile müdâfa'a-i düşmende merdâne vü dilîrâne hareket ve sa'y u gûşîş ve lûtf-ı Hakk ile gereği gibi metânet itmeleriyle melâ'înin niçesi top u tûfeng darbından kahr u helâk ve niçesi dahi diri ve kelle alınup, imdâd-ı guzât-ı İslâm dahi yakın yere geldüklerin melâ'în haber almağla bi'z-zarûrî kal'a muhâsarasından ferâgat idüp top ve askerin metrisden çeküp iki sâ'at mesâfe taburına girdi ve andan dahi ağırlığın dökerek münhezimen yüzi karasıyla yıkılup firâr itdüklerin bildirmiş.

İnhizâm-ı Receb Paşa ve istîlâ-yı küffâr be-kasaba-i Niş

Çün Serdâr Receb Paşa münhezimen Aleksanca menziline geldi, dernek [ü] cem'iyet için iki gün tevakkuf itdi. Küffâr-ı hâksâr dahi bütün ordu-yı İslâm'ı ve top ve mühimmât-ı cebehâneyi zapt idüp, bu kadar ganîmete muvaffak olmağla, za'f iken kuvvet bulup ve Zirin ve Bakan-oğulları'ndan dahi imdâdları geldükden sonra azîm gurûr ile güzîde askerin ayırup Morava suyun geçüp, Parakin menziline dühûllerin karavul ve dilci olanlar gelüp, düşmenin kasdı Niş olduğın haber vormeleriyle cümle

vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ve serhad pîrleri ile meşveret idüp, “Evvelki kadar askerimiz yok, piyâdemiz hod perâkende oldu, mevcûdumuzda ve atlarımızda dermân kalmadı ve kaht ü yağmurdan belimiz bükülüp, bî-tâbız ve ba‘de’l-yevm böyle yılgın ve durgun asker ile kavî düşmen üstüne varılmak küllî hatâdır ve evvelki cenglerde olanca askerimizin kulağısı alınup gözleri korkmakla, ırzımız yerinde iken dönüp Niş’in tedârükin görmek ehemm ü elzemdir” deyü ittifâk olunup kalkıldı ve Niş’e gelinüp, kırk Arab’ın aklın bir incir çekirdeğine koyup, yine bir tarafı boş kalmış deyü miyân-ı halkda darb-ı mesel olduğu gibi, ser-asger nâmına olan derd-mend Arab Receb Paşa dahi hall ü akde kâdir değil, tedbîr nedir bilmez ve umûr-ı cenge aklı irmez hemân havlar, sözünden gayrı söz dimez ve emri dutulmaz ve buyuruldusına amel olmaz ve serdâr çok hangisinin fermânına itâ‘at lâzım idüğü bilinmez ve serdâr bir tarafa ve kethudâ-yı sadr-ı âlî Hayazılcı Mehmed bir tarafa ve kul kethudâsı bir tarafa çeküp asgerde nizâm yok, bir eğlenmez mu‘ammâdır gider ve asgerin ekserî dağıldı ve kalanın dahi yeri pirelenüp gözleri girüsin gözedir oldu ve düşmen dahi karîb mahalle gelüp kondı. Ne hâl ise Niş’de olan nisvân u sıbyânı ve amel-mânde ihtiyârları esvâb ü eskâllerile arabalara doldurup, Üsküb ve Sofya ve Tuna yalularına gönderdikden sonra Niş palankasının [168b] ettrâfına handak kesüp münâsib yerlerine toplar vaz‘ olunup, bir miqdâr cebehâneleriyle müstahfiz yeniçeri ve cebeci ve topcı konup, zahîre ve levâzımât-ı sâ’ireleri görüldükden sonra bi’l-ittifâk Niş palankasından ilerü bir kurşun menzili yerde küffârın gelecek yolunu sedd ü mümâna‘at için handak hafrına mübâşeret olunup, sol tarafı Niş suyuna ve sağ tarafı dağa ulaştırılup ol sahrâyı serâpâ handak ile zapt idüp, münâsib mahallere tabyalar ihdâs ve üzerine mukaddem Niş’de bırakılan beş kıt‘a kolonborna ve kırk kadar şâhî topları vaz‘ u tertîb idüp cümle eyâleti asgeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Zornapa Mustafâ Paşa eyâleti ve eyâletinde olan mîr-i mîrân u ümerâ ve Arnavud Mahmûd Paşa ve umûm Arnavud’un piyâde vü süvâr hâne²⁴⁰¹ asgeriyle handakın sağ tarafı bağlara nihâyet bulduğu yerde metrislerde ve dahi aşağı Şâm asgeriyle Vezîr Salt Ahmed Paşa ve dahi aşağı Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa ve dahi aşağı Mısır asgeri ile Serdâr Receb Paşa ve dahi aşağı yeniçeri ve topcı ve dahi aşağı eyâletleriyle Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Abdullâh Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Şeyhoğlu Ahmed Paşa ve dahi aşağı su kenârına varınca cebeci tâ’ifesi handak ardına metrise girüp, müdâfa‘a-i

²⁴⁰¹ hâneV : -Y

düşmende müheyyâ oldular ve cümle ordu ve çadırlar dahi palanka ile handak arasına kondurulup atlu asker piyâdeye kafâdâr durdılar ve düşmen dahi Aleksanca'ya ve irtesi mâh-ı mezbûrun tokuzuncı mübârek Cum'a gün ki, yevm-i arefedir gelüp handak mukâbelesinde top menzili kadar mesâfe Papas korusu nâm yerde taburun kurup, piyâde vü süvâr handak üzerine hücûm itdükde, gönlünde olan niçe guzât handakdan taşra çıkup birez elleşdiler ve tarafeynden beşer onar âdem düşüp diller alındı ve kolonborna ve şâhî toplar dahi pey-der-pey atılup ve piyâde-i guzât dahi tûfenglerin serpüp hayli melâ'în mürd ü helâk olduğundan taburuna girüp giceledi ve irtesi şenbih gün ki, mübârek îd-i adhâdır melâ'în-i dûzah-karîn piyâde vü süvâr alayların sabâhdan öğleye dek tertîb idüp ve iki bin kadar piyâdesin iğfâl için metrisler üstüne bir miqdâr piyâdesiyle atlusun metris olmayan yere gönderüp, sâ'ir cümle piyâde askerin Arnavud Mahmûd Paşa'nın Arnavud askeri üzerine yürüyüp, bu aralıkda Vezîr-i a'zam Kethudâsı Mehmed Ağa sâzendeleriyle bir tarafa oturup baş ve dil getüren bana gelsin dellâl nidâ itdirmekle Ser-asker Vezîr Receb Paşa'ya inkisâr-ı kalb gelüp ceng ü tedbîre iğmâz idüp, câ-be-câ asker dahi firâra yüz dutup ve piyâde asker dahi metrisleri bıragup bir yere cem' olup, firârîleri kurşuna tutdılar. Müfid olmamağla Vezîr Salt Ahmed Paşa kendü askerin Kemânkeş Ahmed Paşa'ya ısmarlayup, birez âdem ile firârîleri her ne kadar döndirmeğe cehd ittiyse çâre olmayup geldi ve mukaddem metris üzerine ta'yîn olan piyâde kâfir fırsat bulup, bir taraftan girüp zapt itdi ve atlusuyla birez piyâdesi dahi metris olmayan yerden girüp, guzâtın olanca atlusın girü tûskürüp Arnavud Mahmûd Paşa dahi cümle Arnavud askeri ve Salt Ahmed Paşa ve Kemânkeş Ahmed Paşa ile ikindiden ahşâma dek dağ başında öyle ceng itdiler ki vasf olunmaz. Âkıbet cümle düşmen leşkeri Arnavud Mahmûd Paşa üstüne yürimekle, Arnavud askeri pâydar olamayup çâr nâ-çâr yerinden koparup metrisden taşra çıkarup ceng iderek vakt-i işâda Papas korusundan Niş suyun geçidden geçüp, Üsküb üzerinden memleketlerine dağıldılar.

Bu vaktde Mehmed kethudâ dahi firâr itmekle, askere hezîmet-i küllî vâkı' olup cümle top ve mühimmât-ı cebehâne ve çadır ve ağırlık yerinde kalup, tahlîs-i cânı için herkes firâra yüz dutdular ve ol gün sabâhdan Niş suyu geçid virirken *bi-emri'llâh* girüden yağın yağmurdan azîm taşgun olmağın, mukaddem köprüden geçen kurtulup sonra köprüyü küffâr zapt itmekle piyâde vü süvâr kasabanın zîr ü bâlâsından yeldirüp beş bin kadar guzât suya boğulup vâfiri cengde şehîd oldı ve kasabada kalan ümmet-i

Muhammed'in dahi kimi kırılıp ve kimi esîr olup ve kimi yalın ayak kaba baş ehl ü iyâliyle feryâd u figân iderek dağlara düşdiler.

Ser-asker Vezîr Receb Paşa ve asker-i İslâm'ın ekserî paşalar ile Vranya ve Leskusa²⁴⁰² üzerinden geçüp Samakov köylerinde bir yere gelüp Dıragman derbendine vardılar ve askerinin niçesi râh-ı selâmeti dutup perâkende oldular. Ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Zornapa Mustafâ Paşa ve Mehmed kethudâ ve birkaç paşa ve kol ağaları piyâde vü süvâr askerden bir miqdârı Şarköyü'ne gelüp, iki gün meks idüp zahîre bulunmaz ve düşmenden ârâm yok sükkân-ı kasabaya izin virüp, herkes getürebildikleri eşyâsın kaldırıp dağıldılar ve akablarınca kendüler dahi Dıragman'da Ser-asker Receb Paşa yanına gelüp, muhâfazaya me'mûr oldukların yazup der-i devlete bildürdiler.

Ve Mehmed kethudâ dahi mevcûd bulunan vezîr-i a'zam tevâbi'in yanına alup, yüzi karasıyla orduya geldi ve Tuna Muhâfızı Vezîr Sarı Hüseyin Paşa dahi bu vak'ayı işidüp, mukaddemâ feth itdüğü İrşova ve Fethülislâm kal'aların bırakup yanında olan asker-i İslâm ve Tökeli Kral ile Vidin'e gelüp muhâfaza üzre oldu.

Azîmet-i pâdişâh-ı İslâm be-Âstâne ve serdârî-i Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa be-mânde-i Sofya

Mâh-ı mezbûrun on ikinci Dû-şenbih gün, asker-i İslâm'ın²⁴⁰³ inhizâmı ve düşmen-i dînin Niş kasabasına istîlâsı miş yaş orduya yayılıp, giderek bozgun asker dökülüp geldiğün Dâru's-sa'âde Ağası Mustafâ Ağa nihânî rikâb-ı hümâyûna arz eyledikde, hatt-ı hümâyûn ile sihatin vezîr-i a'zamdân su'âl buyurdu ve Mehmed kethudâ gelüp vâkıf iken havfından ketm idüp, ba'dehu harâbi'l-Basra haberim yok tecessüs olunsun vâkı' ise arz olunur deyü telhîs eyledi. Dehrî mezheb etbâ'ıyla gice gündüz mest ü müdâm ve zorba deyü bu kadar bin âdemi kırup vaktiyle ulûfe virmedüğünden, kendüden kul tâ'ifesi dil-gîr ve âmme-i nâs nefret idüp balık sudan çıkup öldüğü gibi rikâb-ı hümâyûndan ayrıldığı sâ'at azlin belki gulüvv ile katlin fehmi itmekle, harbe çuvala sığmayup ahşâm üzeri Receb Paşa'nın hezîmetin vüzerâdan bir mu'temed kulları Sofya'da ser-asker alıkoyup, cümle ordu-yı hümâyûn askeriyle mühimmât-ı cebehâne ve topları teslim ve bu kulları şevketlü pâdişâh hazretleriyle girü avdet ve rûz-ı kâsıma değin Filibe'de ikâmet olunmasını arz eyledi. Ve der-akab ser-

²⁴⁰² Leskofça.

²⁴⁰³ asker-i İslâm'ın V : askerinin Y

asker Receb Paşa'ya yanında olan asker ile dernek ü cem'iyet idüp Dıragman derbendin muhâfaza itmek üzre hatt-ı hümayûn gönderildi ve irtesi Salı gün Dâru's-sa'âde ağası, kapu ağası ve Hasodabaşı ve silihdâr ağa ittifâken nihânî ba'de'l-yevm bunda ikâmet küllî hatâdır, düşmen ile beynimiz otuz sâ'at yer kalup ilerüde olan asker-i İslâm bi'l-külliyeye perâkende vü perîşân ve bunda olanın dahi yeri pirelenüp ekserî firâr eyledi. Vezîr-i a'zam sadâret havfından ayrılmak istemez ve bile giderse bunda kimse kalmaz ve kendü hemân Sancak-ı Şerîf'i teslim ve serdârlık ile bunda kalup, iç halkı ve rikâb ağalarıyla ric'at ve selâmet birle balkanları aşup Filibe'ye düşmek her vechile ma'kûl olduğun rikâb-ı hümayûna arz idüp ve "illâ birkaç gün dahi kalırsa bu taraflara katana yürür ve ordu-yı hümayûn askeri bellü aşrı kalmayup hammâl bakkâldan gayrısı dağıldı" didiler. Ol sâ'at vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaları ordu-yı hümayûna da'vet ve baş çadırda cem' olup, ibâdullâha nâfi' müşâvere olunmak üzre cumhûra hitâben sâdır olan hatt-ı hümayûnı kapu ağası getirüp teslim itdükde, vezîr-i a'zam cümle[y]e bunda hâtır gönül olmaz herkes bildüğün söylesün didi. Nakîb efendi rü'esâ-yı askere, "Şevketlü pâdişâhımız düşmen üzerine gitmek murâd iderse neferâtınız mevcûd mudur?", "Vezîr-i a'zam bilür" didiler ve Şeyh Seyyid Osman Efendi, vezîr-i a'zama, "Batıçine hezîmetinde orduyu yeniçeri yağma ve ceng itmeyüp firâr itdüklerin i'timâd itmeyüp, hilafdır demiş idin ya şimdi Niş ma'rekesinde de mi döğüşmedikleri yalandır? Hep bu rüsvâyılık sû'-i tedbîrin ve bile bulunmadığındur" deyü ağzın kapatdı. Ve Anadolu Kâdı-askeri Hekîm Yahya Efendi dahi, "Bu âna dek hâtır gönül sayup, bir alay tezv[îr] ile ortalık bu hâle girdi", vezîr-i a'zama, "Murâdın nedir buyur" didikde, "Bilmem ne söyliyeyim" cevâb itmekle, "Bu söz müdür bütün devlet sana sipâriş olmuş ya sen bilmedükden sonra kim bilsün, çünkü bildüğün yok hizmet uhdesinden gelemeszin. İşte pâdişâh mührü getir teslim it ilâcına devâ bulur" didi ve hayli esüb savurdu. Ve yine beyne'n-nâs tatyîb-i hâtır içün "Sultânım şimdiden sonra sizden ma'kûlî yokdur, iş işden geçdi hemân cümle asker-i İslâm ile siz bunda serdârlık ile kalup pâdişâhı kapusu halkıyla girü çevirüp derbendleri geçirüp Filibe'ye düşürelim ve şevketlü pâdişâhımız dahi murâd-ı hümayûnları serdârlık ile sizin bunda kalmanızdır" didi ve şeyhü'l-İslâm efendiyle Seyyid Şeyh Osman Efendi vezîr-i a'zam tarafında iken sükût itmekle, bu niyyet-i hayr üzre Fâtîha okunup, meclisden kalkıldı. Vezîr-i a'zam ile şeyhü'l-İslâm efendi huzûr-ı hümayûna varup, serdârlık ile kalacağına ittifâk olduğun azr idüp otağına vardukda, "Vezîr-i a'zam Mustafâ Paşa seni asker-i İslâm üzerine serdâr itdim leşker-i **[169a]** Tatar ile Kırım hanı ordu-yı hümayûnuma

gelüp mülhak oldukda, rü'esâ-yı askerimle meşveret ve Devlet-i Aliyyeme lââyık ve ibâdullâha nâfi' hareket ve düşmen-i dînden ahz-ı intikâma bezl-i kudret idesin" ve ocak halkına dahı, "siz ki yeniçeri ve sipâh ve silihdâr ağaları ve cebeci ve topcubaşı ve ocak ihtiyârları ve neferât kullarımız cümlemenize selâm ve du'â iderim. Vezîr-i a'zam kulumu serdâr idüp Sancak-ı Şerîfle alıkodum her ne emri derse benim emrimdir dîn-i mübîn uğur-ı hümayûnumuzda gönül birliği ile hizmet ve bed-du'âmdan sakınup hayır du'âm isterseniz yek-dil olasız" hitâbıyla, sâdır olan iki kıt'a hatt-ı şerîf Kapıcılar Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa getirüp vezîr-i a'zama teslîm eyledi. Cümle kul ağaları da'vet mahzarlarında feth ü kırâ'at olundu. Üç yıllık virgüleri mu'âf olmak şartıyla, sefere üç bin yükrük getürmeğe fermân-ı hümayûnla Çaşnigirbaşı Ahmed Ağa Despot dağlarına gönderilüp bostancı ustaları cem'ine mübâşir ta'yîn ve Edirne Bostancıbaşı Süleyman Ağa sür'at ile rikâb-ı hümayûna irişmek buyuruldu.

Ve on dördüncü Çehâr-şenbih gün sipâh ve silihdârdan beşer akça terakkîle ellişer nefer serderngeçdi yazılıp, Ser-asger Receb Paşa yanına gönderildi ve ol gün Dârû's-sa'âde Ağası Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa veya Şâm-Trablusu'ndan ma'zûl ve medyûnen ordu-yı hümayûnda mevcûd Benli Hüseyin Paşa'yı rikâb kâ'im-makâmılığına vezîr-i a'zamdı şefâ'at idüp kâ'il olmadı ve Mehmed kethudâsın arz idüp kânûn değil iken, nişâncıyı dahi garazen²⁴⁰⁴ seferli idüp, yerine küttâbdan Karanfilzâde Ali Efendi'yi nişâncı ve Nişâncı Çavuşbaşı Ermeni Mehmed Ağa'yı dahi alıkoyup, yerine Çavuşlar Emîni Mehmed Efendi'yi küçük defterdârlığa, küttâbdan Kirli İsmâ'îl Efendi'yi ve riyâsete sâbıkâ riyâsetden ma'zûl Yeğen Ahmed Efendi'yi vekîl nasb itdi.

Ve on beşinci Penc-şenbih gicesi tokuzuncı sâ'atde husûf-ı küllî olup, sabâh azîm alay ile vezîr-i a'zam otak-ı hümayûna gelüp, şeyhü'l-İslâm efendi ve Kâ'im-makâm Mehmed Paşa ile pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, mukaddem kâ'im-makâm paşayı "bir sadık kulundur" deyü arz idüp, "eyü ise kendüye" buyurup bir serâserli semmûr kürk giydirdi ve kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire dahi kendüye ilbâs miyânına bir kabza murassa' şemşîr ve incülü tırkeş kuşadup Selîmî destâr üzre iki bî-nazîr sorguç ihsân buyurup, şeyhü'l-İslâm efendi du'â itdükden sonra "*Hak Celle ve A'lâ* mu'în ve zahîrin olup göreyin seni dîn ü devlet ve hizmet-i ibâdullâhı bir hoş gör ve gözet Ber-hûrdâr olmak dilerse fukarâya merhamet ve şefkat idüp nâ-hak yere kan dökme ve yerin üstü var ise altı da var, sakalın ağarmış ayağın çukurda vâfir nasîhat

²⁴⁰⁴ garazen V : -Y

idüp, asker-i İslâm kullarımla Sancak-ı Şerîf'in Allâh'a emânet olsun” buyurup, yed-i hümâyûnlarıyla teslîm eyledi. Hâric-i otakda Feth-i şerîf okunup, Nakîb Efendi du‘â iderken cem‘ olan halka bir mertebe bükâ geldi ki tâ‘bîr olunmaz.

İrtesi mübârek Cum‘a gün Eylül‘ün yigirmisi idi, pâdişâh hazretleri beyaz şala kaplu semmûr erkân kürk ve küçük destâr üzre bir kebîr sorguç ile rahş-ı sebûk-seyre süvâr Âstâne-i sa‘âdet tarafına ric‘at ü azîmet, vüzerâ ve ulemâ ve a‘yân-ı dîvân otak kapusunda selâmlayup ilerü revân namâzgâh mahallinde mevcûd iki bin neferiyle yeniçeri ağası dahi öte sipâh-ı silihdâr ağaları selâmladığı vakt keçelerin ellerine alup hâl diliyle “bizi garîb kodun pâdişâhım” deyü, bir mertebe zarlıklar itdiler ki, vasf olunmaz. Ve ale'l-husûs sükkân-ı şehrin a‘lâ vü ednâ ve nisvân u sıbyânı yalın ayak kaba baş sokaklara dökölüp, “bizi nereye koyup gidersün pâdişâhım düşmene esîr itmeğe mi bıraktın” deyü, feryâd idüp saçların sakalların yolarak kaldılar. Ve re‘âyâ “hod üzerimize havâle olan on beş kat teklîfi, bin dürlü mihnet ile edâ ve tek pâdişâhımız iş görüp düşmenden ahz-ı intikâm ide deyü her cefâyâ sabr u tahammül ve zulmü kendümüze rahmet bilüp, fermâna itâ‘at iden bir alay zu‘afâyı dört yüz yıldan berü kulluk iden fukarâyı Nemçe keferesine mi virdin” deyü ağlaştıkları ayne'l-yakîn müşâhede olundu.

Ve muhassalü'l-kelâm, vech-i meşrûh alay ile nehr-i İskara köprüden geçilüp nevâlegâha nüzûlünde, serdâr-ı a‘zam huzûr-ı hümâyûna da‘vet ve bükâ itmeden nutku dutulup cevâba kâdir olmadı ve ancak “Kulunu hâtırdan çıkarmayup münâfık sözüne i‘timâd buyurma” diyerek ayağın öpüp yeşil çukaya kaplu semmûr erkân kürk ile ikrâm idüp, ata bindürdükden sonra tekrâr rikâbın bûs ve vedâ‘ eyledi.

Menzil-i Ormanlı ve on yedinci Şenbih gün menzil-i İhtiman ve on sekizinci Bâzâr gün menzil-i Yeniköy ve on tokuzuncu Dû-şenbih gün menzil-i Tatarbazarı. Ol gün Dâru's-sa‘âde ağası sevkiyle Rûm-ili ve Anadolu kâdı-askerleri ve nakîb efendi şeyhü'l-İslâm efendi'ye varup, “Bre Allâh'dan korkmaz niçeye dek bu bekrî zâlimin kılıcın salup sadâretin istersiz, yarın kıyâmet gün huzûr-ı Hak'da ne yüz ile cevâb virirsiz ve bi-eyyi vechin-kân bunun azli ve bir mütedeyyin vüzerânın nasbı mûcibdir ve bu rüsvâyılık ile dönmek, hep ol bî-akl fâsık bekrî zâlimin sû'-i hâl ve tedbîr-i murdâriyla oldu. Cümle ahvâline muttali‘ oldunuz ve hemân şimdi huzûr-ı hümâyûna varup sû'-i hâlin i‘lâm ve bir mu‘temed bendeye mühr-i vezâret virilmesini arz ve cümlemiz tarafından niyâz eyle” didiler. Zarûrî hâce efendi alup, nihânî huzûr-ı hümâyûna varup, “Devletin hayır-hâh bendeleri ve hayr u şer olan ahvâli ifâde itmek

üzerimize lâzım dâ'îleriyiz. Bir işdir itdük itmek gerek idik, cümle ulemâ yediniz bûs idüp, vezîr-i a'zamın hıyâneti zâhir ve nâ-şer'î işleri gün gibi bâhir azlin recâ iderler” didikde, “Yâ Efendi İstanbul'da Bağdâd köşkünde cumhûren huzûr-ı hümayûna gelüp İsmâ'îl Paşa'nın sû'-i hâlin söyleyüp ve bunun salâhiyet ve diyânet akl u ferâsetin arz idüp, her ahvâline kefil oldunuz idi. Evvelki sözünüz şimdiye uymadı bundan garaz nedir?” buyurdukda, “Hatâ itmişiz me'mûlümüz gibi çıkmayup hilâfı zuhûr itdi. Azli ihmâl olursa, devletin ber-bâdına ve memâlik-i İslâmiyye düşmen eline girmeğe sebep olur”. Be-herhâl azli mûcib olduğun ibrâm ve hâce efendi dahi yardım itmekle, “dün serdâr idüp bugün azl olmaz. Dört taraftan düşmen ağız açup ayakda iken, azli asker-i İslâm'ın perâkende olmasına bâ'is ve elimizde olan memleketin gitmesine hâdis olur. Matlûbunuza müsâ'ade iderim, lâkin Edirne'ye varup, rûz-ı kâsım geçüp düşmen ayağı kesilsün müşâvere olup lâyı-ı dîn [ü] devlet görüldüğü üzre bir bendeye sadâret ihsân oluna” buyurdu.

Kâ'im-makâm Mehmed Paşa, “Benden izinsiz müftî efendiyi yine pâdişâha buluşdurdunuz” haberin gönderdi. “Vaktlü vaktsiz buluşla gelmiştir” cevâb virildi ve yigirminci Salı gün menzil-i Filibe, ol gün ordu-yı hümayûn karşı yakaya konmuş iken nihânî vezîr-i a'zamdı kâ'im-makâm paşaya gelen kâğıdda, zinhâr benden haber varmayınca karşı geçmeyüp, berü tarafda meks itmesini bildirmiş ve ol dahi Filibe köprüsi yasakçılar ile muhkem zapt²⁴⁰⁵ idüp, kimse geçmemek üzre tenbîh itmiş ve Meriç kenârında bir mürtefi' mahalde yemeklüğe inildüğü vakt, kâ'im-makâm paşadan gelen telhîsde, berü yakada birkaç gün ikâmet olunmasını arz itmiş ve ol sâ'at orduyu kaldırıp kurmağa kapucubaşılardan Çakırcı Hasan Ağa gönderilüp, tamâm olunca değin ikindüye dek eğlendirilmiş idi.

Ol gün Bostancıbaşı Süleyman Ağa gelüp, yemeklikde kaftan giydi ve ulemâ efendiler kâ'im-makâm paşanın arzına birkaç gün müsâ'ade eylediler. Ve beş gün ikâmetden sonra yigirmi altıncı Dû-şenbih gün göçülüp, menzil-i Papaslı evvelki gün Françe ilçisi Filibe'ye gelüp, vezîr-i a'zama buluşmazdan mukaddem rikâb-ı hümayûna yüz sürmek kânûn olmamağla, ol gice anda beytûte idüp müşâhede-i cemâl-i pâdişâhî şerefine nâ'îl olmamak için sabâha iki sâ'at kalarak binilmişdi.

Yigirmi yedinci Salı gün menzil-i Kayalı ve yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün menzil-i Uzuncaova. Ol gün kâ'im-makâm paşa pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serdâr-ı

²⁴⁰⁵ zabt V : zabt u rabt Y

a‘zam ordu-yı hümâyûnla kışlaya dâhil oluncaya dek otak-ı hümâyûnun Edirne sahrâsında ikâmetin arz itdi. Ve yigirmi tokuzuncı Penc-şenbih gün menzil-i Harmanlı ve otuzuncu Cum‘a gün menzil-i Cisir-i Mustafâ Paşa ve sene bunda encâma irdi.

Katl-i Receb Paşa ve hezîmet-i küffâr be-karye-i Dıragman

Serdâr-ı a‘zam İskara nevâlegâhında pâdişâhdan müfârekat idüp, orduya vardukda savâb-dîd[e] ukalâ üzre orduyu kaldırıp, yarım sâ‘at ilerü yeniçeri ocağı olduğu mahalle kondurup, sükkân-ı şehre izin virüp kudreti olan ehl ü ıyâl ve emvâl ve eşyâsın arabalara tahmîl idüp, Bazarcık ve Filibe ve Edirne ve İstanbul ve etrâf memlekete dağılıp ba‘zıları ancak hâneleri hıfzına birer [169b] ikişer âdem alıkoyup gitmeğe kudreti olmayan fukarâ kaldı ve Kul Kethudâsı Receb Ağa, Kâ‘im-makâm Mehmed Paşa gamzıyla Boğazhisâr'a nefy olup vardukda başı kesilüp, yerine Egriboz'da olan Zağarcı Doğramacı Mehmed Ağa'yı nasb idüp orduya getürdi ve kendü Kâsım'dan sonra Âstâne'ye gitmek fikriyle Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa'yı Egriboz muhâfazasına ve selefi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'yı Sofya muhâfazasına ta‘yîn idüp, pâdişâhdan izinsiz Ser-asker Vezîr Arab Receb Paşa'yı Dıragman'da katl itdirüp mutasarrıf olduğu Haleb eyâletiyle Engürüs seraskerliğin Mora Muhâfızı Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa'ya virüp, orduya dâhil olunca Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa'yı Dıragman'da olan asker-i İslâm üzerine baş idüp, muhâfaza üzre iken piyâde vü süvâr sekiz bin Nemçe ve Macar Niş'den çıkup piyâdesi orta yoldan ve atlusı sağ ve sol ve dağdan bir gice ale'l-gafle sabâha karîb üç koldan guzât-ı İslâm üzerine yürüdükde, mukaddem Rûm-ili askerin basup firâr ve anları gören sâ'ir muhannesler ancak birer başları ile kaçup sabâh bir yere cem‘ ve meşveret eyledikde, “Girüye gidersek bizi pâdişâh eli bağılı öldürmekden düşmen elinde şehîd olmak dîn ü dünyâmıza hayırludur” deyü, cenge ittifâk ve cümle kırılınca döğüşmeğe ahd ü mîsâk idüp, piyâde vü süvâr on bin kadar guzât yürüyüp, dört taraftan düşmene kılıç koydular ve bir alay sarhoş nîki yorgun kâfiri kırarak çadırlardan ayırıp, bir ânda binden ziyâde baş kesmekle düşmen hezîmet bulup dağ yollarına firâra yüz tuttukda, Dıragman re‘âyâsı önin alup sapan kayası ve labud ile ekserin dahi anlar kırıp piyâdesi bi'l-küllîyye kılıçdan geçdi ve atlusın guzât-ı İslâm atlusı Şehirköyü'ne dek ta‘kîb idüp, El-uhdetü ale'r-râvî bu kadar bin kâfirden ancak üç yüz miqdârı Niş'e dâhil olup, Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa topuğun kurşun dağıdıp bir Kürd beğiyle bir miqdâr guzât şehîd olduğu yazılıp, bin kadar baş ile serdâr-ı a‘zama ve andan rikâb-ı hümâyûna telhîs olundu.

Muhârebe-i Françe ve Nemçe

Sene-i mezbûrede yine Françe kralı oğlu Döfen'i ser-asger idüp, hayli asger ile Nemçe üzerine gönderdi ve mukaddemâ başlık ile Belgrad'a müstevlî olan çasar dâmâdı Barfiş nâm kâfir dahi Nemçe asgerine ser-asger olup, Reyn suyundan Françe tarafına geçmiş iken, Françe asgeri dahi üzerlerine geleceklerin işidüp ol sâ'at döndi ve Françe asgeri dahi ta'kîb iderek vâfir Nemçe ülkesine girüp ve Nemçe asgeri cengden kaçınup sarpa çekilmekle açlıktan vâfir asgeri kırıldı ve Prençepe Dorançe dahi İngiliz vilâyetine varup, re'âyâsın isyân itdirüp, kayınatası tahtın cebren almak kasdında olduğun İngiliz kralı işidüp havfa düşmekle Françe'den imdâd isteyüp, otuz bin kâfir gönderdi ve bu kez Françe asgeri tefrika olmağla Nemçe asgeri mukaddem fırsat bulup ellerinden aldğı Magonsa ve Bona nâm kal'aları Nemçe muhâsara idüp, cengde niçe bellü başluları ve hayli asgerleri kırılup üç ayda güç ile vire ile alup, cümle top u tüfeng ve cebehânesiyle Françe taşra çıkdı. Ve Rin Papa mürd olup, Venedik beğzâdelerinden biri kardinal olmağla yerine nasb itdiler. Ve Nemçe çasarı yedi Hersek ile Ekoştâ nâm şehrine varup turın idüp, Macar Kralı olan Lodoykos Agustus nâm oğlını Roma krallığına intihâb eyledi.

SENE-İ BİN YÜZ BİR

Dâhil-i pâdişâh be-şehr-i Edirne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre-i Şenbih gün ki, Teşrînievvel'in beşidir, pâdişâh hazretleri Cîsr-i Mustafâ Paşa'dan dahi geçüp, Kemâl çayırından berü yemeklüğe nüzûlünde Vâlide Sultân hazretlerinden bir musâhib ile selâmı gelüp, nâ-hoş mizâc olduğın söyledi. Gerçi ol gün hevâ²⁴⁰⁶ germ, lâkin şehre karîb mahalde çamurdan hayli zahmet çekileceğın Bostancıbaşı arz itmeğın beyaz şala kaplu semmûr erkân kürk ve küçük destâr üzerine bir sorguç ile arabaya binüp hazırlık berâberinde Edirne Muhâfız Vezîr Kıncı Ali Paşa selâmlayup kâ'im-makâm paşa ile hem-inân ikisi de kırmızı çuka muvahhidî kallâvî destâr ile yürüyüp ve dahi öte a'yân-ı şehir ve esnâf zîr-i pâylarına akmişe-i elvân döşediler ve dahi öte ağa vekîli Süleyman Ağa selâmlayup Sırık Meydânı'na nasb olunan bârgâh-ı mu'allâlarına şeref-nüzûl ve der-akab Kâ'im-makâm Mehmed Paşa içeri da'vet, bir sevb serâserli semmûr kürk giydürüp harem-i şerîfe teşrîf buyurdu.

Şevketlü pâdişâh hazretlerinin ibtidâ seferi olup, düşmen-i dînden ahz-ı intikâm içün cem' olan niçe asker ve mühimmât-ı cebehâne ile hareket olunduğı bir târîhde olmuş değil iken, düşmen-i dîne kemâl mertebe havf târî ve tabur ile Âl-i Osman'a karşı gelüp, ceng itmek şöyle dursun Tuna'dan berü zaptlarında olan kılâ' u palankaları bırakup Zemun'a firârları muhakkak iken, rü'esâ-yı askerî sû'-i tedbîrinden pâdişâhı Sofya'da alıkoyup, kendü râhatlarına düşdükleri bu rüsvâyılığa sebep oldu.

Ve mukaddemâ maktûl Gedük Mehmed Paşa a'vânından Acem'e firâr iden Zor Abbâs ve refîki Zırhlı Bölükbaşı ve yigirmi kadar eşkıyâsıyla giderken, Arz-ı Rûm Beglerbeğisi Vezîr Tursun Mehmed Paşa ta'yîn itdüğü bölük Ahıska semtinde bir mahalde irişüp, cümlesin kılıçdan geçürüp Zor Abbâs ve Zırhlı Bölükbaşı'yı kayd-ı bend ile Âstâne'ye ihzâr ve irtesi Bâzâr gün otak-ı hümayûn önünde boyunları urulup ser-i bürîdeleri yanlarına bırakıldı.

Ve üçüncü Dû-şenbih gün Vezîr Kıncı Ali Paşa Filibe muhâfazasına me'mûr oldu ve beşinci Çehâr-şenbih gün Kırım hanı Sofya'da ordu-yı hümayûna geldükde ilbâsiçün kırmızı kadifeye kaplı bir semmûr kabaniçe ve bir kalpak ve iki sorguç ve bir kabza murassa' şemşîr ve tırkeş serdâr-ı a'zama gönderildi.

²⁴⁰⁶ hevâ V : -Y

İstâilâ-yı küffâr be-kal'a-i Vidin

Serdâr-ı a'zam Tökeli Kral'ı katl idersem Nemçe çasarıyla sulh olup, hem devletden intikâm alurum ve hem bir dostluk imiş olurum fikriyle, serhadde müte'allik ba'zı umûr müşâvere bahânesiyle kral-ı mezbûrî orduya da'vet idüp, evvel-emirde korkup sonra askerini Vidin'e karîb mahalde alıkoyup, kendü üç yüz kadar Macar ile Sofya'da gelüp buluşup ve kendüye itmi'nân-ı kalb için otağın zukakların açup fitilleri yanmış Macar askeri âmâde ve kralların ihâta idüp, "da'vetten murâdınız nedir buyurun zîrâ Niş'den câsûsum geldi, düşmen iki bölük olup biri bu tarafa ve biri Vidin üzerine gidicekdir" didi. Ve "katline mübâşeret olunursa bir azîm fitneye müntehî olur" deyü vakt-i âhere ta'vîk idüp, "ancak murâdımız sizinle görüşmek idi görüşdük. Göreyin seni me'mûr olduğun yerlerde taksîrât itme" deyü dil-nevâzlık idüp, serâserli nîm-ten kürk ve etbâ'ına sâde hil'at giydirüp ve irtesi binüp gitti. Ve mukaddem Niş'den dil aldırup su'âl itdükde, yigirmi bin kadar Nemçe ve Macar ile Pereşlov nâm Nemçe ser-askeri Vidin üzerine geleceklerin haber virüp, ol dahi Vidin Muhâfızı Vezîr Sarı Hüseyin Paşa'yı habîr ü âgâh idüp, "Ben taşradan ceng iderim ve siz kal'ayı muhkem muhâfaza idin" demiş idi. Ve bu aralıkda Sofya'ya gidüp ve askeri Vidin'e bir menzil ba'id yerde bulunup, mâh-ı mezbûrun altıncı Penc-şenbih gün kâfirin Vidin'e karîb mahalle geldükleri haber alındıkda, Vezîr Hüseyin Paşa dahi yerlü kulu ve kapu kulundan iki bin âdemi Bâyezid Beğ ile Vidin kal'asına kapayup, kendüsi Çetrefiloğlı Yûsuf Paşa ve Etmekçi Yûsuf Paşa ve Kapudan Ali Paşa mükemmel kapuları ve sekiz yüz terakkîle serdengeçdi ve sipâh ber-vech-i tahmîn on bin kadar guzât ile irtesi Cum'a gün Vidin'den yarım sâ'at ilerü düşmene karşı varup ve küffâra Ketenci köprüsin geçürtmemek kasdıyla kethudâsı Mehmed Ağa'yı bir miqdâr askeriyle ilerü ta'yîn eyledi. Lâkin kâfir mukaddem geçüp ve safların bağlayup, yürimekle öyle vakti mukâbil ve ikindiye dek ceng olup, kesret-i düşmenden Mehmed kethudâ yügrük bayrağın girüye döndürdüğünden, asker-i İslâm bozulup firâr ve terakkîle sipâh bir miqdâr dayanup ceng itdi ve anlar dahi pâydar olamayup, nâ-çâr köpek cengi iderek, râh-ı selâmeti tutup cümle asker Rahova'ya doğru târumâr oldu. Ve düşmen-i dîn dahi bî-pervâ gelüp, Vidin'i muhâsara idüp, iki gün döğüp ve üçüncü gün vire ile alup zapt eyledi. Varoşda olan sagîr ü kebîr ve zükûr u inâsdan beş bin kadar ümmet-i Muhammed'i

esîr²⁴⁰⁷ idüp, bî-hadd mâl-ı ganîmete muvaffak oldu ve bu takrîb ile kâfir Vidin'e mâlik oldu. [170a]

Azl-i Vezîr-i a'zam Bekrî Mustafâ Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret Fâzıl Mustafâ Paşa

Mâh-ı mezbûrun on birinci Salı gün bi'l-ittifâk ulemâ re'yiyle şeyhü'l-İslâm efendi Hasoda köşkünde arz itdüğü üzre mühr-i vezâret, Sakız Muhâfız Vezîr Fâzıl Mustafâ Paşa'ya ve vezâret-i sâni haslarıyla rikâb kâ'im-makâmı Boğazhisâr Muhâfız Vezîr Türk Ali Paşa'ya tevcîh ve da'vet-nâme-i hümâyûn ile nihânî Salahor Arab Süleyman Ağa gönderilüp, mukâbele-i hizmet şeyhü'l-İslâm efendiye bir erkân semmûr kürk giydirildi.

Ve yigirmi ikinci Şenbih gün ki, ibtidâ[-yı] kâsımdır, Kâ'im-makâm Ali Paşa ahşâm vakti gelüp, doğru Bostancıbaşı odasına inüp, şeyhü'l-İslâm efendi vesâteti ile Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, serâserli semmûr kürk ilbâs ve selefi Mehmed Paşa'ya Silistre eyâleti virilüp, Rusçuk muhâfazasına ta'yîn buyuruldu.

Ve irtesi Bâzâr gün, Engürüs seraskerliğ[in] vezâret ile yeniçeri Ağası Koca Mahmûd Ağa mansıbına zamîme kılınup, asker-i İslâm dağılmamak üzre Sancak-ı Şerîf dahi teslîm ve sadr-ı sâbık Bekrî Mustafâ Paşa'dan mühr-i şerîf alınup, tekâ'ud haslarıyla Magalgara'da gelüp oturmak üzre hatt-ı hümâyûn ile Kapıcılar Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa Sofya'ya gönderildi.

Ve yigirmi beşinci Salı gün, Vezîr-i a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa dahi gelüp, vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı şehir nîm-râhda istikbâl ve doğru otaka inüp, beyne's-salâteynde huzûr-ı hümâyûna da'vet ve Hasoda köşkünde bisât-bûs-i padişahî şerefine nâ'il olup, mu'tâd üzre kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ilbâs ve mühr-i şerîf gelince, Hasodabaşı ağada olan mühri yed-i hümâyûnlarıyla teslîm ve otağına vardukda, “Devletin neye ihtiyâcı var, re'âyâyâ küllî zulmdür” deyü, avâriz ve nüzûl ve sürsat²⁴⁰⁸ ve iştirâyı ref ve bütün memâlik-i İslâmiyye'ye sârî olan hâne akçasın def idüp, sâdır olan hatt-ı hümâyûn ile kâ'im-makâm-ı sâbık Mehmed Paşa çevrilüp, kapu arasına habs olundu.

²⁴⁰⁷ esîr V : esîr-i der-zencîr Y

²⁴⁰⁸ sürsat V : -Y

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün, Dûlbend Gulâmı Şehrî Mehmed Ağa, çavuşbaşılık ile taşra çıkup, Penc-şenbih gün ordu-yı hümâyûn şehre girüp, Hırka-i Şerîf ve livâ-yı Rasûli aleyhisselâm Kâ'im-makâm Ali Paşa yediyle içerü teslim oldu.

Ve mâh-ı Safer'in gurrei Bâzâr gün, kapıcılar kethudâsı mühr-i hümâyûnı getirüp kasr-ı mezbûrda vezîr-i a'zama virilüp, beyaz çukaya kaplı semmûr erkân kürk ilbâs ve hânesine vardukda, kapıcılar kethudâsın çağırup, “Bre ebleh koca, mühür alduğun âdemi niye bıragup geldin? Ya kaçarsa siyâset olunacağından haberin yok. Ancak Eskişaray'da âdem bitmez, sen gibi eşek terbiye olur” itâb idüp, Bostancıbaşı Süleyman Ağa'yı elli kadar bostancıyla gönderdi. Ve Gövendeli, nâm karyede bulup mâh-ı mezbûrun yedinci Şenbih gün Edirne'ye getirüp, Timurtaş'da giceletdi ve irtesi Bâzâr gün Mağalgara'ya irsâl, tezkirecileri ve vekîl-harcı ve hazînedârı ve mühürdârı ve hazîne kâtibi ve dutdârı²⁴⁰⁹ ve silihdârı ve çukadârı²⁴¹⁰ ve üç nefer mukarrebleriyle tamâm on iki nefer âdemi bostancılarda habs olundu.

Ve muhâfız-ı Limni kethudâ-yı yeniçeriyân-ı sâbık Bekir Paşa Edirne'ye getirülüp, onuncı Salı gün yeniçeri ağalığına ilbâs-ı hil'at buyurilup ve selefi Koca Mahmûd Paşa ser-askerlikle kaldı ve mukaddemâ vezâret haslarıyla Sakız'dan Kubbealtı'na gelen Vezîr Baltacı Hasan Paşa'ya Bağdâd eyâleti ve Vize'den gelen Koca Arnavud Ali Paşa yine mansıbına gidüp ve Dilâver Paşa'ya Şehrîzor eyâleti ve selefi Çerkes Ahmed Paşa'ya Silistre eyâleti tevcih olundu ve Sofya Muhâfızı Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa bâ-emr-i hümâyûn şehre şaranpo çeküp ve Siyavuş Paşa kapısı ve İmâret kapısı ve Su kapısı ve Sagîr Bazar kapısı ve Baş çeşme kapısı ve Katana kapısı ve Sanduklu Kapu nâm yedi mahalden kapular ihdâs ve muhâfaza üzre iken Eğriboz sükkânının matlûbları üzre müsâ'ade olup, paşa-yı müşârün-ileyh Eğriboz muhâfazasına ta'yîn ve yerine anda bulunan Kara Mehmed Paşa Kethudâsı Rüstem Paşa me'mûr oldu.

Vefât-ı Vâlide Sultân

Pâdişâh hazretlerinin vâlidesi Âşûb Sultân toksan yaşında pîr ü alîl ve bir seneden berü sâhib-i firâş idi. Mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Bâzâr gün fevt olup, cümle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân da'vet ve Dâru's-sa'âde önünde şeyhül-İslâm efendi imâmetiyle namâzı kılınup, arabaya tahmîl ve Sultân Süleyman Han-ı kadîm türbesine defniçün Küçük Mîrâhûr Şirin İbrâhîm Ağa ile İstanbul'a gönderildi.

²⁴⁰⁹ dutdârı V : -Y

²⁴¹⁰ silihdârı ve çukadârı V : çukadârı silihdârı Y

Ve Boğazhisâr Muhâfızı Kara Mehmed Paşa Kethudâsı Ahmed Paşa'ya Anadolu eyâleti inâyet ve selefi Vezîr Deli Ömer Paşa ayağına tîmâr itmek üzere Âstâne'ye gelmek buyuruldu. Sadr-ı sâbık Bekrî Mustafâ Paşa Muhzırı Bektâş Ağazâde Mehmed Ağa'ya Canik sancağı virilüp, dört yüz âdem ile Sofya muhâfazasına gönderildi ve ser-asker-i cedîd Vezîr Koca Halil Paşa Egriboz'dan ordu-yı hümâyûna vâsıl oldukda, ser-asker-i atîk Vezîr Koca Mahmûd Paşa kendü vilâyeti Üsküb muhâfazasına ta'yîn ve Sancak-ı Şerîf Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa'ya teslim olup, defterhâne ile defterdâr ve re'îs efendi ve cümle kapu kulu ocak ağalarıyla Âstâne'ye gelmek üzere hatt-ı hümâyûn ile mâh-ı Rebi'ülevvel'in guresi Salı gün bir kapucıbaşı gönderildi. Ve Dıragman derbendi muhâfazasında olan askere dahi izin virildi.

Ve on üçüncü²⁴¹¹ Penc-şenbih gün ordu-yı hümâyûndan gelen Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti virilüp, Anadolu'nun eşkıyâ teftîşi ve sefere asker sürücülük emriyle me'mûr oldu. Ve Yeniçeri Kâtibi Veli Efendi'yle ocak yazıcısı Ali Efendi'ye Belgrad pâyesi virilüp, mükemmel kapularıyla Ser-asker Halil Paşa yanına ta'yîn olundu.

Ve on birinci Cum'a gün mahbûs Baştezkiireci Kızılbaş Ahmed Efendi, Üç Şerefelide katl olundu. Ve on üçüncü Bâzâr gün Sultân Selîm Câmî'i'nde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri du'âda hâzır bulundılar.

Ve müjdeci Hacı İbrâhîm gelüp, hüccâc-ı Müslimîn'in sâlim Şâm-ı şerîfe vüsûlin haber virdi ve getürdüğü bir kutu hurmadan²⁴¹² bir miqdâr tenâvül ve kusûrın mazhar-ı iltifât vezîr-i a'zama gönderdi.

Ve yeniçeri Ağası Bekir Paşa mürteşî ve nâ-müstahak âdemleri ve tâze oğlanları çorbacı idüp ve Sofya'da kalan yeniçeriye irsâl olunan ulûfeye hıyânet töhmetiyle, mâh-ı mezbûrun on beşinci Salı gün ma'zûlen Niğbolu sancağı tevcîh ve yerine Vezîr-i a'zam Kethudâsı Kādî Ali Ağa nasb olundu ve sâbıkâ Çavuşbaşı Ermeni Mehmed Ağa ve Hamr Emîni Küfrî Ahmed Efendi ve Belgrad pâyesi virilen Velî Paşa ve baş-rûznâmecî ihzârına âdem gönderilmişidi. İrtesi Çehâr-şenbih gün gelüp zindânda habs olundılar.

²⁴¹¹ Doğrusu "onuncu" olmalı.

²⁴¹² hurmadan V : helvâ Y

Ahvâl-i donanma-yı hümâyûn

Kapudan Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa Akdeniz muhâfazasına me'mûren donanma-yı hümâyûn ile Sakız'a vardukda, mukaddem sefere da'vet olunan on kıt'a Cezâyir kalyonı geçen mâh-ı Şa'bân selhinde Rodos altına gelüp, yolda gelürken Moton ve Koron mukâbelesinde bir Venedik çekdirmesiyle Katavya Burnu'nda bir korsan kalyonun aldıklarından gayrı Françe'nün Malta kurbunda bir kalyonuyla Kıbrıs'a gider bir şitiyesin ve Mısır'an gelür yüklü bir kalyonun ve İngilis'in dahi Mısır yükiyle bir peneklerin alup, Rodos limanına getürüp içinde olan eşyâya vaz'-ı yed itmeleriyle muhâfız-ı Rodos Ahmed Paşa kapudan paşaya i'lâm eyledikde, harbî kefereden alınan çekdirme ile kalyondan mâ'adâsın itlâk etmek üzere kapudanlarına ve Ahmed Paşa'ya mektûblar tahrîr ve ıslâh-ı zâtu'l-beyn için ümerâ-yı bahriyyeden Derviş Beğoglı Mehmed Paşa'yı çekdirmesiyle gönderüp müsâ'ade ve aldıkları çekdirmeyi dahi kapudan paşaya gönderdiler.

Ol vaktde Venedik donanması dört taraftan Benefşe kal'asın muhâsara itdüğü mahsûr-ı Müslimîn'in arz-ı mahzarları Sakız'da kapudan paşaya gelüp, deryâ beğleri ve mîrî kalyon ve Cezâyir ve Tunus ve Tarablus kapudanları da'vet ve Benefşe imdâdına varmak üzere meşveret idüp, "Küffârın metîn kalyonları ve mavnaları ve âteş gemileri olup üzerlerine varmaya korkarız vardığımız hinde ceng ile zebûn olduğu vakt kalyonlarına âteş virüp ve âteş gemilerin dahi bizim kalyonlarımız arasına yürüyüp cümlemizi yakar bir vechile Venedik donanmasının hîlesine tâkat getirülmez" deyü, gitmeden ibâ etmekle mîrî kalyon kapudanı olan [170b] Memi kapudan habs olup, siyâset olunmak üzere iken Sakız muhâfızı bulunan hâlâ Vezîr-i a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa şefâ'atiyle itlâk olunduğu esnâda bir azîm fırtına kopup gemileri perâkende etmekle mîrî kalyonlar Girid cezîresi kurbunda Santor adasına düşüp ve *bi-lûtfillâhi ta'âlâ* ol mahalde Pavlo kapudan nâmında bir harbî Venedik kalyonuna râst gelüp, kıtâl-i azîm esnâsında melâ'in darb-ı topa tâkat getüremeyüp, firâr ve altmış beş toplu bir mehîb Venedik Vardakosta kalyonuna dahi müsâdif ve öyleden ahşâma dek cengden sonra feth ü teshîr ve helâk olan hanâzîrinin bakıyyesi bend ü esîr olup, niçe bâhâdırân-ı guzât dahi zümre-i şühedâyâ mülhak oldu.

Ve kalyonun top darbından direkleri ve teknesi rahnedâr olduğundan gayrı mîrî kalyonlar dahi vâfir zedelenüp, ahz olunan kalyon ile cümlesinin ta'mîrleriçün Bodrum adasına gönderildi. Ve ocak kalyonlarının çendân fâ'idesi olmamağla izin virüp ve Egriboz kal'asının dahi mühimmât-ı cebehânesin gereği gibi görüp irsâl eyledikten

sonra sâlimîn ve gânimîn donanma-yı hümâyûn ve mîrî kalyonlar ile İstanbul'a gelüp ve alınan kalyonların ve çekdirmenin ve sekiz kıt'a firkatenin bayrakların ser-nigûn diküp şenlik iderek Tersane-i âmireye vâsıl oldu. Lâkin Akdeniz'in cezâireler re'âyâsından ve leb-i deryâda vâkı' kurâ vü kasabâtdan celb-i mâl itdüğinden gayrı deryâ beğlerinden dahi imdâdiyye nâmıyla cebren ikişer kîse akçamızı aldı deyü, şikâyet mahzarları rikâb-ı hümâyûna arz olundukda, muhâfaza nâmıyla Midillü'ye nefy olup yerine Cezâyir Beğlerbeğisi Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa kapudan nasb ve mu'accelen gelmek üzere emir gönderildi ve gelinceye dek Tersane-i âmirede Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Ali Beğ vekâlet itmek buyuruldu.

Ve Van beğlerbeğisi Ağa-i Bektâşiyân-ı sâbık Vezîr Müezzîn Hasan Paşa yerlû kullu ile mâbeyn düşüp kendüye hükûmet itdurmeyüp ve hall ü akd ellerinde olduğun mukaddemâ der-i devlete²⁴¹³ arz ve haklarında emr-i âlî sâdır olup, mezbûrları ziyâfet bahânesiyle hâric-i kal'ada bir mahalle da'vet ve Camuscıoğluyla dört nefer rû'esâyı bizzât kendü tevâbi'i katl itdüğün bildirüp, def'-i fitne için eyâlet-i mezbûre Vezîr Deli Ömer Paşa'ya ve eyâlet-i Şâm altı seneden berü Özi Muhâfızı Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya tevcîh ve Rusçuk ve Niğbolu semtlerin ser-askerlikle muhâfaza itmek buyurılıp ve paşa-yı mezbûrun çırağı Bostancı Mahmûd Paşa, Özi muhâfazasına ta'yîn olundu. Ve Retmo Muhâfızı Şeyhoğlu Ahmed Paşa'ya vezâret ile Kandiye eyâleti ve selefi Vezîr Çalık Ali Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti ve anın selefi Vezîr Tursun Mehmed Paşa'ya Karaman eyâleti inâyet buyuruldu.

Ve yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün mahbûs vekîl-i harc Ali Ağa dahi Üç Şerefeli'de katl olundu.

Ve mâh-ı Rebi'ülâhîr'in ikinci Penc-şenbih gün, Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa Sancak-ı Şerîf ve ocak halkıyla Dimotoka semtinden gelüp, Vezîr-i sâni Türk Ali Paşa ve erkân-ı devlet ve mehterhâne ile Emirli nâm karyede istikbâl ve alay ile Timurtaş köprüsünden şehre girüp, vezîr-i a'zam dahi kendü hânesi önünde karşılayup Sancak-ı Şerîfi Arz Odası'nda pâdişâha teslîm idüp, kendüye kürkli ve sâde iki kat hila't-ı fâhire ve Nişâncı Mehmed Paşa'ya serâserli kürk ilbâs buyuruldu. Ve Haleb muhassılı Kel Yûsuf Efendi baş defterdâr ve küttâbdan Kara Bekir Efendi hizmet-i riyâset ve sâbıkâ riyâsetden ma'zûl Yeğen Mehmed Efendi rûznâmecî nasb oldu.

²⁴¹³ der-i devlete V : der-i Devlet-i Aliyye'ye Y

Ve beşinci Bâzâr gün dîvânda reşen ve lezez ve masar ulûfesi çıkup, vüzerâ ve mansıb-ı cedîde ile şeref-yâb olanlar hil'at giyüp, hâne-i arzda el öpdiler ve yeniçeri ağasından gayrı cümle kul ağaları İstanbul'a kışlaya gönderilüp odalarının düzenlerin düzüp ve herkes ulûfelerin odalarında almak üzre zâbitlerine muhkem tenbîh olundu.

Ve ol gün dîvândan sonra taraf-ı pâdişâhîden mazhar-ı iltifât zahr-ı mübârekleriyle teşrîf buyurulmuş beyaz şala kaplı bir semmûr erkân kürk ve bir kabza mücevher hançer ve hatt-ı hümayûn ile Musâhib Seferli Süleyman Ağa, vezîr-i a'zama gönderildi.

Firârî-i Hayzer be-şehr-i Bükreş

Mukaddemâ Eflak beğın kaçırıp Bükreş'e zapt iden Hayzer nâm Nemçe cenarali üzerine Hanzâde Azamet Giray Sultân ve Tuna Muhâfızı Vezîr Mustafâ Paşa Rusçuk'dan Tuna'yı geçüp, Yergögi sahrâsında cem'iyet üzre olduğın düşmen-i dîne habîr ve Bükreş'den firâr itmekle, Hanzâde ta'kîb idüp, bir miqdâr kâfire bir mahalde irişüp kırdı ve defterdârların esîr ve Bükreş'e ke'l-evvel zapt idüp Eflak beğın iskân itirdiği haberi mâh-ı mezbûrun on üçüncü Dû-şenbih gün rikâb-ı hümayûna arz olundu.

Ve bundan akdem Anadolu'ya firâr zu'mıyla ordudan gelen Bekrî Mustafâ Paşa serçeşmesi Tokmak Bölükbaşı ve Osman Paşaoğlu Ahmed Paşa'nın baş bölükbaşısı Derviş Ali zindânda habs olmuşidi. Küfrî Ahmed Efendi ile üçünün de Üç Şerefeli'de boyunları uruldu.

Vefât-ı Mustafâ Paşa

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün Bekrî Mustafâ Paşa'nın Magalgara'da füc'eten fevti haberi gelüp, eşyâsı mîrîye kabz olundu. Ve Malâtiye sancağı ilhâkıyla Sivas eyâleti Vezîr Salahor Süleyman Paşa'ya ve Mar'aş eyâleti sipâhîler ağalığından ma'zûl Süleyman Paşa'ya tevcîh olup, terakkîle yazılan sipâh ve silihdâr serdengeçdilerinin ibtidâları ve müstahak oldukları ulûfeleri virildi.

Ve on yedinci Cum'a gün Hasoda eskilerinden Hacı Ahmed Ağa'ya kırk pâre ile Mısır yeniçeri ağalığı ve Ken'ân Ağa'ya Şâm Ağalığı inâyet ve huzûr-ı hümayûnda ilbâs-ı hil'at buyuruldu. Ve Ermeni Mehmed Ağa'ya mîrîye seksan bin gurus virmek şartıyla ıtlâk olup, Mehmed Paşa'dan gayrı mahbûslara izin virildi ve Trablusşâm eyâleti Vezîr Hamza Paşa fevtinden Filibe muhafızı Vezîr Kıncı Ali Paşa'ya tevcîh olundu.

Ve üç anbarlı kapudan kalyonu tersane önünde kalafat olurken, fundadan tutuşup tersane halkı ve kâ'im-makâm paşa ve sekbânbaşı ve Bostancıbaşı bu kadar nefer ile üzerine varup her ne denlû cehd itdiler ise, itfâsı mümkün olmamağla ihrâk bi'n-nâr olup Fahrîoğlu nâm bir bâzergân henüz Karadeniz'de yapup getürdüğü kalyon hüsn-i rızâsıyla mîrîden on tokuz bin guruşa alınup, yerine vaz' olundu ve kapudanlığa da'vet-nâme-i hümayûnla Cezâyir'e giden âdem varmazdan mukaddem, Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa Dayı ve kul ile mâbeyn düşüp, bir gice ale'l-gafle kal'adan çıkup bir mahalde der-kemîn itdüğü firkateye binüp, Âstâne cânibine firârî şâyi' olmağla, ehl ü ıyâlî bir şeyh hânesine ilticâ ve eşyâsın yağma itdükden sonra a'yân-ı vilâyet tarafından yazup rikâb-ı hümayûna gönderdikleri mahzar ve hedâyâları yedi nefer âdemleri ve iki kalyon ile İstanbul'a gelüp, Edirne'de vezîr-i a'zama buluşdılar ve Hacı Hüseyin Paşa'yı Cezâyir paşalığına kabûl itmeyeceklerin ve kapudan olur ise de, hizmet-i pâdişâhiye gelmeyeceklerin bildirüp ve Tunus Beğlerbeğisi Cerrâh Mustafâ Paşa'yı Cezâyir paşalığına taleb itdüklerin yazup, mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gün vezîr-i a'zam tarafından mahzarları ve dört Frenk oğlanı ve dört murassa' tûfeng ve altı ehrâm ve üç mak'ad ve bir kebîr âyine ve üç mercan tesbîh ile rikâb-ı hümayûna arz olup, def'-i fitne için kapudanlık Egriboz Muhâfız Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa'ya ve Cezâyir paşalığı Darphâne Emîni Hamamcı Mustafâ Ağa'ya ve Tuna kapudanlığı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa'ya tevcih²⁴¹⁴ olundu.

Ve sunûf-ı askerin mevâcibleri ziyâde olduğundan, her ulûfe tamâm olunca hayli sıklet çekilür idi ve vüzerâ ve ocak ağaları nâ-müstahak tâzelere belağa mâ-belâg virdiği tekâ'uddan isrâfât çoğalup Hazîne-i âmireye küllî noksan gelüp ve sagca yerdir çalınmaz sevdâsıyla yeniçeri ocağına bağlayup, mahallinde teftîş olunsa “yoldaşım” deyü, yakasın kurtarup sepet ardından gelme yevmî kırk ve elli ve altmış ve yüz akçaya varınca ulûfeler ile ta'yînâtlar yiyüp ve yeniçerilik nedir bilmez ve metrise akli irmez bir alay saplama nâ-müstahak ile ocaklar dolup ve beytül-mâlî'l-müslimîne zarar geldiğin vezîr-i a'zam bilüp ve tashîh olmasına ocak zâbitleri dahi tâlib olmağın, Zağarcı Eğinli Mehmed Ağa nezâretiyle mukaddem yeniçeri ocağı yoklanup, saplama ve nâ-müstahak olanlar külliyetle çalınup ve emekdârların ancak ibtidâları kalup, terakkîleri ref' ve senevî mîrîye yüz bin guruş â'id oldı ve bu seferde bulunan yeniçerinin dahi ancak Kaçanak cenginde mevcûd üç bin neferinden gayrı otuz bin

²⁴¹⁴ tevcih V : tevcih ve inâyet Y

yeniçerinin esâmîsi çalınup, sene-i âtiye için cümle Akdeniz cezîreleri vesâ'ir memâlik-i mahrûsada olan yeniçeri sefere [171a] me'mûr olup, yerine müceddeden odalar vaz' olundu.

İstâilâ-yı küffâr be-memâlik-i Rûm-ili ve âmeden-i azîmet-i Tatar Han ve Mahmûd Paşa bi-def'-i a'dâ

Kasaba-i Niş düşmen yedine girdikten sonra mukaddem Ser-asker Receb Paşa çekdüğü şaranpo yerine bir azîm toprak kal'a ihdâs ve etrâfına amîk vasî' handak ve şaranpo ve müte'addid tabyalar ile metânet ve istihkâm virüp, asker-i İslâm'dan alduğı ve Belgrad'dan getirüp ordılarında mevcûd toplardan toksan miqdâr top ve müstevfâ cebehâne ve zehâyir vaz' ve Nemçe ve Macar ve haydûd re'âyâdan on bin kadar cengci asker üzerine Fetran nâm Nemçe cenaralin baş idüp, cümle Rûm-ili memleketin kabzına almak zu'mıyla her kurâ vü medâyin ve kasabâtın kinez ve papas ve mu'teberlerine nihânî itâ'at haberleriyle ihtilâl ve mezbûrlar dahi, "Müslimânlar'ın hükmü tamâm olup Osmanlu'nun devri döndi ve ba'de'l-yevm dem bizimdir" deyü, İstanbul'a varınca gönderdikleri kâğıdlardan mukaddem Sofya ve Filibe re'âyâsı isyân ve itâ'atden çıkup her kurâ vü kasabât ve medâyinin bellü başlu kefere ve papasları Niş'e varup Nemçe'den kendülere hâkimler alup, salîbli Nemçe bayrakları kaldırup önlerine düşüp yer yer nisvân u sıbyânı sarp dağlarda becenelere girüp, tüvânâsı harbî kefereye katışup küme küme taburlara tahassun idüp, göze kesdirdikleri kasabalara yürüyüp gâret ü hasâret ve ihrâk bi'n-nâr ve buldukları ümmet-i Muhammed'in kimin kırup ve kimin esîr idüp, hâmile hatunların karınların yarup ol bî-günâh ma'sûmları ayaklarından çeküp yere çalmak gibi ve dahi buna göre itdükleri niçe dürlü ezâlar bir vechile kaleme gelmeyüp, evvelâ Üsküb martaloslarından Karpoz didikleri kâfir ni'am-ı hüdavendigâr ile perverde olmuşiken küfrânü'n-ni'melik idüp firâr ve re'âyâ ve harbî düşmenden üç binden ziyâde kâfire baş olup, Üsküb üzerine yürüyüp vilâyeti muhâfazasına ta'yîn olan Serhadli Mehmed Paşa şehirli tarafından bahşış ile yazduğı piyâde vü süvâr beş yüz sekbânı düşmen gelecek mahalle koduğun haber almağla, me'mûl olunmaz dağdan aşup sahrâya inüp şehre yürüdiler.

Bir gün mukaddem sükkân-ı şehir Mehmed Paşa'ya varup, hânelerin tahliye ve ehl ü iyâllerin tahlîs için yalvarup müsâ'ade itmemekle, a'yânın ba'zıları nihânî birer miqdâr virdikleri mâl ile tama'-ı hâma düşüp, me'zûnen ehl ü iyâllerin kaldırup firâr ve kudreti olan dahi esvâbın arabalara tahmîl idüp gitmek üzre iken, kâfir iki bölük olup

biri şehre ve biri mukaddem giden arabaların önün alup herkes mâlından geçüp, piyâde vü süvâr birer başlarıyla ve ol nâzenînler yalın ayak baldırı çıplak dağlara düşüp, ekserin esîr ve niçe pîr ü şevher ve zen-i tıfil ciğer-pâreleri katl idüp, paşa-yı bî-gayret tevâbi'î ve ata dona kâdir cengci şehir halkıyla Siroz ve Sofya'ya doğru kaçup, bu minvâl üzre sâ'ir kalan Üsküb halkı nisvân u sıbyânıyla kimi kılıçdan geçüp ve kimi esîr oldu.

Bî-bâk şehri ve arabaları yağma idüp, çârsû ve ba'zı mahallâtı âteşe urdılar ve bir bölük kâfir dahi İştib kasabasına müstevlî ve sükkân-ı ümmet-i Muhammed'in cümlesin kırup eşyâların gâret [ü] hasâret ve üç bin kadar âsî Arnavud dahi Karadağ'dan inüp İpek kasabasının zapt idüp, sükkânından bir miqdârı halâs ve niçesi esîr ve küşte-i şemşîr olup, melâ'în meydânı hâlî bulmağla, “fursat demidir” deyü, kol kol yürüyüp Belgrad'dan berü Rûm-ili'nde evvelâ zapt idüp, gâret ve ihrâk itdükleri kılâ' u palanka ve meşhûrca kasabaların ihtiyâten²⁴¹⁵ birkaçın zikr idelim; İpek ve Prizren ve Kalkandelen ve İştib ve Priştine ve Vulçitrın ve Kosova ve Yenibazar ve Mitroviçe ve Üsküb ve Leskosa ve Çačka ve Valva ve Dogca ve Uzice ve Pojega ve Yagodine ve Pilevne ve Yenivaroş ve Ürgüb ve Kumanova ve Rozya ve Bana ve Şehirköyü ve Alacahisar ve kal'a-i Semendire ve kal'a-i Vidin ve palanka-i Hisarcık ve palanka-i Hasan Paşa ve palanka-i Kaçanik ve palanka-i Kavaliç ve palanka-i Karagonca ve palanka-i Eğridere ve palanka-i Mûsâpaşa nâm diyâr-ı İslâm'ı kabz idüp, sükkânından ancak sülûsi halâs, kimi İstanbul'a ve ekserî Anadolu'ya geçüp perâkende oldılar.

Kar ve soğukdan el ayak dutmaz herkes canından bezüp, Sancak-ı Şerîfle ordu-yı hümâyûnda ancak kul ağalarıyla üç bin yeniçeri ve iki bin sipâh ve gedükli müteferrika ve çavuş kalup, bâkî asker dağıldı.

Vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ yanında ancak iç oğlanı ve karakullukçu kalup, halka azîm telaş ve perîşânlık geldi. Devlet-i Aliyye zuhûrundan berü ümmet-i Muhammed'e vâkı' olmamış belâ-yı siyâh sirâyet eyledi. Ve mukaddemâ Kırım Hanı Selim Giray hazretleri otuz bin Tatar leşkeri ve birâderi Baht Giray ferzendlerinden Sa'âdet Giray ve Gâzî Giray ve Tohtamış Giray nâm sultânân ile mâh-ı Şevvâl'in sekizinci Dû-şenbih gün Kırım'dan çıkup, ikinci menzilde nâ-hoş mizâc olup, on bir gün ikâmetden sonra göçüp Bucak'a geldi. Haberi sadr-ı sâbık Mustafâ Paşa'ya geldükde, hasedinden, “Bir yılda iki sefer olmaz, zahmete girmesün. Hizmet-i pâdişâhî edâ

²⁴¹⁵ İhtiyâten V : -Y

olunmuştur Kırım'a avdet buyurun” mazmûnunda gönderdüğü mektûbuna amel itmeyüp, gayretinden üç konağı bir iderek Eflak hudûduna geldükde, Batıçine hezîmetin ve Niğbolu'ya geldükde, Niş inhizâmın işidüp azîm te'essüf çeküp, bükâ iderek sür'at ü isti'câl birle mâh-ı Safer'in ikinci Dû-şenbih gün Sofya'da ordu-yı hümayûna vâsıl ve cümle-i a'yân-ı asker istikbâl idüp, alay ile getürüp Ser-asger Vezîr Mahmûd Paşa otağına nâzil ve guzât-ı İslâm'a sürûr hâsıl olup, bir miqdâr şetâret geldi.

Ve dört gün meksden sonra ba'de'l-istişâre yedinci Şenbih gün, Sancak-ı Şerîfle Ser-asger Vezîr Koca Mahmûd Paşa, mevcûd asker-i İslâm ve ecnâd-ı Tatar ile Han hazretleri mürâfakaten hareket ve teshîr-i bilâd-ı İslâm niyyetiyle Üsküb üzerine azîmet idüp, Köstendil'e karîb bir dağda yüz miqdâr haydûd müsâdif, cümlesi küşte-i şemşîr oldu ve Köstendil'den geçilüp palanka nâm kasabaya bir miqdâr Nemçe kapandığı haberi alınıp, ta'yîn olunan mübârizân-ı Tatar irüşüp kırdı.

Ve andan Eğridere palankasına varılıp, tahassun iden Nemçe ve Macar ve haydûd eşkıyâsı kılıçdan geçdi ve Üsküb'e nüzûlünde Karpoz nâm haydûdun olduğu mahal işidilüp, vâfir Tatar ta'yîn olunmuşidi. Yanında olan iki yüz kadar eşirrâ-i kâfir tu'me-i şemşîr ve bî-hadd mâl-ı ganîmete muvaffak olup, kendü kayd ü bend ile Han huzûruna geldükde, bilâ-emân kazıka uruldu.

Ve krallık sevdâsıyla Manastır şehrinden zuhûr iden papas dahi tutulup salb olundu ve menzil-i mezbûrda Haleb Beğlerbeğisi Ser-asger Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa, ordu-yı hümayûna vâsıl ve bâ-emr-i hümayûn selefi Vezîr Koca Mahmûd Paşa Üsküb muhâfazasına kalup, Sancak-ı Şerîf, Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa'ya teslim olup, defterdâr ve re'îs ve kul ağaları ve ocakları neferiyle gedüklü müteferrika ve çavuşdan gayrısı Siroz üzerinden Âstâne'ye gitmeğe izin virildi. Ve Kaçanik palankasına Nemçe ve Macar ve haydûddan hayli kâfir tahassun itdüğü haberi alınmağın, cümle Tatar askeriyle Han hazretleri ve sefere me'mûr olan on beş bin Arnavud ile Vezîr Halil Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Zornapa Mustafâ Paşa ve Avlonya Sancağı Mutasarrıfı Arnavud Ca'fer Paşa ve Serhadli Mehmed Paşa ve ber-vech-i ocaklık Dukakin ve Prizren Sancağı Beği Arnavud Mahmûd Paşa ve oğlu Mahmûd Paşa ve Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa bi'l-ittifâk Üsküb'den göçüp, Kaçanik palankasına varılıp muhâsara ve Arnavud askeri metrise girüp havâlesine vaz' olunan şâhî darbuzenler irtesi öğleye dek dövölüp düşmene ye's gelmeğın, vire idüp palankadan taşra çıkmak üzre iken nâ-gâh dağdan üç top atılıp mukaddem habîr idiler, on iki bin be-nâm güzîde Nemçe kâfiri

ve kırk beş kıt'a şâhî top ile imdâdlarına geldiğin bilüp, der-akab vireyi bozup ke'l-evvel top tüfeng ile cenge mübâşeret itmekle açığa çıkan guzât-ı Müslimîn'e top tüfeng dânelerin yağmur-misâl yağdırup, önlerine sütre peydâ idince, vâfir âdem mecrûh ve şehîd olup, atılan toplar neticesinden haber için Han hazretleri âdem gönderüp birbirin ta'kîb iderek iki mirza gelüp, Nemçe taburunun irişdüğün ve yarım sâ'at yerde bir meşe-zâra konduğun haber viricek, kal'a muhâsarasından ferâgat ve tabur-ı a'dâ üzerine varılmaya niyyet idüp, lâkin Arnavud'un top sadâsından ekserî dağılıp ve paşalar yanında asker yok ve Tatar²⁴¹⁶ akına gitmiş mevcûd on bin kadar Tatar ile Han hazretleri ve Ser-asger Halil Paşa ve mîr-i mîrân u ümerâ kalup *müsta'inen bi'llâh* tabura karşı varılıp, asker-i İslâm perâkende bulunduğundan hayli korku çekilüp, ikinci vakti üzerine varılıp Han hazretleri bir mürtefi' mahalden nezzâraya aldı. **[171b]** Ve paşalar yanından asker dağılmış ve Arnavud'dan hod eser yok müşâvereye Tatar a'yânı Han huzûruna gelüp, küffârın kesretinden acze müte'allik ba'zı mükâleme olunup, "Ya'nî ki asker çapula gitmiştir, cüz'î Tatar ile bu alevlenmiş âteşe girmek niçe mümkün girü gitmek tarafın tercih itmekle Han hazretleri bundan akdem Tatar askeri Moskov leşkerinin aşrı değil iken mağlûb ve bizi gâlib iden cenâb-ı Bârî'nin nusreti ümîdindeyiz ekall-i ekserî bozagelmiştir. Boğdan ve Eflak ve Niğbolu dağların aşup geldük, bu düşmeni ber-taraf itmeden gidersek artık düşmen arasında nâm u şânımız kalmaz. Bi-eyyi vechin-kân bu gün ahşâma dek ya bu taburu söndürürüz veya cümlemiz kırılıp kıyâmete dek bir nâm kapup gideriz. Ve ol beniz ki, solsun düşmenden döne ve bu kafa ki, çürüsün kâfir ânı göre ve ölmek ne içündür. Kalbden gıll ü gışşı giderüp gönül birliği ile varmak gereksiz" deyü, guzât-ı Tatar'ı cenge tergîb idüp yürütdi.

Ve melâ'în henüz taburun yerleşdürmeden asker-i Tatar ve paşalar Feth-i şerîf okuyup, ceng-i harbîler çalınup ve gülbâng-ı Muhammedî çekilüp, birer yaylım kurşun sepildikten sonra, dört taraftan hamle, hücum olundu. A'dâ-yı dîn dahi bir mertebe âteş saçdı ki, dağ ve taş hâ'il olmaz. Guzât-ı İslâm kulak asmayup yerlerinde sâbit-kadem ve gitdikçe âteş-i ceng işti'âl bulup, ol hadden muhârebe vü mukâtele oldu ki, bir vechile tâ'bîri emr-i muhâl ve ahşâma bir sâ'at kalarak melâ'în-i dûzah-karîn bi'l-küllîyye kılıçdan geçüp ancak iki kâfir firâr ve üzerlerine baş olan bî-dîn dahi kendüyi bildirüp giriftâr ve topları ve cebehâneleri zapt olup, ganîmetleri nehb ü gâret olundu.

²⁴¹⁶ Tatar V : Tatarlar Y

Ve Tatar askerinden ve Kırım ve Nogay beğlerinden hayli bellü başlu bâhâdır câm-ı şahâdet-nûş idüp, bir memleket değer Sultân Mirza nâmında bir dilâver ve Han hazretlerinin eli ayağı niçe nâmdâr düşüp defn olundukdan sonra tekrâr gelüp Kaçanak palankasın muhâsara idüp vire itdükde, otuz kadar Nemçe ve Macar'a emân virilüp bakıyyetü's-süyûf mütehassın bin kadar haydûdun başları kesilüp, palanka muhâfazasına Rûm-ili Beğlerbeğisi Zornapa Mustafâ Paşa ta'yîn olundu.

Ve Han Vezîri Batır Ağa kâtibinden menkûldür ki, “ser-asker-i küffâr zaptımıza virildi ve yanına varup hande itdim”, “ne gülersin” didi, “ana gülerim ki sen ya mağrûr veya dîvâne veya ceng ahvâlin bilmez ahmaksın, bu kadar Âl-i Osman askeri niçe bin Tatar ile Kırım hanından korkmayup ceng itdün” didim, bükâ iderek, “bu gördüğün askerin her biri kırkar ve ellişer cengîden ayrılmış be-nâm Nemçe ve Macar idi ve yedi seneden berü her nereye vardımca mansûr idim²⁴¹⁷ dahi ensemizi düşmen görmemiş idi ve bu kadar Türk askerin dahi bozarız fikriyle cenge turuşdum” deyüp, âh eyledi. Ve Sirem arabasına girmek istememekle, çehresine Tatar'dan yedüğü kamçıdan teşennüc olup mürd oldu.

Ve andan dahi göçülüp Priştine'ye varılup ele giren küffâr kırılup azîm ganîmetleri alındı ve andan Prizren'e varılup, bî-hadd-i kâfir kılıçdan geçüp İpek'e varıldı, vire iden Nemçe ve Macar'a emân virilüp haydûdu kılıçdan geçüp nisvân u sıbyânı esîr ve mâlları yağma olup sahrâlarında mahal mahal kurdukları taburlar üzerine varıldı ve her birinde yetmişer seksanar Nemçe ve Macar'a emân virilüp, haydûdları kırılup eşyâları gâret, ehl ü ıyâlleri esîr oldu ve memleket-i Rûm-ili feth olalı dört yüz seneden berü cem' olunmuş ümmet-i Muhammed mâlı bu taburlarda bulunup, bir mertebe ganâyime muvaffak oldular ki, târîhde olmuş değil. Ekserî nukûd evânî-i sîm ü zer ve raht ve rikâb ve cevâhir makûlesi²⁴¹⁸ olup, sâ'ir akmişe-i mütenevvi'aya kim bakar, *bi-hamdi'llâh* guzât-ı İslâm'a nasîb oldu ve bütün Rûm-ili sürgün şikârı misâl dağ ve sahrâları elek elek elenüp, harbî re'âyâdan eser kalmayup Niş'den gayrısı bi'l-küllîyye feth-i teshîr kılındı.

Ve savâb-dîde ukalâ üzre İpek kasabasında bir mu'azzam kal'a binâsı Arnavud Mahmûd Paşa'ya emr olup, ocaklık şartıyla yine kendü zaptlarında olmak buyuruldu ve bi'l-ittifâk andan girü göçülüp Sofya'ya gelince ele giren haydûd kılıçdan geçti ve Han

²⁴¹⁷ adem V : idim Y

²⁴¹⁸ Metinde sehven “ma'kûlesi” yazılmıştır.

hazretleri Kırım'a azîmet ve Ser-asker Vezîr Halil Paşa birkaç menzile dek teşyî' idüp vücûda gelen nusret der-i devlete vukû'uyla yazılıp gönderildi.

Vezîr-i a'zam Hasoda köşkünde rikâb-ı hümâyûna arz idüp, Han kulları Kırım'a gittedüğü hâlde ba'zı gâ'ile zuhûriyle bî-vakt sefere gelmeğe bâ'is olup, Tatar askerin Kırım'a yollayup kendü sebûkbârca Âstâne'de kışlasa def'âtile²⁴¹⁹ isbât-ı vücûd itmiş sâhib-i ticâret bir kâmil vücûddur, serhadde müte'allik düşmen ahvâlinde müşâvere ve mükâleme olundukça niçe menâfî'i müşâhede olunurdu. Bunda bulunmağla vaktiyle Tatar askeri cem' vesâ'ir zamândan mukaddem ordu-yı hümâyûna irişmesi me'mûl olduğun istîzân itmekle, müsâ'ade idüp da'vet-nâme-i hümâyûnla bir serâserli semmûr kürk ve bir kabza murassa' şemşîr ve beş bin altun ve Kırım ve Nogay ve Şirin beğlerine ve mirzalarına müte'addid hil'atlar ve Ser-asker Vezîr Halil Paşa'ya dahi iltifâtı mutazammın hatt-ı hümâyûn ve bir serâserli semmûr kürk vesâ'ir mîr-i mîrân u ümerâya kaftanlar irsâl ve evvel-bahâra cem'iyet-i asker içün Manastır'da kışlamak fermân buyurulmuşıdi.

Pilevne nâm mahalde irişilüp, ber-mûceb-i emr-i âlî Tatar askerine icâzet virüp bir miqdâr tevâbi'yle Âstâne tarafına ric'at ve Sofya'dan bir konak berüde Halil Paşa ile Rûm-ili askerine vedâ' eyledi. Ve andan tayy-i menâzil iderek mâh-ı Cemâziyel evvel'in on üçüncü Çehâr-şenbih gün Edirne'ye karîb, Akpınar'da beytûte ve irtesi Penc-şenbih gün cümle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı asker istikbâl ve mehterhâne ve azîm alay ile gelüp vezîr-i a'zam sarayına nüzûl ve tertîb-i ziyâfetden sonra tecdîd-i libâs üzre bir sevb semmûr erkân kürk ilbâs ve ta'yîn olunan yine Kara Mustafâ Paşa sarayına teşrîf me'kûlât ve meşrâbatı taraf-ı mîrîden görüldi.

Ve on sekizinci Dû-şenbih gün, vezîr-i a'zam vesâteti ile Hasoda köşkünde pâdişâha buluşup, olageldüğü kâ'ide üzre ikrâmen üç adım karşı istikbâl ve gelüp ayağın öpüp, izn-i hümâyûnlarıyla zîr-i pâ-yı tahta iclâs eyledi. "Safâ geldünüz yol zahmetleri gazân mübârek ola, bir senedir intizârın çekerim. Rûm-ili'nden kasr-ı yed olunmuşiken hüsn-i tedbîr ve sa'y-ı gûşîş ile düşmen-i dîni ber-taraf idince niçe bâhâdır mirza ve beğlerin ve güzîde askerin dîn-i mübîn ve uğur-ı hümâyûnumuzda nakdîne-i cân itdükleri ma'lûm-ı şâhânem olup, mükâfâtına kâdir değiliz. *Hak Celle ve A'lâ* hazretleri dünyâ ve âhiretin ma'mûr ve hizmet-i *ibâdullâh*'da niçe âsâr-ı cemîleye

²⁴¹⁹ def'âtile Y : -V

muvaflak eyleye, Ber-hûrdâr ol” buyurup, avâtıf-ı aliyye-i mülûkânelerinden kırmızı kadifeye dûhte semmûr kabaniçe ilbâs ve kalpak üzre iki mücevher sorguç nasb ve bir kabza murassa‘ hançer ihsân ile mevcûdın²⁴²⁰ ni‘am-ı hüdavendigâra müstağrak ve vezîri Batır Ağa ile yigirmi nefer a‘yânına sâde hil‘at giydirilüp, dîvân dûhte ve abâyî ile eğrlenmiş ata süvâr ve yine müretteb alay ile hânesine teşrîf eyledi.

Ve irtesi Salı gün sâbıkâ Sol-kol Alaybeği Arnavud Mustafâ Paşa'ya mükemmel kapusuyla sefere gelmek şartıyla Rûm-ili eyâleti virilüp, üç bin Arnavud yazmak üzre Vezîr Halil Paşa'ya taraf-ı mîrîden ikü yüz yük akça gönderildi ve ol gün Mekke-i mükerrermeden munfasıl Bolevî birâderi Ali Efendi'ye İstanbul kazâsı ve selefi Seyyid Topal Ali Efendi'ye Anadolu sadrı ve anın selefi Hekîm Arab Yahya Efendi'ye Rûm-ili sadrı ve anın selefi İmâm Mehmed Efendi'ye Üsküdar kazâsı arpalık virildi. Ve İstanköy muhâfızı merhûm Şeytan İbrâhîm Paşa karındaşı Koca İsmâ‘îl Paşa'ya Sayda-Beyrut²⁴²¹ sancağı ve selefi Vezîr Çelebi İsmâ‘îl Paşa, Sakız muhâfazasına ta‘yîn olundu.

Ve yigirmi birinci Penc-şenbih gün Zağarcı Eğinli Mehmed Ağa'ya kul kethudâlığı ve selefi Doğramacı Mehmed Ağa'ya tekâ‘ud virildi. Ve bu yıl seferde bulunan Mısır askeri bir hizmet vücûda getüremeyüp Batanca ve Niş ma‘rekesinde kimi şehîd ve mecrûh ve esîr ve ekserî firâr itmekle, sâ‘irine dahi izin virilüp, müceddeden iki bin beş yüz nefer Mısır askeri gelmek üzre hatt-ı hümayûn ile Salahor Damdelen Süleyman Ağa gönderildi.

Ve yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün Egriboz'dan kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa gelüp, vezîr-i a‘zam vesâteti ile Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp serâserli semmûr kürk ilbâs ve rûz-ı Hızır'dan mukaddem Akdeniz'de bulunması tenbîh buyurilüp, müceddeden üç kalyon İstanbul'da ve yedi kalyon Karadeniz'de yapılmak üzre hatt-ı hümayûn sâdır oldu.

Fütûhât-ı serhadd-ı Bosna

Mâh-ı Cemâziyelâhir'in gurreşi Şenbih gün ki, ibtidâ-yı Mart'dır, Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'dan gelen mektûbda Nemçe ve Macar ve haydûddan derinti on beş [172a] bin kâfir ve sekiz balyemez ve yüz vukıyye bir havan topuyla Özitse nâm kal‘a üzerine yürüdüğü sükkânından haber alındı ve imdâd taleb itmeleriyle kethudâsı Mehmed Ağa'ya kapusu ve Bosna askerinden on binden ziyâde er

²⁴²⁰ Doğrusu “vücûdın” olmalı.

²⁴²¹ Berud V : Beyrut Y

koşup geldiler ve henüz dahi düşmenden nişân yok etrâfa câsûs gönderdiler ve dil aldırup istintâk olundukda, Çačka nâm mahalle geldüklerin haber virmekle müsta‘înen billâh üzerine varılup ol mahalle mukâbil olup, *bi-avnillâh* ân-ı sâ‘atde bozulup, üç binden ziyâdesi kılıçdan geçüp başları olan kâfirin karındaşıyla bir miqdâr esîr ve bakıyyetü's-süyûf a‘dâ-yı dîn râh-ı gürîzi dutup firâr itdiler. Cümle top ve mühimmât-ı cebehâneleri mahall-i ma‘reke de kalup zapt olundu. Ve andan dönüp mansûren dâhil-i Bosna kılındı ve Arnavud re‘âyâsından yigirmi bin kadar kâfir-i ehl ü ıyâlin arabalara yükledüp ve davarların sürerek Venedik tarafına firârların Vâlî-i Hersek Cin Ali Paşa, Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya bildirüp imdâd taleb itmekle, yine Mehmed kethudâyı kapısı ve Bosna askeriyle gönderüp, mel‘ûnlar henüz yurd yerinden müfârekat vakti irüşüp vehle-i ûlâda bir miqdârın kırup, sâ‘iri perîşân ve üç bin kadarı sarb bir²⁴²² mağaraya tahassun itmekle mukâbelesine birkaç pâre şâhî darbuzen vaz‘ olup atılmakla nâ-çâr melâ‘în istîmân idüp çıkdıkda, cümle bellü başluları zencîre dizilüp artık isyân itmeyüp yılda on sekiz bin altun harâc virmek şartıyla cânlarına emân ve rehinleri alınup, beynlerinde bir mu‘teberi üzerlerine kethudâ nasb olup, herkes yerlerine iskân itdirildi ve guzât-ı İslâm yigirmi beş bin koyun on bin öküz ve altı bin bârgîr ganîmetlerine muvaffak olup, mahbûslar ibret için balmumlarıyla Bosna'da gezdirilüp katl olundukların bildirmiş.

Ve Tökeli Kral'dan gelen mektûbda Vidin'den Niş kâfirlerine ulûfe ve çuka gönderdiklerin kral-ı mezbûr işidüp, bir gice Niğbolu'dan ılgayup, bir mahalden mürûr iderken ale'l-gafle basup bin kadar kâfirin cümlesin kılıçdan geçürüp ve nukûd u eşyâyı yağma itdüklerin i‘lâm itmiş.

Ve yedinci Cum‘a gün Üsküb Muhâfızı Vezîr Koca Mahmûd Paşa'ya pîr ve hizmete kudreti olmamağla dört yük akça has ile tekâ‘ud ihsân olunup ve sâbıkâ Tuna Muhâfızı Vezîr Sarı Hüseyin Paşa ile Şâm'dan ma‘zûl Vezîr Salt Ahmed Paşa'nın vezâretleri ref‘ ve Çatalca'da çiftliklerinde oturmak üzre emr olundu. Ve Kıtlık Şiniki mülakkab Hanya muhâfızı Vezîr Mehmed Paşa'ya Retmo Beğliği virilüp, yeri Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya tevcîh olunmuş iken, “Engürüs seferleri ibtidâlarından berü seferden kalmayup ve mahsûldâr bir sancağa nâ‘il olamadık, şimdi me‘mûl iderken Hanya gibi cezîreye bırakılmanın hüsni nedir?” deyü imtinâ‘ ve Mısır'a tâlib Han hazretlerini şefî‘ idinmekle, vezîr-i a‘zam dahı, “Recânız baş üstüne, lâkin Vâlî-i Mısır

²⁴²² sarb bir V : bir sarb Y

Vezîr Ahmed Paşa'nın mîrîye beş yüz kîse akçası geçüp ve dâhil olalı henüz üç ay oldu. Evvel-bahâra irişmek üzre sipârîş itdüğümüz Mısır askeri ve bârût ve fitil ve beksimat tedârükünde iken azl olursa işimizin ta'tîline bâ'is ve mezbûra gadr itmiş oluruz. Ve sefer mi yok birkaç zamân râhat olsun içün sıyânet idüp Hanya'yı virdik” dimekle, Han dahi rızâ vormeyüp Gelibolı'ya vardukda Anadolu'ya geçüp, “Mısır'ı ayağıma getürdirim” didüğün vezîr-i a'zam işidüp, ma'zûlen İstanbul'a gitmek buyurup Basra'dan ma'zûl Vezîr-i Şâ'ir-i Mâhir Abdî Paşa'ya Hanya tevcîh olundu.

Ve Tatarbazarcığı kazâsında vâkı' Yeniköy re'âyâsından Seravil nâm kâfir bayrak kaldırıp, iki yüz kadar haydûd ile ebnâ-i sebîli urup, ba'zı kurâları gâret itdüği haberi gelmekle, Filibe ve Bazarcık kazâlarına nefîr-i âmm emirleri gönderilüp ve iki usta ve elli kadar bostancı ve vezîr-i a'zamın iki bayrak deli ve gönüllüsü ta'yîn ve bi-eyyi vechin-kân ele getürmelerine tenbîh buyurilüp on birinci Salı gün mu'accelen gönderildi. Lâkin mel'ûn duyup, ehl ü ıyâlin kaldırıp, sarp dağlardan geçüp yanında olan hanâzîr ile Niş kal'asına girdüğü şâyi' olup ve ol dağları sürdiler. Birin ele getüremeyüp ferâgat itdiler ve on ikinci Çehâr-şenbih gün Rusçuk muhâfazasında olan Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya hemşîre-i pâdişâh Beyhan Sultân ve Mısır'dan ma'zûl Vezîr Moralı Hasan Paşa'ya merhûm Musâhib Mustafâ Paşa metrûkesi Hatice Sultân tezvîc olundu.

Ve hâce-i pâdişâh Abdülvehhâb Efendi sâhib-i kelâm olup, küllî umûra müdâhale itmeğîn, taraf-ı pâdişâhîden her ne denlü şefâ'at olundu ise vükelâ-yı devlet ısgâ itmemekle Mısır'dan yevmî üç yüz pâre ulûfe ve kifâyet miqdârı cerâyeye ve alîk ve fettân virilüp, Medîne-i münevverede ikâmet üzre nefy olup, Süleymâniye kürsîsi âhere tevcîh ve bir seneden sonra anda vefât eyledi.

Ahvâl-i Sâlih Paşa

Şâm hüccâcın karşucılık hizmetiyle eyâlet-i Şâm'dan birkaç pâre karye has virilen Şerîf Yahya'yı Emîr-i Hacc Arab Sâlih Paşa, “Ol karyeler benim sancağım muzâfâtındandır” deyü zapt itdirmemekle, İstanbul'a gelüp Sâlih Paşa cevrenden şikâyet itmekle, tecdîd-i berât ile rencîde itmeyesin” deyü, yedine fermân virilüp, kasr-ı yed eyledi ve lâkin husûmet idüp, hacc dönüşünde karşılayup gelürken, Sâlih Paşa tevâbi'yle Şerîf Yahya cirid oynayup, işâret itmekle bir oğlan an-kasdin bir cirid urduğundan, “Evlâd-ı Rasûl'e hakâret revâ mıdır?” deyü, gücine gelüp debbûs ile oğlanın üzerine yürüdükde, Sâlih Paşa bahânecûy idüp, Şerîf'e kılıç salduğı sâ'at

tekerlenüp gavga büyümele, a'yân-ı hacc ayırıp Şâm'a geldükde, Şerîf Âstâne'ye gelüp vezîr-i a'zam dîvânında Sâlih Paşa kılıç çeküp, arkasında kesdüğü esvâblarını meydâna döküp, zulmünden tekrâr şikâyet ve feryâd itmekle yine hasları ibkâ ve “Şerîf Yahya'ya kimse dahl ü ta'arruz itmeye” deyü, yedine mü'ekked fermân virilüp gönderildi ve Emîrül-hacclık Gazze sancağına mutasarrıf Abaza Koca Murtazâ Paşa'ya ve Silifke sancağı Sâlih Paşa'ya tevcîh ve Engürüs seferine me'mûr olduğu fermân vardukda havfa düşüp, “Bu mansıb bana kifâyet itmez bahânesiyle, ibâ²⁴²³ ve isyâna zâhib olup, tevâbi'yle Safed semtine firâr ve iktizâ iderse, Ma'ânoğlu'na ilticâ itmeğe karâr virüp, lâkin selefde Ma'ânoğlu satvet-i kâhire-i pâdişâhîden niçe def'a yedüğü kılıç gözin korkudup, “Devlet-i Aliyye ile beynimiz nifâka mübeddel olmaya sebep olur gelmesün, dutup viririm” dimekle, ol mahallerde serseri gezüp, ba'zı Urbân eşkıyâsı yanına tecemmu' ve “Emr eyle Sâlih Edirne'den berü Osmanlu ayağın keselüm” didiği Devlet-i Aliyye'ye mün'akis gelicek, Rusçuk Muhâfız Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa, ol mazarratın def'i içün üzerine ser-asker nasb olup ve yerine Silistre Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa ta'yîn oldu.

Ve Sâlih Paşa kendü üzerine asker ta'yîn olunduğın duyup, cürmüne i'tirâf idüp “Seksan yaşında bir pîrim pâdişâha âsî olmak Allâh'a olmak gibidir ve bu fesâd ile mâbeynde bu kadar kan dökmek lâıyk-ı dîn değildir, selefde zuhûr iden tâ'ife-i bâğî cümle ifnâ olup, Devlet-i Aliyye ile başa çıkılmadı” deyü tevbe idüp, Mısır'dan ma'zûl Vezîr Moralı Hasan Paşa yolına inüp ayağına düşdi ve “Şeytâna uydum bir çıkmaz yola gidüp pişman oldum. Ak sakalıma merhamet idüp cerâyimimi afv ve beni pâdişâhdan şefâ'at eyleyüp, ihsân buyurduğu mansıb ile sefere giderim” deyü, zârlıklar itmekle, arzına müsâ'ade olup gelmişidi. Niş ve Semendire ve Belgrad ma'rekelerinde güzel hizmet idüp, dönüşde yüz iki senesinde Üskûdar'a geçüp, Emîrül-hacclık virilmek üzere iken fevt oldu ve paşa-yı mezbûr Şâm'da tevellüd itmiş niçe zamân Şâm çorbacısı olmuş, vecîh vakûr âkıl u âlim dîndâr âdem idi, *rahmetullâhi aleyh*.

İstâilâ-yı küffâr be-kal'a-i Benefşe

Benefşe kal'asın Venedik kâfiri berr ü bahrden muhâsara ve imdâd-ı zahîreden sıkıldıkları haberi gelmekle müşâvere olup, eyyâm-ı şitâda donanma-yı hümâyûn ile imdâd olunmak muhâl ve mîrî kalyonlar ile gönderilmeğe muhtâc olduğun îrâd ve ittifâk idüp, dört bin keyl buğday iştirâ ve mîrî on kıt'a kalyonlara tahmîl ve îsâl

²⁴²³ ibâ V : -Y

itdikden sonra varup, Mısır askerın getürmek üzre kapucubaşı Şahin Mustafâ Ağa mübâşir ta'yîn buyuruldı ve mukaddem gelen iki Cezâyir kalyonu dahi ma'an me'mûr olup ve her bir kalyonu ikişer çekdirir yedekleyüp Sarây Burnu'ndan geçürüp Akdeniz'e azîmet ve muvâfık-ı eyyâm ile **[172b]** hisârından çıkup Andra ve Murtat ve Değirmenlik adaları geçilüp, mâh-ı mezbûrun on altıncı Bâzâr gün, sabâha yakın kal'a-i Benefşe mukâbelesinde varılup ve cümle kalyonlar sandalların bıragup zahîreyi teslîm itmek üzre iken Kapudan Petro nâm, altmış toplu bir Venedik kalyonuyla Kapudan Agustin nâm elli toplu Venedik patrona kalyonları zâhir ve ceng bayrağı diküp yürimekle ve der-akab sandallar içerü alınup üzerlerine varıldı ve yemîn ü yesârdan kuşadup cenge mübâşeret olunduğı sâ'at Frenk Murâd Kapudan Petro kalyonuna çatup altmış kadar âdem döküp ayrıldı ve fethe karîb melâ'in kalyona âteş virüp, içindeki guzât ile harbî kâfir ihrâk bi'n-nâr ve Agustin kapudan dahi fîrâra yüz tutmuşiken dört taraftan top ile muhâsara ve feth [ü] zapt olundu. Lâkin zahm-ı topdan rahnedâr oldu. Suyı yeglememekle vâfir kâfiriyle gark-ı âb olup ve birazı filukalâr ile su üzerinde düşürüldi. Zahîreyi kal'aya îsâle mübâşeret vakti esîr olan kalyon kapudanları eski Benefşe'de sekiz pâre Venedik kalyonu ve Anabolı'da on pâre çekdirir ve mavnaları der-kemîn, siz zahîreyi îsâl iderken mâni' olmak fikriyle üzerinize geleceklerin haber virüp müşâvere olundu ve Mısır askerın getürüp, İstanbul'a dökdükden sonra yine cumhûren gelüp zahîreyi teslîm itmek üzre, "Bu yıllık hizmetimiz ancak bu olsun" deyü, ittifâk idüp engine saldılar. Ve Rodos'a varup, zahîreyi emâneten dizdara teslîm idüp, Mısır'a ve Cezâyir kalyonları vilâyetine gittüğü kâfir işidüp, "fursat demidir" deyü, tekrâr muhâsara ve mahsûr-ı Müslimîn dahi imdâd ve zahîreden me'yûs olmağla, vire ile teslîm-i kal'a idüp, düşmen-i dîn cümlesin Hanya'ya götürüp bıraktı haberi geldi.

Serdârî-i vezîr-i a'zam be-cânib-i Engürüs

Vezîr-i a'zam sarayın Han hazretleri ve a'yân-ı asker da'vet ve meşveret idüp, pâdişâh hazretleri Âstâne'de mukîm, vezîr-i a'zam serdarlığa Engürüs seferine me'mûr ve Han hazretleri dahi ordu-yı hümayûnla ma'an hareket ve Tatar askerın Kagılgay Sultân cem' idüp, getürmek üzre ittifâk idüp, Fâtîha okunduğı rikâb-ı hümayûna arz olundukda, serdârlık hatt-ı hümayûnı sâdır, mâh-ı mezbûrun on yedinci Dû-şenbih gün tuğun çıkarup ve cümle Rûm-ili ve Anadolu beğlerbeğilerine eyâletleri ve eyâletlerinde olan mîr-i mîrân u ümerâya ahkâm-ı şerîfeler gönderilüp, Sofya sahrâsında ordu-yı hümayûna mülhak olmaları tenbîh, kapu kuluna dahi ocaklarından çavuşlar irsâl olundu. Ve Kırım mirzalarına ve Şirin ve Nogay ve Çerkes beğlerine ve Bucak Tatarı a'yânına

ve Kalmuk Kralına Han tarafından mü'ekked mektûblar yazılıp, harc-ı râh cümleye taksîm için mîrîden yigirmi bin altun ve seksan aded hil'at ile Han Vezîri Batır Ağa Kırım'a gönderildi. Ve Kilis Ekrâd'ından dahi beğleriyle altı bin nefer müntehab asker sefere getürmek üzere hatt-ı hümayûn ile gedüklü müteferrika ve²⁴²⁴ çavuş ağalar irsâl buyuruldu.

Ve Âstâne'de mürd olan Cerardin nâm Françe Balyosu yerine gelen Dö-Şantak mukaddemâ Filibe'de ordu-yı hümayûna gelüp, ilerü gönderilmiş idi. Mustafâ Paşa azlinden sonra Edirne'ye gelüp ve on sekizinci Salı gün vüzerâdan sonra arza girüp kral tarafından getürdüğü musavver bir kebîr kadife kaliçe ve çalar sagîr camlı sâ'at ve elli donluk dîbâ ve akmişe ile pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp nâmesin virdi.

Ve yigirminci Penc-şenbih gün Sipâhîler Ağası Yumak Mehmed Ağa, Burusa sancağıyla Egriboz muhâfazasına ta'yîn ve Silihdâr Ağası Germiyanzâde Mehmed Ağa'ya ocağından tekâ'ud ihsân olup, sipâhîler ağalığı sâbıkâ Arat Mütevellîsi Sarı Ali Ağa'ya ve silihdâr ağalığı Filibe Nâzırı Kalın Ali Ağa'ya ve Musul eyâleti Niğdeli Ali Paşa'ya tevcih, iki seneden beri Egriboz muhâfazasında olan, Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa, Âstâne'ye gelmek buyuruldu. Ve Dâru's-sa'âde Ağası Mustafâ Ağa mazbûtu'l-lisân olmayup, kendüye lâzım olan sarây umûrundan gayrı taşra vüzerâ işine dahi vaz'-ı yed ve zimâm-ı hükûmetin sarây-ı atîk baltacılarından yazıcısıyken, henüz Haremeyn muhasebesi itdüğü Türk Sarı Mehmed eline virüp, erbâb-ı hâcât ana mürâca'at itmekle, sadr-ı sâbık Bekrî Mustafâ Paşa ve hâlâ vezîr-i a'zam, “Bu oğlanı yanında tutma zararın görürsün” nasîhat itdükçe, “Küçükden beslememdir, hıyânet itmez” deyü, sözlerin dinlemeyüp vüzerâ ve gayriden matlûblarına müsâ'ade itmeyenlerin azl u ref' ve izâlesiyle bile kanâ'at itmez olmuşlar idi. Bu husûsda Vezîr-i a'zam ağadan emîn olmamağla, mâh-ı Receb'in ikinci Salı gün ki, ibtidâ-yı Nisan'dır, vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaların sarâyına cem' idüp, husûs-ı mezbûr müşâvere olundu. “Fursat u nusret Allâh'dan, sefer hâlidir ahvâlimiz ber-aks olursa bu Arab'ın bize ideceği bellü ve siz emîn olmaduğunuz gibi biz de değiliz” deyü, Mısır'a nefy olunmasını ittifâk idüp, Kâ'im-makâm Ali Paşa ve sadreyn efendileri içerü gönderüp ve Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, cumhûrun selâmın tebşîr ve ağadan emîn olmadukların ve yerine bir mu'tedil âher bendeyi nasb itmelerin ve illâ sefere gitmeyüp pâdişâh cümle ulemâ ve kuldân geçer mi didiklerin ve kul ayakda vezîr-i a'zamı

²⁴²⁴ ve V : ile Y

alılıkoyup mâdâm pâdişâhımızın matlûbumuza müsâ'ade-i aliyyeleri olmadıkça cem'iyetlerin bozmayacakların arz eyleyüp, sadreyn efendiler dahi tasdik itmekle, "Bir Arab için vükelâ ve kullarımdan geçecek değilim" buyurup, ağa taht yanında idi, ol sâ'at itmeğin virüp yolladı ve matlûbları üzre yerine Haremeyn Hazînedârı Karagöz Ahmed Ağa nasb ve huzûr-ı hümayûnda serâserli semmûr kürk giydirölüp, "Me'mûr olduğın hizmet-i nezâretten gayrı taşra vükelâm umûruna karışma" buyurup, Muhasebeci Sarı Mehmed zindânda habs olundu.

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün surre çıkup, bir sene muhâfazadan sonra ibtidâları virilmek şartıyla, onar akça ile sipâh-ı silihdârdan müceddeden ikişer yüz serdengeçdi yazılıp, on sekizinci Penc-şenbih gün Tökeli İmre Kral yanına irsâl olundu. Ol gün Arab Bolad Mehmed Paşa Alâ'yye sancağıyla Sofya muhâfazasına gönderildi.

İrsâlî-i kanâdîl be-Ravza-i Mutahhara

Salâtîn-i selef her biri Ravza-i Mutahhara-i aleyhisselâma birer tebrîk irsâlin kânûn itmeğin, hâlâ pâdişâh hazretleri Rasûl-i Kibriyâ ve hazret-i Muhammedü'l-Mustafâ aleyhisselâmın re's-i mübârekleri üzre dört vakıyye altundan bir mücevher kandîl yapıdırup, zîrine şebîke incü nihâyetide beyza-i decâcdan kebîr elli bin guruşluk eski ma'den bir zümürürd ve üç çatal altun askı zencîr arasında içine nâzır şebîke incü nihâyetinde bundan sagîr bir zümürürd avîhte olup, iki tarafında;

Yâ Rab Süleymân'a kıl inâyet

Şefâ'at yâ Rasûlallâh şefâ'at

ve bir tarafında dahi kadd-i vaz'a, fî sene ihdâ ve elf, siyâh mînâ üzre beyaz mînâ ile yazılıp, etrâf-ı kandîle vaz' olunan sagîr ü kebîr elmas ve yâkût ve zümürürd ve incü ve kadem-i mübârek mukâbelesine yapılan üç vakıyye bir sîm kandîl ve cümle üstâdiyyesiyle ber-vech-i tahmîn yüz bin guruş bahâ takdîm olup, manzûr-ı hümayûn oldukda, mukâbele-i hizmet Dergâh-ı Âlî kapucubaşılığına Kuyumcubaşı Hasan Ağa'ya elli altun ve bir hil'at ilbâs ve mü'ebbed Darbhâne emâneti ihsân ve üç kîse akça ile bir erkân semmûr kürk Hazîne Kethudâsı Yûsuf Ağa'ya giydirölüp ve mahalline îsâl için iç-hazînedâr Cinkafa Mustafâ Ağa mâh-ı mezbûrun yigirminci Şenbih gün Medîne-i münevvereye irsâl buyuruldu.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın gurre-i Salı gün kapu arasında mahbûs, Vezîr Hayazılıcı Mehmed Paşa, hâric-i Bâb-ı hümayûnda katl olundu.

Ve re‘âyânın isyân bahânesiyle askerî ve Tatar tâ‘ifesi buldukları nisvân u sıbyânın seby ve harbî düşmenden aldık deyü, fûrûht itmekle Üsküb ve Sofya ve Filibe kazâlarının re‘âyâsı Âstâne‘ye dökülüp, buldukları yerde ehl ü ıyâline yapışup sâhibleriyle vezîr-i a‘zam dîvânında, “Bize yerden göğe zulmdür, harâc-güzâr pâdişâh re‘âyâsı²⁴²⁵ olayız da emlâkımızı gâret ve ehl ü ıyâlimizi esîr itmek Allâh‘dan revâ mıdır?” feryâd [u] figân itmeleriyle, fetvâya müraca‘at olunup cevâz görülmemekle İslâm ile müşerref olandan gayrisi girü redd olup, seby olan kurâ re‘âyâsı cümle hür ve sâhibleri elinde bulunan azâdlıdır ve her kimde bu makûle esîr bulunur ise salb u siyâset olunacağına dellâl nidâ itdirilüp, halk çeteden men‘ oldu.

Ve bâ-husûs çok esîrci müflis olup, Urus ve Hırvat sâ‘ir ecnâs-ı muhtelif re‘âyâyız deyü, peydâ eyledikleri yalancı şâhidler ile ashâblarından halâs oldu. Han hazretleri dahi leşker-i Tatar Devlet-i Aliyye tarafından rû-gerdân ve sefere gelmemeklerine bâ‘is olur dimekle bir netîce vermeyüp, ba‘zıları yine esîrlerin zapt itdiler.

Ve yedinci Dû-şenbih gün, serdâr-ı a‘zamin otağı çıkup sarây kurbunda Yıgmadepe nâm mahalle kuruldu [173a] ve mukaddemâ Belgrad pâyesi virilen Ali Yazıcı yine mansıbı ile bekâm olup zindânda mahbûs Velî Efendi‘ye deryâ beğliği virildi ve Sofya Muhâfızı Rüstem Paşa’nın fevti haberi gelüp, yerine Vezîr Kandîlci Hüseyin Paşa nasb olundu.

Serdârî-i Çerkez Ahmed Paşa ve tevcîh-i hükûmet-i Erdel be-kral-ı Kurs

Mukaddemâ Han hazretleri Tatar askeriyle Sofya‘ya azîmet ve Niğbolu‘ya nüzûlünde a‘yân-ı Erdel tarafından kendüye gelen kâğıdda, “nâm u şânın âleme münteşir olmuş ve at ayağı altında niçe memleket harâb itmiş bir azametlü hansın, hâlimize merhamet idüp Tökeli kralı hâkimlüğe isteriz. Ve araba gidüp devlet tarafından kral nasb idüp gönderin. Siz Erdel‘e dâhil oldukda cümle vilâyetlü ata binüp ve kılıç kuşanup memlekete musallat olup kışlayan Nemçe kâfirin kırarak çıkarup ve vilâyeti devlet kabzına teslîm idüp, uğur-ı pâdişâhîde sadâkatimizi görürsüz demişler” idi. Ve gelen âdemleri dahi lisânen takrîr itdükde, “Bunun husûli emr-i muhâl ve bir netîce vermeyüp, sonı mahz-ı hayâl olduğu gün gibi a‘yândır, araya girmem” cevâbıyla gelen âdemlerin redd idüp ve sadru‘l-vüzerâ oldukda, vezîr-i a‘zam dahi kâğıdları gelüp

²⁴²⁵ re‘âyâsı V : re‘âyâları Y

güzel nâmın âleme şâyi‘ oldu ve ol yüce âlî himmetlü ve azamet ve şevket sâhibi ne tarafa el uzatsa kılıcıyla âlemi musahhar iden pâdişâh hazretlerinin dergâh-ı âlî-penâh türâbına yüzümüz sürüp ke'l-evvel re‘âyâ kulları ve bir alay âciz harâc-güzâr fukarâsıyuz, âleme bezl itdüğü kerem bağı meyvesinden bu derd-mendleri dahi behre-yâb ve Tökeli İmre Kral'ı Erdel'e hâkim nasb idüp, göndermeleri niyâzında biz kendüye her vechile itâ‘at-ı küllîmiz olup, *inşâ‘allâh* istikâmetimizi görürsüz demişler.

Vezîr-i a‘zam dahı, Han hazretlerin ve a‘yân-ı askeri sarâyın da‘vet ve bu husûsda meşveret idüp, “Han hazretleri, bu sevdâdan ferâgat idin, Erdel hudûd-ı İslâm'dan ba‘îd bir memleketdir koruyamazsınız. Ve mâdâm kürsî-i memleket Budun kal‘ası Devlet-i Aliyye kabzına girmedikçe, Erdel zapt olunmaz ve son pişmanlık fâ‘ide itmez, düşmenimiz şöyle dursun sâ‘ir kefare bile sakalımız sayup bize gülerler” didi. Vezîr-i a‘zam dahı, “Vücûda gelmesinden şübhem yokdur ve hemân bize bir miqdâr Tatar imdâd it, zaptı mümkündür sözünden dönmeyüp ba‘zıları dahi Erdel’in itâ‘at ideceği neden ma‘lûm ve belki düşmen sözü ola. Ve nihânî âdem gönderilüp tecessüs olunsun gerçek ise amel idelim” didiler. Ve Tökeli İmre Kral tarafından nihânî âdem gönderilüp sahîh olmağla krallık berâtı yazılup serâserli nîm-ten semmûr kürk ve kırmızı börk ve iskemle ağası yediyle irsâl ve mukarr-ı hükûmetine iclâsıçün Tuna muhâfızı olan Silistre Beğlerbeğisi Çerkez Ahmed Paşa ser-asker nasb olup, yanında olan on altı oda yeniçeri ve bir miqdâr cebeci ve topcı müstevfâ cebehâne ile otuz kıt‘a şâhî darbuzen ve bin nefer sipâh-ı silihdâr serdengeçdisi ve Niğbolu sancağı[na] mutasarrıf Tatar Sâlih Paşa ve Tatar İslâm Paşa ve Mehmed Paşa ve İbrâhîm Paşa ve yigirmi bin Tatar askeriyle Hanzâde Gâzî Giray Sultân ve on bin Macar askeriyle Tökeli Kral ve Eflak Beği Kostantin ta‘yîn ve cem‘an kırk bin kadar asker Yergögi sahrâsında cem‘ oldukdan sonra bir münâsib mahalden Erdel'e girilmeğe ittifâk idüp fermân gönderildi.

Serdârî-i Mehmed Paşa be-feth-i kal‘a-i Vidin

Ve tokuzuncı Çehâr-şenbih gün Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Tursun Mehmed Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle ordu-yı hümâyûna dâhil alay ile huzûr-ı hümâyûndan mürûr ve içerü da‘vet Alay Köşkü'de pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, serâserli semmûr kürk ilbâs ve kal‘a-i Vidin fethine ser-asker nasb olup, yanına yeniçeri ve cebeci ve topcıdan ve bir miqdâr ba‘zı kapu kulu ve Bıyıklı Ali Paşa ve kifâyet miqdârı top ve cebehâne ve dört kıt‘a çekdirir ve otuz kıt‘a İstanbul firkateleriyle Tuna kapudanı

Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa ta'yîn ve altı kıt'a çekdirir dahi Azak ve Özi etrâfların²⁴²⁶ muhâfaza itmek emr olundu.

Ve irtesi Penc-şenbih gün hıyânet töhmetiyle Başdefterdâr Kel Yûsuf Efendi azlinden Kirli İsmâ'îl Efendi nasb oldu ve İstanbul Bostancıbaşı Kara Osman Ağa'nın sû'-i hâlin Kâ'im-makâm Ömer Paşa arz itmeğın, mâh-ı mezbûrun on beşinci Salı gün tekâ'ud virilüp, yerine kethudâ Uzun Hasan Ağa ve anın yerine hâssa haseki Bârgîrci Ali Ağa ve anın yerine sağ hamleci Hüseyin Hâce nasb olundu.

Ve on dördüncü Dû-şenbih gün Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa yigirmi kıt'a çekdirir ile mütevekkilen *ala'llâh* Akdeniz'e salup, Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa dahi me'mûr olduğu üzere Karadeniz'den Tuna'ya doğru azîmet eyledi.

İstâilâ-yı küffâr be-kal'a-i Kanije

Dört seneden berü düşmen içinde kalan Kanije kal'asının zahîresi tükenüp mahsûr-ı Müslimîne etrâfından zahîre viren kurâyı dahi düşmen içerü çeküp bir mertebe kahddan zebûn oldular ki, ekli necis fâre ve hirre ve kelb ve hınzîr vesâ'ir buna göre haşerât-ı arz makûlesi ekl olduğundan niçe ümmet-i Muhammed helâk ve artık zahîre ve imdâddan me'yûs olmağla nâ-çâr vâlî-i kal'a Fındık Mustafâ Paşa ile ittifâk idüp vire ile bine karîb recul ve nisvân u sıbyân kal'adan çıkup düşmen tarafından virilen arabalar ile nehr-i Darda'ya ve andan Tuna gemileriyle Niğbolu'ya geldükleri haberi yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün rikâb-ı hümayûna arz olup, Fındık Mustafâ Paşa ser-asker Çerkes Ahmed Paşa yanına me'mûr ve mîrîden on bin guruş ile mesrûr kılındı.

Gâret-şuden-i küffâr be-şehr-i Köstendil

Bundan akdem Niş'e kapanan Serayil nâm kâfir ıdlâl itdüğü Nemçe ve Macar ve haydûddan dört bin kadar kâfir ile Köstendil kasdında olduğu ahâlî-i vilâyet ma'lûmu olup, Sofya Muhâfız Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa'dan imdâd taleb idüp, bir iki güne dek yetişilmez ise vilâyet düşmen eline girdüğünden gayrı emlâkları gâret ve ehl ü iyâlleriyle esîr olmalarından feryâd itmekle, Hüseyin Paşa dahi Sofya'da mevcûd mükemmel kapulı Hamîd sancağı mutasarrıf Ahmed Paşa ile livâ-yı Canik Mehmed Beğ'i ta'yîn eyledi ve gitmede muhâlefet itdükleri esnâda küffâr yürüyüp ve ahâlî-i vilâyet yazup ova tarafına muhâfazaya kodukları üç yüz sekbânı haber alup dağdan aşup gice karanlığında varoşu basdılar ve âgâh olunca vâfir ümmet-i Muhammed'i kırıp

²⁴²⁶ etrâfların V : tarâfların Y

nisvân u sıbyânı esîr ve eşyâların gâret ü hasâret idüp, taraf taraf varoşa âteş virüp gitdiler ve sükkân-ı kal'a çıkup ve ova tarafından dahi muhâfız sekbân gelüp ve bir miqdârı dahi ahâlî-i varoş ile düşmen-i dîni ta'kîb ve yetişüp mukâbele vü mukâtele olundukda, iki yüzden mütecâviz küffâr hufre-i nâr ve bir miqdâr dahi guzât-ı İslâm câm-ı şahâdet nûş ve birez esîrlerin halâs idüp getürdiler ve ehl-i varoşdan hayli nüfûs telef olduğu Kādî tarafından Hüseyin Paşa'ya ve ol dahi ta'yîn olan paşaların ihmâl ve hıyâneti sebebiyle küffârın ferce bulduğun rikâb-ı hümayûna arz eyledikde, Dergâh-ı Âlî kapucubaşlarından Genç Mehmed Ağa hatt-ı hümayûn ile varup, Sofya'da ikisinin de başların kesüp dîvân eyleyüp ve lisân-ı pâdişâhîden ser-asker emrin tutmayup, tekâsül iden böyle olur ve bunların başı boğulup da yüzüldi. Ve ba'de'l-yevm, "fermâna itâ'at itmeyenlerin başları diri iken yüzölüp, gözlerine gösteririm" didiğin söyledi.

Ve yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün götürüp bâb-ı hümayûna bıraktı. Ve yigirmi sekizinci Dû-şenbih gün pâdişâh hazretlerin vezîr-i a'zam Hızır altında merhûm birâderi Fâzıl Ahmed Paşa bâğçesine da'vet ü ziyâfet idüp, eğerlenmiş bir at ve bir yorga ve bir semmûr post ve beş boğça dîbâ ve harîr ve kadife pîş-keş virüp, kendüye kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ilbâs buyuruldu.

Ve otuz kıt'a şâhî darbuzenler ile nişânlar urulup iki yüz altun ihsân ve Eğribozlu Frenk Mehmed otuz vakıyye bârûtdan bir lağım ve sagîr havan topları atup in'âm buyuruldu.

Gâret-şuden-i guzât-ı İslâm be-Şehirköyi

Bi-emr-i hümayûn Sofya Muhâfızı Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa süvârî askerden bir miqdâr guzâtı Serhadli İbrâhîm Paşa'ya koşup, İznikmid Sancağı Beği Katana Mustafâ Beği çarhacı idüp, Şehirköyi gâretine gönderdi ve düşmen-i dîn kasabayı muhkem şaranpo ve toplar ile zapt idüp, üzerine varılmak bir vechile mümkün olmamağla, ekserî pusuya girüp bir miqdâr guzât etrâfdan koyun ve sığır sürüp getürdüğü düşmen-i dîn duyup, hayli kâfir palankadan çıkup kemîngâhda olan guzât üstüne uğramakla taraf taraf gülbâng çeküp hücûm ve bir ânda üç yüz baş kesilüp sâlimîn ve gânimîn Sofya'ya dâhil oldukları haberi rikâb-ı hümayûna arz olup, hizmetde bulunanlara başka başka ihsânlar ve atı ve kılıcı ve tûfengi zâyî olanlara ma'a-ziyâde mîrîden virildi.

Ve Niğbolu semtinde muhâfazada olan asker-i İslâm ve Tökeli [173b] Kral üzerine Vidin'den gelen küffâr ile muhârebe ve der-akab hezîmet bulup, firâr ve vâfir dil

ve kelle alınıp, lâkin gâfilen olmağla hayli guzât²⁴²⁷ şehîd ve imdâd taleb itdükleri haberi geldükde, ol tarafda beğendüğü âdemden yazmak üzre Tökeli Kral'a mîrîden yigirmi bin guruş gönderildi.

Ve maktûl Arab Receb Paşa oğlu Kâsım Paşa'ya Hamîd sancağı virilüp, imdâda ta'yîn olundu. Ve yigirmi tokuzuncı Salı gün İstanbul'da karayelden bir tûfân-ı Nuh kopup, şiddet-i rûzgâr gerd ü gubârı kaldırıp ve zulumât şehri kaplayup, Galata ve Üsküdar önünde bulunan gemi ve kayıkları batırıp ancak aşrı halâs oldu.

Ve mâh-ı Ramazân'ın gurre-i Penc-şenbih gicesi ki, Mayıs'ın yigirmi tokuzudur bir kaymakçı dükkânından âteş isâbet idüp, hazreti Eyyûb Câmi'si'nin hünkâr mahfiline yapışup, bi'l-küllîyye enderûn [u] bîrûn-ı câmi'-i şerîf ihrâk bi'n-nâr oldu. Ve garâbet bunda ki, câmi'-i şerîf kubbesi üzre âleme muttasıl leylek yuvası âteş içinde kalup, *Hâfıza'llâh* bir zarar irmedi ve üç aydan sonra dahi müstesnâ yapılp tezyîn oldu.

Ve mukaddemâ Rodos'a nefy olup ve sonra Burusa'ya gelen müftî-i sâbık Ali Efendi İstanbul'a gelmek buyuruldu ve kul kethudâlığından mütekâ'id ve Burusa'da menfî Gürcü Abdullâh Ağa'ya sekbânbaşılık ve selefi Süleyman Ağa'ya tekâ'ud ihsân olundu. Ve Atbazarlı Şeyh Seyyid Osman Efendi, sadr-ı sâbık Bekrî Mustafâ Paşa vezâretinde sâhib-i kelâm ve mizâc-gîr olup müceddeden binâ itdüğü âb-ı revânla ve bir büyük sarâyın on bin guruş bahâsın hâne akçasından virdiği defterde mestûr bulunmağın, “bir şeyh âdem ola ve mîrîden bu kadar isrâf neden iktizâ itdi” deyü, Kıbrıs'a nefy oludu.

Ve tokuzuncı Cum'a gün İstanbul'dan odalar ile beş bin nefer tashîh ile²⁴²⁸ gelüp ve on ikinci Dû-şenbih gün on beş bin neferiyle yeniçeri ağası Ali Ağa alay ile şehirden çıkup mukâbele-i pâdişâhîde hil'at giyüp orduya dâhil oldu.

Ol gün Tatar askerin bir gün evvel ordu-yı hümâyûna irişdirmek üzre Kagalgay Devlet Giray Sultân'a hatt-ı hümâyûn ve bir kabza murassa' şemşîr ve bir serâserli kürk vesâ'ir ümerâ-yı Tatar'a kırk aded hil'at ile kapucubaşılardan Rikâbdar Mustafâ Ağa Kırım'a gönderildi ve eyâlet-i Basra Osman Paşaoğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya tevcih olundu.

²⁴²⁷ guzât V : guzât-ı İslâm Y

²⁴²⁸ tashîh ile Y : tasîhli V

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi ve nasb-ı Meşîhat-ı İslâmiyye Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi

Şeyhü'l-İslâm Debbâğzâde Mehmed Efendi, sadr-ı sâbık Bekrî Mustafâ Paşa sadâretinde mizâc-gîrlık töhmetiyle azl ve İstanbul'da ikâmet üzre Üsküdar kazâsı arpalık virilüp ve mansıb-ı fetvâ Rûm-ili sadrından munfasıl Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi'ye inâyet, on sekizinci Bâzâr gün vezîr-i a'zam vesâteti ile Alay Köşkü'de takbîl-i yed idüp, beyaz çukaya kaplı semmûr kürk ile küllî ri'âyet buyuruldu.

Ol gün Cebecibaşı Mustafâ Ağa, üç bin neferiyle İstanbul'dan gelüp, alay ile ordu-yı hümayûna dâhil ve akabince Anadolu Beğlerbeğisi Ahmed Paşa beş yüz kadar kapısı ve bin kadar eyâleti askeriyle geçüp, huzûr-ı hümayûnda hil'at giydi ve beyne's-salâteynde vezîr-i a'zam, şeyhü'l-İslâm ve Han hazretleri Hasoda köşküne da'vet ve Hırka-i Mübâreke açılıp İmâm Ali Efendi du'â itdükden sonra, Han hazretlerine gülgülü çukaya kaplı semmûr erkân kürk giydirildi. “*Fe-li'llâhi'l-hamd* kuluna olan lütuf ecdâdımın birine müyesser olmadı” didi. Hırka-i Mübâreke ile müşerref olduğunun şükrin iderek konağına gitdi.

Ve bi-emr-i hümayûn irtesi Dû-şenbih gün vezîr-i a'zam, Sancak-ı Şerîf teslîmi içün tavâ'if-i askere alay emr olunmağın, serdâr-ı a'zam sarâyından otak kapısına dek tertîb-i sufûfdan sonra azîm alay ile gelüp, bâb-ı hümayûnda inüp, Vezîr-i sâni Türk Ali Paşa ve şeyhü'l-İslâm efendi ile Hasoda köşkünde bisât-bûs-i padişahî şerefine nâ'il ve taraf-ı mülâkânelerinden ihsân olunan serâsere kaplı semmûr nîm-ten üzre sâde hil'at ve miyânına bir kabza murassa' kılıç ve incüli tırkeş ve kadife şalvar ve fûlar ve Selîmî destâr üzre iki mücevher sorguç ile vücûdın ni'am-ı Hüdavendigâr'a müstağrak itdükden sonra, “Seni ve asâkir-i İslâm kullarımı ve Sancak-ı Şerîfi Allâh'a emânet eyledim, zahîr ve mu'în'in ola” buyurup, yed-i hümayûnlarıyla teslîm ve Türk Ali Paşa'ya dahi rikâb kâ'im-makâmlığına serâserli kürk giydirüp, İmâm Ali Efendi ba'de'd-du'â vech-i meşrûh olan ile otağına varup²⁴²⁹ nüzûl eyledi.

Ve irtesi Salı gün Sarây-ı âmirede recec ulûfesi çıkup, vüzerâ arza girdi ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün Ken'ân Ağa ile beş yüz nefer Şâm askeri gelüp ve yigirmi ikinci gün iki bin kadar neferiyle Topcubaşı Kırkbir Mustafâ Ağa ve yedişer

²⁴²⁹ varup V : -Y

vukıyye yedi kıt'a kolonborna ve yüzer dirhem yüz kırk kıt'a misket ile gelüp, ordu-yı hümâyûna vâsıl oldu.

Ve akabince Adana Beğlerbeğisi Arab Harmuş Mehmed Paşa geçüp, mahall-i selâmda hil'at giydi ve lâkin yollarda zulm idüp, mukaddem şâkîleri gelmişidi, çadırına vardukda çavuşbaşı habsine virilüp, mansıbı kapusıyla Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa'ya tevcîh olundu.

Katl-i İsmâ'îl Paşa

Ve sadr-ı sâbık İsmâ'îl Paşa ibtidâ nişâncılığından berü vezîr-i a'zama husûmet üzre olduğundan, sadâretinde Boğazhisâr'dan kaldırıp Hanya'ya nefy idüp defa'âtle ba'zı meclislerde, “Babası koca Köprülü ve karındaşı Ahmed Paşa pâdişâhı sabî bulup murâdları üzre atup tutup, Rûm-ili ve Anadolu'da mahsûldâr hâss-ı hümâyûnları kendülere temlîk ve vakf-nâmelerine kayd ve ale'l-husûs yigirmi altı yıldan berü cenglerde telef olan elli bin kîse sarf olmuş ve toprağı üç yüz bin insân kanıyla yoğrulmuş Girid gibi bir cezîreyi külliyyetle zaptlarına alup, mîrîye fâ'idesi yok ve âlemi evkâf ve cerak? ile doldurmuşlar ve ocakların söndürüp ve kendülerin izâlesi mûcibdir” didüğün işidüp, fursatcûy idi. Vezîr-i a'zam oldukda hemşîresi maktûl sadr-ı sâbık Sivavuş Paşa metrûkesi Edirne'ye gelüp, “Ehlimiz hazînesinden yağma olan beş yüz kîse nukûd ve cevâhirim İsmâ'îl Paşa buldurup kabz itdi, şer'ile eşyâm isterim” dimesini bahâne eyleyüp, beytü'l-mâli'l-Müslimîne hıyânet idene ne lâzım gelir fetvâya mürâca'at ve katline fetvâ alup, rikâb-ı hümâyûna arz eyledikde, sâhib-i da'vânın matlûbı üzre meblağ ve eşyâsın virmez ise katl olunsun mazmûnunda sâdır olan hatt-ı hümâyûn ile Kapucubaşı Kara Bayram Ağa Rodos'a gönderilüp vardı, “Pâdişâh senden mîrî mâl ve yetîmlerin cevâhirin ister” didi. “Altmış bir gün vezâretim muhasebesin gördüm ne bende mîrî mâl vardır ne cevâhire vaz'-ı yed itdim. Defterdâr Hüseyin Ağa ve Yeniçeri Ağası Hasan Ağa ol cevâhiri beyaz ihrâma sarılu mühriyle getürdiler bakdım ve yine mühürleyüp sâhiblerine virin deyü teslîm ve tenbîh itdim. Anlardan su'âl idin mâl itlâk olunur ancak bir aded rahtım kaldı yüz guruşa fûrûht idüp, Ramazân harcın gördüm” didi. “Vezâret ittiniz ba'zı mahfûz nukûddan kırk elli kîse kadar virin kalbleri mutma'in olsun” didikde, “Vezîr-i a'zam değil, babası koca Köprülü mezârdan gelse yine söz budur, ne akçam var ve ne mîrî yedim ve ne virmeğe kâdirim ve ne olsa da viririm. İşte, hatm-i Kelâmullâh'ın emrine râzîyım” cevâb itmekle, ol dahi izâle fermânın çıkarup, “Biz de hatm-i kelâm idelim” didi, eline virdi. Hande idüp, “Bunda pâdişâhımızın sun'u yok, bu fermânı çelebicik yazmış. Allâh emânet şu Mushaf-ı şerîf

büyük oğlumundur, getirüp vir ve beni şu dolabda Ka'be'den getürdügüm zemzemli kefene sarup defn eyle" ve a'yân-ı vilâyeti da'vet ve bükâ iderek gelüp matlûb olan eşyâya müte'allik takrîrine hüccet yazılıp helâlleşdiler ve işi görölüp ser-i bürîde ve metrûkâtıyla mezbûrun üçüncü Cum'a gün rikâb-ı hümâyûna arz olundu.

Ve irtesi şenbih gün yamaklı on üç odada bin beş yüz nefer yeniçeri ile seksoncubaşı dört yüz cebeci ve üç yüz topcı ve bahşış ile yazılan iki yüz sekbân ordu-yı hümâyûndan ayrılıp Erdel seferine ta'yîn ve Ser-asker Çerkes Ahmed Paşa yanına irsâl olundu.

Ve yigirmi yedinci Salı gün Nakîbü'l-eşrâf Nefeszâde Abdurrahmân Efendi azlinden yerine Edirne menlâsı Başmakçızâde Ali Efendi ve Cebecibaşı Daltaban Mustafâ Ağa azlinden yerine vezîr-i a'zam ağası Seyyid Ahmed Ağa nasb olup, Abdurrahmân Efendi'ye Edremid kazâsı arpalık ve Mustafâ Ağa'ya ze'âmet virildi.

Ve yigirmi tokuzuncu Penc-şenbih gün mukaddem bin nefer Kürd ve Türkmân ile Receb ve Çiğdem-oğulları gelüp, sâ'irleri dahi bölük bölük mülhak-ı ordu-yı hümâyûn oldu. Ol gün taraf-ı pâdişâhîden vezîr-i a'zama mücevher dîvân rahtıyla eğerlenmiş bir ve çullı iki at ihsân, Büyük Mîrâhûr Ömer Ağa ile irsâl buyurılıp ve mukaddemâ ihzârına fermân ile giden kapucubaşı Van'dan ma'zûl Vezîr Müezzîn Hasan Paşa'yı getirüp vezâreti ref' ve yine mezbûrun habsine virildi.

Ve mâh-ı Şevvâl'in gurresi Şenbih gün vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı asker Bâbu's-sa'âde'de dâmen-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olup, Sultân Selîm Câmî'i'nde varup, edâ-yı salât-ı îd itdiler. Ol gün cebeci ve topcı ocakları ilerü kalkup gitdi ve irtesi Bâzâr gün mahbûslardan Harmuş Mehmed Paşa Bâb-ı hümâyûnda katl olup ve Bâzâr irtesi gün Muhasebeci Sarı Mehmed şehirde salb olundu. [174a] ol gün ahşâm namâzı bir azîm zelzele olup, ekser-i halk cevâmî' ü mesâcidde namâzın bozup taşra çıktı.

Reften-i serdâr-ı a'zam be-cânib-i Engürüs

Ve mâh-ı mezbûrun dördüncü Salı gün dahi yeniçeri ocağı kalkup, ol gün serdâr-ı a'zam Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp iltifâten bir mücevher hançer ve beyaz hallâliye kaplı bir erkân semmûr kürk ihsân ve du'âsına mazhar olup, altıncı Penc-şenbih gün ki, Temmuz'un otuzudur *mütevekkilen alâllâh ve müsta'inen billâh* umûm ordu-yı hümâyûn ve asâkir-i İslâm-ı nusret-makrûn ile Edirne sahrâsından nehzat feth-i Engürüs niyyetiyle râh-ı cihâda azîmet eyleyüp, ol gün pâdişâh hazretleri dahi cünûd-ı muvahhidîne takvîyet ve cenge tergîb içün Tunca çeşmesinde nihâde kılınan

sâyebân-ı şâhânelerine erkence teşrîf ve serdâr-ı a‘zam dahi tertîb-i alay ile önlerinde kendü mukâbeleye geldükde, kâ‘im-makâm paşa ile huzûr-ı hümayûna da‘vet ve bisât-bûs-i şehriyârî şerefine nâ‘il olup kürkli ve sâde iki kat hila‘-ı fâhire ilbâs başına bir top sorguç ihsân ve kâ‘im-makâm paşaya dahi bir serâserli kürk giydirilüp vedâ‘ eyledi.

Ve Han hazretleri *bi-emri’llâh* yılcancık marazına mübtelâ olmağın sıhhat buldukda girüden gelmek buyuruldu. Ve andan kâ‘im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve şeyhül-İslâm ve nakîb ve sadreyn efendiler ve rikâb ağaları ve a‘yân-ı dîvân nîm râha dek teşyî‘ idüp döndiler. Ve serdâr-ı a‘zam ağalarından Çatrapatrizâde Ali Beğ Çavuşbaşı vekîli ve Başbâkîkulu Abdullâh Efendi küçük defterdâr olup, Âstâne‘de kaldı.

Ve yedinci menzilde ki, mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih günidir, Filibe‘ye varılup iki gün meks olundu ve Kurşunluhân‘da olan ova iki kıt‘a balyemez toplar cebehâne ve mühimmâtıyla çıkarılup ilerü gönderildi, muhâfazasına Şâm askeri ta‘yîn olundu ve guzât-ı İslâm‘ın zâd u zahîreleri tekmîlinden sonra on beşinci Şenbih gün andan dahi göçülüp Tatarbazarı‘na varıldı ve azîm yağmur yağmakla bir gün meks olup Dû-şenbih gün kalkıldı ve tayy-i merâhil iderek mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Cum‘a gün Sofya sahrâsına nüzûl ve anda dahi yedi gün ikâmet buyuruldu.

Ol menzilde cümle ağırlığı alıkoyup sebûkbâr mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncu Şenbih gün andan dahi hareket olunup, Halkalıpınar‘a nüzûlünde “Dragman derbendinde küffâr tecemmu‘ itmiş” deyü muvahhiş haber şâyi‘ olmağla, irtesi Bâzâr gün ki gurre-i mâh-ı Zilka‘de‘dir boğaz ağzına konulup aslı çıkmadı ve askere on günlük zahîre virilüp, dû-şenbih gün göçüldi ve eshel vechile ubûr ve Sarıyurd‘a ve irtesi Salı gün Şhirköyü‘ne karîb Küçükköprü ilerüsüne ve mâh-ı mezbûrun dördüncü Çehâr-şenbih gün Şhirköyü palankası altına nüzûl olundu.

Feth-i palanka-i Şhirköyü

Hemân ol gün öyleye karîb on sekiz oda yeniçeri ve iki balyemez top²⁴³⁰ iki kul kethudâsı berü ova tarafından ve altı kıt‘a şâhî darbuzen ile palankaya nâzır bayırdan Kadana Mustafâ Beğ metrise girüp muhâsara olundu.

Ol gün ve ol gice top tüfeng ile muhârebe vü mukâtele olup ve irtesi Penc-şenbih gün ikindi vaktinde mahsûr melâ‘în-i dûzah-karîn vire bayrağın diküp emân didiler ve

²⁴³⁰ balyemez top V : balyemez top kal‘a-küb ile Y

serdâr-ı a‘zam dahi içinde olan haydûd re‘âyâ keferesin tutup virmek şartıyla emân virüp ve “illâ inâd u muhâlefet iderler ise cümle katl olunur” haberin gönderdikde, râzî oldılar ve irtesi Cum‘a gün Nemçe ve Macar'dan haydûdu ayırmaya Kadana Mustafâ Beğ ta‘yîn ve palanka kapısı hâricinde durup, yigirmi altı miqdâr haydûd keferesinin guzât-ı İslâm girîbânlarından giriftâr ve keşân be-keşân götürüp, serdâr-ı a‘zam otağı önünde boyunların vurdılar. Bir ol kadar dahi küffârın cebren palankaya kodukları re‘âyâ âzâd ve elli miqdâr Müslimân esîrleri dahi bulunmağla itlâk olup Sofya'ya irsâl olundu.

Ve yüz altmış Nemçe ve bir ol kadar dahi Macar keferesi palankadan çıkup silâhları ve kifâyet miqdâr araba ve zahîreleri virilüp, Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa'ya koşulup diyâr-ı menhûslarına gönderildi. Ve palankada beş kıt‘a top bulunup cebehânesiyle zapt ve muhâfazasına Arab Polad Mehmed Paşa ta‘yîn buyuruldu.

Ol gün rikâb-ı hümâyûndan Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa ile serdâr-ı a‘zam hatt-ı şerîf ve kılıç kaftan gelüp alay ile otaka indirdiler ve a‘yân-ı asker da‘vet ve müvâcehelerinde feth-i kırâ‘at olup, kürki giyüp kılıcı kuşandı. Ve orduda azîm şenlikler olup, “tahkîk pâdişâhımız hazretleri velî olduğına şekkimiz kalmadı ki, fetih gün serdâra hil‘at ve şemşîr geldi” deyü fâl idüp, du‘â iderek dağıldılar ve der-akab Kadana Mustafâ Beğ dilci ve ince karavul hizmetiyle ilerü gönderildi.

Feth-i palanka-i Mûsâpaşa

Mâh-ı mezbûrun yedinci Şenbih gün andan dahi rihlet olunup, Mûsâpaşa palankasına varıldı ve Kadana Mustafâ Beğ on altı kelle ile istikbâl idüp, “Mûsâpaşa palankasında olan melâ‘în Şehirköyi kaziyesinden âgâh olmalarıyla palankayı bırakup firâr iderken yetişüp kesdügüm başlardır” didi. Kendüye hil‘at ilbâs ve levendine ihsân virildi ve palanka muhâfazasına Salahor Arab Mûsâ Paşa ta‘yîn oldu ve irtesi Bâzâr gün göçülüp Kızılbayır boğazında vâkı‘ Eşpay ovası ve Dû-şenbih gün derbend aşılıp Ilıca altında vâkı‘ geçid başında sahrâya konuldu. Bir gün meks olundu ve düşmen-i dîn Niş köprüsinin öte başın kasaba içine alup ara yerde olan nehr-i azîme kasabaya istinâden berü cânibin müte‘addid tabya ve handak ve donuz damları ve şaranpolar ile muhkem zapt idüp, Türk askeri geldükde kasabanın zîr-i bâlâsından suyu karşı geçüp ova cânibinden muhâsara itmezler mülâhazasıyla, bi'l-cümle tedârükin berü İstanbul yolına sarf itdüğün ve berü cânibden egerçi köprü zapt olup su aşurı kal‘ası muhâsara olduğu

takdîrce alınmayacağıın serdâr-ı a‘zam i‘lâm itmişler idi. A‘yân-ı askeri otağına da‘vet ve bu bâbda meşveret eyleyüp, karşı ova tarafından muhâsara olunmasın ma‘kûl gördiler ve hemân binüp ordu kenârından Niş suyun karşı geçüp metris yerlerin gördiler.

Muhâsara-i kal‘a-i Niş ve irsâl-i nâme ve taleb-i kal‘a

Mâh-ı mezbûrun on birinci Çehâr-şenbih gün, andan dahi nehzat ve Niş suyu ayakdan karşı geçilüp kuru tarafından azîm alay ile kal‘anın öte cânibine konuldu ve şerî‘at-ı Muhammedî üzre kal‘a talebine içerü nâme gönderildi.

Sûret-i nâme: “Siz ki, Niş kasabasında tahassun kasdıyla karâr iden hâkim-i kal‘a Feterani cenaral ile Nemçe ve Macar tâ‘ifesisiz²⁴³¹ i‘lâm olunur ki, hâlâ asâkir-i İslâm gelüp etrâfınızı ihâta eylemişdir *bi-hamdi’llâhi ta‘âlâ* guzât şevket-i İslâm’a mukâvemet idicek hâliniz olmaduğu âşikârdır. İmdi selâmet-i nefsiniz ihtiyâr itmekle kasabayı teslîm idüp gitmek murâd iderseniz, size emân virilüp sâlîmen me‘meninize²⁴³² îsâl itdirülür ve illâ şöyle ki muhârebeye tasaddî maksadımızdan zıdda bâ‘is olup, bir iki günden sonra tâkatiniz kalmayup istîmân dileyesiz, vebâliniz boynunuza ol zamân emân virilmeyüp *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* cümleliz katl ve hâssaten sen ve Nemçe zâbitleri eşedd-i ukûbet ile katl olunursuz” deyü, kâğıd yazılup erbâb-ı zu‘amâdan Kabakulak Macar Ahmed Ağa ile gönderildi.

Melâ‘în-i dûzah-karîn, “Bizde kâğıd okur yoktur, misâfirimizsiz isterseniz şimdi gelin ziyâfetinizi yiyün” virdikleri cevâbı gelüp serdâr-ı a‘zama söyledikde, ol sâ‘at emr idüp cebehânedan askere kazma ve kürek ve fitil tevzî‘ olup, ahşâm mâh-ı mezbûrun on ikinci Penc-şenbih gicesi bir koldan yeniçeri ağası ve bir koldan asker-i İslâm²⁴³³ metrise girüp mahalle münâsib balyemez ve kolonborna ve şâhî topları kal‘aya havâle ve tertîb idüp muhârebe vü mukâteleye âgâz olundu.

Ve irtesi Penc-şenbih gün Engürüs Serdârı Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Mustafâ Paşa ve Dukakin ve Prizren sancaklarına mutasarrıf Mahmûd Beğoğlu Arnavud Mahmûd Paşa ve taraf-ı mîrîden akça ile tutulup ve avarız ve nüzl bedeli yazılan ve nefîr-i âmm ile gelen müntehab yigirmi binden mütecâviz pür-silâh Arnavud askeriyle gelüp, Niş’in karşı

²⁴³¹ tâ‘ifesisiz V : tâ‘ifesi size Y

²⁴³² me‘meninize V : vilâyetlerinize Y

²⁴³³ ? (okunamayacak derecede yıpranmış) gâzîleriyle V : asker-i İslâm Y

tarafına nüzûl, irtesi Cum'a gün Niş'in aşağı cânibinden suyu geçüp alay ile ordu-yı hümâyûna dâhil ve Vidin yolu üzerine nâzil oldu.

Ol gün serdâr-ı a'zam Niş kal'asına nâzır bir mürtefi' mahalde sâye-bân ile istikrâr ve alayları seyr idüp, Vezîr Halil Paşa'ya serâsere dûhte semmûr kürk ve mîr-i mîrân u ümerâ ve Arnavud beğzâdelerine müte'addid hil'atlar giydirdi ve hatta küffâr-ı bed-li'âm kal'adan alay ve bayrakları fevc fevc geçdüğün temâşâ vü mehâbet ve şevket-i İslâm'a sad-hezâr tahsîn ve deng-i hayrân-ı sergerdân ve ciğerleri yanup kebab oldu.

Ve irtesi şenbih gicesi zağarcıbaşıyla Sivas eyâleti askeri Vidin kapısının alt tarafından metrise girdi ve bâzâr gün üzerlerine kal'adan beş yüz kadar kâfir çıkup metris basdı ve ale'l-gafle olmağla metrisin piyâde guzâtı davranınca karşı cânibden Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa ve Divrigi Sancağı Beği İbrâhîm Paşa ve Kilis Kürd'i ve sipâh-ı silihdârın terakkîli serdengeçdileri irişüp, darb-ı şemşîr iderek yüzün döndürdiler. Vâfir kâfiri kılıçdan geçirüp bir vechile melâ'in gâziyân-ı şecâ'at-güzînin be-yek-bâr hamle vü hücûmlarına tâkat getüremeyüp, şermsârhâ'ib ü hâsir kal'alarına firâr ve iki yüzden mütecâvizi mecrûh hisâr kapusına varınca at ayağı altında pâymâl ve mürd-i helâk oldu.

İrtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Şenbih gün Vidin kapısının aşağı cânibinden Vezîr Koca Halil Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Mustafâ Paşa ve Arnavud Mahmûd Paşa ve on oda yeniçeri ile Arnavud piyâdesiyle karışık başka metrise girüp dört kol olmağla, iki gün iki gice azîm ceng [ü] perhâş oldu ve Nemçe taburı Morava suyu üzerine geldüğün haber almalarıyla, imdâd u i'ânetleri ümîdiyle mahsûr-ı müşrikîn ol denlü ceng ü harbe meşgûl ve mukayyed oldu ki, tâ'bîri vasf olunmazdı.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Dû-şenbih gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın on biridir bin dürlü mihnet ile *bi-avni'llâhi ta'âlâ* dört koldan metrisler handak başına varup yeniçeri ağası ve zağarcı ve seksoncu kollarında [174b] lağıma mübâşeret olundu

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı gün küffâr-ı dûzah-mekîn asker-i İslâm üzerine lağım atup, yine kendü taraflarına gidüp berüye zarar itmedi.

Ve yigirmi altıncı Penc-şenbih gün, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle ordu-yı hümâyûna gelüp dâhil ve Niş suyunun karşı cânibine konup gicesi Niş suyunun cânib-i cenûbîsi tarafına vaz' olunan iki kolonborna ve yigirmi kıt'a şâhî toplar muhafazasına ta'yîn olundu ve irtesi

Cum'a gün Mısır askeri dahi gelüp vâsıl ve semt-i ma'hûddan mülhak-ı ordu-yı nusret-yâr oldı.

Ol gice Nemçe çasarının serdâr-ı bed-girdârı olan Cenaral Hayzer nâm pelîd oğlu pelîd cünûd-ı şeyâtîn-i Yezîd ile Erdel içinde makhûr ve münhezim ve kendü ile on sekiz nefer Nemçe kapudanları giriftâr oldukları haberiyle küffâr-ı bed-girdârdan alınan yigirmi iki aded ma'kûs bayrakları metrislere âvihte, asâkir-i İslâm'a nusret ve fırsat ve düşmen-i dîne kesr-i hezîmet ü kahr-ı Rabbânî ihsân olunduğın, Niş'e tahassun iden melâ'îne tebşîr ve gam-gîn için şenlikler eylediler.

Ve Tuna Serdârı Vezîr Tursun Mehmed Paşa'dan dahi kâğıd gelüp, me'mûr olduğu üzre yanında olan asâkir-i İslâm ile varup, Vidin kal'asın muhâsara ve yedinci günde emân ile feth idüp *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ ve*²⁴³⁴ *tevfîkîhî* eydî-i a'dâdan istihlâs olduğu haber-i meserret-eser müjdesiyle kulûb-ı mü'minîn şâd u hurrem ve îd-i sa'îd eyleyüp birbirlerine tehniyeye gezdiler.

Âmeden-i asker-i Tatar

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün, Kırım Hanı Selim Giray Han hazretlerinin dâ'iresiyle, vezîri Bâhâdır Ağa ve irtesi Dû-şenbih gün dahi büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân yüz binden mütecâviz leşker-i Tatar ile gelüp mülhak-ı mu'asker-i İslâm olup, ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûnı ilerü geçüp kondılar ve ol gün yeniçeri ağası kolundan iki ve seksoncu kolundan bir lağım atılup, on zira' mikdâr gedik açıldı ve iki yüz kadar yeniçeri yürüyüp ceng itdiler ancak düşmene gûşmâl ve guzâta terğîb için soğuk tutulup girüden imdâd olunmamağla bir sâ'at kadar zamân mukâteleden sonra avdet eylediler ve düşmen dahi ol mahalli fî'l-hâl şaranpo çeküp ve çatma kazık ve toprak ile doldurup muhkem itdi ve irtesi mâh-ı Zilhicce'nin gurrei Salı gün Tatar askerine ziyâfet olup, Kagalgay Devlet Giray Sultân ile iki karındaşları sultânlara birer semmûr kürk ve ağayân ve mirzayâna iki yüz elli hil'at giydirildi.

Ve ol gün Morava suyu üzerinde olan Nemçe taburundan dil alınup, Hayzer Cenaral'in giriftâr olduğundan haberleri olmayup, zu'm-ı bâtıllarınca Hayzer Cenaral Nemçe taburıyla gelüp bunlara mülhak oldukdan sonra Niş altında asker-i İslâm üzerine varup dağıtmak ve kal'ayı kurtarmak fikrinde oldukların ve sonra hezîmetlerin haber

²⁴³⁴ ve V : -Y

alup ve yer götürmez Tatar askeri dahi gelüp üzerlerine hücum idiceklerin fehm itmekle, karârı firâra tebdil ve Alacahisar'ı dahi boşaldup, Semendire ve Belgrad taraflarına gittiklerin haber virmekle, ol sâ'at Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa ta'kîblerine ta'yîn ve yanına beş yüz nefer süvârî Mısır askeri dahi koşulup ve irtesi gün mukaddeme-i ceyş Tatar ve dahi irtesi gün umûm gitmeleri fermân buyuruldu.

Ve mâh-ı mezbûrun ikinci Çehâr-şenbih gün, Niş'in cenûb tarafında olan toplar üzerine Mısır askeri ta'yîn olup, yanlarına dört yüz nefer cebeci koşuldu ve irtesi Penc-şenbih gün zağarcı kolundan iki lağım atılup, handak zapt olundu ve dördüncü Cum'a gicesi Serdâr Vezîr Koca Halil Paşa koluna taraf-ı düşmenden bir fitilden iki lağım atılup, beş yüz kadar guzât-ı İslâm ile Rûm-ili eyâletinden iki alaybeği sûhte-i nâr-endûhte-i zîr-i hâk şehîd oldular.

Feth-i kal'a-i Niş

Bu hinde asâkir-i İslâm Niş'in her cânibinden dîvârlarına el urup, yürüyüş sadedinde oldukları mahsûr müşrikîn-i dûzah-karînin ma'lûmları olduğundan, kat'-ı nazar Erdel içinde olan taburlarının hezîmeti ve Hayzer Cenaral'in giriftârı ve Niş'e arka virüp imdâd iddi'âsında olan tabur-ı makhûrlarının firârıyla her vechile kendülere ye's gelüp, yürüyüş olduğu hinde bi'l-küllîyye kılıçdan geçeceklerin fehm itmekle ve irtesi Cum'a gün ki, muhâsaranın yigirmi üçüdür, zağarcı kolundan taşra bir kâfir ve bir esîr Arab göndermişler, "Niş köprüsinin öte başına iki âdem gelsün söyleyecek haberlü sözümüz var" didiklerin, gelüp serdâr-ı a'zama i'lâm eylediler. "*El-hamdüli'llâh* düşmen-i dîn ile mukâteleden kelâlimiz olmayup, ol mel'ûnlara mürâca'at neden iktizâ ider ki âdem gönderelim, kendüler dest-mâl bir kerdan-i hücum-ı gâziyân-ı dînden istîmâna mürâca'at iderler ise âdem göndersinler" buyurdılar ve metrislere çıkan mel'ûnlar bu cevâb ile cenaral-i murdara mağmûm-ı menkûb avdet eylediklerinden sonra, taraf taraf top-ı ra'd-âşûbları düşmen-i dîn üzre sâ'ika-kirdâr-ı pey-ender-pey havâle ve cevânib-i erba'adan dahi yeniçeri ve Arnavud dilâverleri tüfeng-endâzlıklar ile varoş-ı kal'ayı velveleye virdikleri akîbinde yine zağarcı kolundan istîmân iderek iki kâfir çıkup, kul kethudâsına geldi, "Bize iki âdem virin, büyüklerimiz kulle önündedir vire söyleşmek ister" didiler. "Bizden anlara âdem gitmez, sözleri var ise hanedân-ı nusret-yâr-ı Osmâniyân'ın kapısı açıktır buraya gelsünler" didi ve mel'ûnlar yine geldükleri mahalden dönüp gittiler ve akabince ol mahalden yine iki kâfir dahi

metrisler önüne çıkup geldi ve zağarcı kolundan bir âdem istedi. Bir yeniçeri çavuşu ilerü varup, “Nedir sözün” didi, “Bize iki âdem virin bizden dahi iki büyük âdem varsun, vezîr-i a‘zam ile vire söyleşsün” didiler. Çavuş itâb ile, “Bizden içerü gider âdem yokdur, siz gönderin” cevâb virüp, metrise döndükde keferi ardından çağırup kal‘a varoşundan atlı kapudanı ve aşağı cânibde dahi baş yaya kapudanları ve defterdârları at ile çıkup kul kethudâsına geldiler ve “Birkaç gün bize emân virün, Belgrad'a âdem gönderelim cevâb getürsün ve andan²⁴³⁵ kal‘ayı virelim” didiler. dahi bunun misli niçe türrehât söylediler, ısgâ olunmayup “Bu asıl sözleri dinlememiz²⁴³⁶ kal‘a virmeğe sözünüz var ise söylen ve illâ biz kal‘ayı kılıç ile aluruz ve cümlelerinizi kırarız ve eğer istîmân iderseniz cân u başınıza emân virilmek üzre kal‘ayı teslîm itmeğe ahd idin biz de varup sözünüzü vezîr-i a‘zama i‘lâm idelim veya hemân geldüğünüz mahalle varun gidin, cengden aczimiz yok ve top ve cebehânemiz çok cenge müheyyâyız” diyicek, Belgrad'a haber göndermek sözünden rücû‘ idüp, ancak “Bizi vezîr-i a‘zama gönderin” deyü, azîm minnet ve mürâca‘at itmeleriyle recâların kabûl ve yanlarına yüz nefer yeniçeri koşup, serdâr-ı a‘zama gönderdi. Vardukda, “Mukaddemâ ben size kâğıd gönderdim niçün amel eylemediniz” buyurdukda, “Türkçe okurumuz bulunmadüğundan almadık” didiler. “Çünkü istîmâna geldiniz size cevâb hemân bu gice kal‘a kapuların ve tabyaları asker-i İslâm'a teslîm eyleyüp yarın kendünüz dahi cân u başınız ile çıkup yıkılın gidin” buyurup, metrislere avdet itdirildi. Ve kul kethudâsı yanına gelüp, içerü hâkim-i kal‘a Feterani Cenaral'e haber gönderdiler, üzerlerinde olan silâhları ve on dört günlük zahîreleri ve kendü arabalarıyla yarın cum‘a-irtesi çıkmak üzre mehil recâ eylediklerin, serdâr-ı a‘zama gelüp i‘lâm ve ocak tarafından dahi istîmânları kabûl olmak recâ-gûne hareket olundukda emân kâğıdları yazılup irtesi gün ale's-sabâh virildi.

Ve bi-emr-i serdâr-ı âlî-tebâr kal‘a kapusından otağa gelince iki geçeliydi, yeniçeri ve enselerinde sipâh dahi girü serhad askeri dizilüp ibtidâ zükûr ve inâs ve sagîr ü kebîr yüz elli nefer Müslimân esîrlerin ve üç yüz toksan tokuz nefer haydûd ve re‘âyâ keferelerin ve Yeğen Osman Paşa yanından kaçup mürted olan yüz kadar levend-i bî-dînlerin çıkarup teslîm eylediler.

²⁴³⁵ andan V : andan sonra Y

²⁴³⁶ dinlememiz V : bizler kulağımıza dahı komayuz Y

Mürtedler kal'a binâsiçün cümle prangaya uruldu ve der-akab kendüler dahi menkûb-ı mağmûm-ı mahzûl-ı makhûr-ı münhezim yüzleri karasıyla piyâde vü süvâr beş bin miqdâr kâfir ta'nâ-şütûm-ı gâziyân-ı hezârân olarak kal'adan çıkup, kendü arabalarından gayrı yüz araba dahi virilüp üftân ü hîzân ve hirâs u lertzân ordu-yı hümayûn-ı nusret-makrûnun öte cânibine nüzûl, bir gice yatup irtesi Bâzâr gün Belgrad tarafına revâne oldılar ve mahalline îsâl içün muhâfazalarına Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa ve iki yüz neferiyle silihdâr ağası Deli İbrâhîm Ağa ta'yîn olundu ve yolda vâfiri helâk, niçesi Tatar'a giriftâr oldu ve ağır bahâlî yigirmi kadar Müslimân esîrlerin fuçılara saklayup, içerü memleketlerine alup giderken ba'zı esîrler delaleti ve kendülerin feryâdıyla ifşâ olmağın cümlesi [175a] ihrâc u ıtlâk olup serdâr-ı a'zam Feterani Cenaral-i magmûma azîm itâb eyledi ve bundan akdem Bazarcık re'âyâsından haydûd başı olup, defa'ât ile ümmet-i Muhammed'e îsâl-i hasâret ve katli nüfûs iden Serail nâm bî-dîn ehl ü ıyâliyle kaçup Niş'e kapanmışıdı. Asker-i İslâm gelmezden evvel korkuya düşüp ihtimâldir, Türk Niş'i alır ise Nemçe beni ele virüp öldürürler havfından, Feterani Cenaral'i aldadup, "Türk askeri azdır gelüp kal'ayı muhâsara iderler ise ben taşrada bulunayım haydûdları cem' ve üzerlerine gelüp şeb-hûn ideyim ve sen dahi içerüden çıkup Türk'e kılıç koyup aradan kaldırıup bir nâm koyalım" deyü, laf u güzâf ile böyle bir takrîb ile kal'adan çıkup, firâr itmişıdı, anasıyla karısı bir kızıyla içerüde bulunup esîr ve Arnavud bahâdırlarından bir bölükbaşıya hîbe olundu ve melâ'în-i dûzah-karîn kal'adan çıkarken ellerinde bulunan ba'zı zî-kıymet kılınç tûfeng ve eşkıyâ makûlesinden sufûf-ı asker cebren çeküp aldıklarından gayrı Feterani Cenaral'in hazîne katârın gâret ü yağma ve baş yaya kapudanın bir köpek oğlunu seby itdüklerin huzûr-ı serdâr-ı a'zama varduklarında, "Bu nasıl işdir vire ile çıkana bu hakâret olur mu ve buna Allâh'ın rızası var mı? Yerden göge zulm değil mi? Ve elbette oğlum bulunmak gerek" deyü, şikâyet ve feryâd itmeleriyle, "Eşyâ tahsîli muhâl ancak bulunur ise gönderelim" buyurdılar ve üç günden sonra oğlan bulunup bir Müslimân esîr avret beslemekle bir miqdâr Türkçe bilür, "Beni tutan âdem bir kuyu kazup içine habs itdi aslâ yiyecek vermeyüp kaçdı didi. Serdâr-ı a'zam emr idüp müceddeden semmûr kürk ve kalpak ve dîbâ kaftanlar kesdirüp giydirdi ve mu'temed âdemler ile babasına gönderdi ve "Bu küstahâne ²⁴³⁷dest-râzlık iden erâzil-i askeri²⁴³⁸ niçün zapt eylemediniz" deyü, töhmet-i taksîrleri sebebiyle Çavuşbaşı Şehrî Mehmed

²⁴³⁷ küstahâne V : küstâhâne Y

²⁴³⁸ askeri V : -Y

Ağa ve Sipâhîler Ağası Kalın Ali Ağa ve Silihdâr Ağası Sarı Ali Ağa azl olup, serdâr-ı a‘zam ağalarından Şâtır Ali Ağa'ya çavuşbaşılık ve Ömer Ağa'ya sipâhîler ağalığı ve Silihdâr Kethudâsı Deli İbrâhîm Ağa'ya silihdâr ağalığı tevcih olup kaftan giydiler.

Ve kal‘a-i mezbûre levs-i habâset-i müşrikînden tathîr ve cevâmi‘ ü mesâcid *li'llâhi'l-hamd* ta‘mîr ve termîm nûr-ı mü‘minîn asker-i İslâm ile şeref-yâb olup, iktizâ iden mahallerin ta‘mîr itmek üzere Sofya Muhâfız Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa ta‘yîn buyuruldu ve bu ni‘met-i azîm ile şarkan ve garben âmmе-i Müslimîn müceddeden ihyâ ve mesrûr iden *Cenâb-ı Feyyâz-ı Mutlak*'a şükürler itmeğe mübâderet ü mülâzemet olundu ve içinde sagîr, kebîr seksan yedi kıt‘a top üç bin sekiz yüz kantar bârût ve tokuz bin beş yüz kîle dakîk vesâ‘ir mühimmât-ı cebehâne ve zâd u zahîreleri zapt olundu.

Vasf-ı kal‘a-i Niş

Kal‘a-i mezbûre bir müstevcib sahrâ vasatında vâkı‘ yakınından metris alınmakda siper olunacak aslâ bir hâ‘ili olmayup, guzât-ı İslâm zanlarından ziyâde metânet ve istihkâm üzere bulmalarıyla, zarûrî bir miqdâr uzakdan metris alup bir müddet mütemâdî olmasına bâ‘is olmuş idi. Ve kefare-i bî-dîn kasaba-i mezbûrî şöyle bir kal‘a-i metîn eylemiş ki, ta‘rîf ve takrîrden bîrûn meselâ, Beç mânendi ova tarafı bir sudan bir suya varınca hafr itdüğü amîk vasî‘ handak dâhilinde birbirin gözedir makas tabyaları ve anların handakları ve donuz damları ve şarânpoları metîn ü müstahkem ve hâric-i handakda dahi muhkem şarânpa ve metrisler ve tûfengci tabyaları ve donuz damları ve dahi tarşrasında bir başdan başa değin serâpâ lağımlar ile zapt itmiş ki, gâziyân-ı şîr-peyker andan ziyâde kılâ‘ muhâsara idenler bi'l-ittifâk böyle bir kal‘a-i gevher-nigîn mesmû‘ u müşâhede olunmaduğun haber virdiler. *Mahz-ı lûtf-ı İlâhî ve ayn-i Kâdir-i Zü'l-Celâl-i nâ-mütenâhî* ile heybet-i İslâm'a tahammül idemeyüp, şâhid-i maksûd-ı feth-i nusret zuhûrda cive-ger olmak ile müyesser oldu. Bu hinde fâtih-i Vidin olan Tuna Muhâfız Vezîr Tursun Mehmed Paşa'dan serdâr-ı a‘zama mektûb gelüp, İrşova boğazında vâkı‘ küçük adaya Nemçe ve Macar ve haydûddan beş bin miqdâr kâfir geçüp, cevânib-i erba‘alarına şarânpa ve toplar dizüp müstevfâ cebehâne ve zahîre ile tahassun ve zu‘m u fâsidlerince Tuna'yı zapt eyleyüp, sefâyin-i İslâm'ın mürûr u ubûrdan kat‘ ve bir vechile bir mahalden üzerlerine varılmak mümkün olmaduğun arz-ı i‘lâm ve imdâd taleb itmekle, der-hâl Dukakin ve Pirizrin sancaklarına mutasarrıf Arnavud Mahmûd Paşa mükemmel kapısı ve kendüye mahsûs aşîreti Arnavud askeriyle ta‘yîn buyuruldu.

Berâ-yı meşveret ve azîmet-i Belgrad

Ve Niş kal'asının dahi ta'mîr ve termîmi tamâm evvelkinden a'lâ olup, muhâfazasına yerlû kulu yazup, nâzır-ı binâ Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa ile yedi oda yeniçeri ve zenberekçi ta'yîn ve bin elli nefer yaralı ve haste yeniçeri vesâ'ir gürûhdan alıkonup, mehmâ-emken zâd u zevâdelerin gördükden sonra serdâr-ı a'zam cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ve serhad pîrlerin otağına da'vet idüp, “İnşâ'allâh benim kasdım Belgrad fethidir ne dersiz?” buyurduklarında, ocak ağaları “Pek güzel ma'kûl buyurdunuz, fermân sizden cân u baş ile dîn uğruna çalışmak bizden. Lâkin yigirmi üç gün Niş ma'rekesinde metris çeken asker-i İslâm'ın güzîdesi top tûfeng ve humbara ve seng ve püskürme ve lağım darbindan şehîd ve mecrûh olup, bâkî erbâb-ı metris gerçi vefret ü kesret üzre fe-ammâ tâb u tüvânları kalmayup tâkatları tak olup kulagları alındı ve cünbüş-i hareketleri gitdi ve Belgrad muhâsarası müşkil işdir ve asker ve mühimmât-ı cebehâne ve zahîrede killet var iken ve Tuna yolları elimizde değil iken üzerine varmak küllî hatâdır. Metânet ü istihkâmı ne vechile olduğu ma'lûm sa'âdet ve ihtimâldir ki, tûl-ı dırâz²⁴³⁹ muhâsaraya muhtâc olur ise, kâsım eyyâmı karîbdır asker kışa tutulup bir bed-nâmlık zuhûr ide, bu yıllık bu nusret ile iktifâ idüp sene-i âtiyede mükemmel asker ve tecdîd-i müstevfâ cebehâne ve zahîre ile varup muhâsara idelim” didiler. Ve serdâr-ı a'zam dahi, “Şimden sonra *bi-lûtfi'llâhi ta'âlâ* fırsat u nusret bizimdir, ben giderim istiyen gelsün ve gelmeyene cebr itmem” kat'î cevâb buyurmağla, cümlelerin nutku tutulup hâmûş oldular. Ve serdâr-ı a'zamin hüsn-i teveccühlerin görüp, “Siz a'lemsiz emrine imtisâlen gideriz uğur-ı dînde cân u başı terk ideriz” deyüp, bu niyyet-i hayr-ı âkıbet üzre Fâtiha okunup meclis dağıldı.

İlerü gitmelerine ocaklara buyuruldılar gönderdi ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Arnavud Halil Paşa kapısı ve eyâleti ve Arnavud askeri ile kalkup mukaddemetü'l-ceyş oldu. Ve akabince Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa ve ba'dehû toplar ile topcı ve cebehâne ile cebeci ve ba'dehû yeniçeri ocağı kalkup ve mâh-ı mezbûrun on birinci Cum'a gün dahi serdâr-ı a'zam umûm ordu-yı hümâyûn ile göçüp Sebitse köprüsi ve şenbih gün Aleksanca ve bâzâr gün Kınalıoğlu çiftliği ve dû-şenbih gün Parakin ve salı gün nehr-i Morava köprüsi kenârına mızrâb-ı hıyâm nüzûl olundu ve iki gün meks olup, kadîmde nehr-i mezbûrun cisri olmayup âmed ü şüd kayığa muhtâc idi. Sadr-ı sâbık Koca Köprülü Mehmed Paşa Yanova'ya giderken halkın

²⁴³⁹ tûl-ı dırâz V : dûr-ı dırâz Y

bu mezâhimi def' için yerl  tokuz tonbaz üzre bir cistr-i met n yapup ve muh fazasına tek lifden mu' f bir köy vaz' buyurmuşlar idi. İst il -yı k ff rdan re' y  dađıľup, memleket dahi yed-i a'd ya düşmekle yanmış har b bulunmağın, serd r-ı a'zam babası hayr tın ihy  ve  s r-ı cem le olmak üzre ke'l-evvel ta'm rine m b şeret ve  zerine Vez r Arnavud Koca Halil Paşa n zır-ı bin  ta'y n ve muh fazası  n ber  c nibine bir met n palanka yapılup iki yüz nefer yerl  kulu ile Canik Sancağı Beği vaz' olundı ve esn -yı ik metde  st ne'den gelen ak adan²⁴⁴⁰ sip h n recec mev cibi devr olup um m kula reşen ul fesi dahi çıkup virildi ve köprü dahi tam m oldu. L kin nehr-i mezb run yarım s 'at aşağı c nibinde m stevf  geçid bulunmağın, cisre muht c olmayup cümle piy de v  s v r guz t-ı İsl m köprü yapılınca ağırlık ve toplan ve cebeh ne arabalarıyla sel met birle suyu ayakdan geçüp, kimseye zarar is bet itmeyüp ve toplanın f lyesi bile islanmadı.

Ve on yedinci Penc-şenbih gün serd r-ı a'zam dahi sudan geçüp, Yagodine sahr sına ve on sekizinci Cum'a gün Batıçine'ye ve on tokuzuncı şenbih gün Hasanpaşa palankasına [175b] ve yigirminci B z r gün Kolar'a n z l nde.

Muh sara ve feth-i kal'a-i Semendire

Vez r Arnavud Koca Halil Paşa sevkiyle a'y n-ı askeri otağına da'vet meşveret eyleyüp, Semendire kal'asın bıragup geçmek ve bu denl  düşmeni girü alıkomak cev z göstermemekle üzerine varılup, feth-i tesh rine F tiha okundu.

Ve irtesi D -şenbih gün andan dahi g   l p, Semendire kal'ası muk belesine n z l ve hem n muh sara ferm n buyurmağın, kable'l-asr bir koldan    balyemez ve yigirmi ş h  top ve on sekiz oda yeniçeri ile zağarcıbaşı ve bir koldan dahi    balyemez ve on beş ş h  top ve Arnavud askeriyle Vez r Koca Halil Paşa handak başında metrise girüp cenge m b şeret olundı ve mahs r-ı m şrik n imd dına Belgrad'dan kırk miğd rı Tuna şaykasıyla Nemçe saltatı geliyor haberin, serd r-ı a'zama i'l m itmeyle emr idüp, memerrleri olan mahalle birbirin gözedir makaslayı ş h  toplan uydurup üzerine cebeci serdengeçdisi ta'y n ve pey-ender-pey atılmakla mel' n bir vechile geçüp imd d komaya kudreti olmamağla zar r  girü dönüp kal'a karşusunda olan adaya sığındı ve andan me'y sen Belgrad'a fir r eyledi. Bundan sonra mahs r mel ' n iki gün iki gice ale't-tev l  az m ceng [ ] cid l ve harb-i k t l idüp, fak r ol mahalleri gördüm kal'aya

²⁴⁴⁰ akçadan V : akçadan gelen Y

nâzır bayırdan derûn-i hisârda gezen decâca bile sayılırdı ve ol havâleden top ve humbara havanları kal'a için harâb idüp, Vezîr Koca Halil Paşa kolunda olan Su kulesinin dahi bir tarafı darb-ı top ile yıkılmışiken yine mel'ûn virmede ta'annüd idüp keskin ceng iderdi.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın dahi üçüncü günidir, vakt-i zevâlde Arnavud bâhâdırlarından bir bölükbaşı Su kulesi tarafında vâkı' Tuna kenârında abdest alurken, kal'a dîvârı dibinde bir su deliği görür ve başın içerü sokub ol mahalli küffârdan hâlî bulur. Meğer melâ'în iç kal'aya firâr itmiş ve der-akab gelür yoldaşlarına haber virür, anlar da gülbâng çeküp yalın kılıç ol delükden ve Su kulesi yakınından birbirlerin ta'kîb ve tahrîs iderek yürüyüş itdürür ve hâric-i hisâra dolup zapt itdüklerin ve iç kal'aya kapanan melâ'în-i hâsirîn göricek tahlîs-i cân emniyesiyle vire bayrağın diküp, istîmân eylediklerin gelüp serdâr-ı a'zama bildürdiler. “Ve ol gerek idi kılıç kal'aya girdikten sonra şerî'atımızda vire câ'iz değildir emân vormeyüp ursunlar kılıcı” buyurmağla, her taraftan yürüyüp mütehasîn-i melâ'în temerrüdinden yedi yüz mîkdârı esîr ve üç yüz mîkdârı küşte-i şemşîr âdem ve laşelerin Tuna'ya döküp, müceddeden feth-i teshîr eyleyüp mâl u eşyâları ve müddahar zahîreleri gâret-i yağma olundu.

Ve mukaddemâ Şehir-köyü'nde vire ile çıkan Nemçe kapudanına serdâr-ı a'zam zinhâr sakınup, berü câniblerde olan kal'alara girmeyüp doğru Tuna'yı karşı geçüp vilâyetine gitmek şartıyla emân virmişidi. Mel'ûn-ı mesfûr mütenebbih olmayup, Niş kal'asına girüp ba'de'l-feth dest-beste huzûr-ı serdâr-ı a'zama ihzâr eylediklerinde, a'yân şefâ'at itmekle cürmün afv idüp, bir dahi seni nerede bulursam ibret-i âlem için siyâset ile katl iderim muhkem tenbîh buyurmuşidi.

Ve yine Semendire kal'asına girüp giriftâr ve huzûr-ı serdâr-ı a'zama getürdüklerinde emr idüp otak önünde sağ eliyle ayağın kırdılar ve üzerinde kırk kadar kâfirin boynun urdılar ve sonra kendün de katl eylediler ve Semendire kal'asının dahi münhedim olan yerleri ta'mîr *li'llâhi'l-hamd* cevâmi' ü mesâcidleri tathîr olup, muhâfazasına yerlû kulu yazılıp bir oda yeniçeri ta'yîn zâd u zahîreleri tekmîl olup, Belgrad muhâsarasiçün bin üç yüz yigirmi nefer sipâh ve dört yüz nefer Arnavud serdengeçdisi tahrîrine fermân buyurmağla, tekmîliçün menzil-i mezbûrda üç gün ikâmet olundu.

Fütûhât-ı Ahmed Paşa

Mukaddemâ Niş imdâdına gelüp, nehr-i Morava'dan firâr iden Nemçe taburu ta'kîbine ta'yîn olunan Tatar ve Mısır askeriyile Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa sür'at eyledi ve mel'ûn derinti asker olmağla kimi Semendire'ye ve kimi Belgrad'a girüp bir miqdârı Sirem cânibine geçüp ve ekserî serdârları olan Perşlov la'în ile Semendire'den Pañçova'ya geçüp, Erdel'e firâr itmekle, Vezîr Ahmed Paşa dahi me'mûr olduğu üzre sağ cânibi nehr-i Tuna ve sol cânibi câdde-i tarîk ve Alacahisar'a²⁴⁴¹ doğru ol havâlîleri çalkayup, yed-i a'dâda olan palankalardan mukaddemde suyu Tuna'ya mülhak olduğu mahalde vâkı' Sultân Bâyezid-i Velî hazretlerinin on iki burc üzre binâ eylediği Klüç kal'asın vire ile alup, zapt itmekle Pojarofça ve İhram ve Tahtalı ve Gögerçinlik nâm palankaları dahi kimin emân ile feth kimin boş bulup zapt ve müstahfızân yerlü kulu vaz' ve zâd u zahîrelerin gördükden sonra gelüp ordu-yı hümâyûna dâhil, iltifâta nâ'il oldu.

Ve bundan akdem serdâr-ı a'zam Han hazretlerinin balcıbaşlıların iki bin miqdâr Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikâr ile Temeşvar yakasına geçürmüşler idi. Ol havâlîyi geşt ü güzâr iderek ikinci gün Vidin kal'asından vire ile çıkan cenaral-i zall kendü etbâ'ı ve üç araba hazîne ve eşyâsıyla İrşova'dan kalkup, Segedin kal'asına giderken râst gelüp cümlesin esîr mâl u eşyâsıyla muğtenem oldukları haberi geldükden sonra, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum'a gün umûm asker-i İslâm ile Semendire altından nehzat, cânib-i Belgrad'a atf-ı inân-ı azîmet idüp, Hisarcık'a ve yigirmi altıncı Şenbih gün Belgrad'dan iki sâ'at berü Çeşme nâm menzile ve yigirmi yedinci Bâzâr gün cümle piyâde vü süvâr asâkir-i İslâm meymene vü meysere azîm alay ile Belgrad-ı sengîn-bünyâd-ı dâru'l-cihâd mukâbelesinde vâkı' Abaza Köşkü kurbuna vüsûl ve darb-ı hıyâm-nüzûl-i ehl-i İslâm olduğu sâ'at küffâr-ı dûzah-karîn kendü elleriyle varoşu ihrâk bi'n-nâr idüp, kal'aya tahassun eylediler ve sene bunda encâma irüp muhâsara ve fethi sene-i âtiye Muharrem'inde beyân olur.

İcmâl-i hezîmet-i tabur-ı Nemçe ve giriftârî-i Hayzer Cenaral ve kapudanân ve şahâdet-i Ahmed Paşa

Bundan akdem Orta Macar Kralı Tökeli İmre'yi Erdel'e kral nasb itmeğe me'mûr Silistre Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa yanına ta'yîn olunan Fındık Mustafâ Paşa ve

²⁴⁴¹ Alacahisar'a V : âlâ-hisara Y

Niğbolu Vâlîsi Tatar Sâlih Paşa ve Tatar İslâm Paşa ve Arab Kâsım Paşa ve Serhadli Mehmed Paşa ve Serhadli İbrâhîm Paşa ve Zor Mustafâ Paşa ve Mehmed Beğ ve terakkîli sipâh ve cebeci ve topcı ve cebehâne ile toplan gelüp, on beş binden mütecâviz guzât-ı İslâm cem'iyet ve Niğbolu ve Rusçuk ma'berlerinden Tuna'yı ubûr ve Yergögi sahrâsında darb-ı hıyâm nüzûl olup, esnâ-yı ikâmetde mûmâ-ileyh Tökeli İmre Kral dahi on bin miqdâr Macar askeriyle gelüp, ordu-yı hümâyûna mülhak ve Hanzâde Gâzî Giray Sultân dahi yigirmi binden mütecâviz Tatar-ı sabâ-reftâr-ı adû-şikâr ile Eflak hudûduna geldükleri haberi vürûdundan sonra bir vakt-i mübâreke menzil-i mezbûrdan hareket ve cânib-i Erdel'e atf-ı inân-ı azîmet idüp, tahtgâh-ı Eflak olan şehir-i Bükreş'e vaz'-ı kadem buyuruldu. Ve livâ-yı mezkûre hâkimi Kostantin Voyvoda dahi üç bin miqdâr Eflak askeriyle istikbâl ve ordu-yı hümâyûn-ı nusret-makrûna mülhak ve ârâm itdürmeyüp mukaddemetü'l-ceyş ta'yîn ve akabince kalkıldı ve yolda Hanzâde dahi leşker ile gelüp, mülâkî-i asâkir-i İslâm oldu.

Kat'-ı menâzil ve tayy-i merâhil iderek, selâmet birle Erdel hudûduna dâhil ve Eflak cânibinden Erdel memleketi müdhil olup, hâlâ mürûr idicek Revkal boğazı demekle ma'rûf bir azîm derbende girüp, vasat-ı derbendde vâkı' Katrı-ili palankası kurbunda asâkir-i İslâm'ın memerrî olan ziyk mahallere a'dâ-yı li'âm müte'addid metrisler ve tabyalar yapup, şans tâ'bîr itdükleri şaranpo ağaçları dizüp ve toplan tertîb ve bin miqdâr tûfeng-endâz muhafız kâfir ile zapt idüp, kemâl mertebe sedd itmekle Tökeli Kral askerinden iki bin miqdâr piyâde ifrâz ve şevâhık-ı cibâlin sa'bû'l-mürûr mahallerinden ubûr ve melâ'înin girişünden varup, üzerlerine hücum eylediklerinde feyz-i *Hudâ-yı Mütte'âl* meded-res olup küffâr-ı dûzah-karâr evvel-emirde kendülere imdâd geldi mülâhazasıyla memnûn ve ta'zîm ve istikbâlen karşı vardılar ve leşker-i Macar göz açdırmayup, bir uğurdan sell-i seyf olup ol mahâzîlin ve yol bekçilerin cümlesin katl, bir niçesin bende çeküp ganîmetlerin aldılar ve tabya ve metris ve iki kıt'a minâre-beden toplan ve hayli cebehâneleri zapt olunduktan sonra boğazın asıl kilidi olup, öte başında Erdel'e çıkacak mahalde vâkı' Baran nâm kal'a üzerine azîmet olundu. Lâkin metîn ve memerrî ziyâdesiyle sarp ve önünden geçüp sahrâya çıkmak²⁴⁴² bir vechile mümkün olmayup, tedârükiyle birkaç gün eğlenmek ve iktizâ itdüğünden gayrı dört bin Nemçe ve altı bin Macar ve derinti haydûd ve Erdel eşkiyâsından piyâde

²⁴⁴² çıkmak V : çıkarak Y

vü süvâr on altı bin miqdâr Nemçe ser-askeri Cenaral Hayzer la'în kal'a-i mezbûre ardında taburlanup korutmak ve boğazdan guzâtı geçürmemek zu'mında oldukları haberi alınmakla, cümle a'yân-ı asker ve Hanzâde ve Tökeli Kral ve Eflak Beği [176a] Serdâr Çerkes Ahmed Paşa otağına da'vet meşveret eyleyüp, dağdan aşup düşmen-i dînin ardın almaya kavlı idüp Fâtîha okundu. Ve yarar kulaguzlar tedârük olup cümle ağırlık ve toplar ve cebehâne ol mahalde alıkonup, mâh-ı Zilka'de'nün on altıncı Düşenbih gün sebûkbâr guzât-ı İslâm sağ câniblerinde olan mânend-i cebel-i Kaf bir azîm sa'b yolsuz dağa piyâde ve atlu dahi yaya olup, su'ûd eylediler. Şevahik-i cibâlin zıyk mahallerinden hezâr türlü mihnet ve belâ ile aşup sahrâ göründükde, minâre-misâl bir dereden girü üzerine kızak kayar gibi kayarak rûy-ı sahrâyâ inüp atlandılar. İkinci vakti cümle bir yere gelüp artık girü çıkmak emr-i muhâl ve yollar mesdûd hazret-i *Rabbü'l-İzzet*'den gayrı kimseden meded yok, tabur-ı makhûr nüzûl olunan mahalle karîb yerde idi ve dağdan inerken guzât-ı İslâm atlarının sahîlin işidüp, Nemçe keferesinin âb-ı rûyı olan tabur serdârı Cenaral Hayzer la'în ve asaleten Erdel kralı olmamağla sâbıkâ Erdel boyarlarından iken, Nemçe'ye tâbi' ve Nemçe tarafından Erdel hükûmeti iddi'asında olup, vekâlet tarîkiyle Erdel eşkiyâsının re'îs-i telbîsi olan Teleki nâm mel'ûn tranpetesin çalup gök demüre gark olmuş piyâde vü süvâr küffâr alayların düzüp ve topların önüne dizüp bir düz ovada âheste âheste guzât-ı İslâm üzerine yürüdi. Guzât-ı İslâm dahi piyâde vü süvâr alayların tertîb eyledi, şöyle ki sağ kol nihâyetinde Tatar askeriyle Hanzâde ve dahi berü Tatar İslâm Paşa ve dahi berü Tatar Sâlih Paşa ve dahi berü terakkîle serdengeçdi sipâh ve dahi berü Arab Kâsım Paşa ve dahi berü bu cengin muharriri Mehmed Beğ ve dahi berü serdâr Çerkes Ahmed Paşa levendi ve dahi berü vezîr-i a'zam levendi ve dahi berü Serhadlü Mehmed Paşa ve dahi berü Serhadlü İbrâhîm Paşa ve dahi berü Zor Mustafâ Paşa ve dahi berü Tökeli Kral ve dahi berü sol kol nihâyetinde Eflak Beği saf bağlayup, girü kalb-i askerde serdâr Çerkes Ahmed Paşa ve ardında cebeci vesâ'ir piyâde durup, *Hakk Celle ve Alâ* hazretlerine tevekkül ve hazret-i Rasûl-i kevineyn ve Rasûl-i sakaleyn Muhammedü'l-Mustafâ aleyhi's-selâma tevessül ve bugün Kerbela günüdür deyü, şahâdet arzusuyla şemşîrlerin uryân idüp ayak ayak düşmene karşı yürüdiler ve ahşâma yarım sâ'at kalduğı mahal idi ki, birden hamle vü hücûm eylediler.

Mel'ûn kurşunun serpdî, topun atmaya davrandırmayup kılıç koydular ve *bihamdillâhi'l-Meliki'l-Mennân* te'yîd asâkir-i İslâm'ın merdâne vü dilîrâne hareket ile ikdâm-ı iktihâmı a'dâ-yı li'âmın binâ-yı sebât-karârına bâ'is-i tezelzül ve şevket-i

İslâm'a bir vechile tâkat getüremeyüp, vehle-i ûlâda yarım sâ'at pâydâr olamayup bir miqdâr yayası tu'me-i şemşîr olduğu gibi, makhûr-ı münhezim olup gürûh-ı mekrûh-ı müşrikîn, def'aten hezîmete yüz tutmakla, *Hudâ-yı Mûte'âl* hakkıçün çeyrek sâ'atde Erdel krallığı iddi'âsında olan Teleki vesâ'ir anın ile yek-dil olup Nemçe'ye tâbi' Erdel boylarları ve yan dönmüşleri ve bellü başlularıyla bi'l-cümle kılıçdan geçüp, ancak iki yüz miqdâr nüfûs-ı habîse necât bulup Pereşova kal'asına firâr itmişler iken, irtesi gün anlar dahi ardınca varan mübârizân-ı İslâm'a teslîm olup katl olundılar.

Serdâr-ı küffâr Hayzer la'în ile on sekiz nefer be-nâm kapudanları esîr-i giriftâr-ı bend-i zencîr olup, sâbıkâ Eflak Voyvodası olan Şirban Beğ dâmâdı olup Nemçe'ye firâr ve itâ'at iden Eflak Boyarlarından Belacan nâm kâfirin dahi başı kesilüp, sâ'ire ibret için Bükreş'e gönderilüp alâ'im vaz' olundu ve taburları gâret-i yağma ve otuz kıt'a toplarıyla cebehâneleri ve yedi aded sırma işleme sîmurg-ı ankâ tasvîrli ve sırma püsküllü Papa sancaklarıyla on beş kıt'a haç-peyker bayrakları ahz u zapt olundu. Hikmet-i İlâhî Serdâr Çerkes Ahmed Paşa bir miqdâr nâ-hoş mizâc idi, cümle a'yân-ı asker yalvardılar ve artık bize necât yok, yerinde sâbit-kadem olup girü kalanı kırdılar. Meğer guzât-ı İslâm hücum idince bu da girüden at sürmüş ve âdemleri meded hastasın feryâd itmişler, dinlemeyüp yedi kâfir kesmiş ve birine dahi kılıç havâle idince mel'ûn tabancasın sağ tarafına sıkub şehîd itmiş. Kimse duymadan âdemleri kaldırup cebeciler yanına defn itmişler.

Ve ahşâm irişdi meydân-ı ma'rekede düşmenden eser kalmayup, nâ-büd nâ-peydâ oldılar ve tabl-ı âsâyiş çalınup, herkes şemşîrlerin gılâfına vaz' ve bir yere gelüp Serdar Ahmed Paşa'ya tehnî'e-i gazâ için dâmen-bûsa hâzır oldular ve etbâ'ı figân iderek şahâdetin bildirdiler. Ve gayrı düşmen yok üç yüz miqdâr guzât yaralanup mübalağadan kinâye, kâfir kesmeden asâkir-i İslâm'da kırılmadık kılıç ve gaddâre kalmadı ve bu bir lûtf-i İlâhî oldu. Düşmen leşkери guzât-ı İslâm'ın vüs'undan hâric idi, katı çokdan böyle bir ulu gazâ müyesser olmadı ve her bir gâzî murâd üzre gazâ idüp âdem başına ednâ mertebe on kâfir düşdi ve yedek-keşân huddâm bile gaddare çeküp, önlerine gelen kâfiri biçdiler ve girü duran piyâde guzâta²⁴⁴³ nevbet denilmeyüp, mukâbil olmak şöyle dursun kurşun atmaya hâcet olmayup uzakdan seyirci oldılar. Ve yazılan vâkı' haldir mübâlağası yok, noksanı çokdur ve herkes kesdüğü kâfirin atına binüp ekser-i piyâde atlandı ve hatta Hayzer la'îni Deli İbrâhîm nâmında bir serhadli

²⁴⁴³ guzâta V : guzât-ı İslâm'a Y

kılıç altına alup keserken, kendün bildirüp bağladı ve sancakdârını Ahmed Paşa'nın kapıcılar kethudâsı Mehmed Ağa kesüp sancağın alup getürdi ve altun alemlî beyaz atlas üzre ağır sırma işleme olup, püskülleri bükme sırma idi üç vakıyye vezn olundu.

Ol gice asâkir-i İslâm ol mahalde yatup, Fındık Mustafâ Paşa'yı kendülere baş idüp vâkı' hâli yazup alınan sancak ve bayrakları Niş altında serdâr-ı a'zama irsâl eyledikten sonra, irtesi Salı gün kalkup Preşova kal'ası kurbuna nüzûl ve irtesi gün andan dahi hareket ve dördüncü menzilde Sibin kal'ası altında top erişmez yere konulup cümle Erdel a'yânına Tökeli İmre Kral tarafından kâğıdlar gönderilüp, itâ'ata da'vet olundılar ve Preşova ve Kolojvar ve Sikelhit kal'alarının ba'zı a'yânı gelüp, mahfî buluşup hediyelerin virdiler ve sûret-i mu'âmele itâ'at yüzün gösterdiler. Vesâ'iri dahi gelüp itâ'at ü inkıyâd idüp krallığa alup kabûl iderler mülâhazasıyla, on gün miqdârı meks esnâsında cümle Erdel kal'alarına Nemçe müstevlî olmağla, aslâ kâğıdları viremeyüp anlardan dahi ferd-i vâhid itâ'at itmeyüp Konta Karafe nâm Nemçe seraskeri piyâde vü süvâr hayli eşrâr-ı küffâr ile üzerlerine geleceğün haber almalarıyla, Hayzer cenginden sonra kâfiri bozduk deyü, askerin ekserî girü firâr ve bâkî guzât ile gelecek düşmene muka[v]emet idicek hâlleri olmamağla a'yân-ı asker müşâvere idüp, girü gitmeyi ma'kûl gördiler. Lâkin Tökeli İmre Kral, “dönen asker topdan gitmez perâkende giden keferenin olur ve cevânib-i erba'anın kılâ' u palanka ve re'âyâ keferesi önlerin alup cümle kırar ve girüki düşmen dahi şîr-gîr olup bed-nâmlık zuhûr ider” didi.

Sunûf-ı askerden altı bin miqdâr müntehab atlı irüp Konta Karafe'nün gelecek boğaza gönderdi ve kendü cümle asker-i İslâm'ı kaldırıp döndi ve âher derbendlerden ağırlık olduğu mahalle geldi ve girü giden asker dahi bî-ceng ü cidâl avdet ve gelüp bunlara mülhak olup böyle bir hüsn-i tedbîr ile askeri selâmete çıkarup izin virdi ve kendü esîr olan Hayzer Cenaral ve on sekiz kapudan ile Bükreş'de kaldığın ve ahvâl-i seferi vukû'ı üzre yazup serdâr-ı a'zama arz-ı i'lâm eyledi.

Bakâyâ-yı sâl ahvâl-i be-Âstâne

Ve mâh-ı Şevvâl'in sekizinci Şenbih gün Han hazretlerinin Edirne'de yanında bulunan oğullarından Tohtamış Giray Sultân beş yüz miqdâr Tatar askeriyle ordu-yı hümâyûna gönderildi ve on ikinci Çehâr-şenbih gün serdâr-ı a'zamin kâğıdı gelüp, yedinci menzilde Filibe'ye nüzûlin i'lâm itmiş ve on altıncı Bâzâr gün tekrâr kâğıdı gelüp mukaddemâ Bazarcık kazâsında vâkı' Yeniköy re'âyâsından haydûd başı olup, Nemçe'ye firâr, itâ'at ile Niş'e kapanan Serail nâm bî-dîn Niş keferesin ıdlâl idüp, Sofya

kasdıyla binden mütecâviz kâfir kal'adan çıkup yürüdüğü re'âyâ gelüp, muhafız-ı Sofya ve Kandilci Hüseyin Paşa'ya haber vormeleriyle yanında mevcûd bulunan paşalar ve kapu kulu ve mukaddem ilerü gönderilen bin miqdârı Kürd askeriyle cem'an üç bin kadar guzât-ı İslâm ile cem'iyet ve Dragman boğazına varup düşmen-i dîni karşılayup mukâbele vü mukâtele esnâsında Kürd bâhâdırlarından bir nâmdâr ser-leşker-i küffâr olan bî-dîni kılıç ile çalup **[176b]** başıyla bir kolun düşürüp helâk itdüğü mahalde küffâr üzerine üşüp ol nâmdârı şehîd itdiler. Lâkin baş gidince ayak pâydâr olmadığı gibi kâfir münhezim olup, taraf taraf asâkir-i İslâm dahi üzerlerine hücum idüp kılıç koydular. Pâ-yı sebâtları mütezil ve perîşân ân-ı vâhidde yetişdiklerin bî-nâm-ı nişân iderek, Şehirköyü'ne dek sürüp döndiler ve Serhadli Mehmed Paşa yaralanup, yüzden mütecâviz guzât şehîd ve bir ol kadar dahi mecrûh olup, beş yüz kelle ve bir miqdâr dil ile mahall-i ma'rekeden avdet ve mansûren Sofya'ya dâhil oldukların ve kendü dahi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Cum'a gün ordu-yı hümâyûn ile Sofya sahrâsına nüzûlün arz eyledi.

Vezîr Hüseyin Paşa'ya serâserli kürk vesâ'ir yararlık iden mîr-i mîrân u ümerâ ve nâmdârlara kaftanlar giydirüp ihsânlar ile mesrûr itdüğü ve Serhadli Mehmed Paşa'yı Çerkes Ahmed Paşa yanına ta'yîn eylediğini bildirmiş. Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Erkentli Süleyman Paşa ve Çankırı sancağına mutasarrıf Cân Arslan Paşaoğlu Hüseyin Paşa ve Silifke sancağına mutasarrıf emîr-i²⁴⁴⁴ Hacc-ı sâbık Şâmlı Arab Sâlih Paşa Edirne'ye gelüp ve hemân durmayup ordu-yı hümâyûna irişmek tenbîh buyuruldu. Ve mâh-ı Zilka'de'nün gurre si Bâzâr gün taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama mazhar-ı iltifât hatt-ı hümâyûn bir kabza murassa' şemşîr ve kürkli sâde iki kat hila'-ı fâhire ile mîr-i alem İbşir Hasan Ağa gönderildi.

Tebdîl-i Şerîf-i Mekke

Şerîf-i Mekke Ahmed bin Gâlib fukarâ-yı Haremeyn'in galât ve surrelerin gasb ve sâhib-i deyrin aşâyir-i Urbân'ın dahi avâyid-i mu'ayyenelerin kat' idüp, diledüğüne virdiği dahi ekall-i kalîl ve noksân üzre olup ve fukarâyı cevri ü eziyet ve hıyânetden hâlî olmamağla bir gün şürefâ-i Mekke cem'iyet ile üzerine hücum ve firâr itmekle, yerine Muhsin ibn-i Hüseyin nasb olunması recâsına mahzar idüp, der-i devlete arz eylediler ve mâh-ı mezbûrun dördüncü Çehâr-şenbih gün arzları Edirne'ye gelüp Kâ'im-

²⁴⁴⁴ emîr-i V : mîr-i Y

makâm Vezîr Türk Ali Paşa getirüp Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp arz eyledi ve lisânen dahi söyledi. Matlûbları üzre berât yazılıp, unvânına hatt-ı şerîf çekilüp serâserli kürk ile gönderildi ve emr olunduğı üzre iki bin nefer Mısır askeri İskenderiye'de mîrî kalyonlara girüp dört ay deryâda gezüp Rûm câniblerine hevâ olmamağla vârid olan hatt-ı hümâyûn üzre kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa asâkir-i mansûreyi zâd u zahîreleriyle çekdirir gemilere alup, Gelibolı'ya çıkarmışidi.

Mâh-ı mezbûrun sekizinci Bâzâr gün alay gösterüp, serdârları Gürcü Mustafâ Beğ ile tokuz nefer ocak ağaları kaftan giyüp, bir gün mukaddem ordu-yı hümâyûna yetişmek üzre muhkem tenbîh buyurılıp ve serdâr-ı a'zama îsâl itmek üzre, Hazîne-i âmireden kul mevâcibiçün yüz yük akça teslîm olundu ve Han hazretleri dahi ifâkat buldukda girüden gitmesi tashîh olmuşidi. Lâkin marazı müştedd olup bir hâl ile harekete iktidârı olmamağla Tatar askeriyle ordu-yı hümâyûna gelen büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân ser-leşker-i Cengîz-yân nasb olup, taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı hümâyûn ve murassa' bir kabza şemşîr ve bir kıt'a top sorguç ve hil'at ihsân ve irsâl olundu.

Ve İstanbul kâ'im-makâmı Vezîr Ömer Paşa ile Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Vezîr Hacı Ali Paşa mansıbları mübâdele olundu ve Anadolu'nun eşkiyâ teftîşiyle askerin sefere sürmeğe me'mûr Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kemânkeş Seyyid Ahmed Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle mâh-ı mezbûrun on ikinci Penc-şenbih gün gelüp Edirne'de alay gösterüp içerü kasra da'vet olundu. “Tuğ çikalı üç aydır serdârım serhad başına vardı, sen niye eğlenüp geç geldin?” buyurdılar, “Eyâletimde ba'zı Ekrâd hareket üzre olduğundan te'dîbleriçün üzerlerine varduğumdan gayrı mansıba dört deve ve üç katır ile girmişidim güç ile seksan dört günde kapuyu düzüp çıkdım ve *bi-emrillâh* Diyâr-ı Bekr'de ziyâde kahd olup, yigirmi bir bin âdem helâk ve şiddet-i kışdan ve kesret-i balçık ve açlıktan insân ve hayvân zahmet çeküp batî hareket olunmağla te'hîre bâ'is oldı”. Ma'kul cevâb virmekle serâserli semmûr kürk ilbâs buyurup, “Yollarda eğlenme ve askerine re'âyâna zulmden pek hıfz it” buyurdılar ve akabince eyâletinden Palu Sancağı Beği Seyyid Kucur Mehmed Paşa ve Hasankeyf Sancağı Beği Mehmed Beğ geçüp hil'at giydiler.

Hezîmet-i leşker-i Kazak der-leb-i nehr-i Özi

Tatar askeri Engürüs seferine gelmekle Kırım diyârı hâlî ve fursatdır deyü, Barabaş ve Sarıkamış Kazağı'ndan yigirmi binden mütecâviz küffâr cem'iyet ve Kırım

etrâfın urup ve el virir ise Toğan kal'aların muhâsara ve zapt itmek kasdıyla Özi suyun geçüp serseri gezerken, Kırım Muhâfızı Nûreddîn Azamet Giray Sultân haber alup, kendü kapısı ve sükkân-ı Kırım'dan bir miqdârı Tatar cem' idüp, Or ağzından çıkup üzerlerine yürüdi ve Kazağın dahi henüz gelüp bir mahalde kondukların ilerü çete giden Tatarlar gelüp haber vermeleriyle, topdan hareket ve melâ'in-i dûzah-karîn cânibine atf-ı inân-ı azîmet eyleyüp, ardların aldıkların küffâr duyup ve tertîb-i sufûf itmeğe komayup taraf taraf üzerlerine hamle vü hücum idüp bârân-misâl tîri yağdırdılar ve der-akab göz açdırmayup şemşîr ile koyuldılar. *Fe-lillâhi 'l-hamd* merd-i vâhid halâs olmayup, ân-ı vâhidde cümlesinin cezâ vü sezâların virüp hûn ve laşeleriyle nehr-i Özi'yi doldurdu ve Karadeniz'e doğru akıdup gitdikleri meserret haberin yazup Edirne'de babası Han hazretlerine gönderdi. Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Şenbih gün rikâb-ı hümayûna arz olundu.

Reften-i Tatar Han ordu-yı hümayûn

Bi-hamdi 'llâhi ta'âlâ Kırım hanı Selim Giray Han hazretleri bir miqdâr tas[h]îh-i mizâc itmekle gitmeğe istîzân için rikâb-ı hümayûna yüz sürmeğe tâlib oldu Lâkin pâdişâh hazretleri dahi iki aydan berü nâ-hoş mizâc idi, geldüğü hinde ilbâs ihsânı mu'tâd olan gülgülî çukaya kaplı semmûr erkân kürk ve murassa' bir kabza şemşîr ve bir kabza hançer ve tırkeş ve iki re's donanmış atları Kapıcılar Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa getirüp teslîm eyledi ve mîrîden hâssa bir asma araba ve bir taht-ı revân dahi bârgîr ve katırlarıyla ihsân olundu.

Ve Cerrâhbaşı Nuh Çelebi bile koşulup, mâh-ı Zilhicce'nün üçüncü Penc-şenbih gün ordu-yı hümayûn cânibine azîmet ile me'mûr olup, taraf-ı şehriyârîden mazhar-ı iltifât mîrî mehterhâne ve kâ'im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve erkân-ı divân ve rikâb ağaları alay ile nevâlegâh olan nisf-ı râha dek teşyî' eylediler.

Ol gün Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa ordudan gelüp, Şehirköyi palankasıyla Musâ Paşa palankasının feth ü zaptın ve Niş kal'asının üç koldan muhâsarasın ve Haleb Beglerbeğisi Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa cümle Rûm-ili askeriyle gelüp, ordu-yı hümayûna mülhak olduğın ve ol dahi bir koldan metrise girdüğün ve muhâsaranın on altıncı gününde handak başına varıldüğün ve Vidin kal'ası yedi günde feth olduğın ve istîlâ-yı küffâr ve şemşîr-i İslâmiyân'dan ehl ü ıyâliyle firâr ve dağlara tahassun iden re'âyâ fukarâsına istimâleti mutazammın serbes emirleri gönderilüp cümlesi itâ'at ü inkıyâd ve ordu-yı hümayûnı zahîre ile memlû idüp, huzûr ve âsâyiş üzre oldukların ve

herkes bahâsıyla alup rencîde idenler salb u siyâset²⁴⁴⁵ olunur dellalı nidâ itdürüldüğün ve Tökeli İmre Kral'ı Erdel hükûmetine iclâsa ta'yîn olunan Silistre Beğlerbeğisi Çerkes Ahmed Paşa yanına me'mûr olan asâkir-i İslâm ile kral-ı mûmâ-ileyhin dün bin miqdâr Macar askeri ve Eflak askeri²⁴⁴⁶ Bükreş'de cem'iyet idüp Dokal boğazından geçüp vasat-ı derbendde vâkı' Katrı-ili ile palankası kurbunda şans tâ'bîr itdükleri şaranpo ağaçlarıyla zapt oluna yol muhâfızların bozup ve kırup ve boğazın öte başında olan Baran nâm kal'a önünden geçüp sahrâya çıkmak bir vechile mümkün olmamağla, dağdan bir tarîk ile aşup ve rûy-ı sahrâya inüp, Nemçe taburunun serdârı Hayzer Cenaral didikleri la'în ü bî-dîn ve deyü pelîd-i anîd üzerine varup mukâbele ve esnâ-yı mukâtelede Erdel krallığı iddi'âsında olan Teleki ve Erdel'in cümle Ban ve Nemişleri ve Boyarları ve bellü başluları ile bi'l-külliyye melâ'în-i hâsirîn kılıçdan geçüp ser-leşker-i küffâr Hayzer la'în ile on sekiz nefer be-nâm kapudanları giriftâr u bend-i zencîr oldukları ve Serdâr Çerkes Ahmed Paşa şehîd olduğın haber virdi.

Ve küffârdan alınup, serdâr-ı a'zam gelüp rikâb-ı hümâyûna gönderdüğü yedi aded sırma işleme sîmurg-ı anka tasvîrli ve sırma püsküllü Papa sancaklarıyla on beş kıt'a kebîr haç-peyker bayrakları kâ'im-makâm paşa tarafından getirüp pâdişâh hazretlerine teslîm ve seyr olundukdan sonra, ümmet-i Muhammed'i dil-şâd ve kefare-i bî-dîni gam-gîn içün hâric-i bâb-ı hümâyûnda birkaç gün âvihte olup, Hazîne-i âmireye vaz' olundu.

Ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü Cum'a gün serdâr-ı a'zam cânibinden telhîs ile Köse Siyavuş Ağa gelüp, Niş kal'ası yigirmi üçüncü günde vîre ile feth olduğın müjde itmekle üç bin gurus ihşân olup taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama iltifâtı mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ve bir kabza murassa' şemşîr ve bir kabza mücevher hançer ve iki kıt'a top sorguç ve kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ve Han hazretlerine [177a] dahi bir sevb gülgülî çukaya kaplu semmûr erkân kürk ve bir kabza murassa' kılıç ve iki top sorguç ve hatt-ı şerîf ile mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün Silihdâr Beğzâde Ali Ağa irsâl buyuruldu.

Muhârebe-i Françe ve Nemçe

Sene-i mezbûrede Prençiye, Doranço, Nemçe ve İngiliz ve Felemenk askerlerine baş olup, Flandre ülkesinde bir münâsib mahalde metrislendiler ve Françe askeri dahi

²⁴⁴⁵ salb u siyâset V : salb-ı siyâset Y

²⁴⁴⁶ askeri V : leşkeri Y

Üzerlerine varup mukbil oldu ve kmil altı s'at muhrebe v muktele idüp, Françe askeri glib ve anlar mağlb olup firr itdiler ve meydn-ı ma'rekede sekiz bin kfir helk ve bin kadar gedik shibi bellü başlurıyla altı bin sekiz yüz kfir dahi esr olup ganmetleriyle kırk tokuz top ve yüz bayrakdan ziyde alındı. Ve Françe'nn dger askeri dahi Monmilyan nm kal'adan gayrı Duka Sabodiye nm kralın cümle Sabodiye memleketini feth idüp Peyemun nm vilyetde vk' Soze nm kal'ayı dahi feth-i zapt eyledi ve bu alınan vilyetler beş büyük azm eylet-i memleket idi.

BİN YÜZ İKİ SENESİ VEKÂYİ'İNDENDİR

Muhâsara ve feth-i kal'a-i Belgrad

Serdâr-ı a'zam hazretleri Belgrad kal'ası altına varduğu gün emr idüp, asâkir-i İslâm cebehânedan kazma ve kürek ve fitil tevzî' olup, bilâ-tevekkuf ahşâm Dû-şenbih gicesi *mütevekkilen a'lâllâh ve müsta'inen billâh* eyâletleri askeriyle Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Ahmed Paşa ve zağarcı ve Mısır askeri ve silihdâr serdengeçdileri dört balyemez ve yigirmi şâhîle sağ cânibden ve umûm yeniçeri ocağı beş balyemez ve yigirmi şâhîle öte koldan ve Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Halil Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa ve Avlonya Sancağı Beği Küçük Ca'fer Paşa ve hâssa mutasarrıf Arnavud beğzâdeleri ve seksoncu ve sipâh ve cebeci serdengeçdileri ve Arnavud vesâ'ir tavâ'if-i askeriyeye ve beş balyemez ve on beş şâhîle sol cânibden Su sâhilinden mâ'adâ dâ'iren-mâdâr muhâsara ve handaka karîb mahalde metrise girüp top tûfeng ile kal'ayı döğmeğe mübâşeret eylediler ve irtesi gün Anadolu Beğlerbeğisi Ahmed Paşa top ile urulup şehîd oldu mansıbı Niğbolu'dan ma'zûl Malâtîyeli Bekir Paşa'ya virildi ve tebdîl-i mekân iderek altıncı gün handak başına varılup, handaka yürüyüş tasâm olunurken sene-i mezbûre Muharremi'nin beşinci Bâzâr gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın sekizi ve Eylül'ün dahi yigirmi sekizidir, ikindi vakti Vezîr Koca Halil Paşa kolundan Rûm-ili askerinden Araboğlu nâm fenninde üstad bir merd-i kâmil pür-tâb itdüği humbara *bi-iradetillâhi ta'âlâ* varup Sava tarafında vâkı' iç kal'anın mülâsıkı kebîr kulleye karîb cebehâne kulesinin külâhına düşüp tarfetü'l-aynda tutuşup bârika-i kazâ-misâl şerâreleri asumâna peyveste oldu. Melâ'în-i dûzah-karîn söndürme husûsunda var kuvvetlerin bâzûya getürüp, ziyâde kesret ü vefret ile üşündi ile âteş def'ine takayyüd üzre iken üstâd-ı mezbûr der-akab bir humbara dahi atup, kulle-i mesfûrun ikinci katından aşağı geçüp ahşâma yarım sâ'at kaldığı mahal idi âteş-i kahr-ı İlâhî cebehânelerine te'sîr itmekle iç kal'a ve tahassun iden dört bin miqdâr kâfir bu denlü binâ-i azîm ile cevî-i havâdan zemîne indüğü müşâhede olunduğı esnâda asıl kal'a dîvârında dahi bir miqdâr gedük açılup, handaka dolmakla yürüyüş yerleri ahsen olup, bizzât serdâr-ı a'zam hazretleri tabyasından kal'a kapusına varup *faktulû'l-müşrikîne haysu vecedtumûhum*²⁴⁴⁷ emr-i vâcibü'l-imtisâline ittibâ'en kendüleri, “Yürün ümmet-i Muhammed” deyü, hitâb-ı müstatâb buyurdukları gibi guzât-ı muvahhidîn *el-azametü l'illâhi'l-Meliki'l-Vâihidi'l-*

2447 “...müşrikleri nerede bulursanız öldürünüz”, (Kur'an, 9/5).

Kahhâr be-yek-bâr tekbîr-i Hayy-i Kadîr ile kubbe-i feleke velvele-endâz olarak bi'l-ittifâk yürüyüş itmeleriyle kâfir-i bî-dîn-i makdûrın sarf iderek, ol mertebe âteş-efşân oldu ki, tâ'bîri hadd-i tasvîrden berîdir. Cünûd-ı Müslimîn'e kat'â fütûr gelmeyüp, varoş ve şaranpoların kal' ve der-i dîvârların kam' iderek fî'l-hâl handakdan güzer ve ankebûd-vâr bâlâ-yı hisâra urûc ve bedenleri a'lâm-ı İslâm ile mâl-â-mâl eyledikten sonra, sell-i seyf olup, düşmen-i dîne hücûm eylediler.

Yarım sâ'at mürûrunda beş bin miqdâr kâfir tu'me-i şemşîr-i gâziyân oldu ve melâ'în-i hâsirîn ehl-i İslâm'ın bu mertebe²⁴⁴⁸ teveccühlerine tâkat getüremeyüp firârı karâra tebdîl iderek ve hevl-i cân-i halâs emniyesiyle niçesi kendülerin Tuna ve Sava suyuna atup gark ve ekserî sefinelerine süvâr olduklarında, mübârizân-ı İslâm yetişüp kırdılar. Niçesi dahi su üstünde âteş-i kahr-ı İlâhî te'sîr itdüğünden çoğu harîk-i bi'n-nâr oldu. Mevcûd on kıt'a gemi içinde bulunan melâ'în telaşlarından firâr idemeyüp Tuna sâhilinde cümlesi esîr ve eşyâlarıyla guzât-ı İslâm muğtenem oldular ve tevâtür ile derûn-ı kal'ada on altı bin ma'dûd cengci kâfir mevcûd iken, bu haberi vilâyetlerine îsâl idicek iki üç kâfir ancak halâs, vakt-i ıshâya dek gürûh-ı mekrûh ber-teraf olup, guzât-ı muvahhidîn ganîmet-i mevfûreye muvaffak oldılar.

Ve seksan kıt'a balyemez ve on altı kıt'a humbara havanıyla sagîr ü kebîr üç yüz miqdâr top ile kal'a feth ü teshîr olup, burc-ı bârûlarında ezânlar okundu ve bu kadar müddetden berü Kur'ân ile müzeyyen olan cevâmi', mesâcid, medâris, me'âbid, çirk-i dalâlet-i müşrikînden tathîr kılındı ve bu gazâ-yı ekber ve bu misilli yürüyüş mesmû'-ı müşâhede olunmadığı selef-i tevârihlerin tettebbu' idenlere vâzıhdır. *Cenâb-ı Vâhibü'l-âmâl celle ani't-teşebbühi ve'l-misâl* hazretleri bi'l-cümle Rûm-ili fethiyle müsâvî olan Belgrad-ı dâru'l-cihâd-ı sengîn-bünyâd gibi hısn-i hasîn ve metn ü metîn fethi kırk elli günde hâtıra hutûr itmez iken, bir sâ'at zamân mahalde bu denlû kâfir-i bî-dîn niçe gün tahlîs-i kabza-i İslâmiyye'ye dâhil eyledi ve kal'a handakından hâric yeniçeri metris aldığı mahallerin altını melâ'în-i hâsirîn iktizâ itdükçe birer ve ikişer yine âteş virüp erbâb-ı metrisi cevî-i hevâya atmak fikriyle, ihdâs eylediği tokuzar direk üzre otuz yedi aded lağımları bulunup zapt olundu. Mel'ûn, yağmur suyundan münhedim olmamak için ağızların ve yolların kireç horasan ile kâr-gîr muhkem binâ eylemişidi. Lûtf-i İlâhî oldu ki, kahr-ı âteş olmayaydı bu lağımların kârıyla hâl müşkil olurdu.

²⁴⁴⁸ ehl-i İslâm'ın bu mertebe V : bu mertebe ehl-i İslâm'ın Y

Ve irtesi Dû-şenbih gün, serdâr-ı a‘zam a‘yân-ı askeri otağına da‘vet ve her birine mertebelerince kürk ve hil‘at ilbâs ve ihsânlar ile mesrûr eyledi. Dil ve kelle getürenleri dahi lûtfâ mazhar idüp, tutsakların boyunların urdurdı ve mecrûh ve yaralı olanların dahi cerhlerine göre kimine tekâ‘ud ihsân kimine merhem-bahâ viridi ve yürüyüş vakti vehle-i ûlâda Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa elinden kurşun ile urulup şehîd olmuşidi. Serdâr-ı a‘zam otağı önüne getürdüp, bizzât imâmet idüp cemâ‘at-i kesîre ile namâzın kıldı ve İnhan Beğ Câmi‘i kurbunda olan medfene dek ma‘an piyâdece teşrîf buyurup, kütüb-i fıkhiyyede musarrah olduğu vech üzre merkadin hafr idüp ve hûn-i pîreheniyle kendüler defn eyledi ve eyâlet-i mahlûle Avlonya Sancağı Beği Arnavud Küçük Ca‘fer Paşa'ya ve anın mansıbı Arnavud Kaplan Paşa'ya tevcîh olundu. Ve âteş-i kahr-ı İlâhîle kal‘a fethine bâ‘is olan cebehâne kullesine mülhak melâ‘în-i hâsirinin küçük cebehâne add idüp, haftalık bârût ve humbara vaz‘ itdükleri kulle kapısı önüne dökülen bârût bugün bî-haber âteş alup hemân kulleyi temelinden kaldırıp atmakla derûn-i kal‘ada ve etrâfında bulunan asâkir-i İslâm'ın seyirci ve gâret-girândan binden mütecâviz âdemi sûhte-i nâr ve kimin endûhte-i cevvi havâ idüp ve ba‘zıları dahi taş toprak altında kalup helâk oldular ve dolu humbaralar dahi kal‘a içine dağılup ve ba‘zı mahallere dahi kâfirin atmaya vaz‘ eyledikleri humbaralar vâhiden ba‘dehu vâhid tutuşup serdâr-ı a‘zam tarafından tenbîh-i fermân buyuruldu.

Feth-i palanka-i Havâle

Belgrad kurbunda Havâle palankası ahâlîsi ta‘annüd idüp, itâ‘at itmemekle Ekrâd ve Arnavud'dan bir miqdâr âdem ta‘yîn olmuşidi. İstîmân itdüklerin serdâr-ı a‘zama gelüp i‘lâm itmeleriyle, haydûddan mâ‘adâsı esîr olmak şartıyla emân virüp, haydûd makûlesi katl vesâ‘iri muhâsarada bulunanlara ihsân olundu ve serdâr-ı a‘zam emriyle Belgrad muhâsarası esnâsında bir miqdâr Tatar askeri Sava suyundan karşı Sirem yakasına geçüp, Varadin havâlîlerinde iki binden mütecâviz harbî kâfir-i dûzah-karâr küşte-i şemşîr-i âbdâr itdükleri haberi gelmekle, yürüyüş gicesi tekrâr emr idüp Kagalgay Devlet Giray Sultân dahi umûm leşker-i Tatar ile nehr-i Sava'yı geçüp, Ösek'e varınca ol havâlîleri zapt itmelerin fermân buyurup, bir miqdâr sipâh serdengeçdisi kapısı ve eyâleti askeriyle Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa dahi yanına ta‘yîn ü irsâl olundu. Ve ancak Sirem re‘âyâsı mukaddemâ Semendire kal‘ası mahsûr iken ra‘iyyeti kabûl ve taraflarından âdem gelmekle mes‘ûlleri makbûl

ve muhâfazalarına yasakcılar ta'yîn buyuruldu. [177b] ve kefer-i la'înin Belgrad iskelesinde olan donanma-yı menhûsı cebehâne atıldıkda alarga idüp firâr itmişidi. Ol gice nehr-i Sava'yı geçüp Sirem sahrâsında bulunan Tatar askeri önlerin alup, cümle sefâyin ve kayıkların ahz u kabz eylediler. *El-hâletü hazihî* fethi müyesser olan kılâ' [u] buk'a teshîrinde nümâyân olan atıyye-i İlâhî serdâr-ı a'zamın tedbîrlerinde kerâmetleri sârî olduğu zâhirdir. Hatta sülehâdan ba'zı ehl-i perhîz Niş muhâsarasının onuncı gicesi hazret-i Risâlet-penâhî ashâb-ı güzîn ile imdâda geldiğin görmüşler. Hisarcık menziline nüzûl olduğu gice dahi cümle enbiyâ ve evliyâ ervâh-ı tayyibesi gelüp serhadlerde dîn ugrunda bezl-i cân iden şühedâ zümresiyle mu'ânaka itdüklerin haber virdiler.

Ve mâh-ı mezbûrun yedinci Salı gün kal'a ta'mîrine mübâşeret olundu ve irtesi Çehâr-şenbih gün Han hazretleri Edirne'den gelüp azîm alay ile ordu-yı hümayûna vâsıl ve doğru serdâr-ı a'zam otağına nâzil olup²⁴⁴⁹ ba'de't-tekrîm varoşda mekân ta'yîn olunan medreseye teşrîf buyurdılar.

Feth-i Yeni palanka

Ol gün İhram palankası mukâbelesinde vâkı' Temeşvar yakasında olan Yeni palanka fethine Ekrâd'dan Receboğlu ile Anadolu eyâleti me'mûren azîmet itmişler idi boş bulup zapt itdüklerin arz eylediler ve Tökeli İmre Kral'a mesken ta'yîn olup habsinde olan Hayzer Cenaral ile on sekiz kapudan kendüye hîbe olundu.

Feth-i kal'a-i Bögürdelen

Nehr-i Sava sâhilinde vâkı' Bögürdelen kal'ası fethine dahi Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa me'mûr olmuşidi. Lâkin içinde mütehassın olan kâfir-i bî-dîn haberdâr olmağla kal'ayı tahliye ve der-i dîvârın lağım ile atup firâr itmiş bulunduğın arz eyleyüp me'zûn olmağla orduya geldi ve ta'mîrine mu'temed âdemler ta'yîn ve dizdar müstahfızân asker yazup gönderdi.

Binâ-yı palanka-i Pançova

Ve Pançova palankasın dahi küffâr yakup firâr itmişidi ve anın dahi müceddeden binâsına fermân idüp, gediklü müteferrika ve çavuş ağalar mübâşeretiyle ke'l-evvel toprak dolma şaranpo ile binâ olup, on kıt'a top ve mühimmât-ı cebehâne vaz' ve

²⁴⁴⁹ nâzil olup V : nüzûl ve Y

piyâde vü süvâr yüz elli nefer yerlü kulu yazılup gönderildi ve ol cânibler dahi sühûlet ile zapt olundu.

Binâ-yı menâzil-i palanka

Niş ile Belgrad arasında vâkı‘ Aleksanca ve Rajne ve Parakin ve Bogodine ve Batbanca ve Hasanpaşa ve Kolar ve Hisarcık menzillerinin palankaların düşmen-i dîn yakmış idi. Cümlesi müceddeden yapılup âyende vü revende tüccâr ve müsâfiri birbirlerine sâlimen îsâl itmek şartıyla her birine kifâyet miqdâr yerlü kulu yazılup zahîreleri görüldi.

Muhâsara-i Ösek ve bî-feth avdet

Emr olunduğı üzre Bosna Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa kapısı ve eyâleti askeri ve birkaç kıt‘a top ve mühimmât-ı cebehâne ile nehr-i Sava'yı bir mahalden geçüp Ösek kal‘asın muhâsara idüp dört gün döğdi. *Ve bi-emri'llâhi ta'âlâ* te'âkub iden yağmurdan metrisler dolup piyâde hareketinden kalmağla serdâr-ı a'zam istîzân idüp, Bosna'ya gitdi ve iki seneden berü Temeşvar kal‘ası düşmen içinde kalup âmed ü şüd münkâtı‘ ve zahîre ve imdâd-ı askerden nâ-ümîd olmuşlar idi. Serdâr-ı a'zam cümle fütûhâtı yazup an-karîb zahîre vü hazîne ve imdâd-ı asker irsâl olunur va'desiyle muhâfız-ı Temeşvar Vezîr Büyük Ca'fer Paşa'ya ve sükkân-ı memlekete istimâlet-nâme gönderdi. dahi içerde kalan Köle ve Yanoh ve Varat kal‘alarına dahi tebşîr itmelerin tenbîh eyledi.

İstîmân-ı itâ'at ve iskân-ı re'âyâ

Bu sene-i amîmetü'l-meymenede re'âyâ fukarâsı ol mertebe mahmiyyedir ki, ordu-yı hümayûnda her kimin yedinde re'âyâ esîri bulundu ise ahz ve zâd u zahîreleri mîrîden görölüp sâkin oldukları mahallere îsâl olundu ve Niş'den Belgrad'a gelince ol aralıkda olan re'âyâdan kâfir-i bî-dîn on binden mütecâvizin sürüp, kimin Tuna cezîrelerine ve kimin karşı câniblere geçirmişidi. Taraf taraf âdemleri gelüp istîmân ve ke'l-evvel mekânlarına iskân recâ itmeleriyle kabûle karîn ve kimse rencîde itmemek üzre yanlarına çavuşlar ta'yîn ve fevc fevc eşyâ ve davarlarıyla geçüp emlâkların zapt eylediler ve zırâ'ate kudreti olmayanlara mîrîden tohmluk bugday ve öküz virdiler.

Gâret-şuden-i leşker-i Tatar

Kagalgay Sultân dahi Tatar askeriyle Sirem ve Ösek ve Pojağa havâlîlerin tâ Zirinoğlu memleketlerine ve Karantlık'a varınca çalkayup, Belgrad yakasına geçüp orduya dâhil oldu.

Serdârî-i Süleyman Paşa be-memâlik-i Erdel

Serdâr-ı a'zam hazretleri memleket-i Erdel teshîri ve Tökeli İmre Kralı yerine iskân niyetiyle Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Salahor Süleyman Paşa'yı ser-asger ta'yîn idüp yanına kendü eyâleti ve Anadolu ve Diyâr-ı Bekr eyâletleri askeri ve Kadana Mehmed Paşa ve bir miqdâr serdengeçdi sipâh ve cümle Tatar askeriyle Kagalgay Sultân koşulup gemiler ile Pançova'ya geçildi ve Temeşvar ve Köle ve Yanova ve Verat kal'aları ahâlîsine bir miqdâr zahîre ve kul mevâcibiçün birez akça teslîm olup gönderdi.

Feth-i kal'a-i Vidin ve cezîre-i Şans

Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Tursun Mehmed Paşa me'mûr olduğu üzre yanına ta'yîn olunan asâkir-i İslâm ile varup Vidin kal'asın kara cânibinden ve Karadeniz Kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa dört çekdirir ve otuz firkate ve Tuna kapudanı Boşnak Bıyıklı Ali Paşa ile altmış şayka ile Tuna cânibinden muhâsara ve yedi gün yedi gice ale't-tevâlî top tûfeng ile döğüp azîm muhârebe vü mukâtele idüp mahsûr-ı müşrikîne necâtdan ye's gelicek, Nemçe ve Macar vire ile çıkup gemiler ile karşı Eflak yakasına döktiler ve haydûd ve mürted makûlesin²⁴⁵⁰ tu'me-i [şemşîr] itdiler. Kal'a zapt olup münhedim olan yerleri ta'mîr ve cevâmî ü mesâcidleri çirk-i asnâmdan tathîr ve dizdar ve müstahfızân yerlü kulı tahrîr ve bir miqdâr kapu kulu dahi vaz' ve mühimmât-ı cebehâne ve zâd u zahîreleri muhâfazasına Çetrefiloğlu Yûsuf Paşa ta'yîn olunduğın Niş altında serdâr-ı a'zama arz u i'lâm idüp Firverdin palankasıyla Fethülislâm kal'ası ve Hırsova kasabası yed-i a'dâda olduğundan gayri İrşova boğazında vâkı' Tuna suyu içinde ızsız küçük adaya Nemçe ve Macar ve haydûddan beş bin miqdâr kâfir geçüp cevânib-i erba'alarına şarânpolar çeküp müstevfâ cebehâne ve zahîre ile tahassun eyleyüp, sefâyin-i İslâm'ın mürûr-ı ubûrın kat' ve zu'm-ı fâsidlerince Tuna'yı zapt itmek fikrindedirler. Ref'-i izâleleri mühimmât-ı dîniyyeden olup, iğmâz-ı ayn olunur ise, bir azîm sefere mü'eddî olduğın bildirüp bir miqdâr piyâde asker taleb

²⁴⁵⁰ makûlesin V : makûlelerin Y

eyledi. Lâkin kâğıdı gelmezden serdâr-ı a‘zam paşa-yı mûmâ-ileyhin baty-ı hareketinden dil-gîr olup, Çerkes Ahmed Paşa gibi bir beğlerbeği Nemçe taburun bozup kırdı, serdârlarıyla bellü başluların tutdı. “Bu ise vezîr ola yanında bî-hadd asker buluna da Vidin gibi bir palanka almaya kâdir olmaya” deyü, katline fermân yazup zu‘amâdan Daltaban Mustafâ Ağa'yı gönderdi ve ol cânibde olan askerde mevcûd Adana Beğlerbeğisi Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa'yı ser-asger eyledi.

Mustafâ Ağa varduğı gün kal‘ayı henüz feth olmuş buldı ve doğru serdâr-ı cedîd otağına inüp fermânı viridi ve a‘yân-ı askeri cem‘ eyleyüp, vâkı‘ hâli söyledi ve katline rızâ virmediler ve “Tursun Mehmed Paşa her vechile me‘mûr olduğı hizmetde taksîrât itmedi, hâb u râhatı terk idüp cân u başıyla çalışdı” deyü mahzar idüp, cerâyimin afv recâ itdiler. Serdâr-ı a‘zam dahi nâdim olmuşidi katl olmaduğından hazz eyledi. Vidin muhâfazasına alıkoyup arz eyledüğü havâlîlerin feth-i teshîrin serdâr-ı cedîde tenbîh eyledi. Ol dahi ber-mûceb-i fermân Karadeniz Kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa'yı çekdirir ile Vidin altında bıragup otuz kıt‘a firkate altmış kıt‘a şayka ile Tuna kapudanı Ali Paşa Tuna ile ve Ser-asger Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa dahi yanında olan guzât ile karadan Tuna kenârıyla azîmet ve Firverdin palankası altına kondılar ve mahsûr kâfir cenge iktidârı olmamağla vire ile çıkup gitdi. Ve muhâfazasına yerlü kullı yazılup ve mühimmâtları görölüp kalkıldı ve Hırsova kasabasına ve andan Fethülislâm'a varılup, boş bulup zapt olundu ve orduda mevcûd emlâk sâhiblerine süknâ ve arâzîleri virildi ve anın da içine yerlü kullı vaz‘ olundu. Andan dahi göçölüp cezîre-i mezbûre mukâbelesinde yukarı dere içine doğru nüzü'l olunup donanma-yı hümâyûn sefineleri dahi aşağı cânibdeki burun ardına lenger-endâz oldılar ve melâ‘în-i hâsirîn ada-yı merkûmeğe su içinde şaranpo kazıkları dizüp ve ardına toprak yığup bir mertebe istihkâm virüp zapt olunmuş ki, kenârına yanaşup asker döküp metris almak şöyle dursun, el ayası kadar ayak basacak yer olmamağla zarûrî su aşırı döğmek iktizâ itmekle gemilerden toplar çıkarılup yeniçeri ve firkate levendiyle karşı metrise girüp cenge mübâşeret olundu ve kâfir-i bî-dîn metânet idüp, ol denlü ceng ü harb eyledi ki mâ-fevki mutasavver değildir.

Eyyâm-ı muhâsaranın yigirmi dördüncü gün, Arnavud Mahmûd Paşa dahi imdâda geldüğü sâ‘at ile kıta‘-ı Tuna şaykasına Arnavud yayasın doldurup düşmen-i dînin top tûfengine bakmayup cezîre-i merkûmenin alt tarafından fîl-hâl geçüp, Eflak yakasına karîb [178a] âher cezîreye yanaşup, Arnavud'ı taşra çıkardı ve der-akab metris alup top tûfeng ile cenge başlayup kâfiri şaşırdı. Mü‘ellif-i haķîr görmüşüm, bu cezîre

düşmen cezâresinden bir miqdâr yüksek olmağın düşmenin derûnın dağlayup zebûn eyledi ve Rûm-ili cânibinden Ser-asker Mehmed Paşa ve berü cânibden Arnavud Mahmûd Paşa kâfiri ortaya alup topa tutulmuş mahmuna döndürdiler. Lâkin mel'ûn, bütün Rûm-ili elimizde ve Niş ve Belgrad bizde iken ne gam i'tikâdında olup anlara istînâden vire virmeğe ta'annüd idüp kemâl mertebe ceng eylerdi.

Niş ve ol havâlînin yed-i İslâm'a girdüğün ve Belgrad'ın muhâsara ve akabince fethin işidüp üç gün üç gice laşe-i mundarları önlerinden akup gitdüğün müşâhede itmekle, artık imdâd-ı necâtdan me'yûs olıcak eyyâm-ı muhâsaranın yigirmi yedinci gün vire bayrağın diküp istîmân²⁴⁵¹ eylediler ve a'yân-ı asker ittifâkıyla ancak üzerlerinde olan esvâb silâhlarıyla çıkmak ve haydûd ve mürted keferelerin virmek şartıyla istîmânları kabûl ve anlar da rızâ virüp, üç yüz miqdâr haydûd ve mürtedleri teslîm idüp boyunların urdılar. Vesâ'ir Nemçe ve Macar iki bin beş yüz kadar füccâra²⁴⁵² kifâyet miqdâr gemi virilüp istedikleri mahale îsâl olunmak üzre tenbîh buyurilup irsâl olundu ve ada-i merkûme sagîr ü kebîr otuz kıt'a top ve cebehânesiyle zapt olup, sefâyin-i İslâm memmerri lüzûmlı mahal olmağın, serdâr-ı a'zamdan istîzân ve cümle asker üşündi idüp toprak dolma şaranpo ile bir mu'azzam kal'a eyleyüp, muhâfazasına dört yüz nefer yerlü kuli yazılup levâzımâtı görüldi. Şans adası nâmıyla tesmiye kılındı. *Bi-hamdi'llâh* bunun fethiyle bütün nehr-i Tuna kabza-i İslâm'a girüp bu gâ'ile âsân vecihe mündefî' oldı ve Ser-asker Gürcü Mehmed Paşa dahi cümle asker-i İslâm ile girü avdet ve Fethülislâm sahrâsına nüzûlünde serdâr-ı a'zâmın Belgrad cânibinden ric'at haberi gelmekle, kudûmuna intizâr için iki gün meks eyledi.

Ahvâl-i sâl be-Âstâne ve azîmet-i hümâyûn be-dâri's-Saltana

Sene-i mezbûre Muharremi'nin altıncı Dû-şenbih gün serdâr-ı a'zâmın telhîsiyle bir ağası gelüp, savâb-dîd[e]-i ukalâ üzre Belgrad fethi niyyetiyle cümle asâkir-i İslâm ile Niş altından kalkup, re'âyâyâ istimâlet virerek Semendire'ye varup ve yürüyüş ile feth itdüğün müjde idüp, huzûr-ı hümâyûnda kaftan ilbâs ve bin gurus ihşân buyurdılar.

Ve on tokuzuncı Cum'a gün üç buçuk sâ'atde azîm zelzele olup, Küçükçekmece imâretiyle İstanbul'da Topkapısı'nın üst kemeri ve Bodrum hânı yıkıldı.

²⁴⁵¹ Metinde sehven "istîmâl" yazılmıştır.

²⁴⁵² füccâra V : kefer-i bed-âyîne Y

Ve irtesi şenbih gün kul mevâcibiçün ordu-yı hümâyûna yüz elli bin guruh gönderildi ve on tokuzuncı Bâzâr gün, serdâr-ı a‘zamın telhîsiyle zu‘amâdan Filibeli Mustafâ Paşaoğlu Ali Beğ gelüp, *bi-avni’llâhi ta‘âlâ* Belgrad kal‘ası muhâsarasının sekizinci gün yürüyüş ile feth olup, içinde mevcûd olan altı bin kâfir kılıçdan geçdüğün müjde itmekle kâ‘im-makâm paşa getürüp, Hasoda köşkünde pâdişâh hazretlerine buluşdurup söyletti ve kendü zahr-ı mübârekleriyle müşerref olmuş yeşil hallâliye kaplu semmûr kürklerin kâ‘im-makâm paşaya giydürüp ve meneviş çukaya kaplu bir sevb semmûr erkân kürk dahi Ali Beğ’e ilbâs buyuruldu ve *bi-hamdi’llâhi’l-Meliki’l-Mennân* Belgrad kal‘asının fethiyle bi’l-külliyeye Rûm-ili zapt olup, serdâr-ı a‘zam a‘yân-ı askeri otağına da‘vet, meşveret eyleyüp pâdişâh hazretleri Edirne’de oldukça re‘âyâdan zulm ile alınandan mâ‘adâ senevî Hazîne-i âmireye bin beş yüz kîse akça zararı terettüb²⁴⁵³ itmekle devletin Edirne’de meks ü karârının çendân lüzûmı olmayup, İstanbul’a teveccüh ü azîmetlerin ma‘kûl görüp telhîs eyledi. Ve kâ‘im-makâm paşa getürüp virdi ve lisânen dahi arz eyledi. Rızâ-yı hümâyûn olmuşiken içerü hareme teşrîf buyurdukda, “Ba‘zı nâkîsetü’l-akl-i nisvân ve hebenneka Arab tâ’ifesi, karındaşın Sultân Mehmed’i böyle İstanbul’a getürüp tah[t]dan indirdiler, bunların fikri seni de böyle itmekdir” deyü korkuya düşürmekle, kâ‘im-makâm paşaya, “Artık ben İstanbul’a gitmem, vezîr-i a‘zam doğru buraya gelsün, bu da tahtımızdır bunda yazlayup kışlarınız” haberin gönderdikde, kâ‘im-makâm paşa vâkı‘ hâli duyup, mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün ulemâ ve a‘yân-ı dîvânı hânesine da‘vet ve bu bâbda meşveret eyleyüp, “Bu nasıl olmayacak münâfık sözüdür, âlem pâdişâhdan hoşnud böyle bir halîm ü selîm, âbid ü zâhid ve sâlih ü dîndâr devletlü nerede bulunur? Hâşâ ki sû’-i kasd oluna ve bunda ikâmetin zarardan gayrı fâ’idesi olmayup re‘âyâyâ küllî zulm olmağla vûkelâ-yı devlet İstanbul’a gitmeyi ma‘kûl görmüşler ve biz de ma‘kûl gördük pâdişâhımıza bizden selâm ve du‘â ile bu asıl sözlere kulak dutmasun İstanbul’a gidilmek hem kendülere ve hem âmmeye hayırludur” söziyle, kâ‘im-makâm paşayı huzûr-ı hümâyûna gönderdiler ve gelüp Alay Köşkün’de pâye-i serîr-i a‘lâyâ yüz sürüp cumhûrın selâm ve kelâmın söyledi ve “İstanbul’a gidilmeyi yalnız vezîr-i a‘zam kulları murâd itmedi, cümle vûkelânın re‘yiyle olmuşdur. Niçün mübârek kalb-i hümâyûnunuza teşvîş virirsiz? Re‘âyâ murâd itmeden ve iştirâ vü nüzl ve sürsat virmeden fakîr oldu ve ellerinde bir şey kalmadı ve iktizâ iden şey cümle mîrîden mübâyâ‘a bile olsa yine de zulm olmalıdır ve sıyâneti üzerinize vâcibdir. Yarın kıyâmet

²⁴⁵³ Metinde sehven “tereddüb” yazılmıştır.

gününde siz de ve biz de mes'ûl oluruz ve ecdâd-ı izâmın Acem ve Engürüs seferlerin seferleyüp re'âyâyâ zulm olmasun deyü, İstanbul'da kışlayagelmiştir” didi ve rızâ aldı.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Dû-şenbih gün vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân bâb-ı hümayûna gelüp, tuğ-ı hümayûnı²⁴⁵⁴ çıkarup hâric-i bâb-ı hümayûnda nasb eylediler ve otuzuncu Penc-şenbih gün Silihdâr Beğzâde Ali Ağa ordudan gelüp, serdâr-ı a'zam Belgrad kal'asının ta'mîr ü termîm ve serhadd-i İslâm'ın intizâm-ı ahvâlleriyle mukayyed üzre olduğın haber virdi.

Ve mâh-ı Safer'in ikinci Şenbih gün çukadâr Taslak İsmâ'îl Ağa'ya ta'yînât ve yüz elli akça kapu ortası tekâ'udiyle büyük mîr-i âhûrluk virilüp, selefi Dâyezâde Ömer Ağa tekâ'ud ihtiyâr eyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun altıncı Çehâr-şenbih gün taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zama iltifâtı mutazammın hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve kü[r]kli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ve bir kıt'a mücevher pençe sorguç ve bir kabza murassa' şemşîr ve bir hançer ve tırkeş ve Han hazretlerine dahi hatt-ı şerîf ile gülgülî çukaya kaplu bir sevb semmûr erkân kürk ve mücevher iki aded top sorguç ve miyânına bir kabza murassa' deşne ve kılıç ile Kiblelizâde Ali Beğ irsâl olundu.

Ve on dördüncü Penc-şenbih gün ki, Teşrînisânî'nün altısıdır, pâdişâh hazretleri alay ile Edirne'den hareket ve cânib-i İstanbul'a teveccüh ü azîmet buyurdılar ve konaklara nüzûl iderek on tokuzuncu Salı gün altıncı merhalede Yapagcı çiftliğine teşrîf buyurdılar. Ol gün nevâlegâh olan Belayıncık nâm karyede İstanbul Bostancıbaşı Kazmacı Uzun Hasan Ağa istikbâl idüp, Edirne Bostancıbaşı Süleyman Ağa girü avde me'zûn olup kaftan giydi. “Ber-hûrdâr ol güzel hizmet ittin, göreyin seni şehri bir hoş zapt idüp, fukarâyâ rencîde itdürme” tenbîh buyurdılar.

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün Büyükçekmece, ol gün Çöplüce nâm karye kurbunda İstanbul'un mevâlî-i müderrisîn ve sâdât ve meşâyihî istikbâl ve köprüye dek önce yürüyüp ilerü gitmeğe me'zûn oldılar.

Ve irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Penc-şenbih gün Dâvudpaşa, ol gün Bostancıbaşı Haramîderesi bağçesinde ziyâfet eyleyüp, Siyavuşpaşa bağçesi kurbunda İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Hacı Ali Paşa ve kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa

²⁴⁵⁴ tuğ-ı hümayûnı V : tuğ-ı hümayûn-ı pür-fürûğı Y

ve sekbânbaşı Gürcü Abdullâh Ağa erkân kürk ve Selîmî destârlarıyla selâmlayup, önce yürüdiler ve irtesi gün meks olup Cum'a namâzın Dâvudpaşa câmi'inde kıldılar.

Ve yigirmi üçüncü Şenbih gün bir azîm yağmurlı günde alay ile Topkapusı'ndan şehre dühûl ve Sarây-ı âmire[ye] nüzûl buyurdılar. Ol gün belki yağmur kesilür deyü kuşluğa değin te'hîr olunduğı esnâda şeyhü'l-İslâm efendiyle kâ'im-makâm paşa, istîzân idüp Dâvudpaşa Hasodası köşkünde huzûr-ı hümâyûna vardılar. Celse me'zûn olup Efendi hazretleri, "Pâdişâhım Allâh menzilinizi mübârek ve mehmûn ve niçe bunun misilli fütûhât-ı celîle ile memnûn u mesrûr eyleye. İnşâallâh İstanbul'dan hazz idersiz teşrîfinizden âmme mahzûz olup, du'âlarına mazhar oldunuz" didi ve selâmlayup gitdiler. Lâkin gitdikçe emtâr-ı rahmet mütezâyid olmağla, hemân bunda efdaliyyet şehre yağmur ile girmekdir buyurup, zahr-ı mübâreklerine beyaz şala kaplı semmûr erkân kürk giyüp ser-i nusret-eserlerine küçük destâr üzre Sultân Murâd sorguçın sokunup, def'-i mezâhim için arabaya süvâr buyurmuşlar idi. Ve ancak Hasodalı başlarında üskûf ve arkalarına çorğap giyüp tırkeş kuşandılar ve hâric-i hisârda bezzâzistan halkı ve esnâf-ı sâ'ire istikbâl ve zîr-i pâylarına akmişe-i nevâdir ferş eylediler. Lâkin kesret-i balçıkdan amelden kaldı.

Ve Topkapusı kurbunda tuğ-ı hümâyûn hizmetinde olan Seyyid Ömer Paşa ve dâhil-i şehirde mîrî kalyon levendi ve tersane ocağı ve At Meydânı'ndan sarây kapusına değin yeniçeri ve cebeci ve topcı oturağıyla sekbânbaşı ve dâhil-i bâb hâricinden orta kapuya varınca ulemâ ve meşâyih selâmladılar ve Ak-ağalar kapusından Hırka-i Şerîf odası kapusına gelince, Sarây Ağası Gürcü Mahmûd Ağa zîr-i pâylarına dîbâ döşemişler idi. Ve Suffe Köşkü'ne teşrîf ve havuz başına iclâs buyurdukda, Kâ'im-makâm Türk Ali Paşa da'vet olundu ve gelüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi, [178b] "Ber-hûrdâr ol güzel hizmet eyledin, yine kâ'im-makâmsın zulme rızâ-yı hümâyûnum yokdur, tarha takayyüd idüp masâlih-i fukarâyı bir hoşca gör" buyurup, serâserli kürk ile ikrâm eyledi ve serâserli kürk dahi Kapu Ağası Abdurrahmân Ağa'ya ve bir sâde hil'at sarây ağasına giydirdi.

Âmeden-i Tatar Han be-Âstâne

Bi-avni'llâhi ta'âlâ Han hazretleri serhadde varmazdan mukaddem, Niş vesâ'ir kılâ' u palanka ve ale'l-husûs Belgrad-ı dâru'l-cihâd-ı sengîn-bünyâdın feth-i teshîri müyesser olup ve fethin üçüncü gün Belgrad altında ordu-yı hümâyûna varup bir mesrebeye iskân buyurmuşıdi. Ve büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân leşker-i

Tatar ile murâd-ı hümâyûn üzre hizmetde bulunup ve Erdel memleketi teshîrine ta'yîn ü irsâl buyurulmağın, kendülerin devlete lâıyk niçe menâfî'î müşâhede olunur mülâhazasıyla, Âstâne-i sa'âdetde kışlaması ve sene-i âtiyede yine ordu-yı hümâyûn ile sefere gitmesi ve ke'l-evvel Kagalgay Sultân leşker-i ferâvân-ı Tatar-ı adû-şikâr ile hizmet-i hümâyûnda bulunması evceh görölmeğın, serdâr-ı a'zam hareketinden mukaddem Belgrad altından göçüp, mâh-ı Rebi'ülevvel'in ikinci Bâzâr gün İstanbul'a dâhil ve hazret-i Eyyûb el-Ensârî'de²⁴⁵⁵ sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa yalısına nâzil olup, zâd u zahîre ve siyâb ve mefrûşâtı mîrîden görüldi. Ve tebdîl-i mekân için Dâvudpaşa kurbunda Siyavuş Paşa bâğçesi dahi hatt-ı şerîf ile kendüye ihsân buyuruldı.

Ve dördüncü Salı gün kul mevâcibiçün yüz yük akça ifrâz ve serdâr-ı a'zam karşı gönderildi. Ve on ikinci Çehâr-şenbih gün Sultân Ahmed Câmi'inde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri du'âya teşrîf buyurmuşlaridi. Müjdeci Hacı İbrâhîm Çelebi gelüp hüccâc-ı Müslimîn selâmet birle Şâm-ı şerîfe vâsıl olup, ancak cebel-i Arafât'da sam yelinden bin yedi yüz âdem helâk olduğın söyledi ve getürdüğü bir kutı Medîne hurmasın huzûr-ı hümâyûna arz eyledi ve kendü ile yamağına birer hil'at ilbâs ve birer kabza altın ihsân buyuruldı.

Ve irtesi Penc-şenbih gün Karadeniz Kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa otuz kıt'a firkateyi Rusçuk'da alıkoyup dört kıt'a çekdirir ile ve Azak ve Özi muhâfızı Solakoğlu Beğ dahi altı kıt'a çekdirir ile Tersane-i âmireye dâhil oldılar.

Âmeden-i serdâr-ı a'zam be-şehr-i Kostantiniyye ve iltifât-ı pâdişâh hadd-i bî-pâyân

Serdâr-ı a'zam dahi Engürüs serhaddinin nizâmın virüp ve Belgrad kal'asının ta'mîrâtın itmâm ırgürüp, gereği gibi mühimmât u levâzımâtın görüp, dört bin nefer yerlü kulı yazup ve Saksoncu Abbâs Ağa ile altı bin nöbetçi yeniçeri ve bin cebeci ve beş yüz topcı ve yüz top arabacı ve bir miqdâr serdengeçdi sipâh ve iki bin Mısır askeri ve bu cümlelerin üzerine Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Kemânkeş Seyyid Ahmed Paşa'yı ser-asger nasb ve cümlesin *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin vedî'a-i emânetine tefvîz ve mâh-ı Safer'in ikinci Şenbih gün umûm ordu-yı hümâyûn ile Belgrad altından hareket ve Âstâne-i sa'âdet tarafına ric'at ü azîmet eyleyüp, Hisarcık'a ve irtesi Bâzâr

²⁴⁵⁵ Eyyûb el-Ensârî'de Y : Eyyûb'de V

gün ki, ibtidâ-yı Kâsım'dır Semendire'ye nüzûl ve iki sâ'at Aşağı Klüç palankası kurbunda nehr-i Morava'yı kayıkları ile asker-i İslâm karşı cânibe geçince dört gün meks eyledi ve beşinci gün kendü dahi geçüp iki gün dahi anda ikâmet esnâsında Şans adasından vire ile çıkup, sefâyin-i İslâm ile ol mahalle gelen kâfirleri bunlar pâdişâha kal'a mı virdiler ki ıtlâk olunalar, çalı dibi bekleyen mel'ûnarın hiç viresi mi tutulur buyurup emr eyledi, cümlesin esîr idüp Belgrad'a gönderdikden sonra göçdi ve Şans adasın dahi varup seyr eyledi ve andan dahi Fethülislâm sahrâsına konup kudûmuna intizâr üzre olan a'yân-ı asker ile Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa dâmen-bûsa gelüp, hil'at giydiler ve andan dahi göçölüp Vidin'e geldi, bir gün meks idüp levâzımâtın görüp müstafızâna istimâlet virüp ve andan dahi hareket ve Niğbolu sahrâsında Osma suyu kenârına konup iki gün meks esnâsında kapu kulın yokalayup ulûfe virdikden sonra askere izin virüp göçdi ve tayy-i menâzil iderek Yeşiloğlu ve Kazan Balkanı ve Kırk-kilisa yolından mâh-ı Rebi'ülevvel'in yigirmi birinci Cum'a gün ki, ibtidâ-yı erba'indir ordu-yı hümâyûn ile Dâvudpaşa sahrâsına gelüp nüzûl eyledi.

Ol gün vüzerâ ve ulemâ ve erbâb-ı dîvân nısf-ı râhda istikbâl eylediler ve bizzât pâdişâh hazretleri dahi arabaya süvâr ve huddâm-ı has ile erkence Dâvudpaşa'da Mehmed Paşa köşküne teşrîf buyurmuşlar idi. Serdâr-ı a'zam alay ile öyleye karîb gelüp da'vet buyurulmağın, doğru kasra inüp pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi ve celse me'zûn olup, "Hoş geldin yol zahmetleri ber-hûrdâr ol yüzün ak kılıcın berrâk itmegim helâl olsun. Dil-hâh-ı hümâyûnum üzre hareket eyledin ki, seleflerinden birine böyle bir ulu gazâ müyesser olmadı. *Hak Celle ve Alâ* hazretleri tedbîrini takdîrine muvaffak itmek ancak zamân-ı sa'âdetimizde sana nasîb oldu" buyurup, köşke karşı atbaşı çeküp saff bağlayan a'yân-ı asker muvâcehelerinde zahr-ı mübâreklerinden gülgülî çukaya kaplı semmûr erkân kürkin çıkarup giydirdi ve bellerinden mücevher hançerin beline sokdı ve ser-i nusret-eserlerinde olan bir kıt'a murassa' pençe sorguçların çıkarup başına takdı ve el kaldırup bükâ iderek, "Ben mükâfât itmeğe kâdir değilim, Allâh iki cihânda yüzün ak itsün" du'âsın eyleyüp çavuşlar alkışladı ve tekrâr kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire dahi ilbâs ve iltifât-ı bî-kıyâs buyurup, arkasını sığadı ve altına mücevher raht ile eyerlenmiş Vâlîde Dorusı nâm bir at çeküp, mu'azzez [ü] mükerrerem otağına yollayup kendüler sarâyâ teşrîf buyurdılar.

Ve irtesi şenbih gün, bi'l-cümle sunûf-ı asker otağı kapusından sarây kapusına gelince değin iki geçeliydi, dizildikden sonra binüp, azîm alay ile Topkapusı'ndan şehre girüp sarayda orta-kapuya gelüp indi ve alem-i şerîfi omzuna alup, Arz Odası'nda

getürüp pâdişâh hazretlerine teslîm eyledi. Üç adım karşı varup istikbâl ve alup mahalline îsâl ve tahta iclâs eyledikten sonra tekrâr başlarında olan bir kıt'a pençe sorgucu çıkarup başına sokdı ve kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhireyi²⁴⁵⁶ dahi giydirüp ikrâmen hânesine yolladı ve irtesi Bâzâr gün yine huzûr-ı hümâyûnlarına da'vet ve Suffe Köşkü'nde bisât-bûs-i şehriyârî şerefine nâ'il olup, sefer meşakkatin su'âl buyurdılar ve cümle vâkı' hâli başka başka arz eyledikten sonra zahr-ı mübârekleriyle teşrîf buyurmuş beyaz hallâliye kaplu bir sevb semmûr erkân kürk dahi ilbâs ve miyânına bir kabza mücevher hançer ihsân buyurdılar ve buna olan iltifât-ı lûtf ile mu'âmele vüzerâdan birine müyesser olmadı. Ancak Murâd Han-ı Sâlis asrında Fâtih-i Acem Özdemüroğlu Osman Paşa Demür-kapu fethinden sonra Karadeniz'den İstanbul'a geldükde, Yalı Köşkü'nde pâdişâh hazretleri söyledüp başından sorguçın ve belinden hançerin çıkarup bizzât elleriyle takdıkların Ali Efendi Künhü'l-ahbârı'nda yazmış, lâkin bunun hizmeti anın üzerine kat-ender-kat idüğü müttefikun-aleyhdır ki, bütün Rûm-ili devlet kabzından çıkup halk nâ-ümîd ve ekserî terk-i vatan eyleyüp âher diyârlara firâr, perâkende vü perîşân ve kalanlarının dahi gözleri Anadolu câniblerin gözlerken, gözi korkmuş bir cüz'î asker ve mühimmât-ı cebehâne ile varup, memâlik-i Rûm-ili'yi müceddeden feth-i teshîr eyledi.

İhrâk-şuden-i Yeni-çârsû

Mâh-ı Rebi'ülâhir'in ikinci Salı gicesi yedinci sâ'atde Emînönü'nde vâkı' Vâlîde çârsûsı derûnunda bir dükkândan âteş isâbet idüp, bekçileri söndürmeğe takayyüd iderler mümkün olmaz. Mahmûdpaşa tarafına açılan kapuyu açup helvâcı dükkânından yardıma birkaç âdem alurlar ve muhterik dükkân önünde olan gül suyu gügümin dokerler müfîd olmaz ve öbür gügümi dahi dökdükleri gibi meğer nefî yağî imiş alevlenüp dükkânı kaplar ve gitdikçe âteş şu'lelenüp bi'l-küllîyye dükkânları âteş alup kapuları tahta ve demür olanların bile içerü mahzenleri tutuşmağla feryâd iderek kapuların açup şehre dağılırlar ve içerü girilmek muhâl, cümle kapu ve pencere ve dükkânlardan âteş direk direk olup, irtesi ahşâma değin yanup kendü kendüye söndi.

Ve birkaç güne değin içine girilmeyüp der-mahzen bin kîse kadar nukûddan gayrı Hind ve Acem ve Yemen ve Frenk ve Rûm ve Mısır metâ'ından altı bin kîselik eşyâ-yı nefise ihrâk olduğın, ashâb-ı dekâkîn haber virdiler.

²⁴⁵⁶ fâhireyi V : fâhire Y

Ve demür kapulı birkaç mahzen kurtulup, hâricde olan dekâkîn ve mahzene isâbet itmeyüp ancak boşaldup kaçırdılar.

Ve tokuzuncı Salı gün galebe dîvânı olup lezez ve Meser mevâcibi çıkup, vüzerâ bu tertîb üzre arza girdiler. Vezîr-i a‘zam Fâzıl Mustafâ Paşa ve Sânî Türk Ali Paşa ve Sâlis Hacı Ali Paşa ve Râbi‘ Kapudan Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa ve Hâmis Tevki‘î Elmas Mehmed Paşa ve Defterdâr Kirli İsmâ‘îl Efendi.

Feth-i kal‘a-i Lipova vefât-ı Süleyman Paşa ve serdârî-i Ca‘fer Paşa gâret-suden-i memâlik-i Erdel

Erdel teshîrine me‘mûr Ser-asker Vezîr Salahor Süleyman Paşa Pançova'dan ikinci günde selâmet birle Temeşvar altına varup, zahîre ve mevâcibi îsâl eyledi ve a‘yân-ı askeri Temeşvar Muhâfızı Vezîr Ca‘fer Paşa'yı otağına da‘vet ve Erdel'e ne cânibden girilmesi âsândır, meşveret eylediler. Bi'l-ittifâk dört tarafından ma‘kûl gördiler, “Lâkin Moriş suyu köprüsiz geçilmez ve Lipon kal‘ası düşmen yedinde şîr-gîr olup köprü yapırmaz ve yapup gidildiği hînde bu denlü düşmeni girü bırakmak câ‘iz görülmez. Mukaddem bunu feth idelim ve andan cisri kurup Erdel'e girelim” didiler, [179a] cumhûr bu re‘yi müstahsen görüp Fâtiha okundu. Vezîr Ca‘fer Paşa dahi serhad askeriyle kal‘a muhâsarasına me‘mûr olup, bir miqdâr ile çıkup geldi ve kal‘adan cebehânesiyle birkaç top indirdiler ve doğru Lipova kal‘asın varup muhâsara eylediler üç gün döğüp dördüncü gün yürüyüş ile fethine muvaffak oldular ve Moriş suyu üzerine köprü de yapup karşı geçdiler ve toplar ile Ca‘fer Paşa'yı Temeşvar'a yollayup vâkı‘ hâli Belgrad'da serdâr-ı a‘zama i‘lâm eyledikten sonra, göçüp tayy-i merâhil iderek Varat kal‘asına vardı ve berü cânibde serdâr-ı a‘zam, “Me‘mûr olmaduğın işe el uzatmak ve askeri bî-ma‘nâ kırdırmak neden iktizâ ider” deyü, Lipova fethinden Süleyman Paşa'ya dil-gîr oldu ve Temeşvar Muhâfızı Vezîr Ca‘fer Paşa'yı serdâr idüp ardından gönderdi. Varat'da varup yetişdi ve irtesi gün Süleyman Paşa ishâlden fevt olup anda defn olundu. Ser-asker Vezîr Ca‘fer Paşa dahi asâkir-i İslâm'ı alup Erdel'e girdi ve Perşlovi Hersek nâm Nemçe askerinin üzerine yürüdü. Lâkin mel‘ûn mukaddem haberdâr olmağla, cünûd-ı şeyâtîn ile Erdel'den çıkup Nemçe hudûdında vâkı‘ Samoş suyunu karşı geçüp Sakmaz nâm kal‘aya arka virüp, taburlanup kaldı ve nehr-i mezbûrun tuğyân vakti olmağla bir vechile ubûrı mümkün olmayup, ta‘kîbinden ferâgat

ve ancak dil almak için Yalıağası Osman Ağa gönderilüp avdet ve Praşov²⁴⁵⁷ kal'asına vardılar ve Niş'den çıkan Feterani Cenaral dahi piyâde vü süvâr Nemçe ve Macar ve haydûddan on bin kâfir cem' idüp, Erdel'de başka boy olmuşidi. Müşâvere olup üzerine varılmak tasmîm olunmuşiken²⁴⁵⁸ Kolojvar kal'ası kurbuna gelen Konta Karafe nâm-ı diğer Nemçe ser-askeri üzerine varılmayı ittifâk idüp, mâh-ı Rebi'ülevvel'in onuncu gün Praşov altından kalkup ikinci günde Kolojvar kal'ası altına varup kondılar.

Üç gün meks eyleyüp ahâlî-i kal'aya birkaç def'a vire kâğıdları gönderilüp cümle ehl ü ıyâl, emvâl, erzâklarıyla çıkup diledikleri yere değin sâlimen îsâl olunmak şartıyla kal'ayı istediler, aslâ kâğıdlara râğbet itmeyüp ceng sûretin göstermekle bâhâdırân-ı guzât-ı şecâ'at-nihâd vesâ'ir asâkir-i Tatar-ı adû-şikâr-ı rahş-ı sabâ-refîârlarına süvâr ve meymene vü meysere safların bağlayup, ayak ayak yürüyüp kal'a varoşuna hücum eylediler ve buldukları kâfirden yedi yüz miqdârın kelle, bir ol kadarın dahi esîr idüp nisvân u sıbyânlarıyla eşyâların gâret ü yağma eyledikten sonra, âteşe urdılar.

Ve ancak asker-i İslâm'dan on âdem şehîd ve otuz miqdârı mecrûh oldu ve irtesi gün andan dahi rihlet ve Sibin kal'asına doğru azîmet olmuşidi. Çarhaya ta'yîn olunan bir karyede bin miqdâr Nemçe'ye râst gelüp, mel'ûn bunları asker-i İslâm'ın şirzime-i kalîl[les]i mülâhazasıyla girü tûskürüp ve bunlar dahi kaçamak virdiler. Mel'ûn ardlarından sürüp gelürken bi-emri'llâh bir puslu hevâ idi, gâfilen asker-i İslâm üzerine çıkageldiler, taraf taraf kılıç koyup kırdılar ve bir niçesin dahi leşker-i Tatar giriftâr-ı bend-i zencîr itdiler.

Bu ma'rekede dahi birkaç guzât şehîd ve Yalı Ağası Osman Ağa ile bir niçesi zahmdar oldu. Ve andan Narda varoşuna varup Kagalgay Sultân Sibin ve Belgradcık ve Saz-şebeşvar ve Saz-varoş'a ve taraflarına dil almaya Tatar gönderüp her birinden yarar diller getürdiler ve keyfiyyet-i düşmen su'âl olundu Feterani Cenaral Praşov boğazın ve Tökeli İmre Kral çıkduğu boğazı vesâ'ir geçidleri ağaçlar kesüp birildirüp, taburuyla Sibin'e geldi. Sâbıkâ Erdel kralı oğlu Apafî Mihal dahi Erdelli'nin cümle piyâde vü süvâr eşkiyâsıyla Nograş'da cem'iyyet idüp, "Erdel a'yânının Tökeli İmre Kral yanında olanlarından gayrı buldukları a'yânı niçün siz Osmanlı'ya kâğıd gönderüp itâ'at ve Tökeli İmre'yi Krallığa kabûl idüp taleb itdiniz?" deyü, ol tarîke gidenleri katl-i âmm

²⁴⁵⁷ Doğrusu "Braşov"dur.

²⁴⁵⁸ olunmuşiken V : olmuşiken Y

eyleyüp, bâkî a'yân-ı Erdel ve re'âyâyı darb-ı şemşîr ile kendülere teba'iyet itdirmekle, Sakmar kal'ası altında olan Perşlevi Hersek yine Nemçe askeriyle nehr-i Samoş'ı beri geçüp ve Erdel'e girüp on beş bin kâfir ile Kolojvar kal'ası altına geldüğü haber virdiler.

Ve mukaddemâ Tökeli İmre Kral Erdel'e girdikde, kendü âdemleriyle a'yân-ı Erdel'e üç dört def'a itâ'at kâğıdları göndermişidi, giden Macarlar bir tarîk ile varup kal'alara girüp virememekle yine girü getürmüşler idi. Ser-asker Vezîr Ca'fer Paşa dahi bu kadar itâ'ati mutazammın istimâlet kâğıdları göndere gördi, müfîd olup inkıyâd itdiremedi ve a'yândan birin yanına getüremedi ve Nemçe kılıcından gözleri korkup bir vechile memleket-i Erdel'in teshîri mümkün olmamağla, cümle a'yân-ı serhad ve ümerâ-yı Tatar meşveret eyleyüp, "Dahi ilerü gidilse düşmen geçidleri zapt idüp çıkacak yol yok ve girüki boğazları dahi zapt ider ise, bu şiddet-i şitâda cümle asker-i İslâm helâk olması emr-i mukarrerdir" ve bu denlü nusret ve tahrîb-i memleket ile iktifâ idüp, selâmete çıkılmayı ma'kûl görmekle Narda varoşundan göçüp Şebeşvar boğazına gelürken, bunları geçirmemeğe boğaz muhâfazasına ta'yîn olunan üç bin miqdâr Nemçe üzerine çıkageldiler, der-akab bâhâdırân-ı şecâ'at-nihâd cevânib-i erba'asın alup, şîr-i jiyân gibi hamle vü hücûm idüp, ekserî tu'me-i şemşîr bakıyyetü's-süyûf giriftâr-ı dest-i Tatar kılındı ve *bi-hamdi'llâhi'l-Meliki'l-Müte'âl* Sakmar kal'asından Sibin kal'ası civârına varınca, kılâ' u palanka ve varoşların ihrâk bi'n-nâr ve nisvân u sıbyânlarıyla emvâl ü erzâkları nasîb-i gâret-girân-ı ehl-i İslâm olup, katl olunandan gayrı üç bin miqdâr Nemçe giriftâr oldu ve bu Erdel seferine ta'yîn olunan asâkir-i İslâm Kâsım'dan sonra hareket itmeleriyle, *bi-emri'llâhi ta'âlâ* kar ve yağmur ve soğukdan hayli zahmet çeküp, kar atlarının göğsüne çıkup yolları kapadı ve piyâde hareketden kaldı ve iki ay kadar zamân Erdel'de geşt ü güzâr olunup, kar üzerinde yatup kalkmakla insân ve hayvânda tâb u tüvân kalmayup, ekser-i hayvân kırılmakla guzât piyâde kaldı ve bir taraftan dahi kaht müstevlî olduğundan kendüleri ve davarları zebûn oldu. Bir türlü zahmet ü meşakkat çekdiler ki, bir târîhde görülmemişti.

Ve ale'l-husûs Tatar askerinin ekserî yaya kalmağın, Kırım'ın Şirin ve Nogay beğleri ve mirzaları vesâ'ir a'yân-ı Tatar Kagalgay Sultân üzerine cem'iyet idüp, "Allâh belâ virsün sana da ve babana da, nedir bu sizden çekdiğimiz inkırâzımıza sebep olup Kırım diyârına incir diküp, ocağımızı sögündürdiniz ve bizim bu seferde ne alakamız var idi ki bu kış kıyâmetde sürüyüp bizi bu fezâhatlara uğratdınız. Ve

Osmanlu alacağın alup işin bitürüp vilâyetlerine gitdi. Li-maslahatin bizi bu berzahlara²⁴⁵⁹ gezdirmek neden iktizâ ider idi ve baban olıcak ekdi yine Osmanlu çanağın yalamaya İstanbul'a gitdi. Ne anın hanlığın ve ne senin kagalgaylığın isteriz ve Kırım'ı biragup âher diyârda kışlamak nedir fâ'idesi? Hanlıktan usandı ise kaht-ı ricâl değil yerine âdem bulunmaz mı? Yohsa *Hakk ta 'âlâ* ikinizin de vücûdın bu sadedde yok etsün” deyü hezâr güne la'n u şütûm ile rüsvây ve halk içinde ırzın pâyâmâl eylediler.

Ve andan selâmet birle Varat kal'ası ve andan Temeşvar kal'ası altına gelüp Ser-asker Vezîr Ca'fer Paşa ve Kagalgay Sultân tarafından fütûhât vukû'u üzre yazılup, Nemçe'den alınan dil binbaşılar ile Âstâne-i sa'âdete gönderdiler.

Ve mâh-ı Rebi'ülâhir'in yigirmi üçüncü Salı gün rikâb-ı hümayûna arz olup askere izin virildi. Vezîr-i a'zam tarafından Varat Beğlerbeğisi Vezîr Şahin Mehmed Paşa'ya iki bin altun harçlık ve kürk ve müstahfizân askere ulûfe ve zahîre ile istimâlet-nâme gönderildi.

Tebeddülât-ı menâsıb

Sâbıkâ Rûm-ili'nden ma'zûl Zornapa Mustafâ Paşa Niş muhâfazasına ve selefi Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa ile Bolu Sancağı Beği Bostancı Mahmûd Paşa ve İznikmid Sancağı Beği Kadana Mustafâ Paşa ve Serhadli Mehmed Paşa Temeşvar muhâfazasına ve anın selefi Vezîr ser-asker Ca'fer Paşa'ya Bosna eyâleti ve anın selefi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya Silistre eyâleti ve Retmo Sancağı Beği Kıtık Şiniki Vezîr Mehmed Paşa Bozcaada muhâfazasına ve Boğazhisâr Muhâfızı Vezîr Sehrablî Ahmed Paşa Sakız muhâfazasına ta'yîn ve anın selefi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'ya Karaman eyâleti ve anın selefi Vezîr Tursun Mehmed Paşa'ya Van eyâleti ve anın selefi Vezîr Deli Ömer Paşa'ya müteveffâ Vezîr Salahor Süleyman Paşa mahlûlünden Sivas eyâleti ve Somuncu Mustafâ Paşa fevtinden Limni muhâfızı Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya Trabzon eyâleti ve Arnavud Beği Hüseyin Paşa'ya Şehrizer eyâleti ve Tersane Kethudâsı Ömer Ağa'ya Cezâyir eyâleti ve sâbıkâ hâssa kapıcılar kethudâsı Şâmlı Mehmed Ağa'ya Şâm istikbâlciliği ve selefi Şerîf Yahya'ya Gazze sancağıyla mîr-i haclık ve selefi Abaza Koca Murtazâ Paşa'ya Şâm eyâleti ve anın selefi Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya Şâm-Trablus eyâleti ve anın selefi Vezîr Kıncı Ali Paşa'ya Kıbrıs eyâleti ve merhûm Şâmlı Arab Sâlih Paşa hemşîrezâdesi Asâf Beğ'e Saruhan sancağı ve Şerîf-i Mekke-i sâbık

²⁴⁵⁹ bu berzahlara V : bu belâlara berzahlara Y

Sa'd ibn-i Zeyd'e Vize sancağı ve selefi Arnavud Koca [179b] Ali Paşa'ya Burusa sancağı ve anın selefi Yumak Mehmed Paşa'ya Mar'aş eyâleti ve anın selefi Erkentli Süleyman Paşa'ya Tarsus sancağı ve Karadeniz Kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa'ya Rodos sancağıyla mîrî²⁴⁶⁰ kalyon kapudanlığı tevcih buyurilup ve Adana Beğlerbeğisi Murgulzâde Gürcü Mehmed Paşa mansıbına Tire sancağı munzamm oldu.

Ve *bi-emri'llâhi ta'âlâ* Karafoça limanında Frenk Murâd Re'îs bindüğü mîrî kalyon levendinin ekserî taşrada bulunmağın, Frenk esîrleri ferce bulup, kalyona âteş virmişler ve donanma halkı üşündi eylediler olmadı söndüremeyüp yatup battı ve hezâr mihnet ile demürlerin ve topların çıkarup İstanbul'a getürdiler. Ekserî çatlamakla yeniden dökdiler. Ve mukaddem biri gark olmuşıdi, bu kez mîrî kalyonsuz kalup ve Tersane-i âmirede binâ olup henüz irişen üç kıt'a kalyonun ikisini indirdiler. Ke'l-evvel on kıt'a kalyonu tekml itdiler ve yigirmi kıt'a kalyon olmak üzere yerlerine iki kıt'a kalyon ve üç büyük göze birer kıt'a mavna vesâ'ir gözlere Tuna donanmasıçün on ikişer oturak on iki kıt'a firkate ve Karadeniz'de dahi yedi kıt'a kalyon inşâsı fermân olup, nişancı paşa karındaşı Kapucubaşı Mustafâ Ağa mübâşir buyuruldu.

Ve mâh-ı Cemâziye'levvel'in guresi Salı gün ki, evâhîr-i erba'ındir, Bolevî birâderi Ali Efendi azlinden Edirne'den munfasıl A'reczâde Abdullâh Efendi'ye İstanbul kazâsı virildi. Ve Kansuh Beğ yediyle Mısır hazînesi gelüp, sefer mühimmâtıçün taşra alındı ve irtesi Çehâr-şenbih gün beğlerbeğilik pâyesiyile Türkmân Ağası olan Mıtmıt Osman Paşa'nın zulmünden ötüri hâric-i bâb-ı hümayûnda boynu uruldu.

Ve onuncı Penc-şenbih gün Belgrad muhâfazasına on altı oda yeniçeri gönderildi ve on dördüncü Dû-şenbih gün bundan akdem Ravza-i Mutahhara'ya kandil götüren hazînedâr Cinkafa Mustafâ Ağa gelüp, Şeyhül-harem Dâvud Ağa ve Medîne-i Münnevvere Menlâsı Karamanî Ahmed Efendi vesâ'ir belde, cumhûren varup du'â vü senâ ile kandilleri mahalline vaz' itdüklerin takrîr idüp getürdüğü hücceti vezîr-i a'zam vesâteti ile huzûr-ı hümayûna arz eyleyüp, mukâbele-i hizmet merâhim-i aliyye-i husrevânîlerinden Mısır'dan yevmî iki yüz elli pâre ulûfe ve cerâye²⁴⁶¹ ihsân buyurup yerine Musâhibzâde İsmâ'îl Ağa hazînedâr nasb oldu.

Ve yigirmi beşinci Cum'a gün Belgrad Muhâfızı Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa'dan vezîr-i a'zama kâğıd gelüp, Felemenk ve İngiliz cumhûrunun Beç'de mukîm

²⁴⁶⁰ Metinde sehven "kîrî" yazılmıştır.

²⁴⁶¹ ve cerâye V : - Y

balyosları sulh için Devlet-i Aliyye ile Nemçe arasına tavassut recâsıyla Âstâne'ye gönderdikleri mu'temed âdemleri Ösek'e gelüp izine murahas oldukların bildirmiş ve Tatar Han ve vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaların sarâyına da'vet ve bu bâbda meşveret idüp bi'l-ittifâk, "Devlet kabzından çıkan memleketler girü redd olunur sözi var ise, gelsün sulh oluruz ve illâ Nemçe ile beynimizi kılıç fasl ider" cevâbıyla, cebecilerin manda ağası Arnavud Ali Ağa gönderildi.

Ferâgat-şuden-i haniyyet-i Selim Giray ve nasb-ı Sa'âdet Giray

Han hazretlerine Kırım'dan mahzar gelüp, Moskov Çarıyla Leh Kralı la'înler yek-dil mülûk-i Nasârâ'dan imdâd alup, evvel-bahârda Kırım üzerine yürüyeceklerin "Ahz olunan dillerden haber aldık, sen İstanbul'da ve oğlun Kırım askeriyle Erdel'de vilâyeti hâlî bir yerden mededimize irecek asker yok. Eğer hanlık sana gerek ise bir gün evvel bu cânibe gelesiz ve illâ memleket düşmen eline girer" demişler. Lâkin Han hazretleri Tatar'ın hareketinden korkuya düşmekle varırsam öldürürler ihtimâlin virüp, kalmaya tâlib oldu ve sûretâ gitmek mülâhazasıyla vezîr-i a'zama haber gönderdi. Pâdişâhdan istîzân eyledi, vükelâ-yı devlet "Bu Tatar kavmi eğlenmez bir tâ'ifedir, bunu kendü hâline komazlar ve ba'zı illet bahâne idüp, vaktiyle sefere gelmezler ve işte Kagalgay Sultân gitdi ve bahâr irişdikde verâ-i perde-i takdîr ne yüzden cilve-ger olur ise ana göre hareket olunur" deyü rızâ vermeyüp, rikâb-ı hümâyûna arz olundukda kendülerin gitmelerine hâcet değil ol cânibleri Kagalgay Sultân muhâfaza ider buyurmuşlar idi. Lâkin vezîr-i a'zam kendünün azli fikrinde olduğun fehm itmekle ol gün meclisde pîrliğin ve ârız olan hastalığın illet idüp azle tâlib oldu ve "inüp binmeğe ve sefer eşmeğe tâkatim kalmadı hüsn-i ihtiyârımla kendümi azl itdim, hizmet ider çok bir âher bendeyi nasb idin" didi. Ve cumhûr-ı meclis, "Bu nasıl sözdür biz seninle iftihâr ideriz, devletin tutar eli ve görür gözisiz ve ne biz senin azline rızâ viririz ve ne gayrıyı yerine nasb idriz ve buna pâdişâhımızın dahi rızâ-yı hümâyûnları yokdur" didiler. "Artık benden size hayır yok, âkıbet bu maraz beni alur murâdım azildir, beni kendü hâlîme kon varup bir köşede devletin du'âcısı zümresinden olayım" kat'î cevâb vermekle, "Cenâbları kimi ihtiyâr ider ise ânı idelim" didiler. Sultân, "Çok lâyıkın idin" didi ve "çünkü bir işdir ittiniz, bari terbiyeniz ile perverde olmuş büyük oğlunuz Kagalgay Devlet Giray Sultân olsa ma'kûl mı?" didiler. "Belî her vechile müdebbir ve âkıl ve şecî' bâhâdır ve hizmetinin uhdesinden gelmeğe kâdir, lâkin tâzelik hasebiyle tîz tabî'atdır. Belki çekinize el virmeğe şimdiki hâlde size bir baba yollı ihtiyâr âdem ister" didi ve sûretâ vezîr-i a'zam, "Bunların aslah mevcûdı senden gayrı yokdur, ne zamân

ise taht senin hanlıktan ferâgat ve nasba muhayyersin ve her kimi dilersen makbûlümüzdür” didi. Ve “İbtidâ hanlığımda ba‘zı hizmete kullanup, Kamanîçe cenginde sol gözi şehîd olmuş, Yanbolu'da sâkin ammim Kırım Giray Sultân oğlu Sa‘âdet Giray Sultân var ve birâderim Murâd Giray Han'a Nûreddîn olmuş bir kâmil âdemdir, devletin hizmetinden üşenmez anı isteniz ma‘kûl idi, gayrıyı boynuma alamam” didi ve bunun üzerine Fâtîha okundu.

Ve mâh-ı Cemâziyelâhîr'in beşinci Dû-şenbih gün vezîr-i a‘zam gelüp, Suffe Köşkü'nün sünnet odasında pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, vâkı‘ hâli arz eyledi ve Sa‘âdet Giray Sultân'ın hanlık hatt-ı şerîfin alup âdem gönderdi ve onuncu Şenbih gün geldi ve Han hazretlerinin yalısına inüp buluşdı. “Bizi niye da‘vet buyurdunuz” didi, “Seni yerime Han nasb itmeğe getürdürüm” buyurdukda, “Estagfiru'llâh ben ne ednâyım ki yerine iclâs idem ve efendimin sağlığında ben bu sadedi hâtıra getürmem” ibâ itmekle, “Senden hizmet me‘mûl itdüğümünden ciğer köşem oğlumı tarh idüp, hüsn-i rızâm ile seni ihtiyâr itdim. Vükelâ-yı devlet dahi seni ma‘kûl gördiler, hayır du‘âm istersen kabûl et” buyurmağla, ayağın öpüp kabûl eyledi ve ol gün vezîr-i a‘zam gelüp buluşdı, başdan başa tecdîd-i libâs üzerine semmûr erkân kürk ilbâs ve mu‘azzez Soğukçeşme kurbunda mîrîden düşen Hızır-paşa sarâyına teşrîf me‘kûlât ü meşrûbâtın görüp, rikâb-ı hümayûna telhîs eyledi.

Ve irtesi Bâzâr gün ki, ibtidâ-yı Mart'dır, azîm alay ile Soğukçeşme kapusından Hâsbâğçe'ye ve andan sünnet odasına getürüp pâdişâha buluşdurdı. “Hoş geldin, vükelâ kullarım hüsn-i hâlin arz eylemekle, Kırım hanlığın ihsân eyledim. Allâh mübârek eyleye. Cedlerin ecdâdım ile hoş geçinüp yek-dil oldukları cihetden murâd üzre dîn düşmenlerinden intikâm almışlardır, sen dahi gayret kemerin kuşanup dil-hâh-ı hümayûnum üzre hizmet idesiz”²⁴⁶² tenbîh buyurup, avâtıf-ı aliyye-i şâhânelerinden mu‘tâd üzre kırmızı kadifeye dûhte semmûr kabanitse kürk ilbâs ve başına kalpak üzre iki mücevher sorguç ve abâyî ve dîvân rahtıyla eğerlenmiş bir at ihsân buyurup, yigirmi nefer âdemlerine hil‘at giydirüp konağına gönderdi ve mukâbele-i hizmet vezîr-i a‘zam dahi kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire ilbâs buyurmuşıdi.

Ve mâh-ı mezbûrun on üçüncü Salı gün vezîr-i a‘zam Han hazretlerin Beşiktaş sarayına da‘vet, ziyâfet idüp, erkân kürk giydirdi ve hayli pîş-keş ile küllî ri‘âyet eyledi.

²⁴⁶² idesiz V : idesiz deyü Y

Ve irtesi Çehâr-şenbih gün taraf-ı pâdişâhîden Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa sancak getirüp teslim itdi ve on beşinci Penc-şenbih gün Kırım'a gitmeğe istîzân için vezîr-i a'zam vesâteti ile yine alay ile gelüp sünnet odasında bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ'il oldukda, "Göreyin seni dîn uğruna bir hoş hizmet idegör" buyurup, merâhim-i aliyye-i husrevânîlerinden sarı çukaya kaplu semmûr erkân kürk ilbâs ve miyânına bir kabza mücevher deşne ve bir kabza şemşîr ve tîrkeş kuşanup murassa' raht ile eğerlenmiş bir at ve cizme-bahâ beş bin altun ihsân buyurdu ve on sekizinci Bâzâr gün azîmet ile me'mûr oldu ve yine Devlet Giray Sultân Kagalgay ve Bâhâdır Ağa vezîr nasb olup, Or va Azak ve Doğan kal'aları ta'mîrine vezîr-i a'zam ağalarından Anahtarcı Mustafâ Ağa ta'yîn olundu.

Feth-i kal'a-i Avlonya

Arnavud Küçük Ca'fer Paşa mukaddemâ Avlonya Sancağı Beği iken, Engürüs seferine ta'yîn olmağın eli ayağı tutar ve ata dona kâdir piyâde vü süvâr sancağı askerin sefere [180a] sürüp memleket hâlî kalduğın, âsî Arnavud kâfırları Venedik küffârına bildirüp kal'ayı alıvırmeğe ahd itmeleriyle, Venedik'den elli beş kıt'a kalyon ve mavna ve çekdirir gelüp gice ile Avlonya'ya üç sâ'at karîb mahalle yanaşup askerin taşra dökdi ve âsî Arnavud'dan dahi karışup beş bin miqdâr küffâr-ı dûzah-karâr şâfi'î vaktinde ale'l-gafle Avlonya'nın varoşuna ve kal'asına girüp zapt eylediler ve bi'l-cümle sagîr ü kebîr sükkânın giriftâr-ı bend-i esîr ve emvâl ü erzâkların gâret ü hasâret itdüklerin İskenderiye Sancağı Beği Vezîr Arnavud Süleyman Paşa Belgrad altında iken, vezîr-i a'zama arz itmişidi.

Sefer avdetinde Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa'yı ser-asker ta'yîn ve kendü kapısı ve eyâleti ve cümle Rûm-ili eyâleti askerin ve işe yarar il erlerine ve bütün Arnavudluk'a nefîr-i âmm idüp, Avlonya fethine me'mûr eyledi ve birkaç pâre top ve cebehâne dahi virüp, cem'iyet iderek kal'a-i mezbûre civârına nüzûl ve mâh-ı Cemâziyelâhir'in beşinci Şenbih gün muhâsara eyleyüp, pireyi gözünden uran tûfeng-endâz Arnavud askerin metrise koyup topları dizdi ve kal'ayı döğmeğe mübâşeret eyledi ve hevâların i'tidâlinden tebdîl-i mekân iderek, beşinci günde kal'aya karîb varmışiken hevâlar bozulup, te'âkub iden yağmurdan metrisler dolup, yerden su çıkmaya başladı ve piyâde erbâb-ı metris on altı gün hareketden kalup, oldukları mahalde bir hatve ilerü gidemediler ve kal'a-i mezbûre ise deryâ kenârında vâkı' olmağla, Venedik ve âsî Arnavud'dan nev-be-nev donanma-yı menhûsıyla imdâdı

geldüğünden takviyet bulup, iki def'a üçe bin küffâr-ı dûzah-mekîn çıkup, metris basdı ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* guzât-ı Müslimîn merdâne vü dilîrâne hareket ile darb-ı şemşîr iderek girü tûskürüp, kal'a handakına varınca kırdılar ve gitdikçe hevâlar dahi i'tidâle kabûl olmağın, ser-asger emriyle İskenderiye Sancağı Beği Vezîr Arnavud Süleyman Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Küçük Ca'fer Paşa ve Dukakin ve Prizren sancakları beği Arnavud Mahmûd Paşa ve Kaplan Paşa ve Âdem Paşa vesâ'ir mîr-i mîrân ümerâ-yı serhad kapuları ve aşîretleriyle iki koldan handak başında metrislere girüp, tûfengci tabyaları tertîb eylediler. Gerçi kal'a-i mezbûre, bedâhet-i nazarda metîn ü hısn-i azîm zann olunmazdı. Lâkin ednâ bir palanka Venedik keferesi gibi mel'ûnun altı ay elinde kala be-her-hâl ne mertebe metânet ve istihkâm bulacağı ma'lûmdur.

Gitdikçe âteş-i ceng işti'âl bulup, sûret-i galebe taraf-ı İslâm'a nümâyân olmağla eyyâm-ı muhâsaranın otuzuncu gicesi ki, mâh-ı Cemâziyelâhir'in üçüncü Salı gicesidir kubûrlar ile handaka girildüğün melâ'în duyup, guzât-ı İslâm'ın hücûmuna tâkat getüremeyüp kılıçdan geçeceklerin fehmi itmekle, derûnlarına ru'b u hirâs müstevlî olup, fîrâdan gayrıye cânların halâsa çâre bulamamakla te'ennîle cengcisin gemilerine alup ve âmâde eyledüğü beş aded lağımına gicenin sekizinci sâ'atinde bir fitilden âteş virüp, kal'a dîvârların hevâya atup binâdan eser komadı ve irtesi ale's-seher sefâyin-i makhûrlarıyla limandan çıkup, haybet ü hüsrân ile Korfoz adasına doğru yıkılıp gitti.

Ve bu beliyât Arnavutluk'dan nez'-i mündefi' olup, kal'a zapt olundu. A'yân-ı asker müşâvere idüp, kal'ânın yeri fenâ olmağla ke'l-evvel ta'mîr ü termîminin çendân lüzûmı olmayup, hâli üzre bıragıldı ve sancak beği ve kâdı ve müstahfızân askeri Kanene nâm kal'ada olmak ma'kûl görüldi ve Avlonya havâlisinde vâkı' Tokad nâm karye ile sâ'ir harbî kefereye²⁴⁶³ mütâba'at iden Arnavud âsîlerinin cezâların virmeğe Küçük Ca'fer Paşa ve Mahmûd Paşa ve Kaplan Paşa ve Âdem Paşa kapuları ve aşîretleri askeriyle ta'yîn olundılar ve mel'ûnları bir dahi Venedik cânibine teba'îyyet itmemek üzre boğazlarına makreme takup, istîmân eylemeleriyle yigirmi kadarının sâ'ire ibret için Ser-asger Vezîr Halil Paşa burunların ve kulakların kesüp, bâkîlerinin kavî rehinlerin alup askere izin virdi ve kendü evvel-bahârda Engürüs seferine âmâde bulunmak üzre Ohri'ye kışlaya gitedüğün kapıcılar kethudâsıyla arz idüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Bâzâr gün rikâb-ı hümayûna telhîs olundu ve gelen âdemine

²⁴⁶³ kefereye V : kefere Y

hil'at ilbâs ve dört kîse akça ihsân olup, kendüye hatt-ı hümayûn ve serâserli kürk ve hizmetde bulunan mîr-i mîrân u ümerâya kaftanlar gönderildi.

Ve mâh-ı mezbûrun otuzuncı Cum'a gün, vezîr-i a'zam ağalarından Çatrapatraoğlu Ali Beğ'e çavuşbaşılık ve selefi Şâtır Ali Ağa'ya kapucubaşılık virildi.

İhdâs-ı vaz'-ı cizye-i âher

Kadîmden berü devletde alınan cizye fesh olup, vükelâ-yı devlet ittifâkıyla virilen fetvâ-yı şerîf üzre sâdır olan hatt-ı hümayûn mücebince re'âyânın vüs'at-i hâllerine göre a'lâ ve evsat ve ednâ üç bâbda cizye vaz' olundu ve a'lâsı dört altun ve evsatı iki altun ve ednâsı bir şerîfî altun veya bahâsı denlû hâlis sîm ü zer virmek ve ancak papas ve balyos ve tevâbi'i ve tüccâr-ı Freng'den gayrı bi'l-cümle memâlik-i İslâm'da olan Nasârâ ve Yahûd'dan ale's-seviye üzre alınmak fermân buyuruldu ve ba'zı ahmakları gayrete düşüp, "Biz evsat ve ednâlığı kabûl itmeziz" deyü, ekserî a'lâ kâğıdı almağla beynlerinde iftihar kesb idüp, hazîneye küllî fâ'ideler oldu.

Yoklama-i yeniçeriyân ve Istabl-ı Âmire ve kılar-ı hâssa ve tenzîlât-ı ehl-i hıref

Kul kethudâsı Eğinli Mehmed Ağa mübâşeretile, yeniçeri ocağının nâmüstahakkı yoklanup, vüzerâ ve ocak ağaları çırak ve du'â-gûy nâmında bâligan mâbelag ulûfe ile oturak itdükleri ve ulemâ ve meşâyih ve tâze oğlanlar bi'l-külliyeye çalınup ve neferden perverde olmuş müstahak mütekâ'idînin dahi nısf ulûfeleri kat' oldu ve bu sene-i mübârekede Engürüs seferinde şehîd olan yedi bin yeniçerinin esâmîleri hakk olup, mecrûh-ı amel-mânde olanları yoklanup, hâllerine göre cüz'î ulûfe ile tekâ'ud oldu ve yeniden kapu olmayup iktizâ itdükçe, çalıklar tashîh olmak buyuruldu ve Başdefterdâr Kirli İsmâ'îl Efendi dahi Istabl-ı âmireyi yoklayup, isrâfâtın kesdi ve üç yüz kırk nefer hâssa serrâcların iki yüz on neferin ref' idüp, bâkîlerin beşde bir akçasın çaldı ve büyük ve küçük âhûr huddâmının dahi hâlleri böyle oldu.

Ve kezâlik ehl-i hıref ocakları neferâtının iktizâsına göre birer ikişer âdemin alıkoyup, sâ'irin ref' eyledi ve kalanlarının dahi ikişer akça ibtidâları ile birer ve ikişer akça terakkîleri alıkodı ve kılar-ı hâssa isrâfâtın dahi yoklayup taşra ve içerü virilen ta'yînâtın sülûsi kat' ve matbah-ı âmire huddâmının yevmiyelerinden bin elli akça tenzîl eyledi.

Kabz ve redd-i keştî-i küffâr

Venediklinin bir bâzergân kalyonu Felemenk bayrağıyla Boğazhisârı'na değin gelür ve andan Fransız bayrağı diküp içerü girer ve İstanbul'a gelüp, Galata gümrüğüne yanaşdikda, Fransız Balyosu “Benim bayrağımla geldi postayı ben viririn ve Felemenk Balyosu, “Boğaza benim bayrağımla geldi ben viririn” deyü, çekişüp beynleri munfasıl olmak üzre Felemenk Balyosu vezîr-i a‘zama varup, Venedikli'nin korsan kalyonu olduğın bildürdi ve emr idüp, içinde olan elli pasto çuka ve bir miqdâr kalay ve şişe makûlesi mîrîye kabz olup, on yedi nefer gemicisiyle kalyon tersaneye alındı ve hikmet Mısır'dan hüccâc ile memlû bir Fransız kalyonu gelürken, Venedik donanması alup Anabolı limanına getürdüklerin ve kalyon kapudanı Fransız balyosuna i‘lâm itmekle, ol dahi vezîr-i a‘zama varup vâkı‘ hâli söyledi. Ve “Gerçi zapt olunan kalyon Venedik'dir. Lâkin bir alay fukarâ bâzergân mâlıdır lûtf idüp bize bağışlayasız, Venedik eline giren kalyonumuz ile mübâdele idelim ve içinde olan hüccâc-ı Müslimîn eşyâsıyla sağ sâlim getürmeğe zâmin olayın” didi. Vezîr-i a‘zam dahi rikâb-ı hümayûna telhîs idüp, mücebince hatt-ı hümayûn sâdır olmağla dört günden sonra kalyon levendi ve yükiyle girü redd oldu ve balyos dahi Venedik Cumhûru'na kâğıd yazup mübâdele eyledi ve ba‘dehû zamân hüccâc-ı Müslimîn ancak bir başıyla kurtulup geldiler ve bu hinde donanma-yı hümayûn imdâdına üç kıt‘a Mağrib-i Trablus kalyonu gelüp, Yalı Köşkü önünde hayli şenlik itdiler.

Ve Mısır Vâlîsi Vezîr Kethudâ Ahmed Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Vezîr-i sâni Türk Ali Paşa'ya ve eyâlet-i Bağdâd mukaddemâ vezâreti ref‘ olunan yine vezâret ile Bâzergân Salt Ahmed Paşa'ya tevcîh olundu. Ve Burusa sancağına mutasarrıf Arnavud Koca Ali Paşa fevtinden livâ-yı mezbûre sâbıkâ Mısır'dan ma‘zûl ber-vech-i arpalık İznikmid sancağına mutasarrıf Vezîr Moralı Hasan Paşa mansıbına zamm olup, Boğazhisâr muhafazasına ta‘yîn ve selefi Vezîr Hüseyin Paşa Kubbealtı'na da‘vet buyuruldu.

Ve bundan akdem Basra'dan ma‘zûl Âstâne'de kûşe-humûl defterdâr-ı sâbık Vezîr Doğancı Hüseyin Paşa'dan mîrî mâl istifsârıçün birkaç neferiyle çavuşlar emîni hânesine varup, “Buyurun sizi vezîr-i a‘zam ister” didikde, abdest almak bahânesiyle haremine girüp, nâ-bedîd oldu ve ol gün iki kıt‘a beğ [180b] çekdirisiyle Ağrıboz'a dört yüz nefer cebeci gönderilüp, anda olan kapu kulunun dahi mevâcibleri beğlere teslim ve ağalarına îsâl itmek tenbîh buyuruldu ve pâdişâh hazretlerin vezîr-i a‘zam tersane

bâğçesine da‘vet ü ziyâfet idüp bir mücevher pençe²⁴⁶⁴ sorguç ve bir semmûr kürk ve beş boğum dîbâ ve bir donanmış at ve bir çullu bârgîr pîş-keş virüp, kendü dahi kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire ve on iki nefer tevâbi‘i hil‘at giydi.

Ol gün Mısır Beğlerbeğisi Vezîr Türk Ali Paşa'yı buluşdurup, huzûr-ı hümayûnda serâserli kürk giydirdi ve deryâdan çekdiriyle gitmeğe me'zûn oldu.

Selim Giray Han'ın, deryâdan hacca gittiği yolda çekdirir yanup gelürken Arab soyduğudur

Bundan akdem vezîr-i a‘zam Tatar Han-ı sâbık Selîm Giray'a azli meclisinde, “Şimdi âlem bize sövüp bed-du‘â ider, gördün mü hâ'in Osmanlı'yı şu âdemin devlete bu denli hizmeti sebkat itmişiken azliyle ivaz itdiler dimezler mi?” dedi. “Hayır Paşa oğlum azli kendüm ihtiyâr itdiğüm bilürler ve âhir ömrümdür, dünyâda bir şeyde arzum kalmadı, murâdınız mükâfât ise beni hacca gönderin, bundan ilerü iyilik olmaz tesellî-hâtır olurum” demişidi. Ve pâdişâha arz eyleyüp me'zûn oldu ve bir beğ çekdirisine süvâr Türk Ali Paşa'ya refik olup Mısır'a gitdi. Hikmet-i İlâhî bâd-güşâ-yı Karaburun berâberine vardukda, beğın on iki nefer sagîr köleleri kış altında oynarken bârûta mum düşürüp çekdirir tutuşdı ve söndürmeğe ikdâm eylediler, çâre olmayup necâtdan me'yûs oldılar ve köleler yandı ve Gürcî esîrler dahi fırsat bulup, “Bizim kökümüzü kesüp bu derde giriftâr iden Tatar tâ'ifesidir. Yanarsak yanalım ve tek nâm için bir Tatar Han'ı pây-zenler yakmış didirdelim” fikriyle kürek çekmeden kaldılar ve kimi levendi kılıç üşürüp birkaçın kesdiler tekrâr kürek ve yelken kuvvetiyle yürüdüp cebehâneye âteş irişmezden mukaddem Anadolu kenârına başdan-kara idüp, Han hazretleri bir miqdâr eşyâsıyla çekdirir beği ve levendi ve pây-zenleriyle taşra çıkup halâs oldu ve çekdirinin topları dolu idi, boşandı ve üsti yanup aşağısı deryâya batdı ve yaban yer olmağla Han hazretleri gemi tedârük idinceye değin deryâ kenârında tabur kesüp içine girdi ve akça ile dağdan tûfengci sekbân tutup kendün bekletdi ve refiki Ali Paşa Sakız'da olduğın haber alup, vâkı‘ hâli i‘lâm etmekle bir kalyon ile çekdirisin gönderdi, kalyona binüp Mısır'a vardı ve edâ-yı hacc idüp karadan gelürken Arab urdı ve çırlak çıplak İstanbul'a gelüp Çatalca kurbunda Kâdiköyü'nde çiftliğine varup sâkin oldu.

²⁴⁶⁴ pençe V : - Y

Âmeden-i ilç-i Özbek

Özbek Hanı Seyyid Mehmed Han bin Mehmed Han cânibinden cülûs-ı hümâyûn tehniyesiçün gönderdüğü Abdülmü'min nâm elçisi kırk nefer âdemiyle İstanbul'a gelüp, Aksaray semtinde konak ta'yîn ve levâzımâtı mîrîden görülmüş idi. Dîvân-ı hümâyûna da'vet ü ziyâfet olup, kula recce ulûfesi tevzî'inden sonra bir âdemiyle arza girüp nâmesin virüp, sekiz re's at ve bir miqdâr astar ve güderi eldivan ve bıçak ve misk ve bân-zehir ve çay ve iki fagfurî kâse ve bir keman ve üç cedvar ve iki kunduz hâyesi nâmına pîş-keş arz eyledi ve hacc yolından vilâyetine gitmeğe istîzân idüp, nâmesinin cevâbı virildi.

Serdârî-i Vezîr-i a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa be-cânib-i Engürüs

Vezîr-i a'zam, vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvânı meşveret içün sarâyına da'vet ve bu yıllık Engürüs serhadlerinin muhafazasına bir serdâr gönderüp, kendüler Âstâne'de kalup, her cânibin mühimmâtı tedârükiyle mukayyed olmak ve gelecek sene müstevfâ cebehâne ve azîm asker ile gitmelerin istikşâf buyurdukda, cumhûr “Geçen senenin gûşmâlinden Nemçe çasarı habîr ü âgâh olup, cümle millet-i Nasârâ'dan imdâd alup beyza-i İslâm'ı aradan kaldırmak kasdıyla bî-hadd-i asker cem' eyledi ve bu yılki hareketi sâ'ir vaktlare kıyâs olunmaya, bu âteş-i fûruzân teskîni serdâr işi değildir buna bizzât pâdişâh veya mühür gitmelidir. Kılıcımız belimizde ve tîr kemân elimizde hizmet buyurun dîn uğruna ölünce döğüşürüz” didiler. Vezîr-i a'zam dahi, “Pâdişâhın hareketine hazîne vefâ itmez” dedi. “Bâri pâdişâh gitmediği takdîrce, bi-eyyi vechin-kân cenâbları gitmelidir” didiler²⁴⁶⁵. Rızâ virüp bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre Fâtiha okunup rikâb-ı hümâyûna telhîs ve istîzân eyledi.

Mûcebince kendünün Engürüs'e serdârlık hatt-ı şerîfî sâdır olmağın, mâh-ı Receb'in üçüncü Dû-şenbih gün ki, Mart'ın yigirmi üçüdür, tuğların çıkarup kapısı önüne dikdi ve Rûm-ili ve Anadolu'nun vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâsına mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle bir gün mukaddem gelüp, ordu-yı hümâyûna irişmek bâbında mü'ekked ahkâm-ı şerîfeler irsâl ve kapu kuluna dahi ocaklarından çavuşlar gönderildi ve Belgrad kal'asında kal'a-kûb balyemez ve alay topları vâfir olup Kâğıdhâne'de müceddeden ihdâs olunan furundan bir vakıyyeden dört yüz vakıyyeye varınca hayli humbara döküldü. Ve envâ'ından siper ve metris tahtaları îcâd olup, azîm

²⁴⁶⁵ didiler V : - Y

cebehâne ile mîrîden yüz guruşa iştirâ olan Karadeniz şaykalarına tahmîl ve Tuna ile Rusçuk iskelesine îsâl itmek ve andan Tuna gemileriyle Belgrad'a gitmek tenbîh buyuruldu.

Ve bi-hasebi'l-iktizâ bir miqdârı dahi karadan arabalar ile gönderildi ve muhafazasına neferleriyle cebeci çorbacıları ta'yîn olundu ve altmış kıt'a mîrî Tuna şaykasından mâ'adâ Rusçuk'da kışlayan otuz kıt'a mîrî İstanbul firkatelerine tersanede otuzar guruş bahşış ile kifâyet miqdâr levend yazılıp ve altmışar guruşa iştirâ olunan Karadeniz şaykalarına tahmîl ve Varna iskelesine çıkup ve andan Rusçuk'a varup firkateleri âmâde itmek emr olundu ve bunların üzerine kapudan Mısırlıoğlu Vezîr İbrâhîm Paşa'nın yaya çukadârı Aşcıoğlu Mehmed baş olup ve henüz irişen on iki kıt'a firkate ile gönderildi.

Ve Vardar'da vâkı' Sebit ve Praşo ve Kolojvar kal'aları teshîrine Kamanîçe kal'asından on beşer yigirmişer vakıyye on iki kıt'a balyemez top çıkarup Bükreş'e getürmeğe Boğdan ve Eflak beğlerine fermânlar gönderilüp topçılardan Takiyyeci Ali Çorbacı mübâşir ta'yîn oldu. Ve muhafız-ı Kamanîçe Kahraman Mehmed Paşa a'yân-ı serhaddi cem' ve meşveret eyleyüp, sözleri buna karâr virdi ki, "Gerçi kal'ada top çok virelim. Lâkin bir miqdâr kal'a kulu ve Eflak ve Boğdan beğleri işi değildir. Leh Kralı bu denlü kâfir ile ayakda iken bu topların gitmesi niçe mümkündür ve Turla suyu kenârına varmazdan evvel beş on bin süvârî kâfir bir gicede ılgayup²⁴⁶⁶ yetişir ve zapt ider. Ve bunlara ekall-i mertebe yigirmi bin Tatar ve on bin cerd atlu Osmanlu askerine muhtâcdır" didiler ve beğler dahi korkup boyunlarına alamadılar ve mahzar idüp çorbacıyla Âstâne'ye gönderdiler. Ahvâl ma'lûm olup, bu emirden ferâgat eylediler ve mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih gün ki, ibtidâ-yı mâh-ı Nisan'dır surre çıkdı ve yigirmi dördüncü Dû-şenbih gün vezîr-i a'zamın otağı çıkup, Dâvudpaşa sahrâsında vaz' olundu.

Ve mâh-ı Şa'bân'ın ikinci Dû-şenbih gün, vezîr-i a'zam kethudâsı Çikoğlu Mehmed Ağa'ya yeniçeri ağalığı ve selefi Kādî Ali Ağa'ya haslar ile vezâret-i sâni' ihsân olup, Defter-emîni Gürcü Mustafâ Efendi vezîr-i a'zam kethudâsı nasb oldu ve tokuzuncu Dû-şenbih gün yeniçeri ve on üçüncü Cum'a gün cebeci ve topçı ocakları alay

²⁴⁶⁶ ılgayup V : idüp Y

ile otaka çıkdılar ancak yeniçeri ağası Alay Köşki altında huzûr-ı hümayûnda hil'at giydi.

Vezîr-i a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa'ya Hırka-i Şerîf odasında Sancak-ı Şerîf teslîm olup, Dâvudpaşa'da otağa çıkdıdır

Ve on dördüncü Şenbih gün, Vezîr-i a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa dahi mu'tâd üzre kendü kapusu ve sipâh-ı silihdâr ve aşağı bölük zümresi alaylarıyla hânesinden binüp, Sarây-ı âmireye gelüp orta kapuda indi ve Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi'yle gelüp, Ak-ağalar kapusından girüp sünnet odasında pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi ve Revân köşküne getürüp kendüler Hırka-i Şerîf odasına teşrîf buyurdılar. Vezîr-i a'zam dahi kasr-ı mezbûrda taraf-ı pâdişâhîden ihsân olan kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ve kırmızı kadife şalvar ve Çerkes fuları giyüp, murassa' kılıç ile tırkeşi kuşanup, tamâm-ı vücûdın ni'am-ı Hüdavendigâr'a müstağrak eyledikten sonra Hırka-i Şerîf odasında huzûr-ı hümayûna geldükde, başlarına Selîmî destâr üzre iki mücevher top sorguç dahi nasb ve bizzât yed-i hümayûnlarıyla Sancak-ı Şerîfî teslîm itdiler ve "Livâ-yı şerîf ve asâkir-i İslâm kullarımı sana ve seni dahi cenâb-ı Bârî'ye emânet eyledim, Hâfız ve Nâsır'ın ola" buyurdılar. Ve menlâ hazretleri du'â idüp vedâ' eylediler ve orta kapuda Feth-i şerîf okunup süvâr olunup ve Alay Köşki altından mürûr iderken, pâdişâh hazretleri verâ-yı kafesden seyr eylediler. Ve hâric-i hisârdan otağı kapusına varıncaya değin bâhâdırân-ı cerî zümre-i yeniçeri ve cebeci ve topcı ocakları yolın iki tarafına dizilüp, her birin taltîf iderek otağına nâzil olup, Vezîr-i sâni Kādî Ali Paşa İstanbul kâ'im-makâmı nasb oldu. Ve mukaddem Karadeniz [181a] şaykalarıyla Rusçuk'a gönderilen mühimmât-ı cebehâne'yi kabz ve Tuna gemilerine tahmîl ve karadan kollayarak Belgrad'a getürmek üzre umûm Ocağı neferiyle²⁴⁶⁷ Cebecibaşı Seyyid Şeyh Ahmed Ağa Kırk-kilise üzerinden ilerü gönderildi.

Verâ-yı perde-i hafîde zuhûr idicek vak'a vaktinde, fitne-i azîm ihtimâlin def' için bî-takrîb pâdişâhın, Dâvudpaşa sarâyına ândan Edirne'ye hareketleri

Pâdişâh hazretlerinin istiskâdan mübârek vücûdları şişüp, za'fı ziyâde iken gayretinden gezer yürürdi ve erbâb-ı cifr ta'yîni üzre Ramazân'ı geçmez didikleri halka şâyi' olmağın meclislerde mesâvî çoğalup, "Vezîr-i a'zam bunda iken cülûs-ı hümayûn

²⁴⁶⁷ neferiyle V : ile Y

vâkı‘ olur ise diledüğün iclâs itdirir ve gitdükden sonra zuhûr ider ise, yine söz ulemâ ile korucu oturağına düşer ve dört sene oluyor âlem pâdişâhsızdır. Yine Sultân Mehmed'i veya oğullarının birin iderler. Başda olan devletlüler görsün ulemâyı tahkîr idüp, bî-fetvâ kulı kırmak ve dirliklerin kesilmek niçedir” didiklerin ve ehl-i menâsıb işidüp havfa düşdiler ve Şeyhü'l-İslâm ve sadreyn kuzât efendiler vezîr-i a‘zama varup, vâkı‘ hâli söylediler. “Cenâbları sefere hareket buyurduktan sonra pâdişâhın bunda durması câ‘iz değil, hiç olmaz ise bari Edirne'ye dek gitsün, ma‘lûm-ı sa‘âdet hastalığı kemâlde ve bir hâl olur ise siz de bunda yoksuz ayağa düşer ve ulemâ efendiler ve ale'l-husûs dirliği kesilmiş ve ciğeri yanıklar ve me’kûlât tarhından şehirli tâ’ifesi sizden ve bizden dil-gîr olup azl ü nefyimiz şöyle dursun bir kaşık kanımıza teşnedir” didiler. Vezîr-i a‘zam dahı, “Hep bilürsüz sadra geldüğimde îradı masraf kılınmış buldum ve taklîl idince ne zahmetler çeküp, bu denlü âdemi ağlatdım ve yine böyle hazîneye müzâyaka var iken, tekrâr pâdişâhı hareket ittürmek niçe mümkündür ve bir dahi İstanbul'dan çıkarmamak şartıyla getürdük, meğer Allâh hıfz eyleye bir iş zuhûr ide” didi. Ve efendiler dahı, “İşte ol iş şimdi zuhûr eyledi ve bari cülûs vâkı‘ olur ise Edirne'de bulunmuş oluruz ve bir alay erâzil hareketinden emîn olup, diledüğümüzü iclâs ideriz ve elbette def‘-i fitne için hareket-i hümâyûn lâzımdır ve otak ile gidilmek lâzım değil. Kasabalara konulsun ve çokluk harç da gitmez ve halk arasında olan erâcîf sözler de basılır ve pâdişâh hastadır hem tebdîl-i mekân ide ve hem vezîr-i a‘zama göndere, gitmek âvâzesiyle Dâvudpaşa'ya getürelim ve doğru anda çıkaralım ve der-akab sizden mukaddem kalup ilerü gidelim. Bundan gayrı çâre yokdur” ibrâm itmeleriyle bu tedbîre rızâ virüp ve alaydan üç gün mukaddem gelüp sünnet odasında pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, “Cümle vûkelâ kulların takviyet-i kulûb-ı İslâm²⁴⁶⁸ için hünkârımın Edirne'ye azîmet hümâyûnların recâ itdiler ve ne denlü men‘e sa‘y eyledim ise çâre olmadı. Be-her-hâl gitmeniz levâzımât-ı dîniyyedendir ve selefde birkaç def‘a vâkı‘ olmuştur. Vezîr-i a‘zamlar serdârlık ile sefere azîmet eyledikde, olur olmaz bahâne ile İstanbul erâzili cem‘iyyet ve hareketden hâlî değillerdir. Ve belki bir fitne zuhûr ider ise nâ-ma‘kûl teklîfler ile hünkârıma râhat virmezler ve murâdlarına müsâ‘ade itdirirler. Ve ben kulun dahi sefer yüzünde râhat olamam ve bir hizmet vücûda getüremem. Yol mübârekdir ve *inşâ‘allâh* tashîh-i mizâc idersiz ve alay ile çıkılmak ve azîm tantana ile gidilmek lâzım değil, kasabalara konarsız ve bu Edirne seferin tebdîl-i hevâ içündür ve Dâvudpaşa'ya göç sadâsın virüp, kayık ile Eyyûb'a ve andan taht-ı revân ile gelür birkaç

²⁴⁶⁸ kulûb-ı İslâm V : kulûb-ı ehl-i İslâm Y

gün ikâmetden sonra Edirne'ye hareket buyurun ve bu kulları varup gelince, safâ-yı hâtır idüp kâsım eyyâmında yine İstanbul'a teşrîf idersiz” didi. Ve “Behey Paşa, gör bak ne hâldeyim. Bu hastelik ile niçe mümkün, vükelâ hâlimi bilmezler ancak ve dün gel ve bugün git ve çünkü yine gidilmek [lâzım] idi, bir hoş yerleşmiş iken yine kaldırıp getürdiler” buyurdukda, “Böyle iktizâ eyledi” deyüp rızâsın aldı.

Ve mâh-ı mezbûrun on altıncı Dû-şenbih gün, göç tarîhiyle kendüler Yalı Köşkü'nde sandala binüp, Eyyûb'da Vâlîde yalısına çıkup taht-ı revân ile Dâvudpaşa'ya teşrîf buyurdı ve büyük birâderi Sultân Mehmed Han iki oğulları ve küçük birâderi Sultân Ahmed ve nısf-ı harem ve Hasodalı ve iç oğlanı doğru karadan gıtdiler.

Ulemânın ziyâfet bahânesiyle cem‘iyyetleri ve tedbîrleri vücûd bulmayup âkıbet-i kârları

Rûm-ili sadrından munfasıl İbrâhîm Efendi, mukaddemâ Sultân Mehmed Han hazretlerinin imâmeti hizmetinde iken, ekser-i meclislerinde hâzır olurlar idi. Bugün esnâ-yı kelâmda hazîne müzayakasından şikâyet ve seferler bahânesiyle zulmden re‘âyâ perâkende olup, mîrî mâl tahsîlinde çekilen usreti hikâyet buyururlar ve İbrâhîm Efendi dahi, “Cem‘ olmuş mâl çok, ancak zîr-i zemînlerde medfûndur murâd itseniz cümlesin çıkarup almaya kâdîrsiz. Lâkin neyleyim itmezsiz” der. Ve “Yâ Efendi nerededir?” buyururlar ve “Henüz dahi pâye-i vezâret virilmemişidi, işte Köprülüoğlu Mustafâ Beğ babasından ve karındaşımdan kalan mâl mahzenlerde çürüyüp yatur” didiğin işidüp, ol günden berü rencîde-i hâtır olup husûmet üzre idi²⁴⁶⁹ ve “Edirne hâlî olduğundan ekilen yerlerde gider şu Kıptîzâde” dir idi. Ve İbrâhîm Efendi dahi kendü hakkında bu sû’-i kelâmı işidüp ba‘zı meclislerde, “Vezîr-i a‘zam nâmına ulan şu oğlan değil mi boğazında zencîri eksik bir kızıl delidir” dir imiş. Ve beynleri bürûdet üzre olup birbirlerin kesmeden hâlî değiller ve fırsatların gözedirler idi. Bu vaktde İbrâhîm Efendi'nin dâmâdı Süleymâniye müderrisi Celeb Türk Hasan Efendi, kendüyi İstanbul'dan ma‘zûl Şa‘bânzâde Mehmed Efendi'yi ve Ka‘be'den ma‘zûl Tefvîkîzâde Mehmed Efendi'yi Kâdıköyü'nde hânesine da‘vet ü ziyâfet eyledi ve sâhib-i ziyâfet esnâ-yı musâhabetde başda olanlara ve ale'l-husûs Rûm-ili Kâdî-askeri Yahya Efendi'ye dört senedir Anadolu ve Rûm-ili sadrın telvîs eyledi ve “Artık bundan gayrı fâzıl bulunmaz mı ve dahi bunu okudur, yüz bin fakîh var ve bu devlet ancak bir Arab oğluna

²⁴⁶⁹ idi V : oldı Y

mı münhasır kaldı” dir. Ve İbrâhîm Efendi dahi, “Zâhir böyle bir çillesiz oğlan vezîr-i a‘zam olunca, müftîsiyle kâdî-askerleri dahi böyle olur ve dünyâ niçe yıkılmasun ortalığı hâlî buldılar ve birbirlerine medâr olup ulemâyı tahkîr idüp, diledikleri gibi alup virdiler” dir. Ve yine Hasan Efendi, “Evvelâ pâdişâh didikleri âdemin rüşdi yok, hall [û] akde kâdir değildir” dir. Ol dahi, “Hall [û] akde kâdir olmayan pâdişâhın Cum‘ası câ‘iz değildir” dir. Ve Tevfîkîzâde dahi, “Ya şimdi cülûs iktizâ eylese lâayk mı? Kimdir” demiş, Hasan Efendi “İşte Sultân Mehmed veya arslan gibi iki dâne kâbil-i vücûd oğulları var, devleti anlamış kâmillerdir. Kırk yıldan berü bucaklarda çürüyüp kalmış ve nisvân ülfetiyle perverde olmuş bî-rüşd ü şu‘ûr dünyâdan bî-haber nâkîsetü'l-fi‘l bir âdemi pâdişâh eylediler ne bilsün devlet ve saltanat kadrin” dir ve İbrâhîm Efendi, “Zâhir, akıldan hâric deli oğlanın pâdişâhı kendüye benzemelidir ve iç halkı ve taşra a‘yânı sû‘-i hâline muttali‘ iken müsâ‘ade itdüklerinden gurûriyyet gelüp, devleti kabzına alup kimseyi söyletmez oldu. Ve birkaç gün dahi iğmâz-ı ayn olunur ise, hutbe ve sikkeye şirket iddi‘âsında olacağına şübhe yokdur” dir ve bu söz çok netîce-i efkârları buna karâr virdi ki, “Pâdişâh haste vefâtı emr-i mukarrer ve cülûs iktizâ ider ise vezîr-i a‘zam, Sultân Mehmed Han ile oğulların sevmez. İhtimâldir küçük karındaşı Sultân Ahmed'i geçire, ol dahi Sultân Süleyman'ın işidir, vefâtından mukaddem bir gice ale'l-gafle ulemâyı²⁴⁷⁰ cem‘ idüp, Dâvudpaşa'ya varalım Sultân Mehmed'i çıkarup oturdalım ve cümleden evvel içeri zâbitândan bize bir mu‘în gerek ki, cülûs itdireceğimizin tarafında bulunup, husûl-ı merâm olavuz” didiler. Ve Türk Hasan Efendi, “İşte Silihdâr-beğzâde Ali Ağa, Sultân Mehmed ile oğullarının bendesi ve Sultân Mustafâ'ya lala olmuş hayır-hâhlarıdır ve sûret-i zâhirde, rütbe cihetinden vezîr-i a‘zam tarafın dutup ve havfından mezbûrlardan rû-gerdân olup, nihânî ülfetleri vardır ve sarâyın sâhib-i kelâmıdır ve Dâru's-sa‘âde ağası dahi sözünden çıkmaz, bu husûsda kendü dahi mahzûz olur. Bize bundan a‘lâ vefâdâr olmaz ve tarafımızdan kendüye âdem gönderelim âgâh ü müheyyâ olsun” didi. Ve bu re'yi ma‘kûl görüp meclis dağılup İstanbul'a geldiler ve yüreği yanık ba‘zı ulemâyâ dahi nihânî haber gönderüp, yek-dil oldılar ve bi'l-ittifâk mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncu Bâzâr gün, Türk Hasan Efendi tebdîl-i câme ve Dâvudpaşa'ya gelüp, zülüfli baltacılar odasında silihdâr ağaya buluşdı, vâkı‘ hâlî söyledi ve bu gice ulemâ cem‘ olup erken buraya geleceklerdir. Ve kızlarağasıyla sözi bir yere koyasız ve karşudan göründükleri gibi Sultân Mehmed'i

²⁴⁷⁰ ulemâyı V : a‘yânı Y

çıkarup hâzır idesiz deyüp gitdi. Ve silihdâr ağa dahı, sûret-i hakdan gelüp mesrûren “ma’kûl” didi ve fi’l-hâl tebdîl-i câme bir bârgîre binüp, vezîr-i a’zama vardı, nakir [ü] kıtmîr ahvâli söyleyüp, “Pişvâ-yı fitne olanların bugün ahşâma değin kaydın görmek gereksin” didi ve dönüp saraya geldi. Ve mukaddem ise Kādıköyü cem’iyyetin hâzırû’l-meclis bir münâfık gelüp, vezîr-i a’zama **[181b]** kazıyyeyi hikâyet itmişdi ve halk arasında söylenen erâcîf haberler bunlardan neş’et itmiş, ancak duyup ol gün ahşâma karîb müşâvere bahânesiyle İbrâhîm Efendi ve dâmâdı Türk Hasan Efendi ve Şa’bânzâde Mehmed Efendi ve Tevfîkîzâde Mehmed Efendi’yi çavuşlar buyurıldı ile hânelerinden kaldırıp, Yalı Köşkü’nde Bostancıbaşı’ya teslîm ve ol dahi bir sandala koyup Boğazhisârı’nda kapudan paşaya îsâl ve andan bir çekdirir ile Kıbrıs cezîresinde kal’a-bend olmak fermân olundu ve bunlara şerîk olmak töhmetiyle İstanbul’dan ma’zûl Mirza Mustafâ Efendi dahi akablarınca gönderildi ve bundan sonra meclisler fesh olup mesâvîler basıldı.

Azîmet-i pâdişâh be-dâri'n-nasr Edirne

Mâh-ı Ramazân’ın gurrei Dû-şenbih gün ki, Mayıs’ın on sekizidir, Rikâb-ı hümayûn Kâ’im-makâmı Vezîr-i sâni Kâdı Ali Paşa ve Nişancı Vezîr Elmas Mehmed Paşa ve şeyhü’l-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve nakîbü’l-eşrâf efendiler a’yân-ı dîvân ile Dâvudpaşa sarâyına varup, tuğ-ı hümayûn-ı pür-fürûg-ı sâhib-kırânîyi çıkarup, kapu önüne dikdiler. Bundan akdem Kıbrıs’dan ma’zûl Çufûdoğlı Ahmed Paşa zulmünden ihzârına²⁴⁷¹ Kapucubaşı Mûsâ gönderilüp getirülmüşdi.

Ol gün tuğ-ı hümayûn önünde boynu uruldu. Ve pâdişâh hazretlerinin za’fî ziyâde olduğın, Dâru’s-sa’âde ağası vezîr-i a’zama i’lâm itmekle, Rûm-ili Kâdı-askeri Hekîmzâde Yahyâ Efendi’yi gönderdi. Gelüp nabzın tutdı artık hayrı kalmaduğın varup bildürdükde, vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaların da’vet eyledi. “Pâdişâhımızın za’fî müştedd olup, fevt olur ise kimi idelim” buyurdılar. Herkes sükût idicek, “Sultân Mehmed’i itsek, hâli bellü. Kırk yılda memleketi yıkup ber-bâd eyledi. Ale’l-ân çekilen fezâhat anın şe’âmetidir, bir vechile hazmı mümkün değil. Ve oğulları hod babaları zamânında yularsız arslan mesâbesinde kendü ile inüp binmeğe, yiyüp içmeğe çeng ü çeganeye öğretmişlerdir. Ancak pâdişâhımızın küçük birâderi Sultân Ahmed hüsn-i hâl ve zühd-i takvâ ile mevsûf her fûnûnda mâhir ihrâc-ı takvîme kâdir bir kâmil vücûd-ı

²⁴⁷¹ ihzârına V : - Y

âlî-cenâb şehzâdedir. Saltanata lâîk andan gayrısın me'mûl idemem" buyurdukda, cumhûr ma'kûl görüp Fâtîha okudılar ve fevt olur ise yolda olsun tek bir ayak ilerüde bulunsun fikriyle mâh-ı mezbûrun üçüncü Çehâr-şenbih gün, Dâvudpaşa Hasoda köşkünde pâye-i serîr-masîre yüz sürüp, "Pâdişâhım yarın inşâ'allâh ilerü teşrîf buyurun kusûr masâlihimiz tekmîlinden sonra kulları dahi ordu-yı hümâyûn ile akabinizden hareket" ideceğin arz eyledikde, mazhar-ı iltifât zahr-ı mübârekleriyle teşrîf buyurulmuş sarı şala kaplı semmûr erkân kürklerin ilbâs ve miyânlarına bir mücevher hançer ihsân eyleyüp, taşra çıkdıkda, Dâru's-sa'âde ağasıyla silihdar ağaya, "Hünkârımın za'fin gördüm, yolda bir hâl olur ise zinhâr sakınup küçük karındaşı Sultân Ahmed'den gayrısın iclâs itdirmiyesiz". Cümle vükelâ ve ocak halkı eyi ihtiyâr idüp, du'â bunun üzerine olduğun tenbîh eyleyüp otağına gitdi.

Ve irtesi Penc-şenbih gün kâ'im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve şeyhü'l-İslâm ve kâdî-askerler ve nakîbü'l-eşrâf ve defterdâr vekîli Dimetokalı Ali Efendi ve çavuşbaşıyla vekîli Şehrî Mehmed Efendi ve rikâb ağaları harem kapusına varup, pâdişâh hazretleri taht-ı revân ile çıkup selâmladılar ve önlerine düşdiler ve enselerinde Hasodalı ve iç oğlanı dahi girü arabalar ile büyük birâderi Sultân Mehmed Han ve iki oğulları ve küçük birâderi Sultân Ahmed Han ve harem-i şerîfleri muhafazalarına ta'yîn olunan piyâde tûfengci bostancı tâ'ifesi etrâfin alup, Edirne'ye doğru revâne oldılar.

Menzil-i evvel Küçükçekmece, ol gün Siyavuşpaşa bağçesi kurbunda İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Yeğen Hüseyin Paşa ve Menlâ A'reczâde Abdullâh Efendi selâmladı.

Ve beşinci Cum'a gün, menzil-i Büyükçekmece, ol gün Bostancıbaşı Kazmacı Hasan Ağa haremi dâ'iresinde pâdişâha ve harem-i havâs-ı vüzerâyâ ziyâfet itdi. Ol mahalde vezîr-i a'zamdan bir mücevher göbekli²⁴⁷² kuşak bir semmûr kürk ve on beş boğça dîbâ ve biri eğerli ve biri çullu iki at rikâb-ı hümâyûna arz olup, getüren sekiz nefer âdemlerine birer hil'at giydirüp ihsân ile mesrûr döndürdi.

Ve altıncı Şenbih gün menzil-i Yapagcı, ol gün vezîr-i a'zam, umûm ordu-yı hümâyûn ile Dâvudpaşa'dan kalkduğı haberi geldi ve yedinci Bâzâr gün menzil-i Çorlı, ol gün Bostancıbaşı Hasan Ağa kaftan giyüp, İstanbul'a ric'at eyledi.

²⁴⁷² göbekli V : - Y

Ve sekizinci Dû-şenbih gün menzil-i Karışdıran, ol gün Ergene köprüsünde Edirne Bostancıbaşı Süleyman Ağa istikbâl eyledi ve tokuzuncı Salı gün menzil-i Borgos ve onuncı Çehâr-şenbih gün menzil-i Baba-yı Atık on birinci gün menzil-i Hafsa. Ol gün Edirne Menlâsı Ca‘ferzâde Mehmed Efendi istikbâl eyledi.

Ve on ikinci Cum‘a gün İstanbul'dan gelindüğü üzre ihtisâren alay olup Edirne sarâyın kudûm-u hümayûnlarıyla müşerref kıldı. Ol gün şehrin esnâfı Burnupamuklu'da zîr-i pâylarına kumaş döşeyüp Solak Çeşmesi kurbunda dahi a‘yânı istikbâl ve bâb-ı hümayûna değin önce yürüyüp, vüzerâ ile anda selâmlayup şehre girdiler.

Ve on dördüncü Bâzâr gün, vezîr-i a‘zam dahi gelüp sarây kurbunda vâkı‘ Paşa-mezarlığı civârında Yığmadepe'ye karîb mahalde kondı ve beyne's-salâteynde gelüp, Alay Köşkûn'de pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdi. Ve dört gün mukaddem Beç'de mukîm Felemenk cumhûrı tarafından gelen kâğıd okunup, tarafeynden Kamanîçe ve Uyvar kal‘aları hedm ve Budun kal‘ası muzâfâtıyla girü redd olup, sefer masârifinin nısfın tazmîn itmek üzre Devlet-i Aliyye ile Nemçe arasına girüp, tavassut recâsıyla sulha tâlib olduğın bildirmiş. Hîle vü hud‘a ile ta‘vîk-i sefer fikrinde idiklerin kulları fehm itmekle, gelen âdeme “Sulha murahhas olduğunuza binâen yedinizde çasar tarafından vekâlet temessûki var mı?”, “Yok” diyince, “Ol kal‘aların bir taşı kopduğuna pâdişâhımızın rızâ-yı hümayûnları yokdur. Sizin ile *inşâ‘allâh* sulhü Budun altında söyleşiriz” cevâbıyla girü gönderdüğün arz eyledi.

Ve on yedinci Çehâr-şenbih gün, şeyhü'l-İslâm efendiyle Hasoda köşkünde yine huzûr-ı hümayûna gelüp, serhadde müte‘allik kelimâtdan sonra teberrûken Hırka-i Mübâreke açıldı ve İmâm Ali Efendi du‘â²⁴⁷³ eyleyüp vedâ‘ eyledi. Ve pâdişâhın kemâl mertebe za‘fın görüp taşra çıkdıkda, Dârû's-sa‘âde ağasıyla silihdâr ağaya, cûlûs iktizâ itdükde, olmaya ki Sultân Ahmed'den gayrısın geçüresiz sonra ikiniz de siyâset olunur” deyü, muhkem tenbîh buyurup otağına gitdi.

Reften-i Vezîr-i a‘zam Fâzıl Mustafâ Paşa be-cânib-i Engürüs

Ve irtesi mâh-ı Ramazân'ın on sekizinci Penc-şenbih gün, umûm ordu-yı hümayûn ile Edirne sahrâsından nehzat ve cânib-i Engürüs'e teveccüh ü azîmet eyledi.

²⁴⁷³ du‘â V : du‘â vü senâ Y

Ol gün ne hâl ise pâdişâh hazretleri erkence taht-ı revân ile şehirden bir sâ‘at ilerü Hızırlık bağları nihâyetinde vâkı‘ Bunca çeşmesi kurbunda, nihâde kılınan sâyebân-ı şâhânelerine teşrîf buyurmuşlar idi. Serdâr-ı a‘zam dahi mükemmel kapısı ve sipâh-ı silihdâr ve müteferrika ve çavuş ve ehl-i dîvân alaylarıyla geçüp mukâbelelerine geldüklerinde, yalnız kendülerin huzûr-ı hümâyûnlarına da‘vet, vesâ‘ir a‘yân muvâcehe-i şehriyârde at üzre ikâmet eylediler ve kemâl-i âdâb ile gelüp, bisât-bûs-i padişahîle me’nûs olup, me’zûn olduğu hâlde celse-i hafîfe esnâsında dernek içün birkaç gün Sofya menziline meks ve bî-sabr u ârâm serhad başına varmasın arz eyleyüp, mübârek ayakların öpüp du‘âların iltimâs eyleyicek, dest-i tazarru‘ların dergâh-ı Hakk'a kaldırıp, cünûd-ı mü‘minînin mansûr, gürûh-ı müşrikînin makhûr olmalarıçün bir mertebe zârlıklar eyledi ki, karşı duran halkın yüreği taş olan bile ağladı ve en sonra, “Mustafâ'm seni Cenâb-ı Bârî'ye emânet eyledim, an-karîb fütûhât-ı celîle ile rikâb-ı hümâyûnuma yüz süresin” buyurup, kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire ilbâs ve başlarına küçük destâr üzre bir top sorguç ihsân buyurdılar.

Ve rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmı Vezîr-i sâni Kādî Ali Paşa dahi da‘vet ve ana da bir serâserli kürk giydirölüp, rikâb-ı hümâyûnda kalan a‘yân ile yemeklüğe değin serdâr-ı a‘zamı göndere gitmek tenbîh buyuruldu.

İntikâl-i Sultân Süleyman Han-ı sâni ve cülûs-ı Sultân Ahmed Han-ı sâni

Pâdişâh hazretlerine iki seneden berü ârız olan emrâz-ı redî'eden bütün vücûdî şişüp, etibbâ-i hâssa ilâcından âciz kalup gitdikçe müştedd ve sıhhat tarafı münsedd olup, Edirne'ye gelelden berü sâhib-i firâş idi.

Mâh-ı Ramazân'ın yigirmi altıncı id-i mü'minîn mübârek Cum‘a gün ki, evâhir-i cevzâdır tulû‘-ı şemsden dördüncü sâ‘atde rûh-ı azîzi²⁴⁷⁴ kâlib-ı kafesden tayarân itdüğün Dâru's-sa‘âde Ağası Ahmed Ağa, kâ'im-makâm paşaya i‘lâm eylediği, akîbinde ittifâk-ı vükelâ pâdişâh-ı magfûrun küçük birâderi şehzâde Ahmed Han hazretlerini mahfûz olduğu mahalden çıkarup, Hasoda köşküne götürüp tahta iclâs itdürdi.

Ve ibtidâ-yı kelâm-ı dürer-bârları: “*Kuli'llâhümme Mâlike'l-mülki tü'ti'l-mülke men teşâ [ve tenzi'u'l-mülke mimmen teşâ] ve tu'izzu men teşâ ve tüzellü men teşâ bi-*

²⁴⁷⁴ rûh-ı azîzi V : rûh-ı azîzi pür-fütûhî Y

*yedike'l-hayr inneke a'lâ-küllî şey'in Kadîr*²⁴⁷⁵. Ben bu sadra tâlib ve râgıb olmayup me'mûl itmezdim, *Hak Celle ve Alâ* hazretleri fazl-ı kereminden bu âciz ve nahîf kuluna nasîb eyledi. Ve bu ni'metin merâsim-i edâ-yı şükrin idemem" buyurdılar ve mu'tâd üzre ol mahalde Hasodalı bî'at **[182a]** eyleyüp, haķır bile idim. Ve andan Arz Odası'na teşrîf buyurdılar ve hâric-i bâb-ı hümâyûnda taht kurulup da'vet olunan vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân hâneye gelüp, hâzır ve kudûm-ı pâdişâhîye nâzır oldukların Kapu Ağası Abdurrahmân Ağa gelüp arz eyledikde, cûlûs vaktlarında ilbâsı mu'tâd olan hazret-i Yûsuf aleyhi's-selâmın amâme-i şerîfleri İstanbul'da kalup, hâzırda münâsib Yûsufî destâr dahi bulunmamakla, hemân küçük destâr üzre iki kebîr yumrı zümürüd sorguç sokunup ve içëruden giyüp geldiğı turuncı sûfa kaplu kakum erkân kürk ile taşra teşrîf eylediler.

Ve kapu dâhilinde İmâm Ali Efendi takbîl-i yed eyleyüp, "Allâh kademinizi mübârek ve mehmûn ve zamân-ı sa'âdet-iktirânınızda niçe gazâvât-ı cemîle ve fütûhât-ı celîle müyesser sâye-i adl-i adâletinizde âmme-i ibâdullâh müstazîll ü âsûde-hâl ve huzûr-ı âsâyîş ve müreffehü'l-bâl olalar" du'âsın eyledi.

Ve andan ayın on dördü misâl bâbü's-sa'âdeden tulû' idüp, arz-ı cemâl-i bâ-kemâliyle âlemi münevver eyledi. Ve henüz sâ'at dört buçuğa varup, öyle vakti olmuşidi a'yânı selâmlayup vaz' olunan taht-ı hümâyûn-baht-ı zerrîn-i âliye cûlûs buyurup çavuşlar alkışladı. Ve mu'tâd-ı Osmanî üzre vehle-i ûlâda Nakîbü'l-eşrâf Başmakçızâde Ali Efendi bî'at idüp, du'â iderken kendü bıyıkların tutup, "Bre Allâh'dan korkmaz ak sakalından utanmaz, beni bu hâle koyunca habs çekdirdiniz! Saltanata lâıyk değildir dimenize aceb sebep ne ola?" azîm itâb eyledi, ba'dehû Kâ'im-makâm Ali Paşa geldükde, ana da "Gözün aç işine mukayyed ol şehri muhâfaza emrinde ihtimâm eyle, beni sâ'ire kıyâs eyleme sonra sen bilürsün" buyurdılar. Ve ba'dehû Nişâncı Vezîr Elmas Mehmed Paşa ve Rûm-ili Kādı-askeri Hekîmzâde Yahyâ Efendi ve Anadolu Kādı-askeri Seyyid Topal Ali Efendi ve ba'dehû defterdâr Dimetokalı Ali Efendi geldükde, "Hazîne-i âmiremin îrâd u masârıfına dikkat idüp istikâmet üzre ol, hıyânetin işidem katl iderim" buyurdılar. Ve²⁴⁷⁶ ba'dehû mevâlî-i müderrisîn ile Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi geldükde, üç adım karşı vardı ana da,

²⁴⁷⁵ "De ki: Allah'ım, mülkûn sahibi sensin, mülkû dilediğine verirsın, dilediğinden alırsın. Dilediğini yükseltirsın, dilediğini alçaltırsın. Senin elindedir hayır, sensin her şeye gücü yeten", (Kur'an, 3/26).

²⁴⁷⁶ ve V : - Y

“Behey Efendi, çürüyünce bizi gözden bıraktınız” buyurdılar. Ba‘dehû ehl-i dîvân ve yeniçeri ağası vekîli Mehmed Ağa ve solakbaşılardan tâ matara-kapucıya varınca dâmen-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olup, halk Cum‘a namâzında iken bu üslûb üzre emr-i bî‘at tamâm oldu ve a‘yânı selâmlayup doğru Hırka-i Şerîf odasına varup ziyâret ve du‘âdan sonra Hasoda köşküne teşrîf buyurdu. Kapu oğlanı ve iç oğlanı dahi bî‘at eyleyüp, salât-ı zuhrî ferden edâ ve sünnet-i seniyye-i hilye-i mübâreklerin icrâ eyledikleri mahal idi ki, pâdişâh-ı magfûrun cenâzesi harem kapısı dâhilinde vâkı‘ Dâru's-sa‘âde ağası odası önünde kurulan çergeye götürölüp gaslına şeyhü'l-İslâm efendi me‘mûr iken, pîr ü alîl olmağla İmâm Ali Efendi gasl idüp, bostancılar imâmı Hacı Şa‘bân Efendi su koyup techîz ü tekfînin tamâm olduğın arz eylediklerinde, ata süvâr ve Alay Köşküne nüzûl ve ikinci namâzın edâ eyledikten sonra köşk dâhilinde tahtadan vaz‘ olunan musallâya inüp, pâdişâh-ı magfûrun cenâzesin getürdiler ve İmâm Ali Efendi hâzır olan a‘yân ve cemâ‘at-i kesîre ile namâzın kılup arabaya tahmîl eylediler ve penbe ile dört tarafın besleyüp, kavî kolanlar ile sarup kokmamak için altına ve üstüne buz pâreleri kodılar.

Ve pâdişâh hazretleri arabaya yanaşup, rûhlarıçün Fâtiha-i şerîfe tilâvet eyledikten sonra, kâ‘im-makâm paşaya “Araba yanınca kapucubaşılar ve çavuşlar ve yeniçeri ve sipâhdan mu‘temed âdemler ta‘yîn ve te‘ennîle götürüp, yollarda kimseye rencîde itmeyüp ceddin Sultân Süleyman türbesine defn itsünler” tenbîh buyurdılar ve Kul Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa ve Küçük Mîrâhûr Vekîli İbrâhîm Beğ ve üç nefer musâhib ağalar ile vâfir bostancı bile koşıldı ve yolların fukarâsına bezl için baş olan musâhibe iki bin gurus virüp yolladı. Ve cümle a‘yân Solak Çeşmesi'ne değin araba yanınca gidüp döndiler. Ol gün şehirde münâdîler nidâ itdirilüp, cülûs-ı humâyûnların tebşîr itdiler.

Zikr-i müddet-i menâkıb-ı pâdişâh-ı magfûr

Pâdişâh-ı merhûmun velâdet-i bâ-sa‘âdetleri bin elli iki Muharremi'nin on beşinci gün İstanbul sarâyında vâkı‘ olup, pederleri Sultân İbrâhîm Han fevtinden sonra üç karındaş habs olunmuşlar idi. En küçükleri Sultân Selîm bin seksan iki târîhinde fevt olup, iki karındaş kalmışlar idi. Bin toksan tokuz Muharremi'nin ikinci Şenbih gün taht-ı Osmânî'ye cülûs eyleyüp, Rûm-ili ve Anadolu'da alem-efrâz-ı tuğyân iden eşkıyâya

galebe idüp, darb-ı şemşîr ile kahr u tedmîr ve haklarından gelüp meh-mâ-emken²⁴⁷⁷ âlemi tathîr eyledi ve üç sene sekiz ay yigirmi beş gün saltanat sürüp, bu takdîrce ömr-i azîzi elli sene ve sekiz ay ve on beş gün olmuştur.

Hilyeleri: Orta boylı, yassı bağırlı, şekl-i şemâ'ili güzel, beyâz ve değirmî çehreli, kara gözlü ve doğan burunlu, siyâh kaba kır sakallı mülahham ve mücessem, vecîh, vakûr, heybetlü ve libâs ve amâmesi yakışıklı ve lisânı tatlu ve ahlâk-ı hamîde ve hüsn-i mu'âmele ve sühâ ve keremde bî-nazîr ve halîm ü selîm Hakk'a kâ'il adle mâ'il sırât-ı müstakîme sâlik, salât-ı hamse ve sünene müdâvim, ömründe terk-i salât itmemiş ve hilâf yola gitmemiş, yanlarında lafza-i Celâl ve ism-i Rasûl aleyhi's-selâm anılup ve önlerinde Hırka-i Mübâreke geçdikçe kıyâm itmek edebleri olup, kullarından biri sîm ü zer ve cevher ve libâsa müte'allik şey taleb itse virmem ve yokdur ve olmaz cevâbı lisânlarında sâdır olmamış ve kimseye gazab yüzünden itâb itmemiş dervîşâne sâhib-i velâyet bir âlî-cenâb pâdişâh-ı zî-şân idi.

Vüzerâsı: Siyavuş Paşa ve İsmâ'îl Paşa ve Bekrî Mustafâ Paşa ve Fâzıl Mustafâ Paşa.

Şeyhü'l-İslâmları: Debbâğzâde Mehmed Efendi ve Seyyid Feyzullâh Efendi ve def'a Debbâğzâde Mehmed Efendi ve Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi.

Rûm-ili Kâdı-askerleri: Ebû Sa'îdzâde Feyzullâh Efendi ve İmâm Mehmed Efendi ve Hekîmzâde Yahyâ Efendi

Anadolu Kâdı-askerleri: Abdurrahimzâde Mehmed Efendi ve Hekîmzâde Yahyâ Efendi ve Seyyid Topal Ali Efendi.

Mu'allimleri: Arabzâde Abdülvehhâb Efendi.

İbtidâ-yı zikr-i icmâl-i vakâyi'ât-ı saltanat-ı pâdişâh-ı âlem-i muzaffer-alem

Ve cülûs-ı hümayûnlarının irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Şenbih gün pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'ne teşrîf buyurup, kâ'im-makâm paşayı da'vet ve serâsere kaplu semmûr kürk ile küllî ri'âyet eyledi. Ve mukaddem vezîr-i a'zam cülûs iktizâ eyledikde, hazîneye medâr olur fikriyle kâ'im-makâm paşaya tenbîh eylemiş idi. Şerîfi altun üç yüz altmışa ve Frengî altun dört yüze ve guruş yüz altmışa ve zolata yüz yediye ve kolt üçe ve rub' kırka ve pâre dört akçaya geçmesini arz idüp, hatt-ı şerîf aldı.

²⁴⁷⁷ meh-mâ-emken V : mehmâ iken Y

Ve cümle memâlik-i İslâm'a hutbe ve sikke tebdiline fermânlar gönderdi. Ol gün bir hatt-ı şerîf İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Yeğen Hüseyin Paşa'ya, “Mesmû‘-ı hümâyûnum oldu, bunda lahm kıyye on sekize ve anda yigirmi iki akçaya imiş, gözün aç narh ve sikkeye pek mukayyed ol. Fukarâya zulm olduğına rızâ-yı hümâyûnum yokdur biz anda iken halk arasında olan mesâvîleri bir dahi işitmiyem, teflûş idüp cem‘iyyet idenlerin hakkından gel ve şehri muhâfaza emrinde takayyüd eyleyüp bir hoş zapt idegör” tenbîh buyurdılar. Ve bir hatt-ı şerîf dahi Bostancıbaşı Hasan Ağa'ya “Bostancı kullarımı ve yalıları kemâl mertebe zabt u rabta ihtimâm eyle” buyurup, Hâssa Haseki Hüseyin Ağa ile gönderdi²⁴⁷⁸.

Ve yigirmi sekizinci Bâzâr gün, kâ'im-makâm paşa ile şeyhü'l-İslâm efendiye Alay Köşkü'ne da‘vet ve efendi dâ‘îlerine dahi beyâz çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ve Dâru's-sa‘âde ağası'na bir serâserli kürk ve üzerine bir sâde hil‘at ve kapu ağasına bir serâserli kürk ilbâs eyledi.

Ol gün ikinci mahalli bostancıbaşı köşkün, kudûm-ı hümâyûnlarıyla müşerref eyleyüp, emirleri üzre Hazîne Kethudâsı Helvâcî Yûsuf Ağa müceddeden kazdırdıkları mühürleri getirüp arz eyledi. Kendüler için olan zümürd hâtemi mübârek parmağına takup, Hasodabaşı ağaya virilecek altun hâtemi teslîm eyledi. Vezîr-i a‘zama gidicek altun hâtem ve hatt-ı şerîf ve bir mücevher top sorguç ve bir murassa‘ kılıç ve bir hançer ve kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhireyi Çavuşbaşı Vekîli Şehrî Mehmed Ağa'ya virüp, bizzât “Mühr-i şerîfîm sana Allâh emâneti olsun, vezîr-i a‘zam kuluma götür teslîm ve anda olan karındaşımın mührin alup getir” tenbîh buyurdılar.

Ve yigirmi tokuzuncu Dû-şenbih gün Hasoda köşküne teşrîf buyurup, Silihdâr **[182b]** Beğzâde Ali Ağa'ya mukarrer hatt-ı şerîfî virüp, yeşil çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ve Hasodabaşı Hacı Mustafâ Ağa'ya bir serâserli nîm-ten kürk ve Hazînedârbaşı Uzun Hüseyin Ağa'ya ve Kılarcıbaşı Ca‘fer Ağa'ya ve sarây kethudâsı Koca Abdullâh Ağa'ya ve Hazîne Kethudâsı Yûsuf Ağa'ya ve kilar kethudâsı Frenk Mustafâ Ağa'ya birer hil‘at ve der-akab hazîne kethudâsına meneviş çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs eyledi.

Ol gün İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Hüseyin Paşa'nın arzı gelüp, dünki gün kuşluğa karîb kendüler şehrin mevâlî-i müderrisîn ve ocak halkı ile pâdişâh-ı magfûrun

²⁴⁷⁸ gönderdi V : gönderüp Y

na‘ş-ı şerîflerin Topkapısı hâricinde vâkı‘ Takiyyeci Câmi‘i kurbunda karşılayup, tevhîd ü tehlîl ve tezkîr ile getürüp, Han-ı Süleyman-ı kadîm tâbe serâhu ve cennetü'l-me'vâhu hazretlerinin sağ cânibine defn eyledüğün bildürmiş ve otuzuncu Salı gün ki rûz-ı arefedir, pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'de ve Dâru's-sa'âde ağasına yeşil çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs ve mücevher hançer ihsân buyurup ve kendü dîvânın harem kapusunda eyledi.

Ve mâh-ı Şevvâl'in gurresi Çehâr-şenbih gün, a'yân-ı devlet Bâbu's-sa'âde'de el öpüp mübârek zahrlarına şîbe kaplı semmûr kabanitse giyüp, mücevher üzre iki mücevher sorguç sokunmuşlar idi. Bir sorguçla küçük destâr ve azîm alay ile Sultân Selîm Câmi‘i'ne varup bayram namâzın edâ ve dönüşde şîbe²⁴⁷⁹ kakum kaplı kabanitse ile Sarây-ı âmirelerin mücellâ kıldılar.

Üçüncü Cum'a gün Sultân Bâyezîd-i Velî Câmi‘i'nde Cum'a namâzın kılup, dönüşde furundan itmek aldırđı ve Alay Köşkünde birez tenâvül eyleyüp, kâ'im-makâm paşaya gönderdi. "Gerçi çaşni yerinde, lâkin altmış dirhem ve siyâhdır, beyâz ve büyük eylemeğe cehd itsün" tenbîh buyurđı.

Birinci Salı gün mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle Kaysariye sancağı ilhâkıyla Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa ve iki yüz nefer Şâm askeriyle Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Yumak Mehmed Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Malâtiyeli Bekir Paşa ve Hamîd Sancağı Beği Arab Kâsım Paşa ve Saruhan Sancağı Beği Asâf Paşa ve Teke Sancağı Beği Mevlûd Mehmed Paşa ve Menteşe Sancağı Beği Türkçe-bilmez İbrâhîm Paşa ve Tarsus Sancağı Beği Erkentli Süleyman Paşa ve Beğşehir Sancağı Beği Kilisli Mehmed Paşa alay gösterüp, ancak iki vezîre içerü Alay Köşkü'de serâserli kürk vesâ'ir paşalar ve her eyâletin alaybeğlerine serâpâ aşağıda sâde kaftan giydirildi ve her birine başka bir gün "Evvel ordu-yı hümâyûna irişüp, yollarda re'âyâyâ zulm itmeden sakının ve illâ katl iderim" tenbîh buyurup Mevlûd Mehmed Paşa ile Türkçe-bilmez İbrâhîm Paşa'nın mukaddem şâkîleri gelmiş ve ol mahalde siyâsetleri emr olunmuş iken, sefer üzeri olduğundan ba'zı mukarrebân şefâ'atiyle cerâyimleri afv olundı.

²⁴⁷⁹ şîbe V : - Y

Ve yigirmi iki seneden berü Rûm-ili pâyesiyle ser-etbâ-i hâssa olan Hayâtîzâde Mustafâ Efendi, ulûm-ı tabâbetde kâmil ve asrının ferîd ve ser-efrâzı ve ittifâk-ı hükemâ Eflatun-ı sâni ve devlete misli gelmez ehl-i fûnûn hâzık âdem idi, ancak sâ'ir hükemâ gibi şifâhânede perverde olup, derd-i medâris-i ilmiyye iderek yoluyla gelmeyüp, babası Hayâtî çiput ve ba'zı hükemâ-yı Yahûd'dan tamâm-ı tıbbî görüp, cümleye galebe itmekle evâ'il-i Mehmed Hanî'de Vâlide Sultân vâsıtasıyla İslâm'a gelüp ve az zamânda hekimbaşı olmuş idi. Gurûrâne hareket ve ulemâ meclisin koyup, tâ'ife-i Yahûd ile ülfet ve hıyânet üzre olduğundan hükemâ-yı İslâm ve vücûh-ı mevâlî-i izâm ve ale'l-husûs Rûm-ili Kâdı-askeri Hekîmzâde Yahyâ Efendi pâdişâh vefâtından ferce bulup, şeyhü'l-İslâm efendiye geldiler ve “Şimdiye değin hekimbaşının İslâm'ında şübhemiz var idi artık Yahûd olduğun bildik ve terk-i savm u salâtdır. Bu çiputun bu sadr ve nâzenîn silsile-i ulemâda bulunduğuna rızamız yokdur, elbette azl olup bir mütedeyyin kimse nasb olmasın” niyâz itdiler. Ve Efendi kâ'im-makâm paşa varup, cumhûrın sözün söyledi ve ol dahi cülûs-ı hümayûnun irtesi gün rikâb-ı hümayûna arz eyledikde, pâdişâh hazretleri, “Hayâtîzâde'nün hıyâneti olmaduğın tahkîk bilürüm ve eğer merhûm karındaşımın mu'âlecesinde hıyânet itmek töhmetiyle da'vâcı olmak iktizâ itse, ben olurum. Ancak azlinden vezîr-i a'zamın haberi var mı?” buyurdukda, “Vardır, cumhûr-ı ulemâ hünkârımın mübârek elin öpdiler, nabz-ı²⁴⁸⁰ şerîflerine ol çiputun murdar eli yapışduğuna rızâ virmeziz, be-her-hâl ol sadrdan dûr ve rikâb-ı hümayûndan mahcûr olduğın isteriz” didiklerin arz eyledikde, matlûblarına müsâ'ade buyurup, ittifâk-ı cumhûr-ı ulemâ Süleymâniye Dâruşşifâsında ser-etibbâ ve sahn müderrisi Hasan Efendi'ye hekimbaşılık virilüp götürülmüş idi.

Ve on birinci Şenbih gün Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, cevizi sûfa kaplu kakum erkân kürk ilbâs ve mu'âlecenin a'lâsından isti'mâl itmek buyuruldu. Ol gün Çavuşbaşı Vekîli Şehrî Mehmed Ağa ordudan gelüp, ahşâma karîb kâ'im-makâm paşa getirüp Alay Köşkü'de pâdişâh hazretlerine buluşdurdu.

Mâh-ı Şevvâl'in üçüncü Cum'a gün azîm alay ile Sofya'da ordu-yı hümayûna vâsıl ve doğru vezîr-i a'zam kullarının otağına nâzil ve a'yân-ı asker da'vet ve müvâcehelerinde hatt-ı hümayûn feth ü kırâ'at olunup, emânet-i şerîflerin cümle mahzarında teslîm ve ilbâs eyleyüp, efendimin cülûs-ı hümayûn-ı meymenet-

²⁴⁸⁰ nabz-ı V : nâmız Y

makrûnların işidüp her ne fermân buyuruldı ise cân u dilden kabûl ve kulluk itmek üzere hamd iderek dağıldılar.

Ve yedi gün meks esnâsında ordu-yı hümâyûn ve Engürüs serhaddinde mevcûd olan yedi bin yeniçeri ulûfesine, kânûn üzere terakkî virilüp bahşişleriçün şimdilik yüz elli bin gurus ortalarına teslîm ve tâ'ife-i siyâhın dahi sefer avdetinde kânûnları icrâ olmak va'de buyurup, mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Penc-şenbih gün göçüp, Belgrad'a teveccüh ü azîmet eyledüğün takrîr ve getürdüğü mühr-i atîki yed-i hümâyûna teslîm idüp kaftan giydi.

Ve on beşinci Çehâr-şenbih gün Kapudan Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa'ya Salahor Arab Beşîr Ağa ile hatt-ı şerîf gönderüp, “Basîret üzere hareket idüp muhataralı yere varma ve düşmen üzerine gitmek lâzım gelür ise tecrübe sâhibi beğler ile meşveret eyleyüp me'mûr olduğun hizmeti âhere sipâriş itme” tenbîh buyurdılar.

Bend-i şemşîr-i Sultân-ı İslâm der-Câmi'-i Atîk-i Edirne

İstanbul fethinden sonra cülûs²⁴⁸¹ vâkı' oldukça, pâdişâhlar teberrûken hazret-i Eyyûb Ansârî merkad-i münevverelerinde kılıç kuşanmak mu'tâd olup, pâdişâh hazretlerinin cülûs-ı hümâyûnları Edirne'de vukû' bulduğundan böyle re'y eylediler ki, nişâncı paşa Edirne'de Harem-i hümâyûn muhâfazasına kalup, kendüler kâ'im-makâm paşa ve beş on huddâm-ı havâs rikâb ağaları ile yigirmi günde ihtisâren varup gelmek üzere İstanbul'a gidüp kılıç kuşanmaları zamîr-i cihân-gîrleri olmuşidi. Lâkin halkın nazarı Sultân Mehmed'e ve nişâncı paşa dahi ana bende ve makbûl ve mergûbudur. Şayed ortalığı hâlî bulup cülûs itdirtmek ihtimâli virildüğünden gayrı, “Sefer vakti bu husûs için İstanbul'a gidilmenin hüsni nedir şimdi ve bunun zamânı mı idi ve pâdişâh girü gitmiş dimezler mi?” sözün def' için vükelâ-yı devlet ma'kûl görmekle bu emirden ferâgat olunmuşidi. Ve egerçi Fâtih Sultân Mehmed Han ve babası Sultân Murâd Han'ın cülûsları Edirne'de vukû' bulup, eski câmi'de kılıç kuşandıkları pâdişâh hazretlerinin ma'lûmları olmağla, selefleri tarîkine sâlik olup, kâ'im-makâm paşa alay emr itdiler.

Ve mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum'a gün ser-i nusret-eserlerine küçük destâr üzere bir kebîr sorguç sokunup ve zahr-ı mübâreklerine şîbe kaplu ve şık kabanitse kürk giyüp, bâb-ı hümâyûndan rahş-ı sabâ-reftâra süvâr ve vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân

²⁴⁸¹ cülûs V : cülûs-ı hümâyûn Y

ve rikâb ağaları ve solagan ve peykân önce olan olup, azîm alay ile eski câmi‘-i şerîfe nüzûl buyurdılar.

Ve Cum‘adan sonra kâ‘im-makâm paşa ve nişâncı paşa ve şeyhü'l-İslâm ve kâdi-asker efendiler ve nakîb efendi kasra da‘vet ve nakîb efendi du‘â eyledikten sonra şeyhü'l-İslâm efendiyle ikisi pâdişâh hazretlerine kılıç kuşadup, du‘âyı tekrâr eyledi ve mazhar-ı iltifât şeyhü'l-İslâm efendiye beyâz çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk giydirüp, her birine “mme‘mûr olduğunuz hizmete şer‘-i şerîf üzre hareket idin” tenbîh buyurup, yine alay ile doğru harem kapusından içerü saraya teşrîf eylediler.

Ve on sekizinci Şenbih gün Salahor Arab Süleyman Ağa ile Şerîf-i Mekke Muhsin ibn-i Hüseyin'e mukarrer nâme ile bir serâserli kürk gönderildi. Ve mu‘tâd üzre şerîflere serâserli kürk gidegelmişiken, re‘îs vekîli Nazmî Efendi nâme-i hümayûna sâde hil‘at yazup ve tuğra çekilüp unvânına hatt-ı hümayûn keşîde buyurulduğın sâbıkâ baş-riyâsetden ma‘zûl Şemsî Efendi'nin mesmû‘ ve manzûrî olmağla, “Bre Allâh'dan bulacak şerîflere serâserli kürk gide gelmişdir sâde hil‘at ile Şerîf’i bir alay eşrâf ve Urbân’ı ayağa kaldırup, fesâd mı itmek istersün” deyü, Nazmî Efendi'yi tekzîb idüp, kâ‘im-makâm paşaya söyledi ve kendü teşrîfâtını arz eyleyüp, serâserli kürk musarrah bulunmağla, ol sâ‘at Şemsî Efendi vekâlet-i riyâsete kaftan giyüp [183a] nâme-i hümayûn tebdîl oldu.

Vak‘a-ı garîbe-i katl-i bostancı

Bu vak‘ânın sıhhat ve künhü²⁴⁸² budur ki, harem-i hümayûnda olan nisvân ile tavaşi Arab tâ‘ifesi âşık ve ma‘şûk ve küllî gicelerde nöbetçi kaldıkça ba‘zı fezâhatleri pâdişâh hazretlerinin ma‘lûmları olmağla, cülûs-ı hümayûnlarından sonra hizmeti olmayan Arab içerü girmesün ve nevbetçi olan gice kalmasun tenbîh buyurdu ve bu vaz‘dan Arablar gücenüp nihânî kızlar ile sözü bir idüp câ-be-câ, “Gicelerde dîvâr ve dam üzerinde ve odalar içinde koca gördük ya‘nî ki, harem ıstılâhınca koca ibâreti âdem gördük” deyü, feryâd ider oldılar.

Ve mâh-ı mezbûrun on tokuzuncu Bâzâr gicesi, “Dîvâr üstünde âdem var” deyü feryâd itmeleriyle, bir kirve yalın kılıçla Arab Hasoda semtine gelürler ve hikmet-i İlâhî olıcak var imiş. Hasoda Köşkü bostancılarından bir seyyid derd-mend dîvârdan alarga bir küçük evin ağacına çıkup meyve direrken üstüne varup tutdılar, “Hareme giren ha‘in

²⁴⁸² künhü V : künhüyle Y

işte budur, ağaçdan inerken tutduk” deyü, darb-ı şedîd eyleyüp sürükleyerek Dâru’s-sa’âde ağasına getürdiler ve derd-mendin feryâdından huddâm-ı sarây ayağa kalkdı ve haķır ahşâm kahvesin Hasodada içüp, Çerkes Osman Paşa dülbend ağası idi, müsâferete varup musâhabet iderken mugâlatayı işidüp, ol mahalle varduk. Vâkı’ hâlden haberdâr olduk ve der-akab Dâru's-sa’âde ağası geldi ve ağaca bakdı ve ehl-i insâf, dîndâr bir âdem idi, dîvâr ile beyni on zira‘ ve on beş zira‘ dahi ağaçdan bâlâ-yı dîvâr yüksek ve ne mümkün çıkup inmek. Ve bin pâre olması emr-i muhakkak idi, çâre olmayup baş korkusundan ol dahi teba’iyyet eyledi ve alimallâh şehidallâh derd-mendin çıkduğı yok ve billâhi'l-Azîm kâbil değıl. Lâkin bir kazâ imiş vücûda geldi ve her kafadan bir ses, pâdişâh hazretleri inanup magzûb oldu ve irtesi Bâzâr gün Bostancıbaşı Süleyman Ağa biz bu nâmı kabûl itmeziz ve cümle neferime kefilim ve buyurun pâdişâhım ağaç ile dîvâr beyni ne denlü ba’iddir imkânı var ise ibret için beni ve cümle neferimi katl-i âmm it feryâd idegördi. Isgâ olmayup, derd-mend bostancının bâb-ı hümayûn önünde boynu uruldu ve içerü ve taşra dîvâra karîb ne denlü ağaç var ise kat‘ olup, Kapu Ağası Abdurrahmân Ağa uhdesine lâzım olan umûrda tekâsül ve sarây muhafazasında ihmâl-i taksîr töhmetiyle azl ve kânûn üzre tekâ’ud virilüp yerine Hasodabaşı Hacı Mustafâ Ağa ve anın yerine Sarây Kethudâsı Koca Abdullâh Ağa²⁴⁸³ nasb olup, birer serâserli kırk ilbâs ve “Me’mûr olduğunuz hizmetde taksîr itmeyesiz tenbîh” buyurdu ve Arabların tedbîri muvâfık gelmekle ke'l-evvel içerü girüp çıkmaya me’zûn oldu.

Ve yigirmi üçüncü Penc-şenbih gün, Hasodada Çukadâr Serdengeçdi Mehmed Ağa ve Rikâbdâr Paşa Hüseyin Ağa mazbûtu'l-lisân olmayup ve kendülere lâzım olmayan umûra müdâhale ve Sultân Mehmed Han hazretlerine cânibdârlık töhmetiyle kapucubaşılık ve neferden Çalık Ahmed Ağa müteferrikalık ile taşra ihrâc oldılar.

Ve yigirmi sekizinci Salı gün bi-emr-i hümayûn kâ'im-makâm paşa Sarây-ı âmirede ibtidâ dîvâna gelmekle, pâdişâh hazretleri ittılâ‘-ı hâl-i fukarâ için dîvânhaneye nâzır kasma teşrîf buyurdılar. Ve mâh-ı Zilka‘de'nün altıncı Salı gün sağ kol tefîşine me’mûr kapucubaşı Genç Mehmed Ağa İç-il'de kesüp gönderdüğü kırk nefer kuttâ‘ı tarîķ başların kâ'im-makâm paşa Arz Odası'nda huzûr-ı pâdişâha arz idüp, bâb-ı hümayûna bıragıldı.

²⁴⁸³ ve anın yerine Sarây Kethudâsı Koca Abdullâh Ağa V : - Y

Ve tokuzuncı Cum'a gün bundan akdem lağım içine koyup, Budun kal'ası dîvârın atmaya tasmîm Kâğıdhâne'de dökülen yetmiş beşer kantar üç aded humbara ve seksanar vakıyye iki kıt'a havan topu Erikli iskelesinden gelüp, üzerlerine mübâşir ta'yîn olunan vezîr-i a'zam ağasıyla iki topcı çorbacılarına kırkar altun ihsân ve birer hil'at ilbâs buyurılıp Belgrad'a gönderildi.

Ve on birinci Bâzâr gün ikindiye karîb, Akpınar cânibinden bir siyâh bulut zâhir ve der-akab gelüp, Hızırlık bağların kapladı. Pâdişâh hazretleri, "Aceb ne ola bakılsun" buyurdukda, çekirge olduğın bostancılar varup nümûne getürdiler ve bir sâ'at miqdâr ol mahalde çalkanup, Bosna köyüne doğru geçilüp gitdi ve ol gün vezîr-i a'zamin telhîscisi İbrâhîm Ağa ordudan gelüp, mâh-ı Şevvâl'in yigirmi dördüncü Cum'a gün serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm ile Belgrad'a varup, Muhâfız-ı Belgrad Vezîr Seyyid Kemânkeş ihzâr eyledüğü tonbaz gemileriyle nehr-i Sava üzre Zemun tarafına ta'mîr-i cisre mübâşeret ve hezâr ikdâm ile sekiz günde itmâm idüp, guzât-ı muvahhidîn fevc fevc mürûr ve darb-ı muhayyem-i hâmûn-zemûn oldukların ve hak-i a'dâya vaz'-ı kadem olunmağın ve memâlik-i İslâm'a du'â iltimâs eyledüğün arz eyledi.

Ve cem'iyet ve fuhşıyyât ihtimâlin def' için herkes cevâmî' ve mesâcidinde du'â itmek emirleri gönderildi. Ve on üçüncü Salı gün pâdişâh hazretleri tebdîl-i câme şehri gezüp tüccârı yokladı ve yigirminci Salı gün, kâ'im-makâm paşa Arz Odası'nda ordu-yı hümayûndan gelen çavuşun serdâr-ı a'zam lisânından piyâde vü süvâr kırk bin Nemçe ve bir ol kadar derinti Hırvat ve Macar ve Sırf haydûdu²⁴⁸⁴ cem' olup, Ösek'den berü İlok nâm mahalde taburlanup istikrâr ve serdâr-ı a'zam dahi umûm asâkir-i İslâm ile mütevekkilen ale'l-Hayy Zemun sahrâsından kalkup üzerlerine teveccüh ü azîmet ve mukâbil olmağla beynleri ancak dört sâ'at yer olduğın arz eyledi. Ve ol gün kul mevâcibiçün taşra hazîneden iki yüz yigirmi beş bin gurus ifrâz ve bostancı ustalarına teslim olup, ordu-yı hümayûna irsâl olundu.

Ve yigirmi beşinci Bâzâr gün Kozbekci Hacı İbrâhîm ile serdâr-ı a'zama iltifâtı mutazammın hatt-ı hümayûn gönderildi. Ve mâh-ı Zilhicce'nün dördüncü Salı gün dîvân-ı hümayûnda yeniçeri mütekâ'idînin reşen ulûfesi çıkup kâ'im-makâm paşa serâserli kürk ve defterdâr efendi sâde hil'at giyüp arza girdiler.

²⁴⁸⁴ haydûdu V : makûlesi Y

Zikr-i ahvâl-i serdâr-ı a‘zam be-cânib-i serhadd-ı Engürüs

Vezîr-i a‘zam ve serdâr-ı ekrem Bunca çeşmesinde rikâb-ı hümâyûndan müfârekat eyledikten sonra, kat‘-ı menâzil ve tayy-i merâhil iderek, yedinci merhalede ki, şehir-i Ramazân'ın yigirmi dördüncü Çehâr-şenbih gün Filibe'ye vüsûl ve üç gün meks ü ârâm ve guzât-ı İslâm zâd u zahîrelerin tekmîl ü tamâm idüp göçdi ve arafe gün İhtiman'a varup, şehir-i Şevvâl'in ikinci Penc-şenbih gün Sofya sahrâsına vüsûl müyesser olduğu esnâda, Sultân Süleyman Han'ın fevti ve birâderi Sultân Ahmed Han'ın cülûs-ı hümâyûnları ve serdâr-ı a‘zama mühr-i cedîd ve vezâret mukarrer nâme ve müjdesiyle Çavuşbaşı Vekîli Şehrî Mehmed Ağa geliyor haberi şâyi‘ olmağla, irtesi Cum‘a gün serdâr-ı a‘zam emriyle yeniçeri ve sipâh u silihdâr ağaları cümle neferâtıyla nîm-râhda istikbâl ve azîm alay ile otağına indirüp cumhûr mahzarında hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn feth ü kırâ‘at olup, emânet-i pâdişâhî olan mühr-i şerîfi teslîm ve hila‘-ı fâhireyi giyüp murassa‘ şemşîr ve hançeri takınup ve sorguçu sokunup devâm-ı ömr-i devlet-i şehriyârî du‘âsın edâ eyledikten sonra, kânûn üzre cümle-i a‘yâna a‘lâ-merâtibihim kaftan giydürdi.

Meclis dağılup yalnız ordu-yı hümâyûn ve Engürüs serhaddinde mevcûd on yedi bin yeniçeri ulûfesine mu‘tâd üzre ikişer akça terakkî yazılup ve üçer bin akça bahşîşleri yerine ellîşer gurus virilüp kabûl eylemekle, sefer avdetinde tekmîl olunmak ve kendülere itmi’nân-ı kalb gelmek üzre şimdilik emânet tarîkiyle ortalarına yüz elli bin gurus teslîm oldu. Ve on dört bin²⁴⁸⁵ sipâh zümresinin nısf miqdâr mevcûdına kusûrı geldükçe dahi viririz deyü, beşer yüz akça virilüp böylece kaldı ve sonra bir akça Zemun yakasına geçildikde, efvâhda zahîre bahâ olmak üzre söylendi ve beşer akça terakkîleri kânûndur, Edirne'ye varıldıkda bi't-tamâm edâ ideriz va‘desiyle ferdâya salınup, ne bir nefere terakkî virildi ve ne kusûrı tekmîl oldu ve böylece bir hîle ile mezâhim savıldı.

Menzil-i mezbûrda altı gün ikâmetden sonra, şehir-i mesfûrun tokuzuncu Penc-şenbih gün göçülüp ve on dördüncü Salı gün Niş'e varılup bir gün meks olundu ve kabâ'il-i Türkmân'dan Altıparmak oğlu Hüseyin Beğ ve Ekrâd'dan Rişvanoğlu Uzun Mustafâ Beğ beşer yüz miqdâr aşâ'irleri hoyratlarıyla gelüp ordu-yı hümâyûna dâhil ve ancak kendüleri huzûr-ı serdârîde kaftan giydiler.

²⁴⁸⁵ bin V : - Y

Ve on altıncı Penc-şenbih gün andan dahi göçölüp ve yigirmi dördüncü Cum'a gün mevcûd asâkir-i İslâm müretteb azîm alay ile Belgrad sahrâsına vüsûl-i nüzûl müyesser oldu. Ol gün Tuna Kapudanı Bıyıklı Ali Paşa me'mûr olduğu üzre galyata mümâsili derûnları güzîde ve müntehab seksanar levendli kırk kıt'a İstanbul fırkatesine ve elli miqdâr dahi Tuna şaykasına Rusçuk ve Niğbolu yalılarında iddihâr olan mîrî zahîre ve mühimmât-ı cebehâneyi tahmîl ve selâmet birle [183b] Belgrad'a gelüp, bir mertebe şenlik itdi ki vasf olunmaz.

Ve irtesi şenbih gün Belgrad Muhâfızı Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa kışdan berü ihzâr eylediği tonbaz ve taransa gemilerinden çingâne mahallesinden karşı Zemun yakasına nehr-i Sava üzre binâ-yı cisre fermân sudûr eyleyüp mübâşeret olundu. Ve bizzât serdâr-ı a'zam nehr-i mezbûr kenârında be-her rûz sâyebân ile ikâmet ve neccârların ihsân ile behre-mend ve itmâmına sa'y ü dikkat buyurup, ordu-yı hümâyûna irişen sunûf-ı asâkir-i İslâm alayların ol mahalden seyr iderler idi.

Ve yigirmi altıncı Bâzâr gün Tuna ile Sava mülhak olduğu mahalde sâyebân ile sadr-nişîn olup, mukaddemâ Tuna sâhilinde küffâr-ı dûzah-karârın zapt u istilâ eylediği Titel palankası fethine Kapudan Ali Paşa'yı serdâr idüp, donanma-yı hümâyûna kendü levendâtından gayrı birer miqdâr yeniçeri ve cebeci ve topcı ve Arnavud yayası vaz' ve mühimmât-ı lâzımelerin virdikden sonra önlerinden güzerân itdükleri mahalde azîm top tûfeng şenlikleri eyleyüp, revâne vü azîmet olunduğu sâ'at *bi-emri'llâhi ta'âlâ* eyyâm-ı muvâfık zuhûr bâd-bânlarına güşâd vormeleriyle feth ü teshîrin fâl eyledi.

Ve yigirmi sekizinci Salı gün Tuna ve Sava nehirleri ziyâdesiyle taşup ta'mîr-i cisre zahmet virdi. Ve yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gün Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İbrâhîm²⁴⁸⁶ Paşa ve Teke Sancağı Beği Mevlûd Mehmed Paşa ve Saruhan Sancağı Beği Asâf Paşa ve Çorum Sancağı Beği Receb Paşa yeğeni Ömer Paşa ve Hamîd Sancağı Beği Arab Kâsım Paşa ve Menteşe Sancağı Beği Türkçe-bilmez İbrâhîm Paşa ve Beğşehir Sancağı Beği Kilisli Mehmed Paşa ve Kilis Ağası Bekir Ağa ve sâbıkâ Kilis Ağası Kürd Kâsım Ağa ve dört yüz nefer aşîretiyle Türkmân Tekişoğlu Hüseyin Beğ alay ile ordu-yı hümâyûna dâhil ve ancak huzûr-ı serdârîde İsmâ'il Paşa serâserli kürk vesâ'irleriyle Tekişoğlu'nın yigirmi nefer kabîle sâhibleri kaftan giyüp, cîsr-i

²⁴⁸⁶ İbrâhîm V : İsmâ'il Y

mezbûrun öte başın muhâfaza için cümlesi gemiler ile nehr-i Sava'dan karşı Zemun cânibine geçildi.

Feth-i palanka-i Titel

Kapudan Ali Paşa me'mûr olduğu üzre, Titel altına yanaşup karaya asker döküp muhâsara eyledi ve derûnuna tahssun iden gürûh-ı mekrûhın ekserî re'âyâ eşkiyâsından olup, Nemçe ve Macar ekall-i kalîl olmağla ancak üç gün ceng idüp, cânların halâs muhâl olduğun fehm itmeleriyle vire bayrağın diküp istîmân eylediler ve emân virilüp çıkmak üzre iken hîleye sâlik olup saçma toplarına âteş virüp, guzât-ı İslâm'dan bir niçesin şehîd ve mecrûh itdüğünden araya kılıç düşmekle, cüyûş-ı İslâm cûş u hurûşa gelüp be-yek-bâr nâ'ra-i Allah Allah ile üzerlerine sell-i seyf hamle vü hücum eyleyüp fî'l-hâl cümlesin tu'me-i şemşîr ve bu takrîb ile palankayı feth-i teshîr idüp ganîmetleriyle muğtenem oldukları haberin kapudan paşa yazup, mâh-ı Zilka'de'nün ikinci Cum'a gün serdâr-ı a'zama arz eyledi. Gerçi hamd eyleyüp, lâkin vireye muhâlif bu iş zuhûrundan Kapudan Ali Paşa'ya kabâhat haml ve askeri zapt itmemek töhmetiyle azl idüp, katlin murâd itmişiken tavassut-ı şüfe'â ile ıtlâk ve Semendire kal'asına habsin fermân idüp, kapudanlık firkate re'îslerinden Uzun Mustafâ'ya tevcîh ve Tise boğazın İslankamin önlerin zapt eyleyüp, düşmen donanmasın berü câniblere geçirmemek tenbîh buyurdu.

Ve üçüncü Şenbih gün Anadolu Beğlerbeğisi Malâtiyeli Bekir Paşa ve Çankırı Sancağı Beği Cân Arslan Paşaoğlu Hüseyin Paşa alay gösterüp hil'at giydiler ve doğru Zemun yakasına geçdiler. Lâkin Bekir Paşa'nın kapısı askeri aşlama²⁴⁸⁷ olmağın magzûben azl ve Lipova sancağı virilüp mansıbı Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa'ya inâyet olup, serâserli kürk giydirildi.

Ve dördüncü Bâzâr gün ikdâm-ı tâmm ve sa'y-ı belîg-ihitimâm ile sekiz günde cîsr tamâm olup, yüz elli kıt'a kolonborna ve şâhî darbuzen toplar ile topcı ve top arabacı ocakları dahi Zemun yakasına ubûr itdirildi ve geçen sene Sofya'da tahrîr ve Belgrad muhâfazasına ta'yîn olunan sipâh serdengeçdileri onar akça ulûfe ile dört aşağı bölüğe kayd ve ibtidâları ve birer kıst ulûfeleri virilüp, Kemânkeş Ahmed Paşa kethudâsıyla Temeşvar'a zahîre getürmeğe me'mûr oldular.

²⁴⁸⁷ aşlama V : - Y

Ve Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeri ve Tökeli İmre Kral sekiz bin miqdâr Macar leşkeriyle kış eyyâmında Temeşvar muhâfazasına ta'yîn olunmuşlar idi. Tökeli İmre Kral'ın leşkeriyle başkapudanı Sapanoş Mihal Hüseyin Paşa yanında kalup, kendü yalnız ordu-yı hümayûna da'vet olunmağın mâh-ı mezbûrun sekizinci Penc-şenbih gün üç yüz miqdâr âdemiyle gelüp, mu'tâd üzre istikbâl ve doğru serdâr-ı a'zam otağına inüp, hâk-bûs-ı şeref-nümûnlarıyla müşerref olup, serâsere kaplu semmûr nîm-ten kürk ilbâs ve mücevher topuz ihsân olup, otuz beş nefer âdemine kaftan giydirdi. Ve mukaddemâ Erdel içinde giriftâr eylediği Hayzer Cenaral ile on sekiz nefer Nemçe kapudanların bile getürdüğü arz eyledikde, yine kendü zaptında olmasını fermân buyurmağın ve Teşniç nâm karyede mahbûsen alıkodı.

Ve onuncı Şenbih gün yigirmi bayrak mîrî Bosna piyâdesi alay ile ordu-yı hümayûna dâhil ve bölükbaşları kaftan giyüp karşı geçirüldi. Ve serdâr-ı a'zam dahi umûm asâkir-i İslâm ile ubûr tasmîm itmiş iken *bi-emri'llâhi ta'âlâ* kesret-i bârândan Tuna ve Sava kemâl mertebe tuğyân itmekle cümle Zemun sahrâların basup mürûr muhâl olduğın ve ardında düşmen-i dîn kefer-i bed-âyîn habîr u âgâh olup, İlok'da meks üzre olan Nemçe taburuna i'lâm eyledi. Ola ki, guzât-ı İslâm geçmeden varup Zemun yakasında köprü muhâfızların basup kılıçdan geçirmek ve ol geçid mahallerin ve serâpâ Zemun kenârların ve Tuna ve Sava nehirlerin zapt u hıfz itmek zu'mında olup şebân-rûz eşirrâ-i dûzahiyân tabur-ı menhûslarına cem'iyet üzre oldukların firâr iden esîr ve giriftâr olan diller haber virmekle, serdâr-ı a'zam a'yân-ı askeri da'vet ve bu bâbda meşveret eyleyüp, “Bu taşgun def olunca değin te'hîr olunur ise her vechile ma'kûl değil. Düşmenin gelmesi hod muhakkak ne hâl ise karşı cânibde bulunmamız ensebdir” buyurdukda, cumhûr “Girüde bu denlü dahi eyâletler var henüz irişmedi ve Tatar askeriyle Han yetişmedi lûtf idüp birkaç gün dahi te'hîr buyurun cem'iyetlice geçelim ve düşmen gelür ise karşı cânibde piyâde vü süvâr askerimiz vâfir ve iktizâ ider ise önlerine bir sudan bir suya metris alup top tüfeng ile müheyyâ²⁴⁸⁸ olup köprüyi muhâfaza idebilürler ve lâzım gelür ise berüden imdâd dahi kâbil olur bir vechile üzerlerine düşmen gelemes” deyü yalvardılar ve bir tarîk ile söz geçmeyüp inşâ'allâh yarın ale's-seher köprüde müşâhede idelim buyurdılar.

²⁴⁸⁸ müheyyâ V : âmâde vü müheyyâ Y

Ve irtesi Bâzâr gün cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ile binüp cîsr-i mezbûrdan karşı geçti. Lâkin köprü başından Zemun bayırlarına varınca ol vâsi‘ ovayı su alup ve anda dahi muktazî mahallere müceddeden iki aded köprü binâ olmuşıdi ve anların dahi iki başların su alup, bir köprüden bir köprüye geçince azîm zahmet çekilüp hezâr mihnet ile ol berzahlardan dahi geçüp Zemun sahrâsında ordu-yı hümâyûn kurulacak mahalle varup meşveret eylediler ve sözleri buna karâr viridi ki, “Bir vechile piyâde asker ve yüklü davar geçmesi mümkün değil ve üsti açık veput sefineleriyle geçmeğe muhtâcdır” demekle serdâr-ı a‘zam, “Artık ben girü gitmem buyurup, ol mahalde bir mürtefi‘ mahalle sâyebânın kurdurup kaldı ve ordu-yı hümâyûnun Zemun’a geçmesini fermân eyledi. Ol sâ‘at yeniçeri çadırların bozup ağırlıklarıyla ta‘yîn olan sefinelere girüp geçdiler ve ancak Yeniçeri Ağası Çikoğlu Mehmed Ağa kapusuyla tabl-hanesin çalarak köprüden ubûr eyledi ve akabince cebehâne ile cebeci ve bâkî topcı ocakları vesâ‘ir mîr-i mîrân ümerâ ve ordu halkı ol berzah sudan ubûra mâni‘ olmayup, kimi develer ile köprülerden ve kimi sefineler ile Sava’dan geçüp niçeleri sudan yeldirdiler ve ordu kurulup ittifâk-ı ukalâ önlerine Zemun bayırları muhâzîsıyla nehr-i Tuna’dan Sava’ya varınca bir azîm handak hafr eyleyüp ve on beşden mütecâviz münâsib mevâzi‘lere tabyalar ihdâs ve derûnlarına kolonborna toplar ve şâhî [184a] darbuzenler ve yeniçeri ve cebeci ve topcı ve Arnavud ve Bosna yayası vaz‘ u tertîb üç güne değin metîn ü müstahkem kazılup tekmîl ve tamâm olup gûyâ ordu-yı hümâyûn bir sûr-ı azîm içine alınup hıfz olundu.

Ol gün Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa meştâsı olan Ohri’den piyâde vü süvâr üç bin miqdâr kapusu askeri ve dört bin miqdâr mîrîden yazduğı Arnavud yayası ve kapusu ve eyâleti askeriyle Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Küçük Ca‘fer Paşa ve piyâde vü süvâr binden mütecâviz kapusu ve aşiretiyle Dukakin ve Prizren sancakları beğı Arnavud Mahmûd Paşa ve Avlonya Sancağı Beğı Arnavud²⁴⁸⁹ Kaplan Paşa ve üçer ve dörder yüz nefer müsellemlerle beş nefer Arnavud beğleri, cîsrdan ubûr ve alay ile ordu-yı hümâyûna vüsûl bulup, Halil Paşa’ya serâserli kürk ve mîr-i mîrân u ümerâyâ hil‘at giydirildi.

Ol gün serdâr-ı a‘zâmın ağırlığıyla tuğun konakçı paşa Zemun’a nakl idüp, irtesi Dû-şenbih gün kethudâsı Kôr Mustafâ Efendi kapusu halkıyla Sancak-ı Şerîf’i sefineye koyup geçirdi ve mu‘tâd üzre istikbâl olup, otağ-ı serdâra getürdi.

²⁴⁸⁹ Arnavud V : - Y

Ol gün sipâh-ı silihdâr ocakları, vesâ'ir umûm asâkir-i mansûre fevc fevc geçüp cem' oldular. Lâkin guzâtın ekserî gelmedi ve Tatar'ın eseri belürmedi ve küffâr ile sahrâda mukâvemet düşvâr olup, handak içinde ceng ü müdâfa'a-i a'dâya âheng gösterildi ve Nemçe taburunun serdarı Perşlov nâm Hersek dahi Nemçe ve Macar ve Hırvat ve haydûd vesâ'ir derinti küffârdan cem' eylediği elli bin piyâde ve bir ol kadar dahi serdâr-ı cünûd-ı şeyâtîn ile İlok'dan kalkup, Varadin yoluyla Zemun sahrâsına karîb ordu-yı hümayûna dört sâ'at Tuna kenârında vâkı' Değirmenlik nâm mahalle gelüp, taburun kondurdu ve yedi gün meks eyleyüp berü hareket itmedüğünden keyfiyyet-i ahvâllerine ittilâ' içün Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Küçük Ca'fer Paşa ve Arnavud Mahmûd Paşa ve Tarsus Sancağı Beği Erkentli Süleyman Paşa ve sipâh-ı silihdârdan ve yeniçeri süvârîlerinden ve Tökeli İmre Kral ile on bin miqdâr cerd atlu asâkir-i mansûre-i cerrâra Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa serdâr ta'yîn ve mâh-ı mezbûrun on beşinci Penc-şenbih gicesi cem' olup ale's-seher üzerlerine vardılar.

Ve kâfir-i bî-dîn bî-haber asâkir-i mansûreyi gördükde, cân başına sıçrayup müretteb alay ile taşra çıkup durdu ve isteyen varsun izni olmağla gönlünde cevher olan guzât-ı İslâm'dan bir gürûh-ı mübârizân-ı ceng-âzmâ kendülerin düşmen alaylarına urup ceng ü savaş iderek taburlarına değin öyle sürdiler ki, bu mertebe hamle vü hücumun mâ-fevki mutasavver değildir.

Ve melâ'in-i dûzah-karîn ise tâkat getüremeyüp girü çekildi ve taburlarına girüp tahassun eyledi. Guzât-ı İslâm dahi aldıkları bir miqdâr baş ve dil ile avdet ve mansûren ordu-yı hümayûna gelüp, serdâr-ı a'zamdan lûtfâ²⁴⁹⁰ mazhar oldular ve cümlemiz birden sürmüş olaydık külliyyet ile düşmeni bozup kırardık. Lâkin Kemânkeş mâni' olduğın şikâyet itmekle, derd-mendin siyâsetin emr eyledi ve a'yân-ı asker şefâ'at idüp güç ile kurtardılar.

Ve asâkir-i İslâm'ın avdet eylemesini düşmen-i dîn kefare-i bed-âyîn kendülerden havf idüp, firâr itdi zu'mıyla on yedinci Şenbih gün tabur-ı makhûrıyla ol mahalden kalkup, ordu-yı hümayûna üç mesâfe-i ba'îd mahalle kondı.

Ve irtesi Bâzâr gün bi'l-cümle piyâde vü süvâr alayların düzüp, mukaddeme-i ceyş-i makhûrî zuhûr ve umûm tabur-ı menhûsıyla handaka çâr-yek sâ'at mukâbeled

²⁴⁹⁰ lûtfâ V : azîm lûtf-i ihsâna Y

çadırların kondurdu ve alaylarıyla asker-i İslâm üzerine hücum ve ikdam ve ahşâma değin bu minvâl üzre piyâde vü süvârî meydânda durdu ve bir tarîk ile yol bulamayup berü cânibden dahi aslâ hareket olunmadı. Ve derûn-i handakda hâzır u âmâde olan gâziyân-ı İslâm her çende taşra çıkmaya tâlib oldılar, rızâ virilmeyüp bölük-i mel'ûn kurşun menziline değin gelsün, ol vakt birden top tufengi serpüp andan gülbang-ı Muhammedîle be-yek-bâr üzerlerine hamle vü hücum ve cenge âgâz olunsun tenbîhiyle, herkes kollu kolunda müheyyâ bulunmak fermân buyuruldu.

Ve melâ'în ol mekândan bir hatve ilerü gelemeyüp ve irtesi Dû-şenbih gün yine alayların düzüp hareketler ve tahminler eyledi ve yine bir vechile cür'et idemeyüp, niyyet-i fâsidesinin aksi nümâyân olmağla, ol gice ağırlığıyla araba ve piyâdelerin girü gönderdi ve dahi irtesi mâh-ı mezburun yigirminci Salı gün ale's-seher süvârî alay-ı menhûsın düzüp ve tersine dönüp firâren yine Değirmenlik'e varup kondı. Ve niyyet-i tedârûki ve böyle gelüp gitmesi ahz olunan dillerden su'âl olundukda, handak üzerine hücumu münâsib görmeyüp, avdet eylemesi ve üzerine Türk askeri gelür ise bunda ceng iderim ve gelmez ise bizim de girüden gelecek imdâd askerimiz var, ol zamân külliyyet ile varup mukâbil oluruz didiklerin söyledi.

Ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün kapuları ve eyâleti askeriyle Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Yumak Mehmed Paşa ve Divrigi Sancağı Beği Mustafâ Paşa alay ile ordu-yı hümayûna dâhil olup, kaftan giydiler. Ve Sivas eyâletinden gayrı girüde kalan bakâyâ-yı guzât-ı İslâm cümle gelüp ancak Tatar askerinden nâ-ümîd olup ve kâfir-i bî-dîn ol mahalden dahi kalkup gitmeğe serdâr-ı a'zam kethudâsı Kôr Mustafâ Efendi, “Oklanmış şikârı kaçırmayalım” deyü, düşmen üzerine gitmeğe tergîb ve ızlal itmekle gönlin eyledi²⁴⁹¹.

Ve irtesi Penc-şenbih gün cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ve serhad pîrlerin otağına da'vet ve cumhûra, “Bu melâ'în-i dûzah-mekîn üzre hücum olunmaduğundan kıyâs ider ki, asâkir-i nusret-şî'ârın za'f u nâ-çârları olup, tabur itmiş olalar. İmdi bize ma'kûl olan budur ki, saflarımızı bağlayup üzerlerine doğru hareket olursa revâ değil mi?” buyurdukda, bu re'yi münâsib görüp meclis dağıldı ve ancak melâ'în ne mahalle vardı ve neye meşguldür ve bir yere kondı mı, sıhhati bilinmeğe şâfi cevâb getürmeğe serdâr-ı a'zam Silihdâr Ağası Deli İbrâhîm Ağâ'yı müntehab altı yüz

²⁴⁹¹ eyledi V : eyleyüp Y

kadar neferiyle ta'yîn ve yükrük bayrağın çeküp gitdi. Ve meğer melâ'in iki sâ'at miqdâr yürüyüp taburlanup kalmış ve guzâtı gördükde ceng gösterir şeklinde olmuş. Gelüp haber virmekle serdâr-ı a'zam emr idüp, ol gün sekizinci sâ'atde ikindiye karîb boru çalındı ve der-akab ağırlık yüklenüp piyâde vü süvâr müretteb alay ile Zemun sahrâsından ya'nî ki, derûn-i handakdan göçülüp, a'dâ-yı li'âm üzerine teveccüh ü azîmet olunup, üç sâ'at mesâfe kâfirin konup kalduğı yurda ahşâm namâzı nüzûl olundu.

Ve devâbb u insân susuz bi-hasebi'l-iktizâ ol gice anda beytûte ve irtesi Cum'a gün andan dahi hareket buyurilup *bi-avni'llâhi ta'âlâ* asâkir-i İslâm'ın ol mertebe vefret ve şevki müşâhede olundu ki, vasf olunmaz. Meselâ mu'tâd üzre mükemmel kapuları ve eyâleti askerleriyle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ çarhada dahi girü yeniçeri ve cebeci ve topcı ve Bosna ve Arnavud piyâdesi ve dahi girü sipâh u silihdâr ve müteferrika ve çavuş alaylarıyla serdâr-ı a'zam yürüyüp, iki sâ'atde melâ'in-i dûzah-karârın mukâbiline karîb mahalde, Tuna kenârına nüzûl ve yeniçeri vesâ'ir tavâyif-i asker etrâflarına handak hafrına mübâşeret ve itmâma karîb zamânda melâ'in taburun kaldırıp yola revâne olmağla, serdâr-ı a'zam ocak halkıyla orduda kalup sâ'ir süvârî asâkir-i İslâm kâfirin önün alup, ceng göstermekle müşrikîn-i bî-dîni işgâle me'mûr ve gönlünde cevher olan guzât-ı Müslimînden dil ve kelle getürenlerin ihsânlar ile mesrûr eyledi.

Ve egerçi kâfirin Varadin'e gidicek yolu üzerinde Karflovça boğazı zapt olunur ise, zarûfî sahrâ yoluyla gitmek iktizâ ider ve birkaç gün eğlenür. Ümîddir ki, Tatar askeriyle Han hazretleri dahi²⁴⁹² irişür mülâhazasıyla küffârın önün alup boğaz zapt olunmak müvecceh görülmekle, ol gice altıncı sâ'atde umûm hareket, ol sâ'at mesâfe kat' olunup, irtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Şenbih gün küffâr-ı dûzah-karârın aslâ üzerine hücum mühimm olmayup, tabur-ı makhûrî civârından ilerü mürûr ve bi'l-külliyeye düşmeni girü alıkoyup, İslankamin palankasıyla Varadin kal'asının beyinde nehr-i Tuna kenârında nüzûl ve yine gereği gibi Tuna kenârında metris alınup kâfirin mürûruna iştigal gösterildi.

Ve ol gün menzile nüzûlden mukaddem gâziyân-ı serhad etrâfı cüst ü cû iderken meğer melâ'inin Erdel'de olan taburundan piyâde vü süvâr bin beş yüz müsellâh harbî küffâr ve Tuna'dan dahi sefîneler ile gelen yedi yüz araba avret ve oğlan imdâd tarîkiyle tabur-ı makhûra geliyor haberin alup, serdâr-ı a'zamdan istizân eylediler ve koyun tuza

²⁴⁹² dahı V : - Y

varur gibi üzerlerine hamle vü hücum ve ân-ı sâ'atde kimin tu'me-i şemşîr ve kimin beste-i zencîr eyleyüp, ferd-i vâhid tabur-ı makhûra varup necât bulmak müyesser olmayup, zahîre ve mâl ganîmetleriyle muğtenem olup bunca kelle ve dil ile huzûr-ı serdârîde [184b] gelüp, me'mûllerinden ziyâde lûtfâ mazhar oldular. Ancak Tuna üzerinde bulunan sekiz kıt'a sefineleri halâs olup, taburlarına rehâ buldılar. Asâkir-i mansûre bu gazâ-yı mukaddemi fâl-i mübârek dutup, hemîşe kefare-i bî-dîn-i makhûr-ı müdemmer, guzât-ı muvahhidîn-i mansûr-ı muzaffer du'âsıyla dest-i niyâzların güşâd eylediler.

Çün ahşâm oldu, ol gice ordu-yı hümâyûn etrâfına emr olunan handak nısf mertebe itmâm-ı karîn olup, mevcûd yüz elli kıt'a kolonborna ve şâhî topları münâsib mahallere vaz' u tertîb ve bi'l-cümle yeniçeri cebeci topcı ve Bosna ve Arnavud yayasıyla Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Küçük Ca'fer Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa ve Arnavud Mahmûd Paşa ve kapularıyla Arnavud ümerâsı metrise girüp, emr-i Hakk'a muntazır oldılar.

Şahâdet-i Vezîr-i a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa der-kurb-i Salankamen ve avdet-i asâkir-i İslâm

İrtesi mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Bâzâr gün, beyne's-salâteynde ser-leşker-i küffâr olan Prençlovi la'în piyâde vü süvâr yüz binden mütecâviz cünûd-ı şeyâtîn-i hazelân alayların yasayup, asâkir-i İslâm üzerine yürüdi. Serdâr-ı a'zam Fâzıl Mustafâ Paşa dahi livâ-yı şerîfi alup, metrise vaz' eylediği piyâde tâ'ifesiyle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâdan gayrı bi'l-cümle süvârî asâkir-i mansûre ile handakdan taşra çıkup metrisler nihâyetinde safların bağladı. Meselâ mu'tâd üzre yemîn ü yesâr sipâh-ı silihdâr zümresi gediklü müteferrika ve çavuş ile kalb-i askerde karâr idüp, önüne yigirmi kıt'a şâhî top vaz' cânib-i yesârında silihdâr zümresi metrislere muttasıl olup, cânib-i yemîninde sipâh zümresi mukâbelelerinde sağ tarafa doğru Kürd Türkmân askeriyle Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Seyyid Kemânkeş Ahmed Paşa dahi öte Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa dahi öte Mar'aş Beğlerbeğisi Yumak Mehmed Paşa kapuları ve eyâletleri ve eyâletlerinde olan mîr-i mîrân u ümerâ askerleriyle cümle

bir saf olup, nihayetlerinde üç yüz miqdâr âdemiyle Tökeli İmre Kral durup, bu minvâl üzre tertîb-i²⁴⁹³ sufûf eyledi.

Melâ'în-i dûzah-karîn dahi cümle yayasın Tuna kenârıyla metris-i İslâm üzerine ve atlasun asâkir-i İslâm atlası alaylarına âheste âheste yürüdüp, vakt-i asrda mukâbelesinde ve cenge mübâşeret eyledi. Ve handaka karîb geldüklerinde metrislerde olan cümle toplar sekizer nevbet atılup bir mertebe alay-ı menhûsların darb eyleyüp, zukaklar açdı ki tâ'bîr olunmaz. Lâkin kırıldığına bakmayup donuz sürüsü gibi metrisler üzerine hücum ile azîm muhârebe vü mukâtele eyledi, niçe bini tu'me-i şemşîr olup def' olıcak dilâverân-ı İslâm gayrete gelüp metrislerinden sell-i seyf taşra yürüyüp, bir mertebe ceng [ü] peygâr eylediler ki, bir gazâda misli sebkat itmemiştir.

Bu hücumda Yeniçeri Ağası Çikoğlu Mehmed Ağa ile baş-çavuş ve küçük çavuş ve yigirmi yedi nefer çorbacı, bir ol kadar odabaşı ve beş yüz miqdâr yeniçeri zümre-i şühedâya mülhak ve bir miqdârı dahi mecrûh olup, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* hezâr zor zar ile piyâde kâfirin darb-ı şemşîr ve dâne-i top tûfeng ile rûy-ı mundarın çevirüp, bozup dağıldıkların ser-leşker-i dûzahiyân Prençlovi la'în göricek, tekrâr ikdâm eyleyüp piyâdeyi metris üzerine yürütdi. İki kat piyâdesiyle atlasun dahi süvârî guzât-ı İslâm alaylarına hücum itdirdi. Berü cânibden dahi karşı varıldığı esnâda taraf-ı düşmenden atılan dane-i top tûfengden Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa yanında olan Kürd Türkmân bed-bahtları ürküp girü firâr itmekle, sağ kolun inhizamına sebep olup, ol kol külliyyet ile şikest ve kenâr-ı selâmete atf-ı inân itmeleriyle, serdâr-ı a'zam yalnız kalbgâh askeriyle kalup, bi'z-zarûrî umûm kâfir alaylarına hamle vü hücum yürüyüş idüp, Allâhü Ekber sadâ-yı top tûfeng nâ'ra-i gülbang-ı Muhammedî birle bir mertebe ceng [ü] cidâl harb-i kıtâl oldu ki, hâme-i lisân tahrîr ve takrîrinde âciz beyân-ı tîr ü nîzeler bürrân-ı tîg ü şemşîrler gürîzân, Türkçe-bilmez İbrâhîm Paşa ile ordu²⁴⁹⁴ kâdısı efendi gediklü müteferrika ve çavuşandan elliden mütecâvizi şehîd, vesâ'ir sipâh-ı silihdâr zümresinden ve çavuşân ve kethudâ yerinden dört yüz miqdâr guzâtın kimi zümre-i şühedâya mülhak, kimi mecrûh-ı amel-mânde olup, kiminin atları düşüp piyâde kalmış iken, yine dilîrâne hareket ve hamiyyetten kalmayup, herkes kıtâl üzre iken Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa sağ kolun şikestliğin ve silihdâr kolunun mübâlağa cengin müşâhede itmekle, kapısı ve eyâleti askerin alup, berk-ı hâtîf,

²⁴⁹³ tertîb-i V : tertîb birle Y

²⁴⁹⁴ ordu V : ordu-yı hümâyûn Y

metrisden çıkup gülbâng çeküp mahall-i düşvârda irişdi. Düşmen alaylarına girişüp niçe bî-dîni hâk-i helâke düşürdi, guzâta takvîyet virdi. Gitdikçe taraf taraf nâ'ire-i ceng işti'âl bulup, bir dem melâ'îne emân u ârâm virilmeyüp önlerinde olan ikişer kat piyâde vü süvâr alayların perâkende vü perîşân iderek, asâkir-i İslâm'ın mukaddimesi öte başa çıkup, kâfir zebûn-ı şikest ve makhûr cengden me'yûsen inhizâma yüz tutmuş iken, *bi-iradeti'llâhi ta'âlâ* taraf-ı düşmenden atılan dâne-i kurşun serdâr-ı a'zamın eline râst gelüp attan yıkılup şehîden fevt ve [âzim-i] Firdevs [ü] na'îm ve izdihâmdan cism-i pâki nâ-bûd u nâ-peydâ ve serdâr düşdi sadâsı şâyî' olmağla, asâkir-i İslâm'a azîm fütûr ı inkisâr gelüp, perîşân olduklarından gayrı mukaddem firâr iden Kürd Türman tâ'ifesinin karşuluğı olan kâfir alayları meydânı hâlî bulup, ordu-yı hümâyûn ardında metris olmaduğın câsûsladup, ol mahalden ferce bulup Nemçe ve Macar atlası bir uğurdan hücûm idüp orduya girdi. Firâr iden sağ kol askeri artık birbirlerine muvafakat idemeyüp tekâsül itmeleriyle, cümlesi silihdâr kolı üzerine düşdüğü vakt idi ki, melâ'in-i hâsirîn ordu-yı hümâyûnda olan metris erbâbını enseden şaşırdı. Kudret-i Hayy-ı Kadîr içerüde bulunan ümmet-i Muhammed at deve katır ürküp, metrisler üzerinde ve handakdan taşra çıkdılar ve Tuna kenârında olan gemileri askerin dahi taşra döküp, anlar da bir mahalden orduya girdiler. Guzât-ı İslâm gördi ki, serdâr gitdi ordu-yı hümâyûn yed-i a'dâyâ girdi, cengden dest ü pâyları soğuyup, her kârdan me'yûs oldular.

Vakt-i gurûb irişdi, her biri başı kaydına düşdi. Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Halil Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Küçük Ca'fer Paşa kapuları ve eyaleti askerleri vesâ'ir piyâde tâ'ifesiyle metrisden çıkup, livâ-yı Rasûl yanına geldiler. Mukaddem Silihdâr Ağası Deli İbrâhîm Ağa mahall-i kıtâlde livâ-yı Rasûl'i zaptına almağla, neferât kendüden ayrılmayup muhâfaza itmişler idi. Cümle a'yân-ı asker altına cem' olup at arkasında meşveret eylediler. “Artık asker-i İslâm'ı selâmete çıkarmakdan gayrı bir vechile tedbîr-i âher tedârüki mümkün değildir” deyü ittifâk eyleyüp, yeniçeri cebeci topcı Arnavud ve Bosna vesâ'ir kusûr erbâb-ı metris piyâdeleri gelince değin te'hîr olunup, ol mahalde bi'l-cümle asâkir-i mansûre ma'rekegâhdan sahrâ-yı selâmete çıkdıktan sonra, bi'l-küllîyye ordu-yı hümâyûn ve mühimmât-ı cebehâne ve toplar yerinde kalup, piyâde vü süvâr asâkir-i İslâm şikeste ve zahmdâr mâl-ı menâl esvâb-ı eskâlden rû-gerdân, ancak birer başlarıyla halâs hâyib ü hâsir ayak ayak Belgrad'a doğru teveccüh ü azîmet eylediler. Takdîr-i İlâhî bu imiş, küffâr-ı hâksârın dahi harekete mecâlî kalmayup dem-beste ve hayrân ü sergerdân sülûsi miqdârının kimin helâk kimin

zahmdâr olup hezîmete yüz tutmuşiken, baş gidince ayak pâydâr olmaduğı gibi, vak‘a zuhûr eyledi.

Bi'l-ittifâk cünûd-ı İslâm'dan beş bin miqdâr gâzî şehîd ü sa‘îd ve kırk bin miqdâr kâfir tûğ u tîr u şemşîr dâne-i top tûfeng ve hadeng ile mürd-i helâk olduğı tevâtüre irdi. Ol gün İslankamin kal‘ası kurbunda kâfirin sekiz yüz kıt‘a cebehâne ve zahîre sefineleri meks üzre olduğın Tuna Kapudanı Mustafâ Kapudan haber almağla, ol sâ‘at berk-ı hâtîf donanma-yı hümâyûn ile üzerlerine varup mukâbelesinde esnâ-yı mukâtelede cebehânelerine âteş-i kahr-ı İlâhî te’sîr itmekle, bir miqdârı ihrâk bi'n-nâr, bir miqdârı gark-ı âb ve kusûrı külliyyet ile ahz u kabz-ı guzât-ı muvahhidîn olup, nihayetsiz mâl-ı ganîmete muvaffak oldukları yevm-i ma‘rekeye müsâdif düşdi.

Bozgun asâkir-i İslâm dahi ol gice sabâha değin yürüyüp, irtesi Dû-şenbih gün Zemun'dan²⁴⁹⁵ Belgrad köprüsi başına gelüp, müzâhame ile üç gün üç gicede gücile Belgrad yakasına geçüp hayrân-ı sergerdân kaldılar. Cümlelerin ittifâkıyla Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Halil Paşa serdâr nasb, Sancak-ı Şerîfi otağına indirüp, emâneten teslîm eylediler.

Ol gün Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa Zemuna gelmişidi. Asâkir-i İslâm'ın avdetin görüp, ol dahi berü cânibe geçdi. Yigirmi yedinci Salı gün bir miqdâr Tatar askeriyle Kırım hanı Sa‘âdet Giray Han dahi düğün aşısı savıldıkda, Belgrad'a gelüp, gazâyâ irişmedüğünden kendüye ve halka hüzn-i azîm ârız oldu. Yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün cümle a‘yân-ı asker, Serdar Vezîr Halil Paşa otağına cem‘ olup, ahvâl-i seferi vukû‘ı üzre yazup mühür urdılar, serdârın kapucılar kethudâsıyla rikâb-ı hümâyûna mahzar idüp gönderdiler. Emr-i hümâyûn ne yüzden cârî olur ise, ana göre hareket olunmak üzre Belgrad sahrâsında tevakkuf ve cevâbın muntazır durdılar.

İstâilâ-yı küffâr kal‘a-i Lipova

Mâh-ı Zilhicce'nün üçüncü Dû-şenbih gün, Han hazretlerinin vezîri Bâhâdır Ağa yedi bin miqdâr cünûd-ı Tatar'a baş olup **[185a]** yedi yüz miqdâr dahi gönüllü askeri koşulup tabur ardına Varadîn câniblerine gönderildi. Mahall-i ma‘rekeye varup melâ‘inden eser yok, laşe-i mudarların seyr eylediler. Kemâl mertebe za‘f u fütûrlarından ordu-yı hümâyûn çadırlarının ekserin yakup, mecrûhların gemileriyle

²⁴⁹⁵ Zemun'dan V : Remun'dan Y

gönderüp kalkmış, Varadin kal'ası önüne konup, cenge elvirmeyen askerin ayırup, Varadin köprüsünden karşı Segedin sahrâsına geçmiş, bir baş varup Moriş suyundan karşı Temeşvar yakasında Çanad'a geçüp, Lipova kal'asın muhâsara itmiş, üç gün döğmüş dördüncü gün mahsûr-ı Müslimîn nâ-çâr kalup vire itmiş, virelerin tutmayup mîr-livâları Malâtiyeli Bekir Paşa ile selefi Bodur Gürcü Süleyman Beğ'i bi'l-cümle kal'a kulu ile esîr idüp, bu takrîb ile kal'ayı zapt itdüklerin gelüp haber virdiler.

Sipâhîler Ağası Ömer Ağa, vezîr-i a'zam düşdüğü gibi kendüye lâzım olan yerinde sâbit-kadem olmak idi, bî-ceng ü cidâl bayrağın çeküp girüye firâr ve cümleden evvel Belgrad'a gelmek ve inhizâma sebep olmak töhmetiyle, mâh-ı mezbûrun yedinci Cum'a gün serdâr otağı önünde boynu urulup yerine zu'amâdan Gümüş Mehmed Ağa nasb olundu.

Ve ocak kethudâsı Ali Ağa ve Başçavuş Mustafâ Ağa dahi azille ta'zîr ve yollarıyla mansıbları âhere tahmîl oldu. Ve Semendire kal'asında mahbûs Kapudan-ı sâbık Bıyıklı Ali Paşa ıtlâk ve yine kapudanlık mansıbyla kâm-yâb olup, huzûr-ı serdârîde kaftan giydi.

Ve ikinci Çehâr-şenbih gün Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa kapısı ve eyâleti askeri ve üç bin Tatar ve üçer yüz sipâh-ı silihdâr zümresiyle araba ve deve ve katır ile Temeşvar muhâfızlarına yedi bin keyl zahîre getürüp, on bir günde varup geldi. Guzât-ı mü'minîne azîm müzâyaka mahallinde irişdüğünden tâze hayât buldılar.

Tevcih-i mühr-i vezâret ve serdârî-i Kādı Ali Paşa

Ordu-yı hümâyûndan irsâl olunan mahzar, mâh-ı Zilhicce'nün altıncı Penc-şenbih gün Edirne'ye gelüp, mahfî kâ'im-makâm vezîr-i sâni kâdıya îsâl, şeyhü'l-İslâm ve kâdı-asker efendileri hânesine da'vet idüp, mahzarı gösterdi. Gelen âdemi getürüp söyletdi ahvâle vâkıf oldılar. Rûm-ili Kâdı-askeri Yahyâ Efendi, kâ'im-makâm paşaya, “Serdâr-ı asâkir-i İslâm olup, hemân şimdi ale'l-acele kalkup ordu-yı hümâyûna gidersen pâdişâh hazretlerinden recâ idüp, sana mühri alıvirelim” didi. “Baş üstüne hizmet buyurun, mukadderi sarf itmek benden” demekle, cumhûr tarafından şeyhü'l-İslâm efendi vekîli nasb olup, huzûr-ı hümâyûna gitdiler. O gün²⁴⁹⁶ pâdişâh hazretleri tebdîl-i hevâ içün şehre karîb Tunca kenârında Yahşi-fakîh nâm karye mesîregâhına teşrîf buyurmuşlar idi. Mukaddem kâ'im-makâm paşa, şeyhü'l-İslâm efendiyle rikâb-ı

²⁴⁹⁶ gün V : - Y

hümâyûna varacakların bildirmekle, yorgaya binüp Alay Köşkü'e nâzil, öyle namâzın edâ eyledikleri vaktde anlar da gelüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdiler. “Hayır mı Paşa?” buyurdılar. “Allâh pâdişâhımın vücûd-ı hümâyûnların hatâsız idüp, size ömür” vezîr-i a'zamın şahâdetin ve asâkir-i İslâm'ın vâkı' hâlin bir bir takrîr eyleyüp mahzarı arz eyledi. Du'â idüp karşı durdı, serdârlık ile ordu-yı hümâyûna gitmek şartıyla sadâret-i uzmâ kâ'im-makâm paşa kullarına ihsân olunmasını cümle ulemâ dâ'îleri recâ itdüğün, Dâru's-sa'âde ağası şeyhü'l-İslâm efendi lisânından pâye-i serîr-masîre arz itmekle, müsâ'ade eyleyüp tefvîz ü inâyet ve mühr-i cedîd yapılıncâ değin, Hasodabaşı ağada olan mühri ariyeten alup, henüz sâ'at yedide idi, bizzât yed-i hümâyûnlarıya paşa-yı mûmâ-ileyhe teslîm, kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs ve yedine hatt-ı şerîf virüp, “Seni kendüme vezîr-i a'zam vekîl-i mutlak ve serdâr-ı asâkir-i İslâm itdim, göreyin seni dîn ü devlete sadâkat üzre hizmet ve şer'-i şerîf üzre hareket idüp, her vechile re'âyâ fukarâsın himâye idegör, zulme rızâ-yı hümâyûnum yokdur. Fezâhatın işidirsem hakkından gelür[üm] cümle ibâdullâh sana Allâh emâneti olsun, bir gün evvel tedârükini görüp gidesin. Belgrad'a vardukda ukalâ ile meşveret eyleyüp, gereği gibi serhaddin intizâm-ı ahvâliyle mukayyed olup, anda kıslamak enfa' ise ana göre hareket idesin” tenbîh buyurdu. Küçük Defterdâr Dimetokalı Ali Efendi, Başdefterdâr ve Çavuşbaşı Vekîli Şehrî Mehmed Ağa asâleten çavuşbaşı olup kaftan giydiler.

Serdârî-i Koca Halil Paşa be-Engürüs

Egerçi Vezîr-i a'zam Ali Paşa serdârlık ile Engürüs serhaddine irişmek fermân buyuruldu. Lâkin bi-hasebi'l-iktizâ tecdîd-i mühimmât-ı seferiyye ve cem'-i hazâyin tedârükiçün birkaç gün Âstâne'de meks olunmanın lüzûmı olmağın, vükelâ-yı devlet ittifâkıyla vezîr-i a'zam serhadde varınca, ol cânibleri muhâfaza içün Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Halil Paşa'ya Engürüs serdârlığı ve Kul Kethudâsı Eğinli²⁴⁹⁷ Mehmed Ağa'ya yeniçeri ağalığı müvecceh görölmeğün, sekizinci Penc-şenbih gün vezîr-i a'zam Alay Köşkü'de pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp arz u istîzân eyledi. Mûcebince tevcîh ü inâyet buyurılıp, asâkir-i İslâm serhadden dağılmamak üzre Sancak-ı Şerîf dahi yine Halil Paşa'da durup, serâserli semmûr kürk ve bir kabza murassa' kılıç ve yeniçeri ağasına dahi sâde hil'at ve cümleye istimâleti mutazammın hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile Silihdâr Sarı Muslı Ağa gönderildi. Ve Kırım hanı Sa'âdet Giray'a dahi bu minvâl üzre başka bir hatt-ı şerîf yazıldı: “Sen ki Kırım hanı

²⁴⁹⁷ Eğinli V : - Y

Sa‘âdet Giray'sın mukaddemâ senin ile olan ahd-i mîsâk re'y-i savâb kavı-i murâd böyle miydi? Yazık senin nâm u şânına. Asâkir-i İslâm kullarım cân u başlarıyla dîn uğruna çalışup niçeleriyle vezîr-i a‘zamım ve yeniçeri ağam şehîd olalar, sen yedi sekiz sâ‘atlık yerde bulunup imdâda irişmeyesin. Murâd itsen bu denlü mesâfe sana göre ancak bir kamçılık yer idi. Gayret-i İslâm bu mudur? Ma‘lûm oldu ki, ihmâl ü tekâsül ve hıyânet sende imiş, hıyânet bana değil Allâh'adır. Takdîr bu imiş bir işdir oldu olmamak gerek idi. Biz bunu Allâh'dan bilürüz. Ba‘de'l-yevm tiynetinde olan vahşeti giderüp, var kuvveti bâzûya getirüp serdârım Halil Paşa ile yek-dil hizmet-i hümayûnumda bulunup, gayret-i İslâmiyye'yi yerine getirüp, a‘dâ-yı dîn kefare-i bed-âyînden ahz-ı intikâm itmede makdûrun sarf idesin” buyurdılar.

Ol gün merhûm vezîr-i a‘zâmın pâdişâha lâıyk muhallefâtı zaptına, Büyük Mîrâhûr Taslak İsmâ‘îl Ağa İstanbul'a gönderildi. Tokuzuncı Bâzâr gün arefe muhakkak iken Edirne Kādısı rızâ virmedi ve irtesi Dû-şenbih gün Vezîr-i a‘zam Ali Paşa'nın tuğu çıkup kapısı önüne dikildi.

Ol gün ikinci dîvânı Hasoda köşkünde olup, huzûr-ı hümayûnda aşr-hânlara atıyyeler virildi. Salı gün a‘yân-ı dîvân Bâbu's-sa‘âde'de dâmen-bûs-i şehriyârî ile müşerref ve önlerine düşüp alay ile Sultân Selîm Câmi‘-i şerîfine indirdiler. Bayram namâzın kılup ke'l-evvel sarâya getürdiler, el öpülürken mübârek başlarına iki sorguç mücevveze ve arkalarına şîbe kaplı semmûr kabanitse kürk giyüp, câmi‘e teşrîf ve avdetlerinde küçük destâr üzre Sultân Murâd sorguç sokunup, şîbe kaplı kakum kabanitse giymişler idi.

Ahşâm Çehâr-şenbih gicesi üçüncü sâ‘atde kıble cânibinden iki uçları sivri merdâne şekilli bir mehîb şihâb zâhir ve şimâle doğru giderken ortadan bölünüp pâre pâre olup rûy-ı arza döküldi. Kamer bu denlü meh-tâb iken ziyâsın zâ‘il idüp şu‘lesinden âlem münevver oldu.

Belgrad yolında vâkı‘ Yagodine ile Batıçine beyninde Devebağırdan derbendin Nemçe cânibinden cem‘ ve Tuna'dan geçen beş bin miqdâr haydûd kâfiri zapt, niçe nüfûsı katl ve âmed ü şüd münkatı‘ olup, mukaddem ordu-yı hümayûna giden hazîne ile Adana Beğlerbeğisi Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa geçemeyüp, Yagodine'de kalduğın der-i devlete²⁴⁹⁸ arz eyledikde, ol havâlılerin il erlerin yanına alup, mel‘ûnları

²⁴⁹⁸ der-i devlete V : der-i devlet-medâra Y

def' ve derbendi zapt u muhâfaza itmek şartıyla, Edirne Bostancıbaşı Süleyman Ağa'ya Köstendil sancağı virildi.

Yine mamak ustasıyken fukarâya zulmünden katli müceb iken sadr-ı sâbık merhûm Fâzıl Mustafâ Paşa kılıcından firâr ve henüz meydâna çıkan Arnavud Receb Usta, vezîr-i a'zama virdiği rüşvet ile bostancıbaşı olup, vezîr-i a'zam sarâyında kaftan giydiler. Ol dahi iki yüz bostancıyla haydûd üzerine ta'yîn olundu. Lâkin def'i mümkün olmadı. Sefer avdetinde guzâtdan niçesin katl ve emvâl ü erzâkların gâret idüp, kimseyi geçirtmez oldılar. Hatta serdâr Koca Halil Paşa, Sancak-ı Şerîf'i Arnavud Mahmûd Paşa'ya virüp, hezâr mihnet ile Köstendil dağlarından aşırup güç ile Niş câniblerinden selâmete çıkardılar. Âkıbet mel'ûnların mazarratı ol havâlîlerde tâ sulh vaktlerine değin sürinüp kaldı. Senevî üçer dörder bin âdem telef itdükleri hadd-i tevâtüre irdi. Devrisi yıl hazîneyi urup, beş yüz kîse miqdâr akça aldılar.

On yedinci Dû-şenbih gün Salahor Arab Beşîr Ağa ile Han hazretlerine hatt-ı hümayûn gönderildi, yanında olan Tatar askeriyle Pançova'ya geçüp, kış eyyâmları irişüp düşmen ayağı kesilince değin, Temeşvar ve Yanova ve Köle ve Varat kal'aların muhâfaza itmek üzre ol havâlîlerde gezinmeleri fermân buyuruldu.

On sekizinci Salı gün, vezîr-i a'zam **[185b]** Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, arzı mücebince Silihdâr Beğzâde Ali Ağa'ya vezîr-i sâni haslarıya Kubbealtı inâyet olup, serâserli kürk ilbâs, yigirminci Penc-şenbih gün taşra çıkmaya me'zûn olup, kendüye mihmân kılındı. Yerine Çukadâr Çerkes Osman Ağa silihdâr olup, çukaya kaplu semmûr erkân kürk giydirildi. Mukaddemâ Usturgon ma'rekesinde Leh askerinde İlbav hatmanı yedine giriftâr olan Vezîr Midillülü Mustafâ Paşa yetmiş bin gurus ve Bî-namâz Halil Paşa kırk beş bin gurus bahâya kesilüp, Boğdan Beği kefâletiyle henüz gelmişler idi. Vezîr-i a'zama buluşdılar, merhameten Vezîr Mustafâ Paşa'ya kendü hazînesinden bin gurus harçlık, bir semmûr kürk, bir donanmış at virüp pâdişâhdan recâ idüp, Musul eyâletin Halil Paşa'ya, Arz-ı Rûm eyâletin alıvirüp, selefi Vezîr Öküz Ömer Paşa'ya Van eyâletin tevcîh eyledi.

Bundan akdem firâr-ı ihtifâ iden defterdâr-ı sâbık Vezîr Doğancı Hüseyin Paşa, sadr-ı sâbık Fâzıl Mustafâ Paşa fevtinden sonra kılıçdan kurtuldum zu'mıyla meydâna çıkmış ve Edirne'ye gelmiş idi, yigirmi birinci Cum'a gün vezîr-i a'zama vardı, "Bana

küllî²⁴⁹⁹ gadr oldu. Devlete itdüğün hizmet bilinmedi, mîrîye bu kadar akçam geçdi luft idüp beni bir mansıb ile kayırın” deyü yalvardı. Vezîr-i a‘zam dahi, “Sana gadr olduğün bilürüm, gerekdir sana bir mansıb” didi. Çavuşbaşıya, “Var bunu pâdişâha götür, yine Basra eyâletine kürk giydirsın” buyurup, kulağına habs eylemesini fermân itmekle, getirüp kapu arasına habs eyledi. Zorbalar vaktinde defterdâr bulunup, eşkıyâ ile müttefik vücûda getürdüğü niçe ef‘âl-i şeni‘asından ötüri, katline virilen fetvâ-yı şerîf üzre izâlesin rikâb-ı hümayûna telhîs idüp, mücebince hatt-ı hümayûn sâdır olmağla, irtesi şenbih gün boğulup cesedi hâric-i bâb-ı hümayûna bırakıldı.

Yigirmi dördüncü Dû-şenbih gün, vezîr-i a‘zam nâmına olan yâdigârın ma‘a'l-kerâha otağı çıkup, Hızırlık bağları altında kumluğa kuruldu. Ol gün Büyük Mîrâhûr Taslak İsmâ‘îl Ağa İstanbul'dan gelüp, sadr-ı sâbık Fâzıl Mustafâ Paşa muhallefâtın getürdi. Nukûddan eser yok, ancak serdârlığında pâdişâhdan ihsân olan üç aded pençe ve dört aded top sorguç, dört aded hançer, üç aded kılıç, dört aded tırkeş, iki mükemmel dîvân rahtı, iki serâserli kürk getirüp, vezîr-i a‘zama teslim eyledi. Ol kelb-i akûr dahi Hasoda köşkünde huzûr-ı hümayûna varup arz eyledi. Merhûmun babası ve karındaşı ve kendünün cem‘ eyledüğü mâl-ı Kârûn'ı yudup, ancak pâdişâha devede kulak gösterdi.

Otuzuncu Bâzâr gün Hasoda köşkünde vezîr-i a‘zamin arzıyla, Rûm-ili Kâdı-askeri Yahyâ Efendi azl olup, yerine Anadolu Kâdı-askeri Seyyid Topal Ali Efendi ve anın yerine İstanbul'dan munfasıl Hocaşâde Seyyid Osman Efendi nasb oldu. Ve mukaddemâ Kıbrıs'a nefy olan Atbazarılı Seyyid Şeyh Osman Efendi ve Rûm-ili sadrından ma‘zûl İmâm İbrâhîm Efendi'nin fevti haberi gelüp, bâkîleri Şa‘bânşâde Mehmed Efendi ve Tefvîkîşâde Mehmed Efendi ve Mirza Mustafâ Efendi ve Türk Hasan Efendi itlâk olundılar. Sene bunda encâma irdi.

Muhârebe-i Françe ve Nemçe

Sene-i mezbûre kış ortasında, otuz bin Françe askeri kar soğuk şiddetine bakmayup yigirmi kıt‘a top ile Flandre memleketine girüp, hayli ganîmet ve hazîneye muvaffak oldılar ve sene-i mezbûre Martı'nda bizzât Françe Kralı oğlu ile kalkup, yine Flandre memleketinde vâkı‘ metânet ile meşhûr Mones nâm kal‘ayı muhâsara idüp, on beş gün döğdi. Metrisleri açdıktan sonra nâ-çâr kalup vire ile aldılar. Nemçe ve İspanya ve İngilis ve Felemenk askerleri cem‘an yüz bin miqdâr olup, ol kal‘a imdâdına üç sâ‘at

²⁴⁹⁹ küllî V : külliyyetle Y

karîb mahalle gelmişler iken, cür'et idüp kal'aya imdâd koyamadılar ve Françe Kralı kal'a-i mezbûre altında iken Duka Sabodya üzerine gönderdüğü dîger askeri Vilo ve Faraniş nâm kal'aları ve şehri muhâsara ve feth idüp, metânet ile meşhûr leb-i deryâda vâkı' Nis²⁵⁰⁰ nâm kal'ayı ve varoşı dahi zapt eyledüğü haberi geldi.

Ve sene-i mezbûrede Françe'nün yüz kıt'a ceng gemileri Bahr-i Muhît'de İngiliz ve Felemenk'in yüz kıt'a gemilerine râst gelüp, ceng-i azîmden sonra İngiliz ve Felemenk hayli gemilerin batırıp meydân Françalulara kaldı.

Ve sene-i mezbûre Agustosu'nda Akdeniz'de olan Françe kalyon ve çekdirir ve humbara gemileri varup, İspanya zaptında leb-i deryâda Barselona ve Alikan[te] nâm iki şehrin bir miqdârını yakdılar ve kara cânibinde olan Françe Askeri dahi yine İspanya zaptında olan Katalonya nâm vilâyetde vâkı' Orçlu? nâm bir azîm şehrin aldıktan sonra atlu askeri yürüyüp Flandre memleketinde atlu düşmenlerinin ardın alup bozdı ve Lipoça nâm şehri dahi humbara ile döğdiler ve Nemçe çasarı bu memleketlerin tahrîb ü zapt olduğın işidüp aklı gitdi ve İspanya'nın Reyn suyu alt tarafında olan kal'aların ve Duka Sabodiye memleketin Françelüden muhâfaza fikriyle imdâd göndermek üzre olup, Pimon²⁵⁰¹ nâm eyâletden gayrı bir vilâyeti kalmayup, dâmâdı Barfiş nâm serdârın yigirmi bin Nemçe askeriyle Duka Sabodiye imdâdına gönderüp, ellerinden giden Sözen nâm kal'ayı varup muhâsara itmişiken, Françe askeri irişüp kaçırdılar. Andan yürüyüp Sabodiye eyâletine varup Monmelyah nâm kal'ayı muhâsara idüp, kıtâl-i azîmden sonra Kânûn-ı evvel'in yigirmi birinci gün ol dahi vire ile feth oldu.

Vefeyât-ı vüzerâ-yı izâm Fâzıl Mustafâ Paşa²⁵⁰²

²⁵⁰⁰ Nis V : Nisa Y

²⁵⁰¹ Piyemonet

²⁵⁰² Bu başlığın altı boş bırakılmıştır.

BİN YÜZ ÜÇ SENESİ VEKÂYİ'İNDENDİR

Sene-i mezbûre Muharrem'inin gurre-i Dû-şenbih gün ki, ibtidâ-yı mîzândır, irtesi Salı gün Salahor Sarı Muslı Ağa Belgrad'dan gelüp, Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Halil Paşa serdârlığı ve Kul Kethudâsı Eğinli Mehmed Ağa yeniçeri ağaların kabûl ve kul tâ'ifesi itâ'at itdüğü haberin getürüp, vezîr-i a'zam nâmına koca mekkârın yüreğine su serpilüp, aklı başına geldi.

Sekizinci Dû-şenbih gün Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa mahall-i ma'rekeden firâr itmek ve mîr-i haclığında şerîf-i Ka'be'nün ıyâzen billâh ecdâdına²⁵⁰³ sövmek ve sadr-ı sâbık Fâzıl Mustafâ Paşa Kethudâsı Kör Mustafâ Efendi Paşa merhûmı idlâl idüp, tehlukeye salmak ve şahâdetin seyr eylemeyüp halka fâş itmek ve kendüye lâzım olan yerine vekâlet ile sâbit-kadem olmak idi, itmeyüp livâ-yı Rasûl'i cebren girü döndürüp hezîmete sebep olmak töhmetiyle, katllerine virilen fetvâ-yı şerîf üzre izâleleriçün, Serdâr Koca Halil Paşa'ya hitâben sâdır olan hatt-ı şerîf ile Salahor Abaza Osman Ağa Belgrad'a gönderildi.

On üçüncü Şenbih gün Anadolu Müfettişi Kapucubaşı Genc Mehmed Ağa, Aydın ve Saruhan ve Menteşe semtlerinde kesüp gönderdüğü seksan aded eşkıyâ başları gelüp hâric-i bâb-ı hümâyûna bırakıldı.

Ferâgat-i sefer-mânde-i Vezîr-i a'zam Ali Paşa be-Âstâne

Çün vezîr-i a'zam-ı koca mekkâr, istiqlâl da'vâsına düşüp, huzûr-ı hümâyûna da'vet, “Niçe bir özr bahâne idersin, kalkup git ve illâ hakkından gelürüm” itâb buyurdukça, “Gâh hazîne yok tahsîli mümkün değil, gâh asker dağıldı cem'i kâbil değil, gâh mühimmât-ı cebehâne düşmene [186a] kaldı tecdîde muhtâc kolumuz kanadımız kırık, vaktin vüs'ati yok. Kâsım irişdi bî-vakt hareket mümkün değil, kışı bunda kışlayup murâd üzre tedârûki görüp, evvel-bahârda mükemmel gidilmeğe muhtâcdır” deyü, dürlü dürlü tezvîrlar peydâ idüp, birkaç devlet hâ'in-i nedîmleri ale'l-husûs Dâru's-sa'âde Ağası Ahmed Ağa'yı mübâlağa rüşvet ile kendüye uydurup, tahvîl-i kulûb-ı pâdişâhî eyleyüp seferden kaldı, otağın içerü aldı on altıncı Salı gün Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi, Serdâr Koca Halil Paşa serhad umûrın görüp cümleden Belgrad kal'asının muhafız askerini koyup mühimmât-ı cebehâne ve zahîre ve mevâcibin tekmîl ve teslîm ahvâllarına nizâm virdikten sonra, kapu kulun Âstâne'ye gönderüp, sâ'ir

²⁵⁰³ ecdâdına V : ecdâdının cânına Y

askerî tâ'ifesiyle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ vilâyeti mansıblarına ve kendü evvel-bahâr için mîrî Arnavud askeri yazmaya, meştâsı olan Ohri'ye gitmesini arz-ı istîzân eyledi.

Mûcebince sâdır olan²⁵⁰⁴ hatt-ı hümayûn ile Kapucılar Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa Belgrad'a gönderildi. İrtesi Çehâr-şenbih gün Dâru's-sa'âde Ağası ameliyle hâlâ Sultân Ahmed mütevellîsi olup, mukaddemâ Beç inhizâmından sonra kâsım eyyâmında Bucak câniblerine müstevlî olan Leh askerinin İsmâ'îl mütevellîsiyken bozup dağıdıp, erliği sübût bulan Çerkes Yûsuf Ağa'ya kapucılar kethudâlığı tevcîh buyurilup av kapusına nâzır Cirîd köşkünde kaftan giydi.

Mâh-ı Safer'in dördüncü Cum'a gün Ser-bî-zebân Fino Mustafâ Ağa kapudan paşanın İstanbul'a gelmesi fermânın getürmüşidi. Midillü'de bulup teslîm eyledi on ikinci Şenbih gün vezîr-i a'zam arzıyla İstanbul Bostancıbaşı Kazmacı Uzun Hasan Ağa'ya kethudâsı Beygirci Ali Ağa'ya ocakları kânûnları üzre tekâ'ud virilüp hâssa haseki Hüseyin Hâce'ye Bostancıbaşılık va Sağ Hamleci Hacı Velî'ye kethudâlık ve hilâfu'l-âde Dâru's-sa'âde ağası ameliyle Kozbekci Hacı İbrâhîm'e haseki ağalık inâyet buyurilup, harem kapusunda birer hil'at giydirildi.

On dördüncü Dû-şenbih gün ki, ibtidâ-yı Kâsım'dır tekrâr Bostancıbaşı Hasoda köşküne da'vet ve kendüye lâzım olan umûr tenbîh buyurilup serâsere kaplu bir sevb semmûr nîm-ten kürk ilbâs ve hezârân değenek eline virildi. Ol gün İstanbul Kâdısı A'reczâde Abdullâh Efendi ve Edirne Kâdısı Lalezâde Şeyh Mehmed Efendi azl olup, Mısır munfasıllarından İstanbul pâyesi virilen şârih-i Mültekâ Seyyid Abdurrahmân Efendi'ye İstanbul kazâsı ve Abazâde Abdullâh Efendi'ye Edirne kazâsı virildi. Ordu-yı hümayûnda Sipâhîler Ağası Gümüş Mehmed Ağa azlinden yerine sâbıkâ Niş fethinde silihdâr ağalığından ma'zûl Kalın Ali Ağa nasb, kul mevâcibiçün yüz elli bin gurusluk altun teslîm ve Belgrad'a irsâl olundu.

Yigirmi ikinci Salı gün Anadolu'da kapucubaşı Genc Mehmed Ağa kuttâ'ı tarîkden kesüp gönderdüğü otuz nefer eşkiyâ başları bâb-ı hümayûna bırakıldı.

Ref'-i mankır

Üç seneden berü hazîneye nef'i var fikriyle âleme velvele, agniyâ vü fukarâyâ dagdaga virüp, ehl-i ticâreti yakup ber-bâd iden mankır-ı menhûs-ı mundarın muhdisi

²⁵⁰⁴ sâdır olan V : - Y

sâhib-i ayâr Frenk Mustafâ'nun hıyâneti zâhir olmağla, bi-emr-i hümâyûn kayd ü bend ile Edirne'ye ihzâr olup, zindâna habs olmuşıdi. Hânesinde bulunan altmış bin guruş nukûd ve elli kıyye miqdârı evânî-i sîm ve on kıt'a altun sâ'at ve on miqdâr murassa' hançer kılıç iç hazîneye kabz olundukdan sonra, yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün Üç Şerefeli önünde ve sülehâ-yı ümmetden yâr-ı gâr-ı Harem-i muhteremde iç-kılar kethudâlığından çıkma Sakızlı Derviş Mustafâ'nun bî-cürm Bitbazarında boynu urulup arkasında at çulundan don gömlek zî-bûn bulundu²⁵⁰⁵. Ba'de'l-yevm mankır-ı mel'ûnun geçmemesi yasag mahfice tenbîh olup, etrâf-ı memâlike dahi fermânlar gönderildi. Gerçi cülûs-ı hümâyûndan berü halk beyninde rağbetden kalup, onun bir akçaya almaz ve yüzine bakılmaz külliyyet ile geçmez bu bahâne ile her şey belağa mâ-belag bahâya çıkup geçinme husûsı mefkûd, alım satım ahvâli mesdûd tüccâr tâ'ifesi gelmez ve gelenler denklerin çözmez ortalıktan altun gümüş kalup, halkın nukûdı bakır olup niçe bin bâzergân ber-bâd, niçeleri akl-ı şu'ûrdan dûr mecnûn olmuşıdi. Merhûm sadr-ı sâbık Fâzıl Mustafâ Paşa me'kûlâta narh olmaz dimekle, muhtekir tâ'ifesi dibelik Fir'avn olup, fırsat buldılar diledikleri gibi bir akçalık şeyi beş on akçaya satmaya fukarânın ciğercigin dağlamaya başladılar. Meselâ lahm kıyye yarım guruşa, otuz dirhem itmek bir akçaya, ol dahi siyâh balçıga benzer, bir kîle pirinç üç guruşa, buğday dahi ana göre gemiler hod ağzına berâber tolu sâ'ir me'kûlât [u] meşrûbât, elbise-i mütenevvi'ât bâhâda ve böyle ziyâde el-ıyâzen billâh birkaç zamân dahi böyle gideydi halk terk-i vatan idüp, memâlik-i Osmâniye'nün harâblığı mukarrer idi. *Bi-hamdi'llâh* def' olalıdan berü halk tâze hayât bulup, her şey bulunur narhıyla satılır oldu.

Ke'l-evvel Frengî altun üç yüze, şerîfî iki yüz iki yüz yetmiş guruş yüz yigirmiye zolota seksana tolt? kırka rub' otuza pâre üç akçaya geçmek buyuruldu.

Yigirmi tokuzuncu Salı gün ordu-yı hümâyûndan gelen Re'îs Karabekir Efendi yine ol mansıb ile bekâm, selefi Şemsî Efendi defter emâneti hizmetiyle ikrâm olup hil'at giydiler.

Mâh-ı Rebi'ülevvel'in gurre si Penc-şenbih gün, vezîr-i a'zam Hasoda köşkünde pâdişâh hazretlerine buluşup, Serdâr Koca Halil Paşa, Sancak-ı Şerîf ile Niş'e dâhil ve ulûfe vermek üzere meks idecegin ve hazîne müzâyakasından iktizâ ider ise kulun bâkî cülûs in'âmiyesine küllî nef'i olmak fikriyle sû'-i tedbîrden nâşî yine Frengî altun dört yüz akçaya sâ'iri dahi buna göre geçmesini arz eyleyüp, hatt-ı şerîf aldı. Bezzâzistan ve

²⁵⁰⁵ arkasında at çulundan don gömlek zî-bûn bulundu V : - Y

ârâsta kethudâların ve her sınıfın yiğitbaşlıların sarayına götürüp mahzarlarında okundukdan sonra, çâre yine sem'an ve tâ'a[ten] deyüp, sebeb olanların sebb ü la'n iderek dağılup dellâl nidâ itdirildi.

Ol gün Abaza Koca Murtazâ Paşa'nın Semendire'de ve Kör Mustafâ Efendi'nin orduda mahnûkan başları kesilüp geldi. Hâric-i bâb-ı hümayûnda²⁵⁰⁶ ma'zûl baş defterdâr Kirli İsmâ'il Efendi'yi on sekiz günde varup getirmek şartıyla, Serdâr Koca Halil Paşa'ya hitâben sâdır olan hatt-ı hümayûn ile Salahor Arab Beşîr Ağa ihzârına gönderilmişidi. Niş menziline alup şehir-i mezbûrun beşinci Dû-şenbih gün rûz-ı mehlde götürüp, vezîr-i a'zama teslîm ve muhasebesi görölmeğe çavuşbaşı habsine virildi.

Ve irtesi Salı gün, pâdişâh hazretlerinin mübârek ayaklarına veca'-ı azîm ârız ve kıyâm-ı müşâyâ'ata küllî zahmet virmeğın, on ikinci Dû-şenbih gün mevlid-i şerîf okunması mukarrer iken, devrisi Dû-şenbih gününe te'hîr olundu. İrtesi Salı gün galebe dîvân olup mütekâ'idin lezez ulûfesi çıkdı. Ne hâl ise pâdişâh hazretleri talika ile Arz Odası'na teşrîf buyurdılar. Vezîr-i a'zamin ibtidâ arzı olmağla, kânûn üzre kabanitse Vezîr-i sâni Beğzâde Ali Paşa serâserli kürk ve Başdefterdâr Dimetokalı Ali Efendi ve Re'is Karabekir Efendi ve Çavuşbaşı Şehrî Mehmed Ağa ve Kapucılar Kethudâsı Yûsuf Ağa hil'at giyüp, Arz Odası'nda el öpdiler.

Ol gün, vezîr-i a'zam iltifâten hatt-ı hümayûn çukaya kaplu semmûr erkân kürk [ve] bir mücevher hançer ile Musâhib Paşa Mustafâ Ağa irsâl olundu ve mahall-i ma'rekeden firâr ve izâleleriçün defter-i hâkânî'de mestûrû'l-esâmî olanlardan Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa'yı, vezîr-i a'zam hîle ile Edirne'ye getürmüşidi. On beşinci Penc-şenbih gün menzilinden kaldırup, yayan, ayağında cizme orta kuşak ile alâ-mele'i'n-nâs tezlîl ü tahkîr getürdüp, kapu arasına habs ve irtesi Cum'a gün boğdurup meyyitin hâric-i bâb-ı hümayûna bıraktırdı. Zu'mınca koca mekkâr intikâm aldı. Nedir ne cengden kaçdı deyü, birkaç seneden berü cân u baş mâlıyla devlete hizmet itmiş bir seyyid, sâdık, gâzî, vezîri zâ'yil eyledi. *Rahmetullâhi aleyh*. Yüzi kara olsun, ol gün Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, yarın Şenbih gün *inşâ'allâh* Sancak-ı Şerîf ile ocak halkı Edirne'ye gelüp, dâhil olıcakların ve Sakız Muhâfızı Vezîr Sehrablı Ahmed Paşa'ya, Sayda-Beyrut sancağı ve İstanköy Muhâfızı Vezîr Voyvoda Halil Paşa'ya Karaman eyâleti, selefi Vezîr Çelebi İsmâ'il

²⁵⁰⁶ bâb-ı hümayûnda V : bâb-ı hümayûna bıraguldı ordu-yı hümayûnda Y

Paşa'ya Anadolu eyâleti ve Silistre Vâlîsi Vezîr Topal Hüseyin Paşaoğlu [186b] Mustafâ Beğ'e İsparta sancağı ve kethudâsı Mehmed Ağa'ya Bosna eyâleti selefi Vezîr Ca'fer Paşa'ya Adana eyâleti, selefi Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa'ya Şâm eyâleti ve ber-vech-i ocaklık Dukakin ve Prizren sancaklarına mutasarrıf Arnavud Mahmûd Paşa'ya yine elviyeleri ilhâkıyla Rûm-ili eyâleti, selefi Arnavud Küçük Ca'fer Paşa'ya Bostancıbaşı Süleyman Paşa fevtinden Köstendil sancağı merhûm sadr-ı sâbık Fâzıl Mustafâ Paşa hazînedârı Arnavud Zeynel Ağa'ya Ohri sancağın arz eyledi. Temeşvar'dan çıkan Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa Kastamonu sancağıyla Selânik muhâfazasına, selefi Vezîr İspanakçı İsmâ'îl Paşa Hanya muhâfazasına, selefi Vezîr Şâir-i Mâhir Abdî Paşa Sakız muhâfazasına ta'yîn eyleyüp, hatt-ı şerîf aldı.

Bakâyâ-yı sâl ahvâl-i serdâr Koca Halil Paşa be-serhadd-i Engürüs ve ameden-i Sancak-ı Şerîf be-Âstâne

Çün²⁵⁰⁷ Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Koca Halil Paşa'ya Salahor Sarı Muslı Ağa serdârlık emrin getürüp, Belgrad'da teslîm eyledi. Cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ve ihtiyârları ve erbâb-ı dîvânı otağına da'vet ve mahzarlarında hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn feth ü kırâ'at ve her vechile serdâr ve asâkir-i İslâm'a du'â-yı pâdişâhî oldukdan sonra, serhadd-ı mansûreye müte'allik umûr-ı cumhûr bi'l-küllîyye kendülere mufavvez birden bine ve binden yüz bine varınca tevcîhât virilmesine izn-i hümayûnları olduğın bildürmüş, huzzâr-ı meclis kulluk idüp, hizmet-i dîn-i mübîn uğur-ı pâdişâhîde bezl-i nakdîne-i cân itmelerin câna minnet bilüp, serdârlığa kabûl ve emrine râm olup, sem'an ve tâ'a[ten] didiler.

Serdâr hazretleri taraf-ı pâdişâhîden ihsân olan serâserli kürki giyüp, kılıcı kuşandı. Sâ'ir a'yâna dahi alâ-merâtibihim ilbâs idüp, meclis dağıldı. Ve esnâ-yı muhârebede düşen altmış miqdâr tîmâr ve ze'âmeti bir sene Belgrad'da kapanmak şartıyla tevcîh eyleyüp, kırk oda yeniçeri bir miqdâr cebeci topcı ve top arabacı ve yerlü kulu ve Sirem Semendire sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı cem'an beş bin miqdâr âdem Belgrad muhâfazasına vaz' idüp, mümkün mertebe cebehâne ve zahîre ve mühimmât-ı sâ'irelerin görüp, ta'mîre muhtâc yerlerin ta'mîr ü termîm eyledi.

Mâh-ı Zilhicce'nün yigirmi dördüncü Dû-şenbih gün Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa'yı baş idüp, yanına kapısı ve eyâletleriyle Sivas Beğlerbeğisi

²⁵⁰⁷ çün V : çünkü Y

Vezîr Deli Ömer Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa bir miqdâr Macar ile Tökeli İmre Kral ve dört binden mütecâviz Tatar ve yüz nefer sipâh-ı silihdâr zümresin koşup, Temeşvar muhâfazasında olan yerlû kulları ve yeniçeri, cebeci, topcu, top arabacı ve dört aşağı bölük serdengeçdileri mevâcibiçün otuz bin gurus teslîm ve irsâl eyledi.

Hezîmet-i küffâr ve giriftârî-i sefâyin

Yigirmi ikinci Şenbih gün Tuna kapudanı Bıyıklı Ali Paşa huzûr-ı serdârîde²⁵⁰⁸ gelüp, “Melâ’în-i hâsirîn vâfir gemiler ile Segedin kal’ası kurbundan Tise suyun geçmek, bundan akdem tabur-ı menhûsa Varadin kal’ası önünde olan cisirden Segedin sahrâsına geçüp, Erdel tarafına gitmekle ardından piyâde imdâd ve zahîreleri sefîne ile gitmek üzere olduğın, gelen câsûslarımdan haber aldım. A’dâ-yı dîne rahne²⁵⁰⁹ ve hasâret olunmasını me’mûl iderim”. İzin iltimâs idüp, dâmenin bûs me’zûn olmağla kırkdan mütecâviz müretteb ceng-âver tûvânâ levendât ile memlû Tuna şaykasının lengerin alup tablhânesin çalarak revâne azîmet eyledi. *Bi-avni’llâhi ta’âlâ* eyyâm-ı muvâfika müsâdif düşmekle, bâd-bânlar güşâde irtesi ale’s-seher Varadin kal’asına karîb mahalde küffâr-ı dûzah-karârın sefâyin-i menhûselerine irişdiler. Kâfirin cenge iktidârı olmamağla tahlîs-i girîbân-ı cân için, hemân-dem başdan-kara idüp firâr, yüz miqdâr gemileri giriftâr-ı kabza-i tasarruf-ı İslâmiyân olduktan sonra taşra dökülüp, firârî kâfirin ardına düşüp irişdiler, cenge girişdiler. Hayli melâ’îni darb-ı şemşîr ve kurşun ile hâk-i helâke düşürdiler, bakıyyetü’s-süyûf olanları Varadin kal’asına cân atup, halâs oldılar.

Egerçi kara cânibinde bir miqdâr İslâm atlusu bulunmuş olaydı, dil kurtulmayup henüz kal’aya ol vakt dahi metânet virmişler idi, feth-i zaptı mukarrer idi. Bu denlû nusret ile iktifâ ve mansûren avdet idüp gemilere girdiler ve Varadin önünde Tuna üzere cisri topa tutup pârelediler. Lâkin kal’anın iri topları olup, pey-ender-pey donanma-yı hümâyûn üzere havâle itmekle gereği gibi bir hoş yanaşmak mümkün olmayup, sâlimen ric’at eylediler. Ahz olunan sefâyin-i küffârın yigirmi miqdârında dakîk ve ba’zılarında alaf ve cisrlik tahta ve beş kıt’asında matbah ve itmek furunı var idi, gelüp mahall-i ma’reke olan İslankamin kal’ası kubüne yanaşup, taşra çıkdılar. Ordu yerinde girâr ve çadır makûlesi vâfir eşyâ bulup aldılar. Altıncı ale’s-seher dönüp bayrak ve sancaklar ile

²⁵⁰⁸ huzûr-ı serdârîde V : huzûr-ı serdâr-ı bâ-vakâra Y

²⁵⁰⁹ rahne V : rahne vü gezend Y

sefâyin-i İslâm'ı donadup şâd u hurrem Belgrad'a vüsûl buldılar. Gerek kal'a ve gerek donanma-yı hümâyûndan bir mertebe şenlik oldu ki, vasf olunmaz.

Kapudan ile sâ'ir kapudanlar huzûr-ı serdâra da'vet ve mertebelerince ilbâs-ı hil'at buyurup, ihsân ile mesrûr eyledi. Aldıkları ganîmeti guzât-ı İslâm'a fûrûht idüp, kal'a meremmâtîçün tahta ve dakîk ve alaf mîrîden on kîse akçaya alınup, *bi-inâyetillâhi'l-Meliki'l-Mu'in* bu sene-i mübârekede donanma-yı hümâyûnun Tuna üzerinde itdükleri yüz aklığı ve aldıkları ganîmetin hadd-i hasrı yoğıdi.

Evâhir-i mâh-ı Safer'de melâ'in-i hâsirîn tabur-ı menhûslarıyla, Varat kal'ası altına konup muhâsara kasdında olduğı, ümerâ-yı serhad cânibinden Serdâr Halil Paşa'ya arz olunmağla, a'yân-ı askeri otağına da'vet, bu bâbda meşveret eylediler. Yeniçeri Ağası Eğinli Mehmed Ağa feth-i kelâm idüp, “Varat ve Yanova ve Köle kal'aları bataklı su içinde vâkı' olmuştur, kaç zamân dayanmak ihtimâli var. Ancak şimdiki hâlde bize lâzım olan Temeşvar kal'asının müstevfâ zahîre²⁵¹⁰ ve müstahfızân askerin koyup, gereğı gibi nizâm-ı ahvâliyle mukayyed olup, cümle asâkir-i İslâm ile bizzât sizin gitmenize muhtâcdır ve illâ asker ta'yîn emr-i muhâl başsız bir alay tâ'ife memleket vâsi' kal'aya girmez, bir cânibe çıkup gider” demekle, bu re'y-i zerrîn ma'kûl görölüp Fâtîha okundu.

Ol sâ'at emr idüp, ata ve dûna kâdir neferâtlarıyla, sipâh-ı silihdâr ağaları gediklü müteferrika ve çavuş va Tatar askeriyle Han hazretleri ve bir miqdâr atlu yeniçeri ile yeniçeri ağası ve kapuları ve eyâletleriyle Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr Kemânkeş Ahmed Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'il Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa ve Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Yumak Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Küçük Ca'fer Paşa üsti açık ve pot ve salları ile Tuna'dan karşı Pançova sahrâsına geçüp, tedârük olan zahîre ile Serdâr Koca Halil Paşa dahi akablarınca geçüp kalkdılar. Dördüncü günde Temeşvar altına vardılar, zahîreyi teslîm idüp meşveret eylediler. Fi'l-vâkı' cünûd-ı şeyâtîn Varat kal'asın muhâsara maksadıyla ve orduyu tahassun iden guzât-ı İslâm'a imdâd ve a'dâ-yı dînin def'-i mazarratları ne tarîk ile vücûd bulması müveccehdir istişâre olundukda, umûm varılmadan gayrı çâre yokdur, suların dahi kemâl mertebe tuğyân zamânı olmağla, hezâr mihnet ile birkaç yerden binâ-yı köprüye

²⁵¹⁰ zahîre V : zahîre vü mühimmât-ı levâzıme Y

muhtâc ve illâ ubûrî emr-i muhâl dinilürken Varat kal'asından kâğıd ile âdem geldi. "Bize imdâd ve zahîre gelmede azîm usret çekilür, inşâ'allâh bu melâ'in böyle şitâ vaktlerinde bize zafer bulamaz, ancak rûz-ı nev-rûzda zahîre ve asker ile imdâd idesiz, avn-i Bârî yârî kılup, kâfire beş def'a şeb-hûn eyledik. Her birinde niçe binin hâk-i helâke düşürdük. Bir mertebe gazâ vü cihâd oldu ki, vâsf olunmaz. Bu kılıçdan sonra bir miqdâr girüye çekildi, uzakdan muhâsara ider gibi oldu. Me'mûldür ki, bu hareketinden kal'aya yakın gelüp istîlâ idemez. Bu taraftan elem üzre olmayup, hemân bizi hayır du'âdan unutmayasız" demişler.

Ordu-yı hümâyûnda mevcûd Bolu Sancağı Beği Fındık Mustafâ Paşa'yı Temeşvar muhâfazasına baş ta'yîn ve müstahfizân askere istimâlet virüp, selefi Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa'yı taşra çıkardı on iki gün ikâmetden sonra göçüp selâmet birle Belgrad'a geldi. Üçüncü gün Âstâne'den Kapucılar Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa gelüp, Sancak-ı Şerîf ile ocak halkının der-i devlete gelmelerine müş'ir hatt-ı şerîf getürdi. Tatar askeriyle Han hazretlerine Kırım'a gitmeğe icâzet virüp, Kurs Kralı Tökeli İmre makarrgâhı olan Yeni-palanka'ya gidüp, Vişniçe'de mahbûs Nemçe kapudanlarıyla Hayzer Cenaral'i bile getürdi. Kendünün Nemçe çasarı yedinde mahbûs ehl ü iyâliyle mübâdele idüp salıvirdi.

Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa Vidin muhâfazasına ve Şâm Beğlerbeğisi Abaza Koca Murtazâ Paşa Semendire muhâfazasına, kışlaya ta'yîn olunmuşiken Âstâne'den gelen hatt-ı hümâyûn mücebince, Kôr Mustafâ Efendi ile Murtazâ Paşa mahnûkan katl olup, başların der-i devlete gönderdi. Temeşvar'dan bile getürdüğü Silistre Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa'yı Belgrad muhâfazasına başlıkla [187a] alıkoyup mustahfizân yerlü kulu ve kapu kulunun gereği gibi mevâcib ve zahîre ve mu'netlerin görüp, gayret-i istimâletler virüp sâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrân [u] ümerâya eyâletleri askeriyle vilâyetlerine gitmeğe izin virdikden sonra, mâh-ı Safer'in yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün ki, rûz-ı Kâsım'ın onudur, umûm asâkir-i İslâm ile Belgrad'dan göçüp Niş'e geldi. Vakt-i şitâ ta'kîbinden azîm kış olmağın, yollarda vâfir hayvân telef olup hayli zahmet çekildi. Bir gün meks olup, taraf-ı pâdişâhîden kul tâ'ifesine merhameten mevâcib içün hatt-ı hümâyûn ile karşı gelen hazînedan ve ordu-yı hümâyûnda mevcûd akçadan reşen ve lezez ve masar ulûfeleri çıkup, topdan kol ağalarına teslîm olup kalkıldı ve Sofya'ya nüzûl, üç gün meks olup sipâha ulûfe virildi. Bi-emr-i hümâyûn Serdâr Koca Halil Paşa, Sancak-ı Şerîfî Yeniçeri Ağası Eğinli Mehmed Ağa'ya teslîm ve meştâ ta'yîn olunan Ohri ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud

Mahmûd Paşa, İpek kasabasına vedâ' idüp, ric'at eyledi. Yeniçeri ağası dahi kendü ocağı ve sipâh-ı silihdâr, cebeci, topcı, top arabacı ocaklarıyla Sofya'dan göçüp, iki gün dahi Filibe'de meks²⁵¹¹ eyleyüp, bi't-tamâm bölükler dûr oldu. Cümle kapu kuluna dahi izin olup, gulüvvî-(i) eşkıyâ ihtimâlin def' için yollarda ve Edirne'de askerî nâmına her kim bulunur ise, bilâ-emân hakkından gelinür deyü, muhkem tenbîh buyurılup ancak dâ'ireleriyle ocak ağaları kalup göçüldi.

Mâh-ı Rebi'ülevvel'in on yedinci Şenbih gün, Edirne'de Hızırlık bağları altına gelüp konuldu. Ağa, Sancak-ı Şerîf teslîmin vezîr-i a'zama, ol dahi pâdişâha arz-ı istîzân itmeleriyle mukaddem pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'e teşrîf buyurup, verâ-yı kafesden livâ-yı şerîf alayın seyr eylediler. Bu tertîb üzre ki, en ilerü yeniçeri ortalarıyla bayrakları ve çorbacıları dahi girü Sancak-ı Şerîf dahi girü yeniçeri ağası dahi girü ve kırkar ellişer neferâtlarıyla sipâh-ı silihdâr ağaları yürüyüp taşra kapuya gelüp kaldılar.

Vezîr-i a'zam ise erkence hânesinden doğru sarây-ı âmireye gelüp, Bâbü's-selâm'da suffe üzre iclâs, derd-mend Kemânkeş'in meyyitin kaldırdıp defn itdirmişidi. Me'zûn olduğu hâlde yeniçeri ağası, Sancak-ı Şerîf'i omuzına alup, Bâbü's-selâm'da vezîr-i a'zama, ol dahi Arz Odası'nda pâdişâha teslîm eyledi. Pâdişâh hazretleri dahi Arz Odası kapusına değin istikbâlen karşı varup aldı ve Dûlbend gulâmına virüp, Hırka-i Şerîf odasında mahalline vaz' eyledi. Ol mahalde vezîr-i a'zama kürkli [ve] sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs, seferden gelen ocak ağalarına hânesinde mertebelerince hil'at giydirmelerin tenbîh buyurdu. Yeniçeri sipâh-ı silihdâr ağalarından gayrı cümle yeniçeri, cebeci, topcı, top arabacı ocakları şehre uğramayup, doğru İstanbul'a gitmelerine fermân sâdır olup, Solak Çeşmesi'ne kondılar, irtesi gün kalkup gitdiler.

Topcubaşı Kırkbir Mustafâ Ağa'ya tekâ'ud virilüp, yerine ocak kethudâsı Abdülkerîm Ağa nasb oldu. On tokuzuncı Dû-şenbih gicesi Dâru's-sa'âde Ağası Karagöz Ahmed Ağa istiskâdan fevt olup, yerine İç Hazînedâr Uzun İsmâ'îl Ağa ve anın yerine Musâhib Kabanriz Ağa nasb olup, ağaya serâserli kürk, hazînedâra sâde hil'at giydirildi.

İrtesi Dû-şenbih gün ki, âhir-i Teşrînisânî'dir merhûm ağanın namâzın Alay Köşkü dâhilinde pâdişâh hazretleri cümle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân cemâ'at-i kesîre ile kılup, Üç Şerefeli Câmi'i haremine defn eylediler.

²⁵¹¹ meks V : meks ü ikâmet Y

Ol gün mahall-i ma‘reke firârîlerinden Mar‘aş Beğlerbeğisi Yumak Mehmed Paşa henüz gelüp, çavuşbaşı habsine virilmişidi. Sipâhîler ağasıyken zorbadır deyü, nâ-hak niçe bî-günâh²⁵¹² binden ziyâde sipâhîyi tebâh eyledüğünden gayrı, Sofya seferi ikâmeti esnâsında, on beş yaşında bir setîre oğlanı tasarruf-ı murâd idinüp, rızâ virmemekle, kulağımız ile işitdük, bin değenek urup fevt oldu. dahi buna benzer niçe fezâhati firârına katli bâ‘is olup, hakkına virilen fetvâ-yı şerîfi vezîr-i a‘zam, Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a‘lâya arz eyleyüp, mûcebince hatt-ı şerîf aldı. Hâric-i bâb-ı hümayûnda katl olundu. Ol gice cesedini köpekler yiyüp, bakıyyesi Tunca kenârına defn oldu.

İrtesi Salı gün firârîlerden Mevlid Mehmed Paşa ile Arab Kāsım Paşa dahi vezîr-i a‘zam tarafından da‘vet ve icâbet üzre iken, kazıyyeden âgâh olup, firâr-ı ihtifâ idüp bî-nâm-ı nişân oldılar. Eyâlet-i Mar‘aş, Serdâr Koca Halil akrabâsından Arnavud Ali Paşa'ya tevcîh buyuruldu.

Gâret-şuden-i eşkıyâ-yı Urbân hüccâc-ı Müslimîn

Yigirmi ikinci Penc-şenbih gün, Sultân Selîm Câmi‘inde mevlid-i şerîf okunup, pâdişâh hazretleri du‘âda hâzır bulundılar. O gün Müjdeci Hacı Hasan Ağa gelüp, hüccâc tarafından getürdüğü mahzarda hüccâc-ı Müslimîn Rûm cânibine avdet ve esnâ-yı tarîkde Eşmeler nâm mahalden kalkup, yeni kuyulara gelicek râhın vasatında vâkı‘ zıyk boğaza kuşluk vakti dühûl, âsî Urbân'ın piyâde vü süvârı zuhûr ve önlerine gelüp mızrak ve tûfeng ile sedd ve mürûra mûmâna‘at idüp, ilerüde olan hüccâcın yigirmi katâr metâ‘larıyla üstürlerin alup, cenge mübâşeret itmekle, ubûrı bir vechile mümkün olmayup girüye ric‘at ve boğaz ağzına kondılar ve mezbûr Urbân şeyhleri gelüp, avâyid-i mu‘ayyenelerin taleb eylediler ve ilerü menzilde virmek şartıyla, Mîr-i Hacc-ı Şerîf Yahyâ'nın karındaşıyla, ikinci müjdeci mezbûr Hacı Hasan Ağa ve Şâm kullarının başçavuşı ve başserdârı rehin virilüp, Urbân dağıldı.

İrtesi gün bir gayrı kabîle Urbân'ı dahi gelüp boğazı zapt itmeleriyle, kul ağaları vesâ‘ir a‘yân-ı hüccâca vardılar, “Elbette ceng ideriz” deyü, cümlelerin ittifâkıyla Sancak-ı Şerîf'i çıkarup, dal-kılıç Urbân üzerine hamle vü hücûm itmeleriyle, perâkende idüp, sâlimîn boğazı geçdiler. İkinci geçerek yine piyâde vü süvâr bî-hisâb tûfeng-endâz eşkıyâ-yı Urbân, hüccâc-ı Müslimîn'in sağ cânibinden yürüyüp mızrak, kılıç, tûfek ve el

²⁵¹² günâh V : günâhî Y

kayasıyla etrâfların alup, cenge mübâşeret eylediler. Piyâdesi²⁵¹³ ilerüden ve atlusu girüden gelüp emti‘a-i mâl-â-mâl bunca tuhaf-ı tefârîk yükleri katâr katâr yağma vü gâret idüp mâni‘ olmak sevdâsına düşüp, keşâ-keş iden ashâbları kurşun ve taş ile helâk, mecrûh-ı amel-mânde olup, herkes cengden me’yûs olmağın, bir mertebe şaşgunluk ve hasâret oldu ki, tâ‘bîr olunmaz.

Cümle mâl-ı metâ‘dan geçüp, ancak başları kaydına düşdiler. Yüze karîb nisvân tâ‘ifesin mahfeleriyle alup, kırk bir hacc itmiş Diyâr-ı Bekrli baş-müjdecî pîr-i nâ-tüvân Hacı İbrâhîm Çelebi karıcığazın kurtarmak üzre iken, başına bir kaya isâbet idüp, şehîd oldu ve altı kıt‘a topın ikisin zapt idüp götürdiler, niçe yüz hüccâc-ı Müslimîn’i dahi soyup uryân ve sıyânet için pîr olan avretlerin bir kaçın anadan doğma eyleyüp, rüsvây eyledikten sonra koyuvirmişler. Derd-mendler iki tarafların birer parça keçe ile setr eyleyüp geldiler. Ahşâm irişüp âh-ı enîn çarh-ı berîne irüp, rûz-ı haşrden bir nişân idi, herkes ne hâl ise çırlak çıplak mâl ü esvâbdan rû-gerdân nısfu'l-leylde yeni kuyulara geldiler. Ancak hemân mahmil-i şerîf etrâfına vaz‘-ı yed olunmayup, el-uhdetü ale'r-râvî ehl-i yakîn ta‘yîni üzre on bin kîselik emti‘a-i girân-bahâ eşkıyâ-yı Urbân'ın kabza-i tasarruflarına girdüğü hadd-i tevâtüre irdi.

İrtesi gün ol menzilde oturak idüp, şühedâ defn ve mecrûhlar sarıldı. Hüccâc-ı Müslimîn'in vüs‘at-i hâline göre kırk kîse akça devşirilüp, Urbân'a virildi. Rehin virilen âdemler alınup, toplar taleb olundukda anlar için dahi başka akça istediler. Her birine biner gurus ve getüenlere ikişer yüz gurus virilüp alındı. Giryân-ı nâlân-ı felaket ile Şâm-ı şerîfe gelindüğün i‘lâm itmişler, lisânen dahi takrîr idüp getürdüğü Medîne-i münevvere hurmasın huzûr-ı hümayûna ihdâ eyledi. Birazın ifrâz ve mihrâb önünde iclâs iden vüzerâ ve ulemâyâ alâ-mele’-n-nâs irsâl, cümlesin iltifât-ı şâhâneleriyle mesrûr buyurup, mezkûra baş-müjdeciliğe kaftan giydirdi. Sebeb-i hasâret töhmetiyle Mîr-i Hacc-ı Şerîf Yahyâ azl olunup, yerine Mîr-i Hacc-ı sâbık merhûm Şâmlı Arab Sâlih Paşa duhterzâdesi Asâf Beğ nasb oldu ve Şâm yerlü kul ağalarından sâbıkâ Şâm ağalığından ma‘zûl Kuşcı Mehmed Ağa ve Kul Kethudâsı Hızır Ağa ve hâlâ kul kethudâsı Ömer Ağa ve başçavuş ağa ve ni‘met-i çorbacı ve a‘yândan Mûsâ Ağa ve Daloğlı Halil Ağa ve Tercemânoğlu Süleyman Ağa ve Keyvânoğlu Mustafâ Ağa nâm kimseler zorba olup, vâlî-i memleket olanlara hükûmet itdürtmedüklerinden gayrı âsî Urbân ile nihânî haberleşüp, aldıkları mâl-ı ganâim-i Müslimîni ma‘an üleşmek şartıyla,

²⁵¹³ piyâdesi V : piyâde Y

itdükleri ittifâk-ı ahd-i mîsâk, âşikâre-i hâss u âmm olmağla, katllerine sâdır olan hatt-ı hümayûn üzre Vâlî-i Şâm Mugrulzâde Gürcü Mehmed Paşa cümlesin müşâvere bahânesiyle sarâyına cem‘ eyleyüp, hatt-ı şerîf okundukdan sonra iç oğlana kuma idüp, başların kesdirdi ve Âstâne'ye gönderüp, bâb-ı hümayûna bırakıldı.

Azl-i Şerîf Muhsin ibn-i Hüseyin ve tevcîh-i Sa‘d ibn-i Zeyd

Şerîf-i Mekke Muhsin ibn-i Hüseyin eşkıyâ-yı Urbân'ın zaptına ve hüccâc-ı Müslimîn'in [187b] hıfz u hirâsetine kâdir olmayup, “Murâd itse bu fezâhati itdürmezdi. Kasdı ma‘lûm hıyânet itmiş ancak” deyü, küllî ihmâl-i taksîrâtı sebebiyle azl olup yerine bin seksan üç târîhinde isyânından ötüri şerâfetden hal‘ ve ber-vech-i arpalık Hama sancağı ve henüz beş aydan berü Vize sancağı virilüp, İstanbul'da meks üzre olan yerin Şerîf demekle ma‘rûf Sa‘d ibn Zeyd'e tevcîh²⁵¹⁴ olup, Edirne'ye getirilmiş idi. Vezîr-i a‘zam sarâyına da‘vet ve bir a‘lâ semmûr kürk ilbâsıyla küllî ri‘âyet idüp, ahşâma karîb Hasoda köşküne getirüp pâdişâha buluşdurdı. Ba‘de'l-yevm Urbân eşkıyâsın zapt ve her vechile hüccâc-ı Müslimîn'i himâye vü sıyânet idüp, âsânlıkla getirüp götürmek ve zâyi‘ olan eşyâların tazmîn etmek şartıyla nasb ve kabûl eyleyüp, serâserli semmûr kürk ilbâs ve unvânına hatt-ı şerîf keşîde buyurulmuş ve berevât-ı şerîf virilüp gitdi.

Vidin muhâfazasına me‘mûr Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Deli Ömer Paşa mahall-i ma‘rekeye sür‘at-i isti‘câl ile irişmek üzerine lâzım iken ihmâl-i tekâsülünden nâşî batî hareket vaktiye cenge irişmemek töhmetiyle katline virilen fetvâ-yı şerîf mücebince sâdır olan hatt-ı hümayûn ile Kapucubaşı Ahmed Ağa gönderilüp, yigirmi dördüncü Şenbih gün mansıbı vezâret ile Hazîne Kethudâsı Helvâcı Yûsuf Ağa'ya tevcîh buyurilüp Hasoda köşkünde serâsere kaplu semmûr kürk ilbâs ve Gevher Han Sultân dahi tezvîc ve tahmîl ve hazîne kethudâlığı Hasoda'da Miftâh Gulâmı Cündî Ömer Ağa'ya virilüp, hil‘at giydi.

Katl-i Yeniçeri Ağası Eğinli Mehmed Ağa

Yeniçeri Ağası Eğinli Mehmed Ağa, mukaddemâ Fâzıl Mustafâ Paşa Özi muhâfızırken ocakda haseki bulunup, Babadağı'nda takarrub etmekle akl-ı rüşdünü beğenüp sadru'l-vüzerâ oldukda getirüp zağarcı ve kul kethudâsı idüp, ocak umûrın bi'l-külliyeye kendüye mufavvez ve her hâline müsâ‘ade etmekle bir mertebe sâhib-i kelâm

²⁵¹⁴ tevcîh V : tevcîh ü inâyet Y

redd-i kabûl-i makbûl ve mergûbı oldu ki, mâ-fenki mutasavver değildir. Meselâ takarrübü bir dereceye vardı ki, devletin cüz'î ve küllî umûrın ana sipâriş itdiğünden, her murâd eyledüğünü etdirir, lâ-büd vücûd bulur idi. Şimdi yeniçeri ağalığıyla Âstâne'ye geldükde, yine devlete vaz'-ı yed sevdâsında olduğu hâlâ sadr-nişîn koca mekkâra mün'akis gelüp, ale'l-husûs kendü yeniçeri ağasıyken bu kethudâ idi. Oyuk mesâbesine koyup hiç sözün dinlemediğinden gördüğü cevîr derûnında kalup, bir kaşık kanına teşne idi. Sefer avdetinde oğul didi, karındaş didi, ne didiyse didi gönderdiği hezâr türlü va'de ve istimâleti mutazammın tezvîr ü hîle vü hud'a kâğıdlarıyla inandırıp, kulı dağıdup yalnız kendüyi Âstâne'ye getirüp fursatın düşürdi. Vâkı'da yeniçeri ocağında yazıcılıktan gelme bir âkıl ü kâmil tedbîr ü tedârûke kâdir devlete lâzımlı bir vücûd-ı mükerrerrem idi, mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncı Penc-şenbih gün ahşâma karîb Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, "Yeniçeri ağası bir müteharrik zorba vâcibü'l-izâle âdemdir, bir vechile bu rütbede istikrârı ma'kûl-ı münâsib değildir. Erken tedârûkin görüp azl ü nefy ve katl olunmaz ise, bir azîm fesâda mü'eddî olur" deyü, arz idüp pâdişâhı inandurdu ve mücebince hatt-ı şerîf aldı.

İrtesi mâh-ı Rebi'ülâhîr'in gurreci Cum'a gün sarayına da'vet eyledi. "Allâh mübârek eyleye pâdişâhımız size ber-vech-i arpalık, Kudüs-i şerîf sancağıyla mîr-i haclık ihsân buyurdu" deyüp, hil'at giydirdi. Mesrûren avdet ve neredübândan aşağı inüp, atı yok, binek taşına araba yanaşmış ve etrâfına çavuşlar üşmüş atını su'âl ider. "Arabaya binmeğe emr olundunuz" dirler, neye uğradığın bilüp tekrâr yukarı çıkar. Koca mekkâr dîvânhanede görünür imiş, "Paşa efendim, şimdi dîn-i devlete sâdikâne hizmet idene mükâfât bu mudur?" der. Aslâ bakmayup, içerü girer mukaddem tenbîh olunan müvekkel çavuşlar derd-mendi tutup arabaya korlar, kapu arasına habs idüp eşyâsı mîrîye kabz olundukdan sonra kaydı görülmek üzre İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Yeğen Hüseyin Paşa'ya hitâben sâdır olan evâmîr-i şerîfe ile İstanbul'a gönderdi.

Ve sâbıkâ cebecibaşılıktan ma'zûl erbâb-ı zu'amâdan Daltaban Mustafâ Ağa'yı getirüp yeniçeri ağalığına kaftan giydirdi derd-mend ağa-yı mağdur, Küçükçekmece'ye vardukda, kendüye vehm galebe itmekle, su dökmek bahânesiyle taşra çıkup, nigâh-bânların iğfâl ider, arkasına bir siyâh abâ giyüp başına bir kaba astar sarar kendünün bir hizmetkârı bârgîrine biner, al Allâh kulun deyüp, İstanbul'a doğru firâr ider.

Bir zamândan sonra firârî şâyi‘ olur ardından binen binenin olup ta‘kîb iderler, tozuna bile iremezler. Bî-nâm u nişân²⁵¹⁵ olmağla İstanbul kâ'im-makâmına bildirirler, ol dahi kapulara âdem koyup şehri tecesüs iderler meğher eceli gelmiş derd-mend Galata'ya geçmek üzre gümrük önüne varış esâmîsin çaldığı bir yeniçeri bilüp, kolluğa haber virir, çorbacı gelüp tutup kâ'im-makâm paşaya i‘lâm eyledikten sonra doğru kapu arasına getirüp habs ider. On beş günden sonra mahnûk kılınup, hâric-i bâb-ı hümayûna endûhte ve der-akab Üsküdar'da defn olundu. *Rahmetu'llâhi aleyh*. Zu'mınca koca mekkâr ahz-ı intikâm eyleyüp, hânesinde yüz kîse nukûdıyla eşyâsı ve vilâyetinde çiftliğinde bulunan cümle hayvânâtı mîrîye kabz olup, kâ'im-makâm paşa [ve] bilen yeniçeriye otuz akça tekâ'ud ve yigirmi altun ihsân virmiş.

Azl-i Tatar Han Sa'âdet Giray ve nasb-ı hâniyyet Safâ Giray

Bundan akdem hanlıktan ma'zûl Hacı Selîm Giray Han hazretlerinin devlete lâıyk hizmet ider deyü, lâf u güzâf terbiye ve ilkâsıyla Han nasb olan Kôr Sa'âdet Giray me'mûl olunduğı üzre çıkmayup, derd-mend ancak kendü başına sâde bir âdem olup gayrı hânlar gibi mâliddâr ve avân²⁵¹⁶ ve ensâr ve mevâşî ve nâm u şân sâhibi olmamağla, Kırımlı, “Allah Allah, şimdi Kırım sultânları dükendü de, kala kala Kırım tahtı böyle bir köre mi münhasır kaldı” deyü, yer yer güft ü gûya başlayup, Nogay ve Çerkes ve Kumuk askeriyle ma'an ittifâk idüp, aslâ itâ'at u inkıyâd itmediler. Ne hâl ise, Kırım ve Bucak Tatarı'ndan kimine yalvarup, kimin darb-ı şemşîr iderek on bin miğdâr Tatar cem' eyleyüp, dahi asker cem' olsun için batî hareket iderek, Boğdan ve Eflak içinden geçüp Tuna Demürkapısı'na geldiğı gün, asker-i İslâm'ın hezîmeti haberin işitdi. Dügün aşî savıldığı vakt geldiğünden, aç kalmağla iki ellerine taşlar alup döğündi, zerre denlü fâ'idesi olmayup, merd da'vâ eylediğı hizmet-i dîn-i mübînde bulunmaduğundan, pâdişâh hazretleri kendüden dil-gîr olup azlin murâd eyledi ve Yanbolu sultânlarından Beç senesi Murâd Giray Han'a kagılgay olan Safâ Giray Sultân'ın vezîr-i a'zam koca mekkâr otuz bin gurus rüşvetin alup hanlığa, bu hizmetin uhdesinden ancak bu gelür deyü, pâdişâha arz u recâ eyledi. İçerü ve taşra hevâdârlarından birkaç mürteşîyi dahi kendüye uydurup söyletmekle, pâdişâhın rızâsın alup, Safâ Giray'ı getürdi ve Atbazarı'nda Ishak Efendi sarâyına kondurdi.

²⁵¹⁵ nişân V : - Y

²⁵¹⁶ Metinde sehven “agvâm” olarak yazılmıştır.

Ve mâh-ı Rebi‘ülâhir'in gurreci Cum‘a gün beyne's-salâteynde Hasoda köşküne götürüp, pâdişâha²⁵¹⁷ buluşdurdı. İzn-i hümayûn üzre zîr-i pâ-yı taht iclâs eyledikde, “Sana Kırım Hanlığı'nı ihsân eyledim, sadâkat üzre senden hizmet me'mûl iderim, göreyin seni selevin gibi olma, Tatar askerine re'âyâyı çignetme, zulme rızâ-yı hümayûnum yokdur dil-hâhım üzre hizmet idersen envâ'-i dürli iltifât-ı şâhâneme mazhar olursun, aksi zuhûr ider ise hâtıra gelmez ukûbetime uğrarsın. Vezîr-i a'zamım ile ittifâk üzre olup, benim sözüm andadır me'mûr itdüğü yerden dönme” deyü, azîm tenbîh ü te'kîd eyledikten sonra, mu'tâd üzre kırmızı kadifeye dûhte semmûr kabanitse kürk ilbâs ve başına kalpak üzre iki mücevher top sorguç ve altına sengîn abâyî dîvân rahtıyla eğerlenmiş bir at ihsân idüp, menziline gitdi. Ol mahalde koca mekkâra dahi mukâbele-i hizmet kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs buyurdi. Bir gün mukaddem Tatar askerin cem' eyleyüp, sefer-i hümayûna âmâde bulunmak üzre Kırım'a gitmeğe me'zûn olmağın mâh-ı mezbûrun dördüncü Dû-şenbih gün beyne's-salâteynde, yine Hasoda köşkünde pâdişâha götürüp buluşdurdi. Her mevâddı bi'l-müşâfêhe tenbîh eyledikten sonra avâtıf-ı aliyye-i husrevânîlerinden gülgülî çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs ve miyânına bir kabza murassa' kılıç ve incülü tırkeş kuşadup ve cizme-bahâ on bin altun ihsân ve unvânına hatt-ı hümayûn keşide buyurulmuş, hanlık berâtı dahi yedine virilüp, mücevher raht ve rikâb ile eğerlenmiş bir at dahi ihsân idüp, mu'azzez konağına gitdi.

Yedinci Penc-şenbih gün Kırım cânibine azîmet ile me'mûr olmağın, koca mekkârın oğlu ile kethudâsı Semendireli İbrâhîm Efendi ve cümle iç oğlanı ve ağavât ve delü ve gönüllü ve sipâh-ı silihdâr ağaları önüne düşüp, beyne's-salâteynde azîm alay ve mehterhâne ile şehirden çıkup, pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'de nihânî kafesden seyri derlerdi. Köşk önünden geçerken pâdişâhın anda oldığın bilüp, at üzerinden selâmlayup Mamak Köşkü kapusından Hâsbâğçe'ye girüp, andan tazıcılar köprüsünden Tunca suyun karşı Çukurçayırı cânibine geçüp, Çömlekköyü yolından revâne vü azîmet eyledi. İş bu cümle-i a'yân dahi Karacaköyü'ne değin teşyî' idüp döndiler. Han-ı ma'zûl Sa'âdet Giray'ı Rodos cezîresine habse gönderdiler.

Bugün Musul'dan Niğdeli Ali Paşa'nın üzerinde olan mîrî mâl tahsîliçün kapu arasına habs oldı. On üçüncü Salı gün İstanbul Bostancıbaşılıktan ma'zûl, İkinci Hüseyin Ağa'ya cebecibaşılık, selevî Seyyid Şeyh Ahmed Ağa'ya Şâm ağalığı ve koca

²⁵¹⁷ pâdişâha V : pâdişâha-ı cihân hazretlerine Y

mekkâr ağalarından Kürd Ahmed Ağa'ya silihdâr ağalığı, selefi Deli İbrâhîm Ağa'ya Ma'nisa sancağı tevcîh [188a] olup, kaftan giydiler. Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi dahi koca mekkârdan emîn olmamağla, on beşinci Cum'a gün beyne's-salâteynde Hasoda köşküne getürüp, huzûr-ı hümayûnda beyâz çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk giydirüp, vahşetini izâle eyledi. On yedinci Bâzâr gün Kirli İsmâ'îl Efendi çavuşbaşı habsinden kaldırılup, kapu arasına habs olundu, irtesi Dû-şenbih gün Vidin'den maktûl Vezîr Seyyid²⁵¹⁸ Ömer Paşa'nın başı gelüp, hâric-i bâb-ı hümayûna bırakıldı. dahi irtesi Salı gün İmâm-ı Sultânî pîr-i nûrânî Menlâ Ali Efendi hummâ-yı mülâzımeden fevt olup, bi-emr-i hümayûn cenâzesi Alay Köşkü hâricinde vâkı' Sırık Meydanı'na getürölüp, cümle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân hâzır olup, pâdişâh hazretleri huddâm-ı havâslarıyla bâlâ-yı kasırdan uyup, cemâ'at-ı kesîre ve dâmâdı Hasan Efendi imâmetiyle namâzı kılınup, Üç Şerefeli Câmî'i sâhasında defn olundu. Ol mahalde vezîr-i a'zam ile şeyhü'l-İslâm efendi huzûr-ı hümayûna da'vet, "Merhûmun dört aydan berü hastalığında dâmâdı Hasan Efendi imâmetimiz hizmetinde oldu, hüsn-i hâlin işidirim. Şimdi imâmetimiz âhere virsek merhûmın Ocağı sögünür bu duruken gayrıyı imâm itmek şânımıza düşmez" buyurdukda, "Pek ma'kûl, pâdişâhların virgüsü virgüdür efendimin tab'-ı hümayûnlarına muvâfık oldukdan sonra, biz de hazz ideriz hemân ihsân buyurun" deyüp gitdiler. Andan Hasoda köşküne teşrîf ve mezbûr Hasan Efendi da'vet ve ikinci namâzın edâdan sonra takbîl-i yed eyledi, "Seni imâmetimize me'mûr itdim kâynatan gibi zühd-i takvâ sâhibi olagör" buyurup, yeşil çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk giydirdi. Merhûmun Sultân Ahmed tadrîsi ve Ayasofya hitâbetiyle imâmeti ve gümrükden iki yüz ve kapu ortasından kırk akça tekâ'ud vezâyifin dahi ihsân buyurdu.

Tekâ'ud-şuden-i Koca Halil Paşa ve serdârî-i Topal Hüseyin Paşa

Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa üç seneden berü Ağrıboz ve Engürüs seferlerinde ser-asker olup, hıdemât-ı pâdişâhîde dâmen-der-miyân işinin uhdesinden gelmeğe ve asker kullanmaya kâdir umûr-dîde ve kâr-azmûde ve âkıl ü kâmil niçe menâfi' ü mahâreti müşâhede ve sâhib-i merhamet ü şefkat âdem olduğundan tamâm-ı askerın gönlüne girüp, sadr-ı sâbık Fâzıl Mustafâ Paşa şahâdetinden sonra Belgrad'a gelindikde, bi'l-ittifâk a'yân-ı asker ve kul tarafından netîce-i ahvâl-i sefer vukû'ı üzre yazılup, rikâb-ı hümayûna mahzar idüp, paşa-yı mûmâ-ileyhe vezîr-i a'zam

²⁵¹⁸ Seyyid V : Deli Y

ve serdâr-ı asâkir-i İslâm olup, mühr-i hümâyûn gönderilmesin arz itmişler idi. Berü cânibde şeyhü'l-İslâm ve sadreyn efendiler ve merhûm Dâru's-sa'âde Ağası Ahmed Paşa ve Silihdâr Beğzâde Ali Ağa bir yere gelüp, askeri tarafından sadâret-i uzmâ Halil Paşa'ya virilür ise, yüze çıkup nâ-ma'kûl işlere vaz'-ı yed iderler, müsâ'ade olunmaduğı hinde bir fitne-i azîm[en]in zuhûrına sebep olur deyü, rızâ vormeyüp işbu koca mekkâra tevcîh buyurulmuşıdi.

Âstâne'de mesâvî çoğalup, şöyle ki askerî tâ'ifesi bu vaz'da dil-gîr olup, Halil Paşa üzerine üşüp, “Biz seni vezîr-i a'zam itdük, gulüvv-i âmm ile gelürler imiş” deyü, yer yer söylenmekle, yeri pirenüp ne işledi ise işledi ba'zı ukalâ tedbîriyle kulu perâkende ve didi-kodıyı def' idüp, yeniçeri ağası kaydın dahi gördükden sonra derd-mend Halil Paşa'nın katlin murâd eyledi. Lâkin koca mekkâr aşağı hâlde iken Halil Paşa'nın niçe zamân imâmeti havfında olup, ni'metiyle perverde olduğundan itmeğın gözetdi. Ancak mühür havfından halkın hüsn-i nazarın izâle için sû'-i amele başlayup, “Halil Paşa kullarının gözleri görmez oldu. Bir şey teşhîs idemez pîrliginden vücûdına lerze gelüp, tekâ'ud ister” deyü, bir sâhte mektûb peydâ idüp, Ohri'de sâkin olmak üzre beş yük akça tekâ'ud hâssı ile rikâb[-ı hümâyûna] telhîs eyledi. Mûcebince hatt-ı hümâyûn sâdır olup, Haleb eyâletiyle Engürüs serdârlığı Belgrad Muhâfız Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya ve anın mutasarrıf olduğu Silistre eyâleti Mahmûd Beğoğlu dâmâdı Gaşlı Mahmûd Paşa'ya ve Anadolu eyâleti müteferrika başı Hacı Hüseyin Ağa'ya ve İstanbul kâ'im-makâmlığı, selefi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa'ya ve Sivas eyâleti Kapucubaşı Genc Mehmed Ağa'ya ve kapudanlık selefi Vezîr Halvâcî Yûsuf Paşa'ya ve Alâ'iyye sancağı Arab Mûsâ Paşa'ya ve Akşehir sancağı Arab Kâsım Paşa'ya ve Tire sancağı Arab Pûlâd Mehmed Paşa'ya ve Kırkkilisa sancağı Arab Ali Paşa'ya ve Silifke sancağı Erkentli Süleyman Paşa'ya ve Şabinkarahisâr sancağı Mustafâ Paşa'ya ve Canik sancağı Silihdâr²⁵¹⁹ Sarı Muslı Ağa'ya tevcîh olup, İstanbul'dan ma'zûl Vezîr Yeğen Hüseyin Paşa Boğazhisâr muhâfazasına ve kapudanlıktan ma'zûl Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa Ağrıboz muhâfazasına ta'yîn olundu. Haremeyn fukarâsının galâtı vâlî-i Mısır olan bir alay tama'kâr hâ'in ü gaddârların ihmâl-i tekâsülü sebebiyle, vaktiyle tamâmen vâsıl olmayup, üzerine me'mûr olanlar dahi belağa mâ-belağ ekl idüp, ancak aşrı îsâl olunduğın defa'ât ü kerrât ile Deru's-sa'âdet'e i'lâm itmeleriyle, Engürüs seferi ve zorbalar gâ'ilesinden nazar olunmadı.

²⁵¹⁹ Silihdâr V : - Y

Tekrâr Medîne-i münevvere mücâvirlerinden Musâhib Baznik Ahmed Ağa dahi bin yüz senesinde mahzar ile gelüp, bu yıl dahi galâl bi't-tamâm tahsîl olup, îsâl olunmaz ise ümmet-i Muhammed'in helâk olmaları mukarrerdir demekle, mü'ekked hatt-ı şerîf ile mübâşirler ta'yîn olunmuş idi. Ne hâl ise Vâlî-i Mısır Vezîr Türk Ali Paşa ke'l-evvel âyid olan yerlerden ikdâm ve cem' ü tahsîl ve evvelki hâline vaz' idüp, galâl-ı fukarâyı mahalline îsâl teslîm olunduğu müş'ir Haremeyn fukarâsının gönderdikleri mahzarı, mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Penc-şenbih gün koca mekkâr Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya arz eyledikde, mazhar-ı iltifât zahr-ı mübârekleriyle müşerref olmuş sincabî şala kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs buyurdu.

Mezkûr Ahmed Ağa dahi Medîne-i münevvere'ye gitmeğe me'zûn oldu. İstanbul Kādısı Seyyid (...) Efendi zapt u rabtdan bî-haber narh-ı câriye mukayyed olmayup, kola bindikçe araba ile gezdiği cünûn-ı hamâkatine haml olunmağın, mâh-ı Cemâziylevvel'in gurre-i Bâzâr gün azl olup, yerine Edirne'den munfasıl Muslî Efendi nasb oldu.

Âmeden-i ilç-i-i Acem

Mukaddemâ merhûm Sultân Süleyman Han hazretlerinin cülûs-ı hümayûnları haberiyle, nâme-i hümayûn ile Acem şahına giden Çavuşlar Emîni Osman Ağa Bağdâd'a vardukda fevt olduğın vâlî-i vilâyet Vezîr Koca Ömer Paşa'ya Âstâne-i sa'âdete arz-i i'lâm itmekle, ba'de'l-istişâre bu cânibden tekrâr ilçi tedârük idüp, ol cânibe varınca değin zamân geçirdildiğün bir âdeme nâme-i hümayûnı virüp irsâl itmesine fermân sâdır olmağın, ol dahi Dal Ahmed Ağa nâm bir ağasın ilçi ta'yîn idüp göndermiş idi. İsfahan'da Acem şahına buluşup nâme-i hümayûnı teslîm idüp, azîm ikrâm eyledikten sonra anlar dahi cülûs-ı hümayûn tehnîyesiçün ubûdiyyet-nâme ve bî-hadd tuhaf u hediye ile Kelb Ali Han nâm bir kelb-i akûr Kızılbaş-ı kallâş kıltaban-ı bed-mezheb-i nâ-tirâş ilçi ta'yîn ve Dal Ahmed Ağa'ya koşup, der-i devlete irsâl itmişler. Revân kal'asına geldüklerinde, Sultân Süleyman Han'ın fevtin²⁵²⁰ ve Sultân Ahmed Han'ın cülûs-ı hümayûnların işitmişler, andan hudûd-ı Osmâniyye'ye dâhil ve sahrâ-yı Kars'a²⁵²¹ vâsıl oldukların Vâlî-i Arz-ı Rûm Vezîr Ömer Paşa'ya i'lâm ü istîzân itmeleriyle, ol dahi Âstâne'ye arz idüp, me'zûn olmağla Üskûdar'a gelmişler, ilçi cümle eşyâsıyla bir çekdiriye binüp, getürdüğü fili dahi Tersane'nün palaşgerme? sandalına

²⁵²⁰ Han'ın fevtin V : Han hazretlerinin intikâlin Y

²⁵²¹ Kars'a V : - Y

koyup çekdirir ardına bağlayup Eminöni'ne yanaşmışlar. İstanbul Kā'im-makāmı Vezîr Yeğen Hüseyin Paşa cânibinden gönderilen atlara binüp, bir miqdâr dîvân çavuşlarıyla Çavuşbaşı vekîli iskele başında istikbâl ve önüne düşüp, menzil ta'yîn olunan Fâzıl Ahmed Paşa sarâyına getürmüşler, bir hafta ikâmetden sonra mâh-ı mezbûrun sekizinci Çehâr-şenbih gün ki, hamsînin sekizidir Edirne'ye gelüp, çavuşbaşı ve silihdâr ağası Selîmî destâr ve yüz miqdâr çavuş ve müteferrika mücevvezeleriyle Karabayır'da istikbâl ve alay ile önüne düşüp, şehirde sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa'nın Katırhânı sarâyına getürüp indürdiler. Mîrîden döşenmiş idi, me'külât u meşrûbatı dahi görölüp, yigirmi üçüncü Dû-şenbih gün ki, ibtidâ-yı Şubat'dır, vezîr-i a'zam kendü sarâyına da'vet ü ziyâfet eyleyüp kürk giydirdi. İlçi dahi ol mahalde Acem şahının i'timâdü'd-devlesinden vezîr-i a'zama getürdüğü mektûbıyla hediyesin teslim eyledi.

Âmeden-i Tökeli İmre Kral

Vezîr-i a'zam koca mekkâr, bu seferler zuhûrına sebep olmak ve Nemçe çasarına ilk fursatın düşürdikde katl eylemek zu'mıyla, Yenipalanka'da sâkin Orta Macar Kralı Tökeli İmre'yi serhad umûruna müte'allik ba'zı meşveret ider ise, pâdişâha buluşdurup her mevâdd bi'l-müşâfehe tenbîh buyurulmak bahânesiyle pâdişâhdan istîzân idüp, Âstâne'ye gelmesi mefhûmında fermân ve kendü cânibinden dahi mektûb yazup, harc-ı râh on bin altun ile Çerkes İbrâhîm nâm bir ağasın gönderdi. Ber-mûceb-i fermân askerin kethudâsıyla ol mahalde alıkoyup, kendü ancak elli miqdâr Macar keferesiyle mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Salı gün Edirne'ye gelüp dâhil oldu. Anın dahi istikbâline kırk nefer çavuş ile ancak çavuşbaşı me'mûr olup, bağlar nihâyetinde karşulayup şehirde mîrîden döşenüp ihzâr olunan Ishak Efendi [188b] hânesine getürüp indirdi. Me'külât ve meşrûbatı envâ'ından virildi, üzerlerine muhafız bir oda yeniçeri vaz' olundu.

Ol gün kapu arasında mahbûs, Defterdâr Kirli İsmâ'îl Efendi bî-pervâ muhasebesin görüp, Beytü'l-mâli'l-Müslimîn'e hıyânet itmeyüp, küllî istikâmeti zâhir²⁵²² oldukdan sonra yine mukâbele-i hizmet mîrîye iki yüz kîse akça virmek şartıyla ıtlâk olundu.

Yigirmi yedinci Cum'a gün pâdişâh hazretleri şevket ü azamet ve heybet ü mehâbet ve âyîn-i Osmânîlerin Acem ilçisiyle, Tökeli İmre Kral'a göstermek içün alay

²⁵²² zâhir V : zâhir-i bâhir Y

emr idüp, mezbûrları yola nâzır birer münâsib hâneye iskân etdirdiklerinden sonra, evvelâ kendüler Hasoda köşkünde mübârek başlarına küçük destâr üzre bir kebîr otağa-i hümayûn sokunup, zahr-ı sa'âdetlerine serme çaprazlı beyâz şîbe kaplu semmûr kabaniçe kürk giyüp, mücevher raht ve besât ile eğlenmiş rahş-ı sabâ-reftâra köşkün binek taşında süvâr ve Bâbü's-selâm'dan çıkup, taşrada âmâde olan rikâb ağaları müteferrika ve çavuş ve solagân ve peykân her biri dîvân esvâblarıyla önlerine düşüp, azîm alay ile Sultân Selîm Câmî'i'ne teşrîf buyurup, edâ-yı salât-ı Cum'a'dan sonra mübârek başlarına tarz-ı âher çiçek şeklinde bir otağa-i hümayûn sokunup, zahr-ı şerîflerine sarı şîbe kaplu semmûr kabaniçe kürk giyüp, yine alay ile gelüp Saraçhâne kasrı kapusından Hâsbâğçe'ye andan doğru ev kapusından harem-i şerîfe dühûl ve nüzûl eyledi.

İlçi ve gerek Tökeli Kral gidinceye değin, bu tertîb üzre Cum'a namâzına gidilmeğe tenbîh buyurup, her hafta bir câmî-i şerîfe teşrîf buyurdukça âmed ü şüd envâ'î sorguçlar sokunup mütenevvi'a elbise-i fâhire ile mübârek vücûd-ı hümayûnların tezyîn itmekle, âlem hayrân kaldı. Ancak vüzerâ ve ulemâ böyle büyük alaylarda bile bulunmak mu'tâd iken, birer ikişer yılda devletde yeni yetişme olup, kânûn bilmeyüp târîh görmeyüp, teşrîfâta dahi mürâca'at itmeyüp, bilenlere dahi sormaya âr itmekle müzâhim kasdıyla bir yere alaya binmediklerinden, âmme hamâkatlarına haml eylediler.

İrtesi şenbih gün İstanbul Bostancılar Kethudâsı Hacı Velî'nün fevti haberi gelüp, yerine Hâssa Haseki Hacı İbrâhîm ve anın yerine Sağ-hamleci Nakkaş Ali nasb olup kaftan giydiler. Yigirmi tokuzuncı Dû-şenbih gün kapu arasında mahbûs Niğdeli Ali Paşa kefil ile ıtlâk oldu.

Acem ilçisi rikâb-ı hümayûna yüz sürdigidir

Mâh-ı Cemâziyelâhir'in sekizinci Salı gün ki, Şubat'ın on altısıdır. Acem ilçisi Kelb Ali Han dîvân-ı hümayûna da'vet ü ziyâfet olup, kulun masar mevâcibi yeni kesilen zolata ve yigirmi dördü bir dirhem suya batmaz çil akça vesâ'ir mahlût akçadan virildikten sonra, vüzerâ akabince ilçî dahi Bâbü's-selâm'da elli miqdâr âdemiyle hil'atlenüp, Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya yüz²⁵²³ sürüp, nâmesin virdi, hediyesin arz eyledi. Envâ'-i Acem tefârîkında[n] gayrı atbaşı kabızalı bir murassa' kılıç ve fil kulağından bir mücevher kalkan ve bir vakıyye miqdâr hâlis ufak bân-zehir ve yüz

²⁵²³ yüz V : yüzler Y

dirhem miqdâr mumya-yı ma‘denî ve tokuz yaşında bir erkek fil ve kırk mâye deve ve kendü cânibinden dahi on beş deve, dört at, dört kepçe, tokuz kemân idi, teslim idüp taşra çıkdıkda iltifâten pâk bisât ile eğerlenmiş bir at ihsân olup, dîvân kapısı hâricinde binüp menziline gitdi ve mübâşiri olan Dal Ahmed Ağa'ya dahi kapucubaşılık virildi.

Serdârî-i Vezîr-i a‘zam Ali Paşa be-cânib-i Engürüs

Pâdişâh hazretleri sefere azîmet husûsunda vezîr-i a‘zama hatt-ı hümâyûn göndermekle, vüzerâ ve ulemâ ve kul ağaların ve a‘yân-ı dîvânı sarayına da‘vet ve müvâcehelerinde feth ü kırâ‘at eyledikde, bi'l-ittifâk pâdişâh hazretleri bu yıl Edirne tahtında meks ü ârâm, vezîr-i a‘zam kulları Engürüs'e serdâr-ı asâkir-i İslâm olmasın ma‘kûl ve münâsib görüp, bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre Fâtîha okudukların, rikâb-ı hümâyûna arz u recâ itmeleriyle, der-akab serdârlık hatt-ı şerîfi geldi.

İrtesi mâh-ı mezbûrun onuncı Penc-şenbih gün tuğı çıkarup, nerdübânı önüne nasb eyledi. Rûm-ili ve Anadolu'da vâkı‘ vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâyâ mükemmel kapuları ve eyâletleri askerleriyle gelüp, Belgrad sahrâsında ordu-yı hümâyûna mülhak olmaları bâbında mü‘ekked evâmîr-i şerîfeler irsâl idüp, kapu kuluna dahi ocaklarından sürücü çavuşlar ta‘yîn ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa'ya dahi mîrîden elli bin guruh gönderüp, dört bin nefer piyâde Arnavud askeri²⁵²⁴ yazup bile getürmesin tenbîh buyurduğundan gayrı, Rûm-ili'nde sâkin Arnavud beğzâdelerinin vüs‘at-i hâllerine göre kapularıyla ifrâz ma‘an getürmesiçün, Dîvân-ı hümâyûn cânibinden defter idüp, kendüye irsâl eyledüğün bugün gelüp, Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a‘lâya arz eyledi.

Ve Han hazretlerini dahi sefere da‘veti mutazammın hatt-ı şerîf alup, bir kabza murassa‘ kılıç ve iki mücevher top sorguç ve bir sevb nîm-tene kaplu semmûr kürk ile Kapucılar Kethudâsı Çerkes Yûsuf Ağa'yı Kırım'a gönderdi.

On ikinci Şenbih gün, pâdişâh hazretleri merhûm Musâhib Mustafâ Paşa sarâyına teşrîf buyurup, iç halkı, rikâb ağaları, vezîr-i a‘zam tevâbi‘lerine tablhâne ile cirîd oynadup, isâbet idenlerin sîm ü zere müstağrak eyledi.

²⁵²⁴ askeri V : askerleri Y

Azl-i Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi ve nasb-ı Meşîhat-ı İslâmiyye Ali Efendi

Mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Şenbih gün, pâdişâh hazretleri vezîr-i a'zam ile Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi'yi Hasoda köşküne da'vet buyurup, efendiye “Dînin içün doğru söyle, vükelâm ne hâldedir, serhad cânibinden ne haber?” buyurdukda, “Seksan yaşında bir pîrim, ya bugün ölmüşüm ya yarın, vallâhi doğrusı budur ki, vükelânda ne tedbîr ü tedârûk var ve ne kayd-ı ihzâr-ı mühimmât-ı seferiyye var. İşte yüzi, asker cem'î bi'l-küllîyye hâtırından çıkup, sadâreti havfına düşmüş. Böyle ihmâl olur ise, kul tâ'ifesinden ferd-i vâhid sefere gelmek ihtimâli yokdur. Üç def'adır Belgrad'dan mahzar geldi, imdâd-ı asker ve zahîre ve ulûfe deyü feryâd itmişler ve harbî kefere beşer onar bin bayrak bayrak gezüp, etrâf-ı kal'ayı yakup köylere müstevlî olup, re'âyâyı rencide itmeden hâlî degüller imiş, taşrayı çıkup korutmak şöyle dursun kal'a muhâfazasına bile kudretimiz yok. Kılıca gelür beş yüz âdem ancak bulunur demişler. Ben dahi bu kadar söyleyegördüm, şunların mü'netlerin tedârûk idüp gönder didim, aslâ mukayyed olmadı. Hakkı ketm itmeyüp söyledim, yarın kıyâmet gün mes'ûl olmam. İşte sen, işte vezîrin, ben aradan çıkdım” cevâb eyledikde, pâdişâh hazretleri gazaba gelüp, “Bre hâ'in, bu nasıl sözdür. Ben sana devleti böyle mi emânet itdim” buyurdukda, “Hayır pâdişâhım, aslı yokdur. Garazına söyler, yalandır i'timâd buyurman. Ben Belgrad muhâfazasına yigirmi beş bin âdem kodum” didi. “Müftî Efendi vallâhi huzûrınızda kizb eyledi. Eğer beş bin âdem bulunur ise, işte ben her ne hakâret iderseniz Bismillâh Allâh'ın emrine râzîyım” didi. Pâdişâh hazretleri kadr-şinâs devletlü olmağın gördi ki, münâkaşa büyüyüp ha'in belürdi. Def'-i meclis içün, “Size şer'-i şerîfî, vezîr-i a'zamıma salb u siyâseti sipâriş eyledim” buyurmağın, efendi selâmlayup, doğru evine gitdi. Koca mekkâr içerüde kalup, “Şimdi devlete böyle hıyânet üze mi hizmet idersin? vâkî' ise Allâh yolına getürsün” buyurdukda, “Yetmiş yaşına vardım, şu ak sakalım iki bana huzûrında yalan söylemek düşer mi? Yedüğü envâ'-i mükeyyifâtdan dimâğî mu'attal olup, söyledüğün bilmez, ağzından çıkanı işitmez, ziyâde muharrâ tiryâkîdir, afyonu geçmekle diline geleni söyledi, i'timâd buyurun Allâh hıfz eyleye, kulunuzdan serhad cânibin boş koyup kizb sâdır ola böyle muharrânın fetvâda durması bile²⁵²⁵ câ'iz değil, azli mûcibdir” deyüp, kendüyi tasdik ve efendiyi kâzib idüp, taşra çıkdı.

²⁵²⁵ durması bile V : durmada bir dürlü Y

Ve Dâru's-sa'âde Ağası İsmâ'il Ağa ile bir yere gelüp, "Ba'de'l-yevm bunun ile imtizâc muhâl, fetvâdan azl u nefy olunmaz ise sadâret bana harâm" deyüp, elin ayağın öpüp, vâfir mâl arz eyledi. "Pâdişâhdan azline hatt-ı şerîf alup bana gönder" deyü yalvardı. Tama'-kâr Arab dahi va'de eyleyüp yolladıktan sonra, irtesi Bâzâr gün içerü haremde pâdişâh hazretlerinin ayağına düşüp, "Şeyhü'l-İslâm efendi dâ'ileri pîr ü alîl olmağla tekâ'ud ihsân buyurup, yerine bir âher bendelerin nasb idin. Zîrâ vezîr-i a'zam kullarıyla beynleri şikâk üzredir, artık keşâ-keşden hâlî olmayup, hünkârıma dahi râhat virmezler. Azline hatt-ı hümayûn ihsân buyurun" der. "Behey ağa, bir âdem dîn direğidir, devletimin ahvâlin su'âl buyurdum doğru söyle deyü yemîn virdim. Vezîr-i a'zamin yüzüne karşı sû'-i hâlin söyledi. Azli niçe mümkün" buyurdukda, "Belî gereksiz. Lâkin bu husûsda recâm geçmek gerek ve illâ gitmem" deyü ayağına düşüp, ibrâm itmekle, "Dilerim Allâh'dan ikinizin de yolına gelsün" buyurup, azli Hırka-i Şerîf'in yazup virdi. Ol dahi koca mekkâra gönderüp, zu'mınca nâ'il-i merâm olmağla irtesi Dû-şenbih gün ki, ibtidâ-yı Mart'dır, yine Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, hizmet-i fetvâyı müftî-i sâbık Çatalcalı Şeyhzâde Ali Efendi'ye arz idüp, hatt-ı hümayûn aldı ve hânesine vardukda, İstanbul'dan getürmeğe fermân ile kapucubaşı gönderdi ve ol gün Başdefterdâr Dimetokalı Ali Efendi'ye dahi pâye-i vezâret alıvirüp, hânesinde getürüp serâserli kürk giydirdi.

İrtesi Salı gün zu'mında kabâhati setr ve istikâmetin izhâr için Belgrad muhâfazasına imdâd nâmıyla Turnacı'ya iki yüz miqdâr yeniçeri koşup, anda olan nevbetçi yeniçeri mevâcibiçün dahi otuz yük akça virüp, irsâl ve huzûr-ı hümayûndan geçüp gitdiler.

İrtesi Çehâr-şenbih gün müftî-i ma'zûl Feyzullâh Efendi Fındıklı'da yalısında sâkin olmak üzre sâdır olan hatt-ı şerîfi, koca mekkâr haseki ağaya virüp, ol dahi hânesinden araba ile kaldırup fermân-ı pâdişâhî mücebince Solak Çeşmesi'ne değin getürüp döndi. Yigirmi **[189a]** sekizinci Dû-şenbih gün müftî-i cedîd Ali Efendi dahi Edirne'ye geldiği sâ'at koca mekkâr alup, Alay Köşkü'de huzûr-ı hümayûna getürüp buluşdurdi. Pâdişâh hazretleri üç adım istiğbâl idüp, "Hoş geldiniz yol zahmetleri" deyü, sûretâ iltifât gösterdi. Ol dahi elin öpdi ve me'zûn olduğu hâlde mukâbelelerinde ihrâm üzre iclâs eyledi. "Karındaşım Sultân Mehmed zamânında devletin hayır-hâhı olup, zühd-i takvân işitdiğümden yine size fetvâyı ihsân eyledim. Şer'-i şerîf üzre hareket idüp, hakkı söylemede ketm itmeyüp devletin hâlî ma'lûm ve kelâma mizâc-gîr

olduğına rızâ-yı hümâyûnum yokdur. İşidirim evvelki hüsn-i²⁵²⁶ hâlin yanımda muzmahil olur” buyurup, beyâz çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs eyledi.

Ol gün, vezîr-i a‘zam, Kul Kethudâsı Şa‘bân Ağa'yı da‘vet idüp, yeniçerinin ortası hâzır mı? Rûm-ili ve Anadolu'ya asker sürmeğe giden ocak çavuşları geldi mi, asker yürimeğe başlamış mı?” su‘âl ider. “Belî geldiler, kul tâ‘ifesi mâ-dâm bizi tahkîr iderler mi, bizden ferd-i vâhid sefere gider yok, re‘âyâlığı kabûl ve tekâlif-i pâdişâhî virmeğe zâmin oldukların” cevâbın söylediği gibi gazaba gelüp, “Bir gün mukaddem ise hilâf-ı inhâ îkâz-ı fitne pîş-vâdır, gulüvv ihtimâli mülâhaza olunur azl u nefy ü katli mûcibdir” deyü, taraf-ı pâdişâhîden istizân itmiş idi. Ol sâ‘at “Size pâdişâhımız Kara-hisâr sancağın ihsân eyledi” deyüp kaftan giydirdi ve aşğı indüği gibi kaftanı arkasından aldırup, ihzâr itdirdüği arabaya kodırup çavuşlara teslîm ve Gelibolu yolından mansıbına nefy eyledi. Ve Sekbânbaşı Gürcü Abdullâh Ağa'ya dahi Hüdavendigâr sancağın virüp, fermân gönderdi ve kul kethudâlığından ma‘zûl Hâşimioğlı Murtazâ Ağa'ya sekbânbaşılık ve Doğramacı Mehmed Ağa'ya kul kethudâlığı tevcih eyledi.

Bir seneden berü Celâlî-veş Anadolu'ya müstevlî olup, zûlmünden şâkîleri gelen Tire Sancağı Beği Arab Pûlâd Mehmed Paşa'nın bi-emr-i hümâyûn, Rakka Beğlerbeğisi Kâdıoğlu Hüseyin Paşa istimâlet ile Kayseriyye'de ele getürüp katl itmiş ve başını der-i devlete göndermişidi, yigirmi tokuzuncı Salı gün kapu önüne bırakılup yanında olan bayrak levend eşkıyâsı perâkende olduğın arz eylemiş.

Mâh-ı Receb'in gurresi Çehâr-şenbih gün, pâdişâh hazretleri iç halkı ve paşalı ve müsta‘idd âmmeğe Sırık Meydanı'nda tablhâne ile cirîd oynadup, isâbet idenlerin ihsân ile mesrûr eyledi. Ol gün cem‘ olan seyrçi bir târîhde görülmemiştir.

İkinci Penc-şenbih gün ki, ibtidâ-yı nev-rûzdur, pâdişâh hazretlerin vezîr-i a‘zam Buçukdepe'de olan çiftliğine da‘vet-i ziyâfet idüp, bir mücevher kuşak, bir pandol, çekmece sâ‘ati, beş boğça dîbâ, bir donanmış at pîş-keş virdi. Şeyhül-İslâm efendiyle pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, kendüye kürkli ve sâde iki top hila‘ ve on üç nefer tevâbi‘ine kaftan giydirüp, sarây-ı âmirelerine teşrîf buyurdılar.

²⁵²⁶ hüsn-i V : - Y

Ol gün Ahmed Beğ yediyle Mısır hazînesi gelüp, huzûr-ı hümâyûndan geçüp sarây-ı âliye îsâl ve mu'tâd üzre Defterdâr Vezîr Ali Paşa mîr-i mezbûr ile yüz yigirmi nefer Mısırlu'ya kaftan giydirüp, vezîr-i a'zam tenbîhiyle taşra hazîneye kabz eyledi.

İrtesi Cum'a gün veznedârlar ile teslîm almaya geldüğün pâdişâh hazretleri işidüp, vezîr-i a'zama "Bi't-tamâm hazînemi içerü teslîm idesin" deyü, hatt-ı şerîf gönderdi. Ol dahi, "Sefer mühimmâtîçün müzâyakamız var" diye gördi, çâre olmamağla²⁵²⁷ koca mekkâr büyük lokmayı yutamayup, boğazına durmağla bi'z-zarûrî içerü virüp, bu vaz'ı Dâru's-sa'âde Ağası'ndan bildi. Mâbeyne nifâk düşüp, kocanın muhabbeti adâvete kabûl olmuşiken, yine ağa kılıcın salup üzerine cân virirdi.

Azl u nefy-i vezîr-i a'zam Kādî Ali Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret-i Hacı Ali Paşa

Vezîr-i a'zam koca mekkârın hıyâneti ve kizbi ihtiyâr idüp, Feyzullâh Efendi vâkı' hâli doğru söylemişiken, fetvâdan azl itdürdüğü pâdişâh hazretlerine dâg-ı derûn olup, sadâret-i uzmâyı bir müstakîm bendeye virmek murâd eyledi ve mâh-ı mezbûrun beşinci Bâzâr gün haremde Dâru's-sa'âde ağasına, "Şu kocadan kalbim kırıldı. Hem hâ'in, hem kâzib, tasarrufa kâdir değil. Tebdîli murâdımdır, yerine kimi itsem" buyurmuşlar. "Meded pâdişâhım, bu sevdâdan fârîğ ol, buna mânend vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve hâlâ rikâbında olan a'yândan âkıl ü kâmil ve istikâmeti zâhir bir âdem bulunmaz, azliyle hatâ itmiş olursuz ve hem içerü ve taşrada seni bu kadar sever yoktur. Hayır-hâhlık devletin umûrî hizmetinde takayyüd itmek ise ancak olur. Sefer üzeri bu vaz'ı halk benden bilüp sögerler. Şimdi azl zamânı mıydı? Gördün mü Dâru's-sa'âde ağasının uşaklığın dirler, lûtf idüp evvel beni azl it sonra buni" deyüp gider. Derakab Hazînedâr Kaba Nezir Ağa ile Hazînedâr Vekîli Seferli Süleyman Ağa'yı getirüp anlara bu cevâbı söyler, anlar dahi "Biz ancak şevketlü efendimin içerü haremi hizmetine me'mûruz, taşra ahvâlin ağa kulundan su'âl buyurun" deyüp girü çekilürler. Meğer koca mekkârın eski sarây baltacılarından, ağanın yazıcısı Hisârlı Çelebi ve Kahvecibaşısı Hacı Hasan ve Müjdegânî Çelebi ve kulle sofusu kapucularından kendünün babası Hovardaoğlu, işbu dört nefer ulûfelü câsûsları ağalarının hareketinden sûret-i tebdîli hiss idüp, kocaya varırlar "Ne durursuz Sultânım, Trabzon Beğlerbeğisi Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa'yı Dâru's-sa'âde ağasıyla, hazînedâr ve hazînedâr vekîli

²⁵²⁷ olmamağla V : olmayup Y

içerüde ittifâk idüp, vezîr-i a‘zam eylemeğe pâdişâha söyleyüp rızâsın aldılar” dirler. Kocanın akli gidüp, irtesi Dû-şenbih gün Alay Köşkü'nde surre çıkmışidi, dahi irtesi mâh-ı mezbûrun yedinci Salı gün mezkûrların azl ve sarâydan nefylerine sû’-i amele başlayup, yeniçeri ağasını getürdi. “Biz şu maslahat için, müftî efendiyle pâdişâha gideriz, kol gezmek bahânesiyle vâfir yeniçeri cem‘ eyleyüp, şehri devr itdükden sonra gelüp, hânemizin etrâfın alup hâzır baş durasın. Tâ ki pâdişâh matlûbumuza müsâ‘ade idüp gelmeyince cem‘iyyetin²⁵²⁸ dağıtmayasın” deyü tenbîh ider. Ol câhil-i ebter çoban-kıyâfet dahi kârâhaneli ve muhızır ağa yoldaşlarından hayli itleri uydurup öyle ider ve ikinci mahalli cem‘iyyet tamâm-ı germâ-germ olduğu vaktde, müftî efendiyi da‘vet idüp “Mukarreblerin cevri hadden aşdı, pâdişâh hazretlerini ıdlâl idüp azlimizi murâd eylediklerin kul işidüp, işte cem‘iyyetlerin gördünüz. Ol nedîmlerin azl u nefylerin taleb iderler matlûblarına müsâ‘ade-i pâdişâhî olursa, fe-bihâ ve illâ iş gayrı yüzden olur” deyü, “müdde‘âlarında musirr olup duruyorlar” dimekle, efendiyi inandurup kendüye uydurdu. Ol dahi, “Nedir ol nekebâtların hasiyyeti, bu iş emr-i sehldir hemân pâdişâha gidelim” didi. Ve huzûr-ı hümâyûna varmaların telhîs idüp, bir ağasıyla gönderdi. “Zinhâr sakınup Dâru’s-sa‘âde ağasına virme, bostancıbaşıya vir. Doğrı pâdişâha teslîm itsün” deyü tenbîh eyledi. Pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'de idi, getürüp bostancıbaşıya virdikde, telhîs pâdişâha ağalıyla îsâl olagelmişdir. Olmayup münâkaşa iderken, bî-haber vezîr-i a‘zam ile müftî efendinin geldüğün görüp, bostancıbaşının üzerine atar, ol dahi alup, Dâru's-sa‘âde ağası haremde idi, çukadâr ağaya virir. Ol dahi içerü ağaya gönderir ve ağa gelince değin, vezîr-i a‘zam ile müftî Efendi yukarı köşke çıkup müsafirhânede oturdılar. Der-akab ağa dahi geldi, vakt irişmişidi ikinci namâzın kıldıkdan sonra telhîsi pâdişâha virüp, içerü da‘vet olundılar. Koca mekkâr girdüğü gibi tehevvründen huzûr-ı hümâyûnda ağanın yakasından tutup çekdi, “hayf” deyüp, ardından kakup kapudan taşra eyledi. Pâdişâh hazretleri, “Aslı nedir?” buyurdukda, du‘â idüp, “Bu zâlimin ve hazînedârın ve hazînedâr vekîlinin devlete hıyânetleri zâhir olup, maslahat görülmeden kaldı. Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya sadâret müjdesiçün ağanın gönderdüğü mektûb tutuldu, devlete ihtilâl viren âdemlerin izâlesine takayyüd lâzım olduğına fetvâ-yı şerîf virilmişdir. Bunların üçü de azl u nefy olunmaz ise bana sadâret lâzım değil, kime dilerseniz virin ve illâ kul tâ‘ifesi ayakda cem‘iyyet ile gelüp hânemizi ihâta idüp, bizleri taraflarından huzûr-ı hümâyûnunuza gönderdiler. Ol nedîmler sarây-ı âmirenizden ihrâc ve kurb-i hümâyûnunuzdan iz‘âc olunmadıkça

²⁵²⁸ cem‘iyyetin V : cem‘iyyeti Y

cem‘iyyetimizi dağıtmazız ve illâ iş aksi olup, ol cânibe varır cebren aluruz” deyü, ahd ü mîsâk itdüklerin arz eyledikde, Müftî Efendi dahi göz göre kizbi ihtiyâr idüp, koca mekkârı tasdîk eyledi. Pâdişâh hazretleri dahi, “Ağa ile hazînedâr vekîlinin Mısır’a gitmelerine rızâ virdim ancak Hazînedâr Nezîr Ağa, kendü perverdemdir. Gerek bana vesâ‘ire hıyâneti zâhir olmayup bir sâdık kulumdur. Mâ-dâm ben tahtdayım ana azl u nefy muhâl, bundan ferâgat idin. Her ne olmalı ise olsun Dâru's-sa‘âde ağalığı ihsân eyledim” buyurdukda, artık bunlar da nutka kâdir olmayup, bunun tedârükin vakt-i âhere ta‘vîk itmekle rızâ virdiler ve koca mekkâr zu‘mınca azîm hizmet görüp taşra çıktı²⁵²⁹ ve kimseye inanmayup doğru nerdübân başına vardı ve çavuşbaşı yediyle kaftancıdan bir serâserli **[189b]** kürk alup içerü götürdi ve Hazînedâr Nezîr Ağa'yı huzûr-ı hümayûna çağırup ağalığa [kaftân] giydirdi ve birez canı yerine gelüp, Müftî Efendi ile selâmlayup hânesine gidüp cem‘iyyeti dağıttı.

Ol mahalde ağa-yı ma‘zûl, huzûr-ı hümayûna girüp “Ne cürm sâhibi oldum ki, bu hakâretle beni azl ittin. Yohsa seni nâ-şer‘î yola mı sülûk itdirdim” didikde, “Elem üzre olma hâtırın hoş tut” buyurdukda, “Efendimin yolına bin İsmâ‘îl fedâ, devletinde ben kuluna zarar itmeğe kâdir değillerdir. Bize hitâben ancak şu karşunda el kavuşanların şimdensonra gözleri yaşın dindiregör. Ne demekdir taşra âdemleri gelüp harem-i şerîfin baş hizmet-kârın huzûrunda yakasından tutup taşra çıkaralar da sen bakup durasın. Bu nasıl gayret-i pâdişâhlıktır? Ne kulun hareketi var ve cem‘iyyetlerinin aslı var ve ne Kalaylıkoz'a mektûb yazdım ve ne bu şeylerden haberim var. Kizb ile derûnını doldurdılar, sen de gözün aç. Bugün bana itdiler tahkîk belki yarın sana da iderler” deyüp, yandı yakıldı gözlerinden kanlu yaşlar akıttı. pâdişâh hazretleri, “İtdin idi, buldun. Sözüm dutmadın, yolına geldi ben sana öteye gün kocanın kaydın görüp azli murâdımdır didüğümde kâyıl olmadın. İşte kılıcın salduğun kocanın kılıcına kendün uğradın. Allâh belâ virsün. Bu âdeti yine kendü efendin Fâzıl Mustafâ Paşa îcâd eyledi. Mısır'a giden Koca Mahmûd Ağa'yı merhûm karındaşım zamânında gelüp, sen gibi böyle çıkardıkları vakt, içerüde gözlerimden kanlu yaş döküp, ne günlere kaldık deyü saçım sakalım yolmuşidim, benim de başıma geldi. Dilerim Allâh'dan yollarına gelsün” buyurup, bükâ iderek bed-du‘â eyledi.

İrtesi Çehâr-şenbih gün koca mekkâr, telhîscisiyle harem kapusına bostancıbaşıya hitâben pençeli buyuruldu ile bir araba göndermiş, ma‘zûl ağa ile vekîl

²⁵²⁹ çıktı V : çıktılar Y

Süleyman Ağa'yı koyup, şehirde bir konak dutup, “Bize müsâferete getüresin” birkaç gün meksden sonra Mısır'a gitmelerin tenbîh itmiş. Bostancıbaşı buyurulduyı ağa-yı cedîde, ol dahi pâdişâha virdikde bunların katli fikrinde idiklerin fehm idüp, rızâ virmedi. Magzûben Alay Köşkü'ne geldi, ol mahalde Dâru's-sa'âde Ağası Nezîr Ağa ve²⁵³⁰ Silihdâr Çerkes Osman Ağa ve Çukadâr Mustafâ Ağa gayrete düşüp bir yere geldiler. “Evvelâ nedir bu kocanın hasiyyeti, bugün buna itdüğün yarın bize ider azl-i nefyimiz şöyle dursun katlimiz ile mütesellî olmaz. Bir kaşık kanımıza teşnedir. Bunun ahvâli birkaç gün dahi ihmâl ve müsâmaha olunur ise, biz başdan çıkdüğumuzdan gayrı devleti ser-nigûn ider. Sadrdan izâlesine takayyüd üzerimize vâcib oldu, hem zâlim, hem cebbâr, elinden iş gelmez bî-rüşd ü şu'ûr ahmak hımârdır, hazz-ı nefsiçün zimâm-ı hükûmetini kethudâsı olan fâcire virüp, zu'mınca kendü sadâretde istiqlâl sevdâsına düşüp, dürlü dürlü san'atlar gûne gûne bid'atler peydâ idüp, taburda baş gösterüp nâm sâhibi komayup, kimin bî-fetvâ katl ve kimin soyup fülûs-ı ahmere muhtâc eyledi. Bâb-ı irtişâyı açup, agniyâ ve fukarâdan celb-i mâl ve re'âyâyâ envâ'-i salgunlar salup, ciğerlerin dağladı. Âlemi ber-bâd idüp, halkın yüreğın doğradı. Niçeye değın zulmün setr idelim, yohsa kaht-ı ricâl midir” didiler. Azline ittifâk idüp, huzûr-ı hümayûna varup, sût'-i hâlin fûrâdâ fûrâdâ arz eylediler. “Behey ağalar, vallâhi çokdan azl iderdim. Hak belâ virsün İsmâ'îl Ağa'ya, beni komadı. Yaramaza mu'în olduğıçün yolına geldi. Kocanın hıyânetin bilirüm, hakkında her ne söylenür ise gerçektir. Azline ne yüzden tedârük gördünüz” buyurdukda, “Hemân yarın Hasodaya da'vet idin, geldüğü gibi söyletmeyüp, mühri aldıkdan sonra katl u nefyinde muhayyersiz” didiler. “Sadâreti kime tasmîm ittiniz?” buyurdukda, “Hünkârım a'lemidir” didiler. “Çokdan fikrim Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Hacı Ali Paşa'dır” buyurdukda, “Kerâmet buyurdunuz, kulları dahi anı sevk ü recâ itmek idi. İstanbul kâ'im-makâmılgında hüsn-i hâlin işidirdik, bir âkıl ü kâmil âdem imiş. Allâh mübârek eyleye” didiler. Bu mahalde pâdişâh hazretleri bunlara du'â idüp, esrârı setr eylediler. Hikmet, bu vaktde Şahincibaşı Velî Ağa, huzûr-ı hümayûna üç turna getürdi, ikisin harem bâğçesine salıvirüp, birisin mezbûr ile sûret-i iltifât vezîr-i a'zama gönderdi. Beş yüz gurus çuka kumaş virmiş, vüsûlin telhîs itmişidi. Dâru's-sa'âde ağası telhîsciye, “Dünki gün ağa azlinden, şevketlü efendimiz bir miqdâr

²⁵³⁰ Nezîr Ağa ve V : - Y

kendülere rencîde oldılar, ba‘zı eşyâ ile hâtırın ele alsunlar ve hen hünkârımız da‘vet eyledi, bugün vakt tengdir yarın²⁵³¹ gelsünler” cevâbıyla gönderdi.

İrtesi mâh-ı mezbûrun tokuzuncı Penc-şenbih gün ki, Mart’ın on sekizidir, sabâh erken beş yüz yeni İstanbul altını ve bir mücevher kuşak, bir miqdâr Hind şalı ve Acem tefârîki gönderdi, beyne's-salâteynde kendü dahi Hasoda köşküne gelüp, pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdi. Vezîr-i a‘zamlar huzûr-ı hümayûna girdikde, içerde kimse durmayup taşra çıkmak mu‘tâd iken, mukaddem tenbîh-i hümayûn olmuşıdi, gitmeyüp yerimizde durduk. Pâdişâh hazretleri mübârek başlarına otağa-i hümayûn sokunmuşlar idi, bâlâ-yı tahtda diz üzerine gelüp, “Baka Paşa, ben sana kaç def‘adır Devlet-i Aliyye'min umûrında şer‘-i şerîf üzre hareket, bir gün mukaddem tedârükini görüp asâkir-i İslâm'ı cem‘ idüp gidesin deyü, tenbîh eyledim ise, iğmâz itdüğünden gayrı devletin cümle umûrını ve sefer ahvâlini tamâm düşmen ile fasl-ı husûmet idüp, geride artık bir hizmetin kalmayup, şimdi haremime dest-dırâzlık eyleyüp, hizmet-i şerîfimde olan kullarımı huzûrumda yakasından tutup, cebren taşra çıkarmak ve pençeli buyuruldu ile araba gönderüp çıkan ağaları bize müsâferete gönderesiz ve illâ kul ayakdadır sonra iş aksi olur deyü, zorbalığa mı başladın? Ben zorba ararım, meğer zorbabaşı sen imişsin, îkâz-ı fitneye pîş-vâ olduğın ma‘lûm-ı hümayûnum oldu, kaydım görmek yanında emr-i sehl imiş bana bundan ziyâde düşmenlik olmaz. Hıyânet ise ancak olur, bana böyle itdüğine göre sâ‘ir *ibâdu'llâh*'ın hâlin Allâh bilür” deyü, azîm itâb eyledikde, “Hayır pâdişâhım, vallâhi hıyânetim ve araba husûsunda haberim yokdur” didi. “Ya Dâru's-sa‘âde ağasıyla bana gelen pençeli buyuruldunda mı yalandır? Görür müsün kizb ü inkârın senden gayrı pençeli buyuruldıyı kim yazar? Senin itdüğün hıyânet ü fezâhatı ecdâdım zamânında kangı vezîr itmişdir? Haremime el uzatmak ve hizmet-kârlarımı bir bir alup kimin katl ve kimin nefy-i beled ile nâ‘il-i merâm olmak kimin asrında olmuşdur? Bu sadrın raculi değılsün, getür mühri” buyurdukda, ancak “Fermân hünkârımın” deyüp koynundan çıkarup teslim eyledikten sonra, “Bu denlü sû-i hâlin ma‘lûm-ı hümayûnum olmuşiken, ak sakalına merhamet idüp, yine her ahvâline müsâ‘ade iderdim mukâbelesinde beni pâdişâh yerine komayup, haremime vaz‘-ı yed itmek eyü mi? Gör²⁵³² ben de pâdişâhlığı niçe icrâ idüp, ak sakalını kızıl kana boyarım” deyüp, “Kalem virin katline hatt-ı şerîf yazayım” buyurdukda, Dâru's-sa‘âde ağası

²⁵³¹ yarın V : inşâ‘a’llâhü te‘âlâ erkence Y

²⁵³² Gör V : gör imdi Y

silihdâr ve çukadâr ve rikâbdâr ve Hasodabaşı ağa ayağına düşüp, “Amân pâdişâhım ol itdi ise sen itme, cezâsın buldı yolına geldi bir avuç kanını bize bağışla” deyü yalvarup recâ eylediler. “Olmaz elbette sâ’ire gayret içün katl iderim, devlete hıyâneti zâhir vâcibü'l-izâle zorbadır” buyurdukda, “Bir ihtiyâr kulunuzdur, ne denlü katle müstahak ise afv ile mu’âmele ve kuşca cânın halâs eyleyüp, bir yere nefy idin” deyü, tekrâr be- tekrâr ayağına sarılmalarıyla, gazab-ı pâdişâhî teskîn, recâları kabûle karîn olup, “Beni şunun haddin bildürmeğe komadınız, hoş imdi hâtırınız içün cürmün bağışlayup katlinden geçdim. Rodos cezâresine nefy eyledim hemân şimdi bir arabaya koyup İnöz'e andan çekdirir ile gitsün” buyurdukda, derd-mend koca nutka kâdir olmayup, hazân yapragı gibi ditreyüp az kaldı düşeyazdı. Koltuklayup taşra çıkardılar, köşkün müsafir odasına getürüp habs itdiler. Muhâfazasına kapu ağasıyla birkaç Hasodalı kodılar. Şeyhü'l-İslâm efendiye haseki ağa ve vezîr-i sâni Beğzâde Ali Paşa'ya Salahor Arab Süleyman Ağa gönderilüp, huzûr-ı hümayûna da’vet olundılar ve Defterdâr Vezîr Ali Paşa'ya dahi Silihdâr Küçük Ali Ağa ile hatt-ı şerîf gönderilüp, Beytül-mâlî'l-Müslimîn'in muhâfazasına mukayyed olup ma’zûl vezîr-i a’zam ile kethudâsının hânelerin mühürleyüp, eşyâların mîrîye kabz itmesin tenbîh buyurdi.

Ve Salahor Arab Beşî Ağa ile Yeniçeri Ağası Daltaban Mustafâ Ağa'ya dahi hatt-ı şerîf gönderüp, şehri muhâfaza emrinde ihtimâm idüp, erâzil ü eşkiyâdan biri meydândan baş gösterecek olur ise, her pâreni bir köşeye âvihte iderim tenbîh buyurdi. Meğer kolda imiş haber alup hânesine geldükde, teslîm eylemiş. Bu mahalde Vezîr-i sâni Ali Paşa at boynuna düşüp, âlem-i agyârdan bî-haber Bâbü's-selâm'dan gelüp, pâye-i serîr-i masîre yüz sürdükde, azîm itâb ile “Bu ortalığı karışdırup kocaya fit virüp, haremime el urmaya sebep hep sensin. Şimdi seni katl iderdim ancak haremimde perverde olmuş, elim hâsılısın” buyurdukda, “Benim pâdişâhım, bu âna gelince hareminden perverde olan vüzerâ kulların bu hâne-dâna hıyânet itmemiştir, yine itmezler. Sor su’âl eyle kabâhatim var ise²⁵³³ hakkımdan gel, hâşâ ki bu kulunuzdan hıyânet sâdır olmuş ola. Çıkdım çikalı koca beni hanımda mahsûr idüp, cehennem azâbına komuşidi. Ya ben hâlimi kime şikâyet ideyim” deyü yanup yakıldı. Ol mahalde pâdişâh hazretleri, “Vezîr-i a’zamım gelinciye değin, seni kâ’im-makâm nasb itdim. Ortalığı bir hoş zapt idüp ma’zûl vezîr-i a’zamin oğlu ile kethudâsını ve hazînedârını ve işde olanlarını habs idüp, eşyâlarını mîrîye zapt” eylemesini tenbîh eyledikden sonra,

²⁵³³ var ise V : var ise dürlü dürlü hakâret ile Y

zahr-ı mübârekleriyle teşrîf buyurulmuş gülgülî çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs ve yedine kâ'im-makâmlık hatt-ı şerîfî virüp, hâs-âhûrdan eğerlenmiş kula bir at dahi ihsân buyurmağla Demür [190a] kapu'da süvâr ve ma'zûlün tevâbî'i önüne düşüp, hânesini varup mühürledi ve taşrasından muhâfazasına neferâtlarıyla yeniçeri çorbacıları ta'yîn eyleyüp, Hazret Beğ mülakkab oğlu Mehmed Ağa ve kethudâsı Semendireli İbrâhîm Efendi ve hazînedârın giriftâr ve çavuşlar emîni habsine virildi. Şeyhü'l-İslâm efendi dahi araba ile Bâbü's-selâm'a gelüp, nâ-hoş mizâc olduğundan ikrâmen hâssa bir yorga gönderilüp süvâr ve gelüp, köşk nerdübânında inüp huzûr-ı hümâyûna girdi.

Evvel-emirde pâdişâh hazretleri istikbâl, ol dahi takbîl-i yed idüp mukâbelelerinde iclâsa me'zûn oldu. “Mukaddem ben size tenbîh buyurmuş idim, niçün bu müfsidin sû'-i hâlin ketm ittin?”, “Hıyâneti zâhir olmağla, azl idüp Rodos'a nefy eyledim. Sadâret-i uzmâyı Diyâr-ı Bekr Vâlîsi Hacı Ali Paşa'ya gönderecek oldum” buyurdukda, “Evvelde haste vehhâm âdem idi, dibelik bu itâbdan vehmi ziyâde olup ancak sûret-i zâhirde hüsn-i hâlin müşâhede iderdik. Meğer hilâf imiş içi taşrasına uymaz, azli mûcib idi ma'kûl buyurmuşsuz. Bizde ba'zı hased mevcûd vükelânın her sözüne i'timâd buyurmayup, murâd-ı hümâyûnları üzre umûrî bizzât kendünüz görün” diyebildi. Pâdişâh hazretleri dahi, “Ba'de'l-yevm şer'-i şerîf üzre hareket idüp, vüzerâyâ mizâc-gîr olduğına rızâ-yı hümâyûnum yokdur” tenbîh buyurd[uk]dan sonra selâmlayup taşra çıktı.

Ol mahalde Hacı Ali Paşa'ya, Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Ali Paşa “Karîha-i hümâyûnumdan sadâret-i uzmâyı sana ihsân eyledim, hatt-ı şerîfim nerede vâsıl olur ise bir ân meks ü ârâm itmeyüp iki konağı bir iderek rikâb-ı hümâyûnuma irişesin” hitâbıyla, hatt-ı hümâyûn²⁵³⁴ ısdâr ve dest-mâla konup mühürlendi ve Salahor Arab Beşî Ağa huzûr-ı hümâyûna da'vet olup, “Al şu hatt-ı şerîfî ale'l-acele Diyâr-ı Bekr Vâlîsi Namazcı Hacı Ali Paşa'ya götür, hiç olmaz ise bari yalnız başıyla olsun, bir gün evvel Âstâne'ye irişmeğe cidd ü sa'î eylesün” buyurup, yolları ma'zûl ve mahbûs koca mekkâr ve Dâru's-sa'âde ağasın taleb idüp, ma'an karşusuna varduk, “Ağa oğlum öldüğüm gam yemem, ancak şu sakala geldim hacc itmedim, pâdişâhımızdan beni şefâ'at eyle hacca göndersin” deyü yalvardı, ol dahi müftî efendiye, andan huzûr-ı hümâyûna varup recâ eyledi, “Korkmasun öldürmem ve hacca izin virdim. Geldükde tekâ'ud haslarıyla

²⁵³⁴ hatt-ı hümâyûn V : hatt-ı hümâyûn-ı inâyet-makrûn Y

diledüğü yerde oltursun” buyurdu. Ağa dahi gelüp pâdişâh hazretlerinin lûtf-ı mu‘âmelesin arz eyledikde, “Vallâhi ölüm aynımda değil, dün doğdum bugün öldüm” deyüp, du‘â iderek ağladı, “Ancak benim oğlum, hacc mühimmâtı tedârükünde İnöz keferi sapa köyüdür lûtf idüp bizi Gelibolı'ya gönderin şehir-i azîmdir, mu‘netimizin husûlü anda âsândır” didi. Ağa tekrâr huzûr-ı hümâyûna varup arz eyledikde, müsâ‘ade buyurup Mîrâhûr Taslak İsmâ‘îl Ağa'yı da‘vet, “Al şu hatt-ı şerîfi ma‘zûl Ali Paşa'yı bir arabaya koyup sabâha değin Gelibolı'ya ulaştırup a‘yân-ı vilâyete teslîm idüp zapt itsünler” buyurdu. Ber-mûceb-i emr-i âlî arabayı içerü getirüp Hırka [şerîf] kapısı önüne yanaştırup ve derd-mendi Hasodabaşı ağa ile çukadâr ağa koltuklayup mîrâhûr ağa önünce cihân-nümâ altından ve Hasoda kapısı önünden geçürüp arabaya tahmîl eylediler. Yüz miqdâr dîvân çavuşlarıyla Istabl-ı Âmire huddâmından koşılup, ikinci vakti alup gitdiler.

İrtesi Cum‘a gün, kâ'im-makâm paşa hânesine varup, muhallefâtın yazdı. Mevcûd yedi yüz kîse nukûdın taşra hazîneye kabz eyleyüp, nefis-i hümâyûna lâıyk eşyâsın iç hazîneye virdi. Lâkin gitdikçe pâdişâh hazretlerinin gayz u gazabları ziyâde olmağın, “Öyle mel‘ûnun hacca gitmesi lâzım değil” buyurup, Rodos cezîresinde kal‘a-bend olmak üzre hatt-ı şerîf yazup, Kapucubaşı Serdengeçdi Mehmed Ağa ardından irsâl ve Gelibolı'dan alup getürmeğe me'mûr oldu.

Orta Macar Kralı Tökeli İmre, rikâb-ı hümâyûna yüz sürüp, makarrgâhı Yeni-palanka'ya gitdüğüdür

Orta Macar Kralı Tökeli İmre geleli bir aydır konakda kapadılup, “Ne serhadde müte‘allik bir söz oldu ve niye geldüğümüzün cevâbı virildi. Lûtf idüp devletin sözi ne ise ifâde ve bizi eğlendirmeyüp yollayasız. Zîrâ içerüden câsûsum geldi, düşmen kızıl-yumurtadan sonra Engürüs serhadlerine yürimek fikriyle cem‘iyyet üzre imişler. Hareketlerinden mukaddem bu kulları serhad başında bulunmaya muhtâc” olduğın kâ'im-makâm paşaya i‘lâm, ol dahi pâdişâha telhîs idüp, kral-ı mûmâ-ileyhin rikâb-ı hümâyûna yüz sürüp, her mevâdd bi'l-müşâfehe tenbîh buyurulduktan sonra, gitmesini arz-ı istîzân eyledi.

Ve mâh-ı mezbûrun beşinci Çehâr-şenbih gün, Hasoda Köşkü önünde Kum meydânına bir çerge kurulup, içi pak Arz Odası döşemesiyle döşendikten sonra, pâdişâh hazretleri kasr-ı mezbûrda mübârek başlarına Yûsufî destâr üzre iki mücevher

sorguç sokunup, zahr-ı şerîflerine şîbe kaplu semmûr kabanitse giyüp, kâ'im-makâm paşayı huzûr-ı hümayûnlarına da'vet eyledi. Selîmî ve erkân kürkiyle gelüp, pây-e-i serîr-i a'lâya yüz sürdikde, bir serâserli semmûr kürk giydirdi ve sağ koltuğuna girüp çergeye indirdi. Şîr-i jiyân gibi taht-ı zerrîn-baht-ı sa'âdetlerine geçüp oturdu. Sağ tarafına dîvân esvâbıyla Dâru's-sa'âde ağası ve musâhib ağalar dahi aşağı kapu ağasıyla kapu oğlanı saf bağlayup dahi aşağı Demür-kapu'ya değin mücevher raht ü bisât ile eğerlenmiş has yedekler dizildi ve sol tarafına kâ'im-makâm paşa ve Hasodabaşı ve silihdâr ve çukadâr ve rikâbdâr ağa ve dülbend gulâmı ve Hasodalı üskûf ve dîvân kaftanlarıyla saf bağlayup, andan kralın gelmesine izin virildi. Çavuşbaşı Şehrî Mehmed Ağa ve kapucılar kethudâsı vekîli Küçük Mîrâhûr Abdî Ağa önüne düşüp, kaliçe nihâyetinde koltuklayup ilerü getürdiler. Tâ makad berâberinde yüzün yere sürüp, el kavuşup durduğu mahalde pâdişâh hazretleri, “Moskov ve Leh kralları olan hâ'inler kapumuz kulları i'dâdından ma'dûd sâye-i merhamet-i şâhânemizde mustazîll-ı âsûde hâl ü müreffehü'l-bâl iken igvâ-yı şeytân ile dergâh-ı mu'allâm ubûdiyyetinden yüz çevirüp merdûd olalıdan berü, kaç def'adır üzerime asker çeküp geldükçe hezîmet bulup, taburları târumâr ve dâr-ı diyârları asâkir-i İslâm ayağı altında pâymâl kendülerinin cezâ ve mâ-fî'z-zamîrleri şemşîre havâle olunduğundan, niçe yüz bin nâmdârları küşte-i tîğ-i demmâr meskenleri dâr-ı bevâr oldu. Sakınup sende anlarcılaysın şeytâna uyup, döneklik itme, tarîk-i isyâna gitme. Bu Nemçe seferi zuhûr ideldenberü Devlet-i Aliyye'nün hizmetinden münfekk²⁵³⁵ olmaduğın²⁵³⁶ ma'lûm-i hümayûnumdur. Bu hânedâna doğruluk ile hizmet iden yabanda kalmamışdır, sen de kalmazsın. Bundan sonra yine var makdûrın sarf idüp me'mûr olduğın hizmetde sadâkatın işidirsem me'mûlünden ziyâde lûtf-ı keremim ile seni mahsûdü'l-akrân itdügümden gayrı, envâ'-i dürlü iltifâtıma mazhar olursun” buyurdu. Gerçi Türkçe bilür ancak yine tercemân lisânıyla ifâde olundukda, “*Hak Celle ve Alâ* hazretleri şevketlü ve azametlü ve yer yüzinde dünyâ pâdişâhlarının ulusu efendimin huzûr-ı hümayûnların hatâsız eyleye, hamd iderim ol Allâh'a ki, mübârek rikâb-ı hümayûnunuza yüz sürmek müyesser oldu. Bu kullarına olan lûtf u kerem merhamet ü şefkatleri eslâflarımın birine müyesser olmadı. Bu vakte gelinciye değin kudretim mertebe cân u mâlım ile Devlet-i Aliyye'nün hizmetin idüp, hıyânet ü taksîr itmedim. Her vechile sadâkatim ma'lûm-ı devlettir. Nitekim cân tendedir, uğur-ı hümayûnunuzda başım fedâ” deyüp, yüzün yere sürdi.

²⁵³⁵ münfekk V : - Y

²⁵³⁶ olmaduğın V : olduğın Y

“Sana izin virdim, serhadde tîz yetiş câsûsların eksik itmeyüp, düşmen cânibinden ne hareket zuhûr ider ise i‘lâmdan hâlî olma” buyurup, serâserli nîm-tene kaplu semmûr kürk ilbâs ve yed-i hümâyûnlarıyla eline bir mücevher topus virüp, bile gelen yigirmi nefer Macar a‘yânına birer hil‘at giydirüp konağına gönderdi.

Üç günden sonra makarrgâhı olan Yeni-palanka'ya azîmet ile me'mûr oldu. O gün Kapucubaşı Ser-kâtib Ahmed Ağa hatt-ı hümâyûn ile Tatar Han'a irsâl olup, sefer-i hümâyûna hareketi tenbîh buyuruldu.

İbkâ-yı vezâret ve serdârî-i Mora Koca Halil Paşa

Ağrıboz Muhâfızı Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa'nın arzı gelüp, mükemmel Venedik donanması İnebahtı limanına gelüp, lenger-endâz ve kızıl-yumurtadan sonra Ağrıboz ve Selânîk vesâ'ir serhadd-ı İslâm yalılarına îsâl-i hasâret veya cezîre-i Girid'e müstevlî olup, kal'alarının birin muhâsara itmek üzre ittifâk itdüklerin i'lâm idüp, imdâd taleb eyledüğün kâ'im-makâm paşa bi'l-müşâfehe rikâb-ı hümâyûna arz idüp, vezâreti ref' ve tekâ'ud ile Ohri'de sâkin Koca Halil Paşa'nın vezâreti ibkâ ve hîn-i iktizâda taşradan Ağrıboz'a imdâd itmek ve elvirirse Mora cezîresin gâretine gitmek üzre, ol câniblere ser-asker nasb olunmasını recâ idüp, hatt-ı şerîf aldı. İrtesi mâh-ı mezbûrun on altıncı Penc-şenbih gün, çakırcıbaşı Eyyûbli Hasan Ağa, hatt-ı hümâyûn ve serâsere kürk ve bir kabza murassa' kılıç ile gönderdi. Ol gün İmâm-ı Sultânî Hasan Efendi'ye İstanbul pâyesiyle Antalya kazâsı arpalık ihsân olup, berât-ı hümâyûnların Alay Köşkü'nde ikinci namâzından sonra bizzât kendüler teslîm ve “Hayrın gör” buyurup, kendü matlûbıyla üzerinde olan Sultân Ahmed tadrîsiyle gümrükden iki yüz akça tekâ'ud vazîfesi ref' oldu. İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Çelebi İsmâ'il Paşa, Anadolu'dan gelüp, şehri zapt itdüğün arz itmekle, mâh-ı mezbûrun on yedinci Cum'a gün haseki ağa ile hatt-ı şerîf gönderilüp, muhâfaza ve narha takayyüd eylemesi tenbîh buyuruldu. Ma'zûl ve menfî koca mekkâr, pâdişâhdan habersiz mîrî kalyonlar kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa'yı hilâf-ı inhâ kâfire top sattı deyü iftirâ idüp, öyle bir merd-i meydân gayyûr ve nâm ü şânı Frenk ve Hind'de söylenen âdemi katl itmek zu'mıyla İstanbul'da kapu arasına **[190b]** habs itmişidi.

Mâh-ı mezbûrun yigirminci Dû-şenbih gün kâ'im-makâm paşa, Alay Köşkü'de gelüp, “Devlete lâzımlı kulundur” deyü, cerâyimin afv recâ eyledikde, “bi'llâhi benim bundan haberim yokdur” buyurup itlâk ve yine ol mansıb ibkâsına hatt-ı şerîf virdi. Bundan akdem Sakız Muhâfızı Vezîr Şâir ü Mâhir Abdî Paşa'nın fevti haberi gelmişidi.

Ber-vech-i arpalık İznikmid sancağına mutasarrıf Vezîr Moralı Hasan Paşa Sakız muhâfazasına ve andan ma‘zûl Vezîr Tursun Mehmed Paşa Midillü muhâfazasına ta‘yîn olundu.

Ol gün mazhar-ı iltifât, Acem ilçisi Kelb Ali Han'a hâssa üç at ihsân ve irsâl buyuruldu. Ve Sivas Beğlerbeğisi Genç Mehmed Paşa Kütahiye semtinde kesüp gönderdüğü kırk bir nefer eşkiyâ başları gelüp, bâb-ı hümâyûna bırakıldı.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Cum‘a gün, Büyük Mîrâhûr Taslak İsmâ‘îl Ağa ile Mısır Vâlîsi Vezîr Türk Ali Paşa'ya mukarrer nâme ile serâserli kürk, bir kabza murassa‘ kılıç gönderilüp, “Mısır'a varınca değin yolların fukarâsının keyfiyyet-i hallerin ve üzerlerinde olan tekâlîf zulmlerin bir hoş su‘âl idüp, haremimden Mısır itmegiyle çıkan ağalar, ol cânibe varduğı sâ‘at niçün ulûfeleri bağlanmaz, sebep nedir kabâhat paşada mı veya kethudâsı ve a‘yân-ı vilâyet ve askerî tâ‘ifesinde midir? Vâkı‘ hâle muttali‘ olup geldükde, bana künhüyle keyfiyyetlerin bildir. Ya‘nî dünyâ cîfesiçün başda olanların hâtırın sayup doğru söylemezsen, el altından haber alurum, sonra vebâli boynuna cezânı tertîb iderim” deyü azîm tenbîh ü te’kîd buyurdu.

Ol gün Canik sancağından ma‘zûl Cîn-pâdişâhı oğlu İbrâhîm Paşa kapu arasına habs olup, üzerinde olan otuz kîse mîrî mâl tahsîline bâkî kulı ta‘yîn buyuruldu. Otuz gurus bahşiş ile piyâde vü süvâr bin dört yüz nefer²⁵³⁷ mîrî sekbân yazılup, Tökeli İmre Kral yanına ta‘yîn ve mâh-ı mezbûrun yigirmi sekizinci Salı gün Alay Köşkü önünde huzûr-ı hümâyûndan geçüp gitdiler. Ol gün koca mekkârın kapucılar kethudâsı Boğdan'dan ihzâr ile getirülüp zindâna habs olundu.

Vefât-ı Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi ve tevcîh-i meşîhat-ı İslâmiyye sâniyen Feyzullâh Efendi

Şeyhü'l-İslâm Ali Efendi bir seneden berü hummâ-yı mülâzımîye mübtelâ ve fetvâdan yigirmi gün mukaddem sıhhat bulmuşıdi. Ancak koca mekkârın azli gün, mu‘âteb olmağla, tekrâr hastalanup atıbbânın ilacı kâ[r]-gîr olmamağla, mâh-ı Şa‘bân'ın üçüncü Şenbih gün fevt olup, cenâzesi Sultân Selîm kurbunda Zehr-i mâr mescidi sâhasında defn olundu. Gerçi vâkı‘ gayr-i vâkı‘ kizbi ihtiyâr eyledüğünden, kalb-i şerîf-i pâdişâhî kendüden dil-gîr ü müteferri ve azl ü nefyi cây-gîr olmuşiken rihletiyle girîbânın halâs eyledi. Fetvâ-yı şerîf kâ‘im-makâm paşa tarafından Rûm-ili Kâdı-askeri

²⁵³⁷ nefer V : - Y

Seyyid Topal Ali Efendi'ye telhîs ü recâ olundukda, “Koca mekkârın çanağın yalayan mürteşî ve râşî niçe fetvâya lââyık olur” buyurup, karîha-i hümayûndan ikinci def’a sadâkati bilinmiş Ebû Sa’îdzâde Feyzullâh Efendi'ye inâyet olup, mu‘accelen Edirne'ye gelmelerine hatt-ı şerîf ile kapucıbaşı Harputlu Osman Ağa İstanbul'a gönderildi.

Dördüncü Bâzâr gün, kâ'im-makâm paşa rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, Şâm-ı şerîfde inkıtâ'-ı matardan sular kuruyup, hubûbât ve mevrû'ât bitmedüğünden kaht vâkı' olduğu müş'ir vâlî-i vilâyet tarafından gelen mahzarı yed-hümayûna îsâl eyledi.

Beşinci Dû-şenbih gün, pâdişâh hazretleri Tunca kenârında vaz' olunan sâyebân-ı şâhanelerine teşrîf buyurup, etrâfa nazar üzre iken, beş nefer Tatar şehirden çıkup gittiğini görüp, “Azîmetleri ne cânibedir?” su'âl buyurdılar. Bucak muhafazasına me'mûr Hanzâde âdemleri olup, Kamanîçe'ye iki yüz otuz araba zahîre koyup, üç yüz araba miqdâr dahi bâzergân girdüğü haberiyle Hanzâde tarafından geldüklerin bildürdiler.

Yedinci Çehâr-şenbih gün, Rûm-ili Kâdı-askeri Seyyid Topal Ali Efendi koca mekkâr, hoş-âmedciliğe ve nâ-hak yere katl eylediği bî-cürmleri tecvîz gördüğü sebebiyle, makbûl ü mergûbı olup ve kethudâsı olan fâcirin şebân-rûz hânesinden çıkmayup, kâse-lîsi olmak töhmetiyle hakkında sudûr iden fermân-ı kazâ cereyân-ı pâdişâhîle magzûben azl ve hemân sâ'at İstanbul'a nefy olup, yerine karîha-i hümayûndan koca mekkâr kendü azlinden bir gün mukaddem İstanbul'a nefy itdirdüğü Nakîbü'l-eşrâf Başmakçızâde Ali Efendi yine Nikâbet ile nasb ve Edirne'ye gelmek fermânı buyuruldu. On yedinci Bâzâr gün Şeyhü'l-İslâm Feyz[ullâh] Efendi Edirne'ye gelüp, ba'de'l-asr kâ'im-makâm paşa, Hasoda köşkünde getürüp pâdişâha buluşdurdu.

Üç adım karşı istikbâl, ol-dahı takbîl-i yed eyledi “Hoş geldiniz yol zahmetleri, mukadder böyle imiş. Bize rencide olmayasız” buyurdukda, “Bu dâ'îlerin azl itmedünüz ancak ol zâlim-i bî-rahm cebbâr-ı gûl-i bed-hilkat kelb-i akûrun evzâ'-ı nâ-hem-vâr bed sîretinden birkaç gün âsâyiş ve râhat için İstanbul'a hicret buyurtdunuz. Hâşâ bu bendelerin azl ile tezlîl ve nefy ile tahkîr itmiş olası” deyüp, du'â eyledi. “Sadâkatin bildim bizzât karîha-i hümayûnumdan Meşihat-ı İslâmiyye'yi size ihsân eyledim. Hakkı icrâ eylemeden vükelânın sû'-i hâlin söylemeden havf itme, Allâh doğruya yardımcıdır. Nitekim âsârı zuhûr eyledi” buyurup, münkesir olmuş kalb-i vîrânını iltifât-ı merâhim-i mülûkâneleriyle sarup, mukâbelelerinde ihrâm üzre iclâs ve birez musâhabetden sonra beyâz çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ilbâs ve hânesine irsâl eyledi.

Âmeden-i Vezîr-i a‘zam Hacı Ali Paşa

Vezîr-i a‘zam Hacı Ali Paşa'nın dahi kurb-i vüsûlü, kâ'im-makâm paşa tarafından rikâb-ı hümâyûna arz olunmağın, on beşinci Penc-şenbih gün sür'at ü isti'câl üzere bir gün mukaddem Âstâne'ye irişmesi bâbında hatt-ı hümâyûn ile Kozbekci Sinân Ağa karşı gönderildi. Meğer vezîr-i a‘zam Dil'de sandala binüp, Silivri'de çıktığı mahalde müsâdif olmağla, telhîsi virdiğin gelüp i‘lâm eyledi.

On sekizinci Bâzâr gün, pâdişâh hazretleri, Silihdâr Çerkes Osman Ağa'yı hatt-ı hümâyûn ve mühr-i şerîf ve yeşil çukaya kaplı bir erkân semmûr kürk ve bir eğerlenmiş at ile vezîr-i a‘zam karşı irsâl ve ahşâm nisfu'l-leylde Baba-yı atık'de Tavlabası Ahmed Ağa hânesinde varup buluşdı. Hatt-ı hümâyûn ile mühr-i şerîfi virüp kürki giydirdi. Pâdişâh hazretlerinin selâmın tebliğ idüp, size muntazır dimekle, der-akab kalkup irtesi Dû-şenbih gün Kulleliköy'e geldi ve alay tertîbiçün anda kalup, “Yarın *inşâ'allâh* şevketlü efendimin rikâb-ı hümâyûnlarına yüz sürerim” söziyle, hatt-ı şerîfin cevâbın yazup, silihdâr ağaya ile gönderdi. Asra karîb geldi, pâdişâh hazretlerin Paşa Mezarlığı mukâbelesinde vâkı‘ nehr-i Tunca kenârında nihâde kılınan sâyebân-ı şâhânelerinde bulup, pâye-i serîr-i masîre yüz sürdi. “Bugün paşa kulunuz ile Baba'dan Kulleliköy'e değin bile geldim” kendü alay içün anda kalup yarın şehre dâhil olacağın arz eyleyüp telhîsi teslîm eyledi.

İrtesi mâh-ı mezbûrun yigirminci Salı gün ki, Nisan'ın yigirmi yedisi ve salahor Arab Beşîr Ağa da‘vet-nâme-i hümâyûn ile gitdüğinin kırk birinci günidir, Edirne'ye iki sâ‘at karîb İskender köyüne geldükde, cümle vüzerâ ve ulemâ ve a‘yân-ı dîvân ve kul ağaları istiğbâline varup el öpdiler. Kâ'im-makâm paşa ihzâr itdüğü ziyâfetden sonra binüp, önüne düşdiler. Azîm alay ile getürüp şehirde sarâyına indirdiler. Hatta ol gün pâdişâh hazretleri tebdîl-i câme Mevlevî şeyhi kıyâfetinde mübârek başlarına uzun külah üzere kafesî destâr sarınup, ellerinde asâ, tesbîh boynunda ridâ, zahr-ı şerîflerine hırka giyüp, bir küçük koçiye süvâr²⁵³⁸, yanlarında silihdâr-ı çukadâr Rikâbdâr Ağa Hacı Bektâş köçekleri libâsıyla dost deyüp, gazellerin okuyup boruların çalarak gitdiler.

Solak çeşmesi kurbunda bir ceviz altına koçiden inüp, yol kenârında seyirci arasında bir çayır üzere iclâs eyledi. Mukaddem vezîr-i a‘zama, pâdişâh hazretlerinin tebdîl geldiğin söyleyüp göstermişler idi, bilmeksizlikden gelüp selâm virdi. Dede

²⁵³⁸ süvâr V : süvâr olup Y

Sultân “Hû, bizi du‘âdan unutma” deyüp, bir avuç altun göndermiş. Pâdişâh hazretleri dahi ayağa kalkup selâmın almış, “İhtiyâcımız yok, hemân özini yokla âşık” buyurmuş ve akabince koçi ile Sarây-ı âmirelerine gelmişler idi. Beyne's-salâteynde huzûr-ı hümayûnlarına da‘vet eyledi. Şeyhü'l-İslâm ve kâ'im-makâm paşa ile gelüp, Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdikde, “Hoş geldin yol zahmetleriyle niçesin” deyü iltifât buyurup, “Kadîmden hüsn-i hâlin ma'lûm-ı pâdişâhânem olmağla, bizzât karîha-i hümayûnumdan sana mühr-i vezâreti ihsân ve asâkir-i İslâm üzre serdâr-ı sipeh-salar idüp, cümlesin sana seni dahi Allâh'a emânet eyledim, bir gün evvel tedârûkin görüp kalkman, ardınca ol şer‘-i şerîf üzre hareket idüp, zulme rızâ-yı hümayûnum yokdur. Doğrulukdan dönme hakkı benden ketm itme mübâşeret itdüğün umûrda meşveret eyleyüp, olur olmaz âdemi hizmete kullanma. Kimseye garaz eyleme nâ-hak yere kan dökme, giden kocanın hizmete kullandığı âdemlerden re‘îs efendi ve çavuşbaşından gayrısın kapuna getürme. Mukaddemâ kasdım sadâret-i uzmâyı sana virmek idi, ancak muradullâh kocanın imiş gelüp geçdi. Senden küllî i‘timâdım olup hizmet me‘mûl iderdim” deyü, azîm tenbîh ü te‘kîd buyurduktan sonra, kürkli ve sâde iki sevb hila‘-ı fâhire ve müftî efendiye, beyâz çukaya kaplu bir erkân semmûr kürk ve kâ'im-makâm paşaya, bir serâserli kürk ilbâs eyledi. Bu mahalde vezîr-i a‘zam, “Benim şevketlü pâdişâhım, kendümi bu sadra lâayık görmezdim. Çünkü efendim lâayık görmüş, *inşâ'allâh* ben de cân-ı u başım ile dîn uğruna çalışup taleb bizden, virmek Allâh'dan hemân hayır du‘ân isterim” didi.

Ve sekiz seneden berü Yanova beğlerbeğisi olan Vezîr Şahin Mehmed Paşa'nın hâline merhameten ol serhadden kaldırıup, Diyâr-ı Bekr eyâletin arz [191a] idüp, hatt-ı şerîfin aldı, yerine Niş muhâfızı olan (...) Paşa'yı ve anın yerine Malâtiye sancağıyla merhûm Çelebi Hasan Paşa kethudâsı Mehmed Ağa'yı ta'yîn eyledi.

İnhizâm-ı küffâr ve feth-i mağara-i İnlık der-leb-i nehr-i Tuna

Temeşvar yakasında İrşova'dan yukaru Tuna kenârında vâkı‘ İnlık nâm mağaraya Erdel'den gelen derinti üç bin miqdâr Nemçe ve Macar ve haydûd kapanup yemîn ü yesâr Tuna kenârı yalçın kaya yol yok ordu bir azîm sa‘b sengistân ve o ki kadîmden kal‘a temeli üç tarafı dîvâr ve hâricî handak olmağla melâ‘în zapt ve handakdan hâric cevânib-i erba‘asına müceddeden tabyalar binâ itmekle, kal‘adan metîn ü müstahkem idüp derûnın top ve piyâde tûfeng-endâz kâfir ile mâlâ-mâl eyledükden gayrı önüne Tuna kenârıyla metrisler alup anın da derûnun top tûfengci ile doldurup, bu

takrîb ile Tuna demür kapusın ve yalıları zapt idüp, Belgrad'ın zahîre yolların kat' ve âmed ü şüd sefâyin-i İslâm'ın mürûr ü ubûr, bir vechile mümkün olmadığı der-i devlete arz olundukda, bi-eyyi vechin-kân düşmen-i dîni ol mahalden koparup, metrislerin dağıtmak üzere Özi Beğlerbeğisi Gaşlı Mahmûd Paşa, ser-asker nasb olup, yanına mükemmel kapusu ve eyâleti ve eyâletinden Niğbolu vâlisi donanma-yı hümayûn ile kapudan Bıyıklı Ali Paşa ve Macar askeriyle Tökeli İmre kethudâsı ta'yîn ve ahkâm-ı şerîfe ile Küçük Mîrâhûr Ahdî Ağa gönderilüp, ol havâlîlerin cenge kâdir il erlerine dahi nefîr-i âmm emirleri irsâl olundu. Ber-mûceb-i fermân, Ser-asker Mahmûd Paşa dahi me'mûr olan asker ile cem'iyet eyledikten sonra, sefîneler ile İrşova yakasına geçüp, mütevekkilen ala'llâh Tuna kenârında bir münâsib mahal bulup, açıktan üzerlerine hamle ve yürüyüş eyleyüp kılıç koydılar. Vehle-i ûlâda kâfire hezîmet vâkı' olup ekserî tu'me-i şemşîr ve kırk miqdârı giriftâr-ı bend-i zencîr olup, iki tabyasıyla iki kıt'a topları²⁵³⁹ ve cümle metrisleri feth ü zapt olup bakıyyetü's-süyûf melâ'in-i dûzah-karîn mağara ağzına çekilüp yine cenge başladılar. Âkıbet Ser-asker Mahmûd Paşa Rûm-ili cânibine mağara mukâbelesine iki kolonborna top ve humbara havanı ve kendü kapusu halkı ve eyâleti askerinden ve Niğbolu zu'amâ vü erbâb-ı tîmârından bir miqdâr asker geçürüp metris aldılar. Topları kurup, Tuna aşurı bilâ-ârâm pür-tâb itmekle, melâ'inin karâra iktidârı olmayup mağaraya firâr eylediklerinde zapt olunan metrislerde hâzır müterakkıb-ı fırsat olan Ser-asker Mahmûd Paşa askeri donanma-yı hümayûnun üç yüz miqdâr nısf levendiyle kapudan paşa kethudâsı ve bir kebîr firkate levendi ve Belgrad'dan imdâda gelen Sâlih Paşa kara cânibinden yigirmi kıt'a Tuna şaykasıyla kapudan paşa nehr-i Tuna'dan üç kol olup, mâh-ı Şa'bân'ın on altıncı Cum'a gün ale's-sabâh gülbâng çeküp yürüdiler. Tâ mağara kapusına varınca değin cümle handak ve tabyaları ve iki kıt'a topların dahi zapt idüp, ol mahalde sâbit-kadem oldılar. Tarafeynden öyleye değin kurşun ve el humbarası ve el kayasıyla bir mertebe ceng ü savaş, darb u perhâş oldu ki, çeşm-i beşer bu yakın zamânda mislin görmek müyesser olmamıştır.

Ahirü'l-emr küffâra necâtdan ye's gelüp, istîmân idince bi'l-ittifâk cümle silâhları ve top ve cebehâneleri alınmak şartıyla emân virildi, bu iki def'a yürüyüşde helâk ü esîr ve dağlara firâr idenden gayrı derûn-i mağarada üç yüz tokuz nefer kâfir defter olup, rikâb-ı hümayûna arz u istîzân olunmadıkça, ıtlâkına cür'et olunmamağla yine

²⁵³⁹ topları V : top-ı kal'a-kûb Y

mağarada alikonup, muhâfazalarına Şand adası neferâtından ve Yörük tâ'ifesinden yüz nefer guzât ve iki Tuna şaykası ta'yîn ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* bu gâ'ile âsân vechile mündefî' olduğın Ser-asker Mahmûd Paşa der-i devlete arz idüp, Belgrad'a gidicek mîrî zahîre ve mühimmât-ı cebehâne seffinelerin şitâb ile sürüp, bir gün mukaddem irişmek üzere Tuna yalılarıyla aşağı doğru mahsûs âdemler irsâl ve kapudan paşa dahi donanma-yı hümâyûn ile İnlık ve İrşova ve Demürkapu semtlerinde meks idüp, mîrî zahîre seffinelerine ve girüde kalan galyata ve fırkatelere müterakkıb olup, irişenleri eğlendirmeyüp girdâblardan geçirdi ve geçen sene ta'mîr ve müstahfızân asker konması fermân olunan Fethü'l-İslâm ve Demürkapu ve İrşova ve İnlık ve Porça ve Tahtalu ve Gögercinlik kal'aları hâli üzere kalup, ta'mîr ve muhâfazaları mühimm olup, cümle sa'bu'l-mürûr seng-istan teng ü zıyk boğazlardır. Tedârüki görölmez ise ıyâzen billâh düşmen-i dîn tek durmayup, bir şey idemedüğü sûretde her-bâr guzât-ı İslâm'a halecân virmeden hâlî olmaduğın bildirüp, kâğıdı mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Penc-şenbih gün gelüp, rikâb-ı hümâyûna arz olundu. Tutsaklar itlâk ve İnlık mağarasının ağzı taş ve kireç ile örölüp, metrisleri düzölüp, Şans adası İrşova'nın mukâbili olduğundan, andan gayrisinin ta'mîr ü termîmine mübâşir âdemler ile fermânlar gönderölüp, kifâyet miqdâr müstahfızân asker vaz' u ta'yîn olundu. Mahmûd Paşa dahi killet-i zahîreden İrşova'dan göçüp, fethü'l-İslâm sahrâsına geçüp nüzül eyledi.

Gulüvvî[-i] yeniçeri der-Kemalçayırı

Yigirmi dördüncü Şenbih gün Belgrad muhâfazasına bin nefer yeniçeri ve altışar akça ibtidâ ile deftere kayd olunan yüz nefer sipâh serdengeçdisi huzûr-ı hümâyûndan geçüp gitdiler. Ancak yeniçeri Kemalçayırı'na kondukları gibi cem'iyet idüp, “Evvelâ bizi çırlak çıplak ulûfe ve çuka ve bahşışsiz nere alup gidersin, bir alay bakkâl çakkal, kürekci, çörekçi, terzi, bostan-bekçi, haydûd ve Rûm ve Ermeni keferesine serdengeçdi nâmıyla otuzar gurus bahşış virüp, Tökeli Kral yanına gönderdiler, biz ise pâdişâh kulu üç akça ulûfeye münhasır olayız da anı da virmeyüp aç tâ gasîr? nereye gideriz” deyü, feryâd iderek ağalarının çadırların basup kaçırdılar. Yeniçeri ağasına gelüp, vâkı' hâlî söyledi, ol dahi vezîr-i a'zama arz²⁵⁴⁰ eyledi, “Bî-edebâne hareketden ferâgat itsünler, Belgrad'a varduklarında ulûfe ve çukaları gönderölür söziyle başçavuşa irsâl ve nasîhat sadedinde iken tutup bukaguya urdılar. Pâre üç akçaya olmak üzere, ulûfe ve çuka ve bahşışimiz bi't-tamâm virölür ise ne güzel ve illâ gitmeziz Edirne'ye varup pâdişâhı Alay

²⁵⁴⁰ arz V : i'lâm Y

Köşkü'e da'vet, bi'l-müşâfehe arz-ı tazallüm ve şikâyet idüp, zâbitlerin hakkından gelinmek üzere ahd ü mîsâk itdüklerin baş-çavuşun firâr idüp gelen âdemi ağaya, ol dahi vezîr-i a'zama i'lâm eyledikde, vehme düşüp gelecek yollarına çorbacılar ve ocak çavuşları ta'yîn eyledi. Der-akab def'-i fitne için pâre üçe olmak üzere, recce ve reşen ulûfesiyle birer yaldız altın çuka akçaları gönderilüp, şimdilik bahşışden ferâgat ve baş-çavuşı koyıvirüp ke'l-evvel ağalarıyla Belgrad'a gitsünler haberin gönderdiler. Anlar da kabûl eyleyüp, azîmet ile me'mûr ve sühûletle def'-i fitne olup, pâdişâha duyurmadılar.

Yigirmi beşinci Bâzâr gün, pâdişâh hazretleri Hâsbâğçe'yi halvet idüp safâ üzere iken, ilhâm-ı Rabbânî olup beyne's-salâteynde bedenlen tebdîl-i câme, şehri geşt-i güzâr iderken, bir serhadlüye râst gelüp, nereden geldüğün istifsâr buyurur. “Varat kal'asından geldim, kâfir kal'ayı muhâsara ideli beş aydır mahsûr-ı Müslimîn'in zahîre ve imdâddan kemâl mertebe za'f-ı ızdırâb ve feryâd mahzarın getürdüm”, vezîr-i a'zama teslîm ideli beş gündür, henüz dahi bir şâfi cevâb çıkmadüğün söyledikde, gayret-i İslâmiyyesi galebe ve bî-çârelerin hâline merhamet idüp, hemân doğru şehirde harem-i haseneleri odasına varup, “Vezîr-i a'zam, Varat kal'asından mahzar getüren âdemlere beş gün olmuş dahi cevâb virmemiş, ya'nî ki Varat kal'asına küffâr müstevlî ola veya Belgrad etrâfına geldükleri mesmû'um ola, *vallâhi'l-Âzim* katı çok âdem gazabıma uğrar” mazmûnuyla itâblı hatt-ı şerîf yazup bir makrameğe mühürleyüp, Çukadâr Mustafâ Ağa ile gönderdi. Ol dahi tebdîl olduğu hâlde varup teslîm eyledi. Meğer vezîr-i a'zam dahi vüzerâ ve ulemâ ve ocak ağaların sarâyına da'vet ve bu bâbda meşveret üzerele imiş, hatt-ı şerîf huzzâr-ı meclisde okundukda, “sem'an ve tâ'a[ten]” didiler, bi'l-ittifâk Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa'yı kapuları ve eyâleti askeriyle gönderecek olup, doğru Belgrad'a andan Pançova'ya geçüp imdâda irişmek üzere Fâtîha okunup, ahkâm-ı şerîfe yazup irsâl eylediler. “Benim şevketlü pâdişâhım, *min-indi'llâh* bu bir mahz-ı kerâmetiniz olup, kulları dahi bu husûs için a'yânı da'vet ve meşveret üzere idik” cümleinin ittifâkıyla Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa kulları imdâda ta'yîn olduğun telhîs idüp, yine mezbûr ile gönderdi.

Yigirmi yedinci Salı gün Hekîmbaşı Hasan Efendi'ye İstanbul pâyesiyle Tekfurdağı arpalık oldu. Ol gün Sultân Bâyezîd Câmî'i kurbunda sülehâ-yı ümmetden İbrâhîm Efendi tevhit iderken, derûnında bir âteş zâhir olup gövdesi alevlenüp bir ânda yanup kapkara oldu. Garâbet bunda ki, üzerinde ve altında olan esvâb yanmadı.

Mâh-ı Ramazân'ın gurreşi Şenbih gün, vezîr-i a'zamin otağı çıkup, Paşamezârlığı kurbunda tarlalığa kuruldu, birkaç zamândır yağmurdan eser zâhir olmamağla, ol gün

cümle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân şehrin ganîsi ve fakîri sabâh namâzında istiskâ du'âsıçün Sırık Meydânı'na cem' olup, pâdişâh hazretleri [191b] dahi Alay Köşkü önüne nihâde kılınan sâye-bân-ı şâhânelerine inüp, du'âda hâzır bulundılar. Halk dağıldıktan sonra sâye-bâna vezîr-i a'zam da'vet ve Müftî Efendi'yle gelüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdükde, Vezîr-i sâni Beğzâde Ali Paşa'ya Şâm Tarablus eyâleti selefi Vezîr Bozoklu Mustafâ Paşa'ya mezbûrun mutasarrıf olduğu vezâret-i sâni haslarıyla Âstâne'ye gelmelerin tenbîh ü fermân buyurdu.

İrtesi Bâzâr gün, yine ol mahalde istiskâ du'âsına cem' olundu. Ol gün bundan akdem Özi Beğlerbeğiliğiyle Tuna serdâr[1] iken Vidin kal'asın kâfire aldirmek töhmetiyle vezâreti ref' ve Çatalca semtinde çiftliğinde meks üzre olan Boşnak Hüseyin Paşa'ya yine vezâret ile İstanbul kâ'im-makâmlığı selefi Vezîr İsmâ'il Paşa'ya yeniçeri ağalığı ve Topcubaşı Abdülkerîm Ağa azlinden yine selefi Çukadâr Ali Ağa'ya topcubaşılık inâyet olundu.

İrtesi Dû-şenbih gün, yine istiskâ du'âsına cem' olup pâdişâh hazretleri mekteb sıbyânlarına bir kîse ve şehrin medrese ve tekve fukarâsına bir kîse akça sadaka gönderüp, İmâm-ı Sultânî Hasan Efendi defter ile tevzî' eyledi. Vakt-i asrda *bi-lûtfillâhi ta'âlâ* ra'd u berķ zâhir olup, ahşâma değin te'ennîle yağmur nâzil oldu.

Mâh-ı mezbûrun altıncı Penc-şenbih gün ordu çıkdı, sekizinci Şenbih gün Yeniçeri Ağası Vezîr İsmâ'il Paşa Edirne'ye gelüp, vezîr-i a'zam huzûrında serâserli kürk ilbâs, selefi Daltaban Mustafâ Ağa'ya iki tuğ ile Niğde ve Kayseriyye sancakları arpalık virilüp, Özi muhâfazasına ta'yîn olundu. Onuncu Dû-şenbih gicesi pâdişâh hazretleri terâvîh namâzına Sultân Selîm Câmî'i'ne teşrîf ve yeniçeri ağası koltuğuna girüp nerdübândan yukarı köşke çıkarırken, “Senden hizmet me'mûl iderim, ocaklı ile hoş geçin, pîrlere baba, akrânlarına karındaş, küçüklerine oğul, mu'âmelesin it” buyurdılar.

İrtesi gün İstanbul'dan gelen ve Edirne'de olan yeniçeri ortası huzûr-ı hümayûndan geçüp, orduya kondılar on birinci Salı gün;

Temeşvar Muhâfızı Fâzıl Mustafâ Paşa'dan gelen kâğıdda: “İçerü gönderdüğü câsûsları küffârın cem'ıyyet ve hareketleri Varat kal'ası olup, tekaddüm yolların tathîr ve köprüleri ta'mîrine âdemler ta'yîn²⁵⁴¹ ve âcilen gelüp, kal'aya muhkem

²⁵⁴¹ idüp V : - Y

yapışup zafer bulmaduğı hînde altında bir miqdâr kâfir alıkoyup, andan tabur-ı makhûriyla kalkup berü câniblerde asâkir-i İslâm'ı karşılamak fikrinde olduklarını ve Françe ile azîm muhârebeleri olup, orta Macar varoşlarında olan Macar tâ'ifesine Françe muhârebesine gideler veya harâc vireler deyü, Nemçe çasarı cânibinden teklîf olundukda, asâkir-i İslâm ile Tatar tâ'ifesi üzerimize geliyorlar biz ancak kendü memleketimizi korudabilürüz deyü gitmede tererddüd itmeleriyle, beynleri şikâk üzre olduğın haber virüp ve Belgrad'a yolda Temeşvar'a karîb nehr-i Tamiş üzre ordu köprüsini bir gice ale'l-gafle küffâr atlusu gelüp, hedm-i ihrâk eyledi. Sebebi ma'lûm olmayup o zümre kal'a altına seğirdüp, kolları dahi guzât-ı İslâm ile her-bâr çıkup, sahrâda mukâbele vü mukâteleden hâlî değiliz” demiş.

Tökeli İmre Kral'dan gelen kâğıdda: “Beç'de Macar'dan ve Leh'den gelen cäsûslarımız Nemçe çasarı Prençlov nâm ser-asgerine yigirmi bin Nemçe koşup, Bakan Oğlı ile Ösek muhâfazasına ta'yîn eylemiş. Osmanlu askeri Ösek'de Nemçe ile ceng murâd iderse, ol vakt Bakan Oğlı Hırvat askeriyle Perençlev'in imdâdına irişe. Eğer Osmanlu askeri Ösek câniblerine gelmez ise, Bakan Oğlı Hırvat askeriyle Bosna üzerine gide. Bu yıl Nemçe çasarının eli altından olan yedi kral yedi bin miqdâr kâfir ifrâz ve çasar imdâdına göndermiş bir miqdârı Osmanlu üzerine ve bir miqdârı Françe cânibinde olan askerinin serdârı Debarva Hâkimi Parkarş Maksimilyan nâm kendü dâmâdı yanına ta'yîn eylemiş ve bir ânda Bodef Hersek'e İsveç Kralı korkusundan Nemçe çasarının Françe ve Osmanlu üzerlerinde olan askerine imdâd virmemiş ve Nemçe çasarı ol hâkimi Feterani Cenaral'e Temeşvar altına varmaya haber göndermiş ve Prençlov dahi Segedin'de Tise suyu üzerine köprü kurup, yanında mevcûd asker ile Temeşvar yakasına geçüp, beride cem' ve Temeşvar'ın muhâsara ve zaptın tenbîh eylemiş iken Osmanlu askerinin Ösek câniblerine hareketlerin işidüp yine ferâgat itmiş. Feterani Cenaral altı bin ve Çakoroslu iki bin Macar askeriyle Erdel'de kalup, Varat kal'ası altında muhâsarada olan iki bin beş yüz miqdâr kâfire dört bin dahi zamm idüp, Prençlov'ın Ösek'e gitmesi ma'kûl görmüş ve Nikra Cenaral'i dahi Kaşa nâm kal'adâ kalup, cümle orta Macar kal'alarının ve ahâlî-i memleketin muhâfazasına baş ta'yîn olmuş ve Senkob kal'ası muhâfazasında olan Macar kapudanı Koş Mihal şimdiki hâlde ehlimiz ile bu tarafa gelüp bize tâbi' oldu. Mezbûr Macar memleketlerinde ve Erdel'de vesâ'ir yerlerde bizi tecessüs idüp, Varat altına dahi varmış ve²⁵⁴² mezbûr ile birkaç

²⁵⁴² ve V : dahi Y

serhad kapudanları ahd ü yemîn itmişler ki, Osmanlu askeri Varat imdâdına ne vaktde gelürse, biz de ol sâ'at teba'ıyyet ve Nemçe üzerine kılıç çeküp, bize itâ'at ve elimizde olan kal'aları teslîm ideriz demişler ve Erdel yunaklarının bâ'zılarından dahi haber geldi ki, Erdel memleketi ahâlîleri Nemçe ta'addîsinden firâr idüp, yaylalara ve dağlara dökölüp, cümlesi âlât-ı harb peydâ eyleyüp, asâkir-i İslâm'ın ol câniblere yakın geldükleri haberin aldıkları gibi, Nemçe üzerine hücûm itmeğe âmâde olmuşlar. Recâ olunur ki, anlara sâhib çıkup asâkir-i İslâm'a gâret itdürmeyüp, her vechile himâyet ü sıyânet idesiz. Bundan akdem İnlik mağarasına imdâd kasdıyla Mitrani Cenaral Senb'den çıkup Erdel Demürkapusına karîb geldükde, vekîli Prenç Konta'yı çarhacı askeriyle ilerü Şebeş kal'asına girmeğe göndermişidi. Mağaranın feth ü teshîrin işidüp, derûnlarına havf u haşyet müstevlî olup, girü Erdel'e avdet eylemişler ve Lipova kal'asına nehr-i Moriş ile zahîre yığıdırmak tedârükünde olup, hâlâ Erdel-Belgrad'ı kurbunda zahîre hâzır ve nakliçün sallar cem'inde imişler ve Nemçe çasarı bu yıl geçen seneden ziyâde Tuna üzerine donanma tedârükünde olup, en aşağı mertebe sefinelere beşer bin cengci girmek üzre imiş. Kanzi kapudanımızı Leh'e göndermiş idik, akabince Edirne'de dahi kedüye irsâl olunan mektûbumızın mücebince ol vaktde Leh Kralı Sobieski ile henüz buluşmamış. Lâkin her saat hafıyyeten buluşmak niyyetinde olup, bize gönderdüğü kâğıdında Leh'in baş hatmanı Yaylenoski lisânından yazmış ki, bu âna değin bizim kralımız Nemçe tarafında idi, şimdi Françe tarafdâridir. Bu sebebden Osmanlu ile barışmak fikrindedir demiş ve Françe Kralıyla İsveç Kralı dahi dost olmağla, Françe Kralı'nın Leh Kralı yanında olan Markis Batona nâm ilçisini Leh Kralı yanından kaldırıp, İsveç Kralı yanına gönderüp ziyâdesiyle ri'âyet eylemiş ve yerine Françe Kralı Donvalin nâm âdemisini ilçî ta'yîn idüp, Leh Kralı yanına göndermiş. Leh memleketine dâhil olup, Leh Kralının torin? eyledüğü mahalle gelmekle, bizim kapudanımızı te'hîr itdirüp, ilçî buluşduğı gibi ânı da bu cânibe yollayacakları" takrîrin i'lâm itmiş.

Reften-i ilçî-i Acem

Mâh-ı mezbûrun on üçüncü Penc-şenbih gün, Hâsbâğçe'de Demürkapu hâricinde vâkı' köprü aşurı Su-terazusı kurbunda sâye bânlı çerge kurulup, derûnı Arz Odası döşemesiyle döşendikten sonra, pâdişâh hazretleri mübârek başlarına Yûsufî destâr üzre iki mücevher sorguç sokunup, zahr-ı şerîflerine murassa' çapraslı şîbe kaplu kakum kabanitse giyüp, taht-ı zerrîn-baht-ı âliye teşrîf ve iclâs buyurup, vezîr-i a'zamı da'vet ve dîvân esvâbıyla gelüp, pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, sol cânibine durdı.

Andan aşıağı Dâru's-sa'âde ağıası, dahi aşıağı dülbend gulâmıyla Hasodalı ve girüde iç oğılanı saf bağıladı ve sağı cânibine Hasodabaşı ve silihdâr ve çukadâr rikâbdâr ağı, andan aşıağı kapu ağıası ve hazînedârbaşı ve kilârcıbaşı ve sarây kethudâsıyla kapu oğılanı, dahi aşıağı rikâb ağıaları, dahi aşıağı yemîn ü yesâra murassa' raht ve abâyîli eğıerlenmiş has yedekler dizilüp, Acem ilçisi Kelb Ali Han içeri girmeğıe ruhsat²⁵⁴³ virildi. Sağı koltuğıuna çavuşbaşı ve soluna kapucılar kethudâsı girüp, kaliçe nihâyetinde ve sâye bân ortasında birer kerre yer öpüp, üçünci def'ada mak'ad berâberinde yüzün yere sürdi ve el bağılayup durdı. Ol mahalde pâdişâh hazretleri, "Şâh'a benden selâm eyle, gönderdüğü ubudiyet-nâmesiyle hediye den hazz eyledim, hulûs üzre dostluğı ma'lûm-ı makbûl-ı hümâyûnum oldu. Ne denlü sadâkatde ifrât iderse bizden dostluğı dahi ziyâde bilsün buyurdukda, "Şâh, hâlis muhlis sâdik yahşı dostundur, yahşı dostlukdan dönmez" cevâbın virüp, artık nutka kâdir olmadı.

Ol mahalde vezîr-i a'zama kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ve ilçiyeye serâserli semmûr kürk ve hazînedârı olan ikinci ilçisi yedi nefer haslarına huzûr-ı hümâyûnda ve kırk nefer tevâbi'lerine otak kapusunda birer sâde hil'at giydirülüp, nâme-i hümâyûnı bizzât ilçiyeye teslîm ve altına mücevher dîvân rahtı sîm eğıer ve rikâb ve sengîn abâyî ile eğıerlenmiş bir kır at ve harc-ı râh yigirmi beş bin gurusluk sikke-i hasene ve ikinci ilçiyeye dahi ta'lîm bisâtıyla eğıerlenmiş bir at ihsân buyurdukdan sonra, konağına gitdi. Serrâchâne köprüsünden **[192a]** geçmezden mukaddem pâdişâh hazretleri Serrâchâne köşküne teşrîf buyurup, alayların kafesden seyr eylediler. Beş günden sonra Acem'e azîmet ile me'mûr olup, mahalline îsâliçün Kara Hasan Çavuş üzerine mübâşir ta'yîn olundu. Ol gün vezîr-i a'zam çergede Kıbrıs Beğlerbeğıisi Vezîr Kıncı Ali Paşa zulmünden ahâlî-i vilâyet gönderdüğü mahzar ile katline virilen fetvâ-yı şerîfi arz eyledikde "İşte sen, işte şeyhül-İslâm, garaz idüp nâ-hak yere ise vebâli boynunuza yarın kıyâmet gününde *inşâ'allâh* ben yakamı kurtarırım" buyurup, izâlesine hatt-ı şerîf yazup virdi. Ol dahi Kapucubaşı Voynuk Mehmed Ağı'yı gönderüp, eyâlet-i mahlûleyi Defterdâr Vezîr Dimetokalı Ali Paşa'ya ve defterdârlığı Arpa-emîni Cânibî Ahmed Efendi'ye tevcih itdirdi.

On altıncı Bâzâr gün taht-ı şerîf odasında Hırka-i Mübâreke açılıp du'â oldu. Yigirminci Penc-şenbih gün mevcûd üç bin miqdâr yeniçeri ile Yeniçeri Ağıası Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa ve henüz İstanbul'dan gelen Cebecibaşı İnekçi Hüseyin Ağı ve

²⁵⁴³ ruhsat V : izn ü ruhsat Y

Topcubaşı Çukadâr Ali Ağa alay gösterüp orduya dâhil oldılar. Mahall-i selâmda ancak yeniçeri yukarı köşke da‘vet bisât-bûs-ı şehriyârî şerefine nâ‘il oldukda, “Kullarımı bir hoş gör gözet, anları sana seni Allâh'a emânet eyledim, mu‘în ve zahîr ve dest-gîriniz olup arkanızı düşmene göstermiye an-karîb fûtûhât-ı celîle ile rikâb-ı hümâyûna yüz sürmek ile rızâ-yı şerîfim üzre hizmet idersen me‘mûlünden ziyâde iltifâtıma mazhar olursun” buyurup, serâserli kürk ilbâs eyledi.

Ol gün yeniçeri kulun etine vaz‘-ı yed itmekle Kul Kethudâsı Doğramacı Mehmed Ağa, “Senin bu kadar etin var iken insâfın yok mu, bir alay fukarânın niçün yiyeceğine tama‘ idersin” deyü, münâkaşa itdüğünden gayrı çadırına vardukda kahbe dahı, “Dün Abdî Paşa koynundan çıkdı, ben elli yıldır ocakdayım bu tama‘kârlığı bir ağadan görmedim” didiğin ağaya söylerler. Ol dahı, vezîr-i a‘zama varup bunun ile imtizâc muhâl ya ben ya o dimekle, Dâru's-sa‘âde ağası azlinde koca vezîr ile yek-dil kulı tahrîk itdi, “zorbadır” deyü, rikâb-ı hümâyûna telhîs idüp, azline hatt-ı şerîf sâdır oldukda, ocağında yevmî iki yüz akça tekâ‘ud virilüp, yerine seksonculukdan ma‘zûl Kâsımpaşalı Koca Hasan Ağa nasb oldu.

Yigirmi ikinci Şenbih gün Daltaban Mustafâ Paşa yanına yeniçeri cebeci topçıdan birer oda koşulup, Babadağı muhâfazasına ta‘yîn olup alay gösterdi. Selâm mahallinde, “Hizmetin bellidür, me‘mûr olduğın yerde basîret üzre hareket idüp kapun âdemleriyle kullarımı re‘âyâyâ zulm itmeden zapt eyle. Ta‘addîlerin işidirsem hakkından gelürüm” buyurup hil‘at giydirdi. Yigirmi birinci Bâzâr gün Cebecibaşı İnekçi Hüseyin Ağa kul ulûfesine ve ocak vakfına vaz‘-ı yed töhmetiyle azl olup, yerine Türkmân ağalığından ma‘zûl İsmâ‘îl Ağa nasb oldu. Yigirmi beşinci Salı gün dîvân-ı hümâyûnda recce ve reşen ulûfesi çıkup, ehl-i sefere pâre üçe mütekâ‘ide dört üzre tevzî‘ olup, vezîr-i a‘zam kabanitse giyüp arza girdi sarayına varduğu gibi taraf-ı pâdişâhîden mazhar-ı iltifât, hatt-ı hümâyûn ve bir kabza mücevher hançer ve çukaya kaplı bir erkân²⁵⁴⁴ kürk ile Musâhib Mehmed Ağa irsâl olundu.

Yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün çukadâr ağalık rütbesiyle hâssa berberbaşı Mü‘ezzin Mustafâ Ağa sâhib-i kelâm olup, koca vezîrin azline tedbîr itmesi ve pâdişâh hazretlerini tebdîle gezdürmesi Dâru's-sa‘âde ağasıyla silihdâr ağaya hasedlerinden nâşî mün‘akis gelüp, “birkaç gün dahi iğmâz olunur ise pâdişâhı kendü hevâsına tâbî‘ idüp yoldan çıkarur” deyü, vezîr-i a‘zama bildürüp taşra çıkmasını taleb eylediler. Ol dahi

²⁵⁴⁴ erkân V : erkân semmûr Y

rikâb-ı hümâyûna telhîs itmekle, müstevfâ ta'yînât ve yevmî iki yüz akça kapu ortası tekâ'udiyle taşra çıkup, haķır eskiler zümresine ilhâk olduk.

Vezîr-i a'zam Hacı Ali Paşa'ya serdârlik Sancak-ı Şerîfi teslîm olunduğudur

Yigirmi yedinci Penc-şenbih gün, vezîr-i a'zama Sancak-ı Şerîf teslîmiçün alay emr olmağın, mu'tâd üzre yeniçeri, sipâh silihdâr, cebeci, topçı, top arabacı ocakları sarayıdan otağı kapusına varınca iki saf dizilüp, öyleye karîb kendü dahi kapusu halkı vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı dîvân ile binüp, azîm alay birle tablhânesin çalarak bâb-ı hümâyûna inüp, şeyhü'l-İslâm efendiyle gelüp Bâbu's-selâm'ın hâricinde vâkı' sağ cânibinde suffe üzre iclâs ve der-akab içerü da'vet olundılar. Doğrı Hasoda Köşkü misafirhânesine varup taraf-ı pâdişâhîden ihsân olan serâserli nîm-tene kaplu semmûr kürki üzerine sâde hil'ati ve kadife şalvar ve Çerkesîyi giyüp, miyânına murassa' kılıç ve tırkeş kuşanup, başına Selîmî destâr üzre iki mücevher top sorguç sokunup, tamâm-ı vücûdın ni'am-ı Hudâvendigâr'a müstağrak ve şeyhü'l-İslâm efendi dahi beyâz çukaya kaplu semmûr erkân kürki giydirdikden sonra me'zûn oldukları hâlde varup, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi. "Seni Engürüs seferine serdâr-ı asâkir-i İslâm eyledim, Sancak-ı Şerîf ile cümle kullarımı sana ve seni Allâh'a emânet eyledim" buyurup, Sancak-ı Şerîfi bizzât yedine teslîm eyledi. Ol mahalde şeyhü'l-İslâm efendi du'â idüp, taşra çıkdılar. hâric-i Bâbu's-selâm'da Feth-i şerîf okundukdan sonra, binüp otağına revân oldu.

Mukaddem pâdişâh hazretleri, Feth-i şerîf okunurken Alay Köşkü'e teşrîf buyurmuşlar idi, vezîr-i a'zam mukâbele-i kasra geldükde, at üzerinde sağa meyl eyleyüp selâmladı. Ordu-yı hümâyûnda on beş kıt'a şâhî toplara âteş virilüp şenlik oldu. Ol gün Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Voyvoda Halil Paşa ve Anadolu Beğlerbeğisi Hacı Hüseyin Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Genç Mehmed Paşa ve Silifke Sancağı Beği Erkentli Süleyman Paşa ve Teke Sancağı Beği Mevlid Mehmed Paşa ve Ma'nisa Sancağı Beği Deli İbrâhîm Paşa ve Menteşe Sancağı Beği Nişli Ahmed Paşa ve Alâ'iyye Sancağı Beği Arab Mûsâ Paşa ve Arabgir Sancağı Beği Ahmed Beğ ve Canik Sancağı Beği Sarı Muslı Beğ alay gösterüp, yalnız Vezîr Halil Paşa içerü huzûr-ı hümâyûnda serâserli kürk, gayrısı aşağıda serâpâ kaftan giyüp, her birine, "Me'mûr olduğunuz hizmetde taksîrât itmeyüp, kapunuz dağılduğunu veya fukarâya rencîde idüp,

esnâ-yı muhârebede yan virdigünizi işidirsem sonra cezânızı tertîb iderim” buyurdılar²⁵⁴⁵.

İrtesi Cum'a gün, vezîr-i a'zam ile defterdâr efendi Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, zimemde olan bin kîse miqdâr mâl-ı mîrî tahsîlin ve zümre-i mütekâ'id hüsn-i rızâlarıyla pâreyi dörde kabûl eylediklerin ve eyâlet-i Bağdâd'ın ba'zı bid'atleri ref' ü tenzîl olunmasın arz itmekle, hatt-ı şerîf virdi ve böyle tenbîh buyurdılar ki, “Gerçi ben bu bid'atleri ref' eyledim, ancak sonra yine tecessüs iderim tekrâr art kapudan alduğünüzü işidirsem hakkınızdan gelürüm” buyurdılar.

Van Beğlerbeğisi Vezîr Öküz Ömer Paşa'nın fevti ve Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Bî-namâz Halil Paşa'nın zulmü mahzarıyla katline virilen fetvâ-yı şerîfi dahi arz eyleyüp, mücebince sâdır olan hatt-ı hümayûn ile Küçük Mîrâhûr Abdî Ağa irsâl olundu. Sayda-Beyrut'dan ma'zûl, maktûl Şeytan İbrâhîm Paşa karındaşı Koca İsmâ'îl Paşa'ya Van eyâleti ve Sarıkçı Mustafâ Paşa'ya Kıbrıs eyâleti, selefi Vezîr Dimetokalı Ali Paşa'ya Şâm-ı Trablus eyâleti, selefi Vezîr Beğzâde Ali Paşa'ya Arz-ı Rûm eyâleti ve merhûm Öküz Ömer Paşa kethudâsı Ahîskalı Ahmed Ağa'ya vezâret ile Belgrad eyâleti selefi Vezîr Salt Ahmed Paşa'ya Basra eyâleti, selefi Kethudâ Hasan Paşa'ya Şehrîzor eyâletinin tevcîh itdirüp gitdi.

Mâh-ı Şevvâl'in gurre, Dû-şenbih gün mu'tâd üzre Bâbu's-selâmda pâdişâh hazretleri a'yân-ı devlet ile tehnî'e-i îd idüp, önüne düşüp namâzgâha alındılar. Bayram namâzın kıldıkdan sonra Sarây-ı âmirelerine nüzûl ve andan Alay Köşkü'ne teşrîf buyurup, mukâbeleda olan on beş kıt'a şâhî darbuzenler üçer nevbet atılıp, tablhâne ile pehlevânlar güreş tutturup atıyyeler ile mesrûr eyledi.

Mâh-ı mezbûrun dördüncü Penc-şenbih gün, pâdişâh hazretleri, vezîr-i a'zam Hızırılık altında vâkı' Fâzıl Ahmed Paşa bâğçesine da'vet ü ziyâfet idüp, beş kîse nakd altı boğça dîbâ ve bir eğerlenmiş dor at ve Diyâr-ı Bekr yadigârı deyü, bir mühmelât gerçi pîş-keş virdi. Mukâbelesinde kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ve bir mücevher hançer ihsân olup, on üç nefer tevâbi'ine kaftan giydirdi. Ol gün kendü çendilerin oynadup pehlevânlar güreşdirdi ve Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa'yı pâdişâha buluşdurup, her mevâdd bi'l-müşâfehe tenbîh buyurulduktan sonra, serâserli kürk giydirdi.

²⁵⁴⁵ buyurdılar V : deyü buyurdılar Y

Beşinci Cum'a gün Edirne'den munfasıl Evliya Mehmed Efendi'ye İstanbul kazâsı virildi, sekizinci Dû-şenbih gün Vezîr-i sâni Boz-oklu Mustafâ Paşa, Şâm-Trablusı'ndan Edirne'ye gelüp, irtesi Salı gün vezîr-i a'zam ânide Alay Köşkûn'de pâdişâha buluşdurup, rikâb-ı hümayûn kâ'im-makâmılığına serâserli kürk giydirdi. Kendüye dahi kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs olundu. Bu mahalde Vezîr-i a'zam rikâb-ı hümayûna İngiliz ve Felemenk cumhûrî Devlet-i Aliyye ile Nemçe arasına tavassut idüp, gerek az ve gerek çok müddet ile Ösek'den sınır kesmek²⁵⁴⁶ üzere sulh recâsında oldukların arz eyledikde, "Çasar cânibinden murahhas ilçî veya kendülerde vekâlet [192b] temessûki var mı?", "yok" didi, "Ya olmayınca sulh niçe mümkün?" buyurdu, "Pâdişâhım, yolda ilçisi karşı gelür ise ne cevâb virelim?" didi. "Devlet yedinden çıkan Budun ve Yanık kal'aları cümle muzâfât ve cebehâne ve topları ile girü redd ve esîr olam ümmet-i Muhammed müft ü meccânen ıtlâk olup, Komaran kal'ası dahi bütün cezîresiyle bana teslîm ve ceddîm Sultân Süleyman Han zamânından berü virilegelen hazîne ve hediyelerin ke'l-evvel sâl-be-sâl ırsâl ü îsâl iderler ise sulh olurum ve illâ cengden aczim yok, gayrı bundan sulha rızâ muhâl. Hemân otağa varup vükelâ-yı devleti da'vet ve bu bâbda meşveret idüp, ittifâkları ne sûret bulursa ana göre i'lâm eyle" buyurdılar. Vâkı'da öyle idüp, pâdişâh hazretlerinin kelâmı üzerine Fâtîha okunduğın rikâb-ı hümayûna telhîs eyledi.

Âmeden-i ilçî Zülfikâr Efendi ve takrîr-i mükâleme

Bundan akdem Sultân Süleyman Han cülûsunda, sulha murahhas nâme-i hümayûn ile Nemçe çasarına giden ilçî Zülfikâr Efendi bî-sulh Âstâne'ye gelüp, dört sene düşmen yedinde mahbûs kalup, netîce-i takrîr-i ahvâlî ki, "Bin toksan tokuz Ramazân-ı şerîfin on ikinci gün, dîvân-ı hümayûn baş-tercemânı İskerlet oğlu Aleksandıra ile İstanbul'dan çıkup, mizâcımız alîl ve hava ıssı tayy-i merâhil iderek yigirmi beşinci gün Niş'e varup, iki gün meks andan Aleksanca ve andan Rajne menziline varıla[ca]ğı mahalde Engürüs Serdârı Vezîr Yeğen Osman Paşa'nın bir ağası karşı gelüp, asâkir-i İslâm sıhhatinden haber aluruz deyü şâd u hurrem iken su'âl eyledik, meğer Nemçe taburu Sava suyunu berü geçüp, Belgrad kal'asın muhâsara eylediği haberin der-i devlete getürdüğün ve Yeğen Osman Paşa askeri ile firâr Tuna yalılarında olan Hisârcık ve Semendire'yi ve Belgrad'dan Niş'e varınca yol üzerinde palanka ve kurâ nâhiyeleri tahliye idüp harbî elinden kılıcıyla almış gibi bütün ahâlîsini

²⁵⁴⁶ kesmek V : kesilmek Y

önüne katup Niş'e doğru geliyor deyü haber virdikde, hayâtdan ayrılmış cesed gibi kuruyu kaldık ve yolumuzdan dönmeyüp Rajne'den kalkup, Yagodine menzilinde Yeğen Osman Paşa'yı yalnız bölükbaşılıkda mâlik olduğu sekbân dâ'iresiyle bulup, buluşduk Yagodine'den ilerü gitmeyüp etrâf u eknâfa âdemler gönderüp, ol câniblerde olan memâlik-i İslâmiyye'ye takviyet virmek ve perîşân olan askeri birikdirmek ve zahîrelerin tedârük itmek ne denlü kendüye sevk ü ilkâ olundu, cemâdât makûlesine pend-âmîz cevâb kâr itmediği gibi bunun dahi isyân u tuğyân ile âlûde ve kararmış gönlüne söz te'sîr itmeyeceğin müşâhede idicek, devlet tabancasıyla perverde olmayup tûfeng tabancasıyla meydâna gelen şahsın iline giren devlet bundan ilerü olmaz fikrini enîs ü gam-güsâr idinüp, bu fîkr ile hayli zamân mest ü sergerdân gezdük, oturduk. Çâr u nâ-çâr bizi dahi nâme-i hümayûn ile döndürüp Niş'e getürdükden sonra, Nemçe taburunun baş-cenarali Maksimilyan nâm Hersek'e mektûb yazup, tarafından emn kâğıdımız ile âdemi ve tercemânı gelince, Niş'de sekiz gün ikâmet idüp, gönderilen mektûb mûcebince pasaporto kâğıdıyla tercemânı ve salakovarda tâ'bîr olunan beş nefer Nemçeler Niş'e geldükde, Anadolu eyâletinin on dört sancak zu'amâ vü erbâb-ı tîmârın bize koşup, mâh-ı Zilka'de'nün ikinci Bâzâr gün mahall-i mezbûrdan kalkup Belgrad'a doğru revâne vü azîmet eyledik.

Sûret-i mektûb

İftiharü ümerâi'l-milleti'l-Mesihîyye muhtârü küberâi't-tâ'ifeti'n-Nasrâniyye sâhibü ezyâlî'l-haşmeti ve'l-vakâr sâhibü delâ'ili'l-mecdi ve'l-iftihâr Bavarye vilâyetinin Hersek'i ve Roma İmparatorunun baş cenarali Makşimilyan ammâ nevâli hatmet avâkıbuhu bi'l-hayr ve'r-reşâd kabline selâm-ı selâmet-encâm ve peyâm-ı müsâle[met]miz fercâm iblağıyla inhâ ve i'lâm olunan oldur ki, şevketlü ve azametlü ve kudretlü pâdişâh-ı İslâm ve şehriyâr-ı enâm efendimiz hazretlerinin taraf-ı mülûkânelerinden nâme-i hümayûn-ı şevket-makrûn ile a'zam-ı mülûk-i Nasârâ çasar-ı bâ-vakâr hazretlerine Devlet-i Aliyyeleri'nin emekdâr ve mu'teber kullarından sâbıkâ niçe merâtib-i aliyye ile muğtenem olmuş kıdvetü'l-emâcid-i ve'l-ekârim²⁵⁴⁷ Zülfikâr Efendi zîde mecduhû ve hâliyâ dîvân-ı hümayûn baş-tercemânı kıdvetü'l-a'yânî'l-Mesihîyye Aleksandr'a hatimet avâkıbuhû bi'l-hayr irsâl olunmağla, bu tarafa gelüp vâsıl olmuşlardır.

²⁵⁴⁷ ve'l-ekârim V : ve'l-ahkâm Y

Mûmâ-ileyhimânın âdet-i kadîme-i müstahsene üzre tarafınıza varduklarında kendüleri ve yüz neferi için pasaporta kâğıdınız ve askerinizden birkaç salakovarda ile gönderilmek lâzım olmağla, mektûbumuz tahrîr ve ırsâl olunmuşdur. Lede'l-vüsûl mu'tâd üzre pasaporto kâğıdınız ile salakovarda olmak üzre birkaç âdem göndermeniz me'mûldür ki, mûmâ-ileyhimâ me'mûr oldukları üzre ol tarafa varalar. *İnşâ'allâhu ta'âlâ* karîb mahalle varduklarında tekrâr sizinle haberleşüp tarafınızdan bir bölük asker karşı gönderilmekle bu cânibden bir miqdâr asker ile koşulan paşa hazretleri mu'tâd üzre sizden teslîm kâğıdını alup gelürler, vesselâmu alâ-menittebe'a'l-hudâ.

Mâh-ı mezbûrun altıncı Penc-şenbih gün, Hasanpaşa palankasına varup sekizinci Şenbih gün kalkup yanımızda olan tercemân ile beş salakovarda Nemçeler Semendire kapudanı Konta Beçari ile haberleşüp, bizi istikbâl ve muhafazaya gelüp yanımıza ta'yîn olunan Anadolu sancakları bir tarafda ve Konta Beçari kapudan ile gelen beş yüz miqdâr Nemçe süvârîsi, bir tarafda tevekkuf idüp, bellü başluları ve bin nefer sâhibi olan kapudanları ilerü gelmekliğe ta'zîm ve tekrîm ile bizi istikbâl idüp, içlerine dâhil ve *bi-avni'llâhi ta'âlâ* sâlimen Hisârcık'a vâsıl olduk.

Nemçe askeri Belgrad kal'asın tazyîk ve yürüyüşe kasdları olmağla, bizi anda iki gün meks etdirdiler, tabura varmamız için kapudan-ı mezkûra ziyâde ikdâm olundukda kasdlarını ketm idüp, başlarından haber gelmedikçe kalkmam deyü, ta'allül eyledi.

Mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih gün Hisârcık'dan kalkup, Belgrad kal'asına müteveccih olduk. Mukaddemâ eşyâmızı tahmîl için araba taleb olunmuşidi Konta bî-çâre kapudan öküz arabaları getirüp, at arabaları getürmemekle acz ü elem göstermiş idik, vâfir özr eyleyüp at arabaları karşı gelür deyü, va'de itmekle öküz arabalarına yükledüp ol mahalle değin gelüp, Belgrad'a doğru gitdügümüzde işte at arabaları karşı geldi deyü, bizi ümîdlendirüp Belgrad kurbunda Nemçe ordusuna karşı götürüp, ol mahalde altışar bârgîrli üstü örtülü tente add olunur otuz araba ile bir cenaral vekîli yüz nefer atlu ile karşı gelüp, Konta bî-çâre kapudan dahi işte baş cenaralımız çasar dâmâdı Duka Dibavare arabaları ağırlığınız için istikbâliniz için yüzer²⁵⁴⁸ nefer âdem ile beğini gönderdi didi.

Ve top sadâsı dahi işidilmeğe başladı, meğer ol gün Belgrad kal'asın almışlar, arabalar tahmîl olunmak bahânesiyle an-kasd bizi ordılarına karşı getirüp şenliklerin

²⁵⁴⁸ yüz V : yüzer Y

göstermek murâd itmişler. İstikbâle gelen beğ işte arabalar gönderildi eşyânız vaz‘ olunsun bugün Belgrad alunduğunun şenliği olmağla gelin siz de seyr idin didi. Kâfırın bu cevâbı gücümüze geldi, bu neye benzer bir âdem evlâdı merhûm olur, gayrının hâceti değil gülerler oynarlar gel sen de bizim ile oyna gü dirler, çünkü Belgrad kal‘asının gitmesi pâdişâh hazretlerinin devlet ve saltanatlarına keder virir, iş ola anda bize niçe mahzûziyet gelür yarın inşâ‘allâh varırız deyü, yoldan sapup ordıları görünmez bir mahalle konulmak üzre çergelerimizi kurmaya başladık. İstikbâle gelen beğ feryâd idüp ben sizi getürmeğe me‘mûrum elbette bu sâ‘at gelürsüz didi. Biz dahi birkaç gündür araba isterdik göndermediniz şimdi açıkda güneşde durup arabalar yüklenmesi ma‘lûm oldu ki, ancak bize ordunuzu göstermek şenliğinizi işitdürmek imiş, biz ise ibtidâ ve intihâsı görünmez Âl-i Osman ordılarını ve niçe donanma ve kal‘a fetihlerini kat kat gördük. Seyre gelmedik gayrı hizmete me‘mûruz acelemiz yok bugün varmamız lâzım değil, sizin rütbenizi bilmeziz ancak yol arabaları getürdüğünüzden bize istikbâle haddiniz olmadığı kıyâs olunmağla câ‘iz ki arabacı başı olasın dinildikde, kendüsi bir beğzâde ile ve Nemçe tercümanı ile cevâblarımızı serdâr Maksimilyan Hersek'e i‘lâm eyledi.

Çok geçmeden iki yüz miqdâr atlu ile ve kırk elli beğzâde ile ve marşal cenaral ya‘nî ser-asger olur asger başlarından Konta Darko oturduğumuz yere geldi istikbâlimize ta‘yîn olunduğın bildirdi ve hâtırımızı ele alup, serdârımız gençdir i‘zâz u ikrâmınızda sehv itdi ma‘zûr buyurun, dilerseniz bunda konun, dilerseniz beylece gidelim bugün gayrı şenlik yokdur serdârımız ziyâfet hazırladı size bakar deyü, iltiyâm eyledi. Gelen cenaral ma‘kûl fehm olunup söz sâhibi âdem olmağla, bu denlü ikrâma râzî olup kalkup ordılarına gitdik, yolın iki tarafına vâfir piyâde atlu asger dizilmiş baş-cenaralin semtinde mahsûs sokaklar içinde kurdukları bir oba ve bir çergeye indik. Macar memleketinin hâkimi ve Nemçe çasarının baş komseri ya‘nî defterdârı Konta Karafa sokak kapusunda bizi istikbâl idüp, obaya getürdi iskemlelere oturduk. Kendü dahi önümüzde iskemleye oturup, esnâ-i musâhabetde ba‘zı mevâddı teshîl için Beç'e değin bizim ile gideceğin söyledi. Ol mahalde **[193a]** Serdâr Maksimilyan Hersek'den âdem gelüp, bizi da‘vet eylemiş. Çasar tarafına me‘mûr geçiciyüz kendüye sözümüz yok deyü, cümle âdemlerimizi Zemun tarafına gönderüp, ancak görüşmek için varalım

didik. Karafe²⁵⁴⁹ hazz eyleyüp, ma'kûl hemân âdemleriniz ağırlığınız suyu geçüp, karşı konsunlar cevâb eyledi ve bile kalkup serdâra varduk, Abaza köşkünde idi nerdübân ortasında birkaç cenaral gelüp bizi istiğbâl eyleyüp yukarı getürdiler, buluşup bir miğdâr kelimâtdan sonra ta'âma gitdik. Sofrada ancak birkaç baş cenaraller oturdu Serdâr Maksimilyan Nemçe çasarının dâmâdı yigirmi beş yaşında genç oğlan irsle memleket ve asker sâhibi Hersek olmağla, pâdişâhımızın ve çasarının aşkına dolular içdi ve ol mahalde birkaç top atıldı ve esnâ-yı ta'âmde sazlar çalındı, sofrası simât tarzında olup ta'âmde sonra bir gayrıya odaya getürüp, bir okuyucu dinletti. Ahşâm olmağla vedâ'laşup çadırlarımıza varduk, çadırlarımızı Karafe'nün tenbîhiyle Zemun yakasında kurulmuş bulduk, askerleri içinde eğlenmeyüp suyu geçdügümüzden kendümüz de hazz eyledik, atlar da mahzûz oldılar. Zîrâ avretten gayrı ancak otuz beş bin cengci askeri mevcûd idi, sekiz bin kadarı Belgrad muhâsarasında kimi yaralanmış kimi katl-i helâk olmuş, ekserî çıplak ve uşak idi. Atlusunın eğer kaşında ikişer çakmaklu ve elinde birer garabine ve kılıç ve piyâdesi şiş ile uzun tüfeng taşur ordıları pis ve nâ-pâkdır ammâ topların ve harb âlâtını pâk tutarlar. Cengcileri Nemçedir re'âyâdan ve gayrı milletden aralarında cengci yoğidi, yaya bölükleri bin sekiz yüz iki bin cengcidir her yüz neferin kapudanı ve bayrakdârı başkadır. Her on nefere bir kabral başdır, cümlesinin üzerine gir kolonel zâbitdir, çasar tarafından anın yanına bir vekîl ta'yîn olunur yerine ol gelür ve birkaç ayotanta add olunur, ya'nî mu'âvin bile koşılır ve konakçısı ve da'vâ görıcisi ve cengde mürettebi başkadır. Şöyle ki bir yaya bölüğünde üç yüz nefer zâbit vardır. Cengde ve göçde ve konmada her bir nefer sırasına durmaya muhtâcdır. Kabraller saf başlarında vesâ'ir zâbitler önde ve artıda durup, hilâf işliyenlerin bilâ-emân haklarından gelürler. Süvârî bölükleri bin neferden olur, anların dahi zâbitleri çokdur. Askerlerinin baş cenarali birdir. Yanlarında on iki mu'âvin vardır aşağı yukarı seğirdüp baş cenarallerinin tenbîhlerin bildirirler ve ceng ahvâlin bilür âdemlerdir. Lâkin bölükleri yokdur bölük sâhibi olan âdemler bölüklerinde dururlar ve bile göçüp konarlar. Piyâde vü süvârîde her üç dört bölük üzerine bir meraşal ta'yîn olunmuşdur. Bir yere asker gönderilmek iktizâ itse başbuğ olur ve cengde ya dümdar ya çarhacı ya kanad ya merkez olur. Bölükleri başka başka göçer konar ve cengde başka durur ve her bölükde bayrakları keزالik başka göçer konar ve döğüşde birbiriyle

²⁵⁴⁹ Karafe V : - Y

karışmazlar. Ve isteyen ilerü ve girü gidemez. Her yaya bölüğünde birkaç şâhî²⁵⁵⁰ bile gider ve bile durur ayrılmaz. Yayayı atludan korutmak için çarh-ı felekler dâ'ima bile taşınur, cengcilerinin efrâdına bakılsa hiç yeğlilik me'mûl olunmaz. Tertîbe ziyâde [r]iâyet iderler ve cenaralleri umûr-dîde âdemlerdir. Çasarları hizmetinde garaz ve buğzları yokdur. En büyükleri bir hizmetkâr ile ve hizmetkârsız gezerler.

Yeğen Osman Paşa'yı ziyâde zemm eylediler ve Belgrad'a kapananların eyü ceng idüp yararlıkların söylediler. Sava suyu gibi bir nehr-i azîmin mürûrunda havf u tererddüdlere ekserî geçmeden me'yûs imiş, geçmeğe mübâşeret eylediklerinde aslâ kimse mâni' olmayup, Belgrad kal'asına dahi me'mûr olan askerden miqdâr-ı kalîl girüp düşmen suyu sühûlet ile geçüp kal'a-i mezbûreyi yigirmi tokuz günde ele getirüp me'mûlleri olmayan işlerde âsânlık bulmakla evvelkiden on kat ziyâde mağrûr oldılar. Eğer berü yakadan bir miqdâr müdâfa'a ile ihtimâm olunmuş olaydı mürûrdan el çekmek üzre olduklarını ve on gün miqdâr Nemçe askeri Sava suyunun mürûrunda eğlendirilse veya geçdiklerinde Belgrad kal'ası on gün dahi dayanmış olsa Françe askeri vilâyetlerine yürüdüğü sebepten Belgrad kal'asın bırakup girü dönmek tasmîmleri olduğunu Nemçe sikalarından işitdik. Zîrâ çasar ile İspanya Kralı ve Felemenk ve İngiliz cumhûrı ve Nemçe hersekleri ittifâk idüp, Françe üzerine askerlerin birikdirmişler ve serhadd-ı mansûre cânibine ancak bir miqdâr asker ile Prençlov nâm cenaralın serdâr idüp göndermişidi. Yeğen Osman Paşa'yı ziyâde zemmeylediler ve Belgrad'a kapananların eyü ceng eyleyüp yararlıkların söylediler ve mezbûr Karafe ile yola revâne olduk, yollarda dürlü dürlü hîle vü hud'a vü tahvîf vü tehdîd ile derûnumuzu yokladı. musâlahaya netîce sözümüzü bilmek istedi, nâme-i hümâyûn mahalline teblîğ olmadan ve tarafeynden mükâlemeğe i'timâd hâsıl olmadan, beyhude cevâb virilmeden me'yûs olacak bu kullarını Keşkent varoşunda alıkoyup, kedüsi Beç kal'asına gitdi. Birkaç günden sonra bizi beriyyelerde gezdirüp Beç'den dört sâ'at berü mukaddemâ Nadaş oğlu'nın mülki olup katlinden sonra Nemçe çasarına intikal iden Potendrof kal'asına getirüp, çasarın sarayıdır haber gelince birkaç gün bunda eğlenürsüz deyü, kapatdılar. Sözlerimiz uymaz ise bizi çasara buluşdurmaya sû'-i kasdları olmağla²⁵⁵¹, tekrâr be- tekrâr Karafe bize gelüp, cevâblarımızın hülâsasına ıttılâ' hâsıl eylemek için bizi ta'cîz eyledi. Sulh emri büyük işdir, tarafeynden meyl ü rağbet zâhir-i nümâyân oldukda,

²⁵⁵⁰ şâhî V : şâhî top Y

²⁵⁵¹ olmağla V : olup Y

mükâleme-i mevâdd ve akd-i maslahat için her tarafın me'zûn ve murahhas vekîlleri bir yere gelüp ve ruhsat-nâmelerin gösterüp, i'timâd-ı küllî hâsıl olamakla mübâşeret olunur deyü, evvelki cevâbdan gayrı cevâb virilmeyüp ancak bir hayırlı maslahat taraflarından hakikat üzre murâd olunur ise, sâhib-i devlet vekîl-i mutlak efendimiz hazretlerinin sulh u salâh-ı muhasenâtı sevk ü tergîb itdüğü sebep ile şevketlü ve azametlü ve kudretlü pâdişâh-ı âlem-penâh efendimiz hazretlerinin izn-i hümâyûnları olunmağla, nâme-i mülûkânelerinin teslîminden sonra söze ve işe me'mûr olduğumuz ifâde olundukda, Karafe sûretâ mesrûren gidüp, dört ay kal'a-i mezbûrda kapadılıp oturduk. Meğer bu cevâbımızdan sonra çasar müttetikleri olan mülûk-i Nasârâ'ya âdem ve mektûb gönderüp, Devlet-i Aliyye ile sulh olmak husûsunda beynerinden meşveret-i azîme olup cümlesi sözlerini bir yere koymak için arada dört ay mürûr eyleyüp bizim de meksimiz iktizâ eyledi. Âkıbet Leh Kralının bir âdemisi Beç'e gelüp, Venedik Cumhuriyetinin dahi murahhas vekîli mevcûd bulunmağla bizi bin yüz mâh-ı Rebî'ülâhîr'in on yedinci gün çasara buluşdurdılar.

Nemçe çasarına buluşduğumuz mahaldir

Şöyle ki, birkaç gün mukaddem Nemçe çasarının tercemânı Latoviç tercemân bize böyle haber gönderdi ki, çasarımızın tenbîhi üzre Potendrof kal'asından ale's-seher kalkar, öyle vaktinde Vezendrof karyesine gelür ve ademinizi gönderirsiniz, çasar hazretlerinin huzûrunda söylenecek sözi kaleme getirüp bildürürsüz, ademiniz Beç'e varup döndükden sonra siz dahi Beç'e gelüp, konağınıza iner ve ol gice anda yatursuz, irtesi gün ta'yîn olunduğı vaktde üç nefer âdem ile buluşmaya girersiz, anların defterini virmeğe ve nâmeyi getüren anların biri olmaya muhtâcdır. İçerü girdüğünüzde üç def'a eğilüp el öpdükden sonra, çasar hazretlerinin yanında olan sofra üzerine nâmeyi kor ve sonra sözünüzü söylersiz. Bu resm-i kadîm gözedilegelmişdir ve tercemânınız İskerlet oğlu dahi kalpaksız durur, gayrı dürlü ihdâs mümkün değildir demiş. Ancak üç eğilüp el öpdürmek husûsunda ta'annüd üzre gurûrâne cevâb vermeleriyle, Devlet-i Aliyye maslahatının ta'tîline sebep olmamak için mahallinde musammem olan vech-i münâsib üzre hareket itmek maksadıyla²⁵⁵² muhâlefet itmeyüp sükût eyledik.

Mâh-ı mezbûrun on üçüncü gün, Latviç tercemân Potendrof kal'asına gelüp, bizi aldı. Beç'den berü vâkı' Vezendrof karyesine getirüp, ol gice anda meks olundu. İrtesi

²⁵⁵² maksadıyla V : kasdıyla Y

gün andan dahi kalkup, Beç kurbunda Macar yolında vâkı‘ varoşda ta’yîn olunan konağa gelindi.

On yedinci gün altı at çeker çasarın kendü bindüğü bir mükemmel hinto ile yalnız tercemân konağa gelüp, çasar size bakar deyü da‘vet eyledi. Hinto[y]a binüp varduk, sarâyın içerüsi çasarın odasına varınca halk dolmuş, çasarın olduğu otaya girildikde çasar otanın sol köşesinde vâkı‘ Acem kaliçesiyle döşenmiş alçak suffenin üstünde, trabuzen tâ‘bîr olunur sofra önünde bir iskemle kurbunda ayak üzre durup, sol eli göğsünde sağ elini aşağı uzatmışıdı. Yanımızda olan yeğenimiz Mustafâ Beğ nâme-i hümayûnı başımız berarberi iki el üstüne dutup önümüzce gider idi. Mukaddemâ kendüye ta‘lîm olunduğı üç yerde sağımızda bize bakarak durur idi, biz dahi nâme-i hümayûn-ı şevket-makrûna ta‘zîmen eğilüp bu vech üzre suffe kurbuna varıldıkda, nâme-i hümayûnı kendü elimize alup öpdükden sonra, sofra üstüne koduk ve üst esvâbını tutup göğsümüz berâberine kaldırdık ve dönüp yerimize durduk ve bu gûne mu‘âmele ile tercemânın ibrâm eyledüğü ham teklîflerin def‘ eyledik ve derûn-i kalbden masâlih-i ibâdullâh'ı *Hak Celle ve Alâ* hazretlerinin tevfiğine havâle eyleyüp, bermuktezâ-yı resm-i risâlet-i subhâne men-telecceme'l-mütekebbirîne bi-licâmi azametihî deyü vird iderek söze şurû‘ olundu. Şevketlü ve azametlü ve kudretlü pâdişâh-ı a‘zam-ı İslâm ve şehriyâr-ı mu‘azzam-ı enâm [193b] Sultân Süleyman Han ibn-i Sultân İbrâhîm Han ibn-i Sultân Ahmed Han Efendi hazretleri siz ki, a‘zam-ı mülûk-i Nasârâ ve efhar-i havâkîn-i İseviyye ve ulu dostlarısız. Bin toksan tokuz senesi Muharremü'l-harâmının ikinci gününde *bi-lûtfillâhi ta‘âlâ* vâkı‘ olan cülûs-ı meymenet-makrûnlarını efendimden ecdâd-ı izâmları ile eslâf-ı ahlâs-ittisâfınız beyninde cârî olan muhabbet ve meveddeti mutazammın nâme-i hümayûnlarını gönderüp ve lisânen dahi bu kullarına tenbîh buyurmuşlardır ki, baba dostluğuna kalb-i şerîflerinde olan ri‘âyet ve rağbeti siz ulu dostlarına i‘lâm u ifâde idesiz. Daima *Allâhu Sübhânehû ta‘âlâ* hazretleri pâdişâhlara lâyük ve ibâdullâh'a enfa‘ olanı zamîr-i rûşen-nihâdlarına sevk ü ilkâ eyleye.

Çasar'ın bize virdiği cevâb

Biz kendümüz bu²⁵⁵³ ceng ü cidâli istemezdik, dâ'ima Devlet-i Aliyye ile olan sulha ri‘âyet iderdik. Bize kalmış olaydı cenge mübâşeret ile bu kadar kan dökülmezdi. *Allâhü ta‘âlâ* bize kalbimizde olan hilmimize bakmakla bu kadar yüz aklıkları virdi. Çünkü şevketlü Âl-i Osman Pâdişâhı Sultân Süleyman hazretleri cülûsın bildirüp, baba

²⁵⁵³ bu V : - Y

dostluğuna ri'âyet göstermiş, biz dahi ragberini kabûl itdük ve re'âyâ-yı tarafeynin âsûdeliğini isteriz. Vekîllerimiz ta'yîn olunmuştur, işe yakîn olan sözünüz söyleşülsün *Allâhü ta'âlâ* dostluk tecdîdine tevfiğ eyleye didikde;

Tekrâr tarafımızdan virilen cevâb: Dostluk, düşmenlik, devletler *bi-emri'llâhi ta'âlâ* olagelmıştır. Lâkin hüsn-i hulk sâhibi pâdişâhların re'âyâ ve zu'afânın hâline merhametleri ziyâde olmağla, ceng ü cidâl emrine âsûdelik maslahatını takdîm eylemek, rızâullâh'a muvâfık olduğün şevketlü ve azametlü ve kudretlü pâdişâh-ı mu'azzam efendimiz hazretleri, siz dostlarına cülûs-ı hümâyûnlarını ihbâr ile kalb-i şerîflerinde olan inâyet ve şefkat ve âtîfet-i mülûkânelerin izhâr eylemiştir deyü, redd-i cevâb oldukda çasar dahi evvelki cevâbımız buna dahi şâmildir deyüp, sükût eyledi biz dahi taşra çıkup yine hinto ile konağa geldük, çasârın çaşni-gîr başısı ziyâfet hazırlamış gümüş evânile ta'âmların taşıyup huddâm-ı çasar hizmet idüp hadlerine göre bahşîşler virildi. Nemçe ile Françe arasında ceng olduğundan çasar baş[v]ekîli Markiz Deba'dan ol taraf umûriçün Ratsbon şehrine gitmişidi, yerine vekîli kalan Grof Stramberg irtesi gün konağımıza hinto ile tercemân gönderüp, bizi da'vet eylemiş. Varduk merâsim-i ülfetden sonra sâhib-i devlet hazretlerinin mektûbın virdik, çekilen eziyet bu âna değin abes yere geçen eyyâma müte'allik söz açıldı, şevketlü ve azametlü pâdişâhımızın ahlâk-ı cemîleleri ne mertebe olduğu cümle beyhûde masârıfı ref' eyleyüp, hazîne yalnız sefer tedârüküne bezle fermân buyurulmağla, cümle asâkir-i İslâm kendülere kemâl mertebe inkıyâd eyledikleri söylendi. Cümle işlerden evvel şevketlü pâdişâhımız çasara nâme-i hümâyûnı ile cülûs-ı meymenet-makrûnın bildirüp, baba dostluğuna râğbet gösterdiler. Devlet-i Aliyye dört yüz elli seneden berü dâ'imâ mansûr u muzaffer olup, İslâm pâdişâhları rub' meskûnda şehinşâh-ı muzzam iken ebedî gurûrâne hareket itmeyüp, her-bâr i'tidâl ve insâfları âleme zâhir olmuştur, kendüleri dahi birkaç senenin bahtına aldanmayup, Devlet-i Aliyye'nün azamet ü kudretini bilüp ana göre mu'âmele itsünler dinildi. Grof Starm bizim sözimize mu'tedil cevâb virüp, dostluk arz eyledikten sonra kalkup konağımıza geldük.

Netîce-i mükâleme

İrtesi gün murahhas olan vekîller ile bir müsterek hânede meclis olup, dört beş ayda bu kadar mükâleme ve mugâlatalar ve bu mübârek işin²⁵⁵⁴ muhassenâtı kat kat

²⁵⁵⁴ işin V : işlerin Y

takrîr u tafsîl olunmuş iken, ibtidâ Nemçe vekîlleri ve ba‘dehû Leh Kralı ve cumhûrının ilçileri ve Venedik Cumhuri‘nın ilçisi ale’s-seviyye huşûnet ü ta‘annüd üzre yukarudan aşağı mu‘âmele ve bir alay teklîf-i mâlâ-yutâk ve her birinde tûl u tırâz mücâdele eylediler. Netîce-i nizâ‘dan sonra evvel itdükleri ba‘zı da‘vâdan ferâgat ve âkıbet bu cevâbda musirr olup, Nemçe vekîllerinin kat‘î sözleri bu oldu ki, askeri pâydâr olduğu yerler ve aldıkları kal‘aların ve arâzîsi ve yolları kesilüp, ihâta olunan kal‘alar ve askerleri içinde olan Erdel memleketi kendü ellerinde kalup, perîşân olan hudûd tesviyesi ile Macar memleketinin bu vechile dil-hâhları üzre intizâmı olur ise, müddet ile sulh olıcak oldılar. Ve Podolya ve Omranya vilâyetlerinde kasr-ı yed ile Kamaniçe kal‘ası kendülerde kalup, eski hudûd üzre sınır kesilmek sözüne mâbeynde müebbed sulh olmak talebiyle Leh ilçileri rızâ gösterüp, ancak Nemçe ile evvel bir maslahat görölmesine bizim işimiz dahi mevkûfdur didiler.

Venedik ilçisi ol virdiği mübhem cevâblarda sâbit-kadem olup, Nemçe tarafı ile bir iş görölmedüğünde sözlerini beyân itmeyüp, şâfi cevâb virmek istemedi ancak Bosna vilâyetinde ba‘zı Bosna dağları ve ba‘zı sular sınır yerine hudûd ta‘yîn ve Mora cezîresi kurbunda dahi aldıkları kal‘alar ve arâzîsi ve tevâbi‘ yerleri ve Benefşe kal‘ası dahi kendülerde kalup, ol tarafda dahi tesviye-i hudûd olmak üzre bu gûne bir işe mâbeynde sulh-ı müebbed olmak şartıyla rızâ şeklin gösterdi. En sonra bizim de râzî olduğumuz mevâdd-ı sulh budur ki, Devlet-i Aliyye ile ba‘de’l-yevm mâbeynde gıll u gışş olmayup, müstakırran sulh olmak üzre aldıkları yerlerden ve kal‘alardan ba‘zısı girü redd ve Devlet-i Aliyye’ye teslim olunup, ba‘zısı kendülerde kalup ma‘kûl ve münâsib vecih üzre sınır ta‘yîn olmak mevâddına gerek Nemçe ve gerek Venedikli bir vechile kâ’il olmayup, virdikleri mevâdda tafsîl eyledikleri üzre ellerinde bulunandan gayrı yerler istemedi musirr oldukları ecilden Devlet-i Aliyye ile Nemçe çasarının arasında mütemâdî olan ceng ü cidâlden birkaç sene müddeti ile *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* ferâgat olunup, bu vecih üzre arada dostluk hâsıl olup ilçiler varup gelmekle, ol müddet içinde sâ’ir dostluğa hâlel virüp, münâza‘un-fih olan mevâdd²⁵⁵⁵ söyleşilüp, karâr-dâde-i rızâ-yı tarafeyn olmak üzre, hâliyâ Nemçe’nün elinde olan kal‘alar mahsûsan ve kal‘alara tâbi‘ olan arâzî tasarruflarında kala. Temeşvar ve Varat ve Yanova ve Köle kal‘aları başka bir ülke olup, yolları açılup ve bu ceng esnâsında alınup zikr olunan kal‘aların arasında olan palankalar ayırtlanup münâsib yerden Devlet-i Aliyye’nün askeri kılâ‘-ı

²⁵⁵⁵ mevâdd V : mevâdd her dürlü Y

mezbûreye varup gelmek üzere Devlet-i Aliyye'nün ke'l-evvel kabza-i tasarrufunda kala. Erdel memleketi dahi Hıristiyan vilâyeti olmağla ahidnâmelerde tasrîh olunduğı üzere tarafeynden himâye olunup evvelki hâline konulup be-her sene harâcını ve pîş-keşlerini mu'tâd üzere devlet tarafına vire. Kalize kal'ası hayli içerüde kalmağla serhad yüzünde vâkı' ana mu'âdil ve yarar kal'alar ile mübâdele olunması, ahvâli der-i devlet-medârda söyleşile. Ve bu aralıkda akçaları ile narh-ı cârî üzere müstevfâ zahîresi virile ve âyende vü revendesî emîn ü sâlim gele gide. Bu mevâdd üzerine *bi-lûtfi'llâhi ta'âlâ* müddet ile sulh olmak üzere tarafımızdan rızâ gösterildi. Ve yine Devlet-i Aliyye ile Venedik Cumhuri'nun mâbeyninde *inşâ'allâhu ta'âlâ* sulh olmak için aldıkları yerler kendülerde kala. Benefşe kal'ası arâzîsi ile Devlet-i Aliyye kabzında ola. Eğer Bosna ve eğer Mora cezîresi kurbunda ancak aldıkları kal'aların arâzîsi kendülerde kalmak üzere ba'de's-sulh vükelâ-yı tarafeyn müsinn ve ihtiyâr âdemlerin mahallinde şahâdeti ile dağ ve su ile mi olur, yohsa gayrı tarîk ile mi olur, vech-i münâsib üzere tarafeynin rızâsıyla hudûdı kat' ve ta'yîn ideler deyü, dilerler ise çok müddet ile *bi-inâyetillâhi ta'âlâ* akd-i sulh olmak cevâbı virildi. Ve Leh ilçilerine dahi eski hudûd üzere sulh bağlanmak sözi söylendi.

Bâlâda zıkr olunan mevâddın Nemçe ve Leh ve Venedik tarafına olan lûtf u hüsnî mezbûrlara meşrûh ve mufassal ifâde olundu. Lâkin geçen sene asâkir-i İslâm aslâ müdâfa'a-i düşmen ile cehd eylemediği ve ba'zı eşkıyâ ayakda olduğu ve bu sene Devlet-i Aliyye'nün tedârüki yokdur deyü, ol taraflardan ba'zı yaramazların virdikleri haberden düşmenin dimâğı hevâda olup, aralarında kendü hevâsına tâbî' ve kârına mâ'il ba'zı münâfık kimesneler taraf-ı hilâfın tutmakla, bu yaz eyyâmının âkıbetine bakmak istediler ve birkaç senenin bahtına güvenüp tama'-ı hâmlarından dahi geçmeyüp, bu yıl bakalım Osmanlı askerinin hareketi ne şekildir, belki ihâta olunan kal'alar açlık ile elimize girüp sulh oluruz didiler²⁵⁵⁶. Derûn-ı fikirleri bilinmez, Devlet-i Aliyye ve Françe taraflarında olan iki cengden ba'de'l-yevm ne zuhûr idicekdir ana muntazır olmağla, *Allâhu a'lem* sulh maslahatını selgüb? itmediler. Âstâne'de Felemenk ilçisi arz eylediği cevâblar vukû'a muvâfık gelmeyüp, egerçi Felemenk cumhûrı sulha tavassut için bu tarafa ilçisin gönderdiler. Lâkin Nemçe çasarı ara yerde tavassut itmelerin kabûl eylemedi ancak hüsn-i sa'y eyleyüp, mâbeynde varsun gelsün deyü, râzî olmalarıyla birkaç kere bize gelüp tarafından bir iş mukayyed olmadı. *Allâhü ta'âlâ* hazretleri

²⁵⁵⁶ didiler V : deyü Y

Devlet-i Aliyye'yi kimsenin mu'âvenetine muhtâc eylemeğe, der-i devlete âdem gönderüp, ahvâlimizi i'lâm itmeğe bu âna değin bir tarîk ile izin alamadık, âkıbet bu şart ile âdem göndermek için ruhsat verdiler ki, kırk elli günde varan âdemimiz avdet eyleye. Mâdâm sözleri bu ola, Devlet-i Aliyye tarafından sözlerine muvâfık cevâb umulmaz. Pâdişâh hazretleri kangı yerde meks üzre olduğu ma'lûmumuz olmamağla, varan âdemimizin gelmesine kat'î müddet ta'yîn olmaz dinilmiş iken, evvelki sözlerinde kalup bizi habs eylediler. **[194a]** Nemçe tarafından bizi bekleyen kapudan-ı aynu'l-bakar gûl-i beyâbân u nâdân-ı bed-zebân şabkasıyla olduğu hâlde, gûyâ bir cemâd başından indirüp saçın dağıdup nümâyân oldukda, mezârdan çıkmış ervâh-ı habîse görmüş kadar âdeme dehşet ârız olurdu. Ne mertebe ma'kûs-ı bed-sîret olduğu andan ma'lûm ola ki, hekîmin sevmeyüp şifâ bulmayan haste gibi, her çend karşumuza geldükçe eline bir kesel ârız olması muhakak idi. Evvelde mizâcımız alîl olup, bunun bed-sîretliğinden dibelik her emrâzımız terakkî bulup, dahi müştedd olmaya başladı. Nemçe vekîlleri dahi bu ervâh-ı habîsenin bu keyfiyyetde olduğın bilüp, an-kasd üzerimize havâle eyledi. İslâm'a rağmen ve ara yerde olan husûmet ve ceng ü cidâle binâen bir kazâ-i âsmânî gibi eziyet için üzerimize musallat itdüklerine şübhemiz kalmadı. Ne çâre murdâra müdârâ vech-i ahsen görülmekle yine oş köpegim dir idik.

Ve Potendorf kal'asından kalkup, Beç varoşuna konduğumuz günden berü, çekdüğümüz eziyetleri Mevlâ bilür. Meselâ kapumuzu dâ'imâ kapanık tutarlarken, yine sağında solunda karavulhâneler yapup içerü ve taşrasında tûfengleri ellerinde fitilleri yanar, gice gündüz ale't-tevâlî murdâr-ı bed-lehce Nemçe saltatları bekler idi. Pencerelerimiz önünde Müslimân esîri âdemlerimize âşinâlık idüp selâm virmek şöyle dursun, kendü hem-cins ü hem-kâseleri²⁵⁵⁷ olan köpeklere bile i'timâdları olmaduğundan anları bile darb idüp kovarlardı. Ve nerdübânlarımız dibinde ve etrâf-ı dîvârların ba'zı yerleri üstünde dahi bu siyâk üzre dururlardı. İktizâ iden şeylerin iştirâsıçün âdemlerimiz bi'z-zarûrî çârsûya varduklarında, sağ ve sollarında tûfengli saltatlar yürüyüp kimseyi yaklaştırmazlardı. Gerçi aslından da, cümle me'kûlât ü meşrûbâtlarında kahtlık ve melbûsâtlarında müzâyakaları tahammülde olup, şöyle ki memâlik-i Osmaniye'ye nisbet-i bahâları birkaç kat ziyâde ve âdemlerimizden her şeyde aşırı bahâ talebi iderlerdi. Birkaç kat ziyâde bahâsın alurken, yine iktizâ iden eşyâyı güç ile peydâ iderlerdi. Bizim ise ne taşra çıkacak ve ne içerüde gezecek yerimiz var.

²⁵⁵⁷ hem-cins ü hem-kâseleri V : hem-cinsleri Y

İstenüp mükâlemeğe gitdikçe, etrâfımızı saltat alup götürürlerdi. Tercemânları Türkçe ve edeb bilmez ancak kendü lisânları üzre hareket idüp, söyledüğümüzün aksin söyler bir alay bî-dîn. Bir derdimiz de bu idi, gâhîce taşra çıkmamız için izin sûretin gösterirdi habs habs gerek, asesler ile seyre mi varılır deyü, cevâb virüp konağımızda otururduk ve berâ-yı maslahat müdârâ ve mülâyemet üzre hareket ve Devlet-i Aliyye maslatına dâ'ir olmayan nâ-ma'kûl işlerine ve sözlerine müsâmaha olduğundan gayrı yanımızda olma Nemçeler açlıktan şikâyet idüp, nefsü'l-emirde ahşâma değin kendülere itmek virirlmemekle, biz doyururduk. Aç oldukları zamân köpek gibi varur ve tok oldukları vakt cibillet-i fâsideleri muktezâsınca eski huyların değışdirmezlerdi. Hâlimizi der-i devlete i'lâm için niçe def'a recâ vü niyâz ile âdem göndermeğe izin istedik, illet ü bahâne eyleyüp kâ'il olmadılar. *Hakk ta'âlâ* bu makûle insâfsızlıkla bed-evzâ'larını kendülere komayup, her-bâr Devlet-i Aliyye'yi üzerlerine gâlib ve kat kat ahz-ı intikâmın müyesser eyleye.

Âstâne'ye avde me'zûn olup, Komaran, Potendrof kal'ası'nda habs olduğumuz mahaldir

Bi-emri'llâhi ta'âlâ rızâ-yı şerîf-i pâdişâhî üzre, bir iş husûl-pezîr olmayup, muvâfık cevâblarıyla maslahat görülmeyüp, sâlimen girü gitmemiz husûsiçün ziyâde ibrâm u ikdâm olunmağla, bâlâmıza Nemçe çasarının Leh ve Venedik Cumhûrının nâmeleri ve pasaporto kâğıdları yedimize teslîm olup, virilen arabalara eşyâmızı tahmîl ve Beç varoşundan kalkup, Âstâne cânibine azîmet ile yola revâne olduk. Konup göçmede yollarda²⁵⁵⁸ çekilen zahmet ü cefâ hadden bîrûn idi. Lâkin halâsımız sürûrî meşakkatimize gâlib olmağın, aynımıza gelmedi ve gidecegimiz gemiler Komaran cezîresindedir deyü, bizi aldayup, Komaran cezîresi kal'asının varoşuna geçüp burada kapadılar. Yanımızda olan tercemân ve komser ve kapudan neferâtıyla mahfî firâr itdiler ta'yînâtımızı keddiler. Gayrı saltatlar olduğumuz hâne'yi ihâta idüp, muhkem bekler oldılar. Ne gitmemizden haber var, ne gemilerden eser var. Artık habs u celsimiz muhakkak oldu.

Dört ay mürûr eyleyüp, aslâ gönderilen kâğıdlarımızın cevâbı gelmemekle, necâtdan me'yûs olmuşiken, bin yüz iki mâh-ı Rebi'ülevvel'inin evâhîrinde beş yüz atlu ile üç nefer kapudan gelüp, bizi Komaran cezîresinden kaldırıp girü götürmeğe me'mûr oldukların haber virdiler ve bu mazmûnda vekîllerden dahi kâğıd getürdiler ve Tuna'nun

²⁵⁵⁸ yollarda V : - Y

yüzi müşevveş iken elbette üzerinden geçün deyü, zûr itdiler. Biz nâmelerimizin cevâbın aldık, bu tarafda işimiz kalmadı yolcu yuz fermân-ı pâdişâhî üzre eğlenmeyüp gitmeğe me'mûruz, bizde sözde iş kalmadı serhadd-ı mansûreye doğru yollanmamız için söylenmedik söz komadık. Müfîd olmayup, zor tarafın gösterdiler nereye gideceğimizin haberin dahi mümkün olup, gelen kapudanlardan alamayup âdemlerimiz halkın ağzını yokladılar. Kimi yolda sizi izâle idicekler, kimi bir kal'ada muhkem habs idicekler didiler. Yanımızda olan Müslimîn'i cem' eyleyüp, başımıza gelen hâli müzâkere ve nişleyelim deyü, istişâre eyledik. Bi'l-ittifâk ihtiyârımız elde değil, bî-insâf düşmen yedindedir. Bugün ne didiler ise işler karşı komaya kâdir değiliz, vakt-i zarûrete uymak gereğiz didiler. Nefsü'l-emirde zahîreyi cefâ ile virir ve âdemlerimizi çıkartmaz oldılar. İntikâmımızı zevi'l-intikâm olan *Cenâb-ı Rabbu'l-âlemîn*'e havâle idüp, dahi bir hoş yapışmamış yüz üzerinden mütevekkilen ala'llâh herkes evrâd ü ezkârın okuyarak geçdik ve yollar bozuktur deyü, üç günlük yolu on iki konak dolaştırılıp Potendorf kal'asına götürüp kapatdılar. Taşra çıkmak değil kal'a içinde olan bâğçeye kimseyi komadılar. Bekleyen saltatları bizim ile habs eylediler, içinde olanlardan bir ferd çıkamazdı ancak iki üç âdem ma'âşımız getürmeğe gelür giderdi, ol dahi üç dört kat bahâ ile idi.

Böyle iken her şeyin eyüsi olsa gam değil, itmeğe mahlût çiy hamîr. Alduğumuz et satılmayup, kassâb dükkânında bayat kalan itdir. Davarlarımıza virilen otluk kendü davarları ayağı altında kalmış²⁵⁵⁹ bayat otlukdur. Sâ'iri dahi buna benzer. Bu sıkletden murâdları hâllerinden haberdâr olmayalım deyü idi.

Bu def'a Potendorf kal'asına karîb mahalle geldüğümüzde, vekîllere bir kâğıd yazup bizim bunda işimiz yokdur Devlete i'lâm olunacak sözünüz var ise bildirüp bizi çok alıkoymıyasız deyü insâfa ilkâ ile yollanmamız için yine ikdâm eyledik. Kal'ada iken kâğıdın cevâbı geldi, alıkondüğumuzun üç sebebin yazmışlar, birisi geçen musâlaha için bir iki sûret lisâna gelmiş, yine hayırlu işe niyyet ile eğlendirildiniz ve Devlet-i Aliyye dahi varan ilçileri böyle gezdürür idiler ve tahmîn ile kıyâs olursa çünkü vezîr-i a'zam sizi istemedi ve sizin bunda durmanızdan mahzûz oldukları âşikâre oldu demiş. Der-akab çasarın skarta yüz mahrem esrârı gelüp, mukaddemâ lisâna gelen mevâdd sözüne müte'allik bu âna değin bir söz olmadı, müttefiklerimiz uzakda olup, anlar ile haberleşmek iktizâ itmekle şimdiye değin arada olan iş mu'attal kalmış idi.

²⁵⁵⁹ kalmış Y : kalkmış V

Hâliyâ çasar efendim sulhı ne vech üzre murâd eyledüğü bir kâyimede yazılup size teslîm olunmak içün yedimize virdi ve cevâbınız ne ise zapt eyleyüp huzûrına ifâdeye me'mûrum didi. Getürdüğü kâğıdları elinden almaya çok tereddüd eyledik. Lâkin belki Devlet-i Aliyye'ye lâıyk bir cevâb ola deyü, bir yol gözden geçürmek içün aldık kendü odadan çıkdı biz kâğıda baktık, yine evvelki sevdâ-yı hâm üzre mukaddemâ itdükleri tekâlîf-i mâlâ-yutâk eylediler ve yine kal'aları istediler ve Erdel kendülerde kalmak üzre yazmışlar ve Tökeli İmre Kral'ın teslîmini murâd itmişler. Bunlardan fazla ki, evvel lisâna gelmiş idi. Dubrovnik kal'asından ve harâcından Devlet-i Aliyye'den kasr-ı yed olunmasına tâlib olmuşlar ve buna göre niçe haltiyât yazmışlar. Allâhü a'lem Niş ve Belgrad fethinden sonra yine eski gayretlerinden ayrılmadıklarının sûretin bildürmek istemişler veya tekrâr mükâleme-i sulhü sûretâ murâd eyleyüp, hemân arada söz ibtidâsı bu olsun didiler. Mezbûr içerü çağırılup ayak üzre durup getürdüğü kâğıdın taksîminden bile bize hatâ var, biz kıyâs eyledik ki *inşâ'allâhu ta'âlâ* der-i Devlet-i Aliyye'ye vardığımızda vakte göre işe sâlih ahvâl yazılmış olup, efendilerimize i'lâm ideyüz. Meğer müttefikleriniz ile mâbeyninizde olan isti'âne ahvâline medâr veya bu yeni habsin bir eğlencesi olsun deyü, tertîb olunup gönderilmiş söz ve iş Devlet-i Aliyye'nindir. Biz kendü ayağımız ile gelüp esîr olmuş mahbûslarız, bizde aslâ bir söz yoktur. Cevâb istemezseniz kâğıdınızı bırakın dursun ve cevâbınız yoğıken yine bırakayız²⁵⁶⁰ derseniz girü getirün, devlete kendümüz varmak üzre me'mûruz. İ'lâm olunmak içün gayrı dürlü cevâbınız var ise bildirin ve bizi abes yere dutman. Bir yıldır biz sizden cevâb istemedik, gitmeğe tâlib ü râgıb olduk. Bayat sözün cevâbı şimdi neden iktizâ eyledi? Bir dahi bu makûle söz ve kâğıd ile gelmeniz. Kat kat cevâbı virilmiş sözü tekrârlamadan ne hâsıl olur? Min-ba'd kat'î bir cevâba kâdir değiliz, kâğıdınızı almamak veya alup cevâbın virmemek görünür, ikisinde de münfa'îl olmanız mukarrerdir deyü, cevâb olunup baş-vekîle kâğıd ile acz u elem gösterilüp girü gitmemize içdâm olunmağla, izin kâğıdıyla arabalar **[194b]** göndermiş. Bin yüz üç mâh-ı Rebi'ülâhîr'inde eşyâmız ile binüp karadan ma'mûriyet olmamağla altı sâ'at ba'îd Tuna kenârında vâkı' Fişe nâm mahalle değin gelüp, anda hâzır olan gemilere süvâr ve Tuna suyuyla İlankamin'e geldüğümüzü Belgrad Muhâfızı Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya i'lâm eyledik, ol dahi kendü kapucılar kethudâsını bir miqdâr kal'a neferâtı ve yeniçeriyle Bekir Çorbacı'yı istikbâlimize göndermiş, gelüp bizi çasar tarafından ta'yîn

²⁵⁶⁰ bırakayız V : bırakıyoruz Y

olunan cenaralden teslîm alup, Belgrad'a getürdiler, andan yine Tuna ile Rusçuk'a andan kara yoluyla sene-i mezbûre Şevvâlî'nin yedinci Bâzâr gün Edirne'ye gelüp, Vezîr-i a'zam Hacı Ali Paşa'ya Engürüs seferine azîmet üzre imiş, otakda buluşduk. Nakîr u kıtmîr dört seneden berü vâkı' olan ahvâlî fûrâdâ fûrâdâ takrîr ü zapt eyledüğümüz mükâleme ceridesin arz eyledik. Ol dahi vâkı' hâlî künhüyle rikâb-ı hümayûna telhîs itmekle, gayret-i pâdişâhî cûş u hurûşa gelüp, artık beynimizi kılıç fasl ider, bir vechile sulha rızâ-yı hümayûnum yokdur buyurdi. İş bu muharrir-i vakâyi'-i hakîr dahi Zülfikâr Efendi'den mükâleme cerîdesin getürüp, bir sûretin yazup aldım. Sene be-sene bütün târîhe geçürmek murâd eyledim, lâkin on cüz' miqdâr tatvîl-i kelâm bir kitâb olmağın ancak netîce-i mükâlemesin ve çekdüğü âlâm ü şedâyidinin bir miqdârın intihâb ve bu mahalle tesvîd eyledim.

Reften-i vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem be-cânib-i Engürüs

Mâh-ı Şevvâl'in onuncı Çehâr-şenbih gün altı kıt'a kolonborna ve altımış dört kıt'a şâhî darbuzen top iki topcı ve top arabacı ocakları ve irtesi Penc-şenbih gün yeniçeri ve cebeci tâ'ifesi ordu-yı hümayûndan müfârekat ve ilerü azîmet eyler.

On dördüncü Bâzâr gün Serdâr-ı a'zam Hacı Ali Paşa dahi, Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, sefere müte'allik her mevâdd ale'l-infirâd tenbîh buyurduktan sonra, irtesi Dû-şenbih gün ki,²⁵⁶¹ Haziran'ın yigirmisidir, umûm ordu-yı hümayûn sipâh-ı silihdâr gurabâ ve ulûfeciyân yemîn ü yesâr ve müteferrika ve çavuşân ile Edirne sahrâsından nehzat ve cânib-i Engürüs'e azîmet eyledi. Pâdişâh hazretleri guzât-ı İslâm'a takviyet ve tahrîs-i kıtâl için mazhar-ı iltifât erkence binüp, Hızırlık bağları nihâyetinde nihâde kılınan sâye-bân-ı şâhânelerine teşrîf ve serdâr-ı a'zam dahi alay ile mukâbele geldükde, huzûr-ı hümayûnlarına da'vet ve gelüp, bisât-bûs-i padişahî şerefine nâ'il oldı. “Göreyin seni dîn uğruna niçe hizmet idersin, ibâdullâh'a enfa' olan umûrî ukalâ ile meşveret idüp, zuhûr iden ahvâlî vukû'ı üzre i'lâmdan hâlî olmayasın” buyurup, kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire ilbâs ve kâ'im-makâm paşaya dahi bir serâserli kürk giydidüğü mahalde serdârlık itmiş niçe def'a mahâreti zâhir ve isbât-ı vücûd eylemiş sâdik kulundur” deyü, arz idüp, bükâ iderek vedâ' eyledi. Rikâb-ı hümayûnda kalan a'yân yimeklüğe değin teşyî' eyleyüp döndiler. Pâdişâh hazretleri dahi ol mahalle Fâzıl Ahmed Paşa bâğçesine teşrîf ve nüzûl buyurup, ikindiye değin

²⁵⁶¹ ki V : - Y

eğlendiler. Sâbıkâ Şehremîni Kibâr-ı Cedîd Mustafâ Efendi, ikinci defterdâr İstanbul gümrüğünden ma'zûl Sarı Ali Ağa ve çavuşbaşı vekîli ve Kandiye ağalığından gelen Yuvarlak Receb Ağa, yeniçeri ağası vekîli olup, rikâb-ı hümâyûnda kaldılar.

Ol günün ahşâmısı üçüncü sâ'atde minâre-misâl bir azîm şihâb zâhir ve ziyâ-ı kameri zâ'il idüp, kibleye doğru gitdi.

Mâh-ı Zilka'de'nün beşinci Şenbih gün, Abazâde Abdullâh Efendi azlinden Edirne kazâsı Sakız'dan munfasıl Edirneli Hattât Abdullâh Efendi'ye virildi. Onuncu Penc-şenbih gün Mar'aş Beğlerbeğisi Arnavud Ali Paşa alay gösterüp, hil'at giydi. "Ayağın sürükleyerek gitme zulmün işidirsem katl iderim" tenbîh buyurup, kul mevâcibiçün serdâr-ı a'zama îsâl itmek üzre yüz elli bin gurus dahi teslîm ve henüz irişen üç yüz nefer Şâm askeri ve ilçilikden gelen Zülfikâr Efendi dahi belki sulha medâr olur deyü bile koşulup gönderildi.

On tokuzuncu Şenbih gün ahşâma karîb, batı cânibinden bir azîm furtına zuhûr idüp sahrâların gerd ü gubârın hevâya kaldırup, bir mertebe âlemi zulumât kapladı ki, bir târîhde mesmû' u müşâhede olunmamışdır. Der-akab ra'd u berķ ile yağmur nâzil olmağla, tozu basdırdı, niçe diraht u hâneyi hâke berâber eyleyüp, Kabak Meydânı'nda olan dikili sıırğı pâre pâre eyledi.

İstâilâ-yı küffâr be-kal'a-i Varat

İrtesi Bâzâr gün, kâ'im-makâm paşa Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, küffârın yedi aydan berü ihâta ve muhâsara eyledüğü Varat kal'asın imdâd irişmezden mukaddem açlık ile bunaldup, Kadir gicesinde vire ile alup zapt²⁵⁶² eyledüğün ve Belgrad yollarına müstevlî olup, katl-i nüfûs iden haydûd keferesin arz idüp, ol havâliden mazarratları def' için Edirne Bostancıbaşı Receb Ağa üç yüz miqdâr bostancıyla ta'yîn ü irsâl gönderildi.

Yigirmi sekizinci Dû-şenbih gün, pâdişâh hazretlerinin hem-şîreleri Beyhân Han ve Gevher Han Sultân Edirne'ye gelüp, her birine mahsûs bir hâne ta'yîn olundu. Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Vezîr Şahin Mehmed Paşa, Engürüs serhaddinden gelüp, mâh-ı Zilhicce'nün beşinci Dû-şenbih gün, kâ'im-makâm paşa Hasoda köşkünde pâdişâh hazretlerine götürüp el öpdürdi. "Ber-hûrdâr ol yüzün ak itmegim helâl olsun, sekiz seneden berü kapandüğün Yanova kal'asında uryân, ciğerin büryân mâl u menâlden rû-

²⁵⁶² zabt V : zabt u rabt Y

gerdân, dîn uğrunda itdüğün hizmet ise ancak olur. Ben mükâfât idemem Allâh seni dîdârıyla sevindirsin. Şimdilik sana Diyâr-ı Bekr eyâletin virüp, Anadolu'nun eşkiyâ teftîşin me'mûr itdim, yaramazın hakkından gelüp rû'ûs-ı maktû'ların südde-i sa'âdetime irsâl eyle" buyurup, merâhim-i aliyye-i husrevânîlerinden kendüye ve kâ'im-makâm paşaya bir serâserli kürk ilbâs olundu.

Ol gün Salahor Abaza Osman Ağa serhad ahbârıçün hatt-ı hümayûn ile serdâr-ı a'zama irsâl buyuruldu.

Âmeden-i ilç-i Kalmuk

Altıncı Salı gün, Demür-kapu hâricinde ma'hûd Su kulesi kurbuna bir sâyebân nihâde ve henüz gelen Kalmuk ilçisi pâye-i serîr-i a'lâya rûymâl idüp, devlete kulluk itmek üzre kralından getürdüğü ubûdiyyet-nâmesiyle hallâc yayı kadar bir kemân ve mızrak-misâl on aded ok ve sâde köseleden bir tırkeş ve bir yorga bârgîr pîş-keşin arz eyledi.

Ol mahalde pâdişâh hazretleri, "Sözlerinde sâbit-kadem olup, kapum kulluğundan yüz çevirmeyüp, Kırım hanlarıyla hoş geçinürler ise dürlü iltifâtıma mazhar olup, murâdları ne ise müsâ'ade iderim" buyurup, kendü ile on nefer âdemine birer hil'at giydirildi.

Onuncu Şenbih gün salât-ı îd-i adhâ Sırık Meydânı'nda olan çeşme kurbunda kurulan sâyebânda edâ olundu.

İrtesi Bâzâr gün, Mısır'da müteveffâ kethudâsı Vezîr Sarhoş muhallefâtına gidüp, ordudan gelen Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa'yı kâ'im-makâm paşa, Alay Köşkü'nde pâdişâha buluşdurup, Rûm-ili pâyesiyle müebbed mîr-alemlikle hatt-ı şerîf virdi.

Yigirmi ikinci Penc-şenbih gün, Basra Beğlerbeğisi Vezîr Salt Ahmed Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle vezâret ile mezbûrun karındaşı kapucubaşı Bâzâr-gân Halil Ağa'ya tevcih olup²⁵⁶³, kâ'im-makâm paşa vesâteti ile Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, ikisine de birer serâserli kürk ilbâs olundu. Ol gün Mısır'a giden büyük Mîrâhûr Taslak İsmâ'îl Ağa gelüp, vâlî-i vilâyetin adâlet ve fukarânınistirâhatın huzûr-ı hümayûna arz eyledi ve kâ'im-makâm paşa recâsıyla kapu arasında mahbûs Cîn-pâdişâhıoğlu İbrâhîm Paşa ıtlâk oldu.

²⁵⁶³ olup V : buyurulup Y

Yigirmi dördüncü Şenbih gün İmâm-ı Sultânî Hasan Efendi'ye Rûm-ili pâyesi virildi. Arz-ı Rûm'dan Bî-namâz Halil Paşa'nın metrûkâtıyla başı gelüp, Anadolu Müfettişi Kâdı oğlu Hüseyin Paşa kesüp gönderdüğü kırk yedi nefer eşkıyâ başıyla bâb-ı hümâyûna bıragıldı.

Gâret-şuden-i haydûd be-Hazîne-i âmire

Bundan akdem Mar'aş Beğlerbeğisi Arnavud Ali Paşa ile orduya gönderilen mîrî hazîne üzerine Niş ile Aleksanca beyninde vâkı' Çatal köprüde yedi yüz miqdâr haydûd inüp, muhafazasına me'mûr olanlarının kimi ilerü ve kimi girü bulunup, ancak yalnız yanında bulunan nâzır-ı hazîne kâ'im-makâm paşa ağası Siyavuş Ağa mâni' olmak sevdâsına düşüp, ceng itmekle kılıç üşürüp, pârelediler ve pâk hazîneyi zapt idüp sağ cânibe doğru dağa alup gitdiler. Askere haber olup cem'iyet idince değin yoldan ayırdılar. Şâm askeriyle Ali Paşa irişür, kapısı halkıyla piyâde olup cenge girişir. Mel'ûn hazîneyi dağa çeküp ardın alır, orman içinden bunlara kurşunu yağmur gibi savurur. Ali Paşa mecrûh, bir miqdâr guzât yaralanup şehîd olmağla, Şâm askeri pâydâr olamayup, sâ'ir derinti asker ile târumâr olup firâr iderek gelüp Niş'e vâsıl oldukları muvahhiş haber rikâb-ı hümâyûna arz olundukda, Filibe'den öteye nefîr-i âmm emirleri gönderilüp, cenge kâdir il erlerin Niş'de Bostancıbaşı Receb Ağa yanına cem' idüp, üzerlerine varmak ve mel'ûnların hakkından gelüp, mîrî mâlî tahsîl itmek üzre mahsûs hatt-ı hümâyûn gönderildi.

Serdâr-ı a'zam dahi Belgrad'dan bir miqdâr asker ifrâz ve enselerinden ta'yîn ve bi-eyyi vechin-kân ele getürmek üzre tenbîh buyurılıp, Salahor Dilâver Ağa ile hatt-ı şerîf bir kabza murassa' şemşîr ve kürkli ve sâde iki sevb hila'-ı fâhire irsâl olundu.

Ber-mûceb-i emr-i hümâyûn, Arnavud Ali Paşa Belgrad'a vardukda, paşalık defterinden kaydı ref' ve Belgrad kal'asına habs olunup, mansıbı geçen sene Lipova'da esîr ve henüz ıtlâk olup gelen Malâtiyeli Bekir Paşa'ya tevcîh olundukdan sonra, Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa'yı piyâde vü süvâr hîle Arnavud askeri ve birer akça terakkî ile bin nefer yeniçeri ile haydûd üzerine ta'yîn eyledi. Bir cânibinden bunlar, bir cânibinden Bostancıbaşı oldukları mahallere ve cem'iyet itdükleri yerlere yürüyüp, sa'b dağları zıyk [195a] ormanları sürdiler. Lâkin melâ'in bunlar gelmezden mukaddem²⁵⁶⁴ aldıkları akçayı beynlerinde altışar yüz altmış üçer guruş olmak üzre

²⁵⁶⁴ mukaddem V : evvel Y

üleşüp ekserî Tuna'yı geçüp perâkende olmağla, ol havâlîlerde gerek hazîne yolına inen ve gerek haydûdluk iden eşkiyâdan altı yüz miqdârın tutup katl eylediler. Arnavud tâ'ifesi kemerlerinde buldukları akçayı nedir odun? geldiler ve ortalığı pîr ü pâk idüp, seksan miqdâr diri haydûdı der-zencîr Belgrad'a getürüp küreğe kodılar. Mukâbele-i hizmet Mahmûd Paşa ile sâ'ir a'yân huzûr-ı serdârda hil'at giydi, mîrî bir akça â'id olmayup bir denlû mâl telef olup gitdi.

Ahvâl-i donanma-yı hümâyûn

Kapudan Vezîr Yûsuf Paşa, sene-i mezbûre mâh-ı Şa'bân'ının evâhîrinde donanma-yı hümâyûn ile İstanbul'dan Akdeniz'e azîmet ve Boğazhisârı'na vardukda, Venedik donanmasının keyfiyyet ve hareketleri haberiçün ümerâ-yı bahriyyeden Abdurrahmân Paşa ve Deli Mehmed Paşa oğlını ta'yîn idüp, Limni cezîresine varduklarında, bin seksan beş senesinde Burusa'ya ve sekizde cezîre-i merkûmeğe nefy olunan Mısırî Mehmed Efendi'ye varup, du'â iltimâs iderler.

Ol dahi vezîr-i a'zam ile kapudan paşanın ismin su'âl ider, biz bunların zamânında bu adadan çıkmaya me'zûnuz deyü, karîhasından kalkup, Abdurrahmân Paşa çekdirisine binüp, mâh-ı Ramazân'ın on yedinci gün, Boğazhisârı'nda kapudan paşaya gelüp buluşur. Sultân Ahmed Han hazretlerine hâtırım muğberr idi, lâkin *Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm fe-izâ feragta fe'n-sab ve ilâ-Rabbike fe'r-gab*²⁵⁶⁵ âyet-i kerîmesin okuyup, artık barışdım cân u dilden du'â-i hayr-ı icâbet-eserindeyim deyüp, Burusa'ya gitmeğe tâlib olmağla, yine Abdurrahmân Paşa çekdirisiyle yollayup, Mudanya iskelesine çıkarup, Burusa'ya îsâl ider.

Ol vaktde Akdeniz'in harbî korsan firkatelerinin serdâr-ı mundârı olup, niçe fesâdı zâhir olan Stengeri ve Çaylak Yorgi nâm iki be-nâm kapudanlar, beş kıt'a firkate ile Rûm-ili cânibinde vâkı' Pravişte kazâsının deryâya karîb kurâ ve nevâhîsine yanaşup, ahâlîsin esîr ve îsâl-i hasâret itdükleri der-i devlete arz olunmağla, kapudan paşaya ahkâm-ı şerîfe vârid olup, bi-eyyi vechin-kân melâ'in-i hâsirînin ol havâlîlerden mazarratları def'î tenbîh buyurulmuşıdi.

Lâkin kapudan paşa bu haberler şuyû'undan mukaddem ihtiyâten ol semtlere üç kıt'a Selânik firkatesi gönderüp, bu haberler dahi alındıkda tekrâr üç kıt'a forsa²⁵⁶⁶ beğ

²⁵⁶⁵ "...ve yalnızca Rabbine râğbet et", (Kur'an, 94/8).

²⁵⁶⁶ forsa V : - Y

çekdirisi dahi irsâl ve tecessüs üzre iken, ak firkatelerinin başı İstanköyli Kel Mehmed Beğ tenbîh olunduğı üzre kendüye tâbi‘ firkateler ile Rûm-ili yalıların sıyırdarak Ağrıboz boğazına karîb ve İşkapolos cezîresine geldükde, meğer la‘ınler Pravişte kazâsın urdukdan sonra bir kebîr Zagra şahkası dahi alup, altı bin guruşa cezîre keferesine fûrûht itmek üzre İşkapolos adasına geldüklerinde, Mehmed Beğ şâfi‘î vaktinde müsâdif olup göz açdırmayup, firkatelerine çatup cenge başladı.

Kâfirin ekserî denize dökülüp, kimi gark-ı âb-ı kahr-ı İlâhî ve kimi dâne-i kurşun ile ka‘r-ı deryâyâ râhî olup, ancak birkaç kefer ile bir kıt‘a İşkampavi‘ye yol bulup firâr, Çaylak Yorgi kapudan ile niçe kâfir küşte-i tîğ-i demmâr, Senkri kapudan ile altmış nefer melâ‘în-i dûzah-karîn giriftâr-ı esîr-i bend-i zencîr ve dört kıt‘a firkateleri feth ü teshîr olup, mansûren Bozcaada‘da donanma-yı hümayûna vâsıl oldukları gün, bu kâfirlerin hakkına fermân geldi.

Esnâ-yı muhârebede şehîd ve gark-ı âb olandan mâ‘adâ Pravişte kazâsından esîr itdükleri iki nefer nâhiye nâ‘ibiyle, otuz tokuz nefer erkek ve on beş nefer avret halâs ve akdarma itdükleri şaykayı dahi elimizde olan cümle eşyâsıyla sâhibine teslîm idüp, bunları mahalline îsâl itmek üzre içine girüp du‘â iderek gitdiler.

Bundan akdem melâ‘în yine Pravişte kazâsından esîr ve tokuz bin guruş bahâyâ kesüp, kefiller ile vilâyetlerine gidüp, akça tedârükünde olan otuz altı nefer Müslimân esîrleri dahi bunlar ele girmekle müft-i meccânen halâs oldılar.

Ve Kavala kal‘asına nakli fermân buyurılan iki kıt‘a kolonborna top ve iki bin beş yüz yuvarlak iki kıt‘a beğ çekdirisiyle gönderüp îsâl eyledüğün, bu fûtûhât-ı celîle ile kapudan paşa varup rikâb-ı hümayûna arz eyledi.

Muhâsara-i küffâr kal‘a-i Hanya ve gâret-şuden-i Halil Paşa be-cezîre-i Mora ve kasr-ı yed ve firâr-ı küffâr ez-muhâsara-i Hanya

Mukaddemâ, Venedik kafiri Ağrıboz kal‘ası muhâsarasında satvet-i kâhire-i pâdişâhîden yedüğü tabancadan sonra, ol acıyla Girid kasdıyla üç seneden berü ihzâr eyledüğü top ve mühimmât-ı cebehâne ve kal‘a-gîri Suda kal‘asına taşıyup, Venedik ve Hırvat ve âsî Arnavud ve Mora eşkıyâsından cem‘ eyledüğü on bir bin cengî küffârı kendünün ve Malta ve Duka ve Papa‘dan imdâda gelen otuz altı kıt‘a çekdirir ve altı kıt‘a mavna ve on beş kıt‘a kalyon-ı sagîr ü kebîr yüz miqdâr keşîflerine tahmîl ve Miçeniko Françesko nâm deryâ cenaralın baş ta‘yîn idüp, sene-i mezbûre Zilka‘desi‘nin gurrei Salı gün Hanya‘dan görünüp, Çehâr-şenbih gün Nazarata nâm mahalle yanaşup,

Galata köyü kurbunda vâkı' top limanına asker döküp, atların ve top ve mühimmât-ı cebehânesin çıkarup, Penc-şenbih gün piyâde vü süvâr alayların dizüp, Cum'a gün ale's-sabâh Hanya üzerine yürüdi.

Muhâfız-ı kal'a Vezîr İspanakçı İsmâ'îl Paşa a'yân-ı vilâyet ile meşveret idüp, küffârı karşulamak mesâff²⁵⁶⁷ cengi ile kal'a altına getürtmemek üzre ittifâk eylediler. Paşalı ve kapu kulu ve yerlü askerinden kılıca gelür ancak bin beş yüz miqdâr âdem bulunup, ne hâl ise piyâde vü süvâr üç yüz miqdâr guzât-ı İslâm intihâb olup, düşmene karşı vadılar. Mukâtele niçe mümkün melâ'in-i hâsirînin aşrından kalîl olmağın, seyl-i firâvâna veya âteş-i firûzâna cânların ilkâ itmek gibi emr-i hâtır ve eser-i hamâkat olduğundan avdet ve mukaddem varoşu tahliye ve re'âyâyı içeri almışlar idi.

Varoşa âteş virüp, kal'aya tahassun eyleyüp, kapuların kapadılar ve burc-ı bârûlara toplar dizüp, a'dâ ile cenge âgâz eylediler. Vezîr İsmâ'îl Paşa asâkir-i İslâm'a gayret ü istimâlet virüp, her birini kol kol münâsib mahallere ta'yîn eyledi. Düşmen-i dîn dahi bî-muhâbâ ayak ayak yürüyüp, kal'a altına geldi, gerek kal'a ve gerek taşra cânibinden imdâd gelecek mahallere kat-ender-kat taburlar kurup, metrisler alup, eşcâr-ı müsmire ve gayr-i müsmireyi kat' ve enseden âhen dîvân-misâl kal'ânın bir başından bir başına gelince değin bir azîm şaranpo çevirüp, bî-havf u haşyet piyâdesiyle metrise girüp, berren ve bahren muhâsara eyledi.

Yigirmi beş kıt'a balyemez ve yetmiş vakıyyeden yüz vakıyyeye değin on iki kıt'a havan humbarasın dizüp, leyl ü nehâr kal'ayı döğmeğe başladı. Eyyâm-ı muhâsaranın onuncı gün Vezîr İsmâ'îl Paşa ve a'yân-ı vilâyet mahzarlar idüp, muhâfız-ı Kandiye Vezîr Fındık Mehmed Paşa'ya ve kapudan Vezîr Yûsuf Paşa'ya andan rikâb-ı hümayûna gönderüp, bir gün mukaddem imdâd itmek bâbında feryâd eylediler.

Kapudan paşa gelen âdemleri mahzar ile der-i devlete irsâl eyledikden sonra, hemân yanında mevcûd ümerâ gemilerine mîrî kalyon levendin alup, Boğazhisârı'ndan kalkdı, mu'accelen Sakız'a varup, Âstâne'den ne emr olunur ise, ana göre harekete intizârda oldu.

²⁵⁶⁷ mesâff V : ve sâff Y

Bu haber mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Salı gün kâ'im-makâm paşaya vâsıl ve şeyhü'l-İslâm efendiyi yanına alup, ol gün pâdişâh hazretleri Sultân Selîm kurbunda maktûl sadr-ı sâbık Sarı Süleyman Paşa sarayında idi, varup vâkı' hâli söyledi²⁵⁶⁸.

Venedik donanması ale'l-gafle Hanya kal'asın berren ve bahren ihâta ve muhâsara ve kemâl mertebe tazyîk ve imdâd taleb itdükleri mahzarıyla kapudan paşanın mektûbını arz eyledi. Ol sâ'at iki bin yeniçeri bin cebeci beş yüz topcı be-dergâh olup, çorbacılar Las Mehmed Ağa hasekilik ile Hanya ağalığına ve sâbık kul kethudâlığından mütekâ'id Şa'bân Ağa cümleye baş firkate ve şaykalar ile mu'accelen irsâl olunmak üzre, sekbânbaşıya hatt-ı hümayûn gönderildi ve bin nefer Mısır askeri dahi getirüp imdâda irişdirmek üzre Salahor Arab Süleyman Ağa hatt-ı şerîf ile Mısır'a gönderilüp, bunların îsâline dört kıt'a mîrî kalyon ile kalyonlar kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa İskenderiye'ye irsâl olundu. Bâkî mîrî kalyonlar Boğazhisârı'nda kalup, levendi çekdirir gemiler ile Hanya imdâdiçün Girid cezâiresine geçmek ve Kandiye Beğlerbeğisi Vezîr Fındık Mehmed Paşa ser-asker olup, kapusu kaldı ve Kandiye'nün piyâde vü süvâr yerlü kulu ve kalyon levendiyle kal'a altında cem'iyet eyledikten sonra, düşmen-i dîn üzerine varup dağıtmak ve kal'ayı keyd ü mekr-i a'dâdan kurtarmak üzre hatt-ı hümayûn sâdır olup, kalyon levendinin bir kıst ulûfesiçün kırk yük akça Hazîne-i âmireden ifrâz ve Kapucubaşı Mukleci Yûsuf Ağa'ya teslîm olup, mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Cum'a gün kâ'im-makâm paşa harem hastaları Selânîk'e götürüp pâdişâha buluşdurdı. "Seni ulûfe üzerine nâzır ta'yîn itdim, levendin ulûfesin virdikden sonra eğlendirmeyüp" âcilen cezâyere geçürmeğe ikdâm itmesini tenbîh buyurdu.

Bi-lûtfillâhi ta'âlâ küffâr-ı dûzah-karâra gûşmâl virüp, Mora memleketin korutmak fikriyle Hanya muhâsarasından kasr-ı yed ider mülâhazasıyla Ağrıboz cânibinde ser-asker olan Vezîr Arnavud Koca Halil Paşa mükemmel kapusu ve aşîreti ve yügrük paşası Çakırcı Hasan Paşa ve Yanya Sancağı Beği Ali Paşa ve Many Beği Lembarki ve Ağrıboz muhâfazasında olan iki bin sipâh serdengeçdilerin yanına alup, cem'an yigirmi bin miqdâr asker ile Mora gâretine ta'yîn olup, evâmir-i aliyye gönderildi. Lâkin paşa-yı âkıl çapûkük-süvâr iktizâ ider ise, bu emre me'mûr idi fermân-ı [195b] âlî vürûdundan mukaddem bu askeri yanına cem' idüp, fursatı ganîmet bilmekle Mora üzerine teveccüh ü azîmet eyleyüp, Gördüs boğazına varmış, Many

²⁵⁶⁸ söyledi V : i'lâm eyledi Y

Beği Lembraki piyâde vü süvâr dört bin âdem ile Gördüs kal'ası varoşunda küffârın sonradan ihdâs eylediği Niş nâmıyla meşhûr kal'ası üzerine ta'yîn ü irsâl itmiş, vardukları gibi içinde mevcûd bin nefer Venedik²⁵⁶⁹ dört bin nefer piyâde Mora eşkiyâsıyla üç sâ'at kadar ceng ü cidâl harb ü kıtâl idüp, sekiz yüz miqdâr kâfir katl ü helâk ve dört nefer be-nâm kapudanlarıyla, yüz elli miqdâr Freng-i bed-reng esîr-i bend-i zencîr olmağla, ahirü'l-emr bâkî kâfir hücum-ı İslâm'a tâkat getüremeyüp, karârı firâra tebdîl itmeleriyle, kal'ayı feth ü zapt eylemişler. Akabince Serdâr Halil Paşa bir miqdâr asker ile iki paşa dahi ta'yîn itmekle kal'ayı yakup, yıkdırup hâke berâber itdirmiş. Tekrâr Manya Beği Lembarki piyâde vü süvâr dört bin guzât ile Anabolu kal'ası etrâfına ve Yanya Sancağı Beği Ali Paşa'yı dahi dört bin guzât ile İnebahtı câniblerine ta'yîn itmekle, ol havâlîleri taht u suht itdirüp, bî-hadd mâl-ı ganâyim ile orduya dâhil olmuşlar ve Mora'dan Hanya muhâsarasına imdâd üç bin kâfir taleb eylemişler iken, kendü başları kaydına düşüp, Mora elden gitdi yetişin deyü feryâd itmeleriyle, Hanya muhâsarasından ferâgat itdükleri haberin Ser-asfer Halil Paşa işitdükden sonra, asâkir-i mansûre ile avdet ve selâmet birle Ağrıboz'a vüsûlleri peyâm-ı meserret-encâmları gelüp, rikâb-ı hümâyûna arz olundu. Çün Kapucubaşı Mukleci Yûsuf Ağa, mâh-ı Zilhicce'nün dördüncü gün Sakız'a vardı, mîrî kalyon levendinin kırk yük ulûfesin kapudan paşaya, ol dahi ashâbına tevzî' ü taksîm ve hemân olgün yigirmi kıt'a çekdirir ve altı kıt'a firkateye iki bin üç yüz kalyon levendin ifrâz u tahmîl ve Receb Kapudanı üzerlerine baş idüp, Kandiye'ye irsâl ve mâh-ı mezbûrun on ikinci gün beş yüz nefer yeniçeri ile İstanbul'dan gelen Şa'bân Ağa'yı ve üç yüz nefer yeniçeri ile haseki Las Mehmed Ağa'yı ve Biga ve Mensuh ve Kocaili alaybeğileriyle iki yüz yigirmi nefer zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr dahi on iki kıt'a çekdiriye koyup irsâl ve girüden gelen askeri dahi pey-ender-pey göndermeden hâlî olmadı.

Ve mukaddemâ Kandiye'ye haber geldiği sâ'at, Vezîr Fındık Mehmed Paşa kethudâsını kendü tevâbi' ve kapu kulu ve yerlû askerinden piyâde vü süvâr beş yüz miqdâr âdem ile imdâda irsâl ve Retimo Sancağı Beği Mûsâ Paşa'yı dahi, bir miqdâr guzât ile ma'an ta'yîn ve gelüp küffârın imdâdı gelicek taburı ve şarânpoları ardında karşularına konup, ahâlî-i kal'aya istimâlet haberlerin gönderdiler ve hemân sâ'atince *bi-lûtfillâhi ta'âlâ* bir mahalde ferce bulup, derûn-i kal'aya dört yüz elli nefer imdâd girmekle, mahsûr-ı Müslimîn takvîyet bulup, her biri kollu kolunda cân u başlarıyla

²⁵⁶⁹ Venedik V : Venedik kâfirleri Y

çalışup, harb-i kıt'al ider oldılar. Taşra çıkan küffârı dahi hâricde olan guzât-ı mü'minîn²⁵⁷⁰ giriftâr-ı küşte-i şemşîr itmeden hâlî olmamağla, melâ'in-i dûzah-karîne dağ-ı derûn olup, bunlar taşradan anlar içerüden küffârı ortaya alup, zahîre ve imdâd yolların kesüp topa tutulmuş maymuna döndürdiler.

Egerçi melâ'in-i hâsirîn Mora tarafından kendüye gelen Ser-asker Koca Halil Paşa itdüği hasâret haberine aslâ i'tibâr itmeyüp, bilâ-ârâm derûn-i kal'ayı humbara ile harâb eyleyüp muhâsara eylediği Toncana yalusundan ve varoş karşusundan kal'a kapusına gelince hisâr dîvârı top darbından ba'zı mahalli hedm ve ba'zı mahalleri rahnedâr olduğundan gayrı, Topuzlu tabya altında makas burcî dîvârının nısf mertebesini hedm ve yürüyüş için karşusunda püskürme lağımın atup, toprağın handak dîvâr ile ma'an handaka devirüp, hücûm ve yürüyüş tedârükünde iken, handak ve taşra şarânpolar muhâfazasında olan guzât-ı Müslimîn metrisleri üzerine sell-i seyf yürüyüp, *bi-inâyetillâhi ta'âlâ* iki def'a hücûmda küffârın yüzün döndürdiler. Toplarına değin sürüp iki yüz miqdârı Malta kafiri tu'me-i şemşîr-i gâziyân ve dört aded bayrak-ı menhûsları alındı.

Ahz olunan diller üç yüzden mütecâvizdi, mecrûh ve Malta Kapudanı Sencuvan Kavel Yorsa nâm hınzîr gümüş meç ile askerini ardından ikdâm idüp sürerken göğsünden kurşun ile urulup üç günden sonra mürd olduğın tahkîk haber virdiler. Bu Malta melâ'îni beynlerinde âb-rûyî ceng-âverleri olup, böyle hezîmet ü helâk olduklarından sâ'ir melâ'îne dahi sirâyet ve yürüyüşden me'yûsluk geçüp, iki günden sonra donanması cenarali olan Miçeniko la'in dahi taşra metrislere gelüp, vire eyledi ve ümmet-i Muhammed'e vehm îrâs ider niçe türrehât-ı kelâm ile kal'a talebine kâğıd gönderdi.

Vezîr İsmâ'îl Paşa ve a'yân-ı vilâyet ve kul ağaları ittifâkıyla, kâğıdının mühri bile açılmayup, harb-i kıtâlden gayrı sana cevâb yokdur, mâ-dâm cân tendedir kal'anın bir taşı bile *inşâ'allâhu ta'âlâ* virilmek ihtimâli yokdur. Bir dahi vire itme, i'tibâr olunmayup gelen âdemlerin katl olunur cevâbı virilüp, cenge şurû' olundu. Bu hinde Mora tarafından tekrâr, "İl memleket size gerekse, gelüp yetişesiz" deyü, hasâret haberi gelmişiken, yine mel'ûn yedi sekiz gün dahi azîm hücûm üzre muhârebe²⁵⁷¹ eyledi. *Bi-avni'llâhi ta'âlâ* kal'aya zaferden me'yûs olup, girüden imdâda ta'yîn ve ser-asker nasb

²⁵⁷⁰ guzât-ı mü'minîn V : guzât-ı İslâm Y

²⁵⁷¹ muhârebe V : ceng ü muhârebe Y

olunan Muhâfız-ı Kandiye Vezîr Fındık Mehmed Paşa kapısı ve yerlü ve Sakız'dan kapudan paşa gönderdüğü yeniçeri, cebeci, topcı, zu'amâ vü erbâb-ı tîmâr ve mîrî kalyon levendiyle sekiz bin miqdâr guzât-ı İslâm ile Hanya'ya karîb mahalle geldükleri haberin re'âyâ keferesinden istimâ' itmeleriyle, melâ'in-i dûzah-karîne ru'b u hirâs müstevlî olup, bir gün dahi metrisde durmaya mecâlleri kalmayup, şevket-i İslâm kudûmlarının havf-ı haşyet âteşi derûnların yakup, bir taraftan firâra yüz dutdular.

Eyyâm-ı muhâsaranın kırk ikinci Penc-şenbih gün ki, mâh-ı Zilhicce'nün on beşidir, muhâsaradan ferâgat ve cânib-i donanmasına hezîmeten azîmet ve top ve cebehânesin metrislerden çekmeğe başlayup, dördüncü gün tamâm idüp, andan askerin dahi alup, donanma-yı makhûr olduğu Todorî adası karşusunda leb-i deryâyâ çekildiği gicenin sabâhısı Vezîr Fındık Mehmed Paşa dahi asâkir-i mansûre ile gelüp, kal'a önüne nüzûl eyledi.

Küffâr-ı dûzah-karîn cünûd-ı şeyâtîn hezîmetinin bir miqdârı taşrada kalmağla, re'âyâyı gâret idüp, gemilerine sürmesün deyü, girüden ta'kîbine gürûh gürûh asâkir-i İslâm ta'yîn ve ele girenlerinin kimi tu'me-i şemşîr ve kimi giriftâr-ı bend-i zencîr olup, vâfir kelle ve dil aldılar.

Esnâ-yı muhâsarada dört bin miqdâr melâ'in top tûfeng ve humbara ve şemşîr ve seng darbindan kahr-ı helâk ve on bir bin hanâzîrden katı az kalup, anın da ekserî mecrûh oldukları ahz olunan dillerden ve emân ile gelüp, tâbi' olan iki yüz nefer Fransızlar haber virdi. Bir miqdâr humbarası dahi mühimmâtından ekserin alamayup kalmağla zapt ve Hanya cebehânesine kabz u nakl olundu. *Bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Mennân* du'â-yı hayr-ı pâdişâhîle kal'a-i mezbûre bu vechile netîce-i kahr-ı düşmenden halâs oldu. Melâ'in hevâlar el virmedüğünden, dört beş günde gücile kendüyi döşürüp mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Penc-şenbih gün, bin belâ ile kahr olıcak askeri ve gark olıcak umûm donanma-yı menhûsıyla Todorî adasından kalkup, makhûr [u] münhezim Benefşe'ye andan Anabolı'ya doğru yıkılup gitdi. Bir mertebe sille-i hasâret derkafa ve serzeniş-i zecr-i felâket ile gitdi ki, Venedik keferesine değil etrâf-ı mülûk-i Nasârâ'ya rahne ve nümûne-nümâ-yı ibret oldu.

Ve Ağrıboz muhârebesinden sonra Venedik keferesi bu denlü mühimmât tedârük firâvân-ı bî-kıyâs ile bir mahalli varup böyle hâyib ü hâsir-i hüsrân-ı felâket birle gitdüğü yoğidi.

Bundan sonra serasker Vezîr Fındık Mehmed Paşa Hanya sahrâsında iki gün meks idüp, etrâf-ı nevâhî re'âyâlarına emân buyuruldıklarıyla istimâlet virüp, cerâyimleri afv olunmuşdur deyü, münâdîler nidâ itdürmekle, kâfire tâbi' olup, donanmasına ve Suda kal'asına firâr idenlerinin ekserî gelüp itâ'at ve yerlerine iskân eyledi. Ancak İsfakiye dağının re'âyâsı gelmemişidi, ba'dehû anların²⁵⁷² geldükleri haberi vürûdından sonra mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Dû-şenbih gün Hanya altından kalkup, Kandiye'ye revâne vü azîmet eyledi ve imdâda me'mûr kalyon levendin Hanya muhâfazasına alıkomak murâd itmişiken, Vezîr İsmâ'îl Paşa vâlî-i vilâyet rızâ virmeyüp, nisvân u sıbyâna el uzadırlar, cevirleri çekilmez bize lâzım olan kapu kulu idi, aldık kabûl itdük dimeleriyle anlar da Mehmed Paşa ile gidüp Kandiye'den çekdirilere süvâr ve kalyonlarına revân oldılar.

Bundan sonra Vezîr İsmâ'îl Paşa re'âyâ üşürüp, metris yerlerin düzetti kal'anın münhedim olan yerlerin esâsından temeline ve evvelkinden a'lâ ta'mîr ü termîm idüp imdâda gelen kapu kulunun ve eskiden kalanın ve yerlü askerinin hareketlerin görüp kal'anın müstevfâ cebehânesin vaz' ve gereği gibi istihkâmın virüp, bu fütûhât-ı celfile ve gazavât-ı cemîleyi vukû'u üzre yazup, bir âdemîsin Mehmed Paşa'nın kapucılar kethudâsına koşup Âstâne'ye irsâl eyledi.

Sakız'a varduklarında, kapudan paşa ile Kapucubaşı Mukleci Yûsuf Ağa dahi Girid'e geçmek tasmîminde iken, ahbâr-ı meserret vürûdıyla ferâgat ve gelenleri eğlendirmeyüp, der-i devlete gönderdi.

Sene-i âtiye Muharremi'nin on altıncı Bâzâr gün, Edirne'ye varup, mahzarları rikâb-ı hümayûna îsâl idüp, harem kapusunda hil'at giydiler. Hazîne-i âmireden bin gurus in'âm ile ri'âyet-i hâtır kılındılar ve me'mûr olduğu üzre Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa dahi dört kıt'a kalyon ile Boğazhisârından hareket ve gurre-i Muharrem'de Sakız'a varmışidi, demürlemeyüp kalyonlar yelken üzerinde iken gelüp kapudan paşa ile Sakız Muhâfızı Vezîr Moralı Hasan Paşa'ya [196a] buluşup, Mısır'a azîmet ve İskenderiye iskelesinden Mısır askerini alup, Hanya'ya götürüp teslim eyledi.

Muhârebe-i Françe ve Nemçe

Sene-i mezbûrede Françe Kralı, Flandre vilâyetine varup, metn-i metîn hısn-i hasîn Namor nâm bir kal'a-i azîmeyi muhâsara idüp, yigirmi tokuz gün muhârebeden

²⁵⁷² anların V : anların da Y

sonra alup zapt eyledi. Ziyâde sarp olduğundan nâşî âlem fethine mütehayyir olup, içinde on beş bin cengçisi mevcûd ve İngiliz Kralı ve Nemçe Seraskeri Barfiş Maksimilyan Hersek seksan bin kâfir ile imdâdlarına gelmişken, kal‘a-i mezbûre karşusunda yigirmi bir gün durup, bir vechile imdâd virmeğe kâdir olmadılar. Françe Kralı kal‘a-i mezbûrenin²⁵⁷³ müstahfızân askerinin vaz‘ eyledikten sonra tahtına gidüp, askerinin bir miqdârını Duka de Lüksemburg nâm ser-askeri yanına ve bir miqdârını Reyn suyunun üst tarafında dîger ser-askeri Duka de Lorço yanına ta‘yîn idüp gönderdi. İngiliz Kralı'yla Parfiş Maksimilyan Hersek Flandre vilâyetinde kaldı ve kal‘a-i mezbûre gözleri önünde alındığından hicâbda kalup, Françe askeri iki fırka olmağla az kaldı bozarız deyüp, Duka de Lüksemburg ser-askerinin üzerine varup, ormana girdiler. Atlusı karışamayup tarafeynin yayası beş sâ‘at azîm muhârebe vü mukâteleden sonra Françe askeri gâlib anlar mağlûb olup, cümle top ve mühimmât-ı cebehâne ve ağırlıkların ceng yerinde bırakup firâr itmeleriyle zapt eylediler ve Françe'nün dîger ser-askeri Duka de Lorço dahi Reyn suyunun üst tarafında olan düşmenlerin tecessüs iderek mâh-ı Eylûl'ün evâhîrinde Virtemberg zâbiti Hersek ile Savir nâm ser-askerinin atlu askerine sataşup, üzerlerine hücum eyledikde, sâbit-kadem olamayup firâra yüz dutdular. Enselerinden kırarak dört sâ‘at ta‘kîb idüp, Virtemberg ve Savir nâm bellü başlular giriftâr oldu. Andan Duka de Lorço Françe'nin dîger seraskeri mareşal ile beride gelüp, Forsehim ve Aşen nâm iki kal‘ayı feth idüp, içinden çıkan muhâfızların cümle esîr eylediler. İngiliz Kralı'yla Parfiş Maksimilyan Hersek bir iş vücûda getüremeyüp, müttelikleri şikâyetlenmekle ittîfâkları bozulmamak üzre, Françe ülkesinde vâkı‘ Döngerko nâm kal‘ayı muhâsara ideriz deyü, re‘âyâlarından hazîne cem‘ine mübâşeret idüp, Fons nâm kal‘aların muhkem ta‘mîr eylediklerinden sonra Françe'nün Döngerko nâm kal‘ası muhâsarasıçün lâzım olan topların ve mühimmât-ı cebehâne ve zehâyirin ol kal‘aya koyup, mevsim-i bahâra muntazır olmuşlar idi.

Françe Kralı duyup, fursatı ganîmet bilüp kış ortasında gelüp, mezkûr Forns kal‘asının muhâsara idüp, vire ile aldı. İçinde yüz kıt‘a top ile iki bin kîselik cebehâne ve zahîre buldı. Parfiş Maksimilyan Hersek cem‘ itdüğü bu kadar bin asker ile imdâdına varup bir vechile yanaşmak mümkün olmadı. Bundan sonra Françe Kralı askerine üç kol kışla viridi, biri Flandre ülkesinde ve biri Reyn suyu tarafında ve biri Pyemon vilâyetine ta‘yîn eyledi. Ve yine sene-i mezbûre Kânûn-ı Evveli'nde Françe'nin ceng kalyonları

²⁵⁷³ mezbûrenin Y : mezbûrun V

deryâ-yı Muhît'de rûzgâr şiddetinden birbirinden ayrılup iki bölük oldılar. Bir bölüğü İngiliz ve Felemenk kalyonlarına râst gelüp, bunlar çok Françalu az iken yine üzerlerine varup ahşâma değin ceng eylediler. İngiliz ve Felemenk kalyonlarından altı kıt'ası helâk²⁵⁷⁴ Françalu'ya zarar olmadı. Lâkin irtesi gün Françe kalyonları cezr ü med sebebiyle bir burunı dolaşamayup, on beş kıt'a kalyonları yine Françe kıyılarına düşüp helâk oldu. Cümle toplarını kara çıkarup teknelerini kendü elleriyle yakdılar. Bâkî kalyonları mukaddem ayrılan kalyonlarıyla bir yere gelüp, rûz-ı kāsıma değin gezdiler. Artık İngiliz ve Felemenk kalyonları görünmeyüp limandan çıkmadılar.

²⁵⁷⁴ helâk V : helâk-ı âb Y

BİN YÜZ DÖRT SENESİ VEKÂYİ'İNDENDİR

Velâdet-i şehzâdegân Sultân İbrâhîm ve Sultân Selîm tev'em

Sene-i mezbûre Muharremi'nin yigirmi dördüncü Dû-şenbih gün gicesi ki, Eylûl'ün yigirmi altıncı gicesidir, pâdişâh hazretlerinin baş cârîyesi Rabî'a Kadın bir batından on sâ'at bir çayrekde Sultân İbrâhîm bir çayrekden sonra Sultân Selîm nâm iki şehzâde-i vâlâ-nesebleri dünyâyâ vaz'-ı kadem buyurup, sabâhısı bi'l-cümle memâlik-i İslâmiyye'de dört gün, dört gice şehir donanması olmak fermânları gönderildi. *Hakk ta'âlâ* tûl-i ömr ile mu'ammer pederleri gibi taht u saltanat ile kemâl-i pîr ü mükerrer eyleye.

Ol gün pâdişâh hazretleri Alay Köşkü'e teşrîf ve mukâbelesinde olan Sırık Meydânı'nda dört güne değin gündüzlerde tablhâne ile pehlevânlar güreşdirüp, cirîdler oynatdı. Gicelerde ra'd u berķ âşûb toplar ve envâ'-i dürlü fişenkler atılıp şenlikler oldu. Ashâb-ı fûnûn san'atların izhâr ve bâb-ı ihsân meftûh olup, hünelerinin arz idenlere atıyye-i behiyyeler virüp *bi-hamdillâh* zuhûr-ı Âl-i Osman'dan berü selâtîn-i selef pâdişâhlarının birine müyesser olmayan ikiz evlâd, ol dahi erkek ola ancak şevketlü hünkârımıza bir mevhîbe-i İlâhî oldu. Şu'arâ netîce târîhler didiler, cümleten Zekî Efendi'nin didüğü târîh makbûl-i hümâyûn olup, mahalle kayd olundu;

Ey Zekî el-hamdü lillâhi âlemin güldi yüzi

Gonca-i gül-zâr-veş açdırdı iki gül-i kerîm

Bir nihâl-i tâzede açıldı iki gonca gül

Hıfz ide bâd-ı fenâdan Hâfız-ı Rabb-i [R]ahîm

Devletin bahtı uyandı iki matla'dan bugün

Fâl-i hayr cümle dünyâ ve sürûr-i pür-na'im

Ânınçün geldi bir beyt-i hümâyûn hâtıra

Mukaddem şehzâde-gâna iki târîh-i azîm

Tev' emân-ı Sultân Ahmed sa'd olsun müjde kim (1104)

İkiz oldu geldiler Şehzâde İbrâhîm, Selîm (1104)

Mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gicesi ki, İstanbul'da ibtidâ-yı şeb-i donanma idi, beşinci sâ'atde Balat Câmî'i kurbunda *Bi-emri'llâhi ta'âlâ* bir hallâc dükkânından âteş²⁵⁷⁵ isâbet idüp bir vechile teskîni mümkün olmamağla, tâ kesme kayaya varınca değin bin beş yüz miqdâr hâne ve dekâkîn ihrâk bi'n-nâr olup, Müslimân ve kefereden niçe agniyâ ve fukarâ ber-bâd oldu.

İrtesi Penc-şenbih gün Hekîmbaşî Hasan Efendi'ye Rûm-ili pâyesi virildi.

Azl-i Tatar Han Safâ Giray ve nasb-ı haniyyet üçüncü def'a Hacı Selîm Giray

Müşârün-ileyh Safâ Giray sadr-ı sâbık koca mekkâra virdiği elli kîse rüşvet ile Han nasb olmuşıdi. Şâribü'l-hamr çakır pençeli âdem olmağla, Kırım'a varduğı sâ'at mütemevvil-i a'yândan celb-i mâl idüp, vermeyenleri katl u nefy sadedinde olmağla ekserî firâr ve terk-i diyâr idüp, bu takrîb ile vâfir hazîne cem' eyledi. Bu vaz'dan ahâlî-i vilâyet sükkân-ı memleket Şirin ve Nogay beğleri kendüden nefret idüp, sefer vakti irişmekle kimse yanına gelmedi. Sefere da'vet-nâme-i hümâyûn ile varan Kapucılar Kethudâsı Çerkes Yûsuf Ağa Bağçesaray'ında kendüye buluşdukda, ne hâl ise Kırım ve Nogay askerinden hezâr dürlü va'de vü istimâlet ve kimin dahi cebren on bin miqdâr Tatar cem' idüp, Eflak hudûdına geldükde, “Biz bu mürteşî, zâlim, cebbâr hanı istemeziz ve bununla sefere gitmeziz” deyü, gulüvv idüp girü avdet sadedinde olduklarında, Han ve Kapucılar Kethudâsı Yûsuf Ağa, “sefer-i Özi serhad ağzında ne bu itdüğünüz fezâhat, düşmeni bize geldürmek mi istersiz? dînimize düşer iş değil bu sevdâdan ferâgat ve yolınıza azîmet idin, hem Allâh ve hem pâdişâha âsî olup avretiniz boş kendünüz kâfir katlinize fetvâ virilür” söziyle, ne denlü nasîhat ü niyâz itdiler ise, sûd-mend olmadıkları vezîr-i a'zam olundukda, ol vaktde ordu-yı hümâyûnda bulunan Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa'yı ıslâh-ı zatü'l-beyn için a'yân-ı Tatar'a gönderdi. Vardukda, Tatar askerinin handan müfârekât ve cânib-i Kırım'a azîmet itmiş buldı. Ardlarından irişüp Kırım a'yânın ve Şirin ve Nogay beğlerin cem' ve meşveret idüp, ne denlü yalvardı ise, kabûle karîn olmadı. “Baka İbşir Ağa, Devlet-i Aliyye'de adın bellü bir âdemsin, ko bizi kendü hâlimize. Sonra sana zararımız dokunur, ağzımızdan bir fenâ

²⁵⁷⁵ âteş V : âteş-i nâgehânî Y

söz çıkar ki, hem Allâh ve hem pâdişâha âsî oluruz. Çün murâd pâdişâhın fermânına itâ‘at idi, işte bu kadar yere değin geldük, emri yerine getürdük dahi bundan ilerü²⁵⁷⁶ gitmek ihtimâlimiz yokdur” deyüp, azîmetlerinden dönmediler, her biri bir cânibe perâkende vü perîşân oldular.

İbşir Ağa dahi gelüp, vâkı‘ hâli Han'a söyledikde, “Bana tekrâr pâdişâhdan hanlığımın ibkâsına hatt-ı hümayûn gelür ise, dönüp cümle ben bunları kırarım” dedi. İbşir Ağa dahi itdürmeğe zâmin olup, bu sözi mezbûr ile vezîr-i a‘zama arz idüp, vezîr-i a‘zam dahi vukû‘u üzre mezkûr ile rikâb-ı hümayûna telhîs eyledi. Mukaddemâ kendüye Rûm-ili pâyesi virildüğü gün idi, lisânen dahi söyledikde, “Tatar askeri dönüp hana itâ‘at ideceğine veya gâlib gelüp kıracağına kefil olur mısın?” buyurdukda, sükût eyledi. Bu Tatar askerinin ise hareketlerinin mebde‘i Hacı Selîm Giray’ın Kırım’da olan oğullarıyla etbâ‘ı olup, bundan kat‘-ı nazar Silihdâr Çerkes Osman Ağa kölesi ve çırağı ve kâ‘im-makâm paşa ile dahi otuz seneden berü hukûk-ı sâbıkası olmağla, mezbûr Han itmeğe ittifâk idüp, birkaç günden sonra kâ‘im-makâm paşa şeyhü'l-İslâm ve sadreyn efendileri yanına alup, Alay Köşkü'e gelüp, pâdişâha buluşdı. Sûretâ vezîr-i a‘zam tarafın dutup, Han'a tekrâr mukarar nâme recâsında oldılar, anlara da evvelki sözi söylemekle gitdiler. **[196b]** Ol vaktde Kapucılar Kethudâsı Çerkes Yûsuf Ağa gelüp, bu da aslında Hacı Selîm Giray’ın sâbıkâ Dâru’s-sa‘âde Ağası Yûsuf Ağa'ya virgüsü hizmetinde perveriş bulmuş kölesi olup, efendisinin Han olmasından mahzûz olmağla, kâ‘im-makâm paşaya varup Safâ Giray’ın ancak yanında iki bin miqdâr kapısı etbâ‘ı kaldı, sefere gitmeğe bir vechile iktidârı olmayup ârından nişleyeceğin bilmedüğünden, Bucak'a dönüp serseri geziyor. “Artık tebdîlinden gayrı çâresi yokdur” dimekle, ittifâkda yek-dil alup, pâdişâha getürdi vâkı‘ hâli söyletdi.

Ol mahalde kâ‘im-makâm paşa ferce bulup, Hacı Selîm Giray’ı hanlığa arz idüp, mûcebince sâdır olan hatt-ı şerîfi hemân ol gün Büyük Mîrâhûr Taslak İsmâ‘îl Ağa'ya virüp, Çatalca'da çiftliğinden getürmeğe me‘mûr olup gitdi.

Mâh-ı Safer'in dördüncü Çehâr-şenbih gün, Edirne'ye karîb İskender köyüne geldüğü haber gelmekle, kâ‘im-makâm paşa a‘yân-ı dîvân ile istikbâl ve ol mahalde ziyâfet idüp kürk giydirdi ve hummâdan nâ-hoş mizâc olduğın rikâb-ı hümayûna arz eyledi. İltifâten nâ-mizâcın yoklamaya Cerrâhbaşı Nûh Çelebi gönderilmişidi, zararsız

²⁵⁷⁶ ilerü V : ilerüye Y

olduğın gelüp pâdişâha söyledi²⁵⁷⁷. Der-akab kendü dahi taht-ı revân ile gelüp, şehirde menzil ta'yîn olunan sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa sarayı mehterhânenen döşenmişidi, nüzûl idüp me'kûlât ü meşrûbatı taraf-ı mîrîden görüldi.

Onuncı Salı gün kâ'im-makâm paşa, Alay Köşkü'nde getürüp pâdişâha buluşdurdı. Ancak üç adım karşı istikbâl ve izn-i hümayûnlarıyla mukâbelelerinde mak'ad üzre iclâs eylediği mahalde, “Hoş geldiniz safâ geldiniz yol zahmetleri, dîn-i devletin hayır-hâhı olup, her vechile istikâmetin ma'lûm-ı hümayûnum olmağla, sana Kırım hanlığın ihsân eyledim. Senden karındaşlarıma itdüğın hizmetden ziyâde hizmet me'mûl iderim. Bir gün mukaddem tedârükini görüp gitmek ardınca evvel Tatar askerin cem' ve Bucak'da âmâde olup düşmen ne cânibden hareket ve zuhûr ider ise, ana göre hareket eyle. Bu yıl vakt geçdi, *inşâ'allâh* sene-i âtiye bahârında kudretin mertebe ihzâr itdüğın, Tatar askeriyle ordu-yı hümayûnuma mülhak olup, dil-hâhım üzre uğur-ı dîn-i mübîn hizmetinde bulunursan me'mûlünden ziyâde iltifâtıma mazhar olursun” buyurup, mu'tâd üzre kırmızı kadifeye semmûr dûhte kabanitse kürk ilbâs ve başına kalpak üzre iki mücevher top sorguç miyânına bir murassa' hançer ve altına abâyî ve dîvân rahtıyla eğerlenmiş bir at ihsân buyurdu. Mu'azzez konağına gönderdi ve mukâbele-i hizmet kâ'im-makâm paşaya dahi bir serâserli kürk giydirdi.

İrtesi Çehâr-şenbih gün mîr-i alem İbşir Hasan Ağa sancak getürdi ve Han hazretlerinin büyük oğlu Devlet Giray Sultân yine Kagalgay nasb olup, Gâzî Giray ve Tohtamış Giray nâm iki karındaşlarıyla mâh-ı mezbûrun yedinci Salı gün Alay Köşkü'nde kâ'im-makâm paşa vesâteti ile pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdi. “Senden hizmet me'mûl iderim, baban Kırım'a varmazdan mukaddem, Tatar askerinin cem'ine sa'y eyle” buyurup, kendüye serâserli kürk ve birâderine sâde hil'at ilbâs, irtesi Çehâr-şenbih gün azîmet ile me'mûr oldılar.

Yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün Han hazretleri dahı, yine kâ'im-makâm paşa vesâteti ile Alay Köşkü'nde ikinci def'a pâdişâha buluşup, serhadde müte'allik her mevâdd ale'l-infirâd tenbîh ü sipâriş buyurulduktan sonra, çukaya semmûr kaplı erkân kürk ilbâs ve miyânına bir kabza mücevher hançer ve şemşîr ve tırkeş ve altına ta'lîm bisâtıyla eğerlenmiş bir at ihsân ve irtesi Penc-şenbih gün Kırım'a azîmet ile me'zûn

²⁵⁷⁷ pâdişâha söyledi V : pâdişâhn hazretlerine haber virdi Y

oldı. Ma'zûl Han Safâ Giray'ın Rodos'a nefyine hatt-ı hümayûn sâdır olmağın, ta'yîn olunan mübâşir kapucubaşı alup getürdi.

Yigirmi tokuzuncı Bâzâr gün, Anadolu Kādı-askeri Şa'bânzâde Mehmed Efendi fevtinden, mansıbı İstanbul'dan munfasıl Ak Mahmûd Efendi'ye virildi. Bundan akdem Hanzâdeler el öpdükleri gün şehzâde-gân müjdesiyle, vezîr-i a'zam hatt-ı hümayûn ve beyâz çukaya kaplı bir erkân ve bir mücevher hançer ile Silihdâr Çerkes Osman Ağa Belgrad'a gönderilmişidi.

Mâh-ı Rebî'ülevvel'in gurrei Dû-şenbih gün gelüp, asâkir-i İslâm'ın refâh-ı hâlin ve Belgrad kal'asının istihkâm üzre ta'mîr ve metânetin arz eyledi.

İrtesi Salı gün pâdişâh hazretleri, baş-câriyeleri Rebî'a Kadını Haseki Sultân nasb idüp, tâc giydirdi. Haslar ta'yîn eyleyüp, Kapucılar Kethudâsı Çerkes Yûsuf Ağa'yı kethudâlığı hizmetine me'mûr eyledi. Hâssa Salahor Baltacı İbrâhîm Ağa'yı küçük mîrâhûr ve selefi Abdî Ağa'yı kapucılar kethudâsı idüp, kaftan giydirdi.

On birinci Penc-şenbih gün, Hazîne-i âmireden altı yüz kîse ifrâz ve kul mevâcibiçün orduya gönderildi on üçüncü Şenbih gün Sultân Selîm Câmî'inde mevlid-i şerîf okunup pâdişâh hazretleri du'âda hâzır bulundılar. Müjdecî Arnavud Hacı Hasan Ağa gelüp hüccâc-ı Müslimîn'in selâmet birle Şâm-ı şerîfe vüsûlün haber virüp getürdüğü Medîne-i münevvere hurmasın huzûr-ı hümayûna arz eyledikde yamagıyla birer kabza altın ihsân buyurup birer hil'at giydirdi ve hurmanın bir miqdârın ifrâz ve mihrâb önünce iclâs iden vüzerâ ve ulemâyâ gönderdi yigirmi beşinci Penc-şenbih gün Vezîr-i a'zâmın ordudan gönderdüğü Koner Ados Hemeskerge nâm İngilis ilçisi Edirne'ye gelüp kal'a içinde konak ta'yîn olup levâzımâtı görüldi²⁵⁷⁸.

Ahvâl-i vezîr-i a'zam be-serhadd-i Engürüs ve ta'mîr-i kal'a-i Belgrad ve ric'at ve âmeden-i Âstâne

Vezîr-i a'zam-ı Serdâr-ı ekrem Hacı Ali Paşa, sene-i mâziye Şevvâli'nin on beşinci Dû-şenbih gün, cümle asker-i İslâm ile Edirne sahrâsından kalkup, tayy-i merâhil ve kat'-ı menâzil ve cem'iyet-i asker iderek, otuz dördüncü Şenbih gün ki, mâh-ı Zilka'de'nün on tokuzudur, Belgrad sahrâsına nüzûl idüp, Paңova cânibine nehr-i Tuna üzerine ve Zemun cânibine nehr-i Sava üzerine tombazdan birer cisr kurdurup, Zemun cânibinde ki mukaddem irişmekle, Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Voyvoda Halil

²⁵⁷⁸ görüldi V : ta'yîn olundu Y

Paşa kapuları ve eyâleti askeri ve mîrî üç bin nefer Arnavud piyâdesi ve beş oda yeniçeriyle Seksoncubaşı ve birkaç sancak paşalarıyla ber-vech-i tahmîn on bin guzât-ı İslâm karşı Zemun'a geçirölüp, Köprülüoğlu Fâzıl Mustafâ Paşa kesdüğü handak içine kondılar.

Nemçe taburı dahi iki konak karîb mahalle geldüğü haberi alınmakla, işbu bin yüz dört Muharremi'nin gurreci gününde, cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ve serhad pîrleri, vezîr-i a'zam otağına da'vet ve küffâr üzerine varılma husûsunda meşveret idüp, zu'amâdan Deli İbrâhîm Ağa kelâm eyleyüp, gönül birliği ile karşı geçilüp, ceng itmeyi tergîb eyledi. Zu'amâdan Novalı Mustafâ Ağa rızâ virmeyüp, "Askerimizin hâli ma'lûm, bu âna değin saf cengi oldukça, pâydâr olmayup münhezimen avdet olunur. Bu def'a dahi münhezim olursak cümle Sava'ya dökölüp boğulur ve berü cânibde Belgrad kal'ası vîrân eyler, dutar yeri yok, içinde olan dahi bıragup gider. Düşmen dahi Sava'yı geçüp, bî-mezâhim kal'ayı gelüp zapt ider. Re'y-i savâb budur ki, bu sene-i mübâreke cümle asker-i İslâm ile Belgrad kal'asının müceddeden ta'mîr muktazî mahallerine tabyalar ile istihkâm virelim, düşmen-i dîn üzerimize hücum ider ise, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* müdâfa'asıyla mukayyed olalım. Egerçi karşı Zemun'a geçüp, sahrâda ceng olmayup, Köprülüoğlu handakında ceng itmeden ise düşmen ile mâbeynimizde Sava suyu gibi nehr-i azîm-i kavî handak var iken, geldüğü hinde berü cânibden âmâde ve ceng idüp müdâfa'a olunmak evlâ değil mi?" deyü, buna benzer askerin gönüllerine mülâyim kelimât itmekle, cümlesi bu re'yi müstahsen görüp, Fâtîha okundı ve hemân ol gün karşı yakada Vezîr Halil Paşa ile olan asker berü yakaya geçirildi ve Nemçe taburu dahi müşâvereden habîr olup, birkaç gün meksden sonra ol menzilden kalkup girü çekildi ve cîsr dahi hedm olup, kal'a ta'mîrine mübâşeret olundu. Elli güne karîb mahalde Atbazarı kapusından, Su kapusına varınca değin ol düzlükde vezîr-i a'zam ve yeniçeri ağası ve cebeci ve topcı ocakları birer tabya yapup, handaklar ve lağımlar ve şaranpolar ile istihkâm virdiler. Ancak Su kapusu semtinde sene-i ûlâda binâ olunan Ak tabyaya ittisâle vaktin müsâ'adesi olmamağla, aralıkda vâfir yer hâlî kalmağla, şaranpo ile zapt olup hendeği tathîr olundu ve Sultân Süleyman kulesi hâricinde handak ve liman aşurı sipâh ve silihdâr ocakları dahi birer tabya yapup, handakların kazup kazıkların dizdiler. Mümkün mertebe kal'aya istihkâm virüp toplar tertîb itdiler.

Bu aralıkda Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa, sipâh zümresiyle Temeşvar ve Köle kal'alarına zahîre göndermişidi, evâhir-i mâh-ı mezbûrda gelüp,

Belgrad'a dâhil oldu ve ahz olunan diller ve Nemçe taburundan firâr idüp gelenler düşmen-i dîn Temeşvar kasdıyla Varadin'den nehr-i Tuna'yı karşı geçüp, Segedin câniblerine gitdüğün haber vormeleriyle, mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Penc-şenbih gün, cümle a'yân-ı asker vezîr-i a'zam otağına da'vet²⁵⁷⁹ ve meşveret eyleyüp, “Temeşvar ve Yanova ve Köle kal'aları ve ol havâlînin hıfz u hirâseti gayret-i dîniyyeden olup, umûm ordu-yı hümâyûn ile ol câniblere azîmet olunduğı hinde, birkaç mahalden köprüye muhtâcdır, yapılınca ve bu ağır asker mühimmât-ı cebehâne ve toplar **[197a]** geçince vakt mürûr ider. Askerin ol cânibe ubûrundan mukaddem ihtiyâten ordu-yı hümâyûndan bir miqdâr asker ayırup, mu'accelen Temeşvar'a ırsâl, eğer düşmenin kal'aya kasdı muhakak ise, ol zamân birden kalkup imdâdlarına varmak mı, yohsa umûm gitmek mi ma'kûl, istişâre olundukda, şimdiki hâlde düşmen-i dînin Temeşvar kasdı henüz ma'lûm değil, külliyyet ile hareket olunsa aradan zamân geçer” didiler. Bi'l-ittifâk Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Topal Hüseyin Paşa, ol tarafa ser-asger nasb olup, serâserli kürk giydirildi. Yanya eyâletleriyle Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Voyvoda Halil Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Genç Mehmed Paşa ve Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa ve Arnavud piyâdesi ve zağarcıbaşı, birkaç oda yeniçeri on beş binden mütecâviz asker olup, Orta Macar Kralı Tökeli İmre Kral askerinden dahi piyâde vü süvâr iki bin Macar bile koşulup, Temeşvar ve Yanova ve Köle kılâ'ı muhâfızlarının altmış bin gurus mevâcibleri dahi teslîm olundukdan sonra, irtesi gün Tuna'da cisirden Pançova'ya geçilüp kondılar.

Mâh-ı Safer'in beşinci gün andan dahi kalkup, yedinci gün Temeşvar kurbuna nüzûl itdiler. Zahîre vü mevâcib ve cebehânelerin virüp, Nemçe taburu tecessüs olundu, girü gitdikleri haberin alup, vezîr-i a'zama arz eyledi ba'de'l-istişâre Vezîr Topal Hüseyin Paşa Temeşvar muhâfazasına alıkonup, sâ'ir asker-i İslâm orduya gelmek fermân olundu. Devlet-i Aliyye ile Nemçe arasına sulh tavassut recâsiyla İngilis Kralı tarafından ta'yîn ve Budun yoluyla Beç'den gelen Harport nâm âdemi Belgrad'a gelüp, kâğıdın vezîr-i a'zama teslîm ve me'kûlât-ı meşrûbâtı virilmişiken, mürd olmağın kralına bildirdiler. Ve meyyitin Nemçe taburuna gönderdiler. Kral kendüsi taburıyla Nederlanda memleketinde bulunmağla, mâbeyn-i mesâfe ba'îde olup, mahsûs ilçisi bu tarafa gelince vakt fevt olur deyü, Nederlanda eşâtâtı cenarallerinin Beç'de mukîm kapu kethudâları Koterados Hemsekerken nâm beğzâdeyi hem kendü ve hem Nederlanda

²⁵⁷⁹ da'vet V : da'vet ve bu husûsda Y

eştâtı cenaralleri tarafından ilçî ta'yîn ve gurre-i mâh-ı Safer'de Belgrad'a gelüp, vezîr-i a'zama buluşup, Âstâne'ye gönderdi ve Belgrad kal'asının dahi gereği gibi ta'mîr ü termîm ve tahsîn u istihkâmı karîn-i itmâm olup, muhâfazasına altmış oda yeniçeri, yigirmi oda cebeci, on dört oda topcı cem'an altı bin nefer kapu kulu ve üç bine karîb yerlü kulu ile tokuz bin miqdâr muhâfazacı asker müstevfâ zahîre ve cebehâne ve levâzımât-ı mühimmât-ı sâ'ire vaz²⁵⁸⁰ olup, birer kıst ulûfeleri virildi. Ve Adana'ya mutasarrıf Vezîr Büyük Ca'fer Paşa'ya Haleb eyâleti tevcîh ve serhadd-ı İslâm'a serdâr nasb olup, Belgrad'da kaldı. Vakt-i şitâ irişmekle, Nemçe taburı dağılıp, diyâr-ı menhûslarına perâkende oldukları haberi geldükden sonra askere izin virdi, kendü dahi mâh-ı Rebi'ülevvel'in dördüncü Penc-şenbih gün ki, Rûz-ı Kâsım'ın tokuzudur, ordu-yı hümayûn ile Belgrad'dan kalkup, Âstâne'ye azîmet eyledi.

On beşinci Salı gün, Sofya'ya nüzûl, bir gün meks eyleyüp kalkdı. Yigirminci Bâzâr gün Filibe'ye gelüp, ol gün kedü otağı kapusına değin iki geçeliydi, selâma duran piyâdeye birer gurus postal bahâ ihsân virdi.

Üç gün meks idüp, karşı gelen hazîneden lezez ulûfesi virüp, mevcûd nâ-mevcûd çok sipâh ulûfesin çaldı ve hemân alan durmayup ve Edirne'ye uğramayup, vilâyetlerine gitmelerin muhkem tenbîh eyledi. Ağrıboz Muhâfızı Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa'ya Anadolu eyâleti ve Bağdâdlı Kara Mehmed Paşa'ya Çankırı sancağı, selefi Çelebi İbrâhîm Paşa'ya Adana eyâleti ve Arab Kâsım Paşa'ya Ankara sancağın tevcîh idüp kalkdı.

Mâh-ı Rebi'ülâhîr'in üçüncü Cum'a gün ki, Kânûn-ı Evvel'in ikisidir, bir azîm şedîd [197b] rûzgârlı günde Edirne'ye gelüp dâhil ve bâb-ı hümayûna nâzil olup Sancak-ı Şerîfi alup, şeyhü'l-İslâm ve kâ'im-makâm paşa ile Arz Odası'na pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, yed-i pâdişâhiye teslîm ve du'â-yı hayr-ı mülûkânelerine mazhar oldukdan sonra, “*inşâ'allâh* evvel-bahârda çasar üzerine sefer mukarrerdir, muhkem tedârüklüğü görüp, her levâzımâtını vaktiyle ihzâr idesin” buyurup, kürkli ve sâde iki kat hil'at-ı fâhire şeyhü'l-İslâm efendiye dahi beyâz çukaya ve kâ'im-makâm paşaya serâsere dûhte birer sevb kürk giydirildi.

Ol gün askerî ve gayrı yolcudan vâfir âdem ve hayvânât döküp helâk ve niçelerin dahi el ve ayakarın üşüdüp bî-dest ü pâ kaldılar. Ancak vüzerâ, nîm-râhda istikbâl idüp,

²⁵⁸⁰ vaz' V : vaz' u tertîb Y

ulemâ tâ'ifesi güç ile leb-i şehirde selâmlayup, sâ'ir seyirci büyütl mesâkin ve dekâkından taşra çıkmaya bir vechile kudretleri olmadı. Yeniçeri ve cebeci topçı ocakların şehre kondurmayup, hemân doğru İstanbul'a gitmeleriçün fermân buyuruldu ve seferden gelen Karaman Beğlerbeğisi Vezîr Voyvoda Halil Paşa'nın mukaddemâ Basra mâlından taraf-ı mîrîye yüz elli kîse deyni olmağın, mâh-ı mezbûrun sekizinci Çehâr-şenbih gün tahsîliçün kapu arasına habs olunup, mansıbı Bozcaada muhâfazasında olan Şeyhzâde Vezîr Ahmed Paşa'ya virildi. On dördüncü Salı gün, vezîr-i a'zam hünkâra kendü sarâyında ziyâfet idüp, dört bin altun ve bir girân-bahâ hürmüz incü tesbîh ve on boğça akmişe-i dîbâ ve bir re's donanmış at ve üç kîse çil akça pîş-keş viridi.

Gulüvvî ve katl-i tâ'ife-i sipâh

Birer sene muhâfazadan sonra onar akça ulûfe ile deftere kayd olunmak şartıyla yedlerine rû'ûsları virilüp, Ağrıboz'a gönderilen iki bin nefer sipâh-ı silihdâr serdengeçdileri, kâmil üç sene muhâfaza idüp, ancak bir def'a birer kıst ulûfe ile yarımşar kantar peksimat virildüğünden gayrı, bir akça ve bir habbe gönderilmeyüp ve devlet tarafından derd-mend bî-çârelere kimse merhamet itmeyüp, çırlak çıplak fakîrî'l-hâl zelîl, sefil, aç, fülûs-ı ahmere muhtâc olmağla, içlerinden birkaç nefer başların meydâna koyup, “Bize bu kal'ayı pey beklemeğe bir yıl va'de virilmişidi, bizim ise senemiz mürûr ideli iki yıl oldu. Muhâfaza ise ancak olur, tekmiîl arz-ı pâdişâhî yerin buldı, bir gayrı cedîd kul dahi yazup göndersünler” deyü, sâ'ir sâde-dilleri ihlâl idüp, be-yek-bâr meydâna dökülüp kal'adan taşra oldılar. Muhâfız-ı kal'a Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa karşı²⁵⁸¹ gelüp, “İtmen ağalar, pâdişâha âsî olursuz bunun sonu eyü değildir, size Âstâne'de hoş geldiniz yüzünüz ak olsun dimezler, son peşimanlık fâ'ide itmez. Sizin ibtidâ ulûfeniz ahvâlin der-i devlete arz eyledim, ak sakalıma merhamet eyleyüp hâtırım içün gelince sabr idin görelim cevâbı ne yüzden gelür ana göre hareket idin” diyegördi. Ve serdengeçdi ağaları dahi sakalların yolup, “Gitmen ağalar, oğullarım, baş gidicek yer” didiler, “Aslâ sûd-mend olmayup, azîmetimizden dönmeziz. Âstâne'ye varmayınca bir yerde tefekkuf itmeziz” deyüp kalkdılar. Edirne'ye gelüp, ağaların önlerine katup, bizim ulûfe ibtidâlarımızı alıvir deyü, vezîr-i a'zam sarâyına getürdiler. Yoklanurken, “Mâ-dâmki bu erâzilin birkaçı gözleri önünde telef olmadıkça, ne korkup mütenebbih olurlar ve ne perâkende olup tekrâr ta'yîn olunan mahalle giderler ve ba'de'l-yevm sipâh tâ'ifesi yüze çıkmaya sebep olur” deyüp, bu efkâr-ı

²⁵⁸¹ karşı V : - Y

fâside ile kaziyede medhali yok on iki nefer bî-günâhı ağalarıyla giriftâr ve zindâna habs olunup, sâ'irleri şehre dağıldıktan sonra, ma'hûd ziyâfet bahânesiyle pâdişâhı sarâyına da'vet ve dîvân hânesine nâzır pencereye iclâs itdirüp, kendü dîvân kurdı ve ol derd-mend bî-çârelerin altısın ıtlâk ve altısın dîvânda önüne getürüp, mukaddem tenbîhi üzere zümre-i mezbûrun serdengeçdi ağalarına muhtefî, "Ben anlara size ulûfe ve zahîreniz varmadı mı ve kal'ayı niçün bıragup geldiniz" deyü itâb itdügümde, "Geldi bi't-tamâm aldık, ancak şeytâna uyup çıkup geldük" disünler ve sen dahi "Ve ben size gitmen, sonu fenâdır başınıza bir felâket gelür, son peşimanlık fâ'ide virmez" didügünde, "Belî söyledin. Lâkin şeytâna uyduk" disünler, anları da ıtlâk iderim va'desiyle mezkûrlara telkîn idüp, dâm-ı tezvîr olduğun bilmeyüp, ihzâr olunduklarında, "Baka âdemler pâdişâhın fermânı yok iken kal'ayı niye bıragup geldiniz, size ulûfe ve zahîre irsâl olundu almadınız mı?", "Aldık" didiler. "Çünkü aldınız gelmeğe sebep nedir?", "Şeytâna uyduk" cevâbın virdiklerinde, takrîrlerinden yazılan hüccete Rûm-ili kâdî-askeri imzâ idüp, rikâb-ı hümâyûna isâl ve verâ-yı kafesden bizzât ıttılâ'-ı ahvâl buyurmuşlar idi. Sâ'ire ibret içün katllerine fermân buyurılıp, irtesi Çehâr-şenbih gün altısının bile bâb-ı hümâyûnda boyunları urulup ağaları nefy olundu ve cedîd ağalar nasb olunup, def'-i fitne içün sâ'irlerin ibtidâları virilüp, ol tarafın cizye mâlından üçer kıst ulûfeleri virilmek üzere tekrâr Ağrıboz muhâfazasına gitmelerine dört gün mehil virildi. "Sonra bulunan eşedd-i ukûbet ile katl olunur" deyü tenbîh buyuruldu. Başından korkup dirlik isteyen gitdi ba'zıları dahi râh-ı gürîzi dutup firâr itdi, kendüsi göz göre göre kanlı olup pâdişâhı hilâf-ı inhâ vebâle kodı.

Vefât-ı Sultân Mehmed Han-ı râbî' ez-dâr-ı cinân

Sultân Mehmed Han hazretleri, Edirne hareminded mahfûz olduğ hânedede on beş gün sû-i kinyeden²⁵⁸² ve hummâ-yı nevâzileden nâ-hoş mizâc olmuş idi. Şehr-i mezbûrun yigirmi sekizinci Salı gün ki, Kânûn-ı Evvel'in dahi yigirmi yedisi idi, vakt-i tulû'-i şemsde intikâl idüp, vüzerâ ve ulemâ Dâru's-sa'âdeye da'vet olundu. Harem'in iç kapusunda cenâzesin varup aldılar, ağa-i Dâru's-sa'âde hânesi mukâbilinde vaz' olunan zîr-i haymede teneşire götürüp, Müftî Efendi vekâletiyle İmâm-ı Sultânî Hasan Efendi gasl idüp, taşra Alay Köşkü önüne isâl ve yine mezkûrın imâmetiyle namâzı kılunup arabaya tahmîl ve küçük mîrâhûr kapucılar kethudâsına teslîm ve İstanbul'da gümrük iskelesine nâzır, vâlidesinin binâ itdügî câmi'-i şerîf türbesinde yanına defn olunmasın

²⁵⁸² sû-i kinyeden V : - Y

fermân idüp, irsâl ve mâh-ı Cemâziylevvel'inin gurresi Penc-şenbih gün emâneti mahalline tapşırdılar.

Ve on beşinci Penc-şenbih gicesi sabâha karîb, husûf-ı küllî vâkı' oldu. On sekizinci Bâzâr gün, Kırım hanı Selîm Giray'a sefer-i zafer nusret-esere da'veti mutazammın hatt-ı hümayûn-ı iltifât-makrûn, kılıç kaftan ve cizme-bahâ kırk bin altun ile kethudâsı olan bevvâ[bâ]n-ı hâssa Abdî Ağa gönderildi. Engürili Ali Paşa'ya Trabzon eyâleti selefi Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya Sivas eyâleti ve Şeyhzâde Vezîr Ahmed Paşa'ya Musul eyâleti ve selefi Vezîr Esîr Mustafâ Paşa'ya Şâm eyâleti ve anın selefi Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa'ya Karaman eyâleti ve mukaddemâ sipâh-ı serdengeçdi ağalığıyla Kamanîçe'ye kapanan Zor Mustafâ Ağa'ya Bolı sancağı tevcîh olundu.

Ve hâliyâ Bağdâd eyâleti virilen Ahıskalı Vezîr Ahmed Paşa'nın yarı yoldan mektûbı gelüp, Basra etrâfında şekâvet ü isyân üzre olan Arâbî'n şeyhi Mânî' nâm şakî hâlâ yine ziyâde eşkıyâ-yı Urbân cem' idüp, Basra ve Kurna kal'alarına zarar sadedinde olduğın, paşa-yı müşârün-ileyh Bağdâd'a vüsûlünden mukaddem mütesellimi haber alup kedûsüne i'lâm itmeğın, Basra ve Kurna kal'alarına iktizâ iden asker ve zahîre ve mühimmât-ı cebehâne irsâl itdirilmek üzre mütesellimine ve Bağdâd'ın kapu kulu ve yerli kulu ağalarına vesâ'ir ocak ihtiyârlarına mü'ekked buyuruldılar ile tenbîh idüp, Haleb'den sâ'î yediyle çöl yolından mektûblarıyla, Bağdâd'a irsâl ve kendüsi dahi derakab sür'at ü isti'câl üzre mükemmel ve müretteb kapusıyla²⁵⁸³ Bağdâd'a müteveccih olup, Nusaybin menziline nüzûlünde ahâlî-i Basra'nın arz-ı mahzarlarıyla Bağdâd'da olan müteselliminden tekrâr mektûb gelüp, Urbân'ın istîlâsı müştedd olduğın i'lâm ve istimdâd taleb itmeleriyle hemân ağırlığın ol menzilde bıragup, mükemmel kapusu halkıyla salt Bağdâd'a olan ve Diyâr-ı Bekr vâlîsinin Kürdistan beğleriyle ve Musul Şehrîzor vâlîleri dahi eyâletleri askeriyle gelüp, gâ'ile-i mezkûrenin def' ü ref'inde bile bulunmaların arz u niyâz ve gelen mektûb ile ahâlî-i Basra'nın arz-ı mahzarların irsâl-i rikâb ve ma'lûm-ı hümayûn oldukda, eşkıyâ-yı mezkûrenin bundan esbak bir iki def'a dahi Basra üzerine böyle kasd-i fâsid ile hücûmları sebkât idüp, *bi-avnillâh* sühûletle def' olmuşidi. Bu def'a dahi bâğîye-i mezbûrlara te'dîb-i gûşmâl ve üzerlerine varılup, muhârebe vü mukâtele ile haklarından gelinüp, perâkende vü perîşân itmek üzre paşa-yı mûmâ-ileyh ser-asker nasb olunup, matlûbı üzre Kürdistan beğleriyle Diyâr-ı Bekr

²⁵⁸³ kapusıyla V : kapısı halkıyla Y

Vâlisi Vezîr Şahin Mehmed Paşa ve Musuk Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa ve Şehrizar vâlisi Siyavuş Paşa eyâletleri askeriyle me'mûr ve Bağdâd'a varup, serdâr-ı mûmâ-ileyhe i'ânet ü ittifâk ve ittihâd üzre eşkiyâ-yı merkûmenin urûk-ı şerr ü fesâdların ol havâliden kal' u kam' ve istîsâle fermân-ı pâdişâhî sâdır olup, şedîd âdemler ile [198a] gönderildi.

Âmeden-i ilç-i İngilis

Devlet-i Osmâniyye ile Romna imparatoru beyninde olan kanlı cengi ref' ve araya girüp tavassut recâsıyla İngilis Kralı tarafından ta'yîn olunan ilçisi Beç ve Belgrad cânibinden gelüp, mâh-ı Cemâziyelâhîr'in dördüncü Salı gün Edirne'ye dâhil olup, pâdişâh hazretleri Serrâchâne kasrından seyrlerine teşrîf buyurmuşlar idi. Sarây-ı âmire civarından geçüp cîsr-i Serrâchâne'den şehre vâsıl ve mekân ta'yîn olunan Temürtaş'da maktûl Kara Mustafâ Paşa çiftliğine indirilüp, levâzımâtı mîrîden görüldü.

İrtesi Çehâr-şenbih gün, ibtidâ-yı Şubat'dır Edirne Bostancıbaşı Receb Ağa fevt olup, yeri yine Edirne ustalarından Mehmed'e virildi.

On ikinci Çehâr-şenbih gün, Kul Kethudâsı Koca Hasan Ağa'ya yevmî iki yüz akça tekâ'ud virilüp, yeri Zağarcıbaşı Mehmed Ağa'ya tevcîh olundu.

Yigirmi birinci Cum'a gün, pâdişâh hazretleri Eski Câmi''den gelürken, vezîr-i a'zam sarayına da'vet ve ba'de'z-ziyâfe bin altun ve bir kıt'a kebîr sâ'at ve bir donanmış at viridi.

Mâh-ı Receb'in gurrei Bâzâr gün Niğdeli Ali Paşa'ya Kars eyâleti ve mukaddemâ Temeşvar kullarının yedinde küşte olan Vezîr Kôr İbrâhîm Paşa oğlu Sarı İsmâ'îl Ağa'ya Şabinkarahisâr sancağı virilüp, paşa kapusunda kaftan giydiler ve irtesi Dû-şenbih gün pâdişâha vezîr-i a'zam yine kendü sarayına da'vet [ü] ziyâfet²⁵⁸⁴ idüp, bir kabza murassa' deşne ve dört boğça dîbâ ve bir donanmış at viridi.

Ve irtesi Salı gün, Kandiye muhâfazasına bin nefer Mısır kulu getürmeğe hatt-ı hümayûn ile Kozbekci Deli Süleyman gönderildi ve İstanbul'da Sekbânbaşı Kızılbaş Murtazâ Ağa'nın zulmü istimâ' olunmağın azl olunup, yerine ikinci def'a Gürcü Abdullâh Ağa nasb olundu ve beşinci Penc-şenbih gün Şikâr kapısı önünde surre çıkdı.

²⁵⁸⁴ sarayına da'vet [ü] ziyâfet V : sarayınada ziyâfet Y

Onuncu Salı gün, İngilis ilçisiyle Niderlanda eşâtı cenaralleri tarafından gelen ilçiler dîvân-ı hümayûna da‘vet ü ziyâfet masar ve recec mevâcibleri çıkup, vüzerâdan sonra arza girdiler. Elli donluk dîbâ ve akmişe ve harîr ve çuka pîş-keşlerin teslîm idüp, nâmelerin virdi. İçinde sulha müte‘allik netîce kelâm olmayup, ancak hemân bir iğfâl idüğü nümâyân olmağın taşra idüp, ittifâk-ı vükelâ-yı devlet şevketlü pâdişâhımızın Âstâne'de istiqrârı, vezîr-i a‘zam yine serdâr-ı asâkir-i İslâm olup, Engürüs seferine azîmeti müvecceh görölüp, rikâb-ı hümayûna arz olundukda, mücebince ser-askerlik hatt-ı şerîfi sâdır olup, on dördüncü Şenbih gün ki, ibtidâ-yı Nev-rûz-ı sultânîdir, tuğları çıkdı.

Rûm-ili ve Anadolu'da olan vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâya, bir gün mukaddem eyâleti askeriyle hareket, Edirne ve Sofya ve Belgrad sahrâlarında ordu-yı hümayûna mülhak olmalarına ve askerî tâ‘ifesine dahi ocakdan şedîd mübâşir çavuşlar ile ahkâm-ı şerîfeler irsâl ve Sivas Beğlerbeğisi Kalaylıkoz Ahmed Paşa asker sürmekliğe me‘mûr ve sefere ta‘yîn olundu.

Ve Bosna'dan on ikişer guruh bahşiş ile Engürüs seferine iki bin nefer yaya sekbânı tahrîriçün ol tarafın cizyedârı olan a‘yân-ı Bosna'dan Fazlı Ağa'ya kaftan giydirilüp, harâc mâlından yigirmi beş bin guruh havâle olunup, serdâr-ı a‘zam Belgrad'a varmazdan mukaddem asker hâzır bulunması emr olundu.

Ve on yedinci Salı gün vezîr-i a‘zam sarâyına vüzerâ ve ulemâ ve rû‘esâ-yı asker ve ocak ihtiyârları ile İngilis ve Niderlanda eşât-ı ilçileri da‘vet ve getürdüğü nâme tercüme olunup, mazmûnunda “Erdel vilâyetinden el çeküp, Engürüs serhaddinde Yanova ve Temeşvar ve Köle kal‘aları Nemçe zaptında olup, mâverâ-i nehr-i Tuna'dan sınır ta‘yîn ve Ukrayna ve Podolya memleketleri ve Kamanîçe kal‘ası ve Eflak ve Boğdan vilâyetleri ve memâlik-i Bucak bi'l-küllîyye muzâfâtıyla Leh Kralı'na virilüp ve Mora cezîresi dahi Venedik Cumhûrı yedinde kalup ,ba‘de'l-yevm Devlet-i Aliyye'den dahl ü ta‘arruz olunmaz ise bu minvâl üzre birkaç sene müddet ile sulh²⁵⁸⁵ olalım ve illâ gayrı yüzden emir muhâldir” deyü, tasrîh ve lisânen dahi takrîr idicek, Rûm-ili Kâdî-askeri “Bre densiz kâfîrler biz sizden memleket talebinde iken, yedimizde olan mülk-i mevrûsımızı istemek nasıl sözdür” deyüp, meclis dağıldı. Balyoslugla İstanbul'a virildi

²⁵⁸⁵ sulh V : sulh u salâh Y

ve Bağdâd'dan ma'zûl Vezîr Baltacı Hasan Paşa ile Van'dan ma'zûl Vezîr Mü'ezzin Hasan Paşa İstanköy muhâfazasına ta'yîn olundu.

Azl-i Vezîr-i a'zam Çerkes Ahmed Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret ve serdârî-i Mustafâ Paşa

Vezîr-i a'zam Ali Paşa mukaddemâ İstanbul kâ'im-makâmı iken, havf-ı şemşîr-i Süleyman Hanî'den adını eyüye çıkartmak için sâlahiyet ve zühd ü takvâ tarafın dutup narh-ı cârî ve zapt u rabt husûsunda her vechile muhkem ortalığı keffine almış ve istikâmet ve doğruluk ve hak üzere hizmet ise ancak olur didirmişidi. Re'âyâ-perver ve zulmden müctenib deyü, gûşmâl-i şâhîye ilkâ olunduğundan, me'mûl-i hizmet i'tikâdıyla sadâret-i uzmâ virilimişidi. Mehenk-i vüzerâ yerine geldükde, evvelki hüsn-i hâlin bi'l-küllîyye ferâmûş idüp, Cünüb Ahmed Efendi nâmında bir mel'ûnı defterdâr ve kendüye hem-râh idinüp, zulme vaz'-ı kadem eyledi. Sadâkati kelb-i takvâya mübeddel olup, etrâf-ı bilâd-ı pâdişâhî ve memleket-i şehinşâhîye belağa mâ-belag avâriz ve nüzl ve sürsat ve iştirâlar salup, Belgrad'a îsâl idesiz deyü, şedîd fermânlar pür-hadîd mübâşirler ta'yîn idüp, re'âyâ fukarâsının ciğerlerin doğratduğundan mâ'adâ, sadru's-şehîd Fâzıl Mustafâ Paşa'nın iki sene vezâretinde bi'l-küllîyye re'âyâ ve fukarâ üzerinden ref' olunan virgü ve bid'atları ke'l-evvel virüp ve geçmişleri dahi taleb idüp, tamâm-ı derd-mendlerin üzerinde olan iki kat mâlâ-yutâk havâle olunan salgunun “Hangi birin virelim kudretimiz yok, tâkatımız tak oldu, yerden göge varınca bize zulmdür” deyü, köy be-köy kasaba be-kasaba a'yân-ı vilâyetleriyle meşâyih ve re'âyâ ve fukarâsı Edirne'ye gelüp, ol bâtılın sarâyı dîvânhanesinde çağrışup arz-ı tazallüm eylediler. Aslâ merhamet itmeyüp, “Fermân olunduğı üzere virgü virüp, ta'yîn olunan mahalle terekeyi götürünüz” deyüp, taşra kovdılar. Kimi becenelere girüp kimi haydûd olup ve kimi celâ-yı evtân idüp, âsî memleketlere kaçup harbî²⁵⁸⁶ keferelere katıldıkları hadd-i tevâtüre irdüğü ma'lûm-ı âlemiyân ve pâdişâh hâssu âmm olmuşidi.

Adaletlü hünkârımız hazretleri ittîlâ'-ı hâl ü ahvâl re'âyâ ve berâyâ fukarâsıçün ekser-i günlerde tebdîl ve piyâde vü süvâr şehri sû-be-sû gezüp, ser-i râh ve kurâlarda durup, âyende vü revende olan derd-mend bî-çâreleri yanına getirüp, bizzât mübârek lisân-ı hümayûn-resânlarıyla istifsâr-ı ahvâl buyururlar. Anlar dahi gûnâ-gûn salgunları ismi nâ-ma'lûm bid'atleri takrîr iderler idi. Ol zâlim ise her-bâr rikâb-ı hümayûna yüz sürdükçe, “Rızâ-yı hümayûnum yokdur, zulmden pek ictinâb eyle. Sonra nedâmetin

²⁵⁸⁶ harbî V : harbî olan Y

çekersin” deyü tenbîh buyuruldukça, “Kimseye rencîdemiz yokdur” deyü, yemînler ider idi.

Mâh-ı mezbûrun on sekizinci Çehâr-şenbih gün yine mu’tâdları üzre tebdîl arabasıyla Solak çeşmesine teşrîf buyurup, şâh-râhda bir küme Tekfurdağı re’âyâsına müsâdif, anlardan dahi su’âl buyurduklarında, babalarımız ve dedelerimizden mesmû‘ u müşâhede olunmamış nev-zuhûr zulmden şikâyet iderler. Ol sâ‘at çeşme yanında “Defterdârı azl itdim, bir mütediyyin kulumu yerine nasb idesin” hitâbıyla sâdır olan hatt-ı hümâyûnı çukadâr-ı hâssa Ahmed Ağa'ya virüp, ol kıyâfet ile vezîr-i a‘zama gönderdi. Açup okudukda tehevvue gelüp, “Bu nasıl işdir, bana danışmayınca defterdâr mı azl olunur. Hep sizin ilkânız iledir” deyüp, atar tutar ve fermâna itâ‘at itmez.

İrtesi gün tekrâr mezbûrun azlıçün bir hatt-ı şerîf dahi gönderdi, yine kâ‘il olmayup “Ben lisânen varup arz idirim” cevâbın getürdükde, mehâbetlü pâdişâh hazretleri gazaba gelüp, dahi irtesi Cum‘a gün ki, şehr-i mesfûrun yigirmisi ve Mart'ın dahi on yedisidir, “Bir mutma’in bendeyi defterdâr idüp, hem rikâb-ı hümâyûnuma gelesin” mazmûnında vârid olan üçüncü def‘a hatt-ı hümâyûnda hâh u [nâ-]hâh azl idüp, Sipâhîler Ağası Ali Ağa'ya defterdârlık ve Silihdâr Ağası (...) ağaya sipâhîler ağalığı ve Başbâkîkulu Osman Ağa'ya silihdâr ağalığı virilüp, sadr-ı sâbık maktûl Kara Mustafâ Paşa telhîscisi İsmâ‘îl Ağa başbâkîkulu olup, kaftan giydirildikten sonra beyne's-salâteynde Hasoda köşkünde, pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdükde, Hasodalı olduğumuz hasebiyle, mukâbele-i hümâyûnda hâzır ve bu emre nâzır idim. Bu vechile hitâb buyurdılar ki, “Ben sana üç def‘a defterdârı azl itdim, yerine bir mütediyyin müstakîm bendeyi nasb idesin deyü hatt-ı şerîf gönderdim. Niye²⁵⁸⁷ fermânımı tutmadın?” buyurdukda, “Ne cürm ile müttehem oldu ki azli îcâb ider?” diyicek, “Bütün memleketine itdüğü zulmden şehr-i Edirne şikâyetçiler ile doldı”. “Hayır pâdişâhım aslı yokdur, hünkârıma hilâf inhâ itmişler. Defterdâr bir hizmet-kârdır kendülüğünden bir işe kâdir değildir, her ne işler ise benim fermânım ile amel ider” didikde, “Behey âdem ben öteye gün fukarâyı araba kenârına getürüp, kendüm su’âl eyledim. Üzerlerine sâliyâne olunan bid‘atleri fûrâdâ fûrâdâ söylediler. Ma‘lûm oldu ki, zulmde defterdâr bile olup, ben zâlimi hâricde tecessüs iderken, meğer zâlim sen imişsin. Emrim dutmayan şahıs bana vekîl olamaz. Getür sende olan emâneti” buyurup, mühr-i hümâyûnların alup, azîm itâb ile, “Bbir alay halk, gördün mi pâdişâhı bir âdemi bunca

²⁵⁸⁷ niye V : yine Y

uzak yerden getirüp vezîr-i a‘zam idüp, şimdi öldürdi deyü, ta‘n iderler. Yohsa şimdi senin hakkından geldümdü. Var taşrada eğlen, vezîr-i a‘zamım geldükde, mansıb veya tekâ‘ud ile murâdına müsâ‘ade olunur” buyurup **[198b]** köşk müsâfirhânesinde habsi fermân buyuruldu.

Ol mahalde Vezîr-i sâni Kâ‘im-makâm Bozoklu Mustafâ Paşa‘ya sadâret-i kübrâyı ihsân idüp, da‘vet-nâme-i hümayûn ile Silâhşor Abaza Osman Ağa gönderildi. Orta kapudan kasr-ı mezbûra gelüp, bisât-bûs-i padişahîle müşerref olup, teklîf-i sadâret-i uzmâ olundukda ibâ idüp, yine ma‘zûle virilmesin recâ sadedinde iken, hâh u nâ-hâh üzerine tahmîl olunup, yed-i pâdişâhîden mühr-i hümayûn virilüp, kürkli, sâde iki kat hila‘-ı fâhire ilbâs, “Seni vezîr-i a‘zam-ı vekîl-i mutlak ve Engürüs'e serdâr eyledim, gözün aç, zulmden pek hazer eyle, sen de buncılayın olursan, *vallâhi’l-Azîm ve billâhi’l-Kerîm* ikinizi de öldürürüm” buyurup, ma‘zûlün yanına vardı. Birbirlerine bükâ iderek tesellî virdikden sonra, tekrâr ikisi de huzûr-ı hümayûna geldüklerinde, bir defterdâr için mühri aldirmaya seb[eb] ne idi buyurdukda, “Defterdârlık büyük işdir, her âdeme i‘timâd olunup hakkından gelemez, yerine nasb itmeğe eyü âdem bulunmadüğundan rızâ virmedüğümüne bâ‘is budur, cürm-i kabâhatım çokdur afv eyle pâdişâhım” deyü, zâr zâr ağlayup, gözlerinden nohud dânesi gibi dökülen yaşa merhamet eyleyüp, “Suçunu bağışladım, sana tekâ‘ud ihsân eyledim. Var du‘âda ol” buyurup, ma‘anca sarayına gitdiler ve Burusa'da oturmak şartıyla, Mihaliç ve Karesi sancağı arpalık virilüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Bâzâr gün ağırlık ve haremiyle kalkup İstanbul'a gitdi.

Ve yigirmi dördüncü Salı gün, bundan akdem kapu arasına habs olunan Vezîr Voyvoda Halil Paşa ıtlâk olunup, on yük akça izimâmıyla Selânik sancağı tevcîh²⁵⁸⁸ ve serâserli kürk ile tatyîb-i hâtır kılındı.

Ve yigirmi altıncı Penc-şenbih gün, Vezîr-i a‘zam Kethudâsı Osman Ağa‘ya haslar ile vezâret-i sâni ihsân buyuruldu ve yigirmi sekizinci Şenbih gün defterdâr Ali Ağa azl olunup, yerine ikinci def‘a Kirli İsmâ‘îl Efendi nasb olundu ve mâh-ı Şa‘bân'ın beşinci Şenbih gün, beşer guruş bahşiş ve bir akça terakkî ile Belgrad muhâfazasına beş yüz nefer yeniçeri ta‘yîn ve anda olanların mevâcibleriyle irsâl olundu.

²⁵⁸⁸ tevcîh V : tevcîh ü inâyet Y

Ol gün Anadolu Kādı-askeri Ak Mahmûd Efendi azlinden yeri Mısır'dan ma'zûl, henüz İstanbul pâyesi virilen Sadreddinzâde Fındıklılı Sâdık Mehmed Efendi'ye virildi. Yedinci Dû-şenbih gün silihdâr ağası (...) azlinden mansıbı zu'amâdan Gümüş Mehmed Ağa'ya tevcîh olundu ve Sivas Beğlerbeğisi Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa, bir zâlim cebbâr olmağın, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri tebdilde bizzât gelen müstekîlerinden zulmün istintâk ve azl idüp, Kıbrıs eyâleti virildi ve mansıbı Bostancı Mahmûd Paşa'ya tevcîh buyuruldu. On beşinci Salı gün İstanbul Kādısı Evliyâ Mehmed Efendi azlinden yeri Ka'be'den munfasıl Tevfikîzâde Mehmed Efendi'ye virildi. Ve Atmacacıbaşı Tumanlı İsmâ'îl Ağa'ya, Hasankal'ası beğliği inâyet olundu.

Bu hinde Boğdan Beği Kantemür'ün mürd olduğu haberi gelüp, yeri bin toksan dört senesi evâhırinde Leh kralı Yaş'a müstevlî oldukda, ol vakt Boğdan beği bulunup, bir manastırda giriftâr-ı esîr-i kral-ı müşârün-ileyh olan Duka'nın oğlu Kostantin'e tevcîh ve İstanbul'dan getirülüp, mâh-ı mezbûrun on üçüncü Bâzâr gün vezîr-i a'zam vâsıtasıyla Alay Köşkü'nün nerbübânında hil'at ve kuka ve süpürge giyüp, pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdükde, "Re'âyâyâ rencîde itmeyüp, zulmden pek ictinâb eyle, ya'nî ki sadâkat üzre hizmet itmezsen başını keserim" buyurup, murassa' raht ve topuz ve sengîn abâyî ile donanmış bir at dahi ihsân-ı hümâyûn buyuruldu.

Ve on birinci Penc-şenbih gün Yeniçeri Ağası Vezîr İsmâ'îl Paşa'ya Şâm eyâleti virilüp, irtesi Cum'a gün bâ-emr-i âlî azîmetle me'mûr ve ağalık İstanbul'da sekbânbaşı Gürcü Abdullâh Ağa'ya inâyet ve irtesi şenbih gün Edirne'ye gelüp, huzûr-ı sadr-ı âlîde hil'at giyüp, sekbânbaşılık kul kethudâlığından ma'zûl, Doğramacı Mehmed Ağa'ya ve Van eyâleti dahi Şâm'dan²⁵⁸⁹ ma'zûl Vezîr Esîr Mustafâ Paşa'ya tevcîh buyuruldu.

Ol gün vezîr-i a'zamin otağı çıkup, Yığmadepe'ye nasb olundu ve yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün, Cebecibaşı İsmâ'îl Ağa azlinden mansıbı, yedi gün defterdârlıktan ma'zûl Ali Ağa'ya virildi.

Ve yigirmi tokuzuncu Salı gün, vezîr-i a'zam, hünkâra Ahmed Paşa bâğçesinde ziyâfet idüp, rikâb-ı kâm-yâblarına bin altun ve bir post-ı semmûr ve bir donanmış at pîş-keş viridi.

²⁵⁸⁹ Şâm'dan V : Şâm-ı dârü'selâm'dan Y

Mâh-ı Ramazân'ın ikinci Penc-şenbih gün, ordu çıkdı ve irtesi Cum'a gün Taslak İsmâ'îl Ağa azlinden, Küçük Mîrâhûr İbrâhîm Ağa büyük olup, anın mansıbı baş silahşor Dilâver Ağa'ya virilüp, sadr-ı âlîde hil'at giydiler.

Ve altıncı Dû-şenbih gün, vezîr-i a'zam kendü mâlından yazduğı beş yüz atlı ve iki yüz piyâde sekbânların muhâfaza için mukaddem Belgrad'a gönderüp ve on birinci Şenbih gün ahşâm namâzında zuhûr iden ra'd u berğden inen yıldırım Sultân Selîm Câmî'i'nin girüde olan sol minâresinde firûzân-ı kanâdîl iden yukarı şerefesinde üç âdemi ve en aşağı şerefesindeki bir âdemi urup helâk ve câmî'e giden bir âdemin dahi kolun urup mecrûh eyledi.

Ve Özi Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa'nın fevti haberi gelüp, mansıbı Vidin vâlîsi Çetrefilzâde Yûsuf Paşa'ya ve anın mansıbı yine a'yân-ı Vidin'den Küçük Hasan Ağa'ya virilüp, Seyyid Ömer Paşa Niş muhâfazasına ve Bostancı Fazlı Paşa kethudâsı Hasan Paşa Sofya muhâfazasına ta'yîn olundılar.

Katl-i Kādî Ali Paşa

Mukaddemâ Rodos'a nefy olunan sadr-ı sâbık Kādî Ali Paşa hakkında, ışık kıyâfesinde ba'zı mechûl rikâb-ı hümâyûna tekrâr getürüp, mühr-i vezâret virilürse bu hizmeti ol itmâma irişdirir deyü, ref'-i ruk'a itmekle, “Bu fitne zuhûrına bâ'is olur töhmetiyle, izâlesi masâlih-i küllîdir” deyü, katline virilen fetvâ-yı şerîf üzre hatt-ı hümâyûn sâdır olup, kapucubaşlarından Şehrî Mehmed Ağa gönderilmişidi. On üçüncü Dû-şenbih gün ser-i maktû'ın getürüp, harem-i şerîfde nazargâh-ı pâdişâhiye îsâl olundukdan sonra, defn olundu.

On altıncı Penc-şenbih gün beş yüz nefer yeniçeriyle Turnacıbaşı Osman Ağa Belgrad muhâfazasına ta'yîn olunup, huzûr-ı hümâyûndan geçüp gittiler.

Vefât-ı şehzâde Sultân Selîm

Yigirminci Dû-şenbih gün, şevketlü²⁵⁹⁰ pâdişâhımızın veled-i tev'em şehzâde-i sa'îdlerinin sagîri Sultân Selîm, vakt-i zevâlde rihlet idüp, cümle vüzerâ ve ulemâ ve a'yân-ı devlet Dâru's-sa'âdeye da'vet olunup, ba'del-gasl Alay Köşkü dâhilinde İmâm-ı Sultânî Hasan Efendi imâmetiyle namâzı kılınup, arabaya tahmîl ve küçük mîrâhûr

²⁵⁹⁰ şevketlü V : şevketlü, mehâbetlü, kudretlü Y

mübâşeretiyle İstanbul'a irsâl ve Ayasofya'da Sultân Mustafâ türbesinde defn olunmasın fermân eyleyüp, a'yân-ı dîvân tâ Solak Çeşmesi'ne dek göndere gittiler.

Ba'zı ahvâl-i serhadd-i İslâm

Yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün muhâfız-ı Belgrad Ser-asker Vezîr Ca'fer Paşa'dan mektûb gelüp, Yanova ve Köle kal'alarına nakli fermân olunan biner keyl hintayı me'mûr olan Tökeli Kral kethudâsı Şandor Gaşpar atlu askeriyle ve Eflak voyvodasının eli yedekli âdemleri Belgrad'dan Pañçova'ya geçüp, bir niçe yerde kefare çeteleri şuyû bulmakla, kethudâ salt atluların yemîn ü yesâra ta'yîn ve Temeşvar'a gelince üç mahalde düşmen çetelerine râst gelüp, *bi-lûtfillâh* vâfirin kılıçdan geçürüp, bir miqdârın giriftâr ve andan kethudâ-yı mesfûr Köle kal'asına ve Eflaklı Yanova kal'asına miqdâr-ı ma'lûm zahîreyi alup, nehr-i Moriş'e varınca, muhâfız-ı Temeşvar Vezîr Topal Hüseyin Paşa piyâde kal'a kulundan ve Haleb'in zu'amâ vü erbâb-ı tîmârın ve Rûm-ili perâkendelerin ve tashihli sipâh-ı silihdâr serdengeçdilerin bile koşup ve sefineler virüp, Haleb alaybeğisin başlıkla gönderdi. Lâkin nehr-i Moriş ziyâde taşgun olduğundan gayrı, öte yakasında dahi sular ve muhavvif yer olup, salt atluya muhtâc olmağla kethudâ-yı mezbûr gönderdüğü bin keyl hintanın iki yüz otuz yedi kîlesin ol ta'yîn olunan asker ile Eflaklıyı girüye döndürüp, yedi yüz altmış üç kîle hintayla kendünün salt atlasın kolcı ta'yîn idüp, muhâfaza iderek getürüp, Köle kal'asına vaz' eyledi ve bir miqdâr askerin hîn-i iktizâda imdâda irişmek üzre Köle'de gözci koyup, askerinin ekserîle dâru'l-harbe akın için Köle Vâlisi Mehmed Paşa vesâ'ir yerli guzât-ı Müslimîn ile müşâvereden sonra kal'anın bir miqdâr atlu ve iki yüzden mütecâviz piyâde kayıkların ma'an alup, Sonlok ve Varat kal'aları arasında nehr-i Tise yalılarına akın²⁵⁹¹ idüp, bir iki varoşdan hayli sığır ve bârgîr ve çok ganîmet alup, dört yüz sığırın kimin ucuz bahâ ve kimin müft-i meccânen Köleliye ve mahsûs yetmiş iki aded öküz dahi müft-i meccânen yeniçeri ve cebeci ve topcı ocaklarına virüp ve ahz olunan zahîreye dahi el urmayup, cümlesin guzâta teslîm eyledi ki, üç ay kadar kifâyet ider. Sekiz ay lahm yüzi görmemişler idi mesrûr oldılar ve Yanova kal'asına dahi hayli sığır ifrâz ve Eflaklı dahi Temeşvar'dan zahîreyi kaldırıp, bir miqdâr piyâde ve sefine ve arabalar virilüp, Yanova'ya îsâl eylediler. Ve kethudâ-yı mezbûr, askeriyle nehr-i Moriş'e karîb geldükde, meğer Çanad ve Segedin ve Martoş ve Sopoşka ve Sekte

²⁵⁹¹ akın V : akınlar Y

kal'alarının beş yüz süvârî ve piyâde askeri on iki büyük sefîneye top ve cebehâne koyup, Segedin kal'asından Lipova'ya yollayup, kendiler karadan kollayup muhâfaza iderlerdi.

Korıcı askerinin Köle'den avdetlerin haber alup ve izlerine düşüp, Eflaklı dahi henüz Yanova'dan irişmemiş idi, melâ'în yetişüp korıcı askerinin karavulcusına göründükleri gibi kethudâ-yı mezbûra haber idüp, ol dahi yanında bulunan iki yüz altmış nefer Macar ile Çanad semtinde pusular kurup, melâ'în-i bî-dîne hamle vü hücum itmeleriyle vâfir cengden sonra, *Hakk ta'âlâ* melâ'îne hezîmet virüp, Çanad ve Martoş kapudanların ve askerlerinin ekserin kılıçdan geçürüp ve Sopoşka kapudanı beş aded çasar bayrağıyla yigirmi kadar melâ'în giriftâr ve cebehâne ile piyâde mel'ûnlar haberdâr olmağın, sefinelerin akındıya virüp girüye firâr eylediler. Andan emîn ü sâlim avdet idüp, Temeşvar kal'asına dahi vâfir sığır ve bârgîr rahîş-bahâ ile [199a] virüp, ahz eylediği dil ve bayraklar ile kethudâ kulları rikâb-ı hümâyûna gönderildi demiş. Gelen dil dahi haber virdüğü, “On iki gemi cebehâne ve üç yüz nefer piyâde Nemçe ile Segedin'den Lipova'ya çıkarıldı. Bu tokuşan askeri ile Segedin kapudanı Lipova'ya haber virmeğe me'mûr oldular. Giderken âfete uğradılar ve Erdel'de Vetrani baş cenaraldir ve henüz asker yanına gelmemiştir, eski asker ile anda oturuyor ve kışlakda kalan Nemçe askerinden gayrı müceddeden asker gelüp, henüz bir yere birikmemiş idi ve Fransızlar'ın bu senede seferi Nemçe üzerine vardır ve birkaç varoşların ve birkaç şehirlerin yine aldı dirler ve üç kapudan Nemçe tarafından orta Macar memleketine gelüp, üç bin miqdârı Macar askerinin cem'ine me'mûr oldılar ki, Fransız üzerine götüröler ve Lipova'ya toplarına nakl olunur idi deyü, su'âl olundukda, İslâm Askeri serhadde gelmedin Yanova'ya bir zarar²⁵⁹² irişdürmek kasdında idiler. Beç etrâfında kahtlık vardır dirler idi, hatta zahîre ile gemiler dahi inmemiş idi” deyü takrîr eyledi.

Âmeden-ilçi-i Özbek

Yigirmi altıncı Bâzâr gün, dîvânda reşen ulûfesi çıkup, vezîr-i a'zam kabanitse ilbâs ve arza girüp henüz tehnî'e-i cülûs için Özbek hanı Ernek? Mehmed Bâhâdır Han tarafından kâdı-asger rütbesiyle hâcesin risâlete ta'yîn idüp gelmişidi. Dîvân-ı hümâyûnda ba'de'z-ziyâfe, ol dahi arza girüp bisât-bûs-ı pâdişâhile müşerref olup, getürdüğü bir kıt'a Mushaf-ı şerîf, bir miqdâr destâr ve üç at pîş-keşin virüp, hanlarının

²⁵⁹² zarar V : zarar u gezend Y

hulûsiyyet ve muhabbet üzre selâm ve du‘âsın teblîğ ve ubûdiyyet-nâmesin teslim eyledi ve matlûbı üzre hacc-ı şerîfe gönderildi.

Ve irtesi Dû-şenbih gün, yeniçeri ve cebeci ve topçı ocakları İstanbul'dan gelüp, Edirne'ye dâhil oldu. Gurre-i mâh-ı Şevvâl'in mübârek Cum'a îdi'l-mü'minîndir, kânûn üzre vüzerâ ve ulemâ ve erbâb-ı dîvân bâb-ı hümayûnda dâmen-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olup, Sırık Meydânı'nda vâkı' çeşme kurbuna vaz' olunan sâye-bâna alay ile şeref-nüzûl ve edâ-yı îd-i salât eylediler.

İrtesi şenbih gün Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle alay gösterüp, mahall-i selâmda huzûr-ı hümayûna da'vet ve bisât-bûs-ı pâdişâhîle müşerref oldukda, "Me'mûr olduğın hizmete pek mukayyed olup taksîrât itme, tekâsülün işidirsem seni katl iderim" buyurup, serâserli kürk ilbâs ve mukaddemetü'l-ceyş olmağın, sahrâ-yı Belgrad'a varup, dernek ve hâzır baş olmak emr olundu.

Zuhûr-ı ihrâk-ı İstanbul

Şehr-i mezbûrun üçüncü Bâzâr gün, beyne's-salâteynde İstanbul'da vâkı' Cibâlî kapısı dâhilinde Karanlık mescid demekle, şehîr Şeyh Muhyiddîn Kocavî mahallesinden âteş isâbet idüp, dik yukarı Zeyrek şerîfine ve Atbazarına varınca, ol havâlîde olan üç mahallâtın vâkı' on bir mescid ve sagîr ü kebîr sekiz yüz otuz sekiz hâne ve toksan câmi' ve sekiz dekâkîn ve üç medâris ve bir hammâm ihrâk bi'n-nâr olduğu haberi gelüp, altıncı Çehâr-şenbih gün rikâb-ı hümayûna arz olundu.

Ve Anadolu ve Arz-ı Rûm eyâletlerinde tashîh şartıyla yazılıp henüz gelüp irişen, iki bin nefer süvârî serdengeçdi yeniçeri ve Âstâne'de ancak mevcûd bulunan üç bin miqdârı piyâde yeniçeri ile tokuzuncu Şenbih gün, Ağa-i Bektâşiyân Gürcü Abdullâh Ağa alay²⁵⁹³ gösterüp, selâm mahallinde, "Dîn-i devlete sadâkat üzre hizmet idüp, ocak ihtiyârlarıyla meşveretde müttefik olasin" buyurup, hila'-ı fâhire ilbâs ve ordu-yı hümayûna dâhil oldu.

Akabince Bolı Beği Zor Mustafâ Paşa geçüp, mahall-i selâmda mukaddemâ şâkîleri gelmişidi, azîm itâb u ikâb ile, "Basîret üzre hareket ve zulmden hazer idüp re'âyâ fukarâsına dest-râzlıktan askerini zapt ile bir dahi şâkîlerin gelür ise seni katl

²⁵⁹³ alay V : azîm alay V

iderim” buyurup, kaftan giydirilmişidi. Tekrâr şâkîleri gelmeğin, çavuşbaşı habsine virildi.

On üçüncü Çehâr-şenbih gün, henüz Selânik'den gelen Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa, vezîr-i a‘zam vesâteti ile Alay Köşkü'de rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, İstanbul kâ'im-makâmılığına serâserli kürk giydirilüp, “Narh-ı câriye mukayyed ve hizmet-i ibâdullâhı Şer‘-i şerîf üzre görüp, na-şer‘î işlerden hazer eyle” buyurilüp, selefi Vezîr Boşnak Sarı Hüseyin Paşa'ya Kars eyâleti virildi.

Ve on yedinci Bâzâr gün, Engürüs sancağına mutasarrıf Arab Kâsım Paşa ile Çankırı sancağına mutasarrıf Bağdâdlı Kara Mehmed Paşa alay gösterüp, her birine “Taksîrâtlarınız mesmû‘um olursa vebâli boynunuza, siyâset olunursuz” buyurilüp hil‘atlar giydirildi ve irtesi Dû-şenbih gün ki, Haziran'ın on ikisidir, vezîr-i a‘zama serdârlık Livâ-yı Rasûl aleyhi’s-selâm teslîmine alay fermân buyurulmağın, mu‘tâd-ı kadîm-i Osmânî üzre bi'l-cümle sunûf-ı asâkir-i İslâm sarâyından bâb-ı hümayûna ve andan otağı kapusına dek yemîn ü yesâr tertîb-i sufûf olunduktan sonra, sarayından binüp, alay ile bâb-ı hümayûna geldükde, içerü da‘vet ve şeyhül-İslâm efendiyle Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a‘lâ-yı masîre yüz sürüp, avâtıf-ı aliyye-i mülûkânelerinden ihsân buyurılan serâsere nîm-ten kürk ve sâde hil‘at bir kabza murassa‘ şemşîr ve tırkeş ve kallâvî destâr üzre iki kıt‘a mücevher top sorguç ve kadife şalvar ve Çerkesî fular ile “Tamâm-ı vücûdın ni‘am-ı Hudâvendigâr'a müstağrak eyledikten sonra, Sancak-ı Şerîf ve asâkir-i İslâm kullarımı sana ve seni dahi hazret-i Allâh'ın vahdâniyyetine sefâriş eyledim, basîret üzre olup Tatar Han karındaşımız gelüp ordu-yı hümayûna mülhak oldukda her umûrî müşâvere ile idüp, tedbîrde ittifâkınız bir olup ve sırât-ı müstakîmden ayrılmayup kılıcı eline al sözün doğrusın arz eyle. *Allâhu azîmü's-şân*²⁵⁹⁴ *nusret ü fütûhât-ı celîle* ile avdetin müyesser eyleye” buyurup Livâ-yı Ahmed'i yed-i hümayûnlarıyla teslîm, Müftî Efendi dâ‘îlerine dahi zahr-ı mübârekleriyle teşrîf buyurulmuş beyâz şala dûhte bir semmûr erkân kürk ilbâs eyleyüp, ba‘de'd-du‘â sezâ u fezâ iderek otağına revân oldu.

Gör hikmetu'llâhı ki, alay gicesi zevci Bayhân Sultân'ın olduğu sadr-ı sâbık maktûl Süleyman Paşa sarâyına dördüncü sâ‘atde matbahından âteş isâbet idüp, bi'l-küllîyye sabâha dek yanup gitdi. Taşradan kimseye zarar isâbet itmeyüp, câriyeleri

²⁵⁹⁴ *Allâhu azîmü's-şân V : Allâhu azîmü's-şân hazretleri Y*

mahalleye kaçup, ancak Sultân bir başıyla arabaya girüp, harem-i hümayûna cân atup pâdişâha vesâ'ir ümmet-i Muhammed'e birez hüzn ârız oldu.

Ve yigirminci Çehâr-şenbih gün, mahbûs Bolı Beği Zor Mustafâ Paşa kapu arasına konulup vakt-i zevâlde Alay Köşkü'de huzûr-ı hümayûna ihzâr, “Ben sana mansıb virdim ise, var zulm ile memleketimi yık, re‘âyâ fukarâsın ber-bâd eyle mi dirim” buyurup, nazargâh-ı pâdişâhîde katl olundu. Mansıbı taraf-ı mîrîden zapt olunup, voyvoda nasb olundu.

Belgrad üzerine gidilmeden ferâgat ve Erdel tarafına azîmete sebep

Tatar Han hazretleri düşmen diyârında dil aldırup, kâfir ahvâlin su‘âl eyledikde, “Osmanlı Askeri Belgrad'a gider memleketleri hâlîdir, biz Erdel içinden yürüyüp Eflak ve Boğdan'ı zapt ve re‘âyâsın önümüze katup, Bucak'a varınca ol diyârı aluruz. Osmanlı Askeri işidüp Belgrad'dan dönüp bunca Balkanları aşup üzerimize gelinceye dek, biz nehr-i Tuna'yı karşı geçüp, Edirne ve İstanbul etrâfın gâret ü hasâret ve azîm şaşgunluk viririz ve üstümüze geldükleri hinde cümle re‘âyâ bizden tarafa olur, mukâbil oluruz. Gâlib gelürsek dem bizim dem, mağlûb olursak dünyâda nâmımız söylenür ve illâ Osmanlı Erdel üzerine giderler ise, biz varup Belgrad'ı muhâsara ve dikkat idüp alabilürsek bi'l-cümle Rûm-ili bizim olur” deyü ittifâkların takrîr eyledi.

Han-ı gayyûr dahi bi-eyyi vechin-kân Belgrad'ı Allâh'a emânet eyleyüp, siz asâkir-i İslâm ile Rusçuk'a gelüp, Tuna'dan karşı Eflak yakasına geçüp, Erdel üzerine gitmemiz lâzımındandır. Düşmen karşı gelürse mukâbil olup döğüşürüz²⁵⁹⁵, bozarsak memâlik-i Erdel bi'l-külliyeye muzâfâtıyla zapt ve guzât-ı İslâm kesret-i mâl-ı ganâyime müstağrak kılınur. Bundan kat‘-ı nazar Erdel memleketi Nemçe yedine gireliden berü, kal‘alarına Nemçe askeri doldurup, bi'l-külliyeye teshîr ve askerin anda kışladup, mecma‘-ı küffâr olmağın serhadd-i İslâm'a gönderdüğü taburların anda birikdirir olmuşidi. Mâ-dâmki memleket-i Erdel zapt olunmadıkça memâlik-i sâ'irenin zaptı mümkün olmaduğın, Bucak'dan kühüyle yazup, Âstâne'ye arz eyledi.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Şenbih gün, pâdişâha vezîr-i a‘zam otağında ziyâfet idüp, bir post-ı semmûr ve bir şammâme anber ve dört boğça dîbâ pîş-keş virüp, cümle vüzerâ ve ulemâ ve rü'esâ-yı asker da‘vet ve bu emirde meşveret idüp, serdâr-ı a‘zam, “Düşmen gelüp Belgrad'ı muhâsara ider ise, içinde otuz bin kadar müstahfız

²⁵⁹⁵ döğüşürüz V : döğüşürüz eğer Y

asker ve bir yıllık zahîre ve cebehânesi yetişür. Her ne denlû düşmenden tazyîk olunsalar, muhâsaraya altı ay tahammûli vardır” didikde, bi'l-ittifâk umûm asâkir-i İslâm ile serdâr-ı a‘zam Erdel üzerine gitmesi müstahsen görölüp, bu niyyet-i hayr-âfiyet üzre Fâtîha okunup, rikâb-ı hümâyûna arz eyledikde, mûcebince hatt-ı şerîf sâdır olup Hezargrad ve Şumnu yolından Rusçuk'a varılup, ictima‘-ı cünûd-ı İslâm kılındıktan sonra, Eflak yakasına mürûr ve andan Erdel'e ubûr olunmakluğa kavî-i karâr virilüp, yollara zahîre yığılmak ve Rusçuk'dan Eflak tarafına müceddeden cîsr binâsına şedîd mübâşirler ta‘yîn ve Belgrad kal‘asından dört kolonborna ve iki humbara havanı ve kırk şâhî darbuzen kaldırılup, mu‘netiyle tombazlara tahmîl ve Yerköyü'ye îsâl itmeğe topcı Ocağından bir çorbacı gönderilüp, mukaddem ilerü giden paşalar ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa Belgrad'da cem‘iyyet itmek fermân olundu. Tekrâr Edirne'den dolaşılmayup, ordu-yı hümâyûn civârında vâkı‘ Yahşıifakîh nâm mahalde Yıkıkağaç kurbunda bir ağaç köprü yapılup, asâkir-i İslâm Çukurçayır'a geçmek emr olundu.

Ol gün Menteşe sancağına mutasarrıf Murâd Paşa yeğeni Ahmed Paşa otak önünde alay gösterüp huzûr-ı hümâyûnda kaftan giydi.

Menâkıb ve nefy-i Mısırî Efendi

[199b] Burusa'da mütemekkin, meşâyih-ı izâmdan Mısırî Mehmed Efendi, “rızaen-li'llâh sefere giderim” âvâzesin koyuvirmeğin, mürîd ü sükkân-ı şehirden Azîz Yemez ile ma‘an gidelim, bir ulu gazâdır keşf ü kerâmet eyledi. “Ganîmetde bile bulunalım” deyüp, iki yüz miqdârı âdem başına cem‘ olduğu, Devlet-i Aliyye'ye mün‘akis olıcak, selefde bunun misilli şeyhler mürîdleri çoğaldup kesret-i cem‘iyyetden hurûc da‘vâsından dem urup, def‘-i cem‘iyyet idinceye dek²⁵⁹⁶ niçe kanlar döküldüğü kütüb-i târîhlerde mestûr olmağın, îkâz-ı fitne ihtimâliyle def‘-i mezâhim-i cem‘iyyet idüp, hemân “Bursa'da oturup du‘â-yı hayrda olası” mazmûnıyla, vârid olan hatt-ı hümâyûn ile Hâssa Silahşor Arab Beşîr Ağa gönderilüp vardukda, “Bizi seferden alıkomaya sebep olan kendü kâfir avreti boş. Ben mîrîden bir şey istemem ve azîmetden dahi dönmem” dediğin gelüp haber virdikde, elbette yerinde otursun sonra kendü bilür cevâbıyla tekrâr gönderilüp, varup Tekfurdağı'nda buldı ve bir vechile döndüremeyüp Edirne'ye karîb yere dek ma‘an gelürken haber virdi. Başda olan devletlülerin yeri pireleyüp korkuya düşdiler, orduda ve şehirli miyânında bir azîm güft ü gû “Mısırî

²⁵⁹⁶ dek V : değin Y

Efendi gelüp, ser-i kârda olan devlet hâ'inlerin bir bir varup pâdişâha söyleyecek imiş” deyü, yer yer cem'iyet üzre olup gelmesine muntazır oldılar.

Egerçi pâdişâh hazretleri, “evvel-emirde gelüp, du'âsın alup, sefere gitsün” buyurmuşlar iken, ulemâ [vi] vüzerâ ilkâsıyla, vezîr-i a'zam, “Eğer bu gelürse bir fitne-i azîmin zuhûrına sebep olur, ben gendümden geçdim ancak efendime acırım” deyüp, her ne didi ise didi tahvîl-i kulûb-ı pâdişâhî idüp girü çevrilmesine Küçük Mîrâhûr Dilâver Ağa karşı gönderilüp, İskender köyünde buluşup fermânı teblîğ eyledi.

Yine azîmetinden dönmeyüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi altıncı Salı gün Edirne'ye gelüp, Sultân Selîm Câmi'i'ne inüp, mihrâb yanında oturup, “Öyleden sonra va'z ideriz ve andan pâdişâha buluşup, sefere gideriz” didi. Halk câmi'in etrâfın alup, içerü girilmez oldu. Tekrâr vezîr-i a'zam, “Eğer bu bugün nefy olunmayup öyleye kalursa, *vallâhü'l-Azîm* gulgule olur” deyü telhîs eyledikde, Limni cezâresine nefy olunmak üzre hatt-ı hümayûn sâdır olup, Vezîr-i sâni Osman Paşa, “Buyurun seni pâdişâh ister” deyü, kaldırmaya me'mûr olmuş idi. “*İnşâ'allâh* öyleden sonra varalım” deyüp, hareket itmedi ve akabince bir gürûh yeniçeri ile yeniçeri ağası, “Buyurun, pâdişâh size muntazırdır” deyü, koltuklayup taht-ı revâna bindirüp, Küçük Mîr-i âhûra teslim ve kayık yolından şehirden çıkarup, Boğazhisârı'nda kapudan paşaya îsâl ve andan kal'a-bend olmak üzre Limni cezâresine gönderildi.

Ve devre-i senesi Şa'bân-ı mu'azzamın yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gününde anda fevt oldu²⁵⁹⁷, *rahmetullâhi aleyh*. Derd-mende bu gadrı idenlerin ne biri mansıplarında kaldı ve ne bir dahi râhat oldu.

Ve yigirmi tokuzuncu Cum'a gün, Mağnisa sancağına mutasarrıf Deli İbrâhîm Paşa alay gösterüp, mahall-i selâmda kaftan giydi. İrtesi şenbih gün topcı cebeci ocakları ve akabince zümre-i Bektâşiyân ile Yeniçeri Ağası Gürcü Abdullâh Ağa orduyu hümayûndan müfârekat Yanbolı yolından cânib-i maksûda azîmet eyledi. Adaletlü pâdişâh hazretleri tergîb-i ale'l-kıtâl için, kullarına mazhar-ı iltifât hareketden evvel şâh-râhda bir mürtefi' mahalle nasb olunan sâye-bâna teşrîf buyurmuşlar idi. Cümlesi önünden geçüp, yeniçeri ağası at üzerinde selâmladığı hinde yed-i hümayûnların dergâh-ı lâ-yezâl'e el kaldırıp, mansûr-ı muzaffer olmalarıçün bükâ iderek, du'â-yı hayr ile kalb-i vîrânların tatyîb eyledi.

²⁵⁹⁷ oldu V : olup Y

Ve mâh-ı Zilka'de'nün gurre-i Bâzâr gün, Karaman Beğlerbeğisi Gürcü Mehmed Paşa mükemmel kapısı ve eyâleti askeriyle alay gösterüp, hil'at ilbâs ve akabince Mîr-livâ-yı Canik Bektâş Beğ'e dahi kaftan giydirildi.

Ol gün Bosna Beğlerbeğisi Mehmed Paşa Bihke üzerine gelen bin süvâr ve beş yüz piyâde kâfiri kırıp, gönderdiği iki nefer dili bizzât söyletti ve bir nefer Nemçe dahi Varadin kurbunda giriftâr olmuşidi, birez kefare Ösek muhâfazasına geldüklerin haber viridi.

Reften-i vezîr-i a'zam be-cânib-i Erdel

Şehr-i mezbûrun ikinci Dû-şenbih gün, serdâr-ı a'zam dahi umûm sipâh-ı silihdâr müteferrika ve çavuşân ile Edirne sahrâsından kalkup, bir sâ'at mukaddem pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri dahi ke'l-evvel teşyî'-i guzât-ı muvahhidîn için ilerü azîmet ve Karacaköy'ün berü tarafında Küçükçeşme yanında vaz' olunan sâye-bâna nüzûl ve serdâr-ı zî-şân dahi alay birle mukâbele-i Şâhî'ye gelmişidi.

Da'vet-i Vezîr-i sâni Osman Paşa ile pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdükde, bi'l-külliyeye serhad umûrî sifârîş buyurılıp kürkli ve sâde iki kat hila'-ı fâhire ve Osman Paşa'ya dahi rikâb-ı hümayûn kâ'im-makâmı lığı tefvîz, ana dahi bir sevb serâserli kürk ilbâs idüp, Han ordu-yı hümayûna geldükde, teslim olunmak üzere taraf-ı pâdişâhîden mazhar-ı iltifât hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ve kendü zahr-ı mübârekleriyle teşrîf buyurulmuş turuncı şala kaplı bir sevb semmûr kürk ve bir kabza mücevher deşne ve iki bin Frengî altın sardâr-ı âlî-tebâra virilüp, vedâ' olundu.

Ve yine Yuvarlak Receb Ağa Ağa yerine ve Maslûb Frenk Beğ hazînedârı Eyyûb Ağa Çavuşbaşı yerine ve Başmuhasebeci Seyyid Abdülkerîm küçük defterdâr olup, kaftan giydiler ve girüden gelecek Adana ve Mar'aş beğlerbeğileri eyâletleriyle Edirne'ye uğramayup, hemân doğru Kırkkilise üzerinden, ordu-yı hümayûna ilhâk emr olundu.

Ve on dördüncü Şenbih gün, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretleri tebdîl-i hevâ için Akpınar nâm mesîregâha teşrîf buyurup, civârına âdetâ otak-ı hümayûn kurulup gilmân-ı hâssa anda oldılar.

Yigirmi ikinci Bâzâr gün, Ağa-i Bâbu's-sa'âde-i sâbık el-Hâc İbrâhîm Ağa'nın fevti haberi gelüp, mutasarrıf olduğu iki yüz elli akça tekâ'ud ulûfe ve ta'yînâtıyla

Hazînedârbaşı Uzun Hüseyin Ağa ber-murâd olup, yeri²⁵⁹⁸ Kilârcıbaşı Ca'fer Ağa'ya ve anın yeri Sarây Kethudâsı Küçük Süleyman Ağa'ya tevcih olunup, otakda huzûr-ı hümayûnda hil'at giydiler.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirmi beşinci Çehâr-şenbih gün, külliyyet ile Edirne sarâyına hareket-i hümayûn buyuruldu. Ve hacc yolında Anes Urbânı'nın kânûn üzre surreleri emîn tarafından teslim ve bir kat dahi ziyâde taleb idüp, virilmediğinden ânu dahi kabûl itmeyüp, mahall-i avdetde hüccâc-ı Müslimîni gâret ü hasâret itmek üzre kavlı ü karâr eylediklerin, şehir-i mesfûrın yigirmi sekizinci Şenbih gün Kâ'im-makâm Osman Paşa, Hasoda kasrında pâye-i serîr-i a'lâyâ arz eyleyüp, yerli kulu ve eyâleti askeriyle Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa hüccâc-ı Müslimîn'in hıfz u hirâsetiçün Medîne-i münevvereye dek karşı varmak emr olunup, hatt-ı hümayûn ile Silahşor Sallantızâde Mehmed Ağa gönderildi.

Âmeden-i ilç-i Kalmuk

Bu hinde Kalmuk Kralı Ayuke Han'ın tarafından ubûdiyyet-nâmesiyle Sizem nâm ilçisi gelüp, şehir-i Zilhicce'nün altıncı Bâzâr gün, kâ'im-makâm paşa vesâtetiyle bağçede su kulesi zîrinde nihâde kılınan sâyebanda bisât-bûs-i padişahî şerefine nâ'il olup, Devlet-i Aliyye-i cihân-gîrlerine hulûsdan nâşî imdâdlarıçün, Tatar Han ordusuna kırk bin bârgîr ile üç bin nefer ceng-âver Nogay ve bin nefer Kalmuk askerin îsâl eylediğün arz idüp, bir sungur ve tokuz bârgîr ile nâmesin teslim eyledi. "Hemân dostlukda sâbit-kadem olsun" buyurup, hil'at ilbâs ve vilâyetine icâzet olundu.

Ve salât-ı îd-i adhâ Selîmşâh-ı Sâni Câmî'i'nde edâ olunup ve on üçüncü Bâzâr gün mukaddemâ hil'at ve şemşîr ile Tatar Han'a giden kapucılar kethudâsı Abdî Ağa ordudan gelüp, han-ı müşârûn-ileyhe mülhak-ı asâkir-i İslâm olup, ba'de'l-istişâre Erdel üzerine azîmet için, Rusçuk'dan Eflak yakasına geçilüp, hareket üzreler iken, yüz bin miqdârı Nemçe ve Macar askeri tabur ile gelüp, zemîn kenârına konup ancak Belgrad kal'ası muhafazacısından gayrı, taşrada sedd-i mümâna'at-ı küffâr idicek, guzât-ı İslâm olmaduğundan melâ'in-i düşmen-i dîn, bî-muhâbâ Çingane adasından cîsr kurup, Belgrad tarafına mürûr²⁵⁹⁹ ve Abaza Köşkü civârında taburun kondurup ve çarh-ı feleklerin dizüp, mübâşeret eylediği Sava kenârından Tuna kenârına varınca handakları tamâm oldukdan sonra, kal'a-i mezbûrî muhâsara sadedinde oldukların, taburdan

²⁵⁹⁸ yeri V : - Y

²⁵⁹⁹ mürûr V : mürûr ve ubûr Y

kal'aya kaçan üç nefer Fransızların virdiği haberi Muhâfız-ı kal'a Vezîr Ca'fer Paşa, serdâr-ı a'zama arz ve imdâda gelinmesin niyâz itmeğin, vükelâ-yı devlet ve han-ı âlî-şân ve ümerâ-yı Tatar ile müşâvere idüp, Erdel seferinden ferâgat bi'l-cümle asker-i İslâm ile Belgrad imdâdına azîmet eylediklerin, bi'l-müşâfehe rikâb-ı hümâyûna Hasoda köşkünde i'lâm eyledi.

Bâ-emr-i hümâyûn, bütün Rûm-ili'ne dahi nefîr-i âmm emirleri yazılıp, mu'accelen Belgrad'a yetişmek fermân ve Niş muhâfazasına dahi müceddeden beş yüz nefer yeniçeri tahrîr ü irsâl ve Sivas Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa dahi me'mûr oldu.

Ve on altıncı Çehâr-şenbih gün Tatar Han hazretleriyle serdâr-ı a'zam mazhar-ı iltifât birer kabza murassa' şemşîr ve bir sevb serâserli kürk ve bir kıt'a hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûn ile Mîr-i alem İbşîr Hasan Ağa gönderildi.

Ve yigirmi birinci Çehâr-şenbih gün, kâ'im-makâm paşa harem-i haseneleri sarâyında pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, mukaddemâ Basra etrâfında isyân iden Urbân üzerine me'mûr olan, Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa, on beş bin kadar guzât-ı İslâm ve sekiz pâre şâhî darbuzen ile Kuşlar kal'asına geçüp, cezâyir içinden mürûr ve nehr-i Anter kurbunda düşmene mukâbil olduğu gibi, askerde nizâm u intizâm olmamağla evvel hamlede bozulup, cümle bârgâh ve hayme [ü] hargâhı yerinde bırakup firâr eyledi. Urbân dahı, "Belki Osmanlu'nun bize alı vardır" deyü, ta'kîb itmeyüp, mâl-ı ganîmeti yağma idüp, nihâyet su bendlerin açup cezâyir-i deryâ-yı Oman'a dönüp, yol iz belürsüz olmağın, sekiz bin kadar ümmet-i Muhammed'in kimi gark-ı âb ve kimi Şehrîzor Vâlîsi Siyavuş Paşa [200a] ile giriftâr-ı A'râb olup, bakâyâ-yı asker ile paşa-yı müşârûn-ileyhe birer başları ve gözlerinden akan yaşlarıyla Bağdâd'a gelüp, mukaddemâ Urbân'dan rehin aldığı iki nefer boy beğlerin katl itdüğün rikâb-ı hümâyûna arz eyledi ve irtesi Penc-şenbih gün Silahşor Şa'bân Ağa ve dahi irtesi Cum'a gün Büyük Mîrâhûr İbrâhîm Ağa şedîd hatt-ı hümâyûn ile vezîr-i a'zama gönderilüp, bir gün evvel Belgrad imdâdına yetişmeleri tenbîh buyuruldu.

Ahvâl-i Serdâr-ı a'zam bâ-Engürüs

Bundan esbak serdâr-ı a'zam, sene-i mezbûre Zilka'desi'nin ikinci isneyn günü, nevâlegâhda taraf-ı pâdişâhîden teşrîfât-ı mülûkâne ile ikrâm ve du'â-yı hayrların alup vedâ' eyledikten sonra, iki sâ'at bir münâsib mahalde kâ'im-makâm paşa ziyâfet tertîb

ü teklîf olunmuşıdi. Şeyhü'l-İslâm²⁶⁰⁰ ve sadreyn-i kuzât ve erkân-ı devlet teşyî' için, mahall-i mezbûrda vedâ' eylediklerinde, taraf-ı serdârîden Menlâ hazretlerine beyâz ve kâ'im-makâm paşaya gülgülî çukaya kaplu semmûr kürkler ilbâs ve kalkılup alay ile semt-i merâma atf-ı inân u azîmet ve Çömlek köyüne nüzûlünde Cezâyir'den ma'zûl Ömer Paşa'ya Trabzon eyâleti ve selefi Hasan Paşa'ya Kars eyâleti tevcih olundu. Beşinci menzilde Çingâne sarâyına varılup, Yanbolı'da sâkin Tatar Sultânlarından Ahmed Giray ve Kırım Giray gelüp, serdâr-ı a'zama buluşdılar. Ol gün Beğşehir sancağına mutasarrıf Kilisli Mehmed Paşa ordu-yı hümâyûna mülhak ve sipâh u silihdâra sergi döşendi. Sekizinci menzilde Yeşiloğlu yurduna nüzûlünde Tatar Han tarafından Çerkes Beğ gelüp, asâkir-i Tatar Silistre karşısına kondukların haberin getürdi. On üçüncü menzilde ki, şehir-i mezbûrun on beşinci Bâzâr gün, Rusçuk nâm mahalle vüsûl ve tertîb-i alay fermân buyurılup mukaddemâ tavâ'if-i asker Belgrad tarafına müteveccih olup, henüz gelüp irişmeyüp ancak mevcûd bulunan paşalar ve eyâlet askeri sağlı ve sollı selâma durup, yeniçeri, sipâh-ı silihdâr, cebeci, topcı neferâtı otağa varınca dizilüp, ordu-yı hümâyûn şehrin sağ tarafına konmuşıdi, nüzûl olundu ve irtesi Dû-şenbih gün, Eflak Beği kendü tevâbi'inden birkaç âdem ile gelüp serdâra buluşup, dahi irtesi Salı gün mukaddemâ emr olunduğı üzre Belgrad'dan dört kolonborna ve iki havan ve kırk şâhî top, üsti açık kayıklar ile nehr-i Tuna'dan gelüp ordu-yı hümâyûna vüsûl buldı.

Âmeden-i Tatar Han, bâ-leşker-i Cengîziyân ve meşveret-i ubûr-ı Tuna ve reften-i Erdel

On tokuzuncı Penc-şenbih gün, o gün Adana Beğlerbeğisi Çerkes İbrâhîm Paşa eyaleti askeriyle ordu-yı hümâyûna mülhak oldu ve hayır-hâh-ı Devlet-i Osmânî ve celâdetlü Kırım hanı olan Selîm Giray Han hazretleri, yüz binden mütecâviz ecnâd-ı Tatar-ı sabâ-reftâr ile Rusçuk mukâbili olan Yerköyi sahrâsına gelüp nüzûl eyledi.

İrtesi mübârek Cum'a gün, han-ı âlî-şân hazretleri ordu-yı hümâyûna da'vet ve donanma kayıkları ve iskele gemileri irsâl, berü Rusçuk tarafına ubûr buyurdılar. İskele başında sâye-bân ve çadırlar kurulup serdâr-ı a'zam kethudâsıyla çavuşbaşı ber-vech-i mu'tâd-ı kadîm a'yân-ı devlet erkân-ı saltanat ve ağalarıyla sipâh-ı silihdâr bölükleri ve Adana ve Karaman beğlerbeğileri ve çavuşân ve müteferrikagân istikbâl, yeniçeri ve

²⁶⁰⁰ Şeyhü'l-İslâm V : Şeyhü'l-İslâm Efendi Y

cebeci ve topacı ocakları tâ iskele başından otağa gelince yemîn ü yesâr selâma durup, kemâl-i ta'zîm ü tekrîm ve alay ve mehterhâneler ile bârgâh-ı serdâr-ı a'zama nüzûl eyledi ve asâkir-i Tatar için hâzır u müheyyâ olan pilav ve zerde ve bütün büryan-ı sığır ve koyun yağma olup, serdâr-ı a'zam baş çadır önünde karşılayup, üç direkli çadıra geldüklerinde musâfaha ve mu'ânakadan sonra kılıç ve tırkeşlerin çıkarup, turuncu şala kaplı bir sevb semmûr kürk ilbâs olunup, piyâde vü süvârî otak önünden geçüp alay gösterdiler.

Sa'âdetlü²⁶⁰¹ Han hazretlerine ve ma'an gelen sultânlardan büyük oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân ve Sa'âdet Giray Sultân ve Kaplan Giray Sultân ve mukaddemâ fevt olan Azamet Giray Sultân oğlu Hüssâm Giray Sultân ve merhûm han-ı sâbık Hacı Girayzâde Sultân ve karındaşı oğlu Baht Giray Sultân ve küçük karındaşı oğlu Selâmet Giray Sultânlar için mahsûs oba ve çadırlar kurulup, sâ'ir tevâbi'ât ve mirzalara a'yân-ı ordudan her birine konak virilüp, herkes müsâfirine ikrâm ile takayyüd eylediler.

Ol gün ba'de'z-zuhr cümle erkân-ı devlet ve ocak ağaları ve ihtiyârları ve odabaşı ve çorbacıları ve mevcûd bulunan mîr-i mîrân u ümerâ ve alaybegleri ve Tatar askerinden Şirin ve Nogay ve Yaman Sadak ve Urbend oğulları vesâ'ir ihtiyârlarından vâfirî otak-ı serdârîde ahvâl-i seferî müzâkere ve müşâvereye hâzır olup, han-ı âlî-şân hazretleri feth-i kelâm idüp, "Birkaç senedir ki, Tatar askeri Âl-i Osman hazretleri askeriyle bir yere gelüp ittifâk üzere olmadıklarından, bir hizmete muvaffak olunmayup, ibâdullâha hayırlı işde bulunmadılar. *El-hamdüli'llâhi ta'âlâ* bu def'a iki asker bir mahalde müctemî' oldılar, bundan murâd dîn-i devlete lâyıf hizmetde bulunmaya ihtimâm eylemek gerekdir. Ve bu sene-i mübâreke de Erdel tarafına gitmeyi münâsib görür misiz?" didi ve serdâr-ı a'zam dahi bu vech üzere erbâb-ı müşâvereye hitâb buyurdıklarında, evâmir müzâkere olunup, ba'dehû serdâr-ı a'zam "Biz han-ı âlî-şân karındaşımız ile içerü obaya gidelim" ve Hersek hâtırına hutûr iden kelimâtı söylemek üzere ruhsat virilüp içerüye teşrîf buyurdılar. Anlar dahi söyleşüp, cümlesi ale'l-ittifâk Erdel tarafına azîmet olunmağı münâsib görüp, Han ve serdâr-ı a'zam tekrâr taşra çıkdıkda yine Han hazretlerinin savâb-dîde üzere cümlemiz ittifâkıyla, memâlik-i Erdel tarafına atf-ı inân-ı azîmet olunmaya karâr verdiklerin îrâd idüp, bunun üzerine du'â olunup Fâtiha okudılar. Ve "Nehr-i Tuna'yı kangı iskeleden mürûr ve ne tarîkden gidilüp kangı boğazdan Erdel'e ubûr olunmak münâsibdir?" deyü müşâvere olundukda,

²⁶⁰¹ Sa'âdetlü V : Sa'âdetlü ve celâdetlü Y

“Egerçi Rusçuk karşısından Yergögi'ye geçilüp gidilse, Eflak yakasında Erciş²⁶⁰² nâmında olan nehir köprüye ve ba‘zı bataklar dahi doldurulmaya muhtâc ve yollarında su‘ûbet olduğu emr-i mukarrerdir. Eflak Voyvodası vesâ’ir Erdel vilâyetin ehl-i vukûfları ihbârı üzre Rusçuk'dan on iki sâ‘at aşağı, dört menzilde varılır. Tutrakan nâm mahalden nehr-i Tuna üsti açık tâ‘bîr olunan kayıklar ile ubûr ve Erciş nâm nehr-i kebîrin yalusıyla gidilüp, Erdel yolu olan Plajen derbendinden mürûr, sekizinci menzilde Beraşov nâm boğazdan dahi geçilüp, memâlik-i Erdel'e girilmek cümleden evceh ve esheldir” deyü haber vermeleriyle, bu niyyet-i hayr-âkıbet üzre karâr-dâde olunup müşâvere dağıldı.

Ol gice Han hazretleri serdâr-ı a‘zam otağında beytûte idüp, irtesi sebt gün taraf-ı şehriyârîden âmâde olan bir sevb serâsere kaplu semmûr nîm-ten ve bir kabza murassa‘ şemşîr ve hançer ve tırkeş ve bir kıt‘a mücevher sorguç ilbâs ve bir eğerlenmiş at ve sekiz nefer sultânların her birine elvân çukaya kaplu semmûr kürkleri ve sîm raht ve rikâb ve Şâm kesmeleri ve dendenleri ile eğerlenmiş birer at ihdâ olundu ve üslûb-ı sâbık üzre alay ve mehterhâne ile iskele başına varınca, teşyî‘ ü vedâ‘ olunup, yine kayıklar ile karşı Yerköyi tarafına mürûr ve askerine revân oldılar.

Ol gün asâkir-i İslâm, bâ-husûs sipâh-ı silihdâr ocaklarına her nefere birer keyl İstanbulî dakîk ve ikişer keyl şa‘îr tevzî‘ olundu ve irtesi Bâzâr gün, elli kıt‘a üsti açık vesâ’ir iskele kayıkları Tutrakan geçidinden irsâl, Müteferrikabaşı Şahin Ağa birkaç gedikli müteferrikalar kara tarafından ve Çatrapatrizâde Mustafâ Beğ, yedi aded donanma şaykaları nehr-i Tuna'dan asker geçürmeğe me’mûr oldılar.

Ve yigirmi dördüncü Salı gün, mevcûd bulunan paşalar ve eyâlet askeri karşı Eflak tarafına geçmek üzre fermân olundu. Rûm-ili ve piyâde Arnavud ve Avlonya ve Delvine sancaklarına mutasarrıf Kaplan Paşa, Vidin tarafından bir münâsib olan mahalden nehr-i Tuna'yı geçüp, ordu-yı hümayûna mülhak olmak üzre emr-i âlî irsâl olundu ve Tuna kapudanı Ali Paşa dahi donanma-yı hümayûn sefineleriyle varup, Belgrad'da hizmet-i muhafazada olup, kethudâsı birkaç kıt‘a şayka ile Demürkapudan Belgrad'a varınca, ol havâlîyi muhafaza eylemek üzre fermân buyuruldu.

²⁶⁰²Erciş V : Ercis Y

Ol gün serdâr-ı a‘zam bu vakte dek zuhûr iden vakāyi‘i yazup, Selâm Ağası Bayram Ağa ile rikâb-ı hümâyûna bildirdi. Ve irtesi Çehâr-şenbih gün mühimmât-ı cebehâne ile topar ve tocu, top arabacı ocakları karşı geçmek fermân olundu.

Ol gün taraf-ı şehriyârîden Mîr-i âhûr-ı sâbık Taslak İsmâ‘îl Ağa gelüp, serdâr-ı a‘zama iltifâtı müş‘ir hatt-ı hümâyûn getürdi ve cebeci ocağı dahi karşı geçmek emr olunup, mukaddemâ Sofya'dan nakli fermân olunan mühimmât-ı cebehâne vüsûl buldı ve yigirmi altıncı Penc-şenbih gün dahi, yeniçeri ocağı kalkup Tutrakan geçidine doğru hareket idüp, defterhâne-i âmire vesâ‘ir aklâm defterleri Rusçuk kal‘asında emânet vaz‘ olundu. Ve tavâ‘if-i askerînin ziyâde çadır ve tecemmülât ve ahmâl ü eskâl makûlesi Rusçuk'a bırakup²⁶⁰³, gâyet salt ve sebûkbâr olmak üzere fermân buyurılıp ba‘zı sâhib-i ömr olup, sefere lüzûmı olan a‘yân için on kadar koçi arabası gitmeğe ruhsat virildi.

İrtesi Cum‘a gün, serdâr-ı a‘zam dahi umûm ordu-yı hümâyûn ile Rusçuk'dan hareket eyleyüp, Palatin menziline nüzûlünde, Muhâfız-ı Belgrad Vezîr Ca‘fer Paşa'dan dil gelüp Nemçe taburı henüz bu tarafa hareket itmeyüp, Tise nehri kenârında tecemmu‘ eyledikleri haberin getürdi. Andan dahi Köhne-esmel ve Orhan merhaleleri geçilüp, mâh-ı mezbûrun otuzuncu Dû-şenbih gün Eslepol menziline nüzûl, tavâ‘if-i asker geçmek üzere bir gün meks **[200b]** olundu. Yine ol gün Belgrad tarafından haber gelüp, küffâr-ı hâksâr sür‘at ü isti‘câl üzere Varadin'e gelüp, Belgrad'a gelmek ihtimâli olduğunu yazmışlar.

İrtesi şehir-i Zilhicce'nün ikinci Çehâr-şenbih gün, Tutrakan menziline gelinüp, geçid başına nüzûl buyuruldu. Yine ol gün Belgrad muhâfızı Vezîr Ca‘fer Paşa'nın mektûbıyla âdemîsi gelüp, hâlâ Nemçe taburı Tuna'dan mükemmel donanması ve karadan vefret ü kesret üzere askeri ve tedârük-i azîme ile yüz bin kadar melâ‘în gelüp, Zemun sahrâsına konup, nehr-i Sava üzerine Habkane adası nâm mahalde köprü binâsına mübâşeret idüp, “Sû-i kasdı Belgrad'ı muhâsara eylemekdir” deyü, arz u i‘lâm eylemiş.

İrtesi mâh-ı mezbûrun üçüncü Penc-şenbih gün serdâr-ı a‘zam geçid başına varup, askeri geçürmekde ihtimâm ve kendüleri dahi ol gün mürûr eyleyüp, ordu-yı hümâyûna nüzûl eyledi. Mukaddemâ Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa eyâletleri askeriyle doğru Belgrad'a gitmeleri

²⁶⁰³ Rusçuk'a bırakup V : bırakılıp Y

emr olunmuş iken, iktizâsı yokdur anlar dahi ordu-yı hümâyûna mülhak olmaları bâbında fermân olunmağla, bugün müşârün-ileyh İbrâhîm Paşa eyâletiyle irişüp, hemân serdâr-ı a‘zamın akabince ol dahi umûmen nehr-i Tuna'yı mürûr eyleyüp ve asker-i İslâm nehr-i Tuna'yı ubûra ibtidâ mübâşeret eyledüğü günden tokuz gün tamâmında cümle Eflak yakasına geçilmiş idi.

İrtesi Cum‘a gün kalkılup, Tebenha nâm menzile konulup, ol gün Tatar askeri olduğu mahalle karîb, nehr-i Erciş üzerine serdâr-ı a‘zam sâyebân gönderüp ve ziyâfet tertîb idüp, celâdetlü Han hazretleri da‘vet ve cümle-i a‘yân ve ocak ihtiyârları ve müşâvere erbâbı hâzır olup, küffâr-ı hâksâr nehr-i Sava'yı geçüp, Belgrad muhâsarası sû‘-i kasdı olduğu der-kâr-ı meşveret olunup, “Be-her-hâl imdâd olunmak lâzımdır, münâsib olan budur ki, Pelajen boğazından Erdel'e gitmekden ferâgat ve Tuna kenârıyla Eflak tarafından Demürkapu'ya varınca gidelim Belgrad muhâsara olunur ise, karadan ve Tuna'dan imdâd idelim. Olmadığı hâlde Erdel Tuna'nın sağ tarafında kalmış olur, mukaddemâ azîmetimiz üzre Erdel'e gitmek âsân olur” didiler. Ol fırka ki, Erdel'e ganâyim ümîdinde idiler, bu kâfîrin Belgrad üzerine gelmesi mutlak bu sene-i mübâreke bizi Erdel'e gitmekden tahvîl içündür imdi bir miqdâr asker ifrâz ve Belgrad imdâdına ta‘yîn olunsun, bizler yine azîmetimizden dönmeyüp gidilmek münâsibdir deyü, söylediler. “Fırka-i dîger ıyâzen bi'llâh Belgrad bir def‘a dahi eydî-i küffâra girerse farzan bütün memâlik-i Erdel zapt olunmuş Belgrad'a mu‘âdil olmaz ve bütün Rûm-ilinden hayır kalmaz. Münâsib budur ki girüde kalan piyâde Arnavud askeri ve Rûm-ili askeri henüz Niğbolu civârlarındadır Mahmûd Paşa sebûkbâr gelmiştir, yine bu menzilden girüye avdet ve mu‘accelen varup, Rûm-ili askerin ve Arnavud piyâdelerin birkaç paşalar ile buluşduğu mahalden girü döndürüp, Belgrad'a imdâda gitmek nâmıyla Rusçuk ve Niğbolu tarafından Tuna yalusuyla gidüp²⁶⁰⁴, Vidin'e dek varsun, münâsib olan mahalden ordu-yı hümâyûna mülhak olsun, bu tarafdaki ordu-yı hümâyûnla Tatar askeri mukaddemâ tahmîn olunan Erdel yolundan tahvîl ve Eflak yakasından Tuna yalusuyla Vidin mukâbelesine varılsun. Bu tedbîr üzre ki asâkir-i İslâm Erdel seferinden fâriğ olup, Belgrad imdâdına teveccüh olunduğı şâyi‘ olup, düşmen-i dîn bu haberden âgâh ve ihtimâl-i evvel üzre mutlak kasdı Belgrad olmayup, asker-i İslâm'ı Erdel'den tahvîl ise, ol mahallere dek zâhir olur ve haber üsteleyüp ba‘dehû iktizâsına göre hareket olunur. Fî'l-vâkı‘ Belgrad'ı muhâsara itmezse, Vidin'e

²⁶⁰⁴ gidüp V : - Y

karîb Demürkapu civârında Şebeş ve Lugoş boğazından Erdel'e girölüp, bu takdîrce hem yolumuzdan kalmamız ve hem tedbîr-i sâbık fevt olmaz ve kefare-i Erdel dahi bu hareketden iğfâle düşüp boğazları sedd itmek tedârükünde olmazlar” deyü takrîr-i mezbûr üzre ittifâk olunup, bu re'y-i müstahsen cümlelerin makbûlü ve bu vech üzre azîmete karâr virildi.

Ol vaktde Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa Rûm-ili askerin ve piyâde Arnavud askerin girü koyup, kendüsi sebûkbâr ber-vech-i müsâra‘at birkaç âdemîsiyle nehr-i Tuna'dan gelmişidi. Ol tarafa giden askere baş-buğ ta'yîn olunup, iltifâten çukaya kaplu semmûr kürk ilbâs ve irsâl olundu. Ve hemân ol gün Erciş ve Oltu ve Jey nehirleri üzerine cîsr binâsına ve Demürkapuya varınca yollar tathîrine mahsûs paşalar ve gedükli çavuşlar gönderildi.

Ve mâh-ı mezbûrun yigirminci Dû-şenbih gün mahall-i mezbûrdan kalkılup, nehr-i Erciş ayakdan köprüsiz geçilüp, Gölbaşı ve Vadmere menzilleri mürûr ve Hodi[de] ovası nâm mahalle nüzûl, bir gün meks olunup hareket Benakse ve Goroza ve Visora ve Sorba merhaleleri ve nehr-i Olt[u] kenârına konulup Niğbolu karşusunda vâkı‘ olup, Tuna'ya nâzır bir nehirdir ki, kulleye yarım sâ‘atdır. Andan dahi rihlet Kartmova dahi geçilüp, Potil menziline nüzûlünde, Muhâfız-ı Belgrad Vezîr Ca‘fer Paşa'nın tatarıyla mektûbı gelüp, kal‘a-i Belgrad mahsûr olduğu haberin virdi.

İrtesi Sadve'ye varılup, nehr-i Jey kenârında nüzûl olunup, müceddeden binâ olunan cîsrdan ubûr olundu. Ve dahi irtesi Kumistani menzili dahi tayy olunup, irtesi mâh-ı mezbûrun on altıncı Çehâr-şenbih gün Vidin kal‘ası mukâbelesinde Dey nâm menzile nüzûl olundukda, ol gün tekrâr Belgrad muhâfız Vezîr Ca‘fer Paşa vesâ‘ir mahsur olan ümmet-i Muhammed'in arz u mahzarları gelüp, mefhûmunda bundan akdem Nemçe taburı geldiğin bildirmişidi. Hâlâ ol günden berü küffâr-ı hâksâr nehr-i Sava üzerine binâ eylediği cîsrdan umûm üzre geçüp ve Belgrad sahrâsına konup bir kat handak, asker-i İslâm geleceği tarafa sahrâ tarafından cîsr-i mezbûrdan Taşburun nâm mahalde nehr-i Tuna'ya ve bir kat handak dahi, yine nehr-i Sava'dan cîsr-i mezbûrdan ve Belgrad'ın mezâristanı kenârından Belgrad tarafından dolaşıdurup yine mahall-i mezbûrda nehr-i Tuna'ya varınca iki kat handağı²⁶⁰⁵ kavuşdurup, taburı handaklar içinde kalup ve bu handakları azîm ihtimâm ile kazup ve câ-be-câ metîn tabyalar ve makaslar idüp ve üzerlerine toplar vaz‘ idüp ve Namâzgâh'dan Sava'ya

²⁶⁰⁵ handağı V : handak-ı azîmi Y

varınca metrisler alup ve bu handakları kazup itmâm idince, aslâ kal‘a tarafına iltifât itmeyüp ve top u tüfeng atmayup ve cenge mübâşeret itmeyüp tamâm on yedinci günde ki handakları tamâm buldı. “Namâzgâh tarafından elli sekiz aded balyemez topları ve otuz beş aded havan topu kurup ve askerin metrise koyup, leyl ü nehâr top ve humbara ile döğüp ve metrisi yürüdüp ceng ü harbe mübâşeret ile içdâm-ı tâmmı ve ihtimâm-ı mâlâ kelâmı vardır, bu minvâl üzre eğer birkaç gün mütemâdî olup imdâd olunmazsa, kal‘aya zafer bulmak ihtimâli emr-i mukarrerdir ve imdâd dahi ifrâz ba‘zı asker ile muhâl olup, bizzât umûmen asâkir-i İslâm ve ecnâd-ı Tatar ve livâ-yı Habîbullâh ile bu tarafa sür‘at ü isti‘câl ve gelüp bir gün mukaddem imdâdımıza irişmeğe muhtâc idüğü, arz u i‘lâma ihtiyac değildir” deyü tazarru‘ u niyâz ve haber-i muvahhiş-eser vürûd buldukda

Belgrad'n muhâsarası ve Erdel seferinden ferâgat olunup imdâda varılmasıdır

Ol gün, Tuna kenârında bir mahalle serdâr-ı a‘zam sâye-bân kurdurup, yine mu‘tâd-ı kadîm üzre emr-i müşâvere için cümle a‘yân-ı devlet ve ocak ihtiyârları husûsan hayır-hâh-ı saltanat-ı han-ı sâhib-i celâdet da‘vet ve bir yere gelüp, ittifâk-ı âlem üzre Belgrad kal‘ası mahsûr iken âher tarafa teveccüh olunmak münâsib görülmeyüp, “İmdâd-ı Belgrad cümleden ehem ü elzemdir” deyü, cevâb eylediler. Gürûh-ı ba‘zı Tatar'dan sûret-i imtinâ‘ nümâyân olunca, müsteşâr-ı müşkil-küşânın birisi, han-ı âlî-şâna tevcîh-i hitâb idüp, “Şimdiki hâlde kal‘a-i Belgrad'ı tahlîs, cümle-i umûr-ı dîniyyedendir. Celâdetlü Han efendimiz bizzât vücûd-ı şerîfleri bizimle bile olsun ve şecâ‘atlü Han hazretleri hem-inânlıkda bizimle sâbit-kadem olsun. Asker-i Tatar dahi olursa fe-bihâ, olmazsa olsun be-her-hâl İslâm olup, hayır-hâhınız olanlar Han efendimizin rızâsından çıkmaz ve bir kadem ayrılup âher yere gitmez” diyince, Vidin karşısından nehr-i Tuna geçilüp, ber-vech-i müsâra‘at Belgrad imdâdına azîmet olunmak üzre ittifâk ve Fâtîha okunup, herkes mekânlarına geldüklerinde, Han hazretleri ordusuna varup bu ahvâli der-kâr ve kendiler bi-nefsihî bu azîmete vaz‘-ı kadem-i himmet-i sâdikânelerin tahkîk itdükde, bu ahvâl sami‘a-i Tatar-ı sabâ-reftâra aks olundukda yek-dem ale'l-ittifâk;

Beyit

Her ne emr itsen şehâ fermân-berâyız

Her ne yana kim gidersen gideriz

Beyiti²⁶⁰⁶ ile gûyân ve cümlesi cân u dil ile bu tarîke pûyân olup, hemân olgün üsti açık kayıklar hâzır idi, nehr-i Tuna'yı ubûra ve karşı Vidin yakasına mürûra mübâşeret olundu.

Şehr-i mezbûrun yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün, rikâb-ı hümâyûn tarafından mîr-i alem İbşir Hasan Ağa hatt-ı şerîf ile gelüp, mehterhâne ile serdâr-ı a'zam kethudâsı sipâh-ı silihdâr ağaları karşılayup otak önüne geldükde, yeniçeri ağası ve kul kethudâsı mîr-i alem ağadan kürki ve kılıcı alup, kuşadup, mîr-i alem ağa dahi hatt-ı hümâyûnı hezâr ta'zîm ile serdâr-ı a'zama teslim ve alup baş çadıra gelinüp, bi'l-cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları otağa da'vet olunmuşidi. Hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnı re'îs efendi feth-i kırâ'at eyledi.

Sûret-i hatt-ı [201a] hümâyûn

Mazmûnında, “Bundan akdem cümle ile istişâre olunup, Erdel tarafına gitmek üzere Tutrakan nâm mahalden nehr-i Tuna ubûr olunup, lâkin düşmen-i dînin tabur-ı menhûsı Belgrad havâlîsine müstevlî olmağla, Tuna'nun karşı tarafından Erdel'i kollayarak Demürkapu'ya doğru hareket olunduğı, mektûbun ile i'lâm olunmuş. İmdi seni ve senin ile olan guzât-ı muvahhidîni *Hak Sübhânehû ve ta'âlâ* hazretlerine emânet eyledim. Sen ki, vezîr-i a'zamım ve serdâr-ı erkemim Mustafâ Paşa'sın senin her vechile emânet ve sadâkatine i'timâd olup, istiklâl-i tâmm virilmiştir. Ol tarafda olan vüzerâ-yı mîr-i mîrân vesâ'ir hayır-hâh-ı dîn [ü] devlet olanlar ile müşâvere ve sözi bir yere koyup, hüsn-i ittifâk ile def'-i mazarra-ı a'dâda ve ol havâlîde olan kılâ'ın imdâd u i'ânet ve zahîreleri irişdirilmekte, bezl-i kudret eyleyesiz ve sana bir sevb serâsere kaplu semmûr kürk ve bir kabza şemşîr-i adûv-tedmîr irsâl olunmuşdur” deyü, kâ'idesi üzere tahrîr buyurulmuş, cümlesi mazmûn-ı fermân-meşhûnına amel idüp, du'â-yı devlet-i pâdişâhîyi tekrâr eylediler. Mîr-i alem ağaya serâsere kaplu semmûr kürk ve etbâ'ına hil'at ilbâs olundu.

Ve irtesi Cum'a gün Niğbolu üzerinden giden Rûm-ili askeri dahı, Vidin sahrâsına nüzûl eyledi ve Şenbih gün Tatar askeri nehr-i Tuna'yı yeldirüp, Han hazretlerinin ağırlıklarıçün kayıklar ve kendülere donanma şaykaları ta'yîn olundu ve Dû-şenbih gün yeniçeri ocağı, geçmek fermân buyuruldu ve Salı gün cebehâne ve Tophâne ocakları ve toplar ve mühimmât ve zehâyir arabaları gice gündüz geçmek emr

²⁶⁰⁶ beyiti V : mazmûnı Y

olunup, ol gün karşu tarafda olan Rûm-ili askeriyle Mahmûd Paşa Tatar ile Vidin yakasından kalkup, mukaddeme-i ceyş nâmıyla Fethûlislâm ve Ma‘den yoluyla Semendire kal‘asına çıkan tarîķde nehr-i Morava'ya doğrı gitmek üzre ta‘yîn ve revâne olunup, sene bunda encâma irdi.

SENE HAMSE VE MÎ'E ELF

Ubûr-ı serdâr-ı a'zam be-sahrâ-i Vidin ve azîmet-i Belgrad ve firârî-i küffâr

Küllî ihtimâm ile altı günde bi'l-cümle asâkir-i İslâm ve yedinci gün ki, sene-i mezbûre Muharremi'nin gurre-i yevmü'l-erbi'âdır bi-hesâb-ı şemsiyye²⁶⁰⁷ Ağustos'un yigirmi üçüdür. Serdâr-ı a'zam dahi livâ-yı Rasûlullâh ile nehr-i Tuna'yı geçüp, Vidin sahrâsında darb-ı hıyâm nüzûl ve bakâyâ-yı asker-in cümlesi geçmek üzere menzil-i mezbûrda bir gün dahi meks [ü] ârâm buyurdılar ve ol gün Tatar Han hazretleri dahi kalkup Belgrad'a azîmet eyledi. Yine ol gün Silahşor-i Şehriyârî Şa'bân Ağa gelüp, ber-vech-i müsâra'at Belgrad'a irişmek üzere hatt-ı hümayûn getürdi. Serdâr-ı a'zam dahi ordu-yı hümayûn ile Bana yoluyla Vajne nâm palankada Belgrad'ın tarîk-i câddesine kavuşan yoldan gidilmek münâsib görülmeğ-in, üç gün ilerü Mahmûd Paşa Rûm-ili gâzîleri ve piyâde Arnavud dilâverleriyle ve bir gün sonra Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr İbrâhîm Paşa eyâleti askeriyle ve ba'zı paşavât ile ve bir gün sonra yeniçeri ağası ocak-ı Bektâşiyân ile ve anın ardınca cebehâne arabaları ve toplar ve anların ardınca serdâr-ı a'zam umûm ordu-yı hümayûnıyla, bu tertîb üzere mâh-ı mezbûrun üçüncü Cum'a gün Vidin sahrâsından kalkılup Belci Kenan köprüsüne nüzûlünde Mîr-i âhûr-ı evvel İbrâhîm Ağa gelüp, han-ı âlî-şân ve serdâr-ı a'zam bir sâ'at mukaddem Belgrad kal'asında mahsûr olan ümmet-i Muhammed'e imdâd eylemek üzere hatt-ı hümayûn-ı sa'âdet-makrûn getürdi.

Andan dahi göçilüp, Vîrâne kulle ve Vede Vaştse ve Moroviçe geçilüp, Bana nâm kasabaya nüzûl olundu. Bir ma'kûl kasaba olup, el-yevm üç minâresi ve hammâmı ve üst tarafında üç kulleli bir palankası bâkî olup, bir miqdâr muhâfız ta'yîn ve meremmât olunması fermân ve re'âyâsından harâc-ı şer'î ve öşr arâzîsinden mâ'adâ bir dürlü teklîf taleb olunmamak üzere istimâlet virildi.

İrtesi gün Belvan ovasına varıldıkda, serdâr-ı a'zam ağalarından Ayn-tâbî Mehmed Ağa²⁶⁰⁸ gelüp, bundan akdem Belgrad'a irsâl olunan hazîne nehr-i Tuna'dan selâmet ile Belgrad'a vüsûl bulduğı haberin getürdi ve irtesi andan dahi rihlet olunup Vidin sahrâsından hareket olunduğı günden sür'at ü isti'câl ile neşîb ve firâz dağlar ve taşlı ağaçlı boğazlar ve zıyk derbendler ve sa'b ve düşvâr yollardan azîm zahmet ü

²⁶⁰⁷ şemsiyye V : - Y

²⁶⁰⁸ Ağa V : Ağa kulları Y

meşakkat ile kat'-ı menâzil olunarak gelinmişdi. Vajna nâm palanka kurbunda tarîk-i câddeye mülhak ve andan Kınalıoğlu çiftliğine tamâm otuz yedi sâ'atde gelinüp, nüzûl olunmuşdi. Nehr-i Morava'nın köprüsi haydûd eşkıyâsı istîlâsından ihrâk olup, binâsına mübâşeret olunursa, yigirmi günde ancak tamâm olur hemân ilerüde olan paşalara nehr-i Morava'yı geçidinden mürûr eylemek üzere fermân olundu.

Tatar askeriyle Rûm-ili eyâleti Mahmûd Paşa ile Semendire üzerinden ve serdâr-ı a'zam ile olan asker ulu yoldan gidüp, küffâr-ı hâksâra havf u haşyet virilmek üzere ittifâk olup, irtesi mâh-ı mezbûrun onuncu Cum'a gün nehr-i Morava kenârına nüzûl olundu.

Ol gün otak-ı sadr-ı âlîde müşâvere olup, ba'de'l-yevm tertîb üzere gidilmek söylendi. Anadolu Beğlerbeğisi Vezîr İbrâhîm Paşa ile birkaç paşalar ve beğler ta'yîn ve çarkacı olmak üzere fermân buyuruldu. Ba'dehû yeniçeri ocağı bunlardan sonra toplar ve arasında birkaç paşalar ve şâhî toplar ve ba'dehû serdâr-ı a'zam gedükli müteferrika ve çavuşân ve kâtibân ve sipâh u silihdâr ocakları hareket eyleyüp ve cümle ağırlık girüde kalup, Adana Beğlerbeğisi eyâleti askeriyle ağırlık üzerine ta'yîn olundu ve zehâyir arabaları ve mühimmât-ı cebehâne ve tophâne dahi girüden gelmek üzere Karaman Beğlerbeğisi Gürcü Mehmed Paşa ve Mevlûd Mehmed Paşa ve bir miqdâr piyâde dahi yanlarına ta'yîn fermân buyurilup mahsûs her birlerine intibâh üzere hareket ve gice ve gündüz karavul eylemek emr olundu.

İrtesi şenbih gün nehr-i Morava ayakdan geçilüp, mütevekkilen ala'llâh düşmen-i dîne üzerine varılmak niyyetiyle azîmet ve Yagodine sahrâsına nüzûl ve etrâf-ı ordu-yı hümayûnun iktizâ iden mahallerine karavullar ta'yîn olundu. Morava aslında bir serî'ül-cereyân nehir olduğundan mâ'adâ Niş, Ava birkaç sular dahi munzamm olup, merhûm sadru's-şehîd Köprülüzâde senesinden gayrı vaktlarde köprüsiz ubûr olunmak mesmû' değil iken, şol mertebe az kalmış idi ki, yüklü davarın yüki ıslanmayup ve piyâde asker öküz arabaları üzerinden mürûr eylediler.

Ol gice tabur-ı makhûr Belgrad'dan²⁶⁰⁹ kalkup, karşı Zemun yakasına geçüp ve köprülerin yakup gitdi deyü, gâybiden bir haber şâyi' olup, bu haberin kâyili kim idüğü her çend tecessüs ve tefahhus olundu bilinmedi.

²⁶⁰⁹ Belgrad'dan V : Belgrad üzerinden Y

Mukaddemâ Han hazretleri Semendire'ye vüsûl buldukları eyyâmda, Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa dahi Kolar palankası sahrâsına konup, Semendire'ye üç sâ'at mukâbele olmağın haberleşüp, üç bin miqdârı Tatar ve bin kadar Rûm-ili dilâverleri bir gice binüp ve ale's-sabâh tabur-ı küffâra varup, düşmen-i dînin altı yüz nefer atlu karavulı handakdan taşra bulunmağla ale'l-gafle üzerlerine hücum ve tabur tarafından ardların kesüp, kimin kelle ve kimin dil cümlesin katl ü esîr idüp ve iki sâ'at miqdârı tabur kurbunda eğlenüp, şemşîr-bâzlık ve ceng-sâzlıklar gösterüp, taburdan bir ferd taşra çıkmayup ve mukaddeme-i ceys-i İslâm geldüğün kal'ada mahsûr olan guzât-ı İslâm'a i'lân u iş'âr itdükden sonra avdet idüp, serdâr-ı a'zam nehr-i Morava'ya menziline vüsûl buldukları gün nevâlegâhda bu haber-i meserret-eser ve alınan dil ve kelleler gelüp, cümle asker-i mansûre sürûr ve hubûr hâsıl itmişidi.

Mahâzîl-i küffârın taşra bulunan hayvânâtların ve altı yüz miqdârı öküz arabasın sürüp, sabâh olup menzil-i buradan dahi hareket mu'tâd üzre asker atlanup, yemîn ü yesâr herkes kollu kolunda alaylar tertîb olunup, Batbahne'ye doğru teveccüh ü azîmet olundukda, yarım sâ'at gitmezden mukaddem Belgrad muhâfızı Vezîr Ca'fer Paşa'nın kapucılar kethudâsı Ali Ağa ve mukaddemâ tabur üzerine giden Tatar askeri mirzalarından Kadir Şâh Mirza gelüp, mektûb getürdi. Düşmen-i dîne Tatar askeriyle bi'l-cümle tavâ'if-i asker ve şecâ'atlü han-ı âlî-şân ve serdâr-ı a'zam ile kemâl-i ittifâk u ittihâd ve kal'anın imdâdına sür'at ü isti'câl üzre geldüklerin haber aldıklarında, kulûb-ı kâsiyelerine ru'b u hirâs müstevlî olup, muhâsaradan ferâgat ve münhezimen tabur-ı menhûsıyla Zemun tarafına geçmek üzre olduğın derûn-i kal'ada olan ehl-i İslâm gördükde, taşra çıkup düşmene hadden bîrûn mazarrat ü hasâret irişdürüp, vâfir dil ü baş alup bi'z-zarûrî Sava üzerinde olan köprüleri ihrâk bi'n-nâr ve yıkılıp gidüp vâfir zehâyir ve mühimmât sefineleri ahz olduğundan mâ'adâ, asâkir-i Tatar ve Rûm-ili vesâ'ir sipâhdan niçe bin atlu Zemun'a geçüp, karadan donanma-yı hümayûn sefineleri dahi Tuna'dan melâ'îni ta'kîb idüp, Varadin'e varup düşünce, vâfir kâfir darb-ı tîğ-i mücâhidîn ile ka'r-ı cahîmi makarr idinüp ve vâfiri dahi beste-i zencîr olup, tabur-ı makhûrundan igtinâm-ı mevfûr alındı haberin getürüp, bi'l-cümle a'lâ vü ednâ şâd u handân olup²⁶¹⁰ şükr-i firâvân olunmuşdur.

Mukabele-i müjde birer semmûr kürk ve beşer yüz guriş in'âm ve dirlikler ihsân olundu. Bu bâbda uhde-i şükri yerine getürmek niçe mümkündür ki, asâkir-i İslâm'ın sâ'ir

²⁶¹⁰ olup V : oldukdan sonra kat kat Y

neferât ve yeke-süvarı şöyle dursun, tevânger ve menâsıb ve katâr ve deve sâhibleri kudretleri mertebe Vidin iskelesinde tahmîl idebildikleri zahîre husûsan arpaları döğünüp kalmadığı mahal idi ki, tabur-ı küffâr yerinde karâr üzre olup asker-i İslâm dahi mukâbelesinde konup leyl ü nehâr ceng ü perhâş esnâsında davarlara otluk ve arpa tedârûki mümkün olmayup, Belgrad kapanık iskelede sefâyin yok, on konak girüsü ve sağ ve solunda şenlik yok, zahîresizlikden asker-i İslâm'ın hâli gâyet müşkil olurdu. Böyle olıcak *bi-hamdi'llâhi ta'âlâ* emniyyet ü refâhiyet ile Belgrad'a varılıp, sefâyin dahi Tuna ile girüden gelüp çârsû bâzâr açılıp, cümle ibâdullâh zehâyire ganî olup bir yüzden zarûret [201b] çekilmedi.

Fe-lillâhi'l-hamdi ve'l-minne ol gün cemî'-i asker mesrûren Batıçine'ye ve irtesi gün Hasanpaşa palankasına nüzûl, bir gün oturak olup, mîr-i alem İbşir Hasan Ağa nehr-i Tuna'dan rikâb-ı hümâyûna müjde ile gönderildi. Andan dahi kalkılıp, kat'-ı menâzil birle mâh-ı mezbûrun on sekizinci Sebt gün, Belgrad sahrâsına vüsûl, bi'l-cümle tavâ'if-i askeri piyâde vü süvârı ve derûn-i kal'ada olan guzât-ı İslâm taşra çıkup herkes bayrağı ve zümresiyle sağlı ve sollu çeşme menzilinden ordu-yı hümâyûn nüzûl eylediği mahalle varınca, serdâr-ı a'zam selâma durup, azîm tertîb alaylar ile otağa nüzûl buyurdılar.

Piyâde tüfengler ve kal'adan toplar atılıp, şenlikler oldu. Belgrad muhâfızı Vezîr Ca'fer Paşa humbara parçasından mecrûh olmağla, mahsûs koçi ve çavuşbaşı ağa gönderilüp da'vet ve otağa geldükde, serdâr-ı a'zam kemâl-i ta'zîm ile istikbâl idüp kahve ve şerbetden sonra serâsere kaplı semmûr kürk ilbâs ve ahşâm alıkönüp, ziyâfet olundu.

Eyyâm-ı muhâsarada hizmetde bulunanlara dahi Köstendil sancağına mutasarrıf Arnavud Ca'fer Paşa ve Niğbolu sancağına mutasarrıf Ali Paşa ve Ayıntâb sancağına mutasarrıf Abdülkadîr Paşa ve Esîr İbrâhîm Paşa ve Eyyûb Paşa ve on beş has ağaları ve Katana Mustafâ Paşa ve Kurd Beğ ve Sirem ve Semendire alaybeğleri ve Bosna'dan yazılan iki bin²⁶¹¹ piyâdenin başı Fazlı Bölükbaşı ve sipâh u silihdâr serdengeçdi ağaları ve üç nefer tîmârlar serdengeçdi ağaları ve zağarcıbaşı Mehmed Ağa ve Turnacıbaşı Osman Ağa ve yigirmi yedi nefer çorbacıyân ve cebecibaşı vekîli olan dört nefer çorbacıyân ve beş nefer serdengeçdi ağaları ve topcubaşı vekîli ve beş nefer çorbacıyân-

²⁶¹¹ iki bin V : iki bin nefer Y

1 topcı ve iki nefer top arabacıları ağaları ve mi‘mâr-ı kal‘a ve tercemâna hil‘atlar ilbâs ve istimâletler olundu.

İrtesi Bâzâr gün Tatar Han hazretleri ile vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ-yı ve rü’esâ-yı asâkir-i mansûre otak-ı sadr-ı âliye da‘vet ve cem‘-i meşveret ve “*Bi-avni’llâhi ta‘âlâ*” düşmen-i dîn kalkup, Varadin nâm mahalle vardığı haber alındı. Bundan sonra biz dahi karşuya geçüp ardınca gidelim mi, yohsa kal‘anın ta‘mîrine meşgûl olalım mı. Ne işlemek ve ne itmek ve ne cânibe gitmek gerekdir? Egerçi umûmen asâkir-i nusret-me’ser ile Zemun'a karşı geçildüğü hinde Varadin taraflarına varılup, ziyâde ahz-ı intikâm olunur. Lâkin nehr-i Sava'dan ubûra köprü binâsına muhtâc olup, sene-i sâbıkada olan köprünün keraste ve mühimmâtı eyyâm-ı muhâsarada kal‘aya sarf olunup, icâleten tedârûki emr-i asîrdır” deyü müzâkere olundukda, cümle-i âfiyet-endişân tedbîri üzre, hâlâ vakt-i şitâ karîb rûz-ı kâsıma kırk beş elli gün kaldı ve Belgrad kal‘ası top ve humbara darbından der ü dîvârı ziyâde rahnedâr olup, ta‘mîr ü termîmi cümleden ehemm ü evceb ve bu hâl üzre iken bıragup Varadin veya Erdel cânibine gidilürse, düşmen-i dîn ayakda ve hâlâ karîb olup ırakda değildir. Asker-i İslâm Tuna'yı geçüp, Erdel'e azîmet olunduğın haber alduğı gibi, avdet ideceginde iştibâh yokdur. Bu senelik ne hâl ise böyle bir düşmen-i kavî Belgrad kal‘asın bu mertebe bâzû-yı teshîre getürmeğe sehil kalmış iken, *bi-inâyetillâhi ta‘âlâ* yümn-i himmet-i şehriyârî ve mehâbet-i asâkir-i mansûre-i cihândârî birle halâs olundu.

Hâlâ münâsib olan budur ki, vakt fevt olmazdan mukaddem, karşı yakada olan kılâ‘-ı pâdişâhîden Temeşvar ve Köle kal‘alarına müstevfâ zâhire ve imdâd-ı asker vaz‘ olunup, bu serhadlerin ahvâline takayyüd ü ihtimâm ve umûrlarına nizâm virilmeyi Zemun tarafına geçmekden²⁶¹² evlâ vü ehemm ü enfa‘ u elzem görilüp ve külliyyet ile Zemun'a geçilüp, Varadin semtine varıldığı sûretde fasl-ı şitâ hulûl idüp, bu serhadlerin ahvâli mühmel kalup sonra tedârüküne vaktin müsâ‘id olmaması ihtimâli gâlib olmağla, ferâgat olunup zehâyir nakline kifâyet miqdârı asker ta‘yîn ve mâ‘adâ ordu-yı hümâyûnda mevcûd olan asker-i İslâm ile kal‘a ta‘mîrine ve handaklar tathîrine ve müceddeden iktizâ iden tabyalar binâsına sâhib-i devlet hazretleri takayyüd buyursunlar.

El-hamdü llâhi ta‘âlâ bu sene düşmen-i dîn havf ile gidüp, guzât-ı İslâm istek üzre kalmış iken, bu kadar nusret ile iktifâ olunmak üzre cümlesi ittifâk idüp, buna karâr

²⁶¹² geçmekden V : geçilmeden Y

virildi. İrtesi Dû-şenbih gün tabur mahallerin ve metris yerlerin ve katlâ-yı küffârın bî-hadd laşelerin ve kal'anın etrâfi geşt ü güzâr ve rahnedâr olan dîvârların ta'mîr olunacak mahallerin seyr ü temâşâyâ varılup, müşâhede vü mu'âyene olundukda, sene-i güzêştede Vezîr-i a'zam Ali Paşa zamânında Atbazarı nâm mahalde müceddeden binâ olunan yeniçeri tabyasından, Sava nehrine nâzır olan Ak-tabya'ya gelince eski hisâr dîvârı ki, altı kulle-i muhâzîdir, ol dîvâr ve kulleleri ve mezbûr tabyaların birer tarafını darb-ı dâne-i top ile hedm ve taş ve toprağın handaka döküp handakları doldurmuş, mezkûr dîvâr ve tabyaların üzerinde vâkı' düşmen olıcak ve işe yarar ve kullanılıp atılacak bir top kalmayup, bu fursatta melâ'in-i hâsirîn metrislerin yürüdüp, asıl kal'a handakında olan parmaklıklara kırk elli hatve yer kalup, *ıyâzen billâh* sehl ikdâm kalmış iken, lûtf-i Hakk ile ber-araf olmuş. O gün kâfir kazduğı metrisler doldurulmaya kal'a ve tabyalar ta'mîrine mübâşeret olundu ve derûn-i kal'ada Vezîr Ca'fer Paşa olduğu mahalle varılup, yerlû kullu ağalarına dahi başka hil'atlar ilbâs ve mecrûh ve amel-mânde olanlara ocaklarının kânûnları üzre tekâ'ud ve yaralı olanlarına bahşişler virilmek üzre gedükli müteferrikalardan Kara Mustafâ Paşazâde Bekir Beğ ve defteri için Baş-muhasebeden kâtib ta'yîn olunup, herkesin hâtırı tatyîb olundu.

Keyfiyyet-i muhâsara-i kal'a-i Belgrad

Belgrad kal'asının müddet-i muhâsarası ve keyfiyyet-i ceng ü harbi ve mertebe-i ikdâm u ihtimâmı içinde mahsûr olan ehl-i vukûf ve sika kimesnelerden su'âl olunup, sıhhati üzre tahrîr olundu. Küffâr-ı hâksâr tabur-ı makhûr umûm asker-i hezîmet-eseriyle gelüp, Zemun sahrâsına konup, nehr-i Sava'dan Çingane adası tâ'bîr olunur mahalden köprü başına mübâşeret idüp, donanma-yı hümâyûn sefîneleri her ne kadar müdâfa'asıyla takayyüd ü²⁶¹³ ihtimâm eylemişler ise vak'a imkân olmayup, kara tarafından toplar kurup bi'z-zarûrî köprüyi binâ idüp, iki günde tekmîl ve mâh-ı Zilka'de'nün yigirmi altıncı gün Belgrad yakasına geçmiş ve Sava'dan Tuna'ya varınca bir sâ'at mahal olur handaklar kazup, yetmiş iki yere makas topları komuş ve girüden imdâd gelürse def' eylemek üzre tedârükin görüp, bir handak dahi mezârlık başından kesüp bir tarafını Tuna'ya, bir tarafını Sava'ya ulaştırup, arasında tabur ve çadırların kurup on iki günde mezkûr tabur ve handaklar kazmasına çalışup, sarf-ı maktûr eylemiş. Ba'dehû Namâzgâh tarafından Sava'ya varınca, metrisler alup dört günde dahi topların karaya karîb ve mukâbile vaz' itmeğe çitler ve sepetler siperlere çalışup ve

²⁶¹³ takayyüd ü V : - Y

kal'a hendeği mukābelesinde bir top tabyası binâ idüp, kırk sekiz pâre balyemez ve kolonborna vaz' ve metrisler önüne dahi yigirmi dört kıt'a havan topların tertîb itdükden sonra, bir gice metrise girüp, ale's-sabâh top u tûfeng ve humbaralar ile kal'ayı döğmeğe mübâşeret eylemiş.

Bu zikr olunan metris ve topların Namâzgâh kurbunda yalnız bir koldan yapışup ve ufak defek metris ve tûfeng cengin çendân itmeyüp, hemân bî-ârâm gündüzlerde top ve gicelerde humbaraya meşgûl olup, tamâm-ı dîvârlara ve tabyalara rahne vü inhidâm vâkı' oldukda, metrislerin yürütmeğe başlayup on güne dek umûmen kible tarafından olan bedenlerin hedm ve taraf taraf gedikler açılıp, top ve humbara ve envâ'-i nev-zuhûr âteşler ile derûn-i kal'ada handak ve parmaklıklara mahsûr-ı guzât-ı mücâhidîn lahza-be-lahza sâ'at-be-sâ'at taşlamağın, niçeleri şerbet-i şahâdet nûş ve ekserî zahm-nâk ü mecrûh olup, şebân-rûz sıhhatde olan gâzîler, *bi-avni'llâhi'l-Meliki'l-Mennân* yerlerinde sâbit-kadem ve uğur-ı dîn-i mübînde cân u baş ile cidd ü cehd üzre iken, zikri sebk iden üç bin Tatar ve bin nefer Rûm-ili dilâverleri tabur kurbunda vâkı' olan mûhâzda atları örölüp, piyâde kalan Tatarlar'dan bir ikisin dil alup, asker-i İslâm umûmen, han-ı âlî-şân husûsan Erdel'den tahvîl ve Belgrad'a teveccühlerin haber alup ve var kuvveti bâzûya getirüp, on yedişer altun bahşîş ile sekiz bin nefer güzîde serdengeçdi yazup ve Hersek-i seg-sıfat dest-i kalme-peyvestinden dolular içürüp, Namâzgâh tarafından atılan toplar darbından kal'anın iki mahalde dîvârı handak berâberi yıkılıp, çatma ile örülen yerden mâh-ı Muharrem'in yedinci Salı gicesi beyne'l-işâyeyn kal'anın gedik açılan mahallinden yürüyüş idüp ve gelüp parmaklıklara ve handaka ve handak mukābelesinde kal'a gediklerine dayanup, vehle-i ûlâda hücûm-ı hezîmet-lüzûmına tâkat getirülmeyüp, handak kenârına varınca ve handakdan taşra olan parmaklıktan bir miqdârı zapt ve yarım sâ'at kadar gedükler mukābelesinde olan handak kenârı tasarrufunda olup, mahsûr guzât-ı İslâm bu hâli görüp tamâm-ı gayret ve hamîyyet birle düşmenin kesret-i vefretine bakmayup, bî-tekellûf ittifâk üzre hemân cümlesi her taraftan dalkılıç kâfir alaylarına hücûm idüp, tamâm mertebe bahâdırılık ve dilâverlikler gösterüp, def'ine sa'y u ihtimâm ve sâbit-kadem olup, a'dâ-yı dîni donuz depeler gibi kırıp, parmaklıklar dibinde demed demed leş leş üzerine yığılup bu serdengeçdi kâfirine başı boş olan mel'ûn dahi ol mahalde mürd olmağla, *bi-inâyetillâhi ta'âlâ* düşmen-i dîne kesr ü hezîmet vâkı' olup ve yüzleri terslerine dönüp ve metrisleri nisfina varınca bir kılıç döşediler ki, [202a] niçe cenaral ve kapudanlarıyla asker-i menhûsunun ekserî mürd ü helâk ve tu'me-i şemşîr ve küşte-i hân-hâk olup, rivâyet-i

sahîha üzre sekiz bin neferden iki yüz ancak halâs oldılar. Bu minvâl üzre ikinci sâ'atden beş buçuk sâ'ate varınca, bir ceng-i azîm oldu ki, akreb-i ezmânda müşâhede olunmadı. Gerçi *bi-lûtfillâh* a'dâ-yı dîne rahne vü kahr-i helâk ve guzât-ı mucâhidinden dahi şehîd ve zahm-nâk olup, yine bu hâlinden sonra yine melâ'în gayretlenüp evvelkinden ziyâde âteşler saçup ve sâ'at-be-sâ'at metrislerin sürerek gedükler mukâbili olan parmaklığa karîb gelüp, ahz olunan diller, "Küffârın dahi iki azîm yürüyüşü vardır" deyü haber vermeleriyle, mahsûr mucâhidînin nisvân u sıbyân ve zu'afâsının taleb-i istimdâd ile âh-ı enînleri evc-i semâya irişüp, ân-be-ân eltâf-ı hafîyye-i Sübhâniyye nigerân iken, bu gürûh-ı zu'afânın söz ü niyâz birle du'âları, ol dergâh-ı lâ-yezâlîde hedef-i icâbet-i karîb bulup, vezîr-i a'zam ve Han hazretleri asâkir-i bî-girân ile Hızır misâl irişüp, Semendire'ye karîb geldüklerini gürûh-ı müşrikîn işidüp, kulûb-ı mekrûhlarına vehm târî oldukda, serdâr-ı küffâr olan Hersek mel'ûnun cân başına sıçrayup, hemân turvin ya'nî²⁶¹⁴ müşâvere idüp, "İşte bu mertebe içdâm itdük, müfid olmadı ve her ne denlü sa'y eyledik, şâhid-i maksûd yüz göstermedi, asker-i İslâm dahi karîb mahallere geldi, bâ-husûs Tatar askeri bilebilir egerçi taburumuz metîn yerimizde sâbit-kadem olduğumuz hâlde taşradan gelen askerin müdâfa'ası mümkün olduğu sûrette, anlar dahi mukâbelemizde metris alup, muhârebe vü mukâtele ile bizi muhâsaradan mâni' olup, bu hâl üzre birkaç gün eğlenmek lâzım gelür. Tatar askeri nehr-i Sava'yı geçüp, zahîre ve cebehânemiz karşı yakadan geçmez münkatı' olursa, üç aded düşmen beyninde kalmak lâzım gelür ki, biri sudur ve biri kal'adır ve biri askerdir. Suyı Türk donanması ve sahrâyı Tatar askeri zapt idüp, asker-i İslâm dahi mukâbelemizde bu sûrette bundan sonra bu menzilde karâr itmek âkıl işi değildir" deyü, hemân mâh-ı Muharrem'in on birinci Şenbih gicesi metrisden topların çeküp ve sabâh cümlesi dahi köprüden geçüp ve köprülerin yakup ve ağır top gemilerine ve lüzûmı olan sefinelerine bârgîrler koşup, çekebildiklerin çeküp bâkîlerin su az olmağla yedi sekiz yüz kadar zahîre gemilerine ve bir miqdâr cebehânelerine âteş idüp, ihrâk bi'n-nâr eyleyüp ve karşı yakada dahi eğlenmeyüp, firârı karâra tebdîl, mahrûm ve münhezimen yüzi karasıyla kalkup selâmet yakasın dutup, Varadin'e doğru yıkılup, Dû-şenbih gün İslankamin'e dâhil oldılar. Andan varup, Varadin'e iki günden ziyâde karâr idemeyüp, bir miqdârı Ösek'e ve Mohaç'a doğru ve bir miqdârı dahi Varadin köprüsünden Segedin tarafına geçüp, birer cânibe yıkılup müteferriğ oldılar.

²⁶¹⁴ turvin ya'nî V : - Y

Bi-hamdi'llâh katı çok zamândan berü Nemçe taburunun asker-i İslâm önünden bu vechile haybet ü hüsrân ve nuhûset ü idbâr ile firâr itdüğü müşâhede olunmadı ve kal'a mukâbili top tabyasına vaz' itdüğü top ve humbaralardan gayrı Sava'da olan köprünün iki başına on iki top ve Zemun'dan Borpeçe adasına köprü binâ idüp, andan iki başına on altı top ve Kayaburnuna üç top ve Tuna ile imdâd gelmemek için Veşençe karyesi önünde Tuna üzerinde değirmanları köprü misâl koyup, üzerlerine tokuz top kurup, mecmû'ı sagîr ü kebîr isti'mâl eyledüğü yüz on bir top olup, gülleleri on bir vakıyyeden üçer vakıyyeye varınca vezn olundu.

Ve taraf-ı düşmenden be-her yevm üçer bin top atılup, dahi mübâlağa²⁶¹⁵ eylediler. Sahîh olmak üzere yazıldı. Lâkin humbaranın ta'dâdı mümkün olmayup, toplara kıyâs olunur. Nihâyet bir gice humbarayı add eylemişler, iki bin beş yüz humbara atılduğın haber virdiler ve derûn-i kal'ada humbara isâbet eylemediği mahal az kalmışidi ve mahsûr-ı guzât-ı İslâm'dan dört bin dört yüz âdem şehîd ve mecrûh olduğu tahkîke irdi.

On iki gün handaklar kazup ve dört günde top ve sepetlerin düzüp, her gün kal'adan taşra çıkup muhârebe olunmuş. Bu sûretde eyyâm-ı muhâsara kırk dört gün ve top ve humbara ile ceng ü harbe mübâşeret eyledüğü günden hisâb olundukda, yigirmi sekiz gün muhâsara olunmuş olur ve kal'adan dahi müddet-i muhâsarada on iki bin dört yüz humbara atılup, topların adedi zapt olunmadı.

Ve serdâr-ı küffârın çasara yazduğı kâğıd tutulup, ol yürüyüş gicesinde sekiz yüz miğdâr küffâr tu'me-i şemşîr-i âteş-bâr ve avn-i Hakk ile ne mahalden yürüyüş itmişler ise münhezim olup, “esahh üzere on bin kâfir helâk oldu” demiş. Ve melâ'în on aded kalyon şeklinde büyük gemiler getirüp, Tuna üzerinde binâ eyledüğü köprüye gelince, donanma-yı hümayûn gemilerinden havf idüp, Zemun önünde te'hîr itdirmiş mezkûr gemilerin ikisinde yigirmişer ve onunda sekiz pâre demür top olup, esnâ-yı muhârebede birisi ahz olunup, Belgrad önünde durdı, birkaçı dahi gark deyü, işidildi.

Donanma-yı hümayûnun Belgrad'da bulunduğı isâbet olup, azîm imdâd u i'ânet idüp, Tuna Kapudanı Ali Paşa'nın merdâne vü dilîrâne hizmet eyledüğü mütevâtirdir. *Cenâb-ı Bârî ta'âlâ* hazretlerinin eltâf-ı hafiyesinden müşâhede olunan ahvâldendir ki, küffâr taburı Zemun'a gelüp, Sava üzere cîsr binâsına mübâşeret eyledüğü gün donanma-

²⁶¹⁵ mübâlağa V : tahsîl Y

yı hümâyûn Tuna tarafından ve karadan Köstendil sancağına mutasarrıf Arnavud Ca'fer Paşa ve has ağaları Selânik ve Üsküb taraflarından gelen bâzergânlardan ceng ü harbe kâdir dört beş bin miqdârı âdem Edirne'den irsâl olunan hazîne kal'aya dâhil olmuş, bundan akdem düşmenin tabur-ı menhûsı Zemun'dan kalkup, cümle mühimmâtın tahmîl eylediği büyük gemilerin ve fırkatelerin çekdürüp, Varadin'e giderken, donanma-yı hümâyûn sefineleri dahi ta'kîb iderek Varadin'e karîb mahallere dek varup, bir miqdâr dil ve baş ve yüzden mütecâviz zehâyir kayıkları ve bir miqdâr gülle ve humbara ve kâraste yüklü çam gemileri²⁶¹⁶ bırakdurup mansûren avdet ve mâh-ı Muharrem'in altıncı Bâzâr gün gelüp, Belgrad önünde azîm şenlikler eyleyüp, ikrâmen Tuna Kapudanı Ali Paşa'ya çukaya kaplu semmûr kürk, vesâ'ir kapudan ve re'îslerden altmış beş nefere hil'at ilbâs olundu.

Ve Temeşvar ve Köle kal'alarında olan guzât-ı İslâm mevâcibleriçün yüz yigirmi kîse akça nukûd ve yigirmi bin keyl bugday ve üç yüz araba un ve bir miqdâr tuz ve arpa tedârük olunup ve birez akça dahi virilüp, ol tarafda re'âyâdan mümkün olduğu üzere nukûd akça ile zehâyir mübâya'a ve kal'alara vaz' olunmak üzere sipâriş olunduktan sonra, tahmîlleriçün ordu-yı hümâyûn'da mevcûd olan mîrî ve mekkârî develerden gayrı serdâr-ı a'zam, vesâ'ir vüzerâ ve eyâlet paşalarından ve yeniçeri ve cebeci ve sipâh-ı silihdâr ocaklarından ve a'yân-ı devlet ve ehl-i menâsıbdan tahammüllerine göre develer sâliyâne olunup, iki binden mütecâviz deve ve dört yüzden mütecâviz araba ihzâr ve mâh-ı mezbûrun yigirmi yedinci Dû-şenbih gün karşı Pançova'ya geçirilüp muhâfaza ve îsâliçün Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa eyâleti ve piyâde vü süvâr Arnavud Askeriyle başbug ta'yîn ve Adana Beğlerbeğisi Çelebi İbrâhîm Paşa eyaleti askeri ve Niğbolu sancağına mutasarrıf Ârif Ali Paşa ve Avlonya sancağına mutasarrıf Arnavud Kaplan Paşa kapuları halkıyla ve yeniçerinin atlu serdengeçdilerinden bin nefer ve sipâh-ı silihdâr bölüklerinden bin nefer cebeci ve topcı ocaklarından kifâyet miqdâr ifrâz ve Tatar askerinden ancak kapu kulu ile celâdetlü Han hazretleri Belgrad'da kalup, Kagalgay Sultân Sa'âdet Giray Sultân ve ümerâ ve mirzayân vesâ'ir asâkir-i Tatar bi'l-cümle elli altmış bin süvâr piyâde, me'mûren ol gün nehr-i Tuna'yı kayıklar ile mürûr, karşı Temeşvar tarafına ubûr itdirilüp ve dergâh-ı âlî yeniçerilerinden beş yüz nefer Temeşvar ve üç yüz nefer Köle kal'asında muhâfazada olmak üzere ta'yîn ve Haleb sancağının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve sipâh-ı silihdâr

²⁶¹⁶ gemileri V : gemileri yek-pâre Y

serdengeçdileri ve Fındık Mehmed²⁶¹⁷ Paşa geçen seneden berü Temeşvar kal'ası muhâfazasında kalmışlar idi, ihrâc olunup yerine Karaman eyâletinin zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve bu yıl yazılan sipâh-ı silihdâr serdengeçdileri ve Kangırı sancağına mutasarrıf Bağdâdlı Kara Mehmed Paşa ta'yîn ve bile koşulup, Temeşvar'a gönderilüp ve Temeşvar muhâfazasında olan Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya beş bin guruş ve Ömer Paşa'ya bin guruş taraf-ı mîrîden virildi ve Temeşvar muhâfazasına ta'yîn olunan asker ve zehâyir ve ulûfelerin getürüp îsâl ve andan Köle'ye varup, anın dahi zahîre ve mevâciblerin teslîm eyledikten sonra Vetrani didikleri mel'ûn, bir miqdâr küffâr ile Erdel'de olmağla câ'iz ki, vardukları semtlere karîb yerde buluna, fırsat el virirse ol la'înin üzerine mi olur ve yâhud düşmenin sâ'ir yerlerine mi olur mümkün mertebe katl ü esr ü nehb ü gâret ü tahrîb-i bilâd ile a'dâya îsâl-i mazarrat ü hasâret itmek üzre tenbîh ü te'kîd olundu.

Mâh-ı Safer'in beşinci Salı gün Belgrad muhâsarasında küllî hizmetleri sebkât iden Köstendil sancağına mutasarrıf Arnavud Ca'fer Paşa'ya Avlonya sancağı dahi zamîme ve Esîr İbrâhîm Paşa'ya Alâ'iyye sancağı tevcîh buyuruldu. İrtesi gün kul kethudâsı Mehmed Ağa tekâ'ud ihtiyâr idüp, hacc-ı şerîfe gitmek üzre izin virilüp Belgrad kal'asında muhâsarada bulunan Zağarcıbaşı Mehmed Ağa'ya kul kethudâlığı ve Saksoncu Mahmûd Ağa zağarcı ve muhzır, Çalık Mehmed Ağa Saksoncu nasb olundu. **[202b]** yedinci Penc-şenbih gün Kurs Kralı Tökeli İmre, ordu-yı hümâyûna gelüp serdâr-ı a'zama buluşup, serâsere kaplu semmûr kürk ve on nefer âdemlerine sâde hil'atlar ilbâs olundu. Ve Belgrad'da meks olunduğu eyyâmlarda Katana Mustafâ Paşa ve Tatar Sâlih Paşa ve Kurd Beğ ve serdâr-ı a'zamin bayrakları Varadin'e doğru çeteye gönderilüp, avn-i Hakk ile her gîtdikleri vaktlerde boş gelmeyüp, dil ve baş getürdiler.

Onuncu Bâzâr gün, rikâb-ı hümâyûn tarafından Hâssa Silahşor Süleyman Ağa gelüp, netîce-i ahvâl serhad haberi için hatt-ı hümâyûn getürdi. İrtesi gün Kapudan Ali Paşa Han hazretleriyle serdâr-ı a'zam Zemun bayırında ziyâfet idüp, donanma-yı hümâyûn sefîneleriyle ol havâlîde görölmeğe muhtâc olan mahaller geşt ü güzâr olundu.

On altıncı Şenbih gün, ordu-yı hümâyûn ile olan toplar²⁶¹⁸ ve mühimmât-ı cebehâne ve toplar kal'aya vaz' olunup, irtesi gün Ruşçuk kal'asında emânet konulan defterhâne ve defâtir-i sâ'ire ve hazîne mühimmâtı Edirne'ye nakl olunmak üzre gedikli

²⁶¹⁷ Mehmed V : Mustafâ Y

²⁶¹⁸ toplar V : top-ı kal'a-kûblar Y

müteferrikalardan Kiblelizâde Ali Beğ ta'yîn olundu ve yigirmi ikinci Cum'a gün Rûz-ı kâsım olup, donanma-yı hümâyûn erbâbı bu sene ziyâde zahmet çekmekle, Rusçuk'a varup, *inşâ'allâhu ta'âlâ* evvel-bahârın tedârûki görülmek üzere izin virilüp, dört kıt'a büyük kaliteler Belgrad limanında alıkondı.

Yigirmi beşinci Dû-şenbih gün, Temeşvar tarafına zahîre nakline me'mûr olan guzât dahi, imdâd-ı asker zehâyir ve hazîne koyup ve Tatar askeri Erdel memleketinde Varat ve Dobresin varoşlarına varınca ve bundan mâ'adâ iki aded varoşa dahi yağma vü gâret ü hasâret idüp, yigirmi binden mütecâviz esîr ve ganâyim-i kesîr[e] ile sâlimen avdet idüp, Yenipalanka'dan nehr-i Tuna'yı ubûr ve Kırım tarafına azîmet ve insîrâfa ruhsat virildi. Ahz olunan ganâyimden bir çift öküz, bir altun ve koyun yarım guruşa fûrûht olunduğı tevâtüre irdi ve Han hazretleri rikâb-ı hümâyûn tarafından Edirne'ye da'vet olunmağla, yigirmi sekizinci Penc-şenbih gün ordudan müfârekat ve nehr-i Tuna ile Rusçuk'a doğru azîmet eylediler.

İrte[si] gün Kagalgay ve Sa'âdet Giray Sultânlar gelüp, Belgrad'da serdâr-ı a'zama buluşup, ziyâfetden sonra birer semmûr kürk ilbâs ve birer eğerlenmiş atlar ihdâ olunup vedâ' eylediler.

Ta'mîrât-ı kal'a-i Belgrad

Egerçi bundan akdem Temeşvar ve Köle kal'alarına zahîre ve asker imdâd ve hazîne gönderildikten sonra, serdâr-ı a'zam ordu-yı hümâyûnda kalan asâkir-i İslâm ile leyl ü nehâr sa'y u ihtimâm idüp, sadme-i topdan handak berâberi rahnedâr-ı münhedim olan kebîr eski-hisâr dîvârı müceddeden tuğla ve kireç ile yapıdırılması ve mazgalları ve iktizâ iden meremmâtı Defterdâr Kirli İsmâ'îl Efendi mübâşeretıyla ta'mîr ve handakları tathîr ve bu mahalde dahi kal'anın dîvârı handak berâberi yıkılıp, binâsına sâbıkâ Semendire Muhâfızı Mahmûd Paşa me'mûr ve husûl-pezîr oldukdan sonra, eski handaklardan hâric-i kal'a kapısı kurbunda han-ı kebîr ve hammâm karşusunda mukaddemâ Atbazarı dimekle ma'rûf olan mahalde ki, Belgrad'ın cânib-i şarkîsidir müceddeden bir tabya-i metîne binâsı ehemm ü elzem olmağla, serdâr-ı a'zam kethudâsı İbrâhîm Ağa me'mûr ve yigirmi bir gün miqdârı münâvebe ile gedükli müteferrika ve çavuşân ve kâtibân-ı Dîvân-ı hümâyûn ve defterhâne ve serdâr-ı a'zam dâ'iresi ve Köstendil Vâlîsi Arnavud Ca'fer Paşa âdemleri çalışup, vücûda gelmeğın Kethudâ tabyası nâmıyla şöhret buldı.

Tekrâr metânet üzre binâsı ve yine nehr-i Sava kapısı önünde mukaddemâ binâ olunan tabya, esnâ-yı muhâsarada bi'l-küllîyye harâb²⁶¹⁹ olmağla ve iki kat taş kal'a dîvârı müceddeden ikişer kat parmaklık dizmesi ve top mazgalları ve tabyalara toprak doldurulması ve tûfengci tabyaları dergâh-ı âlî cebecileri mübâşeretle vücuda geldüğinden, Cebeci tabyası dinildi ve kal'a dîvârı üzerinde varoş tarafından Tabya-i kebîr karşısına varınca, top sepetleri örmesi ve toprak doldurulması vesâ'ir hizmetine ve Ak tabyalar önünde bir tabya-i metîne sipâh-ı silihdâr bölüklerinin neferâtı ihtimâmıyla olduğundan Bölük tabyası nâmıyla kaldı. Ve Sava tarafından Tabya-i kebîr'e varınca üçer kat cedîd şarampo parmaklıkları ve aralarına handakları kazılıp ve ikişer arşun dîvâr ve iki mahalde top tabyası ki, biri Nemçe tabyası önünde biri yine anın muhâzîsinde binâ olup ve parmaklık önleri şev toprak doldurması ve Ca'fer Paşa tabyasına toprak nakli ve kal'a dîvârının birer arşun miqdârı yüksekliği top almamak üzre kesilüp indirilmesi ve müceddeden yapılan parmaklık önleri kurşun menzili düzlenüp ve Cebeci tabyasından top ve kurşun tabyaların önlerini gözetmek üzre toprak doldurulması, Anadolu eyâletinin zu'amâ vü erbâb-ı tîmârıyla Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa me'mûr ve itmâm eyledüğünden, Mısırlızâde tabyası namıyla âlem oldu. Ve Tabya-i kebîr önünde müceddeden parmaklık ve taş dîvârları olması ve kal'a dîvârları taşradan top almamak üzre yüksek toprak doldurulması ve yine eski yeniçeri tabyasıyla Nemçe tabyası beynince müceddeden bir mahsûs humbara tabyası dergâh-ı âlî yeniçerileri neferâtına ta'yîn buyurılıp, Yeniçeri Ağası Abdullâh Ağa'nın ihtimâmıyla olmağın, Ağa tabyası dinildi.

Bu zikr olunan altı tabyalar müceddeden eski hisâr handaklarından hâric yerlerde binâ olup, bu tabyaların cümlesine muhît ü müştamil birer kat handak ve parmaklıklar dikilüp ve câ-be-câ makaslar ve köşeler binâ olup, itmâm buldı ve kal'anın kebîr handakları tathîrine cümle asker-i İslâm imeci idüp, evvelkinden ziyâde pâk oldu ve derûn-i kal'ada olan câmi'-i şerîf ve dergâh-ı âlî yeniçeri ve cebeci ve topcı ve top arabacıları ve yerli neferâtı odaları ve Ca'fer Paşa sarâyı ve zehâyiri anbârları humbaradan bi'l-küllîyye harâb itmişidi, ta'mîr olundu ve hîn-i iktizâda lüzûmı olmağla iki yüz bin çubuk ve on bin aded kazık dahi kal'aya vaz²⁶²⁰ olundu ve kal'a hâricinde dâru'l-Hadîs kurbunda olan câmi'-i şerîfî serdâr-ı a'zam kendü mâlından ta'mîr ve namâzgâh vesâ'ir varoşda olan câmi' ve mesâcid tathîr ve edâ-yı salât mümkün

²⁶¹⁹ harâb V : münhedim Y

²⁶²⁰ vaz' V : vaz' u tahmîl Y

olmayanlarının kapu ve pencereleri taş ile örüldü ve nehr-i Sava'dan Tuna'ya varınca küffâr kazdığı iki kat handaklar dolduruldu.

Mâh-ı Rebî'ülevvel'in üçüncü Dû-şenbih gün, kal'anın ta'mîr u termîmi takviyet ü istihkâmı tamâm olup, ol gün Temeşvar'dan gelen Özi eyâleti askeri ve beğlerbeğisi vesâ'ir ordu-yı hümâyûnda olan Rûm-ili ve Anadolu eyâletlerine mansıblarına gitmeğe izin virildi.

İrtesi gün kal'ada kalanların iktizâ iden hizmetleri ve neccârân ücretleri virilüp, mi'mâra in'âm u ihsân ve hil'at ilbâs olundu ve zehâyir anbârları hinta ve dakîk ve beksimad ve şa'îr ile memlû olup, bir miqdârına anbâr kifâyet itmemekle anbârlar binâ olunca, üzerlerine çadırlar kuruldu.

Ve Tuna Kapudanı Ali Paşa'nın mektûbı gelüp, "Elli kıt'a zehâyir ile memlû Tuna seffineleri girdâblardan geçüp, karîben Belgrad'a varmak üzredir" deyü yazmış.

Dahı irtesi Çehâr-şenbih gün yeniçeri ocağı ordu-yı hümâyûndan müfârekat ve Âstâne tarafına ric'at eyledi. Yine Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Ca'fer Paşa Engürüs serdârlığıyla Belgrad kal'ası muhâfazasına kemâ-fi'l-evvel ta'yîn ve serâsere kaplu semmûr kürk ilbâs ve ma'an muhâfazaya me'mûr olup, kalan paşalardan Mar'aş Beğlerbeğisi Ebûbekir Paşa ve Menteşe sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ve Kastamonı sancağına mutasarrıf Mehmed Paşa, Arab-gîr sancağına mutasarrıf İsmâ'il Beğşehirli sancağına mutasarrıf Katana Mustafâ Paşa, Çorum sancağına mutasarrıf Serhadlû Mehmed Paşa, Karahisâr sancağına mutasarrıf Kurd Beğ ve Mîr-i Titel Hüseyin Beğ, Zağarcıbaşı Mahmûd Ağa ve Turnabaşı Osman Ağa'ya hil'atlar giydirildi.

Ber-mûceb-i yoklama Belgrad'ın yerli kulları iki bin yedi yüz ve dergâh-ı âlî yeniçerileri oda elli tokuz neferât altı bin üç yüz ve cebeci bin beş yüz top arabacıları yüz ve tîmârlı serdengeçdi yüz on ve Rûm-ili eyâletinin sağ ve sol kolları ve Ohri sancağının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve piyâde vü süvâr beşlü serhadlû bi'l-cümle on beş bin kadar âdem kapanup, mezkûr neferâtın gerek yerlü ve gerek kapu kullarının mevâcibleri virildi ve yedişer aylık lahımları nısfı aynî koyun ve sığır ve nısfı akça olmak üzre ocaklarına teslîm olundu ve kal'a masârıfıçün ol havâlîde olan mukâta'ât ve cizye mâlları havâle ve on bin gurus dahi ber-vech-i nakd hazînedan virildi.

Avdet-i serdâr-ı a‘zam be-Âstâne

Serdâr-ı a‘zam serhad ahvâline gereği gibi nizâm virdikden sonra, mâh-ı mezbûrun altıncı Penc-şenbih gün rûz-ı kâsım idi, Belgrad sahrâsından²⁶²¹ kalkılıp dördüncü menzilde nehr-i Morava cisri başına nüzûl olundu. Sivas Beğlerbeğisi Bostancı Mahmûd Paşa eyâleti askeri ile cîsr-i mezbûr binâsına me‘mûr olmuşıdi, tekmîl idüp mürûr, sekizinci menzilde Niş nâm mahalle gelinüp, kal‘ası görölüp ta‘mîri ve muhâfazasına Ömer Paşa ve yeniçeri ocağından zenberekçibaşı ta‘yîn olundu. Andan dahi göçölüp tayy-i menâzil iderek on dördüncü menzilde Sofya sahrâsına nüzûl olundu.

Belgrad'dan bu menziline gelince, yol üzerinde vâkı‘ olan palankaların ta‘mîri erbâbına sipâriş ve neferâtının mevâcib ü zehâyiri altışar aylık virildi ve re‘âyâsı harâc-ı şer‘î ve öşr-i arâzîden mâ‘adâ cümle tekâlifden mu‘âf u müsellemler olmak üzere, istimâlet virildi.

Menzil-i mezbûrda, rikâb-ı hümayûn tarafından dört yüz kîse akça karşı gelüp, bir gün meks olunup kapu kullarının müstahak olduğu lezez mevâcibi ihrâc ve tevzî‘ olup, [203a] sipâh u silihdâr ocaklarına konağa gelindikçe her gün sergi olmak üzere fermân olundu.

Andan dahi hareket, yigirminci menzilde Bazarcık kasabasına nüzûlünde taraf-ı pâdişâhîden mazhar-ı iltifât, serdâr-ı a‘zam kapucılar kethudâsı Abdî Ağa gelüp, hatt-ı hümayûn şemsîr ve kürk getirüp, mu‘tâd üzere sipâh-ı silihdâr ağaları ve sadr-ı âlî kethudâsı mehterhâne ile karşılayup, otağa geldükde yeniçeri ağası ve kul kethudâsı serdâr-ı a‘zama kürki giydürüp ve kılınacı kuşadup, cümle a‘yân mahzarında hatt-ı hümayûn feth [ü] kırâ‘at olundu.

Sûret-i hatt-ı hümayûn

“Sen ki, vezîr-i a‘zamım ve serdâr-ı ekremim Mustafâ Paşa'sın, i‘zâz u ikrâm ve iltifât-ı Husrevânem ile sana istiqlâl-ı tâmm virdikden sonra, harem-i muhteremimde neşv ü nemâ bulup, kemâl-i sadâkat ve di[y]ânetine i‘timâdım olup, murâd-ı hümayûnum üzere hizmetde bulunduğundan, mazhar-ı du‘â-yı hayr-ı hıdvânem olmuşdur. Yüzün ak ve nân u nemekim sana helâl olsun ve senin ile olan vüzerâ-yı izâm ve mîr-i mîrân ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları yeniçeri sipâh u silihdâr ve cebeci ve topçî neferâtı ve zu‘amâ vü erbâb-ı tîmâr ve Rûm-ili ve Anadolu gâzîleri ve cümle

²⁶²¹ sahrâsından V : kal‘asında Y

tavâ'if-i askerînin yüzleri ak olsun. *Hak Sübhânehû ve ta'âlâ* hazretleri dâ'imâ asâkir-i İslâm'ı mansûr u muzaffer, a'dâ-yı dîni makhûr u müdemmer eyleye, âmîn.

Hâlâ esyâf-ı fâtihatü'l-eknâfımdan bir kabza murassa' şemşîr-i adû-tedmîr ve esvâb-ı mûresü'l-behcetimden semmûra kaplu ve sâde iki sevb hil'at rikâb-ı hümayûnum, kapucılar kethudâsı Abdî ile irsâl olunmuşdur, *inşâ'allâhu ta'âlâ* vüsûlünde şemşîri miyânına bend ve hila'-ı fâhiremi giyüp, tefahhur-ı mübâhât ve devâm-ı ömr ü devletim ed'ıyesine müdâvemet eylesin”.

Bundan sonra kapucılar kethudâsına serâsere kaplu semmûr kürk ve âdemlerine hil'atlar²⁶²² ilbâs olundu, andan dahi göçölüp her menzilde ulûfe döşenerek yigirmi beşinci menzilde Cîsr-i Mustafâ Paşa'ya nüzûl olunup, sipâh u silihdâr neferâtının ulûfeleri tamâm ve irtesi gün Kemalçayırı'na konulup dahi irt e gün alay ile Edirne'ye girilmek üzre fermân-ı hümayûn sâdır oldu.

İhrâk-şuden-i bakâyâ-yı sâl ahvâl be-Âstâne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin dördüncü Şenbih gün, öyleden bir sâ'at evvel İstanbul'da Ayazmakapısı hâricinde harîk vâkı' olup, hâric-i sûr leb-i deryâda olan dekâkîn ve mahzen ve Yahûdî hâne ve kömür mahzenlerin sağlu ve sollu muhterik iderek, kapan-ı dakîk yanup, şiddet-i rûzgârdan dâhil-i sûra isâbet idüp, sağ koldan gidüp mukaddem yanan mahallin kenârıyla Atbazarına ve Sultân Mehmed Câmi'-i şerîfi kenârından sıyırup, Büyük Sarâchâne ve Ârâsta ve dik aşağı Sarı Kâriz ve yeni-odalardan yetmiş beş bâb oda ve Şâh-ı Hûbân ve Menlâ Gûranî ve Murâd Paşa câmi'i tâ Avratbazarı kurbunda Çınar Câmi'i'nde nihâyet bulup ve sol koldan dahi Ağakapısı civârından geçüp, Vefâ meydânı ve Şehzâde haremi ardından geçüp, eski odalardan dört bâb oda ve civârlarında olan kapamacılar ve dik aşağı yürüyüp Aksaray köprüsünden sokağı aşup ve Langa bostânından sıyırup Cerrâh Paşa Câmi'i'nde ve Avratbazarında kavuşup, nihâyet buldı.

Bu aralıkda Hâce Hayreddîn ve Hâce Halil el-Attâr ve Papasoğlu ve Yavuz-er Sinân Beğ ve Harrâç-cı Kara Mehmed ve Hızır Beğ ve Sûhte Hatîb ve Sarı Demürce ve Kâtib Şemseddîn ve Sarı Bâyezîd ve Hâce Gıyâseddîn ve Şeyh Ebûlvefâ ve Menlâ Gûranî de-kurb-i Vefâ ve Menlâ Husrev ve Kalenderhâne ve Emîn Nûreddîn ve Sekbânbaşı İbrâhîm Ağa ve Ma'nisâlı der-kurbunda-ı Atbazarı ve Fîrûz Ağa ve Baba

²⁶²² hil'atlar V : sâde hil'atlar Y

Hâkî ve Müftî Ali ve Zeyrek ve Elvânzâde ve Voynuk Şücâ' ve Mi'mâr Ayas ve Hoş-kadem ve Dülgerzâde ve Mustafâ Beğ ve Sûfiler ve Haydarhâne ve Muhtesib ve Baba-Hasan alemleri ve türbe-i Kemâl Paşa ve Oruc Gâzî ve Kızılminâre ve Şâh-ı-hûbân der-kurb-ı Zeyrek ve Kazganî Sa'dî ve Gurbân Hüseyin Ağa ve Tahtaminâre ve Murâd Paşa ve Çakır Ağa ve Kâtib Muslihiddîn ve Hacı Bayram ve Ya'kûb Ağa ve Şîr Merd Çavuş ve Cân bâziyye ve Keçi Hatun ve Hacı Ahmed ve Hûb-yâr mahalleri bi'l-külliyeye²⁶²³ on sekiz câmi'-i şerîf ve on tokuz mesâcid ve on yedi mekteb ve on medrese ve tekve ve on bir hammâm ve on iki furûn ve sagîr ü kebîr iki bin beş yüz kırk yedi menâzil ve seksan yedi odalar ve bin yüz kırk altı dekâkîn ve yigirmi iki değirmen ve üç yağhâne ve han ve ahur-ı cân-bâzân ve Yahûdî hâneleri yüz elli tokuz ihrâk bi'n-nâr oldu.

Ve bu musîbetden sonra kerâstecilerin gün doğup, istedikleri gibi belağa mâ-belağ satmaya başladıklarında şehirli çokluk almaz olup, varup gemilerden üç yüz bahâ ile alur olduklarında, ehl-i dükkân ziyâde tama'a düşüp, hasedlerinden zinhâr gemilerden kerâste satılmayup, lâzım olan gelüp dükkânlardan almak üzre fermân çıkartmağla, *Hakk ta'âlâ* hazretleri bunların dahi başlarına bir belâ-yı âsmânî gönderüp mâh-ı mezbûrun on altıncı Penc-şenbih gicesi üçüncü sâ'atde yine Ayazmakapısı hâricinde bir kömür mahzeninden dutuşup, hâric-i sûrda sağlu ve sollu dekâkîn ve cümle kerâsteciler tâ Odunkapusına gelince yanup, andan hisâr dîvârından içerü aşup dâhil-i sûr kutucılar sûkında münkatı' olduğu sâdır olan fermân-ı hümayûn üzre, İstanbul kâdisi künhüyle yazup, rikâb-ı hümayûna arz ve bu mahalle terkîm olundu.

Zâlike takdîru 'l-azîzi 'l-alîm, şehir-i mesfûrın yigirmi yedinci Salı gün ulak gelüp Belgrad kal'asın muhâsara iden tabur-ı küffâr kudûm-ı asâkir-i İslâm'dan haybet ü hüsrân ile kalkup firâr itdükleri haberin getürüp, rikâb-ı hümayûna arz olunup, lisânen dahi söyledildikde kırk altın in'âm ile dirlik virildi.

İrtesi Çehâr-şenbih gün, Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa dahi ordudan gelüp, dünki haberleri virdi. Yigirmi yedinci Dû-şenbih gün, Şehzâde Sultân İbrâhîm tıraş olup, mâh-ı Safer'in gurresi Cum'a gün, İstanbul Kâ'im-makâmı Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa ihrâk husûsunda taksîrâtına haml olunmağın, Kıbrıs eyâleti ve selefi Kalaylıkoz Vezîr Ahmed Paşa'ya İstanbul kâ'im-makamlığı inâyet buyurılıp, lâkin gelüp dâhil oluncıya dek hükûmet itmek fermân olundu.

²⁶²³ bi'l-külliyeye V : bi'l-külliyeye ihrâk bi'nnâr Y

Yine bugün tefahhus-ı serhadd-ı asâkir-i İslâm için hatt-ı hümâyûnla Silahşor Damdelen Süleyman Ağa, vezîr-i a‘zama gönderildi ve altmış seneden berü Sırık Meydânı'nda vâkı‘ suyu kesilüp, mu‘attal kalan çeşmeğe Dâru's-sa‘âde Ağası Nezîr Ağa himmet-i bülend-i pâdişâhîle müceddeden su getürdüp, etrâfına mükellef kâr-gîr suffe ve minber ve bir taht-ı hümâyûn²⁶²⁴ ve üstüne sâye bân yaptırdığından gayrı, mukâbelesinde olan Alay Köşkü'nün dahi ziyâde suya müzâyakası olmağın kasr-ı mezbûra dahi bir lüle su ifrâz idüp, bir fiskiyeli şâdırvân ve zîrine bir sagîr havz ihdâs ve mâh-ı mezbûrun sekizinci Cum‘a gün, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerini da‘vet ve suyu salıvirüp, bu hayrât-ı celîlesin rikâb-ı hümâyûna hîbe idüp, bir mücevher maşrapa pîş-keş virdiler. Ağa-yı müşârûn-ileyh du‘â-yı hayr-ı mülûkâneye mazhar düşüp, iltifâten taraf-ı aliyye-i husrevânîden semmûr erkân kürk giydirildi.

Bu yıl Erdel seferine gidilüp, mevânî‘ zuhûrıyla ferâgat ve Belgrad'a varılup, bir iş vücûda gelmeyüp bu kadar masârıf hebâ yere telef olduğundan, serdâr-ı a‘zam kendü üzerine taksîrât haml idüp, def‘-i magzûb-ı pâdişâhîçün bir vesîle olmak üzre Rikâb-ı hümâyûn Kâ'im-makâmı Osman Paşa'ya ve şeyhü'l-İslâm efendiye ve dâru's-sa‘âde ağasına ve Silihdâr Osman Ağa'ya, Tatar Hanı taraf-ı pâdişâhîden Âstâne'ye istenmek için şefâ‘at mektûbları göndermişidi.

İrtesi şenbih gün, kâ'im-makâm paşa şeyhü'l-İslâm efendiyle harem-i hasteler bâğçesinde huzûr-ı hümâyûna gelüp, Han kullarının niçe umûr-ı tedbîr-medârı olup, bi-eyyi vechin-kân Edirne'de kışlaması müveccehdîr, rikâb-ı hümâyûnlarına da‘vet buyurmaların arz idüp, etrâfından anlar dahi yardım itmekle müsâ‘ade ve da‘vet-nâme gönderildi.

Dahi irtesi Bâzâr gün ibtidâ-yı Teşrîn-i Evvel'dir, İstanbul Bostancıbaşı Hüseyin Ağa'ya tekâ‘ud virilüp, yeri Kethudâ Nakkâş Ali Ağa'ya ve anın yeri Hâssa Haseki Rûm Mustafâ Ağa'ya ve anın yeri Hamleci Borazan Mehmed'e virildi ve İstanbul Kâdısı Şeyh Mehmed Efendi azlinden, yerine Edirne'den munfasıl Ca‘ferzâde Mehmed Efendi geldi.

Ol gün Leh eşkıyâsından beş bin atlu ve sekiz yüz piyâde ve Barabaş Kazağından dahi üç bin atlu ve dört yüz piyâde ile haberleşüp ve Barabaş hatmanının bir makbûl mu‘teberi bu cümleye baş-buğ olup, ittifâken Bender havâlîsinde vâkı‘ olan karyeleri urup tahrîb ve hasâret itmek üzre yürüdükleri, Özi Muhâfızı Serdâr Vezîr

²⁶²⁴ taht-ı hümâyûn V : taht-ı hümâyûn-ı sa‘âdet makrûn Y

Mâfer Mustafâ Paşa haber alup, yanında bulunan guzât-ı İslâm ile irişüp bir mahalde dûçâr oldukda, avn-i inâyet-i Perverd-gâr²⁶²⁵ ân sâ'atde târumâr itdüğü müjdesi [der-i] devlet-medâra arz olundu.

Mâh-ı Rebi'ülevvel'in gurreşi Şenbih gün, ordu-yı hümayûnda kul mevâcibiçün Hazîne-i âmireden dört yüz kîse akça ifrâz ve karşı gönderildi. Ol gün İstanbul'da Sekbânbaşı olan Doğramacı Mehmed Ağa'ya tekâ'ud virilüp, yeri mukaddemâ sekbânbaşılıktan ma'zûl Deli Muslı Ağa'ya tevcih buyuruldu.

Altıncı Penc-şenbih gün, rûz-ı kâsım vâkı' olup, yedinci Cum'a gün Ser-cerrâhân-ı Hâssa Nûh Çelebi'ye Karaman pâyesiyle İstanbul'un sandal damgası has virildi.

Ve Âstâne Kâ'im-makâmı Kalaylıkoz Vezîr Ahmed Paşa İstanbul'a geldiği onuncu Dû-şenbih gün, pâye-i serîr-i a'lâya arz olunup, akabince haseki ağa yediyle bir sevb serâsere kaplı hükûmet kürki irsâl olundu.

On ikinci Çehâr-şenbih gün [203b] Sultân Selîm-i Sâni Câmî'-i şerîfinde mevlûd okundu, ol gün Rûm-ili Kādı-askeri Başmakçızâde Seyyid Ali Efendi kendü matlûbı üzre azl olunup, ancak nikâbet ile kalup, mansıbı sâbıkâ sadr-ı Rûm'dan munfasıl Hekîmzâde Yahyâ Efendi'ye tevcih ve İstanbul'dan gelmek emr olundu.

Ve yine ol gün, Çukadâr-ı hâssa Ahmed Ağa'ya selefi merhûm Mustafâ Ağa mahlûlünden, yevmî iki yüz akça kapu ortası ulûfesiyle müstevfâ ta'yîn ihsân buyuruldu.

Ve on yedinci Dû-şenbih gün kapucılar kethudâsı Abdî Ağa yediyle serdâr-ı a'zama mazhar-ı iltifât hil'at ve şemşîr ile hatt-ı hümayûn gönderildi.

Âmeden-i serdâr-ı a'zam be-rikâb-ı hümayûn

Mâh-ı Rebi'ülâhîr'in gurreşi Bâzâr gün ki, Teşrînisânî'nün on tokuzudur, serdâr-ı a'zam umûm asâkir-i İslâm azîm alay ile Edirne'ye dâhil, doğru Bâb-ı hümayûna nâzil ve sancak-ı Rasûlullâh'ı alup, şeyhü'l-İslâm efendi ve kâ'im-makâm paşa sâhib-i firâş olmağın, yerine tevki'î Vezîr Elmas Mehmed Paşa ile Arz Odası'nda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, yed-i hümayûna teslîm ve andan mahalline îsâl olunduktan sonra, taht-ı âliye iclâs, "Hoş geldin yol zahmetleri, ahvâl-i serhad sefer niçedir?" buyurdukda, ibtidâ ve ile'l-intihâ vukû'âtı bir bir takrîr eyledikde, sâde ve kürkli iki kat serâsere hil'at

²⁶²⁵ Perverd-gâr V : Perverd-gâr ile Y

ilbâs ve şeyhü'l-İslâm efendiye beyâz çukaya ve tevki'î paşaya serâserli kaplu bir sevb semmûr²⁶²⁶ kürk ilbâs buyurup, vezîr-i a'zam taşra çıkup, vasat-ı meydâna varmış iken, tekrâr yalnız içerü da'vet olunup, “Yine evvel-bahârda çasar üzerine seferim vardır, bî-kusûr ve lâ-kesîr mühimmât-ı seferi mükemmel görüp ihzâr ve bir gün mukaddem hareket itmek gereksin. Ya'nî ki, bu geçen sene gibi geç hareket itdüğüne rızâ-yı hümâyûnum yokdur, eğer iktizâ ider ise ben dahi *fî-sebîli'llâh* gazâyâ giderim. Basîret üzre ol” buyurup, mazhar-ı iltifât çukaya kaplu bir sevb semmûr erkân kürk giydirüp ve miyânına bir kabza mücevher hançer ihsân, vahşetini bi'l-küllîyye izâle idüp, sürûr u hubûr ile sarâyına gitdi.

Ol gün yeniçeri ağasından gayrı yeniçeri cebeci topçı tâ'ifesine odalarında kışlayup, kusûrların düzmek üzre İstanbul'a gönderildi.

İrtesi Dû-şenbih gün defterdâr Kirli İsmâ'îl Efendi'ye küllî hizmeti mukâbelesinde Rûm-ili pâyesi virilüp, Edirne'de yeniçeri ağası vekîli olan Yuvarlak Receb Ağa füc'eten fevt oldu.

Âmeden-i Tatar Han be-meştâ-yı Edirne

Bundan akdem da'veti mutazammın vârid olan hatt-ı hümâyûn-ı mehâbet-makrûn üzre, Tatar Han el-Hâc Selîm Giray hazreteri Tatar askerinin Rusçuk'dan karşı Eflak yakasına geçürüp, Kırım'a yolladıktan sonra kendüler Şumnı ve Hezargrad ve Tırnovi yolından Edirne'ye karîb geldükleri haberi alınmağın, mâh-ı mezbûrun yedinci Şenbih gün vezîr-i a'zam ve tevki'î paşa ve defterdâr paşa, yeniçeri, sipâh-ı silihdâr ağaları ve ocak ihtiyârları nîm-râhda istikbâl ve alay ile şehre getürüp, menzil ta'yîn olunan maktûl Kethudâ Kôr Mustafâ Efendi sarâyına nüzûl itdirülüp, me'kûlât [u] meşrûbatı taraf-ı mîrîden görüldi.

On beşinci Bâzâr gün, vezîr-i a'zam vesâteti ile Serrâchâne köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, üç adım karşı istikbâl, “Hoş geldiniz, safâ geldiniz yol zahmetleri. Lâkin zahmet değildir, *inşâ'allâh* rahmetdir, dîn-i mübîn uğur-ı hümâyûnumuzda gerek sen ve gerek oğulların cân u başa bakmayup, melhûzumdan ziyâde çalışup ırz ve devlet ü dîni tekmîl idüp, ber-hûrdâr olasız. Ben sizden hoşnudum, Allâh sizden hoşnud ola ve vezîr-i a'zamım ile dahi müttefik olduğunuzdan ziyâdesiyle memnûn olup, *Hakk ta'âlâ* ittifâkdan ayırmaya” buyurup, izn-i hümâyûnlarıyla

²⁶²⁶ semmûr V : semmûr erkân Y

karşularında iclâs ve serhad umûruna müte‘allik niçe kelimâtından sonra, de‘b-i kadîm üzre kırmızı kadifeye dühte bir sevb semmûr kabanitse ilbâs ve başına cedîd kalpak üzre iki aded mücevher sorguç ve altına sengîn abâyî ve murassa‘ dîvân rahtıyla bir donanmış at ihsân, yigirmi kadar tevâbi‘lerine birer hil‘at giydirüp, mu‘azzez konağına gönderildi. Ve mukâbele-i hizmet vezîr-i a‘zam dahı, serâserli kürk ilbâs buyuruldu.

On yedinci Salı gün, pâdişâha vezîr-i a‘zam sarâyına da‘vet ü ziyâfet idüp, iki bin altun ve bir post-ı semmûr ve dört boğça akmişe-i dîbâ ve bir donanmış at pîş-keş virdikden sonra, kendülere dahi taraf-ı şâhânelerinden kürkli ve sâde iki kat serâsere hil‘at ilbâs buyurılıp, şeyhü'l-İslâm²⁶²⁷ ve sadreyn-i kuzât ve defterdâr paşa, müşâvere içün huzûr-ı hümayûna gelüp, Devlet-i Aliyye'nün îrâdı beş bin ve masrafı yedi bin kîse akça olduğın üçünci senede bir kat hazîne-ârâ yerde ziyâde sarf olunduğın îrâd-ı masraf berâber olması bir vechile mümkün olmaduğın, defterdâr paşa arz idüp îrâd-ı masraf defterin fûrâdâ fûrâdâ kırâ‘at eyledi. Bi-eyyi vechin-kân bunun bir tarîk ile yerin bulup, mîrîye müzâyaka ve fukarâyâ cevır olmamasıçün tenbîh-i hümayûn buyuruldu.

On tokuzuncı Penc-şenbih gün, Vezîr-i sâni Kâ'im-makâm Osman Paşa fevt olup, Üç Şerefeli Câmi‘i sâhasında defn olundu.

Mâh-ı Cemâziyevvelî'nin gurrei Salı gün, Edirne Menlâsı Abdullâh Efendi azlinden, yeri Mısır'dan munfasıl Çavuşzâde Mehmed Efendi'ye virilüp, Karışdırân'a geldükde fevt olmağın, Yenişehir'den ma‘zûl Tezkireci Abdurrahmân Efendi'ye tevcîh buyuruldu.

Üçüncü Penc-şenbih gün, çukadâr-ı hâssa Hısım Mehmed Ağa'ya vezâret ile Musul eyâleti inâyet olunup, Hasoda kasrında huzûr-ı azamet-mevfûrda serâsere dühte semmûr kürk ilbâs ve defterdâr paşaya mihmân kılınup, mansıbı Trabzon'a tebdîl ve kırk nefer iç oğlanı ma‘an çıkup, bölüğe kayd olundu.

Ve Tunus'dan ma‘zûl, ağa-yı Bektâşiyân-ı sâbık Cerrâh Mustafâ Paşa'ya Kars eyâleti virildi, on altıncı Çehâr-şenbih gün, Silihdâr-ı hâssa Çerkes Osman Ağa'ya haslar ile vezâret-i sâni ihsân, serâserli kürk ilbâs, vezîr-i a‘zama mihmân olup, merhûm Sultân Mehmed Han duhterlerinden Ümmî Sultân dahi tezvîc ve altı kere yüz bin gurus nikâh kılındı. Yerine çukadâr-ı hâssa Kanijeli Osman Ağa silihdâr nasb olundu, semmûr erkân kürk giydirildi.

²⁶²⁷ şeyhü'l-İslâm V : şeyhü'l-İslâm allâmetü'l-inâm Y

Tebeddülât

Bağdâd Beğlerbeğisi Ahıskalı Ahmed Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Arz-ı Rûm Beğlerbeğisi Vezîr Beğ-zade Ali Paşa'ya ve anın mansıbı vezâretle Karaman Vâlîsi Muğrulzâde Gürcü Mehmed Paşa'ya ve anın mansıbı Temeşvar'dan gelen Fındık Mustafâ Paşa'ya ve Diyâr-ı Bekr Vâlîsi Vezîr Şahin Mehmed Paşa'ya Şâm eyâleti, selefi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa'ya Girid eyâleti ve anın selefi Vezîr Fındık Mehmed Paşa'ya Hanya sancağı ve anın selefi Vezîr İspanakçı İsmâ'îl Paşa Sakız muhâfazasına, anda olan Vezîr Silihdâr Hasan Paşa Boğazhisâr muhâfazasına ta'yîn²⁶²⁸ ve anda olan Vezîr Sarhoş Yeğen Hüseyin Paşa'ya İstanbul kâ'im-makâmı ve anın selefi Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti ve vezîr-i a'zam hemşehrîsi Boz-oklu Tokmak Hasan Beğ'e Mar'aş eyâleti ve Şâmlı Abdîoğlu Mehmed Paşa'ya Van eyâleti ve Şeytan İbrâhîm Paşa karındaşı Koca İsmâ'îl Paşa'ya Sayda-Beyrut sancağı tevcih olundu.

Ve Ağrıboz muhâfazasında olan serdengeçdi sipâh u silihdâr neferâtına izin virilüp, bin altı yüz kadar âdem mevcûd bulunup, bölüğe kayd olundılar.

Cemâziyelâhir'in dördüncü Şenbih gün, Hekîmbaşı Hasan Efendi azlinden, yeri hâssa kehhâllerinden Seyyid Yûsuf Efendi'ye inâyet buyuruldu.

Yigirminci Dû-şenbih gün, Hazîne-i âmire huddâmından maktûl Arab Pûlâd Mehmed Paşaoğlu İsmâ'îl'e Özyer sancağı virilüp, taşra çıkdı. Bu hinde vükelâ-yı devlet vezîr-i a'zam sarâyında akd-i meclis-i meşveret idüp, bi'l-ittifâk²⁶²⁹ “Zarar-ı âmmdan zarar-ı hâss yeğdir” deyü, Kamanîçe kal'asının hâke berâber hedm ve Leh Kralıyla sulh-ı salâh olmak üzere rızâ gösterilüp, fetvâ dahi virilüp, pâdişâhdan dahi istîzân olunmuşiken, Rûm-ili Kâdı-askeri Yahya Efendi bir vechile kâ'il olmaduğundan mâ'adâ, dâhil-i bi'l-meclis olan Han hazretleri dahi kat'â rızâ virmeyüp, “Beni azl idin sonra kal'ayı yıkın” deyü, hedm olmasına ayak basdıkda sükûn idüp, def'-i meclis kılındı.

Bu vaktde Han hazretlerine Leh Kralı tarafından mu'ayyen ilçî gelüp, konağında buluşup, “Niye geldin, murâdınız nedir?” buyurdukda, “Rikâb-ı haniyyetinizde ke'l-evvel virilegeldüğü üzere pîş-keşimizi irsâl u îsâl itmek üzere kralım ve cumhûr-ı Leh tarafından sulha geldim” didikde, “Ya Devlet-i Aliyye tarafıyla sulh olmaz mısınız?”

²⁶²⁸ ta'yîn Y : - V

²⁶²⁹ bi'l-ittifâk V : - Y

buyurdukda, “Nemçe ve Venedikli ile üçümüz yemînlüyüz, sulh olursak ma‘an olur ve hâlâ Devlet-i Aliyye ile cengimiz cengdir. Ancak murâdımız sizinle sulh olmaktır, niçe yüz yıldan berü gâh barışdık gâh bozuşduk gâh birbirimize kafâdâr olduk. Şimdi beni mahrûm gönderme” deyüp, ayağına düşüp zârlıklar eyledikde, “Çünkü murâdınız sulhdur, Kamanîçe etrâfında Devlet-i Aliyye yedinden alup zapt eyledüğünüz Podolya ve Ukrayna memleketinde olan kılâ‘ u palankaları cümle arâzîsiyle girü²⁶³⁰ Devlet-i Aliyye'ye redd olunursa, bu minvâl üzre sulh olunur” buyurdukda, “Kralım tarafından kal‘a ve mülk virmeğe murahas değîlim” didi. “Hemân kralına var, matlûb-ı memâlik teslîm iderse, büyük ilçî çıkarup göndersün” ve illâ bir yüzden dahi sulh emr-i muhâl idüğün kat‘î cevâb eyledi. “Eğer müsâ‘ade idüp ilçî gönderirse, nerede gelüp nirede buluşsun?”, “Beni nirede bulursa ol mahalde buluşur” cevâbıyla girü yollayup, kendüler dahi bizzât Kırım'a gitmeğe taraf-ı pâdişâhiden istîzân idüp, şehir-i mezbûrun yigirmi beşinci Şenbih gün, vezîr-i a‘zam vesâtetiyle yine Serrâchâne kasrında pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, serhad ve ahvâl-i küffâra müte‘allik ve bir gün akdem ordu-yı hümâyûna irişmek üzre birez mükâleme vü tenbîh buyurdıklarından [204a] sonra avâtıf-ı aliyye-i Husrevânîlerinden gülgülî çukaya dûhte bir sevb erkân semmûr kürk ilbâs ve miyânına bir kabza murassa‘ şemşîr-i adû-tedmîr, iki tırkeş ihsân ve bend ve bile gelen küçük oğlı Kaplan Giray Sultân'a dahi ol rengde bir kürk giydirüp, iki ceblerine yüzer altun koyup me‘zûn oldu ve altına mücevher raht ile donanmış bir at dahi çekilüp, yigirmi beş nefer a‘yânına hila‘-ı fâhireler giydirildikten sonra, yigirmi yedinci Dû-şenbih gün azîmetle me‘mûr olup, ancak vezîr-i a‘zam kendü etbâ‘ıyla ma‘an teşyî‘ ve Çömlek köyünde ziyâfet idüp vedâ‘ eyledi.

Yigirmi tokuzuncı Çehâr-şenbih gün sadr-ı sâbık Çalık Ali Paşa Kethudâsı Kaftancı Mehmed Ağa'ya cebecibaşılık virilüp, selefi Ali Ağa'ya vezâret ile Mısır hükûmeti tevcih ve Mamak Köşkü kurbunda vaz‘ olunan sâyebanda vezîr-i a‘zam vesâtetiyle pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, memlekete müte‘allik her ahvâl tenbîh buyurulduktan sonra, serâserli kürk giydirildi.

Silîhdâr Ağası Gümüş Mehmed Ağa ile Başbâkîkulı Osman Ağa'nın mansıbları mübâdele olundu.

²⁶³⁰ girü V : - Y

Azl-i Vezîr-i a‘zam Mustafâ Paşa ve tevcîh-i mühr-i vezâret-i Ali Paşa

Vezîr-i a‘zam Mustafâ Paşa serhad ahvâliyle mukayyed olmayup, kendü hevâ-yı nefesine tâbi‘ olup, şebân-rûz sayd u şikâra mübtelâ olduğundan, Devlet-i Aliyye umûrî ve hizmet-i fukarâ-yı ibâdullâh mu‘attal kalduğı, pâdişâh-ı âlem-penâh hazretlerinin sem‘-i hümâyûnlarına ilkâ olunmağla, tecziye içün bir gün akdem tebdîle teşrîf buyurmuşlar idi. Bu kadar kilâb-ı tâzî ekser-bâzî ile Timurtaş tarafına gitdüğün bizzât görüp, gazab-ı pâdişâhâneleri cûş u hurûşa gelüp, irtesi mâh-ı Receb'in on yedinci Bâzâr gün ki, Mart'ın dördü idi, Büyük Mîrâhûr İbrâhîm Ağa yediyle hatem-i şerîf alınup, yine mezbûr ile sadâret-i uzmâ hatt-ı şerîfi²⁶³¹ Şâm-ı Trablus beğlerbeğisi defterdâr-ı sâbık Vezîr Ali Paşa'ya gönderilüp, geldüğü zamân mühr-i hümâyûn yed-i pâdişâhîden teslîm olunmak üzere karâr virildi.

Ol sâ‘at şeyhül-İslâm efendiyle, Vezîr-i sâni Osman Paşa da‘vet ve Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, kâ‘im-makâmlık hizmetiyle şeref-yâb ve ikisi bile birer semmûr erkân kürkleri ile ikrâm olundılar.

Ve Belgrad muhâfazasına me‘mûr olan Engürüs serdârı Vezîr Ca‘fer Paşa'dan mektûb gelüp, düşmen-i dînin Varadin kurbunda cem‘iyyetlerin arz itmekle, ol tarafın umûrıyla mukayyed ve Belgrad kal‘asının ta‘mîr ve istihkâm ve tekmîl-i mühimmât ve muhâfaza emrinde sa‘y ü dikkat üzere olmak bâbında hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn, bir kabza murassa‘ şemşîr ve serâserli kürk ve iki bin altun kendüye ve on bin altun kal‘a masârıfiyla yigirminci Çehâr-şenbih gün silahşorlarından Arab Süleyman Ağa Belgrad'a gönderildikten mâ‘adâ, Rûm-ili Beğlerbeğisi Mahmûd Paşa eyâleti askeriyle mu‘accelen kalkup, kal‘a-i mezbûre altında cem‘iyyet idüp, hâzır baş urmak üzere Silahşor Meneviş İbrâhîm Ağa ile ve Niğbolu Vâlisi Ârif Ali Paşa dahi Belgrad'a kapanmak ve Tuna Kapudanı Ali Paşa dahi küffâra gûşmâl içün âmâde olmak üze Silahşor Murâd Ağa ile şedîd evâmîr-i alıyyeler gönderildi.

Ma‘zûl Mustafâ Paşa'ya Şâm-ı Trablus eyâleti virilüp, yigirmi üçüncü Şenbih gün Edirne'den çıkup mansıbına gitmişken, kâ‘im-makâm paşa ifsâdıyla bi-emr-i hümâyûn iki kapucubaşı ta‘yîn olunup, Burgos'dan çevrilüp, yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün Edirne'ye ihzâr ve kapu arasına habs olunup, bi'l-cümle mâlî taraf-ı mîrîye kabz olundu.

²⁶³¹ ile V : - Y

Mukaddemâ ziyâde zulmünden ötüri Burusa sancağına mutasarrıf Edirneli İsmâ'îl Paşa'nın katline Kapucıbaşı Kara Bayram Ağa gönderilmişidi. Ber-mûceb-i fermân-ı âlî Burusa'da başın kesüp, ol gün Edirne'ye getürüp, endûhte-i bâb-ı hümayûn kılındı.

Bundan esbak eşkiyâ-yı Urbân'ın hareketleri arz olup, yola inerlerse haklarından gelinmek üzere sâdır olan hatt-ı hümayûn mûcebince, Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa hüccâc-ı Müslimîni Âsîhurma'da karşılayup, gereği gibi hıfz u hirâset iderek, sâlimen Şâm-ı şerîfe getürmüşidi. Lâkin Acem hüccâcının mâ-tekaddümden berü Şerîf'e ve gerek Mîr-i Hacc'a viregeldükleri avâyid-i mu'ayyeneden dahi on kat ziyâde aldıklarından mâ'adâ, Şerîf mezbûrları kendü oğluna koşup, bir ol kadar dahi oğlu aldıktan sonra, bir yaban yerden yol gösterüp ve ardlarından ta'kîb ve bin miqdâr Acem hüccâcının ancak²⁶³² aşırı kurtulup, bakâyâsın helâk ve mâlların gâret itdüklerin halâs bulan tâ'ife-i Acem'in mahzarları ve ümerâ-yı serhaddin arzları, rikâb-ı hümayûna i'lâm olundukda, Mîr-i Hacc Asâf Paşa'nın katline hatt-ı şerîf vârid olup, Kapucubaşı Mîrâhûr Hasan Ağa gönderilüp icrâ kılındı. Egerçi İsmâ'îl Paşa'nın hüsn-i hâli ve bu hizmeti vücûh-ı nâsda medh yüzünden gökçek söylendüğüne sadr-ı sâbık güclenüp, vezâret havfindan def'-i gâ'ile içün Şâm'dan azl idüp, Girid'e atmışidi.

Bu ahvâl arz-ı ma'lûm-ı pâdişâhî oldukda, yine mezkûra Şâm eyâleti ve Fındık Mehmed Paşa'ya Girid eyâleti ve İspanakçı İsmâ'îl Paşa'ya Hanya sancağı ve Silihdâr Hasan Paşa'ya Sakız muhâfazası ibkâ olundu. Sâbıkâ Belgrad kal'asına küffâr müstevlî oldukda, muhâfazaya kapanup esîr olan Rûm-ili Beğlerbeğisi Vezîr Öküzöldüren Ahmed Paşa otuz kîse akçaya kurtulup, şehri mesfûrın yigirmi tokuzuncı Cum'a gün Edirne'ye dâhil oldu.

Kâ'im-makâm paşaya tezvîc olunan Ümmî Sultân şevketlü pâdişâhın bizzât duhteri mesâbesinde olmağın, azîm cihâz ile mahalline îsâli me'zûn olup, mâh-ı Şa'bân'ın on üçüncü Penc-şenbih gün ki, şeref-i şems idi, hikmet-i İlâhî bir karlı tûfânlı günde sağdıç ta'yîn olunan nişâncı paşa ve defterdâr paşa ve yeniçeri ağası ve bölük ağaları neferâtlarıyla çavuş ve müteferrika ve erbâb-ı dîvân ile alay olup, Sultân-ı müşârûn-ileyhi sarây-ı hümayûndan alup, mekân ta'yîn olunan Beğlerbeği Câmi'si kurbunda Sinân Ağa sarâyına nâzil oldukda, sağdıç paşaya erkân kürk vesâ'ir a'yâna müte'addid hil'atlar giydirildi. Mukaddem pâdişâh hazretleriyle Haseki Sultân hazretleri

²⁶³² ancak V : - Y

sîm ü zer bezl iderek, menzil-i mezbûra teşrîf buyurmuşlar idi. Üç gice beytûte idüp, ehl-i sanâyi‘ envâ‘-i lu‘b hünelerinin izhâr ve mahâretlerine göre her biri ihsân-ı vâfire ile mesrûr-ı dil-şâd buyuruldu.

Kâ'im-makâm paşa tarafından rikâb-ı hümayûna murassa‘ hançer ve bir post-ı semmûr ihdâ idüp, on altıncı Bâzâr gün Sarây-ı âmirelerine nakl buyurdılar. İrtesi Dû-şenbih gün ağa-yı Dâru's-sa‘âde Nezîr Ağa'ya kânûn üzre Mısır'dan ulûfe ve cerâyeye ve alîk virilüp, taşra ihrâc ve yerine Haseki Sultân hazretlerinin baş ağası Ishak Ağa nasb olunup, harem-i hâssda serâserli kürk ilbâs olundu. Dügün esnâsında Belgrad muhâfazasıçün bin nefer²⁶³³ yeniçeri gönderilüp, pâdişâh hazretleri alayların sarây-ı mezbûre şeh-nişîninden seyr eylediler.

Serdârî-i Vezîr-i a‘zam Ali Paşa be-Engürüs

Vezîr-i a‘zam Ali Paşa dahi, şehir-i mezbûrun yigirmi altıncı Çehâr-şenbih gün Edirne'ye karîb geldiği istimâ‘ olunmağın, taraf-ı pâdişâhîden mazhar-ı iltifât İç Hazînedâr Ahmed Ağa hatt-ı hümayûn ve erkân kürk ve bir kabza mücevher hançer ve bir donanmış at ile karşı gönderilüp, nevâlegâhda ilbâs olundu. Cümle vüzerâ vü ulemâ ve erbâb-ı dîvân dahi nîm-râhda istikbâl idüp, şehre vâsıl, doğru bâb-ı hümayûna nâzil oldukda, şeyhül-İslâm efendi ve kâ'im-makâm paşa ile gelüp, vakt-i zuhrda Hasoda kasrında pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürdükde, “Hoş zahmetleri seni kendüme vezîr-i a‘zam vekîl-i mutlak eyledim, göreyin sadâkat üzre hizmet ve zulmden sakın re‘âyâ fukarâsın ve hizmet-i ibâdullâhı bir hoş gör gözet, kimseye rencîde olduğunda rızâ-yı hümayûnum yokdur, senin tâ evvelden istikâmet ve doğruluğun bellü olup, fukarâ-perver olduğun mesmû‘-ı pâdişâhânem olduğu ecilden, karîha-i hümayûnumdan sadâret-i uzma ihsân-ı Husrevânem olmuştur. Hayr u şerr her vukû‘âtı künhüyle arz idüp kizbden hazer eyle. Kâ'im-makâm paşa kulum yine kâ'im-makâmımdır, derûnda buğz ı adâveti giderüp ittifâkınız bir olsun ve seni Engürüs'e serdâr-ı asâkir-i İslâm itdim. Sefer tedârükin görüp, bir gün evvel hareket üzre ol ve Anadolu'da alem-efrâz-ı isyân üzre olan bir alay erâzil ü eşkıyâ türedi tâ'ifesinin bi'l-küllîyye def‘ ü ref‘i aksâ-yı murâd-ı mülûkânemdir. Bi-eyyi vechin-kân tedârükin görüp, hareketinden mukaddem nefir-i âmm ile mi olur yâhud teftişci mübâşeretile mi olur kırılmasın emr eyledim” buyurduktan sonra, bizzât yed-i hümayûnlarıyla mühr-i şerîfi eline teslim ve kürkli [ve]

²⁶³³ bin nefer V : bin nefer kadar Y

sâde iki kat zer-baft hil'at-ı fâhire ilbâs ve kâ'im-makâm paşaya serâserli ve şeyhü'l-İslâm efendiye çukaya kaplu birer kürk giydirildi.

Eyâlet-i Şâm-ı Trablus yine a'yân-ı vilâyetden Mataracızâde Arslan Ağa'ya ve eyâlet-i Bağdâd Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya ve selefi Vezîr Beğzâde Ali Paşa'ya eyâlet-i Basra ve anın selefi Vezîr Bâzârgân Halil Paşa'ya eyâlet-i Diyâr-ı Bekr virilmişiken, tekrâr Halil Paşa'ya Basra ve Ali Paşa'ya Diyâr-ı Bekr tevcih olundu. Ve hükûmet-i Mısır dahi yine Vezîr Türk Ali Paşa'ya ibkâ olunup, selefi Moralı Ali Paşa'ya Aydın ve Saruhan sancaklarıyla Ağrıboz muhâfazasına ve Şâm'dan ma'zûl Vezîr Şahin Mehmed Paşa Midillü muhâfazasına ta'yîn olunup anda olan Vezîr Tursun Mehmed Paşa Anadolu'nın sol koluna ve Genç Mehmed Paşa sağ koluna asker sürüp, eşkıyâ²⁶³⁴ teftişine me'mûr kılındılar.

Yigirmi sekizinci Cum'a gün Tatar Han Selîm Giray hazretlerini sefere da'vet-i mutazammın hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn ile cizme-bahâ beş bin [204b] altun ve bir kabza murassa' şemşîr ve kürk ve a'yân-ı Tatar içün (...) aded hil'at-ı fâhire ile büyük Mîrâhûr İbrâhîm Ağa Kırım'a gönderildi. Ol gün Edirne Bostancıbaşı Mehmed Ağa'ya ber-vech-i arpalık Kefe sancağıyla Azak muhâfazasına me'mûr olup, yine kethudâ Mustafâ Ağa nasb olundu.

Mâh-ı Ramazân'ın ikinci Dû-şenbih gün vezîr-i a'zamın tuğı çıkup, Belgrad muhâfazasına üç yüz nefer yeniçeri gönderildi ve altıncı Cum'a gün mukaddemâ kılıç kaftan ile Ca'fer Paşa'ya giden Salahor Arab Süleyman Ağa Belgrad'dan gelüp, Hasoda köşkünde pâye-i serîr-i masîre yüz sürüp, Belgrad kal'asının düşmen muhâsarasında münhedim olan yerleri ve tabyaları ke'l-evvel müstahkem yapılmayup, hâli üzre vîrân kalup içinde cebehâne ve zehâyiri ekall-i ka[l]îl olup, bir dahi düşmen gelüp ihâta ve muhâsara iderse, ancak on gün kifâyet idecegin muhâfız-ı kal'a Ca'fer Paşa ve a'yân-ı asker lisânından huzûr-ı pâdişâhiye takrîr vâkı' ve gayr-i vâkı' getürdüğü arz u mahzarı teslim eyledikde, sadr-ı sâbık Mustafâ Paşa seferden gelüp, "Kal'a-i mezbûr gereği gibi ta'mîr ve derûnına ta'dâddan efzûn asker ve arz-ı kifâyeden ziyâde cebehâne ve zahîre kodum" didüğün kizbe çıkartmağın, gazab-ı pâdişâhî cûş u hurûşa gelüp, katli murâd-ı hümayûn olduğu vaktda, vezîr-i a'zam dahi kasr-ı mezbûrede rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, afv u itlâkın arz u niyâz idüp müsâ'ade buyuruldı ve ahşâm vakti kapu arasından çıkarılıp bir arabaya konulup çavuşlar mübâşeretiyle Küçükçekmece kurbunda

²⁶³⁴ eşkıyâ V : eşkıyâ ve baş Y

çiftliğine nefy olunup, zevci Sultân şefâ'atiyle cerâyimine afv-ı kalem çekilüp, Sayda ve Beyrut mansıbı inâyet olundu.

Onuncı Salı gün, Çakırcıbaşı Eyyûbli Hasan Ağa'ya tekâ'ud virilüp, Mîr-i alem İbşir Hasan Ağa'ya Malâtiye sancağı tevcîh ve Niş muhâfaza[sına] ta'yîn olunup, İç Kilar Kethudâsı Frenk Mustafâ Ağa'ya mîr-i alemlik ve Hasoda eskilerinden Levend Yûsuf Ağa'ya çakırcıbaşılık inâyet ve huzûr-ı hümâyûnda ilbâs-ı hil'at buyuruldu.

On altıncı Dû-şenbih gün, Abdî Ağa azlinden kapucılar kethudâlığı ikinci def'a Baltacı Hasan Ağa'ya tefvîz olundu. İrtesi gün galebe dîvân olup, masar ve recce ulûfesi çıkup, vezîr-i a'zam kânûn üzre kabanitse giyüp, hâne-i arzında²⁶³⁵ takbîl-i hâşiyeye eyledi. Bundan birkaç gün mukaddem küttâbdan Fazlı Efendi başbâkîkulu olup, selefi Gümüş Mehmed Ağa'nın kız ü hıyâneti zâhir ve Midillü'ye nefy olunmuş idi. Nî'metiyle perverde olmuş ba'zı habenneka hizmetkârı sûretâ iyilik yüzünden bir eğerli at ile ardından irişüp ve ağaların bindirüp, üzerine müvekkel olan çavuşları tamâm mertebe döğüp ve bineklerin alup, bir yaban yol üzre bıragup firâr ider. Derd-mendler gelüp vâkı' hâli vezîr-i a'zama bildirüp bostancı ustaları ta'yîn ve İstanbul kâ'im-makâmına bulunmasıçün ahkâm-ı şerîfe gönderilüp, tecessüs üzre iken meğer Topkapısı kurbunda mukaddemâ zevci hânesine ilticâ idüp, ol mekkâra dahi ahz-ı intikâm için kâ'im-makâm paşaya muhtefî haber virüp, evin basup giriftâr ve zindâna habs olunduğun vezîr-i a'zama arz eyledi. Sâ'ire ibret için vârid olan emr-i âlî üzre İstanbul sarây kapısı önünde katl olundu.

On sekizinci Çehâr-şenbih gün Dergâh-ı Âlî kapucubaşılardan Nişâncı Paşa karındaşı Mustafâ Ağa'ya çavuşbaşılık virilüp, selefi Şehrî Mehmed Ağa Amasya sancağıyla Vidin muhâfazasına ta'yîn olundu. Ol gün bundan akdem zulmünden şâkîleri gelen ber-vech-i arpalık Selânik Muhâfız Vezîr Voyvoda Halil Paşa'nın kapucubaşı Mîrâhûr Hasan Ağa yediyle başı kesilüp geldi ve endûhte-i bâb-ı hümâyûn kılınup mansıbı sâbıkâ Hersek vâlîsiyken esîr ve henüz itlâk olup gelen Cin Ali Paşa'ya virildi.

İrtesi Penc-şenbih gün, vezîr-i a'zamin otağı çıkup, Yığmadepe yanında kuruldu ve yigirmi ikinci Bâzâr gün Cebecibaşı Kaftancı Mehmed Ağa'ya Beğşehir sancağı virilüp, yeri Nüzl Emîni Selânikli Ahmed Ağa'ya tevcîh olundu.

²⁶³⁵ arzında V : arz Y

Yigirmi dördüncü gün, şevketlü pâdişâh bir miqdâr nâ-hoş mizâc olduğundan bizzât vezîr-i a‘zam harem-i hâssda pâye-i serîr-i a‘lâya yüz sürüp, Vezîr-i sâni Dâmâd Osman Paşa'nın tahrîk-i fitne vü nifâkını bildirüp²⁶³⁶, sancak arz itmeğın müsâ‘ade ve emr-i âlî üzerinden vezâret hâssları ref‘ olunup, sarâyın varduğı sâ‘at da‘vet ve Diyâr-ı Bekr eyâletiyle ilbâs-ı hil‘at buyurılıp, kapusın anda düzmek üzre irtesi gün çavuşlar mübâşeretiyle Üsküdar'a nefy olunup, selefi Vezîr Beğzâde Ali Paşa'ya Van eyâleti virildi.

Yigirmi yedinci Cum‘a gün, İç Hazînedâr Ahmed Ağa'ya Mısır'dan ulûfe virilüp, yerine musâhiblerden Hâce Beşîr Ağa nasb olundu. Mâh-ı Şevvâl'in gurre si Salı gün Rûm-ili Kâdî-askeri Yahya Efendi azlinden yerine Anadolu Kâdî-askeri Sâdık Mehmed Efendi ve anın yerine yine Anadolu sadrından munfasıl Fenârîzâde Seyyid Mehmed Efendi geldi.

Dördüncü Cum‘a gün İmâm-ı Sultânî Hasan Efendi azlinden yeri Süleymânîye Hatîbi Ali Efendi'ye inâyet buyurılıp, mukaddem İstanbul'dan getirilmiş idi. Ol gün eski câmi‘de takbîl-i yed-i hümayûn idüp, ba‘de'd-du‘â hutbeye me‘zûn olup, selefi kafes dibinde iken kaldırılıp, Gümûlcine kazâsı arpalık virilüp, İstanbul'a gönderildi.

Yedinci Dû-şenbih gün ordu çıkup, Âstâne tophânesinde müceddeden dökülen altı kıt‘a kolonborna ile altmış kıt‘a şâhî darbuzen toplar gelüp, ordu-yı hümayûna dâhil oldu. Onar akça ulûfe ve onar gurus bahşîş ve birer sene muhâfaza şartıyla sipâh-ı silihdâr bölüklerine kayd olunup, ibtidâları ellerine virilen dört bin nefer serdengeçdi sipâh tâ‘ifesinin bin neferi Ağrıboz muhâfazasına ta‘yîn olunup, Timurtaş menzilinde vezîr-i a‘zam huzûrında yoklanup gitdiler ve üç bin neferi Belgrad muhâfazasına me‘mûr oldılar.

Onucu Penc-şenbih gün, henüz Kefe sancağından ma‘zûlen gelen Koca Murâd Paşa'ya yeniçeri ağalığı virilüp, selefi Gürcü Abdullâh Ağa'ya Burusa sancağı tevcih ve çavuşlar mübâşeretiyle şehirden nefy olunmuş iken, Solak çeşmesinden çevrilüp Belgrad muhâfazasına emr olundu.

Ol gün İstanbul'da müceddeden be-dergâh olan bin beş yüz yeniçeri seksoncubaşıyla gelüp, alay ile huzûr-ı hümayûndan geçüp, doğru Belgrad'a gönderildi.

²⁶³⁶ bildirüp V : - Y

Ve Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa dahi Edirne'ye uğramayup hemân îsâle ve Dimetoka yolından bir gün evvel Belgrad'a irişmek buyuruldu.

On dördüncü Dû-şenbih gün yeniçeri ağası şehirden alay ile otağa çıkup, mahall-i selâmda hila'-ı fâhire ile dil-şâd buyurilup on altıncı Çehâr-şenbih gün dahi Cebecibaşı neferâtıyla alay gösterüp orduya dâhil oldu.

Ol gün Vezîr-i a'zam Kethudâsı Abdullâh Ağa'ya hâsslar ile rütbe-i vezâret-i sâni' ihsân ve efendisi vesâtetiyle rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmlığıçün Alay Köşkü'nde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, ikisi de serâserli kürklerle i'zâz²⁶³⁷ kılındılar.

İrtesi Penc-şenbih gün bi-emr-i hümâyûn bi'l-cümle sunûf-ı askere alay fermân buyurilup, vezîr-i a'zam sarâyından bâb-ı hümâyûna, andan otağa varınca iki saf dizildikten sonra, sadr-ı âlî vüzerâ ve ulemâ ve erbâb-ı dîvân ile binüp, Bâbu's-sa'âdede nâzil ve izn-i pâdişâhîle şeyhü'l-İslâm efendiyi alup, Hasoda kasrında pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, kânûn-ı üzre avâtuf-ı aliyye-i pâdişâh ihsân olunan serâsere dûhte semmûr nîm-ten kürk ve üzerine sâde hil'at ve bir kabza murassa' şemşîr ve tırkeş ve kadife şalvar ve Çerkesî fular ve şeb-çerâğ ile pür-zîb-i zînet iki kıt'a sorguçları takınduktan sonra serdârlık livâ-yı şerîfi dahi yed-i pâdişâhîden teslîm ve şeyhü'l-İslâm efendi du'â idüp otağına yolladı.

On tokuzuncu Şenbih gün topcı ve top arabacı ocakları gelüp, orduya dâhil oldu. İrtesi gün ser-tabbâhîn-i hâssa Mustafâ Ağa'ya Edirne eyâleti ve esîrlikden gelen Öküzöldüren Vezîr Ahmed Paşa'ya Gazze sancağı tevcîh olunup, yigirmi altıncı Şenbih gün pâdişâha vezîr-i a'zam Hızırlık altında vâkı' Fâzıl Ahmed Paşa bağçesinde ziyâfet eyledi.

Azl ve nefy-i Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi ve nasb-ı Sâdık Mehmed Efendi

Şeyhü'l-İslâm Feyzullâh Efendi'nin vaktinde dört vüzerâ tebdîl olduğundan vezîr-i a'zam dahi havfa düşmüşiken mezbûrun fetvâdan azlin murâd idüp, mâh-ı mezbûrun yigirmi tokuzuncu Salı gün İmâdiye köşkünde pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, “Bu kocadan emîn değilim zimâm-ı hükûmet fetvâ hizmetkârları elinde olup, ancak kendü berş-i afyon duhân ile meşgûldür. Bi-eyyi vechin-kân azli mûcibdir” deyü, her ne didiye didi tahvîl-i kulûb-ı pâdişâhî idüp, azline hatt-ı hümâyûn alup otağına vardukda

²⁶³⁷ i'zâz V : i'zâz u ikrâm Y

Rûm-ili Kâdı-askeri Sâdık Mehmed Efendi'yi halvet itdirüp, içerü harem-i hâssda pâdişâha buluşdurup, Şeyhül-İslâmlığa beyaz çukaya kaplı semmûr kürk giydirüp, selefi derd-mend Feyzullâh Efendi'yi arpalık nâmıyla ol sâ'at Sakız cezâresine nefy itdirdi. Ve hâlâ müneccimbaşı olan Hacı İsmâ'îl oğlu (..) Efendi mezbûr ile müttefik olduğundan gayrı, ol gün ikinci asrî küsûf vâkı' olıcakdır deyü, çıkardığı ahkâmda yazmış idi, hilâfî zuhûr itmekle²⁶³⁸ akabince ol dahi Rodos'a nefy olundu. Sadr-ı Rûm sâbıkâ Rûm-ili sadrından ma'zûl İmâm Mehmed Efendi'ye ve İstanbul kazâsı Dâmâd Abdullâh Efendi'ye inâyet buyuruldu. Ol gün sâbıkâ cebecibaşılıktan ma'zûl İsmâ'îl Ağa mukaddemâ Türkmân ağalığından itdüğü zulmden ötürü Üç şerefeli önünde katl olundu ve andan ma'zûl Vezîr Esîr Mustafâ Paşa İstanbul kâ'im-makâmılığı selefi Vezîr Siyavuş Hüseyin Paşa Boğazhisâr muhâfazasına ve Sayda-Beyrut'dan ma'zûl Koca İsmâ'îl Paşa'ya [205a] Diyâr-ı Bekr eyâleti selefi Vezîr Çerkes Osman Paşa'ya Hanya sancağı anın selefi Vezîr İspanakçı İsmâ'îl Paşa'ya Kandiye eyâleti anın selefi Vezîr Fındık Mehmed Paşa üzerinde olan mîrî mâl tahsîliçün kal'a-bend olmak buyuruldu. Mâh-ı Zilka'de'nün ikinci Cum'a gün Beğşehir sancağına mutasarrıf Burnaz Mehmed beş yüz piyâde vü süvârîsiyle huzûr-ı hümâyûndan alay ile geçüp kaftan giydikten, sonra ilerü gitmek emr olundu. Bi-emr-i âlî irtesi şenbih gün yeniçeri ağası umûm neferâtıyla ordu-yı hümâyûndan müfârekat cânib-i Belgrad'a azîmet idüp, Şehinşâh-ı mu'azzam hazretleri takvîyet-i kulûb-ı mü'minîn için Bunca çeşmesi kurbunda nihâde kılınan sâyebandan seyr idüp, akabince Menteşe sancağına mutasarrıf Mevlûd Mehmed Paşa, geçüp hil'at giydi. Me'mûr olduğın hizmetde taksîrât itme buyuruldu.

Beşinci Dû-şenbih gün dahi vezîr-i a'zam ve serdâr-ı ekrem mütevekkilen *alâllâh* umûm asker-i İslâm-ı nusret-encâm ile fezâ-yı Edirne'den hareket cânib-i Engürüs'e atf-ı inân-ı azîmet idüp, yine ol gün pâdişâh hazretleri guzât-ı İslâm'ı teşyî' içün ol mahalle teşrîf buyurup²⁶³⁹, asâkir-i İslâm tertîb-i alay ile mukâbelelerinden güzâr idüp, serdâr-ı a'zam dahi mahall-i selâmda inüp sâyebanda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürdükde, Sancak-ı Şerîf ve asâkir-i İslâm kullarım Allâh emâneti olsun mukâbele-i düşmene husûsunda a'yân-ı asker ile müşâverede ittifâk üzre merdâne hareket idesiz deyü, ahvâl-i serhaddi fûrâdâ fûrâdâ tenbîh buyurduktan sonra, kürkli ve sâde iki kat hil'at-ı fâhire ve rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmı Abdullâh Paşa, dahi huzûr-ı şehriyârîye da'vet bir serâserli kürk ilbâs vedâ' olundu.

²⁶³⁸ itmekle V : itmekle Y

²⁶³⁹ mahalle teşrîf buyurup V : mahalledü'l-gazâyâ sâyebanı kurulup teşrîf Y

Ve serdâr-ı a‘zam Silifke sancağından ulûfe ve bahşîş ile yazduğı bin nefer tûfeng-endâz piyâde askeri mâh-ı mezbûrun on ikinci Dû-şenbih gün Edirne'ye dâhil olup, Alay Köşkü önünden huzûr-ı hümâyûndan geçüp mu‘accelen ordu-yı hümâyûna irişmek emr olundu. On dördüncü Çehâr-şenbih gün Akpınar nâm mesîregâha külliyyet ile hareket-i hümâyûn buyurilup kendüler haremde ve gılmân-ı hâss çadırlar ile istikrâr eylediler.

Yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün, Mar‘aş Beğlerbeğisi Tokmak Hüseyin Paşa, alay gösterüp pâdişâh hazretleri nâ-hoş mizâc olmağın gelmeyüp, ikindi dîvânı şeklinde otak açılıp kapu önünde hil‘at giyüp, lisân-ı pâdişâhîden Vezîr-i a‘zam bir gün evvel irişüp, ayak sürümemek üzre kapucılar kethudâsı içerü da‘vet²⁶⁴⁰ taraf-ı silihdârîden tenbîh buyuruldu.

Mâh-ı Zilhicce'nün sekizinci Şenbih gün, yine umûm Edirne sarâyına gelinüp mübârek kadem-i hümâyûnlarına veca‘-ı şedîde âriz olmağın arefe dîvânına gelemeyüp yine âdet üzre Hasoda kasrı meydânında vaz‘ olunan taht-ı hümâyûn üzre destâr-ı şerîfe karşı dîvân durup, hâzır olan aşr-hânlara in‘âmlar virildi.

İrtesi gün tehniye-i îd ve edâ-yı salâta hareket mümkün olmayup, *bi-hamdi'llâh* birkaç günden sonra sıhhat buldılar. Mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Cum‘a gün kâ'im-makâm Abdullâh Paşa istiskâdan fevt olup, Üç Şerefeli Câmi‘i haremde defn olup yerine vükelâ-yı devlet kimi ihtiyâr iderse ana göre i‘lâm olunmak üzre taraf-ı pâdişâhîden hatt-ı şerîfle Kozbekcilerin üçüncüsü Kürd Mehmed ordu-yı hümâyûna gönderilüp, cevâbı gelince Nişâncı Vezîr Mehmed Paşa vekâleten kâ'im-makâm nasb ve harem-i hâssda kürk giydirildi.

Yigirmi yedinci Çehâr-şenbih gün, pâdişâh hazretleri halka müşâhede-i cemâl içün Sırık Meydânı'na sâye-bân kurdurup pehlevânlar güreşdirüp cirid oynatdı.

Ahvâl-i serdârî-i Vezîr-i a‘zam Ali Paşa

Vezîr-i a‘zam Ali Paşa rikâb-ı hümâyûndan müfârekat idüp, iki sâ‘at ilerü rikâb-ı hümâyûn kâ'im-makâmı Vezîr Abdullâh Paşa tarafından kurulan yemeklik çadırına inilüp tertîb-i ziyâfetden sonra Şeyhül-İslâm Sâdık Mehmed Efendi'ye ve kâ'im-makâm Abdullâh Paşa'ya ve kethudâsı Çalık Mehmed Ağâ'ya çukaya kaplu semmûr kürk ve etbâ‘ına hil‘atlar ilbâs ve teşyî‘a me‘mûr olan Vezîr Nişâncı Elmas Mehmed Paşa ve

²⁶⁴⁰ da‘vet V : da‘vet olup Y

sadreyin-i kuzât ve kapucubaşı ağalar ve sefere me'mûr olmayan erkân-ı devlete vedâ' idüp, tertîb-i alay ile Kemalçayırına nüzûl irtesi gün göçölüp, yedinci menzilde ki mâh-ı mezbûrun on birinci Bâzâr gün Filibe'ye vüsûl muhakkak olmağın yeniçeri cebeci topçı ve top arabacı ocakları üç gün mukaddem Filibe'ye dâhil olmuşlar idi. Cümlesi selâma çıkup, serdâr-ı a'zam yemeklikden hareket, vasat-ı şehirden geçüp alay ile nehr-i Meriç aşırı sahrâ-yı bâ-safâda nihâde kılınan otağına nüzûl, bi'l-cümle piyâde asker alay gösterdiler.

Menzil-i mezbûrda beş gün meks olup, mukaddem Edirne'de çıkan masar ve recec mevâcibi devr olup, Anadolu tarafından on dört bayrak yeniçeri Kastamonı ve Bolı sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı gelüp, ordu-yı hümâyûna mülhak²⁶⁴¹, yeniçeri ocağı²⁶⁴² ilerü gitmek fermân buyurılıp, mâh-ı mezbûrun on yedinci Şenbih gün andan dahi göçölüp Tatarbazarı varılıp, bir gün meks olundu.

On tokuzuncı Dû-şenbih gün Yeniköy'e nüzûlünde Sivas Beğlerbeğisi Bostancı Mahmûd Paşa, kapısı ve eyâleti askeri ile ordu-yı hümâyûna vâsıl olup, cümle toplar ve cebehâne arabaları Kız derbendinden gidüp, serdâr-ı a'zam eshel vech üzre Kapulı derbendinden mürûr idüp, İhtiman'a kondı ve derbend-i mezkûrda ekser-i eyyâm haydûd ve eşkıyâ tecemmu' eyleyüp, mürûr iden ebnâ-i sebîle ta'addî eylemek mu'tâdları olmağla, Kız derbendinden kadîmden ta'yîn olunan derbendciyândan mâ'adâ Bazarcık kazâsından seksan nefer tüfeng-endâz martalos ihrâc ve dergâh-ı âlî müteferrikalarından Frenk İbrâhîm Ağa mübâşir ve Kapulı derbendine dahi kadîmî neferâtından mâ'adâ Samakov kazâsından seksan nefer martalos ihrâc, üzerlerine Filibe Nâzırı Ahmed Ağa ta'yîn buyurılıp, asker-i İslâm seferden avdet idince, bir şey zâyî' ve telef olmak ihtimâli olur ise mübâşirlerine tazmîn itdirilmek üzre fermân buyuruldu. Mâh-ı mezbûrdan Yenihân'a gelince mâbeynde vâkı' Kādı-asger derbendine dahi ol havâlîde olan kurânın on aded avâız hâneleri ref' ve altmış nefer martalos muhâfaza itmek üzre ta'ahhüd itmeleriyle, Sofya mütesellimi dahi mübâşir ta'yîn buyuruldu.

Yigirmi ikinci Penc-şenbih gün alay ile şehir-i Sofya kurbundan geçilüp, yarım sâ'at ilerü Bali Efendi ılıcası civârında nasb olunan ordu-yı hümâyûna, nüzûlünde yine serdâr-ı a'zama piyâde asker alay gösterdiler.

²⁶⁴¹ mülhak V : mülhak olup Y

²⁶⁴² yeniçeri ocağı V : yeniçeri Y

Yigirmi üçüncü Cum'a gün Başdefterdâr Kirli İsmâ'îl Paşa'ya Kilis sancağı tevcih, Gabelası muhâfazasına me'mûr, yerine Başmuhasebeci Köse Halil Efendi nasb olundu.

Ol gün Aydın'dan sekiz bayrak yeniçeri gelüp mülhak-ı mu'asker-i hümayûn oldu.

Yigirmi dördüncü Şenbih gün Gabela kal'asına Venedik keferesi müstevlî olup, imdâd taleb itmeleriyle, Burusa Sancağı Mutasarrıfı Gürcü Abdullâh Paşa ve Beğşehir Sancağı Mutasarrıfı Burnaz Mehmed Paşa ta'yîn buyuruldu.

Yigirmi beşinci Bâzâr gün, altı bayrak yeniçeri ve İçil ve Tarsus sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı geldi. Yigirmi altıncı Dû-şenbih gün Karaman Beğlerbeğisi Fındık Mustafâ Paşa ve Sivas Beğlerbeğisi Bostancı Mahmûd Paşa ve Hamîd Sancağı Mutasarrıfı Süleyman Paşa ve Kastamonı Sancağı Mutasarrıfı Deli İbrâhîm Paşa ve Ayıntâb Sancağı Mutasarrıfı Abdülkadir Paşa ve Akşehir Sancağı Mutasarrıfı Abdünnebî Paşa ve beş bayrak yeniçeri alay ile ordu-yı hümayûna dâhil olup hil'at giydiler.

Yigirmi yedinci Salı gün Kırım Hanı Hacı Selîm Giray Han hazretlerinin Akkerman hudûdına vâsıl olduğu haberi geldi. Yigirmi sekizinci Çehâr-şenbih gün dört aşâğı bölüklere müceddeden tahrîr olunan yedi yüz miqdârı sipâh neferâtı alay gösterüp, bin üç yüz yigirmi yedi nefere bâlig oldu. Ve altı bayrak yeniçeri dahi geldi, yigirmi tokuzuncu Penc-şenbih gün Van'dan ma'zûl Koca İsmâ'îl Paşa'ya Diyâr-ı Bekr eyâleti inâyet buyuruldu. Ol gün Oraça ve Lofça ve ol havâlîde zuhûr iden haydûd eşkıyâsının def'ichün mahsûs gediklü ağalar ta'yîn ve sefere me'mûr olmayan a'yân-ı vilâyet ve darb u harbe kâdir il erleri vilâyetlerini muhâfaza itmek buyuruldu.

Otuzuncu Cum'a gün Samakov tarafında ze'âmeti olan Turna Ahmed Ağa'dan üç yüz miqdâr re'âyâ serdâr-ı a'zam dîvânında teşekkî ve mürâfa'a-i şer' olup, ashâb-ı hukûkın hakları alıvirildikten sonra katl olundu.

Anadolu diyârından gelecek tavâ'if-i askerînin irişmeleri ve cünûd-ı Tatar'ın intizârıyla Sofya sahrâsında on gün ikâmetden sonra mâh-ı Zilhicce'nün üçüncü Dû-şenbih gün göçölüp, menzil-i Halkalıpınar dördüncü Salı gün menzil-i Sarıyurt olgün [205b] Dragman derbendinden ubûr olunup, muhâfazaya muhtâc mahallerden olmağla piyâde ağalarından seksan dört nefer ile Hüseyin Ağa ve altmış nefer ile Mehmed Ağa

ta'yîn buyurılıp, Şhirköyü'ne gelince bu aralıkda Kuruçeşme nâm mevzi'de toksan nefer ile Mehmed Ağa ve Sokova cistrine altmış nefer ile Halil Ağa me'mûr olup ve Sokova cistrinde hâlâ Eskişehir Sancağı Beğ Halil Beğ muhâfaza idüp, haydûd eşkiyası zuhûr ider ise Dragman nâm mahalden Kızılbayır'a varınca muhâfız ta'yîn olunan piyâde levendâtıyla ittifâk idüp üzerlerine varmak fermân buyuruldu.

Beşinci Çehâr-şenbih gün, menzil-i Şhirköyi kasaba-i mezbûr mukaddemâ istîlâ-yı küffârdan harâb olmağla, sükkân-ı memleket matlûbıyla²⁶⁴³ kalarak mîrîden kâdiya bir mahkeme yapılup, mâbeynlerinde tedârük itdükleri beş bayrak martalos ke'l-evvel kurâsını muhâfaza itmek buyuruldu.

Altıncı Penc-şenbih gün, menzil-i palanka-i Mûsâpaşa ve palanka-i mezbûrun kadîmî neferâtından mâ'adâ yetmiş yedi nefer ile süvârî ağalarından Halil Ağa ta'yîn olundu. Yedinci Cum'a gün menzil-i Niş ve Mûsâpaşa palankasıyla Niş arasında vâkı' Kızılbayır nâm muhavvif u muhâtara mahalde muhâfaza eylemek üzre kadîmî neferâtından gayrı seksan nefer ile piyâde ağalarından Ömer Ağa ta'yîn buyuruldu.

Ol gün Arnavudluk tarafından Hüseyin Paşaoğlu İsmâ'il Beğ ve Kaplan Paşa birâderi Ali Beğ mübâşeretıyla yazılıp gelen iki bin nefer mîrî ve bin nefer serdâr-ı a'zâmın tûfeng-endâz piyâde Arnavud tâ'ifesi istikbâl ve alay ile ordu-yı hümâyûna vâsıl oldılar.

Sekizinci Şenbih gün ağalarına yigirmişer akça ve yüzbaşılarna tokuz ve bayrakdâr ve başçavuşlarına yedişer akça ve neferât bayrakdârlarına ve çavuşlarına ve onbaşılarna altışar akça ve neferâta beş akça terakkîle sipâh-ı silihdârdan beşer yüz nefer terakkîle serdengeçdi yazılıp, beş yüz nefere bir ağa ve bir kethudâ ve her yüz nefere bir yüzbaşı ve yüz nefere on nefer onbaşı ve her yüz nefere bir bayrak ve her bayrağa bir çavuş ve her beş yüz neferde altmış sekiz zâbit olmak üzre be-her yevm birer çift nân ve yarım yem arpa ve beş nefere bir vakıyye lahm ve müceddeden sipâhîlik murâd idenlere onar akça ibtidâ ve bu üslûb üzre zâbitleri ve ta'yînâtları virilmek üzre sipâh u silihdârdan beşer yüz nefer serdengeçdi ve beşer akça terakkîle dahi beş yüz nefer cebeci serdengeçdisi yazılmak fermân buyuruldu. Onuncu Dû-şenbih gün, îd-i adhâ vâkı' olup, esnâ-yı sefer olmağla salât-ı îd ve zebh-i kurbân ve serdâr-ı a'zam ile bayramlaşmak terk olundu.

²⁶⁴³ matlûbıyla V : matlûblarıyla Y

On birinci Salı gün Mar‘aş Beğlerbeğisi Tokmak Hüseyin Paşa ordu-yı hümâyûna dâhil olup, mukaddem tahrîr olunan dört aşağı bölük sipâhîlerinin esâmîleri virildi. Menzil-i mezbûrda altı gün ikâmetden sonra on beşinci Şenbih gün göçölüp Aleksanca'ya konuldu. Menzil-i mezbûra karîb Baymurbayır tâ‘bîr olunur muhavvif mahalli yüz elli nefer piyâde ile Şa‘bân Ağa ve kırk beş nefer ile Suvârî Ağası İsmâ‘îl Ağa ta‘yîn buyuruldu ve Mar‘aş Beğlerbeğisi Tokmak Hüseyin Paşa dümdar nasb olundu.

On altıncı Bâzâr gün, menzil-i Kınalıoğlu çiftliği, Rajne palankasında seksan nefer piyâde ile Mehmed Ağa ve Devebağırdan nâm mahalle varınca, dört yüz on nefer piyâde tüfeng-endâz Arnavud ile ber-vech-i ocaklık Hâssa Mutasarrıf Hocaîzâde Eyyûb Paşa ta‘yîn olundu. Vidin ile Niş arasında vâkı‘ Bana kasabası kurbunda bir taş kulle olup, istîlâ-yı kefereden ahâlîsi perîşân ve kasabası harâb ve ziyâde haydûd mecma‘ı ve mürûr ü ubûr iden ebnâ-i sebîli gâret ve ekserin katl itdükleri i‘lâm olunmağla, kasaba-i mezbûrun palankası müceddeden ta‘mîr ve neferâtı üç yüze tekmîl olundu.

On yedinci Dû-şenbih gün, menzil-i Parakin ol havâlîde ve dağlar ve becenelerde²⁶⁴⁴ sâkin olan re‘âyâ tâ‘îfesi mecmû‘-ı tekâlîfden mu‘âf ve ibtidâ senesinde öşr dahi alınmayup ve haydûdluk idenler, fî-mâ-ba‘da ra‘iyyet kabûl idüp şekâvetden ferâgat iderler ise gelüp, palankalar etrâfında tavattun eyleyüp, ednâ cizyesiyle zırâ‘at eyledikleri mahsûlâtın a‘şârını virmek üzre istimâlet kâğıdları gönderildi.

On sekizinci Salı gün menzil-i Yagodine. Parakin ile Yagodine arasında vâkı‘ Morava nâm nehr-i kebîr üzre cîsr binâsına mukaddem ta‘yîn olunan Gedüklü Mahmûd Çavuş'un ihzâr itdüğü cîsr-i müstahkemden ubûr olunup, lâkin her sene haydûd eşkıyâsı ihrâk ve binâyâ muhtâc ve ebnâ-i sebîli güçlük olmağın, palankasıyla cîsrinin muhâfazasına ber-vech-i arpalık Malâtiye sancağına mutasarrıf İbşir Hasan Paşa, üç yüz nefer kapısı ve iki yüz nefer avâriz bedeli yazılan asker ile ta‘yîn buyuruldu.

On tokuzuncu Çehâr-şenbih gün menzil-i Batıçine. Devebağırdan nâm derbend muhâfazasına dahi Ohri Sancağı Mutasarrıfı Ömer Paşa ve altı yüz otuz nefer levendât ile hâss-ağalar ta‘yîn olundu.

Yigirminci Penc-şenbih gün menzil-i Hasanpaşa. Yigirmi birinci Cum‘a gün menzil-i Kolar. Ol gün bundan akdem Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa

²⁶⁴⁴ becenelerde V : becenelerde cem‘ Y

eyâleti askeriyle me'mûr olduğu üzre Temeşvar ve Köle kal'alarına selâmet birle zahîreyi teslîm ve avdet, sebûkbârca gelüp serdâr-ı a'zama buluşup, çukaya kaplu semmûr kürk giydirdi.

Yigirmi ikinci Şenbih gün menzil-i Hisârcık. Ol gün serdâr-ı a'zam yoldan Semendire kal'asına sapup enderûn u bîrûn ve zîr ü bâlâsın görüp, müstahfızlarına istimâlet virdikden sonra, henüz donanma-yı hümâyûn gelüp, irişen Tuna Kapudanı Bıyıklı Ali Paşa fırkatesine binüp top şenliği iderek Hisârcık'da ordu-yı hümâyûna vüsûlünde Adana Beğlerbeğisi Çerkes İbrâhîm Paşa kapısı ve eyâleti askeriyle alay gösterüp, mülhak-ı mu'asker-i İslâm oldu.

Yigirmi ikinci Şenbih gün menzil-i Çeşme. Ol gün Belgrad Muhâfızı Vezîr Ca'fer Paşa, serdâr-ı a'zama istiğbâle gelüp, hîn-i vedâ'da çukaya kaplu semmûr²⁶⁴⁵ kürk ile ikrâm olundu.

İrtesi gün mâh-ı mezbûrun yigirmi üçüncü Bâzâr gün mâh-ı mezbûrdan hareket, bir sâ'at ilerü bir mürtefi' mahalle nasb olunan sâyebâna nüzûlünde Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa geçüp, kendüye serâserli kürk, yedi nefer etbâ'ına sâde hil'at ve eyâletinden ancak Kütahiye alaybeğisiyle çavuşlar kethudâsına ilbâs-ı hil'at mu'tâd iken, sâ'ir senelerden ziyâde neferât tedârûküne bezl-i kudret idüp, müstahakk-ı âtıfet olmalarıyla, on dört sancak alaybeğlerine hil'atlar ilbâs olundu. Derakab Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa, piyâde vü süvâr üç bin nefer müsellâh kapuları ve eyâletleri askeri ve eyâletinden Avlonya sancağına mutasarrıf Arnavud Kaplan Paşa ve Delvine ve Köstendil sancaklarına mutasarrıf Arnavud Küçük Ca'fer Paşa ve avâızları mukâbelesinde hânedan ihrâc olunan tûfeng-endâz Arnavud piyâdesi ve Niğbolu sancağına mutasarrıf Hayre Ali Paşa beğlerine ve sekiz yüz nefer piyâde tûfeng-endâz Yörük tâ'ifesiyle alay gösterüp, kendüye ve etbâ'ına ve mîr-i mîrân u ümerâyâ müte'addid hil'atlar giydirilüp, kendüden sonra geçen asker mürûr iderken, me'zûnen serdâr-ı a'zamin yesârında iskemle üzre iclâs ve hîn-i vedâ'da bir hil'at-ı fâhire ilbâs, vesâ'irlerinden ser-efrâz kılındıktan sonra serdâr-ı a'zam dahi piyâde vü süvâr altı bin yedi yüz elli bir nefer mükemmel kapısı askeriyle süvâr olup, mahall-i mezbûrdan sağlu sollu selâma duran vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ sipâh-ı silihdâr yeniçeri, cebeci, topçı ve top arabacı ve kal'ânın yerlû kuluna izhâr-ı muhabbet iderek azîm alay ile Belgrad sahrâsında darb olunan otaklarına nüzûlünde, Belgrad muhâfızı

²⁶⁴⁵ semmûr V : semmûr erkân Y

Vezîr Ca'fer Paşa'ya serâsere kaplu semmûr kürk vesâ'ir hizmet-i muhâfaza[da] olan mîr-i mîrân u ümerâya ve zağarcı ve turnacı ve zâbîtâna ibas-ı hil'at buyuruldu.

Ol gün nehr-i Sava üzre kurulacak mahall-i cisri görüp, cümle mühimmât u levâzımı mukaddem hâzır olmağın, irtesi Dû-şenbih gün binâsına mübâşeret olundu.

Ol gün serdâr-ı a'zam Belgrad kal'asının etrâfın ta'mîr ü termîm olunan ve ba'de'l-yevm ta'mîre muhtâc olan yerlerin görüp, derûn-i kal'adâ Vezîr Ca'fer Paşa sarâyına varup ta'âmdan sonra kendüye semmûr erkân kürk ve etbâ'ına sâde hil'at ilbâs ve Bosnalı Fazlı bölükbaşının yazduğı iki bin nefer piyâde Bosna askeri alay gösterdi.

Yigirmi beşinci Salı gün, serdâr-ı a'zam yine Ca'fer Paşa sarâyına varup, Kapudan Ali Paşa donanma-yı hümâyûn ile Belgrad altına gelüp, kal'a mukâbelesine geldükde, bir mertebe top tûfeng²⁶⁴⁶ şenliği itdi ki, zemîn lerzâna gelüp dûd-ı kebûd ortalığı kapladı. Akabince kendü ile beğler vesâ'irleri yukarı da'vet ve cümleye ilbâs-ı hil'at buyuruldu. Yedişer kıyye koğuş ve dörder saçma toplı ikişer yüz müsellâh levendâtıyla on kıt'a galyata ve üçer kıyye koğuş ve dörder yan saçma topla yüz seksener tûfeng-endâz levendli kırk kıt'a firkate ve üçer toplı kırkar levendli elli bir aded ocaklık ve mîrî şahkadan gayrı asker ve top ve cebehâne geçürmek içün birer toplı ve tokuzar neferli seksan kıt'a üsti açık kayık ile donanma-yı hümâyûn sefineleri yüz seksan bir yelken olup, cem'an üç yüz altmış üç top ve sekiz bin üç yüz altmış nefer olduğu tahkîke irüp, beşer onar âdemli, birer ikişer üçer toplı çete kayıkları hisâba katılmadı.

Yigirmi sekizinci Cum'a gün serdâr-ı a'zam köprübaşına varup, nehr-i Sava'dan Zemun sahrâsına varınca suların tuğyânı sebebiyle tarîk-i câdde mütevârî olmağla, Çingane adasına karîb mahalden mürûr olunmak münâsib görölüp, bir muhtasar cisr binâsına fermân buyurılıp muhâfazasıçün Sivas Beğlerbeğisi Bostancı Mahmûd Paşa ta'yîn olundu.

Yigirmi tokuzuncı Şenbih gün Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa üç bin kadar âdem ile [206a] serdârı Rûm-ili askeri ve sipâh-ı silihdârın terakkîli serdengeçdisiyle ta'yîn, dil almak bahânesiyle Varadîn tarafına irsâl, fırsat olur ise gûşmâl-i tabur-ı makhûr kılınmışıdi. Paşa-yı mûmâ-ileyh bir miqdâr askeri mütarassıd fırsat olan münâsib mahalde der-kemîn mâ'adâsıyla kal'a havâlisinde sabâhlayup,

²⁶⁴⁶ tûfeng V : tûfeng ve humbara Y

düşmen-i dînden ceng ü harbe tasaddî ider taşrada bir ferd olmaduğına tahsîl-i yakîn idüp, tabur ise verâ-yı nehr-i Tuna'da olmağla zahmet ü meşakkatleri hebâ oldu.

SENE BİN YÜZ ALTI

Sene-i mezbûre Muharrem'inin gurre-i Bâzâr gün ki, Agustos'un on ikisidir. Âstâne-i sa'âdetden Kozbekci Kürd Mehmed hatt-ı hümayûn getirüp, rikâb kâ'im-makâmı Vezîr Abdullâh Paşa'nın fevti²⁶⁴⁷, yerine bir mu'temed-aleyhin nasb u irsâle tasrîh buyurulmuş. Ba'de'l-istişâre hâlâ Rûm-ili pâyesiyle Cebecibaşı olan Rûm Ahmed Ağa'ya vezîr-i sâlnî haslarıyla rikâb-ı hümayûn kâ'im-makâmlığı ihsân ve Âstâne'ye irsâl, yerine sadr-ı sâbık maktûl Kara İbrâhîm Paşa hazînedârı İbrâhîm Ağa Cebecibaşı nasb olundu.

Âmeden-i Tatar Han berâ-yı meşveret-i Zemun ve ubûr-ı nehr-i Sava

Mâh-ı mezbûrun altıncı Cum'a gün, Kırım Hanı Hacı Selîm Giray hazretleri Semendire havâlîsine sâye-endâz oldukların müş'ir mektûblarıyla mukaddemâ rikâb-ı hümayûn tarafından sefere da'vet ve ordu-yı hümayûna mülâkî olunca, alâ-cenâhi'l-isti'câl hareketler için hizmet-i mülâzemetlerine ta'yîn buyurulan Mîr-i âhûr-ı evvel İbrâhîm Ağa haber getürmekle, serdâr-ı a'zam dahi sinîn-i mâziyeden ziyâde kavâ'id-i kâm-kâr ve levâzım-ı mihmândârî üzre tekmîl ve elbise vü simât u ferş ü bisâtlarına ihtimâm buyurup, otaklarına teşrîf için da'vet ve tertîb-i alay emr eyleyüp mehterhânesiyle kethudâsın Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Ca'fer Paşa Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa ve Karaman Beğlerbeğisi Fındık Mustafâ Paşa ve Adana Beğlerbeğisi Çerkes İbrâhîm Paşa ve neferiyle müteferrikabaşı ve çavuşbaşı ve sipâh u silihdâr ağaları vesâ'ir a'yân-ı dîvânı karşı istikbâline gönderüp, otağa karîb mahalde yeniçeri cebeci topçı tâ'ifesi zâbitleriyle selâma durup, beyne's-salâteynde gelüp, otağ-ı serdâr-ı a'zama inüp, üçdireklide iclâs ve ziyâfetden sonra ser-tâ-pâ tebdîl-i siyâb üzre sûfa kaplu semmûr erkân kakum kürk ilbâs ve hâric-i otakda ihzâr olunan yüz elli öküz ve dört yüz koyun, sekiz yüz sahan et'ime-i gûnâ-gûnı leşker-i Tatar yağma itdükden sonra, doğru Zemun tarafına geçüp, Han hazretleri ol gice serdâr-ı a'zam otağında kalup, Kagalgay Devlet Giray Sultân ve Gâzî Giray Sultân ve Sa'âdet Giray Sultân ve Şehbâz Giray Sultân'lara elvânî çukalâra dûhte semmûr kürkleri giydirilüp, birer kîse akça, birer re's yelegen-dest atlar ihsân olundu. İrtesi şenbih gün cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve ocak ağaları ve ihtiyârları ve sâl-hurde serhad pîrleri ve tecrübe-kârları da'vet, serdâr-ı a'zam otağında cem' ü meşveret idüp, serdâr-ı a'zam cümleye birkaç seneden berü Belgrad havâlîsinde darb-ı hıyâm-ı ârâm iden

²⁶⁴⁷ fevti V : haber-i fevti Y

vüzerâ-yı izâm²⁶⁴⁸ ve asâkir-i İslâm bi-hasebi'l-iktizâ zuhûr iden mevânî' ve emr-i zarûrî sebebiyle nehr-i Sava'nın mürûrî münâsib görülmeyüp, ta'mîr ü termîm kal'a-i Belgrad ve serhadd-ı mansûre kılâ'ına irsâl-i zehâyir ve imdâd-ı ecnâd ile iktifâ eylemişler. “*Lillâhi'l-hamd* bu sene-i mübârekede kudretimiz mertebesi asker ve tahsîl-i zehâyir husûsunda ihtimâm ve celâdetlü Han hazretleri dahi cünûd-ı Tatar ile mülhak-ı mu'asker-i İslâm olmuştur. Hâlâ düşmen-i dîn tarafından tecessüs olunup, bir iki seneden berü tahassun itdüğü Varadin taburunda oturup, bir yere hareket olmadığı mesmû'dur. Hâlâ müsâ'ade-i vakt var iken, üslûb-ı sâbık üzre serhadd-i İslâmiyye'nin ahvâline nizâm ve Belgrad ta'mîri tekmiîliyle iktifâ idelim mi, yohsa düşmen-i dîn her nerede zuhûr iderse mukâvemet ü mukâbele kasdıyla üzerine gidelim mi? Sizin dahi re'yiniz ve münâsib gördüğünüz ne ise, ref'-i hicâb ve her birinize mükâlemeğe ruhsat virilmişdir” deyü hitâb, vücûh-ı askerden istintâk buyurdukda, cümlesi sem'-i kabûl-i rızâ ile ısgâ ve yümn-i teveccüh-i ikbâl ve te'sîr-i baht-ı ferruh-fâl ile azîmet buyurduğunuz tarafa emr-i serdârda fermân-ber imtisal eylemekde, hem-zebân ittifâk ve kemer-beste-i vifâk olduklarını iş'âr eylediklerinde, tekrâr serdâr-ı a'zam, “Her birimiz irâdet-i aliyye-i Hudâ-dâd ve te'sîr-i baht-i âlî-nijâd ile bi-hasebi'l-isti'dâd ihrâz eyledüğümüz rütbe-i vâlâ-nihâd-ı umûr-ı âmmede i'tibâr olunup, umûr-ı dînde biz dahi ahâd-i nâsdan, siz gibi bir abd-i âciz olup, hemân herkes arıza-i mâ-fî'z-zamîrinizi bu mahalde takrîr ve müdde'â-yı derûnunuzı bu vaktde yegân yegân nihâde-i dâmen tâ'bîr eylemek gereksiz” didiklerinde, nehr-i Sava'dan ubûr eylemede hem-inân-ı ittifâk hevl ü kuvvet-i Bârî'ye i'timâd ile düşmen-i dînin taburı üzerine varılmaya sell-i seyf-i vifâk üzre Fâtiha okunup meclis dağıldı. Ba'de't-ta'âm Han hazretlerine taraf-ı pâdişâhîden serâsere kaplu bir sevb semmûr-ı güster ve sorguç-ı mücevher ile bir kabza şemşîr-i adû-tedmîr ve tîrkeş-i bî-nazîr ihdâsından sonra, altun kakma raht ve abâyî ile ârâste sîm rikâb ve zer-dûz eğer ile pîrâste bir esb-i bâd-ı pâ-baş hâzır u müheyyâ olup, hîn-i rükûbda “Serdâr-ı a'zam şevketlü pâdişâhımız hazretleri Devlet-i Aliyye'mizin emekdârı ve ibâd-ı Müslimîn'in hayır-hâhı olduğu ma'lûm-ı hümayûnum olmağla, rûy-ı gazâda süvâr ve esâs-ı muhabbeti üstüvâr eylemek için irsâl buyurdukları rahş-ı hoş-reftârdır” buyurup, Kagalgay Sultân'a dahi tekrâr donanmış bir at ile tekrîm ve kendü tarafından dahi bir boğça esvâb bir semmûr kürk ile bin²⁶⁴⁹ yeniçeri şerîfî altun ba'zı

²⁶⁴⁸ vüzerâ-yı izâm V : vüzerâ-yı vükelâ-yı kirâm Y

²⁶⁴⁹ bin V : iki bin Y

hedâyâ-yı gûnâ-gûn anber-i ûd donanmış bir bârgîr bir kısırak, sâ'ir sultânân etbâ'larına eşyâ ve nukûd ihsân eyledi.

İrtesi Bâzâr gün Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa, cümle eyâleti askeriyle karşı Zemun'a geçirilüp, sipâh-ı silihdâr ve dört aşağı bölüğe umûm zahîresi virildi.

Bâzâr-irtesi yeniçeri ocağı ve piyâde askeri geçüp, yetmiş oda yeniçerinin her odasına yigirmişer gurus ve yigirmişer keyl pirinç ihsân olundu.

Salı gün Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa, eyâleti askeriyle sâ'ir mîr-i mîrân u ümerâ geçüp, Çehâr-şenbih gün üç bin iki yüz kantar bârût, on altı bin kazma, otuz bin kürek, yigirmi bin torba vesâ'ir mühimmât-ı cebehâne ile cebeci ve yigirmi yedi kît'a balyemez ve kolonborna ve altmış kît'a şâhî darbuzen on iki kît'a havan topları ile topcı ve top arabacı ocakları geçüp, mâh-ı mezbûrun on ikinci Penc-şenbih gün, serdâr-ı a'zam dahi ferr-i şevket-i iclâl ve reh-nümâ-yı tevfiķ-i Hudâ-yı Mûte'âl livâ-yı Rasûl ile Belgrad sahrâsından hareket, umûm asâkir-i İslâm müretteb alay ile nehr-i Sava cisrinden ubûr menzil-i peynâ-yı sahrâ-yı Zemun madrab-ı hıyâm-ı asâkir-i İslâm-ı nusret-encâm-ı gül-gûn olup, ol giceden iktizâ iden mahallere karavullar ta'yîn buyuruldu.

Ol gün kenâre-i nehr-i Tuna'da lenger-endâz ikâmet üzre olan donanma-yı hümâyûn sefineleri livâ-yı Rasûl mürûrundan sonra gülbâng çeküp, müsta'înen billâh hareket cânib-i adûya azîmet eylediler.

İrtesi Cum'a gün meks olup, guzât-ı İslâm davarlarıçün otluğa gidenlere mahsûs bir beğlerbeği ta'yîn olup, nehr-i Sava kenârıyla gidenler düşmen gelecek yerleri on beşer sâ'at miķdârı mesâfedir, bu taraflara gelmek ne ihtimâl mülâhazasıyla karavulcudan ilerü giden at oğlan makûlesine serhadlu şeklinde yüz miķdâr Macar katanası müstevlî olup, karavulcı irişince[ye] bir kaçın şehîd itdiler.

Ol gün serdâr-ı a'zam iki bin atlu ile Tatar ordusuna varup, Han hazretleriyle ahvâl-i ceng-i düşmen üzerine ne vechile varılmak münâsib olduğın müzâkere eyledi. Belgrad muhâfızı Vezîr Ca'fer Paşa, ordu-yı hümâyûnla ma'an bulunması münâsib görülmekle, ihrâc yerine avdet olununcaya dek²⁶⁵⁰ kal'ada muhâfız olmak üzre Arabgir

²⁶⁵⁰ dek V : değin Y

sancağına mutasarrıf İsmâ'îl Paşa başbuğ nasb ve kal'anın piyâde vü süvâr yerlû kulundan mâ'adâ sekiz oda yeniçeri ile bir haseki ve cîsr-i mezbûr muhâfazasıçün dahi dîger İsmâ'îl Paşa ta'yîn olundu.

On dördüncü Şenbih gün andan dahi göçülüp, kal'a-i Varadîn ve tabur-ı müşrikîn üzerine revân olup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa' tâli'a-i ceyş-i İslâm, sâ'ir asâkir-i İslâm yemîn ü yesâr her biri bir müstakil gürûh olmak üzre, tertîb-i alay Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa verâsında kafâdâr ve her alay önünce birkaç top gitmek üzre fermân olup, Vezîr Ca'fer Paşa Sirem ve Semendire sancakları zu'amâ vü erbâb-ı tîmârıyla dümdâr ta'yîn olunup, Değirmenlik nâm menzil kurbuna nüzûl olundu.

Ol gün, Mîr-i âhûr-ı evvel İbrâhîm Ağa rikâb-ı hümayûna da'vet itdirilüp, bâhâdirân-ı Tatar'dan Kantemür Miza taburdan tutup getürdüğü âhen-pûş Nemçe mukâbelesinde kendüye [ve] âdemlerine ilbâs-ı hil'at ve yüz elli altun ihsân buyuruldu.

İrtesi Bâzâr gün, yine bu etvâr üzre göçülüp, üç sâ'at ilerü Pelekeş nâm sahrâ-yı madrab-ı hıyâm-ı asâkir-i İslâm olup, yolca giden guzât-ı muvahhidîni suvarmak için elli re's bârgîrli saka ta'yîn ve altı bin Yaman Sadak Tatar dahi mülhak-ı ordu-yı hümayûn oldu.

Dû-şenbih gün, yine bu tarz-ı top üslûb-ı mergûb üzre kalkılup, âheste âheste yürüyüp, İslankamin nâm menzile konuldu. Salı gün andan dahi göçülüp üç sâ'at ilerü Ma'rekegâh-ı Köprülüzâde dimekle ma'rûf mahalle nüzûl olunup, etrâf-ı eknâf tecessüs ve ahvâl-i a'dâyı tefahhus için, bir gün ârâm Rûm-ili ve Anadolu beğlerbeğileri ve Kagalgay Sultân ve Serdâr-ı a'zam Kethudâsı Mehmed Ağa Varadîn kal'ası mukâbelesinde, ordu-yı hümayûn nüzûl idicek mahalli görüp geldiler.

Muhâsara-i kal'a-i Varadîn ve bî-feth-i avdet

İrtesi mâh-ı mezbûrun on tokuzuncı Penc-şenbih gün, mürâfakat-ı bedraka-i inâyet-i Rabbü'l-izzet ile hayme-zen-i celâdet [206b] olunup, kal'a-i merkûm nehr-i Tuna kenârında bir püşte-i refî'ada vâkı' makarr-ı melâ'în-i dalâlet-âyîn olalı beş seneden berü, iç kal'asına kemâl-i metânet ü istihkâm virdiğünden gayrı, Tuna'dan Tuna'ya varınca rub' sâ'at arzı bir buçuk sâ'at devrîsiyle arîz u amîk handaklar, dâ'iren-mâdâr metîn ü üstüvar-ı tabur kat kat şarânpolar ve çarh-ı felekler ve müte'addid tabya ve hınzîrhâneler ibdâ' u ihtirâ' idüp, derûn-i taburı envâ'-i edevât-ı harb ü kîtâl ile mâlâ-

mâl ve metrislerinde on dört bin miqdârı piyâde Nemçe ve Macar küffâr-ı bed-fi'âl dîde-i dûzah-ı ceng ü cidâl olup, nehr-i Tuna üzre iki kıt'a cısr binâ ve tûfeng-endâz küffâr ile memlû yigirmişer toplu tokuz kıt'a kalyonları köprüler mukâbelesinde müheyyâ²⁶⁵¹ durup ve Tuna'nun iki tarafında sekizer kıt'a kebîr toplı kal'a mânend[i] iki azîm tabyalar ihdâs idüp, karşı tarafda olan çadırlarında on tokuz rekimend ve Macar atlusu olup, her bir rekimend bin neferden ibaretdir. Mutarassıd-ı kavga-yı nümâ iken asâkir-i mansûru'l-livâ bî-muhâbâ top irişür mahalde piyâde vü süvâr at arkasında âmâde ve ber-câ olup, ordu-yı hümâyûn nüzûl ve çadırlar kurulup, ba'dehû düşmen-i hîle-kârın hud'asından ihtiyâten muhâfaza için ordu-yı hümâyûn önüne handak ve metrisler hafr olunmak münâsib görülmekle, ol sâ'at vakt-i asrda fermân-ı serdâr ile metris yerleri tahmîn ve muhâsara yolları görölüp, nehr-i Tuna'dan alınup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa olduğı püşte-i refî'aya varınca, ol gice sabâha dek bir kat handak hafr ve câ-be-câ kapular ve tabya yapılıp, piyâde asker yerleşüp, intibâh üzre hareket, irtesi Cum'a gün ol handakda karâr ve süvârî asker dahı, ol hâl üzre alay alay at üzerinde metris verâsında kıyâm u ârâm idüp, serdâr-ı a'zam bizzât hafr olunan handaklar başında yeniçeri ağası sâyebânına varup, neferâta nevâziş ü iltifât şevketlü pâdişâhımızın nân u nemeki helâl olsun ve bu hüsn-i mu'âmele ile kahve-bahâ bin atun ihsân idüp, andan Anadolu ve Rûm-ili kullarına varup, tabur-ı makhûra karşı bir mürtefi' mahalde kurulan sâyebâna rû'esâ-yı asker ve Han hazretleri da'vet ve handakdan ilerü varup, metris yürüdümeğe sâlih mahalden bir handak dahi alınmaya müşâvere ve yeri tahmîn ve karâr-dâde oldukdan sonra, ol gice mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Şenbih gicesi, evvelâ Tuna kenârında serdâr-ı a'zamın iki bin nefer Silifke piyâdesi dahi öte, Yügrük tâ'ifesi dahi öte, firkate levendi dahi öte, Ömer Paşa dahi öte, Adana Beğlerbeğisi Çerkes İbrâhîm Paşa dahi öte, Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa üç balyemez on şâhî top ile sağ koldan ana muttasıl Bosna piyâdesiyle Fazlı bölükbaşı dahi öte, turnacı ve zağarcı ve bir haseki dahi öte, yeniçeri ağası ve kul kethudâsı ve Saksoncı dahi öte, Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa dahi öte, Arnavud piyâdesiyle Arnavud Kaplan Paşa ve Arnavud Ca'fer Paşa ile serdâr-ı a'zam yigirmi iki top ile orta koldan ve sol koldan dahi altı top ile Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Ca'fer Paşa dahi öte, Sivas Beğlerbeğisi Bostancı Mahmûd Paşa dahi öte, Cebeci Ocağı dahi öte, yedi oda ile yeniçeri ile²⁶⁵² Zenberekçibaşı dahi öte,

²⁶⁵¹ müheyyâ V : hâzır u âmâde ve müheyyâ Y

²⁶⁵² yeniçeri ile Y : - V

metrislerin Tuna'ya nihâyet bulduğu mahalde serdâr-ı a'zamın üç bin nefer piyâde Arnavud askeriyle Arnavud Âdem Paşa metrise girüp, yeniçeri ardında kânûn-ı üzre sipâh-ı silihdâr ve terrakkîli serdengeçdi sipâh kafâdâr durup, sâ'ir iktizâsı olan kullara dahi atlu askerinden Karaman Beğlerbeğisi Fındık Mustafâ Paşa ve Mar'aş Beğlerbeğisi Tokmak Hasan Paşa ve Mevlûd Paşa ve Tatar Sâlih Paşa ve Ali Paşa ve Abdunnebî Paşa ve serdâr-ı a'zamın süvârî levendiyle ağaları dahi girü, Tatar askeriyle Han hazretleri Tuna'dan Tuna'ya varınca serâpâ metrisler ardın ihâta idüp, cümleden girü ordu-yı hümayûn muhâfazasıçün Deli İbrâhîm Paşa, Süleyman Paşa, Abdülkâdir Paşa, Çirmenli İbrâhîm Paşa ve Kurd Paşa ve bir miqdâr kurslı karavul beklemek emr olup, ahşâm namâzından sonra bu tertîb üzre müsta'înen billâh bî-sıyt u sadâ herkes me'mûr oldukları mahallerden, metrisler almaya azîmet eylediklerinde, içlerinden birkaç mürtedd ol leyle-i muzlîmede tûfenglerine âteş virmekle, küffâr pusı eyledi mülâhazasıyla metris almaya varanlar dahi tûfenglerin boşaldup, sadâ-yı gülbâng-ı Allah Allah ordu-yı hümayûna resîde piyâde askeri handak-i evvele doğru devîde olup, serdâr-ı a'zam icâleten keyfiyyet-i ahvâli istifsâr vukû' bulan mâtde bu minvâl üzre ma'lûmları oldukda, yeniçeri ocağı zâbitlerine, sâ'ir kul sâhiblerine ekîd-i şedîd buyuruldılar. “Tahrîr ve be-her-hâl tahmîn olunduğı mahallerden metrisler alursuz, yohsa bilâ-emân cümlelizin haklarından gelinür” deyü fermân buyuruldığı sâ'at, uğur-ı dîn-i mübînîde kemâl-i gayret ü ittîfâk üzre hareket-i bî-pervâ ve metrisler alınmaya mübâşeret olunup, küffâr tarafından her ne kadar ceng ü harbe mübâderet olundı ise, kat'â isgâ olunmayup, *bi-fazli'llâhi Teâlâ* ol gice sabâha değin, murâd üzre metrisler alınup ve handaklar kesilüp, iki uçları nehr-i Tuna'ya müntehî olup, tabur-ı küffârın cânib-i berrîsi gereğı gibi bağlandı.

Garabet bunda ki, birkaç mürted ifsâdıyla taraf-ı İslâmiyân'dan atılan tûfeng sadâsından derûn-i taburda olan melâ'în azîm telaşa düşüp, dilîrân-ı îmân, “Ne aceb bize emân virmeyüp yürüyüş²⁶⁵³ itdiler” deyü, pîç [ü] tâb ve kemâl-i ızdırâb ile karşı tarafda olan askerini tabura cem' itmeğe mübâşeret ve sabâha değin terk-i hâb u râhat eylediklerin ahz olunan diller haber virdiler.

İrtesi şenbih gün, metrislere metânet ü istihkâm ve top tabyaları binâsına ihtimâm olunup, küffâr dahi taburda olan çadırların bozmaya ve piyâde vü süvâr alayların düzmeğe başlayup, metrisler dahi henüz dâ'iren-mâdâr hafr olunup, tekmîl

²⁶⁵³ virmeyüp yürüyüş V : ve zamân ve hiç aralık yok tûfenklerin boşaldup yürüyüşler Y

olunmamağla, küffâr taşra çıkarsa gâfil bulunmamak üzere herkes çadırında birer ikişer hizmet-kârından mâ'adâsı metrisler ardında ve asâkir-i Tatar bayır başlarında hâzır u âmâde olmak fermân buyurılıp, tarafeynin alayları ahşâma dek bu minvâl üzere karâr idüp, tüfengden gayrı silâh ile ceng olmadı.

Bâzâr gün, Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa kolunda mevâzı'-ı münâsibde hâk-ekîd sepetlerden siperler vaz', teslim olunan üç balyemez on şâhî toplar nihâde ve ale's-sabâh atılmaya başlayup, Tuna Kapudanı Ali Paşa dahi me'mûr olduğu adada tabya binâ ve dört kıt'a kolonborna top vaz' ve atmaya mübâşeret idüp, küffâr kalyonları ve Tuna'nun iki tarafında olan tabyalarıyla, donanma-yı hümâyûn sefineleri, azîm ceng eyleyüp galyatalardan atılan top dâneleri kalyonlarına ve köprüsüne isâbet itmekle, bi'z-zarûrî kalyonlarını kal'a altına çeküp, irâdet-i *Kahhâr-ı Zü'l-Celâl* ile tabyasının birinde bir miqdâr bârût ve humbarasına âteş isâbet idüp, vâfir kâfir dâhil-i hufre-i nâr oldu.

Dû-şenbih gün Vezîr Ca'fer Paşa kolunda vaz' olan üç balyemez ve şâhî toplara âteş virilüp, tazyîk-i a'dâya mübâşeret olunup, küffâr dahi taburda bakıyye kalan çadırlarının ekserin kaldırıp, serdâr-ı a'zam yeniçeri metrislerine varup, her birine nevâziş ü ihsân virüp, her kolda mecrûh olanlara cerrâhlar tîmâr ve bahşîş virmek için mahsûs mu'temed âdemler ta'yîn eyledi.

Sâ'ir kollara vaz' olunan toplar Salı gicesi atılmaya başlayup, metris ve sıçanyolları ilerü yürüyüp, taraf taraf ceng ü peygâr der-kâr ve semt semt gavga iştihâr bulup, mevâzi'-i müte'addide toplar nihâde ve esbâb-ı muhâsara âmâde olduğunu melâ'în-i dalâlet-âyîn müşâhede eyledikçe, bîm ü ızdırâba düşüp, piyâde vü süvâr askerini kal'aya da'vet ve ceng ü harbe niyyet eylediği nümâyân olup, irtesi Salı gün Han hazretleri kal'aya nâzır bir püşte-i refî'ada sâkin olmağın, taraf-ı şerîflerinden gelen haberin²⁶⁵⁴ mefhûmunda, "Küffârın revîşinden yürüyüş itmek ihtimâli mülâhaza olunur" dimekle, ol sâ'at serdâr-ı a'zam metrisler ardında bir münâsib mahalde sâyebân kurup, livâ-yı Rasûl aleyhi's-selâmı getürdüp, müheyyâ ve avdet olunca, ol mahalde pâ-ber-câ olup murâd eyledikleri mukâta'aâtından beşer akça tekâ'ud ve nakid yigirmişer gurus ile dal-kılıç bayrakları açılıp, vâfir âdem tâlib yazılmaya râgıb oldılar.

Ve ova tarafından dahi metrisler alınmaya mübâşeret olunup, lâkin mesâfe-i ba'îde olup, birkaç günde tekmîli müte'assir olmağla, donanma-yı hümâyûndan yigirmi

²⁶⁵⁴ haberin V : haber-eserin Y

kıt'a firkate Tuna'dan müfrez göli başında hâzır u âmâde ve topların ova tarafına doğru çevirüp, me'mûr oldukları mahalde basîret üzre karâr-dâde olup, küffâr metrisler üzerine veya ova tarafına hücûm ihtimâli olur ise, firkateler levendâtı dahi top tûfeng ile ceng ü harbe ikdâm eylemek emr olundu.

Ol gün öyleden evvel, melâ'în-i dûzah-mekîn hayli hud'ayı izhâr ve gürûh-ı mekrûh alayları âşikâre olmaya başlayup, her rekimendden güzîde vü âhen-pûş ve ceng-âver küffâr intihâb ve her zümre sarı ve kırmızı ve boz ve beyâz esvâb ile başka başka alaylar düzüp, guzât-ı İslâm ile ceng ü harbe şitâb ve Öküzboynuzu tâ'bîr olunur iki başdan atlu ve orta koldan piyâdesi yürimek üzre istısvâb idüp, ol gürûh-ı mekrûhun önünde Hayzer ile ikinci cenaralleri bile olup, evvelâ ova tarafında olan serdâr-ı a'zam ağavâtı ve bayrakları vesâ'ir ol mahalle me'mûr asâkir-i İslâm üzerine hücûm eylediklerinde, açıktan metris almaya mübâşeret idüp, henüz metrisleri üçer dörder karış hafr olmayan serdâr-ı a'zam tûfengcileri üstüne yürüyüp, bunlar dahi bî-pervâ bir bölüğü a'mâl-i tûfenge ibtidâr, bir bölüğü hâzır u müheyyâ ve Katana kâfiri ısgâ itmeyüp, hamle-i evvelde küffârın yüzün çevirdikleri atlu askerinin manzûrî oldukda, hem-inân ittifâk ile su kapusına [207a] varınca kırdılar ve orta koldan metrisler üzerine hücûm iden piyâde küffâra dahi erbâb-ı gâziyân-ı metris emân vermeyüp, açıktan yürüyüp tabur hendeği başına varınca sürüp, guzât-ı mü'minîn taraf²⁶⁵⁵ [taraf] gülbâng-ı Allah Allah ile kubbe-i feleği pür-sadâ kılup, bir hamle-i kûh-efken ve bir sadme-i saff-şiken birle hanâzîr-i müstahakku't-tedmîrin üzerlerine hücûm ve dilîrâne ve gayret-i merdâneile bir tîğ-i Rüstemâne havâle eylediler ki, küffâr sâ'ika-i kahr-i Hudâ nâzil oldu kıyâsıyla akılları başından gidüp, kal'a tarafına tahlîs-i vücûd için cân atup, tarfetü'l-ayn içre ardlarından irişilüp, hayli fâris ü piyâde küffâr alaf-ı tîğ ü tebâr olmağla, *bi-avni'llâhi ta'âlâ* bu nusret-i bedîhiyü'z-zuhûr, mukaddeme-i sürûr-ı nâ-mahsûr olup, kelle ve dil getürenlere serdâr-ı a'zam kîse kîse dirhem ü dînâr vermekde bezl-i himmet ve sarf-ı ser-mâye-i vus' u kudret buyurdılar.

Kezalik sol kolı hücûm iden küffâra, anda me'mûr olan sipâh-ı silihdâr serdengeçdi alayları hücûm ve mukâbele vehle-i ûlâda göz açdırmayup, yüzlerin çevirüp tabur kapusına geldüklerinde, içerüde olan kâfir bu hâli görüp, kâfir alayları ardınca asker-i İslâm içerü girer mülâhazasıyla, tabur kapuların mesdûd itmekle

²⁶⁵⁵ taraf V : - Y

münhezim kâfir kendülerin Tuna'ya urup, ekserî gark-ı âb, bakiyesi alaf-ı tîğ-i gâziyân olup, ol koldan dahi vâfir kelle ve dil getürenler ihsâna mazhar oldılar.

Ol gün Erdel tarafından dört bin yaya ve iki bin atlu ve Segedin kal'asından birkaç pâre top ile Bolond nâmıyla meşhûr bir pelîd imdâda geldi.

Çehâr-şenbih gün gice vü gündüzde küffâr tarafından ceng ü cidâle takayyüd olunmayup, câ-be-câ mazgallardan metrislere tûfeng ve tabyalardan donanma-yı hümâyûna toplar atılup, bir hîlesi olmak ihtimâliyle metrislere ve sıçanyolları ve tûfengci tabyalarına metânet ü istihkâm virilmeğe ikdâm u ihtimâm-ı tâmm olup, meğer yevm-i evvelde asker-i İslâm'ın gerek metris ve gerek hücûm-ı dilîr-ânelerinden hayrân u perîşânî-i hâl ve bî-ser ü sâ mân ve teşvîş-i bâllerinden ne kâra mübâşeret idiceklerin bilmeyüp, tabur-ı makhûr içinde Tuna'dan Tuna'ya varınca bir handak dahi hafr idüp, guzât-ı İslâm handak-i evvele zafer bulduğu hâlde firâr idenlerimiz bunda karâr itsün deyü, mübâşeret ve sabâha değin tek mîline müdâvemet eylemişler.

Ol gün donanma-yı hümâyûndan atılan top dâneleri kalyonlarından birine isâbet itmekle, bir tarafda olan topların kundaklarından cüdâ ve amel-mânde nehr-i Tuna'da nâ-bedîd oldu. Ve bu gice küffâr Rûm-ili kolundan taşra çıkmak üzre ta'yîn eylediği eşrâr-ı nuhûset-idbâr ile avdet eyledi.

Penc-şenbih gün, serdâr-ı a'zam çavuşbaşıyla yeniçeri, cebeci, topcı vesâ'ir ocaklara bahşiş gönderüp, tevzî' oldu ve ol gün Tuna'nın yukarı tarafında Ösek yolunda vâkı' Kerevet palankası, küffârın zehâyir gemilerinin memmeri olup, muhafazasına ve ol havâlinin tefahhus-ı tecessüsüne Kurd Beğ ve Katana Mustafâ Paşa ve Kurs Kralı'nın âdemleri ta'yîn olunup, arabalar üzerine kırk bir aded çete kayıkları tahmîl ve Tuna'nın yukarı tarafında nehr-i Tuna'ya ilkâ olunmak üzre Sirem ve Titel beğleri ma'an koşulup, gönderildi.

Cum'a gicesi küffâr taburunda müceddeden bir tabya dahi ihdâs ve üzerine yedişer kıyye toplar koyup ale's-sabâh, sımâh-ı mü'minîni pür-sadâ idüp, sâ'ir topların i'mâliyle bahâ necûy-ı gavga oldu. İbrâhîm Paşa ve Ca'fer Paşa kollarına konulan havan-ı humbara dâneleri ale'l-gafle tabura doğru perrân ve cem'-i küffâr olan mahallere isâbet itdirmek dâmen-der-miyân tarafeynden ahşâma dek nâ'ire-i harb ü kîtâl işti'âl buldı²⁶⁵⁶.

²⁶⁵⁶ buldı V : bulup Y

Şenbih gicesi metrisler ve sıçanyolları kadem kadem ilerüye varmak üzre ikdâm ve tabyalara azîm sepetler ile metânet ü istihkâm virilmeğe ihtimâm olunduğundan, ehl-i İslâm'ın cür'et-i bî-bâkânesinden melâ'îne nev'an fütûr gelmekle, mekr ü hîle yolların bâz ve metrisler üzerine humbara vesâ'ir edevât-ı ceng ile âteş-bâzlığa âgâz eyledi.

Ol gün üç bin kadar atlu kâfir karşı tarafda alaylar tertîb, gâh tabura doğru gelüp, gâh sahrâya gidüp, gâh mübâşir-i ceng ve gâh ehl-i İslâm'a reng içün ahşâma dek bu hâl üzre gezüp top dânesiyle vâfir melâ'în dâhil-i hufre-i nâr oldu ve mezbûr çete kayıkları ale'l-gafle küffârın zehâyir gemilerine müsâdif olmağla, Futok nâm mahalle doğru firâr ve rücû'a mübâşeret esnâsında irişilüp, birkaç kıt'ası gark-ı âb olup tabh olunmuş nân ile memlû iki kıt'a cam sefinesi nasîb-i ehl-i îmân oldu.

Ve bu gice Ösek tarafından iki bin miqdârı kâfir imdâdı kayıklarla gelüp, dâhil-i tabur-ı zamîme-i ehl-i şürûr olduğu haber alındı.

Bâzâr gün beyne's-salâteyne değin top u tüfeng ile ceng ü harb olunup, kable'l-asr küffâr tarafından bî-sebeb katı vâfir tüfeng atılup, metrisde olan gâzîler, “Biz dahi karşuluk tüfenglerimizi boşaldursak belki düşmen vakt-i fırsat mülâhazasıyla bir hîleye sâlik ve bilâ-mûcib bir miqdâr yoldaşlarımız hâlik olur” deyü, bünüvvet bünüvvet i'mâl-i top-tüfenge müdâvemet olunup, yarım sâ'at miqdârı tarafeynden âvâze-i tüfeng münfekk olmayup, metrisler verâsında guzât-ı muvahhidîn dahi hâzır u müheyyâ ve me'mûr oldukları mahallerde pâ-ber-câ oldılar.

Ordu-yı hümayûnda olan asâkir-i İslâm, gürûhâ gürûh mahall-i cenge isti'câl ve tahsîl-i rızâ-yı Müte'âl idüp, *Sübhânallâh* böyle bir hengâme vaktinde nidâ-i dellâl ile fermâna imtisâl eylemeyenler, bu yıl meydân-ı vegâya bir mertebe sür'at ve birkaç seneden berü bu hâl üzre gayret görmedik deyü, sefer-dîde ihtiyârlar ta'accüb-künân-ı şükr-i Yezdân iderlerdi. Meğer Brendeburg Hersek'i dört bin yaya iki bin atlu küffâr-ı dûzah-karâr ile imdâda geldüğüne şenlik eylediği haber alındı.

Dû-şenbih gicesi dahi metrisler tecdîd ü tevsî' ve tabyalar tekmîl ve terfî' olunup, vaz' olunan toplar ve humbaralar pey-der-pey taraf-ı a'dâya atılup, nev-be-nev nâ'ire-i ceng ü cidâl işti'âl bulup, a'dâ-yı dîn dahi harb ü kıtâlde ısrâr idüp, cânib-i İslâmiyân'dan bir mahalde tabya ihtirâ' ve top vaz' olunduğın istimâ' eyledikde, der-hâl mukâbelesinde siperler peydâ ve toplar müheyyâ eyleyüp, ibtâlîne ictirâ iderdi.

Avn-i Hakk ile guzât-ı Müslimîn'in sa'y u kûşîşlerine kat'â fûtûr gelmeyüp, bir kadem ilerüye varmaya ikdâm ve metrislere metânet virmekde ihtimâm iderler ve tîr-endâz mü'minînin pür-tâb itdükleri²⁶⁵⁷ sihâm-nâke kazâ gibi peyâm-ı mergi i'lâm ve ekserî isâbet-i hedef-i merâm olup, niçe küffâr-ı fesâd-âlûdî nâ-bûd eylerlerdi.

Bugün eyyâm-ı sâ'ireden ziyâde ceng ü peygâr der-kâr olmağla, guzât-ı İslâm hâb u râhatı kendülere harâm idüp, me'mûr oldukları mahalde sebât-ı kadem göstermeleriyle tahsîl-i nîk-nâm eylediler. Ova tarafından nehr-i Tuna'ya varınca mesâfe-i ba'îde olmağla, yek-pâre metrisler alınmak müte'assir olup, lâkin küffâr taşra çıkmak kasd eylese atlu askerine bundan münâsib mahalli olmayup, her-bâr ki, gürûh-ı mekrûh alaylarından bir miqdâr fâris ü piyâde mahall-i mezbûrda asker-i İslâm mukâbelesinde hâzır u âmâde durdı. Be-her-hâl muhâfazaya muhtâc olduğundan, mâh-ı Safer'in gurre-i Salı gün donanma-yı hümayûn levendâtından bin nefer dahi ihrâc ve mekân-ı ma'hûddan metrisler almaya mübâşeret ve sabâha değin tekâmiline bezl-i himmet eyleyüp, ale's-sabâh nehr-i Tuna'dan Tuna'ya varınca metrislerin birbirlerine ittisâli küffâr-ı bed-fi'âlin manzûr-dîde-i bed-sigâli oldukda, kemâl-i ızdırâbından pîç ü tâba düşüp, karşı tarafda alaylar düzüp ve taburda çadırların bozup, her vaktde bir revîş ve her sâ'atde bir iş gösterüp, hezâr mekr ü al ile guzât-ı İslâm'ı iğfâl sevdâsında olurdı. Ve tabur-ı makhûr içinde eyyâm-ı muhâsaradan sonra müceddeden ihtirâ' eyledüğü toprak tabyasına üç pâre balyemez top dahi vaz' idüp, ahşâma değin ordu-yı hümayûna i'mâl ider ve gurûb-ı şemsden tulû'-ı fecre değin tarafeynden i'mâl-i topda imhâl olunmak kâ'idesine ri'âyet olunurdu.

Bu gice tabya-i merkûmeğe altı pâre top dahi koyup, nısfu'l-leylde atmaya başlayup, bir sâ'at miqdâr zamân müdâvemet bu hîleden kasd-ı fâsidi ne idüğü ma'lûm olmayup, ancak Ösek kal'asından getürdüğü toplardan olduğu istimâ' olundu.

Ol gün taraf-ı pâdişâhîden kapucılar kethudâsı Baltacı Hasan Ağa gelüp, serdâr-ı a'zam ve Han hazretlerine iltifâtı mutazammın müte'addid hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrûn, birer kabza murassa' kılıç, birer top serâserli semmûr kürk getürüp, esnâ-yı ceng olmağla ancak serdâr-ı a'zam kethudâsı ve çavuşbaşı istikbâl idüp, doğru serdâr-ı a'zam tabyasına inüp, cümle erkân-ı devlet mahall-i mezbûra da'vet ve

²⁶⁵⁷ itdükleri V : eyledükleri Y

müvâcehelerinde feth-i kırâ'at olundukdan sonra, kendüye serâserli kürk, etbâ'ına sâde hil'at ilbâs olundu.

İkinci Çehâr-şenbih gün dahi tarafeynden bâzâr-ı ceng ü cidâle revâc top tüfeng ile a'dâ-yı dîn iz'âc tecdîd-i metrislere bezl-i himmet olundu. Küffâr dahi ordu-yı hümayûna doğru havâle itdüği tokuz kıt'a topları bilâ-aded atup, ahşâma değin kat'â ârâm u ihmâl itmeyüp, *lillâhi'l-hamd* bu kadar dâne-i topdan ancak bir Tatar nâ'il-i rütbe-i şahâdet ve üç devâbba isâbet eyledi.

Ve bu gice Tuna'nın karşı cânibinde küffâr tarafından donanma-yı hümayûn mukâbelesinde bir tabya dahi âmâde, sekiz kıt'a balyemez top nihâde ve galyata ve fırkatelere havâle idüp, vâfir harb ü kıtâl ve ceng ü cidâl olundu.

Üçüncü [207b] Penc-şenbih gün, ova tarafında nehr-i Tuna'dan ayrılmış küçük adanın münâsib olan mahalline vaz' olunan üç kıt'a kolonborna top dâneleri mecma'-ı küffâr olan mahallere isâbet itdükçe, hayli hasâret ü hakâret vâkı' olduğundan mâ'adâ rü'esâ-yı melâ'înden birinin hayme-i idbârına isâbet eyledüğü müşâhede olundu.

Ol gün İlok tarafından cem' olan haydûd ve eşkıyâ üzerine Katana Mustafâ Paşa bir miqdâr piyâde guzât ile gönderilmişidi, bir mahalde müsâdif olunup ekserî tu'me-i şemşîr bir miqdâr bend-i zencîr kılındı ve serdâr-ı a'zam tarafından Han hazretlerine bin altun gönderildi.

Ahşâm üçüncü sâ'atde *bi-emri'llâh* şedîd rûzgâr bir sâ'ika-i şu'ledâr kopup, bir mertebe bârân oldu ki, devâbb ve insân medhûş u hayrân olup, irtesi Cum'a gün handaklar ve sıçanyolları suyla dolup, erbâb-ı metris ziyâde bî-tâb ve ehl-i ceng azîm ızdırâba düşmüşler iken, yine me'mûr oldukları mahallerde pâ-der-gil gönül birliğiyle yerlerinde sâbit-kadem ceng ü harbe küffârdan mukaddem mübâşeret ve merdâne²⁶⁵⁸ gayret idüp, lâkin tarafeyn bir hatve ilerü harekete imkân olmayup, top tüfeng ile ceng ü perhâş ve i'mâl-i dâne-i humbara ile savaş olunup, guzât-ı İslâm münâvebe ile çadırlarında bir lahza ve metrislerde olanlar dâ'imâ kıyâm üzre içdâm idüp, mümkün oldukça siperler ta'mîr ve kovalar ile metrisler tathîr olunurdu.

Ol gün nehr-i Tuna'nın üst tarafında geçid başı olmak üzre şans tâ'bîr olunur, küffâr cânibinden bir şey peydâ ve ada içinde bir hîleye dahi ictirâ idüp, derûnından

²⁶⁵⁸ merdâne V : merdâne vü dilrâne Y

vâfir kâfir cem‘ ve metrisler alup, topar vaz‘ itdüğü haber alınmağla çete kayıklarıyla Sirem ve Titel beğleri Tuna'dan Şarkan İbrâhîm Paşa karadan ta‘yîn bî-haber vakt-i şâfi‘ide iki taraftan basup, üç sâ‘at miqdâr ceng ü kıtâl ile vâfir kâfir küşte-i tîg ü telef ol gâ‘ile dahi ber-taraf olup, ikişer toplı iki kıt‘a cengçi şaykaları ve Kervit palankasında üç pâre top ve bir miqdâr bârût ve kurşun ahz olunup, ihtifâ olunandan mâ‘adâ on beş esîr küffâr huzûr-ı serdâra ihzâr olundu.

Beşinci Şenbih gün, gice gündüz te‘âkub iden bârândan tecdîd-i metrise imkân olmayup, ancak metânet ü istihkâm ve hedm olan mahalleri ta‘mîre ihtimâm ve me‘mûr oldukları yerlerde intibâh üzre kıyâm ile güzârende-i evkât ve eyyâm-ı guzât-ı İslâm metrislerde olduklarını iş‘âr u i‘lâm için, dâne-i top u tûfeng ile taraf-ı a‘dâya irsâl-i peyâm iderlerken, ba‘de'z-zuhr düşmen-i pür-gurûr şiddet-i bârândan erbâb-ı metrise fûtûr gelmek mülâhazasıyla her koldan birer miqdâr adû-yı siyeh-derûn taburdan bîrûn olup, tahrîk-i hutuvât-ı kudûm-ı şûm ve “metrisler hâlî ise mâ‘adâmız dahi hücum ideriz” fikr-i fâsidiyle, bir bir hareket ve bu kâr-ı mümteni‘ü'l-husûlî cesâret eyledikleri gâziyân mutarassıd-ı vegâ ve yeniçeriyân bahâneçûy-ı gavga²⁶⁵⁹ manzûrları oldukda, sell-i seyf meydân ve metrislerden ilerüye perrân olup, adû-yı bed-kâr eyledikleri ahvâlî pişmân ve üftân ü hîzân tabura doğru gürîzân olunca, niçeleri küşte-i tîğ-i ehl-i îmân olup, altıncı Bâzâr gün ebr-i âsmân bir mertebe îsâle-i katârât-ı bârân eyledi ki, tabur değil sahrâ-yı bî-pâyân olsa, dost düşmen birbirlerine varmaya imkân ve bir tarîkle tebdîl-i mekân hâric-i tâkat-i beşer ve *es-seferü kıt‘atun mine’s-sakar*²⁶⁶⁰ mefhûmı ma‘lûm ve hayyiz-i şuhûdda cilve-ger oldu. Bu hâl ile mümkün oldukça, herkes metrislerde dâ‘im ve her gürûh ceng ü harbde kâyim olup, *Cenâb-ı Rabbu’l-İzzet* guzât-ı İslâm'a şevk ü kuvvet virüp, her çend küffârdan hareket hiss olunsa, piyâde vü süvâr me‘mûr oldukları mahallerde hâzır u âmâde bulunurlardı.

Yedinci Dû-şenbih gün dahi bârân-ı rahmet lâ-yenkatî‘ yağup, tabur-ı makhûr-ı makarr-ı şeyâtîn bir zira‘ miqdâr pür-tîn olmağla, a‘dâ-yı dîn kilâb-ı Yahûd gibi harekete mecâlleri kalmayup, zâbitlerine varınca pâ-der-gil ahvâlleri müşkil ve ihtiyâr-ı zûll eylemişler idi. Lâkin birkaç seneden berü tedârük ü ihzâr eyledikleri elvâh ve eşcârdan perdaht olunan tahta bendler üzerinde karâr ve bîm-i cân ile ceng ü harbde ısrâr iderlerdi.

²⁶⁵⁹ gavga V : gavganın Y

²⁶⁶⁰ “Ayakları Allah yolunda tozlanan kimseye, Allah, ateşi (cehennemi) haram kılar”.

Ol gün bir miqdâr Tatar, Tuna'nın aşağı tarafında vâkı' Karlofça nâm mahalden üsti açık kayıklarla küffâra gûşmâl için karşı cânibe geçürölmek münâsib göröldi. Sekizinci Salı gün havâ açölup, asâkir-i İslâm'a hayât-ı tâze ve sürûr-ı bî-endâze hâsöl olmağla, tecdîd-i metrise mübâşeret ve cebr-i noksân kâ'idesi üzre eyyâm-ı güzeste de hafr olmayan mahalleri tekmîle niyyet eylediler.

Ol gün karşı tarafa geçirilen Gâzî Giray Sultân ve Sa'âdet Giray Sultân Kagalgay Devlet Giray Sultân ile beş bin miqdârı güzîde Tatar Kubile manastırı nâm mahalde karavul iden otuz nefer Macar katanasını şikâr idüp, tahlîs-i cân idenler "Tatar-ı yağma-gerân geldi" deyüp, küffârı haberdâr idince, sultânân iki bin miqdâr Tatar ile der-kemîn mâ'adâsı irsâl-i cânib-i melâ'în kılınup, lâkin küffârın asıl ordusu tabura karîb ve ziyâde mecma'-ı eşrâr olmağla, karavuldan firâr idenler dahi haber verdiklerinde, cüz'î asker ile mukâbele-i küffâr mülâhaza-i âkıbet-kâr birle makbûl-ı asâkir-i nâmdâr olmayup, üç sâ'at mesâfede nehr-i Tuna'nın kenârında Kotof nâm mahalde kurulan çadırları târumâr olunmak üzre ittifâk olunup, büyük ordusuna uğratmayup ale'l-umûm mahall-i mezbûrda olan küffâr çadırlarına hücum olundukda, iki bin kadar ehl-i udvân küşte-i tîg ü tîr ü sinân-ı Tatar-ı bî-emân olup, iki bin kadarı esîr ile me'mûlden²⁶⁶¹ ziyâde ganâyim-i sefer ve altı bin miqdâr gosfend ve bakar ile avdet eylediklerinde büyük ordusunda haberdâr olan kilâb, on bin kadar Nemçe ve Macar atlusı ta'kîb kasdıyla şitâb idüp, ganâyim ile avdet iden sultânân üzerine yürüyüp mülâkî olduklarında, "Eğerçi cümlemiz bir mahalde cenge mübâşeret idersek, kesret-i a'dâya mukâvemet müşkil ganâyim alanlar geçid başına doğru gitsün, küffâr ganâyim ve esîri tahlîs sevdâsında olur ise, biz ardından siz mukâbelesinden cenge mübâşeret idelim. Eğer bizim üzerimize hücum ider ise, siz semt-i selâmete azîmet, biz dahi iktizâyı vakte göre hareket idelim" deyü ittifâk itmeleriyle, küffâr ganâyim ile avdet idenleri ta'kîbden ferâgat ve alaylar düzüp, sultânân ile cenge mübâşeret eylediklerinde, taraf-ı Tatar'dan tîr-endâzânlık ve cânib-i düşmenden âteş-bâzlık fenlerine mübâderet ve üç sâ'at miqdâr zamân izhâr-ı metânet olunup, lâkin çete tarîkiyle gidilüp ve ganâyim alanlara insîrâfa ruhsat virilmekle, esnâ-yı cengde iki bin miqdârı gâzî bî-tâb bulunup, düşmene kıyâs ile deryâdan bir kûze âb belki dâhil-i girdâb olmuşlar idi. Bi'z-zarûrî semt-i selâmete imâle-i licâm ve taraf-ı İslâm'a irişmeğe ihtimâm olunup, nehr-i Tise ayakdan ve nehr-i Tuna kayıklar ile Pançova'dan ubûr olunup, dört günden sonra ordu-

²⁶⁶¹ me'mûlden V : me'mûllerinden Y

yı hümâyûna mülhak oldılar ve ganâyim ile avdet idenler, ol gün selâmet birle geçid başına geldiler. Vukû' bulan bu hengâmda ihrâz-ı rütbe-i şahâdet ve mübtelâ-yı esîr-i felâket olan yüz elli miqdârı Tatar, bî-pâk seby olunandan mâ'adâ dört bin miqdârı küffâr fütâde-i hâk ü helâk olduğu hayret-efzâ-yı erbâb-ı ukûl ve mu'cize-i bâhire-i hazret-i cenâb-ı Rasûl'dür.

Tokuzuncı Çehâr-şenbih gün, eyyâm-ı sâ'ireden ziyâde yağmur yağımaya başlayup, tecdîd-i metrise zamân ve i'mâl-i top u tûfeng ve humbaradan gayrıye imkân olmayup ve mukaddem küffârdan ahz olunan iki şayka ve cam gemilerine levendât vaz' ve kapudan nasb ve Kervit palankasına muhâfız ta'yîn ve çete kayıklarıyla sâ'ir mücâhidîn Tuna'nun yukarı tarafında donanma misilli vâfir tedârük gördüklerine küffâr tahsîl-i yakîn itmekle, karşı tarafda olan çadırlarından gürûhâ gürûh alaylar bağlayup ve nehr-i Tuna ile birkaç gemi gönderüp, gâh bârût yakup gâh taburdan ehl-i İslâm üzerine âteşler saçup, gâh sahrâ-yı bî-pâyânda dolanup, gâh tranpete ile askerin kullanup ne hîleye mübâşeret ve ne hud'aya hâzır olduğu²⁶⁶² ma'lûm olmayup, serdâr-ı a'zam dahi düşmen-i dîn-i gürûh-ı mu'annidînin fikr-i fâsidleri ne olduğunu haber almak için her maslahata âmâde olan bende ve âzâdeye ısdâr-ı fermân buyurduklarında, tecessüs ü tefahhusa dâmen-der-miyân olup, gâh asâkir-i Tatar'ın karşı tarafa mürûrlarından hirâsân ve gâh kılet-i alafdan ekser-i devâbbı telef olmağla, otluk bahânesiyle sahrâya şitâbân olduklarını haber virdiler.

Ba'de'l-asr Kerevit palankasında muhâfazaya me'mûr olan Şarkan İbrâhîm Paşa'dan âdem gelüp, bu tarafda çete kayıkları ve şaykalar küffârın zehâyir gemilerinin mürûruna mûmâna'at ve Kerevit palankasına ta'yîn-i muhâfız ile metânet virildiği melâ'îne ziyâde zahmet virüp, bu gâ'ileyi ber-taraf itmek fikriyle kayıklar ile üç bin miqdârı küffâr üzerimize gelmek kasdı âşikâre olmuşdur deyü, imdâd taleb itmekle ol sâ'at bin beş yüz terakkîle sipâh u silihdâr ve beş yüz Tatar ve dört aşağı bölük ile Niğbolu Sancağı Mutasarrıfı Hayra Ali Paşa karadan Sirem ve Titel beğleri çete kayıklarıyla nehr-i Tuna'dan alâ-cenâhi'l-isti'câl irsâl olup, lâkin imdâd irişmezden mukaddem ahşâmdan sonra küffâr kayıklardan taşra dökülüp, palanka-i mezbûrı muhâsara ve dört sâ'at miqdârı mukâtele vü müşâcere olup, imdâd ta'yîn olduğundan haberdâr olunca firâr idüp, iki yüz kadar küffâr revâne-i derekât-ı nâr ve yigirmi esîr huzûr-ı serdâra ihzâr olundu.

²⁶⁶² ne hud'aya hâzır olduğu V : ne kâra mübâşeret idecekleri Y

Ol gün Erdel Kralı Fetrani la'în Nemçe ve Macar sekiz bin füccâr ile Segedin havâlisine gelüp, Zirin ve Bakan oğulları memleketlerinden üç senelik bâc u harâc alınmamak şartıyla, on beş bin kâfir imdâdı ihrâc ve asâkir-i İslâm'ı iz'âc için Nemçe çasarından müte'addid kâğıdlar gelüp, bu gürûh-ı enbûh tecemmu'larından sonra Kerevit palankası kurbunda köprübaşı fikr-i fâsidleri olup, mahall-i mezbûra mühimmât-ı cısır gönderdikleri ahz olunan dillerden ve firâr idüp gelen Fransız tâ'ifesisinden haber alındı.

Onuncu Penc-şenbih gün, çete kayıkları Tuna üzerinde olan küffâr gemilerine şeb-hûn ve ceng ü cidâl ile nehr-i Tuna pür-hûn olup, bir miqdâr küffâr esîr ve zehâyir ile memlû iki kıt'a cam gemisi der-kenâr kılındı. Metrisler ahvâli kesret-i bârândan müşkil rûz-ı şeb erbâb-ı ceng pâ-der-gil olmağla, bî-tâblık eseri nümâyân ve dermândelik alâ'imi cümleye ayân olup, “Şimden sonra fâ'idesinden zararı²⁶⁶³ ziyâde ve semt-i selâmete pâ-nihâde olmak evlâ vü ehak oldu” deyü, asker miyânında hikâyet fırsat buldukça, beşer onar hufyeten çıkmagla, metrislerde evvelki gibi kesret olmayup, atlu askerin dahi açıkda soğukdan ve yaşıdan davarları bî-tâb ü tüvân olup, niçelerin davarı helâk olduğundan, anlara dahi metris ardında **[208a]** durmakdan fütûr gelmeğın, metrislerin zabt u hıfzı müşkil idi. Lâkin bu sırr-ı serbeste[y]i serdâr-ı a'zama bir ferd söylemeğe cür'et idemeyüp, Han hazretleri dahi, tahrîk-i rikâb sefer-i uğur-ı şehriyârîde terk-i râhat-ı hazar ideli kırk dört seneye bâlig olup, “Hezâr bâzâr-ı kâr-zâr-ı gavga ve niçe revâcgâh-ı metâ'-ı vegâda bulunmuşuzdur. Nemçe taburı yigirmi üç gün değil, bir ân mahsûr-ı asâkir-i mansûr olduğı ne manzûr-ı dîde-i i'tibârımız ve ne resîde-i sami'a-i ihtiyârımız olmuşdur. *Fe-lillâhi'l-hamd* asâkir-i Tatar ne bir mahalde böyle inkıyâd ve ne bir cengde bu güne nâ'ire-i harb ü kıtâli ikâd eylemişlerdir” deyü, müzakere belki nihânî serdâr-ı a'zama ifâde, nefsü'l-emirde cünûd-ı Tatar bir kavm-i halî'u'l-izar iken, sâ'ir asâkir-i me'mûre gibi küffâr karşusunda ve ta'yîn oldukları mahallerde ihtimâm-ı ale'l-husûs Han hazretleri tabur-ı makhûrın sol tarafında bayır başında bilâ-târem ârâm yağmur yağmadıkça darb-ı hıyâm itmeyüp, serdâr-ı a'zam ile ittifâk-ı kahr-ı a'dâda kemer-beste-i vifâk olup, ol gün serdâr-ı a'zam tarafından her gün mu'tâd üzre gönderilen huddâm-ı erbâb-ı metris ma'mûr oldukları mahallerde killet üzre olduğunu i'lâm eyledikde, ol sâ'at herkes me'mûr oldukları mekânlarında mevcûd bulunmak üzre ısdâr-ı fermân ve “Yağmur bahânesiyle ta'yîn olundukları mahallerde bulunmayanlar

²⁶⁶³ fâ'idesinden zararı V : - Y

bilâ-emân katl olunur” deyü tenbîh ve der-akab kendü metrisleri tecessüs ü tefahhus iderek, ikindiden sonra yeniçeri ağası tabyasına varup, ekser-i zamânda rü’esâ-yı asker ile ahvâl-i ceng ve keyfiyyet-i düşmen müzâkere ve müşâvere olunmak mu’tâd olup, metrisler gâ’ilesiyle birkaç gündür görüşülmeyüp, herkes huzûr-ı âlîlerine intizâr ve her ferd derûnında olan nihânî mâddesini âşikâr itmek murâdları olmak gerekdir. Ruhsat buyurulur ise bir cem’iyyet olup, gayret-keş-i dîn ve asâkir-i mü’mînîn ve şâvir-hum²⁶⁶⁴ mazmûnuna imtisâl ve “Tahsîl-i rızâ-yı Hudâ-yı Müte’âl olmak münâsibdir” deyü, niyâz-mend oldukda, vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve zâbitân ve bi'l-cümle tecrübe-kârân da’vet ve metrisler ve²⁶⁶⁵ sıçanyolları ve tabyalar ve düşmen ahvâli su’âl buyurılıp, “Bu yağmurlar yağmak takrîbi ile halk beyninde ba’zı söz şâyî’ olduğu mesmû’umdur. *El-hamdüli’llâhi ta’âlâ* Devlet-i Aliyye-i pâdişâhîde zehâyir ve cebehâne ve mühimmâtın vefreti olup, asâkir-i İslâm dahi düşmen ile mukâvemetden fütûr gelmedi ve kâsıma dahi otuz beş gün var iken, halk beyninde şuyû’ bulan söz neden iktizâ ider, sizin dahi bu sözlerden haberiniz var mıdır? metrislerimiz bu mertebeye varmış iken mücerred hevâ bozulmakla halkın tereddüdüne bâ’is nedir? Ahz olunan dillerin takrîrine göre eğer düşmenin ensemizden ordu üzerine sâ’ir imdâdı gelür ise, yayamız metrisde sâbit-kadem olup, *bi-lûtfillâhi ta’âlâ* atlu va Tatar askeriyle çıkup gelen düşmen ile ceng ideriz, virmek Hudâ’nındır bizim fikr-i mülâhazamız budur, siz dahi Devlet-i Aliyye’nün hayır-hâh kullarısız lâyıık-ı dîn-i devlet muvâfık-ı nâmûs-ı saltanat nedir söylen?” deyü, mâ-fi’zamîrleri istikşâf olundukda, “*Bi-hamdi’llâh* devlet-i pâdişâhîde zahîre ve cebehâneye bir vechile zarûret çekilmeyüp, taburda olan düşmen ile dahi mukâvemetde aczimiz olmayup, me’mûr olduğumuz mahallerde takayyüd ü ihtimâm ve taksîrât itmedüğümüzü bilürsüz. Selefde vukû’ bulmadüğundan gayrı on iki seneden berü asker-i İslâm’ı meydâna da’vet iden küffâr-ı pür-gurûr dâhil-i tabur-ı makhûr yigirmi üç gündür mahsûr-ı asâkir-i İslâm olduğu yokdur. *Lillâhi’l-hamd* bu sene-i mübâreke de âsâr-ı mu’cizât Muhammedî berekâtıyla vâsıl olduğumuz fevz ü nusrete hamd idüp, Nemçe taburunun muhâsara ve tazyîki mazhar-ı azâb-ı hûn tabanca-i kahr-ı guzât ile çehre-i hâlleri nîl-gûn ve halleri dîger-gûn olmak âsârı sîmâ-yı bed-nümâ-yı cem’iyyetlerinde nümâyân ve imdâd-ı kerem-sâz-ı hakîkîyle kaç def’a metrislere hücum idüp, müsâdeme ve müsâdaka vâkı’ oldukça, nesîm-i feth [ü] zafer

²⁶⁶⁴ “onlarla müşavere et”, (Kur’an, 3/159).

²⁶⁶⁵ metrisler ve V : - Y

taraf-ı İslâmiyân'dan vezân olmağla, hezîmet ve makhûren tabur-ı menhûsına müdbir oldu.

Guzât-ı İslâm'ın dil ve kelle getürenlerine ve atı düşenlere ve yaralı vesâ'ir ihsâna müstahak olanlarına ma'a-ziyâdetin ihsân olup, mecrûhlarımızın istihkâkına göre nân-pâreler virilüp, bir tarîk ile mü'net ü levâzımda noksânları yokdur. Ancak tabur muhâsarası kal'a muhâsarasına kıyâs olunmayup, birkaç seneden berü metânet ve virdiği taburundan mâ'adâ muhâsaradan sonra içerüden Tuna'dan Tuna'ya varınca arîz ve amîk handaklar tekrâr bir tabur dahi çeküp, ana dahi makas tabyalarıyla istihkâm virüp, her ne kadar sa'y u içdâm olursa on beş yigirmi günde ancak evvelki tabura varılabilir.

Emr-i Hakk ile sekiz gün sekiz gice seyelân-ı katârât-ı bârândan devâbb u insân bî-tâb olup, soğuklar ve bürûdet-i hevâ sebebiyle yerimizden bir hatve ilerü varmaya imkân²⁶⁶⁶ olmaduğundan mâ'adâ, kesret-i bârândan hâlâ olduğumuz metrislerimizin siperleri yıkılıp siperlenmekde dahi acimiz olup, metris askerinden niçesinin elleri ayakları şişüp, ziyâde müte'ellim olup, iki gün dahi sabr-ı tahammülleri kalmaduğuna yakîn tahsîl ü ibrâm olunduğı sûretde zâbitlerin bile dinlemeyüp, yüze çıkmalarına bâ'is olur. Birkaç gün dahi sabr olunduğı hâlde hevâlar açılmazsa bir hatve ilerü gitmeğe imkân olmayup, metris siperleri dahi bozılıp yağmurdan yapılmasına mâni' olmağla asker açıkda kalup, düşmenin top tûfenginden siperlenemezler. Şimdiki hâlde gözleri cenge alışmış iken tekrâr ürkmelerine sebep olup, hevâlar açılıp, siperleri yapılduğı hâlde yağmur sebebiyle bu kadar eyyâm te'hîre kalan işlerimiz ne vakte dek sûret bulur. Günden güne asâkir-i İslâm'ın mecrûh ve şühedâsı ziyâde olup, gitdikçe za'f-târî ve muktezâ-yı hâle göre ahvâl-i feth dibelik müte'assir olması nümâyândır ve kâfirin Tuna üzerinde köprüleri ve karşı yaka dahi ellerinde olup, cevânib-i erba'adan muhâsarası bir tarîk ile mümkün olmaduğundan pey-der-pey kılâ' u palankalardan imdâd-ı zahîresi gelmekle takvîyet bulup, ıyâzen billâh *el-kufri milletün vâhidetün*²⁶⁶⁷ mazmûnı üzre nefir-i âmm tarîkiyle Ösek tarafından Zerîn ve Bakan oğulları Hırvat askeriyle ve Erdel cânibinden Feterani Kral imdâda gelmeyi tahdîş-i sâmi'a-i guzât olup, asâkir-i İslâm'a ısrâr kasdıyla ısrâr idüp, Kerevit palankası kurbunda köprü binâsı ve istihlâs-ı kal'a ve mukâbele-i Müslimîn mülâhazasıyla kemer-bend oldukları peyveste-i sem'-i yakîn-i

²⁶⁶⁶ imkân V : imkân-pezîr Y

²⁶⁶⁷ “Küfür tek bir millettir”, (Hadis-i şerif).

mücâhidîn olmuşdur. Hîle ile fırsat bulup, girüden dinc imdâdı ordu üzerine geldükde, hem metris hem taşradan imdâda gelen düşmen ile cenge askerimizin tahammülü olmayacağı cümlemizin indinde zâhirdir. *Fe-lillâhi'l-hamd* bu sene-i müteberrikede düşmen-i dînin tabur muhâsarası ve Tuna'dan donanma-yı hümayûn ve karşı yakadan bir miqdâr asâkir-i Tatar'ın mürûri sebebiyle düşmene niçe hasâret olundu ve çıkup ceng itdükçe münhezimen döndi. Bundan sonra sıyânet-i dîn-i devlet budur ki, bu ni'metin²⁶⁶⁸ kadrin bilüp, metrisden dâmen keşîde idüp, topları çekelim *bi-fazli'llâhi Teâlâ* asker-i İslâm'ı selâmet ile Belgrad'a çıkardıktan sonra cümleden ehemm ü elzem serhadd-ı sugûr-ı İslâmiyye'den olan Temeşvar ve Köle kal'alarının zahîre ve cebehâne ve imdâd ve mevâcibleri irsâl vesâ'ir serhad palankalarının dahi tedârûki ile otuz kırk günde ancak hâsıl olur. *İnşâ'allâh* gelecek evvel-bahârda tedârük-i küllî ile gelinüp düşmen-i dînden ahz-ı intikâma sa'y olunsun. Hâlâ bu vaktin iktizâsı nâmûs-ı dîn-i devletin muhâfazasıçün cümlelerin re'y-i münâsib-i hâl-i ferâg ile metrisden girü çekilmekdir" deyü bi'l-ittifâk cevâb virdiklerinde, serdâr-ı a'zam dahı, "Bu sefer-i nusret-esere bu kadar zehâyir ve hazîne sarf olup, *li'llâhi'l-hamd* düşmen-i dîn havf u hirâs-ı Müslimîn ile feth ü teshîri kuvvet-i karîbeye gelmiş ve şimdilik böyle bir ağıl içinde mahsûr iken, külliyyet-i mazhar-ı kahr olması müyesser olmadın avdet olunduğına câ'iz ki, pâdişâhımızın rızâ-yı hümayûnları olmaya. Avn-i Hakk ile birkaç gün dahi ihtimâm olursa, ahz-ı intikâm me'mûldür. Metrislerden dâmen-keşîde olmak metrise girmekten düşvâr olduğu âşikârdır. Düşmen vakt-i fırsat fikriyle sû'-i kasd ihtimâli olur ise, haml-i sakîl makûlesinden olan top ve mühimmât nakli müşkil değil mi?" didikde, alaylarımız bağlayup kadem kadem hareket düşmen-i dîn cenge tasaddî itdüğü hâlde cümlesi hâzır u âmâde olıcaklarını i'lâm ve birkaç gün dahi meks olur ise, askerinin za'fı müştedd ve dinç düşmen askeriyle bir ceng-i azîm vukû'undan adem-i sebâtıdan gayrı şey mutasavver değildir. Şimden sonra metrislerde ikâmete imkân ve bir hatve ilerüye varmaya zamân olmamak üzre itmâm-ı kelâm düşmene mağlûb olmayup, selâmet birle mansûren çekilüp avdet olunmak nâmûs-ı dîn ü devlete nâfi' olduğunu cümlemizin mümzâ ve hatmi ile rikâb-ı hümayûna mahzar tahrîrine ruhsat niyâzıyla makâm-ı ubûdiyyetde kıyâm itmekle, bi'z-zarûrî ol gice topların birkaç kıt'ası ihrâc, irtesi Cum'a gün ahşâma dek bakıyye kalan top ve i'mâl-i tûfeng ile a'dâ-yı dîn iz'âc olunup, mâh-ı mezbûrun on ikinci Şenbih gicesi eyyâm-ı muhâsaranın yigirmi üçüdür ahşâm

²⁶⁶⁸ ni'metin V : ni'met-i celîlenin Y

namâzından sonra sagîr ü kebîr cümle topar ile humbara havanları metrisden çıkarılıp, donanma-yı hümayûnda olan üsti açıklara ve cebehâne vesâ'ir mühimmâtın dahi ba'zısı arabalara ve ba'zısı gemilere tahmîl olunup karadan gidicek mühimmât arabaları doğru yol ile Belgrad'a îsâl. Yigirmi beş miqdârı alay toparları asâkir-i İslâm ile gidüp, piyâde tâ'ifesi metrislerden çıkdıkda, atlu askeri bir buçuk sâ'at sonra gitmek emr olunup²⁶⁶⁹ ale's-sabâh küffâr karşusunda alaylar bağlayup müheyyâ düşmen-i dîn cenge tasaddî ider ise, me'mûr oldukları mahallerde pâ-ber-câ olunmak üzre tenbîh buyurılıp nîm-şebde metris askeri bi'l-cümle girü çekdirilüp, sabâha karîb Livâ-yı Rasûl aleyhi's-selâm [208b] ile umûm ordu-yı hümayûn atlu askeri ve Han hazretleriyle Tatar askeri nesîm-i nev-bahâr gibi hareket ü avdet, mukaddem ordu-yı hümayûn konduğu mahalle dek çıkılıp, atlu alaylar tertîb, irtesi kuşluk vaktleri geçinciye dek düşmen karşusunda tevakkuf zımnen cenge da'vet olundu.

Avn-i Hakk ile mehâbet-İslâm mâni' olmağın, mahsûr-ı tabur olan Nemçe ve Macar'dan bir merd taşra çıkmaya cesâret idemeyüp, âheste giderek üç sâ'at ilerü Varadin dağları ve boğazları döğündüğü yerde asra karîb nüzûl olundu. Gerçi alay toparlarına dörder beşer çift bârgîr koşulmuşidi, lâkin bir zira' miqdâr çamur vefretinden henüz küffâr toparları irişür mahalde saplanup kalduğı, serdâr-ı a'zamin manzûrî olmağla, kendünün zer-dûz eğerlü sîm rikâblı tavla-bend atların toplara koşduğun, sâ'ir vüzerâ ve mîr-i mîrân ve rü'esâ-yı asker işitmekle, anlar dahi atların koşup hezâr ikdâm ile deryâ-misâl çamurdan ihrâc, Karlofça nâm mahalde donanma-yı hümayûna ilkâ fe-lillâhi'l-hamd top ve mühimmât değıl hayme vü hargâh ve ahmâl ü eskâl makûlesinden dahi bir şey-i hasîs terk olunmayup, sâlimen tayy-i merâhil iderek üçünci menzilde hamun-ı Zemun darb-ı hıyâm bir gün meks olup, irtesi mâh-ı mezbûrun on altıncı Çehâr-şenbih gün, nehr-i Sava köprüden mürûr, sahrâ-yı Belgrad madrûb-ı hayme-i gül-gûn-ı asâkir-i muvahhidîn olup, Han hazretleri vüzerâ vü rü'esâ-yı askerinin hatm u imzâlarıyla mahzarları rikâb-ı hümayûna arz olundu.

On sekizinci Cum'a gün, serdâr-ı a'zam otağına cümle erbâb-ı müşâvere cem' oldukdan sonra, serhadd-ı mansûrede olan Temeşvar ve Köle kal'alarına asâkir zehâyir ve mühimmât²⁶⁷⁰ irsâl rûz-ı kâsıma dek mübâşeret olunacak ahvâl der-miyân olup, "Münâsib görölür ise, kendümüz dahi ol tarafa atf-ı inân gidelim mi?" deyü, istifsâr

²⁶⁶⁹ emr olunup Y : - V

²⁶⁷⁰ mühimmât V : mühimmât u cebehâne Y

buyurduklarında, vüzerâdan birisi asâkir-i İslâm'a serdâr ve kılâ'-ı mezbûrâta zehâyir ve imdâd gönderilmek üzere karâr virilüp, me'mûr olmayan asker ile ta'mîr ü termîm-i kal'a-i Belgrad'a meşgûl vesâ'ir serhadler umûrında bezl-i makdûr olunmak sevk-i ma'kûl görilüp, ol gün Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Ca'fer Paşa ile Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa ve on iki mîr-i mîrân terakkîle ve serdengeçdi sipâh-ı silihdâr ve dört aşağı bölük ve serdâr-ı a'zamin atlu askeri ve Anadolu eyâletinden bin beş yüz süvârîle cem'an yigirmi bin miqdârı süvârî asker ile dört bin Tatar ve Kagalgay Sultân ta'yîn ve nehr-i Tuna'dan Pançova'ya geçmeğe başlayup ve gönderilecek yigirmi altı bin keyl dakîk, bin dört yüz kıyye tuz ve muhâfazada olan paşalara dahi bin keyl dakîk ve serdâr-ı a'zam tarafından ba'zı eşyâ ile birez nukûd hayli pirinç ve ber-vech-i tekmîl deve ve arabalara tahmîl ve Temeşvar kal'asında muhâfazada kalup, bir sene tamâm kapanmak şartıyla on beşer akça ibtidâ ve sipâhî olup, terakkî şartıyla murâd idenlere altışar akça, sipâh-ı silihdâr bölüklerinden altışar yüz nefer ve sene-i sâbık üzere onar akça tekâ'ud şartıyla yeniçeri cebeci topçidan iki bin nefer ve yedi sancak olmak üzere Sivas eyâletinin zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve alaybeğileri ve mükemmel kapusıyla Sivas Beğlerbeğisi Bostancı Mahmûd Paşa ve Köle kal'asında şart-ı mezbûr üzere on sekizer akça ibtidâ ve terakkî murâd idenlere sekizer akça ile sipâh u silihdârdan altı yüz nefer ve on sekizer akça tekâ'udluk ile yeniçeri cebeci topçidan yedi yüz nefer ta'yîn ve kılâ'-ı mezbûrlarda olan neferât ve bu def'a irsâl olunan guzât mevâcib ve masârıfları üç yüz on dört kîse nukûd Hazîne-i âmireden virilüp irsâl olundu.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün, Varadîn taburuna imdâd vechi ile varan eşrâr²⁶⁷¹ ve haydûdluk iden ba'zı küffâr, nehr-i Sava yalılarında geşt ü güzâr ve ebnâ-i sebîli ızrâr üzere olduklarından haber alınmakla, Bosna yayasıyla Fazlı bölükbaşı def'-i mazarrat-ı ehl-dalâl için üç koldan irsâl olunmuşıdi. Her biri müsâdif oldukları haydûd eşkıyâsını def' ü ref'de ihtimâm ve esnâ-yı cengde küşte-i tîğ-i İslâm olunandan mâ'adâ, yigirmişer otuzar kâfiri ordu-yı hümâyûna ihzâr ve katl-i âmm kılındı.

Yigirmi yedinci Bâzâr gün, Kul Kethudâsı Mehmed Ağa, Mar'aş pâyesiyile Pançova muhâfazasına me'mûr, Delibaltazâde Zağarcı Mahmûd Ağa, kul kethudâlığıyla mesrûr olup, zağarcı, saksoncı, turnacı, muhzır, kethudâ yeri tebdîl olundu.

²⁶⁷¹ eşrâr V : eşrâr-ı pür-cerâr Y

İrtesi Dû-şenbih gün, Arnavud ümerâsından hizmeti sebkât iden Âdem Paşa'nın semtine münâsib Ohri sancağı tevcih buyuruldu.

Mâh-ı Rebi'ülevvel'in on birinci Şenbih gün, taraf-ı pâdişâhîden Silihdâr Osman Ağa, serdâr-ı a'zam kürk, kılıç, a'yân-ı askere istimâleti mutazammın hatt-ı hümayûn ile Hisârcık'a geldiği haber alınmağın, serdâr-ı a'zam kethudâsı mehterhâne ve sipâh-ı silihdâr ağaları ve zümre-i çavuşân ile istikbâl ve otak-ı serdârîde cümle vüzerâ ve mîr-i mîrân u ümerâ ve rû'esâ-yı asker ihzâr ve silihdâr ağanın vüsûli, serdâr-ı a'zamın manzûrî oldukda, tuğlar önünde istikbâl, hatt-ı hümayûnı alup, kürkli ve sâde iki kat hil'at-ı fâhireyi giyüp, kılıcı kuşanup, devâm-ı ömr-i devlet-i şehriyârî du'âsın iderek gelüp, çerge altında iclâs, hatt-ı hümayûn feth ü kırâ'at olundukdan sonra, silihdâr ağaya serâserli kürk, etbâ'ına sâde hil'at giydirilüp, hizmetde bulunan a'yân-ı askere taraf-ı şehinşâhîden ihsân buyurulan yüz elli aded kaftan ilbâs ve Han hazretlerine gönderilen semmûr kürk ile murassa' kılıcı dahi silihdâr ağa âyîn-i Cengîzyân üzre getürüp teslim, üç günden sonra telhîs ile avdet itdirildi.

Zahîre ve imdâd ile ta'yîn olunan asâkir-i İslâm Pançova'dan üçüncü gün Temeşvar havâlîsine vüsûl, zahîre ve mevâcib erbâbına tevzî' olunup, Köle kal'asının yolları düşmen-i dînin ahvâlî bilinmek için ol tarîkin geçidleri memerrine vâkîf âdemler gönderilüp, Temeşvar'dan on sâ'at ilerü nehr-i Moriş köprüsün geçilmek müşkil olmağın yed-i a'dâda olan Lipva ve Çanad arasından üç mahalden gayrı yerden geçid olmamağla, Erdel Kralı Feterani ve taburdan giden on bir bin eşrâr-ı küffâr geçid başlarına metrisler kazup ve toplar koyup karşı tarafa mürûrî bir vechile mümkün olmaduğın haber vormeleriyle, avdet istîzân ile keyfiyyet-i ahvâlî arz eylediler.

Serdâr-ı a'zam dahi kendüleri ordu-yı hümayûnda olan asâkir-i İslâm ile sebûkbâr gitmeğe karâr virüp, hemân Pançova tarafına ubûr itmek üzre iken, rû'esâ-yı askerden her biri başka başka gelüp, rûz-ı kâsıma yedi gün kaldı. Ta'mîr-i kal'a-i Belgrad vesâ'ir bu havâlîlerde umûr-ı serhad te'hîr olunmak lâzım geldiğünden mâ'adâ, zahîre nakli için bi-nefsihî kendünüz gitmek münâsib görülmez. Her ne kadar azar buyuruldu ise, emrinize itâ'at²⁶⁷² üzreyiz. Lâkin bu âna dek mu'tâd olmaduğundan gayrı bu vaktde bir sefer dahi eylemek sene-i âtiyeye zarar-ı küllîsi olduğunı îrâd ve ittifâk itmeleriyle, ta'yîn olunan asker ile me'mûr oldukları üzre Köle kal'asının imdâd-ı

²⁶⁷² itâ'at V : itâ'at u inkıyâd Y

zahîre ve mevâcibi irişdi[ri]lmek üzre ekîd-i şedîd evâmir-i aliyye gönderilüp, ne vechile olur ise olsun, bezl-i maktûr itmek tenbîh buyuruldu.

Nehr-i Morış kenârına varduklarında geçid başları bend karşı yakasın metris-i top tûfeng ile zapt ve ubûra mâni‘ olduğın müşâhede ve tekrâr i‘lâm olunmağla, kal‘a-i mezbûrun zahîre ve mevâcibi Temeşvar kal‘asında bir mahfûz mahalde emânet ve imdâd dahi ikâmet idüp gelesiz, *inşâ‘allâh* vakt-i şitâda îsâl olunmak üzre Temeşvar Muhâfızı Vezîr Topal Hüseyin Paşa'ya fermân irsâl olundu.

İmdâd-ı zahîre ve mevâcib Temeşvar kal‘asına emâneten vaz‘ olup, vakt-i şitâda irsâl olunacak sükkân Köle'ye i‘lâm için serdâr-ı a‘zam tarafından mektûb yazılup, tebdîl-i câme gelen Köle Ağası Mehmed Ağa yediyle gönderildi. Lâkin vakt-i şitâda dahi îsâli bir vechile mümkün olmayup, düşmen-i dîn “Vakt-i-fursatdır” deyü, sekiz bin cengî kâfir ile muhâsara ve top u tûfeng ile döğüp, imdâddan me’yûs ve açıklıktan sıkılup vire ile teslîm-i kal‘a idüp, ancak birer başları ile çıkup Temeşvar'a geldiler.

Mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün, Bilekci Râmî Mehmed Efendi hizmet-i riyyâset ile bekâm, selefi Bekir Efendi'ye İlbasan sancağı ihsân, beş yüz âdemiyle Mora ser-askeri yanına ta'yîn ve fermân buyurilup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa karındaşı Hudâverdi Beğ'e Köstendil sancağı ve Siroto Hüseyin Beğ'e Üsküb sancağı ve Belgrad'a kapanmak şartıyla Kurd Beğ'e Bozok sancağı ve Bögürdelen kal‘asına kapanmak şartıyla, Katana Mustafâ Paşa'ya Divrigi sancağı ve kapısı halkından mâ‘adâ üç yüz piyâde ile me'men olduğu vaktde seferde bulunmak şartıyla, Şarkan İbrâhîm Paşa'ya Niğbolu sancağı tevcih olundu.

Serdâr-ı a‘zam, Han hazretlerin otağına da‘vet idüp, “Sene-i âtiyeye müstevfâ asker ile gelmeğe azm-ı cezmleri var mıdır? Bu yıl vüsûlünüz geç vâkı‘ olup, intizâr ile vakt geçirildi. Şevketlü pâdişâhımızın cenâbınızdan me’mûl-ı hümâyûnları gelecek yıl ziyâde asker ile erkence gelinüp, avn-i Hakk ile düşmenden ahz-ı intikâma sa‘y olunmakdır” didikde, “Engürüs seferleri Kırım'a mesâfe-i ba‘îde olup, mütemâdî olmak takrîbi ile bu kadar zamândır her sene gelinüp, bir şeye nâ‘il olmayup, tehî-dest²⁶⁷³ avdet eylediklerinden asker-i Tatar'a fûtûr târî olmağla, bu taraf seferlerinden aczleri vardır. Gerçi bu yıl birez behre-mend-i ganîmet aldılar lâkin sefer-i hümâyûna gelürken yolların suları tuğyânından ve tabur muhâsarasında yağmurların kesretinden hayli

²⁶⁷³ tehî-dest V : tehî-dest-gîr Y

zahmet çeküp, davarları zebûn oldu. Her yıl ise hezâr meşakkat ile gücile çıkarır idik, gelecek yıl getürmek gâyet müşkil görünür. Katı kalup çıkdıkları sûretde dahi vaktiyle gelinemedüğünden gayrı bu yıl getürüldüğü mertebeye imkân olamayup, diyânetin fehm idüp, Devlet-i Aliyye kadrin anlayan bir miqdâr ehl-i ırz ancak çıkarabilürüz. Kendü bir başım ile gelüp uğur-ı hümayûnda bezl-i makdûr eylemekde nükûlüm yokdur, askersiz geldüğüm ne fâ'ide. Bu kavmin âdetleri memleketimize düşmen gelecekdir deyü beynlerinde bir âvâze çıkarup [209a] sefere gelmemek için memleket muhâfazasın bahâne iderler. Bu taraf seferlerine gelüp gitmekden usandıkları sebebiyle câ'iz ki, yine böyle bir illet-i bahâneye sâlik olup, içlerinde bulunduğum hasebiyle beni dahi alıkomak sevdâsında olalar, çünkü şevketlü efendimiz bendelerinden ziyâde asker vaktinde irişmek me'mûl-ı hümayûn buyururlar. Biz dahi hakikat-i hâli mukaddem size ifâde ideriz ki, ilâcî görüle" didiklerinde, serdâr-ı a'zam dahi, "Bu kış, Kırım askeriyle sultânlar Bucak'da kışlasa, Kırım'dan on beş konak berûde bulunmuş olur. Kırım askeriyle müstevfâ Bucak askeri evvel-bahârda kaldırılup, vaktiyle sefer-i hümayûna teveccüh olsa münâsib değil mi?" didikde, Han hazretleri dahi bu re'yi beğenüp "Bucak'da kışlansa, bu taraflara karîb bulunurlar. Hem Leh memleketine akın idüp belki birez hallenürler idi. Lâkin ben içlerinde bulunduğum sûretde yine Kırım'dan farkı olmayup, oğullarımı kendülere uydurup, yine seferden kalmaya bir illet-i bahâne iderler ve hâtıra gelen vech-i ma'kûl budur ki, Kırım askeri ve oğullarım vesâ'ir Şirin beğleri ve mirzaları ile Bucak'da kışlayup, ben sebûkbâr izn-i hümayûnlarıyla varup, rikâb-ı hümayûna yüz sürüp, İstanbul'da çiftliğime gidem, sefer vaktine dek kışla tarîhiyle meks idüp, bu yıldan mukaddem müstevfâ asker ile çıkmalarına pey-der-pey²⁶⁷⁴ kâğıdlar gönderüp, tenbîh ü te'kid eyleyem. Ben der-i devletde oldukça, oğullarım Tatar'a mütâba'at ve Tatar dahi özr ü illet idemeyüp, vaktiyle sefere geeler" deyü, virdiği cevâb rikâb-ı hümayûna arz u istîzân olundukda, mâh-ı mezbûrun yigirmi ikinci Çehâr-şenbih gün, tekrâr otağ-ı serdârîye da'vet ü ziyâfet ve kendülere çukaya kaplu semmûr erkân kürk bin şerîfi altun, bir donanmış at ile ikrâm ve üç nefer oğullarına dahi birer semmûr kürk ilbâs, mu'net ü levâzımları görölüp, matlûbı üzre ancak Han hazretleri Rusçuk'a dek donanma-yı hümayûn ile bâd-bân-güşâ-yı azîmet eyledi.

Yigirmi dördüncü Cum'a gün, mukaddemâ İngiliz tarafından ilçilik ile gelüp, Belgrad'da ikâmet üzre olan beğzâde ordu-yı hümayûn Belgrad'dan hareket itdükden

²⁶⁷⁴ pey-der-pey V : - Y

sonra, Varadin tarafına gitmek üzere murahhas olmağla, iktizâ iden mühimmât u levâzımı görölüp gönderilmek üzere Belgrad muhafızına tenbîh buyuruldu. Belgrad kal'asının iki bin altı yüz altmış nefer yerlû kulundan gayrı yamaklu kırk sekiz odada altı bin iki yüz on nefer yeniçeri bin beş yüz cebeci, beş yüz topcı, yüz top arabacı, yüz serdengeçdi, sipâh-ı Karaman Beğlerbeğisi, Fındık Mustafâ Paşa ve Alâ'yye sancağına mutasarrıf Ahmed Paşa ve Arab-gîr sancağına mutasarrıf İsmâ'il Paşa ve Kurd Beğ ve Sirem Sancağı Beği Feyzullâh Beğ, Rûm-ili eyâletinden Avlonya ve Delvine ve Köstendil ve Sirem ve Semendire sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârı ve yüz elli nefer tîmârlı serdengeçdileri Saksoncı İbrâhîm Ağa ve bir haseki ve zenberekçi muhafazaya ta'yîn cümlelerinin üzerine yine Haleb Beğlerbeğisi Vezîr Ca'fer Paşa serasker nasb, yigirmi yedinci Dû-şenbih gün serâsere kaplu semmûr kürk vesâ'ir muhafızın rû'esâ-yı askere sâde hil'at ilbâs ve Tuna yalularında vâkı' Böğürdelen kal'asından Vidin'e varınca olan kılâ' u palankalarının neferâtına altışar aylık mevâcib ve zahîreler teslim ve umûr-ı serhadd-ı mansûrede kemâl-i basîret üzere hareket ve kusûr ta'mîr ü termîm-i Belgrad'ın itmâmına sa'y u dikkat ve zapt-ı askerde bezl-i kudret ve himâyet ü sıyânet-i re'âyâ ve zuhûr iden ahvâl i'lâmında müsâra'at üzere tenbîh buyurılıp, mukaddemâ serdâr-ı a'zâmın umûm asâkir-i İslâm ile Belgrad'da kışlamasıçün hatt-ı şerîf gelmişti.

A'yân-ı devlet meşveret idüp, "Pâdişâhımızın emrine fermânberiz nihâyet evâ'il-i zamânda mühr-i şerîf Belgrad'da kışladuğı vakt, cümle Engürüs memleketi devlet kabzında olup, zâd u zevâde ferâvân bulunurdu. Şimdi ise Belgrad kal'ası intihâ-i serhad olduğundan gayrı bir kuru kal'a olup, etrâfı evvelki gibi ma'mûr olaydı, mukaddem tedârûki görölüp cümle asâkir-i İslâm ile bunda kışlamak kem maslahat²⁶⁷⁵ değil idi. Her tarafın iktizâ iden tedârûki Âstâne'de görölmek iktizâ idüp, Nemçe ve Leh ve Mora câniblerine muktazî asker ve mühimmât u levâzımâtıdan mâ'adâ, bu yıl dahi Sakız gâ'ilesi zuhûrı takrîbi ile deryâ tarafının dahi tedârûki görölmelidir" deyü, ittifâkları rikâb-ı hümayûna arz olup, Belgrad sahrâsında otuz sekiz gün ikâmet ve ol serhadd-i İslâmiyye'yi *Hak Celle ve Alâ* hazretlerine vedî'a-i emânet idüp, rûz-ı kâsımdan sekiz gün sonra, umûm ordu-yı hümayûn ve asâkir-i İslâm ile nehzat ve avdet rikâb-ı kâmyâba cebîn-sây-ı ubudiyet niyyet olunup, sekizinci menzilde Niş'e gelinüp, bir gün meks olundu.

²⁶⁷⁵ maslahat V : - Y

Malâtiye sancağı ilhâkıyla Mar‘aş eyâleti Arab Sâlih Paşaoğlu Ahmed Paşa'ya ve Hamîd sancağı Tatar Sâlih Paşa'ya ve Kangırı sancağı Osman Paşa'ya tevcîh olunup, Rûm-ili Beğlerbeğisi Arnavud Mahmûd Paşa mükemmel kapusından mâ‘adâ iki bin piyâde ve Köstendil Beği iki yüz piyâde ve Avlonya ve Delvine sancakları mutasarrıf Arnavud Kaplan Paşa beş yüz piyâde ile âmâde olmak üzere fermân olup vedâ‘ eylediler. Andan dahi göçölüp, Tatarbâzârı'nda bir gün, Filibe sahrâsında iki gün meks olup, reşen ve lezez ulûfesi çıkup, ocaklara tevzî‘ olunup göçüldi. Cısr-i Mustafâ Paşa'ya nüzûlünde İç Hazînedâr Beşîr Ağa gelüp, serdâr-ı a‘zama iltifâtı müş‘ir hatt-ı hümâyûn ile çukaya kaplu bir sevb semmûr erkân kürk, bir kabza mücevher hançer getürdi. Tekye menziline dahi karîha-i hümâyûndan hâs-âhûr halîfesi bir donanmış at getürüp teslîm itdi.

İstâilâ-yı küffâr be-kal‘a-i Gabela

Bundan akdem Hersek tarafından arz-ı mahzarlar gelüp, ol havâlîde isyân idüp harbî kefereye mülhak olan eşkıyânın mütemekkin oldukları Nikşik ve Doronbak ve Graska nâhiyelerini ve Nuri kulesiyle Mervan kulesini gâret ü hasâret ve Gabela kurbunda Neriman boğazı nâm mahalde vâkı‘ tabur ve kulleyi hedm idüp ve Yergorc kal‘ası istihlâsiçün asker taleb itmeleriyle, İskenderiye Muhâfız Vezîr Arnavud Süleyman Paşa ser-asger nasb olup, Kozbekci Deli Süleyman Ağa mübâşir ta‘yîn ve sene-i mâziye Receb'inde hatt-ı hümâyûn ile irsâl ve Hersek Vâlîsi Selîm Paşa dahi ma‘an me‘mûr olup, lâkin mezbûr henüz dahi gelüp, mülâkî olmazdan mukaddem Süleyman Paşa Doronbak'da Fetliç nâm yaylaya nüzûlünde, cem‘iyyet-i asker içün meks esnâsında mâh-ı Şevvâl'in yigirmi birinci Bâzâr gün harbî düşmenden Konder kapudanı Pederoglı dört bin kâfir ile bir sâ‘at karîb mahalle gelüp, irtesi²⁶⁷⁶ firârı şâyi‘ olup, Gabela kal‘asının Venedik beğlerinden Zadre cenarali nâm kâfir vâfir hıznîr ile gelüp muhâsara idüp, Ser-asger Süleyman Paşa ta‘yîn olunan asker-i İslâm ile imdâda irişince, mahsûr kal‘a zâbitleri iyâzen billâh mürtedd olup, aslâ ceng ü harbe mübâşeret itmedin mâh-ı Zilka‘de'nün beşinci Şenbih gün ki, eyyâm-ı muhâsaranın ikisidir, vire ile kal‘ayı düşmene teslîm itdüklerin Ser-asger Vezîr Süleyman Paşa işidüp, yanında mevcûd altı bin kadar Arnavud askeriyle kalkup, Nikşik nâm mahalle varup sancağı askeriyle Hersek Vâlîsi Selîm Paşa gelüp, mülâkî oldu ve Nikşik kal‘asının rehinlerin alup, Mostar'a vardukdan sonra, düşmen-i dîn Gabela kal‘asın zapt itdüğün yazup, der-i

²⁶⁷⁶ irtesi V : irtesi gün Y

devlete bildirüp, tahlîsine azîmet idüp, Ehlüne kal‘asından bir balyemez, bir humbara havanı ve mühimmât-ı muhâsara taleb itmiş. Mukaddem ise vezîr-i a‘zam Filibe‘ye vardukda kal‘a-i mezbûrî düşmen muhâsara itmek üzre efvâhdan bir haber şâyi‘ olmağla, ihtiyâten Bosna Beğlerbeğisi Mehmed Paşa berü taraflarda muhâfazaya muhtâc yerlere asker gönderüp, kendü kapısı ve eyaleti askeri ve yanında olan mîrî levendât ve eyâleti-i Bosna'nın umûm üzre cihâda kâdir il erleriyle serdâr-ı müşârün-ileyh yanına varup, imdâda irişmek üzre fermân gönderildüğü esnâda, Mehmed Paşa'nın Sofya menziline mektûbı gelüp, kal‘a-i mezbûrun muhâsarasın i‘lâm itmiş. Der-akab Kirli İsmâ‘îl Paşa, Burnaz Mahmûd Paşa, Abdullâh Paşa imdâda gönderilüp, henüz ordu-yı hümâyûndan müfârekat vakti tekrâr mektûbı gelüp, alındüğün bildirmiş. Her birine mü‘ekked evâmîr-i şerîfeler ısdâr ve taleb olunan top ve humbara havanı iktizâ iden mühimmâtıyla virilmesiçün, Mehmed Paşa'ya emr olup, Pelat nâm mahalde getirüp teslîm itdükden sonra girü avdet eyledi. Gabela kal‘asına yarım sâ‘at karîb Ostorog kal‘asın kâfir bıragup firâr itmekle, Süleyman Paşa dahi kendü askeri ve Selîm Paşa ile varup zapt, birkaç dil ve kelle alup ol mahalden Gabela kal‘asın top tûfeng ile muhâsara ve metrise girüp, üçüncü gün eyâletiyle Bosna Beğlerbeğisi Mehmed Paşa dahi gelüp, Nora kulesi kurbunda olan tabur-ı küffâr mukâbelesine konup, düşmen-i dîn müşâvere idüp, kal‘a kâfiri metris üstüne ve taburdan iki bin piyâde toplar zaptına ve atlusı Bosna ve Hersek atlusına şeb-hûn kavlı idüp, id-i adhânın vakt-i şafağında üç koldan kâfir yürüyüp, lâkin atlusı cür‘et idemeyüp, Mehmed Paşa mukaddem habîr olmağla, bin nefer piyâde ile pusuya girüp, toplar üzerine gelen kâfire bir yaylım kurşundan sonra kılıç ile yüzün²⁶⁷⁷ döndürdiler ardın alup, ancak iki yüz kâfirden gayrısın dil çıkarmayup kırdılar.

Metris üzerine gelen kâfiri dahi çevirüp, kal‘a handakına varınca ekserin kılınçdan geçürdiler *bi-emri’llâh* toplar paralanup, kal‘anın feth ü teshîri düşvâr olmağla, Süleyman Paşa top ve askeri metrisden çeküp, “İskenderiye’de serhaddır varup anda bulunmamız lâzımdır” deyü, bir dürlü iktizâsı ve ol havâlîde düşmen zuhûrî yok iken askerin alup İskenderiye’ye Mehmed Paşa dahi Bosna’ya girdüğün Kozbekci Süleyman Ağa gelüp, Varadin’e hareket vakti, Belgrad’da vezîr-i a‘zama i‘lâm itmekle, ol serhadde neşv ü nemâ bulmuş, Rüstem Paşa karındaşı Ali Paşa’ya Hersek sancağı tevcih, Selîm Paşa’nın tekâsülü sebebiyle ma‘zûlen Ehlüne kal‘ası muhâfazasına me‘mûr

²⁶⁷⁷ kılıç ile yüzün V : kılıç idüp kâfir-i bî-dînlerin yüzlerin Y

olup [209b] Bosna Beğlerbeğisi Mehmed Paşa anda olan mîr-i mîrân u ümerâ vesâ'ir tavâ'if-i askere serdâr nasb, yeniçeri ocağından Haseki Osman Ağa ile yamaklı birer oda yeniçeri cebeci topçidan bin altı yüz kadar metris askeri, iki büyük kolonborna iki havan beş şâhî darbuzen ve mühimmât-ı cebehâne lağımcılarıyla gönderilüp, Mehmed Paşa yanına varup, cem'iyetden sonra hareket, sene-i mezbûre Saferi'nin yigirmi üçüncü Çehâr-şenbih gün, nehr-i Nertova geçidinden geçüp Gabela kal'asına bir sâ'at karîb mahalle nüzûl, irtesi gün cümlelerin ittifâkıyla Kurd Beğ'i gönderüp vire ile kal'ayı istediler, vormeyüp ceng ihtiyâr itmekle, yigirmi beşinci Cum'a gün bir miqdâr guzât ifrâz nehr-i Usturga'yı geçüp meydâna çıkan kâfir ile elleşüp, Cum'a-irtesi metris yerleri görölüp, Bâzâr gün yeniçeri ve sekbân metrise girüp, mahalle münâsib top ve humbara havanları kurulup, kal'a dövülmeğe mübâşeret olundu. Lâkin düşmen-i dîn kal'aya bir sâ'at miqdâr mahalden şaranpo çeküp, tabya ve burclar ile her köşesin zapt on beş bin yaya cengî kâfir ile metânet ü istihkâm vormekle atılan top humbara ve tüfeng kâr itmeyüp, bir azîm sefere muhtâc olduğundan mâ'adâ, Rebi'ülevvel'in gurreci Çehâr-şenbih gününden on birinci güne dek lâ-yenkati' te'âkub iden yağmurdan metrisler dolup, sükkânı firâr iki def'a düşmen metris basup, el humbarasıyla birez âdem şehîd ve mecrûh olmağla, bi'z-zarûrî eyyâm-ı muhâsaranın on dördüncü gün, a'yân-ı asker ittifâkıyla top ve asker metrisden çekilüp, nehr-i Usturgan'dan geçilüp, nehr-i Nertova geçid vormeyüp, bir gün ikâmetden sonra göçölüp, Mostar üzerinden azîmet top ve cebehâne Bulgay kal'asına konup, kapu kulu vesâ'ir paşalar ile Bosna-sarâyı'na vâsıl oldukların, Mehmed Paşa yazup gönderdüğü mektûb, vezîr-i a'zam Belgrad'dan avdet mahalli gelüp, cümle paşalar ve kapu kulu anda kışlamak üzre emir gönderildi.

Gâret-şuden-i Halil Paşa be-havâli-i Mora

Mora Ser-askeri Arnavud Vezîr Koca Halil Paşa, me'mûr²⁶⁷⁸ olduğu üzre yanına ta'yîn olan asker-i İslâm ile İnebahtı etrâflarında harbî düşmene mülhak olmuş re'âyâ keferesinin kurâların ihrâk, eşyâların gâret ü hasâret idüp, ganîmet-i kesîreye muvaffak oldukdan sonra, avdet itdikleri haberi gelüp, kendüsi vilâyetinde askerî tâ'ifesi İstefe'de kışlamak buyuruldu.

²⁶⁷⁸ me'mûr V : me'mûr ve ta'yîn Y

Firârî-i Şerîf Sa‘d ve nasb-ı Şerîf Abdullâh bin Hâşim

Medîne-i münevvere ile bender-i Yenbû‘a iskelesi beyninde sâkin, Benî-Harb kabîlesi Urbân'ı kadîmü'l-eyyâmdan berü Yenbû‘a iskelesine varan cirâyat-ı fukarâyı Medîne-i münevvere nakline selâmete götürüp, mahalline teslîm iden sâhib-i derkler olup, Şerîf Sa‘d’a isyân üzre geçen seneden berü bürûdetleri olmağla, Şâm haccı yolında vâkı‘ şekâvet idüp, hüccâc-ı Müslimîne gezend irişdiren Aneza Urbân'ı eşkıyâlarının hakkından gelmek bahânesiyle Şerîf Sa‘d Mekke-i mükerrermeden çıkup, bu takrîb ile Benî-Harb Urbân'ı üzerine gelüp, ceng ü kîtâl ideceği Vâlî-i Mısır Vezîr Türk Ali Paşa'nın mesmû‘ı oldukda, tarafından mufasssal mektûblar ve ümerâ-yı Mısıriyye ve yedi bölük ağaları ve cümle ocaklar zâbitleri taraflarından mahzar-güne kâğıdılar yazılıp, Aneze Urbân'ı üzerine varup, cezâ vü sezâların virüp, Benî-Harb kabîlesi kadîmden Medîne-i münevverenin sâhib-i derklere ve galâl-i fukarânın nakline emn ü selâmetle îsâlinde her vechile ihtimâm ve mutî‘ ve münkâd bendeleri olmağın size â'id ve raci‘ olan her ne ise tamâmen alup, rencîde itmek üzre tahrîr ü tenbîh olunup, neccâb ile bir âdemin irsâl eyledi.

Şerîf Sa‘d dahi Mekke-i mükerrermeden çıkup, dördüncü menzilde Râbig nâm mahalde buluşup, mazmûn-ı mektûb ma‘lûmı oldukda, “Mâ-dâm Benî-Harb kabîlesi senin hakkından gelmedikçe dönmem” cevâbın virüp, paşa ağasın Mekke'ye gönderüp, kendü vâfir haşerât ile Benî-Harb kabîlesi üzerine varup, Ramazân-ı şerîfin sekizinci gün Bi'r-i Vâsıt nâm mahalde mukâbil ve tarafeynden kîtâl-i azîmden sonra kabîle-i mezbûr bozulup, dört yüzden mütecâviz Urbân katl olup, bakiyesi dağlara firâr ve re'îslerinin birkaçın tutup sâkin oldukları karyelerin ve hurma ağaçların yakup yıkup harâb ve emvâl ü erzâkların gâret ü hasâret itdüğünden gayrı, Yenbû‘a iskelesinde dahi efkâf-ı Deşîşe'den ve gerek tüccâr ve Mısır emîrû'l-hâccı tarafından der-mahzen olmuş, her ne kadar galâl var ise yağma idüp, ceddin ziyâret bahânesiyle Medîne-i münevvereye varup, yigirmi yedi gün oturup, gâh Şâm hüccâcını istiğbâle ve Urbân eşkıyâsından hıfz u hirâset için Âsî-hurma'ya gitmek üzre ve gâh kendü Mekke'ye gidüp askeriyle oğlunu Şâm haccı tarafına göndermek mülâhazasında olduğu ve isyâna zâhib ve cem‘ itdüğü Hicâz Urbân'ı ve şürefâ-yı eşkıyâ ve etbâ‘ı hadden bîrûn olup, ol emâkin-i müteberrikenin fart u galâsına ve tübbâ‘da bulunan zehâyirin nehb ü gâretine

ve fukarâ-yı Haremeyn-i muhteremeynin külliyyet ile nizâmına²⁶⁷⁹ hâlel getürdüklerin şeyhü'l-Harem Yûsuf Ağa arz idüp, ol dahi der-i devlete i'lâm itmekle, şakî-i mezbûrun diri ahz ve Âstâne'ye ihzârı ve üzerinde olan eşkiyânın tu'me-i şemşîriçün Şâm Beğlerbeğisi Vezîr Çelebi İsmâ'îl Paşa ser-asker nasb olup, hatt-ı hümayûn gönderildi. Sâbıkâ Cidde'den ma'zûl Mehmed Paşa'ya vezâret ile Habeş eyâleti virilüp, mükemmel kapusuyla şakî-i mezbûr üzerine ta'yîn ve Mısır yolundan gitmek üzre serâserli kürk giydirülüp, menzil ile gönderildi.

Vâlî-i Mısır Türk Ali Paşa'ya dahi kapusu mükemmel ümerâ ve asker-i Mısıriyye'den ber[ren] ve bahren irsâli için hatt-ı hümayûn ile Salahor Deli Mehmed Ağa gönderilüp, mâh-ı Şevvâl'in altıncı gün varup, Mısır hüccâcı Birketü'l-Hâcc nâm menzile çıkdığı gün, vakt-i asrda vüsûl, irtesi ale's-seher hüccâc-ı zevi'l-ibtihâc kalkup gideceği güne müsâdif ve vakt-i teng ve bir sâ'at te'hîri muhâl olduğundan gayrı, hatt-ı hümayûnun şuyû'ı beyne'n-nâs münâsib görülmeyüp, ol gün tarîk-i haccın sâhib-i derkleri ve eşrâf-ı Mekke vekîlleri ve etrâf-ı Mısır Urbân'ı mevcûd bulunmağla, “Habîr olalar” deyü, ketm ü ihtifâ olunup, ancak dîvân-ı Mısıriyye'den Mekke kâdisına ve sâbıkâ Cidde muhâfızı olan ümerâ-yı Mısıriyye'den Ahmed Beğ'e ve geçen seneden berü muhâfız olan asker-i Mısır serdârlarına ve bu sene-i mübârekede hacc ile me'mûr muhâfız-ı Ka'be-i müşerreffe serdârlarına vesâ'ir Mekke-i mükerrermede sâkin ulemâ ve sülehâ ve mücâvirîn ve iş erlerine mü'ekked ahkâmlar yazılup irsâl olundu.

İstâilâ-yı kahtdan dîger-gûn-i hâl-i fukarâ olmağla, bender-i Süveys'de hâzır yüklenmiş muvâfık-ı eyyâma muntazır iki kıt'a mîrî sefînenin birinden on bir bin erdeb ve birinde beş bin erdeb mîrî galâl ve hademe-i seffîne i'tibâr olunan altı bin erdeb hinta ve zehâyir-i sâ'ireyi tahmîl mu'temed âdemler ile irsâl olundu. Bi-emr-i hümayûn Mîr-i Hacc inzimâmıyla Vâlî-i Şâm Vezîr İsmâ'îl Paşa dahi hüccâc-ı Müslimîn ile Şâm'dan kalkup, *bi-hamdi'llâh* yolların latîf hevâ ve zâd u zahîre firâvânlığıyla Medîne-i münevvereye dâhil ve Mısır'ın dahi kapu kulu ve hüccâc-ı Müslimîni mülhak oldukdan sonra göçülüp, Mekke-i mükerreme kurbunda Sebîl-i Cûs nâm mahall ki, taraf-ı pâdişâhîden şürefâya ihsân olunan hila'-ı fâhire ol mahalde ilbâs olunmak mu'tâd olunmağla, İsmâ'îl Paşa Şerîf Sa'd'ı terğîb için nüzûl idüp, a'yân-ı hüccâcdan Şeyhü'l-Harem Yûsuf Ağa ve Habeş Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa ve Mısır Emîrül-Hâccı İbrâhîm Beğ ve mevâlî-i izâm ile hayli intizârdan sonra, Şerîf Sa'd didikleri hâ'in dahi

²⁶⁷⁹ nizâmına V : nizâm u intizâmına Y

piyâde vü süvâr bir alay tûfeng-endâz eşrâr ile gelüp, yarım sâ'at ba'îd yerde durup hil'at giymek mu'tâd olan haşerâtların gönderüp, ilbâs kendüye inâyet buyurılan serâserli semmûr kürk ırsâl ve kalkılup, Mekke-i mûkerremeye âzim olundukda, askerin evveli Şerîf Sa'd berâberine vardukda, hevâsına tâbî' eşkıyâ ile âşikâre mukâteleye tasaddî idüp, fesâd u şekâvetin külliyyet ile i'lâm, hüccâca tûfengler atup, birkaç âdem ve davar katl ve mecrûh eylediklerinde, İsmâ'îl Paşa²⁶⁸⁰ dahi kethudâsıyla Mısır Emîr-i Hâccı İbrâhîm Beğ'i ve Şâm ve Mısır ocak ihtiyârlarından birkaç âdemi Şerîf Sa'd'a gönderüp, "Bu nasıl küstâhâne vaz' u hareketdir, hüccâc-ı Müslimî'ne bu gûne mu'âmele şânlarına düşer iş değildir, ferâgat itsünler" deyü, haber gönderdikde kabâhatinden fâhiş özürler beyân iderek, bir taraftan anlar bir taraftan bunlar Mekke'ye dâhil olup, İsmâ'îl Paşa dahi a'yân-ı hüccâcdan ve ahâlî-i Mekke'den niçe kimselere bunun keyfiyyetin su'âl idüp, yerlü ve mücâvirînden bî-garaz âdemler Şerîf Sa'd'ın dimâğı fesâd üzre olup, derûnında muzmer olan tuğyânın izhâr ve hüccâc-ı Müslimîni tavâf-ı Beytullâhî'l-harâm'dan ve vukûf-ı [210a] Arafât vesâ'ir menâsik-i hacc-ı şerîf edâsından men' iderim" didüğün haber virmekle, İsmâ'îl Paşa dahi cümle a'yân-ı hüccâc ve Mekke-i mûkerreme müftîsi ve ulemâ vü sülehâ ve sâdât eşrâfından ba'zıların da'vet, ba'de'l-istişâre habîsin fikr-i fâsidi hüccâca gezend irişdirmek idüğü tahkîk ve emîn olmadıkların izhâr itmeleriyle hüccet olup, sâdır olan hatt-ı hümayûn üzre memdûhü'l-etvâr-ı şerîf-i âher nasb olunmak iktizâ itmeğün, eslah-ı şürefâ olan Abdullâh ibn-i Hâşim'in salâh-ı diyânet ve istikâmet ve mesned-i şerâfet ve hükûmet ve liyâkatına ve şöhrat-ı sikât ile kâmil-i hasîb ve mu'tedil olduğına şahâdet idüp, cümlesi anın ma'kûl ü münâsib görmeleriyle makâm-ı imâret-i Mekke-i mûkerremeğe şerîf nasb olunup, nâme-i hümayûn kendülere teslîm, Harem-i şerîfde Makâm-ı hazret-i İbrâhîm aleyhi's-selâma iclâsıçün yanlarına Habeş Beğlerbeğisi Vezîr Mehmed Paşa ve Mısır Emîr-i Hâccı İbrâhîm Beğ ve Mekke Kādısı Fenârîzâde Seyyid Ahmed Efendi koşulup, hem-inân giderken Şerîf Sa'd didikleri bî-sa'âdetin Harem-i şerîfe muttasıl kal'a-misâl hânesinin mukaddem içine ve satıhlarına Yemen şakîlerinden ve kendü a'vân ve ensârından niçe haramzâdeleri koyup ve Harem-i şerîf satıhların ve minârelerin dahi kabz idüp, bunlar hep tûfengli der-kemîn âmâde iken berüden dahi Şerîf-i cedîd ile a'yân-ı hüccâc karîb vardukları gibi ale'l-gafle tûfeng atup, ceng ü harbe âgâz idüp Harem-i şerîfin derûn-i bîrûnunda yigirmiden ziyâde âdem katl u mecrûh olup, ol gün ol

²⁶⁸⁰ İsmâ'îl Paşa V : İsmâ'îl Paşa-yı dilîr Y

gice ceng idüp bî-tâb kalmağın, nısfu'l-leylde oğlu Sa'îd ile hânesinden bir tarîk ile çıkup dağlara firâr eyledi.

İrtesi gün cümle hüccâc-ı Müslimîn cebel-i Arafât'a müteveccih olup, emn ü selâmet ve refâh u râhat ile itmâm-ı farîza-i hacc edâ-yı sünnet-i seniyye-i Seyyidü'l-mürselîn idüp, Beytullâhi'l-harâma nüzûlünde ol hâ'in, hâlâ sarp dağlara tahassun itmekle ahzına kemâl mertebe takayyüd üzre oldukların der-i devlete arz eylediler.

Gâret-şuden-i küffâr be-zehâyir-i Kamanîçe

Kamanîçe kal'ası kurbunda vâkı' Yavniça nâm vîrân palankayı Leh Kralı ta'mîr itdirüp, içine vâfir asker vaz' itmişidi. Hatmanı olan kâfir, "Kamanîçe kal'asında Türk azdır ale'l-gafle yürüyüş ile zaptı âsândır" deyü, içerü haber gönderüp, Kral tarafından dahi beş hatman ile on tokuz bin Lehli ve on bir bin Boğdan kâfiri ta'yîn olunup, dört bin merduban getirüp kal'aya dayayup içerü eşmek üzre her birine dörder kâfir koşup, müfsid hatman-ı mezbûrun delâletiyle gelüp, Kamanîçe altına konduğın vâlî-i kal'a Kahraman Paşa görüp dil aldırıldı. Bu gûne gelmesinden su'âl idüp, vâkı' hâli bildirdikde, kal'ada mevcûd olan iki yüz elli süvârî ve piyâde ehl-i İslâm'ı taşra çıkarup arz-ı şevket ve cenge âmâde oldukda, düşmen-i dîn bir hatve ilerü gelmeğe cür'et ü kudreti olmamağla, hatman-ı müfside "Hilâf-ı inhâ Türk azdır deyü, bizi aldadın ya, bu kesret ü vefret ile olan asker nedir?" deyü, azîm itâb idüp girü çekildiler.

Bu aralıkda Âstâne'den gönderilen Kamanîçe ulûfesiyle zahîre ve bâzergân rızkıyla memlû iki bin kadar arabayı Özi Muhâfız Vezîr-i mâhir Mustafâ Paşa, Yevançe kal'asına dek getirüp, Hanzâde Şehbâz Giray Sultân'a teslim idüp, girü döndüğün²⁶⁸¹ Leh askeri işitdükde, Tatar'ın üzerine yürüyüp mukâvemet idememekle kendüler hazîneyi yağmalayup kaçdılar.

Küffâr dahi bî-pervâ cümle zahîreyi ahz u zapt idüp, diyâr-ı menhûslarına gitdiklerin ahâlî-i kal'a mahzar ile üç ocakdan bir âdem Âstâne'ye gönderüp vâkı' hâli i'lâm, üç yıldır ulûfe ve zahîre yüzi görmedik, bu da böyle olmasına Mustafâ Paşa'nın ihmâl ve tekâsülü ve kendü hazz-ı nefsiçün olduğın ve kal'aya değil, gelüp içerü îsâl itmeğe me'mûr iken kal'aya dört sâ'at yer kala yoldan dönmekle bu hasârete sebeb olduğın şekvâ itmeğın, matlûblarına müsâ'ade yine ke'l-evvel zahîre ve ulûfeleri tedârük ve îsâl olunmak üzre istimâlet kâğıdlarıyla gelen âdemleri girü gönderdiler. [210b]

²⁶⁸¹ girü döndüğün V : girü avdet itdüğün Y

Bakâyâ-yı sâl ahvâl be-Âstâne

Sene-i mezbûre Muharremi'nin tokuzuncı Dû-şenbih gün, ordu-yı hümâyûndan serdâr-ı a'zamın arzıyla Cebecibaşı Ahmed Ağa gelüp, harem-i hâssda pây-e serîr-i a'lâya yüz sürüp, merhûm Kâ'im-makâm Abdullâh Paşa mutasarrıf olduğu vezâret-i sâni hâsslarıyla rikâb-ı hümâyûna kâ'im-makâm nasb olunup, serâserli kürk ile ikrâm olundu.

On birinci Çehâr-şenbih gün, serdâr-ı a'zam ile Han hazretlerine başka başka istimâleti mutazammın hatt-ı hümâyûn murassa' kılıç ve serâserli kürk ile Kapucılar Kethudâsı Baltacı Hasan Ağa gönderildi.

On dördüncü Şenbih gün sefer mühimmâtıçün ordu-yı hümâyûna üç yüz yigirmi beş kîse akça irsâl olundu.

Yigirmi dördüncü Salı gün, Büyük Mîrâhûr İbrâhîm Ağa gelüp, me'mûr olduğu üzre Kırım hanını Tatar askeriyle kaldırıp, ordu-yı hümâyûna ulaştırdıktan sonra, serdâr-ı a'zam cümle guzât-ı İslâm ile şehir-i mezbûrun on dördüncü Şenbih gün Zemun'dan kalkup düşmen üzerine azîmetin kâ'im-makâm paşa şeyhü'l-İslâm efendiyle gelüp, Tunca kenârında sâyebânda ağa-i mûmâ-ileyh lisânından rikâb-ı hümâyûna arz idüp, getürdüğü telhîsi teslîm itdi.

Şehir üzerine nâzır Hızırlık nâm püşte-i refî'a üzre olan muhtasar köşk, Beç senesinde ba'zı seyirci iğfâliyle ihrâk olup, mu'attal kalımsıdı. Bi-emr-i hümâyûn müceddeden binâsına mübâşeret olunup, evvelkiden müstesnâ pür-zîb ve lâ-nazîr kasr-ı âlî yapılup, mâh-ı Safer'in üçüncü Penc-şenbih gün itmâmı müyesser olmağın, teşrîf buyurup bostancıbaşidan aşağı binâ üzerine ta'yîn olunan altı nefer âdem hila'-ı Sultânile mesrûr kılındılar.

On beşinci Salı gün kapucılar kethudâsı ordu-yı hümâyûndan gelüp, Varadin kal'asının muhâsara olduğın haber virdi.

Yigirmi dördüncü Penc-şenbih gün, serdâr-ı a'zamın kapucılar kethudâsı gelüp, kesret-i emtârdan bi'l-ittifâk Varadin altından bî-feth kalkılup, selâmet birle Belgrad'a gelindüğün söyledi.

Yigirmi tokuzuncu²⁶⁸² Salı gün, taraf-ı pâdişâhîden serdâr-ı a'zam ile Han hazretlerine tatyîb-i hâtır içün, serâserli kürkler ile birer kabza murassa' şemşîr, birer

²⁶⁸² tokuzuncı Y : dördüncü V

hatt-ı hümâyûn-ı iltifât-makrûn ile silihdâr-ı hâssa Kanijeli Osman Ağa Belgrad'a gönderildi.

İstâilâ-yı küffâr cezâire-i Sakız

Akdeniz cezâirelerinin re'âyâsı serâpâ tâ'ife-i Rûm iken, ekserî Frenk dîninde olmağın, her-bâr hıyânetleri zâhir, gözüne kesdirdikleri sefâyin-i tüccâr vesâ'ir ehl-i İslâm'ı girift idüp, harbî düşmene satdıkları ve niçesi harbî korsan gemilerinde gezdikleri gün gibi bâhir olduğundan gayrı, nihânî İstanbul keferesiyle kâğıdlaşup, her ne olur ise dib Frengistan'a varınca haber virirler ve memleket-i pâdişâhîyi Venedik kâfirine virmeğe câna minnet bilüp, fırsat gözedirlerdi. Lâkin cezâireler asker-i İslâm ile mâl-â-mâl olduğundan baş göstermeğe zehreleri yoğidi. Egerçi Köprülüoğlu Fâzıl Mustafâ Paşa sadâretinde iktizâsı yokdur deyü, Girid cezâiresinden mâ'adâ cezâirelerin ancak yerlü kulu ve birer oda kapu kulundan gayrısın kaldırıp, Engürüs seferine götürmeğın bir dahi konmayup, be-her sene İstanköy ve Molava ve Sakız ve Midillü ve Bozcaada cezâirelerine yaz günleri biner nefer kalyon levendi vaz' olunup, kâsıma dek muhâfaza olunurdu.

Devlet zuhûrında berü ise cizye martdan düşürülmek kânûn iken, bu yıl marta yedi ay kala Muharrem'de bir kat harâc dahi alındığından re'âyâ bî-tâb u sergerdân kalup, “Bir yılda iki harâc ancak bire itâ'atden ihrâc dimekdir” deyü, bi'l-cümle serhad re'âyâsı harbî düşmen tarafın gözetdüğünden Sakız re'âyâsı teklîf-i tekrîr-i cizyeden isyâna zâhib, devletin dûr u dırâz seferlerinden hâşâ safî olmak mülâhazasıyla memleketi düşmene virmek üzere bir dâm-ı tezvîre sâlik olup, beynlerinden birkaç müte'ayyen kefereyi der-i devlete gönderdiler.

Her yıl muhâfazaya gelen kalyon levendi, “Ehl ü ıyâlimiz çeküp bağ u bağçelerimizi harâb ideyorlar, bize küllî gadrıdır. Murâd memleketi muhâfaza itmek ise biz mahallinde yigirmi otuz bin kılıç oluruz, düşmen geldükde olanca döğüşüp ayağın adaya basdırmazız. Tek kalyon levendi gelmesün. Fetihden berü yüz otuz iki yıldır dahi bizden hıyânet zuhûr itmemiştir” deyü, bir miqdâr mâl ile gözlerin boyayup matlûblarına göre fermân olup, mesrûren²⁶⁸³ cezâireye vardukda, bundan akdem cezâire-i mezbûre re'âyâsının üzerine başbug olup, putat tâ'bîr olanlardan Kozi nâm kâfir Eski Pandeli nâm putatlar ve yine re'âyâ üzerine hükmi cârî olup, âyîn-i bâtılların icrâ iden

²⁶⁸³ mesrûren V : ananızı fûlân itdim diyerek köpekler mesrûren Y

eski Baş-piskopos ve bundan akdem Mısırlıoğlu İbrâhîm Paşa kapudanlığında salb itdüğü câsûs zimmînin karındaşı olan papas zimmîleri, “Bu yıl cezîrede asker yoktur” deyü, bi'l-cümle re'âyâ keferesin kendülere mütâba'at itdirüp, yek-dil ü yek-cihet Venedik keferesin tahrîk ve vilâyeti alıvirmek üzre ta'ahhüd idüp, beynlerinde dahi başbuğ olanlardan kâğıdlar alup Venedik'e varduklarında, vilâyet kocalarının kâğıdların virüp kal'a-i vilâyeti üç güne değin alıvirmek üzre ta'ahhüd itdüklerinde, Venedik keferesi melâ'îni dahi kalyon ve çekdirme ve mavna ve firkate vesâ'ir sefâyin-i menhûsasıyla ki, yüz on beş pâre yelken ile gelüp, sene-i mezbûre Muharremi'nin on yedinci Salı gün bi'l-cümle nümâyân ve cezîre-i mezbûrenin Kiremitlikburnu nâm mahalle ol gün lenger bıragup, sû'-i kasdi cezîre-i Sakız olduğın, Muhâfız-ı kal'a Vezîr Hasan Paşa ulagla berr ü bahrden kapudan paşa'ya i'lâm, bir gün akdem imdâda irişmek üzre feryâd u figân idüp, ba'dehû hıfz u hirâsete me'mûr olup, kal'ada mevcûd bulunan askerden yüz elli miqdârı Dergâh-ı Âlî yeniçeri ve iki yüz yigirmi mensûh sipâh ve iki yüz yerlü kulu azebânı ve altı yüz miqdârı nefir-i âmm askeri ve Çerkes Osman Paşa'yı Hanya'ya bıragup, dönüşde küffâr donanmasına sataşup, önlerince firâr iderek Sakız limanına giren ümerâ-yı bahriyyeden Mehmed Paşa ve Ahmed Beğ ve Mustafâ Beğ iki yüz miqdârı levendâtı ki, mecmû'ı bin üç yüz yetmiş askerî tâ'ifesiyle mahall-i mezbûra varup metrislere girildikde, ol gün gicesiyle tûfengleşüp küffârı taşra çıkarılmadı.

İrtesi gün Çehâr-şenbih gün ale's-seher mavna ve çekdirme ve firkateleri ile guzât-ı İslâm üzerine ikdâm birle hücum idüp, top altına aldıkda iki bin kadar top atup cümle metrisleri yıkup, ehl-i İslâm'ın niçesin şehîd ve niçesin mecrûh itmekle, bî-tâb idüp, çekdirme ve kalyon ve mavna sandalları ve eşkampavyeleri ve ba'zı yerlü ada kayıklarına askerin vaz' u tahmîl ve mahall-i mezbûra başdan kara idüp, asker dökçükde karşılayup, esnâ-yı cengde birkaç kelle ve bir iki dil ahz olunup, su'âl olundukda, sekiz yüz miqdârı süvârî ve on iki binden mütecâviz piyâde küffâr leşkerin ihrâc itdüğün haber virüp ve sekiz kat alayın tertîb idüp, cünûd-ı İslâm ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl üzre iken re'âyâ keferesi cümle silâhlanup, enseden varoş içinde olan ümmet-i Muhammed'in emlâk u erzâkın gâret ve kendülerin ahz ve küffâra teslîm idüp ve asâkir-i Müslimîn'in kal'aya gidicek yolların sedd eyledikleri haberi alındıkda, yerlü kulundan ve nefir-i âmm askerinden üç yüz elli miqdârı âdem dağlara firâr itdükde, re'âyâ keferesi cümlesin dutup, guzât-ı İslâm'a rağmen gözlerine karşı der-zencîr

küffâra esîr itdükleri müşâhede olundukda, asâkir-i Müslimîn'in ba'zısı re'âyâ ve niçesi harbî küffâr ile ceng iderek envâ'-i meşakkat ile kal'aya girildi.

Penc-şenbih gicesi küffâr kal'anın handak başına gelüp, ol gice re'âyâ imdâdıyla gemilerinden on beş kıt'a kal'a-kûb balyemez top ile on iki kıt'a havan topların çıkarup Dizdar kapusından Azeb kapusına varınca üç yere dörder kıt'a havan koyup, Penc-şenbih gün ale's-seher kal'ayı muhâsara idüp, her gün gicesiyle balyemez top ve şâhî ve taşdan mâ'adâ derûn-i kal'aya beşer yüzden mütecâviz humbara atup, içerüde olan bi'l-cümle hâneleri ve zâd u zahîreyi ve mîrî beksimadı sekiz gün sekiz gicede ihrâk bi'n-nâr idüp, derûn-i kal'ada binâdan eser kalmadığından mâ'adâ, mahsûr-ı Müslimîn'in niçesin mecrûh ve niçesin şehîd ve niçesin bî-nâm u nişân eyleyüp, muhâsaranın²⁶⁸⁴ sekizinci Penc-şenbih gün Dizdar kapısı tarafından yere berâber gedik açılıp ve püskürme lağımın atup yürüyüş mahallinde küffâr tarafından cenge ârâm virilüp, taraflarından beyâz bayrak ile ilçisiyle nâmesi gelüp, mevcûd olan ulemâ ve yeniçeri ve Kandiye'den gelüp, Yeniçeri Hasekisi Yûsuf Ağa ve mensûh alaybeğisi ve kal'a dizdarı ve azeb ağası ve topcubaşı ve mezkûr deryâ beğlerinden Mehmed Paşa ve Ahmed Beğ ve Mustafâ Beğ vesâ'ir iş erleri, Muhâfız-ı kal'a Vezîr Hasan Paşa yanına ihzâr olunup, müvâcehelerinde feth ü kırâ'at olundukda, kal'ayı vire ile taleb itdüğü cümlelerin ma'lûmı olup, müşâvere olunmak üzere bir gün mehil alınup müşâvere olundu. "Küffâr kalyonları ve mavnaları ve çekdirmeleri bahrden imdâdımız gelecek yolları bağlayup ve karadan dahi imdâd gelecek mahallere re'âyâ kuvvetiyle piyâde vü süvârî askerinden ifrâz ve ta'yîn eyleyüp, yigirmi bin kadar harbî küffârı ve otuz bin kadar mütâba'at iden re'âyâ keferesi ki, mecmû'ı elli bin kâfir ile şühedâ ve mecrûhdan gayrı **[211a]** bin beş yüz miqdâr ehl-i İslâm mukâvemet idemiyeceğinden mâ'adâ, imdâdımız gelürken küffâr sefineleri karşılayup pejmürde vü perîşân itmişler" deyü, asker beynine güft ü gû düşüp ve zâd u zahîremiz bi'l-cümle ihrâk bi'n-nâr olup ve kal'anın su[r]ların kat' ve sarnıçların ve kapuların dahi humbara ile yıkduğundan cümleye havf târî ve mahsûr-ı Müslimîn bî-tâb u tüvân herkes yerlü yerinden perîşân olup, imdâd ü mukâvemetden bi'l-küllîyye kat'-ı ümîd idüp, "Artık ceng ü harbe iktidârımız kalmadı ehl ü ıyâlimiz esîr ve bizi cümle tu'me-i şemsîr mi itdirirsiniz" deyü, yer yerden feryâd u figân idüp, ilhâh itmeleriyle cümlelerin ittifâkıyla vireyi ma'kûl görüp, üç günden herkes ehl ü ıyâlin çıkarmak üzere izin alınup teslîm-i kal'a kılındı.

²⁶⁸⁴ muhâsaranın V : eyyâm-ı muhâsaranın Y

Yerlû tâ'ifesinden dört yüz kadar âdem ehl ü iyâliyle mürtedd olup, küfri irtikâb itmekle mütâba'at idüp kaldılar. Bi'l-cümle ehl-i İslâm'ın kalyonlarına alup hâric-i limanda on iki gün muhâsara ve meks itdirdikden sonra Çeşme etrâfına dökdi. Egerçi donanma-yı hümayûn ve mîrî kalyonlar Akdeniz emniyyet üzredir muhâfazasının lüzûmı yokdur, cezârelere kat'â levend göndermeyüp andan²⁶⁸⁵ Boğazhisârları'nın iç- tarafında vâkı' Selvi Burnu'nda yazılmak emr olunmuşıdi. Hasan Paşa'nın feryâd mektûbı ki, Kapudan Yûsuf Paşa'ya geldi, cümle deryâ beğleri ve mîrî kalyon kapudanlarıyla müşâvere idüp, “bizim donanmamızın gereği gibi mühimmâtı yok levendi ancak gemileri kollanabilür killet-i cebehâne ve az asker ile böyle kavî düşmen üzerine varılmak küllî hatâdır” deyü, kapudan paşa cevâz göstermemekle, Kalyonlar Kapudanı Mezemorta Hacı Hüseyin Paşa, “her ne olmalıysa olsun bi-eyyi vechin-kân imdâda irişmeliyiz” deyü, meclisden kalkup kalyon kapudanların habîr ve demürlerin koparup Bozcaada'ya doğru açıldıkda, zarûrî kapudan paşa dahi kalkup giderken Sakız'a düşmen müstevlî olduğın işidüp, “askersiz ve cebehânesiz üzerinize Türk donanması geliyor” deyü, ada reyâyâsı²⁶⁸⁶, Venedik kâfirine haber virüp ol sâ'at ziyâde askerin gemilere alup, on sekiz kıt'a kalyon ve dört mavna ve yigirmi miqdârı çekdirme ile donanma-yı hümayûn üzerine yürüdükde, kapudan paşa Midillü'ye firâr itmekle kalyonlar dahi bi'l-cümle İzmir körfezine girüp, küffâr dahi gelüp ağzın alup muhâsara eyledi.

Sükkân-ı şehre korku düşüp, pür-silâh cenge âmâde oldukları vaktde şehirde mütemekkin Françe ve İngilis ve Felemenk balyosları eşyâları yağmalanmak havfından Françe balyosı bir filuka ile Venedik donanmasına varup, “sizin gelmeniz ile ehl-i İslâm ayağa kalkup üç kralın metâ'ın yağmaya fursatcûylardır birkaç gün tevakkuf ile bir fesâda cür'et idicek olursanız bu kadar bin kîselik metâ' gâret olunması emr-i mukarrerdir, sonra cevâb virmeniz müşkil olup ittifâklarıyla memleketiniz elden gidüp kulak ararken boynuzdan çıkarsız ve illâ kalkup gidin” dimekle, on iki gün meksden sonra kalkup Sakız'a vardılar. Mîrî kalyonlar dahi İzmir boğazından çıkup, donanma-yı hümayûn ile Boğazhisârları'na dâhil ve lenger-endâz olup, birbirin suçlayup ahvâl-i muvahhişi der-i devlete arz itdiler.

²⁶⁸⁵ andan V : ancak Y

²⁶⁸⁶ doğrusu “re'âyâsı” olacak.

Mâh-ı Safer'in dördüncü Cum'a gün kâğıdları rikâb-ı hümayûna telhîs olundukda, Feyzullâh Efendi arpalık nâmıyla Mağnisa'ya nefy olunup, Vezîr Hasan Paşa ile Sakız Dizdarı ve Kol-ağası ihzârına hatt-ı hümayûn gönderilmişidi. Mâh-ı Rebi'ülevvel'in gurreci Çehâr-şenbih gün gelüp, kâ'im-makâm paşa ile Hasoda köşküne getirülüp, mukaddem Hasan Paşa söyledilüp azîm itâb ile, "düşmene kal'ayı niye²⁶⁸⁷ virdin" buyurdukda, "küffârın kesretine göre bir aşrı olmayup, cebehâne yok asker yok be-her sene üçer bin kalyon levendi muhafazaya konurdu, bu yıl konmayup Boğazhisâr'da on binden ziyâde kalyon levendi mevcûd iken, kapudan paşa'ya beş altı def'a imdâd için feryâd-nâmeler gönderdim, imdâd itmedi. Bu cezîreler kapudan paşa imdâdına mevkûfdur, re'âyâ bi'l-küllîyye isyân-ı harbî kefare ile mülâsık cenge ikdâm idüp, tokuz gün tokuz gice bilâ-imdâd cengden sonra vire itdük", "Ya niçün kal'a etrâfına handak kesüp, şaranpo çekmedin" buyurdukda, "hendeği var şaranpo da var nihâyet pâydâr olmadı" cevâb virüp, kapucılar kethudâsına teslîm, kapu arasına habsin fermân eyledi.

Ba'dehu dizdar ve kol-ağası söyledilüp, anlar dahi ol cevâbı virdikde yeniçeri ağası vekîli habsine virilüp kâ'im-makâm paşaya "bi-eyyi vechin-kân bu kış bu cezîre yed-i a'dâdan nez'-i istihlâs olunmaya, şöyle bilin ki cümle rû'esâyı katl iderim" hitâbıyla sâdır olan hatt-ı hümayûnı, sarâyına vardukda vüzerâ vü ulemâ ve mücerrebül'ukûl oturak, ocak ihtiyârların cem' idüp okutdukda bi'l-ittifâk, "donanma-yı hümayûna arz-ı kifâyeden ziyâde mühimmât-ı cebehâne ve asker konup, mülûk-i Nasârâ'dan Venedik kâfirine gelen imdâd gemileri vilâyetlerine gitdükden sonra, kış içinde cezîreye taraf taraf asker döküp, eshel vechile feth ü teshîri nümâyândır ve illâ yaza kalursa tahlîsi emr-i muhâldir" deyü, virdikleri yekûn cevâb, rikâb-ı hümayûna arz olundukdan sonra, sâbıkâ sekbânbaşılıktan mütekâ'id Doğramacı Mehmed Ağa sekizer akça ulûfe ile İzmir'de altmış bayrak serdengeçdi yeniçeri yazup, âmâde olmak üzre hatt-ı hümayûn sâdır olup, İstanbul'dan altı yüz kadar kuloğlıyla gemilere girüp, mahall-i mezbûra gönderildi.

Kapudan paşaya dahi Âstâne'den fermân olunan cebehâne ve mühimmât-ı tophâneyi gemilere alduktan sonra İzmir'e varmak buyuruldu. Boğazhisârından tâ Rodos karşısına varınca, ol yaluları sükkân-ı memleket muhafaza idüp, Kazdağı'ndan sürülen nefîr-i âmm askerinden sekiz yüz nefer, Midillü cezîresine beş yüz nefer Bozcaada cezîresine geçirilüp, Sayda-Beyrut'dan ma'zûl Vezîr Sehrablı Ahmed Paşa

²⁶⁸⁷ niye V : ne için Y

Bozcaada muhâfazasına me'mûr²⁶⁸⁸ olup, Baba'dan Çorlu'ya varınca kasaba sükkânından üç yüz kadar nefir-i âmm askeri Boğazhisârına ta'yîn olundu. Vezîr-i a'zam dahı, “mâdâm Sakız düşmen elindedir, bütün Engürüs memleketin feth itsek makbûlüm değildir” mazmûnında vârid olan hatt-ı hümayûn ile haseki ağa Belgrad'a gönderilüp vardukda, a'yân-ı askeri ve ol havâlînin ahvâline vâkıf kimesneleri otağına da'vet, bu emirde meşveret idüp, cezîre-i mezbûrun eyyâm-ı şitâda feth ü teshîri a'dâ-yı dînin def' ü kal' ve tedmîri kabza-i husûlde cılve-ger olmak me'mûldür. Ancak şimdiden gereği gibi mühimmât u levâzımı tedârükünde dâmen-der-miyân-ı ihtimâm ve ada-i merkûma asker ve zehâyir nakli için, yüz kıt'a firkate binâsına teşmîr-i sâ'id-i ikdâm lâzım olduğın i'lâm eylediler. Lâkin bu serhadd-ı mansûreye nizâm ve Temeşvar ve Kule taraflarına giden asâkir-i İslâm gelince, Belgrad sahrâsında ârâm olunup, icâleten ol tarafa imâle-i licâma müsâ'ade olmamağla avdet olunca, Tersane-i âmirede on sekiz oturak yüz kıt'a firkate binâsına mübâşeret ve ber-vech-i ta'cîl tekmi line sarf-ı sermâye-i vus'-ı kudret olunup, Anadolu'nun sağ kolunun nihâyetine varınca, tashîh ve be-dergâha ruhsat ve teksîr-i askere gayret olunmak üzere yeniçeri ocağında sâbıkâ Başçavuş Osman Ağa ta'yîn, altmış bayrak her biri yüz ellişer âdem olmak üzere serdengeçdi yeniçeri vesâ'ir ol havâlîde kâr-güzâr ve zî-kudret olup, Devlet-i aliyyeden hissedâr olanlar dahi kudretleri mertebe âdemler ile gelmek ve bu taraftan gönderilen serdârlar acele üzere gitmek ve cebeci ocağından dahı, üç bin miqdâr âdem tahrîr ve cem' olunacak asker-i kesîr için kifâyet miqdâr beksimad ve zehâyir tedârük ve ihzâr ve cümlesi İzmir'de hâzır u müheyyâ olmak üzere karâr, başka başka evâmir-i aliyyeler ısdâr olunup, Cezâyir ve Tunus ve Trablus ocakları dahi tâmmu's-silâh darb u harbe kâdir mükemmel kalyonları ile gelmek üzere hatt-ı hümayûn ile hilâ'-ı fâhire ve serdâr-ı a'zam tarafından semmûr kürk Dayı-ı Cezâyir'e irsâl ve yeniçeri ocağından toka ve balıkcın ile da'vet-i gâziyân-ı mücâhidîn oldukların, rikâb-ı hümayûna arz eyledi.

Mâh-ı mezbûrun üçüncü Cum'a gün zuhra karîb mahalde şehriyâr-ı mu'azzam hazretlerinin Haseki Sultân'dan Âsiye nâm bir duhtet-i pâkîze-ahteri vücûda gelüp, i'lâmıçün Çalıcı Mehterbaşı Mehmed Ağa hatt-ı hümayûn ile vezîr-i a'zama gönderildi.

Yedinci Salı gün, hemşîre-i pâdişâh Gevher-hân Sultân fevt olup, bizzât vüzerâ vü ulemâ ve a'yân-ı dîvân ile varup, olduğu Saruca Paşa Sarâyı'nda şeyhü'l-İslâm efendi imâmetiyle namâzı kılınup, Şehzâde Câmi'î hareminde defniçün İstanbul'a gönderildi.

²⁶⁸⁸ me'mûr V : ta'yîn Y

On üçüncü Dû-şenbih gün, Sultân Selîm Câmi‘i’nde mevlûd okunup, pâdişâh hazretleri alay ile gidüp, du‘âda hâzır bulundu. Müjdeci Hasan Çelebi gelüp, şerîf-i cedîd-i bî-mezâhim hükûmet-i şerâfete iclâs idüp, hüccâc-ı Müslimîn sâlim Şâm'a dâhil olduğın haber virüp kaftan giydi.

Şehrizer'dan [211b] ma‘zûl Âstâne mülâzımlarından Benli Hüseyin Paşa sadâret sevdâsıyla ba‘zı erâzili kendüye hem-râh idüp, ahyânen hânesine cem‘ meşveret eyleyüp, mühr-i hümayûn ile nâ‘il-i merâm oldukda, her biri bir mansıb ile bekâm olmak üzre va‘de anlar dahi bir gün hareket, şehir halkıyla buldukları eşkıyâyı cem‘iyyetlerine da‘vet, gürûhâ gürûhla kâ‘im-makâm paşa ve a‘yân-ı devleti kırup Müftî Efendi'yi önlerine katup, pâdişâha dahi bir zarar ırgürmek ve istediklerin iclâs itdürmek üzre ahd ü mîsâk idüp, “lâkin bu şey fûlan gün mübâşeret olursa âsân vechile husûle gelür” deyü, bir²⁶⁸⁹ mechûl seyyid-i müneccim delâletiyle mâh-ı mezbûrun yigirmi birinci Salı gün nihânî pür-silâh ittifâk ile sabâh namâzı Sultân Selîm Câmi‘i’ne varup, beynlerinde ihtiyâr itdükleri bir âdem ayak üzre kalkup, “ümme-i Muhammed dört cânibi düşmen aldı, vükelâ-yı devlet bu ahvâli pâdişâha doğru söylemeyüp ve söylediği hinde hilâfın arz iderler. Birkaç gün dahi iğmâz olup böyle giderse, cümle vilâyet elden gider. Kalkın Müftî Efendi'yi alup, pâdişâha varup ahvâli bildirelim” didikde, hamâkat ve cünûnına haml idüp, aslâ kimse uymayup kâ‘im-makâm paşa semtine ilkâ olunmağla ol sâ‘at ol âdemi tutturup örf itdürdükde nakîr u kıtmîr cümle ahvâli bir bir takrîr itdirüp koynund[an] defteri alup habs itdirdikden sonra rikâb-ı hümayûna arz idüp, cümlesinin hakkından gelinmek üzre sâdır olan hatt-ı hümayûn mûcebince ser-defter Benli Hüseyin Paşa ve Kürd Mustafâ Ağa giriftâr, irtesi Çehâr-şenbih gün Magalkara'ya nefy olup, Uzunköprü'ye vardukda, Kapucubaşı Şirin İbrâhîm Ağa fermân ile irişüp, ikisinin dahi başların kesüp Penc-şenbih gün bâb-ı hümayûna bıragup Şenbih gün mestûrû'l-esâmî olanlardan bî-cürm Salahor Arab Beşîr Ağa ile on kadar âdemin şehir içinde boyunları urılup Müneccim Seyyid dahi Bit Bâzâr'ında salb olundu.

Yigirmi altıncı Bâzâr gün Silihdâr Osman Ağa ordudan gelüp, Belgrad kal‘asının metânet ü istihkâmın ve asâkir-i İslâm'ın refâh hâlin ve Temeşvar ve Kule kal‘alarına zahîre îsâline me‘mûr olan asâkir-i İslâm geldükden sonra serdâr-ı a‘zam kulları umûm cünûd-ı İslâm ile Belgrad'dan Âstâne cânibine ric‘atin arz itmiş idi.

²⁶⁸⁹ bir V : - Y

Mâh-ı Rebi‘ulâhir'in yigirminci Çehâr-şenbih günü ki, Teşrînisânînün yigirmi sekizidir, Edirne'ye vüsûlleri mukarrer olmağın şehre karîb Kadın köyünde kâ'im-makâm paşa tarafından tertîb-i ziyâfet, bi'l-cümle erkân-ı devlet ile şeyhü'l-İslâm ve sadreyn-i kuzât ve vüzerâ istikbâl idüp, bizzât pâdişâh hazretleri dahi Hızırlık kasrına sâye-endâz-ı teşrîf buyurup, serdâr-ı a'zam alay-ı müretteb ile mukâbele-i şehriyârîden güzer kasra yakın geldükde yukarı da'vet, şeyhü'l-İslâm ve kâ'im-makâm paşa ile gelüp, pâye-i serîr-i a'lâya²⁶⁹⁰ yüz sürüp ahvâl-i seferi bir bir takrîr idüp, düşmen taburun kabza-i tasarrufumuza alup, fethi nümâyân iken mütevâliyen te'âkub iden yağmurdan bi'z-zarûre el çekdüğün arz eyledikde, “vücûda gelen hizmetlerin ma'lûm-ı makbûl-i hümayûn olmuşdur, lâkin Sakız ahvâli derûnum yakdı, bi-eyyi vechin-kân teshîri murâd-ı mülûkânemdir. Vükelâ-yı devlet kullarım ile meşveret idüp, senin gitmen mi ma'kûl yohsa bir kavî serdâr mı ta'yîn itmek ma'küldür. Her ne yüzden münâsib görilür ise ana göre huzûr-ı hümayûnuma telhîs it” buyurup, kürkli ve sâde iki kat hil'at-ı fâhire giydirüp, şeyhü'l-İslâm efendiye çukaya ve kâ'im-makâm paşaya serâsere kaplu birer kürk ilbâs ve selâmlayup, alay ile sahrâ-yı Edirne'de nasb olunan otağına nüzûl eyledi.

Sultân Selîm Câmi‘i'nin, hünkâr mahfiline çıkılup inmede su'ûbeti olmağın, bi-emr-i hümayûn mahfil altına bir hünkâr yeri yapılup etrâfı kafes ile zapt ve içine bir taht-ı hümayûn vaz' olunup, yigirmi ikinci Cum'a gün ol âsâr-ı celîlelerin teşrîf-i edâ-yı salât-ı Cum'a itdiler ve Câmi‘-i Atîk'in dahi derûnı ve bîrûnı mürûr-ı eyyâm ile halel-pezîr olmağın, ta'mîr u nakş ile mücellâ kıldılar.

İrtesi gün Şenbih gün şehriyâr-ı mu'azzam hazretlerinin kerâmet-i celîlesinden tebdîl-i câme Hasan Ağa köyünden gelürken, Peşte'de esîr olmuş bir avrete râst gelüp su'âl itdükde, “şu âdem cebeci odabaşıdır, beni yüz gurus bahâ ile kurtarup nikâh itdi. Edirne'de sipâhî karındaşım var, bahâmı taleb niyâzıyla giderim” dimekle ol derd-mende kemâl mertebe merhamet ü şefkat buyurmağın, “Hünkâr Sarâyı kapusına var, haseki ağayı bul bahânı virir” deyü, bizzât lisân-ı hümayûnlarıyla hitâb idüp, düyûndan halâs eyledi.

²⁶⁹⁰ a'lâya V : a'lây-ı masîre Y

Serdârî-i İbrâhîm Paşa be-cezîre-i Sakız

Mâh-ı mezbûrun yigirmi dördüncü Bâzâr gün, cümle vüzerâ vü ulemâ ve rü'esâ-yı askeri serdâr-ı a'zam otağına da'vet idüp, "kâ'ide-i erbâb-ı sefer eyyâm-ı şitâda herkes evlerindeistirâhat ve vakt-i seafda me'mûr oldukları üzre cem' ve def'-i a'dâda müdâvemet eylemek âdet olduğu ma'lûmumuzdur. Lâkin emr-i Hakk ile Sakız cezîresi yed-i a'dâya giriftâr oldu Mâdâm ki, avn-i inâyet-i Bârî ile nez'-i tahlîsine bezl-i himmet sarf-ı kudret olmaya safâ-yı bâl ile ikâmet ve refâh-ı hâl ileistirâhat mutasavver değildir. Şevketlü pâdişâh hazretleri cümlemizden Sakız'ı istiyor, buna ilâç görmeliyiz ve illâ siyâseti mukarrerdir. Ne dersiz, münâsib görülürse biz dahi ittifâk-ı asker-i İslâm ile bi-nefsihî Sakız cânibine atf-ı inân-ı azîmet ve tevfiğ-i inâyet-i Rabbü'l-izzet ile kudretimiz mertebesi sa'y u dikkat idelim" deyü, hitâb eyledikde, cümlesi sem'-i kabûl-i rızâ ile ısgâ idüp, düşmen-i kavm-i şûm bir taraftan hücum itmiş olsa, ale'l-umûm üzerine varmak meczûm idi. Ancak Engürüs düşmenine bu sene-i mübârekede bir miğdâr gûşmâl virmekle²⁶⁹¹ sene-i âtiyenin tedârûküne kulak kabartmışdır ve serhadd-i mansûrenin levâzım u mühimmâtı bu taraftan görülmeğe muhtâcdır. Râyet-i nusret-âyât Sakız cânibine ma'tûf kılınup yaz geldükde, yine bu zedelenmiş asker ile Engürüs seferine azîmet olunursa bir yılda üç sefer niçe mümkündür deyü, herkes dirliğinden kasr-ı yed itmesinde iştibâh olmaduğundan gayrı taraf taraf gönderilecek asker ahvâli muhtell ve semt semt görülecek tedârûk-i mühimmât mu'attal olmak iktizâ ider. Birez eyyâm-ı şitâda Edirne'de ârâm ve hâb u râhatı harâm idüp, her tarafın tedârûkinde ihtimâm buyurmanız makbûl-i hâss u âmm olup, Mora ve Sakız câniblerine vüzerâ-yı izâmdan birer serdâr ile ta'yîn-i asâkir-i İslâm buyurulmak üzre i'lâm ve cümlelerin ittifâkıyla huzûr-ı hümayûna arz olunmak recâsıyla makâm-ı ubûdiyyetde kıyâm ve def'-i meclis eylediler.

Ol gün kapu arasında mahbûs Vezîr Hasan Paşa'nın serdâr-ı a'zam iltimâsıyla cerîde-i cerâyimine kalem-i afv-ı şehriyârî çekilüp itlâk, Kefe eyâleti virilüp Azak muhâfazasına emr olundu ve cümle vükelâ re'yiyle Anadolu Beğlerbeğisi Mısırlızâde Vezîr İbrâhîm Paşa Sakız üzerine serdâr nasb olunmak münâsib görülmeğın, irtesi Düşenbih gün serdâr-ı a'zam paşa-yı müşârün-ileyhi Hasoda köşkünde pâdişâha buluşdurup, "serdâr-ı a'zamım senin hüsn-i hâlin arz idüp vükelâm dahi ma'kûl görüp hizmet me'mûl itdüğümden seni Sakız fethine ser-asker nasb u ta'yîn eyledim. Ya'nî ki,

²⁶⁹¹ virmekle V : virilmekle Y

taksîrât idersen başın keserim” buyurup, bir sevb serâserli kürk kendüye, bir serâserli kürk sâde hil’at serdâr-ı a’zama giydürdi. Tekrâr otağ-ı sadr-ı âliye da’vet olunup bir serâserli kürk dahi serdâr-ı a’zamdan ilbâs olundukdan sonra, mükemmel kapısı ve Anadolu eyâletinin zu’amâ vü erbâb-ı tîmârı ve dergâh-ı âlî yeniçerileri cebeci topçı ve mukaddemâ ol tarafa me’mûr olan mîr-i mîrân ve Anadolu'nun karîb olan kazâlarının zî-kudret ve a’yân ve il erleri bi'l-cümle Çeşme ve İzmir havâlîsinde cem’ olup, kapudan paşa ve kalyonlar²⁶⁹² kapudanları ve ümerâ-yı deryânın tecrübe-kârları ile haberleşüp kemâl-i ittihâd u ittifâk ve hüsn-i vifâk ve gönül birliği ile mütevekkilen ale'l-Hallâk asâkir-i mansûre ve mühimmât-ı vâfire ile Sakız cezîresine geçilüp kal’ası muhâsara ve nez’-i tahlîsinde ihtimâm idüp, *inşâ’allâhu ta’âlâ* cezîre-i merkûme gâ’ilesin eyyâm-ı şitâda ber-taraf eyleyüp evvel-bahârda yine Engürüs serferinde bulunmak ve ihmâl [ü] taksîrden ziyâde havf itmek üzere tenbîh buyurilup menzil ile İzmir'de donanma-yı hümâyûna gönderildi.

Bundan akdem avn-i Hakk ile Akdeniz'e gidicek donanma-yı hümâyûn mühimmâtı görölüp, ümerâ-yı deryâdan mâ’adâ kalyonlar mühimmât u levâzım ile memlû ve güzîde ceng-âver levendât ile dopdolu Boğazhisârlarında lenger-endâz ikâmet olup, sevâhil-i deryâ-yı Sefîd'den bir mahalle düşmen-i dîn sû’-i kasd-i gezend ihtimâlî olursa, imdâd-ı i’ânet eylemeleri müş’ir hatt-ı hümâyûn ile mu’anven evâmir-i aliyye ısdâr olunmuş iken, ihmâl-i taksîrleri sebebiyle Sakız cezîresine küffâr müstevlî olduğundan, kapudan Vezîr Yûsuf Paşa'nın azli lâzım gelmişidi. Lâkin iğmâz, belki bir vaktde düşmen-i dînden ahz-ı intikâmda i’râz eylemez mülâhazasıyla, Çeşme ve İzmir havâlîsinde müctemi’ olan askerden tekrâr kalyonlar ve çekdirirlere hadden ziyâde asker konup, Sakız taraflarında geşt ü güzâr iden küffâr-ı hâksâr gemileri üzerine varılmak ve Sakız adasına asker dökülmek üzere kirâren mirâren hatt-ı hümâyûn-ı vâcibü'l-imtisâl ile mu’anven evâmir-i aliyye irsâl **[212a]** olunmuşiken, hüsn-i vifâk üzere hareket eylemediğünden gayrı, kesret-i düşmenden izhâr-ı acz idüp ve kalyonlar kapudanlarıyla beynlerinde şikâk vâkı’ olup, bi'l-iktizâ azl ve Midillü kal’asına habs fermân cümle eşyâsı taraf-ı mîrîye kabz olunup, kapudanlık Boğazhisâr Muhâfızı Vezîr Ser-hoş Hüseyin Paşa'ya tevcîh, ser-asker İbrâhîm Paşa ile ittifâk üzere geçinmek buyurilup Gelibolı Muhâfızı Bahrî Mehmed Paşa Boğazhisâr muhâfazasına ta’yîn olundu.

²⁶⁹² kalyonlar V : kalyon Y

Serdârî-i İbrâhîm Paşa be-cânib-i Mora

Mora tarafında ser-asker olan Vezîr Koca Arnavud Halil Paşa pîr ü ihtiyâr olup, eyyâm-ı şitâda inüp binmeğe iktidârı olmamağla, Ağrıboz muhâfazasına ta'yîn olunup²⁶⁹³, selefî Vezîr Çelebi İbrâhîm Paşa Mora üzerine ser-asker nasb, tâmmü's-silâh bin nefer süvârî ber-vech-i arpalık Saruhan Sancağı Mutasarrıfı Vezîr Moralı Ali Paşa beş yüz nefer süvârî ve İlbasan Sancağı Mutasarrıfı Bekir Paşa iki yüz nefer süvârî, üç yüz nefer piyâde ve Yanya Sancağı Mutasarrıfı Yanyalı Ali Paşa piyâde vü süvâr bin nefer, Tırhala Sancağı Mutasarrıfı Rasûl Paşa mükemmel kapusuyla ve Yügrük zâbiti Hasan Paşa bin altı yüz nefer tüfeng-endâz Yügrük tâ'ifesiyle ve İnebahtı Sancağı Mutasarrıfı Rasûl Paşa mükemmel kapusuyla ve livâ-yı mezbûrun sekiz yüz nefer hâne askeri ve İskenderiye Sancağı Mutasarrıfı Vezîr Arnavud Süleyman Paşaoğlu Hüseyin Paşa piyâde vü süvâr bin nefer ve üç bin nefer yeniçeri ve bin nefer cebeci ve iki yüz nefer topçı Selânîk ve İnebahtı ve Tırhala ve Yanya sancaklarının zu'amâ vü erbâb-ı tîmârî ve bin nefer Mora serdengeçdileri, iki bin nefer mîrî piyâde ve beş yüz süvârî ve Karlu-ili sancağı ihsân buyurılan sâbıkâ Mayna Beği Lembaraki bin nefer piyâde ile âmâde olup, ve ol havâlînin zî-kudretlerinden beş bin piyâde, bin süvârî zikr olunan asker İstefe nâm mahalde dernek ü cem'iyet idüp, Mora cezâiresine gidilüp, *mütevekkilen ala'llâh müsta'inen billâh* Anabolı kal'ası muhâsara ve nez'-i tahlîs *inşâ'allâhu ta'âlâ* kabza-i tasarrufa aldıkdan sonra, düşmen-i dînin donama-yı menhûsı Sakız etrâfında iken, vakt-i şitâda *bi-avnillâh* cezâire-i mezkûrî bi-tamâmihî feth ü zapt eylemek üzre tenbîh buyurilup, İstanbul'dan dahi tokuz kıyye, tokuz kıt'a kolonborna ve ikişer yüz kıyye altı kıt'a havan ve on kıt'a şâhî darbuzen müstevfâ mühimmât-ı cebehânesiyle iştir[â] olunan bir Fransız kalyonuna konup Ağrıboz'a götürüldi.

Bu minvâl üzre Mora ve Sakız taraflarının görülecek mühimmât askerinden sa'y u dikkat, sipâh ulûfesi dahi tamâm olup, der-i devletde kışla mukarrer olmağın, Edirne sahrâsında on gün ikâmetden sonra şehir-i mezbûrun yigirmi tokuzuncı Cum'a gün, Yeniçeri Ağası Murâd Paşa şehre girüp, irtesi şenbih gün ki, mâh-ı Cemâziylevvel'in gurreesi ve Kânûn-ı Evvel'in sekizidir, vezîr-i a'zam, serdâr-ı ekrem, müretteb ü müzeyyen alay ile gelüp, bâb-ı hümayûna inüp, Şeyhül-İslâm Sâdık Mehmed Efendi ve Kâ'im-makâm Ahmed Paşa ile Sancak-ı Şerîfî getirüp, Arz Odası'nda pâdişâha

²⁶⁹³ olunup V : olup Y

teslîm²⁶⁹⁴ mahalline îsâl olundu. “Bu sene-i mübârekede sâ’ir yıllara göre düşmeni rahnedâr itdük, şey vermeyüp aldık. Her vechile mansûr-ı muzafferiz” diyerek, tâ ayağın öpdükde, “Sa’y [u] kûşîşin bilürüm. Lâkin bi-eyyi vechin-kân bu kış senden Sakız’ı isterim ve evvel-bahâra dahi muhkem tedârükini görüp, sâ’ir senelerden mukaddem âmâde ol ki, yine serdârlık ile Engürüs seferine gidersin” buyurup, kürkli ve sâde iki kat hil’at-ı fâhire kendüye, beyâz çukaya kaplı bir sevb erkân kürk şeyhü’l-İslâm efendiye, bir serâserli kürk kâ’im-makâm paşaya ihsân ve ilbâs eyledi. “Her kim pâdişâhıma kec nazar iderse kahr ola” diyerek, selâmlayup sarâyına vardukda, cümle rû’esâ-yı asker ve erbâb-ı dîvânı hila’-ı fâhireler ile ser-efrâz kıldı.

Kars Beğlerbeğisi Cerrâh Mustafâ Paşa'nın fevti haberi gelüp, eyâlet-i mahlûle Diyâr-ı Bekr Beğlerbeğisi Koca İsmâ’îl Paşa'ya anın mansıbı, Musul Beğlerbeğisi Şeyhoğlu Vezîr Ahmed Paşa'ya tevcîh olup, evvel-bahârda mükemmel kapusıyla sefere da’veti mutazammın ahkâm-ı şerîfe yazılıp, eyâletinde ümerâ-yı Ekrâd’-an Haro hâkimi Murâd Han, Cezîre Hâkimi Abdullâh Han ve Tercil hâkimi Mustafâ Beğ ve Palo hâkimi Kacur Mehmed Paşa ve Kec Hâkimi Evliyâ Mehmed Beğ ve Çermik Hâkimi Abdülganî Beğ ve Daşti Sancağı Beği ve ber-vech-i ocaklık mutasarrıflarından Kalb Sancağı Beği Hasan Beğ ve Mihrânî Sancağı Beği Hasan Beğ ve İtak Sancağı Beği Seyyid Mustafâ Beğ ve Hasankeyf Sancağı Beği Mehmed Beğ ve Akçakal’a Sancağı Beği Kâsım Beğ ve Eğil Sancağı Beği Kâsım Beğ ve Es’ard Sancağı Beği Ahmed Beğ ve Bostan Sancağı Beği ma’an sefere me’mûr olup, her birine başka hükm-i hümâyûn gönderildi.

Mükemmel kapusıyla rûz-ı Hızır'da Edirne sahrâsında bulunmak şartıyla Malâtiye sancağı ilhâkıyla Mar’aş eyâleti, Arab Sâlih Paşa oğlu Ahmed Paşa'ya ve Musul eyâleti Süleyman Paşa'ya ve Şehrîzor eyâleti Hayra Ali Paşa'ya ve Haleb eyâleti Tüfengci Vezîr Tursun Mehmed Paşa'ya ve arpalık-ı hâss selefi Engürüs Serdârı Vezîr Ca’fer Paşa'ya ve Trabzon eyâleti sâbıkâ yine Trabzon'dan ma’zûl Ömer Paşa'ya ve Teke sancağı ilhâkıyla Karaman eyâleti selefi Vezîr Hısım Mehmed Paşa'ya ve Kıbrıs eyâleti mukaddemâ firâr u ihtifâ idüp, cerîde-i cerâyimine afv-ı kalem çekilen Vezîr Hüseyin Paşa'ya ve Sivas eyâleti selefi Vezîr Kandilci Hüseyin Paşa'ya ve Hamîd sancağı Tatar Sâlih Paşa'ya ve Kangırı sancağı Cinoğlu İbrâhîm Paşa'ya tevcîh olundu.

Rûz-ı Hızır'da Edirne sahrâsında bulunmak şartıyla onar akça ibtidâ ile sekiz bin nefer sipâh-ı silihdâr serdengeçdileri Anadolu diyârından müceddeden tahrîr olunmak

²⁶⁹⁴ teslîm V : teslîm idüp Y

üzre ocakları tarafından on nefer ağalarına ilbâs-ı hil'at buyurılıp, niçe zamândan berü Anadolu'nun ba'zı mahallerine teftîşcilik unvânıyla ashâb-ı bagy u tuğyânı ele getürmeyi mu'tâd iden Genc Mehmed Paşa'ya mukâbele-i hizmet pâye-i vezâret ihsân Üsküdar'dan Bağdâd'a varınca, îkâd-ı âteş ve fitne vü fesâd iden eşkıyâ-yı bed-nihâdın teftîşi ve sefer-i hümâyûna me'mûr tavâ'if-i askerînin ihrâcı emr olundu.

Sarây-ı âmirede haftada dört²⁶⁹⁵ dîvân kânûn-ı kadîm iken vüzerâ kendü râhatlarıçün otuz seneden berü ikisin terk idüp, dört beş yıldan berü ancak ulûfe günleri gelür olmuşlar idi. Masâlih-i fukarâ ta'tîl olmayup, ke'l-evvel ecdâdlarının kânûnları icrâ ve haftada dört dîvân olmak ol günlerin ikisinde arz-ı hâne-i bülend-eyvânda vüzerâ-yı zî-şân arz-ı pâdişâh-ı hazret-i âlî-şân itmek üzre hatt-ı hümâyûn sâdır olmağın, mâh-ı mezbûrun sekizinci Penc-şenbih gün bed' olundu.

Ol gün Ser-etibbâ-i Hâssa Seyyid Yûsuf Efendi mat'ûnan fevt olup, Üç Şerefeli Câmi'i sâhasında defn olunup, yeri hilâfu'l-âde Müneccimbaşı Mehmed Efendi'ye virildi ve sefer-i hümâyûn içün Mısır'dan iki bin nefer asker gelmek üzre sâdır olan hatt-ı hümâyûn ile büyük Mîrâhûr İbrâhîm Ağa Mısır'a gönderildi.

On birinci Salı gün mansıb-ı nikâbet Anadolu Kādı-askeri Fenarîzâde Mehmed Efendi mansıbına zamîme kılınup, selefi Başmakçızâde Ali Efendi'den ba'zı nâmûlâyim söz işidilmeğın, Mısır'a ve Sakız'dan çıkup Mağnisa kazâsı virilen müftî-i sâbık Feyzullâh Efendi Cerci'ye ve Sadr-ı Rûm-ı sâbık Hekîm Yahya Efendi sılası olan Haleb'e nefy olundılar.

Âmeden-i Tatar Han be-Âstâne

Kırım Hanı Hacı Selîm Giray hazretleri, asâkir-i Tatar ile oğlu Kagalgay Devlet Giray Sultân'ı Kırım'a yollayup kendü Rusçuk'da birkaç gün meksden sonra hareket, mâh-ı mezbûrun on ikinci Çehâr-şenbih gün Edirne'ye vüsûlü haberi gelmeğın, Vezîr-i a'zam vüzerâ ve defterdâr efendi, yeniçeri ağası, altı bölük ağaları ve kapucubaşı ağalar ile Gülbaba nâm mahalde ol pîr-i mübâreki istikbâl idüp, mukaddem matbah ve mehterhâne ile vezîr-i a'zam kethudâsı karşı gönderilmişidi.

Ba'de't-ta'âm taraf-ı pâdişâhîden irsâl buyurılan kürk ilbâs ve mîrâhûr ağa getürdüğü donanmış ata süvâr olup, müretteb alay vezîr-i a'zam ile hem-inân doğru sarâyına indirüp, ziyâfetden sonra çukaya kaplu semmûr kürk ilbâs ve boğça esvâb ihdâ

²⁶⁹⁵ dört V : dört gün Y

idüp, etbâ'ına hil'at giydirüp geçen sene mesken ta'yîn olunan Kôr Mustafâ Efendi sarâyına îsâl olunup, me'kûlât [u] meşrûbâtı taraf-ı mîrîden görüldi²⁶⁹⁶. Ol gün pâdişâh hazretleri tebdîl-i câme Sinân Ağa sarâyından seyr itdiler. On tokuzuncı Çehâr-şenbih gün alay ile gelüp, vezîr-i a'zam vesâleti ile Hasoda köşkünde bisât-bûs-ı pâdişâhîle müşerref olup, ri'âyet-i hâtırîçün üç adım karşı istikbâl elin eline alup, ta'zîm ü tekrîm ile getürüp zîr-i pâ-yı tahtında iclâsına izn-i hümâyûnları sâdır, “Hoş geldin safâ geldin yol zahmetleri, bu yıl güzel hizmet ittin. Ber-hûrdâr ol, yine sene-i âtiye içün müstevfâ askerle gelesiz” buyurduktan sonra, kânûn üzre kırmızı kadifeye kaplı semmûr kabanitse kürk ilbâs ve semmûr kalpak üzre iki kıt'a mücevher sorguç ve abâyî dîvân rahtıyla eğerlenmiş bir at ihsân ve on kadar tevâbi'ine hil'at, vezîr-i a'zam dahi mukâbele-i hizmet serâserli kürk giydirdi. Yine üslûb-ı mergûb birle peykân ve solagân önlerince dîvân, vezîr-i a'zam ile hem-inân sarâyı önünde ikrâm redd-i selâm idüp, kendü konağına varınca ancak re'îs efendi ve neferiyle çavuşbaşı önlerince revân oldılar. Gâh vezîr-i a'zam sarâyına da'vet gâh **[212b]** Han menziline varup serhadde müte'allik niçe müşâvere ve fâ'idesi müşâhede olup, ale'l-husûs Kırım tarafında mevâcib ve zehâyir virilecek kılâ' ve ta'mîr u termîme muhtâc olan bikâ' Kazak tarafında sedd-i sedîd Azak kal'ası zehâyiri ve ol havâlinin mühimmât u levâzımı söyleşilüp, gerçi Han hazretlerinin tâlib olup Âstâne'ye gelmeden mutlak kasdı pîrlik hasebiyle hanlıktan kasr-ı yed ve Devlet-i Aliyye koltuğuna sığınup çiftliğinde ikâmet ve devâm-ı ömr ü devlet-i pâdişâhî ed'îyesine müdâvemet idüğü ma'lûm-ı hümâyûn olmağın, “Mâ-dâm ki hayâtdadır mansıbından kasr-ı yed itdüğüne rızâ-yı hümâyûnum yoktur. Hemân asker cem'içün Kırım'a gitmek gerekdir” buyurmağın, on yedi gün meksden sonra istîzân içün yine kasr-ı mezbûrda pâye-i serîr-i a'lâya yüz sürüp, vaktiyle asâkir-i Tatar'ı ihrâc, sene-i sâbıkda mukaddemce mükemmel askerle ordu-yı hümâyûnuma irişüp, vezîr-i a'zamım ile ittifâk üzre hareket idüp, serhadde müte'allik her ahvâl fûrâdâ fûrâdâ tenbîh buyurduktan sonra gülgülî çukaya kaplı bir sevb semmûr erkân kürk ilbâs ve miyânına bir kabza murassa' şemşîr ve incüli tîrkeş ve mücevher raht ile donanmış bir at ihdâ ve otuz kadar etbâ'ına kaftan giydirüp, ikrâmen vezîr-i a'zam dahi serâserli kürk i'tâ ve izn ü insîrâfa ruhsat buyurup vedâ' eyledi.

Doğrı vezîr-i a'zam sarâyına inüp, tertîb-i ziyâfet vesâ'ir me'mûl-ı mes'ûllerine müsâ'ade olunup, çukaya kaplı semmûr kürk ile dahi ikrâm, irtesi şenbih gün vezîr-i

²⁶⁹⁶ görüldi V : bi't-tamâm Y

a‘zam ve vüzerâ ve a‘yân-ı dîvân mehterhâne alay ile hem-inân Gülbaba'ya dek teşyî‘ ve ziyâfet, bir donanmış at ve kürk ile ri‘âyet idüp, ba‘de'z-zuhr vedâ‘ eylediler.

Bu hinde Mısır hazînesi gelüp, Eyyûb Beğ yedinden teslîm olup, hil‘atların bâb-ı hümayûnda giyüp, Tunca'nın taşgun vaktine müsâdif düşmekle geçince hayli zahmet²⁶⁹⁷ çekdiler. Tuna yalusında vâkı‘ Gögerçinlik ve Yenipalanka nâm mahalleri muhâfaza eylemek üzere her ağalık beş yüz piyâde vü süvârî olmak şartıyla, dört nefer ağalarına ilbâs-ı hil‘at olunup ve yine Gögerçinlik ve Demürkapu ve Yenipalanka etrâfında şimdilik muhâfazada olup, vezîr-i a‘zam ol havâlîye vardukda yoklanup mevcûdlarına ibtidâ virilmek üzere Niğbolu ve Silistre sancaklarından onar akça ibtidâ ve Vidin'e varduklarında mu‘tâd üzere zehâyirleri edâ olunmak üzere bin nefer sipâh-ı silihdâr serdengeçdileri müceddeden tahrîri fermân buyuruldu.

Mâh-ı Cemâziyelâhir'in sekizinci Bâzâr gün, pâdişâh hazretlerini vezîr-i a‘zam sarâyına da‘vet ü ziyâfet idüp, iki bin altun, bir çift küpe, bir murassa‘ kemer, on beş boğça dîbâ, bir donanmış, bir çullu at pîş-keş virüp, kendüye dahi kürkli sâde iki kat hil‘at-ı fâhire ilbâs buyurılıp, Arnavud ümerâsından Küçük Ca‘fer Paşa donanma-yı küffârı adadan kaldırıp cezîre-i Sakız'ın feth ü teshîri mazmûnında mü‘ekked hatt-ı hümayûn ile Ser-asker İbrâhîm Paşa'ya gönderildi. İstanbul'da vâkı‘ Vezîr-hanî hâcegîlerinden Bağdâdlı Mehmed Takî nâm bâzergân, “Nihânî rafz-ı ilhâd üzere olduğundan gayrı Engürüs küffârı hareketiyle Osmanlı zebûn fursattır Basra'yı zapt idesiz” deyü, Cezîre Urbânî'nin şeyhlerine ve “Bağdâd'ı alasız” deyü, Acem Şahı'na gönderdüğü kâğıdlar dutulup, vezîr-i a‘zam rikâb-ı hümayûna arz idüp, hakkından gelinmek üzere sâdır olan hatt-ı hümayûn mücebine İstanbul'dan ihzâr ve mâh-ı mezbûrun on dördüncü Şenbih gün bâb-ı hümayûnda katl olundu.

Muhârebe-i Cezâyir ve Tunus

Tunus'da Âl-i Hafs'dan ber-vech-i ocaklık Te‘bîd Mutasarrıfı Mehmed Beğ Cezâyir hazînesine senevî yüz bin guruş virmek şartıyla Cezâyirli himâyesiyle Karındalı Ali Beğ katlinden sonra, hâkim-i hıta-i memleket olup, meblağ-ı mezbûrî üç sene kadar virdikden sonra gelen âdemlerine, “Gerçi bize bir eylikdir ittiniz, biz de va‘demize hilâf itmeyüp birkaç yıldır virdik. Lâkin virdigümüz akça kul mevâcibinden ifrâz olunmuşdur. Eğer kul ulûfesinden geçerse yine virsünler ve illâ rızâları olmaduğundan

²⁶⁹⁷ zahmet V : zahmet ü meşakkat Y

gayrı bir Müslimân olayız da harâc virmek dînimize düşer mi? İşte meydân” deyü, kat‘î cevâbları Cezâyir'e vâsıl oldukda, Mağrib Trablus'undan gemileriyle bir miqdâr imdâd getürdüp, piyâde vü süvâr müsellâh yigirmi bin âdem, üç balyemez, iki havan ile Cezâyir'den çıkup, Tunus üzerine yürüdüğün Mehmed Beğ işidüp, Vâlî-i Tunus karındaşı oğlu Murâd Paşa'yı Baş-dayı ile vilâyeti muhâfazasına alıkoyup, kendüsi memleketinden ve taşra Urbân'dan cem‘ itdüğü piyâde vü süvâr otuz bin²⁶⁹⁸ âdem, on beş balyemez, altı havan topı ve hayli cebehâne ile Tunus'dan çıkup karşı yürüdü.

Tokuzuncı menzilde vâkı‘ Tunus ile Cezâyir sınırı kat‘ olan nehr-i Unnabe kenârına nüzûlünde Cezâyirli suyu geçüp, Tunuslu ile sahrâda mukâbil olup, ceng-i azîm esnâsında tarafeynden bin kadar âdem düşüp, bir vechile tâkat getürememekle bi'l-küllüyye Tunus askeri bozulup ancak birer başları ile firâr idüp, cümle eşyâları ve yedi yüz çadırları toplarıyla cebehânelerin alup zapt eylediler. Andan Tunus üzerine yürüyüp Mehmed Beğ dahi bozgun asker ile Tunus'a gelüp, kal‘ayı cengî asker ile doldurup topların dizüp, halka bezl-i mâl eyledi. Mukaddem ise asker hezîmetin Murâd Paşa ve Dayı işidüp, nihânî yek-dil Halku'l-vâd limanında bir Fransız şitiyesine binüp, yüz kîse akça harçlık ile İzmir'e firâr itmişidi. Korkmayup gelmeleriçün âdem gönderüp, kendü vilâyet hıfzıyla me‘mûr olup, Cezâyirli dahi gelüp Tunus'ı muhâsara ve yer yer metrise girüp, top tûfeng ile cenge içdâm ile tazyîk virmekle, Mehmed Beğ dahi Tunus'un cümle ulemâ ve sülehâ ve kul tâ‘ifesi ve a‘yân-ı vilâyet ağzından şikâyet-gûne mahzar birle i‘lâm-ı hâl ve arz-ı dergâh-ı pâdişâh-ı deryâ-nevâle ihtiyârlarından birkaç mu‘temed âdem ile Mustafâ odabaşığı gönderüp, mu‘accelen bir âdem irsâlin niyâz itmeleriyle ahâlî-i merkûmenin keyfiyyet-i ahvâli müşâhede-i re‘yü'l-ayn ve ıslâh-ı zâtü'l-beyn için Hammâmcı Mustafâ Paşa fevtinden eyâlet-i Cezâyir bostancıbaşılıktan çıkma Mûsâ Ağa'ya ve eyâlet-i Tunus Seyyid Ömer Paşa'ya tevcîh olunup, “Eğer İslâm üzre olup pâdişâha kul iseniz Tunus muhâsarasından ferâgat ve Cezâyir'e avdet idesiz ve illâ pâdişâhın hutbe ve sikke ve kâdısı vilâyetinizden ref‘ olunup, ba‘de'l-yevm tarafınızdan bir âdem hacc-ı şerîfe koyuvirilmek muhâl idüğün lisânen söylemek üzre sâbıkâ mîr-i alem Yûsuf Ağa gönderilüp, bu vechile her bir ocağa başka nasîhat-nâme dahi tahrîr ve tenbîh²⁶⁹⁹ buyuruldu.

²⁶⁹⁸ otuz bin V : otuz bin miqdârı Y

²⁶⁹⁹ tenbîh V : tenbîh ve te‘kid Y

Sûret-i emr-i şerîf

“Etrâf-ı memâlik-i mahrûsamda olan millet-i kefere-i edyân-ı bâtila-i fecere ile *el-kufri milletün vâhidetün*²⁷⁰⁰ mazmûnı üzre ittifâk u ittihâd ve birbirlerinden i’ânet ü istimdâd ve taraf taraf bilâd-ı İslâmiyye’ye istîlâ ve îsâl-i hasâret itmeleriyle, bu vaktde cihâd şarkan ve garben kudreti olan âmme-i mü’minîn ve kâffe-i muvahhidîn üzerine savm u salât farz u ayn olup, ocağınız gâzîleri ve dîn karındaşları ve sefer yoldaşları ve ittifâk-ı meveddet ittihâd-ı muhabbet üzre cihâd-ı a’dâda bulunmak lâzım-ı lâ-büdd iken birbirinize düşmeniz Allâhu azîmü’s-şânın rızâ-yı şerîfine muhâlif olmağla, da’vânız var ise şer’le görölüp, ahvâlinizi tedkîk ve beyninizi tevfiķ eylemek üzre beğlerbeğiler gönderilüp, dergâh-ı mu’allâm kapucubaşlarından mübâşirler ta’yîn olunmuşdur. Fî’l-hakîka Tunuslu ile da’vânız var ise şer’le faysal virmek üzre bundan akdem dergâh-ı mu’allâm kapucubaşlarından Osman zîde mecduhû yediyle Tunus ahâlîsine emr-i âlî gönderilmişidi. Bi-hikmetillâh vüsûlü müyesser olmamağla Trablusgarb ocağıyla kalkup, Tunus üzerine gelüp, ba’zı kılâ’ın top ve cebehânesin ahz u zapt ve Tunus kal’asın muhâsara ve içinde olan ümmet-i Muhammed ve ibâdetgâh cevâmi’ ü medâris ve mektebler üzerlerine top ve humbara atup, ibâdullâhın sagîr ü kebîr ganiyy ü fakîr ve nisvân u sibyanndan niçesi pâymâl ve ol günlerde salavât-ı hamse kılınmaz olup, taşrada olan kurâ gâret ve içerü zahîre dahi gelmeğe mûmâna’at hâsılı ol diyârın ahâlîsine hilâf-ı şer’-i şerîf vaz’-ı hareket ve ömr-i ta’addî eyledüğünüz sem’-i hümâyûnuma ilkâ ve huzûr-ı pâdişâhâneme inhâ olunmağın, nev’ân hakkınızda tab’-ı hümâyûnum münharif olmuşdur. Düşmen-i dîne ittifâk ve ittihâdlarıyla berren ve bahren ümmet-i Muhammed üzerine hücum ve cevâmi’ ü mesâcid ile müşerref olan bilâd-ı İslâmiyye’ye îsâl-i mazarrat kasdında olup, bir muktezâ-yı fehvâ-yı sa’âdet-ihtivâ-yı ve *te’âvenû ale’l-birri ve’t-takvâ* bu vaktde gönül birliği ile gazâda ve cihâda himmet ve def’-i şûrûr-ı a’dâda bezl-i kudret vâcibât-ı sünnet-i gayret ve dîn ü lâzımât-ı hamîyyet-i şerî’at-ı seyyidü’l-mürselînden iken metrûk kılınup, beyninizde a’râz-ı fâside ve adâvet-i kâside tahallülü ile ceng ü harb vukû’ı ıyâzen bi’llâh şakk-ı asâ-yı mü’minîn ve teşevvüş-i ictima’-ı muvahhidîne mü’eddî [213a] ve şemâtet-i a’dâ-yı dîne müntehî ve istikbâr-ı müşrikîn-i dalâlet-âyine bâ’is ü bâdî Allâhu azîmü’s-şânın rızâ-yı kerîmine muhâlif bir emr-i şenî’ idüğü delîl ü bürhândan müstagnî *inneme’l-mü’minûne ihvetün*²⁷⁰¹ müsted’âsınca birbiriniz ile akd-i mu’ahât idüp, yek-dil ü yek-cihet ve kemâl-i muhabbet-i ülfet ile

²⁷⁰⁰ “Küfür tek bir millettir”, (Hadis-i şerif).

²⁷⁰¹ “Bütün mü’minler kardeşler”, (Kur’an, 49/10).

hareket eyleyesiz. Ehl-i İslâm beyninde da‘vâ vâkı‘ oldukda, ceng ü cidâl ve harb ü kıtâl sîret-i İslâm'dan değildir, Allâhu azîmü'ş-şânın emr-i şerîfine teslîmiyyet ve rızâ gösterüp, muktezâ-yı şer‘-i mutahhara²⁷⁰² üzre faysal virmelüdür.

Siz dahi mûcib-i şer‘-i şerîf ile âmil olup, *ve lâ-tec‘al fî-kulûbina gillen li'llezîne âmenû*²⁷⁰³ tarîka-i marziyyesin meslûk ve aranızda olan mücâdelet ü muhâlefeti muvâfakat ü muvâsalata tebdîl idüp, miyânda geçen esbâb-ı vahşet iğmâz ve bi'l-küllîyye i‘râz idüp, muhassalü'l-kelâm, eğer ol tarafda şer‘le görülüp, ihkāk-ı hakk olunmak mümkün olmaz ise, ocağınız tarafından vekîller nasb u ta‘yîn ve der-i devlet-medârıma irsâl eyleyesiz ki, dîvân-ı hümâyûnumda vüzerâ-yı izâm ve kâdı-askerlerim huzûrında şer‘le icrâ-yı şer‘ ve ihkāk-ı hakk oluna. Şöyle ki, bundan sonra müte‘essir olmayup, *atî‘ullâhe ve atî‘u’r-Rasûle ve ûlî’l-emri minkum*²⁷⁰⁴ nass-ı kerîmi ile amel eyleyüp, emrine muhâlif iderseniz inkisâr ile bed-du‘âma mazhar olursuz. Ana göre mülâhaza idüp, birbirinize mazarrat îsâlınden ferâgat ve hüsn-i vifâk ve kemâl-i ittihâd ü ittifâk üzre hareket ve *inşâ‘allâhu ta‘âlâ* bundan akdem hatt-ı hümâyûn-ı sa‘âdet-makrûn ile mu‘anven gönderilen emr-i şerîf mücebince vakt-i fırsat fevt olmadın ocağınız gemileriyle şüc‘ân-ı guzât-ı cihâd-i‘tiyâdı memlû ve meşhûn kılup, ihrâc u irsâl ve donanma-yı hümâyûn gemileri ve kalyonları ile ma‘an cihâd-ı a‘dâda ve Sakız cezîresini istihlâsda avn-i Hakk ile sizden me‘mûl olunduğı üzre hizmet eyleyesiz ve's-selâm”.

Hurûc-ı Bebe Süleyman

Bebe Ekrâdı'ndan Süleyman temerrüd ü isyân üzre başına hayli a‘vân u ensâr ve eşkıyâ cem‘ idüp, hurûc sevdâsıyla vilâyet-i Şehrîzor mülhakâtından ba‘zı mahalleri tagallûben intizâ‘ ve tasarruf itdüğünden gayrı Acem memleketinden dahi kılâ‘-ı Mekrî ve Oraman'ın ba‘zı mahallerin ba‘zı kurâ ve mezâri‘in dahi tasarrufa cesâret itmekle mücâzât-ı ef‘âlîçün Şâh-ı Acem tarafından üzerine asker varmak mukarrer olup, “Lâkin askerinin memerrî lâ-büd munzammât-ı vilâyet-i Bağdâd ve Kerkük'den ba‘zı yerlere düşse gerekdir, sulha mugâyir harekete haml eylemeyesiz” deyü, diyâr-ı Acem'den serhadd-ı mezkûreye karîb olan hanların mektûbları Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Kalaylıkoz Ahmed Paşa'ya geldükde, “Van ve Musul vâlîleri ve İmâdiyye ve ümerâ-yı Ekrâd ile evâhir-i Rebi‘ülevvel'de üzerine varup, memâlik-i Acem'den zapt itdüğü

²⁷⁰² mutahhara V : şerîf Y

²⁷⁰³ “ve bizim kalblerimizde imân etmiş olanlar için bir kin bulundurma”, (Kur’an, 59/10).

²⁷⁰⁴ “Allaha, Peygambere ve aranızdan kendilerine otorite emanet edilmiş olanlara itaat edin”, (Kur’an, 4/59).

mezâri‘ ve kurâyı intizâ‘ ve yine tarafınızdan olan hükkâma zapt itdürsem gerekir” deyü i‘lâm itmişken, def‘-i şerr ü fesâd içün müterakkıb u muntazır oldukların ve “müddet-i mezbûrede üzerine²⁷⁰⁵ varmaduğunuzdan halk va‘d ve adem-i îfâ-yı şurût ve vuzâha yetişdi. Fî-mâ-ba‘dehû tarafeynin mütemerrid ve merdûdı olma şakî-i mezbûrun üzerine varup, cezâ-yı a‘mâli virilmek musammem olmuştur. Bundan sonra bu hareketimizi eğer siz ve eğer ashâb-ı dâniş ü bînişden bir kimesne menâfî‘ini sulh u salâh bilmez ve ahd ü mîsâka mugâyerete haml eylemez, belki ol eşrârın izâlesi ittihâd ve birlik şerâ‘itini tetmîm ü tekmîlinden add olunur” deyü yazdıkları mektûbların Âstâne'ye getürüp, rikâb-ı hümayûna arz olundu. “Ba‘de'l-istişâre vükelâ-yı devlet ve a‘yân-ı saltanat ma‘kûl ü münâsib gördiği vecih üzre mezbûr Süleyman'a tecâvüz itdüğün Acem toprağından kasr-ı yed idesin ve illâ hakkından gelinür” deyü, nush u pendî mutazammın hatt-ı hümayûn gönderildikten sonra, Bağdâd Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa'ya dahi hakkından gelmek üzre ser-asker ta‘yîn olup, Van Beğlerbeğisi Vezîr Beğzâde Ali Paşa ve Musul Beğlerbeğisi Vezîr Ahmed Paşa ve Şehrîzor Beğlerbeğisi Sivavuş Paşa ve İmâdiyye Hâkimi Osman ve Cezîre Hâkimi Abdullâh ma‘an memur olup, cezâ vü sezâsı virildikten sonra zapt itdüğü memleketleri hâkimlerine teslîm ve başından eşkıyâyı dağıtmak üzre başka hatt-ı hümayûn irsâl buyuruldu. Lâkin ne nasîhatle âmil oldu ne tarafeyn üzerine varabildi.

Sultân Ahmed Han hazretlerinin icmâl-i saltanatı bu mahalde encâma irdi.
Rahmetullâhi aleyh rahmeten vâsi‘a.

²⁷⁰⁵ üzerine V : üzerlerine Y

ÖZGEÇMİŞ

25.04.1975 yılında Tokat'ın Artova ilçesine bağlı Arpacıkaraçay köyünde doğdu. İlk, orta ve lise eğitimimi Tokat'ta tamamladıktan sonra 1997 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü'nü kazanarak 2001 yılında mezun oldu. Aynı yıl, yine K.T.Ü'de yüksek lisansına başladı ve *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı-Fas İlişkileri: Seyyid İsmail Ve Ahmed Azmi Efendilerin Fas Elçilikleri (1785-1788)* başlıklı tez çalışmasını 2004 yılında tamamladı. Eylül 2005 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde doktora eğitimine başladı. Yabancı dili İngilizcedir.